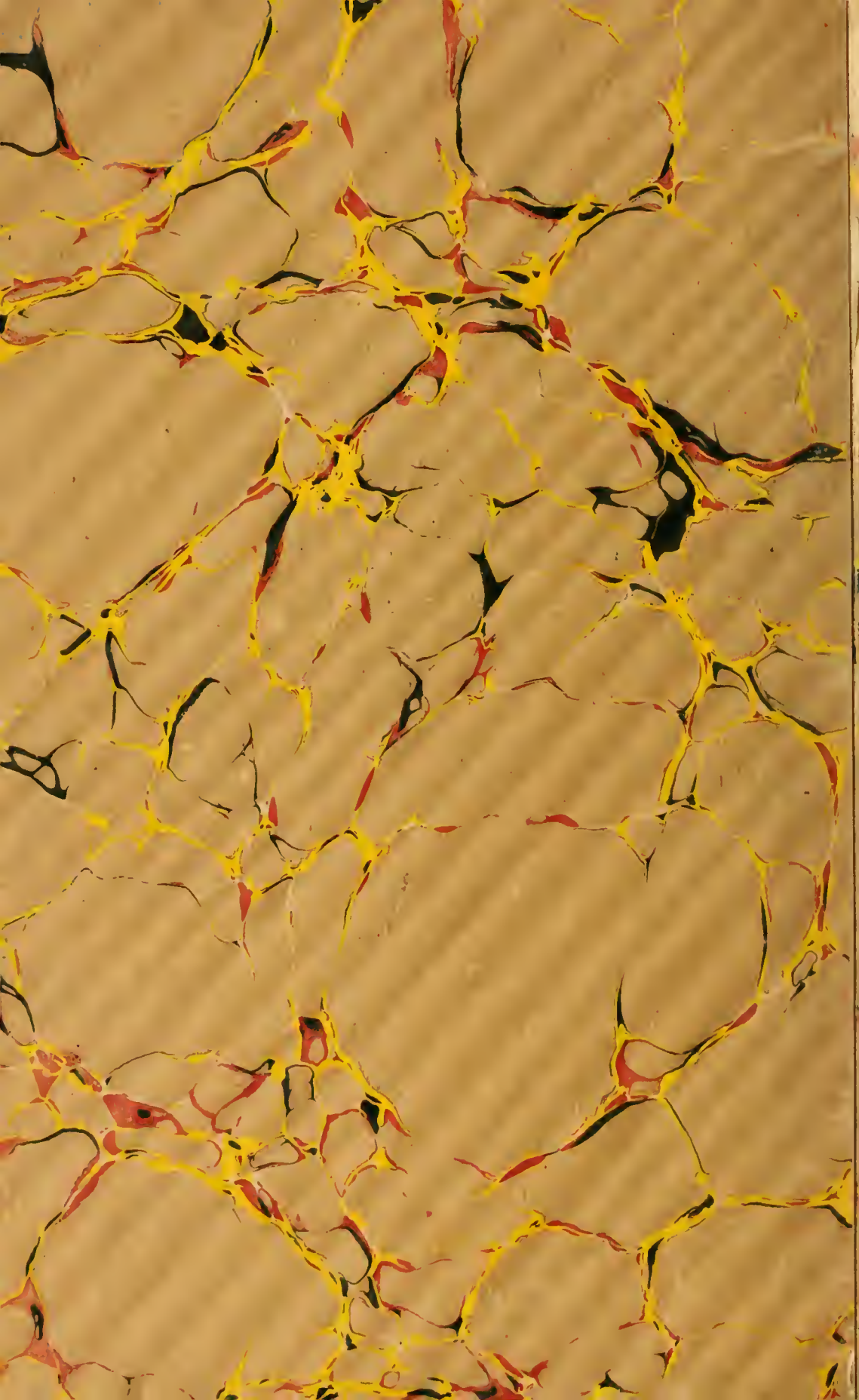

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01263853 2

UNIV. OF
TORONTO

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 865) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA ;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA ;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTÆ
DETECTIS AUCTA ;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SURSEQUENTIBUS, DŌNATA ;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA ;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA ;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA ; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE
PATRUM, ARSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR ;
ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT ORVICUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,
A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMAM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIE DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM,

ACCURANTE J.-P. MIGNÈ,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA ; LATINA
JAM INTEGRÆ EXARATA, VIGINTI ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, CENTUMQUE ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM CUM VERSIONE LATINA LATERALIS COMPLECTITUR, ET
FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NUMERUM. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET IDEOQUE IN-
TRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLUMINA RETINEBITUR. ENIMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, ENIMQUODQUE
MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR : UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPHOR,
COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT ; SECUS ENIM, CUIUSQUE VOLUMINIS AM-
PLIUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXVI.

S. GREGORIUS NAZIANZENUS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÈ EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

BR
60
P36
t.36

SÆCULUM IV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII THEOLOGI

VULGO NAZIANZENI, ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERA QUÆ EXSTANT OMNIA,

AD MSS. CODICES GALLICANOS, VATICANOS, GERMANICOS, ANGLICOS, NEC NON AD ANTIQUIORES
EDITIONES CASTIGATA, MULTIS AUCTA ET ILLUSTRATA,
CURA ET STUDIO MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI E CONGREGATIONE S. MAURI,

ACCEDUNT

VARIORUM COMMENTARII ET SCHOLIA IN OMNIA OPERA SANCTI GREGORII;

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

VENEUNT QUATUOR VOLUMINA 44 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFERMOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1858

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUÆ IN HOC TOMO XXXVI CONTINENTUR.

Quæ stellula prænotantur, ea nunc primum inter opera S. Gregorii comparent.

S. GREGORIUS THEOLOGUS, ARCHIEPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS.

Orationes XXVII-XLV.	Col. 9-623
APPENDIX.	
Significatio in Ezechielem.	666
Metaphrasis in Ecclesiasten.	670
De fide orthodoxa.	674
* Fragmentum ex oratione contra astronomos.	675
* Liturgia duplex.	677
* Precatio et exorcismus ad immundos spiritus eiciendos.	734
Rufini prologus in libros S. Gregorii.	736
* ELLÆ metropolitæ Cretæ commentarius in orationes S. Gregorii XIX, nunc primum ex codice Basileensi editus curis D. Alberti Iahnii theologi et philologi Bernatis-Helvetii.	738
* NICETÆ Serronii commentarius in orationem I et II S. Gregorii, ex editione Christ. Frid. Matthæi.	943
* NONNI abbatis historiæ, ex edit. Montacutii et card. Maii.	985
* BASILII minimi scholia in Gregorii orationem duplicem contra Julianum imp., et de Herone philosopho, edente Boissonadio, et ad orationem funebrem in Cæsarium fratrem edente Lud. de Sinner.	1203
* ANONYMI scholia in easdem orationes contra Julianum imp., ex editione Montacutii.	1245

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΛΟΓΟΙ.

S. P. N. GREGORII THEOLOGI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

ORATIONES.

486. MONITUM IN QUINQUE SEQUENTES THEOLOGICAS ORATIONES.

I. Devenimus tandem ad celebres illas Gregorii « De theologia » orationes, quæ ipsi merito quidem egregium « Theologi » cognomen compararunt. In dies enim, ut jam vidimus, increbrescebat Constantinopoli linguarum prurigo; ac linendum erat, ne effrenata impietatis et erroris audacia venerandam fidei ac Trinitatis doctrinam penitus exstingueret. Dudum autem desiderabatur vir, qui morum integritate, ingenii vi et acumine, pietatis et doctrinæ excellentia, cæcipientem populum ab errorum tenebris ad veritatis lumen benigne revocaret. Ad tale tamque arduum opus nemo Gregorio aptior, præstantior nemo; quippe qui, in sacrarum Litterarum studio apprime versatus, abstrusiora quæque circa res divinas mira ingenii facilitate interpretari ac enucleare posset. Jam enim, ex quo Constantinopolitanæ Ecclesiæ regimen susceperat, plurima sane præbuerat tum doctrinæ, tum pietatis argumenta; atque totus in id unum incubuerat, ut, profligata hæresi, labefactam Trinitatis doctrinam instauraret. Idcirco nunquam in omnibus quas Constantinopoli habuit orationibus, aliquid de Trinitate intexere destitit, nec a labore et inito cum hæreticis prælio conquievit. At ne id quidem satis. Ipsi etiam cominus et aperta fronte cum hoste dimicandum erat; et quas anno præcedenti promiserat (1) « De theologia » orationes, nunc in lucem profert. Tanta fuit illarum vis, ut hæresis, valido prostrata ictu, nusquam exinde caput erigere potuerit.

II. Inter hæreticos quibuseum certamen inierat Gregorius, audaciores se præbebant Eunomiani. Eo enim impietatis ac stultitiæ proruperant, ut « se scire omnia, etiam profunda Dei », eaque docere profiterentur (2). Præterea, ornate dicendi cupiditate flagrantes, tum rerum novitate, tum verborum lenocinio, sibi elegantissimam laudem ambitiose affectabant. Eos primum oppugnat Gregorius, atque hortatur (3), ut, « frenata, si modo queant, aliquandiu lingua, » sibi aures præbeant. Tum in tota orationis serie unice docet, qualem esse oporteat rei theologicæ doctorem ac magistrum; atque assignat (4), « quando, et apud quos, et de quibus, et quansque » de Deo disserendum sit, ne, intempestive loquentes, et ipsi et nobis injuriam inferamus. Hæc est prior « De theologia » oratio, quæ, juxta eruditos, velut cæterarum proœmium, seu præfatio habenda est. In altera vero (5), invocata Trinitate, de Deo ipso, licet trepidans, sermonem aggreditur. Dei existentiam invictissime statuit, quamvis ipsius naturam nullis quidem verbis explicari, multo minus intellectu comprehendendi posse, fateatur. Deinde transit ad idololatriæ originem, qua cæci homines, omnia ad sensus referentes, sibi terrestres, cælestes ac subterraneos deos stulte ac stolidè slexerunt, cum Deus sola rerum naturalium contemplatione cognosci possit. Tertia Theologica (6) « De Filio » inscribitur. Quæcumque ad Christi divinitatem et 487 humanitatem pertinent, fuse ac nervose tractantur. Idem argumentum in quarta (7) prosequitur Gregorius, ac plurima executionis Scripturæ testimonia, quæ ad

¹ 1 Cor. ii, 10.

(1) Or. xxiii, n. 14.

(2) Or. xxvii, n. 2.

(3) Ibid., n. 2.

(4) Ibid., n. 5.

(5) Or. xxviii.

(6) Or. xxix.

(7) Or. xxx.

Christum referuntur, singulaque enumerans nomina quæ Christo, tum ut Verbo, tum ut homini conveniunt, ea omnia eorumque causas pie ac erudite exponit. In quinta denique (8), sancti Spiritus divinitatem ac processionem contra Arianos, Eunomianos et præcipue Macedonianos fortiter assertit; idque sapienter observat, non ideo plurima, ex quibus sancti Spiritus divinitas apertissime colligi possit, rejicienda esse, quod ipsa, certas ob causas, non ita expresse sacrarum Litterarum monumentis consignata sit, nec anxie de nominum sono litigandum, cum res ipsas Scripturæ auctoritate comprobatas esse constet.

III. Analyticam istarum orationum synopsis paucis quidem attigimus, ne fusiori sermone illarum aciem, si ita loqui fas est, obtunderemus. Consentunt eruditi eas Constantinopoli habitas fuisse anno 380. Gregorius ipse nobis hujus rei argumenta suppeditat. In oratione etiã quadragesima secunda, sequenti anno pronuntiata, de Scripturæ testimoniis, quæ a Catholicis in hæreticos, vel ab istis in orthodoxos torquebantur, agens, sic loquitur (9): « Et quidem Scripturæ testimonia, quæ cæcotentibus molestiam exhibent, aliis relinquimus, cum a multis jam sæpe, tum etiã a nobis haud perfunctorie et negligenter litteris mandata fuerint. » Quæ verba, juxta interpretes, non solum theologicæ orationes designant, verum et eas etiã jam scriptas, summaque cum cura elaboratas indicant. Conjeci quoque potest, singulas quidem ipsas, primo pro concione habitas, postea vero maturius digestas, ab ipso Gregorio fuisse litteris consignatas. Hinc illæ orationes non immerito visæ sunt Hieronymo libri formam referre. Scribit enim hæc de re (10): « Adversus Eunomium liber unus, De Spiritu sancto liber unus. » Ex quibus manifestum est, quatuor saltem priores, utpote quæ secum artissime cohererant, unica tantum oratione, seu libro, a sancto Doctore comprehendendi. Hanc etiã ob causam, neque vulgatum earum ordinem mutare, neque aliam ab alia separare volumus, licet aliæ interim orationes diætæ et interjectæ videri merito possint.

(8) Or. xxxi.

(9) Or. xlii, n. 48.

(10) De script. eccl., cap. 117, Opp. t. II, col. 707 ed. M.

ORATIO XXVII^a.

THEOLOGICA PRIMA.

Adversus Eunomianos prævia dissertatio.

I. Ad eos, qui ornate dicendi cupiditate flagrant, mihi sermo erit. Et ut Scripturæ verbis exordiar, *Ecce ego adversum te contumeliosam*², tam in docendo, quam in audiendo, et cogitando. Sunt enim, sunt quidam, quibus non **483** aures duntaxat, sed etiã lingua atque adeo manus quoque ipsæ, ut video, ad sermones nostros pruriunt,³ quique inanibus verbis, et contentionibus falso nominatæ scientiæ, ac disputationum pugnis⁴, quæ nullam utilitatem afferunt, oblectantur. Sic enim, quidquid in verbis, vel supervacaneum, vel curiosum est, vocat Paulus, ille breviati verbi⁵ præceet et assertor, ille piscatorum discipulus, ac præceptor. Hi vero de quibus orationem habemus, utinam, quemadmodum linguam volubilem habent, atque nobilioribus et probatioribus verbis insectandis

² Jer. l, 51. ³ II Tim. iv, 5. ⁴ I Tim. vi, 4.

^a Alias XXXIII. Quæ autem 27 erat, nunc 56. — Habita anno 580.

(11) *Κατὰ Εὐνομιανῶν*. Reg. a, Colb. 3. Ruf: *Ἡρῶς Εὐνομιανῶς προδιάλεξις, καὶ ὅτι οὐ πάντως τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι, ἢ πάντως*. « Prævia in Eunomianos dissertatio, et quod nec continuo, nec omnibus modis de Deo disserendum sit. » Reg. b. m.: *Ἡρῶς Εὐνομιανῶς*. Combef.: *Κατὰ Εὐνομιανῶν, καὶ περὶ θεολογίας προδιάλεξις*. « Contra Eunomianos, et de theologia prædissertatio. » — « Sic inscribitur, ait Leuv., propterea quod in ea quarundam rerum expositio quasi præmittitur. » Addunt nonnulli, *ἐρῶθη ἐν Κωνσταντινουπόλει*, « Constantinopoli dicta. »

ΛΟΓΟΣ ΚΖ.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Κατὰ Εὐνομιανῶν (11) προδιάλεξις

A. Πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ κομψοὺς ὁ λόγος. Καὶ ἔσο ἀπὸ τῆς Γραφῆς ἔρῶμαι: Ἰδὲν ἐγὼ ἐπὶ σὲ τὴν ὑψίστην, καὶ παιδεύσον, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοιαν (12). Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶ τινες, οἱ τὴν ἀκοήν (13) προσκυνώμενοι καὶ τὴν γλῶσσαν, ἤδη δὲ, ὡς ἐρῶ, καὶ τὴν χεῖρα (14) τοῖς ἡμετέροις λόγοις, καὶ χιρῶντες (15) ταῖς βεβήλοις κενωφωσίαις, καὶ ἀντιθέσσει τῆς ψευδοσύμου γνώσεως, καὶ ταῖς εἰς οὐδὲν χροῖσιμον φερούσαις λογομαχίαις. Οὕτω γὰρ ὁ Παῦλος καλεῖ πᾶν τὸ ἐν λόγῳ περιττὸν καὶ περιεργόν, ὁ τοῦ συντεταγμένου (16) λόγου κήρυξ καὶ βεβαιωτής, ὁ τῶν ἀλιέων μαθητής καὶ διδάσκαλος. Οὗτοι δὲ, περὶ ὧν ὁ λόγος, εἶθε μὲν, ὡσπερ τὴν γλῶσσαν εὐστροφον ἔχουσι, καὶ δεινὴν ἐπιθέσθαι λόγοις εὐγενεστέρους τε καὶ δοκιμωτέρους, οὕτω τι καὶ περὶ τὰς πράξεις ἡσχολοῦντο. Μικρὸν οὖν, καὶ ἕως ἤρτων ἂν ἦσαν σοφιστὰ καὶ

⁵ Rom. ix, 28.

(12) *Καὶ καίδενσον, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοιαν*. Hæc desunt in plerisque codd. Nec ea esse Gregorii putat Billius. Agnosci tamen Elias.

(13) *Τὴν ἀκοήν*. Forte, τῇ ἀκοῇ. Edit.

(14) *Καὶ τὴν χεῖρα*. Designat hic Gregorius Eunomianorum improbitatem, qui, cum impares essent Gregorio, ipsum tamen male mulctandi cupiditate ardebant.

(15) *Τοῖς ἡμετέροις λόγοις, καὶ χιρῶντες*. Hæc desunt i Reg. a et Or. 2.

(16) *Συντεταγμένον*. Hic alludit ad hunc locum Rom. ix, 28, in quo Paulus Evangelium nominat, « brevium verbum, » quod res maximas paucis verbis complectatur.

κυβίσται λόγων (17) άτοποι καὶ παράδοξοι, ἐν εἴπω A
 τε καὶ γελοῖως περὶ γελοίου πράγματα.

B. Ἐπεὶ δὲ πᾶσαν εὐσεβείας ὁδὸν καταλύσαντες,
 πρὸς ἔν τούτῳ βλέπουν μόνον, ὃ τι δήσουσιν ἢ λύ-
 σουσι (18) τῶν προβαλλομένων (καθάπερ ἐν τοῖς θεά-
 τροις οἱ τὰ παλαίσματα δημοσιεύοντες, καὶ τῶν πα-
 λαισμάτων οὐχ ὅσα πρὸς νίκην φέρει κατὰ νόμους
 ἀθλήσεως, ἀλλ' ὅσα τὴν ὄψιν κλέπτει τῶν ἀμαθῶν τὰ
 τοιαῦτα, καὶ συναρπάζει τὸν ἐπιανέντην), καὶ δεῖ πᾶ-
 σαν μὲν ἀγορὰν περιβοηθεῖσθαι τοῖς τούτων λόγοις,
 πᾶν δὲ συμπόσιον ἀποκαιεῖσθαι φιλαρίχῃ καὶ ἀηδίῃ,
 πᾶσαν δὲ ἑορτήν καὶ πένθην ἄπαν, τὴν μὲν ἀνέροτον
 εἶναι καὶ μεστήν κατηφείας, τὸ δὲ παραμυθεῖσθαι
 συμφορᾷ μείζονι (19) τοῖς ζητήμασι, πᾶσαν δὲ δι-
 οκληεῖσθαι γυναικωνίτιν, ἀπλότητι σύντροφον, καὶ τὸ
 τῆς αἰδοῦς ἄνθος ἀποσυλῆσθαι τῆ περὶ λόγων ταχυ-
 τῆτι· ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω, καὶ τὸ καλὸν ἄσχετον καὶ
 ἀφόρητον, καὶ κινδυνεύει τεχνύδιον (20) εἶναι τὸ
 μέγα ἡμῶν μυστήριον· φέρε, τοσοῦτον γοῦν ἡμῶν
 ἀναστέθωσαν οἱ κατὰ σκοποὶ (21), σπλάγγνοις πα-
 τρικοῖς κινουμένων, καὶ, ὃ φησὶν ὁ θεὸς Ἱερραμίας,
 σπαρασσομένων τὰ αισθητήρια, ὅσον μὴ τραχέως τὸν
 περὶ τούτων διέξασθαι λόγον, καὶ τὴν γλῶσσαν μικρὴν
 ἐπιτρέποντες, ἂν ἔρα καὶ (22) δύνωνται, τὴν ἀκοήν
 ἡμῶν ὑποθέτωσαν. Πάντως δὲ οὐδὲν ζημιωθήσεσθε.
 Ἦ γὰρ εἰς ὧτα ἐλαλήσαμεν ἀκούοντων, καὶ τινὰ
 καρπὸν ἔσχον ὁ λόγος, τὴν ὠφέλειαν τὴν ὑμετέραν
 (ἐπειδὴ σπεῖρει μὲν ὁ σπεῖρων τὸν λόγον ἐπὶ πᾶσαν
 διάνοιαν, καρποφορεῖ δὲ ἡ καλὴ τε καὶ γόνιμος)· ἢ
 ἀπήλθετε καὶ τούτο (23) ἡμῶν διαπτύσαντες, καὶ
 πλείονα λαβόντες ὕλην ἀντιλογίας τε καὶ τῆς καθ'
 ἡμῶν λουδορίας, ἵνα καὶ μᾶλλον ὑμᾶς αὐτοὺς ἐστιά-
 σγητε. Μὴ θαυμάσητε δὲ, εἰ παράδοξοι ἐρῶ λόγον,
 καὶ παρὰ τὸν ὑμέτερον νόμον, οἱ πάντα εἰδέναι τε
 καὶ διδάσκειν ὑπισχεῖσθε λίαν νεανικῶς καὶ γεν-
 ναίως, ἵνα μὴ λυπῶ λέγων ἀμαθῶς καὶ θρασέως.

vestros pascatis. Nec vero mirum vobis videatur, si
 dixero, qui scire vos omnia et docere profiterini,
 stulte et temere, ne quid animos vestros offendam.

Γ. Οὐ παντός, ὧ οὔτοι, τὸ περὶ Θεοῦ φιλοσοφεῖν,
 οὐ παντός· οὐχ οὕτω τὸ πρᾶγμα εὐώνον, καὶ τῶν
 χαμαὶ ἐργουμένων. Προσθήσω δὲ, οὐδὲ πάντοτε, οὐδὲ
 πᾶσιν, οὐδὲ πάντα, ἀλλ' ἔστιν ἕτε, καὶ οἷς (24), καὶ
 ἐφ' ὅσον. Οὐ πάντων μὲν, ὅτι τῶν ἐξηταζμένων καὶ
 διαθεβηζήτων ἐν θεωρίᾳ, καὶ πρὸ τούτων, καὶ ψυ-
 χὴν καὶ σῶμα κκαθαρομένων, ἢ καθαρομένων, τὸ
 μετριώτατον. Μὴ καθαρῶ γὰρ ἄπτεσθαι καθαρῶ τυ-
 χῆν οὐδὲ ἀσφαλές, ὥσπερ οὐδὲ ὕψει σαθρᾷ ἡλιακῆς

⁶ Jer. iv, 19. ⁷ Eccli. xxv, 12. ⁸ Matth. xiii, 4.

(17) *Κυβίσται λόγων*. « Sermonum urinatores, »
 id est, « qui se in sermones precipites devolvunt. »
 Sic designantur Eunomiani, qui, urinatorum in-
 siar, sursum ac deorsum argutando ferantur. In
 nonnullis, *κωβυσταί*, « aleatores. »

(18) *Δήσουσιν ἢ λύσουσι*. In quibusdam, *δήσω-
 σιν ἢ λύσουσι*.

(19) *Παραμυθεῖσθαι συμφορᾷ μείζονι*. Id est,
 θαρσύνεσθαι, « gravior, onerosior efficiatur. » Sic enim

acrem et vehementem, sic etiam in agendo eandem
 operam collocarent! Parum igitur, et minus for-
 tasse cavillatores essent, si id facerent, nec tam absurde atque insolenter in verbis, periude atque
 in alca ludo, versarentur, ut ridicule de re ridicula loquar.

H. Quoniam autem, omni pietatis via sublata et
 deleta, hoc unum sibi proponunt, ut questiones
 vel stringant, vel solvant (quemadmodum, qui in
 theatris vulgi oculis certamina ostentant, et qui-
 dem ejusmodi certaminum genera, quæ non juxta
 palastræ leges victoriam comparant, sed imperi-
 torum duntaxat oculos perstringunt, ac laudem a
 spectatoribus captant); et res huc redit, ut horum
 disputationibus, et forum omne circumstrepit, et
 convivia omnia hujusmodi nugarum lædio obtua-
 dantur, et festum omne infestivum sit ac mostitie
 B plenum, et luctus omnis majori calamitate, hoc
 est, quæstionum argutiis, mitigetur, ac denique
 gynæcea omnia, simplicitatis alumna, turbentur,
 et pudoris flos præcipiti hæc contendendi libidine
 compiletur; quoniam, inquam, hæc ita se habent,
 adeoque intoleranda est vis hujus mali, ut pericu-
 lum sit, ne magnum fidei nostræ mysterium exi-
 gua quadam articula esse videatur: age, nos pa-
 ternis visceribus incitatos, atque, ut Jeremias ver-
 bis utar ⁶, sensorii distortos et laniatos, explora-
 tores isti hæcenus perferant, ut, quæ de his rebus
 dictori sumus, a quo animo excipiant; ac lingua,
 si modo queant, aliquandiu frenata, nobis aures
 præbeant. In qua re nihil profecto est, cur damni
 quidquid metuat. Aut enim ego in aures audien-
 tium ⁷ loquar, atque ita fructum aliquem, hoc est,
 utilitatem vestram. **489** oratio allatura est (quan-
 quam enim is qui verbum Dei seminat ⁸, in ani-
 mos omnes semināt, tamen prohi duntaxat atque
 fecundi fructum ferunt); aut ita discesseritis, ut
 hunc quoque sermonem nostrum explodatis, ube-
 rioremque contradicendi, nobisque convitiandi ma-
 teriam nanciscamini, quo plenius etiam animos
 quid a vestra opinione, ac lege vestra alienum
 perquam fortiter ac generose; non enim dicam

III. Non cujusvis est, o viri, de Deo disserere,
 non, inquam, cujusvis; non adeo vilis ac protrita
 hæc res est, et eorum, qui humi adhuc reptant.
 Addam etiam non cujusvis temporis, nec apud
 quosvis, nec de quibusvis; sed certo tempore, et
 apud certos homines, et aliquosque hoc facien-
 dum est. Non cujuslibet quidem, quoniam hoc mu-
 neris his duntaxat incumbit, qui exactissime explo-
 rati sunt, ac contemplando longe processerunt,

III. Non cujusvis est, o viri, de Deo disserere,
 non, inquam, cujusvis; non adeo vilis ac protrita
 hæc res est, et eorum, qui humi adhuc reptant.
 Addam etiam non cujusvis temporis, nec apud
 quosvis, nec de quibusvis; sed certo tempore, et
 apud certos homines, et aliquosque hoc facien-
 dum est. Non cujuslibet quidem, quoniam hoc mu-
 neris his duntaxat incumbit, qui exactissime explo-
 rati sunt, ac contemplando longe processerunt,

Joh xvi, 2, « onerosos consolatores » amicos ap-
 pellant.

(20) *Τεχνύδιον*. Billius in prima ed.: « arguta-
 ricem quamlibet artem. »

(21) *Κισσάσκοποι*. Eo nomine falsos episcopos
 significat.

(22) *Καί*. Deest in Regg. a, bm, et Or. 2.

(23) *Τούτο*. Or. 1. τούτων.

(24) *Καὶ οἷς*. Coisl. 1, καὶ ἐφ' οἷς.

priusque etiam, et corpus, et animam a vitiorum sordibus purgarunt, aut, ut pareissime loquar, iam hoc agunt, ut se a vitiorum labe purgent. Impuro enim rem puram attingere, ne periculo quidem fortasse caret, quemadmodum nec agris oculis solis radios intueri. Quando autem? Tum videlicet, cum ab externo luto ac tumultu quietem agimus, nec princeps nostri pars improbis vagisque simulacris confunditur, dum velut deformibus litteris elegantes litteras, cœnoque nugentum admisceamus. Vacare enim haud dubie oportet, et Deum cognoscere: eumque tempus acceperimus, id agendum est, ut divinæ doctrinæ rectitudinem judicemus. Apud quos porro? Nempe apud eos, qui rem hujusmodi studiose ac serio amplectuntur, qui que non ut quidpiam aliud, sic hoc quoque inepta nugacitate prosequuntur, post circenses ludos et spectacula, post cantiones, post denique quam ventri, et iis, quæ sub ventre sunt, indulserint; qui quidem ita perditæ affecti sunt, ut hoc quoque in oblectamentorum parte numerent, nimirum de divinis rebus nugari, atque arguta disputatione conceitare. Jam de quibus, et quomodo disputandum? De his solum, quæ ingenii nostri **490** modelum, atque auditoris captum non excedunt: et alioquî, ut nimia vocis intentio atque immodicus cibus, aures et corpora labefactat: aut, si mavis, sarcinæ viribus graviorebajulorum humeros, ac crebriores pluvix terram opprimunt: ita etiam auditores quæstionibus gravioribus ac durioribus oppressi atque confecti, pristinas quoque vires amittant.

IV. Neque vero hæc quisquam ita accipiat, quasi Deum perpetua memoria colendum esse negem, ne rursus adversum nos irruant, qui omnia facile ac statim in calumniam trahunt. Nec enim tam sæpe spiritum ducere, quam Dei meminisse debemus: imo, si hoc etiam dici potest, nihil aliud quam hoc, faciendum. Nam et ego inter eos nomen meum profiteor, qui verbum illud probant, quod nos die ac nocte jubet meditari⁹, vespere, et mane, et meridie narrare¹⁰, ac denique benedicere Dominum in omni tempore¹¹; sive, ut verbis Moysis utar, dormiamus, sive consurgamus, sive iter faciamus¹², sive quid aliud agamus, atque hæc ipsa recordatione ad puritatem informari. Quocirca, ne quis perpetuo Deum memoria teneat, haud veto, sed ne de Deo disputet: imo nec hoc prohibeo, ne de Deo disputes, velut quid impium, sed ne intempestive: nec hoc ago, ut docendi munus explodam, sed ne medioeritatis fines transiliat. An vero, cum mellis quoque ipsius, quantumvis dulcis, satietas vomitum moveat¹³, summique euique negotio destinatum sit tempus¹⁴, ut ego cum Salomone censeo; eumque ea quæ per se bona sunt, nisi bene tractentur, hinc gratiam perdant (non aliter

Ἀ ἀκτίνος. Ὅτι δέ: Ἦνίκα ἄν σχολὴν ἄγομεν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν ἰλύος (25) καὶ ταραχῆς, καὶ μὴ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν συγχέηται τοῖς μοχθηροῖς (26) τύποις καὶ πλανωμένοις, ὅσων γράμμασι πονηροῖς ἀναμιγνύοντων κἀλλη γραμμῶν, ἢ βορβώρω μύρων εὐφροδῖαν Δει γὰρ τῷ ὄντι σχολάζει, καὶ γινώσκει Θεόν (27)· καὶ ὅταν λάθωμεν καιρὸν (28), κρίνειν θεολογίας εὐθύτητα. Τίσι δέ; Ὅτις τὸ πρᾶγμα διὰ σπουδῆς, καὶ οὐχ ὡς ἐν τι τῶν ἄλλων, καὶ τοῦτο φιλοαρεΐται ἡδέως, μετὰ τοῖς ἱππικαῖς, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὰ ἄσματα, καὶ τὴν γαστέρα, καὶ τὰ ὑπὲρ γαστέρας· ὅς καὶ τοῦτο μέγρος τρυφῆς, ἢ περὶ πάντα ἐρεσχελῖα καὶ κομφεῖα τῶν ἀντιθέσεων. Τίνα δὲ φιλοσοφητέον, καὶ ἐπὶ πόσῳ; Ὅσα ἡμῖν ἐφικτὰ, καὶ ἐφ' ὅσων ἢ τοῦ ἀκούοντος ἕξις ἐφικνεῖται (29) καὶ δύναμις· ἵνα μὴ καθάπερ αἱ ὑπερβάλλουσαι τῶν φωνῶν ἢ τῶν τροφῶν, τὴν ἀκοὴν βλάπτωσιν (30) ἢ τὰ σώματα· εἰ βούλει δὲ, τῶν φορτίων τὰ ὑπὲρ δύναντα τοὺς ὑποβαίνοντας (31), ἢ τὴν γῆν τῶν ὑετῶν οἱ σφοδρότεροι· οὕτω δὲ καὶ οὗτοι τοῖς στερόχοις, ἐν οὕτως εἶπω, τῶν λόγων καταπιεσθέντες, καὶ βαρυνθέντες ζημιωθεῖεν καὶ εἰς τὴν ὀργαλίαν δύναμιν.

conceitare. Jam de quibus, et quomodo disputandum? De his solum, quæ ingenii nostri **490** modelum, atque auditoris captum non excedunt: et alioquî, ut nimia vocis intentio atque immodicus cibus, aures et corpora labefactat: aut, si mavis, sarcinæ viribus graviorebajulorum humeros, ac crebriores pluvix terram opprimunt: ita etiam auditores quæstionibus gravioribus ac durioribus oppressi atque confecti, pristinas quoque vires amittant.

Δ'. Καὶ οὐ λέγω τοῦτο, μὴ δεῖν πάντοτε μεμνηῆσθαι Θεοῦ· μὴ πάλιν ἐπιφροσύσασαν ἡμῖν οἱ πάντα εὐκολοὶ καὶ ταχεῖς. Μνημονεύτέον γὰρ Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον καὶ εἰ οἶδ' ὅτι τοῦτο (32) εἰπεῖν, μηδὲ ἄλλο τι ἢ τοῦτο πρακτέον. Κἀγὼ τῶν ἐπαινούντων εἰμὶ τὸν λόγον (33), ὅς μελετᾷν ἡμέρας καὶ νυκτὸς διακελεύεται. καὶ ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας διηγείσθαι, καὶ εἰλογεῖν τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ· εἰ δὲ καὶ τὸ Μωϋσεὺς εἰπεῖν, κοιταζόμενον, διανισταμένον, ὁδοποροῦντα, ὅ τι οὖν ἄλλο πράττοντα, καὶ τῇ μνήμῃ τυποῦσθαι πρὸς καθαρότητα. Ὡστε οὐ τὸ μεμνηῆσθαι διηγουμένως κωλύω, τὸ θεολογεῖν δέ· οὐδὲ τὴν θεολογίαν, ὡς περ ἀσεβῆς (34), ἀλλὰ τὴν ἀκαίριαν· οὐδὲ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν. Π μελίτος μὲν πλησμονὴ καὶ κίρκος ἐμετῶν ἐργάζεται, καίπερ ὄντος μελίτος, καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, ὡς Σολομῶντι· κάμοι δοκεῖ, καὶ τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται (ὡς περ ἄνθος ἐν χειμῶνι παντελῶς ἄωρον, καὶ γυναιξὶ κόσμος ἀνδρείος, ἢ γυναικεῖος ἀνδράσι, καὶ πένθει γεωμετρία, καὶ πότῳ δάκρυον), ἐνταῦθα δὲ μόνον τὸν καιρὸν ἀτιμάσμεν, οὐ μάλιστα τιμητέον τὸ εὐκαιρον;

⁹ Psal. i, 2. ¹⁰ Psal. lrv, 18. ¹¹ Psal. xxxviii, 2. ¹² Deut. vi, 7. ¹³ Prov. xxv, 27. ¹⁴ Eccl. iii, 1.

(25) Ἐξωθεν ἰλύος. « Ab externo auto. » Id est, « a carnis studio et terrestris negotiis. »
 (26) Μοχθηροῖς. « Laboris ac molestiæ plenis. »
 (27) Καὶ γινώσκει Θεόν. Billins: « ut ad Dei cognitionem perveniamus. »
 (28) Λάθωμεν καιρὸν, etc. Alludit ad hæc verba psal. lxxiv, 5: « Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. »

(29) Ἐφικνεῖται. Coisl. I, Or. 1, etc., ἐξικνεῖται.
 (30) Βλάπτωσι. Reg. Im, βλάπτουσι.
 (31) Ὑποβαίνοντας. Reg. Im, ὑπερβαίνοντας.
 (32) Τοῦτο Deest in Reg. Im et Or. I.
 (33) Λόγον. Duo Collb., νόμον, « legem. »
 (34) Ὡς περ ἀσεβῆς. Reg. Im, duo Collb., Coisl. 5, Or. 1, ὡπερ εὐσεβῆς, « quod pium est. » Sic etiam legit Billins.

atque hieme intempesivi sunt flores, nec mulieribus luctuū geometriā, nec convivio lacrymæ), hic solum ejus ratio habenda est?

Ε'. Μηδαιῶς, ὃ φίλοι καὶ ἀδελφοί· ἀδελφούς γάρ Ἀ ὑμᾶς εἶτι καλῶ, καίπερ οὐκ ἀδελφικῶς ἔχοντας· μὴ οὕτω διανοώμεθα, μηδὲ καθάπερ Ἴπποιοί αἱ θερμοὶ (55) καὶ δυσκλίθεοι (56), τὸν ἐπιβάτην λογισμὸν ἀπορρίψαντες, καὶ τὴν καλῶς ἀγχοῦσαν εὐλόγησαν ἀποπύσαντες, τὸ βῶλον τῆς νύσσης θέωμεν· ἀλλ' εἴσω τῶν ἡμετέρων ὄρον φιλοσοφῶμεν, καὶ μὴ εἰς Αἴγυπτον (57) ἐκφερόμεθα, μηδὲ εἰς Ἀσσυρίους κατασυρώμεθα, μηδὲ ἄδωμεν τὴν ἰσθμὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, πάσης ἀκοῆς λέγω, ξένης τε καὶ ἡμετέρας, ἐχθρᾶς καὶ φιλίας (58), εὐγνώμονος καὶ ἀγνώμονος (59), ἢ λίαν ἐπιμελῶς τηρεῖ τὰ ἡμέτερα, καὶ βούλοιο ἂν τὴν σπινθῆρα τῶν ἐν ἡμῖν κακῶν γινέσθαι φλόγα, ἐξάπτει τε καὶ ἀναρρίπτει, καὶ εἰς οὐρανὸν αἶρει τοὺς παρ' ἐκείνης (40) αὔραις λαμβάνουσα, καὶ ποιεῖ τῆς Βαβυλωνίας φλογὸς τὰ κύκλιον κα- Β ταφλεγούσης ὑψηλοτέραν. Ἐπειδὴ γάρ οὐκ ἐν τοῖς ἐκείνων δόγμασιν ἔχουσι τὴν ἰσθμὴν, ἐν τοῖς ἡμετέροις σαθροῖς ταύτην θηρεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο, ὥσπερ αἱ μυῖαι τοῖς τραύμασιν, οὕτω τοῖς ἡμετέροις ἐπιτίθενται, εἴτε ἀτυχίμασι· χρηὴ λέγειν, εἴτε ἀμαρτήμασιν. Ἀλλ' ἡμεῖς γὰρ μὴ ἐπὶ πλεῖστον ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγνοήσωμεν, μηδὲ τὸ περὶ ταῦτα κόσμιον ἀτιμάσωμεν· ἀλλ' εἰ μὴ τὴν ἐχθρὰν καταλύσασθαι δυνατόν, ἐκεῖνόν (41) γὰρ συμβῶμεν ἀλλήλοις, μυστικῶς τὰ μυστικά φθέγγεσθαι, καὶ ἀγίως τὰ ἅγια, καὶ μὴ ῥίπτειν εἰς βεβήλους ἀκοὰς τὰ μὴ ἐκφορα, μηδὲ σεμνοτέρους ἡμῶν ἀποφαινόμεν τοὺς προσκυνοῦντας τοῖς δαιμονίοις, καὶ τῶν αἰσθητῶν μύθων καὶ πραγμάτων θεραπευτῆς, οἱ ὅπτιον ἂν τοῦ αἵματος, ἢ λόγων ἔστιν ὧν μεταδοῖεν τοῖς ἀμύητοις· ἀλλ' εἰδῶμεν, ὥσπερ ἐσθῆτος, καὶ διαίτης, καὶ γέλωτος, καὶ βαδίσματος οὐσάν τινὰ κοσμίεττα (42) οὕτω καὶ λόγου καὶ σιωπῆς, ὅτι καὶ Λόγων προσθεύουσαν μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ Θεοῦ προστηγοῦσαν, καὶ δουλάμεν· ἔστω καὶ τὸ φιλόδεικον (43) ἡμῶν ἔννομον.

re decorum tenendum esse, praesertim cum inter tot Dei virtutes ac nomina λόγων quoque, hoc est, contentio nostra legitima sit.

Γ'. Τί γέννησιν (44) ἀκούει Θεοῦ καὶ κτίσιν, καὶ Θεὸν ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ τομήν, καὶ διαίρεσιν, καὶ ἀνάλυσιν, ὃ πικρὸς τῶν λεγομένων ἀχροατῆς (45); Τί δικαστὰς τοὺς κατηγοροὺς καθίζουσαν; Τί τὰ ξίφη τοῖς ἐχθροῖς ἐγχειρίζουσαν; Ἡὼς, οἷα, ἀέξεται τὸν περὶ τούτων λόγον, ἢ μεθ' οἷας τῆς διανοίας, ὃ τὰς D

¹⁵ Psal. cxxxvi, 4. ¹⁶ Dan. iii, 22.
(55) *Oi θερμοι*. Deest οἱ in Regg. a, bm, Coisl. 5, et Or. 1.
(56) *Καὶ δυσκλίθεοι*. Sic Reg. bm, Coisl. 5, et Or. 1. In editis, καὶ δυσκλίθετος.
(57) *Εἰς Αἴγυπτον*. « In Ægyptum. » Id est, « ne aliena dogmata sectemur. »
(58) *Φιλίας*. Duo Coisl., φιλῆς.
(59) *Εὐγνώμονος καὶ ἀγνώμονος*. Elias veritit, « recte ratiocinantem, et iudicii expertem. »
(40) *Ἐκείνης*. Or. 1, ἐκείνης.
(41) *Ἐκεῖνον*. In nonnullis, ἐκεῖνον.
(42) *Κοσμίεττα*. Sic duo Regii. Alii *κοσμίεττα* [mendose].
(43) *Φιλόδεικον*. Billius ad marginem Bas. scri-

virilis, nec viris muliebris ornatus convenit, nec nullam temporis rationem habebimus, ubi maxima

V. Absit, o amici ac fratres : fratres enim adhuc vos appello, tametsi parum fraterno erga nos animo sitis : absit ut ita sentiamus, ac velut equi feroces et indomiti, ratione, quasi se-sore, excussa, religiosaque gravitate, qua praeclare compescimur, repudiata, procul extra metam curramus ; verum finibus nostris disputationes nostras coerceamus, nec in Ægyptum praecipites feramur, nec ad Assyrios pertrahamur, nec canticum Domini in terra aliena cantemus ¹⁵, hoc est, apud quosvis auditores, tam nostras quam extraneos, tam hostes quam amicos, tam benignos quam malignos ac **491** preposteros, qui summo studio res nostras explorant, nihilque avidius expetunt, quam ut malorum nostrorum scintilla in flammam eurgat, quam etiam furtim exsuscitant, atque accendunt, aureque suae afflato in caelum attollunt, et Balylonica flamma ¹⁶, in orbem omnia populante, sublimiorem reddunt. Quoniam enim in suis dogmatibus nihil sibi presidii roborisque constitutum vident, hoc in nostrarum rerum inbecillitate venantur. Ac proinde, quemadmodum musce vulneribus, ita nostris calamitatibus, aut, si mavis, erratis inminent. At nos quidem nosmetipsos diutius ne ignoremus, nec moderationem, quae in his rebus tenenda est, aspernemur. Quod si inimicitias atque odia extinguere non possumus, illud saltem inter nos conveniat, ut mystica mystice, et sancta sancte proloquamur, nec in profanas aures, quae in vulgus efferrī nefas est, praecipiamus, nec patiamur religiosiores quam nos videri eos, qui daemones adorant, et turpium fabularum ac rerum cultum profitentur ; quippe qui iis, qui non iisdem sacris initiati sunt, cruorem potius suum impertirentur, quam sermones, quibus mysteria sua detegerent. Agnoscamus, ut in vestitu, victu, risu, atque incessu, sic in sermone ac silentio modum quemdam

VI. Cur Dei generationem et creationem, atque Deum ex nihilo ortum, cur sectiones, et divisiones, ac resolutiones ille audit, qui salvo atque infenso animo huiusmodi sermones expendit? Cur accusatores ipsos iudices constituimus? Cur hostibus in perniciem nostram gladios porrīgimus? Quo pacto,

psit, τὸ φιλόδεικον. Sic etiam legit Elias et Leuy-Combes vero, φιλονεικεῖν ἡμῖν· « ipsum hoc quod contendimus, sit nobis legitimum. »
(44) *Γέννησιν*, etc. Gregorius hic perstringit Eunomianos, qui, apud gentiles, quibus non licebat talia audire, de Deo arroganter et cum ostentatione disserebant, cum ipsi in deorum suorum patrociniis sermones etiam adhibere possent. Nam Eunomiani creatum esse Filium Dei, ortumque de nihilo contendebant, sieque eundem a Patre quasi dissecatum separabant.
(45) *Ἀχροατῆς*. « Auditor. » Coisl. 1, ἐξεταστής, « indagator. » Sic etiam legit Billius.

quove animo, eos hujusmodi sermonem accepturos A censens, qui adulteria, et puerorum stupra laudibus efferunt, qui vitia adorant, nec quidquam supra corpus cogitare possunt, qui heri et nudius tertius deos sibi considerunt, eosque turpissimis facinoribus claros et nobiles? Annon crasse? Non fœde? Non inepte? Non suo denique more? Nonne deorum suorum ac vitiorum 492 patrociniū a theologia tua haurient? Nam cum his vocibus ipsi per summam calumniam utamur, quo tandem modo illos adducere queamus, ut philosopham nostram amplectantur? Cumque per se ipsi in commiscendis malis solertes sint, quando tandem ab oblatīs abstinēbunt? Hæc nobis bellum civile atque intestinum attulit. Hæc illi, qui pro Verbo aerius, quam Verbo ipsi gratum sit, depugnant; nec hominibus furore B correptis dissimiles sunt, qui suas domos incendunt, vel liberos dilacerant, vel parentes prouidunt, utpote qui pro alienis eos habeant.

VII. Jam vero posteaquam eos, qui a nobis alieni sunt, a divinarum rerum auscultatione submovimus, atque in porcorum gregem numerosam legionem in profundum ruentem ablegavimus 17, sequitur jam, ut nosmetipsos inspiciamus, ac, statuae cujusdam instar, theologum ad omnem elegantiam expoliamus. Illud vero prius expendendum est, quæ hæc tanta disputandi cupiditas, ac linguæ prurigo? Quis novus hic morbus, aviditasque inexplebilis? Cur manibus vinetis, linguam armavimus? Non hospitalitatem, non fratram charitatem, non mutuum conjugii amorem, non virginitatem laudamus? Non pauperum alendorum curam, non psalmorum cantum, non nocturnam stationem, non lacrymas admiramur? Non corpus jejuniis premimus? Non per orationem ad Deum peregrinamur? Non, ut eos facere par est, qui justos se humano temperamento judices præbent, deteriorem partem præstantiori, hoc est, pulverem spiritui, subjicimus? Non presentem hanc vitam mortis meditationem facimus? Non, nobilitatis divinitus inditæ memores, imperium in animi perturbationes arripimus? Non iram intumescēntem ac savientem ciegramus, non dejicientem superbiam, non mœrorem inconsideratum, non stolidam voluptatem, non procaecum et meretricium risum, non præcipitem aspectum, non inexplebilem audiendi, non immodicam loquendi libidinem, non absurdas cogitationes, non denique quidquam eorum quæ a nobis contra nos perversus ille hostis

17 Luc. viii, 50 seqq.

(46) *Ei γὰρ αὐτεῖ, etc.* Eunomiani, audito « generationis » Filii vocabulo, eam modo naturali et corporeo factum esse objiciebant, ac proinde Christum creatum esse contendebant. Quod disputandi genus plurimum favebat gentilium erroribus, ipsique scandalum erat, quominus catholicam fidem amplexarentur.

(47) *Ὁ δευτέρω ἐστυν.* Cōst. I. addit, τοῦτο ποιήσωμεν, « quod secundum est, id faciamus. »

(48) *Ἡρότων.* R. gr. a. b. m. πρότερον.

(49) *Ὡς ἂν ἐκ τῶν γάμπτει, etc.* Leuv. : « Sicut dicunt qui justam de temperamento, quod est in d. : in, sententiam ferunt. »

μοιχείας ἐπαίνων καὶ τὰς παιδοφθορίας, καὶ προσκυ- νῶν τὰ πάθη, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα διανοηθῆναι δυνάμενος, ὁ χθὲς καὶ πρῶτην ἑαυτῷ στήσας θεοῦς, καὶ τούτους ἐπὶ τοῖς αἰσιρίστοις γνωρίζομένους; Οὐχ ὕλικῶς; Οὐκ αἰσχρῶς; Οὐκ ἀμαθῶς; Οὐχ ὡς εἴθεον; Οὐ συνήγηρον τῶν οικειῶν θεῶν καὶ παθῶν τὴν σὴν θεολογίαν ποιήσεται; Εἰ γὰρ αὐτοῖ (46) ταῖς φωναῖς ταύταις ἐπηρεάζομεν, σχολῆ γ' ἂν ἐκείνους πείσαιμεν φιλοσοφεῖν ἐν ταῖς ἡμετέροις· καὶ εἰ παρ' ἑαυτῶν εἰσιν ἐφευρεταὶ κακῶν, ποτὲ ἂν τῶν διδομένων ἀπέσχοντο. Ταῦτα ἡμῖν ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος· ταῦτα οἱ πλεῖον ὑπὲρ τοῦ Λόγου μαχόμενοι, ἢ ὅσον ἀρέσκει τῷ Λόγῳ, καὶ ταυτὸν πάσχοντες τοῖς μαινομένοις, οἱ τοὺς ἰδίους οἴκους ἀνάπτουσιν, ἢ τοὺς παῖδας σπαράττουσιν, ἢ τοὺς γονεῖς περιωθοῦσιν, ὡς ἀλλοστρίους νομίζοντες.

Z'. Ἐπεὶ δὲ ἀπεσκευασάμεθα τοῦ λόγου τὸ ἀλλό- τριον, καὶ εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἀπεπεμψά- μεν τὸν πολλὸν λεγεῶνα κατὰ βυθῶν χωρήσαντα, ὃ εἰς τὸν ῥόν ἐστι (47), πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἔβωμεν, καὶ σωμεν εἰς κάλλος, ὡς περ ἀνδριάνα, τὸν θεολόγον. Ἐκεῖνο δὲ πρῶτον (48) λογισάμεθα, τίς ἢ τασαύτη περὶ τὸν λόγον φιλοτιμία, καὶ γλωσσαλγία; Τίς ἢ καινὴ νόσος αὕτη καὶ ἀπληστία; Τί τὰς χεῖρας διήσαντες, τὰς γλώσσας ὠπλίσαμεν; Οὐ φιλοξενίαν ἐπιανοῦμεν; Οὐ φιλαδελφίαν, οὐ φιλανδρίαν, οὐ παρθενίαν, οὐ πτωχοπροφίαν θαυμαζάμεν; Οὐ ψαλμῶδιαν, οὐ πάνυρον στάσιν, οὐ δάκρυον; Οὐ τὸ σῶμα νηστείας ὑποπιέζομεν; Οὐ δι' εὐχῆς πρὸς θεὸν ἐκδηλοῦμεν; Οὐ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον ὑπαξεδύνομεν, τὴν χοῦν λέγω τῷ πνεύματι, ὡς ἂν οἱ τῷ κράματι (49) δικαίως δικάζοντες; Οὐ μελέτην θανάτου τὴν βίον ποιούμεθα; Οὐ τῶν παθῶν δεσπότης καθιστάμεθα, μεμνημένοι τῆς ἀνωθεν (50) εὐγενείας; Οὐ θυμὸν τιθασσεύομεν ἐξοιδούοντα καὶ ἀγριαίνοντα; Οὐκ ἔπαρσιν καταβάλλουσιν (51), οὐ λύπην ἀλόγιστον, οὐχ ἡρότην ἀπαίδευστον, οὐ γέλωτα πορονκίον, οὐκ ἔψιν ἀτακτον, οὐκ ἀκρίην ἀπληστειον, οὐ λόγον ἀμετρον, οὐ διάνοιαν ἐκτροπον, οὐχ ὅσα παρ' ἡμῶν ὁ Πονηρὸς καθ' ἡμῶν λαμβάνει, τὴν δὲ τῶν θυρίδιον, ὡς ἢ Γραφὴ φησιν, εἴπουν αἰσθητηρίων, εἰπάγων θάνατον; Ἢ ἔν μὲν σὺν τούναντιον, καὶ τοῖς ἄλλων πάθεσιν ἐλευθερίαν δαδῶκαμεν, ὡς περ οἱ βασιλεῖς τὰς ἐπινικίους ἀφῆσεν (52), μόνον ἂν πρὸς ἡμᾶς νεύσωσι (53), καὶ κατὰ θεοῦ φέρωνται (54) θρασύτε-

(50) *Τῆς ἀνωθεν.* « Nobilitatis quam e cælo trahimus. »

(51) *Καταβάλλουσιν.* Leuvenk. legit, καταβάλλομεν. Alhudi forsas Gregorius ad hæc verba psal. lxxii, 18, « Dejecisti eos dum allevarentur. »

(52) *Ἀφῆσεν.* « Vacationes. » « Est, inquit Enas, « quietem a laboribus militiæ, et liberationem ab omni servitute. »

(53) *Νεύσωσι.* Sic Reg. b. m. Bas., et Comb. In ed., νεύσωσι.

(54) *Φέρωνται.* Sic Cōsl. I, Bas. In ed., φέρωνται.

ρον, ἢ ἀσθεστερον (55)· καὶ κακὸν οὐ καλοῦ πρά-
γματος μισθὸν ἀντιδίδομεν, τῆς ἀσθεσίας τὴν παρρη-
σίαν.

vitiis libertatem damus (non secus ac parva victoria
duntaxat lege et conditione, ut in nostras partes
audacia et impietate ruant; ac malam non bonae rei
mercedem ipsis pendimus, pro impietate nimi-
rum peccandi licentiam ipsi persolventes.

Η'. Καίτοιγε, ὦ διαλεκτικῆ καὶ κάλε, ἐρωτήσω σέ
τι μικρόν· σὺ δὲ ἀπόκρισαι, φησὶ τῷ Ἰησοῦ ὁ διὰ λαί-
λαπας καὶ νεφῶν χρηματίζων. Ἠότερον πῶς λέ-
γουσι (56) παρὰ τῷ Θεῷ, ὅπερ ἀκούεις, ἢ μία; Πολύ-
λαλ, θύσεις θηλαθῆ, καὶ οὐ μία Ἠότερον δὲ πληρω-
θῆναι δεῖ πάσας, ἢ τὰς μὲν, τὰς δὲ οὐ, ὡς εἶναι κε-
νάς, καὶ μάτην ἤτοιμασμέναι; Ναὶ πάσας· οὐδὲν γὰρ
εἰκῆ τῶν παρὰ Θεοῦ γενομένων. Ταύτην δὲ, ὅτι ποτε
θῆσεις τὴν μονήν, ἔχουσιν ἂν εἰπεῖν; Ἄρα τὴν ἐκείθεν
ἀνάπυσσιν τε καὶ ὄψαν τὴν ἀποκειμένην τοῖς μακα-
ρίοις (57), ἢ ἄλλο τι; Οὐκ ἄλλο τι, ἢ τοῦτο. Ἐπειδὴ
τοῦθ' (58) ὁμολογήσαμεν, κἀκεῖνο προσεξέτασμεν·
"Ἦσται τι τὸ ταύτας προξενούον τὰς μονὰς, ὡς ὁ ἐμὸς
λόγος, ἢ οὐδὲν; Ἔσται πάντως. Τί τοῦτο; Τὸ διαφύ-
ρτους εἶναι πολιτείας καὶ προαιρέσεις, καὶ ἕλληρ ἄλ-
λαχοῦ φέρειν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, ὅπερ
καὶ ὁδοὺς ὀνομάζομεν. Πάσας ὄν ὁδοῦτων, ἢ τινὰς
τῶν ὁδῶν τούτων; Εἰ μὲν ὅλον τε τὸν αὐτῶν, πᾶ-
σας (59)· εἰ δὲ μὴ, ὅτι πλείστας· εἰ δὲ μὴ, τινὰς· εἰ
δὲ μηδὲ τοῦτο, μέγα κἂν εἰ μίαν διαφερόντως, ὡς
γέ μοι φαίνεται. Ὁρθῶς τοῦτο ὑπολαμβάνεις. Τί
ὄν; Ὅταν ἀκούσης μίαν ὁδὸν εἶναι, καὶ ταύτην
στενὴν, τί σοι φαίνεται δηλοῦν ὁ λόγος; Μίαν μὲν,
διὰ τὴν ἀρετὴν· μία γὰρ, κἂν εἰς πολλὰ σχίζηται·
στενὴν δὲ, διὰ τοὺς ἰσθμῶτας, καὶ τὸ μὴ πολλοῖς εἶναι
βατὴν, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων, καὶ ὅσοι διὰ
τῆς κακίας ὁδοῦσιν. Οὕτω κἀμοὶ δοκεῖ. Τί ὄν, ὦ
βέλτιστε, εἴπερ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὡσπερ τινὰ πενίαν,
καταγώνωντες τοῦ ἡμετέρου λόγου, πάσας τὰς ἄλλας
ὁδοὺς ἀφέντες, πρὸς μίαν ταύτην φέρεσθε καὶ ὀθεῖσθε
τὴν διὰ λόγου καὶ θεωρίας, ὡς αὐτοὶ ὄσεσθε (60), ὡς
δὲ ἐγὼ φημι, ἀδόλοσχις καὶ τερατείας; Ἐπιτιμάτω
Παῦλος ὑμῖν, τοῦτο πικρῶς ὀνειδίξων μετὰ τὴν ἀπ-
αρίθμησιν τῶν χαρισμάτων, ἐν οἷς φησιν· Μὴ πάν-
τες ἀπόστολοι; Μὴ πάντες προφήται; καὶ τὰ
ἕξῃς.

accipit; per fenestras, ut Scriptura loquitur ¹⁸, hoc
est, per sensuum organa, mortem introducens?
Imo contra omnino facimus, atque **493** aliorum
reges militibus suis vacationes concedunt), hac
propendeant, atque adversus Deum majori cum
audacia et impietate ruant; ac malam non bonae rei
mercedem ipsis pendimus, pro impietate nimi-
rum peccandi licentiam ipsi persolventes.

VIII. Atqui, o dialectice et loquax, nonnihil te
interrogabo: tu vero responde, ut inquit ille,
qui ad Job per turbinem ac nubes oracula edebat ¹⁹.
Multae apud Deum mansiones sunt, quemadmo-
dum Scriptura docet ²⁰, an una tantum? Multae,
inquit, non una. Recte. Age vero, casus omnes
impleri, an quasdam quidem, ceteras autem mi-
nime, ut inanes et frustra paratas? Utique omnes.
Neque enim a Deo quidquam temere atque inca-
sum factum est. An porro hoc quoque dicere queas,
quid tandem sit haec mansio? Num requies et gloria,
quae beatis in caelo recordata est, an quid aliud?
Nihil aliud, quam hoc, inquit. De hoc igitur
quando inter nos constat, illud insuper expendam-
us: Estne aliquid, quod nobis mansiones his con-
ciliet, ut mea est sententia, an omnino nihil? Est
sane, inquis. Quidnam hoc? Hoc nimirum, quod
diversa sint vivendi genera et instituta, ita tamen
ut omnia sint fidei consentanea, quodque nos *vias*
appellamus. Quid ergo? Hisne omnibus incedere
necesse est, an quibusdam solum? Omnibus, si qui-
dem unus atque idem hoc possit; sin minus, com-
pluribus; aut certe quibusdam. Quod si ne hoc
quidem concedatur, imphm tamen, ut mihi vide-
tur, fuerit, vel unica duntaxat eximie incedere.
Recte hoc existimas. Quid igitur? Cum audis viam
unam esse, camque perangustam ²¹, quid iis
verbis significari putas? Unam sane esse, si vir-
tutem spectes; haec enim unica est, licet in multas
partes seecetur; verum angustam propter sudores,
et quia non a multis teritur, si quidem multitu-
dinem eorum cogites, qui contrario itinere per
vitium gradiuntur. Ita mihi quoque videtur. Quid
ergo cause est, vir optime, cum ita se res ha-
beant, quod, ceteras omnes vias repudiantes,
tanquam pauperiem, explosa nostra agendi rati-
onae, ferimini ac protrudimini omnes ad hanc unam,
quae per disputationes ac speculationes, ut
ipsi putatis, ut **494** autem ego, ingas et praestigias,
teritur? Objurget vos Paulus, post gratiarum
enumerationem acriter his verbis invehens: Num
omnes apostoli? Num omnes prophetae ²²? et que

Θ'. Ἔστω δὲ, ὑψηλός, σὺ, καὶ ὑψηλῶν πέρα, καὶ
ὕπερ τὰς νεφέλας εἰ βούλῃ, ὁ τῶν ἀθεάτων θεατῆς,

IX. Esto autem : sis ipse altus et sublimis, et
sublimibus sublimior, atque ipsis etiam nubibus, si

¹⁸ Jer. ix, 21. ¹⁹ Job xxxviii, 3. ²⁰ Joan. xiv, 2. ²¹ Matth. vii, 15. ²² I Cor. xii, 29.

(55) Ἀσθεέστερον. Deest in Reg. a, duobus Colb.,
et Or. I. Nec Billius vertit.
(56) Πολύλαλ μὲν αὖ. Mansiones multae. « Non pro-
pter locorum discrimina, » inquit Elias, « sed pro-
pter domorum ordinem. Nam ut si unam domum
una tantum lucerna splendore suo collustrat, qui-
libet et seorsim lucem peculiarem percipit, quantum
lumen in multas faces non dividatur. Sic in futuro
saeculo universi homines iusti recipiant eodem lo-
co et non separatim, singulis pro suo modo, et co-

dem lumine spirituali splendorem haurientibus, ca-
tionaque sibi conveniente gaudium ac letitiam capi-
entibus. »
(57) Μακαρίοις. Reg. hm, δικαίους, « justis. »
(58) Ἐπειδὴ τοῦθ'. Reg. hm, et Or. I, ἐπεὶ δὴ
τοῦτο.
(59) Πάσας. Reg. hm, et Or. I, ἀπάσας.
(60) Ὡς αὐτοὶ ὄσεσθε. Haec desunt in duobus
Regg.

ita timet, auctor, rerum, quæ œnolorum aspectum superent, spectator, et arcaneorum verborum auditor ²³, post Eliam in sublime raptus ²⁴, post Moysen Dei conspectione donatus ²⁵, post Paulum in cœlum euectus ²⁶: quid tandem est, quod alios quoque unius diei momento sanctos tingis, et theologos creas, eruditionemque ipsis velut inspiras, et multa imperite doctorum conciliabula facis? Cur araneorum telis infirmiores illaqueas, ex coque tibi scitum aliquid ac præclarum facere videris? Cur adversus fidem crabrones excitas? Cur dialecticorum agnem nobis ex tempore producis, non aliter ac fabulæ olim, gigantes? Cur levissimos quosque viros, ac virorum nomine indignos, velut colluvium quamdam in unam voraginem cogens, ac verborum illecebris magis ac magis effeminans, novam ex ipsis impietatis officinam condidisti, astute interim eorum amentia ad utilitatem tuam abutens, atque ex ea messem faciens? Num his refragaris? Num alia pro nihilo reputas? Num linguam tuam omnino dominari necesse est, nec tu parturientem sermonum honorifica disputationis argumenta. Morbum hunc ad hæc utiliter converte.

X. Pythagoræ silentium, et fabas illas Orphicas insectare, recentemque horum verborum arrogantiam: *Ipsè dixit*. Platonis ideas impete, animorum nostrorum in alia atque alia corpora migrationes et circuitiones, et reminiscencias, ac denique non pulchros amores per pulchra corpora in animum subeuntes. Epicuri impium Numinis contemptum, et atomos, atque alienam philosopho voluptatem exagita; Aristotelis præpaream et angustis finibus circumscriptam **495** Providentiam, et artificium, mortales de anima sermones, atque humana dogmata confuta; Stoicorum supercilium, Cynicorum ingluviem et circumforaneam levitatem incesse. Vacuum item, et plenum, ac quæcumque illi de

Α ὁ των ἀρχήτων ἀκρατής, ὁ μετα Ἰλίαν μετάρσιος, καὶ ὁ μετὰ Μωϋσέα θεοφανείας ἤξιομένος, καὶ μετὰ Παῦλον οὐράνιος· τί καὶ τοὺς ἄλλους αὐθημερὸν πλάττεις ἀγίους, καὶ χειροτονεῖς θεολόγους, καὶ οἷον ἐμπνεῖς τὴν παύσειν, καὶ πεποίηκας λογίων ἀμαθῶν πολλὰ συνέδρια; Τί τοῖς ἀραχνεῖσι ὑψάσμασι (61) ἐνδραμεῖς τοὺς ἀσθενεστέρους, ὡς δὴ τι σαρφὸν καὶ μέγα; Τί σφραγῖας (62) ἐγείρεις κατὰ τῆς πίστεως; Τί σχεδιάξεις ἡμῖν διαλεκτικῶν ἀνάδοσιν, ὥσπερ οἱ μῦθοι πάλαι τοὺς γίγαντας; Τί τῶν ἀνδρῶν ὅσον κοῦφον, καὶ ἄναθρον, ὥσπερ τινὰ σαρφετὸν, εἰς μίαν χαράδραν συναγαγῶν, καὶ κολακείᾳ πλέον θηλήνας, καὶνὸν ἐργαστήριον (63) ἐδημιούργησας, οὐκ ἀσφῶς τὴν ἄνοιαν αὐτῶν ἐκκαρπούμενος, Ἄντιλέγεις καὶ τοῦτοις; καὶ οὐδαμοῦ σοι τᾶλλα; καὶ τὴν γλώσσαν δεῖ δυναστεύειν πάντως, καὶ οὐ κατέχεις τὴν ὠδῖνα τοῦ λόγου; ἔχεις (64) καὶ ἄλλας ὑποθέσεις πολλὰς τε καὶ φιλοτίμους· ἐκεῖ τρίψον μετὰ τοῦ χρησίσμου τὴν νόσον (65).

dominari necesse est, nec tu parturientem sermonum honorifica disputationis argumenta. Morbum hunc

Γ. Βάλλε μοι Πυθαγόρου (66) τὴν σιωπὴν, καὶ τοὺς κυάμους τοὺς Ὀρφικούς, καὶ τὴν περὶ τῶ, αὐτὴ ἔφα, καὶνοστέρων ἀλαζονείαν. Βάλλε μοι Πλάτωνος τὰς ιδέας (67), καὶ τὰς μετενοσηματώσεις, καὶ περιόδους τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, καὶ τὰς ἀναμνήσεις, καὶ τοὺς οὐ καλοὺς διὰ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ ψυχῆν ἔρωτας. Ἐπικούρου τὴν ἀθεΐαν (68), καὶ τὰς ἀτόμους, καὶ τὴν ἀφιλόσοφον ἡδονήν· Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον Πρόνοιαν (69), καὶ τὸ ἔντεργον, καὶ τοὺς θηητοὺς περὶ ψυχῆς λόγους, καὶ τὸ ἀνθρωπικῶν τῶν δογμάτων τῆς Στοᾶς (70) τὴν ἄσφῶν, τῶν Κυνῶν (71) τὸ λίγνον τε καὶ ἀγοραῖον. Βάλλε μοι τὸ κενόν, τὸ πλήρες τῶν ληρημάτων, ὅσα περὶ θεῶν ἢ θυσῶν (72), περὶ εἰδῶλων, περὶ δαιμόνων ἀγαθοποιῶν τε (73) καὶ

²³ II Cor. XII, 4. ²⁴ IV Reg. II, 11. ²⁵ Exod.

(61) Ὑψάσματα. Deest in duobus Regg., duobus Colb., et Or. I.

(62) Σφραγίαις. « Crabrones, » id est « ethnicoi. »

(63) Ἐδημιούργησον. Coisl. I, et Or. I addunt, ἀσεβείας, « impietatis. » Sic legit Billius.

(64) Ἐχεις, etc. Ostendit Gregorius Eunomianis, plura alia ac honorifica esse argumenta, ea scilicet quæ ex gentiliis scriptis deprimi possunt, tum ut loquendi purgini satisfaciunt, tum ut sibi doctrinæ et eloquentiæ nomen comparent.

(65) Τὴν νόσον. « Morbum hunc; » loquendi scilicet ac contradicendi pruritus.

(66) Ἡσυχάζειν, etc. Pythagoras discipulis suis silentium per quinquennium et a fabis abstinentiam præscribat. Cum autem interrogarentur de quodam ipsius doctrinæ dogmate, nihil aliud respondebant, quam, « Ipsè dixit. »

(67) Πλάτωνος τὰς ιδέας. « Platonis ideas. Id est, » inquit Billius, « rerum quæ sunt exemplaria, » seu « exemplares rerum formas. » In huc erravit Plato, quod ideas extra Deum statuebat, videbatque Deum, in hæc quasi exempla respicientem, res sensibiles condidisse. Præterea docebat idem philosophus nostrum scire, nihil aliud esse, quam reminisci, quasi animus noster imbutus esset hujusmodi cognitione ac scientia, antequam in corpus immigra-

ret. Vulgavit etiam animarum in alia ex aliis corporibus migrationem. Hoc autem dogma a Pythagora accepit Plato.

(68) Ἐπικεύειν τὴν ἀθεΐαν. « Epicuri atheismum. » Deum negavit Epicurus. Summum bonum in voluptate ponebat, id est in absentia omnium dolorum. Providentiam et rebus humanis sustulit.

(69) Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον Πρόνοιαν. Aristoteles docuit cœlestia sola a Deo gubernari, non autem humana, utpote quæ sint parvi momenti. Tradidit etiam animam non esse immortalem.

(70) Τῆς Στοᾶς. Athenis erat « porticus, » in qua Zeno philosophus discipulos docebat. Unde philosophi « Stoici » nuncupati sunt, qui antea a Zenone magistro « Zenonici » dicebantur.

(71) Τῶν Κυνῶν. Antisthenes primus novum hoc philosophiæ genus introduxit. Dicti sunt « Cynici, » sive a Cynosarge gymnasio, in quo Antisthenes profitebatur, sive a canina mordacitate, qua in hominum vitas nullo discrimine invehebatur.

(72) Ἡ θυσῶν. Or. I, καὶ θυσῶν. Comb., περὶ θυσῶν.

(73) Ἀγαθῶν τε. Reg. hm, et duo Colb., ἀγαθῶν τε, « bonis et malis. »

XXXIII, 22. ²⁶ II Cor. XII, 4.

κακοποιῶν, ὅσα περὶ μαντείας, θαυματογίας, ψυχαγωγίας, ἄστρον δυνάμεως, τερατεύονται. Εἰ δὲ σὺ ταῦτα μὲν ἀπαξιοῖς λόγου, ὡς μικρά τε καὶ πολλάκις ἐληλεγμένα, περὶ δὲ τὰ σὰ στρέψῃ, καὶ ζητεῖς τὸ ἐν τούτοις (74) φιλότιμον· ἐγὼ σοὶ κἀνταῦθα (75) παρέξομαι πλατείαις ὁδοῦς. Φιλοσοφεί μοι περὶ κόσμου ἢ κόσμων, περὶ ὕλης, περὶ ψυχῆς, περὶ λογικῶν φύσεων βελτιῶνων τε καὶ χειρόνων (76), περὶ ἀναστάσεως, κρίσεως, ἀναπαύσεως, Χριστοῦ παθημάτων. Ἐν τούτοις γὰρ καὶ τὸ ἐπιτυγχάνειν οὐκ ἄχρηστον, καὶ τὸ διαμαρτάνειν (77) ἀκίνδυνον. Θεσπὶ δὲ ἐντετυξόμεθα, νῦν μὲν ὀλίγα, μικρὸν δὲ ὑστερον ἕως τελειότερον, ἐν αὐτῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας (78). Ἀμήν.

At vero eum Deo, in hac quidem vita pareius, aliquanto post autem fortasse plenius, commercium habebimus, in ipso Christo Jesu Domino nostro, cui sit gloria in secula. Amen.

(74) Ἐν τούτοις. Or. I, ἐν λόγοις.

(75) Κἀνταῦθα. Reg. hm, καὶ ἐνταῦθεν.

(76) Βελτιῶν τε καὶ χειρόν. Elias id e de bonis et malis angelis e exponit.

(77) Τὸ διαμαρτάνειν, etc. Scholium Regii eodidicis sic habet: "Ἄξιον ἀπορήσαι, πῶς περὶ Χριστιανῶν ζητημάτων εἶπεν εἶναι ἀκίνδυνον περὶ ταῦτα διαμαρτάνειν· τὰ γὰρ πολλὰ τῶν ζητημάτων πρὸς τοὺς αἰρετικούς περὶ τούτων ἡμῶν." «Mirandum sane, cur dixerit Gregorius periculosum non esse, si quis, in his questionibus, quae inter Christianos versantur, a scopo aberret. Ille enim controversiae sunt, ut plurimum, inter Catholicos et hereticos.» Conjiemus

B tamen difficultatis nodum solvi posse, si vox διαμαρτάνειν accipiatur, non pro e a scopo, a recta via aberrare, e circa quaestiones, quae in controversiam vocantur, quod semper periculosum est; sed pro e spe frustrari, e circa eos quibuscumque disputationes aggredimur, qui in erroribus obstinate perseverant, licet tum verbo, tum scriptis illorum error in, etc. conlutetur. Sic enim recte dicitur e minime periculosum. e Leuvenklains hunc contextum sic reddidit: e Nam ut in his est utile prestare quid cupias, sic expectationi votoque animi non satisfacere, periculum caret. e

(78) Αἰῶνας. Reg. hm, et Or. I addunt, τῶν αἰῶνων.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ θεολογίας (79).

A'. Ἐπειδὴ (80) ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸν θεολόγον, οἷόν τε εἶναι γρήθ' διεκθόντες, καὶ οἷσσι φιλοσοφητέον, καὶ ἴναι, καὶ ὅσον· ὅτι ὡς οἷόν τε καθαρὸν (81), ἵνα φωτὶ καταλαμβάνηται φῶς· καὶ τοῖς ἐπιμελεστέροις, ἵνα μὴ ἄγονος ἢ εἰς ἄγονον χώραν ἐμπέπων ὁ λόγος· καὶ ἔταν γαλήνην ἔχωμεν ἔνδον ἀπὸ τῆς ἐξω περιφορᾶς, ὥστε μὴ, κατὰπερ οἱ λυτῶντες (82), τῷ πνεύματι διακόπτεσθαι· καὶ ὅσον ἐχωρήσαμεν, ἢ χωροῦμεθα. Ἐπειδὴ ταῦτα οὕτω, καὶ ἐνεώσαμεν ἑαυτοῖς θεῖα νεώματα (85), ὥστε μὴ σπεῖρειν ἐπ' ἀκάνθαις, καὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ὠμαλίσταμεν, τῇ Γραφῇ τυπωθέντες τε καὶ τυπώσαντες· φέρε, τοῖς τῆς θεολογίας ἔξῃ προσθῶμεν λόγους, προστησάμενοι τοῦ λόγου τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, περὶ ὧν ὁ λόγος, ὥστε τὸν μὲν εὐδοκεῖν, τὸν δὲ συνεργεῖν, τὸ δὲ ἐμπνεῖν· μᾶλλον δὲ μίαν ἐκ τῆς μιᾶς θεότητος γενέσθαι τὴν

²⁷ Math. xiii, 5 et seqq. ²⁸ ibid. 7. ²⁹ Jer. iv, 5.

^a Alias XXXIV. Quae autem 28 erat, nunc 26. — Habita anno 580.

(79) Περὶ θεολογίας. Sic editi. Eadem inscriptione gaudet in plerisque codicibus.

(80) Ἐπειδὴ. Or. I, ἐπειδὴ [I, pro ἐπει δέ].

(81) Καθαρόν. Coisl. I, Or. I, etc., καθαρός. Combefisius utramque vocem simul admittendam putat, qua admissa sic reddit: e in puris puris auribus sermonem infundat. e Utrique enim, oratori

ORATIO XXVIII^a.

C THEOLOGICA SECUNDA.

De theologia.

I. Quoniam sermone theologum repurgavimus, cum illud exposuimus, et qualem eum esse, et apud quos, et quando, et quatenus philosophari oporteat: nam et eum quam maxime purum esse necesse est, ut haec lucem percipiat, et apud studiosos, et diligentes auditores orationem habere, **496** ne alioqui in sterilem terram sermo incidens, sterilis quoque ipse sit ²⁷; et tum demum, cum ab externarum rerum jactatione tranquillum animum habuerimus, ne, quod singultientibus acci-lere solet, spiritus nobis interrumpatur; ac denique haecenus disserendum, quatenus vel ipsi concepiamus, vel ab alienis concepiamus. Quoniam, inquam, haec ita se habent, ac, ne super spinas seramus ²⁸, nobis divina novalia novavimus ²⁹, terraque superliciem complanavimus ³⁰, Scriptura videlicet sacra, tum ipsi informati, tum alios informantes: age, jam ad

³⁰ Isa. xxviii, 25.

et auditori, puritas necessaria est, e ut lux luce e percipiat, ab his scilicet e qui majorem eum attulerint, e τοῖς ἐπιμελεστέροις.

(82) Οἱ λυτῶντες. Bas., οἱ λύζοντες.

(85) Θεῖα νεώματα. Alludit protecto ad haec Jerem. verba, iv, 5: e Novate vobis novale, et nolite serere super spinas. e Alludit etiam ad haec Isaie xxviii, 25: e Nomen cum adaequaverit faciem ejus, seret, e etc.

theologiae sermones accedamus, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, de quibus dicere institutumus, orationi nostrae praeficientes; ut et Pater propensa erga nos voluntate sit, et Filius adjuvancem manum porrigat, et Spiritus vim suam afflet; vel, ut rectius loquar, unus ab una eademque divinitate ortus fulgor nos illustret, conjunctim distinctus, ac distinctim conjunctus, id quod valde mirandum est.

II. Mihi porro in montem alacriter ascendenti ³¹, aut, ut verius dicam, ascendere proponenti simul ac trepidanti, illud propter spem, hoc propter imbecillitatem, ut nubem penetrem, ac eum Deo commercium habeam (Deus enim ita jubet): si quis Aaron est, comitem se ascensus praebat, atque in propinquo stet, etiam si extra nubem sibi manendum sit, aequi hominque consulens. Si autem Nadab quispiam, aut Abiud, aut ex seniorum ordine, ascendat ille quidem, verum procul insistas, pro purgationis suae merito ac dignitate. Si vero quispiam e vulgo, atque hujusmodi sublimitate ac speculatione indignus, si quidem omnino impurus ac profanus sit, nullo modo accedat, neque enim ea res periculi expers est: si autem saltem ad horae tempus purgatus, infra subsistat, ac solam vocem et buccinam, hoc est, nuda pietatis verba audiat. Montem etiam fumo circumfusum ac coruscantem cernat, terrore simul eos et admiratione afficientem, quibus ascendere minime licet. Quod si quis mala et saeva bestia est, nec speculationis et theologiae ullo modo capax, ne, velut in silvis, versute ac malitiose latitet, ut impetu repente facto verbum aliquod, vel dogma rapiat, atque obtrectationibus et calumniis saluberrimam doctrinam discerpat, verum longius adhuc consistat, atque a monte recedat: alioqui lapidibus opprimetur, et obteretur, malusque male perdetur ³². **497** (Lapides enim sunt belluinis hominibus veri ac solidi sermones.) Sive pardus sit, simul cum variis suis notis et maculis moriatur ³³: sive leo rapiens et rugiens, ac quaerens quamnam animarum aut dictionum nostrarum devoret ³⁴: sive porcus, egregias et pelluciditas veritatis margaritas conculcans ³⁵: sive lupus Arabicus ³⁶ et peregrinus, aut etiam his, quoad sophismata et captiosas disputationes, aentior; sive vulpes ³⁷, hoc est, versuta quaedam anima, fideque principii praedita, et pro temporum varietate alia atque alia, novamque subinde, ut id rebus suis conducere arbitrat, formam assumens, quam mortua et fetida corpora nutriunt, aut humiles vineae, cum ad altas aspirare nequeat; sive denique aliud quoddam

A Ἐλλαμψίν ἐνικῶς διαιρουμένην (84), καὶ συναπτομένην διαιρετώως, ὅ καὶ παράδοξον.

B Ἄνιόντι δέ μοι προθύμως ἐπὶ τὸ ὄρος, ἢ τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, προθυμουμένῳ τε ἅμα καὶ ἀγωνιῶντι, τὸ μὲν διὰ τὴν ἐλπίδα, τὸ δὲ διὰ τὴν ἀσθένειαν (85), ἵνα τῆς νεφέλης εἴσω γένομαι (86), καὶ Θεῷ συγγένομαι (τοῦτο γὰρ κελεύει Θεός): εἰ μὲν τις Ἀαρὼν, συναίτω, καὶ στηκίτω πλησίον, κἄν ἔξω μένειν τῆς νεφέλης ὄρη, τοῦτο δεγόμενος. Εἰ δὲ τις Ναδὰβ, ἢ Ἀβιουδ, ἢ τῆς γερούσιας, ἀνίτω μὲν, ἀλλὰ στηκίτω πόρρωθεν, κατὰ τὴν ἄξιαν τῆς καθάρσεως. Εἰ δὲ τις τῶν πολλῶν καὶ ἀναξίων ὕψους τοιοῦτου καὶ θεωρίας, εἰ μὲν ἀναγνος πάντη, μηδὲ προσίτω, οὐ γὰρ (87) ἀσφαλές· εἰ δὲ πρόσκαιρα γούν (88) ἔγνωσμένος, κάτω μενέτω, καὶ μόνῃς ἀκούετω τῆς φωνῆς καὶ τῆς σάλπιγγος, τῶν ψιλῶν τῆς εὐσεβείας ῥημάτων· καπιυζόμενός τε τὸ ὄρος βλέπετω (89) καὶ καταστραπτόμενον, ἀπειλῆν τε ὁμοῦ καὶ θαῦμα τοῖς ἀνιέναι μὴ δυναμένοις. Εἰ δὲ τις θηρίον ἐστὶ πονηρὸν, καὶ ἀνήμερον, καὶ ἀνεπίδεκτον πάντη λόγων (90) θεωρίας καὶ θεολογίας, μὴ ἐμφολευέτω ταῖς ὕλαις κακούργως καὶ κακοῦθως, ἵνα τινὸς λάθῃται ὀργματός ἢ βήματος, ἀθρόως (91) προσπηδῆσαν, καὶ σπαράξῃ τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους ταῖς ἐπιφρεῖαις· ἀλλ' ἔτι πόρρωθεν στηκίτω, καὶ ἀποχωρεῖτω τοῦ ὄρους· ἢ λ' ἐθροβληθῆσεται, καὶ συντριβῆσεται, καὶ ἀπολεῖται κικῶς κικῶς· λίθοι γὰρ τοῖς θηριώδεσιν, οἱ ἀληθεῖς λόγοι καὶ στεβροί. Ἐἴτε παράλις εἴη, συναποθηρακίτω τοῖς ποικίλασιν· εἴτε λέων ἀσπάζων καὶ ὀρυόμενος, καὶ ξητῶν ἔγνωτα βρώσιν ποιῆσεται τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἢ λέξεων· εἴτε σὺς καταπατῶν τοὺς κалоὺς τε καὶ διασυγῆς μαργαρίτας τῆς ἀληθείας· εἴτε λύκος Ἀραβικός (92) καὶ ἀλλόφυλος, ἢ καὶ τοῦτων ὀξύτερος τοῖς σφίριμασιν· εἴτε ἀλώπηξ, ὀλειερά τις ψυχῇ καὶ ἄπιστος, καὶ ἄλλοτε ἄλλη τοῖς καιροῖς καὶ ταῖς χρεῖαις συμμορφουμένη, ἦν νεκρὰ τρέφει καὶ ὀδοδῶτα σώματα, ἢ ἀμπελώνες μικροί, τῶν μεγάλων διαπεφυγῶτων· εἴτε τι ἄλλο τῶν ὀρυμῶρων, καὶ ἀποβλήτων τῷ νόμῳ, καὶ οὐ καθαρῶν εἰς βρώσιν τε καὶ ἀπδοασιν. Βούλεται γὰρ τοῦτων ἀποχωρήσας ὁ λόγος, οὕτω πλαξὶ στεβροῖς καὶ λιθίναις ἐγγράφασθαι, καὶ ταύταις ἀμφοτέρωθεν, διὰ τε τὸ φαινόμενον τοῦ νόμου, καὶ τὸ κρυπτόμενον· τὸ μὲν τοῖς πολλοῖς (93)

³¹ Exod. xix, 24. ³² Matth. xxi, 41. ³³ Jer. xiii, 25. ³⁴ 1 Petr. v, 8. ³⁵ Matth. vii, 6. ³⁶ Habac. i, 8. ³⁷ Cant. ii, 15.

(84) Ἐνικῶς διαιρουμένην, etc. « Conjunctim distinctus, ac distinctim conjunctus, » id est, « sicut unus permanet, etiamsi distinguatur, ita quodammodo distinguitur, etsi cohaereat. »
 (85) Ἀσθένειαν. Or. I, ἀσθένειαν, « veritatem, » et ad marg., ἀσθένειαν.
 (86) Γένομαι. Reg. a, γενόμενος.
 (87) Προσίτω. Or. I, προσίτω, οὐδὲ γὰρ.
 (88) Πρόσκαιρα γούν. « Saltem ad horae tempus. » Hae voce significat Gregorius tempus et horam, quibus lex a certis immunditiis abstinere ju-

bebat. Bill. : « leviter saltem. »
 (89) Βλέπετω. In nomullis, βλέπων.
 (90) Λέγων. Comb., λόγου.
 (91) Ἀθρόως. Comb., ἀθρόως.
 (92) Λύκος Ἀραβικός. Alludit ad haec verba Habacuc, i, 8 : « Velocioris lupis vespertinis. » In Septuaginta legitur : « lupis Arabiae, » qui ceteris robore et proceritate sunt crudelioris.
 (93) Τὸ μὲν τοῖς πολλοῖς, etc. Bill. : « illis plerisque, et lami manentibus, hoc paucis, sursumque tendentibus. »

καὶ κάτω μένουσι, τὸ δὲ τοῖς ὀλίγοις καὶ ἄνω φθά-
νουσιν.

et lapideis tabulis inscribi, idque utriusque, quod abstrusa: illud quidem plerisque ad radices montis dentibus.

Γ'. Τὸ τοῦτο ἔπαθον, ὦ φίλοι, καὶ μύσται, καὶ τῆς ἀληθείας συνεργασταί; Ἐπρεχον (94) μὲν, ὡς Θεὸν καταλήψόμενος, καὶ οὕτως ἀνῆλθον ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τὴν νεφέλην διέσχον, εἶτω γινόμενος ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῶν ὀλικῶν, καὶ εἰς ἑμαυτὸν, ὡς οἶόν τε, συστραφεῖς. Ἐπεὶ δὲ προσέβλεψα, μάλιστα εἶδον Θεοῦ τὰ ὀπίσθια (95)· καὶ τοῦτο, τῆ πέτρα σκαπασθεῖς, τῷ σαρκοθένει δι' ἡμᾶς Λόγω (96). Καὶ μικρὸν διακύψας, οὐ τὴν πρώτην τε καὶ ἀκέραιον φύσιν, καὶ ἑαυτῆς, λέγω δὲ τῆ Γριᾶδι, γινωσκόμενῃ, καὶ ὅτῃ τοῦ πρώτου καταπελάσματος εἶτω μένει, καὶ ὑπὸ τῶν χειροῦθιμ συγκαλύπτεται (97), ἀλλ' ὅτῃ τελευταία καὶ εἰς ἡμᾶς φθάνουσα. Ἦ δὲ ἐστίν, ὅσα (98) ἐμὲ γινώσκειν, ἢ ἐν τοῖς κτίσμασι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προβεβλημένοις καὶ διοικουμένοις μεγαλειότης, ἢ, ὡς ὁ Θεὸς Δαβὶδ ὀνομάζει, μεγαλοπρέπεια. Ταῦτα γὰρ Θεοῦ τὰ ὀπίσθια (99), ὅσα μετ' ἐκεῖνον ἐκεῖνου γνωρίσματα, ὡς περ αἱ καθ' ὑδάτων ἡλίου σκιαὶ καὶ εἰκόνες ταῖς σαθραῖς ὄψεις παραδεικνύσαι τὸν ἥλιον, ἐπεὶ μὴ αὐτὴν προσβλέπειν (1) οἶόν τε, τῇ ἀκραιφνεῖ τοῦ φωτὸς νικῶντα τὴν αἴσθησιν. Οὕτως οὖν θεολογήσεις, κἄν ἦς Μωϋσῆς, καὶ φαραὼ Θεός, κἄν μέχρι τρίτου (2), κατὰ τὸν Παῦλον, οὐρανοῦ φθάσης καὶ ἀκούσης ἀλόγητα ῥήματα κἄν ὑπὲρ ἐκεῖνους (3) γένῃ, ἀγγελικῆς τινος ἢ ἀρχαγγελικῆς στάσεως τε καὶ τάξεως ἤξιωμένος. Κἄν γὰρ οὐράνιον (4) ἄπαν, κἄν ὑπερουράνιον τι, καὶ πολλὴ τὴν φύσιν, ὑψηλότερον ἡμῶν ἦ, καὶ ἐγγυτέρω Θεοῦ, πλέον ἀπέχει Θεοῦ καὶ τῆς τελείας καταλήψεως, ἢ ὅσον ἡμῶν ὑπεραίρει τοῦ συνθέτου, καὶ ταπεινοῦ, καὶ κάτω βρισθόντος κράτους.

Creatum enim omne, sive caeleste sive supercaeleste, Deoque viciniam, longiori tamen intervallo a Deo, ac plena illa et absoluta cognitione distat, quam quo compositam hanc nostram, et abjectam atque humi vergentem massam superat.

Δ'. Ἀρχαίον οὖν οὕτω πάλιν· Θεὸν νοῆσαι μὲν, χαλεπὸν· φράσαι δὲ, ἀδύνατον, ὡς τις τῶν (5) παρ' Ἑλλήσι θεολόγων ἐπιλοσόφησεν, οὐκ ἀτέχνως ἐμὸι δοκεῖ, ἵνα καὶ κατεληγμένα δόξῃ τὸ χαλεπὸν εἰπεῖν, καὶ διαφύγῃ τῷ ἀνεκράστῳ τὸν ἔλεγχον. Ἀλλὰ φράσαι μὲν, ἀδύνατον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος· νοῆσαι δὲ, ἀδυνατώτερον. Τὸ μὲν γὰρ νοηθῆναι, τάχα ἐν λόγῳ δηλώσειεν, εἰ καὶ μὴ μετρίως, ἀλλ' ἀμυδρῶς γε τῷ μὴ πάντῃ τὰ ὄντα διεφραμένῳ, καὶ νοηθῶ τὴν διὰ-

nec purum, ut iis et vesci et frui liceat. Vult enim nostra doctrina ab his abscedere, atque ita solidis nimirum lex partim perspicua sit, partim abdita et subsistentibus, hoc autem p̄ncis in montem ascen-

III. Verum quid mihi accidit, o amici, ac iisdem sacris initiati, ejusdemque veritatis studiosi? Urreham hoc animo, quasi Deum percepturus, sicque in montem ascendi, ac nubem penetravi, a materia rebusque materia constantibus reductus, atque in meipsum, quoad ejus fieri poterat, collectus. Ut autem oculorum aciem adjeci, vix hoc etiam sum consecutus, ut Dei posteriora cernerem²⁸, idque petra, hoc est, Verbo nostrae salutis causa incarnato, contactus. Atque aliquantum prospiciens, non primam illam et purissimam naturam, sibi que ipsi, id est Trinitati, notam, quaeque primo velo obiecta manet, et a cherubim obtegitur, conspicatus sum, verum postremam atque ad nos pertinentem. Ea autem est, ut quidem ipse cognitione assequor, majestas illa, vel, ut David appellat, magnificentia²⁹, quae in rebus ab eo creatis productisque et gubernatis elucet. Dei quippe posteriora sunt ea, quae post eum exstiterunt, nobisque ipsius numen declarant, non secus videlicet ac solis in aquis umbræ atque simulacra infirmis oculis solem representant, quandoquidem eum obtueri non possumus, utpote qui lucis puritate³⁰ sensum omnem superat. Ad hunc itaque modum theologi munus obibis, quamvis etiam Moyses sis, Deusque Pharaonis³⁰, quamvis ad tertium usque caelum, instar Pauli³¹, abreptus fueris, atque arcana verba audiveris; quamvis etiam supra illos evectus, angelicam quamdam aut archangelicam sedem et ordinem sis consecutus. licet sublimiori quam nos natura praeditum,

IV. Esto igitur hoc alterum orationis exordium. Deum intellectu percipere difficile est; eloqui autem impossibile, ut profanorum theologorum quidam docuit, meo quidem iudicio, non incallide, nempe ut ex eo quod intellectu difficilem affirmat, opinio-nem hominibus afferat, se eum cognitione percipisse; ex eo autem quod nullis verbis eum explicari posse ait, hoc agat, ne inscitia sua prodi atque convinci queat. Ego vero ita potius dicendum cen-

²⁸ Exod. xxviii, 25. ²⁹ Psal. viii, 2. ³⁰ Exod. vii, 1. ³¹ II Cor. xii, 2.

(94) Ἐπρεχον. Reg. a, tres Colb. et Or. 1, εἶχον. Sic etiam videtur legisse Leuv., qui vertit. « Animus erat Deum comprehendere. » etc.

(95) Τὰ ὀπίσθια. Schel. : Οἰκονομίαν· « Incarnationem. »

(96) Λόγω. Reg. a, Θεῷ Λόγω.

(97) Συγκαλύπτεται. Hoc propitiatorii velamen, de quo Exod. xxvi, 51, significat in sensu Gregorii prohibitionem contemplationis summæ illius naturæ.

(98) Ὅσα. Reg. a, ὡς.

(99) Τὰ ἐπίσθια. Quæ admodum « facies Dei » substantiam et deitatem, mundi creatione priorem, sic « posteriora » creationem et Providentiam indicant.

(1) Προσέβλεπεν. Reg. a, βλέπειν.

(2) Τρίτου. Con h., τοῦ τρίτου.

(3) Ἐκεῖνους. Reg. hm, duo Colb. et Or. 1, ἐκεῖνον.

D (1) Κἄν γὰρ εὐράνιον, etc. Id intelligit Elias de « caelo, » et de « angelis, » qui super caelos sunt.

(2) Ὡς τις τῶν, etc. Plato hic intelligitur, qui in Timæo ita habet : Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦ παντὸς εὐραῖν τὸ ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντα ἀδύνατον λέγειν. Quod Tullius lib. De universitate sic reddit : « Hunc quidem quasi parentem hujus universitatis invenire difficile est, et, cum jam inveneris, indicare in vulgus, nefas. »

scio, Dei naturam nullis quidem verbis explicari posse; animo autem atque intellecta comprehendendo multo minus posse. Nam quod quis animo et ratione complexus fuerit, id quoque fortasse sermone declarare queat, si ne mediocriter quidem, at saltem obscure, modo auditorem nactus sit non omnino surdum, tardique et stupidi ingenii. At rem tantam animo comprehendere, omnino impossibile est, non modo ignavis et languidis, deorsumque vergentibus, sed magnis etiam et excelsis viris Deique amore præditis, ac mortalibus peraque omnibus, quibus ad veri cognitionem caligo hæc et carnis crassities tenebras offundit. Atque haud scio an hoc quoque sublimioribus illis et intelligentibus naturis, negatum non sit; quæ quia Deo propius junctæ sunt, ac toto illo splendore collucent, certare utique fortasse queant, si non prorsus, ac certe plenius quam nos et solidius, atque alia aliis, pro cuiusque ordine, vel uberius, vel parcius.

V. Sed de hac re hic sit finis. Quod autem ad nos attinet, non pax tantummodo Dei exsuperat omnem scientiam et cognitionem⁸², nec quæcumque iis, qui iustitiam coluerint, **499** in divinis pollicitationibus recondita sunt, quæ nec oculis cerni, nec auribus percipi, nec animo cogitari ac perspicere⁸³, nisi tenuissime, possunt, nec exacta et absoluta rerum creaturarum cognitio (nam harum quoque te solas umbras tenere haud dubites, cum Scripturam ad hunc modum loquentem audieris: *Videbo caelos, opera digitorum tuorum, lunam et stellis*⁸⁴, eamque, quæ ipsis inest, firmam et stabilem rationem, perinde scilicet atque in hæc vita ea minime videns, sed aliquando perspecturus): sed multo magis natura illa his sublimior, et ex qua hæc originem traxerant, captum omnem et comprehensionem superat. Nec vero hæc verba ita accipi velim, quasi percipi non posse dicam, quod sit Deus, sed quid, et quale sit. Neque enim inanis est predicatio nostra, nec vana fides nostra⁸⁵; nec id est, quod astruimus in impietatis et calumnie argumentum trahas, ac nobis, ut ignorantiam confitentibus, arroganter insulas). Plurimum namque interest, certo tibi persuadeas aliquid esse, an, quid tandem illud sit, comprehensum habeas.

VI. Etenim quod Deus sit, ac princeps quedam causa, quæ res omnes procreavit, atque conservet, tam oculi ipsi, tum lex naturalis docent; illi, dum rursus in aspectum cadentibus aciem affligunt, easque et pulchre fixas et stabiles esse, et progredi, atque immote, ut ita dicam, moveri volvique perspicunt: hæc autem, dum per res oculis subjectas, ac recto ordine collocatas, auctorem earum certo quidem ratiocinando assequitur. Quoniam enim modo universa hæc rerum moles vel producta nunquam fuisset, vel consisteret, nisi Deus omnia in rerum

νοϊαν. Τὸ δὲ τοσοῦτο (6) πρῶγμα τῆ διανοίᾳ περιλαβεῖν, πάντως ἀδύνατον καὶ ἀμήχανον, μὴ ὅτι τοῖς καταβεβλακυσμένοις (7) καὶ κάτω νεύουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λίαν ὑψηλοῖς τε καὶ φιλοθεοῖς, καὶ ὁμοίως πάσῃ γεννητῇ (8) φύσει, καὶ οἷς ὁ ἄφορος οὗτος ἐπιπροσθεῖ, καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον, πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν· οὐκ οἶδα δὲ (9), εἰ μὴ καὶ ταῖς ἀνωτέροις καὶ νοεραῖς φύσεσιν· αἱ, διὰ τὸ πλησίον εἶναι Θεοῦ, καὶ ἅλω τῷ φωτὶ καταλύμεσθαι, τυχὸν ἂν καὶ τρανοῖντο, εἰ καὶ μὴ πάντη, ἀλλ' ἡμῶν γε τελειωτέρων τε καὶ ἐκτυπώτερον, καὶ ἄλλων ἄλλαι πλεῖον ἢ ἔλαττον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τάξεως.

Ε'. Τοῦτο μὲν οὖν ἐνταῦθα κείσθω· τὸ δὲ ἡμέτερον, οὐχ ἡ εἰρήνην τοῦ Θεοῦ μόνον ὑπερέχει πάντα νοῦν καὶ κατάληψιν, οὐδὲ ὅσα τοῖς δικαίοις ἐστὶν ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκείμενα, τὰ μῆτε ὑψηλοῖς (10) ὁρατὰ, μῆτε ὡσὲν ἀκουστὰ, μῆτε διανοίᾳ θεωρητὰ, κατὰ μικρὸν γούν, οὐδὲ ἡ τῆς κτίσεως ἀκριβοῦς κατανόησις (καὶ γὰρ καὶ ταύτης πείσθηται τὰς σκιὰς ἔχειν μόνον, ὅταν ἀκούσῃς· "Ὁψομαι τοὺς ὕψαιους, ἔργα τῶν δικαίων σου, σελήνην καὶ ἀστέρους, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς πᾶσιον λόγον· ὡς οὐχὶ νῦν ὄρων, ὑψόμενος δὲ ἐστὶν ὅτι)· ἀλλὰ πολὺ πρὸ τούτων, ἡ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ ἐξ ἧς ταῦτα, φύσις ἀληπέτος τε καὶ ἀπειρήπετος· λέγω δὲ, οὐχ ὅτι ἐστὶν, ἀλλ' ἡ τίς ἐστὶν. Οὐ γὰρ κενὸν (11) τὸ κήρυγμα ἡμῶν, οὐδὲ ματαία ἡ πίστις ἡμῶν, οὐδὲ τοῦτό ἐστιν ὁ δογματιζόμενος (μὴ πάλιν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν ἀθείας λάθῃς ἀρχὴν καὶ συκοφαντίας, καὶ καταπαρθῆς ὡς (12) ὁμολογοῦντων τὴν ἄγνοϊαν). Πλεῖστον γὰρ διαφέρει τοῦ εἶναι τι πεπεῖσθαι, τὸ τί ποτὲ εἶπε τοῦτο εἰδέναι.

(ne tuisus id quod probe candidique diximus, in me tuisus id quod probe candidique diximus, in ignorantiam confitentibus, arroganter insulas).

Γ'. Τοῦ μὲν γὰρ εἶναι Θεοῦ, καὶ τὴν πάντων ποιητικὴν τε καὶ συνεκτικὴν αἰτίαν, καὶ ὅψις διδάσκαλος, καὶ ὁ φυσικὸς νόμος· ἡ μὲν τοῖς ὁρωμένοις προσβάλλουσα, καὶ πεπηγῶσι καλῶς, καὶ ὀδεύουσι, καὶ ἀκινήτως, ἵνα οὕτως εἶπω, κινουμένοις καὶ φερομένοις· ὁ δὲ, διὰ τῶν ὁρωμένων καὶ τεταγμένων, τὸν ἀρχηγὸν τούτων συλλογιζόμενος. Πῶς γὰρ ἂν καὶ ὑπέστη τὸδε τὸ πᾶν, ἡ συνέστη, ἢ Θεοῦ τὰ πάντα καὶ οὐκ αὐτῶσαντος καὶ συνέχοντος; Οὐδὲ γὰρ κινῶσαν τις ὄρων κάλλιστα ἠρακρημένην, καὶ τὴν ταύτης εὐαρμοστίαν καὶ εὐταξίαν, ἢ τῆς κισαρροδίας αὐτῆς

⁸² Philip. iv, 7. ⁸³ I Cor. ii, 9. ⁸⁴ Ps. viii 4. (6) Τοσοῦτο. Regg. a, hm et Or. I, τοσοῦτο, « tal-m. » (7) Καταβεβλακυσμένοις. Duo Collb., Or. I et Bud., καταβεβλακυσμένοις. (8) Γεννητῇ. Regg. a et Or. I, γωνητῇ. (9) Οἶδα ἐέ. Sic Regii et Colbertini plures. Deest δὲ in ed. Nullum certe est dubium, quin angeli Deum videant, eamque visuri sint homines, cum æternam beatitudinem adipiscantur.

⁸⁵ I Cor. xv, 14. (10) Τὰ μῆτε ὑψηλοῖς, etc. Observat Elias Cretenensis hæc Apostoli verba mutua a fuisse ex apocrypho libro, qui ab Elia propheta scriptus dicitur. Quinimò potius desumpta ex Isaiaæ lxviii, 4, « oculus non vidit, » etc. (11) Κενόν. Par., κενόν, « nova. » (12) Καὶ καταπαρθῆς ὡς, etc. Id est, « et adversum nos insurgas, quasi nos proletemur ignorate an sit Deus. »

ἀκούων, ἄλλο τι ἢ τὸν τῆς κιθάρης δημιουργόν, καὶ τὸν κιθαρῶδὸν ἐννοήσει, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀναδραμεῖται τῆς διανοίας, κἄν ἄνωγόν τύχη ταῖς ὕψεσιν· οὕτω καὶ ἡμῖν τὸ ποιητικὸν ἤθλον, καὶ τὸ κινῶν, καὶ τηροῦν τὰ πεποιημένα, κἄν μὴ διανοίᾳ περιλαμβάνηται· καὶ λίαν ἀγνώμων, ὁ μὴ μέχρι τούτων προῶν ἐκουσίως, καὶ ταῖς φυσικαῖς ἐπόμους ἀποδείξεισιν· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο εἶναι θεόν, ἔπερ ἐφαντάσθημεν, ἢ ἀνετυπωσάμεθα, ἢ λόγος (15) ὑπέγραψεν. Εἰ δέ τις ἐν περινοίᾳ τούτου ποτὲ (14) κἄν ἐπὶ ποσὸν ἐγένετο, τίς ἢ ἀπόδειξις; τίς οὕτως εἰς ἔσχατον σφίσις ἀφίκετο; τίς τοσούτου χαρίσματος ἠξιώθη ποτὲ; τίς οὕτω τὸ σῶμα τῆς διανοίας ἤνοιξε, καὶ εἴλωσε Πνεῦμα, ἵνα τῶ τὰ πάντα ἐρευνηθῶν καὶ γινώσκοντι, καὶ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ, Πνεύματι, Θεὸν καταλάβῃ, καὶ μηκέτι τοῦ πρόσω δέηται, τὸ ἔσχατον ὄρεκτόν ἔχων ἤδη, καὶ εἰς ὃ πᾶσα σπεύδει καὶ πολιτεία τοῦ ὑψηλοῦ καὶ διάνοια;

argumento id prohibet? Ecquis enim eo sapientiae pervenit? Ecquis unquam tantam gratiam divinitus consecutus est? Ecquis os mentis ita aperuit, ac Spiritum attraxit⁴⁶, ut Spiritus omnia perceruatis, atque etiam Dei profunda cognoscentis⁴⁷ ope atque adjumento, Dei naturam comprehenderit, ac jam ulterius progredi necesse habeat, utpote qui extremum illud appetendum jam habeat, ad quod omnis sublimium virorum et vita et cogitatio contendit?

Z'. Τί γὰρ ποτε ὑπολήψῃ τὸ θεῖον, εἴπερ ὄλαις (15) ταῖς λογικαῖς πιστεύεις ἐφόδεις (16); ἢ πρὸς τί σε ὁ λόγος ἀνάξει βασιανίζόμενος (17), ὃ φιλοσοφώτατε σὺ, καὶ θεολογικώτατε, καὶ καυχώμενε εἰς τὰ ἄμετρα; Πότερον σῶμα; καὶ πῶς τὸ ἄπειρον, καὶ ἀόριστον, καὶ ἀχημάτιστον, καὶ ἀναρπές, καὶ ἀόρατον; ἢ καὶ ταῦτα σῶματα; ἢ τῆς ἐξουσίας! οὐ γὰρ αὐτῆ φύσις σωματίων. ἢ σῶμα μὲν, οὐχὶ ταῦτα δέ; ἢ τῆς παχύτητος (18)! ἵνα μηδὲν πλέον ἡμῶν ἔχη τὸ θεῖον. Πῶς γὰρ σεπτὸν (19), εἰ περιγραπτόν; ἢ πῶς φεύξεται τὸ ἐκ στοιχείων συγκεῖσθαι, καὶ εἰς αὐτὰ πάλιν ἀναλύεσθαι, ἢ καὶ ὅλως λύεσθαι; Σύμβεσις γάρ, ἀρχὴ μάχης· μάχη δὲ, διαστάσις· ἢ δὲ, λύσις· λύσις δὲ ἀλλότριον πάντῃ Θεοῦ, καὶ τῆς πρώτης φύσεως. Οὐκ οὖν διάστασις, ἵνα μὴ λύσις· οὐδὲ μάχη, ἵνα μὴ διάστασις· οὐδὲ σύμβεσις, ἵνα μὴ μάχη· διὰ τοῦτο οὐδὲ σῶμα, ἵνα μὴ σύμβεσις. Ἐκ τῶν τελευταίων ἐπὶ τὰ πρῶτα ὁ λόγος ἀνιών, οὕτως ἵσταται.

nullo modo in Deum ac primam illam naturam cadit. Quocirca nullum dissidium admittendum est, ne solutio consequatur : nec pugna, ne dissidium oriatur : nec quidem est, ne alioqui compositum quidem eum necesse

H'. Πῶς δὲ καὶ σωθήσεται τὸ διὰ πάντων διήκειν, καὶ πληροῦν τὰ πάντα θεῶν, κατὰ τὸ, *Ὅχι τίν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος* καὶ, *Πνεῦμα Κυρίου πεπληρώκει τὴν οἰκουμένην*, εἰ τὸ μὲν περιγράφουσι (20), τὸ δὲ περιγράφουσι; ἢ γὰρ διὰ κενοῦ χωρήσει τοῦ παντός, καὶ τὰ πάντα οἰχήσε-

⁴⁶ Ps. cxviii, 151. ⁴⁷ I Cor. ii, 10. ⁴⁸ Jer. xxiii, 24. ⁴⁹ Sap. i, 7.

(15) *Λόγος*. Sic Elias « rationem, » non « sermonem » intelligit.

(14) *Ποτὲ*. Deest in Or. 1.

(15) *Ὁλως*. Coisl. 3 et Or. 1, ὅλως, « omnino ».

(16) *Ἐφύξεσις*. Coisl. 1, ὄρμαξις.

(17) *Βασιανίζόμενος*. Coisl. 2, βασιανίζόμενος.

(18) *Ὁ τῆς ἐξουσίας*!.. ὃ τῆς παχύτητος! Sic

naturam protulisset, atque conservaret? Quemadmodum enim quispiam citharam pulcherrime confectam et elaboratam conspiciens, ejusque concinnitatem et constitutionem, aut etiam ipsius citharæ cantum audiens, nihil aliud quam ipsum citharæ conditorem et citharædam mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur, etiamsi de facie ignotum : eodem quoque modo nobis, is, qui res effectit, effectasque movet atque conservat, manifestus est, etiamsi mente minime comprehendatur. Ac nimis profecto hebes et stolidus est, quisquis non lucensque sponte sua progreditur, naturaliumque demonstrationum vestigiis insistit : atque adeo hoc sibi persuadet, ne id quidem Deum esse, quod vel imagine quadam animi concepimus, vel informavimus, vel orationis 509 penicillo utcumque descripsimus. Quod si quis unquam cogitatione Deum quoquo modo comprehendit, quoniam, obsecro, ar-

VII. Quid enim tandem Deum esse censebis, si argumentis a ratione petitis fidem omnino habes? Aut quo tandem te subvehet hæc disputatio, si accuratius examinatur? Te, inquam, appello, qui philosophiæ ac theologiæ principum tibi vindicas, atque in immensum gloriaris. An corpus enim esse dices? Quoniam ergo modo immensus, infinites, figuræ expertus est, ac denique ejusmodi, ut nec tangi, nec oculis cerni queat? An hæc quoque in corpora cadunt? O licentiam! Non enim hæc corporum natura est. An corpus quidem esse statures, immensum vero, atque infinitum, ceteraque nujus generis esse negabis? O crassitatem! ut nulla re Deus nobis præstet. Quid enim afferri potest, cur colatur atque adoretur, si circumscriptus est? Aut quid causæ esse dicemus, quin ex elementis conflatus sit, atque in eadem denuo redigatur, aut etiam prorsus intereat? Compositio quippe pugnae initium est, pugna autem dissidii, dissidium solutionis : solutio porro

compositio, ne pugna existat. Ac proinde ne corpus sit. Sic ab extremis ad prima recurrens oratio insistit.

VIII. Jam vero quomodo illud fieri poterimus, quod ait Scriptura, Deum omnia pervadere atque implere, juxta illud : *Nonne caelum et terram ego impleo? dicit Dominus*⁴⁸; et, *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*⁴⁹; si Deus partim circumscribat, partim circumscribatur? Aut enim per va-

Coisl. 1. Deest ὢ in ed.

(19) *Πῶς γὰρ σεπτόν*, etc. « Quomodo enim eum colamus, si circumscripti potest? Aut quomodo concedere detrectabimus, eum ex elementis conflatum esse, atque in eadem denuo redigendam, denique prorsus interiturnam ».

(20) *Περιγράφουσι*. Reg. 3, περιγράφουσι.

cua universitatem grassabitur, et res omnes nobis peribunt, ut sic Deus contumelia afficiatur, nihil enim et qui corpus sit, et iis quae procreavit careat; aut corpus in corporibus erit, id quod fieri non potest: aut implicabitur, et opponetur, quemadmodum ea, quae liquiditate praedita sunt, **501** inter se miscentur; atque alia secabit, et ab aliis rursus secabitur, quod ipsis etiam Epicuri atomis absurdius et anilius est; sicque nobis collabatur, nec corpus, nec solidi quidquam habebit haec disputatio, qua corpus Deo tribuere conamur. Quod si cum corpus materiae expers esse contenderint, si quidem quintum illud, ut nonnulli censuerunt, et in orbem volubile: sit sane corpus quoddam quintum, et a materia semotum, atque etiam, si ipsis ita collibuerit, incorporeum; quandoquidem ita sermone comparati sunt, ut pro arbitrio in omnem partem sese versent, ac quidvis effugiant; nihil enim haec de re in praesentia cum illis altercabor. Ceterum quo tandem in genere erit earum rerum, quae motu ciebunt et agitantur, ut interim taceam, quam gravis sit contumelia, asserere, Creatorem eodem, quo res ab eo creatas, motu incitari, atque cum, cuius vi ac nomine res conditae volvantur, si tamen hoc etiam daturi sunt, eodem modo cum iis volvi ac circumferri? Quae etiam, quidnam sit quod universum hoc moveat? Quidnam vero quod vicissim illud moveat, ac rursus a quo illud moveatur? Eodemque modo in infinitum progrediar. Qui etiam fieri potest, ut omnino non sit in loco, si quidem fertur, ac motu incitatur? Jam si aliud quoddam corpus, praeter quintum illud, Deum esse statuunt si quidem angelicum: unde probabunt angelos corpore constare, et quo tandem corpore? Quantum autem, si res ita se habeat, Deus angelum, quo ministro utitur, antecellet? Si corpus quoddam his sublimius esse dixerint, rursus corporum examen rationis expers inducatur, ac nugarum gurges adeo profundus, ut nusquam pes figi possit.

IX. Atque hinc constat, Deum corpus non esse. Neque enim adhuc quisquam eorum, qui divinitus afflati sunt, hoc vel dixit, vel ab aliis dictum comprobavit, nec nostri ovis est haec doctrina. Superest igitur, ut incorporeum esse Deum existimemus. Verum, utcumque incorporeum dicamus, nondum tamen hoc naturam illius essentiamque complectitur et declarat; quemadmodum nec ingenitum, nec anarchum, id est, principii expers, nec immutabile,

(21) "Ὅσπερ. Sic duo Regg., tres Colb., Coisl. 1, Or. 1, etc. In ed., ἤ ὅσπερ.

(22) Γνωδέστες οἱ. Coisl. 1 addit, ὡς οἱ περὶ ταῦτα ἐσχηματιστὲς ἐλήρησαν, « anilius etiam iis deliramentis, quae homines in hac disciplina versati finxerunt. » Haec tamen desunt in plerisque codd. et ed., Elias autem agnoscit.

(23) Ὁ περὶ τοῦ σώματος λόγος. Haec jungit Leuv. cum his superioribus verbis, καὶ οὕτω διαπαρτεῖται ἡμῖν, sicque reddit: « Atque hoc modo ratio, quae Deo corpus attribuit, subsistere vobis nequit; adeoque nec corpus, nec compagem ullam habebit. »

(24) Ὅς τισιν ἔδοξε. Ex his fuit Aristoteles, qui praeter quatuor rerum principia, seu elementa, quae sunt « aqua, terra, ignis et aer, » quintum, nempe « caelum, » e materia quadam elaboratum, admittelbat.

(25) Διείσομαι. Reg. a, εἰσομένον.

(26) Τί δὲ τί, etc. Reg. Im et Or. 1, τί δὲ τί. Totum hunc locum sic verit Leuv.: « At enim, ob-

ταί ἡμῖν, ἐν ὕβρισι θεῶν, καὶ σώμα γενόμενος, καὶ οὐκ ἔχων ὅσα πεποιήκειν· ἢ σώμα ἐν σώμασι ἔσται, ὅπερ ἀδύνατον· ἢ πλακίησεται καὶ ἀντιπαρτεθήσεται, ὡσπερ (21) ὅσα τῶν ὑγρῶν μίγνυται· καὶ τὸ μὲν τέμνει, ὑπὸ δὲ τοῦ τμηθῆσεται, ἢ καὶ τῶν Ἐπικουρείων ἀτόμων ἀτοπιώτερόν τε καὶ γρασιώτερον (22)· καὶ οὕτω διαπαρτεῖται ἡμῖν, καὶ σώμα οὐκ ἔξει, οὐδὲ πῆξιν τινα ὁ περὶ τοῦ σώματος λόγος (23). Κι δὲ ἄλλον φήσομεν, εἰ μὲν τὸ πέμπτον, ὡς τισιν ἔδοξε (24), καὶ τὴν κύκλω φορὰν φερόμενον· ἔστω μὲν ἄλλόν τι καὶ πέμπτον σώμα, εἰ βούλονται δὲ, καὶ ἀσώματον κατὰ τὴν αὐτόνομον αὐτῶν τοῦ λόγου φορὰν καὶ ἀνάπλασιν· οὐδὲν γὰρ νῦν περὶ τούτου διόσομαι (25). Κατὰ τί δὲ τῶν κινουμένων ἔσται καὶ φερόμενον, ἵνα μὴ λέγω τὴν ὕβριν, εἰ τὰ αὐτὰ τοῖς πεπονημένοις ὁ πεπονηκῶς κινήθησεται, καὶ τοῖς φερόμενοις ὁ φέρων, εἴ γε καὶ τοῦτο δόξουσι: Τί δὲ τὸ (26) τοῦτο πάλιν κινῶν; τί δὲ τὸ πᾶν κινῶν; κἀνεῖνο τί; καὶ τί πάλιν ἐνεῖνο; καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον. Πῶς δὲ οὐκ ἐν τόπῳ πάντως, εἴ γε φερόμενον: Εἰ δὲ ἄλλο τι παρὰ τὸ πέμπτον φήσουσιν, εἰ μὲν ἀγγελικόν· πῶθεν ὅτι ἀγγελοῦ (27) σώματα, καὶ τίνα ταῦτα; καὶ πόσον (28) ὑπὲρ ἀγγέλου εἶη θεός, οὗ λειτουργός ἀγγελός; Εἰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, πάλιν εἰσιχθήσονται ἐπιμαρξ ἀλόγιστος, καὶ φλοαρίας βουθός, οὗ δαμοῦ στῆναι δυνάμενος.

illud moveat, ac rursus a quo illud moveatur? Eodemque modo in infinitum progrediar. Qui etiam fieri potest, ut omnino non sit in loco, si quidem fertur, ac motu incitatur? Jam si aliud quoddam corpus, praeter quintum illud, Deum esse statuunt si quidem angelicum: unde probabunt angelos corpore constare, et quo tandem corpore? Quantum autem, si res ita se habeat, Deus angelum, quo ministro utitur, antecellet? Si corpus quoddam his sublimius esse dixerint, rursus corporum examen rationis expers inducatur, ac nugarum gurges adeo profundus, ut nusquam pes figi possit.

C Θ'. Οὕτω μὲν οὖν (29) οὐ σώμα ἡμῖν ὁ θεός· οὐδὲ γὰρ ἤδη τις τοῦτο τῶν θεοστυβέστων, ἢ εἶπεν, ἢ παρεδέξατο, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας (30) αὐτῆς ὁ λόγος. Λείπεται δὲ ἀσώματον ὑπολαμβάνειν. Ἄλλ' εἰ ἀσώματον, οὕτω μὲν οὐδὲ τοῦτο τῆς οὐσίας παραστατικόν τε καὶ περιεπετικόν (31), ὡσπερ οὐδὲ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ ἀναρχον, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον, καὶ τὸ ἀφθαρτον, καὶ ὅσα περὶ θεοῦ, ἢ περὶ θεῶν εἶναι λέγεται. Τί γὰρ ὄντι; (32) αὐτῷ κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν

seera, quodnam erit a quo universum haec movebitur? Quidnam illud vicissim movebit? Quid item illud? Adeo adeo in infinitum. Sic Graeca videtur legisse: Τί δὲ πᾶν κινῶν; τί δὲ τοῦτο πάλιν κινῶν; καὶ τί πάλιν ἐνεῖνο; καὶ τοῦτο εἰς ἄπειρον.

(27) Ἄγγελοι. Reg. a, οἱ ἀγγελοῖ.

(28) Ἦσσον. Duo Colb., et Or. 1 addunt, ἄν.

(29) Ὅντι. Deest in Reg. Im et Or. 1.

(30) Οὐδὲ τῆς ἡμετέρας, etc. Bill.: « Atque ab huiusmodi sermone fides Ecclesiae abhorret. »

(31) Περιεπετικόν. Deest in nonnullis codd.

(32) Τί γὰρ ὄντι, etc. Bill.: « Primum enim, hinc quidem certe, qui Dei mentem vere habeat, atque in contemplatione perfectior sit, considerandum et expendendum occurrit, quid Deus natura sua et substantia sit: ac postea hoc adieciendum superest, cum nec initium habere, nec a se nunquam desistere; nec sine ullo circumseribi ac defini, sed, quidquid in rerum natura est, ambitu suo complecti et ipse cuerere. »

ὑπόστασιν ὑπάρχει, τὸ μὴ ἀρχὴν ἔχειν, μηδὲ ἐξίστασθαι, μηδὲ περατοῦσθαι; Ἄλλ' ὅλον τὸ εἶναι περιλαμβάνειν λείπεται προσφλοσοφεῖν τε καὶ προσεξετάζειν τῷ γε νοῦν Θεοῦ (53) ἀληθῶς ἔχοντι, καὶ τελειώτερον τὴν θεωρίαν. Ὡς γὰρ οὐκ ἀρκεῖ τὸ σῶμα εἶπειν, ἢ τὸ γεγενῆσθαι, πρὸς τὸ καὶ τὸ, περὶ ὃ ταῦτα, παραστῆσαι τε καὶ δηλῶσαι, ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ ὑποκείμενον τοῦτο εἶπειν, εἰ μέλλοι (54) τελείως καὶ ἀποκρίντως τὸ νοούμενον παραστῆσθαι (ἢ γὰρ ἀνθρώπος, ἢ βοῦς, ἢ ἵππος τοῦτο τὸ ἐνσώματον, καὶ γεννώμενον, καὶ φθειρόμενον) ὅπως οὐδὲ κεί ἐστῆσεται μᾶλλον τοῦ εἶπειν ἢ μὴ ἔστιν, ὃ τὴν τοῦ ὄντος πολυπραγμονῶν φύσιν ἀλλὰ δεῖ πρὸς τῷ (55) εἶπειν ἢ μὴ ἔστι, καὶ ὃ ἔστιν εἶπειν ὅσον καὶ ῥῆον ἔν τι περιλαβεῖν, ἢ τὰ πάντα καθ' ἕκαστον ἀπειπεῖν, ἵνα ἕκ τε (56) τῆς ἀναιρέσεως ὧν οὐκ ἔστι, καὶ τῆς οὗ ἔστι θέσεως, περιληφθῆ τὸ νοούμενον. Ὁ δὲ, ἃ μὲν οὐκ ἔστι λεγῶν, αἰωπῶν δὲ ὃ ἔστι, ποιεῖ παραπλήσιον, ὡσπερ ἂν (57) εἰ τὰ πάντα δις ὅσα ἔστιν ἐρωτώμενος, ὅτι μὲν οὐ δύο λέγοι (58), οὐδὲ τρία, οὐδὲ τέσσαρα, οὐδὲ πέντε, οὐδὲ εἴκοσι, οὐδὲ τριάκοντα, οὐδὲ τίνα, ἵνα συνελὼν εἴπω, τῶν ἐντὸς δεκάδος, ἢ δεκαδικῶν ἀριθμῶν ὅτι δὲ εἴη δέκα μὴ λέγοι, μηδὲ ἐρεῖσθαι τὸν νοῦν τοῦ ἐρωτῶντος εἰς τὸ ζητούμενον. Ἐλλοῦ γὰρ ῥῆον καὶ συντομώτερον ἐκ τοῦ ὃ ἔστιν ὅσα οὐκ ἔστι δηλῶσαι, ἢ ἐκ τοῦ ἀνελεῖν ἢ μὴ ἔστιν, ὃ ἔστιν ἐνδείξασθαι. Ἦ τοῦτο μὲν παντὶ δῆλον.

quinque, nec viginti, nec triginta, nec, ut brevi complectar, ullum numerum citra vel ultra denarium; ceterum quod decem sint, non dicat, nec mentem ejus, a quo interrogatur, ad id quod quaesitum est, affigat. Multo enim facilius et compendiosius est, ex eo, quod, quid sit, dixeris, quidquid non sit declarare, quam ex eorum, quid non est, ablatione atque inficiatione, quae sit, demonstrare; quemadmodum cuiusque perspicuum esse arbitror.

Κ. Ἐπεὶ δὲ ἔστιν ἀσώματον ἡμῖν τὸ θεῖον, μικρόν C
τι προσεξετάσωμεν. Ἠότερον οὐδαμοῦ τοῦτο, ἢ ἔστιν
ἔπου; Εἰ μὲν γὰρ οὐδαμοῦ, ζητήσῃ τις ἂν τῶν ἄγαν
ἐξεταστικῶν (59), πῶς ἂν καὶ εἴη. Εἰ γὰρ τὸ μὴ ὄν,
οὐδαμοῦ, τὸ μηδαμοῦ, τυχὸν οὐδὲ ὄν. Εἰ δὲ ἔστι που,
πάντως ἐπέπερ ἔστιν, ἢ ἐν τῷ παντί, ἢ ὑπὲρ τὸ
πᾶν. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐν τῷ παντί, ἢ τι, ἢ πανταχοῦ.
Καὶ εἰ μὲν ἐν τι, ὑπ' ἐλάττωτος περιγραφῆσεται τοῦ
τινος. Εἰ δὲ πανταχοῦ (40), ὑπὸ πλείονος καὶ ἄλλου
πολλοῦ, λέγω δὲ, τὸ περιεχόμενον τοῦ περιέχοντος.
Εἰ τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ παντὸς μέλλει (41) περισχεθῆσθαι,
καὶ μηδὲνα τόπον εἶναι περιγραφῆς ἐλευθέρον. Ταῦτα
μὲν (42), εἰ ἐν τῷ παντί. Καὶ τοῦ, πρὶν γενέσθαι τὸ πᾶν;
Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρόν εἰς ἀπορίαν. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸ
πᾶν, ἄρ' οὐδὲν ἦν τὸ διορίζον αὐτὸ τοῦ παντὸς; Ἡοῦ
δὲ τὸ ὑπὲρ τοῦτο; Καὶ πῶς ἐνοήθη τὸ ὑπερῶρον D
καὶ ὑπεραιρόμενον, οὐκ ὅπως ἔρου τιτὸς τοῦ τέμνου-
τος ταῦτα καὶ διορίζοντος; Ἦ γὰρ πάντως εἶναι τὸ
μέσον, καὶ ὃ περατοῦται τὸ πᾶν, καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ

A nec incorruptibile, caeteraque omnia, 502 quae de Deo, vel circa Deum, pradicantur. Quid enim prodest ad indicandam ipsius naturam et subsistentiam qua existit, si dicas eum initium non habere, nec a se unquam desciscere, nec ullis terminis includi? Verum totam ejus essentiam edisserendam et inquirendam huic relinquimus, qui vere Dei notitiam habet, atque in contemplando perfectior est. Ut enim non satis est corpus dicere, aut procreatum esse, ad hoc vel illud, cui haec adjacent, exprimentum et indicandum, sed quid ipsa quoque res subiecta sit, dicendum est, si modo volumus, in quod cogitamus, plene atque abunde representare (potest enim vel homo, vel bos, vel equus esse, hoc quod corporeum ac procreatum et corruptibile esse pronuntiamus): ad eundem modum qui Dei naturam curiosius inquirendam duxerit, non hic conquiscescit, ut dicat, quid non sit Deus, sed hoc quoque ipsi adjiciendum erit, ut, quid sit, exponat; idque eo magis, quod minus difficile est unum quiddam animo complecti, quam omnia sigillatim inficiando removere, ut rejectis iis, quae non est, et constituto eo, quod sit, comprehendatur id quod cogitamus. Qui vero ita, quid res aliqua non sit, pronuntiat, ut interim, quid sit, taceat, non absurdum est ei qui rogatus, bis quinque quot sunt, respondeat quidem ea nec duo esse, nec tria, nec quatuor, nec

X. Quoniam igitur Deum corpore vacare nobis est exploratum, aliquanto ulterius in inquirendo progrediamur. Nusquamne ille est, an alienubi? Si enim nusquam, quaeret fortasse aliquis ex iis qui inquirendi ac disputandi subtilitate impensius gaudent, quomodo esse quoque possit. Nam si id quod non est, nusquam est: id quoque quod nusquam est, ne quidem fortasse est. Quod si alienubi esse dixeris, proculdubio, quandoquidem est, vel in universo est, vel supra universum. Si in universo; vel in quadam ejus parte est, vel 503 ubique. Si quadam in parte, ergo a minori hac parte circumscribetur. Sin ubique, ab ampliore alioque multo majore, id est, a continente continebitur. Haec si dederimus, futurum est, ut universum universi complexu teneatur, nec ullus a circumscriptione liber exstet locus. In his absurditates incidant necesse est, qui cum in universo esse dixerint. Ac praeterea, ubinam erat, antequam universa haec rerum machina exstisset? vestigare omnia cupiunt. »

(53) Θεοῦ. Deest in Or. I.

(54) Μέλλοι. Reg. a, μέλλει.

(55) Τῷ. Coisl. I, τῷ.

(56) Ἐκ τε. Deest τε in Reg. bm.

(57) Ὡσπερ ἄν. Deest ἄν in Or. I.

(58) Οὐ δύο λέγει, etc. Regg. a, bm, tres Colh. et Or. I, οὐ δύο λέγει, οὐδὲ τρεῖς, οὐδὲ τέσσαρας.

(59) Τῶν ἄγαν ἐξεταστικῶν. « Qui scire ac in-

(40) Εἰ δὲ πανταχοῦ, etc. Bill. : « Sin ubique, ergo ab alio multo majore continebitur: si quidem futurum est, ut Deus totus universi complexu teneatur, nec ulla ex parte circumscriptionis experts sit. »

(41) Μέλλοι. Reg. bm, tres Colh. et Comb. μέλλοι.

(42) Ταῦτα μὲν, etc. « Haec quidem consequentur, si in hac universitate Deus constitutatur. »

Nam hoc quoque non levem difficultatem affert. Quod si eum supra universum esse dixerint, quid? Nihilne erat, quod eum ab universo dirimeret? Ubiam propro erat, quod supra universum erat? Aut quomodo internosci poterat id, quod sublimius erat, ab secerneret ac distingueret? Annon omnino necesse matur universum ab eo, quod supra universum est? Quid autem aliud hoc fuerit, quam locus, quem jam ante exclusimus? Nondum enim commemorato, fieri animo et cogitatione comprehendi potest. Unum quippe

XI. Quorsum autem hæc disserui, curiosiusque fortasse, quam vulgi aures ferant, ac pro ea, quæ hæc tempestate viget, disputandi ratione (quæ, simplici atque ingenua rerum divinarum pertractatione contempta et pro nihilo habita, subdolum atque involutum dicendi genus invexit; ut nimirum ex fructibus arbor⁵⁰, hoc est, ater ille ac tenebrosus spiritus, hujusmodi dogmatum afflator, ex hæc disputationis caligine agnosceatur)? Non enim hoc eo a me factum est, ut ipse quoque nova et ab hominum sensibus aliena proferre, atque eximia quadam et excellenti sapientia ornatus esse⁵¹ videar, nodos rectens, atque astricta dissolvens; quod quidem magnum Danielis miraculum fuit; verum ut illud ostendam, quod orationis principio dicere instituebam, nimirum Deum extra humani ingenii captum esse, nec totum, quantus est, cogitari atque animo informari posse; idque non ob invidiam (longe enim abest a divina natura invidiæ livor, utpote quæ omni perturbatione vacat, solaque bona et domina est, ac præsertim erga id, quod ex omnibus rebus a se conditis maximo in pretio habet. Quid enim apud Verbum priore loco ac numero est, quam quæ rationem ac sermonis **504** facultatem acceperunt? Quandoquidem hoc quoque ipsum, quod procreata sunt, summæ cujusdam divinæ bonitatis argumentum est), nec ut inile ipsius, qui plenus est, honori gloriæque quidquam accederet, ut videlicet ex eo quod ad ejus cognitionem mortales pervenire nequeant, major ad ipsum honor ac veneratio redeat. Sophisticum enim plane, atque alienum est, non dicam a Deo, sed ab homine, mediocri saltem probitate candoreque prædito, atque ingenuæ cujusdam honestatis sibi conscio, prohibendis aliis principatum sibi arrogare.

XII. Verum aliasne etiam quasdam ob causas, viderint ii, qui Deo propinquiores conjunctioresque sunt, atque impervestigabilium ipsius judiciorum⁵² inspectores et contemplatores, si qui tamen sunt ad eam virtutis magnitudinem erecti, atque in abyssu vestigiis deambulantes⁵³, ut proverbio dici solet. Quantum tamen nos, qui exiguis modulis ea quæ ad contemplandum difficilia sunt, metimur, conjectura assequi possumus, tres hujus rei causæ afferri queant. Prima forsân, ne, ob adipiscendi facilitatem, facilis

Α πᾶν; Καὶ τί ἄλλο τοῦτο ἢ τόπος ἐστίν, ὄνπερ ἐφύγομεν; Καὶ ὅπου λέγω τὸ περιγραπτὸν πάντως εἶναι τὸ Θεῖον, καὶ εἰ (15) διανοίχ καταληπτὸν ἐν γὰρ περιγραφῆς εἶδος καὶ ἡ κατάληψις.

co, quod inferius, cum nullus limes esset, qui hæc est medium quoddam esse, quo, velut termino, dirimatur autem aliud hoc fuerit, quam locus, quem jam omnino non posse, quin circumscriptus sit Deus, si circumscriptionis genus comprehensio quoque ipsa est.

IV. Τίνος οὖν ἕνεκεν ταῦτα διήλθον, καὶ περιεργότερον ἴσως ἢ κατὰ τὰς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, καὶ κατὰ τὴν νῦν (14) κεκατηγόστα τύπον τῶν λόγων (βζ τὸ γενναῖον καὶ ἀπλοῦν ἀτιμάσας, τὸ σχολίον καὶ γριφοειδὲς (15) ἐπεισήγαγεν ὡς ἐκ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον γινώσκισθαι, λέγω δὲ τὸ ἐνεργεῖν τὰ τοιαῦτα ὁδῶματα σκότος ἐκ τοῦ ζῆφου τῶν λεγομένων); Ὁ γὰρ ἵνα καὶ αὐτὸς παράδοξα λέγειν δόξω, καὶ περιττὸς φαίνομαι τῶν σοφῶν, πλέκων συνδέσμους (46), καὶ διαλύων κρατούμενα, τοῦτο δὴ τὸ μέγα θαῦμα τοῦ Δανιήλ· ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ δηλώσαιμι, ὃ μοι λέγειν ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς ὄρωμησε (47). Τοῦτο δὲ τί ἦν (48); Τὸ μὴ ληπτὸν εἶναι ἀνθρωπίνῃ διανοίχ τὸ Θεῖον, μηδὲ ὅλον ἔσον ἐστὶ φαντάζεσθαι καὶ τοῦτο οὕτε διὰ φθόνον (μακρὰν γὰρ τῆς Θεῖας φύσεως φθόνος, τῆς γε ἀπαθούς, καὶ μόνης ἀγαθῆς, καὶ κυρίας, καὶ μάλιστα τῶν ἑαυτοῦ κτισμάτων περὶ τὸ τιμώτατον (49). Τί γὰρ Λόγῳ πρὸ τῶν λογικῶν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὑποστῆναι τῆς ἀκρας ἀγαθότητος). οὕτε εἰς τιμὴν ἑαυτοῦ καὶ δόξαν τοῦ πλήρους (50). ἵνα τῷ ἀνεφίκτηῳ τὸ τιμίον ἔχη καὶ τὸ σεβάσιμον. Τοῦτο γὰρ πάντως (51) σοφιστικὸν καὶ ἀλλότριον, μὴ ἐστὶ Θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ἀνθρώπου μετρίως ἐπεισικός, καὶ τι δεξιὸν ἑαυτοῦ συναειδός, ἐκ τοῦ κωλύειν ἐτέρους τὸ πρωτεῖον πορίζεσθαι.

C (est), nec ut inile ipsius, qui plenus est, honori quod ad ejus cognitionem mortales pervenire nequeant, major ad ipsum honor ac veneratio redeat. Sophisticum enim plane, atque alienum est, non dicam a Deo, sed ab homine, mediocri saltem probitate candoreque prædito, atque ingenuæ cujusdam honestatis sibi conscio, prohibendis aliis principatum sibi arrogare.

IV. Ἄλλ' εἰ μὲν καὶ δι' ἄλλας αἰτίας, εἶδειεν ἂν οἱ ἐγγυτέρω Θεοῦ, καὶ τῶν ἀνεξηγητάτων αὐτοῦ κρισμάτων ἐπόπται καὶ Θεωροί, εἴπερ εἰσὶ τινες τοσοῦτοι τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν ἔγνωσιν ἀθύσσου περιπατοῦντες, τὸ δὴ λεγόμενον· ὅσον δ' οὖν ἡμεῖς κατειλήφραμεν, μικροῖς μέτροις μετροῦντες τὰ δυσθεώρητα τάχα μὲν, ἵνα μὴ τῷ ῥαδίῳ τῆς κτήσεως, ῥάστη γένηται καὶ ἡ τοῦ κτηθέντος ἀποβολή. Φιλεῖ γὰρ τὸ μὲν πόνῳ κτηθὲν μᾶλλον κρατεῖσθαι· τὸ δὲ ῥαδίως κτηθὲν, καὶ ἀποπτύεσθαι (52) τάχιστα, ὡς πάλιν λεφθῆ-

⁵⁰ Matth. vii, 20. ⁵¹ Dan. v, 11. ⁵² Rom. xi, 55.

(45) Καὶ εἰ. Deest εἰ in Reg. Cyrp.
 (44) Τὴν νῦν. Sic eodd. In ed., τὴν νῦν.
 (45) Γριφοειδές. Sic Reg. hm et Coisl. I. In quibusdam, γριφοῦδες. In ed., γριφοειδές. Schol., ἀνεγριφοῦδες, c. ænigmatice, obscure. » Notat hic Gregorius Eunomianos, ac præcipue Actium Eunomii magistrum.
 (46) Στιβελεσμενος. Vulgata versio Dan. v, 12, habet, « obscura interpretari, et ligata dissolvere. »
 (47) Ὁρωμησε. In nonnullis, ὄρωμησε.

⁵³ Job xxxviii, 16.
 (48) Τοῦτο δὲ τί ἦν. Deest τί in Or. I.
 (49) Τιμώτατον. Comb. præfert, οικειώτατον. « Maxima sibi necessitudine conjunctum, familiarissimum. »
 (50) Τοῦ πλήρους. Alludit ad hæc Isaie verba I, 11: « Quo tibi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus: pleas sum, » etc.
 (51) Ἠνάτωρ. Comb., πάντη.
 (52) Ἀποπτύεσθαι. Or. I ἀποπτύεται.

ναὶ δυνάμενον καὶ οὕτως (55) εὐεργεσία καθίσταται ἅ
 τὸ μὴ πρόχειρον τῆς εὐεργεσίας, τοῖς γὰρ νοῦν ἔχουσι.
 Τάχα δὲ, ὡς μὴ ταυτὸν ἡμᾶς τῷ πεσόντι· Ἐωσφόρω
 πάσχειν (54), ἐκ τοῦ τὸ φῶς ὄλον χωρῆσαι κατέναντι
 Κυρίου παντοκράτορος τραχηλιζῶν, καὶ πίπτειν ἐκ τῆς
 ἐπάσσεως, πτώμα πάντων ἐλεεινότατον. Τυχὸν δὲ, ἢ
 ἢ τι πλέον ἐκείθεν ἄλλον φιλοπονίας καὶ λαμπροῦ
 βίου τοῖς ἐναυθῶα κεκαθαυμένοις, καὶ μακροθυροῦσι
 πρὸς τὸ ποιοῦμενον. Διὰ τοῦτο μέσος ἡμῶν τε καὶ
 Θεοῦ ὁ σωματικὸς οὗτος ἴσταται γνόφος, ὡσπερ ἡ
 νεφέλη (55) τοπάλαι τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑβραίων.
 Καὶ τοῦτό ἐστιν ἴσως, ὃ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν
 αὐτοῦ, τὴν ἡμέτερον παχύνετα, δι' ἣν ὀλίγοι καὶ
 μικρὸν διακώπουσιν. Τοῦτο μὲν οὖν φιλοσοφείτων
 οἷς ἐπιμελῆς, καὶ ἀντίωσαν ἐπὶ πλεῖστον τῆς διασκέ-
 ψεως· ἡμῖν δ' οὖν ἐκεῖνο γνῶριμον τοῖς δεσμοῖς τῆς
 γῆς, ὃ φησὶν ὁ Θεὸς Ἰερειμίας, καὶ τὸ παχὺ τοῦτο
 σαρκίον περιβεβλημένοις (56)· ὅτι ὡσπερ ἀδύνατον
 ὑπερβῆναι (57) τὴν ἑαυτοῦ σιάν, καὶ τῷ λίαν ἐπει-
 γομένην (φθάνει γὰρ αἰεὶ τοσοῦτον, ὅσον καταλαμβάν-
 νεται), ἢ τοῖς ὄρατοῖς πλησιάζει τὴν ὄψιν, ὀλίγα τοῦ
 ἐν μέσῳ φωτὸς καὶ ἀέρος, ἢ τῶν ὑδάτων ἔξω τὴν
 νηκτῆν φύσιν διολισθαίνειν οὕτως ἀμήχανον τοῖς ἐν
 σώματι (58), ὀλίγα τῶν σωματικῶν, πάντη γενέσθαι
 μετὰ τῶν νοουμένων. Ἀεὶ γὰρ τι παρεμπεσέεται τῶν
 ἡμετέρων, κἄν ὅτι μάλιστα χωρίσας ἑαυτὸν τῶν
 ὄρωμένων ὁ νοῦς, καὶ καθ' ἑαυτὸν γενόμενος, προσ-
 βάλλειν ἐπιχειρῆ τοῖς συγγενέσι καὶ ὁμοίοις. Γνώση
 δὲ οὕτως.

aut oculus rebus in aspectum cadentibus
 pisces extra aquas natent; ita etiam impossibile est
 ac sensibilibus rerum adminiculo, rebus iis, quæ
 Semper enim obiter sensibile aliquod rerum nostrarum
 rebus, quæ in aspectum cadunt, abstracta, atque in seipsam
 fugientes assequi ac percipere contenderit. Quod

ἢ Π'. Οὐ πνεῦμα, καὶ πῦρ, καὶ φῶς, ἀγάπη τε καὶ
 σοφία, καὶ δικαιοσύνη, καὶ νοῦς, καὶ λόγος, καὶ τὰ
 τοιαῦτα (59), αἱ προσηγοραὶ τῆς πρώτης φύσεως;
 Τί οὖν; ἢ πνεῦμα νοήσεις ὀλίγα φαρᾶς καὶ χύσεως;
 ἢ πῦρ ἔξω τῆς ὕλης, καὶ τῆς ἀνω φαρᾶς, καὶ τοῦ
 ἰδίου χρώματός τε καὶ σχήματος; ἢ φῶς οὐκ ἀέρι
 σύγκρατόν τε καὶ ἀφετον τοῦ οἷον γεννηῶντός τε καὶ
 φωτίζοντός; Νοῦν δὲ τίνα; Μὴ τὸν ἐν ἄλλῳ, καὶ ὅ
 κινήματα τὰ διανοήματα, ἤρεμοῦντα, ἢ προβαλλό-
 μενά; Λόγον δὲ τίνα παρὰ τὸν ἠσυχάζοντα ἐν ἡμῖν,
 ἢ χερόμενον; ὀνοῦ γὰρ εἰπεῖν, λυόμενον. Εἰ δὲ καὶ
 σοφίαν, τίνα παρὰ τὴν ἔξιν, καὶ τὴν ἐν τοῖς θεωρή-
 μασιν (60) εἴτε θεοῖς, εἴτε καὶ ἀνθρωπίνοις; Δικαιο-
 σύνην τε καὶ ἀγάπην, οὐ διαθέσεις ἐπανουμένας;

quoque rei quasite jactura sit. Fit enim fere, ut
 quod non sine labore atque industria partum est,
 arctius quoque teneatur: quod autem nulla negotio
 comparatum est, citissime vilescat, et abiciatur,
 utpote quod recuperari possit; atque ita in benefi-
 cium cedit non obvia illa beneficentia, apud eos sal-
 tem, qui prudentes sunt. Altera, ne idem nobis,
 quod Lucifero illi prolapsus⁵⁴, accidat; hoc est, ne
 toto illo fulgore perfasi cervicem adversus Domi-
 num omnipotentem attollamus, atque ob elationem
 corruamus, casu omnium miserrimo et calamitosis-
 simo. Postrema, ut pro industria suæ illustrisque
 vitæ premio uberius aliquid habeant, qui hic sese a
 vitiorum labe perpurgarint, ac rem adamatam et
 expetitam patientibus animis exspectarint. Ideo
 media inter nos ac Deum corporea hæc caligo inter-
 jecta est; non secus ac nubes illa⁵⁵ olim inter Ægy-
 ptios et Hebræos. Ac fortasse huc spectat illud Scri-
 pturæ, Posuit tenebras latibulum sibi⁵⁶, hoc est, cras-
 silitem nostram, qua fit, ut pauci omnino, lique pa-
 rum admodum transpiciant. Sed de hac re accu-
 ratius philosophentur, altissimeque consideratione
 provehantur, quibus id studio et curæ fuerit. Nobis
 utique, qui terræ vinculis astricti tenemur⁵⁷, ut Jer-
 emie verbis utar, crassaque hæc carne obtegitur,
 hoc perspicuum est, quod quemadmodum nulla rati-
 one fieri potest, ut quispiam, quamlibet gres-
 sum urgeat, umbram suam prætereat (quantum
 enim eam assequeris, tantum etiam illa semper an-

tevertit), aut oculus rebus in aspectum cadentibus
 pisces extra aquas natent; ita etiam impossibile est
 iis, qui corporibus inclusi sunt, sine corporearum
 animo ac ratione intelligitur, omnino conjungi.
 quidem ita tibi clarum ac dilucidum erit.

XIII. Nonne spiritus, et ignis, et lux, et chari-
 tas, et sapientia, et justitia, et mens, et verbum,
 et similia, principis illius naturæ sunt nomina?
 Quid igitur? An spiritum animo concipies, qui motus
 ac diffusionis expers sit? An ignem, qui materia
 careat, sursumque non feratur, nec proprio colore
 ac figura præditus sit? An lucem nullo aere
 permistam, atque a suo quasi parente eamque ef-
 fundente segregatam? Jam mentem, quam tandem
 intelliges? An non eam, quæ in alio est, cujusque
 motus cogitationes sunt, vel tacitæ, vel sese profe-
 rentes? Quod item verbum? An non illud, quod
 vel in nobis quiescit, vel diffunditur? Vereor enim
 dicere, solvitur. Quam porro sapientiam, præter

⁵⁴ Isa. xiv, 12. ⁵⁵ Exo. i, xiv, 20. ⁵⁶ Psal. xvii, 12. ⁵⁷ Thren. iii, 54.

(55) Καὶ οὕτως, etc. id est, « ac sic ipsam benefi-
 cii comparandi difficultatem pro beneficio habent
 cordati homines. »

(54) Πάσχειν. Comb., πλοεῖν.

(55) Νεφέλη. Schol.: Νεφέλην λέγει τὸ ἐπι-
 προσθεν τῆ ψυχῆ σῶμα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἡ ψυχῆ,
 ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα· « Nubem appellat corpus quod
 animæ obiectum est. Nos enim anima sumus, corpus
 vero nostrum est. »

(56) Περιβεβλημένοις. Sic Colb. 3. Alii, προσβε-

βλημένοις.

(57) Ἀδύνατον ὑπερβῆναι. Reg. Cyr., ἀδύνα-
 τὸν ἐστὶν ὑπερβαίνειν.

(58) Σώματι. Reg. ban, σώμασι.

(59) Καὶ τὰ τοιαῦτα, etc. Bill.: « Atque aliis
 natura nuncupatur? » In prima autem ed.: « Atque
 hujusmodi nominibus divina natura appellatur? »

(60) Ἐν τοῖς θεωρήμασιν. Reg. a, ἐν τοῖς νοήμα-
 σι καὶ θεωρήμασιν, « in cogitationibus et contem-
 plationibus. »

eam, quæ habitus est, atque, vel in divinis, vel in humanis rebus contemplandis versatur? Quam porro justitiam et charitatem? Nonne præclaras et cum laude conjunctas affectiones (quarum altera injustitiæ, altera odio adversetur), nunc sese intendentes, nunc remittentes; nunc accedentes, nunc decedentes, ac certa omnino qualitate nos afficientes et immutantes, hand secus ac colores corpora? An potius nobis faciendum est, ut ab his abscedamus, ac nomen ipsum sejunctim, quoad ejus fieri potest, perspiciamus, particularem quamdam speciem ex simulacris colligentes? Quenam igitur est hæc molitio, quæ et ex his velut conflatur, et tamen hæc non sit? Aut quomodo id, quod unum est, ac suapte natura compositionis expers, nec ullis rerum simulacris adumbrari potest, hæc omnia et horum unumquodque perfecte fuerit? Ita mens nostra languet ac fatiscit, dum e corporeis et sensibilibus rebus excedere, 506 atque incorporeis citra ullius rei interventum jungi studet, quandiu cum sua infirmitate, ea, quæ ipsius vires superant, speculatur. Etenim Deum, ac principem illam causam, natura quidem omnis rationis particeps appetit; ut autem eam assequatur, ob eas, quas dixi, causas, vires deficiunt. Languens autem desiderio, ac male omnino affecta, ægerimeque hoc damnum ferens, secundam, ut diei solet, navigationem init, ut scilicet, vel ad res eas, quæ sub oculorum sensum eadunt, oculos flectat, ac quampiam earum pro nunc mine colat, pessimo utique consilio labens (quid enim in omnibus rebus, quæ oculis cernuntur, eo, a quo cernuntur, excelsius et divinius est, ut illud adoretur, hoc vero adoret?); vel per aspectabilem rerum pulchritudinem et ordinem, Dei cognitionem assequatur, atque ad ea percipienda, quæ oculorum obtutum fugiunt, duobus oculis utatur, non autem per earum rerum, quæ oculis subjectæ sunt, magnificentiam, Dei jacturam faciat.

XIV. Hinc alii solem, alii lunam, alii siderum C multitudinem, alii cælum quoque ipsum una cum illis, quibus pro motus qualitate vel quantitate mundi gubernationem administrationemque tribuerunt; alii rursus propter necessarium usum, terram, aquam, aerem, ignem, quod his sublati humanæ vitæ incolumitas constare non possit; alii denique quidquid ex rebus aspectabilibus temere ipsis occurrit, coluerunt, pulcherrima quæque eorum, quæ cernebant, pro diis sibi constituentes. Nec defuerunt, qui statuas ac figmenta divinis honoribus affecerint, primum quidem propinquorum et necessariorum, ii videlicet, qui vehementiori luctu afflictabantur, corporeisque rebus addictiores erant, atque homines vita functos monumentorum honore urosequebantur: post autem alienorum euo-

Α καὶ τὴν μὲν τῆς ἀδικίας, τὴν δὲ τοῦ μίσους ἀντίπαλον, ἐπιτεινομένης τε καὶ ἀνειμένως (61), προσγινομένης τε καὶ ἀπογινομένης, καὶ ὅλως ποιούσας ἡμᾶς καὶ ἀλλοιούσας, ὡς περ αἱ χροαὶ τὰ σώματα; Ἡ δὲ τούτων ἀποστάντας ἡμᾶς, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ θεῖον (62) ἰδεῖν, ὡς οἶόν τε, μερικὴν τινα φαντασίαν ἐκ τῶν εἰκασμάτων συλλεγομένους; Τίς οὖν ἡ μερική (63) ἐκ τούτων τε, καὶ μὴ ταῦτα; Ἡ πῶς ταῦτα πάντα, καὶ τελείως ἕκαστον, τὸ ἐν (64) τῇ φύσει ἀσύνηστον καὶ ἀνείκαστον; Οὕτω κἀννεὶ ἐκβῆναι τὰ σωματικὰ ὁ ἡμέτερος νοῦς, καὶ γυμνοῦσθαι τοῖς ἀσωμάτοις, ἕως σκοπεῖ μετὰ τῆς ἰδίας ἀσθενείας τὰ ὑπὲρ δύναμιν. Ἐπεὶ ἐφίεται μὲν πᾶσα λογικὴ φύσις θεοῦ, καὶ τῆς πρώτης αἰτίας καταλαβεῖν δὲ ἀδυνατεῖ, δι' ἧς εἶπον αἰτίας. Κἀμνοῦσα δὲ τῷ πόνῳ, καὶ οἶον σφιδάζουσα (65), καὶ τὴν ζημίαν οὐ φέρουσα, δεύτερον ποιεῖται πλὴν (66), ἢ πρὸς τὰ ὀρώμενα βλέπει, καὶ τούτων τε πηΐσαι θεὸν, κακῶς εἰδυῖα (τί γὰρ τῶν ὀρατῶν τοῦ ὀρώμετος, καὶ πόσον ἐστὶν ὑψηλότερόν τε καὶ θεοειδέτερον, ἢ ἢ τὸ μὲν προσκυνοῦν, τὸ δὲ προσκυνούμενον; ἢ διὰ τοῦ κάλλους (67) τῶν ὀρωμένων καὶ τῆς εὐταξίας, θεὸν γνωρίζαι, καὶ ὀδηγῶ τῇ ὕψει, τῶν ὑπὲρ τὴν ὕψιν χροῖσθαι, ἀλλὰ μὴ ζημιωθῆναι θεὸν διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν ὀρωμένων.

secundam, ut diei solet, navigationem init, ut scilicet, vel ad res eas, quæ sub oculorum sensum eadunt, oculos flectat, ac quampiam earum pro nunc mine colat, pessimo utique consilio labens (quid enim in omnibus rebus, quæ oculis cernuntur, eo, a quo cernuntur, excelsius et divinius est, ut illud adoretur, hoc vero adoret?); vel per aspectabilem rerum pulchritudinem et ordinem, Dei cognitionem assequatur, atque ad ea percipienda, quæ oculorum obtutum fugiunt, duobus oculis utatur, non autem per earum rerum, quæ oculis subjectæ sunt, magnificentiam, Dei jacturam faciat.

Δ'. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ἥλιον, οἱ δὲ σελήνην, οἱ δὲ ἀστέρων πλῆθος, οἱ δὲ οὐρανὸν αὐτὸν ἅμα τούτοις, οἷς καὶ τὸ πᾶν ἄγειν δεδόκασι κατὰ τὸ ποῖόν ἢ ποσὸν τῆς κινήσεως· οἱ δὲ τὰ στοιχεῖα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ, διὰ τὸ χρεῖαιδεις, ὧν ἅνευ οὐδὲ συστήναι δυνατόν τὸν ἀνθρώπινον βίον· οἱ δὲ ὅτι τύχαιον ἕκαστος τῶν ὀρατῶν ἐσεβάσθησαν, ὧν ἐώρων τὰ κάλλιστα θεοῦς προστησάμενοι. Εἰσι δὲ οἱ καὶ εἰκόνας, καὶ πλάσματα, πρῶτα μὲν τῶν οἰκείων, οἷγε περιπαθέστεροι, καὶ σωματικώτεροι, καὶ τιμῶντες τοὺς ἀπελθόντας τοῖς ὑπομνήμασιν· ἔπειτα καὶ τῶν ξένων, οἱ μετ' ἐκείνους, καὶ μακρὰν ἀπ' ἐκείνων, ἀγνοοῖ τῆς πρώτης φύσεως, καὶ ἀκολουθεῖ τῆς παραδοθείσης τιμῆς, ὡς ἐννόμου καὶ ἀναγκαίας. Ἐπειδὴ χρόνῳ τὸ θεῖον βεβαιωθὲν, ἐνομισθὲ νόμος (68). Οἷμαι δὲ καὶ δυναστείαν (69) τινὲς θεραπεύοντες, καὶ ῥώμην ἐπαίνε-

(61) Ἄνειμένως. Coisl. 1 aliique, ἀνειμένας.
 (62) θεῖον. Duo Regg., tres Coll., Coisl. 1 et Or. 1 addunt, ἐκ τούτων.
 (63) Μερική. Schol.: Ἐκ τούτων μὲν φανταζόμεθα τὴν θεῖαν φύσιν, οὐ ταῦτα δὲ ἐστὶν ἡ θεία φύσις· Ἐξ his divinam naturam effingimus, quæ tanquam divina natura minime sit.
 (64) Τὸ ἐν. Sic Reg. bm. Sic etiam legit Billius. In ed., τὸ ἐν.
 (65) Σφιδάζουσα. Schol.: Χαλεπῶς φέρουσα· Desiderio acrius stimulata, et sui impus, quasi exstans. Coisl. 1, πανουργούσα.
 (66) Δεύτερον ποιεῖται πλὴν. Seculam navi-

gationem init. » Id proverbio dicitur, cum quis ad summa pertingere non valens, proxima consecutur. « Quemadmodum, » inquit Billius, « qui mari iter facit, cum eum, quem maxime optant, nequeunt, proximum illi tamen, quantum non adeo commudum, cursum tenere conantur. »
 (67) Ἡ διὰ τοῦ κάλλους, etc. Id est, «ob eximiam pulchritudinem elegantissimamque rerum sensibilium ordinem, divinitatem rebus ipsis sensibilibus tribuat, ac ita Deum amittat.»
 (68) Ἐνομισθὲ νόμος. Camb., νόμος εγενετο.
 (69) Δυναστεία. Sic duo Regg., tres Coll., Coisl. 1, Or. 1 et Par. In ed., δυναστείας.

σάντες, καὶ κάλλος θαυμάσαντες, θεὸν ἐποίησαν τῷ A
 χρόνῳ τὸν τιμώμενον, προσλαβόμενοι (70) τινα καὶ
 μῦθον τῆς ἐξαπάτης (71) ἐπίκουρον.

quasi justī et necessarij. Consuetudo enim, temporis longinquitate confirmata, pro lege habita est. Nonnullos etiam fuisse arbitror, qui summam alienjus potestatem omni observantia colentes, et corporis robur laudibus efferentes, ac formæ venustatem admirantes, eam tandem, quem honorabant, in deorum numerum ascripserint, ad hujusmodi imposturæ subsidium et patrocinium, fabulas quasdam assumentes.

IE'. Οἱ ἐμπαθέστεροι δὲ αὐτῶν καὶ τὰ πάθη θεοὺς
 ἐνόμισαν, ἢ θεοὺς (72) ἐτίμησαν, θυμὸν, καὶ μαιφο-
 νίαν, καὶ ἀπέλγειαν, καὶ μέθην, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι
 ἄλλο τῶν τούτοις παραπλησίον οὐ καλῆν, οὐδὲ δικαίαν
 ταύτην ἀπολογίαν εὐράμενοι τῶν οἰκτίων ἀμαρτημά-
 των. Καὶ τοὺς μὲν ἀφῆξαν κίττω (73), τοὺς δὲ ὑπὸ
 γῆν ἔκρυψαν (74), τοῦτο συνειπὼς μόνον τοὺς δὲ B
 ἀνήγαγον εἰς τὸν οὐρανόν (75). Ὡ τῆς γελοίας κλη-
 ροδοσίας! Εἶτα ἐκάστη τῶν πλασματῶν ἄνομά τι
 θεῶν ἢ δαιμόνων ἐπισημαίναντες, κατὰ τὴν ἐξουσίαν
 καὶ αὐτονομίαν τῆς πλάνης, καὶ ἀγῶματα ἰδρυσά-
 μενοι, ὧν καὶ τὸ πολυτελεῖς δέλεαρ αἴμασι τε καὶ
 κνίσσαις, ἔστι δὲ οἷ γε (76), καὶ πρᾶξις λίαν αἰ-
 σχραῖς, μανίαις τε καὶ ἀνθρωποκτονίαις τιμῶν τού-
 των (77) ἐνόμισαν τοιαύτας γὰρ ἔπρεπον εἶναι θεῶν
 τοιούτων καὶ τὰς τιμὰς. Ἦδη δὲ καὶ κνωδάλοις (78),
 καὶ τετραπόδοις, καὶ ἔρπετοις, καὶ τούτων τοῖς αἰ-
 σχίστοις τε καὶ γελοιστάτοις ἑαυτοὺς καθύβρισαν,
 καὶ τοῖτοις φέροντες τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν προσέθηκάν
 ὡς μὴ βῆδρον εἶναι κρίναι, ποτέρων (79) δεῖ καταφρονεῖν
 μᾶλλον, τῶν προσκυνοῦντων, ἢ τῶν προσκυνουμένων
 τάχα δὲ καὶ πολὺ πλεον τῶν λατρευόντων, ὅτι λογι- C
 κῆς ὄντες φύσεως, καὶ χάριν Θεοῦ δεξιόμενοι, τὸ
 χεῖρον ὡς ἄμεινον προσετίησαντο (80)· καὶ τοῦτο τοῦ
 πονηροῦ τὸ σφίσιμα, τῷ καλῷ καταχρησαμένοι πρὸς
 τὸ κακόν, οἷα τὰ πολλὰ τῶν ἐκείνου κακουρημάτων.
 Παραλαβὼν γὰρ αὐτῶν τὸν πάθον πλανώμενον (81)
 κατὰ Θεοῦ ζήτησιν, ἴν' εἰς ἑαυτὸν (82) περισπάσῃ
 τὸ κράτος, καὶ κλέψῃ τὴν ἔφρασιν ὡσπερ τυφλὸν χει-
 ραγωγῶν ἰδοῦς τινας ἐπιέμενον, ἄλλους ἀλλαχοῦ κατ-
 εκρήμισε, καὶ διέσπειρεν εἰς ἓν τι θανάτου καὶ
 ἀπολείας βράθρον.

tum ad se transferret, ac desiderium eorum eluderet, quasi
 eorum manu ducens, alios alio præcipites egit, atque in
 spersit.

IC'. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἤμας δὲ ὁ λόγος δεξιόμε- D
 νους ἐπιέμενους Θεοῦ, καὶ μὴ ἀνεχομένους τὸ ἀνηγε-
 μένουτον τε καὶ ἀυθέρηστον εἶτα τοῖς ὀρωμένοις
 προσβάλλον (83), καὶ τοῖς ἀπαρχῆς ἐντυγχάνων, οὔτε

⁸⁸ Rom. i, 23.

(70) Προσλαβόμενοι. Comb., προσλαβόντες.

(71) Ἐξαπάτης. Coisl. I, ἐξαπατήσεως.

(72) Θεοῖς. Deest in Or. I. In ed., θεοῖς.

(73) Καὶ τὸν μὲν ἀφῆξαν κίττω, etc. Alludit

Gregorius ad fabulosam partitionem, qua cælum Jovī, mare Neptuno, inferorum regnum Plutoni in sortem cæssisse linxit antiquitas.

(74) Ἐκρυψαν. Reg. Cypr., ἀπέβρυψαν, « abie-
 cerunt. »

(75) Τὸν οὐρανόν. Deest τὸν in Or. I.

(76) Ἔστι δὲ οἷ γε. Colb. 4, et Coimb., ἔστι δὲ
 ὄτε.

(77) Τιμῶν τούτους. Sic Reg. Cypr. In edit.

507 XV. Jam vitiosissimi quique vitia ipsa fe-
 dosque affectus deos esse censuerunt, aut certe sub
 deorum nomine coluerunt, iram nimirum, cædem,
 libidinem, temulentiam, et cætera ejus generis, non
 æquam, nec honestam hanc scelerum suorum ex-
 cusationem nacti. Atque eos partim in terra reli-
 querunt, partim infra terram occultarunt, hoc unum
 satis consulte, partim in cælum evexerunt: o ridicu-
 lam hæreditatis partitionem! Ac deinde pro er-
 roris libertate et licentia, figmento cuique nomen
 aliquod, vel deorum, vel dæmonum indiderunt, sta-
 tuasque insuper erexerunt, easque adeo magnificas
 et excellentes, ut pretio ipso vulgi animos inescerent.
 Ad hæc per cruores et carniū nidores, quidam
 etiam per actiones in primis fœdas, hoc est,
 ferores ac cædes, hujusmodi numina rite coli ex-
 stimarunt; tales quippe talibus diis honores haberi
 conveniebat. Eo etiam amentia quidam prorupe-
 runt, ut colendis avibus, et quadrupedibus, et repti-
 libus ⁸⁸, atque horum turpissimis quibusque maxi-
 meque ridiculis, seipsos contumelia adlicerent, his-
 que Dei gloriam attribuerunt: ut non sit facile
 constituere, utri magis contemnendi sint, imo qui
 adorabant, an qui adorabantur. Fortasse verò multo
 majori contemptu atque ignominia digni erant, qui
 res hujusmodi adorant; quoniam, cum natura
 ratione prædita ornatī essent, Deique gratiam accep-
 pissent, deterius meliori prætulerunt. Atque hæc
 fuit pravi illius calliditas et impostura, re bona ad
 malum abutentis; qualia sunt pleraque illius ver-
 suia facinora. Nam cum eorum cupiditatem ad Dei
 conquisitionem oberrantem accepisset, ut principa-

XVI. Atque hæc quidem illi. Nos autem, Dei desi-
 derio flagrantes, atque animis ita comparatos, ut
 universitatem hanc duce atque gubernatore carere
 nullo modo admittere queamus, ratio excipiens, ac

ταῦτο τιμῶν.

(78) Κνωδάλοις. Elias « aves » intelligit. Bu-
 deus, « feras » tam terrestres, quam aquaticas et
 aërias.

(79) Ποτέρων. Sic Coisl. I, et tres Colb. Alii, πο-
 τέρων, præve. Edit.

(80) Προσετίησαντο. Reg. Cypr., προσετιμήσαν-
 το.

(81) Πλανώμενον. Coisl. I, πλανώμενον.

(82) Εἰς ἑαυτόν. Sic duo Regg., tres Colb., Coisl
 I et 5, Comb. In ed., εἰς ἑαυτὴν

(83) Προβάλλον. Reg. a, et Or. I, προβα-
 λών.

deinde in res oculis subjectas intuens, atque adeo ea, quæ ab initio condita sunt, considerans, ne hic quidem **508** gradum fixit. Neque enim rationis erat, iis, quæ, quantum ad sensum, pari nobiscum conditione sunt, principatum dare. Quin potius eorum ope atque adiumento nos ad id, quod his superius est, eujusque beneficio hæc sunt, ducit. Quid enim tandem illud est, quod cælestia et terrestria, quæque, vel per aerem, vel per aquam feruntur, vel potius ea, quæ his priora sunt, cælum, terram, aerem, aquam certo ordine collocavit? Quis hæc miscuit ac sejunxit? Quæ mutua horum societas naturæque cognatio et conspiratio? Hoc enim dictum, licet hominis a religione nostra alieni, mihi magnopere probatur: *Quis motum his attulit, ac perpetuo minimeque impedito cursu ea moderatur?* An non eorum artifex et qui rebus omnibus rationem eam indidit, qua universum fertur et gubernatur? Quis porro horum artifex? An non is, qui hæc procreavit atque in rerum naturam produxit? Neque enim proculdubio casui fortunæque hæc vis et facultas ascribenda est. Ut enim hoc deus, casu omnia existisse, cui tandem eorum constitutio ac dispositio tribuenda erit? Atque ut hoc quoque ipsum, si ita lubet, casui concedamus, eujusnam, quæso, fuerit, hæc, juxta eas rationes, quibus primum creata sunt, tueri atque conservare? Alteriusne eujuspiam, an casus? Alterius profecto, non casus. Hoc autem quid tandem aliud esse queat, quam Deus? Sic ratio, quæ ex Deo est, et eunctis insita, et prima in pectoribus nostris condita lex, eunctisque mortalibus innexa, nos ab iis rebus, quæ oculis cernuntur, ad Deum subvexit. Ac proinde hoc pacto rursus exordiamur.

XVII. Quid tandem Deus natura sua et essentia **C** sit, nec hominum quisquam unquam invenit, nec invenire potest. An vero aliquando sit inventurus, quærat hoc qui volet, ac perscrutetur. Mea quidem sententiâ, tum denum hoc inveniet, cum deiforme hoc atque divinum, id est, mens nostra et ratio cum natura cognata conjuncta fuerit, et imago ad exemplar illud suum, eujus nunc desiderio tangitur, ascenderit. Atque illud mihi esse videtur, quod primum philosophiæ caput est, nempe nos aliquando autem cognituros, quantum cogniti sumus ⁸⁹⁻⁹⁰. At in hac mortali vita quidquid ad nos usque pertingit, aliud nihil est, quam exiguus quidam rivulus, ac velut **509** parvus magnæ lucis radius. Quamobrem si quis Deum cognovit, aut, Scriptura

⁸⁹⁻⁹⁰ I Cor. xiii, 12.

(84) *Κατὰ τὴν αἴσθησιν.* « Quantum ad sensum. » **D** In ed., ὁ πεποιηκός.

Schol.: Ὁ κατὰ τὸν νοῦν. « Non quantum ad mentem. »

(85) *Δε' οὕ.* « Cujus. » Schol.: τοῦ Θεοῦ. « Dei. »

(86) *Ὁυράριά τε.* Deest τε in duobus Regg., et Or. 1.

(87) *Τίς.* Duo Regg. addunt, ἦ.

(88) *Τὸν εἰρηκότα.* Schol. τὸν Πλάτωνα. « Platonem. » Quod verisimilius quidem dictum videtur de isto philosopho, quam de Oppiano, ut vult Biljus in notis.

(89) *Τί τὸ ταῦτα... καὶ ἀκόλυτον.* Hæc in Coisl. 5 ad marg. ascribuntur Platoni.

(90) *Καὶ ἄγον.* etc. Reg. Cypr. habet: καὶ ὑπὸ τῆν ἄληκτον φερὰν καὶ ἀκόλυτον ἀγαγόν.

(91) *Ὁ πεποιηκός.* Sic tres Colb., Or. 1, et Par.

A μέχρι τούτων ἔστησεν. Οὐ γὰρ ἦν λόγου δοῦναι τὴν ἡγεμονίαν τοῖς ὁμοτίμοις κατὰ τὴν αἴσθησιν (84). Καὶ διὰ τούτων ἄγει πρὸς τὸ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ δι' οὗ (85) τούτοις τὸ εἶναι περιέσσειν. Τί γὰρ τὸ τάξαι τὰ οὐράνια τε (86) καὶ τὰ ἐπίγεια, ὅσα τε δι' ἀέρος, καὶ ὅσα καθ' ὕδατος, μᾶλλον δὲ τὰ πρὸ τούτων, οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ φύσιν ὕδατος; Τίς ταῦτα ἔμιξε καὶ ἐμέρισεν; τίς (87) κοινωνία τούτων πρὸς ἄλληλα, καὶ συμφυία, καὶ σύμπνοια; Ἐπαινῶ γὰρ τὸν εἰρηκότα (88), κἀν ἀλλότριος ἦ· (89) *Τί τὸ ταῦτα κεκοιμηκός, καὶ ἄγον* (90) *τὴν ἄληκτον φερὰν καὶ ἀκόλυτον;* ἄρ' οὐχ ὁ τεχνίτης τούτων, καὶ πᾶσι λόγον ἐνοεῖς, καθ' ὃν τὸ πᾶν φέρεται τε καὶ διεξάγεται; Τίς δὲ ὁ τεχνίτης τούτων; ἄρ' οὐχ ὁ πεποιηκός (91) ταῦτα, καὶ εἰς τὸ εἶναι (92) παραγαγόν; οὐ γὰρ δὴ τῷ αὐτομάτῳ δοτέον τοσαύτην δύναμιν. Ἔστω γὰρ τὸ γενέσθαι τοῦ αὐτομάτου: τίνας τὸ τάξει; Καὶ τοῦτο, εἰ δοκεῖ, δώμεν: τίνας τὸ τηρῆσαι καὶ φυλάξαι καθ' οὗς πρῶτον ὑπέστη λόγους; ἑτέρου τινός, ἢ τοῦ αὐτομάτου; Ἐτέρου δηλαδὴ παρὰ τὸ αὐτόματον. Τοῦτο δὲ τί ποτε ἄλλο πλὴν Θεός; Οὕτως ὁ ἐκ Θεοῦ λόγος καὶ πᾶσι σύμφυτος, καὶ πρῶτος ἐν ἡμῖν (95) νόμος καὶ πᾶσι συνημμένος, ἐπὶ Θεὸν ἡμᾶς ἀνήγαγεν ἐκ τῶν ὀρωμένων. Καὶ δὴ λέγομεν (94) ἀρξάμενοι: πάλιν.

IZ. Θεὸν, ὃ τί ποτε μὲν ἔστι τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, οὕτε τις εὔρεν ἀνθρώπων πρόποτε, οὕτε μὴν (95) εὔρη. Ἄλλ' εἰ μὲν εὔρήσει ποτὲ, ζητεῖσθω τοῦτο, καὶ φιλοσοφεῖσθω παρὰ τῶν βουλομένων εὔρήσει δὲ, ὡς ὁ ἐρῶς (96) λόγος, ἐπειδὴν τὸ θεοειδὲς τοῦτο καὶ θεῖον, λέγω δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τε καὶ λόγον, τῷ οἰκείῳ (97) προσμίξει, καὶ ἡ εἰκὼν ἀνέλθῃ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, οὗ νῦν ἔχει τὴν ἔφασιν. Καὶ τοῦτο εἶναι μοι δοκεῖ τὸ πᾶν φιλοσοφούμενον, ἐπιτηρώσεσθαι ποτε ἡμῶς, ἔσσαν ἐγνωσμεθα. Τὸ δὲ νῦν εἶναι (98), βραχεῖα τις ἀπορρόη πᾶν τὸ εἰς ἡμᾶς φθάνον, καὶ οἷον μεγάλου φωτὸς μικρὸν ἀπαύγασμα. Ὡστε καὶ εἰ τις ἔγνω Θεὸν, ἢ ἐγνωκέναι μεμαρτύρηται, τοσοῦτον ἔγνω, ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον ἐλλαμψθέντος φανῆναι φωτοειδέστερος· καὶ τὸ ὑπερβάλλον, τέλειον ἐνο-

D In ed., ὁ πεποιηκός.

(92) *Εἰς τὸ εἶναι.* Par., εἰς τὸ εἶν.

(95) *Ἐν ἡμῖν.* Sic Or. 1. In ed., ἐν ὑμῖν.

(94) *Λέγομεν.* Sic Colbert. In ed., λέγομεν

(95) *Ὅστε μὴν.* Reg. bm, Or. 1, Basil., οὔτε

μῆ.

(96) *Ἔρως ὁ ἐμός.* Sic duo Regg., et Or. 1. Alii, ὡς ἐμός, nimis recte. Edit.

(97) *Οἰκείον.* Sic Reg. bm, Coisl. 5, etc., « cum Deo. » Etenim homo, cum sit ad imaginem Dei creatus, Deo quodam cognationis jure est conjunctus. In ed., οἰκείον.

(98) *Τὸ δὲ νῦν γνῶναι.* Coisl. 5, et tres Colbert., τὸ δὲ νῦν γνῶναι, « Quod autem nunc cognoscimus, » etc.

μίσην, οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ δὲ τοῦ πλησίον δυνάμει ἅπαρμετρούμενον.

III. Διὰ τοῦτο Ἐνώς μὲν ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι (99) τὸν Κύριον· ἐλπὶς τὸ κατορθούμενον ἦν, καὶ τοῦτο οὐ γνώσεως, ἀλλ' ἐπικλήσεως. Ἐνώχ δὲ μετετέθη μὲν, οὐπω δὲ ὄψιν, εἰ Θεοῦ φύσιν περιλαβὼν, ἢ περιληψόμενος. Τοῦ δὲ Νῶε, καλὸν ἢ εὐαρέστερις, τοῦ καὶ κόσμον ὅλον ἐξ ὑδάτων διασώσασθαι πιστευθέντος, ἢ κόσμου σπέρματα, ξύλω μικρῷ φεύγοντι (1) τὴν ἐπίκλυσιν. Ἀβραᾶμ δὲ ἐδικαιώθη μὲν ἐκ πίστεως, ὁ μέγας πατριάρχης, καὶ θύει θυσίαν ξένην, καὶ τῆς μεγάλης ἀντίτυπον· Θεὸν δὲ οὐχ ὡς Θεὸν εἶδεν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπον ἔθρεψε, καὶ ἐπηρεῖθη, σεβασθεὶς ὅσον κατέλαθεν. Ἰακώβ δὲ, κλίμακα μὲν ὑψέλην ἐφαντάσθη τινὰ, καὶ ἀγγέλιον ἀνοδόν, καὶ στήλην ἀλείφει μυστικῶς (ἵσως ἴνα τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀλειφέντα λίθον παραδηλώσῃ), καὶ οἶκος Θεοῦ (2) πάλω τινι προστηγορίαν δίδωσιν, εἰς τιμὴν τοῦ ὀφθέντος, καὶ ὡς ἄνθρωπον τῷ Θεῷ προσπαλάζει, ἢ τίς ποτὲ ἔστιν ἡ πάλη Θεοῦ πρὸς ἄνθρωπον, ἢ τάχα τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς πρὸς Θεὸν ἀνεξέτασις, καὶ σύμβολα τῆς πάλης ἐπὶ τοῦ σώματος φέρει, τὴν ἤσαν παραδεικνύοντα τῆς γεννητῆς (3) φύσεως, καὶ ἄλλοι ἐυσωφείας τὴν μεταβολὴν τῆς προστηγορίας λαμβάνει, μετανομασθεὶς, ἀντὶ Ἰακώβ, Ἰσραῆλ, τοῦτο δὴ τὸ μέγα καὶ τίμιον ὄνομα· ἐκεῖνο δὲ, οὔτε αὐτὸς, οὔτε τις ὑπὲρ αὐτὸν μέγρι σήμερον ἐκαυχῆται τῶν ὀνόματι φιλῶν, ὧν πατήρ ἦν, ὅτι Θεοῦ φύσιν ἢ ὄψιν ὄντων ἐχώρη-

σαν (4).
Iam naturam vietam esse ostenderent, in corpore commutationem acceperit, pro Jacob nimirum, magno illo et eximio Israelis nomine nuncupatus; hoc tamen nec ipse, nec quisquam eo sublimior, ad hunc usque diem in omnibus duodecim tribubus, quarum pater exstitit, gloriari magnificeque prædicare potuit, se totam Dei naturam animo percep-

isse.
10°. Ἠλίχ δὲ, οὔτε πνεῦμα βίαιον, οὔτε πῦρ, οὔτε συσσεισμὸς, ὡς τῆς ιστορίας ἀκούεις, ἀλλ' ἡ αὔρα τις ὀλίγη τῆν τοῦ Θεοῦ παρουσίαν, καὶ ταῦτα, οὐ φύσιν ἐσκιαγράφουσι. Ἠλίχ τίνι; ὃν καὶ ἔριμα πρὸς ἀνάγει πρὸς οὐρανὸν, ὀηλῶν τοῦ δικαίου τοῦ ὑπὲρ ἄνθρωπον. Μανωὲ δὲ τὸν κριτὴν πρότερον, καὶ Ἡέτρον τὸν μαθητὴν ὕστερον, πῶς οὐ τεθαύμακας; τὸν μὲν οὐδὲ ὄψιν φέροντα τοῦ φαντασθέντος Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο, Ἀπολόλαμεν, ᾧ γῆναι, λέγοντα, Θεὸν ἐω-
λάμαμεν, ὡς οὐ χωρητῆς οὐσης ἀνθρώποις, οὐδὲ φαντασίας θείας, μή ὅτι γε φύσεως τὸν δὲ καὶ τὸν

⁶¹ Gen. iv, 26. ⁶² Gen. v, 21. ⁶³ Gen. vi, 15 sqq. ⁶⁴ Gen. ix, 1 sqq. ⁶⁵ Gen. xv, 6; Rom. iv, 5. ⁶⁶ Gen. xxii, 2 seqq. ⁶⁷ Gen. xlviii, 2 sqq. ⁶⁸ Gen. xxviii, 12. ⁶⁹ III Reg. xix, II sqq. ⁷⁰ IV Reg. ii, 11.

(99) Ἐπικαλεῖσθαι. Vocem hanc in activa significatione accepit Billius. Alii, post Theodoretum, in passiva accipiunt, et vertunt: « Speravit fore ut Dominus invocaretur. »

(1) Φεύγοντι. Savil. et Comb., διαφυγόντα. In aliis, διαφυγόντι.

(2) Καὶ οἶκος Θεοῦ. « Domus Dei. » Regg. a, hm, duo Colb. et Or. 4, εἶδος Θεοῦ, « facies Dei. » Fatetur Billius in notis se in priori editione sic vertisse auctoritate codicum; neque hanc lectionem improbandam iudicat. Sed in secunda ed. prætulit cum Elia, οἶκος Θεοῦ, « domus Dei, » quod

teste, cognovisse dicitur, eatenus cognovisse censendus est, quatenus uberioris splendoris particeps

XVIII. Quocirca Enos quidem spem habuit fore ut Dominum invocaret ⁶¹: ubi vides spem duntaxat in eo laudari, cumque non cognitionis, sed invocationis. Enoch autem, quamvis translatus fuerit ⁶², nondam tamen constat, an Dei naturam comprehenderit, aut comprehensurus sit. Jam Noe, cui orbis universi ab aquarum periculo conservandi cura credita est ⁶³, vel potius orbis semina commissa, exiguo ligno diluvium fugientia ⁶⁴, hinc solum laudem consecutus est, quod Deo gratus et acceptus fuisset. Magnus porro ille patriarcha Abraham, ex fide quidem justificatus est ⁶⁵, ac novam et inauditam victimam, magnæque illius figuram gerentem, obtulit ⁶⁶: at Deum non ut Deum conspexit, sed ut hominem aluit ⁶⁷; ac proinde laudatus est, quod, quantum percepit, tantum quoque veneratus est. Nam quid de Jacob dicam, qui licet sublimem quamdam scalam, et ascendentes angelos in somnis conspiciat ⁶⁸, ac columnam non sine mysterio quodam unxerit (fortasse ut lapidem salutis nostræ causa unctum significaret), atque in ejus, quem conspexerat, honorem, loco enim domus Dei cognomentum imposuerit, ac cum Deo quasi cum homine luctam inierit, quæcumque tandem illa Dei cum homine facta esse queat. His enim verbis fortasse nihil aliud indicatur, quam humanæ virtutis cum divina comparatio, luctæque signa, quæ creata tulerit, ac denique pro pietatis præmio nominis commutationem acceperit, pro Jacob nimirum, magno illo et eximio Israelis nomine nuncupatus; hoc tamen nec ipse, nec quisquam eo sublimior, ad hunc usque diem in omnibus duodecim tribubus, quarum pater exstitit, gloriari magnificeque prædicare potuit, se totam Dei naturam animo percep-

XIX. Nec vero Eliae, vel spiritus vehemens, vel ignis, vel terræ concessio, ut 510 historia sacra monumentum proditum est, sed aura quædam tenuis Dei presentiam, non autem naturam ipsam, adumbravit ⁶⁹. Ipsum Eliam dico, quem igneus quoque currus in cælum exivit ⁷⁰, significans, ut opinor, singularem quamdam hominis virtutem, atque humanam fastigium excedentem. Quid? Non te iudex ille Manue, ac Petrus apostolus, admiratione alliciunt? Quorum alter ne conspectum quidem Dei, per imaginem ipsi obversantis, ferre poterat, ac

Gregorii verba, de loci nuncupatione, Jacobi cum angelo luctam præcedant. Si lectionem οἶκος Θεοῦ prætuleris, lege Gen. xxviii, 12, 17 et 19. Si alteram εἶδος Θεοῦ, lege Gen. xxii, 24, 30. Si aspicendum sit quid hac de re sentiamus, aptior nobis videtur lectio « facies Dei, » quam « domus Dei, » quia hic præcipue de visione Dei disputatur.

(3) Γεννητῆς. Reg. Cypri., γεννητῆς.

(4) Ἐχώρησεν. Non bene Bill.: « aspiciendo » percepisse, quasi natura divina res esset « oculis » et « aspectui » subjecta.

proinde dicebat : Perimus, uxor, Deum vidimus ⁷¹, A tanquam videlicet homines, ne divini quidem in imagine conspectus, nedum nature ipsius, capaces sint : alter conspicuum etiam Christum in naviculam admittere recusabat, atque ablegabat ⁷². Quod eo quoque mirabilis vi feri debet, quod idem ad Christi agnitionem animi ardore alios anteibat, eoque nomine beatus prædicatus est ⁷³, resque maximas in fidem accepit. Quid Isaiam et Ezechielem rerum maximarum spectatorem reliquosque prophetas commemorem? Quorum alter Dominum Sabbaoth in gloriae throno sedentem vidit ⁷⁴, eumque a seraphim senis alis præditis in orbem cinctum ac laudatum et tetum, seque ipsum carbone perpuratum, atque ad obediendum prophetiæ minus adornatum. Alter vehiculum quoque Dei ⁷⁵, hoc est, cherubinos describit, thronumque ipsis excelsiorem, eoque sublimius firmamentum, atque insuper eum, qui in firmamento sese utcumque conspiciendum præbebat, vocesque etiam quasdam, et impetus, atque actiones; idque, sive diurnum quoddam hoc spectrum, solis sanctissimis viris spectabile, sive minime fallax noctis visio, sive prævia quadam mentis impressio, futura tanquam præsentia exhibens, sive arcuum quoddam aliud prophetiæ genus, dicere nequeo; novit hoc prophetarum Deus, et qui hujusmodi afflatibus agitantur. Ceterum neque hi, de quibus loquor, neque quisquam alius ejusdem ordinis, in substantia et essentia Domini, ut Scriptura loquitur ⁷⁶, stetit, nec Dei naturam, aut vidit, aut aliis prodidit et patefecit.

XX. Quod si Paulo ea, quæ tertium cælum ⁷⁷, C atque ad illud usque progressio, vel ascensio, vel assumptio exhibuit, mortalibus evulgare licuisset, amplius quiddam **511** fortasse de Deo cognovissemus, si modo arcana hæc causa erat, cur in cælum raperetur. Quoniam autem hæc ei in vulgus efferre nefas erat, faciamus nos quoque, ut ea silentio commendemus. Atque hoc duntaxat Paulum dicentem audiamus : *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* ⁷⁸. Hæc, atque ejusmodi fateri non dubitat ille scientia nequaquam imperitus, ille experimentum se daturum minitans loquentis in se Christi, magnus, inquam, ille veritatis propugnator et doctor. Eoque nomine omnem quoque humanam ac terrenam scientiam nihil supra specula et ænigmata ⁷⁹ esse statuit, utpote quæ

φαινόμενον Χριστὸν τῷ πλοίῳ μὴ προσιέμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἀποπεμπόμενον· καίτοιγε θερμότερος τῶν ἄλλων εἰς ἐπίγνωσιν Χριστοῦ Πέτρος, καὶ διὰ τοῦτο μακαριζόμενος, καὶ τὰ μέγιστα πιστευόμενος. Τί δ' ἂν εἶποις περὶ Ἰσαΐου, καὶ Ἰεζεχὴλ τοῦ τῶν μεγίστων ἐπόπτου, καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν; ὧν ὁ μὲν τὸν Κύριον Σαββαῶθ (5) εἶδε καθήμενον ἐπὶ ὀρθοῦ ὀβελίου, καὶ τοῦτον ὑπὸ τῶν ἑξαπτερόγων σεραφίμων κυκλοῦμενον, καὶ αἰνούμενον, καὶ ἀπακρουπτόμενον (6), ἑαυτὸν τε τῷ ἄνθρωπῳ καθαιρόμενον, καὶ πρὸς τὴν προφητείαν καταρτιζόμενον· ὁ δὲ καὶ τὸ ἔχημα τοῦ Θεοῦ τὰ χερουβὶμ διαγράφει, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν (6') ὀρόνον, καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ στερέωμα, καὶ τὸν ἐν τῷ στερέωματι φανταζόμενον, καὶ φωνὰς θῆ τινας, καὶ ὄρνιθας, καὶ πρᾶξεις (7)· καὶ ταῦτα, εἴτε φαντασία τις ἦν ἡμερινή, μόνους θεωρητῆ ταῖς ἀγίοις, εἴτε νυκτὸς ἀψευδῆς ὄψις, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπως συγγενομένη (8) ταῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσιν, εἴτε τι ἄλλο προφητείας εἶδος ἀπόρρητον, οὐκ ἔχω λέγειν· ἀλλ' οἶδεν ὁ τῶν προφητῶν Θεὸς, καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργοῦμενοι. Πλὴν οὕτε οὗτοι περὶ ὧν ὁ λόγος, οὕτε τις ἄλλος τῶν κατ' αὐτοῦς (9), ἔστη ἐν ὑποστήματι (10) καὶ οὐσίᾳ Κυρίου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐδὲ Θεοῦ φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγήραυσεν.

Κ'. Παύλῳ δὲ, εἰ μὲν ἐκφορὰ (11) ἦν ἄπερ ἔσχεν (12) ὁ τρίτος οὐρανὸς, καὶ ἡ μέγρις ἐκεῖνον πρόοδος, ἢ ἀνάβασις, ἢ ἀνάληψις, τάχα ἂν τι περὶ Θεοῦ πλέον ἐγνωμεν, εἴπερ τοῦτο ἦν τὸ τῆς ἀρπαγῆς μυστήριον· ἐπεὶ δὲ ἄρρητα ἦν, καὶ ἡμῖν σιωπῆ τιμάσθω. Τοσοῦτον δὲ ἀκούσωμεν αὐτοῦ Παύλου λέγοντος, ὅτι· *Ἐκ μέρους γινώσκωμεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεῖομεν*. Ταῦτα, καὶ τὰ τοιαῦτα ὁμολογεῖ ὁ μὴ ἰδιώτης τὴν γνῶσιν, ὁ δοκιμὴν ἀπειλῶν τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας προαγωνιστῆς, καὶ διδάσκαλος. Διὸ καὶ (13) πᾶσαν τὴν κάτω γνῶσιν οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ἔσοπτα καὶ τὰ αἰνίγματα τίθεται, ὡς ἐν μικροῖς τῆς ἀληθείας ἱσταμένῃν ἰνδάλματι. Εἰ δὲ μὴ λίαν θαυῶ τισι περιττὸς καὶ περιέρχος τὰ τοιαῦτα ἐξετάζων, οὐδὲ ἄλλα τινὰ τυχὼν ἢ ταῦτα ἦν, ἢ μὴ δύνασθαι νῦν βαστα-

⁷¹ Judic. xiii, 22. ⁷² Luc. v, 8. ⁷³ Matth. xvi, 17. ⁷⁴ Ezec. i, 4 seqq. ⁷⁵ Jerem. xxii, 18. ⁷⁶ II Cor. xii, 2. ⁷⁷ I Cor. xiii, 9. ⁷⁸ ibid. 12.

(5) Σαββαῶθ. Reg. hm, et Or. 1, Σαβαῶθ.

(6) Ἀπακρουπτόμενον. Collb. I et Or. 1, κρουπτόμενον

(6') Ὑπὲρ αὐτῶν. Reg. Cyp., ὑπὲρ αὐτοῦ. Combef. putat legendum, ὑπὲρ αὐτό, nempe, ἔχημα, sicut et mox pro τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ. censet scribendum, ὑπὲρ αὐτόν, scilicet, ὀρόνον.

(7) Πρᾶξεις. Par., πρᾶξεις, « ordines. »

(8) Συγγενομένη. Or. 1, συγγενομένου.

(9) Κατ' αὐτοῦς. Duo Regg. et Or. 1, κατὰ τοῦτους.

(10) Ἐν ὑποστήματι. Vox est Jeremiæ xxii, 18, cui subjungit Gregorius, καὶ οὐσίᾳ, explanationis causa, quasi vox illa « essentiam, » sive « naturam Dei » significet, quod a vero sensu longius

abest. Vox enim Hebraea Jeremiæ « consilium » sonat. Hinc Vulgata recte reddit : « Quis enim adfuit consilio Domini? » Septuaginta et Theodotion interpretantur, « substantiam, » seu « subsistentiam; » Aquila, « secretum, » et Symmachus, « sermone. » Verum voces ὑπόσταμα et ὑπόστασις recte verti possunt, « statio » et « consensus, » sicque propius accederent ad genuinum Hebraicæ vocis sensum.

(11) Ἐκφορὰ. Legendum videtur esse, ἐκφορα. Edit.

(12) Ἐσχεν. Coisl. 5, παρέσχεν, « exhibuit, suppeditavit. » Bill. « continet. »

(13) Διὸ κατὰ. Reg. a et duo Collb., ὁ κατὰ.

χθῆναι, ὁ Λόγος αὐτῆς ὑπηνίσσεται, ὡς (14) ποτε βασταθησόμενα καὶ τρανωθησόμενα· καὶ ἄπερ (15) μὲδ' ἂν αὐτὸν θυνηθῆναι χωρήσει τὸν κόσμον (16), Ἰωάννης ὁ τοῦ Λόγου πρόδρομος (17), ἡ μεγάλη τῆς ἀληθείας φωνή, διαρρίζεται.

ip-e portari in hac vita posse ne-avit⁸⁰, velut aliquando portanda, et declaranda; et que ille Verbi præcursor Joannes, et magna veritatis vox, ne a mundo quidem capi posse pronuntiavit⁸¹.

ΚΑ'. Πᾶσα μὲν οὖν ἀλήθεια, καὶ πᾶς λόγος δυστέκμαρτός τε καὶ δυσθεώρητος· καὶ οἷον ὀργάνῳ μικρῷ μεγάλῃ δημιουργοῦμεν, τῇ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν θηρεύοντες, καὶ τοῖς νοητοῖς (18) προσβάλλοντες μετὰ τῶν αἰσθήσεων ἢ οὐκ ἄνευ αἰσθήσεων, ὑφ' ὧν περιφερόμεθα καὶ πλανώμεθα, καὶ οὐκ ἔχομεν γυμνῶ τῷ νοῦ γυμνοῖς τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνοντες, μᾶλλον τὴν προσιέναι τῆς ἀληθείας, καὶ τὸν νοῦν τυποῦσθαι ταῖς κατὰλήψειςιν. Ὁ δὲ περὶ Θεοῦ λόγος, ὅσῳ τελειώτερος, τοσοῦτῳ δυσεπίκροτος, καὶ πλείους τὰς ἀντιλήψεις ἔχων καὶ τὰς λύσεις ἐργωδέστερος. Πᾶν γὰρ τὸ ἐπιστάμενον, καὶ βραχύτερον ἤ, τὸν τοῦ λόγου δρόμον ἐπέσχε καὶ διεκόλυσε, καὶ τὴν εἰς τὸ πρόσω φερόν διέκοψεν ὡσπερ οἱ τοὺς ἵππους τοῖς ῥυτῆσιν ἀθρόως μετέλκοντες φερομένους, καὶ τῷ ἀδοκίῳ τοῦ τιναγμοῦ περιτρέποντες. Οὗτο Σολομὸν μὲν ὁ (19) σοφισάμενος περιεσά, ὑπὲρ πάντας τοὺς γενομένους ἔμπερσθεν, καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἦ τὸ τῆς καρδίας πλάτος δῶρον Θεοῦ, καὶ ἡ ψάμμου θαψίλεστερα χύσις τῆς θεωρίας, ὅσῳ πλεον ἐμβατεύει τοῖς βάθεσι, τοσοῦτῳ πλεον λιγυρῆ, καὶ τέλος τι ποιεῖται σοφίας εὑρεῖν ὅσον διέφυγεν (20). Παῦλος δὲ πειρᾶται μὲν ἐφικέσθαι, οὐπω λέγω τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως, τοῦτο γὰρ ἤδει παντελῶς ἀδύνατον ὄν, ἀλλὰ μόνον τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων. Ἐπεὶ δὲ οὐκ εὐρίσκει διέξοδον, οὐδὲ στάσιν τῆς ἀναθάσεως, οὐδὲ εἰς τι (21) φανερὸν τελευτᾷ πέρας ἡ πολυπραγμοσύνη τῆς διανοίας, ἀεὶ τινος ὑποφανομένου τοῦ λείποντος ὦ τοῦ θαύματος (ἵνα καὶ αὐτὴς πάθω τὸ ἴσον)! ἐμπλήξει περιγράφει τὸν λόγον, καὶ πλοῦτον Θεοῦ, καὶ βῆθος τῶ τοιοῦτο καλεῖ, καὶ ὁμολογεῖ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ ἀκατάληπτον, μονοουχὶ τὰ αὐτὰ τῷ Δαβὶδ φθεγγόμενος, ποτὲ μὲν θύουσιν πολλὴν ὀνομάζοντι τὰ τοῦ Θεοῦ κριματα, ἧς οὐκ ἔστι τὴν ἔδραν ἢ μέτρον ἢ αἰσθῆσι λαβεῖν, ποτὲ δὲ τεθαυμαστώσθαι τὴν γνῶσιν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ συστάσεως (22) λέγοντι, κερκαταιώσθαι τε πλεον ἢ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν καὶ περι-

describit, idque Dei opes ac profundum appellat, ac Dei judicia nullius ingenio percipi et comprehendendi posse ingenue fatetur⁸⁵, iisdem propemodum verbis cum Davide utens, qui nunc judicia Dei abyssum

⁸⁰ Joan. xvi, 12. ⁸¹ Joan. xxi, 23. ⁸² III Reg. iii, 12. ⁸³ II Par. i, 12. ⁸⁴ Eccle. vii, 24; viii, 17. ⁸⁵ Rom. xi, 35.

(14) Ὁρ. Reg. Cypr., ἴσως. Reg. hm, Coisl. I et Or. I, ἄπερ.

(15) Καὶ ἄπερ. Plures Regg. et Colb., καὶ ἄ μηδ'.

(16) Τὸν κόσμον. Duo Regg., tres Colb. et Or. I, τὸν κάτω κόσμον. Sic legit Leav., qui vertit, « mundum hanc infernum. »

(17) Ἡρῶδης. Mirum videri potest Joannem Evangelistam, Verbi præcursorem a Gregorio appellari. Elias hanc, inter alias, affert causam, nempe, « quod et interpres fuerit doctrinæ de Deo. » Billius vero putat Gregorium hic « memorie lapsu

ultra exigua veritatis simulacra minime sese porrigat. Quod nisi nie quispiam in hujus generis rebus exquiritendis nimis curiose et supervacuaee versari existimet, dicere quoque non verear, nec alia quidem fortasse, quam hæc, ea esse, que Christus

XXI. Verum enim vero cum veritas omnis et disputatio plurimum difficultatis atque obscuritatis habeat; ac nos velut parvo quodam instrumento res magnas efficere moliamur, humanæ videlicet sapientiæ adjumento rerum cognitionem ancupantur, ac res, que animi tantum intelligentiâ comprehenduntur, per sensus cognoscere aggredimur; aut certe non sine sensibus, quibus undique jactamur et in errorem pertrahimur, nec nuda mente cum nudis rebus versari, atque inde ad veritatem propius accedere, rebusque perceptis ac comprehensis mentem informare possumus. Tum vero disputatio ea, que de Deo suscipitur, quo perfectior, eo quoque difficilior est, pluribusque objectionibus patet, in iisque diluendis ac dissolvendis plus negotii facessit. Nihil enim tam levis exiguique ponderis nobis adversari potest, quod non disputationis cursum interrumpat atque comprimat, impediatur quominus ultra progrediamur. Quemadmodum qui equos ad cursum incitatos repente freno retrahunt, ac per inopinatam et repentinam excussionem retrorsum agunt. Sic nimirum Salomon, qui omnibus, cum suæ, tum superioris memoriæ hominibus sapientiæ laude præstitit⁸², et cordis latitudinem Dei beneficio

512 accepit, ac tantam contemplationis copiam et ubertatem⁸³, ut arenæ numerum excederet, quo altius in has profunditates penetrat, hoc magis astual, ac finem quendam sapientiæ constituit, nimirum quod iovenisset, quantum ea a se fingeret⁸⁴. Consimili quoque modo Paulus, non dicam Dei naturam, hoc enim prorsus supra humanas vires esse perspectum habebat, sed Dei solum judicium cognitione assequi conatur. Quoniam autem nec exitum ullum, nec quo ascensum figere ac stabilire posset, reperiebat, nec perspicuo illo fine curiosa ipsius animi perscrutatio clauderetur, quod videlicet subinde semper aliquid reliqui esse perspiceret: o rem miram ac stupendam! (ut ipse quoque eodem affectu commovear) orationem admiratione circum-

errasse, quod cum Verbi præcursorem, et Veritatis vocem appellet, quem tonitru potius filium vocare debuerat. » Addit etiam ita sensisse Maximum.

(18) Καὶ τοῖς νοητοῖς, etc. Billius: « ac rebus intellectibus animam una cum sensibus admoventis. »

(19) Σολομών μὲν δ. Comb., Σολομὸν δ.

(20) Ὅσον διέφυγεν. Billius: « quantum ea a se effugiet. »

(21) Οὐδὲ εἰς τι, etc., « nec ullam perspicuam curiosæ animi perscrutationis metam habebat. »

(22) Συστάσεως. Billius: « creatione. »

multam vocat⁸⁶, cujus fundum, nec mensura, nec sensu capi queat; nunc mirabilem factam esse scientiam ex seipso sui que ipsius constitutione pronuntiat⁸⁷, atque adeo robustam, ut viribus nostris eam capere et complecti nequeamus.

XXII. Ut enim missa alia faciens, inquit, me-
ipsam omnem que humanam naturam et compagem
intuear, que hæc mistio nostra est? Quis motus?
Quomodo id quod immortale est, cum mortali copu-
latum est? Quomodo deorsum fluo, et sursum fe-
ror? Quomodo anima circumscribitur? Quomodo
vitam impertitur, et affectuum fit particeps? Quo-
modo mens simul et circumscripta est, et nullis
terminis inclusa, in nobis manet, et motus fluxio-
nisque celeritate omnia perlustrat? Quomodo ser-
monis opera percipitur vicissim, et communicatur,
ac per aerem grassatur, et cum rebus ipsis ingre-
ditur? Quomodo cum sensibus consuetudinem habet,
ac rursus seorsim a sensibus sese colligit?
Atque, ut que priora sunt dicam, que prima nos-
tri effectio et constitutio in nature officina? Que
etiam postrema formatio ac perfectio? Que cibi
appetito ac distributio? Quis nos sponte ad primos
illos fontes ac vite causas duxit? Quomodo corpus
cibus, animus contra sermone ac doctrina pascitur?
Que est illa nature vis mutuaque inter parentes et
liberos affectio, ut quasi quodam philtro continean-
tur? Quomodo firmæ ac stabiles sunt species, et
interim notis inter se distinctæ, 513 quarum prop-
rietates, cum tanto numero sint, assequi non pos-
sumus? Quomodo idem animal mortale simul et
immortale est; mortale quidem ratione migratio-
nis, immortale autem ratione procreationis? Ut
enim aliud morte subducitur, ita rursus ipsi aliud
subrogatur, non secus atque in fluminis tractu,
quod simul fluxum est et stabile. Multa de ho-
minis membris et partibus adhuc commemorare
possis, ac de mutua earum concinnitate; quippe
que nature lege ac ratione, non minus ad elegan-
tiam, quam ad utilitatem, conjungantur simul et

⁸⁶ Psal. xxxv, 7. ⁸⁷ Psal. cxxxviii, 6.

(25) *Σύμπληξις*. Billius: « constitutionem. »

(24) *Περιγράφεται*. « Circumscribitur. » Sic Coisl. 1, alique optima nota codd. Hanc lectionem postulant mox opposita, *περιγραπτὸς* et *ἀόριστος*. In ed., *περιφέρεται*, « circumfertur. »

(25) *Ἄεριστος*. Sic Regg. a, bm, Coisl. 1 et Or. 2. In ed., *ἀόρατος*, « invisibilis. »

(26) *Πεύσεως*. Reg. Cypr. et Or. 1, *ῥύσεως*.

(27) *Ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐγκριστῆρι*. Id est, « alvo materna. »

(28) *Πηγὰς*. Elias: « fontes lactis. »

(29) *Τὸ μὲν τῆ μεταστάσει*, etc. Reg. Cypr., *τὸ μὲν τῆ μεταποιήσει*, etc., « mortale quidem ratione migrationis, » seu « immutationis, » aut « interitus; » immortale autem ratione procreationis, » seu, « generationis. » Sic optime locum istum interpretantur Billius et Levenklains; quamvis aliter sentiat Combefisus. Verit enim vir doctus: « Mortale natiuitate, immortale migratione. » Forsan ad hanc interpretationem adductus est auctoritate hujus Schol. *Ἐν τῷ μὲν γεννήσει θνητὸν, τῆ δὲ μεταστάσει ἀθάνατον*. « Generatione quidem mortale, migratione autem, » seu, « ratione discessus e vita, immortale. » Fatetur tamen Billii interpretationem « veram esse de animalibus in genere, quod, uno

ΚΒ'. Ἴνα γὰρ ἅλλα ἑάσας, φησὶ, πρὸς ἑμαυτὸν
βλέψω, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ σύμ-
πληξιν (25), τίς ἡ μέξις ἡμῶν; Τίς ἡ κίνησις; Πῶς τὸ
ἀθάνατον τῷ θνητῷ συνεκράθη; Πῶς κάτω ῥέω, καὶ
ἄνω φέρομαι; Πῶς ψυχὴ περιγράφεται (24); πῶς
ζωὴν δίδωσι, καὶ πάθους μεταλαμβάνει; Πῶς ὄνομα
καὶ περιγραπτὸς καὶ ἀόριστος (25), ἐν ἡμῶν μένων, καὶ
πάντα ἐφοδύων τάχι; φορᾶς καὶ ῥέσεως (26); Πῶς
μεταλαμβάνεται λόγῳ καὶ μεταδίδοται, καὶ δι' ἄερος
χωρεῖ, καὶ μετὰ τῶν πραγμάτων εἰσέρχεται; Πῶς
αἰσθήσει κοινωνεῖ, καὶ συστέλλεται ἀπὸ τῶν αἰσθη-
σεων; Καὶ ἐπι πρὸς τούτων, τίς ἡ πρώτη πλάσις
ἡμῶν, καὶ σύστασις ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστη-
ρίῳ (27); Καὶ τίς ἡ τελευταία μόρφωσις καὶ τελειω-
σις; Τίς ἡ τῆς τροφῆς ἕρεσις καὶ διάδοσις; Καὶ τίς
ἦγαγεν ἐπὶ τὰς πρώτας πηγὰς (28), καὶ τοῦ ζῆνάφορ-
μᾶς αὐτομάτως; Πῶς σιτίσι μὲν σῶμα, λόγῳ δὲ ψυχὴ
τρέφεται; Τίς ἡ τῆς φύσεως ὀλιχία, καὶ πρὸς ἄλληλα
σχέσις τοῖς γεννώσι καὶ τοῖς γεννωμένοις, ἵνα τῷ
φίλτρῳ συνέχηται; Πῶς ἐστῆκότα τε τὰ εἶδη, καὶ
τοῖς χαρακτῆρσι διεστηκότα, ὡς τοσούτων ὄντων, αἱ
ιδιότητες ἀνεφικτοί; Πῶς τὸ αὐτὸ ζῶον θνητὸν καὶ
ἀθάνατον, τὸ μὲν τῆ μεταστάσει (29), τὸ δὲ τῆ γεν-
νήσει; Τὸ μὲν γὰρ ὑπέστηθε, τὸ δὲ ἀνταπέστηθεν, ὡς περ
ἐν ὀλιχῷ ποταμῷ μὴ ἐστῶτος καὶ μέγοντος. Πολλὰ
δ' ἂν ἐπι φιλοσοφῆσαις (30) περὶ μιλῶν καὶ μερῶν,
καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα τούτων εὐαρμοστίας, πρὸς χρεῖαν
τε ὁμοῦ καὶ κἀλλος συνεστώτων τε καὶ διεστώτων,
προεχόντων τε καὶ προεχομένων, ἐνομένων τε καὶ
σχιζομένων, περιεχόντων τε καὶ περιεχομένων νόμῳ
καὶ λόγῳ φύσεως. Πολλὰ περὶ φωνῶν καὶ ἀσῶν πῶς
αἱ μὲν φέρονται διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, αἱ δὲ
ὑποδέχονται (31), διὰ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ ἄερος πληγῆς
καὶ τοπώσεως ἀλλήλαις ἐπιμιγνύμεναι. Πολλὰ περὶ
ῥέσεως ἀρρήτως κοινωνουμένης τοῖς ὄρατοῖς, καὶ μόνῳ

se subducente, ejus loco subintrat aliud; » sed addit, « illud in homine singulare miraculum esse, quod sit mortali et immortalī mistus, terrena substantia et immortalis, nascens mortalis et migrans immortalis. » Verum, ipsius pace dicerim, non satis attendit ad Theologi mentem. Gregorius enim eo loci hominem respicit, non quatenus ex anima et corpore compositus est, sed tantum quatenus est animal, aut, juxta id quod cum ceteris animalibus commune habet. Porro ea ex parte, seu, habita tantummodo corporis ratione, homo, ad Gregorii mentem, « interitus mortalis est, immortalis vero procreatione; » quia videlicet, deficiente uno corpore, aliud nascendo succedit, ita ut nunquam desinat esse corpus humanum, « non secus atque, » ut ait ipse Gregorius, « in fluminis tractu, quod simul fluxum est et stabile. » Unde immortalitas hic a Gregorio sumitur pro speciei perpetuitate, id est, pro perpetua morientium et nascentium hominum successione.

(30) *Φιλοσοφῆσαις*. Coisl. 2, *σπερμολογήσαις*, « ungare, blaterare possis. »

(31) *ὑποδέχονται*. Coisl. 1 et Comb., *ὑπερχοῦνται*, « insonant. » seu, « resonant. »

τῷ βούλεσθαι, καὶ ὁμοῦ κινουμένης, καὶ ταυτὸ (52) ἅ τῷ νοῦ πασχούσης. Μετὰ γὰρ τοῦ ἔσου τάχους, ἐκείνως τε μίγνυται τοῖς νοουμένοις, καὶ αὕτη τοῖς ὁρῶμένοις. Πολλὰ περὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, αἷ παραδοχαί τινές εἰσι· τῶν ἔξωθεν, λόγῳ (55) μὴ θεωρούμεναι. Πολλὰ περὶ τῆς ἐν ὕπνοις ἀναπαύσεως, καὶ τῆς δι' ὄνειράτων ἀναπλάσεως, μνήμης τε καὶ ἀναμνήσεως, λογισμοῦ τε καὶ θυμοῦ, καὶ ἐφέσεως, καὶ συντόμου εἰπεῖν, ὅσως ὁ μικρὸς οὗτος κόσμος διοικεῖται, ὁ ἄνθρωπος.

celeritate, et hæc intellectibus, et illi visibilibus rebus velut admittendis externis rebus destinati sunt, nec ratione percipiuntur. Multa denique de ea, qua in somnis fruimur, quiete atque insomniorum figmentis, de memoria et reminiscencia, de ratione, et ira, et cupiditate, reliquisque, ut uno verbo complectar, quibus parvus hic mundus, id est, homo, gubernatur.

ΚΓ'. Βούλει σοι καὶ τὰς τῶν ἄλλων ζώων διαφορὰς (54) πρὸς τε ἡμᾶς καὶ πρὸς ἄλληλα, φύσεις τε καὶ γενέσεις, καὶ ἀνατροφὰς, καὶ χώρας, καὶ ἤθη, καὶ οἶον πολιτείας καταριθμήσωμαι; Ἦως τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ μοναδικά; τὰ μὲν ποηφάγα, τὰ δὲ σαρχοβόρα; τὰ μὲν θυμοειδῆ, τὰ δὲ ἡμερα; τὰ μὲν φιλόανθρωπα καὶ σύντροφα, τὰ δὲ ἀτίθαστα καὶ ἐλεύθερα; καὶ τὰ μὲν οἷον ἐγγύτερα λόγου τε καὶ μαθησεως, τὰ δὲ παντελῶς ἄλογα καὶ ἀμαθέστατα (55); τὰ μὲν πλειόνων αἰσθήσεων, τὰ δὲ ἐλαττόνων; τὰ μὲν ἀκίνητα, τὰ δὲ μεταβατικά; τὰ μὲν ταχύτατα, τὰ δὲ παχύτατα (56); τὰ μὲν ὑπερβάλλοντα μεγέθει καὶ κάλλει ἢ τῷ ἐτέρῳ τούτων, τὰ δὲ βραχύτατα ἢ ὀλιγοτάτα ἢ καὶ ἀμυρτέρα; τὰ μὲν ἄκκιμα, τὰ δὲ ἀσθενῆ; τὰ μὲν ἀμυντικά, τὰ δὲ ὑποπτα καὶ ἐπιβουλα; τὰ μὲν φυλακτὰ (57), τὰ δὲ ἀφυλακτα; τὰ μὲν φιλεργὰ καὶ οἰκονομικά, τὰ δὲ παντάπασιν ἀργὰ καὶ ἀπρονόητα; καὶ ἔτι πρὸς τούτων, πῶς τὰ μὲν ἐρπυστικά (58), τὰ δὲ ἔρθηα; τὰ μὲν φιλόμορα, τὰ δὲ ἀμφίβια; τὰ μὲν φιλόκαλα, τὰ δὲ ἀκαλλώπιστα; συζυγῆ τε καὶ ἀσυγῆ; σφόδρονά τε καὶ ἀκόλαστα; πολυγόνα τε καὶ οὐ πολυγόνα; μακροβιά τε καὶ ὀλιγόβια; Κάμνοι ἂν ἡμῖν ὁ λόγος τοῖς κατὰ μέρος ἐπεξιόν.

degant? Alia elegantiae studiosa sint, alia cultum omnem respuant? Alia conjugata sint, alia a con- jugata sunt, alia a con- dedita? Alia fecundissima, alia parum fecunda? Alia sigillatim omnia persequi tentem.

ΚΔ'. Σκέψαι μοι καὶ νηκτῆν φύσιν τῶν ὑδάτων διοισθηαίνουσαν, καὶ οἶον ἱπταμένην κατὰ τῆς ὑγρᾶς φύσεως, καὶ τοῦ μὲν ἰδίου σπῶσαν ἄερος, τῷ ἡμετέρῳ δὲ κινδυνεύουσαν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς ὕδασιν· ἤθη τε καὶ πάθη, καὶ μίξεις, καὶ γονὰς, καὶ μεγέθη, καὶ κάλλη, φιλοχωρίας τε καὶ πλάνας, συνόδους τε καὶ ἀποχωρήσεις, καὶ ἰδιότητας μικροῦ τοῖς ἐπιγενοῖς παραπλησίας, ἔστι δὲ ὧν καὶ κοινώνας, καὶ ἰδιότητας ἀντιθέτους, ἐν τε εἶδεσι καὶ ὀνό-

(52) Ταυτὸ. Reg. hm, duo Collb. et Or. I, ταυτὸν.

(55) Τῶν ἔξωθεν, λόγῳ, etc. Reg. Cypr., τῶν ἔξωθεν λόγων. « Vera lectio, » inquit Comb. qua admissa, sic vertit: « De reliquis sensibus, qui sunt quaedam admissiones rationum, quæ extra in rebus sunt, cum minime oculis conspiciantur; » vel, « qui (sensus) veluti fenestras quædam sunt, excipiendis iis rationibus, quæ extrinsecus adveniunt, et quas ratione conspiciamus, destinati. »

(54) Διαφορὰς. Reg. a, ἀναστροφὰς.

distinguantur, præcellant et dignitate inferiores sint, uniantur et distrahantur, contineant et contineantur. Multa etiam de vocibus et auditu; nimirum quomodo illæ per vocalia instrumenta deferantur, hic vero eas excipiat, ac per intermedii aeris percussione et impressionem inter se jungantur. Multa item de oculis, qui modo quodam ineffabili cum iis rebus, quas cernimus, commercium habent, ac sola voluntate, simul etiam cum ea moventur, eodemque modo cum mente allicuntur. Pari enim jungantur. Multa præterea de reliquis sensibus, qui velut admittendis externis rebus destinati sunt, nec ratione percipiuntur. Multa denique de ea, qua in somnis fruimur, quiete atque insomniorum figmentis, de memoria et reminiscencia, de ratione, et ira, et cupiditate, reliquisque, ut uno verbo complectar, quibus parvus hic mundus, id est, homo, gubernatur.

XXIII. Visue aliorum quoque animalium discrimina, quibus, tum a nobis, tum inter se differunt, naturas etiam et ortus, et educationes, et regiones, et mores, ac velut in republica vite officia enumerem? Quomodo alia societate delectantur, alia solivaga sunt? Alia herbis, alia carnibus nutriuntur? Alia sava et truculenta sunt, alia mansueta? Alia cum hominibus versari atque ali solent, alia indomita et libera sunt? Alia ad rationem et disciplinam propius accedunt, alia a ratione et disciplina prorsus abhorrent? Alia pluribus sensibus, alia paucioribus prædita sunt? Alia motu carent, alia gradiendi facultatem habent? Alia celerissima, alia tardissima sunt? Alia magnitudine, et pulchritudine, aut alterutro horum excellunt, alia autem perexigua sunt, aut deformissima, aut etiam utroque vitio laborant? Alia streuua sunt, alia imbecilla? Alia injuriam appetu impetu propulsant, alia suspecta et insidiosa sunt? Alia cauta, alia incauta? Alia industriae rei que familiaris administrandi laude florent, alia prorsus inertia sunt et improvida? Quodque prius dicendum erat, qui fit, ut alia humi serpent, alia corpore recto sint? Alia certa sede acquiescant, alia in utroque elemento omnem respuant? Alia conjugata sint, alia a con- dedita? Alia fecundissima, alia parum fecunda? Alia sigillatim omnia persequi tentem.

XXIV. Age piscium quoque naturam mihi considera, per aquas labentium, et per liquidum elementum, ut ita dicam, volantium, ac proprium quidem aerem tuto haurientium, in nostro autem periclitantium, quemadmodum nos quoque in aquis solemus: mores etiam eorum, et affectus, et coitus, et generationes, et magnitudines, et pulchritudines, certas item mansiones et oberrationes, congressus ac secessiones et proprietates terrestribus anima-

(55) Ἀμαθέστατα. In quibusdam, ἀμετάθετα, « immutabilia. »

(56) Τὰ μὲν ταχύτατα, τὰ δὲ παχύτατα. Sic legit Leuvenklains, et ita legendum putamus. In ed. legitur tantum, τὰ δὲ ταχύτατα. Cætera desunt.

(57) Τὰ μὲν φυλακτὰ. Hæc desunt in ed. Sic tamen legendum arbitramur, quamvis deficiat hæc in re colicum auctoritas. Antithesis series id postulare videtur.

(58) Ἐρπυστικά. Collb. 5 et Or. I, ἐρπηστικά.

tibus pene consimiles, nonnullorum etiam societates, et contrarias, tam in formis quam in nominibus, proprietates. Ad hæc greges avium tecum reputa, quamque varia et multiplici figura sint, variisque coloribus : qui fiat, ut alia muta sint, alia canora; quæque horum suavissimi cantus sit ratio, et a quo hæc facultatem acceperint? Quis lyram cicadis in pectore dedit, et cantus illos atque garritus, quos, cum meridiano solis aestu ad musicam incitantur, in arborum ramis fundunt, ac nemora sono implent, et viatorem vocibus prosequuntur? Quis cantum illum cum cygno contexit, quo tempore pennis in auram expansis ejusmodi sibilum edit, qui carminis instar sit? Mitto enim illas vi expressas voces, et quidquid artes adversus veritatem ingeniose comminissentur. Qui fit ut arrogans ille et Medicus pavo elegantiam gloriamque adeo affectet, ut quoties aliquem propius accedentem **515** viderit, aut etiam feminis, ut aiunt, sese ostentare voluerit (nec enim pulchritudinis suæ ignarus est), confestim elata cervice, atque alis, quæ aureum quemdam fulgorem referunt, ac siderum splendorem imitantur, in orbem concinnatis, corporis sui pulchritudinem amasiis suis cum superbo quodam incessu, velut in theatro, spectandam proponat? Ac Scriptura quidem sacra mulierum in contexendis telis solertiam his verbis admiratur : Quis dedit mulieribus texture sapientiam, rerumque variandarum scientiam⁸⁸? Est enim hoc animantis ratione præditi, eximiaque sapientia instructi, atque ad caelestia usque grassantis.

XXV. Tu vero mihi naturalem quoque animalium rationis expertium solertiam suspice, rationesque, si potes, declara. Quomodo volucres in petris, et arboribus, ac tectis, non minus elegantes, quam totos, et alendis pullis accommodatos nidos elaborant? Unde apibus et araneis tantus laboris atque industriae amor, ut ille quidem favos construant, ac sexangularum fistularum, sibiique invicem ex adverso respondentium, adjumento conlineant, et per intermedium parietem, atque angulis rectis lateribus alternatim innexos domicilium suum fulciant, idque in tam caliginosis alvearibus obscurisque figmentis : istæ autem rursus per usque adeo tenuia et subtilia stamina multipliciter intensa summas telas contexant (et quidem ex tam exiguis initiis, ut vix ulla oculorum acie pervideri possint), quæ ipsis et pro eximio quodam domicilio sint, et venandis alimonie causa imbecillioribus

ματιν. Σκέψαι μοι καὶ ὀρνέων (59) ἀγέλας καὶ ποικιλίας, ἔν τε σχήμασι καὶ χρώμασι, τῶν τε ἀλάλων, καὶ τῶν ὀδικῶν· καὶ τίς τῆς τούτων μελωδίας ὁ λόγος, καὶ παρὰ τίνος; τίς ὁ δούς τέτυχι τὴν ἐπιστήθους μαγάδα (40), καὶ τὰ ἐπὶ τῶν κλάδων ἔσματά τε καὶ τερετίσματα, ὅταν ἡλίω κινῶνται τὰ μεσημβρινὰ μουσουροῦντες, καὶ καταφωνῶσι τὰ ἄλλα, καὶ ὀδοιπόρον ταῖς φωναῖς παραπέμπωσι; Τίς ὁ κύκλιρ συνυφαίνων τὴν ὄδῳ, ὅταν ἐκπετάσῃ τὸ πτερὸν ταῖς αὔραις, καὶ ποιῆ μέλος τὸ σύριγμα; Ἐὼ γὰρ λέγειν τὰς βιαιούς φωνάς, καὶ ὅσα τέχνη σοφίζονται κατὰ τῆς ἀληθείας. Ἦθθεν ταῶς, ὁ ἀλαζῶν ὄρνις καὶ Μηδικῆς (41), οὕτω φιλόκαλος καὶ φιλότιμος, ὥστε (καὶ γὰρ αἰσθάνεται τοῦ οἰκείου κάλλους) ὅταν ἴδῃ τινὰ πλησιάζοντα, ἢ ταῖς θηλείαις (42), ὡς φασί, **B** καλλωπίζεται, τὴν αὐγένα διάρας, καὶ τὸ πτερὸν κυλλοτερώς περιστήσας τὸ χροσαυγῆς καὶ καταστέρων, θεατρίζει (43) τὸ κάλλος τοῖς (44) ἔρασταῖς, μετὰ σοβαροῦ τοῦ βαδίσματος; Ἢ μὲν οὖν θεία Γραφή καὶ γυναικῶν θαυμάζει σοφίαν τὴν ἐν ὑφάσμασιν, *Τίς ἔδωκε, λέγουσα, γενναίην ὑφάσματος σοφίαν καὶ ποικιλτικὴν ἐπιστήμην;* Ζῶου λογικῶ τοῦτο, καὶ περιττῶ τὴν σοφίαν, καὶ μέχρι τῶν οὐρανῶν (45) ὀδεύοντος.

C ΚΕ'. Σὺ δέ μοι θαύμασον καὶ ἀλόγων φυσικὴν σύνεσιν (46), καὶ τοὺς λόγους, εἰ δύνασαι (47), παράστησον. Ἦὼς μὲν ὄρνις· καλιαὶ, πέτραι τε καὶ δένδρα, καὶ ἕροφαι, εἰς ἀσφάλειάν τε ὁμοῦ καὶ κάλλος ἐξησηκμέναι, καὶ τοῖς τροφομένοις ἐπιτηδεῖως; Ἦθθεν δὲ μελισσαις τε καὶ ἀράχλαις τὸ φιλεργὸν καὶ φιόεργον, ἵνα ταῖς μὲν τὰ κηρία πλέκῃται, καὶ συνέχῃται δι' ἐξαγώνων συρίγγων καὶ ἀντιστροφῶν, καὶ τὸ ἐδραῖον αὐταῖς, διὰ τοῦ μέσου διατεινίσματος καὶ ἀλλαγῆς ἐπιπλεοκόμενων ταῖς εὐθείαις τῶν γυνῶν, πραγματεύεται, καὶ ταῦτα ἐν ζοφεροῖς οὕτω τοῖς σίμβολοις καὶ ἀράχτοις τοῖς πλάσμασιν (48)· αἱ δὲ (49) διὰ λεπτῶν οὕτω καὶ ἀερίων σχεδὸν τῶν νημάτων πολυειδῶς διατεταμένον, πολυπλόκους τοὺς ἰστούς ἐξυφαίνουσι (50) (καὶ ταῦτα ἐξ ἀφανῶν τῶν ἀρχῶν), **D** οἰκῆσιν τε ὁμοῦ τιμίαν, καὶ θήραν τῶν ἀσθενῶν (51), εἰς τροφῆς (52) ἀπόλαυσιν; Πόσος Εὐκλείδης ἐμιμήσατο ταῦτα, γραμματῆς ἐμφιλοσοφῶν ταῖς οὐκ οὐ-

⁸⁸ Job xxxviii, 36.

(59) Ὀρνέων. Or. 1, ὀρνίθων.

(40) Μαγάδα. Schol. : Μαγὰς κυρίως, ἢ τῆς κιθάρης καὶ τῆς λύρας ἢ τὰς νεύρας βαπτάζουσα σάβις· « Proprie est tabulatum citharæ vel testudinis chordas sustinens. »

(41) Μηδικῆς. Sic pavo appellatur, quod e Medorum regione sit allatus.

(42) Ἢ ταῖς θηλείαις. Hic videtur deesse, ἐπιδεδίχασθαι βούληται, aut simile quid. EDIT.

(43) Θεατρίζει. Sic Coisl. 1, Or. 1, etc. In ed., θεατρίζειν.

(44) Τοῖς. Forte, ταῖς. EDIT.

(45) Οὐρανῶν. In quibusdam, οὐρανῶν, « ad cœ-

los tendentis. »

(46) Σύνεσιν. Tres Colb., Coisl. 1 et Comb., κίνησιν, « motum. »

(47) Εἰ δύνασαι. Deest in pluribus codd.

(48) Πλάσμασι. Legendum videtur, πλέγμασι, « textis calathis. » Alveariorum enim hæc est descriptio.

(49) Αἱ δέ. Or. 1, αἱ δέ.

(50) Ἐξυφαίνουσι. Or. 1, ἐξυφαίνωσι.

(51) Ἀσθενῶν. Reg. Im, et Or. 1, ἀσθενεστερόων.

(52) Τροφῆς. In quibusdam, τροφῆς, « deliciarum, »

σαις (55), καὶ κάμωνον ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν; Τίνος Α Παλαμῆδους (56) τακτικὰ κινήματά τε καὶ σχήματα γεράνων, ὡς φασι, καὶ ταῦτα παιδεύματα κινουμένων ἐν τάξει, καὶ μετὰ ποικίλης τῆς πτήσεως; Ποῖοι Φειδίαι, καὶ Ζεῦξιδες (55), καὶ Πολύγνωτοι, Παρρᾶσιοί τε τίνες καὶ Ἀγλαόφωντες, κάλλιη μεθ' ὑπερβολῆς γράφειν καὶ πλάττειν εἰδότες; Τίς Κνώσσιος (56) Δαιδάλου χορὸς ἐναρμόνιος, νόμφη ποιηθεὶς εἰς κάλλους περιουσίαν; ἢ λαβύρομβος Κρητικὸς δυσδιέξοδος καὶ δυσέλκτος, ποιητικῶς εἰπεῖν, καὶ πολλάκις (57) ἀπάντων ἑαυτῷ τοῖς τῆς τέχνης σοφίσμασιν; Καὶ σιωπῶ μυρμηκῶν ταμεῖά (58) τε καὶ ταμίαις, καὶ θησαυρισμὸν τροφῆς τῷ καιρῷ συμμετρον, τᾶλλα τε ὅσα περὶ ὁδῶν καὶ περὶ (59) ἡγουμενῶν, καὶ τῆς ἐν τοῖς ἔργοις εὐταξίας ἔγνωμεν ἱστορούμενα.

hens, identidemque in sese per artis industriam incurrens? Taceo formicarum penuria eorumque custodes, et alimentum aggestionem, tempori respondentem, ac cetera ea quæ, et de earum viis ac du-

ΚΓ'. Εἰ τούτων ἐφικτὸς ὁ λόγος σοι, καὶ τὴν περὶ ταῦτα σύνεσιν ἔγνως, σκέψαι καὶ φυτῶν διαφορὰς, μέχρι καὶ τῆς ἐν φύλλοις φύλοτεχνίας, πρὸς τὸ ἥδι- στὸν τε ἄμα ταῖς ὕψεσι, καὶ τοῖς καρποῖς χρησιμώ- τατον. Σκέψαι μοι καὶ καρπῶν ποικίλιαν καὶ ἀφθο- νίαν, καὶ μάλιστα τῶν ἀναγκασιότατων τὴν κάλλιστον. Καὶ σκέψαι μοι καὶ δυνάμεις ριζῶν, καὶ γυμῶν, καὶ ἀνθέων, καὶ ὀσμῶν, οὐχ ἡδίστων μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν ἐπιτηδείων, καὶ χρωμάτων χάριτας καὶ ποῦστας, ἔτι δὲ λίθων πολυτελείας καὶ διαυ- γείας· ἐπειδὴ σοι πάντα προὔθηκεν, ὥσπερ ἐν παν- δαισίᾳ κοινῇ, ὅσα τε ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς ἀπό- λασιν, ἢ φύσις· ἔν, εἰ μὴ τι ἄλλο. ἐξ ὧν εὐεργετῆ, γνωρίστῃ θεῶν, καὶ τῷ δεῖσθαι, γένη σεαυτοῦ συν- ετώτερος. Ἐντεῦθεν ἐπιθλῆθ' μοι γῆς πλάτη καὶ μήκη, τῆς κοινῆς πάντων μητρὸς, καὶ κόλπους θαλαττίους, ἀλλήλοισι τε καὶ τῇ γῇ συνδεσμένους (60), καὶ ἀλσῶν κάλλιη, καὶ ποταμούς, καὶ πηγὰς θαψιλεῖς τε καὶ ἀενάους, οὐ μόνον ψυχρῶν καὶ ποτίμων ὑδάτων, καὶ τῶν ὑπὲρ γῆς (61), ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπὸ γῆν βέου- σαι, καὶ σήραγγάς (62) τινὰς ὑποτρέχουσαι, εἴτ' ἐξ- ωθούμεναι βιβαίῳ τῷ πνεύματι καὶ ἀντιτυπούμεναι,

(55) *Γραμμῶς*... οὐκ οἶσαις. « Lineis nusquam exstantibus: vel quod, » inquit Elias, « in animi consideratione non hæreant, postquam, earum quasi simulacra evannerint; vel quod, » addit Billius, « oculis cerni nequeant. » Quidam potius, addemus, quod non existit in rerum natura; quippe quæ a mathematicis sola longitudinis dimensione considerantur, nulla habita ratione latitudinis et profunditatis.

(56) *Παλαμῆδους*. Primus Palamedes fertur, grum compositos motus observando, liguras, secundum quas insuntur acies, invenisse. Quid de gruib. scriptis Plinius, lege lib. x, c. 24.

(55) *Φειδίαι, καὶ Ζεῦξιδες*, etc. « Phidias » Atheniensis, nobilis statuarius, qui in ebore scalpendo citra amulum claruit. « Zeuxis » Heracleotes pictor sua ætate maximus. « Polygnotus, » patria Thasius, et pictor, nonagesima Olympiade floruit. « Parrhasius, » pictor insignis, qui primus symetriadem picturæ dedit. « Aglaophon » pictor nobilissimus, cuius meminit Plinius l. xxxv, c. 9.

(56) *Κνώσσιος*, etc. « Gnossus » urbs Crete cla-

animantibus inservant? Equis Enclides hoc artificium nunquam imitando expressit, de lineis pertractans nusquam exstantibus, atque in demonstrationibus anxio labore desudans? Equis Palamedes, qui etiam aciei instruende artem, ac motus et figuræ, nullis aliis præceptoribus quam gruib., usus didicisse fertur, cum videlicet eas ordine ac multiplici volatus genere moveri perspexisset? Quinam Phidias, et Zeuxides, et Polygnoti, Parrhasii etiam et Aglaophontes, qui incredibili quadam elegantium formarum pingendarum et sculpendarum peritia claruerunt? Quis Gnossius 516 Dædali chorus ad musicos numeros sese movens, in puella gratiam ad omnem artis pulchritudinem confectus et expolitus? Quis Cretensis labyrinthus, ut poeta-

B more loquar, difficilis exitus et ambages habens, historiarum monumentis consignata sunt.

XXXVI. Quod si horum omnium rationes assequeris, ac prudentiam eam, qua gubernantur, cognitam et exploratam habes, confer jam animum ad varia stirpium genera, artificiumque etiam illud expende, quod foliis ipsis inest, simulque et maximam oculis voluptatem, et fructibus utilitatem affert. Considera, quaeso, et fructuum varietatem et uberrimam copiam, ac presentim eorum, quæ ad vitam degendam maxime necessaria sunt, summam pulchritudinem. Cogita etiam stirpium et succorum, et florum atque odorum, non modo suavissimorum, verum etiam ad corporis sanitatem aptissimorum, vires et facultates, colorum etiam elegantiam et qualitates, atque insuper gemmarum eximia pretia et splendores; quandoquidem omnia, tam quæ ad necessarios vite usus, quam quæ ad delicias spectant, velut in communi convivio natura proposuit; ut, si nihil aliud, ex ipsis saltem beneficiis Deum cognoscas, atque ob penuriam qua laboras, teipso prudentior efficiaris. Hinc mihi facito, ut terre omnium parentis latitudinem longitudinemque pereurras, et maris sinus,

vissima, Minois regia, olim « Ceratus » appellata a vicino ejusdem nominis fluvio. Ea fuit apud veteres de Dædalo opinio, quod statim immobilibus oculis induxerit, atque effecerit, abditis quibusdam nervis, ut hæc atque illuc moverentur, adeo scite, ut spectantibus vivere viderentur. Vide Diodorum Siculum lib. v, etc. Idem Dædalus labyrinthum in Creta construxit, multiplici intricata viarum perplexitate irremediabilem. Vide Virgil. *Æn.* v, et Ovid. *Metam.* viii.

(57) *Καὶ πολλακίς*, etc. « Atque artificiosa fraude multoties reciprocatis? »

(58) *Ταμεῖα*. Combef., ταμεῖα.

(59) *Ἥετ*. Deest in tribus Colb., et Or. 1.

(60) *Συνδεδεμένους*. Sic Reg. a. In ed., συνδεσμένους.

(61) *Καὶ τῶν ὑπὲρ γῆς*, etc. « Quæque super terram, et quæ subius terram. » Forte significat Gregerius aquas calidas, et eas quæ ex metallis medicaminum vim hauriunt.

(62) *Σήραγγας*. In quibusdam, σύραγγας.

(62) *Σήραγγας*. In quibusdam, σύραγγας.

tum mutuo nexu, tum etiam cum terra velut vinculis quibusdam constrictos, et nemorum pulchritudines, et fluvios, et fontes uberes ac perennes, non modo gelidarum et potabilium aquarum, quæque in terra sunt, sed earum etiam, quæ infra terram fluentes, et specus quosdam subeuntes, ac deinde violento aliquo flatu impulse atque recessu, postea per conflictus hujusce atque oblationis vehementiam inflammata, quæquæ fors tulerit, paulatim erumpunt, hincque calidorum balnearum usum nobis plerisque terræ locis, et cum contraria facultate, suppeditant, gratuitam scilicet medicinam ac **517** sponte promanantem. Dic, obsecro, quomodo et unde hæc? Quenam magna hæc atque artis experta textura? Nec enim obmutuam eam affectionem, quam inter se habent, minus laudis merentur, quam si seorsim unumquodque consideretur. Quo pacto terra firma et immota constitit? Quidnam pro vehiculo habet? Cujus rei adminiculo fulcitur? Quidque rursus fulturam illam sustinet? Neque enim rationi quidquam, cui innitatur, occurrit, si divinam voluntatem exceperis. Quo pacto ea, partim in montium vertices assurgens, partim in campos subsidens, idque varie et multipliciter, ac denique paulatim alternando commutata, tum ad hominum usus uberior, tum varietate ipsa jucundior? Qui fit, ut partim in domicilia divisa sit, partim inculta et inhabitabilis relinquatur, quantum nimirum excelsissimi quique montes ab ea abscedunt, atque alia ad alium quemdam orbis lineam dissecta porrectaque divini opificii magnificentiam luculentissimo argumento declarat?

XXVII. Jam vero mare, si non magnitudine sua C mirabile mihi occurreret, lenitatem utique et placiditatem admirarer, simulque quo pacto fiat, ut quamvis liberum ac solutum, finibus tamen suis consistat: quod si non lenitatem, magnitudinem certe suspicerem. Quoniam autem utraque laude excellit, utramque vim et facultatem prædicabo. Quis tantam aquarum molem conjunxit? Quis quasi vinculis quibusdam astrinxit? Qui fit, ut attollatur, et tamen loco suo se continent, perinde ac vicinam terram reverita? Qui fit, ut cum fluvios omnes excipiat, ob exuberantes tamen opes et copias, aut quo verbo id appellandum sit, nescio, nullam amplitudinis accessionem faciat, sed eadem semper sique similis maneat? Qui fit, ut tantum elementum arenam pro termino habeat ⁶⁵? Possuntne hoc expedire physici, atque inanis creditionis laude celebres, ac vere cyatho mare, hoc est, res tantas ingenio suo metientes? An faciam ipse, ut paucissimis verbis hoc ex Scriptura sacra explicem, idque probabilius ac verius, quam ipsi cum prolatis suis

⁶⁵ Jerem. v, 22.

(65) *Μετὰ τῆς ἐναντίας.* « Cum aquis frigidis. » Plerumque enim scaturunt e propinquo aque calidae cum frigidis.

(64) *Ἐπεχρῆται.* Hoc universum dicitur « artis experta, » quod nullis sit fabricatum manibus, sed divinitus contextum. Scholium vero sic exponit: « Ὑφανσµα, vel, ὑφαντὸν τὴν σύµπηξιν τῶν στοιχείων καλεῖ καὶ πρὸς ἄλλα νεύσιν. » « Texturam appellat elementorum compaginem, et mutuum in se propensionem. »

(65) *Τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως.* Leuv. « Non minus laudis merentur collata inter se. »

Λ εἶτ' ἐκπυροῦµεναι τῷ σφοδρῷ τῆς πάλης καὶ τῆς ἀντιθέσεως, ὅπη παρέρχου κατὰ μικρὸν ἀναρρήγγυνται, καὶ τὴν τῶν θερµῶν λουτρῶν χρεῖαν ἐντεῦθεν ἡµῖν χαρίζονται, πολλαχῶς τῆς γῆς, καὶ μετὰ τῆς ἐναντίας (65) δυνάµεως, ἰατρῆσαν ἀµισθον καὶ αὐτόµατον. Εἰπέ πῶς καὶ πῶθεν ταῦτα; Τί τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἄτεργον (64) ὕφανσµα; Οὐχ ἤσσον ἐπαινετὰ τῆς πρὸς ἄλλα σχέσεως (65), ἢ καθ' ἕκαστον θεωροῦµεναι. Πῶς γῆ μὲν ἔστηκε παχία καὶ ἀκλινής; ἐπὶ τίνος ὀχουμένη; καὶ τίνος ὕψους τοῦ ὑπερείδοντος; καὶ τίνος ἐκείνου πάλιν; Οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος ἔχει, ἐφ' ᾧ ἐρεῖσθῆ, πλὴν τοῦ Θεοῦ θελήµατος. Καὶ πῶς ἡ μὲν εἰς ὄρων κορυφὰς ἀνηγγεμένη, ἡ δὲ εἰς πεδία καθέζοµενή, καὶ τοῦτο πολυειδῶς, καὶ ποικίλως, καὶ ταῖς κατ' ὀλίγον ἐναλλαγαῖς μεθισταµένη, πρὸς τε τὴν χρεῖαν ἐστὶν ἀφθονώτερα, καὶ τῷ ποικίλῳ χρειστέρα; καὶ ἡ μὲν εἰς οἰκῆσεις νενοµηµένη, ἡ δὲ ἀοίκητος, ὅσῃν αἰ ὑπερβολὰ τῶν ὄρων ἀποτέµνονται, καὶ ἄλλη πρὸς ἄλλα τι πέρας σχιζοµένη καὶ ἀποθαίνουσα, τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλουργίας ἐναρχέστατον ἐστὶ γνώρισμα;

KZ'. Θαλάττης δὲ, εἰ μὲν μὴ τὸ μέγεθος εἶχον θαυμάζειν, ἐθαύματα ἂν τὸ ἡµερων, καὶ πῶς ἴσταται λελυµένη τῶν ἰδίων ὄρων ἐντός· εἰ δὲ μὴ τὸ ἡµερων, πάντως τὸ μέγεθος. Ἐπεὶ δὲ ἀμφοτέρω, τὴν ἐν ἀμφοτέροις δύνανται ἐπαινεσθαι. Τί τὸ συναγαγόν; Τί τὸ δῆσαν; Πῶς ἐπαίρεται τε καὶ ἴσταται, ὥσπερ αἰδουµένη τὴν γείτονα γῆν; Πῶς καὶ δέχεται ποταµοὺς πάντας (66), καὶ ἡ αὐτὴ διαµένει διὰ πλήθους περιουσίαν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι (67) γρηὶ λέγειν; Πῶς ψάµμος ὄριον αὐτῆ, τηλικούτω στοιχείῳ; Ἐχουσί τι λέγειν οἱ φυσικοὶ, καὶ σοφοὶ τὰ μάταια, καὶ καθῶν µετροῦντες (68) ὕψους τὴν θάλασσαν, τὰ τηλικαῦτα ταῖς ἐκυστῶν ἐπινοίαις; ἢ συντόμως ἐγὼ παρὰ τῆς Γραφῆς τοῦτο φιλοσοφῶ, καὶ τῶν μικρῶν λόγων πιθανώτερον τε καὶ ἀληθέστερον; *Ἠρόστραγμα ἐγύρωσεν ἐπὶ πρόσωπον ἕδατος.* Τοῦτο τῆς ὑγρᾶς φύσεως ὁ δεσμός. Πῶς δὲ τὸν χερσαῖον ναυτίλον (69) ἄγει ἕβλην μικρῶ καὶ πνεύματι; (τοῦτο οὐ θαυμάζεις ὄρων; οὐδ' ἐξίσταται σου ἡ διάνοια;) Ἐνα γῆ καὶ θάλασσα δεθῶσι ταῖς χρεῖαις καὶ ταῖς ἐπιµεξίαις, καὶ εἰς ἐν ἕβλην (70) τῷ ἀνθρώπῳ τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων δι-

(66) *Ἡντὰς.* Regg. a, bm, et Or. 1, ἀπαντας.

(67) *Ἦ οὐκ οἶδ' ἐστὶ,* etc. Leuv. « Equidem aut nihil habeo quod dicam, aut summam ob vastitatem maris, hoc fieri statuo. »

(68) *Μετροῦντες.* Combef., συµµετροῦντες.

(69) *Νευστίλον ναυτίλον.* « Terrestrem nauticum. » Sic hominem elegantem appellat Gregorius. « Nautilus » piscis est sic dictus, quod navis specie præferat.

(70) *Ἐβλην.* Combef., συνέβλην.

εσθηκότα κατὰ τὴν φύσιν; Τίνας δὲ πηγῶν αἱ πρῶται A
πηγαί, ξητήσον, ἄνθρωπε, εἴ τί σοι τούτων ἐξιχνεύ-
σαι ἢ εὐρεῖν δυνατόν; καὶ τίς ὁ ποταμοῖς (71) σχίσας
καὶ πῆδα καὶ ἕρη, καὶ δοῦς τὴν δρόμον ἀκώλυτον;
καὶ πῶς ἐκ τῶν ἐναντίων τῷ θαύμα, μήτε θαλάσσης
ἐπιξέουσης, μήτε ποταμῶν ἰσταμένων; Τίς δὲ ἡ
τῶν ὑδάτων τροφή (72), καὶ τί τὸ ταύτης διάφορον,
τῶν μὲν ἄνωθεν ἀρδόμενων, τῶν δὲ ταῖς βίξαις πο-
τιζομένων, ἵνα τι καὶ αὐτὸς κατατροφῆται τοῦ λό-
γου, Θεοῦ τὴν τροφὴν ἐξηγουμένους;

quis fluvii campos et montes dissecuit, ac liberum B
cursum eis concessit? Quo etiam pacto ex contra-
riis rebus miraculum existat, dum nec mare unquam
regurgitat, nec fluvii subsistunt? Ad hæc
quæ aquarum alimonia, quodque hujus discrimen, quippe res quedam sunt, quæ desuper rigantur,
quædam rursus, quibus potus per radices suas suppeditatur, ut ipse quoque delicioso dicendi genere
utar, dum Dei delicias oratione complector?

ΚΗ. Ἄγε δὴ γῆν ἀφεις, καὶ τὰ περὶ γῆν, πρὸς B
τὴν ἀέρα κομισθήσῃ τοῖς τῆς διανοίας πεπεοῖς, ἵνα
σοι κατ' ὄδον ὁ λόγος προῖη· κἀκείθεν ἀνάξω σε πρὸς
τὰ οὐράνια, καὶ τὴν οὐρανὸν αὐτὸν, καὶ τὰ ὑπὲρ
οὐρανῶν. Καὶ τοῖς ἐξῆς ὀκτεῖ μὲν προσθήναι ὁ λόγος,
προσθήσεται δὲ ὅμως ὅπισσον ἐξέσσειν. Τίς ὁ χέας
ἀέρα, τὸν πάλιν τοῦτον πλοῦτον καὶ ἄφθονον, οὐκ
ἀξίαις, οὐ τόχαις μετρούμενον, οὐχ ἕροις κρατούμε-
νον, οὐχ ἡλικίαις μεριζόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ
μάννα διανομήν, αὐταρκεῖα περιλαμβανόμενον, καὶ
ἰσομοιρία τιμώμενον; τὸ τῆς πτηγῆς φύσεως ἕχημα,
τὴν ἀνέμων ἕδραν, τὴν ὠρῶν εὐκαιρίαν, τὴν ζῶων ψύ-
χουσιν, μᾶλλον δὲ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα συντήρησιν,
ἐν ᾧ σῶματα, καὶ μεθ' οὗ λόγος, ἐν ᾧ φῶς καὶ τὸ φωτι-
ζόμενον, καὶ ἡ ὕψις, ἡ δὲ αὐτοῦ βέουσα; Σκόπει δὲ
μοι καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ γὰρ συγχωροῦμαι τῷ ἀέρι δοῦ-
ναι τὴν ἄπαιαν δυναστείαν τῶν τοῦ ἀέρος εἶναι νο-
μιζομένων. Τίνα μὲν ἀνέμων ταμεῖα; τίνας θησαυ-
ροὺς χιόνος; Τίς δὲ ὁ τετοκῶς βλόκος (75) δρόσου,
κατὰ τὸ γεγραμμένον; Ἐκ γαστροῦ δὲ τίνας ἐκπο-
ρεύεται κρύσταλλος; Τίς ὁ δεσμεύων ὕδωρ ἐν νε-
φέλαις, καὶ τὸ μὲν ἰσχύς ἐπὶ τῶν νεφελῶν (ᾧ τοῦ
θαύματος!) λόγῳ κρατούμενην φύσιν (74) τὴν βέου-
σαν, τὸ δὲ ἐκχέων (75) ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς
γῆς, καὶ σπεύρων καιρίως καὶ ὁμοτίμως, καὶ οὐδὲ
ἀφεις ἅπασαν (76) τὴν ὑγρὰν οὐσίαν ἐλευθέρην καὶ
ἄσχετον (ἀρκεῖ γὰρ ἡ ἐπὶ Νῶε κάθαρσις, καὶ τῆς
ἐαυτοῦ διαθήκης οὐκ ἐπιλήσμων ὁ ἀψευδέστατος),
οὕτε ἀνέχων παντάπασιν, ἵνα μὴ πάλιν Ἥλιος τινὸς
δεηθῶμεν, τὴν ξηρότητα λύοντος; Ἐκν κλειστή, φησὶ,
τὸν οὐρανόν, τίς ἀνοίξει; ἐάν δὲ ἀνοίξη τοὺς κατ-
αράκτας, τίς συνέξει; τίς ὄσει τὴν ἐπ' ἀμφοτέρα
τοῦ νετίζοντος ἀμετρίαν, ἐάν μὴ τοῖς ἐαυτοῦ μέ-
τροις καὶ σταθμοῖς, διεξαγάγη (77) τὰ σύμπαντα;
Τί μοι φιλοσοφίσεις περὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, ὧ
βροντῶν ἀπὸ γῆς σὺ, καὶ οὐδὲ μικροῖς σπινθηροσι

A disputationibus? Preceptum circumdedit super
faciem aque⁹⁰. Hoc humide naturæ vinculum est.
Jam quomodo terrestrem nautilum exiguo ligno ac
vento ducit? (Hoc tu cum cernis, non admiratione
deligeris? Non mens extra se rapitur?) Idque ut
mare ac terra commoditatibus et commerciis inter
se vinciantur, 518 ac ea, quæ natura adeo inter
se dissident, ad hominis usum conjungantur? Qui
porro fontium primi fontes, quætas velint, o homo,
si quid horum investigare aut invenire potes : tum
quæ ventorum promptuaria? Qui nivis thesauri?
Quis roris stillas, ut cum Scriptura loquar, pepe-
ri? E cujus utero glacies egressa est⁹²? Quis
aquam in nubibus alligat⁹³, eamque (o rem admi-
randam!) partim in nubibus figit verbo compres-
sam, tametsi natura sua fluxam et labilem, partim
in totius terræ faciem effundit, ac tempeste et
æquali modo spargit : ac neque humidam omnem
substantiam liberam et solutam relinquit (sufficit
enim purgatio illa, quæ tempore Noe contigit,
pactique sui⁹⁴ memoriam handquaquam is abjecit,
qui ab omni mendacio est alienissimus), nec rur-
sus omnino inhibet, ne iterum Elia quodam opus

XXVIII. Sed jam missa facta terra, rebusque
terrenis, indutis animi pennis in aerem convola,
ut recto ordine progrediatur oratio : ac deinde te
illinc ad cælestia, cælumque adeo ipsum, et quæ
cælo superiora sunt, evcham. Quanquam ad ea,
quæ deinceps sequuntur, accedere refugit quidem
ac reformidat oratio ; sed tamen quantum licebit,
accedet. Quis aerem fudit, uberem, inquam, hunc
et copiosum thesaurum, non pro cujusque digni-
tate atque fortunæ varie dimensum, non finibus
ullis inclusum ac circumscriptum, non pro ætatem
ratione distributum, verum, quod olim in manna
contigit⁹¹, quantum cuique sat sit, impertitum,
atque æqualitatis honore decoratum? Quis, in-
quam, hoc avium vehiculum, hæc ventorum
sedem, hoc elementum, quo et anni partes tempe-
rantur, et animantur animalia, vel anima potius
cum corpore conservatur, in quo corpora, et cujus
ope atque adjumento loquimur, in quo lumen, et
res lumine perfuse, atque ipse etiam aspectus
per eum fluens? Solve jam animo ea quæ sequun-
tur : nec enim mihi fas est aeri universum earum
rerum imperium largiri, quæ aeris esse censentur.
Quæ ventorum promptuaria? Qui nivis thesauri?
Quis roris stillas, ut cum Scriptura loquar, pepe-
ri? E cujus utero glacies egressa est⁹²? Quis
aquam in nubibus alligat⁹³, eamque (o rem admi-
randam!) partim in nubibus figit verbo compres-
sam, tametsi natura sua fluxam et labilem, partim
in totius terræ faciem effundit, ac tempeste et
æquali modo spargit : ac neque humidam omnem
substantiam liberam et solutam relinquit (sufficit
enim purgatio illa, quæ tempore Noe contigit,
pactique sui⁹⁴ memoriam handquaquam is abjecit,
qui ab omni mendacio est alienissimus), nec rur-
sus omnino inhibet, ne iterum Elia quodam opus

⁹⁰ Job xxvi, 10. ⁹¹ Exod. xvi, 18 seqq. ⁹² Job xxxviii, 28, 29. ⁹³ Psal. cxxxiv, 7. ⁹⁴ Gen. ix, 12.

(71) Ποταμοῖς. Sic codil. In ed., ποταμούςς.

(72) Τροφή. « Alimonia, » non qua alantur aquæ,
sed qua res alias ipsæ aquæ alunt.

(75) Βλόκος. Sic LXX, et Or. 1. In ed., βό-
λος.

(74) Φέων. Reg. Cyr., τὴν φύσιν.

(75) Ἐκχέων. Sic duo Regg., Or. 1 et Comb. In
ed., ἐκχέων.

(76) Ἄπασαν. Reg. Cyr., ἅπασιν, quasi, παντά-
πασιν, « omnino, profusus. »

(77) Διεξαγάγη. Reg. a, et Or. 1, διεξάγη.

habeamus, qui siccitatem **519** depellat ⁹⁵? Si A clauserit cœlum ⁹⁶, inquit Scriptura, quis aperiet? Si autem cataractas aperuerit ⁹⁷, quis continebit? Quis enim immodicam, vel pluviam, vel pluvie retentionem ferret, nisi ille pluviae parens ⁹⁸, mensuris suis ac bilancibus omnia regeret ac gubernaret? Quam vero rationem afferes de fulgetris ac tonitruis, tu, inquam, qui e terra tonas, ac ne tenuissimum quidem veritatis igniculis fulges? In quos vapores a terra excitatos hujus rei causam confites, eosque nebularum parentes et velut architectos esse contendes, aut etiam aeris condensationem quamdam, vel rarissimarum nubium compressionem et fragorem, ut compressio quidem illa fulgur, fragor autem tonitruum tibi pariat? Quemnam etiam flatum astrictum atque compressum, ac postea exitu carentem, ut et compressione ipsa fulgur, et perruptione tonitruum edat? Quod si aerem aereaque omnia cogitatione peragrasti, necum jam cœlum quoque ac cœlestia continge. Ceterum duceam potius fidem, quam rationem sequamur, si modo ingenii tui imbecillitatem in propinquiorebus didicisti, rationisque id esse cognovisti, ut, quænam sunt ea, quæ rationis humanæ captum excedant, cognoscas; ne alioqui prorsus terrenus sis, rebusque terrenis immersus, ipsam quoque ignorantiam tuam ignorans.

XXIX. Quis cœlum circumegit ac tornavit? Quis stellas ordine collocavit? Imo vero, ut quæ priora sunt dicam, quid cœlum ipsum est? Quid stellæ? An dicere hoc potes, o sublimis disputator; quæ cum ea, quæ ante pedes tuos sunt, ignores, ac ne te ipsum quidem metiri queas, ea tamen, quæ naturam tuam superant, curiose perserutaris, hiantique ore in ea, quæ mensuram omnem excedunt, inenabibis? Ut enim tibi concedam, te orbis ac conversiones, accessiones etiam et recessiones, perceptas habere, solis etiam et siderum exortus, gradusque quosdam, et minutias, cæteraque omnia, quibus tu eximitiam tuam scientiam magnifice effers; nondum tamen hoc certa rerum comprehensio est, sed motus ejusdem observatio, quæ diuturniori exercitatione confirmata, posteaquam ea, quæ a pluribus observata sunt, in unum collegit, ac deinde rationem eorum excogitavit, ita demum scientiæ nomen est consecuta; quemadmodum lunæ affectiones, in multorum notitiam venere, qui scientiæ principium ab oculis acceperunt. At vero si insigniarum rerum cognitione instructus es, atque optimo jure in admiratione esse studes, **520** dic quæ ordinis hujus motusque causa sit? Unde hoc habeat sol, ut orbi universo, ac omnium oculis, tanquam chori ejusdem coryphæus, præluceat, sidera alia splendore suo magis obscurans, atque occultans, quam quædam illorum ab aliis obducantur? Cujus rei hoc argumentum est, quod cum ea velut certatim fulgeant, ipse tamen splendidius fulget, nec, quod una cum eo orientur, cognosci sinat, pulcher ut sponsus,

τῆς ἀληθείας λαμπόμενος; Τίνας ἀτμούς ἀπὸ γῆς (78) αἰτιασῆ νέφους δημιουργοῦς, ἢ ἀέρος πύκνωσιν τινα, ἢ νεφῶν τῶν μακρωτάτων ὀλιψίν, ἢ σύβρηξιν, ἵνα ἡ μὲν ὀλιψίς σοι τὴν ἀστραπήν, ἡ δὲ βῆξις τὴν βροντὴν ἀπεργάσῃται; ποῖον δὲ πνεῦμα στενοχωροῦμενον, εἶτα οὐκ ἔχον διεξέρχον, ἵνα ἀστράφη ὀλιψόμενον, καὶ βροντήσῃ βῆξνόμενον; Εἰ τὸν ἀέρα διήλθες τῷ λογισμῷ, καὶ ὅσα περὶ ἀέρα, ψαύσον ἕδη σὺν ἐμοὶ καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων. Πίστις δὲ ἀγέτω πλέον ἡμᾶς ἢ λόγος, εἴπερ ἔμαθες τὸ ἀσθενὲς ἐν τοῖς ἐγγυτέροις, καὶ λόγον ἐγγωσ, τῷ ψῦναι τὰ ὑπὲρ λόγον, ἵνα μὴ παντελῶς ἐπίγειος ᾖς, ἢ περιγίεις, B ἀγνοῶν καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὴν ἄγνοιαν.

Quemnam etiam flatum astrictum atque compressum, ac postea exitu carentem, ut et compressione ipsa fulgur, et perruptione tonitruum edat? Quod si aerem aereaque omnia cogitatione peragrasti, necum jam cœlum quoque ac cœlestia continge. Ceterum duceam potius fidem, quam rationem sequamur, si modo ingenii tui imbecillitatem in propinquiorebus didicisti, rationisque id esse cognovisti, ut, quænam sunt ea, quæ rationis humanæ captum excedant, cognoscas; ne alioqui prorsus terrenus sis, rebusque terrenis immersus, ipsam quoque ignorantiam tuam ignorans.

KΘ'. Τίς περιήγαγεν οὐρανὸν, ἔταξεν ἀστέρας; μᾶλλον δὲ (79), τί πρὸ τούτων οὐρανὸς καὶ ἀστέρες, ἔχοι; ἂν εἰπεῖν, ὁ μετέωρος, ὁ τὰ ἐν ποσὶν ἀγνοῶν, καὶ οὐδὲ σεαυτὸν μετρήσαι δυνάμενος, τὰ δὲ ὑπὲρ τὴν σὴν φύσιν πολυπραγμονῶν, καὶ κερηνῶς εἰς τὰ ἀμέτρα; Ἔστω γὰρ σε κύκλους, καὶ περιόδους, καὶ πλησιασμούς, καὶ ἀποχωρήσεις (80) καταλαμβάνειν, ἐπιτολὰς, καὶ ἀνατολὰς, καὶ μοίρας τυλιγὰς, καὶ λεπτότητας, καὶ ὅσους σὺ τὴν θαυμασίαν σου ταύτην ἐπιστήμην ἀποσεμνύνεις; οὐπω τοῦτο κατάληψις τῶν ὄντων ἐστίν, ἀλλὰ κινήσεως τινος ἐπιστήρησις, ἢ πλείονι γυμνασίᾳ βεβαιωθεῖσα, καὶ εἰς ἐν ἀγαγούσα τὰ τηρηθέντα πλείονι, εἶτα λόγον ἐπινοήσασα. ἐπιστήμη προσηγορούθη ὡς περὶ σελήνην παθήματα (81), γνώριμα γέγονε τοῖς πολλοῖς, τὴν ὕψιν ἀρχὴν λαβόντα τῆς γνώσεως. Σὺ δὲ, εἰ λίαν ἐπιστήμων εἶ τούτων, καὶ δικαίως ζητεῖς θαυμάζεσθαι, εἰπέ τίς ἢ τῆς τάξεως αἰτία καὶ τῆς κινήσεως. Πόθεν ἥλιος φρουκτωρεῖ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καὶ πάσαις ὕψεσιν, ὡς περὶ χοροῦ τινος κορυφαῖος, πλεόν τοῦς ἄλλους ἀστέρας ἀποκρύπτων φαιδρότητι, ἢ τινες ἐκείνων ἐτέροις; Ἀπόδειξις δὲ, οἱ μὲν ἀντιλάμπουσιν, ὁ δὲ ὑπερλάμπει, καὶ οὐδὲ οἱ συνανίσχουσιν ἐξ γνωρίζεσθαι, καλῶς ὡς νομφίος, ταχύς ὡς γίγος καὶ μέγας (οὐδὲ γὰρ ἀνέρομαι ἄλλοθεν ἢ τοῖς ἐμοῖς τούτου ἀποσεμνύνειν) ὁ σοσοῦτος τὴν δύναμιν, ὡς τε ἀπ' ἄλλων ἄκρων ἄλλα τῇ θερμότητι καταλαμβάνειν, καὶ μηδὲν διαφεύγειν αὐτοῦ τὴν αἴσθησιν ἄλλὰ πᾶσαν πληροῦσθαι καὶ ὕψιν φωτός, καὶ σωματικὴν φύσιν θερμότητος ὀθέρωντος (82), ἀλλ' οὐ φλέγοντος, εὐχρασίας ἡμερότητι καὶ τάξει κινήσεως, ὡς

⁹⁵ III Reg. xviii, 44, 45. ⁹⁶ Deut. xi, 17. ⁹⁷ Gen. vii, 11. ⁹⁸ Job xxxviii, 28.

(78) Ἀπὸ γῆς. Or. I, ἐπὶ γῆς.

(79) Μᾶλλον δὲ. Schol.: Τὸ ὑπερβατὸν ὄψως, μᾶλλον δὲ πρὸ τούτων ἔχοις ἂν εἰπεῖν, τί οὐρανὸς, καὶ ἀστέρες; ἢ Imo vero dicere habeas, quid cœlum, quid stellæ, etc.

(80) Ἀποχωρήσεις. Bas., ὑποχωρήσεις.

(81) Τὴ περὶ σελήνην παθήματα. «Lunæ affectiones, » id est «accretiones, diminutiones et defectus.»

(82) Θέρωντος. Elias, θάλλωντος, «calore foveatur, » quod sequitur Leuv.

πάσι παρόντος, καὶ πάντα ἐπίσης περιλαμβάνον- A
τος (85).

coorem ac celebrem); tantam vim et facultatem habens, ut ab aliis extremis alia extrema calore suo complectatur, nec res ulla ejus sensum effugiat: quin potius, et oculus omnis luce, et corporea natura calore compleatur, ac leni quidem sua temperie, motuque ordinato calefaciens omnia, non urens, omnibus præsto est, et omnia æque comprehendit.

Λ'. Ἐκεῖνο δὲ σοι (84) πῆλίκον, εἰ κατενόησας; Τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἦτιος, ἔπερ ἐν νοητοῖς θεός, ἔφη τις τῶν ἀλλοτρῶν (85). Αὐτὸς γὰρ ὄψιν φωτίζων, ὡσπερ ἐκεῖνος νοῦν· αὐτὸς καὶ τῶν ὀρωμένων, ἐπεὶ τὸ κάλλιστον, ὡσπερ ἐκεῖνος τῶν νοουμένων Ἄλλὰ τί τὸ κινῆσαν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς; Τί δαί (86) τὸ ἀεὶ κινεῖν καὶ περιάγον ἐστῶτα λόγῳ, καὶ μὴ κινου- B
μενον, ὅντως ἀκάμαντα, καὶ φερέσιον, καὶ φυσί- ζων, καὶ ὅσα ποιηταῖς ὕμνηται κατὰ λόγον, καὶ μῆτε (87) τῆς ἑαυτοῦ φορᾶς ποτε, μῆτε τῶν εὐεργεσιῶν ἰστέμενον; Πῶς ἡμέρας δημιουργός ὑπὲρ γῆς, καὶ νυκτὸς ὑπὲρ γῆν, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι χρῆ λέγειν ἡλίῳ προσθλάψαντα; Τίς ἡ τοῦτων (88) πρόβληψίς τε καὶ ἀνθυφαίρεσις, καὶ ἡ τῆς ἀνίστητος ἰσότης, ἔν' εἴπω τι καὶ παράδοξον; Πῶς δὲ ὠρῶν ποιητῆς τε καὶ με- C
ριστῆς, εὐτάκτως (89) ἐπιγινόμενον τε καὶ ἀπογινο- μενόν, καὶ ὡσπερ ἐν γραφῇ συμπλεκόμενον ἀλλή- λαις καὶ δισταμένον (τὸ μὲν φιλίας νόμῳ, τὸ δὲ εὐταξίας), καὶ κατὰ μικρὸν κινουμένων, καὶ ταῖς ἐγγύτεσι κλεπτομένων ταυτὸν ἡμέραις τε καὶ νύξιν, ἵνα μὴ τῇ ἀηθείᾳ (90) λυπήσωσιν; Ἄλλ' ἔω μὲν ἥλιος· σὺ δὲ ἔγνωσ' αὐτῆς φύσιν (91), καὶ πάθη, καὶ μέτρα φωτὸς, καὶ δρόμους; καὶ πῶς ὁ μὲν D
ἡμέρας ἔχει τὴν δυναστείαν, ἢ δὲ νυκτὸς προκαθ- ἔξεται; καὶ ἡ μὲν θηρίοις δίδωσι παρόρησιαν, ὁ δὲ ἄνθρωπον ἐπὶ τὸ ἔργον ἀνίστησιν, ἢ ὑψόμενος, ἢ ταπεινούμενος πρὸς τὸ χρησιμώτατον; Συνήκας δὲ δεσμὸν Πλειάδος, ἢ φραγμὸν Ὀρίωνος, ὡς ὁ ἀρι- θμῶν πλήθην ἄστρων, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα κα- λῶν, καὶ ὁδῶν ἐκάστου διαφορᾶν, καὶ τάξιν κινή- σεως, ἵνα σοι πιστεύσω διὰ τοῦτων πλέκοντι τὰ ἡμέτερα, καὶ κατὰ τοῦ κτίστου τὴν κτίσιν ἐκλι- ζοντι;

tet, dum appositissime ad hominum utilitatem, vel sese attollit, vel deprimit? An tu Pleiadis² vicen- numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat³, intelligis, ac cujusque gloriæ discrimen perspectum habes, motusque ordinem, ut sit causa, cur tibi fidem habeam, qui per eas humana contexens, creaturam adversus Creatorem

ΛΑ'. Τί λέγεις; ἐνταῦθα στηρόμεθα τοῦ λόγου, D
μέχρι τῆς ὕλης καὶ τῶν ὀρωμένων; ἢ ἐπειδὴ τοῦ

XXX. Illud autem quantum tibi videtur, siquidem animadvertisti? *Idem in sensibilibus est sol, quod Deus in intellectibus*, inquit profanus quispiam¹. Ut enim hic mentem, ita ille oculos illustrat: atque ut hic res eas omnes, quæ animo et ratione intel- liguntur, pulchritudine vincit, ita etiam ille eas, quæ oculorum sensu percipiuntur. Sed quid tan- dem illi motum initio dedit? Quid cum perpetuo motu agitatur ac circumducitur, cum interim ratione stabilis sit et motus expers, vere infatigabilis, vitæ dator, animantium pater, et quibuscunque laudem titulis cum non immerito poetæ prosequuntur, ac neque motui unquam suo, nec beneficiis finem constituens? Quomodo diem procreat, cum supra terram est, ac noctem, cum sub terra? Quibus verbis utendum sit, nescio, cum solem intueor. Quodnam hoc dierum ac noctium incrementum, et vicissim quæ diminutio? Quæ inæqualitatis equalitas, ut novum aliquid et insolens dicam? Quomodo anni partes efficit, et ita dividit, ut certis et consti- tutis vicibus accedant, et recedant, ac veluti in chorea, complexu quodam inter se hæreant, simul- que distinguantur (illud amicitiae lege, hoc ordinis præscripto), sensimque intermiscuantur, ac vicini- tate ipsa, perinde atque in diebus ac noctibus fieri videmus, furtim quodammodo 521 irrepant, ac se proripiant? Quod quidem idcirco fit, ne ob insue- tudinem molestiam adferant. Sed cursum suum sane sol obeat. Quid? Num lunæ naturam et affectiones, et luminis mensuram ac rursus pernoscit? Et quo- modo, ut sol diei principatum tenet, sic luna quo- que nocti præsideat? Atque, ut hæc feris audaciam affert, ita vicissim ille hominem ad laborem exci- sese attollit, vel deprimit? An tu Pleiadis² vicen- numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat³, intelligis, ac cujusque gloriæ discrimen perspectum habes, motusque ordinem, humana contexens, creaturam adversus Creatorem

XXXI. Quid ais? Hic dicendi finem faciemus, nec ultra res eas, quæ materia constant, oculisque

⁹⁹ Psal. xviii, 6 sqq. ¹ Plato. ² Job xxxviii, 51.

³ Psal. cxlvi, 4.

(85) *Περιλαμβάνοντες*. Tres Colb. et Coisl. 1, περιλαμβάνοντες, « collustrat. »

(84) *Ἐκεῖνο δὲ σοι*, etc. Billius: « Illud vero nescio an abs te animadvertsum, quanti tandem æstimandum est, quod profanus quidem auctor scribit, idem in sensibilibus solem esse, quod Deum in intellectuibus. »

(85) *Τίς τῶν ἀλλοτρῶν*. « Profanus quispiam, » id est Plato. Hinc Schol. Colb. maximi: Πλάτωνος φασὶ τοῦτο, ὡς ἀνεγνωκότος τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, καὶ ἐκ τούτου λαθόντος τὴν περὶ τούτου θεολογίαν, καὶ ἕτερα πολλὰ. « Hoc Platonis esse aiunt, ut qui legem Moysis legerit, atque inde suam ea de

re theologiam, aliaque plurima hausierit. »

(86) *Τί δαί*. Duo Regg., et Or. 1, τί δέ.

(87) *Μῆτε*. In quibusdam, μήποτε.

(88) *Τίς ἡ τοῦτων*, etc. Bill. « Quæ dierum ac noctium assumptio? Quæ detractio? »

(89) *Εὐτάκτως*. « Composite ac ordine. »

(90) *Τῇ ἀηθείᾳ*. Per. alique non pauci, τῇ ἄλη- θείᾳ. Hinc lectionem agnoscit Elias, quem sequitur Leav. « Ne si palam ac vere hæc fierent, nonnihil molestiæ nobis crearetur. »

(91) *Φύσιν*. Reg. Cypr., λύσιν, « solutionem, » quod semper mutetur

corporis cernuntur, orationem diffundemus? An potius, quoniam Mosaiam illud tabernaculum, mundi totius figuram et imaginem existitisse docet Scriptura (mundus porro ex visibilibus et invisibilibus constat), idcirco penetrato primo velo; transcensisque rebus illis, quae sensum moveat, in Sancta ⁶ prospiciemus, hoc est, in supercaelestem naturam, quæque non nisi ratione atque intelligentia percipitur? Sed ne hanc quidem, tametsi corporis expertem, incorporeo modo cernere possumus, quippe quæ ignis, et Spiritus appelletur, aut efficiatur. Deos enim, ut literis sacris proditum est, angelos suos spiritus facit, et ministros suos flammam ignis ⁵; nisi forte hoc loco, facere nihil aliud significat, quam eadem, qua primum procreati sunt, ratione tueri et conservare. Spiritus porro atque ignis angelus appellatur; illud quia intellecti natura est præditus, hoc, quia purgandis animis nostris adhibetur; quandoquidem primaria quoque illa essentia iisdem nominibus in Scriptura nuncupatur. Sed sint sane nobis illi incorporei, aut quam proxime ad hoc accedentes. Vides enim quomodo circa huiusmodi sermonem aestuemus, nec, quo progrediamur, habeamus; aut certe non ultra progredi possimus, quam quod angelos quosdam et archangelos scimus, thronos, potestates, principatus, dominationes, splendores, ascensus, intelligentes virtutes, vel mentes potius, puras naturas, minimeque adulterinas, ad malum immobiles, vel certe non facile mobiles, perpetuos choros circa principem illam causam agitantibus; **522** aut (si quid aptius quisquam earum laudibus decantandis afferre queat), purissimo splendore illine perfusas, aut præ nature et ordinis ejusque proportionem, alias alio modo collustratas; quæ a summa illa pulchritudine adeo informantur et imprimuntur, ut ipsæ alia quoque lumina efficiantur, ac per primi luminis influxiones et communicationes alios illuminare possint; quæ, cum divinæ voluntatis ministræ sint ⁶, roboreque non modo naturali, sed etiam adventitio polleant, loca omnia peragrunt, omnibus ubique impigre adsunt, tum ob ministerii promptitudinem, tum ob naturæ levitatem; alie etiam aliam quamdam orbis partem complectuntur, aut certe aliis quamdam pars commissa est, ut novit, qui hæc ordinavit ac distinxit; ad unum

⁶ Hebr. ix, 24. ⁵ Psal. ciii, 4. ⁶ Hebr. i, 14.

(92) Παράκλητον. Combefisius censet legendam *παράκλητον*.

(95) Ἐπουράνιον. « Cælestem, » id est « quæ in cælo versetur. »

(94) Καθάρσιος. In quibusdam, καθαρσις.

(95) Ἐπει. Reg. a, ἐπειδή.

(96) Ἦ δὲ οὐκ ἐπιτήκει. « Vel certe non facile mobiles. » Id refertur ad Luciferi lapsum. Nunc enim ad malum immobiles sunt angeli per concessam ipsis constanti ac perseveranti gratiam.

(97) Τσοῦτον τῷ καλῷ, etc. « Quibus tanta pulchritudinis copia sit impressa, ut secundaria quædam lumina sint, ac, per primi luminis rivos et scaturigines ad se manantes, alios illustrare possint. »

(98) Ἐπιπέτη. « Adventitio robore, » id est

κόσμου παντὸς ἀντίτυπον τὴν Μωσαίως σκιαν οὐδὲν ὁ λόγος, τοῦ ἐξ ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν λέγει συστήματος, τὸ πρῶτον καταπέτασμα διασχόντες, καὶ ὑπερβάντες τὴν αἰσθησιν, εἰς τὰ Ἁγία παρακλήσωμεν (92), τὴν νοητὴν φύσιν καὶ ἐπουράνιον (95); οὐκ ἔχομεν οὐδὲ ταύτην ἀσωμάτως ἰδεῖν, εἰ καὶ ἀσώματος, πῦρ καὶ πνεῦμα προσαγορευομένην, ἢ γινωσκόμεν. Ποιεῖν γὰρ λέγεται τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα· εἰ μὴ ποιεῖν μὲν ἔστι τὸ συντηρεῖν τῷ λόγῳ, καθ' ὃν ἐγένοντο. Πνεῦμα δὲ ἀκούει καὶ πῦρ· τὸ μὲν ὡς νοητὴ φύσις, τὸ δὲ ὡς καθάρσιος (94)· ἐπει (95) καὶ τῆς πρώτης οὐσίας τὰς αὐτὰς οἶδα κλήσεις. Πλὴν ἡμῖν γε ἀσώματος ἔστι, ἢ ὅτι ἐγγύτατα. Ὅρθως ὅπως διηγηθῶμεν περὶ τῶν λόγων, καὶ οὐκ ἔχομεν εἰ προσέλωμεν, ἢ τοσοῦτον ὅσον εἰδέναι ἀγγέλους τινὲς καὶ ἀρχαγγέλους, θρόνους, κυριότητες, ἀρχάς, ἐξουσίας, λαμπρότητας, ἀναβάσεις, νοερὰς δυνάμεις, ἢ νόας, καθαρὰς φύσεις καὶ ἀκινήτους, ἀκινήτους πρὸς τὸ χεῖρον, ἢ δυσκινήτους (96) περὶ τὸ πρῶτον αἰτιον ἀλλ' ἠγορούστας· ἢ πῶς ἂν τις αὐτὰς ἀνομησίσειεν, ἐκεῖθεν ἐλλαμπομένης τὴν καθαρωτάτην ἔλλαμψιν, ἢ ἄλλως ἄλλην κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς φύσεως καὶ τῆς τάξεως· τοσοῦτον τῷ καλῷ (97) μορφουμένης καὶ τυπουμένης, ὥστε ἄλλα γίνεσθαι φῶτα, καὶ ἄλλους φωτίζειν δύνασθαι ταῖς τοῦ πρώτου φωτὸς ἐπιρροαῖς τε καὶ διαδόσεσιν· λειτουργοὺς θεῖου θελήματος, δυνατὰς ἰσχυρῆ φυσικῆ τε καὶ ἐπικτήτῳ (98), πάντα ἐπιπορευομένας, πᾶσι πανταχοῦ παρούσας ἐτόιμω, προθυμία τε λειτουργίας, καὶ κουφότητι φύσεως· ἄλλας ἄλλο τι τῆς οἰκουμένης μέρος διειληφύσας, ἢ ἄλλω τινὶ (99) τοῦ παντὸς ἐπιτεταγμένας, ὡς οἶδεν ὁ ταῦτα τάξας (1) καὶ διορίσας· πάντα εἰς μὲν ἀγοῦσας, πρὸς μίαν σύνουσιν τοῦ τὰ πάντα δημοουρηθέντος· ὑμνοδοῦς θείας μεγαλειότητος, θεωροῦς ὁβέξης αἰδίου καὶ αἰδίου, οὐκ ἔνα δοξασθῆ θεός (οὗ γὰρ ἔστιν ὁ προστεθῆσεται τῷ πλήρει, τῷ καὶ τοῖς ἄλλοις χορηγῶ τῶν καλῶν), ἀλλ' ἔνα μὴ λείπη τὸ εὐεργετῆσθαι καὶ ταῖς πρώταις μετὰ θεὸν φύσει.

Ταῦτα εἰ μὲν πρὸς ἄξιαν ὑμνηται, τῆς Τριάδος ἢ χάρις, καὶ τῆς μετὰ ἐν τοῖς τρισὶ θεότητος· εἰ δὲ τῆς ἐπιθυμίας (2) ἐνδοξέστερον, ἔχει τὸ νικᾶν καὶ οὕτως ὁ λόγος. Τοῦτο γὰρ ἠγωνίζετο παραστήσαι, ὅτι νοῦ κρείττων, καὶ ἢ τῶν δευτέρων φύσις, μὴ ὅτι τῆς πρώτης καὶ μόνης, ὁκνῶ γὰρ (5) εἰπεῖν, ὑπὲρ ἅπαντα (4).

C **D** Dei auxilio et gratia, quibus natura perficitur. Adventitium etiam dici potest, inquit Combefisius, et quod angeli superiores illuminant subjectos, quod illi ipsi a Deo illuminantur, et fiunt robustiores ad cognoscendas certas veritates. (99) Ἦ ἄλλω τι τῶν, etc. « Sive alii cuiusdam rerum Universi præpositas; » ejusmodi sunt angeli custodes, quod Billius non satis distinxit. (1) Τάξας. Comb., ἐπιτάξας. (2) Ἐπιθυμίας. « Mex » scilicet « cupiditati, » vel « aliorum. » Utrouque modo Elias id intelligit. (5) Ὅκνῶ γὰρ. Elias hunc locum ex aliorum sententia sic exponit : « Vult quidem Gregorius dicere naturam

(4) Ἄπαντα. Reg. Cyr., ἅπαντας.

rerum omnium Conditoris nutum omnia in unum jungunt; divinæ majestatis laudes canunt, ac sempiternam illam gloriam sempiternè intuentur, non ut inde gloriæ Dei aliquid accrescat (nihil enim est, quod ei, qui plenus est, aliisque honorum auctor, accrescere queat); sed ne etiam primæ ille post Deum naturæ beneficio affici desinat. Hæc si pro rei dignitate a nobis prædicata sunt, Trinitati, atque uni in tribus personis divinitati gratia habenda est: sin autem cupiditati minus satis factum est, sic quoque orationi palma parata est. In hoc enim, omni dicendi contentione incubuimus, ut ostenderemus, ne ipsam quidem secundarum rerum naturam, hominis mente atque ingenio comprehendi posse, nedum primam illam ac solam, vereor enim dicere omnibus rebus excelsiorem.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

A

Ἐπερ Υἱοῦ.

Α'. Ἡ μὲν οὖν εἴποι τις ἂν ἐπικόπτων τὴν περὶ τὴν λόγον (5) αὐτῶν ἐτοιμότητα, καὶ ταχυτητα, καὶ τὸ τοῦ τάχους ἐπισφαλές, ἐν πᾶσι μὲν πράγμασι, μάλιστὰ δὲ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις, ταῦτ' ἔστιν. Ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν, οὐ μέγα ῥῆστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντειπάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρός εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος· φέρε, τῷ ἁγίῳ θαρσύναντες Πνεύματι, τῷ παρ' αὐτῶν μὲν ἀτιμαζόμενῳ, παρ' ἡμῶν (6) δὲ προσκυνουμένῳ, τὰς ἡμετέρας περὶ τῆς θεότητος ὑπολήψεις (7), αἰτινές ποτε εἰσιν, ὡς περὶ τινὰ τόκον εὐγενῆ τε καὶ ὠριμον, εἰς φῶς προσεγγικωμεν. Οὐδὲ ἄλλοτε μὲν σιωπήσαντες; (τοῦτο γὰρ μόνον ἡμεῖς νεανικοὶ τε καὶ μαγαλόφρονες), νῦν δὲ καὶ μᾶλλον παρῳησιαζόμενοι τὴν ἀλήθειαν· ἵνα μὴ τῇ ὑποστολῇ (8), καθὼς γέγραπται, τὸ μὴ εὐδοκῆσθαι (9) κατακριθῶμεν. Διττοῦ δὲ ὄντος λόγου (10) παντός, τοῦ μὲν τὸ οἰκεῖον κατασκευάζοντος, τοῦ δὲ τὸ ἀντίκλιον ἀνατρέποντος (11)· καὶ ἡμεῖς τὸν οἰκεῖον ἐκθήμενοι πρότερον, οὕτω τὰ τῶν ἐναντίων ἀνατρέψαι πειρασόμεθα· καὶ ἀμφοτέρω, ὡς εἶδη τε διὰ βραχείων, ἢ εὐσύνοπτα γένη-

⁷ Hebr. x, 58.

naturam divinam existere supra universa; sed, ne comparationem instituisse videri possit, vetetur. Nam in comparationibus ea est lex, ut ea solum inter se conferantur, quæ sunt ejusdem generis. At incretati ad creatum nulla institui potest comparatio, neque Creatoris ad creata. Quapropter ait, metu se impediri, quominus dicat naturam divinam supra universa existere, quanquam alioqui hoc verum sit; ne videlicet eum comparare cum aliis videri possit, qui extra comparationem omnem est positus. » Billius vero putat, ὁκνῶ γὰρ εἰπεῖν, idem hic esse, ac si dixisset, ἵνα μὴ εἴπω, « ne dicam. »

^a Alias XXXV. Quæ autem 29 erat, nunc 20. — Habita anno 580.

(5) Τὸν λόγον. Coisl. I, τῶν λόγων.

(6) Ἠμῶν. Or. I ad marg., ἡμῖν.

(7) Ὑπολήψεις. Vocem hanc plerisque in locis, pro « fide certa et persuasione » usurpat Gregorius. Quare non bene Leuvenk. « conjecturas. »

(8) Τῇ ὑποστολῇ. Schol. : Τὸ ὑποστῆλασθαι δέει καὶ φέρω· « Quod metu ac timore nos subducimus. » Ubi autem Vulgata habet, Hebr. x, 58, « Quod si subtraxerit se, non placebit anime mex; » Græci legunt, ἐὰν ὑποστῆληται, id est, ut exponit Gregorius : « Si in pietatis causa prævariatorem egerit, nec in ejus detentionem incubuerit, » etc.

ORATIO XXIX^a.

THEOLOGICA TERTIA

De Filio.

I. Hæc quidem sunt, quæ quispiam, ad compescendam eorum disputandi promptitudinem, præcipitemque celeritatem, cum in omnibus rebus, tum maxime in iis disputationibus quæ de Deo habentur, periculosam, afferre possit. Quoniam autem objurgare hand magnum est; perfacile quippe, et cujuslibet hominis: sententiam vero suam subrogare, pii viri est ac mente præditi: age, Spiritus sancti, quem nos 523 quidem adoramus, illi vero contemnunt ac pro nihilo habent, numine atque auxilio freti subnixique, nostram de divinitate fidem, quæcunquæ tandem illa est, perinde ac generosum quemdam et maturum fetum in lucem producamus. Non quod alias nunquam tacuerimus (hæc enim una dumtaxat in re fortes et magnanimi sumus), sed quod nunc majori quoque libertate ac fiducia veritatem profiteamur: ne alioqui ob timiditatem, ut Scripturæ verbo utar⁷, hæc pœna multemur, ut Deo minime placeamus. Porro cum omnis sermo duplex sit, alter, quo dogmata nostra confirmamus, alter, quo adversaria subver-

(9) Εὐδοκῆσθαι. Coisl. I, εὐδοκιμεῖσθαι.

(10) Διττοῦ δὲ ὄντος λόγου. Similia leguntur apud Athenagoram lib. De resurrectione mortuorum, ad calcem operum S. Justinii, novæ ed. p. 515, n. 1: « Ὅθεν, οἶμαι δεῖν τοῖς περὶ ταῦτα πονουμένοις λόγοις διττῶν, τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τῶν δὲ περὶ τῆς ἀληθείας· καὶ τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας, ἢ τοὺς ἀμφιβάλλοντας· τῶν δὲ περὶ τῆς ἀληθείας, πρὸς τοὺς εὐγνωμονοῦντας, καὶ μετ' εὐνοίας δεχομένους τὴν ἀλήθειαν· « Hinc iis, qui operam in res hujusmodi insunt, duplici arbitror opus esse sermone, altero pro veritate, altero de veritate; pro veritate quidem adversus incredulos, aut dubitantes; de veritate autem ad eos, qui æquo sunt animo, et veritatem libenter suscipiunt. » Itaque Gregorius cum Athenagora duplicem secernit disputationem, quæ duplicem postulat sermonem. In primo disputationis genere, dogmata credentibus explicantur; in altero vero veritatis defensione suscipitur, dogmata propugnantur, anticipatæ evelluntur opiniones, et adversariorum trices occurrit. Inter utramque disputationem istud est discrimen, ut cum eodem Athenagora loquar, quod in altera « mendacium refellitur, » in altera « veritas stabilitur. »

(11) Ἀνατρέποντος. Gloss., ἀνασκευάζοντος, « confutamus. »

timus: nos quoque, posteaquam doctrinam nostram potius exposuerimus, ita demum adversariorum placita confutare ac profligare conabimur: et quidem utrumque, quam fieri poterit, brevissime, ut, quæ a nobis dicentur, quasi uno quodam obtutu perspicere facile possint (quemadmodum quæ illi isagogicum libellum, ac simpliciorum vel stolidiorum potius fraudem exegitarunt), ac non ob idque aqua, quæ non canali coærcetur, sed per

H. Ut igitur ad rem accedamus, tres antiquissimæ de Deo sententiæ sunt, anarchia, polyarchia et monarchia. Ac duæ quidem priores ab ethnicis usæ sunt, et sane ludantur. Nam, et quod nullius imperio gubernatur, confusum est ac perturbatum: et quod a pluribus dominis et principibus administratur, factionibus dissidiisque obnoxium est, ac proinde nec a quoquam gubernatur, nec ordine ullo et disciplina continetur. Ambo etiam ista eodem tendunt, nimirum ad ordinis perturbationem, hæc autem ad solutionem; perturbatio quippe solutionis meditatio est. At nos unius principatum colimus; unius autem principatum dico, non quem persona una circumscribit (fieri enim potest ut quod unum **524** est, si a seipso dissideat, secumque discordet, multa fiat), sed quem æqualis nature dignitas constituit, et voluntatis consensus, motusque identitas, atque ad unum, eorum, quæ ex ipso sunt, conspiratio (id quod in rebus procreatis fieri nequit), ita ut, etiamsi numero differant, essentia tamen et natura minime distinguantur. Quocirca unitas, principio in binarium mota, in Trinitate constitit. Atque hoc nobis est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; Pater quidem genitor, et productor, citra tamen ullam passionem, ac tempus, atque incorporeo modo: horum autem, alter soboles, alter processio, aut quibus verbis hæc quispiam vocare queat, nescio, ab iis prorsus abstrahens, quæ sub aspectu cadunt. Neque enim bonitatis superfusionem dicere audebimus (tametsi quispiam eorum, qui apud ethnicos philosophiæ laude floruerunt, hoc vocabulo uti non dubitarit, cum de prima et secunda causa dissereret, perspicuis verbis ita loquens: *Velut poculum quoddam superfluxit* ⁸), ne coætam quamdam generationem, retineri nequeat, minimeque divinitati congruat, nentes, ingenitum et genitum inducimus, et ex Verbum pronuntiativ.

⁸ Plato. ⁹ Joan. xv, 26.

(12) *Εὐδύνοστα γέννηται*. Reg. Cypr., εὐδύνοστα γένωνται. Gloss., εὐδύλα, καὶ γνώριμα, καὶ σαφῆ γέννηται, « manifesta, et nota, et perspicua fiant. » Mox, εἰσαγωγικόν, « introductorium. »

(13) *Διαχρῶθῃ τὰ νοούμενα*. Reg. Cypr., διαχρῶθῃ τὰ λεγόμενα.

(14) *Ἀραρχία*, etc. « Nullius, » vel « plurium, » vel « unius imperium. »

(15) *Ἐπαίχθησαν*. *Lusæ sunt*. « Hoc verbo utitur Gregorius, » inquit Elias, « quod a rebus ludicris nihil different ea, quæ ipsi introducerent, atque in deorum numerum referrent; vel quod omnino digna sint, quibus illudatur. »

(16) *Ἐπιπέτης κινήσεως*. « Motum appellat potentiam et efficacitatem, » inquit Elias.

ται (12) τὰ λεγόμενα (ὡς περὶ ὃν αὐτὸς λόγος εἰσαγωγικὸν ἐπενόησαν πρὸς ἑξαπάτην τῶν ἀπλουστέρων ἢ εὐθηστετέρων), καὶ μὴ τῷ μήκει τοῦ λόγου διαχρῶθῃ τὰ νοούμενα (13), καθάπερ ὕδωρ οὐ σωλῆνι σφινγόμενον, ἀλλὰ κατὰ πεδίου χεόμενον καὶ λυόμενον. illi isagogicum libellum, ac simpliciorum vel stolidiorum prolixitate sensa dilabantur, haud secus campos diffunditur ac solvitur.

B. Τρεῖς αἱ ἀνωτάτω δόξαι περὶ Θεοῦ, ἀναρχία (14). καὶ πολυαρχία, καὶ μοναρχία. Αἱ μὲν οὖν δύο παλαιῶν Ἑλλήνων ἐπαίχθησαν (15), καὶ παιζέσθωσαν. Τὸ τε γὰρ ἀναρχον, ἄτακτον· τὸ τε πολὺ αρχον, στασιῶδες, καὶ οὕτως ἀναρχον, καὶ οὕτως ἄτακτον. Εἰς ταυτὸν γὰρ ἀμφοτέρω φέρει, τὴν ἀταξίαν· ἢ δὲ εἰς λύσιν· ἀταξία γὰρ μελέτη λύσεως ἤμῃν δὲ μοναρχία, τὸ τιμώμενον· μοναρχία δὲ, οὐκ ἦν ἔν περιγράψει πρόσωπον (ἔστι γὰρ καὶ τὸ ἔν στασιάζον πρὸς ἑαυτὸ πολλὰ καθίστασθαι), ἀλλ' ἦν φύσεως ὁμοτιμία συνίστησι, καὶ γνώμης σύμπνοια, καὶ ταυστότης κινήσεως (16), καὶ πρὸς τὸ ἔν τῶν ἐξ αὐτοῦ σύννευσις (ἔπερ ἀμήχανον ἐπὶ τῆς γεννητῆς (17) φύσεως), ὥστε καὶ ἀριθμῶ διαφέρει, τῆ γε οὐσίᾳ (18) μὴ τέμνεσθαι. Διὰ τοῦτο μόνως ἀπ' ἀρχῆς εἰς δύο ἀ κινήθησα, μέχρι Τριᾶδος ἔστη. Καὶ τοῦτο ἔστιν ἡμῖν ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ὁ μὲν γεννητὸν καὶ προβολεὺς, λέγω δὲ ἀπαθῶς, καὶ ἀχρόνως, καὶ ἀσωμάτως· τῶν δὲ, τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ πρόβλημα, ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν τις ταῦτα καλέσειεν, ἀφελὼν πάντα τῶν ὁρωμένων. Οὐ γὰρ δὴ ὑπέρχυσιν ἀγαθότητος εἰπεῖν ὁ ἀρβήσομεν (β τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφησάντων εἰπεῖν τις ἐτόλμησεν, *Ὀλον κρατῆρ τις ὑπερίβη* (19), σαφῶς οὕτως λέγων, ἐν οἷς περὶ πρώτου (20) αἰτίου καὶ δευτέρου φιλοσοφεῖ), μήποτε ἀκούσιον τὴν γέννησιν εἰσαγάγωμεν (21), καὶ ὅσον περιττωμά τι φυσικὸν καὶ δυσκάλυκτον, ἤμιστα ταῖς περὶ θεότητος ὑπονοίαις (22) πρέπον. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὄρων ἰστάμενοι, τὸ ἀγέννητον εἰσαγομεν, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ὡς πού φησιν αὐτὸς ὁ Θεὸς καὶ Λόγος.

ac velut naturalem quamdam superfluitatem quæ iavehamus. Proinde finibus nostris nosmet continentes, ingenitum et genitum inducimus, et ex Patre procedentem ut quodam loco ⁹ Deus ipse ac

(17) *Γεννητῆς*. Reg. hm, et Or. 1, γεννητῆς.

(18) *Τῆ γε οὐσίᾳ*. Sic Coisl. 1 et 5, aliique melioris notæ eodd. Quæ lectio profecto melior est, quam ἑξουσίᾳ, « potentia, » quæ in editis reperitur. Nam Niceni Patres, ὁμοούσιον, « ejusdem nature » seu « essentie, » non ὁμοεξούσιον, « ejusdem potentie, » Patri Filium esse definiunt.

(19) *ὑπερίβη*. Duo Regg., quinque Colb., Coisl. 1, et Or. 1, ὑπερεβήθη.

(20) *Περὶ πρώτου*, etc. Plato, primam causam, τὸ ἔν, « Unum » statuit; alteram vero, τὸ ὄν, « Ens. »

(21) *εἰσαγάγωμεν*. Nirel., εἰσάγομεν.

(22) *ὑπονοίαις*. « Cogitationibus, » seu, « ideis de divinitate minime congruentem. »

Γ'. Πότε οὖν (25) ταῦτα; Ὑπὲρ τὸ πότε ταῦτα· Α εἰ δὲ δεῖ τι καὶ νεανικώτερον(24) εἶπειν, ὅτε ὁ Πατήρ. Πότε δὲ ὁ Πατήρ; Οὐκ ἦν, ὅτε οὐκ ἦν. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πάλιν ἐρώτα με, καὶ πάλιν ἀποκρινοῦμαι σοι. Πότε ὁ Υἱὸς γεγέννηται; Ὅτε ὁ Πατήρ οὐ γεγέννηται. Πότε δὲ τὸ Πνεῦμα (25) ἐκπεπόρευται; Ὅτε ὁ Υἱὸς οὐκ ἐκπεπόρευται, ἀλλὰ γεγέννηται ἀχρόνως, καὶ ὑπὲρ λόγον· εἰ καὶ μὴ δυνάμεθα τὸ ὑπὲρ χρόνον παραστῆσαι, θελοντες χρονικὴν ἐκφυγεῖν ἔμφρασιν. Τὸ γὰρ ὅτε, καὶ πρὸ τοῦδε, καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ἀπαρχῆς (26), οὐκ ἄχρονα, κἂν ὅτι μάλιστα βιαζώμεθα· πλὴν εἰ τὸ (27) παρεκτεινόμενον (28) τοῖς αἰτίοις διάστημα τὸν αἰῶνα λαμβάνοιμεν, τὸ μὴ κινήσει τι, μὴδὲ ἡλίου φορᾶ μεριζόμενον καὶ μετρούμενον, ὅπερ ὁ χρόνος. Πῶς οὖν οὐ συνάναρχα, εἰ συνάδια; Ὅτι ἐκεῖθεν, εἰ καὶ μὴ μετ' ἐκεῖνον (29). Τὸ μὲν γὰρ ἀναρχόν, καὶ αἰτίον· τὸ δὲ αἰτίον, οὐ πάντως ἀναρχόν, ἕως ἂν εἰς ἀρχὴν ἀναφέρηται τὸν Πατέρα. Οὐκ ἀναρχα οὖν τῷ αἰτίῳ· δῆλον δὲ τὸ αἰτίον, ὡς οὐ πάντως πρεσβύτερον τῶν ὧν ἐστίν (30) αἰτίον· οὐδὲ γὰρ τοῦ φωτός, ἡλίου. Καὶ ἀναρχὰ πως τῷ χρόνῳ, κἂν σὺ μορμολύττη τοῦς ἀπλοστέρους· οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον τὰ ἐξ ὧν ὁ χρόνος.

est, non protinus quoque principio vacat, quandiu ad Patrem, velut ad principium et originem, refertur. Ergo illi, quantum ad causam, principio minime carent. Perspicuum autem est, causam non continuo antiquiorem esse iis, quorum causa est; neque enim sol lucem tempore antecedit. Quantum autem ad tempus, principii expertes sunt, licet tu verborum larvis simpliciores animos terries. Nec enim tempori subsunt ea, ex quibus tempus originem sumpsit.

Δ'. Πῶς οὖν οὐκ ἐμπαθὴς ἡ γέννησις; Ὅτι ἀσώματος. Εἰ γὰρ ἡ ἐνσώματος ἐμπαθὴς, ἀπαθὴς ἡ ἀσώματος. Ἐγὼ δὲ σε ἀντερόσομαι· Πῶς Θεός, εἰ κτίσμα; Οὐ γὰρ Θεὸς τὸ κτιζόμενον· ἵνα μὴ λέγω, ὅτι κἀνατῶθα πάθος, ἂν σωματικῶς λαμβάνηται, οἷον χρόνος, ἔφρασις, ἀναστώσις, φροντίς, ἐλπὶς, λύπη, κίνδυνος, ἀποτυχία, διόρθωσις· ἃ πάντα καὶ πλεῖω τούτων περὶ τὴν κρίσιν (31), ὡς πᾶσιν εὐδὴλον. Θαυμάζω δὲ, ὅτι μὴ καὶ τοῦτο τολμᾶς, συνδυασμούς τινας ἐνοσεῖν (32), καὶ χρόνους κυήσεως, καὶ κινδύνους ἀμβλώσεως, ὡς οὐδὲ γεννῆν ἐγχωροῦν, εἰ μὴ οὕτω γεγέννηκεν· ἢ πάλιν πετρῶν τινας, καὶ χερσαίων καὶ ἐνύδρων γεννήσεις ἀπαριθμούμενος, τούτων (33) τι, τὸν γεννήσεων ὑπάγειν τὴν θείαν καὶ ἀνεκλάλητον, ἣ καὶ τὸν Υἱὸν ἀναιρεῖν (34) ἐκ τῆς κινήσεως (35) σοῦ ὑποθέσεως. Καὶ οὐδ' ἐκεῖνο δύνασαι συνιδεῖν, ὅτι ἢ διάφορος ἡ κατὰ σάρκα γέννησις (36)

(25) Πότε οὖν, etc. Interrogantibus Eunomianiis, ut designaretur tempus, in quo, vel « quando » genitus sit Filius, ac processerit Spiritus sanctus, aente respondet Gregorius, genitum fuisse Filium, et processisse Spiritum sanctum ante ipsorum « quando. » Sive, ut in prima editione interpretatur Billius: « priusquam tempus ullum existisset. »

(24) Νεανικώτερον. Tres Regg., sex Colb., et Or. I, νεανικῶς.

(25) Πνεῦμα. Colb. I addit, τὸ ἅγιον, « sanctus. »

(26) Ἀπαρχῆς. Or. I, divisim, ἀπ' ἀρχῆς, « a principio. »

(27) Εἰ τὸ. Coisl. 5, εἰ μὴ τὸ.

III. Sed quando hæc? inquit. Nimirum hæc supra quando sunt. Quod si etiam audaciuscule aliquid dicendum est, tum hæc erant, cum Pater erat. Quando autem Pater? Nunquam non fuit. Idem de Filio, idem de Spiritu sancto promptum est dicere. Quod si rursus me interroges, rursus tibi respondebo. Quando Filius genitus est? Cum Pater genitus non est. Quando Spiritus processit? Tum cum Filius non processit, sed citra tempus ullum, ac supra omnem rationis humanæ captum genitus est: etiam si id quod supra tempus est, declarare cupientes, temporalem speciem ac significationem fugere nequeamus. Etenim hæc voces, quando, antehac, posthac, a principio, temporis nentiquam expertes sunt, quamcumque vim illis inferamus; nisi forte ævum accipiamus, hoc est, intervallum illud, quod simul cum rebus æternis extenditur, nec ullo motu, aut solis cursu (quod quidem tempus est), definitur. Quid 525 ergo, inquires, si Filius et Spiritus sanctus Patri cœterni sunt, quid afferri potest, quin principii quoque, quemadmodum et ille, sint expertes? Quia ab ipso sunt, licet non post ipsum. Quod enim principio caret, æternum quoque est: quod autem æternum

IV. Quomodo ergo a passione immunis est hæc generatio? Quia incorporea. Si enim corporea generatio passionem conjunctam habet, expertis utique passionis erit incorporea generandi ratio. Atque ego ex te vicissim quaram: Quomodo Deus erit, si creatura est? Non enim Deus esse potest, quod creatur; ne dicam, quod hic quoque passio sit, si corporeo modo id accipiat, hoc est, tempus, cupiditas, informatio, cura, spes, mœror, periculum, spei frustratio, correctio: quæ omnia, atque his plura, circa creaturam accidere nemo est qui non facile perscipiat. Demiror autem, quin tu eo quoque audacia prorumpas, ut coitus quasdam, et pragmatonis tempora, et abortus pericula cogites, perinde ac non aliter giguere potuerit Pater, si non ita genuerit: aut rursus avium quarumdam, aliorumque animalium, quæ vel in terra, vel in aquis

(28) Παρεκτεινόμενον. Reg. Cypr., συμπαρακτεινόμενον.

(29) Ἐκεῖνον. Or. I, aliique non pauci, ἐκεῖνο.

(30) Ἐστίν. Deest in pluribus.

(31) Περὶ τὴν κρίσιν. Circa creaturam. Cum scilicet « gignitur aut parturit. » Billius, « circa creationem. »

(32) Ἐνοσεῖν. Reg. Cypr., aliique, ἐπινοσεῖν.

(33) Τούτων. Or. I addit, δῆ.

(34) Ἀναιρεῖν. Reg. Cypr., ἐναιρεῖν.

(35) Κανηῆς. Reg. Cypr., aliique plures, κενῆς, « vanam. »

(36) Ἡ κατὰ σάρκα γέννησις. Elias, ἡ κάτω γέννησις, « terrena generatio. »

degant, generationes enumeres, ac cuiusdam ha-
 rum generationum divinam illam et ineffabilem
 subjicias, aut etiam Filium per hanc novam hypo-
 thesim de medio tollas. Ac ne illud quidem perspi-
 cere potes, cujus diversa sit carnalis generatio
 (alibei enim apud homines Deiparam Virginem
 nosti), hujus diversam quoque atque ab aliis discrepantem esse spiritualem generationem: vel, ut
 rectius dicam, cujus esse ipsum minime idem sit, ejus diversam quoque esse generandi rationem.

V. Quisnam ergo est Pater ille principii expers?
 Is nempe, cujus ne ulla quidem ipsius essentiae origo reperiri potest. Qui autem aliquando esse cepit, hic quoque paternitatis suae principium habuit. **526** Non igitur Pater postea existit, quandoquidem nec esse aliquando cepit: et Pater proprie est, quia non etiam Filius: quemadmodum vicissim Filius proprie filius, quia non etiam Pater. Nam quod ad nos attinet, neutro nomine proprie appellari possumus, quoniam utrumque sumus; neque hoc potius, quam illud; nec ex uno, sed ex utroque parente nascimur, ac proinde dividimur, paulatimque homines effieimur; imo ne homines quidem fortasse, et quales voluimus, tum dimittentes, tum dimissi, adeo ut solae relationes rebus ipsis orbæ relinquuntur. At, inquires, ipsum hoc, genuit et genitus est, quid aliud quam generationis principium inducit? Ego vero ita respondeo: Quid si ne hoc quidem dixerimus, sed, a principio genitus erat, ut curiosas ipsas ac temporis amicas objectiones nullo negotio fugiamus? An tu erimen nobis inferes, quasi Scripturae ac veritatis aliquid adu-
 teremur? Nonne cuius perspicuum est, ac praesertim in Scripturae usu positum, ut pleraque ex his, quae temporaliter dicuntur, inversa temporum ratione proferantur, nec ea solum, quae praeteriti temporis sunt, aut praesentis, sed etiam quae futuri significationem habent? Quo in genere illud est: *Quare fremuerunt gentes* ¹⁰? (Nondum enim fremuerant.) Et, *In flumine pertransibunt pede* ¹¹, id est, pertransierunt. Nimis longum foret omnes hujusmodi voces recensere, quae a studiosis observatae sunt.

VI. Atque ad hanc modum se habet haec illorum obiectio. Jam quale illud eorum est, cujusque rixandi libidinis et impudentiae? Vel volens, inquit, Filium genuit, vel nolens. Ac deinde nexibus, ut quidem ipsi putant, utriusque adversarios illigant, non tamen firmis, sed perquam etiam imbecillis. Si enim nolens, inquit, vis ergo ei allata est. Et quisnam est qui vim intulit? Et rursus,

¹⁰ Psal. II, 1. ¹¹ Psal. Lxv, 6.

(57) *Τοῦ εἶναι*. Sic Coisl. 2, sex Colb., Par., etc. In quibusdam, *τὸ εἶναι*. In ed., *τῶν εἶναι*.

(58) *ἤρξατο*. Coisl. 1, *ὄν ἤρξατο*. « Cui, ut esset, nulla fuit origo, huic nec ut Pater esset. »

(59) *Πατὴρ*. Reg. a, et Coisl. 1, *Πατήρ*. Sed in Reg. a, emendatum.

(40) *ἄμφω*. « Utrumque sumus, » id est, « filii, quia ab aliis gignimur, et parentes, quia alios gignimus. »

(41) *Μερίζεσθαι*. Id est, « ita ut dividamur in filiationem et paternitatem, in semen paternum et maternum. »

(42) *Καὶ ἴσως οὐδὲ ἄνθρωποι*. Ne homines quidem, etc. « Quia nimirum, » inquit Elias, « ahortus, vel monstra quandoque fiunt. » Mox καὶ ἀφιέντες, etc., idem Elias sic exponit: « Tum dimittentes,

(*ποῦ γὰρ ἐν τοῖς σοῖς ἔγνως Θεοτόκον Παρθένον*), τοῦτο καὶ ἡ πνευματικὴ γέννησις ἐξαλλάττουσα· μάλλον δὲ, ὅ τὸ εἶναι: μὴ ταυτὸν, τοῦτο καὶ τὸ γεννᾶν διάφορον.

E. Τίς οὖν ἐστὶ Πατὴρ οὐκ ἡργημένος; « Ὅστις οὐδὲ τοῦ εἶναι (57) ἤρξατο· ὃ δὲ τὸ εἶναι: ἤρξατο (58), τοῦτο καὶ τὸ εἶναι: Πατὴρ (59). Οὐλοῦν Πατὴρ ὑστερον, οὐ γὰρ ἤρξατο· καὶ Πατὴρ κυρίως, ὅτι μὴ καὶ Ἰῶς· ὥσπερ καὶ Ἰῶς κυρίως, ὅτι μὴ καὶ Πατὴρ. Τὰ γὰρ ἡμέτερα, οὐ κυρίως, ὅτι καὶ ἄμφω (40)· οὐ γὰρ τότε μάλλον, ἢ τότε· καὶ ἐξ ἀμφοῖν ἡμεῖς, οὐκ ἐνός, ὥστε μερίζεσθαι (41), καὶ κατ' ὀλίγον ἄνθρωποι· καὶ ἴσως οὐδὲ ἄνθρωποι (42), καὶ οἷοι μὴ τεβηλήμεθα, καὶ ἀφιέντες, καὶ ἀφιέμενοι, ὡς μόνως τὰς σχέσεις λείπεσθαι ὀργανὰς τῶν πραγμάτων. Ἀλλὰ τὸ ἐγέννησε, φησὶν, αὐτὸ, καὶ τὸ γεννῆται, τὸ ἄλλο ἢ ἀρχὴν εἰσάγει γεννήσεως; Τί οὖν ἂν μηδὲ τοῦτο λέγωμεν, ἀλλ' ἦν ἀπ' ἀρχῆς γεγεννημένος, ἵνα σου βραδίως φύγωμεν τὰς περιέργους ἐνοστάσεις, καὶ φιλοχρόνους; Ἄρα γραφὴν ἀποίσσεις καθ' ἡμῶν, ὡς παραχαρτατότωνον τι τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἀληθείας; Ἢ πᾶσιν εὐδὴλον, ὅτι πολλὰ τῶν χρονικῶς λεγομένων, ἐνηλλαγμένως τοῖς χρόνοις προσφέρεται, καὶ μάλιστα παρὰ τῇ συνθειᾷ (43) τῆς Θείας Γραφῆς, οὐκ ὅσα τοῦ παρεληλυθότος χρόνου μόνον ἐστίν, ἢ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ ὅσα τοῦ μέλλοντος, ὡς τὸ, *Ἰνὰ τὸ ἐξερύξαι ἔθνη*; οὕτω γὰρ ἐφροῦζαντο· καὶ, *Ἐν ποταμῷ διελεύσονται ποδὶ*· ὅπερ ἐστὶ, διαθεθήκασιν. Καὶ μακρὸν ἂν εἴη πάσας ἀπαριθμεῖν τὰς τοιαύτας φωνὰς, αἱ τοῖς φιλοπόνοις τετήρηται.

Γ'. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Οἷον δὲ αὐτῶν κάκεινοι, ὡς λίαν δύσερι καὶ ἀναίσχυντοι; Βουληθεὶς, φασὶ, γέννησε τὸν Ἰῶν, ἢ μὴ βουλόμενος. Εἴτα δεσμοῦσιν, ὡς οἴονται (44), ἀμφοτέρωθεν ἄμμασιν, οὐκ ἰσχυροῖς, ἀλλὰ καὶ λίαν σαθροῖς. Εἰ μὲν γὰρ οὐ θέλων, φασὶ, τυραννῆται. Καὶ τίς ὁ τυραννῆσας; Καὶ πῶς ὁ τυραννηθεὶς, Θεός; Εἰ δὲ θέλων, θελήσειος Ἰῶς, ὁ Ἰῶς· πῶς οὖν ἐκ τοῦ Πατρὸς· Καὶ καινήν (45)

tum dimissi, cum scilicet parentes filios deserunt, aut ab eis deseruntur; vel etiam, quando parentes, aut filii moriuntur.

(43) *τῇ συνθειᾷ*. Heinsius nb. *Exercitationu sacrarum*, pag. 15, legit, *τῇ συνεχείᾳ*, sicque locum in hunc interpretatur: « An vero notum omnibus multa, quae de temporibus dicuntur, cum mutatione temporum efferrī, in ipsa praesentium sacrarum Scripturarum serie, non ea, quae praeteriti tantum sunt temporis, aut praesentis, sed et quae futuri? Ut ena dicitur: Quare fremuerunt gentes? Nondum enim tum fremuerant. Et, in flumine pertransibunt pede, id est, transierant. »

(44) *Ἰς οἴονται*. Duo Colb., et Bas., *ὡς οἶόν τε*, « quantum possunt. »

(45) *Καινὴν*. Reg. Cypr., *καινήν*, « vanam. »

τινα μητέρα τὴν θέλησιν ἀντὶ τοῦ Πατρὸς ἀναπλάτ-
 τουσιν. Ἐν μὲν οὖν τοῦτο χάριεν αὐτῶν, ἂν τοῦτο
 λέγωσιν, ὅτι τοῦ πάθους ἀποστάντες, ἐπὶ τὴν βούλη-
 σιν καταφεύγουσιν· οὐ γὰρ πάθος (46) ἡ βούλησις.
 Δεύτερον δὲ, ἴδωμεν τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν, ὃ τι λέγουσιν·
 ἄριστον δὲ αὐτοῖς συμπλακῆναι πρότερον ἐγγυτέρω.
 Σὺ δὲ αὐτῶς ὁ λέγων εὐεργῶς ὃ τι ἂν θέλῃς (47), ἐκ
 θέλοντος ὑπέστης τοῦ σοῦ πατρὸς, ἢ μὴ θέλοντος; Εἰ
 μὲν γὰρ ἐξ οὐ θέλοντος, τετυράννηται. Τῆς βίας!
 Καὶ τίς ὁ τυραννήσας αὐτόν; Οὐ γὰρ δὴ τὴν φύσιν
 ἐρεῖς· ἐκαίη γὰρ ἔχει καὶ τὸ σωφρονεῖν. Εἰ δὲ θέ-
 λοντος, ἀπὸ βλαβῆς σοι δι' ὀλίγας συλλαβὰς ὁ πατήρ·
 θελήσας (48) γὰρ υἱός, ἀλλ' οὐ πατὴρ ἀναπέφηνας.
 Ἄλλ' ἐπὶ τὸν Θεὸν μέτειμι καὶ τὰ κτίσματα, καὶ
 τὸ σὺν ἐρώτημα προσάγω τῆ σῆ σοφίᾳ (49)· θέλων
 ὑπέστησεν ὁ Θεός (50) τὰ πάντα. ἢ βιασθεῖς; Εἰ
 μὲν βιασθεῖς, κἀναυῖθα ἡ τυραννὶς καὶ ὁ τυραννήσας·
 εἰ δὲ βουλόμενος, ἐστέρηται τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ κτί-
 σματα, καὶ σὺ μὲν πρὸ τῶν ἄλλων (51), ὁ τοιοῦτος
 ἀνευρίσκων λογισμοῦς, καὶ τοιαῦτα σοφισόμενος· θε-
 λῆσαι (52) γὰρ μέση τοῦ κτίστου διατειχίζεται.
 Ἄλλ' ἕτερον, οἶμαι θέλων ἐστὶ (53) καὶ θέλησις,
 γεννῶν καὶ γέννησις, λέγων καὶ λόγος, εἰ μὴ μεθύο-
 μεν· τὰ μὲν ὁ κινούμενος (54), τὰ δὲ οἶον ἢ κίνησις.
 Οὐκ οὖν θελήσας, τὸ θελήθην (55) (οὐδὲ γὰρ ἔπειται
 πάντως)· οὐδὲ τὸ γεννηθῆναι, γεννήσας· οὐδὲ τὸ
 ἀκουσθῆναι, ἐκφωνήσας· ἀλλὰ τοῦ θέλοντος, καὶ τοῦ
 γεννῶντος (56), καὶ τοῦ λέγοντος. Τὰ τοῦ Θεοῦ δὲ
 καὶ ὑπὲρ ταῦτα πάντα, ἢ γέννησις ἐστὶν ἕως ἢ τοῦ
 γεννῆναι θέλησις· ἀλλ' οὐδὲν μέσον, εἴ γε καὶ τοῦτο
 δεξιόμεθα (57) ὅλωι, ἀλλὰ μὴ καὶ θελήσας κρείττων
 ἢ γέννησις.

enim hoc prorsus sequitur); nec generationis, quod genitum est, nec locutionis, quod auditum est, sed volentis, et gignentis, et loquentis. At quae in Deo considerantur, supra haec quoque omnia sunt, utpote cui generatio fortasse sit ipsa gignendi voluntas; verum nihil est intermedium, si modo hoc quoque omnino admittimus, ac non potius statuimus generationem hanc voluntate sublimiorem et praestantioiorem esse.

Z. Βούλει τι προσπαῖζω καὶ τον Πατέρα; Παρὰ σοῦ γὰρ ἔχω τὰ τοιαῦτα τοιμῶν· θέλων Θεός ὁ Πατήρ, ἢ μὴ θέλων. Καὶ ὅπως ἀποφεύξῃ τὸ σὺν περιδείξιον. Εἰ μὲν δὴ θέλων, πότε τοῦ θέλων ἠρημένος; Οὐ γὰρ πρὶν εἶναι· οὐδὲ γὰρ ἦν τι πρότερον. Ἢ τὸ μὲν αὐτοῦ θελήσαν, τὸ δὲ θεληθῆναι; Μεριστὸς οὖν. Ἢ ὡς οὐ θελήσας καὶ οὗτος, κατὰ σέ, πρόβλημα; Εἰ δὲ οὐ θέλων, τί τὸ βιασάμενον εἰς τὸ εἶναι; Καὶ πῶς Θεός, εἰ βεβίασται, καὶ ταῦτα οὐκ ἄλλο τι, ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι Θεός; Ἢ ὡς οὖν, φησὶ (58), γεγέννηται; Ἢ ὡς ἐκτίσται, εἴπερ ἐκτίσται κατὰ σέ; Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἀπορίας. Τάχα ἂν εἴποις,

quo modo, cui vis allata est, Deus esse potest? Si autem volens, ergo Filius, voluntatis est Filius. Quo igitur modo ex Patre progenitus est? Ita novam quamdam matrem, voluntatem, patris loco committuntur. In hoc quidem argumento, primum hoc scitum ac lepidum est, quod a passione illa, quam tantopere urgebant, abscedentes, ad voluntatem confugiunt; non enim passio est voluntas. Deinde 527 videamus, obsecro, quam vim habeat quod dicunt. Optimum autem fuerit, prius eum ipsis pedem propius conferre. Dic ergo ipse, quisquis es, qui temere, quidquid libido tua tulerit, effutis. Ex volente patre tuo procreatus es, an nolente? Si ex nolente, vis ergo ei allata est. O indignum facinus! Et quis tandem ei vim attulit? Non enim profecto naturam dixeris. Nam ei quoque sua constat castitas. Si autem ex volente patre, pater tibi propter paucas syllabas perii: voluntatis siquidem filius, ac non patris exististi. Sed ad Deum et creaturas transeo, ac tuammet questionem sapientiae tuae admoveo. Volensne Deus universam hanc rerum molem condidit, an nolens et coactus? Si coactus, hic quoque vis adhibita, et quidam qui vim adhibuit. Si autem volens, orbantur Deo, tum aliae creature, tum in prae caeteris, qui tales ratiocinationes, talesque verborum captiones excogitant. Intermedia quippe voluntate a Creatore disjunguntur. Verum aliud, ni fallor, est volens, aliud voluntas: aliud gignens, aliud generatio: aliud qui loquitur, aliud sermo, nisi forte temulenti simus. Horum enim alterum est, is qui movet, alterum velut motus ipse. Non ergo voluntatis est, volitum (neque

enim alterum est, is qui movet, alterum velut motus ipse. Non ergo voluntatis est, volitum (neque enim hoc prorsus sequitur); nec generationis, quod genitum est, nec locutionis, quod auditum est, sed volentis, et gignentis, et loquentis. At quae in Deo considerantur, supra haec quoque omnia sunt, utpote cui generatio fortasse sit ipsa gignendi voluntas; verum nihil est intermedium, si modo hoc quoque omnino admittimus, ac non potius statuimus generationem hanc voluntate sublimiorem et praestantioiorem esse.

VII. Visne in Patrem quoque ipsum cavillis nonnihil ludam? Tu mihi ansam talia audendi praebes. Pater itaque vel volens Deus est, vel nolens. Ac vide qua tandem ratione scitum illud tuum et acutum argumentum effugies. Si volens, quando velle coepit? Non enim priusquam esset. Neque enim prius quidquam erat. An partim in eo quiddam fuit quod voluit, partim quiddam quod in voluntatem cecidit? Divisibilis igitur erit. Quid autem afferri poterit, quin juxta tuam argumentandi rationem, ipse quoque voluntatis fetus sit? Quod si nolens, quis cum coegit ut esset? Quo etiam modo

(46) *ἠάθεος*. Sic tres Regg., sex Colb., Or. 1, Par. In ed., πάθος, « passionis. »

(47) *Θέλησας*. Quinque Colb., θέλησις.

(48) *Θελησέως*. Tres Regg., quatuor Colb., et Or. 1, θελήματος.

(49) *Τῆ σῆ σοφίᾳ*. Haec ironice dicta.

(50) *Ὁ Θεός*. Deest ὁ in pluribus codd.

(51) *Ἐπὶ τῶν ἄλλων*. Sic tres Regg., et sex Colb. Deest πρὸ in ed.

(52) *Θελησεί*. Coisl. θελήσις.

(53) *Ἐτερον, οἶμαι, θέλων ἐστὶ*. Sic tres Regg.,

et Or. 1. In ed., ἕτερον ἐστὶν, οἶμαι, θέλων.

(54) *Ὁ κινούμενος*. Sic omnes codd. In ed., οὐ κινούμενος.

(55) *Τὸ θεληθῆναι*. « Volitum. » Haec voce utuntur Scholastici, ad significandum voluntatis objectum.

Bill. « Illud quod in voluntatem cecidit: »

(56) *Γεννῶντος*. Sic Reg. a, aliique. In ed., γεννήσαντος.

(57) *Δεξιόμεθα*. Or. 1, Bas., etc., δεξιόμεθα.

(58) *Φησὶ*. Deest in pluribus Regg., et Or. 1.

Deus, si coactus est; et coactus quidem non ad aliud quidquam, quam ad **528** hoc, ut Deus esset? Quomodo, inquis, Filius genitus est? Verum, tu quoque responde, quomodo creatus est? siquidem, ut ipse asseris, creatus est. Nam id quoque eadem sermone. At nondum rem totam expedis. Quomodo explicandam adhuc tibi superest. Neque enim homo

VIII. Quomodo ergo, inquis, genitus est? Haud magna esset hæc generatio, si a te percipi posset, quippe qui ne tuam quidem noris, aut certe exiguam quamdam partem percepisti, quantumque te dicere pudeat. Et postea eam plene tibi cognitam esse censes? Magnus tibi labor prius subeundus est, quam ut rationes eas invenias, quibus constitutus, formatus, ac manifestatus fueris, quibus etiam anima cum corpore, mens cum anima, ratio cum mente quasi vinculis quibusdam astringatur: tum quomodo corpus moveatur, et augeatur, atque alimentum ipsi assimiletur: ad hæc quæ sit sensuum ratio, quæ memoria, quæ reminiscentiæ, rerumque cæterarum, ex quibus constas: ac præterea que conjunctim utriusque partis sint, quæ divisa et separata, quæ rursus a se invicem accipiant. Quæ enim temporis progressu perfectionem suam consequuntur, eorum certe rationes ipsæ simul cum generatione existerent. Dicās, velim, quæ sint hæc rationes; sed ne tum quidem de Dei generatione pertracta. Nec enim id periculo vacat. Si enim tuam cognoscis, non protinus sequitur, Dei quoque generationem tibi cognitam et exploratam esse. Si autem tua tibi ignota est, quo tandem modo Dei generatio tibi nota erit? Quanto enim difficilius est Dei naturam, quam hominis, indagare, tanto quoque difficilius percipi potest superna illa et divina generatio, quam tua. Quod si, quia eam cognitione assequi nequis, idcirco ne genitum quidem esse contendis, tempus jam tibi fuerit, multa, quæ tu minime percepisti, atque ante omnia Deum quoque ipsum, e rerum natura delere atque obliterare. Neque enim, quid tandem sit, explicare potes, quamlibet audax sis, atque in supervacaneis rebus strenuus et magnanimus. Tuas illas fluxiones, et divisiones, et sectiones prius abijce, ac de incorporea illa natura, quasi de corporea, disputare desine; atque ita fortasse dignum aliquid generatione divina concipere animo queas. Quomodo genitus est? Idem enim indignabundus repeto. **529** Dei generatio silentii honore decoretur. Abundè magnum tibi est serere, eum genitum esse. Quo autem modo genitus sit, ne ipsis quidem angelis, nondum tibi intelligere concesserim. Vis declarem quomodo? Ut scit Pater, qui genuit, et Filius qui genitus est. Quod supra hæc est, nunc obtegatur, animique tui hebetudinem fugit.

IX. Sed argutari pergunt. Existentem, vel non existentem genuit Pater. O fuitiles nugas! Hæc enim mihi ac tibi conveniunt, qui partim eramus, ut Levi ille, in lumbis Abrahamæ¹², partim procreati

¹² Hebr. vii, 10 sqq.

(59) *Ὅτι*. Dec. I in Or. 4, aliisque pluribus.

(60) *Ἐτι*. Sic tres Regg., quinque Colb., Or. 1, et Comb. In ed., ἔν τι.

(61) *φιλοσοφίας*. Reg. iam, φιλοσοφίας. Or. 1, φιλοσοφίας.

(62) *Δυσχελεῖς τώτερος*. « Quanto enim difficilius est Deum per quasdam conjecturas, quam hominem comprehendere, » etc.

ἄ ὅτι (59) βουλήσει καὶ λόγῳ. Ἄλλ' οὕτω λέγειν τὸ πᾶν. Πῶς γὰρ ἔργου δύναμιν ἔσχεν ἢ βούλησις καὶ ὁ λόγος; Ἐτι (60) λέιπέται λέγειν. Οὐ γὰρ οὕτως ἀνθρώπος.

difficultate laborat. Dices fortasse, voluntate et enim operis vim voluntas et sermo habuerint? Hoc ita fabricatur.

II. Πῶς οὖν γεγεννηται; Οὐκ ἂν ἦν μεγάλη ἢ γέννησις, εἰ σοὶ κατελαμβάνετο, ἢς οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐπίστασι γέννησιν, ἢ μικρόν τι ταύτης κατελήφας, καὶ ὅσον ἀσχύνη λέγειν· ἔπειτα οἶσι τὸ πᾶν γινώσκουσιν; Ἡ δὲ ἂν κάμοις πρότερον, ἢ εὐροις λόγους συμπήξεως, μορφώσεως, φανερώσεως, ψυχῆς πρὸς σῶμα δεσμὸν, νοῦ πρὸς ψυχὴν, λόγου πρὸς νοῦν, κίνησιν, αὐξησιν, τροφῆς ἐξομοίωσιν, ἀσθησιν, μνήμην, ἀνάμνησιν, ἄλλα ἐξ ὧν συνέστηκασι· καὶ τίνα μὲν τοῦ συναμφότερου, ψυχῆς, καὶ σώματος· τίνα δὲ τὰ μεμερισμένα, τίνα δὲ ἅ παρ' ἀλλήλων λαμβάνουσιν. Ὡν γὰρ ὑστερον ἢ τελείωσις, τούτων οἱ λόγοι μετὰ τῆς γεννήσεως. Εἰπέ τίνας· καὶ μὴδὲ τότε φιλοσοφίας (61) Θεοῦ γέννησιν οὐ γὰρ ἀσφαλές. Εἰ μὲν γὰρ τὴν σὴν γινώσκεις, οὐ πάντως καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ μὴδὲ τὴν σὴν, πῶς τὴν τοῦ Θεοῦ; Ὅσοι γὰρ Θεὸς ἀνθρώπου δυσσεμαρτότερος (62), τοσοῦτω καὶ τῆς σῆς γεννήσεως ἀληπετέρα ἢ ἄνω γέννησις. Εἰ δὲ οὐ μὴ σοὶ κατελήφεται, διὰ τοῦτο οὐδὲ γεγεννηται (63), ὥρα σοὶ πολλὰ διαγράψαι τῶν ὄντων, ἃ μὴ κατελήφας, καὶ πρό γε πάντων (64) τὸν Θεὸν αὐτόν· οὐ γὰρ (65) ὅ τι ποτέ ἐστιν εἰπεῖν ἔχεις, καὶ εἰ λίαν τολμηρὸς εἰ, καὶ τὰ περιττὰ μεγαλόψυχος. Κατάβαλέ σου τὰς βεύσεις, καὶ τὰς διαιρέσεις, καὶ τὰς τομὰς, καὶ τὸ ὡς περὶ σώματος διανοεῖσθαι τῆς ἀτομάτου φύσεως· καὶ τάχα ἂν ἄξιόν τι διανοηθεῖς Θεοῦ (66) γεννήσεως. Πῶς γεγεννηται; Ἄλλιν γὰρ τὸ αὐτὸ φθέγγομαι δυσχεραίνων· Θεοῦ γέννησις σιωπῇ τιμάσθω. Μέγα σοὶ τὸ μαθεῖν, ὅτι γεγεννηται. Τὸ δὲ πῶς, οὐδὲ ἀγγέλους, μὴ ὅτι γε σοὶ ἐννοεῖν συγγορήσωμεν (67). Βούλει παραστήσω τὸ πῶς; Ὡς οἶδεν ὁ γεννήσας Πατὴρ, καὶ ὁ γεννηθεὶς Υἱὸς· τὸ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, νέφει κρύπτεται, τὴν σὴν διαφεύγον ἀμβλυωπίαν.

rebus strenuus et magnanimus. Tuas illas fluxiones, et divisiones, et sectiones prius abijce, ac de incorporea illa natura, quasi de corporea, disputare desine; atque ita fortasse dignum aliquid generatione divina concipere animo queas. Quomodo genitus est? Idem enim indignabundus repeto. **529** Dei generatio silentii honore decoretur. Abundè magnum tibi est serere, eum genitum esse. Quo autem modo genitus sit, ne ipsis quidem angelis, nondum tibi intelligere concesserim. Vis declarem quomodo? Ut scit Pater, qui genuit, et Filius qui genitus est. Quod supra hæc est, nunc obtegatur, animique tui hebetudinem fugit.

Θ. Ὅντα οὖν γεγέννηκεν, ἢ οὐκ ὄντα. Τῶν ληρημάτων! Περὶ ἐμὲ καὶ σὲ ταῦτα, οἷ τὸ μὲν τι ἤμεν, ὡσπερ ἐν τῇ ὁσφύϊ τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Αεὺ· τὸ δὲ γεγέννηκαμεν. Ὡσπερ ἐξ ὄντων, τόσπον τινὰ τὸ ἡμέτερον, καὶ

(65) *Οὐδὲ γεγεννηται*. Nempe, « Filius. »

(64) *Ἰσῶτων*. Reg. a, quinque Colb., ἀπάντων.

(65) *Ὅ γάρ*. Plures eodd., οὐδὲ γάρ.

(66) *Θεοῦ*. Comb., περὶ Θεοῦ.

(67) *Συγγορήσωμεν*. Duo Regg., Or. 4, et Comb., συγγορήσωμεν. Locus iste in Or. 4, aliisque pluribus sic legitur: οὐδὲ ἀγγέλους ἐννοεῖν, μὴ ὅτι γέ σοι νοεῖν συγγορήσωμεν.

οὐκ ἦντων· ἐναντίως παρὲ τὴν ἀρχέγονον ὕλην ὑπο-
 στασαν σαφῶς ἐξ οὐκ ἦντων, καὶν τινες (68) ἀγέννη-
 τον (69) ἀναπλάττωσιν. Ἐνταῦθα δὲ σύνδρομον τῶ
 εἶναι τὸ γεγενῆσθαι (70), καὶ ἀπ' ἀρχῆς. Ὡστε ποῦ
 θήσεις (71) τὸ ἀμφίροημον τοῦτο ἐρώτημα; Τί γάρ
 τοῦ ἀπ' ἀρχῆς προσβύτερον, ἢ ἐκεῖ ὄθμεν τὸ εἶναι
 ποτε τοῦ Ἰού, ἢ τὸ μὴ εἶναι; Ἀμφοτέρως γάρ τὸ,
 ἀπ' ἀρχῆς, λυθῆσεται· εἰ μὴ σοι καὶ ὁ Πατήρ, πάλιν
 ἐρωτώντων ἡμῶν, ἐξ ἦντων, ἢ ἐξ οὐκ ἦντων, κινδύ-
 νεύσειεν ἢ οἷς εἶναι, ὃ μὲν προῶν, ὃ δὲ ὄν, ἢ ταυτὸν
 τῶ Ἰῶ παθεῖν, ἐξ οὐκ ἦντων εἶναι, διὰ τὰ σὰ τῶν
 ἐρωτημάτων παλγνα, καὶ τὰς ἐκ ψάμμων (72) οἰκο-
 δομὰς, αἱ μὴδὲ κούραις ἴστανται. Ἐγὼ μὲν οὖν οὐδέ-
 τερον τούτων δέχομαι, καὶ τὴν ἐρώτησίν φημι τὸ
 ἄτοπον ἔχειν, οὐχὶ τὸ ἄτορον τὴν ἀπάντησιν. Εἰ δὲ
 σοὶ (75) φαίνεται ἀναγκαῖον εἶναι τὸ ἕτερον ἀλη-
 θεύειν ἐπὶ παντός, κατὰ τὰς σὰς διαλεκτικὰς ὑπολή-
 φεις, δέξαι μού τι μικρὸν ἐρώτημα· Ὁ χρόνος ἐν
 χρόνῳ, ἢ οὐκ ἐν χρόνῳ; Εἰ μὲν οὖν ἐν χρόνῳ, τίνοι
 τούτῳ; καὶ τί παρὰ τοῦτον ὄντι; καὶ πῶς περιέχοντι;
 Εἰ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ, τίς ἢ περιττὴ σοφία, χρόνον εἰς-
 ἀγειν ἔχρονον; Τοῦ δὲ, Νῦν ἐγὼ ψεύδεσμαι, ὅδς τὸ
 ἕτερον, ἢ ἀληθεύσειαι (74) μόνον, ἢ ψεύδεσθαι· οὐ
 γὰρ ἀμφοτέρα ὁύσομεν. Ἄλλ' οὐκ ἐνδέχεται. Ἡ γὰρ
 ψευδόμενος ἀληθεύσει, ἢ ἀληθεύων ψεύσεται· πᾶσα
 ἀνάγκη. Τί οὖν θαυμαστόν, ὥσπερ ἐνταῦθα συμβαί-
 νει τὰ ἐναντία, οὕτως ἐκεῖτα ἀμφοτέρα ψεύδεσθαι,
 καὶ οὕτω σοι τὸ σοφὸν ἡλίθιον ἀναφανήσεται; Ἐν
 εἶ μοι λύτον τῶν αἰνιγμάτων· Σσαυτῶ δὲ γεννημένῳ
 πατρὸς; πάροι δὲ νῦν; ἢ οὐδέτερον; Εἰ μὲν γὰρ καὶ
 πατρὸς, καὶ πάροι, ὡς τίς, καὶ τίνοι; καὶ πῶς ὁ εἰς
 ἄμφο γεγόνατε; Εἰ δὲ μηδέτερον τῶν εἰρημένων,
 πῶς σσαυτοῦ (75) χωρίζῃ; καὶ τίς ἢ αἰτία τῆς δια-
 ζεύξεως (76); Ἄλλ' ἀπαίδευτον τὸ (77) παρὲ τοῦ ἐνός,
 εἰ ἑαυτῶ πάρεστιν, ἢ αἰ, πολυπραγμονεῖν. Ταῦτα
 γὰρ ἐπ' ἄλλων, οὐχ ἑαυτοῦ λέγεται. Ἀπαίδευτότερον,
 εὔθεθ, τὸ ἀπ' ἀρχῆς γεγεννημένον (78), εἰ τὴν πρὸ
 τῆς γεννήσεως, ἢ οὐκ ἦν, διευθύνεσθαι. Οὕτως γὰρ
 περὶ τῶν χρόνῳ διακριτῶν ὁ λόγος.

τίβι? An neutrum 530 horum? Si enim aderes, et ades, quisnam tandem, et cui? Et quomodo unus duo effectus es? Si autem neutrum horum quæ diximus, quomodo a teipso disjungeris? Et quæ disjunctionis hujusce causa? Sed ineptum est, necne, curiosus inquirere. Hæc enim de aliis, non de seipso dicuntur. Ineptius, mihi crede, est, id, quod a principio erat, utrum ante generationem disputatio iis demum convenit, que tempore dividi possunt.

I. Ἄλλ' οὐ ταυτὸν, φησί, τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεν-
 νητόν. Εἰ δὲ τοῦτο (79), οὐδὲ ὁ Υἱὸς τῶ Πατρὸς ταυ-
 τόν. Ὅτι μὲν φανερώς ὁ λόγος οὕτως ἐκβάλλει τὸν
 Ἰῶν τῆς θεότητος, ἢ τὸν Πατέρα, τί χρὴ λέγειν; Εἰ
 γὰρ τὸ ἀγέννητον οὐσία Θεοῦ, τὸ γεννητόν οὐκ οὐσία·
 εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐκεῖνο. Τίς ἀντιρετὸς λόγος; Ἐλοῦ τοί-

A sumus; ac proinde partim ex entibus, partim ex non entibus sumus: contra quam in primaigena illa materia accidit, quæ haud dubie ex non ente procreata est, utenique eam nonnulli æternam esse confingant. At hic generatio cum essentia ipsa concurret, atque a principio existit. Ubi ergo anceps illud tuum, atque utrinque præceps argumentum pones? Quid enim eo, quod a principio erat, antiquius esse potest, ut illic tempus colloceamus, vel quo erat Filius, vel quo non erat? Utroque enim modo illud, a principio, dissolvetur et evertetur, nisi forte tibi quoque Pater, percunctantibus rursus nobis, ex entibusne, an ex non entibus sit, bis esse periclitetur, alter nimirum præexistens, alter existens; aut certe propter ludieras tuas interrogationes, atque ex arena constructas domos, quæ ne levibus quidem ventis resistere possunt, idem ei, quod Filio, accidat, hoc est, ex non ente sit. Ego quidem neutrum horum admitto, quæstionemque hanc tuam absurditatis multum, difficultatis nihil habere aio. Quod si tu juxta tuas dialecticas sententias in omni argumento alteram disjunctionem veram esse oportere existimas, parvam quamdam interrogatunculam a me accipe. Tempus estne in tempore, an non? Si in tempore, quo tandem? Quidque supra hoc existente? Ac quomodo hoc continente? Si autem non in tempore, que hæc eximia sapientia, tempus temporis expers inducere? Age, hujus sermonis, Nunc ego mentior, da alterum, aut duntaxat verum esse, aut falsum: non enim utrumque dabimus. Atqui nullo modo hoc fieri potest. Vel enim mentiens verum dicit, vel mentietur verum dicens. Ita prorsus necesse est. Quid igitur mirum, si quemadmodum hic contraria concurrunt, ita etiam illie utraque pars a vero aberret, atque ita scitum illud et eruditum tuum argumentum stultum atque ineptum appareat? Ac velim mihi hoc etiam ænigma solvas: Aderasne tibi cum gignereris? Adesue etiam nunc

et ades, quisnam tandem, et cui? Et quomodo unus duo effectus es? Si autem neutrum horum quæ diximus, quomodo a teipso disjungeris? Et quæ disjunctionis hujusce causa? Sed ineptum est, inquires, cum de uno disputatur, adsitne sibi, necne, curiosus inquirere. Hæc enim de aliis, non de seipso dicuntur. Ineptius, mihi crede, est, id, quod a principio erat, utrum ante generationem disputatio iis demum convenit, que tempore dividi possunt.

X. At enim, inquit, non idem sunt genitum et ingenitum; ac proinde, nec Filius eum Patre idem est. Quid opus est dicere, hoc argumento vel Patrem, vel Filium a divinitate manifeste submoveri? Si enim ingenitum essentia Dei est, profecto genitum essentia non erit: aut si hoc, pro-

(68) *Τίτες*. Plato in *Timæo*, et Aristoteles hic designantur.

(69) Ἀγέννητον. Or. 1, ἀγέννητον.

(70) *Τῶ εἶναι τὸ γεγενῆσθαι*. Reg. a, τὸ εἶναι τῶ γεγενῆσθαι.

(71) *Θήσεις*. Or. 1, θέσεις.

(72) *Ψάμμων*. Comb., ψάμμων.

(73) *Εἰ δὲ σοί*, etc. « Si tibi necessarium esse

videtur alterum ubique verum, » etc.

(74) *Ἡ ἀληθεύεσθαι*. Deest ἢ in duobus Regg.

(75) *Σσαυτοῦ*. In nonnullis, ἑαυτοῦ.

(76) *Τῆς διαζεύξεως*. Sic plures Regg. et Or. 1. Deest τῆς in ed.

(77) *Τό*. Deest in pluribus eodd.

(78) *Γεγεννημένον*. « Quod genitum erat. »

(79) *Εἰ δὲ τοῦτο*. « Quod si ita est. »

cul dubio non illud. Quis enim est qui contrarium A
disputando tueri queat? Quamobrem, utram e
duabus impietatibus malis, elige, o nove theologe,
siquidem impiam doctrinam omnino amplecti tibi
propositum est. Deinde, quomodo ingentum et ge-
nitum non idem esse dicis? Si per hæc verba nihil
aliud intelligis, quam id quod increatum et quod
creatum, in eadem ipse quoque sum sententia.
Neque enim natura idem est quod principio caret,
et quod procreatum est. Sin autem his verbis eum,
qui genuit, et eum, qui genitus est, accipis, hand-
quaquam recte id abs te dicitur. Idem enim
omnino esse necesse est. Hæc quippe geniti natura
est, ut idem, si naturam spectes, sit eum eo qui
genuit. Vel ad hunc rursus modum agamus: Quid
per ingentum ac genitum intelligis? Si ipsam in- B
geniti et geniti proprietatem, non idem sunt. Sin
autem ea, quibus hæc insunt, quid vetat quominus
idem sint? Quandoquidem quod insipiens est, et
sapientis, inter se quidem non idem sunt; verum
circa eundem hominem considerantur: nec substantias scindunt,
sed circa eandem substantiam scinduntur. Quid? An etiam
immortalitas, et innocentia, et immutabilitas, essentia
Dei sunt? At si ita est, multæ Dei essentiæ erunt, non una:
aut certe compositus ex his Deus erit. Neque enim
hæc citra compositionem esse queunt, si modo essentiæ sunt.

XI. Hæc quidem hand dicunt. Communia quippe
aliorum quoque sunt. Quod autem solius Dei est,
ipsique proprie **531** convenit, hoc ipsi essentia
est. Atqui solius Dei ingentum esse, minime illi
concesserint, qui materiam quoque et formam, ut
ingentis, induxerunt. Manichæorum enim tenebras
longius adhuc projiciamus. Sed sit sane solius Dei
ingentum. Quid Adam? Nonne solus a Deo effictus
est? Maxime, inquires. Utrum ergo solus quoque
homo? Minime. Quare? Quia effictio humanitas
non est. Nam is quoque, qui progenitus est, homo
est. Eodem modo nec ingentum solum Deus est,
etsi solius Patris. Verum admitte etiam eum qui
genitus est, Deum esse. Ex Deo quippe est, quam-
libet tu ingenito faveas. Ad hæc quomodo Dei essen-
tiam dicis, non ejus, quod est, positionem, sed
ejus, quod non est deductionem? Vox enim ingentis
significat, eum quidem generationis expertem esse,
non autem declarat quidnam natura sua sit id quod
generatione caret. Quænam ergo est Dei essentia?
Tunc est dementiæ hoc dicere, qui generationem
quoque ipsam anxie persecutaris: nobis autem

νων τῶν ἀσθεσιῶν ὑποτέραν βούλει, ὃ καινὸν (80) Θεο-
λόγε, εἴπερ ἀσθεῖν πάντως ἐσπούδακας. Ἐπειτα,
πῶς οὐ ταυτὸν λέγεις (81) τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεν-
νητόν; Εἰ μὲν τὸ μὴ ἐκτισμενόν, καὶ ἐκτισμένον, κά-
γὼ δέχομαι· οὐ γὰρ ταυτὸν τῆ φύσει τὸ ἀναρχόν καὶ
τὸ κτιζόμενον. Εἰ δὲ τὸ γεγεννηκὸς, καὶ τὸ γεγεννη-
μένον, οὐ ταυτὸν λέγεις, οὐκ ὀρθῶς λέγεται. Ταυτὸν
γὰρ εἶναι πᾶσα ἀνάγκη· αὐτὴ γὰρ φύσις γεννήτορος
καὶ γεννήματος (82), ταυτὸν εἶναι τῷ γεγεννηκῶτι
κατὰ τὴν φύσιν τὸ γέννημα (83). Ἦ οὕτω πάλιν·
Πῶς λέγεις τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητόν; Εἰ μὲν
γὰρ (84) τὴν ἀγεννησίαν αὐτῆν καὶ τὴν γέννησιν, οὐ
ταυτὸν (85)· εἰ δὲ οἷς ὑπάρχει ταῦτα, πῶς οὐ ταυ-
τόν; Ἐπεὶ καὶ τὸ ἀσφόν, καὶ τὸ σοφόν, ἀλλήλοις μὲν
οὐ ταυτὰ, περὶ ταυτὸν δὲ τὸν ἀνθρώπον· καὶ οὐκ οὐ-
σίας τέμνει, περὶ δὲ τὴν αὐτὴν οὐσίαν τέμνεται. Ἦ
καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἄκακον, καὶ τὸ ἀναλλοίωτον
οὐσία Θεοῦ; Ἄλλ' εἰ τοῦτο, πολλὰ οὐσία Θεοῦ, καὶ
οὐ μία· ἢ σύνθετον ἐκ τούτων τὸ Θεῖον· οὐ γὰρ ἀσυν-
θέτως ταῦτα, εἴπερ οὐσία.

ΙΑ'. Ταῦτα μὲν οὐ φασί· κοινὰ γὰρ καὶ ἄλ-
λων (86). Ὁ δὲ μόνου Θεοῦ καὶ ἴδιον, τοῦτο οὐσία.
Οὐκ ἂν μὲν συγχωρήσαιεν εἶναι μόνου Θεοῦ τὸ ἀγέννη-
τον, οἱ καὶ τὴν ὕλην (87) καὶ τὴν ἰδέαν συνεισάγοντες,
ὡς ἀγέννητα. Τὸ γὰρ Μανιχαίων πορρωτέρω βίψομεν
σκότος (88). Πλὴν ἔστω μόνου Θεοῦ. Τί δὲ ὁ Ἀδάμ;
οὐ μόνος πλάσμα Θεοῦ; Καὶ πάνου, φήσεις. Ἄρ' οὖν
καὶ μόνος ἄνθρωπος; Οὐδαμῶς. Τί δὴ ποτε; Ὅτι
μὴ ἀνθρωπότης (89) ἢ πλάσις· καὶ γὰρ τὸ γεννηθὲν,
ἄνθρωπος. Οὕτως οὐδὲ τὸ ἀγέννητον μόνον Θεός, εἰ
καὶ μόνου Πατρός. Ἀλλὰ δέξαι καὶ τὸ γεννητόν εἶναι
Θεόν· ἐκ Θεοῦ γὰρ, εἰ καὶ λίαν εἶ φιλαγέννητος.
Ἐπειτα, πῶς οὐσίαν Θεοῦ λέγεις, οὐ τὴν τοῦ ὄντος
θέσιν, ἀλλὰ τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἀναίρεσιν; Τὸ γὰρ μὴ
ὑπάρχειν αὐτῷ γέννησιν, ὁ λόγος δηλοῖ, οὐχ ὃ τὴν
φύσιν ἐστὶ παρίστησιν, οὐδ' ὃ ὑπάρχει (90) τὸ μὴ
ἔχον γέννησιν. Τίς οὖν οὐσία Θεοῦ; Τῆς σῆς ἀπονοίας
τοῦτο λέγεις, ὃς πολυπραγμονεῖς καὶ τὴν γέννησιν·
ἡμῖν δὲ μέγα, κἂν (91) εἴποτε καὶ εἰς (72) ὕστερον
τοῦτο μάθοιμεν, λυθέντος ἡμῖν τοῦ ζῆφου καὶ τῆς πα-
χύτητος, ὡς ἡ τοῦ (93) ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις. Τοῦτο
μὲν οὖν καὶ νοεῖσθω, καὶ ἐπιζήσθω τοῖς ἐπὶ τούτῳ

(80) Καινὸν. Tres Coll., Coisl. 1 et Or. 1, καινέ, «vare.»

(81) Οὐ ταυτὸν λέγεις. Hæc desunt in pluribus Regg. et Coll., ac in Or. 1.

(82) Αὐτὴ γὰρ φύσις γεννήτορος καὶ γεννή-
ματος. « Hæc quippe gignentis et prolis natura est,
ut idem per naturam cum gignente sit: » quod na-
tura scilicet, ratione generationis, utrique com-
munis sit. Deest γεννήτορος in tribus Regg., quin-
que Coll. et Or. 1, nec Billius agnoscit.

(83) Τὸ γέννημα. Deest in duobus Regg. et
quinque Coll.

(84) Εἰς. Deest in duobus Regg. et Or. 1.

(85) Ταυτὸν. Comb., τὸ αὐτόν.

(86) Κοινὰ γὰρ καὶ ἄλλων. « Hæc quippe aliis

etiam communia sunt, » nimirum, angelis, quibus
convenit quoque immortalitas, innocentia et im-
mutabilitas.

(87) Οἱ καὶ τὴν ὕλην. Platonem carpit.

(88) Βίψομεν σκότος. Or. 1, secunda manu,
βίψομεν. Manihei, juxta Eliam, « tenebras ingeni-
tas » agnoscabant.

(89) Μὴ ἀνθρωπότης, etc. « Humanitas in hoc
sita non est, ut quis effictus sit. »

(90) Οὐδ' ὃ ὑπάρχει. Sic duo Regg., Coisl. 1, Or.
1, etc. Deest ὃ in ed.

(91) Κἂν. A Combelsia rejicitur.

(92) Καὶ εἰς. Deest εἰς in Reg. a.

(93) Ὡς ἡ τοῦ. Coisl. 1, ὡς, φησὶν, ἡ τοῦ.

καθαιρομένους. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν θαρσύνωμεν (94), ὅτι εἰ καὶ μέγα τῷ Πατρὶ, τὸ μηδαμῶθεν ἐοικῆσθαι, οὐκ ἔλαττον τῷ Υἱῷ, τὸ ἐκ τοιοῦτου Πατρὸς. Τῆς τε γὰρ τοῦ ἀνακτίου δόξης μετέχοι ἄν, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνακτίου, καὶ πρότεστι τὸ τῆς γεννήσεως πρᾶγμα τοσοῦτον, καὶ οὕτω σεβάσιμον (95) τοῖς μὴ πάντῃ χαμαιπετέσι (96) καὶ ὕλικοῖς τὴν διάνοιαν.

illius, qui causam a nullo habet, particeps est, quia ex tamque veneranda, iis utique, qui non omnino hui

IB'. Ἀλλ' εἰ ταυτὸν, φασί, ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ (97) κατ' οὐσίαν, ἀγέννητος δὲ ὁ Πατὴρ, ἔσται τοῦτο καὶ ὁ Υἱός. Καλλῶς, εἴπερ οὐσία Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, ἔν' ἦ τις καινὴ μίξις, γεννητοαγέννητον (98). Εἰ δὲ περὶ οὐσίαν ἢ διαφορὰ, τί τοῦτο, ὡς ἰσχυρὸν, λέγεις; ἢ καὶ σὺ πατὴρ τοῦ πατρὸς, ἵνα μηδὲν λείπη τοῦ σοῦ πατρὸς, ἐπειδὴ ταυτὸν εἰ κατ' οὐσίαν; ἢ δῆλον, ὅτι, τῆς ἰδιότητος (99) ἀκινήτου μενούσης, ζητήσομεν οὐσίαν Θεοῦ, ἥτις ποτὲ ἔστιν, εἴπερ ζητήσομεν; "Οὐτὶ δὲ οὐ ταυτὸν ἀγέννητον καὶ Θεός, ὥδε ἂν μάθοις. Εἰ ταυτὸν ἦν, ἔδει πάντως, ἐπειδὴ τινῶν Θεός ὁ Θεός, τινῶν εἶναι καὶ τὸ ἀγέννητον ἢ ἐπεὶ μηδὲν τὸ ἀγέννητον, μηδὲ τὸν Θεὸν εἶναι τινῶν ἢ γὰρ πάντῃ ταυτὰ, καὶ ὁμοίως ἐκφέρεται. Ἀλλὰ μὴ οὐ τινῶν τὸ ἀγέννητον, τινῶν γάρ; καὶ τινῶν Θεός ὁ Θεός, πάντων γάρ. Πῶς οὖν ἂν εἴη ταυτὸν Θεός καὶ ἀγέννητον; Καὶ πάλιν, ἐπειδὴ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητὸν ἀντίκειται ἀλλήλοις, ὡς ἔξις καὶ στερήσις, ἀνάγκη καὶ οὐσίας εἰσαχθῆναι (1) ἀντικειμένως ἀλλήλαις, ὅπερ οὐ δέδοται. Ἡ, ἐπειδὴ πάλιν αἱ ἔξεις τῶν στερήσεων πρότεραι, καὶ ἀναιρετικαὶ τῶν ἔξεων αἱ στερήσεις, μὴ μόνον προσθετέραν εἶναι τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὴν τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναιρουμένην ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ὅσον ἐπὶ ταῖς σαῖς ὑποθέσει.

Aut rursus, quoniam habitus privationibus priores sunt, ac privationes habitus ipsos extinguunt, non solum antiquior erit Filii essentia, quam Patris, sed etiam, juxta hypotheses tuas, a Patre extinguetur, ac de medio tolletur.

II'. Τίς ἐστὶ λόγος αὐτοῖς τῶν ἀφύκτων; Τάχα ἂν ἐπ' ἐκείνο καταφύγοιν τελευταῖον, ὡς εἰ μὲν οὐ πέπτωται τοῦ γεννῆν ὁ Θεός, ἀτελής ἢ γέννησις. Καὶ τότε παύσεται; εἰ δὲ πέπτωται, πάντως καὶ ἤρξατο. Πάλιν οἱ σωματικοὶ τὰ σωματικά (2). Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν αἰδῶν αὐτῷ τὸ γεννησθαι ἢ μὴ, οὕτω λέγω, ἕως ἂν τὸ, Ἡρὸ πάντων βουρῶν γεννᾷ με, ἀκριθέστερον (3) ἐπισκέψωμαι. Οὐχ ὁρῶ δὲ, τίς ἢ ἀνάγκη τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ ἤρξαι κατ' αὐτοῦς τὸ παυόμενον, οὐκ ἤρξαι πάντως τὸ μὴ παυόμενον. Τί τοίνυν ἀποφανοῦνται περὶ ψυχῆς, ἢ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως; εἰ μὲν ἤρξαι, καὶ παύσεται ἢ εἰ δὲ οὐ παύσεται, δῆλον, ὅτι κατ' αὐτοῦς οὐδὲ ἤρξαι. Ἀλλὰ μὴ καὶ ἤρξαι,

¹³ I Joan. iii, 2. ¹⁴ Tit. i, 2. ¹⁵ Prov. viii, 25.

(94) *Θαρσύνωμεν*. Duo Regg., Or. I et Comb., *θαρσύνωμεν*.

(95) *Σεβάσιμον*. Reg. a, *σεμνόν*.

(96) *Χαμαιπετέσι*. Coisl. I, *χαμηροπέσι*.

(97) *Τῷ Πατρὶ*. Deest in Reg. bm.

(98) *Γεννητοαγέννητον*. Bill. ad marg., *γέννητον*.

abunde magnum atque amplum fuerit, si in posterum quoque discamus, soluta videlicet hae caligine et crassitie ¹³, ut pollicitus est is, qui non mentitur ¹⁴. Ergo hoc ab his, qui ad eam rem sese perpurgant, cogitetur, ac speretur. Nos autem hoc dumtaxat dicere non dubitabimus, si magnum Patri est a nullo profectum esse, non minus illustre Filio esse, ex tali Patre proditisse. Nam praeterquam quod gloria eo est, accedit etiam generationis deus, res tanta, provoluti sunt, crassoque animo praediti.

XII. Sed si Filius, inquit, essentiae ratione idem eum Patre est, profecto, eum ingenuus sit Pater, ingenuus quoque Filius erit. Recte, si ingenuum essentia Dei esset, ut sic nova quaedam mistio esset genito-ingenuum. Cum autem hoc discrimen circa essentiam consideretur, quid tu hoc quasi firmum quiddam profers? An tu quoque patris pater es, ut nulla re a patre tuo supereris, quandoquidem essentia idem eum eo es? Nonne perspicuum est, proprietate fixa et stabili permanente, quaerendam nobis esse quae sit Dei essentia, si tamen ea ullo modo quaerenda est? Quod autem ingenuum et beyus idem non sint, hinc fere intelliges. Si enim idem essent, prorsus **532** oporteret, quoniam Deus quorundam Deus est, quorundam quoque ingenuum esse: aut contra, quoniam ingenuum nullius est, nec Deum quoque quorundam esse. Nam quae omnino eadem sunt, similiter etiam efferuntur. At ingenuum non quorundam est (quorum enim?), Deus vero quorundam Deus est, omnium quippe. Quo ergo modo idem erunt Deus et ingenuum? Ac rursus, quoniam ingenuum et genitum inter se opponuntur, ut habitus et privatio, substantias quoque inter se oppositas induci necesse est, quod nemo

XIII. Quid adhuc supere-t ex ineluctabilibus ipsorum, ut putant, argumentis? Fortasse ad illud postremum confugient: Si Deus gignendi finem non fecit, imperfecta est generatio. Et quando finem facturus est? Si autem gignere cessavit, omnino quoque coepit. Sic rursus crassi et corporis rebus affixi homines corporeas ratiocinationes afferunt. Ego vero sic respondeo: Sempiternumne sit Filio nasci, neene, nondum dico, quoadusque illud Scripturae: *Ante omnes colles gignit me* ¹⁵, accuratius expendero. Illud autem non video, quam necessarium sit hoc eorum argumentum. Si enim, ut ipsi aiunt, aliquando id coepit, quod finem habiturum

(99) *Ἰδιότητος*. Par., *ἀιδιότητος*.

(1) *Εἰσαχθῆναι*. Comb., *ἀντεἰσαχθῆναι*.

(2) *Οἱ σωματικοὶ τὰ σωματικά*. «Corporaei corporea.»

(3) *Ἀκριθέστερον*. Reg. bm, quatuor Colb. et Or. I, *ἀκριθῶς*.

est, profecto id non cœpit, quod finem non est habiturum. Quid ergo de anima vel de angelica natura pronuntiabunt? Si principium habuit, finem quoque habebit : si autem sine carebit, secundum eos utique principio quoque hanc caruisse constat. Atqui et principium habuit, nec unquam esse desinet. Falsum est itaque quod aiunt, id, quod finem habiturum est, principium quoque habuisse. Eminentiori doctrina nostra hæc est : Ut equi, et bovis, et hominis, ac denique uniuscujusque eorum rerum, quæ sub idem genus cadunt, eadem est definitio ; ac quidquid definitionis hujusce particeps est, hoc etiam proprie dicitur ; quidquid autem particeps non est, hoc vel non dicitur, vel certe improprie dicitur : eodem modo unam quoque Dei essentiam, et naturam, et appellationem esse, tametsi per eo-

καὶ οὐ παύσεται. Οὐκ ἄρα ἤρκεται κατ' αὐτοὺς τὸ παυσόμενον. Ὁ μὲν οὖν ἡμέτερος λόγος· Ὡσπερ ἵππου, καὶ βοῆς, καὶ ἀνθρώπου, καὶ ἐκάστου τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος, εἰς λόγος (4) ἐστίν· καὶ ὁ μὲν ἂν μετέξη τοῦ λόγου, τοῦτο καὶ κυρίως λέγεσθαι (5)· ὁ δ' ἂν μὴ μετέξη, τοῦτο ἢ μὴ λέγεσθαι, ἢ μὴ κυρίως λέγεσθαι· οὕτω δὲ καὶ Θεοῦ μίαν οὐσίαν εἶναι καὶ φύσιν, καὶ κλησίν, κἄν ἐπινοήσῃς τισὶ διαιρουμέναις συνδιαιρηταί καὶ τὰ ὀνόματα· καὶ ὁ μὲν ἂν κυρίως λέγηται, τοῦτο καὶ εἶναι Θεοῦ· ὁ δ' ἂν ἢ κατὰ φύσιν, τοῦτο καὶ ἀληθῶς ὀνομαζέσθαι· εἴπερ μὴ ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἐστὶν ἡμῖν ἡ ἀλήθεια. Οἱ δὲ, ὥσπερ δεδουκότες, μὴ πάντα κινεῖν κατὰ τῆς ἀληθείας, Θεὸν μὲν εἶναι τὸν Ὑῖὸν ὁμολογοῦσιν, ὅταν βεβαθῶσι τῷ λόγῳ καὶ ταῖς μαρτυρίαις (6)· ὁμῶνυμον δὲ καὶ μόνης κοινωνοῦντα τῆς κλήσεως.

gitationes quasdam distinctas, nomina quoque simul distinguantur : et quod quidem proprie dicitur, id etiam Deum esse ; et rursus quod natura sua sit, hoc quoque proprie nuncupari : siquidem non in nudis nominibus, sed in rebus nobis veritas sita est. At isti perinde ac pertimescant, ne quid adversus veritatem immotum relinquant, Deum quidem Filium esse fatentur, cum Scripturæ ac auctoritatum testimoniis opprimantur ; sed æquivoce Deum dici, ac nominis solius participem esse con-

XIV. Cum autem hanc ipsis objectionem subjiciamus : Quid ergo? non proprie Deus est Filius, quemadmodum id quod dictum est, non est animal? Quomodo ergo Deus, si Deus proprie non est? Respondent : Quid prohibet, quominus, et hæc æquivoca sint, et proprie utrumque dicatur? Ac nobis, et terrestrem, et marinum canem proferunt, qui, cum sub eodem nomine diversam significationem habeant, proprie tamen dicantur. (Est enim hujusmodi quoque species quedam inter æquivoca ; et si quid aliud, quod eadem appellatione utatur, ejusque peræque particeps sit, cum interim naturæ ratione dissideat.) At, vir optime, cum illic duas naturas sub eadem appellatione collocas, neutram altera præstantiorem introduces ; nec alteram priorem, alteram posteriorem ; nec denique alteram quæ magis, alteram quæ minus sit id quod esse dicitur. Neque enim quidquam conjunctum est, quod hanc ipsis necessitatem afferat. Non enim hic canis magis canis est, quam ille canis, hoc est, marinus magis quam terrestris, vel contra, terrestris magis quam marinus ; cur enim, aut qua ratione? Sed in rebus, diversis quidem illis, verum pari honore præditis, communis est appellatio. Illic vero, cum Deo venerationem adjungas, eumque supra omnem essentiam et naturam esse dicas (quod Dei solius est, et velut divinitatis natura), ac deinde Patri quidem hoc tribuas, Filium autem privas, atque subjicias, secundasque illi honoris et adorationis partes assignes, quavis verborum syllabis æqua-

14'. Ὅταν δὲ ἀνυποφέρωμεν αὐτοῖς, Τί οὖν ; οὐ κυρίως (7) Θεὸς ὁ Ὑῖός, ὥσπερ οὐδὲ ζῶον τὸ γεγραμμένον ; πῶς οὖν Θεός, εἰ μὴ κυρίως Θεός ; Τί γὰρ κωλύει, φασί, καὶ ὁμῶνυμα ταῦτα εἶναι, καὶ κυρίως ἀμφοτέρω λέγεσθαι ; Καὶ προσοίσουσιν ἡμῖν τὸν κύνα, τὸν χειρσαῖον, καὶ τὸν θαλάττιον, ὁμῶνυμά τε ὄντα, καὶ κυρίως (8) λεγόμενα (ἔστι γὰρ τι καὶ τοιοῦτον εἶδος ἐν τοῖς ὁμῶνυμοῖς· καὶ εἴτε τι ἄλλο τῇ αὐτῇ προσχρήται (9) προσχηρῶς, καὶ μετέχει ταύτης ἐπίσης, τῇ φύσει διεστηχός). Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν, ὧ βέλτεριστε, δύο φύσεις τίθεις ὑπὸ τὴν αὐτὴν προσχηρῶς, οὐδὲν ἀμείνω τὴν ἐτέραν τῆς ἐτέρας εἰσάγεις, οὐδὲ τὴν μὲν πρότερον, τὴν δὲ ὕστερον, οὐδὲ τὴν μὲν μᾶλλον, τὴν δὲ ἥττον ὄσαν τοῦθ' ὅπερ λέγεται. Οὐδὲ γὰρ τι συνέξεται τὸ ταύτην παρέχον αὐταῖς τὴν ἀνάγκην. Ὁ γὰρ ὁ μὲν μᾶλλον κύων, ὁ δὲ ἥττον τοῦ ἐτέρου κύων, οἷον ὁ θαλάττιος τοῦ χειρσαίου, ἢ ὁ χειρσαῖος ἔμπαλιν τοῦ θαλαττίου· διὰ τί γὰρ, ἢ κατὰ τίνα λόγον ; Ἄλλ' ἐν ὁμοίμοις πράγμασι καὶ διαφόροις, ἢ κοινωνία τῆς κλήσεως. Ἐνταῦθα δὲ τῷ Θεῷ παραξενυγὸς τὸ σεβάσμιον, καὶ τὸ ὑπὲρ πάσαν οὐσίαν εἶναι καὶ φύσιν, ὁ μόνου Θεοῦ καὶ οἰονεὶ φύσις θεότητος, εἴτα τῷ Πατρὶ μὲν τοῦτο διδοῦς, τὸν Ὑῖὸν δὲ ἀποστερεῶν καὶ ὑποτιθεῖς, καὶ τὰ δευτέρω νέμων αὐτῷ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνήσεως, κἄν ταῖς συλλαβαῖς χαρίζῃ τὸ ὅμοιον, τῷ πράγματι τὴν θεότητα περικόπτεις, καὶ μεταβαίνεις κακούργως ἀπὸ τῆς τῷ ἴσῳ ἐχούσης ὁμῶνυμίας, ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδέουσαν. Ὡστε ὁ γραπτὸς σοι, καὶ ὁ ζῶν ἄνθρωπος μᾶλλον, ἢ οἱ τοῦ ὑποδείγματος κύωνες τῇ θεότητι πλησιάζουσιν. Ἢ ὁδὸς (10) ἀμφοτέρω

Verbi divinitatem non est idonea.

(7) *Τί εἶν' ; οὐ*. Sic Reg. b, Comb., etc. In ed., *τί οὖν ὁ*.

(8) *Ὅντα, καὶ κηρῶς*. Sic Or. 1, aliique codd. In ed., *τὰ ὄντα κυρίως*.

(9) *Ἠρροσχηρῆται*. Comb., *προσκέχηρται*.

(10) *Ἢ ὁδὸς*, etc. « Vel largire utrique æqualem naturæ dignitatem, » etc. Nempe, ex suppositione

4) *Λόγος*. Tres Coll., *ἔρως*, « definitio. » Recte quidem ; atque hic etiam *λόγος* eandem significationem habere debet.

(5) *Λέγεσθαι*. Bas. ed., *λέγεται*.

(6) *Λόγῳ καὶ ταῖς μαρτυρίαις*. « Ex Scriptura et auctoritatibus. » Putamus hic « Scripturam sacram » per vocem *λόγῳ* significari ; non autem « rationem, » ut vertit Bill., quæ profecto ad asserendam

ροίς, ὡς περ τὴν κοινωνίαν τῆς κλήσεως, οὕτω δὲ καὶ τὴν ὁμοσιμίαν τῶν φύσεων (11), εἰ καὶ διαφόρους ταύτας εἰσάγεις· καὶ καταλείουκός σου τοὺς κύνας, οὓς ἐξεύρες κατὰ τῆς ἀνισότητος. Τί γὰρ ὕψελος τῆς ὁμοσιμίας, εἰ τὸ ἰσότημον μὴ ἔχοιεν (12) οἱ παρὰ σοῦ διαιρούμενοι. Οὐ γὰρ ἔν' (13) ἰσότημα δεῖξῃς, ἀλλ' ἴνα ἀνισότημα, πρὸς τὴν ὁμοσιμίαν, καὶ τοὺς κύνας κατέφυγες. Πῶς ἂν τις ἐλεγγθεῖ μάλλον, καὶ ἑαυτῷ μυχόμενος, καὶ θεοῦτι;

diversas eas inducis; atque ita canes illos tuos delevitatem 534 excogitasti. Quis enim homonymie fructus, si dignitate pares sint, qui a te dividuntur? Nec enim, ut eos honore æquales, sed ut dispares ostenderes, ad homonymiam illam, et canes con-

fugisti. Quonam modo quispiam magis convinci queat, et secum ipse, et cum divinitate pugnare? **ΠΕ.** Ἐὰν δὲ λεγόντων ἡμῶν, ὅτι τῷ αἰτίῳ μεῖζον ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ, προσλαθόντες τὴν, τὸ δὲ (14) αἰτίον φύσει, πρότασιν· ἔπειτα, τὸ μεῖζον τῆ φύσει, συνάγωσιν· οὐκ οἶδα πότερον ἑαυτοὺς παραλογίζονται, ἢ τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἀπλῶς (15), ὅσα κατὰ τινος λέγεται, ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου τοῦτοι βρῆθησεται· ἀλλὰ ὄθλον κατὰ τίνος, καὶ τίνα. Ἐπεὶ τί κολλοῦει καμὲ ταύτην πρότασιν ποιησάμενον, τὴν, ὅτι Ὁ Πατήρ μεῖζον τῆ φύσει, ἔπειτα προσλαθόντα τὸ, Φύσει δὲ οὐ πάντως μεῖζον οὐδὲ Πατήρ· ἐντεῦθεν συναγαγεῖν· τὸ μεῖζον οὐ πάντως μεῖζον· ἢ, Ὁ Πατήρ οὐ πάντως Πατήρ. Εἰ βούλει δὲ οὕτως· Ὁ Θεός, οὐσία· Ἡ οὐσία δὲ, οὐ πάντως Θεός· τὸ ἐξῆς αὐτὸς συνάγαγε (16)· Ὁ Θεός οὐ πάντως Θεός. Ἀλλ' οἶμαι, παρὰ τὸ πῆ (17) καὶ ἀπλῶς ὁ παραλογισμὸς οὗτος, ὡς τοῖς περὶ ταῦτα τεχνολογεῖν σὺνηθες. **Κ** Ἡμῶν γὰρ τὸ μεῖζον τῆ τοῦ αἰτίου φύσει διδόντων, αὐτοὶ τὸ τῆ φύσει μεῖζον ἐπάγουσιν· ὡς περ ἂν (18) εἰ καὶ λεγόντων ἡμῶν, ὅτι οὐ δεῖνα νεκρὸς ἄνθρωπος, ἀπλῶς ἐπήγον αὐτοὶ τὸν ἄνθρωπον.

Argumentatio, quod artis hujus studiosis usitatum est et familiare. Nam cum nos hanc vocem, *majus*, causæ naturæ tribuamus, inferunt ipsi, causam naturæ majorem esse. Quod perinde est, ac si dicentibus nobis : Hic mortuus homo ; inferrent ipsi : Ergo homo.

ΙΖ. Ἐκεῖνο δὲ πῶς παραδράμωμεν, οὐδενὸς ἤρτον τῶν εἰρημένων ὃν ἀξιάχαστον ; Ὁ Πατήρ, φησὶν, οὐσίας, ἢ ενεργείας ὄνομα· ὡς ἀμψιτέρωθεν ἡμᾶς διήσοντες. Εἰ μὲν οὐσίας φησομεν, συνητημένους ἐτεροούσιον εἶναι τὸν Υἱόν· ἐπειδὴ μία μὲν οὐσία Θεοῦ, ταύτην δὲ, ὡς οὗτοι, προκατελήφεν ὁ Πατήρ· εἰ δὲ ενεργείας, ποίημα σαφῶς ὁμολογήσαντας, ἀλλ' οὐ γέννημα· οὐ γὰρ ὁ ενεργῶν, ἔχει πάντως καὶ τὸ ενεργούμενον. **Κ** καὶ πῶς τῷ πεποιηθέντι ταυτὴν τὸ πεποιημένον, θαυμά-

litate ipsi largiaris, re ipsa tamen divinitatem ei amputas, ac veteratorie ab hoc homonymiæ genere, quod æqualitatem complectitur, ad genus illud transis, quod res æquales minime connectit. Ac proinde, ut quidem argumentari instituis, pietus ille ac vivus homo, ad divinitatem adumbrandam propius accedunt, quam canes, quos exempli causa proposuisti. Alioqui utrique, ut nomen commune, sic etiam parem naturæ dignitatem tribue, etiamsi veris, quos ad probandam Patris ac Filii inæqualitatem 534 fructus, si dignitate pares sint, qui a te dividuntur? ostenderes, ad homonymiam illam, et canes con-

fugisti. Quonam modo quispiam magis convinci queat, et secum ipse, et cum divinitate pugnare? **Β** **XV.** Jam si dicentibus nobis, Patrem, quantum ad causam, Filio majorem esse, ipsi hanc propositionem assumant : At causa natura ; posteaque conclusionem hanc subnectant : Ergo major natura ; haud scio, seipsosne potius, an eos, cum quibus disputant, captiosæ hæc argumentatione circumveniant. Neque enim simpliciter, quæcunque de aliquo dicuntur, etiam de eo, quod ipsi subjectum est, dicuntur ; sed perspicuum est de quo, et quemnam dicantur. Alioqui quid prohibet, quominus ipse quoque allata hæc propositione : Pater major natura est ; ac deinde assumpta altera : Natura autem non omnino major, neque Pater ; ita postremo concludam : Majus igitur non omnino majus ; vel, Pater non omnino Pater. Aut si mavis, ad hunc modum agam : Deus est essentia : Essentia non omnino est Deus ; quod sequitur ipse concludat : Ergo Deus non omnino Deus. Verum, ni fallor, ab eo, quod secundum rationem quamdam dicitur, ad id quod simpliciter dicitur, captiose progreditur hæc est et familiare. Nam cum nos hanc vocem, *majus*, causam naturæ majorem esse. Quod perinde est, ac si dicentibus nobis : Hic mortuus homo ; inferrent ipsi : Ergo homo.

XVI. Quomodo autem istud, quod certe non minori admiratione dignum est, quam quæ superius dicta sunt, præternittemus? Pater, inquit, vel essentia, vel actionis nomen est : sic enim nos utrinque ita strictos putant, ut nulla ratione eorum vinculis elabi possimus. Si enim essentia nomen esse dixerimus, assentiemur, ut existimant, Filium diversam a Patre essentiam habere : quandoquidem una sit Dei essentia, quam Pater, ut

Ennomianorum, et exemplo canum quod afferbant.

(11) *Φύσεων*. Par., aliique nonnulli codices, et Bas. ed., τῆς φύσεως.

(12) *Εἰ τὸ ἰσότημον μὴ ἔχοιεν*. « Delenda est, inquit Billius, particula negativa μὴ, quæ existit in Hervagianus codice. » Combelsius primum repugnavit, sed deinde concessit. Nos vero negativam hanc particulam minime delendam censemus. Gregorius enim Ennomianus refellens, ostendit propositum ab ipsis ὁμοσιμίας exemplum, ad æqualitatem quamdam specie tenus in personis servandam, ineptum esse ; et, quidquid nungitur, parem non habere honoris dignitatem, id quod ita dividunt : nec denique eo animo canum ὁμοσιμίαν ab ipsis inductam esse, ut vari dignitate esse personis ostenderent, sed ut

impares probarent.

(13) *Οὐ γὰρ ἔν'*. Sic Coisl. 1 et 3, Or. 1, Par., etc. Deest ἴνα in ed.

(14) *Δέ*. Deest in nonnullis.

(15) *Οὐ γὰρ ἀπλῶς*, etc. Schol. : Οὐ γὰρ ὅσα κατὰ τοῦ αἰτίου λέγεται, καὶ κατὰ τοῦ φύσει· « Non enim quæcunque de causa dicuntur, de eo etiam quod est natura dicuntur.

(16) *Συνάγαγε*. Duo Reg. et Or. 1, *σύναγε*.

(17) *Ἐὰν τὸ πῆ*. Reg. a, *παρατροπή*. Coisl. 4, *παρατροπή*.

(18) *Ὡς περ ἂν*, etc. Sic exponit Elias : « Perinde scilicet faciebant (Ennomiani), ac si dicerent : Hic vel ille homo mortuus non respirat : ergo omnis homo non respirat. Vel, Æthiops albus est dentibus : ergo totus albus est. »

censent, jam ante occupavit. Sin autem actionis, A creatum esse fatebimur, **535** non genitum. Uti enim est agens, illic quoque omnino id quod agitur esse necesse est. Ac mirari se dicent, quo pacto factum cum factore idem esse queat. Me quoque ipsum vehementer hæc distinctio vestra permoveret, si mihi duorum alterutrum necessario admitteandum esset, ac non potius, utraque disjunctionis parte vitata, tertium aliquid verius dicere liceret. Nec enim essentialis nomen est Pater, o viri acutissimi, nec actionis; sed relationem eam indicat, quam Pater erga Filium habet, vel Filius erga Patrem. Ut enim apud nos hæc nomina germanam quandam conjunctionem et necessitudinem declarant: ad eundem modum illic quoque genitorem ac genitum eandem naturam habere significant. Sed sit sane, in vestri gratiam, Pater essentialis nomen: Filium utique simul introducet, non autem removebit, et alienabit, ut et communes notiones ferunt, et ipsa horum nominum vis ac facultas. Sit etiam actionis, si ita videtur: nec si quem causam obtinebitis. Eodem enim modo dicimus hoc esset; etsi alioqui absurditate non caret hujusmodi

ζειν φήσουσιν. Σφόδρα ἄν ἠδέσθην ὑμῶν καὶ αὐτὸς τὴν διαίρεσιν, εἰ τῶν δύο διαφυγόντα, τρίτον εἰπεῖν ἀληθέστερον· ὅτι οὕτε οὐσίας ὄνομα ὁ Πατήρ, ὡ σοφώτατοι, οὕτε ἐνεργείας· σχέσεως δὲ καὶ τοῦ πῶς ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἢ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. Ὡς γὰρ παρ' ἡμῶν αἱ κλήσεις αὗται τὸ γνήσιον καὶ οἰκειὸν γνωρίζουσιν, οὕτω καὶ ἐκ τῆν τοῦ γεγεννημένου πρὸς τὸ γεγεννηκὸς ἄμορφαυαν σημαίνουσιν. Ἔστω δὲ, ὑμῶν χάριν, καὶ οὐσίας (19) τις ὁ Πατήρ· συνεισάξει τὸν Υἱὸν, οὐκ ἄλλοστρώσει, κατὰ τὰς κοινὰς ἐνομοίας (20), καὶ τὴν τῶν κλήσεων τούτων δύναμιν. Ἔστω καὶ ἐνεργείας, εἰ τοῦτο δοκεῖ· οὐδὲ οὕτω ἡμεῖς αἰρήσετε (21). Αὐτὸ δὲ (22) τοῦτο ἐνηργηκῶς ἂν εἴη τὸ ἄμορφοῦσιον, ἢ καὶ (23) ἄτοπος ἄλλως ἢ τῆς περὶ τοῦτο ἐνεργείας ὑπόληψις. Ὁρᾷς ὅπως ὑμῶν, καὶ κακομαχεῖν ἐθελόντων, τὰς στραφῶς διαφεύγομεν; Ἐπεὶ δὲ σου τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς στραφῶς ἄμαχον ἔγνωμεν, ἴδωμέν σου καὶ τὴν ἐκ τῶν θεῶν λογίον ἰσχύον, ἂν ἄσα δέξῃ κἀντεῦθεν πείθειν ἡμᾶς.

XVII. Nos quippe ex magnis et excelsis vocibus Filii divinitatem percipimus, ac prædicamus. Quibus tandem? His nimirum, Deus, Verbum, quod in principio erat, et cum principio, et principium: ut in his locis: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* ¹⁶; et, *Tecum principium* ¹⁷; et, *Qui vocat eam a generationibus principium* ¹⁸. Ad hæc Filius unigenitus dicitur: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit* ¹⁹. Via, Veritas, Vita, Lux: *Ego sum via, veritas et vita* ²⁰; et, *Ego sum lux mundi* ²¹. Sapientia, Potentia; *Christus Dei potentia et Dei sapientia* ²². Splendor, Character, Imago, Sigillum, ut in his verbis: *Qui cum sit splendor gloriæ* ²³; et, *Character substantiæ ipsius* ²⁴; et, *Imago bonitatis* ²⁵; et alio loco: *Quem Pater signavit Deus* ²⁶. Dominus, Rex, Ens, Omnipotens: *Pluit* **536** *Dominus ignem a Domino* ²⁷; et, *Virga directionis virguregni tui* ²⁸ et, *Qui erat, qui est, et qui venturus est omnipotens ille* ²⁹. Quæ perspicue de Filio dicuntur, sicut et alia plura, quæ eandem vim habent, quorum

ipsam egisse Patrem, ut consubstantialis ipsi Filius actionis opinio. Videsne quo pacto, quamlibet improbe ac maligne pugnare studeatis, captiones tamen vestras effugiamus? Quoniam autem invictum illud tuum in rationationibus et argutiis robur cognovimus, videamus jam quam vim in divinis oraculis positam habeas, si modo hinc quoque nobis

IZ'. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐκ μεγάλων καὶ ὑψηλῶν τῶν φωνῶν, τοῦ Υἱοῦ τὴν θεότητα καὶ κατελήφραμεν, κακηρύσσομεν. Τίνων τούτων; Τῆς Θεός, τῆς Λόγος, ἐν ἀρχῇ, ὁ μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἢ ἀρχῇ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· καὶ, Μετὰ τοῦ ἢ ἀρχῇ· καὶ, Ὁ καὶ ἄνω ἀπὸν ἀπὸ γενεῶν ἀρχῆν (21). Ἐπειδὴ Υἱὸς μονογενῆς, Ὁ μονογενῆς Υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κἀλαπον τοῦ Πατρός, ἐκείνος ἐξηγήσατο. Ὁδός, Ἀλήθεια, Ζωή, Φῶς· Ἐγὼ εἰμι ἡ εὐδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή· καὶ, Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Σοφία, Δύναμις· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία. Ἀπαύρασμα, Χαρακτήρ, Εἰκὼν, Σφραγίς· Ὁς ὢν ἀπαύρασμα τῆς δέξῆς· καὶ, Χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· καὶ, Εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος· καὶ, Τοῦτον γὰρ ὁ Πατὴρ ἐσφραγίσεν ὁ Θεός. Κύριος, Βασιλεὺς, ὁ ὢν, ὁ Παντοκράτωρ· Ἐξέρξε Κύριος πῆρ πὰρὰ Κυρίου· καὶ, Πάθεος εὐθύτητος, ἢ ἰάθεος τῆς βασιλείας σου· καὶ, Ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ὁ παντοκράτωρ. Σαφῶς περὶ τοῦ Υἱοῦ λεγόμενα, καὶ

¹⁶ Joan. i, 1. ¹⁷ Psal. cix, 5. ¹⁸ Isa. xli, 4. ¹⁹ Joan. i, 18. ²⁰ Joan. xiv, 6. ²¹ Joan. vii, 12. ²² I Cor. i, 24. ²³ Hebr. i, 5. ²⁴ ibid. ²⁵ Sap. vii, 26. ²⁶ Joan. vi, 27. ²⁷ Gen. xix, 24. ²⁸ Psal. xlii, 7. ²⁹ Apoc. i, 8.

(19) *Ὀὐσίας*. « Esto, Pater sit essentialis nomen. » Sic Reg. Cypr. Sic etiam legendum suadent, quæ sequuntur, ἔστω καὶ ἐνεργείας. In ed., οὐσίας. Bill. : « essentialis quædam. »
 (20) *Κατὰ τὰς κοινὰς ἐνομοίας*. « Quis enim, inquit Elias, tam fatuus, ut cogitet Filium alterius esse quam Patris naturæ? »
 (21) *Αἰρήσετε*. Sic plures Regg. et Colb., Or. 2 et Comb. In ed., ἐναρῆσετε.
 (22) *Αὐτὸ δὲ*. Reg. Cypr., aliique Reg. et Colb. αὐτὸ γὰρ.

(25) *Ἢ καὶ*. Tres Regg. et Or. 1, εἰ καὶ.
 (24) *Ὁ καλῶν ἀπὸν ἀπὸ γενεῶν ἀρχῆν*. In LXX legitur, ἀπὸ γενεῶν ἀρχῆς. « Qui vocat eam, » nempe, δικαιοσύνην, « justitiam, a generationum principio » Vulgata vero sic habet: « vorans generationes ab exordio. »— Adnotat Elias, inquit Billius, « in pluribus exemplaribus ἀρχῆς legi, non ἀρχῆς, ut idem sit, quod a generationibus sempiternis. Porro in ed. Bas. inseruntur sex linee quæ in nullis aliis codd. reperiuntur; et sane interpretem potius quam Gregorium ipsum redolent. »

ὅσα τῆς αὐτῆς τούτοις ἐστὶ δυνάμει, ὧν οὐδὲν ἐπι-
κτητον, οὐδὲ ὑπερῶν τῷ Ἰησοῦ προσγενόμενον, ἢ τῷ
Πνεύματι, ὡς περ οὐδὲ αὐτῷ τῷ Πατρὶ· οὐ γὰρ ἐκ
προσθήκης τὸ τέλειον (25). Οὐ γὰρ ἦν, ὅτε ἄλλοτος
ἦν· οὐδὲ ἦν, ὅτε οὐ Πατὴρ· οὐδὲ ἦν, ὅτε οὐκ ἄλλοτῆς,
ἢ ἄσφοτος, ἢ ἀδύνατος, ἢ ζωῆς ἐνδότης, ἢ λαμπρότη-
τος, ἢ ἀγαθότητος.

III. Σὺ δέ μοι καταρτίθῃαι πρὸς ταῦτα, τὰ τῆς ἀγνω-
μοσύνης (26) ῥήματα, τὸ θεός μου, καὶ θεός ὑμῶν, τὸ
μεῖζων, τὸ ἔκτισε, τὸ ἐποίησε, τὸ ἠγάσεν. Εἰ βούλει
δὲ, καὶ τὸ δοῦλον, καὶ τὸ ὑπήκουον τὸ δέδωκε, τὸ ἔμα-
θε, τὸ ἐντέταται (27), τὸ ἀπέσταται, τὸ μὴ δύναι-
σθαι ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιεῖν, ἢ λέγειν, ἢ κρίνειν, ἢ δω-
ρεῖσθαι, ἢ βούλεσθαι. Ἔτι δὲ καὶ ταῦτα τὴν
ἀγνωσίαν, τὴν ὑποταγήν, τὴν εὐχὴν, τὴν ἐρώτησιν, τὴν
προκοπήν, τὴν τελείωσιν. Πρόσθε, εἰ βούλει, καὶ
ὅσα τούτων ταπεινότερα, τὸ ὑπνοῦν, τὸ πεινῆν, τὸ
κοπιῆν, τὸ δακρῦειν, τὸ ἀγωνιῆν (28), τὸ ὑποδύεσθαι.
Τάχα δ' ἂν οὐκ εἰδίσαις καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνα-
τον. Τὴν γὰρ ἔγερσιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν παρήσειν
μοι δοκεῖς, ἐπειδὴ τι καὶ πρὸς ἡμῶν ἐν τούτοις εὐρί-
σκειται. Πολλὰ δ' ἂν ἔτι πρὸς τούτοις σπερμολογή-
σαις, εἰ βούλοιο συντιθέναι τὸν ὁμώνυμόν σοι (29)
θεὸν καὶ παρεγγραπτὸν, ἡμῖν δὲ ἀληθινόν, καὶ ὁμό-
τιμον τῷ Πατρὶ (30). Τούτων γὰρ (31) ἕκαστον, οὐ
χλωπὸν μὲν, καὶ κατὰ μέρος ἐπιζητόντα ἐξηγεῖσθαι
σοι πρὸς τὸ εὐσεβέστατον, καὶ ἀνακαθαίρειν τὸ ἐν
τοῖς γράμμασι πρόσκομμα, εἰ γε προσπαταίς ἔν-
τως, ἀλλὰ μὴ ἐκὼν κακουργεῖς. Ἐν δὲ κεφαλῇ, τὰ
μὲν ὑψηλότερα πρόσαγε τῇ θεότητι, καὶ τῇ κρείττο-
νι φύσει παθῶν καὶ σώματος· τὰ δὲ ταπεινότερα τῷ
συνθέτῳ, καὶ τῷ διὰ σὲ κεινωθέντι καὶ σαρκωθέντι,
οὐδὲν δὲ χεῖρον εἰπεῖν, καὶ ἀνθρωπισθέντι, εἶτα καὶ
ὑψωθέντι, ἵνα σὺ τὸ τῶν δογμάτων σου σαρκικὸν καὶ
χαμερπὲς (32) καταλύσας, μάλῃς ὑψηλότερος εἶναι,
καὶ συνανείνας θεότητι, καὶ μὴ τοῖς ὁρωμένοις ἑναπο-
μένοις, ἀλλὰ συνεπαίρη τοῖς νοουμένοις, καὶ γινώ-
σκῃς (33). Τίς μὲν φύσεως (34) λόγος, τίς δὲ λόγος
οἰκονομίας.

A nihil ascititium est, nec Filio, aut Spiritui sancto
posterius accessit, quemadmodum nec Patri. Neque
enim ex accessione perfectio ipsis comparata est.
Non enim Pater Verbi unquam expers fuit; nec
unquam fuit quin Pater esset; nec denique unquam
veritate, sapientia, viribus, vita, splendore, aut bo-
nitate caruit.

XVIII. Tu mihi contra, illas ingrati animi tui
voce enumerata, has videlicet: Deus meus et Deus
vester²⁹, major³⁰, creavit³¹, fecit³², sanctifica-
vit³³, servum³⁴ etiam, si ita libet, et obedientem³⁵
adjuuge; atque hæc etiam, dedit³⁶, didicit³⁷,
mandatum est³⁸, missus est³⁹: illud etiam, quod
a seipso quidquam facere non possit⁴⁰ aut loqui⁴¹,
aut judicare⁴², aut donare⁴³, aut velle⁴⁴. Huc
adde ignorationem, subjectionem, precem, interro-
gationem, profectum, consumptionem. Adde etiam,
si ita placet, quæ his adhuc abjectiora sunt: Dormi-
re⁴⁵, esurire⁴⁶, fatigari⁴⁷, lacrymari⁴⁸, mortis
pavore affici⁴⁹, ac dejecto animo esse. Fortasse
etiam probri causa crucem quoque ipsam et mortem
objicies. Resurrectionem enim, ipsiusque in cælum
ascensionem, consulto mihi prætermisurus videris:
quoniam in his quidpiam, quod cause
nostræ laveat, reperitur. Multa etiam alia conge-
rere queas, si componere velis æquivocum illum de
tua sententia et ascriptitium Deum, aut tamen ipsi
statuimus, verum, Patrique honore æqualem. Por-
rum enim unumquodque sigillatim persequi, pioque
sensu explicare minime difficile est, atque offendi-
culum illud, quod in litteris existit, repurgare et
eximere, si modo vere offendis, ac non potius de
industria peccas. Ut autem **537** rem summam
contraham, hoc tibi faciendum est, ut sublimiores
voce divinitati, ac illi naturæ, passionibus et cor-
pore præstantiori, attribuas: humiliores vero, com-
posito, et tua causa inanito atque incarnato, imo
etiam (non enim minus commode hoc a me dice-
tur) humanato, ac deinde exaltato, ut tu videlicet,

²⁹ Joan. xv, 17. ³⁰ Joan. xiv, 28. ³¹ Prov. viii, 22. ³² Act. ii, 56. ³³ Joan. x, 56. ³⁴ Isa. xlii, 4.
³⁵ Phil. ii, 8. ³⁶ Joan. xviii, 9; Matth. xv, 25. ³⁷ Joan. vi, 45. ³⁸ I Cor. xv, 28. ³⁹ Joan. iv,
4. ⁴⁰ Joan. v, 19. ⁴¹ Joan. xii, 49. ⁴² Joan. viii, 15. ⁴³ Marc. x, 40. ⁴⁴ Matth. 59. ⁴⁵ Matth.
viii, 24. ⁴⁶ Matth. iv, 2. ⁴⁷ Joan. iv, 6. ⁴⁸ Joan. xi, 55. ⁴⁹ Marc. xiv, 55.

(25) Οὐ γὰρ ἐκ προσθήκης τὸ τέλειον. « Neque enim, » inquit Elias, « Pater et Filius per accessionem et incrementum, sed natura, et ab initio, perfectionem suam habent. »

(26) Ἀγνωμοσύνης. Unus codex, εὐγνωμοσύνης, « grati animi; » sed perperam, nisi nonice dictum.

(27) Ἐντέταται. Coisl. 1, ἐντέταλκε.

(28) Τὸ ἀγωνιῆν, τὸ ὑποδύεσθαι. « Angi, dejecto esse animo. » Sic plures Regg., Par. et Comb. In ed., ὑποδέεσθαι. Bill. : « ac velut tergiversari. »

(29) Σοι. Tres Regg., Coisl. 2 et Comb., σου.

(30) Τῷ Πατρὶ. Hæc desunt in pluribus codd.

(31) Τούτων γάρ, etc. Præclara sunt in eam rem verba S. Leonis, serm. 45, *De Quadragesima*, pag. 228 : « Duplex in Christo forma una est persona, et Filius Dei, idemque filius hominis... Cum itaque, dilectissimi, legentes, vel audientes Evangelium, quædam in Domino nostro Jesu Christo cognoscitis subjecta injuriis, quædam illustrata miraculis; ita ut in eodem nunc humana apparent, nunc divina

resplendeant; nolite quidquam ascribere falsitati. tanquam in Christo aut sola sit humanitas, aut sola divinitas, sed utrumque fideliter credite, utrumque humiliter adorete... Da homini, quod de muliere puer nascitur: da Deo, quod nec conceptu leditur virginitas materna, nec partu. Formam servi obvolutam pannis, jacentem in præsepio cognosce: sed annuntiatam ab angelis, declaratam ab elementis, adoratam a Magis formam Domini confitere... Nostra tibi innotescat affectio, cum mortuo amico fletus impenditur; divina potentia sentiaris, cum idem post quadragesimam jam fœtidis sepulcrum, solo vocis imperio vivificatus erigitur... Veri est hominis, fatigationem corpoream somni quiete relevare: sed veri Dei est, vim savientium præcellarum præcepti increpatione compescere, » etc.

(32) Χαμερπὲς. Plures codd., χμαπιπέες.

(33) Γινώσκῃς. Sic tres Regg., duo Colb. et Coisl.

2. In ed., γινώσκεις.

(34) Τίς μὲν φύσεως, etc. « Quæ naturæ ratio, quæ ratio dispensationis. » Videtur Gregorius idem

abjecta hæc dogmatum humilitate et crassitie, sublimior esse, simulque cum divinitate ascendere, non autem rebus in aspectum cadentibus inhærescere; condiseas, imo potius cum intellectibilibus rebus assurgas, atque intelligas, quæ naturæ ratio, quæ ratio Incarnationis.

XIX. Hic enim, quem nunc aspernaris, quondam A erat, et supra te erat: qui nunc homo est, compositionis expers erat. Quod erat, permansit: quod non erat, assumpsit. In principio sine causa erat. Quæ enim Dei causa afferri queat? At postea quoque certa de causa natus est. Ea autem erat, ut tu, insolens ac proterve, salutem consequeris, qui deitatem idcirco contemnis, quia crassitiam tuam suscepit, per intermediam mentem eum carne conjungetus, atque inferior hic homo Deus effectus, posteaquam cum Deo coaluit, præstantiorique parte superante, unus factus est, ut ipse quoque tantum deus efficiat, quantum ille homo. Natus quidem est, sed etiam genitus erat: ex muliere quidem, sed etiam virgine. Illud humanum, hoc divinum. Patris expers hic, matris expers illic. Utrumque horum divinitatis est. Materno quidem utero gestatus est, verum a propheta cognitus est ^{50, 55}, et quidem in utero adhuc existente, atque eorum Verbo, ejus causa procreatus fuerat, exultante. Pannis quidem involutus est, at sepulture fascias redivivus excussit. In præsepio quidem reclinatus est, caterum ab angelis celebratus est ⁵⁶, et a stella indicatus, et a Magis adoratus ⁵⁷. Cur tu ad id, quod oculis cernitur, offendis, dum non id spectas, quod animo et intelligentia percipitur? In Ægyptum quidem pulsus est: verum Ægyptiorum errores in fugam vertit. Non erat illi species neque decor ⁵⁸ apud Judæos: hominum ⁵⁹, atque etiam in monte, fulguris instar, splendorem adumbrans.

533 XX. Baptizatus ⁶⁰ quidem est ut homo: sed peccata sustulit ut Deus; non quod lustrationibus indigeret, sed ut aquis ipsis sanctitatem asserret. Tentatus est ut homo: at victoriam adeptus est ut Deus; verum confidere nos jubet, ut qui mundum vicerit. Fame affectus est ⁶¹: sed multa hominum millia aluit ⁶², ipseque panis est vivificus ac cœlestis ⁶³. Siti laboravit ⁶⁴, sed clamavit: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat* ⁶⁵: atque etiam facturum se pollicitus est, ut qui fide præditi sunt, fontis instar, scaturiant. Fatigatus est ⁶⁶: sed eorum, qui fatigantur, atque onerati sunt, est requies ⁶⁷. Somno

^{50, 55} Luc. i, 41. ⁵⁶ Luc. ii, 7 sqq. ⁵⁷ Matth. ii, 2 sqq. ⁵⁸ Isa. lxx, 2. ⁵⁹ Psal. xlii, 5. ⁶⁰ Matth. xvii, 2. ⁶¹ Matth. iii, 16. ⁶² Matth. iv, 1, 2. ⁶³ Matth. xiv, 21 ⁶⁴ Joan. v, 41. ⁶⁵ Joan. xix, 28. ⁶⁶ Joan. vii, 57. ⁶⁷ Joan. iv, 6. ⁶⁸ Matth. xi, 28.

hic significare, quod postea Cyrillus, eum « unam Dei verbi naturam incarnatam » dixit. Per « naturam » enim intelligit id, quo est simpliciter et æqualis Patri; per « dispensationem » vero, carnem qua similis nobis homo exstitit.

(55) *Ἀναίτιος*. Par., *ἀναίτιος*. « Sine causa, propter quam esset. »

(56) *Ἀνθρώπος ἐκ πίτω*, etc. « Homo terrenus factus est Deus: » non quod homo, in propria persona jam subsistens, divinitatem sit consecutus, ut a Nestorio postea dictum est; sed quia Verbum humanam naturam assumpsit, eamque in unitatem

10'. Οὗτος γὰρ ὁ νῦν σοι καταφρονούμενος, ἦν ὅτε καὶ ὑπὲρ σὲ ἦν· ὁ νῦν ἄνθρωπος, καὶ ἀσύνητος ἦν. Ὁ μὲν ἦν, διέμενεν· ὃ δὲ οὐκ ἦν, προσέλαθεν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ἀναίτιος (55)· τίς γὰρ αἰτία Θεοῦ; ἀλλὰ καὶ ὕστερον γέγονε δι' αἰτίαν. Ἦ δὲ ἦν, τὸ σὲ σωθῆναι τὸν ὑβριστήν, ὃς διὰ τοῦτο περιφρονεῖς Θεότητα, ὅτι τὴν σὴν παχύτητα κατεδέξατο, διὰ μέσου νόου ὁμιλήσας σαρκί, καὶ γενόμενος ἄνθρωπος ὁ κάτω (56), Θεός, ἐπειδὴ συνανευράθη Θεῷ, καὶ γέγονεν εἷς (57), τοῦ κρείττονος ἐνικήσαντος, ἵνα γένωμαι (58) τοσοῦτον Θεός, ὅσον ἐκεῖνος ἄνθρωπος. Ἐγενε- νήθη μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐγεγέννητο· ἐκ γυναικὸς μὲν, ἀλλὰ καὶ παρθένου. Τοῦτο ἄνθρώπινον, ἐκεῖνο θεῖον. Ἀπάτωρ ἐντεῦθεν, ἀλλὰ καὶ ἀμῆτωρ ἐκεῖθεν. Ὅλον τοῦτο θεότῃτος. Ἐκσυφορήθη μὲν, ἀλλ' ἐγνώσθη προφήτῃ, καὶ αὐτῷ κρυφορούμενῳ, καὶ προσκικιρῶντι τοῦ Λόγου, δι' ὃν ἐγένετο. Ἐσπαργανώθη μὲν, ἀλλ' ἀποσπαργανοῦται τὰ τῆς ταφῆς ἀνιστάμενος. Ἐν φάτῃ μὲν ἀνεκλήθη, ἀλλ' ὑπ' ἀγγέλων ἐδοξάσθη, καὶ ὑπὸ ἀστέρας ἐμνήσθη, καὶ ὑπὸ Μάγων προσεκυρήθη. Πῶς σὺ προσπαταῖς τῷ βλεπομένῳ, μὴ σκοπῶν τὸ νοούμενον; Ἐφυγάδεύθη μὲν εἰς Αἴγυπτον, ἀλλὰ ἐφυγάδευσε τὰ Αἰγυπτίων. Οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος παρὰ Ἰουδαίους· ἀλλὰ τῷ Δαβὶδ ὠρατός ἦν κάλλος· παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἔρους ἀστράπτει, καὶ ἡλίου φωτισθεῖστέρος γίνεται, τὸ μέλλον μυσταγωγῶν.

sed apud Davidem, speciosus erat forma præ filiis lucet, ac sole clarior efficitur ⁶⁸, futurum videlicet

K'. Ἐβαπτίσθη μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀμαρτίας ἔλυθεν ὡς Θεός· οὐ καθαρσίωσεν αὐτὸς θεόμενος, ἀλλ' ἐν ἁγιασῇ τὰ ὕδατα. Ἐπειράσθη ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐνίκησεν ὡς Θεός· ἀλλὰ θαρρόειν διακλυεύεται, ὡς κόσμον νενικήκως. Ἐπεινήσεν (59), ἀλλ' ἔθρεψε χιλιάδας, ἀλλ' ἄρτος ἐστὶ ζωτικὸς καὶ οὐράνιος. Ἐδι- φήσεν, ἀλλ' ἐθήσεν· Ἐάν τις διψῇ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πίω· ἀλλὰ καὶ πληράσειν ὑπέσχετο τοὺς πιστευόντας. Ἐκοπίασεν, ἀλλὰ τῶν κοπιῶντων καὶ πεφορισμένων ἐστὶν ἀνάπαυσις. Ἐθαρόνη (40) μὲν ὕμνη, ἀλλ' ἐπὶ πελάγους κουφίζεται, ἀλλ' ἐπι- τιμᾷ πνεύμασιν, ἀλλὰ Πέτρον κουφίζει βαπτιζόμε-

personæ sibi conjunxit. Sic enim locutiones istas: « Homo Deus effectus: Homo assumptus, » interpretantur theologi. Vide Estium lib. iii, dist. v, § 4.

(37) *Καὶ γέγονεν εἷς*. « Et factus est unus; » id est, « unus Deus-homo. »

(58) *Ἴνα γένωμαι*. Reg. Cypr., *γενόμεθα*, « ut nos dii efficiamur. »

(39) *Ἐπεινήσεν*. In Matth. iv, 2, *Ἐπεινήσεν*, « esuriit. »

(40) *Ἐθαύρηθη*. Tres Regg. et quatuor Culb., *ἐθαύρηθη*.

νον. Δίδωσι τέλος, ἀλλ' ἐξ ἰθῦς, ἀλλὰ βασιλεύει A
 τῶν ἀπαιτούντων. Σαμαρείτης ἀκούει καὶ δαιμονῶν,
 πλὴν σώζει τὸν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καταβαίνοντα, καὶ
 λησταῖς περιπεσόντα, πλὴν ὑπὸ δαιμόνων ἐπιγινώ-
 σκεται, καὶ ἀπελαύνει δαίμονας, καὶ λεγεῶνας (41)
 πνευμάτων βυθίζει, καὶ ὡς ἀστραπὴν ὄρᾳ πίπτουσα
 τὸν ἀρχηγὸν τῶν δαιμόνων. Λιθάζεται, ἀλλ' οὐχ ἀλί-
 σκεται. Προσεύχεται, ἀλλ' ἐπακούει· δακρύει, ἀλλὰ
 παύει δάκρυον· ἐρωτᾷ ποῦ θέλειται· Λάζαρος, ἄν-
 θρωπος γὰρ ἦν· ἀλλ' ἐγείρει Λάζαρον, Θεὸς γὰρ ἦν.
 Πωλεῖται καὶ λίαν εὐδόνως, τριάνοντα γὰρ ἀργυ-
 ρίων· ἀλλ' ἐξαγοράζει κόσμον (42), καὶ μεγάλης
 τιμῆς, τοῦ ἰοῦ γὰρ αἵματος. Ὡς πρόβατον ἐπὶ
 σφαγῆν ἄγεται, ἀλλὰ ποιμαίνει τὸν Ἰσραὴλ, νῦν δὲ
 καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Ὡς ἄμυδρος ἄφρονος, ἀλλὰ
 Λόγος ἐστὶ, φωνῇ (43) βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ καταγ- B
 γελλόμενος. Μεμαλάνισται, καὶ τετραμαμάτισται, ἀλλὰ
 θεραπεύει πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν. Ἐπὶ
 τὸ ξύλον ἀνάγεται, προσπήγνυται· ἀλλὰ τῷ ξύλῳ
 τῆς ζωῆς ἀποκαθίστησιν, ἀλλὰ σώζει καὶ ληστὴν
 συσταυρούμενον, ἀλλὰ σκοτίζει πᾶν τὸ ἐρώμενον·
 ὄξος ποτίζεται, γολῆν βρωματίζεται· τίς· ὁ τὸ ὕδωρ
 εἰς οἶνον μεταβαλὼν, ὁ τῆς πικρᾶς γούστως καταλυ-
 τῆς, ὁ γλυκατῆς, καὶ οἶλος ἐπιθυμία. Παραδίῳσι
 τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐξουσίαν ἔχει πάλιν λαβεῖν αὐτήν,
 ἀλλὰ καταπέτασμα βήγνυται (τὰ γὰρ ἄνω παραδεί-
 κνυται), ἀλλὰ πέτραι σχίζονται, ἀλλὰ νεκροὶ ἐγεί-
 ρονται (44). Ἀποθνήσκει, ζωοποιεῖ δὲ, καὶ κατα-
 λύει τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον. Θάπτεται, ἀλλ' ἀν-
 ἴσταται. Εἰς ἄδου κάτεισιν, ἀλλ' ἀνάγει ψυχὰς, ἀλλ'
 εἰς οὐρανοὺς ἀνεισιν, ἀλλ' ἤξει· χρῆναι ζῶντας καὶ
 νεκροὺς, καὶ τοὺς τοιοῦτους βασιλεῖσαι λόγους. Εἰ
 ταῦτα ἐμποιεῖ σοι τῆς πλάνης τὴν ἀφορμὴν, ἐκείνᾳ
 σου λυέτω (45) τὴν πλάνην.

sum ducit, atque in caelos ascendit, venturusque
 dos hujusmodi sermones. Quod si illa tibi erroris
 tiant.

ΚΑ'. Ταῦτα τοῖς αἰνιγματισταῖς (46) παρ' ἡμῶν,
 οὐχ ἐκόντων μὲν (οὐ γὰρ ἦθ' οἱ τοῖς πιστοῖς ἀδολοσχία
 καὶ λόγων ἀντίθεσις, ἀρκεῖ γὰρ καὶ εἰς ἀντικείμενος
 (47), πλὴν ἀναγκαιῶς διὰ τοὺς ἐμπίπτοντας, ἐπεὶ
 καὶ διὰ τὰς νόσους τὰ φάρμακα, ἵν' εἰδῶσι μὴ πάντα
 ὄντες σοφοί, μηδὲ ἀήθητοι τὰ περιττὰ, καὶ κενούοντα
 τὸ εὐαγγέλιον. Ὅταν γὰρ τὸ τοῦ λόγου δυνατὸν προ- D

⁵⁸ Matth. viii, 24. ⁵⁹ Matth. xiv, 25 sqq. ⁶⁰ Matth. xvii, 25 sqq. ⁶¹ Joan. viii, 48. ⁶² Luc. x, 5 sqq.
⁶³ Marc. i, 24; Luc. iv, 54. ⁶⁴ Marc. v, 7 sqq. ⁶⁵ Luc. x, 18. ⁶⁶ Joan. viii, 59. ⁶⁷ Joan. xi, 24 sqq.
⁶⁸ Matth. xxvi, 45. ⁶⁹ I Pet. i, 19; I Cor. vi, 20. ⁷⁰ Isa. liii, 7. ⁷¹ Psal. lxxvii, 71. ⁷² Joan. i, 25.
⁷³ Isa. i, iii, 4, 5. ⁷⁴ Matth. ix, 55. ⁷⁵ Luc. xxiii, 55 sqq.; Matth. xxvii, 54 sqq. ⁷⁶ Joan. ii, 7. ⁷⁷ Cant.
 v, 16. ⁷⁸ Joan. x, 18. ⁷⁹ Matth. xxvii, 51 sqq.

(41) Λεγεῶνας. Tres Regg., totidemque Collb., λε-
 γεῶνα.
 (42) Κόσμον. Duo Regg., τὸν κόσμον.
 (43) Φωνῇ. Sic codd. In ed., φωνῆ, « vox. »
 (44) Ἐγείρονται. Sic optimaē notae Reg. Cyrp.
 Haec hujus codicis lectionem praetulimus, quam-
 vis editi, ac plerique codices habeant, προσγει-
 ρονται, quia sacro textui, ut videre est apud Matth.
 xi, 5, aut xxvii, 55, concinit. Billius legit, προσγει-
 ρονται, ac reddidit: « prius ad vitam revocantur; »
 sed in notis ait: « id est, ante Christum resurgunt; »
 quod quidem sanctus Thomas et theologi negant.

depressus est ⁵⁸: sed in mari levis incedit, ac ven-
 tos increpat, Petrumque, cum jam mergeretur, sub-
 levat ⁵⁹. Vectigal pendit, sed ex pisce ⁶⁰, sed
 exigentium Rex est. Samaritanus vocatur et demoni-
 niaeus ⁶¹: at ei, qui ab Jerusalem descendens ⁶²
 in latrones incidit, salutem affert, atque a demoni-
 bus agnoscitur ⁶³, et demones fugat, et spiri-
 tum legiones in mare praecipites agit ⁶⁴, principem-
 que demonum, quasi fulgur, cadentem videt ⁶⁵. La-
 pidibus petitur, sed non arripitur ⁶⁶. Orat, sed alios
 orantes exaudit. Collaeremat, sed lacrymas sedat;
 querit ubi positus sit Lazarus ⁶⁷, homo enim erat;
 sed Lazarum a morte ad vitam excitat, Deus enim
 erat. Venditur, et quidem vili pretio, nempe tri-
 ginta argenteis ⁶⁸: sed interim mundum pretio mag-
 no ⁶⁹, hoc est cruce suo, redemit. Ut ovis ad
 occisionem ducitur ⁷⁰: verum Israelaeum pascit, nunc
 autem universum quoque terrarum orbem. Ut agnus
 mutus est ⁷¹, sed idem Verbum est, illius in deserto
 clamantis voce ⁷² annuntiatum. Languore affectus
 ac vulneratus est ⁷³, verum morbum omnem et lan-
 guorem pellit ⁷⁴. In lignum tollitur, illicque affigitur,
 sed nos vitae ligno restituit, sed latronem etiam
 simul pendentem salute afficit, sed id omne, quod
 cernitur, obtenebrat. Aceto potatur, ac felle pascit-
 tur ⁷⁵: sed quis? Is nempe, qui aquam in vinum
 commutavit ⁷⁶, atque amarulentum illum gustum
 sustulit, ipsamet, inquam, dulcedo, totusque desi-
 derium ⁷⁷. Animam tradit: sed ejus rursus accipi-
 endae potestatem habet ⁷⁸; sed velum rumpitur
 (supera enim patefiunt); sed petrae scinduntur; sed
 mortui resurgunt ⁷⁹. Moritur, sed vitam impertitur,
 ac morte suam mortem exstinguit. Sepultura allicitur,
 sed resurgit. In infernum descendit, sed animas sur-
 est ad judicandos vivos et mortuos, et expenden-

539 ansam afferunt, haec errorem tuum discuti-

XXI. Atque haec ad aenigmatum studiosos a nobis
 dicta sint, non lubenter quidem (nec enim piis
 hominibus jucunda est inepta loquacitas, verbo-
 rumque contentio; satis enim superque est unus
 adversarius); caeterum necessario, propter eos, qui
 in haec incidunt (quandoquidem ob morbos quoque
 medicamenta comparantur), ut intelligant se non

Nam juxta Apost. ad Coloss. i, 18, Christus est
 « primogenitus ex mortuis. » Illi ergo dicendi sunt
 revocati ad vitam « ante communem mortuorum re-
 surrectionem; » sed non ante Christum, qui primus
 ex mortuis surrexit, et istos excitavit, ut sibi comi-
 tates essent resurgenti.
 (45) Λυέτω. Reg. hm, λύει, « dissolvunt. »
 (46) Αἰνιγματισταῖς. Schol.: Ὑμῶν. « Ad vos
 aenigmatum studiosos. »
 (47) Ἐἰς ἀντικείμενος. Schol.: Ἀλόγος ἐργον-
 ὄτι: « Sermo scilicet. » Bill. in notis: « Satan. »

usquequaque sapientes et acutos esse, nec in super-
vacaneis disputationibus atque Evangelium evan-
gelicis invidio quodam robore præstare. Cum
enim, relicta fide, vim facultatemque disserendi præ-
tendimus, Spiritusque certam auctoritatem per
questiones delemus, ac postea oratio rerum ma-
gnitudini cedit (cedet autem omnino, utpote ab
infimo organo, id est animo nostro, proficiscens),
quid efficitur? Orationis nimirum imbecillitas reli-
gioni nostræ ascribitur; atque ita sermonis ornatu
et elegantia erucis evacuatio declaratur⁸⁰, quem-
admodum ipsi quoque Paulo videtur. Fides quippe,
doctrinæ nostræ complementum est. Qui autem li-
gata exponit, et nexus dissolvit, ac nobis in men-
tem induxit, ut violentorum dogmatum obliquitates
solveremus, maxime quidem optarim, ut hos immu-
tet, ac pro argutoribus pios, et pro iis, qui nunc
appellantur, Christianos efficiat. Hoc autem, roga-
mus, ac pro Christo obsecramus: Reconciliamini
Deo⁸¹, ac Spiritum nolite extinguere⁸²; vel pot-
ius, vobiscum Christus in gratiam redeat, et Spi-
ritus aliquando tandem vobis illucescat. Quod si
nimia contendendi libidine flagratis, at nos certe
Trinitatem vobis ipsis servemus, atque a Trinitate servemur,
manentes puri et inoffensi usque ad perfe-
ctionem eorum, quæ cupimus, ostensionem, in ipso Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in sæcula. Amen.

⁸⁰ I Cor. i, 17. ⁸¹ II Cor. v, 20. ⁸² I Thess. v, 19.

(48) Ἀναγγέλλω. « Qui annuntiat, » nimirum,
a Deus. »

(49) Βιαιών. Reg. bm, τῶν βιαιών.

(50) Δογματῶν. Coisl. 1 et Par., συναλλαγμάτων.

(51) Ποιήσεις. Sic plures Regg., Coisl. 1 et Par.
In Coisl. 2, ποιήσεις. In ed., ποιήσεις.

(52) Ἄρθ' ὦν. « Pro iis, » nempe, « Eunomiatis »

(53) Ἐχετε. In nonnullis, ἔχετε.

ORATIO XXX^a.

540 THEOLOGICA QUARTA. — C

De Filio.

I. Quoniam tibi ratiocinationum versutias nexque
vi Spiritus abunde discussimus, eas autem a divinis
Scripturis petitas objectiones, quibus illi, litteræ
sacrilegi, ac Scripturæ sensum suffurantes, pleros-
que ad suas partes trahunt, ac veritatis viam tur-
bant, summam quidem, perspicueque, ut candi-
dissimo cuique visum iri persuasum habeo, dissol-
vimus (dum videlicet sublimiores voces, et quæ
Deo magis conveniant, divinitati attribuimus, hu-
miliores autem, et quæ hominis naturæ magis con-
gruunt, novo illi nostra causa Adamo, ac Deo ad-
versus peccatum patibili); cæterum, festinante
oratione, sigillatim eas haudquaquam prosecuti
sumus; ac tu earum quoque solutiones breviter a
nobis afferri postulas, ne speciosis et ad persua-
dendum accommodatis sermonibus in errore abstraharis: idcirco nos has quoque brevi complectemur,
atque, ut facilius memoriæ hæreant, numeris

^a Alias XXXVI, quæ autem 50 erat, nunc 15. —
Habita anno 580.

(54) Τῇ δυνάμει. Reg. a, ἐν τῇ δυνάμει.

(55) Ἐρσάσεις τε καὶ ἀντιθέσεις. « Pugnantes
instantias et oppositiones, » seu, « objectiones. »

ΛΟΓΟΣ Α'.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

Περὶ Υἱοῦ.

Α'. Ἐπειδὴ σοι τὰς μὲν ἐκ τῶν λογισμῶν στροφάς
καὶ πλοκάς ἱκανῶς διεσεύσαμεν τῇ δυνάμει (54) τοῦ
Πνεύματος, τὰς δὲ παρὰ τῶν θείων Γραφῶν ἐνστά-
σεις τε καὶ ἀντιθέσεις (55), αἷς οἱ τοῦ γράμματος ἰε-
ρόσυλοι, καὶ τὸν νοῦν τῶν γεγραμμένων κλέπτοντες,
τοὺς πολλοὺς σφετερίζονται, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀλη-
θείας ταράσσουσι, συλλήθδην μὲν ἤδη λελύκαμεν,
καὶ οὐκ ἀμυδρῶς, ὡς ἑμαυτῶν πείθω, τοῖς εὐγνωμο-
νοστέροις (τὰς μὲν ὑψηλοτέρας καὶ θεοπρεπεστερας
φωνὰς προσηύμαντες τῇ θεότητι, τὰς δὲ ταπεινω-
τέρας καὶ ἀνθρωπιωτέρας τῷ νέμει ἡμῶν Ἀδὰμ,
καὶ Θεῷ παθητῷ (56) κατὰ τῆς ἀμαρτίας). τοῖς δὲ
καθ' ἕκαστον οὐκ ἐπέσειληλύθαμεν, ἐπιγεομένου τοῦ
λόγου· σὺ δὲ καὶ τούτων ἐπιζητεῖς ἐν βραχεί (57)
τὰς λύσεις, τοῦ μὴ παρασύρῃσαι· λόγοις πιθανότη-
τος· ἡμεῖς καὶ (58) ταύτας κεφαλαίως, εἰς ἀρι-
θμοὺς διελέοντες διὰ τὸ εὐμνημόνευτον.
distinguemus.

(56) Θεῷ παθητῷ. « Deo patibili. » Non an Cl ri-
sti natura hic intelligitur.

(57) Ἐν βραχεί. Duo Regg., ἐν βραχεί.

(58) Ἡμεῖς καί. In nonnullis, ἡμεῖς δὲ καί.

Β. Ἔστι γὰρ ἐν μὲν αὐτοῖς ἕκαστο καὶ λίαν πρό-
 χειρον τὸ, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὀδῶν αὐτοῦ εἰς
 ἔργα αὐτοῦ. Πρὸς ὃ πῶς ἀπαντησόμεθα; Οὐ Σολο-
 μῶντος κατηγοροῦμεν; οὐ τὰ πρὶν ἀθετήσωμεν,
 διὰ τὴν τελευταίαν παράπτωσιν; οὐχὶ τῆς σοφίας
 αὐτῆς ἐροῦμεν εἶναι τὸν λόγον, τῆς οὐκ ἐπιστήμης
 καὶ τοῦ τεχνίτου (59) λόγου, καθ' ὃν τὰ πάντα συν-
 ἔστηκε; Πολλὰ γὰρ ἡ Γραφή προσωποποιεῖν οἶδε καὶ
 τῶν ἀψόφων, ὡς τὸ, Ἡ Ὁλίανσα εἶπε τάδε καὶ τάδε.
 Καὶ, Ἡ ἄνθρωπος εἶπεν· Οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοί· καὶ,
 Οἱ οὐρανοὶ διηγούμενοι (60) δόξαν Θεοῦ. Καὶ πά-
 λιν βομβηαί τι διακελεύεται, καὶ ἔρη καὶ βουνοὶ λό-
 γους ἐρωτῶνται αἰροτήσεως. Τούτων οὐδὲν φαρμεν,
 εἰ καὶ τίσι τῶν πρὸ ἡμῶν ὡς ἰσχυρὰ τέθειται. Ἄλλ'
 ἔστι τοῦ Σοιτήρος αὐτοῦ, τῆς ἀληθινοῦς Σοφίας, ὁ λό-
 γος. Μικρὸν δὲ συνδιακινεῖσθαι· Τί τῶν ὄντων
 ἀνάστη; Θεότης. Οὐδεὶς γὰρ αἰτίαν εἶπεν ἔξει Θεοῦ·
 ἢ τοῦτο ἂν εἴη Θεοῦ προσώτερον. Τίς δὲ τῆς ἀνθρω-
 πώτητος, ἦν δι' ἡμᾶς ὑπέστη Θεός, αἰτία; Τὸ σωθῆ-
 ναι πάντως (61) ἡμᾶς. Τί γὰρ ἕτερον; Ἐπειδὴ τοί-
 νον ἐναύθη, καὶ τὸ ἔκτισε, καὶ τὸ γεννῆ με, σα-
 φῶς εὐρίσκωμεν, ἀπλοῦς ὁ λόγος. Ὁ μὲν ἂν μετὰ τῆς
 αἰτίας εὐρίσκωμεν, προσθῶμεν τῇ ἀνθρωπότητι· ὃ
 δὲ ἀπλοῦν καὶ ἀναίτιον, τῇ θεότητι λογιώμεθα. Ἄρ'
 οὖν οὐ τὸ μὲν ἔκτισεν εἴρηται μετὰ τῆς αἰτίας;
 Ἐκτισε γὰρ με, φησὶν, ἀρχὴν ὀδῶν αὐτοῦ εἰς
 ἔργα αὐτοῦ. Ἔργα δὲ χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια καὶ
 κρίσις, ὧν ἕνεκεν ἐχρίσθη θεότητι. Χρῆσις γὰρ αὕτη
 τῆς ἀνθρωπώτητος. Τὸ δὲ γεννῆ με, χωρὶς αἰτίας
 (62)· ἢ δεῖξόν τι τοῦτο προσκαίμενον. Τίς οὖν ἀν-
 τερεῖ λόγος, κρίσιμα μὲν λέγεσθαι τὴν σοφίαν, κατὰ
 τὴν κάτω γέννησιν, γέννημα δὲ, κατὰ τὴν πρώτην
 καὶ πλεόν ἄληπτον;

divinitate delibutus est. Haec enim humanitatis
 inmetio est. At illud, *gignit me*, causam non habet.
 Alioqui ostende quidnam ipsi adiunctum sit. Quis
 igitur ostende quidnam ipsi adiunctum sit. Quis
 inferior generationem, creata, secundum
 genita dicatur?

Γ. Τοῦτο δὲ ἔπισται καὶ τὸ, δοῦλον ἀκούειν εὖ
 δουλεύοντα πολλοῖς. Καὶ τὸ, μέγα εἶναι αὐτῷ κληθῆ-
 ναι Παῖδα Θεοῦ (63). Τῷ ὄντι γὰρ ἐδούλευτε σαρκί,
 καὶ γενέσθαι, καὶ πάθει τοῖς ἡμετέροις, διὰ τὴν ἡμε-
 τέραν ἐλευθερίαν, καὶ πᾶσιν οἷς σέσωκεν ὑπὸ τῆς
 ἀμαρτίας καταχομένους (64). Τί δὲ μείζον ἀνθρώπου
 ταπεινότητι, ἢ Θεῷ πλακῆναι, καὶ γενέσθαι Θεὸν ἐκ
 τῆς μίξεως, καὶ τοσοῦτον ἐπισκεφθῆναι Ἀνατολῇ ἐξ
 ὕψους, ὥστε καὶ τὸ γεννώμενον ἄριστον Ἰῶν Ἰψίστου
 κληθῆναι, καὶ χρισθῆναι αὐτῷ ὄνομα (65) τὸ ὑπὲρ
 πᾶν ὄνομα; Τοῦτο δὲ τί ποτε ἄλλο ἐστὶν ἢ Θεός;
 Καὶ τὸ, πᾶν γόνυ κάμψαι τῷ κενωθέντι δι' ἡμᾶς,
 καὶ τὴν θείαν εἰκόνα δουλικῇ μορφῇ συγκεράσαντι,
 καὶ γινῶναι πάντα οἶκον Ἰσραὴλ, ἔτι καὶ Κύριον

II. Illud quidem unum ipsis fore in promptu est :
*Dominus creavit me principium viarum suarum ul' opero
 sua* ⁸³. Cui argumento quo tandem modo occurre-
 mus? Num Salomonem accusabimus? Num pristina
 ipsius dicta ob postremum ipsius lapsum abrogabi-
 mus? Num ipsiusmet sapientiae, ac velut scientiae,
 artificii que rationis, secundum quam omnia confita
 sunt, hunc sermonem esse dicemus? Pleraque enim
 ex his, quae anima earent, Scriptura per prosopo-
 paeiam loquentia inducere consuevit, iuxta illud :
Mare hac atque illa dixit ⁸⁴; et, *Abyssus dixit : Non
 est in me* ⁸⁵; et, *Caeli enarrant gloriam Dei* ⁸⁶; et
 tursus, *fraxea* aliquid imperator ⁸⁷, et montes ac
 colles exsultationis ⁸⁸ causam exposcentur. Horum
 nihil proferre libet, etiamsi alioqui a nonnullis eor-
 um, qui ante nos existerent, pro firmis et validis
 allata sunt. Sed demus hoc sane Salvatoris ipsius,
 hoc est, verae Sapientiae, haec verba esse. Illud vero
 aliquantisper una consideremus. Quid est ex om-
 nibus rebus quod causae sit expers? Divinitas. Nemo
 enim est, qui Dei causam dicere **541** queat : alio-
 qui id Deo antiquius esset. Quae autem humanitatis
 a Deo propter nos susceptae causa existit? Pro-
 fecto ut nobis salus pararetur. Quid enim aliud
 causae affertur possit? Ergo quoniam hic aperte, et
creavit, et gignit me, reperimus, hoc simpliciter
 dictum censeamus. Quod enim cum causa conjun-
 ctum invenimus, id humanitati assignandum est :
 quod autem simplex causaeque expers, divinitati
 ascribendum. Age igitur, annon illud, *creavit*, ad-
 nexam causam habet? *Creavit enim me*, inquit,
principium viarum suarum ad opera sua ⁸⁹. Opera
 autem ipsius, veritas et iudicium ⁹⁰, quorum causa

III. Huic velut consecrarium est, quod etiam
 servus dicitur ⁹¹, et multis bene serviens ⁹²; illud-
 que item, quod magnum atque amplum ipsi sit
 Filium Dei vocari ⁹³. Haud dubie quippe carni, et
 generationi, et affectionibus nostris, libertatis nos-
 trae causa servivit, ac denique omnibus illis, per
 quae eos, qui a peccato detinebantur, in salutem
 asseruit. Quid autem majus et honorificentius homi-
 nis humilitati contingere queat, quam Deo copu-
 lari, atque ex illa missione Deum effici, tantumque
 ab Oriente ex alto visitari ⁹⁴, ut illud etiam sanctum,
 quod gignebatur, Altissimi Filium vocaretur ⁹⁵, eo-
 que nomine donaretur, quod est super omne no-
 men ⁹⁶? Quod porro aliud nomen illud est, quam

⁸³ Prov. viii, 22. ⁸⁴ Job xxviii, 14. ⁸⁵ ibid. ⁸⁶ Psal. xviii, 1. ⁸⁷ Zach. xiii, 17. ⁸⁸ Psal. cxviii, 4.
⁸⁹ Prov. viii, 22. ⁹⁰ Psal. cx, 7. ⁹¹ Isa. xlix, 6. ⁹² Isa. lvi, 11. ⁹³ Luc. i, 35. ⁹⁴ ibid. 78. ⁹⁵ ibid.
 52. ⁹⁶ Philipp. ii, 9.

(59) *Τεχνίτου*. Sic Coisl. I et Bas. In ed., τε-
 χνητοῦ.
 (60) *Διηγούμενοι*. Coisl. I, διηγούνται.
 (61) *Πάντως*. Sic duo Regg., tres Colb. et Coisl. I.
 In ed., πάντας.
 (62) *Χωρὶς αἰτίας*. Bill. « sine causa dictum est. »
 (63) *Παῖδα Θεοῦ*. Vulgata, « servum Dei. » N9-

Deus? Atque istud, omne genu ante eum flectatur⁹⁷, qui nostra causa exinanitus est, ac divinam imaginem servili formae conjunxit, *sciatque omnis dominus Israel, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus*⁹⁸. Haec enim factus est, opera quidem ejus, qui genitus est, bona autem voluntate generis.

IV. Quid secundo loco, tanquam maximi atque invicti ejusdem roboris, opponunt? Oportet enim illum regnare⁹⁹ huc usque, et a caelo suscipi usque ad restitutionis tempora¹, et a dextris sedere², donec hostes in potestate redelegerit. Quid vero postea? Regnandi finem laeera, aut e caelis expelli? Et quisnam, obsecro, eum e regno ejiciet? Aut quam ob causam? Quam audax enarrator es, nimiumque a regio jugo abhorrens! At regni illius nullum finem³ **542** fore audis. Verum haec tibi erroris causa est, quod non intelligis hanc vocem, *ἕως* (id est, *usque*), non semper futuro tempori opponi, sed ita interjectum tempus statnere, ut interim sequens tempus non excludat. Nam nisi ita res se habeat, quoniam modo illud, ut alia praeter eam, intelliges: *Ero vobiscum usque ad consummationem saeculi*⁴? An quasi postea minime futurus sit? Et que haec ratio esset? Nec vero hac solum de causa in errorem incidis, sed etiam quia significationes ipsas non distinguis. Regnare enim duplici modo dicitur, uno, ut Omnipotens, ac volentium nolentiumque Rex: altero, ut subjectionem in nobis gignens, et sub imperium suum ac ditionem nos redigens, utpote qui libenter ipsius regno colla submittimus. Quod ergo ad priorem significationem attinet, regni ipsius finis nullus erit. Quod autem ad secundam, quis erit finis? Ut nos subiectos teneat, servetque. Quid enim opus erit subjectionem in nobis moliri, eum jam ipsi subiecti fuerimus? Quod postquam effecerit, surrecturus est ad iudicium de consequuntur, ab iis qui pereunt; stabitque Deus in medio deorum⁵, hoc est, beatorum hominum, et quaque mansione dignus sit.

V. Huic subjectionem quoque istam adijunge, qua Filium Patri subiecis. Quid ais, quasi jam nunc subiectus non sit⁶? Aut etiam omnino opus est, ut Deo subiciatur, qui et ipse Deus est? Ergo quasi de latrone quondam, aut Dei hoste, verba facis. Verum ita rem expende. Quemadmodum salutis meae causa maledictum vocatus est⁷, qui maledictionem meam solvit; et peccatum, qui mundi peccatum delet⁸; ac pro veteri Adamo, novus Adamus elicitur⁹: ad eundem quoque modum contumaciam et rebellionem meam sibi asciscit, ut totius corporis

αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησεν. *Ἔγνοεν γὰρ ταῦτα, ἐνεργεῖα μὲν τοῦ γεννήματος, εὐδοκίᾳ δὲ τοῦ γεννήτορος.*

Δ'. Δεύτερον δὲ τί τῶν μεγίστων αὐτοῖς καὶ ἀμάχων; Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρι τοῦδε, καὶ ὑπὸ οὐρανῷ δεχθῆναι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν καθέδραν ἔχειν, ἕως τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπικρατήσεως. Τὸ μετὰ τοῦτο δὲ τί; Ἀἴξαι τῆς βασιλείας, ἢ τῶν οὐρανῶν ἀποστῆναι (66); Τίνος παύσονται; ἢ δι' ἔγναι τὴν αἰτίαν (67); Ὡς πολυμήρους ἐξηγητῆς (68) τὸ, καὶ λίαν ἀθασίλευτος! Καὶ μὴ ἀκούεις τῆς βασιλείας αὐτοῦ μὴ εἶναι πέρασ. Ἀλλὰ τοῦτο πάσχεις, παρὰ τὸ μὴ γινώσκαι, ὅτι τὸ, ἕως, οὐ πάντως ἀντιδιαρεῖ τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ τὸ μέχρι μὲν τοῦδε (69), τίθεισι· τὸ ὑπὲρ τοῦτο (70) δὲ, οὐκ ἀναίνεται. Ἢ πῶς νοήσεις, ἕνα μὴ πᾶλλα λέγω, τὸ· *"Ἔσομαι μεθ' ὑμῶν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος"*; Ἄρ' ὡς μετὰ τοῦτο οὐκ ἔτι (71) ἔσομένους; Καὶ τίς ὁ λόγος; Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸ μὴ διαρεῖν τὰ σημανόμενα. Βασιλεύειν γὰρ λέγεται, καθ' ἕν μὲν, ὡς Παντοκράτωρ, καὶ θελόντων, καὶ μὴ, βασιλεύς· καθ' ἕτερον δὲ, ὡς ἐνεργῶν τὴν ὑποταγὴν (72), καὶ ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν τιθεὶς ἡμᾶς, ἐκόντας δεχομένους τὸ βασιλεύσθαι. Τῆς μὲν οὖν ἐκείνως νοουμένης βασιλείας οὐκ ἔσται πέρασ· τῆς δευτέρας δὲ, τί (75); Τὸ λαθεῖν ἡμᾶς ὑπὸ χεῖρα (74) σωζόμενους. Τί γὰρ δεῖ τὴν ὑποταγὴν ἐνεργεῖν ὑποτεταγμένους; Μεθ' ἣν ἀνίσταται κρίνων τὴν γῆν, καὶ διαίρων τὸ σωζόμενον, καὶ τὸ ἀπολλύμενον· μεθ' ἣν ἵσταται Θεὸς ἐν μέτῳ Θεῶν, τῶν σωζόμενων, διακρίνων καὶ διαστελλων, τίνος ἕκαστος τιμῆς καὶ μονῆς ἄξιος.

terra ferendum, et discernendos eos, qui salute in medio deorum⁵, hoc est, beatorum hominum, et quaque mansione dignus sit.

Ε'. Τούτῳ σύναπτε καὶ τὴν ὑποταγὴν, ἣν ὑποτάσεις τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Τί λέγεις, ὡς νῦν οὐκ ὑποτεταγμένους; δεῖται (75) δὲ ὅλος ὑποταγῆναι Θεῷ Θεὸς ὢν; Ὡς περὶ ληστῶν τινος, ἢ ἀντιθέου, ποιῆ τὸν λόγον. Ἀλλ' οὕτω σκόπει· ὅτι ὡσπερ κατὰρα ἤκουσε δι' ἐμὲ, ὃ τὴν ἐμὴν λῶν κατάραν· καὶ ἀμαρτία, ὃ αἴρων τὴν ἀμαρταν τοῦ κόσμου· καὶ Ἀδὰμ ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ γίνεται νέος· οὕτω καὶ τὸ ἐμὸν ἀνοπότακτον ἑαυτοῦ ποιεῖται, ὡς κεφαλὴ τοῦ παντὸς σώματος. Ἔως μὲν οὖν ἀνοπότακτος ἐγὼ καὶ στασιώδης, τῇ τε ἀρνήσει τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς πάθε-

⁹⁷ Philipp. ii, 10. ⁹⁸ Act. ii, 56. ⁹⁹ I Cor. xv, 25. ¹ Aet. iii, 21. ² Psal. cix, 1. ³ Luc. i, 52. ⁴ Matth. xxviii, 20. ⁵ Psal. lxxxi, 1. ⁶ I Cor. xv, 28. ⁷ Galat. iii, 15. ⁸ II Cor. v, 21. ⁹ I Cor. xv, 45.

(66) Ἀποστῆναι. Duo Regg., ἀποστῆναι.
 (67) Τὴν αἰτίαν. Deest τῆν in tribus Regg.
 (68) Ἐξηγητῆς. Colb. addit, εἰ.
 (69) Μέχρι μὲν τοῦδε. Sic tres Regg. In ed., μέχρι τοῦδε μέν.
 (70) Τὸ ὑπὲρ τοῦτο. Plures Regg. et Colb., τὸ μετὰ τοῦτο.
 (71) Δεῖται οὐκ ἔτι. Deest ἔτι in tribus Regg. et Cypri. qui habet, τοῦτο μὴ.
 (72) Ὡς ἐνεργῶν τὴν ὑποταγὴν. Leuvenk. sic

vertit: « Quod subjectionem praestet, nosque s b regnum suum ponat, quotquot volentes ipsius imperium admittimus. »
 (75) Τl. Deest in quatuor Colb.
 (74) Λαθεῖν ἡμᾶς ὑπὸ χεῖρα. Quatuor Colb. addunt, καί, quod emmode reddit Leuvenk., « ut nos scilicet ei subiciamur, et servemur. »
 (75) Δεῖται, etc. Haec per interrogationem legenda, etsi aliter exponat Elias.

σιν, ἀνυπότακτος (76) τὸ κατ' ἐμὲ καὶ ὁ Χριστὸς (77) λέγεται· ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, ὑποταγήσεται δὲ καὶ τῇ ἐπιγνώσει, καὶ τῇ μεταποιήσει, τότε καὶ αὐτὸς τὴν ὑποταγὴν πεπλήρωκε, προσάγων ἐμὲ τὴν σεσωσμένον. Τοῦτο γὰρ ἡ ὑποταγὴ Χριστοῦ, κατὰ γε τὴν ἐμὴν λόγον, ἡ τοῦ Πατρικοῦ θελήματος πλήρωσις. Ὑποτάσσει δὲ καὶ Υἱὸς Πατρὶ, καὶ Υἱὸς Πατρός· ὁ μὲν ἐνεργῶν, ὁ δὲ εὐδοκῶν, ὁ καὶ πρότερον εἶπαμεν· καὶ οὕτω τὸ ὑποσταγμένον ὁ υποτάξας Θεῷ παρίστησιν, ἑαυτοῦ ποιούμενος τὸ ἡμέτερον. Τοιοῦτον εἶναί μοι φαίνεται καὶ τὸ· Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου, πρὸς ἑμέ, ἵνα τί ἐγκατέλειπες με; Οὐ γὰρ αὐτὸς ἐγκατέλειπται, ἢ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ἢ ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, ἢ δοκῆτισιν, ὡς ἂν φοβουμένης τὸ πάθος, καὶ διὰ τοῦτο συστελλομένης ἀπὸ τοῦ πάσχοντος· (τίς γὰρ ἢ γεννηθῆναι κάτω τὴν ἀρχὴν, ἢ ἐπὶ τὴν σταυρὸν ἀνελεῖν ἡνάγκασεν;) Ἐν ἑαυτῷ δὲ, ὅπερ εἶπον, τυποῖ τὸ ἡμέτερον. Ἡμεῖς γὰρ ἦμεν οἱ ἐγκαταλειμμένοι καὶ περιωραμένοι πρότερον, εἴτα νῦν προσεληγμένοι καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν· ὅσπερ καὶ τὴν ἀφροσύνην ἡμῶν, καὶ τὸ πληρμελὲς οἰκειούμενος, τὰ ἐξῆς διὰ τοῦ ψαλμοῦ φησιν· ἕπειδὴ προδήλιος εἰς Χριστὸν ὁ εἰκοστὸς πρώτος ψαλμὸς ἀναφέρειται.

illius passionem, assumpti ac servati sumus; quemadmodum nostram quoque insipientiam ac peccatum sibi arrogavit, ut ea, quæ deinceps in psalmo sequuntur, pronuntiant. Siquidem vicesimus primus psalmus manifeste ad Christum refertur.

Γ'. Τῆς δὲ αὐτῆς ἔχεται θεωρίας, καὶ τὸ μαθεῖν αὐτὴν τὴν ὑπακοήν ἐξ ὧν ἐπαθεν· ἢ τε κραυγὴ, καὶ τὰ δάκρυα, καὶ τὸ ἰκετεῦσαι, καὶ τὸ εἰσακουσθῆναι, καὶ τὸ εὐλαβῆς· ἢ δραματουργεῖται (78) καὶ πλέκονται θαυμασιῶς ὑπὲρ ἡμῶν (79). Ὡς μὲν γὰρ Λόγος, οὔτε ὑπήκοος ἦν, οὔτε ἀνήκοος. Τῶν γὰρ ὑπὸ χεῖρα ταῦτα, καὶ τῶν δευτέρων· τὸ μὲν τῶν ἐργωμονεστέρων, τὸ δὲ τῶν ἀξίων κολάσεως. Ὡς δὲ δούλου μορφῇ, συγκραταίνει τοῖς ὁμοδόλοις καὶ δούλοις, καὶ μορφοῦται τὸ ἀλλότριον, ὅλον ἐν ἑαυτῷ ἐμὲ φέρων μετὰ τῶν ἐμῶν (80), ἵνα ἐν ἑαυτῷ δαπανήσῃ τὸ χεῖρον (81), ὡς κηρὸν πῦρ, ἢ ὡς ἀτμίδα γῆς ἥλιος, κἀγὼ μεταλάβω τῶν ἐκείνου διὰ τὴν σύγκρασιν. Διὰ τοῦτο ἔργῳ τιμᾷ τὴν ὑπακοήν, καὶ πειρᾶται ταύτης (82), ἐκ τοῦ παθεῖν· οὐ γὰρ ἰκανὸν ἢ διαθέσις, ὅσπερ οὐδὲ ἡμῖν, εἰ μὴ καὶ διὰ τῶν πραγμάτων χωρήσαιμεν ἔργον γὰρ, ἀπόδειξις διαθέσεως. Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως κἀκεῖνο ὑπολαβεῖν, ὅτι δοκιμάζει τὴν ἡμετέραν ὑπακοήν, καὶ πάντα μετρεῖ (83) τοῖς ἑαυτοῦ (84) πάθεσι τέχνῃ (85) φιλανθρωπίας· ὥστε ἔχειν εἰδέναι

caput. Proinde quoadi inobediens ipse sum ac turbulentus, tum per Dei abnegationem, tum per vitiosas animi perfections, tandem inobediens quoadi, quantum ad me attinet, Christus dicitur. Cum autem ei omnia subiecta fuerint (subjiciuntur autem, et per agnitionem, et per immutationem), tum ipse quoque subjectionem impleverit, adducens me, salutem consecutum. Nec enim quidquam aliud est, mea quidem sententia, Christi subiectio, quam paterna voluntatis expletio. Subjicitur 543 autem, et Filius Patri, et vicissim Filio Pater: ille opera sua, hi beneplacito, quemadmodum ante a nobis dictum est. Atque ita eos, qui subiecti sunt, Deo sistit ac representat is, qui subjecit, nostra videlicet sibi vindicans. Eodem in genere mihi illud quoque esse videtur: *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti* 19? Neque enim, quod quidam opinantur, ipse, vel a Patre, vel a sua divinitate, quasi passionem extimisset, ac propterea sese a perpetuante corpore collegisset, derelictus est. (Quis enim eum, vel primum humanitas gigni, vel in crucem ascendere coegit?) Verum in seipso, ut dictum est, nostra representavit. Nos enim eramus derelicti illi prius atque contempti; nunc vero per impatientis illius passionem, assumpti ac servati sumus; quemadmodum nostram quoque insipientiam ac peccatum sibi arrogavit, ut ea, quæ deinceps in psalmo sequuntur, pronuntiant. Siquidem vicesimus primus psalmus manifeste ad Christum refertur.

VI. Ejusdem speculationis illud etiam est, quod ex his, quæ passus est, obedientiam didicit; quod cum clamore et lacryis supplicaret; quod exauditus sit pro sua reverentia 11; quæ omnia nomine nostro mirabiliter efficiuntur et contextuntur. Nam, ut Verbum, nec obediens erat, nec inobediens. Hæc namque iis, qui aliorum imperio tenentur, quique secunde elassis sunt, conveniunt; illud scilicet, probis atque honestis, istud vero, improbis ac supplicio dignis. Ut autem servi forma, ad consertos, imo ad servos sese demittit, atque alienam formam suscipit, totum me simul, cum iis quæ mea sunt, in seipso ferens, ut, quod deterius est, in seipso absumat, et conficiat, non secus ac ceram ignis, aut terræ vaporem solis radius, atque ipse ob hujusmodi conjunctionem honorum illius particeps fiam. Quocirca re ipsa obedientiam honore afficit, eamque perpetuandis doloribus experitur; neque enim sufficiebat animi affectio, quemadmodum nec nobis, nisi manum quoque operibus admoveamus: opus

¹⁰ Psal. xxi, 1. ¹¹ Hebr. v, 8, 7.

(76) Ἀνυπότακτος. Carpebant Monothelite hæc Gregorii verba, quasi Christum divideret, ut ex sexta synodo perspicuum est; sed audiendū non sunt.

(77) Ὁ Χριστός. Deest ὁ in nonnullis.

(78) Ἡ δραματουργεῖται, etc. Comb.: « Quæ nobis quasi in scena producta, nostroque nomine ac persona mirabiliter geruntur ac nectuntur, partim scilicet vere, partim οἰκειούσας et attributione.

(79) Ὑπέροχη. Sic Coisl. 1, etc. In ed., ὑπέροχον.

(80) Μετὰ τῶν ἐμῶν. Bill.: « eum infirmitatibus meis. »

(81) Τὸ χεῖρον. « Quod deterius est, » id est, « peccatum. »

(82) Πειρᾶται ταύτης. « Ejusque periculum patienda facit. »

(83) Καὶ πάντα μετρεῖ, etc. Leuvenk.: « Atque omnia mediatur ex suis passionibus ars illa benignitatis. »

(84) Τοῖς ἐαυτοῦ. Coisl. 1, τοῖς οἰκειούσας.

(85) Τέχνῃ. Hervag. τέχνη, « ars. »

enim, affectionis animi declaratio est. Nec forte pejus fuerit existimare, quod obedientiam nostram exploret, passionibusque suis omnia metiatur, arte quadam humanitatis et benevolentiae erga genus nostrum: ita ut ex suis nostra astimare queat, quantumque, et a nobis exigi et condonari debeat, expensa nimirum **544** cum passionibus virium nostrarum imbecillitate. Nam cum lucem illam, propter corporis tegumentum, in tenebris, hoc est, in hac vita, lucentem, tenebrae aliae, hoc est, pravus ille ac tentator insectatus sit: quanto magis tenebras ipsas, utpote infirmiores? Et qui. I. mirum, si cum ille hostiles laqueos omnino effugerit, nos quadam tenus saltem comprehendamur? majus quippe illi est, quod hostis eum persecutus sit, quam nobis, quod nos assequatur atque comprehendat, apud eos utique, qui haec recta ratione perpendunt. Ad dam illud quoque iis quae dicta sunt, locum hunc mecum reputans: *In quo enim passus est, ipse tentatus, potest iis, qui tentantur, auxiliari* ¹², quod perspicue ad eundem sensum tendit. Sicut etiam: *Erit autem Deus omnia in omnibus* ¹³ illo restitutionis tempore; non utique Pater, resolutio videlicet in ipsum Filio, non secus ac si fax aliqua ad aliquod tempus ab ingenti rogo abstracta, in eum rursus adjungatur (neque enim Sabelliani his verbis abutantur), sed totus Deus; tum nempe, cum jam non multi erimus, sicut nunc sumus ratione motuum et affectionum, nihil omnino Dei gestantes in nobis, aut saltem parum, sed toti deiformes, totiusque ac solius Dei capaces: haec enim ea perfectio est, ad quam omni celeritate properamus; quod quidem Paulus ipse maxime conjicit: quod enim hic de Deo sigillatim attribuit. Quibus verbis? *Ubi non est Graecus, non Judaeus, circumcisio et praeputium, barbarus et Scytha, servus et liber: sed omnia et in omnibus Christus* ¹⁴.

VII. Tertio loco vocem hanc, *major* ¹⁵, numerant: quarto item, *Deum meum et Deum vestrum* ¹⁶. Sane, si major quidem diceretur, non item aequalis, fortasse vim aliquam haberet quod afferunt. Cum autem utrumque inveniri liquido constet, quid tandem generosi homines dicent? Quid roboris habebunt? Quomodo convenient, quae convenire nequeunt? Item enim seipso majus, pariterque sibi ipsi aequale, fieri non potest. Nonne ergo perspicuum est majoris vocem ad causam, aequalis autem ad naturam referendam esse? Ac nos istud ingenue admodum et candide confitemur. Fortasse autem

τοῖς ἑαυτοῦ τὰ ἡμέτερα, καὶ πόσον μὲν ἀπαιτούμεθα, πόσον δὲ συγχωρούμεθα, λογιζομένης μετὰ τοῦ πάσχειν καὶ τῆς ἀθηνείας. Εἰ γὰρ τὸ φῶς ἐδιώχθη διὰ τὸ πρόβλημα φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ, τῷ βίῳ σούτῳ. ὑπὸ τῆς ἄλλης σκοτίας, τοῦ πονηροῦ λέγω καὶ τοῦ πειραστοῦ, τὸ σκότος πόσον, ὡς ἀθενέστερον; Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ ἐκείνου διαφυγόντος παντάπασιν, ἡμεῖς ποσῶς γε (86) καταληφθεῖμεν; μεῖζον γὰρ ἐκείνῳ τὸ διωχθῆναι, ἢ περὶ ἡμῖν τὸ καταληφθῆναι, παρὰ τοῖς ὀρθῶς ταῦτα λογιζομένοις. Ἔτι δὲ προσθήτω τοῖς εἰρημένοις ἐκείνῳ, ἐνουμηθεὶς τὸ. Ἐν ᾧ γὰρ πέποθεν, αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζόμενοις βοηθῆσαι, σαφῶς πρὸς τὴν αὐτὴν φέρων διάνοιαν. Ἔσται δὲ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀποκαταστάσεως (87)· οὐχ ὁ Πατήρ, πάντως εἰς αὐτὸν ἀναλυθέντος τοῦ Υἱοῦ, ὡς περὶ εἰς πυρὰν μεγάλην λαμπάδος πρὸς καιρὸν ἀποσπασθείσης, εἶτα συναφθείσης, μηδὲ γὰρ Σαβέλλιοι τῷ ῥητῷ τούτῳ παραφθερέσθωσαν (88), ἀλλ' ὅλος Θεός, ὅταν μῆκετι πολλὰ ὄμην, ὡς περὶ νῦν (89) τοῖς κινήμασι καὶ τοῖς πάθεσιν, οὐδὲν ὅλω Θεοῦ, ἢ ὀλίγον ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέροντες, ἀλλ' ὅλοι θεοειδεῖς, ὅλου Θεοῦ χωρητικοὶ καὶ μόνου· τοῦτο γὰρ ἡ τελειώσις, πρὸς ἣν σπεύδομεν· τεκμηριοὶ δὲ μάλιστα Παῦλος αὐτός· ὁ γὰρ ἐνταῦθα περὶ Θεοῦ φησιν ἀρίστως, ἀλλαχθῶ σαφῶς περιορίζει Χριστῷ. Τί λέγω; Ὅπου οὐκ ἐν Ἑλλήνι, οὐδὲ Ἰουδαίῳ, περιτομῇ καὶ ἀκροβυστία, βίβλαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

ad quam omni celeritate properamus; quod quidem indefinite ait, alio loco apertissimis verbis Christo

C Ζ'. Τρίτον, ἀριθμεῖ τὸ, μεῖζον (90)· τέταρτον τὸ, Θεὸν μου καὶ Θεὸν ἡμῶν. Εἰ μὲν οὖν μεῖζον (91) μὲν ἐλέγετο, μὴ ἴσος (92) δὲ, τάχα ἂν ἦν τι τοῦτο αὐτοῖς· εἰ δὲ ἀμφοτέρω σαφῶς εὐρίσκομεν, τί φήσουσιν οἱ γεννάδα; τί τὸ ἰσχυρὸν αὐτοῖς; πῶς συμβήσεται τὰ ἀσύμβατα; τὸ γὰρ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ ὁμολῶς μεῖζον καὶ ἴσον εἶναι, τὸν ἀδυνατῶν· ἢ δὴλον, ὅτι τὸ μεῖζον μὲν ἐστὶ τῆς αἰτίας, τὸ δὲ ἴσον, τῆς φύσεως; καὶ τοῦτο ὑπὸ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς. Τάχα δ' ἂν εἴποι τις ἄλλος (93) τῷ ἡμετέρῳ (94) λόγῳ προσφιλονεικῶν (95), μὴ ἕλαττον εἶναι τὸ ἐκ τοιαύτης αἰτίας εἶναι τοῦ ἀναίτιου (96). Τῆς τε

¹² Hebr. II, 18. ¹³ I Cor. xv, 28. ¹⁴ Galat. III, 28. ¹⁵ Joan. xiv, 28. ¹⁶ Joan. xv, 17.

(86) Ποσῶς γε. Duo Regg., quinque Colb., ποσῶς D καί.

(87) Ἀποκαταστάσεως. « Restitutionis, » id est, « resurrectionis, » cum videlicet animae suis corporibus restituntur.

(88) Παραφθερέσθωσαν. Sav. aliique plures, παραφθερέσθωσαν.

(89) Ὡς περὶ νῦν... φέροντες. Haec a Billio, aut typographo ommissa.

(90) Μεῖζον. Par., μεῖζον.

(91) Μεῖζον. Tres Regg. et tres Colb., μεῖζον.

(92) Ἴσος. Tres Regg. totidemque Colb., ἴσον.

(93) Ἄλλος. Unus Regg. et Oxon., ἄλλο.

(94) Ἠμετέρῳ. Sic Coisl. I, Sav. et Comb. In ed.,

ἡμετέρῳ.

(95) Προσφιλονεικῶν. « Vox ista, » inquit Billius, « non significat eum, qui Gregorii rationem oppugnet, sed qui acrius in eandem causam incurreret, Filiique divinitatem tueretur. Nam quod Gregorius lateatur Filium, ratione duplaxat causa, minorem esse Patre, contenderet fortasse aliquis in eandem Filii defensionem acrius incumbens, ne in hac quidem ratione minorem eum esse dicendum; quod non satis animadvertisse videtur Elias. »

(96) Ἀναίτιον. Sic tres Regg., duo Coisl., Par., Comb., etc. Sic etiam legit Billius, licet editi habeant, ἐναντίον.

γράφου καὶ πρόσεστιν ἢ γέννησις, πρῶγμα τοσοῦτο (97), τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, καὶ οὕτω (98) σεβάσιμον. Τὸ γὰρ δὴ λέγειν, ὅτι τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον νοουμένου μεζῶν (99), ἀληθὲς μὲν, οὐ μέγα δέ· τί γὰρ θυμαστόν, εἰ μεζῶν ἀνθρώπου Θεός; Ταῦτα μὲν οὖν (1) εἰρήσθω πρὸς τοὺς τὸ μείζον κομπάζοντας.

quidem certe, qui mente præditi sunt. Nam, quod sit, esse quidem dici potest, sed non perinde honorifice: quid enim mirum, Deum homine majore esse? Atque hæc mihi dicta sint adversus eos, qui

II. Θεὸς δὲ λέγοιτο ἂν, οὐ τοῦ Λόγου, τοῦ ὁρωμένου δέ· πῶς γὰρ ἂν εἴη τοῦ κυρίως Θεοῦ Θεός; "Ὡς περ καὶ Πατὴρ, οὐ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ Λόγου δέ· καὶ γὰρ ἦν διπλοῦς· ὥστε τὸ μὲν κυρίως ἐπ' ἀμφοῖν (2), τὸ δὲ οὐ κυρίως, ἐναντίως ἢ ἐφ' ἡμῶν ἔχει. Πρῶτον γὰρ κυρίως μὲν Θεός ὁ Θεός (3), οὐ κυρίως δὲ Πατὴρ. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ ποιεῖ τοῖς αἱρετικοῖς τὴν πλάνην, ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπιψεύσις, ἐπαλλαττομένων τῶν ὀνομάτων διὰ τὴν σύγκρασιν. Σημεῖον δὲ, ἡνίκα αἱ φύσεις (4) δίστανται ταῖς ἐπινοαίαις, συνδικραεῖται καὶ τὰ ὀνόματα. Παύλου λέγοντος ἄκουσον· *Ἴνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης*. Χριστοῦ μὲν Θεός, τῆς δὲ δόξης Πατὴρ· εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφοτέρον ἐν (5), ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ τούτων. Τί ἂν γένοιτο γνωριμώτερον;

vide quomodo Christi quidem Deus, glorie autem Pater dicatur: quamvis enim hæc duo unum efficiant, id tamen non natura fit, sed eorum coitione. Quid his apertius et manifestius esse queat?

III. Πέμπτον λεγέσθω τὸ, λαμβάνειν αὐτὸν ζωὴν, ἢ κρίσιν, ἢ κληρονομίαν ἐθνῶν, ἢ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἢ δόξαν, ἢ μαθητάς, ἢ ὅσα λέγεται, καὶ τοῦτο (6) τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰ δὲ καὶ τῷ Θεῷ δοίηται (7), οὐκ ἄσπονον· οὐ γὰρ ὡς ἐπίκριτα δώσιαι, ἀλλ' ὡς ἀπ' ἀρχῆς συνυπάρχοντα (8), καὶ λόγῳ φύσεως, ἀλλ' οὐ χάριτος.

IV. Ἐκτον τιθέσθω τὸ μὴ δύνασθαι τὸν Υἱὸν ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν μηδὲν (9), εἶναι μὴ τι βλέπει τὸν Πατέρα ποιοῦντα. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἐστίν· οὐ τῶν καθ' ἓνα τρόπον λεγομένων, τὸ δύνασθαι, ἢ μὴ δύνασθαι· πολὺσημον δέ. Τὸ μὲν γὰρ τι λέγεται κατὰ δύναμεις ἐλλειψιν, καὶ ποτὲ, καὶ πρὸς τι, ὡς τὸ, μὴ δύνασθαι τὰ παιδίον ἀθλαῖν, ἢ τὸ σκυλάκιον βλέπειν, ἢ πρὸς τὸδε διαγωνίζεσθαι· ἀθλήσει γὰρ ἕως ποτὲ, καὶ ὄψεται, καὶ διαγωνιέται πρὸς τόνδε, κἂν πρὸς ἕτερον ἀδυνατός ἔχη. Τὸ δὲ, ὡς ἐπὶ πλεῖστον, ὡς τό· *Ὁὐ δύναται πάλαι κρυβῆναι ἐπ' ἄνω ἔγους κειμένη*. Τάχα γὰρ ἂν καὶ κρυφθεῖται τις, ἐπι-

¹⁷ Ephes. i, 17. ¹⁸ Joan. v, 26. ¹⁹ ibid. 27. ²⁰ Psal. ii, 8. ²¹ Joan. xvii, 2. ²² Apoc. v, 12. ²³ Joan. v, 25.

(97) Τοσοῦτο. Tres Regg. τοσοῦτον.
 (98) Οὕτω. Reg. bm, οὕτως.
 (99) Μείζον. Duo Regg. μεζῶν. Sic etiam in sequenti μεζῶν.
 (1) Ὁδρ. Reg. bm, Coisl. 1, etc., addunt, ἡμῶν.
 (2) Ἐπ' ἀμφοῖν. « De utroque, » id est, de Verbo, quatenus est Deus, vel quatenus est homo.
 (3) Ὁ Θεός. Deest ὁ in quatuor Regg., tribus Colb., etc.
 (4) Αἱ φύσεις. Sic tres Regg. Deest αἱ in ed.

A dixerit alius quispiam, sermonem nostrum acriori animi contentione prosequens, inferius habendum non esse, ab hujusmodi causa, causæ omnibus experte, proficisci. Nam et quia ab eo, qui principio caret, originem trahit, ejus quoque gloriæ partem sibi vindicat: et accedit insuper generationis prærogativa, res tanta, tamque veneranda, iis ratione humanitatis Pater Filio major intelligendus majorem vocem insolentius jaectant.

VIII. Quod autem ad alteram partem attinet, Deus dicitur, non ratione Verbi, sed partis quæ in oculorum sensum cadit (quo enim modo illius, qui proprie Deus est, Deus dici queat?). Quemadmodum Pater, non humanitatis, sed Verbi respectu; duplici quippe natura constabat; quo fit ut alterum de eo proprie dicatur, alterum improprie: contra quam in nobis se res habet. Deus enim proprie Deus noster est, non autem proprie Pater. Atque hoc est quod hæreticos in errorem inducit, nempe nominum horum conjunctio, permutatis videlicet inter se nominibus propter utriusque naturæ connexionem. Argumento est, quod cum naturæ animò et cogitatione distinguntur, simul quoque nomina dividuntur. Audi Paulum his verbis loquentem.

Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater ille glorie

IX. Quintum numeretur, quod vitam ¹⁸, aut judicium ¹⁹, aut gentium hæreditatem ²⁰, aut carnis omnium potestatem ²¹, aut gloriam ²², aut discipulos, cæteraque ejusdem generis, accipere dicitur; hoc quoque ad humanitatem spectat. Quanquam ut hæc etiam Deo tribuamus, nulla inde absurditas consequetur: non enim velut ascititia ei tribuamus, sed velut quæ a principio una cum ipso existerint, non ratione gratiæ, sed nature.

X. Sexto loco ponatur, quod *Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi id viderit Patrem facientem* ²³. Quæ verba ejusmodi sensu explicanda sunt: *Posse, vel non posse, non uno modo dicitur; variam enim ac multiplicem significationem habet. Nunquam enim secundum virium defectum dicitur, et certi temporis ac personæ ratione habita: ut quod puer luctari non possit, aut catulus cernere, aut cum aliquo dimicare: luctabitur enim fortasse aliquando, et cernet, et cum hoc dimicabit, etiamsi cum altero nequeat. Interdum de eo dicitur, quod sæpenumero contingit, ut illud: Non*

(5) Ἐν. Bill.: « personam unam. »
 (6) Τοῦτο. Comb., ταῦτα.
 (7) Δοίηται. Reg. b, δόηται, « tribuas. »
 (8) Συνυπάρχοντα. Bill.: « ipsi simul cum Patre adfuerint. » Non recte quidem; cum hic Filii dotes, non cum Patris, sed cum ipsamet Filii existentie, sunt componende. Filius enim, non gratiæ dono, sed a nativitate, ipsaque vi nature, quod genitus sit, a Patre accepit.
 (9) Μηδέν. Reg. a, οὐδέν

potest civitas abscondi supra montem posita ²⁵. Fieri enim potest, ut quaedam civitas abscondatur, majori nitiumin aliquo monte ipsius aspectum impediens. Impossibile etiam dicitur, quod minime æquiva est, rationibile consentaneum; ejus generis est illud: *Non possunt filii sponsi jejunare, quando præsens est sponsus* ²⁶; sive eum intelligas, qui corporeis oculis cernitur (neque enim ærumnæ atque afflictionis tempus erat illud tempus, quo Christus cum discipulis versabatur), sive eum ut Verbum species: quid enim eos corporeo modo jejunare necesse est, qui a Verbo purgantur? Quarta significatione hoc fieri non posse dicitur, a quo nostra voluntas abhorret; ejusmodi est illud: *Non poterat illic signa facere propter incredulitatem eorum* ²⁷, qui ea excipiebant: quoniam enim ad morborum depulsiones utrumque accedere necesse est, nempe et agroti fidem, et medici vim et facultatem medendi afferant, ideoque alterum, deficiente altero, minime contingebat. Haud scio autem, an hoc quoque non adjungendum sit, ad id quod rationi consentaneum est: neque enim iis medicinam asserre conveniebat, quibus incredulitas detrimentum allatura erat. Quo etiam in ordine ponendum est illud: *Non potest mundus odisse vos* ²⁷; et, *Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali* ²⁸? Quo enim pacto quidquam horum impossibile est, nisi quia voluntas repugnat? Jam illud quoque impossibile dicitur, quod natura quidem impossibile est, Deo autem volenti possibile; quo in genere est illud: *Eumdem hominem bis nasci non posse* ²⁹, nec aen camelum admitti ³⁰: quid enim prohibeat quominus hæc fiant, si Dei voluntas ita tulerit?

XI. Præter hos omnes modos impossibile dicitur C quod nulla omnino ratione fieri potest, ut quod nunc exquirimus. Ut enim impossibile esse dicimus. Denn malum esse, aut omnino non esse (hoc enim Dei impotentiam potius atque imbecillitatem, quam potentiam arguerit); aut ut sit, quod non est, aut ut his duo simul et quatuor **547** s'nt et decem: ita nec fieri ullo modo potest, ut Filius aliquid faciat, quod Pater non faciat. *Omnia enim que Pater habet, sunt Filii* ³¹: quemadmodum rursus omnia, que Filius, Patris, nihilergo peculiare, quia communia omnia, quandoquidem ipsum quoque esse, commune atque æquale est ipsi cum Patre, licet alioqui hoc a Patre Filius habeat. Quo etiam sensu dictum est: *Ego vivo propter Patrem* ³²; non quod ab illo ipsius vita atque essentia sustineatur, verum quod ex illo citra tempus ullam atque causam existat. Sed quomodo illud acci-

προσθούτος μερίζονος. Τὸ δὲ, ὡς οὐκ εὐλόγων, ὡς τὸ Ὁδὲ δύνανται εἰ εἶδὸ τοῦ νημφῶνος νηστεύειν, ἐξ' ἑσῶν ἐνδῆμιος ὁ νημφῶνος· εἴτε ὁ σωματικῶς ὀρώμενος (ὁ γὰρ κακοπαθείας, ἀλλ' εὐφροσύνης καιρὸς ὁ τῆς ἐπιδημίας), εἴτε ὡς ὁ Λόγος νοούμενος· τί γὰρ δεῖ νηστεύειν σωματικῶς τοὺς Λόγῳ καθαιρούμενους (10); Τὸ δὲ, ὡς ἀβούλητον, ὡς τὸ, Μὴ δύνασθαι ἐκεῖ σημεῖα ποιῆσαι, διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεσχεμένων· ἐπειδὴ γὰρ τοῦ συναμφοτέρου χρεῖα πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπευτοῦ (11) δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχτο τὸ ἕτερον τοῦ συζύγου ἐλλείποντος. Οὐκ εἶδα (12) δὲ, εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετόν· οὐ γὰρ εὐλόγος ἴσται τοῖς βλαθησομένοις ἐξ ἀπιστίας. Τοῦ δὲ αὐτοῦ λόγου, καὶ τὸ· Ὁδὲ δύνανται ὁ κόσμος μισεῖν ἡμῶς· καὶ, Ἡὼς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, ποιησάμενοι ἔντες; Ἡὼς γὰρ ἀδύνατον τὸ τοῦτον, ἢ ὅτι ἀβούλητον; Ἔστι δὲ τι καὶ τοιοῦτον ἐν τοῖς λεγομένοις, ὃ τῇ (15) φύσει μὲν ἀδύνατον, Θεῷ δὲ δυνατὸν βουληθέντι, ὡς τὸ, μὴ δύνασθαι τὸν αὐτὸν γεννηθῆναι δευτέρου, καὶ ῥαφίς οὐκ εἰσδεχομένη κάμηλον· τί γὰρ ἂν καὶ κοιλύσει γενέσθαι ταῦτα, Θεοῦ θελήσαντος;

1A'. Τοῦτον δὲ πάντιον ἐκτός, τὸ παντελῶς ἀδύνατον καὶ ἀνεπίδεκτον, ὡς ὃ νῦν ἐξετάζομεν. Ὡς γὰρ ἀδύνατον εἶναι λέγομεν, πονηρὸν εἶναι Θεόν, ἢ μὴ εἶναι· τοῦτο γὰρ ἀδυναμίας ἂν εἴη μᾶλλον Θεοῦ, ἢ περ δυνάμεως· ἢ τὸ μὴ ὄν εἶναι, ἢ τὰ δις δύο καὶ τέσσαρα εἶναι καὶ δέκα (14)· οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀνεγχώρητον ποιεῖν τι τὸν Υἱόν, ὃν αὐ ποιεῖ ὁ Πατήρ. Πάντα γὰρ ἔσα ἔχει ὁ Πατήρ. τοῦ Υἱοῦ ἔστιν· ὡς ἔμπροσθεν τὰ τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Πατρὸς. Οὐδὲν ὄν ἴδιον, ὅτι κοινὰ ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι κοινὸν καὶ ὁμοῖτον, εἰ καὶ τῷ Υἱῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καθ' ὃ καὶ λέγεται καὶ τὸ· Ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα· οὐχ ὡς ἐκείθεν αὐτῷ τοῦ ζῆν, καὶ τοῦ εἶναι συνηχομένου, ἀλλ' ὡς ἐκείθεν ὑπάρχοντος ἀχρόνως καὶ ἀνακτίως. Βλέπει δὲ τὸν Πατέρα ποιῶντα, πῶς, καὶ οὕτω ποιεῖ; ἄρα ὡς οἱ τὰς μορφὰς γράφοντες, καὶ τὰ γράμματα, διὰ τὸ μὴ εἶναι τῆς ἀληθείας ἄλλως ἐπισυχεῖν, εἰ μὴ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον βλέποντας, ἀκαίθων χειραγωγούμε-

²⁵ Matth. v, 44. ²⁶ Matth. ix, 15. ²⁷ Matth. xii, 58. ²⁸ Matth. xii, 34. ²⁹ Joan. iii, 4. ³⁰ Matth. xix, 24. ³¹ Joan. xvi, 15. ³² Joan. vi, 58.

(10) *Τοὺς Λόγῳ καθαιρούμενους*. Bill.: « qui sermone purgantur. » Addit etiam in notis, Gregorium alludere ad hæc Christi verba, Joan. xv, 5: « Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. » Fatetur tamen Eliam per Λόγον, Filium Dei intelligere; ejus sententia nobis etiam magis arridet.
 (11) *Τὸν Θεραπευτοῦ*. De Christo enim singulariter hic sermo est, non universe de iis que ad morborum depulsiones ex parte agrotorum ac medicorum requiruntur.
 (12) *Οὐκ εἶδα*, etc. Bill.: « Quamquam haud scio, an hoc quoque genus τὸν ἀδύνατον sit, quo

impossibile nihil aliud significat, quam quod minime rationi consentaneum est. » Sensit Billius legendum esse, *οὐκ εὐλόγῳ*, « rationi minime consentaneum, » quod nobis quoque visum est. Cum vero particula negans, *οὐκ*, ab omnibus codd. tum exaratis, tum mss. absit, religioni fuit eam in textum introductere.
 (15) *Ὁ τῆ*. Sic tres Regg. et quatuor Colb. In ed., ὅτι.
 (14) *Καὶ πενήταμι εἶναι καὶ δέκα*. Reg., Cypr., τέσσαρες καὶ δέκα εἶναι « bis duo, quatuordecim (c. se. »

νοὺς (15); Καὶ πῶς ἡ Σοφία δεῖται τοῦ διδάζοντος; ἢ οὐ ποιήσει τι μὴ διδάσκαομένη; Ποιεῖ δὲ πῶς ὁ Πατήρ, ἢ πεποιήκειν; Ἐρα ἄλλον προϋπέστησε κόσμον ὀντι τοῦ παρόντος, καὶ ὑποστήσει τὸν μέλλοντα, καὶ πρὸς ἐκεῖνα βλέπων ὁ Υἱὸς, τὸν μὲν ὑπέστησε, τὸν δὲ ὑποστήσει; Ἐσσαρες οὖν κόσμοι (16) κατὰ τὸν λόγον τοῦτον, οἱ μὲν Πατρός, οἱ δὲ Υἱοῦ ποιήματα. Ὁ τῆς ἀλογίας (17)! Καθαίρει δὲ λέπρας, καὶ δαιμόνων, καὶ νόσων ἀπαλλάττει (18), καὶ ζωοποιεῖ νεκροῦς, καὶ ὑπὲρ θαλάσσης ὀδεύει, καὶ τᾶλλα ποιεῖ ὅσα πεποιήκειν, ἐπὶ τίνος, ἢ πότε τοῦ Πατρὸς ταῦτα προανεργήσαντος; Ἦ δῆλον, ὅτι τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐσημαίνεται μὲν ὁ Πατήρ, ἐπιτελεῖ δὲ ὁ Λόγος, οὐ δουλικῶς, οὐδὲ ἀμαθῶς, ἀλλ' ἐπιστημονικῶς τε καὶ θεσποτικῶς, καὶ οὐκ αἰετοῦ εἰπεῖν, πατρικῶς; Οὕτω γὰρ ἐγὼ δέχομαι τὸ, ἄπερ ὁ πατὴρ τοῦ Πατρὸς γίνεται, ταῦτα καὶ τὸν Υἱὸν ἐμοίως ποιεῖν· οὐ κατὰ τὴν τῶν γινομένων ὁμοίωσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν (19) τῆς ἐξουσίας ὁμοιμίαν· καὶ τοῦτο ἂν εἴη τὸ, ἕως ἄρτι καὶ τὸν Πατέρα ἐργάζεσθαι, καὶ τὸν Υἱὸν οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὴν, ὃν πεποιήκειν (20), ὀκονομίαν τε καὶ συντήρησιν, ὡς διγλοῦ τὸ, ποιείσθαι τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἀνεύματι, καὶ, θεμελιῶσθαι τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφαλείαν αὐτῆς· ἀπαξ ἡδρασμένα τε καὶ γενόμενα· καὶ στερεῶσθαι βροντῆν, καὶ κτίζεσθαι πνεῦμα, ὃν ἀπαξ μὲν ὁ λόγος ὑπέστη, συνεχῆς δὲ καὶ νῦν ἡ ἐνέργεια.

ratione gubernationis et conservationis eorum, quæ facta sunt, ut indicat illud: *Qui facit angelos suos spiritus* ³⁵; et, *Qui fundat terram super stabilitatem* ³⁶; eum semel et hæc firmata atque stabilita sit, et illi procreati. Quo etiam pertinet: quod firmare tonitru dicitur ³⁷, et ventum creare ³⁸: quoniam ipsa quidem ratio semel condita est, cæterum

III. Ἐβδόμον λεγέσθω τὰ καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Υἱὸν, οὐχ ἕνα ποιῆ τὸ θελημα τὸ ἐαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τοῦ (21) πέμψαντος. Εἰ μὲν οὖν μὴ παρὰ τοῦ καταβληθῆτος αὐτοῦ ταῦτα ἐλέγετο, εἴπομεν ἂν ὡς παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον, οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου (τὸ γὰρ ἐκεῖνου) (εἶπαι οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ, θεοῦ ἐναντίον) ἀλλὰ τοῦ καθ' ἑμαῖς, ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου (22) θελήματος οὐ πάντως ἐπομένου τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀντιπίπτοντος, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ ἀντιπαλαίουτος. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο οὕτως ἐναῖσταιν τὸ Πατέρα, εἰ δυνατὸν, παραθέτω ἀπ' ἑμοῦ τὸ συγγῆμιν τοῦτο· πλὴν οὐχ ἔγωγε θελω, ἀλλὰ τὸ ἐν ἰσχυρῶ θελήματι. Οὕτω γὰρ, εἰ δυνατόν, ἢ μὴ, τοῦτο ἀγνοεῖν ἐκεῖνον εἰκὼς, οὕτω τῷ θελήματι ἀντισφῆρῆν τὸ θελημα. Ὑπὸ δὲ (25), ὡς παρὰ τοῦ προσλαβόντος ὁ λόγος (τοῦτο γὰρ τὸ καταβληθῆτος), οὐ τοῦ προσλήμματος, οὕτως ἀπαντησόμεθα οὐχ ὡς ἑνὸς ἰδιοῦ τοῦ Υἱοῦ (24) θελήματος παρὰ

riendum, quod Patrem facientem videre dicitur, atque ita facere ³⁹? an ut qui formas ne litteras pingunt, eo quod veritatem aliter assequi nequeant, nisi exemplar suum intueantur, atque inde velut manu ducantur? Qui vero quadrat, ut Sipientia magistro opus habeat? nihilue elliciet, nisi edocta? Quid, Paterne aliquid facit, aut fecit? Utrum tandem alium mundum ante hunc coagmentavit, atque alium rursus in posterum coagmentabit, quos Filius sibi ante oculos proponens, alterum quidem jam procreaverit, alterum autem procreaturus sit? Quatuor ergo hæc ratione mundi erunt, duo a Patre, duo a Filio effecti? O supinam vecordiam! Age, cum lepras purgat, demones et morbos profligat, mortuos ad vitam revocat, mare pedibus peragrat, aliaque omnia facit, in quo tandem, aut quando Pater hæc ante fecit? Nonne perspicuum est, earumdem rerum formas a Patre quidem velut designari, a Filio autem peragi, non serviliter atque inducte, sed perite et heriliter, atque, ut aptius loquar, paterne? In hunc quippe sensum verba hæc accipio: *Quæcumque Pater facit, eadem et Filius similiter facit* ³⁹; non quod similia sint utriusque opera, sed quod par sit utriusque potestas atque auctoritas; atque hoc fortasse esse queat, quod et Pater usque modo operari dicitur, et Filius ³⁹; non autem hoc duntaxat nomine, sed etiam

C XII. Septimum proferatur, quod Filius e cælo descendisse dicitur, non ut voluntatem suam faciat, sed ejus a quo missus est ³⁹. Sanie nisi ab illo ipso, qui descendit, hic sermo haberetur, dicere possemus, hæc verba velut ab homine exprimi, non qui de Salvatore intelligatur (illius enim voluntas, cum tota dedicata sit, Deo præcul dubio non adversatur); sed qui nostræ conditionis sit. Humana quippe voluntas divinam non continuo sequitur, verum ut plurimum ei resistit atque obmetatur. Nam illud quoque eodem modo intelligimus: *Pater, si possibile est, transcat a me calix iste; verumtamen non mea, sed tua voluntas vincat* ⁴⁰. Neque enim possibile esset, necne ipsum ignorasse verisimile est, nec voluntati voluntatem opposuisse. Sed quoniam partis illius, quæ assumpsit (hoc enim est, quod descendit), non autem partis assumptæ, hic sermo est, ad hunc modum respondebimus: hæc non ita

³³ Joan. v, 19 ³⁴ ibid. 55. ³⁵ ibid. 17. ³⁶ Psal. ciii, 4. ³⁷ Job xxxviii, 25. ³⁸ Amos iv, 15. ³⁹ Joan. vi, 58. ⁴⁰ Matth. xxvi, 59.

(15) Βλέποντας.... χειραγωγούμενους. Reg, (γρ., βλέποντες... χειραγωγοῦμενοι.
 (16) Κόσμοι. Reg. a, οἱ κόσμοι.
 (17) Ὁ τῆς ἀλογίας! (O amentiam singularem!) Sic Reg. a, et Combefisius. Deest ὅ in editis.
 (18) Ἀπαλλάττει. Deest in Reg. a.
 (19) Κατὰ τὴν. Deest κατὰ in Reg. a.
 (20) Πεποιήκειν. Duo Regg., πεποιήσαντιν.
 (21) Τὸ τοῦ. Sic plures Regg., plures Coll. et Or.

4. Deest τὸ in cl.
 (22) Ἀνθρωπίνου. Comb., ἀνθρωπικῶς.
 (23) Ἐπεὶ δέ, etc. « Sed quoniam hæc tanquam ab eo, qui assumpsit (is enim est qui descendit), non autem ab assumpto dicuntur, etc.
 (24) Ἰδίον τοῦ Υἱοῦ. Reg. b, Or. 1, et Bas., ἰδίου τῷ Υἱῷ. « Tanquam peculiaris sit voluntas Filio, a Patris voluntate distincta. »

diei, quasi propriam voluntatem Filius habeat, atque a Patris voluntate separatam, sed potius quod non habeat; ut, quod colligitur, sit huiusmodi: *Non ut faciam voluntatem meam* 41: nec enim voluntas mea a tua disjuncta est, sed communis utriusque nostrum, quorum, ut una est deitas, ita una quoque voluntas. Per multa enim ex his, quæ ita dicuntur, a communi dicuntur, nec affirmationis modo, sed infirmitationis, ut illud: *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum* 42. Neque enim dat, nec mensura definitum: nec enim Deus Deum metitur. Ut item illud: *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum* 43. Non enim, quod in eo peccatum sit, hoc sermone utitur, sed quod non sit. Ac rursus: *Non propter justitias nostras, quas fecimus* 44. Neque enim fecimus. Quod etiam perspicue colligi potest ex his quæ sequuntur. *Quæ est enim, inquit, voluntas Patris mei? Ut omnis qui credit in eum, salutem consequatur* 45, ac postremæ resurrectionis compos fiat. An igitur Patris quidem hæc est voluntas, Filii autem minime? an invitus Evangelium predicat, idemque apud homines nanciscitur? Quis vero hoc eredit? quandoquidem illud quoque, quod ait Filius, sermonem, qui ab auditoribus excipitur, suum non esse, sed Patris 46, eandem omnino vim habet.

Quomodo enim hoc ejusquam proprium, aut solius quoque mecum consid rem, perspicere nequeo, ac ne **549** Si hoc modo voluntatem intelligis, recte in illis meca est sententia, imo etiam enjusvis, modo recto

XIII. Octavo illud afferunt: *Ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum* 46; et, *Nemo bonus, nisi solus Deus* 47. Cujus argumenti perfacilis mihi videtur esse solutio. Si enim hæc verba, *Solum verum*, Patri duntaxat tribueris, ubi tandem Veritatem ipsam collocabis? Etenim si illud, *Soli sapienti Deo* 48; aut illud, *Soli immortalitatem habenti, lucemque inaccessibilem habentium* 49; aut illud denique, *Regi sæculorum immortalis, invisibili, soli sapienti Deo* 50, ad hunc modum intellexeris, peribit utique tibi Filius, vel morte, vel tenebris multatus, vel in hoc condemnatus, ut nec sapiens sit, nec rex, nec invisibilis, imo nec omnino Deus, quod caput est eorum, quæ diximus. Quid autem afferri poterit, quin simul cum cæteris rebus, bonitatis quoque, quæ maxime solius Dei est, jacturam faciat? Verum hæc verba: *Ut cognoscant te solum verum Deum*, ad eorum, qui, quamquam falso, dii tamen appellantur, soblatio-

41 Joan. vi, 38. 42 Joan. iii, 34. 43 Psal. lxxviii, 5. 44 Dan. ix, 18. 45 Joan. vi, 40. 46 Joan. xiv, 24. 47 Joan. xvii, 3. 48 Luc. xviii, 19. 49 Joan. xvi, 27. 50 I Tim. vi, 16. 60 I Tim. i, 17.

(25) *Ἦν ἦ*. Sic tres Regg., quatuor Colb., Or. 1, et Comb. In ed., Ἦν ἦ τε.
 (26) *Ἀπὸ κοινού λέγεται*. Elias, « ratione illius quod colligitur et intelligitur. »
 (27) *Ὁὐ γάρ*, etc. « Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum, » nempe, « Filio. » Spiritus enim semper adest Filio. Non ergo ipsi datur tanquam non habenti; quippe qui ejusdem est nature ac Pater: neque etiam Spiritus « secundum mensuram » datur ei, qui mensuram capere nequit, cum sit ipse Deus et infinitus.

τὸ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς οὐκ ὄντος ὁ λόγος· Ἦν ἦ (25) τε τοιαῦτον τὸ συναχόμενον· Οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν· οὐδὲ γάρ ἐστὶ τὸ ἐμὸν τοῦ σου κερωρισμένον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἐμοῦ τε καὶ σοῦ, ὣν ὡς μία θεότης, οὕτω καὶ βούλησις. Πολλὰ γὰρ τῶν οὕτω λεγομένων ἀπὸ κοινού λέγεται (26), καὶ οὐ θετικῶς, ἀρνητικῶς δὲ, ὡς τό· Ὁὐ γάρ (27) ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ Πνεῦμα. Οὕτε γὰρ δίδωσιν, οὕτε μεμετρορημένον· οὐ γὰρ μετρεῖται· παρὰ Θεοῦ Θεός. Καὶ τό· Οὕτε ἡ ἀμαρτία μου, οὕτε ἡ ἀρετή μου. Οὐ γὰρ ὡς οὕσης ὁ λόγος, ἀλλ' ὡς οὐκ οὕσης. Καὶ πάλιν τό· Ὁὐ διὰ τὰς δικαιοσύνας ἡμῶν, ἃς ἐποιήσαμεν· οὐ γὰρ ἐποιήσαμεν. Ἀγλὸν δὲ τοῦτο κἄν τοῖς ἐξῆς· Τί γάρ, φησί, τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς; ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν σώζηται, καὶ τοῦ γὰρ τῆς τελευταίας ἀναστάσεως (28). Ἄρ' ὅν τοῦ Πατρὸς μὲν τοῦτο θέλημα, τοῦ Υἱοῦ δὲ οὐδαμῶς; ἢ ἅκων εὐαγγελίζεται καὶ πιστεύεται; Καὶ τίς ἂν τοῦτο πιστεύσειεν; ἐπεὶ καὶ τὸ, τὸν λόγον τὸν ἀκούμενον μὴ εἶναι τοῦ Υἱοῦ, τοῦ Πατρὸς δὲ, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν. Πῶς γὰρ ἰδοῦν τινας τὸ κοινόν, ἢ μόνου, τοῦτο συνιδεῖν οὐκ ἔχω, πολλὰ σκοπῶν· οἶμαι δὲ, οὐδὲ ἄλλος τις. Ἄν οὕτω διανοῆς (29) περὶ τοῦ θέλειν, ὀρθῶς νοήσεις (30) καὶ λίαν εὐσεβῶς, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, καὶ παντὸς τοῦ εὐγνώμονος.

esse queat, quod commune est, licet diu, multum- alius quidem quisquam, nisi mea me opinio fallit, intelligis pieque admodum et orthodoxe, ut quidem iudicio peditus sit.

C II. "Ὁρθῶς ἐστὶν αὐτοῖς τό· ἵνα γνωσῶσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ἐν ἀπέστευλας Ἰησοῦν Χριστόν· καὶ τό· Ὁὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ θεός. Τοῦτο δὲ καὶ πάντῃ βῆσσην ἔχειν τὴν λύσιν μοι φαίνεται. Εἰ γὰρ τὸ μόνον ἀληθινὸν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς θῆσαι, τοῦ θῆσαι τὴν αὐτοαληθειαν, καὶ γὰρ εἰ τῷ μόνῳ σοφῷ Θεῷ, ἢ τῷ μόνῳ ἔχοντι ἀθανασίαν, ὡς οὐκ ἴδνται ἀπέστευτοι, ἢ βασιλεῖ τῶν αἰῶνων ἀπόλασιν, ἀεδαίνω, καὶ (31) μόνῳ Θεῷ, νοήσεις οὕτως, οἰχίσεται σοι θάνατος κατακριθεὶς ὁ Υἱός, ἢ σκότος, ἢ τὸ μὴ σοφὸς εἶναι, μηδὲ βασιλεύς, μηδὲ ἀόρατος, μηδὲ ὅλως θεός, ὁ τῶν εἰρημένων κεφάλαιον. Πῶς δαὶ οὐκ (32) ἀπολεῖ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν ἀγαθότητα, ἢ μάλιστα μόνου Θεοῦ; Ἄλλ' οἶμαι τὸ μὲν, ἵνα γνωσῶσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, ἐπ' ἀναρέτει λέγεσθαι τῶν οὐκ ὄντων μὲν θεῶν, λεγομένων δὲ· οὐ γὰρ ἂν προσέκειτο, καὶ ἐν ἀπέστευλας Ἰησοῦν Χριστόν, εἰ πρὸς ἐκείνον (33) ἀντιδιῆρητο τὸ, μόνον ἀληθινόν, ἀλλὰ

41 Joan. vi, 38. 42 Joan. iii, 34. 43 Psal. lxxviii, 5. 44 Dan. ix, 18. 45 Joan. vi, 40. 46 Joan. xiv, 24. 47 Joan. xvii, 3. 48 Luc. xviii, 19. 49 Joan. xvi, 27. 50 I Tim. vi, 16. 60 I Tim. i, 17.

(28) *Ἀναστάσεως*. Duo Regg., Coisl. 2, Or. 1, et Comb. addunt, *εἰς τὸν ἀποκαταστάσεως*, « sive in integrum restitutionis. » Sic etiam legit Billius.
 (29) *Διανοῆς*. Plures Regg. et Colb., Or. 1, etc., νοῆς.
 (30) *Νοήσεις*. Or. 1, νοεῖς.
 (31) *Καί*. Deest in quinque Regg., Or. 1, et Comb.
 (32) *Πῶς δαὶ οὐκ*. Reg. hu, πῶς δ' οὐκ. « Qui non simul amittet, » etc. Mox ἦ. Sic codd. In ed. ἦ.
 (33) *Ἡρὸς ἐκεῖνον*. Coisl. 1, πρὸς τοῦτον.

μη κατὰ κοινού τῆς θεότητος ἦν ὁ λόγος. Τὸ δὲ, Α
 Οὐδεις ἀγαθός, ἀπάντησιν ἔχει πρὸς τὸν παρὰζόντα
 νομικόν, ὡς ἀνθρώπων, τὴν ἀγαθότητα μαρτυροῦ-
 σάντα. Τὸ γὰρ ἄκρως ἀγαθόν, φησὶ (54), μόνου Θεοῦ,
 κἂν τοῦτο καὶ ἄνθρωπος ὀνομάζεται: (55), ὡς τὸ,
 Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ
 προέβλεπε τὸ ἀγαθόν· καὶ, Δόσω τὴν βασιλείαν
 τῷ ἀγαθῷ ὑπὲρ ἐσέ, τοῦ Θεοῦ λόγος (56) πρὸς τὸν
 Σαούλ περὶ τοῦ Δαβὶδ λέγοντος· καὶ τὸ, Ἀγαθόνον,
 Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα λέγεται
 περὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐπαινουμένων. ἐφ' οὗς ἡ ἀπόβροια
 τοῦ πρώτου καλοῦ, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἐφθασεν.
 Εἰ μὲν οὖν πεθοίμεν (57) τοῦτο, ἄριστον· εἰ δὲ μή, τί
 φήσεις πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπέρωσι, τὸν Υἱὸν μόνου
 εἰρησθαι Θεόν, κατὰ τὰς αἰς ὑποθέσεις. Ἐν τίσι
 τοῖς βήμασιν; ἐν ἐκείνοις· Οὐδέσ σου Θεός (58),
 ἐν λογισθήσεται ἕτερος πρὶς αὐτόν. Καὶ με-
 τὰ ὀλίγα· Μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς
 ἀνθρώποις συνωστέρευεν. Ὅτι μὲν γὰρ οὐ περὶ
 τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ (59) Υἱοῦ τὸ λεγόμενον, ἡ
 προσθήκη σαφῶς παρίστηναι. Οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ σω-
 ματικῶς ὁμιλήσας ἡμῖν, καὶ μετὰ τῶν κάτω γενό-
 μενος. Εἰ δὲ νικήσεις, κατὰ τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι
 τοῦτο, μὴ τῶν νομιζομένων Θεῶν, ἡστέμμεθα τὸν Πα-
 τέρα, δι' ὃν τοῦ Υἱοῦ (40) καταπεποιδάσαμεν. Καὶ
 τί (41) ἂν τῆς νίκης ταύτης γένοιτο ἀθλιώτερον ἢ
 ζημιωδέστερον;

conjunctus est. Quod si illud obtineatur, hæc verba, Et
 versus eos, qui falsa mortalium opinione dii habentur,
 quibus adversus Filium obnixè contendimus. Qua
 victoria quid calamitosius et perniciosius esse queat?

ΔΥ. Ἐναντον ἐκεῖνο φήσουςι τὸ, Πάντασε ζῶν, C
 εἰς τὸ ἐντινυχάειν (42) ὑπὲρ ἡμῶν. Εἴ γε καὶ λίαν
 μυστικῶς τε καὶ φιλανθρώπως. Τὸ γὰρ ἐντινυχά-
 ρειν, οὐχ, ὡς ἡ τῶν πολλῶν συνήθεια, τὸ ζητεῖν
 ἐκδιῆσθαι ἔχει· τοῦτο γὰρ πως καὶ ταπεινότητος (43)
 ἀλλὰ τὸ προσβῆναι ὑπὲρ ἡμῶν τῷ λόγῳ τῆς μεσι-
 τείας· ὡς καὶ τὸ ἠνεῦμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐντινυχάειν
 λέγεται. Εἰς γὰρ Θεός, εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ
 ἀνθρώπων, ἀνθρώπων Ἰησοῦς Χριστός. Προσβῆναι
 γὰρ εἶτι καὶ νῦν, ὡς ἄνθρωπος, ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σω-
 τηρίας, ὅτι μετὰ τοῦ σώματος ἐστίν. οὗ προσέλαβεν,
 ἕως ἂν ἐμὲ ποιήσῃ Θεόν τῇ δυνάμει τῆς ἐνανθρωπή-
 σεως (44), κἂν μηκέτι κατὰ σάρκα γινώσκῃται, τὰ
 σαρκικὰ λέγω πάθη, καὶ χωρὶς τῆς ἀμαρτίας, ἡμέ-
 τερα. Οὕτω δὲ καὶ παύσιλητον ἔχημεν Ἰησοῦν
 Χριστόν (45), οὐχ ὡς ὑπὲρ ἡμῶν προκαλινοῦμενον
 τοῦ Πατρὸς, καὶ προσπίπτοντα δουλικῶς. Ἄπαγε τὴν

nem dici existimo: neque enim adjectum fuisset,
 et quem misisti, Jesum Christum, si, ad eum oppo-
 sita distinctione submovendum, illa, solum verum,
 pertinerent, ac non de communi utriusque divini-
 tate sermo esset. Illa autem Christi verba, Nemo
 bonus, eo spectabant, ut tentatori legisperito, qui
 bonitatem ipsi, tanquam homini, tribuebat, occur-
 reret. Summe enim bonum esse, inquit, solius Dei
 est ⁵¹: tametsi hoc quoque nomine homo nuncupetur,
 ut illud: Bonus homo de bono thesauro profert
 bonum ⁵², et Deus ad Saulem de Davide verba faciens:
 Dabo regnum tuum meliori te ⁵³. Tum illud:
 Benefac, Domine, bonis ⁵⁴; ac denique ea id genus
 omnia, quæ de his dicuntur, qui hominum laude
 ac prædicatione florent, ad quos primi illius boni
 rivus secundario cursu dimanavit. Hæc si tibi per-
 suasimus, commodissime se res habet. Sin minus,
 quid oicturus es ad eos, qui ex altera parte, juxta
 id, quod pro cause tue fundamento posuisti, Filium
 solum Deum dictum esse contendunt. In quibus
 autem verbis? in istis nimirum: Hic Deus tuus,
 et non æstimabitur alius præter eum ⁵⁵. Et paucis
 interjectis: Post hæc in terra visus est, et cum
 hominibus comersatus est ⁵⁶. Nam 550 quod, non
 de Patre, sed de Filio, sermo habeatur, adjectio
 hæc aperte declarat. Hic enim est, qui corporeata
 nobiscum consuetudinem habuit, terrenisque rebus
 non æstimabitur olius, adversus Patrem dici, non ad
 quod ad Patrem attinet, per ea utique victi sumus,
 quod ad Patrem attinet, per ea utique victi sumus,
 quod ad Patrem attinet, per ea utique victi sumus,
 quod ad Patrem attinet, per ea utique victi sumus,

XIV. Nono illud prodneent: Semper vivens ad
 interpellandum pro nobis ⁵⁷. Optime sane ac per-
 quam mystice et benigne. Interpellatio namque non,
 vulgi more, id sonat, quod est vindictam querere
 (hoc enim humilitatis quodammodo esset); sed
 idem significat, quod pro nobis, mediationis
 ratione, supplicare; quemadmodum et Spiritus
 pro nobis intercedere dicitur. Unus enim Deus,
 unus etiam mediator Dei et hominum, homo Jesus
 Christus ⁵⁸. Intercedit enim nunc quoque, ut homo,
 pro mea salute; quoniam cum eo corpore est, quod
 assumpsit, donec me, assumpte humanitatis vir-
 tute, Deum effecerit, tametsi non jam secundum
 carnem cognoscatur, hoc est, secundum carnales
 affectiones, ac, citra peccatum, nostras. Eodem
 modo advocatum quoque habemus Jesum Christum ⁵⁹,
 non ut nostra causa sese ad Patris pedes advol-
 23. ⁵¹ Psal. cxxiv, 4. ⁵² Baruch iii, 56. ⁵³ ibid.

⁵¹ Luc. xviii, 19. ⁵² Matth. xii, 55. ⁵³ I Reg. xv, 58. ⁵⁴ Hebr. vii, 25. ⁵⁵ I Tim. ii, 5. ⁵⁶ I Joan. ii, 1.
 (54) φησὶ. Comb., φύσει. « Natura summe bonum esse, solius Dei est. »
 (55) Ὀνομάζεται. Comb., ὀνομάζεται.
 (56) Λόγος. Deest in tribus Regg., quatuor Colb., Or. 1, etc.
 (57) Πειθοίμεν. Duo Regg., quatuor Colb., Or. 1, etc., πειθοίμεν.
 (58) Οὐδέσ σου Θεός. Duo Regg., οὗτος ὁ Θεός.
 (59) Ἀλλά τοῦ. In nounullis, ἀλλὰ περὶ τοῦ.
 (40) Δε ὦν τοῦ, etc. Leuvenclains: « Quibus ad oppugnandum Filium utebamur. » Combefisius vero: « Quibus Filio impense studuimus. » Pntat enim vic doctus, Gregorium hic, non in Filium

istud retorquere argumentum, sed in Patrem pro Filio, ut hac similitudine, seu, in simili, hæreticorum cavillationem elidat.
 (41) Καὶ. Deest in Or. 1, aliisque pluribus.
 (42) Τὸ ἐντινυχάειν. « Ad interpellandum. » Sic Vulgata et Erasmus. Bill. « Ad intercedendum. »
 (43) Ταπεινότητος. « Humilitatis. » Id est, ut ait Elias, « imbecillitatis est auxilium querere. »
 (44) Ἐνανθρωπήσεως. Sic tres Regg., quinque Colb., Or. 1, etc. In ed., ἐνανθρωπήσεως.
 (45) Ἰησοῦν Χριστόν. Sic Or. 1. Deest Χριστός in ed.

ventem, servilique modo abjicientem. Procul sit ista servilis sane suspicio, Spirituque indigna. Neque enim Patris est hoc exposcere, aut Filii pati: nec de Deo hoc cogitare pium atque æquum est. Sed ex his, quæ humanitus perpessus est, ad tolerantiam me, ut Verbum et exhortator, inducit. Sic ego advocacy hanc intelligendam arbitror.

XV. Decimo loco ignorantiam ponunt, illudque, quod extremum diem atque horam nemo cognoscat, ac ne Filius quidem ipse, sed solus Pater⁶⁰. At qui fieri potest, ut Sapientia quidquam eorum, quæ sunt, ignoret, ille, inquam, sæculorum factor, ille consummator atque immutator, ille eorum quæ facta sunt finis, quique ea, quæ Dei sunt, **551** perinde novit, ac spiritus hominis ea, quæ in ipso sunt⁶¹? Quid enim hac cognitione plenius ac perfectius? Qui vero constat, ipsum, ea quidem, quæ horam illam antecedunt, ac quæ velut in ipso finis articulo sunt, exactissime scire, ipsam autem horam ignorare? Ænigmati quippe res hæc similis est: perinde videlicet ac si quis ea, quæ ante murum sunt, certissime se nosse affirmet, murum autem ipsam ignorare se fateatur: aut diei finem probe sciens, noctis principium minime cognoscat: ubi alterius cognitio alterum necessario secum ducit. Eccei igitur dubium esse potest, quin horam quidem, ut Deus, cognitam habeat, ignoret autem ut homo, si quis partem spectabilem ab ea disjungat, quæ mente sola perspicui potest? Nam quia absolute hoc loco ac sine relatione, Filii nomen ponitur, nec adjungitur, cujus, idcirco hinc nobis ansa sensu maxime pio interpretemur, eamque humanitati,

XVI. Si igitur hæc ratio adversariis satisfacit, hic pedem figemus, nec quidquam amplius a nobis inquiratur. Sin secus, hinc secundam expositionem afferemus; quod quemadmodum singula alia, ita rerum quoque maximarum cognitio in Genitoris honorem ad causam ipsam referenda est. Quin ne exiguum quidem mihi intellectus videtur, qui sic legerit, ut nostræ memoriæ vir quidam litterarum studiosus, nempe Filium non alter diem illum vel horam nosse, quam ut Pater. Quid enim hinc colligitur? Quoniam Pater cognoscit, ideo etiam Filius: tanquam videlicet nemo hæc cognoscere ac percipere queat, præter principem illam naturam. Supererat jam de hæc verbo: Mandatum est, de eo etiam, quod Patris mandata servasse, et, quæ placita sunt ei, semper fecisse dicitur⁶²; ac insuper consummatione et exaltatione, ac de eo, quod ex

δουλήν ὄντως ὑπόνοιαν, καὶ ἀναξίαν τοῦ Πνεύματος. Οὕτε γὰρ τοῦ Πατρὸς τοῦτο ἐπιζητεῖν, οὔτε τοῦ Υἱοῦ πάσχειν, ἢ ὡς (16) περὶ Θεοῦ διανοεῖσθαι δίκαιον· ἀλλ' οἷς πέπονθεν, ὡς ἄνθρωπος, πείθει καρτερεῖν, ὡς Λόγος καὶ παραινέτης. Τοῦτο νοεῖται μοι ἢ παράκλησις.

1E'. Δέκατον αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἀγνοία, καὶ τὸ μὴδενα γινώσκειν τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ἢ ὥραν, μὴδὲ τὸν Υἱὸν αὐτῶν, εἰ μὴ τὸν Πατέρα. Καίτοι πῶς ἀγνοεῖ τι τῶν ὄντων ἡ Σοφία, ὁ ποιητῆς (17) τῶν αἰώνων, ὁ συντελεστής καὶ μεταποιητῆς, τὸ πέρας τῶν γενομένων, ὁ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ (18) γινώσκων, ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ (19) ἐν αὐτῷ; Τί γὰρ ταύτης τῆς γνώσεως τελεώτερον; Ἡὼς δαί (50) τὰ μὲν πρὸ τῆς ὥρας ἀκριβῶς ἐπίσταται, καὶ τὰ οἷον ἐν χρόνῳ τοῦ τέλους, αὐτὴν δὲ ἀγνοεῖ (51) τὴν ὥραν; Αἰνίγματι γὰρ τὸ πρᾶγμα ὅμοιον, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὰ μὲν πρὸ τοῦ τεύχους ἀκριβῶς ἐπίστασθαι λέγοι, αὐτὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸ τεύχος· ἢ τὸ τῆς ἡμέρας τέλος εὐ ἐπιστάμενος, τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς μὴ γινώσκειν· ἐνθα ἡ τοῦ ἐτέρου γνώσις, ἀναγκαίως συνεισάγει τὸ ἕτερον. Ἢ πᾶσιν εὐδὴλον, ὅτι γινώσκει μὲν, ὡς Θεὸς, ἀγνοεῖν δὲ φησιν, ὡς ἄνθρωπος, ἂν τις τὸ φαινόμενον χωρὶς τοῦ νοουμένου; Τὸ γὰρ ἀπόλυτον εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὴν προσηγορίαν καὶ ἄσχετον (52), οὐ προσκειμένου τῷ Υἱῷ τοῦ τινός (53), ταύτην ἡμῖν διδῶσι τὴν ὑπόνοιαν, ὥστε τὴν ἀγνοίαν ὑπολαμβάνειν ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον, τῷ ἀνθρωπίνῳ, μὴ τῷ θεῷ ταύτην λογιζομένους.

porrigitur ita existimandi, ut ignorantiam hanc non divinitati ascribamus.

1Γ'. Εἰ μὲν οὖν οὗτος αὐτάρκης ὁ λόγος, ἐναυθα στησόμεθα (54), καὶ μὴδὲν πλέον ἐπιζητεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ, τὸ γε δεύτερον, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἕκαστον, οὕτω δὴ (55) καὶ ἡ γνώσις τῶν μεγίστων, ἐπὶ τὴν αἰτίαν ἀναφερῖσθαι τιμῇ τοῦ γεννήτορος. Δοκεῖ δὲ μοι τις, μὴδ' ἂν ἐκείνως ἀναγνοῖς, ὡς τῶν κατ' ἡμᾶς φιλολόγων τις (56), μικρὸν ἐνοήσας, ὅτι οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἄλλως εἶδε τὴν ἡμέραν, ἢ τὴν ὥραν, ἢ ὡς ὅτι (57) ὁ Πατήρ. Τὸ γὰρ συναγόμενον, ὁποῖον; Ἐπειδὴ ὁ Πατήρ γινώσκει, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς, ὡς δὴλον ὅτι μὴδὲν γνωστὸν τοῦτο, μὴδὲ ληπτόν, πλήν τῆς πρώτης φύσεως. Ἐλείπετο περὶ τοῦ ἐνετάλλου, καὶ τετηρηθέναι τὰς ἐντολάς, καὶ τὰ ἀρεστά αὐτῷ· πάντοτε πεποιτημένοι, διαλαθεῖν ἡμᾶς· ἔτι δὲ τελειώσεως, καὶ ὑψώσεως, καὶ τοῦ μαθεῖν, ἐξ ὧν ἔπαθε, τὴν ὑπακοήν, καὶ ἀρμερωσύνης τε καὶ προσφορᾶς, καὶ παραδόσεως (58), καὶ δεήσεως τῆς πρὸς τὸν θυ-

⁶⁰ M. re. xiii, 52. ⁶¹ 1 Cor. ii, 11. ⁶² Joan. x, 18; xv, 10; viii, 29.

(16) Ἡ ὡς Duo Regg. et quatuor Colbert., εἰ ὡς. Comb., οὐδ' ὡς.

(17) Ὁ ποιητῆς... τῶν γενομένων. Hæc et interjecta rejicit Combelsius; atque in iis vertendis male Biblium desudasse pronuntiat.

(18) Ὁ οὕτω τὰ τοῦ Θεοῦ. Hæc de Spiritu sancto, non de Filio sunt dicta.

(19) Τὰ. Or. 1, 26.

(50) Ἡὼς δαί. Tres Regg. et Or. 1, πῶς δέ.

(51) Ἀγνοεῖ. Coisl. 5, ἀγνοεῖν.

(52) Ἄσχετος. Absque relatione, nulla illius,

cujus est Filius, facta mentione.

(53) Τοῦ τινός. Deest in Or. 1.

(54) Ἐναυθα στησόμεθα. Comb., στησόμεθα.

« Hic pedem figamus. »

(55) Δὴ. Tres Regg. et Or. 1, δέ.

(56) Φιλολόγων τις. Putat Elias hic « Basilium magnum » intelligi.

(57) Ὅτι. Deest in duobus Regg. et duobus Colb.

(58) Παρὰ δέ σέως. Alludit ad hæc Apostoli verba, Rom. iv, 25, « Traditus est propter delicta nostra. »

νάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, καὶ ἀγωνίας, καὶ θρόμβιου, καὶ προσευχῆς, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον· εἰ μὴ πᾶσι προδότηλον ἦν, ὅτι περὶ (59) τὸ πάσχειν τὰ τοιαῦτα τῶν ὀνομάτων, οὐ περὶ τὴν ἄτραπτον φύσιν, καὶ τοῦ πάσχειν ὑψηλοτέραν. Ὁ μὲν οὖν περὶ τῶν ἀντιθέτων λόγος, τοσοῦτον, ὅσον βίξια τις εἶναι καὶ ὑπόμνημα (60) τοῖς ἐξεταστικωτέροις τῆς τελευτέρας ἐξεργασίας. Ἄξιον δὲ ἴσως, καὶ τοῖς προσηρημένοις ἀκόλουθον, μηδὲ τὰς προσηγορίας τοῦ Ἰησοῦ παρελθεῖν ἀθεωρήτους, πολλὰς τε οὐσας (61), καὶ κατὰ πολλῶν κειμένας τῶν περὶ αὐτὸν νοουμένων· ἀλλ' ἐκάστην αὐτῶν, ὅ τί ποτε βούλεται, παρατηῆσαι, καὶ δεῖξαι τὸ τῶν ὀνομάτων μυστήριον.

plenius exactiusque pertractandam. Operæ pretium autem fortasse, minimeque ab iis, quæ prius diximus, alienum fuerit, cum multa sint Filii nomina, et multis, quæ de eo intelliguntur, imposita, hæc sine speculatione non præterire; verum quid quæque appellatio sibi velit, declarare, ac mysticam vim nominum explicare.

IZ. Ἀρκτέον δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν. Τὸ Θεῖον ἀκατονόμαστον καὶ τοῦτο δηλοῦσιν, οὐχ οἱ λογισμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑβραίων οἱ σοφώτατοι καὶ παλαιότατοι, ὅσον εἰκάζειν ἔδωκαν (62). Οἱ γὰρ χαρακτῆρσιν ἰδίους τὸ Θεῖον τιμήσαντες, καὶ οὐδὲ γράμμασιν (63) ἀνασφόμενοι τοῖς αὐτοῖς ἄλλο τι γράφασθαι τῶν μετὰ Θεόν, καὶ Θεόν, ὡς δέον ἀκονώνηστον εἶναι καὶ μέχρι τούτου τὸ Θεῖον τοῖς ἡμετέροις, πότε ἂν δέξαιντο λυομένη (64) φωνῇ δηλοῦσθαι τὴν αὐτοῦ φύσιν καὶ ἰδιόζουσαν; Οὔτε γὰρ ἀέρα τις ἐπνευσεν ὄλον πῶποτε, οὔτε οὐρανὸν Θεοῦ παντελῶς, ἢ νοῦς ἐχώρησεν (65), ἢ φωνὴ περιέλαθεν. Ἄλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν σκιαγραφούντες τὰ κατ' αὐτὸν, ἀμυδρὰν τινα καὶ ἀσθενῆ, καὶ ἄλλην ἀπ' ἄλλου (66) φαντασίαν συλλέγομεν. Καὶ οὗτος Χριστὸς ἡμῖν Θεολόγος, οὐχ ὅς εἶρε τὸ πᾶν, οὐδὲ γὰρ δέχεται τὸ πᾶν ὁ δεσμὸς (67), ἀλλ' ὅς ἂν (68) ἄλλου φαντασθῆ πλέον, καὶ πλείον ἐν ἐαυτῷ συναγάγῃ τὸ τῆς ἀληθείας ἑνδάγμα, ἢ ἀποσπάσματα, ἢ ὅ τι καὶ ὀνομάζομεν (69).

non qui in totum, quid Deus sit, invenerit; nec ampliore ipsius speciem mente conceperit, ampliusque veritatis simulacrum, vel adumbrationem, vel quocumque tandem alio vocabulo uti quis malit, in seipso collegerit.

HP. Ὅσον δ' οὖν ἐκ τῶν ἡμῖν ἐφικτῶν, ὃ μὲν ὦν, καὶ ὃ θεός, μᾶλλον πως τῆς οὐσίας ὀνόματα· καὶ τούτων μᾶλλον, ὃ ὦν· οὐ μόνον ὅτι τῷ Μωϋσεὶ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους, καὶ τὴν κλήσιν ἀπαιτούμενος, ἢ (70) τίς ποτε εἶη, τοῦτο προσεῖπεν ἑαυτῶν, Ὁ ὦν ἀπέσταλκέ με, τῇ λαῷ κελεύσας εἰπεῖν· ἄλλ'

A his, quæ passus est, obedientiam didicisse scribitur⁶³, de sacerdotio⁶⁴ item, et oblatione⁶⁵, et traditione⁶⁶, et oratione ad eum qui a morte salvum eum facere poterat; ad hæc de agonia, et sanguine sudore, atque oratione⁶⁷, et si quid aliud ejusdem est generis, pertractare: nisi cuius exploratum esset, hujusmodi nomina perpetenti humanitati attribuenda esse, non autem immutabili illi nature, atque omni dolore et cruciatu sublimiori. Hæc habui, quæ ad diluendas adversariorum

552 objectiones afferrem, ut, velut radicis ejusdem, ac submonitionis instar, iis sint, qui majori inquirendi solertia prælitii sunt, ad eandem materiem plenius exactiusque pertractandam. Operæ pretium autem fortasse, minimeque ab iis, quæ prius diximus, alienum fuerit, cum multa sint Filii nomina, et multis, quæ de eo intelliguntur, imposita, hæc sine speculatione non præterire; verum quid quæque appellatio sibi velit, declarare, ac mysticam vim nominum explicare.

B XVII. Hinc porro initium ducendum erit. Deus nullo nomine exprimi potest; idque declarant, non modo rationationes, sed Hebræorum doctissimi atque antiquissimi quique, quantum quidem nobis conjiciendum dederunt. Nam qui propriis notis summum illud nomen honorandum duxerunt, ac ne iisdem quidem litteris aliud quiddam eorum, quæ post Deum sunt, ac Deum ipsum, scribi sustinerunt (tanquam scilicet Deum hæc etiam usque a rerum nostrarum commercio distinctum esse oporteat), equando tandem solutili voce naturam illam insolubilem, nec cum aliis communem explicari poterent? Quemadmodum enim nemo est, qui aerem tetum unquam hauserit: ita Dei naturam, nec mens unquam ulla prorsus concepit, nec vox ulla

C complexa est. Verum ipsum ex his, quæ in ipso sunt, adumbrantes, obscuram quandam et imbecilem, atque aliam ex alio speciem colligimus. Ac præstantissimus hic apud nos theologus censetur, non enim vinculum capere hoc totum potest; sed qui ampliore ipsius speciem mente conceperit, ampliusque veritatis simulacrum, vel adumbrationem, vel quocumque tandem alio vocabulo uti quis malit, in seipso collegerit.

XVIII. Quantum ergo nobis assequi concessum est, *Ens*, et *Deus*, magis quodammodo essentiae nomina sunt; ex iisque etiam vox, *Ens*, ad eam indicandam aptior est; non hoc solum nomine, quod ipse, cum Moysi in monte oraculum ederet, quaereretque ille, quo nomine vocaretur, ita seipsum

iv, 25. ⁶⁶ Galat. ii, 20. ⁶⁷ Luc. xxi, 44 seq.

D quid eorum, quæ sunt secundum Deum, iisdem litteris scriberetur, quibus Dei nomen.

(64) *Ἀνεμένῃ*. « Vox, » inquit Elias, « dissolvitur in syllabas, vel clementa, vel in aerem spargitur. »

(65) *Ἐχώρησεν*. Plures Regg. et Colbert., *κρηζόν*.

(66) *Ἄλλην ἀπ' ἄλλου*. Coisl. I, ἄλλην ἀπ' ἄλλης, « aliam ex alia. »

(67) *Δεσμὸς*. « Vinculum, » id est, « corpus, » inquit Elias, « cui animus quasi quodam vinculo est copulatus. »

(68) *Ὁς ὦν*. Tres Regg. ac tres Collb., *ὅς ἐάν*.

(69) *Ὁνειμίσκειν*. Tres Regg., *ὀνομάζομεν*.

(70) *Ἦ*. Unus Regg., *εἰ*.

⁶³ Hebr. v, 9 et seq. ⁶⁴ Hebr. vii, 1 sqq. ⁶⁵ Rom. (59) *Hebr.* Deest in pluribus Regg. et Collb. (60) *Υπερίσχημα*. « Communitarium. » (61) *Πολυτίς τε οὐσας*, etc. Bill.: « Ne ipsa quidem Filii nomina, quæ et multa et multis rebus, quæ mente atque intelligentia percipimus, imposita sunt, » etc. (62) *Ἐδωκαν*. Sic eodd. Mendose in ed., *ἔδοξαν*. (65) *Ἐχώρησεν*. Hic *ἦν*, id est, « Jehova, » intelligitur. Nomen istud « tetragrammaton, » seu « quatuor litteris constans, » vocatur. Significat « ens, » vel « existens ab æterno et in æternum. » Tanta erat apud Hebræos istius nominis reverentia, ut ab ejus pronuntiatione abstinerent, pro eo legebant *יהוה*, « Adenai. » Hunc locum sic reddit Leuenclaus: « Ac ne quidem permiserit, ut ali-

appellavit, edicens videlicet ei, ut ad populum his verbis nomenetur : *Qui est, misit me*⁶⁸; sed etiam quia nomen illud magis proprium esse comperimus. Quamvis **553** enim *Dei* vox, vel a verbo *θέειν*, vel ab *αἰθεῖν*, ut putant qui in hoc genere sibi sciti atque arguti videntur, hoc est, a *currendo*, vel ab *urendo*, rationem originis suae ducat, propter motus perpetuitatem, et quod vitiosos habitus consumat (nam hinc quoque ignis consumens dicitur⁶⁹), ex eorum tamen numero est, quae ad aliquid referuntur, nec libera et absoluta est; quemadmodum nec vox ista, *Domínus*, quae *Dei* quoque nomen esse dicitur. *Ego enim*, inquit, *Domínus Deus tuus : hoc meum nomen est*⁷⁰; et, *Domínus nomen ipsi*⁷¹. At nos naturam ejusmodi exquirimus, quae ipsum esse per se habeat, ac non cum alio quoriam copuletur. Et si vero, proprium sane est *Dei*, ac totum, nec priore aliqua re, nec posteriore (nec enim erat, aut erit), definitum ac circumcisum.

XIX. Alia autem nomina partim potestatis esse constat. partim aeconomicae, et quidem duplicis; alterius nimirum corpore sublimioris, alterius cum corpore conjunctae. Exempli causa, Omnipotens⁷², et Rex, vel glorie⁷³, vel saeculorum⁷⁴, vel virtutum⁷⁵, vel dilecti⁷⁶, vel regnantium⁷⁷. Item *Domínus* vel *Sabaoth*⁷⁸, hoc est, exercituum, vel virtutum⁷⁹, vel dominantium⁸⁰. Haec sine ulla dubitatione potentiam Dei ostendunt. *Deus* rursus, vel salvos faciendi⁸¹, vel ultionum⁸², vel pacis⁸³, vel justitiae⁸⁴, vel *Abrahae*, *Isaac*, et *Jacob*⁸⁵, universique spiritualis Israelis, ac Deum videntis. Haec utique aeconomicae sunt nomina. Quoniam enim tribus his rebus gubernamur, nempe et supplicii metu, et salutis gloriaeque spe, et cultu virtutum, quibus haec comparantur; ultionum quidem nomine, metus procuratur; salutis autem, spes; virtutum denique, probitatis studium: ut qui aliquid horum assequitur, perinde ac Deum in seipso gerens, ad perfectionem et familiaritatem eam atque cognationem, qua nos virtus ipsi conciliat, majori celeritate festinet. Atque haec vocabula Deitati communia sunt. Proprium autem ejus, qui principii expers est, nomen, *Pater*: ejus autem, qui citra ullum principium genitus est, *Filius*: illus denique, qui citra generationem processit, aut progreditur, *Spiritus sanctus*. Verum ad Filii nomina, de quibus nobis dicere propositum erat, accedamus.

XX. Primum ergo *Filius*⁸⁶ mihi dici videtur, quia *D* essentia idem est cum *Patre*: neque id solum, sed quia etiam ex illo est. **554** *Unigenitus*⁸⁷ autem,

A ὅτι καὶ κυριωτέραν ταύτην εὐρίσκομεν. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ, καὶν ἀπὸ τοῦ θέειν, ἢ αἰθεῖν, ἡτυμολόγηται τοῖς περὶ ταῦτα κομψοῖς, διὰ τὸ ἀεικίνητον καὶ ἀπανητήκον τῶν μυθηρῶν ἕξεων, καὶ γὰρ πῦρ καταναλίσκον ἐντεθεῖον λέγεται, ἀλλ' ὅν τῶν πρὸς τι λεγομένων ἐστὶ, καὶ οὐκ ἄφετος· ὡς περὶ καὶ ἡ Κύριος φωνή, ὄνομα εἶναι Θεοῦ καὶ αὐτῆ λεγομένη· Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, Κύριος, ὁ Θεός σου· τοῦτό μιν (71) ἐστὶν ὄνομα· καὶ, Κύριος ἔρεμα αὐτῶ. Ἡμεῖς δὲ φύσιν ἐπιζητοῦμεν, ἥ (72) τὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ, καὶ οὐκ ἄλλω συνδεδεμένον· τὸ δὲ ὄν (73), ἴδιον ὄντως Θεοῦ, καὶ ὄλον, μήτε τῷ πρὸ αὐτοῦ, μήτε τῷ μετ' αὐτὸν, οὐ γὰρ ἦν, ἢ ἔσται, παρατούμενον ἢ περιοκοπούμενον.

B 10'. Τῶν δ' ἄλλων προσσηγοριῶν, αἱ μὲν τῆς ἐξουσίας εἰσὶ προφανῶς, αἱ δὲ τῆς οἰκονομίας (74), καὶ ταύτης διττῆς· τῆς μὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα, τῆς δὲ ἐν σώματι· ὅσον ὁ μὲν Παντοκράτωρ, καὶ ὁ Βασιλεὺς, ἢ τῆς δόξης, ἢ τῶν αἰώνων, ἢ τῶν δυνάμεων, ἢ τοῦ (75) ἀγαπητοῦ, ἢ τῶν βασιλευόντων· καὶ ὁ Κύριος, ἢ Σαβαὸθ (76), ὅπερ ἐστὶ στρατιῶν, ἢ τῶν δυνάμεων, ἢ τῶν κυριεύοντων. Ταῦτα μὲν σαφῶς τῆς ἐξουσίας. Ὁ δὲ Θεός, ἢ τοῦ σώζειν, ἢ ἐκδικήσεων, ἢ εἰρήνης, ἢ δικαιοσύνης, ἢ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ (77) παντὸς Ἰσραὴλ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ ὁρῶντος Θεόν· ταῦτα δὲ τῆς οἰκονομίας. Ἐπειδὴ γὰρ τριτὴ τούτοις διακούμεθα, θέει τε, τιμωρίας, καὶ σωτηρίας ἐλπίδι, πρὸς δὲ καὶ δόξης, καὶ ἀσκήσει τῶν ἀρετῶν, ἐξ ὧν ταῦτα· τὸ μὲν τῶν ἐκδικήσεων ὄνομα οἰκονομεῖ τὸν φόβον· τὸ δὲ τῶν σωτηριῶν, τὴν ἐλπίδα· τὸ δὲ τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀσκήσιν· ἢ ὡς τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ φέρων, ὁ τούτων τι καταρθῶν, μᾶλλον ἐπιείρηται πρὸς τὸ τέλειον, καὶ τὴν ἐξ ἀρετῶν οἰκονομῆται. Ταῦτα μὲν ὄν ἐστι (78) κοινὰ θεότητος τὰ ὀνόματα. Ἰδιον δὲ τοῦ μὲν ἀνάρχου, Πατῆρος τοῦ δὲ ἀνάρχως γεννηθέντος, Υἱός· τοῦ δὲ ἀγεννήτως προσελθόντος (79), ἢ προελθόντος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἄλλ' ἐπὶ πάς τοῦ Υἱοῦ κλήσεις ἔλωμεν, ὅπερ ὠρμηθῆ λέγειν ὁ λόγος.

C **D** K'. Δοκεῖ γὰρ μοι λέγεσθαι, Υἱὸς μὲν, ὅτι ταυτὸν ἐστὶ τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν· καὶ οὐκ ἐκείνο μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰθεῖον. Μονογενὴς δὲ, ὡς ὅτι μόνος ἐκ μό-

⁶⁸ Exod. iii, 14. ⁶⁹ Deut. iv, 24. ⁷⁰ Isa. xlii, 8. ⁷¹ Amos. ix, 6; Ps. l. lxxvii, 5. ⁷² Exod. xv, 5. ⁷³ Psal. cxlii, 10. ⁷⁴ I Tim. i, 17. ⁷⁵ Psal. lxxvii, 15. ⁷⁶ Psal. cxlii, 10. ⁷⁷ I Tim. vi, 15, 17. ⁷⁸ Rom. ix, 29. ⁷⁹ Psal. cxlii, 10. ⁸⁰ Deut. x, 17. ⁸¹ Psal. lxxvii, 21. ⁸² Psal. cxlii, 1. ⁸³ Rom. xv, 55. ⁸⁴ Psal. iv, 2. ⁸⁵ Exod. iii, 6. ⁸⁶ Math. xvii, 5. ⁸⁷ Joan. i, 18.

(71) *Τοῦτό μιν*. Regg., Cyr., *τοῦτό μοι*.
 (72) *Ἡ*. Sic codd. In ed., ἦ.
 (73) *Τὸ δὲ ὄν*. Comb., τὸ δὲ ὄν.
 (74) *Οἰκονομίας*, etc. « Providentiae, » id est, administrationis rerum humanarum, « quae duplex est, » inquit Bill., « alia ante, alia post incarnationem. »
 (75) *Τοῦ*. Deest in quatuor Regg. et Or. I.
 (76) *Κύριος, ἢ Σαβώθ*, etc. Sic plures Regg. et

Coll. In ed., *Κύριος Σαβαθ*, ἢ ὅπερ, etc.
 (77) *Καὶ Ἰακώβ, καὶ Ἰακώβ, καὶ*, etc. Comb., ἢ Ἰσαὰκ, ἢ Ἰακώβ, ἢ, etc.
 (78) *Ἐστὶ*. Sic Par. et Bas. In ed., ἔτι.
 (79) *Ἠκελθόντες*, etc. « Processit, aut progredimr. » Hoc sic intelligendum est, inquit Elias, « quod non semel processerit, ac jam spatio quodam distat ab illo, ex quo processit; sed quod ei semper addit.»

νου καὶ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ μονοτρόπως, οὐχ ὡς τὰ σώματα· Λόγος δὲ, ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος (80)· οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθείς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές, καὶ τὸ ἐξαγγελικόν (81)· τάχα δ' ἂν εἴποι τις, ὅτι καὶ ὡς ἄρος πρὸς τὸ ὄριζόμενον, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο λέγεται λόγος· Ὁ γὰρ νενηνηώς, φησὶ, τὸν Υἱόν (τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ ἑωρακός), νενηνηκε τὸν Πατέρα· καὶ σύντομος ἀπόδειξις καὶ ῥαδία τῆς τοῦ Πατρὸς φύσεως, ὃ Υἱός· γέννημα γὰρ ἅπαν τοῦ γεννηθέντος, συνοπῶν λόγος· Εἰ δὲ καὶ διὰ τὸ ἐνούπαρχεν τοῖς οὖτοι λέγει τις, οὐχ ἁμαρτήσεται τοῦ λόγου· τί γὰρ ἔστιν, ὃ μὴ Λόγος συνέστηκεν; Σοφία δὲ, ὡς ἐπιστήμη θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· πῶς γὰρ οἶδν τε τὸν πεποιητότα, τοὺς λόγους ἀγνοεῖν, ὧν πεποίηκε; Δύναμις δὲ, ὡς συντηρητικὴ τῶν γενουμένων, καὶ τὴν τοῦ συνέχεσθαι ταῦτα χορηγῶν δύναμιν· Ἀλήθεια δὲ, ὡς ἐν, οὐ πολλὰ τῆ φύσει· τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς, ἐν· τὸ δὲ ψεῦδος, πολυσχιδές· καὶ ὡς καθαρὰ τοῦ Πατρὸς σφραγίς, καὶ χαρρακτὴρ ἀψευδέστατος· Εἰκόνη δὲ (82), ὡς ἑμοσύσιον, καὶ ὅτι τοῦτο ἐκεῖθεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦτου Πατρός· αὐτὴ γὰρ εἰκόνας φύσει, μίμημα (83) εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, καὶ οὗ λέγεται· πλὴν ὅτι καὶ πλέον (84) ἐνταῦθα· ἐκεῖ μὲν γὰρ (85), ἀκίνητος κινουμένου· ἐνταῦθα δὲ, ζῶντος καὶ ζῶσα, καὶ πλέον (86) ἔχουσα τὸ ἀπαράλλακτον, ἢ τοῦ Ἀδάμ ὃ Σῆθ (87), καὶ τοῦ γεννῶντος παντὸς τὸ γεννώμενον· τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν ἀπλῶν φύσει, μὴ τῷ μὲν εἰοικάναι, τῷ δὲ ἀπειοικάναι, ἀλλ' ὅλον ὅλον τύπον εἶναι, καὶ ταυτὸν μᾶλλον, ἢ ἀρομοσίωμα· Φῶς δὲ, ὡς λαμπρότης ψυχῶν καὶ λόγῳ καὶ βίῳ καθαιρομένων· Εἰ γὰρ σκότος ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἁμαρτία, φῶς ἂν εἴη ἡ γνῶσις, καὶ ὁ βίος (88) ὁ ἐνθεός, Ζωὴ δὲ, ὅτι φῶς, καὶ πάσης λογικῆς φύσεως σύστασις καὶ οὐσίωσις (89)· Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινεῖμεθα, καὶ ἐσμεν, κατὰ τὴν διπλῆν (90) τοῦ ἐμφυσημάτων δύναμιν, καὶ πνοήν· ἐκεῖθεν (91) ἐμφυσώμενοι πάντες, καὶ Πνεῦμα ἕχον ὅσοι χωρητικοί, καὶ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἂν τὸ πνομα τῆς διανοίας ἀνοίξωμεν· Δικαιοσύνη δὲ, ὅτι τοῦ πρὸς ἀξίαν διαρέτης, καὶ διατεῶν δικαίως τοῖς ὑπὸ νόμον, καὶ τοῖς ὑπὸ χάριν, ψυχῇ καὶ σώματι, ὥστε τὸ μὲν ἄρμεν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχειν τὸ κρείττον κατὰ τοῦ χείρονος, ὡς μὴ τὸ χείρον ἐπανίστασθαι τῷ βελτίονι· Ἀγιασμός δὲ, ὡς

non quia solus ex solo, et solum; sed etiam qui unico modo, ac non ut corpora. Verbum⁸⁰ porro, quia ita se habet ad Patrem, ut sermo ad mentem, non modo propter generationem passionis omnis expertem, verum etiam propter conjunctionem ipsius cum Patre, vimque enuntiatricem. Fortasse etiam quis dixerit, eodem modo se ad Patrem habere, quo definitio ad definitum, quoniam definitio quoque λόγος dicitur. *Qui enim Filium cognovit*, ait Christus (hoc enim idem significat, ac, *vidit*), *Patrem quoque cognovit*⁸¹; ac brevis, et compendiosa facilisque paternæ naturæ declaratio est Filius. Omne enim quod genitum est, genitorem suum tacita quadam voce definit. Quod si quis etiam, quia rebus omnibus insit, Λόγον vocari contendat, a ratione non aberrabit. Quid enim est, quod non Verbo conditum sit? Sapientia⁸² vero, ut rerum divinarum et humanarum scientia. Qui enim fieri potest, ut conditor rerum a se conditarum rationes ignoret? Potentia⁸³, ut rerum creaturarum conservator, vimque iis suppeditans ut contineantur. Veritas⁸⁴, ut natura unum, non multa. Verum quippe unum est; mendacium multiplex: atque etiam ut purum Patris sigillum, minimeque mendax character. Imago⁸⁵, ut ejusdem cum Patre substantiæ⁸⁶, et quia ex illo est, non autem ex hoc Pater. Hæc siquidem imaginis natura est, ut sit imitatio exemplaris, ejus imago dicitur; quanquam hic imago exemplar suum expressius refert. Illic enim rei vivæ ac motu præditæ mortuæ et motus expertis imago est: hic autem vivi exemplaris viva quoque est effigies, multoque minus a Patre differens, quam Seth ab Adamo⁸⁷, et filisque omnis a parente suo. Hujusmodi namque simplicium rerum natura est, ut non partim inter se similes sint, partim dissimiles, sed totæ totas representent, eademque potius sint, quam similes. Lux⁸⁸ etiam dicitur, ut animorum splendor, qui et vita et sermone purgantur. Nam si ignorantia et peccatum tenebræ sunt, lux profecto erit scientia, et vita divina. Vita⁸⁹, quia lux, totiusque rationis præditæ naturæ eoagmentatio, et procreatio: *In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus*⁹⁰, secundum duplicem illam inspirationis⁹¹ facultatem. Nam et illinc omnes vitalem spiritum 555 accipi-

⁸⁰ Joan. 1, 1. ⁸¹ Joan. xiv, 7, 9. ⁸² I Cor. 1, 50. ⁸³ Hebr. 1, 3. ⁸⁴ Gen. iv, 25. ⁸⁵ Joan. viii, 12. ⁸⁶ Joan. xiv, 6. ⁸⁷ Act. xvii, 28. ⁸⁸ Gen. ii, 7.

D et Seth naturæ humanæ participes fuerint, uterque tamen sibi propriam, et ab alio distinctam essentiam et substantiam habebant; ita ut non unus homo, sed duo homines essent: contra in divinis, Pater et Filius unius ejusdemque numero substantiæ sunt, ita ut non duo Dii, sed vere ac proprie unus Deus sint.
 (88) *Καὶ ὁ βίος*. Sic plures Regg. et Colb. Peest ὁ in ed.
 (89) *Οὐσίωσις*. « Essentiatio, » vel « substantiatio. »
 (90) *Διπλῆν*. « Duplicem, » etc. Deus primo homini spiraculum vite inspiravit. Deinde Christus post resurrectionem discipulos afflavit, eisque Spiritum sanctum largitus est.
 (91) *Ἐκείθεν*. Deest in pluribus codd.

(80) Ὡς πρὸς νοῦν λόγος. « Ut sermo ad mentem; » quia Verbum est Patris imago naturalis, quæ totum Patrem, sicut sermo totam cogitationem, representat.
 (81) Ἐξαγγελικόν. Id est, juxta Eliam, « propter interpretationem et enuntiationem paternæ voluntatis. »
 (82) *Εἰκὼν ἐέ*. « Imago. » Vere Christus est Patris « imago, » non imitatrix, sed naturalis.
 (85) *Μίμημα*, etc. Billius: « Ut exemplar suum imitando referat. »
 (84) *Πλέον*. Duo Regg. et Or. I, πλέον.
 (85) Ἐκεῖ μὲν γὰρ, etc. Iste locus in Coisl. I, sic legitur: Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀκίνητος νοουμένου, ἐνταῦθα δέ, etc.
 (86) *Πλέον*. Tres Regg. et Or. I, πλέον.
 (87) Ἡ τοῦ Ἀδάμ ὁ Σῆθ. Quamvis enim Adam

mus, et Spiritum sanctum, quotquot ipsius capa- A ces sumus, et quatenus os mentis aperuerimus. Justitia⁹⁹, quia pro merito premia et poenas distribuit, æquumque judicem se præbet his, qui sub lege sunt, et his, qui sub gratia; corporique item et animæ, ut illud pareat, hæc præsit atque imperet, præstantiorque pars principatum adversus inferiorem teneat, nec id quod deterius est, adversus id, quod melius est, insurgat, Sanctificatio¹, quia pu- Redemptio², quia nos a peccato detentos in liberta- expiatur, liberationis pretium dat. Resurrectio³, ut affectos ad vitam reducens.

XXI. Atque hæc adhuc communia sunt, tam ei qui supra nos est, quam qui propter nos. Nunc ad ea veniamus, quæ proprie nostra sunt, humanita- tisque assumptæ. Homo⁴ itaque dicitur, non solum ut per corpus a corporibus capiatur, qui alioqui ob incomprehensibilem naturam suam capi non poterat; sed etiam ut per se hominem sanctitate afficiat, fermentique instar universæ massæ sit, sibi que uniens quod condemnatum fuerat, totum illud a condemnatione liberet, omnia pro nobis, quæ nos sumus, excepto peccato, factus, corpus, anima, mens (per quæ videlicet mors pervaserat); et, quod ex his commune est, homo, visibilis Deus, propter id quod animo atque intellectu comprehen- debatur. Filius hominis⁵, propter Adamum, ac Virginem, ex quibus exstitit, illo nimirum ut gene- ris auctore, hæc autem ut matre, juxta matris legem, et non juxta legem generationis. Christus⁶, prop' er divinitatem: ea enim humanitatis unctio est, non operatio, ut in aliis christis, sed totius ungentis præsentia sanctificans: cuius hic effectus est, ut id, quod ungit, homo vocetur, et, quod un- gitur, Deus fiat: Via⁷, ut per se nos ducens; Ostium⁸, ut introductor: Pastor⁹, ut nos in loco pa- cificæ collocans, et aqua refectionis educans¹⁰, atque hinc nobis itineris ducem se præbens, necnon adversus belluas pro nobis dimicans: tum etiam, ut errantes revocans, et **556** perditos reducens, et contractos obligans, et infirmos roborans, et firmos ac validos custodiens, atque ad future vite caulam, per pastoralis scientiæ rationes, colligens: Ovis¹¹ porro, ut victima: Agnus¹², ut perfectus:

καθαρότης, ἵνα χωρηθῆται τὸ καθαρὸν καθαρότητι. Ἀπολύτρωσις δὲ, ὡς ἐλευθερῶν ἡμᾶς, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεχομένους, καὶ λύτρωρον ἑαυτὸν ἀντιδι- δοὺς ἡμῶν τῆς οἰκουμένης καθάρσειον. Ἀνάστασις δὲ, ὡς ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἀπανιστῶν (92), καὶ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπανάγων νενοκρωμένους ὑπὸ τῆς ἁμαρ- τίας (95).

ΚΑ'. Ταῦτα μὲν οὖν εἶσι κοινὰ τοῦ τε ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ τοῦ δι' ἡμᾶς (94) · ἃ δὲ ἰδίως ἡμέτερα, καὶ τῆς ἐντεῦθεν προσλήψεως (95) ἄνθρωπος μὲν, οὐχ ἵνα χωρηθῆθ' ἰδίῳ διὰ σώματος σώματιν, ἄλλως οὐκ ἂν χωρηθῆις διὰ τὸ τῆς φύσεως ἁληπτον (96) · ἀλλ' ἵνα καὶ ἀγίασθ' δι' ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον, ὡσπερ ζύμη (97) γενόμενος τῷ παντὶ φυράματι, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐνώ- στας τὸ κατακριθὲν, ὅλον λύσῃ τοῦ κατακριάματος, πάντα ὑπὲρ πάντων γενόμενος, ὅσα ἡμεῖς, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, σῶμα, ψυχὴ, νοῦς, δι' ὅσον (98) ὁ θάνατος· τὸ κοινὸν ἐκ τούτων, ἄνθρωπον, Θεὸς ὀρούμενος, διὰ τὸ νοούμενον (99). Ὅτις δὲ ἄνθρωπῶτον, καὶ διὰ τὴν Ἀδὰμ, καὶ διὰ τὴν Παρθένον, ἐξ ὧν ἐγένετο· τοῦ μὲν, ὡς προπάτορος, τῆς δὲ, ὡς μητρός νόμῳ (1), καὶ οὐ νόμῳ γεννήσεως· Χριστὸς δὲ, διὰ τὴν θεό- τητα· χρίσις γὰρ αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐνεργεῖα κατὰ τοὺς ἄλλους χριστοὺς (2) ἀγιάζουσα, περιστάξιν δὲ ὄλου τοῦ χριστοῦ· ἧς ἔργον, ἄνθρωπον ἀκούσαι (5) τὸ χρίον, καὶ ποιῆσαι θεὸν τὸ χριόμενον· Ὅδῳ δὲ, ὡς δι' ἑαυτοῦ φέρων ἡμᾶς· Θύρα δὲ, ὡς εἰσαγωγεὺς· Ποιμὴν δὲ, ὡς εἰς τόπον γλόης κατα- σκηπῶν, καὶ ἐκτρέφον ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως, καὶ ἐντεῦθεν ὀδηγῶν, καὶ προσπολεμῶν κατὰ τὸν θηρίων τὸ πλανώμενον ἐπιστρέφων, τὸ ἀπολωλὸς ἐπανάγων, τὸ συντετριμμένον καταδασμῶν, τὸ ἰσχυρὸν φυλάσ- σων, καὶ πρὸς τὴν ἐκείθεν μάνδραν συνάγων λόγους ποιμαντικῆς ἐπιστήμης· Ἠρόβατον δὲ, ὡς σφάγιον· Ἄμνης δὲ, ὡς τέλειον· Ἀρχιερεὺς (1) δὲ, ὡς προσ- αγωγεὺς· Μελεχισεδέκ δὲ, ὡς ἀμήτωρ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ ἀπάτωρ τὸ καθ' ἡμᾶς· καὶ ὡς ἀγενεαλόγητος (5) τὸ ἄνω· Τὴν γὰρ γενεάν αὐτοῦ, φησὶ, τίς διηγή- σεται; καὶ ὡς βασιλεὺς Σαλῆμ, εἰρήνη δὲ τοῦτο, καὶ

⁹⁹ 1 Cor. i, 50. ¹ ibid. ² ibid. ³ Joan. xi, 25. ⁴ Joan. ix, 11. ⁵ Matth. xxiv, 27, 44. ⁶ Matth. i, 16. ⁷ Joan. xiv, 6. ⁸ Joan. x, 9. ⁹ Joan. x, 11. ¹⁰ Psal. cxii, 2. ¹¹ Isa. lxi, 7. ¹² Joan. i, 29.

(92) Ἀπανιστῶν. Tres Regg., ἀπανιστάς. Oxon., D ἐπανιστάς.
 (95) Ἀμαρτία. Coisl. 1, γέσσεως.
 (94) Δι' ἡμᾶς. Reg., Cypri., καθ' ἡμᾶς, « quam qui nobis similis. »
 (95) Προσλήψεως. Reg. bm, προλήψεως.
 (96) Ἀληπτον. Bill. « Imperceptibilem. »
 (97) Ζύμη. Divinitas intelligitur, que in Christo, « instar frumenti, » humanitati juncta est.
 (98) Δι' ὅσον. Coisl. 2, quatuor Colb. et Or. 4, δι' ὅσον.
 (99) Διὰ τὸ νοούμενον. « Propter id, » etc. Ratione divinitatis.
 (1) Ὁς μητρός νόμῳ, καὶ, etc. Bill. legit, ὡς μητρός, νόμῳ καί, etc. « Ut matre, et juxta legem, et supra legem generationis. »
 (2) Ἄλλους χριστοὺς. « Aliis christis, » id est,

« regibus et pontificibus, » qui unctiois consortes, « uncti » dicuntur, juxta illud ps. cxiv, « Unxit te Deus oleo ketitiæ præ consortibus tuis. » Verum isti non nisi per gratiam sanctificantur, cum unctioem sacram accipiunt; « in Christo autem, » ut ait Billius, « ipsissima divinitatis presentia locum unctiois tenebat. »
 (5) Ἄνθρωπον ἀκούσαι. Ob unionem divinæ ac humanæ nature in una persona, et « homo » vocatur « Deus, » et « Deus » appellatur « homo. »
 (4) Ἀρχιερεὺς, etc. Talis est pontifex noster Christus, qui nos Patri conciliat, « per quem, » ut ait Apostolus, Rom. v, 2, « habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, » etc.
 (5) Ἀγενεαλόγητος, etc. « Cujus divina generatio est ineffabilis. »

ὡς βασιλεὺς δικαιοσύνης, καὶ ὡς ἀποδοκατῶν πα-
τριάρχας κατὰ τῶν πονηρῶν δυνάμειν ἀριστεύον-
τας. Ἐχεις τὰς τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας· βᾶδιζε δὲ αὐ-
τῶν· ἔσαι τε ὑψιλαί, θεϊκῶς (6), καὶ ἔσαι σωματικά,
συμπαθῶς· μᾶλλον δὲ ὅλον θεϊκῶς, ἵνα γένῃ Θεὸς
κἀτωθεν ἀνελθὼν, διὰ τὴν κατελθόντα δι' ἡμᾶς ἄνω-
θεν. Ἐπὶ πᾶσι, καὶ πρὸ πάντων, ἐκείνο τήρει· καὶ
οὐκ ἂν σφαλεῖς ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις ἢ ταπεινοτέροις
νόμοισιν. Ἰησοῦς Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον σωμα-
τικῶς, ὁ αὐτὸς πνευματικῶς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

proprus divine, ut ex imis hisce ascendens, fias Deus propter eum, qui propter nos de supernis de-
scendit. Præter omnia, et ante omnia, illud serva : nec aut in sublimioribus, aut abjectioribus nonini-
lus errabis. Jesus Christus, heri et hodie corporaliter, idemque spiritualiter, et in sæcula sæculo-
rum. Amen.

¹³ Hebr. vi, 20. ¹⁴ Hebr. vii, 1. ¹⁵ Isa. liii, 8. ¹⁶ Hebr. vii, 2.

(6) Θεϊκῶς. « Divine, » id est, « ratione Deo consentanea. »

ΛΟΓΟΣ ΛΑ'.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΗΜΗΤΟΣ.

B

ORATIO XXXI^a.

THEOLOGICA QUINTA.

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

De Spiritu sancto.

Λ'. Ὁ μὲν δὴ περὶ τοῦ Υἱοῦ λόγος, τοιοῦτος (7)·
καὶ οὕτω διαπέφυγε τοὺς λιθάζοντας, διελθὼν διὰ
μέσου (8) αὐτῶν. Ὁ λόγος γὰρ οὐ λιθάζεται, λιθο-
βολεῖ δὲ, ἔταν ἐθέλη, καὶ σφενδονᾷ θηρία, λόγους κα-
κῶς τῷ ἔρει προσθαίνοντας (9). Τί δ' ἂν εἴποις,
φασί, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; πῶθεν ἤμῖν ἐπιστ-
άγεις, ξένον θεὸν καὶ ἄγραφον; Τοῦτο ἤδη καὶ οἱ
περὶ τὴν Ἰῶν μετριάζοντες. Ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁδῶν
εὐρεῖν ἔστι καὶ τῶν ποταμῶν, σχίζονται τε ἀπ' ἀλ-
λήλων, καὶ εἰς ἀλλήλα συναγονται· τοῦτο κἀνταῦθα
συμβαίνει, διὰ τὴν πλοῦτον τῆς ἀσθείας, καὶ τοὺς
τὰ ἄλλα διεσπῶτας ἐν ἄλλοις συμφέρεσθαι, ὥστε μηδὲ
γινώσκειν καθαρῶς δύνασθαι τὸ συμφέρον, ἢ τὸ μα-
χόμενον.

consentiant, ita ut ne plane quidem intelligi ac
qua contendant.

Β'. Ἐχει μὲν οὖν τι καὶ δυσχερὲς ὁ περὶ τοῦ Πνεύ-
ματος λόγος, οὐ μόνον ἔτι ἐν τοῖς περὶ τοῦ Υἱοῦ λό-
γοις ἀποκαμόντες οἱ ἄνθρωποι, θερμότερον τῷ Πνεύ-
ματι προσπαλαίουσι (χρὴ γὰρ τι πάντως αὐτοὺς
ἀσθεῖν, ἢ οὐδὲ βιωτὸς ἔστιν αὐτοῖς ὁ βίος), ἀλλ'
ὅτι καὶ ἡμεῖς τῷ πλήθει τῶν ζητημάτων ἀποκναι-
σθέντες (10), ταυτὸν (11) πάσχοντες τοῖς κακοῖσι·
οἱ ἐπειδὴν πρὸς τι τῶν βρωμάτων ἀγθισθῶσι, πρὸς
πάντα λόγον ὁμοίως, ὥσπερ ἐκείνοι· πρὸς τροφὴν,
δυσχεραίνοντες. Ὅμως διδῶται τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ λόγος
ἄραμαίται, καὶ ὁ Θεὸς δεξασθήσεται. Τὸ μὲν οὖν
ἐπιμελῶς ἐξετάξιν καὶ διακρίθῃσι, ποσᾶν ἢ τὸ

I. Ac de Filio quidem talis est nostra oratio :
atque ad hunc modum lapidantium impetum effu-
git, per medium iporum transiens. Oratio quippe
non lapidatur : verum lapides ipsa, cum Iobet, jacet,
ac belluas, hoc est, sermones, male ad montem
ascendentes ¹⁷, funda iocetatur. Sed de Spiritu
sancto, inquirunt, quid dixeris? Unde nobis pte-
grinum Denm, nulloque Scriptore loco proditum
introducis? Atque hoc illi quoque objiciunt, qui de
Filio moderatius sentiunt. Nam quod in viis et flu-
viis reperire est, ut a se invicem secentur, ac rur-
sus inter se coeant; idem hic quoque (tanta est
impietatis ubertas et copia!) usu venit, ut, qui in
aliis rebus inter se dissident, in quibusdam rursus
perspici possit, vel qua in re consentiant, vel in

557 II. Et quidem in hac de Spiritu sancto dis-
putatione, nonnihil inest difficultatis et molestie,
non hoc solum nomine, quod homines in sermonibus
de Filio fracti ac debilitati, acrioribus animis ad-
versus Spiritum luctantur (omnino enim eos ali-
qua in re impios se præbere necesse est, aut ne
vitalis quidem, ut dici solet, ipsi vita est), verum
etiam quia nos quoque, questionum multitudine
fatigati et enecti, similes sumus iis, qui ciborum
fastidio laborant. Quemadmodum enim illi, postquam
alienjus cibi fastidium contraxerunt, omnes quoque
D cibos aversantur, eodem quoque modo nos ex minus

¹⁷ Exod. xix, 12.

^a Alias xxxvii; que autem 51 erat, nunc 57. —
Habite anno 580.

(7) Τοιοῦτος. Or. I, τοιοῦτος.

(8) Διὰ μέσου. Aliud ad hæc Luex, iv, 50, « Per
medium illorum ibat. »

(9) Ἰσφοβαίνοντες. Vulgata versio, « acceden-
tes. »

(10) Ἀποκναισθέντες. Budaeus, « enecti, vexati,
gravati. »

(11) Ταυτὸν. Duo Regg., τ' αὐτό.

disputationis tedio ad omnes disputationes æque nauseamus. Det tamen Spiritus; et oratio curret, Deique gloria celebrabitur. Enimvero quot modis, vel *Spiritus*, vel *Sanctus*, apud Scripturam sacram intelligatur et dicatur, accurate excutere atque distinguere, commodumque cuique speculationi testimonium adhibere, quodque etiam peculiari quodammodo id, quod ex utroque connexum est, nimirum Spiritus sanctus, accipiat, dicere superseceobimus, aliisque, qui hæc et sibiipsis, et nobis, quemadmodum nos quoque ista ipsis, pertractant, hoc muneris relinquemus. Nos autem ad ea, que deinceps sequuntur, orationem convertemus.

III. Atque illi quidem, qui perinde ac si nos peregrinum quemdam et ascriptitium Deum invehamus, animo disruciuntur, acriterque pro litera contendunt; sciant se illic timere, ubi non est timor¹⁸, studiumque erga literam suam nihil aliud, quam impietatis obtentum esse aperte cognoscant, ut paulo post ostendetur, cum objectiones eorum pro virili nostra refutaverimus. Nos vero tanta deitatis Spiritus sancti, quem colimus, fiducia nitimur, ut hinc etiam a deitate orationis initium ducuri simus, eandem Trinitati voces accommodantes, cisi id audacius fortasse nonnullis videri queat: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum, Pater. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum, Filius. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum*¹⁹, alius Paracletus. 558 Erat, et erat, et erat: sed unum erat. Lux, et lux, et lux: sed lux una, Dens unus. Atque hoc illud est, quod David quoque ipse ante animo informavit, cum diceret: *In lumine tuo videbimus lumen*²⁰. Nunc autem nos, et perspeximus, et prædicamus, ex luce Patre, lucem Filium, in luce Spiritu sancto percipientes, quæ est compendiariorum ac simplex divinæ Trinitatis confessio. Qui rejicit, rejiciat; qui iniuste agit, iniuste agat²¹; nos, quod intelleximus, prædicamus. In montem excelsum ascendemus²², et clamabimus, si quidem ex inferiori loco minus au-

Ἡρεῦμα (12), ἢ τὸ Ἄγιον (13), παρὰ τῆς Θεῆς Γραφῆς νοεῖται καὶ λέγεται, μετὰ τῶν (14) προσφύρων τῆς θεωρίας μαρτυριῶν, καὶ ὅτι παρὰ ταῦτα ἰδιωτρόπως τὸ ἐξ ἁμφοῖν συνημμένον, λέγω δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐτέροις (15) παρήγομεν, οἳ καὶ ἑαυτοῖς, καὶ ἡμῖν ταῦτα πεφίλοσοφῆσαν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ταῦτα ἐκείνοις (16). Αὐτοὶ δὲ πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου τρεψόμεθα.

Γ'. Οἱ μὲν οὖν, ὡς ξένον τινὰ Θεὸν καὶ παρέγγραπτον εἰσαγόντων ἡμῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δυσχεραίνοντες, καὶ σφόδρα προπολεμισοῦντες τοῦ γράμματος, ἔστωσαν ἐκεῖ φοβούμενοι φόβον, οὗ μὴ ἔστι φόβος, καὶ σαφῶς γνωσκέτωσαν, ὅτι ἐνδύμα τῆς ἀσεβείας ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φίλια τοῦ γράμματος, ὡς δειχθήσεται μικρὸν ὕστερον, ἐπειδὴν τὰς ἐνστάσεις αὐτῶν εἰς δύναμιν διελέγξωμεν. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον θαρβύομεν τῆς θεότητι τοῦ Πνεύματος, ὃ προσθεύομεν (17), ὥστε καὶ τῆς θεολογίας ἐντεῦθεν ἀρξόμεθα (18), τὰς αὐτὰς τῆς Τριάδος φωνὰς ἐφαρμύζοντας, καὶ νῦν δοκῆ τολμηρότερον. Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ Πατήρ. Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ Υἱός. Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ὁ ἄλλος Παράκλητος. Ἦν, καὶ ἦν, καὶ ἦν· ἀλλ' ἐν ἦν. Φῶς, καὶ φῶς, καὶ φῶς· ἀλλ' ἐν φῶς, εἰς Θεός. Τοῦτό ἐστιν ὃ καὶ Δαβὶδ πρότερον ἐφαντάσθη, λέγων· Ἐν τῷ φῶτι σου ὄψόμεθα φῶς. Καὶ νῦν ἡμεῖς καὶ τεθεάμεθα, καὶ κηρύσσομεν, ἐκ φωτός τοῦ Πατρὸς, φῶς καταλαμβάνοντες τὸν Υἱόν, ἐν φωτὶ τῷ Πνεύματι, σύντομον καὶ ἀπέριπτον τῆς Τριάδος θεολογίαν (19). Ὁ ἀθετῶν ἀθετεῖτω, ὁ ἀνομῶν ἀνομείτω· ἡμεῖς δὲ νοησάμεν, κηρύσσομεν (20). Ἐπ' ὕψους ὑψηλῶν ἀναθήσμεθα, καὶ βοήσομεν, εἰ μὴ κάταθῃ ἀκούσιμεθα. Ὑψώσομεν τὸ Πνεῦμα, οὐ φοβηθῆσθ

¹⁸ Psal. xlii, 5. ¹⁹ Joan. i, 9. ²⁰ Psal. xxxv, 10.

²¹ Isa. xli, 2. ²² Isa. xi, 9.

(12) *Τὸ Ἡρεῦμα*. Hunc locum sic exponit Elias: « Spiritus vocatur et ipse Pater, ut cum dicitur, Joan. iv, 24: « Spiritus est Deus, et eos, qui adorant eum, in Spiritu et veritate oportet adorare. » Spiritus etiam Filius, ut Thren. iv, 20: « Spiritus oris nostri Christus Dominus. » At maxime proprie Spiritus vocatur, sanctus ille Spiritus, de quo Joan. xv, 26: « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus veritatis, qui a Patre procedit. » Sumitur etiam hoc vocabulum pro dono, juxta illud Pauli, Rom. viii, 15: « Accepistis Spiritum adoptionis. » Angeli etiam spiritus dicuntur, ut ps. ciii, 4: « Qui facis angelos tuos spiritus. » Animus quoque spiritus vocatur, ut psal. xxx, 6: « In manus tuas commendo spiritum meum. » Usurpatur item pro vento, ut psal. cmlvii, 7: « Flabit spiritus tuus, et facit aquæ. » Spiritus item dicitur id quod litteræ opponitur, ut in hoc Apost. loco, II Cor. iii, 6: « Littera enim occidit, spiritus autem vivificat. » Palobus quoque spiritus vocatur, ut Matth. xii, 45: « Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, etc. »

(13) *Τὸ Ἄγιον*. « Spiritus a Patre procedens, » inquit Elias, « proprie dicitur sanctus, utpote qui sanctificet, ac sanctitatis fons sit. Per absumum vero, et angelis, et sanctis tribuitur, itemque omnibus, quæ per Spiritus sancti participationem sanctificantur. Id quoque sanctum dicitur, quod segregatum est, ut in isto loco Exodi xix, 6: « Vos eritis mihi gens sancta, etc. »

(14) *Μετὰ τῶν*, etc. « Adhibitis convenientibus huic disputationi testimoniis. »

(15) *Ἐτέροις*. Basilium et Gregorium intelligit Elias.

(16) *Ταῦτα ἐκείνοις*. Hanc lectionem tuctur Billius. Savilius autem legendam contendit, ταυτὰ, « eadem, » et subintellegit, φιλοσοφούμεν.

(17) *Ὁ προσθεύομεν*. Reg. a et Or. I, φ̄ προσθεύομεν.

(18) *Ἀρξόμεθα*. Comb., ἀρχόμεθα.

(19) *Θεολογίαν*. « Theologia. » Coisl. I, ὁμολογίαν, « confessio. » Sic legit Billius.

(20) *Κηρύσσομεν*. Plures codices præmittunt, καί.

μεθα. Εἰ δὲ καὶ φοβηθῆσόμεθα, ἡσυχάζοντες, οὐ κτλ. A
 ρύσσοντες.

Δ'. Εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ Πατήρ, ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ
 Υἱός. Εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, ἦν ὅτε οὐδὲ τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον (21). Εἰ τὸ ἓν ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ τὰ τρία
 ἦν (22). Εἰ τὸ ἓν κατὰ φύσιν βάλλας, τοῦμῶ, καὶ λέγω,
 μηδὲ τὰ δύο θῆς ἄνω (25). Τίς γὰρ ἀτελοῦς θεότητος
 ὄνητις; Μᾶλλον δὲ τίς θεότης, εἰ μὴ τελεία (24);
 Τελεία δὲ πῶς, ἢ λείπει τι πρὸς τελείωσιν; Λείπει
 δὲ πῶς, μὴ ἐχούσῃ τὸ ἅγιον. "Ἐχοι δ' ἂν πῶς, μὴ
 τοῦτο ἔχουσα; Εἰ γὰρ (15) ἄλλη τις παρὰ τοῦτο ἡ
 ἀγιότης, καὶ ἥτις αὕτη νοεῖται, λεγέτω τις ἢ εἴπω
 ἡ αὐτῇ, πῶς οὐκ ἀπ' ἀρχῆς; ὡσπερ (26) ἀμεινον ἔν
 τῷ Θεῷ, εἶναι ποτε ἀτελεῖ, καὶ ὄντα τοῦ Πνεύματος.
 Εἰ μὴ ἀπ' ἀρχῆς ἦν, μετ' ἑμοῦ τέτακται, καὶ εἰ μι-
 κρόν πρὸ ἑμοῦ· χρόνῳ γὰρ ἀπὸ Θεοῦ (27) τεμνόμεθα.
 Εἰ τέτακται μετ' ἑμοῦ πῶς ἐμὲ ποιεῖ Θεόν; ἢ πῶς
 συνάπτει θεότητι;

principio non erat, mea classis atque ordinis est, etiam si me non nihil antecedit. Temporis enim inter-
 stitio a Deo dirimimur. Porro si ejusdem mecum classis est, quo pacto me deum efficit? aut quo
 pacto eum deitate conjungit?

Ε'. Μᾶλλον δὲ φιλοσοφίῳ σοι περὶ αὐτοῦ μικρόν
 ἔνωθεν· περὶ Τριάδος γὰρ καὶ πρότερον διεληφθα-
 μεν. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Σαδδουκαῖοι μὲν οὐδὲ
 εἶναι τὸ παραπάνω ἐνόμισαν· οὐδὲ γὰρ ἀγγέλους,
 οὐδὲ ἀνάστασιν· οὐκ οἶδ' ὅθεν τὰς τοιαύτας περὶ
 αὐτοῦ μαρτυρίας ἐν τῇ Παλαιᾷ διαπύσαντες. Ἐλ-
 λήνων δὲ οἱ θεολογικώτεροι, καὶ μᾶλλον ἡμῖν προ-
 εγγίσαντες, ἐφαντάσθησαν μὲν, ὡς ἐμοῖ δοκεῖ· περὶ
 δὲ τὴν κλήσιν διελέθησαν, νοῦν τοῦ παντός, καὶ
 τὸν θύραθεν νοῦν, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύσαντες.
 Τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς σοφῶν (28), οἱ μὲν ἐνέργειαν
 τοῦτο ὑπέλαβον, οἱ δὲ κτίσμα, οἱ δὲ Θεόν, οἱ δὲ οὐκ
 ἔγνωσαν ὀπίτερον τούτων, αἰδοῖ τῆς Γραφῆς (29),
 ὡς φασιν, ὡς οὐδὲν ἕτερον (30) σαφῶς δηλωσάσης.
 Καὶ διὰ τοῦτο, οὕτε σέβουσιν, οὕτε ἀτιμάζουσι, μέ-
 σως πῶς περὶ αὐτοῦ διακείμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ λίαν
 ἀθλίως. Καὶ τῶν Θεὸν ὑπεληφθῶτα, εἰ μὲν ἄχρη
 διανοίας εἰσὶν εὐθεβεῖς, οἱ δὲ τολμῶσιν εὐθεβεῖν καὶ
 τοῖς χεῖρεσιν. "Ἄλλων δὲ ἡκούσα μετρούνοτον θεότητα
 σοφώτερον (31), οἱ τρία μὲν εἶναι καθ' ἡμᾶς ὁμολο-
 γοῦσι τὰ νοούμενα, τοσοῦτον δὲ ἀλλήλων διέστησαν,
 ὡς τὸ μὲν, καὶ οὐσίᾳ καὶ δυνάμει ποιεῖν ἀόριστον·
 τὸ δὲ, δυνάμει μὲν, οὐκ οὐσίᾳ δέ· τὸ δὲ ἀμφοτέροις
 περιγραπτὸν· ἄλλον τρόπον μιμούμενοι, τοὺς θε-
 μιουργόν, καὶ συνεργόν, καὶ λειτουργόν ὀνομάζοντας,
 καὶ τὴν ἐν τοῖς ὀνόμασι τάξιν καὶ χάριν, τῶν προ-
 γμάτων (32) ἀκολουθίαν εἶναι νομίζοντας (33).

(21) Τὸ ἅγιον. Deest in duobus Regg. et Or. 1.

(22) Ἦν. Deest in duobus Regg. quinque Colb.
 Comb. et Bas.

(25) Ἄνω. Par. ed. addit, λέγειν, quod auctoritate
 melioris notae codicum erasimus.

(24) Τίς θεότης, εἰ μὴ τελεία; Coisl. 1 habet,
 τίς θεότητος ἡμιτελεία; « Quae deitatis imperfectio? »

(25) Εἰ γὰρ. Plures Regg. quinque Colb. et
 Comb. ἢ γὰρ. « Aut enim est alia quaedam sanctitas. »

(26) ὡσπερ. Sic eodd. Mendose in ed., ὡσπερ.

(27) Ἀπὸ Θεοῦ. Duo Colb. ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

(28) Τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς σοφῶν. « Nostrates sa-

diamur. Spiritum effremus, non metuemus. Quod
 si etiam metuemus, id ita erit, ut quiescere, non
 predicare, metuamus.

IV. Si fuit tempus cum non esset Pater, fuit
 quoque cum non esset Filius. Si fuit tempus
 cum non esset Filius, fuit quoque cum ne
 Spiritus quidem esset. Si unum a principio erat,
 utique et tria. Si unum deiecis, andax hoc dicam,
 ne duo quidem superiore loco colloces. Quae enim
 imperfectae deitatis utilitas? In eo quae deitas, si im-
 perfecta? Perfecta autem quomodo erit, in qua ad
 perfectionem aliquid desideretur? Desideratur enim,
 si sanctitate careat. Hanc porro quomodo habere queat
 nisi Spiritum habeat? Si enim alia quaedam praeter
 illum sanctitas est, quae tandem illa intelligenda
 sit dicat quispiam: aut, si quidem eadem haec est,
 quid afferri potest, quomobrem non jam inde a
 principio fuerit? Quasi vero praestiterit Deo, aliqua de
 imperfectum existitisse, ac Spiritus expertem. Si a
 etiam si me non nihil antecedit. Temporis enim inter-
 stitio a Deo dirimimur. Porro si ejusdem mecum classis est, quo pacto me deum efficit? aut quo
 pacto eum deitate conjungit?

V. Sed operae pretium facturum me puto, si
 de eo altius aliquanto disputationem repetam. Nam
 de Trinitate prius jam a nobis est pertractatum. Spi-
 ritum sanctum Sadducei penitus non esse censue-
 runt; quemadmodum nec angelos, nec resurrectio-
 nem: quibus haud scio quid acciderit, ut tot ac
 tanta de eo in Instrumento Veteri testimonia pro
 nihilo haberent. Qui autem apud ethnicis theologiae
 laude magis excelluerunt, 559 propius, ac ad nos
 accesserunt, per imaginem quamdam ipsam, meo
 quidem iudicio, conceperunt, tametsi in nomine
 dissenserint, Universitatis nempe mentem, et ex-
 trinsecam mentem, aliisque id genus nominibus eum
 appellantes. Nostrates vero sapientes, partim viam
 quamdam et facultatem ipsam existimaverunt, partim
 creaturam, partim Deum partim, utro po-
 tius nomine vocandus esset, minime certum
 et exploratum habuerunt, ea, ut aiunt, ratione
 ducti, quod Scriptura neutrum horum plane
 aperteque demonstrasset. Ac proinde nec ipsum
 venerantur, nec contemnunt, sed medio quodam
 modo, vel potius misere perditaeque erga eum alli-
 ciuntur. Ex his porro qui Deum ipsam credunt, alii
 animo tenus pii atque orthodoxi sunt; alii labiis
 quoque ipsis pietatem profiteri non verentur. Alios
 etiam quosdam sapientiores audivi, qui divinitatem
 metuntur, ac tria quidem, perinde ac nos, intelli-
 gunt.

piantes. » Bill. « nostrae aetatis. » Gregorius hic
 ethnicis opponit sapientes, qui, etsi Christianam re-
 ligionem profiteantur, erroribus tamen circa Trinita-
 tem imbutantur; non autem prise. » etatis sapientes.

(29) Αἰδοῖ τῆς Γραφῆς. « Ob S. S. reverentiam »

(31) Οὐδὲν ἕτερον. Reg. b et quinque Colb. οὐδ'
 ἕτερον.

(32) Σοφώτερον. In nonnullis, σοφώτερον, « sa-
 pientius. »

(33) Τῶν πραγμάτων. « Per res » significat Gra-
 gorius « naturarum discrimen. »

(33) Νομίζοντας. Comb. νομίζοντας.

confitentur, sed ea ita inter se disjungunt, ut unum eorum et essentia et potestate, infinitum statuant, alterum potestate, non item essentia, postremum utroque circumscriptum. Sic alio quodam modo eos imitantur, qui opificem, et cooperarium, et ministrum nominant, atque ordinem et gratiam, quæ nominibus inest, rerum quoque seriem esse arbitrantur.

VI. Nos vero, nec cum iis, qui ne Spiritum qui- A
dem esse censent, nec cum negatoribus ethnicis verba illa commutabimus. Absit enim ut peccatorum oleo sermonem nostrum impinguemus ²³. Cum cæteris autem ad hunc modum disputabimus: Spiritus sanctus, vel ex eorum numero, quæ per se subsistunt, omnino statuendus est, vel inter ea collocandus, quæ in alio considerantur; quorum alterum substantiam, alterum accidens vocant, qui harum rerum scientiam callent. Ac si quidem accidens, vis utique et facultas quædam Dei fuerit. Quid enim aliud, aut ejus? Hoc profecto magis consentaneum, compositionisque expers. Si vis et facultas, agetur haud dubie, non aget: simulque, ut actus fuerit, desinet. Ejusmodi quippe est actus natura. Qui fit ergo, ut agat ipse, atque hæc et illa dicat, et segreget ²⁴, et contristetur ²⁵, et ad iram incitetur, et quæcunque rei motu agitatae perspicue sunt, non autem motionis ipsius? Sin autem substantia est, non accidens, vel creatura censebitur, vel Deus. Medium enim aliquid inter hæc, aut quod neutrius particeps sit, aut ex utroque compositum **560** atque conflatum, ne ii quidem, qui tragelaphos confinxerunt, intelligere queant. Si creatura, quomodo in eum credimus, aut in eo perficimur? Neque enim idem est, credere in aliquid, hoc cuilibet rei. Si autem Deus, certe nec creatura aliud humile atque abjectum nomen.

VII. Jam lingua tua ad disputandum prosiliat, C
funde jaectentur, argumenta nectantur. Aut ingenitus omnino est, inquis, aut genitus. Si ingenitus, ergo duo erunt principii expertes. Si autem genitus, rursus subdividitur: aut ex Patre genitus est, aut ex Filio. Si ex Patre, dno igitur sunt Filii ac fratres. Gemellos etiam finge, si lubet, aut alterum natu majorem, alterum minorem; cum ita corporeis rebus immersus es. Si autem ex Filio, jam nobis, inquires, nepos Deus existit. Quo quid absurdius fingi possit? Hæc homines ad malefaciendum sapientes ²⁶ et ingeniosi, lionæ autem scribere recusantes. Ego vero, si divisionem hanc necessariam viderem, res ipsas profecto excepisssem, nomina nihil veritus. Non enim, quia secundum excelsiorem quamdam relationem Filius est Filius (quod videlicet aliter, quam hoc modo, indicare nequeamus id quod ex Deo est, essentiaque idem cum ipso), ideoque terrena quoque omnia cognationisque nostræ nomina ad Deum necessario transferenda esse putandum est. Alioquin, quid impedit, quomiu-

²³ Psal. cxi, 5. ²⁴ Act. xiii, 2. ²⁵ Ephes. iv, 30.

(54) *Ὁυδείς*. Duo Regg. *οὐδὲ εἷς*.

(55) *Διαλεξόμεθα*. Comb. *διαλεξόμεθα*.

(56) *Καθ' ἑαυτὸ*. Comb. *καθ' ἑαυτὰ*.

(57) *Δηλον ἐστὶ*. Comb. *μᾶλλον*, « potius »

(58) *ὑποληφθήσεται*. Or. I, *ὑποληφθήσεται*.

(59) *Ἰπὸς δεινίει*. Reg. Cypri. *ὑποδιαίρηται*.

Γ'. Ἡμῖν δὲ πρὸς μὲν τοὺς οὐδὲ εἶναι ὑπεληφθή-
τας, οὐδείς (54) λόγος, ἢ τοὺς ληροῦντας ἐν Ἑλλη-
σιν. Μηδὲ γὰρ ἀμαρτωλῶν ἐλαίῳ πιανθειήμεν εἰς
τὸν λόγον. Πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους οὕτω διαλεξόμε-
θα (55)· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ τῶν καθ' ἑαυτὸ (56)
ὑπεστηκῶτων, πάντως ὑποθετόν, ἢ τῶν ἐν ἑτέρῳ
θεωρουμένων· ὣν τὸ μὲν, οὐσίαν καλοῦσιν οἱ περὶ
ταῦτα δεινοί, τὸ δὲ, συμβεβηκός. Εἰ μὲν οὖν
συμβεβηκεν, ἐνεργεῖα τοῦτο ἂν εἴη Θεοῦ. Τί γὰρ
ἕτερον, ἢ τίνας; τοῦτο γὰρ πῶς μᾶλλον, καὶ φε-
ύγει συνθεσιν. Καὶ εἰ ἐνεργεῖα, ἐνεργηθήσεται
δηλονότι (57), οὐκ ἐνεργήσει, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐνε-
ργηθῆναι, παύσεται. Τοιοῦτον γὰρ ἢ ἐνεργεῖα. Πῶς
οὖν ἐνεργεῖ, καὶ τὰδε λέγει, καὶ ἀφορίζει, καὶ λυ-
πεῖται, καὶ παροξύνεται, καὶ ὅσα κινουμένου σαφῶς
ἐστίν, οὐ κινήσεως; Εἰ δὲ οὐσία τις, οὐ τῶν περὶ τὴν
οὐσίαν, ἦτοι κρίσιμα ὑποληφθήσεται (58), ἢ Θεός·
μέσον γὰρ τι τούτων, ἦτοι μηδετέρου μετέχον, ἢ ἐξ
ἀμφοῖν σύνθετον, οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραχηλάφους πλάτ-
τοντες ἐνοήσαιεν. Ἄλλ' εἰ μὲν κρίσιμα, πῶς εἰς αὐτὸ
πιστεύομεν, ἢ ἐν αὐτῷ τελειούμεθα; οὐ γὰρ ταυτὸν
ἐστι πιστεύειν εἰς τι, καὶ περὶ αὐτοῦ πιστεύειν. Τὸ
μὲν γὰρ ἐστὶ θεώτης, τὸ δὲ παντὸς πράγματος.
Εἰ δὲ Θεός, ἀλλ' οὐ κρίσιμα, οὐδὲ ποίημα, οὐδὲ σύν-
δουλον, οὐδ' ὅλων τὶ τῶν ταπεινῶν ὀνομάτων.

et credere de aliquo. Illud enim divinitati convenit, nec factura, nec conservus, nec denique ullum

Z'. Ἐνταῦθα σὺς ὁ λόγος, αἱ σφραδῆσαι πεμπέσθω-
σαν, οἱ συλλογισμοὶ πλεκέσθωσαν. Ἡ ἀγέννητον πάν-
τως, ἢ γεννητόν. Καὶ εἰ μὲν ἀγέννητον, ὅσο τὰ
ἄναρχα. Εἰ δὲ γεννητόν, ὑποδιαίρει (59) πάλιν· ἢ ἐκ
τοῦ Πατρὸς τοῦτο, ἢ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ εἰ μὲν ἐκ τοῦ
Πατρὸς, Υἱὸς ὅσο καὶ ἀδελφοί. Σὺ δὲ μοι πλάττει καὶ
διδύμους, εἰ βούλει, ἢ τὸν μὲν πρεσβύτερον, τὸν δὲ
νεώτερον· ἐπειδὴ λίαν εἶ φιλοσώματος. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ, πέφηγε, φησί, καὶ υἰωνὸς ἡμῖν Θεός· οὐ τί ἂν
γένοιτο παραδοξότερον; ταῦτα μὲν οὖν οἱ σοφοὶ τοῦ
κακοποιῆσαι, τὰ δὲ ἀγαθὰ γράφειν οὐ θέλοντες. Ἐγὼ
δὲ εἰ μὲν ἐώρων ἀναγκαίαν τὴν διαίρεσιν, ἐδεξάμην
ἂν τὰ πράγματα, οὐ φοβηθείς τὰ ὀνόματα. Οὐ γὰρ,
ἐπειδὴ κατὰ τινα σχέσιν ὑψηλοτέρου Υἱὸς ὁ Υἱός (40),
οὐ θυνηθέντων ἡμῶν ἄλλως, ἢ οὕτως ἐνδείξασθαι τὸ ἐκ
τοῦ Θεοῦ καὶ ἀροῦσιν, ἤδη καὶ πάσας οἰητέον ἀναγ-
καῖον εἶναι τὰς κάτω κλήσεις, καὶ τῆς ἡμετέρας
συγγενείας (41), μεταφέρειν ἐπὶ τὸ θεῖον. Ἡ τάχα
ἂν σὺ γε καὶ ἄρρητα τὸν Θεὸν ἡμῖν ὑπολάβοις, κατὰ
τὸν λόγον τοῦτον, ὅτι Θεὸς ὀνομάζεται, καὶ Πατήρ;
καὶ θηλύ τι (42) τὴν θεότητα, ὅσον ἐπὶ ταῖς (43) κλή-
²⁶ Jerem. iv, 22.

(40) *Ὁ Υἱός*. Montac. addit, *λέγεται*.

(41) *Συγγενείας*. « Cognationis nostræ nomina, ut sunt vocabula « fratris et nepotis. »

(42) *Τί*. Deest in Reg. a.

(43) *Ταῖς*. Coisl. I addit, *σαῖς*.

εσσι; καὶ τὸ Πνεῦμα οὐδέτερον, ὅτι μὴ γεννητικόν: Αἰ εἰ δέ σοι καὶ τοῦτο παιχθεῖη, τῇ ἑαυτοῦ θελήσει τὸν Θεὸν συγγενόμενον, κατὰ τοὺς παλαιούς λήρους καὶ μύθους, γεννηθῆσθαι τὸν Υἱὸν, εἰσῆλθῃ τις ἡμῖν καὶ Μαρκίανος, καὶ Βαλεντίνου (44) Θεὸς ἀββρηνόβητος, τοῦ τοῦς καινοὺς αἰδῶνας ἀνατυπώσαντος.

II. Ἐπεὶ δὲ σου τὴν πρώτην διαίρεσιν οὐ διεγόμεθα, τὴν μηδὲν ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ μέσον ὑπολαμβάνουσαν, αὐτίκα οἰχθήσονται σοι μετὰ τῆς σεμνῆς διαίρεσεως οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ υἱοὶ, ὥσπερ τινὸς δεσμοῦ πολυπλόκου τῆς πρώτης ἀρχῆς διαλυθείσης (45), συνδιλυθέντες, καὶ τῆς θεολογίας ὑποχωρήσαντες. Ποῦ γὰρ θήσεις τὸ ἐκπορευτὸν, εἰπέ μοι, μέσον ἀναφανὲν τῆς σῆς (46) διαίρεσεως, καὶ παρὰ κρείσσονος ἢ κατὰ σὲ θεολόγου, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, εἰσαγόμενον (47); Εἰ μὴ τὴν φωνὴν ἐκείνην τῶν σῶν ἐξελλες Εὐαγγελίων, διὰ τὴν τρίτην σου Διαθήκην, τὸ *Ἠκεῖνα τὸ ἄγιον, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται*: ὃ καὶ ὅσον μὲν ἐκείθεν ἐκπορεύεται, οὐ κτίσμα· καθ' ὅσον δὲ οὐ γεννητὸν, οὐχ Ἰῶς· καθ' ὅσον δὲ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ μέσον, Θεός. Καὶ οὕτω (48) σου τὰς τῶν συλλογισμῶν ἄρκυς διαφυγῶν (49), Θεὸς ἀναπέφραγε, τῶν σῶν διαίρεσεων ἰσχυρότερος (50). Τίς οὖν ἡ ἐκπόρευσις; Εἰπέ σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ Πατρὸς, κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ φυσιολογήσῃ, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Πνεύματος, καὶ παραπληκτίσομεν (51) ἄμφοι εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτουτες· καὶ ταῦτα θύσεις; Οἱ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν εἰδέναί θυνάμενοι, μηδὲ ψάμμον ὀλασσόν, καὶ σταγόναις ὑετοῦ, καὶ ἡμέρας αἰῶνας ἐξαριθμηθῆσθαι, μὴ ὅτι γε Θεοῦ βάθυσιν ἐμβατεύσειν, καὶ λόγον ὑπέχειν τῆς οὕτως ἀρόρητου καὶ ὑπὲρ λόγον φύσεως.

guitas, et dies sæculi enumerare possumus, nedum in Dei profunda penetrare, naturæque adeo arcanâ, atque omnem orationis facultatem usque adeo superantis rationes reddere.

Θ. Τί οὖν ἐστίν, φησὶν, ὃ λείπει τῷ Πνεύματι, πρὸς τὸ εἶναι Ἰῶν (52); Εἰ γὰρ μὴ λείπῃν τι ἦν, Ἰῶς ἂν ἦν. Οὐ λείπειν φησὶν οὐδὲ γὰρ ἐλλειπῆς (53) Θεός· τὸ δὲ τῆς ἐκφάνσεως (54), ἢν οὕτως εἴπω, ἢ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως διαφορῶν, διαφορῶν αὐτῶν καὶ τὴν κλήσιν πεποιήσεν. Οὐδὲ γὰρ τῷ Υἱῷ λείπει τι (55) πρὸς τὸ εἶναι Πατέρα (οὐδὲ γὰρ ἐλλειψίς ἢ υἰότης), ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο Πατὴρ. Ἢ οὕτω γε· καὶ τῷ Πατρὶ λείπει τι πρὸς τὸ εἶναι Ἰῶν (56)· ὡς γὰρ Ἰῶς ὁ Πατὴρ. Ἄλλ' οὐκ ἐλλείψως ταῦτά D ποθεν, οὐδὲ τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν φύσεως· αὐτὸ δὲ τὸ, *Μὴ γεγενῆσθαι* (57), καὶ τὸ *γεγενῆσθαι*, καὶ τὸ *ἐκπορεύεσθαι*, τὸν μὲν Πατέρα, τὸν δὲ Υἱὸν, τὸ

aus eadem ratione masculum, Deum nostrum existimes, quoniam Deus et Pater nominatur? Ac feminicum quiddam, Deitatem, quantum quidem ex vocis genere asstinari potest? Et denique Spiritum, neutrum, quoniam nihil gignit? Quod si juxta veteres fabulas et nugas hoc quoque modo luseris, ut dicas, Deum cum voluntate sua congressum Filium genuisse, Marcionis quidem ac Valentini, qui novos æonas commentus est, hermaphroditum quemdam Deum induxeris.

VIII. Quoniam porro divisionem tuam primam, qua inter ingenitum et genitum nihil medium esse arbitraris, hauquaquam admittimus, protinus tibi eum præclara tua divisione fratres illi et nepotes peribunt, ut qui, primo illo disputationis tuæ capite, quasi multiplicis ejusdem nexus initio primo soluto, simul quoque soluti ac dilapsi 561 sicut, atque B a divinitatis doctrina sese subduxerint. Ubi enim, quæso, pones id, quod procedit, quod quidem inter duas divisionis tuæ partes interjectum esse constat, atque a theologo, multo te præstantiori, nimirum a Salvatore nostro, introducitur? Nisi forte, propter tertium tuum Testamentum, vocem illam ex Evangeliiis sustuleris, *Spiritus sanctus, qui a Patre procedit* 27; qui, quatenus ab illo procedit, creatura non est: quatenus rursus genitus non est, Filius non est: quatenus autem inter ingenitum et genitum medius est, Deus est. Atque ita vitatis syllogismorum tuorum laqueis, Deus manifeste apparuit, divisionibus tuis firmior et valentior. Quæ ergo est hæc processio? inquis. Dic tu quæ Patris ingenitura sit, et ego Filii generationem, et Spiritus processionem explicare aggrediar, quo fiet ut ambo deliremus, in Dei mysteria oculos injicientes: idque qui tandem? Nempe qui ne ea quidem, quæ ante pedes sunt, scire, nec arenam maris, aut pluvie

IX. Quid ergo est, inquit, quod Spiritui deest, ad hoc ut sit Filius? Nisi enim aliquid deesset, Filius esset. Deesse nihil dicimus. Non enim Deo quidquam deest. Verum manifestationis, ut ita dicam, mutueque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsi nomina procreavit. Neque enim Filio aliquid deest, ad hoc ut sit Pater (nec enim defectus est filiatio), nec propterea tamen Pater est. Alioquin eadem ratione Patri aliquid deerit, ad hoc ut sit Filius. Nec enim Pater Filius est. Sed hæc defectum procul dubio undequaque non arguunt, nec e-sentie submissionem: quin potius ex his verbis: *Quod genitus non sit, et quod genitus, et quod procedat*, hoc

IX. Quid ergo est, inquit, quod Spiritui deest, ad hoc ut sit Filius? Nisi enim aliquid deesset, Filius esset. Deesse nihil dicimus. Non enim Deo quidquam deest. Verum manifestationis, ut ita dicam, mutueque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsi nomina procreavit. Neque enim Filio aliquid deest, ad hoc ut sit Pater (nec enim defectus est filiatio), nec propterea tamen Pater est. Alioquin eadem ratione Patri aliquid deerit, ad hoc ut sit Filius. Nec enim Pater Filius est. Sed hæc defectum procul dubio undequaque non arguunt, nec e-sentie submissionem: quin potius ex his verbis: *Quod genitus non sit, et quod genitus, et quod procedat*, hoc

27 Joan. xv, 26.

(44) *Balentinus*. Coisl. 1, Ουαλεντίνου.

(45) *Διαλυθείσης*. Plures eodd. λυθείσης.

(46) *Τῆς σῆς*. Sic quatuor Regg., quatuor Colb., duo Coisl. et Or. 1. Deest σῆς in ed.

(47) *Εἰσαγόμενον*. Sic omnes codices. Mendose in Par. ed., εἰσαγόμενον.

(48) *Οὕτω*. Reg. bm, οὕτως.

(49) *Διαφυγῶν*. Colb. 5 et Or. 1, διαφυγῶν.

(50) *Ἰσχυρότερος*. Tres Colb., ὑψηλότερος.

(51) *Παραπληκτίσομεν*. Tres Regg. et Coisl. 2,

παραπληκτίσομεν.

(52) *Ἰῶν*. Coisl. 1, Ἰῶν.

(53) *Ἐλλειπῆς*. Coisl. 1, ἐλλειπῆς.

(54) *Ἐκφάνσεως*. « Locutionis, enuntiationis. »

(55) *Λείπει τι*. Sic tres Regg., quinque Colb. et Or. 1. In ed. deest τι.

(56) *Λείπει... Ἰῶν*. Reg. Im, Coisl. 1, Or. 1, et Basil., λείπει... Ἰῶν.

(57) *Γεγενῆσθαι*. Reg. a, γεγενῆσθαι, Mox, ἐκπορεύεσθαι. Reg. Cyrp., ἐκπορεύεσθαι.

effectum est, ut alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus appelletur, atque ita inconfusa trium personarum distinctio in una divinitatis natura et dignitate conservetur. Neque enim Filius est Pater (unus enim est Pater), sed est id quod Pater: nec Spiritus est Filius, quia ex Deo est (unus enim Unigenitus), sed est id quod Filius: tria hæc unum, si divinitatem **562** spectes, et unum tria, si proprietatum rationem habeas; ut nec unum Sabelio faveat, nec tria pestiferæ divisioni, quæ hæc tempestate viget.

X. Quid ergo? Spiritus sanctus est Deus? Maxime. Consubstantialis igitur? Prorsus, siquidem Deus. Da igitur mihi, inquis, ex eodem aliud esse Filium, aliud, quod Filius non sit, et tamen ejusdem cum illo substantiæ, ac Deum, et Deum admittam. Da tu quoque mihi Deum alium, Deique naturam, et tibi eandem Trinitatem cum iisdem nominibus ac rebus dabo. Cum vero Deus unus, atque una suprema natura sit, unde tandem similitudinem tibi representabo? An rursus postulas ex terrenis et humanis eam duci? Valde profecto turpe est, nec turpe modo, sed etiam valde stultum et inane, ex humilibus rebus, superarum celestiumque simulacrum sumere, rerumque certarum atque constantium ex fluxa fragilique natura, quodque Isaias ait viventia in mortuis requirere²⁸. Et tamen admitat, quando ita vis, hinc quoque nonnullam orationi nostræ opem afferre. Atque alia quidem prætermittenda duco, etsi multa de animalium historia commemorare queam, partim vobis nota, partim paucis cognita, quæ circa animantium ortus ac generationes natura miro artificio edidit. Gigni etenim dicuntur, non modo ex iisdem eadem, atque ex diversis diversa; sed etiam eadem ex diversis, ac diversa ex iisdem. Quod si etiam cuiquam fidem facit hic sermo, alius est generationis modus, ut idem animal a seipso consumatur et procreetur. Sunt etiam quæ, velut quadam naturæ magnificentia, a seipsis quodammodo desciscant, atque ex aliis animalibus in alia transeant atque inmutentur. Quinetiam idem animal, partim non genitum, partim genitum, et tamen ejusdem substantiæ reperire est: quod quidem ad præsentis quiddam ex nostris ubi commemoravero, quod

A δὲ (58), τοῦθ' ὅπερ λέγεται, Πνεῦμα ἅγιον προσηγόρευον, ἵνα τὸ ἀσύγχυτον σώζηται τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν τῇ μιᾷ φύσει τε καὶ ἅξιᾳ τῆς θεότητος. Οὕτε γὰρ ὁ Υἱὸς Πατῆρ (εἷς γὰρ Πατήρ), ἀλλ' ὅπερ ὁ Πατήρ· οὕτε τὸ Πνεῦμα Υἱός (59), ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ (εἷς γὰρ ὁ Μονογενής), ἀλλ' ὅπερ ὁ Υἱός· ἐν τὰ τρία τῇ θεότητι, καὶ τὸ ἐν τρία ταῖς ἰδιότησιν· ἵνα μήτε τὸ ἐν Σαβέλλιον ᾗ, μήτε τὰ τρία τῆς πονηρᾶς νῦν (60) διαίρεσσεως.

V. Τί οὖν; Θεὸς τὸ Πνεῦμα: Πάνυ γε. Τί οὖν, ὁμοούσιον; Εἴπερ Θεός. Δὲς οὖν μοι, φησίν, ἐκ τοῦ αὐτοῦ, τὸ μὲν Υἱόν, τὸ δὲ οὐχ Υἱόν, εἶτα ὁμοούσια, καὶ δέχομαι (61) Θεόν, καὶ Θεόν. Δὲς μοι καὶ σὺ ἄλλον Θεόν, καὶ φύσιν Θεοῦ, καὶ δῶσω (62) σοι τὴν αὐτὴν Τριάδα μετὰ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων τε καὶ πραγμάτων. Εἰ δὲ εἷς ὁ Θεός τε καὶ (65) μία φύσις ἢ ἀνωτάτω, πόθεν παραστήσω σοι τὴν ὁμοίωσιν; "Ἡ ζητεῖς (64) πάλιν ἐκ τῶν κάτω καὶ τῶν περὶ σέ; Λίαν μὲν αἰσχροῦν, καὶ οὐκ αἰσχρόν μόνον, ἀλλὰ καὶ μάταιον ἐπιεικῶς, ἐκ τῶν κάτω τῶν ἁγίων τὴν εἰκασίαν λαμβάνειν, καὶ τῶν ἁκινήτων ἐκ τῆς θεουστῆς φύσεως, καὶ, ὃ φησίν Ἡσαΐας, ἐκζητεῖσθαι τὰ ζῶντα (65) ἐν τοῖς νεκροῖς. "Ομοῦς δὲ πειράσομαι, σὴν χάριν, κάνεσθῆναι δοῦναι τινα τῷ λόγῳ (68) βοήθειαν. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα παρήσειν μοι δοκῶ, πολλὰ ἂν ἔχων ἐκ τῆς περὶ ζῶων ἱστορίας εἰπεῖν, τὰ μὲν ἡμῖν γνώριμα, τὰ δὲ τοῖς ὀλίγοις· ὅσα περὶ τὰς τῶν ζῶων γενέσεις ἢ φύσεις ἐφιλοτεχνήσατο. Γεννᾶσθαι γὰρ λέγεται, οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν τὰ αὐτὰ μόνον, οὐδὲ ἐξ ἐτέρων ἕτερα (67), ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων τὰ αὐτὰ, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἕτερα. Εἰ δὲ τῷ (68) πιστὸς ὁ λόγος, καὶ ἄλλος ἐστὶ τρόπος γενήσεως, αὐτὸ τι ὑφ' ἑαυτοῦ θαπανώμενον καὶ τικτόμενον. "Ἔστι δὲ ἃ καὶ ἐξίσταται πως ἑαυτῶν, ἐξ ἄλλων ζῶων εἰς ἄλλα μεθιστάμενά τε καὶ μεταποιούμενα, φιλοτιμίᾳ φύσεως. "Ἠδῆ δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ, τὸ μὲν οὐ γέννημα, τὸ δὲ γέννημα, πλὴν ὁμοούσια· ὃ καὶ τῷ παρόντι πως μᾶλλον προσέοικεν. "Ἐν δὲ τι τῶν ἡμετέρων εἰπὼν, ὃ καὶ πᾶσι γνώριμον, ἐφ' ἕτερον μεταθήσομαι λόγον.

questionis similitudinem propius accedit. Unam etiam nemini ignotum est, alio postea transibit oratio.

XI. Quid tandem Adamus erat? Dei figmentum. Quid Eva? Figmenti segmentum. Quid Seth? Utrius-

D ΙΑ'. Ὁ Ἀδάμ τί ποτε ἦν; Πλάσμα Θεοῦ. Τί δαὶ ἢ Εὔα; Τμήμα τοῦ πλάσματος. Τί δαὶ ὁ Σήθ; Ἄμ-

²⁸ Isa. viii, 19.

(58) Τὸ δέ. Sic Reg. bn., Reg., Cypr. et quatuor Collb. In ed. τὴν δέ.
 (59) Υἱός. Reg. hn, ὁ Υἱός
 (60) Τῆς πονηρᾶς νῦν. Reg. Cypr., τῆς πονηρᾶς σου νῦν. Alii, detracto νῦν, habent ut in Reg. Cypr.
 (61) Καὶ δέχομαι, etc. « Ae Deum et Deum admittam. » Id est, « tam illum, quam hunc, Deum admittam. »
 (62) Καὶ δώσω, etc. « Et dabo tibi eandem Trinitatem, quæ iis scilicet nominibus rebusque respon-

(63) Ὁ Θεός τε καὶ. Plures Regg. et Collb., Θεός καὶ, abjectis ὁ et τε. Reg. Cypr., ὁ Θεός καί.
 (64) Ἡ ζητεῖς. Reg. Cypr., Εἰ δὲ ζητεῖς. « Quod si rursus, » etc.
 (65) Τὰ ζῶντα. Or. 1, τὸν ζῶντα.
 (66) Τῷ λόγῳ. « Orationi, » id est, « doctrinæ fidei. »
 (67) Ἐξ ἐτέρων ἕτερα. « Ex diversis diversa, » ut ex asino et equa muli generantur.
 (68) Εἰ δὲ τῷ, etc. Sic plures eodd. In ed., εἰδέτω. Hic Gregorius ad phoenicem alludit.

φοτέριον γέννημα. Ἐρ' οὖν ταυτὸν (69) σοι φαίνεται ἄπλασμα, καὶ τμήμα, καὶ γέννημα; Πῶς οὖ; Ὁμοούσια δὲ ταῦτα, ἢ τί; Πῶς δ' οὖ; Ὁμολόγηται οὖν καὶ τὰ διαφόρως ὑποστάντα (70) τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας ἐνδέχεσθαι. Λέγω δὲ ταῦτα, οὐκ ἐπὶ τὴν θεότητα φέριον τὴν πλάσιν, ἢ τὴν τομήν, ἢ τι τῶν ὅσα σώματος (μὴ μοι τις ἐπιπροσέθω πάλιν τῶν λογομάχων), ἐπὶ δὲ τοῦτον θεωρῶν, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, τὰ νοούμενα. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε τῶν εἰκαζομένων οὐδὲν πρὸς πᾶσαν ἐξικνεῖσθαι καθαρῶς τὴν ἀληθειαν. Καὶ τί ταῦτα, φασίν; Οὐ γὰρ τοῦ ἐνός, τὸ μὲν γέννημα, τὸ δὲ ἄλλο τι. Τί οὖν; Ἡ εἶσα καὶ ὁ Σηθ, οὐχὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀδάμ; Τίτος γὰρ ἄλλου; Ἡ καὶ ἀμφότεροι γεννήματα; Οὐδαμῶς. Ἀλλὰ τί; Τὸ μὲν τμήμα, τὸ δὲ γέννημα· καὶ μὴν ἀμφοτέροι ταυτὴν ἀλλήλοις ἀνθρωποι γὰρ· οὐδέτις ἀντρεῖ. Παύση (71) οὖν ἀπομαχόμενος (72) πρὸς τὸ Πνεῦμα, ὡς ἢ γέννημα πᾶντως, ἢ μὴ ὁμοούσιον, μηδὲ Θεόν, καὶ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὸ δυνατόν λαθῶν τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως; Ἐγὼ μὲν οἶμαι σοι (73) καλῶς ἔχειν, εἰ μὴ λίαν ἔγνωκας φιλονικεῖν, καὶ πρὸς τὰ ὅπλα μάχεσθαι.

praesertim cum ex humana quoque similitudine sententiam nostram haudquaquam impossibilem esse intellexeris? Equidem tibi jam belle esse existimo, nisi pervicaciter admodum contendere, manifestisque rebus obluetari deereveris.

HP. Ἀλλὰ τίς προσεκύνησε τῷ Πνεύματι, φασίν; τίς ἢ τῶν παλαιῶν, ἢ τῶν νέων; τίς δὲ προσήρξατο; τοῦ δαί (74) τὸ χρῆται προσκυνεῖν ἢ προσεύχεσθαι γέγραπται; καὶ πόθεν τοῦτο λαθῶν ἔχεις; Τῆν μὲν τελευταίαν αἰτίαν ἀποδώσωμεν ὑστερον, ἡνίκα ἂν περὶ τοῦ ἀγράφου διαλεγόμεθα· νῦν δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν ἐξαρκέσει. Τὸ Πνεῦμα ἐστὶν ἐν ᾧ προσκυνούμεν, καὶ δι' οὗ προσευχόμεθα. Πρεῖμα γὰρ, φασίν, ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· καὶ πάλιν· Τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα, καθ' ὃ δεῖ, οὐκ εἴδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐπερετυγχάνει (75) ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις· καὶ, προσεύξομαι τῷ Πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοῦ· τοῦτ' ἐστὶν, ἐν νοῦ καὶ Πνεύματι. Τὸ οὖν προσκυνεῖν τῷ Πνεύματι, ἢ προσεύχεσθαι, οὐδὲν ἄλλο εἶναι μοι φαίνεται, ἢ αὐτὸ ἐαυτῷ τὴν εὐχὴν προσάγειν καὶ τὴν προσκύνειν. Ὅ τίς οὐκ ἂν ἐπιανέσει τῶν ἐνθέων, καὶ τῶν εἰδῶτων, ὅτι καὶ ἢ τοῦ ἐνός προσκύνησις, τῶν τριῶν ἐστὶ προσκύνησις, διὰ τὸ ἐν τοῖς τρισὶν ἐμότημον τῆς ἀξίας, καὶ τῆς θεότητος; Καὶ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο φοβηθήσομαι (76), τὸ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ γαργόμενα λέγεσθαι, ὡς ἐνός τῶν πάντων ὄντος καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Πάντα γὰρ ὅσα γέγονεν, εἴρηται, οὐχ ἁπλῶς ἅπαντα· οὐδὲ γὰρ ὁ Πατήρ, οὐδ' ὅσα μὴ γέγονεν. Δεῖξον (77) οὖν,

que soboles. Idemne porro tibi esse videntur, segmentum, segmentum, et soboles? Quidni? Age, ejusdemne hęc essentiali inter se sunt, an **563** diversę? Ejusdem. In confesso igitur est, ut, quę varie existunt, eandem tamen essentialiam habeant. Nec vero hęc eo a me dicuntur, quod fictionem, aut sectionem, aut aliquid aliud ex his, quę corporis natura fert, in divinitatem conferam (nec enim mihi rursus pugna quispiam argutator insidiosus imminet), sed ut in his rebus ea, velut in scena, spectem, quę non nisi intellectu percipiuntur. Neque enim fieri potest, ut imago ulla et similitudo, rei veritatem plane perfecteque assequatur. Sed dicunt, quorsum hęc? Nec enim unius ejusdemque, alter Filius, alter aliud quidquam. Quid igitur? Eva et Seth, nonne ex eodem Adamo sunt? Ex quo enim alio? Utrum autem ambo ex eo geniti sunt? Minime. Quid ergo? Altera segmentum est, alter filius: atqui ambo inter se idem sunt: homines enim: nemo est qui inficietur. Desinesne igitur adversus Spiritum dimicare, quasi videlicet aut genus omnino sit, aut consubstantialis non sit, nec Deus,

sententiam nostram haudquaquam impossibilem esse intellexeris? Equidem tibi jam belle esse existimo, nisi pervicaciter admodum contendere, manifestisque rebus obluetari deereveris.

XII. Sed quis, inquires, Spiritum adoravit? Quis, vel veterum, vel recentium? Quis eum oravit? Quo Scripturę loco eum adorandum aut orandum esse proditum est? Unde hoc hausisti? Nos hujus rei pleniorē causam postea reddemus, cum de non scriptis dogmatibus disceremus. Nunc vero hoc dicere sufficit. Spiritus est, in quo adoramus, et per quem oramus. Spiritus enim, inquit, est Deus: atque eos, qui ipsum adorant, in Spiritu et veritate oportet adorare ²⁹. Ac rursus, Quid enim oremus, quemadmodum oportet, nescimus. Sed Spiritus ipse interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus ³⁰. Et alio loco: Orabo Spiritu, orabo et mente ³¹, id est, in mente et Spiritu. Ergo Spiritu adorare, vel orare, mihi nihil aliud esse videtur, quam ipsum sibi ipsi orationem vel adorationem offerre. Eamque sententiam quis est qui non comprobaturus sit, de magnis ac divinis viris loquor, quique probe norunt, D unius adorationem trium adorationem esse, propter aequalem trium personarum dignitatem ac divinitatem? Sed ne illud quidem extimescam, quod omnia per Filium facta esse dicuntur ³², tanquam in rerum universitatem Spiritus quoque sanctus aggregandus sit. Omnia enim, quęcunque facta sunt, dicit **564** evangelista ³³, non omnia simpliciter. Nam ne ipse quidem Pater, nec omnia ea, quę facta non sunt.

²⁹ Joan. iv, 24. ³⁰ Rom. viii, 26. ³¹ 1 Cor. xiv, 15. ³² Joan. i, 3. ³³ ibid.

(69) Ταυτὸν. Regg. a, hm et Par., ταῦτα.

(70) Διαφόρως ὑποστάντα. « Quę diversimode nata, » vel, « producta exstiterunt, » etc.

(71) Παύση. Or. I, πᾶνσαι.

(72) Ἀπομαχόμενος. Sav., ἀντιμαχόμενος.

(73) Οἶμαι σοι. Quinque Regg., οἶμαι σε, « te bene, » vel « recte affectum puto. »

(74) Ποῦ δαί. In nonnullis, ποῦ δέ.

(75) Ὑπερετυγχάνει. Sic textus sacr. In ed., ὑπερευτυγχάνει [mendose].

(76) Φοβηθήσομαι. Sic duo Regg., Or. I, Bas., Comb., etc. In ed., φοβήσομαι.

(77) Δεῖξον. Quatuor Regg., quatuor Colb., Or. I, etc., δείξας. « Cum demonstraveris. »

Proba ergo Spiritum factum ac procreatum esse, ac tum Filio cum da, et in creaturarum numero colloca. Quamvis autem id probare atque ostendere nequiveris, nihil tibi ad impietatem adjumenti completum illa allatura est. Si enim factus est, per Christum utique : ne ipse quidem inficias ivero. Si autem factus non est, quomodo, aut rerum universarum numero includetur, aut per Christum factus erit? Proinde desine, et Patrem, in Filii contumeliam male honorare (malus enim honor est, Patrem Filio privare, utcumque eum præstantiorem creaturam esse concesseris), et Filium in Spiritus sancti ignominiam. Non enim conservi opifex est, sed cum eo, qui pari dignitate est, glorificatur. Nihil Trinitati ex teipso tribue, ne a Trinitate excidas. Nullo modo unam illam naturam ac peraeque venerandam trunca. Alioquin si quid ex tribus everteris, quam quoddam unionis illius simulacrum capere, tum prorumpere.

XIII. Venit jam ad præcipuum disputationis caput oratio; ac questionem quidem, quæ jampridem oppressa est et extincta, atque fidei cessit, hoc tempore renovari dulco et ingemisco : adversus rhabulas tamen stare necesse est, ac providere, ne velut deserta causa vincamur, qui Verbum habemus, Spiritusque patrociniū suscipimus. Si Deus, inquam, et Deus, et Deus, quid causæ esse potest, quin tres sint dii, aut quin plurimum deorum principatum colamus? Quinam hæc? Illi nempe, qui perfectiores in impietate sunt, aut etiam qui secundas partes tenent, hoc est, qui de Filio rectius sentiunt. Sermo enim mihi, partim adversus ambos communis est, partim adversus hos proprius et peculiaris. Ac cum his quidem ad hunc modum agemus. Quid trideitis nobis dicitis, qui Filium colitis, etsi a Spiritu descivistis? Vos autem non bideite? Nam si Unigeniti quoque cultum et adorationem abjuratis, haud dubie ab adversariorum partibus status : ac proinde quid est, quamobrem lenius homaniusque vobiscum agamus, tanquam non omnino mortuis et extinctis? Si autem colitis, atque **565** hactenus saltem salubriter affecti estis, ex vobis quæremus, qua ratione a bideitatis crimine vosmet vindicare queatis, si quis eam vobis objiciat? Si est vobis sermo prudentiæ, respondete, nobisque etiam respondendi ansam præbete. Illæ enim rationes, quibus bideitatis crimen propellendum sufficient. Atque ita causam obtinebimus, vos, qui accusatores estis, patros habituri. Quo quid fortius et generosius?

XIV. At vero quodnam nobis est cum utrisque certamen, et quænam oratio? Nobis Deus unus est,

(78) *Δεικνύεις*. Tres Regg. et Or. I, *δεικνύεις*.

(79) *Ἀφνήσωμαι*. Reg. bii et alii duo, *ἀφνήσωμαι*.

(80) *Μίαν*. Sic quatuor Regg., totidem Coll., Or. I, Pat., etc. In ed., *θείαν*, « divinum. »

(81) *Ψαχί*. Duo Regg., quinque Coll., etc., *ψησί*.

(82) *Οἱ τελειώτεροι*, etc. « Perfectiores in impietate. » Designat hic Gregorius Arianos et Eunomianos, qui in Filium et in Spiritum sanctum impij

ἔτι γέγονε, καὶ τότε τῷ Υἱῷ ὄδς, καὶ τοῖς κτίσμασι συναριθμησον. "Εως δ' ἂν μὴ τοῦτο δεικνύεις (78), οὐδὲν τῷ περιληπτικῷ βοηθῆ πρὸς ἀσέθειαν. Εἰ μὲν γὰρ γέγονε, διὰ Χριστοῦ πάντως ἰσὺς αὐτὸς ἀρνήσωμαι (79). Εἰ δὲ οὐ γέγονε, πῶς ἢ τῶν πάντων ἔν, ἢ διὰ Χριστοῦ; Παῦσαι οὖν καὶ τὸν Πατέρα κακῶς τιμῶν κατὰ τοῦ Μονογενοῦς (κακῆ δὲ τιμῆ κτίσμα διδόντα τὸ τιμιώτερον ἀποστερεῖν Υἱόν), καὶ τὸν Υἱὸν κατὰ τοῦ Ἡνεύματος. Οὐ γὰρ ὁμοδόλου δημιουργός, ἀλλ' ὁμοτίμῳ συνδοξαζόμενος. Μηδὲν μετὰ σεαυτοῦ θῆς τῆς Τριάδος, μὴ τῆς Τριάδος ἐκπέσης. Μηδὲν περικόψης τὴν μίαν (80) ὁμοίως σεβάσιμον. Ὡς ὅτι ἂν τῶν τριῶν καθέλῃς, τὸ πᾶν ἔσθι καθηρητικός, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς ἐκπεπωτικῶς. Βέλτιον μικρὰν τῆς ἐνώσεως φαντασίαν λαθεῖν, ἢ παντελῆ τολμηῆσαι δυσσέθειαν.

totum everteris, imo a toto excideris. Præstat exi-

ΙΓ'. "Ἦκει δὲ ἡμῖν ὁ λόγος ἐπ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καὶ στένω μὲν, ὅτι πάσαι τεθνηκὸς ζήτημα, καὶ τῆ πίστει παραχωρήσαν, νῦν ἀνακαίνιζται ἰσῆται δὲ ὅμως ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς λογιέστας, καὶ μὴ ἐρήμην ἀλῶναι, Λόγον ἔχοντας, καὶ συναγοροῦντας Ἡνεύματι. Εἰ Θεός, φασί (81), καὶ Θεός, καὶ Θεός, πῶς οὐχὶ τρεῖς Θεοί; ἢ πῶς οὐ πολυαρχία τὸ ὀξεζόμενον; Ταῦτα τίνες; Οἱ τελειώτεροι (82) τὴν ἀσέθειαν, ἢ καὶ οἱ τῆς δευτέρας (83) μερίδος, λέγω δὲ τοὺς περὶ τὸν Υἱὸν πῶς εὐγνώμονας. Ὁ μὲν γὰρ κοινὸς μοι πρὸς ἀμφοτέρους λόγος, ὁ δὲ πρὸς τοῦτους ἴδιος. Ὁ μὲν οὖν πρὸς τοῦτους, τοιοῦτος. Τί φαστε τοῖς τριθεῖταις (84) ἡμῖν, οἱ τὸν Υἱὸν σέβοντες, εἰ καὶ τοῦ Ἡνεύματος ἀφαστήκατε; Ὑμεῖς δὲ οὐ διθεῖται (85); Εἰ μὲν γὰρ ἀρνεῖσθε καὶ τοῦ Μονογενοῦς τὴν προσκύνησιν, σαφῶς τέταχθε μετὰ τῶν ἐναντιῶν καὶ τί φιλοανθρωπευόμεθα πρὸς ὑμᾶς, ὡς οὐ πάντῃ νενεκρωμένους; Εἰ δὲ σέβεσθε, καὶ μέχρι τούτου διακείσθε σωτηρίως (86), ὑμᾶς ἔρωτήσομεν. Τίς ὁ λόγος τῆς διθέας ὑμῖν, ἂν τοῦτο ἐγκαλῆσθε; Εἰ ἔσται λόγος συνέσεως, ἀποκριθῆτε, δότε καὶ ἡμῖν ὁδὸν ἀποκρίσεως. Οἷς γὰρ ἂν ὑμεῖς τὴν διθεῖαν ἀποκρούσθητε λόγοις, οὗτοι καὶ ἡμῖν κατὰ τῆς τριθεῖας ἀρκέσουσιν καὶ οὕτω νικῶμεν. Ὑμῖν τοῖς κατηγοροῖς, συνηγόροις χρώμενοι ὃ τί γενναιώτερον;

crimen propulsabitis, eadem quoque nobis ad tridei-

ΙΔ'. Ὁ δὲ κοινὸς ἡμῖν πρὸς ἀμφοτέρους τίς ἀγών τε καὶ λόγος (87); Ἡμῖν εἰς Θεός, ὅτι μία θεότης ἔ-

erant.

(85) *Οἱ τῆς δευτέρας*, etc. « Secundas partes tenebant » Semiariani et Macedoniani, qui tantum in Spiritum sanctum blasphemij erant.

(84) *Τριθεῖταις*. « Trideitis, » id est, « trium deorum cultoribus. »

(85) *Διθεῖται*. « Duorum deorum cultores. »

(86) *Διάκεισθε σωτηρίως*. Bill. : « incolumi salute estis. »

(87) *Δίλογος*. Coisl. I addit, *ἔστι*.

καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, καὶ ἅν τρία πιστεύεται. Οὐ γὰρ, τὸ μὲν μᾶλλον (88), τὸ δὲ ἤττον Θεός· οὐδὲ τὸ μὲν πρότερον, τὸ δὲ ὕστερον· οὐδὲ βουλῆσει τέμνεται, οὐδὲ δυνάμει μερίζεται, οὐδέ τι τῶν ὅσα τοῖς μεριστοῖς (89) ὑπάρχει, κἀναυθὰ λαθεῖν ἔστιν· ἀλλὰ ἀμέριστος (90) ἐν μεμερισμένοις, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἡ θεότης· καὶ ὅσον ἐν ἡλίοις τρισὶν ἐχομένοις ἀλλήλων, μία τοῦ φωτός σύγκρασις. Ὅταν μὲν οὖν πρὸς τὴν θεότητα βλέψωμεν, καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν, καὶ τὴν μοναρχίαν, ἐν ἡμῖν τὸ φανταζόμενον· ὅταν δὲ πρὸς τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης, καὶ τὰ ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας ἀχρόνως ἐκείθεν ὄντα καὶ ὁμοδόξως, τρία τὰ προσκυνούμενα.

IE'. Τί δαί; οὐχὶ καὶ παρ' Ἕλλησι, φαῖεν ἓν, μία θεότης, ὡς οἱ τὰ τελειώτερα παρ' ἐκείνοις φιλοσοφοῦντες, καὶ παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τὸ γένος ἅπαν; Ἄλλ' ὅμως θεοὶ πολλοὶ, καὶ οὐχ εἷς, ὡς δὴ καὶ ἄνθρωποι; Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν ἡ κοινότης τὸ ἐν ἔχει μόνον ἐπινοία θεωρητόν (91)· τὰ δὲ καθ' ἕκαστον πλεῖστον ἀλλήλων, καὶ τῷ χρόνῳ, καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ τῇ δυνάμει μεμερισμένα. Ἡμεῖς τε γὰρ οὐ σύνθετοί μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετοί, καὶ ἀλλήλοισι, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐπὶ μιᾷς ἡμέρας οἱ αὐτοὶ καθαρῶς μένοντες, μὴ ὅτι τὸν ἅπαντα βίον· ἀλλὰ καὶ σώμασι καὶ ψυχαῖς· αἱ βέροντές τε καὶ μεταπίπτοντες. Οὐκ οἶδα δὲ, εἰ μὴ καὶ ἄγγελοι (92), καὶ πᾶσα φύσις ἡ ἄνω, καὶ (93) μετὰ τὴν Τριάδα, καὶ ἅπλοῖ τινες ὄσι, καὶ πρὸς τὸ καλὸν παγιώτεροι, τῇ πρὸς τὸ ἄκρον καλὸν ἐγγύτητι.

IG'. Οἷς τε παρ' Ἑλλήνων σεβόμενοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, οὐδὲν ἡμῶν δέονται κατηγόρων, ἀλλὰ τοῖς σφῶν αὐτῶν ἄλλασονται θεολόγοις (94), ὡς μὲν ἐμπάθεις, ὡς δὲ στασιώδεις, ὅσων

(88) Οὐ γὰρ, τὸ μὲν μᾶλλον, etc. S. Leo serm. 8, in Nativ. Christi ait: « Gradus in vero divinitate esse non possunt. Quidquid Deo minus est, Deus non est. »

(89) Μεριστοῖς. « Dividuis. » Sic tres Regg., quinque Colb., Or. I, Par., Comb. In ed., μεριστάς, « partitoribus. »

(90) Ἀμέριστος. Vide Damascen. De orthodoxa fide, cap. Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος. « De sancta Trinitate. »

(91) Ἐπινοία θεωρητόν. « Aliud est, » inquit Billius ex Elia, « re quidquam considerari, aliud ratione et cogitatione. Atque in omnibus quidem rebus creatis, personarum divisio re consideratur. Nam re Petrus a Paulo separatus consideratur. Communitas autem, et conjunctio, et unitas considerantur ratione duntaxat et cogitatione. Nam mente intelligimus Petrum et Paulum ejusdem esse naturae. Uterque enim animal est rationale, mortale, etc. Personae autem in se invicem non sunt, sed quaelibet earum peculiaris est, hoc est, separatim existit, et habet plurima, quae eam ab alia distinguant. Nam et loco distant, et differunt tempore, voluntate, potestate, temperamento, etc. Eo fit ut duo vel tres homines dicantur et multi (sicut fit etiam in Graecorum diis), quod divisi sint, tempore, loco, iudicii sententia, potestate, etc. At in Trinitate contrario

quoniam una deitas; atque ad unum, ea quae ex eo sunt, referuntur, etiamsi tres personas credamus. Neque enim hoc magis, illud minus est Deus, nec hoc prius, illud posterius. Nec voluntate scinduntur, nec potentia dividuntur, nec denique quidquam eorum, quae dividuis rebus contingunt, hic quoque reperitur. Sed individua in dividuis, ut uno verbo dicam, est divinitas, ac velut in tribus solibus inter se coherentibus una lucis commistio et temperatio. Cum ergo ad divinitatem, primamque illam causam, uniusque principatum et imperium respexerimus, unum est quod mentis nostrae oculis observatur. Cum rursus ad ea, in quibus est divinitas, et quae ex prima illa causa, citra ullam temporis intereapedinem, ac pari gloria sunt, tria sunt quae adorantur.

B XV. Quid autem, dixerint fortasse, nonne apud ethnicos quoque deitas una est, ut docent qui plenius apud illos perfectiusque philosophantur, atque apud nos genus universum, humanitas una? Et tamen plures sunt dii, et non unus, sicut etiam multi homines? At illic communitas unitatem habet, quae cogitatione sola considerari possit: singularia autem, et tempore, et affectionibus, atque adeo potentia et facultate plurimum inter se divisa sunt. Nam nos, non solum compositi sumus, sed etiam, tum inter nos mutuo, tum nobis etiam ipsis oppositi; ut qui ne 566 unius quidem diei spatio, nedum toto vitae curriculo, plane iidem maneamus, verum, et corporibus, et animis, perpetuo diffluamus et iamtemur. Atque haud scio, num idem quoque in angelis locum habeat, ac in omni illa C in bonum firmiter defixi.

XVI. Jam deos illos, quos ethnici colunt, ac demones, ut ipsimet vocant, nihil a nobis accusari necesse est, cum a suismet theologis convincantur, quam foedis affectibus obnoxii, quam turbulenti

modo res se habet. Nam in ea, quod est commune, re consideratur, propter coaeternitatem et identitatem essentiae, propter etiam efficacitatis, voluntatis et sententiae conspirationem, et potentiae identitatem. Quod vero in eadem discrimen habet, id cogitatione intelligitur, Nam Deum unum agnoscimus, atque in solis proprietatibus paternitatis, filiationis, et processionis discrimen intelligimus. Nec enim distantiam localem in deitate statuere possumus. Personae enim sunt in se invicem; non quod confundantur, sed quod cohaereant, juxta illud Joan. x, 58, *Ego in Patre, et Pater in me est*. Non item statuere possumus in Trinitate, vel voluntatis, vel sententiae, vel efficacitatis aut potentiae diversitatem, vel cuiusquam alius rei, quaecumque realem ac totalem in nobis divisionem gignunt. Itaque nec tres deos dicimus, sed unum, sacrosanctam Trinitatem.

(92) Καὶ ἄγγελοι. « Angeli, » inquit Billius, « ratione arbitrii, natura sua mutari possunt. Veram per gratiam id sunt assecuti, ut jam ne mutari quidem possint. »

(93) Καὶ. Deest in tribus Regg. et quinque Colb.

(94) Θεολόγοις. « Graecorum theologī, » inquit Elias, « sunt Hermes, Orpheus, Homerus, Plato et Aristoteles. Maximi tamen inter eos numerantur Plato et Aristoteles. »

sunt, quot malis scateant, quot mutationes subeant, A atque non mutuo solum inter se, sed etiam primis illis causis adversentur, quos Oceanos, et Tethidas, et Phantas, et nescio quo alio nomine appellant; ac postremo Deum quemdam ob principatus amorem liberis suis infestum, atque alios omnes præ inexplebili cupiditate devorantem, ut et hominum omnium Pater sit, et deorum, quos misere comederit, et evomerit. Quod si hæc ipsi, ut sermonis turpitudinem fugiant, fabulosa, atque allegorico sensu interpretanda esse contenderint, quid tandem ad illud dicent, trifariam omnia divisa esse³⁴, aliumque alii cuiuslibet orbis parti præesse, atque et materiis et dignitatibus distinctos esse? At nostræ doctrinæ non eadem est ratio; nec pars hæc Jacob, ut inquit meus theologus³⁵. Sed horum quodlibet unitatem habet, non minus ejus, cum quo conjungitur, quam sui ipsius respectu, propter essentialis et potentialis identitatem. Atque hæc unionis hujus ratio est, quantum quidem ipsi percipimus. Ac si quidem firma est hæc ratio, Deo ob hujusmodi speculationem gratias ago; sin minus, firmiter aliam conquiremus.

XVII. Tua porro argumenta, quibus nostram illam unionem evertere conaris, statuere nequeo, ludentisne potius, an serio agentis esse dicamus. Quodnam enim est hoc argumentum? Ea, quæ ejusdem essentialis sunt, connumerantur, inquis (connumerationem videlicet appellans in numerum 567 unum contractionem), quæ autem disparem substantiam habent, minime connumerantur. Unde vos quidem ex eo elabi non potestis, quin juxta hæc rationem, tres deos asseratis. Nubis autem nullum tale periculum imminet. Non enim ea connumerantur, sed se profitentur. Respondet: Unica voce te ipsum negotio ac molestia liberasti, malamque victoriam adeptus es: idemque tibi accidit, quod iis, qui mortis metu, sibi ipsi laqueo vitam adimunt. Etenim, ne in defendendo unius id, quod quærebant, prodidisti. Ego vero, etiam si quod adoratur. Quanquam ne hic quidem video, quis labor suscipiendus sit.

XVIII. Connumerantur, inquis, ea, quæ eandem substantiam habent: quæ autem substantia inter se differunt, singularem indicationem habent. Unde hoc, et a quibus doctoribus aut fabulatoribus accepisti? Illud te fugit, numerum omnem hanc vim habere, ut subjectorum quantitatem, non item rerum naturam, explicet? Ego vero ita simplex,

³⁴ Homer. *Iliad.* xiv, vers. 189. ³⁵ Jer. v, 16.

(95) *Ὅς ἐστὶ δὴ*. Sic Reg. hm, Bas., aliique plures. In ed. dicitur δὴ.

(96) *Ὠκεανὸς... Τηθύς... Φάνητας*. Per Oceanos, Tethidas et Phantas, intelligit Gregorius deos, qui, juxta poetas, et mari, terræ vitalique facultati præsidere finguntur.

(97) *Τὸν Θεόν*, etc. Illic designatur Saturnus. Dicitur et filios devorans, et quod saxum fasciis inuolutum pro Jove devorasse fingitur.

(98) *Ἐπιταύει*. et Materiis, et id est, et elementis.

(99) *Μετὰ τῷ Ἰακώβ*. et Pars hæc Jacob. Verba

δὲ κακῶν γέμοντες, καὶ μεταβολῶν· καὶ οὐ πρὸς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς πρώτας αἰτίας ἀντιθέτως ἔχοντες· οὗς δὴ (95) καὶ Ὠκεανούς, καὶ Τηθύας, καὶ Φάνητας (96), καὶ οὐκ οἶδα οὕστινας ὀνομάζουσι· καὶ τελευταῖόν τινα θεόν (97) μισώτακνον διὰ φιλαρχίαν, πάντας καταπίνοντα τοὺς ἄλλους ἐξ ἀπληστίας, ἵνα γέννηται πάντων ἀνθρώπων τε πατὴρ τε πατήρ, ἑστυχῶς ἐσθιομένον καὶ ἐμουμένον. Εἰ δὲ ταῦτα μῦθοι, καὶ ὑπόνοιαί τινες, ὡς αὐτοὶ φασί, τὸ αἰσχρὸν τοῦ λόγου διαδιδράσκοντες, τί φήσουσι πρὸς τὸ, *Τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται*, καὶ τὸ ἄλλον ἄλλω τινὲ τῶν ὄντων ἐπιστατεῖν, διηρημένους καὶ ταῖς ὕλαις (98), καὶ ταῖς ἀξιώμασι; Τὸ δὲ ἡμέτερον, οὐ τοιοῦτον· *Οὐδὲ αὐτὴ μερὶς τῷ Ἰακώβ* (99). φησὶν ὁ ἐμὸς θεολόγος· ἀλλὰ τὸ ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν ἔχει πρὸς τὸ συγκείμενον, οὐχ ἥττον ἢ πρὸς ἑαυτὸν, τῷ ταυτῷ τῆς οὐσίας καὶ τῆς δυνάμεως. Καὶ οὗτος ὁ τῆς ἐνώσεως λόγος, ὅσον ἐφ' οἷς (1) ἡμεῖς κατατέλλομεν. Εἰ μὲν οὖν ἰσχυρὸς οὗτος ὁ λόγος, τῷ Θεῷ χάρις τῆς θεωρίας· εἰ δὲ μὴ, ζητῶμεν τὸν ἰσχυρότερον.

IZ. Τοὺς δὲ τοὺς λόγους, οὐκ οἶδα πότερον παλιζοντος εἶναι φησόμεν (2), ἢ σπουδαζοντος, οἷς ἀναίρεῖς ἡμῶν τὴν ἔνωσιν. Τίς γὰρ δὴ καὶ ὁ λόγος; Τὰ ὁμοούσια συναριθμεῖται (3), φῆς (συναριθμητὴν λέγων τὴν εἰς ἀριθμὸν ἕνα συναίρεσιν)· οὐ συναριθμεῖται δὲ τὰ μὴ ὁμοούσια. Ὡστε ὑμεῖς μὲν οὐ φεύξεσθε τὸ λέγειν τρεῖς θεοὺς κατὰ τὸν λόγον τοῦτον· ἡμῖν δὲ οὐδὲ εἰς κίνδυνος· οὐ γὰρ ὁμοούσια λέγομεν. Σὺ μὲν οὖν ἀπὸ πλάξεως σεαυτοῦν πραγμάτων μὲν φωνῆ, καὶ τὴν κακὴν νίκην νενίκηκας· ὁμοίον τι ποιήσας τοῖς διὰ θανάτου φόβον ἀπαρχομένοις. Ἴνα γὰρ μὴ κάμῃς τῇ μοναρχίᾳ συνιστάμενος, ἤρηθσω θεότητα, καὶ προέδωκας τοῖς ἐχθροῖς τὸ ζητούμενον. Ἐγὼ δὲ κἄν τι δέη καμῆν, οὐ προήσομαι τὸ προσκυνούμενον. Ἐνταῦθα δὲ, οὐδὲ ὁρῶ τίς ὁ πόνος.

principatu desudes, deitatem negasti, hostibusque quis labor suscipiendus sit.

III. Συναριθμεῖται, φῆς, τὰ ὁμοούσια· τὰ δὲ οὐχ (4) οὕτως ἔχοντα, μοναδικὴν ἔχει τὴν δὴλωσιν. Πόθεν σοι τοῦτο, καὶ παρὰ τίνων δογματιστῶν καὶ (5) μυθολόγων; Ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι πᾶς ἀριθμὸς, τῆς ποσότητος τῶν ὑποκειμένων ἐστὶ δηλωτικὸς, οὐ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων; Ἐγὼ δὲ οὕτως ἀρχαίως ἔχω, μᾶλλον δὲ ἀμαθῶς, ὥστε τρία μὲν ὀνομάζω τὰ τοσαῦτα τῷ

sunt Jeremie x, 16, quem Gregorius suum appellat theologum, cumque Græcorum theologis opponit. et Pars Jacob, et juxta Eliam, designat et doctrinam eorum qui recte et orthodoxe sentiunt. et

(1) *Ἐφ' οὗ*. Bas., ἐν οἷς.

(2) *Φησόμεν*. Coisl. I, φησόμεν.

(3) *Συναριθμεῖται*. Hoc argumentum cæteraque omnia, sanctus Basilius, in libro *De Spiritu sancto*, plenissime refellit.

(4) *Ὀὐχ*. Duo Regg., μὴ.

(5) *Καὶ*. Reg. a, ἦ.

ἀριθμῶ, κἄν διέστηχε τὴν φύσιν· Ἐν δὲ, καὶ ἓν, καὶ ἄλλως τῆς τοσαύτης μονάδας, κἄν τῇ οὐσίᾳ συν-
 ἄπτονται, οὐ πρὸς τὰ πράγματα μάλλον ἀφορῶν, ἢ
 τὸ ποσὸν τῶν πραγμάτων, καθ' ὃν ἡ ἀριθμησις (6).
 Ἐπεὶ δὲ λίαν περιεῖχη τοῦ γράμματος, καίτοιγε
 πολεμῶν τῷ γράμματι (7), ἐκείθεν μοι λάβε τῆς
 ἀποδείξεως· Τρία ἓν ταῖς Παροιμίαις ἐστίν, ἃ εὐ-
 ὄδως πορεύεται· λέων, καὶ τράγος, καὶ ἀλεκ-
 τριῶν· καὶ, βασιλεὺς δημογερῶν ἐν ἔθναι (8), τὸ
 τέταρτον· ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄλλας ἐκεῖ τετραδάς
 ἀριθμουμένας, τῇ δὲ φύσει διηρημένας. Καὶ δύο τῷ
 Μωσεί χειροῦθιμ (9) εὐρίσκω μοναδικῶς ἀριθμουμέ-
 να. Πῶς οὖν, ἢ ἐκεῖνα τρία, κατὰ τὴν σὴν τεχνολο-
 γίαν, τοσοῦτον ἀλλήλων ἀπερὲρρημένας καὶ φύσειν;
 ἢ ταῦτα μοναδικὰ, τοσοῦτον ἀλλήλους ἄμορφῃ καὶ
 συγκείμενα; Εἰ γὰρ λέγοιμι Θεὸν καὶ Μαμμωνᾶν, δύο
 κυρίους εἰς ἓν ἀριθμουμένους, τοσοῦτω μακρὰν ὄντας
 ἀλλήλων, τάχα ἂν καὶ μάλλον γελασθεῖην τῆς συν-
 αριθμήσεως.

velim, qui numero uno efferuntur, eum usquealeo
 ob hanc enumerationem videndum propinquarem.

10⁹. Ἄλλ' ἐμοί, φησὶν, ἐκεῖνα συναριθμούμενα
 λέγεται, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, οἷς συνεκφωνεῖται
 καταλλήλως, καὶ τὰ ὀνόματα· οἶον, ἄνθρωποι τρεῖς,
 καὶ θεοὶ τρεῖς, οὐχὶ τρίατάδε, καὶ τάδε (10). Τίς γὰρ ἡ
 ἀνείδους (11); τοῦτο νομοθετοῦντός ἐστι τοῖς ὀνόμα-
 σιν, οὐκ ἀληθεύοντας. Ἐπεὶ καμὸς Πέτρος, καὶ Παῦ-
 λος, καὶ Ἰωάννης, οὐ τρεῖς, οὐδὲ ὁμοούσιοι. Ἔως ἂν
 μὴ τρεῖς Πέτροι, καὶ τρεῖς Παῦλοι, καὶ Ἰωάνναι το-
 σοῦτοι λέγονται (12). Ὁ γὰρ σὺ τετήρηκας ἐπὶ τῶν
 γενικωτέρων ὀνομάτων, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπατηθήσο-
 μεν ἐπὶ τῶν εἰδικωτέρων (13) κατὰ τὴν σὴν ἀνάπλα-
 σιν· ἢ ἀδικήσεις, μὴ διδοῦς ὅπερ εἰληφας. Τί δαί ὁ
 Ἰωάννης; Τρεῖς εἶναι τοὺς μαρτυροῦντας λέγων ἐν
 ταῖς Καθολικαῖς, τὸ Πνεῦμα, τὸ ὕδωρ, τὸ αἶμα (14),
 ἀρά σοι ληρεῖν φαίνεται; Ἠρώτων μὲν, ὅτι τὰ μὴ
 ὁμοούσια συναριθμῆσαι τετέληκεν, ὃ τοῖς ὁμοούσις
 σὺ διδως. (Τίς γὰρ ἂν εἶποι ταῦτα μίξ οὐσίας;) Δευ-
 τερον δὲ, ὅτι μὴ καταλλήλως ἔχων ἀπήτησεν· ἀλλὰ
 τὸ τρεῖς ἀρβηνικῶς προβαλεῖς, τὰ τρία οὐδατέρως ἐπ-
 ἤνεγκε, παρὰ τοὺς σοὺς, καὶ τῆς σῆς (15) γραμματι-
 κῆς ὅρους καὶ νόμους. Καίτοι τί διαφέρει, ἢ τρεῖς
 προθέντα, ἓν, καὶ ἓν, καὶ ἓν ἐπενεγκεῖν, ἢ ἓνα, καὶ
 ἓνα, καὶ ἓνα λέγοντα, μὴ τρεῖς, ἀλλὰ τρία προσαγο-
 ρεῖν; Ἐπερ αὐτὸς ἀπαξιοῖς ἐπὶ τῆς θεότητος. Τί
 δαί σοι ὁ καρκίνος, τὸ τε ζῶον, τὸ τε ὄργανον, ὃ τε
 ἀστήρ; τί δαί ὁ κύων, ὃ τε χειρσατός, καὶ ὃ ἔνυδρος,
 καὶ ὁ οὐράνιος; οὐ τρεῖς λέγεσθαί σοι δοκοῦσι καρ-
 κῖνοι καὶ κύνες; Πάντως γε. Ἄρα οὖν παρὰ τοῦτο
 καὶ ὁμοούσιοι; Τίς φησὶ τῶν νοῦν ἔχόντων; Ὅρξες,

vel imperitus potius sum, ut tria quidem ea nomi-
 nem, quæ totidem numero sunt, etiamsi substantia
 differant : unum autem, et unum, et unum, totidem
 unitates, e-iamsi substantia conjungantur, non ma-
 gis videlicet res ipsas intuens, quam rerum quan-
 titatem, juxta quam enumeratio ipsa sit. Quoniam
 autem mordicus litteram retines, etsi alioqui litte-
 ræ bellum inferens, illinc mihi probationes hæc
 accipio. Tria in Proverbiiis subit, quæ recte incedunt,
 leo, hircus, et gallus; et quarto loco, rex apud po-
 pulares suos concionem habens³⁶; ut reliquas illas
 natura distinctas quaternitates, quæ illic recen-
 sentur, silentio præteream. Duos etiam cherubim
 apud Moysen inventio, qui separatim numerantur³⁷.
 Quomodo ergo, vel illa tria sunt, sicut ars tua præ-
 scribit, cum natura atque substantia adeo inter se
 discrepent : aut hæc singularia, quæ natura inter
 se adeo æqualia sunt, et copulata? Nam si dominos
 illos duos Deum et mammonam³⁸ commemorare
 inter se disjuncti sint, magis quoque fortasse me

XIX. At, inquis, ea commemorari dicuntur, ejusdem-
 que essentialis esse, quibus nomina ipsa respondent,
 cum efferuntur : 568 ut homines tres, et dii tres,
 non autem tria hæc, aut illa. Quæ enim est hæc re-
 lata responsio? Nimirum hoc jam hominis esse legem
 nominibus præscribentis, non verum dicere insti-
 tuentis. Alioqui mihi quoque pari eadem ratione Pe-
 trus, et Paulus, et Joannes non tres erunt, nec con-
 substantiales, quaudum non tres Petri, aut tres
 Pauli, aut totidem Joannes non dicuntur. Quod
 enim tu in generalibus nominibus retinisti, hoc
 nos quoque juxta commentum tuum in specialibus
 postulamus. Injuste enim feceris, nisi, quod acce-
 pisti, dederis. Quid Joannes? Cum in Catholicis
 epistolis suis tres esse ait³⁹, qui testimonium dant,
 Spiritum, aquam, et sanguinem, videtur tibi de-
 lirare? Primum, quia res substantia diversas con-
 numerare ausus est, quod tu consubstantialibus
 tantum tribuis. Quis enim hæc minus ejusdemque
 substantiæ esse dixerit? Alterum, quia modo minime
 congruenti voces sequentes subjunxit; sed
 cum tres masculino genere proposuisset, tria neutro
 genere subjunxit, contra quam tuæ, atque ip-
 sius etiam grammaticæ leges ferant. Verum quid
 interest, aut cum tres masculino genere præposue-
 ris, unum, et unum, et unum subjicere : aut cum
 unum, et unum, et unum dixeris, non tres, sed
 tria appellare? Id quod tu in deitate admittere gra-
 varis. Jam, quid tibi cancer, qui et animal est, et

³⁶ Prov. xxv, 29, 30. ³⁷ Exod. xxxvii, 7 sqq. ³⁸ Matth. vi, 24. ³⁹ I Joan. v, 8.

(6) Ἡ ἀριθμησις. Coisl. 1, Par. et Comb., ἡ ἀπαριθμησις.

(7) Γράμματι. Coisl. 1, πράγματι.

(8) Δημογερῶν ἐν ἔθναι. Sic plerique codd. et Bas. Mendose in Par. ed., δημογερῶν ἔθναι.

(9) Χειροῦθιμ. Reg. hm, χειροῦθιμ.

(10) Τρία τάδε, καὶ τάδε. Sic quatuor Regg., quinque Colb., Or. 1, etc. Deest καὶ τάδε in ed.

(11) Ἀνείδους. Billius in interpretatione :

« redditi; » in notis : « congrue fia. »

(12) Λέγονται. Duo Regg. et Or. 1, λέγονται.

(13) Εἰδικωτέρων. Reg. a et Comb., εἰδικωτέ-
 ρων.

(14) Τὸ ὕδωρ τὸ αἶμα. In nonnullis, καὶ τὸ
 ὕδωρ, καὶ τὸ αἶμα.

(15) Τῆς σῆς. Sic Coisl. 1. « Contra tuas, et
 tuas ipsius grammaticæ definitiones et leges. » Deest
 σῆς in ed.

organum, et sidus? Quid canis, qui terrestris est, A
et marinus, et caelestis? Nonne tres caneri, aut
canes tibi dici videntur? Ita profecto. An ergo
proinde quoque consubstantialia sunt? Quis sanus
hoc dixerit? Vides-ne quomodo tibi hoc connumerati-
onis argumentum, tot tantisque rationibus confutatum, corruerit? Nam cum nec consubstantialia
semper connumerentur, et quæ disparis essentiae sunt, interdum connumerentur, et tamen in utrisque no-
mina simul efferrî perspiciamus, ex tuis dogmatibus quid tibi accessit?

XX. Quin illud etiam expendo, nec fortasse teme-
rè atque absurde. Unum et unum, nonne compo-
sita duo constituunt? Duo rursus, nonne in
unum et unum resolvuntur? Ita sane. Si ergo con-
substantialia quidem sunt, quæ componuntur, ut
ipse argutaris, diversæ autem substantiæ sunt, quæ
secantur, quid ex eo consequetur? Nimirum res
eadem, et ejusdem, et diversæ essentiae esse. Nec verò
facere possum, 569 quin tuas prænumerationes ac
subnumerationes rideam, quibus tu perinde gloriaris,
ac si res ipsæ in vocabulorum ordine sitæ sint. Nam
si ita est, quid impedit, quominus eadem ratione, quo-
niam eadem, propter æqualem naturæ præstantiam, in
sacra Scriptura nunc priori, nunc posteriori loco
numerantur, sint quoque ipsa seipsis, tum excellen-
tiora, tum abjectiora? Quod idem dicendum etiam
habeo de his vocibus, *Deus* et *Dominus*; atque insuper
de his præpositionibus, *ex quo*, *per quem*, et *in*
*quo*³⁰, quibus tu divinum illud nomen ad artis
præscriptum exigis, primam scilicet Patri, alteram
Filio, tertiam Spiritui sancto assignans. Quid enim
fecisses, si quælibet ex his præpositionibus unieni-
que personæ constanter tribueretur; cum, tametsi
omnes cum omnibus pronucle construantur, ut
studiosis et accuratis lectoribus perspicuum est,
tantam ipse per eas, et dignitatis, et naturæ di-
versitatem inducas? Sufficimnt hæc quidem homini-
bus non nimis iniquis ac præposteris. Sed quia
tibi difficile est, cum semel in Spiritum sanctum insilieris, impetum comprimere, ac non potius, ferocio-
rum aprorum instar, ad extremum usque pertinaciter contendere, teque in gladium ipsum impelle-
re, quoad totum vulnus pectore exceperis: age, quæ tibi ratio supersit, videamus.

XXI. Identidem sæpiusque nobis inculcas, Spiri-
tus sancti divinitatem nullo Scripturæ loco prodi-
tam haberi. Enimvero quod nec novus ac peregrinus,
nec introductivus ipse sit, verum et a prisceis,
et hujus ætatis hominibus agnitus, ac patet factus,
quamquam a compluribus jam ostensum est, qui de
hac re disseruerunt, atque in divinis Scripturis,
nec ignave nec perfunctorie versati sunt, sed litte-
ram penetrantes, atque intro prospicientes, recon-
ditam pulchritudinem divino beneficio viderunt,
scientiæque luce collustrati sunt: tamen nos quo-
que cursim, quantum res patitur, ostendemus; ne

³⁰ Rom. xi, 36.

(16) *Ἡ τε τῶν ἰσχυμάτων*, etc. « Et in utrisque
vocabula similiter enuntiantur. »

(17) *Δηλόν ἐστι*. Sic plures Regg. et Colb. In ed.
conjunctim, *δηλονότι*.

(18) *Ἐτεροούσια*. Reg. bni et Hervag., *ἐτεροού-*
σια.

(19) *Αἴς*. Comb., *ἐν αἴς*.

(20) *Θεία*. Deest in quibusdam.

(21) *Ἐπειδὴ δέ*. Duo Regg. et Comb., *ἐπεὶ δέ*.

ἄπως σοι διαπέπτωκεν ὁ περὶ τῆς συναριθμήσεως
λόγος, τοσοῦτοις ἐληλεγμένους; Εἰ γὰρ μήτε τὰ ἁμοού-
σια πάντως συναριθμεῖται, καὶ συναριθμεῖται τὰ
μὴ ἁμοούσια, ἤ, τε τῶν ὀνομάτων (16) συνεκφώνησις
ἐπ' ἀμφοῖν, τί σοι πλέον ὄν ἐδογματίσας;

Κ'. Σκοπῶ δὲ κάκεινο, καὶ ἴσως οὐκ ἔξω λόγου.
Τὸ ἐν, καὶ τὸ ἐν, οὐκ εἰς δύο συντίθεται; τὰ δύο δὲ,
οὐκ εἰς ἓν, καὶ ἓν, ἀναλύεται; Δηλον ὅτι (17). Εἰ οὖν
ἁμοούσια μὲν τὰ συντιθέμενα κατὰ τὸν λόγον,
ἐτεροούσια (18) δὲ τὰ τεμνόμενα, τί συμβαίνει; Τὰ
αὐτὰ ἁμοούσια τε εἶναι καὶ ἐτεροούσια. Γελῶ σου καὶ
τὰς προαριθμήσεις, καὶ τὰς ὑπαριθμήσεις, αἴς (19)
σύ μέγα φρονεῖς, ὡσπερ ἐν τῇ τάξει τῶν ὀνομάτων,
καιρέμων τῶν πραγμάτων. Εἰ γὰρ τοῦτο, τί κωλύει
κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ καὶ προαρι-
θμεῖται, καὶ ὑπαριθμεῖται παρὰ τῇ θείᾳ (20) Γραφῇ,
διὰ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς φύσεως, αὐτὰ ἑαυτῶν εἶναι
τιμωτέρα τε καὶ ἀτιμωτέρα; Ὁ δὲ αὐτός μοι, καὶ
περὶ τῆς Θεοῦ φωνῆς καὶ Κύριος, λόγος· ἔτι δὲ τῶν
προθέσεων, τῆς ἐξ οὐ, καὶ δι' οὐ, καὶ ἐν ᾧ, αἴς σύ
κατατεχνολογεῖς ἡμῖν τὸ θεῖον, τὴν μὲν τῷ Πατρὶ
διδούς, τὴν δὲ τῷ Υἱῷ, τὴν δὲ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Τί
γὰρ ἂν ἐποίησας, παγίως ἐκάστου τούτων ἐκάστῳ
νεμετημένου· ὅποτε πάντων πᾶσι συντεταγμένων,
ὡς δῆλον τοῖς φιλοπόνοις, τοσαύτην σὺ διὰ τούτων
εἰσάγεις καὶ τῆς ἀξίας, καὶ τῆς φύσεως ἀνισότητά;
Ἀπόρησθ καὶ ταῦτα τοῖς μὴ λίαν ἀγνώμοτον. Ἐπειδὴ
δὲ (21) σε τῶν χαλεπῶν ἔστιν, ἅπαξ ἐπιτηδύσαντα
τῷ Πνεύματι, τῆς φορᾶς σχεθῆναι, ἀλλὰ μὴ, καθάπερ
τῶν σωθῶν τοὺς θρασυτέρους, εἰς τέλος φιλονεικεῖν,
καὶ πρὸς τὸ ἕξος ὀβίεσθαι, μέχρις ἂν πᾶσαν εἴσω
τὴν πληγὴν ὑπολάβῃς· φέρε, σκεψόμεθα τίς ἐτι σοι
λείπεται λόγος.

ΚΑ'. Ἄλλην καὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖς (22) ἡμῖν τὸ
ἄγρανον. Ὅτι μὲν οὖν οὐ ξένον τοῦτο, οὐδὲ παρείσ-
ακτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πάλαι καὶ τοῖς νῦν γνωρίζο-
μενον καὶ παραγυμνούμενον, δέδεικται μὲν ἤδη πολ-
λοῖς τῶν περὶ τοῦτου διεληγμένων, ὅσοι μὴ βλάβιμος,
μῆδὲ παρέργως ταῖς θείαις Ἰσραφαῖς ἐντυγχόντες (23),
ἀλλὰ διασχόντες τὸ γράμμα, καὶ εἴσω παρακλύσαντες,
τὸ ἀπόθετον κάλλος ἰδεῖν ἤξιώθησαν, καὶ τῷ φωτισμῷ
τῆς γνώσεως καταργήθησαν· δηλώσωμεν (24) δὲ
καὶ ἡμεῖς ἐξ ἐπιδρομῆς, ὅσον ἐνδέχεται, τοῦ μὴ δο-
κεῖν εἶναι περιττοὶ τινες, μῆδὲ φιλοτιμώτεροι τοῦ
δέοντος, ἐποικοδομοῦντες (25) ἐπὶ θεμελίον ἀλλό-

(22) *Ἀνακυκλεῖς*. Reg. b, *ἀνακύκλοις* [f. pro
ἀνακυκλοῖς].

(23) *Ἐντυγχόντες*. Colb 5 et Comb., *ἐντυγχά-*
νοντες.

(24) *Δηλώσωμεν*. Reg. b et Comb., *δηλώσο-*
μεν.

(25) *Ἐποικοδομοῦντες*. Reg. b, Colb, 5, *οἰκοδο-*
μοῦντες.

τριον. Εἰ δὲ τὸ μὴ λίαν σαφῶς γεγράφθαι Θεὸν, μηδὲ
πολλάκις ὀνομασθῆναι, ὡσπερ τὸν Πατέρα πρότερον, καὶ
τὸν Υἱὸν ὕστερον, αἰτιῶν σοὶ γίνεται βλασφημίας, καὶ
τῆς περιτετῆς ταύτης γλωσσοαλγίας καὶ ἀσεβείας·
ἡμεῖς σοὶ λύσομεν ταύτην τὴν βλάβην, μικρὰ περὶ
πραγμάτων καὶ ὀνομάτων, καὶ μάλιστα παρὰ τῆ τῆς
Γραφῆς συνθηεῖα φιλοσοφῆσαντες.

nos tibi hoc incommodum depellemus, posteaquam

ΚΒ'. Τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν οὐκ ἔστι, λέγεται
δὲ· τὰ δὲ ὄντα, οὐ λέγεται· τὰ δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέ-
γεται· τὰ δὲ ἄμφω, καὶ ἔστι, καὶ λέγεται. Τούτων
ἀπαιτεῖς με τὰς ἀποδείξεις· παρασχεῖν ἔτιμος.
Ἵπνοί τῆ Γραφῆ Θεός, καὶ γρηγορεῖ, καὶ ὀργίζεται,
καὶ βαδίζει, καὶ θρόνον ἔχει· τὰ χειροῦμί· καίτοι,
πότε γέγονεν ἐμπαθῆς; πότε δὲ σῶμα Θεὸν ἀκήκοας;
Τούτο οὐκ ἔν ἀνεπλάσθη. Ὀνομάσαμεν γὰρ, ὡς ἡμῖν
ἐφικτὸν, ἐκ τῶν ἡμετέρων τὰ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὲν ἥρε-
μὲν αὐτὸν ἄφ' ἡμῶν, καὶ οἷον ἄμελετον, δι' ἧς αὐτὸς
οἶδεν αἰτίας, ὕπνου. Τὸ γὰρ ἡμέτερον (26) ὕπνου
τοιούτου, ἀνεργητὸν τε καὶ ἀπρακτον. Τὸ δὲ ἄθρόως
εὔ ποιεῖν ἐκ μεταβολῆς, γρηγορεῖν. Ἵπνου γὰρ λύ-
σις, ἐγρηγόρησις, ὡσπερ ἀποστροφῆς, ἐπίσκεψις. Τὸ
δὲ κολάζειν, ὀργίζεσθαι πεποιθήκαμεν οὔτω γὰρ ἡμῖν
ἐξ ὀργῆς ἢ κολασίς. Τὸ δὲ νῦν μὲν (27) τῆδε, νῦν δὲ
τῆδε ἐνεργεῖν, βαδίζειν. Ἢ γὰρ ἀπ' ἄλλου πρὸς ἄλλο
μετάβασις, βαδισμός. Τὸ δὲ ἀναπαύεσθαι (28) ταῖς
ἀγίαις δυνάμεσι, καὶ οἷον ἐμφυλοχωρεῖν, καθέζεσθαι
καὶ θρονιάζεσθαι, καὶ τοῦτο ἡμέτερον. Οὐδενὶ γὰρ οὔ-
τως, ὡς τοῖς ἀγίοις τὸ οἷον ἀναπαύεσθαι (29). Τὸ δὲ
ἄξιοληγον, πεῖσιν· τὴν δὲ ἐπισκοπὴν, πρόσωπον τὸ
διδόναι δὲ καὶ προσέειπαι (30), χεῖρα καὶ ἄλλη τις
ὄλωσ τῶν τοῦ Θεοῦ δυνάμεων ἢ ἐνεργειῶν, ἄλλο τι
τῶν σωματικῶν ἡμῖν ἀνεξωγράφησεν.

Deus enim nulla in re perinde ut in sanctis,

ΚΓ'. Πάλιν σὺ πάθεν τὸ ἀγέννητον λαβὼν ἔχεις, ἢ
τὸ (31) ἀναρχον, τὰς σὰς ἀκροπόλεις, ἢ καὶ ἡμεῖς, τὸ
ἀθάνατον; Δεῖξον ταῦτα ὀνομασθῆναι, ἢ ἀθετήσομεν,
ἐπειδὴ οὐ γέγραπται (32), ἢ διαγράφωμεν. Καὶ τέθνη-
κας ἐκ τῶν σῶν ὑποθέσεων, καθιερθεῖν σοὶ τῶν
ὀνομάτων, καὶ τοῦ τεύχους τῆς καταφυγῆς ἐφ' ᾧ (33)
ἐπεποιθεῖς. Ἢ δῆλον, ὅτι ἐκ τῶν ταῦτα συναγόντων,

³¹ Psal. LXXVII, 65. ³² Dan. IX, 14. ³³ Isa. V, 25. ³⁴ Gen. XI, 5. ³⁵ Isa. XXXVII, 46.

(26) Τὸ γὰρ ἡμέτερον, etc. « Talis est enim
sommus noster, iners ac operationis expers. »

(27) Τὸ δὲ νῦν μὲν, etc. « Quod autem nunc
hic, nunc illic operatur, » etc. Non heuc Billius,
« nunc hoc modo, nunc alio. » Nec enim de « modo »
agitur; sed de « incessu. » « Incessus » vero « est
ab uno ad aliud transitus. »

(28) Ἀναπαύεσθαι. Reg. hm et Or. I, ἀναπαύεσθαι.

(29) Ἀναπαύεσθαι. Or. I, ἐπιναπαύεσθαι.

(30) Προσεῖπαι. Comb. et Dav., προσέειπαι,
« erogare, tribuere, largiri, » et quasi « projicere; »
vox rite adjuncta voci διδόναι, ejusque vim augens,
quod Gregorio familiare est. Sic « manus » Dei,
id est, « munificentia, largitionem » recte repræ-
sentat.

Alioqui supervacaneam quamdam operam sumere,
ac plus æquo ambitioni indulgere videamur, super
fundamentum alienum edificantes. Quod si, quis
non admodum dilucide in Scriptura, nec sæpe
nominatim Deus appelletur, quemadmodum Pater
prius, et postea Filius, blasphemie, ac supervaca-
neæ hujus loquacitatis et impietatis ausam præbet
de rebus et nominibus, ac potissimum de Scripturæ

570 XXII. Rerum ergo alie non sunt, sed
dicuntur; alie cum sint, minime dicuntur; alie
nec sunt, nec dicuntur; alie denique et sunt et
dicuntur. Horum probationes a me exposcis? Impi-
ger exhibebo. Dormit ³¹ in Scriptura Deus, et vigi-
lat ³², et nascitur ³³, et proficiscitur ³⁴, et pro
throno cherubinos ³⁵ habet. Quid audio? Fuitne
unquam ille affectionibus obnoxius? Quando Deum
esse corpus audisti? Ergo hoc, cum non sit, elictum
est. Ex nostris enim rebus ea, quæ Dei sunt, ut
potuimus, nominavimus. Cum seorsim quidem a
nobis quiescit, ac velut nostri curam, ob eas, quas
ipse perspectas habet, causas, abjicit, dormire
dicitur. Nam nos quoque, dum dormimus, omni
agendi facultate caremus. Idem, cum repentina
mutatione beneficis nos afficit, vigilare dicitur.
Somni enim depulsio est vigilia, quemadmodum
aversationis visitatio. Jam cum in aliquem animad-
vertit, irasci eum finximus. Sic enim nos ira ad
punniendum incitatur. Quod autem nunc hic, nunc
illic operatur, incedere dicitur. Ab alio enim ad
aliud transitus, profectio est. Quod vero in sanctis
illis et cœlestibus mentibus conquiescat, ac velut
libenter immoretur, sedere atque in throno esse
nuncupavimus; quod ipsum quoque nostrum est.

acquiescit. Jam levitatem ejus motusque celerita-
tem, volatum appellat Scriptura; visitationem, vultum, largitionem etiam et acceptionem, manum;
atque, ut in summa dicam, alia quedam Dei vis et facultas, aliud quiddam rerum corporearum
nobis depinxit.

XXIII. Rursum undenam in arces illas tuas, inge-
nitum aut anarchum (hoc est principii expers),
accepisti, aut nos etiam immortalis vocem? Hæc
nominatim et expresse ostende, ea vel rejiciemus,
quia in Scriptura non exstant, vel expungemus.
Atque ita tuismet ipse principii oppressus inter-
ibis, eversis nimirum tibi vocabulis illis, perflugique

³¹ Psal. LXXVII, 65. ³² Dan. IX, 14. ³³ Isa. V, 25. ³⁴ Gen. XI, 5. ³⁵ Isa. XXXVII, 46.

(31) Ἢ τό. Sic plerique codd. et Bas. Deest ἢ
in ed.

(32) Ἢ ἀθετήσομεν, ἐπειδὴ οὐ γέγραπται. Sic
in ed. Par. 1609, et sic legendum putamus, licet
plures eddii, cum Elia, verbis illis præponant par-
ticulam καί. Totum hoc membrum ex Elia refert
Billius, et addit: « Que lectio mihi non admodum
probat. Etenim nullo modo quadrat copulativa,
καί, cum his quæ præcedunt, et περιτολογίαν
quamdam redolent hæc due disjunctivæ. » Billii con-
juncturæ favet Reg. hm optinæ notæ, in quo des-
sunt hæc verba: Καὶ ἢ ἀθετήσομεν, ἐπειδὴ οὐ γέ-
γραπται.

(33) Ἐφ' ᾧ. Reg. om, ἐφ' ᾧ.

inuenibus, in quibus confidebas. Nomen perspicuum est, hæc de iis sumpta esse, ex quibus colliguntur, tametsi minime dicantur? Quibus tandem? *Ego sum primus, et ego post hæc* ⁵⁶. Et, *Ante me non est alius Deus, et post me non erit* ⁵⁷. Totum enim illud est, meum est; nec principium habens, nec finem habiturum. His a Scriptura acceptis, illud quidem, quod ante eum nihil sit, nec antiquiorem ullam ipse causam habeat, anarchum et ingentium appellasti: quod autem nunquam esse desiturus sit, immortale, atque interitus expers. Ac duo prima rerum genera ad hunc modum se habent. Quamnam autem, nec sunt, nec dicuntur? Improbus Deus, quadrata sphaera, præteritum tempus præsens est, homo compositus non est. Equem enim unquam eo stuporis progressum cognovisti, ut aliquid tale, vel cogitare vel pronuntiare ausus sit? Reliquum est ut ostendam quæ sint ea quæ et sunt et

tas, qua hujusmodi argumenta conficiuntur, fideique XXIV. Cum ergo in nominibus et rebus tantum discrimen reperitur, quid causæ est, cur litteræ tantopere servias, Judaicæque sapientiæ teipsum adjuugas, relictisque rebus syllabas consectoris? Quod si te his quinque, aut his septem dicente, decem aut quatuordecim ex verbis tuis colligerem; aut ex eo, quod animal ratione præditum et mortale diceres, hominem esse concluderem, an tibi negari viderer? Et quo pacto id fieri posset, cum tua dicam? Neque enim verba magis sunt ejus qui loquitur, quam illius qui loquendi necessitatem affert. Quemadmodum igitur hic, non ea magis quæ dicuntur, quam quæ intelliguntur, respicerem; eodem modo nec, si quid aliud eorum, quæ vel nullo modo, vel certe non satis aperte dicuntur, ex Scriptura tamen intelligi colligique reperirem, aleo te vocabulorum sycophantam pertimescerem, ut ab enuntiatione ipsa refugerem. Atque ad hunc modum adversus eos stabimus, qui dimidia ex parte recte sentiunt. Tibi enim, qui Filio quoque bellum indicis, ne hoc quidem dicere liceat. Nam qui tot tamque perspicuas ipsius appellationes abnegas, ne his quidem proculdubio movereris, Sed jam altius aliquanto sermonem repetens, vobis, sermonis causam explicabo.

XXV. Duæ ex omni ævo illustres vitarum mutationes exstiterunt, quæ etiam duo Testamenta, atque, ob rei celebritatem, *terra motus* appellantur: altera a simulacrorum **572** cultu ad legem, altera a lege ad Evangelium. Ac tertium etiam

⁵⁶ Isa. xli, 4. ⁵⁷ Isa. xlii, 10.

(54) *Ἀνθρώπος*. Deest in Or. 1.

(55) *Ματαιότης*. Reg. Cypri, ἀναπόδοσις, «retributio.» Vult Gregorius «vanitatem» vere esse et dici, eas ratiocinationes, quibus hæretici Spiritus sancti divinitatem impugnabant.

(56) *Ἐὼς*. Sic Coisl. 1 et 2, Par., etc. In ed., ζῶν.

(57) *Ὅδὲ εἴ τι*. Or. 1, ὁδ' εἴ μή τι.

(58) *Νεώτερος*. Sic quatuor Colb. Sic etiam Bill. et Bruvenk. In ed., νεομύμων

(59) *Ἐξυγὼν ἄν τὴν ἐκφύωσιν*, etc. «Non

κἂν μὴ ταῦτα λέγηται; Τίνων τούτων; Ἐγὼ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ, Ἡρὸ ἐμοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται. "Ὅλον γὰρ τὸ ἔστιν, ἐμόν· οὔτε ἡργαζόμενον, οὔτε πανσόφον. Ταῦτα λαβὼν, τὸ μὲν, μὴ εἶναι τι πρὸ αὐτοῦ, μηδὲ πρᾶξομένην αἰτίαν ἔχειν, ἀναρχὸν προσηγορεύσας, καὶ ἀγέννητον· τὸ δὲ, μὴ στήθεσθαι τοῦ εἶναι, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον. Αἱ μὲν δὴ πρῶται συζυγίαι, τοιαῦται, καὶ οὕτως ἔχουσαι. Τίνα δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται; Ποιητὴν τὸ θεῖον, ἢ σφαῖρα τετραγώνως, τὸ παρελθὼν ἐνέστηχεν, οὐ σύνθετον ὁ ἄνθρωπος (54). Τίνα γὰρ εἰς τοσοῦτον ἐμπληξίας ποτὲ ἀφικόμενον ἔγνωσ, ὥστε τι τοιοῦτον, ἢ ἐννοῆσαι τολμῆσαι, ἢ ἀποφύνασθαι; Λαίπεται δεῖξαι τίνα καὶ ἔστι, καὶ λέγεται· θεός, ἄνθρωπος, ἄγγελος, κρίσις, ματαιότης (55), οἱ τοιοῦτοι συλλογισμοί, καὶ τῆς πίστεως ἀνατροπή, καὶ τοῦ μυστηρίου κένωσις. dicuntur. Deus, homo, angelus, judicium, vanitas subversio, et mysterii evacuatio.

ΚΔ'. Τοσοῦτος οὖν οὔσης διαφορᾶς ἐν τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς πράγμασι, πῶς οὔτω σὺ λίαν δουλεύεις τῷ γράμματι, καὶ γίνῃ μετὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς σοφίας, καὶ συλλαβαῖς ἀκολουθεῖς, ἀφαιρῶν τὰ πράγματα; Εἰ δὲ σοῦ τὰ δις πέντε λέγοντος, ἢ τὰ δις ἑπτὰ, τὰ δέκα συνηγόν, ἢ τέσσαρες καὶ δέκα ἐκ τῶν λεγομένων ἢ ἐκ τοῦ, ζῶν (56) λογικόν, θνητόν, τὸν ἄνθρωπον, ἄρα ἂν σοι ἡρεῖν ἐνομισθῆν; καὶ πῶς, τὰ σά λέγων; Οὐ γὰρ τοῦ λέγοντος μᾶλλον οἱ λόγοι, ἢ τοῦ λέγειν συναναγκάζοντος. "Ὅτι περ ὄν ἐναυθῶτα οὐκ ἂν τὰ λεγόμενα μᾶλλον ἐσκόπουσιν, ἢ τὰ νοούμενα· οὕτως οὐδὲ εἴ τι (57) ἄλλο τῶν μὴ λεγομένων, ἢ μὴ σαφῶς ἐκ τῆς Γραφῆς νοούμενον (58) εὐρισκόν, ἔφυγον ἂν τὴν ἐκφύωσιν (59), φοβούμενος σὲ τὸν συκοφάντην τῶν ὀνομάτων. Οὔτω μὲν ὄν στηρόμεθα πρὸς τοὺς ἐξ ἡμισείας ἐγνωμόνας. Σοὶ γὰρ οὐδὲ τοῦτο ἔξεστι λέγειν. "Ὁ γὰρ πᾶς τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίας, οὕτως ἐναργεῖς οὔσας καὶ τοιαύτας, ἀρνούμενος, οὐδ' ἂν καύσας ἠδέσθης δηλονότι, καὶ εἰ πολλῶ σαφεστέρας καὶ πλείους ἐγίνωσκας. "Ἦδη δε καὶ τὴν αἰτίαν δηλώσω τῆς πάσης ἐπικρύψεως, καίπερ σοφῆς οὔσιν ὑμῖν, βραχὺ τι τὸν λόγον ἀναγαθόν.

etiam si multo plures apertioresque cognosceres. tametsi sapientibus et eruditis, omnis ænigmatici

DE'. Δύο γεγονῆσι μεταβάσεις βίον ἐπιφανεῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος, αἱ καὶ δύο Διαθήκαι καλοῦνται, καὶ σεισμὸί γῆς, διὰ τὸ τοῦ πράγματος (40) περιβάλλον· ἢ μὲν ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἐπὶ τὸν νόμον, ἢ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ τρίτον σεισμὸν (41)

defugerem idipsum efferre, te vocabulorum sycophantam pertimescens.» Id est, non abstinere Spiritum sanctum Deum aperte predicare, etiamsi alioqui non ita fortasse dilucide in Scripturis Spiritus sanctus dicatur Deus, ut Pater et Filius; quandoquidem id pluribus Scripture locis colligi possit.

(40) *Ἡράματα*. Sic tres Regg., quatuor Coisl., duo Coisl., etc. In ed., γράμματα.

(41) *Τρίτον σεισμὸν*. Præter motum fuit in monte Sina, cum lex Moysi data est (Exod. xix,

εὐαγγελιζόμεθα, τὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὰ ἐκείτω μετὰ Α στασιν, τὰ μηκέτι κινούμενα, μηδὲ (42) σαλευόμενα. Ταυτὸν δὲ αἱ δύο Διαθήκαι πεπόνθασιν. Τί τοῦτο; Οὐκ ἀδρόως μετεκινήθησαν, οὐδὲ ὁμοῦ τῇ πρώτῃ κινήσει τῆς ἐγκληροῦσας. Τίνος ἕνεκα (43); (εἰδέναι γὰρ ἀναγκαῖον.) Ἴνα μὴ βιασθῶμεν, ἀλλὰ πεισθῶμεν. Ἰδὲ μὲν γὰρ ἀκούσιον, οὐδὲ μόνιμον ἔσται· ὡς περ ἂ βία κατέχευται τῶν βουμένων, ἢ τῶν φερούτων. Τὸ δὲ ἐκούσιον, μονιμώτερον τε καὶ ἀσφαλτέτερον. Καὶ τὸ μὲν τοῦ βιασαμένου, τὸ δὲ ἡμέτερον· καὶ τὸ μὲν ἐπιτακτικῆς Θεοῦ, τὸ δὲ τυραννικῆς ἐξουσίας. Οὐκ οὖν ἦτο δεινὸν ἀκοντας εὖ ποιεῖν, ἀλλὰ ἐκόντας εὐεργετεῖν. Διὰ τοῦτο παιδαγωγικῶς τε καὶ ἱατρικῶς, τὸ μὲν ὑφαίρει τῶν πατρῶν, τὸ δὲ συγχωρεῖ, μικρὸν τι τῶν πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδούσ· ὡς περ οἱ ἱατροὶ τοῖς ἀρρώτουσι, ἵνα ἡ φαρμακεία παραδειγθῇ διὰ τῆς τέχνης φαρμακτομένη Β τοῖς χρηστοτέροις. Οὐ γὰρ βία τῶν ἐν ἔθει καὶ τῷ (44) μακροῦ χρόνου τετιμημένων μετὰθεσις Λέγω δὲ τί; Ἢ πρώτη τα εἰδῶλα περικόψασα, τὰς θυσίας συνεχώρησεν· ἡ δευτέρα τὰς θυσίας περιελούσα, τὴν περιτομὴν οὐκ ἐκόλυσεν· εἴτα ὡς ἄπαξ δέδεξαντο τὴν ὑφαίρεσιν, καὶ τὸ συγχωρηθὲν συνεχώρησαν· οἱ μὲν τὰς θυσίας, οἱ δὲ τὴν περιτομὴν· καὶ γεγονόσιν, ἀντὶ μὲν ἔθνῶν, Ἰουδαίου· ἀντὶ δὲ τούτων, Χριστιανῶν, ταῖς κατὰ μέρος μεταθέσει κλαπέντες ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Περὶέτω σὲ τοῦτο Παῦλος, ἐκ τοῦ περιτέμνειν (45) καὶ ἀγγιζεσθαι προσελθὼν ἐπὶ τὸ λέγειν· Ἐγὼ δὲ, ἀδελφοί, εἰ περιτομὴν κηρύττω τί ἔτι δῶκεται; Ἐκείνο τῆς οἰκονομίας, τοῦτο τῆς τελειότητος

Christiani facti sunt, per mutationes quasi furtim ad Evangelium perducti. Hujus rei tibi fidem faciat Paulus, qui ex eo quod circumcidebat ⁴⁹, ac purificabatur ⁵⁰ eo tandem progressus est, ut diceret: *Ego autem, fratres, si circumcisionem prwdico, quid adhuc persecutionem patior* ⁵¹? Illud dispensationis erat; hoc perfectionis.

ΚΓ'. Τοῦτο τὸ τῆς θεολογίας εἰκάζειν ἔχω, πλὴν C ὅσον ἐκ τῶν ἐναντίων· Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ὑφαίρεσεων ἢ μετὰθεσις· ἐνταῦθα δὲ διὰ τῶν προσθηκῶν ἢ τελεωσις. Ἐχει γὰρ οὐδὲν· ἐκέρυσσε φανερώς ἡ Παλαιὰ τὴν Πατέρα, τὸν Υἱὸν ἀμυδρότερον. Ἐφανέρωσεν ἡ Καινὴ τὸν Υἱὸν, ὑπέδειξε τοῦ Πνεύματος τὴν θεότητα. Ἐμπολιτεύεται νῦν τὸ Πνεῦμα, σαφωτέραν ἡμῖν παρέχον τὴν ἐαυτοῦ ὁμολογηθείσης. Οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλές, μήπω τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος ὁμολογηθείσης, τὸν Υἱὸν ἐκδήλως κηρύττεσθαι· μηδὲ τῆς τοῦ Υἱοῦ παραδεχθείσης, τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ἵν' εἴπω τι καὶ τολμηρότερον, ἐπιφορεῖζεσθαι μὴ καθάπερ τροφή, τῇ ὑπὲρ δύναμιν, βαρθηέντες (46), καὶ ἡλιακῶ φωτὶ σαφωτέραν ἔτι προσβαλόντες (47) τὴν ὄψιν, καὶ εἰς τὸ κατὰ δύναμιν κινδυνεύουσιν· ταῖς δὲ κατὰ μέρος προσθήκαις, καὶ, ὡς εἶπε Δαβὶδ, ἀναθάσσει, καὶ ἐκ δόξης εἰς δόξαν προσδοῖς καὶ προκοπαῖς, τὸ τῆς Τριά-

terre motum Scriptura nobis annuntiat, ⁴⁸ nempe migrationem ab hac vita ad alteram illam motus omnis et jactationis expertem. Idem porro duobus Testamentis accidit. Quid illud? Non subito, nec ad primam aggressionis impulsione commutata sunt. Quamobrem? (Id enim scire operæ pretium est.) Ut ne vi pertraheremur, sed persuasione adduceremur. Quod enim voluntarium non est, ne diuturnum quidem est; quemadmodum nec fluenta, aut stirpes, quæ per vim retinentur. Quod autem voluntarium est, tum diuturnius est, tum certius. Atque alterum ejus est, qui vim intulit; alterum nostrum. Alterum divinæ benignitatis; alterum tyrannicæ potestatis. Quocirca Deus minime faciendum sibi duxit, ut invitos beneficiis afficeret, sed ut de volentibus bene mereretur. Ac proinde pædagogij cujusdam et medicij more patrius ritus, partim subtrahit, partim concessit, nonnihil videlicet eorum voluptatij indulgens, quemadmodum medici ægrotantibus, ut medicamentum, suavioribus rebus arte temperatum et edulcatum, admittant. Neque enim facile est ab iis, quæ longo usu et diuturno tempore in honore ac pretio fuerunt, ad alia transilire. Ergo prima lex sublatis idolis sacrificia permisit; secunda subnotis sacrificiis circumcisionem minime prohibuit: ac postea, ut semel subtrahi sibi aliquid æquo animo tulerunt homines, rebus etiam sibi concessis, hoc est, illi sacrificiis, hi circumcisione, abstinuerunt, atque, ut ex ethnicis Judei, ita ex Judeis Christiani facti sunt, per mutationes quasi furtim ad Evangelium perducti. Hujus rei tibi fidem faciat Paulus, qui ex eo quod circumcidebat ⁴⁹, ac purificabatur ⁵⁰ eo tandem progressus est, ut diceret: *Ego autem, fratres, si circumcisionem prwdico, quid adhuc persecutionem patior* ⁵¹? Illud dispensationis erat; hoc perfectionis.

XXVI. Huic exemplo divinitatis doctrina comparari potest, nisi quod contrario modo res procedit. Illic enim ex subtractione mutatio fiebat: hic autem ex accessione atque incremento ad perfectionem ventum est. Sic enim se res habet: Vetus Testamentum Patrem aperte prædicabat, Filium obscurius. Novum autem nobis Filium perspicere ostendit, et Spiritus divinitatem subobscurè quodammodo indicavit. Nunc vero Spiritus ipse nobiscum versatur, **573** seseque nobis apertius declarat. Neque enim tutum erat, Patris divinitate nondum confessa, Filium aperte prædicari: nec, Filii divinitate nondum admissa, Spiritum sanctum, velut graviorem quamdam, si ita loqui fas est, sarcinam nobis ingeri: ne alioqui, velut cibus ultra vires gravati, ac solis radiis hebetes oculos adjucentes, iis quoque, quibus præditi eramus, viribus

⁴⁸ Hebr. xii, 26. ⁴⁹ Act. xvi, 3. ⁵⁰ Act. xxi, 26.

⁵¹ Gal. v, 11.

48 et seqq.); secundus, cum, Christo moriente, lex gratiæ cessit (*Matth.* xxvi, 54); tertius denique et postremus in fine mundi futurus est, de quo Apostolus (*Hebr.* xii, 26).

(42) Μηδέ. Duo Regg., μήτε.

(45) Ἐρεκα. Tres Regg., quatuor Colb. et Or. 1,

ἕνεκεν

(44) Τῷ. Deest in tribus Regg. et Or. 1.

(45) Περιτέμνειν. Comb., περιτεμνῶν.

(46) Βαρθηέντες. Hæsch., βαρυνθέντες.

(47) Προσβαλόντες. Or. 1, προσβαλλόντες. In quibusdam, προσβάλλοντες.

periclitaremur : quin tacitis potius accessionibus, A et, ut David loquitur, ascensionibus ⁵³, atque e claritate in claritatem progressionibus et incrementis, Trinitatis lumen splendidioribus illaceret. Ob hanc causam, ut opinor, ad discipulos quoque sigillatim se confert, ad excipientium videlicet captum modulamque sese impertiens ⁵⁴; ammirum in Evangelii principio virtutes perficiens, post Christi passionem insufflatus ⁵⁵, post ascensum in igneis linguis apparens ⁵⁶. Quinetiam ab ipso Jesu paulatim declaratur, ut ipse quoque comperis, si animum diligentius adverteris. *Rogabo enim Patrem, inquit, et alium Paracletum mittet vobis, Spiritum veritatis* ⁵⁶. Quæ quidem verba eo dixit, ne adversarius quispiam Dei esse, aut quasi de alia quadam potestate sermonem facere videretur. Hic, ommissa voce, *rogabo*, vocem, *mittet*, retinuit. Tum denique, *veniet* ⁵⁷ : quo verbo Spiritus

XXVII. Vides illuminationes paulatim nobis abut-
gentes, theologiceque ordinem, quem nobis quoque tenere præstiterit, ut nec repente atque confertim omnia in lucem efferamus, nec in finem usque occultemus. Illud enim inconsultum atque ab arte alienum fuerit, hoc impium : illud alienos offendere ac vulnerare queat, hoc nostros a nobis abalienare. Enimvero id, quod quibusdam quoque aliis fortasse in mentem venit, ego tamen animi mei fetum esse existimo, superioribus adjungam. Habebat quædam Salvator, quæ a discipulis, licet alioqui multiplici C doctrina implerentur, tunc tamen portari posse negabat, ob eas fortasse, quas attuli, causas, atque idcirco ea ipsis occultabat. Ac rursus dicebat fore, ut ab adveniente Spiritu omnia edocerentur ⁵⁸. Ergo unum ex eorum numero esse censeo, ipsam Spiritus sancti **574** Deitatem, in posterum apertius declarandam, tum videlicet, cum jam post Salvatoris in integrum restitutionem, matura et perceptibilis esset ipsius cognitio, utpote cui ob tam insigne miraculum fides non jam abrogaretur. Quid enim hoc majus, vel ille polliceri, vel Spiritus docere potuisset? Si modo magnum aliquid existimandum est, vel quod docebatur.

XXVIII. Ac de his ita senti, utinamque sentiam, et quisquis mihi amicus est, colamusque Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, tres proprietates, unam divinitatem, nec gloria, nec honore, nec essentia, nec regno divisam, ut quispiam, divino numine allatus, non ita pridem philosopha-

⁵³ Psal. LXXXIII, 6. ⁵⁴ Luc. IX, 1. ⁵⁵ Joan. XX, ⁵⁶ Joan. XVI, 7. ⁵⁷ ibid. 8. ⁵⁸ ibid. 12; XIV, 26.

(48) Ἐκλάμπη. Reg. Cyr., σαφῶς ἐκλάμπειν. Comb., ἐκλάμπειν, vel, ἐκλάμπει. « Splendidioribus lucis sine radus conuscaret. »

(49) Ὑπὸ Ἰησοῦ. Reg. Cyr., ὑπὸ Χριστοῦ. Colsl. 2, et sex Coll., ὑπὸ Ἰησοῦ.

(50) Ἐκφαίνεται. Sav., ἐμφαίνεται.

(51) Ἐπιστήσεις. Comb., ἐπιστήση.

(52) Τὸ μὲν γὰρ ἄτεχνον, τὸ δὲ ἄθεον. Hæc desunt in Colsl. 1.

(55) Ὁ δὲ Ἰωσὺς μὲν ἦλθεν ἡδὴ τισίν. Tres Regg., et Or. 1, Ὁ δὲ Ἰωσὺς μὲν ἦδη τισίν ἦλθεν.

δος φῶς ἐκλάμπη (48) τοῖς λαμπροτέροις. Διὰ ταύτην, οἶμαι, τὴν αἰτίαν, καὶ τοῖς μαθηταῖς κατὰ μέρος ἐπιδημεῖ, τῇ τῶν δεχομένων δυνάμει παραμετρούμενον, ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου, μετὰ τὸ πάθος, μετὰ τὴν ἀνοδὸν, τὰς δυνάμεις ἐπιτελοῦν, ἐκφυσώμενον, ἐν γλώσσαις πυρίναις φαινόμενον. Καὶ ὑπὸ Ἰησοῦ (49) κατ' ὀλίγον ἐκφαίνεται (50), ὡς ἐπιστήσεις (51) καὶ αὐτὸς ἐντυγχάνων ἐπιμελέστερον Ἐρωτήσω, φησὶ, τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ἐμῷ, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας· ἵνα μὴ ἀντίθεος εἶναι δοξῆ τις, καὶ ὡς ἀπὸ ἄλλης τινὸς ἐξουσίας ποιῆσθαι τοὺς λόγους. Εἶτα, πέμψει μὲν, ἐν δὲ τῷ ἐνέματι μου. Τὸ ἐρωτήσω παρὲς, τὸ πέμψει τετήρηκεν· εἶτα, πέμψω, τὸ οἰκτεῖον ἀξίωμα· εἶτα, ἡξει, ἡ τοῦ Πνεύματος ἐξουσία.

Postea, *mittet* quidem, cæterum *in nomine meo* ⁵⁷. Mox, *mittam* ⁵⁸ : ut propriam auctoritatem ostendat potestas indicatur.

KZ'. Ὁρᾶς φωτισμούς κατὰ μέρος ἡμῖν ἐλλάμποντας, καὶ τὰξιν θεολογίας, ἣν καὶ ἡμᾶς τηρεῖν ἄμεινον, μῆτε ἀθρόως ἐκφαίνοντας, μῆτε εἰς τέλος κρύπτοντας. Τὸ μὲν γὰρ ἄτεχνον, τὸ δὲ ἄθεον (52) καὶ τὸ μὲν τοὺς ἄλλοτριούς πληξίαι δυνάμενον, τὸ δὲ ἄλλοτριώσαι τοὺς ἡμετέρους. Ὁ δὲ Ἰωσὺς μὲν ἦλθεν ἡδὴ τισίν (53) ἐπινοῦν καὶ τῶν ἄλλων, ἐγὼ δὲ τῆς ἐμαυτοῦ (54) διανοίας ὑπολαμβάνω καρπὸν, προσθήσω τοῖς εἰρημέτοις. Ἦν τινα τῷ Σωτήρι, καὶ εἰ πολλῶν ἐνεπίμπλαντο μαθημάτων, ἃ μὴ δύνασθαι τότε βυσταχθῆναι τοῖς μαθηταῖς ἐλέγετο, δι' ἃς εἶπον Ἰωσὺς αἰτίας, καὶ διὰ τοῦτο παρεκαλύπτετο. Καὶ πάλιν, πάντα διδασχθήσεσθαι ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνδμησαντος. Τούτων (55) ἐν εἶναι νομίζω, καὶ αὐτὴν τοῦ Πνεύματος τὴν θεότητα τρανουμένην εἰς ὕστερον (56), ὡς τηρικαῦτα ὀρίμου καὶ χωρητῆς ἡδὴ τυγχανούσης τῆς γνώσεως, μετὰ τὴν τοῦ Σωτήρος ἀποκατάστασιν, οὐκ εἶ ἀπιστομένου (57) τῷ αὐθάρι. Τί γὰρ ἂν τοῦτου μείζον, ἢ ἐκεῖνος ὑπέσχετο, ἢ τὸ Πνεῦμα ἐδίδαξεν; εἴπερ τι μέγα εἶσθαι χρῆ, καὶ Θεοῦ μεγαλοπρεπειᾶς ἄξιον, τὸ ὑπισχνόμενον, ἢ τὸ διδασχόμενον.

Deique magnificentia dignum, quod promittebatur,

KIF'. Ἐχο μὲν οὕτω περὶ τούτων, καὶ ἔχοιμι, καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, σέβειν Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τρεῖς ἰδιότητας, D θεότητα μίαν, ὁδῆ, καὶ τιμῆ, καὶ οὐσίᾳ, καὶ βασιλευίᾳ μὴ μερισζομένην, ὡς τις τῶν μικρῶ πρόσθεν (58) θεοφόρον ἐφίλοσφόρην ἢ μὴ ἴδιο ἐωσφόρον ἀνατέλλει. ⁵⁹ Act. II, 5. ⁶⁰ Joan. XIV, 16, 17. ⁶¹ ibid. 26.

(54) Τῆς ἐμαυτοῦ. In nonnullis, τῆς ἐμῆς.

(55) Τούτων. Reg. bu, Τούτων.

(56) Εἰς ὕστερον. Reg. Cyprian., εἰς τοῖς ὕστερον.

(57) Ἀπιστομένην. Reg. a, ἀπιστομένην [f. pro ἀπιστομένην].

(58) Ὡς τις τῶν μικρῶ πρόσθεν. Tres Coll., ὡς τις τῶν μικρῶν ἐμπροσθεν. Juxta Eliam, Gregorius Thaumaturgus hic designatur, qui in sua Apocalypsi his verbis utitur.

λοντα, ὡς φησιν ἡ Γραφή, μηδὲ δόξαν τῆς ἐκείθεν Α
λαμπρότητος, ὅστις οὐχ οὕτως ἔχει, ἢ συμφέρεται
τοῖς καιροῖς, ἄλλοτε ἄλλος γινόμενος καὶ περὶ τῶν
μεγίστων σαφῶς βουλευόμενος. Εἰ μὲν γὰρ οὐ (59)
προσκυνητὸν, πῶς ἐμὲ Θεοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος;
εἰ δὲ προσκυνητὸν, πῶς οὐ σεπτόν; εἰ δὲ σεπτόν,
πῶς οὐ Θεός; Ἐν ἤρρηται τοῦ ἐνός, ἢ χροσῆ τις (60)
ὄντως σεirà καὶ σωτήριος. Καὶ παρὰ μὲν τοῦ Πνεύ-
ματος ἡμῖν, ἢ ἀναγέννησις· παρὰ δὲ τῆς ἀναγεν-
νήσεως, ἢ ἀνάπλασις· παρὰ δὲ τῆς ἀναπλάσεως, ἢ
ἐπιγνωσις τῆς ἀξίας τοῦ ἀναπλάσαντος.

ΚΘ'. Ταῦτα μὲν οὖν εἴποι τις ἂν τὸ ἄγραφον ὑπο-
θέμενος (61)· ἥδη δὲ ἤξει σοι καὶ ὁ τῶν μαρτυριῶν Β
ἐσμὸς, ἐξ ὧν, ὅτι καὶ λίαν ἔγγραφος, ἢ τοῦ Πνεύμα-
τος θεότης ἐπιδειχθήσεται τοῖς μὴ λίαν σκευαῖς, μηδὲ
ἄλλοτριῶς τοῦ Πνεύματος. Σκόπει δὲ οὕτως· Γεννᾶ-
ται (62) Χριστὸς, προτρέχει· βαπτίζεται, μαρτυρεῖ·
πειράζεται, ἀνάγει (63)· δυνάμεις ἐπιτελεῖ, συμπρο-
μαρτεῖ· ἀνέρχεται, διαδέχεται. Τί γὰρ οὐ δύναται
τῶν μεγάλων, καὶ ὧν Θεός; τί δαὲ οὐ προσαγορεύε-
ται ὧν Θεός, πλὴν ἀγεννησίας καὶ γεννήσεως; Ἐδεῖ
γὰρ τὰς ἰδιότητας μεῖναι Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἵνα μὴ
σύγγυσις ἢ παρὰ τῆ θεότητι, τῆ καὶ ἄλλα εἰς τάξιν
ἀπόσχη καὶ εὐκόμισιν (64). Ἐγὼ μὲν φρίττω τὸν
πλοῦτον ἐνοῶν τῶν κληθέντων, καὶ καθ' ὅσων ὀνομά-
των ἀναισχυνοῦσιν οἱ τῷ Πνεύματι ἀντιπίπτοντες.
Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται, Πνεῦμα Χριστοῦ, νοῦς Χρι-
στοῦ, Πνεῦμα Κυρίου, αὐτὸ Κύριος, Πνεῦμα υἱοθε-
σίας, ἀληθείας, ἐλευθερίας· Πνεῦμα σοφίας, συνέσεως, C
βουλῆς, ἰσχύος, γνώσεως, εὐσεβείας, φόβου Θεοῦ· καὶ
γὰρ ποιητικῶν τούτων ἀπάντων, πάντα τῆ οὐσίᾳ
πληροῦν, πάντα συνέχον, πληρωτικῶν κόσμου κατὰ
τὴν οὐσίαν (65), ἀχώρητον κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν,
ἀγαθόν, εὐθὲς, ἡγεμονικόν, φύσει οὐ θέσει ἀγιαζόμε-
νον, μετροῦν, οὐ μετρούμενον, μεταχόμενον, οὐ μετ-
έχον, πληροῦν, οὐ πληρούμενον, συνέχον, οὐ συνεχό-
μενον, κληρονομούμενον, δοξαζόμενον, συναριθμού-
μενον, ἐπαπειλούμενον, δάκτυλος Θεοῦ, πῦρ ὡς Θεός,
εἰς ἔμφρασιν, οἶμαι, τοῦ ὁμοουσίου· Πνεῦμα τὸ ποιῆ-
σαν, τὸ ἀνακτιζόν διὰ βαπτίσματος, δι' ἀναστάσεως·
Πνεῦμα τὸ γινώσκον ἅπαντα, τὸ διδάσκον, τὸ πνέον D

est. Nec luciferum exorientem, videat, ut
cum Scriptura loquar⁶¹, nec caelestis splendoris
gloriam, quisquam aliter sentit, aut temporis ob-
sequitur, aliam aliamque subinde formam assumens,
potidumque de maximis rebus consilium capiens.
Si enim Spiritus adorandus non est, quomodo me-
deum per baptismum⁶² effecit? Si autem adorandus,
annon colendus et venerandus? Si porro ve-
nerandus, annon Dens? Unum uni coleret, ac vere
aurea quaedam et salutaris est hæc catena. Et qui-
dem a Spiritu regenerationem habemus, a regenera-
tione instaurationem, ab instauratione cognitionem
dignitatis illius, a quo instaurationi sumus.

XXIX. Hæc quidem sunt, quæ ab eo afferri
queant, qui spiritus divinitatem nullo Scripturæ
loco niti concesserit. Jam vero tibi auctoritatem
examem prodibit, ex quibus Scripturæ testimoniis
admodum confirmatam esse Spiritus divinitatem
ostendetur, iis quidem certe, qui non nimis sto-
lidi et obtusi fuerint, atque a Spiritu aversi. Sic
autem expende : Nascitur Christus⁶³ : præcurrit
Spiritus⁶⁴. Baptizatur ille⁶⁵ : hic testimonium af-
fert⁶⁶. Tentatur ille⁶⁷ : hic abducit⁶⁸. Miracula edit
ille⁶⁹ : hic comitatur⁷⁰. Ascendit ille⁷¹ : hic succe-
dit⁷². Quid enim adeo magnum et divinum est,
quod non ipse possit? Quod tam divinum nomen
est, quo non, excepto Ingenti et Geniti nomine,
appellatur? Patris enim et Filii proprietates inco-
lumnes atque integras ipsis manere conveniebat, ne
alioqui apud divinitatem, quæ 575 alia quoque in
ordinem et concinnitatem adduxit, confusio existi-
steret. Equidem ipse ad tantam nominum copia,
adversus quam frontem perfreant, qui Spiritui ad-
versantur, totus eohorresco. Spiritus Dei⁷³ dicitur,
Spiritus Christi, mens Christi⁷⁴, Spiritus Domini⁷⁵,
ac Dominus ipse⁷⁶, Spiritus adoptionis⁷⁷, veritat-
is⁷⁸, libertatis⁷⁹; Spiritus sapientiæ, prudentiæ,
consilii, fortitudinis, scientiæ, pietatis, timoris
Dei⁸⁰, utpote horum omnium efficiens, omnia es-
sentia sua implens, omnia continens, mundum
quantum ad essentiam implens, interim ipse major
quam ut mundus vim illius et potentiam capere
possit⁸¹ : bonus⁸², rectus, principalis⁸³, natura non

⁶¹ Job xi, 17. ⁶² Matth. xxviii, 19. ⁶³ Luc. ii, 7. ⁶⁴ Luc. i, 35. ⁶⁵ Luc. iii, 21. ⁶⁶ ibid. 25.
⁶⁷ Luc. iv, 1. ⁶⁸ ibid. 18. ⁶⁹ Matth. xii, 22. ⁷⁰ ibid. 28. ⁷¹ Act. i, 9. ⁷² Act. ii, 4. ⁷³ I Cor. ii,
11. ⁷⁴ Rom. viii, 9 sqq.; II Cor. iii, 18. ⁷⁵ Sap. i, 7. ⁷⁶ Thren. iv, 20. ⁷⁷ Rom. viii, 15. ⁷⁸ Joan.
xiv, 17; xv, 26; xvi, 15. ⁷⁹ II Cor. iii, 17. ⁸⁰ Isa. xi, 2 sqq. ⁸¹ Sap. i, 7-10. ⁸² Psal. cxlii, 10. ⁸³ Psal.
l, 10, 12.

(59) Οὐ. Or. 1, οὐδέ.

(60) Χρυσῆ τις. Reg. hm, χρυσῆτις.

(61) Ὑποθέμενος. Reg. a, ὑποτιθέμενος.

(62) Γεννᾶται. « Generatur, concipitur. » Nam legi-
tur, Luc. i, 35. « Spiritus sanctus superveniet in
te, » etc.

(65) Ἀνάγει. Par., ἀγιάζει, « sanctificat. »

(64) Ἐδικοσμίαν. Sic tres Regg., Coisl. I, Orat.
1, etc. In ed., ἀκοσμίαν. Sic legit Billius, et vertit :
« Quæ alia quoque, atque adeo confusionem ipsam,
in ordinem adducit, confusio existeret. »

(65) Πληρωτικῶν κόσμου κατὰ τὴν οὐσίαν.
Schol. : « Ὅρα μὴ ἐναλλάξει τὸ ῥητὸν κατὰ δύναμιν
καὶ οὐσίαν. Καὶ γὰρ ὁ Βασιλειὸς ἐν τῷ θ' τῶν πρὸς

Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ Πνεύματος οὕτω φησίν· Πάντα
μὲν πληροῦν τῆ δυνάμει, μένους δὲ ἂν μεσεκτὸς τοῖς
ἀξίους. Καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος τὰδε αὐταῖς λέξεσι
λέγει· Ἐκτὸς μὲν ἐστὶ τοῦ παντὸς κατ' οὐσίαν, ἐν πᾶ-
σι δὲ ἐστὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεισι· « Vide ne immanita-
tis vocabis scriptum sit, quantum ad potentiam et
essentiam. Etenim Basilii cap. 9 ad Amphilochoium,
de Spiritu sancto sic ait : Omnia virtute implens ac
potentia, sed ab iis solum, qui digni sunt, percipi
potest. Sanctus etiam Athanasius iisdem verbis lo-
quitur : Extra hanc rerum universitatem est, si
essentiam spectes; in omnibus autem est, sua ipsius
potestate. »

gratia sanctificans⁸⁴, non sanctificatus, metiens, non dimensus, impertiens, non particeps, implens, non impletus, continens, non contentus, hereditate acceptus⁸⁵, glorificatus, Patri et Filio connumeratus⁸⁶, minaciter denuntiatus, Dei digitus⁸⁷, ignis⁸⁸ tanquam Deus, ad ostendendum, ut opinor, quod ejusdem essentiae sit: Spiritus qui condidit, qui per baptismum et resurrectionem denuo creat⁸⁹: Spiritus omnia eognoscens⁹⁰, docens, ubi vult et quantum vult spirans⁹¹, ducatum praebens⁹², loquens⁹³, mittens⁹⁴, segregans⁹⁵: Spiritus qui ad iram incitatur, qui tentatur⁹⁶, qui revelat, qui lucem ac vitam affert; imo qui ipsamet lux et vita est: qui templa ellicit, deificat, perficit ita ut, et baptismum antevertat, et post baptismum requiratur: qui omnia efficit, quaecumque Deus ipse, qui in igneis linguis dividitur⁹⁷, qui dona distribuit, qui apostolos, prophetas, evangelistas, pastores et doctores facit: Spiritus intelligens, multiplex, apertus, clarus, incontaminatus, minimeque impeditus⁹⁸ (quod idem valet ac si dicerem, sapientissimus, agendique facultate varius ac multiplex, omnia explorans ac declarans, arbitrii libertate praeditus, et inmutabilis), omnipotens, omnia lustrans, per omnes spiritus penetrans⁹⁹, intelligentes, puros, tenuissimos (hoc est, per angelicas, ut opinor, virtutes), quemadmodum et per propheticos et apostolicos, eodem temporis momento, nec tamen in iisdem locis (alii enim eorum alibi fusi ac sparsi erant), quod quidem perspicue ostendit, eum nullius loci circumscriptione coerceri.

576 XXX. Qui haec dicunt, ac docent, atque insuper Paracletum alium¹, velut alium Deum, nominant, qui blasphemiam solam adversus eum prolatam inexpiabilem² esse sciunt, qui denique Ananiae et Saphirae, postquam Spiritui sancto mentiti essent perinde ac Deo, non homini, mentiti essent³, tam horribilem infamiae notam inusserunt; quid tandem tibi videntur, Spiritumne Deum praedicare, an aliquid quid? Quam crassus ingenii, atque a Spiritu procul remoti, si de hac re dubitas, ac doctore opus habes! Ac tot nominibus, tam vivis, et expressis, in Scriptura Spiritus appellatur. Quid enim testimonia ipsa tibi ad verbum producere attingit? Quaecumque autem hic quoque humiliter dicuntur, velut quod detur⁴, mittatur⁵, distribuatur⁶, charisma etiam⁷, donum⁸, insufflatio⁹, pollicitatio¹⁰, intercessio¹¹, ac si quid aliud hujusmodi, ne singula commemorem, ad primam causam referri debent, ut, ex quo sit, ostendatur, ac non tria principia divisa, proindeque plures dii admittantur.

ἄπου οὐλεῖ καὶ ὄσον, ὀδηγοῦν, λαλοῦν, ἀποστέλλον, ἀρρορίζον, παροξυνόμενον, πειραζόμενον, ἀποκαλυπτικὸν, φωτιστικὸν, ζωτικὸν μᾶλλον δὲ, αὐτοφῶς καὶ ζωῆ, ναοποιῶν, θεοποιῶν, τελειῶν ὥστε καὶ προλαμβάνειν τὸ βάπτισμα, ἐπιζητεῖσθαι (66) μετὰ τὸ βάπτισμα ἕνεργούν ὅσα θεῶς, μεριζόμενον ἐν γλώσσαις πυρίναις, διαίρουν χάρισματα, ποιοῦν ἀποστόλους, προφήτας, εὐαγγελιστὰς, ποιμένας, καὶ διδασκάλους, νοερόν, πολυμερὲς, σαφές, τρανὴν, ἀμύλοντον, ἀκόλυτον (ἕπερ (67) ἴσονδύναται, τὸ (68) σοφώτατον καὶ πολύτροπον ταῖς ἐνεργείαις, καὶ σαφηνιστικὸν πάντων, καὶ τρανωτικὸν, καὶ αὐτεξούσιον (69), καὶ ἀναλλοίωτον), παντοδύναμον, παντεπίσκοπον, διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων, νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων (ἀγγελικῶν, οἶμαι, δυνάμεων), ὥσπερ καὶ προφητικῶν καὶ ἀποστολικῶν, κατὰ ταυτὸν (70), καὶ οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις (ἄλλων δὲ ἀλλαχοῦ νενεμημένον), ἧ ὀηλοῦται τὸ ἀπεριγραπτον.

Α'. Οἱ ταῦτα λέγοντες καὶ διασκοντες, καὶ πρὸς γε (71) ἄλλον Παράκλητον, οἷον ἄλλον Θεόν, ὀνομαζόντες, οἱ τὴν εἰς αὐτὸν (72) βλάσφημίαν μόνην εἰδότες ἀσυγχώρητον, οἱ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σάπφειραν οὕτω φοβερῶς στηλιτεύσαντες, ἐπειδὴ ἐψεύσαντο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς Θεὸν ψευσαμένους, οὐκ ἀνθρωπῶν οὔτοι τί σοι δοκοῦσι, πότερον Θεὸν τὸ Πνεῦμα κηρύσσειν (73), ἢ ἄλλο τι; Ὡς λίαν ὄντως παχύς τις εἶ, καὶ πόρρω τοῦ Πνεύματος, εἰ τοῦτο ἀπορεῖς, καὶ δέη τοῦ διδάσκοντος (74). Αἱ μὲν οὖν κλήσεις, τοσαῦται, καὶ οὕτως ἐμφυχοί. Τί γὰρ δεῖ σοι τὰς ἐπιτῶν (75) ῥημάτων μαρτυρίας παρατίθεσθαι: Ὅσα δὲ κἀναυθα λέγεται ταπεινότερον τὸ εἰδῆσθαι, τὸ ἀποστέλλεσθαι, τὸ μερίζεσθαι, τὸ χάρισμα, τὸ δώρημα, τὸ ἐμφύσημα, ἢ ἐπαγγελία, ἢ ὑπερέντευξις, εἴτε τι ἄλλο τοιοῦτον, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον (76) λέγω, ἐπὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀνενεκέον, ἵνα τὸ ἐξ οὗ δειχθῆ, καὶ μὴ τρεῖς ἀρχαὶ μεμερισμέναι πολυθέως παραδειχθῶσιν (77). Ἴσον γὰρ εἰς ἀσέβειαν, καὶ Σαβελλίως

⁸⁴ Rom. viii, 14 sqq. ⁸⁵ Ephes. i, 15, 14. ⁸⁶ Matth. xxviii, 19. ⁸⁷ Luc. xi, 20. ⁸⁸ Act. i, 5. ⁸⁹ Joan. iii, 11. ⁹⁰ I Cor. ii, 10-12. ⁹¹ Joan. iii, 8. ⁹² Psal. cxxiii, 40. ⁹³ Act. x, 19. ⁹⁴ Act. xiii, 4. ⁹⁵ ibid. 2. ⁹⁶ Act. xvi, 6, 7. ⁹⁷ Act. ii, 5. ⁹⁸ Sap. vi, 22. ⁹⁹ I Cor. ii, 10. ¹ Joan. xiv, 16. ² Matth. xii, 51. ³ Act. v, 3 sqq. ⁴ Luc. xi, 15. ⁵ Joan. xvi, 7. ⁶ Hebr. ii, 4. ⁷ I Cor. xii, 50. ⁸ Act. ii, 58. ⁹ Joan. xx, 22. ¹⁰ Gal. iii, 14. ¹¹ Rom. viii, 26.

(66) *Ἐπιζητεῖσθαι*. Sic Regg. et Colb. plures, Coisl. I, Or. I, etc. In ed., ἐπιζητεῖται.
 (67) *Ὅπερ*. Sic plures Regg., duo Coisl., Par., Comb., etc. In ed., ὅπερ.
 (68) *Τὸ*. Duo Regg., τῷ.
 (69) *Αὐτεξούσιον*. « Liber, » vel etiam, « cujus voluntati nihil resistit. »
 (70) *Ταυτέρ*. Or. I, τοῦτο. In nonnullis, ταυτέ.
 (71) *Πρὸς γε*. Reg. a, πρὸς ἔτι. Coisl. I, πρὸς ἔτι γε.

(72) *Εἰς αὐτόν*. Coisl. I aliique plures, εἰς αὐτό.
 (73) *Κηρύσσειν*. Reg. a et Coisl. I, κηρύττουσι.
 (74) *Διδάσκοντος*. Reg. Cypr., διδάσκοντος, « quasi qui ejus juris causam disciplet. »
 (75) *Τὰς ἐπιτῶν*. Reg. Cypr., τὰς ἐκ τῶν.
 (76) *Μὴ καθ' ἕκαστον*. Comb., μὴ τὰ καθ' ἕκαστον.
 (77) *Παραδειχθῶσιν*. Reg. Cypr., παραδειχθῶσιν.

συνάψαι, καὶ Ἀρειανῶς διασπῆσαι, τὸ μὲν τῷ προσ- Ἄ
 ὄπῳ, τὸ δὲ (78) ταῖς φύσεσιν.

AA. Ὡς ἔγωγε πολλὰ διασκηψάμενος πρὸς ἑμαυ-
 τὸν (79) τῇ φιλοπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ, καὶ πανταχό-
 θεον τὸν λόγον εὐθύνας, καὶ ζήτων εἰκόνα τινὰ τοῦ
 τοσοῦτου πράγματος, οὐκ ἔσχον ἕτινι χρῆ τῶν κά-
 τω (80) τῆν θεῖαν φύσιν παραβαλεῖν. Ἐν γὰρ μικρά
 τις ὁμοίωσις εὐρεθῆ, φεύγει με τὸ πλεόν, ἀφέν κά-
 τω (81) μετὰ τοῦ ὑποδείγματος. Ὀφθαλμὸν τινὰ, καὶ
 πηγῆν, καὶ ποταμὸν ἐνενόησα, καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι (82),
 μὴ τῷ μὲν ὁ Πατήρ, τῷ δὲ ὁ Υἱός, τῷ δὲ (83) τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναλόγως ἔχη (84). Ταῦτα γὰρ οὕτε
 χρόνῳ διέστηκεν, οὕτε ἀλλήλων ἀπέβόηται τῇ συν-
 χειρῇ κἄν δοκεῖ (85) πως τρισὶν ἰδιότησι τέμνεσθαι.
 Ἄλλ' ἔδειξα, πρῶτον μὲν βύσιν τινὰ θεότητος παρα-
 θέξασθαι στάσιν οὐκ ἔχουσαν· δεύτερον δὲ μὴ τὸ ἐν
 τῷ ἀριθμῷ διὰ τῆς εἰκασίας ταύτης εἰσάγηται. Ὀφ-
 θαλμὸς (86) γὰρ, καὶ πηγῆ, καὶ ποταμὸς ἐν ἑστίν
 ἀριθμῷ, διαφθῶρος σχηματιζόμενα.

AB. Πάλιν (87) ἥλιον (88) ἐνεθυμήθην, καὶ ἀκτῖνα,
 καὶ φῶς. Ἄλλὰ κἀνατῶθα θεός, πρῶτον μὲν, μὴ σύν-
 θεσίς τις ἐπινοῆται τῆς ἀτυνθέτου φύσεως. ὡσπερ
 ἡλίου καὶ τῶν ἐν ἡλίῳ· δεύτερον δὲ, μὴ τὸν Πατέρα
 μὲν οὐσιώσωμεν, τἄλλα δὲ μὴ ὑποστήσωμεν, ἀλλὰ
 δυνάμεις Θεοῦ ποιήσωμεν ἐνουπαρχούσας, οὐχ ὑφ-
 εστώσας. Οὕτε γὰρ ἀκτῖς, οὕτε φῶς, ἄλλος ἥλιος,
 ἀλλ' ἡλιακαὶ τινες ἀπόβόητοι, καὶ ποιότητες οὐσιώδεις.
 Καὶ ἕνα τὸ εἶναι, καὶ τὸ μὴ εἶναι, τῷ Θεῷ (89) δῶ-
 μεν ἐν τοῦτοις, ὅσον ἐκ τοῦ ὑποδείγματος, ὃ καὶ
 τῶν εἰρημένων (90) ἀποπώτερον. Ἦκουσα δὲ τινος
 καὶ τοιοῦτον ὑπογράφοντος λόγον· Μαρμαρυγῆν τινὰ
 ἡλιακὴν τοίχῳ περιστραπτουσαν, καὶ περιτρέμου-
 σαν ἐξ ὑδάτων κινήσεως, ἣν ἡ ἀκτῖς ὑπολαβοῦσα διὰ
 τοῦ ἐν μέσῳ ἀέρος, εἶτα σχεθεῖσα (91) τῷ ἀντιτύ-
 πῳ (92), παλμὸς ἐγένετο καὶ (93) παράδοξος. Ἄτ-
 τει (94) γὰρ πολλαῖς καὶ πυκναῖς ταῖς κινήσεσιν,
 οὐχ ἐν οὔσα μᾶλλον, ἢ πολλὰ, οὐδὲ πολλὰ μᾶλλον,
 ἢ ἐν, τῷ τάχει τῆς συνόδου καὶ τῆς διαστάσεως, πρὶν
 ὄψει κρατηθῆναι, διαδιδράσκουσα.

magis unum sit, quam multa, nec rursus magis
 sim, et dissociatur, ut prius quam oculis uenatur,

AG. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο (95) θέσθαι δυνατὸν ἐμοί,
 δι' ἐν μὲν, ὅτι τὴν μὲν τὸ κινήσαν (96) καὶ πάνυ δῆ-

A Paris enim impietatis est, vel Sabellii more perso-
 nas connectere, vel Ariti instar naturas distinguere ac
 separare.

XXXI. Eumvero cum mentis curiositate multum
 diuque mecum considerassem, atque orationem un-
 deunque explorassem, rei tanta imaginem quam-
 dam exquirens, cui tandem rerum inferarum divina
 illa natura comparanda sit, reperire non potui.
 Quamvis enim exiguam aliquam similitudinem in-
 venerim, maior tamen me pars fugit, humiique me
 cum meo exemplo relinquit. Oculum quemdam, et
 fontem, et fluvium mihi proposui, quemadmodum
 alii quoque, ut viderem, num Pater cum: oculto, Fi-
 lius cum fonte, Spiritus cum fluvio proportione qua-
 dam conveniret. Haec enim, nec tempore distin-
 guuntur, nec ob continuitatem a se invicem abrum-
 puntur: ac tribus insuper proprietatibus quodam-
 modo seindi videntur. Sed subit me timor, primum
 ne fluxio quaedam divinitatis stabilitatis expers ad-
 mittatur. Deinde ne per hanc similitudinem unum
 numero introducatur. Oculus enim, et fons, et flu-
 vius unum sunt numero, varie efformata.

XXXII. Solem rursus, et radium, et lucem 577
 cogitavi. Verum hic quoque metuendum est; pri-
 mum, ne incompositae naturae compositio quaedam
 exeogitetur, quemadmodum solis, et eorum, quae
 soli insunt; deinde, ne Patri quidem essentiam tri-
 buamus, reliquos autem subsistere negemus, sed
 facultates quasdam Dei constituamus, quae ipsi qui-
 dem insint, non autem per se subsistant. Neque
 enim radius, aut lux, alii soles sunt, sed solis velut
 rivi quidam, et substantiales qualitates. Ac praeter-
 ea, ne simul, et esse, et non esse, Deo in his de-
 aus (quantum ex hoc exemplo colligi potest), id
 quod superioribus etiam absurdus fuerit. Quin etiam
 aliquem audivi huiusmodi similitudinem adumbran-
 tem. Fingebat splendorem quemdam solarem pa-
 rietis affulgentem, atque ex aquarum motu tremi-
 scentem, quem, cum radius per intermedium acrem
 susceperit, postea solido ac renitente corpore repres-
 sus, mirabilis quaedam subsultatio existit. Multis
 enim crebrisque agitationibus subsilit, ita ut non
 multa, quam unum; ac tanta celeritate coit vicis-
 fuga se proripiat.

D XXXIII. Sed ne hoc quidem ipse constituere pos-
 sui: primum quoniam, quid splendori illi motum

(78) Τὸ μὲν... τὸ δέ. Tres Colb., τῷ μὲν... τῷ
 δέ.
 (79) Πρὸς ἑμαυτόν. Deest in Reg. a.
 (80) Χρῆ τῶν κάτω. Sic tres Regg. et tres Colb.
 In ed. deest τῶν.
 (81) Φεύγει με τὸ πλεόν, ἀφέν κάτω. Plerique
 colib., φεύγει τὸ πλεόν ἀφέν με κάτω.
 (82) Καὶ ἄλλοι. Deest καὶ in Or. 1.
 (83) Τῷ δέ. Duo Regg. et Coisl. 1, τῇ δέ
 (84) Ἐχη. Regg. a, b, ἔχει.
 (85) Κἄν δοκεῖ. Reg. a, κἄν δοκῇ. Tres Colb.,
 Bas., Bill. et Leuvenk., καὶ δοκεῖ.
 (86) Ὀφθαλμὸς. « Hoc luo, » inquit Bill. ex
 Elia, « significat principium fontis, e quo, tanquam
 ab oculo lux, promanet e terra proueniens. »

(87) Πάλιν. Tres Regg. et Comb. ἢ πάλιν.
 (88) Ἡλιον. Sic eodd. Prave in ed., ἥλιος.
 (89) Τῷ Θεῷ. Duo Coisl. addunt, μόνῳ, et Reg.
 a, μόνῳ τῷ Πατρὶ.
 (90) Εἰρημένων. Duo Coisl., προσεσημένων
 (91) Σχεθεῖσα. Elias, χεθεῖσα, « diffusa. »
 (92) Ἀντιτύπῳ. Coisl. 1, ἀντιτοίχῳ, « pariete. »
 (93) Ἐγένετο καὶ. Comb., ἐγένετό τις. Sic etiam
 legit Bill.
 (94) Ἄττει. Sic duo Coisl., Par., Comb., etc. In
 ed., ἄπτει.
 (95) Τοῦτο. Tres Colb., τούτῳ,
 (96) Τὸ κινήσαν. « Qui hunc splendorem moveat
 (nempe ventus), notum est. »

afferat, admodum perspicuum est : at Deo nihil antiquius est, quod ipsi motum dederit. Ipse quippe omnium causa est, nec antiquiorem causam habet. Deinde quod hic earundem rerum suspicio occurrit, nimirum compositionis, diffusionis, incertaque et instabilis naturæ, quarum nihil de divinitate cogitandum est. In summa nihil est in quo mens mea gradum ligere queat, dum, quod imaginor, in exemplis considero; ni forte quispiam ea animi æquitate sit, ut cum unum aliquid ex proposita imagine acceperit, reliqua proficiat. Postremo itaque hoc mihi consultissimum visum est, ut, missis factis imaginibus illis, atque umbris, ut fallacibus, plurimumque a veritate remotis, piam ipse cogitationem, fidemque mordacius retineam, atque in paucis verbis insistens, duceque Spiritu sancto utens, quemque hic splendorem accepi, hunc ad extremum usque, tanquam fidum socium et congerronem custodiens, ævum hoc trajiciam, aliosque pro viribus adducam, ut Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adorent, unam divinitatem ac potentiam; quoniam ipsi omnis gloria, honor, imperium in sæcula sæculorum. Amen.

(97) *Κοινωνία*. Sic codd. Mendose in ed., *κοινωνία*.

(98) *Διατέμνοντα*. Deest in tribus Colb.

λον· Θεοῦ δὲ οὐδὲν πρεσβύτερον, ἐν ᾧ τὸ τοῦτου κεννηχός· αὐτὸς μὲν γὰρ πάντων αἰτία, αἰτίαν δὲ πρεσβυτέραν οὐκ ἔχει. Δεύτερον δὲ, ὅτι κἀνταῦθα τῶν αὐτῶν ὑπόνοια, συνθέσεως, χύσεως, ἀστάτου καὶ οὐ παγίας φύσεως, ὧν οὐδὲν ἐννοητέον περὶ Θεότητος. Καὶ ὅλος οὐδὲν ἐστὶν ὃ μοι τῆν διάνοιαν ἴστησιν ἐπὶ τῶν ὑποδειγμάτων θεωροῦντι τὸ φανταζόμενον· πλὴν εἴ τις ἐν τῇ λαθῶν τῆς εἰκόνης, ὑπὲρ ἕγνωμοσύνης, τὰ λοιπὰ ῥύψιεν. Τέλος οὖν ἐδοξέ μοι κράτιστον εἶναι, τὰς μὲν εἰκόνας χαίρειν ἔασαι, καὶ σκιάς, ὡς ἀπατηλὰς, καὶ τῆς ἀληθείας πλεῖστον ἀποδεύσας, αὐτὸν δὲ τῆς εὐσεβεστέρως ἐννοίας ἐχόμενον, ἐπὶ ὀλίγων ῥημάτων ἰστάμενον, ὁδηγῶ τῷ Πνεύματι χρώμενον, ἦν ἐντεῦθεν ἑλλαμψὶν ἐδεξάμην, ταύτην εἰς τέλος διαφυλάσσοντα, ὡς γνησίαν κοινωνίαν (97) καὶ συνόμιλον, τὸν αἰῶνα τοῦτον διαπορεύεσθαι διατέμνοντα (98), καὶ τοὺς ἄλλους πεφθειν εἰς δύναμιν, προσκυνεῖν Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τὴν μίαν Θεότητά τε καὶ δύναμιν (99)· ὅτι αὐτῷ πάντα δόξα, τιμὴ, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(99) *Kal dynamin*. Reg. a, καὶ βασιλείαν, καὶ δύναμιν, et regnum, et potentiam.

578 MONITUM IN ORATIONEM XXXII.

I. Theologicis orationibus egregiam, « De moderatione in disputationibus servanda, » subjungimus orationem. Hæc siquidem ad theologicas, et argumento, et tempore proxime accedit. Dudum enim, ut jam sæpe in præcedentibus monitis vidimus, hæreticorum furor varios ac ingentes Constantinopoli tumultus excitavit. Sacra et pretiosa Christi tunica undequaque sacrilegis impiorum manibus dilacerabatur; atque adeo tristis et calamitosa erat his temporibus Ecclesiæ facies, ut confusa omnia et perturbata viderentur. Cum igitur Gregorius in theologicis orationibus dilucide ac invictissime Trinitatis doctrinam propugnasset, ac sæpe sæpius totis viribus linguarum pruritus penitus compescere tentasset, nunc demum de moderatione, quæ in disputationibus servanda est, tractare aggreditur. Ac primo quidem tumultum et dissensionum originem ducit ab animorum petulantia, et a temeritate, quam « inscitia filiam » nominat (n. 3). Ex his enim fontibus dimanat quidquid tum in doctrina, tum in disputationibus vitiosum est. Idcirco ex rerum creaturarum ordine, pastores simul et gregem ad justitiæ ordinisque leges amanter invitat; atque ex elegantis corporis cum membris similitudine, ostendit diversos esse in Ecclesia ordinis gradus, et diversa membrorum officia. « Alii, inquit (n. 11), dominantur et præsent, alii parent ac reguntur; et quemadmodum inter eos qui subsunt permagnum reperitur discrimen, ita etiam inter perfectos non parva differentia est. » Quod quidem probat ex Apostolo, qui ait ¹²: « Quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, » etc.

II. Deinde silentii donum eo magis extollit, quod nos ab ampliori et graviore periculo retrahat. Arduum quippe est ac perdifficile, non solum res divinas mente consequi, et verbis explicare, verum etiam purgatas aures nancisci. Non inde tamen ad omne disputationis genus aditum ocludendum putat; sed jubet a pertinaci contentione abstinere, ac præter legem et ordinem docere omnino vetat. Quemadmodum enim nimia in divinis rebus tarditas, ita nimia etiam festinatio eodem periculo laborat. Bona quidem spiritualia, quæ tum in veteri, tum in nova lege reconduntur, sunt omnibus hominibus communia. Ex his unusquisque pro modulo haurire debet; sed maxime cavendum, ne quis animi elatione novitatem affectans, et ad cælum ascendere cupiens, præceptis in abyssum corruat. « Melior est » enim « pauper ambulans in simplicitate sua, » quam fatuus labiisque perversus, qui contentionibus et argumentis inepte atque imperite confidit ¹³. Nam si quis linguam freno coercere non potest, ipsi certe furero ac insanire continget. Hinc omnes, et prælatos et subditos, ad humilitatis virtutem cohortatur, eosque stimulat, ut, in omni-

¹² I Cor. xii, 28. ¹³ Prov. xix, 1.

bus de doctrina disputationibus, Christi veri pastoris mansuetudinem ac benignitatem imitentur; et sicut «in domo Patris mansiones multae sunt¹⁾» ita unusquisque 579 per viam sibi propriam ac peculiarem gradiatur. Alia plura erudite pertractat, quae utinam omnium animis et cordibus essent inscripta, ac praecipue eorum, qui «philosophiae artificia et apparatus, velut Aegyptiacas plagas,» ut ait Theologus (n. 23), «in Ecclesiam inferunt.» Tunc namque contentiones, schismata et haereses procul facerent, ac pura veritas puris mentibus ab omnibus tractaretur.

III. Inconcessum videri debet, hanc orationem Constantinopoli, in frequenti hominum coetu habitam fuisse. Hac in re consentiunt eruditi. Verum non ita perspicuum est, utrum anno 380 aut sequenti; utrumne etiam in Anastasia, in qua primum conciones habuit Gregorius, aut in majori Constantinopolitanae urbis ecclesia, post redditas Catholicis ecclesias, ut conjectant nonnulli, pronuntiata fuerit. Hanc ultimam sententiam, ut verisimiliorem, secuti sunt Hermant (1) et Tillemontius (2). Idcirco orationem istam ad annum 381 referendam arbitrantur. Elias vero aliter sensisse videtur. Nam de hac oratione loquens, ait: «Haeretici ecclesias omnes Constantinopoli occupatas tenebant, ubi Gregorius hanc orationem pronuntiasset tradunt.» Hinc si rem aequa lance pendere volumus, Eliae opinioni ultro accedendum fatebimur. Id enim suadent haec istius orationis verba (n. 1): «Exiguus et pauper sum pastor, pastoribusque aliis, ut parce dicam, nondum gratus et acceptus; quod, recte iudicio, an animi malevolentia fiat, nescio.» Quae profecto non dixisset Gregorius, si, expulsis haereticis, ecclesiae iam a Theodosio Magno traditae Catholicis fuissent. Magnum argumentum est hac in re Theologi silentium. Praeterea idem prorsus in ista oratione, ac in theologica prima scopus declaratur. Gregorius enim utrobique ostendit, nec cuiusvis hominis, nec cuiusvis temporis esse de Deo disputare; sed qua moderatione id faciendum sit, in hac praecipue, tum suo ipsius, tum aliorum exemplo ac ratione demonstrat. Unde nobis verisimilius videtur hanc orationem, unam esse ex iis, quas in praecedenti monito «inter theologicas, dictas et interjectas» (3) nominamus; ac proinde Constantinopoli, in Anastasia, circa medium annum 380 habitam fuisse putamus.

¹⁾ Joan. xiv, 2.

(1) T. IX, art. 66, p. 461.

(2) T. II, l. ix, c. 12, p. 209.

(3) Monit. ad theol. or., n. 5.

ΛΟΓΟΣ ΑΒ΄.

ORATIO XXXII^a

Περὶ τῆς (4) ἐν διαλέξει ἐπιταξίας, καὶ ἔτι οὐκ ἀπαιτῶν ἀνθρώπων, ὅστε πάντες κυροῦν τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.

De moderatione in disputationibus servanda, et quod non sit cuiusvis hominis, nec cuiusvis temporis de Deo disputare.

Α'. Ἐπειδὴ συνελθύθατε προθύμως, καὶ πολυάνθρωπος ἡ πανήγυρις (5), καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα καιρὸς ἐργασίας (6), φέρετε τι δῶμεν ὑμῖν ἐμπόρευμα, εἰ καὶ μὴ τῆς προθυμίας ἄξιον τῆς κοινῆς, ἀλλὰ γὰρ τῆς δυνάμεως τῆς ἡμετέρας μὴ ἐνδοξέστερον. Ἡ μὲν γὰρ ἀπαιτεῖ τὰ μέγιστα, ἡ δὲ εἰσφέρει τὰ μέτρια· καὶ κρείττον τὸ κατὰ δύναμιν εἰσνεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἐλλείπειν (7). Οὐ γὰρ ὁ μὴ δυναθεὶς τὰ τοιαῦτα ὑπεύθυνος, ἀλλ' ὁ μὴ βουληθεὶς ὑπάκιος, καὶ πάντες θεοὺς ὁμοίως, καὶ πάντες ἀνθρωπίνους πράγματα. Εἰμὶ μὲν ποιμὴν ὀλίγος καὶ πέννης, καὶ οὕτω τοῖς ἄλλοις ἀρέσκων ποιέμεν· οὕτω γὰρ εἶπεν μέτριον, εἴτε τὴν εὐδοκίαν (8) καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἴτε διὰ μισοφροσύνην καὶ ἔριν, οὐκ οἶδα τοῦτο· Ὁ Θεὸς οἶδε,

I. Quoniam prompto animo convenistis, ac dies hic festus maxima hominum frequentia celebratur, ob idque potissimum negotiandi occasio se offert, age, merces quasdam vobis offeramus, si minus communi huic vestrae animorum alacritati 580 pares, viribus certe nostris haudquaquam inferiores. Illa enim majora postulat, haec autem medioerita solum praestant atque afferunt. Porro satius est, id, quod per facultates licet, afferre, quam officio prois deesse. Non enim qui hujusmodi res non potuit, in iudicium vocandus est; sed, qui noluit, in culpa haeret, sive de divinis, sive de humanis loquamur. Atque ipse B quidem exiguus et pauper sum pastor, pastoribusque aliis, ut parce dicam, nondum gratus atque ac-

^a Alias XXVI. Quae autem 32 erat, nunc 42. — Habita anno 380.

(4) Περὶ τῆς, etc. Or. 2 aliique nonnulli codices habent tantum: Περὶ τῆς ἐπιταξίας ἐν ταῖς διαλέξεισιν· «De moderatione in disputationibus.» In quibusdam: Περὶ Θεότητος, «De divinitate.»

(5) Ἡ πανήγυρις. «Dies festus.» Haec oratio pronuntiata est in festo quopiam martyrum. Sed, quinam fuerint isti martyres, ignoratur. Eos enim nullibi in toto istius orationis decursu nominat Theologus.

(6) Καιρὸς ἐργασίας. «Negotiandi tempus. Mos est,» inquit Elias, «apud homines, in celebratibus ac mercatibus publicis, quaedam inter se mercedi-

monia contrahere, de quibus aliquid ipsis lucrum accedit.»

(7) Ἐλλείπειν. In nonnullis, ἐλλείπειν, «quam prorsus deficere.»

(8) Εἴτε τὴν εὐδοκίαν, etc. Or. 1, εἴτε δι' εὐδοκίαν. Aptior Combefisio videtur vox εὐδοκίαν, «ob celebritatem.» Ego vero crediderim, Gregorium alludere ad haec verba Apostoli, Philipp. 1, 15: Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνου καὶ ἔριν· τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν· «Quidam quidem et propter invidiam et contentionem; quidam autem propter bonam voluntatem,» etc. Unde haec verba, εἴτε τὴν εὐδοκίαν καὶ ὀρθὸν λόγον, sic reddenda censemus: «sive propter bonam voluntatem rectamque doctrinam.»

ceptus; quod recte iudicio ac ratione, an animi malevolentia et contentionis studio fiat, nescio: *Deus scit* ¹⁵, inquit Apostolus, idque revelationis dies perspicue declarabit, ignisque ille postremus ¹⁶, quo nostra omnia expendentur, aut purgabuntur. Enitar tamen, quantum potero, daboque operam, ne gratiam divinitus acceptam premam atque occultem, ac lucernam sub modio ponam ¹⁷, talentumque in terra defodiam ¹⁸ (hæc enim a vobis sæpe audivi, cum mihi cessationem atque desidiam probro verteretis, ac silentium nostrum graviter et iniurioso animo ferretis), verum ut veritatis doctrina vos erudiam ac per Spiritum concordem reddam.

II. Unde igitur vos instruere incipiam, fratres mei? Aut qua oratione athletas, quorum est præsens hæc celebritas, ornabo? Quid primum dicam, aut quid maximum? Quid animabus vestris maxime profuturum? Aut quid huic temporis commodissimum? Id vero hæc demum ratione perspicemus. Quidnam in nostra doctrina præstantissimum est? Pax. Addam etiam utilissimum. Contra, quid turpissimum ac perniciosissimum? Discordia. Quoniam autem hanc questionem proposui, eique respondi, quod secundum est, insuper seiscitabor. Quidnam præcipue illam sustulit, et hanc invexit? Ut, quemadmodum in corporum morbis, causis prius circumcisis, ac turbulentarum animi permotionum fontibus obstructis aut exsiccatis, ita demum profluentes hinc rivulos effectusque simul amputemus. Neque enim fieri potest, ut, principiis non recte consideratis, quidquam de fine præclare cognoscamus. Vultis igitur vos ipsi utriusque rei causam proferre ac declarare? An mihi potius, medici munere fungenti, eam indicandam et corrigendam relinquitis? Ego enim, et **581** dicere paratus sum, si ita voluntas vestra ferat, et dicentes audire parator. Sed nihil dubito, quin dicendi munus mihi concedatis; quem non omnino imperitum et contemnendum morborum huiusmodi medicum, aut in curandis animis ignarum fortasse existimatis: sive id recte, sive secus arbitremini. Nec vero mirum vobis videatur, si novam, et ab animorum vestrorum sensibus alienam orationem aitalero. Quanquam enim ab exspectatione ut quidem ipse affirmo, ac vos assentiimini, si ad quod objicio, vobis usu veniat, nimirum ut præ extremum usque audire sustineritis, ac non ipsum, et opinione vestra, non tamen a veritate discrepabit,

III. Ingenia magna et ferventia tumultus istos, in quibus versamur, excitarunt, non illa quidem simpliciter magna et ferventia (nec enim ii sumus, qui animorum acrimoniam in vitio ponamus, sine qua nemo magnum aliquod pietatis aut cuiusquam alius

¹⁵ II Cor. xii, 2. ¹⁶ I Cor. iii, 15. ¹⁷ Matth. v, 15. ¹⁸ Matth. xxv, 18.

(9) *Τὴν σιωπὴν*. Coisl. 4, et Comb., τῆ σιωπῆ.

(10) *Ἰμάς*. Sic duo Regg. et Or. 1. In ed., ἱμάς.

(11) *Ἀθλητάς*. « Martyres, » quorum dies festas celebrabatur magna populo concursa.

(12) *Εἶπω*. Or. 4, εἰπὼν.

(13) *Ἰμετέρις*. Or. 4, ἱμετέραις.

(14) *Τὶ τοῦ ἡμετέρου*, etc. « Quid in Christiana professione pulcherrimum? Pax. »

(15) *Διχόνοια*. Bill., « Voluntatum disjunctio. »

(16) *Ἰ*. Dest in duobus Regg. et Or. 4.

(17) *Αἰτίαν*. « Utriusque rei causam, » id est, « pacis ablatæ, et discordie inductæ. » Nam Gregorius hic utramque querit. Billus: « contentionis iustitiae causam. »

(17) *Οὐδ'*. Or. 1, οὐδέ. In quibusdam, οὔτε.

(18) *Ἄν*. Reg. b, ἐάν.

(19) *Αἰτίον*. Duo Regg. et Or. 4, τὸ αἴτιον, « huius perturbationis causa. »

αφῆσιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, καὶ δηλώσει σαφῶς ἢ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ὃ πάντα κρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. Πειράσομαι δ' ὅμως εἰς δύναμιν μὴ κατακρύπτειν τὸ χάρισμα, μηδ' ὑπὸ τὸν μόδιον τιθέναι τὴν λύχνον, μηδὲ καταχωννύειν τὸ τάλαντον (ἃ πολλὰκις ἤκουσα παρ' ὑμῶν τὴν ἀρχίαν ὀνειδιζόντων, καὶ δυσχεραίνοντων τὴν σιωπὴν [9]), ἀλλὰ λόγοις ἀληθείας ἐκπαιδεύειν καὶ συναρμόζειν τῷ Πνεύματι.

B. Πρόθενοῦν ἄρξομαι καταρτίζειν ὑμᾶς (10), ἀδελφοί; Καὶ τίσι λόγοις τιμήσω τοὺς ἀθλητάς (11), ὧν ἢ παρούσα πανήγυρις; Τί πρῶτον εἶπω (12), ἢ τί μέγιστον; Τί μάλιστα συμφέρον ταῖς ὑμετέροις (13) ψυχαῖς; ἢ τί τῷ παρόντι καιρῷ χρησιμώτατον; Γνωσῆμεν δ' ἂν οὕτω. Τί τοῦ ἡμετέρου (14) λόγου τὸ κάλλιστον; ἢ εἰρήνη· προσθήσω δ', ὅτι καὶ τὸ λυσιτελέστατον. Τί δαὶ τὸ αἰσχιστον καὶ τὸ βλαβερώτατον; ἢ διχόνοια (15). Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἠρώτησα, καὶ ἀπεκρινάμην, προσερήσομαι καὶ τὸ δεύτερον. Τί τὸ μάλιστα λύσαν ἐκείνην; Καὶ τί τὸ ταύτην εἰσαγαγόν; ἢ, ὡς περ ἐν τοῖς νοσήμασι, τὰ αἴτια περιόψαντες, καὶ τὰς πηγὰς τῶν παθῶν ἐμφράξαντες, ἢ ἀποξηράναντες, οὕτω καὶ τὰ ἐκείθεν ῥεύματα καὶ ἀποτελέσματα συνεκκόψωμεν. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε γυνῶναι τι (16) περὶ τῆς τελευταῖας καλῶς, μὴ περὶ τῆς ἀρχῆς ὀρθῶς σκεψαμένους. Βούλεσθε οὖν ὑμεῖς τὴν αἰτίαν (17) εἰπεῖν καὶ γνωρίσαι; ἢ ἐμοὶ τῷ θεραπευτῇ παραχωρεῖτε, καὶ δηλώσω ταύτην, καὶ διορθώσασθαι; Καὶ γὰρ εἰπεῖν βουλομένων ἔτοιμος, καὶ ἀκούειν λεγόντων ἔτοιμότερος. Παραχωρεῖτε μὲν, εἰ οἶδ' ὅτι· καὶ γὰρ οὐ φαύλους ἰατροὺς ἡμᾶς τῶν τοιοῦτων ἔσως ὑπολαχμαθάνετε, οὐδ' (17) ἀμαθεῖς θεραπείας ψυχῶν· εἴτε οὖν φαύλους, εἴτε ὀρθῶς τοῦτο ὑπολαχμαθάνοντες. Μὴ θαυμάσητε δὲ, εἰ παράδοξον ἐρῶ λόγον· καὶ γὰρ ἔστι παράδοξος μὲν, ἀληθὴς δὲ, ὡς ἐγωγεῖ φημι, καὶ ὑμεῖς συμφήσατε, ἂν (18) διὰ τέλους μαθεῖν ἀναμείνητε, ἀλλὰ μὴ, ὅ ἐγκαλῶ, πάθητε, καὶ προσεξαναστήτε τοῦ λόγου διὰ θερμότητα

et opinione vestra, non tamen a veritate discrepabit, extremum usque audire sustineritis, ac non ipsum,

D Γ'. Φύσεις θερμαὶ καὶ μεγάλαι, τῆς παραχῆς ταύτης αἴτιον (19)· οὐτιγὲ ἀπλῶς διάπυροι καὶ μεγάλαι (μήπω γὰρ καταγινώσκωμεν τῆς θερμότητος, ἥς διχα μέγα τι κατορθωθῆναι πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμφήχανον), ἀλλὰ γενναῖαι σὺν ἀλογίᾳ, καὶ

ἀμαθία, καὶ τῷ ταύτης ἐκγόνῳ κακῷ, θράσσει· θράσ- A
σος γάρ (20) ἀμαθίας ἔκγονον. Αἱ μὲν γὰρ ἀσθενεῖς,
καὶ πρὸς ἀρετὴν καὶ πρὸς κακίαν ὁμοίως νοθεῖς, (21)
καὶ δυσκίνητοι, καὶ οὐδ' ἐτέρως μέγα νεύουσαι, ὅσα
τὰ τῶν ναρκώντων κινήματα. Αἱ γενναῖαι δὲ, λόγου
μὲν αὐτὰς παιδαγωγούοντες καὶ διευθύνοντες, μέγα
τὴν χρεῖμα πρὸς ἀρετὴν· ἐπιλειπούσης δὲ ἐπιστήμης
καὶ λόγου, τὸ ἔσον εἰς κακίαν εὐρίσκονται. Ἐπεὶ καὶ
ἵππον θυμοειδῆ μὲν εἶναι χρὴ καὶ γενναῖον, τὸν ἐσό-
μενον νικηφόρον, εἴτε πολεμιστήριον (22), εἴτε ἀμιλ-
λητήριον· εἴη δ' ἂν ὁ αὐτὸς οὐδὲν (23) ἀγαθοῦ, μὴ
χαλινῷ παιδευθεὶς, καὶ γυμνασίᾳ φιλοπονῶντέρᾳ μα-
θῶν ἡμερότητα.

neesse est, qui quidem, sive in bellis atque acie, sive in ludicro cursu et certamine victor sit disces-
surus: at idem tamen nullum unquam egregium suū usum præbuerit, nisi freno eruditus, et accu-
ratori exercitatione domitus et cicuratus fuerit.

Δ'. Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὃ διέσπασε B
μέλη, διέστρεψεν ἀδελφοὺς, πόλεις ἐτάραξε, δῆμους
ἐξέμηνεν. ὤπλισεν ἔθνη, βασιλεῖς ἐπανάστρεψεν, λερεῖς
λαῶν καὶ ἀλλήλους, λαὸν ἑαυτῷ καὶ ἑρᾶσει, γονεῖς
τέκνοις, τέκνα γονεῦσιν, ἀνδρας γυναίξιν, γυναίκας
ἀνδράσι. Πάντα τὰ τῆς εὐνοίας ὀνόματα, δοῦλους καὶ
δεσπότας ἀλλήλους (24), ἀλλήλους διδασκάλους καὶ
μαθητάς, προσβύτας καὶ νέους, καὶ τὸν τῆς αἰδοῦς
ἀτιμάσαν νόμον, τοῦ μεγίστου πρὸς ἀρετὴν βοηθή-
ματος, τὸν τῆς ἀυθαδείας εἰσήνεγκεν· καὶ γεγόνα-
μεν οὐ φυλὴ, καὶ φυλὴ καθ' ἑαυτήν, ὃ πάλαι ὁ Ἰσραὴλ
ὠνειδίετο· οὐδὲ Ἰσραὴλ καὶ Ἰουδας, τὰ δύο καὶ ἐνὸς
ἔθνους καὶ μικροῦ τούτου τμήματα, κατ' οἴκους δὲ
καὶ συζυγίας τὰς ἀναγκαίας, καὶ οἷον πρὸς ἑαυτὸν
ἕκαστος, ἐμερίσθημεν, ἡ οἰκουμένη πᾶσα, καὶ γένος C
ἅπαν ἀνθρώπων, ὅσον ὁ θεὸς λόγος ἐπέδραμεν· καὶ
γένονεν ἀναρχία, ἡ πολυαρχία, καὶ διεσκορπίσθη τὰ
ὄσα ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην· καὶ ἐχρῆν (25), ἐπειδὴ
τῶν εκτὸς ἐχθρῶν ἐκρατήσαμεν (26), ὅτι ἀλλήλων
ἡμᾶς καταλυθῆναι, καὶ καθάπερ τοὺς μαινομένους,
τῶν ἰδίων σαρκῶν ἀποπομένους, μηδὲ αἰσθάνεσθαι,
ἀλλὰ καὶ (27) χαίρειν τῷ κακῷ πλεόν, ἢ εἰρηνεύοντες
ἕτεροι, καὶ κέρδος ποιεῖσθαι τὴν συμφορᾶν, καὶ
ἠγαῖσθαι λατρείαν εἰσφέρειν τῷ Θεῷ (28) τὴν κατὰ-
λυσιν, καὶ διαίρεσθαι, καὶ ἐμπροσθῆναι, οὐ τὴν
ἐπαινετὴν διαίρεσιν, ἀλλὰ τὴν ψεκτὴν, οὐδὲ τὸν κα-
θάρσιον ἐμπροσθῆναι, ἀλλὰ τὸν ὀλέθριον. Οὐ γὰρ ὁ το-
μὸς διαίρει λόγος, ἡ Χριστοῦ μάχαιρα, τοὺς πισ-
τεύοντας ἀπὸ τῶν ἀπίστων, οὐδὲ πῦρ βάλλεται, καὶ
ἀνάπτεται, ἢ δαπανῶσα τὴν ὕλην καὶ ἐσθίουσα D
πίστις, καὶ ἡ ζέσις (29) τοῦ Ἰνεύματος· ἀλλ' ἐναν-
τίως ἢ πρότερον, δαπανώμεθα καὶ τεμνόμεθα.

et exitiali. Non enim acutus ille sermo¹⁹, hoc est, Christi gladius, pios ab impiis dividit, nec ignis jaeitur et accenditur²², hoc est, fides, et Spiritus fervor, id quod terrenum est absumentis ac devorans: sed contrario plane, ac prius, modo, scindimur et consumimur.

¹⁹ Psal. cxi, 7. ²⁰ Joan. xvi, 2. ²¹ Hebr. iv, 12. ²² Luc. xii, 49.

(20) *Θράσος γάρ*. Or. I, *θράσος δέ*.

(21) *Ὅμοιος νοθεῖς*. In quibusdam, ὁμοίως εἰσε-
νοθεῖς.

(22) *Πολεμιστήριον*. Or. I, *πολεμητήριον*.

(23) *Οὐδέν*. Reg. b, Or. 1 et Comb., μηδέν. In
aliis, μηδενός.

(24) *Ἀ.τ.ἡ.λοῦς*. Duo Regg. et Or. 1, ἀλλήλους.
Mox iterum, ἀλλήλους, pro ἀλλήλους.

virtutis munus exsequi potest); sed quæ cum ge-
nerositate imprudentiam, et inscitiam, et, qui ma-
lus ipsius iectus est, temeritatem conjunctam ha-
beant; siquidem insectia fetus, est temeritas. Infirmi enim et imbecilles animi, tam ad virtutem, quam
ad vitium segnes et tardi sunt, neque in alterutram partem magnopere inclinantur: non secus scilicet
atque hominum torpore laborantium inaccessus. At
fortes et generosi, quemadmodum si ratione guber-
nentur et coercerantur, magnum ad virtutem pon-
dus afferunt; ita, si a scientia et ratione deserantur,
non minus momenti ad vitium habituri sunt.

Sic nimirum equum aeris esse ac generosæ nature
sui usum præbuerit, nisi freno eruditus, et accu-
ratori exercitatione domitus et cicuratus fuerit.

IV. Atque hoc, ut plurimum est, quod membra
laceravit et distraxit, fratres divulsit, urbes per-
turbavit, populos in furorem præcipientes egit, gentes
armavit, reges in mutuum exitium concitavit, sacer-
dotes cum plebe, et secum etiam ipsos, plebem
rursus non minus ipsam secum, quam cum sacer-
dotibus commisit, parentes cum liberis, liberos
cum parentibus, viros cum uxoribus, uxores cum
viris. Hoc omnia benevolentia nomina permiscuit,
atque confudit, 582 servos et dominos, discipulus
et præceptores, senes et juvenes: convulsaque et
proculcata pudoris lege, quo nullum majus adju-
mentum ad virtutem exegotari potest, contumacia
arrogantiaque legem induxit: factique sumus, non
jam tribus ac tribus separatim, quod olim Israeli
objectabatur; nec Israel et Juda, duo, inquam, illa
unius ejusque perangustæ gentis segmenta; verum
per domos et familias, et necessaria sodalitia, vel-
utque in se quisque, divisi sumus, universus orbis
terrarum, universum hominum genus, quod Dei
verbum fideique doctrina peragravit; multorumque
imperium in effrenem quamdam atque imperii ex-
pertem licentiam recidit, atque ossa nostra secus
infernum dissipata sunt¹⁹; quasi vero necessum es-
set, nos, exteris hostibus domitis, mutuo alios ab
aliis opprimi, et parentium ritu in proprias carnes
sævire, ac ne id quidem sentire, verum majorem
ex hoc malo, quam alii ex pace et concordia, volu-
ptatem capere, calamitatemque lucro ducere, atque
existimare per eversionem nostram obsequium Deo
prestari²⁰, ac dividi et incendi, non recta et lauda-
bili divisione, sed turpi et vituperanda, nec incen-
dio illo, quo animæ tabes expiantur, sed funesto
et exitiali. Non enim acutus ille sermo²¹, hoc est,

(25) *Ἐχρῆν*. Or. I, *χρῆν*.

(26) *Ἐκρατήσαμεν*. Or. I, *κεκρατήσαμεν*.

(27) *Ἀλλὰ καὶ*. Sic Or. I. *Ἄλλὰ* in ed.

(28) *Εἰσφέρειν τῷ Θεῷ*. Sic Or. I. In ed., *προσ-
φέρειν Θεῷ*.

(29) *Καὶ ἡ ζέσις*. Or. I, et Bill. ad marg. Edit.
Bas., καὶ ζέσις.

V. Hoc nimirum est, quod Ecclesiam, quae una A est, in multas partes discidit, atque disjunct, non in unum Paulum, aut Cepham, aut Apollo²², aut aliquem plantatorem, vel rigatorem, sed in multos Paulos, et Cephas, et Apollones, a quibus jam ipsi, non ab eximio illo et novo Christi nomine appellamur, et eorum esse dicimur. Atque utinam mihi hoc solum dicere liceret. Verum, et multos Christos (horreseo referens), pro uno produxit, genitum, creatum, a Maria incipientem, eo, unde in ortum prodiit, relabentem, hominem mentis expertem, revera existentem, et specie tenus adumbratum. Consimili modo multos quoque Spiritus, increatum, et creatum, et honore parem, et vim atque facultatem, et simplex ac nudum Spiritus nomen. At unum Deum Patrem **583** agnoscere oportebat principii expertem et ingentum, et unum Filium ex Patre genitum, et unum Spiritum ex Deo substantiam habentem, concedentem Patri ingenti proprietatem, Filio vero generationem; de caetero autem ejusdem omnino naturae, dignitatis, honoris, gloriae. Haec, inquam, agnoscere oportebat, haec confiteri, hic gradum figere, prolaxas autem nugas ac profanas verborum novitates ad otiosos homines amandare. Quid haec omnia excitavit? Animorum fervor, qui sine ratione ac scientia cohiberi nequit, fideique navigium gubernatore carens.

VI. Quod cum perspectum habeamus, fratres, de- nus operam, ut nec ad bonum pigri simus, sed Spi- ritu ferveamus, ne alioqui paulatim in mortem ob- dormiamus, aut, dormientibus nobis, prava zizania hostis superserat²³; pigritia enim somno conjuncta est; nec rursus cum temeritate et caeco nostri amo- re acres ac fervidi, ne alioqui in transversum abri- piamur, viaque regia excidamus; atque in horum alterum necessario incidamus, ut vel calcaribus pro- pter tarditatem opus habeamus, vel propter animo- rum fervorem in preceps ruamus. Quin potius, cum ex utroque, id, quod utile ac fructuosum est, colle- gerimus, hoc est, ex illa mansuetudinem, ex hoc au- tem zelum; quod in utroque noxium ac pernicio- sum est, fugiamus, illius nempe pigritiam, hujus vero temeritatem; ut nec ob defectum steriles et in- frugiferi simus, nec ob excessum periclitemur. Aequae enim inutiles sunt, iners ac supina segnitias, et imperitus fervor: illa ad bonum minime acce- dens, hic autem ulterius cadens, ac dextro dexte- rius aliquid efficiens. Atque id probe cognovit et exploratum habens divinus Salomon: *Ne declines,*

Ε'. Τοῦτό ἐστιν ὃ πολλὰ εἶναι μέρη τὴν μίαν Ἐκ- κλησίαν πεποίηκε, καὶ διέστησεν, οὐκ εἰς ἓνα Παῦ- λον, ἢ Κηφᾶν, ἢ Ἀπολλῶν, ἢ τὸν θεῖνα ποιηστήν (50)· πολλοὺς δὲ ἀνέδειξε Παύ- λους, καὶ Ἀπολλῶς, καὶ Κηφᾶς, ἀρ' ὄν ἀντὶ Χρι- στοῦ καλούμεθα, τὸ μέγα καὶ καινὸν (51) ὄνομα, καὶ ὄν εἶναι λεγόμεθα· καὶ εἶθε τσοσούτον εἶχον εἰ- πεῖν· ἀλλὰ καὶ πολλοὺς (ὃ φησὶ τὸ λέγων) Χριστοὺς ἀνθ' ἐνός, τὸν γεννόμενον, τὸν κτιζόμενον, καὶ τὸν ἀπὸ Μαρίας ἀρχόμενον, καὶ τὸν ἀναλύοντα ὅθεν εἰς τὸ εἶναι προήλθε, καὶ τὸν ἄνουν ἄνθρωπον, καὶ τὸν ὄντα, καὶ τὸν φαίνόμενον. Ὡς δὲ καὶ πολλὰ Πνεύ- ματα, τὸ ἄκτιστον (52), καὶ τὸ κτίσμα, καὶ τὸ ὁμό- τιμον, καὶ τὸ ἐνέργημα, καὶ τὸ ψιλὸν ὄνομα. Δέον ἓνα Θεὸν Πατέρα γενώσκειν, ἀναρχον, καὶ ἀγέννητον, καὶ Υἱὸν ἓνα γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ Πνεῦμα ἓν ἐκ Θεοῦ τὴν ὑπαρξίν ἔχον, παραχωροῦν Πατρὶ μὲν ἀγεννησίας, Υἱῷ δὲ γεννήσεως· τὰ δὲ ἄλλα συμφυῆς, καὶ σύνθρονον, καὶ ὁμόδοξον, καὶ ὁμότιμον· ταῦτα εἰδέναι, ταῦτα ὁμολογεῖν, μέχρι τούτων ἴστασθαι, τὴν δὲ πολλὴν φλυαρίαν, καὶ τὰς βεβήλους κενωφονίας τῶν λόγων, τοῖς σχολῆν ἀγου- σιν ἀποπέμπεσθαι (53). Τί τὸ ταῦτα πάντα κενη- κός; Θερμότης χωρὶς λόγου καὶ ἐπιστήμης ἀσχετος, καὶ πίστewς πλούς ἀκυβέρνητος.

Γ'. Τοῦτο οὖν εἰδότες, ἀδελφοί, μήτε νοθεῖς ὦμεν πρὸς τὸ καλὸν, ἀλλὰ τῷ Πνεύματι ζῶμεν, μήποτε ὑπνώσωμεν κατ' ὀλίγον εἰς θάνατον, ἢ, καθυψοῦσιν ἡμῖν, ἐπισπείρη τὰ πονηρὰ σπέρματα ὁ ἐχθρός· νο- θεῖα γὰρ ὑπνω (54) σύζυγος· μήτε διάπυροι σὺν ἀλογίᾳ καὶ φιλαυτίᾳ, ἵνα μὴ ἐκφερώμεθα, μηδὲ τῆς ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς ἔξω πίπτωμεν· ἐν γὰρ τὴν πταίον- τες πάντως, ἢ κέντρων δεόμενοι διὰ τὴν νοθεῖαν, ἢ κρημνιζόμενοι διὰ τὴν θερμότητα. Ἀμφοτέρων δὲ ὅσον χρήσιμον ἐστὶ λαβόντες, τῆς μὲν τὸ πρῶτον, τῆς δὲ τὸν ζῆλον· ἀμφοτέρων ὅσον ἐστὶ βλαβερόν διαφύ- γωμεν, τῆς μὲν τὸν ἦχον, τῆς δὲ τὸ θράσος· ἵνα μήτε τῷ ἠλλείποντι ὦμεν ἄκαρποι, μήτε τῷ περιτ- τεύοντι κινδυνεύωμεν. Ὁμοίως γὰρ ἀχρηστα, καὶ νοθρότης ἀπρακτος, καὶ θερμότης ἀπαίδευτος· ἢ μὲν οὐκ ἐγγίζουσα τῷ καλῷ, ἢ δὲ ὑπερπίπτουσα, καὶ τοῦ δεξιοῦ ποιουμένη τι δεξιώτερον. Ὅπερ καὶ ὁ θεὸς Σολομών καλῶς (55) ἐπιστάμενος, Μὴ ἐκκλι- νης, φησὶν, εἰς τὰ δεξιὰ, μηδ' εἰς τὰ ἀριστερά· μηδὲ διὰ τῶν ἐναντιῶν εἰς κακὸν ἴσον ἐμπέσης (56), τὴν ἀμαρτίαν. Καίτοιγε τὸ φύσει δεξιὸν ἐπαίων, ὁ Θεὸς γὰρ, φησὶ, τὰς ἐκ δεξιῶν οἶδεν ὁ Θεός·

²² I Cor. iii, 4. ²³ Matth. xiii, 25.

(50) Ποιηστήν. Reg. bm, Or. 1, aliique nonnul- li addunt, ἢ τὸν θεῖνα, « aut alium quemdam. »

(51) Καινόν. Sic plures optime notae codd. et ed. Regius tamen bm et Or. 1 habent, κοινόν. « commune; » sed ad marg. scribitur καινόν, « no- vum. » Hanc ultimam lectionem praefert Combefis- sius, utpote ab Isaia lxii, 2, expressam. Ea ratione ab Elia probata fuerat, ut a Billio adnotatur. Ipse tamen Billius, κοινόν, praetulit, et vertit: « commu- ni Christi nomine. »

(52) Ἄκτιστον, καὶ τὸ κτίσμα, καὶ τὸ ὁμότι- μον, καὶ τὸ ἐνέργημα. Sic Reg. bm et Or. 1. In ed., ἄκτιστον, καὶ τὸ ὁμότιμον, καὶ τὸ κτίσμα, καὶ τὸ ἐνέργημα.

(53) Ἀποπέμπεσθαι. Bas. et Comb., ἀποτίθε- σθαι.

(54) Ὑπνω. Coisl. 1 et Comb., ὑπνου.

(55) Καλῶς. Deest in Or. 1.

(56) Ἐμπέσης. Duo Regg., πέσης.

διεστειγμέναι δὲ εἰσιν αἱ ἐξ ἀριστερῶν. Πῶς οὖν ἄπαινεῖ τὸ δεξιὸν, καὶ ἀπάγει πάλιν τοῦ δεξιοῦ (37); Τούτου δηλαδὴ τοῦ φαινομένου δεξιοῦ, καὶ οὐκ ὄντος. Πρὸς δὲ βλέπων ἐτέρωθι, Μὴ γίνου δίκαιος πολὺν, φησὶ, μηδὲ σοφίζου περιστά. Τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ περὶ δικαιοσύνην, καὶ περὶ σοφίαν πάθος, θερμότης, περὶ πρᾶξιν καὶ λόγον, ἐξω τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς δι' ὑπερβολὴν (38) πίπτουσα. ἭΙ καὶ τὸ ἐνδόν καὶ τὸ ὑπερβάλλον ὁμοίως λυμαίνεται, ὡσπερ καὶ τῷ κανόνι πρόθεσις ἢ ὑφαίρεσις (39).

Par etenim justitiæ atque sapientiæ detrimentum affert acris, tam in 584 actione, quam in sermone, animi impetus, a bono nempe et a virtute propter excessum excidens. Hanc enim defectus et excessus peræque labefactant, non secus ac regulam additio aliqua aut subtractio.

Z'. Μηδὲ οὖν ἔστω πλέον ἢ καλῶς ἔχει σοφός, καὶ μηδὲ τοῦ νόμου νομιμώτερος, καὶ μηδὲ λαμπρότερος τοῦ φωτός (40), καὶ μηδὲ τοῦ κανόνος εὐθύτερος, καὶ μηδὲ τῆς ἐντολῆς ὑψηλότερος. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; Ἐάν εἰδῶμεν κόσμον (41), καὶ ἐπαυῶμεν φύσεως νόμον, καὶ ἐπώμεθα λόγον, καὶ μὴ ἀτιμάζωμεν εὐταξίαν. Ἐμβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω, καὶ ἐνοήσατε, πῶς συνέστη τὸ πᾶν, καὶ ὅθεν, καὶ τί πρὸ τῆς διακοσμήσεως ἦν, καὶ τί νῦν ὄνομα τῷ παντί. Τάξις τὰ πάντα διακοσμήθη, καὶ ὁ διακοσμήτας Λόγος· καίτοιγε ὡς ἐν τὰ πάντα καὶ ἀθρόως ὑποστῆναι δυνατόν ἦν (ὁ γὰρ (42) τοῖς οὐκ οὔσι τὸ εἶναι δοῦς, καὶ τοῖς γενομένοις τὰς ιδέας καὶ τὰ σχήματα, οὐδ' ὁμοίον τὸ πᾶν ἀναδείξει καὶ διακοσμήσει ἀθροενῶς ἦν)· ἀλλὰ εἰς τοῦτο πρώτον τι καὶ δεύτερον ἀριθμεῖται, καὶ ὀρίον, καὶ τὰ ἐξῆς, ἵνα

C τάξις εὐθὺς συνασθλήθῃ τοῖς κτίσμασι. exornaret); verum ob hanc causam, aliud primum, aliud secundum, aliud tertium numeratur, ac sic deinceps, ut simul eum rebus creatis ordo statim ingrediatur.

H'. Τάξις οὖν τὸ πᾶν συνασθησάτω. Τάξις συνέχει (43) καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια· τάξις ἐν νοητοῖς· τάξις ἐν αἰσθητοῖς· τάξις ἐν ἀγγέλοις· τάξις ἐν ἄστροις, καὶ (44) κινήσει, καὶ μεγέθει, καὶ σέσει τῇ πρὸς ἄλληλα, καὶ λαμπρότητι. Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστὴρος διαφέρει ἐν δόξῃ· τάξις ἐν ὕδασι καὶ καιροῖς, ἐν κόσμῳ (45) προτοῦσι τε καὶ ὑπαρτούσι, καὶ διὰ τῆς μεσότητος τὸ αὐστηρὸν τιθασσεύουσι· τάξις ἐν ἡμέρας καὶ νυκτὸς μέτροις, καὶ διαστήμασι (46). Τάξις ἐν στοιχείοις, ἐξ ὧν τὰ σώματα· τάξις περιήγαγεν οὐρανὸν, ἠπλώσεν ἄερα, γῆν ὑπέθηκεν, ἢ καὶ ὑπερέθηκε, φύσιν ὑγρὰν ἔχει καὶ συνήγαγεν, ἀνέμους ἀφῆκε, καὶ οὐκ ἐπαφῆκεν (47), ὕδωρ ἔθηκεν ἐν νεφέλαις, καὶ οὐ καταέσχευεν, ἀλλ' ἔσπειρεν (48) ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς

A inquit²⁵, ad dexteram, neque ad sinistram: nec per contraria in aequale malum, hoc est, in peccatum, incidis. Quanquam alioqui, quod natura dextrum est, his verbis laudat: Vias enim, quæ a dextris sunt, novit Deus: perversæ autem sunt, quæ a sinistris sunt²⁶. Qui lit igitur, ut qui dextrum laudat, idem rursum a dextro nos abducat? Intelligit profecto quod dextri speriem habet, cum revera tale non sit. Quod etiam spectans alio loco inquit: Ne magnopere justus sis, nec supra modum sapiens²⁷. Par

Vil. Nemo igitur sapientior sit, quam conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec norma rectior, nec præcepto sublimior. Id vero qua tandem ratione consequemur? Nempe si ordinem noverimus, et naturæ leges comprobemus, et rationem ducem sequamur, et disciplinam non aspernemur. Respiciete in cælum sursum, et in terram deorsum²⁸, atque animadvertite, quo pacto tota hæc rerum moles constructa et coagmentata fuerit, unde originem habuerit, quid ante earum concinnitatem erat, et quo jam nomine universum appelletur. Ordine omnia concinnata et distincta sunt, et quidem concinnatore Verbo: non quod, ut una res, ita omnes simul producti non possent (nam qui ea quæ non erant, in ortum produxit, productisque formam et speciem dedit, idem profecto nequaquam infirmitate prohibebatur, quominus omnia simul in lucem ederet et ingrederetur.

VIII. Ordo itaque omnia constituit, et colligavit; ordo cælestia et terrestria continet; ordo in iis, quæ ratione et animo intelliguntur, locum habet; ordo in iis, quæ sensibus percipiuntur; ordo in angelis; ordo in astrorum motu, magnitudine, mutua relatione, et splendore: Alia enim solis claritas est, alia lune, alia stellarum. Stella enim a stella claritate differt²⁹; ordo in anni partibus et temporibus, apte et distincte, tum progredientibus, et recedentibus, ac per medioeritatem asperitatem mitigantibus; ordo in diei et noctis mensuris et intervallis; ordo in elementis, ex quibus corpora constant. Ordo cælum in orbem duxit, aerem exporrexit, terram supposuit, aut etiam superposuit, humidam naturam fudit, atque in unum locum contraxit, ventos emisit, sed non ad hominum perniciem immisit, aquas in

²⁵ Prov. iv, 27.

²⁶ *ibid.*

²⁷ Eccl. vii, 17.

²⁸ Isa.

(37) Ἀπάγει πάλιν τοῦ δεξιοῦ; Sic Reg. b, et Or. I. In ed., ἀπάγει τοῦ δεξιοῦ πάλιν.

(38) Δὲ ὑπερβολὴν. Regg. b et bni δι' ὑπερβολῆς. Mox, ἢ καὶ. Bas., ἢ καὶ.

(39) Ὑφαίρεσις. Reg. b., ἀφαίρεσις.

(40) Μηδὲ λαμπρότερος τοῦ φωτός. Hæc desunt in duobus Regg.

(41) Ἐάν εἰδῶμεν κόσμον. Bill. : « Si modesti et compositi esse euenimus. »

(42) Ὁ γὰρ. Sic Or. I. In ed., ὁ γὰρ.

(43) Τάξις συνέχει, etc. Reg. b et Or. I, τάξις οὖν ἔχει καὶ τὰ οὐράνια.

(44) Καὶ. Deest in Or. I.

(45) Ἐν κόσμῳ. In nonnullis, εὐκοσμίως.

(46) Καὶ διαστήμασι. Sic duo Regg., Or. I, Comb. In edit. deest καὶ.

(47) Καὶ οὐκ ἐπαφῆκεν. Hæc desunt in Or. I. Sic hunc locum exponit Elias : « Laxavit ventos, ut spirent utiliter, sed non ita laxavit, ut eis facta sit copia supra modum flandi. »

(48) Ἐσπειρεν. Schol. : Πηγὰς καὶ ποταμούς, ἔσως καὶ τῶν θαλάσσιων τὰ πελάγη. « Sparsit fontes et fluvios, fortassis et marium aquora. »

Li, 6. ²⁹ I Cor. xv, 41.

nubibus astrinxit, sed non retinuit, verum in totius A
 terræ faciem apte et æquabiliter sparsit : idque non
 ad exiguum tempus, vel **585** unum aliquem temporis
 articulum, verum ab ipsis mundi primordiis in
 finem usque, eandem viam recto cursu tenentia, et
 circumeuntia, fixaque simul et motu agitata ; illud
 vi Verbi et facultate, hoc rei fluxæ et caducæ natu-
 ra : *Statuit ea in æternum, et in sæculum sæculi :*
præceptum posuit, et non præteribit ³⁰. Illud fixationis
 et soliditatis : at si quid ortum habuit, aut habitu-
 rum est, hoc fluxionis. Atque vigente quidem ordi-
 ne, stat mundus, id est, universum hoc ; ac ejus-
 pulehritudo, certa et stabilis est. Contra autem,
 perturbatio et confusio, in aere procellas, in terra
 motus, in mari exundationes, in urbibus domibus-
 que bella et dissidia, in corporibus morbos, in ani-
 mis peccata, procreavit. Hæc enim omnia, non pacis
 nec ordinis, sed confusionis et perturbationis nomi-
 na sunt. Quin celebrem quoque illam, atque omnium
 sermone tritam, et in expectatione positam labem
 et corruptionem, haud quidquam, fratres, aliud esse
 existimemus, quam profusam quamdam et redundantem omnium rerum confusionem ; ut enim ordo
 constringit, ita perturbatio solvit ac dissipat ; cum
 videlicet, totam hanc rerum machinam dissolvere,
 aut in præstantiorem statum commotare, ei visum
 fuerit, a quo conjuncta, et tanquam vinculis qui-
 busdam constricta est.

IX. Ordo emetis animantibus ortum, et alimen-
 tum, ac sedes unicuique aptas et congruentes in-
 dixit, et quasi lata lege præscripsit. Ac nec delphi-
 num quisquam arva suleantem vidit, nec bovem
 per aquas lubricum iter carpentem ; quemadmodum
 nec solem noctu decrescentem vel augescen-
 tem, nec rursus lunam mortalibus interdin prælu-
 centem. *Montes excelsi cervis : petra refugium he-
 minaciis. Fecit lunam in tempora, sol cognovit oc-
 casum suum* ³¹. Simul atque quoque terram caligine
 obduxit, statim homo somno contrahitur, feræ
 autem libere vagantur, ac pabulum a Creatore con-
 cessum quaerunt ; simul atque dies illuxit, statim
 bestię congregantur, atque homo ad opus properat.
 Ita ordine, et juxta naturæ legem atque rationem,
 nobis invicem cedimus. Addam, quod maximum
 est, maximeque proprium. Ordo ex mistura, parti-
 m ratione prædita, partim rationis experte,
 hominem, ratione utens animal, construxit ;
 atque æreano modo, et qui nullis verbis explicari
 queat, terram cum mente, mentem cum spiritu
 vinxit. Quin, ut mirabilis **586** aliquid in figmento
 suo atque opere patret, idem ipsum et conserva-
³⁰ Psal. cxlviii, 6. ³¹ Psal. ciii, 48, 49.

(49) *Τὸ μὲν τῷ Λόγῳ, τὸ δέ.* Sic Reg. b, Coisl. 2, et Or. 1. In ed., τῷ μὲν τῷ Λόγῳ, τῷ δέ, etc. Schol. : Τῷ Λόγῳ τῆς οὐσίας. « Ratione essentia, fixa ; ratione fluxionis, seu ortus et interitus, mota. »

(50) *Ἡ γεννήσεται.* Or. 1, καὶ γενήσεται.

(51) *Πεύματος.* Coisl. 4, ῥήματος.

(52) *Ἐπιλύσεις.* Bill. : « naufragia. »

(55) *Ἐκαινοτόμησε.* « Quasi res novas moliendo introduxit. »

(54) *Δέ.* Deest in duobus Regg., et Or. 1.

(55) *Καί.* Duo Regg., ἤ.

(55*) *Ἐπόστω.* In quibusdam, ἐκάστους.

(56) *Λαγωσίς.* « Leporibus. »

γῆς, εὐτάκτως καὶ ὁμοτίμως· καὶ ταῦτα οὐκ ἐπ' ὀλί-
 γον, οὐδὲ εἰς ἓνα καιρὸν ἢ χρόνον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς
 εἰς τέλος, τὴν αὐτὴν ὁδὸν εὐθονόμενα καὶ περιπο-
 ρεούμενα, πεπηγότα τε καὶ κινούμενα, τὸ μὲν τῷ
 Λόγῳ, τὸ δὲ (49) τῇ βύσει· *Ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν
 αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ἀπόσταγμα
 ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται.* Τοῦτο τῆς πῆξεως·
 καὶ εἰ τι γέγονεν, ἢ γεννήσεται (50), τοῦτο τοῦ βεύ-
 ματος (51). Καὶ τάξεως μὲν ἐπικρατούσης, κόσμος,
 τὸ Πᾶν, καὶ τὸ κάλλος ἀκίνητον. Ἀταξία δὲ καὶ
 ἀκοσμία, ἐν μὲν ἀέρι τοὺς σκηπτοὺς, ἐν δὲ γῆ τοὺς
 σεισμούς, ἐν δὲ θαλάσῃ τὰς ἐπικλύσεις (52), ἐν δὲ
 πόλει καὶ οἴκοις πολέμους, ἐν δὲ τοῖς σώμασι τὰς
 ἀρρώστιας, ἐν δὲ ταῖς ψυχαῖς τὰς ἀμαρτίας, ἐκαινο-
 τόμησεν (55). Ταῦτα πάντα οὐ τάξεως, οὐδὲ εἰρήνης,
 ἀλλὰ παραγῆς καὶ ἀταξίας ὀνόματα. Καὶ τὴν θου-
 λουμένην δὲ (54) φθορὰν καὶ (55) προσδοκιωμένην,
 μὴ ἄλλο τι, ἀδελφοί, ἢ πλεονασμὸν ἀταξίας εἶναι νο-
 μιζόμεν. Συνδεῖ μὲν γὰρ τάξις, λύει δὲ ἀταξία, ὅταν
 λύσῃ τὸ πᾶν ἢ μεταποιῆσαι παραστῆ τῷ συνδή-
 σαντι.

Θ'. Τάξις καὶ τοῖς ζώοις ἅπασι γένεσιν, καὶ τρο-
 φῆν, καὶ τὰς καταλλήλους ἐκάστῳ (55*) χώρας ἐνο-
 μοθέτησε. Καὶ οὕτε δελφινὰ τις εἶδεν αὐλακα τέ-
 μνοντα, οὕτε βοῦν δι' ὕδατος ὀλισθαίνοντα· ὥσπερ
 οὐδ' ἤλιον ἐν νυκτὶ μειζόμενον, ἢ πληρούμενον, οὕτε
 σελήνην ἐν ἡμέρᾳ πυρσέουσαν· *ὕψη τὰ ὑψηλὰ ταῖς
 ἐλάφοις, πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωσίς* (56). *Ἐποίη-
 σεν σελήνην εἰς καιροὺς· ὁ ἥλιος ἔγνω τὴν δύσιν
 αὐτοῦ· νύξ, καὶ ἄνθρωπος ὕπνῳ συστέλλεται, καὶ τὰ
 θηρία παρρησιάζεται, καὶ ζητεῖ τροφὴν ἕκαστον τὴν
 διδομένην παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμέρα, καὶ τὰ θηρία
 συνάγεται, καὶ ἄνθρωπος ἐπὶ τὴν ἐργασίαν ἐπέλγε-
 ται· καὶ ἀλλήλοις ὑποχωροῦμεν ἐν τάξει* (56*),
νόμῳ καὶ λόγῳ φύσεως. Προσθήσω τὸ μέγιστόν
 τε (57) καὶ οἰκειότατον. Τάξις ἐκ λογικῶν τε καὶ
 ἀλόγου κράματος, τὸν ἄνθρωπον (57*). ζῶον λογικόν,
 συνεστῆζατο· καὶ συνέδησε μυστικῶς τε (58) καὶ
 ἀρρήτως τὸν ἄνθρωπον τῷ νοῦ, καὶ τὸν νοῦν τῷ πνεύματι.
 Καὶ ἵνα θαυματουργήσῃ τι μεῖζον ἐν τῷ ἑαυτοῦ πλά-
 σματι, τὸ αὐτὸ καὶ διεσώσατο, καὶ διέλυσε. Τὸ μὲν
 γὰρ ἐπειτήγαγε (58*), τὸ δὲ ὑπεξήγαγεν (59), ὥσπερ
 ἐν βεύματι, καὶ τῷ θνητῷ τὴν ἀθανασίαν ἐπραγμα-
 τεύσατο διὰ λύσεως (59*). Ἀπὸ καὶ τῶν ἀλόγων ἡμᾶς

(56*) *Ἐρτάξει.* Camb. rejiciē ἐν, et vertit : « Ordini, naturæ legi et rationi cedimus. »

(57) *Μέγιστόν τε.* Deest te in Or. 4.

(57*) *Ἐκ λογικῶν τε καὶ ἀλόγου κράματος, τὸν ἄνθρωπον.* Paucdesunt in duobus Regg. et Or. 4.

(58) *Μυστικῶς τε.* Deest te in duobus Regg., et Or. 4.

(58*) *Ἐπεισηγάγε.* Schol. : Τῇ γεννήσει· « Gene-
 ratione, ortu. »

(59) *ὑπεξήγαγεν.* Schol. : Τῇ μεταστάσει· « Migra-
 tione, seu, morte. »

(59*) *διὰ λύσεως.* Schol. : Ὡς ὁδοῦ οὐσης τῆς λύ-
 σεως ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἐκείθεν ἀθανασίαν·

εἰσέτησε, καὶ πόλεις ἵκτισε, καὶ νόμους ἔθετο, καὶ ἀρετὴν ἐτίμησε, καὶ κακίαν ἐκόλασε, καὶ τέχνας εὗρετο, καὶ συζυγίαν (60) ἡρμόσατο, καὶ τῷ περὶ τὰ γεννώμενα φίλτρῳ τὸν βίον ἡμέρωσε, καὶ μεῖζόν τι τοῦ κάτω πόθου καὶ τοῦ (60*) σαρκιακοῦ, τὸν περὶ Θεοῦ ἐνιδρύσατο.

tauit, matrimonia copulavit, ac, per acrem erga ad humanitatem excoluit, et, quod terreno hoc et nostris infixit.

Γ. Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν; Τάξεις, τῶν ὄντων ἐστὶ μήτηρ, καὶ ἀσφάλεια· καὶ τὸ τοῦ Λόγου, μόνη καλῶς ἂν εἴποι, τοῦ πάντα δημιουργήσαντος, εἴ γε (61) λάθοι φωνήν. Ὅτε τὸ πᾶν οὐσιούτῳ τῷ Θεῷ καὶ ὑφίστατο, ἐγὼ ἤμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα· ἡλίκα ἠτοίμαξες τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων, καὶ ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη· ἡλίκα ἐθεμελίω τὴν γῆν, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τὰς ὑπ' οὐρανὸν (61*), καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσαν δύναμιν ἐχαρίσατο. Ἄλλ' (οὗ χάριν ταῦτα πάντα διήλθον, καὶ πρὸς ὃ πάλαι ὁ λόγος ἠπεύχετο), τάξεις κἄν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναι τι ποιμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχεῖν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τὸ μὲν οἶον εἶναι κεφαλὴν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμὸν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς εὐαρμοστοῦσαν καὶ τὸ συμφέρον, ἢ προσχομένον, ἢ προσχόντων· καὶ, ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν, οὕτε ἀπέβήχεται ἀλλήλων τὰ μέλη, ἀλλ' ἐν σῶμα τὸ πᾶν ἐστὶν ἐκ διαφόρων συγκαίμενον· οὕτε ταυτὸ (62) πάντων ἐνεργημα, εἰ καὶ ταυτὸ τὸ χρῆζειν (62*) ἀλλήλων εἰς ἀνάγκην εὐνοίας τε καὶ συννεύσεως (63)* καὶ οὕτε ὀφθαλμὸς βαδίζει, ἀλλ' ὀδηγεῖ· οὕτε ποὺς προβάλλει, ἀλλ' μεταβαίνει (63*), καὶ μετατίθῃσιν· οὕτε γλῶσσα δέχεται φωνὰς, ἀκοῆς γάρ· οὕτε ἀκοὴ φθεγγεται, γλώσσης γάρ· καὶ ὤς μὲν, ὀσμῶν (64) αἰσθητήριον· λάρυγγ δὲ σῖτα γεύεται, φησὶν ὁ Ἰωβ· χεῖρ δὲ τοῦ διδόναι καὶ τοῦ λαμβάνειν ὄργανον· νοῦς δὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμὸν, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι, καὶ εἰς ὃν ἢ αἰσθησις. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῶν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι.

instrumentum est : mens denique omnibus præest atque imperat, 587 nimirum a qua vis sentiendi proficiscitur, et ad quam sensus omnes referuntur. Ad eundem quoque modum apud nos, hoc est, in communi Christi corpore, res se habet.

ΙΑ'. Οἱ γὰρ πάντες ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἕνα Χριστοῦ, καὶ ἀλλήλων μέλη. Τὸ μὲν γὰρ ἄρχει καὶ προκαθίσταται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ εὐθύνεται, καὶ οὕτε ταυτὸν ἀμφοτέρω ἐνεργεῖ, εἴπερ μὴ ταυτὸν ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι· καὶ γίνεται ἀμφοτέρω ἐν εἰς ἕνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συναρμοστούμενα, καὶ συνειθέμενα Πνεύματος. Κἄν τοῖς ἀρχομένοις πάλιν, ὅσον τὸ μέσον καὶ παιδεύεται, καὶ ἀναήσει, καὶ ἤλι-

³² Prov. viii, 50. ³³ ibid. 27 sqq. ³⁴ Ps. xxxvii, 6.

« Quod dissolutio via sit ad resurrectionem, et ad ipsam, qua ex illa est, immortalitatem. »

(60) Συζυγίαν. Duo Regg., συζυγίας.

(60*) Τοῦ. Deest in duobus Regg.

(61) Εἴ γε. Sic plerique codd. Deest γε in ed.

(61*) Πηγὰς τὰς ὑπ' οὐρανόν. Billius : « Super-cælestes fontes ; » quod certe a Græco, et a Gregerii mente alienum est.

(62) Ταυτὸ. Reg. b, ταυτόν.

vit, et dissolvit. Alterum enim superinduxit, alterum subduxit, non secus atque in aquarum fluxu, corporique mortali immortalitatem per dissolutionem comparavit. Ordo nos a mutis animantibus distinguit, civitates condidit, leges instituit, virtutem honoribus, vitium poena affectit, artes excogitavit, susceptos liberos amorem, feram et agrestem vitam carnali amore majus est, divinum amorem animis

X. Quid autem singula commemorare attinet? Ordo, omnium rerum pater et præsidium est; istudque Verbi, rerum omnium conditoris et architecti, solus recte dicere queat, si quidem vocem acceperit : Cum mundus a Deo crearetur ac produceretur, cum eo eram cuncta componens³²; cum adornaret thronum suum supra ventos, ac superius nubes roboraret : cum fundamenta terræ jaceret, et velut firmos et tutos fontes, qui sob cælo sunt, statueret³³, ac Spiritu oris sui virtutem omnem illis largiretur³⁴. Verum (ut ad rem ipsam, cujus causa hæc omnia disserui, et ad quam jampridem oratio nostra festinat, veniamus), ordo in Ecclesiis quoque constituit, ut alii oves sint, alii pastores, alii præsent, alii subsint ac pareant; alius velut caput sit, alius pes, alius manus, alius oculi, alius aliud quoddam corporis membrum, ad totius Ecclesiæ concordiam et utilitatem, vel inferius vel præstantius. Et quemadmodum in corporibus, nec membra inter se divulsa sunt, verum cuncta unum corpus sunt ex diversis membris conflatum; nec rursus idem omnium unus est, tametsi alioqui ad benevolentiam concordiamque necessitatem, honorisque parem in disparibus rationem, alia aliorum opera ex æquo indigeant; neque enim oculus ambulat, sed viam commonstrat : nec pes prospicit, sed progreditur ac loca permutat : nec lingua voces accipit, id enim aurium est : nec rursus auris loquitur, quod lingue officium est : et nasus quidem est odoratus organum; guttur autem, ut ait Job³⁵, cibos degustat : manus porro dandi atque accipiendi

atque imperat, 587 nimirum a qua vis sentiendi proficiscitur, et ad quam sensus omnes referuntur. Ad eundem quoque modum apud nos, hoc est, in communi Christi corpore, res se habet.

XI. Omnes enim corpus unum in Christo sumus, singuli autem Christi, atque alii aliorum membra³⁶. Alii enim dominantur et præsent : alii parent ac reguntur. Et quamvis non eadem sit utrorumque actio, siquidem imperare, et imperio regi, non est idem; sunt tamen utraque unum in unum Christum, ab eodem Spiritu constructa atque compacta. Ac rursus, quemadmodum inter eos, qui subsunt,

³⁵ Job xxxiv, 5. ³⁶ Rom. xii, 5.

(62*) Τὸ χρῆζειν. Sic Reg. bu, Coisl. 1 et 2, etc. Deest τὸ in ed.

(63) Συννεύσεως. Coisl. 1 addit, καὶ ἰσοτιμίας ἐν τοῖς ἀνίστοις, « et parem honoris in disparibus rationem. » Id est, « ad æqualitatem servandam in iis rebus quæ dispares sunt. »

(63*) Μεταβαίνει. Bill. : « ingreditur. »

(64) Ὀσμῶν. Reg. b, et Comb., ὀσμῶν.

permagnum discrimen reperitur, ut qui et doctrina, et usu atque exercitatione, et aetate inter se differant: eodem modo inter praefectos quoque non parva differentia est; ac spiritus prophetarum prophetis subijci³⁷, cum Paulus ipse affirmet, non est cur de ea re dubites. Et quosdam quidem, inquit, posuit Deus in Ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio pastores et doctores³⁸: primum propter veritatem, alterum propter umbram, postremum propter utilitatis et illuminationis divinae mensuram. Et spiritus quidem unus est, non autem pares gratiae: quandoquidem nec paria spiritus conceptacula. Alii enim per Spiritum datur sermo sapientiae et speculationis, alii sermo sententiae et revelationis, alii fides certa minimeque dubia, alii virtutum sublimiumque miraculorum operationes, alii gratiae curationum, opitulationes, hoc est, defensiones et patrocinia; gubernationes, hoc est, carnis castigationes, genera linguarum, interpretationes linguarum³⁹, aliis denique praestantiores, aliis inferiores gratiae, pro fidei nimirum ratione et proportione.

XII. Hunc ordinem revereamur, o fratres, hunc tueamur et conservemus. Alius auris sit, alius lingua, alius manus, alius aliud quiddam. Alius deceat, alius d. seat; alius propriis manibus bonum operetur, ut habeat quod egentibus impertiat⁴⁰: alius praesit ac plebem moderetur: alius iustitiae laudem per ministerium consequatur. Qui docet, in modestia doceat. Prophetae enim duo aut tres loquantur, idque vicissim, atque unus interpretetur. Quod si alii revelatum fuerit, primus loco ipsi cedat⁴¹. Et qui discit, in obedientia: et qui tribuit, in hilaritate: et qui ministrat, in alacritate⁴². Ne linguae munere, quod omnium promptissimum et paratissimum est, omnes fungamur; **588** nec omnes apostoli simus, nec omnes prophetae, nec omnes interpretes⁴³. Amplum et praclarum est de Deo verba facere? At praclarior est seipsum Deo purgare; quoniam in malevolam animam non introibit sapientia⁴⁴. Atque ad justitiam seminare, et vitae fructum metere jubemur⁴⁵, ut scientiae lumine perfundamur. Ac Paulus ipse nos per Domini amorem⁴⁶ a Domino cognosci vult, per cognitionem autem doceri: atque hanc ad cognitionem viam, meliorem esse censet, quam opinionem eam, quae inflat.

XIII. Magnum et praclarum est docere? At discere periculo vacat. Quid pastoris munus tibi arrogas, cum ovis sis? Quid caput efficeris, cum pes sis? Quid exereitum ducere aggredieris, in militum ordinem ascriptus? Quid magna quidem illa, sed incerta et periculosa maris lucra consecraris, cum

καὶ διεστηκόσι· καν τοῖς ἀγούσι τὸ διάφορον ὄσον· καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται, Παύλου λέγοντος, μὴ ἀμφίβαλλε. Καὶ οὗς μὲν ἔθετο, φησὶν (64), ὁ θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους (65) καὶ δευτέρον προφήτας, τρίτον ποιμένας (66) καὶ διδασκάλους· πρῶτον διὰ τὴν ἀλήθειαν, δευτέρον διὰ τὴν σκίαν, τρίτον διὰ τὸ μέτρον τῆς ὠφελείας, καὶ τῆς ἐλλάμψεως. Καὶ τὸ μὲν πνεῦμα ἓν, τὰ χάρισματα δὲ οὐκ ἴσα, ὅτι μηδὲ τὰ δοχεῖα τοῦ πνεύματος. Ὡ μὲν (66) γὰρ διὰ τοῦ Ἁγνεύματος δίδονται λόγος σοφίας καὶ θεωρίας (67), ἀλλ' ὁ δὲ λόγος γνώσεως ἢ ἀποκαλύψεως, ἀλλ' ὁ (68) πῶς βεβαία καὶ ἀνευδίαστος ἀλλ' ὁ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων καὶ θαυμάτων ὑψηλοτέρων, ἀλλ' ὁ δὲ χάρισματα λαμπρῶν, ἀντιλήψεις, εἴτων προστασίας, κυβερνήσεις, εἴτων παιδαγωγίας σαρκῶς, γένη γλωσσῶν, ἐρημητεία γλωσσῶν, τὰ μεῖζω χάρισματα, καὶ τὰ δεύτερα, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως

IB. Ταύτην αἰδόμεθα τὴν τάξιν, ἀδελφοί, ταύτην φυλάττωμεν. Ὁ μὲν ἔστω τις ἀκοῆ, ὁ δὲ γλώττια, ὁ δὲ χεῖρ, ὁ δὲ ἄλλο τι τούτων (69). Ὁ μὲν διδασκῶ, ὁ δὲ μανθάντω· ὁ δὲ ἐργαζέσθω τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσὶν εἰς μετὰδοσιν τοῦ δεομένου καὶ χρήζοντος. Ὁ μὲν ἀρχέτω καὶ προβεβλήσθω· ὁ δὲ διακιοῦσθω διὰ τῆς ὑποουργίας· καὶ ὁ διδάσκων ἐγκόσμως. Προφήται γὰρ δύο ἢ τρεῖς λαλείωσαν, καὶ ἅντ' ἕκαστος, καὶ εἷς διερμηνεύτω. Ἄλλου δὲ τρανωθέντος, ὁ πρῶτος ὑποχωρεῖτω. Καὶ ὁ μανθάνων, ἐν εὐπειθείᾳ· καὶ ὁ χορηγῶν, ἐν ἰαρότητι· καὶ ὁ ὑπουργῶν, ἐν προθυμίᾳ. Μὴ πάντες ὦμεν γλώσσα, τὸ ἐτοιμότατον· μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν. Μέγα τὸ περὶ Θεοῦ λαλεῖν; Ἄλλὰ μεῖζον τὸ ἑαυτὸν καθαιρεῖν Θεῷ· ἐπειδὴ εἰς κακότεχνον (70) ψυχὴν σοφία οὐκ εἰσελεύσεται. Καὶ σπεῖρην ἐκελεύσθημεν εἰς δικαιοσύνην, καὶ τρυφᾶν καρπὸν ζωῆς, ἕνα (71) καὶ φωτισθῶμεν τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως. Καὶ Παῦλος, διὰ τοῦ ἀγαπᾶν ἡμᾶς τὸν Κύριον, ὑπὸ Κυρίου γινώσκεισθαι βούλεται, διὰ δὲ τοῦ γινώσκεισθαι, τὸ διδάσκεισθαι, καὶ ταύτην ὁδὸν βελτίονα οἶδεν εἰς γνῶσιν, τῆς φυσιοῦσης οἰήσεως.

IF. Μέγα τὸ διδάσκειν; Ἄλλὰ τὸ μανθάνειν ἀκίνδυνον. Τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρῶτατον ὦν; Τί γίνῃ κεφαλὴ, πούς τυγχάνων; Τί στρατηγὴν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις; Τί τὰ μεγάλα καὶ οὐκ ἀσφαλῆ κέρδη τῆς θαλάσσης ἐπιδιώκεις (72), ἐνὸν ἀκινδύνως γεωργεῖν γῆν, εἰ καὶ (75) κερδαίνεις

³⁷ I Cor. xiv, 52. ³⁸ I Cor. xii, 28. ³⁹ ibid. 8. ⁴⁰ Ephes. iv, 28. ⁴¹ I Cor. xiv, 29 et seq. ⁴² Rom. xii, 8. ⁴³ I Cor. xii, 29. ⁴⁴ Sap. i, 4. ⁴⁵ Ose. x, 12. ⁴⁶ I Cor. viii, 5.

(64) Φησὶν. Deest in duobus Regg.

(65) Ποιμένας. Deest in Or. 1.

(66) Ὡ μὲν. Sic sacer textus, Coisl. 1, Or. 1, Comb., etc. Prave in ed., ὁ.

(67) Καὶ θεωρίας. Reg. b. ἡ θεωρίας.

(68) Ἄλλ' ὁ. Reg. bm addit, δέ.

(69) Ὁ δὲ ἄλλο τι τούτων. Sic Reg. b. In ed.

legitur tantum, ἄλλο τι.

(70) Εἰς κακότεχνον. Sic quatuor Regg., et Or. 1. In edit., ὡς κακότεχνον.

(71) Ἴνα. Reg. b. et Or. 1 addunt, καί.

(72) Ἐπιδιώκεις. Reg. bm, et Or. 1, διώκεις.

(75) Εἰ καί. Or. 1 ad marg., καὶ εἰ καί.

ἐλάττωσα; Καὶ εἰ μὲν ἀνὴρ εἶ κατὰ Χριστὸν, καὶ γεγύμνασται σοι τὰ αἰσθητήρια, καὶ λαμπρόν σοι τὸ φῶς τῆς γνώσεως, ἅλασι Θεοῦ σοφίαν τὴν λαλοῦμένην ἐν τοῖς τελείοις, καὶ τὴν ἀποκεκρυμμένην ἐν μυστηρίῳ· καὶ ταύτην, ὅταν καιρὸν λάβῃς, καὶ πιστευθῆς. Τί γὰρ ἔχεις παρὰ σεαυτοῦ, ὃ μὴ δέδοται, μηδὲ εἰληφας; Εἰ δὲ ἔτι νήπιος εἶ (74), καὶ χαμηρπῆς τὴν διάνοιαν, καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις προσβαίνειν οὐχ ἱκανὸς, γενοῦ Κορίνθιος, γάλακτι τράφηθι (75). Τί χρῆξεις στερεωτέρας τροφῆς, ἣν οὐκ ἀναλίττει τὰ μέλη, καὶ ποιεῖ τροφήν δι' ἀσθένειαν; Φθέγγου μὲν, εἴ τι κρεῖττον σιωπῆς ἔχεις (καὶ γὰρ τὸ τῶν στελεσθῆαι χεῖλεσιν ἐπαινούμενον, ἔγνωσ' ἀγάπα δὲ ἡσυχίαν, ἔθθα κρεῖττον λόγου τὸ σιωπῆν· καὶ τὰ μὲν εἶπεν, τὰ δὲ ἀκούσαι· καὶ τὰ μὲν ἐπαινέσαι, τὰ δὲ μὴ πεικρῶς ἀποπέμψασθαι.

te fugit laudi duci, si quis ordinem labii adhibeat⁸¹), at tibi silere prestat, quam loqui, silentium complectere. Atque alia dicere ames, alia audire; alia laudibus evchere, alia, non tamen acerbè, ablegare ac rejicere.

ΙΔ'. Οὐκ ἴστε τὸν ἀγῶνα τὸν ἡμέτερον, ἀδελφοί, τῶν σοβαρῶς ἐναυθῶα προκαθεζομένων, καὶ ταῦτα νομοθετούντων ὑμῖν τοῖς πολλοῖς. Τάχα δὲ οὐδὲ ἡμῶν αὐτῶν οἱ πλείους γιγνώσκωμεν (ὃ καὶ θαυρῶν ἄξιον), ὅπως παρὰ Θεῷ ταλαντεύεται καὶ νόημα πᾶν, καὶ λόγος, καὶ πρᾶξις· καὶ οὐ παρὰ Θεῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρωπίνων τοῖς πλείστοις· οἱ βραδύται μὲν εἰσι τῶν ἰδίων κριταί, ταχέϊς δὲ τῶν (76) ἀλλοτρίων ἐξετάσται, καὶ ἄρα ἂν ἄλλοις τὰ μέγιστα, ἢ τὰ ἐλάχιστα ἡμῖν συγχωρήσασιν (77)· κἂν ὧσιν ἀμαθέστεροι, θᾶπτον ἂν ἡμῶν ἀσθένειαν καταγνοῖεν, ἢ μετρίαν ἑαυτῶν ἀγνοίαν. Οὐκ ἴστε, πλῆκτον ἐκ Θεοῦ δῶρον ἢ σιωπῆ, καὶ τὸ μὴ ἀνάγκην (78) ἔχειν λόγου παντὸς, ὥστε κατ' ἐξουσίαν, τὸν μὲν αἰρεῖσθαι, τὸν δὲ (79) ἀποδιδράσκειν, καὶ ταμιεύειν ἑαυτῷ καὶ λόγον καὶ σιωπῆν. Φύσει μὲν γὰρ (80) ἅπας λόγος σαθρὸς καὶ εὐκίνητος, καὶ διὰ τὸν ἀντιμαχόμενον λόγον ἐλευθερίαν οὐκ ἔχων· ὃ δὲ περὶ Θεοῦ, τοσούτω μᾶλλον, ὅσω μείζον τὸ ὑποκείμενον, καὶ ὃ ζῆλος πλείων, καὶ ὃ κίνδυνος χαλεπώτερος. Καὶ τί φοβηθέντες, τί θαρρόμεν; νοῦν, ἢ λόγον, ἢ ἀκοήν, ἐν τριπλῶ τούτοις τοῦ κινδύνου σαλεύοντος; Καὶ γὰρ νοῆσαι (81) χαλεπὸν, καὶ ἐρμηνεύσαι ἀμύχανον, καὶ ἀκοῆς κεκαθαυμένης ἐπιτυχεῖν (82) ἐργωδέστερον. ex quo fiduciam concipiemus? Mense, an sermo, an auditus, cum in tribus his rebus periculum veretur? Nam et res divinas mente consequi arduum, et verbis explicare perfidicile, et purgatas aures hancisei majoris laboris et difficultatis est.

ΙΕ'. Φῶς μὲν ὁ θεός, καὶ φῶς τὸ ἀκρότατον, οὐ βραχεῖά τις ἀποβρόχῃ, καὶ ἀπαύγασμα κἄτω (85)

terram sine periculo colere liceat, etiamsi minore cum quaestu? Si vir secundum Christum es, et sensus exercitatus habes⁸⁷, ac splendido scientie lumine praeditus es, Dei sapientiam loquere, quae apud perfectos⁸⁸ praedicatur, et quae in mysterio abscondita est; idque ita demum, si commodum tempus nactus fueris, eamque fidei tuae commissam habueris. Quid enim a teipso habes, quod tibi datum non fuerit, et quod non acceperis⁸⁹? Sin autem aetate adhuc tenera es, atque humili et abjecto animo, viribusque infirmioribus, quam ut ad sublimiora progredi possis, Corinthius esto, satis tibi sit lacte nutiri⁹⁰. Quid solidiorem cibum expetis, quem membra praeebecillitate conficere, atque in alimentum vertere nequeant? Loquere sane, si quid silentio melius et excellentius habes (neque enim

Nescitis, fratres, qua difficultate premamur, nos, inquam, quibus cum pompa et fastu praesidemus atque haec vobis, qui e plebe estis, quasi lata lege promulgamus. Ac fortasse nec nostrum plerique (quod etiam deplorandum est) intelligunt, quomodo apud Deum, et cogitatio omnis, et sermo, et actio velut ad lanceam expendatur: nec apud Deum duntaxat, verum et apud omnes ferme homines; qui, cum rerum suarum tardi sint **589** iudices, alienarum autem expediti sunt exploratores, citiusque aliis gravissima errata, quam nobis levissima, concesserunt; ac, si imperitiores sint, nobis impietatis crimen potius impegierint, quam ut mediocre suam inscitiam acensent. Nescitis, quantum Dei donum sit silentium, ac loquendi necessitate minime constrictum esse, ita ut pro arbitrato alterum eligere, alterum fugere liceat, sibi que, et sermonis, et silentii, velut dispensatorem esse. Nam cum omnis oratio suapte natura imbellis sit, facileque perecellatur, ac propter repugnantem sermonem libertate careat; tum vero ea, quae de Deo suscipitur, tanto plus habet difficultatis, quanto subjectum majus est, et zelus amplior, et periculum gravius. Quid autem metuemus? Aut quid erit

XV. Deus quidem lux est, atque adeo lux omnium sublimissima, cujus perexiguus quidam rivus,

⁸⁷ Hebr. v, 14. ⁸⁸ I Cor. ii, 6. ⁸⁹ I Cor. iv, 7. ⁹⁰ I Cor. iii, 2. ⁹¹ Prov. x, 19

(74) Εἰ δὲ ἔτι νήπιος εἶ. Sic eodd. Prave in ed., εἰ δὲ ἔστι νήπιος, εἶ, etc.

(75) Γάλακτι τράφηθι. «Lae cibum adhibe.

(76) Ταχέϊς δὲ τῶν, etc. Bill. : « in alienis tamen censoriam virgulam celerrime arripiant. »

(77) Συγχωρήσασιν. Sic tres Regg., Or. 1 et Comb. In ed., συγχωρήσειεν.

(78) Καὶ τὸ μὴ ἀνάγκην, etc. « Nec cuiusvis sermonis necessitate constringi, ita ut liberam habeat facultatem, quem maluerit, eligendi aut cavendi, sibi que et sermonis, et silentii, velut dispensatorem esse. » De illo namque loquitur Gregorius, qui non

sedet in magistri cathedra, cui incumbit de rebus divinis sermonem habere, et fidem explicare.

(79) Τὸν μὲν... τὸν δὲ. Sic tres Regg., Or. 1 et Comb. In ed., τὸ μὲν... τὸ δὲ.

(80) Γὰρ. Deest in Reg. b et Or. 1.

(81) Καὶ γὰρ νοῆσαι, etc. Plato in *Timaeo*, et Cicero *De universitate*, eandem sententiam habent.

(82) Ἐπιτυχεῖν. Plures Regg. et Or. 1, τυχεῖν.

(85) Ἀπαύγασμα κἄτω. Sic Reg. bm, Coisl. 1 et 2, Or. 1, etc. Deest κἄτω in ed.

ac radius ad inferiora pertingens, est lumen id omne quod cernimus, quantumvis splendidum videatur; sed, ut vides, caliginem nostram calcat, ac tenebras latibulum suum posuit⁵⁹, easque inter se ac nos, quemadmodum olim Moyses velamen inter se et obduratos Israelitas, interjecit⁶⁰, ne sepositam ac reconditam pulchritudinem, qua pauci digni sunt, caliginosa natura facile videat, facilique huiusmodi aspectus compos effecta, facile quoque propter adipiscendi facilitatem amittat: verum lumen cum lumine, semper in sublime per appetitionem trahente, versetur, ac mens, vitiorum maculis repurgata, purissimæ menti jungatur, partimque nunc nobis aliquid appareat, partim autem postea, hoc scilicet virtutis, propensioris in Deum animi, seu expressæ illius similitudinis præmii ferens. *Videmus enim nunc, inquit, per speculum et in ænigmate: tunc autem* 590 *facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum*⁶¹. Quanta est vilitas nostra et abjectio! Quanta rursus pollicitatio! Deum perinde cognoscere, ut cogniti sumus. Hæc Paulus magnus ille veritatis præco, gentium in fide magister⁶², qui amplissimum orbem Evangelio implevit⁶³; qui cælum penetravit⁶⁴, qui paradisi spectator desiderio flagrabat⁶⁵.

XVI. Ac Moyses quidem Dei posteriora per petram vix conspexit⁶⁶ (quæcunque tandem posteriora illa erant, et quæcunque petra), idque cum multum precatus esset, ac promissi compos factus: nisi quod non tantum, quantum exoptabat, vidit, plusque illud fuit, quod eum fugit, quam quod ipsius oculis sese objecit; Moyses, inquam, qui Pharaonis Deus erat, qui tantam hominum multitudinem ductabat, qui tantam miraculorum vim demonstrarat. Tu vero, quosnam usquam cælitus aluisti? Quam aquam e petra extudisti⁶⁷? Quod mare virga dirupisti⁶⁸? Quem populum per aquas, tanquam per aridam, transmisisti? Quos hostes fluctibus obruisti? Quos per ignis et nubis columnam deduxisti⁶⁹? Quos Amalecitas per orationem, et manuum extensionem⁷⁰, ac crucem tanto ante mystice adumbratam, fudisti et profligasti, ut misere tecum et calamitose agi putes, quod plene ac perfecte Deum non comprehendas, atque idcirco omnia tibi moveri, ac sursum deorsumque jactari videan-

A φθάνον, φῶς ἅπαν, κἂν ὑπέλαμπρον φαίνεται· ἀλλ' ὄρᾳς, γνόφον πατεῖ (84) τὸν ἡμέτερον, καὶ ἔθετο σκότος ἀποκουφῆν αὐτοῦ, μέσον αὐτοῦ (85) τε καὶ ἡμῶν θεῖς, ὥσπερ καὶ Μωϋσῆς πάλοι τὸ κάλυμμα ἑαυτοῦ τε καὶ τῆς πωρώσεως Ἰσραὴλ, ἵνα μὴ βράδιως ἴδῃ σκοτεινὴ φύσις τὸ ἀπόθετον κάλλος, καὶ ὀλίγων ἄξιον, μηδὲ βράδιως ἐπιτυχόν (86), βράδιως καὶ ἀποβάλλῃ διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς κτήσεως· φῶς (87) δὲ ὀμιλήσῃ φωτὶ, ἀεὶ πρὸς τὸ ὕψος ἔλκοντι διὰ τῆς ἐφέσεως, καὶ νοῦς πλησιάζῃ τῷ καθαρωτάτῳ καθαρομένῳ, καὶ τὸ μὲν ἄρτι φανῆ, τὸ δὲ ὕστερον, ἄθλον ἀρετῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν πρὸς αὐτὸ (88) νεύσεως, εἴ-
B δὲ ἐπιγνώσκωμαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη. Καὶ τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ὄσον! καὶ ἡ ἐπαγγελία πληλῆκη! γινώ-
ναι Θεὸν τοσοῦτον, ὅσον ἐγνώσμεθα. Ταῦτα Παῦλος ὁ μέγας ἀήρως τῆς ἀληθείας, ὁ τῶν ἐθνῶν ἐν πίστει διδάσκαλος, ὁ τὸν πολλὸν κύκλον τοῦ Εὐαγγελίου πληρώσας, ὁ μὴ ἄλλω τινὶ ζῶν, ἢ Χριστῷ, ὁ μέχρι οὐρανοῦ τρίτου φθάσας, ὁ τοῦ παραδείσου θεατῆς. Ἐποθεῖν διὰ τὴν τελειότητα τὴν ἀνάλυσιν.

nulli alii, quam Christo, vixit⁶⁶, qui usque ad terram⁶⁸, qui denique perfectionis causa dissolutionis

ΓΖ'. Καὶ Μωϋσῆς μὲν (89) μόλις εἶδε Θεοῦ τὰ ὀπίσθια διὰ τῆς πέτρας (ἅτινα ταῦτά ἐστι, καὶ ἦτις ἡ πέτρα), καὶ ταῦτα πολλὰ δεηθεὶς, καὶ τυχὼν ὑποσχέσεως· πλην ὅτι μὴ, ὅσον ἐπόθησεν, εἶδεν, ἀλλὰ πλεόν (90) τοῦ φαντασθέντος ἦν ὁ διέφυγεν· Μωϋσῆς, ὁ τοῦ Φαραῶ Θεός, ὁ τοσοῦτον ἄγων λαβὼν, ὁ τηλικαύτην σημεῖων ἐπιειξάμενος δύναμιν. Σὺ δὲ, τίνας ἔθρεψας ἐξ οὐρανοῦ; Ποῖον ὕδωρ ἐκ πέτρας δέδωκας (91); Ποῖαν ἐβρόχης θάλασσαν βράβω; Τίνα λαβὼν διήγαγες ὡς διὰ ξηρᾶς τῆς ὑγρᾶς; Τίνας ἐχθροὺς κατεπόντισας; Τίνας στυλῶν πυρὸς καὶ νεφέλης ὠδήγησας; Τίνα καταπολέμησας Ἀμαλῆκ εὐχῆ, καὶ χειρῶν ἐκτάσει, καὶ τῷ σταυρῷ προτυπουμένῳ πόρρωθεν μουστικῶς, ἵν' ἦ σοι συμφορὰ τὸ μὴ τελείως καταλαθεῖν (92) Θεὸν, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ὀνηῆται, καὶ ἄνω καὶ κάτω φέρεται (93); Ἐπεὶ δὲ Μωϋσέως ἐμνήσθη, οὐκ ἔμαθες ἐντεῦθεν χαρίσματος ἀκολουθίαν καὶ νόμον τάξεως; Εἰ μὲν εἰ Μωϋσῆς, καὶ τῆς νεφέλης εἴσω χώρησον, καὶ λάλει Θεῷ, καὶ φωνῆς ἄκουε, καὶ δέξαι νόμον, καὶ νομοθέ-

⁵² Psal. xvii, 12. ⁵³ Exod. xxxiv, 55. ⁵⁴ I Cor. xiii, 12. ⁵⁵ II Tim. i, 11. ⁵⁶ Rom. xv, 19. ^{56a} Galat. ii, 20. ⁵⁷ II Cor. xii, 2. ⁵⁸ Ibid. 4. ⁵⁹ Philip. i, 25. ⁶⁰ Exod. xxxiii, 22 sqq. ⁶¹ Exod. xvii, 6. ⁶² Exod. xiv, 16 sqq. ⁶³ Exod. xiii, 21. ⁶⁴ Exod. xvii, 10 seq.

(84) Ὁρᾳς, γνόφον πατεῖ. Sic Reg. hm et Coisl. 2. In Or. 1, ὄρα, «aspice.» In aliis, ὄρᾳς; «videsne?» In ed., ὄρᾳς, γνόφον πατεῖν. Schol.: Γνόφον, τουτέστι, τὴν ἡμέτεραν ἀσθένειαν· «Caliginem, id est, infirmitatem nostram.»
(85) Αὐτοῦ. Duo Regg., ἑαυτοῦ.
(86) Ἐπιτυχόν. Reg. hu, Coisl. 1 et Bas., ἐπιτυχούσα.
(87) Φῶς. Schol.: Τουτέστι, νοῦς καθαρὸς καὶ ἄγιος τῷ ἀληθινῷ φωτὶ πλησιάζῃ. Σκοτεινὴν δὲ φύσιν λέγει τὴν ἁμαρτηρικὴν κατάστασιν. Σκοτεινὴν γὰρ ἀνθρώπου φύσιν τὸν Θεὸν ποιῆσαι ἀμήχανον· ἀγαθὸς γὰρ ὢν, κατὰ λῆαν πάντα ἐποίησεν· «Id est, iuens

pura et sancta vero lumini appropinquet. Caliginosam autem appellat naturam, propensionem ad peccatum. Caliginosam enim conditam fuisse a Deo hominis naturam, dicere fas non est; quippe qui bonus cum sit, omnia valde bona creavit.»
(88) Ἀπόθετον. Reg. hm et Sav., αὐτόν.
(89) Μέν. Deest in duobus Regg. et Or. 1.
(90) Πλεόν. Or. 1, πλεόν.
(91) Δέδωκας. Duo Regg. et Or. 1, ἔδωκας.
(92) Καταλαθεῖν. Duo Regg. et Or. 1, καταλαμβάνειν.
(93) Δορῆται... φέρεται. Reg. hm, et Comb., δορεῖται... φέρεται.

τησον. Εἰ δὲ Ἀαρὼν, συνανάθρηθι μὲν, ἀλλὰ τῆς νεφέλης ἕξω στήθι πλησίον. Εἰ δὲ Ἰθαμαρ τις, ἢ Ἐλεάζαρ, καὶ τρίτος ἀπὸ Μωϋσέως, ἢ τῆς γερουσίας τις καὶ τῶν Ἐθδομήκοντα, ἔτι πρόβλεθεν στήθι, κἄν τῇ στάσει (94) τὸ τρίτον ἔχων. Εἰ δὲ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν πολλῶν εἷς, οὐ προσίσταί σε τὸ ἕρος, οὐ κἄν θηρίον θίγῃ, λιθοβοληθήσεται. Κάτω μένον, καὶ μόνης ἄκουε τῆς φωνῆς, καὶ ταύτης, ἀγνίστας σεαυτὸν καὶ καθάρως (95), ὡς διατέταξαι.

IZ'. Καὶ ἴνα σε παιδεύσω διὰ πλειόνων, τίς τῶν ἱερέων ἐτελείου τὰς χεῖρας; Μωϋσῆς. Τίς τῶν τελουμένων ὁ πρῶτος; Ἀαρὼν. Καὶ ἔτι πρὸ τούτων, τίς τὰ πρῶς Θεὸν ἦν; Καὶ τίς ἀντὶ φωνῆς τῆ λαῶ; Εἷς δὲ τὰ Ἄγρια τῶν ἁγίων εἰσῆει τίς, πλην ἑνός; Ἀεὶ δὲ οὗτος; Οὐδαμῶς· ἀλλ' ἅπαξ τοῦ ἑναυτοῦ, καὶ ἦν ὅτε. Ἐφερον δὲ τὴν σκηνὴν τίνες, πλην τῶν Λευιτῶν; Καὶ οὗτοι, καθὼς διετέτακτο, οἱ μὲν τὰ τιμιώτερα ταύτης, οἱ δὲ τὰ δευτέρα, καθὼς ἢ τῶν φερόντων ἀξία; Ἐπεὶ δὲ καὶ φυλάσσεσθαι ταύτην ἔδει, ἐφύλασσον τίνες, καὶ πῶς; Οἱ μὲν τὸδε τὸ κλίτος (96), οἱ δὲ τὸδε· καὶ οὐδὲ (97) ἀόριστον, οὐδὲ ἄτακτον, οὐδὲ τῶν ἐλαχίστων. Ἦμεῖς δὲ ἂν μικροῦ δοξαρίου τύχωμεν, ἢ οὐδὲ τούτου πολλάκις, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν, ἢ δύο (98), ἢ τρία ῥήματα τῆς Γραφῆς ἐκμελετήσωμεν, καὶ ταῦτα περιεκομμένως καὶ ἀνοήτως (τούτο ἔκείνο, ἢ αὐθιμερινὴ σοφία, καὶ ὁ ἐν Χαλάνῃ (99) πύργος, ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν)· καὶ ἀπονοήτῃαι δεῖ κατὰ Μωϋσέως, καὶ γενέσθαι Δαθλὴν καὶ Ἀβειρῶν τοὺς ὑβριστάς καὶ ἀθέους. Ὡν φύγωμεν τὴν αὐθάδειαν, καὶ μηδὲ τὴν ἀπόνοϊαν μιμησώμεθα, μηδὲ τὸ τέλος δεξώμεθα.

III'. Βούλει δὲ καὶ ἄλλην σοὶ παραστήσω τάξιν, καὶ ταύτην ἐπαινετήν, καὶ ταύτην ἀξίαν τῆς εἰς τὸ παρὸν μνήμης, καὶ νοουσείας; Ὁρῆς τῶν Χριστοῦ μαθητῶν, πάντων ὄντων ὑψηλῶν, καὶ τῆς ἐκλογῆς ἀξίων, ὁ μὲν Πέτρα καλεῖται, καὶ τοὺς θεμελίους τῆς Ἐκκλησίας πιστεύεται, ὁ δὲ ἀγαπᾶται πλέον, καὶ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ (1) Ἰησοῦ ἀναπαύεται, καὶ φέρουσιν οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν. Ἀναθῆναι δὲ εἰς τὸ ἕρος δεῆσαν, ἵνα τῇ μορφῇ λάμψῃ, καὶ τὴν θεότητα παραδείξῃ, καὶ γυμνώσῃ τὸν ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτόμενον, τίνες συναναθαίνουσιν (οὐ γὰρ πάντες ἐπίπται τοῦ θαύματος); Πέτρος, καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, οἱ πρὸ τῶν ἄλλων καὶ ὄντες καὶ ἀριθμούμενοι. Παρεῖναι δὲ ἀγωνιῶνται, καὶ ἀναχωροῦντι μι-

tur? At quoniam Moyses mentionem feci, nonne hinc gratie divinae seriem, ordinisque legem didicisti? Si Moyses es, nubem quoque ipsam ingredi, et Deum alloquere, et vocem audi, et legem accipe, ac leges statue⁶⁵. Si autem Aaron, simul quidem ascende: verum extra nubem in propinquo consiste⁶⁶. Si vero Ithamar qui-piam, aut Eleazar⁶⁷, atque a Moysae tertius, ordinisque senatorii et ex Septuaginta unus, longius adhuc gradum fige, quamvis ordine tertius. Quod si plebeus quispiam, infimique ordinis, minus minime te admittit; quippe quem etiam si bestia tetigerit, lapidibus opprimitur. Infra remane, vocemque solam audi, idque etiam postquam teipsum, ut jussus es, expiaveris ac perpurgaveris.

XVII. Atque ut uberius te instruam, quis sacerdotum manus consecrabat? Moyses. Quis eorum, qui consecrabantur, primus erat? Aaron. Quis autem, quod ante a nobis dictum oportuit, ea, quae ad Deum **591** spectabant, curabat? Quis rursus populo vocis instar erat? Jam, in Sancta sanctorum cui, praeterquam uni, aditus patebat⁶⁸? Semperne autem illi patebat? Nequaquam; sed semel per annum, et statuto tempore. Quinam porro arcam gestabant, nisi Levitae? Et ex iis, ut constitutum erat, alii quidem praestantiores ejus partes, alii autem inferiores minorisque pretii, prout cujusque dignitas ferebat? Et quoniam eam quoque custodiri oportebat, quinam eam, et quo pacto custodiebant? Alii videlicet aliud latus, alii aliud: nec quidquam non distinctum et ordinatum erat, ne minimarum quidem rerum. At nos si exiguum quamdam gloriosam assecuti fuerimus, ac ne hanc quidem persaepe, verum temere duo aut tria Scripturae verba, eaque imperite et concese perdidicimus (illa videlicet sapientia est uno die parata, et Chalanæ turris, qua linguae praeclare divisa-

sunt), jam et contumaciter atque insane adversus Moysen insurgendum est, et Dathani et Abironis contumelia et impietas imitanda. Quorum arrogantiam et amentiam, quaeso, fugiamus, ne iisdem poenis opprimamur.

XVIII. Vis aliud quoque ordinis et disciplinae exemplum in medium proferam, idque praeclarum et laudabile, ac praesenti commemoratione atque admonitione imprimis dignum? Vides quemadmodum ex Christi discipulis, magnis utique omnibus et excelsis, atque electione dignis, hic Petra vocetur⁶⁹, atque Ecclesiae fundamenta in fidem suam accipiat, ille impensius ametur, et supra pectus Jesu requiescat⁷⁰, ac reliqui discipuli eos sibi praeferrere aequo animo ferant. Jam, cum in montem ascendendum fuisset, ut Christus corporea forma splenderet⁷¹, et divinitatem suam patefaceret, eumque, qui carne tegebatur, nudaret atque aperiret, quinam simul ascendunt (nec enim omnes ad hujus

⁶⁵ Exod. xix, 5 sqq. ⁶⁶ Exod. xxiv, 1 sqq. ⁶⁷ Exod. xxviii, 1 sqq. ⁶⁸ Levit. xvi, 2; Hebr. ix, 7. ⁶⁹ Matth. xvi, 18. ⁷⁰ Joan. xiii, 25. ⁷¹ Matth. xvii, 1 sqq.

(94) *Kār τῇ στάσει*, etc. Bill. : « sedeque tertiam quiesce. »

(95) *Katháras*. Duo Regg. et Or. 1, καθήρα.

(96) *Tὸ κλίτος*. Schol. : *Tὸ μέρος*. « Alii hanc, alii illam partem. »

(97) *Ὁὐδέ*. Reg. Im, et Bas., *οὐδέν*.

(98) *Ἡ δὲ*. Sic codd. deest ἦ in ed.

(99) *Χαλάνη*. Duo Regg. et Or. 1, *Χαλάνη*. « Chalanae turris, » id est, « turris Babel. »

(1) *Τοῦ*. Deest in tribus Regg. et Or. 1.

rairaculi spectaeulum admittuntur)? Petrus, Joannes et Jacobus, qui ante alios, et erant, et numerabantur. Rursus cum in supremo agone versanti, et paulo ante passionem secedenti ⁷², ac precibus operam danti quosdam adesce oporteret, quoniam ad eam rem asciti sunt? Idem illi. Atque hae Christi praelatio et electio fuit. Cateroquid vero quanta concinnitas, et disciplina? Aliud Petrus interrogat ⁷³, aliud Philippus ⁷⁴, aliud Judas ⁷⁵, aliud Thomas ⁷⁶, aliud alius quispiam, neque aut idem omnes, aut omnia unus, sed vicissim quisque, ac sigillatim. Dicesne hic fortasse, hoc singulos quaesivisse, quod cuique opus erat? **592** Istud autem, quae tibi videtur? Philippus quiddam dicere gestit, nec solus audet, verum Andream quoque adhibet ⁷⁷. Petrus aliquid perennetari cupit, et Joanni rem capitis nutu proponit ⁷⁸. Ubi hic morositas? Ubi deminandi libido? Ecquod illustrius argumentum edere potuissent, se Christi discipulos esse, mitis, inquam, illius et humilis eorde ⁷⁹, et servi propter nos, ipsius servos, atque omnem in omnibus rebus gloriam ad Patrem transmittentis, ut nobis moderationis exemplum et disciplinae praebere? Quam tamen tantum abest, ut eolamus et amplectamur, ut bene nobiscum actum iri putemus, si non omnes homines audacia et arrogantia superemus, utpote qui hanc de maximis et in maximis rebus ostentemus.

XIX. An te fugit, humilitatem, non tam in parvis rebus levisque momenti (fieri enim possit, ut eam ostentatio, fictaque et adumbrata virtutis species pariat), quam in majoribus et gravioribus explorari? Ego certe humilitatis ac modestiae laudem huic demum tribuerim, non qui de seipso pauca (idque apud paucos, et raro commemorat), nec qui inferiorem humiliter affatur, sed qui parce ac moderate de Deo loquitur; ac quaedam proloqui, quaedam premere et retinere, quorundam etiam inscitiam fateri novit, atque ei sermone cedit, cui loquendi munus commissum est, ac nonnullos uberiori Spiritus gratia praeditos, et contemplatione altius profectos esse aequo animo patitur. Turpe enim est profecto, in veste ac victus ratione, non sublimiorem, sed vilioerem eligere, ac genuum callo, laerymarum fontibus, jejuniis, vigiliis, chauceniis, labore, atque omni corporis maceratione humilitatem praese ferre, ac propriam imbecillitatem agnoscere; in divinis autem disputationibus principatum et tyrannidem sibi vindicare, nec cuiquam omnino cedere, verum supra omnes legis doctores gloriam, sed etiam securitatem habeat.

XX. Quid igitur (interpellabit quispiam ex iis, qui ferventioris animi sunt), an de Deo tacelimus, idque nobis indicis? Et de qua tandem re potius, quam de ipso loquemur? Aut quo loco illud ponemus: *Semper laus ejus in ore meo* ⁸⁰; et, *Benedi-*

κρον προ τοῦ πάθους, καὶ εὐχομένω, τίνες; Οἱ αὐτοὶ πάλιν. Αὕτη μὲν ἡ τοῦ Χριστοῦ προτίμησις. Ἡ λοιπὴ δὲ εὐκοσμία καὶ τάξις, ὅση; Τὸ μὲν Πέτρος ἐρωτᾷ, τὸ δὲ Φίλιππος, τὸ δὲ Ἰούδας, τὸ δὲ Θωμᾶς, τὸ δὲ ἄλλος τις, καὶ οὐδὲ τὸ αὐτὸ πάντες, οὐδὲ τὰ πάντα εἷς, ἀλλ' ἕκαστος ἐν μέρει, καὶ καθ' ἑν. Οὐπερ (2) ἕκαστος ἐχούσιν, εἴποισ ἄν; Ἄλλ' ἐκεῖνό γε, τί σοι φαίνεται; Βούλεται τι Φίλιππος εἰπεῖν, καὶ οὐ θαρῆσει μόνος, ἀλλὰ καὶ Ἀνδρέαν προσλαμβάνει. Χρήσει πρὸς τὸν Πέτρον, καὶ Ἰωάννην προσβάλλεται διὰ νεύματος. Πού τὸ αὐστηρὸν ἐνταῦθα; Πού δὲ τὸ φιλαρχόν; Πῶς ἂν μᾶλλον ἐδειξάν ὄντες μαθηταὶ Χριστοῦ, τοῦ πρᾶου καὶ ταπεινοῦ τὴν καρδίαν, καὶ δούλου δι' ἡμᾶς τοῦ αὐτοῦ δούλους, καὶ πᾶσαν τῷ Πατρὶ τὴν δόξαν ἐν πᾶσιν ἀναπέμποντες, ἵν' ἡμῖν δῶν τύπον εὐταξίας καὶ μετριότητος; Ἦν τοσοῦτον τιμῆν ἀπέχουμεν, ὥστε ἀγαπῶν ἄν, εἰ μὴ καὶ θρασυτέρωι πάντων εἴημεν, οἷ γε περὶ μεγίστων κἂν τοῖς μεγίστοις ταῦτην ἐπιδεικνόμεθα.

propter nos, ipsius servos, atque omnem in omnibus rebus gloriam ad Patrem transmittentis, ut nobis moderationis exemplum et disciplinae praebere? Quam tamen tantum abest, ut eolamus et amplectamur, ut bene nobiscum actum iri putemus, si non omnes homines audacia et arrogantia superemus, utpote qui hanc de maximis et in maximis rebus ostentemus.

10' Οὐκ οἶσθα, ὅτι το ταπεινὸν, οὐκ ἐν τοῖς μικροῖς κρίνεται τοσοῦτον (γένετο γὰρ ἂν καὶ δι' ἐνδειξάν καὶ ψευδῆ μὲρῶσιν ἀρετῆς), ὅσον ἐν τοῖς μεγάλοις δοκιμάζεται; Καὶ ταπεινόφρων ἐμὸς, οὐχ ὅστις περὶ ἑαυτοῦ μικρὰ διαλέγεται, καὶ τοῦτο πρὸς ὀλίγους, καὶ ὀλιγάκις, οὐδ' ὅστις ταπεινῶς προσαγορεύει τὸν ἀτιμότερον, ἀλλ' ὅστις μετρίως περὶ Θεοῦ φησέγγεται· καὶ τὰ μὲν εἰπεῖν οἶδε, τὰ δὲ κατέχειν, τῶν δὲ ὁμολογεῖν (3) τὴν ἄγνωσιν, καὶ παραχωρεῖ (4) τοῦ λόγου τῷ πιστευθέντι, καὶ εἶναι τινα πνευματικώτερον δέχεται, καὶ διαβεβηχότα μᾶλλον ἐν θεωρίᾳ. Διςχρόν γὰρ (5) ἐσθῆτος μὲν καὶ διαίτης, μὴ τὴν ὑψηλοτέραν αἰρεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν εὐτελεσετέραν, καὶ τύλοις γυνάτων, καὶ σακρῶων πηγᾶς, ἔτι δὲ νηστεύειαι, καὶ ἀγρυπνείαις, καὶ χαμμευνείαις, κόπῳ καὶ πᾶσιν ὑπωπιασμοῖς (6) τὸ ταπεινὸν ἐπιδεικνύσθαι (7), καὶ τὴν τῆς ἰδέας ἀσθενείας συναίσθησιν· αὐτοκράτορα δὲ εἶναι καὶ ὑπερῶν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις, καὶ μηδεὶν τὸ παρᾶπαν ὑφείσθαι, καὶ τὴν ὄφρῶν αἰρεῖν ὑπερ πάντα νομοθετάσκαλον· ἐνθα τὸ ταπεινὸν μετὰ τῆς εὐδοξίας ἔχει καὶ τὴν ἀσφάλειαν.

supercilium efferre; cum ibi humilitas, non solum

K' Τί οὖν; σιωπησόμεθα περὶ Θεοῦ, καὶ τοῦτο κλεῦσαι (ὑπέχρουε [8] τις τῶν θερμότερων); Καὶ περὶ τίνος μᾶλλον, ἢ τούτου φηγεξόμεθα; Καὶ ποῦ θήσομεν τὸ, *Διὰ παντὸς ἡ αἴτησις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου*· καὶ, *Εὐλόγησῳ τὸν Κύριον ἐν παντί*

⁷² Matth. xxvi, 57. ⁷³ Joan. xiii, 6. ⁷⁴ Joan. xiv, 8. ⁷⁵ ibid. 22. ⁷⁶ ibid. 5. ⁷⁷ Joan. xii, 22. ⁷⁸ Joan. xiii, 24. ⁷⁹ Matth. xi, 29. ⁸⁰ Psal. xxxiii, 2

(2) *Οὐπερ*. Editi habent, καὶ οὐπερ, quod καὶ delevimus auctoritate melioris notae codicem.
 (3) *Ὁμολογεῖν*. Duo Regg. et Or. 1, ὁμολογήσει.
 (4) *Παραχωρεῖ*. Coisl. 1, παραχωρεῖν.
 (5) *Διςχρόν γὰρ*. Sic Reg. hm. Doest γὰρ in ed.
 (6) *ὑπωπιασμοῖς*. Comb., ὑπωπιασμοῖς.
 (7) *ἐπιδεικνύσθαι*. Or. 1, ὑποδείκνυσθαι.
 (8) *ὑπέχρουε*. Duo Regg., Coisl. 1 et Or. 1, ὑπέχρουσε. Gloss., ἀντέπεσε.

αυ ρῶ· καὶ, Ἀληθείαν μελετήσῃ ὁ ἄδρυξ μου (9)· καὶ, Ἰδοὺ, τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω· καὶ τοιαῦτα ἐρεῖ μεμελητημένα, καὶ ὠρισμένα ῥήματα· Πρὸς ὃν δεῖ πρῶτος καὶ μὴ χαλεπῶς ἀπαντήσαι τοῖς λόγοις, ἐντεῦθεν διδάσκοντας (10) εὐταξίαν. Οὐ σιωπῶν διακελεύομαι, ὧ σοφώτατε, ἀλλὰ μὴ φιλονεικῶς ἴστασθαι· οὐ κρύπτειν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μὴ διδάσκειν παρὰ τὸν νόμον (11). Ἐγὼ πρῶτος τῶν ἐπαινούστων εἰμὶ σοφίαν, κἀν τοῖς θεοῖς λόγοις ἀσχολουμένων, ἢ ἀσχολεῖσθαι γε βουλομένων· καὶ μὴ ποτε πρὸ ταύτης τι θεῖν τῆς ἀσχολίας, μηδὲ ταλαίπωρος ὑπ' αὐτῆς ἀκούσαιμι τῆς Σοφίας, ὡς σοφίαν καὶ παιδείαν ἐξουθενῶν. Φεῦγε δ' ὅμως τὸ ἀμετρίαν, καὶ κολάζω (12) τὴν ἀπλησίαν· καὶ ἀργὸς εἶναι μᾶλλον τοῦ δέοντος, ἢ περιεργὸς δέχομαι, ἂν μὴ ὀμψότερα διαφεύγειν ἐξῆ, καὶ τοῦ μετρίου (15) B

συγγάνειν· καὶ δευλιότερος μᾶλλον τοῦ δέοντος, ἢ θρασύτερος. Σὺ δὲ ποιεῖς παραπλήσιον, ὥσπερ ἂν εἰ κωλύοντά με τροφῆς ἀμετρίαν, καὶ καθόλου τροφήν κωλύειν κατητιῶ· ἢ καὶ τυφλότῃτα ἐπαινέειν, σιωφρόνως ὀρᾶν εἰσηγούμενον.

merarius. At tu idem omnino mihi facere videris, nomine accusares, quasi ab omni universum alimento tibi abstinendum esse praeberem; aut ad caste pudiceque cernendum hortantem, perinde

ΚΑ'. Εἰ (14) ἔστι σοι λόγος συνέσεως, ἀποκρίθητι, φησί, καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύσων· εἰ δὲ μὴ, δεσμιῶς κελσῶ σοῖς χεῖλεσι. Ἡσῶ μᾶλλον ἄρμόζει τοῦτο τοῖς εἰς τὸ διδάσκειν ἐτοιμοῖς; Εἰ μὲν ἔστι σοι καιρὸς, οἶδαξον· εἰ δὲ μὴ, τὴν γλῶσσαν πεδήσας, λῦσον τὴν ἀκοήν. Μελέτα μὲν ἐν τοῖς θεοῖς, ἀλλ' εἰσω τῶν ὄρων μένων. Φθέγγου μὲν τὰ τοῦ ἠνεύματος, καὶ, εἰ δυνατὸν, μηδ' (15) ἄλλο τι· καὶ φθέγγου μᾶλλον ἢ ἀνάπνει (καλὸν γὰρ τοῦτο καὶ ἐνθρον, τῆ μνήμη τῶν θεῶν, ἀεὶ (16) κεντρίζεσθαι πρὸς Θεόν), ἀλλ' ἂ προσετάχθης διακονούμενος. Μὴ περιεργάζου Πληρὸς φύσιν (17), Ἰσοῦ (18) μονογενεοῦς οὐσίωσιν. Πνεύματος δόξαν καὶ δύναμιν, τὴν μίαν ἐν τοῖς τριῶν Θεότητα καὶ λαμπρότητα, τὴν ἀμέριστον καὶ φύσιν, καὶ ὁμολογίαν, καὶ δόξαν, καὶ τῶν πεπιστευόντων ἐλπίδα. Ἐχοῦ τῶν συντρόφων ῥημάτων· ὁ λόγος ἔστω τῶν σοφωτέρων. Ἄρκει σοι τὸν θεμέλιον ἔχειν· ἐπικοδομησέτω δὲ ὁ τεχνίτης. Ἄρκει τῷ ἄρτῳ τὴν καρδίαν στηρίξεσθαι· τὰ ὕψα δὲ τοῖς πλουσίοις συγχώρησον. Οὐδεὶς κρίνει σε, μὴ τρέφοντα πολυτελεῶς, τῶν νοῦν ἐχόντων· ἀλλ' ἐὰν μὴ παραθῆς ἄρτον, μηδὲ ποτίσης ὕδωρ, εἴτουν μαθητὴν Χριστοῦ (19), εἴτε ἄλλον τινὰ μέγχι τοῦτων θυνάμενος. Μὴ ἴσθαι ταχὺς ἐν λόγοις, ἢ σοφία διακελεύεται σοι· μὴ συμπαρακτείνου, πένης ὢν, πλουσίῳ, μηδὲ ζῆται τῶν σοφῶν

A *cam Dominum in omni tempore* ⁸¹; et, *Veritatem meditabitur guttur meum* ⁸²; et, *Ecce labia mea non prohibebo* ⁸³; et alia quae in eandem sententiam meditata ac definita **593** testimonia producat? Cui leniter et sine acerbitate, ut hinc quoque animi moderationem doceamus, occurrendum est. Non te tacere jubeo, vir sapientissime, sed a pertinaci contentione abstinere: non veritatem occultare, sed praeter legem non docere. Nam et ipse vel primus inter eos nomen profiteor, qui sapientiam et doctrinam laudibus efferunt, atque in divinis sermonibus sacrisque studiis tempus atque operam ponunt, aut certe ponere cupiunt: ac Deus faxit, ne quid inquam huic occupationi praeventendum ducam, ne alioqui ab ipsa Sapientia miser appeller, ut sapientiam et eruditionem spernens ⁸⁴, ac pro nihilo dicens. Interim tamen excessum vito, et inexplebilem cupiditatem coereco; malimque, si mihi utrumque fugere, ac mediocritatem assequi non liceat, nimis ignavus esse, quam nimis curiosus; ac nimis timidus, quam nimis audax et te, ac si me, immodico cibo tibi interdicentem, eo criminareris, quasi caecitatem laudibus efferrem.

XXI. Si est tibi sermo prudentiae, inquit ille, responde: nec quisquam prohibebit: sin minus, haereat vinculum labiis tuis ⁸⁵. Quanto commodius hoc in eos, qui ad docendum prompti ac parati sunt, adhiberi queat? Si tibi tempus est, doce; sin minus, revincta lingua, aures solve. Meditare tu quidem, atque animo versare in rebus divinis, ceterum intra fines te continens. Loquere tu quidem ea quae sunt Spiritus, ac, si fieri potest, ne aliud quidem quidquam loquere; imo etiam crebrius loquere, quam respices (pulchrum enim ac divinum esse per divinarum rerum commemorationem ad Dei amorem perpetuo exstimulari); sed ita, ut ea, quae tibi imperata sunt, cogites. Ne Patris naturam anxie inquiras, Unigeniti ortum, Spiritus sancti gloriam et potentiam; unam, inquam, et eandem in tribus personis deitatem et claritatem, individuum illam naturam, ac confessionem, et gloriam, et credentium spem. Verba ea, quibus simul cum lacte imbutus es, mordicus retine; sermonis autem et disputationis eorum eruditioribus manda. Satis superque tibi est fundamentum habere: superstruat architectus. **594** Sufficit tibi cor pane fultire: obscuria copiosis et locupletibus relinque. Neom sanus ac prudens te accusabit, si splendide ac

⁸¹ Psal. xxxviii, 2. ⁸² Prov. xvii, 7. ⁸³ Psal. xxxix, 10. ⁸⁴ Sap. iii, 11. ⁸⁵ Eccli. v, 14

(9) Ἀληθείαν μελετήσῃ ὁ ἄδρυξ μου. Haec desunt in duobus Regg. et Or. 1.

(10) Ἐντεῦθεν διδάσκοντας. Coisl. 1, ἐνταῦθα. ἢ ἠμῖν σιδάμ, διδάσκοντας.

(11) Παρὰ τὸν νόμον. Or. 1, ὑπὲρ τὸν νόμον.

(12) Κολάζω. Sic Reg. hm, Coisl. 1, Or. 1, Bas., Comb., etc. In ed., σκολάζω, « olior. »

(15) Τοῦ μετρίου. Sic tres Regg. et Or. 1. Deest tot in ed.

(14) El. Or. 1 addit, μὲν.

(15) Μηδ'. Reg. hm, μηδέν.

(16) Θεῶν, ἀεὶ. Sic duo Regg., Or. 1, et Comb. Deest ἀεὶ in ed.

(17) Ἡστὸς φύσιν. Schol.: Ἰσοῦ φύσιν ἐκάλεισε τὴν τοῦ Πατρὸς μίαν ὑπόστασιν. « Ecce naturam appellavit unam Patris subsistentiam, seu, personam. »

(18) Ἰσοῦ. Deest in tribus Regg. et Or. 1.

(19) Εἴτουν μαθητὴν Χριστοῦ. Duo Regg., εἴτ' οὖν Χριστοῦ μαθητὴν.

magnifice cœnam non instruxeris : verum si, vel Christi discipulo, vel enipiam alii panem non apposueris, aut aquæ poculum non porrexeris, cum id tibi per facultates tuas liceat, tum demum jure ac merito condemnaberis. *Noli celer esse in verbis*, admonet Sapiens ⁸⁶; nec inopia laboras, te cum locuplete compara, nec sapientibus sapientior esse affecta. Sapientiæ quoque genus est, seipsam nosse, ac non immodice efferrî, eodemque modo, quo voces, affici, quæ, si vehementius contenduntur, doctus sis, ob mansuetudinem et animi æquitatem insolentiam ac temeritatem altius efferrî. Celeritas quando a te poseitur, ultra eam autem timidiorum te esse velim. Nam ut illic tarditas, ita hic festinatio periculosa est.

XIII. Quid autem est, quamobrem grave et acerbum putes, si non in omni disputatione dominaris, atque in omni problemate aut quæstione primariam sedem obtineas, verum alii te, vel doctiores, vel audaciores inveniantur? Deo gratiæ habeantur, quod, ut eximia largitur, ita per communia salutis hominum consulere norit. Atque hoc miraculum non in doctrina tantum ac disputationibus, sed in ipsa quoque mundi effectione locum habere comperies, si animum adverteris. Neque enim in rebus creatis excellentissima quæque nonnullorum duntaxat, sed omnium sunt, atque ad unum idemque creaturarum genus communis Dei gratia dimanat : neque in fidei ratione, ea, quæ salutem afferunt, potentiorum sunt, sed volentium. Quid pulchrius aere, igne, aqua, terra, pluviis, finetibus, sativis juxta et agrestibus, tecto, indumentis? Atqui hæc sunt ejusmodi, ut omnes iis communiter utantur; partim quidem omnino communiter, partim ad quamdam medioeritatem : nec quisquam adeo tyrannus est, ut communi beneficio solus fruatur. Dens enim solem unum æque omnibus oriri facit ⁸⁷; divitibus ac pauperibus pluit; communis diei noctisque alternatio et vicissitudo, commune donum sanitas, communis vitæ terminus, communis mensura et gratia corporis, communis sensuum vis et facultas; ac fortasse hoc nomine, meliori quoque conditione pauper est, quod pro

his beneficiis **595** ampliores Deo gratias agat, jucundiusque communibus, quam potentiores superfluis minimeque ad vitam necessariis, fruatur. Atque hæc quidem communia, omnibusque exposita sunt, Deique justitiam perspicuo argumento testantur. At aurum, et pellacidi ac deamati lapides, et molles ac nimis exquisitæ vestes, et mensa delictis turgens ac libidinem accendens, et redundantes opes, quæ dominos labore conficiunt, paucorum hominum ornamenta sunt.

XXIII. Hoc autem etiam circa fidem ipse animadverto. Communia sunt, lex, prophete, Testamenta, Testamentorum oracula, gratia, puerilis institutio, perfectio, Christi passiones, nova crea-

⁸⁶ Eccli. v, 1. ⁸⁷ Matth. v, 45.

(20) *Εἴ ποτε*. Reg. hm, ὅποτε.

(21) *Δύο λόγους μόνον*. Duo Regg., λόγον τὸ θαῦμα μόνον.

(22) *Τὰ πρωτεύια*. Or. I, τὰ πρώτα.

(25) *Κοινὸς ὄρος*. Reg. b, κοινὸν ὄρος. « Hoc dicit, » inquit Elias, « respectu necessitatis morientium. »

(24) *Πλεῖον*. Reg. b, πλέον.

ἄ εἶναι σοφώτερος. Σοφία, καὶ τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν, ἀλλὰ μὴ ὑπεραίρεσθαι, μὴ δὲ ταυτὸν ταῖς φωναῖς πασχεῖν, ἀλλὰ παντελῶς ἐκλείπουσιν, ἐὰν ὑπερφωνῶνται δι' ἀμετρίαν. Κρεῖττον ὕνα σοφὸν, ὑφίεσθαι δι' ἐπιεικειαν, ἢ ἀμαθῶς ἔχοντα διὰ θράσος ὑπερεκτείνεσθαι. Τὸ τάχος ἔστω σοι μέχρι τῆς ὁμολογίας, εἴ ποτε (20) ταύτην ἀπαιτηθεῖς· τὸ δὲ ὑπὲρ ταύτην εἶναι δειλότερος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ βραδυτής, ἐνταῦθα δὲ ἡ ταχυτής ἔχει τὸν κίνδυνον.

propter excessum omnino deficient. Præstat, cum consulte cedere, quam, cum eruditione carcas, per tua usque ad fidei confessionem progrediatur, si

B KB. Τί σοι δεῖνδον, ἐὰν μὴ πᾶσι λόγοις ἐνδυναστεύσης, καὶ τὴν προεδρίαν ἔχῃς ἐπὶ παντὸς προβλήματος, ἢ ζητήματος, ἀλλ' ἕτεροι σου φανῶσιν, ἢ σοφώτεροι, ἢ θρασύτεροι; Τῷ Θεῷ χάρις, ὅτι καὶ τὰ ἐξαίρετα δίδωσι, καὶ διὰ τῶν κοινῶν, σώζειν ἐπίσταται. Καὶ τοῦτο οὐ περὶ λόγους μόνον (21) τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν δημιουργίαν αὐτὴν, εἴ ποτε κατενόησας. Οὔτε ἐν τοῖς κτίσμασι· τὰ πρωτεύια (22) τινῶν ἔστιν, ἀλλὰ πάντων, καὶ κοινὴ χάρις τοῦ ἐνὸς πλάσματος· οὔτε ἐν τῇ πίστει τὰ σώζοντα τῶν δυνατωτέρων, ἀλλὰ τῶν βουλομένων. Τί κάλλιον ἀέρος, πυρὸς, ὕδατος, γῆς, ὑετῶν, καρπῶν ἡμέραν τε καὶ ἀγρίων, στέγης, ἐνδύματος; Τοῦτων ἡ μετουσία κοινὴ, τῶν μὲν καὶ παντάπασι, τῶν δὲ μετρίως· καὶ οὐδεὶς οὕτω τύραννος, ὥστε μόνος ἀπολαῦσαι τῆς κοινῆς χάριτος. Ἄνετέλλει τὸν ἥλιον ὁμοστῆμις, βρέχει πλουσίως καὶ πένησι· κοινὴ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐναλλαγὴ, κοινὸν δῶρον ὑγίεια, κοινὸς ὄρος (25) ζωῆς, κοινὸν μέτρον καὶ χάρις σώματος, κοινὸν αἰσθήσεων δύναμις· τάχα δὲ καὶ πλεῖον (24) ὁ πένης ἔχει, τὸ ἐπὶ τοῦτοις πλεῖον εὐχαριστεῖν, καὶ ἀπολαύειν ἥδιον τῶν κοινῶν, ἢ τῶν ἐκ περιουσίας οἱ δυνατωτέρου. Ταῦτα μὲν οὖν κοινὰ, καὶ ὁμοῦσα, καὶ Θεοῦ δικαιοσύνης γνωρίσματα· ὁ χροστὸς δὲ, καὶ οἱ διαφανεῖς λίθοι καὶ ἀγαπώμενοι, καὶ τῆς ἐσθῆτος ὄση μαλακὴ καὶ περίεργος, καὶ ἡ φλεγμαίνουσα (25) καὶ ἐκμαίνουσα τράπεζα, καὶ τὰ περιττά τῆς κτήσεως, ὁ πόνος (26) τῶν κεκτημένων, **D** ὀλίγων ἔστιν ἐκγαλλωπίσματα.

ΚΓ. Τοῦτο καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐγὼ θεωρῶ. Κοινὰ, νόμος, προφῆται, Διαθῆκαι, λόγια Διαθηκῶν, χάρις (27), παιδαγωγία, τελείωσις, πάθος Χριστοῦ, καινὴ κτίσις, ἀπόστολοι, Εὐαγγέλια, διανομή Πνεύματος,

(25) *Καὶ ἡ φλεγμαίνουσα*. Sic duo Regg., Coisl. 1, et Comb. Desunt in ed., καὶ ἡ.

(26) *Ἦενος*. Coisl. 2, Comb., etc., κόπος.

(27) *Χάρις*. « Gratia, » inquit Elias, « quæ a Deo proficiscitur, quam dividit in puerilem institutionem a lege profectam, et in perfectionem, quæ licet per Evangelium. »

πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη εἰς Θεόν τε καὶ ἐκ Θεοῦ, καὶ οὐ πρὸς μέτρον, ὡς ἡ τοῦ μάννα ποτὲ δωρεὰ τῷ ἀχαρίστῳ Ἰσραὴλ καὶ ἀγνώμονι· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἕκαστος βούλεται, ἀνάθαις, ἑλλημίζι, ὀλίγη μὲν ἡ ἐντεῦθεν, τρανοτέρα δὲ ἡ ἐλπίζομένη (28)· τὸ μέγιστον, ἡ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐπίγνωσις, καὶ ὁμολογία τῆς πρώτης ἡμῶν ἐλπίδος. Τοῦτων τί μείζον; τί θαυρότερον; Τὰ δὲ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ τῷ σπανίῳ τὸ τιμιώτερον ἔχη, ἀλλὰ τῷ γε ἀναγκαίῳ τὸ δεύτερον· ὧν γὰρ ἄνευ τὸ (29) εἶναι Χριστιανὸν οὐχ ὄνόν τε, ταῦτα τῶν ὀλίγοις ἐφικτῶν χρησιμώτερα.

tamen, si necessitatem spectemus, posteriores partes Christianus, iis utiliora sunt, quae a paucis duntaxat

ΚΔ'. Ὁ μὲν τις πλουτεῖ θεωρεῖ, καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς αἵρεται, καὶ πνευματικὰ συγκρίνει πνευματικοῖς, καὶ ἀπογράφεται τρισσῶς (30), ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς καρδίας (31), τὸν πάντας οἰκοδομοῦντα λόγον, καὶ τὸν πολλοὺς, καὶ τὸν τιναδὲς ἀπὲρ πλειόνων ἢ πάντων, καὶ οὐκ ἀνέχεται πένης ὄν, καὶ (32) ἐμβατεύει τοῖς βάθεσιν. Ἀνίτω, καὶ ὀδηγεῖσθω, καὶ ὑπὸ τοῦ νοῦ φερέσθω, καὶ, εἰ βούλεται, μέχρις οὐρανοῦ τρίτου, κατὰ τὸν Παῦλον· μόνον σὺν λόγῳ καὶ ἐπιστήμῃ, καὶ μὴ καταπιπέτω διὰ τὴν ἔπαρσιν, μηδὲ περροῦρθεῖτω διὰ τὸ ὕψος τῆς πηΐσεως. Τίς φθόνος ἐπαινετῆς ἀναθάσεως; Καὶ τί πτώμα τοιοῦτο, οἷον ἐπάρσει περιπαρῆναι (33), καὶ μὴ γνῶναι τῆς ἀνθρωπίνης ἀναυτέσεως (34) τὴν ταπεινώσιν, καὶ ὅσον ἔτι λείπεται τοῦ ἀληθινοῦ ὕψους ὁ πάντων ἀνώτατος;

hinc est, nec humanae mentis, quae ad caelestia a vero fastigio absit, qui mortales omnes sublimitate antecedit?

ΚΕ'. Ὁ δὲ ὀλίγος ἐστὶ τὴν διάνοιαν, καὶ πένης τὴν γλώτταν, καὶ οὐκ οἶδε λόγων στροφάς, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ ἀνίγματα, καὶ τὰς Ἡρόδοτος ἐνστάσεις, ἢ ἐφέξει, ἢ ἀντιθέσεις, καὶ τῶν Χρυσίππου συλλογισμῶν τὰς διαλύσεις, ἢ τῶν Ἀριστοτέλους τεχνῶν τὴν κακοτεχνίαν, ἢ τῆς Πλάτωνος εὐχλωτείας (35) τὰ γοητεύματα, ὅ κακῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἰσέφησαν (36), ὡσπερ Αἰγυπτιακαὶ τινες μάστιγες. Ἐχει καὶ ὄβτος ὄθεν σοφῆ. Καὶ διὰ τίνων βῆματων; Οὐδὲν τῆς χάριτος (37) πλουσιώτερον. Οὐδὲν δεῖ σοι, φησὶν, εἰς τὴν ἀθανάτην ἀναθεῖν, ἢ ἐκείθεν ἐλευθερῆς Χριστὸν· εὐδὲ εἰς τὴν ἀβυσσον κατεθεῖν, ἢ ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστᾶσης (38), ἢ τὴν πρόσθεν πολυπραγμονῶν φύσιν, ἢ τὴν τελευταίαν οἰκονομίαν. Ἐγγὺς σου, φησὶ, τὸ ἡμῶν ἐστίν· ἡ διάνοια τοῦτον ἔχει τὸν θησαυρὸν, καὶ ἡ γλῶσσα· ἡ μὲν πιστεύουσα, ἡ δὲ ὁμολογούσα.

⁸⁸ Exod. xxi, 16. ⁸⁹ Prov. xxii, 20. ⁹⁰ II Cor. xii,

(28) Ἠἐλπίζομένη. Reg. hm, et Or. 4, ἣν ἐλπίζομεν.

(29) Τό. Deest in Reg. hm.

(30) Ἀπογράφεται τρισσῶς. « Trifariam describit. » Elias intelligit de triplici Scripturae sensu, « historico » scilicet, « morali, et anagogico, » id est, « mystico. »

(31) Τὸ πλάτος τῆς καρδίας. Duo Regg., et Or. 4, πλάτος καρδίας

(32) Καί. Reg. hm, et Or. 1, ἀλλά.

(33) Περιπαρῆναι. In nonnullis, περιπαρῆναι,

tio, apostoli, Evangelia, Spiritus distributio, fides, spes, charitas, eaque tum erga Deum, tum ex Deo, nec ea ad mensuram data, quemadmodam olim manna illud ingrato et improbo Israeli donatum⁸⁸, sed ad uniuscujusque voluntatem, ascensus item, illuminatio, subobscura quidem haec, quae in hac vita contingit, clarior autem illa, quam spe conceptam habemus; denique, quod maximum est, Patris, et Filii, et Spiritus sancti agnitio, ac primariae nostrae spei confessio. Quid his majus ac sublimius? Quid rursus communius? At quae ultra haec sunt, tametsi ob raritatem praestantiora sint, tenent. Nam ea, sine quibus nullus potest esse attingi atque percipi possunt.

XXIV. Unumvero alius contemplationis opibus alluit, ac supra vulgus assurgit, et spiritualia eum spiritualibus comparat, atque in cordis latitudine tripliciter describit⁸⁹, nimirum, et eam doctrinam, quae omnes instruat, et eam quae multos, et eam quae non omnes, nec multos, sed paucos duntaxat; nec pauper esse sustinet, verum in altissima et abstrusissima quaeque penetrat. Ascendat vero ille, ac vix ducem se praebet, atque a mente feratur, vel ad tertium usque caelum, si ita libeat, quemadmodum Paulo contigit⁹⁰: ceterum eum ratione et scientia, ne propter animi elationem cadat, penisque propter volatus sublimitatem liquefactis, misere corruat. Quid enim ob laudabilem ascensum cuiquam invidia consuletur? Quae rursus foedior pro-

C lapsio, quam ejus hominis, qui animi elatione transerigitur, humilitatem intelligit, quantumque adhuc

506 XXV. Alius contra exiguo ingenio est, et lingua pauper, nec verborum fluxus et captiones novit, nec sapientum dicta et aenigmata, nec Pythagorae instantias, aut assensus retentiones, aut oppositiones, nec syllogismorum Chrysippi solutiones, aut pravum artium Aristotelis artificium, aut Platonis facundiae praestigias; qui velut Aegyptiaca quaedam plagae in Ecclesiam nostram irreperunt. At hic quoque habet, unde salutem consequatur. Quibus tandem verbis? O mirificas divinae gratiae opes! Nihil, inquit, tibi necesse est in caelum ascendere, ut Christum illinc trahas: nec in abyssum descendere⁹¹, ut hinc eum a mortuis extrahas, nimirum, vel primam ipsius naturam curiosius investigans, vel postremam carnis assumptae dispensationem. Prope te, inquit⁹², verbum est: mens et lingua thesaurum hunc habent; illa videlicet cre-

2. ⁹¹ Rom. x, 6, 7. ⁹² ibid. 8.

(34) Ἀναυτέσεως. In quibusdam, ἀναθάσεως.

(35) Εὐχλωτείας. Reg. Cypr., εὐπεχνίας, « sapientiae et eruditionis. »

(36) Εἰσεφέσαν. Orat. 1, aliique, εἰσεφθάρσαν. Quod interpretatur Scholiastes: « certa perniciem irreperere. »

(37) Οὐδὲν τῆς χάριτος, etc. « Nihil gratia ditius. »

(38) Ἀναστᾶσης. Or. 4, et Combefis., ἀναστῆσῃς.

dendo, hæc confitendo. Quid his divitiis compen- A
 diosius? Quid hoc beneficio facilius et expromptius?
 Confitere Jesum Christum, eumque a morte ad vi-
 tam rediisse crede, et salutem consequeris. Etenim
 justitia quidem est, vel solum credere; at perfecta
 salus in eo sita est, ut etiam confiteamur, ac cogni-
 tioni dicendi libertatem adjungamus. Tu majus ali-
 quid salute quæris, nempe alterius vitæ gloriam et
 splendorem; mihi vero salutem consequi maximam
 est, et futuras pœnas vitare. Tu viam minime tri-
 tam et inaccessam ingrederis; ego tritam atque
 calcatam, et qua multi ad salutem pervenerunt.

XXVI. Nihil fide nostra, fratres, iniquius fingi
 posset, si in eruditos tantum dicendique facultate
 ac logicis demonstrationibus præstantiores eaderet;
 popularis autem multitudo, ut auro et argento, B
 aliisque omnibus rebus, quæ hic in pretio habentur,
 atque a plerisque avidissime expetuntur, sic
 hac quoque frustraretur; ac Deus id, quod altum et
 excelsum est, atque ad paucos pertingit, gratum
 acceptumque haberet; contra, quod propinquius
 est, nec vulgi captum superat, aspernaretur et re-
 jiceret. Nam ne in moderatiores quidem homines
 hoc cadit, ut non quales ipsis haberi honores pos-
 sunt, exigant, sed excellentibus tantum eximiisque
 delectentur, nedum in Deum; qui, cum multis no-
 minibus admirabilis 597 nobis et suspiciendus
 occurrat, nihil tamen tam proprium habet, quam
 omnès beneficiis afficere. Usitata ne spernas, novi-
 tatem ne captes, ut nominis splendorem tibi apud
 vulgus concilies. Erudiat te consilio Salomon: *Me-
 lior est, inquit, exigua pars cum securitate, quam
 magna cum infirmitate et incertitudine* 93. Et, *Me-
 lior est pauper ambulans in simplicitate sua* 94 (nam
 insignis quoque et erudita est hæc parœmia), et qui
 sermonis ac scientie inopia laborat, simplicibusque
 verbis imitatur, atque in illis, tanquam in parva
 et tenui rate, salutem assequitur, quam fatuus la-
 bliisque perversus, qui disputationibus et argumen-
 tis inepte atque imperite confidit, ac Christi eru-
 cem, rem omni sermone sublimiorem, per disserendi facultatem evacuat, ubi probationis et argu-
 mentorum infirmitas veritatem imminuit et labefaciat.

XXVII. Quid in cælum provolas, cum pedes sis? D
 Quid turrim extruis, cum his rebus careas, quæ ad
 eam perficiendam requiruntur 95? Quid ipse quo-
 que manu aquam metiris, et cælum palmo 96, ter-
 ramque omnem pugillo, elementa magna, et ejus-
 modi, ut ea Creator solus dimetiri possit? Primum
 teipsum cognosce: quæ in manibus sunt, intellectu

93 Prov. xvi, 8. 94 Prov. xix, 1. 95 Luc. xiv, 28.
 (59) Ταύτης. Deest in duobus Regg., et Or. 1.
 (60) Ἰησοῦν Χριστόν. Hæc desunt in duobus
 Regg., et Or. 1.
 (61) Παντελής. Or. 1, παντελῶς.
 (62) Σὺ μεῖζον τι σωτηρίας ζητεῖς. Sic plerique
 codd. In ed., σὺ τί μεῖζον σωτηρίας ζητεῖς;
 (63) Μόνον. Coisl. 1, μόνους.
 (64) Δῆ. Deest in Or. 1.
 (65) Τὸ κενόν. Coisl. 1, τὸ κενόν.
 (66) Ἐὐδοκίμησιν. Orat. 1, et Combef., εὐδοκί-
 μῆς.

Τί τοῦτου συντομώτερον τοῦ πλούτου; τί ταύτης (59)
 τῆς ὄψεως εὐκολώτερον; Ὁμολόγησον Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν (40), καὶ πίστευσον, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγε-
 ρται, καὶ σωθῆσαι. Δικαιοσύνη μὲν γάρ, καὶ τὸ πιστεῦ-
 σαι μόνον· σωτηρία δὲ παντελής (41), το καὶ ὁμο-
 λογήσθαι, καὶ προσθῆναι τῇ ἐπιγνώσει τὴν παρόη-
 σίαν. Σὺ μεῖζον τι σωτηρίας ζητεῖς (42), τὴν ἐκεί-
 θεν δόξαν τε καὶ λαμπρότητα· ἐμοὶ καὶ τὸ σωθῆναι
 μέγιστον, καὶ τὰς ἐκείθεν φυγεῖν βασάνους. Σὺ βα-
 δίζεις τὴν ἀτριβῆ καὶ ἀτρόπιτον· ἐγὼ τὴν τετριμ-
 μένην, καὶ ἣ πολλοὺς ἔρωσεν.

KΓ'. Οὐδὲν ἂν ἦν τῆς πίστεως ἡμῶν, ἀδελφοί,
 ἀδικιώτερον, εἴ γε εἰς τοὺς σοφοὺς ἔπιπτε μόνον (45),
 καὶ τοὺς περιτούς ἐν λόγῳ, καὶ ταῖς λογικαῖς ἀπο-
 δεῖξει· τοὺς πολλοὺς δὲ ἔδει, καθάπερ χρυσοῦ,
 καὶ ἀργύρου, καὶ τῶν ἄλλων, ὅποσα τίμια κάτω, καὶ
 περισπούδαστα τοῖς πολλοῖς, οὕτω δὴ (44) καὶ ταύ-
 τῆς ἀποτυγχάνειν· καὶ τὸ μὲν ὑψηλὸν τε καὶ εἰς
 ὀλίγους φθάνον, φίλον ἦν Θεῷ καὶ οἰκείον· τὸ δὲ ἐγ-
 γυτέρω, καὶ τοῖς πολλοῖς ἐφικτὸν, ἀπόπτυστον καὶ
 ἀπόβλητον. Οὐδὲ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οἱ μετριώτεροι
 τοῦτο πάθειον ἂν, ὥστε μὴ τὰς κατὰ δύναμιν ἀπα-
 τεῖν τιμὰς, ἀλλὰ χαίρειν μόνον ταῖς προεχούσαις,
 μήτις δὲ Θεός· οὐ πολλῶν ἔντων ἐφ' οἷς θαυμάζεται,
 οὐδὲν οὕτως, ὡς τὸ πάντα εὐεργετεῖν, ἰδιώτατον. Μὴ
 ἀτίμαζε τὸ εἰσθῆς, μὴ θήρως τὸ κενὸν (43), ἢ εὐ-
 δοκίμησιν (46) ἐν τοῖς πλείοσι. Κρείσσων (47) μὲν
 καὶ μετὶ ἀσφαλείας. ἢ μετὰ ἀσφάλειαν μετὰ σαθρό-
 τητος, παιδεύετώ σε τῇ συμβουλίᾳ Σολομών· καὶ,
 Κρείσσων ἄπερος πορευόμενος ἐν ἀπείρῳ (48)
 αὐτοῦ (μία καὶ αὕτη τῶν παροιμιῶν σοφῶς ἔχουσα),
 ὁ πένης ἐν λόγῳ καὶ γινώσκει, καὶ τοῖς ἀπλοῖς ῥήμα-
 σιν ἐπεπειθόμενος, καὶ ἐπὶ τοῦτων ὡσπερ ἐπὶ λε-
 πτῆς σχεδίασ διασωζόμενος, ὑπὲρ στερεβλόχειλον
 ἄρρονα, τὸν ἀποδείξει λόγῳ θαρρόντα σὺν ἀμαθίᾳ,
 καὶ κενῶντα (49) τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, πρᾶγμα
 τι λόγου κρείττον, διὰ τῆς ἐν λόγοις δυνάμεως, ἔνθα
 τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀποδείξεως, τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἐλάτ-
 τωσις.

KZ'. Τί πρὸς οὐρανὸν ἀνίστασαι, πεζὺς ὢν; Τί
 πύργον οἰκοδομεῖς, τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν οὐκ ἔχων;
 Τί καὶ σὺ μετρεῖς τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν οὐρανὸν
 σπιλάμη, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὄρακι, στοιχεῖα με-
 γάλα, καὶ μόνῳ μετρητῇ τῷ ποιήσαντι; Γνώθι· σαυ-
 τὸν πρῶτον· τὰ ἐν χειρὶ κατανόησον· τίς εἶ, καὶ
 πῶς ἐπλάσθης, καὶ πῶς συνέστης, ἢ εἰκῶν ἦς (50)
 96 Isa. xl, 12.

(47) Κρείσσων. Sic duo Regg. In ed., κρείτ-
 των.
 (48) Ἀπείρῳ. In quibusdam, ταπεινότητι, « hu-
 militate. »
 (49) Κενῶντα. Schol.: Κένωσις τοῦ σταυροῦ, τὸ
 δυνατὸν τοῦ λόγου· « Crucis evacuatio, verbi poten-
 tia. » Alludit Gregorius ad hæc Apost. verba 1 Cor.
 1, 17, « Non in Sapientia verbi, ut non evacuetur
 crux Christi. »
 (50) Ἡς. Sic cod. In ed., ἦ. Mox, κινήσαν Or. 4,
 νικήσαν.

Θεοῦ, καὶ τῆ χειρόνι συνδεθῆς, καὶ τί τὸ κινήσαν
σε, τίς ἢ περὶ σὲ σοφία καὶ τί τῆς φύσεως τὸ μυστή-
ριον· πῶς μετρη τόπω, καὶ νοῦς οὐχ ὀρίζεται (51),
ἀλλ' ἐν ταυτῷ μένων πάντα ἐπέργεται· πῶς ὕψις
ὀλίγη, καὶ ἐπιπλεῖστον φθάνουσα, καὶ πότερον πα-
ραδοχὴ τίς ἐστι τοῦ ὑφ' ἑντος, ἢ πρὸς ἐκεῖνον διά-
βασις· πῶς τὸ αὐτὸ καὶ κινεῖ (52), καὶ κινεῖται, διὰ
βουλήσεως κυβερνώμενον· τίς δαὶ παῦλα κινήσεως·
τίς ὁ τῶν αἰσθήσεων μερισμὸς, καὶ πῶς διὰ τούτων
ὁ νοῦς ὀμιλεῖ (53) τοῖς ἔξω, καὶ τὰ ἔξωθεν παραδέ-
χεται· πῶς ἀναλαμβάνει τὰ εἶδη· καὶ τίς ἡ τήρησις
τοῦ ἀναληφθέντος, ἢ μνήμη· καὶ τίς ἡ τοῦ ἀπελ-
θόντος ἀνάληψις, ἢ ἀνάμνησις· πῶς λόγος νοῦ γέν-
νημα, καὶ γεννητὸν ἐν ἄλλῳ νοῦ, καὶ πῶς λόγῳ
νόημα διαδίδεται (54)· πῶς τρέφεται (55) διὰ ψυχῆς
σώμα, καὶ πῶς ψυχῆ διὰ σώματος κοινωνεῖ πάθους·
πῶς πηγυνοῖ φῶδος, καὶ λύει ὕψτος (56), καὶ συ-
στέλλει λύπη, καὶ διαχεῖ ἡδονή, καὶ τήκει φθόνος,
καὶ μετσωρίζει τῦφος, καὶ κουφίζει ἐλπίς· πῶς ἐκ-
μαίνει θυμὸς, καὶ αἰδῶς ἐρυθραίνει δι' αἴματος, ὁ
μὲν ζέσαντος, ἢ δὲ ἀναχωρήσαντος· καὶ πῶς οἱ χα-
ρακτῆρες τῶν παθῶν ἐν τοῖς σώμασι· τίς ἢ τοῦ
λογισμοῦ προσδρία, καὶ πῶς πᾶσι τούτοις ἐπιστατεῖ
καὶ ἡμεροῖ τὰ τῶν παθῶν κινήματα· πῶς αἵματι
κρατεῖται καὶ πνοῇ τὸ ἀσώματον· καὶ πῶς ἡ τού-
των ἐκλειψις, ψυχῆς ἐστὶν ἀναχώρησις. Τὰυτα, ἢ
τούτων τι κατανόησον, ὡ ἀνθρωπε· οὐπω γὰρ λέγω
φύσιν, ἢ κίνησιν οὐρανοῦ, καὶ τάξιν ἀστέρων, καὶ
μίξιν στοιχείων, καὶ ζῶων διαφορὰς, καὶ δυνάμεων
οὐρανίων ὑποβάσεις (57) καὶ ὑπερθέσεις, καὶ πάντα
εἰς ὅσα ὁ δημιουργικὸς (58) λόγος καταμερίζεται,
καὶ λόγους προνοίας καὶ διοικήσεως· καὶ τότε
οὐπω λέγω, Θάρβητον ἀλλ', "Ἐτι φοβήθητι προσθῆναι
τοῖς ὑψηλοτέροις, καὶ τοῖς μέλλον ὑπὲρ τὴν σὴν δύ-
ναμιν.

que artifex ratio distribuitur, nec denique providentiæ gubernationisque rationes commemoro): ac
tum nondum dicam, Aude; verum, Adhuc time ad ea, quæ sublimiora sunt, viresque tuas magis supe-
rant, accedere.

KII. Μάλιστα μὲν γὰρ (59), γυμνασία τῆς περὶ
τὰ μείζω φιλονοικίας, ἅπας λόγους δύσερις καὶ φιλό-
τιμος (60)· καὶ δεῖ, καθ' ἕνα τοὺς παῖδας πλάττω-
μεν ἐν τοῖς πρώτοις ἡθεσιν, ἵνα τὴν ὕστερον μοχθη-
ρίαν φύγωσιν· οὕτω δὲ καὶ (61) τῷ λόγῳ, μηδὲ περὶ
τὰ μικρὰ φαίνεσθαι θρασὺν καὶ ἀπαίδευτον, ἵνα μὴ
περὶ τὰ μείζω τῆ μελέτῃ καταχρησώμεθα. Ἦρον
γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακία, καὶ προσιοῦσαν
διαρυσεῖν, ἢ προβαίνουσαν ἀνακῆσαι καὶ φανῆναι
καύτης ἀνώτερον· ὡσπερ καὶ πέτραν (62) ἀπ' ἀρ-
χῆς ἐρεῖται καὶ καταχεῖν, ἢ φερομένην ἀνώσα-
σθαι (63). Εἰ δὲ ἀπληστότερος εἶ, καὶ κατέχειν τὴν

assequere: quis sis, et quomodo effictus, ita ut
simul et imago Dei sis, et deteriori astringaris;
quid illud sit, quod tibi motum attulit, quæ in te
sapientia eluceat, quod naturæ arcæum: quomodo
loco circumscriberis, ac mens nullo limite includi-
tur, sed in eodem loco manens, omnia lustrat ac
pervagatur. Quomodo, cum tantillus sit oculus,
tam longe pertingit; utrum quod rem visam admit-
tat, an potius quod ad eam transeat: quomodo
idem et movet et movetur, ac per voluntatem gu-
bernatur: quæ motus quies, quæ sensuum partitio,
quomodo mens eorum opera cum externis versatur,
atque externa excipit: quomodo formas recipit·
quæ assumptæ rei conservatio, vel memoria: quæ
elapsæ recuperatio, vel reminescentia: quomodo
sermo mentis fetus est, atque in affa mente sermo-
nem procreat, et quomodo cogitatio sermone distri-
bitur: quomodo corpus per animam alitur, et
quomodo anima per corpus affectuum particeps fit:
quomodo eam timor constringit, præfidentia solvit,
mæror contrahit, lætitia diffundit, livor tæbe afficit,
superbia effert, spes erigit: quomodo iracun-
dia eam in furorem agit, et pudor rubore suffundit;
tæbe quidem, ebulliente sanguine, hic vero, rece-
dente: quomodo perturbationum signa corporibus
imprimuntur; quomodo ratio præsidet, quomodo
hæc omnia regit et moderatur, affectuumque mo-
tus lenit ac sedat; quomodo a sanguine et spira-
tione, id, quod corpore vacat, tenetur; quomodo
horum defectio, animæ discessio est. Hæc, aut ho-
rum aliquid, o homo, cognitione comprehende
(nondum enim cæli naturam aut motum, nec side-
rum ordinem, nec elementorum permistionem, nec
animantium discrimina, nec cælestium virtutum
inferiores gradus et sublimiores, atque omnia, in

quæ sublimiora sunt, viresque tuas magis supe-
rant, accedere.

XXVIII. Ac maxime quidem, ita comparatum est,
ut omnis sermo contentiosus et eum ambitione con-
junctus, exercitatio quædam sit, qua ad contenden-
dum de rebus gravioris momenti provehamur. Pre-
inde nobis curæ esse debet, ut quemadmodum pue-
ros in primis moribus et prima institutione fugi-
mus, ut insequentis ætatis improbitatem fugiant;
ita nos quoque ne in levibus quidem parvique mo-
menti disputationibus, audaciæ atque ineptiæ signi-
ficationem præbeamus, ne ea tandem diuturna con-
suetudine in majoribus abutamur. Minor enim la-
boris est primum improbitati non cedere, ac eam

(51) Οὐχ ὀρίζεται. Sic plerique codd. In ed., οὐ
χωρίζεται.

(52) Καὶ κινεῖ. Deest καὶ in Reg. bm.

(53) Ὁ νοῦς ὀμιλεῖ. Sic duo Regg., Coisl. I et 2,
Or. I, et Comb. In ed. deest, ὁ νοῦς.

(54) Διαδίδεται. Duo Regg., δίδεται.

(55) Τρέφεται. In nonnullis, στρέφεται, « verti-
tur, movetur. »

(56) Θίγσος. Reg. bm, et Combef., θράσος.

(57) Ὑποβάσεις. Sic plerique codd. In ed., καὶ

ὑποβάσεις.

(58) Δημιουργικός. Reg. b, δημιουργός.

(59) Γάο. Deest in tribus Regg., et Or. I.

(60) Φιλότιμος. Or. I ad marg., φιλόνοικος, « con-
tentiosus. »

(61) Καί. Reg. b, Gabr., et Comb., καὶ, « quam-
vis. »

(62) Πέτραν. Sic plures Regg. Coisl. I, et Or. I.
In ed., πέτραις.

(63) Ἀνώσασθαι. Coisl. I, ἀπόσασθαι.

accidentem fugere, quam progressam exsindere, ac seque ea superiorem præbere: non seens videlicet ac facilius est petram initio firmare et retinere, quam ruentem sursum retrahere. Sin autem tam nec morbum sistere ac reprimere potes, hæc meditare, in his esto: ambitionem istam in iis rebus, in quibus periculi nihil subest, effunde.

XXIX. Quod si hoc repudias, nec linguam freno coercere, animique impetum frangere ac comprimere potes, sed tibi furere atque insanire certum est, ac primis potestatibus minime cedere (nisi tamen iis quoque cognitionis modus est), altiusque **599** omnino assurgere, quam ex utilitate tua sit: at illud saltem tibi impera, ut fratrem non condemnas, nec timiditati impietatis nomen imponas, nec temere ac præcipiti iudicio eum condemnes, aut salutem ejus pro desperata habens discedas, qui animi facilitatem ac morum suavitatem proliteris. Quin potius, hic humilem te præbe, dum licet: hic nullo cum tuo detrimento fratrem tibi antepone, ubi condemnare et contemnere, nihil aliud est, quam a Christo, ac sola spe eiecere, atque exturbare, occultumque triticum, et quidem triticum fortasse te præstantius, una cum zizaniis exsindere⁹⁷. Hanc rationem tene, ut illum quidem corrigas, idque leniter et humane, non ut hostis, nec ut durus et rigidus medicus, nec ut sectionibus tantum et cauteriis adversus morbum grassari scias; teipsum autem, ac tuam infirmitatem agnosceas. Quid enim si lippientibus oculis, aut alio quopiam morbo laborantibus, obscuram solem aspicias? Qui si omnia verti ac sursum deorsumque ferri putes, ipse nasea correptus, aut vino obrutus, ignorantiamque tuam aliis attribuas? Multum diuque ante versan-

dam atque contorquendus est animus, multa ferenda, quam ut aliam impietatis damnemus.

XXX. Non idem est stirpem, aut brevem quemdam et caducum florem vellere, atque hominem exsindere. Inago Dei es, et imaginem quoque Dei alloqueris, tuque qui iudicas, ipse iudicaberis⁹⁸; et quidem alienum servum iudicas⁹⁹, et quem alius moderatur. Sic fratrem tuum explora, quasi ipse ad eandem mensuram expendendus. Quocirca, ne cito ac temere membrum seces ac projicias, cum incertum sit, an hac ratione partes quoque saepe perniciem aliquam contracturæ sint. Verum argue, increpa, obseca¹. Habes medicinæ regulam. Christi discipulus es, mitis ac benigni², et qui nostras infirmitates portavit³. Si primum ebluctetur, leniter expecta: si secundo, ne spem alijcias; nondum enim curationis tempus effluxit; si tertio, be-

⁹⁷ Matth. xiii, 27. ⁹⁸ Matth. vii, 1. ⁹⁹ Rom. xiv, 4. ¹ II Tim. iv, 2. ² Matth. xi, 29. ³ Isa. lvi, 4; I Petr. ii, 24.

(64) *Σεο. Reg. b, et Or. 1, σου.*

(65) *Ἐπερ μὴ κάκειναις*, etc. Beest *μὴ* in Coisl. 4, aliisque nonnullis. Id fatetur Billius; sed vulgarem lectionem præfert. Elias vero censet Gregorium hic affirmantem pronunciare, et *εἴπερ* idem sonare, ac *ἐπειδήπερ*, « quandoquidem. » Hinc, si expungatur particula negativa, *μὴ*, locus iste sic verti potest: « siquidem ille (potestates) certam cognitionis mensuram habent. »

(66) *Πλέον*. Duo Regg., *πλέον*.

(67) *Συμφέρει*. Duo Regg., Coisl. 1 et 2, aliique,

νόσον ἀδυναταίς, ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἰσοικενοῦσθω σοι (64) τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς ἀκινδύνοις.

immodico et inexplebili disputandi studio flagras,

KΘ'. Οὐ δέχη τοῦτο, οὐδὲ ἡ γλώσσά σου χαλινὸν ἔχει, οὐδὲ κρείττων εἶ τῆς φορᾶς. δεῖ δὲ ἀπονοεῖσθαι πάντως, καὶ ταῖς πρώταις δυνάμεσι μὴ ὑφεῖσθαι, εἴπερ μὴ κάκειναις (65) μέτρον ἐστὶ τῆς γνώσεως, καὶ πλέον (66) εἶναι μέγαν, ἢ ὅσον συμφέρον (67)· σὺ δὲ μὴ κατακρίνης τὸν ἀδελφόν, μηδὲ τὴν δευλίαν ἀπέθειαν ὀνομάσης, μηδὲ ἀπέλθῃς προπετῶς καταγνοῦς, ἢ ἀπογνοῦς (68), ὁ τὴν ἐπιείκειαν ὑπισχνούμενος. Ἄλλ' ἐνταῦθά μοι φάνηται ταπεινός, ὡς ἔξεστιν· ἐνταῦθα τὸν ἀδελφὸν προσήμιον, μὴ μετὰ τῆς σεαυτοῦ βλάβης, ἔνθα τὸ κατακρίναι καὶ ἀτιμάσαι, ἐκβαλεῖν ἐστὶ Χριστοῦ καὶ τῆς μόνης ἐλπίδος, καὶ τὸν λαυθάνοντα σῖτον, καὶ σῖτον ἕως σου τιμιώτερον, συνεκκοῦσαι τοῖς ζιζανίοις. Ἄλλὰ τὸ μὲν, ἐκείνον διόρθωσαι, καὶ τοῦτο πρῶτος καὶ φιλανθρώπως, μὴ ὡς ἐχθρός, μηδὲ ὡς ἀπόστομος ἰατρός, μηδὲ ὡς (69) ἐν τούτῳ μόνον εἰδώς τὴν καὺσιν καὶ τὴν τομήν· τὸ δὲ, σεαυτοῦ καταγνοῦν, καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς σῆς. Τί γὰρ εἰ λιμῶν, ἢ ἄλλο (70) τι πάσχων τὰς ὕψεις, ἀμυδρὸν βλέπεις τὸν ἥλιον; Τί δαί εἰ στρέφουθαί σοι τὸ πᾶν δοκεῖ, ναυτιῶντι τοχόν, ἢ μεθύοντι, καὶ τὴν σὴν ἄγνοιαν ἐτέρων ὑπολαμβάνεις; Πολλὰ δεῖ στραφεῖναι καὶ παθεῖν, πρὶν ἄλλου καταγνοῦναι δυσσέθειαν.

tuam aliis attribuas? Multum diuque ante versan-

dam atque contorquendus est animus, multa ferenda, quam ut aliam impietatis damnemus.

L'. Οὐκ ἔστιν ἴσον φυτὸν ἐκτεμεῖν, ἢ ἄνθος τι τῶν προσκαίρων, καὶ ἄνθρωπον. Εἰκὼν εἶ Θεοῦ, καὶ εἰκὼν Θεοῦ διαλέγει, καὶ κρίνη αὐτὸς (71) ὁ κρίνων· καὶ κρίνεις ἀλλότριον οἰκίτην, καὶ ὃν ὁ ἄλλος οἰκονομεῖ. Οὗτω δοκιμάζει τὸν ἀδελφόν σου, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς μέτροις κρινόμενος. Διὰ τοῦτο μὴ ταχέως τέμνης, μηδὲ ἀλλοτριώσης τὸ μέλος, ἀθῆλον, εἰ μὴ διὰ τούτου προσλυμανῇ τι (72) τῷ ὑγιαίνοντι· ἀλλὰ νοσητέησον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον. Ἐχεις ἰατρείας κανόνα (73). Χριστοῦ μαθητῆς εἶ, τοῦ πρῶτου καὶ φιλανθρώπου, καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν βαστάσαντος. Κἂν τὸ πρῶτον ἀντιβῇ, μακροθύμησον· κἂν τὸ δευτέρον, μὴ ἀπελπίζης, ἔτι κίρως Θεραπείας· κἂν τὸ τρίτον, γενεὸν φιλόνητον ὡς Θεωργός· ἔτι τοῦ Δεσπότης δεξιβητι, μὴ ἐκκοῦσαι,

D γεωργός· ἔτι τοῦ Δεσπότης δεξιβητι, μὴ ἐκκοῦσαι,

συμφέρει.

(68) *Ἡ ἀπογνοῦς*. Tres Regg., et Orat. 1, καὶ ἀπογνοῦς.

(69) *Μηδὲ ὡς*. Sic Regius hm. In ed., *μὴ ὡς*.

(70) *Ἡ ἄλλο*. Sic tres Regg., et Or. 1. In ed., εἰ ἄλλο.

(71) *Καὶ κρίνη αὐτὸς*. Sic plures codd. In ed., *κρίνη καὶ αὐτὸς*.

(72) *Προσλυμανῇ τι*. Duo Regg., Orat. 1, etc., *προσλυμανεῖται*.

(73) *Κανόνας*. Reg. hm, *κανόνας*.

μηδὲ μισῆσαι τὴν ἀκαρπον συκῆν καὶ ἀνόνητον, ἄλλ' ἐπιστρέψαι, καὶ θεραπεύσαι, καὶ (74) περιβαλεῖν κόπρια, τὴν δὲ ἑξαγορεύσεως, καὶ τῆς εἰς τὸ φανερὸν αἰσχύνῃς, καὶ ἀτιμοτέρας ἀφωγῆς, ἐπανόρθωσιν (75). Τίς οἶδεν, εἰ μεταβαλεῖ, καὶ καρποφορήσει, καὶ θρέψει τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ Βηθανίας ἐπανερχόμενον;

ignum illum et humanitate praeditum agricolam imitare, cum Domino adhuc age, ne inutilem et infructuosam ficum excindat * atque odio habeat, verum emendet et curet, ac sterens injiciat, hoc est, cum correctionem, quae per confessionem ac publicam ignominiam, contemptioremque victus rationem ellicitur. Quis scit, an mutabitur, ac fructum feret, 666 Jesumque a Bethania redeuntem pascet?

ΑΑ. Ἐνεγάε τι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ δυσωδίας, ἢ οὐσης, ἢ δοκούσης, ὃ τῷ πνευματικῷ μύρῳ συγκαχρισμένος, τῷ συνθεταμένῳ τέχνῃ μυρεψικῆ, ἵνα μεταδῆς τούτῳ τῆς σῆς εὐωδίας. Οὐκ ἔστιν ἐχθὸνς ἴδς (76) ἡ κακία, ἐν ὁμοῦ τῷ πληγῆναι περιβληθῆς ὀδύνας, ἢ καὶ διαφθορῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἦ σοι συγγνώμη φεύγοντι (77) τὸ θηρίον, ἢ ἀποκτείνοντι. Ἄλλ' εἰ μὲν εἰ δυνατός, κἀκείνον θεράπευσον· εἰ δὲ μὴ, τό γε ἀψαλῆς ἔχεις, ἐν τῷ μηδὲν αὐτὸς (78) τῆς μογηρίας μεταβαλεῖν. Ὅση μὲν τῆς ἀρετῆς τὸ ἐκείνου πάθος, ἦν ἀπελάται τυχὸν τὸ σὸν εὐῶδες ὑπερνηκῆσαν. Ταχὺ ἂν ἐδέξω τι τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ ὁμοδοῦλου καὶ συγγενοῦς, οἷον Παῦλος ὁ ζηλωτής, καὶ διανοηθῆναι, καὶ εἰπεῖν ἐτόλμησεν, ἑαυτοῦ, εἰ οἶδόν τε, τὸν Ἰσραὴλ ἀνεπισχυθῆναι· Χριστῷ, διὰ τὸ συμπαθῆς· ὅς γε καὶ ἐξ ὑπόνοιας πολλὰκις μόνος, ἀποτέμνεις τὸν ἀδελφόν. Ὅν ἴσως ἐκέρθανας ἂν τῆ χρηστότητι, τοῦτον ἀπολλύεις (79) τῆ θρασύτητι, τὸ σὸν μέλος, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. Εἰ τοίνυν καὶ ἰσχυρὸς εἶ, φητὶν ὁ Παῦλος περὶ βρωμάτων διαλεγόμενος, καὶ θαρῆεις τῷ λόγῳ καὶ τῷ γενναίῳ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδελφὸν οἰκοδόμησον. Μὴ τῷ βρώματι σου κατὰλυε τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τῷ κοινῷ πάθει τετιμημένον. Καὶ γὰρ εἰ τὸ πρᾶγμα ἔτερον, ἀλλ' ὃ γε τῆς παραινέσεως λόγος ὁμοίως χρήσιμος.

XXXI. Tu, qui spiritali illo unguento arte unguentaria confecto delibutus es, fraterni fetoris nonnihil perfer, sive verus sit fetor ille, sive ita tibi videatur: ut ipse vicissim boni tui odoris illi aliquid impertiaris. Viperae virus non est improbitas, ut simul atque ictus fueris, doloribus et uaceris, aut etiam intercas, ob eamque causam tibi, bestiam fugienti, vel interimenti, venia parata sit. Verum, si quidem a te fieri potest, eum quoque morbo libera; sin minus, ipse certe ita demum in tuto versaberis, si improbitatis illius particeps nequaquam factus fueris. Insuper quidam odor est illius morbus, quem fortasse fragrantia tua vincet atque depellet. Libenter scilicet ac prompte hujusmodi quiddam conservi et cognati tui causa susciperes, quale Paulus ille zelo et emulatione flagrans, pro commiseratione, non modo cogitare, sed etiam dicere ausus est; nimirum ut, si fieri posset, Israel, in ipsius locum subrogatus, ad Christum introduceretur; cum sola plerumque suspitione ductus, fratrem praescindas. Quem fortasse lucrari benignitate potuisses, eum audacia tua perimis, membrum tuum, pro quo Christus mortem oppetit. Proinde, si firmus ac robustus es, ait Paulus de e-bis disserens, atque ob doctrinam fideique firmitatem confidis: fratrem quoque ut adlices, cura.

Noli cibo tuo eum, quem Christus communi passione honestavit, evertere. Etsi enim res diversa est, consilii tamen admonitionisque ratio peraeque utilis est.

ΑΒ. Χρῆν (80) δὲ καὶ νόμον κείσθαι παρ' ἡμῖν, καθάπερ τοῖς πάλαι σοφοῖς Ἑβραίων, ἔστιν ἄς τῶν ἱερῶν βιβλίων μὴ ἀνεῖσθαι τοῖς νέοις, ὡς οὐ λυσιτελοῦσας ταῖς ἀστηρίτοις ἔτι καὶ ἀπαλωτέραις φυχαῖς· οὕτω καὶ μηδὲ παντὶ (81), μηδὲ πάντοτε, ἀλλ' ἔστιν ὅτε, καὶ οἷς, τὸν περὶ πίστεως συγγορευθῆναι λόγον, τοῖς μὴ παντελῶς ὀλιγόροις (82) λέγω, καὶ νοθοῖς τὴν διάνοιαν, ἢ τοῖς μὴ λίαν ἀπλήστοις, καὶ φιλοτίμοις (83), καὶ θερμότεροις τοῦ δένοντος εἰς εὐσέδειαν· καὶ τοὺς μὲν τάσσειν ἐνταῦθα, ὃ μῆτε

XXXII. Ac profecto legem quoque apud nos constitutam esse oportebat, quae juberet, ut, quemadmodum olim apud sapientes Hebraeos, a quibusdam Scripturae sacrae libris juvenes arcebantur, utpote tenerioribus adhuc minimaeque firmis animis haudquaquam profuturis; eodem quoque modo, non quibushbet, nec semper, sed certo tempore, ac certis hominibus, de fide disputandi potestas fieret, iis nimirum, qui nec ingenio sunt omnino segni et ignavo; nec rursus iis, qui inexplicibili quadam

* Luc. xiii, 8. ὁ Rom. ix, 5. ὁ I Cor. viii, 42. ὁ Rom. xiv, 15.

(74) Ἐπιστρέψαι, καὶ θεραπεύσαι, καί, etc. Sic Reg. hm, et Or. I. In ed., ἐπιστρέψαι, καὶ περιβαλεῖν κόπρια, θεραπεύσαι τὴν, etc.

(75) Ἐπανόρθωσιν. Sic Reg. hm, Coisl. I et 2, etc. In ed., ἐπανόρθωσιν.

(76) Ἐχθὸνς ἴδς, etc. « Viperae virus non est improbitas. » Inuc Elias: « Frater tuus non est belua venenosa, ut praee metu, ne quid mali tibi ab eo accidat, vel fugiendus sit, vel occidendus, quod certe fieret, si eum a pietate, aut ab Ecclesia, tanquam alienum excluderes. »

(77) φεύγοντι. Plures eodd., φεύγοντι καὶ ἀποκτείνοντι.

(78) Αἰτέεις. Sic tres Regg., Coisl. I, Comb., etc. In ed., αὐτόν.

(79) Ἀπελάται. Unus Reg., et duo Collb., ἀπολλύεις.

(80) Χρῆν. Sic plures Regg., et Collb., Coisl. 2, et Or. I. Vallius autem ad marg. Bas. edit. scripsit, χρῆναι, quod secutus est Morelius. Par. ed.

(81) Οὕτω καὶ μηδὲ παντὶ. Sic tres Regg., Coisl. I, Or. I, etc. Prave in ed., οὐ τῷ μὴ παντὶ.

(82) Ὀλιγόροις. Gloss., ἀσθενεστέροις, « imbecillioribus. »

(83) Φιλοτίμοις. Gloss., ἤτοι φιλοδοξοίς.

aviditate laborant, gloriaeque studio duentur, atque in pietate **601** ferventiores sunt quam par sit, atque hi quidem illic collocaerentur, ubi nec sibi ipsis, nec aliis noxii essent; iis autem, qui in disputationibus modesti, ac vere compositi et temperantes essent, libera disputandi facultas daretur: proniscula vero multitudo ab hac via, et loquacitatis morbo hac tempestate vigente, abducta et aversa, et aliud virtutis genus minus periculosum detrimentum afferret, et insaturabilis aviditas pietatis

XXXIII. Etenim si, ut *unus Dominus, una fides, unum baptismum, unus Deus, Pater omnium, et per omnia, et in omnibus*⁸, ita una quaedam esset per disputationem et contemplationem ad salutem via, ut qui ab ea exciderent, iidem a toto quoque aberrarent, atque a Deo, ac spe salutis aeternae praecipites eicerentur, nihil sane periculosius esset, quam vel huiusmodi consilium dare, vel huic parere. At si, ut in rebus humanis, multa et diversa sunt vitarum genera et instituta, alia majora, alia minor, alia illustriora, alia obscuriora, sic in divinis quoque, non una salutis ratio est, nec una quaedam virtutis via, sed plures; atque huius per vulgati dicti omniumque linguis celebrati, nimirum, multas apud Deum mansiones esse⁹, nulla alia causa est, quam quod multae sint viae eo ferentes, quarum aliae periculosiores et splendidiore sint, aliae abjectiores et tutiores; eae, tutioribus relictis, ad unam hanc nos convertimus, adeo lubricam et periculosam, ac nescio quo ferentem? An idem quidem cibus non omnibus congruet, sed alius alii, pro diversa aetate et constitutionum ratione; eadem autem vita, aut disputatio eunetis conducet? Hoc ipse quidem non dixerim, nec dicentibus assentiar. Quare si mihi obtemperandum duxeritis, juvenes et senes, praefecti et subditi, monachi et qui in sodalitate vivitis, supervacaneas et inutiles ostentationes valere jubebitis; atque id potius curabit, ut per morum probitatem, et honestam vitae rationem, ac sermones periculo vacuos ad Deum appropinquantes, ad alterius saeculi veritatem et contemplationem perveniat, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

⁸ Ephes. iv, 5, 6. ⁹ Joan. xiv, 2.

(84) *Βλάβῳσι*. Plures codd., *βλάβῳσι*.

(85) *Ἀπαύγειν*. In nonnullis, *ἀπαγαγόντας*.

(86) *Kal*. Deest in pluribus Regg., et Or. I.

(87) *Ἀποβρίβῳθῳναι*. Reg. bm, et Or. 1, *ἀποβρίβῳθῳναι*.

(88) *λαμπροτέρων καὶ ἀφανιστέμων*. Plures Regg., et Or. 1, *λαμπροτέρων τε καὶ σφαλερωτέρων*. Billus ad marg. Bas. ed., quae habet, *σφαλεστέμων*, scripsit: « Putamus legendum, *ἀφανιστέμων*, ut opponatur *λαμπροτέροις*, quemadmodum τὰ ἕκτω τοῖς μειζοσι, quod etiam satis ostendunt quae sequuntur. »

(89) *Καὶ τοῦ*. Comb., καὶ τό.

ἑαυτοὺς βλάβῳσι (84), μήτε ἄλλους ταπεινοί: καὶ τὴν ἐν λόγοις ἐλευθερίαν ἔχειν τοὺς μετρίους ἐν λόγῳ, καὶ ὡς ἀληθῶς κοσμίους καὶ σώφρονας· τοὺς πολλοὺς δὲ ἀπάγειν (85) τῆς ὁδοῦ ταύτης, καὶ τῆς νῦν κατεχούσης φιλοκαλιᾶς καὶ ἀβῳστίας, καὶ (86) ἐπ' ἄλλο τι τρέπειν ἀρετῆς εἶδος ἀκινδυνότερον, ἔνθα καὶ τὸ ὀλιγωρον ἤττον βλαβερόν, καὶ τὸ ἀπληστον εὐσεβέστερον.

Traduceretur, ubi et segnitie minorem labem ac laudem mereretur.

ΛΓ'. Εἰ μὲν γάρ, ὡσπερ εἰς Κέριος, μὴ πίστις, ἐν Βάπτισμα, εἰς Θεός, ὁ Πατήρ πάντων, καὶ εἰς πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν, οὕτω καὶ μία τις ἦν σωτηρίας ὁδός, ἡ διὰ λόγου καὶ θεωρίας, καὶ ταύτης ἐκπεσόντας, ἔδει τοῦ παντός ἀμαρτεῖν, καὶ ἀποβρίβῳθῳναι (87) Θεοῦ, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐλπίδος· οὐδὲν ἄν ἦν, οὕτε τοῦ συμβουλεύειν τὰ τοιαῦτα, οὕτε τοῦ πείθεσθαι σφαλερωτέρων. Εἰ δὲ, ὡσπερ ἐν ταῖς ἀνθρωπίνους, πολλαὶ διαφοραὶ βίων καὶ προαιρέσεων, μειζόνων τε καὶ ἡττόνων, λαμπροτέρων καὶ ἀφανιστέμων (88), οὕτω καὶ τοῖς θεοῖς, οὐχ ἔν τι τὸ σωζῶν ἔστιν, οὐδὲ μία τῆς ἀρετῆς ὁδός. ἀλλὰ πλείονες, καὶ τοῦ (89) πολλὰς εἶναι μόνὰς παρὰ τῷ Θεῷ, τοῦτου δὲ (90) τοῦ θρυλουμένου, καὶ ταῖς πάντων κειμένους γλώσσαις, οὐκ ἄλλο τι ἢ τοῦτο αἴτιον; τὸ πολλὰς εἶναι τὰς ἐκεῖτε φεροῦσας ὁδοὺς, τὰς μὲν ἐκινδυνωτέρας τε καὶ λαμπροτέρας, τὰς δὲ ταπεινωτέρας τε καὶ ἀσφαλεστέρας· τί τὰς ἀσφαλεστέρας ἀφέντες, ἐπὶ μίαν ταύτην τρεπόμεθα, τὴν οὕτως ἐπισφαλή καὶ ὀλισθηράν, καὶ οὐκ οἶδ' ὅποι (91) φέρουσαν; Ἢ τροφή μὲν οὐχ ἡ αὐτὴ πᾶσι κατάλληλος, ἀλλῶ δὲ ἄλλῳ κατὰ τὴν διαφορὰν καὶ (92) τῶν ηλικιῶν καὶ τῶν ἔξεων· βίος δὲ ὁ αὐτὸς πᾶσι συμφέρον, ἢ λόγος; Οὐκ ἔγωγε τοῦτο εἴποιμ' ἄν (93), οὐδὲ προσθοίμην τοῖς λέγουσιν. Εἴ τι οὖν ἐμοὶ πείθεσθε, νέοι καὶ γέροντες, ἄρχοντες λαῶν (94) καὶ ἀρχόμενοι, μονασταὶ καὶ μιγάδες, τὰς μὲν περιτοτὰς καὶ ἀρχήστους φιλοτιμίας χαίρειν ἐάσατε· αὐτοὶ δὲ διὰ βίου, καὶ πολιτείας, καὶ λόγου τῶν ἀκινδυνωτέρων τῷ Θεῷ πλησιάζοντες (95), τεύξεσθε τῆς ἐκεῖθεν ἀληθείας καὶ θεωρίας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα (96) εἰς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(90) *Τοῦτου δέ*, etc. Sic Reg. hu, et Or. 1. Sic etiam Billus ad marg. Bas. edit. scripsit. Coisl. 1, τοῦτου δὲ τὸ θρυλούμενον... κείμενον. In ed., τοῦτου δὲ τοῦ, etc.

(91) *Ὅποι*. Reg. bm, ὅπη.

(92) *Kal*. Deest in tribus Regg., et Or. 1

(93) *Εἴποιμ' ἄν*. Regius hu, *συμβουλεύσαιμεν, i suaserim.*

(94) *Λαῶν*. Plane vecem respicit Combefisius.

(95) *Πλησιάζοντες*. In nonnullis, *πλησιάζαντες*.

(96) *Ἡ δόξα*. Plures codices sic desimunt: ᾧ πᾶσα δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν: « cui omnis gloria in saecula. Amen. »

602 MONITUM IN ORATIONEM XXXIII.

I. Arianorum jactantiam, injurias et cavillationes in hac oratione, oratorie quidem, sed fertiter retundit Gregorius. Quasi ex abrupto sic exorditur: « Ubi tandem sunt, qui paupertatem nobis exprobrant, qui opes suas insolenter jactant, qui Ecclesiam multitudine definiunt, et pusillum gregem asperrantur, qui divinitatem metiuntur, et populum velut ad lanceam appendunt? » Hinc ablegatam pacem, et exitiosas domesticarum in fide dissensionum calamitates deplorat; atque Arianorum persecutiones, facinora, caedes et sacrilegia, longa partium enumeratione, pereurrens, ostendit quam longissime ipsi a suis et Catholicorum moribus ac lenitate distent. Deinde puerilibus ac ineptis respondet cavillationibus, quibus obtrectatores eum in contemptum adducere conabantur. Objiciebant enim, quod « ex ignobili oppido oriundus esset (n. 6), » quod « nec lepidus, nec urbanus, quod peregrinus et externus (n. 8), » aliaque permulta (n. 11), quæ profecto in adversariorum potius, quam Gregorii contumeliam recidebant. Tum profanam illorum multitudinem cum gregis sui exiguitate conferens, hunc extollit, illos deprimit. « Hi, inquit (n. 15), aedes habent, nos hospitem; hi templa, nos Deum; hi populos, nos angelos; hi aurum et argentum, nos repurgatam doctrinam; » quæ omnia merito vavis ac insulsis hæreticorum opibus pretiosiora et præstantiora erant. Nihil ergo mirum, si charissimum gregem, licet exiguum, ampliori præferat; utpote qui hunc facilius conspiciere, atque a laporum voracitate tueri ac servare posset. Verum interim prophético velut allatus spiritu, non dubitat quin aliquando eum latiore visurus sit. « Multos enim, » addit (n. 15), « ex his, qui nunc in laporum numero sunt, inter oves, ac fortasse etiam inter pastores recensendos habeo. » Quod vaticinium eventus postea confirmavit. Demum ex baptismi forma, Arianorum et Eunomianorum errores, qui Filium et Spiritum sanctum creatos esse asserebant, coarguens, eleganti ac eximie orationi linem imponit.

II. Ex his quæ jam diximus, nemo est qui non fateatur hanc orationem Constantinopoli habitam fuisse anno 380. Plura etiam adhuc ex hac oratione ad id confirmandum colligi possunt. Nondum enim Gothos, a Deo « in solute Trinitatis pœnam » collectos et coadunatos (n. 2) debellarat Theodosius. Nondum ecclesiæ erant Catholicis restitutæ, cum agnoscat ipse Gregorius (n. 15), « exiguum adhuc esse gregem et caulam angustam. » Quæ quidem satis indicant annum 380, vel, ut cum Tillemontio loquar [97], illud temporis spatium quod « inter vicesimum Aprilis anni 379 et vicesimum sextum Novembris anni 380 intercedit. » Nulla enim est hæc de re inter eruditos controversia. At idem quoque desideraretur animorum consensus, ad dignoscendum quis fuerit ille senex de quo sic loquitur Gregorius (n. 5): « Hesternam meam victimam posco, senem illum, quem exilio redeuntem, 603 medio die, media in urbe, saxis excepistis. » Licet enim de isto facto apud scriptores mentio fiat, attamen incertum adhuc quidem est, ad quem senem id certo referri possit. Censet Elias Eusebium Samosatensem hic a Gregorio designari. Hæc revera Theodoretus ac Nicephorus [98] narrant de isto Eusebio, cui « Dolicham ingredienti, mulier quædam Ariana labe maculata, tegulam e superiori ædium parte immisit, ejusque caput obtrivit. » Addunt etiam, quod ab ipso quoque Gregorio observatur, Eusebium morientem, eos qui aderant jurejurando obstrinxisse, ne a muliere pœnas hujus facti ullas exigerent. » Quamvis autem hæc non ignoraret Tillemontius, conjecit tamen vir eruditus [99], « senem illum fuisse Eustathium presbyterum, » a Valente imperatore in oppidum Thraciæ Bizuam relegatum, quod anno 370 Evagrius Constantinopolitanæ Ecclesiæ episcopum prælici curasset. At Socrates et Sozomenus [1], qui Eustathii exilium referunt, nihil tamen de ipsius in urbem Constantinopolim reditu ac inexpectata morte commemorant. Baronius etiam [2], qui hunc orationis locum sic exscripsit: « Hominem meum posco, quem hesternam die trucidastis, senem illum, quem ab exilio redeuntem, et huc appellentem, » etc., videtur quidem his ultimis verbis Constantinopolim designare voluisse; sed nihil de isto sene indicavit. Cum igitur historica monumenta Gregorii narrationi optime consonent, nos quoque eum Elia hunc locum de Eusebio Samosatensi intelligendum arbitramur.

(97) T. IX, pag. 728.

(98) Theodoret. *Hist.* lib. v, c. 5; Nicephor. *Hist.*

lib. xii, c. 5

(1) Soer. *Hist.* l. iv. c. 15, p. 226; Sozom. *Hist.* l. vi, c. 15, p. 655.

(2) Anno 380, § vi, p. 411.

(99) T. IX, not. xxix. p. 714.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ'.

Ἡρὸς Ἀρειανῶν, καὶ εἰς ἑαυτῶν.

A

A'. Ποῦ ποτὲ εἰσιν, οἱ τὴν πενταν ἡμῶν ἐνεπί-
ζοντες, καὶ τὸν πλοῦτον κομπάζοντες; Οἱ πλῆθει τῆν

ORATIO XXXIII^a.

Adversus Arianos, et de seipso.

1. Ubi tandem sunt qui paupertatem nobis ex-
probrant, opesque suas insolenter jactant? Qui

^a Alias XXV quæ autem 55 erat, nunc 27. — Habita Constantinopoli circa medium annum 380.

Ecclesiam multitudine definiunt, ac parvum gre- A gem aspernantur? Qui et divinitatem metuntur, et populum velut ad lancem appendunt? Qui arenam in pretio habent, et mundi lumina contumeliis afficiunt? Qui denique lapides aggerunt, et gemmas contemunt? Non enim norunt, quod quanto arena stellis copiosior est, et lapides pellucidis lapidibus, tanto vicissim haec illis puriora et praestantiora sunt. Rursus indignaris? Rursus arma induis? Rursus contumeliam infers? Num nova fides? Parumper, quæso, minas istas comprime, et loquar. Non injuriam inferemus, sed coarguimus: non minas intendemus, sed exprobrabimus: non feriemus, sed medicinam afferemus. 604 Istudne quæque tibi contumelia videtur? O insignem superbiam! Etiamne hic eum, qui tibi dignitate par est, in servilem ordinem cogis? Verum, si non ita se res habet, fac nostram dicendi libertatem æquo animo feras. Nam et frater eum fratre expostulat, quoties ab eo æqua portione fraudatur.

II. Visne te verbis illis alloquar, quibus Deus rebellem et obdurum Israellem affatur¹⁰? *Popule meus, quid feci tibi, aut quid te lasi, aut quid tibi molestus fui?* Imò vero ad te, qui contumeliis in me uteris, orationem ipse habebò. Male omnino alii aliorum tempora observamus, ac soluta per sententiæ diversitatem animorum concordia, majori pene audacia et crudelitate nos ipsos mutuo insectamur, quam, qui nunc bello nos lacessunt, barbari, quos Trinitas soluta conjunxit. Quin hoc quoque nomine sceleratior sumus, quod non exteris exteri, nec ignotis ignoti (quæ res nonnihil etiam calamitatem levat), verum nos-ipsos mutuo, et quasi domestici domesticos, populamur, et incessimus; aut, si mavis, ejusdem corporis membra, consumimus invicem atque consumimur. Neque id grave et indignum est, quanquam alioqui pergrave; sed quod animis ita comparati sumus, ut inimicationem nostram, accessionem, atque incrementum esse existimemus. Quoniam autem ad hunc modum affecti sumus, atque ad temporum rationem fidem nostram accommodamus, age, tem-

¹⁰ Mich. vi, 6.

(5) *Ἐκκλησίαν*, etc. Ecclesie definitionem ex multitudine deductam irridet Gregorius; non quod vera Christi Ecclesia, locorum et temporum universitate, ac membrorum multitudine, præ aliis societatibus, quæ Ecclesie titulo gloriantur, Catholica non sit; sed quia Ariani veram se Constantinopolis Ecclesiam esse jactabant. Nisi id magis, quam confutatione dignum erat, cum Regie civitatis Orthodoxi, omni pene terrarum orbi, ejusdem communionis et fidei societate, jungerentur.

(4) *θεότῃτα μετροῦντες*. Ariani Trinitatis personas in di-pares gradus dividebant. Juxta illos, Spiritus sanctus erat « magnus, » Filius « major, » et Pater « maximus. »

(5) *Ἰσραήλῳντες*. Or. 1, περιοριῶντες. Reg. hu, περιοριζόντες. In quibusdam, ὑπεροριζόντες.

(6) *Ἡδὴν ὑβρίζεις*. Reg. hu, Or. 1, etc., πάλιν ὑβρίς.

(7) *Καυρή*. Reg. a, et Coisl. 2, κενή, « vana. »

(8) *Ἐλέγξομεν*. Reg. hu, ἐλέγξομεν.

Ἐκκλησίαν (5) ὑβρίζοντες, καὶ τὸ βραχὺ διαπιπύοντες ποίμνιον; οἱ καὶ θεότῃτα μετροῦντες (4), καὶ λαὸν σταθμίζοντες; οἱ τὴν ψάμμον τιμῶντες, καὶ τοὺς φωστῆρας ὑβρίζοντες; οἱ τοὺς κάλλιπας θησαυρίζοντες, καὶ τοὺς μαργαρίτας ὑπεροριζόντες (5); Οὐ γὰρ ἴσασιν, ὅτι οὐ τοσοῦτον ψάμμος ἀπτερώων ἀφθονωτέρα, καὶ λίθων διαυγῶν κάλλιπας, ὅσον ταῦτα ἐκείνων καθαρωτέρα τε καὶ τιμιώτερα. Ἡδὴν ἀγανακτεῖς; πάλιν ὑβρίζῃ; πάλιν ὑβρίζεις (6); ἢ καυρῆ (7) πίστις; Μικρὸν ἐπίσχες τὴν ἀπειλήν, ἵνα φθέγξομαι. Οὐχ ὑβρίσομεν, ἀλλ' ἐλέγξομεν (8)· οὐκ ἀπειλήσομεν, ἀλλ' ὀνειδίσομεν (9)· οὐ πλῆξομεν, ἀλλ' ἰατρεύσομεν. Ὑβρίς σοι καὶ τοῦτο δοκεῖ; Τῆς ὑπερηφανίας! Κάνταῦθα δοῦλον ποιεῖς τὸν (10) ὀμότιμον; Εἰ δὲ μὴ, δέξαι μου τὴν παρόρησιαν. Καὶ ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἐλέγχει πλεονεκτούμενος.

habet, fac nostram dicendi libertatem æquo animo feras. Nam et frater eum fratre expostulat, quoties ab eo æqua portione fraudatur.

B. Βούλεις σοι τὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ φθέγξομαι (11), τραχηλιῶντα καὶ σαληρονόμενον; Λυὸς μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί ἠδικήσά σε, ἢ ἐβλαβήσασίν σε; Μᾶλλον δὲ, πρὸς σέ μοι τὸν ὑβριστὴν ὁ λόγος. Κακῶς μὲν τοὺς ἀλλήλων ἐπιτηροῦμεν καιροὺς, καὶ τὸ σύμψυχον (15) τῷ ἑταροδόξῳ λύταντες, μικροῦ καὶ τῶν νῦν πολεμούντων ἡμῖν βαρβάρων (14), οὓς ἡ Τριάς λυσμένη συνέστησεν. Γεγόναμεν ἀλλήλοις ἀπανθρωπότεροι καὶ θρασύτεροι, πλὴν ὅσον οὐ ξένοι βάλλομεν ξένους, οὐδὲ ἀλλογλώσσους ἀλλόγλωσσου (3 καὶ βραχεῖα παραμυθία τῆς συμφορᾶς), ἀλλήλους δὲ, καὶ οἷον οἱ τῆς αὐτῆς οἰκίας, φέρομεν τε καὶ ἄγομεν· εἰ βούλεις δὲ, τὰ τοῦ αὐτοῦ σώματος μέλη δαπανῶμεν καὶ δαπανώμεθα· καὶ οὐχὶ τοῦτό που δεῖνόν (15), καίπερ ὄν τρηλικούτον, ἀλλ' ὅτι καὶ προσθήκην νομίζομεν τὴν ὑφαίρεσιν. Ἐπεὶ δὲ οὕτως ἔχομεν, καὶ μετὰ τῶν καιρῶν πιστεύομεν, ἀντιθῶμεν τοὺς καιροὺς ἀλλήλοις· σὺ τὸν σὸν βασιλεῖα, κἀγὼ τοὺς ἐμοὺς· σὺ τὸν Ἀγαῶν (16), ἐγὼ τὸν Ἰωσίαν (17). Διήγησά μοι τὴν σὴν ἐπιστάσιαν, κἀγὼ τὴν ἐμὴν θρασύτητα. Μᾶλλον δὲ, τὴν μὲν σὴν, πολλὰ καὶ βίβλοι καὶ

(9) *ὀνειδίσομεν*. Reg. hu, ὀνειδίσωμεν.

(10) *τὸν*. Sic Regg. a, hu. In ed., τό.

(11) *φθέγξομαι*. Comb., φθέγξομαι.

(12) *Παρηγόρησάν*. In quibusdam, παρηγόρησα.

(15) *τὸ σύμψυχον*. Sic tres Regg., et quatuor Colh. In ed., τὸν σύμψυχον.

(14) *Βαρβάρων*. Gothos, ut arbitramur, intelligit, qui anno 577 Thraciam populati sunt; idque in pœnam solute pacis, ac errorum circa sanctissimam Trinitatem.

(15) *Καὶ οὐχὶ τοῦτό που δεῖνόν*. Sic plures eodd. In Or. 1, Par., et Coisl. 1, καὶ οὐχὶ τοῦτό πως Comb., οὐ τοῦτό πως δεῖνόν, εἰ καὶ δεῖνόν. Prave in ed., καὶ οὐχὶ τοῦ τόπου δεῖνόν.

(16) *Ἀγαῶν*. Schol.: Οὐ πάντῃ λέγει· « Valentem dicit. »

(17) *Ἰωσίαν*. Schol.: Θεοδόσιον τὸν Μέγαν οἶμα λέγειν· « Theodosium Magnum, ut arbitror, intelligit. »

γλῶσσαι φέρουσιν, ἅς καὶ ὁ μέλλων ὑπολήψεται Ἀ
 χροῖνος, ἐμοὶ δοκεῖν, ἢ ἀθάνατος στήλη τῶν πράξεων·
 ἐγὼ δὲ τὴν ἑμαυτοῦ διηγήσομαι.

commemora: ego item meam audaciam et importunitatem exponam. Quin potius, tuam quidem
 inhumanitatem, et multi libri, et linguae circumferunt, quas etiam posteritas omnis exceptura est,
 aeternam, nisi me opinio fallit, rebus a te gestis ignominiae notam inestura: meam vero ipse ora-
 tione complectar.

I'. Τίνα δῆμον ἐπήγαγόν σοι θράσει φοβόμενον;
 Τίνας ὀπίσσω παρέταξα; Τίνα στρατηγὸν ὑμῶ
 ζέοντα (18), καὶ τῶν ἐπιτασσόντων (19) θρασύτερον,
 καὶ τοῦτον οὐδὲ Χριστιανὸν, ἀλλ' οἰκειῶν θρησκείαν
 προσάγοντα τοῖς ἐκτουτοῦ δαίμοσι, τὴν καθ' ἡμῶν
 ἀσέθειαν; Τίνας εὐχομένους ἐπολιόρκησα, καὶ τὰς
 χεῖρας πρὸς τὸν θεὸν αἶροντας; Τίνας ψαλμωδίας
 σάμπιγξιν ἔστησα; Τίνων μουσικῶν αἶμα φονικοῖς
 αἵμασιν ἔμιξα; Τίνων οἰμωγὰς θρήνοις ἔπαυσα,
 πνευματικὰς ὀλεθροῖς (19'), καὶ δάκρυσι τραγωδίας,
 δάκρυα κατανώξιος; Ποῖον (20) προσευχῆς οἶκον
 πεποίηκα πολυάνδριον; Ποῖα λειτουργικὰ σκευῆ, καὶ
 τοῖς πολλοῖς ἄψαυστα, χερσίν ἀνδρῶν ἐξέδωκα, ἢ
 Ναβουζαρδάν τῷ ἀρχιμαγείρῳ, ἢ Βαλτάσαρ τῷ κα-
 κῶς ἐν τοῖς ἀγίοις τρυφήσαντι, καὶ μέντοι καὶ δίκας
 εἰσπραχθέντι τῆς ἀπονοίας ἀξίας; Θυσιαστήρια
 ἠγαπημένα, ὡς φησὶν ἡ θεία (21) Γραφή, νυκτὶ δὲ
 καθυβρισμένα· ὑμῶν δὲ ποῖον (22) δι' ἡμᾶς καταρ-
 γήσατο μειράκιον ἀσελγῆς, αἰσχροῦ λογιζόμενον (23),
 καὶ καμπτόμενον; μᾶλλον δὲ, διὰ τίνας ἐγὼ τοιοῦ-
 του (24) τὸ μέγα μυστήριον καὶ θεῖον ἐξωρησά-
 μην (25); Καθέδρα τιμῆ, καὶ τιμίον ἀνδρῶν
 Ἰθρῦμα καὶ ἀνάκτορον, καὶ πολλοὺς εὐσεβεῖς ἀμεί-
 ψασα ἱερέας, ἀνωθεν τὰ θεῖα μυσταγωγήσαντας·
 ἐπὶ δὲ σὲ τίς ἀνέβη δημηγόρος Ἕλληνα, καὶ γλῶσσαι
 πονηρὰ, τὰ Χριστιανῶν στηλιτεύουσα; Παρθένων
 αἰδῶς καὶ σεμνότης, ὕψεις ἀνδρῶν μηδὲ σωφρόνων
 φέρουσα, σὲ δὲ τίς ἡμῶν ἤσχυρε καὶ καθύβρισε μέ-
 χρι τῶν ἀθεάτων, καὶ ἀσεβῶν ὕψει προὔθηκε θεῶν
 ἐλευσην, καὶ τοῦ Σοδομιτικοῦ (26) πυρὸς ἀξίαν;
 Ἐγὼ γὰρ θανάτους λέγειν τῆς αἰσχρῆς ἀνεκτοτέ-
 ρους.

cas corporis partes, quas inspicere nefas erat, probro
 his miserandum spectaculum proposuit, flammaque
 jusmodi probro tolerabiliores.

Δ'. Τίνας ἐπαφῆκαμεν θήρας ἁγίων σώμασιν, ὡς D
 τινες τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν (27) δημοσιεύσαντες, ἐν
 ἐγκαλέσαντες μόνον, τὸ μὴ τῇ ἀσεβείᾳ συνθέσθαι,

¹¹ IV Reg. xxv, 11. ¹² Dan. v, 5. ¹³ Osee. viii, 11.

(18) Ζέοντα. Reg. hm, ζέσαντα.
 (19) Ἐπιτασσόντων. Schol.: Βασιλέων ἐτεροδό-
 ξων « Imperatoribus Hereticis crudeliorum. » The
 designatur Palladius Aegypti rector, qui, juxta
 Theodoretum, Hist. lib. iv, c. 22, post Athanasii
 obitum, Alexandriae, ac in tota Aegypto, Catholicos
 gravissime allixit.
 (19') Τίνων οἰμωγὰς θρήνοις ἔπαυσα, πνευμα-
 τικὰς ὀλεθροῖς. Sic Regg. hm, hu, et tres Collb.
 In ed., τίνων οἰμωγὰς ἔπαυσα πνευματικὰς θρήνοις
 ὀλεθροῖς.
 (20) Ποῖον. Tres Collb. et Comb., ὑμῶν δὲ
 ποῖον.
 (21) Θεία. Deest in Or. 1.
 (22) Ποῖον. Sic Regg. a, d, Coisl. 1, etc. In ed.,
 ποῖον.

Alia pora enim temporibus committamus. Regem tuum
 profer: ego proferam meos. Tu Achab: ego Jo-
 sian. Tuam mihi humanitatem et mansuetudinem

tuam quidem
 inhumanitatem, et multi libri, et linguae circumferunt, quas etiam posteritas omnis exceptura est,
 aeternam, nisi me opinio fallit, rebus a te gestis ignominiae notam inestura: meam vero ipse ora-
 tione complectar.

III. Quem populum audacia elatum in te immisi?
 Quos milites instruxi? Quem belli ducem ira in-
 flammatum, iisque, qui imperabant, atrociorum,
 ac ne Christianum quidem ipsum, verum suam ad-
 versum nos impietatem, tanquam congruentem
 quemdam cultum demonibus suis offerentem? Quos-
 nam precibus operam dantes, manusque ad Deum
 attolentes, obsidione cinxi? Quas psalmodiarum can-
 tiones, tubarum clangore compressi? Quo-
 rum mysticum sanguinem cum caedum sanguine
 permiscui? Quos spirituales fletus, emorientium
 fletibus, et quas poenitentiae lacrymas, tragedie lac-
 crymis cohibui? Quam orationis domum in sepul-
 crum converti? Quae vasa ministerio sacro desti-
 nata, nec vulgi manibus atrectanda, iniquo-
 rum manibus dedidi, nempe, vel Nabuzardae coquo-
 rum praefecto ¹¹, vel Baltazaro ¹², qui male in san-
 ctis poculis perbacchatus est, atque adeo dignas
 amentia sua poenas exsolvit? Altaria clara, ut ait
 Scriptura ¹³, nunc autem contumeliae habita; quis-
 nam impudicus adolescens, turpiter membra tor-
 quens ac inflectens, nostra causa vobis insultavit?
 vel potius, per quem unquam hujusmodi nebulo-
 nem ego magnum et divinum mysterium ludibrio
 habui? O cathedra praecleara, et praeclearorum viro-
 rum sedes ac requies, quaeque multos pios sacer-
 dotes, qui jam olim res divinas docuerunt, com-
 mutasti; quisnam ethnicus concionator te conscen-
 dit, et improba lingua, Christianorum religionem
 invectiva oratione proscindens? O virginum pudor
 et castitas, ne pedicorum quidem virorum conspec-
 tum ferens, quisnam ex nostris, usque etiam ad
 et contumelia vos affecit, atque impiorum oeu-
 Sodomitica vindicandum? Mitto enim caedes hu-

IV. Quas feras in sanctorum corpora immisimus,
 ut nonnulli, qui humanam naturam publicarunt et
 prostituerunt, hoc unum crimini vertentes, quod

(23) Αἰσχροῦ λογιζόμενον. Sic plures eod. In
 Par. ed., αἰσχροῦ λογιζόμενον, quod Billius vertit :
 « turpiter cavillans. » Nihil tamen de tarpī cantu
 exstat in Petri Alexandrini epistola, apud Theodo-
 retum Eb. iv, c. 22, quamvis turpem et obscenam
 juvenis illius praedicationem memoret.
 (24) Διὰ τίνας ἐγὼ τοιοῦτον. Jes., διὰ τίνας
 τοιοῦτων.
 (25) Ἐξωρησάμην. Sic plures Regg. et Collb.,
 Or. 1, Par., Comb, etc. In ed., ἐξωρησάμενος.
 (26) Σοδομιτικόν. Duo Regg., Σοδομιτών.
 (27) Ἀνθρώπειαν φύσιν. Sic tres Regg., Coisl. 2
 et Par. Sicetiam legit Billius. In ed. et uno eod., ἀπ᾿άν-
 θρωπων, « crudelium naturam. » Or. 1, ἀπ᾿άνθρω-
 πείων. Haec sensu simpliciori, et absque metaphora,
 de damnatis ad bestias intelligi possunt.

impis dogmatibus assentiri, atque ipsorum com-
 munionem contaminari recusassent, quam velut ser-
 pentis virus fugimus, non illam quidem corpus
 ledentem, verum intimos animae sinus incipientem?
 Quibus erimini datum est, quod mortuos, qui feris
 etiam ipsis venerationi fuerunt, sepultura donas-
 sent? Et quidem quale hoc crimen iudicatum est?
 Alio scilicet theatro, atque aliis feris dignum. Quo-
 rum episcoporum, inspectantibus discipulis, nec
 praeter lacrymas quidquam opis ipsis afferre va-
 lentibus, seniles carnes ferreis unguibus laceratae
 sunt: **606** quae cum Christo suspensae fuerunt,
 et per cruciatum victoriam retulerunt, et populum
 pretioso sanguine asperserunt, ac postremo ad
 necem abductae sunt, cum Christo et crucifigendae,
 et sepeliendae, et gloriam adepturae; cum Christo,
 inquam, qui per huiusmodi victimas et hostias de
 mundo triumphavit? Quosnam presbyteros ignis et
 aqua, elementa contraria, inter se dividerunt, novo
 et inaudito more navigantibus praelucens, simul-
 que cum ea navi, in qua e portu solverant, colla-
 grantes? Quinam (ut maiorem nostrorum malo-
 rum partem silentio contegam), ab ipsis etiam praefec-
 tis, qui eiusmodi officia illis praestabant, crude-
 litatis accusati sunt? Nam etsi cupiditatibus eorum
 obsequabantur, at solum tamen et crudele animi
 rationis et consilii; illud imperatorii sceleris, haec
 animi agnoscentis, quid leges, ex quarum praescripto

V. Atque, ut antiquiora commemoremus (eju-
 dem enim haec quoque sodalities sunt), quibusnam,
 vel mortuorum, vel viventium, manibus praecis
 falsum crimen sanctis viris intuli, ut fidem per
 fraudem et calumniam oppugnarem? Quorum exsi-
 lia tanquam beneficia numeravi, ac ne sacrorum
 quidem philosophorum sacros coetus veritus sum,
 in quibus supplices exquirebam; imo contra, illos
 quoque martyres effeci, virtutis causa periculum
 subeuntes? Quibusnam ego, cui sermonis petulantia
 obijcitur, seorta immisi, et quidem eiusmodi

μηδὲ τῆ κοινωνίᾳ χραισθῆναι, ἣν ὡς ἴδον ἕφεως φεύ-
 γομεν, οὐ σώμα βλάπτουσαν, τὰ δὲ βλάθῃ μελαινοῦ-
 σαν τῆς ψυχῆς (28); τῆς καὶ τὸ θάψαι νεκροῦς ἐγ-
 κλημα γέγονεν, οὗς καὶ θῆρες ἤδυσθησαν; καὶ τὸ ἐγ-
 κλημα πόσων; Ἄλλου θεάτρου καὶ θηρῶν (29) ἄλλων
 ἄξιον. Τῶν ἐπισκόπων γηραιὰ σάρκας τοῖς ὄνοις
 καταξάνθησαν, παρόντων τῶν μαρτύρων (50) καὶ
 βοηθεῖν οὐκ ἐχόντων, πλὴν τοῦ μαρτυρεῖν· μετὰ Χρι-
 στοῦ κρεμασθεῖσθαι, τῷ παθεῖν νικήσασθαι, καὶ τῷ τι-
 μίῳ αἵματι τὸν λαὸν βαντίσασθαι, καὶ τέλος ἀπαχθεῖ-
 σθαι τὸν ἐπὶ θάνατον (51), Χριστῷ καὶ συσταυρωθῆσθαι
 μεναι (52), καὶ συναφροσόμεναι, καὶ συνδοξασθησθαι
 μεναι, Χριστῷ τῷ τὸν κόσμον νικήσαντι διὰ τοιούτων
 σφαγίων τε καὶ θυμάτων; Τίνας πρεσβυτέρους ἐναν-
 τίας φύσεις, ὕδωρ καὶ πῦρ, ἐμερίσαντο, πυρτὸν ἄραν-
 τας (55) ξένον ἐπὶ θαλάσσης (54), καὶ τῆ νηὶ συμ-
 φλεχθέντας ἐφ' ἧς ἀνήχθησαν; Τίνας (ἵνα τὰ πλεῖο
 συγκαλύψω τῶν ἡμετέρων (56) καὶ ὑπ' αὐ-
 τῶν τῶν ἀρχόντων (56) ἀπαυθροπίαν ἐνεκλήθησαν,
 τῶν τὰ τοιαῦτα χαρίζομένων; Καὶ γὰρ εἰ ταῖς ἐπιθυ-
 μίαις ὑπηρέτου, ἀλλ' οὐκ ἐμίτου τῆς προαιρέσεως
 τοῦ ὁμοῦ. Τὸ μὲν γὰρ ἦν τοῦ καιροῦ, τὸ δὲ τοῦ λογι-
 σμοῦ· καὶ τὸ μὲν τῆς τοῦ βασιλέως παρανομίας, τὸ
 δὲ τῆς τῶν νόμων (57), οἷς διακρίνει ἐχρόην, συναισθη-
 σεως.

propositum oderant. Illud enim temporis erat, hoc
 animi agnoscentis, quid leges, ex quarum praescripto

C E. Ἢ ἵνα τὰ παλαιότερα λέγωμεν (καὶ ταῦτα γὰρ
 τῆς αὐτῆς φρατρίας), τίνας περιελὼν χειρας, ἢ τε-
 θνηκόντων, ἢ ζώντων ἁγίων, καταψευδάμεν, ἵνα τὴν
 πίστιν πολεμήσω διὰ τῆς ἐπηρείας; Τῶν ἐξορίας
 ὡς εὐεργεσίας ἠρῶθησα, καὶ οὐδὲ φιλοσόφων ἱερῶν
 ἠδέσθην ἱερὰ συστήματα, ὅθεν τοὺς ἱκέτας (58) ἐξή-
 τουν. Τοῦναντίον μὲν οὖν, κάκεινους ἐποίησα μάρτυ-
 ρας, ὑπὲρ τοῦ καλοῦ κινδυνεύοντας. Τίς ἐπειτήγα-
 γον πόρνας ἀσάρκους μικροῦ καὶ ἀνάιμοσι, τὴν περὶ
 τῶν λόγων (59) ἀπέλειπον ἐγκαλούμενος; Τίνας (40)
 τῶν εὐσεβῶν τῆς πατρίδος ὑπερορίας, ἀνδρῶν ἀνό-

(55) Ἠμετέρων. Comb. legit, ὁμετέρων. « Malo-
 rum vestrorum, » id est, « malorum quibus nos ve-
 xastis, quae nobis intulistis. »
 (56) Ἰπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων. Praefecti, quam-
 vis et ipsi crudeles, et Valentis iussa exsequentes,
 nonnumquam tamen ipsius crudelitatem detesta-
 bantur.
 (57) Τῶν νόμων. Or. 1, τῶν ἀνόμων, « impio-
 rum, »
 (58) Ἰκέτας. « Supplices, » id est, « qui obviam
 supplicaturi venient. » Tales enim Ariani monachos
 existimabant. Agitur hic de vastatione monasterio-
 rum, quam Socrates lib. iv, c. 22, enarratae Laeii
 Ariani persecutione, ita refert: « Eodem tempore
 monasteria vexata ab illis, atque exagitata et eru-
 deliter oppugnata sunt. » Ceterum plures Regg.
 et Colb., ac duo Coisl. habent, ἱκέτας. Sic etiam
 legit Bill. Gabr. vero, οἰκέτας, « domesticos. » In
 ed. οἰκετούς, « familiares. »
 (59) Περί τῶν λόγων. Reg. a, Or. 1, Par., περὶ
 τῶν λόγων.
 (40) Τίνας. Sic tres Regg. et Or. 1. In ed.,
 τῆς.

(28) Ψυχῆς. Deest in duobus Regg. et Or. 1.
 (29) Θηρῶν. Or. 1, θηρών. « Alio planetu di-
 gum. » Sed ad marg., θηρών.
 (50) Τῶν μαρτύρων. Schol.: Τῶν ὁμοπίστων καὶ
 ἡμοδόξων. « Eiusdem fidei et doctrinae. »
 (51) Τὸ ἐπὶ θάνατον. Tres Regg., Coisl. 1 et Or.
 1, τὴν ἐπὶ θανάτῳ.
 (52) Χριστῷ καὶ συσταυρωθῆσθαι. Sic
 Sav. et Comb. Deest in ed., καὶ συσταυρωθῆσθαι-
 μεναι.
 (55) Ἄραντας. Tres Regg. et Comb., ἄραν-
 τας.
 (54) Ἐπὶ θαλάσσης. Duo Regg., ὑπὲρ θαλάσσης.
 In Schol. Colb. legitur: Φασὶ δὲ π' εἶναι τοὺς
 καέντας, ὃν ἤρῶντο Ὀρβανὸς, Θεόδωρος, καὶ Με-
 νέδηρος. « Aunt 80 esse, qui igne absumpti sunt,
 quorum duces erant Urbanus, Theodorus et Mene-
 demus. » Verum incertum est de quibus presbyteris
 hic sermo sit. Narrat tamen Socrates in *Hist. trip.*
 lib. iv, c. 16, presbyteros 80 jussu Valentis a Mo-
 desto praefecto in mari concrematis fuisse. Ad hanc
 sententiam accedit Elias. Billius autem inmit,
 Gregorium hic alludere ad presbyterum illum, ejus
 martyrium in or. xxv, n. 10, fuse describitur.

μιον χειρὶ παρέδωκα, ἔν ὧς θῆρες εἰρχθέντες ἐν Ἀ
 ἀφεγγέστιν οἴκοις, καὶ ἀλλήλων διαζευχθέντες (τοῦτο
 γὰρ δὴ τὸ τῆς τραγηδίας βαρύτερον), λιμῶ καὶ δίψει
 κακοπαθήσωσι, τροφὴν μετρούμενοι, καὶ ταύτην διὰ
 στενῶν τῶν πόρων, καὶ οὐδὲ τοὺς συναλγοῦντας ὄρῳ
 ἐώμενοι (41); Καὶ ταῦτα, τίνας (42); Ὦν οὐκ ἦν
 ἄξιος ὁ κόσμος. Οὕτω τιμῶτε πίστιν ὑμεῖς; οὕτω ξε-
 νίζετε; Ἄγνοεῖτε τὰ πλείω τούτων· καὶ λίαν εἰκό-
 τως, διὰ τὸ πλῆθος τῶν δραμάτων, καὶ τῆς ἐν τῷ
 ποιεῖν τρυφῆς· ἀλλὰ τὸ πάσχον μνημονικώτερον. Τί
 μοι τὰ πόρρω λέγειν; Ἀλλὰ τινες καὶ τοῦ καιροῦ γε-
 γόνασι βιαιότεροι (43), καθάπερ οἱ κατὰ φραγαμῶν
 ὠθοῦμενοι σῆες. Ζητῶ μου τὸ χθὲς ὑμῶν σφάγιον,
 τὸν γέροντα (44), καὶ Ἀβρααμιῶν πατέρα, ὃν ἐκ τῆς
 ὑπερορίας ἀθλήντα, λίθους ἐδεξιότασθε, μεσοῦσης
 ἡμέρας, ἐν μέτρῃ πόλει. Ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς φονεῖς, B
 εἰ μὴ φορτικὸν εἶπειν, ἐξητησάμεθα (45) κινδυνεύον-
 τας. Ποῖα τούτων ἴλεως ἔσονται σοι; φησὶ πού τῆς
 Γραφῆς ὁ Θεός. Τί τούτων ἐπαινέσω; μᾶλλον δὲ, ἐκ
 ποίων ὑμᾶς ἀναδῆσομαι;
 media in urbe saxis excepistis. At nos (nisi hoc
 etiam ipsos deprecatione nostra periculo mortis
 ero? quodam Scripturæ loco ait Deus ¹⁵. Quid horum
 laudabo? vel potius, ob quæ corona vos
 cingam?

Γ'. Ἐπεὶ δὲ τοιαῦτα τὰ σά, καὶ οὕτως ἔχοντα, C
 λέγε μοι καὶ τὰς ἐμὰς ἀδικίας, ἐν ἧ παύσωμαι κακῶς
 ὢν, ἢ αἰσχρῶνμαι. Ὡς ἔργωγε μάλιστα μὲν εὐχρομαι
 μηδὲν ἄμαρτεῖν· εἰ δ' οὖν, καὶ ἀδικῶν ἐπανάγασθαι·
 δευτέρα μερὶς αὐτῆ τῶν εὖ φρονούντων. Καὶ γὰρ εἰ
 μὴ κατηγόρος ἑμαυτοῦ κατὰ τὸν δίκαιον ἐν πρωτολο-
 γίᾳ γίνομαι, χαίρω γε ὑπ' ἄλλου θεραπεύμενος. Μι-
 κρὰ σοι, φησὶν, ἢ πόλις, καὶ οὐδὲ πόλις, ἀλλὰ
 χωρίον ξηρόν, καὶ ἄχαρι, καὶ ἐλίγοις εἰκούμε-
 νον. Τοῦτο πέπονθα μᾶλλον, ὧ βέλτιστε, ἢ πεπονή-
 κα, εἴπερ ἔστι δεινόν· καὶ εἰ μὲν (46) ἄκων, ἀνέρο-
 μαι δυστυχῶν (47) (λεχέσθω γὰρ οὕτως)· εἰ δὲ ἐκόν, φιλosophῶ.
 Ἠότερον τούτων (48) ἐγκλημα; Εἰ μὴ καὶ
 τὸν δελεῖνα κακίζοιτο τις (49), ὅτι μὴ χειρσπίος· καὶ
 τὸν βοῦν, ὅτι μὴ πελαγίος· καὶ τὴν μύρναν, ὅτι
 ἀμφίβιος (50). Ἡμῶν δὲ, φησὶ, τεῖχῃ καὶ θάλασσῃ,
 καὶ ἰσπικᾷ (51), καὶ βασιλείᾳ, καὶ κάλλιπ στεινῶν
 καὶ μεγέθει, καὶ τὸ ἄπιστον τοῦτο ἔργον, ὁ ἔπο-
 χθόνιος (52) καὶ ἀέριος ποταμός, καὶ ὁ ἀμυγρὸς
 στόλος (53) οὐτοσὶ καὶ ἀπέλλεπτος, καὶ ἄρξῃ

viris, qui carne pene ac sanguine carebant? Quo-
 nam pius viros, patriæ finibus pulsos, hominibus
 iniquis dedidi, ut tenebrosos domibus ferarum in
 modum inclusi, atque alii ab amicis disjuncti (quod
 in tota tragœdia gravissimum erat), fame ac siti
 laborarent, certam cibi mensuram, eamque per
 angustas rimas accipientes, nec facta quidem ipsi
 potestate eos videndi, qui in iisdem doloribus ver-
 sabantur? Atque hæc, quinam viri? *Quibus dignus
 non erat mundus* ¹⁴. Sic fidem honori habetis? Sic
 hospitio excipitis? Majorem **607** horum partem
 ignoratis; et merito sane propter rerum gestarum
 multitudinem, miramque in faciendo voluptatem.
 At is, qui patitur, tenaciori memoria esse solet.
 Quid autem longinqua colligo? At nonnulli violenti-
 ores etiam sese præbuerunt, quam temporis ratio
 ferre videretur, non secus atque apri, qui per
 septa quedam magno impetu feruntur. Hesternam
 meam victimam posco. senem illum, et Abrahamicum
 patrem, quem ex exsilio redeuntem medio die,
 dictu grave atque invidiosum sit), interemptores
 liberavimus. *Super quo horum tibi propitijs*

VI. Quoniam autem hæc atque hujusmodi faci-
 nora tua sunt, age, jam iniquitates quoque meas
 mihi narra, ut vel malus esse desinam, vel erubescam.
 Etenim maxime id quidem optarim, omni
 culpa vacare: sin autem hoc minime conceditur, at
 illud saltem, ut si quid iniqui admittam, ad me-
 liorem viam revocer; quæ secunda prudentum ho-
 minum classis est. Nam etsi justus illius more, in
 mei accusatione primas partes non occupo ¹⁶, at
 certe peccatis meis ab alio medicinam adhiberi gau-
 deo. *Parva tibi civitas est*, inquis, *ac ne civitas
 quidem, sed aridus locus, et inamœnus atque infre-
 quens*. Atque hoc, si in malis habendum est, vir
 præclare, patior potius quam facio: et si quide-
 m invito animo, miser sum, liceat enim ita
 loqui; si vero æquo ac libenti, philosophi laudem
 obtineo. Utrum horum criminis rationem habet?
 Nisi vero quis hoc nomine delphinum accusandum
 putet, quod terrestre animal non sit: et bovem,
 quod non in aquis degat: et murenam, quod iu

¹⁵ Hebr. xi, 38. ¹⁶ Jerem. v, 7. ¹⁷ Prov. xviii, 17.

(41) Ὅρῳν ἐώμενοι. Sic plures Regg., duo Coisl., D
 Or. 1, Jes., etc. Deest ὄρῳν in ed.
 (42) Τίνες; « Quinam viri? » Id Elias præcipue
 de Paulo episcopo Constantinopolitano intelligit.
 (43) Βιαιότεροι. Arsenii Gregorius Arianorum
 sævitiam, qui, ne quidem sub principe catholico
 (Theodosio), a crudelitate, et ab effundendo Catho-
 licorum sanguine temperare poterant.
 (44) Τὸν γέροντα. Putat Elias hunc senem esse
 Eusebium Samosatensem, qui ab Ariana muliere,
 tegula in ejus caput e tecto conjecta, interfectus
 est. Is moriens iurejurando amicis obstrinxit, ut
 feminam, quæ tantum facinus perpetrarat, a pœna
 liberarent. Vide hujus orationis monitum, n. 2.
 (45) Ἐξητησάμεθα. Duo Regg., ἐξητησάμε-
 θα, « expoposimus. »
 (46) Δεινόν· καὶ εἰ μὲν, etc. Sic plures codd. In

ed., δεινὸν ὁ καὶ εἰ μὲν, etc.
 (47) Δυστυχῶν. Comb., δυστυχῶν.
 (48) Τούτων. Sic duo Regg., Or. 1, Jes., etc. In
 ed., τούτων.
 (49) Κακίζοιτο τις. Sic Reg. bm, et Coisl. 1. In
 ed., κακίζοι τις.
 (50) Ὅτι ἀμφίβιος. Or. 1, ὅτι μὴ ἀμφίβιος.
 (51) Ἰσπικᾷ. Or. 1, ἰσπικᾷ.
 (52) Ἐποχθόνιος, etc. « Loquitur, inquit Elias,
 de fluvio, quem Valens per ædificia cylindrica
 mirabili modo in urbem introduxit; qui fluvius
 Constantinopolim mediam intersecabat, et canalem
 totum replebat. »
 (53) Στόλος. Hæc est columna, in qua Constantini
 Magni statua equestris collocata erat; quam ἀνθ-
 ῆλιον, id est, « soli oppositam, » appellavit.

utroque elemento vitam dueat. At nobis, inquis, et Λ πλῆθους, καὶ δῆμος κυμαίνων, καὶ ἀνδρῶν εὐνομία sunt, et theatra, et circi, et pulatia, et γενῶν συνέδριον ἐπιαινούμερον. pulchra atque ingentes porticus, atque hoc incredibile opus, subterraneum nimirum, et aereus flavius, et illustris hanc ac visenda columna, et forum frequens, et vulgus exundans, et nobilium virorum præclarum concilium.

603 VII. Cur autem non commemoras commodissimum urbis situm, et terram ac mare velut certatim sibi urbem vindicantia, suisque bonis imperatricem urbem ornantia? Ergo hæc injuria nostra est, quod vos quidem magni et admodum splendidi estis, nos autem parvi atque a parvis venientes? Nimirum, si ita est, multi quoque alii eandem vobis injuriam inferunt, atque adeo omnes ii, quibus superiores estis. Num propterea morte muletandi sumus, quod nec civitatem extruximus, nec muris cincti sumus, nec circis, nec stadiis et venationibus, atque insanis circa res hujusmodi studiis, nec balnearum venustate et splendore, nec marmorum excellentia, nec pieturis et punctis auro fulgentibus, varioque opere confectis, naturæ solertiam propemodum imitantibus, gloriamur? Nec vero nobis adhuc mare in orbem obreptum, nec amni partes temperavimus (quod tu videlicet novus rerum fabricator effecisti), ut vitam jucundissime simul et tutissime traducamus. Adde, si placet, et alia crimina, quæ dicis: *Meum est argentum, et meum est aurum* ¹⁷, Dei voces usurpans. Nos nec divitias jactamus, quibus affluentibus eor ne apponamus, lex nostra vetat ¹⁸, nec annuos diurnosque proventus numeramus, nec turgida mensa stupideque ventris lenociniis gloriamur. Nec enim quidquam eorum laudamus, quæ semel in fauces transmissa pari postea honore sunt, vel, ut rectius loquar, pari ignominia et ipsa rejicienda. Verum simplici atque illaborato victus genere utimur, nec a bestiis, onarum vitæ suppellectilis atque omnis apparatus expertus est, multum dissidemus.

VIII. An mihi quoque detritam vestem objicis, vultusque situm hand satis elegantem? Nam his quoque rebus nonnullos eorum, qui valde abjecti animi sunt, offerri perspicio. Quid? Caputne ipsum intactum relinques, nec fisdem cavillis, quibus Elisæum olim pueri illi, inceses? Nam quæ deinde sequuntur, taceo. Quid? Rusticitatemne meam et insulsiatam non accusabis, quodque asperum quiddam et agreste loqui videor? Jam vero quonam id

¹⁷ Agge. ii, 9. ¹⁸ Psal. lxi, 11.

(54) *Περιεβαλλόμεθα*. Plures Regg., *περιεβαλλόμεθα*.

(55) *Κεντήσεται*. Sic vocat, juxta Eliam, puncta de lapillis facta, et in texturis aureis expressa. Vel etiam aureos argenteosve lapillos, qui ad rerum naturalium imitationem, in parietibus depicti erant.

(56) *Θάλασσα*. « De eo mari loquitur, inquit Elias, quod a cornu magnæ urbis utriusque veluti cingitur. »

(57) *Ἐστί*. Deest in pluribus Regg. et Or. 1.

(58) *Τὰς τοῦ Θεοῦ*. Sic plures Regg. Deest τοῦ in ed.

(59) *Οὐδὲ γὰρ*. Sic duo Regg. et Or. 1. In ed., *οὐδὲν γὰρ*. Eandem sententiam extulit Hieronymus in Epist. ad Paulinum, et in *Comment. in Eccles. c. 6.*

ZI. Πῶς δὲ οὐ λέγεις καὶ θέσσω εὐκαιρίαν, καὶ γῆν καὶ θάλασσαν, ὡσπερ ἀμιλλωμένας, ποτέρας ἂν εἴη μᾶλλον ἢ πόλις, καὶ τοῖς παρ' ἐαυτῶν ἀγαθοῖς τὴν βασιλίδα δεξιουμένας; Τοῦτο οὖν ἀδικοῦμεν, ὅτι μεγάλοι μὲν ὑμεῖς καὶ ὑπέρολαμτροι, μικροὶ δὲ ἡμεῖς καὶ ἐκ μικρῶν ἦκοντες; Πολλοὶ καὶ ἄλλοι τοῦτο ἀδικοῦσιν ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ πάντες ὧν ὑπεραίρεστε· καὶ δεῖ τεθνᾶναι ἡμᾶς, ὅτι μὴ πόλιν ἠγείραμεν, μηδὲ τείχη περιεβαλλόμεθα (54), μηδὲ ἱππικαῖς μεγάλαι γούμεν, μηδὲ σταδίοις τε καὶ κουνηγεσίαις, καὶ ταῖς περὶ ταῦτα μαγείαις, μηδὲ λουτρῶν χάρισι καὶ λαμπρότητι, καὶ μαρμάρων πολυτελείαις, καὶ γραφαῖς καὶ κεντήσεται (55) χρυσαυγέσι τε καὶ πολυσεϊδέσι μικροῦ μισουμένας τὴν φύσιν; Θάλασσαν (56) δὲ οὕτω περιεβλήξαμεν ἡμῖν αὐτοῖς, οὐδὲ τὰς ὥρας ἐκερασάμεθα (ὅ σὺ δηλαδὴ πεποιήκας, ὁ νέος δημιουργός), ἐν ὧς ἤθιστά τε ἡμοῦ καὶ ἀσφαλέστατα βιοτεύομεν. Πρόσθε, εἰ βούλεις, καὶ ἄλλας κατηγορίας, ὁ λέγων· *Ἐμὸν ἐστί τὸ ἀργύριον, καὶ ἐμὸν ἐστί* (57) *τὸ χρυσῶλον*, τὰς τοῦ Θεοῦ (58) ζωνάς. Ἡμεῖς οὕτε πλοῦστον μέγα φρονοῦμεν, ὃ βέοντι μὴ προστιθεσθαι, τῆς ἡμετέρας ἐστὶ νομοθεσίας, οὐδὲ προσόδους ἀριθμοῦμεν ἐτησίας τε καὶ ἡμερησίας, οὕτε τραπέζης ἕγκω φιλοτιμούμεθα. καὶ φαρμακείαις τῆς ἀναισθήτου γαστρὸς. Οὐδὲ γὰρ (59) ἐπαινοῦμεν τὴν μετὰ τὸν λαμπρὸν ὀμοτιμῶν, μᾶλλον δὲ, ἀτίμω ὀμοτίῳ καὶ ἀποβλήτων· ἀλλὰ ζῶμεν οὕτως ἀπλῶς καὶ σχεδῶς, καὶ μικρῶν (60) τι τῶν θηρίων, οἷς ὁ βίος ἀσκειος καὶ ἀνεπιτήδευτος, διαφέροντες.

II. Ἦ καὶ τῆς ἐσθότητός μου τὸ πρύχινον αἰτιάσῃ, καὶ τοῦ προσώπου τὴν θέσιν (61) οὐκ εὐφυῶς ἔχουσαν; ἐπεὶ καὶ τούτοις ὀρώ τινας τῶν λίαν ταπεινῶν αἰρομένων (62). Τὴν κεφαλὴν δὲ ἀφῆσεις (63), καὶ οὐκ ἐπισκώψεις. ἅ καὶ τὸν Ἐλισαίου οἱ παῖδες; τὸ γὰρ ἐξῆς σιωπήσομαι. Ἀπαιδευσίαν δὲ οὐκ ἐγκαλέσεις, ἣ ἐπιτραχύ σοι (64) δοκῶ καὶ ἄχρῳικον φθέγγεσθαι; Τὸ δὲ μὴ στωμύλον (65) εἶναι, ποῦ στήσεις (66), μηδὲ γελοιαστὴν τινα, καὶ τοῖς συνοῦσι (67) κειχαρι-

(60) *Καὶ μικρῶν*. Deest καὶ in Or. 1.

(61) *τὴν θέσιν*. Coisl. 1 et Par., τὴν ἔξιν, « habitum. » Sic etiam Or. 1, sed ad magis, τὴν θέσιν.

(62) *Αἰρομένους*. Colb. 1, αἰρομένους, « afflicti. »

(63) *Ἀφῆσεις*. Sic plerique codd. In ed., ἀφῆσεις.

(64) *Τραχύ σοι*. Sic Or. 1, etc. In ed., τραχύς σοι.

(65) *Στωμύλον*. Sic Reg. Im, Coisl. 2 et Jes. In ed., στωμύλον.

(66) *Στήσεις*. Tres Regg., Coisl. 1 et Or. 1, θήσεις.

(67) *Συνοῦσι*. Jes. et Comb., παροῦσι. Bill. « presentibus. »

σμένον, μηδὲ ἀγορεύειν τὰ πολλὰ, μηδὲ λαλεῖν τε καὶ A
περικαλεῖν ὅς ἐστις, καὶ ὡς ἔτυχεν, ὥστε ποιῆσαι
φορτικοὺς καὶ τοὺς λόγους, μηδὲ τὴν νέαν Ἱερουσα-
λήμ, τὸν Ζευξίππον (68), ἐπισκέπτεσθαι, μηδὲ οἰκίαν
ἐξ οἰκίας ἀμειβεῖν ὠπεύοντά τε καὶ γαστριζόμενον·
ἀλλ' οἶμαι τὰ πολλὰ μένειν κατηφῆ τε καὶ σκουροπά-
ζοντα, καὶ καθ' ἡσυχίαν ἐμυατῶ συγγενόμενον (69),
τῷ γνησίῳ τῶν πραττομένων ἐξιστασῆ, καὶ τοῦ δευθῆ-
ναι τυχόν ἀξίῳ διὰ τὸ δύσχηρτον; Πῶς ταῦτα συγ-
χωρεῖς ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐγκαλεῖς; Ὡς ἡδὺς (70) εἶ καὶ
φιλόανθρωπος!

tasse dignus sum, ut inutilis atque incommodus?
ordinem referas? Quam facilis es, et lenis atque

Θ. Ἐγὼ δὲ οὕτως ἀρχαίως ἔχω καὶ φιλοσόφως, B
ὥστε ἓνα μὲν οὐρανόν, καὶ κοινὸν ἔχει τὴν αὐτὴν,
ὑπολαμβάνω, κοινὴν δὲ ἡλίου καὶ σελήνης περίοδον,
κοινὴν δὲ ἀστέρων τάξιν καὶ θέσιν, κοινὴν δὲ ἡμέρας
καὶ νυκτὸς ἰσομορίαν καὶ εὐχρηστίαν· ἔτι δὲ ὠρῶν
ἀλλαγὰς, καὶ ἠετούς, καὶ καρπούς, καὶ ἀέρος ζωτι-
κὴν (71) δύναμιν· ἔλκεσθαι δὲ ποταμούς, πᾶσιν
δρασίως τὴν κοινὴν πλοῦτον καὶ ἀφθονον· μίαν δὲ καὶ
τὴν αὐτὴν εἶνα: γῆν, μητέρα καὶ τάφον, ἐξ ἧς ἐλή-
φθημεν, καὶ εἰς ἣν ἀποστραφησόμεθα, μηδὲν πλέον
ἀλλήλων ἔχοντες· καὶ ἔτι πρὸ τούτων, κοινὸν λό-
γον (72), νόμον, προφήτας, αὐτὰ τὰ Χριστοῦ πάθη,
δι' ὧν ἀνεπίπλημεν, οὐχ ὁ μὲν, ὁ δ' οὐ (73), πάντες
δὲ οἱ τοῦ αὐτοῦ Ἀδάμ μετασχόντες, καὶ ὑπὸ τοῦ
ἔρωτος παραλογισθέντες, καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ (74) θανα-
τωθέντες, καὶ διὰ τοῦ ἐπουραγίου (75) Ἀδάμ ἀνασω-
θέντες, καὶ πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐπαναχθέντες,
διὰ τοῦ ξύλου (76) τῆς ἀτιμίας, ὅθεν ἀποπεπρωμέ-
μεν.

Γ. Ἠπάτα δὲ με καὶ ἡ τοῦ Σαμουὴλ Ἀρμα-
θαίμ (77), ἡ μικρὰ τοῦ μεγάλου πατρὸς, οὐκ ἀτιμά-
σατα τὴν προφήτην, οὐδὲ παρ' ἑαυτῆς μάλλον, ἢ
παρ' ἐκείνου γανομένη τιμιωτέρα· ἐξ ἧς ἐκείνος οὐ-
δὲν ἐκωλύθη, καὶ θεῶ δοθῆναι πρὸ γενέσεως, καὶ
χρηματίσαι βλῆπῶν τὰ ἐμπροσθεν· οὐ μένον δὲ, ἀλ-
λὰ καὶ χρίειν βασιλέας καὶ ἱερέας, καὶ κρίνειν τοὺς
ἐκ τῶν λαμπρῶν πόλεων. Περὶ δὲ τοῦ Σαουλ ἤκουον,
ὅτι τὰς ὄνους τοῦ πατρὸς ζιζῶν, βασιλείαν εὔρα-
το (78). Καὶ Δαβὶδ αὐτὸς ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προ-
βάτων ἀναλαμβάνεται, καὶ ποιμαίνει τὸν Ἰσραὴλ. Τί
δαὶ Ἀμώς; οὐκ αἰπῶλος (79) ὢν, καὶ κολίξων πυκάμη-
να, προφήταιαν πιστεύεται; Καὶ πῶς τὸν Ἰωσήφ

loco pones, quod nec lepidus sum, 603 nec face-
tus quispiam, ac familiaribus gratus et jucundus,
nec multum in foro versor, nec temere et cum qui-
buslibet garrus, adeo ut sermones quoque ipsos
graves et molestos reddam, nec novam illam Jeru-
salem, hoc e-t, Zeuxippum, invisio, nec e domo
in domum subinde comneo, hominibus blandiens,
ventriculo deditus; verum domi, ut plurimum, ma-
neo, tristis ac tetrius, necumque ipse tacitus,
cum vero scilicet atque germano actionum mearum
censore, consuetudinem habeo, vinculisque for-
tasse dignus sum, ut inutilis atque incommodus?
Qui fit ut nobis ista condones, nec in criminum
humamus!

IX. At ego ita priscorum hominum more, et
philosophice affectus sum, ut unum idemque cæl-
lum omnibus commune esse existimem, communem
item solis et luna: conversionem, communem side-
rum situm et ordinem, communem diei et noctis
aequalitatem et utilitatem; ac insuper communes
anni partium vicissitudines, et pluvias, et fructus,
vimque aeris vitalem; fluvia etiam, communes
scilicet et perennes divitias, aequè omnibus fluere;
unam præterea eandemque terram, et parentis, et
sepulcri rationem habere, ex qua sumpti sumus,
et ad quam revertemur, nulla jam re alii alios sup-
erantes: et, ut adhuc majora proferam, communem
rationem, legem, prophetas, ipsos Christi cruciatus,
per quos, omnes citra ullam exceptionem instaurati
sumus, qui eidem Adamo participavimus, atque a
serpente in fraudem inducti, et per peccatum morte
affecti, ac per coelestem Adamum saluti
restituti, atque ad vitæ lignum, unde excideramus,
per ignominiam I gnam revocati sumus

X. Me vero Samueles quoque Ramatha fellebat,
parva, inquam, magni illius viri patria¹⁹, quæ pro-
pheta dedecori minime fuit, nec a seipsa potius,
quam ab eo honorem consecuta est; nec ei impe-
dimento fuit, quominus Deo, prius etiam quam in
lucem prodiret, donaretur, et oracula ederet, et
futura prospiceret; ac præterea reges et sacerdotes
nugeret, atque ex claris civitatibus ortos regeret
ac gubernaret. 610 Tum autem ilud de Saule audie-
bam, quod patris asinas quaerens, regnum invenis-
set²⁰. Atque ipse quoque David ex ovium gregibus
ad pasendum Israellem assumitur²¹. Quid Amos?
Nonne caprarius erat²², ac moros carpebat, cum

¹⁹ I Reg. i, 1 sqq. ²⁰ I Reg. ix, 5 seqq. ²¹ I Reg. xvi, 11 seqq. ²² Amos i, 1.

(68) *Τὴν Ζευξίππον*. Alii, juxta Eliam, intelli-
gunt domum summo sumpto exstructam atque orna-
tamt, in qua equos amigæ jungebant, ad quam
certaminum equestriam studiosi crebro confluebant.
Alii locum, in quo dogmata sua heretici dissemi-
nabant, ut est in Schol. : 'Ἐν αὐτῷ γὰρ πολλοὶ
συνόντες ἐδογματίζον. Unde per ironiam Gregorius
voat hunc locum, « novam Jerusalem. » Alii deni-
que celeberrimum Zeuxippi balneum.

(69) *Συγγενόμενον*. Plures Regg., *συγγινόμε-
νον*.

(70) *Ὡς ἡδύς*. Sic tres Regg., Coisl. 2, Or. 1,
etc. Deest ὡς in ed.

(71) *Ζωτικὴν*. In nonnullis, *ζωτικοῦ*.

(72) *Κοινὸν λόγον*. « Communem sermonem. »

(73) *Ὁ δ' οὐ*. Quatuor Regg., *ὅς δὲ οὐ*. « Non hic
quidem, ille vero nimis; sed omnes, » etc.

(74) *Τῇ ἀμαρτίᾳ*. Coisl. 1, *τῇ αὐτῇ ἀμαρτίᾳ*.

(75) *Ἐπουραγίου*. Sic quatuor Regg. et Coisl. 1.
In ed., *ὑπουραγίου*, « qui sub cælo est, » seu, « ter-
restrem. »

(76) *Διὰ τοῦ ξύλου*. Schol. : *τοῦ σταυροῦ*. « per
lignum crucis. »

(77) *Ἀρμαθαίμ*. Sic quinque Regg., quatuor
Coisl., Coisl. 2 et Or. 1. In ed., *Ἀρμαθέμ*.

(78) *Εὔρατο*. Sic tres Regg. et Coisl. 2. In ed. *εὐ-
ρατο*.

(79) *Αἰπῶλος*. Reg. hm., *αἰπώλος*.

prophetæ munus ipsi commissum et delegatum est? Quomodo Josephum præterii, qui et servus fuit ²³, et frumentum in Ægypto distributor ²⁴, et innumera-
 billium illarum copiarum, quæ Abraham promissæ fuerant, pater? Jam Abraham, ut majora colligam, an non peregrinus ²⁵? Moyses autem, nonne prius expositus ²⁶, deinde legislator ²⁷, atque eorum, qui ad promissam terram contendebant, imperator, de quo tot tanique admiranda prædicantur? Enimvero ne quoque Eliæ, qui igneo curru abreptus est ²⁸, Carmelus fallebat : et Elisæi melote ²⁹, quæ plus virium habuit, quam fila serica, et autum vestibus per vim assutum. Quin mihi quoque desertum illud, in quo Joannes, vir inter natos mulierum maxi-
 mus ³⁰, cum cibo illo, et veste, et zona degebat, imposturam faciebat. Nec vero ulterius progredi dubitabo, Deum rusticitatis meæ patronum nactus. Cum Bethleem collocabor, cum præsepi vilipen-
 dar, propter quod, cum Deum contempnas, quid mirum, si ob eandem causam præconem quoque despicias? Prodeam etiam tibi piscatores, et pau-
 peres, quibus Evangelium annuntiat, ac multis divitibus prælatos. Nunquamne de civitatibus glo-
 riari desines? Nunquamne tibi despicabilem et infamem solitudinem venerationi habebis? Nondum dico aurum in arenis nasci, et pellucidos lapides a petris produci ac donari; quibus si quiddid in libertate haud satis commode utar.

XI. At etiam peregrinum et exterum præconem habemus, dicet fortasse quispiam ex his, qui nimis circumscripti, et carni dediti sunt. Quid? Nonne apostoli peregrini fuerunt apud nationes multas et urbes in quas divisi sunt, ut Evangelium quaqua-
 versum eurreret, nec quiddquam trini luminis experts esset, ac veritatis luce minime perfusum, adeo ut iis etiam, qui in tenebris ac mortis umbra sede-
 bant, **¶** ignorantie caligo discuteretur? Audisti quid Paulus dicat : *Ut nos quidem*, inquit, *ad gentes, illi autem ad circumcisionem* ³¹. Sit sane Petri Judæa. Qui l Paulo cum gentibus commune, Luca cum Æthiæ, Andreæ cum Epiro, Joanni cum Epheso, Thoma cum India, Marco cum Italia? Quid cæteris omnibus, ne sigillatim loquar, cum iis, ad quos profecti sunt? Quare, aut illos etiam objurga, aut mihi quoque ignosee, aut ostende, cum veram doctrinam potissimum astruas, ex insulsis nugis tibi calumniam strui. Quoniam autem de his rebus humiliter tecum hæcenus et abjecte disserui, age,

A παρέρραμον, ὅς καὶ δοῦλος ἐγένετο, καὶ σιτοδοτῆς Αἰγύπτου, καὶ πατήρ πολλῶν μυριάδων, αἱ τῷ Ἀβραάμ προσηγγέλοισαν (80); Ἀβραάμ δὲ, ἔν ἐπιποτὴ μετῶν, οὐ μετανάστῆς; Μωϋσῆς δὲ, οὐκ ἐκχόστος πρότερον, εἴτα νομοθέτης, καὶ στρατηγὸς τῶν πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐπειγομένων, οὐ τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά διηγῆματα; Ἠπάτα με καὶ ὁ Κάρμηλος Ἠλίου, τὸ τοῦ πυρὸς ἄρμα δεξιόμενος· καὶ ἡ μηλωτὴ Ἐλισσαίου, πλεῖω δυνηθεῖσα, ἢ τὰ σηρῶν νῆματα, καὶ ὁ βιασθεὶς εἰς ἐσθήτα χρυσός. Ἠπάτα με καὶ ἡ ἔρημος Ἰωάννου, τὸν μέγιστον ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἔχουσα, μετὰ τῆς προφῆς ἐκείνης, καὶ τῆς ζώνης, καὶ τοῦ ἐσθήματος. Ἐτόλμησά τι καὶ ὑπὲρ ταῦτα, Θεὸν εἶρον τῆς ἐμῆς ἀγροικίας συνήγορον. Μετὰ Βηθλεὲμ ταχθήσομαι, μετὰ τῆς βάνης ἀτιμασθήσομαι, ὅτι ἦν οὐ Θεὸν ἀτιμάζων, τί θαυμαστόν, εἰ ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας περιφρονεῖς καὶ τὸν κήρυκα; Προσοίσω σοι (81) καὶ τοὺς ἀλλοεῖς· καὶ τοὺς εὐαγγελιζομένους πτωχοὺς (82), πολλῶν πλουσιῶν προτιμηθέντας. Παύση (83) ποτὲ ταῖς πόλεσιν ἐπαυρόμενος; αἰδεσθήσῃ ποτὲ τὴν ἀπόπτυστόν σοι καὶ ἀτιμον ἐρημίαν; Οὐπω (84) λέγω χρυσὸν ἐν ψάμμοις τιτρώμενον, καὶ λίθους διαφανεῖς, πετρῶν προσθήματα καὶ δωρήματα· οἷς εἰ ἀντιθέην (85) καὶ ὅσα ἐν πόλεσιν ἄτιμα, τάχα ἂν οὐκ εἰς καλὸν τῆς παύσεως ἀπολαύσαιμι

urbibus vile est, opponere velim, vereor ne dicenti

C ΙΑ'. Ἀλλὰ καὶ ξένος ἡμῖν (86) ὁ κῆρυξ καὶ ὑπερόριος, τάχα ἂν εἶποι τις τῶν σφόδρα περιγραπτῶν τε καὶ φιλοσάρκων. Οἱ ἀπίστοι οὖν, οὐ ξένοι τῶν πολλῶν ἔθνῶν τε καὶ πόλεων, εἰς ἃς (87) ἐμερίσθησαν, ἵνα πανταχοῦ δράμῃ τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα μηδὲν ἀλαμπὲς ἦ τοῦ τριστοῦ φωτός, καὶ τῆς ἀληθείας ἀφώτιστον, ὥστε καὶ τοῖς ἐν σκότῳ (88) καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις λυθῆναι τὴν νόκτα τῆς ἀγνωσίας; Ἰν' ἡμεῖς μὲν, φησὶν, εἰς τὴν ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν, ἤκουσας Παύλου λέγοντας. Ἐστὸ Πέτρον ἡ Ἰουδαία· τί Παύλῳ κοινὸν πρὸς τὰ ἔθνη, Λουκᾶ πρὸς Ἀχαίαν, Ἀνδρέα πρὸς τὴν Ἠπειρον, Ἰωάννη πρὸς Ἐφεσον, Θωμᾶ πρὸς Ἰνδικήν, Μάρκῳ πρὸς Ἰταλίαν; τί δαὶ (89) τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ἵνα μὴ τὰ καλ' (90) ἕκαστον λέγω, πρὸς τοὺς οἷς ἐπεδήμησαν; Ὅσπερ, ἢ κάκεινους ἐπιτίμησον, ἢ κάμολι συγχώρησον. ἢ δεῖξον, ὅτι τὸν ἀληθῆ (91) λόγον προσθεύων, ἐπηρεάζῃ τὴν φλυαρίαν. Ἐπεὶ δὲ μικροπρεπῶς διελέχθην σοι περὶ τούτων, φέρε, φιλοσοφῆσω καὶ μεγαλοπρεπέστερον, sublimius jam ac magnificentius disputabo.

²³ Gen. xxxvii, 36. ²⁴ Gen. xli, 36. ²⁵ Gen. xii, 1 seqq. ²⁶ Exod. ii, 5. ²⁷ Exod. iii, 10 seqq. ²⁸ IV Reg. u, 11. ²⁹ ibid. 14. ³⁰ Matth. xi, 11. ³¹ Galat. ii, 9.

(80) Προσηγγέλοισαν. Sic tres Regg., duo Collb. et Or. 1. In ed., παρηγγέλοισαν.
 (81) Προσοίσω σοι. Sic duo Regg., quatuor Collb. et Or. 1. Deest σοι in ed.
 (82) Εὐαγγελιζομένους πτωχοὺς. Bill. : ἱκανοὺς Ἐυαγγελιζομένους. Non recte; passiva enim significatione, non activa, vox illa in Scripturis accipitur.
 (83) Παύση. Tres Regg. et Jes. addunt, μοι.
 (84) Οὐπω. Sic tres Regg., duo Collb., Or. 1 et

Jes. In ed. οὐτω.
 (85) Ἀντιθέην. Reg. Im, ἀντιθέην.
 (86) Ἰμῶν. In quibusdam, ὑμῶν.
 (87) Εἰς ἃς. Sic plures Regg. et Collb., Coisl. 2, Or. 1, Jes. Deest εἰς in ed.
 (88) Ἐρ σκότει. Comh., ἐν σκότει.
 (89) Τὶ δαί. In nonnullis deest, δαί. Alii habent δεῖ.
 (90) Τὰ καλ'. Deest τὰ in tribus Regg. et Or. 2
 (91) Ἀληθῆ. Reg. Im, ἀληθινόν.

13. Ἦξει μία τοῖς ὑψηλοῖς πατρὶς, ὃ ὄντος, ἢ ἂν ἴω Ἱερουσαλήμ, εἰς ἣν ἀποτιθέμεθα τὸ πολίτευμα. Ἦξει γένος ἓν, εἰ μὲν τὰ κάτω βούλει σκοπεῖν, ὁ χροῦς· εἰ δὲ τὰ ὑψηλότερα, τὸ ἐμφύσημα, οὗ μεταλήψαμεν, καὶ ὃ τήρειν ἐκελεύσθημεν, καὶ μεθ' οὗ παραστῆναί με δεῖ λόγον ὑπέξοντα τῆς ἀνωθεν εὐγενείας καὶ τῆς εἰκόνας. Ἦξει μὲν οὖν εὐγενής, ὃ τοῦτο φυλάξῃς ἐξ ἀρετῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀρχέυτουον νεύσεως· δυσγενής δὲ ἅπας, ὃ τῆ κακίᾳ συγγέας, καὶ μορφὴν ἐτέραν ἐπιβαλὼν ἐαυτῷ (92), τὴν τοῦ ὄψεως. Αἱ δὲ κάτω πατρίδες αὐταί, καὶ τὰ γένη ταῦτα, τῆς προσκαίρου ζωῆς καὶ σκηνῆς ἡμῶν (95) γέγονε παίγνια. Πατρίς τε γὰρ, ἣν προκατέλαθεν ἕκαστος, ἢ τυραννίδας (94), ἢ δυστοχίας, ἢς πάντες ὁμοίως ξένοι καὶ πάροικοι, κἂν ἐπὶ πολὺ τὰ ὀνόματα παιζώμεν (97). Καὶ γένος εὐγενὲς μὲν, ἢ τὸ πάλαι πλούσιον, ἢ τὸ νῦν φτωχόμενον· δυσγενὲς δὲ, τὸ πενήτων πατέρων, ἢ διὰ συμφορὰν, ἢ δι' ἐπιείκειαν. Ἐπεὶ πῶς ἀνωθεν εὐγενὲς, οὐ τὸ μὲν ἔρχεται νῦν, τὸ δὲ καταλύεται· καὶ τοῖς μὲν οὐ δίδονται, τοῖς δὲ γράφεται; Οὕτως ἐγὼ περὶ τούτων ἔχω. Καὶ διὰ τοῦτο, σὲ μὲν ἀφίμμι τοῖς τάφους μεγαλοφρονεῖν (96), ἢ τοῖς μύθοις. Ἐγὼ δὲ πειρώμαι, ὡς οἶόν τε, ἀνακαθαίρειν ἐμαυτὸν τῆς (97) ἀπάτης, ἢ ἢ φυλάξω τὴν εὐγένειαν, ἢ ἀνακαλέσομαι.

tem gentibus ducitur. Quonam enim pacto divinitus indita esse potest hæc nobilitas, quæ partim nunc incipit, partim exstinguitur; atque aliis quidem negatur, aliis autem principum rescriptis conceditur? Hæc de his rebus mea sententia est. Ac propterea, te quidem ob sepulera vel fabulas magnifice de te existimare sino. Ego autem meipsum, quantum possum, a fraude atque impostura repurgare studeo, ut nobilitatem vel conservem, vel recuperem.

14. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, ἐπέστην ὑμῖν ὁ C μικρὸς ἐγὼ καὶ κακόπατρις, καὶ τοῦτο, οὐχ ἔχων, οὐδ' αὐτοπαγγέλτος, κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν ἐπιτηδῶντων ταῖς προστάσεις, ἀλλὰ κληθεὶς, καὶ βιασθεὶς, καὶ κατακοινοῦσθας φόβῳ καὶ Πνεύματι. Ἡ μακρότερα πολεμηθεῖν ἐνταῦθα διακενῆς, καὶ μηδένα τῆς πλάνης ἐλευθερώσασαι, ἀλλ' οἱ ἀπεργίαν τῆς ἐμῆς κατεχόμενοι ψυχῆς ἐπιτόχειον, εἰ ψευδῆς ὁ λόγος. Ἐπεὶ δὲ ἤλθον, καὶ ἴσως οὐ μετὰ φάουλῆς τῆς ἐξουσίας (ἵνα μικρόν τι καυχῆσμαι τῶν τῆς ἀφροσύνης), τίνα τῶν ἀπλήστον ἐμιμητάμην; εἰ τοῦ καιροῦ παρεξήλωσα, καίτοιγε ταυταῦτα ἔχον τὰ ὑποδείγματα, ὧν καὶ δίχα, μὴ κακὸν (98) εἶναι τῶν χαλεπῶν καὶ σπανίων; Τίνων Ἐκκλησιῶν ὑμῖν ἡμφοισθησάμεν; Ποίων χρημάτων, καίτοιγε τοῖς ἀμρότερα πλουτοῦσιν ὑπὲρ τὴν χρείαν, οἱ δὲ ἐνδεεῖς ἀμρότερα; Ποῶν βασιλικῶν δόγμα (99) διαπυροῦσθιν ἐξήλωσθησάμεν; Τίνας ἀρχόντων ἐθεραπεύσαμεν καὶ ὁμῶν; Τίνων θρασύτητα κατεμύσασαμεν; Τὰ δὲ εἰς (1) ἐμὲ, τίνα;

XII. Magnis omnibus et excelsis viris, o homo, patria una est, superna Jerusalem, in quam conversationem nostram recondimus³². Omnibus genus unum, si inferiora hæc spectare velis, pulvis³³; si superiora, spiraculum illud³⁴, ejus participes facti sumus, quodque conservare jubemur, et cum quo mihi ad tribunal sisti necesse est, ut divinitus indite nobilitatis imaginisque rationem reddam. Quisquis igitur per rectam vivendi rationem animique ad exemplar suum inclinationem, spiraculum illud conservaverit, huic demum nobilitas constabit. Contra, qui illud per vitium lædaverit, formamque alteram, hoc est, serpentis formam, sibi ipsi induxerit, ille vere ignobilis et obscurus habendus erit. Terrene autem hæc patriæ, atque hæc generum discrimina, brevis hujus et caducæ vite nostræ ac scenæ ludī sunt. Quam enim quisque terram, sive per tyrannidem, sive per calamitatem ante occupaverit, ea patria dicitur, ejus omnes æque hospites et advenæ sumus, quantumlibet vocum appellatione ladamus. Jam, genus illud nobile censetur, quod vel olim opibus et copiis excelluit, vel quod nunc superbie intumescit: obscurum contra et ignobile, quod a parentibus, vel propter calamitatem, vel propter animi æquitatem

vel propter animi æquitatem

612 XIII. Sic igitur, atque ob has causas parvus ego ille, et mala patria ortus, ad vos accessi, idque non sponte, nec memet offerens, ut multi eorum solent, qui nunc ad Ecclesie imperia prosiliunt, sed accitus et coactus, ac timori et Spiritui obsecundans. Quod si falsa loquor, non recuso, quominus hic diutius incassum oppugner, nec quemquam errore liberem, sed voti sui compotes fiant, qui animæ meæ sterilitatem imprecantur³⁵. Postquam autem huc veni, ac fortasse cum potestate minime contentenda (libet enim ob ea, quæ insipientiæ sunt³⁶, nonnihil gloriari), quemnam eorum, qui inexplebili cupiditate flagrant, imitandum mihi duxi? Quidnam ex hac temporis licentia perperam æmulatus sum, idque cum talia exempla ob oculos posita haberem, quibus etiam remotis, malum tamen non esse, difficile ac durum est? De quibus Ecclesiis vobiscum contendimus? De quibus pecuniis, idque cum vos in utraque re, ultra quam

³² Philipp. iii, 20. ³³ Gen. iii, 19. ³⁴ Gen. ii, 7.

³⁵ Psal. xxxiv, 12. ³⁶ II Cor. xi, 17.

(92) Ἐαυτῷ. Deest in Reg. hm.

(95) Ζωῆς καὶ σκηνῆς ἡμῶν. Sic quatuor Regg. et Comb. In ed., ζωῆς ἡμῶν καὶ σκηνῆς.

(94) Ἡ τυραννίδας, etc. « Quidam, inquit Elias, sponte sua prævertunt alios adhibita vi, et per tyrannidem oppressis, qui prius locum obtinebant. Quidam rursus, persequentibus aliis, ejecti e patria quam obtinebant, etiam invitī, aliam querere coacti sunt. »

(95) Παύλωμεν. Reg. hm, παιζώμεν.

(96) Μεγαλοφρονεῖν. Plures Regg. et Or. I, μεγαφρονεῖν.

(97) Τῆς. Sic plerique codi. In ed., τοῖς.

(98) Μὴ κακόν. Sic plures Regg., Coisl. I, Or. 2, Jes., etc. In ed., μὴ κακῶν.

(99) Δόγμα. In romanis, γράμμα, « scriptura. »

(1) Τὰ δὲ εἰς, etc. B. lius : « Quid autem ego? »

neesse esset afflueritis, nos autem utriusque inopia premeremur? Quodnam imperatoris edictum contemptum et pro nihilo habitum acerbis animis persecuti sumus? Quos praefectos in perniciem vestram coluimus? Quorum audaciam denuntiavimus? At congesta in me mala, quot et qualia fuere? peccatum ³⁷; (nam opportune Stephani verba in cimus, et benedicimus : persecutionem patimur, et

XIV. Quod si propterea injuriam facio, quia tyrannide pressus, aequo animo id fero, hanc injuriam mihi velim condonetis; nam etiam ab aliis tyrannice vexatus, patienti animo id tuli. Ac suae gratiam vobis habeo, quod mansuetudinem et facilitatem mihi tanquam amentiam objecistis. Sic enim, excelsius multo quam pro vestro more, mecum reputo : Quota tandem pars haec sunt sputorum et alaparum Christi, pro quo et ob quem, pericula subeuntur? Omnia enimvero, unica spinea corona, quae victori nostro coronam detraxit, et per quam me quoque vitae asperitate velut corona quadam redimiri sentio, minoris duco : unica armidino, per quam infirmum et imbecille imperium sublatum est : unico felle, atque unico aceto, per **613** quae amantuleta nostra degustatio sanata est : unica in perferendo cruciatus animi aequitate ac lenitate. Si osculo prodatur ³⁸, coarguit quidem, sed non percutit : si subito comprehendatur, ita exprobrat, ut tamen sequatur : si zelo inflammatus Machi aurem gladio praecideris ³⁹, indigne feret, eamque loco suo restituet : si quis sindone amictus profugiat ⁴¹, eum contegit : si ignem Sodomiticum adversus eos, a quibus abigitur, poposceris ⁴², haudquaquam profundet : si latronem ob scelus in crucem sublatum passus fuerit, eum pro sua benignitate in paradysum introduct ⁴³. Benigni denique benigna sint omnia, itidemque Christi passiones, daremus, si, eum Deus mortem ipsam nostrae quidem offensas et injurias aequalibus nostris remittamus?

XV. Quin haec quoque mecum cogitabam, atque etiamnum cogito (quam recte, ipsi videte), de quibus etiam ipsis apud vos saepe disserui. Hi domos habent, nos hospitem : hi templa, nos Deum : idque praeterea, quod viva viventis Dei templa sumus, victimae vivae, holocausta ratione praedita, sacrificia perfecta, dii denique, Trinitatis adorata bene- ³⁷ Act. vii, 59. ³⁸ I Cor. iv, 12. ³⁹ Matth. xxvi, 49. ⁴⁰ Joan. xviii, 10. ⁴¹ Marc. xiv, 51, 52. ⁴² Luc. ix, 54. ⁴³ Luc. xxiii, 43.

- (2) *Ei δὲ, ὅτι τυραννοῦμενος*, etc. Arbitratur Elias haec Gregorii verba dirigi ad Catholicos, qui forsitan Theologo objiciebant, quod, cum facultatem nesciendi se haberet, imperante Theodosio, ea non uteretur.
- (3) *Καὶ χάρις*, etc. Gratiasque Deo, quod lenitas et moderatio mihi, tanquam amentia, erimini data est.
- (4) *Καθ' ἑμῆς*. Or. 1, καθ' ἑμῆς.
- (5) *Ἰὼσφρ.* Tres Regg., et Comb., *πόσφον*.
- (6) *Ἀπεστεφάνωσε*. Comb., *ἐστεφάνωσε*. « victorem meum coronavit. » Elias tamen legit, *ἀπεστεφάνωσε*, ac interpretatur : « Omnia . . . tametsi multa sint, non arbitror uni equiparanda esse corone spineae, qua Christus diabolus nostri generis victorem sua corona spoliavit. »
- (7) *Δι' οὗ καὶ μαρτύρω*, etc. « Per quam, vite

Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, καὶ τότε εἶπον (ἐμνήσθη γὰρ ἐν καιρῷ τῶν Στεφάνου ῥημάτων), καὶ νῦν προσεύχομαι. *Λοιδροῦμενοι ἐδ. λογοῦμεν· διακόμενοι ἀνεχόμεθα· βλασφημοῦμενοι παρακαλοῦμεν*

Tum autem dicebam : Domine, ne statuas illis hoc mentem venerunt); et nunc idem precor. *Maledī-sustinemus : blasphemamur, et obscramur* ³⁸.

14. Eī dē, ὅτι τυραννοῦμενος (2) φέρω, τοῦτο ἀδικῶ, χάριταςθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην, καὶ ὑπ' ἄλλων ἡνεργα τυραννοῦμενος· καὶ χάρις (3), ὅτι τὴν ἐπιείκειαν ἐνεκλήθη, ὡς ἄνοιον. Λογίζομαι γὰρ οὕτω, λίαν ὑπὸ πλοτέροις ἢ καθ' ἑμῆς (4) λογισμοῖς χρώμενος· Ἠόσον (5) μέρος ταῦτα τῶν ἐμπυσματῶν Χριστοῦ καὶ βραπισμάτων, ὑπὲρ οὗ καὶ δι' ὃν οἱ κίνδυνος; Ἐνὸς οὐ τιμῶμαι πάντα τοῦ ἀκανθίου στεφάνου, ὅς τὸν νικητὴν ἡμῶν ἀπεστεφάνωσε (6), δι' οὗ καὶ μαρτύρω (7) τῆ τοῦ βίου τραχύτητι στεφانوῦμενος· ἐνὸς τοῦ καλάμου, δι' οὗ τὸ σαθρὸν κράτος ἐπάσαστο· μιᾶς τῆς χολῆς, ἐνὸς ὄξους, δι' ὧν τὴν μικρὰν γεῦσιν (8) ἐθεραπέυθημεν· μιᾶς τῆς ἐν τῷ πύθῳ μακροθυμίας. Ἄν φιλήματι προδοῦῃ (9), ἐλέγχει μὲν, οὐ πλήττει δέ· Ἄν ἄρρω συλληφθῆ, ὀνειδιζει μὲν, ἔπειτα δέ· κλιν μαχαίρᾳ (10) Μέλχου τέμνης (11) τὸ ὠτίον διὰ ζῆλον, ἀγανακτήσει, καὶ ἀποκαταστήσει· κλιν ἐν σινδῶνι (12) τις φεύγη, περιστελεῖ· κλιν πῦρ αἰτήσης Σοδομιτικὸν ἐπὶ τοὺς ἄγοντας, οὐκ ἐπικλύσει· κλιν ληστήν λάθῃ διὰ κακίαν κρεμάμενον, εἰς τὸν παράδεισον εἰσάγει διὰ χρηστότητα. Πάντα ἔστω τὰ τοῦ φιλανθρώπου φιλάνθρωπον, ὡς δὲ καὶ τῶν Χριστοῦ παθημάτων (13), οἷς τί τῶν μειζόνων ἂν δοίμεν, εἰ Θεοῦ καὶ θανάτωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν, αὐτοῖς τοῖς ὁμοίοις μηδὲ τὰ μικρὰ (14) συγχωρήσαιμεν;

Benigni denique benigna sint omnia, itidemque Christi passiones, quibus quidnam tandem aliud majas ac praestantius salutis causa pertulerit, nos contra, ne leves remittamus?

15. Πρὸς δὲ καὶ ταῦτα ἐλογιζόμεν τε καὶ λογίζομαι, καὶ σκοπεῖτε, εἰ μὴ καὶ λίαν ὀρθῶς, ἀ καὶ πολὺ λάκις ὑμῖν ἐφιλοσόφησα. Ἐχουσιν οὗτοι τοὺς οἴκους, ἡμεῖς τὸν ἐνοικον· οὗτοι τοὺς ναοὺς, ἡμεῖς τὸν Θεόν· καὶ τὸ ναὸ γενέσθαι Θεοῦ ζῶντος καὶ ζῶντες, ἱερτεῖα ἐμψυχα, ὀλοκαυτώματα λογικὰ, ὀύματα τέλεια, Θεοῖ (13) διὰ Τριάδος προσκυνουμένης. Οὗτοι δῆμους, ⁴⁰ Joan. xviii, 10. ⁴¹ Marc. xiv, 51, 52. ⁴² Luc. ix, 54.

- anterioris palestra, adipisci me coronam intullegam.
- (8) *Γεῦσιν*. Sic duo Regg., Coisl. 1, aliique plures. In ed., *γεῦσιν*, « fluxionem. »
- (9) *Ἐροδοῦῃ*. Sic quatuor Regg., Or. 1, Bas. In ed., *προδοῦῃ*.
- (10) *Μαχαίρᾳ*. Deest in Or. 1.
- (11) *Τέμνης*. Reg. hm, *τεμῆς*.
- (12) *Ἐν σινδῶνι*, etc. « Sindone amictus. » Sic interpretantur Elias et Billias. Notandum tamen est, quod in sacro textu Marc. xiv, 52, dicitur, adolescentem, « relictam sindone, nudum profugisse. »
- (13) *Παθημάτων*. Reg. a, Coisl, 2, Or. 1, et Elias, *μαθητῶν*, « discipulorum. »
- (14) *Σμικρά*. Reg. hm, et Or. 1, *μικρά*.
- (15) *Θεοῖ*. Reg. a, Θεοῦ.

ἡμεῖς ἀγγέλους· οὗτοι θράσος, πίστιν ἡμεῖς· οὗτοι τὸ ἀπειθεῖν, ἡμεῖς τὸ προσεύχεσθαι (16)· οὗτοι τὸ βῆλλεῖν, ἡμεῖς τὸ φέρειν· οὗτοι χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ἡμεῖς λόγον κεκαθαυμένον. Ἐποίησας σεαυτῷ διώρορα καὶ τριώρορα (γνώθι τὰ ῥήματα τῆς Γραφῆς), οἶκον ῥιπιστῶν, διεσταλμένον θυρίσιν; ἀλλ' οὕτω ταῦτα τῆς ἡμῆς πίστεως ὑψηλότερα, καὶ τῶν οὐρανῶν (17) πρὸς σὺς φέρομαι. Μικρὸν μοι τὸ ποιμνιον; Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ κρημνῶν (18) φερόμενον. Στενή μοι ἡ μάκρορα, πλὴν λύκοις ἀνεπιβάτος, πλὴν οὐ παραδεχομένη λησπῆν, οὐδὲ ὑπερβαίνουμένη κλέπτεις καὶ ξένους. Ὁψομαι ταύτην, εἷ οἶδα, καὶ πλατυτέραν. Πολλοὺς τῶν νῦν λύκων, ἐν προβάτοις ἀριθμησαί με δεῖ, τυχὸν καὶ ποιμῆσιν. Τοῦτο εὐαγγελίζεσθαι μοι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, δι' ὃν ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων. οὐ φοβοῦμαι τὸ μικρὸν ποιμνιον, εὐσύνοπτον γὰρ· ὅτι γινώσκω τὰ ἔμα, καὶ γινώσκωμαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Τοιαῦτα τὰ θεῖν γινώσκοντα, καὶ θεῖα γινωσκόμενα. Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, ἧς ἤκουσα παρὰ τῶν θείων λογίων, ἧν ἐδιδάχθην παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, ἧν ἐδίδαξα (19) κατὰ πάντα καιρὸν ὁμοίως, οὐ συμμορφούμενος (20) τοῖς καιροῖς, καὶ διδάσκων οὐ παύσομαι (21), μεθ' ἧς ἐγενήθη, καὶ ἧ συναπέροχμαι.

17. Ταῦτα καλῶ κατ' ὄνομα (οὐκ ἀνόνομα γάρ, ὡς περ οὐδὲ ἀστέρες ἀριθμούμενοι καὶ ὀνομαζόμενοι), καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, ἐκτρέφω γὰρ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως· ἀκολουθοῦσι (22) δὲ καὶ παντὶ τοιοῦτω ποιμένι, οὗ τὴν φωνὴν ὁρᾷτε, ὅπως ἡδέως ἤκουσαν· ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι διαγνωστικὴν ἔξιν ἔχουσιν ἡδὴ φωνῆς οἰκείας καὶ ἄλλοτρίας (23). Φεύξονται Οὐαλεντίνου τὴν τοῦ ἐνὸς εἰς δύο κατατομήν, οὐκ ἄλλον (24) τοῦ ἀγαθοῦ τὴν δημιουργὸν πιστεύοντες, καὶ τὸν Εὐθὺν, καὶ τὴν Σιγὴν, καὶ τοὺς μυθικοὺς Διδῶνας, τὰ βυθοῦ καὶ σιγῆς ὄντος ἄξια. Φεύξονται Μαρκιωνος τὴν ἐκ στοιχείων (25) καὶ ἀριθμῶν θεῖον· Μοντανοῦ τὸ πονηρὸν πνεῦμα καὶ γυναικεῖον· Μάνου τὴν ἕλην μετὰ τοῦ σκότους· Ναυάτου τὴν ἀλαστονεῖαν, καὶ τὴν ἐν ῥήματι καθαρότητα· Σαβελλίου τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν, ἢ οὕτως εἶπω, κατάποσιν, τὰ τρία εἰς ἓν συναίρουστος (26), ἀλλ' οὐκ ἐν τρισὶν ὑπεστῶσι τὸ ἐν ὀρίζοντος· Ἀρείου καὶ τῶν ὑπ' Ἀρείῳ τὴν τῶν φύσεων ἄλλο-

ficio. Hi populos habent, nos angelos; hi temeritatem et audaciam, nos fidem; hi minas, nos orationes; hi quod percutiunt, nos quod ferimus; hi aurum et argentum, nos repurgatam doctrinam. Fecisti tibi duplices et triplices contiguations (agnosce Scripture verba), domum perflatilem, fenestris distinctam⁴⁵? At hæc nondum fide mea sublimiora sunt, nec cælis, ad quos tendo. At mihi grex exiguus? Sed in præcipitia non fertur. At angusta mihi caula? Sed que lupis non pateat, sed que latronem non admittat, nec a luribus, et exteris transcendatur. Eam, pulchre scio, eam latiore videbo: multos enim ex his, qui nunc in luporum numero sunt, inter oves, ac fortasse etiam inter pastores, recensendos habeo. Hoc mihi fauste nuntiat Pastor ille bonus, ob quem ego animam meam pro ovibus pono⁴⁶. Exiguus grex timorem mihi non injicit, utpote facile conspicuus; quoniam oves meas cognosco, et a meis vicissim cognoscor⁴⁶. Tales sunt, quæ Deum cognoscunt, et a Deo cognoscuntur. *Oves meæ vocem meam audiunt*⁴⁷, quam a divinis oculis audivi, **614** quam a sanctis Patribus didici, quam per omnem vite cursum eodem modo docui (nequaquam pro tempore aliam atque aliam subinde formam assumens), nec unquam docere desinam, cum qua natus sum, et cum

XVI. Eas nominatim voco (nec enim nomine carent, quemadmodum nec sidera, quæ numero comprehenduntur, ac suo quæque nomine appellantur⁴⁸), et me sequuntur, utpote a quo super aquam refectiois educantur⁴⁹: quemvis etiam alium similem pastorem sequuntur, cujus vocem quanta cum voluptate audiverint, videtis: alienum autem minime sequuntur, verum ab eo diffugient, quandoquidem ad eum jam habitum pervenerunt, ut familiarem vocem ab aliena internoscant. Valentini unius in duo sectionem fugient, rerum opificem a bono diversum minime esse credentes; Bythum insuper et Sigen, et fabulosos Æones fugient, res sane profundo gurgite ac silentio dignas. Marcionis quoque conflatum ex elementis et numeris Deum fugient; Montani pravum et muliebrem spiritum; Manis una cum tenebris materiam; Novati arrogantiam, et sitam in verbis puritatem; Sabellii resolutionem et confusionem, atque, ut ita loquar, absorptionem, tres personas in unam contrahentis,

⁴⁵ Jeremi. xii, 14. ⁴⁶ Joan. x, 11. ⁴⁷ ibid. 14.

⁴⁸ ibid. 27. ⁴⁹ ibid. 5. ⁵⁰ Psal. xxii, 2.

(16) Προσεύχεσθαι. Duo Regg., εὔχεσθαι.

(17) Οὐρανῶν. Reg. h, οὐρανίων, « celestibus. »

(18) Ἐπὶ κρημνῶν. Tres Regg., aliique, ἐπὶ κρημνον.

(19) Ἐδίδαξα. Sic codd. Mendose in ed., ἐδίδαξα.

(20) Συμμορφούμενος. Reg. h, συμμορφιζόμενος, et ad marg. ut in ed.

(21) Παύσομαι. Or. 1, παύομαι.

(22) Ἀκολουθοῦσι. Or. 1, ἀκολουθήσουσι.

(23) Ἄλλοτρίας. In editis sequitur ἄλλον, quod erasimus auctoritate plurimorum codicum.

(24) Οὐκ ἄλλον. Sic duo Regg., Comb., etc. in ed., οὐκ ἄλλου. Sectio unius in duo, quam hic Valentino tribuit Gregorius, dogma fuit Marcionis. De Valentino Æonibus, legenda dissertatio novissima S. Irenæi operum editioni prævia. Cæterum Valentino et aliorum dogmata Epiph. et Aug. accurate exponunt.

(25) Τὸν ἐκ στοιχείων, etc. « Conflatum ex elementis et numeris Deum. » Errorem hunc, non Marcioni, sed Marco tribuunt Irenæus et Epiphanius.

(26) Εἰς ἓν συναίρουστος. Sic tres Regg., Or. 1 et Comb. In ed., συναίρουστος εἰς ἓν.

ac non unam in tribus personis essentiam constituentis; Arii, et eorum, qui Ario subsunt, naturarum diversitatem, ac novam Judaisimum, solo videlicet Ingento divinitatem circumscribentis; Photini terrenum Christum, atque a Maria ortus initium trahentem. Ipsi vero Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adorabunt, deitatem unam; Deum Patrem, Deum Filium, Deum (nisi hoc tibi stomachum movet), Spiritum sanctum, unam naturam in tribus proprietatibus, intelligentibus, perfectis, distinctis, divinitate autem non item.

XVII. Has voces mihi concedat quisquis mihi hodie munitur: alias autem, qui volent, sibi vin dicent. Pater Filio privari non sustinet, nec Filius Spiritu **615** sancto. Id autem contingat necesse est, si temporibus subjiciantur, et si creati sunt. Neque enim Deus est, quod creatur. Ne ipse quidem perfectionis detrimento affici sustineo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*⁶⁰. Hoc si mihi irritum redatur, a quo tandem alterum habiturus sum? Quid ad hæc dicitis, qui submergitis, vel remergitis? An quisquam sine Spiritu spiritualis esse potest? An Spiritus particeps est, qui Spiritum non honorat? An honorat, qui in creatum et conservum baptizatum? Minime profecto; nec id, multa verba profundens, persuadere poteris. Fidem tibi datam non fallam, Pater, principii expertus: fidem non fallam, Verbum unigenitum; fidem non fallam, Spiritus sancte. Scio quid professus fuerim, cui renuntiariam, et cui me adjunxerim. Non patior, eum fidelis hominis vocibus imbutus sim, ut infidelis sim, discere; cum veritate confessus sim, mendacium jungi; cum perfectionis adipiscendæ causa descenderim, imperfectior ascendere; cum, ut victurus, baptizatus sim, in aquis emori, quemadmodum fetus qui inter ipsos partus dolores extinguuntur, eodemque momento, quo nati sunt, morte opprimuntur. Quid me simul beatum et miserum, recenti luce perfusum et lucis expertem, divinum et Deo orbatum facis, ut regenerationis quoque spem quasi naufragio amittam? Breviter dicam: Confessionem tuam memoria tene. In cujus nomine baptizatus es? Patris? Recte: verum id adhuc Judaicum. Filii? Præclare; hoc

⁶⁰ Ephes. iv, 5.

(27) *Φωτεινοῦ*. Reg. a, *Φωτινοῦ*. Photinus Sirmii D episcopus, ab Arianis simul et Catholicis ob hæresim suam damnatus.

(28) *Ὁὐ διαμεταίχθεται θεότητι*. Sic tres Regg., Or. 1, Jes., Comb., etc. Deest *διαμεταίχθεται* in ed.

(29) *Ὁὐκ ἀνέχεται*. Sic plures Regg. et Collb., Coisl. 1, Or. 1, Par., etc. In ed., *οὐ δέχεται*.

(30) *Ὁὐδὲ Υἱός*. Reg. hm, *οὐδ' ὁ Υἱός*.

(31) *Εἰ κτίσματα*. Sic Reg. hm. In ed., *εἰ κτίσμα*.

(32) *Καταβαπτίζοντες*. Combefisius, ut vim vocis reddat, sic vertit: «In malam rem tingitis: certo exitio baptizatis,» etc. His verbis insectatur Eunomium, qui, teste Epiphano, baptizatus iterum baptizabat, in nomine Dei increati, et in nomine Filii creati, et in nomine Spiritus a creato Filio creati.

(33) *Ὁὐκ ἔστιν, οὐχ οὕτω, πολλαὶ ἕρεϊς*. Comb. «Non est, non ita, identidem dices.» Nicetas: *Ὁὐκ*

A *τρίωσιν, καὶ τὸν καινὸν Ἰουδαϊσμόν, μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ τὴν θεότητα περιγράφοντος· Φωτεινοῦ (27) τὸν κάτω Χριστὸν, καὶ ἀπὸ Μαρίας ἀρχόμενον. Αὐτοὶ δὲ προσκυνοῦσι τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μίαν θεότητα· Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν, εἰ μὴ τραχύνη, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μίαν φύσιν ἐν τρισὶν ἰδιότησι, νοεραῖς, τελείαις, καθ' ἑαυτὰς ὑφεστώσαις, ἀριθμῷ διαιρεταῖς, καὶ οὐ διαιρεταῖς θεότητι (28).*

per se ac separatim subsistentibus, numero quidem

17'. Τούτων παραχωρεῖται μοι τῶν φωνῶν πᾶς ὁ ἀπειλῶν σήμερον· τῶν δὲ ἄλλων μεταποιοίσεσθαι οἱ βουλόμενοι. Οὐκ ἀνέχεται (29) Πατὴρ Υἱὸν ζημιούμενος, οὐδὲ Υἱὸς (30) τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ζημιούται δὲ, εἰ ποτὲ, καὶ εἰ κτίσματα (31). Οὐ γὰρ Θεὸς τὸ κτισόμενον. Οὐ φέρω ζημιούμενος, οὐδὲ ἐγὼ τὴν τελείωσιν. *Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα*. Εἰ τοῦτο ἀκυρωθεῖ μοι, παρὰ τίνος ἕξω τὸ δεύτερον; Τί φατέ, οἱ καταβαπτίζοντες (32), ἢ ἀναβαπτίζοντες; Ἔστιν εἶναι πνευματικὸν δίχα Πνεύματος; Μετέχει δὲ Πνεύματος ὁ μὴ τιμὸν τὸ Πνεῦμα; Τιμᾶ δὲ ὁ εἰς κτίσμα καὶ ὁμῶδουλον βαπτίζόμενος; Οὐκ ἔστιν, οὐχ οὕτω, πολλὰ ἕρεϊς (33). Οὐ ψεύσομαι σε, Πάτερ ἀναρχ· οὐ ψεύσομαι σε, μονογενὲς Λόγε· οὐ ψεύσομαι σε, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οἶδα τίνι ὁμολόγησα (34), καὶ τίνι ἀπεταξάμην, καὶ τίνι συνεταξάμην. Οὐδέ μοι τὰς πιστοῦ φωνὰς διδαχθῆναι, καὶ μαθεῖν ἀπιστους (35)· ὁμολογῆσαι ἀλήθειαν, καὶ γενέσθαι μετὰ τοῦ ψεύδους (36)· ὡς τελειούμενος (37) κατελθεῖν, καὶ ἀνελθεῖν ἀτελέστερος· ὡς ζησόμενος βαπτισθῆναι, καὶ ἐννεκρωθῆναι τῷ ὕδατι (38), καθάπερ τὰ ταῖς ὡδεῖσιν ἐναποθανόντα κνήματα, καὶ σὺνδρομον λαβόντα τῇ γεννήσει τὸν θάνατον. Τί με ποιεῖς μακάριον ἐν ταυτῷ καὶ ἄθλιον, νεοφώτιστον καὶ ἀφώτιστον, θεῖον καὶ ἄθεον, ἵνα κναυγάσω καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναπάσεως; Βραχὺς ὁ λόγος· μνήσθητι τῆς ὁμολογίας. Εἰς τί ἐβαπτίσθης; εἰς Πατέρα; Καλῶς· πλὴν, Ἰουδαϊκὸν ἔτι (39). Εἰς Υἱόν; Καλῶς· οὐκ ἔτι μὲν Ἰουδαϊκόν, οὕτω δὲ τέλειον. Εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα; Ὑπέρευγε· τοῦτο (40) τέλειον. Ἄρ' οὐκ ἀπλῶς εἰς ταῦτα, ἢ καὶ τι κοινὸν τούτων ὄνομα; Ναὶ κοινόν. Τί τοῦτο; Δηλαδὴ τὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοῦτο τὸ κοινόν

ἔστιν, οὐχ οὕτω, καὶ πολλὰ διαιρήεις· «Non est, non ita, quamvis multa dividat.»

(34) *Οἶδα τίνι ὁμολόγησα*, etc. «Scio cui professus sum, cui spoliatus, cui pactus sum.» Coisl. 2 et Or. 1, *οἶδα τί*, etc.

(35) *Ἀπιστους*. Tres Regg., Coisl. 2, Par., Jes., etc., *ἄπιστος*.

(36) *Τοῦ ψεύδους*. Sic tres Regg. Deest τοῦ in ed.

(37) *Τελειούμενος*. Sic Regg. hm, Or. 2 et Comb. In ed., *τελειόμενος*.

(38) *Καὶ ἐννεκρωθῆναι τῷ ὕδατι*. Sic quatuor Regg., Coisl. 4 et 2, Par., etc. Deest καὶ ἐννεκρωθῆναι, in ed.

(39) *Ἰουδαϊκὸν ἔτι*. Sic quatuor Regg., Or. 1, Par. et Comb. Deest ἔτι in ed.

(40) *Τοῦτο*. Sequitur in ed. τό, quod auctoritate quatuor Regg. codicum delevimus

ὄνομα πίστεως, καὶ κατευδοῦ, καὶ βασιλείας, καὶ με- A
ταθήσῃ (41) ἐνεσθῆναι εἰς τὴν ἐκείθεν μακαριότητα. Ἡ
δὲ ἐστίν, ὡς ἐμοὶ γε (42) δοκεῖ, ἢ τούτων αὐτῶν ἐκτυ-
πωτέρα κατάληψις· εἰς ἣν φθάσαιμεν καὶ ἡμεῖς, ἐν
αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ (43) ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος, σὺν τῷ (44) ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ ζωοποιῷ
Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶ-
νων. Ἀμήν.
beatitudinem transibis. Ea porro, ut mihi quidem videtur, in expressiore horum cognitione ac com-
prehensione sita est : ad quam nitam ipsi quoque perveniamus, in ipso Christo Deo nostro, cui gloria
et imperium cum Patre principii experte, et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in secula seculor-
um. Amen.

⁴¹ Psal. XLIV, 5.

(41) *Μεταθήσῃ*. Reg. hm, μετέθης.

(42) *Γε*. Deest in duobus Regg.

(43) *Θεῷ*. Reg. hm et Or. I, *Κυρίῳ*, « Domino. »

(44) *Κράτος, σὺν τῷ*, etc. In Regg. a, n et Or. I,
sic desinit hæc oratio : *κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας*.
Ἀμήν.

616 MONITUM IN ORATIONEM XXXIV.

I. Ex Ægypto numerosa classis, debitum, uti mos erat, imperatori frumentum advehens, Constantinopolim summo cum apparatu appulsa fuerat. Cum autem nautæ, seu classis gubernatores, Cæsari, quæ Cæsaris erant, persolvissent, spretis ac posthabitis Ariano-
rum ecclesiis, ut, quæ Dei sunt, Deo redderent ⁵², Gregorium lædeunt. Ipse charitatis
amans, ac veteris injuriæ immemor, eos benigne excepit, ac subinde in eorum laudem
hanc publicam orationem habuit. Illis primum gratulatur orator, quod, devitatis hæretico-
rum scopulis, ad Catholicorum Ecclesiam, velut ad tutissimum portum feliciter appule-
rint. Ægypti, Nilo exundante, fertilitatem et uberrimos fructus prædicat, atque illius
incolas laudibus effert, quod, ob nativam benignitatem, non solum corporeis cibus alias
civitates nutriant, sed spiritualibus etiam alimentis universam prope terrarum orbem
repleant. Hinc magni Athanasii laudes celebrat, qui, ut alter Joseph, Ægypto et omnibus
pene terrarum regionibus spiritualem cibum subministrarat. Deinde Petrum, ipsius in
episcopali sede successorem, laudibus exornat; et ad Ægyptios orationem conver-
tens (n. 4) : « Vos estis, » inquit, « alumni et soboles illorum præstantium veritatis docto-
rum, quos nec tempus, nec princeps, nec invidia, nec metus, nec minæ, nec exsilia
multa, nec denique aliud quidquam terrenum adducere potuit, ut aliquid de Trinitate
proderent. » Tunc veteres ac fœdissimas Ægyptiorum impietates recensens, eas a Christo
debellatas ac fugatas pronuntiat (n. 6). « Quocirca, » addit, « te complector et saluto,
populorum optime Christiane amatissime, popule meus; meum enim appello, qui eadem
ac ego sentit, qui que eandem fidem profitetur. Popule meus, » etc. Ac sæpe sæpius repe-
tita hac compellatione, prosequitur (n. 7) : « Ut autem vos haud frustra ad nos accur-
risse, neque ut ad externos et alienos, sed ad vestros portus appulisse, præclarumque
itineris vestri ducem Spiritum sanctum exstitisse cognoscatis, pauca de Deo ad vos
disseremus. » Quod quidem, ut in præcedentibus orationibus, summa ingenii vi, subli-
mitate et eloquentia exsequitur.

II. Verisimilius sane nobis videtur cum Tillemontio (45), hanc orationem habitam
fuisse post excitatos a Maximo tumultus, eamque ad annum 380, mense Septembri vel
Octobri, referendam putamus. Nec intelligere possumus, quibus argumentis ducti, Elias,
Baronius, Billius et Bollandistæ istam orationem coram episcopis, qui ex Ægypto Con-
stantinopolim Maximum consecraturi venerant, pronuntiatam contenderint. Ut cæteros
omittamus, Baronium fusius hac de re loquentem audiamus (46) : « Petrus, » inquit,
« favens Maximo adversus Gregorium, nisus est, ut idem Maximus ordinaretur ejus sedis
antistes : ad quod perficiendum septem legavit episcopos, alia tamen occasione prætensa,
nempe ut frumentum debitum imperatori, 617 navigiis impositum, portarent Constan-
tinopolim. Erant hæc episcoporum nomina, Ammon, Apamon, Harpocras, Stippas, Rhod-
on, Anubis et Hermanubis. Hi vero, quod Catholici essent, declinantes in urbe commu-
nionem Demophili Ariano-
rum episcopi, Gregorio adhæserunt, a quo et benigne suscepti
sunt, et ab eo laudati publica concione, cujus est exordium : « Eos qui ab Ægypto vene-
runt, » etc. Sic rem narrat Baronius. Verum, illius pare dixerim, si ad hanc orationem

⁵² Math. xxii, 21.

45) Tom. IX, not. 55 et 56, pag. 713.

(46) An. 579, n. 25, p. 480.

serius attendisset vir doctus, si singula, ut ita dicam, perpendisset verba, si quæ demum Gregorius *Carminè de vita sua* scripsit, studiosius animadvertisset, nunquam profecto talem sententiam protulisset. Quæ quidem ut refellatur, satis erit ea referre quæ in hanc rem adnotavit doctissimus Pagius (47). «Baronius,» inquit eruditus ille artis criticæ magister, «Baronius ait Petrum Alexandrinum septem episcopos Ægypti, ad perficiendam Maximi ordinationem, misisse: citatque hanc orationem Gregorii in Ægyptiorum adventum. Verum, qui in ea nominantur, non episcopi erant, sed nautæ, seu potius gubernatores classis Alexandrinæ, qui frumentum ex Ægypto Constantinopolim advexerant. Quo maxime argumento convincitur eos episcopos non fuisse; neque enim episcopali dignitati convenit frumenti advection. Deinde in tota illa oratione eos nunquam episcopos, semper vero laicos Nazianzenus appellat, cum dicit toties, «Populus meus, populus Dei,» etc. Demum hæc verba Gregorii (n. 7): «Posteaquam Cæsari, quæ sunt Cæsaris, ut a par erat, contulisti, Deo etiam, quæ Dei sunt, tribuisti, illi nempe vectigal, huic timoræ rem; et postquam eibus vestris populum aluisti, ipsi quoque, ut a nobis alimini hæc acceditis:» hæc, inquam, verba aperte laicos designant et nautas, qui frumentum, seu canonem urbi Constantinopolitane advexerant. Quæ observatio,» addit criticus, «est Valesii in notis ad lib. v Theodoretæ, c. 8.»

III. Iisdem argumentis Baronii sententiam impugnant Hermant et Tillemontius (48); nec ipsis possibile videtur, eam ad Gregorii orationem accommodare. Ac merito quidem, et Baronio et Bollandistis obijciunt, quod non nisi unam Ægyptiorum turmam agnoverint, cum Gregorius ipse geminam agnoscat ac distinguat. Primum etenim, ut in *Carminè de vita sua* legitur (vers. 83⁴ et seqq.), missi sunt «Ammon, Apamon,» etc., quos Theologus «miseros nautas» appellat, et «catascopos,» id est, «exploratores,» qui venerant, ut res Constantinopolitanæ Ecclesiæ observarent. Deinde, «non multo post venerunt, qui prius eos miserant,» id est, episcopi a Petro Alexandrino delegati, ut Maximum episcopum consecrarent. Illi a Gregorio «pastorum» nomine designantur: et quamvis certe, ut facinorosi auctores et duces, prioribus multo nocentiores essent, ipsis tamen, ob debitam sano episcopali dignitati reverentiam, parcere se profitetur Theologus. Cum igitur tempora ab ipso Gregorio tam præcise secernantur, nemini dubium esse potest, quin necessario duplex distinguenda sit Ægyptiorum turma, quæ diversis temporibus, non ad frumentum advehendum (nullam enim de frumenti advectione mentionem facit Gregorius), sed ad Maximi ordinationem perficiendam, Constantinopolim impulsa est. Nec movere nos debet, quod a Bollandistis in medium profertur, scilicet, 618 Hermant agnoscere (49), «nullum distinctionis vestigium in verbis Gregorii reperiri.» Id enim, ut observat Tillemontius, ac enique legenti per se patet, librorum error est, qui præcul dubio «Gregorium» scripserunt, ubi Hermant «Baronium» scripserat. Hinc merito conjici potest, primam Ægyptiorum turmam Constantinopolim adventisse, exeunte anno 379 vel ineunte 380, et alteram mense Februario ejusdem anni 380, ita ut Maximus consecrari potuerit mense Martio vel Aprili anni 380. Constat enim, ut vidimus in *Monito* in orationem vicesimam sextam, Maximum circa medium annum 380 e Constantinopoli ejectum fuisse. Ex quibus nihil velat, quominus mensem Augustum vel Septembrem anni 380 assignemus, in quo Alexandrina classis frumentum advehens, Constantinopolim impulsa fuerit, ac proinde in quo pronuntiata fuerit hæc oratio. Huic opinioni favet frumenti advehendi tempus, quod profecto messem et æstatem antecedere non debuit.

IV. Nobis etiamnum superest ut aliam Bollandistarum difficultatem solvamus. Sic enim de hac oratione pronuntiant (50): «Est ea oratio xxiv, cui titulus: *In Ægyptiorum adventum*: quam cur aliqui velint post Maximi ordinationem dictam, nulla apparet ratio: cum absurdissimum sit vel cogitare, quod tam proluxa laudatio Petri potuerit ex Nazianzeni ore proficisci, post tam insignem injuriam ab eo illatam sibi et Ecclesiæ.» Sicine debita Gregorii charitati laus persolvitur? Sicine Petri penitentiam, quæ, fatentibus adversariis, probabilis videtur, merces penditur? Quam longissime a nobis distant, qui talia loquuntur! Licet enim dubium esset, utrum Petrus Alexandrinus, publica reconciliatione, cum Gregorio in gratiam redierit, altamen tantum abest, ut «proluxa Petri laudatio,» quæ adversarios præcipue movet, inuat tempus, quod Maximi ordinationem præcesserit, ut contra inde concludamus, ea tempus subsequens designari. Constat enim Maximum Constantinopolitanæ sedis spe dejectum, ipsum Petrum ex throno Alexandrino exturbare ac dejicere præsumpsisse. Non igitur «absurdum,» ut volunt Bollandistæ, imo potius verisimile est, ac utriusque antistitis religione dignum, expulso a præfæcto ex Alexandria Maximo, Petrum errorem agnovisse, et cum Gregorio in gratiam rediisse. Id merito ex religiosa eorum, qui frumentum advexerant, agendi ratione conjicitur. Præterea, quamvis incerta res esset, non inde sequeretur, Petrum non potuisse a Gregorio laudari. Petrus enim, etsi in Maximi gratiam adversus Gregorium peccaverit, magni tamen Athanasii doctrinæ semper adhæserat, semper Arianorum partes oppugnavat, semper integrum ac incolome fidei circa Trinitatem depositum servarat, atque ideo jure laudari potuit ac debuit. Et posito, quod ipsius cum Gregorio reconciliatio ignota vel nulla fuerit, prædi-

(47) *Crit. in Bar.* n. 21 et seqq., pag. 479, nova Bar. ed.

(48) T. IX, p. 715.

(49) *Greg. vita.*, t. II, p. 188.

(50) *Greg. Vit.*, not. e, p. 466.

caudus est ipse Gregorius, qui primus hae oratione ad pacem et amicitiam aditum aperit. « Popule meus, » inquit (n. 6): « meus enim es, etiamsi hominibus invidia laborantibus aliter videatur; atque ut magis feriantur, qui ita affecti sunt, en dexteras societatis præbeo coram tot testibus, visibilibus juxta et invisibilibus, veteremque calumniam nova 619 benignitate propello. » Quis non videat, præsertim ultimis verbis, perfectam reconciliationem, « ob veterem injuriam nova benignitate propulsatam, » hic exprimi. Neque enim necesse erat, ut mentem suam aperitius declararet Theologus. Obstabant siquidem, tum ingens Gregorii charitas, tum debita Petro Alexandrino reverentia, tum denique solemnitalis ac lætitiæ dies, quem luctuosa præteriti memoria turbare nullo modo consentaneum erat. Plura etiam, ad id confirmandum, colligenda superessent, tam ratione circumstantiarum, quam ex Gregorii carminibus, ac eruditorum scriptis; sed no longius, quam par est, protrahatur hæc admonitio. hic finem imponimus. Qui plura desideraverit, loca citata adeat.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.

Εἰς τοὺς Αἰγύπτου (51) ἐπιδημήσαντας.

A

Α'. Τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου προσφθέγομαι, δίκαιον γάρ· ἐπειδὴ καὶ προθύμως συνελήλυθασι, τῷ (52) ζήλω τὸν εὐθὺν νικήσαντες, Αἰγύπτου ταύτης, ἣν πλουτίζει μὲν ποταμὸς ἐκ γῆς ὕδων, καὶ πελαγίζων ὄρεια (53)· ἵνα καὶ αὐτὸς μικρόν τι μιμῆσμαι τοὺς περὶ ταῦτα κομψούς· πλουτίζει δὲ Χριστὸς ὁ ἐμὸς, πρότερον μὲν εἰς Αἴγυπτον φυγαδεύμενος, νυνὶ δὲ ἀπ' Αἰγύπτου χορηγούμενος (54)· τότε μὲν, ἐκ τῆς Ἡρώδου παιδοφονίας, νῦν δὲ, ἐκ τῆς τῶν πατέρων φιλοτεκνίας· Χριστὸς, ἡ καινὴ τροφὴ τῶν καλῶς παινόντων, ἡ μεῖζων (55) σιτοδοσία πάσης τῆς ἱστορουμένης τε καὶ πιστευομένης· ὁ ἄρτος, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ, τὴν ἀνθλεθρόν τε καὶ ἀκατάλυτον, περὶ οὗ καὶ νῦν ἀκούειν B
δοκῶ μοι λέγοντος τοῦ Πατρὸς· Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλισσα τὴν Ἰὼν μου.

Β'. Ἄφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος εἰς πάντας ἀνθρώπους, ὑμῶς πιστευομένους τε καὶ κηρυσσόμενους· καὶ ὑμεῖς ἄριστοι καρποδοῦται (56) πάντων, μέλιστα τῶν νῦν ὀρθῶς πιστευόντων, ὅσα ἐμὲ γινώσκουν, τὸν τῆς ποιότητος τροφῆς, οὐκ ἐραστὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ χορηγόν, καὶ οὐκ ἐνδημον μόνον, ἀλλ' ἡδὲ καὶ ὑπερόριον. Ὑμεῖς γὰρ τρέφετε μὲν σωματικῶς δῆμους καὶ πόλεις, ἐφ' ὅσον ἐξικνεῖται ὑμῶν τὸ φιλόανθρωπον· τρέφετε δὲ πνευματικῶς, οὐ τὸν δεῖνα δῆμον, οὐδὲ τήνδε, ἢ τήνδε τὴν πόλιν μικροῖς ὁρίοις περιγραφομένην (57), καὶ φρονησῶν ὑπέρλαμπρον, ἀλλὰ μικροῦ πάσαν τὴν οἰκουμένην. Καὶ θεραπεύετε, οὐ C
καὶ μὲν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, ἢ καὶ λιμώτειν οὐ μέγα, καὶ μὴ λιμώτειν βῆθλόν· ἀλλὰ λιμῶν τοῦ

⁵³ Matth. ii, 15. ⁵⁴ Joan. vi, 55. ⁵⁵ Ose. vi, 1.

^a Alias XXIV; quæ autem 54 erat, nunc 28.—Habitat Constantinopoli circa mensem Augusti an. 580.

(51) *Εἰς τοὺς Αἰγύπτου*, etc. Colb. 1: *Εἰς παρουσίαν τῶν Αἰγυπτίων πύλου καταπλευσάντων σιταγόνων*. « In adventu Ægyptiorum, qui classe frumenta vehente navigaverant. » In quibusdam: *Εἰς τὸν κατάπλου τῶν Αἰγυπτίων*. « In Ægyptiorum arripulsa. » Alii addunt, *ἐπισκόπων*, « episcoporum; » sed perperam. Nihil enim in tota oratione reperias, unde eos episcopus fuisse colligi possit. Vide *Monitum*, n. 2.

(52) *Τῷ*. Coisl. 4, ἐν τῷ.

(53) *ὄρεια*. Sic Reg. hm, hn, etc. Schol.: Κατὰ

ORATIO XXXIV^a.

In Ægyptiorum adventum.

I. Eos qui ex Ægypto venerunt, ut par est salutato, atque alloquar; quandoquidem, superata per zelum invidia, prompte et alacriter convenerunt, ex hæc, inquam, Ægypto, quam et fluvius d'at, e terra pluens, ac tempestive maris instar exundans (ut eos quoque nonnihil imiter, qui in hujusmodi rebus sciti et lepidi sunt); quamque item dicit Christus meus, qui antea quidem in Ægyptum fugabatur ⁵³, nunc autem ab Ægypto alitur; tum nempe ob Herodem pueris necem asferentem, nunc vero ob parentum erga filios charitatem: Christus, inquam, novus eorum, qui recte esuriunt, cibis, amona illa, illa major omni ea, quæ historie monumentis prodita est, ac creditur: panis, inquam, ille de celo descendens, vitamque ⁵⁴ finis omnis atque interitus expertem mundo afferens; de quo nunc mihi quoque Patrem audire videor dicentem: *Ex Ægypto vocavi Filium meum* ⁵⁵.

II. A vobis enim sermo ad omnes homines dimanavit, tum sincere creditus, tum prædicatus: ac vos omnium, et præsertim eorum, qui nunc recta fide præditi sunt, optimi largitores estis, quantum quidem ipse cognosco, qui hujusmodi eibi, non modo sum amator, sed etiam subministrator; nec in patrio duntaxat solo, sed etiam in externo. Vos enim corporeis 620 quidem cibis populos et urbes alitis, quæcunque se benignitas vestra porrigit; spiritualibus autem, non certam quamdam plebem, aut certam civitatem, angustis finibus circumscriptam, quamlibet alte et splendide de se sentiant, verum universum prope terrarum orbem alitis. Atque adee

καίρος, καὶ πρὸς ὄραν· « Tempestive et statutis temporibus. » In ed., ὄρεια, « fides implens. »

(54) *Χορηγούμενος*. Hic indicare videtur Gregorium, frumenta illa ab Ægypto allata, comedere præsertim in usus Ecclesiarum et pauperum.

(55) *Ἡ μεῖζων*. Sic codd. In ed., ἡ μεῖζων.

(56) *Ἄριστοι καρποδοῦται*. « Optimi fructuum largitores. » Sic appellat Ægyptios, quod in Ægypto maxime *δμουσίτου*, id est, « consubstantialitatis » fides vigeret ac fructificaret.

(57) *Περιγραφομένην*. Duo Regg. et Coisl. 4, περιγραφόμενας.

non panis famem, aut aquae sitim curatis, quibus nec premi admodum grave est, et iisdem meliori facile; sed famem audiendi verbum Domini ⁸⁶, quam et pati miserrimum, et curare hoc tempore perarduum et perdifficile; quoniam abundavit iniquitas ⁸⁷, ac paucos reperio, qui vere ac bona fide huius fami medeantur.

III. Talis enimvero erat Joseph, dispensator vester, ac proinde et noster, qui et pro eximia sua sapientia famem prospicere norat, et consilio ac prudentia curare, perpulchris nimirum et obesis bobus, deformes ac macie confectas sanans. Et quidem utrumvis Joseph intelligere volueris, sive illum immortalitatis amantorem et effectorem, et nomen ferentem; sive illius, et in throno et in doctrina, et in caritate successorem, novum, inquam, nostrum Petrum, non minus virtute quam nomine: a quibus id quod medium fuit, excisum et contritum est, tamen paululum adhuc et languide, velut serpentis intereisi cauda, palpitet: quorum alter in bona senectute post multas dimicationes et palaestras vita defunctus, nunc res nostras, ut persuasum habeo, caelitus inspicit, ac virtutis causa laborantibus manum porrigit, eoque magis, quod corporis vinctis liberatus est; alter vero ad eundem vite finem aut resolutionem, post eadem certamina properat, et caelitis quidem iam propinquus est; alterum haecenus adhuc in carne versatur, ut fidei doctrinae postremam operam ferat, ac eum ampliori et copiosiori viatico iter capessat.

IV. Vos estis alumni et soboles illorum praestantium veritatis doctorum, et propugnatorum, et victorum; quos non tempus, non princeps, non sermo, non invidia, non metus, non accusator, non calumniator, non bellum aperte inferens, non clandestinas insidias struens, non in speciem noster, non alienus, non aurum, ocellum ille tyrannus, per quem nunc **621** multa sursum deorsumque, velut in talorum ludo, jactantur, non blanditiae, non mitiae, non exsilia, et multa et diuturna (soli enim honorum proscriptioni in eos propter magnas illas divitias, hoc est, inopiam, nihil feuit), non aliud quidpiam absentium aut praesentium, aut in expectatione positorum, extulit, aut adducere potuit, ut deteriores fierent, ac de Trinitate aliquid proderent, et divinitatis iacturam facerent. Imo contra, ex ipsis periculis robur collegerunt, atque ad pietatem ferventiores exstiterunt. Talia enim pro Christo pati, amori eu-

A ἀκοῦσαι λόγου (58) Κυρίου, ἐν καὶ πάσχειν ἐλεεινότατον, καὶ θεραπεύειν νῦν ἐργωδέστατον· ἐπειδὴ ἐπληθύνθη ἡ ἀνομία, καὶ ὀλίγους εὐρίσκω τοὺς γνησίους ταύτης θεραπευτάς.

Γ'. Τοιοῦτος Ἰωσήφ ὁ ὑμέτερος σιτομέτρης (59), ταυτὸν δὲ εἰπεῖν καὶ ἡμέτερος, ὅς καὶ προβλέπειν ἤδει λιμὸν ὑπὸ σοφίας ὑπερβαλλούσης (60), καὶ θεραπεύειν λόγοις οἰκονομίας, ταῖς καλαῖς τῶν βοῶν καὶ πίοσι, τὰς αἰσχροῦς καὶ ἀτρόφους ἰώμενος. Καὶ Ἰωσήφ ὀπίστερον βούλει λαμβάνειν, εἶτε τὸν τῆς ἀθανασίας ἔραστὴν (61), καὶ δημιουργὸν, καὶ ἐπώνυμον (62)· εἶτε τὸν ἐκείνου καὶ θρόνον, καὶ λόγον, καὶ Β πολὺν διάδοχον, τὸν νέον Πέτρον ἡμῶν, οὐχ ἥττον τὴν ἀρετὴν, ἢ τὴν κλήσιν· ὅφ' ὧν τὸ μέσον ἐξεκότη καὶ συνετρίβη, κἄν ἔτι σπαίρη (65) μικρὰ τε καὶ ἀσθενῆ, καθάπερ τὸ οὐραῖον διακοπέντος τοῦ ὕψους· ὧν ὁ μὲν ἐν γῆρᾳ καλῶ καταλύσας τὸν βίον ἐπὶ πολλοῖς τοῖς ἀγωνίσμασι καὶ ἀθλήμασιν, ἀνωθεν ἐσποπτέυει, εὖ οἶδα, νῦν τὰ ἡμέτερα, καὶ χεῖρα ὀρέγει τοῖς ὑπὲρ τοῦ καλοῦ κἀμνουσι, καὶ τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ τῶν δεσμῶν ἐστὶν ἐλεύθερος· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν αὐτὴν κατάλυσιν (64), ἢ ἀνάλυσιν, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἄλλοις (65) ἐπείγεται, καὶ πλησιάζει μὲν ἤδη τοῖς ἄνω, τοσοῦτον δὲ μετὰ τῆς σαρκὸς ἐστὶν ἔτι, ὅσον βοηθῆσαι τὸν λόγον τὰ τελευταῖα, καὶ τῆρ' ὁδοῦ γενέσθαι μετὰ θαψιλεστέρων τῶν ἐφοδίων.

Δ'. Τοῦτων ὑμεῖς θρέμματα καὶ προβλήματα τῶν μεγάλων, καὶ δογματιστῶν, καὶ ἀγωνιστῶν τῆς ἀληθείας, καὶ νικητῶν· οὓς οὐ καιρὸς, οὐ δυνάστης, οὐ λόγος, οὐ φόβος, οὐ εὐβόος, οὐ κατηγορῶς, οὐ συκοφάντης, οὐ φανερῶς πολεμῶν, οὐ λαθραῖος ἐπιβουλεύων, οὐχ ἡμέτερος τῶ δοκεῖν, οὐκ ἄλλοτριος, οὐ χριστός, ὁ ἀφανὴς τύραννος, ὅν νῦν τὰ πολλὰ μεταβρίπτεται καὶ πεττεύεται, οὐ θεραπεῖαι, οὐκ ἀπεικαί, οὐκ ἐξοραὶ μακρὰί τε καὶ ἀριθμούμεναι (δημεύσει γὰρ οὐκ ἐγένοντο μόνον ἀλωτοί, διὰ τὸν μέγαν πλοῦτον, τὴν ἀκτημοσύνην), οὐκ ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀπόντων, ἢ τῶν παρόντων, ἢ τῶν προσδοκωμένων ἐπῆρεν, οὐδὲ ἀνέπεισε χεῖρους γενέσθαι, καὶ προδοῦναί τι τῆς Τριάδος, καὶ ζημιωθῆναι θεότητα (66). Τοῦναντίον μὲν οὖν ἐβρώσθησαν τοῖς κινδύνους, καὶ φιλοτιμότεροι γεγονάσιν εἰς εὐσέβειαν. Τοιοῦτο γὰρ τὸ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, τῷ φίλτρῳ προστίθησι, καὶ ὅσον ἀβραβῶν γίνεται τῶν ἐξῆς ἄλλων τοῖς μεγάλωφροσι.

⁸⁶ Amos viii, 11. ⁸⁷ Matth. xxiv, 12.

(58) Λόγου. Reg. a, λόγον.

(59) Σιτομέτρης. Coisl. 1, σιτοδότης.

(60) Σοφίας ὑπερβαλλούσης. Sic Reg. hu. In ed., σοφίας ὑπερβαλλούσης.

(61) Ἐραστὴν. Duo Regg., καὶ ἔραστῆν.

(62) Καὶ ἐπώνυμον. « Et nomen ex ea ferentem. » Sic duo Regg. In ed. deest, καὶ. Intelligit Athanasium, cujus nomen ducitur ex Graeco, ἀθανασία, « immortalitas. »

(65) Σπαίρη. Reg. hm, σπαίρη, « tripudiet, saltat. »

(64) Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν αὐτὴν κατάλυσιν, etc. « Alter vero ad eundem, » etc. Sic reddiderat Billius in prima editione; rectius quidem, quam in secunda, ubi sic vertit: « Alter ad idem hospitium, vel ad supera migrationem post eadem certamina properat. »

(65) Ἐπι τοῖς αὐτοῖς ἄλλοις. Sic Regg. hu, hu et duo Coisl. In ed., ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἄλλοις.

(66) Ζημιωθῆναι θεότητα. Bill. « divinitate multarentur. »

Τοιαυτὰ σου, Αἴγυπτε, τὰ νῦν διηγήματά τε καὶ λαοὺς σου.

Ε'. Σὺ δὲ μοι τοὺς τράγους ἐπήνεες τοὺς Μενδησίους, καὶ τὸν Μεμφίτην Ἄπιον, μόνον στευτόν τινα καὶ πολύσκαρον, καὶ τὰς Ἰσίδος τελετὰς, καὶ τοὺς Ὀσίριδος σπαραγμοὺς, καὶ τὸν σεμνὸν σου Σάραπιν, ξύλον προσκυνούμενον μετὰ μύθου, καὶ χρόνου, καὶ τῆς τῶν προσκυνούντων ἀνοίας, ὡς ὕλην ἀγνωστὴν τινα καὶ οὐράνιον, πλὴν ὕλην, κἂν βοηθῆται τῷ ψεύδει· καὶ τὰ ἔτι τούτων αἰχρότερα, κνωδάλλον τινῶν καὶ ἔρπετων πολυειδῆ πλάσματα, ὧν πάντων ὑπερήρε Χριστός, καὶ οἱ Χριστοῦ κήρυκες· ἄλλοι τε ἄλλως κατὰ τοὺς ἑαυτῶν ἕκαστοι χρόνους ἐκλάμψαντες· καὶ δὴ καὶ οἱ νῦν μνημονευθέντες Πατέρες· ἅψ' ὧν σὺ γινώσκῃ μᾶλλον, ὧ θαυμαστὰ, σήμερον, ἢ πάντων ἡμοῦ πάντας, καὶ παλαιῶν καὶ νέων διηγημάτων.

Ζ'. Διὰ ταῦτά σε περιπτύσσομαι καὶ ἀσπάζομαι, λαῶν ἄριστε, καὶ φιλοχριστότατε, καὶ θερμοτάτε τῆν εὐσέθειαν, καὶ τῶν ἀγόντων ἄξιε· οὐ γὰρ ἔχω τι τούτου μεῖζον εἰπεῖν, οὐδὲ ᾧ μᾶλλον ἂν ὑμᾶς ξενίσαιμι· καὶ δεξιόσμαι, ὀλίγα μὲν γλώσση, τὰ πολλὰ δὲ διανοίας κινήσασαι. Λαὸς ἑμός· ἔμὸν γὰρ ὀνομάζω, τὴν ἡμόφρονα (67) καὶ ἡμόδοξον, καὶ παρὰ τῶν αὐτῶν Πατέρων, καὶ τῆς αὐτῆς Τριάδος προσκυνητήν. Λαὸς ἑμός· ἑμός γὰρ, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς βασιλεύουσι· καὶ, ἵνα πληγῶσι μᾶλλον οἱ τοῦτο πάσχοντες, ἰδοὺ δίδωμι δεξιὰς κοινωνίας ἐπὶ τούτων μαρτύρων, ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν· καὶ ἀποθούμαι· (68) παλαιὴν διαβολὴν νέῃ χρηστότητι. Λαὸς ἑμός· ἑμός γὰρ, εἰ καὶ τὸν (69) μέγιστον ὁ μικρότατος σφετερίζομαι. Τοιαυτὴ γὰρ ἡ **C** τοῦ Πνεύματος χάρις· ὁμοτίμους ποιεῖ τοὺς ἡμόφρονας. Λαὸς ἑμός· ἑμός γὰρ, εἰ καὶ πόρρωθεν· ὅτι θεϊκῶς συναπτόμεθα, καὶ τρόπον ἄλλον, ἢ ὃν αἱ παχύτητες. Τὰ μὲν γὰρ σώματα τόπῳ συναπτέται, ψυχὴ δὲ Πνεύματι συναρμόζονται. Λαὸς ἑμός (70), ὁ πρότερον μὲν φιλοσοφῶν τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, νῦν δὲ τὸ μὴ ποιεῖν, ἐὰν ἡμοῖ πεῖθῃσθε, ἀλλ' αὐταρκές κέρδος τίθεσθαι τῆν τοῦ ποιεῖν ἕξουσίαν, καὶ ἡγεῖσθαι Χριστῷ λατρίαν εισφέρειν, ὡς περ τότε τῆν καρτερίαν, οὕτως ἐν τῷ παρόντι τῆν ἐπιείκειαν. Λαὸς, ἅψ' ὧν παρατέτακται ὁ Κύριος τοῦ εὖ ποιῆσαι, ὡς περ τοῦ κακοποιῆσαι τοὺς ἐναντίους. Λαὸς, ὃν ἐξελέξατο ἑαυτῷ Κύριος ἐκ πάντων ὧν προσεκαλέσατο. Λαὸς, ὁ ἐπὶ τῶν κριῶν Κυρίου ἐξωγραφημένος, ἔ, Σὺ γὰρ εἶ θέλημα ἔμὸν, λέγει Κύριος· καὶ, Αἱ πόλαι σου γλύμμα· καὶ ὅσα τοῖς σωζομένοις ὕστερον (71). **D** Λαὸς, καὶ μὴ με θαυμάσητε τῆς ἀπληστίας, εἰ (72)

⁶⁷ Joan. xvi, 2. ⁶⁸ Malach. i, 4. ⁶⁹ Zach. viii, 13.

(67) *Tὸν ἡμόφρονα*, etc. Bill. « qui eodem, quo ego, modo allicitur, et eadem sentit, et ab iisdem Patribus, » etc.

(68) *Καὶ ἀποθούμαι*, etc. Schol. Ἴσως διαβεβλημένοι ἦσαν αὐτῷ πρότερον οἱ Αἰγύπτιοι· « For- san apud ipsum calumniam prius passi fuerant Ægyptii. » Alludit hic, ni fallimur, ad Maximī ordinationem. Vide *Monitum*, n. 4.

(69) *Εἰ καὶ τόν*. Comb., κἂν τόν.

mulum affert, atque animi magnitudine præditis viris ad sequentia certamina velut arrha existit. Hæc sunt, Ægypte, quæ de te modo narrantur miracula.

V. At tu antea Mendesios hircos laudibus efferebas, et Memphiticum Apim, vitulum quemdam præpinguem et obesum, et Isidis sacra, et Osiridis lacerationes, et venerandum tuum Serapidem, lignum, fabula, et tempore, et adorantium amentia, adoratum, velut incognitam quamdam et cœlestem materiam, ceterum materiam, quamlibet a mendacio adjuvetur; ac, quæ his etiam fœdiora et obsceniora sunt, varia quorumdam animalium et reptilium figmenta, quæ omnia Christus superavit, et Christi præcones; tum alii omnes, qui sua quisque tempestate fulserunt; tum hi etiam Patres, quos modo commemoravi; a quibus, o admiranda regio, hodie magis agnosceris, quam omnes ab omnibus simul, tam præcis, quam recentibus historiis agnoscantur.

VI. Quocirca te complector et saluto, populorum optime Christique amatissime, ac pietate ferventissime, tuisque ducibus digne; neque enim majus quidquam, quod dicam, occurrit, nec quo magis vos excipiam. Et vero excipio, parum quidem lingua, multum autem animi affectibus. Popule mi, meum enim appello, eum, qui eadem ac ego sentit, et eandem fidem profitetur, et ab iisdem Patribus et doctoribus eruditus est, atque eandem Trinitatem adorat. Popule mi, meus enim es, etiamsi hominibus invidia laborantibus aliter videatur. Atque, ut magis adhuc feriantur, qui ita affecti sunt, en dexteras societatis præbeo coram tot testibus, visibilibus **C** juxta et invisibilibus; veteremque calumniam nova benignitate propello. Popule mi, meus enim es, etsi maximum minimus **622** vindico. Talis enim Spiritus gratia est: pares honore eos facit, qui idem sentiunt. Popule mi, meus enim es, etsi procul a me disjunctus, quoniam divinitus connectimur, alioque modo, quam quæ crassitie prædita sunt. Corpora etenim loco conjunguntur, animæ autem Spiritu conglutinantur. Popule mi, qui prius quidem pro Christo pati studio habebas, nunc autem, si consilio meo pareas, operam dabis, ne quid mali inferas, sed ledendi potestatem satis magnum lucrum ducas, ac te obsequium Christi offerre existimes ⁶⁸, ut tum patientiam, ita nunc mansuetudinem animique facilitatem. Popule, ad quem beneficiis orandum accinctus est Deus ⁶⁹, quemadmodum ad male multandos adversarios ⁶⁹. Popule, quem Deus sibi elegit ⁶¹ ex omnibus quos accivit. Popule in manibus Domini

⁶¹ Psal. xxxiii, 12.

(70) *Λαὸς ἑμός*. Deest ἑμός in pluribus codd. et in Elia.

(71) *Ὅσα τοῖς σωζομένοις ὕστερον*. « Quæcumque pastea, » etc. Sic interpretatur Elias, et recte quidem, ut liquet ex toto capite *Lx* Isaiæ unde ista mutuatus est Gregorius. Billius vero jungit ὕστερον eum σωζομένους, et veritit: « Quæcumque ad eos, qui salutem postea consecuturi erant, referuntur. »

(72) *Εἰ*. Comb., εἰ καί.

seripte, cui, Tu enim es voluntas mea ⁶², dicit Dominus; et, Porte tue sculptura ⁶³, et quaecumque postea ad eos, qui salutem consecuturi sunt, referuntur. Popule, ac ne me, quorso, tanquam immodicum, admiremini, si vos identidem compello; incredibile enim ex vobis assidua huiusmodi appellatione lætitiæ capio, non secus videlicet, atque qui spectaculis quibusdam vel auditionibus insatiabili

VII. At, o Dei popule, et noster, pulchra quidem erat recens quoque illa vestra celebritas, quam in mari statuistis, et, si qua alia, oculis grata et jucunda, cum mare arboribus stratim, et manufacta nube obtectum vidi, et navium, velut ad pompam instructarum, elegantiam ac celeritatem, modicumque ad puppim ventum, nantem in mari civitatem, tanquam dedita opera stipantem, atque ad urbem transmittentem; pulchrior tamen et magnificentior hæc, quam nunc cernimus. Nec enim vos ipsos multitudinè admiscuistis, nec hominum numero pietatem definivistis, nec inconditum potius vulgus esse sustinuvistis, quam populus, Dei verbo perpurgatus; verum, posteaquam Cæsari quæ sunt Cæsaris ⁶⁴, quantum officii ratio postulabat, contulistis, Deo etiam, quæ Dei sunt tribuistis; illi nempe vestigal, huic timorem ⁶⁵; et postquam cibis vestris popululum aluistis, ipsi quoque, ut a nobis alimini, huc acceditis. Nam et nos etiam frumentum largimur, ac frumentum quidem vestro nequaquam fortasse deterius. *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum, quod miscuimus vobis* ⁶⁶: ad mensam meam vos cum Sapientia invito. Candorem ⁶²³ enim vestrum laudo, atque animi promptitudine vobis occurro, quoniam ad nos, tanquam ad vestrum portum appulistis, ad similem videlicet accurrentes, fideique cognitionem honore prosecuti estis, absurdumque esse censuistis, cum illi qui res superas contumeliis insectantur, inter se consentiant atque concordent, ac privati cuiusque imbecillitatem communi consensu et conspiratione, non secus ac fomiculi illi, qui mutuo nexu torborantur, suffalciri putent, vos autem non una convenire, nec cum iis colligari, qui ejusdem sententiæ sunt, quibus tamen multo æquius est, cum ipsi deitatem quoque conjungamus. Atque ut vos haud frustra ad nos accurrissete, neque ut ad externos et alienos, sed ad vestros portus appulissete, præclarumque itineris vestri ducem Spiritum sanctum existitis cognoscatis, pauca de Deo ad vos dixerimus. Ac facite, ut vestra agnoscatis, quemadmodum qui suos ex armorum signis agnoscuunt.

VIII. Dnas summas in iis, quæ sunt, differentias reperio, dominationem nempe et servitntem: non quas apud nos, vel tyrannis scidit, vel paupertas disjunctit; sed quas natura distinxit, si enim tamen hæc voce uti libeat. Nam quod primum est, supra naturam quoque est. Harum autem altera effectrix est, et princeps, ac motus expers: altera effecta, et

πολλάκις ὑμᾶς ἀναστρέφω κατατροφῶ γὰρ ὑμῶν τῇ συνεχεῖ τῆς κλήσεως, ὥσπερ οἱ θαυμάτων τινῶν, ἢ ἀκουσμάτων ἀπλήτως ἐμφορούμενοι.

quadam aviditate fruuntur.

Z. Ἄλλ', ὦ Θεοῦ λαός, καὶ ἡμετέρος, καλὴ μὲν ὑμῶν καὶ ἡ πρόηγ (75) πανήγυρις, ἣν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐστήσασθε, καὶ εἶπερ ἄλλη τις ὄψθαλμῶν χάρις, ἤνίκα εἶδον θενδρουμένην τὴν θάλασσαν, καὶ χειροποιήτω νέφει κεκαλυμμένην, καὶ κάλλος νηῶν, καὶ τάχος, ὥσπερ εἰς πομπὴν ἐσταλμένων, καὶ πνεῦμα μέτριον κατὰ πρῦμναν ἰστάμενον, ὥσπερ ὄρουφορῶν ἐξεπίτηδες, καὶ παραπέμπον τῇ πόλει πῶλον πλάγιον (74)· καλλίων δὲ ἡ νῦν ὀρωμένη καὶ μεγαλοπρεπεστέρα. Οὐ γὰρ τοῖς πολλοῖς φέροντες ὑμᾶς αὐτοὺς ἀνεμίξατε, οὐδὲ κλήθει τὴν εὐσέβειαν ἐμετρήσατε, οὐδὲ δῆμος γενέσθαι μᾶλλον ὑγλώδης ἠνέσχασθε, ἢ λαός Θεοῦ λόγῳ κεκαθαρμένος· ἀλλ' ὅσον εἰκός, Καίσαρι τὰ τοῦ Κρίταρος εἰσενεγκόντες, τῷ Θεῷ τὰ τοῦ Θεοῦ προσενείματε· τῷ μὲν τὸ τέλος, τῷ δὲ τὸν φόβον· καὶ τὸν δῆμον τοῖς ὑμετέροις ὑρέψαντες, ἤκατε καὶ αὐτοὶ παρ' ἡμῶν τραφησόμενοι. Σιτοδοτοῦμεν γὰρ καὶ ἡμεῖς, καὶ σιτοδοσίαν ἴσως τῆς ὑμετέρας οὐ φαυλοτέρα. Δεῦτε, φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, καὶ πίετε οἶνον, ὃν κεκέρκα ἡμῖν· καλῶ μετὰ τῆς συγκρίας ὑμᾶς εἰς τὴν ἐμὴν τράπεζαν. Ἐπανῶ γὰρ τῆς ἐργνωμοσύνης, καὶ προστρέψω τῇ προθυμίᾳ, ὅτι ὡς ἐπὶ λιμένα ἴδιον ἡμᾶς κατατρέψατε, τῷ ὁμοίῳ προσδραμόντες, καὶ τὸ συγγενὲς τῆς πίστεως ἐτιμήσατε, καὶ τῶν ἀτόπων ἐνομίσατε, τοὺς μὲν ὑβριστάς τῶν ἄνω (75) συμφορῶν ἀλλήλοισι καὶ συναρμύζεσθαι, καὶ τὸ καθ' ἕκαστον σαθρὸν οἰεσθαι (76) διορθοῦσθαι τῷ κοινῷ τῆς συστάσεως, καθάπερ τῶν σκηνίων τὰ τῇ πίστῃ δυναμούμενα, αὐτοὶ δὲ μὴ συνιέναι (77), μηδὲ συνδίδεσθαι τοῖς ὁμογνώμοσιν, οἷς γε (78) εἰκός μᾶλλον· αὐτοὶ γὰρ συνάγουσιν καὶ θεότητα. Καὶ ἵνα γε εἰδῆτε, μὴ μᾶλλον προσδραμόντες ἡμῖν, μηδὲ ὡς ξένους καὶ ἀλλοτριούς, ἀλλ' ἐν ὑμετέροις καταχθόντες, καὶ καλῶς ὀδηγηθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, βραχεία περὶ Θεοῦ φιλοσοφήσομεν ὑμῖν. Καὶ γνωρίσατε τὰ ὑμέτερα, ὥσπερ οἱ τοῖς ἐπισήμοις τῶν ὄπλων τὸ οἰκεῖον διαγινώσκοντες.

convenire. » Tota textus series postulat, ut sic hæc verba reddantur, repetendo συνιέναι, a verbo συνειμι, « convenio. » Billius a Gregorii mente aberrat, dum a verbo συνίμι, « intelligo, » repetit, ac vertit: « vos contra non intelligere. »

D H. Δύο διαφορὰς ἐν τοῖς οὐσι γινώσκω τὰς ἀνωτάτω, δεσποτεῖαν τε καὶ δουλείαν· οὐχ ἄς παρ' ἡμῖν, ἢ τύραννος ἔταμεν, ἢ πενία διέστησεν, ἀλλ' ἄς φύσις διώριζεν, εἴ τῳ φέρον οὕτω καλεῖν. Τὸ γὰρ πρῶτον, καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν. Τοῦτον δὲ, ἢ μὲν ποιητικὴ ἐστὶ, καὶ ἀρχική, καὶ ἀκίνητος· ἢ δὲ πεποιημένη, καὶ ὑπὸ χεῖρα, καὶ μεταπίπτουσα. Καὶ ἔτι συντομώ-

⁶² Isa. LXII, 4. ⁶³ Isa. LIV, 12; LX, 18. ⁶⁴ Matth. XII, 21. ⁶⁵ Rom. XIII, 7. ⁶⁶ Prov. IX, 5

(75) Καὶ ἡ πρόηγ. Comb. detracto ἡ, vertit: « vestra undius tertius celebritas, ac conventus. »

(74) Πῶλον πλάγιον. Bill. « marinam urbem. »

(75) Ὑβριστὰς τῶν ἄνω. Schol. Κακοδόξων-τῶν· « Hæreticos. »

(76) Οἰεσθαι. Sic Or. 2. In ed. οἰεσθαι.

(77) Αὐτοὶ δὲ μὴ συνιέναι. « Vos autem non una

convenire. » Tota textus series postulat, ut sic hæc verba reddantur, repetendo συνιέναι, a verbo συνειμι, « convenio. » Billius a Gregorii mente aberrat, dum a verbo συνίμι, « intelligo, » repetit, ac vertit: « vos contra non intelligere. »

(78) Οἷς γε. Comb., οἷς γε. In quibusdam, καὶ οἷς γε.

τερον εἶπεῖν, ἢ μὲν ὑπὲρ χρόνον, ἢ δὲ ὑπὸ χρόνον. Ἄ Καλεῖται δὲ ἡ μὲν, Θεός, καὶ ἐν τρισὶ τοῖς μεγίστοις ἵσταται, αἰτίῳ, καὶ δημιουργῷ, καὶ τελειοποιῷ· τῷ Πατρὶ λέγω, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἄ μήτε οὕτως ἀλλήλων ἀπῆρτηται (79), ὡς φύσει τέμνεσθαι· μήτε οὕτως ἐστίνωται (80), ὡς εἰς ἐν πρόσωπον περιγράφεσθαι· τὸ μὲν γὰρ τῆς Ἀρειανῆς μανίας, τὸ δὲ τῆς Σαβελλιανικῆς (81) ἀθείας ἐστίν· ἀλλ' ἐστι, τῶν μὲν πάντη διαιρετῶν ἐνικωτέρα, τῶν δὲ τελείως (82) μοναδικῶν ἀφρονωτέρα. Ἢ δὲ μεθ' ἡμῶν τέ ἐστι, καὶ καλεῖται κτίσις, κἂν ἄλλα ἄλλων ὑπεραίρη, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πρὸς Θεὸν (83) ἐγγύτητος.

Θ'. Τοῦτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ὅτῳ μὲν ἡ καρδία ; πρὸς Κύριον, ἴτω μεθ' ἡμῶν, καὶ προσκυνῶμεν τὴν μίαν ἐν τοῖς τρισὶ Θεότητα, μηδὲν ταπεινότητος ὄνομα τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ προσάγοντες, ἀλλὰ τὰς ὑψώσεις τοῦ ἐνὸς Θεοῦ ἐν τοῖς τρισὶ διαπαντὸς ἐν τῷ λάρυγγι φέροντες. Ἦς γὰρ οὐδὲ μέγας φύσεως κυρίως ἐστὶν εἶπεῖν, διὰ τὸ ἀπειρον καὶ ἀόριστον, πῶς ταύτη ταπεινότητα ἐπισηάζομεν; Ὅστις δὲ ἄλλοτριῶς ἔχει Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τέμνει τὴν μίαν καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα (84) οὐσίαν εἰς ἀνιότητα φύσεων, θαναταστὴν, εἰ μὴ τῇ βρομαίᾳ τμηθῆσεται, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων τεθῆσεται, πονηρὸν δρεπομένον πονηρᾶς δόξης καρπὸν, καὶ νῦν καὶ ὑστερον.

Γ. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς, τί χρὴ καὶ λέγειν, οὐ καὶ τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρητὸς φεῖδεσθαι (85) ταῖς φυσικαῖς ἐνομοῖς προκατειλημμένων (86); Εἰ καὶ τῆς ἀτιμίας τὰ πρῶτα ἠνέγκαστο, πρῶτος τμηθεὶς εἰς Ἀγαθὸν καὶ Δημιουργόν (87) παρὰ τῆς ἀρχαίας καινοτομίας. Περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σκοπεῖτε ὡς ἀπλῶς καὶ συντόμως διαλεξώμεθα. Εἰ μὲν τις ἔχει τοῦτων τὴν λέγειν (88) τρεπτόν ἢ ἀλλοιωτὸν, ἢ χρόνιον, ἢ τόπον, ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ μετρούμενον, ἢ οὐ φυσικῶς ἀγαθόν, ἢ οὐκ αὐτοκίνητον, ἢ οὐκ αὐτεξούσιον, ἢ λειτουργόν, ἢ ὑμνωδόν, ἢ φοβούμενον, ἢ ἐλευθερούμενον, ἢ οὐ συναριθμούμενον· δεικνύτω τοῦτο, καὶ ἡμεῖς στέρομεν, συνδούλων σεμνότητι δοξαζόμενοι, εἰ καὶ Θεὸν ζητούμεθα. Εἰ

imperio subjecta et caduca. Atque, ut compendiosius adhuc loquar, altera supra tempus est, altera temporis subest. Vocatur autem illa quidem, Deus, et in tribus maximis consistit, in causa, in opifice, in perfectore; hoc est, in Patre, Filio et Spiritu sancto. Quæ quidem nec ita inter se distractæ sunt, ut natura seindantur: nec rursus ita in arcum redacta natura, ut in unam circumscribatur personam (illud enim est furoris Ariani, hoc Sabellianæ impietatis); sed ut magis singularis est, quam ea, que in divisionem omnino cadunt, ita copiosior, quam ea que prius singularia sunt. Hæc vero altera nobiscum est, ac creatura nominatur; tametsi inter res creatas aliæ aliis dignitate præsent, orout videlicet quæque Deum propinquius attingit.

624 IX. Quæ cum ita se habrant, si quis eor a I Dominum habet, nobiscum jungatur⁶⁷, atque unam in tribus personis Deitatem adoremus, nullum humilitatis nomen inaccessibili gloriæ tribuentes, sed unius Dei in tribus personis exaltationes semper in guttore ferentes⁶⁸. Cujus enim ne magnitudinem quidem naturæ, propter infinitam et nullis terminis inclusam ipsius vim, proprie dicere possumus, quo tandem modo ipsi humilitatem inducemus? Quisquis autem a Deo alienus et aversus est, ob eamque causam, unam illam rebusque omnibus superiorem essentiam in dispares naturas dividit, mirum sane fuerit, si non ipse gladio dividatur, parsque ipsius eum infidelibus ponatur⁶⁹, pravum prave sententiæ fructum, et nunc, et postea percipientis.

X. Ac de Patre quidem, quid dicere necesse est, cui uno consensu omnes, naturalibus animi notionibus edocti atque imbuti, parant? Quæquam etiam primas ignominie tulit, utpote qui primus in Bonum et Opificem a priscis novatoribus dissectus est. De Filio autem et Spiritu sancto, videte quam simpliciter et breviter disseramus. Si quis horum alterutrum, vel conversioni aut mutationi subesse, vel in temporis, aut loci, aut potentiæ, aut operationis mensuram cadere, vel non natura bonni, vel non per se moveri, vel arbitrii libertate carere, vel ministrum, vel divinæ laudis cantorem, vel metuentem vel libertate donatum, vel non simul cum Patre numeratum, dicere potest; hoc ostendat, et acquiesce

⁶⁷ Exod. xxxii, 26. ⁶⁸ Psal. cxix, 6. ⁶⁹ Luc. xii, 46.

(79) Ἀπῆρτηται. Coisl. I, διήρηται ὡς εἰς τρία ἔκφυλα καὶ ἀλλότρια τέμνεσθαι. « Non ita inter se dirimuntur, ut in tres diversas atque alienas dividantur naturas. » In nonnullis, ἀπῆρτηται.

(80) Μήτε οὕτως ἐστίνωται, etc. Nempe, δεσποσεῖα, « dominatio, » id est, « natura divina, » seu, « essentia. » Sic etiam ad naturam divinam, referenda sunt sequentia verba, ἐνικωτέρα, et ἀφρονωτέρα. Non bene Billius ad personas refert, que de natura, seu essentia divina intelligenda manifestum est; atque etiam, ut ita intelligantur, sana postulat theologia. Sic enim locum vertit: « Nec ita in arcum redacta, ut in unam personam includantur, et circumscribantur . . . sed ut magis singulares sunt, quam ea, que in divisionem omnino cadunt, ita rursus copiosiores sunt, quam ea, que prius singularia sunt. »

(81) Σαβελλιανικῆς. Duo Regg. et Comb., Σαβελλιανῆς.

(82) Τελείως. Coisl. I et Comb., παντελῶς.

(83) Πρὸς Θεόν. In nonnullis, πρὸς τὸν Θεόν.

(84) Τὰ ὄντα. Hæc desunt in Reg. a.

(85) Φεῖδεσθαι. Reg. a, Coisl. I et Comb., φεῖδεσται.

(86) Προκατειλημμένων. In nonnullis, ἤρημέων, « victi. »

(87) Εἰς Ἀγαθὸν καὶ Δημιουργόν. « In Bonum et Opificem. » Duo principia veteres heretici, maxime Marcionite, constituiebant, alterum « bonum, » alterum « malum. » Per « malum, » rerum effectorem, δημιουργόν, intelligebant.

(88) Λέγειν. Sic plures codd. et quidem melioris notæ. In editis, λέγει.

mus, nosque conservorum gloria et dignitate honorari feremus, Dei licet jacturam faciamus. At si, quidquid Pater habet, idem, præter causam, Filii est; quidquid item Filius habet, idem quoque Spiritus sancti est, præter filiationem, eaque omnia, quæ corporea ratione de eo prædicantur, propter me hominem, meamque salutem, ut, quod meum erat, accipiens quod suum est, mihi per novam hanc commistionem largiatur; tandem aliquando nugari desinite, o inanum verborum ac statim cadentium artifices. Et quare, ut ex Scriptura vos deplorem, moriemini, domus Israel ⁷⁰ ?

XI. Ipse equidem, et Verbi appellationes tot scilicet tamque magnas et sublimes, **625** et quæ demonibus etiam pudorem inusserunt, vereor. Vereor etiam Spiritus sancti æqualitatem; ac constitutam in eos, qui blasphemis verbis eum impetunt ⁷¹, comminationem pertimesco. Blasphemia porro est, non theologia, ei divinitatem auferre. In quo illud observandum, quod is, qui blasphemis vocibus incescebatur, Dominus erat; is autem, qui vindicabatur, Spiritus sanctus, procul dubio ut Dominus. Non sustineo, post illuminationem lucis expers esse, quidpiam trium in quæ baptizatus sum, adulterans, ac vere in aquis sepeliri, non ad regenerationem, sed ad mortem initiatus.

XII. Audacius aliquid proloquar, o Trinitas; ac temeritati venia detur; nam de animæ salute periculum est. Dei quoque ipse sum imago, supernæ scilicet gloriæ, licet humi positus. Non adducor ut credam, mihi ab aequali salutem afferri. Si Spiritus sanctus Deus non est, Deus prius efficiatur, atque ita demum me, æqualem suum, Deum efficiat. At nunc, quæ hæc gratiæ impostura est, vel eorum potius, qui gratiam tribuunt, velut in Deum credere, et Deo orbantur recedere? Aliud professum esse, et aliud doceri? Quales furtive verborum fraudes, per aliam interrogationem et confessionem, alio ferentes? Me miserum splendoris hujus nomine, si post lavacrum niger effectus sum, si eos qui nondum purgati sunt, splendidiore cerno, si per pravam initiatoris mei doctrinam, tanquam talis quibusdam deludor, si præstantiorem Spiritum quero, nec invenio. Da mihi alterum lavaerum, ac tum de priore male cogita. Quid mihi perfectam regenerationem invidet? Quid me, cum Spiritus, tanquam Dei, templum sim ⁷², rei create domicilium facis? Quid ea, quæ mea sunt, partim honore, partim ignominia afficis, malum te

δὲ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ, πλὴν τῆς αἰτίας (89)· πάντα δὲ ὅσα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματος, πλὴν τῆς υἰότητος, καὶ τῶν ὅσα σωματικῶς περὶ αὐτοῦ λέγεται διὰ τὸν ἐμὸν ἀνθρώπων (90), καὶ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ἵνα τὸ ἐμὸν λαβῶν, τὸ ἑαυτοῦ χαρίσθῃ διὰ τῆς καινῆς ἀνακράσεως· παύσαθε παραληροῦντες ὅψ’ ἑσθ’ ὡ σοφισταὶ κενῶν (91) ῥημάτων, αὐτοῦ πιπτόντων. Καὶ ἵνα τί ἀποθνῆσκατε, οἶκος Ἰσραὴλ, ἵν’ ἐκ τῆς Γραφῆς ὑμᾶς δόξωμαι; οἰκοδομοὶ. Et quare, ut ex Scriptura vos deplorem,

IA. Ὡς ἐγώ γε αἰδοῦμαι μὲν τὰς τοῦ Λόγου προσηγορίας, τσαύτας τε οὐσας, καὶ οὕτως ὑψηλὰς καὶ μεγάλας, ἅς καὶ δαίμονες ἐνετράπησαν· αἰδοῦμαι δὲ τὴν ὁμοιμίαν τοῦ Πνεύματος· φοβοῦμαι δὲ τὴν ὠρισμένην ἀπειλὴν τοῖς εἰς αὐτὸ βλασφημοῦσι. Βλασφημία δὲ, οὐχ ἡ θεολογία, τὸ δὲ ἄλλοτριῶν τῆς θεότητος. Καὶ τηρεῖτον ἐνταῦθα, ὅτι τὸ μὲν βλασφημοῦμενον, ὁ Κύριος ἦν· τὸ δὲ ἐκδικούμενον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὄθλον ὡς Κύριος. Οὐ φέρω (92) ἀφῶτιστος εἶναι μετὰ τὸ φῶτισμα, παραχαράσσων τι τῶν τριῶν, εἰς ἃ βεβάπτισμαι, καὶ ὄντως (93) ἐνταφῆναι τῷ ὕδατι, οὐκ εἰς ἀναγέννησιν, ἀλλ’ εἰς νέκρωσιν τελειούμενος

IB. Τολμῶ τι φθέγγασθαι, ὦ Τριάς· καὶ συγγνώμη τῇ ἀπονοίᾳ· περὶ ψυχῆς γὰρ ὁ κίνδυνος. Εἰκὼν εἰμι καὶ αὐτὸς Θεοῦ, τῆς ἀνω δόξης, εἰ καὶ κάτω θέθειμαι. Οὐ πείθομαι τῷ ὁμοίῳ σώζεσθαι. Εἰ μὴ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, θεωτήτω πρῶτον (94), καὶ οὕτω θεοῦτω με τὸν ὁμοίμῳ. Νῦν δὲ τίς ἡ ἀπάτη τῆς χάριτος, μᾶλλον δὲ, τῶν διδόντων τὴν χάριν, ὡς εἰς Θεὸν πιστεῦσαι, καὶ ἀνελεῖν ἄθεον; ἄλλο καθομολογῆσαι, καὶ ἄλλο διδάσκεισθαι; οἶαι τῶν λόγων ἀκλόπαι (95) καὶ ἀπάται, δι’ ἄλλης ἐρωτήσεως καὶ ὁμολογίας, εἰς ἄλλο φέρονται (96); Οἶμαι τῆς λαμπρότητος, εἰ μετὰ τὴν λουτρὸν μεμελάνωμαι, εἰ λαμπροτέρους ὁρῶ τοὺς οὐπω κκαθαρούμενος, εἰ τῇ τοῦ βαπτιστοῦ κακοδοξίᾳ κλυθεύομαι (97), εἰ ζητῶ Πνεῦμα κρεῖττον, καὶ οὐχ εὐρίσκω! Δός μοι λουτρὸν δεύτερον, καὶ περὶ τοῦ πρώτου κακῶς ἐνόησον. Τί μοι φρονεῖς τῆς τελείας ἀναγεννήσεως; τί με ποιεῖς, ναὸν ὄντα τοῦ Πνεύματος ὡς Θεοῦ, κατοικητήριον κτίσματος; τί τὸ μὲν τιμᾶς τῶν ἐμῶν (98), τὸ δὲ ἀτιμᾶζεις κακῶς θεότητι διατιπῶν, ἵν’ ἐμοὶ τέμης (99) τὸ χάρισμα, μᾶλλον δὲ, αὐτὸν ἐμὲ τῷ χαρίσματι (1); ἢ τὸ πᾶν τίμησον, ὦ καινὲ (2) θεολόγε,

⁷⁰ Ezech. xviii, 51. ⁷¹ Matth. xii, 51. ⁷² I Cor. vi, 19.

(89) Πλὴν τῆς αἰτίας. Coisl. I, aliique non pan-ci, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, « præter ingenerationem » quod scilicet, « solus a se sit. »

(90) Διὰ τὸν ἐμὸν ἀνθρώπων. « Propter memm hominem. » Id est, propter naturam humanam quam assumpsit, et quam mihi communicat, factus homo.

(91) Κενῶν. Duo Regg., καινῶν, « novorum. »

(92) Φέρω. Comb. addit, δέ.

(93) Καὶ ὄντως. Reg., Cypr., καὶ οὕτως.

(94) Πρῶτον. Comb., πρότερον.

(95) Κλόπαι. Billius legit, πλοκαί, et vertit: « Quales verborum nexus et captiones. »

(96) Φέρονται. Reg. d, φέρεσθαι.

(97) Εἰ τῇ τοῦ βαπτιστοῦ κακοδοξίᾳ κλυθεύομαι. Hæc in melioris notæ codicibus proxime legitur post μεμελάνωμαι.

(98) Τί τὸ μὲν τιμᾶς τῶν ἐμῶν. Sic Regg. a, hm: « Quid ea, quæ mea sunt, » id est, « quas colo Trinitatis personas, » ut recte Elias, ac ipse textus postulat, « partim honore, » etc. Bill. « Quid me, partim, » etc. In ed., τί τὸ μὲν τιμᾶς, etc.

(99) Τέμης. Sic Regg., hm, hu. In ed., θέλης, « velis. »

(1) Τῷ χαρίσματι. Sic plures codd. In ed., τὸ χάρισματι.

(2) ὦ καινέ. Plures Regg. a, uque optime notæ, et Elias, ὦ κενέ, « o vane. »

ἢ τὸ πᾶν ἀτίμασον, ἵνα, κἄν ἀσεβῆς, ἀλλὰ σεαυτῷ ἅ γε ἀκόλουθος ἦς, μὴ κρίνων ἀνίσως φύσιν ὁμίτι-
μον (5).

tum sperne, ut, etiamsi impius sis, tibi tamen ipse pari modo expendens.

ΓΓ'. Κεφάλαιον δὲ τοῦ λόγου· Μετὰ τῶν χειρου-
θλιμ. (4) δόξασον, συναγόντων τὰς τρεῖς ἀγιότητας εἰς
μῖαν κυριότητα, καὶ τοσοῦτον παραδεικνύντων τῆς
πρώτης οὐσίας, ὅσον ὑπανοίγουσι τοῖς φιλοπόνοις αἱ
πέτρους. Μετὰ Δαβὶδ φωτισθῆτι, πρὸς τὸ φῶς λέ-
γοντος· Ἐν τῷ φωτὶ σου ὀφείμεθα φῶς, οἷον ὡσπερ
ἐν τῷ Πνεύματι τῶν Υἱῶν· οὐ τί ἂν γένοιτο τηλαυ-
γέστερον; Μετὰ Ἰωάννου βρόντησον, τοῦ υἱοῦ τῆς
βροντῆς, μηδὲν περὶ Θεοῦ ταπεινὸν ἔχων, μηδ' ἀπὸ
γῆς, ἀλλ' ὑψηλὸν καὶ μετέωρον (τὸν ἐν ἀρχῇ τε
ἦντα, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἦντα, καὶ Θεὸν Λόγον, Θεὸν
γινώσκων, καὶ Θεὸν ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινῶ Πατρὸς,
ἀλλ' οὐ σύνδουλον ἀγαθὸν, υἱοῦ προσηγορία μόνῃ (5)
επιτημένον· καὶ τὸν ἄλλον Παράκλητον, δηλαδὴ
ἄλλον τοῦ λέγοντος· Θεοῦ δὲ (6) ὁ Λόγος· καὶ ὅταν
μὲν, Ἐγὼ καὶ ὁ Πᾶτερ ἐν ἑσμεν, ἀναγινώσκεις (7),
τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας ἐνοπριζόμενος· ὅταν δὲ,
Πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μοιρὴν παρ' αὐτῷ
ποιησόμεθα, τὸ διηρημένον τῶν ὑποστάσεων λογι-
ζόμενος· ὅταν δὲ, τὸ Πατὴρ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου
Πνεύματος ὄνομα, τὰς τρεῖς ἰδιότητας.

ΙΔ'. Μετὰ Λουκᾶ ἐμπευσθήτη, ταῖς Πράξεις τῶν
ἀποστόλων προσομιλῶν. Τί μετὰ Ἀνανίου τάττη καὶ
Σαπφείρας τῶν καινῶν (8) νοσφιστῶν (εἴ γε καινὸν (9)
ἦντος ἢ τῶν ἰδίων κλοπῆ), καὶ ταῦτα νοσφιζόμενος,
οὐκ ἀργύριον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν καὶ μικρῶν,
οἷον γλῶσσαν χρυσῆν, ἢ ψιλὴν (10), ἢ δίδραχμον, ὡς
ποτε στρατιώτης ἀπληστος, ἀλλ' αὐτὴν κλέπτων θεύ-
τητα, καὶ ψευδόμενος, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεόν,
ὅπερ ἔκρουσας· Τί; Μηδὲ τὴν ἐξουσίαν αἰδῆ τοῦ
Πνεύματος, ἐφ' οὗς θέλει, καὶ ἦνίκα, καὶ ὅσον πνέον-
τος; Ἐπιδημεῖ τοῖς περὶ Κορνῆλιον πρὸ τοῦ βαπτί-
σματος, ἄλλοις μετὰ τὸ βάπτισμαδιὰ τῶν ἀποστόλων.
Ὡστε ἀμφοτέρωθεν, ἐκ τε ὧν ἐπιφοιτᾷ (11) δεσποτι-
κῶς, ἀλλ' οὐ δουλικῶς, καὶ ἐξ ὧν ἐπιζητεῖται· πρὸς
τὴν τελείωσιν, τὴν θεότητα μαρτυρεῖσθαι τοῦ Πνεύ-
ματος

ΙΕ'. Μετὰ Παύλου θεολόγησον, τοῦ πρὸς τρίτον οὐ-
ρανὸν ἀναχθέντος· ποτὲ μὲν συναριθμοῦντος τὰς
τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ τοῦτο ἐνηλλαγμένως, οὐ τετη-
ρημένως ταῖς τάξεις, προαριθμοῦντος, ἐναριθμοῦν-

divinitati arbitrum præhens, ut mihi baptismum,
vel me ipsum potius per baptismum, secus? Aut
totum honore prosequere, o nove theologe, aut to-
constes, naturam honore parem haudquaquam dis-

XIII. Sit autem hoc orationis caput: **626** divinam
gloriam cum seraphinis prædica, qui tres sanctitates
in unam dominationem ⁷³ contrahunt, primamque
essentialiam hactenus indicant, quatenus eam studio-
sis hominibus eorum ake paulum aperiuunt. Illumi-
nare eum Davide, qui sic lumen alloquitur: *In lu-
mine tuo ridebimus lumen* ⁷⁴, hoc est in Spiritu Fi-
lium: quo quid fulgidius esse possit? Cum Joanne
illo, tonitruī filio ⁷⁵, intona, nihil de Deo abjectum
ac terrenum insonans, sed excelsum et sublime
(nempe Verbum illud, quod in principio erat, et
apud Deum erat, et Deus erat ⁷⁶, Deum agnosceus,
et Deum verum ex Patre vero, non autem conservum
bonum, solo Filii nomine ornatum: atque alium Pa-
raclctum, alium, inquam, ab eo qui loquebatur; Dei
porro Verbum loquebatur); eamque rationem iniens
ut cum illa legis: *Ego et Pater unum sumus* ⁷⁷, es-
sentia conjunctionem tibi ob oculos proponas: cum
autem illa: *Ad eum venimus, et mansionem apud
eum faciemus* ⁷⁸, personarum distinctionem cogites:
cum vero Patris, et Filii, et Spiritus sancti nomen
⁷⁹, tres proprietates spectes.

XIV. Cum Luca divinitus afflare, apostolorum
Acta legens. Quid te Anania Saphiræque ⁸⁰ adjungis,
novis illis pecunie furibus? (nova etenim haud dubie
est propriarum rerum subreptio), idque non pec-
uniam, aut aliud quidpiam leve et exigui pretii sus-
sucrans, ut linguam auream, paludamentum, aut
didrachma, ut quondam avarus miles ⁸¹, sed ipsam
divinitatem subripiens, ac Deo non homini mentiens,
ut Scripturæ verbis utar ⁸². Quid? Ne ipsam quidem
revereris Spiritus potestatem, qui, in quos, et quando,
et quantum vult spirat ⁸³? Ad Cornelium ante ba-
ptismum accedit; ad alios, apostolorum opera,
post baptismum ⁸⁴. Ita utrinque, nempe et ex eo quod
herili, non autem servili modo accedit, et ex eo quod
ad baptismum omnibus numeris absolvendum requir-
itur, Spiritus sancti divinitas testata relinquitur.

XV. Cum Paulo de rebus divinis dissere, cum illo,
inquam, quia tertium cælum evectus est ⁸⁵; qui non-
nunquam tres **627** personas connumerat, idque varie,
nec nominum ordine servato, sed eandem personam

⁷³ Isa. vi, 3. ⁷⁴ Psal. xxxv, 10. ⁷⁵ Marc. iii, 17. ⁷⁶ Joan. i, 1. ⁷⁷ Joan. x, 30. ⁷⁸ Joan. xiv, 23.
⁷⁹ Math. xxviii, 19. ⁸⁰ Act. v, 1 et seqq. ⁸¹ Jos. vii, 21. ⁸² Act. v, 4. ⁸³ Joan. iii, 8. ⁸⁴ Act. x, 44;
xix, 2. ⁸⁵ II Cor. xii, 2.

(3) *Φύσιν ὁμίτιμον*. Sie Reg. a, ho, Coisl. 1, Comb., etc. In quibusdam, *ισότιμον*. In ed., *ἀσώ-
ματον*, « corporis expertem. »

(4) *Χειρουθίμ*. In quibusdam, et in Isaia vi, 2, *σεραζίμ*.

(5) *Μόνῃ*. Addunt editi, *τι*, quod in pluribus Regg. non legitur · ideoque illud delevisimus.

(6) *Θεοῦ δέ*. Sic tres Regg. Deest δέ, in ed.

(7) *Ἀναγινώσκεις*. Reg. bm, *ἀναγινώσκεις*.

(8) *Καινῶν*. In quibusdam, *καινῶν*.

(9) *Καιρῶν*. In nonnullis, *καινῶν*.

(10) *Ψιλὴν*. In quibusdam, *ψέλλιον*, vel *ψέλιον*, « armillam, » qua voce usi sunt LXX Interpretes, Job xl, 21. Verum ideo constare debet, *ψιλὴν*, ve-
ram esse lectionem, quod Gregorius notat furtum
Achan, qui furatus est *ψιλὴν ποικίλην*, « vestem var-
iam, » ut legitur apud Septuaginta, Josue vii, 21.
Quod autem Theodoretus *στολὴν*, « vestem, » inter-
pretatur, Cyrillus esse vult, *στρατιωτικὴν στολὴν*,
« paludamentum. » Vulgata, « pallium coccineum. »

(11) *Ἐπιφοιτᾷ*. Comb., *προσεπιφοιτᾷ*, « superve-
nit. »

nunc prænumerans, nunc ennumerans, nunc subnumerans. Quorsum hoc? Nempe ut naturæ aequalitatem ostendat: nonnunquam etiam trium, interdum duorum, aut unius mentionem facit, tanquam videlicet reliquæ personæ simul sequantur: atque etiam aliquoties, Dei operationem Spiritui tribuit⁸⁶, ut nulla in re diverso; aliquoties autem rursum pro Spiritu Christum infert⁸⁷: et quidem, cum personas distinguit, his verbis utitur: *Unus Deus, ex quo omnia, et nos in ipsum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum*⁸⁸. Cum autem unam Deitatem colligit, ita loquitur: *Quia ex ipso, et per ipsum, et in ipsum omnia*⁸⁹, nimirum per Spiritum sanctum, ut multis Scripturæ locis demonstratur. Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen. B

⁸⁶ I Cor. xii, 11. ⁸⁷ Rom. viii, 9 seqq. ⁸⁸ I Cor. viii, 6. ⁸⁹ Rom. xi, 56.

(12) *Ἰνα τί; Δηλώση.* Comb., *Ἰνα δηλώση.*

(13) *Ἦσπερ δὲ τῶν.* Sic Reg., Cypr. et Comb. In ed., *ποτὲ δὲ τῶν.*

(14) *Τὰ πάντα.* Sic Reg. et Colb. plures, etc.

Α τος, ὑπαριθμοῦντος τὸ αὐτό. Ἰνα τί; Δηλώση (12) τὴν ἰσοτιμίαν τῆς φύσεως. Ἦσπερ δὲ τῶν τριῶν μεμνημένου· ποτὲ δὲ τινῶν (13), ἢ τινός, ὡς ἐπομένως πάντως τοῦ λείποντος· καὶ ποτὲ μὲν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ τῷ Ἡνεύματι διδόντος, ὡς οὐδὲν διαφέροντος· ποτὲ δὲ, ἀντὶ τοῦ Ἡνεύματος, τὸν Χριστὸν ἐπιφέροντος· καὶ ὅτε μὲν διαίρει τὰς ὑποστάσεις, εἰς Θεός, λέγοντος, ἐξ οὗ τὰ πάντα (14), καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ. Ὅτε δὲ συνάγει τὴν μίαν Θεότητα· ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτόν τὰ πάντα, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἀγίου Ἡνεύματος, ὡς πολλαχοῦ δείκνυται τῆς Γραφῆς. Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων (15). Ἀμήν.

Deest τὰ, in ed.

(15) Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Sic Reg. hmi, aliique. In ed., Αὐτῷ ᾧ δόξα, εἰς αἰῶνας.

628 MONITUM IN ORATIONEM XXXV.

I. Profectus e Macedonia Theodosius Magnus, Constantinopolim venit septimo Kalendas Decembris anni 380. Biduo post, ejectis hæreticis, singulas quasque regiæ urbis ecclesias Catholicis restituit. Tanto beneficio permoti Constantinopolitani cives, ac religiosa exultantes lætitia, imperatoris pietatem et gloriam ad cælos usque evehunt. Gregorius ipse, ut par erat, publici gaudii se quoque participem præbens, grati erga Deum animi, hac brevi oratione, specimina dedit. Celebrabatur hac die quædam martyrum festivitàs. Hinc Gregorius Deo gratias agit, et auditoribus gratulatur, quod, non ad arma movenda, sed ad festum agitandum, prompti et alacres convenerint. Inopinatum istud miraculum martyrum patrocinii ascribit. « O martyres, » inquit (or. xxxv, n. 1), « vestrum hoc certamen est. Vos ingens bellum confecistis, sat scio. Hæc sudores vestri præstiterunt, » etc. Deinde hæreticos exhibet, velut nocturnas aves, quæ, lucis serenitatem fugientes, sese in tenebrarum latibula recipiunt. Tum ad calamitates quas anno præcedenti ab ipsis hæreticis perpassi fuerant, transit orator. Luctuosum illud tempus nativis quidem, sed atris ac tenebrososis, ut ita dicam, elocuentiæ coloribus exprimit. At statim oculos a tam injucunda pictura retrahit, ne tantæ festivitatis dies hac flebili et caliginosa imagine contaminetur; atque rursus ad exultantis animi motus auditores revocat.

II. Putavit Leuvenklaius hanc orationem habitam fuisse sub initium imperii Theodosii, eoque tempore quò Theologus non ita pridem Constantinopolim advenerat. Verum errat vir doctus. Orationis initium et finis, imò tota ipsa oratio ei adversatur. Dictam credimus eum Tillemontio (16), septimo, vel paulo post, Kalendas Decembris anni 380, quo tempore restitute sunt Catholicis ecclesiæ. Ea est etiam oratio, quæ prima in majori ac sacratissima S. Sophiæ ecclesia pronuntiata est. Hanc primus vertit et Latine tantum edidit Leuvenklaius anno 1571. Excerptam admonet ex vetustissimo libro, qui Choniata Acuminati historici manu exaratus erat. Hac oratione, non ex Leuvenklaii, sed ex Billii interpretatione, aucta est editio Latina Gregorii, quæ anno 1583, Chatardi et Genebrardi curis, prodit. Montacutius vero primus est qui transcriptam e bibliotheca illustrissimi comitis palatini electoris, et cum altero ibidem exemplari a Georgio Lingleshemio collata, Græco tantum vulgavit anno 1610. Putat Montacutius hanc, non tam orationem, quam orationis fragmentum esse. Quæ sententia forsitan non omnino contemnenda videri potest. Absit tamen, ut eam cum nonnullis habeamus, velut quoddam fragmentum ex aliqua S. Chrysostomi oratione decerptum. Nam, ut ait Leuvenklaius (17), « esse germanum hunc Theologi nostri fetum pronuntiare dubitaverit nemo, si dictionis modo characterem intueatur. » Sic etiam censet doctissimus Tillemontius. Et certe, ut observant eruditi, quæ in hac oratione tractantur, 629 nullatenus Chrysostomi, sed Gregorii temporibus eximie consonant. Etenim Theologus eadem hic describit quæ *Carmine de vita sua* et alibi passim leguntur.

(16) Tom. IX, pag. 728.

(17) *Monit. in hanc orationem.*

ΛΟΓΟΣ ΔΕ΄.

Εἰς τοὺς μάρτυρας, καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.

A

A. Τί τοσοῦτον ἔστιν εἰπεῖν, ὅσον τοῖς ὀφθαλμοῖς πάρεστι βλέπειν; Τίς δὲ λόγος (18) τῶν φαινομένων ἀγαθῶν ἰσοστάσιος; Ἰδοὺ πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸ ἀπιστούμενον θέαμα, ὃ καὶ (19) ἰδεῖν μὲν πολλάκις ἠϋξάμεθα, κραίτερον δὲ ἦν ἢ κατ' εὐχὴν τὸ ποθοῦμενον. Πάλιν ἐνταῦθα μαρτύρων τιμὰί, πόλιν ἤδη τὴν πρὸ τούτου χρόνον ἀμεληθεῖσαι· πάλιν ἱερῶν Θεοῦ συνδρομαί· πάλιν χοροστασίαι καὶ πανηγύρεις πνευματικαί. Ὁ σύλλογος πολυάνθρωπος ἐορτάζειν, οὐχ ὀπλομαχεῖν προθυμούμενος. Ἔν τῷ θαύματι, ἐξήριπται τῶν χειρῶν τὰ ὄπλα, λέλυται ἡ παράταξις, ἀμελεῖται ὁ πόλεμος. Οὐκ ἔτι αἱ φωναὶ τῶν ἀλάλζοντων ἀκούονται· ἀντὶ δὲ τούτων ἐορταί, καὶ εὐφροσύναι, καὶ εἰρηνικαὶ θυμηδαὶ τὴν πόλιν πᾶσαν περιχορεύουσι· τὴν πάλαι μὲν οὔσαν τῶν μαρτύρων μητέρα, πόλιν δὲ τὴν ἐν τῷ μέσῳ χρόνῳ, ἄμοιρον γενομένην τῆς ἐπὶ τοῖς πένουσι τιμῆς. Ἀλλὰ νῦν ἀπάγει πάντα καὶ περισσεύει, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος. Εὔγε, ὦ μάρτυρες· ὑμέτερος καὶ οὗτος ὁ αἶθλος· ὑμεῖς νενικήκατε τὸν πολλὸν πόλεμον, εἰς οὐδὲν. Μόνα καὶ ταῦτα (20) τῶν ὑμετέρων ἰδρώτων τὰ καταρρόματα. Ὑμεῖς ἠγείρατε τῆ εἰρήνῃ τὸ τρόπικον. Ὑμεῖς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἑαυτοὺς ἐφειλόμισαθε. Ὑμεῖς τοὺς χορευτὰς τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ συλλόγῳ τούτῳ προσετήσασθε. Ἔν πόσῃν πεπόνουσι τὴν ζημίαν, οἷς ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μέχρι τοῦ νῦν οὐ διήρκασε θεάματος, ἵνα τῶν σκυθρωπῶν εἰς κέρον ἐλθόντες, τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης ἀπελαύσειεν (21)!

B. Οἴχεται μὲν, καὶ ἠφάνισται ἡ τῆς αἰρέσεως ἀπάτη, οἷον τις ἄμυγλη, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σκεδασθεῖσα· καθαρὰ δὲ διελαμψεν ἡ τῆς εἰρήνης αἰθρία, καὶ διαφαίνεται κατ' αὐτὴν οἱ τοῦ αἵσεως ἐν λαμπρῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ μαρμαρῶσσαντες ἀστέρες, οὐχὶ νυκτὶ ἀποκεκλιρωμένοι καὶ σκότῳ, ἀλλ' ἡμεροφανεῖς οἱ πάντες, τῷ ἀληθινῷ φωτὶ τῆς δικαιοσύνης ἀναλάμψαντες. Καὶ ἐπειδὴ, καθὰ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἡ νύξ προσέκοψε, μᾶλλον δὲ, τὸ παράπαν ἠφάνισται, τῷ δὲ φωτὶ (22) τῆς ἡμέρας ἅπαν καταραιδρύνεται (23), φεύγει μὲν τὰ νυκτονόμα (24) τῶν θηρίων, καὶ συναλεύονται πρὸς τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς σπήλυγγας· φεύγουσι δὲ νυκτερίδες αἰρετικαὶ τρώσουσαι, καὶ πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἀμβλυόπουσαι (25), καὶ εἰς τὰς τρώγλιας τῶν πετρῶν κα-

C

I. Quid tantum dici potest, quantum oculis uisum pare licet? Quenam autem oratio, cum his bonis que conspicimus, comparari potest? En oculis nostris incredibile proponitur spectaculum, quod saepe quidem videre optavimus, expetitum autem, vota quoque excedit. Ille rursus defertur martyribus honor, qui longo jam temporis spatio neglectus erat; rursus Dei sacerdotum concursus; rursus tripudia et spirituales celebritates. Frequens hic conventus, non ad arma movenda, sed ad diem festum agitandum promptus ac paratus est. O ingens miraculum! Arma e manibus projecta sunt, soluta est acies, belli cura abijcitur. Non jam amplius ululantium voces audimur; contra vero, festa, et gaudia, et pacificæ animorum jucunditates totam civitatem, velut instituto choro, ambiunt: hanc, inquam, que olim martyrum parens erat, verum diurnæ interea tempore, eo honore, quem ex filis capiebat, orbata. At nunc, ut Apostoli verbis utar, omnia habet et abundat⁹⁰. Euge, o martyres; vestrum hoc quoque certamen est: vos ingens bellum confecistis, sat scio. Hæc quoque sudores vestri præstiterunt. Vos paci tropæum istud erexistis. Vos Dei sacerdotes, ad vos ipsos attraxistis. Vos Spiritus sancti tripudiatores, cuius conventui præfeci stis. O quanto affecti sunt damno, quibus vitæ tempus ad hoc usque spectaculum non pertractum est, ut molestiis arumnisque saturati, pacis bonis fruerentur!

D

II. Abiit, et deleta est hæresis impostura, instar nebulae eujusdam, a Spiritu sancto dissipata. Pura autem effulsit pacis serenitas, ac per eam emicant urbis stellæ, in splendida veritatis luce radiantes; non 630 nocti ac tenebris attributæ, sed omnes interlin luceantes, vero justitiæ lumine refulgentes. Et quoniam, ut ait Apostolus, nox præcessit⁹¹, vel potius omnino evanuit, atque diei luce omnia hilareresunt, fugiunt quidem ferae, que pabula noctu quaerunt, ac in saltus et speluncas se recipiunt, ita etiam fugiunt nycticoraces hæreticæ stridorem edentes; et ad veritatis lucem cæcipientes, atque capitiibus inter se hærentes, in petrarum scissuras se conjiciunt. Per hujus diei lucem cessarunt commensatorum ac temulentorum sodalitia. Fures, pa-

⁹⁰ Philipp. iv, 18. ⁹¹ Rom. xiii, 12.

^a Alias XLVIII; quæ autem 53 erat, nunc 29. — Habita exente mense Novembri an. 580.

(18) *Τίς δὲ λόγος*. Sic legendum putamus cum Montacutio, quavis codices quidam et editi habeant, *τίς διάλογος*.

(19) *Καί*. Deest in Reg. hm.

(20) *Μόνα καὶ ταῦτα*. Leuvenclains legit *μόνον*. Montac. melius putat *μόνον*.

(21) *Ἀπελάσσειεν*. Reg. hm, ἀπέλαυσαν Comb., ἀπελάσειαν. Montac. in textu, ἀπέλαυσαν, ad marg., ἔσ. ἀπελάσειεν, et in notis ἔσ. ἀπελάσειεν ἔν.

(22) *Τῷ δὲ φωτὶ*, etc. Bill. « Diei autem luce euncta evitant. » Hinc Montacutius ait: « Quid Billius legerit divinare non possum. » Nos autem conjicimus librariorum errorem esse, qui « evitant » pro « emicant, » scripserunt.

(23) *Ἄπαν καταραιδρύνεται*. Reg. hm, καὶ ἅπαντα φαιδρύνεται. Montac. ad marg. γρ. πάντα.

(24) *Νυκτονόμα*. Reg. hm, νυκτινόμα.

(25) *Ἀμβλυόπουσαι*. Montac. et Comb., ἀμβλυόπουσαι.

rietum effosores, prælones, et s. quid aliud noctis opus est, exorto pacis lumine, latebras petiit. Quando porro nox illa erat, erroris caligine cuncta obscurans, qualia tandem fuere quæ gerebantur? Hæc siquidem oblivione alioque digna silentio, ut ne trisium rerum memoria præsens gaudium contaminetur. Quoniam enim modo, quæ tum patrata sunt mala, quispiam diverit? ac quoniam rursus modo ea tacuerit? quis ad hunc modum ex tragedia commotus est? quæ fabula tantas calamitates efflavit? quis tragedus rem tam luctuosam pro scena conclamavit? Sermionis facultatem calamitas superat: majora sunt mala, quam ut quis verbis ea enarrare possit.

III. Chorus ille, diaboli sedes et propugnaculum erat. Hic sibi exercitum constituerat, ac defensores et satellites in eo collocarat. Hic mendacii castra, erroris propugnatores, daemonum expeditio, immundorum spirituum legiones; ac, si quid etiam externorum nominum usurpare licet, hinc pravus Furiarum exercitus adversus Ecclesiam debauchatus est. Sic enim adducor, ut eas feminas appellem, quæ supra naturam ad malum viriles sese præbuerunt. Una erat in diebus Eliæ Jezabel adversus prophetas Domini eadem anhela⁹²; eamque inspirata divinitus Scriptura proscindit, ut, mea quidem sententia, omne deinceps sæculum, petulantis ac impudicæ mulieris recordatione, erudiat. Verum, quot Jezabeli hinc similes, velut cieuta, ex agro repente pullularunt, majori **631** quoque sævitia eam, quam commemoravi, superantes. Quod si fidem sermoni meo non habeas, historiam inspicie. Illa quidem Naboth vineam mœrenti Achab tradidit, ut ex vinea hortum faceret, luxu ornata, muliebres delicias; iste autem, per seipsas hoc malum perpetrantes, vivam Dei vineam, id est, Ecclesiam, penitus vi delere ac evertere tentarunt. Quodnam ejus quod refero exemplum reperiam? equam hujus pravitatis ac nequitie imaginem excogitabo? Vidi in dealbato pariete picturam (ignoscite animo malorum recordatione exulcerato; imo potius vos ipsi dolorem nostrum dolere; nostra quippe, non aliena mala narramus). Quænam igitur illa erat pictura, quam rebus nostris comparo? procax ac præpudiosa quædam erat mulierum chorea, alia in aliam tripudii speciem ac gestulationem sese distorquentes (tales feminas Mænadas fabule vocant). Ad auræ flatum comæ involitabant: aspectus furoris aditus erat: accensæ faces manibus gestabantur, ex quibus flammæ, corporum volutione, rotabantur: aura in sinu peplo- rum concinnam gravitatem ac modestiam deturpa-

⁹² III Reg. xxi, 1.

(26) Ὁ χορός. Leuvenkl. legit, ἡ χώρα, « locus ille. »

(27) Οὐτώ. Reg. bm, οὐτως.

(28) Φωνῶσα. Montacutius putat legendum, φωνῶν ὠδῶνσα, « cæles parturiens. » Budæus scripsit, φωνῶν idem valere, ac « cædis avidum esse. »

(29) Τοῦ Θεοῦ. Sic Reg. bm. In ed. deest τοῦ.

ταδύονται, ἐπὶ κεφαλὴν ἀλλήλων ἐχόμενοι. Πέπαυται δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης τὰ τῶν κομαστῶν καὶ τῶν μεθυόντων συντάγματα. Λωποδύται, καὶ τοιχωρύχοι, καὶ κλέπται, καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς συκεῖς ἔργον ἐστὶ, τοῦ φωτὸς τῆς εἰρήνης ἐπανατελείαντος, κέρρυπται. Ἔως δὲ ἦν ἡ νύξ ἐκείνη τῷ τῆς ἀπάτης γνώφῳ τὰ πάντα κατασκοπεῖζουσα, οἷα ἦν τὰ πραττόμενα; Ἀθήνης ἄξια καὶ βαθείας σιγῆς, ὡς ἂν μὴ μνήμη τῶν ἀρθεστέρων, ἢ παρούσα χάρις καταμολύνουτο. Πῶς γὰρ ἂν τις εἴποι τὰ κατ' αὐτῆς κακά; πῶς δὲ ἂν τις καὶ σιωπήσειε; τί πάθος ἐκ τραγωδίας τοιοῦτον; τίς μῦθος συμφορᾶς ἀναπλάσσει; τίς ποιητῆς δραμάτων τοιοῦτον ἐπὶ σκηπῆς πάθος ἐβόησεν; Ὑπὲρ λόγον ἢ συμφορὰ ὑπὲρ τὴν δύναμιν τῶν διηγουμένων τὰ πάθη.

B Γ'. Ὁρμητήριον ἦν τοῦ διαβόλου ὁ χορός (26). Ἐνταῦθα τὸ στρατόπεδον ἑαυτῷ κατεστήσατο, καὶ τοὺς ἰδίους ὑπασιπαστὰς ἐν αὐτῷ καθιέρωσατο. Ἐνταῦθα ὁ στρατὸς τοῦ ψεύδους, οἱ τῆς ἀπάτης πρόμαχοι, ἢ τῶν δαιμόνων ἐκστρατεία, αἱ λεγεῶνες τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων· εἰ δὲ χρὴ καὶ τῶν ἐξωθεν ὀνομάτων εἰπεῖν, ἔντεθεν ὁ πονηρὸς τῶν δαιμόνων ἐρινύων στρατὸς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκώμασεν. Οὕτω (27) γὰρ ὀνομάζει τὰς γυναῖκας παράγομαι, αἱ ὑπὲρ τὴν φύσιν εἰς τὸ κακὸν ἠνδρίζοντο. Μία ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰλιῶν ἢ Ἰεζάβελ, κατὰ τῶν προφητῶν τοῦ Κυρίου φωνῶσα (8), καὶ στηλιτεύει αὐτὴν ἡ θεόπνευστος ἱστορία, ὡς ἂν οἶμαι, τῇ μνήμῃ τοῦ ἀκολάστου γυναικίου, πᾶ ὁ μετὰ ταῦτα βίος παιδεύουτο. Τοσαῦται τοίνυν κατὰ τὴν Ἰεζάβελ ἐκείνην, ὡσπερ τι κώνειον, ἐκ τῆς χώρας ἀθρόως ἐβλάστησαν, νικῶσαι τὴν μνημονουθεῖσαν τῇ τῆς πικρίας ὑπερβολῇ. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, τὴν ἱστορίαν ἐπίσκεψαι. Ἐκείνη τὴν ἄμπελον τοῦ Ναβουθαὶ τῷ ἐκλύτῳ Ἀγαθῷ ἐχαρίζετο, ἵνα ποιήσῃ κήπον τὴν ἄμπελον, τρυφῆς ἐγκαλιώπισμα, γυναικείαν γλυκὴν· αὐταὶ τὴν ζῶσαν τοῦ Θεοῦ (29) ἄμπελον, τὴν Ἐκκλησίαν λέγω, εἰς παντελῆ ἀφανισμόν μετενεγκεῖν ἐδιάσαντο, αὐταὶ δι' ἑαυτῶν τὸ κακὸν ἐνεργούσαι. Ποῖον εὖρω τοῦ λόγου παράδειγμα; τίνα τῆς κακίας ταύτης ἐπινοήσω εἰκόνα; Εἶδον ἐπὶ κονιάματος (50) τοίχου τοιαύτην γραφὴν (51)· καὶ μου βαστάσατε τὴν καρδίαν τῇ τῶν κακῶν μνήμῃ περιοδεύουσαν· μᾶλλον δὲ, τῷ πόνῳ καὶ ὑμεῖς συναλλάξατε· ἡμέτερα γὰρ, καὶ οὐκ ἄλλότρια διηγούμεθα πάθη· τίς τοίνυν ἢ γραφὴ, ἢ προσκεικῶ τοῖς πράγμασι; χορεῖα τις ἦν γυναικῶν ἀτχημονούσα, ἄλλης κατ' ἄλλο τι σχῆμα ὀρχηστικὸν ἑαυτὴν διαστρεβλοῦσης. Μαινάδας οἱ μῦθοι τὰς τοιαύτας γυναῖκας καλοῦσιν. Κόμαι ταῖς αὔραις ἀνασθούμεναι, βλέμμα μανίας πάροδον, πυρσοὶ διὰ χειρῶν φερόμενοι, καὶ φλόγες ἐκ τούτων τῇ περιστροφῇ τῶν σωμάτων ἐνελλισσόμεναι· αὔρα ἐν κόλποις τὴν εὐσχημοσύνην (52) τῶν πέπλων λυμαινομένη·

(50) Κονιάματος. Comb., κονιάματος.

(51) Γραφήν. Reg. bm, ἐπιγραφὴν, « inscriptionem. » Sic legit Billius.

(52) Τὴν εὐσχημοσύνην. Sic legit Leuvenklains. Quæ lectio a Montacutio probatur. In edit., τῇ εὐσχημοσύνη.

πῶδες ἀκροβατοῦντες καὶ ὑπαλλόμενοι· αἰδῶς εὐσχίμων (53) οὐδενὸς τῶν γινομένων ἐπαπτομένη.

Δ'. Διὰ μέσου δὲ τῆς τοιαύτης χορείας, ἀνδρὸς εἰδωλον τοιοῦτον· μιξθλή τις, καὶ τὴν φύσιν ἀμφιβολός. καὶ θηλυδρίας τὸ εἶδος, ἐν μεθορίῳ τῆς φύσεως κείμενος, λευμένος τῷ σχήματι, οἷόν τινα κώματι καὶ μέθῃ παράφορος. Οὗτος ἐπὶ τινος ἀπήνης ἐξυπειάζων, διὰ τοῦ χοροῦ τῶν Μαινάδων ὑπὸ θηρῶν (54) ἐκομίζετο. Πολὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἐκ κρατήρος ὁ ἄκρατος, καὶ τινες λάλοι, τὴν φύσιν ἀλλόκοτοι, περὶ τὸ εἰδωλον ἦσαν, τὰ πρόσωπα λάσοι, ἐπὶ στελῶν τραχείων περισιροῦντες τὸ εἰδωλον. Τοιαῦτα τῆς νυκτὸς ἐκείνης τὰ διηγήματα. Ἰυναίκες ἐπ' ἀτιμίᾳ γνωρισθεῖσαι τοῦ γένους, κοινῇ κατηγορίᾳ τῆς φύσεως τὴν νομομισμένην ἐν γυναιξίν εὐκοσμίαν ἐξοργησάμεναι, πομπὴν ἤγον διὰ μέσης τῆς πόλεως, θεατρίζουσαι δι' ἑαυτῶν ἀσχημονοῦσαν τὴν φύσιν, λίθοις τὰς χεῖρας ἀντὶ θυρεῶν ὀπίσασαι, φόνιον (55) βλέπουσαι, ἀναιδεῖ τῇ τῶν ὀμμάτων βολῇ, ἐντὸς (56) τῶν θείων περιβάλλων γενόμεναι, ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καθέδρας ἀνέθικαν ἑαυτῶν τὴν Κορύθαντα. Εἶτα μέθη, καὶ ἄκρατος, καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀσχητηρίων Ἠἄνες, καὶ νύξ, καὶ διαγωγὴ συμμιγῆς, καὶ πάντα ὅσα κωλύει ὁ Ἀπόστολος λέγειν, εἰπὼν, *ὅτι Τὰ κρυφῆ ὑπ' αὐτῶν γινόμενα, αἰσχρὸν ἔστι καὶ λέγειν*. Τίς γὰρ ἂν μετὰ ἀκριβείας διεξέλθοι τῷ λόγῳ τὸ πῦρ, τοὺς λίθους, τὰς σφαγὰς, τὰ τραύματα; Ὅπως ἐκ βάθρων ἀνατρέψαι τοὺς τῶν ἱερῶν οἴκων θεραπευτὰς ἐφιλονεύκησαν; Ὡς διὰ μέσης τῆς πόλεως ζηλωτὴν τινα τῆς ἀληθείας βροπάλοι διεχειρίσαντο, καὶ τὸν (57) ἀληθῆ φόνον ὁ ὑπονοσθεὶς φόνος ἐκόλυσεν; Ἀλλὰ καθ' οὐκ οἶδα, πῶς (58) τῆς προεπίουσης ἡδονῆς ἀπερῆθη ὁ λόγος, ἐμφυλοχωρήσας τοῖς γηῆνοις διηγήμασιν. Οὐκ οὖν ἐπανιτέον ὅθεν ἐξέβημεν, ὥστε γλυκεῖ καὶ ποτίμῳ τῷ λόγῳ τὴν ἀλμυρὰν ἐκείνην (59) ἀκοῆν ἀποκλύσασθαι. *Ἐν γὰρ ἡμέρᾳ* (40), φησὶν, *ἐν φροσύνης ἀμνηστία* (41) *κακῶν* πάλιν τοῖνον ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐπανέρχομαι (42) *λόγον*, ὅτι ἡ νύξ ἐκείνη καὶ ὁ γνόφος ἠφάνισται, αἱ δὲ τῆς εἰρήνης ἀκτῖνες διὰ καθαρᾶς τῆς αἰθρίας τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ περιλάμπουσιν. Διὰ τοῦτο ἐκβέβηται μὲν τῶν θείων περιβάλλων πᾶν ὅ τι δυσῶδες καὶ βέβηλον ἀνταίτηται· δὲ πάσης εὐφροσύνης τῶν εὐσεβούντων οἱ οἴκοι, καὶ λείπει πρὸς εὐφροσύνην οὐδέν· οἱ δαιτυμόνες, οἱ ἐστιάτορες, ἢ τοῖς ἀγαθοῖς ἐδοῦμίμοις πληθούσα τραπέζα.

⁹³ Ephes. v, 12. ⁹⁴ Eccli. xi, 27.

(53) *Αἰδῶς εὐσχίμων*, etc. Leuvenk. « Nusquam honesta verecundia. »

(54) *Ἰναίκες*. Sic Reg. bm. In editi, ὑπὸ θυρών.

(55) *Φόνιον*. Montac. ad marg., γρ. φόνον.

(56) *Ἐντὸς*. « Intra. » Sic Leuvenk. et Montac. Billius legit *ἐκτὸς*, « extra. »

(57) *Καὶ τὸν*. Reg. bm, οὐ καὶ τόν, « cumque, » etc.

bat : summis pedibus insitiebant ac saltitabant : honestus pudor nihil eorum, quæ fiebant, contingebat.

IV. Per medium autem hujusmodi choreæ, tale viri simulacrum adverti : semivir quidam erat, sexu dubius et vultu effeminatus, in naturæ confinio positus, gestu fractus ac dissolutus, velut comessatione quadam et temulentia, mente captus. Ille in curia quodam resupinus per Menadum chorum a feris gestabatur. Iugens autem circa ipsum meri copia erat, ac loquaces quidam natura monstri simulacrum circumstantabant, facie pilosi, in hircinis eruribus circa simulacrum tripudiantes. Talia sunt exposita hujus noctis spectacula. Feminae in sexus sui delectus et probrum spectare, communi naturæ accusatione, consuetam mulieribus modestiam abjicientes, per mediam urbem pompeam agebant, ostentantes naturam turpiter per ipsas ac indecore habitam; manus, scutorum loca, saxis armata, eadem occultam, impudenti 632 oculatorum conjectu, minuitantes, intra divina septa ingressæ, snum in sacra sede Corybantem collocaerunt. Deinde erapula, et merum, et ex solitariis locis Panes, et nox, et promiscua consuetudo, et ea omnia, quæ Apostolus vel eloqui prohibet, dicens : *Quæ autem in occulto ab eis fiunt, turpe est dicere* ⁹³. Quis enim accurate verbis percurrere queat ignem, lapides, cædes, vulnera? Quo pacto certatim sacrarum ædium cultores funditus evertere tentarunt? Quomodo in media urbe virum quemdam, veritatis zelo flagrantem, fistibus ceciderunt, quem scilicet cedere destiterunt, quomodo mortuum erederent? Verum haud scio, quomodo ab ea, quæ decebat, voluptate defluxit oratio, in terrenis immorata narrationibus. Itaque eo, unde digressi sumus, redeundum est. ut suavi grataque orationis potionem, salsam et amarum eorum, quæ narrata sunt, potionem eluamus. *In die enim lætitiæ*, inquit, *malorum oblitio est* ⁹⁴. Quocirca ad eundem sermonem revertor, quod scilicet nox illa et caligo depulsa est, pacisque radii, per puram serenitatem, veritatis luce undique colucent. Quapropter e divinis septis ejectum est quidquid male olens et profanum erat; contra vero omni piorum virorum lætitia ædes resonant, nec quidquam ad jucunditatem desideratur. Presto sunt convivatores, convivæ, et exquisitis referta dapibus mensa.

(58) *Οἶδα πῶς*. Reg. bm, οἶδ' ὅπως.

(59) *Ἀλμυρὰν ἐκείνην*. Sic Reg. bm. Deest ἐκείνην in ed.

(40) *Ἐν γὰρ ἡμέρᾳ*. Sic LXX, et Reg. bm. 1. ed., ἐν γὰρ ἡμέραις.

(41) *Ἀμνηστία*. Sic LXX, Reg. bm, et Montac. ad marg. In ed., ἀμνηστίαν.

(42) *Ἐπανέρχομαι*. Reg. bm, ἐπανερχόμεθα.

633 MONITUM IN ORATIONEM XXXVI.

I. Quo die Theodosius Magnus Catholicis ecclesias, quæ tam diuturno tempore ab Arianis occupatæ fuerant, restituit, eo ipso die, ut ex Gregorii carminibus perspicuum est (43), unanimi consensu ab imperatore poposcerunt Constantinopolitani, ut episcopale solum conscenderet Theologus. Tunc vero expugnari non potuit ipsius modestia, ut assensum præberet. Victa tamen postmodum, imo potius coacta et oppressa est. Qui autem in eum odio flagrabant, ad id improbitatis et amentiaë venerunt, ut, vagis sermonibus, atque injusta ambitionis accusatione, undequaque ipsius famæ dedecoris notam inurere tentarent. Eum namque, velut inanis gloriaë cupidum, ac simulata virtute, episcopalis sedis honores ambientem, exhibebant. Gregorius vero, tametsi minime aut parum his sermonibus moveretur, non dubitavit tamen hæc oratione injustis adversariorum calumniis respondere. Primum causas inquiri illius studii, quod sibi a Catholicis tam ardentem præstatur; et posthabitis his omnibus, ex quibus ipsius gloria præstantior videri posset, eas ad hæc tria capita revocat: vel quod a Constantinopolitanis accitus, ipse velut proprium illorum opus ac peculiare bonum haberetur: vel quod simplici et philosophica vivendi ratione utens, sibi inde eorum benevolentiam conciliaret: vel demum, quod invidia ac persecutionibus oppressus, ipse charior magisque civium amore dignus efficeretur. Deinde ambitionis notam a se modeste repellit. Cælum terramque attestatur, se nunquam Constantinopolim venisse, ut « episcopalem cathedram affectaret (n. 6); » sed hanc unam veniendi causam fuisse, ut fidei patrocineretur, viduæque Ecclesiæ sponsum ea dignum procuraret. Hinc Catholicos hortatur, ut tales tamque iniquos adversariorum sermones parvipendant, ac soli Deo, qui omnium corda intuetur, hæc disceptanda relinquunt. Docet insuper improborum calumnias nunquam viro probo nocere posse; et ad audiores orationem convertens: « Vos, inquit (n. 10), gloria mea estote, defensioque mea apud eos, qui me iudicant. Obtrectatorum meorum maledicta superabo, modo Patris, et Filii, et Spiritus sancti confessionem firmam ac integram retineatis. »

II. « Baronius existimare videtur, » inquit Bollandistæ (44), « quod hæc oratio habita sit, postquam in thronum ab episcopis fuit evectus Gregorius. » Ipsi vero antea habitam, ut verisimilius arbitrantur; nec immerito quidem. Sed non ita recte conjiciunt eruditi viri, cum hanc orationem ad mensem Aprilem pronuntiatam referunt. Sic enim rem exponunt (45): « In *Carminibus de vita sua*, non meminit sanctus hujus violentiæ, eoque difficilius est statuere, quo tempore præcise ei illata fuerit... Sit igitur hæc res facta mense Februario aut Martio; oratio vero habita mense Aprili, » etc. Verum, non ita conjiciendum arbitramur. Nam quo magis ipsis difficilius videbatur rem statuere, eo magis singula quæque perpendenda erant; præsertim 634 cum adnotent, ipsum Hermant censere, id factum fuisse paucis post ecclesiarum restitutionem diebus. Quamvis enim nos quoque fateamur, Gregorium in supradicto carmine, non meminisse violentiæ sibi a populo illatæ, etsi meminerit illius quam episcopi in concilio coadunati ipsi postmodum intulerunt, non inde tamen hanc rem ad mensem Februarium aut Martium remittendam concludimus. Constat siquidem, ipso die quo Catholicis restitutæ sunt ecclesiæ, plebem magnis clamoribus ab imperatore expostulasse, ut Gregorius episcopale solum conscenderet. Hunc multitudinis impetum ægre ferens Theologus, vix pro momento, collegæ ministerio ac voce utens, brevi oratione sedavit. Unde verisimillimum est, Gregorium non multo post, effervescentibus adhuc animis, atque ardentius iteratis apud imperatorem petitionibus, thronum conscendere coactus fuisse. Id colligitur sane ex his istius orationis verbis (n. 2): « Hoc perspicuum factum est, ex novo eo facinore, quod circa me haud ita pridem edidistis, cum vos, qui plebs estis, zelo et iracundia ferventes, clamantem me et lamentantem in hac sede collocastis. » Non enim rationi consentaneum est, pacata multitudine, plebem post tres subinde aut quatuor menses ad id violentiæ prorupisse. Nam si illata Gregorio vis ad mensem Februarium aut Aprilem remittatur, culpandi sunt Constantinopolitani cives, suspectandi et ipse Gregorius, quod episcoporum, qui convocabantur, adventum non exspectarint. His ita perpensis, nobis cum Hermant et Tillemontio verisimilius videtur, violentiam Gregorio a plebe illatam contigisse paucis post ecclesiarum restitutionem diebus, hancque orationem fuisse non multo post pronuntiatam. Recte igitur medio circiter mense Decembri anni 380 collocari potest.

(45) *Carm. de vita sua*, vers. 1581 et seqq.(45) *Ibid.* not. c, p. 412.

(44) 9 Maii not. d, p. 411.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ΄.

ORATIO XXXVI^a.

Εἰς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμῶν Ἀ
αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ
εἰς τὴν τοῦ Λαοῦ (46) προθυμίαν, ἣν ἐπέδει-
ξαντο εἰς αὐτόν.

Α'. Ἐγὼ θαυμάζω, τί ποτέ ἐστιν ὁ πρὸς τοὺς
ἐμοὺς πεπόνθατε λόγους, καὶ πόθεν τοσοῦτον ἤ-
τησθε τῆς ἡμετέρας φωνῆς, τῆς ὑπερορίου καὶ μι-
κροῦς ἔσως, καὶ οὐδὲν ἐχούσης ἐράσμιον, ὥστε ταυτὸν
μοι δοκεῖτε πρὸς ἡμᾶς πεπονθέναι, ὁ πρὸς τὴν μα-
γνήτιν (47) λίθον τὰ σιδήρια. Ἐμοῦ τε γὰρ κρέ-
μασθε (48), καὶ ἀλλήλους εἰς τοῦ ἐνδὲς ἐγόμενοι, καὶ
θεοῦ πάντες, ἐξ οὗ τὰ πάντα (49), καὶ εἰς ἕν τὰ
πάντα. Ὡ τῆς θαυμασίας ἀλύτωσης, ἣν πλήκει τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον δεσμοῖς ἀλύτοις συνηρτισμένην (50) !
Τὸ δὲ αἴτιον, οὔτε τι οἶδα ἐγὼ τῶν ἄλλων σφώτερον,
ὅσα ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι· εἰ μὴ τις τοῦτο αὐτὸ B
ἐμὴν σοφίαν ὑπολαμβάνει (51) τὸ εἰδέναι, ὅτι μὴ σο-
φίς εἶναι, μηδὲ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σοφίας
ἐγγύς· ὁ πολλῶ (52) δέουσι περὶ ἑαυτῶν ὑπολαμ-
βάνειν οἱ νῦν σοφοί· ἐπειδὴ ῥᾶπτον ἑαυτὸν ἀπατᾶν,
καὶ οἰεσθαι εἶναι τι, οὐδὲν ὄντα, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης
φυσώμενον. Οὕτε πρῶτος ὁμῖν τὴν τῆς ὀρθοδοξίας
λόγον ἐκήρυξα, οὗ μάλιστα περιέχασθε, ἔχουσι δὲ
ἄλλοις ἐπιτηδεύοντες, καὶ τούτοις (53) ὑμετέ-
ροις· εἰρήσεται γὰρ τάληθές· εἴπερ ὑμεῖς Ἀλεξάν-
δρου (54) μαθηταὶ τοῦ πανυ, τοῦ μεγάλου τῆς Τρι-
αδος ἀγωνιστοῦ τε καὶ κήρυκος, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ
τὴν ἀσέβειαν ἐξορίσαντος. Μέμνησθε γὰρ τῆς Ἀπο-
στολικῆς ἐκείνης εὐχῆς (55), ἣ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀσε-
βείας κατέλυσεν ἐν τόποις ἀξίοις τῶν τῆς γλώσσης C
ἀμαρτυμάτων (56), ἐν ὕβρις ὕβριν ἀμύνηται, καὶ
στηλιπευθῆ θανάτῳ δικαίῳ θάνατος ψυχῶν ἀδικῶν.
lingua dignis oppressit, ut nimirum contumelia contumeliam
ulciseretur, atque animarum iniusta mors
iusta morte ad aeternam infamiam plecteretur.

Β'. Οὐ ξένην οὖν πηγὴν ὁμῖν ἐρῶντες, ὥσπερ
ἦν Μωϋσῆς ἀνέδειξεν ἐν ἀνδρῶν τοῖς ἀπ' Αἰγύπτου
διωκομένοις, κακορμημένην δὲ καὶ συγκεχωσμένην
ἀνεστομώσαμεν, κατὰ τοὺς παῖδας Ἰσαὰκ τοῦ μεγάλου,
μὴ ὀρούσσοντας (57) μόνον φρέατα ζῶντος ὕδα-
τος, ἀλλὰ καὶ φρασσόμενα ὑπὸ τῶν φυλισταίων ἀνα-
καθαίροντας. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν κομψῶν τις καὶ φδέων

De seipso, et ad eos qui ipsum cathedram Constan-
tinopolitanam affectare dicebant, et de populi ula-
critate, quam erga eum ostenderat.

I Demiror, quidnam tandem istud sit, quod vobis
circa sermones meos accidit, et quam ob causam
peregrina hac nostra voce, et exigua fortasse, que-
que nihil amore dignum habeat, ita cauti sitis, ut
eodem modo mihi erga me affecti esse videamini,
quo ferrum erga magnetem. Nam et ex me pendetis,
et alii ex aliis, mutuo nexu inter vos coherentes, et
omnes ex Deo, ex quo omnia, et in quem omnia⁹⁵. O
admirabilem catenam, quam Spiritus sanctus necit,
firmissimis vinculis compactam et coaptatam ! Cuius
rei nullam equidem 635 causam suspicari queo; ne-
que enim alios sapientia ullo modo supero, quantum
quidem mihi conscius sum; nisi quis hoc ipsam mihi
sapientia ducat, quod, me sapientem non esse, nec ad
veram et primariam sapientiam accedere, intelli-
gam : quod permul tum abest, ut hujus temporis sa-
pientes de se existunt; quandoquidem nihil facili-
us est, quam ut seipsum quicquid fallat, ac se aliquid
esse putet, cum nihil sit⁹⁶, inani videlicet opinione
inflatus. Nec vero rectae fidei doctrinam, quam ar-
ctissimo complexu tenetis, vobis primus predicavi,
sed aliena vestigia secutus sum, et quidem vestra
(vera enim loquar) : vos siquidem eximii illius
Alexandri discipuli estis, qui magnus fuit Trinitatis
propugnator et praeco, quique sermone, et rebus
ipsis, impietatem exturbavit ac de medio sustulit. Ne-
que enim memoria vobis excidit apostolica illa pre-
catio, quae impietatis duccm in locis impurissima

II. Ergo non novum fontem vobis rupimus, quem
admodum quem Moyses ab Aegypto profugienti-
bus in areni loco demonstravit⁹⁷ : verum abditum
et obstructum aperuimus, ut olim servi Isaac, non
puteos tantum aquae vivae fodientes, verum etiam
quos Philisthim obstruxerant⁹⁸, repurgantes. Sed
neque faretus quispiam ac jucundas sum, atque ita

⁹⁵ I Cor. viii, 6. ⁹⁶ Gal. vi, 5. ⁹⁷ Exod. xvii, 6. ⁹⁸ Gen. xxvi, 18.

^a Alias XXVII Quae antem 36 erat, nunc 50.—Habita Constantinopoli, medio circiter Decembri anni 580.

(46) Καὶ εἰς τὴν τοῦ, etc. Sic plures codd. Ille et sequentia desunt in editis, quaevis tamen a Biblio reddita.

(47) Μαγνήτιν, etc. Reg. a, μαγνήτιν τὰ σιδήρια.

(48) Κρέμασθε. Sic plures Regg. et Or. 2. In ed. κρεμασθέν.

(49) Τὰ πάντα. Sic duo Regg., etc., Deest in ed.

(50) Συνηρτισμένην. Tres Regg. et Or. 1, συνηρτημένην.

(51) Ὑπολαμβάνει. Or. 1, ὑπολαμβάνει.

(52) Πολλῶ. Coisl. 1, πολλοί. Comb., πολλοῦ.

(53) Καὶ τούτοις. Comb., καὶ τοῦτο τοῖς.

(54) Ἀλεξάνδρον. Alexander ille est Constanti-
nopolitanae Ecclesiae episcopus, vir sanctitate in-
signis; qui cum accepisset, Eusebianos ab Impera-
tore Constantino extorsisse, ut Arius in Ecclesiam
reciperetur, ad arma sanctorum confugiens, fuis
lacrymis Deum precans, ne tale scandalum pas-
teretur; eoque orante, horrenda morte sublatu est
Arius.

(55) Εὐχῆς. In quibusdam, φωνῆς, « vocis. »

(56) Ἀμαρτυμάτων. Duo Regg., ἀμαρτυμάτων.

(57) Ὀρούσσοντας... ἀνακαθαίροντας. Reg. bii
et Coisl. 1, ὀρούσσοντας... ἀνακαθαίροντας.

comparatus, ut hominum benevolentiam blanditiis et assentatione subripere queam : quales multos eorum video, qui hoc tempore sacerdotii munus proficiunt, qui fidei nostrae pietatem, quae prius simplex atque artis experta erat, artificiosam reddiderunt, ac novum quoddam politices genus, a foro ad sancta translatae, et a theatris ad sacrarium, vulgi oculis minime inspectandum : ita ut, si audacter hoc dicere oporteat, duae jam scenae sint, inter quas hoc duntaxat intersit, quod illa omnibus pateat, haec quibusdam ; illa videatur, haec in honore sit ; illa theatrica, haec spiritualis nominetur. Vos testes, et Deus, ut Apostoli verbis utar⁹⁹, nos ab hac parte minime stare, verum tales esse, ut morositatis potius et rusticitatis, quam adulatio- nis ac servilis animi nota in nos cadat ; quippe qui eos etiam, qui nostri **636** apprime studiosi sunt, asperius interdum accipiamus, si quid nobis non ut rationi consentaneum est, facere videantur. Atque hoc ex novo eo facinore perspicuum factum est, quod circa me haud ita pridem edidistis, cum vos, qui plebs estis, zelo et iracundia ferventes, clamantem me et lamentantem in hac sede collocastis, quam tyrannicam, an episcopalem dicere debeam, incertum habeo ; sed collocastis tamen, propter vim amoris erga me vestri, legem violantes. Quo quidem tempore nonnullis eorum, qui fervidiores erant, usque adeo succensuimus, ut amore in odium mutato, a nobis confestim recesserint. Non enim tam hominum

III. Quae igitur tanti erga nos sermonesque nostros desiderii et studii causa sit, vultisne ipsi expromere, atque in medium proferre, animique vestri affectum indicare, an potius per nos hoc declarare, quemadmodum et ad res alias exponendas nobis non illibenter uti soletis ? Mihi vero non est dubium, quin haec mihi dicendi provinciam imponatis, quantum quidem ex vestro silentio iudicare licet. Audite igitur, atque expendite, num malus huiusmodi rerum sim conector. Primum, quia nos ipsi. accivistis, ideoque iudicio vestro opem subsidiumque ferre, ac velut praedam vestram fovere videmini. Est enim ita natura comparatum, ut suis quisque, tam praediis, quam liberis ac sermonibus faveat, spontaneaque benevolentia in suos fetus propendeat. Deinde, nulla re perinde moveri, quam quod nos, nec praecipites et importunos, nec violentos, nec ad theatrorum et festivitatum ostentationem compositos, sed modestos et submissos, atque in hominum frequentia et societate, velut ab hominum commercio remotos ac singulares, et, ut brevius adhuc loquar, philosophos esse perspicitis.

⁹⁹ I Thess. II, 10.

(58) *Ὁ τὴν*. Haec desunt in Or. 1.

(59) *Μετενηνεγμένης*. Sic sex Regg., tres Colb., Or. 1, etc. In ed., *μετενηνεγμένην*.

(60) *Τολμήσαντα*. Sic plerique eodd. In ed., *τολμήσαντος*.

(61) *Θάπτον*. Comb., *μᾶλλον*.

(62) *Ἀρχιεπισκοπῶν*. Billins, « archiepiscopalem. » Non recte. Vox enim « archiepiscopalis » nondum ea aetate erat in usu.

(63) *Ὅστε ἀπεπήδησαν*. Leuvenklaius vertit :

« ἐγώ, καὶ οἷός κολακεῖ κλέπτειν τὴν εὐνοίαν ὅσους ὅρῳ πολλοὺς τῶν νῦν ἱερατεύειν ὑπισχυομένων, ὅ τὴν (58) ἀπλὴν καὶ ἄτεχνον ἡμῶν εὐθέθειαν, ἔντεχνον πεποιθήκασι, καὶ πολιτικῆς τι καινὴν εἶδος ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰ ἄγια μετενηνεγμένης (59), καὶ ἀπὸ τῶν θεάτρων ἐπὶ τὴν τοῖς πολλοῖς ἀθέκτον μυσταγογίαν ὡς εἶναι δύο σκηνάς, εἰ δεῖ τολμήσαντα (60) τοῦτο εἰπεῖν, τοσοῦτον ἀλλήλων διαφερούσας, ὅσον τὴν μὲν πᾶσιν ἀνεῖσθαι, τὴν δὲ τισί· καὶ τὴν μὲν γελᾶσθαι, τὴν δὲ τιμᾶσθαι· καὶ τὴν μὲν θεατρικὴν, τὴν δὲ πνευματικὴν ὀνομάξασθαι. Ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ Θεὸς, ψῆφιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὡς οὐ ταύτης ἡμεῖς τῆς μερίδος, ἀλλ' οἷοι σκαιότητος ἂν θάπτον (61) καὶ ἀγροικίας, ἢ θωπείας καὶ ἀνελευθερίας ἐγκλημα δέξασθαι· ὅ γὰρ καὶ πρὸς τοὺς λίαν ἀντεχομένους ἡμῶν ἔστιν ὅτε καὶ ὅπου φαινόμεθα τραχυνόμενοι, ἂν τι μὴ κατὰ λόγον ἡμῖν ποιεῖν νομίζονται. Καὶ τοῦτο ἔδειξεν ἡ πρόην γενομένη περὶ ἡμᾶς καινοτομία ἡνίκα ζήλω καὶ θυμῷ ζέσαντες ὑμεῖς ὁ λαὸς, βρωτώντας τε καὶ ὀδυρομένους ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦτον ἐθήκατε, τὸν οὐκ οἶδ' εἴτε τυραννικὸν χρὴ λέγειν, εἴτε ἀρχιερατικόν (62)· ἐθήκατε δ' οὖν, διὰ τὸν πόθον παρανομήσαντες. Ἐνθα τοσοῦτον τισι τῶν θερμότερων ἔδυσχεράναμεν, ὥστε ἀπεπήδησαν (63) ἡμῶν, τὸ φίλτερον εἰς ἔχθραν τρέψαντες (64). Οὐ γὰρ ἐξ ὧν χαρισόμεθα σκοποῦμεν μᾶλλον, ἢ ἐξ ὧν ὠφελήσομεν (65).

gratiam quam utilitatem spectamus.

IV. Τίς οὖν ἡ αἰτία τοῦ τοσοῦτου περὶ ἡμᾶς πόθου, καὶ τοὺς λόγους τοὺς ἡμετέρους, αὐτοὶ βολιθεσθε δηλώσαι ταύτην καὶ παραστήσαι, καὶ τὸ ὑμέτερον πάθος αὐτοὶ γνωρίσαι, ἢ δι' ἡμῶν τοῦτο δημοσιεῦσαι, ὡς (66) καὶ τῶν ἄλλων ἡμῖν χρῆσθε προθύμως ἐξηγηταῖς ; Ἡμέτερον οἶδ' (67) ὅτι ποιήσθε τὴν λόγον, ὅσον ἐκ τῆς ἡσυχίας σεμαλίοντες. Οὐκοῦν ἀκούσατε, καὶ σκοπεῖτε, μὴ φάσθε ἐγὼ τὸν τοιοῦτον εἰκαστής. Ἐμοὶ δοκεῖτε μάλιστα μὲν, ὡς αὐτοὶ καλέσαντες ἡμᾶς, οἰκεῖα βοηθεῖν κρίσει, καὶ διὰ τοῦτο περιέπειν τὸ ὑμέτερον θήραμα. Φύσις δὲ αὐτῆ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἅπαν εὐμενῶς ἔχειν, εἴτε κτῆμα, εἴτε γέννημα, εἴτε λόγον, καὶ δι' εὐνοίας ἐκουσίῳ χειροῦσθαι τῆς ἑαυτῶν προβλήμασιν. Δεύτερον δὲ, οὐδὲν οὕτως αἰδεῖσθαι (68), ὡς τὸ μὴ ἰταμόν ἡμῶν, μήτε βίαιον, μήτε θεατρικόν τε καὶ πανηγυρικόν, ἀλλ' ὑποχωρητικόν τε καὶ μέτρον, καὶ ὅσον ἄκαινον ἐν τῇ κοινῇ, καὶ μονότροπον, καὶ, συντομώτερον εἰπεῖν ἔτι (69), φιλόσοφον· οὐδὲ αὐτὸ τεχνικῶς, καὶ πολιτικῶς ἡμῖν ἀνευρημένον, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ πνευματικῶς τετιμημένον. Οὐ γὰρ, ἵνα ζητηθῶμεν, ἀποκυρτώμεθα, οὐδ' ἵνα πλείονος ἄξιοι δόξωμεν τιμῆς, ὥσπερ οἱ τὰς

« a vobis discessimus ; » quod quidem a Gregorii mente et verbis prorsus alienum est.

(64) *Τρέψαντες*. Duo Regg., *στρέψαντες*.

(65) *Ὁφελήσομεν*. Reg. hu., *ὠφελήσωμεν*.

(66) *Ἄς*. In nonnullis, *ὥσπερ*.

(67) *Ἡμέτερον οἶδ'*. Comb., *ἡμέτερον εὖ οἶδα*.

(68) *Αἰδεῖσθαι*. Tres Regg. et quatuor Colb., *αἰδεῖσθε*.

(69) *Εἰλεῖν* ἔτι. Tres Regg., Or. 1 et Comb., *εἰλεῖν τι*.

ὄρας μικρὸν προφαίνοντες, εἶθ' ὑποστέλλοντες· ἀλλ' ἵνα (70) τὸ φεύγειν τὰς προσδρίας, καὶ μὴ μεταποιεῖσθαι τῶν σοιούτων τιμῶν, τῷ ἡσυχίῳ δεῖξω μιν. Τρίτον, ὀρθῶντες ἡμᾶς οἷα πάσχοντες ὑπὸ τε τῶν ἔξωθεν πολεμούντων, καὶ τῶν ἐνδρόθεν ἐπιβουλευόντων· ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Δανιήλ, ἐξῆλθεν ἀνομίαι ἐκ πρεσβυτέρων ἐκ Βαβυλῶνος, εἰ ἐδόξαν κρινεῖν τὴν Ἰσραήλ· σχετιάζειν μὲν καὶ δυσχεραίνειν, καὶ οὐκ ἔχειν ὅπως ἐπαμύνητε (71) τυραννομένῳ, μόνον δὲ ἀντὶ πάντων εἰσφέρειν τὸν ἔλεον. Ὁ οὖν σῆκτος τῆ ἀίδοι συγκραθεὶς φίλτρον ἐγένετο. Καὶ τοῦτο τῆς περὶ ἐμὲ τιμῆς τὸ μυστήριον.

inobstantibus, afficiamur, exploratum habeatis (quandoquidem, juxta Danielelem, *egressa est iniquitas a senioribus Babylonicis, qui Israellem regere existimabantur*¹); idcirco conqueri quidem atque animis angī videmini, nec, quoniam modo opem iniqua vi oppresso feratis, habere; ac proinde, quod unum licet, vicem nostram fortunamque miserari. Misericatio porro pudori conjuncta amorem procreavit. Atque has demum honoris mihi habitū arcanas causas esse censeo.

Δ'. Ἐπεὶ δὲ οἱ λόγοι τὸ πολεμοῦμενον, καὶ ἡ περιττὴ καὶ ἐπιφθονὸς αὐτῆ γλῶττα, ἣν ἐν τοῖς ἔξωθεν παιδευθεῖσαν λόγοις, τοῖς θεοῖς ἐξευγενίσασμεν (72), καὶ τὴν πικρὰν καὶ ἄποστον Μερόβαν τῷ τῆς ζωῆς ξύλω καταγλυκάνασμεν, πεπόνθατέ τι πάθος ἰκανῶς ἔλευθέριον· τοῦτο στέργετε, δι' ἃ πολεμοῦμεθα. Τί γὰρ οὐ τὴν κωφὴν (73) ἡσπασάμεθα παιδεύουσιν; τί δὲ οὐ τὴν ξηρὰν τε καὶ κάτω βαινουσαν; τί δαὶ ταύτῃ χαίροντας τοὺς πολλοὺς ὄρνυτες, ἐφιλοσοφοῦμεν ξένα καὶ ἔκφυλα, καὶ πρὸς τὰς ἀντιθέτους γλώσσας ἰσάμεθα; δέον θρασυτέρῃ φεύγειν τοὺς λογισμοὺς, καὶ πίστιν ὑνομάζειν τὴν ἀλογίαν, ἣν ἡγάπησα ἂν καὶ αὐτὸς, εὐ ἴστο, ἀλιεὺς ὢν· ἐπειδὴ τοῦτο πρόχειρον τοῖς πολλοῖς εἰς ἀπολογίαν τῆς ἀμαθίας· εἰ λόγον εἶχον τῶν σημείων τὴν δύναμιν. Ὡς ἀπίλοιστο ἐξ ἀνθρώπων ὁ φθόνος, ἡ δαπάνη τῶν ἐχόντων, ὁ τῶν πασχόντων ἔλεος, τὸ μόνον τῶν παθῶν ἀδιώκων τὸ ἄμα καὶ δικαιοσύνη· τὸ μὲν, ὅτι πᾶσι διοχλεῖ τοῖς καλοῖς· τὸ δὲ (74), ὅτι τῆκει τοὺς ἔχοντας. Οὐ γὰρ τοῖς πρώτως (75) ἐπαινέσασιν ἡμᾶς καταράσσομαι· οὐ γὰρ ἤδεισαν τῶν ἐπαίνων τὸ τέλος· ὡς τάχα ἂν τι καὶ λοιδορίας προσέθηραν, ἵνα τὸν φθόνον ἐπίσχωσιν.

vitio laborat, conficit. Non enim iis, qui nos laudibus primi extulerunt, mali quidquam imprecabor. Neque enim, quis laudum finis futurus esset, perspectum habebant. Nam alioqui nonnihil quoque maledicentiae adjunxissent, ut invidiam reprimerent.

Ε'. Οὗτος, καὶ τὸν Ἐωσφόρον ἐσκότισε, καταπέσαντα δ' ἔπαρσιν· οὐ γὰρ ἤνεγκε, θεῖος ὢν, μὴ καὶ θεὸς νομισθῆναι· καὶ τὸν Ἀδάμ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου, δι' ἡδονῆς κλέψας καὶ γυναικός. Ἐπαίσθη γὰρ, ὡς θεὸς εἶναι βραχαινεσαι, τοῦ τῆς γνώσεως ξύλου τῆος εἰργόμενος. Οὗτος καὶ τὸν Κἄθ' ἀδελ-

¹ Dao. xiii. 5. ² Exod. xv. 25.

(70) Ἄλλ' ἵνα. Sic eod. Duest ἀλλά in ed.

(71) Ἐπαμύνητε. Coisl. I, ἐπαμύνηται.

(72) Ἐξευγενίσασμεν. Tres Colb. et Comb. ἐξευγενίσασμεν.

(75) Τί γὰρ οὐ τὴν κωφὴν, etc. « Obscurissima, inquit Billius, est hæc periphrasis. Hujus tamen sensum, nisi nos opinio fallit, expressimus. Obiter hic eos notat Gregorius, qui, vel insectie sue conscientia, vel invidia metu, ab omni disputationum contentione refugiohant, ac lapos impune in Domini gregem impetum facere perhibebant, atque

Philosophiam autem dico, non callide, et politico artificio excogitatum atque accersitam, sed simpliciter ac spiritualiter cultam et observatam. Non enim, ut queramus, latebras petimus, nec ut præstantiori honore digni appareamus, quemadmodum qui eximias quasdam formas paululum ostensas statim ex oculis subducunt; sed ut per quietam et e medio reductam vitæ rationem, illud planum faciamus, 637 nos a prefecturis sacris abhorreere, nec hujusmodi honores ambire atque anenpari. Tertio, cum, quibus malis, tum ab externis aperto nos bello lacessentibus, tum ab internis et domesticis insidiis

IV. Quoniam autem non aliam ob rem bello petimur, quam propter eloquentiam, et supervacaneam hanc et invidiosam linguam, quam, in profanis doctrinis eruditam, divinis postea nobilitavimus, salsamque illam et amarulentam Maram², per vitæ lignum dulcem reddidimus, affectum sane animis ingenuis et liberalibus dignum induistis: hoc amatis, ἵob quod oppugnatur. Cur enim mutam eruditionem amplexi non sumus? cur non aridam et humi reptantem? cur, cum ea plerosque delectari conspiceremus, in peregrina quedam et aliena studia incubuimus, atque adversariis linguis obstitimus? cum contra oportuerit ratiocinationes audacter defugere, ac mutæ insectiæ fidei nomen imponere, quam ipse quoque, mihi credite, complexus essem, ut piscator (quandoquidem hoc multis ad insectiæ excusationem in promptu est); si sermonis ac doctrinæ loco, signorum et miraculorum vim habuissem. Utinam ex hominum vita interiret livor, hæc invidiorum tabes, hoc venenum eorum, qui eo laborant, solus ex omnibus affectibus iniquissimus simul et æquissimus: illud, quia bonis omnibus infestus est; hoc, quia eos, qui hoc

V. Hæc, et Luciferum obscuravit, ob mentis elationem prolapsam; indignum enim atque intolerandum ducebat, se, cum divinus esset, non deum quoque existimari; Adamum quoque, per voluptatem et mulierem circumventum, e paradiso expulit. 638 Adductus est enim, ut deitatem sibi

etiam turpissimam suam ignaviam honestissimo fidei pietatisque nomine obvelabant.. Quod si enim mirum vileatur, quod, ἀλογίαν, non temeritatem, sed insectiam verterim, mirari profecto desinet, si sciat Gregorium aliis quoque nonnullis locis eadem significatione hanc vocem extulisse. »

(74) Τὸ δέ, etc. Billius: « Hoc, quia dominos suos exest et conficit. »

(75) Πρώτως. Unus Reg., πρώτως. Hæc de mo e presbyteris, qui ab ipso defecerant, possunt intelligi.

invideri crederet, dum a scientiæ ligno hactenus arceretur. Hæc, et Cain ad inferendam fratri necem impulit, quod purius sanctiusque ejus sacrificium æquo animo ferre non potuisset. Hæc, et mundum immunde atque incompositè se gerentem aquis textit, et Sodomitas igne obruit. Hæc, et Dathan, et Abiron, adversus Moysen furore elatos, in terram defodit, et Mariam, quæ adversus fratrem tantummodo murmuraverat, lepra infecit. Hæc, et prophetarum cruore terram contaminavit, et sapientissimum illum Salomonem per mulieres perculit. Hæc, et illum laqueo dignum Judam, exigua pecunia illectum, proditorem exhibuit, et Herodem puerorum interfectorem, et Pilatum Christeidam effecit. Hæc, et Israellem ventilavit, ac dispersit, ne nunc quidem adhuc e peccato suo emergentem. Hæc, et apostatam tyrannum in nos excitavit, ejus carbones adhuc molestiam inferunt, licet flammam ipsam effugerimus. Hæc, et præclarum Ecclesiæ corpus discidit, in diversa et contraria studia dissectum. Hæc, et Jeroboam illum peccati servum in nos concitavit, et linguæ vinculum imponit. Disrumpitur enim splendescentem Trinitatem cernens, ac tota divinitate collucente, eosque, a quibus sincere predicatur vobis charos reddentem. Utrum tandem vobis nugari atque ineptire videmus, ita conjectantes? An vero perquam egregie vestri erga me amoris causas orationis penicillo expressimus? Ac de his quidem rebus ita judico.

VI. Quoniam autem nonnullos contumelias quoque nobis injustas molesto animo ferre, atque ignominiam nostram, calamitatem suam ducere conspicio, age, de eo quoque paucis disseramus. Etenim si humanum aliquid abjectumque cogitans, atque hanc cathedram affectans, aut huc primum cum senectute hac cana, et his membris, tum vitæ diuturnitate, tum morbo rugatis atque contractis venissem, aut nunc has ignominias ferrem, profecto cælum et terram (quæ veteribus attestari³ moris erat) erubescerem: erubescerem etiam hanc cathedram, et sacrum hoc concilium, et sanetam hanc recensque coagmentatam plebem, adversus quam tot sceleratorum hominum copiæ aciem instruxerunt, 639 ut, priusquam conjuncta sit, dissolvatur, et priusquam in lucem prodeat, exstinguatur, jam secundum Christum formari incipiens. Ad hæc laborum meorum et sermumarum me puderet, et asperæ hujus vestis, et secessus ac solitudinis, quam familiarem semper habuimus, et vite facilis

³ Deut. xxxii, 1.

(76) Ἐποίησεν. Regg. hm, duo Colb. et Comb., πεποίησεν.

(77) Κατέκλυσεν. Combef., κατέκλυσεν.

(78) Τὴν Ἰερροδάμ. Hæc de Maximo dicta censet Elias, quem sequitur Billius. Aliter tamen nobis videtur. Nullatenus enim Maximo conveniunt, quæ narrat Gregorius, de isto Jeroboam, qui ferre non poterat, ut Trinitas splendesceret, Maximus quidem adversus Gregorium insurrexit; sed nunquam ei obiectum est a Gregorio cum circa fidem errare. Credimus igitur per istum Jeroboam rectius intelligendum esse

φοκτόνον ἐποίησεν (76), οὐκ ἐνεγκόντα θυσίαν ὀσωτέραν. Οὗτος καὶ ὕδατι κάλυψεν ἀκοσμοῦντα, καὶ Σοδομίτας πυρὶ κατέκλυσεν (77). Οὗτος καὶ Δαθάν καὶ Ἀβειρόν κατέχευσε κατὰ Μωσέως μανέντας, καὶ Μαριάμ ἐλέπευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μόνον γογγύσασαν. Οὗτος καὶ προφητῶν αἵμασι τὴν γῆν ἐμίανε, καὶ Σολομῶντα γυναιξὶ κατέσεισε τὸν σοφώτατον. Οὗτος καὶ Ἰουδαν προδότην ἀνέδειξεν, ἀργυρίῳ μικρῷ κλαπέντα, τὸν ἀγγόνης ἄξιον· καὶ Ἰερρόδην παιδοφόνον, καὶ Χαιστοκτόνον Ἡλιᾶτον ἐδημιούργησεν. Οὗτος καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐλίκεμησε καὶ διέσειπυρεν, ἐξ ἧς οὕτω καὶ νῦν ἀναγεύουσιν ἀμαρτίας. Οὗτος καὶ τὸν ἀποστάτην ἡμῖν ἐπανεστήσθησε τύραννον, οὗ καὶ νῦν ἔτι παραλυποῦσιν οἱ ἀνθρώποι, εἰ καὶ τὴν φλόγα διαπεφυγάμεν. Οὗτος καὶ τὸ καλὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας κατέτεμεν, εἰς διαφόρους καὶ ἀντιπάλους σπουδὰς μερίσας. Οὗτος καὶ ἡμῖν τὸν Ἰεροβόλμ (78) ἐπανεστήσθησε τὸν δοῦλον τῆς ἀμαρτίας, καὶ τῇ γλώσση δεσμῶν ἐπιτίθησιν· οὐ γὰρ φέρεται τὴν Τριᾶδα λαμπρυνομένην, καὶ ὅλη θεότητι λάμπουσαν, καὶ τιμίους ποιοῦσαν ἡμῖν (79) τοὺς γενήσους ἑαυτῆς κήρυκας. Ἄρα φλυαρεῖν ἡμῖν δοκοῦμεν, οὕτως εἰκάζοντες; ἢ καὶ λίαν ὀρθῶς τοῦ πόθου τὰς αἰτίας ὁ γραφεὺς λόγος ἀνεξωγράφησεν; Ἡερὶ μὲν δὴ τοῦτον οὕτω γινώσκω.

ineptire videmus, ita conjectantes? An vero perquam egregie vestri erga me amoris causas orationis penicillo expressimus? Ac de his quidem rebus ita judico.

Γ'. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταῖς ὕβρεσιν ὀρθῶς τινὰς δυσχεραίνοντας, καὶ συμφορὰν ἑαυτῶν ποιουμένους, τὴν ἀτιμίαν τὴν ἡμετέραν (80), φέρε, καὶ περὶ ταύτης βραχεία φιλοσοφῆσωμεν. Ἐγὼ γὰρ, εἰ μὲν ἀνθρώπινόν τι καὶ μικρὸν ἐννοῶν, ἢ τῆς καθέδρας ταύτης μεταποιούμενος, ἢ (81) τὴν ἀρχὴν ἐπέστην ἡμῖν, μετὰ τῆς πολιᾶς ταύτης, καὶ τῶν ἐβρίκνυομένων τοῦτον καὶ χρόνον καὶ νόσφ μελῶν, ἢ νῦν ταύτας φέρω τὰς ἀτιμίας, ἀισχυνοίμην μὲν ἂν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἃ καὶ τοῖς παλαιοῖς ἔθος μαρτυρεῖσθαι· ἀισχυνοίμην δ' ἂν τὴν καθέδραν ταύτην, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνέδριον, καὶ τὸν ἅγιον τοῦτον καὶ νεοπαγῆ λαόν, ἐρῶ ὅτι οὐκ ἐστὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων ἢ παρὰ ταῖς, ἵνα πρὶν συστήναι λυθῆ, καὶ πρὶν γεννηθῆναι νεκρωθῆ, κατὰ Χριστὸν ἦδη μορφοῦμενος. ἀισχυνοίμην δ' ἂν τοὺς ἑμοὺς καμάρτους καὶ πόνους, καὶ τὸ ἔσθημα τοῦτο τὸ τρύχινον, καὶ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν ἀταχύρησιν ἢ συνεξήσαμεν, καὶ τὸν ἄσκειον βίον, καὶ τὴν εὐτελεῆ τράπεζαν, μικρὸν (82) τῶν πενήτων ἀποδέουσαν. Ἀληθεύετωσαν δὲ καὶ τινες περὶ ἡμῶν, ὅτι γυ-

vel Demophilam, vel Eudoxiam, qui tum Constantinopoli Arianorum erat antistes, a quo Valens imperator hanc zatus et heresi inobtus fuit.

(79) Ἰμῶν. Reg. hm in textu, et Or. 1, ad marg., ἡμῶν.

(80) Τὴν ἡμετέραν. Hæc desunt in Or. 1.

(81) Ἡ. Combefisus delendum putat.

(82) Μικρὸν, etc. Sic loquitur Gregorius, quod, ut aves semina colligunt, quibus pascuntur, ipse quoque seminibus, leguminibus et quibusvis cibis vescetur.

ναϊκὸς ἀλλοτριᾶς (85) ἐπεθυμήσαμεν, οἱ μὲν δὲ ἴδιαν ἔχριν θελήσαντες. Ἐχέτωσαν (84) δὲ ἡμῶν καὶ Γαβαωνῖται πλεόν, οὗς οὐδὲ εἰς ξυλοκόπους (85) καὶ ὑδροφόρους οἶδ' ὅτι τῷ Ηνεῦμα τὸ ἄγιον παραδέχονται, μέχρις ἂν προσώσι τοῖς ἱεροῖς μετὰ τοιοῦτον τοῦ βίου καὶ τοῦ λόγου στεγμάτους. Εἰ δὲ τῷ λόγῳ συνηγορήσαντες ἔχομεν, καὶ τῇ χήρᾳ καὶ τῇ ἀνάδωρῳ τέως Ἐκκλησίᾳ τὰ δυνατὰ (86) συνεισοίσοντες, οἷον τινες ἐπίτροποι καὶ κηδεμόνες, ἄλλω νομφαγωγῆστονες, ὅς ἐκ ἀξίως τοῦ κάλλους φανῆ, καὶ πλείονα (87) τὰ ἐξ ἀρετῆς ἔδνα προσενέγκη τῇ βασιλίδι, πότερον, ἐπαινετοὶ τῆς προθυμίας, ἢ ψεκτοὶ τῆς ὑπονοίας; ὅτι τοῖς ἀλλοτρίοις κρινόμεθα πάθεισιν. Ὡς δὴ σὺ γε, ὦ βέλτιστε, καὶ εἰ νῆτ' χειμαζομένην γεῖρα ὀρέγομεν (88) ἢ πολιορκουμένην πόλει, ἢ ὑπὸ πυρὸς οἰκίᾳ δαπαιωμένην, ἢ σκάφεισ' βοηθοῦντες, ἢ ἀλαγῆν, ἢ σβεστηρίοις ὀργάνοις, πάντως ἂν ἢ καταποντιστὰς ἡμᾶς ὠνόμασας, ἢ τῆς πόλεως, ἢ τῆς ἰκίας ἐραστὰς (89), ἀλλ' οὐ προστάτας καὶ κηδεμόνας.

αὐτὴν, αὐτὴν ὑπὸ τῆς ἀνάδωρῳ τέως Ἐκκλησίᾳ τὰ δυνατὰ (86) συνεισοίσοντες, οἷον τινες ἐπίτροποι καὶ κηδεμόνες, ἄλλω νομφαγωγῆστονες, ὅς ἐκ ἀξίως τοῦ κάλλους φανῆ, καὶ πλείονα (87) τὰ ἐξ ἀρετῆς ἔδνα προσενέγκη τῇ βασιλίδι, πότερον, ἐπαινετοὶ τῆς προθυμίας, ἢ ψεκτοὶ τῆς ὑπονοίας; ὅτι τοῖς ἀλλοτρίοις κρινόμεθα πάθεισιν. Ὡς δὴ σὺ γε, ὦ βέλτιστε, καὶ εἰ νῆτ' χειμαζομένην γεῖρα ὀρέγομεν (88) ἢ πολιορκουμένην πόλει, ἢ ὑπὸ πυρὸς οἰκίᾳ δαπαιωμένην, ἢ σκάφεισ' βοηθοῦντες, ἢ ἀλαγῆν, ἢ σβεστηρίοις ὀργάνοις, πάντως ἂν ἢ καταποντιστὰς ἡμᾶς ὠνόμασας, ἢ τῆς πόλεως, ἢ τῆς ἰκίας ἐραστὰς (89), ἀλλ' οὐ προστάτας καὶ κηδεμόνας.

Ζ'. Ἄλλ' οὐχ οὕτω, φησι, δοκεῖ (90) τοῖς πολλοῖς. Τί δέ μοι διαφέρει, ὦ τοῦ εἶναι πλείον (91) ὁ λόγος, μάλλον δὲ πᾶς; Τοῦτο γὰρ, ἢ κατέκρινεν, ἢ ἐδικαίωσεν· ἢ ἄλλιον πεποίηκεν, ἢ μακάριον. Τὸ δὲ δοκεῖν, οὐδὲν φησὶ ἡμᾶς, ὡς περ οὐδὲ ἕναρ ἀλλότριον. Οὐχ οὕτω, φησι, δοκεῖ τοῖς πολλοῖς, ἄνθρωπε. Ἢ γῆ δὲ δοκεῖ τοῖς ἰλιγῶσι τὴν ἐστάναι; τοῖς δὲ μεθούσι νῆφειν οἱ νῆφοντες, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ κεφαλὴν βαδίζειν, ἢ περιτρέπεσθαι; τὸ μέλι δὲ, οὐ πικρὸν ἐστίν, ὅτε καὶ οἷς νομίζεται, νοσοῦσι τε καὶ κακῶς (92) διακειμένοις; Ἄλλ' οὐ παρὰ τοῦτο τὰ πράγματα οὕτως ἔχει, ὡς δοκεῖ τοῖς πάσχουσιν. Δειξὸν οὖν ὑγαινότητας τοὺς οὕτως ὑπειληφτάς, καὶ τότε ἡμῖν παραίνεσον (93) μετατίθεσθαι· ἢ καταγίνωσκε, μὴ πειθομένων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἰσταμένων χρίσεως. Οὐχ οὕτω δοκῶ τοῖς πολλοῖς, Θεῷ δὲ οὕτω· καὶ οὐ δοκῶ, περ ἀνέρωμαι δὲ τῷ εἶδόντι τὰ πάντα (94) πρὶν γενέσεως αὐτῶν, τῷ πλάσσοντι (95) καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν, τῷ συνιέντι εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, τὰ κινήματα, καὶ τὰ διανοήματα, μεθ' ὧν τὰ πραττόμενα, ὅν λαμβάνει τῶν ὄντων οὐδὲν, οὐδὲ λαθεῖν δύναται, ὅς ἐτέρως ὀρᾷ τὰ ἡμέτερα, ἢ ὡς ὀρῶντων ἄνθρωποι. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ

et expeditæ, et simplicis ac frugalis mensæ, avium vita haud multo inferioris. In gratiam porro cum veritate redeant, qui nos alienam uxorem expectavisse aiunt, cum ne propriam quidem habere voluerimus. Sint etiam meliores, quam nos conditione Gabaonitæ, quos tamen ne ad id quidem minus Spiritus sanctus admissurus est, ut ligna et aquam portent, quandiu cum huiusmodi et sermonis et vite maculis ad sacra accesserint. Sin autem ea nobis huc veniendi causa fuit, ut fidei patrocinium susciperemus, Ecclesieque viro interim orbitæ, haud secus ac tutores quidam et curatores, operam pro virili nostra navarem, alteri, qui præstanti ipsius forma dignus videretur, ac plura virtutum tanquam sponsalia reginæ obtulisset, eam collocaturi, utrum tandem nobis huiusmodi animi alacritas laudem, an hominum suspicio reprehensionem afferre debet (quandoquidem ex alienis affectibus iudicamur)? Eodem igitur modo, vir optime, si navi tempestate factatæ ac periclitanti, aut urbi obsidione cinctæ, aut ædibus flammæ ardore conflagrantibus manum porrexissemus, partim videlicet scaphis, partim exercitu, partim instrumentis ad extinguendam flammam accommodis opem ferentes, procul dubio nos, aut prædones, aut urbis vel domus amatores vocasses, non autem patronos et procuratores.

VII. At plerisque secus videtur, inquit. Quid vero mea interest, qui rei veritatem magis curo, imo solum curo? Hoc enim vel me condemnaverit, vel absolverit: hoc vel miserum vel beatum reddiderit. At, quid aliis videatur, nihil ad nos, quemadmodum nec alienum somnium. Non ita aliis videtur, ais. Quid vero? An iis, qui vertigine correpti sunt, terra fixa et stabilis esse videtur? an ebriis sobrii integra mente esse, ac non potius in caput incedere, ac sursum deorsumque moveri? 640 annon quibusdam interdum hominibus mel amarum est, nempe morbo laborantibus, maleque affectis? At non propterea res sic se habent, ut, qui ita affecti sunt, arbitrantur. Quocirca ostende prius eos, qui de nobis ita sentiunt, sanos esse; ac tum nos admone, ut meliorem mentem induamus: aut condemna, si consilio tuo parcamus, sed in eadem sententia perstemus. Non ita multis videor, at Deo ita: imo non videor, sed perspicuus atque manifestus sum ei, qui omnia, priusquam oriantur, novit; qui corda nostra sigillatim ligat; qui in omnia opera nostra, omnes motus et cogitationes, quibuscum res a nobis geruntur, intelligit;

* Duo. xiii, 42. ° Psal. xxxii, 15

(85) *Γυναικὸς ἀλλοτριᾶς*. Gregorius per mulierem alienam intelligit « Constantinopolitanam Ecclesiam; et per propriam, Sasiā. »

(84) *Ἐχέτωσαν*, etc. « Potior sit Gabaonitarum conditio, quam nostra. » Hæreticos significat, qui licet opibus et gratia florent, ne quidem digni erant, qui vel minimum sacerdotii munus obirent.

(85) *Ξυλοκόπους*. Sic LXX et permulti Regg. codd., « Ignorum cesores. » Leuvenklains pro « lignataribus » et « laxis » accipit. In ed., *ξυλοφόρους*.

(86) *Τὰ δυνατά*. Or. I, κατὰ δύναμιν.

(87) *Πλείονα*. Duo Regg. et quinque Codd. addunt τὰ. (88) *Ὀρέγομεν*. Duo Regg., ὠρέζαμεν. Or. I, ὀρέγομεν.

(89) *Ἐραστὰς*. « Amatores, cupidos. » Leuvenklains vertit, « eversores. » Forte legit *ἔδαρι-στὰς*, ut scripsit Billius ad marg. ed. Bas., quamvis in interpretatione non sit secutus.

(90) *Δοκεῖ*. Reg. biii alique plures, *δοκεῖς*. « At enim, dicat aliquis, plerisque non videris. »

(91) *Πλείον*. Legendum videtur, *πλείον*. Sic scriptum reperimus in uno e Regis codicibus.

(92) *Κακῶς*. Savil. et Comb., *πικρῶς*.

(93) *Παραίνεσον*. Tres codd., *παραίνεις*.

(94) *Τὰ πάντα*. Sic tres codd. Deest τὰ in ed.

(95) *Πλάσσειν*. Bas., *πλάτταντι*. Sic in psal. xxxii, 15: « Ὁ πλάτας καταμόνας τὰς καρδίας αὐτῶν. » Qui linit sigillatim corda eorum. »

quem nihil eorum, quæ sunt, latet, aut latere potest; qui aliter res nostras intuetur, atque mortales solent. *Homo enim videt in faciem: Deus autem intuetur cor* ⁶. Audisti Scripturam hæc dicentem: ac fidem adhibe. Cujus judicium cordatis hominibus pluris faciendum, magisque curandum est, quam omnium aliorum in unum coactorum. An tu, duos quidem homines, quorum alter acutior et sagacior, alter imperitior et hebetior esset, de eodem negotio in consilium adhibens, haud recta mente præditus esse videreris, si, relicto prudentis consilio, judicium imperitii sequereris? Neque enim Roboam ex senum sententia, juvenum consiliis parnit⁷. Cum autem Deus et homines inter se expendantur, judicia hominum potiora duces, quam Dei? Nequaquam certe id facies, si me audias, recteque sentias.

VIII. At, inquis, tuarum contumeliarum nos pudet. Me vero vestri, quos ob eam rem pudescat. Nam si hæc juste patimur, nobis potius ipsis, quam vobis nostra causa, erubescendum est; non quia contemnimur, sed quia contemptu et ignominia dignos nos præbemus: si autem iniuste, crimen eorum est, qui contumeliam inferunt; ac proinde illorum potius, quam nostri causa indignari et stomachari debetis, quoniam ii sunt, quibuscum male agitur. Quod si me, cum malus essem, optimum virum existimares, quid mihi faciendum esset? Improbiorne ut essem, quo magis tibi placere? Haudquaquam sane id mihi consilii dedissem. Eodem modo nec si me, recte et cum virtute incedentem, offendere ac labi putes, a **641** recta vivendi ratione propter te desistam. Nec enim tibi magis, quam mihi ipsi vivo: atque in omnibus rebus consiliiarii loco, rationem Deique justificationes habeo, a quibus plerumque, etiam nullo accusante, convincor; et rursus, condemnantibus multis, absolvor. Atque hoc unum tribunal nemo effugere potest, internum nempe atque in nobis situm, idque solum ob oculos propositum autem ad hominum de nobis existimationem attinet, ita animo comparati sumus, ut, siquidem ea contingat, non illibenter accepturi simus, ut humani etiam aliquid dicam; sin autem in contrarium cadat, valere jubebimus, nec quidquam de rei veritate propter hominum opinionem detrahemus.

IX. Sic enim comparatum est: qui honestum alius causa studiose sectatur, is profecto neutiquam firmas in virtute radices egit. Simul enim atque res ea effluerit, recti quoque studium deponet; quemadmodum qui questus causa navigat, nisi lucrum præsto sit, navigare desistet. At qui bonum ipsum propter se colit et amplectitur, quoniam rem fixam et stabilem amat, certam quoque et constantem erga illud animi alacritatem habet; adeo ut divinum aliquod sentiens, his quoque Dei verbis uti possit: *Ego idem sum, et non mutor* ⁸. Quamobrem nec ab animo suo migrabit, nec immutabitur atque a se descendet, nec cum temporibus

Α *Θεός* (96) *εις καρδίαν*. "Ἦκουσας τῆς Γραφῆς λεγούσης, καὶ πίστευσε. Οὐ φροντιστέον μᾶλλον, ἢ πάντων ὁμοῦ τῶν ἄλλων, τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν. "Ἦ δύο μὲν ἀνθρώποις περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος συμβούλους χροόμενος, συνετιωτέρω τε καὶ ἀμαθεστέρω, οὐκ ἂν εὖ φρονεῖν ἐδοξάζε, εἰ τὸν συνετιώτερον παρείς, τῷ ἀμαθεστέρω κατηκολούθησας; οὐδὲ γὰρ ὁ Ῥωβοὰμ ἐπηγέθη, ὅτι τὴν βουλήν τῶν πρεσβυτέρων ἀτιμάσας, τὴν τῶν νεωτέρων ἔστησε. Θεοῦ δὲ καὶ ἀνθρώπων ἐξεταζομένων, προτιμήσεις τὰ τῶν ἀνθρώπων; Οὐ σύ γε, ἂν ἐρωὶ πείθῃ, καὶ φρονῆς ἄμεινον.

eo laudem est consecutus, quod, pro nihilo habita autem Deus et homines inter se expendantur, judicia hominum potiora duces, quam Dei? Nequaquam certe id facies, si me audias, recteque sentias.

Β Π. Ἄλλ' αἰσχυνόμεθ' αὐτοῦ σου, φησὶ, ταῖς ὕβρεσιν. Ἐγὼ δὲ ὑμῖν, ὅτι αἰσχύνεσθε. Εἰ μὲν γὰρ ὀρθῶς ταῦτα πάσχοντες, αἰσχυντέον ἡμῖν μᾶλλον, ἢ ὑμῖν ἐφ' ἡμῖν· οὐχ ὅτι (97) ἀτιμάζεμεθα μᾶλλον, ἢ ὅτι ἐσμὲν ἀτιμάσι ἄξιοι· εἰ δὲ ἀδικῶς, τῶν ὑβρίζοντων τὸ ἔγκλημα, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων μᾶλλον, ἢ ὑπὲρ ἡμῶν ἀγανακτητέον· ἐκείνοι γὰρ οἱ κακῶς πάσχοντες. Εἰ δὲ με ὄντα κακὸν, ὄριστον ὑπελάμβανες, τί με ποιεῖν ἐχρήν; Εἶναι μᾶλλον κακὸν, ἢ αὐτὸν ἀρέσκω σοί; Οὐκ ἂν τοῦτο ἐμαυτῷ συνεβούλευσα. Οὕτως οὐδὲ, εἰ κατορθοῦντά με πταίειν ὑπολαμβάνεις (98), τοῦ κατορθοῦν διὰ σὲ μεταθῆσθαι (99). Ζῷ γὰρ, οὐ σοὶ μᾶλλον ἢ ἐμαυτῷ· καὶ σύμβουλον ἔχω περὶ πάντων τῶν λόγων, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δικαιοῦματα, ὑφ' ὧν ἀλίσκεμαι μὲν πολλὰκις, οὐδενὸς καταγροσύντος· ἀφίεμαι δὲ, πολλῶν κατακρινόντων. Καὶ τοῦτο μόνον οὐκ ἔστι διαφυγεῖν, τὸ ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς δικαστήριον, πρὸς ὃ βλέποντας μόνον, τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν ἵτέον. Τὸ δοκεῖν δὲ, ἂν μὲν ὑπάρχη (1), δεξόμεθα, ἢν εἴπω τι· καὶ ἀνθρώπινον· ἂν δὲ ἀντιπίπτῃ, χαίρειν ἔασομεν (2), καὶ οὐδὲν τοῦ εἶναι διὰ τὸ δοκεῖν ἀσαιρήσομεν.

habentes, rectum vitæ iter tenere debemus. Quod autem ad hominum de nobis existimationem attinet, ita animo comparati sumus, ut, siquidem ea contingat, non illibenter accepturi simus, ut humani etiam aliquid dicam; sin autem in contrarium cadat, valere jubebimus, nec quidquam de rei veritate propter hominum opinionem detrahemus.

Δ Θ'. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ὁ μὲν τινος ἕνεκεν τὸ καλὸν ἐπιτηδεύων, οὐ βέβαιος εἰς ἀρετήν. Ὅμοιο τε γὰρ παρῆλθεν ἐκεῖνο, καὶ τοῦ καλοῦ στήσεται· ὡσπερ ὁ κέρουος ἕνεκεν πλεόν, τοῦ πλεῖν, ἂν μὴ παρῆ τὸ κερδαίνειν. Ὁ δὲ αὐτὸ δι' ἑαυτὸ τιμῶν τε καὶ περιπέτων, ἐπειδὴ τοῦ ἐστῶτος ἐρεῖ, ἐστῶσαν ἔχει καὶ τὴν περὶ αὐτὸ προθυμίαν· ὡσπερ θεῖον τι πάσχων, καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ δύνασθαι λέγειν· Ἐγὼ δὲ, ὁ αὐτὸς εἰμι, καὶ οὐκ ἡλιττοῦμαι. Οὐκ οὐκ μεταποιηθήσεται, οὐδὲ μεταθεθήσεται· οὐδὲ συμμεταπεσείταται (3) τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν, ἄλλοτε ἄλλος γινόμενος, καὶ πολλὰς μεταλαμβάνων χράσις, ὡσπερ τὰς τῶν πετρῶν οἱ πολύποδες, αἷς ἂν ὁμιλήσωσι· μενεῖ

⁶ I Reg. xvi, 7. ⁷ III Reg. xii, 8 seqq. ⁸ Malach. iii, 6.

(96) Ὁ δὲ Θεός. Duo Regg. et Or. 1, Θεός δὲ.

(97) Οὐχ ὅτι. Comb., οὐδ' ὅτι. « Non tam quia contemnimur, quam, » etc.

(98) Ὑπελάμβανεις. Reg. bm, ὑπολαμβάνεις.

(99) Μεταθήσεται. Sic tres Regg., Or. 1 et Comb. In ed., μετασθήσεται.

(1) Ὑπάρχη. Comb., ὑπάρχη.

(2) Ἐάσωμεν. Reg. bm, ἔασωμεν.

(3) Συμμεταπεσείταται. Reg. bm, συμπεσείταται.

δὲ ὁ αὐτὸς αἰεὶ, πάγιος ἐν οὐ πεπηγῶσι, καὶ ἐν στρε-
φομένοις ἀστροφος· πέτρα τις, σῆμαι, πρὸς ἐμβόλῃς
ἀνέμων τε καὶ κυμάτων, οὔτε τινασσομένη, καὶ δα-
πανῶσα περὶ ἑαυτὴν τὰ προσπίπτοντα. Ταῦτα μὲν
εἰς τοσοῦτον· οὐδὲ γὰρ μοι σχολὴ ταῖς γλώσσαις μν-
χεσθαι, καὶ ταῦτα (4) ἴσως πλείω τοῦ δέοντος.

pes, que ventorum fluctuantique impetu non modo
se frangit atque absumit. Verum de his hactenus : nec enim mihi vaeat cum linguis pugnare; atque
etiam fortasse plura diximus, quam conveniret.

Γ. Ἦδη δέ μοι πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος, τὸ ἐμὸν πόι-
μιον. Ὑμεῖς γένεσθε (5) μοι, φησὶν ὁ Παῦλος,
δέξασθε, καὶ χαρὰ, καὶ κινήσεως στέφανος·
ὑμεῖς ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν· ἐν, ὡσπερ
τοῖς τεκτονικοῖς (6) ἢ γραφικοῖς ἀπαιτούμενοις λό-
γον, ἐξαρκεῖ δεῖξαι τὸ τεκτονικὸν ἢ γραφικὸν ἀπλη-
λάχθαι· παραγμάτων (ἔργων γὰρ λόγου, φησὶν, ἰσχυ-
ρότερον), οὕτως (7) καὶ αὐτὸς ὑμᾶς ἐπιδείξας, ὑπερ-
ῖξω (8) τὰς λοιδορίας. Ὑπερέξω δὲ πῶς; Ἡρῶτον
μὲν, ἐὰν τὴν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα
ὁμολογίαν ἀκλιτῆ καὶ (9) βεβαίαν φυλάττητε, μηδὲν
προσπιθέετε, μηδὲ ἀφαιροῦντες, μηδὲ σμικρύνοντες
τῆς μιᾶς Θεότητος (τὸ γὰρ ἐλάττωθὲν, τοῦ παντός
ἔστιν ἐλάττωσις)· τοὺς δὲ ἄλλοι τι φρονοῦντας, ἢ
λέγοντας, ἢ φύσεων μέτροις τὸ ἐν διαλύοντας, ἢ δια-
τειχίζοντας, ὡς λόγῳ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἀλη-
θείας ἰδὲ, ἀποπέμποισθε, μὴ μενοῦντες, ἀλλ' ἐλευθ-
υτες τοῦ πῶματος. Δευτέρου δὲ, εἰ τὴν πολιτείαν
ἀκόλουθον τῇ ὀρθῇ λόγῳ παρέχετε, ἐν ἧτε περι-
ύξιστοι τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ μὴ τῷ ἑτέρῳ λείποντες.

visos habentes, sed eorum potius casum miserantes.
Deinde, si vitam recte doctrinae consentaneam præ-
stetis, ut anima utriusque virtutis laude floreatis, ac non altera parte deliciatis.

ΙΑ'. Οἱ βασιλεῖς, αἰδεῖσθε τὴν ἀλουργίδα· νομοθε-
τήσαι γὰρ καὶ νομοθέταις ὁ λόγος. Γινώσκετε ὅσον
τὸ πιστεῦθὲν ὑμῖν, καὶ τί τὸ μέγα περὶ ὑμᾶς μυστή-
ριον. Κόσμος ὅλος ὑπὸ χεῖρα τὴν ὑμετέραν, διαδή-
ματι μικρῷ καὶ βραχέϊ βακίῳ κρατούμενος. Τὰ μὲν
ἄνω, μόνου Θεοῦ· τὰ κάτω δὲ, καὶ ὑμῶν, Θεοῦ γέ-
νησθε (10) τοῖς ὑμῖν, ἐν εἰπω τι καὶ τοιμηρότε-
ρον. *Κυρὸν δὲ βασιλεύς ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ εἴρηται,*
καὶ πιστεύεται. Ἐνταῦθα ἔστω τὸ κράτος ὑμῖν, ἀλλὰ
μὴ τῷ χρυσῷ καὶ ταῖς φάλαγγίν. Οἱ περὶ τὰ βασι-
λεια καὶ τοὺς θρόνους, μὴ σφόδρα ταῖς ἐξουσίαις
ἐπαίρεσθε, μηδὲ ἀθανάτα διανοεῖσθε περὶ τῶν οὐκ
ἀθανάτων. Πιστοὶ μένετε τοῖς βασιλεύσι, Θεῷ δὲ πρό-
τερον, δι' ὃν καὶ τοῦτοις οἷς ἐπιστεθῆτε, καὶ αἷς
παραδέησθε. Οἱ τὸ γένος κομπάζοντες, τὸν τρόπον
ἐξυγενίστατε· ἢ φθέγγομαί τι τῶν ἀγγέλων μὲν, εὐγε-
νῶν δέ. Τότε γὰρ ἀληθὲς (11) εὐγενέστατον ἦν ἂν
τι τὸ ὑμέτερον, εἰ μὴ καὶ δέλοι τοὺς συγγενεῖς ὑμῖν
ἐνέγραψον (12).

stum, at nobile tamen et generosum. Nam tum vere
vestris non ascriberentur.

ac rebus collabatur, alias alios mores induens, ac
novos subinde colores assumens, non seens ac po-
lypi, petrarum, ad quas accesserint, colores refe-
runt : verum idem semper sui que similibus permane-
bit, fixus in rebus minime fixis, immotus in in-
certis et fluctuantibus, non aliter, opinor, ac ru-
pes, que ventorum fluctuantique impetu non modo
non concutitur, sed etiam incursantes undas circa
se frangit atque absumit. Verum de his hactenus : nec enim mihi vaeat cum linguis pugnare; atque
etiam fortasse plura diximus, quam conveniret.

X. Jam ad vos, o mi grex, se convertit oratio.
Vos estote, quemadmodum ait Paulus, *gloria mea,*
et gaudium, et gloriæ corona : vos estote defen-
sio mea apud eos qui me judicant : ut, quemad-
modum iis, qui fabricandi aut pingendi artem pro-
fiterentur, cum artis rationem exposcunt, fabrile
aut pictorium opus ostendere sufficit, ut negotio
omni ac molestia liberentur (opus enim, inquit ille¹⁰.
sermone fortius est), sic ipse quoque, vobis
in medium productis, obtreclatorum meorum maledicta
superem. Quomodo autem ea superabo? Primum, si
Patris, et Filii, et Spiritus sancti confessionem firmam
et constantem retineatis, nihil mihi Deitati addentes,
nec detrahentes, nec imminuentes (nam si quid im-
minutum fuerit, totum quoque simul imminuetur);
eos autem, qui aliud quiddam sentiunt, aut proflitent,
aut per diversos naturarum gradus diversasque mensuras
unifatem evertunt aut dirimunt, tanquam Ecclesie labem
et perniciem, ac veritatis virus ablegitis, non eos in-
Deinde, si vitam recte doctrinae consentaneam præ-
stetis, ut anima utriusque virtutis laude floreatis, ac non altera parte deliciatis.

XI. Imperatores, purpuram vereamini; nam
sermo noster legislatoribus quoque leges statuet.
Cognoscite quantum id sit, quod vestrae fidei com-
missum est, quantumque circa vos mysterium. Or-
bis universus sub manu vestra est, diademate parvo,
atque exiguo panno coercitus. Supera quidem, soli-
us Dei sunt; infera autem, vestra etiam sunt.
Subditis vestris deos vos prebete, ut audacius ali-
quid dicam. *Cor regis in manu Dei est*, ut ex
Scriptura audimus¹¹, ac credimus. Hic imperium
vestrum sit, non autem in auro et in exercitibus.
Aulici, proceres ac sublimibus thronis et dignita-
tibus insignes, ne ob potentiam magnopere animos
elferatis, nec de mortalibus rebus tanquam im-
mortalibus cogitetis. Fidem imperatoribus servate,
sed prius Deo, propter quem his etiam quibus com-
missi et traditi estis. Qui generis splendorem ja-
etatis, date operam ut mores quoque nobilitetis :
aut aliquid dicam, in jucundum quidem et mole-
nobilissimus esset ordo vester, si ignobiles tabellis

⁹ I Thess. II, 19, 20. ¹⁰ Tit. III, 14. ¹¹ Prov. XXI, 1.

(4) Ταῦτα. Reg. hm, ταῦταίς.

(5) Γένεσθε. Reg. hm, γενέσθαι.

(6) Τοῖς τεκτονικοῖς. Regg. a, b, tres Colb.,
Coisl. I, etc., τοῖς τεκτονικῆς ἢ γραφικῆς.

(7) Οὕτως. Or. I, οὕτω.

(8) Ὑπερέξω. Reg. hm, quatuor Colb. et Or. I,

ὑπέροχῳ. Bas., ὑπερέχῳ.

(9) Ἀκλιτῆ καὶ. In nonnullis, ἀκλιτῆ τε καὶ.

(10) Γένεσθε. Or. I, γίνεσθε.

(11) Ἀληθὲς. Forte, ἀληθῶς. Edit.

(12) Ἐνέγραψον. Sic Reg. hu, Coisl. I et Comb.
Sic etiam legit Billius. In ed., ἔγραψον.

XII. Sapientes, et philosophi, et barba ac pallio A venerandi, vosque sophiste et grammatastæ, publicique plausus captatores, haud scio quonam pacto sapientes appellari possitis, primario sermone ac doctrina carentes. Qui opibus studetis, audite Prophetam dicentem : *Divitiae si affluant, nolite cor apponere* ¹² : scitote vos re incerta et fragili niti et confidere. Navem paululum exonera, ut levius naviges. Hosti fortasse aliquid eripueris, ad quem facultates tuæ devolventur. Qui deliciis indulgetis, aliquid **643** genio et ventri subtrahite, ac spiritui date. In propinquo est pauper : morbo succurre : aliquid eorum, quæ tibi redundant, in hunc eructa et evome. Cur uterque vestrum premitur, in eruditate, ille fame? tu crapula, ille aqua intereute? Tu saturitatem saturitate gravans, ille morbo vacillans? Ne Lazarum tuum hic asperneris ¹³, ut ne te ipse in futuro ævo diviti illi similem reddat. Vos magnæ urbis cives, qui primi statim post primam estis, aut ne id quidem ei conceditis, ostendite vos mihi primos esse, non improbitate, sed virtute; non morum dissolutione ac mollitie, sed optimis legibus. Turpe enim fuerit, si hæc urbs ita urbibus aliis præstet, ut tamen voluptatibus cedat; aut cætera quidem gravis et moderata sit, verum circa ludos circenses, et spectacula, et cursus ac venationes adeo insaniat, ut hæc pro vita et serio quodam instituto habeat, atque urbs, inter urbes principatum tenens, ludentium urbs sit, quam aliis quoque virtutum omnium exempla præbere multo æquius erat, et congruentius. Utinam hæc abjiciatis, utinam Dei civitas sitis, atque in manibus Domini depingamini, ac tandem nobiscum magno urbium Conditorum splendidi splendide astetis! Hunc vobis lætum nuntium affero, in ipso Christo Domino nostro : cui gloria, honor et imperium in sæcula. Amen.

¹² Psal. lxi, 11. ¹³ Luc. xvi, 20 seqq.

(15) *Κληθείητε*. Sic codd. Mendose in Par. ed., *κληθείητε*.

(14) *Τὸν πρῶτον λόγον*. « Primarium sermonem, » id est, « veræ fidei doctrinam. »

(15) *Τρυφήν*. Sic duo Regg., quinque Colb., Coisl. 1, Comb., etc. In ed., *τροφήν*, « alimentis. »

(16) *Γαστήρος*. Duo Regg. et Coisl. 1, *σαρκός*, D « carnis. »

(17) *Κέρω κέρρον*. Sic tres Regg., Coisl. 1 et Or. 1. Deest *κέρρον* in ed.

(18) *Μεγάλη πόλις*. Schol. : *Μεγάλη καὶ πρώτη ἡ Κωνσταντινουπόλις, μετὰ τὴν πρώτην εὐθὺς, ἤτοι τὴν Ῥώμην, ἣ διὰ τὸ εἰς αὐτὴν μεταθεῖναι τὰ βα-*

IV. Οἱ σοφοί, καὶ φιλόσοφοι, καὶ σεμνοὶ τὴν ὑπὴν καὶ τὸ τριβῶνιον, οἱ σοφισταὶ, καὶ γραμματισταὶ, καὶ τῶν δημοσίων θηρυσταὶ κρότων, οὐκ οἶδα πῶς ἂν σοφοὶ κληθείητε (15), τὸν πρῶτον λόγον (14) οὐκ ἔχοντες. Οἱ περὶ τὸν πλοῦτον, ἀκούσατε τοῦ λέγοντος· *Πλοῦτος εἶναι βίη, μὴ ἀρροστίθεσθε καρδίαν*. Ἴστε θαρρόντες ἀθεθαίω πράγματι. Ἀποφόρτισαί τι τῆς νηὸς, ἵνα πλήρης κουφότερος. Ἐχθροῦ τι τυχόν ὑφαιρήσεις, εἰς ὃν τὰ σὰ περιστήσεται. Οἱ περὶ τὴν τρυφήν (15), ὑφέλετέ τι τῆς γαστρός (16), ὅστε τῷ πνεύματι. Ἐργός ὁ πένης· τῇ νόσῳ βοήθησον· εἰς τοῦτον ἀπέρευξάιτι τῶν περιττῶν. Τί καὶ σὺ κάμνεις ἀπεπτῶν, καὶ οὗτος πεινῶν; καὶ σὺ κραυπαλῶν, καὶ οὗτος ὑδεριῶν; καὶ σὺ κέρω κέρρον (17) βαρύνων, καὶ οὗτος περιτρεπόμενος νόσῳ; Μὴ παρίθης τὸν σὸν Λάζαρον ἐνταῦθα, μὴ σε ποιήσῃ τὸν ἐκείθεν πλοῦσιον. Ὑμεῖς ἡ μεγάλη πόλις (18), οἱ πρῶτοι μετὰ τὴν πρώτην εὐθὺς, ἣ μὲν δὲ (19) τοῦτο παραχωροῦντες, φάνητέ μοι πρῶτοι, μὴ τὴν κανίαν, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν· μὴ τὴν ἐκλυσιν, ἀλλὰ τὴν εὐνομίαν. Ὡς ἔστιν αἰσχρῶν, τῶν μὲν πόλεων κρατεῖν, τῶν δὲ ἡθῶν ἡττάσθαι· ἣ τὰ μὲν ἄλλα σωφρονεῖν, περὶ δὲ τοὺς Ἰππικούς, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὰ στάδια, καὶ τὰ κυνηγέσια τοσοῦτον μεμνημένοι, ὥστε ταῦτα ποιεῖσθαι βίον, καὶ πόλιν εἶναι παιζόντων τὴν πρώτην ἐν πόλεσιν, ἣν καὶ ταῖς ἄλλαις τύπον εἶναι καλοῦ παντὸς προπεωθέστερον. Ταῦτα διαπτύοιτε (20), Θεοῦ πόλις εἶητε. ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ Κυρίου ζωγραφηθείητε, καὶ παραστήσασθε (21) σὺν ἡμῖν τῷ μεγάλῳ πολιστῇ λαμπροὶ λαμπρῶς ὕστερον. Τοῦτο ὑμᾶς εὐαγγελίζομαι· ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· ὃ ἡ δόξα, τιμὴ, κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

σικεῖα, οὐδὲ τῇ Ῥώμῃ τῶν πρωτείων παρεχώρησε· μᾶλλον δὲ καὶ τοῦτον ὡς προσηκόντων ἀνεποιεῖτο· « Magna primaque Constantinopolis, post primam statim, id est, Romam, quæ, propterea quod in eam imperii sedes translata erat, ne Romæ quidem primas concedebat; imo eas sibi quasi sui juris vindicabat. »

(19) *Ἡ μὲν δὲ*. Coisl. 1, οἱ μὲν δὲ.

(20) *Ταῦτα διαπτύοιτε*. Coisl. 1, Ταῦτα διατύποιτε. Comb. et Leuv., Ἄν ταῦτα διαπτύοιτε. In alijs, Ἄν ταῦτα διαπράττοιτε.

(21) *Παραστήσασθε*. Duo Colb., παραστήσασθε. In nonnullis, παραστήσασθαι.

644 MONITUM IN ORATIONEM XXXVII.

I. Hæc est unica Gregorii in evangelicium textum oratio seu homilia. Conjectarunt eruditi, nullatenus verisimile esse, Theologum ex tam multis ad populum familiariter edocendum concionibus, hanc unam litteris mandasse Imo Tillemontius existimat, nullum esse dubium, quin plures hujus generis orationes a Gregorio prolatae fuerint. Ista etiam, de qua agimus, ipsi videtur esse velut quedam series seu continuatio ejusdem

amplioris in Matthæi Evangelium expositionis. Dolendum prorsus, quod tam pretiosa pietatis ac doctrinæ Theologi nostri monumenta exciderint; vel potius, quam maxime exoptandum, ut amissi, aut pulvere delitescerent tam excellentis ingenii fetus, ad Ecclesiæ gloriam et ædificationem recuperentur, ac in lucem prodeant. In hac igitur oratione aggreditur Gregorius interpretari quæque in evangelico textu juxta Matthæum, a versu primo capitis decimi noni, usque ad duodecimum inclusive continenter. Primum Evangelii verba refert, moxque singula pertractans, ea mirum in modum ac erudite amplificat. Diutius autem immoratur in his Pharisæorum verbis: « Si licet homini quæcumque ex causa dimittere uxorem suam ¹⁵. » Ostendit quam iniqua sit Cæsarium lex, quæ mulierem adulterii piaculo constringit, dum vir, qui fidem uxori datam per adulterium violaverit, nulli supplicio obnoxius est. « Hanc legem, inquit [n. 6], haudquaquam probo, hanc consuetudinem minime laudo. Viri erant, qui hanc legem sauxerunt, ac propterea adversus mulieres lata est. » Et ad virum paulo post orationem convertens, addit [n. 7]: « Qua igitur fronte pudicitiam exigis, quam ipse vicissim non præstas? Quomodo corpori, pari honore prædito, imparem legem statuis? » Hinc divinam legem humanis legibus præstantiorem exhibet, et virum ac mulierem ad æqualem conditionem revocat. Alia bene multa edocet, ex quibus conjugati plurimum fructum percipere possunt. Tum ad istud a Christo dictum: « Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est ¹⁶, » transit; quo quidem fusc ac dilucide pertractato, Trinitatis doctrinam breviter exponit, et omnibus salularia monita tradit.

II. Visum est Tillemontio (22), nec immerita quidem, hanc orationem Constantinopoli, post redditas Catholicis ecclesias, coram præfectis et ingenti hominum frequentia habitam fuisse. Ad id probandum, citat hæc Gregorii verba, qui de Christi divinitate locutus, sic addit [n. 4]: « Rursus linguas incito ac provocho: rursus adversus Christum quidam insanimus, vel adversum me potius, qui dignus habitus sum, ut Verbi præco fierem. Ut Joannes efficior, vox clamantis in deserto, deserto quidem prius loco, nunc autem valde habitabili et frequenti. » Verum, nisi nostra nos fallit opinio, adjicere potuisset vir doctus, Theodosium **445** huic orationi interluisse. Id enim colligi potest ex his Theologi verbis [n. 23]: « Hæc præscribo iis quibus imperium creditum est; » quæ tam imperatorem quam præfectos designare videntur. Sed ad rem nostram plurimum valent sequentia verba: « Non tantas vires sermo meus habiturus est pro sancta Trinitate bellum gerens, quantas edictum tuum, si perversis dogmatibus imbutus compresseris, si persecutione oppressis auxilium tuleris, si, » etc., quibus, utpote singulari numero prolatis, præsentem imperatorem significari conjicimus. Cum enim, ob quædam monita imperatoribus et præfectis sub finem tricesimæ sextæ orationis data, Tillemontio videatur (23) orationem illam, coram præfectis, imo et ipso imperatore præsentem, habitam esse, quamvis ad plebem Constantinopolitanam plerumque dirigatur, quanto magis id de hac oratione ex verbis citatis conjiciendum est. Præterea, constat ex dictis, ante habitam esse orationem, quam edictum de restituendis ecclesiis, fuerit ab imperatore propositum. Demophilus siquidem, Arianorum antistes, cum Nicænam fidem ratam habere nolisset, ecclesiis excedere coactus est, sexto Kalendas Decembris 380, ut ait Socrates (24). Edictum vero nonnisi decimo Januarii 381 sancitum tradit Theodosianus Codex (25). Verisimile igitur videri potest, Gregorium hac oratione ansam præbuisse, ut tale edictum adversus hæreticos promulgaretur. Unde probabilius arbitramur, hanc orationem Constantinopoli, præsentem imperatore, ac labente anno 380 pronuntiatam fuisse.

¹⁵ Matth. XIX, 5. ¹⁶ ibid. 11.

(22) T. IX, art. 67, p. 463 et 464.

(23) T. IX, art. 65, p. 461.

(24) Hist. lib. v, cap. 7.

(25) T. VI, lex vi, p. 417.

ΛΟΓΟΣ ΑΖ'.

ORATIO XXXVII^a.

Εἰς τὸ ζήτην τοῦ Ἐὐαγγελίου: « Ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, » καὶ τὰ ἐξῆς. In dictum Evangelii: « Cum consummasset Jesus hos sermones ¹⁶, » etc.

A'. Ὁ τοὺς ἀλείψας προσελάμενος Ἰησοῦς, καὶ αὐτὸς σαργνεύει, καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβει. Τίνος ἕνεκεν; Οὐ μόνον ἵνα κερδάνῃ πλείονας τῶν φιλοθέων διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως (26), ἀλλ' ἕμιονε δοκεῖ, ἵνα (27) καὶ τόπους ἀγίαση πλείονας. Γίνεται τῶς

I. Jesus, qui prius piscatores elegerat, ipse quoque piscatur, ac loca subinde commutat: idque non ea tantum causa, ut majorem piorum hominum multitudinem, suam ipsis presentiam exhibendo, lucratur: sed etiam, quemadmodum mihi videtur, ut

¹ Matth. XIX, 1 sqq.

^a Alias XXXI. Quæ autem 57 erat, nunc 51. — Habita Constantinopoli labente anno 380.

(26) Διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως. Duo Colb., τῆ ἐπιφοιτήσεως.

(27) Ἐμιονε δοκεῖ, ἵνα. Sic unus Regius codex. Quæ lecto nobis plenior et planior videtur. In ed. levitur tantum, ἐὰν δοκεῖ.

plura loca sanctificet. Fit Judæis tanquam Ju- A
 dæus, ut Judæos lucrifaciat : his, qui sub lege sunt,
 tanquam legi subjectus, ut eos, qui sub lege sunt,
 redimat : infirmis, tanquam infirmus, ut infirmis salu-
 tem afferat. Omnia omnibus efficitur, ut omnes
 lucrifaciat ¹⁷. Quid dico, *omnibus omnia*? Imo vero,
 quod Paulus de seipso dicere non sustinuit, hoc Sal-
 vatori contigisse reperio. Non enim Judæus tantum
 efficitur, nec quidquid absurdorum et improborum
 nominum est, in se recepit : sed, quod his **646**
 omnibus absurdum est, ipsumet etiam peccatum,
 et ipsamet maledictio; non quod peccatum sit, sed
 quod ita nominetur. Quo enim modo peccatum esse
 queat, qui nos etiam a peccati servitute in libertate
 asserit ¹⁸? Quomodo maledictio, qui a legis
 maledicto nos redimit ¹⁹? Nimirum ut, tanto humi-
 litatis edito argumento, nos ad animi submissio-
 nem, quæ sublimitatem parit, instituat. Fit igitur,
 quemadmodum dixi, piscator, ad omnes se demittit,
 everriculo utitur, omnia perfert, ut piscem e pro-
 fundo extrahat, atque in altum efferat, hominem scilicet in instabilibus et salsis hujus vite fluctibus natantem.

II. Quocirca nunc quoque, *postquam consummavit*
hos sermones, migravit a Galilæa, et venit ad fines
Judææ trans Jordanem. In Galileam se confert, ut
 populus, qui sedebat in tenebris, lucem magnam
 videat ²⁰. In Judæam migrat, quo illud nobis persua-
 deat, ut a littera exurgamus, ac spiritum sequamur.
 Nunc in monte docet ²¹, nunc in pluri locis
 disserit ²², nunc in naviculam transit ²³, nunc tem-
 pestatem inerepat ²⁴. Quin hac quoque fortasse
 ratione somnum capit ²⁵, ut somnum benedicat :
 fortasse etiam fatigatur ²⁶, ut fatigationem sancti-
 ficet : fortasse etiam lacrymas fundit, ut lacry-
 mas laudabiles reddat. Ex locis in loca transit, qui
 nullo loci spatio continetur, ille, inquam, temporis,
 et corporis, et circumscriptionis expers. Idem, et
 erat et fit : et supra tempus erat, et sub tempus
 venit; et invisibilis erat, et videtur. *In principio*
erat, et apud Deum erat, et Deus erat ²⁷. Tertio re-
 peritur hoc verbum, *erat*, ut numero ipso confir-
 metur. Id quod erat, exinanivit : id, quod non erat,

Ἰουδαίους ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδάνη·
 τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον (28), ἵνα τοὺς ὑπὸ
 νόμον ἐξαγοράσῃ· τοῖς ἀσθενέσι, ὡς ἀσθενής, ἵνα
 τοὺς ἀσθενεῖς σώσῃ. Γίνεται πάντα πᾶσιν, ἵνα τοὺς
 πάντας κερδάνῃ. Τί δὲ λέγω, τοῖς πᾶσι πάντα; Ὁ
 μὴδὲ Πᾶντος (29) περὶ ἑαυτοῦ (30) ἠνέσχετο εἰ-
 πτεῖν, τοῦτο εὗρισκω (31) τὴν Σωτῆρα πάσχοντα.
 Οὐ γὰρ Ἰουδαῖος γίνεται μόνον, οὐδ' ὅσα τῶν ἀτό-
 πων καὶ μοιχηρῶν ὀνομάτων εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται,
 ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων πάντων ἀσποότερον, καὶ αὐτο-
 αμαρτία καὶ αὐτοκατάρτα· οὐκ ἔστι μὲν (32), ἀκούει
 δέ. Πῶς γὰρ ἀμαρτία, ὁ καὶ ἡμᾶς τῆς ἀμαρτίας
 ἐλευθερῶν; πῶς δὲ κατάρτα, ὁ ἐξαγοράζων (33) ἡμᾶς
 ἐκ τῆς κατάρτας τοῦ νόμου; Ἀλλ' ἵνα καὶ μέγχι
 τούτων τὸ ταπεινὸν ἐπιδείξῃται, τυπῶν ἡμᾶς εἰς
 Β ταπεινώσιν τὴν ὕψους πρόξενον. Ὅπερ οὖν εἶπον,
 ἀλειυθὲς γίνεται, πᾶσι συγκαταβαίνει, σαχηγεύει,
 πάντα στέγει, ἦν (34) ἐκ βῆθους τὴν ἰχθὺν ἀνευέγκη,
 τὴν νηχόμενον ἐν τοῖς ἀστᾶσι καὶ ἄλμυροῖς τοῦ
 βίου κύμασιν ἀνθρωπων.

III. Διὰ τοῦτο (35) καὶ νῦν, ὅτε ἐτέλεσε (36) τοῖς
 λόγους τούτους, μετήρεν (37) ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας,
 καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ἔθνη τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορ-
 δάνου. Γαλιλαίας ἐπιδημεῖ καλῶς, ἵνα ὁ λαὸς, ὁ καθ-
 ἡμένος ἐν σκότει, ἰδῇ φῶς μέγα (38). Εἰς τὴν Ἰου-
 δαίαν μεθίσταται, ἵνα πείσῃ τοῦ γραμματος ἐξανα-
 στάντας, ἀκολουθῆται τῷ πνεύματι. Νῦν μὲν ἐπ'
 ἔρρους διδάσκει, νῦν δὲ ἐν πεδίοις διαλέγεται, νῦν δὲ
 εἰς πλοῖον μεταβαίνει, νῦν δὲ ἐπιτιμᾷ ζῆλαις. Τάχα
 C καὶ ὕπνον δέχεται, ἵνα καὶ ὕπνον εὐλογήσῃ· τάχα
 καὶ κοπιᾷ, ἵνα καὶ τὴν τόπον ἀριμάσῃ· τάχα καὶ δα-
 κρῦει, ἵνα τὸ δάκρυον ἐπαινετὸν ἀπεργάσῃται. Με-
 ταβαίνει τόπον ἐκ τόπου (39) ὁ μὴδὲν τόπον χωροῦ-
 μενος, ὁ ἀχρονος. ὁ ἀτόματος, ὁ ἀπερίληπτος. Ὁ
 αὐτός, καὶ ἦν, καὶ γίνεται· καὶ ὑπὲρ χρόνον ἦν, καὶ
 ὑπὸ χρόνον ἔρχεται· καὶ ἀόρατος ἦν, καὶ ὁράται.
 Ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἦν, καὶ Θεὸς
 ἦν. Τρίτον τὸ, ἦν, τῷ ἀριθμῷ βεβαιούμενον. Ὁ ἦν
 ἐκένωσε (40), καὶ ὁ μὴ ἦν προσέλαθεν· οὐ δύο γε-
 νόμενος (41), ἀλλ' ἐν ἑκ τῶν δύο γενέσθαι ἀνασφύ-

¹⁷ 1 Cor. ix, 20-22. ¹⁸ Rom. vi, 48, 22. ²² Luc. vi, 17. ²³ Marc. iv, 58 ²⁴ ibid. ²⁵ Joan. iv,

¹⁹ Galat. iii, 15. ²⁰ Isa. ix, 2. ²¹ Matth. v, 1-6. ²⁶ Joan. xi, 55. ²⁷ Joan. i, 1.

(28) Ὡς ὑπὸ νόμον. Sic duo Regg. et Coisl. 5. D
 hæc desunt in ed.
 (29) Ὁ μὴδὲ Πᾶντος. Coisl. 4, ὕπερ καὶ Πᾶν-
 λος.
 (30) Ἐαυτοῦ. Sic Reg. hm. Or. 1 et Comb. In
 ed., αὐτοῦ.
 (31) Τοῦτο εὗρισκω. Coisl. 1, τοῦτου γὰρ πλέον
 εὗρισκω, « plenius adhuc reperio. »
 (32) Ὅχι ἔστι μέν, etc. Bill. : « tametsi falso,
 nominatur. » Probare non possumus hanc visi docti
 interpretationem. Christus quidem nec peccatum
 fecit, nec facere potuit; sed Deus illum pro nobis
 peccatum fecit. Metaphorice igitur peccatum fuit
 Christus, seu hostia pro peccato; quod excludere
 videtur Billus.
 (33) Ὁ ἐξαγοράζων. Sic Reg. hm. Deest ὁ in
 ed.
 (34) Σαχηγεύει, πάντα στέγει, ἦν, etc. Coisl. 1,
 σαχηγεύει πάντας, ἵνα.

(35) Διὰ τοῦτο. Duo Coisl., quatuor Colb., Or. 1,
 etc., διὰ τούτων.
 (36) Ὅτε ἐτέλεσε. Sic plures Regg. et Colb., Or.
 1, etc. Deest ὅτε in ed.
 (37) Μετήρεν. Reg. hm. μετήλθεν.
 (38) Φῶς μέγα. Duo Coisl. et duo Colb. addunt,
 τῆς ἐπιγνώσεως, « magnam lucem notitiæ Dei ac
 fidei. »
 (39) Ἐκ τόπου. Sic Coisl. 5 et Or. 1. In ed., ἐκ
 τόπων.
 (40) Ὁ ἦν ἐκένωσε. « Quod erat exinanivit. »
 Hujusmodi locutionum explicationem vide in libello
 Leporii, *Concil.* tom. II, pag. 1684 et in celeberrimo
 S. Leonis ad Flavianum epist., cap. 5.
 (41) Οὐ δύο γενόμενος, etc. « Non duo factus, »
 quasi seorsim et duo filii. Vere etenim Christus,
 cum in ipso due sint natura, compositus est; sed
 unus tantum ex utriusque naturæ compositione effi-
 citur Christus.

μενος. Θεὸς γὰρ ἀμφότερα, τὸ τε προσλαβὼν, καὶ τὸ προσληφθέν· δύο φύσεις εἰς ἓν συνδραμοῦσαι, οὐχ υἱοὶ δύο· μὴ καταψευδέσθω ἡ σύγκρασις (12). Οὗτος ὁ τηλικούτος, ὁ τοσοῦτος· ἀλλὰ τί πέπονθα; Πάλιν ἐμπέπτωκα εἰς ἀνθρώπινα ῥήματα. Πῶς γὰρ τὸ ἀπλοῦν τοσοῦτον; πῶς δὲ τὸ ἄποσον τηλικούτον; Ἀλλὰ δότε συγγνώμην τῷ λόγῳ· ὀργάνῳ βραχεῖ· περὶ τῶν μεγίστων φθέγγομαι. Καὶ τοῦτο οἶσει ὁ πολλός, ὁ μακροθύμος, ἡ ἀνείδεος φύσις καὶ ἀσώματος, τοὺς ὡς περὶ σώματος καὶ τῆς ἀληθείας λόγους ἀσθενεστέρους (13). Εἰ γὰρ σάρκα ἐδέξατο, καὶ τὸν τοιοῦτον φέρεται (14) λόγον.

quod, velut de corpore loquens, infirmioribus verbis susceperit, utique et huiusmodi sermonem perferet.

Γ'. Καὶ ἡκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ (15), καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐνθα πλείονη ἔφηρμα. Εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας ἔμεινε περιωπῆς, εἰ μὴ συγκατέβη τῇ ἀσθενείᾳ, εἰ ὅπερ ἦν ἔμεινεν, ἀπρόσιτον ἑαυτὴν φυλάττων καὶ ἀπεριληπτον, ὀλίγοι ἂν ἠκολούθησαν τυχόν· οὐκ οἶδα δὲ, εἰ καὶ ὀλίγοι, τάχα μόνος Μωϋσῆς, καὶ οὗτος τοσοῦτον, ὥστε μόλις ἰδεῖν Θεοῦ τὰ ὀπίσθια. Τὴν μὲν γὰρ νεφέλην διέστειν, ἔξω τοῦ σωματικοῦ βάρους γενόμενος, ἢ συσταλεῖς ἀπὸ τῶν αἰσθησέων· Θεοῦ δὲ λεπτότητα, ἢ ἀσωματότητα, ἢ οὐκ οἶδα ὅπως (16) ἂν τις ὑνομάσει, πῶς ἂν ἐθεάσατο σῶμά τε ὄν, καὶ αἰσθητοῖς ὑφθαλμοῖς προσβάλλων; Ἀλλ' ἐπειδὴ κενούται δι' ἡμᾶς, ἐπειδὴ κατέρχεται (κένωσιν δὲ λέγω τὴν τῆς δόξης οἶον ὑψεσίν τε καὶ ἐλάττωσιν), διὰ τοῦτο χωρητὸς γίνεται.

missionem et imminutionem), ideo perceptibilis

Δ'. Δότε δὲ (17) μοι συγγνώμην μεταξὺ, καὶ πάθος τι ἀνθρώπινον πάλιν πάσχοντι. Θυμοῦ πληροῦμαι καὶ λύπης ἐπὶ τῷ ἐμῷ Χριστῷ, συμπάσχετε δὲ (18) καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδω διὰ τοῦτο ἀτιμαζόμενον μου τὸν Χριστόν, δι' ὃ μάλιστα τιμᾶσθαι δίκαιος ἦν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἄτιμος, εἰπέ μοι, ὅτι διὰ τὸ ταπεινός; Διὰ τοῦτο κτίσμα, ὅτι τοῦ κτίσματος κήβεται; Διὰ τοῦτο ὑπὸ χρόνον, ὅτι τοὺς ὑπὸ χρόνον ἐπισκέπτεται; Πλὴν πάντα φέρει, πάντα δέχεται. Καὶ τί θαυμάσων; Ῥαπίσματα ἤνεγκεν, ἐρπυσμάτων ἠρέχετο, γολῆς ἐγεύσατο διὰ τὴν ἐμὴν γεῦσιν. Φέρει καὶ νῦν λιθαζόμενος, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐμπηραζόντων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν τῶν εὐσεβεῖν δοκούντων. Τὸ γὰρ περὶ ἀσωμάτου διαλεγόμενον, σωματικοῖς κερῆσθαι ὀνόμασι, τυχὸν ἐπιηραζόντων ἐστὶ καὶ λιθαζόντων (19)· ἀλλὰ συγγνώμη, πάλιν λέγω, τῇ ἀσθενείᾳ. Λιθαζόμενος γὰρ οὐχ ἐκόντως, ἀλλὰ τὸ φθέγγεσθαι ἄλλως οὐκ ἔχοντες, ἧ δὲ ἔχομεν χρώμενοι. Λόγος ἀκούεις, καὶ ὑπὲρ λόγον εἶ· ὑπὲρ

A *assumpsit*: non duo factus, sed unum ex duplici natura fieri sustinens. Ambo enim Deus, nimirum, quod assumpsit, et quod assumptum est: duae naturae in unum concurrens, non duo filii ne falsi nota prematur initio. Hic qui tantus est, tamque magnus: sed quid ago? Rursus in humana verba prolapsus sum. Quo enim modo, quod simplex est, tantum esse potest? Quo item modo, quod quantitatem nescit, tante magnitudinis? Sed dictis nostris, queso, ignoscite: organo exiguo de rebus maximis **647** loquor. Atque hoc feret multus ille et longanimis, natura illa formae et corporis experta, quam veritas ipsa postulet. Nam cum carnem

B III. *Et secuta sunt eum turbae multae, et curavit eos illic*, ubi vastior solitudo erat. Si in specula sua mansisset, si ad hominum infirmitatem minime se demisisset, si, quod erat, mansisset, inaccessibilem seipsum et incomprehensibilem custodiens, pauci fortasse secuti fuissent: atque haud scio an pauci, fortasse Moyses solus; idque etiam hactenus, ut Dei posteriora agere videret ^{28, 29}. Etenim nubem quidem ille penetravit ³⁰, extra corporis pondus positus, aut a sensibus collectus ac reductus; Dei vero tenuitatem, aut a corpore vacuitatem, aut quocumque tandem alio nomine res ea appellanda sit, quo tandem modo perspicere potuisset, qui et corpus erat, et corporeis oculis cernebat? Verum, quoniam nostra causa exinanitur, quoniam descendit (exinanitionem autem voco, quasi gloriae sub- et comprehensibilis efficitur.

IV. Ac mihi velim ignoscatis, affectum quemdam humanum rursus sentienti. Ira et merore impleor propter meum Christum, (utinam ipsi quoque simul doleatis!) cum cum hac de causa contemni ac pro nihilo haberi conspicio, propter quam eum maxime honorari par erat. An ideo, dic mihi, humilis et abjectus est, quia propter te humilis? An ideo creatura, quia de creatura sollicitus est? An ideo temporari subest, quia eos, qui temporari subsunt, invisit? Verumtamen omnia fert, omnia excipit. Et quid mirum? Alapas tulit ³¹, sputis aspergi sustinuit, propter gustum meum fel gustavit ³². Nunc etiam se lapidibus incessi patitur ³³, non modo ab obtrectantibus et vexantibus, sed a nobis etiam D ipsis, qui fidei pietatem profitemur. Etenim de incorporeo disputantem, corporeis nominibus uti, vexantis fortasse fuerit, et lapidantis; sed infirmitati nostrae, iterum dicam, venia concedatur. Lapidamus enim haud lubenter: sed quia aliter loqui

^{28, 29} Exod. xxxiii, 25. ³⁰ Exod. xx, 21. ³¹ Marc. xiv, 65. ³² Joan. xix, 29. ³³ Joan. x, 31.

(12) *Μὴ καταψευδέσθω ἡ σύγκρασις*. « Ne falsi nota prematur initio. » Sic loqui maluerit theologi, post natum Eutychetis errorem, quam συγκράσεως, id est, « commistionis, » voce uti, licet familiaris sit Gregorio.

(13) *Ἀσθενεστέρους*. Deest in Reg. b.

(14) *Φέρεται*. Comb., φερέται.

(15) *Πολλοί*. Nonnulli addunt, φησί.

(16) *Ὅν οἶδα ὅπως*. Sic tres Colb. In ed., οὐκ οἶδα πῶς.

(17) *Δέ*. Deest in Or. 1.

(18) *Δέ*. Deest in Reg. b.

(19) *Ἐπιηραζόντων ἔτσι καὶ λιθαζόντων*. Sic duo Colb. et Comb. In ed., ἐπιηραζόντων, τυχόν λιθαζόντων.

non possumus, quibus possumus verbis utimur. Verbum diceris, et verbo omni superior es; lucem superas, et lux nominaris; ignis vocaris, **648** non quod in sensum cadas, sed quia levem et improbam materiam expurgas: gladius, quia rectum a malo scindis: ventilabrum, quia aream repurgas, ac, quidquid leve et ventosum est, rejiciens, id omne, quod grave et plenum est, in superna horrea recondis; securis, quia diuturna patientia et lenitate usus, infrugiferam ficum tandem exscindis, quia improbitatis radices amputas; ostium, propter introductionem; via, quia recto itinere gradimur; ovis, quia victima; pontifex, quia corpus offers, Filius, quia Patris. Rursus linguas incito ac provoco; rursus adversus Christum quidam insaniant, vel adversum me potius, qui, ut Verbi fierem præco, dignus habitus sum. Ut Joannes efficior: *Vox clamantis in deserto*³⁴, deserto quidem prius loco, et frequenti.

V. Cæterum, ut ad rem redeam, sermonemque meum repetam, ideo sequebantur eum turbæ multæ, quia ad infirmitatis nostræ captum se demittit. Quid postea? *Et accesserunt*, inquit, *ad eum Pharisæi, tentantes eum, et dicentes: Si licet homini quæcunque ex causa dimittere uxorem suam? Rursus Pharisæi tentant; rursus, qui legem legunt, legem non intelligunt; rursus, qui se legis interpretes profitentur, magistris aliis opus habent. Parum erat Sadduceos de resurrectione tentasse, legisperitos de perfectione interrogasse, Hierodianos de censu, alios de potestate. Adhuc de matrimonio quispiam eum, qui tentari non potest, qui matrimonium creavit, qui ex prima causa universum hoc hominum genus condidit, perennatur. Ipse autem respondens, dixit eis: *Non legistis, quia is qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos?* Christus quasdam quæstiones solvere atque explicare solet, quasdam velut obstructo interrogantium ore enprimere. Cum ex eo quæritur: *In qua potestate hæc facis*³⁵? Propter ingentem eorum qui interrogaverant, ineptiam, vicissim ipse quoque interrogat: *Baptismus Joannis de celo erat, an ex hominibus*³⁶? **649** Atque utriusque interrogatores suos premit ac constringit. Unde etiam nobis nunquam ad Christi imitationem eos, qui curiosa*

³⁴ Matth. iii, 5. ³⁵ Luc. xx, 2. ³⁶ ibid. 4.

(30) *Ὅσον βασιὺν καὶ πλιῆρες*. Sic nonnulli codd. Deest πλιῆρες in ed.

(31) *Τὰς ἄνω*. Hæc desunt in pluribus.

(32) *Ἐραποσθένει*. Col. 5, ἀποσθένειμος.

(33) *Ἄξινη, ὅτι*. Sic Or. 1. Deest ὅτι in ed.

(34) *Ἠκολούθησαν*. Reg. Im addit, μέν.

(35) *Οἱ ἐξηγηταί*. Deest in duobus Regg. et Or. 1.

(36) *Ὅτι ἤρκεσαν Σαδδουχαῖοι*. Hæc desunt in duobus Regg. In duobus aliis hic locus sic legitur: *Δέονται, καὶ οἱ πειράζοντες*, etc.

(37) *Ἐρωτᾷ*. Comb. legit, ἐρωτῶσι, «interrogant;» canque lectionem præfert, quæ Christi responsione confirmatur. Non uni siquidem, sed pluribus respondet, cum dicit: «Non legistis, quia is qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos?»

A φῶς εἶ, καὶ φῶς ὀνομάζει· πῦρ ἀκούεις, οὐκ αἰσθητὸς ὢν, ἀλλ' ὅτι τὴν κοῦφην καὶ μοχθηρὰν ἀνακαθαίρεις ὕλην· μάχαιρα, ὅτι τέμνεις τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος· πτόον, ὅτι ἀνακαθαίρεις τὴν ἄλω, καὶ ὅσον κοῦφόν τε καὶ ἀνεμιαῖον ἀποπεμπόμενος, ὅσον βαρὺ καὶ πλήρες (50) ἐπὶ τὰς ἀποθήκας τὰς ἄνω (51) ἐναποτίθεται (52)· ἀξινη, ὅτι (53) τὴν ἄκαρπον ἐκκόπτεις συκῆν ἐπὶ πολὺ μακροθυμήσας, ὅτι τὰς ῥίζας ἐκτέμνεις τῆς πονηρίας· θύρα, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν· ὁδὸς, ὅτι εὐθυποροῦμεν· πρόβατον, ὅτι ὄμα· ἀρχιερεὺς, ὅτι προσφέρεις τὸ σῶμα· ὕψος, ὅτι Πατρός. Πάλιν κινῶ τὰς γλώσσας· πάλιν κατὰ Χριστοῦ τινες μαίνονται, μᾶλλον δὲ, κατ' ἐμοῦ, ὃς ἡξιώθη τὸ ἄλογο γενέσθαι κήρυξ. Ὡς Ἰωάννης γίνομαι· *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ*, **B** ἐρήμῳ ποτὲ καὶ ἀνδρῶν, νῦν δὲ καὶ λίαν οἰκουμένην.

siccitate laboranti, nunc autem valde habitabili et

E'. Πλὴν ὅπερ ἔλεγον, ἵνα πρὸς τὸν ἐμὸν ἀναδράμω λόγον, διὰ τοῦτο ἠκολούθησαν (54) αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, οὗτοι ταῖς ἀσθενείαις συγκαταβαίνει ταῖς ἡμετέραις. Εἶτα τί; *Καὶ προσήλθον αὐτῷ, φησὶν, οἱ Φαρισαῖοι, πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες· Ἐξεστὶν ἀνθρώπῳ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ;* Πάλιν Φαρισαῖοι πειράζουσι· πάλιν οἱ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες, τὸν νόμον οὐ γινώσκουσι· πάλιν οἱ ἐξηγηταί (55) τοῦ νόμου τυγχάνοντες, ἄλλων διδασκαλῶν δέονται. Οὐκ ἤρκεσαν Σαδδουκαῖοι (56) πειράζοντες περὶ ἀναστάσεως, καὶ νομικοὶ πυνθανόμενοι περὶ τελειότητος, καὶ Ἰερουδιανοὶ περὶ κήρυξου, καὶ περὶ ἐξουσίας ἕτεροι. Ἀλλὰ καὶ περὶ γάμου τις πάλιν ἐρωτᾷ (57) τὸν ἀπειράστον, τὸν κτίστην τῆς συζυγίας, τὸν ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας (58) τὸ πᾶν τῶν ἀνθρώπων γένος τοῦτο συστητάμενον. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· *Ὅτι ἀρέγνωτε, ὅτι ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἤρκεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;* Οἶδε τινὰς μὲν τῶν ἐρωτήσεων διαλύειν, τινὰς δὲ ἐπιστομίζειν. Ὅτε ἐρωτᾶται, *Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;* διὰ τὸ ἄγαν ἀπαίδευτον τῶν ἐρωτησάντων, καὶ αὐτὸς ἀντερωτᾷ· *Τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου* (59), ἐξ οὐρανῶν ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; Καὶ ἀμφοτέρωθεν συμπόλλει τοὺς ἐρωτῶντας. Ὡστε δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς μιμούμενοι Χριστῶν, ἔστω ὅτε τοὺς (60) πε-

(58) *Τὸν ἐκ τῆς πρώτης αἰτίας*. Comb. legit: ἐκ γῆς πρῶτον τὸ πᾶν, etc., «qui limo primum universum hominum genus condidit.» Quæ lectio planiore sensum efficit. Nam ex his verbis, «limo primum,» Adamus intelligitur, qui limo formatus est, et sic totius humani generis radix evasit. Verba tamen quæ editi libri exhibent, intelligi possunt, quemadmodumista Pauli, Act. xvii, 26: *Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων*, etc.: «Fecitque ex uno (sanguine) omne genus hominum,» etc.

(59) *Τὸ Ἰωάννου*. Deest τὸ in Or. 1.

(60) *Ἔστιν ὅτε τοῖς*. Sic duo Collb. Quam lectionem sequitur Combefisius, et ipse secutus videatur Billius. Alii, ὅτε μὲν περὶ τοὺς, nullo sensu.

ριεργως ἡμῖν διαλεγομένους ἐπιστομιζέειν, καὶ ἀτο-
 πωτέροις ἀντερωτήμασι (61) λύειν τὴν ἀτοπίαν
 τῶν ἐρωτήσεων. Ἐμπν γὰρ καὶ ἡμεῖς σοφοὶ τὰ
 μάταια ἔστιν ὅτε, ἵνα τὰ τῆς ἀφροσύνης καυχῆ-
 σωμαί. "Ὅτε δὲ ἐρώτησιν ὀρθῶ λογισμοῦ δεσμένην,
 τότε οὐκ ἀπαξιοῖ τοὺς ἐρωτῶντας συνετῶν ἀποκρι-
 σεων.

A disputatione nos lacessunt, comprimere, quæstio-
 numque absurditatem absurdioribus interrogatio-
 nibus solvere licet. Nam ipsi quoque interdum in
 rebus vauis sciti atque ingeniosi sumus : ut in his,
 quæ sunt insipientie, glorier. At cum quæstionem
 ratiocinatione ac iudicio indigentem videt, tum eos,
 a quibus interrogatur, prudenti responso nequaquam
 indignos censet.

Γ'. Τὸ ἐρώτημα, ὃ ἐρώτησας, τοῦτο σωφροσύνην
 τιμᾶν μοι δοκεῖ, καὶ ἀπέκρινεν ἀπαιτεῖν φιλόφρω-
 τον· σωφροσύνην, περὶ ἣν ὀρθῶ τοὺς πολλοὺς κακῶς
 διακριμένους, καὶ τὸν νόμον αὐτῶν ἄνισον, καὶ ἀνό-
 μαλον. Τί δήποτε γὰρ, τὸ μὲν θῆλυ ἐκόλασαν, τὸ δὲ
 ἀρρῶεν ἐπέτρεψαν (62); Καὶ γυνὴ μὲν κακῶς βουλευ-
 σαμένη περὶ κοίτην (63) ἀνδρός· μοιχᾶται, καὶ πικρὰ
 ἐντεῦθεν τὰ πῶν νόμων ἐπιτίμια· ἀνήρ δὲ καταπο-
 νεύων γυναικὸς, ἀνεύθυνος; Οὐ δέχομαι ταύτην τὴν
 νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινῶ τὴν συνθήθειαν. "Ἄνδρες ἦσαν
 οἱ νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομο-
 θεσία· ἐπεὶ καὶ τοὺς πατράτιν ὑπ' ἑξουσίαν δεδούκασι
 τὰ τέκνα, τὸ δὲ ἀσθενέστερον (64), ἀθεράπευτον
 εἶσαν. Θεὸς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ, *Τίμιαι τὸν πατέρα
 σου καὶ τὴν μητέρα σου*, ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη,
ἵνα εὐ σοι γένηται, ἐν ἐπαγγελίαις (65) κειμένη.
 Καὶ, "Ὁ κικολογῶν πατέρη ἢ μητέρα, θανάτῳ
 τελευτᾷτω. Ὅμοίως καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐτίμησε (66),
 καὶ τὸ κακὸν ἐκόλασεν. Καὶ, *Εὐλόγια πατρός στη-
 ρίξει οἶκον τέκνων· κατὰ δὲ μητρός ἐκμάζῃ
 θεμέλια*. Ὁρᾶτε τὸ ἴσον τῆς νομοθεσίας. Ἐῖς ποιη-
 τὴς ἀνδρός καὶ γυναικὸς, εἷς χροῖς ἀμφοτέρου (67),
 εἰκὼν μία, νόμος εἷς, θάνατος εἷς, ἀνάστασις μία.
 Ὅμοίως ἐξ ἀνδρός καὶ γυναικὸς γεγονάμεν· ἐν χροῖος
 παρὰ πῶν τέκνων τοῖς γονεῦσιν (68) ὑφέλλεται.

B Et mulier quidem, quæ improbum consilium adver-
 sus viri sui cubile suscepit, adulterii piaculo con-
 stringatur, acerbissimisque legum pœnis exercebitur;
 vir autem, qui fidem uxori datam per adu-
 lterium violaverit, nulli supplicio obnoxius sit? Hanc
 legem haudquaquam probo, hanc consuetudinem
 minime laudo. Viri erant, qui hanc legem sanxe-
 runt, ac propterea adversus mulieres lata est; quan-
 doquidem et filios paternæ potestati subjecerunt,
 infirmiore[m] sexum incultum atque incoratum reli-
 querunt. Ac Deus non sic; verum: *Honora patrem
 tuum et matrem tuam, ut bene tibi sit*³⁷, quod est prin-
 mum mandatum, in pollicitationibus situm³⁸. Et:
*Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur*³⁹.
 Æque, et virtuti honorem ac præmia, et si cleri
 pœnam con-tinuit. Item alio loco: *Benedictio patris
 firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradi-
 cat fundamenta*⁴⁰. Legis æquabilitatem videtis.

Unus viri et mulieris Creator, pulvis unus uterque,
 Æque ex viro et muliere procreati sumus: unum idemque
 parentibus debitum filii persolvendum ha-

rent.

Ζ'. Πῶς οὖν τὸ σωφροσύνην μὲν ἀπαιτεῖς, οὐκ
 ἀναισθηροῦς δέ; πῶς, ὃ μὴ διδως, αἰταῖς; πῶς
 ὁμότιμον σῶμα ὄν, ἀνίστως (69) νομοθετεῖς; Εἰ δὲ τὰ
 χεῖρω σκοπεῖς· ἤμαρτεν ἢ γυνή, τοῦτο καὶ ὁ Ἄδᾶμ·
 ἀμφοτέρους ὁ ἦφις ἠπάτησεν. Οὐ τὸ μὲν ἀσθενέστε-
 ρον εὐρέθη, τὸ δὲ ἰσχυρότερον. Ἀλλὰ τὰ βελτίω λο-
 γίζῃ; ἀμφοτέρους σώζει Χριστὸς τοῖς πάθεσιν. Ὑπὲρ
 ἀνδρός σάρεξ ἐγένετο; τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικὸς.
 Ὑπὲρ ἀνδρός ἀπέθανε; καὶ ἡ γυνὴ τῷ θανάτῳ σώ-
 ζεται. Ἐκ σπέρματος Δαυὶδ ὀνομάζεται· τιμᾶσθαι D
 ἴσως οἶει τὸν ἄνδρα; ἀλλὰ καὶ ἐκ Παρθένου γεν-
 νᾶται, τοῦτο καὶ ὑπὲρ γυναικῶν. "Ἐσονται μὲν οὖν

650 VII. Qua igitur fronte pudicitiam exigis,
 quam ipse vicissim non præstas? Quomodo, quod
 non das, petis? Quomodo corpori pari honore præ-
 dito, imparem legem statuis? Si deteriora expen-
 dis: peccavit mulier; eodem quoque modo *Adam
 peccavit*: utrumque serpens decepit atque in frau-
 dem impulit⁴¹. Non altera infirmior iuventa est,
 alter fortior. At meliora consideras? Utrumque
 Christus passione sua salute donavit. Pro viro caro
 factus est? Pro muliere item. Pro viro mortem subi-
 it? Ipsius item morte mulieri salus parta est. At
 ex semine David nominatur⁴², atque hinc forsau

³⁷ Exod. xx, 12. ³⁸ Ephes. vi, 2. ³⁹ Exod. xxi, 17.

⁴⁰ Eccli. iii, 41. ⁴¹ Gen. iii, 6 sqq. ⁴² Rom. i, 5.

(61) Ἀντερωτήμασι. Reg. b et Or. 1, ἐρωτη-
 μασι.
 (62) Ἐκόλασαν ... ἐπέτρεψαν. Sic Coisl. I. in
 ed., ἐκόλασε ... ἐπέτρεψε. Sic observandum, Grego-
 rium loqui de civili Romanorum lege. Unde Hiero-
 nymus epist. 50, ait: « Aliæ sunt leges Cesarum,
 aliæ Christi. Aliud Papinianus, aliud Christus nos-
 ter præcipit. Apud illos viris impudicitia frena laxan-
 tur; apud nos quod non licet feminis, atque non
 licet viris, et eadem servitus pari conditione cen-
 setur. »
 (63) Κοίτην. Coisl. 1 et Or. 1. κοίτης.

(64) Τὸ δὲ ἀσθενέστερον. Nonnulli, τὸ δ' ἀσθε-
 νές.
 (65) Ἐν ἐπαγγελίαις. In quibusdam, ἐν ἐπαγγε-
 λίαις.
 (66) Ἐτίμησε. Duo Coib. et Coisl. 1, ἐπῆνεσε,
 « laudes constituit. »
 (67) Ἀμφοτέροις. Coisl. 1, ἀμφοτέροις.
 (68) Γενόμενοι. Or. 1, γεινομένοις [i. γειναμένοις].
 In quibusdam, γινόμενοις et γεννήσασι. In aliis ad
 μαρξ., γεννησαμένοις.
 (69) Ἄριστος. Sic duo Regg. et Or. 1. In ed.,
 ἀνίστη.

viros honore praeferrī colligis? Audio, sed ex Virgine quoque nascitur⁴³, quod et pro mulieribus valet. *Erunt* igitur, inquit, *duo in carne una*⁴⁴: proinde caro, quae una est, aequalem honorem habeat. Jam vero Paulus exemplo quoque castitatem velut lege praescribit. Quo tandem modo, et qua ratione? *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia*⁴⁵. Pulchrum est mulieri Christum per virum revereri: pulchrum quoque viro Ecclesiam per uxorem non aspernari. *Mulier*, inquit, *ut virum timeat*⁴⁶, quippe et Christum. At vir etiam, ut uxorem foveat atque complectatur⁴⁷; nam et accuratius expendamus.

VIII. *Mulge lac*, ait ille, *et erit butyrum*⁴⁸: sedulo exquire, et fortasse in iis succulentius aliquid invenies. Hoc enim sermone secundas nuptias mihi dissuadere videtur. Si enim duo Christi sunt, duo quoque viri sint, et duae uxores: si autem unus Christus, unum Ecclesiae caput, una etiam caro sit, secunda autem respuat. Quod si secundam prohibeat, de tertia quid dicendum est? Primum lex est, secundum venia et indulgentia, tertium iniquitas. Qui autem hunc numerum excedit, porcino plane est, utpote ne multa quidem vitii exempla habens. Enimvero lex omnes ob causas libellum dat repudii. At Christus non ob omnes, sed ab impudica tantum et adultera uxore viro separari permittit: reliquis autem omnibus in rebus animi aequitate ac patientia uti jubet. Ergo impudicam quidem, quia genus corrumpit et adulterat, expellamus: caetera autem omnia patienter et moderate ac sapienter **651** feramus; aut, ut rectius loquar, sapienter et moderate ferte, quicumque matrimonii jugum subiistis. Si illitos fuco et cerusa colores et pigmenta perspexeris, eam hoc ornatu spolia: si procaecam et petulantem linguam, coerece: si meretricium risum, verecundiam et gravitatem compone: si sumptum aut potum immodicum, contrahe: si intempestivos progressus, domi cohibe: si oculum elatum et vagum, reprime. At eam ne temere a te jivellas et abstrahas. Incertum est, utra pars in discrimine versetur, eane, quae secat, an ea quae secatur. *Fons aquae*, ait ille, *sit tibi proprius: nec ullus extraneus tecum sit particeps*⁴⁹. Et: *Pullus*

οιδεύο, φησίν, *εις σάρκα μίαν· καλή μία* (70-71) *σάρξ έχέτω τὸ ὁμότιμον*. Παύλος δὲ καὶ τῷ ὑποδείγματι τὴν σωτηροσύνην νομοθετεῖ. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; *Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν* (72) *Ἐκκλησίαν*. Καλὴν τῇ γυναίκι Χριστὸν αἰδεῖσθαι διὰ τοῦ ἀνδρός· καλὴν καὶ τῷ ἀνδρὶ τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἀτιμάζειν διὰ τῆς γυναικός. *Ἡ γυνή*, φησίν, *ὡς φοβῆται τὸν ἄνδρα· καὶ Χριστὸν γάρ*. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὴρ, ὡς περιέπλη τὴν γυναίκα· καὶ γὰρ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Μᾶλλον δ' ἔτι (75) καὶ προσφιλοπονήσωμεν τῷ ῥητῷ.

et Christus Ecclesiam. Quin etiam haec verba studiose
 B II. *Ἄμειλε γάλα, καὶ ἔσται βούτυρον*: ἐξέταξε· καὶ τυχὸν ἂν εὔροις τι ἐν αὐτῷ τροφικώτερον. Δοκεῖ μοι γὰρ (74) *παρατεῖσθαι τὴν διγαμίαν ἐνταῦθα ὁ λόγος*. Εἰ μὲν γὰρ δύο Χριστοί, δύο καὶ ἄνδρες, δύο καὶ γυναῖκες· εἰ δὲ εἰς Χριστὸς, μία κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μία σὰρξ· ἡ δευτέρα δὲ ἀποπτύεσθαι. Τὸ δεύτερον δὲ ἂν κωλύσῃ, τοῦ τρίτου τίς λόγος; Τὸ πρῶτον νόμος, τὸ δεύτερον συγχώρησις, τὸ τρίτον παρανομία. Ὁ δὲ ὑπὲρ τοῦτο, χωρῶδες (75), οἷος οὐδὲ πολλὰ ἔχων τῆς κακίας τὰ παραδείγματα. Ὁ μὲν νόμος κατὰ πᾶσαν αἰτίαν τὸ ἀποστάσιον διδῶσι· Χριστὸς δὲ οὐ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν· ἀλλὰ συγχωρεῖ μὲν μόνον χωρίζεσθαι τῆς πόρνης, τὰ δὲ ἄλλα πάντα φιλοσοφεῖν κελεύει. Καὶ τὴν πόρνην, ὅτι νοθεύει τὸ γένος· τὰ δ' ἄλλα πάντα (76) καρτερῶμεν καὶ φιλοσοφῶμεν· μᾶλλον δὲ καρτερεῖτε καὶ φιλοσοφεῖτε, ὅσοι τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν δεδέξασθε. Ἐὰν ἐπιγραφᾶς ἴδῃς ἢ ὑπογραφᾶς (77), ἀποκόσμησον· ἂν γλώσσαν προσητέῃ, σοιφρόνισον· ἂν γέλωτα πορνικὸν, κατηφῆ ποιήσον· ἂν σαπάνην, ἢ ποτὸν ἄμετρον (78), σύστειλον· ἂν προόδους ἀκαίρους, πέδησον· ἂν ὀφθαλμὸν μετέωρον, κλάσον. Μὴ τέμης δὲ προσπετῶς, μὴ (79) χωρίσης. Ἄδηλον, τί κινδυνεύει (80), τὸ τέμνον, ἢ τὸ τεμνόμενον. *Ἦ πηγὴ*, φησί, *τοῦ ὕδατος ἔστω σοι ἴδια, καὶ μηδεὶς ἀλλότριος μετασχέτω σοι· καὶ, Πῶλος σῶν χαρίτων, καὶ ἔλιψος σῆς φιλλας ἐμμελεῖτω σοι*. Σὺ τοίνυν μὴ γίνου ποταμὸς ἀλλότριος, μηδὲ ἄλλαις ἀρέσκειν σπούδαζε μᾶλλον, ἢ τῇ σῇ γυναικί. Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ φέρῃ, καὶ τῷ σῷ μέλει (81) νομοθετεῖς τὴν ἀσέλγησαν. Οὕτω μὲν ὁ Σωτήρ.

⁴³ Matth. i, 25. ⁴⁴ Gen. ii, 24. ⁴⁵ Ephes. v, 32. ⁴⁶ ibid. 33. ⁴⁷ ibid. 33. ⁴⁸ Prov. xxx, 55. ⁴⁹ Prov. v, 17.

(70-71) *Ἦ μία*. Comb. legit, εἰ μία, « si una caro, eundem sortiatur honorem. »
 (72) *Καὶ εἰς τὴν*. Sic sacer textus, Reg. om, Comb., etc. Deest εἰς in ed.
 (75) *Μᾶλλον δ' ἔτι*. Reg. b, Or. 1, μᾶλλον δὲ τι.
 (74) *Δοκεῖ μοι γάρ*, etc. Sic Coisl. 1, Gabr., etc. Deest γάρ in ed. Caeterum ex hoc contextu nullatenus concludendum, secundas nuptias a Gregorio prorsus damnari. Quamvis enim Ecclesia Graeca sese severiorem hac in re, quam Latina, praebuērīt, secundas tamen nuptias non omnino prohibuit. Quod quidem manifestum est ex his Chrysostomi verbis, *Homil. xiv in primam ad Timoth. Epist.*: « Cur incitat et admonet (Ecclesia), ne ad secundas nuptias transeat? Num rem hanc damnavit? Nequaquam. Hoc enim hereticorum est. »

(75) *Χωρῶδες*. Nonnulli addunt, βίος· « vita porcina. »
 (76) *Ἄλλα πάντα*. Sic Collb. I. Deest πάντα in ed., quamvis a Bilio expressum.
 (77) *Ἐὰν ἐπιγραφᾶς ἴδῃς, ἢ ὑπογραφᾶς*. Sic legendum docet Combefisius. Illud probat ex Chrysost. lib. *de Sacerdotio*, apud quem sic legitur: « Ὁφθαλμῶν ὑπογραφᾶς, καὶ παρειῶν ἐπιγραφᾶς. » « Faci subtus oculis adhibiti, et geni; impositi. » In ed., *Ἐὰν ἀπογραφᾶς ἴδῃς*, etc.
 (78) *Ἄμετρον*. Reg. b et Or. 1, ἀμέτρον.
 (79) *Μὴ*. Or. 1, μηδέ.
 (80) *Κινδυνεύει*. In nonnullis, κινδυνεύσει.
 (81) *Καὶ τῷ σῷ μέλει*, etc. Coisl. 1, πῶς οὐχὶ τῷ σῷ μέλει, « quomodo non uxori tue, » etc.

gratiarum tuarum, et cervus amicitie tue, consuetudinem vite tecum habeat⁵⁰. Quocirca tibi cavendum est, ne fluvius alicuius efficiaris; atque aliis potius, quam uxori tue, placere studeas. Quod si alio fertur cupiditas tua, parti quoque tue libidinem prescribis. Atque ad hunc quidem modum Salvator locutus est.

Θ'. Τί δὲ οἱ Φαρισαῖοι; Τρυχῆς ταύτοις ὁ λόγος ἄ φαίνεται (82). Καὶ γὰρ καὶ ἅλλα τῶν καλῶς ἐχόντων ἀπαρέσκει, καὶ τοῖς τότε Φαρισαίοις, καὶ τοῖς νῦν Φαρισαίοις. Φαρισαῖον γὰρ, οὐ τὸ γένος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος ἐργάζεται. Οὕτω καὶ Ἀσσύριον οἶδα, καὶ Αἰγύπτιον, τὸν τῆ προαιρέσει μετὰ τούτων τατόμενον. Τί οὖν οἱ Φαρισαῖοι; Εἰ οὕτω, φασὶν (83), ἔστιν ἡ αἰτία μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμιῆσαι. Νῦν δὲ τοῦτο κατακαυθάνεις, ὦ Φαρισαῖε, τὸ, Ὅθι συμφέρει γαμιῆσαι; πρότερον δὲ οὐκ ἠπίστασο, ἦνίκα τὰς χηρείας ἐώρας, καὶ τὰς ὀρφανίας, καὶ τοὺς ἀώρους θανάτους, καὶ τὰ διέδοχα τῶν κρῶτων πένητι, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς θαλάμοις (84) τάφους, καὶ τὰς ἀτεχνίας, καὶ τὰς κακοτεχνίας, καὶ τοὺς ἀτελεῖς τόκους καὶ ἀμήτορας, καὶ πᾶσαν τὴν περὶ ταῦτα κωμωδίαν ἢ τραγωδίαν; Ἄμφοτερά γὰρ εἰπεῖν οἰκειώτατον. Συμφέρει γαμιῆσαι; κἀγὼ δέχομαι· Τίμιος (85) γὰρ ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη (86) ἀμίωτος· συμφέρει δὲ τοῖς μετριοῖς, οὐ τοῖς ἀπλήρτοις, καὶ πλέον ἢ δεῖ τὴν σάρκα τιμᾶν βουλομένοις. Ὅταν τοῦτο μόνον ὁ γάμος ἦ, ἢ γάμος (87), καὶ συζυγία, καὶ παιδῶν διαδοχῆς ἐπιθυμία, καλῶς ὁ γάμος· πλείονας γὰρ εἰσάγει τοὺς εὐαρεστούοντας Θεῷ. Ὅταν δὲ ὕλην ἐξάπειη, καὶ ταῖς ἀκαθάραις περιβάλλῃ, καὶ οἷον κακίας ὁδὸς εὐρίσκηται, τότε κἀγὼ φθέγγομαι· Ὅθι συμφέρει γαμιῆσαι.

Γ. Καλὸν ὁ γάμος· ἀλλ' οὐκ ἔχω λέγειν, ὅτι καὶ ὑψηλότερον παρθενίας. Οὐδὲ γὰρ ἂν (88) ἦν τι μέγα ἢ παρθενία, μὴ καλοῦ καλλίον τυγχάνουσα. Μὴ δὴ (89) χαλεπαίνετε, ὅσαι ὑπὸ ζυγόν. Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μάλλον ἢ ἀνθρώποις. Πλὴν ἀλλήλαις συνδουλεύετε, καὶ παρθένοι, καὶ γυναῖκες, καὶ ἐν ἑστέ ἐν Κυρίῳ, καὶ ἀλλήλων καλλώπισμα. Οὐκ ἂν ἦν ἄγαμος, εἰ μὴ γάμος. Ὁβλῶν γὰρ εἰς τοῦτον παρῆλθε τὸν βίον παρθένος; Οὐκ ἂν ἦν γάμος σεμνὸς, εἰ μὴ παρθένον καρποφορῶν καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ βίῳ. Τίμησον καὶ σὺ τὴν μητέρα τὴν σὴν, ἐξ ἧς γέγονας. Τίμησον καὶ σὺ τὴν ἐκ μητρὸς, καὶ μητέρα (90). Μητέρα μὲν οὐκ ἔστι, Χριστοῦ δὲ νόμφη ἐστὶ. Τὸ μὲν φαινόμενον κάλλος οὐ κρύπτεται (91)· τὸ δὲ ἀφανὲς Θεῷ βλέπεται. Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θουγατρὸς τοῦ Βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κρῶσσωτοῖς χριστοῖς περιεβλήμενη, πεποικιλμένη, εἶτ' οὖν πρᾶξις, εἶτε καὶ

IX. Quid autem Pharisei? *Durus illis hic sermo*⁵¹ videtur⁵². Nec mirum, cum et aliis honestis et preclaris rebus offendantur, tum illius temporis Pharisei, tum etiam nostrates. Phariseum enim, non solum genus, sed etiam morum viteque ratio efficit. Sic Assyriam quoque et Ægyptium, eum censeo, qui animi instituto et voluntate ipsis adiungitur. Quid igitur Pharisei? *Si ita est*, inquam, *causa hominis cum uxore, non expedit nubere*. Nunc demum, o Pharisee, illud agnosceis: *Non expedit nubere?* An prius id nesciebas, cum viduitates atque orbitates videres, et prematuras mortes, et luctus plausibus succedentes, et funera thalamos exipientia, et sterilitates, et infelices liberorum procreations, et imperfectos partus ac matris expertes, atque omnem huiusmodi rerum comœdiam sive tragœdiam? Utrumque enim appositissime dici potest: *Expedit nubere?* Id ipse quoque proba; *Honorable enim coniugium, et torus immaculatus*⁵³; sed moderatis expedit, non petulantibus et libidine perditis, quique plus æquo carnem colere in animum inducunt. Cum matrimonium nihil aliud est quam matrimonium, et conjunctio, et prolis ac successionis cupiditas, tum bonum est matrimonium. Plures enim introducit, qui Deo placeant. At cum carnis molem inflammat, **652** et spinis circumdat, vitique quasi via invenitur, tum ipse etiam dico: *Non expedit nubere*.

X. Bonum est matrimonium: sed, quod virginitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior et præclarior esset. Nolite hoc moleste ferre, quæ matris iugo subiectæ estis. *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*⁵⁴. Ceterum facite, ut inter vos quasi vinculo constringamini, et virgines et uxores, atque omni sitis in Domino, multumque aliæ aliarum ornamentum. Non esset ecclesiæ, nisi matrimonium esset. Unde enim in hanc vitam virgo prodisset? Non esset honorificum et venerandum matrimonium, nisi virginitatem proferret, tum Deo, tum vitæ. *Honora tu quoque matrem tuam, ex qua natus es. Honora etiam eam, quæ ex matre est, et mater*. Non quidem mater est, sed Christi sponsa. Pulchritudo quidem ea, quæ in oculos cadit, non occultatur: quæ autem

⁵⁰ Prov. v, 19. ⁵¹ Joan. vi, 61. ⁵² Hebr. xiii, 4. (82) *Τούτοις... φαίνεται*. In quibusdam, αὐτοῖς... καταφαίνεται. (83) *φασὶν*. Tres Reg., φησὶν. Memoria lapsus est hic Gregorius. Non enim Phariseorum sunt hæc verba, sed Christi discipulorum. (84) *Τοῖς θαλάμοις*. Reg. hm, τοὺς θαλάμους. (85) *Τίμιος*. In nonnullis, τίμιον. (86) *Καὶ ἡ κοίτη*. Sic duo Regg., Coisl. 2 et Comb. In ed., καὶ οἱ κοίτη. (87) *Ὁ γάμος ἦ, ἢ γάμος*. Sic Coisl. 1. Deest ἦ in ed.

⁵³ Act. v, 29. (88) *Ἄν. Deest in Reg. hm.* (89) *Μὴ δὴ*. Deest δὴ in Reg. hm. (90) *Καὶ μητέρα*. Combefisius legit, κἄν μὴ μητέρα, « tametsi mater non sit. » Sic legendum censet vir doctus, ob hæc verba proxime sequentia: *Μήτηρ μὲν οὐκ ἔστι, « non quidem mater est; » quod scilicet Virgo Maria, de qua non hic sermo est, sola ab hæc regula excepta sit.* (91) *Κρύπτεται*. Combefisius legit, ὀρύπτεται: « conspicuus oculis decor, nihil fractum, nihil molle et effeminatum præfert. »

oculorum aciem fugit, a Deo perspicitur. *Omnis gloria filiae Regis ab intus, in fimbriis aureis circumdata* ⁸⁴, sive actionibus, sive etiam contemplationibus. Quae sub iugo est, aliqua ex parte Christi sit: quae virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsus alligetur: hae nullo modo animo mundo addat. Quod enim iungate est pars, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti? In eorum ordinem te aggregasti, qui iugum nescium? Ne in carnem prolaharis, ne in materiam deiciaris, ne enim materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in celibatu perstes. Oculus lascivus et impudicus virginitatem minime servat: lingua impudica diabolo miscetur: pedes vacillantes, aut morbum, aut imminentis morbi periculum produnt. Virginitatem animus quoque ipse colat: ne vegetetur, ne ferat (nam libidinis quoque pars, impressa in animo in anima effugatur).

653 XI. At ille dixit eis: *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Videtis rei huius sublimitatem? Propemodum etiam talis reperitur, ut ne concipi quidem et comprehendere queat. Annon enim praestantius est, quam pro carnis fragilitate, id, quod ex carne creatum sit, in carnem non gignere? Annon plane angelicum, eam, quae carnis vinculis alligata sit, non secundum carnem vivere, sed natura ipsa excelsiorem esse? Caro mundo devinxit, sed ratio ad Deum subvexit. Caro depressit, sed ratio extulit, eique velut pennas addidit. Caro vinculis astrinxit, sed amor solvit. Tota anima, o virgo, ad Deum intensa esto (hoc autem ipsum et viris et mulieribus praescribo), nec quidquam tibi ex omnibus aliis rebus pulchrum videatur, quae vulgo videri solent: non generis splendor, non opes, non alta subsellia, non principatus et potentia, non pulchritudo ea, quae in coloris elegantia et apta membrorum compositione animo fingitur, temporis otique et morbi ludibrium. Si vim totam amoris in Deum effudisti, si tu non duplicis rei amore flagras, fluxae nimirum, et immotae, visibiles, et oculorum obtutum fugientis, profecto usque adeo electa tua sagitta sauciata es, sponsique pulchritudinem cognovisti, ut illud quoque sponsalis dramatis et cantici dicere queas: *Dulcedo es, et totus desiderabilis* ⁸⁵.

XII. Videtisne aquarum profluvia, plumbeis canalibus inclusa, quae, propterea quod nimium comprimuntur, atque ad unum feruntur, adeo ple-

θεωρήμασιν. Καὶ ἡ ὑπὸ ζυγὸν ἔστωτι (92) Χριστοῦ· καὶ ἡ παρθένος ὄλη Χριστοῦ. Ἦ μὲν μὴ παντελῶς ἐνδοσμεῖσθω τῷ κόσμῳ (93)· ἢ ὅτι μηδ' ὅλως γινέσθω τοῦ κόσμου. Ὁ γὰρ ἐστὶ τῆ ὑπὸ ζυγὸν τὸ μέρος, τοῦτο παντελὲς τῆ παρθένῳ. Ἀγγέλων ἐπανήρησαι (94) πολιτεῖαν; μετὰ τῶν ἀξέυγων ἐτάχθης; μὴ κατενεχθῆς εἰς σάρκα, μὴ κατενεχθῆς (95) εἰς ὕλην (96), μὴ τῆ ὕλη γαμηθῆς, κἀν ἄλλως ἄγαμος μένης. Ὁφθαλμοὺς πορνεύων οὐ φυλάσσει τὴν παρθενίαν, γλώττια πορνεύουσα τῷ πονηρῷ μίγνυται. Πόδες ἀτακτα βαίνοντες ἐγκαλοῦνται νόσον, ἢ κίνδυνον (97). Παρθενεύετω (98) καὶ ἡ διάνοια· μὴ βραμβέσθω, μὴ (99) πλανήσθω, μὴ τύπος ἐν αὐτῇ (1) φερέτω πονηρῶν πραγμάτων· καὶ ὁ τύπος μέρος πορνεύας ἐστὶ· μὴ εἰδωλοποιεῖτω τῆ ψυχῆ τὰ μισούμενα.

obherret, ne meretriciarum rerum formas in seipso forma est), ne odio inspectanda rerum simulacra

IA. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Ὁδὲ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον, ἀλλ' οἷς δέδοται. Ὁρᾶτε τοῦ πράγματος τὸ ὑψηλόν; Μικροῦ καὶ ἀχώρητον εὐρίσκειται. Πῶς γὰρ οὐ κρεῖττον σαρκὸς, τὸ ἐκ σαρκὸς γενόμενον μὴ γεννηθῆναι εἰς σάρκα; Πῶς γὰρ οὐκ ἀγγελικὸν τὸ σαρκὶ συνδεσμένον μὴ κατὰ σάρκα ᾗη, ἀλλ' εἶναι τῆς φύσεως ὑψηλοτέρων; Ἦ τὰρξ τῷ κόσμῳ προσέδησεν, ἀλλ' ὁ λογισμὸς πρὸς Θεὸν ἀνήγαγεν· ἢ σὰρξ ἐβίβησεν, ἀλλ' (2) ὁ λογισμὸς ἐπέτρωσεν· ἢ σὰρξ ἔδησεν, ἀλλ' ὁ πόθος ἔλυσεν. Ὅλην τέτατο πρὸς Θεὸν, ὃ παρθένα, τῆ ψυχῆ· τοῦτο γὰρ αὐτὴ καὶ ἀνδράτι νομοθετεῖ καὶ γυναιξί· καὶ οὐ μὴ (3) τί σοι φανῆ τῶν ἄλλων κελόν (4), ὅσα τοῖς πολλοῖς· οὐ γένος, οὐ πλοῦτος, οὐ θρόνος, οὐ δυναστεία, οὐ τὸ ἐν εὐχρησίᾳ καὶ συνθέσει μελῶν φανταζόμενον κάλλος, χρόνου καὶ νόσου παίγιον. Εἰ ὅλην ἐκένωτας πρὸς Θεὸν τοῦ φιλτρῶν τὴν δύναμιν, εἰ μὴ δύο σοι εἴη τὰ ποθοῦμενα, καὶ τὸ βέρον, καὶ τὸ ἀόρατον· ἦρα τοσοῦτον ἐτρέθηξ τῷ ἐκλεκτῷ βέλαι, καὶ τοῦ νομφίου τὸ κάλλος κατέμαθες, ὥστε καὶ δύνασθαι λέγειν ἐκ τοῦ νομφικοῦ δράματός τε καὶ ἤμαρτος, ὅτι Γλυκασμὸς εἶ. καὶ ὅλος (5) ἐπιθυμία.

III. Ὁρᾶτε τὰ ἐμπεριλαμβανόμενα τοῖς μοιθεθῆνοῖς ὄχετοῖς βρέυματα, ὅτι τῷ λίαν στενοχωρεῖσθαι, καὶ πρὸς ἐν φέρεσθαι, τοσοῦτον ἐκβαίνει τὴν ὕδατος

D ἢ· «Mollis et fractus incessus morbum, aut periculū opriationem menti injicit.» In ed., Πόδες ἀτακτα βαίνοντες ἐγκαλοῦνται νόσον, ἢ κινδύνον γόντρο. Quod Billius sic reddit: «Pedes temere gradientes morbum accusant, aut morbo moventur.» (98) Παρθενεύετω, etc. Coisl. I, Colh. 4 et Comb. Τῷ νῶ παρθενεύετω, καὶ μὴ διανοίᾳ βραμβέσθω· «Mente sit virgo, nec cogitatione vegetetur.» (99) Μηδ'. In nonnullis, μηδέ. In quibusdam, καί. (1) Αὐτῇ. Duo Regg., εαυτῇ. (2) Α.Ι.Ι'. Deest in duobus Regg. et Or. 1. (3) Καὶ ἐν μὴ. In nonnullis, καὶ μὴ. (4) Κελόν. Reg. hm, κελών. (5) Ὅλος. Duo Regg., ὅλος.

⁸⁴ Psal. XLIV, 14. ⁸⁵ Cant. v, 16.

(92) *Tl. Deest in Or. 1.*
 (93) *Τῷ κόσμῳ.* Sic Reg. hm, Or. 1 et Comb. Deest τῷ in ed.
 (94) *Ἐπανήρησαι.* Sic Reg. hm, Bas. et Comb. In ed., ἤρησαι.
 (95) *Κατενεχθῆς.* Duo Coisl., καταπέσης.
 (96) *Εἰς ὕλην.* «In materiam,» id est, «in carnales affectus, et quidquid virginem a Christo retrahit.»
 (97) *Πόδες ἀτακτα βαίνοντες ἐγκαλοῦνται νόσον, ἢ κίνδυνον.* «Pedes inhoneste ambulantes, morbum, aut periculum indicant.» Sic Coisl. 1, aliique melioris notae codices. In nonnullis: Πόδες ἀτακτα βαίνοντες ἐγκαλοῦνται νόσον, ἢ κίνδυνον τῷ

πολλάκις φύσιν, ὥστε καὶ πρὸς τὸ ἄνω χωρεῖν ἀεὶ τὸ ἄνω
κατόπιν ὠθούμενον (6). Οὕτως ἐὰν σφίγγῃς τὴν πό-
θον, καὶ ἅλη θεῶν συναφθῇς (7), ἄνω χωρήσῃς (8), οὐ
μὴ κάτω πέσῃς, οὐ μὴ διαχυθῇς, ἅλη Χριστοῦ με-
νεῖς, μέχρις ἂν καὶ Χριστὸν ἴδῃς τὴν σὸν νομήριον.
Ἄπρόβριτον ἑαυτὴν φύλαττε, καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, καὶ
βίῳ, καὶ διανοήματι, καὶ κινήματι. Πανταχόθεν ὁ
Ποιητὴς περιεργάζεται σε, πάντα κατασκοπεῖ, πού
βλάη, πού τρώσει, μὴ τι παραγυμνούμενον εὔρη καὶ
πρὸς πληγὴν ἔτοιμον. Ὅταν καθαρωτέρων ἤρῃ, τούτου
μᾶλλον σπιλωθῆαι φιλονεικεῖ· καὶ γὰρ ἐσθῆτος
λαμπρῆς οἱ σπιλοι περιφανέστεροι. Μὴ ὀφθαλμοῖς
ὀφθαλμὸν ἐλκέτω, μὴ γέλωσ γέλωτα, μὴ συνήθεια
νόκτα (9), μὴ νύξ ἀπόλειαν. Τὸ γὰρ κατὰ μέρος ὑφ-
ελκόμενον καὶ κλεπτόμενον, ἀνπαίσθητον μὲν τὴν
πρὸς τὸ παρὸν ἔχει βλάβην, εἰς τὸ κεφάλαιον δὲ τῆς
κακίας ἀπαντᾷ.

II'. Οὐ πάντες, φησὶ, χωροῦσι τὸν λόγον τοῦ-
του, ἀλλ' εἷς δέδοται. Τὸ δέδοται, ὅταν ἀκούσης,
μηδὲν αἰρετικὸν πάθῃς, μὴ τὰς φύσεις εἰσαγάγῃς,
μὴ τοὺς χοϊκοὺς (10), καὶ τοὺς πνευματικοὺς (11),
καὶ τοὺς μέτους. Εἰσὶ γὰρ οὕτω τινὲς διακείμενοι κα-
κῶς, ὥστε οἴεσθαι, τοὺς μὲν πάντῃ ἀπολλυμένους (12)
εἶναι φύσεως, τοὺς δὲ σοφωμένους, τοὺς δὲ οὕτως
ἔχειν, ὅπως ἂν ἡ προαιρέσις ἄγῃ πρὸς τὸ χεῖρον, ἢ
βελτίον. Ἐπιτηδεύοιτα μὲν γὰρ ἄλλον ἄλλου μᾶλ-
λον, ἢ ἑλαττον ἔχειν, καὶ γὰρ δέχομαι· οὐκ ἀρκεῖν δὲ
μόνην (13) τὴν ἐπιτηδεύοιτα πρὸς τελείωσιν· λο-
γισμὸν δὲ εἶναι τὸν ταύτην ἐκκαλούμενον, ἵνα ἡ φύ-
σις εἰς ἔργον προέλθῃ, καθάπερ λίθος πυρίτης σιδή-
ρῳ κρουσθεὶς, καὶ οὕτω πῦρ γένηται (14). Ὅταν
ἀκούσης, Οἷς δέδοται, πρόθεις, δέδοται μὲν τοῖς κα-
λουμένοις (15) καὶ τοῖς οὕτω νεύουσι. Καὶ γὰρ ὅταν
ἀκούσης, οὐ τοῦ θέλωτος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος,
ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος Θεοῦ, συμβουλεύου σοι ταυτὸν
ὑπολαβεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες οἱ τοσοῦτον μεγα-
λοφρονούντες ἐπὶ τοῖς (16) κατορθώμασιν, ὥστε τὸ
πᾶν ἑαυτοῖς δίδναι, καὶ μηδὲν τῷ ποιήσαντι, καὶ σο-
φίαντι, καὶ χορηγῷ τῶν καλῶν, διδάσκει τούτους ὁ
λόγος, ὅτι καὶ τὸ βούλεσθαι καλῶς, δεῖται τῆς παρὰ
Θεοῦ βοηθείας· μᾶλλον δὲ, αὐτὸ (17) τὸ προαιρεῖσθαι
τὰ θέοντα, θεῖόν τι καὶ ἐκ Θεοῦ δῶρον φιλανθρωπίαις·
δεῖ γὰρ, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, καὶ τὸ ἐκ Θεοῦ τῶζε-
σθαι (18). Διὰ τοῦτο φησιν· Οὐ τοῦ θέλωτος· τοῦτ'

⁶⁸ Rom. ix, 16.

(6) Τὸ κατόπιν ὠθούμενον. Reg. hm, Coisl. 4 et Comb., τῷ κατόπιν ὠθούμενα.

(7) Συναφθῆς. Savil., συναφθεῖται.

(8) Χωρήσῃς. Duo Regg., Or. 1 et Comb., χωρή-
σεις.

(9) Νόκτα. Or. 1, νόκτας.

(10) Τοῖς χοϊκοῖς, etc. Hic Valentinianus intelli-
git, de quibus vide Irenæum, lib. 1 *Adversus hære-
ses*, cap. 1.

(11) Καὶ τοὺς πνευματικοὺς. Sic Or. 1. Deest
τοὺς in eil.

(12) Πάντῃ ἀπολλυμένης. Colb. 1, πάντως ἀπο-
λλυμένης.

(13) Μόνην. Duo Regg. et Or. 1, μᾶλλον.

(14) Καὶ οὕτω πῦρ γένηται. Sic legendum cen-

rumque aque naturam excedunt, ut, quod retro
impellitur, sursum semper tendat? Consimili modo
si amorem strinxeris, totaque Deo conjuncta fueris,
sursum tendes, nunquam humi prolaberis, nec
diffues, tota Christi manebis, quousque Christum
quoque sponsum tuum videas. Inaccessibilem te-
ipsam custodi, et verbo, et opere, et vita, et cogi-
tatione, et motu atque impulsione. Undequaque
pravus ille te perscrutatur, atque explorat, ubi
feriat, ubi vulneret, num nudum quid et apertum
plagæque obvium reperiat. Quo puriorem cernit, eo
enixius te commaculare atque inquinare contendit:
splendide etiam vestis manifestiores sunt sordes.
Ne oculus oculum trahat, ne risus risum, ne fami-
liaritas noctem, ne nox interitum et exitium. Nam
quod paulatim attrahitur, ac tanquam subripitur,
tametsi eam rationem **654** habeat, ut damnum in
presenti minime sentiatur, tamen in vitii summam
occurrit.

XIII. Non omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed
quibus datum est. Cum audis hoc, datum est, nec
haeretico ullo affectu tenearis, nec multiples natu-
ras introduceas, nec terrenas, et spirituales, et medios.
Sunt enim quidam ita male affecti, ut alios omnino
perditæ esse naturæ putent, alios salutem accepturæ,
alios denique, ut eos vel ad virtutem vel ad vitium
voluntas duxerit, ita se habere. At vero, aptitudinem
quidem alios aliis, vel majorem, vel minorem ha-
bere, ipse quoque concedo: ceterum ad adipiscen-
dam perfectionem, aptitudinem solam minime
sufficere contendo; rationem enim esse, quæ eam
excitet, ut natura in opus prodeat, quemadmodum
silex terro pulsatus, atque ita ignis excutitur. Cum
audieris, quibus datum est, adde: Vocatis datum
est, atque iis, qui ea animi propensione sunt. Et-
enim cum illud audis: Non est volentis, neque euren-
tis, sed miserantis Dei⁶⁸; idem tibi existimandum
censeo. Quoniam enim nonnulli sunt, qui ob recte
facta ita animis efferantur, ut id totum sibi ipsis
ascribant, nec quidquam Creatori, et sapientie
eorum auctori, ac honorum omnium suppeditatori
acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quod
ipsum etiam recte velle, divino auxilio indigeat:
imo, ut rectius loquar, voluntas quoque ipsa et
electio eorum, quæ recta et cum officio conjuncta
sunt, divinum quoddam beneficium est, atque a Dei

semus, quamvis hic deficiat codicem auctoritas.
Editi habent: καὶ οὕτω σιδήρος γένηται, « atque ita
ferum fiat, » ut vertit Bill. Quæ lectio nec rationi,
nec experientie consentanea est. Quis enim dixerit,
lapidem, vel silicem ferro pulsatum, ferrum fieri?

(15) Καλουμένοις. « Vocatis. » Duo Regg., duo
Coisl., tres Colb. et Or. 1 habent, βουλομένοις, « vo-
lentibus. » Sic etiam legit Billius.

(16) Μεγαλοφρονούντες ἐπὶ τοῖς. Tres Colb.,
μεγαφρονούντες τοῖς.

(17) Αὐτό. Reg. hm, καὶ αὐτό.

(18) Δεῖ γὰρ, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι, καὶ τὸ
ἐκ Θεοῦ τῶζεσθαι. Hæc a Billio aut typographo
omissa.

benignitate manans. Quod enim salvamur, id et a nobis, et a Deo esse oportet. Ideo ait : *Non volentis, id est, non solum volentis, nec currentis solum, sed etiam misercntis Dei.* Ita, quoniam velle quoque ipsum a Deo est, optimo jure totum Deo assignavit. Quantumlibet curras, quantumlibet eertes, opus habes eo, qui det coronam. *Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui edificaverunt eam. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodiunt eam*⁵⁷. Scio, inquit, quod *nec velocium cursus est, nec fortium bellum, nec pugnantium victoria*⁵⁸, nec prospere navigantium portus : sed Dei est, **655** *victoriam afferre, et incolumem scapham in portum perducere.*

XIV. Jam illud quoque, quod alio loco dicitur, atque intelligitur, ubique in mentem venit, superioribus adungere fortasse necessarium fuerit, ut meas opes vobis etiam largiar. Postulavit mater illorum Zebedæi, materno quodam affectu impulsâ, atque eorum, quæ petebat, modum ignorans, digna tamen, cui, propter immodicam vim amoris ac benevolentiam filiis debitam, ignoseceretur⁵⁹. Neque enim quidquam est materno affectu mollius : idque eo commemoro, ut matrum honori quasi lata lege consulam. Postulavit ergo a Jesu mater illorum, ut alterum ad dexteram, alterum ad sinistram collocaret. Quid ad hæc Salvator? Primum quærit, an calicem bibere queant, quem ipse bibiturus erat. Ut autem id quoque professi sunt atque affirmarunt, ac Salvator ipse assensus est (futurum enim norat, ut illi quoque eundem calicem haurirent, ac martyrio perfunderentur) ; quid subjunxit? *Calicem quidem bibent : collocare autem eos ad dextram et sinistram, non est meum hoc dare, sed quibus datum est*⁶⁰. Nihil igitur mens dux et gubernatrix? nihil labor? nihil ratio? nihil philosophia? nihil jejuna? nihil noctes insomnes duxisse? nihil humum pro strato habuisse? fontes lacrymarum profundisse? ac lege fatali, et Jeremias sanctificatur⁶¹, et alii ab

XV. Vereor, ne absurda etiam ac præpostera cogitatio eniquam obrepât, tanquam anima libi usquam versata sit, ac deinde corpori huic astricta fuerit ; atque, prout illic se gesserit, alii prophetiam accipiant, alii, qui improbe vixerunt, condemnentur. Sed quoniam hoc existimare nimis stultum et absurdum est, atque ab ecclesiastica fide et doctrina alienum (alii enim de hujusmodi dogmatibus, si velint, ludant ; nobis autem hujusmodi ludis animos oblectare minime tutum est) ; illic quoque his ver-

ἔστιν, οὐ μόνον τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεούντος Θεοῦ. Εἶτα, ἐπειδὴ καὶ τὸ βούλεσθαι παρὰ Θεοῦ, τὸ πᾶν εἰκότως ἀνέθηκε τῷ Θεῷ. "Ὅσον ἂν δράμηξ, ὅσον ἂν ἀγωνίσῃ, χρήσις (19) τοῦ διδόντος τὸν στέφανον. Ἐὰν μὴ Κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, εἰς μάτην ἐκτίσασαν εἰ οἰκοδομοῦντες αὐτόν. Ἐὰν μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγέρθησαν εἰ φυλάσσωντες αὐτήν. Οἶδα, φησὶν, ὅτι οὐ τοῖς κοῦφοις ἐ ἐρῶμος, οὐδὲ τοῖς δυνατοῖς ἐ πάλαιος, οὐδὲ (20) τῶν μαχομένων ἡ νίκη, οὕτε τῶν εὐπλοῦτων οἱ λιμένες· ἀλλὰ (21) Θεοῦ, καὶ νίκην ἀπεργάσασθαι, καὶ εἰς λιμένας ἀποσπῶσαι τὸ σκάφος.

1Δ'. Καὶ τοῦτο ἀλλαχοῦ λεγόμενον, καὶ νοούμενον, καὶ ἴσως ἀναγκαῖον προσθεῖναι καὶ τὸ ἐπελθὼν τοῖς εἰρημένοις, ἵνα τὸν ἐμὸν πλοῦτον καὶ ὑμῖν χαρίσωμαι. "Ἦτησεν ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου φιλιτέκων τι παθούσα (22), καὶ τὸ μέτρον ἀγνοούσα τῶν αἰτουμένων, πλὴν συγγνωστῆ δι' ὑπερβολὴν φίλτρον, καὶ ὀφειλομένην εὐνοίαν αἰκνοῖσι. Οὐδὲν γὰρ μητρὸς εὐσπλαγγνότερον· καὶ τοῦτο λέγω, ἵνα τιμᾶσθαι νομοθετήσω (25) τὰς μητέρας. "Ἦτησεν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἡ μήτηρ ἐκεῖνων, ἵνα ἐκ δεξιῶν καθίσει, καὶ ἕνα ἐξ ἀριστερῶν. Ἀλλὰ τί ὁ Σωτήρ; Ἐρωτᾷ τὸ πρῶτον, εἰ τὸ ποτήριον δύναται πιεῖν, ὃ αὐτὸς πίνειν ἤμελλεν. Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ὁμολογήθη, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδέξατο (ἤδει γὰρ [24] κἀκεῖνους τῷ αὐτῷ τελειουμένους, μᾶλλον δὲ, τελειωθήσεσθαι [24] μέλλοντας), τί φησι; *Τὸ μὲν ποτήριον πίεται, τὸ δὲ καθίσει ἐκ δεξιῶν μου* (26) *καὶ ἐξ ἀριστερῶν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν, φησι, τοῦτο εἶναι, ἀλλ' οἷς δέδοται.* Οὐδὲν οὖν ὁ ἡγεμὼν νοῦς; οὐδὲν ὁ νόμος; οὐδὲν ὁ λόγος; οὐδὲν ἡ φιλοσοφία; οὐδὲν τὸ νηστεῦσαι; οὐδὲν τὸ ἀγρυπνεῖσαι; τὸ χαμευνῆσαι; τὸ πηγὰς στάξει διακρῦναι; Τούτων οὐδὲν, ἀλλὰ κατὰ τινα ἀποκλήρωσιν, καὶ ἱεραμίαις κηρίζεται, καὶ ἄλλοι ἐκ μητρὸς ἀλλοτριοῦνται;

Nihil quidquam horum profuerit, sed forte quadam ipsa vulva rejiciuntur?

1Ε'. Φοβοῦμαι μὴ καὶ ἄποπός τις εἰσέλθῃ λογισμὸς, ὡς τῆς ψυχῆς (27) ἀλλαχοῦ πολιτευσαμένης, εἶτα τῷ σώματι τούτῳ ἐνθεσίσης· καὶ ἐκ τῆς ἐκεῖθεν (28) πολιτείας, τῶν μὲν λαθόντων τὴν προφητείαν, τῶν δὲ κατακρινόμενων, ὅσοι κακῶς βεβίωκασι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ὑπολαβεῖν λίαν ἄστονον, καὶ οὐκ ἐκκλησιαστικόν (ἄλλοι μὲν γὰρ περὶ τῶν τοιοῦτων [29] δογμάτων παιζέτωσαν, ἡμῖν δὲ τὰ τοιαῦτα παίζειν οὐκ ἀσφαλές), κἀκεῖ τῷ. *Καὶ οἷς δέδοται, πρόσθεσ τὸ, τοῖς οὕσιν ἀξίους· οἱ τὸ εἶναι τοιοῦτοι, οὐ μόνον παρὰ*

⁵⁷ Psal. cxxvi, 1. ⁵⁸ Eccl. ix, 41. ⁵⁹ Matth. xx, 20. ⁶⁰ ibid. 25. ⁶¹ Jerem. i, 5

(19) Χρήσις. Or. 1, χρήσις.

(20) Οὐδέ. Reg. hm, οὐτε.

(21) Ἀλλὰ. Or. 1, καί.

(22) Τι παθούσα Comb., τι πάθος παθούσα.

(25) Ἴνα τιμᾶσθαι νομοθετήσω. Coisl. 1, Colb. 1, Comb., ἵνα τιμᾶσθαι διδάξω, καὶ νομοθετήσω, « ut matres colere doceam, et quasi lege statuam. »

(24) Ἰδεὶ γὰρ, etc. « Noverat enim illos consummari, imo vero fore ut consummarentur. »

(25) Τελειωθήσεσθαι. Or. 1, τελειωθήσεσθαι.

(26) Μου. Deest in nonnullis.

(27) Ὡς τῆς ψυχῆς, etc. Pythagoricum dogma de animabus hic carpit Gregorius.

(28) Ἐκεῖθεν. Tres Colbert. et Or. 1, ἐκεῖσε.

(29) Τεισέτωρ. Deest in Reg. b, Or. 1 et Combef.

τοῦ Πατρὸς εὐλόγησαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ αυτοῦ δεδώκα- A
σεν (50).

157. *Εἰς τὴν γὰρ εὐνοῦχοι, ὅτινες ἐκ κοιλίας μη-
τρὸς εὐνοηχίσθησαν, καὶ τὰ ἐξ ἧς. Σφῶδρα ἐθουλό-
μην ἀνδρικόν τι περὶ τῶν εὐνοούχων (51) ἔχειν εἰπεῖν.
Μὴ μέγα (52) φρονεῖτε, οἱ ἐκ φύσεως εὐνοοῦχοι. Τὸ
γὰρ τῆς σωφροσύνης, ἴσως ἀκούσιον. Ὁ γὰρ ἦλθεν
εἰς βάσανον, οὐδὲ τὸ σωφροεῖν ἐδοκιμάσθη διὰ τῆς
παύρας. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως ἀγαθόν, ἀδόκιμον· τὸ
δ' ἐκ προαιρέσεως, ἐπαινετόν. Τίς περὶ χάριτος τοῦ
καίειν; τὸ γὰρ καίειν ἐκ φύσεως ἔχει. Τίς ὕδατι (53)
τοῦ κάτω φέρεσθαι; τοῦτο γὰρ ἔχει παρὰ τοῦ θε-
μιουργήσαντος. Τίς χιόνι τῆς ψυχρότητος χάρις; ἢ
τῷ ἡλίῳ τοῦ φαίνειν; φαίνει γὰρ καὶ μὴ βούληται.
Χαρίζου μοι τὸ βούλεσθαι τὰ βελτίονα. Χαρίζῃ δέ, B
ἐὰν σάρξ γενόμενος, πνευματικῆς γένῃ· ἐὰν τῇ μολι-
θῆι (54) τῆς σαρκὸς ἐλαχέμενος, πεπερωθῆς ὑπὸ τοῦ λό-
γου· ἐὰν οὐράνιος εὐρεθῆς, ταπεινὸς γεγόνως· ἐὰν
σαρὰ συνθεθῆς, ὑπὲρ σάρκα φανῆς (55).*

more tractus atque depressus, a ratione in altum
carni quasi vinculis quibusdam astrictus, superior

his, Et quibus datum est, hoc adijunge, qui digni
sunt; quique, ut tales sint, non modo a Patre accep-
perunt, sed sibi ipsis etiam dederunt.

XVI. Sunt enim eunuchi, qui ex utero matris ca-
strati sunt, etc. Vehementer cuperem 656 virile
aliquid de eunuchis proloqui posse. Ne admodum
magnifice de vobis sentiat, qui a natura eunuchi
estis. Fortasse enim pudicitia hæc minime volun-
taria est. Non enim explorata est, nec castimonia
periculo facto comprobata. Bonum enim quod a
natura proficiscitur, laudem non meretur: quod
autem a libera voluntate animique instituto fluit, id
laude dignum existimandum est. Quæ igitur gratia
est, quod urit? Urere enim a natura habet. Quæ
aquæ, quod deorsum fertur? Hoc enim a summo
rerum omnium opifice habet. Quæ nisi gratia ha-
benda est, quod frigida sit? aut soli, quod luceat?
Lucebit enim etiam invitus. Hoc mihi largire, ut,
quæ recta sunt, velis. Largieris autem, si caro
factus, spiritualis efficiaris; si a plumbea carnis
subleveris; si humilis creatus, cœlestis inveniaris; si
carne appareas.

17. *Ἐπειδὴ οὖν τὸ σωματικῶς φροεῖν (56) οὐκ
ἐπαινετόν, ἄλλο τι αἰτῶ τοὺς εὐνοούχους. Μὴ πορευ-
σητε περὶ θεότητα. Χριστῷ συζευχθέντες, Χριστῶν
μὴ ἀτιμάσητε. Ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τελετούμενοι, μὴ
ὁμοίωτον ἑαυτοῖς τὸ Πνεῦμα ποιήσητε. Εἰ ἔτι ἀνθρώ-
ποις ἠρῆσκειν, ὁ Παῦλος φησι, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ
ἦν ἡμῖν. Εἰ κτίσματι ἐλάτρευον, οὐκ ἂν Χριστιανὸς
ὀνομαζόμεν. Εἰς τί (57) γὰρ ὁ Χριστιανὸς τιμῶν;
Οὐχ ὅτι θεὸς ὁ Χριστός; Εἰ μὴ τοῦτο ὡς ἄνθρωπος
πάθω (58), φίλιχ' πρὸς αὐτὸν συγκατακείμενος. Καίτοι καὶ
Πέτρον τιμῶ, ἀλλ' οὐκ ἄκουσα Πετριανὸς καὶ Παῦλον,
Παυλιανὸς δὲ οὐκ ἤκουσα. Ὁ δέχεται παρὰ ἀνθρώπων
ὀνομαζέσθαι, παρὰ Θεοῦ γεγόνως. Ὅπως εἰ μὲν, ἐπιθετὸν
ὑπέληφας, διὰ τοῦτο καλῆ Χριστιανὸς, καὶ καλοῦ, καὶ
μένοις ἐν τῷ ὀνόματι, ἢ τῷ (59) πράγματι. Εἰ δὲ, ὅτι
στέργεις Χριστῶν, διὰ τοῦτο ἐξ αὐτοῦ καλῆ, οὐδὲν πλέον
νέμεις αὐτῷ (40) τῶν ἄλλων κλήσεων, ἀ' ἀπὸ τινος
ἐπιτηδεύματος ἢ πράγματος τίθενται.*

Christo nomen ducis, quam quod eum amore complecteris, nihil amplius ipsi tribuis, quam aliis no-
minibus, quæ a studio quodam et instituto, aut re aliqua constituuntur.

XVII. Quoniam igitur corporea sapere, carnali-
busque affectibus duci, haudquaquam laudabile est,
aliud quiddam ab eunuchis postulo. Ne circa divi-
nitatem scortemini. Qui Christo conjuncti estis,
Christum ne contemnatis. Qui a Spiritu perfectio-
nem accipitis, ne parem vobis Spiritum faciatis. Si
adhuc hominibus placerem, inquit Paulus 62, Christi
servus non essem. Si creaturam colerem, Christianus
utique non appellarer. Cur enim Christiani nomen
venerabile est? Annou quia Christus Deus? Nisi
fortasse hoc humano more facio, amicitia nimirum
cum eo conglutinatus. At et Petrum honore prose-
quor, nec tamen Petrianus vocor: et Paulum, nec
tamen Paulianus nominatus sum. Non fero me ab
hominibus nomen ducere, qui a Deo sum creatus.
Proinde si, quia Deum ipsum existimas, ideo Chri-
stianus vocaris: voceris sane, et maneat in nomine,
atque adeo in re. Sin autem non aliam ob causam a
aliqua constituuntur.

III. *Ὅρατε τοὺς περὶ τὰς ἱπποδρομίας ἐσπουδα- D
κίας τοῦτους. Ὁ ἀπὸ τῶν χρωμάτων (41) ὀνομα-*

XVIII. Videtis hos, qui in cursibus equestribus
studium atque operam posuerunt, 657 lili a colo-

62 Gal. 1, 10.

(50) *Ἐαυτοῖς δεδώκασι.* « Sibi ipsis dederunt, »
nempe, gratiæ excitanti ac moventi libere consen-
tendo. Reg. hm habet, ἐαυτοῖς δεδώκασι, « se
ipsos dederunt. »

(51) *Περὶ τῶν εὐνοούχων.* « De eunuchis. » Gre-
gorius passim eunuchos insectatur, utpote qui ma-
xima ex parte, Ariana, vel Macedoniana peste con-
taminarentur.

(52) *Μέγα.* Reg. hm. et Or. 4 addunt, τι.

(53) *Ὑδατι.* Colb. 4 addit, χάρις.

(54) *Μολιθῆι.* Forte, *μολιθῆτιδι.* EDIT.

(55) *Φανῆς.* Reg. hm, φανείς.

(56) *Τὸ σωματικῶς φροεῖν.* Coisl. 4, τὸ σωφρο-
εῖν. Quam lectionem optimam censet Combefisius.
« Quandoquidem igitur laudem non meretur pudici-
tia, quæ sit a natura, non a libera voluntate. » Pu-
dicitia enim in eunuchis, non virtutis, sed necessi-

tatis est. Hos ad aliam pudicitiam hortatur Grego-
rius, ad fidei scilicet integritatem, qua laudem me-
reantur. Lectio vulgata et Billii interpretatio, nec
commodum efficiunt sensum, nec cum Gregorii pro-
posito conveniunt. Crediderim scripsisse, *σώματι
σωφροεῖν.*

(57) *Εἰς τί.* Coisl. 4, διὰ τί.

(58) *Ὡς ἀνθρώπου πάθω.* Coisl. 4, Or. 1, Gabr.,
ὡς ἄνθρωπον ἀγαπῶν. Combefisius censet ex utra-
que lectione, sic sciendam esse litteram: ὡς ἄν-
θρωπος πάθω, ἄνθρωπον ἀγαπῶν. « Humano more
afficio hominem diligens, » id est, « homo sum,
hominem amo. »

(59) *Ἦ τῷ.* Comb., καὶ τῷ.

(40) *Νέμεις αὐτῷ.* Coisl. 4, νέμεις αὐτῷ, « sibi
tribuis. »

(41) *Ὁ ἀπὸ τῶν χρωμάτων.* In circu quadrifigarii

ribus nominantur, atque ab iis partibus, cum quibus steterunt. Vos nomina ipsa tenetis, etiamsi non dixerō. Si ad eundem modum Christianus vocaris, parvum admodum ac leve hoc cognomentum est, eo licet glories, tibi que placeas. Sin autem, quia Deum credis, rebus ipsis quod credas, ostende. Si Filius creatura est, nunc quoque creaturam colis præter Creatorem. Si Spiritus sanctus creatura est, incassum baptizatus es, ac duabus quidem partibus sanus es, imo ne illis quidem: una autem omnino periclitaris. Finge Trinitatem esse margaritam quamdam, undique similem, atque aque fulgentem. Quæcumque margaritæ pars fuerit oblesca, tota lapidis gratia extincta fuerit. Eodem modo cum Filium contemnis, ut Patrem honore allicias, tuum honorem non recipit. Ad contemptum Filii, Pater haudquaquam glorificatur. Si filius sapiens latificat patrem ⁶³, quanto magis Filii honor, Patris quoque honor fuerit? Quod si hoc etiam probas: *Fili, ne glories de ignominia patris* ⁶⁴: eodem modo ne Pater ob ignominiam Filii glorificatur. Si Spiritum sanctum aspernaris, honorem tuum Filius repudiat. Tametsi enim non eodem, quo Filius, modo ex Patre est, tamen ex eodem Patre est. Aut totum honore affice, aut totum contemne, ut saltem tibi ipsi constes. Dimidiatam istam pietatem improbo. Totum quidem te pium esse volo, sed quemadmodum volo. Ignosce affectui. Eorum quoque vicem doleo, qui me oderunt. Membrum meum eras, etsi nunc abscimderis: membrum quoque fortasse fies; atque ob hanc causam humane ac benigne loquor. Hæc eunuchorum causa se gerant.

XIX. Non enim peccatum illud solum, quod in corpore admittitur, fornicatio et adulterium dicitur, sed et quodvis aliud flagitium, ac præsertim scelus id, quod in divinum nomen perpetratur. Unde id ostendamus, fortasse quæris? *Fornicati sum, inquit, in adventionibus suis* ⁶⁵. Videsne et impudens fornicationis facinus? Et alio loco: *Adulterium committebant in ligno* ⁶⁶. Videsne et adulterium quemdam **658** cultum? Quocirca ne animo adulterium committas, corpore castitatem colens. Alioqui perspicuum facies, te, quoad carnem attinet, invite pudicum esse, quoniam in iis rebus, in quibus seortari tibi licet, pudicitiam non præstas. Quid

⁶³ Prov. x, 1. ⁶⁴ Eccli. iii, 12. ⁶⁵ Psal. cv, 59. ⁶⁶ Jerem. iii, 6.

pannos variis coloribus distinctos gestabant, alii albo, alii cæruleo, etc. Plebs vero quæ circumstabat, scissa in contraria studia, alia aliis coloribus favebat, suo quoque colori.
 (42) *Ὁ Υἱός*. Sic legendum manifestum est ex sequentibus, non vero, *ὁ θεός*, ut mendose in editis legitur.
 (43) *Κτίσθηρ*. Duo Colb., *κτίσαντα*.
 (44) *Δυσί*. Reg. hm, duo Colb. et Or. I *δύο*.
 (45) *Ὁ τι ἄν πάθῃ*. Sic Comb. In ed., "Ὅτι ἄν τι πάθῃ."
 (46) *Ἢ τοῦ Υἱοῦ τιμή, τιμή τοῦ Πατρὸς*, etc. Sic Coisl. I et Or. 1, sed secunda manu. Prave in ed., *ἢ τοῦ Υἱοῦ τιμή, μὴ τοῦ Πατρὸς*.
 (47) *Εἰ δὲ καὶ τοῦτο δέξῃ*. Comb., *Εἰ δὲ καὶ*

ζονται, καὶ τῶν μερίδων, αἷς συνεστήχασιν. Ὑμεῖς δὲ ἔστε τὰ ὀνόματα, κἄν ἐγὼ μὴ λέγω. Εἰ οὕτως ἀκούεις Ἥριστιανός, μικρὰ λίαν ἢ προσηγορία, κἄν ἐπ' αὐτῇ καλλωπίξῃ· εἰ δὲ, ὅτι καὶ θεὸν ὑπέβληψας, δείξον τοῖς ἔργοις ὡς ὑπέβληψας. Εἰ κτίσμα ὁ Υἱός (42), ἔτι καὶ νῦν λατρεύεις τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίστην (43). Εἰ κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μάτηρ ἐθαπίσθης, καὶ τοῖς μὲν δυσὶ (44) μέρεσιν ὑγαίνεις, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐκείνοις· τῷ δὲ ἐνὶ, παντελῶς κινδυνεύεις. Ὑπόθου μαργαρίτην ἕνα εἶναι τὴν Τριᾶδα, πανταχόθεν ὁμοίαν, καὶ ἕσαν σπύλοντα. "Ὁ τι ἄν πάθῃ (45) τοῦ μαργαρίτου, ἢ πᾶσα τοῦ λίθου χάρις ἐφάνισται. Οὕτως ἔσαν ἀτιμᾶζης Ὑἱὸν, ἕνα τιμῆσης Πατέρα, οὐδέ γεταί σου τὴν τιμὴν. Ἐπ' ἀτιμία τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ οὐ δοξάζεται. Εἰ σοφὸς υἱὸς εὐφραίνει πατέρα, πόσω μᾶλλον ἢ τοῦ Υἱοῦ τιμῇ, τιμῇ τοῦ Πατρὸς (46) γένηται; Εἰ δὲ καὶ τοῦτο δέξῃ (47)· *τὸ τέκνον, μὴ δοξάζῃον ἐπ' ἀτιμία Πατρὸς*· οὕτως οὐδὲ Πατὴρ ἐπ' ἀτιμία τοῦ Υἱοῦ δοξάζεται. Εἰ ἀτιμάζεις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδέ γεταί σου τὴν τιμὴν ὁ Υἱός. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ὡς Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὖν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Πατρὸς. Ἢ τὸ πᾶν τιμήσον, ἢ τὸ ἕλον ἀτιμάσον, ἕνα ἀκλόουτος νοῦς (48) σεαυτῷ τυγχάνῃς. Οὐδέ γεταί σου τὸ ἐξ ἡμισείας (49) εὐσεβείας. Ὅλον εὐσεβῆ μὲν εἶναι σε βούλομαι, ἀλλὰ καθὼς βούλομαι. Σόγγυωθι τῷ πάθει. Ἄλιγὼ καὶ ὑπὲρ τῶν μισούντων. Μέλος ἦς ἐμὸν, καὶ εἰ νῦν ἀποτέμνη· μέλος καὶ γενήσῃ τυχόν· διὰ τοῦτο καὶ φιλάθρωπα φελέγγομαι. Ταῦτα διὰ τοὺς εὐνοούχους, ἕνα περὶ θεότητα σωφρονώσω.

nobis dicta sint, ut circa divinitatem pudice et easte

10'. Οὐ γὰρ ἢ (50) περὶ σῶμα μόνον ἀμαρτία, πορνεία καὶ μοιχεῖα λέγεται, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὖν ἡμαρτες, καὶ μάλιστα ἢ περὶ τὸ θεῖον παρανομία. Πόθεν παράσχομαι (51); τοῦτο τυχόν ἀπατεῖς (52)· *Ἐπέφρευεν*. φησὶν, *ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν*. Ὁρᾶς καὶ πρᾶξιν πορνείας ἀναίσχυντον (53); Καὶ, *Ἐμοιχῶντο*, φησὶν, *ἐν τῷ ἔθελῳ*. Ὁρᾶς καὶ θρησκείαν τινὰ μοιχαλίδα; Μὴ τοῖνον μοιχεύσης κατὰ ψυχὴν, σωφρονῶν τῷ σώματι· μὴ δείξεις (54) τὸ ἀκουσίως τῇ σαρκὶ σωφρονεῖν ἐξ ὧν οὐ σωφρονεῖς, ἐν οἷς πορνουεῖν δυνατὸς εἶ. Τί πεποιθήκατε τὴν ἀσέβειαν ὑμετέραν; Τί πάντες ἐπὶ τὸ χεῖρον φέρεσθε, ὡς ταυτὸν εἶναι λοιπὸν, ἢ εὐνοῦγον, ἢ ἀσεβῆ καλεῖ-

τοῦτο, δέξαι τὸ· «Quod si hoc etiam, illud probato.»
 (48) *Νοῦς*. Hæc vox supervacanea videtur.
 (49) *τὸ ἐξ ἡμισείας*. Sic duo Regg. quorum auctoritate delevimus μὴ, quod sic in editis legitur: τὸ μὴ ἐξ ἡμισείας.
 (50) *Ὁὐ γὰρ ἢ*. Sic Reg. b, tres Colb. et Or. 1. Deest ἢ in ed.
 (51) *Παράσχομαι*. In nonnullis, *παράσχομαι*.
 (52) *Ἀπατεῖς*. In quibusdam, *ἀπατήσεις*.
 (53) *Πορνείας ἀναίσχυντον*. Nonnulli habent, *πόρνην ἀναίσχυντον*. «Vides actionem impudens esse seortum?»
 (54) *Μὴ δείξεις*. Reg. b, duo Colb. et Or. 1, *μὴ οὐδείης* [optime], «ne perspicuum facias.»

σθαι; Γένεσθε μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ὅψ' ἐ γυνῶν ἀνδρικόν Α
 τι φρονήσατε, φύγετε τὰς γυναικωνίτιδας, μὴ προσ-
 τεθήτω τῷ αἰσχροῦ τοῦ ὀνόματος τὸ αἰσχρὸν τοῦ κη-
 ρύγματος (55). Βούλεσθε μικρὸν ἔτι τῷ λόγῳ προσ-
 καρτηρήσωμεν (56); Ἢ κέρρον ἔχει τὰ εἰρημένα; Πλὴν τιμηθήτωσαν καὶ οἱ εὐνοῦνοι τοῖς ἐξῆς· ἐπαυ-
 νετὸς γὰρ ὁ λόγος.

cium, quae diximus? Verum per haec, quae seruntur, eunuchi quoque honorentur. Laudabilis enim hic sermo est.

Κ'. Εἰς γὰρ εὐνοῦχοι, φησὶν, ὅτινες ἐκ κοιλίας
 μητρὸς ἐγεννήθησαν ἑστῶς· καὶ εἰς τὴν εὐνοῦχοι,
 ὅτινες εὐνοχίσθησαν παρὰ τῶν ἀνθρώπων· καὶ
 εἰς τὴν εὐνοῦχοι (57), ὅτινες εὐνοχίσαν ἑαυτοὺς
 διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ εὐνόμενος Β
 χωρεῖν, χωρεῖτω. Δοκεῖ μοι τῶν σωμάτων ἀποστὰς
 ὁ λόγος, τυποῦν διὰ τῶν σωμάτων (58) τὰ ὑψηλό-
 τερα. Τὸ μὲν γὰρ μέχρι τῶν σωματικῶν εὐνοῦχον
 στήσαι τὸν λόγον, τυχὸν μικρὸν τὸ καὶ λίαν ἀσθενὲς
 καὶ ἀνάξιον λόγου· δεῖ δὲ ἡμᾶς ἐπινοῆσαι τι τοῦ
 Πνεύματος ἁγίου. Δοκοῦσι τοίνυν οἱ μὲν ἐκ φύσεως
 νεύειν πρὸς τὴ ἀγαθὴν. Φύσεως δὲ ὅταν εἶπω, οὐκ
 ἀτιμάζω τὴν προαίρεσιν, ἀλλ' ἀμφοτέρω τιθῆμι, τὴν
 τε πρὸς τὸ καλὸν ἐπιτηδεύματα, καὶ τὴν εἰς ἔργον
 ἀγούσαν τὸ ἐκ φύσεως ἐπιτηδεῖον. Ἐτεροι δὲ εἰσὶ τι-
 νες, οὓς ὁ λόγος καθαίρει, τῶν παθῶν ἐκτέμνων.
 Τούτους ἡγοῦμαι εἶναι τοὺς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων εὐ-
 νοχίζομένους, ὅταν ὁ διδασκαλικὸς λόγος διελθὼν τὸ
 κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρότος, καὶ τὸ μὲν ἀποπειψάμε-
 νος, τὸ δὲ νομοθετήσας (ὡς τὸ, Ἐκκλῆστον ἀπὸ κα- C
 κοῦ, καὶ ποιήσων ἀγαθῶν), τὴν πνευματικὴν σω-
 φροσύνην δημιουργήσῃ. Ἐπαινῶ καὶ τοῦτον τὸν εὐ-
 νοχισμόν, καὶ λίαν ἐπαινῶ τοὺς τε διδασκάλους
 ὁμοίως καὶ τοὺς διδασκόμενους, ὅτι οἱ μὲν καλῶς
 ἐξέτεμον, οἱ δὲ κάλλιον ἐξετηρήθησαν.

ΚΑ'. Καὶ εἰς τὴν, ὅτινες ἑαυτοὺς εὐνοχίσαν διὰ
 τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἄλλοι διδασκάλων
 μὲν οὐκ ἐπέτυχον, ἑαυτῶν δὲ γεγονότων ἐπαινετοῖ δι-
 δασκαλοὶ. Οὐκ ἐδίδαξέ σε μήτηρ τὸ θεόν, οὐκ ἐδίδαξέ
 σε πατήρ, οὐκ πρεσβύτερος, οὐκ ἐπίσκοπος, οὐκ ἄλλος
 τις τῶν τὸ διδάσκειν πεπιστευμένων. Ἀλλὰ τὸν ἐν σοὶ
 λόγον κινήσας (59), ἀλλὰ τὴν σπινθηρα τοῦ καλοῦ διὰ
 τῆς προαίρεσεως ἀνάψας, σαυτὸν εὐνοχίσας, τὴν βίβαν
 ἐξέτεμες, τὰ ὄργανα τῆς κακίας ἐξώρισας, τοσαύτην D
 ἐξινέκτησω τῆς ἀρετῆς, ὥστε καὶ σχεδὸν ἀδύνατόν σοι
 γενέσθαι τὴν περιτὰ χεῖρῳ φορῶν. Διὰ τοῦτο ἐπαινῶ καὶ
 τοῦτον τὸν εὐνοχισμόν, καὶ τυχὸν μᾶλλον τῶν ἄλλων.
 Ὁ εὐνόμενος χωρεῖν, χωρεῖτω. Ἦν βούλει δέξαι
 μερίδα, ἢ ἐπακολούθησεν τῷ διδασκάλῳ, ἢ γενῶ
 σαυτοῦ διδάσκαλος. Ἐν αἰσχροῦ μόνον, μὴ τιμηθῆναι
 τὰ πάθη. Περὶ δὲ τοῦ τιμηθῆναι τὰ πάθη, μηδὲν δια-
 σέρου. Καὶ ὁ διδάσκων, πλάσμα Θεοῦ, καὶ σὺ γέγονας

impietatem vestram effecistis? Quid omnes in vi-
 tium precipites ferimini, ut deinceps idem sit, aut
 eunuchum, aut impium vocari? Tandem aliquando
 viris vos adjungite, virilem alicum affectum ha-
 bete, gynaecia fugite, ne ad nominis turpitudinem
 praedicationis turpitudine accedat. Vultis in hac ora-
 tione nomnihil adhuc immoremur? An potius sulli-
 cione nomnihil adhuc immoremur? An potius sulli-

XX. Sunt eunuchi, inquit, qui ex utero matris ita
 nati sunt: et sunt eunuchi, qui castrati sunt ab ho-
 minibus: et sunt eunuchi, qui castraverunt seipsos
 propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat.
 Videtur mihi Scriptura, a corporibus abducens per
 corporum figuram sublimiora significare. Et enim,
 in corporeis quidem eunuchis consistere, atque ora-
 tionem ligere, parvum fortasse, valdeque infirmum
 et Scripturae majestate indignum fuerit. Decet au-
 tem nos quidpiam Scriptura dignum excogitare. Alii
 quidem videntur natura indole ad virtutem tendere.
 Naturam porro cum dico, liberam voluntatem haud-
 quaquam sperno, sed utrumque statuo, nimirum et
 natura ad bonum facilitatem atque aptitudinem, et
 animi voluntatem, naturalem illam aptitudinem ad
 bonum ducentem. Quidam autem alii sunt, quos
 doctrina expurgat, vitiososque animi affectus ab-
 scindit. Hos esse existimo, qui ab hominibus ca-
 strantur, cum videlicet magistri praeccepta et ser-
 mones, virtutem a vitio distinguentes, atque alte-
 rum rejicientes, alterum praescribentes (juxta illud,
Declina a malo, et fac bonum 67), spiritualem pu-
 dicitiam effecerint. Quod etiam exsectionis genus
 proba, atque et doctores, et discipulos imprimis
 laude, quoniam et illi pulchre exsecuerunt, et hi
 pulchrius exsecti sunt.

XXI. Et sunt, qui seipsos castraverunt propter re-
 gnum caelorum. Alii, cum nullos magistros nacti
 essent, prohi sibi ipsis magistri exstiterunt. Non
 docuit te mater quid officii esset, non docuit te
 pater, 6659 non presbyter, non episcopus, non
 alius quispiam ex iis, quibus docendi cura com-
 missa est. At tu, rationem tibi insitam movens, ac
 virtutis igniculum per arbitrii libertatem exsusci-
 tans, teipsum exsecuisti, radicem excidisti, vitii
 instrumenta depulisti, tantum tibi virtutis habitum
 comparasti, ut jam ad vitium ferri propemodum
 nequas. Quamobrem hanc quoque exsectionem
 laudandam censo, magisque etiam fortasse, quam
 duas superiores. Qui potest capere, capiat. Quam
 libnerit partem accipe, aut magistrum sequere, aut
 tibi ipsi magister esto. Hoc unum turpe est, affectus
 exsectos non habere. De his autem excindendis ne

67 Psal. xxxvi, 27.

(55) Αἰσχροῦ τοῦ κηρύγματος. nis verbus Gro-
 gorius monet eunuchos, ne nominis turpitudini ha-
 rensis quomque turpitudinem adjungant.
 (56) Προσκαρτηρήσωμεν. Sic Reg. b et Or. 1.
 In ed., προσκαρτεροῦσωμεν.

(57) Εἰς τὴν εὐνοῦχοι. Sic tres Colb. Deest in ed.,
 εὐνοῦχοι.
 (58) Τῶν σωμάτων. Colb. 1 et Bas., τῶν σωματι-
 κῶν.
 (59) Κινήσας. Tres Colb., ἐκίνησας

quid litis crees. Et qui docet, figmentum Dei est, A et tu eundem ortum habuisti: sive præceptor gratiam hanc rapiat, sive hoc bonum tuum fiat, bonum perinde est.

XXII. Hoc tantum nobis curæ sit, ut nosipsos ab animi perturbatiōibus abscindamus, ne qua radix amarulentæ sursum germinans⁶⁸ turbas moveat. Hoc tantum curemus, ut imaginis divinæ vestigiis insistamus, ut exemplar nostrum revereamur. Corporeos affectus amputa, amputa etiam spirituales. Quanto enim anima corpus antecellit, tanto præstantius est animam purgare, quam corpus. Quod si corporis purgatio laudabilis est, cogita, quæso, quanto major atque sublimior sit animæ purgatio. Exscinde Arianam impietatem, exscinde pravam Sabellii sententiam. Nec plus, quam æquum est, conjungas, nec scelerate dividas: nec in unam personam tria contrahas, nec tres naturarum diversitates efficias. Et unum laudabile est, cum recte intelligitur: et tria, cum recte distinguuntur; nempe, divinitatis.

XXIII. Hæc et laicis præscribo, hæc et presbyteris mando, hæc et iis, quibus imperium creditum est. Omnes rectæ doctrinæ opem ferre, qui, Dei beneficio, opem ferre potestis. Magnum est eadem comprimere, adulterium coercere, furtum castigare; multo majus pietatem sancire, ac sanam doctrinam largiri. Non tantas vires sermo meus habiturus est, pro sancta Trinitate bellum gerens, quantas edictum tuum, si perversis dogmatibus imbutos compresseris, si persecutione oppressis auxilium tuleris, si interfectores **660** represseris, si interficere prohibueris. De corporea autem cæde non tantum loquor, sed etiam de spirituali. Omne enim peccatum, animæ mors est. Atque hic finem habeat oratio.

XXIV. Reliquum est, ut pro iis, qui huc convenerunt, votum faciamus. Viri simul et uxores, principes et subditi, senes et adolescentes ac virgines, omnes eujusvis ætatis, dispendium quidem ac detrimentum omne, tum in pecuniis et facultatibus, tum in corporibus æquo animo ferre: hoc autem unum nunquam patiamini, ut divinitatis jaeturam faciatis. Adoro Patrem, adoro Filium, adoro Spiritum sanctum; vel, ut rectius dicam, adoramus, ego, qui hæc loquor, et ante omnes, et post omnes, et cum omnibus, in ipso Domino Christo nostro cui gloria et imperium in secula. Amen.

⁶⁸ Hebr. xii, 15.

(60) Ἐροχάη. Sic duo Regg., tres Colb., Or. 1 et Comb. In ed., ἐροχάη.

(61) Ἀρειανῆν. Reg. hm, ἀρειανῆν.

(62) Νομοθετῶ. Reg. h et Or. 1, νομοθετῶ.

(63) Ὀσσεῖς. In quibusdam, οἷς.

(64) Σωφρονίσαι. Reg. hm, σωφρονῆσαι.

(65) Ἐπέχης ... κωλύης. In nonnullis, ἐπέχης

ἐκείθεν· κἄν τε ὁ διδάσκαλος ἀρπάσῃ τὴν χάριν, κἄν τε γένηται σὺν τῷ καλῶν, καλὸν ὁμοίως ἐστί.

KB. Μόνον ἐκτέμνωμεν ἑαυτοὺς τῶν παθῶν, μή τις ρίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλήῃ (60). Μόνον ἀπολοθῶμεν τῇ εἰκόνι, μόνον αἰδῶμεθα τὸ ἀρχέτυπον. Ἐκτεμνε τὰ σωματικὰ πάθη, ἔκτεμνε καὶ τὰ ψυχικά. Ὅσῳ γὰρ ψυχὴ τιμιώτερον σώματος, τοσούτῳ τιμιώτερον καθ'ἄραι ψυχὴν, ἢ σῶμα. Εἰ δὲ ἡ τοῦ σώματος καθάρσις τῶν ἐπαινετῶν, σκόπει μοι πόσον ἢ τῆς ψυχῆς μεῖζων τε καὶ ὑψηλοτέρα. Ἐκτεμνε τὴν Ἀρειανῆν (61) ἀσέβειαν, ἔκτεμνε τὴν Σαβελλίου κακοδοξίαν. Μήτε συνάψῃς πλέον ἢ καλῶς ἔχει, μήτε διέλης κακῶς, μήτε εἰς ἓν πρόσωπον συνέλῃς τὰ τρία, μήτε ἐργάσῃ τρεῖς ἀλλοτριότητας φύσεων. Καὶ τὸ ἐν ἐπαινετῶν, καλῶς νοούμενον, καὶ τὰ τρία καλῶς διαιρούμενα, ὅταν προσώπων. ἀλλὰ B μὴ θεότητος, ἢ διαίρεσις ἤ.

cum personarum distinctio facta fuerit, non divi-

KΓ. Ταῦτα καὶ λαϊκοῖς νομοθετῶ (62), ταῦτα καὶ πρεσβυτέρους ἐντέλλομαι, ταῦτα καὶ τοῖς ἄρχεσι πεπιστευμένοις. Βοηθήσατε τῷ λόγῳ πάντες ὅσοις (63) τὸ δύνασθαι βοηθεῖν ἐκ Θεοῦ. Μέγα φρόνον ἐπισχεῖν, καὶ μοιχείαν κολάσαι, καὶ κλοπὴν σωφρονίσει (64)· πολλῶ μᾶλλον εὐσέβειαν νομοθετήσαι, καὶ ὑγιῆ λόγον χαρίσασθαι. Οὐ τοσοῦτον ὁ ἐμὸς λόγος δυνήσεται πολεμῶν ὑπὲρ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅσον τὸ πρόσταγμα, ἐὰν ἐπιστομίζῃς τοὺς κακῶς ἔχοντας, ἐὰν βοηθῆς τοῖς διωκόμενοις, ἐὰν τοὺς φονευτὰς ἐπέχῃς, ἐὰν κωλύῃς (65) τὸ φονεῦσθαι. Λέγω δὲ, οὐ τὸν σωματικὸν μόνον (66), ἀλλὰ καὶ τὸν ψυχικόν. Πᾶσα γὰρ ἁμαρτία, θάνατός ἐστι ψυχῆς. Μέχρι τούτων ὁ λόγος στήτω.

C

KΔ. Λοιπὸν (67) δὲ ἔστω ὑπὲρ τῶν συνεληλυθότων εὐχή. Ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, ἀρχόμενοι τε καὶ ἄρχοντες, προσθῦνται καὶ νεανίσκοι μετὰ παρθένων, πᾶν γένος ἡλικίας, πᾶσαν μὲν φέρετε ζημίαν, τὴν εἰς χρέματα, τὴν εἰς σώματα· ἐν δὲ μὴ δέξῃσθε μόνον, τὴν θεότητα ζημιούμενοι. Προσκυνῶ Πατέρα, προσκυνῶ τὸν Υἱόν, προσκυνῶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μᾶλλον δὲ προσκυνοῦμεν, ἐγὼ καὶ πρὸ πάντων, ὁ ταῦτα λέγων, ἐγὼ καὶ μετὰ πάντας καὶ σὺν πᾶσιν, ἐν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ τῷ Χριστῷ (68) ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

D

... κωλύσει.

(66) Σωματικὸν μόνον. Sic Reg. hm et Comb. Sic etiam legit Billius. Gabrielinus vero legit, λέγω δὲ φρόνον, οὐ τὸν σωματικὸν μόνον. Dicit μόνον in ed.

(67) Λοιπὸν. In quibusdam, τὸ λοιπὸν.

(68) Τῷ Χριστῷ. Reg. hm addit, καὶ τῷ Θεῷ.

661 MONITUM IN ORATIONEM XXXVIII.

I. Christi nativitatem celebrat in hac oratione Gregorius. Ac primo quidem, exsultat ipse ob tam singulare beneficium a Deo hominibus concessum; atque ad eosdem lætitiæ motus cælum et terram invitans, exclamat (n. 1 et 2): «Lætentur cœli, et exsultet terra... quoniam vetera transierunt, et nova facta sunt omnia.» Nam qui in sinu Patris sine matre erat, is in sinu Matris sine patre efficitur. Nec quemquam movere debet, quod ex tanto tamque ineffabili mysterio, offendantur Judæi, Græci derideant, et linguarum pruriginè afficiantur hæretici. Arcet ab hæc solemnitate quidquid profanæ gentilitatis mores redolot. Ideo vetat, ne ædium vestibula coronis cingantur, ne agitentur chori, ac tantæ festivitatis dies in comessationibus et ebrietate transigatur. Puram et spirituales lætitiæ, ut deceat sanctos, ab omnibus exigit; atque insanos risus et œsanda gaudia, ethnicis, qui deos sibi ipsis similes, ac pravis affectibus obnoxios venerantur, relinquenda suadet. Ipse vero in hæc solemnitate, convivatoris munere perfungi delectatur. Epulas, id est, sermonem de Christi Incarnatione, in qua veræ reconduntur Christianorum deliciæ, ministraro gestit. Hinc sublimes volatu usque ad Dei essentiam ipsiusque immensitatem, «quæ omnem, tum temporis, tum naturæ cogitationem superat, ac mente sola, et quidem perexigue, non ex iis quæ in ipso, sed quæ circa ipsum sunt, adumbrari potest,» evehitur (n. 7). Tum de ipsius æternitate, «quæ nec tempus est, nec in temporis mensuram eadit,» breviter eloquitur (n. 8); unde ad Dei benignitatem transit (n. 9), «cui nequamquam satis fuit, sua ipsius solum contemplatione moveri;» sed, ut plura essent, quæ beneficio afficerentur, creata omnia exegitavit; quæ cogitatio opus fuit. Hinc angelicarum virtutum ac mundi hujus visibilis originem ducit. Hinc hominem ad Dei imaginem formatum, arbitrii libertate donatum, in paradiso collocatum exhibet; atque, ut inde ad Christi nativitatem progrediatur, eundem hominem diaboli fraude deceptum, et a paradisi deliciis non multo post, ob inobedientiam expulsam, flebili oratione repræsentat. Hic autem præsertim ostendit, quantæ sint divitiæ sapientiæ et scientiæ Dei; ac, quo pacto pœna ipsa in misericordiam cesserit, eleganter demonstrat. Pereurrens denique præcipua, quæ Christi nativitas hominibus contulit, beneficia, omnes hortatur ut tantæ benignitatis memores, cum Christo vivant ac moriantur, ut simul cum ipso resurgere possint.

II. Inscripta est hæc oratio: «In Theophania, seu Natalitia Salvatoris.» Unde nata hæc apud eruditos controversia, utrum ista oratio dicta sit 25 Decembris 380, an 6 Januarii 381. Qui nodus ut facilius solvatur, duo præcipue notanda sunt: primum, quid præcise significet vox «Theophania,» et quo sensu fuerit a Græcis Patribus usurpata; deinde, utrum ab omnibus Christianis hæc solemnitas uno eodemque die celebrata sit. Quod ad primum spectat, ex interpretibus manifestum videtur, vocem 662 «Theophania» nihil aliud significasse, nisi «Divinitatis apparitionem,» quoque tandem modo Deus aliquis præsentia suæ signum dedisse crederetur. Plura hujus rei testimonia ex gentiliis scriptis referunt Casaubonus et Suicerus (69) qui contendunt etiam o paganorum ritibus in ecclesiasticam observationem, ut alia multa, ita quoque Theophaniorum appellationem derivatam esse. Ecclesiastici autem scriptores, voce «Theophania,» seu «Epiphania» (quæ voces apud eos idem sonant), intelligunt præsertim «Christi in carne apparitionem,» seu, «nativitatem. Epiphania,» inquit Suidas (70), «est Salvatoris Jesu Christi Incarnatio.» Et Epiphanius (71): «Dies Epiphaniarum est dies quo natus est Christus secundum carnem.» Eadem in aliis reperias. Hæc siquidem communis fuit Græcorum Patrum sententia de Theophaniorum et Epiphaniarum appellatione. Gregorius quoque noster in hac oratione Christi nativitatem, «Theophania,» seu, «Natalitia» appellat (n. 3). «Utroque enim modo,» inquit, «appellatur hæc celebritas, duobus scilicet nominibus uni eidemque rei impositis. Deus namque per nativitatem hominibus apparuit.» Hieronymus vero intelligit baptismum, in quo aperti sunt Christo cœli. Ait enim (72): «Epiphaniarum dies hæc usque venerabilis est, non, ut quidam putant, natalis in carne; tunc enim absconditus est, et non apparuit; quod huic temporis congruit, quando dictum est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*» Negat igitur Hieronymus Epiphania dici posse nativitatis diem, quia tum Christus latuerit; ac proinde «Gregorio præceptori suo,» ut eum Casaubono loquar (73), «ex proposito contradicit.» Verum, ut refellatur Hieronymi sententia, satis est probasse ex scriptoribus jam citatis, Theophaniorum et Epiphaniarum voces, pro Christi «in carne apparitione,» seu, «nativitate,» passim a Græcis Patribus usurpatas fuisse. Idem dicendum de Chrysostomo, qui, homilia *De baptismo Christi*, sic loquitur (74): «Qui lit, ut non ea dies, qua natus est, sed ea, qua baptizatus est, Epipha-

(69) Casaub. *Exercit. in Annal. Bar.*, v. 166;
Suicer. voce *Ἐπιφάνεια*.

(70) Voce *Ἐπιφάνεια*.

(71) *Her. l. vi.*

(72) *Lib. i Comm. in Ezechiel.*

(73) *Exercit. in Annal. Bar.*, p. 169

(74) *T. II novæ ed.*, p. 569, n. 2.

nia, seu *Apparitio* appelletur?... Quia nimirum non omnibus manifestus est redditus, cum partu est editus, sed cum est baptizatus. Nam ad hunc usque diem vulgo erat ignotus.» At notandum, hanc homiliam a Savilio (75) aliisque inter spuria Chrysestomi opera rejici.

III. Facili autem negotio solvi potest hæc altera quæstio, utrum scilicet natiuitatis Christi solemnitas uno eodemque die ab omnibus Christianis celebrata sit. Diversus enim fuit, ut concors universorum sententia est, Græcorum et Latinorum hujus festi celebrandi ritus. Apud Latinos quidem eadem quæ nunc est, primitivis etiam temporibus fuit diei et temporis ratio; atque distinctis semper nominibus, festo ac tempore, Natalis et Epiphania celebrata sunt; illa 25 Decembris; ista 6 Januarii. Præterea Latini, per vocem, «Epiphania,» numero plerumque singulari, quamvis a Græcis plurali numero expressam, designabant, et stellam quæ in Oriente apparens, magos ad Christi præsepe perduxit, et ejusdem baptismi, in quo cœli aperti sunt, ac Christus cœlesti voce manifestus, hominibus innotuit. Aliter autem se res habuit apud Græcos. Nam, ut ab Ægyptiis incipiamus, eos uno eodemque die, 6 scilicet Januarii, natalis ac baptismi festa celebrasse, luculenter docet Cassianus his verbis (76): «Intra Ægypti regionem, mos iste antiqua traditione servatur, ut, peracto 663 Epiphaniarum die, quem provincie illius sacerdotes, vel Domini baptismatis, vel secundum carnem natiuitatis esse definiunt; et ideo utriusque sacramenti solemnitatem, non bifarie, ut in occidentis provinciis, sed sub una diei hujus festiuitate concelebrant,» etc. Hæc autem scribebat Cassianus anno circiter 420 aut 425. Viguit etiam idem ritus apud reliquos Orientales, non quidem ad Cassiani tempora, sed tantum ad medium circiter sæculum quartum, in quo, ut ex Chrysostomo discimus (77), «ex occidentis regionibus» in Orientem inuenta est consuetudo illa celebrandi natalem Domini die 25 Decembris. At ne quis forte existimet, Chrysostomum de Antiochena tantummodo provincia locutum fuisse, quod Antiochie homiliam, in qua hæc leguntur, habuerit, Gregorii etiam Nysseni nostrique Gregorii testimonia referamus. Gregorius quidem Nyssenus, in Cappadocia provincia episcopus, de natali Domini agens (78), sic loquitur: «Nunc per totum orbem habitatum (modo tamen), ut ex Cassiano vidimus, Ægypti regionem excipias), diem festum celebrantium concors sorus auditur.» Quibus profecto, non antea pari concordia celebratum, significatur. Idem Nyssenus, oratione *De baptismo*: «Natus igitur est Christus,» inquit (79), «velut ante paucos dies.... Baptizatur hodie,» etc. Hæc autem optime consonant cum his quæ a Gregorio nostro referuntur, tum in hac oratione, tum in ea quæ *In sancta lumina* inscribitur. In hac enim oratione, de Christi nascentis divinitate locutus, addit (n. 16): «Et quidem paulo post Jesum purificationis meæ causa in Jordane purgari videbis; vel potius, aquas purificatione sua purificare.» In altera autem (or. xxxix, n. 14) ait: «Christi quidem natiuitas congrua solemnitate prius, tum a me festi duce, tum a vobis... celebrata est. Cum stella eucurrimus, cum magis adoravimus.... Nunc vero alia Christi actio, aliudque mysterium sequitur... Christus illuminatur, Christus baptizatur,» etc. Ex quibus non immerito sane colligimus, jam Gregorii temporibus, Christi natiuitatem ab ejusdem baptismi apud plerosque Orientales distinctam esse, atque ab universa fere Ecclesia 25 Decembris celebratam, cum isto tamen discrimine, quod magorum adoratio, quæ apud Latinos, una cum baptismate 6 Januarii celebratur, natali Domini apud Græcos annexa sit. Qui mos, ut observat Tillemontius (80), «etiannum adhuc in his regionibus perseverat,» Nobis igitur ex dictis concludendum videtur, orationem istam Constantinopoli, 25 Decembris anni 380 pronuntiatam fuisse.

(75) T. V, p. 525.

(76) *Coll. A, c. 2.*(77) *Hom. de Christi Natiuitate*, I. II ed. Bened., p. 552.

(8) T. III, p. 532.

(79) *Ibid.* p. 568.

(80) T. IX, art. LXVI, p. 462.

ORATIO XXXVIII^a.

ΛΟΓΟΣ ΛII

In *Theophania*, sive *Natalitia Salvatoris*.

Α Εἰς τὰ Θεοφάνια (81), εἴθουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος.

I. Christus gignitur, gloriificate; Christus e cœlis, obviam prodite; Christus in terra, subvehimini. *Cantate Domino, omnis terra* 69-70. Atque, ut hæc duo in unum contraham: *Latentur cœli, et 664 exultet terra* 71, propter cœlestem, ac postea terrestrem.

69-70 Psal. lcv, 1. 71 *ibid.* 11.

^a Alias et nunc XXXVIII. — Habita 25 Decembris anni 580.

(81) *Εἰς τὰ Θεοφάνια*. Sic plures codices. Regg. e et ρh: *Εἰς τῆν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν*. «In sanctam Christi natiuitatem.» Or. I, *Εἰς τῆν κατὰ*

Α. Χριστὸς γεννᾶται, δοξάζετε· Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ· καὶ ἔν ἀμφοτέροις συνελθὼν εἴπω, Εὐδξυνέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀναλλαιώσω ἡ γῆ, διὰ τὸν ἐπουράνιον, εἶτα ἐπι-

σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. «In natiuitatem Domini, et Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, secundum carnem.»

γειον. Χριστός ἐν σαρκί, τρόμος καὶ χαρὰ ἀγαλλιάσθε· τρόμος, διὰ τὴν ἁμαρτίαν· χαρὰ, διὰ τὴν ἐλπίδα. Χριστός ἐκ Παρθένου· γυναῖκες παρθενεύετε, ἵνα Χριστοῦ γένθησθε μητέρες. Τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπ' ἀρχῆς; τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον;

B. Πάλιν τὸ σκότος (82) λύεται, πάλιν τὸ φῶς ὑψίσταται, πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κολάζεται, πάλιν Ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται. Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω (85) φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδὲν γέγονε τὴ πάντα καιρῷ. Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα προσηκτεῖ, αἱ σκιά παρσχηνοῦσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπισηρχειται. Ὁ Μελχισεδέκ (81) συνάγεται· ὁ ἀμήτωρ, ἀπάτωρ γίνεται· ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεύτερον. Νόμοι φύσεως καταλύονται. Πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἅνω κόσμον. Χριστός (85) κελεύει· μὴ ἀντιτείνωμεν. Πάντα τὰ ἔθνη, κροτήσατε χεῖρας, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ (86) ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ (τῷ γὰρ σταυρῷ συνεπαίρεται), καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλήs, τῆς τοῦ Πατρὸς, Ἀγγελος. Ἰωάννης βράτω· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. Κήρῳ (87) βοήσομαι τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν· Ὁ ἄσφατος σαρκούται, ὁ Λόγος παρῶνται, ὁ ἀόρατος ὁράται, ὁ ἀναφής ψηλαφᾶται, ὁ ἄχρονος (88) ἄρχεται, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται, Ἰησοῦς Χριστός, χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἰουδαῖοι σκανδαλιζέσθωσαν, Ἕλληνες διακελάτωσαν, αἱρετικοὶ γλωσσαλείτωσαν. Τότε πιστεύουσιν (89), ὅταν ἴδωσιν (90) εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον· εἰ δὲ μὴ τότε, ἀλλ' ὅταν ἐξ οὐρανῶν ἐρχόμενον, καὶ ὡς κριτὴν καθεζόμενον.

Γ. Ταῦτα μὲν ὕστερον. Τὰ δὲ νῦν Θεοφάνια, ἢ πανηγυρις, εἴθουν Γενέθλια· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρω, δύο κειμένον προσηγοριῶν ἐνὶ πράγματι. Ἐφάνη γὰρ Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως· τὸ μὲν ὄν, καὶ αἰετὸν ἐκ τοῦ αἰετὸν ὄντος (91), ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον (οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦ Λόγου λόγος ἀνώτερος)· τὸ δὲ, δι' ἡμᾶς γενόμενος ὕστερον, ἵν' ὁ τὸ εἶναι ὄντος, καὶ τὸ εἶναι χαρίσθαι· μᾶλλον δὲ, βεβύσαντας ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ εἶναι διὰ κακίαν, πρὸς αὐτὸ (92) πάλιν ἐπαναγάγη διὰ σαρκώσεως. Ὄνομα δὲ, τῷ φανῆναι (93) μὲν, Θεοφάνια· τῷ δὲ γενεᾶσθαι, Γενέθλια.

⁷² Exod. x, 21. ⁷³ Exod. xiii, 21. ⁷⁴ Isa. ix, 2. ⁷⁵ II Cor. v, 17. ⁷⁶ Psa. xli, 1. ⁷⁷ Isa. ix, 6. ⁷⁸ Matth. iii, 3. ⁷⁹ Hebr. xiii, 8.

(82) Τὸ σκότος. Per « tenebras » intelligit Gregorius « errorem » et « peccatum »; « per « lucem » autem, « veram fidei doctrinam et virtutem. »

(83) Ἰδέτω, etc. In Isaia ix, 2, juxta LXX, legitur : « Ἴδε τὸ φῶς μέγα »· « Vidit lucem magnam. »

(84) Μελχισεδέκ. Melchisedech sine patre et sine matre fuit Christi typus. Quod quidem in Christi natalitate completum est. Hinc Aug. tract. 8 in Joan. ait : « Christus singulariter natus de patre sine matre, de matre sine patre; sine matre Deus, sine patre homo, » etc.

(85) Χριστός. Reg. c, Κύριος, « Dominus. »

(86) Υἱὸς καὶ, etc. Sic LXX et melioris notæ codd. In ed., Υἱὸς, καὶ. Quod sic vertit Billius : « Parvu-

A Christus in carne, tremore et gaudio exsultate; tremore, propter peccatum; gaudio, propter spem. Christus ex Virgine; mulieres, virginitatem colite, ut Christi matres sitis. Quis enim, qui a principio est, non adorat? Quis enim, qui postremus est, non laudat ac celebrat?

B. Rursus tenebræ solvuntur, rursus lux creatur, rursus Aegyptus tenebris vexatur ⁷², rursus Israel per columnam illuminatur ⁷³. Populus, qui in ignorantie tenebris sedet ⁷⁴, magnam cognitionis et scientiæ lucem inspicit. *Vetera transierunt : ecce facta sunt omnia nova* ⁷⁵. Littera cedit, spiritus superat, umbra prætercunt, veritas ingreditur. Melchisedech colligitur : qui sine matre erat, sine patre efficitur; prius quidem sine matre, post autem sine patre. Naturæ leges evertuntur. Supernum mundum impleri oportet. Christus jubet : ne obstamus. *Omnes gentes, plaudite manibus* ⁷⁶, quoniam *parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, cujus principatus super humerum ejus* (cum cruce etenim extollitur), *ac vocatur nomen ejus, magni consilii*, hoc est, paterni, *Angelus* ⁷⁷. Clamet Joannes : *Parate viam Domini* ⁷⁸. Ego quoque dei hujus vim ac potentiam clamabo; carnis expertus incarnatus; Verbum crassescit; invisibilis cernitur; intactilis tangitur; tempore vacans initium sumit; Dei Filius, hominis Filius efficitur, *Jesus Christus heri, et hodie, ipse et in sæcula* ⁷⁹. Judæi offendantur, Græci derideant, hæretici linguæ prurigine afficiantur. Tum credent, cum in cælum ascendentem viderint : quod si ne tum quidem, at certe cum e cælo descendentem, atque ut judicem sedentem aspexerint.

III. Verum hæc posterius. Nunc autem Theopannia, sive Natalitia, præsens celebritas : utroque enim modo appellatur, duobus scilicet nominibus unum eidemque rei impositis. Deus enim per natiuitatem hominibus apparuit, alterum quidem jam existens, et quidem sempiternæ **665** ex sempiterno, supra causam omnem ac rationem (neque enim causa ulla Verbo superior erat); alterum, nostræ salutis causa, postea factus, ut, qui vitam dederat, idem beatam quoque vitam largiretur; vel potius, ut nos per vitium a beata vita prolapsos, ad eandem rursus Incarnationem suam revocaret. Theophania igitur ob eam causam hoc festum appellatur, quod apparuerit; Nativitas vero, quod natus sit.

D lus natus est nobis filius, et datus est nobis. »

(87) Κήρῳ. Quinque Regg., ἐγῷ.

(88) Ἄχρονος. Ἄναρχος legit Nicephorus in *Antirrh. adv. Const. Coptonym.* ap. Mai, *Biblioth. nova* V, n, 65. Edit.

(89) Πιστεύουσιν. Sic sex Regg., Coisl. 2 et Or. 2. In ed., πιστεύουσιν, « credunt. »

(90) Ἰδῶσιν. Duo Colb. addunt, αὐτόν.

(91) Ἐκ τοῦ αἰετὸν ὄντος. Hæc desunt in nonnullis.

(92) Αὐτόν. Reg. ph, sed recentiori manu, ἐαυτόν.

(93) Τῷ φανῆναι. Chrys., τὸ φανῆναι. Mox idem, τὸ δὲ γενεᾶσθαι.

IV. Hoc festum nostrum est, hoc hodierno die A celebramus, Dei nimirum ad homines adventum, ut ad Deum accedamus, aut (id enim aptius dicitur), revertamur, ut, deposito veteri homine, novum induamus; et quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo vivamus, dum nimirum cum Christo et nascimur, et cruci affligimur, et sepelimur, et resurgimus. Pulchra enim in contrarium mutatio mihi subeunda est, ut, quemadmodum ex secundis rebus molestæ venerunt, sic etiam ex molestis lætæ et jucundæ redeant. *Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit et gratia* ⁹⁰; et, si gustus emendnavit, quanto magis Christi passio justificavit? Quocirca non ut in publicis festis fieri solet, sed divine; non mundane, sed supra mundane; non quæ nostra sunt, sed ejus qui noster est, vel, ut rectius loquar, ejus qui Dominus est; non quæ infirmitatis sunt, sed quæ curationis; non quæ creationis, sed quæ regenerationis, celebremus.

V. Id autem qua ratione consequemur? Nempe, si nec domus vestibula coronis eingamus, nec choros agitemus, nec vicos ornemus, nec oculum pascamus, nec aurem cantu mulceamus, nec olfactum muliebriter deliniamus, nec gustui lenocinemur, nec tactui gratificemur, promptis, inquam, illis ad vitium viis, et peccati januis, nec delicatis et circumfluentibus vestibus emolliamur, quarum quod pulcherrimum est, nulli usui est, nec gemmarum splendoribus, nec auri fulguribus, nec enlorum artificiiis nativam pulchritudinem ementientibus, atque adversus divinam imaginem excogitatis; nec comessationibus et ebrietatibus ⁸¹, quibus cubilia et impudicitias adjuncta esse scio; quandoquidem malorum magistrorum male doctrinæ sunt, vel potius, malorum seminum male segetes. Ne altos e frondibus toros figamus, ventri umbraula delicata fabricantes. Nec fragrantia vina, nec coquorum lenocinia, nec exquisitissima unguenta in pretio habeamus. Nec terra et mare pretiosum nobis stercois dono offerant (hoc enim hincore deliciis afflicere soleo); nec alius alium intemperantia superare contendamus. Mihi enim intemperantia est, quidquid superfluum est, ususque necessities excedit; idque esurientibus aliis, atque inopia laborantibus, iis, inquam, qui ex eodem luto et temperamento constant.

VI. Verum hæc gentilibus, ac gentilitiis pompis, D festisque relinquamus: qui etiam iis, quos sacrificiorum nidus oblectat, deorum nomen tribunt, apteque proinde divinum numen ventre colunt, mali utique malorum democum, et fictores, et sacerdotes, et cultores. At nos, a quibus Verbum adoratur, si quid delictis dandum est, in sermone deli-

(94) Ἐρδηγήσωμεν. « Præsentes simus, accedamus. » Sic plerique codd. In ed., ἐκδηγήσωμεν, « excedamus. »

(95) Συγγεντιόμενοι. « Nascimur. » Sic Comb. Sic etiam legit Billius. In ed., συγγενόμενοι, « conversamur. »

(96) Συνθαπτόμενοι. Chrys. et Par. addunt, πρόθυμως, « alacriter. »

Δ'. Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ πανηγύρις, τοῦτο ἑορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν (94), ἢ ἐπανέλθωμεν (οὕτω γὰρ εἶπεν οικειότερον), ἵνα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθήμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα· καὶ ὡσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγεννώμενοι (95), καὶ συσταρούμενοι, καὶ συνθαπτόμενοι (96), καὶ συναιστάμενοι. Δεῖ γὰρ με παθεῖν τὴν καλὴν ἀντιστροφὴν· καὶ ὡσπερ ἐκ τῶν χρηστοτέρων, ἦλθε τὰ λυπηρὰ, οὕτως ἐκ τῶν λυπηρῶν, ἐπανελθεῖν τὰ χρηστότερα. Οὐ γὰρ ἐπιλέοντες ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσει· ἢ χάρις· καὶ εἰ ἡ γεῦσις κατέκρινε, πῶς μᾶλλον τὸ Χριστὸν παθεῖν ἐδικαίωσεν; Τοιγαροῦν ἑορτάζωμεν, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεικῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμικῶς· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότου· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως.

E'. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; Μὴ πρόθυρα στεφανώσωμεν, μὴ χοροὺς συστηρώμεθα, μὴ κοσμήσωμεν ἀγυιάς, μὴ ὀφθαλμὸν ἐστιάσωμεν, μὴ ἀκοὴν κατακλήσωμεν, μὴ ὄσφρησιν ἐκθηλύνωμεν, μὴ γεῦσιν καταπορνεύσωμεν, μὴ ἀφῆ χάρισώμεθα, τοῖς προχείροις εἰς κακίαν ὁδοῖς, καὶ εἰσόδους τῆς ἁμαρτίας, μὴ ἐσθῆτι μαλακισθώμεν, ἀπλήξ τε καὶ περιβήσευσή, καὶ ἧς τὸ κάλλιστον ἀχρηστία, μὴ λίθων διαυγείαις, μὴ χρυσοῦ περιλάμψεσι, μὴ χρωμάτων σοφίσμασι ψευδομένον τὸ φυσικὸν κάλλος, καὶ κατὰ τῆς εἰκόνης ἐξευρημένων· μὴ κόμης καὶ μέθαις, οἷς κοίτας καὶ ἀσελγείας οἶδα συναεϋγμένους· ἐπειδὴ κακῶν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα, μᾶλλον δὲ πονηρῶν σπερμάτων πονηρὰ τὰ γεωργία. Μὴ στιβάδας ὑψηλὰς πεζώμεθα σκηνοποιούντες τῇ γαστρὶ τὰ τῆς θυρῦψεως. Μὴ τιμῆσωμεν οἴνων τοὺς ἀνθρώπους, ὀψοποιῶν μαργανείας, μύρων πολυτελείας. Μὴ γῆ καὶ θάλασσα τὴν τιμίαν ἡμῖν κόπρον θεωροφροεῖτωσαν· οὕτω γὰρ ἐγὼ τιμῶν οἶδα τρυφήν. Μὴ ἄλλος ἄλλον ἀκρασίαν νικᾶν σπουδάζωμεν. Ἀκρασία γὰρ ἐμοί, πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν· καὶ ταῦτα πεινῶντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ τε καὶ κράματος.

Γ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἑλλησι παρῶμεν, καὶ Ἑλληνικοῖς κόμποις, καὶ πανηγύρεσιν· οἱ καὶ θεοὺς ὀνομάζουσι (97) κνίσταις χείροντας, καὶ ἀκολούθως τὸ θεῖον τῇ γαστρὶ θεραπεύουσι, πονηροὶ πονηρῶν δαιμόνων, καὶ πλάσται, καὶ μυσταγωγοί, καὶ μύσται (98) τυγχάνοντες. Ἡμεῖς δὲ, οἷς λόγος τὸ προσκυνοῦμενον, κἄν τι δέη (99) τρυφῶν, ἐν λόγῳ (1)

(97) Ὀνομάζουσι. Or. 1, νομίζουσι, « Deos aditantur videre sacrificiorum delectari. »

(98) Μυσταγωγοί καὶ μύσται. « Erroris ac demonum doctores et discipuli. »

(99) Δέη. Quatuor Regg., octo Colb., Chrys., δέοι.

(1) Ἐν λόγῳ. Coisl. 1, ἐν λόγοις,

Rom. v, 20. ⁸¹ Rom. xiii, 15.

τροφῆσωμεν, καὶ θείῳ νόμῳ, καὶ διηγήμασι (2), ἅ τοῖς τε ἄλλοις, καὶ ἐξ ὧν (3) ἡ παρούσα πανήγυρις ἔν' οἰκεῖον ἤ (4) τὸ τροφῆν, καὶ μὴ πόρρω τοῦ συγκαλέσαντος. Ἡ βούλευσθε (καὶ γὰρ ἐγὼ σήμερον ἐστὶ ἀπὸ ὑμῶν) ἐγὼ τὸν περὶ τούτων παραθῶ λόγον τοῖς καλοῖς ὑμῖν θαυμάσιον, ὡς οἶδ' ὅτι τε ἀψύχως τε καὶ φιλοτίμως, ἔν' εἰδῆτε, πῶς δύναται τρέφειν ὁ ξένος τοὺς ἐγγυρῶντας, καὶ τοὺς ἀστικοὺς (5) ὁ ἀγροικος, καὶ τοὺς τροφῶντας ὁ μὴ τροφῶν, καὶ τοὺς περιουσίᾳ λαμπροὺς, ὁ πένης τε καὶ ἀνέστιος; Ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν· καὶ μοι καθήρασθε, καὶ νοῦν, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοιαν, ὅσοι τροφᾶτε τὰ τοιαῦτα· ἐπειδὴ περὶ Θεοῦ, καὶ θεοῦ ὁ λόγος· ἔν' ἀπέλθῃτε τροφῆσαντες (6) ὄντως τὰ μὴ κινούμενα. Ἔσται δὲ ὁ αὐτὸς πληρέστατός τε ἅμα καὶ συντομώτατος· ὡς μῆτε τῷ ἐνδοσεῖ λυπεῖν, μῆτε ἀηδῆς (7) εἶναι διὰ τὸν κόρον.

ZI. Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται· μᾶλλον δὲ ἔστιν ἀεὶ. Τὸ γὰρ ἦν, καὶ ἔσται, τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τμήματα, καὶ τῆς βευστικῆς φύσεως· ὁ δὲ ὢν ἀεὶ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει, τῷ Μωϋσεῖ χρηματίζων (8) ἐπὶ τοῦ ὄρους, "Ὅλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαθῶν, ἔχει· τὸ εἶναι, μῆτε ἀρξάμενον, μῆτε παυσόμενον (9), οἷόν τι πέλγας οὐσίας ἀπειρον καὶ ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερικείμενον ἔνοιαν, καὶ χρόνον καὶ φύσιν· νόη μόνῳ σκιαγραφούμενος, καὶ τοῦτο (10) λίαν ἀμυδρῶς καὶ μετρίως, οὐκ ἐκ τῶν (11) κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν, ἀλλῆς ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης, εἰς ἔν τι τῆς ἀληθείας ἰνδαλμα, πρὶν κρατηθῆναι, φεῦγον, καὶ πρὶν νοηθῆναι, διαδιδράσκον· τοσαῦτα περιλάμπον ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ταῦτα καθαρθένον, ὅσα καὶ ἕψιν ἀστραπῆς τάχος οὐχ ἰσταμένης· Ἐμοὶ δοκεῖν, ἵνα τῷ ληπτῷ μὲν ἕλκη πρὸς ἑαυτὸ (12) (τὸ γὰρ τελείως ἄληπτον, ἀνέλπιστον, καὶ ἀνεπιχειρήστον), τῷ δὲ ἀλήπτῳ θαυμαζήται, θαυμαζόμενον δὲ ποθῆται πλέον, ποθούμενον δὲ καλίστη, καλίστην δὲ θεοειδέϊ ἀπεργάζηται (13), τοιοῦτοις δὲ γενομένοις, ὡς οἰκεῖσι, ἤδη προσομιλῆ, τοιμᾶ τι νεανικὸν ὁ λόγος, Θεὸς θεοῖς ἐνούμενός τε καὶ γνωρίζόμενος, καὶ τοσοῦτον ἔσως, ὅσον ἤδη γινώσκει τοὺς γινωσκόμενους. Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυσθεώρητον· καὶ τοῦτο πάντη καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον, ἢ ἀπειρία· κἂν τις αἴηται τῷ ἀπλῆς (14) εἶναι· φύσεως, ἢ ὅλον ἀληπτον εἶναι, ἢ τελείως ληπτὸν. Τί γὰρ ὅς ἀπλῆς ἔστι φύσεως, ἐπιζητήσωμεν. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ ἢ ἀπλό-

⁸² Exod. iii, 14.

(2) Καὶ διηγήμασι. Sic Regg. hm, ph, Chrys., etc. In ed., καὶ διηγήματι.

(3) Ἐξ ὧν, etc. « Ex quibus præsens solemnitas constat; » in qua scilicet agitur de homine creato, lapso et instaurando per mysterium Incarnationis.

(4) Ἐν' οἰκεῖον ἤ. Sic Regg. h, c, o, nm, ph, Chrys., Coisl. 1, Or. 1, etc. In ed., ἔν' οἰκεῖον ἤ.

(5) Ἀστικοὺς. Sic tres Regg. et totidem Colb. ac Or. 1. In ed., ἀστικούς.

(6) Τροφῆσαντες. Comb., τροφῆσαντες.

(7) Ἀηδῆς. Or. 1, ἀηδεῖς.

ciemur, atque in lege divina, et narrationibus, cum aliis, tum iis præsertim, quæ presenti festo consentaneæ sunt; ut aptæ, minimeque ab eo, a quo convocati sumus, alienæ sint deliciae nostræ. An vero placeat, ut, quandoquidem hodierno die convivoris apud vos munere pertulor, vobis, præclaris convivis, sermonem de his rebus, quam fieri poterit, lautissimum et copiosissimum apponam, ut noscatis, quam belle, et indigenas peregrinus, et urbanos rusticus, et delicias operam dantes homo a deliciis alienus, et opibus claros pauper ac domo carens, alere queat? Hinc autem exordiar: ac vos, queso, et mentem, et aures, et animum purgatum afferte, quicumque hujusmodi deliciis studetis (quandoquidem quæ de Deo habetur, divina quoque ipsa est oratio); ut deliciis haudquaquam evanescentibus revera affecti discedatis. Erit autem eadem simul et plenissima, et maxime compendiosa; ut nec ob defectum molestiam, nec ob saturitatem tedium afferat.

VII. Deus, et erat semper, et est, et erit: vel, ut rectius loquar, semper est. Nam erat, et erit, nostri temporis, fluxæque naturæ segmenta sunt. Ille autem semper est, atque hoc modo seipsum nominat, cum in monte Moysi oraculum edidit⁸². Unumquodque enim id, quod est, in se complectitur, nec principium habens, nec 667 finem habiturum, vel ut pelagus quoddam essentie immensum et interminatum, omnem, tum temporis, tum naturæ cogitationem superans; mente sola adumbratus is, et quædam perexiguae ac perobscuræ, non ex his quæ in ipso sunt, sed quæ circa ipsum: alia ex alio collecta specie ad unum quoddam veritatis simulacrum, priusquam teneatur, effugiens, et priusquam intellectum percipiatur, se ipsum fuga proripiens: tantum principem nostri partem, eamque a vitiorum laabe purgatam, collostrans, quantum oculorum aciem fulguris celeritas minime consistentis. Hoc autem, mea quidem sententia, idcirco fit, ut quatenus comprehendendi potest, nos ad se trahat (quod enim percipi omnino nequit, id nec sperat quisquam, nec assequi conatur); quatenus autem capi non potest, admirationem sui excitet, atque ex ipsa admiratione vehementius expetatur, expeditus purget, purgans autem divinos efficiat, talesque cum redditi sunt, cum iis jam, velut cum familiaribus, consuetudinem habeat (metuo ne hoc audacius a me dictum videri possit), Deus diis unitus et cognitus, ac tantum fortasse, quantum jam eos, qui ipsi noti sunt, cognos-

(8) Χρηματίζων. Sic Comb. ex duobus codd. et Bas. In ed., σχηματίζων, « ellingens. »

9) Ἀρξάμενον ... παυσόμενον. Or. 1, ἀρξάμενος ... παυσόμενος.

(10) Τοῦτο. Sic Reg. ph, etc. In ed., τοῦτο

(11) Οὐκ ἐκ τῶν, etc. « Non ex iis quæ in ipso sunt, sed ex iis quæ sunt circa ipsum, » nempe, « ex creaturis. »

(12) Ἐαυτὸ. Sic Reg. ph, ἐαυτόν.

(13) Ἀπεργάζηται. Tres Regg. ἐργάζηται.

(14) Τῷ ἀπλῆς. Sic tres Regg. et decem Colb. In ed., τὸ ἀπλῆς.

scit. Immensus igitur et infinitus est Deus, et ad A της · εἴπερ μηδὲ τοῖς συνθέτοις, μόνον τὸ εἶναι συν-
contemplandam difficilis : atque hoc solum omnino θέτοις.
de ipso comprehendi potest, nempe quod immensus, et infinitus sit : etsi quispiam existime, eum, quia
simplicis naturæ sit, rationem hanc habere, ut, vel prorsus incomprehensibilis sit, vel prorsus ac perfecte
comprehendi queat. Quid enim ille sit, qui naturam simplicem habet, exquiramus. Neque enim simplicitas
illi natura est : quandoquidem nec compositis sola compositio.

VIII. Jam vero, cum immensitas bifariam conside-
retur, nempe et principii, et finis ratione (nam
quod supra hæc est, ac non in his, immensum est) ;
cum in superiorum profundum mens aspexit, non ha-
bens ubi coexistat, formisque illis, quas de Deo con-
cipit innaturat, immensum hoc et inextricabile,
anarchum, hoc est, principio carens, appellavit :
cum autem ad inferiora et posteriora, immortale
atque interitus expers ; cum vero utrumque con-
traxit et collegit, æternum. Æternitas enim, nec
tempus, nec temporis pars ulla est (nec enim in
mensuram cadit) ; sed quod nobis tempus est, soli-
s motu deficitum, hoc æternis ævum est, nimi-
rum ille quasi temporalis quidam motus, et inter-
vallum, quod simul cum æternis extenditur. Atque
hæc nobis 668 in præsentia de Deo dicta sint.
Neque enim plura disserere hujus est temporis,
quandoquidem nobis hoc loco non de divinitate,
sed de œconomia instituta est oratio. Deum porro
cum dico, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum
dico ; nec ultra hæc diffusa divinitate, ne deorum
turbam inducamus ; nec rursus infra hæc finita et
restricta, ne deitatis inopia premi judicemur, vel
propter minus principatum in Judaismum, vel
propter deorum multitudinem in gentilismum inci-
dentes. Nam utrobique malum æquale est, tametsi
in contrariis reperitur. Sic nimirum Sancta sanctorum,
quæ etiam a seraphim obteguntur, ac tribus
sanctificationibus celebrantur⁸³, in unam dominationem ac deitatem roentibus : cuemadmo-
dum et alius quidam ante nos puleherrime et sublimissime philosophatus est.

IX. Quoniam autem bonitati nequaquam satis erat
sua ipsius solum contemplatione moveri, sed bonum
diffundi ac propagari oportebat, ut plura essent,
quæ beneficio allicerentur (id enim suavitatis
erat), primum angelicas et cœlestes virtutes cogitavit :
atque illa cogitatio opus erat, quod Verbo
conficiebatur, ac Spiritu explebatur. Atque ita se-
cundi splendores procreati sunt, primi splendoris
administri ; sive intelligentes spiritus, sive ignem
velut materiæ expertem et incorporeum, sive aliam
quandam naturam, quam proxime ad has nece-

⁸³ Isa. vi, 2 seqq.

(15) *Εἰς τὴν ἄνω βυθόν.* Gloss., εἰς τὰ παρελ-
θόντα, « ad præterita. »

(16) *Εἰς τὰ κάτω.* Reg. ph, εἰς τὸν κάτω, nempe,
βυθόν. Gloss., εἰς τὰ μέλλοντα, « ad futura. »

(17) *Ὁπερ ἡμῶν.* Reg. e, ὁ παρ' ἡμῶν.

(18) *Περὶ ὁμοιωσῆσθω.* Reg. bii, περιόμοιωσε-
σθω. Μοχ, ὁμοιομία, « œconomia, » id est, « In-
carnatio, » seu, « Nativitas. »

(19) *Ἐντέλεισθηται.* Comb., εὐρίσκειται.

(20) *Ὁ καὶ ἄλλω τινί.* etc. Schol. : Οἶμαι ἀ-
πὸν Ἀθανάσιον λέγειν ἐν τῷ δ' πρὸς τὰς αἰρέσεις,
εἴσον κατὰ Ἀρειανόν. « Credo Athanasium ab eo
significari, in quarto adversus Hæreses, seu, ad-
versus Arianos libro. » Nec aliter sentit Nicetas,

II. Διχῆ δὲ τοῦ ἀπειρου θεωρουμένου, κατὰ τε
ἀρχὴν καὶ τέλος (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ μὴ ἐν τοῦ-
τοις, ἀπειρον), ὅταν μὲν εἰς τὸν ἄνω βυθόν (15) ὁ
νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι σπῆ καὶ ἀπερείσθηται
ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐνταῦθα ἀπειρον καὶ
ἀνέκβατον, ἀναρχον προστηχόμευσεν· ὅταν δὲ εἰς τὰ
κάτω (16) καὶ τὰ ἐξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον·
ὅταν δὲ συνέλη τὸ πᾶν, αἰώνιον. Αἰὼν γὰρ, ὅτε χρό-
νος, ὅτε χρόνος τι μέρος· οὐδὲ γὰρ μετρητόν· ἀλλ'
ἄπερ ἡμῶν (17) ὁ χρόνος, ἡλίτου φορᾶ μετρούμενος, τοῦτο
τοῖς αἰδέοις, οἰῶν, τὸ συμπαρακτεινόμενον τοῖς οὐσίαις,
οἶόν τι χρονικὸν κίνημα, καὶ διάστημα. Ταῦτά μοι
περὶ Θεοῦ περιόμοιωσῆσθω (18) τανῦν. Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ
ταῦτα καιρὸς, ὅτι μὴ θεολογία τὸ προκειμένον ἡμῶν,
ἀλλ' ὁικονομία. Θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω Πατρός,
καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ὅτε ὑπὲρ ταῦτα
τῆς θεότητος γεσημένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγά-
γωμεν· ὅτε ἐντός τούτων ἐρίζομένης, ἵνα μὴ πενίαν
θεότητος κατακριθῶμεν, ἢ διὰ τὴν μοναρχίαν Ἰου-
δαίζοντες, ἢ διὰ τὴν ἀφροσύνην Ἑλληνίζοντες. Τὸ γὰρ
κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιον, κἂν ἐν τοῖς ἐναντίοις
εὐρίσκηται (19). Οὕτω μὲν οὖν τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων,
δ καὶ τοῖς σεραφίμ συγκαλύπτεται, καὶ δοξάζεται
τριῶν ἁγιασμοῖς, εἰς μίαν συνουσίαν κυριότητα καὶ
θεότητα· ὃ καὶ ἄλλω τινί (20) τῶν πρὸ ἡμῶν περι-
λοσόφηται κάλλιστά τε καὶ ὑψηλίστατα.

Θ'. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔρχεται τῇ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ
κινεῖσθαι μόνον τῇ ἐαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει γεθῆναι
τὸ ἀγαθὸν καὶ δεῦσαι, ὡς πλεῖστα εἶναι τὰ εὐεργε-
τούμενα (τοῦτο γὰρ τῆς ἀκρας ἦν ἀγαθότητος), πρῶ-
τον μὲν ἐννοεῖ (21) τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ
οὐρανίους· καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, Λόγῳ συμπλη-
ρούμενον (22), καὶ Πνεύματι τελειούμενον. Καὶ
οὕτως ὑπέστησαν λαμπρότητες δευτεραὶ, λειτουργοὶ
τῆς πρώτης λαμπρότητος· εἴτε νοερά πνεύματα,
εἴτε πῦρ ὡς ἄλλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν
ἄλλην, ὅτι ἐγγυτάτω τῶν εἰρημένων, ταῦτας ὑπο-

quavis locum non afferat. Budens vero in com-
mentariis, de quodam Dionysio sic interpretatur :
« De hoc magno auctore Dionysio, » inquit, « qui-
cumque ille fuerit, mihi locutus esse videtur Mi-
gnus Gregorius, » ἐν τῷ εἰς τὰ Γενέθλια λόγῳ, his
verbis : Θεοῦ ὅταν εἴπω, λέγω Πατρός, etc.

(21) *Ἡγῶτον μὲν ἐννοεῖ,* etc. Schol. : Ὅτι πρὸ
παντὸς τοῦ ἠρωμένου τούτου τοῦ κόσμου, ταῦτας ὑπο-
στῆναι φησι : « Sit cœlestes virtutes, ante hunc
mundum oculis subiectum, fuisse conditas. » Hæc
est communis omnium Græcorum opinio.

(22) *Λόγῳ συμπληρούμενον.* « Verbo completum,
et Spiritu perfectum ; » quod Nicetas, « sanctifica-
tum, » exponit.

ληπτέον. Βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακὸν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν, ἅτε περὶ Θεὸν οὐσας, καὶ τὰ πρῶτα ἐκ Θεοῦ λαμπομένης· τὰ γὰρ ἐνταῦθα, δευτέρας ἐλλάμψεως Παίθει δέ με, μὴ ἀκινήτους, ἀλλὰ δυσκινήτους, καὶ ὑπολαμβάνειν ταύτας, καὶ λέγειν, ὅ διὰ τὴν λαμπρότητα Ἐωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος, καὶ λεγόμενος, αἶ τε ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικά δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας, τῆ τοῦ καλοῦ φυγῆς, καὶ ἡμῖν πρόβηνοι.

Γ. Οὕτω μὲν οὖν ὁ νοητὸς αὐτῷ, καὶ διὰ ταῦτα ὑπέστη κόσμος, ὡς ἐμὲ γούν περὶ τούτων φιλοσοφῆσαι, μικρῷ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμιώμενον. Ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα καλῶς εἶχαν αὐτῷ, δευτέρον ἔνοισά κόσμον ὑλικὸν καὶ ἐρώμενον· καὶ οὗτός ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν μέσῳ σύστημά τε καὶ σύγκριμα, ἐπαινετὸν μὲν τῆς καθ' ἕκαστον εὐφυίας, ἀξιεπαινετώτερον δὲ τῆς ἐξ ἁπάντων εὐαρμοστίας καὶ συμφωνίας, ἄλλου πρὸς ἄλλο τι καλῶς ἔχοντος, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντα, εἰς ἐνὸς κόσμου συμπλήρωσιν· ἵνα δεῖξῃ, μὴ μόνον οἰκείαν ἑαυτῷ φύσιν, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ξένην ὑποστήσασθαι δυνατὸς εἶναι. Οἰκείον μὲν γὰρ θεότητος, αἶ νοεραὶ φύσεις, καὶ νῦ μόνῳ ληπταί· ξένην δὲ παντάπασιν (25), ὅσαι ὑπὸ τῆν αἰσθησιν, καὶ τούτων αὐτῶν ἐπι πορρωτέρῳ, ὅσαι παντελῶς ἀψυχοὶ καὶ ἀκίνητοι· Ἀλλὰ τί τούτων ἡμῖν, τάχα ἂν εἴποι τις τῶν λίαν φιλεόρτων καὶ θερμοτέρων; Κέντει τὸν πῶλον (24) περὶ τὴν νόσσαν. Τὰ τῆς ἑορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει, καὶ οἷς προκαθεζόμεθα σήμερον. Τοῦτο δὲ καὶ ποιήσω, καὶ εἰ μικρὸν ἄνωθεν ἡρξάμην, οὕτω τοῦ πῶλου καὶ τοῦ λόγου βιασμενῶν (25).

ex his, qui festis impensius delectantur, ac fervidiori animo sunt? Equum ad metam stimula. De iis, quæ ad festum attinent, et ob quæ hodie assidemus, philosophare. Hoc equidem faciam, etsi paulo alius exorsus sum, cum desiderium et orationis series ad id cogant.

ΙΑ'. Νοῦς μὲν οὖν ἦδη καὶ αἰσθησις (26), οὕτως ἀπ' ἀλλήλων διακριθέντα, τῶν ἰδίων ὄρων ἐντὸς εἰστήκασιν, καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ λόγου μεγαλεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἔφερον, σιγῶντες ἐπαινέται τῆς μεγαλοφυίας, καὶ διαπύσοι κήρυκες. Οὕτω δὲ ἦν κράμα ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδὲ τις μίξις τῶν ἐναντίων, σοφίας μεῖζονος γνώρισμα, καὶ τῆς περὶ τῆς φύσεως πολυτελείας· οὐδὲ ὁ πᾶς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος γνώριμος. Τοῦτο δὲ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ ὁρατῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαθὼν τὸ σῶμα ἦδη προϋποστήσας, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν (27) ἐνθεὶς (2) δὲ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ αἰδεν ὁ λόγος),

(25) *Ξένον δὲ παντάπασιν*, etc. Hæc sic exponit Nicetas: « Nature quæ in sensus cadunt, alienæ sunt a Deo ratione nature, quæ quod nullam cum eo similitudinis rationem habeant. Verum, quantum ad creationis et Providentiæ rationem, nulla natura est a Deo aliena. »

(24) *Κέντει τὸν πῶλον*, etc. Rufinus proverbium istud sic vertit: « Quid hæc ad causam? Quid curus agis extra metam? Illa nobis, quæ ad solemnitatem pertinent, dissere. »

dentem, eas existimare oportet. Gestit quidem animus dicere ad malum immobiles, atque ad bonum duntaxat agitationem habentes, utpote Deum circumstantes, ac primario Dei fulgore collucescentes (hæc enim inferiora secundariæ illuminationis sunt); verum ut non omnino immobiles, sed ægre mobiles existimem ac dicam, mihi persuadet ille ob splendorem Lucifer, qui propter superbiam caligo, et effectus est, et nominatur, ac subjectæ ipsi rebelles potestates, quæ per homi fugam vitium effecerunt, illudque nobis contraxerunt.

X. Sic igitur, atque ob has causas, intellectus mundus ab eo creatus est, quantum quidem ab his rebus philosophari queo, exigua oratione res magnas **669** expendens. Posteaquam autem primas creationis partes præclare constitutas vidit, alterum mundum materia constantem et aspectabilem cogavit; hanc nimirum ex cælo et terra, et his rebus, quæ eorum complexu continentur, coagmentationem et concretionem, laudandam illam quidem, ob singularem partium elegantiam, verum laudabiliorum ob eam, quæ ex universis existit, concinnitatem atque concordiam, alia re videlicet cum alia quadam pulchre quadrante, atque omnibus cum universis, ad unius mundi ornatum omnibus numeris absolvendum: ut illud ostenderet, se non modo sibi ipsi cognatam et propinquam naturam, sed etiam omnino alienam posse procreare. Divinitatis enim propinque sunt nature mente præditæ, et quæ mente sola percipi possunt: alienæ autem prorsus, quæcumque sub sensus cadunt, hisque ipsis longius adhuc remotæ, quæ anima pressus et motu carent.

Sed quorsom hæc ad nos, dixerit fortasse quispiam. De iis, quæ ad festum attinent, et ob quæ hodie assidemus, philosophare. Hoc equidem faciam, etsi paulo alius exorsus sum, cum desiderium et orationis series ad id cogant.

XI. Enimvero mens jam et sensus, sic inter se discretæ, finibus suis se continebant, opificisque Verbi majestatem in seipsis ferebant, taciti landatores insignis opificii, et celebres præcones. Nondum autem utriusque temperatio nulla erat, aut contrariorum mistura, quæ sublimioris sapientiæ ac circa naturarum creationem varietatis et excellentiæ specimen exhiberet; nec omnes bonitatis divitiæ notæ atque spectatæ erant. Cum igitur artificii Verbo istud ostendere placuisset, animal unum ex utroque, hoc est, ex invisibili ac visibili natura hominem fabricatur; atque a materia, quæ prius jam creata erat, corpus accipiens, a se autem spiraculum inserens (quod quidem intellectualem ani-

(25) *Οὕτω τοῦ πῶλου καὶ τοῦ λόγου βιασμενῶν*. « Desiderio, et orationis serie cogentibus. » Hæc a Billio omissa.

(26) *Νοῦς ... καὶ αἰσθησις*. Gregorius, juxta Nicetam, per « mentem » intelligit « angelos; » per « sensum » vero, « mundum, » qui sensu percipitur.

(27) *Πνοήν*. « Spiraculum » Sic tres Regg., quatuor Colb., Coisl. I., Cl. r. Sic etiam legit Billius. In ed. « ζῶν, « vitam »

mam, Deique imaginem Scriptura vocat), velut alterum quemdam mundum, in parvo magnum, in terra collocat, angelum alium, mistum adoratorem, visibilis naturæ spectatorem, intellectibilis mysten, eorum quidem, quæ in terra sunt, regem, superis autem subditum, terrenum et cælestem, caducum **670** inter magnitudinem et humilitatem; eundem, spiritum et carnem; spiritum, propter gratiam; carnem, ob superbiam: illud, ut maneat, ac benefactoris gloriam prædicet; hoc, ut vexetur, ac per vexationes admoneatur, et ob magnitudinem glorians erudiatum atque castigetur; animal hic gubernatum, atque alio demigrans, et, quod mysterii extremum est, per animi ad Deum propensionem divinitatem consequens. Eo enim mihi veritatis ille splendor, quem hic exigue haurimus, tendit, ut Dei claritatem et videam, et sentiam, dignam eo, qui, et constrinxit, et dissolvit, ac rursus sublimis colligabit.

XII. Hunc arbitrii libertate donatum (ut bonum non minus illius esset, qui elegisset, quam ejus, qui semina præbuisset), in paradiso, quicumque tandem erat paradisos ille, collocavit, plantarum immortalium cultorem, hoc est, fortasse divinarum cogitationum, tam simpliciorum, quam perfectiorum, nudum, quantum ad simplicitatem et vitam arte et fæco carentem, atque omnis integumentis et munimentis expertem. Talem enim eum esse conveniebat, qui primum esset creatus. Ac legem, quasi materiam, libero arbitrio tradit. Lex autem illa præceptum erat, quo præscribatur, tum quibus arboribus ei utendum esset, tum a qua manus abstinendæ. Ea porro erat scientiæ arbor, non illa quidem, aut male a principio consita, aut per invidiam interdicta (ne illuc linguas suas Dei hostes inficiant, nec serpentem imitentur), sed bona quidem, tempestive percepta (contemplationis enim, ut ipse contemplando assequor, hæc arbor erat, ad quam iis solis tutus est ascensus, qui animi habitu perfectiori sunt); haudquaquam autem bona simplicioribus adhuc animis, atque appetito avidiori præditis; quemadmodum nec perfectus ac solidus cibus iis conducit, qui tenera adhuc sunt ætate læteque opus habent. Postquam autem diaboli invidia, et mulieris injuria, quam et ut mollior passa est, et ut ad persuadendum accommodatior, admovit (o infirmitatem meam! meam enim duco primi parentis infirmitatem); accepti mandati memoriam abiecit, et ab acerba esca victus est: tum vero simul et a ligno vitæ, et a paradiso, et ab ipso Deo propter peccatum expellitur, et pelliceas tunicas induit, hoc est, fortasse erassiores carnes, et mortalem ac renitentem; sicque primum suam fedtatem agnoscit, Deoque se abscondit. Illic **671**

Α ὄν τινὰ κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἕστηκεν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτὸν, ἐπόπτῃν τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπιγείων καὶ οὐράνιων, πρόσκαιρον καὶ θάνατον, ὀρατὸν καὶ νοουόμενον, μέτρον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν, πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργετῆν· τὸ δὲ, ἵνα πάσῃ, καὶ πάσῃ (28) ὑπομιμνήσκηται καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενος (29)· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοῦμενον. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέρει τὸ μέτρον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν, ἀξίαν τοῦ καὶ συνδήσαντος, καὶ λύσοντος (30), καὶ αἰθίς συνδήσαντος ὑψηλότερον.

III. Τοῦτον (31) ἔθετο μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν ὁ παράδεισος οὗτος, τῷ αὐτεξουσίῳ τιμῆσας, ἵν' ἦ τοῦ ἐλομένου τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἦτρον ἢ τοῦ παρασχόντος τὰ σπέρματα, φυτῶν ἀθανάτων γεωργῶν, θεῶν ἐνοσιῶν ἕως, τῶν τε ἀπλουστέρων καὶ τῶν τελειωτέρων, γυμνὸν τῇ ἀπλότητι καὶ ζωῇ τῇ ἀτέχνῳ, καὶ δίχῃ παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος. Τοιοῦτον γὰρ ἔπρεπε εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς. Καὶ δίδωσι νόμον, ὅτιν τῷ αὐτεξουσίῳ. Ὁ δὲ νόμος ἦν ἐντολὴ, ὅτιν τε μεταληπτέον αὐτῷ φυτῶν, καὶ ὅ μὴ προσάπτειν. Τὸ δὲ ἦν τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. οὕτε φυτευθὲν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὕτε ἀπαγορευθὲν φθονεῶς (μὴ περπέτωσαν ἐκεῖ τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι, μηδὲ τὸν ὄρον μιμεισθωσαν)· ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαιρῶς μεταλαμβανόμενον (θεωρίᾳ γὰρ ἦν τὸ φυτὸν, ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία, ἧς μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλὲς τοῖς τὴν ἔξιν τελειωτέροις), οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουστέροις ἔτι, καὶ τὴν ἔφεσιν λιγνοτέροις, ὡσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελῆς τοῖς ἀπαλοῖς ἔτι καὶ θεομένοις γάλακτος. Ἐπεὶ δὲ φθόνῳ διαβάλλου, καὶ γυναικὸς ἐπηρείᾳ, ἦν τε ἔπαθεν ὡς ἀπαλωτέρα, καὶ ἦν προσήγαγεν ὡς πιθανωτέρα (φεῦ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας! ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ προπάτορος), τῆς μὲν ἐντολῆς ἐπελάθετο τῆς ὁμοίσεως, καὶ ἠττήθη τῆς μικρᾶς γεύσεως· ὁμοῦ δὲ (32) τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν κακίαν ἐξήριστος γίνεται, καὶ τοὺς δερματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας, ἕως τὴν παχυτέραν σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ ἀντίτυπον· καὶ τοῦτο πρῶτον γινώσκει τὴν ἰδίαν αἰσχύνην, καὶ ἀπὸ Θεοῦ κρύπτεται. Κερδαίνει μὲν τι (33) κάνταῦθα· τὸν θάνατον, καὶ τὸ διακοπῆναι τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ θάνατον ἦ τὸ κακόν· καὶ γίνεται φιλανθρωπία ἢ τιμωρία. Οὕτω γὰρ ἐγὼ (34) πείθομαι· κολάζειν Θεόν

(28) Πάσῃ. Septem Colb., πάσῃ.

(29) Φιλοτιμούμενος. Reg. hm, Coisl. I, Or. 1, Par., φιλοτιμούμενος.

(30) Δύσαντος. Sic plures Regg. et Colb. Par. Comb., etc. In ed., λύσαντος.

(31) Τούτον. Sic tres Regg., novem Colb., Or. 1,

Par., Comb. Mendose in ed., τοῦτο.

(32) Ὁμοῦ δέ. Sic quinque Regg. In ed., ὁμοῦ τε.

(33) Μέρ τι. Sic septem Regg., tres Colb. Coisl. I, etc. In ed., μέρ τοι.

(34) Ἐγώ. Decet in quinque Regg.

tamen aliquid elucatur; et ipsum aliquid, ipsa esset. Ita poena ipsa in misericordiam cessit. Sic

Π'. Πολλοῖς δὲ παιδευθεὶς πρότερον, ἀντὶ πολλῶν τῶν ἀμαρτημάτων, ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλάστησε κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, λόγῳ (55), νόμῳ, προφήταις, εὐεργεσίαις, ἀπειλαῖς, πληγαῖς, ὕδατιν, ἐμπροσφμίς, πολέμοις, νίκαις, ἤτταις, σημείοις ἐξ οὐρανοῦ, σημείοις ἐξ ἀέρος, ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης, ἀνδρῶν, πόλεων, ἐθνῶν ἀνελεπίστοις μεταβολαῖς (56), ὅρ' ὧν ἐκτριβῆναι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν. Τέλος ἰσχυροτέρου δεῖται φαρμάκου ἐπὶ θεινοτέρους τοῖς ἀβήρωστέματιν, ἀλληλοφρονίαις (57), μοιχεύις, ἐπιπορκίαις (58), ἀνδρουμενίαις, τὸ πάντων ἔσχατον τῶν κακῶν καὶ πρῶτον, εἰδωλολατρεῖαις, καὶ τῆ μεταθέσει τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ τὰ κτίσματα. Ταῦτα ἐπειδὴ μείζονος ἐδέετο τοῦ βοηθήματος, μείζονος καὶ τυγχάνει. Τὸ δὲ ἦν αὐτοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος (59), ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτός φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους (40), ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ λόγος· ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ, καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχῇ νοεῖ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὁμοίον ἀνακαθαίρων. Καὶ πάντα γίγνεται (41), πλην τῆς ἀμαρτίας, ἀνθρωπος· κηθεῖς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρίσσης τῷ Πνεύματι (ἔδει γὰρ καὶ γέννησιν τιμηθῆναι, καὶ παρθενίαν [42] προτιμηθῆναι)· προσελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἐκ δύο τῶν εναντιῶν, σαρκὸς καὶ Πνεύματος (43)· ὧν, τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη. Ὡ τῆς καινῆς μίξεως ἢ τῆς παραδόξου κράσεως! ὃ ὧν γίνεται, καὶ ὁ ἀκτιστος κτίζεται, καὶ ὁ ἀχώρητος χωρεῖται, διὰ μέσης ψυχῆς νοεῖ καὶ μετενοούσης θεότητι, καὶ σαρκὸς παχύτητι. Καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης, κενούται· κενούται γὰρ τῆς ἐαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν (44), ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τί τὸ περι ἐμὲ τοῦτο (45) μυστήριον; Μετέλαθον τῆς εἰκόνας, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκὸς, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ (46). Δευτέραν κοινωνεῖ νοινωίαν, πολὺ τῆς προτέρας παραδόξοτεραν· ὅσῳ τότε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος. Τοῦτο τοῦ προτέρου θεοειδέστερον· τοῦτο τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον.

at nunc ipse ejus, quod deterius est, particeps totos et prudentes viros multo sublimius.

83 Hebr. iv, 13.
 (55) Λόγῳ. «Sermone, alioquo, et insita nobis ratione.» Sic exponit Nicetas.
 (56) Μεταβολαῖς. Par., ἐπιβολαῖς.
 (57) Ἀλληλοφρονίαις. Sic eodd. in ed., ἀλληλοφρονίαις.
 (58) Ἐπιπορκίαις. Sic eodd. Mendose in ed., ἐπιπορκίαις.
 (59) Τοῦ Θεοῦ Λόγος. «Dei Verbum.»
 (40) Κάλλος. Deest in pluribus codicibus.

mors est, ac peccati praecisio, ne maum immortale enim Deum supplicia inferre persuasum habeo.

XIII. Multis autem prius molis, ob multa peccata, quae ex vitii radice pullularunt, secundum diversas causas et tempora castigatus, sermone, lege, prophetis, beneficiis, comminationibus, plagis, aquis, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, signis e caelo, signis ex aere, ex terra, ex mari, hominum, urbium, gentium insperatis mutationibus; quae omnia eo tendebant, ut malitia contereretur. Validiori tamen medicamento propter graviores morbos opus habere coepit, nimirum ob mutas caedes, adulteria, perjuria, furiosos maseulorum amores, et, quod omnium malorum extremum ac primum est, idolorum cultum, atque adorationis a Creatore ad creaturas translationem. Quae quoniam majus auxilium requirebant, majus etiam acceperunt. Istud autem erat ipse Dei Filius, ille saeculis antiquior, ille invisibilis, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, illud ex lumine lumen, ille fons vite et immortalitatis, illa archetypi expressio, illud immotum sigillum, illa per omnia similis imago, ille Patris terminus et ratio, ille, inquam, ad imaginem suam se confert, et carnem ob carnem gerit, et cum intellectuali anima propter animam meam jungitur, ut simile per simile repurget. Atque humana omnia excepto peccato suscipit⁸³; conceptus quidem ex Virgine, animo et corpore a Spiritu praeputgata (nam et generationem honore affici, et virginitatem praeferrere oportebat); progressus autem Deus cum humanitate, unum ex duobus inter se contrariis, carne nimirum et Spiritu; quorum alterum edificavit, alterum defecavit est. O novam mitionem! o admirandam temperationem! Qui est, fit: qui creatus non est, creatur: qui nullo loco contineri potest, per interventum animae intellectualis, inter divinitatem et carnis crassitiam, continetur. Qui locuples alios ditat, paupertate afficitur: carnis enim meae paupertatem subit, ut ego divinitatis ipsis opes consequar. Qui plenus est, exinanitur: sua enim gloria nonnihil exinanitur, ut ego plenitudinis ipsius particeps efficiar. Quenam haec bonitatis divitiae? Quodnam me circumstat mysterium? Divinam imaginem accipi, 672 nec custodivi: ille carnis meae particeps fit, ut, et imagini salutem, et carni immortalitatem afferat. Secundum consortium nobiscum inii, et quidem priori longe admirabilis; tom enim id, quod praestantius erat, nobis imperficetur. Hoc priori illo divinius; hoc apud cordatos

(41) Γίγνεται. Tres Regg. γίνεται.
 (42) Παρθενίαν. Or. 4, παρθενίαν.
 (43) Σαρκὸς καὶ Πνεύματος. «Humanitate et Deitate.»
 (44) Ἐπὶ μικρὸν. Billius: «ad breve tempus.»
 (45) Τοῦτο. Non agnoscit Combefisius
 (46) Ἀθανάτισῃ. Reg. e et Caisl. I. ἀθανάτητη.

XIV. Quid ad hæc nobis sycophantæ dicunt, acerbi, inquam, isti divinitatis expensores, rerum laudandarum reprehensores, circa lucem tenebrosi, circa sapientiam imperiti, pro quibus Christus gratis mortuus est, ingratae creaturæ, diaboli figmenta? Sicine Deo beneficium ut crimen objicis? An propterea parvus est, quia propter te humilis, quia bonus ille Pastor, qui animam suam pro ovibus ponit⁸⁵, ad errantem ovem venit, ad montes et colles, in quibus sacrificabas, et vagantem invenit, et inventam iisdem humeris⁸⁶, quibus et crucis lignum, sustulit, sublataque ad supernam vitam reduxit, reductamque eodem, quo eas quæ nunquam a grege aberrarunt, loco numeroque habuit? Quia lucernam, hoc est, carnem suam, accendit, et domum everrit, mundum scilicet a peccato repurgans, et drachmam, hoc est, regiam imaginem vitiosis affectibus obrutam, conquisivit, atque angelos amicos suos, ea inventa, convocat, latitantiæ participes facit, quos etiam œconomie sue conscios habuerat? Quia præviam lucernam splendidissima illa lux sequitur, et vocem Verbum, et pronubum sponsus, Domino peculiarem populum comparantem, ac per aquam ad Spiritum præpurgantem? Hæcine Deo objicis? Atque ideirco eum inferiorem esse censes, quia linteo præcingitur, ac discipulorum pedes abluit⁸⁷, optimumque ad sublimitatem iter humilitatem ostendit? Quia propter homi inclinatum animam se dejecit, ut ob peccatum deorsum vergentem secum erigat? Illud autem quin tu item reprehendis, quod cum publicanis, et apud publicanos edit, et publicanos in discipulos convertit⁸⁸, ut ipse quoque aliquid lucretur? Quid tandem? Peccatorum salutem; nisi quis forte eo nomine medicum accuset, quod ad morbos se inclinet, fetoremque sustineat, ut sanitatem agrotis donet: atque eum etiam, qui humanitatis et commiserationis affectu permotus in foveam seipsum demittit, ut prolapsum jamentum⁸⁹ iuxta legis præscriptum, servet.

XV. Missus quidem est, verum ut homo (duplici enim natura erat); siquidem, juxta corporis legem, et fatigatus est, et fame ac siti laboravit, et angore affectus est, et lacrymas fudit. Quod si etiam ut Deus, quid propterea? Beneplacitum Patris missionem esse existima, cui sua quoque ascribit, tum ut principium temporis expers honore afficiat, tum ne Dei adversarius esse videatur. Quandoquidem ut traditus fuisse dicitur; ita se ipsum quoque tradidisse scribitur: atque ut a Patre ad vitam revocatus, et ad supera susceptus fuisse; ita seipsum quoque a mortuis excitasse, rursusque in caelum

ΙΔ'. Πρὸς ταῦτα τί φασιν ἡμῖν οἱ συκοφάνται, οἱ πικροὶ τῆς θεότητος λογισταί, οἱ κατηγοροὶ τῶν ἐπαινουμένων, οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς θωραῖαν ἀπέθανε, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ Πουηροῦ πλάσματα; Τοῦτο ἐγκαλεῖς Θεῷ, τὴν εὐεργεσίαν; Διὰ τοῦτο μικρὸς, ὅτι διὰ σὲ ταπεινός; "Οτι ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἦλθεν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐπὶ τὰ ἔρη καὶ τοὺς βουνοὺς, ἐφ' ὧν ἐθυσίαζες, καὶ πλανώμενον εὗρε· καὶ εὗρών, ἐπὶ τῶν ὄμων ἀνέλαθεν, ἐφ' ὧν καὶ τὸ ζῆλον· καὶ λαθὼν, ἐπανήγαγεν ἐπὶ τὴν ἀνω ζῶην· καὶ ἀναγαγὼν, τοῖς μένουσι συνηροίμησεν; "Οτι λύχρον ἤψα τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε, τῆς ἀμαρτίας τὸν κότμον ἀποκαθαίρων, καὶ τὴν δραχμὴν ἐξήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκρατωμένην τοῖς πάθεσι, καὶ συγκαλεῖ τὰς φίλας αὐτῷ δυνάμεις (47) ἐπὶ τῆς δραχμῆς εὐρέσει, καὶ κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ἃς καὶ τῆς (48) οἰκονομίας μυστικῶς πεποιήτο; "Οτι τῷ προδρόμῳ λύχνῳ τὸ φῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὑπέραλαμπρον, καὶ τῆ φωνῇ ὁ Λόγος, καὶ τῷ νομοφαγωγῷ ὁ νομῆριος, κατασκευάζονται Κυρίῳ λαὸν περιούσιον, καὶ προκαθαίροντι ἐπὶ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ ὕδατος; Ταῦτα ἐγκαλεῖς τῷ Θεῷ (49); Διὰ ταῦτα ὑπολαμβάνεις γέριονα, ὅτι λεντίῳ διαζώνονται, καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ δείκνυσιν ἀρίστην ὁδὸν ὑψώσεως, τὴν ταπεινώσιν; "Οτι διὰ (50) τὴν συγκύπτουσαν χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται (51), ἵνα καὶ συναυψώσῃ τὸ κάτω νεῦον ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας; Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ κατηγορεῖς, ὅτι καὶ μετὰ τελόνων ἐσθίει, καὶ παρὰ τελόνων, καὶ μάθηταὶ τελόνας, ἵνα καὶ αὐτός τι κερδέσῃ; Τί τοῦτο; Τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν σωτηρίαν· εἰ μὴ καὶ τὸν ἱατρὸν αἰτιώσῃ τις, ὅτι συγκύπτει ἐπὶ τὰ πάθη, καὶ θυτωδίας ἀνέχεται, ἵνα δῶ τὴν ὑγίειαν (52) τοῖς κάμνουσι· καὶ τὸν ἐπικλινόμενον βόθρῳ διὰ φιλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπτωκὸς κτήνος, κατὰ τὸν νόμον, ἀνασώσῃται.

ΙΕ'. Ἀπεστάλη μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος· διπλοῦς γὰρ ἦν· ἐπεὶ καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐπένησε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἠγωνίασε, καὶ ἐδάκρυσε νόμῳ σώματος (53)· εἰ δὲ καὶ ὡς Θεός, τί τοῦτο; Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς, ἀποστολὴν εἶναι νόμιμον, ἐφ' ὧν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονον, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. Ἐπεὶ καὶ παραδεδοσθαι λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν παραδεδοκῆναι γέγραπται· καὶ ἐγγεῖραι παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀνεῖληφθαι, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἀνεστακῆναι, καὶ ἀνεληλυθέναι πάλιν· ἐκεῖνα τῆς εὐδοκίας, ταῦτα τῆς ἐξουσίας. Σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλαττοῦντα λέγεις, τὰ

⁸⁵ Joan. x, 11. ⁸⁶ Luc. xv, 4 sqq. ⁸⁷ Joan. xiii, 4. ⁸⁸ Luc. v, 27 sqq. ⁸⁹ Deut. xxii, 4.

(47) *Φίλας αὐτῷ δυνάμεις.* « Amicas suas virtutes. »

(48) *Ἄς καὶ τῆς,* etc. Gabr. : « quas nec ipsum Incarnationis mysterium latuerat. »

(49) *Τῷ Θεῷ.* Deest τῷ in pluribus.

(50) *"Οτι εἰά.* Sic tres Regg., tres Collb., Par.,

Comb. In ea., τὶ διὰ.

(51) *Ταπεινοῦται.* Sic codd. In Par. edl., ταπεινοῦνται.

(52) *Υγίειαν.* Comb., ὑγίαν.

(53) *Νόμῳ σώματος.* Collb. b, νόμῳ φύσεως, lege naturæ. »

ὕψοντα δὲ παρατρέχεις· καὶ ὅτι μὲν ἔπαθε, λο-
 γίζῃ· ὅτι δὲ ἐκόν, οὐ προστιθῆς (54). Ὅλα πάσαι
 καὶ νῦν ὁ Λόγος! Ἰπὸ μὲν τῶν, ὡς Θεός, τιμᾶται
 καὶ συναλείφεται· ὑπὸ δὲ τῶν, ὡς ἀρξῆ, ἀτιμᾶ-
 ζεται καὶ χωρίζεται. Τίαν ἄρισθῆ πλέον; Μᾶλλον
 δὲ τίσιν ἀρξῆ; Τοῖς συναιροῦσι κακῶς, ἢ τοῖς τέ-
 μνουσι; Καὶ γὰρ κίκεινους διαιρεῖν ἔδει, καὶ τού-
 τους συνάπτειν· τοὺς μὲν τῷ ἀριθμῷ, τοὺς δὲ τῇ
 θεότητι. Προσκύπτεις τῇ σαρκί; Τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι.
 Ἡ καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖς; καὶ τὸ ἐξῆς; σιω-
 πῆσομαι. Ἀπιστεῖς τῇ θεότητι; Τοῦτο οὐδὲ οἱ δαι-
 μονες. Ὡ δαιμόνων (55) ἀπιστότερε, καὶ Ἰουδαῖον
 ἀγνωμονέστερε! Ἐκεῖνοι τὴν τοῦ Υἱοῦ προσηγορίαν,
 ὁμοσιμίας φωνῆν ἐνόμισαν· οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα
 Θεὸν ᾗδεσαν. Ἐπειθόντο γὰρ ἐξ ὧν ἔπασχον. Σὺ δὲ,
 οὐδὲ (56) τὴν ἰσότητα δέχῃ, οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν θεό-
 τητα. Κρεῖττον ἦν σοι περιτεμηθεῖαι καὶ δαιμονεῖν,
 ἢ εἶπω τι καὶ γελοῖως, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ καὶ ὑγρεῖα
 διακτεῖσθαι πονηρῶς καὶ ἀθέως.

17. Μικρὸν (57) μὲν οὖν ὕστερον ἕξει καὶ κα-
 θαιρόμενον Ἰησοῦν ἐν (58) τῷ Ἰορδάνῃ τὴν ἐμὴν
 κάθαρσιν· μᾶλλον δὲ ἀγνίζοντα τῇ καθάρσει τὰ
 ὕδατα (οὐ γὰρ δὴ αὐτὸς ἐδέετο (59) καθάρσεως, ὁ
 αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου), καὶ σχιζομένους
 τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς Πνεύματος
 μαρτυρούμενον, καὶ πειραζόμενον, καὶ νικῶντα (60),
 καὶ ὑπὸ ἀγγέλων ὑψηροῦσθαι, καὶ θεραπεύοντα
 πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, καὶ ζωοποιούντα
 νεκροὺς (ὡς ἔβλεν γὰρ καὶ σὲ τῇ κακοδοσίᾳ νενεκρω-
 μένον), καὶ δαίμονας ἀπελαύνοντα, τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ,
 τὰ δὲ διὰ τῶν μαθητῶν, καὶ ἄρτοις ὀλίγοις τρέφοντα
 μυριάδας, καὶ πεζεύοντα πέλαγος, καὶ προδιδόμενον,
 καὶ σταυρούμενον, καὶ συσταυρούντα τὴν ἐμὴν ἀμαρ-
 τίαν· ὡς ἀμὸν προσαγόμενον, καὶ ὡς ἱερεῖα προσ-
 ἄγοντα, ὡς ἄνθρωπον θαπτόμενον, καὶ ὡς Θεὸν
 ἐγειρόμενον, εἶτα καὶ ἀνερχόμενον, καὶ ἤξοντα μετὰ
 τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Πόσαι μοι πανηγύρεις καθ' ἕκα-
 στον τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων! Ὡν ἀπάντων κε-
 φάλαιον ἐν, ἢ ἐμῇ τελείωσις καὶ ἀνάπλασις, καὶ
 πρὸς τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐπάνοδος.

12. Νυνὶ δὲ μοι δέξει τὴν κύησιν (61), καὶ προσ-
 κίρτησον· εἰ καὶ (62) μὴ ὡς Ἰωάννης ἀπὸ γαστροῦς,
 ἀλλ' ὡς Δαβὶδ ἐπὶ τῇ καταπαύσει τῆς κίβωτοῦ. Καὶ
 τὴν ἀπογραφὴν αἰδέσθητι, δι' ἣν εἰς οὐρανοὺς ἐγρά-
 φης (63)· καὶ τὴν γέννησιν σεβάσθητι, δι' ἣν ἐλύ-
 οθης τῶν δεσμῶν τῆς γεννήσεως (64)· καὶ τὴν Βηθ-
 90 Joan. viii, 48. 91 Matth. iii, 15. 92 II Reg. vi, 14.

(54) Προστίθης. Reg. d, προστιθείς.
 (55) Ὡ δαιμόνων. Sic tres Regg. et tres Colb. In
 ed. ὦ καὶ δαιμόνων.
 (56) Οὐδέ. Regg. bm. pl et plures Colb., οὔτε.
 (57) Μικρὸν. « Paulo post. » Id est, duodecimo a
 Christi nativitate die, in quo ejus baptismi memo-
 ria celebratur.
 (58) Ἐρ. Deest in pluribus Regg. et Or. 1.
 (59) Ἐδέετο. Par., δεῖται.
 (60) Καὶ νικῶντα. Coisl. J, Or. 1, Comb. ad-

ascendisse predicatur. Illa beneplaciti, hæc potesta-
 tis. At tu ea quidem, quæ minuendi vim habent,
 profers; quæ autem offerendæ, præteris: atque id
 quidem expendis, quod passus sit; quod autem
 sponte, non adjungis. Proh qualia etiamnum pati-
 tur Verbum! Ab aliis ut Deus honoratur atque
 contrahitur; ab aliis ut caro contemnitur, ac separa-
 tur. Utris tandem gravius irascetur? Vel potius,
 utris plus condonabit, iisue qui male contrahunt, an
 qui sciunt? Nam et illos dividere, et hos conjun-
 gere oportebat; illos, inquam, numero, hos divini-
 tate. Offendis ad carnem? Et Judæi etiam. Num Sa-
 maritanum quoque vocas⁹⁰ (nam quod sequitur,
 tacebo)? Deitati fidem abrogas? Hoc ne demones
 quidem ipsi fecerunt. O demones incredulior,
 et Judæis insipientior! Isti quidem Filii nomen,
 æqualitatis vocem esse censebant: illi autem cum,
 a quo fugabantur, Deum norant. Illis enim ea, quæ
 patiebantur, fidem faciebant. At tu, nec æqualita-
 tem admittis, nec divinitatem confiteris. Proinde satius
 tibi fuerat circumcisum esse, atque a demone
 obsideri, ut ridicule aliquid dicam, quam in præputio et incolumi valetudine, tam prave et impie
 allici.

XVI. Ac quidem paulo post, et Jesuæ, purga-
 tionis meæ causa, in Jordane⁹¹ purgari videbis, vel
 potius, aquas purgatione sua purificare (neque enim
 ipse purgatione opus habebat, qui peccata mundi
 tollit); et cælos scindi, et cognati Spiritus testi-
 monio celebrari, et tentari, et victoriam referre,
 et angelorum ministerio uti, et morbos omnes ac
 languores 674 curare, et mortuos ad vitam lucem-
 que revocare (quemadmodum utinam te quoque,
 lidei pravitate mortuum), et demones, partim per
 seipsum, partim etiam per apostolos, in fugam
 agere, et paucis panibus multa hominum millia nu-
 trire, et pedibus per mare iter facere, et prodî, et
 in crucem tolli, ac peccatum meum cruci secum
 affigere: ut agnum offerri, et ut sacerdotem offerre,
 ut hominem sepultura affici, et ut Deum resurgere,
 ac postea in cælum ascendere, tandemque cum glo-
 ria sua venturum esse. Papa, quot mihi festos dies,
 hæc singula Christi mysteria suppeditant! Quorum
 omnium unum hoc caput est. atque unus hic scop-
 us, nimirum mea perfectio et instauratio, atque
 ad primum illum Adamum reditus.

XVII. Nunc autem conceptum accipe, ac præ-
 sulta: si minus ut Joannes ab utero, ac certe ut
 David ob requiem Arce⁹². Descriptionem reverere,
 propter quam in cælis ipse describeris: et nativita-
 tem celebra, ob quam nativitatis vinculis solutus
 es, et parvam illam Bethleem honora, quæ te in

dunt, τὸν πειράζοντα, « et de tentatore victoriam
 referre. »
 (61) Τὴν κύησιν. « Conceptum, fetum » in utero.
 Non enim partu effuso, sive Christo nato, exsultavit
 Joannes, sed priusquam nasceretur. Billius « partum.
 »
 (62) Εἰ καὶ. Tres Regg. et Or. 1, εἴ τοι.
 (63) Ἐγράφη. Quatuor Regg. et Or. 1, γράφη.
 (64) Γεννήσεως. Regg. e, ἀμαρτίας, « peccati. »

paradisum reduxit : et præsepe adora, propter quod, cum rationis expertus esses, a Verbo nutritus es. Cognosce, ut bos, possessorem tuum, Isaias te admonet, et, ut asinus, præsepe domini sui⁹³; sive mundus quispiam sis ac legi subiectus, rectamque doctrinam ruminans, atque ad sacrificium idoneus : sive etiam adhuc immundus, ac cibo et sacrificiis inutilis, ethnicæque partis. Cum stella eurre, cum Magis dona offer, aurum, thus et myrrham, ut regi, ut Deo, et ut tua causa morio. Cum pastoribus Deum laudibus celebra; cum angelis hymnum dicito; cum archangelis choros ducto. Sit celestium et terrenarum virtutum communis celebritas. Nam eas quoque hodierno die simul festum celebrare, ac lætitia gestire confido : siquidem hominum Dei que amore præditæ sunt, quemadmodum ille, quas David inducit post passionem, cum Christo simul ascendentes, ac simul occurrentes, seque invicem ad portas attollendas⁹⁴ inhortantes.

XVIII. Unum hoc duntaxat ex iis omnibus, quæ circa Christi nativitatem **675** contigerunt, odio habe, ac detestare, nimirum puerorum cædem ab Herode perpetratam. Imo vero hanc quoque venerare, hanc, inquam, coætaneam Christo victimam, quæ pro nova victima maetata est. Si in Ægyptum profugiat, alacri animo te ipsi fugæ comitem adjuuge. Præclarum est cum Christo persecutionem patiente fugere. Si diuturniorem in Ægypto moram faciat, ex Ægypto eum voca, qui rite illie adoratur et colitur. Per omnes Christi ætates ac virtutes, ut Christi discipulus, sine reprehensione incede. Purificare, circumcidere, velum a nativitate contractum abscinde. Postea in templo doce, sacrilegos mundiatores eicie : lapidibus, si ita necesse sit, inaccessi te patere. Lapidatores, mihi crede, failes, ac per medium ipsorum, ut Deus, fugies. Verbum enim lapidibus non feritur. Si ad Herodem adductus fueris, plerumque ne verbum quidem unum respondeas. Silentium tuum magis venerabitur, quam prolixos aliorum sermones. Si flagello cæsus fueris, quæ supersunt, exposece. Fel gusta propter gustum; aceto potare, sputa require, alapas et co-

⁹³ 1-a. 1, 5. ⁹⁴ Psal. xlviii, 7, 9.

(65) Μετὰ ἀγγέλων ὑμνησον· μετὰ ἀρχαγγέλων χεῖεντες. Sic tres Regg., decem Colb., Or. I, Comb. Sic etiam legunt Nicetas et Rufinus. In ed., μετὰ ἀγγέλων χόρευσον· μετὰ ἀρχαγγέλων ὑμνησον.

(66) Ἡ τεσσάρων ὄντων. Sic quatuor Regg. et novem Colb. In ed., προσαπαντώσας.

(67) Τῶν καιρῶν, etc. « Pro nova victima. » Hoc profecto nomine infantes martyres celebrantur, quod pro Christo victima cæsi sunt. Hinc optime Nicetas : « Ὅτι ἀνηρέθησαν, καὶ πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὑπερ αὐτοῦ. » Quod ante ipsam et pro ipso sublatis sunt. « Singulatis namque innocentium laus ea est, quæd odio Christi ab Herode occisi sunt, qui, ipsis quidem mortem inferendo, ipsum Christum e vivis tollere volebat. Innocentes igitur hic a Gregorio præcipue considerantur, quasi occisi « pro Christo, » non « ante Christum, » ut vertit Billius. Sic ipse Gregorius, Or. xv, n. 5, de Eleazar loquens, vo-

λέειν τίμησον τὴν μικρὰν, ἢ σε πρὸς τὸν παρὰ δεισον ἐπανήγαγε· καὶ τὴν φάτην προσκύνησον, δι' ἣν ἄλογος ὢν, ἐπράχης ὑπὸ τοῦ Λόγου. Γνωθί, ὡς βοῦς, τὸν κτησάμενον, Ἡσάϊας διακελεύεται σοι, καὶ, ὡς ὄνος, τὴν φάτην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἶτε τῶν καθαρῶν τις εἶ, καὶ ὑπὸ τὸν νόμον, καὶ μηρυσισμῶν ἀναγόντων τοῦ λόγου, καὶ πρὸς θυσίαν ἐπιτηδεῖων· εἶτε τῶν ἀκαθάρτων τέως, καὶ ἀθρότων, καὶ ἀθύτων, καὶ τῆς ἐθνικῆς μερίδος. Μετὰ τοῦ ἀστέρους δρόμι, καὶ μετὰ Μάγων δωροφόρησον, χρυσὸν, καὶ λίθων, καὶ σμύρναν, ὡς βασιλεῖ, καὶ ὡς Θεῷ, καὶ ὡς διὰ σὲ νεκρῷ. Μετὰ ποιμένων δέξασον, μετὰ ἀγγέλων ὑμνησον, μετὰ ἀρχαγγέλων χόρευσον (65). « Ἔστω κοινή πανήγυρις οὐρανίων καὶ ἐπιγείων δυνάμεων. Πείθομαι γὰρ κάκεινας συναγγέλλεσθαι καὶ συμπανηγυρίζειν σήμερον· εἴπερ εἰσὶ φιλόνηρωποι καὶ φιλόθεοι, ὥσπερ ἄς Δαβὶδ εἰσάγει μετὰ τὸ πάθος συναγιώσας Χριστῷ, καὶ προσαπαντώσας (66), καὶ διακελευομένας ἀλλήλαις τὴν τῶν πυλῶν ἔπαρσιν.

III. « Ἐν μέτρησον τῶν περὶ τὴν Χριστοῦ γένναν, τὴν Ἡρώδου παιδοκτονίαν· μᾶλλον δὲ καὶ ταύτην αἰδέσθητι, τὴν ἡλικιωτὴν Χριστοῦ θυσίαν, τοῦ καιροῦ (67) σφαγίον προθυομένην. « Ἄν εἰς Ἀἴγυπτον φεύγη, προθύμως συμφοραδεύθητι. Καλὸν τῷ Χριστῷ συμφεύγειν (68) διωκομένην. « Ἄν ἐν Αἰγύπτῳ βραδύνη, κάλεισον αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, καλῶς ἐκεῖ προσκυνούμενον (69). Διὰ πασῶν ὄδευσον ἀμέμπτως τῶν ἡλικιωτῶν Χριστοῦ καὶ δυνάμεων, ὡς Χριστοῦ μαθητῆς. Ἀγνίσθητι, περιτιμήθητι, περιελοῦ τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα. Μετὰ τοῦτο δίδαξον ἐν τῇ ἱερῷ, τοὺς θεοκαπήλους ἀπέλασον· λιθάσθητι, ἀνταῦτο δέη (70) παθεῖν· λήθη τοὺς βέλλοντας, εὖ σῶσα, φεύξῃ καὶ διὰ μέτρον αὐτῶν, ὡς Θεός. Ὁ Λόγος γὰρ οὐ λιθάζεται. Ἄν Ἡρώδῃ (71) προσταχθῆς, μηδὲ ἀποκριθῆς τὰ πλείω. Αἰδέσθησεται σοι καὶ τὴν σωπὴν πλείον (72) ἢ ἄλλων τοὺς μακροὺς λόγους. Ἄν φραγελλωθῆς (73), καὶ τὰ λειπόμενα ζήτησον. Γεῦσαι χολῆς, διὰ τὴν γεῦσιν· ὕξος ποτίσθητι, ζήτησον ἐμπύσματα, δέξαι ῥαπίσματα, κολαφίσματα· ἀκάνθαις στεφανώθητι, τῷ τραχεῖ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου· περιβαλοῦ (74) τὸ κόκκινον, δέξαι κάλαμον, προσκυνήθητι παρὰ τῶν παιζόντων τὴν ἀλήθειαν· τέλος συσταυρώθητι, συν-

cem hanc proθύομενος sensu jam exposito accipit. Ait enim : Ἠρόδερων μὲν καὶ προθύομενος τοῦ λαοῦ, καὶ προσευχόμενος· « Prius quidem pro populo sacrificia et preces adhibens. »

(68) Συμφεύγειν. Reg. ph, συμφορεύειν.

(69) Κάλεισον αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, καλῶς ἐκεῖ προσκυνούμενον. « Voca eum ex Ægypto, rite illic adoratum. » Sic optime Gabr. Nam Gregorius hic Ægyptiorum fidem commendat. Billius vero sic vertit : « Ex Ægypto eum voca. Quod quidem ficti, si enim pulchre atque honorifice illic adoraris. »

(70) Δέη. Tres Regg. et Or. I, θέου.

(71) Ἡρώδῃ. Coisl. I, Πιλάτῳ, « Pilato. »

(72) Ἠτέερ. Doest in Or. I.

(73) Φραγελλωθῆς. Sic Or. I. In ed., φλαγγέλωθῆς.

(74) Περιβαλοῦ. Sic duo Regg. et undecim Colb. In ed., περιλάβοῦ.

μεχρόθητι, συντάφθητι προθύμως, ἵνα καὶ συνανα-
στῆς, καὶ συνοξαποθῆς, καὶ συμβασίλευσῆς, θεὸν
ἑρῶν ὅσον ἐστὶ (75), καὶ ἠρώμενος, τὸν ἐν Τριάδι
προσκυνούμενον τε καὶ δοξαζόμενον, ὃν καὶ νῦν
προσκυνῶμεθα, ὅσον ἐφικτὸν τοῖς
δουλοῦσι τῆς σαρκὸς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας (77). Ἀμήν.

laphos accipe, fac spū's, hoc est, pīe vitæ asperi-
tate, coroneris. Coccinum induas, arundinem acci-
pias, ab iis, qui veritatem ludibrio habent, adoreris.
Denique prompto animo simul crucifigaris, simul
moriare, simul sepeliaris, ut simul quoque
resurgas, et gloria doneris ac regnes, Deum, quan-
tus est, conspiciens, vicissimque conspectus ab
eo, qui in Trinitate adoratur, et glorificatur, quem
nunc quoque nobis, quantum carnis vinculo con-
strictis licet, declarari optamus, in Christo Jesu Domino nostro, eni gloria in sæcula. Amen.

(75) Ὅσον ἐστὶν. Coisl. 1, tres Collb. et Comb.,
ὅσον ἐστὶν ἐφικτόν, « quantum possibile est. »
(76) Ἡμῶν. Sic plures codi. In ed., ὁμῶν.

(77) Αἰῶνας. Reg. c et Comb. addunt, τῶν αἰώ-
νων, « sæculorum. »

676 MONITUM IN ORATIONES XXXIX ET XL.

I Novum mysterium, sacrum scilicet Christi baptisma, in ista ac sequenti oratione celebrat Gregorius. Quamvis autem prior « in sancta Lumina » inscribatur, non inde tamen concludendum putamus, ut quidam eruditi (78) censuerunt, hanc orationem ad « Luminum, » seu « Purificationis » festum, 2 Februarii in Ecclesia celebratum, referendam esse. Ne verbum quidem in ista oratione reperire est, quod Mariæ purificationem designet. Totus incumbit orator in prædicando Christi baptismo, a quo Luminum festivitatis ortum habuit. Ac ne sit ullus hac de re erroris metus, Theologum sic loquentem audiamus (n. 1) : « Sanctus Luminum dies ad quem pervenimus, quemque hodie divino beneficio celebravimus, a Christi mei baptismo originem ducit. » Præterea, ut recte observat Fillemontius (79), baptismus apud Græcos « illuminatio » dicebatur, quod nimirum catechumeni per baptismum a peccati et vitiorum caligine, ad justitiæ et veritatis lucem convolarent. Christus igitur in hac priori oratione a Gregorio prædicatur, ut lux vera illuminans mundum, ac in tenebris etiam lucens. Unde primum catechumenos hortatur, ut, abjectis tenebris, ad puram et perfectam regenerationis lucem per baptismum accedant. Deinde mysterium istud, tam cum nelandis ethnicorum mysteriis, quam cum legalibus Judæorum institutis, ac impiis hæreticorum dogmatibus conferens, illorum omnium doctrinam nostra longe inferiore demonstrat. Nominatum demum Novatianos exagitat, qui solam agnoscentes purgationem, quæ baptismum comparatur, nequaquam amplius semel post baptismum lapsos ad pœnitentiam admitterent.

II. Quod autem ad alteram orationem, « in sanctum baptisma » inscriptam, attinet, nullum ferme potest esse dubium, quin paratus accesserit Gregorius, ut uno die, unaque conjunctim oratione, totam hanc, tum de Christi, tum de Christianorum baptismo disputationem absolveret. Exorditur enim (n. 1) : « Quoniam heri splendidum Luminum diem celebravimus... hodie de baptismo breviter disseremus; etenim hesternæ luce a nobis oratio paucis expressa fuit, tum quia temporis angustia premebatur, tum quia sermo saturitatem ac fastidium fugiebat. » Hinc merito quidem hæc oratio, velut altera præcedentis orationis pars haberi debet. In priori namque Christus baptismum suscipiens, consideratur ut vera lux illuminans hominem venientem in hunc mundum; in ista vero consideratur homo, quatenus est a Christo per baptismum illuminatus. In pertractando autem tam ineffabili mysterio, tanta erat rerum copia, ut nequaquam mirum videatur, si Gregorius, quamvis orationis initio se « breviter dicturum » promiserit, fuso tamen de baptismatis excellentia loquatur. Baptismi donum mirifice amplificans, 677 ipsum creationis dono præstantius declarat. Idcirco, modo blande, modo fortiter catechumenos urget, ut prompto et alacri animo ad baptismatis lavacrum accedant; et prolixiori sermone ostendens quantum sit in mora periculum, varia cunctantium ac procrastinantium argumenta invictè refellit. Ex his autem quæ tum in præcedenti Monito, tum in isto argumento diximus, non male nobis concludendum videtur, orationem « in sancta Lumina » Constantinopoli habitam fuisse 6 Januarii 381, alteram vero « De Baptismo, » die sequenti, id est 7 Januarii eiusdem anni.

(78) Pamelius in annot. in Cyp.; Gelas. in suo Martyrolog.

(79) T. IX, art. LXV, p. 465.

ORATIO XXXIX.^a

In sancta Lumina.

I. Rorsum Jesus meus, et rorsum mysterium; mysterium non fallax, nec indecorum, nec gentilitii erroris ac temulentiae (sic enim veneranda illorum mysteria voco, atque etiam, ut arbitror, omnes mente praediti); sed mysterium excelsum et divinum, ac supernum splendorem concilians. Etenim sanctus Luminum dies, ad quem pervenimus, quemque hodie divino beneficio celebravimus, originem quidem a Christi mei baptismate ducit: Christi, inquam, qui est lux vera, illuminans omnem hominem venientem in mundum⁹⁵: meam autem quoque purificationem operatur, ac lumini ei adjumentum affert, quod ab eo sublimitus ab initio acceptum, peccati caligine obduximus atque confodimus.

II. Quocirca divinam vocem audite, mihi quidem hujusmodi rerum et discipulo et magistro, atque utinam etiam vobis vehementer insonantem: *Ego sum lux mundi*⁹⁶. Ac proinde: *Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae, vero lumine consignatae, minime confundentur*⁹⁷. Tempus regenerationis; nascamur denno. Tempus instaurationis; primum Adamum recipiamus. Ne in eo statu, quo sumus, maneamus; verum ad pristinum redeamus. *Lux in tenebris*⁹⁸, hoc **678** est in hac vita et carne, *lucet*; ac tenebrae quidem eam persequuntur, sed non comprehendunt, adversaria, inquam, potestas, quae, dum pro sua impudentia in visibilem Adamum impetum facit, in Deum incurrit, ac superatur; ut nos, abjectis tenebris, ad lucem accedamus, ac deinde lux quoque perfecta efficiamur, a perfecta luce prodeuntes. Videtisne hujus diei gratiam? Videtisne hujus mysterii vim et facultatem? An non a terra in altum sublatis estis? An non in caelo perspicue positi, nostra videlicet voce ac contemplatione in sublime elati? Ac multo etiam magis collocati ac stabiliti eritis, cum Verbum sermoni nostro prosperum cursum dederit.

III. Ecqua talis est legalis atque umbratilis purgatio, quae per temporarias aspersiones utilitatem affert, ac pollutos per vitulae cinerem lustrat? Ecquid ejusmodi gentiles celebrant? Quorum ego caeremonias omnes et mysteria, meras nugae esse

ΛΟΓΟΣ ΙΖ.

Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα (80).

A. Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον μυστήριον οὐκ ἀπατηλὸν, οὐδ' ἄκοσμον, οὐδὲ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης, καὶ μέθης (οὗτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὸ ἐκεῖνων σεμνὰ, σῆμαι δὲ, καὶ τῶν εὐφρονούντων ἕκαστος), ἀλλὰ μυστήριον ὑψηλὸν τε καὶ θεῖον, καὶ τῆς ἄνω λαμπρότητος πρόξενον. Ἢ γὰρ ἅγια τῶν Φώτων ἡμέρα, εἰς ἣν ἀφίγημεθα, καὶ ἣν ἐορτάζειν ἡξιώμεθα σήμερον, ἀρχὴν μὲν τοῦ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ βάπτισμα λαμβάνει, τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον· ἐνεργεῖ δὲ τὴν ἐμὴν κάθαρσιν, καὶ βοηθεῖ τῷ φωτὶ, ὃ παρ' αὐτοῦ λαθόντες ἄνωθεν ἀπ' ἀρχῆς, ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐξοφώσασθαι τε καὶ συνεχάζασθαι.

B. Τοιγαροῦν ἀκούσατε θείας φωνῆς, ἐμοὶ μὲν καὶ λίαν σφοδρῶς ἐνηχοῦσας, τῷ μύστη καὶ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων, εἴη δὲ καὶ ὑμῖν· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ διὰ τοῦτο, *Ἠρσάθε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτισθητε, καὶ τὰ πρὸς ὅσα ἔμω ἢ οὐ μὴ κατασχρηθῆ, τῷ ἀληθινῷ φωτὶ σημειούμενα*. Καίρις ἀναγεννήσεως· γεννηθῶμεν ἄνωθεν (81). Καίρις ἀναπάσεως· τὸν πρῶτον Ἀδὰμ (82) ἀναλάβωμεν. Μὴ μένωμεν ὅπερ ἐσμεν, ἀλλ' ὅπερ ἦμεν γενόμεθα. *Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει* (83), τῷ βίῳ τούτῳ, καὶ τῷ σαρκίῳ· καὶ ὑπὸ τῆς σκοτίας διώκεται μὲν, οὐ καταλαμβάνεται δὲ, τῆς ἀντικειμένης λέγω δυνάμεως, τῷ φαινομένῳ μὲν Ἀδὰμ προσπηδῶσθαι ἐξ ἀναιδείας, τῷ Θεῷ δὲ περιπιπτούσθαι καὶ ἡττωμένῳ· Ἦν ἡμεῖς τὸ σκότος ἀποθέμενοι, τῷ φωτὶ πλησιάζωμεν (84), εἴτα καὶ φῶς γενόμεθα τέλειον, τελείου φωτός γεννήματα. Ὅρατε τῆς ἡμέρας τὴν χάριν; ὄρατε τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν; οὐκ ἀπὸ γῆς ἤρθητε; οὐκ ἄνω θέμισθε σαφῶς ὑψωθέντες ὑπὸ τῆς ἡμετέρας φωνῆς καὶ ἀναγωγῆς (85); Καὶ ἔτι ἄλλοιον τεθήσεσθε, ἐπειδὴν εὐδοκῆσθαι (86) τὸν λόγον ὁ Λόγος.

Γ. Μὴ τις τοιαύτη κάθαρσις νομικῆ καὶ σκυώδης, πρωταίριος βαντίσμασιν ὠφελούσα, καὶ σποδῷ δαμάλειως βαντίζουσα τοὺς κοκκινωμένους; μὴ τι τοιοῦτο μυσταγωγούσιν Ἕλληνας; ὧν λῆρος ἐμοὶ πᾶσα τελότη καὶ μυστήριον, δαιμόνων εὐρημα σκοτεινὸν (87),

⁹⁵ Joan. 1, 9. ⁹⁶ Joan. viii, 12. ⁹⁷ Psal. xxxiii, 6. ⁹⁸ Joan. 1, 5.

^a Alias et nunc XXXIX. — Habita Constantinopoli 6 Januarii ann. 581.

(80) *Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα*. Sic melioris notae codices. Reg. ph: *Εἰς τὰ ἅγια Ἐπιφάνια*. In nonnullis, *Θεοφάνια*. Or. 1: *Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα, καὶ κατὰ δογματῶν Ἑλληνικῶν*. «Oratio in sanctum Baptisma, et adversus Gregorium dogmata.» In ed.: *Εἰς τὰ ἅγια Φῶτα τῶν Ἐπιφανίων*.

(81) *Γεννηθῶμεν ἄνωθεν*. «Nascamur denno.» Sic Joan. iii, 5: *Ἐάν μὴ τις γεννηθῆ ἄνωθεν*. «Nisi quis renatus fuerit denno.» Sic etiam veritit Niceas; et Budaeos reprehendit eos, qui aliter interpretantur. Billius: «desuper gignamur.»

(82) *Ἠρσάθε Ἀδὰμ*. «Primum Adamum,» qui

nimum in justitia conditus fuerit. «Adamum,» dicitur peccatum.

(83) *Φαίνει*. Coisl. 1, φαίνει.

(84) *Πλησιάζωμεν*. Duo Regg. et Coisl. 1, πλησιάζωμεν.

(85) *Ἀναγωγῆς*. «Meditatione, contemplatione.» Pro θεωρίας enim ponitur. Bill. in prima ed.: «sublimi Oratione.» In altera vero, «subvectione.» Agitur autem hic de sublimiori Mysteri expositione.

(86) *Εὐδοκῆσθαι*. Reg. ph, εὐδοκῆσθαι.

(87) *Εὐρημα σκοτεινόν*. Duo Regg., εὐρημα σκοτεινόν.

καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος, γρόνθον βοη-
 θούμενον, καὶ μῦθον κλεπτέμενον (88). Ἄ γὰρ ὡς
 ἀληθῆ προσκυνούσιν, ὡς μυστικά συγκαλύπτουσι·
 δέον, εἰ μὲν ἀληθῆ, μὴ μύθους ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι
 μὴ αἰσχροὶ δεικνύσθαι· εἰ δὲ ψευδῆ, μὴ θαυμάζεσθαι,
 μηδ' οὕτως ἱακμῶς ἐναντιωτάτας ἔχειν δόξας περὶ
 τοῦ αὐτοῦ πράγματος· ὡσπερ ἐν ἀγορᾷ μεираκίων
 παίζοντας, ἢ ἀνδρῶν κακοδαίμωνων ὡς ἀληθῶς, ἀλλ'
 οὐκ ἀνδράσι διαλεγόμενους νοῦν ἔχουσι, καὶ Λόγου
 προσκυνηταῖς· κἄν τὴν ἔντεχνον ταύτην, καὶ ῥυπα-
 ρὰν πιθανότερα διαπιτύωσιν.

sensu virorum, non autem cum sapientibus viris, ac
 istud et spurcum verborum lenocinium aspernentur.

Δ'. Οὐ Διὸς ταῦτα γοναί (89) καὶ κλοπαί, τοῦ Κρη-
 τῶν τυράννου, κἄν Ἕλληνας ἀπαρέσκωνται (90)· οὐ-
 δὲ Κουρήτων ἦχοι, καὶ κρότοι, καὶ ὀρχήσεις (91) ἐν-
 σπλοι, Θεοῦ κλαίοντος ἤχην συγκαλύπτουσαι, ἵνα πα-
 τέρα λήθῃ μισότεκνον· δεινὸν γὰρ ἦν ὡς παιδίον
 κλαυθμυρίζεσθαι, πόν ὡς λίθον καταποθέντα· οὐδὲ
 Φρυγῶν (92) ἔκτομαί, καὶ αὐλοί, καὶ Κορύθων-
 τες (93), καὶ ὅσα περὶ τὴν Ῥεῖαν ἄνθρωποι μαίνον-
 ται, τελούντες τῆ μητρὶ τῶν Θεῶν, καὶ τελούμενοι,
 ὅσα τῆ μητρὶ τῶν τοιοῦτων εἰκότας· οὐδὲ κόρη τις
 ἡμῖν ἀρπάξεσται, καὶ Δημήτηρ (94) πλανᾷται, καὶ
 Κελεοῦς τινας ἐπειτάγει, καὶ Τριπολέμους, καὶ
 δράκοντας, καὶ τὰ μὲν ποιεῖ, τὰ δὲ πάσχει. Αἰσχύνο-
 μαι γὰρ ἡμέρα δοῦναι τὴν (95) νυκτὸς τελετὴν, καὶ
 ποιεῖν τὴν ἀσημύσθη μυστήριον. Οἶδεν Ἐλευσίς
 ταῦτα, καὶ οἱ τῶν σιωπωμένων, καὶ σιωπῆς ἕνεκα
 ἀξίον ἐσπίπει. Οὐδὲ Διόνυσος ταῦτα, καὶ μηρὸς (96),
 ὠδίνων ἀτελεὲς κύημα, ὡσπερ ἄλλο τι κεφαλή (97)
 πρότερον· καὶ Θεὸς ἀνδρόγυνος, καὶ χορὸς μεθύον-
 των, καὶ στρατὸς ἐκλυτος, καὶ Θηβαίων ἄνοια τοῦ-
 τον τιμῶσα, καὶ Σεμέλης κεραυνὸς προσκυνούμενος.
 Οὐδὲ Ἀφροδίτης πορνικὰ μυστήρια, τῆς αἰσχρῶς, ὡς
 αὐτοὶ λέγουσι, καὶ γεννωμένης (98) καὶ τιμωμένης.
 Οὐδὲ Φαλλοὶ τινες καὶ Ἰούφαλλοι, αἰσχροὶ καὶ τοῖς
 σχήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν· οὐδὲ Ταύρων (99) ξενο-
 κτονίαι, καὶ Λακωνικῶν (1) ἐρήθων ἐπιβώμιον αἶμα,

88) *Mũthw kleptéμενον*. « Fabularum involuero
 sensim auctoritatem et fidem acquisivit apud im-
 prudentes. »

(89) *Διὸς ταῦτα γοναί*, etc. Saturnus, Jovis pa-
 ter, cum ab oraculo didicisset, ut Græci fabulan-
 tur, fore ut ab uno filiorum suorum regno pelleret-
 ur, mares omnes, qui ipsi nascebantur, devorabat.
 Cum igitur Rhea Jovem peperisset, ejus pulchritu-
 dine permota, furtim sublatum in Cretam misit, ei-
 que Curetes quosdam adjunxit, qui gravem sonum
 atque armorum crepitum excitarent, ut tali strepitu,
 infantis dei vagitum et vastum sonum tegere pos-
 sent, ne forte Saturnus e caelo vagitum audiens,
 ipsum quoque devoraret. Lapidem autem fasciis in-
 volutum, nati loco, Saturno devorandum reliquit.

(90) *Ἀπαρέσκωνται*. Reg. bm, ἀπαρέσκονται.
 (91) *Ὀρχήσεις*. Sic tres Regg., duodecim Colb.,
 etc. In ed., οἰρήσεις.

(92) *Οὐδὲ Φρυγῶν*, etc. In Phrygia, Rheæ delu-
 brum erat, in quo Phryges festum celebrantes geni-
 tali membro excidebantur.

(93) *Κορύθωντες*. « Corybantes. » Cybeles, seu
 Rheæ Sacerdotes, qui tympanis et saltationibus
 Deæ festa agitabant.

reusco, tenebrosorum demouum invēitum, ac per-
 ditæ mentis figmentum, temporis ope ac presidio
 fultum, et fabulis furtim obteetum. Nam, quæ ut
 vera adorant, eadem ut fabulosa obvolvunt et oc-
 cultant. Oporteret potius, si quidem vera sunt,
 quæ prædicant, non ea fabulas nuncupare, sed
 ostendere, quod ab omni turpitudinis obscenitatis-
 que nota vindicentur : si autem falsa, non ea sus-
 picere, nec ita impudenter de una eademque re
 maxime oppositas sententias tenere ; perinde ac ii,
 qui in cœtu puerorum ludunt, aut amentium prorsus
 Verbi adoratoribus disputant ; tametsi artificiosum

IV. Non hæc Jovis partus et furta, illius, in-
 quam, Cretensium tyranni (moleste licet hoc genti-
 les ferant), nec Curetum soni ac plausus, armatae-
 que saltationes, Dei vagientis clamorem obruentes,
 ut crudelem patrem effugeret. Grave enim profecto
 atque indignum erat, eum, qui ut lapis devoratus
 fuerat, ut infantem ejulare. Nec Phrygum ex-
 sectiones, et tibix, atque Corybantes, et quæcum-
 que 679 circa Rheam homines furore capti per-
 agunt, ejusmodi sacra Deorum matri obeuntis, atque
 ipsi vicissim ita initiati, ut par est in talium Deorum
 parentis mysteriis. Nec puella quedam apud nos
 rapitur, nec Ceres vagatur, ac Celeos quosdam,
 et Triptolemos, et dracones inducit, multa que alia
 et facit, et patitur. Pudet enim me nocturnum sa-
 cerum in lucem proferre, ac turpitudinem myste-
 rium facere. Novit hæc Eleusis, atque illi tacito-
 rum, ac profecto silentio dignorum sacrorum spe-
 ctatores. Nec Bacchus hæc nostra mysteria sunt,
 nec femur, inchoatum fetum parturientis, quemad-
 modum caput alium quemdam fetum prius parturien-
 rierat : nec semivir Deus, et ebriorum chorus,
 exercitusque mollis et dissolutus, et Thebanorum
 amentia, hunc colens, ac Semelæ tonitruum adora-
 tum. Nec meretricia Veneris mysteria, turpiter,
 ut ipsi narrant, et procreate, et cultæ : nec Phalli

(94) *Δημήτηρ*. Sic Regg. bm, pl. Comh. In ed.,
Διμήτηρ. Sic vocatur « Ceres, quæ puellam, seu
 Proserpinam » filiam, a Plutone raptam, per totum
 orbem vagando conquisit. Eleusina etiam cognomi-
 natur ab Eleusis oppidi nomine, in quo Ceres a
 Rege Celeo Triptolemi patre liberalissime hospitio
 excepta est. Quamohrem ei omnem agriculturæ rationem
 commonstravit.

(95) *Τῆν*. Reg. pl, τῆς.

(96) *Μηρὸς*. Sic tres Regg. et tres Colb. In ed.,
μηρόν. Aliud it ad fabulam Bacchi, qui ex Jovis fe-
 more natus fingitur.

(97) *Ἄλλο τι κεφαλή*. Minervam intelligit, e Jo-
 vis capite natam, juxta poetas.

(98) *Γεννωμένης*. Tres Colb. et Sav., γεννωμέ-
 νης.

(99) *Οὐδὲ Ταύρων*, etc. Apud Tauros in Scythia,
 erat delubrum Dianæ consecratum, in quo omnes
 Græci, qui peregrinando ad ea loca divertebant,
 immolabantur.

(1) *Καὶ Λακωνικῶν*, etc. Apud Lacædæmonios in
 honorem Dianæ festum celebrabatur, in quo adole-
 scentes verberibus corpus proscindentes, aram san-
 guine profundebant.

quidem et Ithyphalli, formis et actibus obsceni. Nec atrox Taurorum in hospites feritas, nec arae allusus Spartanorum adolescentum cruor, flagris sese lacerantium, atque hac una in re male viriles animos gerentium, a quibus dea colitur, eaque et audaciam venerati sunt.

V. Jam Pelopis dilaniationem, esurientes deos satiantem, ac sevam et inhumanam hospitalitatem, quo tandem loco pones? Quo item loco horrenda et caliginosa Hecateæ spectra, Trophoniique subterranea ludicra et vaticinia, aut Dodonææ querens deliramenta, aut Delphicæ tripodis præstigias, aut fatidicos Castali fontis latices? Quæ omnia hoc num vaticinari minime potuerunt, nimirum silentium sumunt. Nec Magorum **680** ars sacrificandi, atque ex victimarum incisione futurorum præsentio: nec Chaldeorum astrologia et nativitatium observatio, res nostras eodem cum sideribus motu volvens, cum tamen ipsi, nec quid sint, aut futuri sint, cognitum habere queant. Nec Thracum orgia hæc sunt, a quibus et religionem natam esse aiunt: nec Orphei sacra et mysteria, quem Græci sapientie nomine adeo suspexerunt, ut etiam Iyam, quæ fidium pulsibus omnia pertraheret, ipsi effluerint. Nec Mithræe justum adversus eos supplicium, qui hujusmodi sacris initiari sustinent. Nec Osiridis lacerationes, alia calamitas, quæ apud Ægyptios colitur. Nec Isidis infortunia, atque hirei Mendesiis ipsis venerabiliores; nec Apidis præsepe, hoc est, vituli, Memphitarum vecordia ad luxum abtentis. Nec omnes ii honores, quibus Nium dedecorant, illum, inquam, frugum parentem, tem, atque ubertatem cubitis metientem.

VI. Miito enim reptilium et vilium animalculorum honores, ac profusam obscenitatem; quorum privationem quidem sua cuique sacra et festa

(2) *Ξανρομένων*. Nicetas, quem sequitur Billius, le. ii, *παρ' ἀλλήλων*, « invicem; » quamvis desit in codicibus.

(3) *Πέλοπος*, etc. Tantalus deos quondam hospitio excepisse dicitur, filiumque Pelopem maectatum, ac ferventi aqua coetum, iis apposuisse.

(4) *Ἡὸν δὲ Ἐκάτης*. Nonnulli per Hecaten, Lunam intelligunt. Alii deam noctu obambulantem, leonum currum vectam, ac serpentibus et draconibus undique cinctam.

(5) *Τροφώνιον*, etc. Trophonius gloriæ cupidus, et deus apud homines haberi cupiens, in subterranea quondam specum se abdedit, ibique vitam hævivit. Dæmon quidam in ea specu sibi domicilium constituens, seque Trophonium esse mentiens, oraculis homines fallebat.

(6) *Δωδωναίας ἑρνές*. Dodona, Chaonice in Epiro civitas, juxta quam erat Dodonia silva, Jovi sacra, et tota querentibus consita, quæ vocales fuisse dicuntur et oracula reddidisse.

(7) *Τυίαδος Δελφικῶν*. Delphis in Bœotia, juxta Parnassum montem, erat oraculum toto terrarum orbe celeberrimum, quod, nato Christo, prorsus obmutuit.

(8) *Κατὰλλας*. Fons ad Parnassî radicem, Apollini et Masis sacer.

(9) *Μάγων*. Magi, genere Medii sunt. Hi autem animalia macabant, atque ex jecoris libris, ipsiusque sanguinis eruptione, futurorum conjecturam faciebant.

ἄξινομένων (2) ταῖς μάστιξι, καὶ τοῦτο μόνον κακῶς ἀνδρίζομένων, οἷς τιμᾶται θεᾶ, καὶ ταῦτα παρθένος. Οἱ γὰρ αὐτοί, καὶ μαλακίαν ἐπίμησαν, καὶ θρασύτητα ἐσεβάσθησαν.

virgo. Nam iidem, et molliem honori habuerunt

Ε'. Ποῦ δὲ θῆται τὴν Πέλοπος (3) κρεουργίαν, πεινῶντας θεοὺς ἐστρώσαν, καὶ φιλοξενίαν πικρὰν καὶ ἀπάνθρωπον; ποῦ δὲ Ἐκάτης (4) τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ φάσματα, καὶ Τροφώνιου (5) κατὰ γῆς παύγια καὶ μαντεύματα, ἢ Δωδωναίας ἑρνυς (6) ληρήματα, ἢ τρίποδος Δελφικῶν (7) σοφίσματα, ἢ Κασταλιάς (8) μαντικὸν πῶμα; Τοῦτο μόνον οὐ μαντεύσασθαι, τὴν ἑαυτῶν σιωπῆν. Οὐδὲ Μάγων (9) θυτική, καὶ πρόγνοις ἔντομος· καὶ Χαλδαίων (10) ἀστρονομία καὶ γενεθλιαλογία, τῇ τῶν οὐρανίων κινήσει συμφέρουσα (11) τὰ ἡμέτερα, τῶν μὴδὲ ἑαυτοῦς ἢ τί ποτε εἶσιν, ἢ ἔσονται, γινῶναι δυναμένων· οὐδὲ Θρακῶν ὄργια (12) ταῦτα, παρ' ὧν καὶ τὸ θρησκείαν, ὡς λόγος· οὐδὲ Ὀρφείως τελεταὶ καὶ μυστήρια, ὅν τοσούτων Ἕλληνας ἐπὶ σοφίᾳ ἐθαύμασαν, ὥστε καὶ λύραν αὐτῷ ποιοῦσι, πάντα τοῖς κρούμασιν ἔλκουσαν· οὐδὲ Μίθρου (13) κόλασις ἑνδοικῶν, κατὰ τῶν μυθεῖσθαι τὰ ταῦτα ἀνεχόμενων· οὐδὲ Ὀσίριδος σπαραγμαί, ἄλλη συμφρορὰ τιμωμένη παρ' Αἰγυπτίους· οὐδὲ Ἴσιδος (14) ἀτυχήματα, καὶ τράγοι Μενδησίων (15) αἰδεσιμώτεροι, καὶ Ἄπιδος φάτις, μόστρου κατατροφῶντος τῆς Μεμφιτῶν εὐθηθείας· οὐδ' ὅσα τὴν Νεῖλον ταῖς τιμαῖς καθυθρίζουσι, τὸν καρποδότην, ὡς ἀνυμνοῦσιν αὐτοί, καὶ εὖσταχυν (16), καὶ μετροῦντα τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πῆγεσιν.

ut ipsi prædicant, spicisque copiosum et locuple-

Τ'. Ἐὼ γὰρ λέγειν ἑρπετῶν καὶ κνωδάλων τιμὰς καὶ τὸ τῆς ἀχρημοσύνης φιλότιμον· ὧν καθ' ἕκαστον ἴδια τις τελετὴ καὶ πανήγυρις (17), καὶ κοινὸν τὸ τῆς

(10) *Χαλδαίων*. Chaldaei celebres, utpote qui ex astrorum contemplatione plurima observabant et conjectabant.

(11) *Συμφέρουσα*. Reg. c, Nicet. et Comb., συμπεριφέρουσα.

(12) *Θρακῶν ὄργια*. Thraeces primi fuerunt, qui Deos colere didicerunt. Unde θρησκεία, « religio, » a Thracibus nomen duxit. Ipsis etiam Thracibus « Orgia », id est, mysteria et sacra facta tradidit Orpheus.

(13) *Μίθρου*. « Mithræ, » id est, « Solis, » qui præcipue apud Chaldaeos colebatur. Qui ejus sacris initiandi erant, per duodecim suppliciorum genera ducebantur, per famem scilicet, ignem, frigus, aliaque hujusmodi.

(14) *Ἰσιδος* ... *Ἴσιδος*. Isis Ægyptiorum dea, prius Io apud poetas vocabatur. Finxit Fabula Isidem a Jove deamatam, in juvenem mutatam fuisse. Juno autem fraude cognita, aëstro pellicis immisso, summis eam doloribus exagitavit. Tandem pristinae formæ restituta, in Ægyptum fugit, ubi Osiridi nupsit. Quibus mortuis, Isis et Osiridem inter deos annumerarunt Ægyptii.

(15) *Τράγοι Μενδησίων*, etc. Mendesium urbs est Ægypti, in qua hircus pro deo habebatur.

(16) *Εὖσταχυν*. Sic plerique codd. In ed., ἄσταχυν.

(17) *Πανήγυρις*. Sic quatuor Regg., decem Coll., duo Coisl. Or. 1, etc. In ed., κοινή

κακοδαιμονίας ἐφ' ἅπαντι· ὡς εἴπερ ἀσεβεῖν αὐτοὺς ἔδει πάντως, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀποστρεῖν, εἰς εἴδωλα κατενεχθέντας, καὶ τέχνης ἔργα, καὶ χειρῶν πλάσματα, μὴ ἂν ἄλλο τι κατ' αὐτῶν εὐξασθαι τοὺς γε νοῦν ἔχοντας, ἢ τοιαῦτα σεβασθῆναι, καὶ οὕτω τιμῆσαι, ἵνα τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης, ὡς φησι Παῦλος, ἀπολαμβάνουσιν, ἐν οἷς σεβόνται· οὐ μᾶλλον τιμῶντες, ἢ δι' ἐκείνων (18) ἀτιμαζόμενοι. Βδελυκτοὶ τῆς πλάνης, βδελυκτότεροι τῆς εὐτελείας τῶν προσκυνουμένων καὶ σεβομένων, ἵνα καὶ αὐτῶν τῶν τιμωμένων ὧσιν ἀναισθητότεροι, τοσαύτων ὑπερβάλλοντες ἀνοίξ, ὅσον εὐτελεῖ τὰ προσκυνούμενα.

vilitatem; ita ut iis etiam, quae colunt, stupidiore se praebeant, tantumque ea dementia et stoliditate superent, quantum ab iis, quae adorant, vilitate superantur.

Ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν παιζέτωσαν Ἑλλήνων παῖδες, καὶ δαίμονες, παρ' ὧν ἐκείνοις ἡ ἄνοια, τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν εἰς ἑαυτοὺς μεταβιβάσκοντων, καὶ ἄλλους ἄλλως καταστηρόντων εἰς αἰσχρὰς δόξας καὶ φαντασίας, ἅφ' οὗ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκβάλοντες ἴμαξα, τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως οὐ κατὰ καιρὸν, οὐδ' ἐπιτηδεύεις μεταληφθείσης (19), ὡς ἀσθενεστέρους ἤδη κατέδραμον, τὸν ἡγεμόνα νοῦν συναρπάσαντες, καὶ τοῖς πάθεσι θύραν ἀνοίξαντες. Οὐ γὰρ ἔφερον, φύσις ὄντας φθονερὰ καὶ μισηνῆριπος, μᾶλλον δὲ διὰ τὴν ἑαυτῶν κακίαν γενόμενοι, τοὺς κάτω τῶν ἄνω τυχεῖν, αὐτοὶ πεσόντες ἐπὶ γῆς ἄνωθεν, οὐδὲ τοσαύτην μεταστασιν γενέσθαι τῆς δόξης, καὶ τῶν πρώτων φύσεων. Τοῦτό ἐστιν ὁ διωγμὸς τοῦ πλάσματος· διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καθυβρίσθη· καὶ καθὼς οὐκ ἔδοξαμάσχαμεν φυλάξαι τὴν ἐντολήν, παρεδόθημεν τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης (20)· καὶ καθὼς ἐπλανήθημεν, ἠτιμασθημεν ἐν οἷς ἐσεβάσθημεν. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον δεῖνόν, τὸ πεποιτημένους ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις (21), εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ πεποιηκότος, καὶ Θεοῦ μίμησιν, ὅσον ἐφικτὸν, ὀρμητικῆρον γενέσθαι παντοίων παθῶν, βροσκομένων κακῶς καὶ δαπανόντων τὸν ἐντὸς ἀνθρώπου· ἀλλὰ τὸ (22) καὶ Θεοῦ στήσασθαι (23) συντηγῆρος τοῖς πάθεσιν, ἵνα μὴ μόνον ἀνεύθυνον τὸ ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ καὶ θεῶν νομιζῆται, εἰς τοιαύτην καταφεύγον ἀπολογίαν, τὰ προσκυνούμενα.

facti sumus; sed etiam quod Deos vitiorum patronos effluximus, ut peccatum, non modo crimine careat, sed etiam divinum censeatur, ad ea videlicet, quae pro diis adorantur, defensionis causa confugiunt.

Η'. Ἡμῖν δὲ ὅσπερ ἐχρησθή το φυγοῦσι τὴν δεῖσιδαίμονα πλάνην, μετὰ τῆς ἀληθείας γενέσθαι, καὶ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ τὴν κτίσιν ὑπερανάβηται, πάντα περὰσασιν, ὅσα ὑπὸ χρόνον καὶ πρώτην κίνησιν· οὕτω καὶ εἰδωμεν (24), καὶ φιλοσοφῆσωμεν τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τὰ θεῶν. Φιλοσοφῆσωμεν δὲ, ἀρχόμενοι (25), ὅθεν ἀρχεσθαι ἄμεινον· ἄμει-

bertati. » (18) Τιμῶντες, ἢ δι' ἐκείνων. Quinq. Regg., tres Collb., duo Colb., τιμῶντες τὰ σεβάσματα, ἢ δι' αὐτῶν. Sic legit Billius.

(19) Μεταληφθείσης. Sic quinque Regg., octo Colb., Or. I et Bas. ed. Unus Collb. habet, μεταληφθέντων. Sic legit Bill. Prave in Par. ed., μεταληφθέντος.

(20) Αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης. Bill. : « erroris li-

erant, communiter tamen omnia ad horrendam perditamque impietatem tendebant; adeo ut, si quidem omnino eos impietate constringi, atque ad simulacra et artis opera manuumque figmenta prolapsos, a Dei gloria dejici oportebat, nihil aliud ipsis cordati homines inprecari possent, quam ut talia venerantur, talibusque honoribus afficerent, ut erroris mercedem, quam decebat, ut ait Paulus ⁹⁹, per hujusmodi venerationem reciperent; non magis ea numina per seipsos honorantes, quam ipsi per ea dedecus atque infamiam sibiipsis iniurentes. Exsecrabiles quidem illi ob errorem, execrabiliores autem ob eorum, quae venerantur atque adorant,

vilitatem; ita ut iis etiam, quae colunt, stupidiore se praebeant, tantumque ea dementia et stoliditate superent, quantum ab iis, quae adorant, vilitate superantur.

VII. Atque haec quidem ludant gentiles, ac demones, a quibus illi in hanc amentiam impelluntur, dum nimirum Dei honorem ad seipsos detorqueant, atque in turpes sententias, et rerum species, alios alio modo discindunt, ex quo nos per scientiae lignum minus tempestive et commode perceptum, vitae ligno exturbatos, velut jam infirmiores, exagitarunt, gubernatrice mente abrepta, jamaque vitiosis animi affectionibus patrefacta. Nec enim ferre poterant, cum invidia atque odio adversus hominem suapte natura flagrant, vel, ut rectius loquar, propter vitium suum in hunc habitum degenerassent, terrenos homines supernis bonis frui, cum ipsi e caelo in terram cecidissent, nec tantam gloriae, pristinaeque ipsorum naturae mutationem fieri. Ideo persecutio adversus Dei figmentum excitata est; ideo Dei imago probro et dedecore affecta. Et quemadmodum mandato parere recusavimus, ita licentiae erroris traditi sumus; et quemadmodum aberravimus, ita vicissim in iis, quibus cultum et venerationem adhibuimus, probro et ignominia perfasi sumus. Nec enim hoc solum grave et indignum est, quod, cum ad bona opera, in opificis laudem et gloriam, Deique, quantum fas est, imitationem, creati essemus, omnis generis vitiorum, quae intestinam hominem misere depauescent atque consumunt, sedes et propugnaculum

VIII. At vero, quemadmodum nobis divino beneficio concessum est, ut, superstitioso errore fuga relicto, a veritate stemus, ac Deo vivo et vero serviamus, et supra creaturam assurgamus, omnia, quae temporis primaeque motioni subjacent, trahicentes; ita etiam faciendum est, ut ea, quae de Deo, ac divina sunt, cognoscamus, de iisque disse-

(21) Ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις, etc. Bill. : « propter bona opera, hoc est, ad opificis laudem, » etc.

(22) Ἀλλὰ τὸ. Comb., ἀλλὰ καὶ τὸ.

(23) Στήσασθαι. « Constituimus. »

(24) Εἰδωμεν. Sic Regg. hm, pb, tres Collb., etc.

(25) Ἀρχόμενοι. Deest in duobus Regg. et Or. I,

11 ed., εἰδωμεν.

ramus. Disseremus autem, hinc, unæ satius est, A
initium ducentes. Hinc porro satius est, unde Sa-
lomon nobis legem statuit. *Principium sapientiæ*,
inquit, *posside sapientiam* ¹. Quidnam hoc vocat
principium sapientiæ? Timorem ². Neque enim
ea nobis ratio inennda est, ut a contemplatione
auspicantes, in timorem desinamus (effrenata enim
contemplatio in præcipitia quoque fortasse nos im-
pulerit); verum ut timoris rudimentis imbuti, et
purgati, atque, ut hoc verbo utar, attenuati, in
altum efferamur. Ubi enim timor est, illic quoque
632 mandatorum observatio: ubi autem manda-
torum observatio, illic etiam carnis, quæ, nobis
eiusdem instar, animæ lumen obscureat, nec divini
Porro ubi purgatio, illic illuminatio; illuminatio
narum rerum, vel potius maximæ rei, atque adeo
grant.

IX. Quocirca se quemque prius purgare oportet, B
atque ita demum eum puro consuetudinem habere;
ne aliojui nobis idem quod Israeli, accidat, vul-
tus Mosaiçi gloriam non ferenti, ac propterea vela-
mine opus habenti ³: aut eodem, quo Manue, modo
afficiamur, ac dicamus: *Perimus, mulier, Deum vi-
dimus* ⁴, eum videlicet Dei species ipsi objecta esset;
aut, Petri instar, Jesum a pavula ⁵ submoveamus,
Utrique tali præsentia indigni (Petrum autem
cum dico, quem virum dico? Enim, qui super
fluctus ambulavit). Aut oculorum sensu orbemur,
quemadmodum Paulo accidit, eum, priusquam a
persecutionibus expiatus esset, colloquium cum eo,
quem persequeretur, miscuisset, vel potius, exiguo
magni illius luminis splendore perstrictus fuisset ⁶:
aut denique, ut centurio ille, medicinam ita requi-
ramus, ut tamen laudabili timore perterriti, medi-
cum in ædes nostras non admittamus. Proinde dicat
quoque ex nobis quispiam, quandiu nondum
purgatus, sed adhuc centurio est, in multis vitii
principatum tenens, ac Cæsari, hoc est, mundi
principi, eorumque, qui lumi voluntantur, domino
militat: *Non sum dignus, ut intres sub tectum
meum* ⁷. Cum autem Jesum conspexerit, quamvis
spirituali statura parvus, ut Zachæus ille, ac super
sycomororum evectus fuerit ⁸, mortificatis videlicet
membris, quæ super terram sunt ⁹, atque humilitatis
corpore superato, tum vero Verbum excipiat, et
audiat: *Hodie salus huic domui* ¹⁰, salutemque accipiat,
ac perfectiores fructus ferat, præclare spargens
et effundens, quæ ex telonii lucris male collegerat.

X. Idem enim Verbum, et propter naturam D
suam indignis formidolosum est, et propter heni-
guitatem capi potest, iis quidem certe, qui in hunc
modum fuerint preparati; qui, impuro spiritu de-
buiso, animas agnitione mundarint et exornarint,

¹ Prov. iv, 7.

² Eccli. i, 16.

³ Exo l. xxxiv, 50 sqq.

⁴ Jud. xiii, 22.

⁵ Luc. v, 8.

⁶ Act. iv,

4 sqq. ⁷ Matth. viii, 8.

⁸ Luc. xix, 2 sqq.

⁹ Coloss. iii, 5.

¹⁰ Luc. xix, 9.

(26) *Κεῖσαι*. Bill. : « collige. »

(27) *Τοῖς τῶν μεγίστων*. Schol. : Τὰς τρεῖς ὑπο-
στάσεις διὰ τὸ κατ' οὐσίαν ἐν, καὶ ταυτὸν, καὶ μο-
ναδικὸν τῆς θεότητος. « Tres personas ob essentiali
unitatem, eandemque ac singularem deitatem. »

(28) *Ἐαυτὸν*. Deest in Reg. ph, Or. I et aliis.

(29) *Μεγάλου*. Deest in duobus Regg.

νον δὲ, ὅθεν Σολομὸν ἤμῃν ἐνομοθέτησεν· Ἀρχὴ σο-
φίας, φησὶ, *κεῖσαι* (26) *σοφίῳ*· τί τοῦτο λέγων ἀρχὴν
σοφίας; Τὸν φόβον. Οὐ γὰρ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένοις,
εἰς φόβον χρὴ καταλήγειν (θεωρία γὰρ ἀγαλλήτως
τάχα ἂν καὶ κατὰ χρημῶν ὄσσειεν)· ἀλλὰ φόβῳ στοι-
χειουμένους, καὶ καθαιρουμένους, καὶ, ἢν' οὕτως εἴπω,
λαπτουμένους, εἰς ὕψος αἴρεσθαι. Οὐ γὰρ φόβος,
ἐντολῶν τήρησις· οὐ δὲ ἐντολῶν τήρησις, σαρκὸς
κάθαρσις, τοῦ ἐπιπροσθούντος τῇ ψυχῇ νέφους, καὶ
οὐκ ἐῶντος καθαρῶς ἰδεῖν τὴν θεῖαν ἀκτίνα· οὐ δὲ
κάθαρσις, ἔλλαμψις· ἔλλαμψις δὲ, πάθου πληρώσις,
τοῖς τῶν μεγίστων (27), ἢ τοῦ μεγίστου, ἢ ὑπὲρ τὰ
μέγα ἐφιεμένοις.

radii splendorem pure intueri sinit, purgatio est.
autem, desiderii summa, iis utique qui maxi-
magnitudinem omnem superantis, cupiditate fla-

Θ. Διὰ τοῦτο καθαρτέον ἐαυτὸν (28) πρῶτον, εἴτα
τῷ καθαρῷ προσομιλήτέον· εἴπερ μὴ μέλλοιμεν τὸ
τοῦ Ἰσραὴλ πείσεσθαι, μὴ φέροντος τὴν δόξαν τοῦ
προσώπου Μωσέως, καὶ διὰ τοῦτο θεομένου καλύμ-
ματος· ἢ τὸ τοῦ Μανουὲ, καὶ πείσεσθαι, καὶ λέξαι·
*Ἄπολύοιαιμεν, ὦ γῆραι, θεοὶ ἐωράκαμεν, ἐν φαν-
τασίᾳ θεοῦ γενομένου*· ἢ, ὡς Πέτρος, τοῦ πλοίου τὸν
Ἰησοῦν ἀποπέμψασθαι, ὡς οὐκ ἄξιον τσαυτῆς ἐπι-
δημίας. Πέτρον δὲ ὅταν εἴπω, τίνα λέγω; Τὸν κατὰ
κομμάτων περὶ ὕσαντα. Ἠ, ὡς Παῦλος, τὴν ὄψιν πλη-
γῆσεσθαι, πρὶν καθαρῶν τῶν διωγμῶν, τῷ διωκο-
μένῳ προσομιλήσας, μάλλον δὲ βραχεία τοῦ μεγά-
λου (29) φωτὸς λαμπηδόν· ἢ, ὡς ὁ ἑκατόνταρχος,
τὴν μὲν θεραπείαν ἐπιζητήσεν, τῇ οἰκίᾳ (30) δὲ τὸν
θεραπευτὴν οὐκ εἰσδέξασθαι διὰ δειλίαν ἐπαινουμέ-
νην. Λεγέτω τις καὶ ἡμῶν, ἕως οὕπου καθαίρεται (31),
ἀλλ' ἔστιν ἑκατόνταρχος ἔτι, πλειόνων ἐν κακίᾳ κρα-
τῶν, καὶ στρατεύεται Καίσαρι, τῷ κοσμοκράτορι
τῶν κάτω συρομένων· *Ὅν ἐμὴλικωδὲς, ἵνα μου ὑπὸ
τὴν στέγην εἰσέλθῃς*. Ὅταν δὲ Ἰησοῦν θεάσῃται,
καίτοι μικρὸς ὄν τὴν πνευματικὴν ηλικίαν, ὡς δ (32)
Ζαχαρίας ἐκείνος, καὶ ὑπὲρ τὴν συκομοραίαν ἀρῶθῃ,
νεκρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑπερανάξας
τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως, τότε καὶ εἰσδέξῃσθαι τὸν
λόγον, καὶ ἀκούετω. *Σήμερον σωθήσῃ τῷ οἴκῳ τού-
τῳ, καὶ λαμβανέτω τὴν σωτηρίαν, καὶ καρποφορεῖτω*
*τὰ τελεώτερα, σκορπίζων καὶ διαχέων καλῶς, ἃ κα-
κῶς ἐτελούνησεν.*

P. Ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος, καὶ φανερός τοῖς οὐκ ἄξις
διὰ τὴν φύσιν, καὶ χωρητὸς διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς
οὕτως ἡτρεπισμένοις (33)· ὅσοι (34) τὸ ἀνάχαρτον
καὶ ὕλικὸν πνεῦμα τῶν ψυχῶν ἀπελάσαντες, καὶ τὰς
ἐαυτῶν ψυχὰς τῇ ἐπιγνώσει σαρώσαντες καὶ κοσμη-

(30) *Οἰκία*. Sic plures Regg. In ed., *οἰκία*.

(31) *Καθαίρεται*. In nonnullis, *καθαίρεται*.

(32) *Ἦς ὁ*. Sic septem Regg. Deest ὁ in ed.

(33) *Ἠτρεπισμένοις*. Regg. bm, ph et Collb. 5,

ἡτρεπισμένοις.

(34) *Ὅσοι*. Plures Collb., ὡς *οἱ*.

σαντες, μηδὲ ἀργήν, μηδὲ ἄπρακτον εἶασαν, ὥστε μετὰ πλείονος τῆς παρασκευῆς, αἰθεὶς καταληγθῆναι ὑπὸ τῶν ἑπτὰ τῆς κακίας πνευμάτων, ὅσα καὶ τῆς ἀρετῆς ἀπερὶθιμηται (τὸ γὰρ δυσμαχότερον, περι- σπουδαστότερον)· ἀλλὰ πρὸς τῷ (55) φεύγειν τὴν κακίαν, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐργάζονται, ὅλον τὸν (56) Χριστὸν, ἧ ὅτι μάλιστα, ἑαυτοῖς εἰσοικίσαντες, ὥστε μηδενὶ κενῷ τὴν πονηρὰν δύναμιν ὀμιλήσαντες, ἑαυ- τῆς πάλιν πληρῶσαι, καὶ γενέσθαι τὰ ἔσχατα χεῖ- ρονα τῶν πρώτων, διὰ τὸ τῆς (57) καταδρομῆς σφο- δρότερον, καὶ τὸ τῆς φρουρᾶς ἀσφαλέστερον καὶ δυσ- αλωτότερον. Ὅταν δὲ πάτη φυλακῆ τηρήσαντες τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν, καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ δια- θέμενοι, καὶ νεώσαντες ἑαυτοῖς νέωματα, καὶ σπεύ- ραντες εἰς δικαιοσύνην, ὡς Σολομώντι, καὶ Δαβὶδ, καὶ Ἰερεμίᾳ δοκεῖ, φωτίσωμεν ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως· τρινακῦτα λαλῶμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκλάμπωμεν. Ἔως δὲ καθαιρώμεθα (58) καὶ προτελώμεθα τῷ Λόγῳ, ἵν' εἴ μάλιστα αὐτοῖς ἡμᾶς εὐεργετῶμεν, θεοειδοῦς ἐρ- γάζόμενοι, καὶ ἴκοντα τὸν Λόγον ὑποδείχμενοι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ κρατοῦντες, καὶ τοῖς ἄλλοις προ- φαίνοντες.

IA. Ἐπεὶ δὲ ἀνεκαθίσταμεν (59) τῷ λόγῳ τὸ θεία- ρον, φέρε τι περὶ τῆς ἑορτῆς ἡδὴ φιλοσοφῆσωμεν, καὶ συνεορτάσωμεν ταῖς φιλεστόις καὶ φιλοθείαις ψυ- χαῖς. Ἐπεὶ δὲ κεφάλαιον ἑορτῆς μνήμη Θεοῦ, Θεοῦ μνημονεύσωμεν. Καὶ γὰρ τὸν ἐκεῖθεν τῶν ἑορταζόν- των ἦχον, ἐνθα εὐφραϊνομένων πάντων ἢ κατοικί- α (40), οὐκ ἄλλο τι ἢ τοῦτο εἶναι νομίζω, Θεὸν ὑμνούμενον τε καὶ δοξαζόμενον τοῖς τῆς ἐκεῖσε πολ- λιταῖς ἡξιομένοις. Εἰ δὲ τι τῶν ἡδὴ προειρημένων ὁ νῦν ἔξει λόγος, θαυμαζέτω μηδεὶς. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ καὶ (41) φεγγόμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν, φρίττων καὶ γλώσσαν, καὶ νοῦν (42), καὶ διάνοιαν, ὅταν περὶ Θεοῦ φεγγώμαί· καὶ ὑμῖν ταυτὸ τοῦτο συνευχόμενος τὸ ἐπαινετὸν πάθος καὶ μακάριον. Θεοῦ δὲ ὅταν εἶπω, ἐνὶ φωτὶ περιαστράφητε καὶ τρισὶ· τρισὶ μὲν, κατὰ τὰς ἰδιότητας, εἶπουν (43) ὑποστάσεις, εἴ τιτι φίλον καλεῖν, εἶτα πρόσωπα (οὐδὲν γὰρ περὶ τῶν ὀνομάτων ζυγομαχῆσωμεν, ἕως ἂν πρὸς τὴν αὐτὴν ἔνοιαν αἱ συλλαβαὶ φέρωσιν)· ἐνὶ δὲ, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, εἶπουν θεότητος. Διαιρεῖται γὰρ ἀδιαι- ρέτως, ἵν' οὕτως εἶπω, καὶ συνάπτεται διηρημένως. Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν (44) ἡ θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν· τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης, ἧ, τὸ γὰρ ἀκριθέστερον εἶπεῖν, ἢ ἡ θεότης. Τὰς δὲ ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐλλείψω-

nec eas desides et otiosas **683** reliquerint, ita ut cum majori apparatu a septem vitiis spiritibus, hoc est, totidem, quot virtutis numerati sunt, rursus occupetur (quod enim difficiliter expugnatur, studiosius atque ardentius appetitur); verum ad vitiis fugam virtutis cultum adiungunt, totum Christum, vel certe quam maxime, in animi domicilium admit- tentes, ne prava potestas, vacuum aliquid offen- dens, domum rursus impleat, ac novissima priori- bus deteriora fiant ¹¹, tum propter acriorem ac ve- hementiorem incursionem, tum propter majorem arcis firmitatem, ejusque expugnanda difficultatem. Posteaquam autem, anima nostra omni custodia servata ¹², atque ascensionibus in corde disposi- tis ¹³, novalibusque in nobisipsis innovatis ¹⁴, ac denique semine ad justitiam sparso, quemadmodum, et Salomon, et David, et Jeremias admonent, scientie lumen nobis excitaverimus; tum demum in mysterio absconditam Dei sapientiam loqua- mur ¹⁵, aliisque præluceamus. Interim vero purge- mur, ac Verbo autè intuemur, ut quam præclaris- sime de nobis ipsis mereamur, Deo similes nosip- sos reddentes, ac Verbum veniens suscipientes: nec solum suscipientes, verum etiam retinentes, aliisque præmonstrantes.

XI. Quoniam autem sermone theatrum repurga- vimus, age, jam de festo nonnihil disseramus, et cum piis animis festique celebrandi studiosis, diem hunc sacrum celebremus. Et quoniam Dei memoria præcipuum festi caput est, Deum memo- ria colamus. Nam nec somnum eorum, qui in altera sæculo, in quo letantium omnium habitatio est ¹⁶, festum celebrant, quidquam aliud esse existimo, quam laudes eas, quibus Deus ab illis, qui in rem- publicam illam admissi sunt, celebratur. Quod si quid eorum, que jam a nobis dicta sunt, hæc ora- tio habitura est, id nemini mirum videatur. Neque enim eadem solum proloquar, sed de iisdem quo- que rebus, et quidem lingua, et mente, et cogita- tione horrescens, quoties de Deo sermonem habeo; quem etiam præclarum ac beatum affectum vobis inesse optarim. Deum porro cum dico, uno eodem- que triplici lumine perstringamini: triplici quidem, quantum **684** ad proprietates, sive hypostases, si cui hoc verbum magis arridet, sive personas (neque enim de vocabulis dissidēbimus, quando syllabæ ad eandem sententiam ferent); uno autem, quan- tum ad substantiæ, hoc est, Divinitatis rationem. Distinguitur enim indistinctim, ut sic loquar, et

¹¹ Matth. xii, 45. ¹² Prov. iv, 25. ¹³ Psal. lxxxiii, 6. ¹⁴ Jerem. iv, 5. ¹⁵ I Cor. ii, 7. ¹⁶ Psal- lxxxvi, 7.

(55) Πρὸς τῷ. Or. I, Jes., Par., πρὸς τὸ.
 (56) Τῶν. Deest in tribus Regg. et Or. I.
 (57) Καὶ τὸ τῆς. Sic sex Regg., tres Colb. et Or. I. Deest τὸ in ed.
 (58) Καθαιρώμεθα, etc. Budæus: « Expiemus nos, purgatos et idoneos reddamus. »
 (59) Ἀνεκαθίσταμεν, etc. Nicetas exponit: « Auditorum animas sermone præparavimus. »
 (40) Πάντων ἢ κατοικία. Sic sex Regg. et Or. I. Deest ἢ in ed.
 (41) Καὶ. Deest in Regg. bni, ph.

(42) Καὶ νοῦν. Hæc desunt in quinque Regg. Alii autem, et quidem optime notæ, habent, καὶ ἀκοήν, « et aure. »
 (43) Εἶπουν. Sic tres Regg., sex Colb. et Or. I. In ed., ἧ γῶν.
 (44) Ἐν γὰρ ἐν τρισὶν. Observat hic scholiastes accuratam loquendi rationem Gregorii, qui nunquam Deum, τρία, vel, τὸ ἐν τρία dixerit; sed τὸ ἐν ἐν τρισὶ, καὶ τὰ τρία ἐν, id est, τὰ τρία τὴν θεότητα εἶναι, non e converso, ἐν τὰ τρία.

distinctim connectitur. Unum enim in tribus, divinitas est, et tria unum; ea, inquam, in quibus, divinitas est, vel, ut magis proprie dicam, quæ, divinitas est. Excessus autem ac defectus missos faciamus, nec per unionem confusionem, nec rursus per divisionem sejunctionem efficientes. Æquo enim intervallo a nobis absint, et Sabellii contractio, et tate paria. Quid enim necesse est Deum vel male

XII. Nobis quippe unus Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia¹⁷, et unus Spiritus sanctus, in quo omnia. In quibus hæc particule, ex quo, per quem, et in quo, non naturas secant (alioqui enim propositiones istæ nominumque ordines nunquam immutarentur); verum unius et inconfuse nature proprietates expriment. Idque ex eo perspicue constat, quod rursus in unum contrahuntur, si modo quis illud apud eundem apostolum non neglectim atque oscitanter legat: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula, Amen¹⁸. Pater pater est, et principii expers: neque enim ex illo est. Filius filius est, ac non principii expers: ex Patre siquidem. Quod si temporis principium accipis, principio etiam caret; neque enim temporum effector temporis subest. Spiritus sanctus vere spiritus est, procedens quidem ex Patre, non tamen filiationis modo, ut nec generationis, verum processionis; liceat enim perspicuitatis causa nova nomina fingere. Neque enim Pater eo ingenuitus esse destitit, quia genuit; nec Filius genitus esse desinit, quia ex ingenito est. Quoniam enim modo desineret? Nec Spiritus idecirco, vel in Patrem, vel in Filium migrat, quia processit, ac Deus est, etiam si impiis hominibus aliter videatur: proprietates enim moveri non potest. Nam alioqui quoniam pacto proprietates moveret, si moveretur et mutaretur? Qui autem ingenuituram, et generationem, deorum homonymorum naturas esse statuit, iidem, **685** credo, Adæmum quoque et Seth (quoniam ille, non ex carne, utpote creatus est), diversa natura præditos esse contendunt. Unus igitur Deus in tribus, et tria unum sunt, ut diximus.

XIII. Quæ enim ita se habeant, imò eum hoc ita se habeat, atque adorationem nequaquam supernis tantum Spiritibus definitam et circumscriptionem esse conveniret, sed et inferos quosdam adoratores esse deceret, ut omnia Dei gloria (quandoquidem Dei omnia sunt) implerentur; eam ob causam homo creatur, divina manu et imagine ornatus. Hunc autem invidia diaboli, atque acerbo peccati gustu, a Deo eonditore misere separatam despiciere, a Deo alienam erat. Quid igitur fii? Quamque magnum circa nos mysterium designatur? Innovantur

A μεν (45) · οὕτε τὴν ἔνωσιν (46) σύγχυσιν ἐργαζόμενοι, οὕτε τὴν διαίρεσιν, ἀλλοτριώσιν. Ἀπέστω γὰρ ἡμῶν ἐξ Ἰησοῦ, καὶ ἡ Σαβελλίου συναίρεσις, καὶ ἡ Ἀρειοῦ διαίρεσις, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ, καὶ ὁμότιμα τὴν ἀσέβειαν· τί γὰρ δεῖ Θεόν, ἢ συναλείφειν κακῶς, ἢ κατατέμνειν εἰς ἀνίσότητα;

Arii divisio, mala ex diametro opposita, et in pietate contrahere, vel in inæqualitatem scindere?

IV. Πρῶν δὲ εἰς Θεοῦ ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κέριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν Πνεύμα ἁγίῳ, ἐν ᾧ τὰ πάντα· τοῦ ἐξ οὗ, καὶ δι' οὗ, καὶ ἐν ᾧ, μὴ φύσεις τεμνόντων (οὐδὲ γὰρ ἂν μετέπιπτον αἱ προθέσεις, ἢ αἱ τάξεις τῶν ὀνομάτων), ἀλλὰ χαρκατηριζόντων μιᾶς καὶ ἀσυγχύτου φύσεως ἰδιότητας. Καὶ τοῦτο δὴλον, ἐξ ὧν εἰς ἐν συναίρουται πάλιν, εἴ τῳ μὴ παρέργως ἐκείνω ἀναγινώσκεται (47) παρὰ τῷ αὐτῷ ἀποστόλῳ, τὸ, Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἢ δεῖξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμὴν. Πατὴρ ὁ πατήρ, καὶ ἀναρχος· οὗ γὰρ ἕκ τινος. Υἱὸς ὁ υἱός, καὶ οὐκ ἀναρχος· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ. Εἰ δὲ τὴν ἀπὸ χρόνου λαμβάνουσι ἀρχὴν, καὶ ἀναρχος· ποιητὴς γὰρ χρόνον, οὐχ ὑπὸ χρόνον (48). Πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς τὸ πνεῦμα, προῖον μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, οὐχ ὕικῶς δὲ, οὐδὲ γὰρ γεννητῶς, ἀλλ' ἐκπορευτῶς· εἰ δεῖ τι καὶ καινοτομηῆται περὶ τὰ ὀνόματα σαρκηλῶς ἕνεκεν. Οὕτε τοῦ Πατρὸς ἐκστάντος τῆς ἀγεννησίας, διότι γεγέννηκεν· οὕτε τοῦ Υἱοῦ τῆς γεννήσεως, ὅτι ἐκ τοῦ ἀγεννήτου. Πῶς γὰρ; οὕτε τοῦ Πνεύματος, ἢ εἰς Πατέρα μεταπίπτουτος, ἢ εἰς Υἱόν, ὅτι ἐκπαρόρευται, καὶ ὅτι Θεός, κἂν μὴ δοκῇ τοῖς ἀθέοις· ἢ γὰρ ἰδιότης ἀκίνητος. Ἢ πῶς ἂν ἰδιότης μένει, καινομένη καὶ μεταπίπτουσα; Οἱ δὲ τὴν ἀγεννησίαν, καὶ τὴν γέννησιν φύσεις Θεῶν ὁμονύμων τιθέμενοι, τάχα ἂν καὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ τὸν Σὴθ (ὅτι ὁ μὲν (49) οὐκ ἀπὸ σαρκὸς· πλάσμα γὰρ· ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας) ἀλλήλων κατὰ τὴν φύσιν ἀλλοτριώσουσιν. Εἰς οὖν Θεὸς ἐν τρισὶ, καὶ τὰ τρία ἐν, ὡς περ ἔφαμεν.

a Deo effictus, hic autem ab Adamo et Eva pro-

D II'. Ἐπεὶ δὲ οὕτω ταῦτα, ἢ τοῦτο, εἶδει δὲ μὴ τοῖς ἄνω μόνον τὴν προσκύνησιν περιγράφεσθαι, ἀλλ' εἶναί τινας καὶ κάτω προσκυνητάς, ἵνα πληρωθῇ τὰ πάντα δόξης Θεοῦ, ἐπεὶ καὶ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο κατέξεται ἄνθρωπος, χειρὶ Θεοῦ τιμηθεὶς καὶ εἰκόνι. Τοῦτου δὲ φθόνῳ διαβάλλου, καὶ μικρᾷ γούσει τῆς ἀμαρτίας, Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος ἐλεεινῶς (50) χωριζόμενον περιδείν, οὐ Θεοῦ. Τί γίνεται; καὶ τί τὸ μέγα περὶ ἡμᾶς μυστήριον; Καινοτομοῦνται φύσεις, καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται· καὶ ὁ ἐπιθεθῆκώς ἐπὶ τὴν οὐρανὸν τοῦ οὐρανοῦ κατὰ ἀνατολὰς τῆς ἰδίας

¹⁷ 1 Cor. viii, 6. ¹⁸ Rom. xi, 56.

(45) Ἐλελιγόμεν. Sic Reg. hm, tres Collb., etc. In ed., ἐλλετιγόμεν.
 (46) Οὕτε τὴν ἔνωσιν, etc. «Nec quod unius confundentes, » nimirum, « personas; nec, distinguendo inter se personas, alienas inducamus naturas. »
 (47) Ἀναγινώσκεται. Reg. ph, et Or. I, ἀναγι-

νώσκεται.
 (48) Χρόνον. Reg. ph, χρόνον.
 (49) Ὅτι ὁ μέρ. Sic quatuor Regg., novem Collb., Coisl. I, Or. I, etc. Deest ὅτι in ed.
 (50) Ἐλεεινῶς. Sic quatuor Regg., novem Collb., duo Coisl. et Or. I. In ed., ἐλεεινῶς.

δύξης τε καὶ λαμπρότητος, ἐπὶ δυσμῶν δεξιάζεται ἡμετέρας εὐτελείας καὶ ταπεινότητος, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δέχεται καὶ υἱὸς ἀνθρώπου γενέσθαι τε καὶ κληθῆναι· οὐχ ὅτι μεταβαλὼν (ἄτρεπτον (51) γὰρ), ἀλλ' ὅτι οὐκ ἦν προσβαλὼν (φιλιάνθρωπος γὰρ), ἵνα χωρηθῆ ὁ ἀχωρητος, διὰ μέσης σαρκῶς, ὁμιλήσας ἡμῖν, ὡς (52) παραπετάσματα· ἔπειθὴ καθαράν αὐτοῦ τὴν θεότητα φέρειν, οὐ τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ φύσεως. Διὰ τοῦτο τὰ ἄμικτα μίγνυται· οὐ γενέσει μόνον Θεός, οὐδὲ σαρκὶ νοῦς, οὐδὲ χρόνῳ τὸ ἄχρονον, οὐδὲ μέτρῳ τὸ ἀπερίγραπτον· ἀλλὰ καὶ παρθενία γέννησις, καὶ ἀτιμία τῷ καὶ τιμῆς ἀπάτης ὑψηλοτέρῳ, καὶ πάθει τὸ ἀπαθὲς, καὶ τῷ φθαρτῷ τὸ ἀθάνατον. Ἐπειθὴ γὰρ ἦτο ἀήρτητος εἶναι τῆς κακίας ὁ σοφιστῆς, θεότητος ἐλπίδι δελεάσας ἡμᾶς, σαρκῶς προβλήματι δελεάζεται· ἔν, ὡς τῷ Ἀδάμ προσβαλὼν, τῷ Θεῷ περιπέση, καὶ οὕτως ὁ νέος Ἀδάμ τὸν παλαιὸν ἀνασώσει, καὶ λυθῆ τὸ κατὰ κράμα τῆς σαρκῶς, σαρκὶ τοῦ θανάτου θανατωθέντος.

ideo se invieto quodam robore praeditum esse quam illecebra quadam, in fraudem induerat; dum quasi in Adamum impetum facit, in Deum incurrat, atque ita novus Adamus pristinae salutis et incolumitati veterem asserat, sententiaque nimirum a carne oppressa et interempta.

14. Τῇ μὲν οὖν (55) γενήσεται τὰ εἰκότα προσορτάσμεν (54), ἐγὼ τε ὁ τῆς ἐορτῆς ἑξάρχος, καὶ ὑμεῖς, καὶ πᾶν ὅσον ἐγκόσμιόν τε καὶ ὑπεκόσμιον. Μετὰ ἀστέρας ἐδράμομεν, καὶ μετὰ Μάρτυρον προσεκυνήσαμεν, μετὰ ποιμένων (56) περιελλάμψημεν, καὶ μετὰ ἀγγέλων ἐδοξάσαμεν, μετὰ Συμφώνων ἐνηγκαλισάμεθα, καὶ μετὰ Ἀννης ἀνωμολογητάμεθα (56), τῆς γεραίας καὶ σώφρονος· καὶ χάρις τῷ εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντι ἀλλοτρίως, ὅτι τὸν ξένον ἐδόξασεν. Νυκτὶ δὲ πρᾶξις ἄλλη Χριστοῦ, καὶ ἄλλο μυστήριον ὃ δὴναται κατέχειν τὴν ἡδονὴν, ἔνθεος (57) γίνομαι, μικροῦ καὶ, ὡς Ἰωάννης, εὐαγγελίζομαι, εἰ καὶ μὴ πρόδρομος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐρημίας. Χριστὸς φωτίζεται, συναναστράφωμεν (58)· Χριστὸς βαπτίζεται, συγκατέλωμεν, ἵνα καὶ συνανέλθωμεν. Βαπτίζεται Ἰησοῦς· τοῦτο μόνον; ἢ καὶ τὰ ἄλλα (59) τηρεῖν ἐπιμελῶς ἀναγκαῖον; Τίς οὖν; καὶ παρὰ τίνας; καὶ κατὰ πῆναια; Ὁ καθαρὸς, καὶ πρὸς Ἰωάννου, καὶ τῶν σημείων ἀρχόμενος; Ἴνα τί μάθωμεν, καὶ τί παιδευθῶμεν; Προκαθαίρεσθαι, καὶ ταπεινορροεῖν, καὶ κηρύσσειν ἐν τελειότητι, καὶ τῆς πνευματικῆς, καὶ τῆς σωματικῆς ἡλικίας. Ἐκείνο πρὸς τοὺς τὸ βάπτισμα σχεδιάζοντας, καὶ μὴ προσυμπιπτόμενους, μηδὲ τὸ ἀφαλὲς τῆ λυτρώσει

¹⁹ Ps. LXXII, 54. ²⁰ Matth. II, I sqq. ²¹ Luc. II, 9 sqq. ²² Joan. I, II. ²³ Marc. I, 8 sqq. (51) ἄτρεπτον. Tres Regg., Coisl. I et Or. I, ἀτρεπτος. (52) Ὁς. Reg. ph, sex Colb. et Or. I addunt, ἔν. (53) Τῇ μὲν εὖν, etc. Billius in prima editione, sic magis ad litteram reddiderat: « At Christi quidem Nativitatem congruenti solemnitate prosecuti sumus, tum ego festi lux et auspex, tum vos, » etc. (54) Προσεορτάσαμεν. Or. I, προσορτάσμεν. (55) Μετὰ ποιμένων. Plus eod. L., καὶ μετὰ ποι-

A natura, ac Deus homo efficitur; et qui super caelum caeli ad gloriae suae et splendoris orientem ascendit ¹⁹, in vilitatis et humilitatis nostrae occasu celebratur, Deique Filius, hominis quoque filius et esse et vocari sustinet; non, quod erat, immutans (neque enim mutatio in eum cadit), sed pro suo erga homines amore, id, quod non erat, assumens, ut qui natura sua comprehendi non potest, comprehendatur, intermedia carne, tanquam velo quodam interjecto, nobiscum versans; quandoquidem procreata natura et interitui obnoxia, imbecillior est, quam ut puram ipsius divinitatem ferre queat. Ideirco ea, quae a mixtione aliena erant, miscentur; ac non modo Deus nativitati, et mens carni, et temporis expers temporibus, et id quod circumseribi non potest, mensurae jungitur; sed virginitati quoque procreatio; et ei, quod omni honore praestantius est, ignominia; et affectibus, id, quod affectibus vacat; et corruptibili, id, quod immortale est. Quoniam enim ille vitii parens et effector, existimabat, quia nos, spe divinitatis objecta tanto ideo ipse quoque carnis praetextu inescatur, ut, incurrat, atque ita novus Adamus pristinae salutis adversus carnem pronuntiata rescindatur, morte

XIV. Jam Christi quidem Nativitas **686** congrua solemnitate prius, tum a me festi duce et auspice, tum a vobis, atque adeo ab omnibus, tam qui in mundo versantur, quam qui mundo sublimiores sunt, celebrata est. Cum stella cucurrimus, cum Magis adoravimus ²⁰, cum pastoribus luce circumfusi sumus, cum angelis divinam gloriam praedicavimus, cum Simeone in ulna accepimus, cum Anna, illa, inquam, vetula et casta femina, confessi sumus ²¹; ei quoque, qui ut alienus in propria venit ²², gratia habeatur, quod exterum hominem et peregrinum gloria affecit. Nunc vero alia Christi actio, aliudque mysterium sequitur. Animi voluptatem tenere nequeo, divino furore cortipior; propemodum etiam, Joannis instar, faustum nuncium profero, non praecursor quidem, ut ille, ceterum a solitudine veniens. Christus illuminatur, simul illustremur; Christus baptizatur ²³, simul descendamus, ut simul etiam ascendamus. Jesus baptizatur. Num id solum spectandum est? Nonne et alia etiam sedulo observare juvat? Nimirum quis, et a quo, et quando? Purus videlicet, et a Joanne, et tum, cum signorum eulendorum initium faceret? Quid ut inde discamus

μέγνων. (56) Ἀνωμολογητάμεθα, etc. « Cum Anna vicissim et veluti succinendo Simeoni confessi sumus. » Vel etiam, ut exponit Nicetas, « pro acceptis beneficiis gratias egimus. » (57) Ἐνθεός. Quinque Regg. et tres Colb., ἐνθεός. (58) Συναναστράφωμεν. Plures optime notae eod. L. et Bas., συναστράφωμεν. (59) Ἡ καὶ τὰ ἄλλα. Sic sex Regg. Decet τὰ ἴα ed.

et do eumur? Nempe purgationem, animique summisionem prius adhiben- tam esse, nec concionandi provinciam, ante suscipi debere, quam ad spiritualis et corporalis ætatis perfectionem ventum fuerit. Hoc ad eos dictum velim, qui subito et temere ad baptismum accedunt, nec ad eum præparantur, nec per animi constitutionem, ad virtutis habitum perfectam, id agunt, ut redemptio ipsis certa atque incolumis maneat. Quanquam enim hoc gratia affert, ut præterita noxæ remittantur (gratia enim est), hinc magis cavendum, ne ad eundem vomitum redeant. Hoc quoque in eos valeat, qui adversus mysterii dispensatores insolentius efferuntur, si dignitate quadam præsent. Tertium ad eos spectat, qui juvenili ætate confidunt, atque quodvis tempus ad docendum, aut antistitis minus obeundum, idoneum esse arbitrantur. Jesus purgatur; et tu purgationem contemnis? A Joanne; et tu adversus præconem tuum insurgis? Tricesimum annum agens; et tu ante lanuginem senes doces, aut fortasse, auctoritatem habens? Ac deinde hic Daniel profertur, tum iste, tum ille, in juvenili ætate iudices, et hæc exempla in ore versantur. Quisquis enim iniique agit, ad sui defensionem promptus et paratus est. **687** Sed non habetur ut Ecclesie lex, quod rare accidit: quandoquidem nec hirundo una ver efficit, nec geometram una linea, nec denique nautam una navigatio.

XV. Cæterum baptizat Joannes, Jesus accedit; forsân quidem ut ipsum quoque, a quo baptizatur, sanctitate afficiat; proculdubio autem, ut totum veterem Adamum in aquis sepeliat: aut hos vero, et propter hos, Jordanem sanctificans; ut, quemadmodum spiritus et caro erat, sic etiam per Spiritum et aquam initiaret. Baptista non admittit: Jesus certat. Tum: *Ego a te baptizari debeo*²⁴, inquit lucerna Soli, vox Verbo, amicus Sponso, major inter omnes natos mulierum²⁵, omnis creaturæ Primogenito²⁶, is, qui a materno ventre præsul- tatur, ei qui in ventre adoratus fuerat, præcursor et præcursorus, ei qui apparuerat atque apparebit. *Ego a te baptizari debeo*: adde, et pro te. Explora- tum enim habebat fore, ut martyrio baptizaretur; aut, ut Petrus, non pedibus duntaxat purgaretur. *Et tu venis ad me*²⁷? Hoc quoque propheticum. Futurum enim norat, ut quemadmodum post Hero- dem Pilatus fureret, ita eum quoque prius vita functum Christus sequeretur. Quid autem Jesus? *Sine nunc*²⁸. Hoc enim certo consilio et dispensa- tione fit. Sciebat namque paulo post futurum, ut ipse Baptistam baptizaret. Jam, quid ventilabrum significat²⁹? Purgationem. Quid ignis³⁰? Levitatis consumptionem, et Spiritus fervorem. Quid securis³¹? Insanabilis animi, etiam post adhibitum finem, excisionem. Quid gladius³²? Verbi divini sectionem, bonum a malo dividentem, atque fidelem

A χαριζομένους, διὰ τῆς εἰς τὸ καλὸν ἕξεως. Καὶ γὰρ εἰ ἄφρασι ἐχει τὸν παρελθόντων τὸ χάρισμα (χάρισμα γὰρ), ἀλλὰ τότε μᾶλλον εὐλαβείας ἄξιον, μὴ πρὸς τὸν αὐτὸν ἔμετον ἐπανεέλθωμεν. Τοῦτο πρὸς τοὺς ἐπαίρο- μένους κατὰ τῶν οἰκονόμων τοῦ μυστηρίου, ἂν ἀξίᾳ τιμὴ προσέχουσιν. Τὸ τρίτον πρὸς τοὺς θαρβύοντας νεό- τητι, καὶ πάντα καιρὸν οἰομένους εἶναι διδασκαλίαν, ἢ προεδρίας. Ἰησοῦς καθαίρεται· καὶ σὺ καταφρο- νεῖς τῆς καθάρσεως; Ὑπὸ Ἰωάννου· καὶ σὺ κατ- εξανίστασαι τοῦ σοῦ κήρυκος; Τριακονταετῆς ὢν· καὶ σὺ πρὸ τῆς γενειάδος διδάσκεις τοὺς γέροντας, ἢ τὸ διδάσκειν (60) πιστεύεις, οὔτε παρὰ τῆς ηλικίας, οὔτε παρὰ τοῦ τρόπου τυγὼν ἔχων τὴν αἰδέσιμον; Ἢ ἴτα ὁ Δανιὴλ ἐνεαύθα, καὶ ὁ δεινὰ, νεοὶ κριταὶ, καὶ τὰ παραδείγματα ἐπὶ γλώσσης. Ἠδὲ γὰρ ἀδικῶν εἰς ἀπολογίαν ἔτοιμος. Ἀλλ' οὐ νόμος Ἐκκλησίας, τὸ σπάνιον· εἶπερ μηδὲ μία χελιδὼν ἔαρ ποιεῖ, μηδὲ γραμμὴ μία τὸν γεωμέτρην, ἢ πλοῦς εἰς τὸν θαλάττειον.

docere te posse credis, nec ab ætate, nec a moribus Daniel profertur, tum iste, tum ille, in juvenili ætate iudices, et hæc exempla in ore versantur. Quisquis enim iniique agit, ad sui defensionem promptus et paratus est. **687** Sed non habetur ut Ecclesie lex, quod rare accidit: quandoquidem nec

IE'. Πλὴν Ἰωάννης βαπτίζει, πρόσεισιν Ἰησοῦς· ἀγιάτων τυγὼν μὲν καὶ τὸν βαπτιστὴν· τὸ δὲ πρόδη- λον, πάντα τὸν παλαιὸν Ἀδάμ, ἐν ἐνοβήτῃ τῷ ὕδατι· πρὸ δὲ τούτων καὶ διὰ τούτους (61), τὸν Ἰορδάνην· ὡσπερ ἦν πνεῦμα καὶ σὰρξ, οὕτω Πνεύματι τελειῶν καὶ ὕδατι. Οὐ δέχεται ὁ Βαπτιστὴς· ὁ Ἰησοῦς· ἀγ- νίξεται· Ἐγὼ χρεῖται ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, ὁ λύχνος τῷ ἡλίῳ φησὶν, ἢ φωνὴ τῷ Λόγῳ, ὁ φί- λος τῷ Νυμφίῳ, ὁ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἅπαν- τας, τῷ Πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ὁ προσκυρήσας ἀπὸ γαστρὸς, τῷ ἐν γαστρὶ προσκυνηθέντι, ὁ προ- δραμῶν (62) καὶ προδραμούμενος, τῷ φανέντι καὶ φανησομένῳ. Ἐγὼ χρεῖται ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτι- σθῆναι πρόσθετος καὶ τὸ, ὑπὲρ σοῦ. Ἢδεῖ γὰρ τῷ μαρτυ- ρίῳ βαπτισθῆσόμενος· ἢ, ὡς Πέτρος, μὴ τοὺς πό- θας μόνον καθαρθήσόμενος. Καὶ σὺ ἐρχῆ πρὸς μέ; Καὶ τοῦτο προφητικόν. Ἢδεῖ γὰρ ὡς μετὰ Ἠρώ- δην, Πιλάτον μανησόμενον, οὕτως αὐτῷ προσπελ- θόντι Χριστὸν ἐβόησαν. Τί δὲ Ἰησοῦς; Ἄφρα ἄρτι- τοῦτο γὰρ ἡ οἰκονομία. Ἢδεῖ γὰρ μετ' ὀλίγον, αὐ- τὸς βαπτίσων ἐν Βαπτιστῇ. Τί δὲ τὸ πύον; Ἢ κάθαρσις. Τί δὲ τὸ πῦρ; Ἢ τοῦ κούφου δαπάνη, καὶ ἡ ζέσις τοῦ Πνεύματος. Τί δὲ ἡ ἀξίνη; Τῆς ἀθερα- πεύτου ψυχῆς ἡ ἐκτομὴ, καὶ μετὰ τὴν κόπρον. Τί δὲ ἡ μάχαιρα; Ἢ τομὴ τοῦ Λόγου, ἡ διαιρούσα τὸ χεῖρον ἀπὸ τοῦ κρείττονος, καὶ διχοτομούσα τὸν πι- στὸν καὶ τὸν ἄπιστον, καὶ ἐπεγειρούσα τὸν οἶον, καὶ τὴν θυγατέρα, καὶ τὴν νύμφην, τῷ πατρὶ, καὶ τῇ

D

²⁴ Matth. iii, 14. ²⁵ Matth. xi, 11. ²⁶ Coloss. i, 15. ²⁷ Matth. iii, 14. ²⁸ ibid. 13. ²⁹ ibid. 12. ³⁰ ibid. 10. ³¹ ibid. ³² Matth. x, 34.

(60) Ἡ τὸ διδάσκειν. Sic tres Regg., Chrys., Par., etc. In ed., ἢ τῷ διδάσκειν.

(61) Διὰ τούτους. Nicetas, διὰ τούτων. « Per hos » sanctificans Jordanem; vim scilicet aquis imperiundo.

(62) Ὁ προδραμῶν. Sic sex Regg. Deest ὁ in ed.

Schol.: Προδραμῶν ἐν τῷ κόσμῳ, προδραμούμενος ἐν τῷ ἄδῃ τῷ φανέντι Χριστῷ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ φανέντι ἐν τῷ ἄδῃ. « Præcursor in mundo, præcursor in inferno Christo, qui suam mundo præsentiam exhibuit, eamque etiam inferno erat exhibiturus. » Sic etiam concinit Elias.

μητρὶ, καὶ τῇ πενθερᾷ, τὰ νέα καὶ πρόβατα. Α τοῖς παλαιαῖς καὶ σκιοῦσαι. Τί δὲ ὁ σφαιρωτῆρ τοῦ ὑποδήματος, ἐν οὐ λύεις ὁ βαπτίζων Ἰησοῦν, ὁ τῆς ἐρημίας καὶ ἄτροπος, ὁ νέος Ἠλίας, ὁ προσφῆτου περισσότερος, ὅσῳ (65) καὶ τὸν προφητευόμενον εἶδες, ὁ Παλαιᾶς καὶ Νέας μεσότης; Τί τοῦτο; Τυχὸν ὁ τῆς ἐπιδημίας λόγος, καὶ τῆς σαρκῶς (64), οὐ μὴδὲ τὸ ἀκρότατον εὐδιάλυτον, μὴ ὅτι τοῖς (65) σαρκικοῖς ἐστὶ, καὶ νηπίοις ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κατὰ Ἰωάννην τῷ Πνεύματι.

atque explicati possunt, non dicam ab iis, qui adhuc crassi et carnales sunt, atque in Christo parvuli, sed ne ab iis quidem, qui Spiritu Joannem referunt.

17. Ἄλλὰ καὶ ἄνευσιν Ἰησοῦς ἐκ τοῦ ὕδατος. Συναναφέρει γὰρ ἑαυτῷ τὸν κόσμον, καὶ ὄρα ἄρα σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, οὗς ὁ Ἀδὰμ ἐκλείσεν ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὅσπερ καὶ τῇ φλογίνῃ ῥομφαίᾳ τὸν παράδεισον. Καὶ τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ τὴν θεότητα τῷ γὰρ ὁμοίῳ προστρέχει· καὶ ἡ ἐξ οὐρανῶν φωνή· ἐκείθεν γὰρ ὁ μαρτυρούμενος· καὶ ὡς περιστερὰ, τιμᾷ γὰρ τὸ σῶμα, ἐπεὶ καὶ τοῦτο τῇ θεώσει Θεός, σωματικῶς ὄρωμένη. Καὶ ἅμα πρόβρωθεν εἶθισται περισσερὰ κατακλυσμοῦ λύσιν εὐαγγελίζεσθαι. Εἰ δὲ ὄγκοις καὶ σταθμοῖς κρίνεις θεότητα, καὶ διὰ τοῦτο μικρὸν σοὶ τὸ Πνεῦμα, ὅτι ἐν εἶδει περισσερὰς, ὧ μικρόλογε περὶ τὰ μέγιστα, ὅρα σοὶ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ἀτιμᾷξιν, ὅτι λόκκω συνάπτως ἀπεικάζεται· καὶ τῆς Ἰησοῦ μεγαλειότητος ὑπεραίρειν τὸν ἀντικείμενον, ὅτι ὁ μὲν ἦρος μέγα καλεῖται, καὶ λευτὰθν, καὶ βασιλεὺς τῶν ἐν τοῖς ὕδασιν· ὁ δὲ ἀμνός, καὶ μαργαρίτης, καὶ σταγὼν, καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορεύεται.

et rex eorum quæ in aquis degunt: ille autem agnus, et margarita, et gutta, atque id genus nominibus appellatur.

18. Ἐπεὶ δὲ βαπτίσματος ἡ πανήγυρις, καὶ δεῖ μικρὸν τι προσκακοπαθῆσαι τῷ (66) δι' ἡμᾶς μορφωθέντι, καὶ βαπτισθέντι, καὶ σταυρωθέντι, φέρε, τί περὶ διαφορᾶς βαπτισμάτων φιλοσοφῶμεν, ἐν' ἀπέλωμεν ἐντεῦθεν κεκαθαρμένοι. Ἐβάπτισε Μωϋσῆς, ἀλλ' ἐν ὕδατι· καὶ πρὸ τούτου, ἐν νεφέλῃ καὶ ἐν θαλάσῃ (67). Τυπικῶς δὲ τοῦτο ἦν, ὡς καὶ Παῦλῳ δοκεῖ· ἡ θάλασσα, τοῦ ὕδατος· ἡ νεφέλη, τοῦ Πνεύματος· τὸ μάννα, τοῦ τῆς ζωῆς ἄρτου· τὸ πῶμα, τοῦ Θεοῦ πόματος. Ἐβάπτισε καὶ Ἰωάννης, οὐκ ἐστὶ μὲν Ἰουδαϊκῶς· οὐ γὰρ ἐν ὕδατι μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς μετάνοιαν· οὕτω δὲ ὅλον πνευματικῶς· οὐ γὰρ προσετίθησι τὸ, ἐν Πνεύματι. Βαπτίζει καὶ Ἰησοῦς, ἀλλ' ἐν Πνεύματι. Τοῦτο ἡ τελειότης. Καὶ πῶς οὐ Θεός, ἵνα τι παραθάρύσω (68) μικρὸν, ἐξ οὗ καὶ σὺ

³³ Matth. x, 53. ³⁴ Matth. iii, 11. ³⁵ Matth. xi, 9. ³⁶ Gen. iii, 24. ³⁷ Matth. iii, 17. ³⁸ Luc. iii, 22. ³⁹ Gen. viii, 10. ⁴⁰ Matth. xiii, 51. ⁴¹ Zech. iv, 7. ⁴² Dan. ii, 45. ⁴³ Job iii, 8. ⁴⁴ Joan. i, 29. ⁴⁵ Matth. xiii, 46. ⁴⁶ Exod. xiii, 25. I Cor. x, I sqq.

ab infideli secantem, ac filium, et filiam, et nurum, adversus patrem, et matrem, et socrum excitantem³³, novaque et recentia, adversus prisca et umbratica. Quid autem calcementi corrigia³⁴, quam non solvis, qui Jesus baptizans, tu, inquam, solitudinis alumne, ac nullius cibi homo, tu nove Elia, plus quam propheta³⁵, utpote qui eum etiam, qui prædicebatur, vidisti, tu inter Vetus et Novum Testamentum interjecte? Adventus forsàn et carnis rationem, ejus ne extrema quidem facile solvi

688 XVI. At etiam Jesus ex aquis ascendit; mundum enim secum in altum effert, ac cælos, quos Adamus, et sibi, et posteris, quemadmodum et flammeo gladio paradisu, clauserat³⁶, findi atque aperiri cernit. Ac Spiritus deitatem testatur, nimirum ad patrem accurrens; et vox cœlitus mittitur³⁷; illine enim is erat, cui testimonium dicebatur; et ut columba³⁸, corpus enim honore afficit, quandoquidem hoc etiam per deificationem Deus est, corporeo modo conspecta. Ac simul multis retro sæculis columba diluvii finem nuntiare consuevit³⁹. Quod si mole ac pondere deitatem æstimas, ac propterea Spiritum parvum esse censes, quia in columbae forma cernitur, o homo in maximis rebus minute ac jejune, jam tibi regnum quoque cœlorum contemnendum et pro nihilo putandum est, quia sinapis grano comparatur⁴⁰, ac majestati Jesu præferendus adversarius⁴¹, quoniam hic quidem mons magus vocatur⁴², et leviathan, et margarita⁴³, et gutta, atque id genus

XVII. Quoniam autem baptismi hoc festum est, pro eo qui nostra causa formatus, et baptizatus, atque in eremum sublatus est, nihil ærumnæ sufferre convenit, age, de variis baptismorum generibus aliquid disseramus, ut hinc purgati discedamus. Baptizavit Moyses, verum in aqua, priusque etiam in nube et in mari⁴⁴. Cæterum hoc per figuram agebatur, quemadmodum et Paulo placet. Mare enim aquam, nubes Spiritum, manna panem illum vitæ, potio divinam potionem adumbrabat. Baptizavit etiam Joannes, non jam ille quidem Judaico more, non enim in aqua solum, sed etiam ad pœnitentiam; nondum tamen prorsus spiritua-liter, nec enim addit, in Spiritu. Baptizat quoque

D Jesus, sed in Spiritu. Quandoquidem perfectum

« Quoniam igitur baptismi festum est, opera pretium fuerit, ut in ejus contemplatione, qui nostra causa humanam naturam assumpsit, et baptizatus ac crucifixus est, non nihil laboris atque ærummarum patiamur, » etc.

(67) Ἐν θαλάσῃ. Deest ἐν in quinque Regg., (68) Παρθαυρήσω. Plures Regg., plures Colb., duo Coisl., Oxon., etc., παραθωρήσω. Sic etiam legit Ballius ac vertit: « ut obiter illud considerem, »

(65) Ὁσῶ. Coisl. 2, ὅσων.
(64) Σαρκός. Reg. c, σαρκώσεως.
(63) Μη ὅτι τοίς. Reg. e, μὴ ὅτι γε ἡμῶν σοῖς, « non quidem a nobis, qui adhuc carnales sumus, » etc.
(66) Προσκακοπαθῆσαι τῷ, etc. Budens in Comment. p. 75, sic interpretatur: « Est in contemplatione et commemoratione humanitatis a Christo Salvatore sumptæ, afflicti dolore, et macerari, et pene intabescere. » Unde sic verti potest hic locus:

numerisque omnibus absolutam baptismum reddit. Quid autem, ut paulo fidentius obiter aliquid dicam, afferri potest, quin ille Deus non sit, per quem tu Deus efficeris? Quartum etiam baptismi genus novi, nempe quod martyrio et sanguine comparatur, quo ipse quoque Christus baptizatus est, et quidem eo cæteris augustius, quod nullis postea sordibus contaminatur. Quintum locum lacrymarum baptismus tenet: verum martyrio asperior et laboriosior est, utpote **689** qui per singulas noctes lectum summi ac stratum lacrymis lavat⁶⁷, cui ipse quoque vitii cicatrices fetent⁶⁸; qui lugens et contristatus ingreditur⁶⁹, et qui Manassis resipiscentiam⁷⁰, ac Ninivitarum humilitatem⁷¹, cui misericordia imperitia est, imitatur; qui Publicani verbis in templo nititur⁷², ac supra insolentem et superbum instat⁷³, deprimitur, et misericordiam implorat, ac exposcit.

XVIII. Ipse quidem (nam hominem me esse fateor, animal mutabile, fluxaque et fragilis natura), hunc quoque baptismum libenter amplector, ejusque datorem adoro, aliisque tribuo, ac misericordiam erogo, ut misericordiam consequar. Nam ut e quoque infirmitate circumdatum esse scio, illaque fore, ut qua mensura mensus fuero⁷⁴, eadem quoque mihi vicissim Deus remittatur. Tu vero quid ais? Quam legem statuis, o nove Phariseæ, ac nomine, non autem animi proposito, pure, ac Novati dogmata cum eadem infirmitate nobis effluis? Pœnitentiam non admittis? Luctibus locum negas? Lacrymas lacrymis non prosequeris? Utinam talem tibi judicem experiri non contingat. Jesu benignitate non moveris, qui infirmitates nostras suscepit, et morbos nostros portavit⁷⁵, qui non venit vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam⁷⁶, qui *mi ericordiam mavult, quam sacrificium*⁷⁷, qui septuagies septies peccata condonat⁷⁸? Quam beata esset sublimitas tua, si puritas ea esset, non autem fastus, leges supra hominis captum instituitis, ac morum correctionem per desperationem tollens. In eodem enim vitio sunt, indulgentia non corrigens, et severitas non condonans: illa omnes habenas laxat, hæc ob vehementiam strangulat. Puritatis specimen ede, et tum audaciam tuam probabo. At nunc vercor, ne ipse ulceribus scatens, medendi impossibilitatem inducas. Quid? Ne pœnitentem quidem Davidem admittis, cui propheticiam quoque gratiam pœnitentia conservavit⁷⁹? Nec magnum illum Petrum, qui circa Salvatoris passionem humani ali-

γίνη Θεός; Οἶδα καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος, ὃ καὶ αὐτὸς Χριστὸς ἐβάπτισατο, καὶ πολὺ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον, ὅσω δευτέρως ῥύσεται οὐ μολύνεται. Οἶδα καὶ πέμπτον ἔστι, τὸ τῶν (69) δακρῶν· ἀλλ' ἐπιπικνότερον, ὡς ὁ λούων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην αὐτοῦ καὶ τὴν στρωμνὴν τοῖς δάκρυσιν, ἧ τῆς κακίας προσώξεσαν (70) καὶ οἱ μώλωπες· ὅς πενήθων καὶ σκυθρωπάζων πορεύεται, καὶ ὅς (71) μιμεῖται τὴν ἐπιστροφὴν Μανασσῆ, καὶ τὴν τῶν (72) Νινευιτῶν ἡλεημένην (73) ταπεινώσιν· ὅς φθέγγεται τὰς τοῦ τελῶνου φωνὰς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ δικαιούται παρὰ τὸν μεγάλου Φαρισαίου· ὅς συγκύπτει κατὰ τὴν Χαναναίαν, καὶ ζητεῖ φιλανθρωπίαν, καὶ ψίχας, κυνὸς τροφὴν ἔχων λιμώττοντος

Phariseum justificatur; qui denique, Chanaanæ micas, hoc canis vehementi fame correpti pabulum,

B III. Ἐγὼ μὲν οὖν (ἄνθρωπος εἶναι γὰρ (74) ὁμολογῶ, ζῶν τροπέθων καὶ βευστέης φύσεως), καὶ δέχομαι τοῦτο προθύμως, καὶ προσκυνῶ τὸν δεδιωκτά, καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδίδωμι, καὶ προεισφέρω τοῦ ἐλέου τὸν ἔλεον. Οἶδα γὰρ καὶ αὐτὸς ἀσθενεῖαν περικείμενος, καὶ ὡς ἂν μετρήσω, μετρηθίσόμενος. Σὺ δὲ τί λέγεις, τί νομοθετεῖς, ὦ νέε Φαρισαῖε, καὶ καθαρὴ τὴν προσηγορίαν, οὐ τὴν προαίρεσιν, καὶ φυσῶν ἡμῖν τὰ Ναύατου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας; Οὐ δέχη μετάνοιαν; οὐ δίδως ὀδυρμοῖς χώραν; οὐ δακρῦσαι (75) δάκρυον; Μὴ σὺ γε τοιοῦτου χριτοῦ τύχοις. Οὐκ αἰδῶ τὸ Ἰησοῦ φιλάνθρωπον, τοῦ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαθόντος (76), καὶ τὰς νόσους βαστάσαντος, τοῦ μὴ δικαίως ἐλθόντος, ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς εἰς μετάνοιαν, τοῦ ἔλεον θέλοντος μῆλλον ἢ C θυσίαν, τοῦ ἐβδόμηροντάκις ἐπὶ συγχωροῦντος τὰ ἁμαρτήματα; Ὡς μακχρόν σου τὸ ὑψηλόν, εἰ καθαρότης ἦν, ἀλλὰ μὴ τυφος, νομοθετῶν ὑπὲρ ἀνθρώπων, καὶ λύων τῆ ἀπογνώσει τὴν ἐπανόρθωσιν. Ὁμοίως γὰρ ἐστὶ κακὸν, καὶ ἀνεῖται ἀσωφρόνιστος, καὶ κατάνωσις ἀσυγχώρητος· ἡ μὲν ὅλην ἐφείσα τὴν ἡνίαν, ἡ δὲ τῷ σφοδρῷ κατάγρουσα. Δειξόν μοι τὴν καθαρότητα, καὶ δέχομαί σου τὴν θρασύτητα. Νῦν δὲ δέδοικα, μὴ βρῶν ἔλκεσιν, εἰσάγῃς τὸ ἀνιάτρευτον (77). Οὐδὲ τὸν Δαβὶδ δέχη μετανουῶντα, ἧ καὶ τὸ προφητικὸν χάρισμα ἢ μετάνοια συνετήρησεν; Οὐδὲ Πέτρον τὸν μέγαν παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος; Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο, καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας, τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν. Ἡ οὐδὲ τελειωθέντα δέχη δι' αἵματος; Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο τῆς (78) σῆς ἀπο-

⁶⁷ Psal. vi, 7. ⁶⁸ Ps. xxxvii, 5. ⁶⁹ ibid. 7. ⁷⁰ II. Paral. xxxiii, 15. ⁷¹ Jon. iii, 5. ⁷² Luc. xviii, 15. ⁷³ Matth. xv, 22 sqq. ⁷⁴ Matth. vii, 2. ⁷⁵ Isa. liii, 4. ⁷⁶ Luc. v, 52. ⁷⁷ Ose. vi, 6. ⁷⁸ Matth. xviii, 22. ⁷⁹ II Reg. xii, 15.

(69) *Ἐστὶ, τὸ τῶν*. Sic quinque Regg., Tres Colb. et Or. I. Deest τὸ in ed.

(70) *Ἡσσοῦξενται*. Quinque Regg., duo Coisl., etc. προσώξεσεν.

(71) *Καὶ ἔρ*. Sic Regg. hm, pl, Or. I, Nicet. et Comb. Deest καὶ in ed.

(72) *Ἐστὶ*. Deest in quinque Regg. et Or. I.

(73) *Ἡ ἡλεημένη*. Or. I, ἡλεημένην.

(74) *Ἰδὲ*. Deest in quatuor Regg.

(75) *Οὐ δακρῦσαι*, etc. Nicet.: « Non lacrymas lacrymis pœnitentium misces, vicem eorum dolens? »

(76) *Ασθόντος*. Reg. c, ἀναλαθόντος.

(77) *Ἀνιάτρευτον*. Bill.: « Medendi imbecillitatem. » Verterat tamen in prima editione: « Ne immedicabilis peccati doctrinam inducas. »

(78) *Καὶ τοῦτο τῆς*. Sic quinque Regg., Or. I, etc. Deest τοῦτο in ed.

νοίας. Οὐδὲ τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα (79) ; Α Πᾶυλος δὲ καὶ ἀγάπην ἐκύρωσεν, ἐπειδὴ τὴν διόρθωσιν εἶδε· καὶ τὸ αἴτιον· Ἦνα μὴ τῇ περισσοτέρῃ λέσει (80) καταποθῆ ἢ τοιοῦτος (81), βαρθηθεὶς τῇ ἀμελείᾳ τῆς ἐπιπλήξεως. Οὐδὲ τὰς νέας γαμίζεις γήρας, διὰ τὸ τῆς ἡλικίας εὐάλωτον ; Παῦλος δὲ τοῦτο ἐτόλμησεν, ὅς σὺ δὴλαθὴ διδάσκαλος, ὡς ἐπὶ τέταρτον οὐρανὸν φθάσας, καὶ ἄλλον παρόδεισον, καὶ ἀπορήτοτέρων ἀκούσας βημάτων (82), καὶ μείζονα κύκλον τῷ Εὐαγγελίῳ περιλάβων.

10'. Ἄλλ' οὐ μετὰ τὸ βάπτισμα ταῦτα (83). Β Τίς ἢ ἀπόδειξις ; ἢ δεῖξον, ἢ μὴ κατάκρινε. Εἰ δὲ ἀμφίβολοι, νικᾶτω τὸ φιλόνηπον. Ἄλλὰ Ναυάτος, φησὶν, οὐκ ἐδέξατο τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντας. Τί τοῦτο (84) ; Εἰ μὲν οὐ μεταγόνοντας, δικαίως οὐδὲ ἐγὼ δέχομαι τοὺς, ἢ μὴ καμπομένους, ἢ μὴ ἀξίως, μηδὲ ἀντιστοιχοῦντας τῷ κακῷ τὴν διόρθωσιν καὶ ὅταν δεῖξωμαι, τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμω γύραν. Εἰ δὲ τοὺς ἐκτακέντας τοῖς δάκρυσιν, οὐ μιμήσομαι. Καὶ τίς μοι νόμος ἢ Ναυάτου μετανθρωπία, ἢς πλεονεξίαν μὲν οὐκ ἐκόλασε, τὴν δευτέραν εἰδωλολατρείαν· πορνείαν δὲ οὕτω πικρῶς καταδίκασεν, ὡς ἄσκακος καὶ ἀσιώματος ; Τί φασε ; Πείθομεν ὑμᾶς τοῖς λόγοις τούτοις ; Δεῦρο, στήθε μεθ' ἡμῶν πῶν ἀνθρώπων. Μεγαλύνωμεν ἅμα τὴν Κύριον. Μὴ τις ὑμῶν εἰπεῖν τολμήσῃ, μηδὲ εἰλίαν ἐαυτῷ τεθάρρηκε· C Μή μου ἄπτον, καθαρὸς γὰρ εἰμι, καὶ τίς οὕτως ὥσπερ ἐγὼ ; μετὰ ὅσα καὶ ἡμῖν τῆς λαμπρότητος. Ἄλλ' οὐ πείθομεν ; καὶ ὑπὲρ ὑμῶν (85) δακρύσομεν. Οὗτοι μὲν οὖν, εἰ μὲν βούλονται (86), τὴν ἡμετέραν ὁδὸν καὶ Χριστοῦ, εἰ δὲ μὴ, τὴν ἐαυτῶν πορευέσθωσαν. Τυχὸν ἐκεί τῷ πυρὶ βαπτισθήσονται, τῷ τελευταίῳ βάπτισματι, τῷ ἐπιπονωτέρῳ τε (87) καὶ μακροτέρῳ, ὃ ἐσθίει ὡς χόρτον τὴν ὕλην (88), καὶ ἀπανθῆ πάσης κακίας κουφότερα. Χριστι, via, sin minus, sua insistant. In altero vero baptismus, nec solum acerbior sed et diuturnior, omnis vitii levitatem absnuit.

Κ'. Ἦμεῖς δὲ τιμῶμεν τὸ Χριστοῦ βάπτισμα D σήμερον, καὶ καλῶς ἑορτάσωμεν, μὴ γαστρὶ τρυφῶντες, ἀλλὰ πνευματικῶς εὐφραίνόμενοι. Τρυφῆσωμεν (89) δὲ πῶς ; Λούσασθε, καθῶς οἱ γίνεσθε. Εἰ μὲν φονικικοὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐστέ, καὶ ἤττον αἰματώδεις, λευκάνθητε ὡς χιών· εἰ δὲ κόκκινοι καὶ ἄνδρες αἱμάτων τέλειοι, κἂν εἰς ἐρίου λευκότητα φθάσατε. Πάντως δὲ καθάρητε καὶ καθαίρεσθε. Ὡς

⁶⁰ Matth. xxvi, 70.

⁶¹ Joan. xxi, 15.

⁶² I Cor. v, 1 et sqq.

⁶³ II Cor. ii, 7.

⁶⁴ Ephes. v, 3.

⁶⁵ Isa. lxxv, 5.

⁶⁶ Isa. i, 16.

⁶⁷ ibid., 18.

(79) Παρανομήσαντα. Or. I, πεπορευοκῶτα.

(80) Λέσει. Plures Colh., et Colb. addunt, βαρθηθεὶς.

(81) Ὁ τοιοῦτος. Deest in Regg. hm, ph.

(82) Ἀκούσας φημάτων. Sic Reg. ph. Deest βημάτων in ed.

(83) Ταῦτα. Reg. c et Or. I addunt, φησὶ τις.

(84) Τί τοῦτο. Reg. c et Comb., Καὶ τι τοῦτο.

quid peressus est ⁶⁰? At Jesus cum suscepit, ac per triplicem interrogationem et confessionem ⁶¹, triplicem abjurationem sanavit. Quid? Ne martyrio quidem perfunctum admittis? (Nam id quoque tunc arrogantiae est). Nec enim, qui se esse in Corintho devinxit ⁶²? At Paulus charitatem etiam erga eum firmavit, **630** simul atque eum ad meliorem vitae frugem reducere perspexit; istamque causam afferit: *Ne abundantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est* ⁶⁴, inmodica obijurgatione gravatus et oppressus. An ne juvenibus quidem viduis, propter aetatis lubricum, ineundi matrimonii potestatem facis? At Paulus hoc facere minime dubitavit, cujus te scilicet magistrum profiteris, perinde atque ad quantum caelum, aliumque paradisum perveneris, ac verba magis arcana audiveris, majoremque circum Evangelio comprehenderit.

XIX. Verum, inquis, haec minime post baptismum. Quo argumento id confirmas? Aut rem ita se habere proba: aut, si id nequis, ne condemnes. Quod si res dubia est, vincat humanitas et facilitas. At Novatus, inquis, persecutionis tempore lapsos non recepit. Quid hoc? Si quidem illi penitentia minime ducebantur, optimo jure eos repulit (nam ne ipse quidem eos recipio, qui vel nullo modo, vel non satis deprimuntur, nec patrato crimini parem vitae emendationem asserunt; cumque recipio, convenientem ipsis locum assigno); sin autem lacrymis confectos, handquamquam istud imitabor. Quid autem Novati crudelitate pro lege habeam, qui avaritiam quidem, alterum scilicet idololatria genus ⁶⁴, nulla poena vindicavit; stuprum autem ita saepe acerbique condemnavit, quasi ipse carnis et corporis expers esset? Quid dicitis? An vos his verbis permovemus? Agedum, a nobis, hoc est, ab hominum partibus, state. Dominum una magnificemur. Ne quis vestrum, quamlibet virtute sua fretus, eo audaciae prorumpat, ut dicat: *Noli me tangere, purus enim sum* ⁶⁵, et quis mihi par? Facite ut nos quoque in splendoris vestri partem veniamus. At non flectimus? Lacrymas pro vobis fundemus. Atque hi quidem nostra, si velint, atque a teo igni fortasse baptizabuntur; qui postremus est qui crassam materiam instar feni depascitur, ac

XX. Nos autem hodie Christi baptismum honore complectamur, ac festum honeste celebremus, non ventris deliciis operam dantes, sed spiritualiter nosipsos oblectantes. Quoniam autem modo deliciis indulgebimus? *Lavamini, mundi estote* ⁶⁶. Si **691** peccato rubri estis, minusque sanguinei, quasi vivi dealbemini ⁶⁷: si autem coccinei ac perfecti viri sanguinum, etiam usque ad laeae candorem perve-

(85) Ὑμῶν. Plures Colh., ἡμῶν. Mov, δακρύσομεν. Duo Regg., δακρύσωμεν.

(86) Βούλοντο. Reg. hm, βούλονται.

(87) Ἐπιπονωτέρῳ τε. Sic quatuor Regg. et duo Colb. Deest te in e.

(88) Χόρτον τὴν ὕλην. Nicet. « terrenos et carnales affectus » intelligit.

(89) Τρυφῆσωμεν. Tres Regg., τρυφῆσομεν.

nite. Omnino autem purgati sitis, ac purgemini. **A** Nonia enim re Deus perinde delectatur, ut hominis, pro quo omnis sermo et omnia mysteria, resispiscencia et salute; ut efficiamini, sicut luminaria in mundo ⁶⁸, vis quædam vitalis reliquis hominibus, quo perfecta lumina magno illi luminari astantes, ejus ipsius, quæ in cælo est, lucis splendoribus imbuamini, purius et clarius a Trinitate illuminati, cujus nunc radium unum ex una deitate manantem minus plene accepistis, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

⁶⁸ Philip. II, 15.

(90) Ὑποδέχεσθε. Bas., ὑποδεέγμεθα, « accepimus. »

οὐδενὶ τοσοῦτον χαίρει Θεὸς, ὅσον ἀνθρώπου διορθώ-
σει καὶ σωτηρίᾳ, ὑπὲρ οὗ λόγος ἅπας καὶ ἅπαν μυσ-
τήριον· ἵνα γέννησθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, ζω-
τικῇ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις δύναμις, ἵνα φῶτα τέ-
λεια τῷ μεγάλῳ φωτὶ παραστάντες, καὶ τὴν ἐκείσε
μυθῆτε φωταγωγίαν, ἐλλαμπόμενοι τῇ Τριάδι κα-
θαριώτερον καὶ τρανώτερον, ἧς νῦν μετρίως ὑποδέ-
δεσθε (90) τὴν μίαν αὐγὴν ἐκ μιᾶς τῆς θεότητος,
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ
κράτος (91) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(91) Καὶ τὸ κράτος. Sic Coisl. 2 et Or. 1. Sic etiam legit Billius. Hæc desunt in ed.

ORATIO XL^a

In sanctum baptisma.

I. Quoniam heri splendidum Luminum diem celebravimus (salutem etenim nostram lætitia prosequi conveniebat, ac multo quidem magis, quam carnis amicit, qui dies eos quotannis celebrant, quibus vel nati, vel matrimonio juncti sunt, vel nomen acceperunt, vel certe inter juvenes censeri cœperunt, vel locum aliquem primum incoluerunt, vel quacunque tandem alia de causa, quæ ab hominibus celebratur); hodie de baptismo, ac beneficio hinc ad nos manante, breviter disseremus: tametsi hesternæ lucæ nos oratio effugerit, tum quia temporis angustia premelamur, tum quia sermo saturitatem ac fastidium fugiebat. Sermonis quiripe saturitas non minus auribus inimica est, quam iammodicus cibus corpori. Opera pretium autem fuerit vos ad ea, quæ dicturi sumus, animum attentum afferre, atque orationem de tantis rebus institutam et alacriter excipere: quandoquidem hoc quoque habere.

692 II. Triplex nativitatis genus agnoscit Scriptura: primum ex corporibus, alterum ex baptismo, tertium ex resurrectione. Horum primum, nocturnum et servum est, ac cum libidine conjunctum: alterum, diurnum et liberum, ac depellendarum vitiosarum affectionum vim habens,

^a Alias, et nunc „L. — Habita Constantinopoli 7 Januarii 531.

(92) *Ἡελῶ μᾶλλον*. Quatuor Regg., Coisl. 2, Par. Oxon., etc., *πολύ πλέον*. Reg. d., *πολύ πλέον*.

(95) *Κοιτίσυνα*. Schol.: "Ὅτε τοὺς ὀδόντας ἐκφύρωσι τὰ νήπια, ἐστὴν ἐπετέλουν." « Cum infantes dentes efferunt, festum agebant. » Nicetas sic exponit: « Quando, decursa et exacta adolescentia, in juvenum ordinem ascripti sunt; » aut, « quando primum ipsis comæ in superfluum exerescens attonsa est. » Suidas interpretatur *κοιτίσνον*, « sacrificium olim pro comæ primitiis offerri solutum, » τὸ ὑπὲρ *κοιτίσ* θυόμενον. Gregorius forsan hac voce, tam « barba » quam « comæ » primitias significat. Barbatoriarum antiquitatum ritum, *πρωγονοκουρίων*, eruditè explicat Adrianus Valesius in suis ad Hieronymi panegyricum notis, pag. 194; sed tamen

ΛΟΓΟΣ Μ'.

Eiς τὸ ἄγιον βάπτισμα.

B

A'. Χθὲς τῇ λαμπρῇ τῶν Φώτων ἡμέρᾳ πανηγυρισαντες (καὶ γὰρ ἔπρεπε χαρμόσυνα θέσθαι τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, καὶ πολλῷ μᾶλλον (92) ἡ γαμήλια, καὶ γενέθλια, καὶ ὀνομαστήρια, τοῖς σαρκὸς φίλοις, *κοιρίσυνα* (95) τε καὶ *κατοικέσια* (94), καὶ ἐτήσια (95), ὅσα τε ἄλλα πανηγυρίζουσιν ἀνθρώποι), σήμερον περὶ τοῦ βαπτίσματος βραχέα διαλεξόμεθα (96), καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἡμῖν ὑπαρχούσης εὐεργεσίας· εἰ καὶ χθὲς ἡμᾶς ὁ λόγος παρέδραμε, τῆς ὥρας κατεπειγούσης, καὶ ὅμα τοῦ λόγου τὸν χρόνον φεύγοντος. Κόρος δὲ (97) λόγου πολέμιος ἀκοᾷς, ὡς ὑπερβάλλουσα τροφὴ σώματι (98). Προσέχειν δὲ ἄξιον τοῖς λεγομένοις, καὶ μὴ παρέργως, ἀλλὰ προθύμως τὴν περὶ τηλικούτου δέξασθαι λόγον· ἐπειθὲ καὶ τοῦτό ἐστι φωτισμὸς, τὸ γνῶναι τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν.

C

non perfunctorie et oscitanter, sed prompte splendor est, vim hujusce mysterii perspectam

B'. Τριστὴν γέννησιν ἡμῖν οἶδεν ὁ Λόγος· τὴν ἐκ σωμάτων, τὴν ἐκ βαπτίσματος, καὶ (90) τὴν ἐξ ἀναστάσεως. Τοῦτων δὲ (1), ἡ μὲν νυκτερινὴ τέ ἐστι, καὶ δουλή, καὶ ἐμπαθὴς· ἡ δὲ ἡμερινή, καὶ ἐλευθέρα, καὶ λυτικὴ παθῶν, πᾶν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περιτέμνουσα, καὶ πρὸς τὴν ἀνο ζωὴν ἐπαν-

D primum non est habendus, qui, ut ipse sibi videtur, ritum hunc comam tondendi et dedicandi animadvertit.

(94) *Κατοικέσια*. Schol.: Τὰ τοῦ οἴκου ἐγκαταστάσεις. Τοῦτων δὲ (1), ἡ μὲν νυκτερινὴ τέ ἐστι, καὶ δουλή, καὶ ἐμπαθὴς· ἡ δὲ ἡμερινή, καὶ ἐλευθέρα, καὶ λυτικὴ παθῶν, πᾶν τὸ ἀπὸ γενέσεως κάλυμμα περιτέμνουσα, καὶ πρὸς τὴν ἀνο ζωὴν ἐπαν-

(95) *Ἐτήσια*. « Que annua celebritate recurring. » Nonnulli etiam interpretantur de praefudio, seu tirocinio consulatus, militaris praefecturae, etc. Nicetas id intelligit de die, quo quis maximum periculum effugit.

(96) *Διαλεξόμεθα*. Duo Regg., διαλεξόμεθα. Alii duo, *ἐπισοφίζομεν*.

(97) *Κόρος δὲ*. Reg. pl., *κόρος γάρ*.

(98) *Σώματι*. In nonnullis, *σώματι*.

(99) *Kal*. Deest in pluribus.

(1) *Δέ*. Deest in tribus Regg. et Or. 1.

ἀγούσα (2) · ἡ δὲ φοβερωτέρα καὶ συντομωτέρα, ἅπαν τὸ πλάσμα (3) συνάγουσα ἐν βραχεῖ τῷ πλάττει παραστηρόμενον, καὶ λόγον ὑπέξον τῆς ἐνταῦθα δουλείας, καὶ πολιτείας, εἴτε τῆ σαρκὶ μόνον ἐπεκκοιούθησεν, εἴτε τῷ Πνεύματι συνανήθησεν (4), καὶ τὴν χάριν ἠδέσθη τῆς ἀναπλάσεως. Ταύτας δὲ τὰς γεννήσεις ἀπάσας παρ' ἐαυτοῦ τιμήσας ὁ ἐμὸς Χριστὸς φαίνεται: τὴν μὲν, τῷ ἐμφυσήματι (5) τῷ πρώτῳ καὶ ζωτικῷ · τὴν δὲ, τῇ σαρκώσει, καὶ τῷ βαπτίσματι, ὑπερ αὐτὸς ἐβαπτίσαστο · τὴν δὲ, τῇ ἀναστάσει, ἧς αὐτὸς ἀπήρξατο · ὡς ἐγένετο πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, οὕτω καὶ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν γενέσθαι καταξιώσας.

tionem⁷², quam ipse auspicatus est; nimirum sicut nomenitus quoque ex mortuis⁷³ fieri non dedignatus.

Γ'. Περὶ μὲν δὲ τῶν δύο γεννήσεων, τῆς πρώτης τέ φημι, καὶ τῆς (6) τελευταίας, φιλοσοφεῖν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ· περὶ δὲ τῆς μέσης, καὶ τῆς νῦν ἡμῖν ἀναγκαίας, ἧς ἐπὶ νόμους ἡ τῶν φώτων ἡμέρα, φιλοσοφήσωμεν (7) · Τὸ φῶτισμα, λαμπρότης ἐστὶ ψυχῶν, βίου μεταβάσεις, ἐπερώτημα (8) τῆς εἰς Θεὸν συνειδήσεως· τὸ φῶτισμα, βοήθεια τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας · τὸ φῶτισμα, σαρκὸς ἀπίθεσις, Πνεύματος ἀκολουθήσις, Λόγου κοινωνία, πλάσματος ἐπανόρθωσις, καταχλωμὸς ἀμαρτίας, φωτὸς μετουσία, σκότους καταλύσις· τὸ φῶτισμα, ἔχημα πρὸς Θεὸν, συνεκδήμια Χριστοῦ (9), ἔρεισμα πίστεως, νοῦ τελείωσις, κλεις οὐρανῶν βασιλείας, ζωῆς ἀμειψίς, δουλείας ἀναίρεσις, δεσμῶν ἔκλυσις, συνθέσεως μεταποίησις (10) · τὸ φῶτισμα (τί θεῖ πλείω καταριθμεῖν), τῶν τοῦ Θεοῦ δώρων (11) τὸ κάλλιστον καὶ μεγαλοπρεπέστατον. Ὡς περὶ γὰρ (12) Ἅγια ἁγίων καλεῖται τινα, καὶ Ἄσματα (13) ἁσμάτων (ἐμπειρικτικώτερα γὰρ ἐστὶ καὶ κυριώτερα) · οὕτω καὶ αὐτὸ παντὸς ἄλλου τῶν παρ' ἡμῖν φωτισμῶν ὄν ἀγιώτερον.

Δ'. Καλεῖται οὖ, ὡς περὶ Χριστοῦ ὁ τοῦτου δοτήρ, πολλοῖς καὶ διαφόροις ὀνόμασιν, οὕτω δὲ καὶ τὸ δῶρημα· εἴτε διὰ τὸ περιχαρὲς τοῦ πράγματος τοῦτο παθόντων ἡμῶν (φιλοῦσι γὰρ οἱ σφόδρα περὶ τι ἔρωτικῶς διακείμενοι, ἠδέως συνείναι καὶ τοῖς ὀνόμασιν), εἴτε τοῦ πολυειδοῦς τῆς εὐεργεσίας πολλὰς καὶ τὰς κλήσεις ἡμῖν δημιουργήσαντος (14). Δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χάρισμα, φῶτισμα, ἀφθαρσίας ἔνδυμα, λουτρὸν παλιγγενεσίας, σφραγίδα, πᾶν ὃ τι πῆμον· δῶρον μὲν, ὡς καὶ μηδὲν προεισηνεγοῦσι

omne, quod a natiuitate contractum est, velamen amputans, et ad supernam vitam nos reuocans: postremum, formidabilis ac breuius, omne hominum genus temporis momento in unum cogens, ut Creatori sistantur, suaeque seruitutis, et vitae actae rationem reddant, sive carnem solum secuta fuerint, sive sese una cum Spiritu in altum eueverint, atque iustanrationis gratiam coluerint. Has porro eunetas natiuitates honore a Christo meo affectas fuisse constat; primam quidem, per primam illam et vitalem insufflationem⁶⁹; secundam vero, per incarnationem⁷⁰ et baptismum⁷¹, quo ipse baptizatus est; tertiam denique, per resurrectionem⁷² primogenitus in multis fratribus⁷³ exstitit, ita pri-

III. Ac de duabus quidem natiuitatibus, hoc est, de prima et ultima, non est nunc disputandi locus: verum de media, et hoc tempore nobis necessaria, a qua luminum dies nomen accepit, tractabimus. Baptismus igitur, splendor est animarum, vitae in melius mutatio, conscientia: ad Deum interrogatio⁷². Baptismus, infirmitatis nostrae adiumentum. Baptismus, carnis est abjectio, Spiritus assectatio, Verbi participatio, figmenti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus, vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, caelestis regni clavis, vitae commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum solutio, compositionis in meliorem statum conversio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus, omnium Dei beneficiorum praeclarissimum est et prestantissimum. Etenim, ut quaedam Sancta sanctorum vocantur, et Cantica canticorum (quod scilicet latins pateant ac plura complectantur, praecipuamque dignitatem habeant); eodem modo baptismus quoque illuminationis dicitur, quod omnes alias illuminationes sanctitate superet.

693 IV. Quemadmodum autem Christus, huius doni dator, multis ac diversis nominibus appellatur, ita ipsum quoque donum varia nomina sortitur: sive id nobis ob miram quamdam rei letitiam accidat (fit enim fere, ut qui rem aliquam impensissime amant, nomina quoque ipsa libenter usurpent); sive quod multiplex huius beneficii utilitas, multas quoque appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, unctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, rege-

⁶⁹ Gen. ii, 7. ⁷⁰ Luc. ii, 7. ⁷¹ Luc. iii, 21. ⁷² Marc. xvi, 6. ⁷³ Rom. viii, 29. ⁷⁴ Coloss. i, 18. ⁷⁵ I Petr. iii, 21.

(2) *Ἐπαγάγουσα*. Reg. c, *πυραπέμπτουσα*.

(3) *Ἅπαν τὸ πλάσμα*. « Omnes homines, universum hominum genus. » Non recte Bill., « res omnes creatas. » Homo singulariter πλάσμα vocatur, Dei manu formatus, solusque Creatori anteaete vitae rationem in extremo die redditurus.

(4) *Συνανήθησε*. Coisl. I, Bas., Comb., *συναπήθησε*.

(5) *Τῷ ἐμφυσήματι*. Gen. ii, 7: « Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem. »

(6) *Τῆς*. Deest in duobus codd.

(7) *Φιλοσοφήσωμεν*. Or. I, *φιλοσοφήσομεν*

(8) *Ἐπερώτημα*. Reg. c, *ἐπερώτησις*.

(9) *Συνεκδήμια Χριστοῦ*. « Mors cum Christo. » Sic alibi Gregorius, *μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδήμιαν*, « post mortem. »

(10) *Συνθέσεως μεταποίησις*. « Totius hominis instauratio, in meliorem statum mutatio. »

(11) *Δῶρων*. Plures codd., *δωρεῶν*.

(12) *Ὡς περὶ γὰρ*. Sic Reg. bm. Sic etiam legit Billius. Deest γὰρ in ed.

(13) *Ἄσματα*. Tres Regg., *ἄσμα*.

(14) *Δημιουργήσαντες*. Basilien., *δημιουργοῦντες*.

nerationis lavacrum, sigillum, ac denique excel-
 lentissimo quovis nomine appellamus. Donum dicitur,
 quia iis, qui nihil prius contulerunt, datur; gratia,
 quia etiam debentibus; baptismus, quia peccatum
 in aqua sepelitur; unctio, quia sacer et regius
 (hæc enim erant, quæ ungebantur); illuminatio,
 quia splendor et claritas; indumentum, quia igno-
 minie nostræ velamen est; lavacrum, quia abluit;
 sigillum, quia conservatio est, ac dominationis
 obsignatio. Huic gratulantur cæli; hunc angeli
 propter splendoris cognationem celebrant: hic
 beatitudinis illius imaginem gerit; hunc laudibus
 quidem et hymnis celebrare volumus, verum pro
 rei dignitate non possumus.

V. Ac quidem Deus summum et inaccessible
 ac ineffabile lumen est, quod nec mente percipi,
 nec verbis explicari potest, naturam omnem ratione
 præditam illuminans. Hoc in intelligibilibus,
 quod sol in sensibilibus; eo se magis contemplan-
 dum nobis præbens, quo accuratius animos purga-
 verimus; eo rursus magis amandum, quo magis
 contemplati fuerimus; eo denique magis cognos-
 cendum, quo magis amaverimus, sese ipse specu-
 lans et comprehedens, ac perexigue ad externa dif-
 fundens. Lumen porro hoc dico, quod in Patre, et
 Filio, et Spiritu sancto consideratur: quorum opa-
 rentia, naturæ identitas est, atque una eademque
 splendoris prosulatio. Secundum lumen est angelus,
 primi illius luminis velut rivulus quidam aut
 participatio, per propensionem ad illud ac ministe-
 rium, illuminationem habens: de quo statuere ne-
 queo, utrum pro classis suæ ordinisque ratione
 splendor ei impertiat, an potius pro divinæ illu-
 minationis modo hanc vel illam sedem accipiat.
 Tertium lumen homo est, quod externis etiam per-
 spicuum et manifestum est. Phôs enim, id est, *lu-
 men*, hominem **694** vocant, propter rationis nobis
 insite vim et facultatem. Quo etiam rursus nomine
 sunt, propiusque ad Deum accedunt. Aliud quoque
 lumen agnosco, nempe illud, quo primigenæ tene-
 bræ depulse, aut certe intercisæ sunt, quod ante
 productum est; circularemque item illam siderum
 orbem illustrantem.

VI. Jam lumen etiam erat primigenum illud man-
 datum, quod primigeno homini datum est (quan-
 doquidem *legis mandatum lucerna et lumen est*⁷⁶; et
 rursus, *Lumen præcepta tua in terra*⁷⁷); tametsi
 invida illa caligo irrepens vitium procreavit. Lu-
 men etiam typicum, atque ad modulum eorum, qui
 excipiebant, admensum, Lex scripta erat, verita-
 tem adumbrans, ac magni illius luminis mysterium:
 quippe et Moysis vultus, eo perfusus, gloria affici-

⁷⁶ Psal. cxviii, 105. ⁷⁷ Prov. vi, 25.

(15) *Ὁφείλουσι*. Merique codd., *ἔφλουσι*.
 (16) *Συνθαπτομένης*. Plures Regg. et Colb., Or.
 1, etc., *ἐνθαπτομένης*.
 (17) *Ταῦτα*. Sic quinque Regg., decem Colb., Or.
 1, Bas., Comb. « Hæc erant, » etc., nempe sacer-
 dotes et reges. « Sacerdotes enim et reges, » inquit
 Nicetas, « juxta Moysis legem ungebantur. » In ed.,
τοιαῦτα. Quod veritè Bill. « Hujusmodi enim ea
 erant, » etc.

διδόμενον. χάρισμα δὲ, ὡς καὶ ὀφείλουσι (15) · βά-
 πτισμα δὲ, ὡς συνθαπτομένης (16) τῷ ὕδατι τῆς
 ἁμαρτίας · χάρισμα δὲ, ὡς ἱερὸν καὶ βασιλικὸν (ταῦ-
 τα [17] γὰρ ἦν τὰ χρίόμενα) · φωτισμα δὲ, ὡς λαμ-
 πρότητα · ἐνόημα δὲ, ὡς αἰσχύντης κάλυμμα (18) ·
 λουτρὸν δὲ, ὡς ἐκπλυσίν · σφραγιδα δὲ, ὡς συντήρη-
 σιν, καὶ τῆς θεσποτείας σημεῖωσιν. Τοῦτω συγγαί-
 ρουσιν οὐρανοί· τοῦτο δοξάζουσιν ἄγγελοι, διὰ τὸ
 συγγενὲς τῆς λαμπρότητος · τοῦτο εἰκὼν τῆς ἐκείθεν
 μακαριότητος · τοῦτο ἡμεῖς ἐξυμνεῖν βουλόμεθα μὲν,
 οὐ δυνάμεθα δὲ ὅσον ἔξιν.

Ε'. Θεὸς μὲν ἐστὶ φῶς τὸ ἀκρότατον, καὶ ἀπρόσι-
 τόν, καὶ ἀρρόητον (19), οὔτε νῶ καταληπτὸν, οὔτε
 λόγῳ ῥητῶν, πάσης φωτιστικῶν λογικῆς φύσεως.
 Τοῦτο ἐν νοητοῖς, ὅπερ ἐν αἰσθητοῖς ἦλιος · ὅσον ἂν
 καθαιρώμεθα, φανταζόμενον · καὶ ὅσον ἂν φαντα-
 σθῶμεν, ἀγαπώμενον · καὶ ὅσον ἂν ἀγαπήσωμεν,
 αὔθις νοούμενον · αὐτὸ ἑαυτοῦ θεωρητικὸν τε καὶ κα-
 ταληπτικόν, ὀλίγα τοῖς ἔξω χεόμενον. Φῶς δὲ λέγω,
 τὸ ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρού-
 μενον · ὧν πλοῦτός ἐστιν (20) ἡ συμφυία, καὶ τὸ ἐν
 ἔξαγμα τῆς λαμπρότητος. Δεύτερον δὲ φῶς ἄγγελος,
 τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπορόρητις, ἢ μετουσία, τῇ πρὸς
 αὐτὸ νεύσει καὶ ὑπουργίᾳ τὸν φωτισμὸν ἔχουσα ·
 οὐκ οἶδα, εἴτε τῇ τάξει τῆς στάσεως μεριζομένη
 τὸν φωτισμὸν, εἴτε τοῖς μέτροις τοῦ φωτισμοῦ τὴν
 τάξιν λαμβάνουσα. Τρίτον φῶς ἄνθρωπος, ὃ καὶ τοῖς
 ἔξω δηλὸν ἐστὶ. Φῶς γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζουσι,
 διὰ τὴν τοῦ ἐν ἡμῖν λόγου δύναμιν · καὶ ἡμῶν αὐτῶν
 πάλιν οἱ θεοειδέστεροι, καὶ μᾶλλον θεῶ πλησιάζοντες.
 Οἶδα καὶ ἄλλο φῶς, ὃ τὸ ἀρχέγονον ἡλόθη σκότος,
 ἢ διεκόπη, πρῶτον ὑποστάν τῆς ὀρατῆς κτίσεως, τὴν
 τε κυκλικὴν τῶν ἀστέρων περίοδον, καὶ τὴν ἄνωθεν
 φρυκτωρίαν, κόσμον ὅλον αὐγάζουσαν.

ii inter nos appellantur, qui Deo similiores
 conversionem, et supernum splendorem, univer-

Γ'. Φῶς μὲν ἦν καὶ ἡ τῷ πρωτογόνῳ δοθεῖσα πρω-
 τόγονος ἐντολή (ἐπειδὴ, *Λύχνος ἐντολὴ νόμιον καὶ
 φῶς* · καὶ *δίδει* [21], *Φῶς τὰ ἀρεστάγματα σου
 ἐπὶ τῆς γῆς*), εἰ καὶ τὸ φθονερὸν σκότος ἐπεισελθὸν
 τὴν κακίαν ἐδημιούργησεν · φῶς δὲ τυπικὸν καὶ σύμ-
 μετρον τοῖς ὑποδεχομένοις, ὁ γραπτὸς νόμος, σκια-
 γραφῶν (22) τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ τοῦ μεγάλου
 φωτὸς μυστήριον · εἴπερ καὶ τὸ Μωϋσεῖως πρόσωπον
 τοῦτω δοξάζεται. Καὶ ἵνα πλεῖονα φῶτα δώμεν τῷ

(18) *Κάλυμμα*. Tres Regg., *συνκάλυμμα*. In
 aliis, *συχάλυμμα*.
 (19) *Καὶ ἀρρόητον*. Deest in quinque Regg., octo
 Colb., Or. 1 et Combef., nec veritè Billius.
 (20) *Ἔστιν*. Deest in tribus Regg. et Or. 1.
 (21) *Δίδει*. Reg. pl, ὁ ὅτι.
 (22) *Σκιαγραφεῖον*. Reg. hm, et Or. 1, *σκιαγρα-
 φῶν*.

λόγω, φῶς μὲν ἦν ἐκ πυρὸς τῷ Μωϋσεῖ (25) φαντα-
 ζόμενον, ἦν ἵνα τὴν βᾶτον ἔκαιε μὲν, οὐ κατέκαιε δὲ,
 ἵνα καὶ τὴν φύσιν παραδείξῃ, καὶ γνωρίσῃ τὴν δύ-
 ναμιν· φῶς δὲ, τὸ ἐν στύλῳ πυρὸς ὀδηγήσαν τὸν
 Ἰσραὴλ, καὶ ἡμερώσαν τὴν ἔρημον· φῶς, τὸ Ἠλίαν
 ἀσπάσαν ἐν τῷ τοῦ πυρὸς ἄρματι, καὶ μὴ συμφλέξαν
 τὸν ἀρπαζόμενον· φῶς, τὸ τοὺς ποιμένας περιαστρά-
 ψαν, ἦν ἵνα τὸ ἄχρονον φῶς τῷ χρονικῷ ἐμίγνυτο (24)·
 φῶς, τὸ τοῦ προδραμόντος (25) ἀστέρως ἐπὶ Βηθλεὲμ
 κάλλος (26), ἵνα καὶ Μάρους ὀδηγήσῃ, καὶ δορυφο-
 ρήσῃ (27) τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς φῶς, μεθ' ἡμῶν γενόμενον
 φῶς, ἢ παραδειγθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῖς μαθη-
 ταῖς, μικροῦ στερότερά δὲ (28) ὄψεως· φῶς, ἢ Παῦ-
 λον περιαστράψασα φαντασία, καὶ πληγῆ (29) τῶν
 ὄψεων, τὸν σκότον τῆς ψυχῆς θεραπεύσασα (30)·
 φῶς, καὶ ἢ ἐκείθεν λαμπρότης, τοῖς ἐνταῦθα κεκα-
 θαρμένοις, ἦν ἵνα ἐκλάμψουσιν οἱ δίκαιοι ὡς ὁ ἥλιος,
 ὧν ἴστανται ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ, Θεῶν ὄντων καὶ βασι-
 λέων, διαστέλλων καὶ διαιρῶν τὰς ἀξίας τῆς ἐκείθεν
 μακαριότητος· φῶς (31) παρὰ ταῦτα ἰδιοτρόπως,
 ὁ τοῦ βαπτίσματος φωτισμὸς, περὶ οὗ νῦν ἡμῖν ὁ λό-
 γος, μέγα καὶ θαυμαστὸν τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν
 περιέχων (32) μυστήριον.

rum utique deorum ac regum, in medio stat Deus, beatitudinis illius atque dignitatis gradus distinguens et dividens. Lumen postremo, præter hæc omnia, de quo nunc oratio nobis instituta est, quo magnum

tur. Atque, ut plura lumina orationi demus, lumen igne conflatum id erat, quod Moysis oculos in monte perstrinxit, tum videlicet eum ignis flagrantem rubum perurere atque absumere non poterat ⁷⁸, ut, et naturam suam indicaret, et divinam potentiam declararet. Lumen præterea id erat, quod in ignis columna Israelii præcebat ⁷⁹, ac deserti asperitatem mitigabat; lumen item, quod Eliam in igneo curru rapuit ⁸⁰, nec raptum exussit; lumen insuper, quod tum pastores circumfulsit ⁸¹, cum lumen temporis expers temporali misceretur; lumen quoque pulehrum illud sidus in Bethlehem præcurrans, ut et magis via dux esset ⁸², et lumen illud nobis sublimius, ad nos demissum, nobisque conjunctum velut stiparet. Præterea lumen erat Divinitas illa, discipulis in monte velut per transannam ostensa, et quidem ita firma, ut vix eam oculorum acies ferre posset ⁸³. Lumen item visio illa, quæ Paulum fulgore circumfudit ⁸⁴, ac per oculorum plagam tenebris animæ medicinam attulit; lumen etiam illius vitæ claritas, luis utique, qui animos suos a peccati sordibus in hac vita perpurgarint: quo tempore nimirum justi fulgebunt sicut sol ⁸⁵, quo

atque admirandum salutis nostræ mysterium

VII. Quoniam enim omni peccati labe carere, Dei est, primæque et incompositæ naturæ (simplicitas enim peccata est, atque ab omni dissidio remota); audacter etiam addam, et angelice, quia profecto, ob propinquitatem quam ad Deum habet, ad id proxime accedit. Peccare autem, humanæ ac terrenæ compositionis (compositio siquidem dissidii origo est); ideirco Dominus minime sibi faciendum putavit, ut figmentum suum auxilio destitutum relinqueret, et periclitans ab eo separari, despiceret. Quin potius, quemadmodum nos primum creavit, ita creatos instauravit ac refinxit, et quidem figmento diviniore, primumque figmentum superanti (quod, ut vitæ cursum incunibus signaculum est, ita iis, qui adultiori ætate sunt, gratia etiam est, ac collapsæ imaginis erectio); ne alioqui ob desperationem pejores efficeremur, et in graviora quo-

Z'. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν μηδὲν ἄμαρτεῖν ἐστὶ Θεοῦ, καὶ τῆς πρώτης καὶ ἀσυνθέτου φύσεως· ἀπλότης γὰρ εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος· Ὁρθῶ δὲ εἰπεῖν, C
 ὅτι καὶ τῆς ἀγγελικῆς, ἢ ὅτι ἐγγυτάτω τούτου, διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἐγγύτητα. Ἴδὲ δὲ ἄμαρτάνειν, ἀνθρώπινον, καὶ τῆς κάτω συνθέσεως· σύνθεσις γὰρ ἀρχὴ διαστάσεως· οὐκ ἔστο δεῖν ἀποθήκη τὸ ἐαυτοῦ πλάσμα καταλιπεῖν ὁ Δεσπότης, οὐδὲ περιῖδεν κινδυνεύον τὴν ἀπ' αὐτοῦ διάστασιν (33). Ἀλλ' ὡς περ οὐκ ὄντας ὑπέστησεν, οὕτως ὑποστάντας ἀνέπλασε, πλάσιν μιοτέραν τε καὶ τῆς πρώτης ὑψηλοτέραν· ἢ τοῖς μὲν ἀρχομένοις ἐστὶ σφραγίς, τοῖς δὲ (34) τελειότεροις, τὴν ἡλικίαν, καὶ χάρισμα, καὶ τῆς πεσοῦσης (35) εἰκόνας, διὰ τὴν κακίαν, ἐπανόρθωσις· ἵνα μὴ τῇ ἀπογνώσει χεῖρους γινόμενοι, καὶ ἀεὶ πρὸς τὸ χεῖρον καταφερόμενοι, τελείως (36) ἔξω τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς δι' ἀπόγνωσιν πίπτωμεν· μηδὲ εἰς κακῶν

⁷⁸ Exod. iii, 2. ⁷⁹ Exod. xiii, 21. ⁸⁰ IV Reg. ii, 11. ⁸¹ Luc. ii, 9. ⁸² Matth. ii, 9. ⁸³ Matth. xvii, 1 sqq. ⁸⁴ Act. ix, 5. ⁸⁵ Sap. iii, 7.

(23) Μωϋσεῖ. Quatuor Regg. et Comb., Μωϋῆ. D
 (24) Ἐμίγνυτο. Reg. b ad marg., γρ. μίγνυ-
 ται.
 (25) Προδραμόντος. Sic Regg. bm, ph, etc. In
 ed., προδραμώντος.
 (26) Κάλλος. Sic omnes eodd. et Nicet. Mendose
 in Par. ed., καὶ ἄλλως.
 (27) Δορυφορήσῃ. In nonnullis, δωρυφορήσῃ [f.
 pro δωρυφορήσῃ].
 (28) Στερότερα δέ. Regg. bm, ph et Comb.
 στερότερα καί.
 (29) Πληγῆ. « Plaga. » Sic tres Regg. Sic etiam
 legit Bill. In ed., πληγῆ, « plaga. »
 (30) Θεραπεύσασα. Regg. ph, θεραπεύουσα.
 (31) Φῶς. Gabrielius his luminibus

lumen a Gregorio omissum, nimirum, « linguas
 igneas dispersitas apostolis die Pentecostes. » Φῶς,
 inquit, τὸ τοῖς ἀποστόλοις μεριζόμενον περιέγλωσ-
 σον.
 (32) Περιέχων. Quatuor Regg., duo Coisl. et
 Comb., περιέχον.
 (33) Διάστασιν. Bas. ed., διὰπλασιν, « formatio,
 figmentum. »
 (34) Τοῖς δέ. Sic quinque Regg. et septem Colb.
 Deest δὲ in ed.
 (35) Πесоῦσης. Plures Regg., septem Colb.,
 Coisl. 2, Or. 1 et Comb., παθούσης. « Vitii labe la-
 borantis, læsæque imaginis instauratio. »
 (36) Τελείως, etc. Or. 1, τέλειον. « Ab honesti et
 virtutis transiit. »

tidie flagitia ruentes, penitus tandem a summo bono, atque a virtute, propter desperationem laboremur, sieque in profundum malorum, ut Scripturae verbis utar, gurgitem⁸⁶ prolapsi, contemneremus: verum potius, ut qui longum iter emetiuntur, in diversoriis interquiescunt, fessaque labore membra recreant, ita nos, quod superest viæ, vegeti et impigri conficiamus. Atque hæc baptismi gratia et facultas est, non orbem terrarum, ut olium, aquis obruens, sed uniuscuiusque hominis peccatum purgans, easque obstructions vel maculas, quæ vitio

VIII. Quandoquidem autem duabus partibus, hoc est, animo et corpore, constamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoque rebus constat baptismus, aqua scilicet et Spiritu, illa visibili et corporeo modo accepta, hoc vero incorporeo et invisibili concurrente: illa typica, hoc vero, et intimos animi fines purgante. Qui prima: natiuitati opem et adiumentum ferens, ex veteribus novos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflat, et absque contractione rursus effingit. Nam ut compendio dicam, nihil aliud esse vim et facultatem baptismi existimare debemus, quam secundæ vitæ ac purioris **636** viuenti rationis pactum eum Deo initam. Ac proinde vel maximo in metu omnes esse, atque omni custodia nostras animas seruare debemus, ne mendaciam pactumque violasse comperiamur. Nam cum ad mutua hominum pacta firmanda Deus medius adhiberi soleat, quantum, quæso, periculum est, ne **C** foedera cum Deo ipso contracta perregisse reperiamur; ac, præter alia peccata, ipsius quoque mendacii apud veritatis tribunal rei peragamur? Idque eum nulla jam posthac altera regeneratio sit, nec instauratio, nec in veterem statum restitutio, quamlibet maxime eam multis cum genitibus et lacrymis requiramus: quibus licet cicatrix ægre tandem obducatur, ut quidem ipse statuo (obducitur enim, idque persuasum habemus, ac præclare mecum agi putarem, si ipsæ quoque vulnerum notæ delerentur, quandoquidem et ipse misericordia opus habeo); præstat tamen secunda purgatione minime indigere, verum in prima consistere, quæ omnibus communis est, et labore vacua, eunctisque ex æquo patet, tam servis quam heris, tam egentibus quam copiosis, tam abjectis quam sublimibus, tam genere claris quam ignobilibus et obscuris, tam are alieno obstrietis quam aeris haustus, et lucis profusio, et temporum illius omnibusque communis oblectamentum, spectaculum, ac denique æqua fidei portio.

⁸⁶ Prov. xviii, 5.

(57) *Ὁ δὴ λέγεται.* Alludit ad hæc Proverbio- rum xviii, 5, verba: « Impius, cum in profundum malorum venerit, contemnit. »

(58) *Διπλή καὶ ἡ καθάρσις.* « Duplex quoque purgatio est, quæ scilicet per aquam, et quæ per Spiritum. » Unde Ang.: « Corpus tangit, et animam abluunt. »

(59) *Χωρίς.* Como., *δίχα.*

βάθος ἐμπροσθέντες, ὃ δὴ λέγεται (57), καταφρονῶμεν· ἀλλ' ὡσπερ οἱ μακρὰν ὁδὸν τέμνοντες, καταλύματι τοὺς πόνους διαναπαύσαντες, οὕτω τὸ ἐξῆς τῆς ὁδοῦ νεαρὸὶ καὶ πρόθυμοι διανύσωμεν. Αὕτη μὲν ἡ τοῦ βαπτίσματος χάρις καὶ δύναμις, οὐ κόσμου κατα- κλυστὴν ὡς πάλα, τῆς δὲ τοῦ καθ' ἕκαστον ἀμαρ- τίας κάθαρσιν ἔχουσα, καὶ παντελεῖ βύβιν τῶν ἀπὸ κακίας ἐπιεισεθόντων συγχωσμάτων ἢ μολυ- σμάτων.

II. Διπλῶν δὲ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ τῆς μὲν ὄρατῆς, τῆς δὲ ἀοράτου φύ- σεως· διπλή καὶ ἡ καθάρσις (58), δι' ὕδατος τέ- φρημι καὶ Πνεύματος, τοῦ μὲν θεωρητικῶς τε καὶ σω- ματικῶς λαμβανόμενου, τοῦ δὲ ἀσωμάτων καὶ ἀθεω- ρήτως συντρέχοντος· καὶ τοῦ μὲν τυπικοῦ, τοῦ δὲ ἀληθινοῦ, καὶ τὰ βλάθι καθαίροντος· ὃ τῆς πρώτης γενέσεως ἐπικουρία τυγχάνον, καινοῦς ἀντὶ παλαιῶν, καὶ θεοειδῆς ἀντὶ τῶν νῦν ὄντων ἐργάζεται, χω- ρίς (59) πυρὸς ἀναχνεῦσθαι, καὶ ἀνακτιζῶν δίχα συν- τριβέως. Εἰ γὰρ δεῖ συντρέμους εἶπεῖν, συνθήκας πρὸς Θεὸν δευτέρου βίου καὶ πολιτείας καθαρωτέρας, ὑπο- ληπτέον τὴν τοῦ βαπτίσματος δύναμιν. Ὁ δὲ καὶ μάλιστα φοβητέον, καὶ πάση φυλακῇ (40) τηρητέον τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ἕκαστον, μὴ ψεύσται τῆς ὁμολο- γίας ταύτης φανώμεθα. Εἰ γὰρ τὰς πρὸς ἀνθρώπους ὁμολογίας ἐμπεδοῖ Θεὸς μέσος παραληφθεὶς, πόσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐθέμεθα τὸν Θεὸν συνθη- κῶν, τοῦτων παραβάτας εὐρίσκεσθαι· καὶ μὴ μόνον τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ψεύ- θους ὑποδοκίους εἶναι τῇ ἀληθείᾳ; Καὶ ταῦτα οὐκ οὔσης δευτέρας ἀναγεννήσεως, οὐδὲ ἀναπλάσεως, οὐδὲ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστάσεως, κἂν ὅτι μά- λιστα ἐπιζητῶμεν ταύτην ἐν πολλοῖς στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσιν, ἐξ ὧν συνούλωσις μὲν ἔρχεται μόγις κατὰ γε τὸν ἐμὸν ὄρον καὶ νόμον (ἔρχεται γὰρ καὶ πιστεύσωμεν· εἰ δὲ καὶ τὰς οὐλὰς ἐξαιλείφωμεν [41], ἀγαπήσῃν ἂν, ἐμπεδοῖ καὶ αὐτὴς χρῆζω φιλανθρωπίας)· πλὴν μὴ δευτέρας δεηθῆναι καθάρσεως, ἀλλὰ στήναι μέχρι τῆς πρώτης ἄμεινον, ἣν κοινὴν οἶδα πᾶσι καὶ ἄμοχθον καὶ ὀμότιμον, δούλοισι, δεσπόταις, πένησι, πλουσίοις, ταπεινοῖς, ὑψηλοῖς, εὐγενεστέροις, ἀγε- νεστέροις, ὀφειλοῦσιν (42), οὐκ ὀφειλοῦσιν, ὡς ἄερος πνεῦσιν, καὶ φωτὸς γύσιν, καὶ ὕρῶν ἀλλαγῆς, καὶ κτίσεως Θεῶν, τοῦ μεγάλου καὶ κοινοῦ πᾶσιν ἡμῖν ἐντροφῆματος, καὶ ἰσομοιρίαν πίστεως (43).

II. Quis qui nihil æris alieni confarant, non secus atque vicissitudines, et rerum creatarum, id est, magni

(40) *Πάση φυλακῇ.* In Prov. iv, 25, « Omni custodia serva cor tuum. »

(41) *Ἐξαιλείφωμεν.* Reg. ph, Coisl. 4 et Comb., *ἐξαιλείφωμεν.*

(42) *Ὀφειλοῦσιν.* Plerique codd., *ἕφλοῦσιν.*

(43) *Πίστεως.* « Fidei. » Forte, ut cum doctissimo censore conjiciamus, φύσεως, « naturæ. »

Θ'. Δεινὸν γὰρ ἀντὶ ἰατρείας ἀπονωτέρας, τὴν Α' ἐπιπονωτέραν ἐργάσασθαι, καὶ ἀπορρήψαντας χάριν οἴκτου χρεωστῆν κόλασιν, καὶ ἀντιμετρεῖν ἀμαρτίαν διόρθωσιν. Πόσον γὰρ εἰσπίπτωμεν δάκρυον, ἢ ἀντισωθῆ τῇ πηγῇ τοῦ βαπτίσματος; τίς δὲ ὁ ἐγγυητής, ὅτι μανεῖ τὴν θεραπείαν τὸ τέλος, ἀλλ' οὐκ ὑφείλοντας ἡμᾶς (44) εἶτι τὸ κριτέριον ὑποδέξεται, καὶ τῆς ἐκείσε δεομένουσιν πυρώσεως; Σὺ μὲν δεήση (45) τοῦ Δεσπότη τοῦ τυχόν, ὁ καλῶς καὶ φιλόνηθρωπος γεωργός, εἶτι φείσασθαι τῆς συκῆς, καὶ μήπω ταύτην ἐκτεμεῖν ἐγκαλουμένην τὸ ἄκροπον, ἀλλὰ συγχωρηθῆναι περιβαλεῖν κόπρια, δάκρυα, στεναγμούς, ἀνακλήσεις (46), χαιμευίας, ἀγρυπνίας, τῆξιν ψυχῆς καὶ σώματος, τὴν δι' ἐξαγορεύσεως, καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς ἐπανόρθωσιν· ἄδηλον δὲ, εἰ φείσεται ταύτης ὁ Δεσπότης, ὡς καταργούσης τὸν τρόπον, ἄλλου (47) δεομένου φιλανθρωπίας, καὶ γινόμενου χείρονος ἐκ τῆς εἰς τοῦτον μακροθυμίας. Συνταρῶμεν οὖν Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα καὶ συναναστῶμεν· συγκατέλωμεν, ἵνα καὶ συνυφθῶμεν· συνανέλθωμεν, ἵνα καὶ συνοδοξασθῶμεν.

Proinde, cum Christo per baptismum sepeliatur, ut et cum eo resurgamus, ut simul etiam extollamur, cum eo ascendamus, ut simul quoque gloria afficiamur.

Γ'. Ἐάν σοι προσβάλῃ μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ τοῦ φωτὸς διώκτης καὶ πειραστής (προσβαλεῖ δέ· καὶ γὰρ, καὶ (48) τῷ Λόγῳ, καὶ Θεῷ μου προσέβαλε διὰ τὸ κάλυμμα, τῷ κρυπτῷ φωτὶ διὰ τὸ φαινόμενον), ἔχεις ὃ νικήσεις· μὴ φοβηθῆς τὸν ἀγῶνα. Προβαλὸν τὸ ὕδωρ, προβαλὸν τὸ Πνεῦμα, ἐν ᾧ πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ (49) τὰ πεπυρωμένα σθεσθήσεται. Πνεῦμα μὲν ἔστιν, ἀλλὰ διαλύον ὄρη· ὕδωρ μὲν ἔστιν, ἀλλὰ πῶρος σθεσθήριον. Ἐάν προσβάλῃ (50) τὴν χρεῖαν (καὶ γὰρ κἀκείνῳ τετόλμηκε), καὶ ζητήσῃ τοὺς λίθους ἄρτους γενέσθαι, τὸ πεινεῖν (51) ἐπιθέμενος· μὴ ἀγνοήσης αὐτοῦ τὰ νοήματα. Δίδαξον ἃ μὴ μεμάθηκε· τὸν λόγον ἀντίθεος τὸν ζωτικόν, ὅς ἐστιν ἐξ οὐρανοῦ πεμπόμενος ἄρτος, καὶ τῷ κόσμῳ τὸ ζῆν χαρίζόμενος. Ἐάν (52) διὰ κενοδοξίας ἐπιβουλεύῃ (53) σοι (καὶ γὰρ ἐκεῖνῳ [54], ἀνάγων ἐπὶ τὸ τοῦ ἱεροῦ πτερόνιον, καὶ, βάλει σεαυτὸν κἀτω, λέγων, εἰς ἐπίδειξιν τῆς Θεότητος), μὴ κατενεχθῆς διὰ τῆς ἐπάρσεως. Ἄν τοῦτο (55) λάβῃ, οὐ μέγρι τούτου στήσεται. Ἀπληστὸς ἔστιν, εἰς πάντα ἐπέργεται. Σαίνει μὲν τῷ χρηστῷ (56), τελευτᾷ δὲ εἰς ποτηρόν. Οὓτως αὐτοῦ τῆς μάχης ὁ τρόπος. Ἀλλὰ καὶ Γραφῶν ἔμπειρος ὁ ληστής. Ἐκεῖθεν τὸ, *Γέγγαται*, περὶ τοῦ ἄρτου· ἐνεσῶθεν τὸ, *Γέγγαται*, περὶ τῶν ἀγγέλων. *Γέγγαται* γάρ,

IX. Grave enim est facilioris medicinæ loco, difficiliorem et molestiorem adbibere, ac projecta misericordiæ gratia, supplicii seipsum obnoxium reddere, atque ex delicti ratione emendationem æquare. Quantam enim lacrymarum vim impendemus, ut ea cum baptismi fonte exæquari possit? Quis autem sponsor erit, fore, ut vitæ finis curationem expectet, ac non potius adhuc are alieno pressos, atque ignis illius ardore opus habentes, tribunal illud suscipiat? Tu quidem fortasse, bone et humane agricola, Dominum supplex rogabis, ut ficulneæ adhuc pareat⁸⁷, nec eam sterilitatis accusatam adhuc succidat, verum tibi permittat, ut stereora undique in eam injicias, hoc est, lacrymas, gemitus, preces, clamoribus, vigiliis, animæ et corporis macerationem, ac denique correctionem eam, quæ ex peccati confessione, contemptiorique **697** vitæ genere existit; at incertum est, an Dominus illi pareat, utpote quæ etiam locum otiose occupet, cum interim alius misericordia egeat, atque ob longanimitatem, quæ ipsi exhibetur, deterior fiat. Proinde, cum Christo per baptismum sepeliatur, ut et cum eo resurgamus⁸⁸; cum eo descendamus, ut simul etiam extollamur, cum eo ascendamus, ut simul quoque gloria afficiamur.

X. Si te luminis perseentor et tentator post baptismum adortus fuerit (et certe adoriatur; nam et Verbum, et Deum meum, propter carnis velamen oppugnare aggressus est, lumen, inquam, illud absconditum, propter humanitatem quæ in aspectum cadit); habes quo eum superes; ne certamen reformides. Aquam adversus eum oppone, oppone Spiritum, in quo ignita omnia pravi illius tela extinguntur⁸⁹. Spiritus quidem est, verum qui montes dissolvat. Aqua quidem est, sed quæ ignis extinguendi vim habeat. Si inopiam tibi proposuerit (nam hoc quoque Christo proponere non dubitavit), ac famem ob oculos ponens, postularit, ut lapides panes fiant⁹⁰; ne illius cogitationes ignores. Doce quæ non didicit; oppone vitalem illum sermonem, qui panis est cælitus missus, ac mundo vitam largitur⁹¹. Si tibi per inanem gloriam insidias moliat (quemadmodum et illi, cum in templi pinnaculum eum sustulit ac dixit: *Projice te deorsum*⁹², ut divinitis specimen edas), ne per animi elationem dejiciaris. Nam si hoc eviderit, nequamquam hic consistet. Inexplebilis est, ad omnia grassatur. Benignitatis quidem specie lenocinatur, verum in malum desinit. Hæc est illius pugnandi ratio. Atque etiam Scripturarum peritus est hic latro. Hinc illud, *Scriptum*

⁸⁷ Luc. xiii, 8. ⁸⁸ Rom. vi, 4. ⁸⁹ Ephes. vi, 16.

⁹⁰ Matth. iv, 5. ⁹¹ Joan. vi, 55. ⁹² Matth. iv, 6.

(44) *Ἡμᾶς*. Deest in pluribus Regg. et Colb.

(45) *Δεήσῃ*. Reg. c, δεηθήσῃ.

(46) *Ἀνακλήσεις*. Coisl. I, ἀνακλήσεις.

(47) *Ἄλλου*. In quibusdam, ἀλλ' οὐ.

(48) *Καί*. Deest in tribus Regg.

(49) *Βέλη τοῦ Πονηροῦ*. Sic quatuor Regg., novem Colb., duo Coisl., etc. Prave in ed., μέλη τοῦ πονηροῦ.

(50) *Ἡρσσεῖται*. Regg. bm, ph et Comb, προσβάλλῃ.

(51) *Τὸ πεινεῖν*. Sic Reg. ph et Coisl. I. In ed., τῷ πεινῆν.

(52) *Ἐάν*. Or. I addit, δέ.

(53) *Ἐπιβουλεύῃ*. In nonnullis, ἐπιβουλεύσῃ.

(54) *Καὶ γὰρ ἐκεῖνῳ*. Sic plures codd. Reg. c, κἀκείνῳ. Nonnulli, κἀκείνῳ. In ed., καὶ γὰρ ἐκεῖνῳ.

(55) *Τοῦτο*. Reg. ph, τούτου.

(56) *Χρηστῷ*. Tres Colb., Χριστῷ.

est, de pane : hinc istud, *Scriptum est*, de angelis. *Scriptum est enim*, inquit, *quia angelis suis mandavit de te, et in manibus portabunt te*⁹³. O vili sophista! Quomodo id, quod sequitur, suppressisti? (Hæc enim probe intelligo, etiamsi ipse retinearis); nimirum, quod super aspidem te et basiliscum ascendam, et calcabo super serpentes et scorpiones, Trinitate videlicet septus et communitus. Si per avaritiam te oppugnet, uno temporis momento atque ostendens, atque adorationem a te **698** exigens, ut pauperem contemne. Dic, signaculo fretus : Ipse quoque Dei imago sum : nondum, ut tu, a superna gloria propter superbiam defectus sum : Christo indutus sum : Christum mihi per baptismum vindicavi : tu me ipse adora. His verbis, mihi crede, ut a Christo primo lumine, ita ab iis, qui ab ipso illuminati sunt, victus ac pudefactus recedet. Hæc beneficia lavaerum affert iis, qui ipsius vim agnoscunt : has iis, qui laudabili fame laborant, epulas proponit.

XI. Baptizemur itaque, ut victoriam assequamur : lustralium aquarum participes simus, quæ et hysopum extergendi facultate superant, et legalem sanguinem puritate, et vitulæ cinerem sanctitate, inquinatos homines aspergentis⁹⁴, ac brevem corporis purgationem afferentis, non autem peccata prorsus de medio tollentis. Quid enim purgatione iis opus esset, qui semel purgati fuissent? Baptizemur hodie, ne eras vi aliqua cogamur. Ne beneficium tanquam injuriam differamus; nec expectemus ut plura peccata congeramus, quo plura nobis condonentur; nec Christo, cauponum et negotiatorum vitio, abutamur; nec graviori sarcina oneremur, quam vires nostræ ferre queant, ne simul cum ipsa navi demergamur, ac gratiam naufragio amittamus; sicque, dum plura spe atque animo concipimus, omnia perdamus. Ad donum accurre, quandiu mentis adhuc compos es : quandiu nondum es et corpore et animo æger, vel certe sic astantibus videris, etiamsi mente sis integra : quandiu bonum tuum non in aliis situm est, verum in tua ipsius potestate : quandiu lingua non titubat, nec frigore confecta est; nec, ut nihil amplius dicam, sacre initiationis pronuntiandæ vim et facultatem amisit : quandiu fidelis effici potes, non hominum opinione et conjectura,

⁹³ Matth. iv, 6. ⁹⁴ Hebr. x, 4.

(57) Ἡ σοφιστὰ τῆς κακίας. Sic plures codd. Reg. l. m, ὡς. In ed., ὁ σοφιστὰ τῆς κακίας. Deest τῆς in duobus Regg.

(58) Πάνυ γάρ ἄγνωσῶ τοῦτο. Codex Mazar. et Coll. maximus, πάνυ γάρ ἄγνωσῶ τοῦτο. « Maxime et hoc ignoro. » Et ad marg., εἰρωνεία, « Ironicè dictum. »

(59) Ἀποσιωπῆσης. In nonnullis, ἀπεσιώπησας.

(60) Καταπατήσω. Regg. l. m et pl, περιπατήσω.

(61) Σαφῶς εἶδα. Sic plerique codd. In ed., σαφῶς εἶ ὄσα.

(62) Βιασθῶμεν. « Vi aliqua cogamur, » id est, urgente morbo, vel periculo.

ἄφρων, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐνταλεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε. Ἡ σοφιστὰ τῆς κακίας (57)· πῶς τὸ ἐξῆς ὑπεκράτησας; Πάνυ γάρ ἄγνωσῶ τοῦτο (58), κἄν αὐτὸς ἀποσιωπῆσης (59) ὅτι ἐπὶ τὴν ἀσπίδα σε καὶ τὸν βασιλίσκον ἐπιθήσομαι, καὶ καταπατήσω (60) ἐπάνω ἤψων καὶ σκορπίων, τῇ Τριάδι τεταχισμένος. Ἐὰν ἐξ ἀπληστίας καταπατήσῃ σε, πάσας ὑποδουκνῶν τὰς βασιλείας, ὡς αὐτῷ διαφεροῦσας, ἐν μιᾷ καιροῦ τε ῥοπή καὶ ὑψέως, ἀπαιτῶν τὴν προσκύνησιν· ὡς πένητος καταφρόνησον. Εἰπέ, τῇ σφραγίδι θαρρήσας· Εἰκὼν εἰμι καὶ αὐτὸς θεοῦ· τῆς ἄνω δόξης οὕτω δι' ἔπαρσιν, ὥσπερ σὺ, καταβέβλημαι· Χριστὸν ἐνδεδυμαι· Χριστὸν μεταπεποιθήμαι τῷ βαπτίσματι· σὺ με προσκύνησον. Ἀπλεῦσεται, σαφῶς εἶδα (61), τοῦτο· ἡττημένος καὶ ἡτχυμένος, ὥσπερ ἀπὸ Χριστοῦ τοῦ πρώτου φωτός, οὕτω τῶν ἀπ' ἐκείνου πεφωτισμένων. Τοιαῦτα τὸ λουτρὸν τοῖς ἡσθημένοις αὐτοῦ χαρίζεται· τοιαύτην προτείνει τοῖς καλῶς πεινώσιν τὴν πανδαίσιαν.

IA. Βαπτισθῶμεν οὖν, ἵνα νικήσωμεν· μετάρχωμεν καθαρῶν ὑδάτων, ὑσώπου ῥυπτικωτέρων, αἵματος νομικοῦ καθαρωτέρων, σποδοῦ δαμάλιως ἰερωτέρων, βαντιζόσης τοὺς κεκοινωμένους, καὶ πρόσκαιρον ἐχούσης σώματος κάθαρσιν, οὐ παντελῆ τῆς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν. Τί γὰρ ἔδει καθαίρεσθαι τοὺς ἅπας κεκαθαρμένους; Βαπτισθῶμεν σήμερον, ἵνα μὴ αὔριον βιασθῶμεν (62). Καὶ μὴ ἀναβαλόμεθα τὴν εὐεργεσίαν, ὡς ἀδικίαν· μηδὲ ἀναμεινώμεθα πλεῖον γενέσθαι κακοῦ, ἢνα πλεῖον (63) συγγωρηθῶμεν· μηδὲ γενόμεθα Χριστοκαπηλοὶ (64) καὶ Χριστέμποροι (65)· μηδὲ φορτισθῶμεν πλεῖον (66) ἢ δυνάμεθα φέρειν, ἵνα μὴ αὐτάνθρωπῳ τῇ νηὶ βαπτισθῶμεν, καὶ τὸ χάρισμα ναυαγήσωμεν, ἀνο' ὧν τὸ πλεῖον (67) ἠλπίσαμεν, τὸ πᾶν ἀπολέσαντες. Ἔως ἔτι τῶν λογισμῶν κύριος εἶ πρόσδραμα τῷ δωρηματι· ἔως οὕτω νοσεῖς καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν διάνοιαν, ἢ δοκεῖς (68) οὕτω τοῖς παροῦσι, κἄν σωφρονῆς· ἔως οὐκ ἐπ' ἄλλοις κεῖται τὸ σὸν ἀγαθόν, ἀλλ' αὐτὸς εἶ τούτου κύριος· ἔως οὐ παράφορος ἢ γλῶσσα, οὐδὲ κατεψυγμένη, οὐδὲ ζημιούται, ἵνα μὴ πλεῖον τι λέγω, τὰ τῆς μυσταγωγίας ῥήματα· ἔως δύνασαι γενέσθαι πιστὸς, οὐκ εἰκαζόμενος, ἀλλ' ὁμολογούμενος· οὐκ ἐλεούμενος, ἀλλὰ μακαρίζόμενος· ἔως δὴλόν σοι τὸ δῶρον, ἀλλ' οὐκ ἀμφίβολον· καὶ τοῦ

(63) Πλεῖον. In nonnullis, πλείονα.

(64) Χριστοκαπηλοὶ. Hi sunt qui « Christum, » id est « baptismum » vendunt, cum per voluptatum illecebras prodentes.

(65) Χριστέμποροι. Qui baptismi gratiam pretio redimunt, eamque morbi, vel alicujus periculi occasione acquirunt.

(66) Πλεῖον. Quatuor Regg. et Or. 1, πλείον.

(67) Τὸ πλεῖον. Deest τὸ in pluribus codd.

(68) Ἢ δοκεῖς, etc. Bill. « Aut his, qui adsunt, ita esse videris, » etc. Bas. exponit : Ὁμῶς δοκεῖς τοῖς ἐφεστῶσι παραπαλεῖν. « Cum tamen astantibus delirare videaris. Multi enim, » ait Elias, « ex febris aestu insaniam contraxerunt. »

βάθους ἢ χάρις ἄπτεται, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα ἐπιτάφια ἄ
 λούεται· ἕως οὐ δάκρυα περὶ σὲ τῆς ἐξόδου μηνύ-
 ματα, καὶ ταῦτα εἰς σὴν χάριν τυγχὼν ἐπεσόμε-
 να (69), καὶ γυνή, καὶ παῖδες τὴν ἐκδημίαν μεθέλ-
 κοντες (70), καὶ ζητούντες ἐξόδια ῥήματα· ἕως οὐκ
 Ἰατρὸς ἄτεχνος περὶ σὲ, ὕρας σοι χαρίζόμενος, ὃν
 οὐκ ἔστι κύριος, καὶ νεύματι ταλαντεύων τὴν σωτη-
 ρίαν, καὶ φιλοσοφῶν περὶ τῆς νόσου μετὰ τὸν θά-
 νατον, ἢ τοὺς μισθοὺς βαρύνων ταῖς ὑποχωρήσειςιν,
 ἢ τὴν ἀπόγνωσιν αἰνιττόμενος· ἕως οὐ μάχη βα-
 πτιστοῦ καὶ χρισματιστοῦ, τοῦ μὲν, ὅπως ἐφοδιάτῃ
 φιλονεικούντος, τοῦ δὲ, ὅπως γραφῇ κληρονόμος, ὁμ-
 φότερα (71) τοῦ καιροῦ μὴ συγχωρούντος.

gens, aut deploratum morbum esse significans : quandu inter eum, qui baptizandi munere fungitur, et questuarium nulla pugna est ; dum ille morientem viatico instruere, hic heres scribi contendit, nec utrumque per tempus licet.

13'. Τί πυρετὸν ἀναμένεις εὐεργέτην, ἀλλ' οὐ Θεόν; Β
 Τί καιρὸν, ἀλλ' οὐ λογισμὸν; Τί φίλον ἐπιβουλον, ἀλλ'
 οὐ πῶθον σωτήριον; Τί μὴ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ τὴν βίαν;
 Τί μὴ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὴν στενοχωρίαν (72); Τί
 παρ' ἄλλου δέη μαθεῖν τὴν ἐξόδον, ἀλλ' οὐκ ὡς ἤδη
 παρούσης διανοήσῃ; Τί φάρμακα ἐπιζητεῖς (73), τὰ
 μὴδὲν ὀνήσουτα; Τί κριτικὸν ἰδρώτα, ἕως παρ-
 εστώτος τοῦ ἐξοδίου; Σαυτὸν πρὸ τῆς ἀνάγκης
 ἰάτρευσον· σαυτὸν ἐλέησον, τὸν γνήσιον τῆς ἀσθε-
 νεΐας θεραπευτήν· σαυτῷ προστάγαγε (74) τὸ σωτή-
 ριον ὄντως φάρμακον. Ἔως ἐξ οὐρίας πλεῖς, φοβή-
 θητι τὸ ναυάγιον· καὶ ἤσπον ναυαγήσεις, τῇ δειλίᾳ
 βοηθῶ γρόμιμος. Πανηγυρισθῆτω τὸ δῶρον, ἀλλὰ
 μὴ ὀργηθῆτω· ἐπεργασθῆτω τὸ τάλαντον, ἀλλὰ μὴ
 συγχωσθῆτω. Γενέσθω τι μέτρον (75) τῆς χάριτος
 καὶ τῆς ἀναλύσεως, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ τὰ πονηρὰ
 γράμματα μόνον, ἀλλὰ καὶ μετεγγραφῇ τὰ βελ-
 τίονα· ἵνα μὴ τὸ χάρισμα μόνον ἔγῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν
 ἀντιδοσιν· ἵνα μὴ τὸ πῦρ φύγῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τῆς δόξης κληρονομήσῃ, ἣν τὸ ἐπεργάσασθαι τῷ
 δῶρῳ (76) χαρίζεται. Ἔστι γὰρ τοῖς μὲν μινροψύ-
 χους μέγα, τὸ φυγεῖν βάσανον· τοῖς δὲ μεγαλοψύ-
 χους, τὸ καὶ τυχεῖν ἀντιδόσεως.

genio et deploratum morbum esse significat. Nam parvis quidem atque abjectis animis amplum ac preclarum videtur, pauperum vitare : at qui magno et excelso animo praediti sunt, ad mercedem quoque aspirant.

14'. Τρεῖς γὰρ οἶδα τάξεις τῶν σωζομένων,
 δουλείαν,μισθαριάν, υἱότητα. Εἰ δούλος εἶ, τὰς
 πληγὰς φοβήθητι· εἰ μισθωτός, πρὸς τὸ λαβεῖν
 βέβηπε μόνον. Εἰ δὲ ὑπὲρ (77) τούτους, καὶ υἱός, ὡς
 πατέρα αἰδέσθητι. Ἔργασαι τὸ καλὸν, ὅτι καλὸν τῷ
 πατρὶ πείθεσθαι, ἅν εἶ σοι μὴδὲν ἔσσεσθαι μέλλοι.
 Τοῦτο αὐτὸ μισθός, τὸ τῷ πατρὶ (78) χαρίζεσθαι.

sed argumento certo et explorato ; non miseratio-
 nem movens, sed gratulationem : quandiu perspi-
 cium tibi donum est, non autem obscurum et du-
 bium ; ac gratia intimos animae sinus attingit, non
 autem corpus funebri aqua abluitur : quandiu non
 circum te lacrymae, discessus indices, ac fortasse
 etiam ipse in tui gratiam compressa, atque uxor et

699 liberi discessum retrahentes, et extrema
 verba requirentes : quandiu lateri tuo non haeret
 imperitus medicus, horas tibi largiens, quarum po-
 testas penes eum non est, capitisque nutu salutem
 velut ad lancem expendens, ac de morbo post mor-
 tem disputans, aut recessibus suis mercedem au-
 gens, aut deploratum morbum esse significans : quandu inter eum, qui baptizandi munere fungitur, et questuarium nulla pugna est ; dum ille morientem viatico instruere, hic heres scribi contendit, nec utrumque per tempus licet.

XII. Quid febrim, quae te beneficio afficiat, ex-
 spectas, non autem Deum? Quid tempus, non autem
 rationem? Quid insidiosum amicum, non autem sa-
 lutare de-iderium? Quid vim potius, quam potesta-
 tem? Quid rerum angustiam potius, quam liberta-
 tem? Quid opus est, ut de exitu tuo ab alio certior
 fias, ac non ipse potius de eo, tanquam jam praesenti,
 cogitas? Quid medicamenta quaeris, nihil profu-
 tura? Quid criticum sudorem, cum fortasse lethalis
 adsit? Tibi ipsi, priusquam urgeat necessitas,
 medere; tui ipsius miserere, qui verus et germanus
 infirmitatis es medicus; tibi ipsi revera salutare
 medicamentum adhibe. Dum secundo vento navigas,
 naufragium time; et tutior a naufragio eris, adju-
 torem ac socium tibi timorem asciscens. Laete atque
 hilariter domum celebretur, non autem defleatur;
 negotiatione accrescat talentum, non autem terra
 obruatur. Inter gratiam ac mortem, temporis aliquid
 intercedat, ut non solum pravae litterae deleantur,
 verum etiam earum loco meliores inseribantur; nec
 solum gratiam habeas, verum etiam praemium conse-
 quaris; nec ignis tantum supplicium effugias, ve-
 rum etiam gloriae hereditatem percipias, quam ne-
 gotiatione accrescat talentum, non autem terra
 obruatur. Inter gratiam ac mortem, temporis aliquid
 intercedat, ut non solum pravae litterae deleantur,
 verum etiam earum loco meliores inseribantur; nec
 solum gratiam habeas, verum etiam praemium conse-
 quaris; nec ignis tantum supplicium effugias, ve-
 rum etiam gloriae hereditatem percipias, quam ne-
 gotiatione accrescat talentum, non autem terra
 obruatur. Inter gratiam ac mortem, temporis aliquid
 intercedat, ut non solum pravae litterae deleantur,
 verum etiam earum loco meliores inseribantur; nec
 solum gratiam habeas, verum etiam praemium conse-
 quaris; nec ignis tantum supplicium effugias, ve-
 rum etiam gloriae hereditatem percipias, quam ne-
 gotiatione accrescat talentum, non autem terra
 obruatur.

XIII. Tres enim eorum, qui salutem consequun-
 tur, classes esse scio, servorum videlicet, merce-
 nariorum et filiorum. Si servus es, plagas metue.
 Si mercenarius, mercedem duntaxat specta. Sin
 autem supra hos assurgis, ac filius es, ut patrem
 reverere. Bonis operibus stude, quia bonum est
 patri obtemperare, etiamsi ex ea re nihil questus

(69) Ἐπεσόμενα. Collh. f et Jes., ἐπιεσόμενα, « profusa. »

(70) Ἐκδημίαν μεθέλκοντες. « Discessum retra-
 hentes, » id est, a baptisinate agrotantis animum
 avocantes, ut extrema eius verba excutiant non
 tam agro, quam sibi ipsi consentientes.

(71) Ἀμφότερα. In ed. sequitur μὴ, quod aucto-
 ritate codd. delevimus.

(72) Στενοχωρίαν. Sic plures codd. In ed., στε-
 νοχωρίαν.

(73) Ἐπιζητεῖς. Regg. b, c, d, Or. I, etc., ζη-
 τεῖς.

(74) Προστάγαγε. Quatuor Regg., πρόσταγε.

(75) Γενέσθω τι μέτρον. « Inter baptismum et
 mortem, » inquit Nicetas, « aliquid temporis inter-
 cedat; ut non modo sacramentum et peccatorum
 remissionem, quam affert baptismus, habeas; ve-
 rum etiam mercedem ac remunerationem accipias,
 ut qui virtutem excolueris. »

(76) Τῷ δῶρῳ. Par., τὸ δῶρον.

(77) Εἰ δὲ ὑπὲρ. Sic quatuor Regg. Deest δὲ in
 ed.

(78) Τῷ πατρὶ. Deest τῷ in tribus Regg. et
 Or. I.

ad te rediturum sit. Hoc ipsum merces est, patri obsequi. Quae utinam ne contemnamus. Absurdum enim **700** fuerit, cum pecunias auide praeripias, sanitatem in longius differre atque extrahere; cum corpus praepurges, animae purgationem in aliud tempus reservare; cum ex hac terrena servitute in libertatem vindicari studeas, supernae libertatis cupiditate minime tangi; cum studium et diligentiam omnem adhibeas, ut magnificas aedes incolas, aut splendidas vestes geras, nihil curae suscipere, ut ipse summo pretio dignus sis; cum ad bene de aliis merendum promptus sis, de teipso bene mereri nolle. Et quidem si tibi pretio hoc bonum comparare liceret, nullis omnino pecuniis parceres: nunc autem, quia gratuita misericordia proponitur, idcirco tibi prompta et exporrecta beneficentia et liberalitas contemptum parit. Omne tibi tempus ad ablutioem idoneum est, quandoquidem nullum tempus, mortis periculo vacat. Cum Paulo, id est, cum magna illa voce, ad te clamo: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* ⁹⁵. Quae loco particula, *Nunc*, non certum aliquod tempus, sed tempus omne designat. Et rursus: *Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus* ⁹⁶, peccati noctem discutens: quandoquidem in nocte spes mala, ut testatur Isaias ⁹⁷, ac mane accipi concubilius est.

XIV. Sere, cum serendi tempus fuerit, et fruges comporta, et horrea solve, cum tempus hoc postularit, et tempestive planta, et uvam maturam detonde, et veris temperie fretus navem e portu solve, rursusque oriente hieme, marique saeviente, fac eam in portum subducas. Quin tibi quoque, et belli, et pacis tempus sit, et matrimonii inenni, et a matrimonii opere abstinendi, et amicitiae, et dissidii, si quidem ita necesse sit, atque omnis denique rei, si Salomoni auscultandum est ⁹⁸. Auscultandum est autem; utile enim consilium proponit. At vero salutis tuae negotium semper age, ac qualibet occasio sit tibi tempus suscipiendi baptismatis. Si autem semper hodiernum diem praeteriens, erastinum observes, paulatim differendo, non animadvertis te a pravo illo deludi, ut ita fert illius consuetudo. Da mihi praesens, inquit, futurum Deo; mihi juveniles annos, Deo seniles; mihi voluptates, Deo corpus effectum, nullisque usibus aptum. Verum, quanto in periculo versaris? Quot quamque inopinati rerum casus? Vel bellum **701** opprimerit, vel terrae motus obruerit, vel mare exceperit, vel bellua ra-

A Ὡν ἡμεῖς μὴ καταφρονούντες φανοίμεθα (79). Ὡς ἔστιν ἄτοπον, χρήματα μὲν προαρπάξαι, ὑγείαν (80) δὲ ἀναβάλλεσθαι· καὶ σώματα μὲν προκαθαίρειν, ψυχῆς δὲ κἀθαρσιν ταμιεύεσθαι· καὶ τῆς μὲν κάτω δουλείας ἐλευθερίαν ζητεῖν (81), τῆς ἄνω δὲ μὴ ἐψέεσθαι· καὶ ὅπως μὲν οἰκήσεις (82) μεγαλοπρεπῶς, ἢ ἀμφίεση, πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν, ὅπως δὲ αὐτὸς πλείστου ἄξιος ἔσῃ, μηδὲν (85) φροντίζειν· καὶ ἄλλους μὲν εὖ ποιεῖν πρόθυμον εἶναι, σαυτὸν (84) δὲ μὴ βούλεσθαι. Καὶ εἰ μὲν ὄνιον ἦν σοι τὸ ἀγαθόν, μηδένος ἂν φεῖδεσθαι χρήματος· εἰ δὲ πρόκειται τὸ φιλόνηρον, καταφρονεῖς τῷ ἐτοίμῳ τῆς εὐπορίας. Πᾶς σοι καιρὸς ἐκπύσεως, ἐπειδὴ πᾶς ἀναλύσεως. Μετὰ Παύλου βοῶ σοι, τῆς μεγάλης φωνῆς· Ἴδεὺ νῦν καιρὸς εὐπείσεσθε, ἰδεὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας· οὐχ ἓνα καιρὸν, ἀλλὰ πάντα τοῦ Νῦν ὀρίζονται. Καὶ πάλιν· Ἐγείραι, ὁ καθέδωκεν, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστὸς, λύων τὴν νύκτα (83) τῆς ἀμαρτίας· ἐπειδὴ, Ἐν νυκτὶ ἐλπὶς πονηρᾶ, κατὰ τὸν Ἰσαΐαν, καὶ τῷ πρωτῷ (86) ληφθῆναι λυσιτελέστερον.

B spes mala, ut testatur Isaias ⁹⁷, ac mane accipi concubilius est.

C ΙΔ'. Σπεῖρος (87) μὲν ὅτε καιρὸς, καὶ συγκόμιζε (88), καὶ λύε τὰς ἀποθήκας, ὅτε τούτου καιρὸς, καὶ φύττει καθ' ὄραν, καὶ κειρέσθω σοι βότρυς ὄριμος, καὶ ἀνάγου θαρρήσας ἔαρι, καὶ ἀνελκε τὴν ναῦν, πάλιν ἀρχομένου χειμῶνος, καὶ τῆς θαλάσσης ἀγριουμένης. Καὶ πολέμου καιρὸς ἔστω σοι, καὶ εἰρήνης, καὶ γάμου, καὶ τῶν οὐ γάμου, καὶ φιλίας, καὶ διαστάσεως, ἂν ταύτης δεήσῃ, καὶ παντὸς ὅλως πράγματος, εἴ τι τῷ Σολομῶντι πειστέον. Πειστέον (89) εἶ· καὶ γὰρ ὠφέλιμος ἢ παραίνεσις. Ἀεὶ δὲ τὴν σωτηρίαν ἐργάζου, καὶ πᾶς ἔστω σοι καιρὸς τοῦ βαπτίσματος ὄρος. Ἐὰν αἰεὶ τὸ σήμερον παρατρέχων, ἐπιτηρῆς τὸ εἰς αὔριον, λαυθάινεις (90) ταῖς κατὰ μικρὸν ἀναβολαῖς ὑπὸ τοῦ Πονηροῦ κλεπτόμενος, ὡσπερ (91) ἐκείνου τρόπος. Ἐμοὶ ὄδς τὸ παρὸν, Θεῶ τὸ μέλλον· ἐμοὶ τὴν νεότητα, Θεῶ τὸ γῆρας· ἐμοὶ τὰς ἡδονὰς, ἐκείνῳ τὴν ἀχρησίαν. Ὅσος ὁ περὶ σὲ κίνδυνος! Ὅσα τὰ παρ' ἐλπίδα (92) συμπτώματα! Ἦ πόλεμος παρανόλησεν, ἢ σεισμὸς συνέχλωσεν, ἢ θάλασσα ὑπέδραξεν, ἢ θηρίον ἤρπασεν, ἢ νόστος ἀπόλωσεν, ἢ ψίξ (95) παραδραμοῦσα, τὸ φαυλότατον (τί γὰρ τοῦ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον εὐκολώ-

⁹⁵ II Cor. vi, 2. ⁹⁶ Ephes. v, 14. ⁹⁷ Isa. xxxviii, 15. ⁹⁸ Eccle. iii, 1 sqq.
 (79) φανοίμεθα. Regg. hm et ph, φανώμεθα.
 (80) Ὑγείαν. Tres Regg., ὑγείαν.
 (81) Ἐλευθερίαν ζητεῖν. Par., ἐλευθεριάζειν ζητεῖν.
 (82) Οἰκήσεις. Tres Regg., octo Colb. et Or. 1, οἰκήσις.
 (85) Μηδέν. Sic quatuor Regg. et decem Colb. In ed., μηδέ.
 (84) Σαυτὸν. Sic quatuor Regg. et duodecim Colb. In Regg. hm et in ed., ἐαυτὸν.
 (85) Τὴν νύκτα. Reg. ph, τὸ σκότος, i tenebras.
 (86) Τῷ πρωτῷ. Tres Regg., tres Colb. et Or. 1, τὸ πρωτό.
 (87) Σπεῖρε. Regg. ph et Par., σπεῖρα.
 (88) Καὶ συγκόμιζε. Sic quatuor Regg. et tres Colb. Deest καὶ in ed.
 (89) Πειστέον. Regg. hm, πιστέον.
 (90) Λαυθάινεις. Sic Coisl. 1, Jes. et Gabr. Sic etiam legit Billius. Deest in ed.
 (91) Ὅσπερ. Regg. b, c, d, ὅσπερ. Regg. ph, ὅπερ. Mox, τὸ μέλλον. Sic codd. Prave in ed., τῷ μέλλον.
 (92) Ἐλπίδα. Reg. b, ἐλπίδας.
 (95) Ἦ ψίξ. Budaeus, i aut mica aberrans.)

τερον, κἄν μέγα φρονῆς τῇ εἰκόνι;), ἢ πότος (94) A
 πλεονάσας, ἢ ἄνεμος κρημνίσας, ἢ ἵππος συναρπά-
 σας, ἢ φάρμακον (95) ἐκ προνομίας ἐπιβουλεύσαν,
 τυχὸν δὲ καὶ ἀντὶ σωτηρίου φανὲν δηλητήριον, ἢ
 δικαστῆς ἀπάνθρωπος, ἢ δῆμιος (96) ἀπραϊτήτος,
 ἢ τι τῶν ὅσα ταχίστην ποιεῖ τὴν μετᾶστασιν, καὶ
 βοήθειας ἰσχυροτέρων.

IX. Εἰ δὲ προκαταλέθεις σεαυτὸν τῇ σφραγίδι, καὶ
 τὸ μέλλον ἀσφάλισαι τῷ καλλίστῳ τῶν βοηθημάτων
 καὶ στερέρωτάτῳ, σημειωθεὶς καὶ ψυχῇ καὶ σῶμα,
 τῷ χρίσματι καὶ τῷ Πνεύματι, ὡς ὁ (97) Ἰσραὴλ
 πάλαι τῷ νυκτερινῷ καὶ φυλακτικῷ τῶν πρωτοστό-
 κων αἵματι (98) · τί σοι συμβήσεται, καὶ τί σοι πε-
 πραγμάτευται; Τῶν Παροιμιῶν ἄκουσον · Ἐὰν γὰρ
 κάθη, φησὶν, ἄφροθος ἔσῃ · Ἐὰν δὲ καθεδέης,
 ἠδέως ὑπνώσεις. Καὶ παρὰ τοῦ Δαβὶδ εὐαγγελισθη-
 τι · Οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ
 συμπτώματος, καὶ δαιμονίου μεσημέρινοῦ. Τοῦ-
 τό σοι καὶ ζῶντι μέγιστον εἰς ἀσφάλειαν. Πρόβατον
 γὰρ ἐσφραγισμένον οὐ βδέδιως ἐπιβουλεύεται, τὸ δὲ
 ἀτήμαντον κλέπταις εὐάλωτον · καὶ ἀπελθόντι δεξιὸν
 ἐνθάριον, ἐσθίῃτος λαμπρότερον, χρυσοῦ τιμιώτερον,
 πάφου μεγαλοπρεπέστερον, ἀγώνων ἡδῶν εὐσεβέστε-
 ρον (99), ἀπαρχμάτων ὠρίων καιριώτερον, ὧν τοῖς
 νεκροῖς οἱ νεκροὶ χαρίζονται, νόμον ποιησάμενοι τὴν
 συνήθειαν. Πάντα οἰχέσθω σοι, πάντα διαρπαξέσθω,
 χρήματα, κτήματα, θρόνοι, λαμπρότητες, ὅσα τῆς
 κάτω περιφορᾶς · σὺ δὲ (1) κατὰλυσον ἐν ἀσφαλείᾳ
 τὸν βίον, μηδὲν ζημιωθεὶς (2) τῶν ἐκ Θεοῦ σοι δοθέν-
 των εἰς σωτηρίαν βοηθημάτων.

et tranquilla mente diem ultimum claude, nullo ex
 cessa sunt, auxilio destitutus.

ΙΓ. Ἀλλὰ φοβῆ, μὴ διαφθορῆς τὸ χάρισμα, καὶ
 διὰ τοῦτο ἀναβλήθῃ τὴν καθάρτην, ὡς δευτέραν οὐκ
 ἔχων; Τί δαί; Οὐ φοβῆ, μὴ διώκῃ καιρῷ κινδυνεύ-
 σης, καὶ τὸ μέγιστον ὧν ἔχεις, ἀφαιρεθῆς Χριστόν;
 Ἄρ' οὖν διὰ τοῦτο φεύξῃ καὶ τὸ γενέσθαι Χριστιανός;
 Ἄπαγε! Οὐχ ὑγιαίνοντος ὁ φόβος (3), παραφρο-
 νοῦτος ὁ λογισμός. Ἡ τῆς ἀνευλαθοῦς εὐλαθείας, εἰ
 δεῖ τοῦτο εἰπεῖν! ὦ τῶν τοῦ πονηροῦ σφισμάτων!
 Ὅπως σκότος ἐστὶ, καὶ φῶς ὑποκρίνεται. Ὅταν μη-
 δὲν ἰσχύτῃ φανερῶς πολεμῶν, ἀφανῶς ἐπιβουλεύει.

⁹⁹ Prov. iii, 24. ¹ Psal. xc, 5.

(94) Πότος. In nonnullis, et quidem optimæ D
 notæ, ποταμός, «fluvius exundans.» Sic etiam legit
 Nicetas.

(95) Ἡ φάρμακον, etc. Nicetas id exponit de
 pharmaco consulto temperato, seu veneno, vel de
 pharmaco ad purgationem quidem et salutem, me-
 dicorum opinione, porrecto; verum ipso evento,
 exitiale ac lethale invento.

(96) Ἡ δῆμιος, etc. Nicet. ἢ δῆμος, «vel factio
 plebis inexorabilis,» qua sæpe contingit, ut viri insi-
 gnes perierint.

(97) Ὁς δ. Sic quinque Regg. et novem Colb.
 Deest ὁ in ed.

(98) Αἷματι. Sic plures Regg. et Colb. Or. I, etc.,
 quorum auctoritate delevimus, καὶ χρίσματι, «et
 unctionibus,» quæ in ed. immediate sequuntur.
 Has etiam voces nec Nicetas nec Billius agnoscunt.

puerit, vel morbus exstiterit. vel mica panis, res
 vilissima, transverse per lances currens (quid
 enim hominis interitu facilis, quantumvis ob di-
 vinam imaginem glorieis?), vel immodica erapula,
 vel ventus in præceps agens, vel equus sessorem se-
 cum abripiens, vel pharmacum de industria ad insi-
 dias comparatum, fortasse etiam pro salutari pe-
 stiferum inventum, vel inhumans iudex, vel inexorabilis carnifex, vel denique quidpiam eorum, quæ
 celerem mortem, atque omni ope et auxilio validiorem, efficiunt.

XV. At si per baptismum teipsum præmuneris,
 ac pulcherrimo et firmissimo auxilio tibi in futurum
 caveris, animum scilicet et corpus unctione et Spi-
 ritu consignans, quemadmodum olim Israel nocturno
 illo cruore, qui primigenios tuebatur, quid tibi
 accidet, et quod tibi præsidium comparatum erit?
 Audi Salomonis Proverbia: Si sederis, ait, intrep-
 idus eris; si dormieris, suavem somnum carpes⁹⁹.
 Audi etiam quid tibi facti nuntiæ David: Non time-
 bis, inquit, a timore nocturno, ab incursu, et da-
 monio meridiano¹. Hoc tibi et viventi, maximum ad
 securitatem momentum afferet (pecus enim signata
 non facile insidiis appetitur, quæ autem minime
 signata est, a furibus facile capi potest); et vita
 perfuncto, commodum quoddam, tanquam fimbrie
 muuus, futurum est, veste splendidius, auro præ-
 stantius, tumulto magnificentius, infructuosis lhami-
 nibus religiosius, maturorum fructuum primitiis
 tempestivius, iisque omnibus rebus, quas mortui
 mortuis largiuntur, consuetudinem pro lege obser-
 vantes. Omnia tibi pereant, omnia diripiantur, pe-
 cunie, prædia, throni, splendores, ac cætera, quæ
 vagæ atque incerte hujus vitæ sunt: tu vero secura
 omnibus, quæ Dei beneficio tibi ad salutem con-

XVI. At metuis, ne gratiam corrumpas, ac pro-
 inde purgationi moram producis, utpote nullam al-
 teram jam ultra habens? 702 Quid autem? Non
 vereris, ne persecutionis tempore in periculum ad-
 ducaris, ac Christo, possessione omnium, quas
 habes, præstantissima, spolieris? Num igitur ob
 hanc causam a suscipiendo Christianismo refugies?
 Absit! Non est sanæ hominis hæc metus: desipien-
 tis est hæc cogitatio. O incautam, ut ita loquar,
 cautionem! O ingentes pravæ illius versutias! Vere

(99) Ἀγώνων ἡδῶν εὐσεβέστερον. Schol. Τῶν
 τοῖς νεκροῖς δεδομένων · «Libamina quæ mortuis
 offerebantur.» Illa porro constabant vino, melle,
 lacte et oleo, ac mortuorum sepulchris a parentibus
 et propinquis infundebantur. Dicuntur «infractiosa,»
 quod cadaveribus impenderentur. In his autem erat
 quedam pietas, idque spectat Gregorij comparatio.
 Billius in notis cum Hervagio, commodius legi
 ἀγώνων, «certamina» arbitratur, quia scilicet olim
 varia certamina in lunceribus clarissimorum viro-
 rum proponebantur. Sed nihil opus est Gregorij
 similitudinem ad hæc certamina detorquere, ut recte
 Combesius contra Billium observat.

(1) Σὺ δέ. Reg. pl. addit, μοί.
 (2) Ζημιωθεὶς. Coisl. I, ζημιωθῆς.
 (3) Φέβος. Comb., λόνος, «sermo.»

ille caligo est, et lucem eminentur. Cum aperto Marte nihil perficit, insidias obscure tendit; et cum pravus sit, quasi humanus ac bene affectus, consilium dat, ut alterutro certe modo superior omnino discedat, nec ulla ratione ipsius insidias effugiamus. Id quod hic quoque perspicue molitur. Nam cum tibi in animum inducere nequeat, ut baptismum palam aperteque contempnas ac pro nihilo duceas, per fictam cautionem te eo muletat, ut in eam fraudem, quam metuis, imprudens per metum incidas; et dum times, ne donum corrupas, ea ipsa de causa ab hoc prorsus excidas. Atque ille quidem hoc ingenio est, nec nunquam versutiae suae finem statuet, quandiu nos ad caelum properantes videbit, unde ipse dejectus est. Tu autem, o homo Dei, fac adversarii insidias cogitas habeas. Etenim adversus habentem, et de rebus maximis, certamen iuitur. Ne hostem in consilium adhibeas; ne fidelis fieri ac nominari parvipendas. Quandiu in catechumenorum numero es, in pietatis vestibulo versaris. Intrare te oportet, atrium pertransire, sancta conuertere, in Sancta sanctorum prospicere, cum Trinitate coniungi. Magna sunt ea, ob que oppugnaris; magno quoque praesidio opus habes. Quocirca fidei clypeum adversus eum obijce. Timet te cum armis dimicantem; ac propterea te charismate spoliatur, ut inermem et incautum facilius opprimat. Omnes aetatum gradus, omnia vitae genera et instituta attingit.

XVII. Juvenis es? Contra pravos affectus, in acie cum subsidio sta, in Dei phalange nomen proliferare, adversus Goliath strenue pugna, mille, vel decies totidem hostes cape, ac tibi subijce. Ita flore aetatis fruere; nec tuam juventutem marcescere sustine, imperfecta **703** lide mortuam et extinctam. Senilem aetatem agis, nec a necessario praestituto ille longe abes? Canos reverere; prudentiam, quae a te requiritur, pro ea, qua nunc teneris, infirmitate, praesta; paucis his diebus, quos reliquos habes, succurre; purgationem senectutini committe. Quid in effeta senectute atque extremo vitae spiritu, juvenilis aetatis vitia pertimescis? An tu etiam expectas, dum mortuus, non jam misericordiam magis, quam tui odium moveas, aliuaris? An voluptatum reliquias in his vitae reliquiis expetis? Turpe est, cum aetate consenueris ac deflueris, libidine tamen te minime consensuisse; sed, vel ea affici, vel eam certe opinionem, per baptismi dilationem, homini-

Καὶ γίνεται σύμβουλος ὡς χρηστὸς (4), ὡν πονηρὸς· ἔν' ἐνὶ γὰρ τῷ πρόσω πάντως ἰσχύσει, καὶ μεθ' αὐτοῦ αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν διαφύγωμεν. Ὅπερ οὖν κἀναυθὰ σαφῶς τεχνάζεται. Ἴδ' ἄρα φανερῶς καταφρονεῖν τοῦ βαπτίσματος πείθειν οὐκ ἔχων, ζημιῶί σε διὰ τῆς πλαστῆς ἀσφαλείας, ἔν' ὃ φοβῆ γὰρ (5), τοῦτο λάθης παθὼν διὰ τοῦ φόβου· καὶ τὸ φοβεῖραι τὴν δωρεὰν δεδουκῶς, αὐτῷ τούτῳ (6) τῆς δωρεᾶς ἐκπέσης. Ὁ μὲν οὖν τοιοῦτός ἐστι, καὶ οὐποτε παύσεται τῆς αὐτοῦ διπλόης, ἕως ἂν βλέπη πρὸς οὐρανὸν ἐπιειγομένους ἡμᾶς, ὅθεν αὐτὸς ἐκπέπτωκεν (7). Σὺ δὲ, ὦ ἄνθρωπε (8) τοῦ Θεοῦ, γνῶθι τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ ἀντικειμένου. Πρὸς γὰρ τὸν ἔχοντα (9), καὶ ὑπὲρ τῶν μεγίστων, ἡ μάχη. Μὴ λάθης σύμβουλον τὸν ἐχθρόν· μὴ καταφρονήσης τοῦ ἀκούσαι καὶ γενέσθαι πιστός. Ἔως εἴ καταγγόμενος, ἐν προθύροις εἴ τῆς εὐσεβείας. Εἴσω γενέσθαι σε δεῖ, τὴν αὐτὴν διαθεῖναι, τὰ ἅγια κατοπεθεῖσαι, εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων παρακύψαι, μετὰ τῆς Τριάδος γενέσθαι. Μεγάλα ἐστὶν ὑπὲρ ὧν πολέμη (10)· μεγάλης δεῖ σοι καὶ τῆς ἀσφαλείας. Προβαλὸν τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. Φοβεῖται σε μετὰ τοῦ ὅπλου μαχόμενον· καὶ διὰ (11) τοῦτο γυμνοῖ σε τοῦ χαρίσματος, ἵνα κρατήσῃ ῥῆθόν σου ἀόπλου καὶ ἀφυλάκτου. Πάσης ἡλικίας ἀπτεται, πάσης ἰδέας βίου. Διὰ πάντων ἀποκρουσθήτω.

inermem et incautum facilius opprimat. Omnes aetatum gradus, omnia vitae genera et instituta attingit. Quare omni studio propulsetur.

XVIII. Νέος εἶ; Στῆθι κατὰ τῶν παθῶν μετὰ τῆς συμμαχίας (12), εἰς Θεοῦ παράταξιν ἀριθμηθήσῃ, ἀρίστουσον (13) κατὰ τοῦ Γολιάθ, λάβε τὰς χιλιέδας, ἢ τὰς μυριάδας. Οὕτω τῆς ἡλικίας ἀπθλαυσον· ἀλλὰ μὴ ἀνάσχη μαραινθῆναι σου τὴν νεότητα, τῷ ἀτελεῖ τῆς πίστεως νεκρωθεῖσαν. Γηραιὸς εἶ, καὶ τῆς ἀναγκαίας ἐγγύς προθεσμίας; τὴν πολιὰν αἰδέσθητι· ὅς ἦν ἀπειτῆ (14) φρόνησιν, ἀνθ' ἧς νῦν ἔχεις ἀσθενείας· ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις βοήθησον· πίστευσον τῷ γῆρα τὴν κάθορσιν. Τί φοβῆ τὰ νεότητος ἐν βαθεῖ γῆρα, καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς; Ἢ καὶ σὺ μένεις, νεκρὸς λουθῆναι, οὐ μᾶλλον ἐλεούμενος, ἢ μισούμενος; Ἢ ποθεῖς τῶν ἡδονῶν τὰ λείψανα (15), βίου λείψανον ὧν; Δισχρόν τὴν μὲν ἡλικίαν παρακμάσαι, μὴ παρακμάσαι δὲ τὴν ἀπέλγειαν· ἀλλ' ἢ πάσχειν τοῦτο, ἢ δοκεῖν, διαμέλλοντα (16) πρὸς τὴν κάθορσιν. Νῆπιον ἔστι σοι; Μὴ λαβέτω καιρὸν ἡ κακία· ἐκ βρέφους ἀγασθήτω, ἐξ οὐύχων καθιερωθήτω τῷ Πνεύματι. Σὺ (17) δέδοικας τὴν σφραγίδα διὰ τὸ τῆς

(4) Ὁς χρηστὸς. Sic Reg. hm Coisl. I et Comb. Dcest ὡς in ed.

(5) φοβῆ γὰρ. Dcest γὰρ in sex Regg.

(6) Αὐτῷ τούτῳ. Sic plures Regg. et Colb. In ed., αὐτῷ τούτῳ.

(7) Ἐκπέπτωκε. Regg. a et hm, ἔπεσον.

(8) ὦ ἄνθρωπε. Sic tres Regg. et tres Colb. Dcest ὦ in ed.

(9) Ἐπὶ τὸν ἔχοντα. Forte legendum, ἐχθροῦ νόστα, «inimicum» quavis Nicetas innuat. hinc verba, πρὸς γὰρ τὸν ἔχοντα ἔρπει ὁ φόβος, «habentem enim invidia persequitur,» ex Sophocle in *Ajaciis* τραγῳδία, a Gregorio mutuata fuisse.

(10) Πολέμη. Reg. hm, πόλεμετ.

(11) Καὶ διὰ. Sic quatuor Regg., etc. In ed. dcest, καί.

(12) Μετὰ τῆς συμμαχίας. «Cum subsidio,» nempe, baptismatis. Bll., «Cum auxiliariis copiis.» Minus apte quidem; David enim, non «auxiliariis copiis,» sed Dei praecipue auxilio munitus, pugnavit adversus Goliath. Ea certe Gregorii mens est, ut Christianus baptismatis auxilio fretus, adversus diabolum in aetate.

(13) Ἀρίστουσον. Sic quinque Regg., Coisl. I et Or. I. In ed., ἀρίστουσε.

(14) Ἀπειτῆ. Regg. hm, pl et Or. I, ἀπειτεῖ.

(15) Τὰ λείψανα. Sic quatuor Regg. Dcest τὰ in ed.

(16) Διαμέλλοντα. Comb., ἐμβραδύοντα.

(17) Σὺ. Coisl. I, σὺ δέ.

φύσεως ασυμενης· ὡς μικροφυκος ἢ μήτηρ (18), καὶ Ἀ
 ὀλιγόπιστος! Ἡ Ἄννα δὲ, καὶ πρὶν ἢ (19) γεννηθῆ-
 ναι τὸν Σαμουὴλ, καθυπέσχετο τῷ Θεῷ, καὶ γεννη-
 θέντα, ἱερὸν εὐθὺς ποιεῖ, καὶ τῇ ἱερατικῇ στολῇ συν-
 ἀνέτρεψεν, οὐ τὸ ἀνθρωπίνων φορηθεῖσα, τῷ δὲ Θεῷ
 πιστεύουσα. Οὐδὲν δεῖ σοι περιμμάτων καὶ ἐπισμά-
 των, οἷς ὁ πονηρὸς συνεισέρχεται, κλέπτων εἰς ἑαυ-
 τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ σέβας, ἐν τοῖς κουφοτέροις. Δὸς
 αὐτῷ τὴν Τριάδα, τὸ μέγα καὶ καλὸν φυλακτή-
 ριον.

in leviorum hominum animos simul irrepit, venerationem Deo debitam furtim ad se transferens. Tri-
 nitatem ipsi da, magnum, inquam, illi et pulehrum amuletum.

III. Τί ἔτι; Παρθενίαν ἀσκεῖς; Τῇ (20) καθάρσει
 σφραγίσθητι· ταύτην ποίησαι (21) τοῦ βίου κοινωνί-
 νον, καὶ συνόμιλον· αὐτῇ (22) ρυθμιζέτω σοι, καὶ B
 βίον, καὶ λόγον, πᾶν μέλος, πᾶν κίνημα, πᾶσαν αἰ-
 σθησιν. Τίμησον αὐτήν, ἵνα σε κοσμήσῃ, ἵνα δῶ τῇ
 σῇ κεφαλῇ στέφανον χαρίτων, στεφάνον δὲ τρυφῆς
 ὑπερασπίσῃ (23) σου. Δίδεσαι γάμον; Καὶ τῇ σφραγι-
 δι συνδέθητι· ταύτην συνοίκισον σεαυτῷ τῆς σωφρο-
 σύνης φύλακα· πόσω (24) εὐνούχων οἶει, πόσω θυ-
 ρωρῶν οὖσαν ἀσφαλεστέραν; Οὐπω σαρκί συνεζεύ-
 χθης (25): μὴ φοβηθῆς τὴν τελείωσιν. Καθαρὸς εἶ,
 καὶ μετὰ τὸν γάμον· ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐγὼ τοῦτου
 συναρμοστῆς, ἐγὼ νυμφοστόλος. Οὐ γὰρ, ἐπεὶ (26) ἡ
 παρθενία τιμωτέρα, ἐν τοῖς ἀτίμοις ὁ γάμος. Μιμή-
 σομαι Χριστὸν, τὸν καθαρὸν νυμφαγωγόν, καὶ νυμ-
 φρόν, ὃς καὶ θαυματοῦργεῖ γάμοι, καὶ τιμᾶ συζυγίαν
 τῇ παρουσίᾳ. Μόνον ἔστω γάμος καθαρὸς (27), καὶ C
 πόθοις ῥυπαροῖς ἀνεπίμικτος. Ἐν αὐτῷ μόνον· λάβε
 παρὰ τοῦ ὄθρου τὴν ἀσφάλειαν, καὶ ὃς τῷ ὄθρῳ
 τὴν ἀγνείαν κατὰ καιρὸν, ἕως εὐχῆς πρόκειται προ-
 θεσμία, καὶ ἀσχολίας (28) τιμωτέρα, καὶ ταύτην
 ἐκ κοινῆς ὁμολογίας καὶ συνανέσεως. Οὐ γὰρ νομο-
 θετοῦμεν, ἀλλὰ παρανοοῦμεν, καὶ τὸν ὅσων τι λαθεῖν
 ὑπὲρ σοῦ βουλόμεθα, καὶ τῆς κοινῆς ὕμνον ἀσφαλείας
 ἔνεκεν (29). Ἐν κεφαλῇ δὲ εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν οὐ
 βίος, οὐκ ἐπιτήδευμα, ἢ μὴ τοῦτο λυσιτελέστερον.
 Δέξαι, ὁ ἐν ἐξουσίᾳ (30), τὸν χαλινόν· ὁ ἐν δουλείᾳ,
 τὴν ἰσχυμίαν· ὁ ἀθυμῶν, τὴν παραμυθίαν· ὁ ἐν εὐ-
 θυμίᾳ, τὴν παιδαγωγίαν, ὁ πένης, τὸν ἄστυλον πλοῦ-
 τον· ὁ εὐπορῶν, τὴν καλὴν ὧν ἔχεις οἰκονομίαν. Μη-
 δὲν σοφίσῃ, μηδὲν τεχνάσῃ κατὰ τῆς σεαυτοῦ (31)
 σωτηρίας. Κἂν γὰρ τοὺς ἄλλους παραλογιζώμεθα, D

bus præbere. Infans tibi est? Ne occasionem impro-
 bitas arripiat: ab infantia sanctificetur, ab ipsis
 inguénibus Spiritui consecratur. At propter nature
 imbecillitatis sigillum metuis? Quam imbecillis
 animi mater es pusilleque fidei! Anna vero Sa-
 muelem, prius etiam quam procreatus esset, Deo
 vovit; atque in lucem editum statim consecravit,
 ac cum sacerdotali stola educavit², nihil humani
 verita, sed Deo fidem habens. Nihil tibi amuletis,
 nec incantamentis opus est, quibuscum pravius ille

XVIII. Quid præterea? Virginitatem colis? Ba-
 ptismo consignare: hunc tibi vitæ socium et fami-
 liarem ascisce. Hic tibi, et vitam, et verba mœde-
 retur, omnia membra, omnes animi motus, omnes
 sensus. Honore enim complectere, ut te ornet, ca-
 pitique tuo gratiarum coronam merita³, et corona
 deliciarum te protegat. Matrimonii vinculis astri-
 ctus es? Baptismo quoque constingere: hunc
 tibi contubernalem adijunge pudicitiae custodem,
 innumeris eunuchis et janitaribus tutiorem. Non-
 dum carni copulatus es? Ne baptismi perfectionem
 extimescas. Purus ac mundus es, imto etiam
 matrimonio; in me hoc periculum recipio, ego
 tibi nubiarum coagulinator, ego anspeX. Nec
 enim, quia honoratior est virginitas, idcirco
 turpe et ignominioso um est matrimonium. Christum
 imitabor, purum, inquam, illum prombum et spon-
 sum, qui et miraculum in nuptiis edit, et 704
 conjugium presentia sua honestat⁴. In id tantum in-
 cumbere, ut purum sit matrimonium, atque ab obsec-
 narum cupiditatum contagione liberum. Hoc unum
 posco; a dono securitatem accipe, ac vicissim
 istud dono repemè, ut certo tempore, quandiu sci-
 licet assignatum fuerit orationi tempus, omni ne-
 gotio præstabilius, a re uxoria abstineas, idque ex
 communi pacto et consensu. Non enim legem sanc-
 cimus, sed consilium damus; ac quidpiam eorum,
 quæ tua sunt, ad utilitatem tuam communemque
 utriusque vestrum securitatem, accipere volumus.
 Ut autem in summa dicam, nullum vite genus est,
 nullum studium et institutum, cui non hoc conducibi-
 lilius sit. Qui conditione libera gaudes, frenum æ-

² 1 Reg. i, 11 sqq. ³ Eccli. xxxii, 3. ⁴ Joan. ii, 1 sqq.

(18) *Μικροφύκος ἢ μήτηρ*. Plures Regg., *μικρο-
 φύκος εἶ μήτηρ*.

(19) *Πρὶν ἢ*. Deest ἢ in pluribus codd.

(20) *Τῇ*. Reg. ph, καὶ τῇ.

(21) *Ἠελήσαι*. Duo Regg., *ποίησον*.

(22) *Αὐτῇ*. Nempe, *καθάρσει*, « lavacrum vitam
 tibi et sermones componat. »

(23) *ὑπερασπίσῃ*. Savil., *ὑπερασπιεῖ*, « pro-
 teget. »

(24) *Πόσω*, etc. « Quot putas eunuchis, quot
 janitoribus tutiorem? »

(25) *Συνεζεύχθης*. Comb., *συνεδέτης*.

(26) *Ἐπεὶ*. Quinque Regg. et Or. 1, εἰ.

(27) *Καθαρός*. Reg. hm, Chrys. et Or. 1, *λαμ-
 πρός*, « splendidum matrimonium. »

(28) *Ἀσχολίας*. Coisl. 1, *ἀσχολία*.

(29) *Ἐρεκεν*. Deest in tribus Regg., Coisl. 1 et Or. 1.

(30) *Ὁ ἐν ἐξουσίᾳ*. Bill. « Qui in potestate et
 imperio es. » Quantum conjicere possumus, non
 agitur hic de iis qui imperio potiuntur, sed de iis
 qui conditione « libera, » gaudent, seu, qui sui ju-
 ris sunt, quibus opponuntur, qui conditione « servili »
 premuntur, juxta illud Apost. ad Galat. iii, 28, « Non
 est servus neque liber; omnes enim vos unum estis
 in Christo Jesu. »

(31) *Σεαυτοῦ*. Quatuor Regg., tres Colb. et Or.
 1, εἰς, « Nihil adversus animæ tuæ, » etc. Id est,
 nihil callidioris consilii adversus tuam ipsius salu-
 tem excogita, fingens scilicet te propter baptismi
 reverentiam procrastinatione uti, cum revera eam
 differendi sacramenti causam habeas, ut liberius
 tuis indulgeas voluptatibus. Nam quamvis alios fe-
 lliciter, conscientie tamen nostræ fucum facere
 non poterimus.

cipe; qui servili premeris, æqualem honoris gradum; qui in mærore versaris, solatium; qui leto atque hilari es animo, disciplinam; qui rerum qui divitiis alluis, præclaram facultatum tuarum lutem captiose comminiscere, nihil machinare. Nam quam poterimus. Ac profecto adversus seipsum

XIX. At in media hominum frequentia versaris, ac publicarum rerum cura et administratione inquinaris: atque idcirco metuis, ne misericordia, quam per baptismum consecutus es, deperat? Simpliciter oratione tecum agam. Forum quoque ipsum, si fieri potest, cum pulchro comitatu fuge, aquile, vel, ut magis apposite dicam, columbæ pennis tibi ipsi impositis. (Quid enim tibi cum Cesare, aut Caesaris rebus?) Atque ita fuge, ut non ante conquiescas, quam eo perveneris, ubi nec peccatum est, nec infusio, nec serpens in via mordens, piisque tuos gressus impediens. Abripe animam tuam ex hoc mundo; fuge Sodomam; incedium fuge; irretorto oculo gradere, ne in salis lapidem concreas. In montem salutis causa te confer, ne simul corripiaris. Quod si jam occupatus es, ac necessariis vinculis astrictus, ita tecum ipse disputa, vel ego potius tecum disputabo. Præstat quidem, et bonum consequi, et purgationem tuæ ac conservare: verum si utrumque non datur, illud certe præstat,

705 in rerum publicarum administratione nonnihil interdum sordium contraxisse, quam omnino a gratia excidere: quemadmodum scilicet a patre et hero quandoque objurgari satius est, quam domo ejici: et exiguo splendore perstringi, quam prorsus obscurari. Prudentum porro et cordatorum virorum est, ut in bonis meliora et excellentiora, ita in malis minora et leviora eligere. Quocirca ne tantopere purgationem formides. Ea enim, quæ recte et cum laude gerimus, a justo et benigno rerum nostrarum judice semper ad vite nostræ studia atque instituta, tanquam ad amissam quamdam, exiguntur. Atque ita plerumque accidit, ut qui in civili vita et in medio posita, aliquid honeste et ex virtute fecerit, in meliori causa sit, quam qui a publicis muneribus teriatus, officia suo non usquequaque perfunctus fuerit: quemadmodum, ut mea fert opinio, mirabilis est hominem compedibus vinctum nonnihil progredi, quam nullo onere impeditum, currere: mirabilis item, eum, qui per cœnum incedat, leviter aspergi, quam eum, qui pura via iter faciat, purum ab omni macula manere. Argumento est Raab meretricis, cui, alioqui parum laudatæ, hospitalitatis sola justitiæ laudem attulit; et publicanus, quem una tantum humilitas extulit, nullo alio nomine commendatum; ut tibi documento sit, ne de tua salute temere desperes.

XX. Verum, dicit quispiam, quid mihi ex ea re accesserit, si per baptismum præoccupatus fuero, atque omnes vite suavitates mihi ipsi ob hujusmodi celeritatem præclusero, cum voluptatibus interim indulgere liceat, atque ita demum gratiam assequi?

(52) Καταπαύσεως. Duo Regg., καταπαύσεις. Coisl. 1 et Jes., καταλύσεως.

(53) Σταντοῦ. In nonnullis, ἐστυτοῦ.

(54) Προκατέχη. Or. 1, προκατέχεις.

(55) Καὶ τυχεῖν. Sic sex Regg. et tres Colb. Deest καὶ in ed.

(56) Ὅπως καὶ. Sic Reg. ph et Comb. Deest

ἡμᾶς γε αὐτοὺς οὐ θυνησόμεθα· ὡς τὸ γε καθ' ἑαυτοῦ παίζειν, λίαν ἐπισφαλὲς καὶ ἀνόητον.

inopia laboras, opes lutas, nec direptioni obnoxias; administrationem. Nihil adversus animæ tuæ salicet aliis fucum faciamus, nobis quidem ipsis ludere, admodum periculosum et stolidum est:

10'. Ἄλλ' ἐν μέσῳ στρέψῃ, καὶ μολύνη τοῖς δημοσίοις· καὶ δεινὸν, εἴ σοι δαπανηθήσεσθαι τὸ φιλιανθρωπον; Ἄπλοῦς ὁ λόγος· Εἰ μὲν οἶδόν τε, φύγε καὶ τὴν ἀγορὰν μετὰ τῆς κλήης συνοδείας, πτέρυγας θεοῦ σεαυτοῦ περιθελίς, ἢ περιστερᾶς, ἐν οικειότερον εἶπω (τί γάρ σοι καὶ Καίσαρι, ἢ τοῖς Καίσαρες;). Ἔως οὗ καταπαύσεως (52), οὐ μὴ ἔστιν ἁμαρτία, μηδὲ μελάνωσις, μηδὲ δάκνων ὄφεις ἐφ' ὄδοῦ, κωλύων σου τὰ κατὰ θεὸν διαβήματα. Ἄρπaxνον τὴν σεαυτοῦ (53) ψυχὴν ἐκ τοῦ κόσμου· φύγε Σόδομα· φύγε τὸν ἐμπρησθόν· ὄδευσον ἀμεταστρεπτι, μὴ παγῆς λίθους ὁλός· εἰς τὸ ἕρος σώζου, μὴ συμπαράληφθῆς. Εἰ δὲ προκατέχη (54), καὶ δέδεσαι δεσμοῖς ἀναγκάσις, ἐκεῖνο σεαυτοῦ διαλέχθητι, μᾶλλον δὲ σοὶ αὐτῆς διαλεχθήσομαι· Κρεῖσσον μὲν καὶ τυχεῖν (55) τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ φυλάσσειν τὴν κάθαρσιν· εἰ δὲ ἀμφοτέρα μὲν ἐνδέχεται, κρεῖσσόν ποτε μικρὰ μολυνθῆναι τοῖς σοῖς δημοσίοις, ἢ παντάπασιν ἐκπεσεῖν τῆς χάριτος· ὥσπερ, οἶμαι, κρεῖσσον ἐπιτιμηθῆναι τι παρὰ πατρὸς καὶ δεσπότου, ἢ ἀπωσθῆναι· καὶ μικρὸν ἀυγάζεσθαι, ἢ παντελῶς σποτίζεσθαι. Σοφρόνων δὲ, ὥσπερ τῶν ἀγαθῶν τὰ μείζω καὶ τελειότερα, οὕτω καὶ (56) τῶν κακῶν αἰρεῖσθαι τὰ ἐλάττω τε καὶ κούφωτερα. Διὰ τοῦτο μὴ λίαν φοβηθῆς τὴν κάθαρσιν. Κρίνεται γάρ ἀεὶ μετὰ τῶν ἐπιτηθευμάτων τὸ κατορθούμενον, παρὰ τοῦ δικαίου καὶ φιλιανθρώπου τῶν ἡμετέρων κριτοῦ. Καὶ μικρὸν κατορθώσας πολλᾶκις ὁ ἐν τῷ μέσῳ, πλέον (57) ἔσχε τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ μὴ τὸ πᾶν κατορθώσαντος· ὥσπερ, οἶμαι, παραδοξότερον ἐν πέδαις μικρὰ προβαίνειν, ἢ τρέχειν μηδενὶ βαρούμενον· καὶ διὰ βορβόρου μικρὰ βαντίζεσθαι, ἢ καθαρὸν εἶναι διὰ καθαρᾶς ὁδοῦ φερόμενον. Τεκμηρίον δὲ τοῦ λόγου, καὶ Ἐξὰθ τὴν πόρην ἐν ἐδικαίωσι μόνον (58), ἢ φιλοξενία, τᾶλλα οὐκ ἐπανουμένην· καὶ τὸν τελώνην ἐν ὕψωσιν, ἢ ταπεινώσις, οὐδὲν ἄλλο μαρτυρηθέντα· ἵνα σὺ μάθῃς, σεαυτοῦ μὴ βραδίως (59) ἀπογινώσκειν.

progredi, quam nullo onere impeditum, currere: mirabilis item, eum, qui per cœnum incedat, leviter aspergi, quam eum, qui pura via iter faciat, purum ab omni macula manere. Argumento est Raab meretricis, cui, alioqui parum laudatæ, hospitalitatis sola justitiæ laudem attulit; et publicanus, quem una tantum humilitas extulit, nullo alio nomine commendatum; ut tibi documento sit, ne de tua salute temere desperes.

K'. Ἄλλὰ τί μοι πλέον, φησὶ, προκατασχέθεντι διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ τερπνὸν τοῦ ζῆν ἑμαυτοῦ διὰ τοῦ τάχους ἀποκλείσαντι, ἐνὸν ἐφεῖναι ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τηρικαῦτα τυχεῖν τῆς χάριτος; Οὐδὲ γὰρ τοῖς ἐν τῷ ἀμπελῶνι προκειμηχέσιν ὑπὴρξέ τι καὶ in ed.

(57) Πλέον. Quatuor Regg., πλείον.

(58) Ἐν ἐδικαίωσι μόνον. « Unum solum, » nempe, « hospitalitas. » Sic tres Regg. et tres Colb. In ed., ἐνεδικαίωσι μόνον.

(59) Μὴ βραδίως. Sic tres Regg. In ed., βραδίως, μῆ.

πλέον, Ἰσοῦ τοῦ μισθοῦ δοθέντος καὶ τοῖς τελευταίοις. Ἀπῆλλαξας ἡμᾶς πραγμάτων, ὅστις ποτὲ εἶ. ὁ ταῦτα λέγων, μόγις τῆς ἀναβολῆς ἐξεῖπεν τὸ ἀπόρρητον· καὶ σε τῆς κακουργίας (40) οὐκ ἐπαινῶν, ἐπαινῶ τῆς ἐξαγορεύσεως. Ἀλλὰ δεῦρο, καὶ τὴν παραβολὴν ἐρμηνεύθητι, ὡς ἂν μὴ βλάβη (41) τοῖς γεγραμμένοις ἐξ ἀπειρίας. Πρῶτον μὲν, οὐ περὶ τοῦ βαπτίσματος ἐναυθα ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιρῶν πιστευόντων, καὶ εἰς τὴν καλὴν ἀμπελῶνα εισερχομένων, τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀφ' ἧς γὰρ ἡμέρας καὶ ὥρας ἐπίστευσεν ἕκαστος, ἀπ' ἐκείνης καὶ (42) ἀπαιτεῖται τὴν ἐργασίαν. Ἐπαιτα, εἰ καὶ τῷ μέτρῳ τοῦ μόχθου (43), πλεῖον εἰσῆνεγκαν οἱ προαισεθόντες (44), ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ μέτρῳ τῆς προαιρέσεως· καὶ τυχὸν τοῖς τελευταίοις, ἐκ ταύτης καὶ πλεῖον ὠφείλετο, εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ λόγος. Τοῦ μὲν γὰρ ὕστερον εἰσελθεῖν, τὸ καὶ ὕστερον κληθῆναι πρὸς τὴν ἀμπελοουργίαν αἴτιον· τῶν ἄλλων δὲ τὸ διάφορον (45) ὅσον ἐπισκεψόμεθα· οἱ μὲν οὐ πρότερον ἐπίστευσαν, οὐδὲ εἰσῆλθον, πρὶν ἢ συμφωνηθῆναι αὐτοῖς τὸν μισθόν· οἱ δὲ ἀσύμφωνοι τῇ ἐργασίᾳ προσῆλθον, ὃ μείζονός ἐστι γνώρισμα πίστεως. Καὶ οἱ μὲν φθονεῖς, καὶ γογγυστικῆς εὐρέθησαν ὄντες φύσεως (46)· οἱ δὲ οὐδὲν ἐγκαλοῦνται τοιούτων. Καὶ τοῖς μὲν μισθὸς ἦν τὸ διδόμενον, καίπερ οὕσι πονηροῖς, τοῖς δὲ ἡ χάρις (47)· ὥστε καὶ ἄνοιαν ἐγκληθέντες, εἰκότως τοῦ πλείονος ἐστερήθησαν. Τί δ' ἂν καὶ (48) αὐτοῖς ὀφειθεῖσιν ἐγένετο, καταμάθωμεν· τὸ ἴσον τοῦ μισθοῦ δηλοῦναι. Πῶς οὖν αἰτιῶνται τὸν ἐργοδότην, ὡς διὰ τὸ τῆς ἐσθότητος ἄνοιον; Ταῦτα πάντα τὴν τοῦ ἰδρωτός ὑφαιρέσει (49) χάριν τοῖς πρώτοις, καὶ εἰ προκεκμήχανον. Ἐξ ὧν συμβαίνει καὶ (50) δικαίαν εἶναι τὴν τοῦ ἴσου διανομήν, ἀντιμετρουμένης (51) τῷ πόνῳ τῆς προαιρέσεως.

venerant factum sit, consideremus. Certe aequalem priorum conductorem criminantur, velut in aequae omnia sudoris gratiam primis subtrahunt, etiamsi aequali huic mercedis distributioni aequitas sua pensata.

KV. Εἰ δὲ καὶ τὴν τοῦ λουτροῦ δύναμιν ἢ παραβολῇ σκιαγραφεῖ (52), κατὰ τὴν σὴν ἐξηγήσιν· τί κωλύσει (53) καὶ προαισεθόντα, καὶ खुσωθέντα, μὴ βασκαίνειν τοῖς τελευταίοις, ἢν αὐτῷ τούτῳ (54) πλέον ἔχης τῷ φιλανθρώπῳ, καὶ χρέος, ἀλλὰ μὴ χάριν λαθεῖν τὴν ἀντίδοσιν; Ἐπειτα εἰσελθόντας ἐκεῖ

^a Matth. xx, 1 sqq.

(40) Τῆς κακουργίας. Sic plures Regg. et duodecim Coll. Deest τῆς in ed.

(41) Βλάβη. Reg. ph, Coisl. 1, Or. 1, Comb., βλάβησι. « Ne quid damni per imperitiam ex littera accipias. »

(42) Καί. Deest in duobus Regg. et Or. 1.

(43) Μόχθου. Jes., κόπου.

(44) Οἱ προαισεθόντες. Sic quinque Regg. et Or. 2. Deest οἱ in ed.

(45) Διάφορον. Sic sex Regg., septem Coll., Coisl. 2, etc. In ed., ἀδιάφορον.

(46) Φύσεως. Coisl. 2 et Or. 4, γνώμης.

(47) Ἡ χάρις. Deest ἡ in sex Regg., tribus Coll., etc.

(48) Τί δ' ἂν καὶ, etc. Bill. « Quid autem ipsi quoque accepturi erant, si serius ipsis venire con-

A Neque enim, qui priores in vinea laborarunt^a, meliori idcirco conditione fuerunt, aequa nempe mercede postremis quoque persoluta. Negotio me liberasti, quisquis tandem es, qui talia profers, dum procrastinationis istius arcanum egre tandem extulisti: et quamvis consilii tui perversitatem improbem, eo tamen nomine te laudo, quod eam aperte confessus es. Verum adesdum, et parabola expositionem accipe, ne ex hoc Scripturae loco per imperitiam in fraudem incidas. Primum hic de baptismo non agitur, sed de his, qui aliis atque aliis temporibus fidem amplectuntur, atque in pulchram vineam, hoc est, Ecclesiam, ingrediuntur. Nam ex qua die atque hora ad fidem quisque accessit, ab eadem quoque hoc ab eo exigitur, ut operi manum admoveat.

B Deinde, tametsi quantum ad laboris modum, plus 706 contulerint, qui priores ingressi sunt, non tamen, quantum ad bonae voluntatis mensuram. Ea etiam ratione, postremis fortasse amplior merces debebatur, etsi quodammodo absurdum videri possit, quod dico. Nam quod posteriores ingressi sint, ea causa fuit, quia posteriores ad vitis excolenda operam vocati sunt. In caeteris autem rebus quantum alios antecelluerint, videamus. Illi quidem non prius crediderunt, nec ingressi sunt, quam ipsis ex conventu merces constituta fuisset: hi autem nulla condita mercede ad laborem accesserunt, quod quidem majoris fidei argumentum est. Praeterea, illi invideae, et ad murmurandum proclivis nature esse inventi sunt: his nihil tale objicitur. Tum etiam, illis merces erat quod dabatur, etiamsi improbris et malignis: his gratia. Quamobrem stoliditatis etiam et amentiae damnati, ampliori mercede merito privati sunt. Quid autem et iis qui tarde ipsi mercedem acceperunt. Qua igitur fronte operemercedis persolutione ab aequitate recedentem? Haec priores labore fatigati sint. Ex eoque efficitur, ut consiet, nimirum animi voluntate cum labore com-

XXI. Sed demus, lavaeri quoque vim et facultatem, juxta hanc expositionem tuam parabola designari; quid prohibet, quominus ipse, et prior ingressus, et diei aestum perpessus, postremis non invidias, ut humanitate quoque ipsa et animi facilitate ac benignitate superior sis, atque remuneratio-

ūgisset? Aequam utique mercedem. » Non recte, cum hanc ad murmuratores detorqueat, quae ad eos, qui tarde venerunt, referenda sunt.

(49) Ὑφαιρέσει. Sic Regg. hm, ph, tres Coll., duo Coisl. et Or. 1. In ed., ὑφαίρειν.

(50) Ἐξ ὧν συμβαίνει, καί. In nonnullis, ἐξ ὧν τί συμβαίνει; καί, etc.

(51) Ἀντιμετρουμένης. Coisl. 1, ἀντιμετρουμένην.

(52) Σκιαγραφεῖ. Duo Regg. et Or. 1, σκιαγραφεῖ.

(53) Τί κωλύσει. Tres Regg., tres Coll. et duo Coisl., τί κωλύει σε. Or. 1, τί κωλύει καὶ σε.

(54) Ἴν' αὐτῷ τούτῳ. Duo Coisl., ἔντα αὐτῷ τούτῳ.

nem, non beneficii et gratiæ, sed debiti loco accipias? Huc etiam accedit, quod ita demum operarios mercedem accipere vult parabola, si in vineam ingressi fuerint, ac non ab ea aberraverint; quod quidem tibi periculum imminet. Quamobrem si tibi exploratum esset fore, ut ita sentiens, ac de labore aliquid malitiose subtrahens, baptismum consequeris, ignoscendum tibi esset ad hujusmodi rationes confugiendi, ac nonnihil lucri ex Domini benignitate facere cupienti; ut illud non dicam, hoc ipsum amplius laborare, amplioris mercedis loco habendum **707** esse, his quidem certe, qui animo sunt non omnino illiberali et sordido. Cum autem periculum tibi sit, ne, dum hujusmodi luera consecutaris, a vinea prorsus excidas, et dum parva et exigua obiter colligis, sorte ipsa mulcteris; age, verbis meis oppositionibus missis factis, simplici animo, et citra tuæ compos fias, ex hac vita abripiaris, atque imprudens in perniciem tuam hujusmodi captiones et argutas comminiscaris.

XXI. Quid autem? Nonne, inquires, benignus et facilis est Deus? Nam et cogitationes humanas cognoscit, et animi nostri desiderium explorat, baptismique votum pro baptismo ducit. Ænigmati simile quiddam narras, si apud Deum, propter ipsius benignitatem, is pro illuminato habetur, qui luminis expertus est, aut etiam intra regnum cœlorum est, qui eo frui expetit, cum interim ea minime faciat, quæ ad cœleste regnum iter aperiunt. Ego vero, quid de his rebus sentiam, libere dicam; ac futurum arbitror, ut prudentes viri sententiæ meæ calculum suum addant. Eorum, qui donum consecuti sunt, alii quidem prius a Deo et salute sua prorsus aversi erant, qui videlicet per omnia flagitiorum genera grassabantur, et de industria vitium amplexabantur. Alii quodammodo seminali, ac medio inter vitam et vitium loco positi; ii nempe, qui tametsi malum perpetrarent, id tamen, quod perpetrabant, minime probabant, quemadmodum nec morbum suum qui feбри divexantur. Alii etiam ante Iusticiam initiationem honeste et cum laude vivebant; illi quidem ex bona indole, isti vero quod ad baptismum seipsos sedulo ac studiose præpurgarent: qui etiam post baptismum præstantius adhuc cautiusque vitam institunt: illud, ut bonum consequerentur; hoc, ut tueantur atque conservent. In his parvo, ut meliores illi judicandi sunt, qui de improbitate quidpiam remiserunt, quam qui omnino improbi et scelerati

λαμβάνειν τοὺς ἐργάτας, οὐ διαμαρτόντας τοῦ ἀμπελώνος· ὁ σοὶ παθεῖν, κίνδυνος. Ὡστε εἰ μὲν ἦν δῆλον, ὅτι τεύξῃ τῆς δωρεᾶς, οὕτω φρονῶν, καὶ ὑποκρατῶν τι κακούργως τῆς ἐργασίας, συγγνωστὸν ἦν σοὶ πρὸς τοὺς σοιούτους καταφεύγοντι λογισμοὺς, καὶ παρακερδαίνειν τι βουλομένῳ τῆς τοῦ Δεσπότου φιλανθρωπίας· ἵνα μὴ λέγω, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ καμῆν πλέον, πλείων μισθὸς τῷ μὴ πάντῃ καπηλικῶ τῆν διάνοιαν. Εἰ δὲ κίνδυνός σοι, τοῦ ἀμπελώνος παντελῶς ἐκπεσεῖν διὰ τῆς ἐμπορίας, καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον ζημιοὶ τὰ μικρὰ παρεκλέγων· φέρε, τοῖς ἐμοῖς πείσθητι λόγοις· ἀφελὲς τὰς τοιαύτας (55) παρεξηγήσεις καὶ ἀντιθέσεις, ἀσυλλογίστως τῷ δόρω πρότελθε, μὴ προαναρχασθῆς (56) τῶν ἐλπίδων, καὶ κατὰ σεαυτοῦ λάθῃς (57) τὰ τοιαῦτα σοφισόμενος.

obtempera, pravisque huius interpretationibus et argutationem, ad donum accede, ne, antequam spei

KB'. Τί δαί; Οὐχὶ φιλόνηρον, φησὶ, τὸ Θεῶν; Καὶ γνωστικὸν γὰρ ἔννοιῶν, δοκιμάζει τε τὴν ἔφεσιν, καὶ ἀντὶ βαπτίσματος, ποιεῖται τὴν ὁρμὴν τοῦ βαπτίσματος. Αἰνίγματι λέγεις ὅμοιον, εἰ πεφωτισμένος ἐστὶ Θεῶ (58), διὰ τὸ φιλόνηρον, ὁ ἀφροτιστος, ἢ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὁ ταύτης τυχεῖν σπουδάζων, ὄλγα τοῦ πράττειν τὰ τῆς βασιλείας. Ἐγὼ δὲ, ὡς ἔχω περὶ τούτων, εἰπεῖν θαρρήσω· οἶμαι δὲ καὶ τῶν ἄλλων συνθήσεσθαι τοὺς νοῦν ἔχοντας. Τῶν τυγχόντων τῆς δωρεᾶς, οἱ μὲν παντελῶς ἦσαν ἄλλοτριοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σωτηρίας, πᾶν εἶδος κακίας διεξελθόντες, καὶ εἶναι κακοὶ σπουδάζοντες (59)· οἱ δὲ ἡμιμόλθοι πως, καὶ μέσως ἔχοντες ἀρετῆς καὶ κακίας· οἱ τὸ μὲν κακῶ ἐπραξάν, τῷ πραττομένῳ δὲ οὐ συνήμασαν, καθάπερ οἱ πυρρῆτορες τῷ ἑαυτῶν ἀρρώστῳ. Οἱ δὲ καὶ πρὸ τῆς τελειώσεως (60) ἦσαν ἐπαινετοὶ· οἱ μὲν ἐκ φύσεως (61), οἱ δὲ κατὰ σπουδὴν προκαθαίροντες ἑαυτοὺς τῷ βαπτίσματι· καὶ μετὰ τὴν τελειότητα πεφήνασι κραίτους καὶ ἀσφαλέστεροι· τὸ μὲν, ἵνα τύχῃσι τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ δὲ, ἵνα φυλάξουσιν. Ἐν τούτοις, βελτίους μὲν τῶν (62) παντάπασι πονηρῶν, οἱ τῆς κακίας τὴν ὑφίμενοι· βελτίους δὲ τῶν μικρόν τι (63) ὑφιεμένων, οἱ σπουδαίτεροι καὶ προσαρώσαντες (64) ἑαυτοὺς τοῦ βαπτίσματος· ἔχουσι γὰρ τι πλέον (65), τὴν ἐργασίαν. Οὐ γὰρ, ὡς περ τῶν ἀμυρτημάτων ἐξῆλειψεν ἔχει τὸ λουτρὸν, οὕτω καὶ τῶν κατορθωμάτων ἀναίρεσιν. Τούτων δὲ αὐτῶν

(55) *Τὰς τοιαύτας*. Sic quinque Regg., plerique Collb. et Or. 4. Deest *τοιαύτας* in ed.

(56) *Προαναρχασθῆς*. Quinque Regg., *προαρχασθῆς*.

(57) *Λάθῃς*. Sic tres Regg., decem Collb., Or. 4, etc. In ed., *μάθῃς*, « perdiscas. »

(58) *Θεῶ*. Reg. ph, τῷ Θεῶ.

(59) *Σπουδάζοντες*. Quinque Regg., Or. 4 et Comb., *σπουδάζοντες*.

(60) *Τελειώσεως*. Regg. hm, ph, Or. 4 et Comb., *τελειώσεως*.

(61) *Ἐκ φύσεως*. « Bona indole, » seu, « a natura. » Id est, inquit Nicetas, « ea indole præditi, quæ

ægre ad malum propendat. » Vetus Schol. interpretatur: « επιτηδείτητα, » propria ac naturali qualitate; « simulque observat, Gregorium non multum curare verborum proprietatem, præsertim eorum, de quibus est sermo, sensus est manifestus.

(62) *Μὲν τῶν*. Sic quinque Regg., tres Collb., Or. 4, etc. Deest τῶν in ed.

(63) *Μικρόν τι*. Sic quatuor Regg. In quibusdam, *μικρόν τε*. In ed., *μικρῶν τι*.

(64) *Προσαρώσαντες*. Sic Regg. hm, ph et Coisl. 4. Sic etiam legit Billius. In ed., *προαρχάσαντες*, « quasi aratro procedentes et excellentes. »

(65) *Πλέον*. Duo Regg., *πλείων*.

βελτίους, οἱ καὶ γεωργοῦντες τὸ χάρισμα. καὶ ὅτι A fuerunt ita iis, qui non omnino effrenate ac pro-

stitute peccarunt, illi praeferrī debent, qui virtutem coluerunt, ac seipsos ante baptismum velut seopis quibusdam purgarunt { habent enim quiddam praeter caeteros, nimirum superioris vitae studia et labores; non enim, quemadmodum 708 lavaerum hanc vim habet, ut peccata deleat, ita etiam recte facta exstinguit). Atque his rursus anteponendi sunt, qui et gratiam excolunt, et seipsos ad omnem virtutis elegantiam quam maxime expoliant.

KI'. "Ὅστε καὶ τῶν ἀποτυγχανόντων, οἱ μὲν εἰσὶ παντελῶς κτηνώδεις (67), ἢ θηριώδεις, ὡς ἄν (68) ἀνοίας ἢ πονηρίας ἔχωσιν· οἷς μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν, οὐδὲ τὸ χάρισμα, οἶμαι, σφόδρα αἰδέσιμον, ἀλλ' ἔντως χάρισμα· εἰ μὲν δοθεῖη, στεργόμενον· εἰ δὲ μὴ δοθεῖη, περιφρονούμενον (69). Οἱ δὲ γινώσκουσι μὲν, καὶ τιμῶσι τὴν δωρεάν· ἀναθάλλονται δὲ, οἱ μὲν διὰ βλάβου, οἱ δὲ δι' ἀπληστίαν (70). Οἱ δὲ οὐδὲ εἰσιν ἐν δυνάμει τοῦ δεῖξασθαι, ἢ διὰ νηπιότηα τυγὴν, ἢ τινα τελείως ἀκούσιον περιπέτειαν (71), ἐξ ἧς οὐδὲ βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρχει τυχεῖν τοῦ χαρίσματος. "Ὅσπερ οὖν ἐν ἐκείνοις πλείστην διαφοράν εὔρομεν (72), οὕτω καὶ τούτοις. Χεῖρους μὲν οἱ παντάπασι καταφρονεῖται τῶν ἀπληστοτέρων (73) ἢ βλάβομότερων· χεῖρους δὲ οὗτοι, τῶν ἐξ ἀγνοίας καὶ τυραννίδος ἀποπιπτόντων τῆς δωρεᾶς. Τυραννὶς γὰρ οὐκ ἄλλο τι, ἢ ἀκούσιος διαμαρτία. Καὶ ἤγούμαι, τοὺς μὲν καὶ δίκας ὑφέξεν, ὥσπερ καὶ τῆς ἄλλης πονηρίας, οὕτω καὶ τῆς τοῦ λουτροῦ περιφρονήσεως· τοὺς δὲ ὑφέξεν μὲν, ἦρτον (74) δὲ, ὅτι μὴ κακίᾳ μᾶλλον ἢ ἀνοίᾳ τὴν ἀποτυχίαν εἰργάσαντο· τοὺς δὲ, μήτε δεῖξασθῆσθαι, μήτε κολασθῆσθαι παρὰ (75) τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν. ἢ δρᾶσαντας. Οὐ γὰρ ὅστις οὐ κολάσεως ἕξις, ἤδη καὶ τιμῆς· ὥσπερ οὐδὲ ὅστις οὐ τιμῆς, ἤδη καὶ κολάσεως. Σκοπῶ (76) δὲ κάκεινο· εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ δίχα τοῦ φόνου, βεβαπτίσθω σοι καὶ ὁ θελήσας (77) τὸ βάπτισμα, δίχα τοῦ βαπτίσματος· εἰ δὲ οὐκ ἐκείνο, πῶς τοῦτο, συνιθεῖν (78) οὐκ ἔχει. Εἰ βούλει δὲ οὕτως· εἰ ἀρκεῖ σοι πρὸς δύναν μὲν βαπτίσματος ὁ πάθος (79), καὶ διὰ τοῦτο δικαίᾳ περὶ τῆς δόξης, ἀρκεῖτω σοι καὶ πρὸς δόξαν, ἢ τῆς δόξης ἐπιθυμία. Καὶ τίς σοι βλάβη, τὸ μὴ τυχεῖν (80) ταύτης, τὴν ἔφεσιν ἔχοντι;

XXIII. De iis autem, qui baptismum non assequuntur, alii quidem peccudum omnino, vel ferarum vitam imitantur, prout vel amentia, vel animi pravitate laborant; qui scilicet ad caetera mala hoc quoque adiunxerunt, ut nec baptismum ipsum, ut opinor, magnopere venerentur, eoque sint animo, ut, si quidem detur, eum non gravatim accipiant; si vero non detur, sdsque deque ferant. Alii domum quidem agnoscent, atque honore prosequuntur: verum: moras producent, illi ob ignaviam, isti ob infinita et irrita desideria. Alii ne accipere quidem possunt, vel propter infantiam fortasse, vel propter inopinatum prorsus et violentum aliquem casum, quo efficitur, ut ne cupientibus quidem gratia potiri liceat. Quemadmodum igitur in illis permagnum discrimen invenimus, ita etiam inter istos. Nam qui plane baptismum aspernantur, sceleratiores sunt iis, qui ob infinita ac irrita desideria, vel ob socordiani, a baptismo suscipiendo retardantur. Atque hi rursus in gravius crimine sunt, quam illi, qui per ignorantiam ac tyrannidem a baptismo excederunt. Tyrannidis enim nihil aliud est, quam rei alienius consequende inopinato crepta facultas. Ac futurum existimo, ut primi quidem, eum aliorum scelerum, tum etiam baptismi contempti poenas luant; alii autem poenas quidem, leviores tamen pendant, ut qui non tam animi pravitate, quam stultitia, a baptismo aberrarint: postremi denique, nec caelesti gloria, nec suppliciis a iusto iudice afficiantur, utpote qui licet signati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc facturam passi potius fuerint, quam fecerint. Neque enim quisquis dignus supplicio non est, protinus honorem quoque meretur; quemadmodum ne quisquis honore indignus est, statim etiam poenam promeretur. Quin ad hunc quoque modum rem expendo. Si eum, qui animo tantum et volun-

(66) Ἀποξέροντες. In nonnullis, ἀποξέσαντες.

(67) Κτηνώδεις. Gloss., ἄλογοι, « rationis expertes. »

(68) Ὡς ἄν. Sic sex Regg., tres Colb., etc. Deest ἄν in ed.

(69) Περιφρονούμενον. In nonnullis, καταφρονούμενον.

(70) Δὲ ἀπληστίαν. « Ob infinita et irrita desideria. » Sic Tullius « spes infinitas » appellat « irritas spes. » Billius interpretatur: « ob inexplebilem peccandi libidinem; » quo! certe nobis a Gregorii mente alienum videtur. Loquitur enim Theologus de iis, quibus baptismi desiderium inerat, sed inexpectum adhuc et inefficax; quique cunctando, alias ex aliis nectendo moras, morte denum provocupati, gratia baptismi excidebant. Praeterea eisdem Gregorius ait, « leviores poenas daturus, ut qui non tam animi pravitate, quam stultitia a baptismo aberrarent. » An vero id dicere licuisset de iis, qui baptismi gratia excidissent « ob inexplebilem peccandi libidinem, » qui contra poena quam maxima profecto essent digni?

(71) Περιπέτειαν. Gloss., σύμπτωμα, ἤτοι σύμβασμα.

(72) Εὔρομεν. Reg. hm, ἠύρομεν.

(73) Ἀπληστοτέρων. Or. 1, ἀπλοστέρων.

(74) ἦρτον. Coisl. 1, ἦρτονα. Orat. 1, ἦρσωνα.

(75) Παρὰ. Sic omnes optimaē note codd. Mendose in ed., περὶ.

(76) Σκοπῶ. Comb., σκοπῶμεν.

(77) Ὁ θελήσας. Sic plures Regg., quatuor Colb. et Or. 1. In ed., ὁ ποθέσας.

(78) Συνιθεῖν. In nonnullis, συνιθεῖν.

(79) Πέθος. Coisl. 1, Jcs. et Oxon. addunt: καὶ διὰ τοῦτο νομιζεις, καὶ δίχα βαπτίσματος ζῆσθαι, περιττὴ λίαν ἢ τῆς δόξης ἀπόλαυσις· καὶ εἰ διὰ τοῦτο· « eamque ob rem arbitraris, te, etiam absque baptismo, vitam consequentur, frustranea valde est gloriae juvenilitas. Quod si idcirco de gloria, » etc.

(80) Τίς σοι βλάβη, τὸ μὴ τυχεῖν. Quatuor Regg., undecim Colb. et Or. 1, τί σοι μὴ τυχεῖν.

late, non autem reipsa, credem perpetravit, eandem damnandum putas, si sane is quoque apud 703 te pro baptizato, qui baptismum citra baptismi susceptionem expetivit: si autem illud non admittis, quoniam pacto hoc admittas, haud sane perspicio. Aut si magis placet, hoc modo agamus. Si ad vim baptismi obtinendam, ipsius desiderio teneri satis esse censes, ac propterea de gloria contendis, tibi quocumque ad gloriam, gloriae desiderium sufficiat. Quid enim tua interfuerit, ea carere, modo eam habere concupiscas?

XXIV. Ergo, postea quam hos sermones audivistis, **A** *accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur* 6, baptismum videlicet non assecuta. Atque illuminationem suscipite, quandiu per tempus licet, ne vos a baptismo disjunctos tenebrae comprehendant 7. *Venit nox* 8, quando nemo potest operari, nimirum post discessum ex hac vita. Illa Davidis vox est; hae verie illius lucis, quae omnium hominum in mundum venientem illuminat 9. Existimate Salomonem his verbis inertiam ac socordiam vestram acriter insectari: *Quousque tandem piger jacebis? Quadaa consurges e somno* 10? Hoc et illud causaris, atque excusas excusationes in peccatis 11. Luminum diem exspecto; Paschatis festum pluris facio; Pentecosten exspectabo. Cum Christo baptizari praestat; cum Christo in resurrectionis die ad vitam redire; Spiritus adventum honorare. Quid postea? **B** *Veniet repente vite finis in die quam non exspectas, et in hora quam ignoras: ac tunc adveniet, quasi malus viator, gratiae inopia atque in tantis bonitatis opibus fame laborabis. Sed faciendum tibi est, ut contraria per contraria colligas, messem nempe per diligentiam et industriam, sitisque restitutionem per fontem, atque, instar cervi gravissima sili laborantis, magna celeritate ad fontes* 12 *accurras contractamque currendo fatigationem aqua extinguas; non autem, ut Ismaeli accidit* 13, *aquae inopia evarescas; aut, quod poetae fabulantur, in medio fonte siti crucieris. Miserum est, cum nundinae effluerint, tum demum negotiationem querere. Miserum est, cum manna praterierit, tum cibum appetere. Miserum est, serum consilium capere, ac tum damni sensu affici, cum nulla jam ratione acceptum incommodum sarciri potest, hoc est, postquam hinc excesserimus, acerbique conclusa fuerint, quae quisque in hac vita gessit, atque, et scelerati homines, supplicio, et qui animos* 710 *pergariant, splendore affecti fuerint. Quocirca vobis providendum est, ne ad gratiam eunctanter accedatis; verum summam celeritatem adhibeatis, ne latro vobis antevertat, ne adlater vos praetereat, ne avarus superiori conditione sit, ne sicarius hominum illud* **D** *praevaripiat, ne publicanus, ne scortator, ne denique quisquam ex iis, qui per vim in regnum irrumpunt, illudque rapiunt* 14. Ulro enim vim patitur, ac propter bonitatem tyrannidem sufficit.

6 Psal. xxxiii, 6. 7 Joan. xii, 55. 8 Joan. ix, 4. 9 Joan. i, 9. 10 Prov. vi, 40. 11 Psal. cxv, 4. 12 Psal. xli, 2. 13 Gen. xxi, 15-19. 14 Matth. xi, 12.

(81) *Ἐργάσασθαι*. Reg. ph et Or. I, ἐργάζεσθαι.

(82) *Ὅτε δὲ ἐξ*. Deest δὲ in tribus Regg.

(85) *Ἦστε*. In nonnullis, ἕως πότε.

(84) *Ἐν τασούτω*. Sic quinque Regg., tres Colb. et Or. I. In ed., ἐν τούτῳ.

(85) *διψικώτατον*. Tres Regg., διψικώτατον.

A *ΚΔ'. Τοιγαροῦν, ἐπειδὴ τούτων ἤκούσατε τῶν φωνῶν, Ἦρσατέθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατασχυνθῆ, διαμαρτόντα τῆς χάριτος. Καὶ δεῦρασε τὸν φωτισμὸν ἕως καιρὸς, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταδιώξῃ, καὶ καταλάβῃ χωρίσασα τοῦ φωτισματος. Ἐργεταὶ γὰρ ἐστε οὐδεὶς δύνάται ἐργάσασθαι (81), μετὰ τὴν ἐνθρόνδε ἀπαλλαγῆν. Ἐκεῖνη Δαβὶδ ἡ φωνή· αὐτὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τοῦ φωτίζοντος πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Θέσθε δὲ (82) καὶ τὸν Σολομῶνα πικρῶς ὑμῖν ἐνειδίξεν τοῖς ἀργότεροις ἢ νωθεστέροις; Ἔως πότε (85), ὀκηγέ, κατὰπεισαι, λέγοντα; Ἦστε δὲ ἐξ ἔντου ἀναστήσει; Τὸ καὶ τὸ σκήπη, καὶ προφασίη προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις. Μένω τὰ φῶτα· τὸ Πάγκα μοι τιμωτέρον· τὴν Πεντηκοστὴν ἐκδέξομαι· Χριστῷ συμφωτισθῆναι βέλτιον Χριστῷ συναναστήναι κατὰ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν· τοῦ Πνεύματος τιμῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν. Εἶτα τί; Ἦξει τὸ τέλος ἐξαίφνης ἐν ἡμέρᾳ, ἢ οὐ προσδοκᾶς, καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκεις; εἶτα παραγίνεταί σοι, ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος, ἡ πενία τῆς χάριτος, καὶ λιμῶξεις ἐν τασούτω (84) πλοούτω τῆς ἀγαθότητος· δέον τὰ ἐναντία τῷ ἐναντίῳ καρποῦσθαι, τῷ ὄκνῳ τὸν ἀμνητον, καὶ τῇ πηγῇ τὴν ἀνάψυξιν, ὡσπερ τὸν διψικώτατον (85) ἔλαρον, σπουδῇ ταῖς πηγαῖς προστρέχοντα, καὶ σθενύοντα τὸν τοῦ ὁδοῦ κῆπον τῷ ὕδατι· ἀλλὰ μὴ τὸ τοῦ Ἰσμαὴλ παθεῖν, ἀνυδρία ξηραίνεσθαι· ἢ τὸ τοῦ μύθου (86), ἐν μέσῃ πηγῇ διψῆ (87) κολάζεσθαι. Δεινὸν παρελθεῖν πανήγυριν, καὶ τηλικαῦτα τὴν πραγματεσίαν ἐπιζητεῖν (88). **C** Δεινὸν τὸ μάνα παραδορᾶμεν, καὶ τηλικαῦτα τροφῆς ἐπίσθαι. Δεινὸν ὑστεροβουλία, καὶ τὸ τηλικαῦτα τῆς ζημίας αἰσθάνεσθαι (89), ὅτε οὐκ ἔστι (90) λύσις ζημίας, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδομίαν, καὶ τὸν πικρὸν συγκλεισμὸν τῶν ἐκάστῳ βεβιωμένων, καὶ τὴν τῶν ἀμαρτωλῶν κόλασιν, καὶ τὴν τῶν κεκαθαρμένων λαμπρότητα. Διὰ τοῦτο μὴ μέλιτε πρὸς τὴν χάριν· ἀλλ' ἐπαίγεσθε, μὴ ληστής ὑμᾶς προλάβῃ, μὴ μοιχὸς παραδράμῃ, μὴ ἀπληστὸς πλεονεκτήσῃ, μὴ φονεὺς προαρπάξῃ τὸ ἀγαθόν, τὸ τελώσης, μὴ πόρονος, μὴ τις τῶν βιαστῶν τῆς βασιλείας καὶ ἀρπακτῶν. Βιάζεται γὰρ ἐκούσα, καὶ τυραννεῖται δι' ἀγαθότητα.*

(86) *Τὸν μύθου*. Alludit ad Tantalii fabulam.

(87) *Διψῆ*. Quinque Regg., διψῆ.

(88) *Ἐπιζητεῖν*. Duo Regg. et Or. I, ζητεῖν.

(89) *Αἰσθάνεσθαι*. Tres Regg. et Comb., ἐπαίσθηνεσθαι.

(90) *Οὐκ ἔστι*. Regius hm, οὐκ ἔστι, e non ad huc.

ΚΕ. Βραδύς ἔσθι πρὸς κακουργίαν, ὧ οὗτος, ταχύς ἄ
 δὲ πρὸς σωτηρίαν, ἐμὸι πιθόμενος· ἴσον γάρ ἐστι
 κακόν, ἐτοιμότης τε πρὸς τὸ χεῖρον, καὶ μέλλησις
 πρὸς τὸ βέλτιον. Ἐὰν ἐπὶ κῶμον κληθῆς, μὴ ταχύ-
 νης· ἐὰν ἐπ' ἄρησιν, ἀποπήδησον· ἐὰν εἴπη (91)
 σοι πονηρὸν ἐργαστήριον· Ἐλθέ μεθ' ἡμῶν, κοι-
 νῶντες ἄματος, κρυβύμεν· εἰς εἰς γῆν· ἀνεῖα
 εἰκασιον ἀδίκως· μὴ δὲ τὰς ἀκοὰς ὑπόσχῃς. Δύο γὰρ
 τὰ μέγιστα κερδανεῖς· ἐκείνῳ τε γνωρίζεις (92) τὴν
 ἀμαρτίαν, καὶ σαυτὸν ἐξαίρησις πονηρᾶς κοινωνίας.
 Ἄν δέ σοι λέγῃ (93) Δαβὶδ ὁ μέγας· Δεῦτε, ἀγαπ-
 ῶμεθα τῷ Κυρίῳ· ἐὰν δὲ προφήτης ἄλλος·
 Δεῦτε, ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὕψος Κυρίου· ἐὰν δὲ
 αὐτὸς ὁ Σωτήρ· Δεῦτε πρὸς με, πάντες εἰ κο-
 πῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω
 ὑμῶν· ἢ, Ἐγείρεσθε, ἀγῶμεν ἐπιτεῦθεν, λαμπροὶ
 λαμπρῶς ὑπὲρ χιόνα λάμπαντες, ὑπὲρ γάλα τυρω-
 θέντες, ὑπὲρ λίθον σάπφειρον αὐγαθέντες· μὴ ἀντι-
 τείνωμεν, μὴ βραδύνομεν. Γενόμεθα Πέτρος καὶ
 Ἰωάννης· ὡς ἐπὶ τὸν τάρον ἐκείνοι καὶ τὴν ἀνάστα-
 σιν, οὕτως ἐπὶ τὸ λουτρὸν (94) αὐτοὶ σπεύδωμεν,
 συντρέχοντες, ἀνιτρέχοντες, ὅπως ἂν τὸ ἀγαθὸν
 προλάβωμεν ἀγωνιζόμενοι. Καὶ μὴ εἴπῃς, Ἀπελ-
 θὼν (95) ἐπάνηκε, καὶ αὐριον βαπτισθῆσθαι, δυ-
 νατὸς ὢν σήμερον εὖ παθεῖν· παρέστω μοι μή-
 τηρ (96), παρέστω μοι πατήρ, ἀδελφοί, γυνή, τέκνα,
 φίλοι, πᾶν ὃ τί μοι τίμον, καὶ τηρικαῦτα σωθήσο-
 μοι· νῦν δὲ οὕτω μοι χαίρης λαμπρύνεσθαι (97).
 Δέος γὰρ, μὴ κοινωνοὺς λάβῃς πένθους, οὗς εὐφρο-
 σύνης κοινωνοὺς ἤλπισας. Ἐὰν μὲν παρῶσιν, ἀγα-
 πητέον· ἐὰν δὲ ἀπῶσι (98), μὴ ἀναμείνης. Αἰσχρὸν
 γὰρ (99) εἰπεῖν· Ποῦ δέ μοι τὸ καρποφοροῦμε-
 νον ἐπὶ τῷ βαπτίσματι (1) ; Ποῦ δὲ ἡ ἐμφώτειος (2)
 ἐσθῆς, ἢ λαμπρυνθῆσθαι ; Ποῦ δὲ τὰ πρὸς δεξιῶσιν
 τῶν ἐμῶν βαπτιστῶν, ἵνα κἄν τούτοις εὐδοκίμησω ;
 Πάνυ γὰρ, ὡς ὄρῃς, ἐστὶ ταῦτα τῶν ἀναγκαίων, καὶ
 παρὰ (3) τοῦτο ἡ χάρις ἐλαττωθήσεται. Μὴ μικρο-
 λογοῦ (4) περὶ τὰ μέγала· μηδὲν ἀγεννὲς (5) πάθῃς.
 Μείζον τῶν ὀρωμένων ἐστὶ τὸ μυστήριον· σαυτὸν
 καρποφόρησον· Χριστὸν ἐνδύσαι, θρέψον με πολιτεία·
 οὕτως ἐγὼ χαίρω φιλοφρονούμενος· οὕτω καὶ Θεός,
 ὃ τὰ μέγιστα χαριζόμενος. Οὐδὲν τῷ Θεῷ μέγα, ὃ
 μὴ καὶ πένης δίδωσιν, ἵνα μὴ κἀνατῶθα παρωθῶν-
 ται (6) οἱ πένητες· οὐ γὰρ ἔχουσιν, ὅπως τοῖς πλου-
 σίσις ἀμιλληθῶσιν. Ἐν ἄλλοις μὲν, ἢ διαφορὰ τοῦ

XXV. Enimvero, si mihi auscultandum putabis, ad scelus quidem et fraudem tardus eris, celer autem ad salutem. Pari enim in vitio sunt, promptitudo ad vitium, et seguities ad virtutem. Si ad commensationem vocatus fueris, ne festines; si ad fidei abjurationem, fac pedem retro celerrime referas; si tibi flagitiosorum ac perditorum hominum sodaliti-um dixerit: *Veni nobiscum, particeps esto sanguinis, virum justum injuste in terram abscondamus*¹⁵; ne auribus quidem hos sermones admittes. Ita duas maximas utilitates consequeris; nam et illis peccatum suum indicabis, et teipsum a prava societate eximes. At si tibi magnus David dicat: *Venite, exultemus Domino*¹⁶; si alius propheta: *Venite, ascendamus in montem Domini*¹⁷; si ipse salutaris nostrae vindex: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis: Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis et ego vos reficiam*¹⁸; aut, *Surgite, abeamus hinc*¹⁹, nive splendidius effulgentes, et super lac coagulati, et super sapphirum collustrati²⁰; ne in contrarium nitamur, ne moram faciamus. Petrum et Joannem æmulemur; ad baptismum, ut illi ad sepulcrum²¹ et resurrectionem, omni festinatione properemus, simul currentes, certatim currentes, omni contentione in id incumbentes, ut hoc bonum priores occupemus. Ne dixeris: *Abi et redi, et eras baptizabor, cum hodie beneficio affici queas. Adsit mihi mater, adsit mihi pater, fratres, uxor, liberi, amici, atque omnes quos charos habeo, et tum salutem accipiam*: nunc autem nondum mihi splendidum fieri vacat. Verendum enim est, ne luctus socios accipias, quos te lætitiæ socios habiturum speraveras. Quamobrem, si quidem adsint, pulchre tecum agi puta; sin autem absint, ne eos exspectes. Turpe est enim dicere: *Ubi est manus, quod propter baptismum offeram*? **¶ 711** *Ubi splendida vestis, in qua exsplendescam? Ubi ea, quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur, ut in his quoque rebus nominis celebritatem consequar?* Valde enim, uti vides, hæc necessaria sunt; ac propterea gratia imminuetur. Ne in magnis rebus minuta et levicula in rationem mittas: ne turpialiquo et abjecto affectu te duci patiaris. Istud mysterium sublimius est rebus iis, quæ in oculorum aspectum cadunt. Teipsum offer, Christum indue, honesta et laudabili vita me ale: sic ego excipi letor; sic etiam Deus, qui

¹⁵ Prov. i, 11. ¹⁶ Psal. xciv, 1. ¹⁷ Mich. iv, 2. ¹⁸ Matth. xi, 28. ¹⁹ Joan. xiv, 31. ²⁰ Thren. iv, 7. ²¹ Joan. xx, 3.

(91) Ἐὰν εἴπη. Or. 1, ἐὰν εἴποι.
 (92) Γνωρίζεις. In nonnullis, γνωρίσεις, et, γνωρίζεις.
 (93) Λέγει. Reg. ph, λέγει.
 (94) Τὸ λουτρὸν. Sic quinque Regg., plures Colb. etc. In ed., τὸν λουτρὸν.
 (95) Ἀπελθὼν. Sex Regg. et Comb., ἐπανελθὼν.
 (96) Μήτηρ. In quibusdam, πατήρ.
 (97) Λαμπρύνεσθαι. Sic codd. In ed., λαμπρυνθῆναι.
 (98) Ἀγαπητέον ἐὰν δὲ ἀπῶσι. Sic quinque Regg., decem Colb., duo Coisl., Jes., etc. Græca hæc desunt in Par. ed. — quamvis a Billio Latine redidit.
 (99) Αἰσχρὸν γάρ. Sic Reg. hm, alique plures.

D Deest γάρ in ed.

(1) Βαπτίσματι. Quinque Regg., duo Coisl., etc., φωτίσμαι, « illuminationi. »
 (2) Ποῦ δὲ ἡ ἐμφώτειος. Sic Regg. hm, ph et Comb. Deest ἡ in ed. et in aliis nonnullis, qui etiam pro ἐμφώτειος habent ἐμφώτεος, « vestis candida, » id est, « Baptismalis. »
 (3) Καὶ παρὰ. Sic plures Regg. et Colb., Coisl. 1, Par. et Comb. Mendose in ed., περὶ.
 (4) Μικρολόγου. Sic Regg. hm, ph, duo Coisl. et Comb. In ed., μικρολόγει.
 (5) Ἀγεννὲς. In quibusdam, ἀγεννές.
 (6) Παρωθῶνται. Sic quinque Regg., plures Colb., Coisl. 1, Jes., Comb., etc. Præve in ed., παραθῶνται.

maxima quaeque beneficia nobis largitur. Nihil apud Deum magnum est, quod non pauper quoque donare possit, ut ne haec quoque in re tenuiores propellantur; cum siquidem non habeant, quomodo cum locupletibus certent. Etenim in ceteris quidem rebus inter divitias et pauperitatem interest: hic autem, qui promptior atque alacrior est, idem quoque ditior evadit.

XXVI. Nihil progressum tuum inhibeat: nihil animi alacritatem reprimat. Quamdiu vehemens est desiderium, id quod desideras arripe. Quamdiu calet ferrum, frigida obduretur, ne quid interim accidat quod animi cupiditatem infringat. Philippus sum; esto Candaeus. Die ipse quoque: *Ecce aqua, quid me prohibet baptizari*²²? Temporis occasionem arripe: ob bonum meritum concipe: atque haec locutus, baptizare; baptizatus, salutem accipe; et quamvis corpore Aethiops sis, animo dealbare. Salutem consequere, qua nihil sublimius praestantiusque est, apud eos certe, qui mente praediti sunt. Ne dicas: Baptizet me episcopus, atque is metropolitanus, aut Jerosolymitanus (non enim locorum est gratia, sed Spiritus); isque etiam sit clarus et nobili genere ortus; grave enim fuerit, nobilitati meae ob ejus, qui baptizat, obscuritatem, labem ac dedecus inferri; aut, si presbyter, saltem qui caelebs sit, qui continentiae laude atque angelica vivendi ratione floreat; grave enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis auctoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscurarum explorator: quando quidem homo faciem, Deus autem cor iniectur²³.

712 Tibi autem quisvis ad purgationem satis idoneus est, modo inter probatos censeatur, ac non aperte condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curatione indiges, in iudices iudicium ne arripe; nec eorum, a quibus purgaris, dignitates exerce, nec inter genitores delectum habe. Est quidem alius alio praestantior, vel inferior: te autem quisvis est superior. Sic tecum reputa. Sint duo anuli, alter aureus, alter ferreus, atque ambo eandem Imperatoris imaginem insculptam habeant, ac deinde eeram imprimant. Quid tandem hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera internosce, quamlibet singulari solertia sis? Die, utrum e duobus signis, aureo scilicet anulo, an ferreo expressum sit, et quomodo unum idemque signum existat? Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes, qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quamvis enim alius alium vite probitate antecellat, eadem tamen baptismi vis est; ac quisvis tibi initiator sit, qui modo eadem fide informatus est.

XXVII. Ne tua dignitate alienum putes, simul cum paupere baptizari, qui dives es, patricius eum ignobili, herus cum eo qui haecenus tibi servus

²² Act. viii, 36. ²³ I Reg. xvi, 7.

(7) Γεροῦ Κανδαέως. « Esto Candaeus, » id est, Eunuchus Reginae Candaeis a Philippo baptizatus.

(8) Περιχάρηθι. Sic eodd. Mendose in ed., περιχάρηθι.

(9) Ἦ. Sic quinque Regg., quatuor Colb., Comb. Sic etiam legit Billius. In ed., καί.

(10) Εἰς τὴν. In nonnullis, πρὸς τὴν.

πλουτεῖν καὶ τοῦ πένεσθαι· ἐνταῦθα δὲ, ὁ προθυμότερος, πλουσιώτερος.

ΚΓ'. Μηδὲν ἐπιχέτω σε τοῦ πρόσω· μηδὲν ἀνθελκέτω σου τὴν προθυμίαν. Ἔως σφοδρὸς ὁ πόθος, λαθοῦ τοῦ ποθομένου· ἕως θερμὸς ὁ σίδηρος, τῷ ψυχρῷ στομωθῆτω, μὴ τι παρεμπέσῃ μέσον, καὶ διακόψῃ τὴν πόθον. Φίλιππος εἰμι· γενοῦ (7) Κανδαέως. Εἰπέ καὶ αὐτός· Ἰδοὺ τὸ ἕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι; Ἄρπασον τὴν καιρὸν· τῷ ἀγαθῷ περιχάρηθι (8)· καὶ εἰπὼν, βαπτίσθητι, καὶ βαπτισθεὶς σώθητι· καὶ ἦς Ἰθίοψ τὸ σῶμα, τὴν ψυχὴν λευκάνθητι.

Τύχε τῆς σωτηρίας, ἧς οὐδὲν ὑψηλότερον, οὐδὲ τιμιώτερον τοῖς γε νοῦν ἔχουσι. Μὴ εἰπῆς· Ἐπίσκοπος βαπτισάτω με, καὶ οὗτος μητροπολίτης, ἢ (9) Ἱεροσολυμίτης (οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος), καὶ οὗτος τῶν εἰς γεγονότων. Δεινὸν γὰρ, εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβρισθῆσεται· ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἀγάμων, καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν· δεινὸν γὰρ, εἰ ἐν καιρῷ καθάρσεως ῥυπωθῆσομαι. Μὴ ζῆτει ἀξιοπιστίαν τοῦ κηρύσσοντος, μηδὲ τοῦ βαπτίζοντος. Ἄλλος ὁ τούτων κριτής, καὶ τῶν ἀφανεστέρων δοκιμαστής· ἐπειδὴ, ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν. Σοὶ δὲ πᾶς ἀξιώπιστος εἰς τὴν (10) κάθαρσιν· μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ τῶν προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀλλότριος. Μὴ κρίνε τοὺς κριτάς, ὁ γρηῃς τῆς ἰατρείας· μηδὲ φιλοκρίνει (11) μοι τὰς ἀξίας τῶν σὲ καθαιρόντων, μηδὲ διακρίνου πρὸς τοὺς γεννήτορας. Ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων, ἢ ταπεινότερος· σοὶ δὲ πᾶς ὑψηλότερος. Σκόπει δὲ οὕτως· Ἔστω χρυσοῦς, ἔστω σίδηρος, δακτύλιοι δὲ ἀμύρτεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικὴν, εἶτα κηρὸν ἐντυπούσωσαν (12)· τί διοίσει ἡ σφραγὶς (15) αὕτη τῆς σφραγίδος ἐκείνης; Οὐδέν. Ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, καὶ ἦς σοφώτατος· εἰπέ, τί μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, καὶ πῶς ἔν ἐστι· τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. Οὕτως ἔστω σοι πᾶς βαπτιστής. Κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ (14), ἀλλ' ἢ γὰρ τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση· καὶ τελειοποιᾷ σοι πᾶς ὁμοίως, ὁ τῇ αὐτῇ πιστεὶ μεμωρφωμένος.

ΚΖ'. Μὴ ἀπαξιώσης συμβαπτισθῆναι πέννητι, πλούσιος ὢν, ὁ εὐπατρίδης τῷ δυσγενεῖ, ὁ δεσπότης τῷ δούλῳ μέχρι τοῦ νῦν. Οὐπω τοσοῦτον ταπεινωφρονῆ-

(11) Φιλοκρίνει. Regg. hm, ph et Or. 4, φιλοκρίνει.

(12) Ἐντυπούσωσαν. Tres Regg. et Or. 1, ἐκτυπούσωσαν.

(15) Ἦ σφραγίς. Sic quatuor Regg. et Orat. 4. Deest ἢ in ed.

(14) Προέχῃ. In nonnullis, πρόσχη.

σεις, ὅσον Χριστός, ᾧ σὺ βαπτισθῆς σήμερον, ὡς διὰ σέ **A** καὶ δούλου μορφῆν ἐδέξατο. Ἄφ' ἧς ἡμέρας μεταποιῆ (15), πάντες εἶξαν οἱ παλαιοὶ χαρακτῆρες· μίαν μορφῆν (16) πᾶσι Χριστός ἐπιτίθειται (17). Μὴ ἀπαξιώσης, ἐξαγορεύσαι σου τὴν ἁμαρτίαν, εἰδὼς ὅπως Ἰωάννης ἐβάπτισεν, ἵνα τὴν ἐκείθεν αἰσχύνῃν τῇ ἐνανθῶ φύγῃς (ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκείσε (18) κολάσεως), καὶ δείξῃς, ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν (19) καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἄξιον ἕβρωας. Μὴ διαπτύσης ἐξορκισμοῦ θεραπειᾶς, μηδὲ πρὸς τὸ μῆκος ταύτης ἀπαγορεύσης. Βάσανός ἐστι καὶ αὕτη τῆς περὶ τὸ χάρισμα γνησιότητος. Τί τοσοῦτον πονήσεις, οἷον ἡ τῶν Λιθόπων βασίλισσα, ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀπαναστάσα (20), ἵνα ἴδῃ τὴν σοφίαν Σολομώντος; Καὶ ἰδὼν πλείων Σολομώντες ὄδε, παρὰ τοῖς **B** τελείοις λογιζομένοις. Μὴ κατονήσῃς, μὴ ὁδοῦ μήκος, μὴ μέτρα θαλάσσης, μὴ πῦρ, εἰ καὶ τοῦτο πρόκειται, μὴ ἄλλο μηδὲν, ἢ μικρόν, ἢ μεῖζον τῶν κωλυμάτων, ὥστε τυχεῖν τοῦ χαρίσματος. Εἰ δέ σοι μηδὲν πονήσαντι, μηδὲ πραγματευσαμένῳ, τυχεῖν ἔξεστι τοῦ ποθομένου, πόσης εὐθεσίας τὴν ὁρεῶν ἀναβάλλεσθαι; *Οἱ θυφῶντες*, φησὶ, *περὸς ἑσὺ ἕδωρ* (Ἡσαΐας διακελεύεται σοὶ) *καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ὑργερίαν, βαδικαντες ἀργερίαιτε, καὶ πλεῖστε εἶνοι*, ἄνευ ἀργυρίου (21) τιμῆς. Ὡ τοῦ τάχους τῆς φιλανθρωπίας! Ὡ τῆς εὐκολίας τοῦ συναλλάγματος! Ὡνὶόν σοι τοῦτο (22) τοῦ θελήσαι μόνον (23) τὸ ἀγαθόν· αὐτὴν τὴν ὁρμὴν ἀντὶ τοῦ μεγάλου τιμήματος δέχεται. Διψᾷ τὸ διψᾶσθαι· ποτίζει τοὺς πεινῶντες· **C** εὐεργετεῖται, τὴν εὐεργεσίαν αἰτούμενος· πρόχειρός ἐστι μεγαλόδωρος· δίδωσιν ἦδον, ἢ λαμβάνουσιν ἔσπερον. Μόνον μὴ μικρολόγῃν καταγνωσθῶμεν τοῦ (24) μικρὰ αἰτεῖν, καὶ τοῦ διδόντος ἀνάξιτα. Μακάριος, ὃν αἰτεῖ πόμα Χριστός, ὡς τὴν Σαμαρείτιν (25) ἐκείνην, *Καὶ εἶδωσι πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ, καὶ πᾶσαν ψυχὴν, αὐρίον ἀρουμένην καὶ ἀρρομένην, ἣν βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ σήμερον, χέροντες αὐσαν καὶ ἀνυδρον, καὶ ἀλογίαν πιεζομένην. Μακάριος, ὡς καὶ χειμάρρους (26) ἢ σχοίνων, ἐξ οἴκου Κυρίου ποτίζεται, καὶ γίνεται σιτοφόρος ἀντὶ σχοινοφόρου, καὶ γεωργεῖ τροφὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' οὐ πραχεῖάν τε (27) καὶ ἀνόνητον.* Ἰπὲρ οὐ πᾶσαν εἰσενεπέον σπουδῆν, ὥστε μὴ διαμαρτεῖν τῆς κοινῆς **D** χάριτος.

Beatus, qui licet juncorum torrens sit, de domo tamen Domini rigatur²⁸, atque ex juncilero frumenti ferax efficitur, pastumque eum, qui hominibus aptus sit, profert, non autem asperum et inutilem. Ac proinde omni cura et studio nobis est providendum, ne communi hac gratia careamus.

²⁴ Matth. xii, 42; III Reg. x, 1 sqq.

²⁵ Isa. lv, 1.

²⁶ Joan. iv, 7.

²⁷ Isa. xxxvii, 20.

²⁸ Joel iii, 13.

(15) *Μεταποιῆ*. «Immutaris, id est, «renasceris.»

(16) *Μίαν μορφῆν*. Comb. praefert, *μία μορφή*, in nominativo casu.

(17) *Ἐπιτίθειται*. Coisl. I, τέθειται.

(18) *Ἐκείσε*. Or. I, ἐκείθεν.

(19) *Ἀπαξίω*. Tres Regg., ταύτην.

(20) *Ἀπαναστάσα*. Tres Regg. et Comb., ἀπαναστάσα.

(21) *Ἀργερίαν*. Deest in quinque Regg. Videtur

Combesisio glossema esse, aut alia lectio.

(22) *Τόυτο*. Deest in quinque Regg. et Or. I.

(23) *Μόνον*. Reg. Iii, μόνος.

(24) *Τόυ*. Plures Regg. et Colb., Jes., Comb., etc., τῷ.

(25) *Σαμαρείτιν*. Or. I, Σαμαρείτην.

(26) *Χειμάρρους*. In nonnullis, *χειμάρρους*.

(27) *Τραχεῖάν τε*. Sic tres Regg. et tres Colb. Deest τε in ed.

exstitit. Nondum tantum te demittes, quantum Christus, cui hodierno die baptizaris, qui salutis tuae causa servilem quoque formam accepit. Ex quo die per baptismum immutaris, veteres omnes note cesserunt: una forma omnibus Christus impositus est. Ne peccatum tui confiteri grave ducas, sciens quo pacto Joannes baptizaverit, ut per hujus vite pudorem, futuri saeculi pudorem ignominiamque fugias (nam hoc quoque sempiterni illius supplicii pars est); ac perspicuum facias, te serio atque ex animo peccatum odisse ac detestari, dum illud tanquam contumelia dignum tradicis, ac velut ludibrio exponis, de eoque triumphum agis. Ne exorcismi medicinam respuas, nec ob illius prolixitatem animo concidas. Nam id quoque velut lapis quidam Lydius est, ad quem exploratur quam sincero quisque pectore ad baptismum accedat. Equando tantum laboris susceperis, quantum *Aethiopia regina, quae ab extremis terrarum finibus perrexit, ut Salomonis sapientiam videret? Et ecce plus quam Salomon hic*²⁴, saltem apud eos, qui rem perfecte considerant. Ne via longinquitatem reformides, nec maris spatia, nec ignem, si adhibeatur, nec aliud quodcumque impedimentum, quo gratiam consequaris. Cum autem tibi, nec labore nullo, nec opera ulla suscepta, rei expetite compotem fieri liceat, quae tandem stultitia est, donum in aliud tempus rejicere? *Sitientes, inquit, venite ad aquam* (sic te hortatur Isaias); *et qui non habetis argentum, ite et emite, ac vinum*, nullo persoluto pretio, *bibite*²⁵. **O** ingentem benignitatis celeritatem! O facilem contrahendi rationem! Hoc bonum soli voluntate venale tibi ponitur; ipsum animi desiderium Deus ingentis pretii loco habet. Sittit sitti: bibere volentibus potum praebet; cum ab eo beneficium petitur, ipse beneficio afficitur: in promptu est ipsius munificentia ac liberalitas: jucundius dat, quam alii accipiant. Hoc unum caveamus, ne jejuni ac minuti animi notam subeamus, parva, Deique munificentia parum digna postulantes. Beatus ille, a quo, ut ab illa Samaritana, potum Christus poseit, *fontemque dat aquae in vitam aeternam salientis*²⁶. *Beatus, qui seminat super omnem aquam*²⁷, et omnem animam crastino die aratro perstringendam et irrigandam, quam hodie bos et asinus caleant, utpote vastam, incultam et aridam, ac bruta stoliditate laborantem.

XXVIII. Sint hæc sanæ, dixerit aliquis, quantum ad eos attinet, qui baptismum requirunt. Quid autem de iis dices, qui tenera adhuc ætate sunt, nec aut damnum aut gratiam sentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorsus, si quod periculum urgeat. Præstat enim absque sensu sanctificari, quam sine sigillo et initiatione abscedere. Atque hujus rei ratio nobis est circumcisio, die octavo peragi solita²⁹, quæ baptismi figuram quodammodo gerebat, atque illi, qui rationis adhuc expertes erant, offerrebatur; sicuti etiam postum unctio, quæ, rebus sensu carentibus adhibita, primogenitis salutem⁷¹⁴ afferebat. De reliquis ita censeo, ut triennio expectato, aut aliquanto breviori vel longiori temporis spatio (nam tum, et mystici quiddam audire, et respondere possunt, ac si minus plene et exacte intelligunt, imbuuntur tamen et informantur); ita demum, magno perfectionis sacramento, et animas et corpora sanctificent. Etenim res ita se habet. Vitæ quidem actionibus referendis tum demum obnoxii esse incipiunt, cum et ratio ad plenum accrevit, et mysterium didicerunt (ætatis enim beneficio hoc habent, ut peccatorum, quæ per ignorantiam admisierint, rationem reddere minime rigorum impetus, quique nulla ope atque auxilio ducibilis est.

XXIX. At dices: Christus trigesimo anno baptizatur³⁰, idque cum Deus esset: tu vero me baptismum urgere jubes? Cum Deum dixisti, quæstio abs te soluta est. Nam ille purgatio ipsamet erat, nec purgationis indigebat; verum tua causa purgabatur, quemadmodum et carneam ferebat, cum carnis expertus esset. Nec vero ei quidquam periculi metuendum erat, baptismum proroganti; quippe qui passionis quoque suæ arbiter esset, quemadmodum et nativitat. Tibi autem non leve periculum imminet, si hinc, corruptioni soli genitus, nec incorruptibilitate indutus, excesseris. Quin illud etiam animadverto, quod illi quidem tempus hoc baptismi necessarium erat: tua autem non eadem est ratio. Ideo enim ille trigesimo denique anno, ac non prius, sese indicavit, tum ne ostentator aliquis esse videretur (quo affectu inepti homines ducuntur); tum quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet. Jam quoniam ei saluiferum mundo supplicium subeundum erat, omnia profecto, quæ ad passionem spectabant, ad passionem concurrere oportebat, nimirum ostensionem, baptismum, cæleste testimonium, prædica-

²⁹ Gen. xvii, 12. ³⁰ Luc. iii, 25.

(28) *Ἦν ἔτι νηπίων*. In Or. I deest τῶν. In nonnullis, *νηπίων ὄντων*.

(29) *Βαπτίζομεν*. In quibusdam, *βαπτίζωμεν*.

(30) *Ἐπέλοι*. Reg. *bm*. *ἐπέλοι*.

(31) *Ἀποκρίνεσθαι*. Quatuor Regg., *ἀποκρίνασθαι*.

(32) *Ἐπέχειν*. *Cois. I*, *παρέχειν*.

(33) *Ἀρεῦθρον*. Schol. *Ἀτιμώρητον*. « Nullo reatu obnoxii teneantur. »

(34) *Τετειγίσθαι ἐέ*. Sic quatuor Regg., Or. I et Comb. In ed., *τετειγίσθαι τε*.

KH. Ἔστω ταῦτα, φησὶ, περὶ τῶν ἐπιζητούντων τὸ βάπτισμα. Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἐτινηπίων (28), καὶ μήτε τῆς ζημίας ἐπισκοπομένου, μήτε τῆς χάριτος; ἢ καὶ ταῦτα βαπτίζομεν (29); ἢ ἄν γε, εἴπερ τις ἐπέλοι (30) κίνδυνος. Κρεῖσσον γὰρ ἀνασθίτης ἀγιασθῆναι, ἢ ἀπελθεῖν ἀσφράγιστα καὶ ἀτέλεστα. Καὶ τοῦτου λόγος ἡμῖν, ἡ ἐκταήμερος περιτομή, τυπικὴ τις οὕσα σφραγίς, καὶ ἀλογίστοις ἐστὶ προσαγομένη· ὡς δὲ καὶ ἡ τῶν φλιῶν χρίσις, διὰ τῶν ἀνασθίτων φυλάττουσα τὰ πρωτότοκα. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην, τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντός τούτου, ἢ ὑπὲρ τοῦτο (ἡνίκα καὶ ἀκούσαι τι μυστικόν, καὶ ἀποκρίνεσθαι (31) δυνατὸν, εἰ καὶ μὴ συνιέντα τελείως, ἀλλ' ὅν τυπούμενα), οὕτως ἀγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει τοῦ μὲν βίου τὰς εὐθύναις τηλικαῦτα ὑπέχειν (32) ἄρχονται, ἡνίκα ἂν ὅτε λόγος συμπληρωθῆ, καὶ τὸ μυστήριον μάθωσι (τῶν γὰρ ἐξ ἀγνοίας ἀμαρτημάτων παρὰ τῆς ἡλικίας αὐτοῖς τὸ ἀνεύθυνον [33])· τετειγίσθαι δὲ (34) τῷ λουτρῷ, παντὶ λόγῳ λυσιτελέστερον, διὰ τὰς ἐξείφινης συμπιπούσας (35) ἡμῖν προσβολὰς τῶν κινδύνων, καὶ βοηθείαις ἰσχυροτέρας.

cogantur); at propter inopinatos et repentinos propulsari queant, lavaero communiri omnino con-

KΘ. Ἀλλὰ Χριστὸς, φησὶ, τριακονταετῆς βαπτίζεται, καὶ ταῦτα Θεὸς ὢν· καὶ σὺ κελεύεις ἐπισπεύδειν τὸ βάπτισμα; Θεὸν εἰπὼν, λέλυκας τὸ ζητούμενον. Ὁ μὲν γὰρ αὐτοκαθάριστος ἦν, καὶ οὐκ ἔδειτο καθάρσεως; ἀλλὰ σοὶ καθάιρεται, ὡς περὶ καὶ σάρκα φορεῖ σοὶ (36), ἄσκαρος ὢν. Οὐδὲ τις κίνδυνος ἦν αὐτῷ τὸ βάπτισμα παρατεινόντι· αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ παθεῖν ἦν ἑαυτῷ τιμίας, ὡς περὶ καὶ (37) τῆς γεννήσεως. Σοὶ δὲ, οὐδὲ περὶ μικρῶν ὁ κίνδυνος, εἰ ἀπέλθεις τῆ φθορᾷ γεννηθὲς μόνη, καὶ μὴ τὴν ἀφθαρτίαν ἀμφιστάμενος (38). Σκοπῶ δὲ κἀκείνο, ὅτι τῷ μὲν ἀναγκαῖος ἦν οὗτος ὁ καιρὸς τοῦ βαπτίσματος· σοὶ δὲ οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος. Ἀνεδείχθη μὲν γὰρ τριακαστὸν γεγονὼς ἔτος, οὐ πρότερον, τοῦ τε (39) μὴ δοκεῖν ἐπιδεικτικὸς εἶναι τις (τῶν γὰρ ἀπειροκάλων τὸ πάθος), καὶ ὡς τελείαν βίασαν ἀρετῆς, καὶ τοῦ διδάσκειν καιρὸν ταύτης ἐχούσης τῆς ἡλικίας. Ἐπεὶ δὲ (40) παθεῖν ἔδει τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον πάθος, πάντα τυνδραμεῖν ἐδὲ πρὸς τὸ πάθος ὅσα τοῦ πάθους, τὴν ἀνάδειξιν, τὸ βάπτισμα, τὸν ἄνωθεν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν συνδραμὴν τῶν πλῆθους, τὰ θαύματα, καὶ ὡς περὶ ἓν σῶμα γενέσθαι, μὴ διεσπασμένον, μηδὲ ἀπεβήγγεμον τοῖς διαστήμασιν. Ἐκ μὲν γὰρ

(35) *Συμπιπούσας*. In nonnullis, *προσπιπούσας*.

(36) *Σοὶ*. « In tui gratiam. » Deest in tribus Regg., etc.

(37) *ὡς περὶ καὶ*. Sic plerique codd. Deest καὶ in eis.

(38) *Ἀμφιστάμενος*. Or. I, *ἀμφιστάμενος*.

(39) *Τοῦ τε*. *Jes.*, *τῷ τε*.

(40) *Ἐπεὶ ἐέ*. Sic quatuor Regg. et Comb. In ed., *ἐπειδὴ ἐέ*.

τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ κηρύγματος, ὁ τῶν συντρο- A
χόντων σεισμὸς (41) (οὕτω γὰρ ἡ Γραφή καλεῖ τὸν και-
ρὸν ἐκεῖνον), ἐκ δὲ τοῦ πλήθους, ἢ τῶν σημείων ἐπι-
δειξις, καὶ τὰ θαύματα τῆ Εὐαγγελίῳ προσάγοντα.
Ἐκ δὲ τούτων, ὁ φόβος· ἐκ δὲ τούτου, τὸ μῖσος· ἐκ
δὲ τοῦ μίσους, τὸ τῆς ἐπιβουλῆς, καὶ τῆς προδοσίας·
ἐκ τούτου δὲ, ὁ σταυρὸς, καὶ ὅσοις σπώσμεθα. Τὰ
μὲν δὲ τοῦ Χριστοῦ τοιαῦτα, καὶ οὕτως ἔχοντα, ὅσον
ἡμῖν ἐφικτόν· τάχα δ' ἂν τις καὶ ἄλλος εὐρεθείη λό-
γος τούτων ἀπορήτοτερος.

καὶ quae omnia, quae vobis salutem pepererunt. Ac Christi quidem res ita se habent, quantum quidem nobis assequi licet: atque etiam fortasse alia quaedam ratio iis, quas commemoravimus, reconditior inveniri queat.

Μ'. Σὺ δὲ τίς ἀνάγκη, τοῖς ὑπὲρ σὲ ὑποδείγματα B
ἐπομένῳ, καθὼς βουλεύεσθαι· ἐπεὶ καὶ ἄλλα πολλὰ
τῶν τρινακῶτα ἱστορουμένων ἐτέρως ἢ ὡς τὰ νῦν
ἔχοντα φαίνεται, καὶ οὐ συμβαίνοντα τοῖς καιροῖς;
Οἷον, ἐνήστευσε μικρὸν πρὸ τῆς πείρας, ἡμεῖς πρὸ
τοῦ Πάσχα· τὸ μὲν τῶν νηστειῶν ἓν, οὐ μικρὸν δὲ (42)
ἀμφοτέρων τῶν καιρῶν τὸ διάστημα. Ὁ μὲν γὰρ
κατὰ τῶν πειρασμῶν ταύτας προβάλλεται· ἡμῖν δὲ
τὴν συνένεργωσιν Χριστοῦ τοῦτο δύναται, καὶ κάθαρι-
σίς ἐστι προεόρτιος. Καὶ ὁ μὲν νηστεύει τεσσαράκοντα
ἡμέρας (Θεὸς γὰρ ἦν), ἡμεῖς δὲ τῆ δυνάμει τοῦτο
συνεμετρήσαμεν, εἰ καὶ τινὰς ἤτερον ὁ ζήλος πείθει
καὶ ὑπὲρ δύναμιν. Ἄλλην μυσταγωγεῖ τὸ Πάσχα τοῦς
μαθητὰς ἐν ὑπερώῳ, καὶ μετὰ τὸ δεῖπνον (43), καὶ
πρὸ μιᾶς τοῦ παθεῖν ἡμέρας· ἡμεῖς ἐν προσευχῆς οἴ-
κοις, καὶ πρὸ τοῦ δεῖπνου, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. C
Ἀνάσταται τριήμερος, ἡμεῖς μετὰ πολὺν χρόνον καὶ
οὔτε ἀπέρρηχται τῶν ἐκεῖνου τὰ ἡμέτερα, οὔτε συν-
ἔξευκται χρονικῶς· ἀλλ' ὅσον τύπος τις εἶναι τῶν
ἡμετέρων παραδόξεντα (44), τὸ πάντη παραπλήσιον
διαπέφουγεν. Τί οὖν θαυμαστὸν, καὶ (45) τὸ βάπτισ-
μα παρελιθῆναι μὲν δι' ἡμᾶς, τῷ χρόνῳ δὲ διαφέ-
ρειν; Ὁ σὺ μοι δοκεῖς ὡς μέγα τι καὶ θαυμαστὸν
οἶον προβάλλεσθαι· κατὰ τῆς ἑαυτοῦ (46) σωτη-
ρίας.

similitudinem fugiunt. Quid igitur mirum, eum, temporis tamen ratione a nobis differre? Quod tu adversus tuam ipsius salutem opponere videris.

ΔΔ'. Εἴ τί οὖν ἐμοὶ πείθεσθε, τοὺς μὲν τοιούτους λό- D
γους χαίρειν ἔασατε· αὐτοὶ δὲ τῷ αγαθῷ προστηθή-
σατε, καὶ διπλοῦν ἀγῶνα ἀγωνισέσθε· τὸν μὲν προ-
καθαίρειν ὑμᾶς αὐτοῦς τοῦ βαπτίσματος, τὸν δὲ
συντηρεῖν τὸ βάπτισμα· ἐπειδὴ τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυσχε-
ρείας, καὶ κτησασθαι τι τῶν αγαθῶν οὐχ ὑπάρχον,
καὶ κτηθὲν διασώσασθαι. Πολλὰ μὲν γὰρ ὁ μὲν σπουδῆ
προσέλαθε, βλάβη μὲν διεφείρειν· ὁ δὲ ὀκνος ἀπώλε-
σεν, ἀνεκάλεσται ἐπιμέλεια. Καλὸν σοι βοήθημα πρὸς
τὸ τυχεῖν, ὧν ἐπιποθεῖς, ἀγρυπνία, νηστεία, χαμευ-

³¹ Matth. xxi, 10.

(41) Ὁ τῶν συντροχόντων σεισμὸς. « Confluentis multitudinis terre motus. » Id autem Nicetas sic exponit: « Ingens mortalium multitudo conflavit, atque, ut inquit Mattheus, commota est, et velut tremore concussa est universa civitas, concurrente videlicet populo ac sese commovente. » Vid. ur. xxxi, num. 25.

(42) Μικρὸν δέ. Sic plures codd. In ed., μικρὸν

tionem, multitudinis concursum, miracula, et velut corpus unum fieri, non divulsam, nec temporum intervallis disjunctum et interruptum. Etenim ex baptismo et prædicatione excitatus est ille confluentis multitudinis terre motus³¹; sic enim tempus illud Scriptura vocat. Rursus ex populi multitudine et frequentia, 715 signorum editio, et miracula, quæ homines ad Evangelium adducebant, existerunt. Ex his porro invidia nata est, ex invidia odium, ex odio insidiae, et proditio. Hinc postremo crux,

XXX. Tibi autem quid necesse est, ut dum exempla, quæ te sublimiora sunt, sequeris, malum consilium capias; præsertim cum, per multa quoque alia ex iis, quæ tum ab eo gesta esse historie proditum est, a nostro ritu discrepare, ac tempore dissidere, constet? Exempli causa: Christus paulo ante tentationem jejunavit; nos ante Pascha. Jejunium unum idemque est; at utriusque temporis non parva est differentia. Ille enim jejunium adversus tentationum impetus objicit; nobis autem jejunium hoc præstat, ut cum Christo commoriatur, ac festum præcedat purgatio. Jam ille totos quadraginta dies a cibo abstinuit (Deus enim erat); nos autem ad virium nostrarum modulum jejunium attemperavimus, etiamsi quidam, zelo impulsus, ultra virium facultatem in jejunando prosiliant. Præterea, ille Paschatis mysterium discipulis in cenaculo tradit, et a cæna, et unico ante passionem die; nos in templis, et ante cænam, et post resurrectionem. Ille tertio die a morte ad vitam rediit; nos post diuturnum tempus. Ita ipsius res, nec a nostris penitus distractæ atque abruptæ sunt, nec rursus temporibus inter se coherens; verum hæcenus nobis traditæ, ut ad earum exemplar ritus nostros conformemus, plenam omnibusque modis perfectam quamvis salutis nostræ causa baptismum suscepit, quidem mihi, velut magnum aliquid et admirandum,

XXXI. Quare, si quid me audiendum putatis. Hujusmodi rationes valere jubete, atque ipsi ad bonum hoc prosilite, ac duplex certamen inite; alterum, ut vos ipsos ante baptismum emundetis; alterum, ut acceptum baptismum conservetis: quandoquidem ejusdem est difficultatis, et bonum aliquid, quo prius carebas, adipisci, et, cum adeptus fueris, conservare. Fit enim plerumque, ut, quod 716 studio et industria partum est, socordia labefactetur; quod autem inertia amissum est, labore et di-

τῶν δέ.

(43) Μετὰ τὸ δεῖπνον. Sic Reg. 1-h et duo Colb. Deest τὸ ἐν ed.

(44) Παρ' ἀποθένητα. Par. παρελιθῆντα.

(45) Καὶ. Duo Regg., εἰ καί.

(46) Ἐαυτοῦ. In nonnullis, σεαυτοῦ, et, σεαυτοῦ.

igentia recuperetur. Magnum tibi ad ea, quae epis, A
 assequenda et retinenda, subsidium attulerint vigi-
 lia, jejunia, channennite, orationes, lacrymae, com-
 miseratio erga pauperes, largitio. His rebus, partim
 pro his, quae accepisti, gratias age, partim etiam ea
 tuere accustodi. Habes beneficium, quod te multorum
 mandatorum submoneat: ne contemptum praetercas.
 Pauper accessit? In mentem tibi veniat, ex quam
 gravi paupertate ad quantas divitias proventus es.
 Pane carens, aut potu, atque etiam fortasse Laza-
 rus quispiam ad domus tuae fores provolutus ³²?
 Moveat te mystica mensa, ad quam accessisti;
 panis ille, cujus particeps factus es; calix ille,
 quem accepisti, cum Christi passionibus initiaberis.
 Peregrinus ad genua tua procubuit, domo carens,
 advena? Per hunc eum excipe, qui propter te pere-
 grinatus est, idque in propriis, qui per gratiam
 ad te immigravit, teque ad caeleste domicilium per-
 traxit. Zachaeum imitare ³³, illum, inquam, heri pub-
 licanum, hodie magnificentum: facultates omnes
 tuas ingredienti Christo offer ut, licet corporali
 statura pusillos, animo tamen exeharis, Christum
 egregie conspicatus. Aegrotus prostat, ac sancius?
 Moveat te sanitas tua, et vulnera, quibus te Chris-
 tus liberavit. Si *videris nudum, operi eum* ³⁴, tum
 incorruptionis indumentum, hoc est Christum,
 honore prosequens: *Quotquot enim in Christum bap-
 tizati sumus, Christum induimus* ³⁵. Si debitorem
 nactus sis, ad pedes tuos sese abjicientem, syngra-
 pham omnem, tam justam, quam injustam, re-
 scinde ³⁶. Decem illa talentorum millia, quae tibi
 Christus remisit, in memoriam revoca. Noli te acerbum minoris debiti exactorem praehere, et quidem
 conservis, cum tibi a Domino major summa condonata sit, ne humanitatis quoque illius, quam tibi in
 exemplum propositam haudquaquam imitatus es, pœnæ a te expetantur.

XXXII. Sic te compara, ut lavacrum non modo
 corpus, sed imaginem quoque abluit: non modo
 peccata eluat, sed mores etiam emendet: non modo
 pristinas vitae sordes abstergat, verum fontem quo-
 que ipsum expurget: non hoc **717** tantum in
 animo tibi insculpat, ut bona honeste acquiras; sed
 ut etiam bene parta amittas, aut, quod levissimum
 est, male parta deponas. Quid enim tibi profuerit,
 ita peccati veniam impetrasse, ut tamen ei, quem
 veseris, damnum non sarciatur; cum tu duplici
 scelere constrictus tenearis, altero, quia sceleratis
 artibus facultates tuas auxisti, altero, quia partas

ναίαι, προσευχαλί, δάκρυον, σικτος τῶν δεομένων, με-
 πάδοσις. Τοῦτό σοι γενέσθω (47), ὧν τετύχηκας, εὐ-
 χαριστήριόν τε ἅμα καὶ φυλακτήριον. "Ἐγίεις πολλῶν
 ἐντολῶν ὑπόμνημα, τὴν εὐεργεσίαν μὴ παραδρά-
 μης. Πένης προσῆλθες; μνήσθητι πόσον (48) πτω-
 χεύων, πόσον ἐπλούτητας. "Ἄρτου δεόμενος, ἢ πόμα-
 τος, Ἀάζαρος ἴσως τις ἄλλος τοῖς σοῖς πύλωσι προσ-
 ἐβήμμενος; Αἰδέσθητι τὴν μουσικὴν τράπεζαν, ἣ
 προσῆλθες τὸν ἄρτον, οὗ μετείληφας; τὸ ποτήριον,
 οὗ κοινοιώνηκας τοῖς Χριστοῦ (49) πάθεισι τελευτούμε-
 νος. Ἐβλός προσέπεσεν, ἄοικος, παρεπίδημος; Ὑπό-
 δεξαι διὰ τοῦτου τὸν διὰ δὲ ξενιτεύσαντα, καὶ ταῦτα
 ἐν τοῖς ἰδίοις (50), καὶ εἰσοικισθέντα σοι διὰ τῆς χά-
 ριτος, καὶ πρὸς τὴν ἄνω κατοικίαν ἐλεύσαντα. Γενοῦ
 Ζαχαῆος, ὁ γὰρ τὸν τελώνης, καὶ σήμερον μεγαλόψυχος;
 πάντα τῆ εἰσόδῳ τοῦ (51) Χριστοῦ καρποφόρησον,
 ἕνα μέγας (52) ἀναφανῆς, καὶ μικρὸς ἦς τὴν σωμα-
 τικὴν ἡλικίαν, καλῶς Χριστὸν θεασάμενος. "Ἀβρωῆτος
 πρόκειται καὶ τραυματίας; τὴν σὴν ὑγίειαν (53) αἰ-
 δέσθητι, καὶ τὰ τραύματα, ὧν σε Χριστὸς ἠλευθέ-
 ρωσεν. Ἐἶν ἴδιος γυμνὸν, περιέλαλε, τὸ τὸν τιμῶν
 ἔνδυμα τῆς ἀφραρσίας; Χριστὸς δὲ (54) τοῦτό ἐστιν·
 Ἐπειδὴ ὅσοις Χριστὸς ἐλευτίεσθημεν, Χριστὸν
 ἐνδεδύμεθα. Ἐὰν χρυσοφειλέτην λάβῃς προσπίπτοντα,
 πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον καὶ (55) δικαίαν διάσπασον.
 Μνήσθητι τῶν μυρίων ταλάντων, ὧν σοι Χριστὸς
 ἐχαρίσατο. Μὴ γένη πρᾶκτωρ πικρὸς τοῦ ἐλάττονος
 χρέους. Καὶ ταῦτα τίσι; Τοῖς ὁμοδόλοις, ὁ τὸ
 πλεόν (56) παρὰ τοῦ δεομένου συγγορηθῆς, μὴ καὶ
 τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ὑπόσχῃς δίκην, ἣν οὐκ
 ἐμιμήσω λαθὼν ὑπόδειγμα.

AB. Γενέσθω σοι τὸ λουτρὸν, μὴ τοῦ σώματος μό-
 νον (57), ἀλλὰ καὶ τῆς εἰκόνης; μὴ τῶν ἁμαρτημά-
 των ἐκπλοσις (58) μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου διόρ-
 θωσις; μὴ τὸν προλαθόντα (59) βόρβορον ἀποκλιζέτω
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πηγὴν καθαυρέτω; μὴ τὸ καλῶς
 καῖσθαι τυπούτω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καλῶς ἀποκαῖ-
 σθαι, ἢ, τὸ γὰρ κούφωτατον, τὸ κακῶς κτηθὲν ἀποκεί-
 σθαι. Τί γὰρ ὑφέλος σοὶ μὲν συγγορηθῆναι τὴν ἁμαρ-
 τίαν, τῷ δὲ ἴδικημένῳ μὴ λυθῆναι τὴν παρὰ σοῦ ζη-
 μίαν; δύο σοι κακῶν ὄντων, τοῦ τε κτήσασθαι μὴ
 δικαίως, καὶ τοῦ τὸ κτηθὲν (60) κατέχευσθαι; Τοῦ μὲν
 ἄφρασιν εἶλαβες, τὸ δὲ σήμερον ἀδικεῖς. Σήμερον γὰρ

³² Luc. xvi, 20 sqq. ³³ Luc. xix, 2 sqq. ³⁴ Isa. lviii, 7. ³⁵ Galat. iii, 27. ³⁶ Matth. xviii, 26.

(47) *Γενέσθω*. Regg. hm et ph, *γενέσθω*.
 (48) *Πόσον*. Coisl. 1, *πόσων*. Mox etiam, *πό-
 σων*.
 (49) *Τοῖς Χριστοῦ*. Sic quinque Regg., etc. In
 ed., *τοῦ Χριστοῦ*. Mox, *ξένος*. Sic Coisl. 2. In ed.,
 εἰ ξένος.
 (50) *Ἐν τοῖς ἰδίοις*. « In propriis. » Sic Vulga-
 ta. Billius, « in suis reg. onibus. »
 (51) *Τοῦ*. Deest in quinque Regg.
 (52) *Μέγας*. Sic plures optimae notae codd. In ed.,
 μέγας.
 (53) *ὑγίειαν*. Reg. hm, *υγείαν*.
 (54) *Δέ*. Deest in tribus Regg.

D (55) *Kal*. Reg. hm, ἢ, Reg. ph, ἢ καὶ.
 (56) *Ἡλέον*. Regg. b, c, d, *πλεόν*.
 (57) *Μόνον*. Tres Regg., Coisl. 1 et Comb. ad-
 dmi, *ἐκπλοσις*. « Non corporis tantum ablutio sit,
 sed animae, » sive « imaginis. »
 (58) *Ἀμαρτημάτων ἐκπλοσις*. Tres Regg., Coisl.
 1 et Comb. f., *ἁμαρτημάτων λύσις*, « delictorum solu-
 tio. »
 (59) *Προλαθόντα*. Quatuor Regg., novem Col-
 bert., duo Coisl. et Or. 1, *προελάθοντα*, « praeteritas
 sordes. »
 (60) *Τὸ κτηθὲν*. Sic plerique codd. In quibusdam
 tamen, et in ed., *τὰ κτηθέντα*.

ἔστι παρὰ σοῦ τὸ ἀλλότριον· καὶ οὐκ ἀνηρέθη τὸ ἀμαρτημα, τῷ χρόνῳ δὲ διεκόπη. Τὸ μὲν πρὸ τοῦ βαπτίσματος τολμηθὲν, τὸ δὲ μένον μετὰ τὸ βάπτισμα· τῶν γὰρ ἡμαρτημένων, οὐ τῶν ἀμαρτανομένων τὸ λουτρὸν ἔχει συγχώρησιν. Δεῖ δὲ μὴ σοφισθῆναι τὸν καθαρὸν, ἀλλ' ἐνσημανθῆναι· λαμπρυνθῆναι σε τελευθεῖς, ἀλλὰ μὴ χρωσθῆναι· μηδὲ ἐπικάλυψιν τῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλ' ἀπαλλαγῆν ἔχειν τὸ χάρισμα. Μακάριοι, ὧν ἀφῆθησαν αἱ ἀνεμίαι τοῦτο τῆς παντελοῦς καθάρσεως· καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἀμαρτίαι· τοῦτο τῶν οὐπω τὸ βάθος καθηραμένων. Μακάριοις ἄνθρω, ᾧ οὐ μὴ λογίζεται Κόσμος ἀμαρτιῶν· τρίτη τις αὕτη τάξις τῶν ἀμαρτανομένων· ὧν ἡ μὲν πρώτη τις οὐκ (61) ἐπιανετή, τὸ δὲ τῆς γνώμης ἀνεύθυνον.

animi partes nondum purgatae sunt. *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum*³⁸ : tertia quaedam haec est peccantium classis; quorum scilicet, tametsi actio minime laudabilis est, mens tamen culpa et crimine vacat.

ΑΓ'. Τί οὖν φημι, καὶ τίς ὁ ἐμὸς λόγος; χθὲς ἦσα Β Χανααναία ψυχή, καὶ διὰ τῆς (62) ἀμαρτίας συγκύπτουσα· σήμερον ἀνωρθώθη ὑπὸ τοῦ Λόγου. Μὴ συγκυψῆς πάλιν, καὶ εἰς γῆν κλυθῆς (63), ὡσπερ κύφωνι (64) παρὰ τοῦ πονηροῦ βαρθηεῖσα, καὶ δυσανάκλητον ἔχης (65) τὴν ταπεινότητα. Χθὲς ἐξηραίνου θάλλουσα τῇ αἰμορροΐᾳ (ἐπήγαγες γὰρ τὴν φοινικὴν (66) ἀμαρτίαν)· σήμερον ἀνέθηλας (67) ξηρανθεῖσα. Ἦψω γὰρ τῶν Χριστοῦ κρασπέδων, καὶ τὴν ῥύσιν ἔστησας. Φύλασσέ μοι τὴν κάθαρσιν, μὴ πάλιν αἰμορροῆσης, καὶ οὐκ ἰσχύσης (68) λαβῆσθαι Χριστοῦ, ἵνα κλέψης τὴν σωτηρίαν. Οὐ γὰρ πολλὰκις φιλεῖ Χριστὸς κλεπτόμενος, καὶ εἰ λίαν ἔσσι φιλόκλοντος. Χθὲς ἐπὶ κλίνης ἐβήνῃσιν παρειμένος καὶ λελυμένος, καὶ οὐκ εἶχες ἄνθρωπον, ἵνα, ὅταν παραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ (69) σε εἰς τὴν κολυμβήθραν· σήμερον εὔρις ἄνθρωπον, τὸν αὐτὸν καὶ Θεόν, μᾶλλον δὲ, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον (70). Ἦρθης ἀπὸ τοῦ κραθβάτου (71), μᾶλλον δὲ ἦρας τὸν κράθβατον, καὶ ἔστη· ἵστασας τὴν εὐεργεσίαν· μὴ πάλιν ἐπὶ κραθβάτου βίψης ἀμαρτήσας, τῆς κακῆς (72) τοῦ σώματος ἀναπύσεως παρειμένος ταῖς ἡδοναῖς· ἀλλ' ὡς ἔχεις (73), βιάδιζε μεμνημένος τῆς ἐνολήθης· Ἴδοὺ ὕνῃς γέροντας· μηκέτι ἀμύγτανε, ἵνα μὴ χεῖρῶν τί σοι γένηται, κακῶ φανέντι μετὰ τὴν εὐποιαν. Αἰῶρε, δεῦρο ἔξω, ἤκουσας τῆς μεγάλης φωνῆς ἐν τάφῳ κείμενος (τί γὰρ τοῦ Λόγου μεγαλοφωνώτερον;) καὶ προσήλθες, οὐ τετραήμερος νεκρὸς, ἀλλὰ πολυήμερος, τῷ τριήμερῳ συνανασθῆς, καὶ τῶν ἐνταφίων δεσμῶν ἐξέλθῃς. Μὴ νεκρωθῆς πάλιν, καὶ γένη μετὰ τῶν

opes retines? Ita, quamvis illa tibi noxa condonata sit, haec tamen hodierno die adhuc implicaris. Hodie enim apud te aliena res est; ideoque minime sublatum et extinctum est peccatum, sed tempore solum intercesum. Illud quidem ante baptismum perpetratum est, istud vero post baptismum manet. Lavacrum enim admissorum peccatorum veniam habet, non eorum, quae admittuntur. Porro non facianda est purgatio, sed imprimenda; tibi quoque hoc agendum, ut plene ac perfecte splendescas, non ut leviter atque in superficiem illinaris; ut gratia non peccata tantum obducatur, sed ab iis omnino te vindicet. *Beati, quorum remissa sunt iniquitates* : hoc plenae et cumulatae purgationis est; *et quorum tecta sunt peccata*³⁷ : hoc iis congruit, quorum intima

XXXIII. Quid igitur dico, et quo mea spectat oratio? Heri Chanaanica anima eras³⁸, et per peccatum in terram inclinata³⁹ : hodie a Verbo erecta es. Ne rursus curveris, ac, velut ligneo collari a diabolo depressa, in terram propendeas, atque ita afficiaris, ut vix erigi et assurgere queas. Heri sanguinis profluvio tabescebas⁴⁰; rubrum enim et erucantum peccatum ex te manabat; hodie siccato profluvio ad pristinum florem redisti. Contacta quippe vestis Christi fimbria, fluxum compressisti. Fac purgationem serves, ne alioqui sanguinis deflavo rursus labores, Christumque jam, surripiente salutis causa, prehendere nequeas. Nunc enim Christus serpens sibi aliquid surripit amat, tametsi mire benignus et facilis. Heri in lecto jacebas, corpore fractus et solutus, nec hominem praesto habebas, qui, cum turbaretur aqua, te in piscinam injiceret⁴¹; hodie **718** nactus es hominem, eundemque Deum, vel ut rectius loquar, Deum et hominem. Elatus es e grabato, imo grabatum exstulisti, ac beneficium acceptum, velut in columna incisum, omnibus spectandum proposuisti. Cave, ne admisso peccato rursus in grabato, id est, in pessima corporis voluptatibus fracti quiete, jaceas. Verum, ut es, proficiscere, praeccepti hujus memora: *Ecce sanus factus es; jam noli peccare, ne dexterior aliquid tibi accidat*⁴², si post acceptum beneficium malus inveniaris. Magnam hanc vocem, *Lazare, veni foras*⁴³, in sepulcro jacens audisti (quid enim Verbi voce praestantius?) Ac produisti, non quatrinduo, sed multis

³⁷ Psal. xxxvi, 1. ³⁸ ibid. 2. ³⁹ Matth. xv, 22. ⁴⁰ ibid. 14. ⁴¹ Joan. xi, 45

(61) *Ὀνκ*. Sic quinque Regg. In ed., *οὐδέ*.
(62) *Διὰ τῆς*. Coisl. 1, διὰ τῆς.
(63) *Κλυθῆς*. Sic plures eodd. In nonnullis, *κλυθεῖς*. In ed., *κλυθῆς*.
(64) *Κύφωνι*. Schol. : Δεσμωτηρίῳ κυρτώματι· « Careeralibus munitis. » Hesychius et Suidas id intelligunt de « ligneo collari, » δεσμῶς ξύλινος, unde dicitur, δεδεδῶθω ἐν κύφωνι, « vinciat in ligneo collari. » Non igitur recte Billius, « catenis ferreis. »
(65) *Ἐχῆς*. Reg. e et Or. 1, ἔχεις.
(66) *Φοινικην*. Sic tres Regg. et tres Coll. In

D ed., *φοινικην*.
(67) *Ἀνέθηλας*. Bas. ed., *ἀνέθλασας*.
(68) *Ἰσχύσης*. Sic quinque Regg., tres Coll. et Or. 1. In ed., *ισχύσεις*.
(69) *Βάλῃ*. Quatuor Regg., *βαλῆ*.
(70) *Καὶ ἄνθρωπον*. Sic Regg. Im et pl. Deest xxi in ed.
(71) *Κραθβάτου*. In pluribus scribitur, *κραθβάτου*.
(72) *Τῆς κακῆς*. In nonnullis, *κακίστης*.
(73) *Ὡς ἔχεις*. « Ut es, » id est, inquit Nicetas, « sanus et incolumis. »

diebus mortuus, cum triduo illo simul ad vitam A
rediens, atque fonebribus vinenlis solutus es. Cave,
ne rursus emoriaris, iisque, qui in sepulcris habitant⁴⁵,
aggregeris, ac peccatorum tuorum funibus constringaris;
cum incertum sit, an rursus e sepulcro ad vitam excitaberis,
usque ad postremam illam et communem resurrectionem, quæ,
quidquid factum est, ad iudicium adducet, non jam ut curetur,
sed ut iudicetur, rationemque eorum reddat, quæ recte vel male coacervarit.

XXXIV. Si lepra, hoc est deformi pravitate, prius infectus eras, ac deinde abrasa ejectaque hac vitiosa materia, salvam et incolorem imaginem recepisti, purgationem mihi, sacerdoti tuo, ostende⁴⁶, ut cognoseam, quantum ea legalem purgationem antecellat. Novem illis ingratis ne te adjungas, verum decimum tibi imitandum propone; qui, quamquam Samaritanus esset, alios tamen grati animi officio vicit. Da operam, ne mala vitiligo rursus erumpat, atque ita afficiaris, ut corporis tui vitio vix ulla medicina possit adhiberi. Nuper avaritia et tenacitas manuum tuam siccabat⁴⁷; hodie eam largitio et beneficentia extendat. Præclara agræ manus curatio est, dispergere, dare pauperibus, ea, quibus circumsumimus, ubertim exhaurire, quoad fundum quoque ipsum attigerimos (fortasse ex eo quoque alimentum tibi manabit, velut olim Sarephthanae, ac præsertim si Eliam alueris⁴⁸); egregias opes existimare, inopia propter Christum, qui nostra causa paupertatem subiit, laborare. Si surdus ac mutus eras⁴⁹, auribus tuis Verbum insonet; vel potius eum, qui insonnit, retine. Ne 719 ad Domini disciplinam et admonitionem, quemadmodum aspid ad incantationes, oculos aures haberes. Si cæcus⁵⁰, et luminis expers, illumina oculos tuos, ne unquam in mortem obdormias⁵¹. In Domini lumine lumen perspice⁵², in Spiritu Dei Filium intueri, trinum inquam, illud et simplex atque indivisum lumen. Si Christum totum admiseris, universas ipsius curationes, quibus sigillatim unusquisque ad sanitatem revocatus est, in animam tuam congeres. Illud modo caveas, ne gratiæ mensuram ignores, neve tibi somno dedito, ac male securo, zizania hostis superseminet⁵³. Illud modo provideas, ne, puritate tua diaboli invidiam subiens, te ipsum rursus per peccatum miserabilem reddas. Illud modo videas, ne propter bonum opus effusiori letitia gestiens, atque immodice elatus corruas, dum in altum efferris. Illud modo cures, ut purgationem summo studio excolere nunquam intermittas, ascensiones in corde tuo disponens⁵⁴; atque acceptam Dei beneficio et gratia veniam, cura et diligentia tuearis; ut peccatorum quidem tuorum remissio a Deo proficiscatur, verum remissionis conservatio, ex te quoque sit.

κατοικούντων ἐν τάφοις, μηδὲ κατασφιγγῆς (74) ταῖς σειραῖς τῶν οικείων ἀμαρτημάτων· ἄδελον ὄν, εἰ πάλιν ἐξαναστήσῃ τῶν τάφων, μέχρι τῆς τελευταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως, ἢ πᾶν τὸ ποίημα ἄξει εἰς κρίσιν, ὡς θεραπευθίσμενον, ἀλλὰ κριθίσμενον, καὶ λόγον ὑφέξον, ὃν εὖ ἢ κακῶς ἐθησαύρισειν.

factum est, ad iudicium adducet, non jam ut curetur, sed ut iudicetur, rationemque eorum reddat, quæ recte vel male coacervarit.

ΛΔ'. Εἰ λέπραν ἐθρουες τέως τὴν ἄμορρον πονηρίαν, ἀπεξέστης δὲ τῆς κακῆς ὕλης, καὶ τὴν εἰκόνα σόαν ἀπέλαβες, δεῖξον ἐμοὶ τῷ ἱερεὶ σου τὴν κάθαρσιν, ἵνα γνῶ (75), πόσον τῆς νομικῆς αὐτῆ τιμωτέρα. Γενοῦ μὴ τῶν ἐννεά τῶν ἀχαρίστων, ἀλλὰ τὸν δέκατον μίμησαι· καὶ γὰρ εἰ Σαμαρείτης ἦν, ἀλλὰ τῶν ἄλλων εὐγνωμονέστερος. Ἀσφάλισαι, μὴ πάλιν κακῶς ἐξανθήσῃς, καὶ δυσθεράπευτον ἔξεις (76) τὴν ἀνωμαλίαν τοῦ σώματος. Ἡρώτην ἐξήραινέ (77) σου τὴν χεῖρα μικρολογία καὶ φειδωλία· σήμερον ἐκτεινάτω μετὰδosis καὶ φιλανθρωπία. Καλὴ θεραπεία χειρὸς ἀρρώστουσης, σκορπίζειν, διδόναι τοῖς πένησιν, ἐξαυτελεῖν ὧν ἔχομεν θαυμάσιως, μέχρις ἂν καὶ τοῦ πωθιμένου ἀψώμεθα (ἴσως καὶ οὕτως πηγᾶσαι σοι τροφήν, καθάπερ τῇ Σαραφθία, καὶ μάλιστα εἰ τύχοις (78) Ἰλιαν τρέφουσα), καλὴν εὐπορίαν εἰδέναι, τὸ διὰ Χριστὸν ἀπορεῖν, τὸν δι' ἡμᾶς ποιηχέυσαντα. Εἰ κωφὸς ἦσθα καὶ ἀλαλος, ὁ Λόγος ἐνηχησάτω σοι· μάλλον δὲ κάτασχε τὸν ἐνηχησάντα. Μὴ κλείσῃς τὰ ὦτα πρὸς παιδεῖαν Κυρίου καὶ νοουεσίαν, ὡς ἀσπίς πρὸς ἐπάσματα. Εἰ τυφλὸς καὶ ἀφώτιστος, φώτισον τοὺς ὀφθαλμοῦς σου, μὴ ποτε πνύουσης εἰς θάνατον. Ἐν τῷ φωτὶ Κυρίου θέασαι φῶς, ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ τὸν Ἰῶν ἀυγάσθητι, τὸ τριστὸν φῶς καὶ ἀμέριστον. Ἐὰν ὄλον εἰσδέξῃ τὸν Λόγον, πάσης τῆς Χριστοῦ θεραπείας ἐπὶ τὴν σεαυτοῦ συνάξεις ψυχὴν, ἃς κατὰ μέρος ἕκαστος θεράπευται. Μόνον μὴ ἀγνοήσῃς τὸ μέτρον τῆς χάριτος· μόνον μὴ καθεύδονταί σοι καὶ ἀμεριμνούντι κακῶς ἐπισπεῖρη ὁ ἐχθρὸς τὰ ζιζάνια· μόνον ἐπιφθονος τῷ πονηρῷ γεγονῶς διὰ τὴν καθαρότητα, μὴ πάλιν σεαυτὸν ἐλεεινὸν καταστήσῃς διὰ τῆς ἀμαρτίας· μόνον μὴ τῷ ἀγαθῷ περιχαρὲς (79), καὶ ὑψωθεὶς ἄμετρα, καταπέσης ἐν τῷ ἐπαρθῆναι· μόνον ἀεὶ φιλοπόνει τὴν κἀθαρσιν, ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενος (80)· καὶ ἤς εὐτυχὲς κατὰ δωρεάν ἀφέσεως, ταύτην ἐπιμελεῖα συντήρησον· ἵνα τὸ μὲν ἀφεθῆναι σοι παρὰ Θεοῦ, τὸ δὲ συντηρηθῆναι, καὶ παρὰ σοῦ γένηται (81).

in corde tuo disponens⁵⁴; atque acceptam Dei beneficio et gratia veniam, cura et diligentia tuearis; ut peccatorum quidem tuorum remissio a Deo proficiscatur, verum remissionis conservatio, ex te quoque sit.

⁴⁵ Psal. lxxvii, 7. ⁴⁶ Luc. viii, 12 sqq. ⁴⁷ Luc. vi, 6. ⁴⁸ III Reg. xvii, 9. ⁴⁹ Marc. vii, 52. ⁵⁰ Luc. xviii, 55. ⁵¹ Psal. xlii, 4. ⁵² Psal. lxxxv, 10. ⁵³ Matth. xiii, 25. ⁵⁴ Psal. lxxxiii, 6.

(74) Κατασφιγγῆς. Sic quatuor Regg., Or. I, etc. In ed., κατασφιγγῆς.

(75) Γνω. Coisl. I, γνῶς.

(76) Ἐξείεις. Dao Regg., ἐχῆς.

(77) Ἐξήρανε. Reg. ph et Basilien. edit., ἐξήρανε.

(78) Τύχοις. In nonnullis, τυχῆς.

(79) Περιχαρῆς. Reg. hm, περιχαρῆς.

(80) Τιθέμενος. Reg. hm, ἐπιτιθέμενος.

(81) Καὶ παρὰ σοῦ γένηται. Deest καὶ in Reg. ph. Billius in prima editione: « tibi ex parte ascribatur. » In secunda: « tum (tua) quoque aliqua ex parte sit. » Nihil necesse erat addere, « aliqua ex parte. » Non enim Deus non servat sine nobis. Prima gratia sine nobis; altera non prorsus sine nobis, sed etiam a nobis.

ΑΕ'. Γενήσεται δὲ πῶς; Ἀεὶ τῆς παραβολῆς ἐκεί-
νης μέμνησο, καὶ σεαυτῷ βοηθήσεις ἄριστά τε καὶ
τελειώτατα. Ἐξῆλθεν ἀπὸ σοῦ τὸ ἀκάθαρτον καὶ
ὕλικόν πνεῦμα, διωχθὲν τῷ βαπτίσματι. Οὐ φέρει
τὸν διωγμὸν· οὐ δέχεται (82) ἄοικον εἶναι καὶ ἀν-
έστιον. Πορεύεται δι' ἀνύδρον τόπων, καὶ ξηρῶν
θαλάσσης ἐπιβόρῃς· ἐκεῖ φιλοχωρεῖται βούλεται· πλανᾷται
ζητοῦν ἀνάψαισιν, οὐχ εὐρίσκει· βεβαπτισμέναις
ἐντυγχάνει ψυχαῖς, ὧν τὴν κακίαν τὸ λουτρὸν ἐξ-
έκλυσεν· φοβεῖται τὸ ὕδωρ· ἐμπνίγεται τῇ καθάρσει,
καθὰπερ ὁ Λεγεὼν τῇ θαλάσῃ. Πάλιν ὑποστρέφει
πρὸς τὸν (83) οἶκον, ὅθεν ἀνεχώρησεν. Ἀναίσχυτον
ἔστι, φιλόνηκόν ἔστι, προσβάλλει πάλιν, πειράται
πάλιν. Ἐὰν μὲν εὖρη Χριστὸν εἰσοικισθέντα, καὶ
πληρώσαντα τὴν χώραν ἦν αὐτὸς ἐκένωσεν· ἀπ-
εκρούσθη πάλιν, ἀπῆλθεν ἄπρακτον, ἐλεεινὸν (84)
ἐγένετο τῆς περιπλανήσεως. Ἐὰν δὲ σεσαρωμένον
καὶ κεκοσμημένον τὸν ἐν σοὶ τόπον εὖρη, κενὸν καὶ
ἄπρακτον, ἔτοιμον ἐπίσης πρὸς ὑποδοχὴν τοῦδε ἢ
τοῦδε τοῦ προκαταλαβόντος, εἰσεπήδησεν, εἰσῆκίσθη
μετὰ πλείονος τῆς παρασκευῆς, καὶ γίνεται (85) τὰ
ἔσχατα χεῖρονα τῶν προτέρων (86), ὅσῳ τότε μὲν
ἐλπίς ἦν διορθώσεώς τε καὶ ἀπραλείας (87)· νῦν δὲ
κρόδηλος ἢ κακία, τῇ φυγῇ τοῦ καλοῦ τὸ πονηρὸν
ἔλκουσα· καὶ διὰ τοῦτο βεβασιώτερα (88) τῷ οἰκῆτορι
ἢ κατὰσχεσις.

est pravitās, per boni fugam malum attrahens; ob

ΑΓ'. Πάλιν ὑπομνήσω σε τῶν φωτισμῶν, καὶ C
πολλάκις ἐκ τῶν θεῶν λογίων τούτους ἀναλεχθόμενος.
Αὐτός τε γὰρ ἠβλώνησομαι τῇ σου τῶν μνήμῃ, (τί γὰρ
φωτὴς ἤβλυτον, τοῖς φωτῆς (89) γευσασμένοις;) καὶ
σὲ περιστραψῶ τοῖς λεγομένοις. Φῶς μὲν ἀνέτελε
τῷ δικαίῳ, καὶ ἡ τοῦτου σύζυγος εὐφροσύνη· Φῶς
δὲ δικαίους διὰ παντός. Φωτίζεις δὲ σὺ θανμιστῶς
ἀπὸ ἐρέων αἰωνίων, πρὸς τὸν Θεὸν λέγεται· ἀγγε-
λικῶν, οἰμαι, δυνάμεων, αἱ συνεργοῦσιν ἡμῖν πρὸς
τὰ κρείττονα. Κύριος δὲ φωτισμός μου, παῖ σωτήρ
μου· τίνα φοβηθήσομαι; Τοῦ Δαβὶδ ἤκουσας λέ-
γοντος· καὶ ποτὲ μὲν αἰτούστος (90) ἐξαποσταλῆναι
τὸ φῶς αὐτῷ καὶ τὴν ἀλήθειαν· ποτὲ δὲ εὐχαριστοῦν-
τος, ὅτι καὶ (91) τοῦτου μετέληφεν, ἐν τῷ σημειω-
θῆναι τὸ τοῦ Θεοῦ φῶς ἐπ' αὐτὸν, τουτέστιν ἐνση-
μανθῆναι καὶ γνωρισθῆναι (92) τὰ σημεῖα τῆς θεο-
μένης (93) ἐλλάμψεως. Ἐν μόνον φῶς φεύγωμεν,
τὸ τοῦ πικροῦ πυρὸς ἔχοννον. Μὴ πορευθῶμεν (94)
οἷ φῶτι τοῦ πυρὸς ἡμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἢ ἐξεκαύ-
σαμεν. Οἶδα γὰρ πῶρ (95) καθαρτήριον, ὃ Χριστὸς

⁸² Luc. xi, 24 sqq. ⁸³ Marc. v, 9 sqq. ⁸⁴ Psal. xcvi, 11. ⁸⁵ Isa. lx, 19. ^{86, 89} Psal. lxxxv, 5. ⁸⁹ Psal. xxvi, 1. ⁹⁰ Psal. xliii, 3. ⁹¹ Psal. iv, 7.

(82) Δέχεται. Reg. Maz., καταδέχεται.
(83) Πρὸς τὸν. In nonnullis, εἰς τὸν.
(84) Ἀπρακτον, ἐλεεινόν. Sic duo Colb. et
Coisl. l. In ed., ἀπρακτος, ἐλεεινός.
(85) Καὶ γίνεται. Sic plures Regg. et Comb. De-
est καὶ in ed.
(86) Προτέρων. In nonnullis, πρώτων.
(87) Ἀπραλείας. Jes., ἐπιμελείας.
(88) Βεβασιώτερα. Coisl. l. addit, πῶς.
(89) Φωτῆς. Deest in Par.
(90) Αἰτούστος. Sic tres Regg., etc. In ed. et qui-

Α XXXV. Quomodo autem ad assequeris? Fac tibi
parabola illa semper in animo haereat, et tibi optime
ac praestantissime consulueris. Excessit n te impu-
rus et crassus spiritus, per baptismum ejectus ac
profligatus. Dirumpitur se in fugam coniectum;
non patitur se domo et tecto carrere; ambulat per
loca inaequosa, diviuoque rore minime perfusa; illuc
commorari gestit; vagatur, quaerens requiem, non
invenit ⁸⁵; animas baptismo consignatas offendit,
quarum vitia lotione obruta sunt; aquam pehorre-
scit; lustricis undis, non secus ac Legio marinis,
suffocatur ⁸⁶. Rursus, in domum, e qua recesserat,
revertitur. Impudens est, pervicax est, rursus im-
petum facit, rursus tentat. Ac si quidem Christum
in ea inhabitantem invenerit, et locum quem vac-
uum reliquerat, ab eo impletum; rursus propellitur
et propulsatur, infectis rebus discedit, oberrationis-
que nomine miser et calamitosus existit. Sin autem
anime tuae sedem, scopis quidem mundatam et
ornatam, caeterum vacuum et inertem, atque ad
hunc aut illum excipiendum, uter tandem prior in-
vaserit, atque comparatam repererit, in eam iusi-
liet, **720** et cum majori apparatu immigrabit,
sicutque novissima tanto pejora prioribus, quanto
quidem tum emendationis et praesidii a baptis-
mate spes erat: nunc autem perspicua et manifesta
idque firmior jam et stabilior habitatori possessio.

Α XXXVI. Rursus enimvero, ac saepius tibi Luni-
num memoriam refricabo, ex litterarum saerarum
monumentis ea colligens. Nam et ipse iis com-
memorandis exhilarescam. (Quid enim lumine dulcius
et jucundius, his qui lumen degustarunt?) Et oculos
tuos his verbis perstringam: *Lux orta est justo*, et
huic conjuncta *lactitia* ⁸⁶; et *Lux justis omni tempo-
re* ⁸⁷. Quin etiam quidam Deum ad hunc modum af-
fatur: *Illuminas tu mirabiliter a montibus aeter-
nis* ^{88, 89}; hoc est, ut opinione assequor, ab angelicis
virtutibus, quae nobis ad optima quaeque adjumento
sunt. Jam David quoque his verbis intentem audis:
Dominus illuminatio mea, et Salvator meus,
quem timebo ⁹⁰? Qui etiam nunc sibi lucem et ver-
ritatem gratias agit, cum lumen Dei super se signatum
esse ait ⁹¹, hoc est, impressa et cognita esse dat e
illuminationis signa. Unum illud lumen fugiamus,
quod ex servo igne nascitur. Ne in ignis nostri lu-
mine ambulemus, et in flamma quam accendimus.

busdam coll., ἐξαιτούστος.
(91) Ὅτι καὶ. Sic plures Regg., etc. Deest καὶ in
ed.
(92) Γνωρισθῆναι. Reg. ph, γνωρισθῆναι.
(93) Δεδριμένως. Sic sex Regg. In ed., διδομέ-
νης.
(94) Μὴ πορευθῶμεν, etc. Alludit ad Isaiae verba
L, 11: « Ambulate in lumine ignis vestri, et in
flammis quas succendistis. »
(95) Οἶδα γὰρ πῶρ. Sic Regg. lxx, ph et Comb.
Deest πῶρ in ed.

Ignem etiam purgantem novi, ad quem mittendum Christus in terram venit ⁹², qui et ipse mystice ignis appellatur. Hujus porro ignis ea vis est, ut crassiorē materiam, ac vitiosam animi affectionem absumat, eumque proinde celerrime Christus accendi vult. Cupit enim nos quamprimum beneficio afflicti; utpote qui nobis quoque ignis carbones auxilli causa porrigat. Est alter ignis non purgans, sed scelerum vindex; sive Sodomiticus ille ⁹³, quem sulphure et procella permistum ⁹⁴, Deus in peccatores omnes fundit; sive ille, qui diabolo ejusque angelis paratus est ⁹⁵; sive etiam ille, qui ante faciem Domini procedit, et in circumitu inimicos ejus inflamat ⁹⁶; sive denique ille omnibus his formidabilior; qui cum insomni illo verme conjunctus est, nec unquam exstinguitur, verum in sceleratorum hominum **721** pœnam perennis est et sempiternus. Illi enim omnes eam vim habent, ut perdant ac deleant; nisi tamen ut Deo vindice dignum est, intelligendum putet.

• XXXVII. Quemadmodum porro duplex ignis genus est, ita duplex quoque lumen est: alterum, quo princeps animi nostri pars illustratur, ac nostri secundum Deum gressus reguntur; alterum, fallax et curiosum, veroque lumini oppositum, atque interim tamen illius speciem præ se ferens, ut nos externa specie fallat, et in fraudem impellat. Hoc, et caligo est, et meridies esse videtur, id est, clarissima luminis pars. Sic enim illud Scripture audio, iis qui semper in meridianis tenebris fugiunt ⁹⁷. Hoc, et nox est, et splendor existimatur, his utique, qui deliciis et voluptatum illecebri corrupti sunt. Quid enim ait David! Nox me miserum circumstabat, et nesciebam: delicias enim lumen esse arbitrabar ⁹⁸. Atque illi quidem tales sunt, animoque ita affecti: nos vero scientiæ lumen nobisipsis excitemus; quod quidem nobis hac ratione continget, si ad justitiam seminemus ⁹⁹, et vitæ fructum vindemiemus (actio quippe et contemplationem parit); ut eum alia, tum hoc quoque, nempe quod verum lumen, quod rursus fictum et ementitum sit, intelligamus, nec in malum, tanquam in bonum, per imprudentiam labamur. Lumen efficiamur, ut discipuli a magno Lumine vocati sunt, his verbis: Vos estis lux mundi ⁴. Efficiamur luminaria in mundo, verbum vite sustinentes, hoc est, vitalis aliis hominibus vis et facultas. Arripiamus deitatem, arripiamus primum et purissimum Lumen. Ad ipsius splendorem incedamus, priusquam pedes nostri ad tenebrosos et hostiles

ἄλλοι βαλεῖν ἐπὶ τῆς γῆς! (96), πῦρ καὶ αὐτὸς ἀναγωγῆς λόγος (97) καλούμενος. Ἀναλωτικὸν τοῦτο τῆς ὕλης καὶ τῆς πονηρίας ἐστὶν ἕξεως, ὃ καὶ ἀναφθῆναι τάχιστα βούλεται. Ποθεῖ γὰρ τῆς εὐεργεσίας τὸ τάχος· ἐπὶ καὶ πυρὸς ἀνθρακας δίδωσιν ἡμῖν εἰς βοήθειαν. Οἶδα καὶ πῦρ οὐ καθαρτήριον, ἀλλὰ καὶ (98) κολαστήριον· εἶτε καὶ Σοδομιτικὸν, ὃ πᾶσιν ἀμαρτωλοῖς ἐπιβρέχει· θεῖον καὶ καταγιγῶμι μίγνυμενον· εἶτε τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· εἶτε ὃ πρὸ προσώπου Κυρίου πορεύεται, καὶ φλογεῖ κύκλῳ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ· καὶ τὸ (99) τοῦτον ἐπιφοβερώτερον· ὃ τῷ ἀκοιμητῷ σκόληκι (1) συντέτακται, μὴ σθενούμενον, ἀλλὰ δαιμονίζον (2) τοῖς πονηροῖς. Πάντα γὰρ ταῦτα τῆς ἀφανιστικῆς ἐστὶ δυνάμεως· εἰ μὴ τῷ φίλον κἀνακύβανον τοῦτο φιλανθρωπώτερον (3), καὶ τοῦ καλῶντος ἐπαξίως.

hoc quoque loco quispiam ignem mitiorem, et

AZ'. Ὡσπερ δὲ πῦρ οἶδα διπλοῦν, οὕτω καὶ φῶς· τὸ μὲν, τὴν τοῦ ἡγεμονικοῦ λαμπράδα· κατευθύνον ἡμῖν τὰ κατὰ θεὸν διαθήματα· τὸ δὲ, ἀπατηλὸν καὶ περιεργον, καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀντίθετον, ἐκεῖνο (4) εἶναι ὑποκρινόμενον, ἵνα κλέπτῃ τῷ φαινομένῳ· τοῦτο καὶ σκοτία ἐστὶ, καὶ μεσημβρία δοκεῖ, τὸ τοῦ φωτὸς ἀκμαίατατον. Οὕτως ἀκούω τοῖς διαπαντός ἐν μεσημβρινῇ σκοτίᾳ φεύγουσι. Τοῦτο καὶ νῦξ ἐστὶ, καὶ φωτισμὸς νομίζεται (5) τοῖς ὑπὸ τῆς τρυφῆς διεψοαρμένοις. Τί γὰρ φησιν ὁ Δαβὶδ; Νῦξ ἦν περὶ ἐμὲ τὸν δαίλιον καὶ ἠγγόνουν· φωτισμὸν γὰρ εἶναι τὴν τρυφήν ὑπελάμβανον. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν τοιοῦτοι, καὶ οὕτως ἔχοντες· ἡμεῖς δὲ φωτισώμεν ἑαυτοὺς φῶς γνώσεως· ἔσται δὲ τοῦτο, ἐκ τοῦ σπεῖρῃν εἰς δικαιοσύνην, καὶ τρυφᾶν καρπὸν ζωῆς (πρᾶξις γὰρ, θεωρίας πρόξενος), ἵνα τὰ τε ἄλλα καὶ τοῦτο μάθωμεν, τί μὲν τὸ ἀληθινὸν φῶς, τί δὲ τὸ ψευδόμενον, καὶ μὴ λάθωμεν περιπεσόντες, ὡς καλῶ, τῷ χεῖρονι. Γενώμεθα φῶς, ὡσπερ οἱ μαθηταὶ παρὰ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἤκουσαν, Ἵγμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου, λέγοντος. Γενώμεθα φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τουτέστι ζωτικῇ τοῖς ἄλλοις δυνάμει. Λαβώμεθα θεότητος, λαβώμεθα τοῦ πρώτου καὶ ἀκρανευστάτου φωτὸς. Ὅθεν ὁσώμεν πρὸς τὴν λάμψιν αὐτοῦ, πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ἡμῶν ἐπὶ ὄρη σκοτεινὰ καὶ πολέμια. Ἐως ἡμέρας ἐστίν, ὡς ἐν ἡμέρῃ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κόμισαι καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, ἃ νυκτὸς ἐστὶ κλέμματα.

⁹² Luc. xii, 49. ⁹³ Gen. xix, 24. ⁹⁴ Psal. x, 7. ⁹⁵ Matth. xxv, 41. ⁹⁶ Psal. xcvi, 5. ⁹⁷ Isa. v, 20. ⁹⁸ Psal. cxxxviii, 11, seqq. ⁹⁹ Ose. x, 12. ¹ Matth. v, 14.

(96) Ἐπὶ τῆς γῆς. Tres Regg. et Or. 1, ἐπὶ τῆν γῆν.
 (97) Ἀναγωγῆς λόγος. « Anagogice, » id est « mystice. »
 (98) Ἀλλὰ καὶ. Sic duo Regg. Deest καὶ in ed.
 (99) Καὶ τὸ. Sic sex Regg., tres Colb. et Comb. Deest τὸ in ed.
 (1) Ἀκοιμητῷ σκόληκι. Alludit ad hæc verba Isaie, lxxi, 24, vel Marc. ix, 45: « Verius eorum non moritur. »
 (2) Δαιμονίζον. Sic duo Colb., etc. In ed., δαιμονίζον.

νίζον.
 (5) Φιλανθρωπώτερον. « Ignem mitiorem, » qui videlicet non perdat ac deleat, ut Sodomiticus, et qui reprobis destinatus est; sed qui malos in tempore ulciscatur, et a peccatis emundet. De quo Aug. « Hic ure, hic seca, modo in aeternum parcas. »
 (4) Ἐκεῖνο. Sic Par. et Heivag. In ed., ἐκεῖνον.
 (5) Νομίζεται. In Reg. hm, γρ. ονομάζεται, « nominatur. »

montes offendant. Quandiu dies est, sicut in die honeste ambulemus non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis ², quae noctis furta sunt.

ΑΠ. Ἦν μέλος καθαρισθῶμεν (6), ἀδελφοί, πᾶσαν ἀγνώσωμεν αἴθρησιν· μηδὲν ἀτελὲς ἡμῖν ἔστω, μηδὲ τῆς πρώτης γενέσεως, μηδὲν ἀνόριστον καταλείπωμεν (7). Φωτισθῶμεν τὸν ὀφθαλμὸν, ἵν' ὀρθῶς βλέπωμεν, καὶ μηδὲν εἰδωλὸν πορνικὸν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς φέρωμεν (8) ἐκ φιλοπόνου θεᾶς καὶ περιέργου. Ἐὖν γὰρ τῷ πάθει μὴ προσκυνήσωμεν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐμολύνθωμεν. Εἴ τις δοκῶς ἐν ἡμῖν, εἴ τι κάρφος, ἀνακαθαίρωμεν· ἵνα καὶ τὰ τῶν ἄλλων ὄραῖν δυνώμεθα. Φωτισθῶμεν ἀκοήν, φωτισθῶμεν γλῶσσαν· ἵνα ἀκούσωμεν, τί λαλήσει Κύριος ὁ Θεός, καὶ ἀκουστὸν ἡμῖν γένηται τὸ πρῶτον ἔλεος, καὶ ἀκουτισθῶμεν ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀκοαῖς θεαῖς ἐνηχομένην· ἵνα μὴ ὦμεν μάχαιρα ὀξεῖα, μηδὲ ξυρὸν ἤκονημένον, μηδὲ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν στρέφωμεν κόπον καὶ πόνον, ἀλλὰ καλῶμεν Θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην, τὰς πυρίνας γλῶσσας αἰδοῦμενοι. Ἰαθῶμεν ἔσφρησιν, (9) ἵνα μὴ θηλυθώμεθα, μηδὲ ἀντὶ ὀσμῆς (10) ἡδέας κοινορτώμεθα· ἀλλ' ἔσφραϊνώμεθα (11), τοῦ ἐκκενωθέντος δι' ἡμᾶς μύρου πνευματικῶς ἀντιλαμβανόμενοι, καὶ τοσοῦτον ἐξ αὐτοῦ ποιοῦμενοι καὶ μεταποιοῦμενοι, ὥστε καὶ αὐτῶν (12) ἡμῶν ὀσφραίνεσθαι ὀσμὴν εὐωδίας. Καθαρθῶμεν ἀφῆν, γεῦσιν, λάρυγγα, μὴ μαλακῶς ἐπαφώμενοι, καὶ λειψίτησι χαίροντες, ἀλλὰ τὸν σαρκωθέντα δι' ἡμᾶς Λόγον ψηλαφῶντες, ὡς ἄξιον, καὶ Θωμᾶν κατὰ τοῦτο μιμούμενοι· μὴ χυμοῖς καὶ ὕλοις γαργαλιζόμενοι, τοῖς ἀδελφοῖς τῶν πικροτέρων (13) γαργαλισμῶν, ἀλλὰ γεύομενοι καὶ γινώσκοντες, ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος τὴν κρείττω γεῦσιν καὶ μένουσαν· μηδὲ μικρὰ (14) τὸν πικρὸν καὶ ἀχάριστον ἀγωγὴν ἀναψύχοντες, τὸν παραπέμποντα, καὶ οὐ κατέχοντα τὸ διδόμενον, ἀλλὰ τοῖς γλυκυτέροις μέλιτος λόγοις ταῦτον ὑφραίνοντες,

ΑΘ. Καὶ πρὸς τοὺς εἰρημόνους ἔτι (15) καλὸν, τὴν κεφαλὴν καθαιρομένους, ὡς καθαίρεται κεφαλὴ, τὸ τῶν αἰσθησέων ἔργαστήριον, κρατεῖν τὴν Χριστοῦ κεφαλὴν (16), ἐξ ἧς πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται καὶ συμβιβάζεται· καὶ τὴν ὑπεραίρουσαν ἡμῶν ἀμαρτίαν κάτω βάλειν, ὑπεραιρομένην τῷ κρείττονι. Καλὸν καὶ ὦμον ἀγιάζεσθαι καὶ καθαίρεσθαι, ἵνα δυναθῇ τὸν σταυρὸν αἶρειν Χριστοῦ, μὴ παντὶ βλάβος

² Rom. xiii, 15. ³ Psal. lxxxiv, 9. ⁴ Psal. cxlii, 8. ⁵ Psal. lvi, 5. ⁶ Psal. li, 4. ⁷ Psal. x, 7. ⁸ I Cor. ii, 7. ⁹ Psal. xxxiii, 9. ¹⁰ Psal. xviii, 11. ¹¹ Coloss. ii, 19.

(6) Καθαρισθῶμεν. In nonnullis, καθαρῖζωμεν. D « Omnia membra purificemus. »

(7) Καταλείπωμεν. Plures Regg. et Comb., καταλίπωμεν.

(8) Φέρωμεν. Comb., περιφέρωμεν. Ita videtur legitur Bill.

(9) Ἐσφραῖσιν. Sic plerique eodd. In ed., ἔσφρησιν.

(10) Ἀντὶ ὀσμῆς. Sic quatuor Regg., Coisl. 1, Par., Comb., etc. Sic etiam legit Billus. In ed., ἀντὶ τρυφῆς, « honoris loco. »

(11) Ἐσφραϊνώμεθα. Tres Regg., Coisl. 1, Or. 1 et Jes., ἐσφραϊνώμεθα, « latet. ur. »

XXXVIII. Omnibus membris purificemur, fratres, omnes sensus purgemus; nihil in nobis sit imperfectum, nihil quod primam nativitatem oleat, nihil denique lumibus expers relinquamus. Illuminemur oculis, ut recte cernamus, nec meretricium ullum et obscenum simulacrum, ex studioso et curioso aspectu conflatum, in nobis circumferamus; alioqui enim, etiamsi libidinem non adoremus, **722** anima tamen ipsa sordes contraxerit. Si qua in nobis traves, si qua festuca, eam evellamus; ut et aliorum traves et festucas perspicere queamus. Illuminemur auribus, illuminemur lingua: partim ut, quid loquatur Dominus Deus ³, audiamus, et auditam faciat nobis mane misericordiam suam ⁴, atque exsultatio illa, et letitia, quae sanctis et divinis auribus insonat, auditui nostro infundatur: partim ne gladius acutus ⁵, aut novacula acuta ⁶ simus, sed Ae sub lingua labore et dolore ⁷ versemus, sed Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, loquamur ⁸, igneas linguas reveriti. Olfactu curemur, ut ne effeminemur, suavisque odoris loco, pulvere conspergamur; verum unguentum illud, nostra causa effusum, odoremur, spirituali modo illud percipientes, atque ab eo ita efformati, et commutati, ut ex nobis quoque suavis odor affletur. Purgemur tactu, gustu, faucibus, non molliter tangentibus, nec rebus laevibus et politis gaudentes, sed Verbum, salutis nostrae causa incarnatum, ut deceat, attractantes, ac Thomam haec in re imitantes; nec succis eupediisque titillati, aeriorum titillationum C fratribus, sed gustantes et agnoscentes, quoniam suavis est Dominus ⁹, praestantiori gustu ac permanente; nec denique acerbis illas et ingratas fauces, quae id, quod datur, transmittunt, nec unquam retinent, paululum recreantes, sed divinis sermonibus, quae melle dulciores sunt ¹⁰, eas oblectantes.

XXXIX. Praeclarum insuper fuerit, purgato capite, ut pars ea, quae sensuum domicilium et officina est, purgari solet, Christi caput, ex quo corpus omne construitur ¹¹ et conglutinatur, tenere; ac peccatum, supra nos sese offerens, atque in praestantiorum nostri partem imperium sibi arrogans, consternare. Praeclarum etiam humeris sanctificari ac purgari, ut Christi crucem tollere queant, quam

(12) Αὐτῶν. Regg. ph, septem Coib. et Comb., αὐτόν. « Ut et ipsam (unguentum) ex nobis suavi odore affletur. »

(13) Τοῖς ἀδελφοῖς τῶν πικροτέρων. Sic omnes eodd. In ed. desunt τοῖς ἀδελφοῖς.

(14) Μικρά. Hanc vocem delevit Billius in ed. Bas.

(15) Εἰσημένους ἔτι. Sic plures Regg. et Comb. Sic Coisl. 1, Or. 1, etc. Deest ἔτι in ed.

(16) Χριστοῦ κεφαλὴν, etc. Comb., Χριστόν, « Christum, qui, » ut optime exponit Nicetas, « caput est, et principatum habet in mystico Ecclesiae corpore, et caput nostrum est. »

non facile quilibet ferre potest. Præclarum item manibus et pedibus lustrari : ille nempe, ut in omni loco pura: attollantur, Christianique disciplinam, ne irascatur Dominus, apprehendant ¹², ac per opera divinum sermonem sibi creditum probent, quem admodum ille qui datus est, in manu ejusdem prophetae ¹³. his autem, ne ad fundendum **723** sanguinem ¹⁴ præcipites ruant, atque ad vitium cursu ferantur; verum ad Evangelium, a supernæque vocationis ¹⁵ palmam prompti ac parati sint, Christumque ablucantem atque purgantem suscipiant. Quod si qua ventris quoque illius, qui cibos e Verbo procedentes capit ac distribuit, perpurgandi ratio est, præclarum etiam fuerit cavere, ne enim luxu et diffluentibus cibis Deum efficiamus; quin potius illum accuratissime purgemus et extenuemus, ut Verbum Domini intimo sinu suscipiat, ac pro peccante Israele in honesto et laudabili dolore versetur. Jam cordi quoque et intestinis honorem haberi comperio. Hoc mihi David persuadet, cum cornundum in seipso creari, ac Spiritum rectum in visceribus innovari ¹⁶, postulat. Quibus verbis, ut opinor, ea anime facultas, qua cogitamus, atque hujus motus aut cogitationes significantur.

XL. Quid lumbi? Quid renes? Nam ne hoc quidem prætereundum est. Attingat hæc quoque purgatio. Sint lumbi nostri succineti, ac per continentiam restricti, quemadmodum Israeli olim, ex legis præscripto ¹⁷, pascha comedenti. Nemo enim pure ac perfecte ex Ægypto excedit, nec exterminatorem fugit, nisi hæc domuerit ac frenaverit. Renes autem laudabilem immutationem sentiant, vim totam appetitus ad Deum transferentes, ut dicere queamus: *Domine, ante te omne desiderium meum* ¹⁸. *Et, Diem hominis non desideravi* ¹⁹. Viros etenim spiritualium desideriorum ²⁰ nos esse convenit. Nam ita demum draconem illum, ejus vires maxima ex parte in umbilico et lumbis sitæ sunt, oppresserimus, exstincta videlicet eversa que potentia, quam in his partibus obtinet. Nec vero tibi mirandum accidat, quod minus honestis corporis partibus uberiorem honorem ²¹ tribuo, eas sermone mortificans et castigans, atque adversus materiam stans in prociuctu. Omnia membra, que sunt super terram, Deo demus, omnia consecremus; non autem fibram solum hepatis, non renes cum adipe,

¹² Psal. II, 12. ¹³ Jerem. I, 1. ¹⁴ Psal. VIII, 5. ¹⁵ Philipp. III, 14. ¹⁶ Psal. I, 12. ¹⁷ Exod. XII, 11. ¹⁸ Psal. XXXVII, 10. ¹⁹ Jerem. XVII, 16. ²⁰ Dan. IX, 25. ²¹ I Cor. XII, 25.

(17) Ὅστας. Coisl. I, ὅστιος.

(18) Τούδε τῶν προφήτων. Basilus addit, εἶπουν τοῦ Μαλαχίου· οὕτως γὰρ ἐρμηνεύεται, « sive Malachie; sic enim interpretatur. » Vult igitur Basilus Gregorium alluisse ad hæc verba Malachie, c. I, 1. « Oms verbi Domini Israel in manu Malachie. » Aggeus etiam sic exorditur, c. I, 1. « Factum est verbum Domini in manu Aggai prophetae. »

(19) Χωρητικῆς. Nonnulli addunt, τε.

(20) Τοῦ Λόγου τροφῶν. « Cibos e Verbo procedentes. » Sic verum lumbi putamus ex consequentibus, ubi agitur « de Verbo Domini; » quamvis Nicetas id intelligat « de cogitationibus, » τῶν νοημάτων, et Bilius « de mente, » sic vertens: « quod si qua ventris quoque illius, qui mentis cibos capit ac

αἰρόμενον. Καλὸν καὶ τὰς χεῖρας τελειοῦσθαι, καὶ τοὺς πόδας· τὰς μὲν, ὡς ἐν παντὶ τόπῳ ὅστις (17) αἰρεσθαι, καὶ δραστεσθαι τῆς Χριστοῦ παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆναι Κύριος, καὶ πιστεῦσθαι λόγον διὰ τοῦ πρακτικοῦ, ὡς τὸν ἐν τῇ χειρὶ τοῦδε τοῦ προφήτου (18) δεδομένον· τοὺς δὲ, μὴ ὀρεῖς εἶναι πρὸς τὸ ἐκχεῖν αἷμα, μηδὲ εἰς κακίαν τρέχοντας· ἀλλ' ἐτοιμοὺς εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, καὶ Χριστὸν ὑποσπίτοντα καὶ καθαιρόντα θέχεσθαι. Εἴ τις ἐστὶ καὶ κοιλίας κάθαρις, χωρητικῆς (19) καὶ ἀναδοτικῆς τῶν ἐκ τοῦ Λόγου τροφῶν (20), καλὸν καὶ ταύτην μὴ θεοποιεῖν ἐκ τρυφῆς καὶ τῆς καταργουμένης βρώσεως· ἀλλὰ καθαίρειν ὅτι μάλιστα, καὶ ποιεῖν λεπτοτέραν, ὥστε τὸν Λόγον Κυρίου ἐν μέσῃ θέχεσθαι, καὶ ἀλγεῖν καλῶς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ πταίνοντος. Εὐρίσκω καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ ἐντὸς (21), τιμῆς ἀξιούμενα. Πείθει με τοῦτο Δαβὶδ, καρδίαν καθαρὰν ζητῶν ἐν ἑαυτῇ κτιζεσθαι, καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινιζεσθαι. Τὸ διανοητικὸν, ὀλίμη, τοῦτον (22) ὁπλῶν, καὶ τὰ τοῦτου κινήματα, ἢ διανοήματα.

Μ. Τί δὲ ἡ ὀσφύς; Τί δὲ οἱ νεφροί; Μηδὲ γὰρ τοῦτο παρέλωμεν. Ἀπέσθω καὶ τούτων ἡ κάθαρισις· ἔστωσαν ἡμῶν (25) αἱ ὀσφύες περιζωσμέναι, καὶ ἀνεσταλμέναι (24) δι' ἐγκρατείας, ὥσπερ τῷ Ἰσραὴλ πάλαι, κατὰ τὸν νόμον, τοῦ πάσχα μεταλαμβάνοντι (25). Οὐδέτις γὰρ καθαρῶς Αἴγυπτον ἐξέρχεται, οὐδὲ φέρει τὴν ὀλοθροῦντα, μὴ ταῦτα παιδαγωγῆσας. Οἱ δὲ τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιοῦσθωσαν, ἔλον τὸ ἐπιθυμητικὸν πρὸς Θεὸν μεταφέροντες, ὥστε δύνασθαι λέγειν· Κύριε, ἐνῆρτιον σου αἴσα ἢ ἐπιθυμία μου· καὶ, Ἡμέραν ἀνθρώπου οὐκ ἐπεθόμησα. Δεῖ γὰρ γενέσθαι ἀνδροεπιθυμιῶν τῶν τοῦ Πνεύματος. Οὕτως ἂν ἡμῖν (26) καὶ ὁ τὸ πλεῖστον τῆς ἰσχύος ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ τῆς ὀσφύος φέρων δράκων καταλυθείη, τῆς περὶ ταῦτα δυναστείας αὐτῷ νεκρωθείσης. Μὴ θαυμάσης δὲ, εἰ καὶ τοῖς ἀσχήμοισιν ἡμῶν, τιμὴν περισσοτέραν τίθημι (27), λόγῳ νεκρῶν ταῦτα καὶ σωφρονίζων, καὶ κατὰ τῆς ὕλης Ἰσάμενος. Πάντα δῶμεν ἑσῶ τὰ μέλη ἐπὶ τῆς γῆς, πάντα καθιερώσωμεν. Μὴ λόβον ἦπατος, μηδὲ νεφροῦς μετὰ τῆς πιμαλῆς, μηδὲ τὸ (28) μέρος τοῦ σώματος, μηδὲ τὸ καὶ τό. Διὰ τί γὰρ τὰ ἄλλα ἡμῖν ἀτιμαστέα; Ὅλους δὲ

distribuit, » etc.

(21) Ἐντὸς. Coisl. I, ἐνδὸςθια.

(22) Τοῦτον. Quinque Regg., etc., οὗτον.

(23) Ἡμῶν. In nonnullis, ὑμῶν.

(24) Ἀνεσταλμέναι. Unus codex addit: καὶ οἱ λόγοι καθύμενοι δι' ἐγκρατείας· « et lucernæ ardentes per continentiam. »

(25) Τῷ Ἰσραὴλ... μεταλαμβάνοντι. Bas. ed., τοῦ Ἰσραὴλ... μεταλαμβάνοντος.

(26) Ἡμῖν. Sic quinque Regg., novem Colb. et Comb. In ed., ὑμῖν.

(27) Τίθημι. Duo Colb., Bas., Hervag. et Paulus, I Cor. XII, 23, περιτίθημι.

(28) Μηδὲ τό. Comb., μηδὲ τι.

ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνεπέγκωμεν· γενόμεθα ὀλοκαυτώματα λογικά, θύματα τέλεια· μηδὲ τὸν βραχίονα μόνον, μηδὲ τὸ στηθόνιον μόνον, ἀφάρωμα (29) ἱερατικὸν ποιώμεθα (50) (μικρὸν γὰρ τοῦτο)· ἀλλ' ὅλους διδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς, ὅλους ἀντιλαμβάνωμεν· ἐπειδὴ τοῦτό ἐστι λαβεῖν καθαρῶς, τὸ τῷ Θεῷ δοθῆναι, καὶ ἱερουργῆσαι τὴν ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίαν (51).

MA. Ἐπὶ πᾶσι, καὶ πρὸ πάντων, φύλαστέ μοι τὴν καλὴν παρκαταθήκην, ἧ ἔω (52) καὶ πολιτεύομαι, ἣν καὶ συνέδοκμον λάβοιμι, μεθ' ἧς καὶ ἀλγιστὰ πάντα φέρω, καὶ τερπνὸν ἅπαν (55) διαπτύω, τὴν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὁμολογίαν. Ταύτην πιστεύω σοι σήμερον ταύτην καὶ συμβάπτισω καὶ συνανάξω (54) σε. Ταύτην δίδωμι παντὸς τοῦ βίου κοινωνὸν καὶ προστάτην (55), τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν ἐν τοῖς τρισὶν εὐρισκομένην ἐνικῶς, καὶ τὰ τρία συλλαμβάνουσαν μεριστικῶς· οὔτε ἀνώμαλον οὐσίαις ἢ φύσεσιν, οὔτε ἀξιομένην (56), ἢ μειουμένην ὑπερβολαῖς καὶ ὑφέσεσι, πάντοθεν ἴσην, τὴν αὐτὴν πάντοθεν, ὡς ἐν οὐρανοῦ κάλλος καὶ μέγεθος· τριῶν ἀπέριτον ἄπειρον συμφύτιον, Θεὸν ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, ὡς Πατέρα καὶ Υἱὸν, ὡς Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα (57), φύλασσομένης ἐκάστω τῆς ἰδιότητος. Θεὸν τὰ τρία σὺν ἀλλήλοις νοούμενα, ἐκεῖνο διὰ τὴν ὁμοουσιότητα, τοῦτο διὰ τὴν μοναρχίαν. Οὐ φθάνω τὸ ἐν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶ περιλάμβομαι· οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφέρειμαι (58). Ὅταν ἐν τι τῶν τριῶν φαντασθῶ, τοῦτο νομίζω τὸ πᾶν, καὶ τὴν ὕψιν πεπλήρωμαι, καὶ τὸ πλεῖον διεψυγεν. Οὐκ ἔχω τὸ μέγεθος τοῦτου καταλαθεῖν, ἵνα δῶ τὸ πλεῖον τῷ λειπομένῳ. Ὅταν τὰ τρία συνέλω τῆ θεοῦργια, μίαν ὁρῶ λαμπάδα, οὐκ ἔχων διελεῖν ἢ μετρήσαι τὸ εὖς ἐνιζόμενον.

titium. Quod si rursus tria hæc animi consideratione contraxero, unum splendorem cerno, utpote qui lumen unitum distinguere aut dimetiri nequeam.

MB. Φοβῆ σὺ γέννησιν, ἵνα μὴ τι πάθῃ Θεός, ὁ μὴ πάσχων; Ἐγὼ φοβοῦμαι τὴν κτίσιν, ἵνα μὴ Θεὸν ἀπολέσω διὰ τῆς ὕβρεως, καὶ τῆς ἀδίκου (59) κατατομῆς, ἢ τὸν Υἱὸν τέμνω ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἢ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν τοῦ Πνεύματος. Τὸ γὰρ παράδοξον, ὅτι μὴ κτίσις ἐπάγεται μόνον Θεῷ παρὰ τοῖς κακῶς θεότητα ταλαντεύουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πάλιν ἢ κτίσις εἰς ἑαυτὴν τέμνε-

²² II Tim. 1, 14.

(29) Ἀφάρωμα. Schol. Ἀνάθημα, δῶρον, ξέ-
νον, « munus, » seu « donum, quod Deo vel hospiti
datur. »

(50) Ποιώμεθα. Bas., ποιησώμεθα.

(51) Ἱερουργῆσαι τὴν ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίαν,
« quasi rem sacram salutem nostram operari. »
Paulus, Rom. xv, 16, habet ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέ-
λιον, « sanctificans Evangelium; » id est, « quasi
rem sacram Evangelium pertractans. » Billius :
« eique salutem suam velut sacrificium quoddam
obtulisse. »

(52) Ἡ ἔω, etc. Billius : « cui vivo et munere
meo fungor. »

(53) Ἄπαν. Deest in nonnullis. In aliis, πᾶν.

non partem quandam corporis, non hoc, aut illud.
Cur enim alia contemnamus? Verum nos totos of-
feramus. Simus holocausta ratione prædita, victimæ
perfectæ; nec brachium solum, aut pectusculum
724 sacerdoti attribuamus; nimis enim parvum
hoc fuerit; verum nos ipsos totos Deo in munus
offeramus; ut nos totos recipiamus; quandoquid-
dem hoc est plane accipere, Deo donatum esse, et
quasi rem sacram salutem nostram operari.

XLII. Præter hæc omnia, imo ante hæc omnia, ho-
num depositum custodi ²², cui vivo, et pro quo milito,
et quod utinam me ex hac vita discedentem comitetur,
cum quo et omnes vite molestias perfero, et jocondita-
tes omnes contemno ac pro nihilo duco; fidem, in
quam, et confessionem in Patrem, et Filium, et Spi-
ritum sanctum. Hanc tibi hodierno die committo;
cum hac te, et lustricis aquis immergam, et in al-
tum extraham. Hæc tibi de totius vite sociam, et
patronam, unam deitatem et potentiam, quæ in tri-
bus conjunctim invenitur, et tria divisim compre-
hendit, nec substantiis aut naturis inæqualis est,
nec præstantiis aut submissionibus augetur vel mi-
nuitur, sed undequaque æqualis est, undequaque
eadem, non secus ac una cæli pulchritudo et mag-
nitude: trium infinitorum infinitam conjunctio-
nem, Deum unumquemque, si separatim consideret-
ur, ut Patrem sic Filium, ut Filium sic et Spiritum
sanctum, servata sua cuique proprietate: Deum
rursus tria hæc, si simul cogitentur; illud, propter
eamdem essentiam: hoc, propter unum principatum.
C Vix unum animo concepi, cum statim tribus circum-
fulgeo. Vix tria distinguere incipio, cum ad unum redu-
cor. Si unum quodpiam trium appareat, id totum mihi
esse videtur, atque implentur oculi, majorque etiam
pars oculorum aciem fugit. Hujus magnitudinem com-
prehendere nequeo, ut ei, quod reliquum est, plus

titium. Quod si rursus tria hæc animi consideratione contraxero, unum splendorem cerno, utpote

XLIII. Num in generationem metuis, ne quid pati-
atur Deus, qui ab omni perpeffione alienus est?
Ego contra creationem metuo, ne per contumeliam
et iniquam 725 sectionem Deus mihi pereat, si
vel Filium a Patre, vel Spiritus essentiam a Filio
distraxero. Nam, quod mirum et absurdum est, non
modo creatura Deo ab iis inducitur, qui deitatem
male trutinant, verum ipsa quoque creatura in

(54) Συνανάξω. Sic tres Regg., plures Coll.,
Coisl. 2, etc. Prave in ed. Par., συνάξω.

(55) Προστάτην. Or. 1, προστάτην.

(56) Ὅστε ἀξιομένην. Plures Regg. et Coll., ὅ-
τε δε ἀξιομένην.

(57) Τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Quinque Regg., τὸ Πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον.

(58) Εἰς τὸ ἐν ἀναφέρειμαι. Bill. « ad unum
statim sublimis feror. » Hanc interpretationem res-
pondendam putamus, quia supponit « unum » in Deo
esse « trino » sublimis.

(59) Καὶ τῆς ἀδίκου. Sic sex Regg., etc. Deest
τῆς in ed.

seipsam iterum secatur. Quemadmodum enim humi- A
les et adjecti homines Filium a Patre sejungunt,
atque inferiori loco ponunt; sic Spiritum rursus a
Filio separant, inferiorioremque faciunt: ita ut, per
novam hanc theologiam, et Deo, et creaturae, contumelia
infertur. Nihil, o viri, in Trinitate servum
est, nec creatum, nec adventitium, ut ex cujusdam
docti viri sermone accepi. Si adhuc hominibus plac-
cerem, Christi servus non essem, inquit divinus Apo-
stolus ³³. Si adhuc creatum aliquid adorarem, aut
in rei create nomine baptizarer, divinitatem mini-
me consequeretur, nec primam procreationem in
melius immutarem. Quid ad eos dicam, qui Astar-
tem adorant, aut Chamos, Sidoniorum idolum, aut
sideris formam, Dei quidem paëla majoris, apud
idololatrias illos, sed tamen facti atque creati, cum
ipse, aut hos duos, in quorum nomine baptizatus
sum, non adorem, aut conservos adorem? Conservi
enim utique erunt, utenique nobis aliquantulum
honore præsent; quandoquidem inter conservos
quoque discrimen et præstantia reperitur.

XLIII. Cupio Patrem majorem dicere, ex quo id
æquales habent, quod æquales sunt, et quod sunt.
Hoc enim ab omnibus mihi concedetur. Verum,
principium vereor, ne minorum principium illud
faciam, ac per hujusmodi prælationem contumelia
afficiam. Neque enim Patri gloria est, eorum, quæ
ex ipso sunt, depressio. Ac præterea inexplebilẽ
tuam aviditatem suspectam habeo, ne, arrepta hac
voce, *major*, naturam seces, atque hae voce ad
omnia abutaris. Non enim hæc dictio, *major*, ad
naturam, sed ad causam referenda est. Neque
enim quidquam eorum, quæ eandem substantiam
habent, substantia majus aut minus est. Cupio
Filium, ut Filium, Spiritui anteferre; sed mihi hoc
non permittit baptismus, per Spiritum sanctum me
perficiens. At enim vereris, ne tibi Trithike erimen
impingatur? Habe tu tibi hoc bonum, hanc, **726**
inquam, in tribus conjunctionem; certamen ad me
transmitte. Sine me navis exstructorem esse, tu
nave utere. Quod si alius est navis exstructor, do-
mus architectum me accipe; tu animo habita, etsi
nihil laboris exantlasti. Non minus prospere navi-
gabis, aut domum habitabis, quam ego, qui hæc fa-
bricatus sum, quamvis in iis nihil elaboraveris. En
quo animi candore tecum ago! En Spiritus benigni-
tatem! Meum sit bellum: tua sit palma. Ego telis
feriar: tu tranquillus et pacatus sede, propugna-

³³ Galat. 1, 10.

(40) Ὁ Υἱός. Sic quinque Regg., etc. Deest ὁ in
ed.

(41) Καρῆ. Coisl. 1 et Jes., κενῆ, « inani, van-
na. »

(42) Οὐδέ. Plurimi codd., οὐτε.

(43) Ἦκουσα, etc. Reg. ph, ἤκουσας, « accepisti,
audivisti. » Schol. Τὸν Θαυματουργὸν Γρηγόριον
ἐν Ἀποκαλύψει. « Gregorinum Thaumaturgum in
Apocalypsi. » Id confirmatur a Basilio Scholiasta,
qui ait: Ὁστος γὰρ ἐν Ἀποκαλύψει ταῦτά φησι.
« Ipse enim hæc dicit in Apocalypsi. »

(44) Εἰ ἔτι. Sic codd. Prave in ed., εἰ τι.

ται. Ὡσπερ τοῦ Πατρὸς ὑποστελλεται ὁ Υἱός (40)
τοῖς ταπεινοῖς καὶ κάτω καιμένους, οὕτως ὑποστελ-
λομένης πάλιν καὶ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀξίας τοῦ
Πνεύματος· ὡς ἂν καὶ Θεός, καὶ κτίσις ὑβρίζεται
τῇ καινῇ (41) ταύτῃ θεολογίᾳ. Οὐδὲν τῆς Τριάδος,
ὧ οὔτοι, δοῦλον, οὐδὲ (42) κτιστὸν, οὐδὲ ἐπέισακτον,
ἤκουσα (43) τῶν σοφῶν τινος λέγοντος. Εἰ ἔτι (44)
ἀνθρώποις ἤρεσκαοι, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν
ἦμην, φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος. Εἰ ἔτι κτίσματι
προσκύνουν, ἢ εἰς κτίσμα ἐθαπτιζόμεν, οὐκ ἂν
ἐθεοούμεν, οὐδὲ τὴν πρώτην μετεποιούμεν γέννησιν.
Τί φῆσω πρὸς τοὺς τὴν Ἀστάρτην προσκυνούντας,
ἢ τὸ Χαμῶς βδέλυγμα Σιδωνίων, ἢ τοῦ ἄστρου τὸν
τύπον, τοῦ μικροῦ ὑπὲρ ταῦτα Θεοῦ τοῖς εἰδωλολά-
τραις, πλὴν κτίσματος καὶ ποιήματος· αὐτὸς, ἢ μή
προσκύνων τὰ δύο, εἰς ἃ συμβεθάπτιζαται, ἢ προσκυ-
νῶν τὰ ὁμόδουλα (45); Ὁμόδουλα γάρ, καὶ εἰ μι-
κρὸν τιμιώτερα· ἐπεὶ καὶ ἐν ὁμοδόλοις ἐστὶ τις δια-
φορὰ καὶ προτίμησις.

ΜΓ. Θέλω τὸν Πατέρα μεῖζον (46) εἰπεῖν, ἐξ οὗ
καὶ τὸ ἴσους (47) εἶναι, τοῖς ἴσους ἐστὶ, καὶ τὸ εἶναι.
Τοῦτο γὰρ παρὰ πάντων δοθήσεται. Καὶ δέδοικα τὴν
ἀρχὴν, μὴ ἐλαττόνων ἀρχὴν ποιήσω, καὶ καθυβρίσω
διὰ τῆς προτιμήσεως· οὐ γὰρ δόξα τῷ ἐξ οὗ ἢ τῶν
ἐξ αὐτοῦ ταπεινώσεις. Πρὸς δὲ καὶ ὑφορῶμαι τὴν σὴν
ἀπληστίαν (48), μὴ τὸ μεῖζον λαθὼν διχοτομήσης
τὴν φύσιν, κατὰ πάντα τῷ μεῖζονι χρώμενος. Οὐ γὰρ
κατὰ τὴν φύσιν τὸ μεῖζον, τὴν αἰτίαν δέ. Οὐδὲν γὰρ
τῶν ὁμοουσίων τῇ οὐσίᾳ μεῖζον ἢ ἐλαττον. Θέλω τὸν
Υἱὸν προτιμήσαι τοῦ Πνεύματος, ὡς Υἱόν· καὶ οὐ
συγχωρεῖ (49) τὸ βάπτισμα τελειοῦν με διὰ τοῦ
Πνεύματος. Ἄλλὰ δέδοικας, μὴ θριβεῖαν ὀνειδισθῆς;
Ἔχε σὺ τὸ ἀγαθὸν, τὴν ἐν τοῖς τρισὶν ἔνωσιν· ἐμοὶ
τὴν μάχην παράπειψον. Ἐσόν με ναυπηγὸν εἶναι,
σὺ χρῶ τῇ νηϊ. Καὶ εἰ ναυπηγός ἐστιν ἕτερος,
ἐμὲ λάβε τῆς οἰκίας ἀρχιτέκτονα· σὺ ταύτην οἰκεῖ
μετὰ (50) ἀσφαλείας, καὶ εἰ μὴδὲν ἐμόχθησας. Οὐχ
ἤττον εὐπλοῆσεις, ἢ οἰκήσεις τὴν οἰκίαν, ἐμοῦ τοῦ
ταῦτα κατασκευάσαντος, εἰ καὶ μὴδὲν περὶ ταῦτα
πεφλοπόνηκας. Ὅρξ τὴν εὐγνωμοσύνην ὄση; ὄρξ
τοῦ (51) Πνεύματος τὴν χρηστότητα; Ἐμὸς ὁ πόλε-
μος, ἔστω σὺν τῷ ἐκνίκημα. Εἰγὼ βαλλόμεν, σὺ δὲ
D εἰρήνευε, τῷ προπολεμούντι συνευχόμενος· χεῖρα δι-
δου (52) διὰ τῆς πίστεως. Ἐγὼ τρεῖς λίθους οἷς
σφενδονήσω τὴν ἀλλόφυλον. Ἐγὼ τρεῖς ἐμπνεύσεις,
κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Σαραφθίας, αἷς ζωοποιήσω νε-

(45) Ὁμόδουλα. Sic plures codd. In ed., δοῦ
λα.

(46) Μεῖζον. Or. I et alii, μεῖζονα. Nonnulli ad-
dunt, τοῦ Υἱοῦ, « Filio majorem. »

(47) ἴσους. Reg. ph, ἴσον.

(48) Ἀπληστία. Reg. bm, ἀπληστειάν.

(49) Συγχωρεῖ. Regg. bm, ph et alii addunt, καὶ
Or. I, ἐγχωρεῖ μοι.

(50) Μετὰ. Or. I addit, τῆς.

(51) Τοῦ. D-est in Bas. et Hervag.

(52) Δίδου. Bas., διδοῦς.

νεκρωμένους. Ἐγὼ τρεῖς (55) ἐπικλύσεις κατὰ τῶν Α τὸν τὸν tuum precibus juvans; manum per fidem schidákων, αἷς καθιερώσω τὴν θυσίαν, ὕδατι πῦρ porrige. Tres lapides habeo ²⁵, quibus Philistæum funda petam et pereuntiam. Tres adversus Sarephthanae filium insufflationes habeo ²⁵, quibus homines morte sublatos ad vitam revocem. Tres adversus

assulas proluviones habeo ²⁶, quibus victimam consecrabo, aqua scilicet ignem excitans, quod quidem maxime mirandum est; atque ignominiosos prophetas mysterii viribus prosternam.

ΜΔ'. Τί μοι δεῖ μακροτέρων λόγων; Διδασκαλίαις γὰρ ὁ καιρὸς (55), οὐκ ἀντιλογίας. Μαγτέρουμαι ἐνώπιον τοῦ (56) Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, μετὰ ταύτης βαπτισθήσῃ τῆς πίστεως. Εἰ μὲν ἄλλως ἐγγράφαί, ἢ ὡς ὁ ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος, δεῦρο, καὶ μεταγγράφῃ. Ἐγὼ τοῦτον οὐκ ἀφύτης καλλιγράφος, γράφων ἢ γέγραμμαι, καὶ διδάτων ἢ καὶ μεμάθηκα, καὶ τετήρηκα ἐξ ἀρχῆς εἰς τήνδε τὴν πολιάν. Ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐμὸν καὶ τὸ γέρας, τοῦ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμου, καὶ τελειοῦτός σε διὰ τοῦ βαπτισματος. Εἰ δὲ οὕτως ἔχεις, καὶ καλοῖς ἐνεσημάνθης τοῖς γράμμασι, φύλαττέ μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἀτρεπτος μένων περὶ ἀτρέπτου πράγματος. Μίμησαι τὴν Πιλάτον ἐπὶ τὸ κρείττον, κακῶς γράφοντα, καλῶς γεγραμμένους (57). Εἰπέ τοῖς μεταπειθουσί σε · Ὁ γέγραμμαι, γέγραφα. Καὶ γὰρ ἂν αἰσχυνοίμην, εἰ, τοῦ κακοῦ μένοντος ἀκλινοῦς, τὸ καλὸν ῥᾶστα μετακλίνοιο (58) · δέον εὐμετακινήτους μὲν εἶναι πρὸς τὸ κρείττον ἀπὸ τοῦ χειρόνος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χειρὸν ἀπὸ τοῦ βελτιόνος. Εἰ οὕτως βαπτίζῃ, καὶ κατὰ ταύτην τὴν μαθητείαν, Ἴδοὺ τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω, ἰδοὺ κίχημι τὰς χεῖρας τοῦ Ἡνεύματι. Τυχύνωμεν τὴν σωτηρίαν, ἀναστῶμεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα· σφύζει τὸ Ἡνεῦμα, πρόθυμος ὁ τελειωτής, τὸ δῶρον ἔτοιμος · σήμερον ἔτι, καὶ μὴ καταδέχη τὸ τέλος τῆς θεότητος, ζῆτει ἐν βαπτιστῇ, ἢ καταβαπτιστῇ. Ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τέμνειν θεότητα, καὶ νεκρὸν σε ποιεῖν ἐν καιρῷ τῆς ἀναγεννήσεως · ἵνα μήτε τὸ χάρισμα ἔχης, μήτε τὴν ἐπίδα τῆς χάριτος, ἐν ὀλίγῳ ναυαγήσας τὴν σωτηρίαν. Ὡς ὁ τι ἂν ὑφέλης τῶν πριῶν τῆς θεότητος, τὸ πᾶν ἔση καθρηρηκῶς, καὶ σεαυτῷ τὴν τελείωσιν (59). beas, nec gratiæ spem, salute nimirum brevi tempore naufragio amissa. Si cui enim ex his tribus divinitatem detraxeris, totum everteris, tibiq̄ ipsi pertectionem ademeris.

ME'. Ἀλλ' οὐπω τύπος οὐδεὶς ἐν τῇ σῇ ψυχῇ, οὕτε D χείρονος (60) γράμματι δεήσεις, οὐδὲ βελτιόνος · σήμερον δὲ σε γραφῆναι δεήσεις, καὶ παρ' ἡμῶν (61) τυπωθῆναι πρὸς τελειότητα; Εἶσω τῆς νεφέλης χωρήσωμεν· δός μοι τὰς πλάκας τῆς σῆς καρδίας · γίνουμαί σοι Μωσῆς, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν · ἐγγράφω δακτύλῳ Θεοῦ νέαν δεκάλογον · ἐνομάσω σύντομον σωτηρίαν.

²⁵ I Reg. xvii, 40. ²⁶ III Reg. xvii, 21. ²⁶ III Reg. xviii, 54. ²⁷ Joan. xix, 22. ²⁸ Psal. xxxiv, 10.

(55) Ἐγὼ τρεῖς, etc. « Adversus assulas habeo tres proluviones; » hoc est, ut exponit Nicetas, « tres baptismi demersiones. » Billius : « Tres adversus ligna proluviones habeo. »

(54) Τὸς προσήτας... αἰσχύνης. « Prophetas eufusionis. » Nobilius et Vulgata : « Prophetas Baal. »

(55) Ὁ καιρός. Reg. d, ὁ παρὼν καιρός, « præsens tempus. »

(56) Τοῦ. Deest in Regg. bm, ph, etc.

(57) Καλῶς γεγραμμένους. « Recte conscriptus. »

XLIV. Quid longiori oratione opus est? Doctrinæ etenim hoc tempus est, non altercationis et disputationis *Testificor coram Deo et electis angelis*, quod cum hac fide baptizaberis. Si alio modo inscriptus es, quam mea doctrina exposcit, veni ac transcribere. Ego horum non inscitus atque ineptus sum scriptor, scribens ea quæ mihi inscripta sunt, et docens quæ didici, atque a prima ætate ad hanc usque canitiem servavi. Meum sit periculum, meum quoque præmium, qui animæ tuæ sum dispensator, ac per baptismum te perficio. Sin autem ita te habes, ac pulehris litteris notatus atque inustus es, quæ scripta sunt serva, in obnoxiiis mutationi temporibus circa rem minime mutabilem immutabilis manens. Tu, qui recte conscriptus es, Pilatum, qui male scripserat, in meliorem partem imitare. Dic iis, qui te a sententia deducere student : *Quod scripsi, scripsi* ²⁷. Puderet enim me profecto, si, cum malum stabile ac firmum maneat, bonum contra facile in deterius fleeteretur; cum nos ita comparatos esse vitæ ratione oporteat, ut a vitio quidem ad virtutem facili motu impellamur, a virtute autem ad vitium nullo modo incitemur. Si cum hac sententia et doctrina ad baptismum accedis, *ecce labia mea non prolibebo* ²⁸, ecce manus meas Spiritui commodo. Salutem acceleremus, **727** ad baptismum exurgamus; exsilit Spiritus, præsto est initiator, in promptu est baptismus. Sin vero adhuc claudicas, nec Deitatis perfectionem suscipis, quærc qui te tingat, vel in malam rem tingat. Mibi enim non vacat Deitatem secare, atque in regenerationis tempore tibi mortem inferre; ut sic nec gratiam habes

XLV. At nondum ulla in animo tuo, vel melior, vel deterior littera impressa est; verum hodierno die inscribi te oportet, atque a nobis ad perfectionem informari? Nubem ingrediamur; da mihi pectoris tui tabulas; Moyses tibi ero, etsi hoc insolentius a me dictum videri queat; Dei digito novum Decalogum inscribam; compendiosam salutis

Hinc sane colligendum videtur, aut fidei formulam ex integro conscriptam, aut sane a baptizandis esse subsignatam.

(58) Μετακλίνοιο. Bas., κλίνοιο.

(59) Ὡς ὁ... τὴν τελείωσιν. Hæc et interjecta desunt in Regg. bm.

(60) Οὕτε χείρονος. Sic quatuor Regg. et Or. 1. In ed., οὐ χείρονος.

(61) Καὶ παρ' ἡμῶν. Sic sex Regg., plures Collb., Or. 1, Par., etc. Deest καὶ in ed.

doctrinam insculpam. Quod si quæbellua hæretica, et a ratione aversa sit, inferiori loco maneat; aut periculum erit, ne veritatis doctrina tanquam lapidibus obruatur. Baptizabo te, docens, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Nomen porro unum tribus commune, Deitas. Intelliges, tam ex ipsa rerum specie, tum ex verbis ipsis, te omnem impietatem rejicere, et cum tota Deitate conjungi. Crede, mundum universum, tam qui oculis cernitur, quam qui oculorum obtutum fugit, a Deo ex nihilo creatum esse, et Creatoris providentia gubernari, foreque aliquando, ut in præstantiorem statum immutetur. Crede, nullam mali essentiam esse, nec regnum, aut principii expers, aut a se ipso subsistens, aut a Deo creatum, sed nostrum opus hoc esse, et Pravi illius, malum ex incuria et soordia ad nos irrepssisse, non autem a Creatore. Crede, Dei Filium, Verbum illud omnibus sæculis antiquius, atque citra ullum temporis principium, et incorporeo modo a Patre genitum, hunc, inquam, Dñi Filium, extremis diebus, hominis quoque filium tua causa factum esse, arcano modo, ac sine ulla spurcitie ex Virgine Maria progressum (nihil enim spurcum, ubi **728** Deus est, et ejus beneficio et opera salus paratur); totum hominem, eundem et Deum, pro toto homine læso ut, tota peccati condemnatione reseissa, tibi toti salutem afferat; impatibilem divinitate, patibilem assumptæ humanitatis ratione; tantum hominem propter te effectum, quantum tu propter illum Deus efficeris; hunc propter iniquitates nostras ad mortem ductum, in crucem sublatum, et sepultura affectum fuisse (hactenus scificet, ut mortem gustaret), tertio demum die ad vitam rediisse, atque in cælos ascendisse, ut te humi jacentem secum ducat; ac denique gloriosum et illustrem rediturum, ut de vivis æ mortuis judicium ferat; non jam illum quidem carnem, nec corpore tamen vacantem, sed augustius diviniusque corpus habentem; qualeque ipse solus novit ut, et ab his qui eum pupugerunt ²⁹, videatur, et Deus, omnis molis et crassitiei expers, maneat. Crede præterea resurrectionem, judicium, mercedem ad justam Dei lanceam exigendam. Hanc porro iis, qui animo et mente purgati fuerint, lucem esse, hoc est, Deum³⁰, sese cuique, pro purita-

Et δὲ τι θηρίον αἰρετικὸν καὶ ἀλόγιστον, κάτω μεινᾶτο (62) ἢ κινδυνεύσει λιθοβολούμενον τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας. Βαπτίζω σε μαθητεύου, εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ὅνομα δὲ κοινὸν τῶν τριῶν ἔν (63), ἢ θεότης. Γινώσῃ καὶ τοὺς σχήμασι (64) καὶ τοὺς ῥήμασιν, ὡς ἔλην ἀποπέμπτῃ τὴν ἀθειαν, οὕτως ἔλη θεότητι συντασσόμενος. Πίστευε, τὸν σύμπαντα κόσμον, ὅσος τε ὁρατὸς, καὶ ὅσος ἀόρατος, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον, καὶ προνοίᾳ τοῦ ποιήσαντος διοικούμενον, δέξασθαι (65) τὴν εἰς τὸ κρεῖττον μεταβολήν. Πίστευε, μὴ οὐσίαν εἶναι (66) τίνα τοῦ κακοῦ, μήτε βασιλείαν, ἢ ἀναρχον, ἢ παρ' ἑαυτῆς ὑποστᾶσαν, ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένην, ἀλλ' ἡμέτερον ἔργον εἶναι τοῦτο καὶ τοῦ πονηροῦ, ἐκ τῆς ἀπροσεξίας ἐπεισελθὸν ἡμῖν, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ κτιστάντος. Πίστευε, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν προαιώνιον Λόγον, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀρχόντως καὶ ἀσωμάτως, τοῦτον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, γεγενῆσθαι (67) διὰ σὲ καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, ἐκ τῆς Παρθένου προελθόντα Μαρίας, ἀρρόγως καὶ ἀρρηκρῶς (οὐδὲν γὰρ ῥυπαρὸν οὐ Θεός, καὶ δι' οὐ σωτηρία [68]), ἔλον ἀνθρωπῶτον, τὸν αὐτὸν καὶ Θεόν, ὑπὲρ ἔλου τοῦ πεπονηθότος, ἵνα ἔλων σοὶ τὴν σωτηρίαν χαρίσῃται, ἔλον τὸ κατὰκριμα λύσας τῆς ἁμαρτίας· ἀπαθῆ θεότητι, παθητὸν τῷ (69) προσλήμματι· τοσοῦτον ἀνθρώπων διὰ σὲ, ὅσοι σὺ γίνῃ δι' ἐκείνων Θεός· τοῦτον ὑπὲρ τῶν ἀνομιῶν ἦχθαι εἰς θάνατον, σταυρωθέντα τε (70) καὶ ταφέντα, ὅσον θανάτου γεύσασθαι, καὶ ἀναστάντα τριήμερον, ἀνεληλυθέναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἵνα σε συναγάγῃ κάτω κείμενον· ἤξειν τε (71) πάλιν μετὰ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας, κρίνοντα ζῶντας καὶ νεκρούς· οὐκ ἔτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δὲ, οἷς αὐτὸς οἶδε λόγοις, θεοειδέστερον σώματος, ἵνα καὶ ὀφθῆ ὑπὸ τῶν ἐκκενησάντων, καὶ μείνῃ Θεός ἐξω παχύτητος. Δέχου πρός τούτοις ἀνάστασιν, κρίσιν, ἀνταπόδοσιν τοῖς δικαίοις τοῦ Θεοῦ σταθμοῖς. Ταύτην δὲ εἶναι φῶς τοῖς κεικαθαρμένοις τὴν διάνοιαν, τοῦτέστι Θεὸν ὀρώμενόν τε καὶ γνωσκόμενον, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς καθαρότητος, ἧ δὴ καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὀνομάζομεν· σκότος δὲ τοῖς τυφλώττοις τὸ ἡγεμονικόν, τοῦτέστιν ἄλλοτριώσιν Θεοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐντεσθεν ἀμβλυωπίας. Δέχκτον (72), ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν ἐπὶ τούτῳ τῷ θεμελίῳ τῶν δογμάτων· ἐπειδὴ, *Ἥστικ χωρὶς ἔργων νεκρὰ*, ὡς ἔργα δίχα πίστεως. Ἐχεις

²⁹ Apoc. 1, 7.

(62) Κάτω μινάτω. Ver. ro, καταμινάτω.

(63) Ὅνομα δὲ κοινὸν τῶν τριῶν, ἢ θεότης. Ma zar., Ὅνομα τῶν τριῶν, ἢ θεότης.

(64) Σχήμασι. Duo codd., πρᾶγμασι. Porro per vocem σχήμασι, Gregorius, ut opinor, significat ritum exteriorum ac baptismi ceremonias, quas sic describit Nicetas : Γυμνούμενος, καὶ ἀποστρεφόμενος ἐπὶ δεξιὰς, καὶ ἔνω τὰς χειρὰς ἔχων, ἀρνήσεις τὸν Σατανᾶν· καὶ ἠμολογήσεις τὸν Θεόν, στρεφόμενος πρός ἀνατολὰς, καὶ κάτω τὰς χειρὰς ἔχων· « Vestibus nudatus, corporeque ad occasum inversus, ac manus erectas habens, Satanam abjurabis; rursusque ad orientem te convertens, manusque depressas habens, Deum tuum confitere. »

(65) Δέξασθαι. Billius legit, δέξασθαι. Ita scripsit ad marg. Bas. ed. Placet hæc lectio Combelsio, que

utilique, licet eodidem auctoritate destituta, melior videtur.

(66) Οὐσίαν εἶναι. Sic plerique codd. In ed., εἶναι ponitur post κακοῦ.

(67) Γεγενῆσθαι. Sic plures Regg. codd. Sic legit Nicetas et Bill. In ed., γεγεννηθῆαι, « natum esse; » que lectio magis aridet Combelsio.

(68) Σωτηρία. Sic duo Coisl., etc. In Par. ed., σωτηρίαν.

(69) Παθητὸν τῷ. Sic tres Regg., Or. 1, Comb. Deest τῷ in ed.

(70) Σταυρωθέντα τε. Sic plures codd. Deest τε in ed.

(71) ἤξειν τε. Sic Regg. bar, ph, etc. In ed., ἤξειν δέ.

(72) Δέκκτον. Sic codd. In Par. ed., δεκτόν.

τοῦ μυστηρίου τα ἔκφορα, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀνοαῖς οὐκ ἀπρόβητα (75). Τὰ δὲ ἄλλα (74) εἶπω μὲν ἕστη, τῆς Τριάδος χαρίζομένης, ἃ καὶ κρύψεις παρὰ σεαυτῷ σφραγιῶι κρατούμενα.

Deo, pro hebetudinis ac carcutientiae modo, quo quisque in hac vita affectus fuerit. Decimo ac postremo loco, super hoc dogmatum fundamento bona opera exstrue; quandoquidem *fides sine operibus mortua est* ³⁰, quemadmodum et opera, si fides absit. Habes quae de mysterio foras exportare, atque ad vulgi aures efferre licet. Caetera intus, Trinitate largiente, addisces, quae etiam ipsa apud teipsum tegas, velut ea quae sub sigillo tenentur.

ΜΓ'. Πλὴν ἐκεῖνο εὐαγγελίζομαι σοι (76). Ἡ στάσις, ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν (76) δόξης ἐστὶ προχάραγμα. Ἡ ψαλμοδία, μεθ' ἧς δευθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνοδίας προοίμιον. Αἱ λαμπάδες, ἄσπερ ἀνὰ φεῖς, τῆς ἐκεῖθεν φωταγωγίας μυστήριον, μεθ' ἧς ἀπαντήσομεν (77) τῷ νομφίῳ φαίδραϊ καὶ παρθένῳ ψυχῇ, φαίδραϊ ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως, μήτε καθυβδουσαι διὰ βραθυμίαν, ἵνα μὴ λάθῃ παρῶν ἀδοκίῃτως ὁ προσδοκώμενος, μήτε ἀτροφοί, καὶ ἀνέλαιοι, καὶ καλῶν ἔργων ἐπιδειεῖς, ἵνα μὴ τοῦ νομφῶνος ἐκπέσωμεν. Ὅρῳ γὰρ τὸ πάθος, ὡς ἐλεεινόν. Ὁ μὲν παρέσται, ἀπαιτούσης τῆς κραυγῆς τὴν ἀπάντησιν· αἱ δὲ ἀπαντήσονται, ὅσαι φρόνιμοι, μετὰ λαμπροῦ τοῦ φωτός, καὶ ἀψιλεστέρας τῆς τοῦτου τροφῆς· αἱ δὲ ταρχθῆσονται ζητοῦσαι τὸ ἔλαιον οὐκ ἐν καιρῷ παρὰ τῶν ἐχόντων. Ὁ δὲ εἰσελεύσεται ὁρομαῖος· αἱ δὲ συνεισελεύσονται· αἱ δὲ ἀποκλεισθήσονται, τὴν τοῦ εἰσελθεῖν καιρὸν εἰς τὸ παρασκευάσασθαι δαπανήσασαι, καὶ πολλὰ μετακλύουσται, ὅψε μαθούσαι τὴν ζημίαν τῆς βραθυμίας, ὅταν μετῆι ὁ νομφῶν αὐταῖς εἰσπηδὸς ἦ, καὶ πολλὰ δεομέναις, ὅν κακῶς ἐκπυαῖς ἀπέκλεισαν (78)· ἄλλον τρόπον μιμησάμεναι τοῦς ὑπεροδύτας τοῦ γάμου, ὃν ὁ καλὸς πατήρ ἐστὶ τῷ καλῷ νομφίῳ, διὰ τὴν γυναῖκα τὴν νεόνυμφον, ἣ διὰ τὴν ἀγρὸν τὴν νεόνυμφον, ἣ τὸ ζεῦγος τῶν βοῶν, ἃ κακῶς ἐκπῆσαντο, διὰ τῶν μικρῶν τὰ μεῖζονα ζημιούμενοι. Οὐδεὶς γὰρ ἐκεῖ τῶν ὑπεροπτικῶν καὶ βραθυμῶν, οὐδὲ τῶν βυπαρῶς (79), ἀλλ' οὐ νομφικῶς ἐποκλεισμένων, κἂν ἐντεῦθεν ἐαυτὸν ἀξιῶσῃ (80) τῆς ἐκεῖθεν λαμπροφωρίας, καὶ λαθῶν ἐαυτὸν παρενείρη, κενὰς ἐλπίσιν ἐξαπατούμενος. Εἶτα τί; Ὅταν ἐνδὸν γε γόμεθα, τότε οἶδον ὁ νομφῶς ἃ διδάξει, καὶ ἃ συνέσται πλῆς συνεισελεύσεως ψυχῆς. Συνέσται δὲ, ὡς οἶμα, διδάσκων τὰ τελεώτερά τε καὶ καθαρώτερον καὶ ἡμεῖς μεταλλάβομεν, οἷ τε διδάσκοντες ταῦτα καὶ οἱ μαθητῶντες, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃ ἦ δόξα καὶ τὸ κράτος (81) εἰς τοῦς αἰῶνας αἰῶν. Ἀμήν.

his ratione, spectandum cognoscendumque praebentem, id quod regnum quoque caelorum appellamus; his contra, qui animi caecitate laborant, tenebras esse, hoc est, abalienationem atque aversionem a

quisque in hac vita affectus fuerit. Decimo ac postremo loco, super hoc dogmatum fundamento bona opera exstrue; quandoquidem *fides sine operibus mortua est* ³⁰, quemadmodum et opera, si fides absit. Habes quae de mysterio foras exportare, atque ad vulgi aures efferre licet. Caetera intus, Trinitate largiente, addisces, quae etiam ipsa apud

XLVI. Caeterum illud ex me intelligas velim. Statio haec, qua confestim a baptismo ante magnam sacrarium stabis, futuram vitae gloriam praesignat. Psalmorum cantus, cum quo accipieris, illius hymnodia prelude est. Lampades, quas accendes, illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendide et virgines animae, splendidis fidei lampadibus, Christo sponso obviam prodibimus, nec per ignaviam et socordiam dormientes, ne, inscientibus nobis, is, cuius adventus expectatur, inopinato adsit, nec alimento et oleo, **729** bonisque operibus carentes, ne a nuptiali thalamo excludamur. Prospicio enim animo tristem et miseram calamitatem. Aderit ille, cum clamor exortus, ut ei obviam procedatur, exiget: haec quidem, quotquot prudentes sunt animae, cum splendido lumine, et uberiori ejus alimonia ipsi occurrent; caeterae autem in magna perturbatione erunt, oleum ab iis quibus suppetit, intempestive auerentes. Ille porro festinanter ingreditur: prudentes autem simul introitant; fatuae vero, quae tempus illud, quo ingrediendum erit, in lampadam adornatione consumperunt, ab ingresu arcebuntur, multumque et graviter ingemiscunt, damnum negligentia sua desidiaeque contractum sero intelligentes, cum jam ipsis, quamlibet obnixae petentibus, atque obsecrantibus, nequaquam ultra ad nuptialem thalamum aditus patebit, quem sibi ipsis male praecloserunt ³¹; alio quodam modo illos inuitatae, qui nuptiis, quas bonus ille pater bono sponso celebrat, interesse recusant, vel propter uxorem recens ductam, vel propter agrum nuper emptum, vel propter parvum bonum ³², quae male acquisierunt, per exiguarum leviumque rerum studium majoribus bonis sese mutant. Nec enim illic equitatum superbo et arroganti homini locus est, nec segni et inertis, nec sordida nuptasque indigna veste contecto, etiamsi in hac vita splendore illo dignum se censuerit, lurtimque se aliis lasciverit, inani spe

³⁰ Jac. ii, 20. ³¹ Matth. xxv, 1 sqq. ³² Luc. xiv, 18 sqq.

(75) Ἀπρόβητα. Sic codd. Prave in Par. ed., ἀπρόβητα.

(74) Τα δὲ ἄλλα. Doest δὲ in pluribus Regg. et Or. I. In nonnullis, τ' ἄλλα δὲ.

(75) Σοι. Plures Regg., Orat. 4 et Combefis., σε.

(76) Ἐκεῖθεν. Quinque Regg., ἐκεῖτε.

(77) Ἀπαντήσομεν. Coisl. I, ἀπαντήσομεν.

(78) Ἀπέκλεισαν. « Praecloserunt. » S. e Billins in prima ed., vel, si mavis « excluderunt. » In secunda vero, « incluserunt. »

(79) Τῶν βυπαρῶς. Coisl. I et Or. I, τῶν βυπαρῶν.

(80) Ἐαυτὸν ἀξιῶσῃ, etc. Nicetas sic exponit: « Etsi vestem illam splendidam ac nuptialem sibi arrogaverit, ac seipsum cum ornate splendideque vestitis admiserit. » Supplevit, recte quidem, λαμπροφωροῦσι.

(81) Καὶ τὸ κράτος. Haec desunt in tribus Regg. et Or. I.

(82) Αἰῶνας. Reg. iii addit, τῶν αἰῶνων « saeculorum. »

animum lætans. Quid postea? Cum eo ingressi fuerimus, tum novit sponsus quæ docebit, et quo modo cum animabus iis, quæ ingredientem comitate fuerint, versabitur. Cum iis porro, ut quidem opinor, versabitur. excellentiora et puriora mysteria docens; quorum utinam ipsi quoque participes fiamus, tam qui hæc docemus, quam qui discitis, in ipso Christo Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

730 MONITUM IN ORATIONEM XLI.

I. Festum Pentecostes, et a Christo promissi Spiritus sancti adventum, in hac eximia oratione, quæ ab Augustino (83) et Eulogio Alexandrino (84) laudatur, pertractandum suscipit Gregorius. Primum (n. 1) Catholicos hortatur, ut, in festivitatum celebrationibus, alienos se præbeant a Judæorum et gentilium more; quorum alii ad «solam litteram,» seu, ad externam legis superficiem attendunt; alii vero «vitiosus deorum suorum affectionibus,» suam quoque festorum agendorum rationem accommodant. Variis deinde exemplis ostendit (n. 2), quanto in honore fuerit apud veteres, ac præcipue apud Hebræos, «septenarius numerus,» ex quo festum Pentecostes nominis originem duxit. Hæc quidem, quamvis paucis pertractata, considerari tamen possunt velut prima orationis pars. In altera vero parte, novo præliandi genere utens, manus cum Macedonianis conserit, ipsisque Spiritus sancti divinitatem, præcipuas ejus in toto terrarum orbe operationes recensendo, invicte demonstrat. Eos enim, non vehementiori stylo, ut in theologicis orationibus vidimus, sed blande ac modeste compeliat. «O viri, inquit (n. 7), spiritualiter ac fraterna charitate inter nos hanc controversiam transigamus. Vim divinitatis ac potentiam nobis date, et nos vicissim divinitatis vocem concedemus... Trinitatem unius Deitatis esse fateamini (n. 8), aut, si magis placet, unius naturæ.... Non enim victoriam ambimus, sed ut fratres, quorum disjunctione erueamur, ad nos redeant, laboramus.» Tum illorum abstinentiam, hospitalitatem, modestiam, morum puritatem, aliaque id genus, ita effusiori animi affectu celebrat (n. 8), ut pro eorum salute «anathema quoque esse» vehementer exoptet. Denique, sublimiter et erudite pertractatis iis omnibus, quæ Spiritus sancti divinitatem firmare et stabilire possunt, auditores excitat, ut spirituali modo spirituale mysterium peragant.

II. Hanc orationem credimus cum Tillemontio (85) habitam fuisse die Pentecostes anni 381, ac proinde 16 Maii, eam Pascha hoc anno celebratum reperimus 28 Martii. Eam autem, non Nazianzi, sed Constantinopoli pronuntiatam asserit codex Colbertinus 4242, in quo sic legitur: Ἐβρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Idem asserunt scholiastæ vetustiores. Et certe, minime Nazianzi, ubi nulli erant hæretici, sed potius Constantinopoli, in qua per multos annos invaluerat hæreticorum furor, sperare poterat Gregorius noster, se Spiritus sancti divinitatis futurum martyrem. Nam luse enumeratis variis prodigiis, quæ Spiritus sanctus in patriarchis et prophetis operatus fuerat, statim subiungit (n. 14): «Hic (Spiritus) me quoque hodierno die præsentem et audacem præconem reddit. Si nihil propterea perpessus sum, Deo sit gratia; si autem perpessus, sit quoque Deo gratia: alterum, ut iis, qui nobis infesti sunt, pareat, et a peccato liberet; alterum, ut nos sanctificet, hoc nimirum evangelici ministerii præmium consecutus, ut eruentem mortem subeamus.» Quibus verbis, 731 Constantinopolim designari conjicimus. Quamvis autem «eruenta morte» non sit defunctus Gregorius, irrita tamen non omnino fuere ipsius vota. In se enim, ob libere predicatam Filii ac Spiritus sancti divinitatem, hæreticorum præcipue odia excitavit; nec piissimi imperatoris Theodosii patrociniū eum ab invidiæ telis et ictibus defendere potuit. Imo eo crevit hæreticorum rabies, ut Gregorius, ni divino fuisset mirabiliter protectus clypeo, ipse, veræ doctrinæ victima, sicarii manu occubisset. Hinc merito de illo dicendum, quod si martyrii palma non fuerit ipsis laureatus, animi tamen affectu, martyrii quoddam genus subierit, quod forsitan alteri non impar videri potest.

(85) Aug. *De dono pers.*, c. xix, n. 49.

(84) Phot. c. cexvii, p. 772.

(85) T. IX, p. 465.

ORATIO XLI.

Ejusdem in Pentecosten.

I. De hoc festo pauca disseramus, ut spirituali modo festum diem agitemus. Aliud namque alii

ΛΟΓΟΣ ΜΑ'.

Α Τοῦ αὐτοῦ (86) εἰς τὴν Πεντηκοστήν.

Α'. Περὶ τῆς ἑορτῆς βραχέα φιλοσοφήσωμεν (87), ἕνα πνευματικῶς ἑορτάσωμεν. Ἄλλη μὲν γὰρ ἄλλη

^a Alias XLIV; quæ autem III erat, nunc I. — Habita Constantinopoli in festo Pentecostes anni 381.

(86) Τοῦ αὐτοῦ, etc. Sic plures Regg., plures Colb. et Par. Unus Reg. addit, καὶ εἰς τὴν Πεντηκοστήν.

ἄγιον, ἢ et in Spiritum sanctum. — Alter codex habet: Τοῦ αὐτοῦ ἑμίλια εἰς τὴν Πεντηκοστήν. In ed. εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν.

(87) Φιλοσοφήσωμεν. Nicet., φιλοσοφήσωμεν.

πανηγυρις· τῷ δὲ θεραπευτῇ τοῦ Λόγου λόγος, καὶ λόγος (88) ὁ τῷ καιρῷ προσφορώτατος. Καὶ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει καλὸν τῶν φιλοκάλων οὐδένα, ὡς τὸ πανηγυρίζειν πνευματικῶς τὸν φιλόστονον. Σκοπῶμεν δὲ οὕτως· Ἐορτάζει καὶ Ἰουδαῖος, ἀλλὰ κατὰ τὸ γράμμα· τὸν γὰρ σωματικὸν διώκων νόμον, εἰς τὸν πνευματικὸν νόμον οὐκ ἔφθασεν. Ἐορτάζει καὶ Ἑλλήν, ἀλλὰ κατὰ τὸ σῶμα (89), καὶ τοὺς ἑαυτοῦ θεοὺς τε καὶ δαίμονας· ὧν οἱ μὲν εἰς παθῶν δημιουργοὶ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ δὲ ἐκ παθῶν ἐπιμήθησαν. Διὰ τοῦτο ἐμπαθεῖς αὐτῶν καὶ τὸ εορτάζειν· Ἐν ἧ τιμῇ Θεοῦ τὸ ἀμαρτάνειν, πρὸς ὃν καταφεύγει τὸ πάθος, ὡς σεμνολόγημα. Ἐορτάζομεν (90) καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὡς δοκεῖ τῷ Πνεύματι. Δοκεῖ δὲ ἡ λέγοντάς τι τῶν δρόνων, ἢ πράττοντάς. Καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ εορτάζειν ἡμῶν, ψυχῇ τι θεαυρίζεται τῶν ἐστῶτων καὶ κρατούμενων, ἀλλὰ μὴ τῶν ὑποχωρούντων καὶ λυομένων, καὶ μικρὰ σαινόντων τὴν αἴθεριν, τὰ πλείω δὲ, λυμαιομένων τε καὶ βλαπτόντων, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον. Ἀρχετὸν γὰρ (91) τῷ σώματι ἢ κακία αὐτοῦ. Τί, δὲ δεῖ τῇ φλογὶ πλείονος ὕλης, ἢ τῷ θηρίῳ δαψιλεστέρας τροφῆς, ἢνα μᾶλλον δυσκλίθεον γένηται (92), καὶ τοῦ λογισμοῦ βιαιότερον;

quidem iudicio, et lahefactant, et noxam inferunt. Sufficit enim corpori malitia sua ³³. Quid flamma ampliore materia opus est, aut belluae **732** copiosiori alimento, ut effrenatior, ac ratione violentior reddatur?

IV. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν εορταστέον πνευματικῶς. Ἀρχὴ δὲ τοῦ λόγου (βητέον γὰρ, καὶ εἰ μικρόν τ. παρεκβατικώτερος ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ φιλοπονητέον τοῖς φιλολόγοις, ἢ ὡς περ ἡδυσμά τι τῇ πανηγύρει συγκαταμιζόμεν). Τὴν ἐβδομάδα τιμῶσιν Ἑβραῖοι παῖδες, ἐκ τῆς Μωϋσείως νομοθεσίας, ὡς περ οἱ Ἡυθαγορικοὶ (95) τὴν τετρακτὴν ὕστερον, ἢν δὴ (94) καὶ ὄρκον πεποιήνται· καὶ τὴν ὀγδοῦδα καὶ τοιαῦδα, οἱ ἀπὸ Σήμενος, καὶ Μαρξίανος, οἷς δὴ καὶ ἰσαριθμοὺς τινὰς Αἰθώνας ἐπονομάζουσι, καὶ τιμῶσιν. Οὐκ οἶδα μὲν οἷσσιτι λόγους ἀναλογίας, ἢ κατὰ τίνα τοῦ ἀριθμοῦ τοῦτου δύναμιν, τιμῶσι δ' οὖν. Τὸ μὲν πρόδηλον, ὅτι ἐν εἰς ἡμέραις ὁ Θεὸς τὴν ὕλην ὑποστήσας τε καὶ μορφώσας, καὶ διακοσμήσας παντοῖοις εἶδεσι καὶ συγκρίμασι, καὶ τὸν νῦν ὀρώμενον τοῦτον κόσμον ποιήσας, τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσεν (95) ἀπὸ τῶν ἔργων, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ τοῦ Σαββάτου προσηγορία (96), κατὰπαυσιν Ἑβραῖως σημαίνουσα. Εἰ δὲ τις καὶ ὑψηλότερος περὶ ταῦτα λόγος, ἄλλοι φιλοσοφεῖτωσαν. III τιμῇ δὲ αὐτοῖς, οὐκ ἐν ἡμέραις μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐνιαυτοὺς φθάνουσα. II μὲν οὖν τῶν

³³ Matth. vi, 54. ³⁴ Gen. i, 1 sqq. ³⁵ Gen. ii, 5.

(88) Λόγος. Savil., λόγος.

(89) Κατὰ τὸ σῶμα. Nicetas sic exponit: « Secundum corporeas animi motus, et voluptates, ac secundum obscenos affectus eorum, qui ab ipsis pro diis coluntur, a nobis autem pro demonibus habentur. »

(90) Ἐορτάζομεν. Reg. bm, εορτάζομεν.

(91) Γὰρ. Deest in Reg. ph.

(92) Γένηται. Coisl. l addit, τὸ κακόν, « malum. »

festum est: Verbi autem cultori, sermo; et ex sermonibus, is, qui tempori maxime congruit. Nec ulla pulchritudo perinde pulchritudinis amantem oblectat, ut festorum amantem spiritualis celebrandorum festorum ratio. Sic autem consideremus: Festos dies Judæus etiam agit, verum juxta litteram; legem enim corpoream consecrans, ad spirituales legem non pervenit. Festos quoque dies gentilis agit, verum juxta corpus, deosque suos et demones; quorum alii vitiosarum affectionum effectores atque architerti sunt, quemadmodum ipsimet asserunt, alii ex vitiosis affectionibus honorem consecuti sunt. Quamobrem modus etiam ille, quo festa celebrant, cum vitiosis affectionibus conjunctus est; ut hoc ipsum quod peccant, in Dei honorem cedat, ad quem vitium, quasi res quaedam honesta et predicanda, confugit. Festos dies nos quoque agimus, verum ut Spiritui gratum est. Gratum est porro, eam a nobis rationem inferri, ut eorum, quæ ad festum pertinent, vel aliquid dicamus vel agamus. Nec feriari nostrum quidquam est aliud, quam animæ aliquid eorum aggerere, quæ firma et stabilia sunt, ac tenentur, non ea autem quæ suffugiunt et dilabuntur, leviterque dimittant sensum demulcent, magna vero ex parte, nec

quidem iudicio, et lahefactant, et noxam inferunt. Sufficit enim corpori malitia sua ³³. Quid flamma ampliore materia opus est, aut belluae **732** copiosiori alimento, ut effrenatior, ac ratione violentior reddatur?

II. Quocirca nobis spiritualiter feriandum est. Orationis porro exordium erit hujusmodi (liceat enim hinc auspicari, etiamsi ab instituto argumento hic sermo [nonnihil digredi videatur, atque in studiosorum gratiam elaborare, ut velut condimentum quoddam hujus dici solemnitati admisceamus): Septenarium numerum, ex legis Mosæicae præscripto, Hebræi in honore habent, quemadmodum postea Pythagorei quaternarium, per quem etiam jurare consueverant; atque octonarium et tricenarium Simoniani ac Marcionite, quibus etiam et paræon Æonum numerum assignant et colunt. Eī quidem, qua proportionis ratione, aut propter quam hujus numeri vim ac potentiam, cum in pretio habeant, haud scio, sed tamen habent. Quanquam ea perspicua causa afferri potest, quod cum Deus sex dierum spatio materiam produxisset et informasset, atque omnis generis speciebus et conuisionibus exornasset, mundumque hunc, quem nunc cernimus, condidisset ³⁴, septimo die ab operibus conquievit ³⁵, velut ipsum quoque Sabbati nomen indicat, quietem Hebræa lingua si-

(95) Οἱ Ἡυθαγορικοὶ. Sic tres Regg., quatuor Colb., Or. l, etc. Deest αἱ in ed.

(94) Δὴ. Deest in Reg. bm et Or. l.

(95) Κατέπαυσεν. Regg. bm, ph, aliique plures, κατὰπαυσε.

(96) Ἡ τοῦ Σαββάτου προσηγορία. « Ipsam Sabbati nomen. » In Hebræa lingua שבת significat « quievit, » ex quo derivatur vox Sabbatum, id est, « quies. »

gnificans. Quod si circa hæc sublimior quædam A
est ratio, illi eam explicent. Porro hic honor apud
eos, non in diebus tantum est, sed ad annos quo-
que porrigitur. Ac dierum quidem honor, Sabbathum
est³⁶; hoc declarat, quod apud ipsos in perpetuo
honore est; eam etiam fermenti sublatio atque sub-
motio pari dierum numero respondet. Annorum au-
tem honor, septenarius ille remissionis annus³⁷.
Nec vero in hebdomadis solum, sed etiam in heb-
domadarum hebdomadis, in diebus juxta atque an-
nis. Enimvero dierum hebdomades Pentecosten pa-
riant, sanctum diem apud illos nuncupatum: an-
norum autem septuaginta, Jubilæum annum sicut
ipsi nominant, æque, tum terræ remissionem, tum
servorum manumissionem obtinentem, et prædiorum
emptores possessione sua excedere cogentem³⁸.
Nam hæc natio, non modo frugum et primogenito-
rum, sed dierum etiam et annorum primitias Deo
consecrat. Eo cultu venerabilis septenarius nume-
rus, Pentecostes cultum una secum invexit. Septe-
narius enim in seipsum ductus, quinquagenarium
gignit, uno die excepto, quem ex futuro seculo as-
sumpsimus, octavam eundem et primum; vel, ut
rectius loquar, uavm 733 et sempiternum. Illic
desinat necesse est, ut detur pars, illis septem, et
nostrorum huic Salomonis locum exposuerunt.

III. Quanquam autem de septenarii honore multa C
sint nobis Scripturæ testimonia, pauca tamen e
multis producere satis erit. Septem itaque pretiosi
Spiritus nominantur. Isaias enim, ut opinor, Spiri-
tus operationes, Spiritus appellare solet³⁹. Elo-
quia item Domini, juxta Davidem, septuplum pur-
gata sunt⁴⁰. Ac justus a necessitatibus sexies liber-
atur⁴¹, in septimo autem ne quidem percutitur.
Peccatorum autem, non septies tantum, sed septuagies
etiam septies noxa remittitur⁴². Ac rursus ex
aversa parte (nam improbitatis quoque pœna lau-
dabilis est), de Cain quidem septies supplicium
sumitur⁴³, hoc est, fraternelæ cædis ab eo pœnæ
repetitur; de Lamech autem septuagies septies⁴⁴,
quia, post legem et condemnationem, eadem per-
petravit. Eodem pertinet, quod de pravis vicinis
scriptum est, eos septuplum in sinum summi recipere
46; quod etiam de septem columnis⁴⁵, quibus
Sapientiæ domus nititur; quod de totidem oculis,
quibus Zorobabelis lapis ornatur⁴⁶. Quin etiam,

ἡμερῶν, τὸ Σάββατον, τοῦτο δηλοῖ τὸ (97) συνεχῶς
παρ' αὐτοῖς τιμώμενον, καθὼ καὶ ἡ τῆς ζύμης ἄρ-
σις ἰσάριθμος· ἡ δὲ τῶν ἑτῶν, ὁ ἐβδοματικὸς ἐνιαυ-
τὸς τῆς ἀφύσεως. Καὶ οὐκ ἐν ἐβδομάσι μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἐν ἐβδομάσιν ἐβδομάδων, ὁμοίως ἐν τε
ἡμέραις καὶ ἔτεσιν. Αἱ μὲν οὖν τῶν ἡμερῶν ἐβ-
δομάδες γεννῶσι τὴν Πεντηκοστὴν, κλητὴν ἀγίαν
παρ' αὐτοῖς ἡμέραν· αἱ δὲ τῶν ἑτῶν, τὸν Ἰωβυ-
λαῖον (98) παρ' αὐτοῖς ὀνομαζόμενον, ὁμοίως γῆς
τε ἄφρσιν ἔχοντα, καὶ δοῦλων ἑλευθερίαν, καὶ
κτῆσεων ὠνητὴν ἀναχώρησιν. Καθιεροῦσι γὰρ, οὐ
γεννημάτων (99) μόνον, οὐδὲ προτοτόκων, ἀλλ'
ἦδη καὶ ἡμερῶν καὶ ἑτῶν ἀπαρχὰς τῷ Θεῷ τοῦτο
τὸ γένος. Ὡς τὼς ὁ ἐπτά τιμώμενος ἀριθμὸς τὴν
τιμὴν τῆς Πεντηκοστῆς συνεισέγαγεν. Ὁ γὰρ ἐπτά
ἐπὶ ἑαυτὸν συντιθέμενος, γεννᾷ τὸν πεντήκοντα,
μῆς δεσότης ἡμέρας, ἦν ἐκ τοῦ μέλλοντος αἰῶ-
νος προσειληφραμεν, ὀφθόγην τε οὖσαν τὴν αὐτὴν
καὶ πρώτην, μᾶλλον δὲ μίαν καὶ ἀκατάλυτον. Δεῖ
γὰρ ἐκείσε καταλήξει τὴν ἐνταῦθα Σαββατισμὸν
τῶν ψυχῶν, ὡς δοθῆναι μερίδα, τοῖς ἐπτά (1),
καὶ γε τοῖς ὀκτώ, καθὼς ἦδη τινὲς τῶν πρὸ ἡμῶν
τὸ Σολομώντειον (2) ἐξειλήφασι.

ἰσὺν præsens animarum nostrarum Sabbatismus
illis octo³⁹, quemadmodum jam nonnulli majorum

Γ'. Τῆς δὲ τοῦ (5) ἐπτά τιμῆς, πολλὰ μὲν ἐκ
μαρτύρια, ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν ἡμῶν ἀρχεσεῖ. Ὡς
ἐπτά (4) μὲν ὀνομαζόμενα τίμια Πνεύματα. Τὰς
γὰρ ἐνεργείας. οἶμαι, τοῦ Πνεύματος, Πνεύματα
φίλου τῷ Ἰσαΐα καλεῖν. Καθαρομένα δὲ τὰ λόγια
τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸν Δαβὶδ, ἐπταπλασίως. Καὶ
ὁ μὲν δίκαιος, ἐξέλις μὲν (5) ἐξ ἀναγκῶν ἐξαι-
ρούμενος, ἐν δὲ τῷ ἐσθῆμῳ μὴδὲ πλησσομένος. Ὁ
ὁὐ ἀμαρτωλὸς, οὐχ ἐπτάκις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐβ-
δομηκοντάκις ἐπτά συγχωρούμενος. Καὶ μέντοι
πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων (ἐπταινετὴ γὰρ καὶ [6] ἡ
τῆς κακίας κλίσις), Κεῖν μὲν ἐκδικούμενος ἐπτά-
κις, τοῦτέστι δίκας εἰσπραττόμενος τῆς ἀδελφο-
κτονίας· ὁ δὲ Λάμαχ ἐβδομηκοντάκις ἐπτά, ὅτι φο-
νὸς ἦν μετὰ τὸν νόμον καὶ τὸ κατὰκριμα. Οἱ
δὲ πονηροὶ γείτονας ἐπταπλασίονα εἰς τὸν κόλπον
αὐτῶν (7) ἀπολαμβάνοντες· ἐπτά δὲ στύλοις ὁ τῆς
Σοφίας οἶκος ὑπερεισθόμενος· τοσοῦτοις δὲ ὀφθαλ-
μοῖς ὁ τοῦ Ζοροβάβελ λίθος κοσμούμενος. Ἐπτά-
κις δὲ τῆς ἡμέρας ὁ Θεὸς αἰνούμενος. Καὶ μὴν

³⁶ Exod. xvi, 26. ³⁷ Levit. xxv, 4. ³⁸ ibid. 8 sqq. ³⁹ Eccl. xi, 2. ⁴⁰ Isa xi, 2. ⁴¹ Psal. xi, 7.
⁴² Job v, 19. ⁴³ Matth. xviii, 21, 22. ⁴⁴ Gen. iv, 15. ⁴⁵ ibid. 24. ⁴⁶ Psal. lxxviii, 12. ⁴⁷ Prov. ix, 1.

(97) *Τρεῖς ἐπηλοῖ τὸ. Tres Regg., nonnulli Colb., Or. 1, Comb. et Bas., τοῦτο δὲ τὸ. Sic etiam legitur Billius.*

(98) *Ἰωβυλαῖον. Quinque Regg., Ἰωβυλαῖον.*

(99) *Γεννημάτων. Plures Regg., γεννημάτων.*

(1) *Τὰς ἐπτά, etc. Hæc de Eccl. xi, 2, mutuata sunt a Gregorio; et a Patribus explanata, præsertim ab Ambrosio, lib. v in Luc., c. vi.*

(2) *Σολομώντειον. Savil., Σολομώντειον.*

(3) *Τῆς ἐπτά τῶν. Reg. hm et Pass., τῆς μὲν τῶν.*

(4) *Ὡς ἐπτά, etc. « Ut septem venerandi Spiritus, » etc. « Non quod, » inquit Nectes, « plerum*

sint Spiritus; unus enim est Spiritus sanctus; sed divinas omnes actiones que ipsi insunt, Spiritus, ut opinor, appellat propheta. »

(5) *Ἐξέλις μὲν. Deest μὲν in Reg. ph et Savil. Alludit Gregorius ad hæc Jobi, v, 19, « In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. »*

(6) *Γὰρ καὶ. Sic quatuor Regg. et novem Colb. Deest καὶ in ed.*

(7) *Ἀπὸ τῶν. Deest in pluribus Regg. Alludit ad hæc psal. lxxviii, 12 : « Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. »*

καὶ στείρα εἰκότουσα ἑπτὰ (8), τὸν τέλειον ἀριθμὸν, ἅ

septies in die laudatur Deus ⁵¹. Atque adeo sterilibus septem filios ⁵², qui perfectus est numerus, parit, illa, inquam, quæ imperfecta in filiis opposita erat.

Δ'. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰς παλαιὰς ἱστορίας σκοπεῖν, ἐνωσὶ μὲν τὸν ἑβδομον ἐν προγόνοις Ἐnoch, τῇ μεταθέσει τεταμημένον. Ἐνωσὶ δὲ τὸν εἰκοστὸν πρῶτον Ἀβραάμ, τῇ πατριαρχίᾳ δεδοξαμένον, μυστηρίου προσθήκῃ μείζονος. Τρισσομένη γὰρ ἡ ἑβδομάς (10) τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐργάζεται. Τολμήσεις δ' ἂν τις τῶν πάντα νεανικῶν, καὶ ἐπὶ τὸν νέον Ἀδάμ ἐλθεῖν, τὸν Θεὸν μου καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν Ἀδάμ, ἑβδομηκοστὸν ἑβδομον ἀριθμούμενον, κατὰ τὴν τοῦ Λουκᾶ γενεαλογίαν ἀναποδίζουσαν. Ἐνωσὶ δὲ καὶ τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ περιόδους τσαυτάς, καὶ ἡμέρας, καὶ ἱερίας, ἐξ ὧν τὰ Ἱεριχοῦντα τεῖχη καταστρέφεται. Ὡς δὲ καὶ τὴν ἐβδόμην ἀναστρέψην (11), ὡσπερ δὲ μυστικῆν τὴν τρισσὴν ἐμφύσησιν (12) Ἠλίου τοῦ προφήτου, τῇ τῆς Σαραφθίας χήρας υἱῷ τὸ ζῆν ἐμπνεύσασαν (13), καὶ τοῦ αὐτοῦ τὴν ἰσάριθμον κατὰ τῶν σχιδάκων ἐπίκλυσιν, ἥνικα περὶ Θεοπέμπτου τὴν Ουσίαν ἀνήλωσε (14), καὶ τοὺς τῆς αἰσχύνης προφήτας κατέχευε, τὸ ἴσον οὐ δυναθέντας ἐκ τῆς προκλήσεως (15). Οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐβδόμην κατασκοπὴν τοῦ νέφους τῇ παιδαρίῳ προστεταγμένην, Ἐλισσαίου τε τὴν ἴσην διὰκαμφῖν (16) ἐπὶ τὸν παῖδα τῆς Σουναμίτιδος (17), τὴν πνοὴν ζωοποιήσαν (18). Τοῦ δὲ αὐτοῦ, οἶμαι, δόγματος (ἵνα μὴ λέγω τὴν ἐπιτάκων καὶ ἐπιτάλων τοῦ ναοῦ λυγρίαν) ἐν ἑπτὰ μὲν ἡμέραις ὁ ἱερεὺς τελειούμενος, ἐν ἑπτὰ δὲ ὁ λεπρὸς καθαιρόμενος, ἐν τσαυτάς δὲ ὁ ναὸς ἐγκαινιζόμενος. Ἐβδομηκοστῷ δὲ ἔσται ὁ λαὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπαναγόμενος, ἢ ὡσπερ ἐστὶν ἐν μονάσι, τοῦτο ἐν δεκάτῃ γένηται, καὶ ἀριθμῷ τελειώσῃ (19) τὸ τῆς ἐβδομάδος τιμηθῆ μυστήριον. Τί μοι τὰ πῆρρω λέγειν; Ἰησοῦς αὐτὸς, ἡ καθαρὰ τελειότης, οἶδα τρέφειν μὲν ἐν ἐρημίᾳ καὶ πέντε ἄροισι πεντακισχίλους, οἶδα δὲ καὶ ἐπὶ (20) πάλιν τετρακισχίλους. Καὶ τὰ τοῦ κόρου λείψανα, ἕκατ' μὲν δώδεκα κόφισιν, ἑνταῦθα δὲ σπορίδης ἑπτὰ:

IV. Quod si veteres etiam historias considerare oportet, animadverto septimum inter primævos homines Enoch translationis honore affectum ⁵¹. Animadverto item vicesimum primum Abraham patriarchatu ornatum, mysterii majoris accessione ⁵². Septenarius enim, ter in se ductus, numerum hunc efficit. Ausit autem fortasse quispiam, juvenili animi impetu fervens, ad novum quoque Adam venire, Deum, inquam, meum, et Dominum Jesum Christum ⁵³, qui, juxta retrogradam Lucae descriptionem, a veteri et sub peccato constituto Adamo, septuagesimo septimus numeratur. Tum septem illas Jasi Nave tubas mecum reputo, totidemque 734 circuitus, et dies, et sacerdotes a quibus muri Jericho quatuntur ⁵⁴. Consimili modo septenam Eliae prophete conversionem, mysticamque illam triplicem insufflationem ⁵⁵, qua Sarephthae viduae lilio vita inspirata est, ejusdemque numero parem super assulas proluvionem, tum cum igne divinitus immisso sacrificium assumpsit, atque infames prophetas, qui, ab eo provocati, idem facere nequiverant, obtruncavit ⁵⁶. Quo etiam in genere ponenda est septenaria illa nubis speculationi puerulo imperata ⁵⁷, et aequalis Elisei circum Samamitidis filium inflexio, qua vitalis halitus suscitatus est ⁵⁸. Ad eandem quoque, ni fallor, doctrinam pertinet (ut septem hastilibus et lucernis instructum templi candelabrum praeteream ⁵⁹), quod, et sacerdos septem diebus initiatur ⁶⁰, et septem item leprosus purgatur ⁶¹, ac totidem diebus templum dedicatur ⁶². Eodem denique referendum, quod septuagesimo anno populus ex captivitate reducitur ⁶³, ut quam vim in unitatibus hic numerus habet, eandem quoque in decadibus habeat, ac perfectiori numero septenarii mysterium honoretur. Quid autem longinqua colligo? Jesus ipse, qui pura perfectio est, quinque panibus in deserto quinque hominum millia nutrire novit ⁶⁴, ac rursus septem panibus quatuor millia ⁶⁵. Atque sa-

⁵⁹ Psal. cxviii, 164. ⁶⁰ I Reg. ii, 5. ⁶¹ Gen. v, 24. ⁶² Gen. xii, 1 sqq. ⁶³ Luc. iii, 25. ⁶⁴ Jos. vi, 3 sqq. ⁶⁵ III Reg. xvii, 18 sqq. ⁶⁶ III Reg. xviii, 54 sqq. ⁶⁷ ibid. 43 sqq. ⁶⁸ IV Reg. iv, 55. ⁶⁹ Exod. xxv, 51. ⁷⁰ Levit. viii, 55; Exod. xxix, 50. ⁷¹ Levit. xiv, 58 sqq. ⁷² III Reg. viii, 65. ⁷³ Jerem. xxv, 11; xxix, 10. ⁷⁴ Matth. xiv, 19. ⁷⁵ Matth. xv, 34.

- (8) *Τίκτουσα ἑπτὰ.* «Peperit septem:» nempe D Samuelem, qui matri suae fuit instar numerosae prolis.
- (9) *Τῆς ἀτελοῦς.* «Imperfectae,» id est. «Phe-nannae.»
- (10) *Γὰρ ἡ ἐβδόμενος.* Sic Regg. Im, ph, Coisl 1, Or. 1, Par., Savil., Comb., etc. In ed., γὰρ ἐβδόμη ἐβδομάς.
- (11) *Ἐβδόμην ἀναστρέψην.* «Septenam Eliae incurvationem.» Non legitur septies se incurvasse Eliam super puerum Samaphthanae viduae, ut eum a morte revocaret: ait enim Scriptura, III Reg. xvii, 21, «Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus.»
- (12) *Ἐπὶ τὴν ἐβδόμην ἀναστρέψην.* Haec desunt in pluribus codd.

- (13) *Τὸ ζῆν ἐμπνεύσασαν.* Jes., τὴν ζοὴν ἐμπνεύσασαν.
- (14) *Ἀνήλωσε.* Quatuor Regg. et Jes., ἀνέλωσε.
- (15) *Ἱεροκλήσεως.* Reg. Im, προσκλήσεως
- (16) *Ἰσὴν διὰκαμφῖν.* «Aequalis inflexio,» seu, «septenaria incurvatio.» Non ait Scriptura, IV Reg. iv, 55, Eliseum se septies incurvasse super puerum, sed ait tantum, «puerum septies oscitasse.»
- (17) *Σουναμίτιδος.* Quatuor Regg., etc., Σουναμίτιδος.
- (18) *Ζωοποιήσασαν.* Novem Colb., Coisl. 1, Or. 1, etc., ζωοποιήσασαν. In nonnullis, ζωοποιήσαντα.
- (19) *Τελειώσῃ.* Regg. Im et ph, τελειώσῃ.
- (20) *Καὶ ἐπὶ τὰ.* Sic Regg. Im, ph, Pass., Savil., etc. Desunt καὶ in edit.

turitatis reliqua, illic quidem duodecim copiam, hic autem s ptem sportæ : neutrum opinor, temere, nec aliter, quam Spiritu dignum erat. Quin per te quoque ipse Scripturas pervolvens, multos numeros observaveris, qui profundius aliquid habeant, quam quod prima fronte præ se ferunt. Quod autem præsentī temporī commodissimum est, ob has fortasse, vel his proximas, vel etiam sublimiores quasdam, ac diviniore rationes, Pentecostes diem Hebræi colunt, ac nos item colimus ; quemadmodum et nonnullos alios Hebræicos ritus observamus, qui apud illos quidem typice celebrabantur, a nobis autem mystice peraguntur. Cum hæc a nobis de die dicta sint, ad ea quæ sequuntur progrediamur.

735 V. Pentecosten celebramus, ac Spiritus adventum, et præstitutum pollicitationi exsequendæ diem, speique impletionem. Ac, bone Deus, quantum est hoc mysterium ! Quam magnum et venerandum ! Corporea Christi finem habent, vel, ut rectius dicam, ea, quæ ad corpoream ipsius adventum spectabant ; vereor enim dicere res ad corpus pertinentes, quoad mihi ejusdam oratio persuaserit, præclarior esse corpus deposuisse. Spiritus autem actiones initium sumunt. Quenam porro ea erant, quæ ad Christum spectabant ? Virgo, natiuitas, præsepe, inenarrabilia, angeli divinam gloriam prædicantes, pastores accurrentes, stellæ cursus, Magorum adoratio, et munus oblati, infantium cædes ab Herode patrata, ipse in Ægyptum fugiens, ex Ægypto rediens, circumciscus, baptizatus, supernum testimonium consecutus, tentatus, lapidibus propter nos impetitus, utpote quibus aill etionis pro fide ac recta doctrina subennæ exemplum dari oportebat, proditus, clavis affixus, sepultus, vitæ restitutus, ascendens ; quorum nunc etiam plurima patitur : ab impiis quidem, ea, quæ ignominiam habent, pro sua quoque lenitate patienter tolerat : a piis autem et Christi amore præditis, ea, quæ cum honore conjuncta sunt. Atque ut illis iram, eodem modo nobis quoque benignitatem differt ; hoc fortasse consilio, ut et illis penitentia spatium concedat, et desiderium nostrum exploret ; nun scilicet in calamitatibus et certaminibus pietatis cæca susceptis, animis frangemur : quemadmodum jam olim divina dispensationis et impervestigabi-

οὐδέτερον ἀλόγως, ὅμαι, οὐδὲ ἀναξίως τοῦ Πνεύματος. Καὶ σὺ δ' ἂν κατὰ σαυτὸν ἀναλεγόμενος, πολλοὺς τηρήσεις ἀριθμοὺς, ἔχοντάς τε τοῦ φαινομένου βαθύτατον. Ὅ δὲ τῷ παρόντι καιρῷ χρησιμώτατον, ὅτι κατὰ τοὺτους ἔως τοὺς λόγους, ἢ ὅτι ἐγγύτατα (21) τούτων, ἢ καὶ θειοτέρους τινάς, τιμῶσι μὲν Ἑβραῖοι τὴν Πεντηκοστὴν ἡμέραν, τιμῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὡσπερ ἐστὶ καὶ ἄλλα τινὰ (22) τῶν Ἑβραϊκῶν, τυπικῶς μὲν παρ' ἐκείνοις (23) τελοῦμενα, μυστικῶς δὲ ἡμῖν ἀποκαθιστάμενα. Τοιαῦτα περὶ τῆς ἡμέρας προδιαλεχόμενες, ἐπὶ τῷ ἐξῆς τοῦ λόγου προΐωμεν.

V. Πεντηκοστὴν ἑορτάζομεν, καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν (21), καὶ προθεσμίαν ἐπαγγελίας, καὶ ἐλπιδος συμπλήρωσιν. Καὶ τὸ μυστήριον ὅσον ! ὡς μέγα τε καὶ σεβάσμιον (23) ! Τὰ μὲν δὴ (26) σωματικὰ τοῦ Χριστοῦ πέρας ἔχει, μᾶλλον δὲ τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας (27) ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν τὰ τοῦ σώματος, ἕως ἂν μηδεὶς πείθῃ (28) με λόγος, ὅτι κάλλιον ἀπεσκευάσθαι τοῦ σώματος (29). Τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος ἀρχεῖται. Τίνα δὲ ἦν τὰ τοῦ Χριστοῦ ; Παρθένος, γέννησις, γάμνη, σπαργάνωσις, ἀγγελιοι δοξάζοντες, ποιμένες προστρέχοντες, ἀστέρως (30) δρόμος, μάχων προσκύνησις καὶ δωροφορία, Ἡρώδου παιδοφορία, φεύγων Ἰησοῦς εἰς Ἀγύπτου, ἐπανιών ἐξ Αἰγύπτου, περιτεμνόμενος, βαπτιζόμενος, μαρτυρούμενος ἀνοθεῖν, πειραζόμενος, λιθαζόμενος (31) δι' ἡμᾶς, οἷς τύπον ἔδει δοθῆναι τῆς ὑπὲρ τοῦ λόγου κακοπαθείας, προδιδοῦμενος, προστηλούμενος, θαπτόμενος, ἀνιστάμενος, ἀνερχόμενος, ὧν καὶ νῦν πάσχει πολλά · παρὰ μὲν τῶν μισοχρίστων, τὰ τῆς ἀτιμίας καὶ φέροι (μακρόθυμος γάρ) · παρὰ δὲ τῶν φιλοχρίστων, τὰ τῆς ἐπιτιμίας. Καὶ ἀναβάλλεται, ὡσπερ ἐκείνοις τὴν ὀργὴν, οὕτως ἡμῖν τὴν χρηστότητα · τοῖς μὲν ἕως μετανοίας διδούς καιρὸν, ἡμῶν δὲ δοκιμάζων τὸν πόθον, εἰ μὴ ἐκκαοῦμεν (32) ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι · ὡσπερ (33) ἀνοθεῖν θείας οικονομίας λόγος, καὶ τῶν ἀνεφικτων αὐτοῦ κριμάτων, οἷς εὐθύνη σοφῶς τὰ ἡμέτερα. Τὰ μὲν δὴ Χριστοῦ ταυτά · καὶ τὰ ἐξῆς ὀψόμεθα ἐνδοξότερα, καὶ ὀφθεινόμενα. Τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος, παρέστω μοι τὸ Πνεῦμα, καὶ διδοτω λόγον, ὅσον καὶ βούλομαι · εἰ δὲ μὴ τοσοῦτον, ἄλλ' (34) ὅσος γε τῷ καιρῷ σύμμετρος. Πάντως δὲ

Deest δὲ in ed.

(21) Ἐνδημίας. Sic quatuor Regg., Oxon., etc. In ed., ἐκδημίας, « discussum. »

(23) Ἡεθῶ. Duo Coll., πείθει. « Quoad mihi eujuspiam oratio persuaserit. Nunquam autem persuadet, » inquit Nicetas. Hic Gregorius perstringit Origenem, qui animas corpore detineri docebat, nec nisi eo exutas nativam assumpi perfectionem.

(29) Τοῦ σώματος. Tres Regg., Coisl. 1, Or. 1, etc., τῷ σώματι.

(30) Ἀστέρως. Savil., ἀστέρων.

(31) Λιθαζόμενος. Sic codd. Prave in ed., λιπαζόμενος.

(32) Ἐκκαοῦμεν. Sic plures Regg., Coisl. 1, Par. In nonnullis, ἐκκαζόμενος. In ed., ἐκκαρῶμενος, « succumbamus. »

(33) Ὁσπερ. Comb., ὡσπερ.

(34) Ἄλλ'. Deest in quinque Regg., Or. 1 et Savil.

(21) Ἐγγύτατα. Coisl. 2 et Savil., ἐγγυτάτω.

(22) Ἐστὶ καὶ ἄλλα τινὰ. Sic plures optime note codd. In ed., ἐστὶ τινὰ ἢ καὶ ἄλλα.

(23) Παρ' ἐκείνους. « Apud illos quidem figurate celebrabantur ; a nobis autem, re figurata in mysterio exhibita, peraguntur. » Sic tres Regg., decem Coll., Pass., etc. In ed., γὰρ ἐκείνοις. Bill. in prima ed. : « Apud illos quidem figura tenus celebratos (ritus), a nobis autem mystice restitutos et perfectos. » Nicetas : « A nobis autem mystice et vero restituntur et perficiuntur. Quo in genere est illorum circumcisio et noster baptismus, illorum Pascha, agnus sensibilis, et nostrum Pascha, Christus. »

(24) Ἐπιδημίαν. Plures optime note codd., ἐνδημίαν, « Spiritus presentiam. »

(25) Σεβάζομεν. In nonnullis, θουμάσιον.

(26) Ταῦτα δὲ. Sic Reg. ph. Alit., τὰ μὲν οὖν.

παρέσται δεσποτικῶς, ἀλλ' οὐ δουλικῶς, οὐδὲ ἀναμέ-
νον ἐπίταγμα, ὡς τινες οἴονται. Ηὐαὶ γὰρ ὅπου θέλει,
καὶ ἐφ' οὗς (57) βούλεται, καὶ ἡνίκα, καὶ ὅσον. Ὁ-
τως ἡμεῖς καὶ νοεῖν καὶ λέγειν ἐμπνεόμεθα περὶ (56)
τοῦ Πνεύματος.

explicanda, Spiritus ipse mihi adsit, tantamque dicendi facultatem tribuat, quantam cupio : aut si non tantam, at certe quæ huic festi celebritati par sit. Ac profecto aderit heriliter, non serviliter. nec jussam atque imperium, ut quibusdam videtur, exspectans. Spirat enim ubi vult, et super quos vult, et quando, et quantum. Ex divino nobis est allatum, ut sic de Spiritu sentiamus et loquamur.

Γ'. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αἰ μὲν εἰς κρίσιμα κατ-
άγοντες (57), ὑβριστὰς, καὶ δούλοι κακῶν, καὶ κακῶν
κἀκίστοι. Δούλων γὰρ κακῶν, ἀθετεῖν δεσποτείαν,
καὶ ἐπανίστασθαι κυριότητι, καὶ ὑμῶν ποιεῖν
ἐκαστοῖς τὸ ἐλευθέρων. Οἱ δὲ θεῶν νομιζόντες, ἔθνεσι
καὶ λαμπεροὺς τὴν διάνοιαν. Οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, εἰ
μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· εἰ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονο-
μικοί· πηλῶ μαργαρίτην πιστεύοντες, καὶ ἀκοῆ σα-
θρᾶ βρονητῆς ἦγον, καὶ ὀφθαλμοῖς ἀσθενεστέρους ἦλιον,
καὶ τροφὴν στερεὰν τοῖς ἔτι γάλα ποτιζομένοις (58).
Ὁ δὲ κατὰ μικρὸν προσάγειν (59) αὐτοὺς εἰς τὸ ἐμπρο-
σθεν, καὶ προεβιάζειν τοῖς ὑψηλοτέροις, φωτὶ φῶς
χαριζόμενος, καὶ ἀληθεῖα προσενδύοντας ἀληθειαν·
διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν τελειώτερον τέως (40) ἀφέντες λόγον
(οὐπω γὰρ καιρὸς), οὕτως αὐτοῖς διαλεξόμεθα.

conveniat, luminī lumen largiendo, ac veritati veritatem conciliando. Quocirca nos quoque, perfectiori interiori sermone misso facto (nondum enim tempus id postulat), ad hunc modum cum ipsis disseremus.

Δ'. Εἰ μὲν οὐδὲ ἄκτιστον, ὧ οὐτοι, ἐμολογεῖτε τὸ
Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐδὲ ἀχρονον, τοῦ ἐναντίου πνεύ-
ματος σαφῶς ἢ ἐνέργεια· ὅτε γὰρ τῷ ζήλω τι καὶ
παρατολήματι μικρὸν. Εἰ δὲ τοσούτου γούν ὑγιαίνετε,
ὥστε τὴν πρόδηλον φεύγειν ἀσέθειαν, καὶ τῆς δου-
λείας ἔξω τιθέναι τὸ καὶ ἡμᾶς (41) ποιῶν ἐλευθέρ-
ρους, τὸ ἐξῆς αὐτοὶ σκέψασθε, μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος, καὶ ἡμῶν. Πειθόμεαι γὰρ ποσῶς τούτου μετε-
χεῖν ὑμᾶς, καὶ ὡς οἰκείους ἤδη συνδιασκέψομαι (42).
Ἢ ὅτε μοι τὸ μέσον τῆς δουλείας (45), καὶ τῆς δε-
σποτείας, ἢ ἐκεῖ ὅθ' τὴν ἀξίαν τοῦ Πνεύματος· ἢ
τὴν δουλείαν φεύγοντες, οὐκ ἀδελον, ὅποι τάξετε τὸ
ζητούμενον (44). Ἀλλὰ ταῖς συλλαβαῖς δυσχεραίνετε,
καὶ προσπαθεῖτε τῇ φωνῇ, καὶ λίθος προσκόμματος
ὑμῖν τοῦτο γίνεσθαι, καὶ πέτρα σκανδάλου, ἐπεὶ καὶ
Χριστὸς τισίν. Ἀνθρώπωνον τὸ πάθος. Συμβῶμεν
ἀλλήλοις πνευματικῶς. Γενώμεθα φιλάδελφοι μάλ-
λον, ἢ φίλαντοι. Δότε τὴν δύναμιν τῆς θεότητος, καὶ
δώσομεν ὑμῖν (43) τῆς φωνῆς τὴν συγχώρησιν· ὁμο-

lium ipsius judiciorum, quibus res nostras sapienter moderatur, est ratio. Atque hujusmodi qualem sunt, quæ ad Christum pertinent; et quæ postea sequentur, splendidiora conspiciemus, utinamque et ipsi conspiciamur. Ad Spiritus autem mysteria

736 VI. Qui Spiritum sanctum in rerum creatarum ordinem dejiciunt, contumeliosi sunt et mali servi, atque adeo malorum pessimi. Malorum enim servorum est, imperium rejicere, et adversus dominationem insurgere, atque id, quod liberum est, in eandem secum servitutis classem redigere.

B Qui autem Deum cum censent, divini profecto viri sunt, ac splendido animo præditi. Qui vero etiam appellant, si quidem apud viros probos, sublimes et excelsi sunt: sin autem apud abjectos et humi provolutos, haud satis prudenter agunt; utpote qui luto margaritam, et imbecillæ auri tonitruū sonum, et solem infirmis oculis, et lacte adhuc utentibus solidum cibum committant; cum eos paulatim ad ulteriora promovere, atque ad sublimiora provchere conciliando. Quocirca nos quoque, perfectiori interiori sermone misso facto (nondum enim tempus id postulat), ad hunc modum cum ipsis disseremus.

VII. Si quidem, o viri, nec increatum, nec temporis expertem Spiritum sanctum creditis, spiritu adversario haud dubie inflamini: dabitis enim veniam, si zelo commotus, asperius aliquod verbum extulero. Quod si hactenus saltem recte sentitis, ac belle valetis, ut manifestam impietatem fugiatis, atque eum, qui nos quoque liberos efficit, a servili ordine eximatis, quod sequitur, unæ cum Spiritu sancto ac nobis, expendite. Vos quippe quadamtenus ipsius participes esse confido, ac jam velut cum nostris simul rem considerabo. Aut mihi ali quid, quod inter servitutem et dominationem interjectum sit, date, ut illie Spiritus dignitatem colloem: aut, cum servitutis nomen fugiatis, non obscurum erit, quo loco atque ordine id, quod exquiritur, ponetis. At syllabas moleste fertis, atque ad vocem impingitis, lapisque offensionis et petra scandali hoc vobis efficitur⁶⁶, nec mirum, cum Christus quoque nonnullis scandalo fuerit. Humanus

⁶⁶ Isa. viii, 14; Rom. ix, 55.

(55) Ἐφ' οὗς. Reg. d. ad marg., ἐφ' ὅσους.
(56) Ηὐαὶ. Sic plerique melioris notæ codd. In Par. ed., παρά. « Sic vos, Spiritu allati, et cogitamus et loquimur. »
(57) Κατὰγοντες. In nonnullis, καταβάλλοντες. Ita olim legebatur in Regg. bm et ph. Sed nunc, altera manu, ut in editis.
(58) Γάλα ποτιζόμενοις. In quibusdam, γαλακτιζόμενοις.
(59) Προσάγειν. Sic magno consensu codices. In ed., προσάγειν.
(40) Τελειώτερον τέως. Sic quinquæ Regg., sex Colb., Or. 1 et Pass. Deest τέως in edit.

(41) Ἡμᾶς. Sic Nicetas. Sic etiam legit Billius. In ed., ὑμᾶς.
(42) Συνδιασκέψομαι. Sic Regg. bm, ph, Savil., etc. Comb., συνδιασκέψομεθα. In ed., συνδιασκέψομαι.
(45) Τῆς δουλείας. Deest τῆς, sicut et mox ante δεσποτείας, in pluribus Regg.
(44) Ὅποι τάξετε τὸ ζητούμενον. Sav., ὅπη. Deest τὸ in Coisl. 1. « Quod quaeritur, » nempe « Spiritus, » de quo questio est.
(43) Δώσομεν ὑμῖν, etc. « Dabimus vobis vocis veniam; nequaquam, » ut ait Nicetas, « eam a vobis exigentes. »

is quidem affectus. Verum spiritualiter inter nos hanc controversiam transigamus : fraternæ potius charitatis studium, quam nostri amorem præ nobis feramus. Nim divinitatis ac potentiam nobis date, et nos vicissim divinitatis vocem vos concedemus. Naturam aliis vocibus, quibus plus 737 tribuistis, confiteamini; ac vos, ut infirmos curabimus, nonnulla vobis grata et jucunda suffurantes. Etenim turpe quidem illud est, turpe, inquam, ac perabsurdum, cum animo valeatis, circa vocis sonum jejunos et minutos vos præbere, ac thesaurum occultare, quasi aliis eum invidentes, aut metuentes, ne linguam quoque vestram sanctificetis; turpius autem vobis est, eodem vitio teneri, quod vobis objiciamus, atque, cum vestram de minutis rebus contentionem damnemus, minute etiam de litteris disputare.

VIII. Trinitatem, o viri, unius Deitatis esse fateamini, aut, si magis placet, unius naturæ; atque hanc vocem, *Deus*, a Spiritu vobis postulabimus. Dabit enim profecto secundum, qui primus delit, idque potissimum, si id de quo pugnatur, spiritualis quedam timiditas fuerit, non autem diabolica contentio. Atque, ut apertius et compendiosius loquar, sic inter nos agamus, ut nec vos, sublimioris vocis causa, nos in erimen vocetis (nec enim invidia et reprehensione preni debet hujusmodi ascensus); nec nos vicissim eam vocem, cujus modo capaces estis, vobis objiciemus, quandiu alio itinere ad idem hospitium feremini. Non enim victoriam ambimus, sed, ut fratres, quorum disjunctione cruciamur, ad nos redeant, laboramus. Atque hæc ad vos dicta sint, apud quos vitale quidpiam reperimus, quippe qui sane atque integre de Filio sentiat; quorum, cum vitam mirifice probemus, doctrinam tamen non omni ex parte laudamus; qui cum ea, quæ sunt Spiritus, habeatis, Spiritum quoque insuper assumite, ut non solum certetis, sed etiam legitime, cum hinc quoque coronæ decus comparetur. Hoc vobis morum et vite præmia detur, ut Spiritum plene perfecteque confiteamini, ac nobiscum, imo etiam ante nos, quantum æquum est, prædicetis. Atque etiam majus quiddam vestra causa dicere, illudque Apostoli proloqui non dubitabo. Adeo vos amplector atque exoror; adeo concinnam hanc vestram et compositam vestem reveror, et contractum ex continentia colorem, et sacros hoc cœtus, et venerandam virginitatem ac purgationem, et noctes, quas in psalmodiarum cantione insomnes transigitis, et

λογήσατε τὴν φύσιν ἐν ἄλλαις φωναῖς, αἷς αἰδέεσθε μᾶλλον (16)· καὶ ὡς ἀσθενεῖς ὑμᾶς ἰατρεύσομεν (17)· ἔστιν ἡ καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν παρακλέψαντες. Λίσχρον μὲν γὰρ, αἰσχρὸν, καὶ ἰκανῶς ἄλογον, κατὰ ψυχὴν ἐβρίωμένους (18), μικρολογεῖσθαι περὶ τὸν ἦχον, καὶ κρύπτειν τὸν θησαυρὸν, ὡς περ ἄλλοις βασιλεύοντας, ἢ μὴ (19) καὶ τὴν γλῶσσαν ἀγίασθητε δεδοικότες· αἴσχρον δὲ ἡμῖν ἢ ἐγκαλοῦμεν παθεῖν, καὶ μικρολογίαν καταχινώσκοντας, αὐτοὺς μικρολογεῖσθαι περὶ τὰ γράμματα.

B. H. Μιᾶς Θεότητος, ὡδοῦτοι, τὴν Τριᾶδα ὁμολογήσατε, εἰ δὲ βούλεσθε, μιᾶς φύσεως· καὶ τὴν θεὰς φωνὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὑμῖν αἰτήσομεν. Δώσει γὰρ, εὖ οἶδα, ὁ τὸ πρῶτον δοῦς, καὶ τὸ δεύτερον, καὶ μάλιστα, εἰ θειλία τις εἴη πνευματικὴ, καὶ μὴ (50) ἔνστασις διαβολικὴ, τὸ μαχόμενον. Ἐπι σαφέστερον εἶπω καὶ συντομώτερον· Μίητε ὑμεῖς (51) ἡμᾶς εὐθύνητε τῆς ὑψηλοτέρας φωνῆς (εὐθὺς γὰρ οὐδεὶς ἀναβάσεως), οὔτε ἡμεῖς τὴν ἐφικτὴν τέως ὑμῖν ἐγκαλέσομεν (52), ἕως ἂν καὶ δι' ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τὸ αὐτὸ φέρησθε καταγόντων. Οὐ γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαθεῖν ἀδελφούς, ὧν τῷ χωρὶς σμῆ σπαρασόμεθα. Ταῦτα ὑμῖν, παρ' οἷς τι καὶ ζωτικὸν εὐρίσκομεν, τοῖς περὶ τὸν Υἱὸν ὑγαίνουσιν· ὧν τὸν βίον θαυμάζοντες, οὐκ ἐπιανοῦμεν πάντῃ (53) τὸν λόγον· οἱ τὰ τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, καὶ τὸ Πνεῦμα προσλάβετε, ἵνα μὴ ἀλλήτε μόνον, ἀλλὰ καὶ νομίμως, ἐξ οὗ καὶ ὁ στέφανος. Οὗτος ὑμῖν δοθεῖτ' τῆς πολιτείας μετῆς, ὁμολογήσαι τὸ Πνεῦμα τελείως, καὶ κηρύξαι σὺν ἡμῖν τε καὶ πρὸς ἡμῶν ὅσον ἕξιον. Τολμῶ τι καὶ μετῶν ὑπὲρ ὑμῶν, τὸ τοῦ Ἀποστόλου φεβέξασθαι. Τοσοῦτον ὑμῶν περιέχομαι, καὶ τοσοῦτον ὑμῶν αἰδοῦμαι (54) τὴν εὐκωσμον ταύτην στολῆν, καὶ τὸ χρώμα τῆς ἐγκρατείας, καὶ τὰ ἑρὰ ταῦτα συστήματα, καὶ τὴν σεμνὴν παρθενίαν καὶ κλίθρασιν, καὶ τὴν πάνυ-χρον ψάλμωδιαν, καὶ τὸ φιλόπτωχον, καὶ φιλάδελφον, καὶ φιλόξενον, ὥστε καὶ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ παθεῖν τι, ὡς κατακρίτος, δέχομαι· μόνον εἰ σκαίητε μεθ' ἡμῶν, καὶ κοινή τὴν Τριᾶδα δοξάσαιμεν. Ἐρὸ γὰρ τῶν ἄλλων, τί χρὴ καὶ (55) λέγειν, σαφῶς τεινηχότων (ὡς Χριστοῦ μόνου [56] ἐγείραι, τοῦ ζωοποιούντος τοὺς νεκρούς [57] κατὰ τὴν αὐτοῦ

(16) *Αἷς αἰδέεσθε μᾶλλον*. « Quibus plus tribuistis; » id est, inquit Nicetas, « quas magis honoratis ac veneramini. »

(17) *Ἰατρεύσομεν*. « Curabimus, » more medicorum, qui dulcia quedam indulgent, ut ægri medicamina admittant, nonnulla etiam grata fartim elargientes.

(18) *Κατὰ ψυχὴν ἐβρίωμένους*. Bill. : « cum animo optime valeatis. » Non certe « optime » animo valebant quos alloquitur Gregorius.

(19) *ἢ μὴ*. Sav., εἰ μὴ. Max., *δεδοικότες*. Sic eodd. In Par. ed., *δεδοικότες*.

(50) *Καὶ μὴ*. Sic plures Regg. et Colb., Or. 1, etc. In ed., *καὶ μὴ*.

(51) *Τμητε*. Deest in pluribus Regg. et Colb., in Const. 1, Or. 1, etc.

(52) *Ἐγκαλέσομεν*. Reg. hm, *ἐγκαλέσωμεν*.

(53) *Πάντῃ*. Deest in Regg. hm, ph, etc.

(54) *Τοσοῦτον ὑμῶν αἰδοῦμαι*. Macedonianus hic alluquitur, qui revera, licet de Spiritu sancto non recte sentiret, plurima tamen modestia, abstinentiæ, charitatis aliarumque virtutum exempla dabat.

(55) *Καὶ*. Deest in Regg. hm, ph.

(56) *Μόνον*. Sic Regg. hm, ph, aliique plures. In ed., *μόνον*.

(57) *Τὸ εὐχρηστός*. Sic quatuor Regg., quatuor Colb., Or. 1, Pass. Deest τούς in edit.

δύναμιν,• οὐ κακῶς (58) τῷ τόπῳ χωρίζονται, τῷ λόγῳ συνθεθεμένοι, καὶ τοσοῦτον πρὸς ἀλλήλους ζυγομαχοῦσιν, ὅσον ὀφθαλμοὶ διάτρυφοί, τὸ ἐν βλέποντες, καὶ οὐ τῇ ὄψει, τῇ θέσει δὲ σταπαίζοντες· εἴ γε καὶ διατρυφήν αὐτοῖς ἐγκλητέον, ἀλλὰ μὴ φύλωσιν· Ἐπεὶ δὲ μετρίως ἐδέχτην τὰ πρὸς ὑμᾶς, φέρε, καὶ πρὸς τὸ Πνεῦμα πάῃν ἐπανέλωμεν ὄμματι δὲ καὶ ὑμεῖς ἕδη συνέψετε.

doctrina vinculo constricti sint, tantumque inter se contendunt, quantum distorti oculi, unam eandemque rem cernentes, ac non obtutu, sed situ duntaxat inter se dissidentes; si tamen illis distortio et perversitas, non autem caritas obficientia est? Postquam autem ad vos utcaunque discerni, agendum, ad Spiritum jam ipsum redeamus; ac vos jam, ut opinor, dicentem sequemini.

Θ. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν μὲν αἰὶ, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυσόμενον, ἀλλ' αἰὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον (59), καὶ συναριθμούμενον· οὐδὲ γὰρ ἔπρεπον ἐλλείπειν ποτὲ, ἢ Υἱὸν Πατρὸς, ἢ Πνεῦμα Υἱῷ. Τῷ μεγίστῳ γὰρ ἂν ἦν ἄδοξος ἢ θεότης, ὅσπερ ἐκ μεταμελείας ἐλλοῦσα εἰς συμπλήρωσιν τελειότητος. Ἦν οὖν αἰὶ μεταληπτὸν, οὐ μεταληπτικόν· τελειοῦν, οὐ τελειούμενον· πληροῦν, οὐ πληρούμενον· ἀριζῶν, οὐχ ἀριζούμενον· θεοῦν, οὐ θεούμενον· αὐτὴ ἑαυτῇ ταυτὴν αἰὶ, καὶ οἷς συντέτακται· ἀάρατον, ἄχρονον, ἀχώρητον, ἀναλλοίωτον, ἄποιον, ἄποσον, ἀνείδον, ἀναφῆς, αὐτοκίνητον, ἀεικίνητον, αὐτεξούσιον, αὐτοδύναμον, παντοδύναμον (εἰ καὶ πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν, ὡσπερ τὰ τοῦ Μονογενοῦς ἅπαντα, οὕτω δὴ καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος ἀναπέμπεται)· ζωῆ, καὶ ζωοποιόν· φῶς, καὶ χορηγόν φωτός· αὐτογαθὸν, καὶ πηγὴ ἀγαθότητος· Πνεῦμα εὐθὺς, ἡγεμονικόν, κύριον, ἀποστέλλον, ἀφοριζόν, νοσοποιοῦν ἑαυτῇ, ὁδηγόν, ἐνεργούν ὡς βούλεται, διαίρουν χαρίσματα· Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἀληθείας, σοφίας, συνέσεως, γνώσεως, εὐσεβείας, βουλής, ἰσχύος, φθόου, τῶν ἀπειρηθημένων (60)· δι' οὗ Πατὴρ γινώσκειται (61), καὶ Υἱὸς δοξάζεται, καὶ παρ' ὧν μόνων γινώσκειται, μία σύνταξις, λατρεῖα μία, προσκύνησις, δύναμις, τελειότης, ἀγιασμός. Τί μοι μακρολογεῖν; Πάντα ὅσα ὁ Πατὴρ, τὸ Υἱοῦ, πλὴν τῆς (62) ἀγεννησίας. Πάντα ὅσα ὁ Υἱὸς, τοῦ Πνεύματος, πλὴν τῆς γεννήσεως. Ταῦτα δὲ οὐκ οὐσίας ἀφορίζει, κατὰ γε τὸν ἐμὸν λόγον, περὶ οὐσίαν δὲ ἀφορίζειται.

quam 739 quod ingenuus non est. Omnia quæcumque Filius, Spiritus sancti sunt, si generationem exceperis. Ille porro substantiam non secernunt, ut quidem ipse sentio, verum circa substantiam secernuntur.

Κ. Ὡθίνεις τὰς ἀντιθέσεις (65); ἐγὼ δὲ τοῦ λόγου τὸν ὄρθρον. Τίμησον τὴν ἡμέραν τοῦ Πνεύματος· ἐπίσχες μικρὸν τὴν γλώτταν, εἰ δυνατόν. Περὶ ἄλλων γλωσσῶν ὁ λόγος· ταύτας αἰδέσθητι, ἢ φοβήθητι,

67 Rom. ix, 5. 68 Isa. xi, 12.

(58) *Οὐ κακῶς*, etc. Ruf., « qui male loco discedunt, cum perfidia consonent. »

(59) *Συντεταγμένον*. Regg. v, c, Cypr. et Par. addunt, καὶ συναριθμῶν. « Quibuscumque ejusdem est ordinis, hisque conjunctus et commemeratus. »

(60) *Τῶν ἀπειρηθημένων*. Nicetas addit, παρὰ τῷ Ἰσαΐᾳ, « qui apud Isaiam numerati sunt. » Sic passim loquuntur Patres. Minus recte Billius: « Quemadmodum superius commemoravimus. » Nihil enim superius commemoratum est, Gregorius refert

propensum in pauperes, et fratres, et hospites studium atque amorem, ut anathema etiam a Christo esse 67, ac nonnihil, ut damnatus, perpeti non recusum; modo nobiscum adjungamini, communibusque animis Trinitatem celebremus. Nam quid de aliis dicam, perspicie mortuos (quos ad vitam revocare, Christi solius est, qui sua potentia mortuos vivificat); qui loco male atque improbe distrahantur, cum contendunt, quantum distorti oculi, unam eandemque rem cernentes, ac non obtutu, sed situ duntaxat inter se dissidentes; si tamen illis distortio et perversitas, non autem caritas obficientia est? Postquam autem ad vos utcaunque discerni, agendum, ad Spiritum jam ipsum redeamus; ac vos jam, ut opinor, dicentem sequemini.

IX. Spiritus sanctus semper quidem erat, et est, et erit, nec ullo ortu generatus, nec finem habiturus, sed semper cum Patre et Filio conjunctus, atque commemeratus: nec enim conveniebat ut vel Pater Filio, vel Filius Spiritu sancto unquam careret. Nam alioquin maximum divinitati dedecus conflaretur, ut quæ ad perfectionem tanquam ex pœnitentia venisset. Erat igitur semper perceptibilis, non particeps; perficiens, non ab alio perfectus; expletus, non expletus; sanctificans, non sanctificatus; deificans, non deificatus: ipse semper, et secum, et cum iis, quibus adjunctus est, idem et æqualis; invisibilis, temporis expers, nullo loco inclusus, immutabilis; qualitate, quantitate, forma et tactu carens, seipsam movens, ac sempiternum motum habens, arbitrii liber, per se potens, omnipotens (tametsi ad primam causam, ut omnia ea quæ Unigeniti sunt, ita etiam quæ Spiritus sancti sunt, referantur); vita, et vivificans; lux, et lucis largitor; bonitas ipsa, et fons bonitatis; Spiritus rectus, principalis, dominus, mittens, segregans, templum sibi extruens, viam præmonstrans, arbitrato suo operans, gratiasque dividens; Spiritus adoptionis, veritatis, sapientiæ, intellectus, scientiæ, pietatis, consilii, fortitudinis 68, timoris, quemadmodum numerantur; per quem Pater cognoscitur, et Filius glorificatur, et a quibus solis ipse cognoscitur, una classis, unus cultus, una adoratio, potentia, perfectio, sanctitas. Quid pluribus verbis opus est? Omnia, quæcumque Pater habet, sunt Filii, præterquam

739 quod ingenuus non est. Omnia quæcumque Filius, Spiritus sancti sunt, si generationem exceperis. Ille porro substantiam non secernunt, ut quidem ipse sentio, verum circa substantiam secernuntur.

X. Parturis objectiones? At ego orationis cursum. Diem Spiritui sacrum honori habe; linguam paululum, si fieri potest, comprime. De aliis linguis sermo nobis institutus est; has venerare, aut

quæ de Christo vaticinans Isaias enumeravit, nempe, « et requievit super eum Spiritus sapientiæ, » etc.

(61) *Γινώσκειται*. Tres Coll. et Pass., γνωρίζεται.

(62) *Τῆς*. Deest in plerisque codd. tum ante ἀγεννησίας, tum ante γεννήσεως.

(65) *Τὰς ἀντιθέσεις*. Bill. ad marg., ἀντιλογίας, « refutationes. »

metue, utpote quæ cum igne apparent. Hodie A doceamus; cras argute et artificiosè disseremus. Hodie festum agamus; cras inhoneste et indecore nos geremus. Hæc mystice, illa theatricè; hæc ecclesiis, illa foro; hæc sobriis, illa temulentis; hæc serio agentium sunt, illa adversus Spiritum ludentium. Posteaquam autem aliena submovimus, age, nostra componamus.

XI. Primum igitur Spiritus sanctus in angelicis, et cælestibus virtutibus, iisque, quæ post Deum primæ sunt, eumque circumstant, vim suam exercebat. Neque enim aliunde perfectionem et splendorem habent, idque præterea, ut ad malum egre, vel nullo prorsus modo moveri queant, quam a Spiritu sancto. Deinde in Patribus et prophetis, quorum alii Deum per imaginem viderunt, aut cognoverunt, alii autem etiam res futuras præseverunt, impressam nimirum per Spiritum sanctum principem animi partem habentes, et cum futuris tanquam cum presentibus versantes. Hujusmodi quippe Spiritus vis ac potentia est. Tum in Christi discipulis (Christum enim præteramito, cui aderat, non ut operans, sed ut æqualem comitans); iisque trifariam, prout ipsorum captus ferebat, tribusque temporibus: nempe, antequam Christus per Passionem glorificatus esset: postquam per Resurrectionem glorificatus fuit: ac denique post ejus ad cælos Ascensionem, sive restitutionem, sive quocumque alio nomine res ea sit appellanda. Hoc autem perspicue ostendit, tum prima illa morborum spirituumque depulsio, quæ scilicet non absque Spiritus nomine fiebat; tum illa post confectum salutis nostræ **740** negotium insullatio, quæ diviniore proœlubio inspirationis speciem habebat; tum postremo præsens hæc ignearum linguarum divisio, quam etiam solemnè festo celebramus. Verum primo quidem, obscure; deinde, expressius; nunc vero, perfectius, utpote qui non jam operatione sola præsens sit, ut prius, sed essentiali, ut sic loquar, modo adsit, simulque versetur. Nam cum Filius corpoream nobiscum consuetudinem habuisset, Spiritum quoque corporeo modo cerni conveniebat; et eum Christus ad sese reversus esset, eam ad nos descendere et quidem ita, ut et, tanquam Dominus, veniret, et, tanquam Deo nequaquam oppositus, mitteretur. Etenim hujusmodi voces non minus concordiam declarant, quam naturam distrahunt.

XII. Ideirco, post Christum quidem accedit, ne D Paracletus nobis desit: *Alius* autem, ut tu honoris æqualitatem cogites. Quod enim ait, *alius*, aliam,

(64) Ὁμοίως. Unus Collb., ὁμοιωμένως. « Utpote cum igne prolapsas. » Bill. « Ut que conspiciantur. »

(65) Δογματίζωμεν. Billius in prima ed. « Hodie fidei dogmata proponamus. » Id est, ut exponit Nicetas, « fideliter doctrina de Spiritu sancto, quam Scriptura nobis offert, utamur; cras autem artificiosè disseremus, et ab honesto et decoro recedemus; id est, argute et sophisticè, et ex dialecticæ artis legibus et methodo disputationum instituemus. » Addit Nicetas: « Hæc verba, » doceamus et festum agamus, « consulendi animo dicuntur; hæc autem, » artificiosè disseremus et ab honesto et decoro recedemus, « sunt ironice loquentis, atque hujusmodi res aversantis. Unde et turpitudinem et temulentiam eas vocat, atque ad forum et theatra rejicit. »

μετὰ πυρὸς ὁμοίως (64). Σήμερον δογματίζωμεν (65), αὐριον τεχνολογήσωμεν· σήμερον ἐσρτάσωμεν, αὐριον ἀστημονήσωμεν. Ταῦτα μυστικῶς, ἐκεῖνο θεατρικῶς· ταῦτα ταῖς ἐκκλησίαις, ἐκεῖνο ταῖς ἀγοραῖς· ταῦτα τοῖς νήφουσιν, ἐκεῖνο τοῖς μεθύουσιν· ταῦτα σπουδαζόντων, ἐκεῖνο παιζόντων κατὰ τοῦ Πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ ἀπισκουσάμεθα τὸ ἄλλοτριον, φέρε· καταρτίσωμεν (66) τὸ ἡμέτερον.

IA. Τοῦτο ἐνήργει, πρότερον μὲν ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς καὶ οὐρανίαις (67) δυνάμεσι, καὶ ὅσαι πρῶται μετὰ Θεοῦ, καὶ περὶ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἄλλοθεν αὐταῖς ἡ τελείωσις καὶ ἡ ἑλλαμψίς, καὶ τὸ πρὸς καλίαν δυσκίνητον, ἢ ἀκίνητον, ἢ παρὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Ἐπειτα ἐν τοῖς Πατράσι, καὶ ἐν τοῖς προφήταις, ὧν οἱ μὲν ἐφαντάσθησαν Θεοῦ, ἢ ἐγνωσαν, οἱ δὲ καὶ τὸ μέλλον προέγνωσαν τυπούμενοι τῷ Πνεύματι τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ὡς παρῶσι συνόντες τοῖς ἐσομένοις. Ταῦτα γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις. Ἐπειτα ἐν τοῖς Χριστοῦ μαθηταῖς (ἐὼ γὰρ Χριστὸν εἶπειν, ὧ παρὴν, οὐχ ὡς ἐνεργοῦν, ἀλλ' ὡς ὁμοτιμῶ συμπαρομαρτοῦν)· καὶ τούτοις τρισσῶς, καθ' ὅσον ὅλοι τε ἦσαν χωρεῖν, καὶ κατὰ καιροῦς τρεῖς· πρὶν δοξασθῆναι Χριστὸν τῷ Πάθει· μετὰ τὸ δοξασθῆναι τῇ Ἀναστάσει (68)· μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸς Ἀνάστασιν, ἢ ἀποκατάστασιν, ἢ ὅ τι γρή λέγειν. Ἀγλοὶ δὲ ἡ πρώτη τῶν νόσων, καὶ ἡ τῶν πνευματικῶν κάθαρσις, οὐκ ἀνευ Πνεύματος ὀηλαθῆ γενομένη· καὶ τὸ μετὰ τὴν οἰκονομίαν ἐμφύσημα, σαφῶς ὄν ἐμπνευσίς θειοτέρα· καὶ ὁ νῦν μερισμὸς τῶν πυρίνων γλωσσῶν, ὃ καὶ πανηγυρίζομεν (69). Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον, ἀμυρῶς· τὸ δὲ δεύτερον, ἐκτυπώτερον· τὸ δὲ νῦν, τελειότερον, οὐκ ἔτι ἐνεργεῖ παρὸν, ὡς (70) πρότερον, οὐσιωδῶς δὲ, ὡς ἂν εἴποι τις, συγγινόμενόν τε καὶ συμπολιτευόμενον. Ἐπρεπε γὰρ, Ἰησοῦ σωματικῶς ἡμῖν ὁμιλήσαντος, καὶ αὐτὸ φανῆναι σωματικῶς· καὶ Χριστοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπανελθόντος, ἐκεῖνο πρὸς ἡμᾶς κατελθεῖν· ἐρχόμενον μὲν ὡς Κύριον, πεμπόμενον δὲ ὡς οὐκ ἀντίθεον. Αἱ γὰρ τοιαῦται φωναὶ οὐχ ἤττον τὴν ὁμόνοιαν δηλοῦσιν, ἢ φύσεις (71) χωρίζουσιν.

C
IB'. Διὰ τοῦτο, μετὰ Χριστὸν μὲν, ἵνα ἡρακλήτος ἡμῖν μὴ λείπη· Ἄλλος δὲ, ἵνα σὺ τὴν ὁμοτιμίαν (72) ἐθυμηθῆς. Τὸ γὰρ, ἄλλος, ἄλλος ὅσος (73)

(66) Καταρτίσωμεν. « Componamus. » Sic magno consensu codd. In ed., καταρτῶσωμεν, « instruamus. »

(67) Οὐρανίαις. Regg. bm, pl, Or. 1, Savil., οὐρανίας.

(68) Τῇ Ἀναστάσει. Sic plures Regg., novem Collb., Coisl. 1, etc. Deest τῇ in ed.

(69) Ὁ καὶ πανηγυρίζομεν. Or. 1, ὃ καὶ πανηγυρίζομεν. « Cui etiam festum diem consecramus. »

(70) Ὁς. Pass. addit, τὸ.

(71) Φύσεις. Sic plures Regg., octo Collb., Coisl. 2, etc. In ed., φύσιν.

(72) Ὁμοτιμίαν. Quinque Regg., decem Collb., etc., ἰσοτιμίαν.

(73) Ἄλλος ὅσος. « Alium, qualis ego sum. » Sic Coisl. 1, Nicet. et Comb. Deest ὅσος in ed.

ἐγὼ, καθίσταται. Τοῦτο δὲ συνδεδαστοῦς, ἀλλ' οὐκ ἀτιμίας ὄνομα. Τὸ γὰρ, ἄλλος, οὐκ ἐπὶ τῶν ἀλλοτριῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁμοουσιῶν οἶδα λεγόμενον. Ἐν γλώσσαις δὲ, διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον οἰκείωσιν. Ἡρῖναις δὲ, ζῆτῶ πότερον διὰ τὴν κάθαρσιν (οἶδα γὰρ ὁ λόγος ἡμῶν καὶ πῦρ καθαρτήριον, ὡς πανταχόθεν [74] βουλομένοις ὑπάρχει μαθεῖν)· ἢ διὰ τὴν οὐσίαν. Πῦρ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ πῦρ καταναλίσκον τὴν μογθηρίαν, κἄν πάλιν ἀγανακτῆς τῷ ἰμοουσίῳ στενωχωρούμενος. Μερίζομεναις δὲ, διὰ τὸ τῶν χειρισμάτων διάφορον· καθεζομέναις δὲ, διὰ τὸ βασιλικόν, καὶ τὴν ἐν τοῖς (75) ἀγίοις ἀνάπαυσιν· ἐπεὶ καὶ θεοῦ θρόνος τὰ χειροῦμα. Ἐν ὑπερήφῳ δὲ (εἰ μὴ τῷ περιεργότερος εἶναι δοκῶ τοῦ δέοντος), διὰ τὴν ἀνάθασιν τῶν δεξομένων, καὶ τὴν χαμύθην ἔπαρσιν· ἐπεὶ καὶ ὕδασι θείοις ὑπερήφῳ τινὰ στεγάζεται, δι' ὧν ὑμνεῖται θεός. Καὶ Ἰησοῦς αὐτὸς ἐν ὑπερήφῳ τοῦ μυστηρίου κοινωνεῖ τοῖς τὰ ὑψηλότερα τελουμένοις, ἵνα ἐκεῖνο παραδειγθῆ, ὅτι τὸ μὲν τι καταθῆναι δεῖ θεὸν πρὸς ἡμᾶς, ὃ καὶ πρότερον ἐπὶ Μουσῶς οἶδα γενόμενον, τὸ δὲ ἡμᾶς ἀναθῆναι, καὶ οὕτω γενέσθαι (76) κοινωνίαν θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, τῆς ἀξίας συγκινημαμένης ἕως δ' ἂν ἐκείτηρον ἐπὶ τῆς ἰδίας μένης, τὸ μὲν περιωπῆς (77), τὸ δὲ ταπεινώσεως, ἀμικτος ἢ ἀγαθότης, καὶ τὸ φιλόανθρωπον ἀκοινωνήτων· καὶ χάσμα (78) ἐν μέσῳ μέγα καὶ ἀδιάβατον, οὐ τὸν πλοῦσιον τοῦ Αλαζάρου μόνον, καὶ τῶν ὄρεκτῶν Ἀβραάμ κλίπων διεύρογον, τὴν δὲ γεννητὴν φύσιν καὶ βέουσαν, τῆς ἀγενήτου (79) καὶ ἐστρηυίας.

rit, Deus scilicet in sua specula, et homo in humilitate sua, nec bonitas miscabitur, nec benignitas communicabitur; sed erit magnum et inextricabile chaos interjectum ⁷⁸, non modo divitem a Lazaro, et expetendo illo Abrahæ sinu dirimens, verum etiam procreatam et fluxam atque caducam naturam, ab increata et stabili.

Π'. Τοῦτο ἐκλήρουθῃ μὲν ὑπὸ τῶν προφητῶν, ὡς ἐν C τῷ (80), *Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ* (81)· καὶ, *Ληλαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ Πνεύματι*· καὶ, *Κατέβη Πνεῦμα Κυρίου* (82), καὶ ὠδήγησεν αὐτούς· καὶ, Πνεῦμα ἐπιστήμης ἐμπλήσων Βεσελεὴλ τὸν ἀρχιτέκτονα τῆς σιχνης· καὶ, Πνεῦμα παροξυνόμενον· καὶ, Πνεῦμα ἐξῆραν Ἰλιάν ἐν ἄρματι, καὶ ζήτηθὲν παρὰ Ἐλισσαίου διπλάσιον· καὶ, πνεύματι ἀγαθῷ καὶ ἡγεμονικῷ Δαβὶδ ὠδηγούμενος τε καὶ στήριζόμενος. Ἐπηγγέλη δὲ, ὑπὸ μὲν Ἰωηλ πρότερον· *Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγειςτος· Ἐκχρῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα*

⁶⁹ Act. II, 5 sqq. ⁷⁰ Deut. IV, 24. ⁷¹ Act. II, 5. ⁷² ibid. ⁷³ Isa. XXXVII, 16. ⁷⁴ Act. I, 15. ⁷⁵ II Reg. VIII, 55; Act. IX, 57. ⁷⁶ Luc. XXII, 22 sqq. ⁷⁷ Exod. III, 2. ⁷⁸ Luc. XVI, 26. ⁷⁹ Isa. LVI, 1. ⁸⁰ Isa. LXI, 2. ⁸¹ Isa. LXIII, 14. ⁸² Exod. XXXV, 30 sqq. ⁸³ Isa. LXIII, 10. ⁸⁴ IV Reg. II, 9 sqq. ⁸⁵ Psal. I, 14.

(74) *πανταχόθεν*. Regg. bm, ph, decem Colb., etc., *πολλάχθθεν*.

(75) *Ἐν τοῖς*. Reg. ph et sex Colb., *ἐπὶ τοῖς*.

(76) *Καὶ οὕτω γενέσθαι*, etc. Nicet. Συγκινηρωμένου τοῦ θεοῦ ἀξιώματος τῆ εὐτελεῖα· « Divina majestate se nostræ villitati commiscete. » Non bene Billius : « sicque inter Deum et homines consortium iniri, utriusque videlicet dignitate inter se commista; » quasi aliqua esset hominis dignitas cum Deo collata.

(77) *Περωπῆς*. Sic Bas. ed. et Comb. Alii, *περωπῆς*, male. EBR.

A qualis ego sum, constituit. Hoc porro nomen patrem imperii gradum indicat, non ignominiam. Vox enim, *alius*, non de alienis, sed de iis, quorum eadem substantia est, usurpatur. Jam vero in linguis apparet, propter cognationem eam, quam cum Verbo habet. Cur autem in linguis igneis ⁶⁹? Utrum propter purgationem (ignis autem purgantis Scriptura meminit, quemadmodum enivis disscere promptum est); an vero propter essentialis? Deus enim noster ignis est ⁷⁰, et quidem ignis improbitatem absument, discrucieris rursum licet propter consubstantialiam in angustias redactus. Atque in dispersitis quidem linguis apparet ⁷¹, ob gratiarum diversitatem; sedentibus autem ⁷², propter regæ dignitatis excellentiam, ejusque super sanctus requiem; quandoquidem Deus quoque pro throno cherubinos habet ⁷³. In cœnaculo vero ⁷⁴ (visi forte curiosius quam par sit, ista persequi videor), propter eorum qui accepturi sunt, ascensionem, atque a terra subvectionem : nam et cœnacula quædam divinis aquis, a quibus Dei quoque laudes celebrantur, regi audivimus ⁷⁵. Atque ipse Jesus, cum sublimioribus rebus discipulos initiaret, mysterium ipsis in cœnaculo impertit ⁷⁶, ut illud indietur, et Deum ad nos descendere oportere, quemadmodum olim in Moyse contigisse scimus ⁷⁷, et nos ad eum ascendere, sicque Deum cum hominibus consortium inire, **741** dignitate commista. Quandiu autem uterque in propriis manserit, Deus scilicet in sua specula, et homo in humilitate sua, nec bonitas miscabitur, nec benignitas communicabitur; sed erit magnum et inextricabile chaos interjectum ⁷⁸, non modo divitem a Lazaro, et expetendo illo Abrahæ sinu dirimens, verum etiam procreatam et fluxam atque caducam naturam, ab increata et stabili.

XIII. Illic a prophetis quidem prædicatus est, quemadmodum ex his Scripturæ locis patet : *Spiritus Domini super me* ⁷⁹; et, *Requiescent super eum Spiritus septem* ⁸⁰; item, *Descendit Spiritus Domini, et deduxit eos* ⁸¹; ad hæc, Spiritus scientiæ a quo Beseleel, tabernaculi architectus, impletus est ⁸²; ac præterea, Spiritus ad iracundiam provocatus ⁸³; insuper, Spiritus qui Eliam in curru extulit, ac duplex ab Eliseo postulat est ⁸⁴; adde spiritum bonum et principalem ⁸⁵, quo David deducitur et confirmatur. Promissus autem est; prius quidem a Joele his verbis utente : *Et erit in no-*

⁶⁹ Act. II, 5 sqq. ⁷⁰ Deut. IV, 24. ⁷¹ Act. II, 5. ⁷² ibid. ⁷³ Isa. XXXVII, 16. ⁷⁴ Act. I, 15. ⁷⁵ II Reg. VIII, 55; Act. IX, 57. ⁷⁶ Luc. XXII, 22 sqq. ⁷⁷ Exod. III, 2. ⁷⁸ Luc. XVI, 26. ⁷⁹ Isa. LVI, 1. ⁸⁰ Isa. LXI, 2. ⁸¹ Isa. LXIII, 14. ⁸² Exod. XXXV, 30 sqq. ⁸³ Isa. LXIII, 10. ⁸⁴ IV Reg. II, 9 sqq. ⁸⁵ Psal. I, 14.

(78) *Χάσμα*, etc. « Vorago, hiatus magnus et impermeabilis. » Plures codices hoc ordine legunt : *χάσμα μέγα ἐν μέσῳ*.

(79) *Γεννητήν... ἀγενήτου*. Sic plerique optime note eod. In ed., *γεννητήν... ἀγεννήτου*.

(80) *Ἦς ἐν τῷ*. Sic Regg. et Colb. plures. In nonnullis, ὡς ἐν τῷ. In ed., ἕως ἐν τῷ.

(81) *Ἐπ' ἐμέ*. Nonnulli eod. addunt, *ὃ εἶπεκεν ἔγριπέ με*. « Propterea unxit me. » Sic etiam legerat Billius.

(82) *Πνεῦμα Κυρίου*. In quibusdam, *παρὰ Κυρίου*.

vissimis diebus : Effundam de Spiritu meo super omnem carnem (scilicet fide præditam), et super filios vestros et super filias vestras ⁸⁶, et quæ sequuntur ; postea autem ab ipso quoque Jesu, qui, ut a Spiritu glorificatur ⁸⁷, ita vicissim quoque ipsum glorificat; quemadmodum et Patrem glorificat, et a Patre glorificatur ⁸⁸. Et hæc quidem promissio, quam larga et copiosa est, fore ut in æternum permaneat ⁸⁹; sive nunc cum his qui per tempus digni erunt; sive in posterum eum his, qui alterius ævi bonis digni habebuntur; posteaquam videlicet ipsum per honestam et præclaram vitæ rationem integrum servaverimus, ac non hactenus amiserimus,

A (δηλαδή τὴν πιστεύουσαν [85]), καὶ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἑμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς θυγατέρας ἑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· ὑπὸ δὲ Ἰησοῦ καὶ ὕστερον, δοξαζομένου τε καὶ ἀντιδοξαζόντος, ὡς τὸν Πατέρα, καὶ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς. Καὶ ἡ ἐπαγγελία, ὡς ἀψήληξ, συνδιακωνίσειν (84) καὶ συμπαραμενεῖν, εἴπουσιν νῦν τοῖς κατὰ καιρὸν (85) ἀξίοις, εἴτε ὕστερον τοῖς τῶν ἐκείσε ἀξιουμένοις, ὅταν ἀλόκληρον αὐτὸ τῆ πολιτείας φυλάξωμεν, ἀλλὰ μὴ τοσοῦτον ἀποβάλωμεν, καθ' ὅσον ἂν ἀμαρτάνωμεν.

XIV. Hic Spiritus cum Filio quidem rerum creationem et resurrectionem fabricatur. Suadeat tibi istud : Verbo Domini cæli formati sunt, et Spiriti u oris ejus omnis virtus eorum ⁹⁰ ; et, Spiritus divinus, qui fecit me : Flatus omnipotentis, qui docet me ⁹¹; et rursus, Emittes Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ ⁹². Est etiam ille spiritualis regenerationis auctor. Hujus rei tibi fidem faciat, quod Christus ait : Neminem regnum videre aut accipere posse, nisi qui per Spiritum de super renatus fuerit ⁹³, ac per diurnam et lucidam **742** creationem, qua per sese quisque fingitur, a priori generatione, quæ noctis arcemum est, purificatus fuerit. Hic Spiritus, utpote sapientissimus, atque hominum amantissimus, si pastorem nactus fuerit, psaltem efficit, oravos spiritus incautamem, atque Israelis regem designat ⁹⁴. Si caprarium moros vellicantem, prophetam reddit. Davidem ⁹⁵ et Amos ⁹⁶ cogita. Si adolescentem pulehræ indolis acceperit, presbyterorum judicem constituit, idque supra quam ætatis ratio ferre videtur. Testis est Daniel ⁹⁷, qui leones in laeu superavit. Si piscatores invenierit, Christo irretit, ut orbem universum sermonis retibus complectantur. Petrum mihi atque Andream accipe, tonitruique filios ⁹⁸, qui spiritualia intonnerunt. Si publicanos, ad disciplinatum elucratur, atque animarum negotiatores efficit. Testis Mattheus ⁹⁹, heri publicanus, hodie evangelista. Si feroces persecutores, zelum comantat, ac Paulus pro Saulis facit, nec minus pius reddit, quam impios offenderat ¹. Hic et lenitatis est Spiritus; et tamen in eos, qui peccant, incitatur. Proinde lenem ipsum et clementem, non autem iracundum experiamur, dignitatem ipsius confitentes, ac blasphemiam fugientes, nec eum implacabiliter irascen-

B
C
D
 ΙΔ'. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα συνδημιουργεῖ μὲν Υἱῶ καὶ τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν. Καὶ περὶ θεῶ τε τὸ, Τῷ Ἀέφω Κυρίῳ εἰ εἰργασί ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στέματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν· Πνεῦμά τε θεῖον τὸ ποιῆσάν με· καὶ Πνοή δὲ παντοκράτερος ἡ διδάσκουσα με· καὶ πάλιν· Ἐξῆλασσελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίσει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Δημιουργεῖ δὲ (86) τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· καὶ περὶ θεῶ τε, Μηδέρα δύνασθαι τὴν βασίλειαν ἰδεῖν ἢ λαβεῖν, ἔς τις μὴ ἀνωθεν ἐγεννηθήη Πνεύματι, καὶ τὴν προτέραν ἐκαθαρίσθη γέννησιν, ἣ νυκτός ἐστι μυστήριον, ἡμερινῆ καὶ φωτεινῆ διαπλάσει, ἣν καθ' ἑαυτὸν (87) ἕκαστος διαπλάττεται. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα (σοφώτατον γὰρ καὶ φιλοανθρωπώτατον), ἂν ποιμένα λάβῃ, ψάλλτην ποιεῖ, πνευμάτων πονηρῶν καταπέχοντα, καὶ βασιλεία τοῦ Ἰσραὴλ ἀναδείκνυσιν (88). Ἐὰν ἀπόλων συκάμια κνίζοντα, προφήτην ἐργάζεσται. Τὸν Δαβὶδ καὶ τὸν Ἀμῶς ἐνομήθησιν· Ἐὰν μερκανιον εὐρυὲς λάβῃ, πρεσβυτέρων ποιεῖ κριτὴν καὶ παρ' ἡλικίαν. Μαρτυρεῖ Δαυιδ, ὁ νικήσας ἐν λάκκῳ λέοντας. Ἐὰν ἀλιεὺς εὐρη, σαγγινεῖ Χριστῷ, κόσμον ὅλον τῆ τοῦ λόγου πλοκῆ συλλαμβάνοντας. Πέτρον λάβε μοι, καὶ Ἀνδρέαν, καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς βροντῆς, τὰ πνευματικὰ βροντήσαντας. Ἐὰν τελώνας, εἰς μαθηταίαν κερδαίνει, καὶ ψυχῶν ἐμπόρους δημιουργεῖ. Φησὶ Ματθαῖος, ὁ γθὲς τελώνης, καὶ σήμερον εὐαγγελιστής. Ἐὰν διώκτας θερμούς, τὸν ζῆλον μετατίθησι, καὶ ποιεῖ Παύλους ἀντὶ Σαύλου, καὶ τοσοῦτον εἰς εὐσέθειαν, ὅσον εἰς κακίαν ἀπέλαθεν. Τοῦτο καὶ Πνεῦμά ἐστι πρᾶότητος· καὶ παροξύνεται τοῖς ἀμαρτάνουσιν. Τοιγαροῦν πειραθῶμεν ὡς πρᾶου, καὶ μὴ ὀργίλου, τὴν ἀξίαν ὁμολογῶντες, καὶ τὸ βλάσφημον (89) φεύγοντες, καὶ μὴ βουληθῶμεν ἰδεῖν ὀργιζόμενον ἀσυγχώρητα. Τοῦτο καμὲ ποιεῖ σήμερον ὑμῖν τολμηρὸν κήρυκα· εἰ μὲν

⁸⁶ Joel II, 28. ⁸⁷ Joan. XVI, 14. ⁸⁸ Joan. VIII, 54. ⁸⁹ Joan. XIV, 16. ⁹⁰ Psal. LXXVII, 6. ⁹¹ Job XXVIII, 4. ⁹² Psal. CIII, 50. ⁹³ Joan. III, 5. ⁹⁴ I Reg. XVI, 12 sqq. ⁹⁵ ibid. II. ⁹⁶ Amos I, 1. ⁹⁷ Dan. XII, 45. ⁹⁸ Matth. IV, 18-21. ⁹⁹ Matth. IX, 9. ¹ Act. VIII, 5 sqq.

(85) Πιστεύουσαν. Regg. bm, ph, etc., πιστεύουσαν.
 (84) Συνδιακωνίσειν. Sic Regg. bm, ph, Coisl. 4, etc. In ed., συνδιακωνίσει.
 (85) Κατὰ καιρὸν. « Pro tempore, per tempus. » Minus apte Bill. « ad tempus, » quasi Spiritus gratia ex se « ad tempus, » sit.
 (86) Δημιουργεῖ δὲ. Sic plures Regg. et Colb., Comb., etc. Drest ἔξ in ed.
 (87) Ἦν καθ' ἑαυτὸν, etc. « Suapte proposito

animique voluntate, » ut ait Nicetas. « Nam baptismi regeneratio libera, » etc.
 (88) Ἀναδείκνυσιν. Duo Colb. et Jes. addunt : Ἐὰν νέον ἐκ ποιμένων, ἀριστέα κατ' ἀλλοφύλων ἐργάζεσται. Ἐχει τὴν κατὰ τοῦ Γολιάθ νίκην τοῦ Δαβὶδ μαρτυροῦσαν τῷ λόγῳ· « Si ex pastoribus juvenem, extraneis præstantorem efficit. Testis est victoria quam David adversus Goliath reportavit. » Verum Nicetas ista non agnoscit, nec Rufinus
 (89) Βλάσφημον. Pass., βλασφημῖν.

οὖν (90) οὐδὲν πεσιόμενον, τῷ Θεῷ χάρις · εἰ δὲ πεσι- A
 ομένον, καὶ οὕτω χάρις · τὸ μὲν, ἵνα φελεῖται τῶν
 μισούντων ἡμᾶς · τὸ δὲ, ἵν' ἡμᾶς ἀγάπη, μισθὸν τοῦ-
 τον (91) λαθόντας τῆς ἱερουργίας τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ
 τελειωθῆναί δι' ἀμάρτας.
 parcat : alterum, ut nos sanctificet, hoc videlicet ex-
 morte perfungamur.

1E. Ἐλάλουν μὲν οὖν ξέναις γλώσσαις, καὶ οὐ πα-
 τρίοις (92), καὶ τὸ θαῦμα μέγα, λόγος ὑπὲρ τῶν οὐ
 μαθόντων λαλούμενος · καὶ τὸ σημεῖον (93) τοῖς ἀπί-
 στοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἵν' ἦ τῶν ἀπίστων κατήγο-
 ρος, καθὼς γέγραπται : "Ὅτι ἐν ἑτέροισι γλώσσαις (94),
 καὶ ἐν χειλέσιν ἑτέροις, λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ,
 καὶ εἰδὲ οὐτως εἰσακούσονται μου (95), λέγει Κύ-
 ριος. "Ἦκουον δέ. Μικρὸν ἐνταῦθα ἐπίσχεας, καὶ δια- B
 πόρησον, πῶς διαιρήσεις τὸν λόγον. Ἔχει γάρ τι ἀμ-
 φιβόλον ἡ λέξις (96), τῇ στιγμῇ διαιρούμενον. Ἄρα
 γὰρ ἤκουον ταῖς ἑαυτῶν διαλέκτοις ἕκαστος (97), ὡς
 φέρε εἰπεῖν, μίαν μὲν ἐξηχῆσθαι φωνήν, πολλὰς δὲ
 ἀκούεσθαι, οὕτω κτυπούμενου τοῦ ἀέρος, καὶ, ἵν'
 εἴπω σαφέστερον, τῆς φωνῆς φωνῶν γινωμένων (98)
 ἢ τὸ μὲν, "Ἦκουον, ἀναπυστέον, τὸ δὲ, *Αυλούντων*
ταῖς ἰδίαις φωναῖς, τῷ ἐξῆς προσθετέον, ἵν' ἦ, *Αυ-*
λούντων φωναῖς, ταῖς ἰδίαις τῶν ἀκούοντων, ὅπερ
 γίνεται, *ἀλλοτριαῖς*· καθὰ καὶ (99) μᾶλλον τίθεμαι.
 Ἐκείνως μὲν γὰρ τῶν ἀκούοντων ἂν εἴη μᾶλλον, ἢ
 τῶν λεγόντων, τὸ θαῦμα · οὕτω δὲ τῶν λεγόντων · οἱ
 καὶ μέθην καταγινώσκονται, δῆλον ὡς αὐτοὶ θαυμα-
 σουργοῦντες περὶ τὰς φωνὰς τῷ Πνεύματι.

1Γ. Πλὴν ἐπανειπὴ μὲν καὶ ἡ παλαιὰ διαίρεσις C
 τῶν φωνῶν (ἡνίκα τὸν πύργον ἰσχυρόμουσι εἰ κακῶς
 καὶ ἄθελως ὁμοφωνοῦντες, ὅσπερ καὶ τῶν νῦν τολ-
 μῶσι νινες)· τῇ γὰρ τῆς φωνῆς διαστάσει συνδιалу-
 θεν τὸ ὁμόφωνον, τὴν ἐγγίχρῃσιν ἔλυσαν ἀξίειται-
 νωτέρω δὲ ἢ νῦν θαυματουργοῦμεν. Ἀπὸ γὰρ
 ἐνὸς Πνεύματος εἰς πολλοὺς γυλοῖσα (1), εἰς μίαν
 ἁρμονίαν πάλιν συναγεται. Καὶ ἔστι διαφορὰ χαρι-
 σμάτων, ἄλλου (2) δεομένης χάρισματος, πρὸς διά-
 κρισιν τοῦ (3) βελτιστοῦ· ἐπειδὴ πᾶσαι τὸ ἐπανειπὸν
 ἔργουσι. Καλὴ δ' ἂν κἀκείνη λέγοιτο, περὶ τῆς *Δαβὶδ*
λέγει· Κύματα ἔτισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τίς

tem videre in animam inducamus. Hic me quoque
 hodierno die praefidentem et audacem praeeonem
 reddit : si nihil propterea perpessus sum, Deo
 sit gratia ; si autem perpessurus, sic quoque
 Deo gratia : alterum, ut iis, qui nobis infesti sunt,
 evangelici ministerii premium consecutos, ut cruciata

XV. At vero linguis externis, non autem vernaculis, apostoli loquebantur², singularique miraculo sermo ab his, qui non didicerant, proferebatur ; signumque illud infidelibus erat, non fidelibus, ut infidelium recusator esset, sicut scriptum est : *Quoniam in aliis linguis, et in labiis aliis, loquar populo huic, nec sic exaudient me, dicit Dominus*³. Audiebant **743** autem. Verum hic paululum consiste, atque ambige quo modo distinguenda sit oratio. Textus enim nonnullam ambiguitatem habet, interpunctione dirimendam. Utrum enim audiebant sua quisque dialecto, ita ut, verbi gratia, vox quidem una emitteretur, multae autem audirentur, sic videlicet pulsato ac perstrepenste aere, pluribusque vocibus, et, ut magis perspicue dicam, ex una voce effectus : an potius in hoc verbo, *Audiebant*, punctum statuendum est ; atque haec verba, *Loquentes suis linguis*⁴, cum his, quae sequuntur, iungenda sunt, ut sic legatur, *loquentes linguis*, propriis scilicet audientium, hoc est, *externis* ; qui etiam sensus mihi magis arridet. Nam in primo quidem sensu, eorum potius, qui audiebant, quam qui verba faciebant, hoc miraculum fuerit ; in isto autem, eorum qui loquebantur ; utpote qui etiam temulentiae insulantur, haud dubie, quia ipsi Spiritus operatione novum quoddam miraculum circa voces designabant.

XVI. Quanquam autem laudabilis quoque fuit vetus illa linguarum divisio (eam scilicet male atque impie inter se concordantes erant, qui turrim extruebant⁵, quemadmodum nunc quoque quidam facere non venturum), dissoluta simul, eum linguarum divortio, animorum concordia, susceptam negotium abruptum ; laudabilior tamen est ea, quae nunc insigni miraculo patrat. Ab uno enim Spiritu in multos diffusa, ad unum concentum rursus connectitur. Atque gratiarum diversitas est, alia gratia opus habens, ad discernendum quanam sit praestantior ; quandoquidem nulla est, quae laude

² Act. II. 4. ³ Isa. xxviii. 11 ; I Cor. xiv. 21. ⁴ Act. II. 6. ⁵ Gen. xi. 1 sqq.

(90) Οὖν. Deest in Or. 1.
 (91) Τοῦτον. Sic Regg. bm, ph et Savil. In ed., τοῦτο.
 (92) Πατρίοις. Sic sex Regg., quatuor Colb., duo Goisl., Par., etc. Mendose in ed., μετρίοις.
 (93) Τὸ σημεῖον. Apostolus, I Cor. xiv. 22, ait : « Linguae in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus. »
 (94) Ἐν ἑτερογλώσσαις, etc. Chrysostomus haec verba Isaiae tribuit. Habet enim Isa. xxviii, 11 : Διὰ φωνισμὸν χειλέων, διὰ γλώσσης ἑτέρας, οὗ λαλήσουσι τῷ λαῷ τούτῳ. Quod Vulgata sine vertit : « In loquela enim labii, et lingua altera, loquetur ad populum istum. » Legitur etiam I Cor. xiv. 21 : Ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται Ἐν ἑτερογλώσσαις, καὶ ἐν χειλέσιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ. « In Legge scriptum est : Quoniam in aliis linguis et labiis aliis

D loquar populo huic. » Alludit Apostolus ad Isaiae contextum iam citatum. Mirum igitur videtur, Nicetanum de verbis istis pronuntiasse : « Apud Isaiaem non reperimur... vel malitiose subnota sunt, vel per oblivionem transmissa. »
 (95) Μοῦ. Deest in Reg. ph.
 (96) Ἡ λέξις. Deest in Or. 1.
 (97) Ἐκαστός. Sic plures codd. In ed., ἕκαστοι.
 (98) Γινωμένων. Savil. et Comb., γινωμένης.
 (99) Καθὰ καὶ. Jes., ὅ καὶ.
 (1) Νεθεῖσα. Plures Regg. et Colb., γεθεῖσα.
 (2) Ἄλλου. Reg. bm, ἀλλ' οὐ. Intelligit Gregorius « linguarum » donum, quod alio, nempe « interpretationis » dono, opus habet
 (3) Τεῦ. Reg. hm, Par., Pass., τῆς.

careat. Quin præclara quoque illa divisio dici possit, de qua loquitur David : *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum* ⁶. Quid ita? Quoniam dilexerunt omnia verba præcipitationis, linguam dolosam ⁷; tantum non aperte hujusce loci ac tempestatis linguas accusans, quæ divinitatem scindunt. Ac de his quidem hæc tenemus.

XVII. Quoniam autem habitantibus Jerusalem religiosissimis Judæis, Parthis, Medis et Elamitis, Ægyptiis et Libyis, Cretensibus et Arabibus, Mesopotamiis et Cappadocibus meis, lingue loquebantur, atque ex omni gente, quæ sub celo est, Judæis, illic (si enim sic cogitare placet) congregatis, opere pretium fuerit videre, tum quinam hi erant, tum ejus captivitatis. Nam illa Ægyptiaca et **744** Babilonica, præterquam quod circumscripta et certo loco definita erat, jam etiam olim per captivorum reditum soluta fuerat. Illa autem Romana, qua temeritatis et audaciæ adversus salutis auctorem præna expetebatur, nondum acceperat, sed imminere. Relinquitur igitur, ut hanc captivitatem Antiocheicam esse censeamus, iis temporibus non multo antiquiorem. Quod si enim hæc expositio minus probatur ut curiosius alieniusque petita (neque enim captivitatem hanc veterem esse, neque in multas orbis partes diffusam) ; ac probabilioram querit, illud fortasse rectius fuerit existimare, quod cum sæpe, atque a multis, hæc natio exsilio causa solum vertere coacta sit, quemadmodum Esdras litterarum monumentis prodidit, alie quidem tribus in patriam restitute fuerint, alie vero in exsilio relictæ; quibus, ut verisimile est in multas nationes dispersis, tum temporis quidam adfuerint, et Spiritus miraculi recipere exstiterint.

XVIII. Atque hæc a nobis perpensa et considerata sint, quæ etiam ejusmodi esse arbitramur, ut doctrinæ studiosi, ea pro superfluis supervacaneisque nequaquam habituri sint. Quod si quis aliud quidpiam ad hujus diei solemnitatem contulerit, nobis quoque id collegerit. Sed jam concio quidem solvenda est (satis enim longe se porrexit oratio); festi autem celebratio nunquam abrumpenda. Quin potius festum agendum est, nunc quidem corporeo quoque modo, paulo post autem omnino spirituali; illic nimirum, ubi rationes harum rerum purius apertiusque cognoscemus, in ipso Verbo, et Deo, et Domino nostro Jesu Christo, vero eorum, qui salutem consequuntur, festo et exsultatione; cum quo gloria et veneratio Patri cum sancto Spiritu, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

⁶ Psal. ltv, 10. ⁷ Psal. li, 6.

(1) *Móvov εὐχί*. Sic Coisl. 1, Jes., Savil., Pass., etc. In ed., *μονοῦ*.

(2) *Τίτες*. Plures codd. addunt τε. In aliis, *ὀέ*.

(3) *Ἡερίγαστες*. Savil., *περιγράφτες*.

(4) *Ἰπολαβεῖν*. Reg. pl et Or. 1, *ὑπολαμβάνειν*.

(5) *Ὁν περιέγρω*. Nicet. : « non superflue. »

(6) *Ἄρ ἄλλο συνεστρέφη*. Sic plures Regg. et

A *γλώσσας αὐτῶν*. Διατί; Ὅτι ἠγάπησαν πάντα τὰ ῥήματα καταποντισμοῦ γλώσσαν δολίαν· μόνον οὐχί (4) φανερώς τὰς ἐνταῦθα γλώσσας κατατιώμενος, αἱ θεότηρα τέμνουσιν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον.

IZ. Ἐπεὶ δὲ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσόλῃμ εὐλαθεστάτοις Ἰουδαίοις, Ἠέρθοις, καὶ Μήθοις, καὶ Ἐλαμίταις, Αἰγυπτίοις, καὶ Λίβυσι, Κρησί τε καὶ Ἄραβι, Μεσοποταμίταις τε καὶ τοῖς ἡμοῖς Καππαδόκαις, ἐλάλουν αἱ γλώσσαι, καὶ τοῖς ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν Ἰουδαίοις (εἴ τῃ φίλον οὕτω νοεῖν), ἐκαίτε συνελεγμένοις, ἄξιον ἰδεῖν, τίνες (5) ἦσαν οὗτοι, καὶ τῆς ποίας αἰχμαλωσίας. Ἦ μὲν γὰρ εἰς Αἴγυπτον καὶ Βαβυλῶνα περιγράφτος (6) τε ἦν, καὶ πάλαι τῇ ἐπανόδῳ λέλυτο. Ἦ δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων οὐπω γεγένητο, ἔμελλε δὲ, εἰσπραξίς οὖσα τῆς κατὰ τοῦ Σωτῆρος θρασυτήτος. Λείπεται δὴ τὴν ὑπὸ Ἄντιόχου ταύτην ὑπολαμβάνειν, οὐ πολὺ τούτων οὖσαν τῶν καιρῶν πρῶτον. Εἰ δὲ τις ταύτην μὲν οὐ προσέεται τὴν ἐξήγησιν, ὡς περιεργότεραν (οὕτε γὰρ παλαιὰν εἶναι τὴν αἰχμαλωσίαν, οὕτ' ἐπὶ πολὺ τῆς οἰκουμένης χεθεῖσαν), ζητεῖ δὲ τὴν πιθανωτέραν, ἐκαίνο ἴσως ὑπολαβεῖν (7) ἄμεινον, ὅτι πολλάκις, καὶ ὑπὸ πλειόνων, τοῦ ἔθνους μεταναστάντος, ὡς τῷ Ἐσδρα ἰσθόρηται, αἱ μὲν τῶν φυλῶν ἀνεσθώθησαν, αἱ δὲ ὑπελείφθησαν· ὧν εἰκόσ εἰκασπαρειῶν εἰς ἔθνη πλείονα, τηρῶντα παρῆναι τινας, καὶ μετέχειν τοῦ θαύματος.

C **III**. Καὶ ταῦτα προσεξήταται τοῖς φιλομαθέσιν, ἴσως οὐ περιέργως (8). Καὶ ὅτι ἂν ἄλλο συνεστρέρη (9) τις εἰς τὴν παρούσαν ἡμέραν, καὶ ἡμῖν τοῦτο ἔσται συνελοχός (10). Ἦμῖν δὲ τὸν μὲν σύλλογον ἤδη διαλυτόν (ικανὸς γὰρ ὁ λόγος), τὴν δὲ πανήγυριν οὐδέποτε. Ἄλλ' ἐορταστέον (11), σὺν μὲν (12) καὶ σωματικῶς, μικρὸν δὲ ὕστερον ὅλον πνευματικῶς· ἔθθα καὶ τοὺς λόγους τούτων εἰσόμεθα καθαρώτερον καὶ σαφέστερον, ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ, καὶ Θεῷ, καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῇ ἀληθινῇ τῶν σωζομένων ἐορτῇ, καὶ ἀγαλλιᾶσαι· μεθ' οὗ ἡ δόξα καὶ τὸ εἶδος τῷ Πατρὶ, σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, σὺν καὶ (13) εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων (14). Ἄμήν.

nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

D Coisl. 1. In ed., ἂν συμφέρει.

(10) *Συνελοχός*. Sic Bas., Savil. et Pass. In ed., *συνεληγός*.

(11) *Ἐορταστέον*. Pass. addit, ἡμῶν, « festum nobis agendum est. »

(12) *Μέν*. Deest in Or. 1.

(13) *Καί*. Nonnulli addunt, ἀεὶ, « semper. »

(14) *Τῶν αἰῶνων*. « Sæculorum. » Sic Reg. pl et Coisl. 2. Deest in ed.

745 MONITUM IN ORATIONEM XLII.

I. Jam medio circiter Maio anni 381 plerique Orientales episcopi, ad concilium a Theodosio imperatore vocati, Constantinopolim advenerant. Damnata primum in synodo Maximi Cynici ordinatione, Gregorius, licet clamans et reluctans, unanimi Patrum suffragio Constantinopolitanæ Ecclesiæ præficitur. Non multo post moritur Meletius, Antiochena sedis antistes, vir sanctitate et doctrina conspicuus, qui paulo ante, concordia magis, quam propriæ utilitati consulens, Paulinum una secum in episcopali sede collocari permisit, ea tamen lege, ut, extincto altero, alter solus Antiochena sedis episcopus agnosceretur. Verum post Meletii mortem, juniores præsules litem hæc de re movere cœperunt, et de eligendo successore, magno cum tumultu, in synodo tractare aggressi sunt. Gregorius vero, pacis et æquitatis studiosissimus, quique, defuncto Meletio, primas in concilio tenebat, ad saniorum mentem blandis sermonibus turbamum artifices revocare conatur. Ob omnium oculos ponit, quanta Ecclesiæ mala pepererit præcedens Antiochenum schisma, cujus causa Oriens simul et Occidens in duas jam adversas partes miserabiliter scissi fuerant, et quam graviora adhuc imminerent, si præsul alter Meletii loco subrogaretur. Eos igitur amanter hortatur, ut Paulinum jam senio gravatum, solum absque collega sedere sinant, ac deinde, cum iste e vita excesserit, alterum more majorum eligant. At irrita plane fuero illius vota; imo Gregorium omnixe rogant amici, ut cæteris assentiatur; quod perhorrescens Theologus, secum tandem abdicandi consilium iniit, ac de synodo recessit. Interea Constantinopolim adveniunt Ægyptii ac Macedones episcopi, qui minus Gregorio quam Orientalibus præsulibus infensi, ipsius electoribus negotium faciunt, quod, contra Ecclesiæ leges et canones, Gregorium jam Sasinorum episcopum Constantinopolitanæ Ecclesiæ præfēcissent, aliaque permulta moventes, majus discordiarum incendium excitarunt. In tanta rerum confusione, Gregorius, solitudinis amore flagrans, ac « veluti generosus quidam equus, ut ipse loquitur (15), vinculorum, quibus adhuc tenebatur, impatiens, » arrepta dissidiorum occasione, in mediam prosiliens synodum, plura, quæ carmine de vita sua (16) intexuit, præfatus, sese, ut alter Jonas, ad sedandam tempestatem offert, ac discedendi facultatem exposcit. Turbatis ad tale propositum episcopis, quidve agerent incertis, licet nondum consentientibus, evasit Gregorius, eandem discedendi licentiam ab imperatore petiturus. Quam ubi obtinuit, hanc subinde præclarissimam ac celeberrimam orationem coram centum quinquaginta episcopis, universo clero ac toto fidelium grege habuit.

II. In hæc autem oratione, « quæ, » ut loquitur Baronius, « sicis oculis legi non potest, » Constantinopolitanæ Ecclesiæ supremum vale dicturus accedit orator. Primum concilii Patres modeste compellat, ac leviter 746 indicans, eos sane, non errantem ovem in viam reducturos, sed pastorem peregre agentem invisuros, accessisse, administrationis suæ ac doctrinæ rationem reddere, judiciumque publice apud omnes subire non erubescit. Quamobrem gregem sibi creditam contestatur, ut, si falsa loquatur, coarguat; sin autem vera, testimonio suo confirmet. Deinde tragica oratione describit, quo in statu Constantinopolitanum gregem reperit, eum illius regimen sibi fuit commendatum. « Hic grex, inquit (n. 2), exiguus erat et imperfectus, ac ne grex quidem, sed parvum quoddam ac tenue gregis vestigium, incompositus, pastore carens, nullis inclusis terminis, nec caula cinctus, oberrans in montibus et speluncis, huc illic dispersus atque disjectus. » Harum calamitatum causas, ad Christianorum flagitia, ad crudelia præcedentium imperatorum edicta, ad hæreticorum invidiam et persecutiones refert; qui omnes ita Dei benignitatem ad iracundiam provocaverant, ut parum abfuerit, quin totus Christianus orbis in pristinas tenebras, multo sane nona Ægyptiaca plaga graviores, mergeretur. Sed talia fando, horrescit Gregorii mens, ac ideo tam flebile spectaculum ab auditorum oculis retrahit, ut totus in celebranda Dei bonitate et misericordia immoretur. Hinc hæreticos objurgat, qui, numerosa prole inflati, pusillum Gregorii gregem superbe aspernabantur. Ostendit, quam perexiguus incrementis Constantinopolitanæ Ecclesiæ grex, instar populi Israelitici, ad hanc perfectionem, quæ obrectatorum ora premit, mirabiliter evectus sit; nec dubitat quin, Dei auxilio, altius etiam progrediatur. « Multo enim mirabilis est, inquit (n. 6), quod ex tantillo ad tantam magnitudinem pervenerit, quam ut, ex eo statu, quo nunc est, ad summum splendoris gloriæque gradum provehatur, » quod scilicet Deus, non copiosam impietatem aut infinitum pulverem, sed electionis vasa computet. Hunc igitur electum gregem, veritatis pabulo enutritum, curis omnibus conservatum, concilii Patribus, velut præstantissimum donum, offert Gregorius; eosque rogat, ut oculos per circuitum tollant, et videant venerabilem presbyterorum cœtum, diaconorum modestiam, lectorum concinnitatem, totiusque plebis discendi studium, quibus, veluti floribus, gloriæ coronam, ipsorum orituram caput, intexuit.

(15) Carm. *De vita sua*, vers. 1818 sqq.(16) *Ibid.*, vers. 1858 sqq.

III. Quamvis sola Constantinopolitani gregis praesentia et inspectio, maximum, ac velut in columna insculptum, tanti pastoris doctrinae apud concilii Patres esset argumentum, nihilominus tamen fidem suam circa sanctissimam Trinitatem apertius declarare non dubitat Theologus, ut agnoscat praesules, ac judicent, utrum merito necne ipsi invidetur. Patris igitur, et Filii, et Spiritus sancti divinitatem, non multis quidem, sed luce clarioribus argumentis demonstrat. Veneratos Sabellii Ariique errores obiter carpit; et ipse, media ac regia incedens via, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate proficitur. Observat tamen Filii generationem et Spiritus sancti processionem, nec intellectu comprehendi, nec ullis verbis explicari posse, atque contendit, temere adversus divinitatem insurgere, quisquis eas curiosius scrutari praesumat. Tum, eo utens argumento, quo Samuel olim apud Israelitas*, iterum gregem suum contestatur, num in aliqua re infidelem Christi dispensatorem sese exhibuerit, num illius 747 damno, privata utilitati consuluerit, num eum molestia affecerit. At cum illius agendi ratio, tam in administrando quam in docendo, omnis prorsus vitii ac reprehensionis expertus reperitur, bonae dispensationis premium a concilii Patribus efflagitat. « Levate nos, inquit (n. 20), diuturnis laboribus fessos, ac recreate. Moveat vos haec canities nostra. Alium subrogate, qui voce non inerudita, qui puris sit manibus, ac curas ecclesiasticas vobiseum simul perferre possit... Cernite hoc corpus meum, [senio scilicet, morbo et labore confectum.] » Eisdem obtestatur per ipsam Trinitatem, quam colunt, ut votis non abauant, sed ipsi missionis libellum praestent. Hoc unum tantum exposcit, ut successorem eligant, qui emulationem potius quam misericordiam moveat; ac de sufficiendi pastoris dotibus pauca praefatus, extremum tandem vale Anastasiae suae, magno S. Sophiae templo caeterisque sacris illius urbis aedibus dicit. Valedicit etiam ipsi episcopali cathedrae, pontificum concilio, sacerdotum coetui, ac reliquis deinceps Ecclesiae ministris, monachis, virginibus, conjugatis, viduis, pauperibus, imperatoribus, aulicis, Orienti simul et Occidenti, « pro quibus, inquit, et a quibus oppugnamur. » Deum exclamans ait: « Valete, angeli hujus Ecclesiae praesides; vale, Trinitas sancta, meditatio mea et decus meum. His velim serveris, et hos serves, meum scilicet hunc populum. Et vos, filioli, depositum, quaeso, custodite: mementote lapidationum mearum, » etc.

IV. Hic sicut Theologus, manu deinceps et aramento pugnaturus; nec amplius tanti veritatis praeconis vox Constantinopoli personuit. Longius forsam quam par erat, hanc analyticam synopsis, protraxisse videbimur; sed plurimum nobis arrisere, tum ornatisimae hujus orationis argumentum et sublimitas, tum praeclearissimum istud ac inauditum Gregorii factum, quod Sozomenus admirationis quam maxime dignum merito iudicavit. « Mili quidem, inquit (17), sapientissimum hunc virum, tum ob alia multa, tum maxime in hoc negotio mirari subit. Nam neque fastu elatus est propter facundiam, nec inanis gloriae studio ei Ecclesiae praesidere concupivit, quam pene extinctam et mortuam ipse regendam suscepit; sed repositibus (melius dixisset, consentientibus) episcopis depositum reddidit; nihil de multis laboribus suis conquestus, nihil de periculis quae adversus haereses decertans, subierat. » Et certe haec in re eximia humilitatis, modestiae et charitatis specimina praebuit Gregorius; unde posteris pretiosissimam sui memoriam summo jure reliquit. Existimasse videtur Baronius hanc orationem pronuntiatam fuisse antequam ab imperatore Theologo discedendi licentiam postulasset. Verum huic sententiae non favet communis eruditorum opinio. Ipsi etiam Bollandistae ei manifeste contradicunt. « Ea est, inquit (18), oratio tricesima secunda, [nunc quadragesima secunda,] quam praecessit congressus cum imperatore, sine ejus licentia non potuisset hanc tam solemnem abdicationem facere. » Idem sentit Tillemontius (19). Praeterea tunc temporis Constantinopoli debebat pius imperator, qui Gregorium benigne exceperat, eumque suffragio suo in Constantinopolitanam sedem ab episcopis evectum, magno plausu confirmarat. Nullatenus igitur Gregorio licuisset ante discedere, quam ipsius discessum probasset Theodosius. Ac mirum sane videri potest, quod tam 748 cito Gregorii votis annuerit. Hinc certo constat Gregorium, Theodosii consensu munitum, istud ultimum vale Constantinopoli pronuntiasse habente Juno anni 381. Perseverabat adhuc synodus. Nam, ut manifestum est ex epistola synodica (20), septimo Idus Julii ejusdem anni ad Theodosium data, Nectarius, post Gregorii discessum, a concilii Patribus Constantinopolitanae Ecclesiae praefectus est.

* I Reg. xii, 2 sqq.

(17) *Hist. lib. vii, c. 7, p. 712.*

(18) *Act. SS. ad 9 Maii, p. 420, col. 2*

(19) *T. IX, pag. 485.*

(20) *Concil., t. II, pag. 946.*

ΛΟΓΟΣ ΜΒ.

ORATIO XLII.

Συντακτῆριος (21), εἰς τὴν τῶν ὀν' ἐπισκόπων Ἀ
παφουστῶν (22).

Supremum vale, coram centum quinquaginta
episcopis.

Α'. Πῶς ὄντιν τὰ ἡμέτερα, ὦ φίλοι ποιμένες καὶ συμποιμένες· ὧν ὠραῖοι μὲν οἱ πόδες, εὐαγγελιζο-
μένων εἰρήνην καὶ ἀγαθὰ, μεθ' ὧν ἐληλύθατε ὠραῖοι
δὲ τὰ πρὸς ἡμᾶς, οἷς εἰς καιρὸν ἐληλύθατε, οὐχ ἵνα
πρόθετον πλανώμενον ἐπιστρέψετε, ἀλλ' ἵνα ποιμένα
ἐκδημον (23) ἐπισκέψησθε; Πῶς τὰ τῆς ἐκδημίας
ὕμιν ἔχει τῆς ἡμετέρας; καὶ τίς ὁ ταύτης καρπὸς,
μᾶλλον δὲ, τοῦ ἐν ἡμῖν Πνεύματος, ᾧ κινουμέθα τε
ἀεὶ, καὶ νῦν κεκινήμεθα, μηδὲν ἴδιον ἔχειν ἐπιθυ-
μοῦντες, μητ' ἴσως ἔχοντες; Ἐρά γε συνίετε παρ'
ὕμῶν αὐτῶν, καὶ καταμανθάνετε, καὶ λογιστὰ τῶν
ἡμετέρων ἐστὲ χρηστότεροι; ἢ δεῖ, καθάπερ τοὺς
στρατηγίας, ἢ δημοαγωγίας, ἢ διοικήσεως χρημάτων
λόγον ἀπαιτούμενους (24), δημοσίᾳ καὶ αὐτοῦς ὑπο-
σχεῖν ὕμιν τὰς εὐθύνας, ὧν διοικήκαμεν; Ὅθ γὰρ αἰ-
σχυνόμεθα κρινόμενοι, ὅτι καὶ κρίνομεν ἐν τῷ μέρει,
καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀγάπης ἀμυρτέρα. Παλαῖς δὲ
ὁ νόμος· ἐπεὶ καὶ Παῦλος τοῖς ἀποστόλοις ἐκοινοῦτο
τὸ Εὐαγγέλιον· οὐχ ἵνα φιλοτιμηθῆται (πρόβῳ γὰρ
τὸ Πνεῦμα πάσης φιλοτιμίας), ἀλλ' ἵν', ἢ βεβαιωθῆ
τὸ κατορθούμενον, ἢ διορθωθῆ τὸ ὑστερούμενον, εἰ
ἄρα τι καὶ τοιοῦτον ἦν ἐν τοῖς ὑπ' ἐκεῖνου λεγομέ-
νοις, ἢ πρατομένοις, ὡς αὐτὸς παραδηλοῖ περὶ ἑαυ-
τοῦ γράφων· Ἐπειδὴ καὶ πνεύματα προφητῶν
προφηταῖς ὑποτάσσεται, κατὰ τὴν εὐταξίαν (25)
τοῦ πάντα καλῶς οἰκονομοῦντος καὶ διακρούντος
Πνεύματος. Εἰ δὲ ἐκεῖνος μὲν ἴδῃ καὶ τισιν, ἐγὼ δὲ
δημοσίᾳ καὶ πᾶσιν ὑπέγω λόγον, μηδὲν θαυμάσητε.
Καὶ γὰρ κληῖς μᾶλλον ὠφελήθηται τῇ τῶν ἐλέγχων
ἐλευθερίᾳ, ἢ περ ἐκεῖνος, εἴ τι φαινόμενην ἐλλείπων
τοῦ δέοντος, μή πως εἰς κενὸν τρέγω, ἢ ἔδραμον.
Καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως ἀπολογίσασθαι (26), ἢ ἐν εἰδῶσι
τοὺς λόγους ποιοῦμενον.

ego autem publice et apud omnes iudicium subeo, ne id vobis mirandum accidat. Nam ego ea, quæ ex
libera reprehensione percipitur, utilitate magis opus habeo, quam ille, si qua in re officii partes dese-
ruisse videar, ne alioqui frustra curram, aut cucurrerim¹⁵. Nec vero aliter defensionis munus recte
suscipi potest, quam si apud eos, quibus administrationis meæ ratio cognita est, sermo habeatur.

Β'. Τίς οὖν ἡ ἀπολογία; Καὶ εἰ μὲν ψευδής, ἐλέγ-
ξατε· εἰ δὲ ἀληθής, μαρτυρήσατε ὑμεῖς, ὑπὲρ ὧν,
καὶ ἐν οἷς ὁ λόγος. Ὑμεῖς γὰρ μοι καὶ ἀπολογία, καὶ

II. Quæ igitur est nostra defensio? Ac si qui-
dem falsa, coarguite; si autem vera, testimonio
vestro confirmate, vos, inquam, quorum causa, et

⁹ Isa. lvi, 7; Rom. x, 15. ¹⁰ Galat. v, 22. ¹¹ II Tim. i, 14. ¹² Act. xvii, 28. ¹³ Galat. ii, 2.
¹⁴ I Cor. xiv, 52. ¹⁵ Galat. ii, 2.

^a Alias xxvii, quæ autem 42 erat, nunc 45.

(21) *Συντακτῆριος*. Hæc vox, ut exponit Nicetas, idem sonat, ac *ἀποχαριστικός*, id est, si loqui fas est, « valedictoria oratio. » In hac enim oratione Constantinopolitane plebi supremum vale dicit Gregorius, et ab episcopis centum quinquaginta in concilio coadunatis discedendi facultatem ellagit. Quod ipsi concessum est. Reg. Henrici codex habet *συντακτῆριος*, pro *συντακτῆριος*. Utraque vox dicitur in pluribus codd.

(22) *Ἀπαφουστῶν*. Duo Colb. addunt, ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας λεχθεῖς, « ad tumulum

sanctæ Anastasiæ dicta. »

(23) *Ἐκδημον*. Plures codd., *συνέκδημον*, quod sequitur Billus, et vertit : « peregre, ut vos, agentem. » Nicetas : *τὸν ἀπόδημον τῆς πατρίδος ποιμένα* : « pastorem a patria peregrinantem. »

(24) *Ἀπαιτούμενους*. In quibusdam, *ἀπέχον-
τας*, « recipientes. »

(25) *Κατὰ τὴν εὐταξίαν*, etc. Bill. : « juxta Spi-
ritus constitutionem. » Comb. : « juxta Spiritus disci-
plinam. »

(26) *Ἀπολογίσασθαι*. Reg. ph. addit, *δικαίως*, « juste, merito. »

apud quos hæc habetur oratio. Vos enim mihi estis A defensio, et testes, et gloriæ corona ¹⁶, ut ego quoque ex Apostoli verbis aliquid audacter usurpem. Hic grex exiguus quondam erat et imperfectus, quantum quidem oculorum sensu judicari poterat, ac sic grex quidem, sed parvum quoddam et tenuæ gregis vestigium, aut reliquie, incompositus, pastore carens, nullis terminis inclusus, nec pascui liberi jus habens, nec caula cinctus, oberrans in montibus, in speluncis et cavernis terræ ¹⁷, hinc illuc dispersus atque disiectus, eoque redactus, ut, qua quamque ovem sors tulisset, contegeretur ac pabularetur, præclareque secum agi duceret, si salutem suam subtriperet; non secus videlicet ac grex ille, quem leones expulerunt, aut tempestas dissolvit, aut caligo dissipavit; quem et prophetae lugent, populi Israelitici gentibus traditi escauitatem adumbrantes; et nos etiam luximus, quandiu luctuoso statu res nostræ fuerunt. Nam ipsi quoque revera expulsi et projecti fuimus, atque in montes omnes et colles ob pastoris inopiam dispersi; ac dira quedam tempestas Ecclesiam invasit, et horrendæ belluæ in nos impetum fecerunt, quæ nunc quidem, reddita serenitate, nobis pareunt; verum, qua sunt impudentia, potentiores etiam et atrociores, quam tempus ferat, se præbent; atque tristis quedam caligo euncta occupavit et contextit, multo sane nona illa Ægyptiorum plaga ¹⁸, hoc est alii alios videre potuimus.

750 III. Atque, ut aliquid, quod majorem C commiserationem redolet, dicam, eo scilicet, qui nos afflixit, tanquam parente, fretus: *Abraham nescivit nos, et Israel ignoravit nos: at tu Pater noster es* ¹⁹: in te oculos conjicimus; præter te alium non novimus; nomen tuum invocamus. *Propterea causam dicam, inquit Jeremias, cæterum judicia loquar ad te* ²⁰. *Facti sumus ut a principio, cum non imperares nobis* ²¹, et oblitus es testamenti sancti tui, ac misericordias tuas nobis occlusisti. Propterea opprobrium facti sumus dilecto tuo; nos, inquam, Trinitatis adoratores, perfecti perfectæ divinitatis clientes et supplices; nec eo audaciter prorumpentes, ut quidquam eorum, quæ supra nos sunt, ad nos detrahamus et dejiciamus; nec ita superbi et arrogantes, ut, quod impie linguæ ac

μάρτυρες, καὶ καυχῆσις στέφανος, ἵνα τολμήσω κάγω τι τῶν τοῦ Ἀποστόλου ναυαγεύσασθαι (27). Τοῦτο τὸ ποιμνιον ἦν, ὅτε μικρὸν τε καὶ ἀτελὲς ἦν, ὅσον ἐπὶ τοῖς ὄρωμένοις, καὶ οὐδὲ ποιμνιον, ἀλλὰ ποιμνῆς τι μικρὸν ἔχον, ἢ λείψανον, ἀσύστακτον (28), καὶ ἀνεπίσκοπον, καὶ ἀόριστον, μήτε νομῆν ἐλευθέραν ἔχον, μήτε μάνθρα περιεργόμενον, πλανώμενον ἐν ὄρεισι, καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄραις τῆς γῆς, ἄλλο ἀλλαχοῦ διεσπαρμένον τε καὶ διεσπόμενον, ὡς ἕκαστον ἔτυχε σκοπόμενον (29), ἢ νεμόμενον, καὶ δικιλέπτον ἀγαπητικῶς (30) τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν· οἷον ἐκεῖνο τὸ ποιμνιον, ὃ λέοντες ἐξώσαν, ἢ ζῆλη διέλυσαν, ἢ σκοτόμαινα διεσκόδασαν· ὃ ὀρηνοῦσι μὲν προσφῆται (31), τοῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἀπεικάζοντες πάθεσι, παρὰ δεδομένου (32) τοῖς ἔθνεσιν· ἐθρηνησάμεν (33) δὲ καὶ ἡμεῖς, ἐφ' ὅσον ὀρθῶν ἐπράττομεν ἄξια. Τῷ ὄντι γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐξώσθημεν καὶ ἀπεβλήθημεν, καὶ ἐπὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸν διεσπάρθημεν, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ποιμένος (34)· καὶ ποιητὸς τις χειρῶν κατέσχε τὴν Ἰκκλησίαν, καὶ θεοὶ ὀφθαλμοῦ ἐπιπεπώκασιν, οἱ μὴδὲ νῦν μετὰ τὴν αἰθρίαν ἡμῶν φειδόμενοι· ἀλλ' ἀνασχοντούστες (35) εἶναι, καὶ τοῦ καιροῦ δυνατώτεροι· καὶ σκυθρωπῆ τις σκοτόμαινα ἐπέλαθε πάντα καὶ συνεχίλυσε, πολὺ τῆς ἐνάτης τῶν Αἰγυπτίων πληγῆς βραυτέρα, τοῦ ψηλαφῆτοῦ λέγουσκότους, ὑφ' οὗ μικροῦ δεῖν μὴδὲ ἀλλήλους ἰδεῖν ἐδυνήθημεν (36).

palpabilibus tenebris, gravior, præ qua pene nec G F. Καὶ ἦν εἶπω τε συμπαθέστερον (37), ὡς πατρὶ τῷ παραδεδοκίτι θερρότητας· Ἀβραὰμ οὐκ ἔγνω ἡμᾶς, καὶ Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέγνω ἡμᾶς· ἀλλὰ σὺ Πάτηρ ἡμῶν εἶ· καὶ πρὸς σὲ βλέπομεν· ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν· τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. Διὰ τοῦτο ἀπολογίσομαι, πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σὲ, φησὶν Ἰερεμίας, ἐγενέμεθα ὡς τὸ ἀπ' ἄρχῆς, ὅτε οὐκ ἤμεῖς ἡμῶν, καὶ ἐπελάθου διαθήκης ἁγίας σου, καὶ ἀπέχλεισας ἀφ' ἡμῶν τὰ ἑλέη (38) σου. Διὰ τοῦτο ἐγενήθημεν ὄνειδος τῷ ἀγαπητῷ σου, οἱ τῆς Τριᾶδος προσκυνῆται, οἱ τέλειοι τῆς τελείας θεότητος πρόσφυγες· καὶ μὴ τολμῶντές τι τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς εἰς ἡμᾶς κατὰγειν (39)· μὴδὲ τοσοῦτον ἐπαίρεσθαι κατὰ τὰς ἀθέους γλώσσας καὶ θεομάχους, ὥστε τὴν δεσποτείαν ποιεῖν ἐμὸδουλον· ἀλλὰ παρεδόθημεν δουλαθῆ διὰ τὰς ἄλλας (40) ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὸ μὴ

¹⁶ 1 Thess. II 19. ¹⁷ Hebr. XI 58. ¹⁸ Exod. X, 21.

¹⁹ Isa. LXIII, 16. ²⁰ Jerem. XII, 1. ²¹ Isa. LXIII, 19.

(27) *Ναυαγεύσασθαι*. Or. 2, *παβήρησιδασθαι*, « cum fiducia loqui. »

(28) *Ἀσύστακτον*. Reg. ph, *ἀσύστακτον*.

(29) *Σκεπόμενον*. « Contegeretur. » Sic Reg. ph, Coisl. 2, Or. 2, etc. Nicetas exponit, *κρυπτόμενον*, « absconderetur. » In ed., *σκοπούμενον*, quod vertit Bill. : « regetur. »

(30) *Δικιλέπτον ἀγαπητικῶς*. Sic unus Colb., Gabr., Comb. Sic etiam videtur legisse Nicetas. Deest *ἀγαπητικῶς* in ed.

(31) *Προφῆται*. In sacro texto Ezech. xxxiv, 12, *ποιμένες*, « pastores. »

(32) *Παραδεδομένου*. Sic plures eodd. In ed., *παρὰ δεδομένου*.

(33) *Ἐθρηνησάμεν*. Sic Or. 2 et Comb. In ed., *ἐθρηνησάμεν*.

(34) *Ὡς ἐν ἐρημίᾳ ποιμένος*. Or. 2, ὡς ἐν ἐρημίᾳ ποιμένες, « quasi in vastitate dispersi pastores. »

(35) *Ἀνασχοντούστες*. Hic significare videtur Gregorius hereticorum impudentiam ad id audaciter prorupisse, ut, ne quidem a pio imperatore Theodosio, comprimi possit.

(36) *Ἐδυνήθημεν*. Tres Colb. et Comb., *ἔδυνήθημεν*.

(37) *Συμπαθέστερον*. Par., *συνομιώτερον*, « brevius. »

(38) *Τὰ ἑλέη*. In nonnullis, τὸ ἔλεος.

(39) *Κατὰγειν*. In quibusdam, *καταγαγεῖν*.

(40) *Ἄλλας*. In nonnullis, *πολλὰς*, « multa. »

ἀξίως τῶν ἐντολῶν σου ἀναστραφῆναι· ἀλλ' ὅπισθεν A
 τῆς διανοίας ἡμῶν τῆς πονηρᾶς (41) πορευθῆναι.
 Διὰ τί γὰρ ἕτερον ἀνδράσιν ἀδικιωτάτους καὶ πονη-
 ροτάτους παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν;
 Ὁ πρῶτος (42) Ναβουχοδονόσορ ἐξέθλιψεν ἡμᾶς, ὁ
 μετὰ Χριστὸν κατὰ Χριστοῦ μανίς, καὶ διὰ τοῦτο
 μητήσας Χριστὸν, ὅτι δι' αὐτοῦ σέσωστο· καὶ τῶν
 ἱερῶν βιβλίων τὰς ἀθέτους θυσίας ἀντικαθῶν. Κατέ-
 ξφαγέ με, ἐμερίσατό (43) με, ἐκάλυψέ με σκῆτος
 λαοῦ, ἵνα μὴ ἀποστῶ, μηδὲ θρηγῶν, τῆς Γραφῆς.
 Εἰ μὴ ἔτι Κύριος ἐλοήθησέ μοι, καὶ χερσὶν ἀνό-
 μων δικαίως αὐτὸν παρεδόκην (44), ἐκτοπίσας εἰς
 ἡέρας, (οἷα τὰ τοῦ Θεοῦ (45) κρίματα!) καὶ ὑπέρ
 κρίματων ἀνοσίου αἵμα ἐχέθη δίκαιον, ἐναυθῆα μόνον
 οὐδὲ μακροθυμῆσαι ἀνασχομένης (46) τῆς δίκης,
 παρῆμαχῆ παρῆμασε τῷ ᾄδῃ ἢ ψυχῇ μου. Ὁ B
 δεύτερος, οὐδὲν (47) ἐκείνου φιλονθρωπότερος, ὅτι μὴ
 καὶ βαρύτερος, ἕσω τοῦ (48) Χριστοῦ φέρων ὄνομα,
 ψευδοχριστὸς ἦν, καὶ Χριστιανοὺς βάρος ἡμοῦ τε καὶ
 ὄνειδος (49), οἷς καὶ τὸ ποιεῖν ἄθεον, καὶ τὸ πάσχειν
 ἄθεον τῷ μηδὲ ἀδικεῖσθαι δοκεῖν, μηδὲ τὸ μεγαλο-
 πρεπὲς ὄνομα τῷ πάσχειν προσεῖναι (50) τὴν μαρτυ-
 ρίαν· ἀλλὰ κἀναυθῆα κλέπτεσθαι τὴν ἀλήθειαν, πά-
 σχοντας ὡς Χριστιανοὺς, ὡς ἀσεβεῖς κολάζεσθαι.
 Οἴμοι, ὅτι ἐπλουτήσαμεν ἐν τοῖς κακοῖς, ἔτι πῶς
 κατέφαγε τὸ ὄνομα τῆς εἰκονιμένης. Τὸ κατέ-
 λαίπα τῆς κίμης κατέφαγεν ἢ ἀκρίδος, καὶ τὰ
 κατὰλαίπα τῆς ἀκρίδος κατέφαγεν ἢ ἐγνίσθη·
 εἶτα ὁ βροῦχος, εἶτα οὐκ οἶδ' ὅ τι πρὸς τοῦτοις,
 καὶ (51) ἄλλο ἐπ' ἄλλω κακῷ φουμένον. Τί ἂν τις
 ἐκτραγωδοῖη πάντα τὰ τοῦ καιροῦ κακὰ, καὶ τὴν
 τότε κατασχούσαν ἡμᾶς, εἴτε εἴσπραξιν χορὴ λέγειν,
 εἴτε δοκιμασίαν καὶ πύρωσιν; Πλὴν ὅτι διήλθομεν
 διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος, καὶ προήλθομεν εἰς ἀναψυχὴν
 εὐδοκίᾳ τοῦ σώζοντος Θεοῦ.

oriens. Quid autem omnia illius temporis mala tragica oratione prosequi attinet, eamque, quæ tum nos invasit, sive poenam dicere convenit, sive explorationem ac purgationem? Cæterum *transivimus per ignem et aquam* 27, ac benigna Salvatoris voluntate in refrigerium prodimus.

Δ. Ἄλλ' ὁ μοι λέγειν (52) ἀπ' ἀρχῆς ὁ λόγος ὄρη-
 μητοῦ τοῦτο τὸ γεώργιον ἦν, ὅτε μικρὸν τε καὶ πενι-
 χρὸν ἦν, καὶ (53) οὐχ ὅπως Θεοῦ, τοῦ τὸν κόσμον
 ὅλον γεωργήσαντός τε καὶ γεωργοῦντος τοῖς καλοῖς
 τῆς εὐθεθείας σπέρμασι τε καὶ δόγμασιν, ἀλλ' οὐδὲ
 πένητος ἐνὸς τῶν ἐνδοτῶν καὶ μετρίων, ὡς γε ἐδόκει·
 ἀλλ' οὐδὲ (54) γεώργιον ἔλωσ, οὐδὲ ἀποθηκῶν, οὐδὲ
 ἄλλο τυχόν, οὐδὲ ὄρεπάνης ἄξιον· οὐδὲ θημῶν (55),
 οὐδὲ δράγματα, ἢ δράγματα μικρὰ τε καὶ ἄωρα,
 καὶ οἷα τὰ ἐκ δομάτων, μήτε χεῖρα πληροῦντα τοῦ D

Deitatis hostes faciunt, dominum in servilem ordi-
 nem nobiscum religant; sed scilicet propter
 alia scelera nostra, et quia non, ut mandatis tuis
 dignum erat, vite nostre rationes instituimus;
 verum post pravam nostram mentem et cogitatio-
 nem ambulavimus. Quenam enim alia causa pro-
 ferri potest, cur hominibus iniquissimis, atque om-
 nium, quos terra fert, sceleratissimis dediti sumus?
 Primus Nabuchodonosor nos obrivit, ille, inquam,
 qui post Christum adversus Christum furore flagra-
 vit, atque ob eam causam Christum invisum habuit,
 quia per eum salutem consecutus fuerat; ac
 sacros libros cum impiis sacrificiis commutavit.

Devoravit me, in partes distraxit me 22: *contexerunt me tenebrae tenues* 23, ut, ne lugens quidem, a ver-
 bis Scripturæ recedam. *Nisi quia Dominus adjuvit me* 24, atque ipsum (qualia Dei judicia!) in Persi-
 dem ejectum, iniquorum manibus, ut merebatur, tradidisset, imo secleratus eruo in ultionem inno-
 xii sanguinis juste effusus fuisset (hic solum justitia quidem longanimitate uti non sustinuit), *propemodum habitasset in inferno anima mea* 25. Secundus nihilo humanior illo fuit, imo eo etiam acerbior, quod Christi nomen ferens, pseudochristus erat, Christianisque onus simul et dedecus, quibus et facere impium, et pati ingloriam erat; quod ne injuriam quidem accipere viderentur, nec illustre martyrii nomen cruciatibus accederet; verum hic quoque fucus veritati fieret, ut qui tanquam Christiani patiebantur, tanquam impii cruciatu afficerentur. Heu me! quia 751 in malis divites et copiosi existimus, *quia ignis speciosa terræ comedit* 27. *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit rubigo* 28; tum bruchus, ac postea nescio quod aliud atque aliud malum subinde ex-

IV. Enimvero, ut eo se, unde digressa est, ora-
 tio referat: hæc seges parva quondam et inops erat,
 ac non modo Deo, qui pulchris pietatis seminibus
 et doctrinis totum orbem terrarum excoluit, atque
 excolit, sed ne paupere quidem, ac tenui homin-
 culo digna, ut quidem videbatur: imo nec seges
 omnino, nec horreis, nec area fortasse, nec falce
 parvi et immaturi, et quales sunt tectorum, nec
 messoris manum implentes, nec eorum, qui per-

22 Jer. LI, 34. 23 Psal. LIV, 6. 24 Psal. XCIII, 17. 25 ibid. 26 Joel I, 19. 27 Psa. LXX, 12.

(41) Πονηρῶς. Deest in Or. 2.

(42) Ὁ πρῶτος. Julianum imperatorem intelligit.

(43) Ἐμερίσατο. In quibusdam, ἐμερίσα.

(44) Παρέδωκεν. Or 2, παραδέδωκεν.

(45) Τὰ τοῦ Θεοῦ. Sic quinque Regg. Deest τοῦ in ed.

(46) Ἀνασχομένης. In alijs, ἀνεχομένης.

(47) Οὐδέν. Sic plures codd. In ed., οὐδέ.

(48) Ὅσῳ τοῦ. Reg. bm et tres Coll., ὅσω τό.

(49) Χριστιανῶς βάρος ἑμοῦ τε καὶ ὄνειδος.

Sic Reg. bm, aliique plures. In ed., Χρ. ὄνειδος.

(50) Ὀνομα τῷ πάσχειν προσεῖναι. Sic Regg. bm, ph, Par. et Gabr. Deest τῷ πάσχειν in ed.

(51) Καὶ. Rejicit Comb-sisius.

(52) Ὁ μοι λέγειν. Sic plerique codd. In ed., ὁ μὴ λέγειν.

(53) Καὶ. Deest in nonnullis.

(54) Ἄλλ' ἐπ' ἄλλῳ. Sic plerique codd. Deest ἀλλὰ in ed.

(55) Θημῶν. Reg. bm, θημουῶν.

transeunt, benedictionem illicientes ²⁸. Talis seges, A
 tagtilla messis nostra erat; magna tamen, et spicis
 copiosa, et pinguis, apud eum, qui abscondita in-
 tuetur, et tali agricola digna habebatur illa, quam
 animarum valles multipliciant, cum recta doctrina
 excoluntur; quamvis nec in vulgus nota esset, nec
 in unum cogeretur, sed paulatim colligeretur, non
 secus ac stipula in messe, et racemulus in vine-
 mia, cum nullus est botrus ²⁹. Quin illa quoque, et
 quidem admodum tempestive, mihi videor adjectu-
 rus, ut ficum præmaturam in deserto Israelæ in-
 veni ³⁰, et ut unum aut alterum acinum in imma-
 turo botro maturum, Domini quidem benedictione
 servatum ³¹, ac primitiis consecratum, adhuc tam-
 en parvum et raram, nec os comedentis implem-
 tem: atque etiam, ut signiferum lignum in colle, et B
 malum navis in monte ³², aut si quid aliud est singu-
 ulare, nec multis conspicuum. Atque hæc quidem
 pristina nostra paupertas et mœstitia fuit.

V. Ex quo autem tempore Deus, qui pauperem
 facit et ditat, qui mortificat et **752** vivificat ³³,
 qui sola voluntate omnia facit atque immutat, qui
 ex nocte diem facit, ex hieme ver, ex tempestate
 tranquillitatem ³⁴, ex siccitate pluviam ³⁵; idque
 plerumque unius justî, diuturna persecutione ve-
 xati precibus permotus; qui denique mansuetos in
 altum suscipit, ac peccatores usque ad terram hu-
 miliat ³⁶, illud secum dixit: *Videns vidi afflictionem*
Israelis ³⁷: nec luto, nec laterum conficiendorum
 labore ditius opprimetur; ac locutus visitavit, et
 visitans salutem attulit, populumque suum eduxit
 in manu potenti et brachio excelso, in manu Moysis
 et Aaron electorum suorum ³⁸. Quid sit, et quid
 nairum perpetratur? Ea nimirum, quæ memoriæ
 prodita, et litterarum monumentis commendata
 circumferuntur. Nam ut miracula in via edita,
 magnumque illum strepitum taceam, ac rem uno
 verbo complectar; Joseph unus in Ægyptum profi-
 ciscitur ³⁹, ac sexcenta hominum millia non multo
 post ex Ægypto excedunt ⁴⁰. Quid hoc admirabilis
 aut illustrius divinæ magnificentiæ argumentum,
 cum ex rebus perditis ac deploratis, iter secundis
 aperire voluerit? Promissionis terra per unum ho-
 minem odio habitum sorte distribuitur, atque is,
 qui venditus fuerat, gentes sedibus pellit, ipseque D
 in gentem magnam constituitur, ac parva illa pro-

θερίζοντας (56), μητε των περιόντων εύλογίαν προ-
 καλούμενα. Τοιούτων ήμῶν τὸ γεώργιον, τοσοῦτον τὸ
 θέρος· μέγα μὲν, καὶ εὐσταχῶ, καὶ πῶν τῶ θεωρητῆ
 τῶν κρυπτῶν, καὶ τοιούτου γεωργοῦ πρέπον εἶναι,
 ὃ πληθύνουσι κοιλάδες ψυχῶν καλῶς τῶ λόγῳ γεωρ-
 γουμένων (57)· οὐ μὴν γνωρίζόμενοι τοῖς πολλοῖς,
 οὐδὲ εἰς ἓν συναγόμενοι, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν συλλεγόμε-
 νον, ὡς καλάμη (58) ἐν ἀμνητῶ, καὶ ὡς ἐπιφυλλίς
 ἐν τρυγητῶ, μὴ ὑπάρχοντος βότρου. Προσθήσει
 μοι δοκῶ κάκεινα, καὶ λίαν κατὰ καιρὸν, ὡς συ-
 κῆν (59) ἐν ἐρήμῳ εὗρον τὸν Ἰσραήλ, καὶ ὡς βάγα
 μίαν (60) ἢ δευτέραν ὄριμον ἐν ἀώρῳ τῶ βότρου,
 εύλογίαν μὲν Κυρίου τετηρημένην, καὶ ἀπαρχὴν καθο-
 ιρωμένην, πλην ὀλίγην ἔτι καὶ σπάνιον, καὶ οὐ
 πληροῦσαν σόμα ἐσθοντος (61)· καὶ ὡς σημαίαν ἐπὶ
 βουνοῦ, καὶ ὡς ἱστὸν ἐπ' ὄρους, ἢ εἰ τι ἄλλο τῶν
 μοναδικῶν τε καὶ οὐ πλείοσι θεωρουμένων. Ταῦτα
 μὲν τὰ τῆς προτέρας πενίας καὶ κατηφείας.

Εἰ. Ἄφ' οὗ δὲ ὁ πτωχίζων καὶ πλουτίζων Θεός, ὁ
 θανατῶν καὶ ζωγονῶν, ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετα-
 σκευάζων μόνῳ τῶ βούλεσθαι, ὁ ποιῶν ἐκ μὲν νυκτὸς
 ἡμέραν, ἐκ δὲ χειμῶνος ἔαρ, ἐκ δὲ ζάλης γαλήνην,
 ἐκ δὲ ἀύμων ἐπομβρία· καὶ τοῦτο δι' ἑνὸς δικαίου
 πολλάκις εὐχῆν ἐπὶ πολὺ διωθέντος· ὁ ἀναλαμβάνων
 πρᾶξις εἰς ὕψος, καὶ ταπεινῶν ἀμαρτωλοῦς ἕως γῆς,
 ἐκεῖνο πρὸς αὐτὸν (62) εἶπεν· Ὑδὼν εἶδον τὴν κά-
 κωσιν τοῦ Ἰσραήλ (63)· καὶ οὐ μὴ προσθῶσιν ἔτι
 τῶ πληθῶ καὶ τῆ πληνείᾳ ταλαιπωρεῖν· καὶ εἰπὼν,
 ἐπεσκεψάτο, καὶ ἐπισκεψάμενος ἔσωσε, καὶ ἐξήγαγε,
 τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν χειρὶ κραταιῶ (64), καὶ ἐν βρα-
 χίῳ ὑψηλῶ ἐν χειρὶ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν (65) τῶν
 ἐκλεκτῶν αὐτοῦ. Τί γίνεται, καὶ τί θαυματουργεῖται;
 Ἄ βίβλοι καὶ μνήμαι φέρουσιν. Ἐκτὸς γὰρ τῶν
 κατὰ τὴν ὁδὸν θαυμασίων, καὶ τῆς μεγάλης ἐκεῖνης
 βομῆσεως, ἴν' εἶπω τι συντομώτατον, Ἰωσήφ εἰς
 Αἴγυπτον εἶς, καὶ μυριάδες ἐξήκοντα μετ' ὀλίγον (66)
 ἐξ Αἰγύπτου. Τί τοῦτου θαυμασιώτερον, ἢ μεῖζον τῆς
 τοῦ Θεοῦ μεγαλοσύνης τεκμήριον, ὅταν ἐκ τῶν ἀπί-
 ρων θέλῃ πόρον δοῦναι τοῖς πράγμασι; καὶ γῆ τῆς
 ἐπαγγελίας κληροδοτεῖται δι' ἑνὸς μιστηθέντος, καὶ ὁ
 πρᾶξις ἔσθη μερίστησι, καὶ εἰς ἔθνος καθίσταται
 μέγα, καὶ ἡ μικρὰ παραυτὰς ἐκεῖνη, ἀμπελος εὐ-
 κληματοῦσα γίνεται, καὶ τοσαύτη, ὡς ἐπιμαθαίνειν
 μὲν ποταμοῖς, ἐκτείνεσθαι δὲ μέγρη θαλάσσης, ἐξ
 ὀρίων (67) εἰς ὄρια πλατυνομένην (68), καλύπτειν δὲ

²⁸ Psal. cxxviii, 6 seqq. ²⁹ Mich. vii, 1. ³⁰ Ose. ix, 10. ³¹ Isa. lxxv, 8. ³² Isa. xxx, 17. ³³ I Reg. ii, 6. ³⁴ Amos v, 8. ³⁵ III Reg. xviii, 43. ³⁶ Psal. cxlvi, 6. ³⁷ Exod. iii, 7. ³⁸ Psal. cxxxv, 11; lxxvi, 21. ³⁹ Gen. xxxvii, 28. ⁴⁰ Exod. xii, 37.

(56) Τοῦ θερίζοντος. Sic codd. In Par. ed., θρι-
 ζοντας.
 (57) Γεωργουμένων. In nonnullis, γεωργούμενα.
 (58) Καλάμη. Reg. hm, καλάμη.
 (59) Ὠς συκῆν. Tres Regg., Or. 2, etc., ὡς σκο-
 πῶν, « ut scopum. » Ose. ix, 10: ὡς σκοπῶν ἐν
 συκῆ πρόριμον. « ut scopum in ficu temporaneum. »
 (60) Βάγα μίαν. Sic plerique codd. Reg. hm,
 βῶγα μίαν. In Isa. lxxv, 8: Ὅν τρόπον εὗρεθήσεται
 ἡ βῶξ ἐν τῶ βότρου; « Quomodo invenietur acinum
 in botro. » In ed. conjunctim, βραχυμίαν.
 (61) Ἐσθοντος. In nonnullis, ἐσθίνοντος.
 (62) Ὑδὼν. Duo Regg., quatuor Colb. et Or. 2,

ἐαυτὸν. Max, εἶπεν. Reg. hm, εἰπὼν.
 (63) Τοῦ Ἰσραήλ. Or. 2, τοῦ λαοῦ μου, « populi
 mei. »
 (64) Κραταιῶ. Colsl. 2 et Or. 2, κραταιᾷ.
 (65) Ἐν χειρὶ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν. Schol.: Ἐαυ-
 τὸν αἰνέτεται καὶ μέγαν Βασιλεῖον. « Significat
 seipsum et magnam Basilium. » Non probamus
 scholiastæ sententiam. Id certe alienissimum est a
 Gregorii mente.
 (66) Μετ' ὀλίγον. Reg. hm, μετὰ μικρὸν.
 (67) Ἐξ ὀρίων, etc. Bill. « a montibus ad
 montes. »
 (68) Πλατυνομένην. Tres Regg., πλατυνομένη.

ἔρη τῷ ὕψει τῆς δόξης, κέδρων δὲ ὑπεραιρεσθαι, καὶ ταῦτα τῶν τοῦ Θεοῦ ἄτινα δὴ τὰ ἔρη ταῦτα, καὶ ἄστυνας τὰς κέδρους ὑποληπτέον.

Α. pago vinea lata et palmitibus abundans efficitur, in eamque magnitudinem evadit, ut et supra fluvios ascendat, et usque ad mare extendatur, et a finibus operiat, et cedrorum magnitudinem superet, et quæcumque cedri existimande sunt.

VI. Talis quondam hic grex erat, talisque rursum nunc, tanque succulentus, lateque se porrigens; ac si nondam perfectionem assecutus, ad eam tamen quotidianis incrementis progrediens, atque etiam, ut auguror, progressurus. Hoc mihi prædicit Spiritus sanctus, si quid vaticinandi arte video, futuraque prospicio. Ac simul ex iis, quæ præcesserunt, spem non dubiam concipio, atque ratiocinatione id percipio, utpote rationis alumnus. Multo enim mirabilis est, quod ex tantillo ad tantam magnitudinem pervenerit, quam ut ex eo stata, quo nunc est, ad summum splendoris gloriæque gradum provehatur. Posteaquam enim semel ab eo, qui mortuos 753 ad vitam revocat, ossa cum ossibus, et commissuræ cum commissuris jungi cœperunt, ac aridis ossibus Spiritus vitæ et regenerationis datus est 43, resurrectionem perfecte expleri necesse est: ac proinde, qui exasperant, non exultentur in semetipsis 44; nec umbram, aut somnium exurgentium 45, aut auram perflantem, aut navis vestigia aquis impressa tenentes, quidquam se habere existiment. *Ululet pinus, quia cecidit cedrus* 46. Ex aliorum malis documentum sibi capiant, ac discant, pauperem nequaquam in finem usque oblivioni fore 46; nec Divinitatem sese diutius cohibituram, quin procerum capita, ut Habæne loquitur 47, cum stupore dissecet, utpote quæ ipsa quoque dissecta sit, et male divisa in id quod contumelia afficiatur, in creaturarum ordinem redacta, et res creatæ graveantur, Deitati honore adequate.

Z'. Δοκῶ μοι κάκεινης ἀκούσεις τῆς φωνῆς, παρὰ τοῦ συνάγοντος τοὺς συνεστριμμένους, καὶ τοὺς πεπισμένους εἰσδεχομένους. *Iláttynon tã xhoiwísmatí sou êtu' êkátēsson eis tã δεξιὰ καὶ eis τὰ ἀριστερά· πῆξεν, τῶν αὐλαιῶν μὴ φείσῃ.* Ἐγὼ παραδέδωκά σε, καὶ ἐγὼ βοηθήσω σοι. Ἐν θυμῷ μικρῷ ἐπάταξά σε, καὶ ἐν ἐλέῳ αἰωνίῳ δοξάσω σε. Μείζον τὸ μέτρον τῆς φιλανθρωπίας, ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς παιδαγωγίας. Ἐκεῖνα, διὰ τὴν ποιηρίαν· ταῦτα, διὰ τὴν Τριάδα (77) προσκυνουμένην. Ἐκεῖνα, διὰ τὴν κάθαρσιν· ταῦτα, διὰ τὴν ἐμὴν δόξαν· ὡς Δοξιάω τοὺς δεξιόχοντας, καὶ παραίτηλῶ τοὺς παραίτηλοῦντας. *Íδου ταῦτα ἐσφαγύσται παρ' ἐμοί, καὶ ὄψος ἄλλοτος νόμος ἀντιμετρήσεως.* Σὺ δὲ μοι περιείχου τῶν τοίχων, καὶ τῶν πλακῶν, καὶ τῆς κε-

Α pago vinea lata et palmitibus abundans efficitur, in eamque magnitudinem evadit, ut et supra fluvios ascendat, et usque ad mare extendatur, et a finibus operiat, et cedrorum magnitudinem superet, et quæcumque cedri existimande sunt.

VI. Talis quondam hic grex erat, talisque rursum nunc, tanque succulentus, lateque se porrigens; ac si nondam perfectionem assecutus, ad eam tamen quotidianis incrementis progrediens, atque etiam, ut auguror, progressurus. Hoc mihi prædicit Spiritus sanctus, si quid vaticinandi arte video, futuraque prospicio. Ac simul ex iis, quæ præcesserunt, spem non dubiam concipio, atque ratiocinatione id percipio, utpote rationis alumnus. Multo enim mirabilis est, quod ex tantillo ad tantam magnitudinem pervenerit, quam ut ex eo stata, quo nunc est, ad summum splendoris gloriæque gradum provehatur. Posteaquam enim semel ab eo, qui mortuos 753 ad vitam revocat, ossa cum ossibus, et commissuræ cum commissuris jungi cœperunt, ac aridis ossibus Spiritus vitæ et regenerationis datus est 43, resurrectionem perfecte expleri necesse est: ac proinde, qui exasperant, non exultentur in semetipsis 44; nec umbram, aut somnium exurgentium 45, aut auram perflantem, aut navis vestigia aquis impressa tenentes, quidquam se habere existiment. *Ululet pinus, quia cecidit cedrus* 46. Ex aliorum malis documentum sibi capiant, ac discant, pauperem nequaquam in finem usque oblivioni fore 46; nec Divinitatem sese diutius cohibituram, quin procerum capita, ut Habæne loquitur 47, cum stupore dissecet, utpote quæ ipsa quoque dissecta sit, et male divisa in id quod contumelia afficiatur, in creaturarum ordinem redacta, et res creatæ graveantur, Deitati honore adequate.

VII. Quin illam quoque ejus, qui contritos colligit, et oppressos ad se recipit, vocem mihi audire videor: *Dilata adhuc locum funiculorum tuorum: extende ad dextram et ad sinistram: sige, atris ne parcas* 48. Ego tradidi te, et ego auxiliabor tibi. In parva ira percussi te, in sempiterna autem misericordia glorificabo te. Major est mensura benignitatis, quam mensura correptionis. Priora illa, propter flagitia; hæc, propter Trinitatem adoratam. Illa, ob purgationem; hæc, ob gloriam meam; utpote qui *glorifico glorificantes me* 49, et ad iram provoco provocantes me 50. *Ecce huc signata sunt apud me* 51, atque hæc remunerationis inviolabilis lex est. At tu parietes, et tabulas, et scite atque eleganter incisos lapides, et longas porticus et ambulaera avide complectebaris, atque

41 Psal. LXXXIX, 19 seqq. 42 Ezech. XXXVII, 7, 10; 43 Psal. LXXV, 7. 44 Psal. LXXII, 20. 45 Zach. XI, 2. 46 Psal. IX, 19. 47 Habac. III, 13. 48 Isa. LIV, 2. 49 I Reg. II, 30. 50 Deut. XXXII, 21. 51 ibid. 34.

(69) *Τελείως.* Duo Regg. et Or. 2, τελώς, « perfecte. »
 (70) *Μέρος.* Savil., μικρόν, « parvis incrementis. »
 (71) *Προφητεῦν δέ.* Sic duo Regg., tres Colb., duo Coisl., etc. Sic legit Bill. In ed., καὶ προφητεύσω δέ.
 (72) *Θαρρέειν.* Regg. bni, ph, θαρρεῖν.
 (73) *Τοῖς ἔηροῖς.* « Aridis ossibus. » Sic Nicetas. Bill. « siccis rebus. »
 (74) *Ἐξεγερομένον.* Sic Reg. bni, duo Coisl., Or. 2, Comb. Sic etiam legit Bill. In ed., ἐξαγερομένων, « congregantium. »
 (75) *Ὀλολυξέτω,* etc. « Ululet pinus: » id est, orolapsis majoribus hæreticis, minores lugeant.
 (76) *Ἡ διακοπτομένη.* Sic duo Coisl. In ed., ἡ οιακοπτομένη.
 (77) *Διὰ τὴν Τριάδα,* etc. « Propter Trinitatem adoratam, » id est, « propter Trinitatis cultum. »

auro fulgebatis, et collucebatis, illudque partim aquae A instar spargebatis, partim quasi arenam aggrebatis; nimirum ignorans, praestantiorē esse fidem sub dio degentem, quam copiosam et magnificam impietatem, ac tres in nomine Domini congregatos⁵², plures apud Deum censerī, quam multos divinitatem abnegantes. An tu universos etiam Chanaanēos Abrahamo unī antepones⁵³? An Sodomitas unī Lot⁵⁴? An Madianitas Moysi⁵⁵? Peregrinis, inquam, his et hospitibus? Quid? An trecentos illos viros⁵⁶, qui cum Gedeone laherunt; tot hominum millibus, qui terga verterunt, inferiores esse contendes? An Abrahamae vernaculos⁵⁷, numero haud **754** multo plures, multis illis regibus, atque innumerabilibus copiis, quas, quamvis ipsi pauci essent, persecuti tamen sunt atque fugaverunt? Illud autem quomodo intelligendum esse censes: *Si fuerit numerus filiorum Israel ut arena maris, reliquiae saluae fient*⁵⁸? Quo item modo illud: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non flexerunt genu ante Baal*⁵⁹? Non est ita, non inquam, ita est. *Non in pluribus beneplacitum est Deo*⁶⁰.

VIII. Tu quidem myriades numeras, at Deus eos, qui salutem consequuntur; tu infinitum pulverem, ego electionis vasa. Nihil enim apud Deum ita amplum et magnificentum est, ut doctrina perpurcata, et anima veritatis dogmatibus instructa atque perfecta. Etenim Deo quidem, qui omnia creavit, et a quo omnia, et in quem omnia⁶¹, nullum satis dignum munus offerri potest; non modo si unius hominis opus et divitiarum in eam rem impendantur, sed neque si, omnibus omnium hominum operibus et facultatibus in unum cumulatis, eum quispiam honore aspicere velit. *Nomen caelum et terram ego impleo? dicit Dominus*⁶². Et: *Qualem domum edificabitis mihi? Aut quis locus requietis meae*⁶³? Quoniam autem infra ipsius dignitatem nobis necessario subsistendum est, quod secundum est, pietatem a vobis postulo, communes illas apud me, ac aequales divitiarum quibus etiam fortasse splendidissimum quemque superabit, qui gravi inopia premitur, si animi magnitudine praestet. Voluntatis enim est haec liberalitas et munificentia, non opum et copiarum. Accipiam quidem haec quoque, ne dubitetis, de manibus vestris. Calcare autem meam non adijcietis, sed calcabunt eam pedes mansuetorum⁶⁴, qui recte atque sincere me agnoverunt, Verbumque meum Unigenitum, et Spiritum sanctum. Quousque montem sanctum meum haereditate possidebitis? Quousque arca apud Philisthaeos? Nunc autem aliquantulum adhuc in alienis luxu-

comprehensum est, et tōn μακρῶν δρόμων καὶ περιδρόμων, καὶ χρυσῶ κατελάμπου καὶ περιελάμπου, τὸν μὲν, ὡς ὕδωρ ἐσπειρες, τὸν δὲ, ὡς ἄμμον ἐθησαύριζες· ἀγνοῶν, ὅτι κρίσιων (78) ὑπαίθερος πίστις πολυτελοῦς ὑσεθείας, καὶ πλείους Θεῷ τρεῖς συνηγμένοι ἐν ὀνόματι Κυρίου, πολλῶν μυριάδων (79) ἀρνούμενων θεότητα. Ἢ καὶ τοὺς Ναναχαίους ἄπαντας προτιμήσεις ἐνὸς τοῦ Ἀβραάμ; ἢ καὶ τοὺς (80) Σοδομίτας ἐνὸς τοῦ Λώτ; ἢ καὶ Μαδινηταίους Μωσέως, τῶν παρόλων καὶ ξένων; Τί δαὶ τοὺς μετὰ Γεδεὼν τριακασίους, τοὺς λάμπσαντας ἀνδρικόως (81), τῶν ἀποστραφεισῶν χιλιᾶδων (82); τί δαὶ τοὺς οἰκογενεῖς Ἀβραάμ, τοὺς μικρὸν ὑπὲρ τοὺτους τῆ ἀριθμῶ τῶν πολλῶν βασιλέων, καὶ τῶν τοῦ στρατοῦ μυριάδων, ἄς, καίπερ ὕπερ ὀλίγοι, κατεδίωξαν καὶ ἐτρέψαντο; ἐκεῖνο δὲ πῶς νοεῖς, ὅτι Ἐὰν γένηται ὁ ἀριθμὸς τῶν νῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος (85) τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται; τί δαὶ τὰ, Κατέλιπερ ἐμῶν τῶν ἑπτακισχιλλῶν ἠνδρας, εἴτινες οὐκ ἐκαμψῶν γόνυ τῇ Βάαλ; οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν. Οὐκ ἐν τοῖς πλείοσι εὐδόκησεν ὁ Θεός.

Π. Σὺ μὲν ἀριθμεῖς τὰς μυριάδας, Θεὸς δὲ τοὺς σωζομένους· καὶ σὺ μὲν τὸν ἀμέτρητον χοῦν, ἐγὼ δὲ τὰ σκεῦη τῆς ἐκλογῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω Θεῷ μεγαλοπρεπὲς ὡς λόγος κεκαθαρμένος, καὶ ψυχῆ τελεία τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασιν. Ἄξιον μὲν γὰρ οὐδὲν ἔστι τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος, καὶ παρ' οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα, δοῦνα Θεῷ καὶ προσενεγκεῖν· μὴ ὅτι μιᾶς χειρὸς ἔργον ἢ περιουσίας, ἀλλ' ὅδ' εἰ πάσαν τὴν ἐν ἀνθρώποις εὐπορίαν ἢ χεῖρα εἰς ἓν συνενεγκῶν, τιμῆσαι θελήσειεν. Οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; λέγει Κύριος· καὶ, Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; ἢ τίς τόπος τῆς κατοικίᾶς μου; ἐπεὶ δὲ τῆς ἀξίας διαμαρτεῖν ἀναγκαῖον, ὃ δευτέρον ἔστιν, αἰτῶ παρ' ὑμῶν τὴν εὐσέθειαν, τὸν κοινὸν πλοῦτον ἐμοὶ καὶ ἡμέτερον, ἐν ᾧ τυχὸν ὑπερβαλεῖται καὶ τὸν λίαν λαμπρὸν ὁ πάνυ πένης, ἂν ἢ μεγαλόφυχος. Προαιρέσεως γὰρ, οὐκ εὐπορίας ἢ τοιαύτης φιλοτιμίας. Λήψομαι μὲν (84) καὶ ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, εὐ ἔστι. Πατεῖν τὴν αὐλὴν μου ὡς προσθήσειε, ἀλλὰ πατήσουσιν αὐτὴν πόδες πραέων, τῶν ἐπεγνωκότων ἐμὲ, καὶ τὴν μονογενῆ μου λόγον, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑγιῶς καὶ γνησίως. Μέχρι τίνος κληρονομήσετε τὸ ἕρος τὸ ἅγιόν μου; μέχρι τίνος ἢ κίβωτος παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις; Νῦν δὲ μικρὸν ἔτι ἐντροψήσατε τοῖς ἀλλοτρίοις, καὶ τοῦ βούλεσθαι ἀπολαύσατε. Ὅτι ὃν τρόπον ἐβουλεύσασθε τοῦ ἀπίσασθαι με, κάγω ἀπίσωμαι ὑμᾶς, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.

⁵² Matth. xviii, 20. ⁵³ Gen. xii, 6 sqq. ⁵⁴ Gen. xiv, 1 sqq. ⁵⁵ Exod. ii, 15. ⁵⁶ Judic. vii, 5. ⁵⁷ Gen. xiv, 14. ⁵⁸ Isa. x, 22; Rom. ix, 27. ⁵⁹ III Reg. xix, 18; Rom. xi, 4. ⁶⁰ I Cor. x, 5. ⁶¹ I Cor. viii, 6. ⁶² Jer. xxiii, 24. ⁶³ Isa. lxxvi, 1. ⁶⁴ Isa. xvi, 10; xxvi, 6.

(78) Κρείσσων. Or. 2, κρείσσων.

(79) Ἑπτακισχιλλῶν. Sic Reg. Im, quatuor Colb. et Par. Deest μυριάδων in ed.

(80) Τρεῖς. Deest in quatuor Regg. et Or. 2

(81) Ἀνδρικόως. ἢ Forti ac virili proposito.

(82) Χαλκίδων. Sex Colb., μυριάδων.

(83) Ὡς ἡ ἄμμος. Or. 2, ὡς ἡ ἄμμος.

(84) Λήψομαι μὲν. In nonnullis, λήψομαι γὰρ. ἢ Haec accipiam. ἢ Alludit ad ecclesias, quas Arianii occupaverant

riate, ac libidinem vestram explete. Quemadmodum enim me repellendi consilium cepistis, sic ego quoque vos repellam, dicit Dominus omnipotens⁶⁵.

Θ. Ταῦτα καὶ ἀκούειν λέγοντος ἐδόκουν, καὶ ποι-
 οῦντος αἰσθάνεσθαι· καὶ ἔτι πρὸς τοῦτοις, πρὸς μὲν
 τὸν λαὸν βοῶντος, τὸν ἐξ ὀλίγου πολλὸν ἤδη, καὶ
 συγκείμενον ἰκανῶς ἐκ διεσπαρμένου, καὶ ἐξ ἐθεου-
 μένου (85) τυχὸν καὶ ἐπιφθονον. *Ἠερέεσθε διὰ τῶν*
πυλῶν μου, καὶ πλατύνεσθε. Μὴ διαπαντὸς δεῖ
 κλῆναι ὑμᾶς ἐν σκηναῖς κατοικοῦντας, καὶ τοὺς
 θλίβοντας ὑμᾶς ὑπερευφραίνεσθαι; Ἠρὸς δὲ τοὺς
 ἐρεσιῶτας ἀγγέλους (πέθουμι γὰρ ἄλλους ἄλλης
 προστάτειν Ἐκκλησίας, ὡς Ἰωάννης (86) διδάσκει
 με διὰ τῆς ἀποκαλύψεως)· *Ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ*
μου, καὶ τὰς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαθήξατε, ἵνα
 μηδὲν ἢ σκῶλον, μηδὲ κώλυμα τῷ λαῷ τῆς θείας
 ὁδοῦ καὶ εἰσόδου· νῦν μὲν ἐπὶ (87) τὰ χειροποίητα,
 μικρὸν δὲ ὑστερον ἐπὶ τὴν ἀνω Ἱερουσαλήμ, καὶ τὰ
 ἐκείσε "Ἄγια τῶν ἁγίων, ἃ τέλος οἶδα τῆς ἐνταῦθα
 κκοσποθείας καὶ συντονίας τοῖς καλῶς ὁδεύουσιν.
 Ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς, κλητοὶ ἅγιοι, λαὸς περιού-
 σιος, βασιλείου ἱεράτευμα, σχοίνισμα (88) Κυρίου τὸ
 κράτιστον, ἀπὸ πτωχόνος ποταμὸς ὅλος, ἀπὸ πανθῆ-
 ρος λαμπὰς οὐράνιος (89), ἀπὸ κόκκου νάπυος (90)
 δένδρον, πτηνῶν ἀνάπαυμα.

mini fortissimus, a gutta flavius integer, a scintilla
 p̄is grano arbor⁷¹, avium requies.

Ρ. Τοῦτους δωροφοροῦμεν ὑμῖν, ὧ φίλοι ποιμέ-
 νες (91), τοῦτους προσάγομεν, τοῦτοις δεξιούμεθα
 τοὺς ἡμέτερους φίλους, καὶ ξένους, καὶ συνεκδήμους.
 Τούτων οὐδὲν κάλλιον προσενεγκεῖν εἶχομεν (92)
 ὑμῖν, οὐδὲ λαμπρότερον, ὧν ἔχομεν τὸ μεῖζον ἐπιζη-
 τήσαντες· ἵν' εἰδῆτε καὶ ξένους ἴντας ἡμᾶς καὶ οὐκ
 ἐνδεεῖ· ἀλλὰ πτωχόνος μὲν, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντα.
 Ταῦτα εἰ μὲν μικρὰ καὶ οὐδενὸς ἄξια λόγου (93), πει-
 σθῆναι βούλομαι, τίνα τὰ μεῖζον καὶ λόγου πλείονος.
 Εἰ γὰρ τὸ πλῆν τῆς οἰκουμένης ὀφθαλμῶν, γῆς καὶ
 θαλάσσης ὅτι κράτιστον, ἐφ' ἧς τε καὶ ἐσπερίου λή-
 ξιως οἶον σύνδεσμον, εἰς ἣν τὰ πανταρχθὲν ἄκρα συν-
 τρέχει, καὶ ὅθεν ἄρχεται, ὡς ἀπὸ (94) ἐμπορίου κοι-
 νοῦ τῆς πίστεως· εἰ τὸ ταύτην στηρίζαι τε καὶ σθε-
 νῶσαι (95) τοῖς ὑγιαίνουσι λόγοις, τῶν οὐ μεγάλων,
 καὶ ταῦτα, τοσαύτους θονουμένην γλώσσαις, καὶ οὕτω
 πανταρχθὲν, σχολῆς γ' ἂν ἄλλο τι φανεῖν μέγα καὶ
 σπουδῆς ἄξιον. Εἰ δὲ τῶν ἐπαινουμένων (96) (δοτε τι
 καὶ ἡμῖν τῆς ἐπὶ τοῦτοις φιλοτιμίας), καὶ αὐτοὶ με-
 ρῖδα τινὰ τοῖς ἠρωμένοις τοῦτοις συνεισηγάμεν.

IX. Hec, et loquentem audire, et facientem sen-
 tire mihi videbar; atque insuper ad populum cla-
 mantem, ad hunc, inquam, ex parvo magnum jam
 et copiosum, et ex disperso satis jam coadunatum,
 et ex miserabili fortassis invidiosum : **755** *Incedite*
*per portas meas, et dilatamini*⁶⁶. An vos in perpetua
 ærumna versari oportet, in tentoriis commorantes,
 eosque, qui vos opprimunt, immoda letitia ef-
 ferri? Tum etiam ad angelos, quibus hujus urbis
 cura commissa est, his verbis utentem (nec enim
 mihi dubium est, quin alii aliarum Ecclesiarum
 præsides ac patroni sint, quemadmodum in Apo-
 calypsi Joannes me docet⁶⁷) : *Sternite viam populo*
*meo, lapidesque e via projicite*⁶⁸, ne quod offendi-
 culum aut impedimentum existat quod divinum
 populi mei iter atque ingressum remoretur, nunc
 quidem ad manufacta templa, paulo post autem
 ad supernam Jerusalem, atque illa Sancta sancto-
 rum, quæ ærummarum hujus vitæ contentiosque
 animi finem esse scio, iis, qui rectum iter tenent.
 Quo in numero vos quoque estis, vocati sancti⁶⁹,
 populus eximius, regale sacerdotium⁷⁰, funiculus Do-
 flamma sublimis, et in cælum tendens, a sina-

X. Hos vobis largimur, chari pastores, nos offe-
 rimus, his amicos nostros et hospites ac peregrina-
 tionis socios excipimus. His nihil pulchrius et illu-
 strius habemus, quod vobis offeramus, cum id,
 quod in bonis nostris præstantissimum est, exqui-
 sissimum; ut intelligatis, nos, licet externos ac
 peregrinos, inopia tamen minime laborare; verum
 pauperes quidem esse, sed multos locupletare⁷².
 Quæ si parva nulloque in pretio habenda sunt,
 habens sane audierim quænam majora sint, atque
 amplioris pretii. Etenim, si civitatem, orbis ocu-
 lum, terra marique potentissimam, orientalis atque
 occidentæ oræ velut nodum et vinculum, ad quam
 extremi totius terræ fines concurrunt, et a qua,
 velut a communi fidei emporio, incipiunt; si hanc,
 inquam, civitatem salutifera doctrina fulcisse ac
 firmasse haud magnum atque amplum censeri debet,
 idque cum tot linguis omni ex parte agigaretur,
 vix certe aliud quidquam magnum ac studio dignum
 D videri poterit. Si autem præclarum ac laudabile

X. Hos vobis largimur, chari pastores, nos offe-
 rimus, his amicos nostros et hospites ac peregrina-
 tionis socios excipimus. His nihil pulchrius et illu-
 strius habemus, quod vobis offeramus, cum id,
 quod in bonis nostris præstantissimum est, exqui-
 sissimum; ut intelligatis, nos, licet externos ac
 peregrinos, inopia tamen minime laborare; verum
 pauperes quidem esse, sed multos locupletare⁷².
 Quæ si parva nulloque in pretio habenda sunt,
 habens sane audierim quænam majora sint, atque
 amplioris pretii. Etenim, si civitatem, orbis ocu-
 lum, terra marique potentissimam, orientalis atque
 occidentæ oræ velut nodum et vinculum, ad quam
 extremi totius terræ fines concurrunt, et a qua,
 velut a communi fidei emporio, incipiunt; si hanc,
 inquam, civitatem salutifera doctrina fulcisse ac
 firmasse haud magnum atque amplum censeri debet,
 idque cum tot linguis omni ex parte agigaretur,
 vix certe aliud quidquam magnum ac studio dignum
 D videri poterit. Si autem præclarum ac laudabile

⁶⁶ Ose. iv, 6. ⁶⁷ Isa. lxii, 10. ⁶⁸ Apoc. ii, 1. ⁶⁹ Isa. lxii, 10; lvii, 14. ⁷⁰ Rom. i. 6. ⁷¹ Petr. ii, 9. ⁷² Matt. xiii, 51. ⁷³ II Cor. vi, 10.

(85) *Ἐξ ἐλεεινόμενου.* In quibusdam, ἐξηλεγκμένου.
 (86) Ὡς Ἰωάννης. Angeli, de quibus loquitur
 Joannes, sunt episcopi.

(87) *Νῦν μὲν ἐπὶ*, etc. Tunc scilicet, ob edictum
 a Theodosio 10 Januarii 581 promulgatum, Catho-
 licis, pulsis hæreticis, Ecclesias occupabant.

(88) *Σχοίνισμα*, etc. « Funiculus Domini fortis-
 simus, » id est, « pars, » seu « hæreditas Domini
 præstantissima. »

(89) *Λαμπὰς εἰγάνιος*. Nicetas exponit, πυρὸς
 μέγας καὶ ἀέρως, « flamma ingens accensa et in
 ærem sublata. »

(90) *Νάπυος*. Reg. ph et Or. 2, *σινάπυος*.

(91) *Ἠοιμέτες*. Gabr. et Bill. addunt, καὶ συμπο-
 μένες, « et college. »

(92) *Εἶχομεν*. Sic tres Regg., quatuor Coll. et
 Or. 2. In ed., ἔχομεν.

(93) *Ὁδενὸς ἄξια λόγου*. Sic plerique codd.
 Deest ἄξιον in ed.

(94) Ὡς ἀπὸ. Sic Reg. hm. Deest ἀπὸ in ea.

(95) *Σθενῶσαι*. Duo Collb., Gabr., aliique non-
 nulli, ἐνδυναμῶσαι, « confortasse. »

(96) *Ἐπαινουμένων*. Reg. hm, Or. 1, Gabr.,
 Comb. addunt, καὶ τιμωμένων.

existimandum est (licet mihi quoque per vos nonnihil hoc nomine gloriari), aliquam ipsi quoque partem his, quæ videtis, contulimus.

XI. Tolle per circuitum oculos tuos, **756** et vide, quisquis es, qui doctrinæ nostræ censuram facis. Vide textam hanc gloriæ coronam, pro mercenariis Ephraim, et corona contumeliæ⁷³. Vide presbyterorum concilium, canitie et prudentia ornatorum, diaconorum modestiam, non procul ab eodem Spiritu remotorum, lectorum concinnitatem, plebis discendi studium, tam in viris, quam in feminis, virtutis honore paribus : ac rursus virorum, tam in philosophis, quam in simplicioribus, omnibus divinarum rerum sapientia præditis; tam in præfectis, quam in subditis, hic videlicet omnibus recte subjectis; tam in militibus, quam in nobilibus, ac studiosis et litteratis, omnibus Dei militibus, cætera quidem placidis et mansuetis, pro Spiritu autem bellicosus, omnibus superiorem senatam honore afficientibus (ad quem non vilis et abjecta littera, sed vivificans Spiritus aditus aperit), omnibus vere doctis et eruditis, ac Verbi cultoribus; tum etiam feminis, tam quæ in matrimonii iugo Deo magis quam carni astrictæ sunt, quam quæ nuptiarum expertes et liberæ, Deo sua omnia consecrarunt; ac denique tam in juvenibus, quam in senibus, quorum alii ad senectutem præclare gradiuntur, alii vim adhibentes ad comparandam immortalitatem, per meliores spes animo conceptas renouantur.

XII. Hujus coronæ (quod loquor, non secundum Dominum loquor, sed tamen loquar), textoribus nonnihil ipse quoque adiumento fui. Horum quispiam sermonum quoque nostrorum opus est; non eorum quos temere jactavimus, sed, quos amore complexi sumus; nec meretriciorum (ut quidam nos proscindens dixit, homo, et sermone, et moribus meretriciis), verum admodum etiam gravium et pudicorum. Horum quispiam mei quoque Spiritus fetus ad fructus est, quemadmodum Spiritus eos, qui animum a corpore abduxerunt, gignere consuevit. Hujus rei non dubito quin candidissimos quosque vestrum testes habiturus sim, aut etiam omnes, quandoquidem labore nostro omnes exculti estis: et Trinitatis confessio, sola est merces, quam a vobis expeto. Non enim aliud quidquam querimus, aut quæsimus. Virtutem enim mercedis sibi præter bonum ipsum proponens.

XIII. Vultis juvenilius aliquid adjiciamus? Videtisne adversarias linguas **757** mitescentes, atque eos, qui Divinitati bellum indixerunt, nihil jam turbarum nobis facessentes? Id quoque Spiritus, id quoque agriculturæ nostræ est. Non enim sine disciplina docemus, nec adversarios contumeliis et

⁷³ Isa. xxviii, 1.

(97) Τοῦ στεφάνου. Bas., τοὺς στεφάνους. Alludit Gregorius ad hæc verba Isaïæ xxviii, 1: « Væ coronæ superbia ebris Ephraim. »

(98) Τετιμημένον. Or. 2 et Comb., τετιμημένον, « ornatum. »

(99) Ἐξέλιξα. In Coisl. I, τ' ἔλλα.

(1) Πνεύματος. Reg. hu, τοῦ Πνεύματος.

(2) Συνεδεμένον. Sic nonnulli codd. In ed.,

IA'. Ἄρον κύκλιον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε, πᾶς ὁ τῶν ἐμῶν λόγων ἐξεταστής. Ἴδε τὸν στεφάνου τὸν πλακέντα τῆς δόξης, ἀντὶ τῶν μισθωτῶν Ἐφραΐμ, καὶ τοῦ στεφάνου (97) τῆς ὕβρεως. Ἴδε προσθυτέρων συνδριον, πολιξ καὶ συνέσει τετιμημένων (98), διακόνων εὐταξίαν, οὐ πέρβρω τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, ἀναγνωστῶν εὐκοσμίαν, λαοῦ φιλομάθειαν, ὅσον ἐν ἀνδράσιν, ὅσον ἐν γυναιξί, τὴν ἀρετὴν ὁμοίμοις· καὶ ἀνδρῶν, ὅσον ἐν φιλοσόφοις, ὅσον ἐν ἀπλουτέροις, πᾶσι σοφοῖς τὰ θεῖα· ὅσον ἐν ἀργουσίαι, ὅσον ἐν ἀρχομένοις, ἐνταῦθα πᾶσι καλῶς ἀρχομένοις· ὅσον ἐν στρατιώταις, ὅσον ἐν εὐγενέσιν, ὅσον ἐν λόγοις καὶ περὶ λόγους, πᾶσι Θεοῦ στρατιώταις, ἡμέροις τᾶλλα (99), πολεμικοῖς ὑπὲρ Πνεύματος (1), πᾶσι τὴν ἄνω τιμῶσι σύγκλητον (εἰς ἣν οὐ τὸ γράμμα εἰσάγει τὸ περὶν, ἀλλὰ τὸ ζωοποιῶν Πνεῦμα), ἅπασι λογιῶσι ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦ ὄντος Λόγου θεραπευταῖς· καὶ γυναικῶν, ὅσον ὑπὸ ζυγῶν, Θεῷ μᾶλλον ἢ σαρκὶ συνδεδεμένον (2), ὅσον ἄζυγον καὶ ἐλευθέρων, Θεῷ τὸ πᾶν καθιερωμένον· ὅσον ἐν νεοῖς, ὅσον ἐν γέρουσιν, ὧν τὸ μὲν ἐπὶ γῆρας καλῶς ὀδεύει, τὸ δὲ βιάζεται μείναι ἀθάνατον, ταῖς κρείττοσι τῶν ἐλπιδῶν ἀνακαινούμενον.

IB'. Τοῦτου τοῦ στεφάνου (ὃ καλῶ, οὐ κατὰ Κύριον λαλῶ, λαλήσω δὲ ὑμῶς) καὶ γὰρ τι συνεθαλόμην (5) τοῖς πλέκουσι. Τοῦτων τις καὶ τῶν ἐμῶν λόγων ἔργον, οὐχ οὗς ἐβρόύσαμεν, ἀλλ' οὗς ἠγαπήσαμεν· οὐδὲ τῶν πορνικῶν, ὡς τις ἔφη διασύρων ἡμᾶς τῶν πόρων καὶ λόγων καὶ τρόπων, ἀλλὰ καὶ λίαν σωφρόνων. Τοῦτων τις καὶ τοῦ ἐμοῦ Πνεύματος γέννημα καὶ καρπός, ὡς γεννηθὼν οἶδε Πνεῦμα τοὺς ἀπανισταμένους σώματος (4). Μαρτυρήσουσιν (5), εὐοῖδ' ὅτι, καὶ ὑμῶν οἱ εὐγνωμόνες, ἢ καὶ πάντες, ἐπεὶ καὶ πάντας ἔγεωργήσαμεν· καὶ μισθός, ἡ ὁμολογία μόνη. Οὐ γὰρ ἄλλο τι ἐπιζητούμεν, ἢ ἐζητήσαμεν (6). Ἄμισθος γὰρ ἡ ἀρετὴ, ἵνα καὶ ἀρετὴ μείνῃ, πρὸς τὸ καλὸν μόνον βλέπουσα.

IF'. Βούλεσθε προσθῶμέν (7) τι καὶ νεανικώτερον; Ὅρατε τὰς ἐναντίας γλώσσας ἡμερομενάς, καὶ τοὺς θεότητι πολεμοῦντας ἡμῖν ἡσυχάζοντας; Καὶ τοῦτο τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῦτο τῆς γεωργίας τῆς ἡμετέρας. Οὐ γὰρ ἀπαιδεύτως παιδεύομεν, οὐδὲ ταῖς ὕβρεσι βᾶλλον, ἕπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, μὴ τῷ

συνδεδεμένον.

(5) Συνεθαλόμην. Tillem., συνελαθόμην.

(4) Σώματος. In quibusdam, τοῦ σώματος.

(5) Ματυρήσουσιν, εὐ οἶδα. Sic plures codd.

Alii, μαρτυρήσουσιν. In pluribus etiam deest εὐ.

(6) Ἐζητήσαμεν. In nonnullis, ἐπεζητήσαμεν.

(7) Προσθῶμεν. Reg. hu, προσθῶ.

λόγω μαχόμενοι, τοῖς δὲ λέγουσι, καὶ τὴν ἀσθένειαν ἄ
 ἔστιν ὅτε τῶν λογισμῶν ταῖς ὕβρεσι συγκαλύπτουτες·
 ὡσπερ τὰς σηπίας λόγος ἕμεῖν τὸ μέλαν περὶ ἑαυ-
 τῶν, ἵνα τοὺς θηρεύοντας διαφύγωσιν, ἢ τῆ λαυθά-
 νειν θηράσωσιν (8). Ἀλλὰ τὸ περὶ Χριστοῦ πολεμεῖν
 δείκνυμεν, ἐν τῷ μάχεσθαι κατὰ Χριστὸν, τὴν εἰρη-
 νικὸν τε καὶ πρᾶον, καὶ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν βασιτά-
 σαντα. Οὕτε εἰρηνεύομεν κατὰ τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
 θείας, ὑφιέντες τι διὰ δόξαν ἐπεικειάς· οὐ γὰρ κα-
 κῶς τὸ καλὸν θηρεύομεν· καὶ εἰρηνεύομεν ἐννόμως
 μαχόμενοι, καὶ εἴσω τῶν ἡμετέρων ὄρων (9), καὶ
 κανόνων τοῦ Πνεύματος. Περὶ μὲν οὖν τούτων οὕτω
 γινώσκω, καὶ νόμον τίθημι πᾶσι τοῖς ψυχῶν οἰκονό-
 μοις, καὶ τοῦ λόγου ταμίαις (10)· μήτε τῷ σκληρῷ
 τραχύνειν, μήτε τῷ ὑπεσταλμένῳ καταπαίρειν· ἀλλ'
 εὐλόγους εἶναι περὶ τὸν λόγον, μηδετέρῳ τὸ μέτρον
 ὑπερβαίνοντα.

arbitris legem statuo; ut nec per duritiam hominum
 animos exasperent, nec per submissionem cla-
 rios et insolentes efficiant; sed ut prudenter et consulte
 in fidei causa se gerant, nec in horum alter-
 utro medioeritate excedant,

1Δ'. Δεῖ δὲ ἴσως ποθοῦσιν ὑμῶν καὶ τὸν τῆς πίστεως
 αὐτῆς ἐπιδειξασθαι λόγον, ἣτις ποτέ ἐστιν ἢ καθ'
 ἡμᾶς. Ἐγὼ τε γὰρ ἀγιασθήσομαι τῷ συνεχεῖ τῆς
 μνήμης· ὅ τε λαὸς οὕτως ὀηῆσεται, χαίρων, ἔπερ (11)
 ἄλλῳ τινι, τοῖς τοιοῦτοις λόγοις· καὶ ὑμεῖς ἐπιγνώ-
 σεσθε, εἰ μὴ μάτην φοβησόμεθα (12), τῇ φανερώσει
 τῆς ἀληθείας, τοῖς μὲν ἀμιλλώμενοι, τοὺς δὲ φθάνον-
 τες (13). Ὡσπερ γὰρ τῶν βρυχίων (14) ὑδάτων, τὰ
 μὲν ἐν βάθει κρύπτεται παντελῶς, τὰ δὲ παφλάζει
 στενοχωρούμενα, καὶ τὴν ἔκρηξιν ὑπερχνεῖται μὲν
 ταῖς ἀκοαῖς, μέλλει δὲ εἶναι, τὰ δὲ καὶ ἀναβήγγυνται·
 οὕτω καὶ τῶν φιλοσοφούντων (15) περὶ Θεοῦ, ἵνα μὴ
 λέγω τοὺς παντελῶς ἀγνώμονας, οἱ μὲν πάντῃ κρύ-
 φιον καὶ λαυθάνουσαν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς (16) τὴν
 εὐσέβειαν· οἱ δὲ τῆς ὁδοῦς ἐγγύς, ὅσοι τὸ μὲν ἀσεβὲς
 φευγούσι, τὸ δὲ εὐσεβὲς οὐ ἀρβήσιάζονται, εἴτε οἰ-
 κονομῖα τινὲ χρώμενοι περὶ τὸν λόγον, εἴτε δειλίᾳ
 πρὸς τοῦτο καταφεύγουσιν· ἀλλὰ τὴν μὲν διάνοιαν
 ὑγαίνουσιν, ὡς φασί, τὸν λαὸν δὲ οὐχ ὑγαΐζουσιν,
 ὡσπερ ἑαυτῶν οὐκ ἄλλων προστασίαν ἐγχειρισθέν-
 τες· οἱ δὲ καὶ δημοσιεύουσι τὸν θησαυρὸν, οὐ στέ-
 γοντες τὴν ὁδοῖα τῆς εὐσεβείας, οὐδὲ τὸ μόνον σώζε-
 σθαι σωτηρίαν νομίζοντες, εἰ μὴ καὶ ἄλλοις τὸ καλὸν
 ὑπερβλύσειεν. Μεθ' ὧν ἐγὼ ταυτοῖμην, ἢ ὅστινες
 μετ' ἐμοῦ τὴν καλὴν τὸλμαν τολμῶντες ὁμολογεῖν
 τὴν εὐσέβειαν.

commissos habeant; alii vero thesaurum quoque
 in medium proferunt, pietatis fetum, parturientium
 instar, retinere nequeunt, nec, quod soli ipsi
 salutem consequantur, salutem existimantes, nisi

⁷⁴ Matth. xi, 29. ⁷⁵ Isa. liii, 4.

(8) Ἡ τῷ λαυθάνειν θηράσωσιν. «Aut ipsæ latendo venentur;» ac sic escam rapiant, cui ipse venatu insidiantur. Billius legit, τὸ λαυθάνειν, ac reddit: caut conspectum sui eis (piscatoribus) eripiant.»

(9) Ὁρων. Plures codd., νόμων. In quibusdam, ὄρων, καὶ νόμων, καὶ κανόνων. «Intra limites, et leges, et regulas.»

(10) Λόγων ταμίαις. «Verbi ministris,» quibus erogandi doctrine minus commissum est.

(11) Ἐπερ. Duo Regg. et tres Collb., ἔπερ.

conviciis incessimus, quemadmodum plerique ta-
 ciant, non cum sermone, sed cum loquentibus con-
 fligentes, ac rationum et argumentorum infirmita-
 tem maledictis interdum obtegentes; non aliter ac
 sepias atramentum ante se vomere aiunt, ut piscato-
 res effugiant, aut ipsæ latendo venentur. Verum
 nos pro Christo bellum gerere hoc argumento plan-
 num facimus, quod secundum Christum, qui mitis
 ac pacatus est ⁷⁴, atque infirmitates nostras por-
 tavit ⁷⁵, dimicamus. Nec enim, vere doctrinae
 detrimento, paci studemus, nonnihil remittentes,
 ut facilitatis et mansuetudinis famam colligamus;
 non enim quod bonum est male aucupamur: et
 rursum pacem colimus, legitime pugnantes, atque
 intra limites nostros Spiritusque regulam nosmet
 continent. Ac de his quidem ita sentio, cunctis-
 que animarum dispensatoribus rectæque doctrinae
 animos exasperent, nec per submissionem cla-
 rios in fidei causa se gerant, nec in horum alter-

XIV. Sed jam fortasse operæ pretium est ipsius
 quoque fidei doctrinam, quæcumque tandem illa
 apud nos est, cupientibus vobis indicare. Nam, et
 ipse per commemorationis assiduitatem sanctitate
 afficiat: et populus hic utilitatem consequetur, ex
 huiusmodi sermonibus, si qua alia ex re, mirifi-
 cam voluptatem capiens: et vos agnosceitis, an
 non frustra nobis invidetur, dum in manifestanda
 veritate, illos quidem æquare, alios vero antever-
 tere contendimus. Quemadmodum enim subterra-
 neæ aquæ, partim in imo prorsus occultantur;
 partim in angustias redacte ebulliunt, atque eru-
 ptionem jamjam quidem auribus pollicentur, cæte-
 rum adhuc morantur; partim denique in altum
 erumpunt: ad eundem modum eorum, qui de Deo
 philosophantur (ut eos, qui omnino improbi ac
 perfidi sunt, missos faciam), alii abditam omnino
 atque occultam sibi ipsis pietatem habent; alii a
 partus doloribus non longe absunt, si nimirum, qui
 impietatem **758** quidem lagium, sed pietatem libero
 atque intrepido animo minime prædicant, sive con-
 silio quodam in fidei doctrina utentes, sive ob
 metum atque ignaviam eo confugientes; verum
 animo quidem et mente sani sunt, ut affirmant,
 cæterum plebis sanitati minime consulunt, perinde
 atque ipsi sese, non item alios, suæ curæ ac fidei
 in medium proferunt, pietatis fetum, parturientium
 salutem consequantur, salutem existimantes, nisi

(12) Φοβησόμεθα. Reg. bm, ἐφοβησόμεθα.

(13) Φθάνοντες. Or, 2, φθάνοντας.

(14) Βρυχίων. In quibusdam, ὑπερβρυχίων.

(15) Φιλοσοφούντων. Hæc exponit Nicetas, quasi de omnibus in universum Christianis a Gregorio dicta. Verum de pastoribus ac præfectis ecclesiasticis verum dicta esse liquido constat, et cuique legenti manifestum est.

(16) Ἐν ἑαυτοῖς. Sic permulti codd. Deest ἐν in edit.

in alios quoque bonum hoc redundet. Quo in numero utinam ipse collocet, ac si qui mecum laudabili audacia praediti, et piam doctrinam profiteri non verentur!

XV. Atque unum quidem, idque breve, doctrinae nostrae argumentum, ac velut in columna insculptum, omnibusque notum, est hic populus, adeo verus ac sincerus Trinitatis adorator, ut ab hac potius vita divelli se passurus sit, quam ut trium horum aliquid a divinitate disjungat. eadem omnes fidei sententia praediti, eodem zelo flagrantes, una et eadem fidei doctrina, et inter se, et nobiscum, et eam Trinitate conjuncti atque connexi. Ut autem brevi singula percurram, quod principii expertus est, et principium, et id quod cum principio est, unus est Deus. Nec vero, principio carere, ejus, quod principio caret, natura est; aut etiam ingenitum esse. Nullius enim rei natura ex eo declaratur, quod dicamus, quid non sit, sed quid sit. Est enim ejus, quod est, positio; non autem ejus, quod non est, sublatio: nec principium, eo quod principium est, ab eo, quod principio caret, dirimitur; non enim principium ipsi natura est, quemadmodum nec illi, quod principii expertus sit. Circa naturam enim haec considerantur, non autem natura ipsa sunt. Eodem modo id, quod cum principii experte, et eum principio est, nihil omnino est aliud, quam quod illa. Nomen autem principii experti, Pater: principio, Filius: ei autem, quod cum principio est, Spiritus sanctus. Una autem his tribus natura Deus est. Unio vere est Pater, ex quo, et ad quem

Α ΙΕ'. "Εν μὲν οὖν καὶ σύντομον πρόγραμμα τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου, καὶ οὖν στηλογραφία τις πᾶσι γινώριμος, ὁ λαὸς οὗτος, γνήσιος ὢν τῆς Τριάδος προσκυνήτης, ὡς θάπτου ἂν τινα διαξευχθῆναι τῆς ζωῆς ταύτης, ἢ τι τῶν τριῶν ἐν διαξεδῆσαι τῆς θεότητος, σύμφρονες, ὀρόζηλοι (17), ἐνὶ λόγῳ πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν Τριάδα κρατούμενοι· τὰ δὲ καθ' ἕκαστον, ἔν' ἐπέλωσεν συντόμως, ἀναρχον (18), καὶ ἀρχή, καὶ τὸ μετὰ τῆς ἀρχῆς, εἰς Θεός. Οὕτε τοῦ ἀνάρχου τὸ ἀναρχον φύσις, ἢ τὸ ἀγέννητον· οὐδεμία γὰρ φύσις ὁ τι μὴ τὸδε ἐστίν, ἀλλ' ὁ τι τὸδε. Ἡ τοῦ ὄντος θέσις, οὐχὶ τοῦ (19) μὴ ὄντος ἀναίρεσις. Οὕτε ἡ ἀρχὴ, τῷ ἀρχῇ εἶναι, τοῦ ἀνάρχου (20) διείργεται. Οὐ γὰρ φύσις αὐτῷ ἡ ἀρχή, ὡσπερ οὐδ' ἕκείνῳ τὸ ἀναρχον. Περὶ γὰρ τὴν φύσιν (21), οὐ ταῦτα φύσις. Β Καὶ τὸ μετὰ τοῦ ἀνάρχου, καὶ τῆς ἀρχῆς, οὐκ ἄλλο τι, ἢ ὅπερ ἕκείνα. Ὀνομα δὲ, τῷ μὲν ἀνάρχῳ, Πατὴρ· τῇ δὲ ἀρχῇ, Υἱός· τῷ δὲ (22) μετὰ τῆς ἀρχῆς, Πνεῦμα ἅγιον. Φύσις δὲ τοῖς τρισὶ μίας, Θεός (25). "Ενωσις δὲ, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ, καὶ πρὸς ὃν ἀνάγεται τὰ ἐξῆς· οὐχ ὡς συναλείεσθαι, ἀλλ' ὡς ἔχεσθαι, μῆτε χρόνου διείργοντος, μῆτε θελήματος, μῆτε δυνάμεως. Ταῦτα γὰρ ἡμᾶς πολλὰ εἶναι πεποίηκεν, αὐτοῦ τε ἐκάστου πρὸς ἑαυτὸ, καὶ πρὸς τὸ ἕτερον στασιάζοντος. Οἷς δὲ ἀπλή φύσις καὶ τὸ εἶναι ταυτὸν, τοῦτους καὶ τὸ ἐν κύριον.

ea, quae deinceps sequuntur, referuntur, non ut confundantur ac permisceantur, sed ut cohæreant; utpote quae, nec tempore, nec voluntate, nec potentia secernantur ac distinguantur. Haec enim tria, ut multa simus, effecerunt, singulis nempe, et secum, et eum aliis, dissidentibus. At quibus et simplex natura, et eadem essentia est, his proprie quoque unius vox convenit.

759 XVI. Ac contentiosas quidem et pertinaces fidei in alterutram partem deflexiones et compensationes valere sinamus; nec per unum, ut Sabellius, tria convellentes, et per nefariam contractionem, divisionem tollentes; nec rursus per tria, Arij instar, unum oppugnant, ac per improbam divisionem, unum evertentes. Neque enim il a nobis queritur, ut malum malo permutemus, sed ut a bono minime aberremus. Nam profecto diaboli ludi haec sunt, perniciose res nostras ponderantis. Nos vero media et regia incidentes via, in qua virtutes quoque, ut harum peritis placet, sitae sunt, credimus in Patrem, et Filium, et Spiritum san-

utpote quae, nec tempore, nec voluntate, nec potentia secernantur ac distinguantur. Haec enim tria, ut multa simus, effecerunt, singulis nempe, et secum, et eum aliis, dissidentibus. At quibus et simplex natura, et eadem essentia est, his proprie quoque unius vox convenit.

Γ'. Τὰς μὲν οὖν φιλονεικίους ἐπὶ θάτερα μετακλίσεις τοῦ λόγου καὶ ἀντιστηκώσεις (24), χαίρειν ἐάσωμεν· οὕτε τῷ ἐνὶ Σαβελλίζοντες κατὰ τῶν τριῶν, καὶ συναίρεσαι κακῇ τὴν διαίρεσιν λύοντες· οὕτε τοῖς τρισὶν Ἀρειανίζοντες κατὰ τοῦ ἑνός, καὶ πονηρᾶ διαίρεσαι τὸ ἐν ἀνατρέποντες (25). Οὐ γὰρ κακοῦ τὸ κακὸν ἀλλάξεσθαι τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ τοῦ καλοῦ μὴ διαμαρτεῖν. Ὡς ταῦτά γε τοῦ πονηροῦ παίγνια, κακῶς τὰ ἡμέτερα σαλαντεύοντος. Αὐτοὶ δὲ τὴν μέστην βαδίζοντες καὶ βασιλικὴν, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῶν ἀρετῶν ἔστηκεν, ὡς δοκεῖ τοῖς ταῦτα (26) δεινοῖς, πιστεύομεν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ὁμοούσιά τε καὶ ὁμόδοξα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελειώσιν

(17) Ὁμόζηλοι. Sic Reg. pl, plures Collb., duo D Collb., duo Consil., etc. In ed., ὁμόδοξοι, eadem opinioe, pari gloria praediti.

(18) Ἀνάρχον. Reg. hm addit, καὶ ἀρχήν.

(19) Οὐχὶ τὸ ὄν. Regg. hm, pl et Or. 2, οὐχ ἢ τοῦ.

(20) Τοῦ ἀνάρχου. Sic tres Regg., quindecim Collb., duo Consil. et Or. 2. Deest τοῦ in ed.

(21) Περὶ γὰρ τὴν φύσιν, etc. Observat schol. Collb. « Trinitatis, » seu, « trium deorum cultores, hic a Gregorio impugniari, cum doceat Theologus « personarum, » seu, « hypostaseon proprietates » non esse « naturam; » sed considerari περὶ φύσιν, id est, « circa naturam, » quae ipsa unica est in tribus personis ac proinde unum Deum efficit.

(22) Τῷ ἑῷ. Duo Regg. et Or. 2, τὸ ἑῷ.

(25) Θεός. Deest in Or. 2. Gabr., μία θεότης. « una

divinitas.»

(24) Ἀντιστηκώσεις. Nicet.: πονηρὰς διορθώσεις· « inversiones quasi ponderibus, » ut fit in lanceibus: « librationes » nimirum Sabellianam inter et Ariannam impietatem. Gregorius hic admonet cavendum, ne, in disceptationibus circa fidei dogmata, his utamur vocibus et argumentis, quae alterutri errori faveant.

(25) Ἀνατρέποντες. Οὐ γὰρ κακοῦ τὸ κακὸν ἀλλάξεσθαι τὸ ζητούμενον, ἀλλὰ τὸ τοῦ καλοῦ μὴ διαμαρτεῖν. Ὡς ταῦτα, etc. Sic duo Collb., quoddecim Collb., alique plures. In Par. ed. ita hic locus depravatus legitur: ἀνατρέποντες· ἀλλὰ τοῦ καλοῦ τὸ μὴ διαμαρτεῖν. Ὡς ταῦτα, etc.

(26) Ταῦτα. In quibusdam, περὶ ταῦτα.

ἔχει, ἔν τε ὀνόματι καὶ πράγματιν (οἶδας ὁ μνηθεὶς) ἄρησις ὄν ἀθεΐας, καὶ ὁμολογία θεότητος, καὶ οὕτω καταρτιζόμεθα· τὸ μὲν ἔν, τῇ οὐσίᾳ γινώσκοντες, καὶ τῷ ἀμερίστῳ τῆς προσκυνήσεως· τὰ δὲ τρία, ταῖς ὑποστάσεσιν, εἴσουσιν προσώποις, ὃ τισι φίλον. Μηδὲ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα ζυγομαχοῦντες ἀσχημονεῖτωσαν, ὡσπερ ἔν (27) ὀνόματι κειμένης ἡμῖν τῆς εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ ἔν πράγματι. Τί γὰρ φατε οἱ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις εἰσφέροντες; μὴ τρεῖς οὐσίας ὑπολαμβάνοντες τοῦτο λέγετε (28); Μέγα οἶδ', ὅτι βοήσετε κατὰ τῶν οὕτως ὑπεληφθέντων (29). Μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν τῶν τριῶν δογματίζετε. Τί θαί οἱ τὰ πρόσωπα; μὴ ἔν, οἷόν τι σύνθετον, ἀναπλάσσετε, καὶ τριπρόσωπον (30), ἢ ἀνθρωπίμορφον ὄλος; Ἄπαγε, καὶ ὑμεῖς ἀντιθέσετε, μηδὲ πρόσωπον, ὃ τί ποτὲ ἔστιν, ἴδοι Θεοῦ, ὃς οὕτως ἔχει. Τί οὖν ἡμῖν αἱ ὑποστάσεις βοῦλονται, ἢ ὑμῖν τὰ (31) πρόσωπα; προσερχομαί τὰ τρία εἶναι τὰ διαιρούμενα, οὐ φύσει, ἀλλ' ἰδιότησιν. Ὑπέρευγε (32). Πῶς ἂν τινες συμπρονοῖεν (33) μᾶλλον καὶ τὸ αὐτὸ λέγοιεν, ἢ οὕτως ἔχοντες, κἂν ταῖς συλλαβαῖς διαφέρωσιν; Ὅρατε σὺς ἐγὼ διαλλακτῆς ὑμῖν, πρὸς τὸν νοῦν ἄγων ἀπὸ τοῦ γράμματος, ὡσπερ τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν.

tria esse, quæ dividantur, non naturis, sed proprietatibus. Optime. An fieri potest, ut quidam magis inter se concordent, atque idem dicant, quam cum ita sentiant, tametsi alioquî syllabis discrepent? Videte qualem vobis pacificatorem me præbeam, a littera ad mentem traducens, quemadmodum si quis Vetus Testamentum et Novum componat et conciliet.

17. Ἄλλ' ἐπαντιθέον μοι πάλιν πρὸς (34) τὸν αὐτὸν λόγον. Τὸ μὲν οὖν ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν λεγέσθω τε καὶ νοεῖσθω, εἴ τιν φίλον δημιουργεῖν ὀνόματα· οὐ γὰρ δεῖσμεν, μὴ ποτε νοήται (35) ὡπατικῶς τὰ ἀσώματα (36), ὡσπερ δοκαί τοῖς ἐπιφρασταῖς (37) θεότητος. Κτίσμα δὲ, Θεοῦ μὲν λεγέσθω· μέγα γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο· Θεὸς δὲ, μηδαμῶς. Ἢ τότε δεῖσθαι κτίσμα εἶναι Θεόν, ἔταν κἀγὼ γένωμαι κυρίως Θεός. Ἐχει γὰρ οὕτως. Εἰ μὲν Θεός, οὐ κτίσμα· μεθ' ἡμῶν γὰρ τὸ κτίσμα, τῶν οὐ Θεῶν. Εἰ κτίσμα δὲ, οὐ Θεός· ἤρξατο γὰρ χρονικῶς. Ὁ δὲ ἤρξατο, ἦν ὅτε οὐκ ἦν (38). Οὐ δὲ προσβύτερον τὸ οὐκ ἦν, τοῦτο οὐ κυρίως ἔν. Τὸ δὲ μὴ κυρίως ἔν, πῶς Θεός; Οὕτε οὖν κτίσμα τῶν τριῶν, οὐδὲ ἔν· οὕτε, ὃ τοῦτο χεῖρον, δι' ἐμὲ γενόμενον· ἵνα μὴ κτίσμα ἦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν ἀτιμότερον. Εἰ γὰρ ἐγὼ μὲν εἰς δόξαν Θεοῦ, τοῦτο δὲ (39) δι' ἐμὲ (ἢ παράγχα (40) διὰ τὴν ἄμαξαν, ἢ ὁ πρίων διὰ τὴν ὄραν), νικῶ τῇ αἰτία. Ὅσῳ γὰρ κτισμάτων Θεὸς

etiam, ejusdem substantiæ et gloriæ; in quibus et baptismo sua perfectio constat, tam in nominibus, quam in rebus (hæc non ignoras, quisquis coinitatus es); quippe quod impietatis abjuratio, et divinitatis confessio sit, atque ita perficimur; unum quidem, quoad essentiam ac divisionis omnia expertem adorationem, credentes; tria autem, quantum ad hypostases, sive personas, ut nonnulli malunt. Desinant enim, qui de his inter se contendunt, ineptire, perinde ac si fidei nostræ pietas in nominibus, non in rebus, consistat. Quid enim dicitis, qui tres hypostases affertis? An hoc eo dicitis, quod tres essentias existimetis? Non est apud me dubium, quin adversus eos, qui ita existimant, ingentem clamorem excitaturi sitis. Uram enim et eandem horum trium essentiam profitemini. Quid vos, qui personas dicitis? Num unum, velut quiddam compositum, animo fingitis, ac tres facies, aut humanam omnino formam habens? Absit! ipsi quoque inelamabitis, nec faciem quidem Dei, quæcunque tandem illa est, unquam ille videat, qui ita sentit. Quid igitur, ut interrogare pergam, vobis hypostases voluit, aut vobis personæ? Nimirum

760 XVII. Sed eo, inde digressi sumus, redeundum est. Ingenitus quidem, et genitus, et procedens, dicantur sane et intelligantur, si cui nomina fingere libeat: non enim verebimur, ne ea, quæ corpore earent, corporeo modo intelligantur, quemadmodum iis placet, qui Deitati calumniam inferunt. At creatura, Dei quidem dicatur; nam id quoque nobis amplum et honorificum est: Deus autem, nequaquam. Alioquî, tum Deum creaturam esse admittam, cum ipse quoque proprie Deus fuero. Sic enim se res habet. Si Deus est, creatura non est; creatura enim nobiscum est, qui dii non sumus. Si autem creatura est, utique Deus non est; temporis enim ratione ortum habuit. Quod autem ortum habuit, aliquando non erat. Quod vero in ea causa est, ut id, quod non erat, eo antiquius sit, hoc certe, proprie non est. Quod autem proprie non est, quò tandem modo Deus esse queat? Ergo nec auidquam horum trium creatura est; nec, quod

se gerant.) (34) Ἦρός. Reg. hm, ἐπί. (35) Νοήται. In nonnullis, νοήτε. (36) Ἀσώματα. «Incorporea.» Sic duo Coisl., etc. Sic etiam legit Bill. et ita legendum ex Gregorii scopo. Mendose in ed., σώματα, «corpora,» vel, «ea quæ corpore constant.» (37) Ἐπιφρασταῖς. Sic Reg. hm, etc. In ed., ἐπιφρασταις. (38) Ἦν ὅτε οὐκ ἦν. «Erat cum non erat.» Ironice dictum. (39) Τοῦτο ἐέ. Sic Reg. pl, Or. 2, etc. Deest δέ in ed. (40) Παράγχα. In nonnullis, περίγχα, ex verbo

(27) Ὅσπερ ἔν. Sic duo Regg., duo Coisl., Or. 2, etc. In ed., ὡσπερ ἄν.

(28) Τοῦτο λέγετε. Sic plures Regg. et Collb., duo Coisl., Gabr. et Comb. Deest τοῦτο in ed.

(29) Ὑπεληφθέντων. Reg. hm, συνεληφθέντων.

(30) Τριπρόσωπον. «Tres facies habens.» Ludit Gregorius in æquivocatione Græci nominis, eo quod πρόσωπον Græce faciem simul «personam» significet.

(31) Ἢ ὑμῖν τὰ. Sic tres Regg. et duo Coisl. Sic etiam legit Billius. Deest ὑμῖν in ed.

(32) Ὑπέρευγε. Sic plures Regg. et Collb. duo Coisl., etc. In ed. divisim, ὑπὲρ εὐγε.

(33) Συμπρονοῖεν. Sic Reg. pl, quinque Collb., Coisl. 2, Bas, Comb. In ed., συμφρονοῖεν, «modeste

se gerant.)

(34) Ἦρός. Reg. hm, ἐπί.

(35) Νοήται. In nonnullis, νοήτε.

(36) Ἀσώματα. «Incorporea.» Sic duo Coisl., etc. Sic etiam legit Bill. et ita legendum ex Gregorii scopo. Mendose in ed., σώματα, «corpora,» vel, «ea quæ corpore constant.»

(37) Ἐπιφρασταῖς. Sic Reg. hm, etc. In ed., ἐπιφρασταις.

(38) Ἦν ὅτε οὐκ ἦν. «Erat cum non erat.» Ironice dictum.

(39) Τοῦτο ἐέ. Sic Reg. pl, Or. 2, etc. Deest δέ in ed.

(40) Παράγχα. In nonnullis, περίγχα, ex verbo

eo deterius, propter me creatum est. Alioqui non modo creatura esset, sed etiam nobis abjectior atque contemptior. Nam si ego ad Dei gloriam conditus sum, hoc autem propter me (forceps utique propter eum efficitur, aut sera propter januam), sequitur profecto, ut respectu causæ sim superior. Quanto enim Deus rebus creatis est sublimior, tanto id, quod mea causa creatum est, me, qui propter Deum effectus sum, vilis atque ignobilis est.

XVIII. Propterea, Moribitis quidem et Ammonitis nec aditus ad Ecclesiam Dei pateat, hoc est, dialecticis et impiis sermonibus, qui Dei generationem ac processionem, quæ nullis verbis explicari potest, curiosius scrutantes, adversus Divinitatem temere insurgunt; perinde scilicet, ac si ea, quæ vim omnem et facultatem verborum superant, ab ipsis solis percipi posse oporteat; vel omnino non esse, quoniam ipsi ea intellectu assequi nequeant. Nos autem Scripture divinæ vestigiis hærentes, atque obscura loca, quæ cæcipientibus molestiam exhibent, submoventes, consertis manibus salutem retinebimus, priusque omnia audacter perferemus, quam ut adversus Deum temere atque arroganter aliquid aggrediamur. Et quidem Scripturæ testimonia aliis relinquemus, cum a multis jam sæpe litteris mandata, tum etiam a nobis haud perfunctorie et negligenter. Ac simul, mea quidem sententiâ, turpe admodum fuerit, nunc **761** earum rerum, quæ jampridem certo exploratæ sunt, argumenta colligere. Neque enim optimus ordo est prius docere, ac postea discere; non dicam divina, et usque adeo magna et sublimia, sed ne aliud quidem quiddam parvum et contemnendum. Offendicula etiam e Scripturis objecta solvere, et explanare, non est præsentis temporis, sed majoris et perfectioris studii atque operæ, quam pro præsentis instituto. At fidei quidem nostræ doctrina, ut summam complectar, talis est. Atque etiam hæc ipsa non eo commemoravi, ut eum adversariis colligerem (jam enim sæpe confliximus, etsi moderate); verum ut doctrinæ meæ formam vobis ostenderem, an non vestrorum dogmatum propugnator ego sim, atque adversus eosdem, et pro iisdem in acie stem.

XIX. Habetis, o viri, nostri in hanc urbem adventus apologiam: quæ si quidem laudem meretur, Deo, et vobis, quorum accitu hinc veni, gratiam habeo; sin autem spem vestram minus implevi, sic quoque gratiam habeo. Non enim omnino vituperanda est, ut mihi persuadeo, ac vobis id affirmantibus fidem haud abrogo. Nunquid populum hunc per avaritiam circumvenimus? Nunquid privatis utilitatibus consulimus, quemadmodum multos facere video? Nunquid Ecclesiam molestia affecimus? Alios quidem fortasse, quibus, cum se indicta causa vi-

περιγράφειν, «circuli figuram describere.» Instrumentum est quo utuntur plaustrorum opifices.

(41) *Τοσοῦτον*. In quibusdam, *τοσοῦτον*.

(42) *Πάντα τολμῶντες πρότερον*. Non pauci eodd., *πάν τολμῶντες πρότερον*. Bill. : «priusque in omnem audaciam prorumpentes.» Nicetas sic recte exponit : «Quodlibet periculum adire audentes, quælibet ærummas pati potius, quam adversus Deum aliquid arroganter dicere.»

(43) *Ὁὐδὲ ἄλλο*. In quibusdam, *οὔτε ἄλλο*.

(44) *Ἐκ τῆς Γραφῆς*. Regg. b, e, d, tres Colb. et Or. 2, *ἐκ τῶν Γραφῶν*.

(45) *Ἐὶ καὶ μετρίως*. Bill. : «etsi leviter et minus

ὑψηλότερος, τοσοῦτον (41) τοῦ διὰ Θεὸν ὑποστάντος ἐμοῦ, τὸ δι' ἐμὲ γινόμενον, ἀτιμότερον.

III. *μικρὸς ταῦτα, Μοαθίταις μὲν καὶ Ἀμμωνίταις μηδὲ εἰσιτητὸν εἰς Ἐκκλησίαν ἔστω Θεοῦ, λόγοις διαλεκτικοῖς τε καὶ κακοπράγμοισιν, οἱ γέννησιν Θεοῦ πολυπραγμονοῦντες, καὶ πρόβον ἀρόρητον, κατεξανίστανται τολμηρῶς θεότητος· ὡς θεόν, ἢ ἐφικτὰ μόνοις εἶναι τὰ ὑπὲρ λόγον, ἢ μηδὲ εἶναι, ὅτι μὴ αὐτοὶ κατελήφασιν.* Ἡμεῖς δὲ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ἐπόμνοι, καὶ τὰ ἐγκείμενα σκόλα τοῖς τυφλώτεροις λύοντες, τῆς σωτηρίας ἐξόμεθα, πάντα τολμῶντες πρότερον (42), ἢ κατὰ Θεοῦ τι νεανιεύεσθαι. Τὰς μὲν δὲ μαρτυρίας ἄλλοις παρήσομεν, πολλοῖς τε λογογραφηθείσας ἤδη πολλάκις, καὶ ἡμῖν οὐ παρέργως. Καὶ ἅμα λίαν αἰσχροὸν ἐμὸι γούν, νῦν τὰς πίστει συλλέγειν τῶν πάλαι πεπιστευμένων. Τάξις γὰρ οὐκ ἀρίστη διδάσκειν πρότερον, εἶτα μανθάνειν, μὴ ὅτι τὰ θεῖα καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο (43) τι τῶν μικρῶν καὶ τοῦ μηδεὸς ἀξίων. Καὶ τὰ ἐκ τῆς Γραφῆς (44) προσκόμματα λύειν καὶ διαρροῦν, οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, σπουδῆς δὲ τελειώτερας καὶ μετρίως, ἢ κατὰ τὴν παρούσαν ὁρμὴν τῆς ὑποθέσεως. Ὁ δ' οὖν λόγος ἡμῶν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ περιλαθεῖν, ἔστιν οὗτος. Καὶ ταῦτα διήληθον, οὐχ ἵν' ἀγωνίσωμαι πρὸς τοὺς ἀντιθέτους (πολλάκις γὰρ ἤδη διηγωνισάμεθα, εἰ καὶ μετρίως [45]), ἀλλ' ἵν' ὑμῖν ἐπιδείξω τὴν χαρακτῆρα τῶν ἐμῶν διδαγμάτων, εἰ μὴ τῶν ὑμετέρων ἐγὼ συναγωνιστής, ἀλλὰ κατὰ τῶν αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἰστάμενος.

10'. *Οὗτος ὑμῖν, ὦ ἄνδρες, ὁ τῆς ἐμῆς ἀπόλογος παρουσίας· εἰ μὲν ἐπαινετῶς ἔχων, τῷ Θεῷ χάρις, καὶ ὑμῖν τοῖς καλέσασιν· εἰ δὲ τῆς ἐλπίδος ἐνδοξέστερον, καὶ οὕτω χάρις. Οὐ γὰρ πάντῃ ψεκτῶς, εἰ οἶδα, καὶ ὑμῖν οὐκ ἀπιστῶ λέγουσιν. Μὴ τι τὴν λαὸν τοῦτον ἐπλευροεκτήσαμεν; μὴ τι τῶν ἡμετέρων ὀκνομήσαμεν, ὃ τοὺς πολλοὺς ὄρω πάσχοντας; μὴ τι τὴν Ἐκκλησίαν παρελυπήσαμεν; Ἄλλους μὲν ἴσως, οἷς ἐρήμην ἡμᾶς (46) ἤρηκέναι νομίζουσι, τὴν ἡμέτερον ἀντεστήσαμεν λόγον· ὑμᾶς δὲ οὐδὲν, ὅσα ἐμαυτῷ συνεπίσταμαι. Οὐ βούν ὑμῶν εἰληψα, φησὶ Σα-*

perfecte. Hanc interpretationem respuunt theologici orationes, in quibus Gregorius, non leviter, et minus perfecte, sed fortiter, moderate tamen, Patris, et Filii, et Spiritus sancti divinitatem adversus hæreticos asserunt.

(46) *Ὁς ἐρήμην ἡμᾶς*. Coisl. 2 et Bas., οἷς ἐρήμην ὑμᾶς. «Quibus nos causam dereliquisse existimantibus, nostrum oppositum sermonem.» Comb. putat etiam legendum ὑμᾶς, et vertit : «Cum se deserto vadimodio, nullo scilicet ex vobis fidei causam suscipiente, victoriam adversarii vos obtinuisse arbitrentur.»

μουῆλ ὁ μέγας, πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ὑπὲρ τοῦ βασιλείου διαφερόμενος· οὐ ψυχῶν ἰμῶν ἐξέλιεσμα (47), μάρτυς Κύριος ἐν ἡμῖν· οὐ τὸ καὶ τὸ, πλείονα λέγων, ἵνα μὴ αὐτὸς ἀπαριθμῶμαι καθ' ἑκάστην· ἀλλὰ καθαρὰν καὶ ἀκίβηθλον τὴν ἱερωσύνην ἐφύλαξα. Εἰ δὲ δυναστείαν ἠγάπησα, ἢ θρόνων ὕψος, ἢ βασιλείων πατεῖν αὐλάς, μηδὲ ἄλλο τι λαμπρὸν ἔχοιμι, ἢ ῥίψαιμι κεκτημένος.

minimeque adulterinum sacerdotium custodivi. Quod si principatus, aut sublimium thronorum studio ductus suzi, aut imperatorum aulas calcare appetii, contingat, aut, si consecutus fuero, statim illud projiciam atque amittam.

Κ'. Τί οὖν ἐστὶν ὁ φημι; Οὐ γὰρ ἄμισθος ἐγὼ τῆς ἀρετῆς ἐργάτης, οὐδ' εἰς τοσοῦτον ἀρετῆς ἀφικόμεν. Δότε μοι τῶν πόνων μισθόν. Τίνα τοῦτον; Οὐχ ὅν ἂν τινες ὑπολάβοιεν τῶν πάντα ῥαβδίων· ἀλλ' ὅν ἐμὸς ζητεῖν ἀσφαλές. Ἀναπαύσατε τῶν μακρῶν πόνων ἡμᾶς· αἰδέσθητε τὴν πολὺν ταύτην τιμῆσατε τὴν ξενιτεῖαν· ἄλλου ἀντεισαγάγετε, τὸν ὑπὲρ ὑμῶν (48) διωκόμενον, ὅστις καθαρὸς χεῖρας, ὅστις φωνὴν οὐκ ἀσύνετος, ὅστις ἱκανὸς τὰ πάντα ὑμῖν χαρίζεσθαι, καὶ συνδιαφέρειν τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας (49)· ἐπειδὴ τοῦτων (50) μάλιστα νῦν ὁ καιρός. Ἐμὸς δὲ ὄρατε καὶ τὸ σῶμα ὡς ἔχει τοῦτο, καὶ χρόνῳ, καὶ νόσῳ, καὶ πόνῳ δαπανηθῆν. Τί δεῖ γέροντος ὑμῖν δειλοῦ, καὶ ἀνδρῶν, καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, ἀποθησκόντος τὴν ἡμέραν, οὐ τῷ σώματι μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς φροντίσιν· ὅς μόλις καὶ ταῦτα ὑμῖν διαλέγομαι (51); Μὴ ἀπιστήσατε φωνῇ διδασκάλου· καὶ γὰρ οὐδὲ ἠπιστήσατε πρόποτε. Κέκμηκα, τὴν ἐπισείκειαν ἐγκαλοῦμενος. Κέκμηκα, καὶ λόγῳ,

καὶ φθόνῳ μαχόμενος, καὶ πολεμίοις, καὶ ἡμετέροις. Οἱ μὲν τὰ στέρα παίουσι, καὶ ἤττον ἐπιτυγχάνουσι· τὸ γὰρ προδῆλος ἐθρόνῳ, εὐφύλακτον. Οἱ δὲ, τὰ νῦτα τηροῦσι, καὶ μᾶλλον εἰσι λυπηροί· τὸ γὰρ ἀνύποπτον, καιριώτερον. Εἰ δὲ καὶ κυβερνήτης (52) ἦν, καὶ τῶν λίαν ἐπιστημόνων· εἶτα πολλὴ μὲν ἦν περὶ ἡμᾶς ἡ θάλασσα (53), καὶ περὶ τὴν ναῦν ζέουσα· πολλὴ δὲ τῶν ἐμπλεόντων ἡ στάσις, ἄλλου περὶ ἄλλου ζυγομαχοῦντων, καὶ ἀντικειστούτων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς κύματι, πῶσον ἀντέσχον ἂν ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, ὥστε καὶ θαλάσῃ καὶ τοῖς ἐμπλέουσι μάχεσθαι, καὶ διασώζειν ἀκινδύνως τὴν ναῦν ἐκ διπλοῦ τοῦ κλύδωνος; Ἴβν γὰρ παντὶ τρύπῳ συναγωνιζόμενον, χαλεπὸν ἦν τὸ τῆς σωτηρίας, τοῦτων πῶς οἶόν τε ἀνταγωνιζόμενον μὴ καταδύεσθαι;

atque ex duplici tempestate navem sine periculo eriperem? Quibus etenim omni ratione connitentibus et adjuvantibus, salutem tamen consequi difficile esset; iisdem inter se dissidentibus et confligentibus, qui tandem fieri posset, ut navis pessum non iret?

ΚΑ'. Τί πᾶλλα δεῖ λέγειν; Ἀλλὰ πῶς οἶσθε τὸν ἱερὸν τοῦτον (54) πῶλεμον; Αεγέσθω γὰρ τις καὶ πῶλεμος

76 | Reg. xii, 2 sqq.

(47) Ἐξέλιεσμα. Sacrificium pro animabus in peccatum lapsis.

(48) Ἰμῶν. In nonnullis, ἡμῶν.

(49) Τὰς ἐκκλησιαστικὰς φροντίδας. «Curas ecclesiasticas.» Haec videntur ironice dicta. Unde Nicetas «pecuniarias curas» interpretatur.

(50) Τοῦτων. Reg. hm, τοῦτου.

(51) Διαλέγομαι. Hervag. φθέγγομαι.

atoriam adversum nos obtinuisse arbitrarentur, sermonem nostrum objecimus: at vos nihil profecto, quantum quidem mihi conscius sum. Non bovem vestrum accepi, ait magnus Samuel, cum Israele propter regem contendens: non animalium vestrarum piaculum, testis inter vos Deus 76: non hoc atque aliud, plura commemorans, ne singulis enumerandis longius orationem producam; verum purum si principatus, aut sublimium thronorum studio dumquam aliud quidquam splendoris consequi mihi

XX. Quid igitur est, quod dico? Non enim gratus virtutis sum cultor, nec in eam virtutis magnitudinem perveni. Laborum praemium mihi date. Quid tandem? Non quod nonnulli fortasse ex iis, qui ad quidvis suspicandum adducuntur, 762 existimarint; sed quod mihi tuto postulare licet. Diuturnis laboribus nos levate, ac recreate. Moveat vos haec canities; sit apud vos honori nostra peregrinatio. Alium subrogate, qui pro vobis vexetur, qui puris sit manibus, qui voce non inerudita, qui omnibus in rebus vobis obsequi, curasque ecclesiasticas simul perferre possit; quandoquidem tales praesertim hoc tempus flagitat. At mihi cernitis quo modo corpus etiam hoc se habeat, nimirum et tempore, et morbo, et labore confectum. Quid vobis timido et ignavo sene opus est, atque in dies singulos, ut ita loquar, non corpore tantum, sed etiam curis moriente? Qui vix haec quoque ad vos loquor? Ne magistri voci fidem denegatis; neque enim unquam denegastis. Lassus sum, dum mihi toties mansuetudo crimini vertitur. Lassus sum, dum, et cum sermone, et cum invidia, et cum hostibus, et cum nostris pugno. Illi pectora ferunt, et minus, quod cupiunt, assequuntur; nam qui apertas inimicitias gerit, facile caveri potest. Illi autem terga observant, et magis molesti sunt; nam qui minime suspectus est, lethalius vulnus infert. Quid si etiam naucerus, et quidem peritissimus essem: atque hinc effusum mare in nos saeviret, ac circum navem aestuaret; hinc vero gravi seditione vectores laborarent, aliique de alia re contenderent, atque, et sibiipsis mutuo, et fluctibus obstreperent, quandiu tandem ipse obductari possem ad gubernacula sedens, ut simul, et cum mari, et cum vectoribus pugnarem, eriperem? Quibus etenim omni ratione connitentibus et adjuvantibus, salutem tamen consequi difficile esset; iisdem inter se dissidentibus et confligentibus, qui tandem fieri posset, ut navis pessum non iret?

XXI. Quid alia commemorare attinet? Quo tandem modo sacrum hoc bellum feram? Dicatur enim

(52) Κυβερνήτης. Coisl. 2 addit, τις.

(53) Ἡ θάλασσα, etc. Per «mare,» intelligi possunt haereticorum impetus; per «navem,» Ecclesia; per «vectores,» partim populi, partim episcopi, quibus omnibus valide restitit Gregorius.

(54) Τὸν ἱερὸν τοῦτον. Alludit ad bellum Phoenicem, quod quidem, quia pro fano Delphico direpto et expilato gerebatur, «sacrum» est dictum. Istud

etiam quoddam bellum sacrum, quemadmodum et barbaricum. Quomodo hos adversis thronis insidentes, atque adversas in pascendo grege partes foventes connectam, atque in unum adducam, populumque simul cum ipsis abruptum, studiisque contrariis distractum; quemadmodum in iis hiatibus, qui ex terra motibus

763

accidunt, vicinæ et propinquæ partes simul moveri solent; aut in pestiferis morbis famuli ac domestici simul abripiuntur, morbo nimirum ab aliis ad alios facile dimanante. Nec populum solum, sed etiam orbis terre segmenta, eodem cum dissidentibus affectu commota, ita ut jam in duas contrarias partes Oriens et Occidens secreti atque divisi sint, nec jam minus animorum et voluntatum, quam finium segmenta esse videantur? Quosque enim hæc audientur, meus et tuus, antiquus et novus, facundior aut spiritualior, nobilior aut ignobilior, multitudine opulentior aut tenuior? ab aliis nomen dicerem.

XXII. Non fero circos vestros, et theatra, atque æmulum hunc tam in sumptibus, quam in animorum studiis, furorem. Equos transjungimus, contra jungimus, certatim fremimus, propemodum etiam aerem ipsum verberamus, ut illi, pulveremque in cælum tanquam insani jacimus; ac sub alienis personis contentiones nostras explemus, malique ambitionis et munificentiae arbitri efficiamur, atque iniqui et absurdi rerum iudices. Iidem enim homines hodie pari nobiscum sacrorum fideique commercio communicantes, si ita nos duces et antistites nostri tulerint; eras contrariæ sedis et sententiæ sunt, si ventus vellaverit. Odium atque amicitiam nomina comitantur; nec, quod gravissimum est, apud eosdem auditores contraria loqui erubescimus; nec nobis ipsis constamus, cum subinde nos contentio immutat. Dicis Euripus quosdam esse, nunc exundantes, nunc reciproco fluctu subsidentes. Quemadmodum igitur si adolescentuli in medio foro lusitarent, turpe admodum esset, nobisque indignum, relictis nostris studiis, viteque institutis, cum illis ludere (neque enim puerorum ludi senectutem deceat); eodem modo nec si, aliis mutuo sese versantibus atque jactantibus, melius quiddam ipse quam vulgus sentiam, unus eorum esse malim, quam sum, cum obscuritate liber. Ac præterea ita quod-

A ἱερὸς, ὡς περ καὶ (55) βαρβαρικὸς. Πῶς συνάψω, καὶ εἰς ἓν ἀγάγω τοὺς ἀντικαθεζομένους τούτους καὶ ἀντιποιμαίνοντας, καὶ τὸν (56) συναπεβρωγῶτα τούτους λαὸν καὶ ἀντίθετον ὡς περ ἐν τοῖς (57) χάσμασι τῶν σεισμῶν, τὰ γειτονοῦντα καὶ πλησιάζοντα ἢ ταῖς λοιμικαῖς νόσοις τοὺς θεραπευτὰς καὶ οἰκείους, ἄλλοις (58) ἀπ' ἄλλων διαδιδόμενης εὐκόλως τῆς ἀρρώστιας· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς οἰκουμένης τμήματα συμπεπονηῶτα τοῖς στασιάζουσιν, ὅστε καὶ εἰς ἀντίπαλον μοῖραν ἀποκριθῆναι τότε Ἐφῶν καὶ τὸ Ἐσπερίον, καὶ κινδυνεύειν τῆς γνώμης οὐχ ἥττον ἢ τῶν περάτων ταῦτα γενέσθαι τμήματα; Μέχρι τίνος γὰρ ὁ ἐμὸς καὶ ὁ σὸς, καὶ ὁ παλαιὸς καὶ ὁ νέος, ὁ λογιώτερος ἢ ὁ πνευματικώτερος, ὁ εὐγενέστερος ἢ ὁ δυσγενέστερος, ὁ τῷ πλήθει πλουσιώτερος ἢ ὁ πενέστερος;

B Δισχύνομαι τὸ γῆρας (59), ἄλλων καλούμενος, ὑπὸ Χριστοῦ σεσωσμένος.

Erubescerem eanitiem meam, si, a Christo salvatus,

ΚΒ'. Οὐ φέρω τοὺς ἱππικούς ὑμῶν, καὶ τὰ θέατρα, καὶ τὴν ἀντιβρωγῶτα ταύτην μανίαν ἐν τε θαπανήμασι καὶ σπουδαῖσιν. Μεταζεύγουμεν, ἀντιζεύγουμεν. ἀντιφρουρασοῦμεθα, μικροῦ καὶ τὸν ἀέρα παίνομεν, ὡς περ ἐκεῖνοι, καὶ βάλλομεν κόνιν εἰς οὐρανόν, ὡς περ οἱ ἐξἑστηχότες· καὶ ὑπ' ἄλλοις προσώποις τὰς ἡμετέρας ἐκπληροῦμεν φιλονεικίας, κακοὶ (60) γινόμεθα τῆς φιλοτιμίας διαιτηταί, καὶ κριταὶ (61) τῶν πραγμάτων ἀγνώμονες. Σήμερον σύνθρονοι (62) καὶ ὁμόδοξοι, ἂν οὕτω φέρωσιν ἡμᾶς οἱ ἄγοντες (63) αὐρίον ἀντίθρονοι (64) καὶ ἀντιδόξοι, ἐὰν ἀντιπνεύσῃ τὸ πνεῦμα. Μετὰ τῆς ἔχθρας καὶ τῆς φιλίας (65), καὶ τὰ ὀνόματα· καὶ, τὸ θεϊνότερον, οὐκ αἰσχυνόμεθα τοῖς αὐτοῖς χρώμενοι τῶν ἐναντίων ἀκραταῖς· οὐδὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν βεβήκαμεν, ἄλλοτε ἄλλους ποιούσης ἡμᾶς τῆς φιλονεικίας. Εὐρίπων μεταβολαί τινες, ἢ ἀμπώτιδες. Ὡς περ οὖν εἰ μειρακίων ἐν ἀγορᾷ παιζόντων ἐν μέσῳ καὶ παιζομένου, αἰσχρὸν ἂν ἦν λίαν καὶ οὐχ ἡμῶν, καταλιπόντας τὰς οἰκείας διατριβὰς, ἐκεῖνοις συμφέρεσθαι (οὐ γὰρ ὠραῖον γῆρα, παιδῶν ἀθύρματα)· οὕτως οὐδ' εἰ, φερόντων καὶ (66) φερομένων τῶν ἄλλων, αὐτὸς τι βέλτιον τῶν πολλῶν γινώσκων, δεξιὰ μὴν ἂν ἐκείνων εἶς εἶναι μᾶλλον, ἢ, ὡς περ εἶμι, μετὰ τῆς ἀφανίας (67) ἐλευθερός. Πρὸς γὰρ αὐ τοῖς ἄλλοις πάσχω τι καὶ τοιοῦτον, οὐ τὰ πολλὰ συμφέρομαι τοῖς πολλοῖς, οὐδὲ τὴν αὐτὴν βα-

D (62) *Σύνθρονοι*. Eos intelligit, qui, vel episcopi, vel presbyteri in sacrario sedentes, una sacris cum proprio episcopo operam dabant.

(63) *Οἱ ἄγοντες*. Nicetas exponit. *προεστηχότες*, «superiores.» Qua voce imperatores maxime sunt intelligendi, qui, ut tradit idem Nicetas, sunt potissimum «ventus tellans,» quo inferiores, velut calami, inflectantur.

(64) *Ἀντιθρονοι*. «Contrariæ sedis,» id est, qui studiis divisi, oppositos conventus cogunt.

(65) *Ἐχθρας καὶ τῆς φιλίας*. Id est, quemdam vel hereticum vel orthodoxum nominamus, prout erga ipsum amore vel odio afficimur.

(66) *Kal. Reg. bm, η̅.*

(67) *Ἀφανίας*. Quatuor Regg. et Or. 2, ἀφανείας.

zitem «sacrum» est appellatum a Gregorio, quia ab episcopis et sacerdotibus de rebus sacris et divinis committebatur.

(55) *Kal.* Deest in quatuor Regg. et Or. 2.

(56) *Τόν*. Deest in Reg. bm.

(57) *Ὡς περ ἐν τοῖς*. Sic Reg. bm, tres Coll., Or. 2, etc. In ed., ὡς περ αὐτοῖς.

(58) *Ἄλλοις*. Hervag., ἄλλης.

(59) *Δισχύνομαι τὸ γῆρας*, etc. Bill. : «Senectutis me pudet, cum aliorum nomine censor, qui a Christo salutem accepi.» Percheimerus : «Pudet me honoris, si ab aliis nomen sortior, cum a Christo salvatus sim.» Videtur legisse, *γέρας*, «honor, præmium,» pro *γῆρας*, «senectus.»

(60) *Kalol.* Or. 2, καὶ κακοί.

(61) *Kfcal.* Duo Coll., λογισταί.

διζῆιν ἀνέχομαι· θρασύως μὲν ἴσως καὶ ἀμαθῶς, πᾶσιν δ' ὄν ἴσως. Ἄντιξ με τὰ τῶν ἄλλων τερπνὰ, καὶ τέρπομαι τοῖς ἐτέρων ἀνιαροῖς. Ὡς τὸν ἄν θουμάσαιμι οὐδὲ τοῦτο, εἰ καὶ δεθεῖην, ὡς ἄσχηστος, καὶ ἀνοχηταίνην ὀδύσαιμι τοῖς πολλοῖς, ὅ τις (68) λέγεται τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσοφῆσαντων παθεῖν, ἐγγληθεὶς ὡς μανίαν τὴν σωφροσύνην, ὅτι διεγέλα τὰ πάντα, γέλωτος ὄρων ἄξια τὰ τοῖς πολλοῖς σπουδαζόμενα· ἢ καὶ γλεύκους νομισθεῖν εἶναι μεστῶς, ὡς ὑστερον οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ τῷ λαλεῖν γλώσσαις ἀνοχηθέντες, ὅτι Πνεύματος δύναμις ἦν, ὃ φρενῶν (69) ἔκστασις.

ut summo studio expetuntur: aut etiam inusto ignis loquerentur?; igno- rante scilicet multitudine.

ΚΙ'. Σκοπεῖτε γὰρ καὶ ἡμῶν τὰ ἐγγλέματα. Τοσοῦτος χρόνος, φησὶν, ἐξ ὃ τὴν Ἐκκλησίαν ἄγεις, μετὰ τῆς τοῦ καιροῦ ῥοπῆς, καὶ τῆς τοῦ κρατοῦντος ὁρμῆς, τοσοῦτου πράγματος· τί τῆς μεταβολῆς ἡμῶν ἐπέστηρνε; Πῶσοι καθ' ἡμῶν ἐμπροσθεν γεγόνασιν ὑβρισταί; Τίδενδὸν οὐ πεπόνθαμεν; Οὐχ ὑβρεῖς; Οὐχ ἀπειλῶς; Οὐ φυχῆς; Οὐ χρημάτων ἀρπαγῆς; Οὐ δημεύσεις; Οὐ προσευτέρων ἐμπρησμοῦς (70) θαλασσιῶν; Οὐ ναυῶν βεβηλωμένους (71) ἀγίων αἵμασι, καὶ γενομένους ἀντὶ ναῶν πολυάνδρια; Οὐ προσευτέρων ἐπισκόπων, οἰκειότερον δὲ πατριαρχῶν εἰπεῖν, σφαγῆς δημοσίας; Οὐ τὸ πάντα τόπον ἕβασον εἶναι τοῖς εὐσεβεῖσι μόνοις; Οὐχ ὅ τι ἂν εἴποι τις τῶν δεινῶν; Ὡν τί τοῖς πεποιημένοι ἀντιδεδόχαμεν, ἐπειδὴ τὸ ἐξεῖναι ποιεῖν εἰς ποιοῦν ἀντεστράφη, καὶ παιδεύειν ἔδει τοὺς ὑβριστάς; Ἐὖ τέλλα· τὰ δὲ ἡμέτερα, ἵνα καὶ τὰ σὰ λέγομεθα, οὐ δεδιώμεθα; Οὐχ ὑβρισμεθα; Οὐχ ἀπεχλάμεθα ἐκκλησιῶν, οἰκῶν, ἐρήμων (72) αὐτῶν, τὸ δεινότατον; Οὐχ ἠνέγκαμεν δῆμον μαινόμενον; ὑπάρχους ὑβρίζοντας; Βασιλέας ὑβριζόμενους (73), καὶ μετὰ τῶν προσταγμάτων; Εἶτα τί; Γεγόναμεν ἰσχυρότεροι, καὶ διαπεφεύγασι οἱ διώκοντες. Τοῦτο γὰρ· αὐτάρχης ἐμοὶ τιμωρία κατὰ τῶν ἀδικούντων (74), ἢ τοῦ ἀντιδρῆν ἐξουσία. Τοῖς δὲ οὐχ οὕτω δοκεῖ· λίαν γὰρ εἰσιν ἐντελεῖς καὶ δίκαιοι παρὶ τὴν ἀντιδοσιν· καὶ διὰ τοῦτο (75) ἀπαιτοῦσι τὰ τοῦ καιροῦ. Τίς ὑπαρχος, φησὶν, ἐξημιώται; Τίς ὄημος σεσωφρονισται; Τίνες δῆμον ἀνάπται; Τίνα φῶδον ἡμῶν αὐτοῖς καὶ (76) πρὸς τὸ μέλλον ἐχαριστά-

765 potestas. At istis aliter videtur; perquam enim exacti ac justi sunt ad ulciscendum; atque ideo ea, quae temporis sunt, exigunt. Quis praefectus multatus est, inquit? Quis populus castigatus? Qui plebis inflammatores? Quem nostri terrorem adversariis in posterum injecimus?

77 Act. II, 4 sqq.

(68) Ὁ τις. In nonnullis, ὡς τις. «Democritum» intelligit.

(69) Φρενῶν. Reg. bm, φρενῶς.

(70) Προσευτέρων ἐμπρησμοῦς. Alludit ad 80 presbyteros, quos Valens imperator Nicomediae navi impositos in medio mari crudeliter exussit.

(71) Βεβηλωμένους. Or. 2, βεβηλωμένους.

(72) Ἐρήμων. Plures Regg., plures Colb. et Or. 2 ἐρημιῶν.

(73) Βασιλέας ὑβριζόμενους, etc. Haec de Theodosio intelligit Nicetas. «Pertulimus,» inquit, «Valentem, qui adversus nos aliquid edixerat... Gravissimum autem et maxime calamitosum es»

admodum afficior, ut non admodum mihi cum vulgo conveniat, nec eandem viam ingredi sustineam; rusticus id quidem fortasse atque imperitius, 764 sed tamen ita afficior. Ea, quae aliis voluptatem gi- gunt, mihi molesta sunt; quae autem aliis tristia et injuncta videntur, ea animum meum oblectant. Quocirca, ne hoc quidem mihi mirum fuerit, si vin- culis etiam astringar, ut incommodus et morosus, ac pleisque desipere videar, quemadmodum ethnico cuidam philosopho accidit, cui prudentia quasi insan- sia vitio vertebatur, quoniam omnia irridebat, risu videlicet ea digna esse perspicies, quae a mul-

plenus esse censear, ut postea Christi discipuli, cum id Spiritus vi et facultate fieri, non mentis aberrati-

XXIII. Jam crimina quoque nostra, queso, expen- dite. Tanto jam tempore, inquit, Ecclesiae praes, temporis auxilio fultus, atque imperatoris favore, tanta re, ac tanti momenti. Equod mutationis signum nobis affulsit? Quot homines contumeliis nos prius affecerunt? Quid non acerbitatis passi sumus? An non injurias? An non minas? An non exsilia? An non pecuniarum direptiones? An non bonorum pro- scriptiones? An non presbyteri in medio mari com- busti? An non templa sanctorum errore contami- nata, et ex templis in sepulera immutata? An non publicas senum episcoporum, aut, ut aptiore verbo utar, patriarcharum caedes? An non illud, ut piis solis invisus omnis locus esset? An non denique quidquid calamitatis ullis verbis quisquam consequi possit? Quorum quidnam iis, qui haec fecerant, rependimus? Quandoquidem versis, ut par erat, rerum vicibus, rependendi potestas nobis facta est, atque eos, a quibus per summam contumeliam vexati fue- ramus, castigari oportebat. Et, ut omissis aliis, no- stra, ne dicam tua, commemoremus, nonne perse- cutionem passi sumus? Nonne contumeliis omnibus affecti? Nonne ecclesiis, domibus, et quod acerbis- simum est, solitudinibus ipsis pulsi sumus? Nonne furentem populum tulimus? Contumeliosos praefec- tos? Imperatores simul eum edictis suis contume- liose spreto? Quid postea? Fortiores extitimus, et persecutores nostri poenam effugerunt. Ita sane est, inquam. Mihi enim adversus eos, qui injurias

D intulerunt, satis gravis poena est, referendae injurie

ferre imperatores contumelia affectum. » Et certe, Catholici ac Gregorius ipse, quamvis Theodosii ipsiusque edictorum auctoritate et patrocinio fuit, gravia tamen ac plurima mala ab haereticis pertule- rant.

(74) Ἀδικούντων. In quibusdam, ἀντιδίων, «adversariorum.»

(75) Καὶ διὰ τοῦτο, etc. Quidam e Catholicis Gregorio objiciebant, quod, Theodosii favore prote- ctus, acceptas ab haereticis injurias non ulciscere- tur.

(76) Καὶ. Reg. bm, καὶν.

XXIV. Quin hæc quoque fortasse nobis exprobraverint (jam enim exprobrarunt); quod nec lauta et opipara mensa, nec magnifica veste utimur, nec splendide in publicum prodimus, nec eos, qui nos adenuit, graviter ac fastuose excepimus. Nesciebam scilicet, nobis cum consulibus, et præfectis, clarissimisque belli ducibus, qui tot opibus copiisque circumfluunt, ut, quo sua projiciant, non habeant, æmulationem et certamen esse; illudque oportere, ut et nobis, pauperum bonis ad luxum et delicias abulentibus, venter undique comprimitur, et necessaria in res superfluas effundantur, atque altaria ipsa ructibus nostris contaminentur. Nesciebam, nos equis insignibus et lascivis ferri, sellisque et curribus magnifice attolli, ac cum fastu et pompa deduci, velutque blanda manu demulceri oportere, atque omnes nobis, perinde ac belluis, de via decedere, et in utramque vie partem scindi ac distrali, aut etiam tantam præeuntium turbam esse, ut procul incessus noster magnificus appareat. Si hæc gravia vobis et acerba fuere, præterierunt: hanc injuriam mihi condonate. Antistitem alium, qui multitudini placeat, create: mihi autem date solitudinem, et rusticitatem, et Deum, cui soli etiam per tenuem victum cultumque placebitus. At grave est concionibus, et cœtibus, et publicis conventibus, et plausibus his, a quibus quasi penis in sublime ferimur, et familiaribus, et amicis, et honoribus, et urbis pulchritudine ac magnitudine, et hoc denique fulgore, qui eos, qui hæc intuentur, nec oculorum aciem intro collectam habent, circumfundit et illuminat, privari. Verum hoc mihi minus grave fuerit, quam si diutius in tumultu verter, ac civilis vitæ turbis et fervoribus commaculer habeam. Non enim sacerdotes, sed rhetores querunt; nec animarum dispensatores, sed pecuniarum custodes; nec puros sacrificos, sed fortes ac robustos defensores. Non nihil eos excensabo: sic eos crudivimus, qui omnibus omnia efficimur⁷⁶, haud scio utrum, ut omnes **766** salvos faciamus, an ut perdamus.

XXV. Quid dicitis? Num vos his verbis permovemus, ac victoriam obtinimus? An potius ad vestros animos inflectendos validior nobis adhibenda est oratio? Vos ergo per Trinitatem ipsam, quam nos colimus, et vos colitis, per communem nostram spem, atque hujus populi cogmentationem obtestor: hoc mihi beneficium date: cum precibus ac demittite; hoc mihi sit dimicationis præconium: missionis libellum mihi date, quemadmodum imperatores militibus solent; ac, si quidem vestra voluntas tulerit, cum fausto et præclaro elogio et testi-

KA'. Τάχα δ' ἂν καὶ ταῦτα ἡμῖν ὀνειδιῶσταιεν (καὶ γὰρ ὀνειδίκασι)· τὸ δὲ τῆς τραπέζης φιλότιμον(77), τὸ δὲ τῆς ἐσθῆτος αἰδέσιμον, αἱ δὲ πρόοδοι, πῶ δὲ σοβαρὸν πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας. Ἦγνόουν γὰρ, ὅτι πρὸς ὑπάτους ἡμῖν καὶ ὑπάρχους ἢ ἄμιλλα, καὶ στρατηγῶν τοὺς εὐδοκίμοτάτους, οἳ μὴ ἔχουσιν(78), ὅποι τὰ ἑαυτῶν βίβουσι(79). Καὶ δεῖ περιστένειν μὲν ἡμῖν τὴν γαστέρα κατατρυφῶσι τῶν πτωχικῶν(80), ὡς δὲ εἰς τὰ περιττὰ κεχρηῆσθαι τοῖς ἀναγκαίοις, καὶ τῶν θυσιαστηρίων κατερέυγεσθαι. Ἴπποισι δὲ φέρεσθαι τρυφεροῖς, καὶ δίφρων ὑπεραίρεσθαι περιλάμπρως, προσομπεύεσθαι τε καὶ περιπομπύεσθαι, καὶ πάντας ὑποχωρεῖν ἡμῖν, ὡσπερ θηρίους, καὶ περισχιζεσθαι, ἢ καὶ πόρρωθεν εἶναι δῆλους ἐπερχομένους. Εἰ ταῦτα δευιὰ γέγονε, παρελήλυθε· χαρίσασθε(81) μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην. Ἄλλον προστήσασθε(82) τὸν ἀρέστονα τοῖς πολλοῖς· ἐμοὶ δὲ δότε(83) τὴν ἐρημίαν, καὶ τὴν ἀγροικίαν, καὶ τὸν Θεόν, ὃ μόνον, καὶ διὰ τῆς εὐτελείας, ἀρέστομεν(84). Δεινόν, εἰ στερησόμεθα λόγων, καὶ συλλόγων, καὶ πανηγύρεων, καὶ τῶν κρᾶτων τούτων ὑφ' ὧν περούμεθα, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ τιμῶν, καὶ κάλλους πόλεως καὶ μεγέθους, καὶ τῆς πανταχόθεν περιλαμπούσης ἀστραπῆς(85) τοὺς πρὸς αὐτὰ βλέποντας, ἀλλὰ μὴ εἴσω συννενευκότας· ἀλλ' οὕτω τοσοῦτον ὅσον(86) εἰ θορυβήσομαι καὶ χροανθήσομαι τοῖς ἐν μέσῳ ταραχοῖς καὶ βράσμασι, καὶ ταῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς μετακλίσειν. Οὐ γὰρ ζητοῦσιν ἱερεῖς, ἀλλὰ ῥήτορας· οὐδὲ ψυχῶν οἰκονόμους, ἀλλὰ χρημάτων φύλακας· οὐδὲ θύτας καθαρούς, ἀλλὰ προστάτας ἰσχυρούς. Ἀπολογήσομαι τι περὶ αὐτῶν· οὕτως ἡμεῖς αὐτοὺς ἐπαιδεύσαμεν, οἳ πᾶσι πάντα ἠγνόμεθα, οὐκ οἶδα πότερον, ἢνα σῶσωμεν πάντας, ἢ ἀπωλέσωμεν.

KE'. Τί φατε; Πείσθημεν ὑμᾶς τοῖς λόγοις τούτοις, καὶ νενικήκαμεν; Ἢ δεῖ καὶ στερβότερων λόγων ἡμῖν πρὸς τὸ πείθειν; Ναί, πρὸς τῆς Τριᾶδος αὐτῆς, ἣν προσθεύομεν καὶ προσθεύετε, πρὸς τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐλπίδος, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ τοῦδε(87) συμπήξεως, δότε μοι τὴν χάριν ταύτην· μετὰ εὐχῶν ἡμᾶς ἀποπέμψατε· αὐτῇ γενέσθω μοι τῆς ἀολήσεως ἢ ἀνάβρῆσις· ὅτε μοι(88) τὸ γράμμα τῆς ἀφέσεως, ὡσπερ τοῖς στρατιωτικοῖς οἱ βασιλεῖς· καὶ, εἰ βούλεσθε, μετὰ δεξιᾶς τῆς μαρτυρίας, ἢν ἔχω τὸ ἐπιτίμιον· εἰ δὲ μὴ, ὅπως βούλεσθε· οὐδὲν περὶ τούτου διαίστο-

⁷⁶ I Cor. ix, 22.

(77) *Τραπέζης φιλότιμον*. Familiaris Gregorio hæc ironia.
 (78) *Ἐχουσι*. Reg. ph et Coisl. 1, ἔχουσι.
 (79) *Πίψουσι*. Duo Coisl. et Or. 2, βίβουσι.
 (80) *Κατατρυφῶσι τῶν πτωχικῶν*. Coisl. 2, καὶ κατατρυφῶσι τῶν ψυχικῶν, i spiritualibus bonis.
 (81) *Χαρίσασθε*. Or. 2, χαρίσασθαι.
 (82) *Ἠρεστήσασθε*. In quibusdam, προστήσασθαι.

(83) *Ἐμοὶ δὲ δότε*. Sic Coisl. 2, etc. Deest δότε in ed.
 (84) *Ἀρέστομεν*. Reg. bm et Comb., ἀρέστομαι.
 (85) *Ἀστραπῆς*. Regg. bm et ph addunt, καὶ φωτισσύσης, i coruscante fulgore.
 (86) *Ἦσσορ*. Deest in nonnullis eodd.
 (87) *Τοῦδε*. Coisl. 2 addit, ἡμῶν.
 (88) *Μοι*. Deest in Reg. bm.

μαί, ἕως ἄν Θεός ἴδῃ (89) τὰ ἡμέτερα ὅπως ἄν ἔχη. Α
 Τίνα οὖν ἀντειτάξομεν; "Ὁψεται ἑαυτῷ Κύριος ποι-
 μένα εἰς προστάσιαν, ὡς πρόβατον εἶδεν εἰς ὀλοκάρι-
 πωσιν. Ἐν τούτῳ (90) ἐπιζητῶ μόνον, τῶν φθονουμέ-
 νων (91) ἔστω τις, μὴ τῶν ἐλεουμένων· μὴ τῶν πάν-
 τα(92) πᾶσι χαριζομένων, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ προσ-
 κροῦσιν εἰδῶτων ὑπὲρ τοῦ βελτιώσεως· τὸ μὲν γὰρ ἐν-
 ταῖθα ἤριστον, τὸ δὲ ἐκαίθεν λυσιτελέστατον. Ὑμεῖς
 μὲν οὖν τοὺς προσπεμπτηρίους (93) ἡμῖν μελετήσατε
 λόγους· ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἀποδώσω τὸν συντακτήριον (94).
 enim in praesens iuendissimum est; alterum in posterum
 utilissimum. At vos quidem orationes dis-
 e ssui meo congruentes parate; ego autem his verbis extremum vos salutabo.

ΚΤ'. Χαίροις, Ἀναστασία μοι τῆς εὐσεβείας ἐπ- Β
 ὄνωμε. Σὺ γὰρ τὸν λόγον ἡμῖν ἐξανέστησας ἔτι κατα-
 φρονούμενον· τὸ τῆς κοινῆς νίκης χωρίον, ἢ νέα Ση-
 λώμ (95), ἐν ᾗ πρῶτον τὴν σκηνὴν ἐπήξαμεν, τεσσα-
 ράκοντα ἔτη περιφερομένην (96) ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ
 πλανωμένην (97). Σὺ τε ὁ μέγας ναὸς οὗτος καὶ πε-
 ριδόητος, ἢ νέα κληρονομία (98), τὸ νῦν μέγας εἶναι
 παρὰ τοῦ Λόγου λαθὼν (99), ὃν Ἰησοῦς πρότερον
 ἔστα, Ἰερουσαλήμ πεποιθήκαμεν· ὑμεῖς τε ὅσοι μετὰ
 τούτου εὐθὺς τοῖς κάλλεσιν, ἄλλος ἄλλο τι τῆς πόλεως
 μέρος διειληφότες, ὡσπερ σύνδεσμοί τινες καὶ τὸ
 γειτονοῦν (1) οἰκιστοὶ· οὗς μετὰ τῆς ἀσθενείας
 ταύτης, οὐχ ἡμεῖς, ἢ χάρις δὲ σὺν ἡμῖν ἐπήλθρωσε
 τοῖς ἀπεγνωσμένοις. Χαίρετε, ἀπόστολοι (2), ἢ καλῆ
 μετοικία, οἱ ἐμοὶ διδάσκαλοι τῆς ἀθλήσεως, εἰ καὶ
 μὴ πολλάκις ὑμῖν ἐπανηγύρισα, ἕως τὸν τοῦ ὑμε- C
 τέρου Παύλου Σατᾶν (3) περιφέρων ἐν τῷ (4) σώματι
 πρὸς τὸ συμφέρον, δι' ὃν νῦν ὑμῶν ἀποικίζομαι.
 Χαῖρέ μοι, ὦ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον ὕψος τοῦτο καὶ
 ἐπικίνδυνον, ἀρχιεράων συνέδριον, ἱερέων αἰδοῖ καὶ
 χρόνῳ τετιμημένον (5), ὅσον τε ἄλλο περὶ τὴν ἱερὰν
 τράπεζαν λειτουργοῦν Θεοῦ, καὶ ἐγγίζον Θεῷ τῶ
 ἐγγίζοντι. Χαίρετε, Ναζαραῖων (6) χοροστασίαι,
 ψαλμῳοῖδων ἀρμονίαι, στάσεις πάννουχοι, παρθένων
 σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμία, γηρῶν, ὄρφανῶν συ-
 στήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοί, πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς
 ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἴκοι φιλόξενοι (7) καὶ

⁷⁹ Jos. xviii, 1. ⁸⁰ I Cor. xv, 10. ⁸¹ II Cor. xii, 7.

(89) Θεός ἴδῃ. In quibusdam, εἶδῃ Θεός.

(90) Ἐν τούτῳ. « Hoc nomen. » Sic Regg. et
 Collb. plures, Coisl. 2. etc. In ed., Ἐν τούτῳ.

(91) Τῶν φθονομένων, etc. Id est, « qui virtuti-
 bus aemulationem, non autem vitis miserationem
 provocet. »

(92) Μὴ τῶν πάντα. Sic quinque Regg. et Or. 2.
 Deest τῶν in edit.

(93) Προπεμπτηρίους. Hi sunt sermones, quibus
 hominem discedentem aut discessurum prosequimur.

(94) Συντακτήριον. Sic sermo discedentis apel-
 latur. Dicitur etiam ἀποχαριστικός, ut qui extremam
 vale dicit.

(95) Ἡ νέα Σηλώμ. Sic plerique codd. In ed.,
 Ἡ Σηλώμ, « aut Silo. »

(96) Περιφερομένην. Or. 2, φερομένην. Par., πε-
 ριφρονούμενην.

(97) Καὶ πλανομένην. Deest in Or. 2.

(98) Νέα κληρονομία. « Nova hereditas. » Intel-
 ligitur magnum Sanctae Sophiae templum, quod per
 multos annos ab haereticis occupatum fuerat, quod-
 que Theodosius nonita pridem Catholicis restituerat.

monio, ut honori meo consulatur; sin minus, ut-
 emque vobis collibuerit: nihil ea re alterabor,
 quandiu Deus rerum nostrarum statum inspectabit
 Dicit aliquis: Quem igitur tibi substituenus? Vi-
 debit sibi Dominus pastorem ad praefecturam, quem-
 admodum ovem vidit ad holocaustum. Hoc nomen
 requiro, ut talis sit, qui amandationem, non misera-
 tionem provocet; qui non in omnibus rebus emctis
 obsequatur, sed qui in quibusdam etiam ob recti
 studium in hominum offensionem incurrat. Alterum
 posterum utilissimum. At vos quidem orationes dis-

XXVI. Vale, Anastasia, nomen a pietate habens.
 Tu enim nobis lidei doctrinam, quae adhuc con-
 temptui erat, excitasti. Vale, inquam, communis
 victoriae sedes, nova Silo ⁷⁹, in qua primum arcam
 fiximus, quadraginta annis in deserto circumactam
 incertisque sedibus vagantem. Vale tu quoque, o
 magnum hoc et nobile templum, nova hereditas,
 quod magnitudinem, quam nunc habes, a Verbo
 suscepisti, quodque nos, cum prius Iesus esses, Jeru-
 salem effecimus. Valetate vos etiam, aliae sacrae
 aedes, huic dignitate proxima, alia aliam quamdam
 urbis partem complectentes, quasi vincula quaedam
 et compages, propinqua etiam loca connectentes;
 quas cum hac corporis imbecillitate, non nos, sed
 Dei gratia **767** nobiscum ⁸⁰, qui pro perditis ac
 desperatis habebamur, implevit. Valetate, apostoli,
 praeclara colonia, certaminis mei magistri, etsi mi-
 nus saepe festa vestra celebravi, fortasse Pauli vesti-
 stri Satanam ⁸¹ ad utilitatem meam in corpore cir-
 cumferens, ob quem nunc a vobis absecedo. Vale,
 cathedra, invidiosum hoc et periculosum fastigium,
 pontificum concilium, sacerdotum non minus ma-
 jestate quam aetate ornatum, et quicumque tandem
 alii circa sacrosanctam mensam Deo ministratis,
 atque ad appropinquantem Deum appropinquatis.
 Valetate, Nazaraeorum chori, psalmodiarum concentus,
 nocturnae stationes, virginum sanctimonia mulie-

(99) Τὸ νῦν μέγας εἶναι παρὰ τοῦ Λόγου λα-
 θὼν. Bill. « Quod magnitudinem, quam nunc habes,
 ab orthodoxa doctrina suscepisti » Hanc interpretationem mutuatus est ex Niceta, qui hunc
 locum sic exponit: Κυρίως μέγας ὑπάρχων, διὰ τὸν
 λόγον τῆς ὀρθοδοξίας. Venim arbitramur rectus,
 παρὰ τοῦ Λόγου, de « Verbo, » tum palam et libere
 predicato, intelligi.

(1) Τὸ γειτονοῦν. Comb., τὰ γειτονοῦντα, « propinqua loca vobis adiungentes. »

(2) Ἀπόστολοι. Intelligit vel altare, vel templum
 in quod Constantius imperator sanctorum Andreae,
 Lucae et Timothei reliquias transtulerat. Vide Till.
 t. IX, p. 485.

(3) Σατᾶν. Nicetas exponit, σκόλοπα, « stimulum. »
 Billus intelligit episcoporum invidiam, quae
 Gregorium excedere coegit.

(4) Ἐν τῷ. Sic sex Regg. et Par. Deest ἐν in ed.

(5) Τετιμημένον. Sic plures codd. In ed., τετιμη-
 μένον.

(6) Ναζαραίων. Quinque Regg., Or. 2 et Comb.,
 Ναζαράων. « Monachus » intelligit.

(7) Οἴκοι φιλόξενοι. In quibusdam, οἴκοι φιλόπνοχοι

rum modestia, viduarum et orphanorum cœtus, A pauperum oculi, in Deum et in nos intuentes. Valete, domus hospitales et Christi amantes, infirmitatisque meae adiutrices. Valete, sermonum meorum amatores, et cursus, et concursiones, et styli, tam perspicui, quam occulti, atque hujus suggesti cancelli, a multitudine compressi hominum, audiendi studio sese mutuo protrudentium. Valete, imperatores, et palatia, omnesque imperatoris famuli et cubicularii: si quidem imperatori fideles, handquaquam certum habeo; Deo autem magna ex parte infidi. Manibus plaudite, acute clamate, rhetorem vestrum in sublime tollite. Siluit vobis improba et loquax lingua; nec tamen omnino silebit. Pugnabit enim manu et atramento. Cæterum in præsentia consiliimus.

XXVII. Vale, civitas magna, et Christi amore prædita (vera enim testabor, etsi non secundum scientiam hic zelus est ⁸²; benigniores nos disjunctio reddidit). Ad veritatem accedite; ad meliorem frugem tandem aliquando vos convertite; Deum, amplius quam consuevistis, colite. Non turpe est sententiam mutare; sed in malo perseverare, funestum et exitiosum. Vale, Oriens et Occidens, pro quibus et a quibus oppugnamur; testis ille est, qui pacatos vos reddet, si nonnulli secessionem meam imitentur. **768** Non enim Dei quoque jacturam facient, qui thronis cesserint; sed supernam cathedram habebunt, his multo sublimiorem et tutiorem. Præter omnia et ante omnia clamabo: Valete, angeli, hujus Ecclesie præsides, meæque præsentie ac peregrinationis, si modo in manu Dei res nostræ sunt. Vale, Trinitas, meditatio mea, et decus memm. His velim serveris, et hos serves, meum hunc populum (meus enim est, etiam si aliter gubernemur); atque audiam te quotidie, tum sermone, tum vita et moribus augeri, et in sublime attolli. Filii, depositum, quæso, custodite ⁸³; memores estote lapidationum mearum ⁸⁴. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.

⁸² Rom. x, 2. ⁸³ 1 Tim. vi, 20. ⁸⁴ Coloss. iv, 18.

καὶ φιλόξενοι, « domus pauperum et hospitales. »

(8) *Συνδρομαί*. Reg. hm, *συνδρομοί*.

(9) *Γραφίδες*. « Styli, graphia, » non « calami, » ut vertit Bill., qui hinc temporibus nondum erant in usu; sed in cereis tabulis styli vel graphii ope scribebant.

(10) *Ἄπιστοι*. Eunuchos significat, qui magna ex parte Arijano et Maedoniano errore infecti erant. Unde subiungit, *ὄξυ βοήσατε*, « acute clamate. »

(11) *Ῥήτορα*. Intelligit propugnatorem erroris.

(12) *Ἐπαντάπεινον*. Deest in nonnullis. In aliis, *παντελώς*.

(13) *Ἰάρο*. Reg. ph addit, καὶ

(14) *Ζήλος*. « Zelus » nimirum injurias ulciscendi.

φιλόχριστοι, καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἐρασταί, καὶ δρόμοι, καὶ συνδρομαί (8), καὶ γραφίδες (9) φανεραὶ καὶ λαυθάνουσαι, καὶ ἡ θιαζομένη κιγκλῖς, αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ὀθιζομένοις. Χαίρετε, ὦ βασιλεῖς, καὶ βασιλεια, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλεῖα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστὸν, οὐκ οἶδα· Θεῷ δὲ τὸ πλεῖον ἄπιστον (10). Κροτήσατε χεῖρας, ὄξυ βοήσατε, ἄρατε εἰς ὕψος τὸν ῥήτορα (11) ὑμῶν. Σεισθήκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλώσσα καὶ ἄλλος· οὐ μὴν σιγήσεται παντάπεινον (12)· μαχήσεται γὰρ (13) διὰ χεῖρός καὶ μέλανος· τὸ δ' οὖν παρὸν σεσιγήκαμεν.

B KZ'. Χαίρε, ὦ μεγαλόπολι καὶ φιλόχριστε (μαρτυρήσω γὰρ ἀλλήθῃ, καὶ εἰ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν ὀζήλος (14)· πεποίηκε χρηστοτέρους ἡμᾶς ἢ διάζευξις). Πρόσιτε τῇ ἀληθείᾳ· μετασκευάζεσθε ὄψε γούν· τιμήσατε Θεόν (15), πλεον τῆς συνθεείας. Οὐχ ἡ μεταθέσις τὸν αἰσχρὸν ἔχει, ἀλλ' ἡ τοῦ κακοῦ τήρησις τὴν ἀπόλειαν. Χαίροις, Ἀνατολὴ καὶ Δύσις, ὑπὲρ ὧν, καὶ ὑφ' ὧν πολεμουμέθα· μάρτυς ὁ εἰρηνεύτων ὑμᾶς (16), ἂν ὀλίγοι μιμήσονται τὴν ἐμὴν ὑποχώρησιν. Οὐ γὰρ καὶ τὸν Θεὸν ἀπολοῦσιν οἱ τῶν ὁρώνων παραχωρήσαντες, ἀλλ' ἔξουσι τὴν ἄνω καθέδραν, ἣ πολλὸ τούτων ἐστὶν ὑψηλοτέρα τε καὶ ἀσφαλεστέρα. Ἐπὶ πάντι τε (17) καὶ πρὸ πάντων βοήσομαι· Χαίρετε, ἄγγελοι, τῆσδε τῆς Ἐκκλησίας ἔφοροι, καὶ τῆς ἐμῆς παρουσίας καὶ ἐκδημίας, εἴπερ ἐν χειρὶ Θεοῦ τὰ ἡμέτερα. Χαίροί μοι, ὦ Τριάς, τὸ ἐμὸν μελέτημα καὶ καλλώπισμα· καὶ σώζου τοῖσδε, καὶ σώζοις τοῖσδε, τὸν ἐμὸν λαὸν (ἐμὸς γὰρ, κἂν ἄλλως (18) οἰκονομώμεθα)· καὶ ἀγγέλοι (19) μοι διαπαντὸς ὑψομένη, καὶ ἀξιομένη, καὶ λόγῳ, καὶ πολιτείᾳ. Τεκνία, φυλάσσοιτέ μοι τὴν παρακαταθήκην· μέμνησθέ μου τῶν λιθοσμῶν. Ἢ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

(15) *Θεόν*. Regg. hm et ph, τὸν Θεόν.

(16) *Ἰμάς*. Sic plures Regg., Coisl. 2 et Or. 2. In ed., ἡμᾶς. Videtur hic Gregorius alludere ad schisma Antiochena Ecclesie, Meletii morte renovatum. Vide Monitum n. 4. Idcirco ait Theologus, « Orientem et Occidentem pacatos fore, si nonnulli secessionem suam imitentur. » Magna episcopatui contentio; ac demum, post Gregorii discessum, concilii Patres Flavianum Meletii loco in Antiochena sede collocarunt.

(17) *Ἡσὶ τε*. Deest τε in Reg. ph et Or. 2.

(18) *Ἄλλως*. Reg. hm, ἄλλος.

(19) *Ἀγγέλοι*. Reg. hm, ἀγγέλλοις.

769 MONITUM IN ORATIONEM XLIII.

I. Basilii Magni, cujus virtutes ac pretiosa mors in hac funebri oratione celebrantur, jam, juxta probabiliorē sententiā, Cæsareæ obierat Kalendis Januarii anni 379. Inter ea Gregorius Constantinopolim, ut periclitanti fidei patrocinaretur, accitus, hunc debitum pietatis et amicitiae tribulum iam charo capiti minime solvere potuit. Ul autem primum ex urbe Constantinopoli discedendi licentiā obtinuit, Nazianzum revertitur. « Non multo post, » ut optime observat doctissimus Tillemontius [20], « Cæsaream venit, » ut sacros amici cineres suis irrigaret lacrymis, ac publice ipsius laudes flebili oratione prosequeretur.

II. « Illustris est, inquit Billius [21], hæc oratio, ac princeps inter eas quæ in demonstrativo genere versantur. In ea enim, tanquam optimi artifices in pulcherrima materia, omnes ingenii et industriæ vires effudisse videtur, perspicuumque omnibus facere voluisse, quantas secum opes ex Ægypto ad terram sanctam deportasset. » Hanc eruditissimi viri opinionem libenti animo amplectimur. Etenim, quoquo modo inspicitur hæc oratio, cæteris nullatenus inferior reperietur. In ea quippe Basilii vitam, historica quidem, sed ornatissima serie pereurrit Theologus. Undequaque nativos pietatis et eloquentiæ flores ita profuse spargit, ut simul, et amici tumulum exornare, et remotissimæ posteritati Basilii nomen consecrare videatur.

III. Cæterum, nullo modo culpandus Gregorius, si quasdam huic charitatis officio moras attulerit, eum, ut ipse loquitur (n. 2), « pulchre coæli, nec sine Dei numine forsan peregre profecti, in veræ doctrinæ periclitantis negotio interim occupati fuerimus. » Quam excusationem ipsimet Basilio in celis probandam sibi pollicetur; quippe qui, cum nihil « nisi veritatem, nisi salutarem doctrinam spiraverit, » eam periclitantem defendi potius malit, quam se funebri oratione ab amico celebrari. Hinc non immerito censent eruditi, hanc orationem dictam fuisse post ipsius in Constantinopolitana sede abdicationem, in celeberrima Cæsariensis ecclesiæ concione, mense Augusto vel Septembri anni 381.

(20) T. IX, p. 511.

(21) *Arg. hujus Or.*

ΛΟΓΟΣ ΜΙ'.

ORATIO XLIII^a.

Εἰς τὴν μέγαν (22) *Βασιλείον, ἐπίσκοπον Καυκάσου* A 779 *Funebris oratio in laudem Basilii Magni Cæsareæ in Cappadocia episcopi^a.*

Α'. "Εμελλεν ἄρα (25), πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις τῶν λόγων ἀεὶ προτιθεῖς (24) ὁ μέγας Βασίλειος (καὶ γὰρ ἐφιλοτιμεῖτο τοῖς ἐμοῖς λόγοις, ὡς οὐκ οὐ τοῖς ἑαυτοῦ τῶν πάντων οὐδέτις), ἑαυτὸν νῦν ἡμῖν (25) προθήσειν, ὑποθέσειν ἀγώνων μεγίστην τοῖς περὶ λόγους (26) ἐσπουδαχόσιν. Οἶμαι γὰρ, εἴ τις τῆς ἐν λόγοις δυνάμεως πεῖραν ποιούμενος, ἔπειτα πρὸς μέτρον κρίναι ταύτην θελήσειε, μίαν ἐν πασῶν ὑποθέσειν προστησάμενος, καθάπερ οἱ ζωγράφου τοὺς ἀρχαῖτους πίνακας, ταύτην ἂν ὑφελὼν μόνην, ὡς λόγου κρείττονα, τῶν ἄλλων ἐλέσθαι τὴν πρώτην. Τοσοῦτον ἔργον ἢ τοῦ ἀνδρὸς εὐφημία, μὴ ὅτι γε ἡμῖν τοῖς πάλαι πᾶν τὸ φιλότιμον καταλύσασιν· ἀλλὰ καὶ οἷς βίος ἐστὶν ὁ λόγος, ἐν τούτῳ ἐσπουδαχόσι καὶ μόνον, ταῖς τοιαύταις (27) ἐνευδοκιμεῖν ὑποθέσειν. "Εγὼ μὲν οὕτω

I. Hoc profecto supererat, ut, eum magnus ille Basilius nulla nobis orationum argumenta proposuisset (sic enim meis orationibus gloriabatur, ut nemo unquam omnium perinde suis), seipsum nunc nobis proponeret, argumentum certaminum omnium maximum, iis, qui litteris et eloquentiæ operam dederunt. Nam existimo, si quis suam in dicendo facultatem experiri, et eamque postea velut ad normam exigere vellet, materiam unam ex omnibus sibi proponens, quemadmodum pictores eas tabulas, ex quibus exempla petunt, eum, hæc sola submota, velut oratoriam omnem vim superante, cæterarum primam quamque delecturam. Tam arduum opus est hujus viri encomium, non nobis solum, qui jam olim omne gloriæ studium deposuimus; verum

^a Alias 20. Que autem 45 erat, nunc 44. — Habita Cæsareæ circa mensem Augustum vel Septembrem anni 381.

(22) *Εἰς τὴν μέγαν*, etc. Sic plures codices. in quibusdam, *εἰς τὸν ἄγιον*, etc. In aliis, sicut in editis, desunt τὸν μέγαν, et, τὸν ἄγιον.

(25) *Ἐμελλεν ἄρα*. Ita prorsus Lucianus in philosophi Demonactis laudem exorsus: "Ἐμελλεν ἄρα μηδὲ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος, etc. Unde Muretus, penultimo variarum lectionum libro, ait: « Fortasse a vero non longe aberraturus sit, si quis sanctissimi-

num eundemque eloquentissimum virum a summo impio, sed culto tamen ac polito scriptore aliquid sumpsisse credat. »

(24) *Ἐπροτιθεῖς*. Regg. a, c, d, *προτιθεῖς*.

(25) *Ἡμῖν*. Sic Regg. a, c, d, *ἡμῖν*, etc. Deest in edit.

(26) *Περὶ λόγους*. Pass., *περὶ λόγων*.

(27) *Ταῖς τοιαύταις*. In nonnullis, *τῶν τοιαύταις*.

etiam illis, quibus vita est oratio, quique etiam in id unum operam suam contulerunt, ut hujusmodi argumentis, nominis sui famam celebrent. Hac de re quidem sic existimo, et, ut mihi persuadeo, admodum recte. Ceterum nescio, qua tandem alia in re sermonibus uti queam, si nunc iis minime usus fuero; aut quid ipse gratius facere possim, vel mihi, vel iis qui virtutem laudibus offerunt, vel ipsis denique sermonibus, quam si hujus viri laudes prædicem. Ita enim me primum ipse velut ære quodam alieno utcumque liberavero. Debetur quippe, ut si quid aliud, viris, cum cætera egregiis, tum in dicendo copiosis, oratio. Deinde, illos simul, et voluptate afficiet hic sermo, et ad virtutis studium estimulabit. Quorum enim rerum laudes novi, earum quoque haud dubie incrementa explorata habeo; nec quidquam omnino est, quod non hac ratione augeatur. Postremo, quod ad sermones attinet, utrovīs modo res præclare se habitura est. accesserint, vim suam et **771** facultatem ostendent; sin autem ab illius præstantia longe abserint (quod omnino iis, qui eum laudare instituerint, accidere necesse est), re ipsa se succubuisse declarabunt, eumque de ejus laudibus agitur, omnem vim orationis superare.

H. Hæc quidem sunt, quæ me ad dicendum, et ad suscipiendum hoc certamen impulerunt. Quod si multo serius, quam tempus postulabat, ac post tot alios, qui res illius privatim publiceque laudibus ornarunt, ad hoc munus accessi, nemini mirum videatur. Verum ignoscat mihi, velim, divina anima, mihique, et nunc, et ante veneranda. Quemadmodum autem omnino, cum apud nos ageret, multa mea errata pro amicitiae jure ac præstantiori lege corrigebat (non enim dicere vereor, quod cunctis esset lex et norma virtutis); sic nunc quoque supra nos positus, facilem se mihi ac exorabilem præbebit. Ignoscant etiam, queso, quicumque ex vobis ferventiores illius laudatores sunt; si qui tamen alii alii ferventiores sunt, ac non potius omnes hac una in re, hoc est, in ipsius laude et prædicatione, pares sumis. Non enim negligentia et contemptu officium prætermisimus: absit enim, ut aut virtutem, aut amicitiae officium usque adeo negligamus, nec quod hoc laudationis munus cuiquam alii potius, quam nobis convenire arbitremur. Sed primum, ut verum fatear, sermonem habere detrectabam, quemadmodum qui ad sacra accedunt, priusquam vocem animumque purgassent.

(28) *Μαῦλον* ἤ. Sic Regg. bm, ph, Pass., etc. Deest ἤ in ed.

(29) *Ἀρετῆς*. Comb., τῆς ἀρετῆς.

(50) *Ὡς γὰρ τοῖς ἐπαινοῦς*, etc. Obscura profecto sententia. Hanc Nicetas sic exponit: « Quorum rerum laudes celebrantur, eas quoque progressum et incrementum accipere compertum habeo. In nulla igitur re ex omnibus aliter accidit, quin incrementum, ex eo quod laudetur, accipiat. » Conjectimus Gregorium hic indicare, quod, quo magis quodquam, sive virtus, sive vitium, sive alia res, laudatur, eo magis ipsius amor et desiderium in auditorum animis infigatur. Unde generatim dicendum, quod quidquid laudatur, ipsa laudatione, incrementa accipere necesse sit.

(51) *Κρεῖττον*. Regg. a, c, d, sex Coll., Chrys., etc., κρεῖττω.

περὶ τούτων, καὶ, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, λίαν ὀρθῶς. Οὐκ οἶδα δὲ, εἰς ὅ τι ἂν ἄλλο χρησαίμην τοῖς λόγοις, μὴ νῦν χρησάμενος· ἢ ὅ τί ποτ' ἂν μᾶλλον ἢ (28) ἑμαυτῶν χρησαίμην, ἢ τοῖς ἀρετῆς (29) ἐπαινεταῖς, ἢ τοῖς λόγοις αὐτοῖς, ἢ τὸν ἄνδρα τούτου θαυμάσας. Ἐμοί τε γὰρ ἔσται τούτο χρέος ἱκανῶς ἀρωσιωμένον. Χρέος δὲ, εἴπερ ἄλλο τι, τοῖς ἀγαθοῖς τὰ τε ἄλλα καὶ περὶ τὸν λόγον, ὁ λόγος. Ἐκείνοις ὅ' ἅμα μὲν ἤθονθ' ἔγονοτο, καὶ ἅμα παράκλησις εἰς ἀρετὴν, ὁ λόγος. Ἐν γὰρ τοῖς ἐπαινοῦς (50) οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδοτεῖς ἐπ' οὐδενὸς οὖν τῶν ἀπάντων, οὐκ ἔστιν ἐφ' ὧν οὐχὶ τῶν ἀπάντων. Τοῖς τε λόγοις αὐτοῖς ἀμφοτέρωθεν ἂν ἔχοι τὸ πρᾶγμα καλῶς. Εἰ μὲν ἐγγὺς ἔλθοιεν τῆς ἀξίας, τῆν ἑαυτῶν ἐπιδοθειγμένους δύναμιν· εἰ δὲ πλείεστον ἀπολειφθεῖεν (ὅ πάσα παθεῖν ἀνάγκη τοῖς ἐκείνων ἐγκωμιάζουσιν), ἔργῳ δεδηλωκόσι τὴν ἡτίαν, καὶ τὸ κρεῖττον (51) ἢ κατὰ λόγου δύναμιν εἶναι τὴν εὐφημούμενον.

Nam si ad ipsius dignitatem et meritum propius accesserint, vim suam et **771** facultatem ostendent; sin autem ab illius præstantia longe abserint (quod omnino iis, qui eum laudare instituerint, accidere necesse est), re ipsa se succubuisse declarabunt, eumque de ejus laudibus agitur, omnem vim orationis superare.

B'. Ἄ μὲν οὖν πεποιθὲς μοι τὸν λόγον, καὶ δι' ἃ τὸν ἀγῶνα τούτου ἐνεστησάμην, ταῦτά ἐστιν. Εἰ δὲ τοσοῦτον ἀπήνεργα τοῦ καιροῦ δευτέρως, καὶ μετὰ τοσοῦτους ἐπαινετάς, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὰ ἐκείνου σεμνύοντάς (52), μηδεὶς θαυμάζετω. Ἄλλὰ συγγνωσκέτω μὲν ἡ θεία ἢ ψυχὴ, καὶ πάντ' ἐμοὶ σεβασμὰ καὶ νῦν καὶ πρότερον. Πάντως δὲ ὡς σὺν ἡμῖν ὄν, ἐπηγώρθου πολλὰ τῶν ἐμῶν, ὅρω τε φιλίας καὶ νόμῳ κρεῖττονι (οὗ γὰρ αἰσχύνομαι τούτο λέγειν, ὅτι καὶ πάσι νόμος ἦν ἀρετῆς)· οὕτω καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς γενόμενος, συγγνώμων ἔσται τοῖς ἡμετέροις. Συγγνωσκέτωσαν δὲ καὶ ὑμῶν ὅσοι θερμότεροι τοῦ ἀνδρὸς ἐπαινεταῖ· εἴπερ τίς ἐστιν ἄλλος (53) θερμότερος, ἀλλὰ μὴ τοῦτο μόνον πάντες ὁμῶς τιμῶν τὴν ἀνδρὸς εὐφημίαν. Οὐ γὰρ ὀλιγομίξ (54) τὸ εἰκόθ' ἐνελεῖσθαι (55)· μὴ ποτε τοσοῦτον ἀμελεῖσαιμην (56), ἢ ἀρετῆς, ἢ τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος· οὐδὲ τῷ νομίζεῖν ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν προσθέκειν τὴν ἔπαινον. Ἄλλῃ πρῶτον μὲν ὠκνοῦν τὸν λόγον, εἰρήσεται· γὰρ τάληθές, ὅσπερ οἱ τοῖς ἱεροῖς (57) προσιόντες, πρὶν καθαρθῆναι καὶ φωνὴν καὶ διάνοιαν. Ἐπειτα, οὐκ ἄγνοοῦντας μὲν, ὑπομνήσω ὃ οὖν ὅμως, ὃν μεταξὺ (58) περὶ τὸν ἀληθῆ λόγον ἡσυχολήμεθα κινδυνεύοντα, καλῶς βιασθέντες, καὶ κατὰ θεὸν ἴσως ἐκ-

(52) *Σεμνύοντάς*. Reg. a et Comb., σεμνύοντας.

(53) *Ἄλλου*. Comb., ἄλλος ἄλλου.

(54) *Ὀλιγομίξ*. In quibusdam, βραχυμίξ.

(55) *Ἐνελεῖσθαι*. Sic Or. 2. In ed., ἐνελεῖσθαι μιν.

(56) *Ἀμελεῖσαιμην*. Reg. c, ἀμελησάμην.

(57) *Οἱ τοῖς ἱεροῖς*. « Qui ad templa accedunt. » Apud Orientales, ad sacramenta alium portiens, fontes et phiasæ presto erant, ut accedentes possent sordes extergere.

(58) *Ὡς μεταξὺ*. Schol. « Ἔοικε τὸν παρόντα λόγον, μετὰ τὸ κατελεῖν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδοξοκίνας. » Videtur hanc orationem, postquam Constantinopolim reliquit, edidisse. »

δημοὶ γεγονότες, καὶ οὐδ' ἀπὸ γνώμης ἐκείνου τῷ A
γενναίῳ τῆς ἀληθείας ἀγωνιστῆ, καὶ μηδὲν ἕτερον
ἀναπνεύσαντι, ὅτι μὴ λόγον εὐσεβῆ καὶ κόσμου παν-
τὸς σωτήριον. Τὰ γὰρ τοῦ σώματος ἕως οὐδὲ θαρ-
ρήσῃαι χρή λέγειν ἀνδρὶ γενναίῳ καὶ ὑπὲρ τὸ σῶμα,
πρὶν ἐνθύνθε μεταναστῆ (59), καὶ μηδὲν ἀξιοῦντι τῶν
τῆς ψυχῆς χαλῶν ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ (60) παραβλάπτε-
σθαι. Τὰ μὲν δὴ τῆς ἀπολογίας ἐναυθὰ κείσθω. Καὶ
γὰρ οὐδὲ μακροτέρας οἶμαι ταύτης δεήσειν ἡμῖν,
πρὸς ἐκείνους γε ποιούμενοι τὴν λόγον (61), καὶ τοὺς
εἰδότες σαφῶς τὰ ἡμέτερα. Ἦθρ δὲ πρὸς αὐτὴν ἡμῖν
λίτον τὴν εὐφημίαν, αὐτὴν προστησαμένους (62) τοῦ
λόγου τὴν ἐκείνου θεῶν μὴ καθυβρίσαι τὴν ἄνδρα τοῖς
ἐγκωμίοις, μηδὲ πολὺ δεύτερον τῶν ἄλλων ἐλθεῖν
κἂν ἐκείνου πάντες ἴσον ἀπολειπόμεθα, καθάπερ
οὐρανοῦ καὶ ἡλιακῆς ἀκτίνος, οἱ πρὸς αὐτὰ βλέπον-
τες.

Deumorationi nostræ præficientibus; ne nostris laudibus huic viro dedecus inferamus, ab hisque, qui
jam in hoc argumento versati sunt, longo intervallo
pari intervallo distemus, non secus atque a cælo solisque radiis, qui ea continentur.

P. Εἰ μὲν οὖν ἑώρων αὐτὸν γένει καὶ τοῖς ἐκ γέ-
νους φιλοτιμούμενον, ἢ τινι τῶν μικρῶν ὄλωσ, καὶ
οἷς οἱ χαμαὶ βλέποντες (63), ἄλλος ἂν ἡρώων ὄψθη
κατάλογος. Ὅσα τῶν ὑπὲρ ἐκείνου τοῖς χρόνοις ἐκείνου
συνεισενεγκεῖν (64) εἴχομεν! Καὶ οὐδ' ἂν ταῖς ἱστο-
ρίαις, παρήκαμεν ἕξειν τι πλέον ἡμῶν ἐκείνῳ γε
πλέον ἔχοντες πάντως, τὸ μὴ πλάσσειν, μηδὲ μύ-
θοις, αὐτοῖς δὲ τοῖς πράγμασι καλλωπίζεσθαι, καὶ
ὧν πολλοὶ μάρτυρες. Πολλὰ μὲν γὰρ ὁ Πόντος ἡμῖν
ἐκ τοῦ πατρὸς προβάλλει τὰ διηγήματα, καὶ οὐδενὸς C
ἐλάττω τῶν πάλαι περὶ αὐτὸν θαυμάσιον, ὧν πλη-
ρης (65) πάντα συγγραφεὶ τε καὶ ποιήτρει· πολλὰ δὲ τὸ
ἔμην ἔδαφος τοῦτο, οἱ σμῆνοι Καππαδόκαι, τὸ μηδὲν
ἤττον κουροτρόφον (66), ἢ εὐπίπον. Ὅθεν τῷ πα-
τρίῳ γένει τὸ μητροῖον ἡμεῖς ἀντανίσχομεν. Στρατη-
γία τε καὶ δημοκρατία, καὶ κράτος ἐν βασιλείαις
αὐλαῖς· ἔτι δὲ, περιουσία, καὶ ὀρόνιον ὕψη, καὶ τιμὰ
δημόσια, καὶ λόγων λαμπρότητες, τίνων, ἢ πλείους,
ἢ μειζούς; Ὡν ἡμῖν εἰ βουλομένοις εἰπεῖν ἐξῆν,
οὐδὲν ἂν ἦσαν (67) ἡμῖν οἱ Πελοπίδαι (68), καὶ Κε-
κροπίδαι (69), καὶ οἱ Ἀλκμαίωνες (50), Αἰακίδαι (51)

(59) Μεταναστῆ. In nonnullis, μεταναστῆναι.

(60) Ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ. « A vinculo, » id est, « a corpore. » Gregorius plerumque mortis fractus, ægerrime feribat, se non posse omnibus officiis de-
fuit.

(61) Ποιούμενοι τὴν λόγον. Sic plures eodd. In ed. deest τὴν λόγον, et pro ποιούμενοις, legitur, ποιούμενος.

(62) Προστησαμένοις. In quibusdam, προστησο-
μένοις.

(63) Καὶ οἷς οἱ χαμαὶ βλέποντες. Sic quatuor Regg., quinque Colb., Chrys., Or. 2, Par., Pass., etc. In ed., καὶ ὅσων οἱ χαμαὶ φαίνοντες, « et quot quot super terram gradiuntur. »

(64) Συνεισενεγκεῖν. Sic plures Regg. In ed., συνεισενεγκεῖν.

(65) Ὡν πληρης, etc. De rebus, quæ in Ponto gesta fuerant, ut observat Nicetas, historiam edicere Xenophon et Polybius; Apollonius vero poema conscripsit.

(66) Κουροτρόφον. « Alludit, » inquit Nicetas, « ad istud Homeri *Odys.* ix, vers. 37 : Τριχῆϊ, ἄλλ-

Dein e, tametsi enim id non ignoretis, in memo-
riam tamen vobis revocabo, in vera doctrine per-
citantis negotio intercom occupati fuimus, pulchre
coacti, nec sine Dei numine fortasse peregre pro-
fecti, nec præter voluntatem ac consilium eximii
illius veritatis propugnatoris, qui que nil unquam
aliud quam piam orbique universo salutarem doctri-
nam spiravit. Nam de corporis mei imbecillitate
forsan ne sermonem quidem facere audendum est,
ad strenum virum, corporeque, etiam antequam
hinc migraret, sublimiorem, ac illud asserentem,
nihil ex animæ bonis a vinculo impediri. Atque hic
excusatio nostra linem habeat. Neque enim longiore
re alia mihi opus fore arbitror, cum sim duntaxat
apud eum, ceterosque, quibus res nostræ probe

B cognita sunt et explorata, locuturus. Jam igitur ad
laudationem nobis accedendum 772 est, illius
prætereamur; quanquam fortasse omnes ab illo
laudationem nobis accedendum 772 est, illius
prætereamur; quanquam fortasse omnes ab illo

III. Enimvero si cum genere, ac generis splende-
re gloriari perspicerem, aut illa re ex iis, quæ om-
nino parvæ sunt, et quibus ii, qui humi defixos
oculos habent, cerni solent, alius utique heroum
catalogus appareret. Quanta a majoribus illius ad
eum ornatum accipere possemus! Nec historiis
quidem quidquam hac parte cederemus; hoc certe
romine superiores futuri, quod non commentitiis
fictisque narrationibus, sed rebus ipsis, quarum
multi testes sunt, ornaremur. Multa enim nobis
narratu digna ex paterno latere Pontus suppeditat,
et quidem præcis suis prodigiis, quibus, et histori-
corum, et poetarum volumina plena sunt, neutiquam
inferiora: multo etiam veneranda hæc mea patria
Cappadocia, non minus juvenum, quam equorum
bona nutrix. Unde paterno generi materni generis
splendorem opponimus. Quorumnam autem et mili-
taria imperia, et populorum gubernationes, et in
imperatorum aulis potentia et auctoritas; ac præter-
ea, opes, et excelsi throni, et publici honores, ac
sermonum splendores, vel plures, vel majores existi-

ἀγαθὴ κουροτρόφος· Aspera, sed bona juvenum nu-
trix. » Hic observandum, quod Basilii pater e
Ponto erat oriundus, ejusque mater e Cappado-
cia.

(67) Οὐδὲν ἂν ἦσαν. Sic Regg. a, c, duo Coisl.,
plures Colb., Or. 2 et Pass. Deest ἦσαν in ed. et in
aliis nonnullis eodd.

(68) Πελοπίδαι. « Pelopide. » Sic dicti a Pelope,
qui Tantalii Phrygiæ regis filius fuit; et ipse rex,
Græciæ regionem nomine Apia, Peloponesum no-
minavit.

(69) Κεκροπίδαι. « Cecropide » genus traxerunt
a Cecropi Athenarum rege, qui magno opere Atticam
exornavit, et ad Ægyptiacam linguæ cognitionem,
ætrone ex Ægypto ortus, Græciæ quoque peritiam
adjunxit.

(50) Ἀλκμαίωνες. « Alcmeon » Atheniensis Pisi-
strati tyrannide civitatem oppressam in libertatem
vindica vit; unde Alcmeones.

(51) Αἰακίδαι. « Æacide » sic vocati ab Æaco
Jovis filio, singulari justitiæ laude præditi.

ternat? Quae noluis, si arbitrati nostro commemorare liceret, nihil essent Pelopidae, nec Cecropidae, nec Alcmaones, nec Aecidae, nec Heraclidae, nec alii quibus nihil est sublimius; qui quidem, cum nihil proprium habeant quod aperte praedicent, ad obscura confugiunt, demones videlicet quosdam, et deos, ac fabulas, majoribus suis attribuentes, quorum ea est ratio, ut quod in ipsis maxime speciosum et illustre est, fide careat; quod autem creditur, probrum et contumelia sit.

IV. Quoniam autem de eo viro mihi oratio **773** instituta est, qui nobilitatem viritum expendi vult, nec, eam formae atque colores, et equi, tam nobilissimi, quam abjectissimi ex seipsis explorari soleant, nos contra per ea, quae extra nos posita sunt, depingi, posteaquam unum aut alterum ex iis, quae a majoribus ipse habuit, quaeque, et ipsius vitae conveniunt, et maximam ei, si commemorentur, voluptatem allatura sunt, exposuero, ad ipsum confestim me convertam. Aliarum quidem familiarum, vel etiam sigillatim cujuslibet hominis, alia sunt insignia, et narrationes, vel majores, vel minores, quae, instar paternae cujusdam hereditatis, vel longinquius, vel propinquius exorsae, ad posteros devolvuntur: huic autem utriusque generis decus pietas fuit, quemadmodum nunc oratio declarabit.

V. Persecutio erat, et quidem persecutionum omnium atrocissima maximeque horrenda; his loquor, quibus Maximini persecutio nota est, qui, cum post multos, qui paulo ante exstiterant, ingruisset, hoc effecit, ut omnes humani ac faciles fuisse viderentur, ingenti nimirum ipse audacia furens, atque impietatis principatum consequi summo studio contendens. Hunc athletarum quidem nostrorum permulti superarunt, et ad mortem usque decertantes, et pene usque ad mortem; haecenus videlicet relictis, ut victoriae suae superstites essent, nec cum ipsis certaminibus abscederent, sed aliis, virtutis aliptae, vivi martyres, spirantes columnae, tacitae praeconia relinquerentur, cum multis autem aliis, et quidem celebribus, paterni etiam illius avi, quibus, cum omne pietatis genus coluissent, eximiam tempestas illa coronidem invexit. Etenim illi quidem animo ita constituti et comparati erant, ut ea omnia facile perpessuri, ob quae Christus eos, qui ipsius certamen nostra causa susceptum imitantur, corona donat.

VI. Verum quoniam certamen quoque legitimum ipsius esse oportebat (lex autem martyrii haec est, ut, nec nos ultro ad certamen accedamus, haec nimirum ratione tum persecutoribus, tum imbecillioribus athletis consulentes, nec, cum praesentes sumus,

Α τε καὶ Ἡρακλεῖδαι (52), καὶ ὧν οὐδὲν ὑψηλότερον οὔτινας ἐκ τῶν οἰκείων φανερώς εἰπεῖν οὐκ ἔχοντες, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καταφεύγουσι, δαίμονας δὲ τινάς, καὶ θεοὺς, καὶ μύθους τοῖς προγόνοις ἐπιφημιζόντες, ὧν τὸ σεμνότερον ἀπιστία, καὶ ὕβρις τὸ πιστευόμενον (53).

Δ'. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἡμῖν ὁ λόγος, κατ' ἄνδρα κρίνεσθαι τὴν εὐγένειαν (54) ἀξιούτως, καὶ μὴ, τὰς μὲν μορφὰς, καὶ τὰς χροῖας ἐξ αὐτῶν δοκιμάζεσθαι, καὶ τῶν ἵππων τοὺς εὐγενεστάτους ἢ ἀτιμοτάτους, ἡμᾶς δὲ ζωογραφεῖσθαι τοῖς ἔξωθεν, ἐν ἧ δύο τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχόντων αὐτῶ, καὶ ταῦτα οἰκεία τῷ ἐκείνου βίῳ, καὶ οἷς ἂν μάλιστα ἡσθεῖη λεγομένοις, εἰπὼν, ἐπ' αὐτὸν καὶ δὴ τρέφομαι. Ἄλλου μὲν οὖν ἄλλο τι γνώρισμα καὶ διήγημα, καὶ γένους, καὶ τοῦ καθέκαστου, ἢ μικρὸν ἢ μεζῖον, καθάπερ τις κληῖρος πατρῶος, ἢ πόρρωθεν, ἢ ἐγγύθεν ἡργόμενος, κἀταισιν εἰς τοὺς ὕστερον τοῦτω δὲ γενοῖν τοῖν (55) ἀμφοτέρων τὸ εὐσεβὲς ἐπίσημον, δηλώσει δὲ (56) νῦν ὁ λόγος.

Ε'. Διωγμὸς ἦν, καὶ διωγμῶν ὁ φρικωδέστατος καὶ βαρύτερος· εἰδῶσι λέγω τὸν Μαξιμίνου, ὃς πολλοῖς τοῖς (57) ἐγγύθεν γενομένοις ἐπιφυσίς, πάντας φιλοθρώπους ἀπέδειξε, θράσσει τε πολλῶν βέβαιον, καὶ φιλονεικῶν τὴν ἀπειθείαν κράτος (58) ἀναδύσασθαι. Τοῦτον πολλοὶ μὲν ὑπὲρῆρχον τῶν ἡμετέρων ἀγωνιστῶν, καὶ μέχρι θανάτου διηγωνισμένοι, καὶ πρὸ θανάτου μικρόν· τοσοῦτον ἀπολειφθέντες, ὅσον ἐπιθιῶνα τῇ νίκῃ, καὶ μὴ συναπελθεῖν τοῖς παλαίσμασιν, ἀλλ' ὑπολειφθῆναι τοῖς ἄλλοις ἀλείπται (59) τῆς ἀρετῆς, ζῶντες μάρτυρες, ἔμπνοοι στήλαι, σιγῶντα κηρύγματα, σὺν πολλοῖς δὲ τοῖς ἀριθμουμένοις καὶ οἱ πρὸς πατρὸς τοῦτω πατέρας, οἷς πᾶσαν ἀσκήσαντι εὐσεβείας ὄδον, καλῶν ἐπήνεργον ὁ καιρὸς ἐκείνος τὴν κορωνίδα. Παρασκευῆς μὲν γὰρ οὕτως εἶχον καὶ γυνάμης, ὡς πάντα βράδιως οἶσαντες, ἐξ ὧν στεφανοῖ Χριστοῦ τοὺς τὴν ἐκείνου μιμησαμένους ὑπὲρ ἡμῶν ἀλλήλων.

Ζ'. Ἐπεὶ δὲ νόμιμον αὐτοῖς ἔδει καὶ τὴν ἀγῶνα γενέσθαι (νόμος δὲ μαρτυρίας, μήτε θελοῦντάς πρὸς τὴν ἀγῶνα χωρεῖν, φειδοῖ τῶν διωκόντων καὶ τῶν ἀθρονεστέρων, μήτε παρόντας ἀναδύεσθαι· τὸ μὲν γὰρ θράσους, τὸ δὲ ἀναδύειας (60) ἐστίν· καὶ (61)

(52) Ἡρακλεῖδαι. «Heraclidae.» Sic dicti Perceus posteriori.

(53) Πιστευόμενοι. Tres Regg. et Pass., πιστευόμενων.

(54) Εὐγένειαν. Pass., εὐσέβειαν, «pietatem.»

(55) Τοῦτω δὲ γενοῖν τοῖν. Sic plures eodd. Coisl. 4, τοῦτω δὲ τοῖν γενοῖν τοῖν ἀμφοτέρων. In ed., τῷ δὲ γενοῖν ἀμφοτέρων.

(56) Δέ. Nonnulli addunt, καί.

(57) Τοῖς. Deest in Regg. d, ph.

(58) Κράτος. Coisl. 2 aliique plures addunt, αὐτός.

(59) Ἀλείπται, «Aliptai,» id est, «cohortationes.» Μοῦ, σιγῶντα κηρύγματα, «tacita praeconia,» quia non sermonibus, sed membrorum facerationibus pietatem praedicabant.

(60) Ἀναδύειας. In nonnullis, ἀναδύειας. «Praecularum est,» inquit Origenes comment. in *Joan.*, «non

(61) Καί. Tres Regg., καὶ.

τούτω τιμῶντες ἐκείνους τὸν νομοθέτην), τιμηχανῶν· A
 ται (62); Μᾶλλον δὲ, πρὸς τί φέρονται παρὰ τῆς
 πάντα τὰ ἐκείνων ἀγούσης προνοίας; Ἐπί τινα τῶν
 Ποντικῶν ὄρων λόγμην (πολλὰ δὲ αὐτὰ παρ' αὐτοῖς
 εἰσι καὶ βαθεῖαι, καὶ ἐπιπλεῖστον διήκουσαι) κατα-
 φεύγουσι, λίαν ὀλίγοις χρώμενοι, καὶ τῆς φυγῆς συν-
 ερουοῖς, καὶ τῆς τροφῆς ὑπὴρέταις. Ἄλλοι μὲν οὖν
 θαυμαζέτωσαν τὸ τοῦ χρόνου μῆκος (καὶ γὰρ ἐπὶ
 πλεῖστον αὐτοῖς, ὡς φασί, τὸ τῆς φυγῆς παρετάθη,
 ἔτος που ἑβδόμου, καὶ μικρὸν τι πρὸς), τὸ τε τῆς
 διαίτης σώμασιν εὖ γαυρόνσι στενὸν τε καὶ παρῆλ-
 λαχμένον, ὡς τὸ εἰκόσ· καὶ τὸ ὑπαίθροις (65) χρυ-
 μοῖς, καὶ θάλπεισι, καὶ ὑμβροῖς ταλαιπωρεῖν· ἦ τε
 ἀφιλοῖ ἐρημία, καὶ τὸ ἀκονίωνήτῳ τε καὶ ἄμικτον·
 ὅσον εἰς κακοπάθειαν τοῖς ὑπὸ πολλῶν ὄρουφοροῦμέ-
 νους καὶ τιμωμένους; Ἐγὼ δὲ, ὃ τοῦτον μετίζῳ ἔστι
 καὶ παραδοξότερον, λέξω ἐργομαί· ἀπιστήται δ' οὐ-
 δαῖς, ἣ ὅστις οὐδὲν μέγα οἴεται τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ
 διωγμοὺς καὶ κινδύνους, κακῶς γινώσκων καὶ λίαν
 ἐπικινδύνως.

nec mihi quisquam fidem abrogabit, nisi qui nihil
 Christi causa suscepta, prave utique et admodum

Z. Ἐπόθουν τι καὶ τῶν πρὸς ἡδονὴν οἱ γεννά-
 δαι (64), τῷ χρόνῳ κάμνοντες, καὶ τῶν ἀναγκαίων
 ὄντες ἐπιχορεῖς (65)· καὶ τὰ μὲν τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ
 ἐφθέγγαντο (οὐ γὰρ ἦσαν γογγυσταὶ κατὰ τοὺς ἐκεί-
 νους (66) ἐν τῇ ἐρήμῳ ταλαιπωροῦντας (67) μετὰ
 τὴν ἐξ Αἰγύπτου φυγῆν, ὡς ἄρα βελτίων Αἰγυπτος
 αὐτοῖς εἶη τῆς ἐρημίας, πολλὴν τῶν λεβήτων καὶ
 τῶν κρεῶν (68) χορηγοῦσα τὴν ἀφρονίαν, τῶν τε
 ἄλλων, ὅσα ἐκείτε ἀπέλιπον· ἦ γὰρ πλινθεία καὶ ὁ
 πηλὸς οὐδὲν ἦν αὐτοῖς τότε διὰ τὴν ἄνοιαν), ἀλλὰ δὲ
 ὡς εὐσεβέστερα, καὶ πιστότερα. Τί γὰρ ἔστιν, ἔλε-
 γον, τῶν ἀπιστων, εἰ ὁ τῶν θαυμασιῶν Θεός, ὁ θρέ-
 ψας πλουσίως ἐν ἐρήμῳ ξένον λαόν, καὶ φυγάδα, ὥστε
 καὶ ἄριστον ὀμβροῦται, καὶ βλύσαι ὄρνιθας, τρέφον οὐ
 τοῖς ἀναγκαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς περιτοῖς· εἰ ὁ
 τεμῶν ὀλάσσαν, καὶ στήρας ἥλιον, καὶ ποταμὸν ἀνα-
 κόψας, καὶ τᾶλλα δὴ ὑπερίπνους, ὅσα πεποίηκε (φι-
 λει γὰρ ἐν τοῖς τοιοῦτοις φιλοστορεῖν (69) ἡ ψυχὴ, καὶ
 πολλοῖς θαύμασιν ἀνομνεῖν τὸν Θεόν)· οὗτος, ἐπ-
 ἦγον, καὶ ἡμᾶς θρέψαιε σήμερον τοῖς τῆς τροφῆς τοῦς
 τῆς εὐσεβείας (70) ἀγωνιστάς; Πολλοὶ μὲν θῆρες τὰς
 τῶν πλουσιῶν διαφυγόντες τραπέζας, ἅπερ ἦν ποτε
 καὶ ἡμῖν, τοῖς ὄρεσι τοῦτοις ἐμφωλεύουσι· πολλοὶ δὲ
 ὄρνιθες τῶν ἐδωδιῶν τοὺς πρὸσθύντας ἡμᾶς ὑπερ-
 ἴπτανται, ὧν τί μὴ θηράσιμόν (71) σοι θελήσαντι μόν-
 ον; Ταῦτ' ἔλεγον, καὶ ἡ θῆρα παρῆν, ὕψον αὐτόμα-
 τον, ἀπραγμάτευτος πανδασία, ἔλαφον τῶν λόφων

A certamen detrectemus; illud quippe temerarii ac
 precipitis est animi, hoc timidi et ignavi; in hac
 quoque re legislatorem honore afficientes), quid
 moliantur? Vel potius, quoniam a divina providen-
 tia, 774 quae omnia eorum gubernabat, feruntur?
 Ad quamdam Ponticorum montium silvam (illie an-
 tem permulta sunt et profunda ac longe se porri-
 gentes) cum paucis admodum, tam longe comiti-
 bus, quam cibi ministris, confugiunt. Admirantur
 hic quidem alii temporis diuturnitatem (nam in an-
 numi pene septimum, atque aliquando amplius, pro-
 tractum illis exsilium fuisse narrant), et vivendi
 rationem corporibus generosis angustam et insolentem,
 ut verisimile est; illudque item, quod sub dio
 agentes, algoribus, caloribus, pluviis divexarentur;
 B ac denique amicis, atque hominum commercio et
 societate destitutam solitudinem; quae res, quam
 gravis et ærumnosa iis fuisse putanda est, qui a
 multis stipari atque honore affici solebant? Ego au-
 tem, quod his majus et admirabilius est, exponam;
 magnum esse existimarit persecutiones et pericula
 periculose judicans.

VII. Suaviores quasdam epulas egregii viri ex-
 ceptabant, ut qui temporis longinquitate laborarent,
 ac necessariorum ciborum fastidium contraxissent.
 Nec idcirco tamen Israelitarum sermonibus uteban-
 tur (non enim queruli et murmuratores erant, ut
 illi, cum, post fugam ex Ægypto, ærumnis in de-
 serto premerentur 85; nimirum solitudine meliorem
 sibi atque optabiliorem Ægyptum esse rati, ut qui
 amplissimam ollarum et caruim, aliarumque
 omnium rerum, quas illic reliquerant, copiam ipsis
 subministraret; nec enim jam, qua dementia erant,
 gravis ipsis laterum confectio et lutum esse vide-
 batur; verum alia, quae majorem pietatem ac fidem
 redolebant, loquebantur. Quid enim, aiebant, fie-
 rine hoc nequit, ut Deus ille miraculorum, qui pe-
 regrinum et fugitivum populum adeo large et co-
 piose in deserto aluit 86, ut et panem, et aves tan-
 quam ex fonte profunderet, non solum necessariis,
 sed etiam superfluis cibis eum nutriens; qui mare
 seclit 87, solis cursum compressit 88, fluvium inhi-
 buit 89, aliaque deinde subjungentes, quæcumque ab
 D eo gesta fuerant (solet enim in hujusmodi rebus
 animus veteres historias libenter persequi, ac Dei
 gloriam ex multis miraculis celebrare); idem ipse
 Deus, inferebant, nos quoque pietatis athletas hodi-
 erno die lautioribus obsoniis pascat? Multe feræ
 divitum mensis, quales quondam 775 nobis erant,

85 Exod. xvi, 2 sqq. 86 ibid. 15. 87 Exod. xiv, 21. 88 Jos. iii, 16. 89 Jos. x, 12.

« non reusare confessionem, nec dubitari pro-
 veritate. Non minus tamen hoc etiam praclarum
 est, non dare causam tali periculo... non solum
 quod incertus nobis est ejus eventus; verum etiam
 ne causa simus, cum scelesticiores sint majoribusque
 peccatis se contaminent. »
 (62) Μηχανῶνται. Or. 2. μηχανῶνται.
 (65) Ἐπιχορεῖς. Sic plures Regg., duo Coisl.,
 Or. 2, etc. In ed., ὑπαίθροις.
 (64) Γεννάδαι. Sic Regg. a, c, d, decem Collb.,
 Pass. et J. s. In ed., γεννάδες.
 (65) Ἐπιχορεῖς. Plures codd., διαχορεῖς.
 (66) Κατὰ τοὺς ἐκείνους. Sic sex Regg., octo
 Collb., etc. Deest τοὺς in ed.
 (67) Ταλαιπωροῦντας. Comb., ταλαιπωρήσαντας.
 (68) Κατῶν κ. Sic Regg. a, pl. Deest τῶν in ed.
 (69) Φιλοστορεῖν. Coisl. 1, πολυστορεῖναι.
 Pass., πολυστορεῖναι.
 (70) Τοὺς τῆς εὐσεβείας. Sic plures codd. Deest
 τῆς in ed.
 (71) Ὡς τί μὴ θηράσιμον. Sic omnes codd. Men-
 dose in ed., ὧν τί μοι θηράσιμον.

fuga elapsæ in his montibus delitescunt; multæ A esculentæ aves supra uos, qui eas expellimus, volitant: quorum quid omnino est, quod te, vel solum annuente, non facile capi possit? Hæc eorum verba erant: ac præda verborum comes erat, obsonium ultro oblatum, convivium nullo labore instructum, cervi e tumulis repente apparentes. Quam proceri! Quam pingues! Quam ad cædem prompti et alacres! Propemodum eos conijceres, quod non citius vocati essent, moleste ferre. Illi capitum muti alliechabant, hi sequebantur. Quo insectante, et cogente? Nemine. Quibus equis? Quibus canibus? Quo latratu, aut clamore, aut juvenum studio, viarum exitus, ut venationis leges ferunt, occupantium? Orationis tantum justæque petitionis vinculo constricti. Quis, vel nostra, vel omnium, qui unquam fuerunt, memoria, talem venationem ac prædam cognovit?

VIII. O rem admirandam! Ipsi prædæ suæ arbitri B erant. Quidquid placebat, voluntate tantum tenebatur; quod supererat, ad silvas in secundam mensam relegabatur. Coqui extemporales, cœna exquisita, convivæ grati, præsens miraculum tanquam præludium quoddam rerum in spe positarum habentes. Ex quo etiam ad eam dimitcionem, ob quam hæc illis præsto erant, alacrioris reddebantur. Ac talia quidem sunt, quæ narranda suscepimus. Tu vero Dianæ tuas, et Oriones, et Actæones, infelices illos venatores, mihi narra; tu, inquam, qui me persequeris, fabulasque admiraris, ac cervam virgini substitutam; si quid tantum ad laudem et gloriam tibi suppetit, ut interim narrationem hæc minime fabulosam esse donemus. Quæ deinceps sequuntur, quam turpia sunt! Quæ enim C hujus commutationis utilitas, si ea de causa virginem e periculo extrahat, ut hospitibus necem afferre doceatur, et inhumanitatem pro humanitate rependere discat? Atque hoc hactenus, ex multis unum, ac pro multis, mea quidem sententia. Quod etiam ipsum non eo commemoravi, ut ei cumulum aliquem gloriæ afferam (nam nec mare fluvii, qui in ipsum influunt, opus habet, etiamsi plurimi maximi que influant: nec is, quem nunc laudamus, his, qui ad ipsius encomium aliquid erogent); verum, ut ostendam, quibus ille ortus majoribus, 776 in quos velut in exemplar respiciens, quanto longius jaculatus sit. Nam si aliis magnum est aliquid a majoribus ad gloriam accepisse, majus se adjecisse, velut luetu recipiente.

IX. Quamquam autem conjugii parentum ipsios, D quod non minus virtutis, quam corporum erat,

(72) Ὅτι μὴ. Reg. ph, ὅτι εἰ μὴ. Et in Or. 2, ὡς εἰ μὴ.

(73) Ἡολων. In nonnullis, τίνων.

(74) Θεοπέμψαι. Regg. a, c, d, Coisl. I, Or. 2, etc., θελήσαι.

(75) Ἐπάγετες. Regg. c, d et decem Colb., εὐτρέπεις, « parata. » Sic legit Billius.

(76) Ἐλαφεόλου. « Dianæ. » Dieta est Ἐλαφεόλος Diana, quasi cervos scite figens, aut certo ictu feriens. Hæc Orioni et Actæoni irata, alterum a scorpione perentientem, alterum suismet manibus dilacerandum objecit.

(77) Ἀντιθεθεῖσαν Ἐλαφον τῆς παρθένου. « Substitutam Virgini cervam. » Iphigenia Agamemnonis filia, cum Dianæ in sacrificium esset oblata, Diana

ποθὲν ὑπερφανέντες ἀθρόως. Ὡς μὲν εὐμεγέθεις! ὡς δὲ πόνους! ὡς δὲ πρόθυμοι πρὸς σφαγὴν! Μονονουχὶ καὶ τοῦτο εἰκάζειν ἦν, ὥτι μὴ (72) τάχιον ἐκλήθησαν, ἐδυσχεραίνον. Οἱ μὲν εἶλκον τοῖς νεύμασιν, οἱ δὲ ἤγοντο. Τίνος διώκοντος ἢ συναναγκάζοντος; Οὐδενός. Τίνων ἰσπέων; Πάτων (73) κυνῶν; Τίνος ὑλαχῆς, ἢ κραυγῆς, ἢ νέων προκαταλάβοντων τὰς διεξόδους τοῖς θήρας νόμοις; Εὐγῆς δέσμοι καὶ δικαίας αἰτήσεως. Τίς ἔγνω τοιαῦτον θήραμα τῶν νῦν, ἢ τῶν πρόποτε;

Ἡ'. Ὁ τοῦ θαύματος καὶ αὐτοῦ τοῦ θηράματος ἦσαν ταμίαι. Ὅσον φίλον, εἶχετο θελήμασι (74) μόνον ὅσον περιττόν, ἀπεπέμψθη τοῖς λόχοις εἰς δευτέραν τράπεζαν. Οἱ ὄψοιοι σχεδίοι, τὸ δεῖπνον εὐπρέπεις (75), οἱ δαιτύμονες εὐχάριστοι, προσέμιον ἔχοντες ἤδη τῶν ἐλπίζομένων, τὸ παρὸν θαῦμα. Ἐξ οὗ καὶ πρὸς τὴν ἀθλησιν, ὑπὲρ ἧς ταῦτα ἦν αὐτοῖς, ἐγίνοντο προσθυμέτεροι. Τοιαῦτα τὰ ἐμὰ διηγήματα. Σὺ δὲ μοι λέγε τὰς Ἐλαφεόλους (76) σου, καὶ τοὺς Ὀρίωνας, καὶ τοὺς Ἀκταίωνα, τοὺς κακοδαίμονας θηρευτὰς, ὁ ἐμὸς διώκτης, ὁ τοὺς μύθους θαυμάζων, καὶ τὴν ἀντιθεθεῖσαν Ἐλαφον τῆς παρθένου (77), εἰ τι τοσοῦτον εἰς φιλοτιμίαν ἔστι σοι, κἂν δῶμεν μὴ μῦθον εἶναι τὸ ἱστορούμενον (78). Ὡς τὰ γε ἐξῆς τοῦ λόγου, καὶ λίαν αἰσγρά. Τί γὰρ ὕψιλος τῆς ἀντιδόσεως, εἰ σώζει παρθένον, ἵνα ξηνοκτονεῖν διδαχῆθῃ, ἀπανθρωπιαν μαθοῦσα φιλανθρωπιᾶς ἀντίδοσιν; Τοῦτο μὲν οὖν τοσοῦτον ἐκ πολλῶν ἔν, καὶ ἀντὶ πολλῶν, ὡς ὁ ἐμὸς (79) λόγος. Καὶ τοῦτο διήλθον, οὐχ ἵν' ἐκείνῳ προσθῶ τι τῆς εὐδοξίας (οὕτε γὰρ θάλασσα δεῖται τῶν εἰσρέοντων εἰς αὐτὴν ποταμῶν, κἂν εἰσρέωσιν ὅτι πλεῖστοι καὶ μέγιστοι, οὔτε τῶν εἰσοισόντων τι πρὸς εὐφρομίαν, ὁ νῦν ἐπαινούμενος)· ἀλλ' ἵν' ἐπιδειξαιμι, ὅσον (80) αὐτῷ τῶν ἐξαρχῆς ὑπαρχόντων, καὶ πρὸς ὃ παρῶδειγμα βλέπων, ὅσον ὑπερηχόντισε (81). Εἰ γὰρ μέγα τοῖς ἀλλοῖς τὸ προσλαθεῖν τι παρὰ τῶν ἀνωθεν εἰς φιλοτιμίαν, μεῖζον ἐκείνῳ τὸ προσθεῖναι (82) τοῖς ἔνω παρ' αὐτοῦ, καθάπερ (83) βέουματος ἀνατρέγοντος.

perfecto ipsi est majoribus suis laudis cumulum ex

Θ'. Τῆς δὲ τῶν πατέρων συζυγίας, οὐχ ἦττον κατὰ τὸ τῆς ἀρετῆς ὁμότιμον, ἢ καὶ τὰ σώματα (84), πολλὰ

miseratione permota, ipsius loco cervam substituit. Quæ postea Dianæ sacerdos facta, hospitibus manus inferre, hominesque ipsi immolare didicit.

(78) Τὸ ἱστορούμενον. Sic Regg. a, e, d, bm, ph et Pass. Deest τὸ in ed.

(79) Ὁ ἐμὸς. Sic Regg. a, c, d, bm, ph, Or. 2 et Pass. Deest ὁ in ed.

(80) Ὅλων, etc. Bill. : « quibus ornamentis al initio præditus, et in quod exemplar intueus, » etc.

(81) Ὑπερηχόντισεν. Or. 2, ὑπερχόντισεν.

(82) Ἡ προσθεῖται. Or. 2, προσθήγει.

(83) Καθάπερ. In quibusdam, ὡς.

(84) Ἡ καὶ τὰ σώματα. In nonnullis, ἢ κατὰ σώματα.

μὴν καὶ ἄλλα γνωρίσματα. πτωχοτροφίαι, ξενοδο-
χίαι, ψυχῆς κάθαρσις ἐξ ἐγκρατείας, ἀπόμωρα κτή-
σειος θεῶν καθιερωθεῖσσις (πράγμα οὐπω τότε πολ-
λοῖς σπουδαζόμενον, ὥσπερ νῦν αὐξήθη τε καὶ τιμη-
θὲν ἐκ τῶν πρώτων ὑποδειγμάτων [85]), τὰ τε ἄλλα,
ὅσα Πόντῳ (86) καὶ Καππαδοκίαις μερισταμένοις ἤρ-
κεσε πολλῶν πληροῦν ἀκοῆς· ἐμοὶ δὲ μέγιστον δοκεῖ
καὶ περιφανέστατον ἢ εὐτεχνία. Τοὺς γὰρ αὐτοὺς πολ-
λύπαιδας καὶ καλλίπαιδας, μῦθοι μὲν ἴσως ἔχουσιν·
ἡμῖν δὲ τούτους ἢ πείρα παρέστητε, τοιούτους μὲν
αὐτοὺς γεγονότας, ὥστε εἰ καὶ μὴ τοιούτων ἦσαν
πατέρες, ἑαυτοὺς εἰς εὐδοξίαν ἀρκεῖν· τοιούτων δὲ
πεφηνότες πατέρες (87), ὥστε εἰ καὶ μὴ (88) αὐτοὶ
τοσοῦτον (89) ἦσαν εἰς ἀρετὴν, πάντας ὑπεραίρειν
τῇ εὐτεχνίᾳ. Ἐνα μὲν γὰρ ἢ δύο γενέσθαι τῶν ἐπαι-
νουμένων, κἂν τῇ φύσει δοίη τις· ἢ δὲ διὰ πάντων
ἀκρότης, σαφὲς τῶν ἀγαθόντων ἐγκώμιον. Δηλοῖ δὲ ὁ
μακαριστὸς τῶν ἱερέων καὶ τῶν παρθένων ἀριθμὸς,
καὶ τῶν ἐν γάμῳ, μηδὲν τῇ συζυγίᾳ βλαβηγαί (90)
βλασταμένον, πρὸς τὴν ἴσιν τῆς ἀρετῆς εὐδοκίμησιν,
ἀλλὰ βίον (91) αἰρέσειε μᾶλλον, ἢ πολιτείας ταῦτα
ποιησαμένων.

quidō demonstrat ille felicitatis nomine prædicandus sacerdotum et virginum numerus, eorumque, qui in matrimonio eam vim sibi adhibuerunt, ut nihil impedimento esset, quominus parem virtutis gloriam assequerentur; atque illud effecerunt, ut hæc generum vitæ potius, quam rationis vivendi electiones essent.

Υ. Τίς οὐκ οἶδε τὸν τούτου πατέρα, Βασίλειον, τὸ
μέγα παρὰ πᾶσιν ὄνομα, ὃς πατρικῆς εὐχῆς ἔτυχεν,
ἵνα μὴ λέγω μόνος, εἴπερ τις ἀνθρώπων; Παντὸς
γὰρ κρατῶν ἀρετῆ, παρὰ τοῦ παιδὸς κωλύεται μόνου
τὸ πρωτεῖον ἔχειν. Τίς Ἐμμελίαν (92), τὴν ὅπερ ἐγένε-
το προκλήθεισαν, ἢ γενομένην ὃ προκλήθη· τὴν
τῆς ἔμμελειας ὄντος φερύουμον, ἢ τοῦτο ἐν γυναιξίν
ἔβηθη, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ὅπερ ἐν ἀνδράσιν
ἐκείνος. Ὡστ' εἴπερ ἔδει δουλεύοντα (93) πάντως τῇ
φύσει τὸν νῦν ἐψημύμενον (94) ἀνθρώπουσι δοθῆναι,
ὥσπερ τινὰ τῶν πάλαι (95) παρὰ Θεοῦ δεδωμένων
εἰς κοινὸν ὄφελος, μῆτε ἐξ ἄλλων μᾶλλον ἀρμύζειν, ἢ
ἐκείνων τοῦτον γενέσθαι, μῆτε ἐκείνοις ἑτέρου μᾶλ-
λον ἢ τοῦδε πατράσιν ὀνομασθῆναι· ὅπερ οὖν καλῶς
ποιῶν καὶ συνέδραμεν. Ἐπεὶ δὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν
ἐπαίνων νόμῳ θεῶν περὶθέμενοι, ὃς πατράσι (96) κε-
λεύει πᾶσαν νέμειν τιμὴν, τοῖς μνημονουθεῖσιν ἀπο-
δεδώκαμεν, ἐπ' αὐτὸν ἴωμεν ἤδη, τοσοῦτον εἰπόντες,
ὃ καὶ πᾶσιν ἂν οἶμαι δόξειεν ἀληθῶς λέγεσθαι τοῖς
ἐκείνων ἐπισταμένοις, ὅτι μόνης ἡμῖν ἔδει τῆς ἐκεί-

multa quoque alia insignia sunt, nimirum, pauperum studium, animæ purgatio per continentiam, bonorum portio Deo consecrata (quæ res nondum tunc multis studio erat, ut nunc ex primis exemplis adueta et culta est), aliaque omnia, quæ inter Pontum et Cappadoces divisa, multorum auribus implendis suffecerunt; mihi tamen maximum et clarissimum esse videtur felicitas in liberis. Nam qui simul et multos, et probos atque honestos filios habuerint, in fabulis fortasse reperias: hos autem experientia ipsa nobis exhibuit, ut qui tales quidem ipsi fuerint, ut, etiamsi talium liberorum parentes haudquaquam existissent, sibi ipsis tamen ad nominis claritatem sufficere potuissent; rursus autem ejusmodi filios in lucem extulerint, ut, etiamsi ipsi non tanta virtute fuissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi essent. Nam cum unus aut duo cum laude vivunt, id tale est, ut nature ascribi queat; at undique perfecta et ad summum prosecta omnium virtus, iis plane, a quibus editi et educati sunt, assignari debet. Quod quidem li-

quidō demonstrat ille felicitatis nomine prædicandus sacerdotum et virginum numerus, eorumque, qui in matrimonio eam vim sibi adhibuerunt, ut nihil impedimento esset, quominus parem virtutis gloriam assequerentur; atque illud effecerunt, ut hæc generum vitæ potius, quam rationis vivendi electiones essent.

X. Eccei Basilii, Basilii nostri pater, incognitus est, vir magni apud omnes nominis, qui paterni voti compos factus est, si quis unquam alius, ne dicam solus? Cum enim reliquos omnes virtute superarit, a solo filio primas obtinere prohibetur. Ecce enim **777** Eumelia, quæ id prius appellata est, quod postea fuit; aut id fuit, quod prius nuncupata fuerat; illa, inquam, merito ἔμμελειας, id est, *concinivialis*, nomen ferens, quæ, ut uno verbo dicam, hoc inter mulieres fuit, quod ille inter viros; ut, si quidem enim, ejus laudes illustrandas suscepimus, ad servitute nature obeundam, mortalibus dari oportebat, velut quæpiam ex priseis illis viris, qui ad publicam utilitatem divino beneficio concessi sunt, neque huic ex aliis potius, quam ex his digni conveniret, neque illis rursus ejusquam alterius potius, quam hujus parentes nominari. Quæ due res percommode concurrerunt. Posteaquam autem legi divinæ obtemperantes, quæ honorem omnem parentibus haberi jubet, iis, quorum men-

(85) Ὑποδειγμαίων. Pass., παραδειγμαίων.

(86) Ὅσα Πόντῳ, etc. Basilii parentes tam eximia pietatis munificentie et charitatis exempla, tum in Ponto, tum apud Cappadoces præstiterant, ut regiones illæ de illorum laudibus continuo personarent. Quod quidem monumentum honorificentissimum est, ac ipso marmore pretiosius.

(87) Πεφηνότες πατέρες. Chrys. et Coisl. I, πεφηνότες πατέρας. Pass., πεφυκότες πατέρας.

(88) Εἰ καὶ μὴ. Regg. c, d et Pass., εἰ μὴ καὶ.

(89) Τοσοῦτον. Chrys. et Par., τοσοῦτο.

(90) Βλαβηγαί. Duo Coisl., παραβληγαί.

(91) Ἀλλὰ βίον, etc. Ostendit hic Gregorius sacerdotium, cœlibatum et matrimonium, vitæ quidem genere et instituto inter se differre, non item ratio-

ne vitæ gerendæ. Diversæ viæ sunt, quibus omnes pariter ad virtutis scopum tendere debent. Multos enim liberos procreaverat Basilii pater, quorum alii virginitatem, alii matrimonium amplexi, ad parem virtutis ac pietatis gloriam pervenerunt, et, ut loquitur Tillemontius, tom. IX, art. 4, pag. 7, « inter illos generis vite, non sanctitatis discrimen existit. »

(92) Ἐμμελίαν. In nonnullis, Ἐμμελίαν. « Eumelia, » Basilii mater.

(93) Δουλεύοντα. Pass., δουλεύοντα.

(94) Ἐψημύμενον. Regg. d, ἐπανοόμενον.

(95) Τῶν πάλαι. Sic Regg. a, c, d, b, m, p, h, Coisl. I et 2, Or. 2, etc. In ed., τῶν παλαιῶν πάλαι.

(96) Ὅς πατράσι. Sic quinq. Regg. In ed., πατράσι.

tionem fecimus, primitias laudum persolvimus, ad ipsam jam orationem conferamus, hoc tantum prefati, quod neminem fore puto, qui non verissime a me dici existimet, qui modo illum noverit, nobis in eo laudando atque ornando sola ipsius voce opus esse. Idem enim ipse, et splendida est materia iis, qui laudationis munus aggrediuntur, et solus pro eximia sua dicendi facultate hinc materie par. At pulchritudinis quidem, et roboris, et magnitudinis laudem, quibus plerosque delectari conspicio, volentibus relinquimus; non quod in his etiam quocumque eorum, qui res parvas in pretio habent, et circa corpus volutantur, inferior esset, cum adhuc aetate floreret, ac nondum philosophia earnem domnisset; sed ne idem nobis, quod imperitioribus B athleticis, usu veniat, qui, profusis in vana minimeque necessaria collu tatione viribus, in seriis postea certaminibus, quibus victoria comparatur, ac praeconis voce euiptiam corona tribuitur, inferiores reperitur. Ea vero, quae nec dictu superflua nec ab orationis scopo aliena fore videntur, laudanda suscipiam.

XI. Illud autem inter omnes sanæ mentis homines constare arbitror, eruditionem inter humana bona principem locum tenere; non de hac nostra solum ac nobilior loquor, quæ, contempto omni sermone lepore atque ornato, salutem mihi, atque earum rerum, quæ ratione atque animo intelliguntur, **778** pulchritudini arctissime hæret; sed etiam de externa, quam plerique Christiani, pravo quodam iudicio, ut insidiosam et periculosam, ac procul a Deo avertentem, aspernantur. Quemadmodum enim caelum, terram, aërem, ac quæque eorum complexu coercentur, non ideo contemere debemus, quia nonnulli scelerate acceperunt, pro Deo ea quæ Dei sunt venerantes; quin potius, quidquid, tum ad vitam, tum ad animi oblectationem usui est, decerpentes, quidquid periculosum est, fugimus; non res creatas adversus Creatorem, ut stulti faciunt, concitantes, sed ex rebus conditis Conditorum agnoscentes⁹⁰, atque omnem intellectum, ut Apostoli verbis utar⁹¹, Christo captivum submittentem: quemadmodum insuper, nec ignis, nec cibus, nec ferrum, nec res ulla alia suapte natura, vel maxime utilis est, vel maxime noxia, verum ut iis, qui utuntur, placet; atque adeo e reptilibus bestiis quasdam interdum salutaribus medicamentis admiscemus: eodem nos quoque modo ex litteris illis et disciplinis, id sane, quod in inquirenda rerum na-

⁹⁰ Sap. xiii, 5. ⁹¹ II Cor. x, 5.

(97) *Ὅτε τούτος*. Sic Regg. a, e, d, bm, ph, Or. 2 et Comb. In ed. Par., *ὅτι τούτος*.

(98) *Παραχωρήσωμεν*. Regg. bm et ph, *παραχωρήσωμεν*.

(99) *Μὴ ταυτὸν*. Sic Regg. a, e, d, ph, Coisl. I et Or. 2. In ed., *μήτε αὐτόν*.

(1) *Πάθω*. Coisl. 2, *πάθωμεν*.

(2) *Παλιουμένοις*. In nonnullis, *πλαιουμένοις*.

(3) *Ἄ δὲ ἐδάμωρ*. Or. 2, ὅ ἢ *οὐδάμωρ*.

(4) *Περιπέτερος*. Reg. ph addit, *εἶνα*.

(5) *Ἀρωματολογήθηθαι*. Sic recte unus Reg. et Coisl. 2. In ed., *ἀν ἀρωμαγήθηθαι*.

(6) *Τὸν νοῦν*. Or. 2, *πάν νοῦν*.

(7) *Μόνην*. Or. 2, *μόνον*.

νου φωνῆς ἐκείνον ἐγκοιμιάζουσιν. Ὁ γὰρ αὐτὸς ὑπόθεσις τε λαμπρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι, καὶ μόνος τῆ τοῦ λόγου δυνάμει τῆς ὑποθέσεως ἄξιος. Κάλλους μὲν δὴ, καὶ ῥώμης, καὶ μεγέθους, οἷς τοὺς (97) πιλολοῦς ἔρω χαίροντας, τοῖς βουλομένοις παραχωρήσωμεν (98)· οὐχ ὅτι κἀν τούτοις ἔλαττον τινος ἠνέγκατο τῶν μικρολόγων, καὶ περὶ τὸ σῶμα καλινδοῦμένων, ἕως ἣν ἔτι νέος, καὶ οὐπω φιλοσοφία τῶν σαρκῶν κατεκράτησεν· ἀλλ' ἵνα μὴ ταυτὸν (99) πάθω (1) τοῖς ἀπειροτέροις τῶν ἀθλητῶν, οἱ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς εἰκῆ παλαιουμένοις (2) καὶ παρέροισι κενώσαντες, ἤττους ἐν τοῖς καιροῖς εὐρίσκονται, καὶ τοῖς ἐξ ὧν τὸ νικᾶν ὑπάρχει, καὶ στεφανίτας ἀναγορεύεσθαι. Ἄ δὲ οὐδαμῶς (3) ἂν εἰπὼν οἶμαι περιπέτερος (4) δόξαι, οὐδὲ ἐξω- τοῦ σκοποῦ βάλλειν τὸν λόγον, ταῦτ' ἐπαινέσομαι.

IA'. Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἀνωμολογήησθαι (5) τὸν νοῦν (6) ἐχόντων, παιδεύειν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην (7) τὴν εὐγενεστέραν, καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν (8) τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας, καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν (9) διαπτύουσιν, ὡς ἐπίθουλον καὶ σφαλερὰν, καὶ Θεοῦ πρόβω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Ὡσπερ γὰρ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρῆσιμον αὐτῶν καρπούμενοι πρὸς τὴν ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν, ὅσον ἐπικινδύον διαφεύγομεν (10)· οὐ τῷ Κτίστῃ τὴν κτίσιν ἐπανιστάντες κατὰ τοὺς ἄφρονας, ἀλλ' ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὸν δημιουργὸν καταλαμβάνοντες, καὶ, ὅ φησιν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος, αἰγματοῖζόντες πᾶν νόημα εἰς Χριστόν, ὡς δὲ καὶ πυρὸς, καὶ τροφῆς, καὶ σιδήρου, καὶ τῶν ἄλλων, οὐδὲν καθ' ἑαυτὴ χρησιμώτατον ἴσμεν, ἢ φλαβερώτατον, ἀλλ' ὅπως ἂν δοκῆ τοῖς χρωμένοις (11)· ἥδη δὲ καὶ τῶν ἐρπυστικῶν (12) θηρίων ἔστιν, ἃ τοῖς πρὸς σωτηρίαν φαρμάκοις συνεκεράσαμεν· οὗτω καὶ (13) τούτων, τὸ μὲν ἐξεταστικὸν τε καὶ θεωρητικὸν, ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμονας φέρει, καὶ πλάνην, καὶ ἀπολείας βυθὸν, διαπτύσαμεν· ὅτι μὴ κακὰ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα (14), ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κρεῖττον καταμαθόντες (15), καὶ τὴν

(8) *Ἡμετέραν*, ἢ *πᾶν*. Sic duo Regg. et duo Coisl. In nonnullis, *ἡμετέραν*, ἢ *πᾶν*. In ed., *ἡμετέραν*, ἢ *πᾶν*.

(9) *Πολλοὶ Χριστιανῶν*. In quibusdam, *πολλοὶ τῶν*, etc.

(10) *Διαφεύγομεν*. Sic quinque Regg., Or. 2 et Comb. In ed., *διαφεύγομεν*.

(11) *Χρωμένοις*. Coisl. I et Pass. addunt, *οὕτως ἔδοξεν ἔχειν*, s. sic se videntur habere.

(12) *Ἐρπυστικῶν*. Regg. bm, ph, ἐρπυστικῶν.

(13) *Ὅτι καὶ*. Reg. ph, *οὕτω δὴ καὶ*.

(14) *ὠφελήμεθα*. Pass., *ὠφελούμεθα*.

(15) *Καταμαθόντες*. Reg. bm. *καταμαθάνοντες*. Or. 2, *καταλαυθάνοντες*, s. comprehēdentes.

ἀσθένειαν ἐκείνων, ἰσχὺν τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου πε- A
ποιημένοι (16). Οὐκ οὖν ἀτιμαστέον τὴν παιδευσιν,
ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν· ἀλλὰ σκαίους καὶ ἀπαιδεύτους
ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας, οἱ βούλοιντο· ἂν
ἅπαντας εἶναι καθ' ἑαυτοὺς, ἵν' ἐν τῇ κοινῇ τὸ κατ'
αὐτοὺς κρύπτηται, καὶ τοὺς τῆς ἀπαιδευσίας ἐλέγ-
χους διαδιερεύσκειν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο ὑπεθέμεθα καὶ
ἀνωμολογήσάμεθα, φέρε τὰ κατ' αὐτὸν (17) θεωρή-
σωμεν.

omnes sui similes esse cupiant, ut privata eorum in-
scitia sub communi deliteat, nec quisquam ipso-
rum imperitiam prodat et coarguat. Hoc igitur
contemplamur.

16. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα τῆς ἡλικίας ὑπὸ τῷ μεγάλῳ
πατρὶ, ἔν κοινῶν παιδευσὴν ἀρετῆς ὁ Πόντος τηρι-
καῦτα προϋβάλλετο, σπαργανούται καὶ διαπλάττεται B
πλάσιν (18) τὴν ἀρίστην τε καὶ καθαρωτάτην, ἣν
ἡμερινὴν ὁ θεὸς Δαβὶδ καλῶς ὀνομάζει, καὶ τῆς
νυκτερινῆς ἀντίθετον. Ὑπὸ δὴ τούτῳ, καὶ βίον καὶ
λόγον συναυξανόμενους τε καὶ συνανιόντας ἀλλήλοις,
ὁ θαυμαῖος ἐκπαιδεύεται· οὐ Θεσσαλικὸν τι καὶ
ἄρειον ἄντρον αὐτῶν, ὡς ἀρετῆς ἐργαστήριον, οὐδέ
τινα Κένταυρον (19) ἀλαζόνα τῶν κατ' αὐτὸν (20)
ἡρώων διδάσκαλον, οὐδέ πτώκας βάλαιεν, ἢ κατατρέ-
χειν νεβρῶν, ἢ θηρεύειν ἐλάφους ὑπ' αὐτοῦ διδασκώ-
μενος, ἢ τὰ πολεμικὰ κράτιστος εἶναι, ἢ πολιοδαμνεῖν
ἄριστα, τῷ αὐτῷ πῶλῳ καὶ διδασκάλῳ χρώμενος, ἢ
μυελῶς ἐλάφῳ τε καὶ λεόντων τοῖς μυθικοῖς ἐκτρέ-
φόμενος· ἀλλὰ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν παιδεύμε-
νος, καὶ θεοσέβειαν ἐξασκούμενος, καὶ, συνελόντι
φάναι, πρῶς τὴν μέλλουσαν τελειότητα διὰ τῶν ἐξ C
ἀρχῆς μαθημάτων ἀγόμενος. Οἱ μὲν γὰρ, ἢ βίον μό-
νον (21), ἢ λόγον καταρθωκότας, τῷ ἑτέρῳ δὲ λείπον-
τες, οὐδὲν τῶν ἑτεροφθάλμων ἐμοὶ δοκεῖν (22) δια-
φέρουσιν, οἷς μεγάλη μὲν ἡ ζημία, μείζων δὲ τὸ
αἴσχος ὀρώσι καὶ ὀρωμένοις. Οἷς δὲ κατ' ἀμφοτέρω
εὐδοκίμειν ὑπάρχει, καὶ εἶναι περιδεξίους, τούτοις
καὶ τὸ εἶναι (23) τελείοις, καὶ βιοτεύειν μετὰ τῆς
ἐκείθεν μακαριότητος. Ὅπερ οὖν ἐκείνῳ συμβέβηκεν
εἶ ποιοῦν (24) οἴκοθεν ἔρχοι τῆς ἀρετῆς τὸ παρά-
δειγμα, πρῶς δὲ βλέπων εὐθύς ἄριστος ἦν. Ὅσπερ
τοὺς πῶλους καὶ τοὺς μάγους ὀρώμεν, ὁμοῦ τῆ γε-
νέσει ταῖς μητρᾶσιν αὐτῶν παρακαίροντας· οὕτω
καὶ αὐτὸς τῷ πατρὶ παραθέων ἐγγύθεν ἐν πολιτικῷ
τῷ φρυγάμναι, καὶ τῶν ἄκρων τῆς ἀρετῆς κινήμα-
των, οὐ παραπολύ λειπόμενος· εἰ βούλει δὲ, κἀν τῇ D

⁹² Psal. cxxxviii, 16.

(16) *Πεποιημένοι*. Reg. d, ποιησάμενοι, et ad
marg. ut in ed.

(17) *Τὴν κατ' αὐτόν*. « Hanc hujus vite partem, »
quæ litteras et eruditionem spectat, « contem-
plamur. » Eteim de his hic agitur.

(18) *Πλάσιν*. Juxta Nicetam, per illud figmentum
intelligitur baptisma, vel potius mores; quod fig-
mentum David ps. cxxxviii, 16, « diurnum » vocat,
aiens: « Die, » vel « per diem, » vel « in die for-
mabuntur. » Sic enim legendum ex Græco textu, ἡμέ-
ρας· non « dies formabuntur, » ut in Vulgata.

(19) *Κένταυρον*. Chiron Centaurus, Achilles in
disciplinam acceptum, et equine sue parti im-
positum, jaculari, ac lepores et hinnulos ferre do-
cebat. Eum lactis loco, cervorum ac leonum medul-
lis nutriebat; unde dictus est « Achilles, » quod

tura et contemplatione versatur, suscepimus; quid-
quid artem ad demones, et errorem, et exitii vo-
raginem ducit, respicimus. Imo etiam ab eo ad Dei
cultum adfuit sumus, nimirum ex deteriori, id,
quod præstantius est, cognoscentes, atque doctri-
nam nostram illorum imbecillitate fulcientes. Quan-
obrem, non idcirco eruditio contemnenda est, quod
ita quibusdam videatur; quin potius, stulti atque
imperiti habendi sunt, qui hoc existimant, quique
insecitia sub communi deliteat, nec quisquam ipso-
posito atque pro confesso habito, age, Basilii vitam

XII. Prima igitur ætate sub magno patre, quem
communem virtutis magistrum eo tempore Pontus
proponerat, velut fasciis involvitur, atque optimo
illo purissimoque figmento, quod David diurnum
pulchre vocat ⁹², nocturnoque oppositum effingit-
tur. Sub hoc igitur, et vita simul, et sermone pari-
ter augetur, atque in altum assurgentibus,
egregius adolescens eruditur; non Thessalicum et
montanum 779 quoddam antrum, quasi virtutis
scholam et officinam, jactans, nec arrogantem
quemdam Centaurum, heronum sui temporis præ-
ceptorem, nec ab eo artem percipit, qua lepores
sagittis configat, vel hinnulos cursu insequatur,
vel cervos venetur, vel in rebus bellicis excellat,
vel feroces equos optime domet, eodem videlicet et
equo utens et magistro, nec fabulosis cervorum ac
leonum medullis nutritur; sed liberales artes docet-
tur, atque ad Dei cultum excolitur, et, ut uno ver-
bo complectar, per primas ac pueriles disciplinas
ad futuram perfectionem ducitur. Nam, qui vel so-
los mores, vel solam doctrinam consecuti sunt, ab
altera vero deseruntur, si mihi nihil a fuscis differre
videntur, quibus eum magnum detrimentum sit, tamen
vero major torpido, sive alios cernant, sive ab
aliis cernantur. At quibus utraque laude excellere,
ac velut ambidextris esse contigit, hi nimirum om-
nibus numeris absoluti sunt, ac cum alterius vite
beatitudine vitam agunt. Quod quidem illi, ut par
erat, contigit, quippe qui domesticum haberet vir-
tutis exemplar, in quod oculator aciem intendens,
statim optimus erat. Et quemadmodum equorum
pulos, ac vitulos, simul atque in lucem prodierunt,
matribus suis assultare videmus; sic ille patrem

communis et usitati cibi, qui γιλόσι dicitur, expers
fuerit.

(20) *Κατ' αὐτόν*. Sic Regg. hm, ph, duo Coisl.,
Or. 2, Par., etc. In ed., κατ' αὐτῶν.

(21) *Ἡ βίον μόνον*. Deest μόνον in Chrys. In
Pass. desunt ἢ et μόνον.

(22) *Δοκεῖν*. Pass., δοκεῖ.

(23) *Τούτοις καὶ τὸ εἶναι*, etc. « Qui utramque
laudem, » inquit Nicetas, « doctrine scilicet et vite
est assecutus, is perfectus est: ac deinceps jam
cum alterius sæculi beatitudine vitam traducit, qua
puritate et contemplatione pollet. »

(24) *Εἶ ποιοῦν*. In nonnullis, εἶ ποιεῖν, etc.
« Virtutis exemplar habens, quod domi præclare im-
bueretur. »

cum equino et generoso impetu e propinquo affecta-
batur, nec a summis virtutis illius agitationibus
longo intervallo distabat; aut, si mavis, in ipsa
quoque virtutis adumbratione, futurae virtutis pul-
chritudinem subindecalat, atque accuratioris vita-
notas ante accuratioris vite tempus praeferebat.

XIII. Illic porro cum satis uberem doctrinam col-
legisset, nec rei cuiusquam honeste ignarum et ex-
pertem cum esse oporteret, nec ab apicula, quae ex
quibuslibet floribus utilissima quaeque decerpit, la-
bore ac diligentia superari, Caesaream, ut schola-
rum urbis illius particeps esset, contendit; hanc,
inquam, illustrem civitatem, et nostram (nam meo-
rum quoque studiorum dux et magistra exstitit),
non minus litterarum atque doctrinae, quam urbi-
bium, 780 quibus praecellit et dominatur, metro-
polim; quam si quis doctrinae palma spoliaverit,
rem omnium pulcherrimam ipsique maxime prop-
riam eripuerit. Nam cum aliae civitates aliis orna-
mentis, vel antiquis, vel novis glorientur, prout,
epinor, vel historiis, vel rebus quibusdam visendis
ornate sunt; hanc contra, ut arma vel tragœdias
notae quadam atque insignia, sic litterarum gloria
nobilitat, illustremque reddit. Jam quae sequuntur,
ii exponant, qui et eum apud se erudierunt, et fructum
ex ipsis eruditione ceperunt; quantus videlicet
magistris, quantus aequalibus esset, illos nimirum
æquans, hos omni doctrinae genere superans; quan-
tam apud omnes tum plebeios, tum civitatis
primarios gloriam brevi tempore assecutus fuerit;
majorem quidem quam illa aetas ferebat, eruditio-
nem, majorem rursus eruditione morum constan-
tiam et gravitatem ostendens; rhetor inter rheto-
res, etiam ante sophisticam exhedram; philoso-
phus inter philosophos, etiam ante philosophiae
decreta: et, quod maximum est, sacerdos Chri-
stianis, etiam ante initium sacerdotium; tantum
ipsi omnes in omnibus rebus concedebant. Ipsi
porro eloquentiae studium, accessionis duntaxat, ac
velut corollarii ejusdem rationem habebat, hoc
tantum scilicet ex ipsa fructus decerpenti, quantum
auxillii, ut ea ad nostram philosophiam uteretur;
quandoquidem ad explicanda animi sensa ipsius vis
ac facultas requiritur. Mens enim, quae id, quod
laborantium incessui handquaquam dissimilis est.
At vero serium et praecipuum illius studium in eo
versabatur, ut verae philosophiae operam daret, seseque
a mundi contagione abrumperet, Deoque
adjungeret, ac per terrena, supera lucraretur, et per
fluxa et fragilia, ea, quae firma et aeterna sunt,
compararet.

(25) Τῆς ἀρετῆς. Pass., τῆς μορφῆς, « formae. » D

(26) Καίσαρέων πόλιν. Billius ad Marg. « Caesaream Palaestinae intelligit. » In eandem sententiam
inclinat Tillemontius. Verum Nicetas aliique eruditi
« Caesaream Cappadociae » intelligunt. Pro ista opi-
nione pugnant etiam novissimi operum S. Basilii
editores, ac pluribus et firmissimis argumentis pro-
hant, Basilium et Gregorium, studiorum causa, pri-
mum « Caesaream Cappadociae » advenisse. Deinde,
juxta eosdem editores, Basilium « Constantinopolim »
mittitur, et Gregorius « Caesaream Palaestinae, » ob
artis oratoriae amorem, » ut ipse loquitur, or. vii, n.
6. Vide Basilii vitam, ed. Par. an. 1750, tom. III, n.
vi, pag. 40, ubi quæstio hæc optime pertractata videtur.

σκιαγραφία τὸ μέλλον τῆς ἀρετῆς (25) κάλλος ὑποση-
μαίνων, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἀκριβείας, τὰ τῆς
ἀκριβείας προχαρᾶττομενος.

Η'. Ἐπεὶ δὲ ἱκανῶς εἶχε τῆς ἐνταῦθα παιδεύσεως,
ἔδει δ' αὐτὸν μηδὲν τῶν καλῶν διαφυγεῖν, μηδὲ τῶν
φιλοπόνῳ τῆς μελίσεως ἀπολειψθῆναι, συλλεγούσης
ἐκ παντὸς ἄνθους τὰ χρησιμώτατα, ἐπὶ τὴν Καισα-
ρέων πόλιν (26) ἐπέιγεται, τῶν τῆδε μεθέξων παιδευ-
τηρίων· ταύτην δὲ λέγω τὴν περιφανῆ τε καὶ ἡμε-
τέραν (ἐπεὶ καὶ τῶν ἐμῶν λόγων αὕτη καθηγεμὸν
καὶ διδάσκαλος), τὴν οὐχ ἤττον λόγων μητρόπολιν, ἢ
τῶν πόλεων ὧν ὑπέρκειται, καὶ καθ' ὧν ἔχει τὴν δυ-
ναστείαν· ἦν εἴ τις τοῦ ἐν λόγοις κράτους ἀποστε-
ρήσειεν ἀφρηγκῶς ἔσται αὐτὸ τὸ κάλλιστόν τε καὶ
ἰδικώτατον (27). "Ἄλλαι μὲν γὰρ τῶν πόλεων ἄλλοις
ἀγέλλονται κάλλωπίσμασιν, ἢ παλαιαῖς, ἢ νέοις, ὅπως
ἂν οἶμαι, τῶν διηγημάτων ἔχουσιν, ἢ τῶν ὀνομαζόμενων
τῆ δὲ, λόγοι τὸ γινώρισμα, ὡς περ ἐν τοῖς ὅπλοις ἢ
τοῖς ὄραμασι τὰ ἐπίσημα. Τὰ δὲ ἐξῆς οὗτοι διηγεῖ-
σθωσαν, οἱ καὶ παιδεύσαντες τὸν ἄνδρα παρ' ἐαυ-
τοῖς, καὶ τῆς παιδεύσεως ἀπολαύσαντες· ὅσος μὲν ἦν
διδασκάλος, ὅσος δὲ ἤλιξι, τοῖς μὲν παρακτεινόμενος,
τοῖς δὲ ὑπεραίρων κατὰ πᾶν εἶδος παιδεύσεως· ὅσον
κλέος ἐντὸς ὀλίγου χρόνου παρὰ πᾶσιν ἠνέγκατο, καὶ
τοῖς ἐκ τοῦ δήμου, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς πόλεως·
μεῖζω μὲν τῆς ἡλικίας τὴν παιδεύσειν, μεῖζω δὲ τῆς
παιδεύσεως τὴν τοῦ ἔθους πῆξιν ἐπιδεικνύμενος·
ὁ δὲ πρῶτον ἐν βήτορσι, καὶ πρὸ τῶν (28) σοφιστικῶν θρό-
νων· φιλόσοφος ἐν φιλοσόφοις, καὶ πρὸ τῶν ἐν φιλο-
σοφίᾳ δογματίων· τὸ μέγιστον, ἱερεὺς Χριστιανῶν,
καὶ πρὸ τῆς ἱερωσύνης· τοσοῦτον ἦν αὐτῷ τὸ παρὰ
πάντων συγκειχωρηκὸς ἐν ἅπανι. Τῶν δὲ λόγων μὲν
τὸ πάρεργον ἦσαν, τοσοῦτον ἐξ αὐτῶν ὀρεσπομένω,
ὅσον εἰς τὴν καλὴν ἡμᾶς φιλοσοφίαν συνεργούς ἔδεικνεν·
ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς ἐν τούτοις δυνάμεως πρὸς τὴν τῶν
νοουμένων δὴλωσιν· κίνημα γὰρ ναρκώντων (29)
ἐστὶ. νοῦς ἀνεκκάλητος. Φιλοσοφία δὲ ἡ σπουδὴ (30),
καὶ τὸ βαρῆναι κόσμου, καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι τοῖς
κάτω τὰ ἄνω πραγματευόμενον, καὶ τοῖς ἀσπᾶτοις
καὶ βέουσι τὰ ἐστώτα καὶ μένοντα κατακτώμενον (31).

sensit, verbis exprimere nequit, hominum torpore

At vero serium et praecipuum illius studium in eo

versabatur, ut verae philosophiae operam daret, seseque

a mundi contagione abrumperet, Deoque
adjungeret, ac per terrena, supera lucraretur, et per
fluxa et fragilia, ea, quae firma et aeterna sunt,
compararet.

(27) Ἰδικώτατον. Reg. d et Or. 2 ad marg., ἰδι-
αίτατον. Nicetas hunc locum sic legit: ἔσται τὸ κάλ-
λιστον αὐτῆς τε καὶ ἰδιαίτατον.

(28) Καὶ πρὸ τῶν, etc. Sam. Petit. Miscel. lib.
iv, c. 1, p. 10, sic legit: Πρῶτον ἐν βήτορσι, καὶ
πρῶτον σοφιστικῶν θρόνων· φιλόσοφος ἐν φιλοσό-
φοις, καὶ πρῶτον ἐν φιλοσοφίᾳ δογματίων· τὸ μέ-
γιστον, ἱερεὺς ἐν Χριστιανῶν, καὶ πρῶτης ἱερωσύ-
νης.

(29) Ναρκώντων. Sic Coisl. 2, Nicet., Bas., Com-
bel. In ed., ναρκώντων.

(30) Σπουδὴ. Nicet., ἀρετῆ, « virtus. »

(31) Κατακτώμενον. Pass., κτώμενον.

Δ'. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, τὴν προκαθεζομένην τῆς Ἐφίας πόλιν (καὶ γὰρ ἠδδοκίμει σοφιστῶν τε καὶ φιλοσόφων τοῖς τελευταίοις, ὧν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰ κράτιστα συνελέξατο τάχει· τε καὶ μεγέθει (52) φύσεως)· ἐντεῦθεν, ἐπὶ τὸ τῶν λόγων ἕδρανος τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πέμπεται, καὶ τῆς καλῆς περὶ τὴν παιδεύειν ἀπληστίας· Ἀθήνας τὰς χρυσῆς ἔντως ἐμοί, καὶ τῶν καλῶν προσέξουσ, εἴπερ τινί. Ἐκείναι γὰρ μοι τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐγνώρισαν τελειώτερον, οὐδὲ πρὶν ἀγνωσόμενον· καὶ λόγους ἐπιζητῶν, εὐδαιμονίαν ἐκομισάμην· καὶ τρόπον ἕτερον ταυτὸ (53) πέποιθα τῷ Σαουλ, ὃς τὰς ὄνους τοῦ πατρὸς ἐπιζητῶν, βασιλείαν εὗρατο (54), μεῖζον τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον ἐμπορευσάμενος. Τὸ μὲν δὴ μέγροι τούτων (55) εὐδρομος ἡμῖν (56) ὁ λόγος, καὶ διὰ λείας τῆς ὁδοῦ φέρων, καὶ ἄγαν εὐπόρου, καὶ βασιλικῆς ἔντως τῶν τοῦ (57) ἀνδρὸς ἐγκομιών· τὸ δ' ἐντεῦθεν, οὐκ οἶδ' ὅ τι τῷ λόγῳ χρήσωμαι, καὶ ποῦ τράπωμαι (58)· ἔχει γὰρ τι καὶ πρόσπαντες ἡμῖν ὁ λόγος. Ποθῶ μὲν γὰρ ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, καὶ τοῦ καιροῦ τούτου λαβόμενος, καὶ τῶν κατ' ἐμαυτὸν τι προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, καὶ μικρὸν τι προσδιὰ τρέψαι τῷ διηγήματι, ὅθεν τε καὶ ὅπως ἡμῖν, καὶ κτήνος τῆς ἀρχῆς συνέστη τὴν τῆς φιλίας, εἴτουν συμπνοίας καὶ συμπυρίας, εἰ γὰρ προστεπειν οἰκειότερον. φιλεῖ γὰρ οὕτε ὄψις ῥαδίως ἀναχωρεῖν τῶν τεργῶν θεαμάτων, καὶ ἀφέλῃ τις βίβ, πρὸς αὐτὰ (59) πάλιν φέρεσθαι· οὕτε λόγος τῶν ἡδίστων διηγημάτων. Δέδοικα δὲ τὸ φορτικὸν τῆς ἐγγειρήσεως. Πειράσομαι μὲν οὖν, ὡς οἶδ' ἐν μετρίως, τοῦτο ποιῶν. Ἄν δ' ἄρα τι καὶ βιαζόμεθα ὑπὸ τοῦ πόθου, συγγνώμη τῷ πάθει πάντων παθῶν ὄντι δικαιοτάτω, καὶ ὃ μὴ παθεῖν ἢ ζημία τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν.

æstus modum excedere coegerit, affectui nostro, quæso, ignoscite, afflictuum omnium iustissimo, et quidem certe, qui sana atque integra mente sunt.

IE'. Εἶχον ἡμᾶς Ἀθήναι, καθάπερ τι ρεῦμα ποτάμιον, ἀπὸ μιᾶς σχεθεύσας πηγῆς τῆς πατρίδος, εἰς διάφορον ὑπερροίαν κατ' ἔρωτα τῆς παιδεύσεως, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ (40) συνελθόντας, ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος, οὕτω Θεοῦ κινήσαντος. Εἶχον δὲ μικρῶ (41) μὲν ἐμὲ πρότερον· τὸν δ' εὐθύς μετ' ἐμὲ, μετὰ πολλῆς προσδεχθέντα (42) καὶ περιφανοῦς τῆς ἐλπίδος. Καὶ γὰρ ἐν πολλῶν γλώσσαις ἐκεῖτο πρὶν ἐπιστῆ· καὶ μέγα ἐκάστους ἦν προκαταλαθεῖν τὸ σπουδαζόμενον. Οὐδὲν δὲ οἶον καὶ ἡδυσμά τι προσθεῖναι τῷ λόγῳ μικρὸν ἀφήγημα, τοῖς μὲν εἰδῶσι, ὑπόμνησιν, τοῖς δὲ ἀγνωστοῖς, διδασκαλίαν. Σοφιστομανοῦσιν Ἀθῆνῃσι τῶν νέων οἱ πλεῖστοι καὶ ἀφρονέστεροι· οὐ τῶν ἀγενῶν μόνον καὶ τῶν ἀνωμόων, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν εὐγεγονότων καὶ περιφανοστέρων, ἅτε πληθὺς συμμικτον ὄντες, καὶ νέοι, καὶ δυσκάλειστοι ταῖς ὀρμαῖς (43). Ὅπερ οὖν πάσχοντας ἔστιν ἰδεῖν, περὶ τὰς

⁹³ I Reg. ix, 5 sqq.

(52) Μεγέθει. Reg. ph et Or. 2. μεγέθη.

(53) Ταυτὸ. Regg. c, ph, ταυτὸν.

(54) Εἴρατο. Tres Regg. et Or. 2, εὔρατο.

(55) Τοῦτων. Reg. ph, τοῦτων.

(56) Ἡμῖν. Deest in Reg. a.

(57) Ὅπως τῶν τοῦ. Sic quatuor Regg., Coisl. I,

Or. 2, etc. Deest τῶν in ed

XIV. Hinc Byzantium, urbem totius Orientis principatum tenentem, venit (excellentissimis enim oratoribus philosophisque florebat, quorum brevis optima quæque ingenii celeritate ac magnitudine collegit); atque inde Athenas, hoc est, litterarum a sedem ac domicilium, a Deo, atque inexplebili simul et præclara doctrine cupiditate mittitur; Athenas, inquam, mihi vere aureas ac, si cuiquam alii, honorum præmatrices. Nam illæ mihi hominem, non illum quidem autem ignotum, sed tamen plenius noscendum præmerunt: ac doctrinam exquirens, beatitudinem reperi; mihi que dispari modo idem quod Sauli 781 accidit, qui patris asinas quærens, regnum invenit⁹³, plusque in ea re, quam obiter agebat, quam in ea, quæ præcipue ipsi curæ erat, lucrificet. Jam nobis quidem hactenus plana, et facili ac vere regia laudum illius via prosperum cursum oratio tenuit: nunc autem quam dicendi rationem sequar, aut, quo me vertam, nescio; habet enim mihi arduum aliquid hic sermo. Huc enim oratione progressus, atque hanc occasionem nactus, rerum etiam mearum aliquid adungere, paululumque in hac narratione immorari gestio, atque unde, et quo modo, ac quibus ex initiis conflata inter nos amicitia, sive, ut congruentius loquar, animorum conspiratio et naturæ conjunctio fuerit, explicare. Quemadmodum enim oculi a jucundis spectaculis non facile recedunt, ac si quis per vim eos retrahat, eodem rursus feruntur; sic nec sermo a rerum suavissimarum commemoratione. Sed in hoc conatu metuentam mihi difficultatem esse conspicio. Admitar itaque, ut, quam parcissime potero, id faciam. Quod si nos forte amoris et cupiditatis quæso, ignoscite, afflictuum omnium iustissimo, et quidem certe, qui sana atque integra mente sunt.

XV. Habebant eos Athenæ, velut fluxum quemdam fluminis, ex eodem patriæ fonte in diversas regionis doctrine cupiditate dissectos, rursusque, velut ex composito, Deo videlicet ita impellente, coeuntes. Ac me quidem aliquanto ante habebant; illum autem haud multo post, et quidem cum mirifica et luculenta spe expectatum. Etenim in multorum linguis versabatur, antequam advenisset; nec quisquam erat, qui non præclare scenam agi putaret, si id, quod summo studio expetebat, prior occuparet. Nec vero alienum erit narrationem unam, condimenti ejusdem vice, orationi adungere, ut scientibus quidem memoriam renovet, ignorantibus autem documento sit. Lusano quodam erga sophistas studio Athenis tenentur quam plurimi et stolidissimi adolescentes; non modo ignobiles et obscuri, sed nobiles etiam et illustres, ut qui miscella-

(58) Χρήσωμαι. . . τράπωμαι. Or. 2 et Comb., γρήσωμαι. . . τράπομαι.

(59) Αὐτὰ. Reg. ph, αὐτὰ.

(40) Τὸ αὐτὸ. Reg. ph, ταυτὸν.

(41) Μικρῶ. Or. 2, μικρόν.

(42) Προσδεχθέντα. Reg. c, εἰσοδεχθέντα.

(43) Ταῖς ὀρμαῖς. Reg. Cypri., τὴν ὀρμήν.

nea quædam multitudo sint, et juvenes, et ita effecti, ut eorum impetus vix reprimi possint. Quod igitur in equestribus certaminibus iis accidere videmus, qui equis et 782 spectaculis oblectantur; exsilium enim, clamant, pulverem in cælum mittunt, sedentes habenas moderantur, aerem verberant, equos digitis, quasi sentenciis, in alterum atque alterum latus subinde jungunt, cum nihil horum in ipsorum potestate situm sit: facile inter se aurigas, equos, equorum stationes, certaminis duces permutant; idque quinam tandem? Pauperes plerumque atque inopia laborantes, et quibus ne in unum quidem diem victus suppetit: hoc ipsis quoque plane circa præceptores suos, aliosque ejusdem artis professores, eorumque æmulos accidit; in hoc nimirum elaborantibus, ut et plures ipsi sint, et illos opera sua læopletiores efficiant. Atque ea res vehementer absurda et prodigiosa est. Præoccupantur urbes, viæ, portus, montium cacumina, campi, solitudines, atque adeo incolarum maxima pars, nam et illos in partes ac studia distractos habent.

XVI. Cum autem juvenis quispiam accesserit, atque in eorum, a quibus captus est, manus et potestatem venerit (venit autem, vel sponte, vel coactus); tum Attica hæc illis consuetudo est, ludusque rei seriæ admistus: Primum, apud eorum aliquem, qui priores ipsum antiperit, hospitio accipitur, vel amicorum, vel propinquorum, vel qui ejusdem sunt patriæ, vel qui sophisticæ artem apprime callent, ac lucra magistris conciliant, eoque nomine apud eos summo honore ac pretio sunt; quandoquidem illis mercedis loco est, habere qui ipsorum commodis studeant. Deinde, a quolibet cavillis læcessitur; quod quidem, ni fallor, eo faciunt, ut eorum, qui nuper advenerunt, fastum reprimant, atque a principio ipsos in potestate redigant. Laecessitur autem: ab aliis, audacious; ab aliis, urbanitas, prout ille, vel rusticis et ineptis est moribus, vel urbanitate præditus. Atque id ignavis quidem horrendum valde et inhumanum videtur, iis autem perquam jucundum et suave, qui hoc prius norunt. Amplior enim est hæc mīnarum ostentatio, quam 783 res ipsa. Tum per forum ad balneum cum pompa deducitur. Pompa autem hoc modo se habet: Qui deducendi juvenis munere funguntur, ordine collocati, atque æquis spatiis

A ἀντιθέτους ἵπποδρομίας, τοὺς φιλίππους τε καὶ φιλοβαέρμονας· πηδῶσι, βοῶσιν, οὐρανῷ πέμπουσι κόνιν, ἤνιοχουσί· καθήμενοι, παίουσι τὸν ἀέρα (44), τοὺς ἵππους δὴ τοῖς δακτύλοις, ὡς μάστιγι (45), ζευγνύουσι, μεταζευγνύουσιν, οὐδενὸς ὄντος κύριου· ἀντιδιόδασιν ἀλλήλοις ῥαδίως ἠνιόχουσι. ἵππουσι, ἵπποστασίας, στρατηγούς. Καὶ ταῦτα τίνας; Οἱ πένητες πολλὰκις καὶ ἄποροι, καὶ μηδ' ἂν εἰς μίαν ἡμέραν τροφῆς εὐπορήσαντες (46). τοῦτο καὶ αὐτοὶ πάσχουσιν ἀτέχνως περὶ τοὺς ἑαυτῶν διδασκάλους, καὶ ἀντιτέχνους, ὅπως πλείους τε ὦσιν αὐτοὶ, κἀκαίριους εὐπορωτέρους ποιῶσι δι' ἑαυτῶν σπουδῆν ἔχοντες· καὶ τὸ πρᾶγμα ἐστὶν ἐπιεικῶς ἄτοπον καὶ δαιμόνιον. Προκαταλαμβάνονται πόλεις, ὁδοί, λιμένες, ὄρων ἄκρα, πεδία, ἐστρατιά. οὐδὲν ὅ τι μὴ τῆς Ἀττικῆς μέρους, ἢ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, αὐτῶν τῶν (47) οἰκητόρων οἱ πλείστοι· καὶ γὰρ τούτους μεμερισμένους ταῖς σπουδαῖς ἔχου- σιν.

B omnes denique Atticæ ac reliquæ Græciæ partes, et illos in partes ac studia distractos habent.

17. Ἐπεὶ δ' ἂν οὖν τις ἐπιστῇ τῶν νέων, καὶ ἐν χειρὶ γένηται τῶν ἐλώντων (48) (γίνεται δὲ, ἢ βιασθελὶς, ἢ ἐκὼν), νόμος οὗτός ἐστιν αὐτοῖς Ἀττικῶς (49), καὶ παιδιὰ σπουδῆ σύμμικτος· Πρῶτον μὲν ξεναγεῖται· παρὰ τινι τῶν προσειληφτότων, ἢ φίλων, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν ἐκ τῆς αὐτῆς πατριῆδος, ἢ τῶν ὅσοι περιτοὶ τὰ σοφιστικὰ, καὶ προσαγωγῶι τῶν λημμάτων, κἀντεῦθεν μάλιστα διὰ τιμῆς ἐκείνοις· ἐπεὶ καὶ τοῦτο μισθός ἐστιν αὐτοῖς τῶν σπουδαίων τυγχάνειν (50). Ἐπειτα ἔρεσχελεῖται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός· βούλεται δὲ αὐτοῖς, οἶμαι, τοῦτο τῶν νεηλώδων συστῆλθαι (51) τὸ φρόνημα, καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν. Ἐρεσχελεῖται δὲ, παρὰ μὲν τῶν, θρασύτερον· παρὰ δὲ τῶν, λογικώτερον, ὅπως ἂν ἀγροικίας, ἢ ἀστείότητος ἔχη. Καὶ τὸ πρᾶγμα, τοὺς μὲν ἀγροῦσι λίαν φροβῶν (52) καὶ ἀνήμερον, τοὺς δὲ προειδοῦσι καὶ μάλα ἱδῶ καὶ φιλόκλιτον. Πλείων γάρ ἐστιν ἡ ἐνδοξείης, ἢ τὸ ἔργον τῶν ἀπειλουμένων. Ἐπειτα πομπεύει διὰ τῆς ἀγορᾶς, ἐπὶ τὸ λουτρὸν προαγόμενος. Ἡ πομπή δέ· Διατάξαντες ἑαυτοὺς στοιχηθῶν κατὰ συζυγίαν ἐκ διαστήματος, οἱ τελούντες τῆ νέῃ τὴν πρόδον, ἐπὶ τὸ λουτρὸν προπέμπουσιν. Ἐπειδὴν δὲ πλησιάζουσι (53), βοῆ τε πολλῆ καὶ ἐξᾶλμασι χρώμενοι, καθάπερ ἐνθουσιῶντες (κλεῦει δὲ ἡ βοή, μὴ προβαίνειν, ἀλλ' ἵστασθαι, ὡς

(44) *Ἡλεῦσι τὸν ἀέρα*, etc. Nicetas hunc locum sic exponit ac distinguit: Ἐπι τοῦ παιῶν τοὺς ἵππους ταῖς μάστιγι, τὸν ἀέρα παίουσιν τοῖς δακτύλοις· Ἔρεμ digitis verberant, cum equos sentenciis verberare non possint. → Id totum refertur, non ad certantes, sed ad certaminum spectatores, quibus cum non liceat equos sentenciis verberare, aut habenas moderari, tamen vel clamando, vel digitis, seu manibus plaudento, sæpe aurigarum conatus ac motiones frangunt, et equorum impetum deturbant. (45) *Ἐξ μάστιγι*. Deest in Regg., Cypr. Bill. « Stimulus, » quam interpretationem non probat Coinbelsius, quod ad metaphoram inepta sit, nec voci Græcæ respondeat. (46) *Εὐπορήσαντες*. Regg. hm, ph. et Or. 2, εὐπορήσαντες. (47) *Τῶν*. Deest in Regg. a.

D (48) *Ἐλώτων*. Sic Regg. a, c, d, duo Coisl., or. 2 et Comb. In ed., ἐφόντων. (49) *Ἀττικῶς*. Par., Ἀττικοῖς. Moris Atticæ mentionem faciunt Cyrus Theodorus, et Eonapius in vita Proxerisii. (50) *Σπουδαίων τυγχάνειν*. In nonnullis, σπουδαίων περι ταῦτα ἐντυγχάνειν. (51) *Συστέλλειν*. Reg. e, καταπέλλειν. Bill. « ut novitiorum animos contrahant. » (52) *Μακ φροβῶν*, etc. Cyrus Theodorus sic in hanc consuetudinem lusit: Καὶ, καὶ, τὸ λουτρὸν τοῖς Ἀθῆνῃσι ξένους, ὡς πληκτρον! ὡς φόδητρον! ὡς κωνή θέα! « Balneum profecto apud Athenienses, quam metnendum, quam formidolosum hospitibus, quam novum spectaculum! » (53) *Ἡλησιῶσι*. Sic Or. 2. In ed., πλησιάζωσι.

τοῦ λουτροῦ σφᾶς οὐ παραδεχομένου) καὶ ἅμα τῶν A
 θυρῶν ἀραττομένω, πατάγει τὸν νέον φοβήσαντες,
 εἶτα τὴν εἴσοδον συνχωρήσαντες, οὕτως ἦδη τὴν
 ἐλευθερίαν διδῶσιν, ὁμιτιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ, καὶ ὡς
 αὐτῶν ἓνα δεχόμενοι· καὶ τοῦτο ἔστιν αὐτοῖς τῆς τε-
 λετης (54) τὸ τερπνότατον, ἢ ταχίστη τῶν λυπούν-
 των ἀπαλλαγὴ καὶ κατάλυσις. Τότε τοῖνον ἐγὼ τὸν
 ἐμόν (55) καὶ μέγαν Βασιλείου, οὐκ αὐτὸς δι' αἰδοῦς
 ἦγον μόνον (56), τὸ τε τοῦ ἔθους στάσιμον καθορῶν,
 καὶ τὸ ἐν λόγοις καιρίον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἐπει-
 θον ὁμοίως ἔχειν, ὅσοι τῶν νέων ἀγνοοῦντες τὸν ἄν-
 δρα ἐτύγχανον. Τοῖς γὰρ πολλοῖς εὐθὺς αἰδέετομος ἦν,
 ἀκοῆ προκατεληγμένος (57). Ἐξ οὗ τί γίνεται; Μό-
 νος σχεδὸν (58) τῶν ἐπιδημοῦντων, τὸν κοινὸν διέφυ-
 γε νόμον, κρείττονος ἢ κατὰ νέηλυν ἀξιώθεις τῆς (59)
 τιμῆς.

quibus non perinde cognitus erat, ut idem facerent, persuadebam. Nam apud multos statim in veneratione erat, ut qui fama et auditione jam eum præcepissent. Ex quo quid contigit? Ipse solus fere ex omnibus, qui studiorum causa Athenas veniebant, communi lege solutus est. maiorem utique honorem, quam tironis conditio ferre videbatur, concessit.

12. Τοῦτο ὑμῖν τῆς φιλίας προσομίον· ἐνεῦθεν ὁ
 τῆς συναφείας σπινθήρ· οὕτως ἐπ' ἀλλήλοις ἐτρώθη-
 μεν. Ἐπειτα συνήχθη τι καὶ τοιοῦτον· οὐδὲ γὰρ
 τοῦτο παραλιπεῖν ἄξιον· Οὐχ ἄπλοῦν γένος εὐρίσκω
 τοὺς Ἀρμενίους, ἀλλὰ καὶ λίαν κρυπτόν τι καὶ ὑφα-
 λον. Τότε τοῖνον τῶν ἐκ πλείονος αὐτῷ συνήθων καὶ
 φίλων τινῶς, ἐπ' ἐκ τοῦ πατρὸς (60) καὶ τῆς ἀνωθεν
 ἑταιρίας (καὶ γὰρ ἐκείνης τῆς διατριβῆς ὄντες
 ἐτύγχανον), προσιώντες αὐτῷ μετὰ φιλικοῦ πλάσμα-
 τος (φθόνος δὲ ἦν, οὐκ εὐνοια τὸ προτάγον), ἐπιρῶ- C
 των τε αὐτὸν, φιλονεικῶς μᾶλλον ἢ λογικῶς, καὶ
 ὑποκλίνειν ἑαυτοῖς ἐπειρῶντο διὰ τῆς πρώτης ἐπι-
 χειρήσεως, τὴν τε ἀνωθεν τοῦ ἀνδρός εὐφυῖαν εἰδότες,
 καὶ τὴν τότε τιμὴν οὐ φέροντες. Δεινὸν (61) γὰρ εἶ-
 ναι, εἰ προσιληφόρες τοὺς τριβῶνας, καὶ (62) λαρυγ-
 γίζειν (63) προμελετήσαντες, μὴ πλέον ἔχουσι τοῦ
 ξένου τε καὶ νεηλίδος. Ἐγὼ δὲ ὁ φιλοθῆναιος καὶ
 μάταιος (οὐ γὰρ ἠθροβήην τοῦ φθόρου, πιστεύον τῷ
 πλάσματι), ἦδη κληρομένον αὐτῶν, καὶ τὰ νῦτα με-
 ταβιλλῶντων (καὶ γὰρ ἐξηλοῦσπον τὸ τῶν Ἀθηναίων
 κλέος ἐν ἐκείνοις καταλυθῆναι, καὶ τάχιστα περιφρο-
 νηθῆναι), ὑπὲρθεδὸν τε τοὺς νεανίας ἐπανάγων τὸν
 λόγον, καὶ τὴν παρ' ἐμαυτοῦ ῥοπήν χαριζόμενος (δύ-
 ναται δὲ καὶ ἡ μικρὰ προσθήκη τὸ πᾶν ἐν τοιοῦτοις),
 ἴσας ὑσμίνην (64) τίς κεφαλαίως, τὸ τοῦ λόγου, κατ-
 ἔστησα. Ὡς δὲ τὸ τῆς διαλέξεως ἔγνω ἀπόρρητον,
 οὐδὲ καθεκτόν ἐτι τυγχάνον, ἀλλὰ σαφῶς ἦδη παρα-

distincti, hinc eum ad balneum antecedunt. Cum
 autem propius accesserint, quasi fanatico furore
 correpti, clamorem ingentem eum saltitatione tol-
 lentes (hic autem clamor, ne ulterius progrediautur,
 vetat, sed ut insistant, tanquam eos balneum
 minime admittat); simulque pulsatis januis, eum
 per strepitum juveni metum incusserint, postea
 concesso ingressu, ita denum eum in libertatem
 asserunt; atque a balneo redeuntem deinceps ut
 æqualem ac sodalem accipiant; atque hoc ipsis est
 totius hujusce caeremoniae juvenilissimum, nimium
 celerrima vexantium discessio ac coetus solutio.
 Tunc igitur mentem magnamque Basilium, non ipse
 solum veneratione præsequar, quod illius tum in
 moribus gravitatem, tum in sermonibus maturitatem
 et prudentiam conspicerem; sed aliis etiam,

et prudentiam conspicerem; sed aliis etiam, in veneratione erat, ut qui fama et auditione jam eum præcepissent. Ex quo quid contigit? Ipse solus fere ex omnibus, qui studiorum causa Athenas veniebant, communi lege solutus est. maiorem utique honorem, quam tironis conditio ferre videbatur, concessit.

XVII. Hoc nobis amicitiae præludium: hinc necessitudinis igniculus: sic mutuo amore sanciti sumus. Postea hujusmodi quoque quiddam accidit; nam ne hoc quidem prætermitti debet: Nam simplicem et apertam nationem Armenios esse invenio, quin potius, admodum tectam et simulatam. Tum ergo nonnulli jam olim cum ipso familiaritate et amicitia conjuncti, tum adhuc ex patre, tum ex veteri solatio (nam in illa schola instituti fuerant), ad ipsum per amicitiae speciem accedentes (invidia autem, non benevolentia ducebantur), contentiosius potius, quam doctis et argutis questionibus eum urgebant, ac primo impetu sibi suljicere conabantur, tum quod egregiam ipsius indolem jam pridem nosset, tum quod honorem tunc ipsi præstitum permoleste ferrent. Grave enim nimiumque ferendum esse judicabant, eos, qui philosophica pallia priores induissent, atque 784 in funditandis verbis operam ante possissent, extero et tironi nequaquam anteferri. Ego autem, ille Athenarum amans ac stultus (non enim invidiam senseram, frontis involuero fidem habens, Athenarum gloriam in ipsis oppressam et celerrime contemptam indigno animo ferens), succumbentes jam adollescentes, et terga vertentes, reducta disputatione suffulciebam, atque auxilii mei momentum ipsis largiens (in hujusmodi porro rebus vel perexigua

(54) *Τελετης*. Sic Regg. a, e, d, Coisl. 2, Pass. et Comb. In ed., τελευτης, « finis, mors. »

(55) *Τὸν ἐμόν*. Regg. a, e, d, Coisl. 2, Or. 2 et Pass. addunt, σοφόν τε, « et sapientem. »

(56) *Μόνος*. Pass., μόνος.

(57) *Προκατεληγμένος*. Reg. hm et Pass., προκατεληγμένος.

(58) *Μόνος σχεδόν*. Eadem sic testatur Cyrus Theodorus: Ἄλλ' ἄχρι ταῦτα τοῦ σοφοῦ Βασιλείου μόνου φυχόντος τοὺς νεηλίδων νόμους. « Haec usque ad sapientem Basilium, qui solus tironum lege liberatus fuit. »

(59) *Ἀξιώθειε τῆς*, etc. Sic Regg. a, e, d, Or. 2

et Comb. Deest τῆς in ed

(60) *Ἐπ' ἐκ τοῦ πατρὸς*. Coisl. 4, εἶπ' ἐκ τοῦ πατρὸς. Nicet., ἐκ τε τοῦ πατρὸς. « Qui quondam, in ipsius patris schola, Basilii fuerant condiscipuli. »

(61) *Δεινόν*. Sic Regg. a et hm. In ed., δεινόν.

(62) *Τριβῶνας, καὶ*. Sic quatuor Regg., Or. 2 et Comb. In ed. deest καὶ.

(63) *Λαρυγγίζειν*. Nicetas hanc vocem exponit: κομφῶς λέγειν « ornate dicere. »

(64) *Ἰσας ὑσμίνην*, etc. Istud ex Homero, *Iliad.* xi, vers. 71, desumptum, ut significet « aquam et accipientem pugnam. »

accessio quidvis potest), *aquaticia*, ut ille ait ⁹⁴, *prælii capita* constitui. At ubi disputationis arearum intellexi, quod jam ne contineri quidem poterat, sed perspicere sese prodebat, repente mutatus, remigationem ad puppim converti, ubi illius partibus stans, ambiguanque victoriam reddidi. Qua ex re (ut erat ingenio in primis acuto) magnam statim voluptatem cepit, atque alacritate perfusus, ut cum Homericiis verbis omnino describam, strenuos illos juvenes disputatione perturbatos insectabatur; nec ante argumentationibus eos ferire destitit, quam prorsus in fugam convertisset, victoriamque amicitie, non jam scintilla, sed fax clara et sublimis

γυμνούμενον, ἐξαίφνης μεταβαλὼν, πρύμναν τε (65) ἐχρυσάμην, ἐκεῖνον θέμενος, καὶ ἐτετραλίκα τὴν νέκην (66) ἐποίησα. Ὁ δὲ ἤσθη (67) τε αὐτίκα τῷ γενομένῳ (καὶ γὰρ ἦν ἀγγίχους, εἰ καὶ τις ἄλλος), καὶ προθυμίας πηλυσθεὶς, ἵνα τελέως (68) αὐτὸν καθομηρίσω, ἔφρασε κλονέων τῇ λόγῳ τοὺς γεννάδας ἐκείνους, καὶ παίων συλλογισμοῖς, οὐ πρὶν ἀνῆκην, ἢ τελέως τρέψασθαι, καὶ τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδησασθαι. Οὗτος δεύτερος ἡμῶν τῆς φιλίας, οὐκ ἔστι σπινθὴρ, ἀλλ' ἤδη πυρὸς ἀνάπτεται περιφανῆς καὶ ἀέριος.

haud dubiam adeptus fuisset. Hæc altera nobis accenditur.

XVIII. Atque illi quidem sic infecto negotio discesserunt, tum suam temeritatem multum incensantes, tum insidiarum nomine tantam in me indignationem concipientes, ut etiam apertas mihi inimicitias indicerent, ac proditorem objicerent, non modo eorum, sed ipsarum quoque Athenarum; quoniam primo impetu ab uno homine confutati atque ignominia affecti fuerant, et quidem ejusmodi, qui ne fiducia etiam tempus habebat. Ipse contra (humanus enim affectus est, eum, magnis quibusdam rebus spe conceptis, in eas subito incidimus, opinione nostra inferiores eas videre), ipse ejusdem quoque affectus periculum faciens, mœrebat, angebatur, non habebat quod sibi de adventu suo gratularetur. Querebat quod spe sibi efflaxerat; inanem felicitatem Athenas nominabat. Hæc quidem ille: ego autem maximam mœroris partem ipsi adimebam, tum argumentis congregiens, tum rationibus eum mulcens; cum, ut res erat, nec hominis mores statim, **785** sed diuturno tempore, ac perfectissima familiaritate, vitæque consuetudine, percipi, nec eruditionem iis, qui periculum ipsius faciunt, ex paucis argumentis ac brevi agnoscere, dicerem, benevolentie specimen simul præbens et accipiens, arctioribus vinculis mecum astrinxit.

III. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπῆλθον ἀπρακτοί, πολλὰ μὲν τῆς προπετείας ἑαυτοῖς (69) καταμεμφάμενοι, πολλὰ δὲ τῆς ἐπιβουλῆς ἐμῶι δυσχεράναντες, ὡς καὶ φανερὰν ἔχθραν ὁμολογήσαι, καὶ προδοσίαν ἐπικαλεῖν, οὐκ ἐκείνων μόνον (70), ἀλλὰ καὶ αὐτῶν Ἀθηνῶν· ὡς διὰ τῆς πρώτης πείρας ἐληλεγμένον, καὶ ἡσχυμένον ὑφ' ἐνὸς ἀνδρὸς, καὶ ταῦτα μὴδὲ τοῦ θαρβέειν καιρὸν ἔχοντος. Ὁ δὲ (καὶ γὰρ ἀνθρωπῖνον τὸ πάθος, ὅταν μεγὰλα ἐλπίσαντες ἀθρόως τοῖς ἐλπίσθεισιν (71) ἐντύχωμεν, ἐλάττω τῆς δόξης ὄρῳ (72) τὰ φαινόμενα), τοῦτο καὶ αὐτὸς πάσγων, ἐσκυθρόπαζεν, ἐδυσφύρει, τῆς ἐπιδημίας ἑαυτὸν ἐπαινεῖν οὐκ εἶχεν. Ἐξήτει τὸ ἐλπισθέν· κενὴν μακαρίαν τὰς Ἀθῆνας ὠνόμαζεν. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα· ἐγὼ δὲ τῆς λύπης ἀφῆרון τὸ πλεῖστον, καὶ λογικῶς συγγινόμενος, καὶ κατεπαῶν τοῖς λογισμοῖς· καὶ, ὅπερ ἦν ἀληθές, οὔτε ἦθος ἀνδρὸς εὐθύς ἀλωτὸν εἶναι, λέγων, ὅτι μὴ χρόνῳ πολλῷ καὶ συνουσίᾳ τελειωτέρῳ (73), οὔτε παιδευσιν τῆς περαιομένους, ἐξ ὀλίγων τε καὶ ἐν ὀλίγῳ (74) γνωρίζεσθαι. Ὅθεν ἐπανήγγον αὐτὸν εἰς τὸ εὐθυμον, καὶ πείραν διδοῦς καὶ λαμβάνων, πλέον ἐμαυτῷ συνέδησα.

Hinc cum ad animi tranquillitatem revocavi, ac arctioribus vinculis mecum astrinxit.

XIX. Ut autem temporis progressu desiderium nostrum mutuo inter nos confessi sumus, ac philosophiam id esse quod a nobis expeteretur, tum vero jam uterque alteri quidvis eramus, contubernales, convictores, concordēs, unum idemque spectantes, ferventius quotidie ac firmiter desiderium nobis invicem colligentes. Etenim corporum amo-

10'. Ὡς δὲ, προϋόντος τοῦ χρόνου, τὸν πόθον ἀλλήλοις καθωμολογήσαμεν, καὶ φιλοσοφίαν (75) εἶναι τὸ σπουδαζόμενον, τηρικαῦτα ἤδη τὰ πάντα ἤμεν ἀλλήλοις, ὁμοῦστεγοί, ὁμοδίαιτοι, συμφρεῖς, τὸ ἐν βλέποντες, ἀεὶ τὸν πόθον ἀλλήλοις συναύξοντες (76) θερμότερόν τε καὶ βεβαιώτερον (77). Οἱ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἔρωτες, ἐπειδὴ βέροντων εἰσὶ, καὶ

⁹⁴ Hom. *Iliad.* xi, vers. 72.

(65) *Πρύμναν τε*, etc. Proverbium de iis qui cursum reflectunt, qui consilium in diversum mutant, et partes, quas prius tuebantur, deserunt.
 (66) *Ἐτετραλίκα τὴν νέκην*, etc. Sic recte Nicetas exponit: « ut ad Basilium vergeret victoria meo suffragio effecti. » Hanc esse Gregorii mentem Badius agnoscit. Cum enim pro Armenis stando Gregorius aequallem fecisset pugnae capita; ubi primum « sese Basilio adjuvit, » θέμενος αὐτῷ, victoriam ipsi tribuit, quam Armenis favendo ancepsitem fecerat.
 (67) Ὁ δὲ ἤσθη. « Letatus est. » Duo Regg., ἤσθη, et ad unius codicis marg., ἤσθετο, « per-sensit. »
 (68) *Τελέως*. Reg. ph, τελείως.
 (69) *Ἐαυτοῖς*. Duo Regg., ἑαυτοῦς.

(70) *Μόνον*. Reg. a, μόνον.
 (71) *Ἐλπισθεισιν*. Sic codd. In ed., ἐπισθεισιν.
 (72) *Ὁρῶν*. Sic plerique ac optime notæ codd. In ed., ὄρωντες.
 (73) *Τελειωτέρῳ*. Or. 2, Par., Pass., τελειωτάτη.
 (74) *Ἐν ὀλίγῳ*. Sic Or. 2, Par. et Pass. Deest ἐν in ed.
 (75) *Καὶ φιλοσοφίαν*. Coisl. I, καὶ τὸ φιλοσοφίαν. Nicetas: τὴν ἀσκησιν τῶν καλῶν « virtutum » seu « vitæ religiose exercitationem » interpretatur. Qua acceptioe Gregorius « aetas » philosophos appellat.
 (76) *Συναύξοντες*. In quibusdam, συναυξάνοντες. Bas., συναύγοντες.
 (77) *Βεβαιώτερον*. Reg. c, βιαιώτερον

ρέουσιν ἴσα καὶ ἡρινοῖς ἀνοεσιν. Οὕτε γὰρ φιλῆς μέ- A
νει, τῆς ὕλης δαπανηθείσης (78), ἀλλὰ τῷ ἀνάπτουσι
συναπέρχεται, εὖτε πόθος ὑψίσταται (79), μαραιο-
μένου τοῦ ὑπεκκαύματος. Οἱ δὲ κατὰ Θεόν τε καὶ
σώφρονες, ἐπειδὴ πράγματος ἐστῶτός εἰσι, διὰ τοῦτο
καὶ μονιμώτεροι, καὶ ὅσω πλέον (80) αὐτοῖς τὸ κάλ-
λος φαντάζεται, τοσούτω μᾶλλον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλ-
λήλοις συνδεῖ τοὺς τῶν αὐτῶν ἑραστὰς. Οὗτος τοῦ
ὑπὲρ ἡμᾶς ἔρωτος νόμος (81). Αἰσθάνομαι μὲν οὖν
ἔξω τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ μέτρου φερόμενος, καὶ οὐκ
οἶδ' ὅπως εἰς τοὺτους ἐμπίπτω τοὺς λόγους, οὐκ ἔχω
δ' ὅπως ἑμαυτὸν ἐπίσχω τοῦ διηγῆματος. Ἄει γάρ
μοι τὸ παρεθὲν ἀναγκαῖον φαίνεται, καὶ κρεῖττον
τοῦ προληφθέντος. Κἄν μὲ τις ἀπάγη τοῦ πρόσω
τυραννικῶς, τὸ τῶν πολυπόδων πείσασμαι, ὧν τῆς θα-
λάμης ἐξελεγκόμενων, προσέξονται ταῖς κοτύλαις αἱ B
πέτραι, καὶ οὐ πρὶν ἀφελήσονται, ἢ παρ' ἀλλήλων
τι προσλαβεῖν ἐκ τῆς βίας. Εἰ μὲν οὖν συγχωρή-
σοι (82) τις, ἔχω τὸ ζητούμενον· εἰ δὲ μὴ, παρ'
ἑμαυτοῦ λήψομαι.
quidpiam utrinque acceperint. Proinde si quis mihi
meipso accipiam.

Κ'. Οὕτω δὴ τὰ πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες, καὶ τοιαύ-
τας ὑποστήσαντες εὐταιχεῖ (83) θαλάμῃ χρυσέας κί-
νας (84), ὅ φησι Πίνδαρος, οὕτως ἤσιμεν εἰς τὸ
πρόσω, Θεῷ καὶ πόθῳ συνεργοῖς χροόμενοι. "Ω! πῶς
ἀδακρυτὴ τὴν τούτων ἐνέγκω μνήμην; Ἴσαι μὲν
ἐλπίδες ἦγον ἡμᾶς, πράγματος ἐπιφθονωτάτου, τῶν
λόγων φέθνος δὲ ἀπῆν, ζῆλος δὲ ἐσπουδάξτετο.
Ἄγων δὲ ἀμφοτέροις, οὐκ ὄσις αὐτὸς τὸ πρωτεύειν C
ἔχοι (85), ἀλλ' ὅπως τῷ ἑτέρῳ τοῦτο παραχωρήσειεν·
τὸ γὰρ ἀλλήλων εὐδόκιμον ἴδιον ἐπιποιούμεθα. Μία
μὲν ἀμφοτέροις ἐδόκει ψυγῆ, δύο σώματα φέρουσα.
Καὶ εἰ τὸ πάντα ἐν πᾶσι καίεσθαι, μὴ πειστέον (86)
τοῖς λέγουσιν· ἀλλ' ἡμῖν γε πειστέον (87), ὡς ἐν
ἀλλήλοις, καὶ παρ' ἀλλήλοις ἐκείμεθα. "Ἐν δ' ἀμφο-
τέροις ἔργον, ἢ ἀρετὴ, καὶ τὸ ζῆν πρὸς τὰς μελλού-
σας ἐλπίδας, πρὶν ἐνθῆνδε ἀπελθεῖν, ἐνθῆνδε μεθ-
ισταμένους. Πρὸς ὃ βλέποντες, καὶ βίον καὶ πράξιν
ἄπασαν ἀπηρθύνομεν, παρὰ τε τῆς ἐντολῆς οὕτως
ἀγόμενοι, καὶ ἀλλήλοις τὴν ἀρετὴν παραβήγοντες· καί,
εἰ μὴ μέγα ἑμοὶ τοῦτο εἰπεῖν, κανόνες ὄντες ἀλλήλοις
καὶ στάθμαι, οἷς τὸ εὐθὲς (88), καὶ μὴ, διακρίνε-
ται. Ἐταίρων τε γὰρ ὀμιλοῦμεν, οὐ τοῖς ἀσελγε-
στάτοις, ἀλλὰ τοῖς σωφρονεστάτοις· οὐδὲ τοῖς μαχι-
μωτάτοις, ἀλλὰ τοῖς εἰρηνικωτάτοις, καὶ οἷς συνεῖ-
να· λυσιτελέστατον· εἰδότες, ὅτι κακίας βῆρον μετα-

res, quia rerum fluxarum sunt, fluunt quoque ipsi,
non secus ac veris flores. Nam nec flamma, con-
sumpta materia, remanet, sed una cum ea extin-
guitur, nec desiderium, marcescente fomite, subsi-
stit. At pudici et Deo grati amores, quandoquidem
rei stabilis et firmæ sunt, propterea diuturniores
etiam sunt; quantoque major pulchritudinis species
ipsis objicitur, tanto etiam acrius, et secum, et
inter se, eorumdem rerum amatores devincunt.
Hæc quippe supremi amoris lex est. Equidem me,
extra tempus, et extra modum, præcipitem ferri
sentio; nec quonam modo in hos sermones inci-
dam scio; nec rursus quonam pacto meipsum ab
hujusmodi narratione reprimere queam. Mihi enim,
id quod prætermissum est, necessarium semper
videtur, præstantiusque eo quod prius arripui.
Quod si quis me vi abducere tentet, ne ulterius
progrediar, idem mihi, quod polypis, accidet, quo-
rum acetabulis, cum e cubilibus extrahuntur, petreæ
adhærescunt, nec prius divelluntur, quam ex illa vi
hoc concesserit, habeo quod quero; sin minus, a

XX. Cum igitur hoc inter nos animo essemus
talesque valido thalamo, ut est apud Pindarum⁹⁹,
aureas columnas subiecissemus, ita denum porro
progrediebamur, Deo et desiderio adiutoribus
utentes. Heu! Quomodo harum rerum mentionem
786 sine lacrymis faciam? Par spes doctrinæ, hoc
est, rei omnium invidiosissimæ, nos ducebat; et
tamen aberat invidia, æmulationem autem in pretio
habebatur. Hoc utrique certamen, non uter primas
ferret, sed uter alteri eas concederet; uterque enim
alterius gloriam pro sua ducebat. Una utrique ani-
ma videbatur, duo corpora ferens. Quod si fides iis
minime habenda est, qui omnia in omnibus sita esse
dicunt; at nobis certe credendum est, quod uterque
in altero et apud alterum siti eramus. Unum utri-
que opus et studium, virtus erat, et ad futuras spes
vivere, nosque ita comparare, ut, ante discessum
ex hac vita, hinc migraremus. Quod quidem nobis
ob oculos ponentes, vitam actionesque omnes nostras
dirigebamus, tum divini præcepti ductum sequen-
tes, tum alter alteri virtutis studium exacucentes;
atque, nisi hoc arrogantius dicere videar, uterque
alteri norma et amissis eramus, qua rectum a
pravo discernitur. Non enim cum sodalium nostro-
rum petulantissimis et impudicissimis, sed cum

⁹⁹ Pind. *Olymp.*, od. vi, vers. 4.

(78) *Δαπανηθείσης*. Reg. e, δαπανωμένης.

(79) *Ὑψίσταται*. Reg. ph, ἴσταται.

(80) *Καὶ ὅσω πλέον*, etc. « Quanto magis pulchritudo menti objicitur. » Nimirum « anima et virtus, » ut exponit Nicetas.

(81) *Οὗτος τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἔρωτος νόμος*. Nicetas, « Ο τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἡμετέρου ἔρωτος νόμος, » amoris spiritualis et nostri lex, » quasi philosophici et Christiani.

(82) *Συγχωρήσοι*. Reg. ph, συγχωρήσει.

(83) *Εὐταιχεῖ*. Sic Regg. a, c, d, hui, undecim Colb, Pindar., etc. In ed., εὐταχεῖ, « felici, fortunato. »

(84) *Χρυσέας κίνας*. Sic tres Regg. et tres Colb. In ed., χρυσέως κίνας. Juxta Pindarum, *Olymp.* od. vi, « aureæ columnæ præclari cojunctive instituti initia sunt. »

(85) *Ἐχοι*. In quibusdam, ἔχει.

(86) *Μὴ πειστέον*. Reg. hui, μὴ πιστέον. Gregorius hic caput Anaxagoram, qui « omnia in omnibus esse » docuit; cum licet fides habenda non esset, sibi tamen Gregorius vult haberi, cum se in Basilio, et Basilium in se esse, proficitur.

(87) *Πειστέον*. Reg. hui et Colb., πιστέον.

(88) *Εὐθὲς*. Colb. i, εὐθύ.

castissimis consuetudinem habebamus; nec enim pugnacissimis, sed cum pacatissimis, iisque, quorum consuetudo maximos fructus afferbat; illud nimirum exploratum habentes, facilius esse vitium contrahere, quam virtutem impertiri; quemadmodum etiam facilius esse morbo alieno infici, quam sanitatem largiri. Disciplinis porro, non tam juven-

λαβαίν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι· ἐπεὶ καὶ νόσου μετασχεῖν μᾶλλον, ἢ ὑγίαιαν (89) χραισασθαι. Μαθημάτων δὲ οὐ τοῖς ἡδίστοις πλέον, ἢ τοῖς καλλίστοις ἐχαιρομεν· ἐπειδὴ κἀντεῦθεν ἔστιν, ἢ πρὸς ἀρετὴν τυποῦσθαι τοὺς νέους, ἢ πρὸς κακίαν.

XXI. Duae nobis viae notae erant: altera prima et praestantior; secunda altera, et inferioris pretii: illa quidem ad sacras ades nostras, et ad doctores, qui illic erant, ferebat; haec autem ad externos praecceptores. Caeteras omnes, quae ad festa, spectacula, celebres conventus, epulas, ducebant, aequo ac libenti animo aliis reliqueramus. Nihil enim, mea quidem sententia, magni faciendum est, quod al recte honesteque vivendum nihil affert, nec sui studioso meliores reddit. Jam cum aliis alia quaedam cognomenta sint, vel a parentibus accepta, vel ex seipsis, hoc est, ex propriis vitae studiis institutisque comparata: nobis contra, magna res et magnum nomen erat, Christianos et esse, et nominari; atque ea re magis eserebamus, quam Gyges palae annuli conversione, si quidem hoc fabulosum non esset, per quam Lydiorum tyranoidem occupavit: aut Midas auro, quod ipsi interitum accersivit, enim voti sui compos factus, nihil praeter aurum possideret; quae et ipsa Phrygia est fabula. Nam quid Hyperborei Abaridis sagittam, aut Argivum Pegasus dicam, quibus non tantum erat per aerem ferri, quantum nobis nutua opera et simul ad Deum attolli? Atque, ut rem in pauca contraham, pestiferae quidem aliis, quantum ad animae salutem attinet, Athenae sunt (nec enim id a piis viris temere existimatur); malis namque opibus, hoc est, idolis, supra reliquam omnem Graeciam affluunt, difficileque factu est, non simul cum eorum laudatoribus et patronis in errore abripi; nobis autem nihil detrimenti ab iis allatum est, utpote qui animo communiti et obsepti eramus. Quin potius, quod vix credibile est, hinc ad filium confirmatissimus, ipsorum fraudem et imposturam agnoscentes, atque illic demones contemnentes, ubi demones admiratione afficiuntur. Quod si quis est, aut esse creditur, fluvius, per mare dulcis fluens, aut hoc nisi inter omnes aequales ac coetaneos eramus.

ΚΑ'. Δύο μὲν ἐγνωρίζοντο ἡμῖν ὁδοί· ἡ μὲν πρώτη καὶ τιμιωτέρα, ἡ δὲ δευτέρα καὶ οὐ τοῦ ἔσου λόγου· ἡ γὰρ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἡμῶν οἴκους, καὶ τοὺς ἐκεῖσε διδασκάλους φέρουσα, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐξωθεν παιδευτάς. Τὰς ἄλλας δὲ τοῖς βουλομένοις παραίκαμεν, ἐορτὰς, θέατρα, πανηγύρεις, συμπόσια. Οὐδὲν γὰρ, οἶμαι, τίμιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρετὴν φέροι, μὴδὲ τοιεῖ βελτίους τοὺς περὶ αὐτὸ (90) σπουδάζοντες. Ἄλλοις μὲν οὖν ἄλλαι προσηγοραὶ τινές εἰσιν, ἢ πατρῶθεν, ἢ οἰκοθεν, ἐκ τῶν ἰδίων ἐπιτηδεύματων, ἢ πράξεων (91)· ἡμῖν δὲ τὸ μέγα πρᾶγμα καὶ ὄνομα, Χριστιανούς (92) καὶ εἶναι, καὶ ὀνομάζεσθαι· ᾧ πλέον ἐφρονοῦμεν, ἢ τῇ στροφῇ τῆς σφαιρόνης ὁ Γύγης (93), εἴπερ μὴ μῦθος ἦν, ἐξ ἧς Λυδῶν ἐτυράνησεν· ἢ τῷ χρυσῷ ποτε Μίδας (94), δι' ὃν (95) ἀπώλετο ἐπιτυχὸν τῆς εὐχῆς, καὶ πάντα χρυσὸν κτητάμενος· ἄλλος οὗτος Φρύγιος μῦθος. Τὸν γὰρ Ἀθάριδος οἰστὸν (96) τί ἂν λέγοιμι τοῦ Ὑπερβορέου, ἢ τὸν Ἀργεῖον Πήγασον (97), οἷς οὐ τοσοῦτον ἦν τὸ δι' ἀέρος φέρεσθαι, ὅσον ἡμῖν τὸ πρὸς; Θεὸν αἶρεσθαι δι' ἀλλήλων, καὶ σὺν ἀλλήλοις; Εἶπω τι συντομώτερον· Βιαθεραὶ (98) μὲν τοῖς ἄλλοις Ἀθηναί, τὰ εἰς ψυχὴν (οὐ γὰρ φαύλως τοῦτο ὑπολαμβάνεται τοῖς εὐσεβεστέροις)· καὶ γὰρ πλουτοῦσι τὸν κακὸν πλοῦτον, εἰδῶλα (99), μᾶλλον τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, καὶ χαλεπὸν μὴ συναρπασθῆναι τοῖς τούτων ἐπαινέταις καὶ συνηγόροις· ἡμῖν δ' οὐδεμία παρὰ τούτων ζημία, τὴν διάνοιαν πεπυκνωμένοις καὶ πεπραγμένοις. Τούναντίον μὲν οὖν, εἴ τι γρή καὶ παράδοξον εἶπειν, εἰς τὴν πίστιν ἐντεῦθεν ἐθεβαιώθημεν, καταμαθόντες αὐτῶν τὸ ἀπατηλὸν καὶ κίβδηλον, ἐνταῦθα δαιμόνιον καταφρονήσαντες, ὃ θαυμάζονται θαίμονες. Καὶ εἴ τίς ἐστιν, ἢ πιστεύεται ποταμὸς (1), δι' ἅλης βέρον γλυκὺς, ἢ ζῶον ἐν πυρὶ σκαῖρον (2), ᾧ τὰ πάντα ἀλίσκεται, τοῦτο ἡμεῖς ἐν πᾶσι τοῖς ἤλιξι.

- D (97) Ἀργεῖον Πήγασον. « Argivum Pegasus. » Sic dicitur equus, qui alatus fingitur, et in Helicōna evolans, et ungula terram feriens, Hypocreūten fontem aperit. Cum ei Bellerophon insidens, vellet in caelum ascendere, Pegasus, excusso sessore, evolavit et inter sidera collocatus est.
- (98) Βιαθεραί. Sic duo Coisl., etc. In ed., βιαθερά. Mox ὑπολαμβάνεται. Regg. a, b, c, ὑπολαμβάνονται.
- (99) Εἰδῶλα. Sic melioris notae eodd. In ed., τὰ εἰδῶλα.
- (1) Ποταμός. « Alphens » Arcadiae fluvius
- (2) Ζῶον ἐν πυρὶ σκαῖρον. « Animal in igne saliens. » Schol. : ἡ σαλαμάνδρα. « salamandra, » quae in ignem injecta, non tantum non laeditur, sed ipsum etiam ignem exstinguit, si Plinio fides habeatur, lib. x, c. 66.

(89) Ὑγίαιαν. Reg. b, c, ὑγίαιαν.
 (90) Περὶ αὐτῶν. Pass., πρὸς τὸ αὐτὸ.
 (91) Ἡ πρὸς ἀρετὴν. Pass., καὶ πράξεις.
 (92) Χριστιανούς. Duo Regg., Coisl. 2 et Pass, Χριστιανούς.
 (93) Γύγης. Plato De republ. ii, et Cicero De offic. iii, narrant, « Gygem » invenisse annulum, cuius palam cum ad se converteret, a nemine conspici poterat, eaque arte Lydiorum regnum occupasse.
 (94) Μίδας. « Midas » cum optasset, ut quicquid tangeret, in aurum verteretur, ejus voti compos factus, fame periit, quod cibi omnes quos attractaret, in aurum commutarentur.
 (95) Δι' ὃν. Sic omnes eodd. In ed., δι' ὃν.
 (96) Ἀθάριδος οἰστὸν. Narrant poete hunc Abaridem ab Apolline, cui servierat, sagittam accepisse, cujus opera Graeciam peragrabat, ac oracula edebat.

KIV. Καὶ τὸ κάλλιστον, ὅτι καὶ φρατρία τις περὶ ἡμᾶς οὐκ ἀγεννῆς ἦν, ὑπ' ἐκείνῳ καθηγεμένῳ παιδευομένη καὶ ἀγομένη, καὶ τοῖς αὐτοῖς χαίρουσα· εἰ καὶ περὶ παρὰ Λυδίῳν ἄρμα (5) ἐθέομεν, τὸν ἐκείνου δρόμον καὶ τρόπον· ἐξ ὧν ὑπῆρχεν ἡμῖν ἐπισήμοις μὲν εἶναι παρὰ τοῖς ἡμετέροις παιδευταῖς καὶ συμπράκτορσιν, ἐπιστήμοις δὲ παρὰ τῇ Ἑλλάδι πάσι, καὶ ταύτης μάλιστα τοῖς γνωριμωτάτοις. Ἦδη δὲ καὶ μετὰ τῆς ὑπερροφίας προήλομεν, ὡς σαφῆς γέγονεν ἐκ πλείονων τῶν ταῦτα διηγουμένων. Παρὰ τοσοῦτοις μὲν γὰρ οἱ ἡμέτεροι παιδευταί, παρ' ὅσοις Ἀθῆναι (4)· παρὰ τοσοῦτοις (5) δὲ ἡμεῖς, παρ' ὅσοις οἱ παιδευταί, συνακουόμενοι τε ἀλλήλοις καὶ συλλαλούμενοι, καὶ ξυνοῦρις οὐκ ἀνόνημος, καὶ ὅστις παρ' αὐτοῖς, καὶ ἀκούοντες. Οὐδὲν τοιοῦτον αὐτοῖς οἱ Ὀρέσται (6) καὶ οἱ Μολιόδαι· οὐδὲν οἱ Μολιόνι-
 B δαι (7), τῆς Ὀμηρικῆς δέλτου τὸ θαῦμα, οὗς κοινοῦνία συμφορῶν ἐγνώρισε, καὶ τὸ καλῶς ἄρμα ἐλαύνει, μεριζομένους ἐν ταυτῇ ἡνίας καὶ μάστιγας. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ἑμαυτῶν, εἰς τοὺς ἐμοὺς ὑπαχθεῖς (8) ἐπαίνους, ὁ μὴ δὲ παρ' ἐτέρου ποτὲ τοῦτο δεξιόμενος (9). Καὶ θαυμαστὴν οὐδὲν, εἰ κἀνταῦθα τῆς ἐκείνου φιλίας τι παραπέλαυσα, ὡσπερ ζῶντος εἰς ἀρετὴν, οὕτω μεταστάντος εἰς εὐφρομίαν. Ἀλλ' ἐπὶ τῇ νύσσαν (10) ἐπαναγέσθω πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος.

cepi; nam quemadmodum, cum viveret, ad virtutem, ita, cum vita excessit, ad laudem et commendationem mihi prodest. Verum ad metam rursus nobis reducenda est oratio.

KI'. Τίς μὲν οὕτω πολὺς ἦν τὴν σύνεσιν (11), καὶ πρὸ τῆς πολυξίας; ἐπειδὴ τοῦτο (12) καὶ Σολομὸν τὸ γῆρας ὀρίζεται. Τίς δὲ οὕτως αἰδέσιμος, ἢ παλαιός, ἢ νέος, καὶ ὅτι τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν ἡμῖν χρόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστον προσηληφότων; τίς μὲν ἤττον εἰδεῖτο λόγων (13), διὰ τὸν τρόπον; τίς δὲ μᾶλλον μετέσχε λόγου, καὶ μετὰ τοῦ τρόπου; ποῖον μὲν εἶδος οὐκ ἐπήλυθε παιδευσεως; μᾶλλον δὲ, ποῖον οὐ μεθ' ὑπερβολῆς ὡς μόνον; Οὕτω μὲν (14) ἅπαντα διελθὼν, ὡς οὐδεὶς ἐν· οὕτω δὲ εἰς ἄκρον ἕκαστον, ὡς τῶν ἄλλων οὐδέν. Σπουδῆ γὰρ εὐφροῖα συνέδραμεν, ἐξ ὧν ἐπιστήμαι καὶ τέχναι τὸ κράτος ἔχουσιν (15). Ἠκίστα μὲν τάχους φύσεως διὰ τόνον (16) δεξιόμενος, ἤκιστα δὲ τόνου διὰ τάχος (17)· οὕτω δ'

96 Sap. iv, 8.

(5) *Παρὰ Λυδίῳν ἄρμα*. Tanta erat Lydiorum curriculum celeritas, ut nullo modo anteverti possent. Hinc proverbium, quo notantur, qui cum multa prastantioribus contendunt.

(4) *Ἀθῆναι*. Pass. addit, *ἰκούοντο*, « audiebantur. »

(5) *Τοσοῦτοις*. Sic plures Regg., duo Coi.-l., Or. 2, Par., Pass., etc. In ed., *τοιοῦτοις*.

(6) *Οἱ Ὀρέσται*, etc. « Orestes et Pylades » tanto amore inter se complexi sunt, ut, mortuo Pylade, una cum eo Orestes in infernum descendit.

(7) *Μολιόνιδαι*. « Molionidæ » gemini fratres erant tum corporibus, tum artibus. Gregorius eos a matre « Molionidas » vocat; Homerus vero, *Iliad.* xi, vers. 749, et xxiii, vers. 658, a patre Actoridas appellat. Quod errandi occasionem præbuit Nonno, qui, contra Gregorii mentem, per Molionidas, O. cum

ANII. Illud autem præclarissimum, quod circa nos quoddam non ignobile sodalitiū erat, præceptorem illum habens, ac ducem sequens, iisdemque rebus gaudens; quamvis alioqui pedites, ut vetus habet proverbium, ad Lydium currum, hoc est, illius cursum et mores, curreremus; ex quo id nobis contigit, ut, non solum apud præceptores et socios, sed etiam apud universam Græciam, ac presertim clarissimos quosque Græciæ viros, clari atque illustres essemus. Quin etiam, ultra Græciæ fines processimus, ut ex multis hæc commemorantibus perspicuum factum est. Nam præceptores quidem nostri apud tot homines celebres erant, apud quot Athenæ: ac nos item, apud quot homines de præceptoribus nostris, apud totidem de nobis
 B etiam, et audiebatur, et prædicabatur, ac par quoddam non obscurum et incelebre apud eos, 738 et eramus, et dicebamur. Nec vero quidquam ejusmodi apud eos erant Orestes et Pylades, nec Molionidæ illi, Homericæ versu celebrati, quos calamitatum societas, atque ars egregie aurigandi nobilitavit, eodem tempore habenas et flagrum inter se partientes. At enim imprudens ipse in meas laudes prolapsus sum, quas ne ab alio quidem unquam prædicari sustinui. Nec mirum videri debet, si hic quoque fructum aliquem ex illius amicitia obiter

XXIII. Quis prudentia perinde canus erat, etiam ante canitiam? Quandoquidem hac re senectutem Salomon quoque delinivit⁹⁶. Quis, vel senibus, vel juvenibus æque venerabilis, non de nostre tantum memoriæ viris loquor, sed de iis etiam, qui longo ante tempore vixerunt? Quis doctrina propter mores minus eguit? Quis tamen uberiorum doctrinam cum moribus conjunxit? Quod disciplinæ genus est, in quo versatus non sit, atque ita eximie versatus, quasi in eo solo elaborasset? Sic nimirum omnia complexus, ut ne unum quidem quisquam, singula rursus ita ad summum, quasi nihil aliud præterea didicisset. Ad ingenii enim solertiam studium accedebat, ex quibus imperium scientiis et artibus

D et Ephialtem, duos magne præciritatis gigantes intellexit.

(8) *Υπαχθεῖς*. Or. 2, *ἐπαχθεῖς*.

(9) *Δεξιόμενος*. Pass., *κατοδεξιόμενος*.

(10) *Νύσσαν*. Sic duo Coisl., etc. In ea., *νήσσαν*.

(11) *Τίς μὲν οὕτω πολὺς ἦν τὴν σύνεσιν*. Sic plures Regg., Or. 2, Par., etc. In ed., *Τίς οὕτω πολὺς μὲν τὴν σύνεσιν*.

(12) *Τοῦτο*. Plures Regg. et Comb., *τοῦτο*.

(13) *Λόγων*. Pass., *λόγους*.

(14) *Ὅπως μὲν*. Or. 2 et Pass. addunt, *οὕν*.

(15) *Τὸ κράτος ἔχουσι*. Nicetas: *Κατορθοῦνται*, καὶ τὴν ἰσχὺν ἔχουσιν· « Quibus scientiæ et artes comparantur, ac vim obtinent. »

(16) *Τόνον*. Or. 2 et Pass., *τὸν τόνον*.

(17) *Τάχος*. Or. 2 et Pass., *τὸ τάχος*.

comparatur. Qui cum celeritate naturae propter laborem et contentionem minime opus haberet, quemadmodum nec labore propter ingenii magnitudinem; sic tamen utrumque conjunxerat, ut non satis liqueret, utro nomine admirabilior esset. Quis in rhetorica, illa, inquam, vim ignis spirante, cum eo comparandus, tametsi illius mores a rhetorum moribus dissiderent? Quis in grammatica, quae lingua ad Graecismum format, historias colligit, metris praebet, carminibus leges praescribit? Quis in philosophia, excelsa proculdubio scientia, et sursum gradiente, sive eam partem spectes, quae in actione et speculatione posita est, sive eam, quae in logicis demonstrationibus aut oppositionibus et concertationibus **789** versatur, quam *Dialecticam* vocant; in qua adeo excellit, ut iis, qui cum eo disputabant, facilius esset e labyrinthis sese extricare, quam argumentorum ejus laqueos effugere, si quando res ita postulare? Jam vero astronomiam, geometriam, numerorum proportionem haecenus didicisse contentus, ut non ab iis, qui in hujusmodi rebus sciti et eruditi sunt exagigaretur; quidquid supererat, ut pietatis cultoribus infrugiferum, contempsit, adeo ut, et quod elegit, magis admirari ac praedicare liceat, quam quod reliquit, et rursus, id quod reliquit, majori laude efferre, quam quod elegit. Nam medicinam, quae philosophiae et laboris atque industriae fructus est, corporis morbus, ac morbi curatio, necessariam ipsi reddiderat; unde exorsus, ad artis habitum tandem pervenit. Eam porro artis partem intelligo, non quae circa perspicua oculisque subjecta et humilia versatur, sed quae in doctrina et philosophia consistit. Sed quid haec, tametsi magna et praecleara, si cum morum illius fecerunt, Minocem illum ac Rhadamanthum pro campis Elysiis Graeci donandos duxerunt, paradisi atque ex Mosaicis, ut opinor, nostrisque libris, vocabulis hoc ipsum indicantes.

XXIV. Atque haec ita se habebant, eratque doctrinae mercibus onusta navis, quantum quidem humane naturae assequi datur; neque enim ultra Gades transire cuicumque concessum est; ac jam faciendum nobis erat, ut in patriam rediremus, perfectiusque vite genus ordiremur, resque spe

(18) *Ἰνέεινσαρ*. Quatuor Regg. et Or. 2, πνεύουσαν. Homerus *Iliad.* vi, vers. 182, de Chimera verba faciens, his utitur verbis, quae ad rhetoricam traduxit Gregorius.

(19) *Ἰερεῖων*. In nonnullis, ἱερορίας.

(20) *Καὶ . . . ἔχει*. Regg. d, hm, ph et Pass., ἦ . . . ἔχει.

(21) *Ἦν δὴ*. Comb. resecat, δὴ.

(22) *Λαβρινθους*. « In Creta insula, » inquit Nonnus, « mons est, in cujus antrum quoddam, ejus aditus et exitus admodum difficilis atque arduus erat, in quod Minotaurus injectus dicitur. Quoniam ergo ex labyrintho sese extricare difficile est, idcirco hanc vocem ad eas quaestiones Gregorius accommodavit, e quibus elabendi nulla est ratio. »

(23) *Νοσσοκρηία*. Reg. c, νοσοκρηία. Potest in-

ἀμφοτέρα συλλαβὸν, καὶ εἰς ἓν ἀγαγὼν, ὥστε ἀδηλον εἶναι, ποτέρῳ τούτων ἐκεῖνος θαυμασιώτερος. Τίς μὲν βητορικὴν τοσοῦτος, τὴν πυρὸς μένος πνέουσαν (18), εἰ καὶ τὸ ἦθος αὐτῷ μὴ κατὰ βήτορας ἦν; τίς δὲ γραμματικὴν, ἣ γλῶσσαν ἐξελληνίζει, καὶ ἱστορίαν (19) συνάγει, καὶ μέτροις ἐπιστατῆ, καὶ νομοθετεῖ ποιήμασιν; τίς δὲ φιλοσοφίαν, τὴν ὄντως ὑψιλήν τε καὶ ἄνω βαίνουσαν, ὅση τε πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ, ὅση τε περὶ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις καὶ ἀντιθέσεις ἔχει (20) καὶ τὰ παλαιώματα, ἦν δὴ (21) διαλεκτικὴν ὀνομάζουσιν· ὡς ἔβον εἶναι τοὺς λαβρινθους (22) διεξελεῖσθαι, ἣ τὰς ἐκεῖνου τῶν λόγων ἄρκυς διαφυγεῖν, εἰ τούτου δεήσειεν; Ἀστρονομίας δὲ, καὶ γεωμετρίας, καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίας τοσοῦτον λαβῶν, ὅσον μὴ κλονεῖσθαι τοῖς περὶ ταῦτα κομψοῖς· τὸ περιττὸν διέπτυσεν, ὡς ἄχρηστον τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν· ὥστε μᾶλλον μὲν τὸ αἰρεθὲν τοῦ παρεθέντος ἐξεῖναι θαυμάζειν, μᾶλλον δὲ τοῦ αἰρεθέντος τὸ παρεθῆν. Ἱατρικὴν μὲν γάρ καὶ ἡ τοῦ σώματος ἀρρώστια, καὶ νοσοκρηία (23), φιλοσοφίας καὶ φιλοπονίας οὐσαν καρπὸν, ἀναγκαῖαν αὐτῷ πεποιθήματι· ὅθεν ἀρξάμενος, εἰς ἔξιν τῆς τέχνης ἀφίκετο· καὶ ταύτης, οὐχ ὅση περὶ τὸ φαινόμενον ἔχει καὶ κάτω (24) κείμενον, ἀλλ' ὅσον δογματικὴν καὶ φιλοσοφον. Ἀλλὰ τί ταῦτα, καίπερ τληκαῦτα τυγχάνοντα, πρὸς τὴν ἐν τῷ ἦθει τοῦ ἀνδρὸς παιδείαν; Ἀἴρος τοῖς τοῦ ἀνδρὸς πεπειραμένοις ὁ Μίνως (25) ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ραδάμανθος, οὗς ἀσφοδεῶν λευμῶνων καὶ Ἰλυσιῶν (26) πεδίων ἤξίωσαν Ἕλληνας, ἐν φαντασίᾳ τοῦ καλ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν, οἶμα, βιβλίων (27) καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλήσιν τι διηγήθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες.

doctrina conferantur? Qui virtutis ipsius periculum nugis habent, quos pratis asphodelo refertis, et videlicet nostri speciem quamdam animo intuentes, tametsi in nomine nonnihil discreparint, aliis tamen

ΚΑ'. Εἶχε μὲν οὖν (23) οὕτω ταῦτα, καὶ πλήρης παιδεύσεως ἡ φροσύνη (29), ὡς γούν ἐφικτὴν ἀνθρωπίνῃ φύσει (τὸ γὰρ ἐπέκεινα Γαδείρων (30) οὐ περατόν)· ἔδει δὲ λοιπὸν ἐπανόδου καὶ βίου τελωτέρου, καὶ τοῦ λαβῆσθαι τῶν ἐπιζομένων ἡμῖν καὶ συγκειμένων. Παρῆν ἡ τῆς ἐκδημίας ἡμέρα, καὶ ὅσα τῆς

D telligi de leprosorum domo, quam Caesarea exstruxerat Basilus.

(24) *Κάτω*. Reg. ph, ἄνω, « sursum. »

(25) *Ὁ Μίνως*, etc. « Minos » rex Crete, et Rhadamanthus Lyciae rex, ob singularem justitiam a Plutone inferorum iudices constituti, ut narrat poetae.

(26) *Ἰλυσιῶν*. Dicitur est hic locus Elysius, quasi ἄλυσιος, vel, ἀπὸ λυσιος τῆς κολάσεως, quod « a poena solvat. » Haec fuit, juxta poetas, beatorum requies et habitatio.

(27) *Βιβλίων*. Quatuor Regg. et Or. 2, βιβλίων.

(28) *Ὅν*. Deest in Reg. hm et Or. 2.

(29) *Φροσύνη*. Reg. ph, φροντίς, « cura, sollicitudo. »

(30) *Γαδείρων*. « Gades » locus est inter Hispaniam et Africam, ubi mare permeabile esse negavit antiquitas. Unde ductum est istud adagium.

ἐκδημίας, ἐξιτήριοι λόγοι, προσόμιοι, ἀνακλήσεις, Α οίμωγά, περιπλοκά, δάκρυα. Οὐδὲν γὰρ οὕτως οὐδὲν (51) λυπηρὸν, ὡς τοῖς ἐκείσε συννόμοις, Ἀθη- νῶν, καὶ ἀλλήλων τέμνεσθαι (52). Γίνεται δὲ τότε θεάμα τι ἐλευσίνην καὶ ἱστορίας ἄξιον. Περισταντες ἡμᾶς ὁ τῶν ἐταίρων καὶ ἡλικίων χροῦς, ἔστι δὲ ὦν καὶ διδασκάλων, οὐδ' ἄν, εἴ τι γένοιτο, μεθήσειν ἔφασκον, ἀντιβολοῦντες, βιαζόμενοι, πείθοντες· τί γὰρ οὐ λέγοντες; τί δ' οὐ πράττοντες, ὦν τοῦς (53) ἀλγοῦντας εἰκός; Ἐνταῦθα τι κατηγορήσω μὲν ἐμαυ- τοῦ, κατηγορήσω δὲ τῆς θείας ἐκείνης καὶ ἀλήπτου ψυχῆς, εἰ καὶ τολμηρὸν. Ὁ μὲν γὰρ, τὰς αἰτίας εἰπὼν τῆς περὶ τὴν ἐπάνοδον φιλονεικίας, κρείττων ὤφθη τῶν κατεχόντων· καὶ βίβ μὲν, συνεχωρήθη δ' οἷον ὅμως τὴν ἐκδημίαν. Ἐγὼ δὲ ὑπελείφθην Ἀθη- νῆσι· τὸ μὲν τι μαλακισθεὶς (εἰρήσεται γὰρ τάληθές), Β τὸ δὲ τι προσδοεὶς παρ' ἐκείνου, πεισθέντος (54) ἀφείναι μὴ ἀφίεντα, καὶ παραχωρήσαι τοῖς ἔλλουσι. Ἠρᾶγμα, πρὶν γενέσθαι, μὴ πιστευόμενον· γίνεται γὰρ ὡσπερ ἐνὸς σώματος εἰς δύο τομῆ, καὶ ἀμφοτέ- ρων νέκρωσις· ἢ μέσων συντρέφων καὶ ὁμοῦζυγων διάζευξις, γαστρὸν (55) μυκωμένον ἐπ' ἀλλήλοις, καὶ οὐ φερόντων τὴν ἀλλοτριώσιν. Οὐ μὴν μακρότερόν μοι (56) τὸ τῆς ζημίας· οὐ γὰρ ἠνεχόμεν (57) ἐπι- πλεῖον ἐλευσίνος ὄρασθαι, καὶ πᾶσι λόγον ὑπέχειν τῆς διαστάσεως· ἀλλ' ἐπιμείναντά με ταῖς Ἀθῆναις χρό- νον οὐχὶ συγνόν, ποιεῖ τὸν Ὀμηρικὸν ἔππον (58) ὁ πόθος· καὶ τὰ δεσμὰ βήξας (59) τῶν κατεχόντων, κροαίην κατὰ πεδίων, καὶ πρὸς τὸν σύννομον ἐφε- ρόμεν.

leste ferentium. Nec tamen in longum mihi producta est hæc calamitas; neque enim diutius miser conspicui, nostræque disjunctionis rationem omnibus reddere sustinui; sed non ita multo tempore Athe- nis postea commoratus, ut præ animi desiderio equum illum Homericum imitor, perfractisque eor- um, a quibus retinebar, vinculis campos pedibus pulso, atque ad sodalem meum impetu fe- ror.

ΚΕ. Ὡς δ' οὖν ἐπανήκαμεν (40), μικρὰ τῶ κόσμῳ C καὶ τῇ σιγητῇ χαρισάμενοι, καὶ ὅσον τὸν τῶν πολλῶν πόθον ἀφωσιώσασθαι (41) (οὐ γὰρ αὐτοὶ γε εἴχομεν θεατρικῶς, οὐδ' ἐπιδεικτικῶς), τάχιστα ἐγενόμεθα (42) ἡμῶν αὐτῶν, καὶ τελούμεν εἰς ἀνδρας ἐξ ἀγενεῖων, ἀνδρικότερον τῆ φιλοσοφίᾳ προσβαίνοντες· οὐ σὺν ἀλλήλοις μὲν ἔτι (οὐ γὰρ ἀφῆκεν ὁ υἱόσος), τῶ πόθῳ δὲ σὺν ἀλλήλοις. Τὸν μὲν γὰρ ἡ Καισαρέων κατέχει (43) πόλις, ὡς τινα δεύτερον οἰκιστὴν τε καὶ πολιοῦχον· ἔπειτα ἐκδημίαι τινές, ἐπειδὴ γε ἡμᾶς οὐκ εἶχε, τῶν ἀναγκαίων ὑπολαμβάνουσι, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τῆς προκειμένης φιλοσοφίας. Ἐμὲ δὲ πατέρων εὐλάβεια, καὶ γηροκομία (44), καὶ συμφε- ρὸν ἐπανάστασις κατασχούσα, τοῦ ἀνδρὸς ἀπήγαγεν· D

(51) Οὐδερὶ. Reg. ph, οὐδ' ἐνὶ.

(52) Τέμνεσθαι. In nonnullis, συντέμνεσθαι.

(53) Ἐν ταῖς. Sic plures Regg., plures Colb., Coisl. 1, etc. In ed., ὡς τοῦς.

(54) Πεισθέντες. Sic quinque Regg., undecim Colb., Coisl. 1, Chrys., Or. 2, Par., Pass., etc. In ed., πείθοντες.

(55) Γαστρὸν. Comb., γαστρῶς.

(56) Μοι. Reg. e, Coisl. 1 et Pass. addunt, συν- ἔβη. « mihi accidit. »

(57) ἠνεχόμεν. Regg. hm, ph, decem Colb. et Pass., ἠνεχόμεν.

conceptas, atque inter nos compactas, arripereamus. Aderat discessus dies, et quidquid ad discessum pertinebat, extreme allocutiones, prosecutiones, revocationes, gemitus, complexus, lacrymæ. Nilil enim cuiquam perinde molestum et acerbum est, ut iis, qui illie simul educati sunt, et ab Athenis et inter se divelli. Tum igitur triste et miserum ac commemorazione dignum spectaculum accidit. Circumstare nos sodalium et æqualium, nonnullorumque etiam magistrorum chorus, prorsus negare se nobis abeundi potestatem facturos, obsecrare, cogere, hortari, 790 omnia denique ea tum facere, tum dicere, quæ verisimile est eos, qui in dolore versantur. Hoc loco faciam, ut et meipsum et divinam illam ac irreprehensibilem animam, licet hoc audacius aliquanto videri possit, nonnihil acceum. B Ille enim, cum causas exposuisset, eor de reditu suo tam obnixè contenderet, iis, qui eum retinere conabantur, superior existit; et quanquam ægre, abeundi tamen facultatem impetravit. Ego autem Athenis relictus sum; partim, ut vere loquar, amicorum precibus emollitus; partim ab ipso quadam ex parte proditus, ut qui eo se adduci passus sit, ut dimitteret non dimittentem, iisque, a quibus trahebar, manus daret. Res profecto, antequam contigisset, incredibilis! Fit enim quasi unius corporis in duas partes sectio, atque utriusque interemptio; aut boum, qui simul nutriti sunt, atque idem jugum traxerunt, disjunctio, lugubre quiddam utriusque causa mugientium, dissidiumque permol-

XXV. Domum autem reversi, eum mundo ac sce- næ nonnihil inserviissemus, hæcenus scilicet, ut permultorum desiderio utcumque satisfaceremus; nam ipsi quidem ab ambitione ac theatrica ingenii ostentatione abhorrebamus; juris nostri quamprimum effieimur, atque ex imberbibus inter viros censetur, fortius ac virilins ad philosophiam accedentes, non quidem jam corpore (haud enim sinebat livor), sed desiderio et amore conjuncti. Ille enim a Cæsariensi civitate, ut alter quispiam conditor et conservator, retinetur; ac deinde, quoniam me earebat, necessarias quasdam peregrinationes, minimeque a proposito sibi philosophiæ scopo alienas, iniit. At me, et pietas erga parentes, et senilis

(58) Ὀμηρικὸν ἔππον. Vide Homer. *Iliad.* lib. vi sub finem.

(59) Πήξας. Reg. d, Coisl. 2, διαβήξας.

(40) Ἐπανήκαμεν. Regg. hm, ph et Or. 2, ἐπαν- ἤκαμεν.

(41) Ἀφωσιώσασθαι. Sic codd. in ed., ἀφωσιώ- σασθαι.

(42) Τάχιστα ἐγενόμεθα, etc. Nicetas exponit, « cito quietem et tranquillam recuperavimus. »

(43) Κατέχει. Reg. ph, κατέχει.

(44) Γηροκομία. Or. 2, γηροκομία.

atatis cura et incursantes calamitates, ab illius A consortio abstractum tenuerunt; haud recte id quidem fortasse, nec juste, sed tamen tenuerunt. Atque haud scio, an mihi hinc quoque omnis vitae diligentias asperitasque orta sit, ac salebrosam ad philosophiam iter fuerit, nec cupiditate 791 mea et animi instituto satis dignum. Sed res quidem nostrae, ut Dei voluntas tulerit, ferantur; atque utinam per illius deprecationem melius ferantur. Hunc vero, multiplex Dei benignitas, atque erga genus nostrum cura et dispensatio, in multis ante numeribus exploratum, ac quotidie clariorem illustrioremque conpertum, in sacrum interea presbyterorum ordinem ascribit, ac splendidam et celebrem Ecclesiae faciem proponit, atque, per unam Caesariensem civitatem, universo terrarum orbi B praeleuet. Quoniam autem id modo? Sic nempe, ut eum non subito ad hunc gradum subveheret, nec simul eum et ablueret et sapientia instrueret, quemadmodum plerosque eorum qui nunc antistitum munus appetunt; verum ordine, ac spiritualis progressionis lege, hoc eum honore afficeret.

XXVI. Nae enim mihi perturbatio illa temeritasque probatur, quae apud nos nonnumquam et in nonnullis Ecclesiae presidibus existit. Non enim eo audaciae progrediar, ut omnes accusent; inique enim facerem. Verum nauticam legem laudo, quae gubernatori futuro primum remos tradit, deinde ad proram eum collocat, sicque prioribus numeribus ipsi commissis, tandem eum, post diuturnam remigationem ac ventorum observationem, ad gubernacula constituit. Eadem rei militaris est ratio: miles primum, deinde centurio, tum imperator. Hic optimus ordo est, iisque, qui subsunt, in primis conducibilis. Quam praclare nobiscum ageretur, si idem esset rerum nostrarum status! Nunc autem periculum est, ne ordo omnium sanctissimus, sit quoque omnium maxime ridiculus. Non enim virtute magis, quam maleficio et scelere, sacerdotium paratur; nec digniorum, sed potentiorum, throni sunt. Samuel inter prophetas, ille, inquam, futura prospiciens; sed et Saul, vilis ille et rejiciendus. Roboam Salomonis filius inter reges; sed et Jeroboam, servus et apostata. Cumque nec medici, nec pictoris nomen quisquam obtineat, nisi prius morborum naturas considerarit, aut multos colores misceverit, variasque formas penicillo expresserit; antistes contra facile invenitur, non elaboratus,

οὐ καλῶς μὲν ἔσως, οὐδὲ δικαίως, ἀπήγαγε δ' οὖν. Σκοπῶ δὲ, εἰ μὴ κἀντεῦθεν μοι πᾶσα ἢ περὶ τὸν βίον ἀνωμαλία καὶ δυσκολία συνέπεσε, καὶ τὸ πρὸς τὴν (45) φιλοσοφίαν οὐκ εὐδοκῶν, οὐδὲ τῆς ἐπιθυμίας (46) καὶ τῆς ὑποθέσεως ἄξιον. Τὰ μὲν οὖν ἡμέτερα, ὅπῃ τῷ Θεῷ φίλον, ἀγέσθω· ἄγοιτο δὲ ταῖς ἐκείνου πρεσβείαις ἄμεινον. Τὸν δὲ, ἢ πολύτερος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ περὶ τὸ ἡμέτερον γένους οἰκονομία, διὰ πολλῶν (47) τῶν ἐν μέσῳ γνωρίσασα, καὶ ἀεὶ λαμπρότερον ἀποδείξασα (48), λαμπτήρα τῆς Ἐκκλησίας προτίθησι περιφανῆ τε καὶ περιτόρητον, τοῖς ἱεροῖς τοῦ πρεσβυτερίου θρόνοις τέως (49) ἐγκαταλέξασα, καὶ διὰ μιᾶς τῆς Καισαρέων πόλεως, τῇ οἰκουμένην πάσῃ πυρσεύουσα (50). Καὶ τίνα τρόπον; Οὐ σχεδιάσασα τὸν βαθμὸν, οὐδὲ ἑμοῦ τε πλύνασα (51) καὶ σοφίσασα, κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν νῦν τῆς προστασίας ἐπιμένων· ἀλλὰ τάξει καὶ νόμῳ πνευματικῆς ἀναθάσεως, τῆς τιμῆς ἀξιώσασα

Κτ'. Οὐκ ἐπαινῶ γὰρ ἐγὼ τὴν παρ' ἡμῖν ἀταξίαν καὶ ἀνομίαν, ἔστιν ὅτε καὶ ἐφ' ὧν προεδρευόντων ἐν βήμασιν. Οὐ γὰρ ἀπάντων τολμήσω κατηγορεῖν, οὐδὲ δίκαιον. Ἐπαινῶ τὸν νῆστην νόμον, ὃς τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρίσας (52) τῷ νῦν κυβερνήτῃ, κἀκεῖθεν ἐπὶ τὴν πρῶραν ἀγαγόν, καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν, οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει, μετὰ τὴν πολλὴν (53) τυφθεῖσαν θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσχεψιν. Ὡς δὲ κἀν τοῖς πολεμικοῖς ἔχει· στρατιώτης, ταξίαρχος, στρατηγός. Αὕτη ἡ τάξις ἀρίστη καὶ λυσittelestάτη τοῖς ἀρχομένοις. Τὸ δ' ἡμέτερον, πολλοῦ ἀν' ἦν ἄξιον, εἰ οὕτως εἶχε. Νῦν δὲ κινδυνεύει, τὸ πάντων ἀγνώτατον τάγμα, τῶν παρ' ἡμῖν πάντων εἶναι καταγελαστότατον. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον, ἢ κακουργίας, ἢ προεδρία (54)· οὐδὲ τῶν ἀξιοτέρων, ἀλλὰ τῶν δυνατωτέρων, οἱ θρόνοι. Σαμουὴλ ἐν προφηταῖς, ὁ τὰ ἔμπροσθεν βλέπων· ἀλλὰ καὶ Σαούλ, ὁ ἀπόβλητος. Ῥοβοάμ ἐν βασιλεῦσιν, ὁ Σολομῶντος· ἀλλὰ καὶ Ἱεροβοάμ, ὁ δοῦλος καὶ ἀποστάτης. Καὶ ἱατρὸς μὲν οὐδεὶς, οὐδὲ ζωγράφος, ὅστις οὐ φύσει ἀρῆριστημάτων ἐσκέψατο πρότερον, ἢ πολλὰ χρώματα συνεκέρασεν, ἢ ἐμόρφωσεν· ὁ δὲ πρόεδρος εὐρίσκεται ῥᾶδίως, μὴ πονηθεὶς, καὶ πρόσφατος τὴν ἀξίαν, ἑμοῦ τε σπαρείς (55) καὶ ἀναδαιεὶς, ὡς ὁ μῦθος (56) ποιεῖ τοὺς γίγαντας. Πλάττομεν αὐθιμερὸν τοὺς ἄγιους, καὶ σοφοὺς εἶναι κλειδομένους

(45) Τὴν. Deest in nonnullis.

(46) Ἐπιθυμία. Coisl. I, προθυμία.

(47) Διὰ πο. λ. ἰ. ὄν, etc. Recte Nicetas: γνώριμον ποιήσασα. « Cum ex multis interim eum numeribus notum fecisset, ac illustriorem reddidisset. »

(48) Ἀποδείξασα. Reg. d et Coisl. 2, ἀναδείξασα.

(49) Τέως. « Ταῦτιν, interea. » Deest in Reg., Cyr., nec reddidit Billius.

(50) Πυρσεύουσα. Regg. e, d, Coisl. 2, Or. 2, Par., Pass., πυρσεύσασα.

(51) Πλύνασα. Sic undecim Coll., etc. In e. l., τλήσασα.

(52) Ἐγχειρίσας. Chrys., ἐγχειρησας.

(53) Ἡ. ἑ. ἑ. Regg. a, e, d et Or. 2, πολλά.

(54) Ἡ προεδρία. Sic eod. Prave in ed., ἢ προεδρία, « vel, » etc.

(55) Σπαρείς. Sic decem Coll., Pass., etc. In eo, παρείς.

(56) Ὡς ὁ μῦθος, etc. Finxerunt poetae Cadmum Agenoris filium, apud Thebas Bœotiae urbem, draconis a se intellecti dentes sevisse, atque hinc exstississe Gigantes, homines a capite usque ad femur armatos, qui eodem die, inito prælio, omnes sese statim mutuis vulneribus confecerunt, præter quatuor qui se Cadmo associarunt.

οὐδὲν σοφισθέντας, οὐδὲ τοῦ βλαθμοῦ προειστανεγκόντας
 τι, πλὴν τοῦ βούλεσθαι. Καὶ ὁ μὲν στέργει τὴν
 κάτω χώραν, καὶ ταπεινῶς (57) ἔστηκεν, ὁ τῆς ὑψη-
 λῆς ἄξιός, καὶ πολλὰ μὲν τῆσθε τοῖς λόγοις ἐμμελε-
 τήτας, πολλαὶ δὲ τῆσθε νομοθετήσας εἰς ὑποταγὴν
 πνεύματος· ὁ δὲ σοβαρῶς (58) προκαλιέζεται, καὶ
 τὴν ὄψρὸν αἴρει κατὰ τῶν βελτιόνων, καὶ οὐκ ἐπι-
 τρέμει τοῖς ὀρθοῖς, οὐδὲ φρίσσει τὴν ὄψρην, τὸν
 ἐγκρατῆ κάτω βλέπων· ἀλλ' ἑμοῦ τῷ κράτει, καὶ
 σοφώτερον ἑαυτὸν ὑπολαμβάνει, κακῶς εἰδώς, καὶ τὸ
 φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφρηγμένως.

versus meliores attollit, nec thronis intremiscit, nec ex aspectu horrorem concipit, hominem conti-
 nentiae studiosum infra se videns; verum simul
 mat, prave utique sentiens, atque a potentia et auctoritate de mente deturbatus.

KZ'. Ἀλλ' οὐκ ὁ πολὺς οὕτω (59) καὶ μέγας Βα-
 σίλειος· ἀλλ' ὡσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὕτω καὶ
 τοῦ περὶ ταῦτα λόγου, τοῖς πολλοῖς τύπος καθίστα-
 ται. Τὰς γὰρ ἱερὰς πρότερον ὑπαναγινώσκων τῷ
 λαῷ βιβλίου, ὁ τούτων ἐξηγητῆς, καὶ ταύτην (60)
 οὐκ ἀπαξιόσας τὴν τάξιν τοῦ βήματος, οὕτως ἐν
 καθέδρᾳ προσβυτέρων, οὕτως ἐν ἐπισκόπων αἰνεῖ τὸν
 Κύριον, οὐ κλιέψας τὴν ἐξουσίαν, οὐδ' ἀρπάσας, οὐδὲ
 διώξας τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τιμῆς διωχθεὶς, οὐδ'
 ἀνθρωπίνην χάριν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ καὶ θεῖαν θεξάμενος.
 Ὁ μὲν οὖν τῆς προεδρίας λόγος ἀναμεινάτω· τῷ δὲ
 τῆς ὑπεδρίας (61) μικρόν τι προσδιαιρέσωμεν. Οἶον
 γάρ με καὶ τοῦτο μικροῦ παρεδραμεν, ἐν μέσῳ τῶν
 εἰρηγμένων κείμενον!

KH'. Ἐγένετό τις πρὸς τὸν ἄνδρα διαφορὰ τῷ πρὸ
 τούτου (62) καθηγεμόνι τῆς Ἐκκλησίας (τὸ μὲν ἴδεν,
 καὶ ὅπως, σιωπᾶν ἄμεινον, πλὴν ἐγένετο), ἀνδρὶ
 τᾶλλα μὲν οὐκ ἀγενεῖ, καὶ θαυμαστῶ τὴν εὐσέ-
 βειαν (65), ὡς ἔδειξεν ὁ τότε διωγμὸς, καὶ ἡ πρὸς
 αὐτὴν ἐνστασις, ὅμως δὲ τι παλόντι πρὸς ἐκεῖνον (64)
 ἀνθρώπινον. Ἄπειται γὰρ οὐ τῶν πολλῶν μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῦθος, ὡς μόνον ἂν εἶναι
 τοῦ Θεοῦ τὸ παντελῶς ἄπταιστον καὶ ἀνάλωτον πά-
 θεσι. Κινεῖται οὖν ἐπ' αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας ὅσον
 ἔκκριτον καὶ σοφώτερον· εἴπερ σοφώτεροι τῶν πολ-
 λῶν, οἱ κόσμου χωρίσαντες (65) ἑαυτοὺς, καὶ τῷ
 θεῷ τὸν θῆον καθιερῶσαντες. Λέγω δὲ τοὺς καθ'
 ἡμῶς Ναζαριῶς (66), καὶ περὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα
 ἐσπουδαχότας· οἱ θεῖον ποιησάμενοι τὸ σφῶν κρά-
 τος (67) παριεῖν περιυβρισμένον καὶ ἀπωσμένον,

(57) Ταπεινῶς. Or. 2, ταπεινός. Sic legit Billius.
 (58) Σοβαρῶς. Sic Regg. a, c, d et Coisl. 2. In ed., σοβαρός.
 (59) Οὕτω. Sic Or. 2 et Pass. In ed., οὕτως.
 (60) Καὶ ταύτην, etc. « Nec illud lectoris offi-
 cium, » etc. Is profecto videtur esse Gregorii sen-
 sus. Basilium namque lectoris munus, ac populo in
 ecclesia sacros libros legere, non est dedignatus,
 cum jam iis exponendis, instar Magistri, par esset.
 Prius enim in lectoris snbsello, deinde presby-
 teri sede, demum inter episcopos Deum laudavit.
 Non bene igitur Billius, « sacerdotii gradum, » in-
 terpretatur, quod de « lectoris officio » scribit Gre-
 gorius.
 (61) Ὑπεδρίας. Regg. hm, ὑπεδρίας.
 (62) Τῷ πρὸς τούτου. Regg. a, c, d, Bass., Pass.,

sed recens, quantum ad dignitatem, simul satus et
 editus, quemadmodum poetae gigantes finxerunt.
 Uno die sanctos linguis, eosque sapientes et
 eruditos 792 esse jubemus, qui nihil didicerunt,
 nec ad sacerdotium quidquam prius contulerunt,
 prater velle. Atque ille quidem inferiori sede ac-
 quiescit, humilisque stat, qui sublimem promeretur,
 atque et multum diuque in divinarum sermonum
 meditatione versatus est, et multum diuque carni
 leges sanxit ad spiritui parendum: hic contra su-
 perbe et arroganter praesidet, superciliumque ad-
 eum imperio, sapientiozem quoque se esse existi-
 mant.

B XXVII. At non ita magnus et insignis Basilus;
 verum ut aliarum omnium virtutum, sic etiam in
 liis rebus ordinis et disciplinae exemplar aliis se
 praebet. Nam cum prius sacros libros populo lecti-
 tasset; ipse eorum interpret, nec illud lectoris offi-
 cium se indignum duxisset, ita demum presbytero-
 rum, ac deinde in episcoporum cathedra Dominum
 laudat, non hanc potestatem furatus, nec ea per
 vim potitus, nec honorem prosecutus, sed ab honore
 quaesitus, nec humano favore, sed divinitus ac Dei
 gratia sacerdotium consecutus. Verum de sedis
 principatu hoc loco nos expectat oratio; atque in
 ea, quae ad inferiorem dignitatis locum pertinet,
 omnihil immoremur. Quale enim hoc quoque mihi
 pene effluxit, in medio eorum, quae a nobis com-
 memorata sunt, jacens

C XXVIII. Cum Basilio simultatem quamdam is, qui
 ante ipsam Ecclesiae praefuit, exercebat (quibus autem
 de causis, aut quomodo, silentio dissimulare
 satius est, caeterum exercebat); vir caetera quidem
 fortis, ac mirabili pietate praeditus, ut illius tem-
 poris persecutio et aeris adversus eum suscepta
 contentio perspicue declaravit, sed tamen in Basilio
 aliquid humani passus. Neque enim vulgares tantum
 homines, sed etiam praestantissimos quosque
 793 viros Momus attingit, ut solius Dei sit omni
 peccato vacare, atque ab animi perturbatione im-
 mune esse. Ac propterea adversus eum Ecclesiae
 pars selectior et sapientior concitatur, si modo sap-
 entiores ii habendi sunt, quam plerique, qui
 seipsos a mundo sejunxerunt, ac vitam suam Deo
 consecrarunt. Nazaraeos nostrates dico, atque in

τῷ πρὸς τοῦ. Intelligit Eusebium, qui proximus ante
 Basilium Caesariensem Ecclesiam gubernarat; qui-
 que forte ac constantem animum praebuerat in
 Valentis persecutione adversus Catholicos.
 (65) Εὐσέβειον. Sic plures Regg., Pass., Comb.,
 etc. Mendose in ed., ἀπέβειαν, « impietatem. »
 (64) Πρὸς ἐκεῖνον. « Adversus hunc, » nempe,
 « Basilium. »
 (65) Χωρίσαντες. Or. 2, χωρήσαντες.
 (66) Ναζαριῶς. « Nazaraeus, » id est, « mo-
 nachos. »
 (67) Τὸ σφῶν κράτος. Basilium intelligit, qui
 inter monachos principatum pietate ac virtutibus
 obtinebat. Nam, ut ait Nicetas, Ναζαριῶς καὶ ἀ-
 τῆς ἦν « Nazaraeus et ipse erat. »

hujusmodi rebus maximum studium atque operam A ponentes; qui cum grave atque indignum esse dixissent, pati, ut is, qui principatum inter eos obtinebat, contumelia et probro afficeretur et rejiceretur, periculosissimum facinus aggrediuntur. A magno et a seditione alieno Ecclesie corpore deficere, seseque abrumperere constituunt, non exiguam quoque plebis partem amputantes, tam eorum, qui inferioris ordinis erant, quam qui dignitates gerebant. Id autem tribus de causis, iisque firmissimis, perfacile erat. Primum enim Basilius tanta apud omnes veneratione erat, quanta haud scio an quisquam nostrae aetatis philosophorum, eamque vim habebat, ut tumultuanti parti, si voluisset, animos ac fiduciam afferre potuisset. Deinde, qui molestiam ipsi exhibebat, ob eum tumultum, qui in ipsius electione acciderat, civitati suspectus erat, ut qui non tam legitime atque ex canonum praescripto, quam per vim praefecturam accepisset. Postremo aderant episcopi quidam ex Occidente, qui orthodoxos omnes ad suas partes pertrahabant.

XXIX. Quid igitur egregius ille vir, et pacifici discipulus⁹⁷? (Nec enim iis, qui contumelia ipsum affecerant, aut qui ipsi studebant, oblectari poterat; nec illius erat dimicare, aut Ecclesie corpus lacerare, quae etiam alioqui ab haereticis, qui tum potentiam atque imperium obtinebant, oppugnabatur, ac periculose affecta erat.) Simul etiam nobis haec in re consultoribus, ac sinceris monitoribus usus, nobiscum hinc in Pontum profugit, ac pietatis gymnasia, quae illie erant, moderatur; quodque commemoratione dignum est, ipse cum Elia et Joanne, summis philosophis, solitudinem amplectitur; conducibilis id sibi esse existmans, quam in praesenti negotio cogitationem quamdam philosophia sua indignam suscipere, ac consilii et prudentiae 734 clavum, quem in tranquillitate tenuerat, in tempestate perdere. Quamvis autem adeo philosophica et admirabilis illius secessio fuerit, praestantio rem tamen et admirabilior em ipsius reditum fuisse reperiemus. Sic enim se habuit.

XXX. Cum in his studiis versaremur, ingruit subito nubes grandinis plena, et exitiose stridens, quae obtinuit Ecclesias omnes, in quas cecidit, et quas eumque invasit; imperatorem dico, auri amantissimum et Christi inimicissimum, ac duobus his

⁹⁷ Matth. xi, 29.

(68) Ἐπ' ἀξιας. Quatuor Regg., Coisl. 2 et D Pass., ἐπ' ὄξιας.

(69) Τῷ συστήματι. Bill.: « Cohorti suae. » Quae interpretatio significare videtur, Basilium excitasse hunc tumultum, de quo agitur, cuius ipse occasio duntaxat fuerat.

(70) Ἀρχιερέων τινές. « Episcopi quidam. » Hi erant Lucifer et Ensebius apostolicae sedis legati, qui ex Occidente, ad componendos motus, Casareae missi fuerant.

(71) Ἀυτὸς δέ, etc. « Ipse aliquid praestat memorato dignum. » Quippe qui non solum monachis regulas tradiderat, sed etiam ipse vitam monasticam amplexus fuerat. Quamvis haec lectio accurata videatur, plures tamen Regg. et Colb. alique optimaem note hanc alteram lectionem praese ferunt: αὐτοῖς τε, etc., quam lectionem qui secutus fuerit, sic reddere potest: « iisque (monachis) praestat quidpiam

πράγμα τολμῶσιν ἐπικινδυνόστατον. Ἀπόστασιν ἐνοοῦσι καὶ ῥῆξιν τοῦ μεγάλου καὶ ἀστασιάστου τῆς Ἐκκλησίας σώματος, οὐκ ὀλίγην καὶ τοῦ λαοῦ μωραν παρατεμύμενοι, ὅση τε τῶν κάτω, καὶ ὅση τῶν ἐπ' ἀξιας (68). Πᾶστον δὲ τοῦτο ἦν ἐκ τριῶν τῶν ἰσχυροτάτων. Ὁ τε γὰρ ἀνὴρ αἰδέσιμος, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ- τις ἄλλος τῶν καθ' ἡμᾶς φιλοσόφων, καὶ ἱκανὸς θάρσος παρασχεῖν, εἴπερ ἐβούλετο, τῷ συστήματι (69). Τὸν τε λυποῦντα δι' ὑποψίας εἶχεν ἡ πόλις, ἐκ τῆς περὶ τὴν κατάστασιν παραχῆς, ὡς οὐκ ἐνομον, οὐδὲ κανονικῶς μᾶλλον, ἢ τυραννικῶς τὴν προστασίαν δεξάμενον. Καὶ παρήσαν τῶν δυτικῶν ἀρχιερέων τινές (70), μεθελκοντες πρὸς ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὕσον ὀρθόδοξον.

B ΚΘ'. Τί οὖν ὁ γεννάδας ἐκεῖνος, καὶ τοῦ εἰρηνικοῦ μαθητῆς; Ὅστε γὰρ ἀντιτείνειν εἶχε πρὸς τοὺς ὕβριστάς, ἢ τοὺς σπουδαίους, οὐδὲ πρὸς αὐτοῦ τὸ μάχεσθαι, ἢ διασπᾶν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἄλλως πολεμιουμένης, καὶ σφαλερῶς διακειμένης, ὑπὸ τῆς τότε τῶν αἰρετικῶν δυναστείας. Καὶ ἅμα συμβούλοις ἡμῶν περὶ τούτου χρησάμενος καὶ παραινέταις γενησίοις, φυγὰς ἐνθόνης σὺν ἡμῶν πρὸς τὸν Πόντον μεταχωρεῖ, καὶ τοῖς ἐκεῖσε φροντιστηρίοις ἐπιστατεῖ, αὐτὸς δὲ (71) καθίστα τι μνήμης ἄξιον, καὶ τὴν ἔρημον (72) ἀσπάζεται μετὰ Ἡλίου καὶ Ἰωάννου, τῶν πάντων φιλοσόφων· τοῦτο λυσιτελεῖν αὐτῷ μᾶλλον ἡγούμενος, ἢ τι διανοηθῆναι περὶ τῶν παρόντων τῆς ἑαυτοῦ (73) φιλοσοφίας ἀνάξιον, καὶ διαφθεῖρην ἐν ζῆλῃ τὴν ἐν γαλήνῃ τῶν λογισμῶν κυβερνήσιν. Καίπερ δὲ οὕτω φιλοσόφου καὶ θαυμασίας οὔσης τῆς ἀνχωρήσεως, κρείττω καὶ θαυμασιωτέραν εὐρήσομεν τὴν ἐπάνοδον. Ἔσχε γὰρ οὕτως·

Α'. Ἐν τούτοις ὄντων ἡμῶν, ἐξαίφνης ἐφίσταται νέφος χαλάζης πλήρες καὶ τετριγὺς ὀλέθριον (74), πᾶσαν ἐκτροῦψαν Ἐκκλησίαν, καθ' ἧς ἐβράχῃ, καὶ ὅσῃν ἐπέλαθε· βασιλεὺς ὁ φιλοχρυσότατος, καὶ μισοχρυσότατος, καὶ δύο τὰ μέγιστα ταῦτα (75) νοσῶν,

memoria dignum; » scilicet, ut exponit Nicetas, monasticas leges ipsis instituens: in asceticis praesertim, quae a Niceta Basilio tribuntur, quamvis Nicephorus Eustathio Sebastiae episcopo tribuat.

(72) Ἐρημον. Plures Regg. et Colb., etc., ἐρημίαν.

(73) Τῆς ἑαυτοῦ. Sic Regg. a, c, d, ph, undecim Colb. et Pass. Deest ἑαυτοῦ in ed.

(74) Τετριγὺς ὀλέθριον. Schol.: « Ὁδάλην λέγει· « Valentem significat. » Alud Schol.: « Ἐνθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν ὁ ἄγιος Βασίλειος ἐπὶ Ἰουλιανοῦ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ μετὰ τὸ βασιλεῦσαι Ὁδάλην προχειρίζεται ἐπίσκοπος· « Hinc patet Basilium episcopum non fuisse tempore Juliani; sed postquam Valens imperium adeptus est, tunc episcopus creatus fuit. »

(75) Ταῦτα. Deest in Regg. a, c, d, ph, novem Colb. et Pass.

ἀπληστίαν καὶ βλασφημίαν· ὁ μετὰ τὸν διώκτην, ὁ μετὰ τὸν ἀποστάτην, οὐκ ἀποστάτης μὲν, οὐδὲν δὲ ἀμείνων Χριστιανός, μᾶλλον δὲ Χριστιανῶν τῷ εὐσεβεστάτῳ μέρει, καὶ καθαρωτάτῳ, καὶ προσκυνητῇ τῆς Τριάδος, ἣν δὴ μόνην εὐσέβειαν (76) ἐγὼ καλῶ, καὶ δόξαν σωτήριον. Οὐ γὰρ θεότῃτα τάλαντοῦμεν, οὐδὲ τὴν μίαν καὶ ἀπράβειτον φύσιν ἀποξενούμεν ἑαυτῆς, ἐκφύλους ἀλλοτριότησιν, οὐδὲ κακῶ τὸ κακὸν ἰδόμεθα, τὴν ἄθεον Σαβελλίου συναίρεσιν ἀσεβεστέραν διαιρέσει καὶ κατατομῇ λύοντες· ἦν Ἄρειος νοσήσας, ὁ τῆς μανίας ἐπόνυμος (77), τὸ πολὺ τῆς Ἐκκλησίας διέσπειρε καὶ διέφθειρεν· οὕτε τὸν Πατέρα τιμήσας, καὶ ἀτιμάτας τὰ ἐξ αὐτοῦ, διὰ τῶν ἀνίστων βαλμῶν τῆς θεότητος. Ἀλλὰ μίαν μὲν δόξαν Πατὴρς γινώσκουμεν, τὴν ὁμοσιμίαν τοῦ Μονογενοῦς· μίαν δὲ Υἱοῦ, τὴν τοῦ Ἡνεύματος. Καὶ ὅτι ἂν τῶν τριῶν κίτῳ θώμεν, τὸ πᾶν καθαιρεῖν νομίζουμεν· τρία μὲν ταῖς ἰδιότησιν (78), ἐν δὲ τῇ θεότητι (79) σέβοντες καὶ γινώσκοντες. Ὡς οὐδὲν ἐννοῶν ἕκσινος, οὐδὲ ἄνω βλέπειν δυνάμενος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγόντων (80) αὐτὸν ταπεινούμενος, συνταπεινοῦν ἐτόλμησεν ἑαυτῷ καὶ φύσιν θεότητος· καὶ κείσμα γίνεται πονηρὸν, εἰς δουλείαν κατέγων τὴν δεσποτείαν, καὶ μετὰ τῆς κείσεως τιθεὶς τὴν ἄκτιστον οὐσίαν καὶ ὑπέρχρονον.

divinitatis naturam deprimere non dubitavit, atque improbam creaturam se præbuit, dominationem nempe in servitutem detrahens, naturamque increatam et tempore sublimiorem inter res creatas constituens.

ΑΑ. Ὁ μὲν οὖν οὕτω φρονῶν, καὶ μετὰ τοιαύτης ἡμῖν ἐπιστρατεύει τῆς ἀσεθείας. Οὐ γὰρ ἄλλο τι, ἢ βαρβαρικὴν καταδρόμην τοῦτο ὑποληπτέον, καθαιρουσαν, οὐ τείχη, καὶ πόλεις, καὶ οἰκίας, οὐδὲ τι τῶν μικρῶν καὶ χειροποιήτων, καὶ αἰθίς ἀνορθοῦμένων, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς αὐτὰς κατασφύρουσαν. Συνεισβάλλει δὲ αὐτῷ καὶ στρατὸς ἄξιος, οἱ κακοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγεμόνες, οἱ μικροὶ τετράρχαι τῆς ὑπὲρ αὐτὸν (81) οἰκουμένης· οἱ τὸ μὲν ἔχοντες ἤδη τῶν Ἐκκλησιῶν, τῷ δὲ προσβάλλοντες (82), τὸ δὲ ἐλπίζοντες ἐκ τῆς τοῦ βασιλείως ῥοπῆς καὶ χειρὸς, τῆς μὲν ἐπαγουμένης, τῆς δὲ (83) ἀπειλούμένης, ἦχον καὶ τῆν ἡμετέραν καταστρεψόμενοι, οὐδενὶ τοσοῦτον θαρσύνει ἔχοντες τῶν ἀπάντων, ὅσον τῇ τῶν προσηρημένων μικροψυχίᾳ, καὶ ἀπειρίᾳ τοῦ τηλικούτου ἡμῶν προεδρεύοντος, καὶ τοῖς ἐν ἡμῖν ἀρόωστέμασιν. Ὁ μὲν οὖν ἀγῶν πόλῳς· ἢ δὲ πρῶτοια τῶν πλείστων οὐκ ἀγεννής, ἢ δὲ παράταξις ἀσθενής, οὐκ ἔχουσα τὴν προαγωνιστήν

(76) *Εὐσέβειαν*. Sic codd. In Par. ed., εὐσέβειον.

(77) Ὁ τῆς *μανίας ἐπόνυμος*. Reg. ph. ὁ τῆς μανίας, etc. Observat Petavius, tom. II *Theolog. dogm.*, pag. 43, Arianos peculiari voce Ariomanitas esse dictos, quo nomine eos appellandos præcipit epistola sua Constantianus. Gregorii verba profert, qui Arium vocat *μανίας ἐπόνυμος*, e eo sensu, inquit Petavius, e non quod Ἄρειος a Marte vocetur, ut putavit interpretes.

(78) *Τρία μὲν ταῖς ἰδιότησιν*. Sic. codd. In ed., τρία μὲν ἰδιότησιν « Tres quidem quoad proprietates. » Patris proprietates est, quod sit ingenitus; Fili; quod sit genitus; Spiritus sancti, quod a Patre et Filio procedat. Greci scribunt τρία, respicientes ad πρόσωπα. Latini vero « Tres, » respicien-

te ad subsistentias, seu personas. Sic Christus, Joan. x. 30, « Ego et Pater unum sumus. Ego et Pater, » qui sumus duo, quoad personas, « unum sumus, » quoad divinitatem.

(79) *Τῇ θεότητι*. Sic quinque Regg., Or. 2 et Pass. Deest τῇ in ed. « Qui cum ducebant. » Dæmones intelligit, quorum afflata atque instinctu, impius princeps catholicæ fidei bellum inferbat.

(80) *Ἰπὲρ αὐτῶν*. Pass. ὑπὲρ αὐτῶν. « Qui cum ducebant. » Dæmones intelligit, quorum afflata atque instinctu, impius princeps catholicæ fidei bellum inferbat.

(81) *Ἰπὲρ αὐτῶν*. Pass. ὑπὲρ αὐτῶν.

(82) *Τῷ δὲ προσβάλλοντες*. Duo Regg., Jes. Par., τὸ δὲ προσβάλλοντες. Comb., τὸ δὲ προσλαμβάνοντες.

(83) *Τῆς μὲν... τῆς ἐξ*. Regg. a, c, d, Chrys., Or. 2, etc., τοῖς μὲν... τοῖς ἐξ. « Aliis vim inferentem, aliis minas intentantem. »

(84) *Τῷ δὲ προσβάλλοντες*. Duo Regg., Jes. Par., τὸ δὲ προσβάλλοντες. Comb., τὸ δὲ προσλαμβάνοντες.

(85) *Τῆς μὲν... τῆς ἐξ*. Regg. a, c, d, Chrys., Or. 2, etc., τοῖς μὲν... τοῖς ἐξ. « Aliis vim inferentem, aliis minas intentantem. »

ritia, ac morbis etiam, qui apud nos grassabantur. A Magnam ergo certamen propositum erat; non ignava tamen multorum alacritas, sed infirma erat acies, utpote quæ propugnatores, ac perito defensore in sermonis et Spiritus virtute careret. Quid igitur generosa illa et excelsa anima, Christique amore vere prædita? Ne multis quidem sermonibus ad hoc opus habuit, ut nobis præsto esset, ac suppetias ferret; verum simul atque nos legationem obeuntes vidit (erat enim utriusque nostrum commune hoc certamen, ut qui fidei propugnatores designati essemus), statim legationi cessit; ac spiritualibus rationibus secum optime sapientissimeque distinguens, aliud simultatis tempus esse (si quid etiam ejusmodi affectui indulgendum esset), nempe securitatis et tentia, nempe necessitatis et periculorum tempus; nobiscum excedit, ac pro periclitante veritate zelo totumque se matri Ecclesie tradit.

XXXII. At fortasse alacriter quidem hanc rem suscepit, verum nequaquam, ut illa animi alacritate dignum erat, dimicavit: aut strenue ille quidem dimicavit, sed non consulte ac prudenter: aut ita prudenter, ut tamen sine periculo: aut hæc quidem omnia perfecte, ac supra quam dici queat, præstitit, cæterum in illius animo veteris simultatis reliquæ quædam residebant? Minime gentium. Omnia quippe simul præstat: inimicitias deponit, 796 consilium agitat, sciem instruit; scandala et offendicula, que in medio erant, ac cætera omnia, quorum fiducia, illi nos bello læcessendos putaverant, submovet. Alios assumit, alios retinet, alios propulsat. Aliis muris firmus et vallum 98 efficitur; aliis securis petram scindens 99, aut ignis in spinis 1, ut divina Scriptura loquitur, sarmentitios homines, et in divinitatem contumeliosos, facile absumens. Quod si quid auxilii Barnabas, qui hæc loquitur ac gratia, qui illum elegit, ac certaminis socium adhibuit.

XXXIII. Atque illi sane sic infectis rebus discesserunt, mali male tum primum pudenti et superati, atque edocti, etiam si alios omnes homines, Capadoces tamen non ita temere contemnere ac pro nihilo putare; quorum nihil tam proprium est, quam fidei firmitas, atque erga Trinitatem fides animique sinceritas; ejus etiam beneficio hoc habent, quod animis conjuncti sunt, atque concordēs, viribusque pollent, eadem videlicet auxilia, quæ divinitati ferunt, accipientes, imo, multo etiam præstantiora et firmitiora. Proximum autem Basilio negotium ac studium hoc fuit, antistitem colere atque observare, suspitionem extinguere, mortalibus omnibus persuadere, molestiam eam anam

καὶ τεχνίτην ὑπέρομαχον ἐν δυνάμει λόγου καὶ Πνεύματος. Τί οὖν ἡ γενναία καὶ μεγαλόφρων ἐδεήθη ψυχῇ, καὶ ὄντως φιλόχριστος; Οὐδὲ πολλῶν ἐδεήθη λόγων πρὸς τὸ παρεῖναι καὶ συμμαχεῖν· ἀλλ' ὁμοῦ τε εἶδεν ἡμᾶς προσθεύοντας (κοινῶς γὰρ ἦν ὁ ἀγὼν ἀμφοτέροις ὡς τοῦ λόγου (84) προσθελημένοις), καὶ τῆς προσθείας ἡττήθη· καὶ διεῖλον ἄριστα παρ' ἑαυτῷ καὶ φιλοσοφώτατα τοῖς τοῦ Πνεύματος λογισμοῖς, ἄλλον μὲν εἶναι μικροψυχίας καιρὸν (εἴ τι καὶ τοιοῦτον ἔδει παλεῖν τὸν τῆς ἀδείας), ἄλλον δὲ μακροθυμίας, τὸν τῆς ἀνάγκης· εὐθύς τοῦ Πόντου μεθ' ἡμῶν ἀπανίσταται, καὶ ζηλοτυπεῖ τὴν ἀλήθειαν κινδουεύουσαν, καὶ γίνεται σύμμαχος ἐβελοντῆς, καὶ τῆ μητρὶ φέρων ἑαυτὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδωσίν.

tranquillitatis; aliud autem longanimitatis ac patientiam, secum reputans, confestim e Ponto afflictor, ultroque et sponte belli socium se præbet,

B ΔΒ'. Ἐρ' οὖν (85) προσθυμήθη μὲν οὕτως, ἡγνόνισται δὲ τῆς προθυμίας ἑλαττον; ἢ διαγωνίζεται μὲν ἀνδρικῶς, οὐ συνεπῶς δέ; ἢ πεπαυτευμένως μὲν, ἀκινδύνως δέ; ἢ πάντα μὲν ταῦτα τελείως καὶ ὑπὲρ λόγον, ὑπελείπετο δὲ τι τῆς μικροψυχίας ἐν ἑαυτῷ (86) λείψανον; Οὐδαμῶς. Ἄλλ' ὁμοῦ τὰ πάντα καταλλάσσεται, βουλευεται, παρατάσσεται· λύει τὰ ἐν τῷ μέσῳ σκόλα καὶ προσκόμματα, καὶ οἷς ἐκεῖνοι θαρρόυντες καθ' ἡμῶν ἐστρατεύσαντο (87). Τὸ μὲν προσλαμβάνει, τὸ δὲ κατέχει, τὸ δὲ ἀποκορεύεται. Γίνεται τοῖς μὲν τεῖχος ὄχυρόν καὶ χαράκιμα· τοῖς δὲ πέλεκυς κόπτων πέτραν, ἢ πῦρ ἐν ἀνάσθαις, ὃ φησιν ἡ θεία (88) Γραφή, ῥαδίως ἀναλίσκον τοὺς φρυγανώδεις καὶ ὑβριστάς τῆς Θεότητος. Εἰ δέ τι καὶ Βαρνάβας, ὁ ταῦτα λέγων καὶ γράφων, Παύλῳ συνηγωνίσαστο, C Παύλῳ χάρις τῷ προσελθόντῳ, καὶ συνεργῶν ποιησάμενῳ τοῦ ἀγωνίσματος.

scribit, Paulo decertanti tulit, Paulo habenda est

ΔΓ'. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀπῆλθον ἄπρακτοι, καὶ κακοὶ καθὼς τότε πρῶτον αἰτηγνῶντες καὶ ἡττηθέντες, καὶ μαθόντες μὴ ῥαδίως Καππαδοκῶν καταφρονεῖν, εἰ καὶ πάντων ἀνθρωπῶν· ὧν οὐδὲν οὕτως ἴδιον, ὡς τὸ τῆς πίστεως ἀρρώγες, καὶ πρὸς τὴν Τριάδα πιστὸν (89) καὶ γνήσιον· παρ' ἧς καὶ τὸ ἠγῶσθαι καὶ τὸ ἰσχύειν αὐτοῖς (90), ἃ βοήθοσι βοηθουμένοις, μᾶλλον δὲ, πολλῶ κρείττω καὶ ἰσχυρότερα. Τῷ δέ τι δεύτερον ἔργον καὶ σπουδάσμα γίνεται, θεραπεύειν τὸν πρόεδρον, λύειν τὴν ὑπόψιν, πείθειν (91) πάντας ἀνθρώπους, ὡς ἃ μὲν λελύπητο, πειρά τις ἦν τοῦ πονηροῦ καὶ πάλῃ (92) ταῖς εἰς τὸ καλὸν ὁμονοίαις βασιταίνοντος· αὐτὸς δὲ ἤδει νόμους εὐπειθείας καὶ πνευματικῆς πάξεως. Διὰ τοῦτο παρήν (93), ἐσόφισεν,

98 Jerem. 1, 18. 99 Jerem. xxiii, 20. 1 Psal. cxvii, 12.

(84) Ὡς τοῦ λόγου. Id est, τῆς πίστεως, « fidei, » vel « doctrine fidei. »

(85) Ἐρ' οὖν, etc. Sic in plerisque codd. que sequuntur interrogationis notam præferunt.

(86) Ἐρ' ἑαυτῷ. Sic Regg. a, c, Pass. et Comb. In ed., ἐν ἑαυτῷ.

(87) Ἐστὶ ἀπεύσαστο. Pass., ἐστρατεύοντο.

(88) Θεία. Deest in Reg. Inu et Or. 2.

(89) Πιστὸν. Reg. ph, πιστὸν τε.

(90) Ἀπότεις. Reg. ph addit, ὑπάρχει.

(91) Πείθειν. Regg. Inu et ph, πείθων τε.

(92) Ἠλόη. Basil., ἀπάτη, « fraus. »

(93) Παρήν. Bas., παρήγει, « hortabatur. »

ὑπήκουεν, ἐνοουθέτει, πάντα ἦν αὐτῷ, σύμβουλος ἅγαθός, παραστάτης δεξιᾶς, τῶν θείων ἐξηγητής, τῶν πρακτικῶν καθηγητής (94), γήριος βακτηρία, πίστειος ἔρεισμα, τῶν ἔνδον ὁ πιστότατος, τῶν ἔκτος ὁ πρακτικώτατος· ἐν λόγῳ, τοσοῦτος εἰς εὐνοϊαν, ὅσος εἰς ἔχθραν τὴν πρὶν ἐνομιζέτο. Ἐνταῦθεν αὐτῷ περιῆν (95) καὶ τὸ κράτος τῆς Ἐκκλησίας, εἰ καὶ τῆς καθέδρας εἶχε τὰ δευτέρα. Τὴν γὰρ εὐνοϊαν εἰσφέρειον, τὴν ἐξουσίαν ἀντελάμβανε· καὶ ἦν θαυμαστὴ τις ἡ συμφωνία, καὶ ἡ πλοκὴ τοῦ δύνασθαι. Ὁ μὲν τὸν λαὸν ἤγεν, ὁ δὲ τὸν ἄγοντα· καὶ οἷον λεοντοκόμος τις ἦν, τέχνην τιθαστεύων τὸν δυναστεύοντα. Καὶ γὰρ ἐδεῖτο, νεωστὶ μὲν ἐπὶ τὴν καθέδραν θεῖος, ἔτι δὲ τῆς κοσμητικῆς ὕλης τι (96) πνεῶν, οὕτω δὲ κατηρατισμένος ἐν τοῖς τοῦ Πνεύματος (97), πολλοῦ δὲ τοῦ κλύδωνος περιζέοντος, καὶ τῶν ἐπικαιμένων τῆς Ἐκκλησίας (98) ἐχθρῶν, τοῦ χειραγωγούντος καὶ ὑπερείδοντος. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν συμμαχίαν ἠγάπα, καὶ κρατοῦντος ἐκείνου, κρατεῖν αὐτὸς ὑπελάμβανε.

ac præterea ingenti tempestate undique aestuante, habebat homine, a quo velut porrecta manu duceretur et fulciretur. Quamobrem ipsius auxilium amplectebatur, eoque victore, se ipse victorem putabat.

ΑΔ'. Τῆς δὲ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἀνδρός κηδεμονίας καὶ προστασίας, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα γνωρίσματα· παρρησία πρὸς ἄρχοντας, τοὺς τε ἄλλους, καὶ τοὺς δυνατωτάτους τῆς πόλεως· διαφορῶν λύσεις (99) οὐκ ἀπιστούμεναι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐκείνου φωνῆς τυπούμεναι, νόμῳ τῷ τρόπῳ (1) χρώμεναι· προστασία τῶν δεομένων, αἱ μὲν πλείους πνευματικαὶ, οὐκ ὀλίγαι δὲ καὶ σωματικαὶ (καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πολλὰκις εἰς ψυχὴν φέροι δι' ἐνοίας δουλοῦμενον [2])· πτωχοτροφία, ξηνοδοχία, παρθενοκομία· νομοθεσία μοναστῶν (5), ἐγγραφοὶ τε καὶ ἄγραφοι· εὐχῶν διατάξεις (4), εὐκοσμία τοῦ βήματος, τὰ ἄλλα οἷς ἂν ὁ ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μετὰ Θεοῦ τεταχμένος, λαὸν ὠφελήσειεν· ἐν δὲ, ὃ μέγιστόν τε καὶ γνωριμώτατον. Λιμὸς ἦν, καὶ τῶν πώποτε μνημονευομένων ὁ χάλειπτός· ἔκκαμνε δὲ ἡ πόλις, ἐπικουρία δ' ἦν οὐδαμῶθεν, οὐδέ τι φάρμακον τῆς κακώσεως. Αἱ μὲν γὰρ παραλίαι (5) τὰς τοιαύτας ἐνδείας οὐ χάλειπῶς ἀναφέρουσι (6), διδοῦνται τὰ παρ' ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρὰ (7) τῆς θαλάσσης δεχόμεναι· τοῖς δ' ἠπειρώταις ἤμῃν, καὶ τὸ περιττεῦον ἀνόνητον

(94) *Καθηγητής*. Reg. d, ὑφηγητής.

(95) *Περιῆν*. Deest in Regg. d, ba, ph et Pass.

(96) *Τι*. Deest in Pass.

(97) *Ἐν τοῖς τοῦ Πνεύματος*. In quibusdam, ἐν τῷ Πνεύματι.

(98) *Τῆς Ἐκκλησίας*. Reg. bm, τῆ Ἐκκλησίᾳ. Chrys., τῆς ἀληθείας, « veritatis. » Sic etiam Regg. c, d; sed ad marg., τῆς Ἐκκλησίας.

(99) *Διαφερῶν λύσεις*, etc. Nicetas sic hunc locum exponit: « Ratio, qua Basilium in dirimendis controversiis utebatur, nequaquam fide carebat, aut in dubium veniebat, quin recta esset, sed ab ipsius sententia constituebatur et confirmabatur; ac modus ille, quo dissidia exstinguere, legis vim obtinuit; adeo ut deinceps huiusmodi controversie eodem modo dirimerentur. » Tanta siquidem erat Basilii auctoritas in solvenda dubia, questiones, negotia, quæ ad ejus arbitrium deferrebantur, ut ejus

acceperat, tentationem quamdam et luctam pravi illius fuisse, honeste ac laudabili concordie invidentis; ceterum non ignarum se esse, quid obedientiæ ordinisque spiritualis leges postularent: ac proinde adesse, docere, dicto audientem se præbere, monere, quidvis denique illi esse, monitor probus, opitulator commodus, divinatorum oraculorum interpret, rerum agendaum pramonstrator, senectutis subsidium, fidei adminiculum, domesticorum fidelissimus, externorum ad res gerendas aptissimus; verbo dicam, tantus ad benevolentiam, quantus prius ad inimicitiam esse putabatur. Ex quo factum est, ut, etiamsi cathedra inferior esset, Ecclesie tamen imperium obtineret. Etenim pro benevolentia, quam afferebat, auctoritatem recipiebat; ac mirus quidem erat concertus nexusque potestatis. Ille plebem ducebat, hic ductorem; ac velut quidam leonum curator erat, arte demulcens eum, qui principatum tenebat; quippe, ut nuper in cathedra collocatus, nondumque in his, quæ Spiritus erant, instructus,

797 atque imminentibus Ecclesie hostibus, opus

XXXIV. Jam vero ipsius erga Ecclesiam curæ ac præsidii, multa alia quidem indicia sunt: nimirum, dicendi libertas apud presides, cum alios, tum potentissimos quosque civitatis; controversiarum diremptiones nequaquam suspecte, sed ab ejus voce formate, et ratione modis, legum instar adhibite; egentium patrocinia, plura quidem spiritualia, sed tamen corporalia non pauca (nam id quoque sæpe numero ad animam tendit, per benevolentiam sulgens, ac velut in servitum trahens); erga pauperes alendos, hospites excipiendos, curandas virgines studium; monasticarum legum institutiones, tum scripto, tum voce traditæ; precum descriptiones, clerici ordines et officia, ea denique omnia, quibus quisquam vere Dei homo, ac Deo adjunctus, plebi prodesse queat. Istud autem unum maximum est et celeberrimum. Fames erat, et quidem post hominum memoriam atrocissima. Languebat civitas, nec ulla ex parte auxilium afferebatur, nec ulla erat calamitatis medicina. Nam maritimæ quidem urbes ejusmodi rerum penuriam facile

D judicia pro lege haberentur, ac etiamnum habeantur.

(1) *Νόμῳ τῷ τρόπῳ*, etc. « Quibus pro lege esset tantum viri auctoritas et virtus. » Schol.: *Ἐστὶ ἐδὲ καὶ διὰ τὸν τρόπον τοῦ λέγοντος*. « Vera videbantur, ob loquentis auctoritatem. »

(2) *Δουλοῦμενον*. Reg. Cypri., *δηλούμενον*, « cum per benevolentiam id obsequium exhibetur. »

(5) *Μοναστῶν*. Pass., *μοναχῶν*. De asceticis preculdulo loquitur Gregorius.

(4) *Εὐχῶν διατάξεις*. « Ordinate preces, tum aliæ, » inquit Nicetas, « tum divine liturgiæ, quæ et existant, ut res sacræ congrua quadam majestate peragi possint. »

(5) *Παραλίαι*. Reg. a, c, d, ph et Or. 2, *παρ ἁλῶν*.

(6) *Ἀναφέρουσι*. Or. 2, *ἐπιφέρουσι*.

(7) *Παρὰ*. In nonnullis, *περὶ*.

perferunt, dantes nimirum ea, quibus affluunt, ac vicissim ea, quibus carent, a mari accipientes; at nos, qui procul a mari degimus, nec ex iis, quibus redundamus, utilitatem ullam capimus, nec ea, quibus egemus, ulla arte comparare possumus, utpote qui, nec quæ habemus, exportare, nec ea, quibus caremus, importare queamus. Sed in huiusmodi malis nihil gravius est, quam crudelitas ac inexplebilis eorum, qui frumentum habent, cupiditas. Observant enim temporum difficultates, et penuriam in quæstum vertunt, atque ex aliorum calamitatibus messem faciunt; nec illud audientes, eum, qui pauperum miseretur, Domino fenerari²; nec rursus illud, eum, qui frumentum abscondit, plebi execrabilem esse³: nec denique quidquam aliud eorum, quæ vel benignis ac mansuetis hominibus pollicetur Scriptura, vel duris et inhumanis quam par sit, maleque sibi consulunt; quemadmodum scilicet aliis sua, ita sibi ipsorum auxilio egeant, viscera praeludentes. Atque hæc quidem frumenti emptores et caupones faciunt, qui nec cognitionis jure commoventur, nec Deo, cuius beneficio ipsi frumentum habent, cum alii opprimantur, gratias referunt.

XXXV. At Basilius, nec precibus quidem panem e.cælo⁴ fundere, nec fugitivum populum in deserto alere poterat, nec indeficientem alimoniam e vasculis⁵, fontis instar, scaturire, quæ, res mira! ipso met vacuo replebantur, ut nutricem suam in hospitalitatis præmium aleret; nec demum quinque panibus⁶ multa hominum millia pascere, quorum reliquæ quoque ipsæ tales erant, ut pluribus aliis mensis sufficerent. Hæc enim Moysis erant, et Eliae, et Dei mei, a quo ad eos quoque huiusmodi potestas manaverat. Fortasse etiam temporibus illis, atque huic rerum statui conveniebant; quandoquidem signa infidelibus, non fidelibus dantur⁷. Verum quæ his consentanea sunt, et eodem tendunt, ea cum pari fide cogitavit atque perfecit. Aperiens enim verbo et cohortationibus suis locupletum horrea, facit quod est in Scriptura, cibum esurientibus frangit⁸, panibusque pauperes saturat⁹, alitque eos in fame¹⁰, atque esurientes animas implet bonis¹¹. Quo tandem modo? Neque enim hoc ad laudis cumulum parvi momenti est. In unum etenim cogens, quos fames vulnerat, et nonnullos etiam, qui spiritum agre trahebant, viros, feminas, pueros, senes, miserabilem omnem ætatem, omnia interim ciborum genera, quibus fames depelli solet, corrogans, atque ollas leguminum, salsique nostratis obsonii, et ad levandam pauperum famem accommodati, plenas proponens; ipse deinde Christi, qui

² Prov. xix, 47. ³ Prov. xi, 26. ⁴ Exod. xvi, 13; Psal. lxxvii, 24. ⁵ III Reg. xvii, 14. ⁶ Matth. xiv, 19; Luc. ix, 16; Joan. vi, 11. ⁷ I Cor. xiv, 22. ⁸ Isa. lviii, 7. ⁹ Psal. cxxxi, 15. ¹⁰ Psal. xxxii, 19. ¹¹ Luc. i, 15.

(8) *Εισκομισέμεθα*. Reg. c, εἰσίστομεν.

(9) *Τῆς ἐνδελίας*. Or. 2, τὰς ἐνδελίας. Nicetas sic exponit: Ὁ θεραπεύουσι τὸ ὑπέροημα τῶν δεομένων, ἀλλ' ἐπιτρέθουσι, καὶ αὐξοῦσι τὸ πάθος. « Egenorum inopiam non levavit, sed obtulit atque auget. » Bill., « famem negotiantur. »

(10) *Ἐχειν αὐτοῖς*. Reg. c, ἔχειν ἐστὶν αὐτοῖς.

(11) *Τροφήν ἀδάπανον*. Schol.: Τοῦτο εἶπε διὰ τὴν ὕδραν τοῦ ἀλεῦρου τὴν κατὰ τὴν Σαραφθίαν

καὶ τὸ ἐνδῆον ἀνεπιπόνητον, οὐκ ἔχουσιν ὅπως, ἢ διαθόμεθ' αὐτὴ τῶν ὄντων, ἢ τῶν οὐκ ὄντων εἰσκομισέμεθα (8) καὶ ὁ χαλεπώτατον ἐστὶν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἢ τῶν ἐχόντων ἀναληψία καὶ ἀπληστία. Τηροῦσι γὰρ τοὺς καιροὺς, καὶ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδελίας (9), καὶ γεωροῦσι τὰς συμφορὰς· οὕτε, τῷ Κυρίῳ θαυμάσιον τὸν ἐλευθὸντα παροχρῶδες, ἀκούοντες· οὐδ' ὅτι ὁ συνέχων εἶτον δημοκατάρατος· οὐτ' ἄλλο οὐδὲν τῶν ἢ τοῖς φιλανθρώποις ἐπιγγελημένων, ἢ τοῖς ἀπανθρώποις ἠπειλημένων. Ἄλλ' εἰσὶ τοῦ δέουτος ἀπληστότεροι, καὶ φρονοῦσι κακῶς· ἐκαίνοις μὲν τὰ ἑαυτῶν, ἑαυτοῖς δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ σπλάγγνα κλειόντες, οὐ καὶ μᾶλλον χροῖζοντες ἀγνοοῦσιν, ἢ αὐτῶν ἕτεροι. Ταῦτα μὲν οἱ σιτώναι καὶ σιτοκάπηλοι, καὶ μήτε τὸ συγγενὲς αἰδοῦμενοι, μήτε περὶ τὸ θεῖον εὐχάριστοι, B παρ' οὗ τὸ ἔχειν αὐτοῖς (10), ἄλλω πιεζομένω.

798 comminatur. Verum ad rem avidiores sunt, quemadmodum scilicet aliis sua, ita sibi ipsorum auxilio egeant, viscera praeludentes. Atque hæc quidem frumenti emptores et caupones faciunt, qui nec cognitionis jure commoventur, nec Deo, cuius beneficio ipsi frumentum habent, cum alii opprimantur, gratias referunt.

AE'. Ὁ δὲ ἕτερον μὲν οὐκ εἶχεν ἄρτον ἐξ οὐρανοῦ δι' εὐχῆς, καὶ τρέφειν ἐν ἐρήμῳ λαὸν φυγάδα, οὐδὲ πυθμῆσι πηγάζειν τροφήν ἀδάπανον (11) κενώσει πληρομένοις, ὃ καὶ παράδοξον, ἵνα τρέφῃ τρέφουσιν εἰς φιλοξενίας ἀντιδοσιν· οὐδὲ πέντε ἄρτοις ἐστὶν χυλιᾶδας, ὧν καὶ τὰ λείψανα πολλῶν τραπεζῶν ἄλλη δύναμις. Ταῦτα γὰρ Μουσῆος ἦν, καὶ Ἡλίου, καὶ τοῦ ἐμοῦ Θεοῦ, παρ' οὗ καίνοις τὸ ταῦτα δύνασθαι. Ἴσως δὲ καὶ τῶν καιρῶν ἐκαίνοις, καὶ τῆς τότε καταστάσεως· ἐπειδὴ τὰ σημεῖα τοῖς ἀπίστοις, οὐ τοῖς πιστεύουσιν. Ἄ δὲ τούτοις ἐστὶν ἀκόλουθα, καὶ εἰς ταυτὸν φέρει, ταῦτα καὶ διενοήθη καὶ κατεπράξατο μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως. Λόγῳ γὰρ τὰς τῶν ἐχόντων ἀποθήκας ἀνοίξας καὶ παραίνεσσαι, ποιᾷ τὸ τῆς Γραφῆς: Διαθροῦπτει πεινῶσι τροφήν, καὶ χορτάζει πτωχοὺς ἄρτων (12), καὶ διατρέφει αὐτοὺς ἐν λιμῷ, καὶ ψυχὰς πεινώσας ἐμπίμπλησιν ἀγαθῶν. Καὶ τίνα τρόπον; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν εἰς προσθήκην. Συναγαγὼν γὰρ ἐν ταυτῷ τοὺς λιμοῦ τραυματίας, ἐστὶ δὲ οὗς καὶ μικρὸν ἀναπνέοντες, ἀνδρας (13) καὶ γυναῖκας, νηπίους, γέροντας, πᾶσαν ἡλικίαν ἐλεεινήν, πᾶν εἶδος τροφῆς ἐρανίζων, ὅση συγχάνει λιμοῦ βοήθεια, ἔτνοος (14) τε πλήρεις προθεῖς λέβητας, καὶ τοῦ τριχευτοῦ παρ' ἡμῶν ὕψου, καὶ πένητας τρέφοντος. Ἐπειτα τὴν τοῦ Χριστοῦ διακονίαν μιμούμενος, ὅς, καὶ λεντίῳ διαζωννύμενος, οὐκ ἀπηξίου νύπτιον τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν, εἴσων συνδούλοις, πρὸς τοῦτο συνεργοῖς

D γήραν· « Hoc dixit propter hydriam farinae viduae Sarephitanæ. » Bill.: « gratuitam alimoniam. » (12) *Ἄρτων*. Sic plures Regg. et Coll., duo Coisl., Pass., etc. In ed., ἄρτων.

(13) *Ἄνδρας*. In ed. sequitur καὶ, quoa auctoritate eodum melioris notæ delevimus.

(14) *Ἐτνοος*. Sic omnes melioris notæ eodd. Grave in ed., ἔθνοος. Juxta Nicetam ἔτνος est concisum legumen, scilicet « faba. »

χρώμενος, ἐθεράπευε μὲν τὰ σώματα τῶν δεομένων, ἅ λιντεο πραεῖνκτος, discipulorum pedes abluere mi-
ἐθεράπευε δὲ τὰς ψυχὰς, συμπλέκων τῇ χρείᾳ τὸ τῆς nime grave duxerat, ministerium imitans, simulque-
τιμῆς, καὶ βίου ποιῶν ἀμφοτέρωθεν. puerorum, sive conservorum suorum, ad eam rem
opera utens, pauperum corpora et animas curabat, honorem nempe cum necessario alimento connec-
ciens, atque ipsorum calamitatem utrinque leniens.

ΑΤ. Τοιοῦτος ἦν ὁ νέος σιτοδότης ἡμῶν, καὶ δευτε-
ρος Ἰωσήφ· πλὴν ὅτι καὶ πλέον τι λέγειν ἔχομεν. Ὁ μὲν γὰρ καταπραγματεύεται τοῦ λιμοῦ, καὶ τὴν Αἴ-
γυπτον ἐξισμεῖται τῷ φιλανθρώπῳ, τὴν τῆς ἀφρονίας
καίρῳ εἰς τὸν τοῦ λιμοῦ διαθόμενος, καὶ τοῖς ἐτέριον
ὄνειροις εἰς τοῦτο (15) διαταττόμενος· ὁ δὲ προῖκα
χρηστὴς ἦν, καὶ τῆς σιτοδείας (16) ἐπίκουρος ἀπρα-
γματεύτας, πρὸς ἔν ὄρων, τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάν-
θρωπον κτήσασθαι, καὶ τῶν ἐκεῖθεν τυχεῖν ἀγαθῶν
διὰ τῆς ἐνταῦθα σιτομετρίας. Ταῦτα μετὰ τῆς τοῦ
λόγου τροφῆς, καὶ τῆς τελειώτερας εὐεργεσίας καὶ
διαδόσεως, τῆς ὄντως οὐρανοῦ καὶ ὑψηλῆς· εἶπερ
ἄρτος ἀγγέλων λόγος, ἢ ψυχὰς τρέφονται καὶ ποτί-
ζονται Θεὸν περῶσαι, καὶ ζητούσαι τροφὴν οὐ βίου-
σαν, οὐδ' ἀπιοῦσαν, ἀλλ' αἰεὶ (17) μένουσαν· ἥς σι-
τοδότης ἦν ἐκεῖνος, καὶ μάλα πλούσιος, ὁ πενέστα-
τος ὧν ἴσμεν καὶ ἀποροῦτας, οὐ λιμὸν ἄρτιον, οὐδὲ
δίψαν ὕδατος ἐξιώμενος, λόγῳ δὲ πόθου, τοῦ ἀληθῶς
ζωτικῶ καὶ τροφίμου, καὶ εἰς αὐξήσιν ἄγοντος πνευ-
ματικῆς ἡλικίας τὴν καλῶς τρεφόμενον.

ΑΖ. Ἐκ δὲ τούτων καὶ τῶν τοιοῦτων (τί γὰρ δεῖ
πάντα λέγοντα διατρέθειν [18];) ἄρτι τοῦ φερωνύ-
μου τῆς εὐσεβείας (19) μεταθεθέντος, καὶ ταῖς ἐκεῖ-
νου χειρὶν ἡδέως ἐναποψύξαντος, ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς
ἐπιτοκῆς θρόνον ἀνάγεται· οὐκ ἀμογητὴ μὲν, οὐδὲ
ἄνευ βασικανίας καὶ πάλης τῶν τε τῆς πατρίδος (20)
προεδρευόντων, καὶ τῶν πονηροτάτων τῆς πόλεως
ἐκείνοις συντεταγμένων. Πλὴν ἔδει νικῆσαι τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον καὶ μένειν καὶ νικᾶ (21) πολλῇ τῇ περιου-
σίᾳ. Κινεῖ γὰρ ἐκ τῆς ὑπεροχίας (22) τοὺς χριστοῦτας,
ἄνδρας ἐπ' εὐσεβεῖα γνωρίμους καὶ ζηλωτάς, καὶ
μετὰ τούτων τὴν νέον Ἀβραάμ καὶ πατριάρχην ἡμέ-
τερον, τὴν ἐμὴν λέγω (23) πατέρα, περὶ ὅν τι καὶ
συμβαίνει θαυμασίον. Οὐ γὰρ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν
μόνον ἐκλειστώδης (24), ἀλλὰ καὶ νόσῳ τετραχωμένος,
καὶ πρὸς ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς ὧν, κατατολμᾷ
τῆς ὁδοῦ, βοθηθῶν τῇ ψήφῳ, καὶ θαρσύνεται (25) τῷ
Πνεύματι. Καὶ τι σύντομον φθέγγομαι, νεκρὸς ἐντε-
θεὶς ὡς τάφῳ τινὶ τῷ φορεῖῳ (26), νέος ἐπάνεισιν,
εὐσθενῆς, ἄνω βλέπων, ῥωσθεὶς ἐκ τῆς χειρὸς καὶ

linteo praevinctus, discipulorum pedes abluere mi-
nime grave duxerat, ministerium imitans, simulque-
puerorum, sive conservorum suorum, ad eam rem
honorem nempe cum necessario alimento connec-

XXXVI. Talis erat novus noster procurator, et
secundus Joseph: imo etiam 799 majus aliquid
dicere possumus. Ille enim ex fame quantum
captat, ac benignitate Aegyptum emit¹², ubertatis
tempus ad famis tempus disponens et administrans,
atque aliorum somniis ad eam rem ordinatus. Ille
autem gratuito benignus erat, neque in hoc tri-
buendi frumenti auxilio lucrum ullum captabat, id
unum spectans, ut misericordia misericordiam sibi
compararet, ac praesenti annonae largitione futura
bona consequeretur. Accedebat insuper sermonis
alimonia, et perfectius beneficium, ac largitio vere
caelestis et sublimis; siquidem angelorum panis
sermo est, quo aluntur atque irrigantur animae Dei
fame laborantes, ac cibum, non fluentem et abeun-
tem, sed perpetuo manentem expetentes; cujus
ipse dispensator erat, et quidem perquam locuples.
homo alioqui omnium, quos novi, pauperrimus et
egentissimus, non panis famem aut sitim aquae
sanans, sed famem verbi illius, quod vere vitale est,
ac vim alendi habet, eumque, qui recte nutritur,
ad spiritualis aetatis incrementum ducit.

XXXVII. Ob haec igitur, ac tanta (quid enim
omnia recensendo diutius immorari necesse est?)
Basilium, cum is, qui nomen a pietate apposite
ducebat, ex hac vita migrasset, atque in ipsius
manibus animam libenter exhalasset, ad excelsum
episcopatus thronum evehitur; non id quidem
citra laborem, ac citra invidiam et dimicationem,
tum eorum, qui patriae praesidebant, tum perditissi-
morum quorumque urbis civium, qui ad eorum
partes sese adjuuxerant. Verum fieri aliter non
poterat, quin Spiritus sanctus vinceret; atque adeo
abunde vicit. Nam ad eum uogendum viros pietate
claros ac zelo flagrantis, ab exteris regionibus
excitavit, et cum iis novum Abrahamum et patriar-
cham nostrum, parentem, inquam, meum, cui
miranda etiam res quaedam accidit. Nam quamvis
non solum senectute confectus, sed etiam morbo
fractus ac debilitatus esset, animamque ageret,
iter tamen aggredi non dubitavit, ut calculo suo
electionem juvaret, Spiritus videlicet ope atque

¹² Gen. ALI, 1 sqq.

(15) Εἰς τεῦτο, Pass., πρὸς τοῦτο.

(16) Σιτοδείας, Pass., σιτοδοσίας.

(17) Αἰετ. Or. 2, εἰς αἰετ.

(18) Τί γὰρ δεῖ... διατρέθειν. Sic plures Regg., etc. In ed., τί γὰρ δεῖ... διατρέθειν.

(19) Τῆς εὐσεβείας. Alludit ad « Eusebii » no-
men, quod a voce εὐσεβεία, id est « pietas, » deri-
va-ur.

(20) Τῶν τε τῆς πατρίδος, etc. Nicetas exponit:
ἄρτιοντας· « praesides, » haud dubie provinciae epi-
scopus ac praebatos.

(21) Καὶ νικᾷ. Sic plures Regg. et Or. 2. Deest

καὶ in ed.

(22) Ὑπεροχίας. Intelligit Eusebium Samosaten-
sem, qui cum Gregorio, theologi nostri patre, Basili-
um consecravit. Mox γνωρισμῶς. Sic eodd. In ed.,
γνωρισμῶς.

(23) Ἐμὲν λέγω. Sic Regg. e, d, ph, Coisl. —,
Or. 2, Pass. Deest λέγω in ed.

(24) Ἐκλειστώδης, Pass., κλειστώδης.

(25) Θαρσύνεται. Regg. e, ph et Or. 2, θαρσύν-
εται.

(26) Φορεῖῳ. reg. bm, φορεῖῳ.

auxilio fretus. Atque ut rem in pauca conferam, vehiculo, non secus ac mortuus feretro, impositus, juvenis redit, firmus ac valens, oculus erectos habens, a manuum impositione et unctioe, addo etiam, et ab illius, qui ungebatur, capite, roboratus. Hoc igitur ad priscae narrationes accedat, quod labor sanitatem affert, et animi alacritas mortuos excitat, et exsilit senectus Spiritu delibuta.

XXXVIII. Cum autem primarie se his honore ita affectus fuisset, ut par erat eos, qui ita vixerant, eam que gratiam coequenti fuerant, ac talem apud homines existimationem obtinebant; minime commisit, ut ulla in re postea, vel philosophiae suae, vel eorum, qui hoc munus ipsi crediderant, spei, dedecori esset. Quin potius, quantum alios prius, tantum quotidie seipsum vincebat, optime utique ac sapientissime de his rebus sentiens. Sic enim existimabat, privati quidem hominis virtutem in eo consistere, ut vitio careat, aut quoquo modo probitatem colat; principem autem et antistitem, ac praesertim huiusmodi imperium gerentem, improbitatis notam effugere non posse, nisi multum antecellat, ac melior in dies existat, paremque dignitatis suae ac throno virtutem afferat. Vix enim esse, ut in summo positus, medium assequatur, ac per exuberantem virtutis amplitudinem, vulgus ad medioeritatem pertrahat. Imo vero, ut rectius de his rebus disseram, quod ego in Salvatore prospicio (atque etiam, ut opinor, sapientiorum quilibet), quo tempore nobiscum exstitit, secundum id quod supra nos, et nostrum erat, formatus, hoc quoque hic contigisse animadverto. Proficiebat enim, inquit, ut aetate, ita etiam sapientia et gratia¹³; non quod haec in illo incrementum caperent; quid enim eo, quod a principio perfectum erat, perfectius esse possit? sed quod haec paulatim detegerentur et elucere. Eodem sed majorem operationem accepisse arbitror, cum ipsi

XXXIX. Ac primum quidem illud omnibus perspicuum facit, minus id, quo affectus fuerat, non humano favore, sed divino beneficio ipsi contigisse. Id autem ex nobis quoque liquido constabit. Qualia enim mecum circa illud tempus philosophabatur? Nam cum aliis omnibus dubiam non esset, quin, cum id contigisset, statim acurrerem, maximaque animi voluptate perfunderer (id quod fortasse alius quispiam fecisset), ac cum eo imperium potius partire, quam supparem auctoritatem ac potentiam haberem, idque ex amicitia nostra conjectarent; ego tamen, cum in omnibus rebus arrogantię suspicionem, ut si quis alius, fugiens,

¹³ Luc. ii, 52.

(27) Ἰγέλαι. Or. 2, ὑγιεῖν.

(28) Ἠιδῶ γήρας χρισθέν. Reg. hm: πηδῶ γήρας χρισθέν. Sic etiam legit Billius in vetustissimo codice, quam lectionem probat Combefisius. Si cui haec lectio placuerit, ita reddere potest: « Exsilit senectus, quae se Spiritui utendam praebuerit. » Haec est enim vis verbi χρίσται, χρίζω, « commodo, utendum praebere. » Quia Schol. Reg. hm haec habet, quae in suo codice legisse testatur Billius: « Καὶ ἄλλαχού ὁ αὐτός φησιν. Ἰδού χίχρημι τὰς χεῖρας τῷ Περύματι. » Et alibi ipse ait: « Ecce manus in as

τῆς χρίσεως, οὐ πολλὸν δὲ εἶπεν, ὅτι καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ χρισθέντος. Τοῦτο προσκείσθω τοῖς παλαιοῖς διηγήματιν, ὅτι πόνος ὑγείαν (27) χαρίζεται, καὶ προθυμία νεκροῦς ἀνίστασι. καὶ πηδῶ γήρας χρισθέν (28) τῷ Περύματι.

ΑΠ. Οὕτω δὲ τῆς προεδρίας ἀξιώθεις, ὡς, τους τοιοῦτους μὲν γαγονότας, τοιαύτης δὲ χάριτος τετυχηκότας, οὕτω δὲ ὑπελημμένους, εἰδός· οὐ κατήσχυεν οὐδὲν τῶν ἐξῆς, ἢ τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν, ἢ τὰς τῶν ἀπιστευκότων ἐλπίδας· ἀλλὰ τοσοῦτον ἑαυτὸν ὑπερβάλλον ἀεὶ, ὅσον πρὸ τούτου τοὺς ἄλλους ἐδείκνυτο, κάλλιστα τε καὶ φιλοσοφώτατα περὶ τούτων διανοοῦμενος. Ἰγέτω γάρ, ἰδιούτως μὲν ἀρετὴν εἶναι, τὸ μὴ κακὸν εἶναι, ἢ τι καὶ ποσῶς ἀγαθόν. Ἄρχοντος δὲ καὶ προστάτου κακίαν, καὶ μάλιστα τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, τὸ μὴ πολλὸν τῶν πολλῶν προσέχειν, μηδὲ ἀεὶ κρεῖττω φαίνεσθαι, μηδὲ συμμερεῖν τῇ ἐξῆς καὶ τῷ ὀρόνῳ τὴν ἀρετὴν. Μόγις (29) γάρ εἶναι τῷ ἄκρῳ τοῦ μέσου κατωχυγχανεῖν, καὶ τῷ περιόντι τῆς ἀρετῆς ἔλξειν τοὺς πολλοὺς εἰς τὸ μέτριον· μᾶλλον δὲ, ἵνα τι φιλοσοφῆσω περὶ τούτων ἄμεινον, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σωτήρος ἐγὼ θεωρῶ, οἶμαι δὲ καὶ τῶν σοφωτέρων ἕκαστος, ἤνικα μεθ' ἡμῶν ἐγένετο, μορφοθεῖς (50) τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἡμέτερον, τοῦτο κἀναπαύθασυμβεθεθιγμένα λογίζομαι. Ἐκεῖνός τε γὰρ προέκοπτε, φησίν, ὡσπερ ἤλικία, οὕτω δὲ καὶ σοφία καὶ χάριτι· οὐ τῷ ταῦτα λαμβάνειν αὐξήσιν, (τί γὰρ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς τελείου γένουσι ἂν τελειώτερον;) ἀλλὰ τῷ κατὰ μικρὸν ταῦτα παραχυμνοῦσθαι καὶ παρεκφαίνεσθαι. Τὴν τε τοῦ ἀνδρός ἀρετὴν, οὐχὶ προσθήκη, ἀλλ' ἐργασίαν οἶμαι μείζω τῆνικαῦτα λαμβάνειν, ὅλη πλείονι τῇ ἐξουσίᾳ χρωμένῳ.

modo Basilii virtutem eo tempore, non incrementum, nimirum potestas uberiore materiam suppediret.

ΑΘ. Πρώτον μὲν ἐκεῖνο πᾶσι ποιεῖ φανερόν, ὅς οὐκ ἀνθρωπίνης χάριτος ἦν αὐτῶν ἔργον, ἀλλὰ Θεοῦ δῶρον τὸ δεδομένον· ἀηλώσει δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον. Οἶα γάρ μοι φιλοσοφούντι περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον συνεφιλοσόφει! Τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάντων οἰομένων καὶ προσδραμεῖσθαι με τῷ γαγονότι, καὶ περιχαρῆσθαι (ὅπερ ἐτέρου (51) καὶ παθεῖν ἔπος ἦν), καὶ συνδιανεμεῖσθαι (52) τὴν ἀρχὴν μᾶλλον ἢ παραθυναστεύειν, καὶ τῇ φιλίᾳ τοῦτο τεκμαιρομένην· ἐπειδὴ τὸ φορτικὸν φεύγων ἐγὼ, καὶ γὰρ ἐν ἅπαντι, εἴπερ ἄλλος τις, καὶ ἅμα τοῦ καιροῦ τὸ ἐπίφθονον, ἄλλως τε καὶ τῶν κατ' αὐτὸν (55) ὠδινόντων ἔτι καὶ παρασομένων, οἶκοι καπέμεινα, βίᾳ χαλινώσας τὸν πόθον. Μέμψεται

Spiritu. commenao. »

(29) Μόγις. Sex Regg. et Or. 2, μόλις.
 (51) Μορφωθεῖς, etc. « Formam indutus, quae et nobis superior, et nostra erat. » Id est, ut exponit Nieetas, similis nobis, iisdemque, praeter peccatum, obnoxius.
 (52) Ἐτέρου. In nonnullis, ἕτερον
 (53) Συνδιανεμεῖσθαι. Nonnulli addunt με.
 (55) Κατ' αὐτόν. Sic Regg. hm, pl, Coisl. 1, Or. 2, Jes. et Comb. In ed. κατ' αὐτόν.

μὲν, συγγινώσκαι δέ. Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιστάντα μὲν, τὴν δὲ τῆς καθέδρας τιμὴν οὐ δεξάμενον, τῆς αὐτῆς ἔνεκεν αἰτίας, οὐδὲ τὴν τῶν πρεσβυτέρων προσίμῃσιν, οὔτε ἐμὲμψατο, καὶ προσεπέμψασεν, εὖ ποιῶν· εὐφρον κατηγορηθῆναι μᾶλλον ὑπὸ ὀλίγων ἐλόμενος, τῶν ταύτην ἀγνωρῶντων τὴν οἰκονομίαν, ἢ τι πρῶξι καὶ λόγῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ βουλευμάσιν ἐναντίον. Καίτοι, πῶς ἂν μᾶλλον ἐδειξεν ἀνθρωπος πάσης θωπείας καὶ καλακείας κρείττω τὴν ψυχὴν ἔχων, καὶ πρὸς ἕν μόνον βλέπων, τὸν τοῦ καλοῦ νόμον, ἢ περὶ ἡμῶν οὕτω διανοηθεὶς, οὗς ἐν πρώτοις τῶν ἑαυτοῦ φίλων καὶ συνήθων ἐγνώρισεν;

certe, quoniam modo Iulentius specimen edere alieni, solamque honesti legem intuentis, quam ita de nobis, quos in praeceptorum amicorum et familiarium loco numerose habuit, constituens?

M. Ἐπειτα, τὸ στασιάζον πρὸς ἑαυτὸν μαλάσσει, καὶ θεραπεύει λόγοις ἰατρικῆς μεγαλόφρονος. Οὐ γὰρ θεωπευτικῶς, οὐδὲ ἀνελευθέρως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν νεανικῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἂν τις οὐ τὸ παρὸν σκοπῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν μέλλουσαν εὐπειθεῖαν οἰκονομίαν. Ὅρων γὰρ (54) τὸ μὲν ἀπαλδν, ἔκλυτον καὶ μαλακίζον, τὸ δὲ αὐστηρὸν, τραχῦνον καὶ ἀπαυθαδιάζον (55), ἀμφοτέρους βροθεῖ δι' ἀλλήλων· ἐπεικείει μὲν τὸ ἀντιτυπὸς, στεγνότητι δὲ τὸ ἀπαλδν κερασάμενος· ὀλίγα μὲν λόγου προσδεθεὶς, ἔργῳ δὲ τὰ πλείω δυναθεὶς πρὸς τὴν θεραπείαν· οὐ τέχνη δουλούμενος, ἀλλ' εὐνοία σφετεριζόμενος· οὐ δυναστεία (56) προσχρώμενος, ἀλλὰ τῷ δύνασθαι μὲν, φειδῆσθαι δὲ προσαγόμενος. Τὸ δὲ (57) μέγιστον, τῷ πάντας ἡτῆσθαι τῆς αὐτοῦ διανοίας, καὶ ἀπρόσιτον εἰδέναι τὴν ἀρετὴν· καὶ μίαν μὲν ἑαυτοῖς (58) σωτηρίαν ἡγεῖσθαι, τὸ μετ' ἑκείνου τε καὶ ὑπ' ἑκείνου τετάχθαι, ἕνα δὲ κίνδυνον, τὸ προσκρούειν ἑκείνου, καὶ ἀλλοτρίωσιν ἀπὸ Θεοῦ νομιζεῖν τὴν ἀπ' ἑκείνου διάστασιν· οὕτως ἐκόντες ὑπεχώρησαν (59) καὶ ἡττηθήσαν (40), καὶ ὡς ἡμῶν βροντῆς ὑπεκλιθήσαν, ἄλλοι δὲ ἄλλοι εἰς ἀπολογίαν προφθάνοντες, καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀπεχθείας εἰς μέτρον μετανεγκόντες εὐνοίας, καὶ τῆς εἰς ἀρετὴν ἐπιδόσεως, ἦν δὴ μόνῃ ἀπολογίαν ἰσχυροτάτην ἠύρισκον (41)· πλὴν εἴ τις (42) διὰ κακίαν ἀνίατον ἡμελιθῆ καὶ παρεβόλη (43), ἔν' αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ συντριβῆ καὶ κατακλωθῆ, καθάπερ ἰὸς σιδήρου συνδαπανώμενος.

que vim, ac virtutis incrementum (quam quidem unam firmissimam ipsi satisfaciendi rationem inveniebant) commutantes; praeterquam si quis ob deploratam improbitatem neglectus ac projectus est, ut ipse in seipso contereretur atque consumeretur, non secus ac rubigo simul cum ferro consumi so-

le.
M'. Ἐπεί δὲ τὰ σῆκοι κατα νοῦν εἶχεν αὐτῷ, καὶ ὡς οὐκ ἂν τις φήθη τῶν ἀπίστων κάκιστον ἡγνοσκό-

ac simul temporis illius invidiam vitans, praesertim cum res ejus nondum pacate essent, ac adhuc turbarentur, desiderio meo frenum injeri, domique meo continui. Quo nomine mecum quidem ille expositulavit, ceterum veniam dedit. Ac postea, cum ad eum venissem, atque eadem de causa cathedrae honorem, insignioremque inter presbyteros honoris locum recusassem, non modo meum hoc factum non inexcusavit, sed etiam, ut debuit, comprobavit; atque a nonnullis, qui rationis ipsius ignari erant, fastus insimulari maluit, quam aliquid facere, quod rationi consiliisque suis adversaretur. At

potuisset animi ab omni adulatione et assentatione de nobis, quos in praeceptorum amicorum et fami-

XL. Deinde, eos, qui ab ipso dissidebant, emollit, ac sublimis et excelsae medicinae rationibus curat. Non enim adulatorie ac serviliter, sed perquam fortiter et magnifice hoc facit, ut qui non praesentis solum temporis rationem haberet, sed etiam futuram obedientiam procuraret. Nam cum perspiceret, subditorum animos mollietate enervari, et nimis austeritate asperos atque contumaces reddi, utriusque malo per alterum medetar, duritiam nimirum mansuetudine et facilitate, mollietatem autem gravitate atque animi firmitate temperans; sermone ad animarum enervationem haud multum indigens, opere quam plurima perficiens; non callido artificio homines subigens, sed benevolentia sibi concilians; nec imperii potestate utens, sed per indulgentiam, quam in potestate adhibebat, eos alliciens. Quod autem maximi momenti est, omnes mentis acuminis ipsi cedebant, eamque ipsius virtutem esse norant, ut ad eam nemo aspirare posset; atque unam hanc demum sibi salutem esse arbitrabantur, si cum ipso, et sub ipso, sese collocaerent, unum vero 802 et certissimum periculum, si in ipsius offensionem incurrerent; ab eo etiam disjungi, nihil aliud esse judicabant, quam a Deo abalienari: sic ultro esserunt, ac manus dederunt, et quasi ad tonitruum sese submisserunt, alius alium ad ipsi satisfaciendum antevententes, conceptamque prius adversus ipsum odii vim, in non minorem benevolen-

XL. Postquam autem res ipsius domesticae ex animi sententia constituta sunt, et quemadmodum

(54) Ὅρων γάρ, etc. Nicetas ex Demosthene refert, plerosque in mansuetudine quidem humiles et abjectos, in gravitate autem arrogantes et contumaces haberi. Hanc Demosthenis sententiam in interpretatione sua amplectitur Billius. Fatetur tamen Gregorii verba non incommode posse transitively accipi. Adhuc et accipienda esse.

(55) Ἀπαυθαδιάζον. Plures Regg. ac Colb., ἀυθαδιάζον. Regg. hui et Pass., ἀυθαδιάζον.

(56) Δυναστεία. Reg. ph, Or. 2 et Pass., δυνα-

στείας.

(57) Τὸ δέ. Sic Regg. a, hm, ph, Or. 2, etc. Deest δὲ in ed.

(58) Ἐαυτοῖς. Tres Regg., αὐτοῖς.

(59) Ὑπεχώρησαν. Comb. addit καλῶς.

(40) Καὶ ἡττηθήσαν. Haec desunt in Reg. e.

(41) Ἠύρισκον. Regg. e, d, ph, εὐρισκον.

(42) Πλὴν εἴ τις. Regg. e, d, Chrys., Or. 2 et Comb., εἰ μὴ τις.

(43) Παρεβόλη Reg. e, ἀπ. ῥήρη.

nemo tūc carens, virtutisque illius ignarus, unquam arbitratus esset, majus quidpiam et sublimius animo agitare incipit. Nam cum alii omnes id tantummodo, quod ante pedes est, videant, suaque ut in tuto sint, laborent (si tamen id satis tutum esse potest), nec ulterius progrediantur, nec magni aliquid et strenui, vel cogitatione complecti, vel efflicere queant; ipse contra, tametsi cæteris in rebus moderatus esset, in his tamen modum haudquaquam tenet; verum sublato in altum capite, mentisque oculis quoquoaversum jactatis, omnes eas orbis partes, quas salutifera Christi doctrina pervagata est, comprehendit. Cum autem videret, magnam illam Dei hereditatem, ipsiusque doctrina et legibus, atque cruciatibus acquisitam, gentem illam sanctam, regium illud sacerdotium¹⁵, male se habere, atque in sexcentas opiniones et errores distractum esse: atque vineam illam, quæ ex Ægypto, hoc est, ex impietate et caliginosa ignorantia, translata et transplantata fuerat¹⁶, quæque ad tam inmensam pulchritudinem et magnitudinem pervenerat, ut terram universam operiret, ac supra montes et cedros assurgeret; hanc, inquam, a pravo et agresti apro, id est, a diabolo, labefactatam et pervastatam¹⁶; haudquaquam satis esse judicavit, si hanc calamitatem tacite deploraret, manusque ad Deum duntaxat tolleret, ab eoque, ut urgentia mala depelleret, precibus contendere, ipse vero interea dormiret; verum faciendum sibi quoque putavit, ut opem quamdam afferret, ac de suo aliquid erogaret.

XLII. Quid enim hac calamitate tristius, cum satius esset, ut is, qui sursum spectat, operam in rem publicam conferret? Uno etenim homine recte aut male se gerente, nihil hinc republice portendi; at republica hoc aut illo modo se habente, singulos etiam eodem modo affici necesse esse. Hæc igitur ille publici commodi procurator et antistes secum reputans atque perpendens (quandoquidem linea ossium est cor sensu præditum, ut Salomoni¹⁷ et veritati placet; atque ut indolentia læta est et hilaris, ita commiseratio tristis et acerba, pectusque conficit diuturna cogitatio); idcirco morebat, angebatur, convulserabatur, idem ipsi, quod Jonæ¹⁸, quod Davidi, usu veniebat, animum despondebat, nec, aut somnum oculis, aut dormitationem palpebris concedebat¹⁹: quidquid carnis supererat, curis absolvebat, quoad huic malo remedium invenisset; divinam et humanam opem, quæ publicum incendium comprimeret, offusamque nobis caliginem discuteret, implorabat.

XLIII. Atque illud quidem nunc valde salutiferum excogitat. Nam cum seipsum, quantum fieri

των, περινοεῖ τι (44) τῇ διανοίᾳ μείζον καὶ ὑψηλότερον. Τῶν γὰρ ἄλλων ἀπάντων τὸ ἐν ποσὶ μόνον ὄρωντων, καὶ τὸ κατ' αὐτοὺς (45) ὅπως ἀσφαλῶς ἕξει λογιζομένων, εἶπερ τοῦτο ἀσφαλές, περιαιτέρω δ' οὐ προδόντων, οὐδὲ τι μέγα καὶ νεανικόν, ἢ ἐννοῆσαι, ἢ καταπράξασθαι δυναμένων· καίτοι ἄλλα μέτριος ὢν, ἐν τούτοις οὐ μετριάζει· ἀλλ' ὑψὸς τὴν κεφαλὴν διάρας, καὶ κύκλιον τὸ τῆς ψυχῆς ἕμμα περιεαγαγόν, πᾶσαν εἰσω ποιεῖται τὴν οἰκουμένην, ὅσῃν ὁ σωτήριος λόγος ἐπέδραμεν. Ὅρων δὲ τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ κληῖρον, καὶ τοῖς αὐτοῦ λόγοις, καὶ νόμοις, καὶ πάθει περιποιθηθέντα, τὸ ἅγιον ἔθνος, τὸ βασιλείον ἰσραήτευμα, κακῶς διακείμενον, εἰς τε μυρίας δόξας καὶ πλάνας διεσπασμένον (46)· καὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου μεστῆρμένην καὶ μεταπεφυκυμένην ἄμπελον, ἐκ τῆς ἀλλοίου καὶ σκοτεινῆς ἀγνοίας εἰς κάλλος τε καὶ μέγεθος ἄπειρον προελθοῦσαν, ὡς καλύψαι πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἕρῶν καὶ κέδρων ὑπερεκτείνεσθαι· ταύτην (47) πονηρῶ καὶ ἀγρίῳ συτῷ, τῷ διαβόλῳ, λελυμασμένην· οὐκ αὐταρκεῖς ὑπολαμβάνει ὀρηγεῖν ἡσυχῇ τὸ πάθος, καὶ πρὸς Θεὸν μόνον αἰρεῖν (48) τὰς χεῖρας, καὶ παρ' ἐκείνου τῶν κατεχόντων κακῶν λύσιν ζητεῖν, αὐτὸς δὲ καθυθεῖν· ἀλλὰ τι καὶ βοηθεῖν, καὶ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρειν ἕστο δεῖν.

C MB. Τί γὰρ εἶναι τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀνιάρτερον, ὑπὲρ δὲ τοῦ κοινοῦ χρῆναι μᾶλλον σπουδάζειν (49) τὸν ἄνω βλέποντα; Ἐνδὸς μὲν γὰρ (50) εὖ πράττοντος, ἢ κακῶς, οὐδὲν τῷ κοινῷ τοῦτο ἐπισημαίνειν· τοῦ κοινοῦ δὲ οὕτως ἢ ἐκείνους ἔχοντος, καὶ τὸν κατ' ἕκαστον ὁμοίως ἔχειν, πᾶσαν εἶναι ἀνάγκη. Ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ σκοπῶν ἐκείνους (51), ὁ τοῦ κοινοῦ κηδεμὼν καὶ προστάτης (ἐπειδὴ σὴς ὄστέων καρδία αἰσθητικῇ, ὡς Σολομῶντι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ· καὶ τὸ μὲν ἀνάγητον, εὐθυμον· τὸ δὲ συμπαθὲς, λυπηρόν· καὶ τῆξις καρδίας, ἔμμομος λογισμὸς), διὰ τοῦτο ἐσφάδαζεν, ἡμιᾶτο, κατετετριώσκειτο, ἔπασχε τὸ ἰωνᾶ, τὸ Δαβὶδ, ἀπελάγετο τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐδίδου ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις· προσεδάπανα τὸ λειπόμενον τῶν σαρκῶν ταῖς φροντίσιν, ἕως εὐρη τοῦ κακοῦ λύσιν· ἐπιζητεῖ θεῖαν βοήθειαν, ἢ ἀνθρωπίνην (52), ἥτις στήσει τὸν κοινὸν ἐμπρησμένον, καὶ τὴν ἐπέχουσαν ἡμᾶς σκοτῶμαιναν.

MI'. Ἐν μὲν οὖν ἐκείνο ἐπινοεῖ καὶ λίαν σωτήριον· Συναγαγόν ἑαυτὸν, ὡς οἶόν τε ἦν, καὶ συγ-

¹⁵ I Petr. II, 9. ¹⁶ Psal. LXXIX 9. ¹⁷ ibid. 14. ¹⁸ Prov. XIV, 50. ¹⁹ Jon. IV, 9. ²⁰ Psal. CXXI, 4.

(44) *Ti*. In nonnullis, *ἔτι*.

(45) *Κατ' αὐτοὺς*. Sic plures codd. In ed., *κατ' αὐτοῦς*.

(46) *Διεσπασμένον*. Pass., *διεσπαρμένον*.

(47) *Ταύτην*. In ed. sequitur *δε*, quod auctoritate codd. debemus.

(48) *Μέτρως αἰρεῖν*. Sic Regg. a, bu et ph. In ed., *αἰρεῖν μέτρως*.

(49) *Ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ χρῆναι μᾶλλον σπουδάζειν*. Sic Regg. a, d, duo Cösl., Or. 2, et Comb.

In ed.: ὑπὲρ δὲ τοῦ μᾶλλον χρῆναι σπουδάζειν, quod sic vertit Billius: « Aut pro qua tandem re magis elaborandum ei qui sursum spectat? »

(50) *Ἐνδὸς μὲν γάρ*. Gabr. addit *ἀνδρός*.

(51) *Ἐνδὸς καὶ σκοπῶν ἐκείνους*. Sic plures Regg. et Or. 2. In ed., *ἐννοῶν ἐκείνους, καὶ σκοπῶν*.

(52) *Ἡ ἀνθρωπίνην*. Reg. hu et Par., *οὐκ ἀνθρωπίνην*. In nonnullis deest ἢ.

κλειστάς τῶ πνεύματι, καὶ πάντας μὲν ἀνθρωπίνους λογισμοὺς κινήσας, πᾶν δὲ τῶν Ἰραφῶν (55) βᾶθος ἀναλεξάμενος, λογογραφῆσαι τὴν εὐτέθειαν, καὶ ἀντιθέτοις πάλαις καὶ μάχαις τὸ πολὺ τῶν αἰρετικῶν ἀποκρούεται θράσος· τοὺς μὲν καὶ εἰς χεῖρας ἰόντας, ἀγχυμάχοις ὄπλοις τοῖς ἀπὸ γλώσσης καταστρεφόμενος· τοὺς δὲ πῆρῶσθεν, βάλλων τοξοῦμασι τοῖς ἐκ μέλανος, οὐδὲν ἀτιμωτέρον (54) τῶν ἐν ταῖς πλοξί χαραγμαίων· οὐδὲ ἐν τῆς Ἰουδαίας ἔθνεσι, καὶ μικρῶ τούτῳ, νομοθετοῦντος περὶ βρωμάτων, καὶ πομάτων, καὶ προσκαίρων θουσιῶν, καὶ σαρκὸς καθαρσίῳν· ἀλλὰ παντὶ (55) γένει καὶ μέρει τῆς οἰκουμένης, περὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ἐξ οὗ καὶ τὸ σώζεσθαι περιγιγνεται. Δεύτερον δὲ (καὶ γὰρ ὁμοίως ἀτελὲς ἄλογος πρᾶξις, καὶ λόγος ἀπρακτος), προσετίθει τῶ λόγῳ καὶ τὴν ἐκ τοῦ πράττειν ἐπικουρίαν· τοῖς μὲν ἐπιδημῶν, πρὸς δὲ τοὺς πρεσβεύον, τοὺς δὲ καλῶν (56), νομοθετῶν, ἐλέγχων, ἐπιτιμῶν, ἀπειλῶν, ὀνειδίξων, προσπολεμῶν ἔθνῶν, πόλεων, ἔθνων καθ' ἕκαστον, πᾶν εἶδος ἐπινοῶν σωτηρίας, πανταχόθεν ἰώμενος· ὁ Βασίλειος ἐκείνος, ὁ τῆς θείας ἀρχιτέκτων σκηπτής, πάσῃ πρὸς τὸ ἔργον ὕλη καὶ τέχνῃ χρώμενος, καὶ πάντα πλέκων εἰς κάλλους ἐνὸς περιούσιον καὶ ἁρμονίαν.

divini fabricator tabernaculi²³, materiam omnem et omnia contexens, ad eximiam quamdam unius operis

ΜΔ'. Τί ἄλλα χρῆ λέγειν; Ἄλλ' ἦκεν αὐτοῖς ἡμῖν (57) ὁ χριστομάχος βασιλεὺς, καὶ τῆς πίστεως τύραννος, μετὰ πλείονος τῆς ἀθεθείας καὶ θερμότηρας τῆς παρατάξεως, ὡς πρὸς ἀνταγωνιστὴν ἰσχυρότερον ὄντος αὐτῷ τοῦ λόγου, κατὰ τὸ ἀκάχατον ἐκείνο πνεῦμα καὶ ποιητὴν, ὃ τοῦ ἀνθρώπου λυθὲν καὶ περιπλανηθὲν, πρὸς τὸν αὐτὸν ἀναστρέφει (58) μετὰ πλείονος πνευματικῶν εἰσοικισθησόμενον, ὡς περ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἠκούσαμεν. Τούτου γίνεταί μιμητής (59) ἐκείνος, ὁμοῦ τε τῆν προτέραν ἤτταν ἀνακαλεσόμενος, καὶ προσθήσων τι τοῖς πρώτοις (60) πλαισίμασι. Δεινὸν γὰρ εἶναι καὶ σφέλιον (61), πολλῶν μὲν ἔθνῶν ἐπάργοντα, πολλῆς δὲ δόξης ἡξιωμένον, πάντας δὲ τοὺς κύκλῳ καταστρεφόμενον τῷ κράτει τῆς ἀθεθείας, καὶ χειρωτάμενον πᾶν τὸ προστυχόν, ἐνὸς ἀνδρός, καὶ μιᾶς πόλεως ἤττω (62) ὀφθῆναι, καὶ γέλωτα ὀφείλει, οὐ τοῖς ἄρσοι μόνον αὐτὸν προστάταις τῆς ἀθείας, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ὕπελάμβανε.

ΜΕ'. Τὸν μὲν δὴ Περσῶν βασιλέα φασίν, ἐπειδὴ ποτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐστράτευε (63), πᾶν μὲν γένος ἀνθρώπων ἐπ' αὐτοὺς ἐλαύνων, παντὶ δὲ ζέων θυμῷ καὶ φρονήματι, οὐ καύτη μόνον ἐπαίρεισθαι,

²⁰ Hebr. ix, 9. ²¹ II Tim. iv, 2. ²² Exod. xxxi, 2 sqq. ²³ Luc. xi, 24 sqq.

(55) Πᾶν δὲ τῶν Γραφῶν, etc. « Cum omnem Scripturarum profunditatem scrutatus esset: cum altos omnes Scripturarum sensus decerpisset. »

(54) Ἀτιμωτέρον. Reg. e et Comb., ἀτιμωτέροισι.

(55) Ἄλλὰ παντὶ. Sie tres Regg., Or. 2 et Comb. In ed., ἀλλὰ καὶ παντὶ.

(56) Καλῶν. Pass., παρακαλῶν.

(57) Αὐτοῖς ἡμῖν. Sie tres Regg. In ed., ἡμῖν αὐτοῖς.

(58) Ἀναστρέφει. Reg. ph, ἀντεπιστρέφει.

poterat, collegisset, et cum spiritu conclusisset, atque et omnes humanos sensus excitasset, et altissima quæque Scripturæ loca pervolvisset, piam doctrinam litteris consignat, adversariisque colluctationibus et præliis ingentem hæreticorum audaciam frangit ac propulsat; eos quidem, qui manus conferre ausi fuerant, armis linguæ eominus contundens; eos autem, qui procul ab eo dissiti erant, sagittis ex atramento confectis feriens, nihilo inferiore iis litteris, quæ in tabulis insculptæ sunt: nec uni tantum et exiguæ Judæorum nationi de cibis et potionibus, et caducis sacrificiis, carnisque purgationibus²⁰; sed omnibus hominibus, atque omnibus orbis partibus, de veritatis doctrina, ex qua salus comparatur, leges statuente. Deinde, quoniam æque imperfecta res est, actio sermone destituta, et sermo ab actione remotus, idcirco actionis subsidium sermoni adjungebat, alios nimirum adiens, ad alios legationem mittens; alios accersens, admonens, arguens, increpens²¹, minis insectans, probris incessens, pro gentibus, pro urbibus, pro singulis etiam hominibus certamen suscipiens, omne salutis genus execogitans, undecumque medicinam marbo adhibens; Beseleel ille, ille, inquam, atque pulchritudinem et concinnitatem.

XLIV. Quid alia dicere necesse est? Verum enimvero Christi hostis imperator, et fidei tyrannus, cum majore impietate, ac ferventiori acie, utpote cum potentiori adversario rem habiturus, ad nos iterum venit, impuri ac pravi illius spiritus in modum, qui ex hominis corpore pulsus, diuque vagatus, ad eundem rursus cum majori spiritu agmine habiturus redit, quemadmodum in Evangelio habetur²². Hujus ille imitatore se præbet, tum ut cladem prius acceptam sarciret, tum ut prioribus palæstris aliquid adderet. Indignum enim et miserum esse existimabat, cum multas gentes imperio teneret, magnamque gloriam consecutus esset, ac finitimos omnes impietatis robore atque potentia domuisset, ditionique suæ, quidquid obvium habuerat, subjecisset, ab uno homine, unaque civitate superari, nec solum impietatis patronis, a quibus duebatur, sed etiam omnibus mortalibus, ut ipsius opinio ferebatur, risui esse.

XLV. Persarum quidem regem narrant, eum infinitam quondam hominum cujusvis nationis multitudinem secum duceus, atque iracundia et audacia fervens, in Græciam expeditionem faceret, non eo

(59) Μιμητής. « Imitator. » Sic omnes fere codd. In ed., μαθητής, « discipulus. » Pass. ad marg. habet: Ὁὐάλεντα λέγω. « Valentem dico. »

(60) Πρώτοις. Deest in Reg. ph. In aliis, προτέροισι.

(61) Σφέλιον. Schol. Reg. hm, χαλεπόν. « Perniciosum, grave, difficile. »

(62) ἤττω. Sie legendum, vel ἤττονα, ut in Or. 2. In ed. et in nonnullis codd., ἤττω.

(63) Ἐστράτευε. Plures Regg. et Coisl. 2, ἐστράτευσε.

tantum nomine superbia elatum et in minis immodicum fuisse; sed, ut majorem illis terrarem incuteret, per ea etiam, quae novo et inusitato modo adversus elementa designabat, formidabilem sese reddidisse. Nova quaedam terra et novum mare audiebatur novi illius opiticiis, et exercitus in continenti navigans, ac rursus pedibus mare peragrans, abreptae item insulae, et mare verberibus caesum, caeteraque omnia, quae vesani exercitus ducisque haud dubium argumentum erant, ignavioribus quidem formidabilia, fortioribus autem ac firmiori animo praeditis stulta et ridicula. Hic vero, nihil quidem ulla hujusmodi re opus habebat, cum bellum adversum nos compararet; verum, quod his pejus et perniciosius erat, hoc, et facere, et dicere ferebatur. Pusuit in caelum os suum, blasphemiam in excelsum loquens, et lingua ejus transivit in terra²⁵. Pulchre enim David eum ante nos confixit; illum, inquam, qui caelum in 805 terram inclinabat, ac in rerum creaturarum numerum cogebat naturam mundo sublimiorem, quam ne capere quidem res quantisper nobiscum versata sit, ut nos humi jacentes

καὶ ἄμετρον εἶναι ταῖς ἀπειλαῖς· ἀλλ' ὡς ἂν μῆλλον αὐτοῦς καταπλήξῃς, φοβερὸν ἑαυτὸν ποιεῖν, καὶ ταῖς κατὰ (64) τῶν στοιχείων καινοτομίαις. Ἦ τις ἤκούστο ξένη, καὶ θάλασσα τοῦ νέου δημιουργοῦ, καὶ στρατὸς ἤπειρον πλέων, καὶ πεζέων πέλαιος, νῆσοί τε ἀρπαζόμεναι, καὶ θάλασσα μαστιζομένη, καὶ ὅσα τῆς ἐμπλήκτου σαφῶς ἦν στρατιᾶς καὶ στρατηγίας, κατὰπλήξῃς μὲν τοῖς ἀγεννεστέροις, γέλως δὲ τοῖς ἀνδρικοτέροις καὶ στερέωτέροις τὸ φρόνημα. Ὁ δὲ τοιοῦτου μὲν οὐδενὸς ἔδειτο καθ' ἡμῶν στρατεύων· ὃ δὲ ἦν ἐκείνων χεῖρον καὶ βλαβερώτερον (65), τοῦτο (66) ποιῶν καὶ λέγων ἤκούστο. Ἔθετο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτοῦ, βλασφημίαν λαλῶν εἰς τὸ ὕψος, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ διεήλοεν ἐπὶ τῆς γῆς. Καλῶς γὰρ αὐτὸν ὁ θεὸς Δαυὶδ πρὸς ἡμῶν ἐστηλίτευσεν, τὸν οὐρανὸν εἰς γῆν κλίναντα (67), καὶ μετὰ τῆς κτίσεως ἀριθμοῦντα φύσιν τὴν ὑπερκόσμιον, ἣν οὐδὲ χωρεῖν ἡ κτίσις δύναται, κἂν μεθ' ἡμῶν τι (68) γένηται λόγῳ φιλανθρωπίας, ἢ ἡμᾶς ἐλκύσῃ (69) πρὸς ἑαυτὴν χαμαὶ κειμένους.

ulla creata potest, tametsi, ob nostri amorem, affida ad seipsam attraheret.

XLVI. Porro cum illustria quidem prima illius facinora fuerint, tum vero illustriora fuere ea certamina, quae postrema adversum nos habuit. Quanam autem prima dico? Exsilia, fugae, bonorum proscriptiones, insidiae, tam apertae, quam obscurae; sermonum illecebrae, ubi occasio se offerebat; vis, ubi verborum blanditiis locus non erat. Alii quidem ab Ecclesiis extrudebantur, qui scilicet fidem orthodoxam ac nostram profitebantur. Alii autem introducebantur, nempe qui pestiferam et exitialem imperatoris doctrinam tenebant, qui impietatis chirographa exigebant, qui his adhuc graviora scribebant. Presbyteri in medio mari combusti; impii belli duces, non Persas superantes, non Scythas in potestatem redigentes, non aliam quamdam barbaricam gentem debellantes; verum Ecclesiis bellum inferentes, in altaribus saltitantes, hominum et victimarum sanguine inruenta sacrificia contaminantes, ac virginum pudorem probro afficientes. idque quam tandem ob causam? Nimirum, ut Jacob patriarcha expelleretur, ipsique Esau ille, ante

ΜΓ'. Καὶ δὴ λαμπρὰ μὲν αὐτοῦ τὰ πρότα νεανεύματα, λαμπρότερα δὲ τὰ τελευταῖα καθ' ἡμῶν ἀγωνίσματα. Τίνα δὴ λέγω τὰ πρότα (70); Ἐξορίαί, φυγαί, δημεύσεις, ἐπιβουλαί (71) φανεραὶ τε καὶ ἀφανεῖς· τὸ πείθειν, οὐ καιρὸς ἦν· τὸ βιάζεσθαι, τοῦ πείθειν οὐκ ἔντος. Οἱ μὲν ἐξωθούμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσοι τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς· οἱ δὲ εἰσαγόμενοι, ὅσοι τῆς βασιλικῆς ἀπειθείας ἐτύγχανον, οἱ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεθείας ἀπαιτοῦντες, οἱ γράφοντες τὰ τούτων ἔτι χαλεπώτερα. Πρεσβυτέρων ἐμπρησμοὶ (72) θαλάττιοι· στρατηγοὶ δυσσεβεῖς, οὐ Περσῶν κρατοῦντες, οὐ Σκύθας χειρούμενοι, οὐκ ἄλλο τι βαρβαρικὸν ἔθνος ἀνακαθαίροντες· ἀλλ' Ἐκκλησιαίς ἐπιστρατεύοντες (73), καὶ θυσιαστηρίων (74) κατορούμενοι, καὶ τὰς ἀναιμάκτους θυσίας ἀνθρώπων καὶ θυσίων αἵμασι χαρίνοντες, καὶ παρθένων αἰδῶ καθυβρίζοντες. Ἴνα τί γένηται; Ἴν' ἐξώσθῃ μὲν Ἰακώβ (75) ὁ πατριάρχης, ἀντιεσθῇ δὲ Ἰησαῦ, ὁ μεμισημένος καὶ πρὸ γενέσεως. Ταῦτα τῶν πρώτων αὐτοῦ νεανισμάτων τὰ διηγήματα, ἃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν κινεῖ

²⁵ Psal. lxxii, 9.

(64) *Katà*. Deest in Pass.
 (65) *Βλαβερώτερον*. Reg. c, Or. 2 et Comb., βλαβερώτατον.
 (66) *Τοῦτο*. Regg. c, d, addunt καί.
 (67) *Κλίναντα*. Regg. bm, ph et Pass., κλίνοντα.
 (68) *Κἂν μεθ' ἡμῶν τι*, etc « Tametsi se nobis inclinaverit; nobiscum commercium habuerit, » nostram scilicet naturam assumens. Deest τι in nonnullis.
 (69) *Ἐλκύσῃ*. Or. 2, ἐλκῆ.
 (70) *Τίνα δὴ λέγω τὰ πρότα*; Haec desunt in Reg. ph.
 (71) *Ἐπιβουλαί*. Deest in Regg. a, d, bm, ph.
 (72) *Ἐμπρησμοί*, etc. Alludit ad octoginta presbyteros, qui Nicomediam ad Valentem missi fuerant, quique navibus incensis impositi, morte eru-

D delissima interierunt. Bill. « Marine presbyterorum evulsiones. »
 (73) *Ἐκκλησιαίς ἐπιστρατεύοντες*. Pass., Ἐκκλησίας ἀνακαθαίροντες. Sebastianus, Manichaeus dux exercitus, accensa Alexandriae pyra, ad ignem denudatas virgines adnotas compellebat, ut se Arianas dicerent. Deinde quadraginta viros accerbissime cruciavit. Ad hanc crudelitatem accessit sacrilega adolescentis eujusdam petulantia, qui altare conscendens, in eo saltavit.
 (74) *Καὶ θυσιαστηρίων*, etc. « Altaribus insultantes: in coram contumeliam et opprobrium saltantes. » Badaeus, « tripodis dehonestantes. »
 (75) *Ἰακώβ*, etc. Per « Jacob, Athanasium » intelligit. Per « Esau, Georgium, » qui, ejecto Athanasio, in ejus locum subrogatus fuerat.

τοῖς πολλοῖς δάκρυον (76) εἰς μνήμην ἴοντα καὶ ἀκού-
μενα.

MZ'. Ἐπεὶ δὲ πάντα διεξελθὼν, ἐπὶ τὴν ἀσειστον καὶ ἀνεπηρέαστον τήνδε τῶν Ἐκκλησιῶν μητέρα, ὡς δουλοσώμενος, ὤρμησε, καὶ τὴν λειπόμενον ἔτι μόνον (77) ζωτικὴν σπινθήρα τῆς ἀληθείας· τότε πρῶτον ἤθετο κακῶς βουλευσάμενος. Ὡς γὰρ βέλος ἰσχυροτέρῳ προσπεσὼν, ἀπεκρούσθη (78), καὶ ὡς καλῶς βραγείη, ὑπεχώρησε. Τοιοῦτον τῷ προστάτῃ τῆς Ἐκκλησίας ἐπέτυχε, καὶ τοσοῦτον προσβολῆ περιήραγείη διελύθη. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα λεγόντων τε καὶ ἱστορούντων, τῶν τότε πεπειραμένων, ἔστιν ἀκούειν· ἱστορεῖ δὲ οὐδεὶς, ὅστις οὐ τῶν ἀπάντων. Ἄλλὰ τοσοῦτοι θαυμάζουσιν, ὅσοι τοὺς τότε ἀγῶνας γνωρίζουσι, τὰς προσβολὰς, τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ἀπειλὰς, τοὺς ἐκ τοῦ δικαστικοῦ πάγματος προσπεμπομένους (79) αὐτῷ, καὶ πείθειν ἐπιχειροῦντας, τοὺς ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ, τοὺς ἐκ τῆς (80) γυναικωνίτιδος, τοὺς ἐν γυναιξὶν ἄνδρας, καὶ ἐν ἀνδράσι γυναικας, τοὺς τοῦτο μόνον ἀνδρικοὺς τὴν ἀσέθειαν οἰτῶστικῶς ἀσελγαίνειν οὐκ ἔχοντες, ἢ δύνανται (81) μόνον, τῇ γλώσσῃ πορνεύουσι (82)· τὴν ἀρχιμάγειρον Ναβουζαρδάν (83), τὰς ἐκ τῆς τέχνης μαχίρας ἐπαπειλοῦντα, καὶ τῷ οἰκείῳ πυρὶ πεμπόμενον. Ὁ δὲ μάλιστα μοι τῶν ἐκείνων θαυμάσιον, καὶ οὐδὲ βουλομένην παρελθεῖν δυνατόν. τοῦτο δῶσω τῇ λόγῳ συνελθὼν ὅσον ἐνδέχεται.

MH'. Τίς οὐκ οἶδε τὴν τριναῦτα ὑπαρχον (84), πολλῶ μὲν τῷ οἰκείῳ θράσει καὶ ἡμῶν μάλιστα χρώμενον (ἐπειδὴ καὶ παρ' ἐκείνων ἦν τῷ βαπτίσματι τελεσθεὶς, ἢ συντελεσθεὶς (85)), πλείω δὲ τῶν ἀναγκαιῶν ὑπέχετοῦντα τῷ ἐπιτάκτοντι, καὶ διὰ τοῦ πάντα χαρίζεσθαι, τὸ κράτος ἑαυτῷ συντηροῦντα καὶ φυλάττοντα χρονοῦτερον; Τοῦτον βρέμοντι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λεόντειον μὲν τὸ εἶδος προβεβλημένῳ, λεόντειον (86) δὲ βρυχωμένῳ, καὶ μηδὲ προσιτὸν (87) τοῖς πλείοσι (88), ὃ γεννάδας ἐκείνος εἰσάγεται· μᾶλλον δὲ, εἰσεῖται, ὥσπερ εἰς ἐροτήν, οὐκ εἰς χρίσιν καλούμενος. Πῶς ἂν ἀξίως διηγησάμεν, ἢ τὴν τοῦ ὑπάρχου θρασυτητα, ἢ τὴν τοῦ ἀνδρός πρὸς αὐτὴν μετὰ συνέσεως ἔνστασιν; *Τί σοι,* D φησὶν, ὦ εὖτερος (89), βούλεται, τοῦνομα προσει-

⁷² Rom. ix, 41.

(76) Δάκρυον. Reg. ph. δάκρυα.

(77) Μόνον. Deest in Reg. c et Pass.

(78) Ἀπεκρούσθη. In quibusdam, διελύθη. In alijs, διεβράχη, et διεχύθη.

(79) Προσπεμπομένους. Comb. et Pass., προπεμπομένους, « quos Valens praemittebat. »

(80) Τοὺς ἐκ τῆς. Sic tres Regg., Pass. et Comb. In ed., τοὺς ἐκ τοῦ.

(81) Ἦ δύνανται. Duo Regg. et Comb., ὃ δύνανται.

(82) Γλώσση πορνεύουσι. Praevaricatio in Deum quoddam fornicationis genus est. Unde David psal. cv, 39, « Fornicati sunt in adinventionibus suis. » Hic autem Gregorius aulicos, qui fere omnes Arianam haeresin infecti erant, « Spadones » vocat.

etiam, quam in lucem prodisset, odio habitus⁷², subrogaretur. Habetis primorum ipsius facinorum historiam, quorum ipsa quoque commemoratio et auditio multis etiamnum lacrymas movet.

XLVII. Ut vero peragratis omnibus oppidis, ad hanc firmam et inoffensam Ecclesiarum matrem se contulit ut eam in potestatem redigeret, ac vitalem illum veritatis igniculum, qui solus supererat, extingueret; tum primum se malum consilium iniisse sensit. Nam, ut sagitta in durius ac solidius corpus incidens, repulsus est, et rudentis instar effractus, cessit. In talem Ecclesiam antistitem incidit: in tantum scopulum impactus sese infregit ac dissolvit. Atque alia quidem ex eorum, **806** qui tunc periculum fecerunt, sermone ac commemoratione accipere licet; nemo autem est, qui non haec memoriae prodant. Verum ii demum admiratione afficiuntur, quibus cognita sunt temporis illius certamina, insultus, pollicitationes, minae; illi ex iudicum classe, qui ad eum mittebantur, eumque flectere ac permovere conabantur; illi ex militari ordine; illi ex gynaeco; illi inter feminas viri, et inter viros feminae, nec virile quidquam praeter impietatem habentes; qui cum naturali modo libidini operam dare nequeant, quod unum possunt, lingua seortantur; ille denique Nabuzardan, eorumque praefectus, artis suae gladios minitans, atque ad ignem sibi congruentem transmissus. Ego vero id, quod ex omnibus ejus laudibus summe admiror, et quod, ne si epiam quidem, praeterire queam, breviter, quoad ejus fieri poterit, exponam.

XLVIII. Eccei tandem incognitus ille est, qui tunc apud nos praefecti munereungebatur, tum suapte audacia adversus nos praesertim inflammatus (nam ab illis quoque baptismatis aqua tinctos, vel potius, submersos fuerat); tum etiam amplius, quam necesse esset, imperatori subserviens, atque ex eo quod illi omnibus in rebus obsequeretur, diturnius imperium sibi conservans? Ad hunc, adversus Ecclesiam irementem, leonisque speciem praeseferentem, ac leonis more rugientem, atque ejusmodi, ut a multis ne adiri quidem posset, vir fortis adducitur; imo vero, ingreditur, perinde ac si non ad iudicium, sed ad festam vocaretur. Quoniam autem modo, vel praefecti audaciam, vel Basilii virtutem et sapientiam, eam, inquam, qua ei restitit,

(85) Ναβουζαρδάν. Intelligit « Demosthenem, » quem Valens ad Basilium praemisera, quemadmodum Nabuchodonosor misit Nabuzardan Jerusalem, ut civitatem incenderet.

(84) Ὑπαρχον. Modestus is erat praefectus.

(85) Παρ' ἐκείνων. . . συντελεσθεὶς. Coisl. 2, παρ' ἐκείνων. Hic, juxta Nicetam, συντελεσθῆναι, idem est quod καταποντισθῆναι, « submergi. » Bill. « Ab illis. . . confectus fuerat. »

(86) Λεόντειον. In quibusdam, λεονταῖον.

(87) Προσιτὸν. Or. 2, προσιτῶν.

(88) Τοῖς πλείοσι. Sic codl. Deest τοῖς in ed.

(89) Σοι. . . ὦ εὖτερος. Sic codd. Prave in ed., σοι. . . ἢ εὖτερος.

satis digna oratione complectar? *Quæ tua est, inquit, ratio, heus tu, nomine illum compellans (nondum enim cum episcopum vocare dignabatur); ut tanto imperatori obsistere audeas, solusque omnium contumaciter te geras? Quorsum, respondit Basilius, hæc oratio spectat, et quoniam hæc contumacia et arrogantia? Nondum enim id satis intelligo. Quoniam, inquit ille, imperatoris religionem minime colis, omnibus aliis jam inclinatis ac superatis. Non enim, inquit Basilius, hæc vult imperator meus, nec rem ullam creatam adorare sustineo, 807 cum et ipse a Deo creatus sim, et deus esse jubeat. Nos vero, inquit ille, quid tandem tibi videmur? Nihilne sumus qui hæc jubemus? Quid igitur? Non magnum et honorificum existimas ad nostras partes adjungi, sociosque nos habere? Ad hæc Basilius: Vos quidem præfecti estis, et quidem illustres, non inficias eo; minime tamen Deo præstantiores, Socios autem vos habere mihi quidem amplum et honorificum sed ut alios quosdam ex his, qui nobis subjecti sunt. Non enim personarum dignitate, sed fide Christianismus insignitur.*

XLIX. Hæc oratione commotus præfectus, ac majori ira successus, de subsellio surrexit, atque asperioribus verbis cum eo agere perrexit. *Quid? Potestatem hanc non pertimescis? Cur vero pertimesceteris, inquit Basilius? Quid fiet? Quid patiar? Quid patieris, intulit ille? Unum e tam multis, quæ meæ sunt potestatis. Quænam hæc, subjungit Basilius? Fac enim intelligamus. Bonorum, inquit ille, proscriptionem, exsilium, cruciatus, mortem. Tum Basilius: Si quid aliud habes, id nobis mittere. Horum enim, quæ adhuc commemorasti, nihil nos attingit. Quoniam modo, inquit ille? Quoniam, inquit Basilius, bonorum proscriptioni obnoxius non est, qui nihil habet; nisi forte lucris et detritis hisce panibus indiges ac paucis libellis, in quibus omnes mihi facultates et copie sunt. Exsilium autem haud cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum; ac neque terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo, et eam omnem, in quam projectus fuero, pro mea duco; imo, ut rectius loquar, universam terram Dei esse scio, cujus advena ego sum et peregrinus. Jam tormentum quid accipere queant, cum corpus desit, nisi forte primam plagam dixeris? Hujus enim solius penes te arbitrium et potestas est. Mors porro beneficii mihi loco erit; citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo et servio, maximeque ex parte mortem obii, et ad quem jam pridem propero.*

L. Quo sermone obstupefactus præfectus: *Nemo, inquit, me (nomenque suum adjungit), ad hunc usque diem, ita, nec pari verborum libertate, est allocutus. Neque enim, ait Basilius, fortasse in epi-*

πῶν (οὐπω γὰρ ἐπίσκοπον ἤξιον καλεῖν), τὸ κατὰ τοσοῦτου κρείττους τοι μῦθον, καὶ μόνον τῶν ἄλλων ἀπανθαδιάζεσθαι; Τοῦ χάριν, ὁ γεννᾶδας φησί, καὶ τίς ἡ ἀπόνοια; Οὐπω γὰρ ἔχω γινώσκειν. Ὅτι μὴ τὰ βασιλεύς θρησκευεῖς, φησί, τῶν ἄλλων ἀπάντων ὑποκλιθέντων καὶ ἡτημένων. Οὐ γὰρ ταῦτα, ἔφη, βασιλεὺς ὁ ἐμὲς βούλεται· οὐδὲ κτίσμα τι προσκυνεῖν ἀνέχομαι, Θεοῦ τε κτίσμα τυγχάνων, καὶ θεός εἶναι κεκελευσμένος. Ἥμεῖς δὲ τί σοι δοκοῦμεν; Ἡ οὐδὲν (90), ἔφη, ταῦτα προστάταίστες; Τί δαί; οὐ μέγα σοι τὸ μεθ' ἡμῶν τετιάζθαι, καὶ κοινωρὸς ἔχειν ἡμᾶς; Ὑπαρχοί μὲν, φησὶν, ὑμεῖς, καὶ τῶν ἐπιζυγῶν, οὐκ ἀρνήσομαι· εὐπω δὲ Θεοῦ τιμώτεροι. Καὶ τὸ κοινωρὸς ἔχειν, μέγα μὲν (πῶς γὰρ οὐ; πλάσμα Θεοῦ καὶ ὑμεῖς), ἀλλ' ὥσει τινὰς ἄλλους τῶν ὑφ' ἡμῶν (91) τεταγμένων. Οὐ γὰρ προσώποις τὴν Χριστιανισμὸν, ἀλλὰ πίστει χαρακτηρίζεσθαι. fuerit (quidni enim? ipsi quoque Dei creatura estis); Non enim personarum dignitate, sed fide Christian-

ΜΘ'. Τότε δὴ κινήθητα τὸν ὑπαρχόν, ζέσαι τε πλέον τῶ θυμῷ, καὶ τῆς καθέδρας; ἐξαναστῆναι, καὶ τραχυτέροις πρὸς αὐτὸν χρήσασθαι λόγοις. Τί δαί; οὐ φοβῆ τὴν ἐξουσίαν, φησὶν; Μὴ τί γένηται; μὴ δὲ τί πάθω; Μὴ τί; Τῶν πολλῶν ἐν ἡ τῆς (92) ἐμῆς δυναστείας ἐστίν. Τίνα ταῦτα; γνωρίζεσθω γὰρ ἡμῖν. Δήμευσον, ἐξορίαν, βασάνους, θάνατον. Εἰ τι ἄλλο, φησὶν, ἀπέλει· τούτων γὰρ οὐδὲν ἡμῶν ἀπτεται. Καὶ τὸν εἰπεῖν· Πῶς καὶ τίνα τρόπον; Ὅτι τοι, ἔφη, δημεύσει μὲν οὐχ ἄλωτος, ὁ μηδὲν ἔχω, πλὴν εἰ τούτων χρήσεις (95) τῶν τρυχίων μου βαιῶν, καὶ βιβλίων ὀλίγων, ἐν οἷς ὁ πῦρ ἐμοὶ βίος. Ἐξορίαν δὲ οὐ γινώσκω, ὁ μηδενὶ τόπω περιήρατος, καὶ μήτε ταύτην ἔχω ἐμῆν, ἢν οὐκ ἔχω, καὶ πᾶσαν ἐμῆν, εἰς ἣν ἂν βίω· μάλλον δὲ, τοῦ Θεοῦ (94) πᾶσαν, οὗ πάροικος ἐγὼ καὶ παρεπίδημος. Αἱ βασάνοι δὲ, τί ἂν λάβοιεν, οὐκ ἔντος σώματος, πλὴν εἰ τὴν πρώτην λέγοις πληγὴν; Ταύτης γὰρ σὺ μόνης (95) κύριος. Ὁ δὲ θάνατος ἐνεργήτης. Καὶ γὰρ θῆτορ πέμψει με πρὸς Θεόν, ὧ ζῶ, καὶ πολιτεύομαι (96), καὶ τῷ πλείστῳ (97), τέθηκα, καὶ πρὸς ἐν ἐπέιγεται πρόβωθεν.

N. Τοῦτοῦς καταπλαγῆντα τὸν ὑπαρχόν, Οὐδεις, φάνει, μέχρι τοῦ νῦν οὕτως ἐμοὶ διείλεκαται, καὶ μετὰ τοσαύτης τῆς παρῆστας, τὸ ἐκαστοῦ (98) προσθεῖς ὄνομα. Οὐδὲ γὰρ ἐπισκόπων ἴσως, φη-

(90) Ἡ οὐδὲν, etc. Bill. « nihil sane, inquit Basilius, dum hæc jubetis. » Sed perperam hæc verba Basilio tribuit. Codices hii et plii indicant hæc verba esse præfecti. Ad illorum enim collicum oram legitur: « loquente præfecto: Nihilne, » etc. (91) Ὑφ' ἡμῶν. Coisl. 1, Par., Jes., ὑφ' ὑμῶν. Pass., ὑφ' ὑμῶν. « qui vobis subjecti sunt. » (92) Μὴ τί; Τῶν πολλῶν ἐν ἡ τῆς, etc. Reg. Cyr., Μῆτι: τῶν πολλῶν ἐν χάμῳ σε, ἡ τῆς, etc. Quam lectionem probat Combelsius, et vertit: « Ne

unum e multis, quæ meæ sunt potestatis, frangat te, et de sententia dimoveat. » (95) Χρήσεις, Par., χρήσεις. (94) Τοῦ Θεοῦ. Sic sex Regg. et Or. 2. In ed. deest, τοῦ. (95) Μόνης. Pass., μόνος. (96) Καὶ πολιτεύομαι. Pass. καὶ ὅ πολιτεύομαι. (97) Πλείστῳ. Chrys. et Pass. addunt, μέρει. (98) Τὸ ἐκαστοῦ. « Summi. » Reg. c, τὸ αὐτοῦ, « illius, » ncape, « Basili. »

σιν (99), ἐρέτηγες· ἢ αὐτῶς ἄν τοῦτον διε-
λέγθη τὸν τρόπον, ὑπὲρ τοιούτων ἀγωνιζόμενος.
Τάλλα μὲν γὰρ ἐπιεικῆς ἡμεῖς, ὕπαρχε, καὶ
παντὸς ἄλλου ταπεινότεροι, τοῦτο τῆς ἐντολῆς
κελευούσης· καὶ μὴ ὅτι τοσοῦτ' κράτει, ἀλλὰ
μηδὲ τῶν τυχόντων ἐν (1) τῇ ὄφρῳ ἄφρον-
τες. Οὐ δὲ θεὸς τὸ κινδυνεύομενον καὶ προκεί-
μενον, τάλλα περιφρονούντες, πρὸς αὐτὸν (2)
μόνον βλέπομεν. Πῦρ δὲ, καὶ ξίφος, καὶ θῆρες,
καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τρυφή
μᾶλλον ἡμῖν εἰσιν, ἢ κατὰ πλεῖστα. Πρὸς ταῦτα
ἔβριθε, ἀπειλεῖ, ποιεῖ πᾶν ὅ τι οὖν ἄν ἦ (3) βου-
λομένῳ σοι, τῆς ἐξουσίας ἀπόλαυε. Ἀκουέτω
ταῦτα καὶ βασιλεὺς· ὡς ἡμῖς γε οὐχ ἀιρήσεις,
οὐδὲ πείσεις, συνθέσθαι τῇ ἀσθεῖα, κἄν ἀπει-
λῆς χαλεπώτερα.

NA. Ἐπειδὴ (4) ταῦτα εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι τὸν
ὑπαρχον, καὶ τὴν ἔνστασιν μαθεῖν τοῦ ἀνδρός, οὕτως
ἀκατάπληκτον καὶ ἀήτητον, τὸν μὲν ἔξω πέμψαι
καὶ μεταστῆσασθαι, οὐκ ἔτι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπειλῆς,
ἀλλὰ τινος αἰδοῦς καὶ ὑποχωρήσεως. Αὐτὸν δὲ τῷ
βασιλεῖ προσελθόντα, ὡς εἶχε τάχους, *Μετήμηθα*,
Βασιλεῦ, εἰπεῖν, τοῦ τῆσδε προεβλημένου τῆς
Ἐκκλησίας. Κρείττων ἀπειλῶν ὁ ἀνὴρ, λόγων
στερφότερος, πειθοῦς ισχυρότερος. Ἄλλοι δὲ
τινα περὶ τῶν ἀγενεστέρων (5)· τοῦτον δὲ, ἢ
παίξασθαι φανερός, ἢ μὴ προσδοκῆν εἴξιν ταῖς
ἀπειλαῖς. Ἐφ' οἷς, ἑαυτοῦ καταγόντα τὸν βασιλέα,
καὶ τῶν ἐγκωμίων τοῦ ἀνδρός ἡττηθέντα (θαυμάζει
C γὰρ ἀνδρὸς ἀρετὴν καὶ πολέμιος), μήτε βιάζεσθαι
κελευσθαι· καὶ ταῦτα τῷ σιδηρῷ παθεῖν, ὃς μαλάσ-
σεται μὲν τῷ πυρὶ, μένει δὲ ὅμως σιδηρός· καὶ τρέψαντα
εἰς θαῦμα τὴν ἀπειλὴν, τὴν μὲν κοινωνίαν (6) οὐ
δέξασθαι, τὴν μετὰ θῆσιν αἰσχυρόμενον, ζητεῖν δὲ
ἀπολογίαν, ἥτις εὐπροσπετάτη· δηλώσει δὲ καὶ ταύ-
την ὁ λόγος.

NB. Εἰς γὰρ τὸ ἱερὸν εἰσελθὼν μετὰ πάσης τῆς
περὶ αὐτὸν δορυφορίας (ἦν δὲ ἡμέρα τῶν Ἐπιφρα-
νίων, καὶ ἀθροίσμος [7]), καὶ τοῦ λαοῦ μέγρος γε-
νόμενος, οὕτως ἀφοσιούται τὴν ἔνωσιν. Ἄξιον δὲ
μηδὲ τοῦτο παραδρομαεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔνδοξον ἐγένετο,
καὶ τὴν ἀκοὴν προσβαλοῦσα τῇ ψαλμῳδίᾳ κατεβρον-
τήθη, τοῦ τε λαοῦ τὸ πέλτα εἶδε, καὶ πᾶσαν τὴν
D εὐχοσμίαν, ὅση τε περὶ τὸ βῆμα (8), καὶ ὅση πλη-
σίον, ἀγγελικὴν μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνην· τὸν μὲν τοῦ
λαοῦ προτεταγμένον (9) ὄρθιον, οἷον τὸν Σαμουὴλ ὁ
λόγος γράφει, ἀκλήν καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ὕψιν,
καὶ τὴν διάνοιαν, ὥσπερ οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος,

A scopum incidisti. Alioqui hoc prorsus modo disse-
ruisset, pro hujusmodi rebus in certamen veniens.
Nam ceteris quidem in rebus, o praefecte, man-
sueti et placidi sumus, atque 803 omnium abje-
ctissimi, quemadmodum hoc nobis lege praescriptum
est; ac non dicam adversus tantum imperatorem,
sed ne adversus plebeium quidem quemquam et in-
fimi ordinis hominem supercilium attollimus. Verum
ubi Deus nobis periclitatur, ac proponitur, tum de-
mum alia omnia pro nihilo putantes, ipsum solum
intuemur. Ignis autem, et gladius, et bestiae, et un-
gulae carnem lacerantes, voluptati nobis ac deliciis
potius sunt, quam terrori. Proinde contumelias nos
affice, comminare, fac igitur quidquid colliberit,
potestate tua fruire. Audiat haec etiam imperator;
B nequaquam profecto nos vinces, nec efficies, ut im-
prie doctissime assentiamur, ne si his quidem atrociora
miniteris.

LI. Haec postquam praefectus dixit, atque audiit,
ipsiusque contentionem animi eam esse cognovit,
ut nulla vis eum perterrefacere ac superare posset,
ipsum quidem foras misit, atque ablegavit, non jam
cum iisdem minis, sed cum quadam reverentia et
summissione. Ipse autem, quam celerrime potuit,
imperatorem adiens: *Imperator*, inquit, *ab hujus*
Ecclesiae antistite victi sumus. Minis superior est,
sermonibus firmior, verborum blanditiis fortior. Ignari-
riorum alius quispiam tentandus est; huic autem,
aut vis aperte inferenda, aut non exspectandum, ut
minis cedat. Qua de causa, factum suum improbens
C imperator, Basiliique laudibus victus (virtus enim
hosti quoque admirationi est), vim ipsi adhiberi
vetuit: idemque ipsi accidit, quod ferro solet,
quod quamvis igni emolliatur, ferri tamen naturam
retinet; minisque in admirationem conversis, illius
quidem societatem haudquaquam amplexus est,
quod mutationem erubesceret, ceterum rationem
quaesivit, qua honestissime ipsi satisfaceret, quam
etiam oratio declarabit.

LI. Etenim, cum in templum, universa satellitum
manu stipatus, ingressus fuisset (erat autem Epiphaniae dies, coetusque amplissimus), ac inter laicos
locum habuisset, ita se gessit, ut ipsius communio-
nis quodammodo particeps esse videretur. At ne id
quidem praetermittendum est. Postquam enim in-
tus fuit, atque ipsius aures psalmodiarum cantu, non
secus ac tonitruo quodam persouerunt, plebisque
pelagus vidit, omnemque ordinem et concinnitate,
D quae tam in sacrario, 809 quam prope sac-
crarium erat, angelicam potius quam humanam;
atque ipsum quidem ante populum recto corpore

(99) Ἰσως, φησιν. Sic eodd. In ed., φησιν Ἰσως.

(1) Ἐν. In nonnullis, τινί.

(2) Πρὸς αὐτόν. Sic eodd. In ed., πρὸς ἑαυτόν.

(3) Ποιεῖ πᾶν ὅ τι οὖν ἄν ἦ. Sic Regg. a, b, m, ph. Or. 2 et Pass. In ed., ποιεῖ πᾶν ὅ τι ἄν ἦ.

(4) Ἐπειδὴ. Reg. c, ἐπεὶ δέ.

(5) Ἀγενεστέρων. Quatuor Regg., ἀγενεστέρων.

(6) Κοινωνίαν. « Communionem, fidei societatem. »

(7) Ἀθροίσμος. Reg. In et Coisl. I, ἀθροίσμος.

(8) Ὅση τε περὶ τὸ βῆμα. Sic eodd. Comb. addit, τέτακτο, vel, τέτακται. « Tam in sacrario, quam prope clerum et monachos. » Prave in Par. ed., ὅση τε περὶ τὸ βῆμα.

(9) Προτεταγμένον. Sic quatuor Regg., duo Coisl. et plures Colb. In ed., προτεταγμένον.

stantem, qualem Scriptura Samuelem describit ²⁶, **A** ἀλλ' (10) ἐστηλωμένον, ἴν' οὕτως εἶπω, Θεῶν καὶ τῶν βήματι· τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν ἐστηρῆστας ἐν φόβῳ τινὶ καὶ σεβάσματι· ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε, καὶ πρὸς οὐδὲν παρὰδειγμα ἡδύνατο (11) θεωρεῖν τὰ ὀρώμενα, ἐπαθέει ἀνθρώπων, σκότου καὶ δίνης πληροῦται τὴν ὕψιν καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ θάμβους. Καὶ τοῦτο ἦν τοῖς πολλοῖς ἀδηλον ἐστίν. Ἐπεὶ δὲ τὰ ὄωρα (12) τῆ θείας τραπέζης προσενεργεῖν ἔδει, ὧν αὐτουργεῖς ἦν, συνεπελάθετο δ' οὐδεὶς, ὥσπερ ἦν ἔθος, ἀδηλον ὄν, εἰ προσήσεται (13), τηρηκῶτα τὸ πάθος γνωρίζεται. Περιτρέπει (14) γὰρ, καὶ εἰ μὴ τις τῶν ἐκ τοῦ βήματος ὑποσχὼν τὴν χεῖρα, τὴν περιτροπὴν ἐστῆσε, καὶ κατατρέχῃ πτώμα ἀκροῦν ἀξίον. Εἶεν (15).

LIII. Jam vero quæ ad ipsum imperatorem, et **B** ΝΓ'. "Α δὲ αὐτῷ διελεκεται τῷ βασιλεῖ, καὶ μεθ' ὅσης τῆς φιλοσοφίας (ἐπειδὴ γε αὐτὸς τρόπον τινα συνεκκλησιάσας ἡμῖν, εἶσω τοῦ παραπετάσματος ἑαυτὸν (16) ἐποίησατο, εἰς τε ὕψιν ἦλθε καὶ λόγους, ποθῶν ἐκ πλείονος), τί γρῆ καὶ λέγειν (17), τί δ' ἄλλο γε, ἢ Θεοῦ φωνᾶς, αἷ τοῖς περὶ τὸν βασιλέα, καὶ ἡμῖν τοῖς συνεισελθοῦσιν (18), ἡκούσθησαν; Αὐτῇ γίνεται τῆς τοῦ βασιλέως περὶ ἡμᾶς φιλανθρωπίας ἀρχή, καὶ κατάστασις πρώτη (19)· τοῦτο τὸ λῆμμα (20) τῆς τότε διογλοῦσης ἐπηρείας τὸ πλείστον, ὥσπερ τι βέμμα, διελευσεν

LIV. Sequitur alia narratio, superioribus haudquaquam inferior. Vincabant improbi, atque adversus Basilium exsilium decernitur; nec quidquam **C** ἐξ ὄωρα· καὶ οὐδὲν ἀπὴν τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. Ἦν ὡς παρῆν, ὁ δὲ φρὸς εὐτραπέης, οἱ μισοῦντες ἐν κρότοις, ἐν ἀθυμίᾳ τὸ εὐσεβὲς, περὶ τὸν πρόθυμον ὀδοπόρον ἡμεῖς, τῶν ὅσα τῆς καλῆς ἀτιμίας πάντα πεπλήρωται (21). Τί ὄν; Αὐεὶ ταύτην Θεός. Ὁ γὰρ πατάξας Αἰγύπτου τὰ πρωτότοκα, τραχυνομένης κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, οὗτος καὶ τὸν παῖδα τοῦ βασιλέως θραύει νόσου πληγῆ· καὶ τὸ τάχος ὄσον! Ἐκεῖθεν τὸ γράμμα τῆς ἐξορίας, ἐντεθεῖον τὸ δόγμα τῆς ἀβρωστίας· καὶ ἡ χεῖρ ἐπέχεται τοῦ πονηροῦ γραφέως, καὶ ὁ ἄγιος ἀνασώζεται, καὶ γίνεται πυρετοῦ ὄωρον ἀνὴρ εὐσεβῆς, βασιλέα θρασὺν σωφρονίζοντος. Ἐ τούτων ἐνδικώτερον, ἢ ταχύτερον; Τὰ δὲ τούτων ἐξῆς· "Ἐκαμνεν ὁ παῖς τῷ βασιλεῖ, καὶ πονηρῶς εἶχε τοῦ σώματος· συνέκαμνε δὲ ὁ πατήρ, (καὶ τί γὰρ ὁ πατήρ (22);) πανταχῶθεν ἐπιζητῶν ἐπικουρίαν τῷ

²⁶ I Reg. xix, 20. ²⁷ Exod. xii, 29.

(10) Ἀλλ'. Deest in Or. 2.

(11) Ἠδύνατο. Reg. ph et Coisl. 2, εδύνατο.

(12) ὄωρα. « Vasa aurea, » inquit Nicetas, « οὐκ ἴσως fabricatus fuerat.

(13) Ἠγοσῆσεται. Schol. : 'Αναδέξεται Βασιλείως; « Basilium acciperet. »

(14) Περιτρέπει. Comb., περιτρέπεται, « titubat, circumagatur. »

(15) Εἶεν. Id est, ut observat Nicetas, ταῦτα δὲ οὕτως· « Atque hæc ita. » Hæc est vis hujus vocis, et commoda transitio, quam prætermisit Billius.

(16) Ἐαυτῶν. Comb., αὐτῶν.

(17) Λέγειν. Regg. a, e, καὶ λέγειν.

(18) Συνεισέλθουσιν. Or. 2 et Pass., συνελθουσιν.

(19) Κατάστασις πρώτη. Hæc a Billio prætermissa. Budæus : « prima sedatio. » Ista Gregorii verba doctissimo Tillemontio furtim fecere, ut observat *Vita Basilii* auctor, tom. III novissimæ editionis, in ejus Vita c. 29, n. 8, pag. 104.

(20) Λῆμμα. « Animi constantia, ut exponit Nicetas.

(21) Ἠεπλήρωται. Duo Regg. et Or. 2, πεπλήρωτο.

(22) Τί γὰρ ὁ πατήρ. Quatuor Regg. et Or. 2, τί γὰρ ἢ πατήρ.

πάθει, καὶ ἰατρῶν τοὺς ἀρίστους ἐκλεγόμενος, καὶ λιταῖς προσκείμενος, εἶπερ ἄλλοτέ ποτε, καὶ κατὰ γῆς ἐβρόμιμένος. Ποιεῖ γὰρ καὶ βασιλέας ταπεινοὺς πάθος· καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, ἐπεὶ καὶ Δαβὶδ πρότερον ταυτὸ (25) ἐπὶ τῷ παιδί πεπονηθῶς, ἀναγέγραπται. Ὡς δὲ οὐδὲν εὗρισκεν (24) οὐδαμῶθεν τοῦ κακοῦ φάρμακον, ἐπὶ τὴν πίσιν τοῦ ἀνδρὸς καταρεύει· καὶ δι' ἑαυτοῦ μὲν οὐκ εἰσκαλεῖ, τὸ τῆς ὕβρεως ὑπόγειον (23) αἰσχυνόμενος, ἐτέροις δὲ τὴν προσθεῖαν ἐπιτρέπει τῶν οἰκιστοῦσάτων ἑαυτῷ καὶ φιλιτάτων. Καὶ ὡς (26) παρῆν, οὐδὲν ἀναδύς (27), οὐδὲ τοῦ καιροῦ κατεξαναστῆς, ὡσπερ ἄλλος τις, καὶ ὁμοῦ τῇ παρουσίᾳ βῆλον ἢ νόσος γίνεσθαι, καὶ χρηστοτέρων ὁ πατήρ τῶν ἐλπίδων· καὶ εἰ μὴ τὴν ἀλμυρὴν τῷ ποτίμῳ ὕδατι συνεκέρασεν, ὁμοῦ τε τοῦτον εἰσκαλέσας, καὶ τοῖς ἐτεροδόξοις πιστεύσας, κἂν ὑγείας (28) τυχὼν ὁ παῖς ταῖς τοῦ πατρὸς χερσὶν ἀπεσώθη. Καὶ τοῦτο ἐπιστεύετο (29) παρὰ τῶν τηρικαῦτα παρόντων, καὶ κοινοῦσάντων τοῦ πάθους.

haereticis credens, sanum quoque et incolumem filium fortasse recepisset. Id namque pro certo et indubitato habebant, qui tunc aderant, calamitatisque participes erant.

NE'. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τῷ ὑπάρχῳ μικρὸν ὑστερόν φασὶ συμβῆναι. Κάμπτεται καὶ τοῦτον ταῖς τοῦ ἀγίου χερσὶν συμπεσοῦσά τις ἀβήρωσται. Καὶ ὄντως πληγῇ τοῖς εὐ φρονούσι παιδεύμα γίνεται, καὶ κρείττων εὐημερίας πολλάκις κακοπάθεια. Ἐκαμνεν, ἐδάκρυεν, ἐδυσπρόρει, προσέπεμπεν (30), ἠντιθόλει. Ἐτὴν ἀπολογίαν ἔχεις, ἐβόα, ἔδος σωτηρίαν. Καὶ μὲν τοὶ καὶ τυγχάνει ταύτης, ὡς αὐτὸς τε (31) ὠμολόγει, καὶ πολλοὺς ἐπειθε τῶν οὐκ εἰδότων· οὐ γὰρ ἐπαύετο τὰ ἐκείνου καὶ θαυμάζων καὶ δεηγούμενος. Ἐρ' οὖν τὰ μὲν πρὸς ἐκείνους αὐτῷ τοιαῦτα, καὶ εἰς τοῦθ' ἤκοντα τέλους (32). Τὰ τε πρὸς ἐτέροις ἐτέρωσ, ἢ περὶ μικρῶν, ἢ μικρὰ πεπολέμηται, ἢ μετρίως περιλοσώφεται (33), ἢ σιγῆς ἀξίως, ἢ οὐ λίαν ἐπαινετώσ; Οὐ μνησκόν· ἀλλ' ὁ κινήσας ποτὲ τῷ Ἰσραὴλ Ἄδερ τὸν ἀλιτήριον, οὕτως κινεῖ καὶ τοῦτῳ τὸν τῆς Ποντικῆς μοίρας ὑπαρχον (34)· προσάσει (35) μὲν, ὡς ὑπὲρ γυναικῶν τινὸς ἀγανακτοῦντα, τὸ δ' ἀληθὲς τῆς ἀσεβείας ὑπερμαχοῦντα, καὶ κατὰ τῆς εὐσεβείας Ἰσάμενον. Ἐὼ τέλλα ὅσα (36) καὶ ὅσα κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐξῆύθρισεν, ἴσον δὲ εἰπεῖν, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ὅν, καὶ δι' ὅν ὁ πόλεμος· ὁ δὲ μάλιστα καὶ τὸν ὕβριστὴν ἤσχυνε, καὶ τὸν ἀγωνιστὴν ὑψώσεν, εἶπερ τοῖς μέγα καὶ ὑψηλὸν ἢ φιλοσοφία, καὶ τὸ κρατοῦντα τῶν πολλῶν ταύτη φαίνεσθαι, τοῦτο δώσω τῷ λόγῳ (37).

²⁸ II Reg. xii, 16. ²⁹ III Reg. xi, 14.

(25) Ταυτὸ. In nonnullis, ταυτόν. Idem olim Davidi contigisse ob filii morbum narrat Scriptura.

(24) Εὗρισκεν. Coisl. 2 et Pass., ἔβρισκεν.

(23) ὑπόγειον. Quatuor Regg. et Or. 2, ὑπόγειον.

(26) Κατ' ἔς. Coisl. 2 et Comb., καὶ ὡς.

(27) Ἀναδύς. Quinque Regg., Coisl. 2 et Pass., ἀναδυεῖς.

(28) Ὑγείας. In quibusdam, ὑγείας.

(29) Ἐπιστεύετο. Sic duo Coisl. In Or. 2, ἐπίστευτο. In ed., ἐπιστεύετο.

(30) Προσέπεμπεν. Regg. d et ph, προσέπιπεν, « prodebat. »

(31) Αὐτὸς τε. Reg. c, αὐτὸς γε.

more erat; pater etiam, utpote pater, simul aegro animo urgebatur, remedium undecumque morbo conquirens, atque optimos quosque medicos seligens, ac precibus, ut si alias unquam, incumbens, humique provolutus. Nam reges quoque humiles et abjectos reddit calamitas: nec mirum, cum Davidem etiam prius ob filii morbum eodem modo affectum fuisse Scriptura testetur²⁸. Cum autem huic malo medicinam nullam inveniret, ad Basilii fidem confugit: et quoniam, ob contumeliam recens ipsi illatam, eum suo nomine accersere praepudore non auderet, aliis, quos artissima familiaritate et benevolentia devinctos habebat, hanc legationem committit. Ille vero nihil cunctatus, nec, quod fortasse alius fecisset, adversus tempus insultans, confestim adfuit, atque ad ejus adventum statim levior fit morbus, ac meliorem spem pater animo concipit; et certe, nisi salsam aquam dulci admiscuisset, simul videlicet et ipsum advocans, et

LV. Idem autem et ipsi praefecto non multo post accidisse narrat. Nam hunc quoque morbus quispiam obortus, viri sancti manibus substeruit. Et quidem praefecto plaga cordatis hominibus doctrina efficitur, ac plerumque prospero rerum successu potior ac praestabilior est allibetio. Aegro corpore erat, illacrymabat, distorquebatur, Basilium accerserat, obsecrabat. *Satisfactionem habes*, clamabat, *da salutem*. Et quidem hanc consecutus est, ut et ipse fatebatur, et multis hujus rei ignaris persuadebat; neque enim illius virtutes admirari ac predicare desinebat. At hujusmodi quidem fortasse ea, quae cum illis egit, fuerunt, eumque finem habuerunt; ceterum **811** verum cum aliis alio modo se gessit, aut parvis de rebus, aut parum egregie dimicavit, aut non ita magnam exhibuit constantiam, nec ut hominum commemorationem, aut certe insignem laudem, mereretur? Minime sane. Verum is, qui nefarium illum Adad adversus Israellem olim provocavit²⁹, idem contra hunc quoque Ponticae provinciae praefectum excitavit; hoc quidem praetexto, quasi muliereculae ejusdem causa stomacharetur, sed re vera impietatis defensionem suscipiens, ac pietatem oppugnans. Mitto alias omnes contumelias, quibus Basilium vexavit, quod perinde est, ac si Deum dicerem, adversus quem, et cujus causa bel-

(32) Τέλους. Regg. a et ph, τέλος.

(33) Ἡ μετρίως περιλοσώφεται. « Aut non egregie philosophatus est: aut non ita magnam exhibuit constantiam. » Agitur enim hic non de verbis, sed de animi constantia. Unde non recte Bill. « aut non sapienter disseruit. »

(34) Ἐταρχον. Is Ponti praefectus erat Eusebius, qui calumniis Basilium inurebat.

(35) Προσάσει. Regg. hm, ph et Or. 2, πρόσφασιν.

(36) Ἐὼ τέλλα ὅσα. Sic duo Coisl., Or. 2, Pass., etc. In ed., εὼ τέλλα καὶ ὅσα, etc.

(37) Τοῦτο δώσω τῷ λόγῳ. Haec desunt in Reg. d et Or. 2.

lum gerebatur. Quod autem, et eum, qui contumeliam inferebat, maxima ignominia affecit, et pugilem nostrum summopere extulit (si modo magnum quiddam et excelsum existimandum est philosophia, et hujus laude vulgus anteire), id oratione prosequar.

LVI. Mulieri cuidam amplissima loco nate, cuius maritus haud pridem extremo vite die functus erat, iudicis assessor vim afferebat, invitamque ad nuptias pertraherebat. Illa autem, cum nulla ratione hanc vim effugere posset, consilium cepit, non majoris audaciae, quam prudentiae plenum. Ad saeram etenim mensam confugit, Deumque adversus hanc injuriam propugnatorem sibi adoptat. Quid igitur, per Trinitatem ipsam! ut forensi quoque dicendi genere nonnihil inter laudes utar, faciendum fuit, non dico Magno Basilio, qui his de rebus leges quoque omnibus statuerat, sed alii cuiuspiam longe illo inferiori, modo tamen sit sacerdotio praeditus? Quid aliud, nisi ut eam assereret, retineret, omni cura tueretur, Dei elementiae, et legi, quae altaribus honorem haberi iubet, manum porrigeret, omnia denique prius faceret et pateretur, quam ut inhumanius ullum adversus eam consilium iniret, sicque et mensam sacrosanctam, et fidem etiam illam, cum qua supplex erat, contumelia afficeret? Nequaquam, inquit superbus iudex; sed omnes imperio meo cedere, ac Christianos leges suas prodere oportet. Ille igitur supplicem deprecabatur; hic omni vi retinebat. Ille rursum furore concitatur, ac magistratus quosdam mittit, qui sancti viri cubiculum persequerentur, ignominiae causa potius id faciens, quam quod ejusmodi quidquam necesse esset. Quid ais? Domumne illius, qui ab omni libidinis motu liber est, quem angeli complectuntur, quem vel solum intueri feminae reformidant? Nec eo contentus, ipsum insuper adesse, et causam dicere iubet, neque id placide et humane, sed quasi unum ex iis, qui capitis damnati sunt. Atque ipse quidem aderat. Ille autem ira et arrogancia plenus pro tribunali sedebat. Stabat Basilius, quemadmodum Jesus meus, Pilato iudicante. Cunetabantur porro fulmina, Deique gladius adhuc exacuebatur, et differebatur; arcus quoque ita contendebatur, ut tamen retineretur, paenitentiae videlicet tempus ac locum aperiens. Hoc enim apud Deum in more atque usu positum est.

LVII. Age vero, alterum persecutoris et athletee certamen specta. Ille pallium detrahi et lacerari jubebat; iste: *Exuam praeterea, si ita lubet, etiam tunieam.* Ille eum, qui carnis expers erat, verberaturum se minabatur: iste corpus submittebat. Ille, se unguibus laceraturum; at iste: *Hujusmodi laniatione, inquit, medicinam hepatis afferes, magnopere, ut*

ΝΣ'. Γυναϊκά τινα τῶν ἐπιφανῶν ἐξ ἀνδρῶς εὐ πρὸ πολλοῦ τὸν βίον ἀπολιπόντος, ὁ τοῦ δικαστοῦ σύνεδρος ἐβιάζετο, πρὸς γάμον ἔλκων ἀπαξιῶσαν. Ἡ δὲ οὐκ ἔχουσα, ὅπως διαφυγῆ τὴν τυραννίδα, βουλήν βουλευέται, οὐ τολμηρὰν μᾶλλον ἢ συνετήν. Τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσφεύγει, καὶ Θεὸν ποιεῖται προστάτην κατὰ τῆς ἐπιχειρίας (58). Τί οὖν ἔδει ποιεῖν, ὃ πρὸς τῆς Τριάδος αὐτῆς (ἢ εἶπω τι καὶ δικανικῶς μεταξὺ τῶν ἐπαινῶν)! μὴ ὅτι τὸν μέγαν Βασίλειον, καὶ τῶν τοιοῦτων ἅπασιν νομοθέτην, ἄλλον δὲ τινα τῶν πολλῶ μετ' ἐκείνον, ἱερεὰ δὲ ὅμως; Οὐκ ἀντιποιεῖσθαι, κατέχειν, κήδεσθαι, χεῖρα ὀρέγειν Θεοῦ φιλανθρωπία, καὶ νόμῳ τῇ τετιμημένῃ θυσιαστήρῃ; οὐ πάντα δρᾶται καὶ παθεῖν ἐβελήσαι πρότερον, ἢ τι βουλευέσασθαι κατ' αὐτῆς ἀπάνθρωπον, καὶ καθυβρίσαι μὲν τὴν ἱεράν τραπέζαν, καθυβρίσαι δὲ τὴν πίστιν μεθ' ἧς ἰκέτευεν (59). Οὐδ', φησὶν ὁ κενὸς (40) δικαστής· ἀλλ' ἠττώσθαι χρὴ πάντας (41) τῆς ἐμῆς δυναστείας, καὶ προδόντας γενέσθαι Χριστιανοὺς τῶν οἰκείων νόμων. Ὁ μὲν ἐζητεῖ τὴν ἰκέτιν· ὁ δ' εἴλετο κατακράτος. Ὁ δ' ἐξεμαίνεται, καὶ τέλος πέμπει τινὰς τῶν ἐπ' ἐξουσίας, τὸν τοῦ ἁγίου κοιτωνίσκον ἐξερευνήσαντας, οὐ κατὰ χρεῖαν μᾶλλον, ἢ ἀτιμίαν. Τί λέγεις; Οἶκον ἐκείνου τοῦ ἀπαθοῦς, ὃν (42) περιέπουσιν ἄγγελοι, ᾧ καὶ προσβλέπειν ὀκνοῦσι (43) γυναῖκες; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν παρεῖναι καὶ ἀπολογεῖσθαι κελεύει· οὐδὲ ἡμέρους καὶ φιλανθρώπως, ἀλλ' ὡς ἕνα τῶν κατακριτῶν. Καὶ ὁ μὲν (44) παρῆν· ὁ δὲ (45) προὔκαθητο, γέμων θυμοῦ καὶ φρονήματος. Εἰστήκει δὲ, οἷον ὁ ἐμὸς Ἰησοῦς, Πιλάτου κρίνοντος. Οἱ κεραυνοὶ δὲ ἠμέλουν, ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ μάχαιρα ἐστειλοῦτο ἔτι (46), καὶ ἀνεβάλλετο· καὶ τὸ τόξον ἐνετεινέτο μὲν, κατεῖχετο δὲ, τῇ μετανοίᾳ καιρὸν ὑπανοῖγον. Ὅστις (47) δὴ τοῦ Θεοῦ νόμος.

NZ'. Αἰορεὶ δὴ πάλην ἐτέραν ἀγωνιστοῦ καὶ διώκτου. Τὸ περιουχένιον βάρους σφενδονᾶσθαι προσέταπτεν· ὁ δὲ, Προσαποδύσομαι (48) σοι, φησὶν, εἰ βούλει, καὶ τὸ χιτῶνιον. Τύπτειν ἠπειλεῖ τὸν ἄσαρκον· ὁ δὲ ὑπέκλυπτε. Ξέειν (49) τοῖς ἐνυξίν· ὁ δὲ, Ἰατρῆεις, φησὶ, τὸ ἦπαρ, ἑρῆς ὅπως με κατατρύχον τοῖς τοιοῦτοις θεραπέυων (50) σπαρά-

(58) Ἐπιχειρία. Sic plures Regg., Or. 2 et Comb. In ed., ἐπιχειρίας.
(59) Ἰκέτευεν. Reg. c, ἰκέτευεν.
(40) Κενός. « Vanus. » Sic Regg. c, ph, duo Coisl., etc. In ed., κενός, « novus. »
(41) Χρὴ πάντας. Sic. Regg. bm, ph, Chrys., Coisl. 2, Or. 2, Par. et Pass. Deest πάντα in ed.
(42) Ἀπαθοῦς, ἔν. Sic codd. Praeve in ed., ἀπαθοῦς, ἔ.
(43) Ὀκνοῦσι. « Verentur, non audent. » Sic Regg. bm, ph, duo Coisl., Or. 2, Par., Jes., Pass., Comb. etc. In ed., οἰκνοῦσι, « habitant. »

(44) Καὶ ὁ μὲν. Sic Reg. ph. Deest καὶ in edit.
(45) Ὁ δὲ. Sic tres Regg., Coisl. 2, Chrys., Par., etc. Praeve in ed., οὐδέ.
(46) Ἐτι. Reg. ph addit, τε.
(47) Ὅστις. Reg. bm et Or. 2, Ὅσπερ. Alii, ὡσπερ ἢ ἔσπερ.
(48) Προσαποδύσομαι. In nonnullis, συναποδύσομαι.
(49) Ξέειν. Or. 2 et Comb., ξέειν
(50) θεραπέυων. Plures Regg., Or. 2, Par., Pass., θεραπεύσεις.

γμασιν. Οἱ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Ἡ δὲ πόλις, **A** *uides, me prementi.* A' que hi quidem in his erant. Civitas autem, simul atque huiusmodi malum ac commune periculum rescivit (periculum enim suum quisque ipsius contumeliam esse existimabat), tota furore corripitur, atque incenditur; ac, velut fumo arum examen movente, certatim omnes ejuslibet generis atque ætatis excitantur et exsurgunt, ac præsertim armorum opifices, imperatorique textores. Nam hi in huiusmodi rebus ferventiores sunt, atque, ob libertatem ac licentiam qua fruuntur, ad audendum paratiores. Univerique porro teli loco erat, vel quod ars offercebat, vel quod in re præsentis tumultuarie conceperat. Faces in manibus, saxa, fustes in promptu, unus omnium cursus, unus clamor, communis animorum alacritas: furor, miles vehemens, imo belli dux. Ne mulieres quidem tunc temporis inertes erant, hac nimirum occasione animos earum exacuente; radii autem ipsis hastarum loco erant; imo, nec mulieres jam manebant, quippe quas zelus roborasset, atque ad virilem fortitudinem animique magnitudinem traduxisset. Quid plura? Pietatem omnes ita deum inter se partituros censebant, si ipsum divinum ac discernerent; atque is majorem apud eos pietatis laudem habiturus videbatur, qui primus in eum, qui tantum facinus aggressus esset, manum inieccisset. Quid igitur **313** audax ille et insolens judex? Supplex erat, miserabilis, calamitosus, quovis homine dejectior, quoad in conspectum prodians ille incruentus martyr, et sine plagis coronatus, ac **C** *populum pudore victum vi retinens, supplicem suum et vexatorem a periculo vindicavit.* Hæc sanctorum Deus, qui omnia facit, atque in melius abundantanter tribuit³⁰. Quidni autem is, qui mare mutat, qui superbis resistit, et humilibus gratiam acidit, et luminis cursum inhibuit, et elementis vim atulit, et manuum extensione trophæum erexit, ut fugitivo populo saluti esset, hunc etiam a periculis extraheret?

NH. Ὁ μὲν δὴ κοσμικὸς πόλεμος ἐνταῦθα ἐτελεύτησε, καὶ πέρας εἶχεν ἐκ Θεοῦ δεξιῶν, καὶ τῆς ἐκείνου πίστεως ἄξιον. Ἀρχεται δὲ ὁ πόλεμος ἐνθὲνδε ἡδὴ τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν ἐκείνοις συμμάχων· οὐ πολλὸν μὲν τὸ ἀδοξόν, πλείων (60) δὲ ἡ βλάβη τοῖς ἀρχομένοις. Τίς γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους πείσειε μετριάζειν, οὕτω τῶν προσετώτων διακειμένων; Εἶχον μὲν γὰρ οὐδ' ἐκ πλείονος ἐπιεικῶς πρὸς αὐτὸν, τριῶν ὄντων τῶν ὑπαίτιων. Οὕτε γὰρ τῷ τῆς πίστεως λόγῳ συνέβαινον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη τοῖς πληθεσι βιαζόμενοι· οὕτε τῆν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ (61) μικροφυξίαν τελέως καταλελύκασιν (62)· καὶ τὸ παρά πολλὸν τῆς δόξης κρατεῖσθαι, πάντων βαρύτερον ἦν αὐτοῖς, εἰ **D**

³⁰ Jac. iv, 6.

(51) Ὡς ἤσθετο. Sic Regg. Im et ph. In aliis, ὡς ἤσθητο. Pass., ὡς ἤσθετο τοῦ κακοῦ τὴν ἐπιβουλήν, καὶ, etc., « ut mali insidias persensit, » etc. In ed. deest ὡς.

(52) Ὡς ἔγραψεν ταύτην. Sic sex Regg. et Pass. Deest ταύτην in edit.

(55) Σμῆνες. Sic quatuor Regg., duo Coisl et Pass. In ed., σήνες.

(54) Περὶ τὰ τοιαῦτα. Sic septem Regg., Or. 2 et Pass. In ed., περὶ ταῦτα.

(55) Ὁπλίτης, ἦ. Or. 2, ὀπλίτης ἦν.

(56) Ἀρχῶν. Reg. ph, ἀνδρῶς.

(57) Ὁμόσος. Duo Regg., θρόσος.

(58) Σέβαςος. Reg. ph, σιθάρος.

(59) Ἐαυτοῦ. In quibusdam, αὐτοῦ.

(60) Πλείων. Reg. a, πλείστον.

(61) Τῇ χειροτονίᾳ. Deest τῇ in Reg. a.

(62) Καταλελύκασιν. In nonnullis, καταλελύκε-

ciendum erat. Altera, quod dolorem, ex ipsius electione conceptum, nondum omnino ex animis eiecerant. Postrema, quod se longe multumque ab eo gloria superari acerbissime ferrent, tametsi id conduliter turpissimum esset. Orta est et alia quædam simulatas, quæ hæc omnia redulceravit. Nam cum patria nostra in duas provincias et metropoles divisa esset, ac multa ex priori novæ metropoli adjungerentur, ea de eausa inter illos dissidium excitatum est. Ille enim æquum esse dicebat, ut, cum publicis diœcesibus, nostræ quoque simul dividerentur; ob eamque causam eas parœcias, quæ novæ provinciæ nuper adjunctæ fuerant, ut jam ad se attinentes, atque ab illo distraetas, vindicabat. Hic contra veteri consuetudini, atque huic divisioni, quæ olim a Patribus facta fuerat, inhærebat. Atque hæc contentione permulta mala, partim jam contingebant, partim impendebant. Subtrahebantur conventus a novo metropolita, proventus diripiabantur; **814** Ecclesiarum presbyteri, alii quidem sermonum blanditiis alliciebantur, alii vero immutabantur. Ex quo illud contingebat, ut Ecclesiarum negotia deterius se haberent, utpote quæ in partes ac studia scinderentur. Homines quippe novarum rerum studio quodammodo delectantur, ac libenti animo noxas suas obiter eluerantur; faciliusque est constituta labefactare, quam labefactata in pristinum statum reducere. Quod autem illum magis in furorē agebat, Taurici reditus erant, qui ab ipso quidem in transitu cernebantur, ad Casariensem vero devehebantur, ac sancti Orestis proventus colligere, magni æstimabat: adeo ut ipsius etiam iter facientis mulos aliquando contingerit, ac, ne ultra progredierentur, eum prædatoria manu prohibuerit. Et quam speciosus his rebus prætextus adhibebatur! Filii spirituales, et animæ, et fidei doctrina, cæteraque hujusmodi cupiditatis inexplebilis integumenta (res inventu perfaciles), itemque illud: Tributum hæreticis pendendum non esse: quisquis enim molestiam exhibebat, in hæreticorum numero habebatur.

LIX. Nec tamen ille Dei sanctus, ac supernæ Jerusalem vere metropolitæ, aut eum iis, qui errabant, abductus est, aut hoc dissimulare ac negligere sustinuit, aut parvum hujus mali remedium exegitavit. Sed perspicimus, quæso, quam magnum et admirandum, et illius, quid enim aliud dicam, anima dignum. Etenim dissidium hoc in Ecclesiæ commodum et incrementum convertit, atque hanc

(63) *Ἐγένετο*. Tres Regg., Coisl. 2, aliique plures, *ἐπεγένετο*.

(64) *Ἡμῶν*. Deest in tribus Regg., Or. 2 et Pass.

(65) *Ἡρροαγούσης*. Tres Regg., *προσαγαγούσης*.

(66) *Τοῖς δημοσίοις*. Nicetas, *ἀρχαῖς καὶ διοικήσεσι*. « Cum publicis præfecturis et administrationibus, Ecclesiæ etiam jura dividerentur. »

(67) *Συνδαιρεύσθαι καὶ τὰ ἡμέτερα*. Sic sex Regg. In ed., *καὶ τὰ ἡμέτερα συνδαιρεύσθαι*.

(68) *Διαιρέσεως*. Sic plerique codd. In ed., *διαίρεσεων*.

(69) *Νέον μητροπολίτην*. Novus ille metropolita fuit Anthimus, non vero Anthemius, ut perpetuum annotat Montcautius.

(70) *Καὶ τὰ σφῶν ἡδέως παρακερδαίνουσι*. « Sua propria læto animo lucrantur. » Cum promiscua plebs sacerdotes peccantes cernit, id lucrari

καὶ ὁμολογεῖν ἀσχιστον. Ἐγένετο (63) δὲ καὶ ἄλλη τις διαφορὰ, ἣ ταῦτα ἐκαινοποίησε. Τῆς γὰρ πατρίδος ἡμῶν (64) εἰς δύο διαιρέσεως ἡγεμονίας καὶ μητροπόλεις, καὶ πολλὰ τῶν ἐκ τῆς προτέρας τῆ νέῃ προσαγούσης (65), ἐνετύθεν καὶ τὰ ἐκείνων ἐστασιάσθη. Ὁ μὲν γὰρ ἔξιστο τοῖς δημοσίοις (66) συνδαιρεύσθαι καὶ τὰ ἡμέτερα (67), καὶ διὰ τοῦτο μετεποιεῖτο τῶν νεωστὶ προσελθόντων, ὡς αὐτῶν διαφερόντων ἤδη κάκεινου κερωρισμένων· ὁ δὲ τῆς παλαιᾶς εὔχετο συνηθείας, καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατέρων ἀνωθεν διαιρέσεως (68). Ἐξ ὧν πολλὰ καὶ δεινὰ, τὰ μὲν συνέβαιεν ἤδη, τὰ δὲ ὄνιεντο. Ὑπεσπῶντο σύνοδοι παρὰ τοῦ νέου μητροπολίτου (69), πρόσδοι διερχόζοντο· πρεσβύτεροι τῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ μὲν ἀνεπέθοντο, οἱ δὲ ὑπελάττοντο. Ἐξ ὧν συνέβαιεν, καὶ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν χεῖρον ἔχειν δισταμένον καὶ τεμονμένον. Καὶ γὰρ πως ταῖς καινοτομίαις χαιρούσιν ἄνθρωποι, καὶ τὰ σφῶν ἡδέως παρακερδαίνουσι (70)· καὶ ῥῆθόν τι καταλύσαι τῶν καθεστώτων, ἢ καταλυθὲν ἐπαναγαγεῖν. Ὁ δὲ πλεῖον αὐτὸν ἐξέμηνεν, αἱ Ταυρικαὶ πρόσδοι (71) καὶ παρόδοι (72), αὐτῶ μὲν ὀρώμεναι, ἐκείνῳ δὲ προσγεμέναι (73), καὶ τὴν ἅγιον Ὁρέστην ἐκκαρπούσθαι, μέγα ἐτίθειτο ὡς καὶ τῶν ἡμιόνων λαβέσθαι ποτὲ τοῦ ἀνδρὸς ἰδίαν ὄδον ὀδεύοντος, εἰργων τοῦ πρόσω μετὰ ληστρικοῦ συντάγματος. Καὶ ἡ σκήψις, ὡς εὐπρεπής! Τὰ γὰρ πνευματικὰ τέκνα, καὶ αἱ ψυχὰι, καὶ ὁ τῆς πίστεως λόγος, καὶ ταῦτα τὰ τῆς ἀληθείας (74) ἐπικαλύμματα, πρᾶγμα τῶν εὐπορίστων, καὶ τὸ μὴ χρῆναι δασμοφορεῖν κακοδόξους· πᾶς γὰρ ὁ λυπῶν, κακῶδός (75).

Νο'. Οὐ μὴν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀνὴρ Ἱερουσαλήμ ὄντως μητροπολίτης, ἢ συναπήχθη τοῖς πικίοισιν (76), ἢ παρίδειν ταῦτα ἠνέσχετο, ἢ μικρὰν τοῦ κακοῦ λύσιν ἐπένοει. Ἀλλὰ σκοπῶμεν, ὡς μεγάλην καὶ θαυμασίαν (77), (καὶ τί γὰρ;) ἢ τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἄξιαν. Προσθήκη γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ποιεῖται τὴν στάσιν, καὶ τὴν συμφορὰν, ὡς κάλλιστα διατίθεται, πλείοσιν ἐπισκόποις τὴν πατρίδα καταπυ-

sibi videtur, ut faciat quod velit, utpote jam nemo sit, qui ejus peccata earguat et insectetur.

(71) *Αἱ Ταυρικαὶ πρόσδοι*. « Taurici reditus. » Fructus et proventus S. Orestis, per montem Taurum, qui est inter Ciliciam et Cappadociam, devehebantur.

(72) *Παρόδοι*. Savil., *παρωρεῖοι*, « monti adjacentes. » Nicetas exponit: *παρόδεύουσαι*. « Qui illic transirent, atque in conspectum Anthimi venientes, ejus cupiditatem moverent. »

(73) *Προσγεγέρμεται*. Plures Regg. et Or. 2, *προσγεγόμεναι*.

(74) *Τὰ τῆς ἀληθείας*. Sic quinque Regg. Deest τῆς in ed.

(75) *Κακῶδός*. Sic duo Coisl., etc. In ed., *κακῶδός*.

(76) *Ἡταῖουσιν*. Bas. et Gabr., *παιίσμας*, « offendiculis. »

(77) *Θαυμασίαν*. Pass., *θαυμαστήν*.

κνώσας. Εξ οὗ τί γίνεσται: Τρία τὰ κάλλιστα· Φυχῶν A ἐπιμέλεια πλείων· καὶ τὸ πόλιν ἐκάστην τὰ ἐαυτῆς ἔχειν, καὶ τὸ λυθῆναι ταύτην τὸν πόλεμον. Ταύτης τῆς ἐπινοίας δέδοικα, μὴ καὶ αὐτὸς ἐγενόμεν ἄπερρογον. "Ὁ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ εἰπεῖν εὐτρεπές (78) χρή. Πάντα γὰρ τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζων, οὐ μενοῦν ὅπουσιν εἰπεῖν δυνατὸν, ἔν τούτῳ ἐπαινεῖν οὐκ ἔχω (καὶ γὰρ ὁμολογήσω τὸ πάθος), οὐδὲ ἄλλως τοῖς πολλοῖς ἀγνωσόμενον, τὴν περὶ ἡμᾶς καινοτομίαν καὶ ἀπιστίαν (79), ἧς οὐδὲ ὁ χρόνος τὴν λύπην ἀνάλωσεν. Ἐκείθεν γὰρ μοι πᾶσα συνέπεσον ἡ περὶ τὸν βίον ἀνωμαλία καὶ σύγχυσις, καὶ τὸ φιλοσοφεῖν μὴ δυναθῆναι, ἢ μὴ νομιζέσθαι, εἰ καὶ βραχὺς τοῦ δευτέρου λόγος· πλὴν εἴ τις ἐκεῖνο δέξεται, ἡμῶν τοῦ ἀνδρὸς ὑπεραπολογουμένων, ὅτι μελιζῶ φρονῶν, ἢ κατὰ τὰ ἀνθρώπινα (80), καὶ τῶν ἐθελόνδε πρὶν ἀποβῆναι μεταναστὰς, πάντα ἐποιεῖτο τοῦ Πνεύματος· καὶ φιλίαν αἰδεῖσθαι εἰδῶς, ἐνταῦθα μόνον ἠτίμαζεν, οὗ Θεοῦ ἔδει προστιμηθῆναι, καὶ πλείον (81) ἔχειν τῶν λυσομένων (82) τὰ ἐλπίζόμενα.

vita excederet, digressus, omnia ad Spiritum referebat; atque amicitiae officia, quae alioqui sancte colebat, hic solum aspernabatur, ubi Deum anteponi, atque res in spe positas, quam fragiles et caducas, pluris facere oportebat.

Ε. Δέδοικα μὲν οὖν, μὴ βραθυμίας ἐγχαλῆμα φεύγων, παρὰ τοῖς τὰ ἐκεῖνου πάντα ἐπιζητούσιν, ἀπληστίας περιπέσω γραφῆ, παρὰ τοῖς ἐπαινοῦσι τὸ μέτρον, ὃ μηδὲ ἐκεῖνος ἠτίμαζε, *Τὸ πᾶν μέτρον* (83) *ἄριστον*, ἐν τοῖς μάλιστα ἐπαινῶν, καὶ παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον φυλάξας. "Ὁμως δὲ ἀμφοτέρους περιφρονῶν, τοὺς τε λίαν συντόμους, καὶ τοὺς ἄγαν C ἀπληστους, ὡδὲ πως τῷ λόγῳ χρήσομαι. "Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι κατορθοῦσιν, οἱ δὲ τινα τῶν τῆς ἀρετῆς εἰδῶν ὄντων πλείονων· ἅπαντα δὲ οὐδὲις ἐπήλας πρὸς τὸ ἀρόστατον, οὐκ οὖν τῶν νῦν ἡμῶν γνωστικῶν· ἀλλ' οὗτος ἄριστος ἡμῖν, ὅς ἂν τὰ πλείω τυγχάνῃ (84) κατορθωκῶς, ἢ ἔν ὅτι μάλιστα. "Ὁ δὲ οὕτω διὰ πάντων ἀφίκετο, ὡς εἶναι φιλοτιμία τις φύσεως. Σκοπόμεν δὲ οὕτως· Ἀκτησίαν τίς ἐπαινεῖ, καὶ βίον ἀσκεῖν (85), καὶ ἀπέριτον; Ἰκεῖνον δὲ, τί ποτε ἦν (86), πλὴν τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς σαρκὸς καλυμμάτων; Πλούτος δὲ, τὸ μηδὲν ἔχειν, καὶ ὁ σταυρὸς, ἢ συνέξῃ μόνῳ, ὃν πολλῶν χρημάτων ἐνόμιζεν ἑαυτῷ τιμιώτερον. "Ἄπαντα μὲν γὰρ οὐδ' ἂν, εἰ βούλοιστό τις, δυνατὸν εἶναι κτήσασθαι· πάντων δὲ εἰδέναι καταφρονεῖν, καὶ οὕτω κρείττω τῶν πάντων φαίνεσθαι. Οὕτω δὲ διανοηθεὶς, καὶ οὕτως ἔχων, βωμοῦ μὲν οὐκ ἐδεήθη, καὶ τῆς κενῆς δόξης, οὐδὲ δημοσίου κηρύγματος τοῦ, *Κράτης* (87) *Κράτητα*

(78) *Εὐτρεπές*. Regg. bm, ph et Comb., εὐπρεπές.

(79) *Ἀπιστῶν*. « Perfidiam, » ac veluti amicitiae jura violasset : vel, ut exponit Nicetas, « parum servatam fidem ; » minime vero, « diffidentiam, » ut veritè Billius.

(80) *Κατὰ τὰ ἀνθρώπινα*. Reg. ph et Bas., κατὰ ἄνθρωπον.

(81) *Πλείον*. Quinque Regg., πλέον.

(82) *Ἀνωμέρων*. In nonnullis, βλεπομένων, « quam quae videntur. »

(83) *Τὸ πᾶν μέτρον*, etc. « Modus omnis opti-

calamitatem quam pulcherrime constituit, patria nimirum pluribus episcopis communita. Ex quo tres praeclearissimae res secuta sunt. Nam et animarum cura major suscepta est : et quaelibet civitas proventus suos habuit : et bellum hac ratione compressum et extinctum est. Hujus consilii vereor ne velut appendix quaedam ipse fuerim. Neque enim honestius ac speciosius verbum, quo utar, occurrit. Nam cum caetera omnia hujus viri facta, supra quam dici queat, admittere, unum hoc laudare nequeo (dolorem enim confitebor, alioqui nec multis incognitum), eam nimirum, quam in nos adhibuit, novationem ac perfidiam, cujus maerorem ne tempus quidem adhuc exhaustire potuit. Hinc enim mihi omnis vitae inconstantia et perturbatio manavit,

B quodque philosophari 815 nequiverim, aut certe non existimer, tametsi de posteriori non magno opere laborem ; nisi quis tamen hoc a me pro illius apologia accipiat, quod sublimiora, quam pro hominis conditione, sentiens, atque hinc, prius etiam quam

LX. Equidem mihi verendum esse video, ne dum apud eos, qui omnes illius laudes requirunt, negligentiae culpam vitare cupio, in immodice prolixitatis crimen apud eos incidam, qui mediocritatem laudant, quam nec ille contemnebat, utpote qui sententiam hanc, *Modus omnis optimus*, in primis laudaverit, ac per omnem vitae cursum observaverit. Ego tamen, utrisque perpensis, nempe et iis, qui brevitatibus nimirum studiosi sunt, et iis, qui nulla oratione saturari possunt, hunc fere dicendi modum tenebo. Alii alio quodam virtutis officio funguntur. Nonnulli etiam ex pluribus virtutis generibus quaedam assequuntur. Nemo autem est, qui per omnia ad summum usque grassatus sit, eorum quidem certe, qui nobis noti sunt. Veram is apud nos praestantissimus est, qui, vel quamplurima praestiterit, vel unum quam maxime et praestantissime. At Basilius ita omnia peragravit, ut in eo gloriae materiam, quaevis natura videatur. Id autem sic perspiciamus. Laudat quispiam possessionum penuriam, vitamque suppellectilis expertem, et supervacaneis rebus vacuam ? Illi vero quid unquam fuit, praeter corpus, ac necessaria carnis integumenta ? Divitiae autem illi erant nihil habere, et erus, cum qua sola ipsius vita versabatur, et quam

mus. » Sententia est Cleobuli, unius ex septem Graecae sapientibus.

(84) *Πλείω τυγχάνῃ*. Sic Regg. bm, ph et undecim Colb. In ed., *πλείονα τυγχάνῃ*.

(85) *Ἀσκειν*. « Vitam tenuem, simplicem, nullo sumptu et apparatu. »

(86) *Ποτε ἦν*. Sic quinque Regg., Or. 2 et Jes. Deest ἦν in ed.

(87) *Κράτης*. « Crates, » praedilectis, ascendit in editum locum, ac publice proclamavit : « Crates Cratetem libertate donat. » Id est, a pecuniarum servitute se in libertatem asserit.

majori in pretio habebat, quam iugentes pecunia acervos. Neque enim quemquam, etiamsi maxime cupiat, omnia adipisci posse; posse autem omnia contemnere, sicque omnibus rebus præstantiorem se præbere. Hæc porro mente præditus, atque ita comparatus, ara quidem opus non habuit, nec inani gloria, nec publico illo præconio: *Crates Cratetem Thebanum libertate donat*. Non enim optimus videri, sed esse, studebat. Nec vero in dolio, atque in medio foro habitabat, ut apud omnes luxum ac delicias sibi compararet, inopiam **816** in rerum copiam novo modo convertens: verum ab omni gloria cupiditate alienus, pauper erat et inculcus; atque omnibus facultatibus, quas nunquam habuerat, æquo animo projectis, leviter facileque vite pelagus transibat.

LXI. Admiranda res, continentia, et parvo contentum vivere, nec a voluptatibus superari, nec a ventre, tanquam a sævo et sordido domino, gubernari! Quis unquam tanta invidia fuit, pene etiam dixerim, quis tam carnis expertus? Nam voracitates et saturitates ad eos abjecerat, qui ad brutorum naturam propius accedunt, quorumque servilis atque in terram prona vita est. Ipse autem nihil eorum, quæ post guttur pari deinceps honore sunt, magnum esse censebat; verum necessariis tantum cibis, quandiu licuit, vitam tolerabat, atque hunc solum luxum norat, nempe a luxu abstinere, nec ob eam causam pluribus rebus indigere; sed lilia et aves, quibus simplex atque artificii expertus pulchritudo est, et victus facilis atque ex tempore quæsitus, ob oculos habere, quemadmodum Christus meus monet ²¹, qui carnis paupertatem nostra causa subiit, ut nos ipsius divinitate locupletemur. Hinc illi tunica una, et pallium unum, et status humi tectulus, et vigilie, et illavies (illa ejus decora et ornamenta), et suavissima cæna et obsonium, panis et sal, novum, inquam, illud condimentum, et portio sobria et uberrima, quam nobis nihil laborantibus fontes profundunt. Ex quibus, imo cum quibus, morborum curationes ac medicationes promanant, quod commune utriusque nostrum studium fuit. Oportebat enim me, cum in aliis rebus inferior essem, calamitatum saltem æquam partem habere.

LXII. Magna res virginitas, et calibatus, atque in angelorum, naturæque singularis ordine censeri, vereor enim dicere Christi, qui, cum propter nos genitus nasci vellet, ex Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege sanciens, ut hinc abducentem ac mundum conscendentem; vel potius, mundum ad mundum transmittentem præsentem nimirum

²¹ Matth. vi, 26 sqq.

(88) *Οὐδὲ πίδαρ ἔκει*. Diogenes Cynicus in media urbe dolium habitabat, ut paupertatem in opulentia instrumentum converteret, atque, ab omnibus stipem accipiens, ample ac profuse viveret.

(89) *Ἦῶσι παρατρυσῆν*. Comb. « ut delicias undequaque quaereret. »

(90) *Ἀφιλότιμος*, etc. « Pauper nulla ambitione, nihil captans, » nec ut Cynici, qui, eumentita paupertate, suis commodis inserviebat.

(91) *Κούφος*. Reg. d, *κούφος*.

(92) *Ὀλιγόγκεια*. In nonnullis, *ὀλιγορκία*.

(93) *Αὐτός δὲ οὐδὲν*, etc. Heinsius *exercit. sacra*, p. 51. sic vertit: « Ipse vero nihil ex iis aestimabat, quæ postquam guttur transferunt ejusdem pretii sunt; cum necessariis, quandiu licuit, se tantum sustentaret. »

(94) *Τρυφῶν*. Unus Regg., *τρυφῆν*.

Θηβαῖον ἐλευθεροῖ. Εἶναι γὰρ, οὐ δοκεῖν, ἐσπουδάζειν ἄριστος. Οὐδὲ πίδαρ ἔκει (88) καὶ μέσσην τὴν ἀγοράν, ὥστε πᾶσι παρατρυσῆν (89), καινὴν εὐπορίαν τὸ ἀπορεῖν ποιούμενος· ἀφιλότιμος (90) δὲ πένης ἦν καὶ ἀνήστος· καὶ πάντων ἐκβολὴν στέρεξας, ὧν ποτε εἶχε, κούφος (91) διέπλει τὴν τοῦ βίου θάλασσαν.

ΞΑ'. Θαυμαστὸν ἡ ἐγκράτεια, καὶ ὀλιγόγκεια (92), καὶ τὸ μὴ κρατεῖσθαι τῶν ἡδονῶν, μηδ', ὡς ὑπὸ πικρᾶς καὶ ἀνελευθέρου δεσποίνης, τῆς γαστροῦς ἀγεσθαι. Τίς οὕτω μᾶλλον ἀτροφος ἦν, οὐ πολὺ δὲ εἰπεῖν, καὶ ἄσαρκος; Τὰς μὲν γὰρ πλησιονὰς καὶ τοὺς κόρους τοῖς ἀλογωτέροις ἀπέβριψε, καὶ ὧν ἀνδροπαθῶδης καὶ κάτω νενευκῶς ὁ βίος. Αὐτὸς δὲ οὐδὲν (93) ἤδει μέγα τῶν μετὰ τὸν λαίμην ἰμοτίμων, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις διέζη μόνον, ἔως ἐξῆν, καὶ μόνην ἤδει τρυφῆν, τὸ μὴ τρυφῶν (94) φαίνεσθαι, μηδὲ διὰ τοῦτο δεῖσθαι πλειόνων· ἀλλὰ πρὸς τὰ κρίνα βλέπειν καὶ τὰ πτηνὰ, οἷς ἄτεχον τὸ κάλλος, καὶ σχεδὸς ἡ τροφή, κατὰ τὴν μεγάλην παραίνεσιν τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ, καὶ σάρκα (95) δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος, ἵν' ἡμεῖς πλουτισθῶμεν θεότητι. Ἐνθεῶθεν αὐτῷ τὸ ἐν χιτῶνιον, καὶ τριβῶνιον, καὶ ἡ χαμευνία (96), καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἀλυσία, τὰ ἐκείνου σεμνολογήματα, καὶ τὸ ἤριστον δεῖπνον καὶ ὕπνον, ὁ ἄρτος καὶ οἱ ἄλλες, ἡ καινὴ καρικία, καὶ ποτὸν νηφάλιον τε καὶ ἀφθονον, ὁ γεωργῶσι (97) πηγαὶ μηδὲν πονουμένους. Ἐξ ὧν, ἡ μεθ' ὧν νοσοκομία καὶ ἰατρεία, τὸ κοινὸν ἡμῶν ἐμψυχοσύμφητα. Ἐδὲ γὰρ με τῶν ἀναρῶν τὸ ἴσον ἔχειν, τοῖς ἄλλοις λειπόμενον.

ΞΒ'. Μέγα παρθενία, καὶ ὄξυγία, καὶ τὸ μετ' ἀγγέλων τετάχθαι, καὶ τῆς μονοδικῆς φύσεως· ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν Χριστοῦ, ὅς, καὶ γεννηθῆναι θελήσας (98) διὰ τοὺς γεννητοὺς ἡμᾶς, ἐκ Παρθένου γεννᾶται, παρθενίαν νομοθετῶν (99), ὡς ἐνθένδε μετέγρυσαν, καὶ κόσμον συντέμνονσαν, μᾶλλον δὲ κόσμον κόσμῳ παπέμψουσιν. τὸν ἐνεστώτα (1) τῷ ἀέλλοντι. Τίς

(95) *Καὶ σάρκα*. Pass., τοῦ καὶ σάρκα.

(96) *Καὶ ἡ χαμευνία*. « Nuda humo lectulus, » Sic quoque Regg. et Or. 2. Deest καὶ in ed.

(97) *Ὁ γεωργῶσι*, etc. Budanus *Comment.*, p. 749, sic hunc locum interpretatur: « Nequaquam doloribus iis laborantibus, e quibus medicationes et ægrotum curationes nate sunt, in quibus disciplinis vulgo philosophamur, hoc est, studentis. »

(98) *Γεννηθῆναι θελήσας*. « Nasci volens. » Plures Regg., novem Coll., Or. 2. Pass., γεννηθῆναι δεήσας, « cum nasci optaret. »

(99) *Παρθενίαν νομοθετῶν*. Testatur Nicetas Basilium *De virginitate* librum conscripsisse. At enim: *Λόγος περὶ παρθενίας συνεγράψατο*. Combelisius legit, *ἄσαρκίαν νομοθετῶν*. Huic lectioni favet Pass.

(1) *Ἐνεστώτα*. Quatuor Regg., *ἐστῶτα*.

οὖν ἐκείνου μᾶλλον, ἢ παρθενίαν (2) ἐτίμησεν, ἢ
 σαρκὶ ἐνομοθέτησεν, οὐ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι
 μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐσπούδασε; Τίνος οἱ παρθενῶνες,
 καὶ τὰ ἔγγραφα διατάγματα, οἷς πᾶσαν μὲν αἰσθη-
 σιν ἐσωφρόνισεν, πᾶν δὲ μέλος ἐρύθμιξεν, καὶ ὄντως
 παρθενεῖν ἐπειθεν, εἶσω τὰ κάλλιπ στρέφων ἀπὸ τῶν
 ὀρομένων ἐπὶ τὰ μὴ βλεπόμενα· καὶ τὸ μὲν (3) ἔξιο-
 θεν ἀπομαραίνων, καὶ τὴν ὕλην ὑποσπῶν (4) τῆς
 φλογός, τὸ δὲ χρυπτὴν τῷ Θεῷ δεικνύς, ὃς μόνος τῶν
 καθαρῶν ψυχῶν ἐστι νομφίος, καὶ τὰς ἀγρῦπνους
 ἑαυτῷ συνεισάγει ψυχάς, ἐὰν μετὰ λαμπρῶν τῶν
 λαμπάδων αὐτῷ (5), καὶ θαψιλοῦς τῆς τοῦ ἐλαίου
 τροφῆς ἀπαντήσωσιν; Τοῦ τοίνυν ἐρημικοῦ βίου, καὶ
 τοῦ μιγᾶδος, μαχομένου πρὸς ἀλλήλους ὡς τὰ πολλὰ,
 καὶ διωταμένον, καὶ οὐδέτερον (6) πάντως ἢ τὸ κα-
 λὸν, ἢ τὸ φαῦλον ἀναπέμικτον ἔχοντος· ἀλλὰ τοῦ μὲν,
 ἡσυχίου μὲν ὄντος μᾶλλον, καὶ καθεστῆκτος, καὶ
 Θεῷ συνάγοντος, οὐκ ἀτύφου δὲ, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς
 ἀβασάνιστον καὶ ἀσύγκριτον· τοῦ δὲ, πρακτικωτέρου
 μὲν μᾶλλον καὶ χρησιμωτέρου, τὸ δὲ (7) θορυβῶδες
 οὐ φεύγοντος (8), καὶ τούτους ἄριστα κατήλλαξεν
 ἀλλήλοις καὶ συνεκέρασεν· ἀκητήρια (9) καὶ μονα-
 στήρια δειμάμενος μὲν, οὐ πῶρῳ δὲ τῶν κοινωνι-
 κῶν καὶ μιγᾶδων, οὐδὲ, ὡσπερ τειχίῳ τινὶ μέσῳ,
 ταῦτα διαλαθῶν καὶ ἀπ' ἀλλήλων (10) χωρίσας, ἀλλὰ
 πλησίον συνάψας καὶ διαξυύξας· ἕνα μῆτε τὸ φιλόσο-
 φον ἀκοινώνητον ἦ, μῆτε τὸ πρακτικὸν ἀφιλόσοφον·
 ὡσπερ δὲ γῆ καὶ θάλασσα, τὰ παρ' ἑαυτῶν ἀλλήλοις
 ἀντιδιδόντες, εἰς μίαν δόξαν Θεοῦ συντρέχουσι.

in vicem separans, verum prope coniungens ac
 vix commoda sua inter se communicantes, ad unicam

ΞΓ'. Τί ἐστι; Καλὸν φιλανθρωπίαν, καὶ πωχοτρο-
 φία, καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας βοήθημα.
 Μικρὸν ἀπὸ τῆς πλέως πρόβηθε, καὶ θέσσει τὴν
 καινὴν πόλιν (11), τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον (12), τὸ
 κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαύρισμα, εἰς ὃ τὰ περιττὰ
 τοῦ πλοῦτου, ἦδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου
 παραινέσεσιν ἀποτίθεται (13), σῆτας ἀποσειόμενα,
 καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα, καὶ φθόνου πάλιν,
 καὶ κειροῦ φόρον (14) διαφεύγοντα· ἐν τῷ νόσος
 φιλοσοφεῖται, καὶ συμφορὰ μακαρίζεται, καὶ τὸ
 συμπλοῆς δοκιμάζεται. Τί μοι (15) πρὸς τοῦτο τὸ

A ad futurum. Quis igitur magis quam ille, aut virgi-
 nitatem in pretio habuit, aut carni leges imposuit,
 idque, non suo tantum exempla, 817 sed etiam per
 ea quibus operam dedit? Cuius sunt virginum cœ-
 nobia, ac præcepta illa litteris mandata, quibus et
 omnes sensus coercerebat, et mea bra omnia compo-
 nebat, ac vere virginitatem colere admonebat,
 pulchritudinem, ab iis rebus, quæ aspectu sentiu-
 tur, ad ea, quæ oculorum obtutum fugiunt, conver-
 tens; atque id quidem, quod externum est, debili-
 tans, flammaque materiam subtrahens, quod autem
 internum et occultum est, Deo, qui solus est pura-
 rum animarum sponsus, atque insomnes animas,
 si modo cum elaris lampadibus et copiosa olei ali-
 monia obviam ipsi prodierint, secum introducit,

B spectandum offerens? Cum igitur solitaria vita, et
 ea, quæ societate gaudet, ut plurimum inter se dis-
 siderent, ac pugnant, neutraque omnino, vel
 commoda, vel incommoda sua pura et immista ha-
 beret; verum illa magis quidem tranquilla et sedata
 esset, ac Deo animos copularet, ceterum ob eam
 causam fastu non careret, quod virtus non explora-
 retur, nec in comparisonem veniret; hæc autem
 magis quidem actiuosa et utilis esset, verum a tu-
 multibus minus libera; eas præclare inter se recon-
 ciliavit ac permiscuit, pietatis nimirum gymnasia
 et monasteria exstruens, non tamen longo intervallo
 ab iis, qui in sodalitiis vivunt, remota, nec, velut
 muro quopiam interjecto, ea distinguens atque a se
 dirimens: ut nec contemplatio communicationis ex-
 quemadmodum terra et mare, ita etiam hæc duæ
 Dei gloriam concurrerent.

C LXIII. Quid præterea? Pulchra res, benignitas,
 et pauperum alendorum studium, atque humanæ
 infirmitati opem ferre. Paululum extra civitatem
 pedem ellex, ac novam civitatem conspice, illud
 pietatis promptuarium, illud commune locupletum
 ærarium, in quod, non modo redundantes ac super-
 fluxæ opes, sed jam necessariæ quoque facultates
 per illius cohortationes reconducuntur, timeas exen-
 tientes, fures non oblectantes, invidiæ certamen, et
 temporis corruptionem effugientes; in quo morbus
 æquo animo toleratur, et calamitas beata censetur,

D ed., ἐπ' ἀλλήλων. Μοχ, χωρίσας, Or. 2, χωρή-
 σας.

(11) Καινὴν πόλιν. Intelligit hospitalem do-
 mum, quam Basilius, alendis pauperibus et fovendis
 aegrotis, extra Cæsaream construendam curaverat.

(12) Ταμεῖον. Quatuor Regg., Pass. et Comb.,
 ταμεῖον.

(13) Ἀποτίθεται. Reg. ph, ἀποτίθενται.

(14) Φορὸν. Quinque Regg. et Pass., φορὸν,
 «onus.»

(15) Τί μοι, etc. Septem mundi miracula hic a
 Gregorio intelliguntur; nempe, Thebe in Bœotia
 septem portas habentes, et Thebe in Ægypto cen-
 tum portas cinete; muri Babylonii a Semiramide
 constructi; Mausoli sepulchrum in Caria ab Artemisia
 uxore conditum; Ægypti pyramides; colossus Rho-
 dius; Romæ Capitolium; Adriani templum apud
 Cyzænos.

(2) Παρθενίαν. Pass., ἀσρακίαν.

(3) Καὶ τὸ μὲν. Sic Reg. hm, duodecim Coll.,
 duo Coisl., Pass., etc. Mendose in Par. ed., καὶ τὸ
 μή.

(4) Ὑποσπῶν. In quibusdam, ἀποσπῶν.

(5) Λαμπάδων αὐτῷ. Sic quinque Regg., duo
 Coisl. et Pass. In ed., αὐτῷ ponitur post τροφῆς.

(6) Οὐδέτερον. Reg. hm, Or. 2 et Comb., οὐθε-
 τέρου.

(7) Τὸ δέ. Sic quinque Regg., duo Coisl. et Pass.
 Deest δέ in ed.

(8) Φεύγοντος. Sic plures codd. In ed., φεύγον-
 τες.

(9) Ἀσκητήρια, etc. Videtur Gregorius hæc stri-
 cte accipere, atque intelligere eos, qui singuli in
 solitudine, semotis arbitris, in virtutis palestra sese
 exercent. Ad hanc formam instituti videntur Car-
 thusiani et Camaldulenses.

(10) Ἄπ' ἀλλήλων. Sic quinque Regg., etc. In

et misericordia **818** exploratur. Quid eum hoc opere comparem Thebas septem portas habentes, et Ægyptias illas, et muros Babylonias, et Caricum Mausoli sepulcrum, et Pyramides, et Colussi as immensum, et delubra mira magnitudine atque eleganti arte confecta, jam eversa et prostrata, ceteraque omnia, qua homines admirantur, atque historiis prodiderunt; ex quibus omnibus, præter inanem quamdam et exiguam gloriam, nulla prorsus utilitas ad extractores rediit? Mihi vero nulla res perinde admirabilis videtur, atque compendiaria hæc ad salutem via, hic facilis in cælum ascensus. Non jam oculis nostris triste et miserandum spectaculum proponitur, homines ante mortem vita functi, ac pluribus corporis membris mortui, civitatibus, domibus, foro, aquis, hominibus etiam sibi charissimis expulsi, nominibus potius quam corporum lineamenti agnoscendi: nec in publicis cætibus et conventibus per sodalitia et contubernia offeruntur, non jam misericordiam ob morbum, sed odium sui concitantes; miserabilium cantionum artifices, si quibus tamen vox quoque ipsa superest. Quid res nostras omnes tragicis verbis prosequar, cum nulla oratio huic calamitati par inveniri queat? At ille omnium maxime nobis persuasit, ut, cum homines simus, homines ne contemnamus, nec per nostram in illos crudelitatem, Christum, unum omnium caput, ignominia afficiamus; sed in alienis calamitatibus nobis ipsis optime consulamus, Deoque misericordiam, qua ipsi egemus, feneremur. Quocirca ne labra quidem vir nobilis, et nobilibus ortus, gloriaque clarissimus, agrotis admoveere gravabatur; verum ut fratres amplectebatur, non, ut quispiam fortasse existimaverit, inanem gloriam captans (quis enim ab hoc affectu remotior?), verum per philosophiam suam hoc aliis præscribens, ut ad ægrorum corporum curationem accedere non vererentur. Ita, non modo loquendo, sed etiam tacendo, monitoris partes obibat. Nec vero civitas quidem ad hunc modum se gerebat, regio autem atque externa loca non item: quin potius, omnibus populi præsulibus commune benignitatis erga pauperes et munificentie certamen proposuit. Et aliorum quidem coqui, et lautæ mensæ, et cupidiorum lenocinia et scitamenta, et elegantes currus, et vestes molles lateque effluentes: Basilii autem, ægroti, et vulnerum **819** curationes, et Christi imitatio, non quidem sermone, sed opere lepram purgantibus.

LXIV. Quid ad hæc nobis dicturi sunt, qui homini fastum superciliumque obiciunt? Iniqui sane et accehi rerum huiusmodi iudices, eosque, qui regulæ non sunt, ad regulam admoventes. An vero fieri potest, ut qui leprasos deoseuletur, et huc usque se demittat, adversus sanos et valentes su-

ἔργον, ἐπτάπυλοι Θῆβαι, καὶ Αἰγύπτιαι, καὶ τείχη Βαβυλώνια, καὶ Μαυσόλου Καρικῆς τάφος, καὶ Πυραμίδες, καὶ Κολοσσῶν χαλκῆς ἄμετρος, ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων, ἄλλα τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἱστορίαις (16) διδράσιν· ὧν οὐδὲν τοὺς ἐγείραντας, πλὴν δόξης ὀλίγης ὄνησεν; Ἐμοὶ δὲ θαυμασιώτατον, ἢ σύντομος τῆς σωτηρίας ὁδός, ἢ ῥάστη πρὸς οὐρανὸν ἀνάβασις. Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινὸν, ἄνθρωποι (17) νεκροὶ πρὸ θανάτου, καὶ τετελευτηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελευθόμενοι πόνων, οἰκίων, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλάτων, ὀνόμασι μᾶλλον, ἢ σώματι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνδόξαι τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἐλεούμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι· σοφισταὶ μελῶν ἐλεεινῶν, εἴ τισι καὶ φωνὴ λείπεται (18). Τί ἂν ἅπαντα (19) ἐκτραγηθῶσιν τὰ ἡμέτερα, οὐκ ἀρκοῦντος τοῦ λόγου τῷ πάθει; Ἄλλ' ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν, ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας· ἀλλ' ἐν ταῖς ἀλλοτριαῖς (20) συμφοραῖς, τὰ οἰκτεῖα εὐτίθεσθαι, καὶ δανείζειν (21) Θεῷ τὸν ἔλεον, ἐλέου (22) χρῆζόντας. Διὰ τοῦτο, οὐδὲ τοῖς χεῖρεσιν ἀπηξίου τιμᾶν τὴν νόσον, ὁ εὐγενής τε καὶ τῶν εὐγενομένων, καὶ τὴν δόξαν ὑπέβλαμψεν, ἀλλ' ὡς ἀδελφοὺς ἠσπάζετο, οὐχ ὅπερ ἂν τις ὑπολάβοι κενοδοξῶν, (τίς γὰρ τοσοῦτον ἀπέχετο τοῦ πάθους;) ἀλλὰ τὸ προστείνει τοῖς σώμασιν ἐπὶ θεραπείᾳ διὰ τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας τυπῶν, καὶ φθειρομένη καὶ σιωπῶσα παραίνεσις. Καὶ οὐχ ἡ μὲν πόλις οὕτως, ἡ χώρα δὲ καὶ τὰ ἐκτὸς ἐτέροις· ἀλλὰ κοινὸν ἅπαντα ἀγῶνα προῦθηκε τοῖς τῷ λαῷ (23) προσετώσι, τὴν εἰς αὐτοὺς φιλανθρωπίαν, καὶ μεγαλοψυχίαν. Καὶ ἄλλων μὲν οἱ ὀφθαλοῖ, καὶ αἱ λεπασαὶ τράπεζαι, καὶ τὰ μαγεῖρων μαγανεύματα καὶ κρυψεύματα, καὶ οἱ φιλόκαλοι δίφροι, καὶ τῆς ἐσθῆτος ὅση μαλακὴ τε καὶ περιβόευστα· Βασιλείου δὲ, οἱ νοσοῦντες, καὶ τὰ τῶν τραυμάτων ἄκη, καὶ ἡ Χριστοῦ μιμηταί, οὐ λόγῳ μὲν, ἔργῳ δὲ λέπραν καθαίροντος.

ΞΔ'. Πρὸς ταῦτα, τί φήσουσιν ἡμῖν οἱ τὸν τύφον ἐγκαλοῦντες ἐκείνῳ καὶ τὴν ὄφρυν, οἱ πικροὶ τῶν τριχούτων χριταί, καὶ τῷ κανόνι (24) τοῦς οὐ κανόνας προσάγοντες; Ἔστι λεπρὸς μὲν ἀσπάζεσθαι, καὶ μέχρι τούτου συνταπεινούσθαι, τῶν δὲ ὑγιαίνοντων κατοφρουθῆσαι; Καὶ τήκειν μὲν τὰς σάρκας

(16) Ἱστορίαις Pass., ἱστορίαι.

(17) Ἄνθρωποι, etc. Comb. legit, ἄνθρωποι νεκροὶ καὶ πρὸ θανάτου τετελευτηκότες, etc., « homines mortui, et ante mortem plerisque corporis membris extincti. »

(18) Λείπεται. Pass., λείπηται.

(19) ἅπαντα. Quinque Regg., et Pass., πάντα.

(20) Ταῖς ἀλλοτριαῖς. Sic plerique Regg. et Colb., Chrys., Or. 2, Par., Pass., etc. Deest ἄλλο-

τριαίς in ed.

(21) Δανείζειν. Sic codd. in ed., δανείζει.

(22) Ἐλέου. Or. 2, ἐλέους.

(23) Τῷ λαῷ. Plures codd., τῶν λαῶν.

(24) Καὶ τῷ κανόνι, etc. Sic exponit Græens interpretes: Κανονίζειν αὐτὸν, καὶ ὀρθοῦν βουλόμενοι, αὐτὸν ἀνθρώπου. Id est: « Componere atque erigere illum cupientes, cum ipsi pravè et obtorti sint. »

δι' ἐγκρατείας, τὴν ψυχὴν δὲ οὐδ' αἰνεῖν κενὴν φρυάγματι; Καὶ τοῦ μὲν Φαρισαίου καταγινώσκεις, καὶ διηγεῖσθαι τὴν ἐξ ἔθγκου ταπεινώσειν, καὶ Χριστὸν εἰδέναι μέγρι δούλου μορφῆς κατελθόντα, καὶ τελώναις συνέσθοντα (25), καὶ νίπτοντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ σταυρὸν οὐκ ἀπαξιούοντα, ἵνα προσηλώσῃ τὴν ἐμὴν ἀμαρτίαν (καίτοι τί τούτου παραδόξωτερον, Θεὸν σταυρούμενον (26) βλέπειν, καὶ τοῦτον μετὰ ληστῶν, καὶ ὑπὸ τῶν παριόντων γελώμενον, τὸν ἀνάλωτον, καὶ τοῦ παθεῖν ὑψηλότερον)· αὐτὸν δὲ ὑπερνεφεῖν, καὶ μηδὲν γινώσκεις ὁμοίωτον, ὃ δοκεῖ τοῖς ἐκείνῳ βασιλεύουσιν; Ἄλλ' οἶμαι τὸ τοῦ ἔθους εὐσταθῆς, καὶ βεβήχης, καὶ ἀπεξερτημένον, τῶρον ὀνόμασαν. Οἱ δ' αὐτοὶ μοι δοκοῦσι βραδίως ἂν καὶ τὸν ἀνδρεῖον καλέσαι θρασῶν, καὶ δεῖλόν τὸν περιεσκεμμένον, καὶ τὸν σώφρονα μισάνθρωπον, καὶ τὸν δίκαιον ἀκοινώνητον. Καὶ γὰρ οὐ φαύλος τοῦτό τις πεφιλοσοφήσαςιν· "Ὅτι παραπετήγασιν (27) ταῖς ἀρεταῖς ἢ κακίαι, καὶ εἰς τὸς ἀγγέλοι· καὶ βῆστων, ἄλλο τι ἄντα ἕτερον νομισθῆναι τοῖς μὴ τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοις. Τίς γὰρ ἐκείνου μᾶλλον ἢ ἀρετὴν ἐτίμησεν, ἢ κακίαν ἐκόλασεν, ἢ χρηστος ὤφθη τοῖς κατορθούσιν, ἢ τοῖς ἀμαρτανόουσιν ἐμβροχῆς· οὐ καὶ τὸ μετρίωμα πολλὰκις ἔπαινος ἦν, καὶ τὸ σιωπᾶν ἐπιτίμησις, οἰκίαι συνειδῶτι τὸ κακὸν βατανίζουσα; Εἰ δὲ μὴ σιωμύλος τις (28) ἦν, μηδὲ γελιοατῆς, καὶ ἀγοραῖος, μηδὲ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκων, ἐκ τοῦ πᾶσι πάντα γίνεσθαι, καὶ χαρίζεσθαι, τί τοῦτο; Οὐκ ἐπαινετός μᾶλλον ἢ μεμπτός, τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν; Εἰ μὴ καὶ τὸν λέοντα αἰτιωτό τις, ὅτι μὴ πιθήκειον βλέπει, ἀλλὰ βλοσυρὸν καὶ βασιλικόν, οὐ καὶ τὰ σκιρτήματα γενναῖα, καὶ μετὰ θαύματος ἀγαπώμενα· καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς (29) σκηνῆς θαυμάζοι, ὡς ἦδεῖς τε καὶ φιλανθρωπούς, ὅτι τοῖς δήμοις χαρίζονται, καὶ κινουσι γέλωτα τοῖς ἐπὶ κόλβῃς βραπίμασι καὶ ψοφήμασι (50). Καίτοι κἄν εἰ τοῦτο ζητοῖμεν, τίς μὲν οὕτως ἡδὺς ἐν ταῖς συνούσαις, ὅσα ἐμὲ γινώσκεις τὸν μάλιστα ἐκείνου πεπειραμένον; τίς (51) διηγῆσασθαι χαριέστερος; τίς μὲν σκῶψαι παιδευτικῶς; τίς δὲ καθάψασθαι ἀπαλῶς; Καὶ μήτε τὴν ἐπιτίμησιν θράσος ποιῆσαι (52), μήτε τὴν ἄνεσιν ἐκλυσιν, ἀλλ' ἀμφοτέρων τὴν ἀμετρίαν φυγεῖν, ἀμφοτέροις σὺν λόγῳ καὶ καιρῷ χρώμενον, κατὰ τοὺς Σαλομῶντος νόμους, παντὶ πράγματι καιρὸν διατάξαντος (55).

narrando festivior? Quis in jocando argutior? Quis temeritatem, neque indulgentiam in mollitiem recideret, sed utriusque excessum fegeret, utroque congruenter et tempestive utens, juxta Salomonis

33 Eccl. iii, 1.

(25) *Συνέσθοντα*. In nonnullis, *συνεσθίοντα*.
(26) *Θεὸν σταυρούμενον*. « Deum crucifixum: » scilicet ratione carnis assumptæ.

(27) *Παραπετήγασιν*, etc. Menander dixit: Ἐγγὺς ἀγαθῷ κακὸν παραπέφυκε· « Malum natura sua bono propinquum est. » Et Aristoteles: « Vitia sunt virtutibus ἀγγέλουρα, id est, « vicina. »

(28) *Στωμύλος τις*. Deest τις in Or. 2.

A percilium attollat? Qui carnes continentia et inedia conficiat, inani animi fastu infletur? Qui Phariseum damnet, atque illum ex arrogantia depressionem commemoret, et Christum sciat ad fornicam usque servilem sese demisisse, et cum publicanis comedis, et discipulorum pedes abluisset, nec crucem recusasse, ut peccatum meum alligeret (quanquam quid hoc mirabilis, Deum, qui capi atque expugnari nequit, ac perpeffione omni sublimior est, pendentem, et quidem cum latronibus, ac prætereuntium lubibrio expositum intueri); idem tamen supra nubes sese efferat, atque omnibus anteponat, quem admodum iis videtur, qui ipsius virtuti invident? Verum illi fastus nomen, ut opinor, morum firmitati et innocentie imposuerunt. At iidem homines facile

B quoque mihi facturi videntur, ut et fortem, temerarium appellent; et prudentem ac circumspectum, timidum; et temperantem, agrestem et inhumanum; et justum, illiberalem et sordidum. Neque enim hoc quidam male tradiderunt: *Virtutibus finitima et quodummodo vicina esse vitia*; nihilque facilius esse, quam ut ab illis, qui hujusmodi rerum scientiam non tenent, res quedam aliud esse judicetur, quam revera sit. Quis enim magis aut virtutem coluit, aut vitium coercent, vel officio probe functis benigniorem ac suaviorem, aut peccantibus severiorem se præbuit; utpote ejus vel pertenuis risus sæpe laudatio esset, et silentium increpatio, in propria nimirum ejusque conscientia culpam explorans ac puniens? Quod si non lepidus quispiam et facetus erat, nec circumforaneus, nec ex eo quod omnibus omnia fieret, plerisque gratus et acceptus, quid tum?

C Nonne laudem potius quam reprehensionem hoc nomine meretur, saltem apud mente præditos? Nisi quis leonem etiam accusandum putet, quod non simile vultum, sed torvum quemdam et horrificum ac regium 326 præferat, ejus ipsæ quoque saltationes fortes et generosæ sunt, et cum admiratione jucundæ; atque etiam histriones, ut suaves et humanitatis plenos, admiretur, quoniam populi voluptatibus inserviunt, colaphosque sibi invicem in malum impingendo, strepitumque ciendo, risum ei movent. Quanquam etiam, si hoc quæramus, quis in eoribus adeo jucundus, quantum quidem ipse cognosco, qui ipsius maxime periculum feci? Quis in in objugando lenior. Sic ut neque increpatio in leges, qui omnibus rebus tempus constituit 33.

D LXV. Sed quid ista sunt, præ illius dicenti facultate, palmaque doctrine, qua extremas orbis partes inter se conciliavit? Adhuc in mentis radi-

(29) *Τῆς*. Deest in pluribus codd.

(50) *Ψοφήμασι*. Pass., *σοφίσμασι*.

(51) *Τίς*. Plures codd. addunt, *δέ*.

(52) *Ποιῶσαι*. Pass., *ποιεῖσθαι*.

(55) *Διατάξαντος*. In nonnullis, *διδάσκοντος*.

(54) *Τὸ τῆς διδασκαλίας*, etc. « Vis illa doctrine orbis fines concilians. »

cibus versamur, a vertice remoti: adhuc fretum trajiciamus, relicto magno et profundo Oceano. Existimo enim, si que unquam tunc fuit, vel futura est, in aerem quam longissime penetrans, aut vox Dei tetum orbem comprehendens, aut universæ terræ motus novo quodam et mirando modo exortus, hæc omnia vocem illius ac mentem fuisse, tantum omnes a tergo relinquentem atque infra se collocantem, quantum nos brutorum naturam speravimus. Quis seipsum magis Spiritui purgavit, atque ita se comparavit, ut dignus esset, qui oracula divina explanaret? Quis rursam majori sententiæ luce collustratus est, atque in profunda Spiritui prospexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt, exquisivit? Quis porro sermonem habuit animi sensa melius exponentem, ita ut neutra parte, ut plerique, claudicaret, nempe, vel mente sermone destituta, vel sermone qui ad mentis intelligentiam non assurgat: verum pareo in utraque re laudem obtineret, parque ipse sibi haud dubie esset, ac vere integer et perfectus. Ac quædam Scriptura hoc Spiritui sancto tribuit, quod omnia scrutetur, etiam profunda Dei³³, non ut ignoret, sed ut ex eorum contemplatione summam voluptatem capiens. Basilii autem omnia, quæ Spiritus sunt, perscrutatus est, ex eoque mores nomque animos **821** a rebus presentibus abstractos

LXVI. Laudatur apud Davidem solis pulchritudo, et magnitudo, et cursus celeritas, et vis ac facultas; quippe qui sponsum splendore, gigantem magnitudine referat³⁴, ac longe lateque progrediendo, tantam vim habeat, ut ab extremis extrema æque collestret, nec locorum intervallis ipsius calor ullo modo minuat. Basilii autem pulchritudo, virtus fuit; magnitudo, theologia; cursus, perpetua mentis agitatio, per quotidianos ascensus ad Deum ferens; potentia, doctrinæ semen ac distributio. Itaque ne hoc quidem mihi dicere verendum est, in omnem terram sonum illius extisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum³⁵, quod de apostolis Paulus dixit, a Davide mutatus. Quænam hodie alia illius conventus letitia? Quæ conviviorum voluptas? Quæ fori? Quæ ecclesiarum? Quæ principum et privatorum delicæ? Quæ monachorum, aut eorum qui societate gaudent? Quæ eorum, qui se a negotiis removerunt, vel eorum qui in rebus gerendis versantur? Quæ eorum qui profane, vel eorum qui nostræ disciplinæ studia profitentur? Una, et per omnia, et maxima oblectatio, illius vo-

³³ I Cor. II, 10. ³⁴ Psal. XVIII, 6. ³⁵ ibid. 5; Rom. x, 18.

(55) Ἔτι... ἀπολειπόμενοι. Hæc et interjecta desunt in quibusdam codicibus.

(56) Θεοῦ. Or. 2, τοῦ Θεοῦ.

(57) Ἐτέρῳ. Reg. ph. ἐτέρως.

(58) Καὶ ὑψηλοῦν ἐδίδαξε. Ait Basilii, quasi ex Niceta, Gregorium his verbis significare voluisse, librum De Trinitate a Basilio fuisse scriptum; qui liber jam non existat, nisi forte per hunc librum Orationes de theologia intelligende sint. Verum apud Nicetam nihil tale occurrit.

(59) Μετεσκεύασεν. Reg. ph. Pass. παροσκεύασεν.

αἱ δὲ στροφόμεθα, τῆς ἀκρας ἀπολειπόμενοι (55). Ἔτι πορομὸν διαπερῶμεν, ἀφέντες τὸ μέγα καὶ βαθὺ πέλαιος. Οἶμαι γὰρ, εἴ τις ἐγένετο, ἢ γενήσεται σάλπιγξ ἐπὶ πολὺ τοῦ ἀέρος φθάνουσα, ἢ Θεοῦ φωνὴ τὸν κόσμον περιλαμβάνουσα, ἢ σεισμὸς οἰκουμένης ἐκ τινος καινοτομίας καὶ θαύματος, ταῦτα εἶναι τὴν ἐκείνου φωνὴν καὶ διάνοιαν, τοσοῦτον ἅπαντας ἀπολείπουσαν καὶ κάτω τιθεῖσαν, ὅσον τὴν τῶν ἀλόγων φύσιν ἡμεῖς. Τίς μὲν ἑαυτὸν ἐκάθηρε μᾶλλον τῷ Πνεύματι, καὶ ἄξιον τοῦ διηγεῖσθαι τὰ θεῖα παροσκεύασεν; τίς δὲ μᾶλλον ἐφωτισθὴ φῶς γνώσεως, καὶ διέκλυθεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος, καὶ μετὰ Θεοῦ (56) τὰ περὶ Θεοῦ διεσκεύασεν; τίς δὲ λόγον ἔσχεν ἀμείνω τῶν νοηθέντων ἐρμηνευτὴν, ὡς μηδ' ἐτέρῳ (57) σκιάζειν, κατὰ τοὺς πολλοὺς, ἢ νῦν λόγον οὐκ ἔχοντι, ἢ λόγῳ μὴ κατὰ νοῦν βεθηκότι· ἀλλ' ἀμφοτέρωθεν ὁμοίως εὐδοκίμειν, καὶ αὐτὸν ἑαυτῷ φαίνεσθαι, καὶ ἔντως ἄριστον. Πάντα μὲν ἐρευνᾶν, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, τῷ Πνεύματι μαρτυρήσεται, οὐκ ὡς ἀγνωστοῦντι, ἀλλ' ὡς ἐντροφῶντι τῇ θεωρίᾳ. Πάντα δὲ ἐκείνῳ διηρῶνται τὰ τοῦ Πνεύματος, ἐξ ὧν ἦθος ἅπαν ἐπαίδευσεν, καὶ ὑψηλοῦν ἐδίδαξε (58), καὶ τῶν παρόντων ἀπάνεστησεν, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα μετεσκεύασεν (59).

omnes erudit, ac sublimiter loqui docuit, homines ad futura traduxit.

ΣΤ΄. Ἰησοῦ μὲν ἐπαινέται παρὰ τῷ Δαβὶδ κάλλος, καὶ μέγεθος, καὶ δρόμου τάχος, καὶ δύναμις· λάμποντος ὡς νυμφίου, εὐμεγέθους ὡς γίγαντος, οὗ καὶ τὸ πολὺ διαβάλλειν, ἔχει δύναμιν τοσοῦτον, ὡς ἀπ' ἀκρων τὰ ἀκρα ἰσοτίμως καταφωτίζειν, καὶ μηδὲν ἐλαττοῦσθαι τὴν θερμὴν τοῖς διαστήμασι. Τοῦ δὲ κάλλος μὲν, ἢ ἀρετῆ· μέγεθος δὲ, ἢ θεολογία· δρόμος δὲ, τὸ ἀεικίνητον, καὶ μέχρι Θεοῦ φέρον ταῖς ἀναβάσεσι· δύναμις δὲ, ἢ τοῦ λόγου σπουδὴ καὶ διάδοσις. Ὡστε ἔμοιγε, οὐδὲ τοῦτο εἰπεῖν ὀκνητέον, τὸ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελεῖν τὸν φθόγγον αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν· ὃ περὶ τῶν ἀποστόλων ὁ Παῦλος ἔφησε, παρὰ Δαβὶδ ἐκδεξάμενος (40). Τίς μὲν ἄλλη συλλόγου σήμερον χάρις; Τίς δὲ συμποσίῳν ἡδονή; Τίς δὲ ἀγορῶν; Τίς δὲ ἐκκλησιῶν; Τίς τῶν ἐν τέλει, καὶ τῶν μετ' ἐκείνωνος τρυφῆ; Τίς μοναστῶν (41), ἢ μιγάδων; Τίς τῶν ἀπραγμάνων, ἢ τῶν ἐν πράγματι (42); Τίς τῶν τὰ ἔξωθεν φιλοσοφοῦντων, ἢ τῶν ἡμέτερα; Μία, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἡ μεγίστη, τὰ ἐκείνου συγγράμματα καὶ ποιήματα. Οὐδὲ γραφεῦσιν (43) εὐπορία τις ἄλλη μετ' ἐκείνου, ἢ τὰ ἐκείνου συγγράμματα. Σιωπάται

(40) Ἐκδεξάμενος. Sic plures Regg., plures Colb. et duo Coisl. In ed., ἐκλεξάμενος, «deligens, colligens.»

(41) Μοναστῶν. «Eorum qui solitariam vitam agunt;» ἢ μιγάδων, «aut eorum, qui pari virtutis palestra cum aliis communicant.»

(42) Ἡράγματι. Quatuor Regg., Pass. et Comb., πράγμασι.

(43) Γραφεῦσιν, etc. Savil., συγγραφεῦσι τις ἄλλη εὐπορία.

τὰ παλαιά, ὅσα τινὲς τοῖς θεοῖσι λόγοις ἐνίδρωσαν ἄ
βοῶται τὰ νέα, καὶ οὗτος ἀριστος ἡμῖν ἐν λόγοις, ὅς
ἂν τὰ ἐκείνου μάλιστα τυγχάνῃ γινώσκων, καὶ διὰ
γλώσσης φέρων, καὶ συνετίζων τὰς ἀνοίας· ἔρχεσθε
γὰρ εἰς ἀντὶ πάντων τοῖς σπουδαιότεροις εἰς παιδεύ-
σιν.

intelligi, ac lingua versat, auribusque instillat. Unus enim, omnium loco, studiosis ad eruditionem
comparandam sufficit.

ΕΖ'. Ἐγὼ τοῦτο μόνον αὐτοῦ διηγήσομαι· Ὅταν
τὴν Ἑξαήμερον αὐτοῦ μεταχειρίζομαι, καὶ διὰ
γλώσσης φέρω, μετὰ τοῦ κτίστου γίνομαι, καὶ γι-
νώσκω κτίσεως λόγους, καὶ θαυμάζω τὸν κτίστην
πλέον ἢ πρότερον, ὅψαι μόνῃ διδασκάλῳ χρώμενος.

Ἐπὶ τῷ ἀντιβήρηνικῷ ἐντύχῳ λόγοις. τὸ Σοδομι-
τικὸν ἕρω πῦρ, ὃ πεφροῦνται γλώσσαι πονηρὰ καὶ
παράνομοι, ἢ τὸν Χαλάνης πύργον (14), κακῶς μὲν
οἰκοδομούμενον, καλῶς δὲ λυόμενον. Ὅταν τοῖς περὶ
Πνεύματος, εὐρίσκω θεόν, ὃν ἔχω, καὶ παρβήσιάζ-
ομαι τὴν ἀλήθειαν, ἐπιβατεύων τῆς ἐκείνου θεολο-
γίας καὶ θεωρίας. Ὅταν ταῖς ἄλλαις ἐξηγήσεις, ἅς
τοῖς μικρὰ βλέπουσι ἀναπτύσσει, τρισσῶς (15) ἐν
ταῖς στερέαις ἐαυτοῦ (16) πλατῆ τῆς καρδίας ἀπογρα-
φάμενος, πείθομαι μὴ μέχρι τοῦ γράμματος ἵστα-
σθαι, μηδὲ βλέπειν τὰ ἄνω (17) μόνον, ἀλλὰ καὶ πε-
ραιτέρω διαβαίνειν, καὶ εἰς βῆθος ἔτι χωρεῖν ἐκ βῆ-
θους, ἄβυσσον ἀβύσσῳ προσκαλούμενος, καὶ φωτὶ
φῶς εὐρίσκων, μέχρις ἂν φθάσω πρὸς τὸ ἀκρότατον.

Ὅταν ἀθλητῶν ἐγκωμίαις προσομιλήσω, περιφρονῶ
τὸ σῶμα, καὶ σύνειμι τοῖς ἐπαίνουμένοις (18), καὶ
πρὸς τὴν ἀθλήσιν διεγείρομαι. Ὅταν ἠθικῶς λόγοις
καὶ πρακτικῶς, καθαίρομαι ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ
καθὼς θεοῦ γίνομαι δευτικὸς, καὶ ὄργανον κρουόμενον
Πνεύματι, καὶ θείας ὑμνηθῶν δόξης τε καὶ δυνάμεως
τούτῳ (19) μεθαρμόζομαι, καὶ ῥυθμίζομαι, καὶ ἄλλος
ἐξ ἄλλου γίνομαι, τὴν θεῖαν ἀλλοίωσιν ἀλλοιούμενος.
que instrumentum musicum a Spiritu pulsatum, allatu
corrigor et conieuior, atque divina quadam immutatione alius ex alio efficior.

ΕΗ'. Ἐπὶ δὲ θεολογίας ἐμνήσθην, καὶ τῆς περὶ
οὗτο τοῦ ἀνδρὸς μάλιστα μεγαλοφωνίας, ἔτι κάκεινο
προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. Χρησιμώτατον γὰρ τοῖς
πολλοῖς, τοῦ μὴ βλέπτεσθαι, τὴν χεῖρω περὶ αὐτοῦ
δόξαν ἔχοντος. Πρὸς δὲ τοῖς κακούργοις ὁ λόγος, ὃς
τοῖς ἐαυτῶν κακοῖς βοηθοῦσιν, ἐξ ὧν ἄλλοις ἐπηρεάζ-
ουσιν. Ἐκεῖνος γὰρ, ἕνεκα (50) τοῦ ἁρθεῖ λόγου
καὶ τῆς κατὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα συναφείας καὶ συν-
θείας (51), ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι κυριώτερον χρὴ εἰπεῖν καὶ
σαφέστερον (52), μὴ ὅτι θρόνων ἐκπεσεῖν, οἷς οὐδὲ

Lumina et incubrationes. Nec scriptoribus materia
ulla alia et copia post eum, praeter ipsius scripta,
soppetit. Silentur vetera, quaeunque in divinorum
oraculorum explanatione a quibusdam elaborata
sunt : nova praedicantur ; atque is apud nos erudi-
tissimus habetur, qui libros ipsius quam maxime
intelligit, ac lingua versat, auribusque instillat. Unus enim, omnium loco, studiosis ad eruditionem
comparandam sufficit.

LXVII. Hoc tantum de eo dicam. Cum *Hexaeme-
ron* illius in manus sumo, atque in ore habeo, cum
Creatore conjungor, ac creationis rationes cognos-
co, Creatoremque magis admitor ac suspicio, quam
prius solebam, cum solo aspectu magistro uterer.
Cum libros eos, quibus haereticorum scripta refutat,
lego, Sodomiticum ignem cerno, quo improbae ac
seclerate linguae in cinerem rediguntur⁵⁶, aut Chal-
lame turrim⁵⁷, ut male constructam, ita recte in-
terruptam atque deletam. Cum ea, quae de Spiritu
sancto scripsit, evolvere, Deum, quem habeo, nan-
ciscor, veritatem libero 322 et lidenti animo praed-
ico, illius videlicet theologiae atque contemplationi
insistens. Cum alias ejus enarrationes perlego, quas
iis, qui hebetiori ingenio sunt, explicat, trifariam
in solidis cordis sui tabulis describens, eo adducor,
ut non in externo litterae cortice pedem figam, nec
verborum tantum superficiem spectem, sed ulterius
progrediar, atque ex profundo in profundum trans-
eam, abyssum per abyssum invocans⁵⁸, ac per
lumen lumen inveniens, quoadusque ad summum
tandem verticem pervenero. Cum martyrum enco-
miis lego, corpus contemno, et cum iis, qui laudibus
effertuntur, animo versor, atque ad certamen exci-
tor. Cum orationes eas, quas de moribus ac bene
vivendi ratione scripsit, in manus accipio, animo et
corpore purgor, templamque Dei capax efficior, at-
divinamque gloriam et potentiam canens ; ipsius
immutatione alius ex alio efficior.

LXVIII. Quoniam autem theologiae mentionem
feci, ejusque in dicendo sublimitatis, qua ille in ea
potissimum argumenti genere usus est, hoc adhuc
superioribus adjungam. Simplicibus enim et imper-
itis utilissimum est providere, ne damno afficiantur,
male et sinistre de ipso existimantes. Mihi vero ad
improbos et malignos oratio est, qui ex eo quo
alios calumniis incessunt, vitis suis opem ferre
moliantur. Ille etenim pro recta doctrina, sancte-
que Trinitatis conjunctione et concorditate, aut

⁵⁶ Gen. xix, 24. ⁵⁷ Gen. xi, 4 sqq. ⁵⁸ Psal. xli, 8.

(14) Χαλάνης πύργος. Sic Septuaginta vocant
turrim illam, quae turris Babylonica, seu Babel,
vocari solet.

(15) Τρισσῶς. « Trifariam, » id est, historice,
moraliter, et anagogice, seu mystice. Male in Reg.
c, τρισσῶς.

(16) Ἐαυτοῦ. Pro ἐμαυτοῦ, ait Combefisius. « In
cordis mei tabulis. »

(17) Μηδὲ βλέπειν τὰ ἄνω. Exponit Nicetas :
Ἐψήλωσ ὡς τὰ θεωρεῖν. « Alto sensu intelligere
Scripturas. » Quod ne quidem Gregorio satis est,
sed ulterius jubet progredi, ut majores semper in

Scripturarum intelligentia profectus habeamus.

(18) Ἐπαίνουμένοις. Sic sex Regg., decem
Coll., Or. 2, Par., Pass., etc. Sic etiam legit Bill.
In ed., ἐπαίνουσις.

(19) Τοῦτῳ. Il est, Πνεύματι. « Hoc Spiritu, » vel,
ejusdem (Spiritus) allatu. B. B. : « per eas. »

(50) ἕνεκα. Sex Regg. et Pass. ad hunc, μὲν.

(51) Καὶ συνθείας. Cons. 1, καὶ συμπόλας, « con-
cretionem. »

(52) Σαφέστερον. Regg. hui, ph, Or. 2 et Par.,
συναφέστερον.

nescio quo magis proprio et perspicuo verbo res ea notari potest, non modo de throno, ad quem ne ab icitio quidem cupide prosiliit, exturbari ac deieci, sed etiam exsilio, et morte, atque ante mortem variis cruciatibus allici, prompto alacrique animo tulisset, ac luero potius quam periculo deputasset. Hoc vero ita esse aperte declarant ea quæ et fecit et passus est : ut qui etiam ob veritatis defensionem exsilio multatus, nihil aliud negotii susceperit, quam uni ex assecclis, ut se acceptis pugillaribus sequeretur, imperaret. Cæterum, sermones cum iudicio disponere³⁹, de Davidis consilio et sententia, necessarium esse iudicabat, ac belli tempus, et hæreticorum principatum aliquantisper §23 tolerare, quoad libertatis ac serenitatis tempus successisset, linguæque libertatem ac fecientiam attulisset. Illi enim nudam et apertam vocem de Spiritu sancto, quod Deus esset, arripere studebant (quod quidem, tametsi verum erat, impium tamen illis, atque improbo impietatis antisititi videbatur); ut eum quidem cum theologiâ lingua civitate pellerent, ipsi autem Ecclesiam occuparent, eamque sceleris sui propugnaculum efficerent, atque hiæ deinde, velut ex arce quadam, id omne, quod reliquum erat, popularentur. At ille, in aliis quidem vocibus e Scriptura petitis, testimoniisque minime dubiis, eandem vim habentibus, necessariisque argumentis, adversarios ita comprimebat, ut nullo modo repugnare ac contra nisi possent, sed, quæ maxima sermonis virtus et prudentia est, propriis vocibus constringerentur. Id autem perspicue ostendet is liber, quem hoc argumento edidit, in quo calamum quasi ex Spiritus pyvide movet; interim tamen propriam vocem usurpare differebat, tum ab ipsomet Spiritu, tum a sinceris ipsius propugnatoribus illud in gratiæ loco petens, ne hoc suo consilio offenderentur; nec committerent ut, dum unam vocalem mordicus retinere conarentur, propter inextinguibilem cupiditatem omnia perderent, turbulento nimirum tempore convulsa ac distracta pietate. Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si vocabula paululum immutarentur, modo aliis verbis eadem docerentur; neque enim salutem nostram in verbis potius, quam in rebus consistere; quippe enim ne Iudei quidem rejiciendi sint, si ad aliquod tempus pro Christi voce, vocem *Uncti* sibi concedi postulantes, in nostrum numerum atque ordinem ascribi velint; at reipublicæ non posse majorem perniciem ac pestem afferri, quam si Ecclesia ab hæreticis occuparetur.

³⁹ Psal. cxi, 5.

(35) Ἐπεσπῆθησεν. Jes., ἐπεδῆμυσεν. Pass., D Pass. Deest ex in edit.

(36) Φυγήν. Sic tres Regg., Coisl. 1, Chrys., Jes., etc. In ed., φυγῆν.

(37) Ἀπολοῦθωρ. Or. 2, ἀπολοῦθούσων.

(38) Πυκτίον. Regg. a, hm, pl et septem Colb., πυκτίον.

(39) Τῶν ἀναγκαίων. In quibusdam, τῶν δικαίων, « justum. »

(40) Καὶ τῆς αἰθρίας. « Et serenitatis. » Hæc, que in editis deerant, addidimus ex quinque Regg., decem Colb., Coisl. 2, Or. 2 et Pass.

(41) Οἱ μὲν γάρ. Sic Or. 2 et Par. Deest γάρ in ed.

(42) Καὶ ταῖς ἐκ τῶν. Sic tres Regg., Or. 2 et

ἀπὶ ἀρχῆς ἐπεσπῆθησεν (35), ἀλλὰ καὶ φυγήν (36), καὶ θάνατον, καὶ τὰς πρὸ τοῦ θανάτου κολάσεις προθύμως ἐδέξατο ἄν, ὡς κέρδος, οὐ κίνδυνον. Δηλοῖ δὲ οἷς τε ἤδη πεποίηκεν, οἷς τε πέπονθεν ὅς γε καὶ ἐξορίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατακριθεὶς, τοσοῦτον ἐπραγματεύεσθαι μόνον, ὅσον ἐν τῶν ἀκολούθων (35) εἶπεν, ἀραμένον τὸ πυκτίον (36) ἀκολοῦσθαι. Οἰκονομεῖν δὲ τοὺς λόγους ἐν κρίσει, τῶν ἀναγκαίων (37) ἐνόμιζε, τῷ θεῷ Δαθὶδ περὶ τοῦτου συμβούλιον χοόμενος, καὶ μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν διαφέρειν, καὶ τὴν τῶν αἰρετικῶν δυναστείαν, ἕως ὅτης ἐλευθερίας καὶ τῆς αἰθρίας (38) ἐπιλάθου καιρὸς, καὶ ὅψ τῆ γλώσση τὴν παρῶρησιν. Οἱ μὲν γάρ (39) ἐξήτουν λαθεῖσθαι γυμνής τῆς περὶ τοῦ Πνεύματος φωνῆς, ὡς εἶη θεὸς (ὅπερ ὄν ἀληθὲς, ἀσεβὲς ἐκείνοισ ὑπελαμβάνετο. καὶ τῷ κακῷ προστάτῃ τῆς ἀσεβείας) ἵνα τὸν μὲν τῆς πόλεως μετὰ τῆς θεολόγου γλώσσης ὑπερορίσωσιν, αὐτοὶ δὲ κατασχόντες τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τῆς ἐλευθῶν κακίας ὀρμητήριον ποιησάμενοι, ἐντεῦθεν τὸ λειπόμενον ἄπαν, ὡς ἐκ τινος ἀκροπόλεως, καταδράμωσιν. Ὁ δὲ, ἐν ἄλλαις μὲν φωναῖς γραφικαῖς, καὶ μαρτυρίαῖς ἀναμφιλέτοις ταυτὸν δυναμέναις, καὶ ταῖς ἐκ τῶν (40) συλλογισμῶν ἀναγκαῖς, οὕτως ἤρχε τοὺς ἀντιλέγοντας, ὥστε μὴ ἀντιβαίνειν (41) ἔργον, ἀλλ' οἰκείαις συνθεῖσθαι φωναῖς, ἥπερ δὴ καὶ μεγίστη λόγου δύναμις καὶ σύνεσις. Δηλώσει δὲ καὶ ὁ λόγος, ὃν περὶ τοῦτου συνέγραψε, κινῶν τὴν γραφίδα, ὡς ἐκ πυξίδος τοῦ Πνεύματος τὴν δὲ κυρίαν φωνὴν τέως ὑπερετίθετο (42), παρὰ τε τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, καὶ τῶν γνησίων τοῦτου συναγωνιστῶν χάριν αἰτῶν, τῆ οἰκονομίᾳ μὴ δυσχεραίνειν (43) μηδὲ μῖς ἀνεπερομένους φωνῆς, τὸ πᾶν ἀπολέσει· δι' ἀπληστίαν, τῷ καιρῷ παρασυρθείσης τῆς εὐσεβείας. Αὐτοῖς μὲν γὰρ οὐδεμίαν εἶναι ζημίαν, ὑπαλλαττομένων μικρὸν τῶν λέξεων, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ ἴσον διδασκομένους (44) ὁδὲ γὰρ ἐν ῥήμασιν ἡμῶν εἶναι τὴν σωτηρίαν μᾶλλον ἢ πράγμασι· μηδὲ γὰρ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπολαβεῖν ἄν, εἰ τὴν τοῦ (45) ἡλειμμένου φωνὴν, ἀντὶ τῆς Χριστοῦ, πρὸς ὄλιγον ἐπιζητούστας, ἤξίσουν μετ' ἡμῶν τάττεσθαι (46) τῷ δὲ κοινῷ μεγίστην ἄν βλάβην γενέσθαι, τῆς Ἐκκλησίας κατασχεθείσης.

(44) Διδασκομένοις. Or. 2, ἀντιλέγειν, «contradicere.»

(45) Ὑπερετίθετο. Duo Regg. et Pass., ὑπερέθετο.

(46) Τῆ οἰκονομίᾳ μὴ δυσχεραίνειν. « Ne indulgentia, » vel « temperamento, offenderentur. » Quod scilicet expressis verbis Spiritum sanctum Deum non dicere; quamvis aliis vocibus, eandem vim habentibus, ejus divinitatem predicaret. Quæ quidem Basilii agendi ratio ab aliis culpata, Magno Athanasio probata fuit.

(47) Διδασκομένοις. Coisl. 1, τὸ ἴσον δυναμέναις, « eandem vim habentibus. »

(48) Τῆ τοῦ. Sic plures Regg. Deest τοῦ in ed.

(49) Τάττεσθαι. In nonnullis, τετάχθαι.

ΕΘ'. Ἐπεὶ ὅτι γε παντὸς μᾶλλον ᾔδει τὸ Πνεῦμα Ἀ
 (θεὸν, δῆλον μὲν ἐξ ὧν καὶ δημοσίᾳ τοῦτο πολλάκις
 ἐκήρυξεν, εἴ ποτε καιρὸς ἦν, καὶ ἰδίᾳ τοῖς ἐρωτῶσι
 προθύμως ἀνωμολόγησε· σαφέστερον δὲ πεποίηκεν
 ἐν τοῖς πρὸς ἐμὲ λόγοις, πρὸς ὃν οὐδὲν ἀπόρητον
 ἦν αὐτῷ περὶ τοῦτον κοινολογουμένῳ· μηδὲ ἀπλῶς
 τοῦτο ἀποφηνάμενος, ἀλλ' ὃ μῆδέπω πρότερον πολλά-
 κισ πεποίηκεν, ἐπαρσάμενος ἐαυτῷ τὸ φρικωδέστα-
 τον, αὐτῷ τοῦ Πνεύματος ἐκπεσεῖν, εἰ μὴ εἶθι τὸ
 Πνεῦμα μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ (67), ὡς ἄμουστον
 καὶ ὁμότιμον. Εἰ δὲ μετὶς δέξαιτο κοινονὸν ἐκείνου
 κἂν τοῖς τοιοῦτοις, ἐξαγορεύου τι καὶ τῶν τοῖς πολ-
 λοῖς τέως (68) ἀγνωσμένων· ὅτι τοῦ καιροῦ στενο-
 χωροῦντος ἡμᾶς, ἐαυτῷ μὲν τὴν οἰκονομίαν ἐπέτρο-
 φεν (69), ἡμῖν δὲ τὴν παύρησιαν, οὗς οὐδεὶς ἐμελλε
 κρῖναι, οὐδὲ ἀποβάλλειν τῆς πατρίδος, ἀφανεῖα τε-
 τιμημένους, ὡς ἐξ ἀμφοτέρων ἰσχυρὸν εἶναι τὸ καθ'
 ἡμᾶς εὐαγγέλιον. Καὶ ταῦτα διήλθον, οὐχ ἵνα τῆς
 ἐκείνου δόξης ὑπεραπολογῆσθαι (κρείττων γὰρ τῶν
 ἐγκαισούντων, εἴπερ τινὲς εἴσιν, ὁ ἀήρ), ἀλλ' ἵνα μὴ
 τοῦτον ὄρον τῆς εὐσεβείας νομιζόντας (70), τὰς ἐν
 τοῖς γράμμασι μόνας τοῦ ἀνδρὸς εὐρισκομένας φων-
 ῆς, ἀσθενεστέρην τὴν πίστιν ἔχωσι, καὶ ἀπόδειξιν
 τῆς ἐαυτῶν κακουργίας, τὴν ἐκείνου θεολογίαν, ἣν
 ὃ καιρὸς ἐποίησε μετὰ τοῦ Πνεύματος· ἀλλὰ τὸν τῶν
 γεγραμμένων νοῦν δοκιμάζοντας, καὶ τὴν σκοπὴν ἀφ'
 οὗ ταῦτα ἐγράφετο, μᾶλλον τῇ τε ἀληθείᾳ προσ-
 ἀγωνται, καὶ τοὺς ἀσεβοῦντας ἐπιστομιζώσιν. "Ἐμοιγ'
 οὖν εἶη, καὶ ὅστις ἐμοὶ φίλος, ἢ ἐκείνου θεολογία.
 Καὶ τοσοῦτον θαρρῶ τῇ περὶ τὸ πρᾶγμα τοῦ ἀνδρὸς
 καθαρῶτερι, ὥστε καὶ τοῦτο κοινοποιεῖσθαι πρὸς
 ἅπανι· κἀκείνῳ μὲν τὰ ἐμὰ, ἐμοὶ δὲ τὰ ἐκείνου λο-
 γίζοιτο παρὰ τε Θεῷ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῖς εὐγνω-
 μονεστέροις. Οὐδὲ γὰρ τοὺς εὐαγγελιστὰς φατήμεν
 ἂν ὑπερκατὰ ποιεῖν ἀλλήλοις, ὅτι οἱ μὲν τῷ σαρκικῷ
 τοῦ Χριστοῦ πλέον ἐνηκολύθησαν, οἱ δὲ τῇ θεολογίᾳ
 προσέβησαν· καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς, οἱ δὲ ἐκ
 τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἐποίησαντο τὴν ἀρχήν· οὕτω τὲ (71)
 κήρυγμα διεσπείροντο πρὸς τὸ χρήτιμον οἶμαι τοῖς δε-
 χομένοις, καὶ οὕτω παρὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς τυπούμενοι
 Πνεύματος.

recusem; ita ut ille mea, mihi vicissim illius omnia, et apud Deum, et apud candidissimos quosque homines, ascribantur. Nam neque evangelistas ideirco inter se pugnare dixerimus, quoniam alii in exponenda Christi humanitate plus operæ posuerunt, alii ad explicandam Divinitatis materiam se contulerunt; atque alii ab his rebus, quæ ad intelligentiam nostram sese accommodant, alii ab iis, quæ captum nostrum superant, auspicati sunt; sic videlicet prædicationem inter se partiti, ut eorum, qui eam excipiebant, utilitas ferebat, atque ita informati et edocti a Spiritu, qui in ipsorum animis erat.

Θ'. Φέρε δὴ, πολλῶν ἐν τοῖς πάλαι καὶ νῦν γεγο-
 νῶτων ἀνδρῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμων, νομοθετῶν,
 στρατηγῶν, προφητῶν, διδασκάλων, τῶν ἀνδρικῶν

(67) Καὶ Υἱοῦ. Tres Regg. et Or. 2, καὶ τοῦ Υἱοῦ.
 (68) Τέως. Doest in Reg. a.
 (69) Τὴν οἰκονομίαν ἐπέτροφεν. « Sibi dispensationem permisit. » Billius addendo, « verb. » quo I delevimus, huic loco tenebras offudit, nedum aliquid lucis afferret. Non enim agitur de « verbi ministerio, » seu « prædicatione, » sed de quodam prædi-

LXIX. Nam quod alioqui melius quam quivis alii, Spiritum sanctum Deum agnosceret, eum ex eo perspicere constat, quod et hoc sæpe palam, quoad per tempus licebat, prædicavit, et privatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est; tum vero in suis ad me sermonibus apertius id demonstravit (neque enim quidquam unquam, cum de his rebus mecum colloqueretur, animo tectum 824 occultante habuit); non simpliciter hoc affirmans, sed, quod antea ipsi pertratto acceperat, sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe, ut ab ipso Spiritu excideret, nisi cum Patre et Filio Spiritu, ut consubstantialem et honore parem, veneraretur. Quod si quis me in tantis quoque rebus illius socium admiserit, aliquid, quod plerisque incognitum ante fuit, evulgabo. Nam cum tempus in summas angustias nos redigeret, hanc ipse rationem inibat, ut sibi quidem dispensationem, nobis autem, quos, ob uominis obscuritatem, nemo in iudicium adducturus, patriæque ejectionis esset, loquendi libertatem committeret. Atque ita Evangelium nostrum firmum et validum erat, utriusque presidio suffultum. Nec vero hæc eo a me commemorata sunt, ut illius existimationem oratione mea defenderem; præstantior enim est, quam ut accusatoribus, si qui tamen sunt, in ipsius famam quidquam liceat; sed ne quidam, pietatis normam ac regulam solas eas voces, quæ in illius libris reperiuntur, esse existimantes, imbecillio rem fidem habeant, eamque de Divinitate disserendi rationem, quam ei tempus illud, non sine Spiritus numine, affererat, in pravitatis suæ confirmationem trahant; verum eorum, quæ ab eo scripta sunt, sensum ac scopum, quem sibi, dum hæc scriberet, proponerebat, expendentes, tum ad veritatem magis accedant, tum iis, qui in impietate versantur, os obstruant. Mihi quidem, omnibusque, quibus charus sum, utinam adsit illius theologia. Atque adeo, hujusce viri, quantum ad hanc rem attinet, puritati usque adeo confido, ut, præter alia omnia, hoc quoque eum eo commune habere non

LXX. Age igitur, cum multi viri, tum in Veteri, tum in Novo Testamento pietate clari et illustres fuerint, legislatores, militares duces, propheta-

eandem veritatis modo, ut recte exponit Nicetas, οἰκονομητήρια: τὴν ἀλήθειαν, quod, probante A Irenasio, sibi permisit Basilius, ne, magno Ecclesie damno, e sua sede ab hæreticis pelleretur.
 (70) Νεμιζόντες. Quatuor Regg., Coisi. 1, Or. 2 et Pass., γινώσκοντες, « agnoscentes. »
 (71) Τὸ. Sic omnes fere codd. In ed., τῷ.

doctores, fortes **825** usque ad sanguinis profusionem, cum illis Basilium nostrum conferamus, atque hinc, qualis fuerit, agnoscamus. A lam Dei manu ⁴⁰, ac deliciarum paradisi, ac prima lege dignus habitus est; ille tamen, ne quid debite parenti nostro reverentiae contumeliosum dicam, preceptum minime servavit: hic autem, et illud accepit, et servavit, nec ex scientiæ ligno incommodi quidquam accepit; nec dubito, quin flammæ gladium prætergressus, ad paradisi pervenerit. Enos primus spe adductus est, ut Dominum invocaret ⁴¹: hic autem, non solum invocavit, sed, quod invocatione multo præstantius est, aliis quoque prædica- vit. Enoch translatus est ⁴², exiguæ pietatis præmium (fides enim adhuc in umbris erat), hæc translatione consecutus, vitæque sequentis periculum **B** effugit: hujus autem vita omnis nihil aliud quam translatio erat, quippe qui perfecte in vita perfecta probatus et exploratus fuerit. Noë arcam fidei suæ commissam accepit ⁴³, et secundi mundi semina parvo ligno credita, atque inter undas conservata: hic autem impietatis diluvium effugit, suamque civitatem arcam salutis effecit, in hereticorum un-

διέχριστος, παρ' ἐκείνους (72) τὰ ἡμέτερα θεωρήσαντας, κἀνεύθειν τὸν ἄνδρα γνωρίσωμεν. Ἀδὰμ ἠξιώθη Θεοῦ χειρὸς, καὶ παραδείσου τρυφῆς, καὶ πρώτης νομοθεσίας· ἀλλ', εἰ μὴ τι λέγω βλάσφημον αἰδοῦ τοῦ προσηγορού. τὴν ἐντολὴν οὐκ ἐφύλαξεν· ὁ δὲ, καὶ ἐδέξατο ταύτην, καὶ διεσώσατο, καὶ τῷ ξύλῳ τῆς γνώσεως οὐκ ἐβλάθη, καὶ τὴν φλογίην (75) ῥομφαίαν παρελθὼν, εὖ εἶδα, τοῦ παραδείσου τετύχηκεν. Ἐνὸς ἤλπιτε πρώτος ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον· ὁ δὲ, καὶ ἐπικέκληται, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκίρυσεν, ὅ τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πολὺ τιμιώτερον. Ἐνδοχ μετατέθη μικρῶς εὐσεβείας (ἔτι γὰρ ἐν σικαῖς ἦν ἡ πίστις) ὄθλον εὐράμενος (74) τὴν μετάθεσιν, καὶ τοῦ ἐξῆς βίου τὸν κίνδυνον διαπέφυγε· τοῦ δὲ, ὅλος ὁ βίος μετάθεσις ἦν, τελείως ἐν βίῳ τελείῳ δοκιμασθέντος. Νῶε κιβωτὸν ἐπιστεύθη, καὶ κόσμον δευτέρου σπέρματα ξύλῳ μικρῷ πιστευθέντα, καὶ καθ' ὑδάτων σωζόμενα· ὁ δὲ κατακλυσμὸν ἀσεβείας διέφυγε, καὶ κιβωτὸν σωτηρίας τὴν ἐαυτοῦ πεποίηται πύλιν, κούφως τῶν αἰρετικῶν ὑπερπλεύουσαν, ἐξ οὗ κόσμον ὅλον ἀνεκάλεσατο.

civitatem arcam salutis effecit, in hereticorum un-

LXXI. Magnus Abraham, et patriarcha, et novæ victimæ mactator, cum, quem ex promissione acceperat, beneficii auctori offerens, victimam promptam et alacrem, atque ad eandem properantem ⁴⁴. At nec parva Basilii laus est, qui seipsum Deo obtulit, nec quidquam in ejus locum, tanquam ipsi par, (quidnam enim illud esset?) substitutum est, sed plene perfecteque litatum. Isaac etiam, antequam in lucem ederetur, promissus est ⁴⁵: hic autem sponte seipsum promisit, ac Rebeccam, hoc est, Ecclesiam, non procul quesitam, sed e propinquo assumptam, uxorem duxit, nec per servorum legationem ⁴⁶, sed divino beneficio concessam atque commissam; nec in filiorum prælatione circumventus est, sed unicusque, quod promeretur, cum Spiritus judicio et delectu, sine ulla fraude ac circumscriptioe, tribuit. Jam vero Jacobi scalam et columnam eam laudo, quam Deo unxit, ejusque etiam cum eo collationem ⁴⁷, quæcumque laudem illa erat; est quidem, ut ipse opinor, humani moduli cum divina sublimitate comparatio et contentio, unde etiam procreata naturæ devictæ notas **D** gerit. Illius quoque circa ovium greges artificium et felicitatem, et duodecim ex eo natos patriarchas, et benedictionum partitionem cum egregia futurarum rerum prædictione conjunctam, lau-

ΟΑ'. Μέγας ὁ Ἀβραάμ, καὶ πατριάρχης, καὶ θύτης καινῆς θυσίας, τὸν ἐκ τῆς ἐπαγγελίας τῷ δεδωκέντῃ προσαγαγόν, ἐρεῖον ἔτοιμον, καὶ πρὸς τὴν σφαγὴν ἐπειγόμενον· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἐκείνου μικρὸν, ἐαυτὸν προτήγαγε τῷ Θεῷ, καὶ οὐδὲν ὡς ἰσχυρὸν ἀντεδῶθη, (τί γὰρ καὶ ἦν;) ὥστε καὶ τελειωθῆναι τὸ καλλίερον. Ἰσαὰκ ἐπηγγέλθη καὶ πρὸ γενέσεως· ὁ δὲ αὐτεπαγγέλτος ἦν (75), καὶ τὴν Ῥεβέκκαν, λέγω δὴ (76) τὴν Ἐκκλησίαν, οὐ πῆρῶθεν, ἀλλ' ἐγγύθεν ἠγάγετο, οὐδὲ διὰ πρεσβείας οἰκετικῆς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ δοθεῖσαν καὶ πιστευθεῖσαν· οὐδὲ κατεσοφίσθη περὶ τὴν τῶν τέκνων προτίμησιν, ἀλλ' ἐκάστηρ' ἐκ πρὸς ἀξίαν ἀπαρτολογίστως ἐνεμε (77) μετὰ τῆς τοῦ Πνεύματος κρίσεως. Ἐπαυνὸς τὴν Ἰακώβ κλίμακα, καὶ τὴν στήλην (78), ἣν ἤλεψε τῷ Θεῷ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν πάλιν, ἣτις ποτὲ ἦν· οἶμαι δὲ τοῦ ἀνθρωπείου μέτρου πρὸς τὸ θεῖον ὕψος ἀντιπαρέκτασις, καὶ ἀντίθεσις (79), ὅθεν καὶ ἄγει (80) τὰ σύμβολα τῆς ἡτοιμημένης γενέσεως (81). Ἐπαυνὸς καὶ τὴν περὶ τὰ θρέμματα τοῦ ἀνδρὸς εὐμηχανίαν καὶ εὐημερίαν, καὶ τοὺς δώδεκα ἐξ αὐτοῦ πατριάρχας, καὶ τὸν τῶν εὐλογιῶν μερισμὸν συνὸς ἀγενοῦ προφητείας τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' ἐπαυνὸς καὶ τούτου τὴν οὐκ ὀρθοῦσαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διαθεῖσαν κλίμακα ταῖς κατὰ μέρος, εἰς ἀρετὴν (82) ἀναθάσσει, καὶ τὴν στήλην, ἣν οὐκ ἤλεψεν, ἀλλ' ἤγειρε τῷ Θεῷ, τὰ τῶν ἀσεβῶν στηλιτεύουσαν, καὶ τὴν πά-

⁴⁰ Gen. i, 27 sqq. ⁴¹ Gen. iv, 26. ⁴² Gen. v, 21 sqq. ⁴³ Gen. vi, 15 sqq. ⁴⁴ Gen. xvii, 1 sqq. ⁴⁵ Gen. xviii, 10 sqq. ⁴⁶ Gen. xxiv, 5 sqq. ⁴⁷ Gen. xxviii, 12 sqq.

(72) *Ἐκείνους*. Regg. d, ph et Pass., παρ' ἐκείνους.
(73) *Φλογίην*. Reg. pb, πύρρινον.
(74) *Εὐράμενος*. Or. 2, εὐράμενος.
(75) *ἦν*. Deest in Reg. bm.
(76) *Δὴ*. Deest in Reg. ph.
(77) *Ἐνεμε*. Or. 2, ἐνεμε.
(78) *Στήλην*. Vulg. «Titulum.»
(79) *Καὶ ἀντίθεσις*. Sic sex Regg., duo Coisl., Or. 2, Par., etc. Deest in ed.

(80) Ἀγει. Pass., ἀλγει.
(81) *Σύμβολα τῆς ἡτοιμημένης γενέσεως*. «Devictæ genitrixæ notas.» Quibus verbis videtur Gregorius significare hoc prælio vim liberos procreandi in Jacobo exstinctam fuisse, et quidem nullos postea habuit præter Benjamin, quem tum mater ejus Rachel in utero gestabat.
(82) *Εἰς ἀρετῆν*. Pass., τῆς ἀρετῆς, «per singularum virtutum gradus.»

λγν, ἣν οὐκ ἐπάλαυσε πρὸς Θεόν, ἀλλ' ὑπὲρ Θεοῦ, τὰ A
 τῶν αἱρετικῶν καταβάλλουσαν, τὴν τε ποιμαντικὴν
 τοῦ ἀνδρός, ἐξ ἧς ἐπλούτησε, πλείω τῶν ἀσφύμων
 προβάτων κτητάμενος τὰ ἐπίσημα, τὴν τε καλὴν πο-
 λυτεχνίαν τῶν κατὰ Θεὸν γεννηθέντων, καὶ τὴν εὐλο-
 γίαν, ἣ πολλοὺς ἐστήριξε.

ἔνθεν, ἢ pro Deo suscepit, hereticorum dogmata deri-
 cientem ac prosternentem; ac præter-
 ea pastoralem illius artem, ex qua locupletatus est, plures oves insignitas, quam signi expertes ade-
 ptus; elegantem item et numerosam sobolem secundum Deum progenitam, ac denique benedictio-
 nem, qua multos subfulcivit.

OB. Ἰωσήφ ἐγένετο σιτοδότης, ἀλλ' Αἰγύπτου μόν-
 ης, καὶ οὐ πολλάκις, καὶ σωματικῶς ὁ δὲ πάντων, B
 καὶ ἀεὶ, καὶ πνευματικῶς, ὅπερ ἐμοὶ τῆς σιτοδο-
 σίας (85) ἐκείνης ἀδελφιώτερον. Μετὰ Ἰωθ τοῦ Αὐ-
 σίτου (84), καὶ πεπείραται, καὶ νενίκησε, καὶ ἀνιγρό-
 ρευται λαμπρῶς ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων, μηδενὶ τῶν
 τινασσόντων πολλῶν ὄντων κατασειθεῖς, ἀλλὰ πολλῶ
 τῷ περιόντι τὴν πειραστὴν (83) καταπαλαίσας, καὶ
 τῶν φίλων τὴν ἀσπίδα ἐπιστοιμίσας, ἀγνωσούντων τὸ
 τοῦ πάθους μυστήριον (81). Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν
 τοῖς (87) ἱερεῦσιν αὐταῖ. Καὶ μέγας Μωϋσῆς μὲν
 Αἰγύπτου βασιλεύσας, λαὸν (88) διασώσας ἐν σημεῖοις
 πολλοῖς καὶ τέρασι, τῆς νεφέλης εἶσω χωρήσας, νο-
 μωθετήσας τὴν διπλοὺν νόμον, τὸν τε τοῦ γράμματος
 ἐξῴθην, καὶ ὅσος ἐνδοθεν τὸν τοῦ Πνεύματος. Ἀαρὼν
 δὲ Μωϋσῆος ἀδελφὸς, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὸ πνεῦμα, C
 τοῦ λαοῦ προθύμενος καὶ προσευχόμενος (89), μύ-
 στης τῆς ἱερῆς καὶ μεγάλης σκηνῆς, ἣν ἐπηξεν ὁ Κύ-
 ριος, καὶ οὐκ (90) ἄνθρωπος. Τοῦτων δὲ ἀμφοτέρων
 ζηλωτὴς ἐκείνος, βασιλεύων μὲν, οὐ σωματικαῖς μά-
 στιξί, πνευματικαῖς δὲ καὶ λογικαῖς, ἔθνος αἱρετικῶν
 καὶ Αἰγύπτιον· ἄγων δὲ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν
 καλῶν ἔργων, ἐπὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πλαξί δὲ
 νόμους ἐγγράφων, οὐ συντροφεύμεναις, ἀλλὰ σωζομέ-
 ναις, οὐκ ἐπι-σκιουθεῖς (91), ἀλλ' ὅλον πνευματι-
 κούς (92)· εἰς δὲ τὰ Ἄγια τῶν ἁγίων, οὐχ ἄπαξ τοῦ
 ἐνιαυτοῦ, πολλάκις δὲ (93), καὶ καθ' ἑκάστην, ὡς
 εἶπεν. εἰσιῶν τὴν ἡμέραν, ὅθεν τὴν ἁγίαν ἦρτιν ἀνα-
 καλύπτει Τριᾶδα, καὶ λαὸν καθάρων, οὐ προσκαίροις
 βαντίμασιν, ἀλλ' ἀπόδοις ἀγνίσμασι. Τί τὸ κάλλιστον
 Ἰησοῦ; Στρατηγία, καὶ κληροδοσία, καὶ γῆς τῆς
 ἁγίας κατάσχους· ὁ δὲ, οὐκ ἐξἄρχος (94); οὐ στρα-
 τηγὸς τῶν διὰ πίστειος σωζομένων; οὐ κληροδότης
 τῶν διαφόρων παρὰ Θεῷ κληρῶν καὶ μονῶν, ἃς δια-
 νέμει τοῖς ἀγομένοις (95); ὥστε κἀκείνην δύνασθαι
 τὴν φωνὴν εἶπεν, ὅτι Σχαιρία ἐπέπεσον (96) με-
 ἐν τοῖς κρατίστοις· καὶ, Ἐν τοῖς χειρὶ σου εἰ

dibus evelo. At hujus etiam, non conspectam tan-
 tum, sed et transitam, et per quotidianos virtutum
 gradus conscensam scalam laudo, et columnam,
 quam Deo, non quidem unxit, sed erexit, impiorum
 dogmata ad infamiae sempiternae notam inusta
 continentem, eamque dimicationem, quam, non ad-
 versus Deum, sed pro Deo suscepit, hereticorum dogmata deri-
 cientem ac prosternentem; ac præter-
 ea pastoralem illius artem, ex qua locupletatus est, plures oves insignitas, quam signi expertes ade-
 ptus; elegantem item et numerosam sobolem secundum Deum progenitam, ac denique benedictio-
 nem, qua multos subfulcivit.

LXXII. Joseph frumenti di tributor fuit ⁸⁸, sed
 Ægypti duntaxat, neque id sæpius, nec nisi corpo-
 reo modo. At hic, et omnium, et semper, et spiri-
 tuali modo : quod quidem illa frumenti distribu-
 tione, mea quidem sententia, longe præstantius
 augustiusque censendum est. Cum Job Ausita, et
 tentatus est, et superior discessit, confectisque eer-
 taminibus, illustri præconio victor pronuntiatus
 est ⁸⁹ : ut qui nullo incursantium acerbissimum, que
 multe fuerunt, impetu concussus et labefectatus
 fuisset, sed tentatorem abunde superasset, atque
 amicorum calamitatis arcannum ignorantium stulti-
 tiam ac temeritatem repressisset. *Moyses et Aaron*
in sacerdotibus ejus ⁹⁰. Et magnus quidem Moyses,
 qui Ægyptum vexavit, populum in signis multis
 prodigiisque servavit ⁹¹, intra nubem processit,
 duplicem legem sanxit, litteralem nimirum externe,
 spiritualem interne. Aaron autem, Moy-
 sis, et corpore, et spiritu frater, pro salute populi preces
 et sacrificia ad Deum adhibens ⁹², magni illius et sa-
 crosancti tabernaculi mystes, quod fixit Damianus,
 ac non homo ⁹³. Utriusque horum ille æmulus fuit,
 hæreticam et Ægyptiam nationem, non corporeis,
 sed spiritualibus plagis exerueians; populum autem
 acquisitionis, bonorum operum sectatorem ⁹⁴ ad prom-
 missionis terram ducens, et tabulis, quæ non per-
 finguntur, sed conservantur, leges, non jam ob-
 securas et obumbratas, sed omni ex parte spirita-
 les, inseribens; atque adeo **327** in Sancta sancto-
 rum, non semel quotannis, sed sæpius, et, ut ita
 dicam, quotidie ingrediens, atque hinc nobis sanct-
 etam Trinitatem detegens, ac postremo, non per
 fluxas et caducas aspersiones, sed per æternas puri-
 ficationes, populi hæbes eluens. Quid pulcherrimum
 habuit Josue ⁹⁵? Militare imperium, et portionum
 distributionem, terraque sancte possessionem. Iste
 vero, nonne imperator? Nonne dox eorum, qui

⁸⁸ Gen. xli, 40 sqq. ⁸⁹ Job i, 12 sqq. ⁹⁰ Psal. xcviii, 6. ⁹¹ Exod. vii, 8 sqq. ⁹² Exod. xxxv, 4 sqq. ⁹³ Hebr. viii, 2. ⁹⁴ Tit. ii, 14. ⁹⁵ Jos. i, 2 sqq.

(85) Σιτοδοσίας. Reg. ph, σιτοματοσίας.
 (84) Αὐσίτου. «Ausita.» Bill. «Hussita;» quod
 Vulgate congruit.
 (83) Πειραστὴν. In nonnullis, σορυστήν.
 (86) Τὸ τοῦ πάθους μυστήριον. Sic plures Regg.,
 Coisl. I, Or. 2, Par., Pass. In ed., τοῦ πάθους τὸ
 μυστήριον.
 (87) Ἐν τοῖς. Sic plures eodd. In ed. deest ἐν.
 (88) Λαὸν. Pass., καὶ λαὸν.
 (89) Ἡρωσευχόμενος. Sic plures Regg. In ed.,
 προσευχόμενος.

(90) Καὶ οὐκ. Sic textus sacer, et Reg. ph. Deest
 καὶ in ed.
 (91) Σκιουθεῖς. Reg. ph, σκισουθεῖσιν.
 (92) Πνευματικῶς. Reg. ph, πνευματικαῖς.
 (93) Πολύτοις ἔδ. Pass., ἀλλὰ πολλάκις.
 (94) Οὐκ ἐξἄρχος; «Nonne princeps, exarcha!»
 Alludit farsam ad scolis Basilii dignitatem, que to-
 tius Pontici ducatusque caput erat.
 (95) Ἀγομένοις. Nicetas, «iis quos regit,» id est,
 subditis.
 (96) Ἐπέπεσον. Or. 2, ἐπέπεσε.

salutem per fidem assequuntur? Nonne diversarum A hereditatum ac mansionum, quæ apud Deum sunt, assignator, quas militibus suis distribuit? Adeo ut hac quoque voce ipse uti possit: *Funes ceciderunt mihi in præclaris* 56: et rursus: *In manibus tuis sortes meæ* 57; sortes utique iis, quæ humi ser-

LXXIII Atque, ut iudices, et iudicium clarissimos quosque prætereamus, *Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus* 58, et ante nativitatem donatus 59, et post nativitatem confestim sacer, ac cornu suo reges et sacerdotes ungens 60. Quid Basilius? Nonne ab infantia, et ab ipsa matre, Deo consecratus, ac cum diploide altari oblati est, et cœlestia perspiciebat, et unctus Domini erat, et metiorum, qui ex Spiritu perficiebantur? David inter reges clarus et celebris 61, cujus multæ quidem de hostilibus victoriæ ac triumphi historici prolixi sunt, et præcipuum decus ac ornamentum est mansuetudo 62, et ante regiam dignitatem vis citharæ malum Spiritum incantans. Salomon cordis latitudinem a Deo postulavit, et obtinuit 63, eoque sapientie et contemplationis progressus est, ut omnes ætatis suæ mortales nominis celebritate superaret. Basilius autem, nisi me opinio fallit, nec illi lenitatis, nec huic sapientie laude quidquam, aut minimum certe concedit; adeo ut imperatorum quoque, qui daemonum intemperitiis agitabantur, furorem emolliret; nec regina tantum Austri, aut quidam duntaxat homines, sapientie ipsius fama commoti, e finibus terre ad eum se conferrent, sed omnibus orbis finibus sapientia ipsius nota esset. Ac, que C de Salomone sequuntur, silentio præterito: sunt etiam si nos dicere superseleamus.

LXXIV. Eliæ loquendi libertatem, quam adversus tyrannos adhibuit, ipsiusque per ignem raptum laudas 64? Laudas etiam pulchram Elisæi hereditatem, illam nimirum melotem, quam Eliæ spiritus comitatus est 65? Hujus quoque vitam lauda, in igne traductam, nil est, in tentationum agmine, ac salutem per ignem partam, urentem quidem illum, sed non perurentem, quod est rubi miraculum 66, sublimitusque illi concessam pellem, nimirum virginitatem. Mitto rore perfusus in flammis adolescentem 67; et fugitivum prophetam 68, in ventre ceti præcantem, atque ex bestie præcordiis, quasi e thalamo, prodeuntem; et justum illum, leonum furorem in laeu vincientem 69. Mitto septem Machabæorum dimicationem qui cum sacerdote et matre in sanguine, atque omnis generis tormentis consummati sunt 70. Quorum ille tolerantiam amu-

latus, gloriam quoque retulit

LXXV. Transeo jam ad Novum Testamentum, ac iis, qui hic laude atque gloria floruerunt, ipsius

56 Psal. xv, 6. 57 Psal. xxx, 16. 58 Psal. xcvi, 6. 59 I Reg. i, 20. 60 I Reg. xvi, 15. 61 II Reg. v, 1 sqq. 62 Psal. cxviii, 1. 63 II Reg. iv, 29 sqq. 64 IV Reg. i, 5 sqq. 65 IV Reg. ii, 9 sqq. 66 Exod. iii, 2. 67 Dan. iii, 5 sqq. 68 Jou ii, 1 sqq.

(97) Θεῶν. Deest in Or. 2 et Bas.

(98) Μετὰ τῆς διπλοῦδος. Nicetas exponit, ἱερουργῶν ὁμοζόριον, quous stote sacerdotalis apud Hebræos. Dicitur etiam διπλοῦς, e chlamys: ut I Reg. xxiv, 5, ubi David oram chlamydis Saulis præcidit.

ΟΓ'. Καὶ, ἵνα τοὺς κριτὰς παραδράμωμεν, ἢ τῶν κριτῶν τοὺς εὐδοκιστάτους, *Σαμουὴλ, ἐν ταῖς ἐπικαλοῦμένοις τὸ ἔνυμα αὐτοῦ, καὶ Θεῶ* (97) δούτος πρὸ γενέσεως, καὶ μετὰ τὴν γέννησιν εὐθὺς ἱερῶς, καὶ χρίων βασιλέας καὶ ἱερέας διὰ τοῦ κέρατος. Οὗτος δὲ, οὐκ ἐκ βρέφους Θεῶ καθιερωμένος ἀπὸ μήτρας, καὶ μετὰ τῆς διπλοῦδος (98) ἐπιθεδομένος τῷ βήματι, καὶ βλέπων τὰ ἐπουράνια, καὶ χριστὸς Κυρίου ἦν (99), καὶ χριστὸς τῶν τελειουμένων ἐκ Πνεύματος; *Δαβὶδ ἐν βασιλευσιν ἀσίδιμος, οὗ πολλὰ μὲν ἱστοροῦνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκαι καὶ πρόπαια, ἢ πραότης δὲ τὸ ἐπισημότερον, καὶ πρὸ τῆς βασιλείας ἢ τῆς κινύρας δύναιμις, καὶ ποιητοῦ πνεύματος* (1) *καταπέδουσα. Σολομὼν πλάτος καρδίας ἠτήσατο παρὰ Θεοῦ, καὶ τετυχθηκεν, ἐπὶ πλείστον προσελθὼν σοφίας καὶ θεωρίας, ὥστε γενέσθαι τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπάντων εὐδοκισμώτατος. Ὁ δὲ, τοῦ μὲν τῷ πράμῳ, τοῦ δὲ τῇ σοφίᾳ, κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, οὐδὲν ἢ μικρῶ λείπεται: ὥστε καὶ βασιλέων θράσος δαιμονοῦντων* (2) *καταμαχάσταιν: καὶ μὴ βασιλίσσαν νότου μόνον, ἢ τὸν δεῖνα* (3), *κατὰ κλέος τῆς αὐτοῦ σοφίας ἐκ τῶν περῶτων τῆς γῆς ἀπαντήν, ἀλλὰ καὶ* (4) *πᾶσι τοῖς πέρασιν τὴν ἐκεῖνον σοφίαν γνωρίζεσθαι. Καὶ τὰ ἐξῆς παρήσω τοῦ Σολομῶντος: πᾶσι δὲ δῆλα, κἂν ἡμεῖς φοιδόμεθα.*

autem ea tuncetis conspicienda 223 et explorata,

ΟΔ'. Ἐπαινεῖς Ἠλίου τὴν πρὸς τοὺς τυράννους παρόρησιαν, καὶ τὴν (5) διὰ πυρὸς ἀρπαγὴν; *Ἐλισσαίου τε τὴν καλὴν κληρονομίαν, τὴν μελωτήν. ἢ τὸ Ἠλίου πνεῦμα συνηκολούθησεν; Ἐπαινεῖ κάκεινου τὴν ἐν πυρὶ ζῶσιν, τῷ πλήθει λέγω τῶν πειρασμῶν, καὶ τὴν διὰ πυρὸς σωτηρίαν, καίοντος μὲν, οὐ κατακαίοντος δὲ, τὸ περὶ τὴν βάτον θαύμα, καὶ τὸ καλὸν ἐξ ὕψους δέρος, τὴν ἀσασκίαν. Ἐὼ τᾶλλα, τοὺς δρασσιθέοντας ἐν πυρὶ νεανίας: τὸν ἐν γαστρὶ κήτους εὐξάμενον προφήτην φυγῆδα καὶ, ὡς ἀπὸ θαλάμου, τοῦ θηρῶς προσελθόντα: τὸν ἐν λάκκῳ δίκαιον, λεόντων θράσος παθήσαντα: ἢ τὴν τῶν ἐπὶ Μακκαβαίων ἀθλήσιν, σὺν ἱερεῖ καὶ μητρὶ τελειοθέντων ἐν αἵματι, καὶ παντοῖοις βασάνων εἶδουσιν. Ἦν ἐκεῖνος ζηλώσας τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν δόξαν ἠνέγκαστο.*

autem ille tolerantiam amu-

ΟΕ'. Ἐπὶ δὲ τὴν Νέαν μέτειμι Διαθήκην, καὶ τοῖς ἐνταῦθα εὐδοκίμοις τὰ ἐκεῖνον παρεξέπασας, τιμή-

(99) Ἦν. Deest in pluribus eodd.

(1) *Ἡρεῖμίαιτες*. Reg. ph, δαίμονος.

(2) *Δαιμονοῦντων*. Plures Regg., δαιμονοῦντων.

(3) *Ἡ τὴν δεῖνα*. Pass., μὴδὲ τὸν δεῖνα.

(4) *Καὶ*. Deest in quatuor Regg. et Or. 2.

(5) *Τῆρ*. Deest in pluribus Regg. et Or. 2.

σω (6) τὸν μαθητὴν ἐκ τῶν διδασκάλων. Τίς Ἰησοῦ πρόδρομος; Ἰωάννης, ὡς φωνὴ λόγου, καὶ ὡς λύχνος φωτός, οὗ καὶ προσεκτήτησεν ἐν γαστρὶ, καὶ προσέδραμεν εἰς ἄδου, διὰ τῆς Ἡρώδου μακρίας παραπεμφθεῖς, ἵνα κηρύξῃ καὶ ἐπὶ τὸν ἐρχόμενον. Καὶ εἰ τῷ φαίνεται τολμηρὸς ὁ λόγος, ἐκεῖνο (7) προσεταξέτω (8) τοῖς λεγομένοις, ὅτι μὴ προτιθεῖς (9), μηδὲ εἰς ἴσον μεταίτων (10) τὸν ἄνδρα τῷ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὑπὲρ ἅπαντας, ταύτην ποιούμαι τὴν παρεξέτασιν· ἀλλὰ ζηλωτὴν ἀποφαίνου, καὶ τι τοῦ χαρακτῆρος ἐκεῖνου ἐν ἑαυτῷ φέροντα. Οὐ γὰρ μικρὸν τοῖς σπουδαίοις, καὶ μικρὰ (11) τῶν μερίστων ἢ μίμησις. Ἦ γὰρ οὐκ ἐναργῆς τῆς ἐκεῖνου φιλοσοφίας εἰκὼν ὁ ἀνὴρ; Καὶ οὗτος ἐρημον ἔφιχε· καὶ τούτῳ (12) τρύχινον (13) ἔσθημα εἶχον αἱ νύκτες, ἀγνοούμενον, οὐκ ἐπιδεικνύμενον· καὶ οὗτος τὴν ἔσθη τροφὴν ἠγάπησε, Θεῷ καθεύρων ἑαυτὸν διὰ τῆς ἐγκρατείας· καὶ οὗτος Χριστοῦ κήρυξ ἡξιώθη (14) γενέσθαι, εἰ καὶ μὴ πρόδρομος· καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν, οὐχ ἢ περιχώρος πᾶτα μόνον, ἀλλ' ἔθθη καὶ ἡ ὑπερήριος· καὶ οὗτος μέσος τῶν δύο Διαθηκῶν, τῆς μὲν καταλύων τὸ γράμμα, τῆς δὲ δημοσιεύων τὸ πνεῦμα, καὶ ποιῶν πλήρωσιν τοῦ κρυπτομένου νόμου, τὴν τοῦ φαινομένου κατάλυσιν.

tem spiritum in publicum efferens; ac per externe implens.

Ος'. Ἐμιμήσατο Πέτρον τὸν ζῆλον, Παύλου τὸν τόνον, τῶν ὀνομαστῶν καὶ μετωνομασμένων (15) ἀμειψτέρων τὴν πίστιν· τῶν υἱῶν (16) Ζεβεδαίου τὸ μεγαλόφωνον· πάντων τῶν μαθητῶν τὸ εὐτελὲς καὶ ἀπέριτον. Διὰ ταῦτά τοι καὶ κλεῖς οὐρανῶν πιστεύεται· καὶ οὐχ ὅσον ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῆ, μεῖζονα δὲ κύκλον τῷ Εὐαγγελίῳ περιλαμβάνει· καὶ υἱὸς βροντῆς, οὐκ ὀνομάζεται μὲν, γίνεται δέ· καὶ ἐπὶ τὸ στήθος Ἰησοῦ κείμενος, ἐκείθεν ἔλκει τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων. Στέφανος μὲν γὰρ ἐκωλύθη γενέσθαι, εἰ καὶ πρόθυμος ἦν, ἐπιστῶν αἰδοῦ τὸς λιθάζοντας. Ἐτι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν ἔχω, ἵνα μὴ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπεξίτω περὶ τούτων. Ἐκεῖνος γὰρ (17), τὸ μὲν ἐξεύρε τῶν καλῶν, τὸ δὲ ἐξήλωσε, τὸ δὲ ἐνίκησε. Τῷ δὲ διὰ πάντων ἐλθεῖν, τῶν νῦν πάντων ἐκράτησεν. Ἐν ἐπὶ πᾶσιν ἔρω, καὶ σύντομον.

alia superavit. In quantum autem per omne virtutis hominibus palmam præcipuè. Unum ad omnia adficiam, idque breve.

Ος'. Τσαυτῆ τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀρετὴ (18), καὶ ἡ σῆς δόξης παρουσία, ὥστα πολλὰ καὶ τῶν ἐκεῖνου μικρῶν, ἔθθη δὲ καὶ τῶν σωματικῶν ἐλαττωμάτων ἐπέ-

vitam confrens, ex magistris discipulum ornabo. Quis præcursor Jesu? Joannes ⁷¹, ut vox Verbi, et ut lucerna Luminis, qui coram ipso et in ventre exsiliit, et ad inferos per Herodis furorem transmisus est, ut illic quoque mox venturum prædicaret. Quod si cui audacior forte videatur hic sermo, illud prius cogitet, me in hac comparatione non id agere, ut ei, qui inter natos mulierum omnes superavit, Basilium, vel anteponam, vel exæquem; sed ut eum ipsius imitatore fuisse, atque ex ejus forma et caractere nonnihil in se ipso gessisse ostendam. Non enim probis viris exiguam laudem affert, summorum virorum vel parva imitatio. An non enim philosophiæ illius simulacrum perspicue in seipso expressit? Ipse quoque in deserto habitavit. Ipse quoque noctu, ut lateret, hominumque fegeret notitiam, aspera veste tectus est. Ipse quoque idem cibi genus adamavit, Deo videlicet per continentiam se purgans. Ipse quoque dignus etiam habitus est, qui Christi præco fieret, etiamsi non præcursor; atque ad eum egrediebatur, non solum omnis finitima regio, sed etiam externa et longe dissita. Ipse quoque inter duo Testamenta

et visibilis legis eversionem, occultam legem

LXXVI. Imitatus est Petri zelum ⁷², Pauli constantiam et firmitatem, ac utriusque, tum nomine, tum nominis mutatione clarissimi, fidem; filiorum Zebedæi grandiloquentiam; discipulorum omnium frugalitatem et superfluarum rerum contemptum. Propterea claves etiam cælorum ipsi committuntur ⁷³; nec ab Jerusalem tantum usque ad Illyricum ⁷⁴, sed majorem circumulum Evangelio comprehendit; et filius tonitruï, non quidem nominatur, sed efficitur; atque ad Jesu pectus positus, illinc vim dicendi et sententiarum profunditatem haurit. Nam Stephanus fieri ⁷⁵, quamquam id paratè esset animo, prohibitus est; pudore nimiram ac reverentia compresso lapidantium impetu. Atque etiam, ne singula persequar, de his rebus brevius adhuc et compendiosius loqui possum. Ille enim boarum, alia quidem invenit, alia æmulatus est, genus grassatus est, omnibus nostræ memoriæ

LXXVII. Tanta ipsius virtus gloriæque præstantia fuit, ut multa etiam ex parvis illius virtutibus, atque a deo ex corporeis defectibus, ab aliis, ad glo-

⁷¹ Luc. iii, 4. ⁷² Act. iv, 8 sqq. ⁷³ Matth. xvi, 19. ⁷⁴ Rom. xv, 19. ⁷⁵ Act. vii, 58.
 (6) Τιμῶσω, etc. Bill. « ex discipulis magistrum ornabo. »
 (7) Ἐκεῖνο. Pass., ἐκεῖνος.
 (8) Προεξεταξέτω. Undecim Coll. et Or. 2, προσεξεταξέτω.
 (9) Προτιθείς. Coisl. I, προστιμηθείς.
 (10) Μεταίτων. Quatuor Regg., Or. 2, etc., ἄτων.
 (11) Καὶ μικρά. Duo Regg. et Or. 2, καὶ εἰ μικρά. Pass., καὶ μικρά.
 (12) Τούτῳ. Or. 2, τούτου.
 (13) Τρύχινον. Coisl. I, τρέχινον.
 (14) Ἠξιώθη γενέσθαι. Hæc desunt in quinque Regg., Or. 2 et Pass.
 (15) Μετωνομασμένων. « Quorum nomina mutata sunt »
 (16) Τῶν υἱῶν. Sic duo Regg., duo Coisl. et Herv. in ed., τοῦ υἱῶν.
 (17) Ἐκεῖνος γάρ. Reg. ph et Or. 2, ἐκεῖνος μὲν γάρ.
 (18) Ἄρετή. Coisl. I addit, γέγονεν.

iam nominisque claritatem parandam, excogitata sicut. Cujus generis sunt, pallor, barba, certus incedendi modus, tum etiam ad loquendum minime promptum esse, sed ut plurimum cogitandum atque intro collectum; id quod multi non recte imitantes, nec animadvertentes, in odiosam quamdam tristitiam inciderunt. Vestis etiam genus, et lectuli species, et cibi sumendi modus; quorum nihil ille studiose adhibuit, sed simpliciter, et prout congruebat. Ac multos jam Basilios specie tenuis videre licet, status nimirum in umbris; multum enim fuerit, si repetitam echus vocem esse dixerō. Nam illa, quamvis postremam dumtaxat vocis partem, expressius tamen elligit: hi autem longius ab eo distant, quam quantum accedere concupiscunt. Illud vero non jam parvi, sed maxime etiam momenti ad gloriam haud immerito existimatur, consuetudinem eum eo aliquando habuisse, aut eum coluisse, aut quidpiam ab eo joco vel serio dictum aut factum, motu mentis loco ferre; quemadmodum 330 ipse quoque me hoc nomine saepe gloriatum esse scio: quoniam quae ab illo velut obiter fiebant, multo quibus alii elaborant.

LXXVIII. Cum autem cursu consummato, ac fide servata ⁷⁶, dissolutionis desiderio teneretur ⁷⁷, tempusque coronarum instaret, atque illud quidem non audivisset: *Ascende montem, et morere* ⁷⁸; verum, *Morere*, atque ad nos ascendere: hic quoque miraculum edit, superioribus haudquaquam inferioribus. Nam cum ferme mortuus et exanimis esset, maximaque ex parte vita perfunctus, circa extremos sermones robustior fit, ut cum pietatis verbis abscederet, ac fidelissimis suis cultoribus ad ecclesiasticos gradus provehendis manum et Spiritum praeberet; ut ne sacrario fraudarentur, quos discipulos atque in sacerdotio adjutores habuerat. Ad ea quae sequuntur, gravatim quidem, sed tamen se conferret oratio, licet aliis potius quam nobis hic sermo conveniat. Nec enim in dolore philosophari quero, etsi, ut philosopharer, vehementer contenderim, dum mihi in animo versatur commune detrimentum, et calamitas ea, quae universum terrarum orbem invasit.

LXXIX. Jacebat ille extremos spiritus ducens, atque a caelesti choro, ad quem jam pridem oculo mentis intendebat, appetitus. Effusa autem circum cum erat tota civitas, jacturam hanc agerrime ferens, ac discessum, perinde ut tyrannidem,

⁷⁶ II Tim. iv, 7. ⁷⁷ Philipp. i, 25. ⁷⁸ Deut. xxxii, 19.

(19) *Εἰς εὐδοξίαν*, etc. Sic olim quidam Aristotelis balbutiem, et Platonis gibbositatem imitabantur.

(20) *Συννενευκός*. Sic plures Regg., duo Coisl. et P. r. In ed., *συννευκός*.

(21) *Μηδὲ νοηθῆν*. Haec desunt in pluribus Regg., Coisl. I, Chrys., Pass., etc.

(22) *ἔχον καὶ συμπύπτον*. Sic Regg. a, bm, ph, duo Coisl., etc. In ed., *ἔχων καὶ συμπύπτον*.

(23) *Σκιάς*. Reg. a, *σκυαίς*, « tenebrae ».

(24) *Ἀπομνημόνευμα*. Reg. ph, *ὑπομνημόνευμα*.

(25) *Ἀνάβησιν*. Sic plerique codd. Sic etiam legit Bill. In ed., *ἀνάβησιν*, « ascensum ».

ροις εἰς εὐδοξίαν (19) ἐπενοήθη. Ὄσον ὠχροτέρα λέγω, καὶ γενειάδα, καὶ βαδίσματος ἦθος, καὶ τὸ περὶ λόγον μὴ πρόχειρον, σύνουον τε, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ εἴσω συννενευκός (20) · ὁ τοῖς πολλοῖς μὴ καλῶς ζηλωθὲν, μηδὲ νοηθῆν (21), σκυθρωπότης ἐγένετο. Ἐτι δὲ εἶδος ἐσθῆτος, καὶ σκιμποδὸς σχῆμα, καὶ τρόπος βρώσεως, ὧν οὐδὲν ἐκείνῳ διὰ σπουδῆς ἦν, ἀλλ' ἀπλῶς ἔχον, καὶ συμπύπτον (22) ὡς ἔτυχε. Καὶ πολλοὺς ἀν' ἰδοῖς Βασιλείου ἀχρὶ τοῦ ὀρωμένου, τοὺς ἐν ταῖς σκιάς (23) ἀνδριάντας · πολὺ γὰρ εἶπετο, ὅτι καὶ τὸ τῆς ἡχοῦς ὑστερόφωνον. Ἰκλείνη μὲν γὰρ, εἰ καὶ τὰ τελευταῖα τῆς φωνῆς, ἀλλ' οὖν ἐναργέστερον ὑποκρίνεται · οἱ δὲ πλεῖον ἀπέχουσι τοῦ ἀνδρός, ἢ ὅσον πλησιάζειν ἐπιθυμοῦσιν. Ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἔτι μικρὸν, ἀλλὰ καὶ μέγιστον εἰς φιλοτιμίαν εἰκότως, τὸ τυχεῖν ἐκείνῳ ποτὲ πλησιάσαντας, ἢ θεραπεύσαντας, ἢ τι κατὰ παιδίῳ ἢ σπουδῆν εἰρημένον ἢ πεπραγμένον, φέρειν ἀπομνημόνευμα (24) · ὥσπερ οὖν κάγω πολλάκις εἶδα καλλωπιστάμενος · ἐπεὶ καὶ τὰ πάρεργα τοῦ ἀνδρός, τῶν πονουμένων ἐτέροις πολὺ τιμιώτερα καὶ περιφανέστερα.

praestantiora atque illustriora erant, quam ea in

III. Ἐπεὶ δὲ τὸν δρόμον τελέσας, καὶ τὴν πίστιν τηρήσας, ἐπέθει τὴν ἀνάβησιν (25). καὶ ὁ τῶν στεφάνων ἐνεστῆκει καιρὸς, κάκεινο μὲν οὐκ ἔχουσαν · *Εἰς τὸ ἔρος ἀνάβηθι, καὶ τελευτά* · τελευτά δὲ, καὶ ἀνάβαινε πρὸς ἡμᾶς · Ουκατοουργεῖ τι κἀναυθία τῶν προειρημένων οὐκ ἔλαττον. Νεκρὸς γὰρ ὢν ἡδῆ σχεδόν, καὶ ἄπνους, καὶ τὸ τοῦ βίου πλεῖστον καταλειποῦς, εὐτονώτερος γίνεται περὶ τοὺς ἐξιτηρίους τῶν λόγων, ἵνα τοῖς τῆς εὐθεβείας συναπέλλῃ βήμασι, καὶ χειροτονίας τῶν γνησιωτάτων αὐτοῦ θεραπευτῶν, τὴν χεῖρα δίδωσι καὶ τὸ Πνεῦμα · ὥστε μὴ ζημιωθῆναι τὸ βῆμα (26) τοὺς ἐκείνου μαθητάς, καὶ τῆς ἱερωσύνης συλλήπτορας. Τοῖς δὲ ἐξῆς ὀκνεῖ μὲν προσελθεῖν ὁ λόγος, προσθήσεται (27) δὲ ὁμοως, εἰ καὶ ἄλλοις μᾶλλον ἡμῶν πρόπων ὁ λόγος. Οὐ γὰρ ἔχω φηλοσοφεῖν ἐν τῷ πάθει, καὶ εἰ σφόδρα φιλοσοφεῖν ἐσπούδακα, τῆς κοινῆς μεμνημένος ζημίας. καὶ τοῦ κατασχόντος πάθους τὴν οἰκουμένην.

Θθ'. Ἐκεῖνο μὲν ὁ ἀνὴρ τὰ τελευταῖα πνέων, καὶ παρὰ τῆς ἄνω χοροστασίας ἐπιζητούμενος, πρὸς ἡν ἐκ πλείονος ἐβλεπεν · ἐγγεῖτα (28) δὲ περὶ αὐτὸν πᾶσα ἡ πόλις, τὴν ζημίαν οὐ φέροντες, καὶ τῆς ἐκδημίας, ὡς τυραννίδος, καταβῶντες, καὶ τῆς ψυ-

(26) *Ἵστε μὴ ζημιωθῆναι τὸ βῆμα*. « Ne sacrificium, id est, ordo sacerdotialis et clerus, « iis defraudaretur, quos discipulos et sacerdotii adjutores habuissent. » Germanus hic videtur esse verborum Gregorii sensus. Sic etiam auctor novissimae operum Basilii editionis interpretatur, tom. III in *Basil. Vita*, pag. 175. Hanc vir sanctus cautionem habuit, ne idoneos ministros, longo usu a se probatos, successor episcopus, non sine magno Ecclesiae damno, removeret, quod frequenter accidit.

(27) *Προσθήσεται*. In quibusdam, *προβήσεται*.

(28) *Ἐγγεῖτα*. In nonnullis, *χεῖτα*.

γῆς λαμβάνόμενοι, ὡς καθεκτῆς καὶ βιασθῆναι δυνα-
 μένης, ἢ χειρῶν, ἢ δεξιῶν. Ἐποιοί: γὰρ αὐτοὺς καὶ
 μαράφρονας τὸ πάθος· καὶ προσθεῖναι τι τῆς ἑαυ-
 τῶν (29) ζωῆς ἕκαστος ἐκείνῳ, εἴπερ οἶόν τε ἦν,
 ἀρθύμους ἦν. Ὡς δὲ ἠτήθησαν (ἔδει γὰρ αὐτὸν
 ἐλεγχθῆναι ἀνθρώπου ἕνεκα), καὶ *Εἰς χεῖράς σου* (30)
παράθησμαι τὸ πνεῦμά μου, τελευταῖον εἰπόν,
 τοῖς ἀπάγουσιν αὐτὸν ἀγγέλοις οὐκ ἀγῶδες ἀναπ-
 έψυξεν (31). Ἔστιν ἂ τοὺς παρόντας μυσταγωγῆσας,
 καὶ βελτίους ποιήσας ταῖς ἐπιστήψεσι. Τότε δὴ θαύ-
 μα γίνεται τῶν πῶποτε γενομένων (32) ὀνομαστό-
 τaton.

Π'. Προσκομιζέτο μὲν ὁ ἅγιος, χειρῶν ἁγίων ὑψού-
 μενος· σπουδῆ δ' ἦν ἐκάστη, τῷ μὲν κρασπέδου
 λαβέσθαι, τῷ δὲ (33) σκιᾷ, τῷ δὲ τοῦ ἱεροφάνου
 σκίμποδος, καὶ ψαῦται μόνον (τί γὰρ ἐκείνου τοῦ
 σώματος ἱερώτερον (34) τε καὶ καθαριώτερον;) τῷ
 δὲ τῶν ἀγόντων ἐλθεῖν πλησίον, τῷ δὲ τῆς θέας ἀπο-
 λαῦται μόνῃς, ὡς τι κάκεινης πεμπούσης ἕφελος.
 Πλήρεις ἀγοραί, στοαί, διώροφοι (35), τρυφωροφοί,
 τῶν ἐκείνων παραπεμπόντων, προηγούμενων, ἐπο-
 μένων, παρεπομένων, ἀλλήλοις ἐπεμβαίνόντων· μυ-
 ριάδες γένους παντῆς, καὶ ἡλικίας ἀπάτης, οὐ πρό-
 τερον γνωσκόμεναι. Ἐλαμυρδαί θρήνοις ὑπερνηκώ-
 μεναι, καὶ τὸ φιλόστονον τῷ πάθει καταλύμενον.
 Ἄγων δὲ τοῖς ἡμετέροις πρὸς τρυφῆς ἐκτῆς. Ἑλληνας,
 Ἰουδαίους, ἐπ' Ἰουδαί· ἐκείνοις πρὸς ἡμᾶς, ὅστις πλέον
 ἀποκλαυδάμενος (36), πλείονος μετάσχη τῆς ὠφε-
 λείας. Πέρας τοῦ λόγου, καὶ εἰς κίνδυνον τελευταῖ τὸ
 πάθος (37)· συναπελευθουσὼν αὐτῷ ψυχῶν οὐκ ἐλίγων,
 ἐκ τῆς τοῦ ὀπισημοῦ βίας καὶ συγκλονήσεως· αἶ καὶ
 τοῦ τέλους ἐμακαρίσθησαν, ὡς ἐκείνῳ συνέδοξαι,
 καὶ θύματα ἐπιτάφια, τάχα ἂν τις εἴποι τῶν θερρο-
 τέρων. Μόλις (38) δὲ τὸ σῶμα διαφυγὸν τοὺς ἀρπά-
 ζοντας, καὶ νικήσαν τοὺς προπομπέοντας, οὕτω τῷ
 τάφῳ τῶν πατέρων δίδοται, καὶ προστίθεται τοῖς
 ἱερῶσιν ὁ ἀρχιερεὺς (39), τοῖς κήρυξιν ἢ μεγάλῃ
 φωνῇ, καὶ τοῖς ἑμοῖς ὡς ἐν ἑνῆς, ὁ μάρτυς τοῖς
 μάρτυσι. Καὶ νῦν, ὁ μὲν ἐστὶν ἐν οὐρανόσ, κάκει
 τὰς ὑπὲρ ἡμῶν, ὡς (40) οἶμαι, προσφέρων θυσίας,
 καὶ τοῦ λαοῦ προσευχόμενος (41)· οὐδὲ γὰρ ἀπολι-
 πῶν (42) ἡμᾶς, παντάπασι ἀπολείπειν. Ἠμῶν δὲ
 ἐξ Ἰησοῦ καὶ ἡμίτομος, τῆς μεγάλῃς ἀπεβρώχως

⁷⁹ Psal. xxx, 6. ⁸⁰ Luc. viii, 44. ⁸¹ Act. v, 15.

(29) Ἐαυτῶν. Pass., ἑαυτοῦ.

(30) *Εἰς χεῖράς σου*, etc. Sic accurate apud Nicetam verba Graeca distinguuntur: «Ad extremum, cum dixisset: In manus tuas commendo spiritum meum, laud aegre angelorum, a quibus abducendus erat, in manibus animam efflavit.» Non recte Billius, qui hunc locum sic reddit: «Atque ipse ad angelos eos, a quibus abducebatur, postremis his verbis habitis: In manus tuas commendo spiritum meum, animam laetus exhalavit,» quod profecto a Gregorii mente alienum est. Non enim angelis, ut indicat Billii interpretatio, sed Deo Basilius animam suam motiens commendavit.

(31) Ἀναψύξεν. Forte, ἐναψύξεν. Edm.

(32) Γενομένων. Savil., μηνημοσυμένων.

(33) Τῷ δέ. Sic plerique codd. In ed. τῷ δέ.

accensans, ejusque animam, non secus ac si retineri, atque vel manibus, vel precibus cogi posset, arripere studens. Dementes enim eos dolor reddebat; nec quisquam erat, qui non aliquam vitae suae partem, si fieri posset, illius vitae addere paratus esset. Ut autem eessere (oportebat enim cum mortalem deprehendi), ipse tandem haec verba proferens, *In manus tuas commendo spiritum meum* ⁷⁹, inter angelos, a quibus abducendus erat, animam laetus exhalavit; non ante tamen quam sacrosancta doctrina eos, qui aderant, nonnihil instruxisset, extremisque alloquiis meliores effecisset. Tum vero miraculum omnium, quae unquam fuerunt, celeberrimum designatur.

LXXX. Efferebatur vir sanctus, sanctorum **821**
 virorum manibus elatus: unusquisque autem ope-
 ram dabat, alius ut fimbriam ⁸⁰, alius ut umbram ⁸¹,
 alius ut sacrificium lectulum arripere, ac vel so-
 lum attingeret; (quid enim illo corpore sanctius et
 purius?) alius ut propius ad eos, qui corpus fe-
 rebant, accederet; alius ut aspectu solo frueretur,
 tanquam eo quoque utilitatis aliquid afferente.
 Plena erant fora, porticus, duplicia et triplicia ta-
 bulata, hominum deducendum, praecentium, pro-
 seq. entium, assectantium, sese invicem prementium;
 multa millia omnis generis et aetatis ante
 eum diem incognita. Psalmodie gemitibus eede-
 bant, et animi constantia doloris magnitudine fra-
 gebantur. Certabant nostri cum exteris, cum ethni-
 cis, Judaeis, advenis; iique vicissim nobiscum, utris
 uberiores lacrymae uberiores utilitatem afferrent.
 Denique dolor ille in periculum desivit. Multae enim
 animae ex vi protrusionis et compressionis una cum
 eo excesserunt; quae hujus finis nomine felices praedi-
 catae sunt, ut discessus ipsius sociae, atque, ut
 ferventiorum quispiam dixerit, funebres victimae.
 Cum autem corpus vix rapientium manus effugis-
 set, ac prosequentes superasset, in parentum se-
 pulchro conditur ac sacerdotibus sacerdotum prin-
 ceptis, praedicatoribus magna vox, meisque auribus
 insonans, martyribus martyr adjungitur. At nunc
 ille quidem in caelis est, illic etiam, ni fallor, sa-
 crificia pro nobis offerens, et pro populo preces
 fundens; neque enim ita nos reliquit, ut prorsus
 reliquerit. At ego media ex parte mortuus et dis-

D (34) ἱερώτερον. Pass., ἁγιώτερον.

(35) Διώροφοι. Reg. ph et Pass. addunt, καί.

(36) Ἀποκλαυδάμενος. Sic plures Regg. et Colb., Or. 2, Pass., Nicet. et Billius ipse. In ed., ἀπολαυδάμενος.

(37) Πάθος. Nicet., πρᾶγμα, «res in periculum desinit.»

(38) Μόλις. Quatuor Regg., duo Coisl., Or. 2, etc., μόλις.

(39) Ὁ ἀρχιερεὺς. Regg. a, c, d et Or. 2, ὁ ἱε-
 ρεὺς. Nicetas sic exponit: «Patri sacerdoti, et ayo
 martyri sub Maximino adjungitur.»

(40) Ὡς. Deest in Or. 2.

(41) Προσευχόμενος. Sic plerique codd. In Coisl. 2, ὑπερευχόμενος. In ed., προσευχόμενος.

(42) Ἀπολιπῶν. Or. 2. ἀπολείπων.

sectus Gregorius (utpote a magno illo socio abruptus, atque acerbam et miseram vitam trahens, ut consentaneum est eum, qui ab eo disjunctus sit), haud scio, quoniam post illius disciplinam finem vaciscar; a quo nunc quoque per nocturnas visiones admoner, et castigor, si quando ab officio recessero. Nec vero ego quidem luctus laudibus adjungo, atque illius vitam oratione pingo, ac temporari communi virtutis tabulam, salutiferumque omnibus Ecclesiis, omnibusque animabus exemplum propono; in quod, velut in vivam quamdam legem, intuentes, vitam nostram dirigemus: vobis autem, qui ab ipso doctrina sacra imbuti estis, quidquam aliud suaserim, quam ut eum semper spectetis, ac, tanquam ipse **832** et vos videat et a vobis videatur, Spiritu instruantini.

LXXXI. Adeste jam, ac me circumisitite, omnis illius chorus, tam qui sacrarii estis, quam qui inferioris ordinis; tam qui ex nostris, quam qui ex exteris; encomium mecum conficite, alius aliam quampiam illius virtutum exponentes, et conquirentes: qui thronis insidetis, legislatorem; qui rempublicam geritis, civitatis principem, ac velut conditorem; plebei, moderatorem; litterarum studiosi, praeceptorem; virgines, pronubum; conjugatae, pudicitiae magistrum; solitarii, eum qui vobis pennas addebat; canobiaci, judicem; simplices, itineris ducem; speculationis amantes, theologum; hilares, frenum; calamitosis, solatium; senes, baculum; juvenes, paedagogum; pauperes, largitorem; locupletes, dispensatorem. Quin mihi quoque videntur et viduae patronum suum laudaturae, et orphanum patrem, et pauperes pauperum amatorem, et peregrini hospitalem, et fratres fratrum amatorem, et aegrotantes medicum, cuiuscunque volueris morbi et medicinae, et sani sanitatis custodem; omnes denique eum, qui omnibus omnia factus est, ut omnes, aut certe quamplurimos, lucrificeret.

LXXXII. Habes haec a nobis, Basili, hoc est, a lingua quondam tibi suavissima, atque honore et aetate aequali. Quae si ad virtutis tuae meritum prope accesserit, beneficium id tuum est; te enim frenus, hanc orationem institui. Sin autem longe infra dignitatem et spem tuam substiterint, quid facerem, homo et senectute, et morbo, et tui desiderio confectus? Quanquam Deo quoque gratum est, quod pro viribus efficitur. Tu vero, sacrum et divinum caput, e caelo nos, quaeso, inspice, carnisque stimulum, a Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis siste, aut certe, ut eum forti animo perferamus, persuade: atque omnem nostram vitam ad id, quod maxime conducibile est, dirige:

(45) *Kat.* Pass. addit, *ὡς*.
 (46) *Δή. Reg.* pl. addit, *ὄν*.
 (47) *Ζητι. ἔντεες.* In quibusdam, *ζηλοῦντες*.
 (48) *Θεωσίαις.* Reg. pl., *θεολογίας*.
 (49) *Τὴν φιλάδελφον.* Sic quinque Regg., Or. 2, Pass. et Comb. Deest *τὸν* in ed.
 (50) *Ὁ Βασιλεῖε.* Reg. pl. addit, *ὄρανοφάντορ*, « O Basili altissime resplendens ».
 (51) *Τετραχωμένονος.* Sic plures Regg., duo Coisl.,

συζυγίας, καὶ βίον ἔλακων ὀδυνηρόν, καὶ (45) οὐκ εὐδωρόμον, ὅσον εἰκόσ τὸν ἐκεῖνον κεχωρισμένον, οὐν εἶδα εἰς ὃ τελευτήσων μετὰ τὴν ἐκεῖνον παιδαγωγίαν· ἢ καὶ νῦν ἐστὶ νοουθετοῦμαι, καὶ σωφρονίζομαι διὰ νουθετησῶν ὄψεων, εἴ ποτε τοῦ δόντος ἔξω πέσοιμι. Καὶ οὐκ ἐγὼ μὲν οὕτω θρήνους ἀναμίγνυμι τοῖς ἐπαίνοις, καὶ λογογραφῶ τὴν τοῦ ἀνδρός πολιτείαν, καὶ προτίθημι τῷ χρόνῳ κοινὸν ἀρετῆς πίνακα, καὶ πρόγραμμα σωτήριον πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις, ψυχαῖς ἀπάσαις· πρὸς ὃν βλέποντες, ἀπευθυνόμενοι τὸν βίον, ὡς νόμον ἐμψυχον· ὑμῖν δὲ συμβουλεύεται· ἂν ἄλλο τι, τοῖς τὰ ἐκεῖνου τετελεσμένοις. ἢ πρὸς αὐτὸν ἀεὶ βλέπειν, καὶ ὡς ὄρωντος καὶ ὀρωμένου, τῷ Πνεύματι καταρτίζεσθαι.

III. Δεῦρο δὴ (44) περιστάντες με πᾶς ὁ ἐκεῖνου χορὸς, ὅσοι τοῦ βήματος, καὶ ὅσοι τῶν κάτω· ὅσοι τῶν ἡμετέρων, καὶ ὅσοι τῶν ἔξωθεν· τὴν εὐφροσύνην μοι συναρπάξεσθε, ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἐκεῖνου καλῶν διηγουμένοι καὶ ζητούντες (45) οἱ τῶν θρόνων, τὸν νομοθέτην· οἱ τῆς πολιτείας, τὸν πολιτάρχον· οἱ τοῦ δήμου, τὴν εὐταξίαν· οἱ περὶ λόγους, τὸν παιδευτήν· αἱ παρθέναι, τὸν νυμφαγωγόν· αἱ ὑπὸ ζυγόν, τὸν σωφρονιστήν· οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν περρωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν δικαστήν· οἱ τῆς ἀπλότητος, τὸν ὀδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας (46), τὸν θεολόγον· οἱ ἐν εὐθυμίᾳ, τὸν χαλιόν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· τὴν βακτηρίαν, ἡ πολιὰ· τὴν παιδαγωγίαν, ἡ νεότης· ἡ πενία, τὸν ποριστήν· ἡ εὐπορία, τὸν οἰκονόμον. Δοκῶσί μοι καὶ χῆραι τὸν προστάτην ἐπαπέσεσθαι· καὶ ὄρφανοί, τὸν πατέρα· καὶ πτωχοί, τὸν φιλόπτερον· καὶ τὸν φιλόξενον, οἱ ξένοι· καὶ ἀδελφοί, τὸν φιλόδελφον (47)· οἱ νοσοῦντες, τὸν ἰατρὸν, ἢν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑπαικύνοντες, τὸν φύλακα τῆς ὑγείας· οἱ πάντες, τὸν πάντα πᾶσι γενόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάντας, ἢ πλείονας.

III. Ταυτά σοι παρ' ἡμῶν, ὦ Βασιλεῖε (48), τῆς ἡδίστης σοὶ ποτε γλώττης, καὶ ὁμοτίμου, καὶ ἡλικος. Εἰ μὲν τῆς ἀξίας ἐγγύς, σὴ τοῦτο χάρις· σοὶ γὰρ θεοφίλον, τὸν περὶ σοῦ λόγον ἐνεστησάμην. Εἰ δὲ πτόρω καὶ παρὰ πολὺ τῆς ἐλπίδος, τί γρη παθεῖν, καὶ γρη, καὶ νόσῳ, καὶ τῷ σῷ πόθῳ τετραχωμένονος (49); Πλὴν καὶ θεῶ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν. Σὺ δὲ ἡμῶς ἐποπτεύσεις ἀνωθεν, ὦ θεῖα καὶ ἱερά κεφαλὴ, καὶ τὸν δεδομένον ἡμῖν παρὰ Θεοῦ (50) σκόλοπα τῆς σαρκὸς, τὴν ἡμετέραν παιδαγωγίαν, ἢ στήλαις ταῖς σεαυτοῦ προσειδίαις, ἢ πείταις (51) καρτερῶς φέρειν· καὶ τὸν πάντα (52) βίον ἡμῶν διεξάγεις πρὸς τὸ λυσιτελέστατον (53). Εἰ δὲ μεταστατήμεν, δέξαιτο κἀκείθεν ἡμῶς ταῖς σεαυτοῦ (54) σκηναῖς, ὡς ἂν ἀλλήλοισ ἐτε. In ed. et in nonnullis coll., τετραχωμένονος.
 (50) *Ἡμερὰ Θεοῦ.* Sic duo Regg., Or. 2, Pass., etc. In ed., περὶ Θεοῦ.
 (51) *Ἡ πείταις.* Comb., ἢ καὶ νῦν πείσαις.
 (52) *Τὸν πάντα.* Comb., τὸν πᾶροντα, « praesentem ».
 (53) *Λυσιτελέστατον.* Or. 2, λυσιτελέστερον.
 (54) *Σεαυτοῦ.* Or. 2, εἰαυτοῦ.

συνζώντες, κα. συνεποπτεύοντες τὴν ἀγίαν καὶ μακα-
ρίαν Τριᾶδα, καθαρώτερόν τε καὶ τελειώτερον, ἢς
νῦν μετρίως δεδέγμεθα τὰς ἐμφάσεις, ἐνταῦθα σταίρη-
μεν τῆς ἐφέσεως, καὶ ταύτην λάθοιμεν. ὄν παπολε-
μήκαμεν καὶ παπολεμήμεθα (55), τὴν ἀντιδοσιν. Σὸλ
μὲν οὖν οὗτος παρ' ἡμῶν ὁ λόγος ἡμᾶς δὲ τίς ἐπαι-
νέσεται μετὰ σὲ τὸν βίον ἀπολείποντας (56); εἰ καί
τι παρὰσχόμεν ἐπαίνου τοῖς λόγοις ἄξιον, ἐν Χρι-
στῷ (57) Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας. Ἀμήν.

suppedtare possimus, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula. Amen.

(55) Πεπολεμήμεθα. Col. I, 1, πολεμήμεθα.

(56) Ἀπολείποντας. Tres Regg., etc., ἀπολιπόντας.

A nosque, posteaquam ex hac vita migraverimus, illie
quoque tabernaculis tuis excipe; ut simul viventes
et sanctam **833** ac beatam Trinitatem, ejus nunc
exiguam speciem et imaginem acceperimus, purius
pleniusque cernentes, desiderii nostris finem sta-
tuamus, ac bellorum eorum, quae invidimus, vel
perulimus, hoc praemium referamus. Atque hanc
quidem a nobis orationem habes: nos autem, vitam
post te eum morte commutantes, quis laudaturus est?

si quid tamen laude dignum habeamus, quod orationi

(57) Ἐν Χριστῷ, etc. Haec et sequentia desunt
in plerisque codd

834 MONITUM IN ORATIONEM XLIV.

I. In hac oratione, quae « in novam Dominicam » inscribitur, redemptionis nostrae Encænïa laudibus exornat Gregorius. Primum statuit, quam vetus sit illa lex, qua Encænïorum celebritas praescribitur; ac plurimis subinde Scripturarum testimoniis ostendit, quanti nostra referat, ut festivitatem illam humili corde ac pura mente celebremus. Encænïa siquidem spectanda sunt, ut typus seu figura innovationis nostrae, qua a peccati vetustate ad gratiae novitatem translati sumus. Per hanc enim innovationem, novae creaturae effici-mur; ac proinde Encænïorum festum agitantes, salutis quoque nostrae Encænïa colimus. Hinc Christianos omnes hortatur, ut, deposito veteri homine, in vitae novitate ambulent. Deinde ex variis tempestatum conversionibus, quae certo et constanti motu sibi mutuo succedunt, atque innovantur, renovationis nostrae exemplum desumit, moxque ornata et eleganti descriptione, veris amœnitatem praedicat. Paucis demum de sancto martyre Mamante prolatis, rursus omnium animos excitat, ut, in hac vita praecelare mutati et innovati, ad novam vitam, in qua suave ac sempiternum ver efflorescit, transmitti mereantur. Cognita et laudata fuit haec oratio a veteribus, in primis a Justiniano (58) et Leontio (59) Byzantino. Imo sanctus Nilus depromptam ex istius orationis numero septimo sententiam, ipse quoque suis honorifice intexit (60). Nam « de ira » agens, sic loquitur: « Ira, » quemadmodum ait ille magnus in theologia vir Gregorius, « tibi sit contra solum serpentem, quo periisti. »

II. Non liquido constat, utrum Gregorius, ante vel post suum ex urbe Constantinopoli reditum, hanc orationem pronuntiaverit. Eam affirmat Nicetas (61) « Nazianzi dictam, in sancti martyris Mamantis templo, urbi proximo, » cujus festum tunc temporis, et ad usque Nicetae aetatem, in Dominica Paschali proxima, quam Graeci « novam Dominicam » appellant, mira incolarum frequentia celebrabatur. Hanc opinionem confirmare videntur haec Theologi verba (n. 12): « Nunc martyres sub dio populum retinent. » Quae exponens Nicetas (62), addit: « Partim propter vernale tempus, hiemalis tristitiae nihil habens; partim ob concurrentium multitudinem, quae tanta est, ut domus eos, nec legere, nec suscipere queant. » Istam interpretis sententiam, quoad locum, libenter amplectimur. Verum non ita facile ex eodem interprete conicere possumus, quo anno habita fuerit haec oratio. Idem enim Nicetas ex his Theologi verbis (n. 12): « Quo ex numero (martyrum) unus quoque est meus ille laureatus Mamas; meus enim, etsi non apud me; facessat invidia, » etc., concludit, praesente Basilio pronuntiatam fuisse. Addit enim (63): « Caterum, quia praesente Basilio Magno hanc orationem habebat Gregorius, propterea scite adjunxit: Facessat invidia; quasi diceret: Ne mihi succenseas, divine Basili, si quod tuum est, mihi benevolentiae affectu vindico meumque nomino. » Verum profecto **835** nonnihil asperitatis nobis redolere videtur ista doctissimi viri interpretatio; nec intelligere possumus, quo pacto haec Theologi verba, « Facessat invidia, » ad praesentem Basilium referri possint. Num igitur Basilium erga amicum invidiae motibus affectum credemus, aut suspicabimur? Num Gregorius ipse tam injuriosa de amico persenserit? Absit, ut tantorum virorum gloriam vel levissima livoris nebula obscuremus. Libenti potius animo fateamur, nihil ex hac oratione elici posse, quod certo tempus, quo habita fuerit, designet. Non enim citata verba ad Basilium referenda existimamus. illum certe, si interfuisset, de more compellasset Gregorius. Conicimus igitur eum Tillemontio (64), ad

(58) Concil. I, V, p. 695.

(59) Bibl. Patrum Lugd. I, IX, p. 681.

(60) Cotel., I, III Monum. Græcorum, p. 701.

(61) Arg. in hanc or.

(62) Comm. in hanc or.

(63) Nicetas, Comm. in hanc or

(64) T. IX, § xciv, p. 529

annum 388 collocari posse; quamvis non diffiteatur vir doctus potuisse ante Gregorii senioris obitum pronuntiari. Hinc non male concludendum putamus, orationem istam habitam fuisse 16 Aprilis anni 383, in quo Pascha 9 ejusdem mensis iniebat.

ORATIO XLIV^a.

In novam Dominicam.

I. De Enceniis honorandis lex vetus est, eaque præclare constituta; vel potius, de rebus novis per Encenia honore complectendis; idque non semel, verum sapius, nimirum qualibet anni conversione diem eundem advehente, ne alioqui res pulchre progressu temporis evanescent, atque oblivionis gurgite obscurate dilabuntur. Innovantur quidem ad Deum insule, quemadmodum apud Isaiam legimus⁸², qua eumque tandem illæ insulæ existimande sunt; ut autem ipse opinor, gentium Ecclesie recens constitutæ, atque ex salsa et amara infidelitate emergentes, ac firmitatem accipientes, Dei inaccessibilis optam et congruentem. Innovatur etiam, apud alium prophetam, murus arenis⁸³; hoc est, ni fallor, anima firma et aurea, recensque ad pietatem compacta. Præterea, canticum novum Domino canere jubemur⁸⁴, tam qui in Babylonem pravamque confusionem a peccato pertracti, ac deinde in Jerusalem incolomes reversi sumus (atque illic quidem, ut in terra aliena⁸⁵, canticum divinum canere minime poteramus, hic autem novam canticum, viteque rationem instituimus); quam qui in virtute perstitimus, novosque subinde in ea progressus⁸³⁶ facimus; ejus virtutis numeribus, sumus, ac etiam nunc fungimur.

II. Tum etiam tabernaculum testimonii innovatur, et quidem magnificis sumptibus, quod Deus ostendit⁸⁶, et Beseleel confecit⁸⁷, et Moyses fixit. Jam regnum quoque Davidi innovatum est, neque id semel, sed prius cum ungeretur, ac postea, eum rex salutaretur⁸⁸. *Facta sunt etiam Encenia Jerusalemis, et hiems erat*⁸⁹, nimirum infidelitatis, Jesusque aderat, Deus et templum, Deus tempore

⁸² Isa. LII, 1. ⁸³ Jerem. 1, 18. ⁸⁴ Psal. CXLIX, 1. ⁸⁵ Ps. I, CXXXVI, 4. ⁸⁶ Exod. XXVI, 7. ⁸⁷ Exod. XXXV, 30. ⁸⁸ 1 Paralip. XI, 3. ⁸⁹ Joan. X, 22.

(a) Alias XLIII. Quæ autem 41 erat, nunc 41. — Habita 16 Aprilis anni 385, in ecclesia S. Mamantis prope Nazianzum.

(65-99) *Κεκοικηθήρ*. Nonnulli addunt, καὶ εἰς τὸ ἔαρ, καὶ εἰς τὸν μάρτυρα Μάρτυρα· τῆ γὰρ νέη Κυριακῆ ἐπιτελεῖται ἡ μυσία αὐτοῦ ἐν Καισαρείᾳ. In novam Dominicam, et in ver, ut in martyrem Mamantem; in nova enim Dominica, ipsius memoria Casareæ celebratur.

(1-39) *Ἐγκαινία*. « Encenia. » Hoc nomine significatur dedicatio ejusdemque rei; seu festum quo qualiscumque res innovatur, sive templum, sive domus, etc. Sacer erat apud Judæos dies Enceniorum, ob memoriam restaurati templi post captivitatem.

(60) *Ἐπαρχέσης*. Duo Regg., quinque Colb., etc., ἐπαναρχέσης, « reducente. »

(61) *Ἐξίτητα*. Ea dicuntur proprie, juxta Nicæam, quæ forem amiserunt.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ'.

Εἰς τὴν καινὴν Κυριακῆν (65-99).

A. Ἐγκαινία (1-39) τιμᾶσθαι, παλαιὸς νόμος, καὶ καλῶς ἔχον· μᾶλλον δὲ, τὰ νέα τιμᾶσθαι· δι' Ἐγκαινίων· καὶ τοῦτο, οὐχ ἅπασι, ἀλλὰ καὶ πολλάνκις, ἐκαστῆς τοῦ ἐνιαυτοῦ περιτροπῆς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπαρχούσης (60), ἵνα μὴ ἐξίτηλα (61) τῷ χρόνῳ γένηται τὰ καλά, μηδὲ παραβροχὴ λήθης βυθῶς ἀμαρτούμενα. *Ἐγκαινίζονται μὲν πρὸς Θεοῦ νήσοι*, τῷ Ἰσαίῳ ὡσπερ (62) ἀνέγκωμεν, ἄστιας δὴ τὰς νήσους ταύτας ὑπολαπτέον· οἶμαι δὲ τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίας ἄρτι καθισταμένας, καὶ τῆς ἀλυμρῆς ἀπιστίας ἀνακαπούσας, καὶ πῆξιν λαμβανούσας, τῷ Θεῷ βέσιμον. Ἐγκαινίζεται δὲ τείχος χαλκοῦν, παρ' ἄλλῃ προφήτῃ· οἶμαι δὲ, ψυχὴ στερόβη, καὶ χρυσοειδῆς (65), καὶ ἀρτιπαγῆς εἰς (64) εὐσέθειαν. Ἄδει, δὲ τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινὸν κελυμένεθα, εἴτε οἱ (65) εἰς Βαβυλῶνα καὶ τὴν ποιηρὰν σύγχυσιν κατασπυρέντες ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἔπειτα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀνασπυθέντες (66) (κακῶ μὲν οὐ θανάμνοι τὴν θεῖαν ἔδδην ὠδὴν, ὡς ἐπὶ γῆς ἀλλοστρίας, ἐνταῦθα δὲ νέαν ὠδὴν καὶ πολιτείαν ἱστάμενοι)· εἴτε οἱ μείναντες ἐν τῷ καλῷ, καὶ προκόπτοντες· καὶ τὸ μὲν κατορθωκότες ἦδη, τὸ δὲ κατορθοῦντες, παρὰ τοῦ ἁγίου (67) καὶ καινοποιοῦ Πνεύματος.

sancit et innovatoris Spiritus ope, jam perficetis

B. Ἐγκαινίζεται δὲ ἡ σικινὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ λίαν πολυτελῶς, ἦν Θεὸς παρέδειξε, καὶ Βεσσελεὶ ἐτελεῖσθε, καὶ Μωσῆς ἐπέβατο. Ἐγκαινίζεται δὲ ἡ βασιλεία Δαβὶδ, καὶ οὐχ ἅπασι, ἀλλὰ χρηομένου τῷ πρώτερον, αναρχομένου τῷ δευτέρῳ. Ἐγένετο δὲ τὰ Ἐγκαινία ἐν Ἱερουσαλήμοις, καὶ χειμῶν (68) ἦν, ὁ τῆς ἀπιστίας, καὶ Ἰησοῦς παρῆν, ὁ Θεὸς καὶ νῆς (69), Θεὸς αἰώνιος, νῆς πρόσφατος, ὁ αἰθιμη-

⁸² Ps. I, CXXXVI, 4. ⁸⁶ Exod. XXVI, 7. ⁸⁷ Exod. XXXV, 30.

(62) *Τῷ Ἰσαίῳ*. In Septuaginta legitur: Ἐγκαινίζεσθε πρὸς με, νῆσοι· « Inveniamini ad me, insule. » Vulgata: « Taceant ad me insule. »

(65) *Χρυσοειδής*. « Auri colorem referens. » Suspexitur Combelisius Gregorium scripsisse χαλκοειδής, « aeris firmitatem habens. » Nec immerito, hanc enim vocem exigit metaphorā.

(64) *Εἰς*. In nonnullis, πρὸς.

(65) *Εἴτε εἰ*. Sic quinque Regg., duo Coisl., Or. 1 et Comb. In ed. deest εἰ.

(66) *Ἐπειτα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἀνασπυρέντες*. Hæc cesant in Pass.

(67) *Ἄγειν*. Deest in quatuor Regg., etc.

(68) *Καὶ χειμῶν*. Sic quatuor Regg., Pass., Comb. et Joan. X, 22. Deest καὶ in ed.

(69) *Θεὸς καὶ νῆς*, etc. In nonnullis, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· Θεὸς ὑπερχρόνος, ἄνθρωπος πρόσφατος, « Deus et homo; Deus omne tempus superans, homo recens dietus. »

ρῶν (70) λυόμενος, καὶ τριήμερος ἀνιπτόμενος, καὶ μένου εἰς τοὺς αἰῶνας, ἔν' ἐγὼ σωθῶ, καὶ τοῦ παλαιοῦ πτώματος ἀνακληθῶ (71), καὶ γένομαι καινὴ καίτις, διὰ τῆς τοιαύτης φιλαυθροπίας ἀναπλαττούμενος. Ἐπιζητεῖ δὲ ὁ Θεὸς Δαβὶδ καρδίαν καθαρὰν ἐν ἑαυτῷ κτιζομένην, καὶ πνεῦμα εὐθὲς τοῖς ἐγκάτοις ἐγκαινίζόμενον· οὐχ ὡς οὐκ ἔχων, (τίς γάρ, εἰ μὴ Δαβὶδ ὁ τοσοῦτος;) ἀλλ' ὡς καινὸν γνώσκων τὸ νῦν αἶν (72) προστιθέμενον. Καὶ τί δεῖ μοι πλειόνου Ἐγκαινίου, ἐνὸν τὰ παρόντα γινώριται, καὶ ἂ σήμερον πανηγυρίζομεν (73), τῇ ζωῇ μετὰ θάνατον πλησιάσαντες; Ἐγκαινία, Ἐγκαινία ἢ πανηγυρις (74), ἀδελφοί. Λογέσθω γὰρ πολλὰκις ὑψ' ἡδονῆς. Καὶ τίνα ταῦτα; Οἱ μὲν εἰδότες, διδάξατε· οἱ δὲ ἀγνοῦντες, τὴν ἀκολὴν ἐγκαινίζετε.

Γ. Φῶς ἦν (75) ἀπρόσιτον, καὶ ἀδιάδοχον, ὁ Θεὸς, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυσόμενον, οὔτε μετρούμενον, ἀειλαμπές, τριλαμπές, ὀλίγοις ὅσον ἐστὶ θεωρούμενον, οἷμαι δὲ, οὐδὲ ὀλίγοις. Καὶ φῶτα δευτέρα, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα, αἱ περὶ αὐτὴν δυνάμεις, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα. Ἐθ' δὲ παρ' ἡμῖν τοῦτο φῶς, οὐχ ὕστερον ἤρξατο μόνον, ἀλλὰ καὶ νυκτὶ τέμνεται, καὶ τέμνει νύκτα ἰσομοιρῆζ (76), ἔχει πιστευθὲν, καὶ ἀέρι γυθὲν (77), καὶ λαμβάνου ὁ δίδωσεν. Ὅρᾳν τε γὰρ ἔχει παρέχει, καὶ πρῶτον ὁρᾶται παρὰ (78) τῆς ἔψευος, καὶ τοῖς ὀρατοῖς περιόρθεον, παρόρθεϊον (79) χαρίζεται. Βουληθεὶς γὰρ ὁ Θεὸς τόνδε τὸν κόσμον συστήσασθαι, τὸν ἐξ ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων συστήσασθαι, τὸν μέγαν καὶ θαυμαστὸν τῆς μεγαλειότητος αὐτοῦ (80) κήρυκα, τοῖς μὲν αἰθίοις αὐτὸς ἐστὶ φῶς, καὶ οὐκ ἄλλο (81)· (τί γὰρ ἔδει φωτὸς δευτέρου τοῖς τὸ μέγιστον ἔχουσι;) τοῖς κἀτω δὲ καὶ περὶ ἡμᾶς πρώτῃ ἐλλάμψει τὴν τοῦ φωτὸς τούτου δυνάμιν. Καὶ γὰρ ἔπρεπε τῷ μεγάλῳ φωτὶ τῆς δημιουργίας ἐκ φωτὸς ἄρξασθαι, ὃ λύει τὸ σκότος, καὶ τὴν ἐπέχουσαν τέως ἀκοσμίαν καὶ ἀταξίαν.

Conveniebat quippe magno Lumini, opificium illam rerum congeriem et confusionem omnia occupantem, solvit ac depellit.

Δ. Καὶ τοῦτο οὐκ ὀργανικὸν ἀπ' ἀρχῆς ἀναδείξας, οὐδὲ ἤλικον, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος, ἀλλ' ἀσώματος, καὶ ἀήλικον (82)· ἔπειτα δὲ καὶ ἡλίῳ δοθὲν, καταφωτίζειν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὴν ὕλην προὑποστήσας, εἰδοποιήσεν ὕστερον, ἐκάστῳ τάξιν, καὶ σχῆμα, καὶ μέγεθος περιθεις, ἕνα θαυματουργήσῃ τι μεῖζον, ἐνταῦθα τὸ εἶδος τῆς ὕλης προ-

A omni antiquior, et templum recens factum, uno eodemque die solutum, ac tertio post die excitatum, atque in saecula manens, ut ipse salutem consequar, atque a veteri lapsu revocer, ac per huiusmodi beneficium instauratus, nova creatura efficiar. Quin divinus quoque David cor mundum in se creavi, ac spiritum rectum in visceribus innovari postulat⁹⁰, non quod non habeat (quis enim habere possit, si tantus vir eo careat?); sed quod pro novo id ducat, quod nunc quotidie accrescit. Sed quid mihi plura Eucania colligere necesse est, cum praesentia declarare promptum sit, eaque, quae hodie non die, vite post mortem adjuncti, celebramus? Eucania, Eucania, hoc festum est, fratres. Identidem enim hoc verbum praevoluptate repetatur. Et quanam illa? Qui scitis, doctete; qui nescitis, auribus innovemini.

III. Lumen erat inaccessible, ac successioni minime obnoxium, Deus, nec principium habens, nec finem habiturum, nec in dimensionem cadens, perpetuo fulgore rutilans, trino splendore micans, atque ejusmodi, ut paucis, imo ne paucis quidem, perspicua sit ipsius magnitudo. Secunda autem lumina, primique Luminis radii, virtutes ipsum circumstantes, atque administri spiritus. At nostrum lumen, non modo serius ortum habuit, sed etiam nocte scinditur, noctemque vicissim aequis partibus secat, oculis concreditum, ac per aerem folum, atque id, quod dat, accipiens. Nam oculis liberam cernendi facultatem praebet, et primum ab oculis cernitur, rebusque iis, quae sub aspectum cadunt, circumfusum, fiduciam affert. Nam cum Deus hunc ex visibilibus et invisibilibus rebus constantem mundum, hunc, inquam, magnum et admirabilem majestatis suae praeconeum, fingere ac construere voluisset, aeternis quidem nullum aliud lumen quam seipsum praebuit. Quid enim secundo lumine opus iis erat, qui maximum habebant? Inferioribus autem atque humanis primam hujus luminis vim protulit. Conveniebat quippe magno Lumini, opificium suum a lumine auspicari, quo tenebras, vastamque

B IV. Nec vero id organicum a principio, nec, mea quidem sententia, solare protulit, verum incorporeum, nec a sole productum; sed postea ad orbem terrarum illustrandum soli traditum est. Nam cum in aliis rebus hanc rationem tenuisset, ut materiam prius conderet, ac deinde eam forma convestiret, ordine videlicet, figura ac magnitudine unicuique

⁹⁰ Psal. I., 12.

(70) Ὁ αὐθιμερῶν. Alludit ad haec verba Joan. II, 19: «Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.»

(71) Ἀνακληθῶ. In quibusdam, ἀνακαινισθῶ, «innovet.»

(72) Ἀεί. Deest in quinque Regg., duodecim Colb., Pass., etc.

(73) Πανηγυρίζομεν. Sic Regg. hm, ph, etc. Alii, πανηγυρίζομεν, male. — Comb. ἑορτάζομεν. Edit.

(74) Ἡ πανήγυρις. Unus Colb., ἡ παρούσα πανήγυρις, «praesens festivitas.»

(75) Φῶς ἦν. Nicetas, quem sequitur Billius, φῶς ἔν, «lumen nunc.»

(76) Ἰσομοιρῆζ. Reg. ph, ἐν ἰσομοιρῆζ.

(77) Κυθὲν. Quatuor Regg., Pass., Savil., etc., χεθὲν.

(78) Παρά. Or. I, διὰ.

(79) Παρόρθεϊον. Nicetas exponit, φανερώσων, «manifestationem.»

(80) Αὐτοῦ. Duo Colb., Comb., etc., ἐαυτοῦ.

(81) Ἄλλο. Tres Regg., quatuor Colb. et Comb., ἄλλος.

(82) Καὶ ἀήλικον. Bill. «et solis experts.»

rei impositis, hic, ut majoris cujusdam miraculi specimen ederet, formam materia priorem protulit (forma enim solis, lumen est); ac postea materiam indoxit, solem huic nimirum, dici oculum, fabricatus. Ita procreato lumine, primum quiddam inter dies numeratur, et secundum, et tertium, ac sic deinceps usque ad septimum operumque cessationis diem, quibus ea, quæ creata sunt, dividuntur ac distinguuntur, arcane rationibus ordinata et constituta, nec confertim in rerum naturam ab omnipotenti illo Verbo producta, cujus sola etiam cogitatio, vel somis sermo, confectum opus repræsentat. Quod si homo postremus creatus est, idque cum Dei manu atque imagine ornatus sit, nemini mirum videri debet. Construendum enim prius, tanquam regi, palatium erat, atque ita rex introducendus, omni jam suo satellitio stipatus. Quod si, quod eramus, permansissemus, ac præcepto paruissemus, effecti utique fuissetis, quod non eramus, atque ad lignum vite post scientiæ lignum accessissemus. Quid autem effecti? Immortales, ac Deo propius adjuncti. Quoniam autem diaboli invidia mors in mundum intravit⁹¹, hominemque per fraudem illexit ac circumvenit, ideirco Deus passione nostra patitur, nimirum homo factus, eoque paupertatis sese dejecit, ut caro coniungatur, quo nos **SSSS** ejus paupertate ditamur. Hinc mors, et sepultura, succedens, ac rursus ego festum diem ago, salutis

V. Quid igitur, dixerit quispiam? Nomen prima Dominica Eucarnium erat, ea, inquam, quæ sacrosanctam illam noctem, et luminum gestationem excepit? Quid igitur hodiernæ Dominicæ hoc tribuis, o festorum amans, et permulta festorum gaudia comminiscens? Respondeo. Illa salutifera erat, hæc salutis Natale: illa erat sepulturæ et resurrectionis confinium, hæc secunde omnino creationis est; ut, quemadmodum prima creatio initium a Dominica die accepit (id quod ex eo perspicue liquet, quod septimus ab ea dies Sabbatum efficitur, quod ab operibus requiem affert); sic etiam rursus secunda ab eadem Dominica incipiat, ut quæ prima sit earum quæ ipsam sequuntur, atque octava ab iis diebus qui ante fluxerunt, sublimes utique sublimior, et admirabili admirabilior. Ad superiæ siqui-

A ὑπεροστῆτατο (εἶδος γὰρ ἤλιου τὸ φῶς)· μετὰ δὲ τοῦτο τὴν ὕλην ἐπάγει, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ἡμέρας δημουργήσας τοῦτον τὸν ἥλιον. Οὕτω τι πρῶτον ἐν ἡμέραις ἀριθμεῖται, καὶ δεῦτερον, καὶ τρίτον, καὶ τὸ ἕξτῃ, ἄχρι τῆς ἐβδόμης καὶ καταπαυσίμου τῶν ἔργων ἡμέρας, αἷς καταμερίζεται τὰ γινόμενα (85), λόγοις ἀβήρητοις ταστόμενα, καὶ οὐκ ἀθρόως ἀναλιδόμενα τῷ πάντα δυνατῷ Λόγῳ, καὶ ᾧ τῇ (84) νοῆσαι μόνον, ἢ εἰπεῖν, ἔργον ἐστὶ παριστάμενον. Εἰ δὲ ταλευταῖος ὁ ἀνθρώπος ἀνεδείχθη, καὶ ταῦτα χειρὶ Θεοῦ καὶ εἰκόνη τετιμημένος, θαυμαστὸν οὐδέν. Ἔδει γὰρ, ὡσπερ βασιλεῖ, προὔποσθῆναι τὰ βασίλεια, καὶ οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν βασιλέα πᾶσιν ἡδὴ δορυφορούμενον. Εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν (85), ἔπερ ἦμεν, καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενομέθα ἂν ἔπερ οὐκ ἦμεν, τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς προσελθόντες, μετὰ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Καὶ τί γεγονότες; Ἀπαθανασισθέντες, καὶ Θεῷ πλησιάζαντες. Ἐπεὶ δὲ τῷ φθόνῳ (86) τοῦ πονηροῦ θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ ὑπέπεσε διὰ τῆς ἀπίστης τὸν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο τῷ ἡμετέρῳ πάθει πάσχει Θεός, γινόμενος ἀνθρώπος, καὶ πτωχεύει τῷ σὰρξ (87) παρῆναι, ἢ ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν. Ἐντεῦθεν θάνατος, καὶ ταφή, καὶ ἀνάστασις. Ἐντεῦθεν ἡ καινὴ κτίσις, καὶ μεθέορτος ἐσότης, καὶ πάλιν ἐγὼ πανηγυριστής, ἐγκαινίζῶν τὴν ἑμαυτοῦ (88) σωτηρίαν, et resurrectione. Hinc nova creatura, et festum festo meæ Eucarnia celebrans.

E. Τί οὖν, φησίν; Οὐχ ἡ πρώτη Κυριακὴ τὸ Ἐγκαινίον ἦν, ἢ μετὰ τὴν ἱερὰν νύκτα καὶ ἀδουλίαν; Ἀλλὰ τῇ σήμερον τοῦτο θῆδος, ὃ (89) φιλόσοφε σὺ, καὶ πολλὰς ἐπινοῶν φαιδρότητας; Ἐκείνη τὸ σωτήριον ἦν, αὕτη δὲ (90) τὸ τῆς σωτηρίας γενέθλιον· κάκεινη (91) μὲν ἐστὶ μεθέοριον τῆς ταφῆς καὶ τῆς ἀναστάσεως, αὕτη δὲ καθαρῶς τῆς δευτέρας γενέσεως (92)· ἢ, ὡσπερ ἡ πρώτη κτίσις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Κυριακῆς λαμβάνει (δῆλον δὲ· ἀπὸ γὰρ ταύτης ἐβδόμη τὸ Σάββατον γίνεται, καταπαυσις οὖσα τῶν ἔργων), οὕτω καὶ ἡ δευτέρα πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχῆται, πρώτη οὖσα τῶν μετ' αὐτὴν, καὶ ὁμοίως ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῆς, ὑψηλότερα, καὶ θαυμασιώτερα θαυμασιώτερα. Πρὸς γὰρ τὴν ἄνω φέρεται κατὰ τασ.ν ἦν καὶ ὁ θεὸς Σολομῶν ἀνέντεταθαί μοι δοκεῖ, διδόναι μερίδα τοῖς ἑπτὰ (93), τῷ βίῳ τούτῳ, νομοθετῶν·

⁹¹ Sap. II, 24.

(85) *Γινόμενα*. Regg. c, d, ph, Savil., etc., γεόμενα.

(84) *Καὶ ᾧ τῇ*. In nonnullis, ᾧ καὶ τῇ.

(85) *El mèn cñr ἐμείναμεν*, etc. Hinc foris sic exponit Nicetas: « Homo, nec actu mortalis, nec immortalis creatus est; verum medius inter Deum et materiam factus, in ea causa erat, ut, si divino præcepto paruisset, Deo miraretur, atque in immortalitatem assereretur. Sin autem legem infregisset, morti obnoxius efficeretur, ac pro impassibili, passibilis, pro immortalis, mortalis fieret. »

(86) *Ἐπεὶ δὲ τῷ φθόνῳ*. Sic tres Regg., tres Colb., Pass., etc. In ed., Ἐπεὶ γὰρ φθόνῳ.

(87) *Τῷ σὰρξ*. Sic legitur Savilius ex conjectura; quam duo codices, alter Reg., alter Jes., confirmant. In ed., τὸ σὰρξ.

(88) *Τὴν ἑμαυτοῦ*. Sic plerique Regg. In ed., ἑμαυτοῦ τῆν.

(89) Ἔ. Sic eodd. In ed., ὦν. Mox, φαιδρότητας, « festivas celebritates. » Non recte Bill. « animi hilaritates. »

(90) Δέ. Deest in pluribus eodd.

(91) *Κάκεινη*. Or. I, κάκει, « et illic. »

(92) *Γενέσεως*. Pass., γεννήσεως. Nova creatio una est, per gratiam scilicet et gloriam, imperfecta et perfecta, ad quam spectat octava, futurum scilicet ævum, quod post istud presens nos est excurturum.

(93) *Τοῖς ἑπτὰ*. Eccl. xi, 2: « Da partem septem, necnon et octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram. » Septem « presentem vitam, » octo « futuram » significat. »

καὶ γε τοῖς ὀκτώ, τῷ μέλλοντι· ἐκ τῆς ἐντεθῆεν εὐ- A
 πράγίας καὶ τῆς ἐκείθεν ἀποκαταστάσεως. Ἀλλὰ καὶ
 ὁ μέγας Δαβὶδ τῇ αὐτῇ προσχῶδεν ἔοικε τοὺς περὶ
 τῆς ὀγδόης (94) ψαλμοὺς, ὡσπερ καὶ τῇ τῶν Ἑγκαι-
 νίων ἡμέρᾳ ταύτῃ ψαλμὸν ἕτερον, εἶκου τανά (95)
 ἔγκαινεμ' ἐν ὀνομάζων· ὅστις ἐσμέν ἡμεῖς, οἱ Θεοῦ
 ναὸς (96) εἶναι τε καὶ ἀνοῦεν ἡξιοῦμενοι καὶ γίνε-
 σθαι.

et huic Encæniorum diei psalmum alium ⁹⁴ nuncupat, quidem domus ipsi sumus, qui Dei templum, et esse, et

Γ'. Ἐχετε τῶν Ἑγκαινίων τὸν λόγον. Ἀλλ' ἐγκαι-
 νίσεσθε, καὶ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποβρέψαντες, ἐν
 καινότητι ζωῆς πολιτεῦσθε, πᾶσι χαλινὸν ἐπιθέοντες, B
 ἐξ ὧν ὁ θάνατος, πάντα τε ἀμέλη παιδαγωγήσαντες,
 πᾶσαν τὴν πονηρὰν τοῦ ξύλου βρωσὴν μισήσαντες, ἢ
 ἐμέσαντες (97), καὶ διὰ τοῦτο μόνον μεμνημένοι τῶν
 παλαιῶν, ἵνα φύγωμεν. Ὁρατοὶ ἦν εἰς ὄρασιν, καὶ
 καλῶς εἰς βρώσιν, ὁ ἐμὲ θανατώσας καρπὸς· φεύγω-
 μεν τὰς εὐχροίας, εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς βλέπομεν. Μὴ σε
 νικησάτω κίλλους ἐπιθυμία, μὴδὲ συναρπαστῆς σοῖς
 βλεφάροις (98), εἰ δυνατόν, μέχρι καὶ παροράματος,
 τὴν εὐὰν ἐνθυμηθεῖς, τὸ γλυκὺ δέλεαρ, τὸ τιμώμενον
 φάρμακον. Πῶς γὰρ σοῦσι ῥάδιος ἡ ἀλλοτρία, ἢ ἀπώ-
 ῶλεσεν ἡ ἰδία; Μὴ γλυκανθήτω σοι (99) φάρμαξ, οὗ
 καταστέρεται πᾶν τὸ διβδόμενον· καὶ πρὶν ληφθῆναι,
 τιμώμενον, μετὰ τὸ λαθεῖν ἀτιμάζεται. Ἢ ὄσφρησις
 ἐθῆλυνέ σε; φεῦγε τὰς εὐωδίας. Τῆ ἀψῆ καταμαλακί-
 σθης; Ἀπόταξι κατὰ λειψίτην, καὶ κατὰ ἀπαλότησιν.
 Ἢ ἀκοῆ παρέπεισε; ὅς θύραν (1) σοῖς ἀπατηλοῖς λό- C
 γοῖς καὶ περιέργοις. Ἄνοιγε τὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, ἵν'
 ἐλύσῃς Ἥνεῦμα, μὴ σπάτης θάνατον. Ὅταν τί σε δε-
 λιάξῃ τῶν ἀπειρημένων, μνησθήτι ὅστις ἦς, καὶ θῶεν
 ἀπόλλωλας. Ἐὰν μικρόν τι τοῦ λόγου παρεκτραπῆς (2),
 πρὸς ἑαυτὸν ἐπανάγου, πρὶν παντελῶς ἔξω πεσεῖν,
 καὶ κατενεχθῆναι πρὸς (3) θάνατον, καὶ γενοῦ καινὸς
 ἀντὶ παλαιοῦ, καὶ ψυχῆς ἐόρταζε τὰ Ἑγκαινία.

Cum quidpiam eorum, que interdici sunt, te illicite, in mentem tibi veniat, quam eras et unde per-
 ieris. Si vel tantillum a ratione dellexeris, ad teipsum redi, priusquam penitus excidas, et in mortem
 proruas; atque ex veteri novus efficere, animamque encænium celebra.

Z'. Ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὕψους, δι'
 ὃν ἐξέπεσε (4). Τὸ ἐπιθυμητικὸν τετάσθω σοι πᾶν
 πρὸς Θεόν, μὴ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐπιθυμῶν καὶ σφα- D
 λερῶν. Ὁ λογισμὸς πᾶσιν ἐπιστατέτω, καὶ μὴ καθ-
 ελέσθω τὸ κρείττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. Μὴ μισήσῃς σου
 τὸν ἀδελφόν, καὶ ταῦτα θωρεῖν, ὑπερ ὅν Χριστὸς ἀπέθια-
 νε, καὶ τὸς ἀδελφὸς ἐγένετο, Θεὸς ὧν καὶ Δεσπότης.
 Μὴ φθονήσῃς τῷ κατορθοῦντι, ὁ φθονηθεῖς, καὶ φθονεῖ-
 σθαι πεισθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθεῖς. Μὴ ἀτιμάσῃς
 δάκρυον, ὁ πολλῶν ἄξια δακρῶν πεπονηθῶς, εἴτα ἤλατ-

⁹² Eccl. xi, 2. ⁹³ Psal. vi, 1; xi, 1, etc. ⁹⁴ Psal. xxix, 1. ⁹⁵ Ephes. iv, 22. ⁹⁶ Rom. vi, 4. ⁹⁷ Psal. cxviii, 151.

(94) *Περὶ τῆς ὀγδόης.* Plures psalmi præferunt huic titulum: « Pro octava. » Sic psal. vi, xi, etc.
 (95) *Εἶκου τανά.* Pass., *εἶκου τινός.* Psalms xxix habet pro titulo: « In dedicatione domus David. »
 (96) *Οἱ Θεοῦ ναὸς.* Legitur I Cor. iii, 16: « Nesceitis, quia templum Dei estis vos. » Et II Cor. vi, 16: « Vos estis templum Dei vivi. »
 (97) *Ἢ ἐμέσαντες.* « Aut evomentes. » Hæc de-

dem vitæ statum spectat; quem etiam mihi divinus ille Salomon designasse videtur, cum præscriberet, ut partem septem daremus, id est, huic vitæ; atque etiam octo ⁹², hoc est, futuro ævo. Id potro fiet, si et hic honestis actionibus incubuerimus, et in altero sæculo velut in integrum restituti fuerimus. Quin magnus etiam ille David eidem diei psalmos *de octava* ⁹³ accipere videtur, quemadmodum et huic Encæniorum diei psalmum nominans: que dici, atque adeo fieri, digni habiti sumus.

VI. Encæniorum rationem habetis. At vos innovemini, ac, deposito veteri homine, in novitate vitæ ⁹⁴ rationes vestras instituite, omnibus rebus, ex quibus mors oritur ⁹⁵, frenum injicientes, omnia membra coercentes, pravam omnem ligni manducationem detestantes, an̄ etiam evomentes, atque ob id solum vetera memoria tenentes, ut ea fugiatis. Pulcher erat ad aspectum, et bonus ad esum fructus iste, qui mihi mortem intulit; proinde colorum nitorem fugiamus, ad nos ipsos oculos convertamus. Cave, ne te pulebræ atque eximia formæ cupiditas superet, neque mis abripiaris palpebris, ne quidem, si fieri potest, ad tenem furtivumque contutum; quod quidem assequeris, si Evam tibi animo proposueris, dulcem illam illecebriam, charum venenum. Quomam enim modo athena facile huic saluti erit, quem sua perdidit? Ne dulcedine perfundantur fauces tue, in quas volvitur quidquid porrigitur: et quod, autequam accipiatur, in pretio est, idem acceptum vilescit et contemnitur. Oloratus te effeminavit? Odorum suavitates fuge. Tactu emollitus es? Lavitati omni ac molli-ti nuntium remitte. Auditus in fraudem te induxit? Fraudulentis, et curiosis, ac supervacaneis sermonibus ostium claudere. Verbo Dei os tuum aperiri, ut Spiritum attrahas ⁹⁷, non autem mortem haurias.

VII. Ira tibi adversus serpentem solum existat, per quem excidisti. Omne desiderium tuum ad Deum tendatur, non ad aliud quidquam insidiosum ac periculosum. Ratio omnibus præsit; neque id, quod excellentissimum est, ab inferiori deorsum trahatur. Fratrem tuum, et quidem immerentem, odio ne habeas, pro quo Christus mortem obiit, ac frater tuus, cum Deus ac Dominus esset, effectus est. Recte et ex virtute aliquid gerenti ne invidas, qui ex invidia laborasti, atque animum induxisti,

sunt in plerisque optima: notæ codd.
 (98) *Σοῖς βλεφάροις.* Sic Regg. c, d, ph, decem Colb., etc. Et ed., *σοῖς βλεφάροις.*
 (99) *Σοι.* Tres Regg. et Pass., *σου.*
 (1) *Θύραν.* Sic quatuor Regg., Pass., Comb., etc. In ed., *θύρας.*
 (2) *Ἠυρεκτραπῆς.* Plerique codd., *παρτραπῆς.*
 (3) *Πρός.* Savid., *εἰς.*
 (4) *Ἐξέπεσε.* Reg. un., *ἐξέπεσε.*

ut tibi invideri crederes, eamque ob causam corruisti. Lacrymam ne asperneris, qui multis lacrymis digna perpressus es, ac postea misericordiam consecutus. Pauperem ne repellas, qui Deitatis opes accepisti; sin minus, ac certe in pauperis detrimentum ne dives sis. Nam id quoque ab hominibus inexcipibili cupiditate correptis impetrare, permultum est. Peregrinum ne contemnas, pro quo Christus, cujus nos omnes hospites et advena sumus, peregrinatus est, ne a paradiso, ut prius peregrineris. Egenti tectum, cibum, vestem impertiaris, qui in his deliciaribus, etiam ultra necessitatem. Divitias ne ames, nisi pauperibus **ΣΛΘ** opem cum misericordiam consecutus sis: benignitate, tibi vita, omnisque studiorum ac disciplina ratio

VIII. Quae sub iugo estis, Deo quoque nonnihil date: jam enim aliis obstricta estis. Virgines, omnia Deo offerite: solute quippe estis. Servam voluptatem ne sufflaremini, libertate multate, ex eo quod cum iis habitetis, qui mariti quidem non sunt, sed tamen viri. Ut quispiam assiduam voluptatis monumentis prematur, haud sustineo; eam quoque familiaritatem, quae per aerem contrahitur, o si ac detestor. Proceres, potentiozem timete: qui sublimibus solis insidetis, sublimiorem. Ne quid admiraris, quod non permaneat; ne contemnas, quod certum et stabile sit; ne quidquam arcibus constringas, quod, cum manibus tenetur, effluat; ne quid ex iis, quae non in invidia, sed in odio sunt, expetas: ne magnopere te elferas, ut ne profundius deficiaris; ne animos huic attollas, quod malis praestantior appareas; verum id tibi mole-tiam patriat, quod a probis supereris. Proximi tui lapsus ne ride; verum tu, quam poteris iustissime, transi, atque interim huic jacenti manum porrige. Nec, cum maerore alliceris, secundarum rerum spem abjice, nec, cum prosperis rebus fruieris, maerorem. Annus unus quatuor partes velit, atque unicum temporis momentum multas rerum mutationes. Fac ut et sollicitudo voluptatem, et spes melior tristitiam reprimat. Sic innovatur homo: sic Euceniorum dies celebratur, huiusmodi delictis, huiusmodi opibus. *Non apparebis, inquit, in conspectu meo vacuus* ⁹⁸; verum si quid pulchri habes, tecum feres. Nunc vero novus, moribus alius, totus in virum alterum mutatus, appareas. *Vetera transierunt; ecce facta sunt omnia nova* ⁹⁹. Hoc festo, muneris loco, praecalam mutationem offer, ac ne sic

⁹⁸ Dent. xvi, 16. ⁹⁹ II Cor. v, 17.

(5) *Γάρ*. Deest in quatuor Regg., etc.

(6) *Ἀτιμάσης*. Savil., ἀτιμάσεις.

(7) *Ἀγαπήσεως*. Savil., ἀγαπήσεις.

(8) *Βοηθή*. In nonnullis, βοήθει.

(9) *Προσελιτῆσθε*. Sic Regg. Im, ph, alique plures. In ed., *προσελιτῆσθε*, impraeoccupate cum estis.

(10) *Τι τῶν ἐν φθορογμένων*, etc. « Quae invidiae obnoxia sunt, » id est, praecleara et laudabilia, connecte; quae autem, non invidiosos, sed invisos homines faciunt, hoc est, vitia, ne expetas.

A μένος. Μη ἀπίστη πένητα, ὁ πλουτήσας θεώτηται· εἰ δ' οὐκ, ἀλλὰ μὴ πλουτήσῃς κατὰ τοῦ πένητος. Καὶ τοῦτο γὰρ (5) πολὺ παρὰ τῶν ἀκορέστων. Μη ἀτιμάσης (6) ξένον, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἐξενίτευσεν, οὗ πάντες ἡμεῖς ξένοι καὶ πάροικοι, μὴ ἀποξενωθῆς τοῦ παραδείσου καθὼς τὸ πρότερον. Μετάδος τῷ θεομένῳ στέγης, σκέπης, τροφῆς, ὁ τοῦτοις ἐντροφεῖν, καὶ ὑπὲρ τῆν χρείαν. Μη ἀγαπήσῃς (7) τὸν πλοῦτον, εἰ μὴ βοηθῆ (8) πένητιν. Ἄφες, ὁ ἀφειθείς· ἐλέησον, ὁ ἡλεη- μένος· κτῆσαι· τῷ φιλανθρώπῳ τὸ φιλάνθρωπον, ἔως καιρός· πᾶς ὁ βίος ἐγκαινιζέσθω σοι, πᾶσα πολιτείας ὁδός.

ferant. Remitte, cum tibi remissum sit: misere-re, dum licet, benignitatem compara: cura, ut omnis innovetur.

B **H'**. Αἱ ὑπὸ ζυγόν, ὅστε τι καὶ Θεῷ· προσελήφθε (9) γάρ. Αἱ παρθένοι, τὸ πᾶν Θεῷ· λέλυσθε γάρ. Μη γίνεσθε κλέπτριαὶ δούλης ἡδονῆς, φυγοῦσαι τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ τοῦ συνοικεῖν, οὐκ ἀνδράσι μὲν, ἀνδράσι δ' ὁμοίως. Οὐ δέχομαι κάμνειν ἀεὶ τοῖς τῆς ἡδονῆς ὑπομνήμασι· μισοῦ καὶ τῆν δι' ἄερος συνήθειαν. Οἱ δυνάσται, φοβεῖσθε τὸν δυνατώτερον· οἱ τῶν ὑψηλῶν ὑρόνων, τὸν ὑψηλότερον. Μη θαυμάσης μηδὲν, ὃ μὴ παραμένει· μὴ παρόλης, ὃ μένει· μηδὲ περισφιγῆς μηδὲν, ὃ διαρροεῖ κρατούμενον· μὴ ξηλώσης τι τῶν οὐ φθονουμένων (10), ἀλλὰ μισουμένων· μὴ ἐπαρθῆς μέγα, ἵνα μὴ μείζον κατανεχθῆς· μὴ φοβῶναι τῶν κακῶν (11) φαίνεσθαι κρείττων· λυποῦ δὲ, τῶν ἀγαθῶν ἠττώμενος· μὴ γελᾶσης πτώμα τοῦ πέλας· ἀτάθαινε δὲ ἀσφαλῶς, ὅση σοι (12) δύναμις, ἀλλὰ καὶ δίδου χεῖρα χαμᾶ καμμένην. Μητε ἀθυμῶν, ἀπελπίζεις εὐημερίαν· μήτε πράττειν καλῶς, ἀθυμῶν. Εἰς ἐναντίας τέσσαρας ὥρας φέροι, καὶ μὴ βροπὴ καρροῦ, πολλὰς πραγμάτων μεταβολάς. Ἐπι- κοπτετό σοι, μέριμνα μὲν ἡδονῆν, λύπην δὲ ἡ κρείττων ἐλπῆς. Οὕτως ἐγκαινιζέται ἄνθρωπος, οὕτως τιμᾶται ἡ τῶν Ἐγκαινίων ἡμέρα, τοιαύτη τροφῆ, τοιαύτοις ἔδεσμασι. *Οὐκ ἐρύθισεν*, φησί, *κενὸς ἐναντίον μου*· ἀλλ' εἴ τι καλόν, μετὰ σεαυτοῦ φέρων. Νῦν δὲ ἔφθητι καινός, τρόπον ἕτερος (13), ὅλος (14) ἡλλουόμενος. *Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν*· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Τοῦτο τῆ ἑορτῆ καρποφόρησον, τὴν καλὴν ἀλλοίωσιν ἀλλοιώθητι· καὶ μηδὲ οὕτω μέγα φρονήσῃς, ἀλλὰ φερέξαι τὸ τοῦ Δαβὶδ· *Ἀῖτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιῆς τοῦ Ὑψίστου*, *παρ' οὗ πᾶν ἀνθρώποις τὸ κατορθούμενον*. Οὐ βούλεται (15) σε ὁ λόγος ποτὲ ἐν ταυτῷ μένειν, ἀλλὰ ἀεικίνητον εἶναι, εὐκίνητον, πάντως νεόκτιστον· ἂν

(11) *Μὴ φοβῶναι, τῶν κακῶν*, etc. Sic tres Regg., etc. In ed., *μὴ τῶν κακῶν φοβῶναι*.

(12) *Σοι*. Deest in nonnullis.

(13) *ἕτερος*. In quibusdam, ἕτερον.

(14) *Ὅλος*. Tres Regg., Coisl. 2, Pass., ὅλος.

(15) *Οὐ βούλεται*, etc. « Non vult sermo (id est, Scriptura, sacra doctrina), ut nunquam in eodem statu permaneat. Antea sententia, » inquit Combellius, « nec bene a Ballio expressa. » Sic enim Billius: « Nec vero eo haec oratio pertinet. ut eodem semper statu maneat. »

ἀμαρτάνης, ἐπιστρέφοντα · εἰ κατορθοῖς, ἐπιτεί-
νοντα.

manat, quidquid ab hominibus recte et cum laude
maneat, sed ut perpetuo ac laudabili motu ageris, ac nova prorsus creatura sis¹; quod quidem asseque-
ris, si, vel in peccatum lapsus, ad bonam frugem te referas; vel, cum ex virtute aliquid geris, cursum
adurgeas.

Θ. Χθὲς πῆστιν εἶχες τὴν τῶν καιρῶν, σήμερον
τὴν τοῦ Θεοῦ γνώρισον (16) · μέχρι τίνος ἐπ' ἀμφο-
τέραις χωλιανεῖς ταῖς ἰγνύαις; μέχρι τίνος οἰκονο-
μήσεις; Καὶ οἰκοδομησῶν ποτε προθυμήθητι· χθὲς
τὸ δοκεῖν τις ἐτίμας, σήμερον τὸ εἶναι προσήμωσον.
Μέχρι ποῦ τὰ ἐνούπνια; καὶ ἡ ἀλήθειά ποτε σπου-
δασθήτω (17) σοι. Χθὲς ἦσθα θεατρικὸς, σήμερον
φάνηθι θεωρητικὸς (18) · χθὲς λοιδωρος, ἰταμὸς, σή-
μερον εὐφημὸς, ἡμερὸς · χθὲς κωμαστὴς (19), σή-
μερον σωφρονιστὴς. Σήμερον οἰνοπότης, αὐριον
ὑδροπότης. Σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλε-
φαντίνων, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χροῖόμενος, αὐριον
χαμύνης καὶ ἀγρυπνός· ἀντὶ γελουαστοῦ, σύννους ·
ἀντὶ καλλωπιστοῦ, δυσσεύμων · ἀντὶ γαύρου καὶ ἄλα
ζῆνος, εὐτέλης τὸ φανόμενον · ἀντὶ χρυσορόφου (20),
στενόχωρος · κάτω νεύων, ἀντὶ ὑψάμενος. Ἐάν
οὔτω διανοῆ, καὶ οὔτω ποιῆς, ἔσται σοι ὁ οὐρανὸς
καινός, καὶ ἡ γῆ καινὴ, τὰ τε ἄλλα καὶ τὸν τού-
των (21) λόγον καταλαμβάνοντι.

tens. Hoc si animo fueris, atque ita feceris, cœlum
ita horum etiam rationem intelligenti.

Π. Ἄλλ' ἀπίστων ἤδη, καὶ τῷ καιρῷ τὰ εἰκότα συν-
εορτάστοντες. Πάντα γὰρ εἰς καλὴν τῇ πανηγύρει συν-
τρέχει καὶ συναγάλλεται· ἴδε γὰρ οἷα τὰ ὀρώμενα. Ἡ
βασιλεῖσα τῶν ὡρῶν τῇ βασιλίδι τῶν ἡμερῶν πομπ-
εῦσαι, καὶ θεωρορεῖ παρ' ἑαυτῆς πᾶν ὃ τι κάλλι-
στον καὶ τερπνότερον. Νῦν οὐρανὸς διαυγέστερος ·
νῦν ἥλιος ὑψηλότερος καὶ χρυσοειδέστερος · νῦν σε-
λήνης κύκλος φανότερος (22), καὶ ἀστέρων χορὸς
καθαρώτερος. Νῦν αἰγιαλοῖς μὲν κύματα σπένδεται,
ἡλίῳ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ
δὲ ὄψει. Νῦν πηγὰ διαυγέστερον νάουσι · νῦν δὲ
ποταμοὶ θαυσιέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν (23)
λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐωδεῖ, καὶ φυτὸν βρούει, καὶ
κείρεται πῶα, καὶ ἄρνες ἐπισκιρτοῦσι χλοεραῖς ταῖς
ἀρούραις. Ἄρτι μὲν ναῦς ἐκ λιμένων ἀνάγεται σὺν
κελεύσμασι, καὶ τούτοις ὡς τὰ πολλὰ φιλοθέοις, καὶ
τῷ ἱστίῳ πτεροῦται · καὶ περισκιρτᾷ δεσφῆς, ἀνα-
φυσῶν ὡς ἤδιστον καὶ ἀναπεμπόμενος, καὶ παρα-
πέμπει πλωτῆρας σὺν εὐθυμίᾳ (24). Ἄρτι δὲ γεωρ-
γὸς ἄροτρον πήγνυται, ἄνω βλέπων, καὶ τὸν καρ-
ποδότην ἐπικαλούμενος, καὶ ὑπὸ ζυγῶν ἄγει βούν
ἀρότην (25), καὶ τέμνει γλυκεῖαν (26) αὐλακα, καὶ
ταῖς ἐλπίσιν εὐφραίνεται. Ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βου-

A quidem magnifice de te sentias; verum dic eum
Davide: *Hæc mutatio dexteræ Excelsi*⁹⁹, a quo pro-
geritur. Non vult sermo, ut in eodem semper statu
maneat, sed ut perpetuo ac laudabili motu ageris, ac nova prorsus creatura sis¹; quod quidem asseque-
ris, si, vel in peccatum lapsus, ad bonam frugem te referas; vel, cum ex virtute aliquid geris, cursum
adurgeas.

841 IX. Hæri ad temporis arbitrium fidem tuam
accommodabas, hodie Dei fidem cognosce. Quousque
nitroque poplite claudicabi? Quousque dispones? Tan-
dem aliquando alacriter edifica. Hæri alienijus pretij ha-
berij, magni ducebas; hodie reipsa esse, pluris facito.
Usquequo insonnia? Sit quoque tibi aliquando curæ
veritas. Hæri spectaculorum studio flagrabas; hodie
contemplationis studiosum te præbe. Hæri convivator,
petulans eras; hodie placidus, laudator. Hæri comes-
sator eras; hodie gravitatis et temperantij magister.
Hodie temulentus; cras abstemius. Hodie in lectis
eburneis lasciviens, ac primariis unguentis delibu-
tus; cras humum pro lecto habens, atque insonnem
noctem ducens; pro senura et faceto, cogitandus;
pro ornato, et vestim elegantiam nimium ambi-
tiose consecante, pannis indutus; pro superbo et
arrogante, vilis, quantum ad eternam speciem;
pro laquearibus aureis, anguste habitans; pro sub-
limi, ac cervicem attollente, homi vultum demit-
tibi novum erit, et terra nova², nimirum, ut alia,

X. Sed jam ad ea, quæ temporis sunt, celebranda,
nos conferamus. Commodum enim omnia ad hoc
festum concurrunt, simulque lætantur. Vide enim
qualia sint, quæ oculis offeruntur. Princeps anni
pars principi dierum pompam peragit, ac quidquid
pulcherrimum et suavissimum habet, a seipsa tri-
buit. Nunc cœlum splendidius; nunc sol sublimior,
aureoque nitore rutilantior; nunc lonæ orbis cla-
rior, et siderum eborus purior. Nunc, et fluctus
cum littoribus, et nubes cum sole, et venti cum
aere, et terra cum stirpibus, et stirpes cum oculis;
in gratiam redeunt. Nunc fontes limpidius flunt,
nunc flumina uberius, nimirum hibernis vinculis
soluta. Nunc, et pratium suaviter olet, et plantæ
pullulant, et herba detondetur, et in virentibus
D arvis agni saltitant. Nunc navis cum cœlestibus
iisque ut plurimum piis ac religiosis, e portu sol-
vit, veloque, tanquam pennis, cingitur; ac per gy-
rum assultat etiam delphinus, jucundissimum quid-
dam insufflans, seseque in altum evehens, et gau-
dio gestiens, vectores prosequitur. Nunc aratrum
agricola compingit, oculos in altum tollens, frugum-
que datorem invocans, ac bovi aratori jugum inae-

⁹⁹ Psal. LXXVI, 11. ¹ II Cor. v. 17. ² Isa. LXX, 17.

(16) Γνώρισον. Sic Regg. Im, ph, duo Coisl.,
etc. In ed., γνώριστον.

(17) Σπουδασθήτω. Sic codd. In ed., σπουδα-
στήτω.

(18) Θεωρητικὸς. Combef., πανηγυρικὸς, «festi
studiosus.»

(19) Κωμαστὴς. Sic codd. Mendose in Par. ed.
κωμαστῆς.

(20) Χρυσορόφου. Sic codd. In ed., χρυσορό-
φου.

(21) Τὸν τούτων. Sic nonnulli codd. In quibus-
dam, τῶν τούτων. In ed., τῶν τούτων.

(22) Φανότερος. Reg. Im, aliique codd., φανέ-
στερος.

(23) Δεσμῶν. Pass., ὀδῶν.

(24) Σὺν εὐθυμίᾳ. Coisl. I, σὺν εὐφρημίᾳ.

(25) Ἀρότην. Regg. Im, ph, ὄροτης.

(26) Γλυκεῖαν. In nonnullis, βαθειαν, «profun-
dam.»

etit, dulcemque sulcum proscindit, ac **842** spes A letas fovet. Nunc pastor et bubulcus fistulas aptant, ac pastorale carmen inspirant, atque inter plantas et petras vernum tempus transigunt. Nunc plantarum cultor plantam curat, et aueps eulamos construit, ac ramos suspectat, et pennam avium studiose explorat. Nunc piscator profundum aquae perspicit, ac rete suum repurgat, et petris insidet.

XI. Nunc sedulae apes, solutis pennis, et relictis alvearibus, sapientiae suae documentum praebent, atque ad prata convolant, floresque diripiunt : et aliae quidem cellulas elaborant, sexangulas et inter se oppositas fistulas attextentes, rectasque lineas angularibus alternantes, non minus ad operis elegantiam, quam ad securitatem : aliae vero mel in horrea recondunt, atque hospiti suo dulcem fructum et inaratum proferunt. Ultimam nos quoque, qui Christi apiarium sumus, ac tale tum sapientiae, tum industriae et laboris exemplum accepimus, eas imitemur ! Jam avis nidum construit, atque alia quidem caedit, alia immigrat, alia circumvolat, ac nemus cantu suo implet, hominemque garritu demulcet. Omnia Deum laudant, et vocibus mutis concelebrant. Propter omnia enim gratiae Deo per me habentur ; atque ita illorum laudatio, mea efficitur, nimirum a quibus ego laudis argumentum capio. Nunc quidem omne animantium genus ridet, atque omnibus sensibus pascimur. Nunc etiam superbus equus, et jubam arrigens, stabulum fastidit, ac, perfractis vinculis, per campos lascivius fertur, atque in fluminibus gestit, seseque ostentat.

XII. Quid caetera commemorem ? Nunc martyres sub dio populum retinent, ac pompam agunt, splendidisque sedibus plebem et Christi amantem convocant, ac certamina sua in publicum proponunt. Quo e numero unus quoque est meus ille laureatus (meus enim, etsi non apud me, facessat invidia, scientibus loquor), Mamas ille insignis, et pastor, et martyr ; qui prius quidem cervas mulgebat, ad sanctum virum novo et inusitato lacte alendum certatim properantes ; nunc autem metropolis plebem pascit, hodieque multis hominum millibus nudecunque accurrentibus ver innovat, tum virtutis pulchritudine **843** varium, tum pastoribus di-

κίλος ἀρμόζονται σύριγγας, καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος, καὶ φυτοῖς καὶ πέτραις ἐνεαρίζουσιν. Ἄρτι δὲ φυτὸν φυτουργὸς θεραπεύει, καὶ ἰξευτῆς καλάμους οἰκοδομεῖ, καὶ ὑποβλέπει πέρθους, καὶ περιεργάζεται πετρὴν ὄρνιθος. Καὶ ἀλιεὺς βυθοὺς διορᾷ, καὶ δίκτυον ἀνακαθαίρει, καὶ πέτρας ὑπερχαλᾷζεται.

IA'. Ἄρτι μὲν ἡ φιλεργὸς μέλισσα, τὸ πτερρὸν ἐκλύσασα (27), καὶ τῶν σίμβλων ἀπαναστάσα, τὴν ἐκρυτῆς σοφίαν ἐπιδείκνυται, καὶ λειμῶνας ἐφρίπταται, καὶ σὺλᾶ τὰ ἄνθη · καὶ ἡ μὲν ποιεὶ τὰ κηρία, τὰς ἐξαγώνους καὶ ἀντιθέτους σύριγγας ἐξυφαίνουσα, καὶ τὰς εὐθείας ταῖς γωνίας ἐπαλλάττουσα, ἔργον ὁμοῦ κάλλους καὶ ἀσφαλείας · ἡ δὲ τὸ μέλι (28) ταῖς ἀποθήκαις ἐναποτίθεται, καὶ γεωργεῖ τῷ ξενίζοντι γαρπὸν γλυκὴν (29) καὶ ἀνθρώπον. Ὡς ὑφελόν γε καὶ ἡμεῖς (30), ὁ Χριστοῦ μελισσῶν, καὶ τοιοῦτο λαθόντες σοφίας καὶ φιλοπονίας ὑπόδειγμα ! Ἄρτι δὲ καλιὰν ὄρνις πηγνυται, καὶ ὁ μὲν ἐπανέρχεται, ὁ δὲ εἰσοικίζεται, ὁ δὲ περιίπταται, καὶ καταφονεῖ τὸ ἄλσος, καὶ περιλάλει τὸν ἄνθρωπον. Πάντα Θεὸν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις (31) · ἐπὶ πᾶσι γὰρ εὐχαριστεῖται δι' ἐμοῦ Θεός · καὶ οὕτως ὁ ἐκείνων ὕμνος, ἡμέτερος γίνεται, παρ' ὧν ἐγὼ τὸ ὕμνεῖν λαμβάνω. Νῦν μὲν γελᾷ πᾶν ζῶον γένος, καὶ πᾶσαν αἴσθησιν ἐστιώμεθα. Νῦν δὲ ὑψαύχην Ἴππος καὶ ἀγέρωχος, τοῖς οἴκοις δυσχεραίνων, καὶ τὰ δεσμὰ τυραννήσας, κροαίνει κατὰ πεδίον (32), καὶ ποταμοῖς ὠραίζεται.

IB'. Τί ἄλλα ; Νῦν μάστιγες αἰθριάζουσι, καὶ λομπέουσι, καὶ λαμπροῖς τοῖς βήμασι (33) συγκαλοῦσι λαὸν φιλόχριστον, καὶ τοὺς ἄλλους δημοσιεύουσι. Τούτων εἷς ἐστὶ καὶ ὁ ἐμὸς στεφανίτης (ἐμὸς γὰρ [34], εἰ καὶ μὴ παρ' ἐμοῖ, πιπτέτω φόβος [35], εἰδοῖσι λέγω), Μάμας ὁ περιβόητος, καὶ ποιμὴν, καὶ μάρτυς · ὁ πρότερον μὲν τὴς ἐλάφους ἀμέλγων κατεπιγομένους ἀλλήλων, ἵνα ξένῳ (36) γάλακτι τραφῇ δίκαιος · νῦν δὲ ποιμαίνων λαὸν μητροπόλεως (37), καὶ τὸ ἔαρ ἐγκαινίζων σήμερον ταῖς πολλαῖς χιλιᾶσι τῶν παναχθῶν ἐπιγομένων, διάφορον (38) τε ἀρετῆς κάλλεσι, καὶ ποιμέσιν ἄξιον, καὶ λόγοις (39) ἐπινηχίους. Ἔτι δὲ συντομώτερον εἰπεῖν, νῦν ἔαρ

(27) Ἐκλύσασα. « Solutis pennis. » Sic plures Regg. et Colb. Sic etiam legit Billius. In ed., ἐκλύσασα, « detractis pennis. »

(28) Τὸ μέλι. Sic quinq. Regg. Deest τὸ in ed.

(29) Γλυκὴν. Savil., γδύν.

(30) Ἡμεῖς. Sic tres Regg., Coisl. I, Comb., etc. In ed., ὁμεῖς.

(31) Ἀλαλήτοις. « Ineffabilibus, sermonis expertibus. »

(32) Ἡεδίον. In nonnullis, πεδίον.

(33) Διαπρόοις τοῖς βήμασι. « Splendidis altariibus, » seu, caedibus, » que in martyrum memoriam, Deo eorum nomine consecrata fuerant, ubi sacra eorum pignora erant condita.

(34) Ἐμὸς γὰρ. « Meus enim. » S. Mamas erat Cappadox, utcirco Gregorius « suum » appellat.

(35) Ἡαπτέτω φόβος. « Facessat invidia. » Nicetas hunc locum ad Basilium Magnum presentem

D refert ; ac sic exponit : « Quia presente Basilio Magno hanc orationem habebat Gregorius, propterea scite adjuncti : « Facessat invidia : » quasi diceret : Ne mihi succenseas, divine Basili, si quod tuum est, benevolentiae affectu mihi vindico, meumque nomino. » Vide Mon., n. 2.

(36) Ξένῳ. Savil., ἐν ξένῳ.

(37) Μητροπόλεως. Per metropolim Caesaream intelligit, ubi pretiose S. Mamantis reliquiae servabantur.

(38) Διάφορον. Coisl. I, Pass., etc., διαφόροις. Ver praestans, tum virtutum ornamentis, tum pastoribus dignum, qui ad martyris festum conveniebant.

(39) Λόγοις. Sic tres Regg., novem Colb., Coisl. I, etc. « Tui sermonibus ejus triumpho dicatis, in ejus triumpho memoriam. » In ed., λόγος.

κοσμικόν, ἔαρ πνευματικόν, ἔαρ ψυχαίης, ἔαρ σώμα- A
 σιν, ἔαρ ὀρώμενον, ἔαρ ἀόρατον· οὗ κάκειθεν μετα-
 λάβοιμεν ἐνταῦθα καλῶς ἀμειψθέντες, καὶ καινολ
 πρὸς τὸν καινὸν βίον παραπεμφθείημεν (40), ἐν Χρι-
 στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα (41),
 τιμὴ, καὶ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς δόξαν Θεοῦ
 Πατρὸς. Ἀμήν.
 nostro, cui gloria, honor et imperium cum sancto Spiritu, ad gloriam Dei Patris. Amen.

(40) Παρὰ. In quibusdam, μεταπεμφθείημεν.

(41) Ὡς πᾶσα δόξα, etc. Or. I, ᾧ ἡ δόξα, καὶ τῷ

κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, « cui gloria et imperium in secula seculorum. »

344 MONITUM IN ORATIONEM XLV.

I. Hac altera « in sanctum Pascha » inscripta oratione, toti demum ac genuinæ Gregorii orationum collectioni finis imponitur. Nam quæ sequuntur orationes, mox in prævia et unicuique annexa admonitione, inter spuria Theologi opera, plurimis argumentis, rejiciendas probabimus. Id autem modo mirabile prorsus videri debet, quod ex tanta tamque mirifica Gregorii orationum serie, prima et ultima « in sanctum Pascha » inserbantur, sicque cæteras omnes veluti complectantur et comprehendant. Sacrum etenim Pascha, quod ter in ista oratione (n. 2) a Theologo nostro, « in sanctissimæ Trinitatis honorem, » eleganter repetitur, « est, » ut ipse loquitur, « festivitatum festivitas, ac celebratum celebritas. » Consentaneum igitur erat, ut tantus divini Verbi præco os suum in sacri Paschatis laudem aperiret ac clauderet. Nec mirum, si, cœni instar, suaviores in ista oratione, quam in prima, sonos edat ac moduletur. In priori namque, paucis quidem, ut vidimus; in ista vero, totas animi ac pietatis vires colligens, Paschatis dignitatem et excellentiam fusiori sermone commendat. Primum ipsius nomen ab Hebræo nomine derivatum ostendit (n. 10), utpote « transitum » significans, cum scilicet « ex Ægypto in Chananaeam regionem migraverit Israelitæ. » Deinde e lege scripta, ac legalibus sacrificiis ad tempus concessis, auditorum animos ad altiora evehit, eosque ad Evangelium et ad novæ legis sacrificia allicit. Hinc mirum in modum sapientiæ Dei profunditatem, ac investigabilium ipsius iudiciorum divitias extollit. Qualis autem fuerit legalis agnus, ipse, allegoriarum ope, ingeniose aperit, et ad Christum, verum ubique agnum, eleganter accommodat. Mox, brevi facta mysteriorum Dei enumeratione, peramanter exclamat (n. 30): « O Pascha, magnum et sacrum Pascha, totiusque mundi piaculum!... O Verbum Dei!... hanc velim orationem, non ut primitias, sed ut extremam fortasse oblationem nostram habeas! »

II. Heu! nimium vere his verbis, sui corporis dissolutionem imminere prænuñtiavit S. Doctor. Non enim diu huic orationi superfuisset vir sanctitate et eloquentia præstantissimus, ejus profecto dies ad multos annos protrahi desiderassemus. Et certe, quamvis modo magnam suscepti oneris partem ex homeris deponamus, ægre tamen tantos tamque salubres pietatis ac doctrinæ rivos claudimus. Cæterum ex dictis manifestum est, hanc orationem extrema Gregorii vitæ tempora spectare. Quo autem præeise anno pronuntiata fuerit, id certo nobis affirmare non licet. Conjecimus tamen ad annum 385 collocari posse, triennio circiter antequam e vivis excederet. Quod vero ad locum spectat, Nicetæ assentimur. At enim Gregorium, « post suum ex urbe Constantinopoli reditum, hanc orationem elaborate conscriptam, Arianzi 345 pronuntiasset. » Sic etiam censet Billius (42), et adnotat mendose legi in codice Reginæ, ἐν Ναζιανζῷ. « Neque enim, inquit, hanc urbem Gregorius prædium paternum vocasset. » In codice vero quo utebatur scriptum erat Ἀζιανζῷ. At ignorat quis litteram ν superposuerit, cum minime hæc littera supplenda esset, sed potius littera ζ in ρ commutanda. Arianzum enim locus erat non multum a Nazianzo dissitus, in quo villam habebat Theologus, quemadmodum testatur Gregorius presbyter in ipsius Vita. Unde non immerito colligimus, Arianzi habitam fuisse hanc orationem anno circiter 385. Notandum superest, duo insigniora hujus orationis loca ex oratione tricesima octava, « in Christi Nativitatem, » verbo ad verbum desumpta fuisse. Utrum autem id factum fuerit ab ipso Gregorio, an amanuensium incuria contigerit, prorsus ignoramus. In notis hæc loca observabimus.

(42) Arg. in hanc Orationem.

ORATIO XLV^a.*In sanctum Pascha.*

I. *Super custodiam meam stabo*, inquit admirandus Habacuc³. Ego quoque eum ipso hodie, data mihi per Spiritum sanctum potestate ac contemplatione, quasi e specula diligenter observabo, et mecum ipse considerabo, quidnam mihi spectandum proponetur, et quid dicetur. Et steti, ac speculatus sum: et ecce vir sedens super nubes, atque hic perquam sublimis; et facies ejus, ut facies angeli; et amictus ejus, ut splendor fulguris discurrentis⁴; et extulit manum suam ad orientem, et clamavit voce magna. Vox ejus, ut vox buccinae; et in circuitu ejus, quasi multitudo caelestis exercitus, et dixit: Hodie salus mundo, tam visibili, quam invisibili. Christus ex mortuis; simul surgite. Christus ad sese; redite. Christus ex sepulchro; peccati vinculis solvamini. Portae inferi aperiuntur, et mors opprimitur, et vetus Adam deponitur, et novus perficitur; si quae nova in Christo creatura, renovemini. Haec quidem ipse dicebat: illi autem idem canebant, quod ante, cum Christus nobis per terrenam nativitatem apparuit: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas*⁵. Cum quibus ipse quoque inter vos haec loquor; atque utinam vocem angelicæ parem accipiam, **846** omnesque orbis terræ fines circumsonantem.

II. Pascha Domini, Pasena, iterumque Pascha dicam, in honorem Trinitatis. Haec nobis festivitatum festivitas, et celebritatum celebritas, tanto caeteris omnibus, non solum humanis et e terra ortis, sed iis etiam, quæ ipsius Christi sunt, ac propter ipsum celebrantur, superior, quanto sol stellas antecellit. Præclara quidem nobis quoque fuit hesternæ candidæ vestis ac luminum gestatio (quam privatim juxta publiceque peregrinamus, omne genus hominum ferme, atque omnes magistratu et dignitate insignes, largo igne noctem collustrantes), magnamque illud lumen referens, quod, vel caelum orbem universum siderum suorum pulchritudine illustrans, superne nobis trajicit, vel super-

³ Habac. ii, 1. ⁴ Nahum ii, 4. ⁵ Luc. ii, 14.

^a Alias XLII. Quæ autem 45 erat, nunc epistola 243. — Habita Arianzi anno circiter 385.

(45) Ἄγιον. Deest in Reg. ph, aliisque pluribus.

(44) Ἀββακούμ. Res. ph, Or. 1 et Comb., Ἄμβακούμ.

(45) Διερχομένης. « Discurrentis. » Sic Vulgata et Nobilius. Bill. « pertranseuntis. »

(46) Χριστὸς εἰς ἑαυτὸν, etc. Nicetas: « Christus ad sese rediit. » Quod exponens, adjungit: « id est, ad divinitatis suæ amplitudinem et dignitatem; quæ, propter dispensationem, ad exiguum tempus spoliatus atque exinanitus fuerat. Receptus autem, ad dexteram Patris consedit. Redite igitur vos quoque ad veterem splendorem et dignitatem, ac divine imaginis decus. »

ΛΟΓΟΣ ΜΕ'.

Eis τὸ ἅγιον (45) Πάσχα.

A

Α'. Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, φησὶν ὁ θαυμάσιος Ἀββακούμ (44). Κἀγὼ μετ' αὐτοῦ σήμερον, τῆς δεδομένης μοι παρὰ τοῦ Πνεύματος ἔξουσίας καὶ θεωρίας, καὶ ἀποσκοπεύσω καὶ γνώσομαι, τί ὁφθῆσεται, καὶ τί λαληθήσεται μοι. Καὶ ἔστην, καὶ ἀπεσκόπευσα καὶ ἴδον ἀνὴρ ἐπιβεβηκώς ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ οὗτος ὑψηλὸς σφόδρα· καὶ ἡ ἔρασις αὐτοῦ, ὡς ἔρασις ἀγγέλου· καὶ ἡ στολή αὐτοῦ, ὡς φέγγος ἀστραπῆς διερχομένης (45)· καὶ ἐπῆρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ κατ' ἀνατολὰς, καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ. Φωνὴ αὐτοῦ, ὡς φωνὴ σάλπιγγος· καὶ κύκλω αὐτοῦ, ὡς πλῆθος οὐρανοῦ στρατιᾶς, καὶ εἶπε· Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος τε ὄρατός, καὶ ὅσος ἀόρατος. Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, συνεγείρασθε· Χριστὸς εἰς ἑαυτὸν (46), ἐπανέρχεσθε· Χριστὸς ἐκ τάφων, ἐλευθερώθητε τῶν δεσμῶν τῆς ἀμαρτίας. Πύλαι ἄδου ἀνοίγονται, καὶ θάνατος καταλύεται, καὶ ὁ παλαιὸς Ἀδὰμ ἀποτίθεται (47), καὶ ὁ νέος συμπληροῦται (48)· εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἀνακαινίζεσθε. Ταῦτα ὁ μὲν ἔλεγεν· οἱ δὲ ἀνύμνον, ὅπερ καὶ πρότερον, ἡνίκα ἡμῖν ἐπεφάνη Χριστὸς διὰ τῆς κάτω γεννήσεως, τὸ, Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. Μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς ἐν ὑμῖν ταῦτα φθέγγομαι· εἴη δὲ καὶ φωνὴ λαβεῖν τῆς ἀγγελικῆς ἀξίαν, καὶ πάντα περιηχοῦσαν τὰ πέρατα.

Β'. Πάσχα Κυρίου, Πάσχα, καὶ πάλιν ἐρῶ Πάσχα, τιμῇ (49) τῆς Τριάδος. Αὕτη ἑορτῶν ἡμῖν ἑορτή, καὶ πανήγυρις πανηγύρων, τοσοῦτον ὑπεραιρουσα πάσας, οὐ τὰς ἀνθρωπικὰς μόνον καὶ χαμῶ ἐρχομένης (50), ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτῷ τελουμένης, ὅσον ἀστέρως ἥλιος. Καλὴ μὲν (51) καὶ ἡ χθὲς ἡρῖν λαμπροφωρία (52) καὶ φωταγωγία, ἣν ἰδὲ τε καὶ δημοσίᾳ συνεστησάμεθα, πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ καὶ ἀξία πᾶσα, δαψίλει τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίζοντες (53), καὶ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀντίτυπος, ὅσον τε οὐρανοῦ ἀνωθεν φρουκτωρεῖ, κόσμον ὅλον (54) αὐγάζων τοῖς παρ' ἑαυτοῦ κάλλεσι, καὶ ὅσον ὑπερουράνιον, ἐν τε ἀγγέλοις τῇ πρώτῃ φωτεινῇ φύσει μετὰ τὴν πρώτην, τῷ ἐκαίθεν τηγά-

(47) Ἀποτίθεται. Reg. hm, ἀποπέθειται. Alludit ad hæc Apostoli verba Eph. iv, 22: « Deponere vos secundum pristinam conversationem, » etc.

(48) Καὶ ὁ νέος συμπληροῦται. Hæc desunt in Reg. hm.

(49) Τιμῇ. Sic plures Regg. In ed., τιμῆ.

(50) Χαμῶ ἐρχομένης. « E terra ortis, originem ducentibus. » Bill. « lumen defixis. »

(51) Μέγ. Plures eodd. addunt, οὗν

(52) Λαμπροφωρία. « Candida vestis gestatio. » Alludit hic Gregorius ad candidas neophytorum vestes. Bill. « lumen et luminum gestatio. »

(53) Καταφωτίζοντες. In nonnullis, καταφωτισσάντες.

(54) Ὅλον. Sic eodd. In ed., ὅλον.

ζεσθαι (55), καὶ ὅσον ἐν τῇ Τριᾷδι, παρ' ἧς φῶς ἅπαν συνέστηκεν, ἐξ ἀμερίστου φωτὸς μεριζόμενον καὶ τιμώμενον (56). Καλλίων δὲ ἡ σήμερον, καὶ περιφανεστέρα. Ὅσῳ γὰρ μὲν πρόδρομον ἦν τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀνισταμένου τὸ φῶς, καὶ ὅσον εὐφροσύνη τις προσόριτος. Σήμερον δὲ τὴν ἀνάστασιν αὐτὴν ἑορτάζομεν, οὐκ ἔτι ἐλπίζομένην, ἀλλ' ἤδη γεγεννημένην (57), καὶ κόσμον ὅλον ἑαυτῇ συνάγουσαν. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο τι τῷ καιρῷ καρποφορεῖται, καὶ δωροφορεῖται (58) δῶρον ἐόρτιον, ἢ μικρὸν, ἢ μετρίον, τῶν πνευματικῶν τε καὶ θεῶν φίλων, ὅπως ἂν ἕκαστος ἔχη δυνάμειος. Τῆς γὰρ ἀξίας, πόλις ἂν καὶ ἄγγελοι τύχοιεν, οἱ πρῶτοι, καὶ νοεροί, καὶ καθαροί, καὶ (59) τῆς ἀνω δόξης ἐπόπται καὶ μάρτυρες εἴπερ καὶ τοῖσι τὸ πᾶν ἐφικτὸν (60) τῆς ὑμνήσεως. Ἡμεῖς δὲ λόγον εἰσοίσομεν, ὧν ἔχομεν τὸ κάλλιστόν τε καὶ τιμιώτατον, ἄλλως τε καὶ λόγον ὑμνούμεντες, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς λογικῆς φύσεως. Ἀρξομαι δὲ ἐντεῦθεν. Οὐδὲ γὰρ ἀνέχομαι, τοὺς περὶ τοῦ μεγάλου θύματος καὶ τῆς μεγίστης ἡμερῶν θύων λόγους, μὴ πρὸς Θεὸν ἀναδραστήν, κάκειθεν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν. Καί μοι καθήρασε καὶ νοῦν, καὶ ἀκοήν, καὶ διάνοιαν, ὅσοι τρυφᾶτε τὰ τοιαῦτα (ἐπειδὴ περὶ Θεοῦ καὶ θεῖος ὁ λόγος), ἵν' ἀπέλθῃτε τρυφῆσαντες ἕντως τὰ μὴ κενούμενα. Ἔσται δὲ ὁ αὐτὸς πληρέστατός τε ἅμα καὶ συντομώτατος, ὡς μήτε τῷ ἑνδεεῖ λυπεῖν, μήτε ἀρδῆς εἶναι διὰ τὸν κόρον (61).

quī in huiusmodi rebus delicias positas habetis (quandoquidem de Deo, ac divina est haec oratio), ut veris deliciis, non autem evanescentibus, expleti discedatis. Erit autem oratio nostra simul et plenissima, et contractissima; ut nec ob defectum molesta sit, nec ob saturitatem tedium afferat.

Γ'. Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ (62), καὶ ἔσται, καὶ ἔσται μάλ-
λον δὲ, ἔσται ἀεὶ (63). Τὸ γὰρ ἦν, καὶ ἔσται,
τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου τιμήματα, καὶ τῆς βευστῆς
φύσεως· ὁ δὲ ὧν ἀεὶ, καὶ τοῦτο αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνο-
μάζει, τῷ Μωϋσεὶ χρηματίζων ἐπὶ τοῦ ὄρους. Ὅλον
γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβὴν ἔχει τὸ εἶναι, μήτε ἀρξά-
μενον, μήτε παυσόμενον, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας
ἄπειρον καὶ ἀόριστον, πᾶσαν ὑπερεκπίπτειν ἔνοιαν,
καὶ χρόνον, καὶ φύσεως· νῦ μόνῳ σκιαγραφούμε-
νος (64), καὶ τούτῳ λίαν ἀμυδρῶς καὶ μετρίως, οὐκ
ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν (65), ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν,
ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλληγομένης, εἰς ἕν τι
τῆς ἀληθείας ἐνδαμα, πρὶν κρατηθῆναι φεῦγον, καὶ
πρὶν νοηθῆναι διαδιδράσκον· τσαῦτα περιλάμπον

* Exod. iii 13 so.

(55) *Ἡγαύεσθαι*. Coisl. 1, Or. 1, Aes., Hervag., etc., *ἀυγάζεσθαι*, « splendorem ellicunt, clarescunt. »

(56) *Τιμώμενον*. In nonnullis, *τεμνόμενον*, « praecisum. » Quam lectionem probat Combefisus, utpote quae magis Gregorini sapiat.

(57) *Γεγεννημένην*. Sic plures codd. In ed., γεγεννημένην.

(58) *Καὶ δωροφορεῖται*. Haec desunt in nonnullis.

(59) *Καὶ*. Deest in quatuor Regg., quinque Colb. et Comb.

(60) *Ἐφικτὸν*. Unus codex addit, *ἔστιν*.

(61) *Ἔσται ... διὰ τὸν κόρον*. Haec et interjecta desunt in plerisque codicibus. Ea tamen agnoscit Nicetas.

(62) *Θεὸς ἦν μὲν ἀεὶ*, etc. Haec et sequentia us-

caeleste est, tum in angelis, quae prima post primam lucida natura est (nam illinc splendorem trahunt); tum in ipsa Trinitate, a qua lumen omne productum est, ab indivisibili lumine divisum atque honoratum. At hodierna praeclearior et excellentior. Nam hesternum lumen magni illius luminis exurgentis praenuntium erat, ac veluti profesta quadam animorum voluptas. Hodie autem ipsam resurrectionem celebramus, non jam in spe positam, sed iam ortam, mundumque totum sibi conciliantem. Enimvero alius aliud quiddam huic temporis donet, ac munus festivum offerat, vel parvum, vel magnum, modo spirituale, Deoque gratum, unusquisque pro virium suarum ratione. Nam dignum munus offerre vix ipsi quoque angeli possint, illi, inquam, primi, et intelligentes, et puri, supernaeque gloriae spectatores, ac testes; si tamen his quoque omnibus numeris absoluta Dei laudatio concessa est. Nos autem sermonem, quo nec pulchrius quidquam habemus, nec praestantius, conferemus; praesertim Verbum laudantes, ob beneficium, quod ab eo ad naturam ratione utentem profectum est. Hinc autem exordiar. Facere enim nequeo, quin de magna victima, et die omnium dierum maximo, sermones, victimae ejusdem instar, offerens, ad Deum excurram, atque illinc exordium ducam. Ac vos, et mentem, et aures, et intellectum perpurgate, 347

quī in huiusmodi rebus delicias positas habetis (quandoquidem de Deo, ac divina est haec oratio), ut veris deliciis, non autem evanescentibus, expleti discedatis. Erit autem oratio nostra simul et plenissima, et contractissima; ut nec ob defectum molesta sit, nec ob saturitatem tedium afferat.

III. Deus et semper erat, et est, et erit; vel, ut rectius loquar, semper est. Nam *erat et erit*, huius nostri temporis, fluxaque et caduce naturae segmenta sunt. Ille autem semper *est*, atque hoc modo seipsum nominat*, cum in monte Moysi oraclum edit. Universum enim esse in seipso complectitur, quod nec principium habuit, nec finem habiturum est, quasi pelagus quoddam essentiae immensum et interminatum, omnem tum temporis, tum naturae cogitationem superans; mente sola is adumbratus, et quidem perexigue ac perobscure, non ex his, quae in ipso sunt, sed quae circa ipsius, alia nimirum ex alia imagine collecta, ad unum aliquod veritatis simulacrum exorimen-

D que ad finem numeri noni, verbo ad verbum nantur in tricesima octava oratione *De Christi natiuitate*. Utrum autem id factum fuerit ab ipso Gregorio, an amanuensium lapsu contigerit, incertum.

(65) *Ἔστιν ἀεὶ*. « Semper est. » Augustinus *De vera relig.*, c. 49, sic loquitur: « Nihil praeterit in aeterno, et nihil futurum est; quia et quod praeterit, esse desinit; et quod futurum est, nondum cepit. Aeternitas autem tantummodo est: nec fuit, quasi non sit; nec erit, quasi adhuc non sit. »

(64) *Σκιαγραφούμενος*. Sic plures Regg. et Colb., Par., etc. In ed., *σκιαγραφούμενος*.

(65) *Οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν*. « Non ex suis. » Id est, non ipsa essentia, secundum quam Deus a nobis comprehendit nequit; sed ex effectibus, seu operibus a nobis laudatur

dum, quod, priusquam teneatur, effugit, et priusquam intellectu percipiatur, seipsum fuga proripit; tantum principem nostri partem, eamque purgatam, collustrans, quantum oculorum aciem perstringit fulguris celeritas handquaquam permanentis; ut, meo quidem iudicio, quatenus comprehendendi potest, nos ad se trahat (quod enim nullo modo percipi potest, id nec sperat quisquam, nec ad id admittitur); quatenus autem capi nequit, admirationem sui excitet, atque ex ipsa admiratione vehementius desideretur, desideratus purget, purgans autem Deo similes efficiat, cumque id consecuti fuerimus, jam velut cum familiaribus colloquatur (metuo ne hoc audacius a me dictum videri possit), Deus diis unitus et innotescens, ac tantum fortasse, quantum jam eos, qui cognoscunt, cognitos habet. Immensus igitur est Deus, et ad contemplandum difficilis, idque solum in eo plauet aliquis existimet, eum, quia simplicis naturæ modo comprehendendi possit, vel plene perfecteque natura simplex, exquiramus. Neque enim simplicitas illi natura est. quandoquidem nec compositis sola compositio

IV. Jam vero, cum immensitas bifariam consideretur, nempe et principii, et finis ratione (nam quod supra hæc est, nec his continetur, immensum est); cum in superius profundum mens aspexit, in formis illis, quas sibi de Deo effingit, non habens ubi consistat et innitatur, immensum hoc exitusque expers, anarechum, hoc est, principio carens, appellavit: cum autem ad inferiora hæc, et posteriora, immortale atque interitus expers: cum autem utrumque contraxerit, et collegerit, æternum. Æternitas enim, nec tempus, nec temporis pars ulla est; nec enim in mensuram cadit; sed quod nobis tempus est, solis motu definitum, hoc æternis ævum est, nimirum ille quasi temporalis quidam motus, et intervallum, quod simul cum æternis extenditur. Atque hæc nobis in præsentia de Deo diæta sint. Neque enim plura disserere hujus est temporis, quandoquidem nobis hoc loco, non de Dei natura, sed de œconomia instituta est oratio. Deum porro cum dico, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum dico, nec ultra hæc sese diffundente deitate, ne deorum turbam iudueamus, nec rursus intra hæc finita atque restricta, ne divinitatis inopia premi iudicemur, vel propter unius principatum Judaismo

Α ἡμῶν τὸ ἡγεμονικόν, καὶ ταῦτα κεκαθαρωμένον (66), ὅσα καὶ ἔψιν, ἀστραπῆς τάχος οὐχ ἰσταμένης· ἐμοὶ δοκεῖν, ἵνα τῷ ληπτῶ μὲν ἕλκη πρὸς ἑαυτὸ (67) (τὸ γὰρ τελῶς ἄληπτον, ἀνέλπιστον καὶ ἀνεπιχειρήτον)· τῷ δὲ ἀλήπτῳ, θαυμαζήσεται· θαυμαζόμενον δὲ, ποθῆται πλέον· ποθούμενον δὲ, καθαιρή· καθάρων δὲ, θεοειδεῖς ἐργάσεται (68)· τοιοῦτοι δὲ γενομένοις, ὡς οὐκείως ἦδη προσομιλή (τολμᾷ τε νευανικὸν ὁ λόγος)· θεὸς θεοῖς ἐνούμενός τε καὶ γνωριζόμενος· καὶ τοσοῦτον ἴσως, ὅσον ἦδη γινώσκει τοὺς γνωστοκόμενους (69). Ἄπειρον οὖν τὸ θεῖον καὶ δυσθεώρητον· καὶ τοῦτο πάντῃ καταληπτὸν αὐτοῦ μόνου, ἢ ἀπειρία· κἄν τις οἴηται τῷ (70) ἀπλῆς εἶναι φύσεως, ἢ θλου (71) ἄληπτον εἶναι, ἢ τελῶς ληπτόν. Τί γὰρ ὄν ἀπλῆς ἐστὶ φύσεως, ἐπιζητήσωμεν (72). Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο φύσις αὐτῷ, ἢ ἀπλότης· εἴπερ μηδὲ τοῖς συνθέτοις, τὸ εἶναι· μόνου (73) συνθέτοις

comprehendi potest, quod immensus sit; quamli-

sit, rationem hanc habere, ut vel nullo omnino

848 comprehendendi queat. Quid enim sit ille, natura

Δ'. Διχῆ δὲ τοῦ ἀπείρου θεωρουμένου, κατὰ τε ἀρχὴν καὶ τέλος (τὸ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα, καὶ μὴ ἐν τούτοις, ἀπειρον), ὅταν μὲν εἰς τὸν ἄνω βυθὸν ὁ νοῦς ἀποβλέψῃ, οὐκ ἔχων ὅποι σιγῇ καὶ ἀπερείσθῃται ταῖς περὶ Θεοῦ φαντασίαις, τὸ ἐνταῦθα ἀπειρον καὶ ἀνέκβατον, ἀναρχον προσηγόρευσε· ὅταν δὲ εἰς τὸν κάτω (74), καὶ τὰ ἐξῆς, ἀθάνατον καὶ ἀνώλεθρον· ὅταν δὲ συνέλῃ τε πᾶν, αἰώνιον. Αἶὼν γὰρ, οὔτε χρόνος, οὔτε χρόνου τε μέρος· οὐδὲ γὰρ μετρητόν· ἀλλ' ὅπερ ἡμῖν ὁ χρόνος, ἡλίου φασγᾶ μετρούμενος, τοῦτο τοῖς αἰδίαις αἰὼν, τὸ συμπαρακτεινόμενον (75) τοῖς οὐσίαις (76), οἷόν τι χρονικὸν κίνημα καὶ διάστημα. Ταῦτά μοι περὶ Θεοῦ πεφιλοσοφήσθω τανῦν (77). Οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ ταῦτα καιρὸς, ὅτι μὴ θεολογία τὸ προσκείμενον ἡμῖν, ἀλλ' οἰκονομία (78). Θεοῦ δὲ ὅταν εἴπω, λέγω Πατὴρ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· οὔτε ὑπὲρ ταῦτα τῆς θεότητος γενομένης, ἵνα μὴ δῆμον θεῶν εἰσαγάγωμεν· οὔτε ἐντὸς τούτων ὀριζομένης, ἵνα μὴ πενίαν θεότητος κατακριθῶμεν, ἢ διὰ τὴν μοναρχίαν Ἰουδαίζοντες (79), ἢ διὰ τὴν ἀφθονίαν Ἑλληνίζοντες. Τὸ γὰρ κακὸν ἐν ἀμφοτέροις ὅμοιον, κἄν ἐν (80) τοῖς ἐναντίοις εὐρίσκηται. Οὕτω μὲν οὖν τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ἃ καὶ τοῖς σεραφίμ συνκαλύπτεται, καὶ δοξάζεσθαι τρισὶν ἁγιασμοῖς, εἰς

κάτω. Gloss., εἰς τὰ μέλλοντα, « ad ulteriora, ad futura. »

(73) Τὸ συμπαρακτεινόμενον. « Illud ævum quod simul cum existentibus rebus extenditur. »

(76) Τοῖς οὐσίαις. Comb. : « Spiritualibus. »

(77) Πεφιλοσοφήσθω τανῦν. In nonnullis, πεφιλοσοφείσθω τὸ νῦν.

(78) Οἰκονομία. « De œconomia, » id est, inquit Niceas, « de Incarnationis consilio et œconomia disserere proposuimus. » Ex quibus forsitan colligendum esset, hæc ex oratione de Nativitate excerpta, ab amanuensis huc fuisse translata.

(79) Ἰουδαίζοντες. Judæi unam tantum in Deo personam agnoscebant.

(80) Ἐν. Deest in Regg. c, d et des.

(66) *Κεκαθαρωμένον*. Reg. ph, Savil. et Comb., *κεκαθαρωμένων*. « cum purgati fuerimus. »
 (67) *Ἐαυτῷ*. Reg. ph et Or. J, *ἑαυτὸν*.
 (68) *Ἐργάσεται*. Comb., *ἀπεργάσεται*.
 (69) *Τοῖς γινωσκόμενοις*. « Qui cognoscunt, » non, « cognoscuntur, » ut Billias. Alludit enim Gregorius ad hæc Apostoli verba, I Cor. xiii, 12, « tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. »
 (70) *Οἴηται τῷ*. Jes., Par. et Savil., *οἴεται τὸ*.
 (71) *Ἦλον*. Par., *ἔως*.
 (72) *Ἐπιζητήσωμεν*. Sic Regg. lm, ph, etc. Sic etiam Billias. In ed., *ἐπιζητήσωμεν*.
 (73) *Τὸ εἶναι μόνον*. S c Coisl. 2. In ed., *μόνου τὸ εἶναι*.
 (74) *Εἰς τὸν κάτω*. Regg. lm, ph, etc., *εἰς τὰ*

μίαν συνιοῦσι κυριότητα καὶ θεότητα: ὅπερ καὶ (81) ἄλλῃ τινὶ τῶν (82) πρὸ ἡμῶν περιουσιόφρηται: κάλλι-
στά τε καὶ ὑψηλότατα.

sanctorum, quæ etiam a seraphinis obteguntur, ac deitatem coequentibus, celebrantur ⁷, quemadmodum sine philosophatus est.

Ε'. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔρχαι: τῆ ἀγαθότητι: τοῦτο, τὸ κινεῖσθαι μόνον τῆ ἑαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει γεθῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁδεύσαι, ὡς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργετούμενα (τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας τῆν ἀγαθότητος): πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους: καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν, Λόγῳ συμπληρούμενον, καὶ Πνεύματι τελειούμενον: καὶ οὕτως ὑπέστησαν λαμπρότητες δευτέρας, λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος, εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ, ὅσων ἄβλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην ὅτι ἐγγυτάτα (83) τῶν εἰρημένων, ταύτας (84) ὑποληπτέον. Βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακὸν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν, ἅτε περὶ θεῶν οὐσας, καὶ τὰ πρῶτα ἐκ θεοῦ λαμπομένης (τὰ γὰρ ἐνταῦθα δευτέρας ἐλλάμψεως): πείθει δέ με, μὴ ἀκινήτους, ἀλλὰ δυσκινήτους (85), καὶ ὑπολαμβάνειν ταύτας καὶ λέγειν, ὅ διὰ τὴν λαμπρότητα Ἐωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος καὶ λεγόμενος, αἶ τε ὑπ' αὐτὴν ἀποστατικὰ δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας τῆ τοῦ καλοῦ φυγῆ, καὶ ἡμῖν πρόξενοι.

Γ'. Οὕτω μὲν ὄν νοιτῆς αὐτῶ καὶ διὰ ταῦτα ὑπέστη κόσμος, ὡς ἐμὲ γούν περὶ τούτων φιλοσοφῆσαι, μικρῶ λόγῳ τὰ μεγάλα σταθμώμενον. Ἐπεὶ δὲ τὰ πρῶτα καλῶς εἶχεν αὐτῶ, δευτέρον ἐννοεῖ κόσμον, ὑλικὸν καὶ ὁρώμενον: καὶ οὕτως ἔστι, τὸ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν μέσῳ (86) σύστημα τε καὶ σύγκριμα: ἐπανεστὸν μὲν τῆς καθ' ἑκαστον εὐφύτας, ἀξιοπαινετώτερον δὲ τῆς ἐξ ἀπάντων εὐαρμοστίας καὶ συμφωνίας, ἄλλου πρὸς ἄλλο τι καλῶς ἔχοντος, καὶ πάντων πρὸς ἅπαντα, εἰς ἐνὸς κόσμου συμπλήρωσιν: ἵνα δεῖξῃ, μὴ μόνον οικεῖαν ἑαυτῶ φύσιν, ἀλλὰ καὶ πάντη ξένην ὑποστήσασθαι δυνατὸς ὄν. Οἰκεῖον μὲν γὰρ θεότητος, αἶ νοεραὶ φύσεις, καὶ νῶ μόνῳ ληπτὰ: ξένον (87) δὲ παντάπασιν, ὅσαι ὑπὸ τὴν αἰσθησιν: καὶ τούτων αὐτῶν ἔτι πῶρρωτέρω, ὅσαι παντελῶς ἄβχοι καὶ ἀκίνητοι.

quæ naturam, sed etiam omnino alienam posse gentes nature, quæque mente sola percipi queunt; aliene autem omnino, quæcumque sub sensu et motu carent.

Z'. Νοῦς μὲν ὄν ἦδη καὶ αἰσθησις (88), οὕτως ἀπ' ἀλλήλων διακριθέντα (89), τῶν ἰδίων ὅρων ἐντὸς ⁷ Isa. vi, 2 sqq.

(81) Ὅπερ καὶ. Duo Colb. et Or. 1, 2 καί.

(82) Τινὶ τῶν. Sic Regg. d, ph, Or. 1, etc. In ed. deest τῶν. Budeus intelligit « Dionysium, » Regius Mazarinus et Nicetas, « Athanasium, » quibus assentimur.

(83) Ἐγγυτάτω. In nonnullis, ἐγγυτάτων.

(84) Ταύτας. Sic sex Regg., Par. Jes., Bas. etc. Prave in ed., ταῦτα.

(85) Δυσκινήτους. Sic Regg. c, d, ph, Savil., etc. In ed., δυσκινήτους.

(86) Καὶ τῶν ἐν μέσῳ. « Et rebus mediis, » nimirum aere et aqua, quæ inter cælum et terram

faventes, vel propter effusam deorum multitudinem gentilismo. Nam utrobique malum æquale est, tametsi in contrariis reperitur. Sic nimirum Sancta tribus sanctificationibus in unam dominationem et et alius quidam aut nos pulcherrime et sublimis-

V. Quoniam autem bonitati nimime satis erat sua ipsius solum contemplatione moveri, sed bonum diffundi ac propagari oportebat, ut plura essent, quæ beneficio afficerentur (id enim summe bonitatis erat), primum angelos, et cælestes spiritus cogitavit; atque illa cogitatio opus erat, quod Verbo conficiebatur, ac Spiritu perficiebatur; atque ita secundi splendoris procreati sunt, primi splendoris administri; sive spiritus mente præditos, sive ignem tanquam materie et corporis expertem, **849** sive aliam quamdam naturam proxime ad eas, quas diximus, accedentem, eos existimare oportet. Gestit quidem animus dicere ad malum immobiles, ac solummodo ad bonum propensos, utpote Deum circumstantes, ac primario Dei fulgore collucentes (hæc enim inferiora secunde illuminationis sunt); verum, ut non omnino immobiles, sed ægre mobiles existimare ad dicam, mihi persuadet ille, ob splendorem, Lucifer, qui propter superbiam caligo effectus est, ac nominatur, et rebelles angeli ei subjecti, vitii per boni fugam architecti, ejusdemque nobis auctores.

VI. Sic igitur atque ob has causas, mundus is intellectualis, ab eo creatus est, quantum quidem ipse de his rebus philosophari queo, exigua oratione res magnas expendens. Posteaquam autem primas partes præclare constitutas vidit, alterum mundum, materia constantem et aspectabilem cogitavit, hanc nimirum ex cælo, et terra, et his rebus quæ eorum complexu continentur, coagmentationem et concretionem: laudabilem illam quidem, ob singularum partium elegantiam; verum laudabilior, ob eam, quæ ex universis existit, concinnitatem atque concordiam, alia re videlicet ad aliud quiddam pulchre quadrante, atque omnibus ad omnia scite convenientibus, ad unius mundi ornatum omnibus numeris absolvendum; ut perspicuum faceret, sc, non modo sibi ipsi cognatam et propinquare procreare. Divinitatis enim propinquæ sunt intelligentiæ autem omnino, quæcumque sub sensu et motu carent.

VII. Enimvero mens jam et sensus, sic inter se discretæ, finibus suis se continebant, opificisque

continentur. Nam « mundus, » ut ait Aristoteles, « est coagmentatio ex cælo et terra naturisque intermediis. »

(87) Ἐξέρον. Sic Regg. hm, ph, Coisl. 1, etc. Prave in Par. ed., ξένου.

(88) Νοῦς μὲν ὄν ἦδη καὶ αἰσθησις. « Mens jam et sensus. » Intelligit Gregorius angelos et visibilem mundum a Verbo creatos, qui, vocis organo destituti, opificis sui gloriam tacite enarrabant, cum nondum homo creatus esset

(89) Διακριθέντα. Sic plerique melioris notæ codd. In ed., διακριθέντες.

Verbi majestatem, in seipsis ferebant, taciti laudatores insignis officii, et canori praecones. Nondum autem ex utroque temperatura ulla erat, aut contrariorum mistio, quae sublimioris sapientiae ac circa naturarum creationem varietatis et excellentiae specimen exhiberet: nec omnes bonitatis divinitiae notae atque spectatae erant. Hoc igitur cum artifex Verbum ostendere voluisset, **850** animal unum ex utroque, ex invisibili scilicet ac visibili natura, hominem dico, fabricatur; atque a materia quidem, jam ante producta, sumpto corpore, a se autem insito spiraculo (quod quidem intellectivalem animam, Deique imaginem Scriptura vocat⁸), velut alterum quendam mundum, in parvo magnum, in terra collocat, angelum alium, mistum adorantem, visibilis naturae spectatorem, intellectualis mystem, eorum, quae in terra sunt, regem, superis autem subditum, terrenum et caelestem, caducum et immortalem, visibilem et intelligibilem, medium inter magnitudinem et humilitatem, eundem spiritum et carnem; spiritum propter gratiam, carnem ob elationem: illud quidem, ut maneat, eumque, ejus beneficiis ornatus est, concelebrat; hoc autem, ut vexetur, ac vexationibus admoneatur, et de magnitudine sibi placens erudiat et coerceatur; animal hic varie gubernatum, atque alio demigrans, et, quod mysterii extremum est, animi ad Deum nutu et propensione divinitatem consequens. Eo enim mihi veritatis splendor ille, quem hic exigue haurimus, tendit, ut Dei claritatem et videam et sentiam dignam eo, qui et constrinxit, et dissol-

VIII. Hunc arbitrii libertate donatum, ut bonum non minus illius esset, qui elegisset, quam ejus, qui semina praebuisset, in paradiso (quicumque tandem erat paradisi ille), collocat⁹, plantarum immortalium cultorem, hoc est, fortasse divinarum cogitationum, tam simpliciorum, quam perfectiorum, mundum per simplicitatem, et vitam artificio carentem, atque omnis integumentum et munimentum expertem. Talem enim esse conveniebat eum, qui primum esset creatus. Ac legem, quasi materiam libero arbitrio tradit. Lex autem illa, praeceptum erat, quo prescribatur, tum quibus arboribus ei utendum esset, tum a qua manus abstinenda. Ea porro erat scientiae arbor, non illa quidem, aut male a principio consita, aut per invidiam interdicta (ne illuc linguas suas Dei hostes injiciant, nec serpentem imitentur); sed bona quidem tempestive per-

⁸ Gen. i, 27; ii, 7. ⁹ Gen. ii, 15 sqq.

(90) *Ἰνοὴν ἐνθεὶς*. Sic. Coisl. I, Or. I, Comb., etc. Sic etiam legit Bill. In Par. ed., ζῶην ἐνθεὶς, « insita vita. »

(91) *Μέσον*. Sic. codd. Mendose in ed., μέτους.

(92) *Πάσχων*. Reg. ph, πάσχων.

(93) *Φιλοτιμούμενος*. Regg. bm, ph et Savil., φιλοτιμούμενος.

(94) *Ζῶον ἐνταῦθα*, etc. Id est, animal quod in hac vita, providentia, lege et consilio regatur, et ad aliam vitam transferatur.

(95) *Λύσαντος*. . . συνδήσαντος. Sic plures op-

ειστήκεισαν, καὶ τὸ τοῦ δημιουργοῦ Λόγου μεγαλεῖον ἐν ἑαυτοῖς ἔφερον, σιγῶντες ἐπαινέται τῆς μεγαλουργίας, καὶ διαπύρσιτοι κήρυκες. Οὐπο δὲ ἦν κράμα ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδὲ τις μίξις τῶν ἐναντίων, σοφίας μείζονος γνώρισμα καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις πολυτελείας· οὐδὲ ὁ πᾶς κλοῦτος τῆς ἀγαθότητος γνώριμος. Τοῦτο δὲ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καὶ ζῶον ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, ἀοράτου τε λέγω καὶ ὁρατῆς φύσεις, δημιουργεῖ, τὸν ἀνθρώπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν τὸ σῶμα ἕδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεὶς (90) (ὅ δὲ νοερὰν ψυχὴν καὶ εἰκόνα Θεοῦ οἶδεν ὁ λόγος), οἶδεν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἕστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτὸν, ἐπόπτῃν τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλεύμενον ἀνωθεν, ἐπιγίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον (91) μεγέθους καὶ ταπεινότητος, τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ τὴν χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἔπαρσιν· τὸ μὲν, ἵνα μένη, καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργετήν· τὸ δὲ, ἵνα πάσχη, καὶ πάσχων (92) ὑπομιμησκηται, καὶ παιδεύηται τῷ μεγέθει· φιλοτιμούμενος (93)· ζῶον ἐνταῦθα (94) οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχού μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοούμενον. Εἰς τοῦτο γὰρ ἐμοὶ φέροι τὸ μέτριον ἐνταῦθα φέγγος τῆς ἀληθείας, λαμπρότητα Θεοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν ἄξιαν τοῦ καὶ συνδήσαντος, καὶ λύσαντος, καὶ αὐθις συνδήσαντος (95) ὑψηλότερον.

sentiam dignam eo, qui et constrinxit, et dissol-

II'. Τοῦτον ἔθετο μὲν ἐν τῷ (96) παραδείσῳ, ὅστις ποτὲ ἦν ὁ παράδεισος οὗτος, τῷ αὐτεξουσίῳ τιμησας, ἕν ἧ τοῦ ἐλομένου τὸ ἀγαθὸν οὐκ ἤττον ἢ τοῦ (97) παρασχόντος τὰ σπέρματα, φυτῶν ἀθανάτων γεωργόν, θεῶν ἐννοιῶν ἴσως, τῶν τε ἀπλουστέρων, καὶ τῶν τελευτέρων, γυμνὸν τῇ ἀπλότητι, καὶ ζῶῃ τῇ ἀτέχνῳ, καὶ δίχα παντὸς ἐπικαλύμματος καὶ προβλήματος· τοιοῦτον γὰρ ἔπερπεν εἶναι τὸν ἀπ' ἀρχῆς· καὶ δίδωσι νόμον, ὕλην τῷ αὐτεξουσίῳ. Ὁ δὲ νόμος ἦν ἐντολὴ, ὧν τε μεταληπτέον αὐτῷ φυτῶν, καὶ οὐ μὴ προσπατέον. Τὸ δὲ ἦν, τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, οὔτε φυτεῦθ' ἐν ἀπ' ἀρχῆς κακῶς, οὔτε ἀπαγορευθ' ἐν φθορῶς (μὴ πεμπέτωσαν ἐκεῖ τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι, μηδὲ τὸν ὄφιν μιμείσθωσαν)· ἀλλὰ καλὸν μὲν εὐκαίρως μεταλαμβάνον (θεωρία [98] γὰρ ἦν τὸ φυτὸν, ὡς ἡ ἐμὴ θεωρία, ἧς μόνους ἐπιβαίνειν [99] ἀσφαλῆς, τοῖς τὴν ἕξιν τελευτέροις [1]),

timae notae codd. In ed., λύσαντος. . . συνδήσαντος.

(96) *Ἐν τῷ*. Sic Regg. bm, ph, Or. I, etc. Deest τῷ in ed.

(97) *Ἢ τοῦ*. Comb., ἧ ἀπὸ τοῦ.

(98) *Θεωρία*. « Contemplatio. » Id est, inquit Nicetas, « altior quaedam cognitio, iis convenient, qui sensus exercitatos habent. »

(99) *Ἐπιβαίνειν*. Sic tres Regg. In ed., ἐπιβαίνει.

(1) *Τοῖς*. . . τελευτέροις. Regg. bm, ph et Savil., τοὺς τελευτέρους.

οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουτέροις ἔτι, καὶ τὴν ἔφεσιν Ἀ
 λιγυτέροις· ὡς περ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελῆς τοῖς
 ἀπαλοῖς (2) ἔτι, καὶ δεομένοις γάλακτος. Ἐπεὶ δὲ
 φθόνῳ διαβόλου, καὶ γυναικῶς ἐπηρείη, ἦν τε ἔπα-
 θεν, ὡς ἀπαλωτέρα, καὶ ἦν προσήγαγεν, ὡς πιθα-
 νωτέρα (φεῦ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας! ἐμὴ γὰρ ἡ τοῦ
 προπάτορος), τῆς μὲν ἐντολῆς ἐπελάθετο τῆς δοθεί-
 σης, καὶ ἠτρεφῆ τῆς μικρᾶς γεύσεως· ὁμοῦ δὲ τοῦ
 τῆς ζωῆς ξύλου, καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ τοῦ Θεοῦ
 διὰ τὴν κακίαν ἐξόριστος γίνεται, καὶ τοὺς δερμα-
 τίνους ἀμφιέννυσται χιτῶνας, ἴσως τὴν παχυτέραν
 σάρκα, καὶ θνητὴν, καὶ ἀντίτυπον· καὶ τοῦτο πρῶ-
 τον γινώσκει τὴν ἰδίαν αἰσχύνην, καὶ ἀπὸ Θεοῦ κρύ-
 πτεται. Κερδαίνει μὲν τι κἀνταῦθα, τὸν θάνατον, καὶ
 τὸ διακοπῆναι τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀθάνατον ἦ τὸ
 κακόν. Καὶ γίνεται φιλανθρωπία, ἡ τιμωρία Οὕτω B
 γὰρ πείθομαι (5) κολάζειν Θεόν.

et a Deo se abscondit¹⁰. Atque hic quoque tamen
 mortem, ac peccati præcisionem elueratur, ne ma-
 lum immortale sit. Ita pœna ipsa in misericordiam cessit. Sic enim Deum supplicia inferre
 ceuseo.

Θ'. Πολλοῖς δὲ παιδευθεὶς πρότερον ἀντι πολλῶν
 τῶν ἁμαρτημάτων, ὧν ἡ τῆς κακίας ῥίζα ἐβλάστησε,
 κατὰ διαφόρους αἰτίας καὶ χρόνους, λόγῳ, νόμῳ,
 προφῆταις, εὐαγγελίοις, ἀπειλαῖς, πληγαῖς, ὕδατιν,
 ἐμπροσμάς, πολέμοις, νίκαις, ἤτταις, σημεῖοις ἐξ
 οὐρανοῦ, σημεῖοις ἐξ ἀέρος, ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης,
 ἀνδρῶν, πύλων, ἐθνῶν, ἀνεπίστοις μεταβολαῖς, ὑφ'
 ὧν ἐκτριβῆναι τὴν κακίαν τὸ σπουδαζόμενον ἦν·
 τίλος, ἰσχυροτέρου δεῖται φαρμάκου ἐπὶ θειωτέροις C
 τοῖς ἀβύρωστέμασι, ἀλληγοφονίαις, μοιχεύσεσι, ἐπιου-
 ραῖς, ἀνδρομανίαις, τὸ πάντων ἔσχατον τῶν κα-
 κῶν καὶ πρῶτον, εἰδωλολατρίας (4), καὶ τῆ μετα-
 θέσε: τῆς προσκυνήσεως ἀπὸ τοῦ πεποιηκότος ἐπὶ
 τὰ κτίσματα. Ταῦτα, ἐπεὶ μεζῶνος ἐδεῖτο τοῦ
 βοηθήματος, μεζῶνος καὶ τυγγάνει. Τὸ δὲ ἦν,
 αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀθάνατος,
 ὁ ἀπεριληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή,
 τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς
 ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου (5), ἡ μὴ (6)
 κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ
 Πατρὸς ὄρος καὶ λόγος, ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ,
 καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα, καὶ ψυχῆ νοσεῖ (7)
 διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον
 ἀνακαθαίρων καὶ πάντα γίνεται, πληρὴ τῆς ἁμαρτίας, D
 ἀνθρωπος· κυρθεὶς μὲν ἐκ τῆς Περθένης, καὶ ψυχὴν
 καὶ σάρκα προκαταρθείτης τῷ Πνεύματι (ἔδει γὰρ,
 καὶ γέννησιν τιμηθῆναι, καὶ παρθενίαν προτιμηθῆ-
 ναι), προσελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἐκ
 δύο τῶν ἐναντιῶν, σαρκὸς καὶ πνεύματος (8), ὧν τὸ
 μὲν ἐθέωτε, τὸ δὲ ἐθέωθη. Ὡ τῆς καινῆς μέξεως!
 Ὡ τῆς παραδόξου κράσεως! Ὁ ὧν, γίνεται· καὶ ὁ

cepta (contemplationis enim, ut ipse contemplando
 assequor, hæc arbor erat, ad quam iis solis tutus
 851 est ascensus, qui animi habita perfectiori
 sunt); haudquaquam autem bona simplicioribus
 adhuc animis, atque appetitu avidiori præditis;
 quemadmodum nec perfectus ac solidus cibus iis
 conducit, qui tenera adhuc ætate sunt, lactequa-
 opus habent. Postquam autem diaboli invidia, et
 fraude facta mulieri, quam, et ut mollior passa est,
 et, ut ad persuadendum accommodatior, admovit
 (o infirmitatem meam! meam enim doco primi
 parentis infirmitatem), accepti mandati oblitus, et
 huic gustui acerbo acquievit, tum simul et a ligno
 vite, et a paradiso, et ab ipso Deo propter pecca-
 tum expellitur, et pelliceas tunicas induit, hoc est,
 fortasse crassioremem carnem, et mortalem, ac refrac-
 tarianam; primumque turpitudinem suam agnoscit,
 mortem, ac peccati præcisionem elueratur, ne ma-
 lum immortale sit. Sic enim Deum supplicia inferre

IX. Multis autem prius modis, propter multa
 peccata, quæ ex vitii radice pullularunt, secundum
 diversas causas et tempora castigatus, sermone,
 lege, prophetis, beneficiis, comminationibus, pla-
 gis, aquis, incendiis, bellis, victoriis, cladibus,
 signis ex cælo, signis ex acre, ex terra, ex mari,
 hominum, urbium, gentium, insperatis mutacioni-
 bus, quæ omnia eo tendebant, ut malitia contere-
 retur; validiuri tandem medicamento propter gra-
 viores morbos opus habere cœpit, nimirum ob
 mutuas cædes, adulteria, perjuriam, præposteram
 libidinem, et, quod omnium malorum extremum ac
 primum est, idolorum cultum, adorationisque a
 Creatore ad creaturas translationem. Quæ, quoniam
 majus auxilium requirebant, majus etiam acceper-
 unt. Hoc autem erat ipse Dei Filius, ille sæculis
 antiquior, ille invisibilis, ille incomprehensibilis,
 ille incorporeus, illud ex principio principium, illud
 ex lumine lumen, ille fons vite et immortalitatis,
 illa archetypi expressio, illud immotum sigillum,
 illa per omnia similis imago, ille Patris terminus
 et ratio, ille, inquam, ad imaginem suam se cou-
 fert, carnemque carnis causa gerit, et eum intel-
 lectuali anima propter animam meam jungitur, ut
 simile per simile purgetur, atque humana omnia,
 excepto peccato, suscipit; conceptus quidem ex Vir-
 gine, animo et carne a Spiritu præpurgata (nam et
 generationem honore affici, et virginitatem præ-
 ferri 852 oportebat); progressus autem Deus cum
 assumpta humanitate, unum ex duobus inter se
 contrariis, carne nimirum et spiritu, quorum alte-

¹⁰ Gen. iii, 1 sqq.

(2) Ἀπαλοῖς. Sic quatuor Regg., sex Colb., etc. In ed., ἀπλοῖς, « simplicibus. »

(3) Πείθομαι. Comb., ἐγὼ πείθομαι.

(4) Εἰδωλολατρίας. Reg. ph et Or. I, εἰδωλολα-
 τρείας.

(5) Ἀρχετύπου. Coisl. 4 addit, κάλλους, « pul-
 chritudinis archetypi expressio. »

(6) Ἡ μή. Sic Regg. om, pu et Savil. In ed.,
 ἡ μή.

(7) Καὶ ψυχῆ νοσεῖ. Par., καὶ ψυχῆν νοσεῖν.

(8) Σαρκὸς καὶ πνεύματος. Optime Nicetas ex-
 ponit: Ἀνθρωπότητος καὶ θεότητος. « Cum divini-
 tate et humanitate. »

rum deitatem dedit, alterum accepit. O novam et inauditam misturam! O admirandam temperationem! Qui est, sit: qui increatus est, creatur: qui nullo loco contineri potest, interventu animæ intellectualis, inter divinitatem carnisque crassitiam interjectæ, continetur. Qui alios ditat, pauper efficitur; carnis enim meæ paupertatem subit, ut ego deitatis ipsius opes consequar. Qui plenus est, exinanitur; sua enim gloria ad breve tempus exinanitur, ut plenitudinis ipsius ego particeps efficiar. Quenam hæc bonitatis divitiæ? Quodnam erga me mysterium? Divinam imaginem accepi, nec custodivi. Ille meam carnem accipit, ut et imagini salutem, et carni immortalitatem afferat; secundum consortium nobiseum init, et quidem priori longe admirabilis. Tum enim id quod præstantius erat, particeps ipse fit. Hoc priori illo divinius; hoc apud

Α ἀκτιστος, κτιζεται· καὶ ὁ ἀχώρητος, χωρεῖται, διὰ μέσης ψυχῆς νοεραῆς μεσιτευσούσης θεότητι καὶ σαρκὸς παχύτητι· καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἐν' ἐγὼ πλουτήσω (9) τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης, κενούται· κενούται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρὸν (10), ἐν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως (11). Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; τί τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνης, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκὸς, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ, καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ. Δευτέραν (12) κοινωνεῖ κοινωνίαν, πολὺ τῆς προτέρας παραδοξότεραν· ὅσῳ τότε μὲν τοῦ κρείττονος μετέδωκε, νῦν δὲ μεταλαμβάνει τοῦ χείρονος. Τοῦτο τοῦ προτέρου θεοσιδέστερον· τοῦτο τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὑψηλότερον (13). nobis impertit; at nunc ejas, quod deterius est, cordatos viros multo sublimins.

X. Sed quorsum hæc, dicturus est fortasse quispiam ex his, qui majore erga festum studio ducuntur, fervidiorique animo præditi sunt? Equum ad metam stimula; de iisque, quæ hujus festi sunt, et ob quæ hic assidemus, orationem ad nos habe. Ita vero faciam, etsi paulo altius exorsus sum, sic nimirum et ratione et amore perpellentibus. Nec vero abs re, ut opinor, fuerit, studiosis et honesti cupidis hominibus de nomine ipso Paschæ quædam præfari. Id enim non contemnendum additamentum auribus fuerit. Hoc Pascha, hoc, inquam, magnum et venerandum, Phaseha ab Hebræis juxta eorum linguam nominatur; quæ vox *transitus* sonat¹¹, historica quidem ratione, propter Israelitarum ex Ægypto in Chanaanæam regionem fugam et migrationem: sin autem spiritualem sensum spectemus, propter nostram ex his inferioribus ad superiora, atque ad promissionis terram progressionem et ascensum. Quod vero in permultis Scripturæ locis accidisse comperimus, **853** ut vocabula quedam ab obscuriori sensu ad apertioem, atque ab duriori sono ad elegantioem immutata sint, idem hic quoque contigisse animadvertimus. Quidam enim salutifere passionis nomen hoc esse arbitrati, ac deinde per litteræ φ in π, et ζ in χ mu-

Β Γ Δ Π Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 Γ' Ἄλλὰ τί τούτων ἡμῖν, τάχα ἂν εἴποι τις τῶν λίαν φιλοσόρων καὶ θερμοτέρων; Κέντει τὸν πῶλον περὶ τὴν νύσσαν· τὰ τῆς ἑορτῆς ἡμῖν φιλοσόφει, καὶ ὅς προκαθεζόμεθα σήμερον. Τοῦτο δὴ καὶ ποιήσω, καὶ εἰ μικρὴν ἄνωθεν ἱρξάμην, οὕτω τοῦ λόγου καὶ τοῦ πόθου βιασαμένων (14). Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως τοῖς φιλομαθεῖσι καὶ φιλοκαλοῖσι περὶ τῆς προσηγγορίας αὐτῆς τοῦ Πάσχα βραχέα διαλαθεῖν (15). Γένοιτο γὰρ ἂν οὐ φαῦλον τοῦτο ταῖς ἀκοαῖς ἐπεισόδιον. Τὸ Πάσχα τοῦτο, τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον, Πάσχα τοῖς Ἑβραίοις (16) προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνήν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διαίθευσιν· ιστορικῶς μὲν, διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ (17) μετανάστασιν· πνευματικῶς δὲ, διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας πρὸδον καὶ ἀνάστασιν. Ὅπερ δὲ πολλοῦ τῆς Γραφῆς συμβὰν εὐρομεν, ἀπὸ τῶν ἀσαφεστέρων μεταποιηθέντα τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἢ τῶν ἀγροικωτέρων (18) ἐπὶ τὸ εὐσημονέστερον, τοῦτο κἀνατῶθα θεωρήκαμεν. Τοῦ γὰρ σωτηρίου πάθους ὄνομα (19) τοῦτο εἶναι τινες νομίσαντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες (20) τὴν φωνήν, κατὰ τὴν τοῦ φῖ πρὸς τὸ πῖ, καὶ τοῦ κίππυ πρὸς τὸ χῖ μεταποίησιν, Πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύασιν. Παράλαβουσα δὲ ἡ συνήθεια τὴν φωνήν, ἰσχυροτέραν

¹¹ Exod. xii, 41.

(9) Πλουτήσω. Reg. ph, πλουτίσω.
 (10) Ἐπὶ μικρόν. « Parumper, tantillum, paululum sua majestate exinanitur, » nempe per incarnationem.
 (11) Πληρώσεως. Reg. d, πληρότητος.
 (12) Δευτέραν. Sic Regg. hm, ph, Savil., etc. In ed., δευτέρον
 (13) Ὑψηλότερον. Hic desinunt, quæ ex or. xxxviii mutuata superius notavimus.
 (14) Ἄλλὰ τί τούτων. . . βιασαμένων. Hæc et interjecta rursus desumpta ex or. xxxviii sublimem n. 10. Par., Ἄλλὰ τί τοῦτο.
 (15) Διαλαθεῖν. Reg. hm, προδιλαθεῖν.
 (16) Πάσχα τοῖς Ἑβραίοις. Sic tres Regg., tres Colb. et Jes. Quam lectionem, ex sequentibus, genuinam arbitramur. Hebræi namque hoc festum nuncupabant, פסח, id est, « Phesach, Phase, Phascha. » Græce, διέβασις· Latine, transitus. In ed.,

D Πάσχα τοῖς Ἑβραίοις.
 (17) Φυγὴν καὶ. Savil., φυγὴν τε καί.
 (18) Ἀγροικωτέρων. Sic codd. In ed., ἀγροικωτέρων.
 (19) Πάθους ὄνομα, etc. Vox « Pascha » ab Hebræo nomine פסח, « Phase, » seu « Phascha, » id est transitus, derivatur. Apud Græcos, longius aberrarunt, qui linguæ Hebræicæ imperiti, vocem Πάσχα, a verbo Græco πάσχειν, pati, deduxerunt. Hinc Gregorius dicit: « Per litteræ φ in π, et ζ in χ mutationem, hanc vocem ad linguam Græcam accommodantes, hanc diem Pascha nominarunt. » Clarior autem fuisset hic locus, si Theologus dixisset: « Per litteræ π in π, et η in χ mutationem, hanc vocem, פסח, ad linguam Græcam accommodantes, » etc.
 (20) Ἐξελληνίζοντες. In nonnullis, Ἐλληνίσαντες.

ἐποίησε, προσπρεχούσης τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς ἂν εὐσεβεστέριον τῷ βήματι.

hæc vox postea consuetudine atque usu confirmata prium, calculo suo comprobante.

IV. Πάντα μὲν οὖν τῶν νόμων, σικάν εἶναι τῶν μελλόντων καὶ νοουμένων, ὁ θεὸς Ἀπόστολος πρὸ ἡμῶν ἀπεφήνατο. Καὶ ὁ χρηματιστὰς πρὸ τούτου τῷ Μωϋσῆϊ Θεὸς, ἤνικα περὶ τούτων ἐνομοθέτει· "Θρη γάρ, φησὶ, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοι ἐν τῷ ἔρει· σιαγραφίαν τινὰ καὶ προχάραγμα τῶν ἀοράτων παραδεικνύς τὰ ὁρώμενα. Καὶ πεῖθουμαι, μηδὲν εἰκῆ, μηδὲ ἀλογίστως, μηδὲ χρομερπῶς τούτων (21) διατετάχθαι, μηδὲ ἀναξίως τῆς τοῦ Θεοῦ νομοθεσίας, καὶ τῆς Μωϋσέως ὑπουργίας· εἰ καὶ χαλεπὸν ἐκάστη τῶν σικῶν, ἐκάστην ἐφευρεῖν θεωρίαν εἰς λεπτόν (22) καταβαίνοντα, ὅσα τε περὶ τῆς σικηγῆς αὐτῆς, καὶ μέτρων (23), καὶ ὕλης, καὶ τῶν κίρῶντων ταῦτα λευτῶν τε καὶ λειτουργῶν, ὅσα τε περὶ θυσιῶν, καὶ καθαρῶν, καὶ ἀφαιρέματων (24) νομοθετῆται· καὶ μόνοις εἶναι θεωρητὰ τοῖς κατὰ Μωϋσέα τὴν ἀρετὴν, ἣ ὅτι ἐγγυτάτω τῆς ἐκείνου παιδεύσεως. Ἐπεὶ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἔρει Θεὸς ἀνθρώποις φαντάζεται, τὸ μὲν τι καταβαίνον αὐτὸς τῆς (25) οἰκίας περιωπῆς, τὸ δὲ ἡμῶς ἀνάγων ἐκ τῆς κάτωθεν (26) ταπεινώσεως, ἵνα χωρηθῆ μετρίως γούν ὀνητῆ φύσει (27), καὶ ὅσον ἀσφαλῆς, ὁ ἀχώρητος. Οὐ γάρ ὁδόν τε ἄλλως ἐν περινοίᾳ Θεοῦ γενέσθαι σώματος ὀλικοῦ καὶ δεσμίου νοῦ πάχος μὴ βοηθούμενον. Τότε τοίνυν, οὐ πάντες τῆς αὐτῆς ὀξυθέντες φαίνονται τάξεώς τε καὶ στάσεως· ἀλλ' ὁ μὲν τῆς, ὁ δὲ τῆς, πρὸς μέτρον, ὀίμαι, τῆς ἐαυτοῦ καθάρσεως ἕκαστος· οἱ δὲ καὶ παντάπασιν ἀπεληλαμένοι, καὶ μόνως ἀκούειν τῆς ἄνωθεν φωνῆς συγχωρούμενοι, ὅσοι θρηυῶδεις τὴν πρόπον, καὶ θεῖον μυστηρίων ἀνάξιοι.

quemque, ut opinor, pro purgationis suæ modo ac ipsisque vocis ex alto dumtaxat audiendæ potestas divinisque mysteriis indigni.

IV. "Ὅμως δὲ μέτρη χωροῦντες ἡμεῖς τῶν τε πάντη παχυτέρων τὴν διάνοιαν, καὶ τῶν ἄγαν θεωρητικῶν (28) τε καὶ ἀνηγμένων, ἵνα μήτε παντελῶς ἀργοὶ καὶ ἀκίνητοι μένωμεν, μήτε περιεργότεροι τοῦ δέοντος ὦμεν, καὶ τῶν προκειμένων ἕκπτωτοι καὶ ἀλλότριοι (τὸ μὲν γάρ Ἰουδαϊκόν πως καὶ ταπεινόν, τὸ δὲ ὀνειροκριτικόν, καὶ ὀμοίως ἀμψότερα κατεγνωσμένα)· οὕτω περὶ τούτων διαλεξόμεθα, κατὰ τὸ ἡμῶν ἐφικτόν, καὶ οὐ λίαν ἕκτοπον, οὐδὲ τοῖς πολλοῖς καταγέλαστον. Ἠγούμεθα (29) γάρ, ἐπειδὴ πεσόντας

¹² Colos. II, 17. ¹³ Exod. xxv, 40.

(21) Χρομερπῶς τούτων. Sic Regg. Im, pl, affique plures, deest Collh., etc. Deest τούτων in ed. (22) Εἰς λεπτόν, etc. « Minutiter ad ea omnia descendentes. » Billius : « subtiliter ad ea omnia descendentes. » (23) Μέτρων. « De mensuris, dimensionibus. » Bill. : « de modo. » (24) Ἀφαιρέματων. « De subductis victimarum partibus, et sacerdoti ascriptis. » (25) Τῆς. In quibusdam, ἐκ τῆς. (26) Κάτωθεν. In nonnullis, κάτω. (27) Θρηυτῆ φύσει. « A mortali natura. » Quidam

lationem, hanc vocem ad linguam Græcam accomodantes, hunc diem Pascha nominarunt. Atque est, multitudine videlicet hoc verbum, ut magis

XI. Enimvero legem universam, futurorum, atque eorum, quæ animo et ratione intelliguntur, umbram fuisse, divinus Apostolus ante nos pronuntiavit¹². Ac Deus etiam, qui Moysi ante oracula edidit, cum de his rebus leges illi prescriberet : Vide, inquit, ut omnia facias juxta exemplar, quod tibi in monte ostensum est¹³ ; ea nimirum, quæ aspectu sentiuntur, quasi adumbrationem quamdam et delineationem earum rerum, quæ oculorum sensum fugiant, esse ostendens. Atque illud persuasum habeo, nihil temere, nec inconsiderate, nihil humiliter atque abjecte, nihil denique Deo legislatore ac ministro Moysæ parum dignum, indictum atque constitutum esse ; tametsi difficile factum sit, ut suam cuique umbræ ac figuræ allegoriam excogitemus, minutatim ad singula descendentes, quæ tum de arca ipsa et mensuris et materia et Levitis ac ministris eam gestantibus ; tum etiam de sacrificiis et lustrationibus atque oblationibus lege sancita sunt : quæ quidem iis solis conspicua sunt, qui virtute Moysæm referunt, vel ad ejus eruditionem proxime accedunt. Nam in ipso quoque monte Deus hominibus apparet, partim de specula sua ipse nonnihil descendens, partim nos ex terrena depressione in altum evehens, ut a mortali natura leviter saltem, et quatenus tutum est, incomprehensibilis ille concipiatur. Neque enim aliter terreni corporis ac mentis vinetæ crassities Deum concipere potest, nisi divinitus adjuvetur. Tunc igitur, non eodem statu atque ordine omnes dignos habitos fuisse constat ; verum hunc alio, illum alio, unum-

XII. Nos tamen media quadam via inter eos, qui crassiore omnino ingenio sunt, et eos, qui nimio contemplationis et anagogiæ studio ducuntur, incedentes, ut nec prorsus inertes ac torpidi maneamus, nec rursus curiosiores simus, quam par sit, atque a proposito argumento excidamus et evaginemur (alterum enim Judaicum quodammodo et abjectum, alterum ineptum et somniorum conjectore dignum est, ac utrumque parem reprehensionem meretur) ; ad hunc modum de his rebus, pro virium

codl., γονητῆ φύσει, « a creata natura. » Sic legit Billius. (28) ἄγαν θεωρητικῶν, etc. Combefisius hunc locum ex Badaeo sic reddi : « Qui valde spirituales sunt, proventive animi, altissimos ex Scripturis sensus eliciunt. » (29) Ἠγούμεθα, etc. « Difficilis et obscura, » inquit Nicetas, « hujus loci videtur esse sententiâ, quia longis hyperbaticis concisa est hæc periphrasis. Hunc autem sensum habet. Existimamus, inquit, quoniam usque ad idololatriam prolapsi fueramus, atque excitari nos erigique oportebat, idcirco nobis

nostrarum modulo, non nimis absurde nec ridicule disseremus. Ita enim existimamus : quandoquidem nos per peccatum ab initio lapsi, atque voluptatis illecebra usque ad idolorum cultum ac nefarios cruores subrepti fueraimus, per viscera misericordiae Dei Patris nostri, qui hominis, tanti manus suae officii, jacturam facere non sustinuit, revocari ac in pristinum statum restitui oportebat. Quoniam igitur pacto illum reformari, quidve fieri? Negligi quidem acriorem medicinam, utpote ad persuadendum minus idoneam, et quae, ob diuturniorem animi tumorem, exacerbare possit, leni autem ac benigno medicamine procurari, ut erigeretur. Neque enim plantam incurvam, subitam inflexionem, manusque erigentis violentiam ferre (sic enim potius fore, ut ledatur atque infringatur, quam ut erigatur), nec equum praefecorum, ac jam aetate aliquanto provectorum, freni tyrannidem perferre, nisi blanda quadam et adalibunda manu permulceatur. Propterea nobis, adjumenti causa, lex datur, velut maceria quaedam, inter Deum atque idola interjecta, ab his quidem nos abducens, ad illum autem revocans. Ac paululum quiddam primo indulget, ut majus accipiat. Sacrificia ad tempus concedit, ut Deum in nobis inserat; ac postea, cum commodum fuerit, ipsa quoque sacrificia de medio tollat, mira sapientia per tacitas subtractiones animos nostros sensim immutans, **855** atque ad Evangelium traducens, jam ad obediendum exercitatos et assuefactos.

XIII. Sic igitur atque his de causis, lex scripta introducitur, ad Christum nos deducens; atque haec, ut mea fert sententia, sacrificiorum est ratio. Ut autem sapientiae Dei profunditatem, atque impervestigabilium ipsius judiciorum divitias intelligas, ne ea quidem mysterii prorsus expertia et inutilia, et in nudo ac simplici sanguine delixa reliquit: verum magna illa, et, quantum ad primam naturam, immaculabilis, ut ita loquar, victima, legalibus sacrificiis immista est; illa, inquam, non exiguae cujusdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, sed totius mundi nunquam intermoritura exipatio. Proinde agnus quidem accipitur¹⁵, propter innocentiam veterisque nuditatis indumentum. Talis enim est victima illa pro nobis caesa, quae incorruptionis indumentum, ut revera est, appellatur.

¹⁵ Exod. xii, 5 sqq.

veterem legem datam esse, cum alia multa praecpta, quae nos ab idolorum cultu abducebant, complectentem, tum ea etiam, quae ad sacrificiorum rationem pertinebant, etc. Billii vero interpretatione omnia disturbantur. Sic enim vertit: « Quandoquidem enim nos, ab initio per peccatum lapsos, atque a voluptate usque ad idolorum cultum ac nefarios cruores, subreptos et circumscriptos, propter viscera misericordiae Dei Patris nostri, tanti manus suae officii, hoc est, hominis, jacturam facere non sustinentis, revocari, atque in veterem statum restitui oportebat, hanc in eo instaurando rationem initam esse existimamus, ut, acriore atque asperiore medicina improbata (ut quae non modo fidem factura, sed, propter contractum temporis diuturnitate tumorem, fortasse etiam murbum exulcerata esset), leni ac facili medicamenti genere ipsius resipiscencia procuraretur: neque enim, » etc.

A ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀμαρτίας τὸ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ διὰ τῆς ἡθονῆς κλαπέοντας μέχρις εἰδωλολατρείας, καὶ τῶν ἀθέσμων αἱμάτων, ἔδει πάλιν ἀνακληθῆναι, καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἐπαναχθῆναι, διὰ σπλάγγνα ἐλέους Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, οὐκ ἀνασχομένου ξημιωθῆναι τοσοῦτον ἔργον τῆς οἰκείας χειρὸς τὸν ἀνθρώπον. Πῶς οὖν ἀναπλασθῆναι, καὶ τί γενέσθαι; Τὸ μὲν σφοδρὸν τῆς ἰατρείας (50) ἀποδοκιμασθῆναι, ὡς οὕτε πείσον, καὶ προσπληξῆαι δυνάμενον, διὰ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου φυσίωσιν, τῷ δὲ ἡμέρῳ καὶ φιλανθρώπῳ τῆς θεραπείας οἰκονομηθῆναι πρὸς ἐπανόρθωσιν. Μηδὲ γὰρ ἂν (51) πτόρθον λοξὸν ἐνεργεῖν ἀθρόαν μετακλίσειν (52) καὶ βίαν χειρὸς ἀπευθυνούσης (ἠέστον μὲν τ' ἂν πληγῆναι, ἢ ὀρθωθῆναι), μήτε ἵππον (53) θερμὸν καὶ ὑπερήλικα χαλινῷ τυραννίδα, δίγα τινοὺς κολακείας καὶ πομπυσμάτων. Διὰ τοῦτο δίδοται νόμος ἡμῖν εἰς βοήθειαν, οὗτον τι διατείχισμα, μέσον Θεοῦ καὶ εἰδώλων, τῶν μὲν ἀπάγων ἡμᾶς, πρὸς δὲ τὸν ἐπανόρθωτον. Καὶ συγχωρεῖ τι μικρὸν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα τὸ μείζον λάθῃ. Συγχωρεῖ τὰς θυσίας τέως, ἵν' ἐγκαταστήσῃ (54) Θεόν· ἔπειτα, ἡνίκα καιρὸς, καταλύσῃ καὶ τὰς θυσίας, σφοδρῶς ὑπαλλάττων ἡμᾶς ταῖς κατὰ μικρὸν ὑφαιρέσεσι (55), καὶ μεταγῶν ἐπὶ τὸ εὐαγγελίον ἡδὴ γαγγυμασμένους πρὸς εὐπειθειαν.

B fuerit, ipsa quoque sacrificia de medio tollat, mira sapientia per tacitas subtractiones animos nostros sensim immutans, **855** atque ad Evangelium traducens, jam ad obediendum exercitatos et assuefactos.

C Γ'. Οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα, εἰσῆλθεν ὁ γραπτὸς νόμος, συνάγων ἡμᾶς εἰς Χριστόν, καὶ οὗτος τῶν θυσιῶν ὁ λόγος, ὡς ὁ ἐμὸς λόγος (56). Ὡς ἂν δὲ τὸ τῆς σφάξας βάθος μὴ ἀγνωστῆς, καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἀνεξιχνιάστον αὐτοῦ κριμάτων, οὐδὲ ταύτας παντελῶς ἀνιέρους ἀφήκεν, οὐδὲ ἀσυντελεῖς, οὐδὲ μέχρι ψιλοῦ προϊούσας τοῦ αἵματος· ἀλλὰ τὸ μέγα (57) καὶ ἄθροτον ἱερεῖον, ἵν' οὕτως εἴπω, ὅσον ἐπὶ τῇ πρώτῃ φύσει, ταῖς νομικαῖς θυσίαις ἐγκαταμίμικται, καὶ οὐ μικροῦ μέρους τῆς οἰκουμένης, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον, ἀλλὰ παντὸς τοῦ κόσμου καὶ διακονῶν καθάρσιον. Διὰ (58) τοῦτο λαμβάνεται πρόβατον μὲν, διὰ τὴν ἀκαχίαν, καὶ τὸ ἐνδύμα τῆς ἀρχαίας γυμνώσεως. Τοιοῦτον γὰρ τὸ ἴπερ ἡμῶν σφάγων, ἐνδύμα ἀφθαρσίας, καὶ ὄν, καὶ (59) καλούμενον. Τέλειον δὲ, οὐ διὰ τὴν θεότητα μόνον, ἧς οὐδὲν τελειότερον (40), ἀλλὰ

(50) Ἰατρείας. Coisl. I addit, τέως, « interim. »
(51) Ἄρ. Deest in Or. I.

(52) Μετάκλισην. Sic Reg. ph, octo Colb., Par., etc. « Inflexionem in alteram partem. » In ed. vero, μετάκλισην, « accitum. »
(53) Μηδέ ἵππον. Sic Reg. ph, tres Colb., etc. In Par. ed., μήτε ἵππου.

(54) Ἰν' ἐγκαταστήσῃ. Comb. : « ut Deum constituat, ut Dei sensum religionemque statuat. »

(55) Ὑφαιρέσεις. Coisl. I addit, καὶ ὑφέσεις, « subtractiones et imminutiones. »

(56) Ὡς ὁ ἐμὸς λόγος. Haec desunt in Or. I.

(57) Ἄλλὰ τὸ μέγα, etc. Vide Arnaud in hanc orationem, De perpetua Ecclesiae fide circa Eucharistiam, tom. II, lib. vi, cap. 10, pag. 675.

(58) Διὰ. Or. I, Καὶ διὰ.

(59) Καὶ. Or. I addit. ἀεί, « semper. »

(40) Τελειότερον. Reg. lui, τελειότερον.

καὶ διὰ τὴν πρόσληψιν τὴν χρυστεύσαν θεότητι, καὶ Ἀ
 γενομένην ὅπερ τὸ χρίσασιν (41), καὶ θαρρόν λέγειν,
 ὁμολοῦσαν. Ἐξ ὅθεν δὲ, ὡς ὑπὲρ (42) τοῦ Ἄδὰμ προσα-
 γόμενον, μᾶλλον δὲ τοῦ (43) στερέρου τὸ στερέωτερον,
 τοῦ πρώτου πεσόντος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ὅτι μάλ-
 ιστα μηδὲν θῆλυ, μηδὲ ἀνδρῶν ἐν ἑαυτῷ φέρων·
 ἀλλὰ καὶ ἐκτραχὺν βίαν (44) δεσμῶν παρθενικῶν τε
 καὶ μητρικῶν, κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν, καὶ τεχθὲν
 ἄρσεν ἐκ τῆς προφητείας, ὡς Ἰσαΐας εὐαγγελίζεται.
 Ἐνιαύσιον δὲ, ὡς ἦλιον δικαιοσύνης, ἢ ἐκείθεν ἠρ-
 μώμενον, ἢ τῷ ὁρωμένῳ (45) περιγράφτον, καὶ εἰς
 ἑαυτὸν ἐπιστρέφοντα (46)· στέφανόν τε χρηστότητος
 εὐλογοῦμενον, καὶ πανταχόθεν ἴσον ἑαυτῷ καὶ ὁμοιον·
 οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ὡς ζωογονοῦν (47) τὸν τῶν ἄρε-
 τῶν (48) κύκλον, ἡπίως ἐπιμιγνυμένων καὶ κιννα-
 μένων ἀλλήλαις, νόμῳ φιλίας καὶ τάξεως. Ἄρωμον
 δὲ καὶ ἀκίδηλον, ὡς θεραπευτικὸν μώμων, καὶ
 τῶν ἀπὸ κακίας ἐλαττωμάτων καὶ μολυσμάτων.
 Εἰ γὰρ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνέλαθε, καὶ
 τὰ νόσους ἐθάστασεν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς τι πέπονθε
 τῶν θεραπειᾶς ἀξίων. Ἐπειράσθη μὲν γὰρ κατὰ
 πάντα, κατ' ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν, χωρὶς ἁμαρ-
 τίας δέ. Ὁ γὰρ διώξας τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς,
 οὐ κατέλαθεν.

pro similitudine nostra, ceterum absque peccato ¹³. Ille enim, qui lucem in tenebris lucentem ¹⁹ persecu-

tus est, eam haudquaquam comprehendit.
 ΔΥ. Τί ἔστι; Μὴν μὲν εἰσάγεται πρῶτος, μᾶλλον C
 δὲ, ἀρχὴ μηνῶν· εἴτε τις τοῦτο παρ' Ἑβραίοις ὢν
 ἀπ' ἀρχῆς, εἴτε ὕστερον ἐνετύθη γενόμενος, καὶ
 παρὰ τοῦ μυστηρίου τὸ εἶναι πρῶτος λαβῶν. Τῆ δε-
 κάτῃ δὲ τοῦ μηνός· οὗτος γὰρ ἀριθμῶν πληρέστατος,
 ἐκ μονάδων πρώτη μονὰς τελεία, καὶ γεννητικὴ τε-
 λειότητος. Διατηρεῖται δὲ εἰς πέμπτην ἡμέραν, ἴσως
 ὅτι καθαρτικὸν αἰσθητικῶν τὸ ἐμὸν ὄμμα, ἐξ ὧν τὸ
 πταίειν, καὶ περὶ ἧς ὁ πόλεμος, εἰσδεχομένης τὸ
 κέντρον τῆς ἁμαρτίας. Ἐκλέγεται δὲ, οὐκ ἀπὸ τῶν
 ἀρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ χειρῶνς εἶδους, καὶ τῆς
 ἀριστερᾶς χειρὸς τῶν ἐρίφων, ὅτι μὴ ὑπὲρ τῶν δι-
 καίων μόνον, ἀλλὰ καὶ (49) τῶν ἁμαρτωλῶν σφαγιά-
 ζεται· τάχα δὲ ὑπὲρ τούτων καὶ πλέον, ὅσα καὶ μεί-
 ζονος χρῆσομεν τῆς φιλανθρωπίας. Θαυμαστὸν δὲ
 οὐδὲν, εἰ μάλιστα μὲν κατ' οἶκον ἕκαστον ἐπιζητεῖται
 τὸ πρόβατον, εἰ δὲ μὴ, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν, διὰ
 πονίαν ἐραυζόμενον· ἐπειδὴ κράτιστον, μάλιστα μὲν
 αὐτὸν ἕκαστον ἀρκεῖν ἑαυτῷ πρὸς τελείωσιν, καὶ θυ-
 σίαν ζῶσαν, ἅγιαν προσάγειν τῷ καλοῦντι (50) Θεῷ,
 πάντοτε καὶ διὰ πάντων καθιερούμενον· εἰ δὲ μὴ,

¹³ Isa. viii, 5. ¹⁶ Psal. lxxv, 12. ¹⁷ Isa. lvi, 4. sqq. ¹⁹ Ibid. 5. ²² Matth. xxv, 55.

(41) *Χρίσασιν*. Sic Regg. bm, ph, Coisl. 2, etc. Mendose in Par. ed., *χρίσαν*.

(42) *Ἐξ ὅθεν*. Sic Regg. bm, pa, aliique plures. Sic etiam legit Billius. Prave in ed., ὡς περ.

(43) *Μᾶλλον δὲ τοῦ*. Regg. bm, ph, etc., μάλιστα τοῦ.

(44) *Καὶ ἐκτραχὺν βίαν*. « Vi eruperit, » id est, « vi naturæ illata, illata matris virginitate. » Bill. « violenter eruperit. »

(45) *Ὁρωμένῳ*. Sic Regg. c, d, ph, tres Colb., Coisl. 2, Jes. Sic etiam legit Billius. In ed., ὁρωμένο, « a progrediente descriptus. »

(46) *Ἐπιστρέφοντα*, etc. In nonnullis codd.,

Perfectus autem, non modo propter divinitatem, qua nihil perfectius, sed etiam propter humanitatem divinitate unctam, idemque effectam, quod id a quo nocta est, atque, ut audacter loquar, ὁμολοῦσαν, id est, simul Deum. Masculus autem, ut qui pro Adamo potissimum offeratur, verum illo firmo firmior, cum ille primus in peccatum lapsus sit; atque imprimis quod nihil muliebri, nihil molle atque effeminatum gestet; verum e virgineis et maternis vinculis pro potestate ac vi eruperit, et masculus, ut annuntiat Isaias ¹⁵, ex prophetissa natus sit. Anniculus porro, ut sol justitiæ, vel e cælo progrediens, vel, quantum ad partem eam, quæ oculis cernitur, circumscriptus ac definitus, et ad scipsum rediens: atque item ut benignitatis corona benedicta ¹⁶, omnique ex parte sibi similis et æqualis: ac præterea ut virtutum, quæ amicitia ordinisque lege leniter placideque inter se conjunguntur et commisceantur, orbem progignens. Immaculatus insuper et incorruptus, ut qui ævos, et vitia, et sordes a peccato manantes, curet. Quamvis enim peccata nostra susceperit, et morbos portaverit ¹⁷, ipse tamen nihil eorum, quæ **356** curationis indigent, perpessus est. Tentatus est enim per omnia

Illu enim, qui lucem in tenebris lucentem ¹⁹ persecu-

XIV. Quid præterea? Mensis quidem primus, vel mensium potius principium inducitur ²⁰; sive quispiam ab initio apud Hebræos id fuerit, sive ex ea re postea factus sit, atque ab hoc mysterio hoc acceperit, ut princeps esset. Decima autem mensis: quia hic numerus omnium absolutissimus, nimirum ex unitatibus unitas prima perfecta, et perfectionis parens. Asservatur porro in quintum diem, fortasse quia victima mea id habet, ut sensus expurget, a quibus peccatum oritur, et circa quos bellum committitur, utpote peccati aculeum admittentes. Deligitur autem, non solum ex aguis ²¹, sed etiam ex deteriori genere, ex hædis scilicet, qui sinistra manu sumi ²²; quia non pro justis duntaxat, sed etiam pro peccatoribus mactatur; ac fortasse ipso- rum potius causa, quandoquidem majori misericordia opus habemus. Illud autem minime mirandum est, quod maxime quidem per singulas domos ovis requiritur; sin minus, at certe per domos familiarum ob paupertatem erogatus: quandoquidem optimum est, potissimum quidem sibi quemque ad per- ¹⁸ Hebr. iv, 15. ¹⁹ Joan. i, 5. ²⁰ Exod. xii, 2

ἐπιστρέφον, στέφανος..... εὐλογοῦμενος..... ἴσος..... ὁμοιος, etc.

(47) *Ζωογονοῦν*. « Vitali fetu progignens. » Quinque Regg., ζωογονῶν.

(48) *Ἀρετῶν*. Coisl. I, ὥρῶν, « anni temporum, » quæ inter se leniter commisceantur. Neque enim subita ab uno contrario ad alterum fit mutatio; nec, ut observat Nicetas, qui hunc etiam locum « de virtutibus » exponit, statim ab æstate ad hiemem transimus.

(49) *Καὶ*. Savilius addit, ὑπὲρ.

(50) *Καλοῦντι*. Hervag., ζῶντι, « viventi. »

fectionem sufficere, seseque hostiam sanctam viventem vocanti Deo offerre, atque ejusmodi, quæ semper, et per omnia consecratur: sin id non datur, eorum saltem opera et adjumento ad eam rem uti, qui virtute nobis consanguinei sunt, moribusque

Λ καὶ συνεργοὶς εἰς τούτο κατηρησθαι, τοῖς κατ' ἀρετὴν ὁμογενέσι καὶ ὁμοτρόποις (51). Τοῦτο γὰρ μοι δοκεῖ βούλεσθαι, τὸ κοινωνεῖν τοῖς ἐγγίστα τοῦ θύματος, εἰ δεήσειεν. persimiles. Hoc enim mihi significare videtur, quod ita opus fuerit.

XV. Hinc sacra nox, noctisque hujus, qua præsens vita suffunditur, inimica, in qua primigenæ tenebræ depelluntur, atque omnia in lucem et ordinem formamque prodeunt, ac confusio ea, quæ prius vigeat, ornatum accipit. Hinc Ægyptum fugimus, hoc est, triste nosque persequens peccatum, ac Pharaonem invisibilem tyrannum, et sævos operum præfectos, ad supernum mundum migrantes: ac luto et conficiendorum laterum labore liberamur, 857 paleari nimirum et instabili carnis hujus constitutione, quæ ne acerosi quidem rationibus in multis validior est. Hinc agnus mactatur, atque actio et contemplatio, sen habitus et actus, pretiosus sanguine signantur; nam hi ostiorum nostrorum postes sunt, hoc est, mentis agitationum et dogmatum, quæ ex contemplatione recte aperiantur atque claudantur, quandoquidem comprehensionum quoque modus quidam est. Hinc postrema, et persecutoribus gravissima plaga, nocteque profecto digna: ac cogitationum suarum actionumque primogenita luget Ægyptus (quod et semen Chaldaicum sublatum atque oppressum Scriptura vocat 23, et puerulos Babylonios ad petram allisos 24 et solutos), atque clamore et vociferatione apud Ægyptios omnia perantur: ac tum a nobis illorum exterminator secedet, unctionis metu ac reverentia. Hinc fermentum septem dierum spatio 25 submovetur (hic enim numerus omnium maxime mysticus, atque huic mundo consociatus), hoc est, vetus et acida pravitas (non enim illud, quod panem efficit ac vitale est); ut ne quod Ægyptiæ conspersiois vitium 26, nec ullas Pharisææ et impie doctrinæ 27 reliquias nobis paremus.

XVI. Atque illi quidem luceant: nos autem agnum comedamus; ad vesperam quidem 28, quoniam in sæculorum fine Christi passio contigit; siquidem vespere quandoque, peccati videlicet caliginem discutens, discipulis sacramentum impertitur. Non elixum autem, sed tostum 29; ut ne quid specula-

IE'. Ἐντεῦθεν ἡ ἰερά νύξ (52), καὶ τοῦ παρόντος βίου τῆς κεχυμένης, τῆσδε νυκτὸς ἀντίπαλος, καθ' ἣν τὸ πρωτόγονον λύεται σκότος, καὶ εἰς φῶς ἄπαντα. καὶ τάξιν, καὶ εἶδος ἔρχεται, καὶ κόσμον ἢ πρὶν ἀκοσμία λαμβάνει. Ἐντεῦθεν Αἴγυπτον φεύγομεν, τὴν σκυθρωπὴν καὶ διώκτριαν ἀμαρτίαν, καὶ φαραὸν τὸν ἀόρατον τύραννον, καὶ τοὺς πικροὺς ἐργαστάς, πρὸς τὸν ἄνω μετασκευαζόμενοι κόσμον· καὶ τοῦ πηλοῦ καὶ τῆς πλινθείας ἐλευθερούμεθα, τῆς τε τοῦ ἀχύρου (53) καὶ σφαλερῆς τοῦ σακχίου τοῦδε συστάσεως, καὶ μηδ' ὅσον ἀχυρώδεις λογισμοῖς ἐπὶ τῶν πολλῶν κρατουμένης. Ἐντεῦθεν ὁ ἀμνὸς σφαγιαζέται, καὶ σφραγίζονται τῷ τιμίῳ αἵματι προῖξιν, καὶ λόγος (54), εἴτουν βῆξι καὶ ἐνέργεια, αἱ τῶν ἡμετέρων θυρῶν παραστάτιδες (55), λέγω δὴ τῶν τοῦ νοῦ κινήματων (56) τε καὶ δογμάτων, καλῶς ἀνοικόμενων καὶ κλεισμένων ἐκ θεωρίας, ἐπειδὴ μέτρον ἐστί τι καὶ καταλήψεων. Ἐντεῦθεν ἡ τελευταία καὶ βαρυτάτη τοῖς διώκταις πληγὴ, καὶ νυκτὸς ὕτως ἀξία· καὶ θρηγεῖ τὰ πρωτότοκα τῶν οἰκείων λογισμῶν καὶ πράξεων Αἴγυπτος (ὁ καὶ σπέρμα Χαλδαϊκὸν ἐξαιρούμενον (57) τῇ Γραφῇ καλεῖται, καὶ νῆπια Βαβυλωνία τῇ πέτρᾳ προσκροτούμενα [58] καὶ λυόμενα), καὶ βοῆς πάντα μεστὰ καὶ κραυγῆς Αἰγυπτίοις (59)· καὶ ἡμῶν ἀποχωρήσει τηριαυτὰ ὁ ἐκείνων ὀλοθρευτῆς, αἰδοῖ καὶ φόβῳ τοῦ χρίσματος. Ἐντεῦθεν ἄρσις τῆς ζύμης ἑπταήμερος (οὗτος γὰρ μυστικώτατος ἀριθμῶν, καὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ σύστοιχος [60]), τῆς παλαιᾶς καὶ δεξιῶν κακίας (οὗ γὰρ τῆς ἀρτοποιοῦ τε καὶ ζωτικῆς)· ἵνα μηδὲν Αἰγύπτιον ἐπισιτιζόμεθα ψύραμα, καὶ λείψανον Φαρισσαϊκῆς καὶ ἀθέου διασκαλίας.

IΓ'. Καὶ οἱ μὲν θρηγεῖτωσαν· ἡμῶν δὲ ὁ ἀμνος βρωθήσεται· τὸ πρὸς ἐσπέραν μὲν, οὐ ἐπὶ (61) συντελείᾳ τῶν αἰώνων τὸ Χριστοῦ πάθος· ἐπεὶ (62) καὶ κοινωνεῖ τοῦ μυστηρίου (65) τοῖς μαθηταῖς ἐν ἐσπέρᾳ, λύων τὸν σκότον τῆς ἀμαρτίας. Οὐχ ἐψόμενος δὲ, D ἀλλ' ἐπτώμενος· ὡς ἂν μηδὲν ἀθώωρον, μηδ' ὕδα-

23 Judith v, 6. 24 Psal. cxxxvi, 8, 9. 25 Exod. xii, 19. 26 ibid. 27 Matth. xvi, 6. 28 Exod. xii, 18. 29 ibid. 9.

(51) Ὁμοτρόποις. Or. 1, ὁμοιστρόποις.
 (52) Ἡ ἰερά νύξ, etc. Bill.; sacra nox, et præsens vitæ, hoc est, suffusæ hujus noctis, inimica, etc. Hac interpretatione vir doctus non satis Gregorii mentem aperit. Magnum discrimen reperitur inter præsentem vitam, et tenebras quibus præsens vita suffunditur. «Nox sacra,» de qua agitur, inimica quidem est tenebrarum, vitii, peccati, ignorantie, quæ vitam nostram obsident; sed ipsius præsentis vitæ multum amica est.
 (53) Τῆς τε τοῦ ἀχύρου, etc. «Atque his paleis, et levi, straminea, lubricaque infide carnis hujus constitutione,» etc.
 (54) Καὶ λόγος. «Sermo,» vel, «ratio.»
 (55) Παγυστάτιδες. Sic Regg. hm, ph, Coisl. 1, Comb., etc. In ed., παραστάτιδες.

(56) Τῶν τοῦ νοῦ κινήματων. Sic quinque Regg., Or. 1, Comb., etc. Deest τῶν in ed.
 (57) Ἐξαιρούμενον. Quatuor Colb. et Or. 1, ἐξαιρούμενον.
 (58) Προσκροτούμενα. Nicet., προσκρούμενα.
 (59) Αἰγυπτίοις. Comb., τοῖς Αἰγυπτίοις.
 (60) Σύστοιχος. «Ejusdem cum hoc mundo ordinis. Tuam quæ,» inquit Nicetas, «septem dierum spatio mundus omnibus suis numeris absolutus est, tum quia expletis septem amorum millibus, mundi finis futurus est.» Anonymus in Reg. a: Διὰ τὸ ἑπτά αἰῶσι τὸν κόσμον περισφίξεσθαι.
 (61) Ἐπὶ. Sic codd. Mendose in Par. ed., ἐπεὶ.
 (62) Ἐπεὶ. Sic codd. Prave in Par. ed., ἐπὶ.
 (65) Τοῦ μυστηρίου. Sic Regg. hm, ph, Or. 1, etc. Deest τοῦ in ed.

ρὲς (64) ὁ λόγος ἡμῖν ἄν (65) ἔχη, μηδ' εὐδιόλουτον, ἄλλ' ὅλος (66) συνεστῶς ἤ, καὶ στερόδης, καὶ τῷ καθαρτικῷ πυρὶ δεδοικιασμένος, καὶ παντὸς ὑλώδους ἐλεύθερος, καὶ ἀπέριτος, καὶ τοῖς καλοῖς ἄνθραξι βοηθώμεθα, τὸ διανοητικὸν ἡμῶν ἀνάπτουσι καὶ καθαίρουσι, παρὰ τοῦ πῦρ ἐλθόντος βλαβεῖν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπὶ τῶν μογηρῶν ἕξεων ἀναλωτικόν, καὶ τὴν ἄνψιν ἐπισπεύδοντος. Ὅσον μὲν οὖν σαρκώδης τοῦ λόγου καὶ τρόφιμον, μετὰ τῶν ἐντοσθίων (67) καὶ τῶν κρυφίων τοῦ νοῦ βρωθήσεται καὶ ἀναλωθήσεται, καὶ εἰς πέψιν πνευματικὴν ἀναδοθήσεται, ἄχρι κεφαλῆς καὶ ποδῶν, τῶν τε πρώτων (68) περὶ θεότητος θεωρημάτων, καὶ τῶν τελευταίων τῆς σαρκώσεως (69) φροντισμάτων. Οὐκ ἐξοίσωμεν δὲ οὐδὲν, οὐδὲ εἰς τὸ πρῶτον καταλείψομεν (70)· ὅτι μηδὲ ἐκφορὰ τοῖς ἐξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων, μηδὲ ὑπὲρ τὴν νόκτα ταύτην ἔστι τις κάθαρσις, καὶ τὸ τῆς ἀναβολῆς οὐκ ἐπιανετὸν τοῖς τοῦ Λόγου μεταλαμβάνουσιν. Ὅσπερ γὰρ τὴν ὀργὴν μὴ διημερεύειν, ἀλλὰ προκαταλύειν ἡλίου καλὸν (71), καὶ τῷ Θεῷ φίλον, χρονικῶς τε καὶ ἀναγωγικῶς (ἐπιδύεσθαι γὰρ ὀργιζομένοις ἡμῖν οὐκ ἀσφαλὲς τὸν τῆς δικαιοσύνης ἡλίου)· οὕτω τὴν τοιαύτην βρωσὴν μὴ διανυκτερεύειν (72), μηδὲ εἰς τὴν ἐξῆς ἀποτίθεισθαι. Ὅσον δὲ ἡστώδης καὶ ἄβρωτον, καὶ ἡμῖν δυσθεώρητον, οὐδὲ συντριβήσεται, κακῶς διαϊρούμενον καὶ νοσούμενον (ἔω γὰρ λέγειν, ὅτι μηδὲ, κατὰ τὴν ἱστορίαν, τοῦ Ἰησοῦ [73] συνετριβή, καὶ τοί γε τοῦ θανάτου τοῦ σταυρωτικῆς ἐπιπευδομένου, διὰ τὸ Σάββατον)· οὐδὲ (74) ἀπορρήψήσεται καὶ περισυρήσεται (75)· ἵνα μὴ δοθῇ τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ καὶ κακοῖς τοῦ Λόγου σπαράκταις, ὡσπερ οὐδὲ τοῖς χοίροις τὸ λαμπρὸν τοῦ Λόγου καὶ μαργαρωδές· ἀλλὰ πυρὶ καταναλωθήσεται, τῷ καὶ τὰ (76) ὀλοκαυτώματα, τὰ πάντα ἐρυσυνῶντι καὶ εἰδοῖσι Πνεύματι λαπτυνόμενα καὶ σωζόμενα, οὐκ ἀπολλύμενα καθ' ὑδάτων, οὐδὲ σπειρόμενα· ὡσπερ ἡ κεφαλὴ τοῦ μόσχου παρὰ Μωυσέως, ἣ σχεδιασθεῖσα τῷ Ἰσραὴλ, εἰς οὐνειδισμὸν τῆς σκληρότητος (77).

autem in aquis percussa, nec dispersa; quemadmodum vituli illius duritiæ illius probrum sparsum est³⁷.

12. Ἄξιον δὲ μηδὲ τὸν τῆς βρώσεως τρόπον παραδραμεῖν, ὅτι μηδὲ ὁ νόμος, ἄχρι καὶ τούτου, τὴν θεωρίαν φιλοπονῶν ἐν τῷ γράμματι. Ἀναλώσωμεν (78) γὰρ τὸ θῆμα κατὰ σπουδὴν, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων συνέσθοντες (79), καὶ τὰς ὑσφύας περιεζωσμένοι, καὶ τὰ ὑποδήματα περικεῖμενοι, καὶ προσβυτικῶς βακτηρεύοντες. Κατὰ σπουδὴν μὲν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ ὁ Λῶτ ἐκεῖνος ἀπηγόρευται παρὰ τῆς

tionis expers atque aquosum nobis fidei doctrina habeat, nec ejusmodi, ut facile dissolvi queat, sed tota densa et solida, atque igne purgante explorata, et ab omni crassiore ac superflua materia pura et libera sit, utque bonis illis carbonibus, intellectum nostrum accenduntibus et purgantibus, ab eo adjuvemur, qui descire in terram venit, ut ad improbas animi habitudines absumendas ignem mitteret³⁰, ejusque accensionem adurgeret. Quidquid perro carneum et esculentum habet doctrina, cum intestinis abditisque mentis partibus **358** coalescet et absumitur³¹, atque ad spiritualem concoctionem indigeretur, ad caput usque ac pedes, hoc est, primas de Divinitate contemplationes et postremas incarnationis meditationes. Nec vero quidquam efferaus, nec usque ad mane relinquemus³², quoniam nec ad externos magna nostrorum mysteriorum pars efflenda est, nec ultra hanc noctem purgatio ulla superest, nec in iis qui Verbi participes sunt, procrastinatio laudem habet. Quemadmodum enim preclarum ac Deo gratum est, ut ira per omnem diei cursum minime duret, verum ante solem occidat³³, sive id temporali modo, sive anagogico intelligas (nec enim nobis irascensibus justitiæ solem occumbere tutum est); ita nec hujusmodi escam pernoctare, nec in posterum diem recondi expedit. Quidquid autem osseum minimeque ad edendum aptum est, hancque rationem habet, ut difficillime intelligi queat, id nec confringetur³⁴, hoc est, male dividetur atque intelligitur (mitto enim dicere, quod, nec, quantum ad historicum sensum, os Jesu concontractum est, idque cum carnifices³⁵ ipsius mortem ob Sabbatum adurgerent); nec projicietur et raptabitur, ne sancta canibus dentur, ac sceleratis Verbi discipulis, quemadmodum nec porcis³⁶ quod in Verbo splendidum et gemmeum est, verum igne absumetur, quo et holocausta, a Spiritu cœlesti scrutante et sciente attenuata et servata, non

XVII. Ne modus quidem manducationis prætercundus est, cum nec lex ipsa eum prætermiserit, sed contemplationem in verbis et littera eoque elaboraverit. Victimam enim festinanter absumemus, et azymos panes cum lactucis agrestibus comedentes, et lumbis accincti, et calcamentis instructi, ac denique, senum more, baculum gestantes³⁸. Festinanter quidem, ne in eam culpam incidamus,

³⁰ Luc. xii, 49. ³¹ Exod. xii, 8. ³² ibid. 10. ³³ Ephes. iv, 26. ³⁴ Exod. xii, 46. ³⁵ Joan. xix, 35. ³⁶ Matth. vii, 6. ³⁷ Exod. xxxvii, 19 sqq. ³⁸ Exod. xii, 5 sqq.

(64) Μηδ' ὑδαρές. Jes., μηδ' ὑδαρώδες.
(65) Ἄρ. Deest in sex Regg. et Or. I.
(66) Ὁλος. Or. I. ὅλος.
(67) Ἐντοσθίων. Coisl. 2, aliique nonnulli, ἐντοσθίων. Or. I, ἐνδοσθίων.
(68) Πρώτων. Reg. hm, πρώτων.
(69) Σαρκώσεως. Reg. hm, σαρκός.
(70) Ἐξοίσωμεν... καταλείψομεν. Reg. ph et Coisl. I, ἐξοίσωμεν... καταλείψομεν.
(71) Καλόν. Nonnulli addunt, τε.
(72) Διανυκτερεύειν. Sic Reg. ph et Or. I. In

e. l., διανυκτερεύειν.
(73) Τοῦ Ἰησοῦ. In nonnullis, τὸ Ἰησοῦ.
(74) Οὐδέ. Or. I, ὅτε.
(75) Περισυρήσεται. Or. I. περισυρήσεται.
(76) Τῷ καὶ τὰ. Sic Regg. bu, pl, novem Colb., Comb., etc. In e. l., ᾧ καὶ τὰ.
(77) Τῆς ἐκδηρότητος. Sic quinque Regg., etc. Deest τῆς in ed.
(78) Ἀναλώσωμεν. Sic quatuor Regg. Ἀψ, ἀναλώσωμεν, male.
(79) Συνέσθοντες. Comb., ἐσθοντες.

a qua Lot divino interdicto avocabatur; ne circumspiciamus, ne stemus in omni circumjacente regione; in montem, salutis causa, confugiamus, ne Sodomitico illo et inusitato igne simul involvamus, nec propter nostram in deterius conversio-nem, quæ ex eunctatione nasci solet, in salis stannum concreseamus ³⁹. Cum lactucis autem agre-stibus ⁴⁰, quoniam vita divinæ legi consentanea, iis præsertim qui incipiunt, acerba et ardua est, volu-ptatibusque sublimior. Nam etsi novum jugum sua-ve est, et onus leve, ut ex Scriptura audis ⁴¹; id tamen propter spem fit ac mercedem, hujus vitæ molestiis et ærumnis longe uberio-rem: alioqui enim quis non Evangelium legalibus præceptis multo laboriosius atque ærumnosius esse dixerit? Nam cum lex peccatorum duntaxat fines prohibeat, nobis ipsæ etiam causæ, propemodum ut actiones, criminis vertantur. *Non adulterium committes*, inquit lex ⁴²: at tu, ne concupisces quidem ⁴³, ex curioso ac studioso contactu animi affectum incen-dens. *Non occides*, ait illa ⁴⁴: at tu, ne, si feriaris quidem, referies ⁴⁵, quin potius percutienti teipsum expones. Quanto tandem hæc illis sapientiora! *Non pejerabis*, inquit illa ⁴⁶: at tu, penitus nec jurabis, nec parvum, nec magnum ⁴⁷; quod scilicet ex jura-mento perjurium nascatur. *Non junges domum cum domo*, ait illa, *nec agrum cum agro* ⁴⁸, tyrannide pauperem opprimeus: at tu, libenti animo, justis etiam rationibus quæsitæ opes exeutis, atque in pauperum subsidium spoliaceris ⁴⁹, ut leviter cru-

ἐντολῆς· μὴ περιβλεψόμεθα, μὴ στῶμεν ἐν πάσῃ (80) τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ὄρος ἀποσωθῶμεν (81), μὴ συμπαράκληθῶμεν τῷ Σοδομιτικῷ καὶ ξένῳ πυρὶ, μηδ' εἰς στήλην ἄλδρς παγῶμεν, ἐκ τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐπιστροφῆς, ὅπερ ἐργάζεσθαι μέλλησις. Ἐπὶ δὲ πικρῶν, διὰ τὸ πικρὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, καὶ πρόσπαντες, τοῖς ἀρχομένοις μάλιστα, καὶ ἡδονῶν ὑψηλότερον. Εἰ γὰρ καὶ χρηστὸς ὁ νέος ζυγὸς, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρὸν, ὡσπερ ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦτο καὶ τὴν ἀντίδοσιν, πολλῶ τῆς ἐνταῦθα κακοπαθείας οὖσαν θαψύεστέραν· ἐπεὶ ἄλλως γε, τίς οὐκ ἂν εἴποι, πολὺ τῶν νομικῶν διατάξεων τὸ εὐαγγέλιον ἐργωδέστερον εἶναι καὶ μοθηρότερον; Τοῦ γὰρ νόμου τὰ τέλη τῶν (82) ἁμαρτημάτων κωλύον-τος, ἡμεῖς καὶ τὰς αἰτίας, ὡς πράξεις σχεδόν, ἐγκα-λόμμεθα. Οὐ μοιχεύσεις (83), φησὶν ὁ νόμος· σὺ δὲ, οὐδὲ ἐπιθυμήσεις, ἐκ περιέργου ὕεας καὶ φιλοπόνου φλέγων τὸ πάθος (84). Οὐ φρονέσεις, ἐκεῖνος· σὺ δὲ, οὐδὲ ἀντιπλήξεις, ἀλλὰ καὶ σεαυτὸν ἐμπαρέξεις τῷ παύοντι. Ὅσον ταῦτα ἐκείνων (85) φιλοσοφώτε-ρα! Οὐκ ἐπιερμήσεις, ἐκεῖνος· σὺ δὲ (86), οὐδὲ ὀμῆ τὴν ἀρχὴν, σὺ μικρὸν, σὺ μεῖζον, ὡς τοῦ ὄρκου τὴν ἐπιουρίαν τίκτοντος. Οὐ συνάψεις οἰκίαν πρὸς οἰ-κίαν, ἐκεῖνος, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν, καταδυνα-στεύων τοῦ πένητος· σὺ δὲ, ἀποθήκη καὶ τὰ δικαίως κτηθέντα προθύμως, καὶ γυμνωθῆση τοῖς πένησιν, ἵνα κούφως τὸν σταυρὸν αἴρῃς, καὶ πλουτήσης τὰ μὴ ὀρώμενα.

pauperum subsidium spoliaceris ⁴⁹, ut leviter cru-

XVIII. Jam lumbi, mutis quidem animantibus remissi ac soluti sint ⁵⁰: neque enim illis inest ratio, quæ voluptatibus imperet; quanquam hæc quoque motus naturalis libidinisque modum norunt. Tibi autem per zonam ac temperantiam restringatur pars illa, quæ libidine æstuat, ac velut himi-tium edit ⁵¹ (nam hoc verbo Scriptura, hujus affectus turpitudinem exagitans, utitur); ut, mortificatis membris, quæ sunt super terram ⁵², Pascha pure comedas, solitarii illius Joannis et præcursoris ⁵³, magnique veritatis præconis, præcinationem imitans. Sed et aliam zonam novi, nimirum militarem et virilem, juxta quam Euzoni Syriæ et Mono-zoni quidam nominantur ⁵⁴; ac Dens ipse Jobum alloquens: *Nequaquam*, inquit ⁵⁵, *verum accinge ut vir lumbos tuos*, et da responsum virile; quibus

III. Ὅσφύς δὲ, τοῖς μὲν αλογοῖς, ἄνετος ἔστω καὶ ἄθετος· οὐδὲ γὰρ λόγον ἔχουσι, τὸν κρατοῦντα τῶν ἡδονῶν· οὕτω λέγω, ὅτι κάκεινα ὄρον οἶδε τῆς φύσι-κῆς κινήσεως· σοὶ καὶ ἀναστειλέσθω ζώνη καὶ σωφροσύνη (87) τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ χρεμετιστικὸν (ὡς ἡ θεία [88] φησὶ Γραφή, τὸ τοῦ πάθους αἰσχρὸν δια-σύρουσα), ἵνα καθαρῶς ἐσθίης τὸ Πάσχα, νεκρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν Ἰωάννου ζώνην μιμούμενος, τοῦ ἐρημικοῦ, καὶ προδρόμου, καὶ με-γάλου τῆς ἀληθείας κήρυκος. Οἶδα καὶ ζώνην ἄλλην, τὴν στρατιωτικὴν λέγω καὶ ἀνδρικήν, καθ' ἣν Εὐζῶ-νοι Συρίας καὶ Μονόζωνοὶ τινας ὀνομάζονται· καθ' ἣν καὶ τῷ Ἰὼβ χρηματίζων φησὶν ὁ Θεός· Μὴ, ἀλλὰ ἱδῶσαι ὡσπερ ἀνήρ τὴν ἐσφύρ σου, καὶ ὁδὸς ἀπόκρι-σιν ἀνδρικήν· ἦν καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ (89) περιεζῶσθαι δὴναυιν ἐκ Θεοῦ μεγαλαυχεῖ, καὶ τὸν Θεὸν (90) αὐτὸν

D ὄναυιν ἐκ Θεοῦ μεγαλαυχεῖ, καὶ τὸν Θεὸν (90) αὐτὸν

³⁹ Gen. xix, 24 sqq. ⁴⁰ Exod. xi, 8. ⁴¹ Matth. xi, 50. ⁴² Exod. xx, 14. ⁴³ Matth. v, 28. ⁴⁴ Exod. xv, 45. ⁴⁵ Matth. v, 59. ⁴⁶ Exod. xx, 7. ⁴⁷ Matth. v, 34. ⁴⁸ Isa. v, 8. ⁴⁹ Matth. xix, 21. ⁵⁰ Exod. xii, 41. ⁵¹ Jer. v, 8. ⁵² Coloss. iii, 5. ⁵³ Matth. iii, 4. ⁵⁴ IV Reg. v, 2. ⁵⁵ Job xxxviii, 5.

(80) Πάσχα. Sic codd. In ed., πᾶσι.
 (81) Ἀποσωθῶμεν. Colb. h, ἀνασωθῶμεν.
 (82) Τῶν. Sic codd. In ed., τοῦ.
 (83) Μοιχεύσεις. Savil., μοιχεύσης.
 (84) Τὸ πάθος. « Animi affectum, » id est, « libi-dinem. »
 (85) Ὅσον ταῦτα ἐκείνων. In nonnullis, ὅσφ ταῦτα ἐκείνων, etc. « Quanto hæc exquisitoris et severioris discipline. » Billius in prima ed.: « Quanto tandem hæc illis altiora ac difficiliora. »
 (86) Σὺ δέ, etc. Bill. : « At tu, nec ullo modo ju-

rabis. »
 (87) Ζώνη καὶ σωφροσύνη. Par., ζώνην καὶ σωφροσύνην.
 (88) Ὡς ἡ θεία, etc. Alludit ad hæc verba Je-rem. v, 8 : « Unusquisque ad uxorem proximi sui hincibat. »
 (89) Ἦν καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ. Intelligit hæc Davi-dis verba, psal. lviij, 40 : « Precinxisti me virtute ad bellum. »
 (90) Καὶ τὸν Θεόν, etc. Sic in psal. xcvi, 1 : « In-dutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se. »

εἰσάγει ἐνδεδυσμένον δύναιεν καὶ περιεζωσμένον, ὁ-
λαθὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν· εἰ μὴ τῷ φίλῳ, τὸ περιθῶν
τῆς δυνάμεως, καὶ οἷον ἀνασταλμένον, οὕτω παραθη-
λοῦσθαι, καθὼ καὶ φῶς ἀναβάλλεται, ὡς ἱμάτιον. Τὸ
γὰρ ἄσχετον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ φωτὸς τίς
ὑποστήσεται; Ζητῶ, τί κοινὸν ὁσφύϊ καὶ ἀληθείᾳ; τί
δαὶ τῷ ἁγίῳ Παύλῳ νοεῖται τὸ φάσκεν· Στῆτε εἴην
περιεζωσμένοι (91) τῆρ ἑσφῶν ἱμῶν ἐν ἀληθείᾳ;
Μήποτε ὡς τοῦ θεωρητικοῦ τὸ ἐπιθυμητικὸν περι-
σφίγγοντος, καὶ οὐκ ἐκῶτος ἀλλαγῶ φέρεσθαι; Οὐ
γὰρ ἐθέλει τὸ περὶ τι διακείμενον ἐρωτικῶς, πρὸς τὰς
ἄλλας ἡδονὰς τὴν αὐτὴν ἔχειν δύναιεν.
aliorum ferri sinat? Nec enim fieri potest, ut qui rei

101. Τὰ δὲ ὑποδήματα, ὁ μὲν τῆς ἁγίας γῆς καὶ
θεοσπιθοῦς ψαύειν μέλλων, ὑπολύσειθω, καθὰ (92) καὶ
Μωϋσῆς ἐκείνους ἐπὶ τοῦ ἔρους, ἵνα μηδὲν νεκρὸν φέ-
ρη, μηδὲ μέσον Θεοῦ ἀθυροῦσιν. Ὡς δὲ καὶ εἴ-
τις μαθητῆς ἐπὶ τὸ εὐαγγέλιον πέμπεται, φιλοσόφως
καὶ ἀπερίττως (93)· ὃν δεῖ (94) πρὸς τῷ ἀγάλει, καὶ
ἀράθῳ, καὶ μονοχίτωνι, ἔτε καὶ γυμνοπο-
δεῖν (95), ἵνα φανῶσιν οἱ πόδες ὠρατοῖ τῶν εὐαγγελι-
ζομένων εἰρήνην, καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθόν. Ὁ δὲ φεύγων
Αἴγυπτόν τε καὶ τὰ Αἴγυπτια, ὑποδεδείσθω, τῆς τε
ἄλλης ἀσφαλείας ἕνεκα καὶ τῆς πρὸς τοὺς σκορπίους
καὶ τοὺς ἕρπεις, οὓς καὶ πολλοὺς Αἴγυπτος τρέφει,
ὥστε μὴ βιάσασθαι παρὰ τῶν τηροῦντων τὴν πέτρ-
αν, οὓς πατεῖν ἐκελευσθήμεν. Περὶ δὲ τῆς βακτη-
ρίας οὕτως ἔγω, καὶ τοῦ περὶ ταύτην (96) αἰνίγμα-
τος. Τὴν μὲν ὑπερσειτικὴν οἶδα, τὴν δὲ ποιμαντικὴν
τε καὶ διδασκαλικὴν, καὶ τὰ λογικὰ πρόβητα ἐπιστρέ-
φουσαν. Ἀλλὰ σοὶ νῦν τὴν ὑπερῖδουσαν ὁ νόμος δια-
κελεύεται, μήπου τὸν λογισμὸν ὑκλάσης, αἷμα Θεοῦ,
καὶ πάθος ἀκούων, καὶ θάνατον, μήπου περιεσχθῆς
ἀθέως, ὡς Θεοῦ συνήγορος· ἀλλ' ἀνεταισχόντως καὶ
ἀνενδοιάστως, φάγε τὸ σῶμα, πῖε τὸ αἷμα, εἰ τῆς
ζωῆς ἐπιθυμητικῶς ἔχεις, μήτε τοῖς περὶ σαρκ-
ὸς (97) ἀπιστῶν λόγους, μήτε τοῖς περὶ τὸ πάθος
βλαπτόμενος. Ἐρηρειζόμενος ἵστασο, πάγιος, βεβη-
κῶς, ἐν μηδενὶ σαλευόμενος ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων,
μηδὲ πιθανότητος λόγους παρασυρόμενος. Ἐπὶ τὸ
ὑψος σεαυτοῦ στήθι, ἐν ταῖς αὐλαῖς Ἱερουσα-
λήμ στήσον τοὺς πόδας, ἐπὶ τῆς πέτρας (98) ἔρει-
σον, ἵνα μὴ σαλευθῆται σου τὰ κατὰ Θεὸν διαθή-
ματα.

Κ'. Τί φῆς; Οὕτω ταῦτα ἔδοξεν, Αἴγυπτον ἐξελ-
θεῖν, τὴν σιδηρᾶν κάμνον, καταλιπεῖν σε τὴν ἐκαῖσε
πολυθεῖαν (99), καὶ ὑπὸ Μωϋσεῖος ἀγῶναι, καὶ τῆς

etiam viribus beneficio divino accinctum se esse
David gloriatur ⁵⁶, ac Deum **360** quoque ipso-
potentia indutum atque accinctum inducit ⁵⁷, nem-
pe adversus impios: nisi tamen malit quispiam po-
tentiae exuberantiam ac veluti restrictionem his
verbis significari: quo etiam sensu, lumine, sicut
vestimento ⁵⁸, amictus dicitur. Insuperabilem enim
potentiae ipsius ac luminis vim quis sustinebit?
Quaero quid lumbis cum veritate commune sit, et
quae Pauli meus fuerit, cum diceret: *State igitur
succincti lumbos vestros in veritate* ⁵⁹? Num forte
quod speculatio concupiscentiam coerecat, nec

XIX. Jam qui terram sanctam ac divinis vestigiis
impressam contacturus est, calceamenta solvat,
quemadmodum et Moyses ille in monte ⁶⁰, ut nihil
mortuum ferat, nec inter Deum atque homines in-
termedium. Consimili modo si quis discipulus ad
praedicandum Evangelium mittitur ⁶¹, frugalitati ac
simplicitati studeat: quippe quem, praeter id quod
nec aes, nec baculum, nec duplicem tunicam ha-
beat, etiam nudis pedibus iter facere oporteat, ut
pulchri pedes evangelizantium pacem ⁶², et quod-
libet aliud bonum, appareat. At vero qui Aegy-
ptum ac res Aegypti fugit, calceos sumat ⁶³, ut tutus
sit, cum ab aliis rebus, tam a scorpis et serpenti-
bus, quos permultos Aegyptus alit, ut ab iis, qui
calcancum observant, et quos calcare jussi sumus ⁶⁴,
minime vulneretur. Jam de baculo ⁶⁵ atque ejus si-
gnificatione ita sentio. Nam cum alter fulciendi
vim habeat, alter pastoris et doctoris proprius sit,
atque oves ratione praeditas convertat, in viamque
reducatur: hic lex fulcientem baculum tibi prescri-
bit, necubi animo titubes, dum Dei sanguinem et
Passionem et mortem audis, ac dum Dei patronus
atque defensor videri cupis, impie corruas. Quin
potius, sine pudore ac dubitatione corpus ede, san-
guinem libe, si modo vite desiderio teneris, nec
sermonibus de carne fidem abrogans, nec ad eos,
qui de passione habentur, impingens. Immixta sta,
firmus et stabilis, atque ita comparatus, ut nuda
in re quantiaris ab adversariis, nec verborum lepore
atque illecebris abripiaris. In fastigio tuo sta, in
atriis Jerusalem pedes statue ⁶⁶, in petra suffulci,
361 ut tui secundum Deum gressus non movean-
tur.

XX. Quid ais? Itane fixum ac decretum est, ut ex
Aegypto, hoc est, ex foinace ferrea ⁶⁷, excedas, im-
piumque deorum multorum cultum illie vigentem

⁵⁶ Psal. lvii, 55. ⁵⁷ Psal. xcii, 1. ⁵⁸ Psal. ciii, 2. ⁵⁹ Ephes. vi, 14. ⁶⁰ Exod. iii, 5. ⁶¹ Luc. x, 5 sqq
⁶² Isa. lii, 7. ⁶³ Exod. xii, 11. ⁶⁴ Luc. x, 19. ⁶⁵ Exod. xii, 11. ⁶⁶ Psal. cxxi, 2. ⁶⁷ Deut. iv, 20.

(91) *Περιεζωσμένοι*. Tres Regg. et novem Coib.,
περιεζωσμένοι.

(92) *Καθὰ*. Or. 1, καθὼς.

(93) *Καὶ ἀπερίττως*. Deest in Jes.

(94) *Δεῖ*. In nonnullis, χρῆ.

(95) *Γυμνοποδεῖν*. Sic tres Regg., Coisl. 1, Or.
1, Par., etc. In Par. ed., γυμνοποδεῖ.

(96) *Περὶ ταύτην*. Coisl. 1 et Jes., περὶ ταύτης.

(97) *Μήτε τοῖς περὶ σαρκός*, etc. Bill. in prima
edit. « Nec doctrinae carnis fidem abrogans, nec
Passionis sermonibus offensus. »

(98) *Ἐπὶ τῆς πέτρας*. « In petra, » id est, « in
Christo, » juxta Apost. I Cor. x, 4, « Petra autem
erat Christus. »

(99) *Πολυθεῖαν*. Coisl. 1 et Or. 1 ad idem, ἀθεῖαν,
« impiam, sacrilegam. »

relinquas, atque a Moysae, ipsiusque legibus ac militari imperio ducaris? Consilium quoddam tibi porri-
 tigo, nequaquam meum, imo admodum quoque meum, si rem spiritualiter expendis. Vasa aurea et argentea Aegyptiis commodato pete⁶⁸: cum his te itineri committe: ex alienis facultatibus viaticum tibi para, imo ex tuis potius. Servitutis enim ac confectorum laterum merces tibi debetur. Callide te quoque aliquid circa mercedis flagitationem commiscere: pulchre frauda. Esto sane, gravibus hic laboribus vexatus es, cum luto collectans, id est, cum aerumoso et impuro corpore, ac domos alienas et caducas extruens, quarum memoria cum sonitu perit. Quid? Gratiscie et absque pretio egredieris? Quid? An Aegyptiis et adversariis potestatibus ea relinques, quae male adepti sunt, ac pejus consu-
 erunt. Nullum jus in ea habent: sacrilegio complerunt, eripuerunt ei, qui dixit: *Meum est argentum, et meum est aurum*⁶⁹, *daboque ei, cui voluerit*⁷⁰. Heri illa possidebant: sic enim permittebatur. Hodie ea tibi Dominus offert ac tradit, honeste et ad salutem usuro. Amicos nobis de mammona iniquitatis comparemus, ut, cum defecerimus, in iudicii tempore recipiamus⁷¹.

XXI. Si Rachel quaedam es, aut Lia, hoc est, patriarchica et magna anima, patris quoque tui idola, quaeunque inveneris, surripi, non ut serves, sed ut deleas⁷². Si autem sapiens Israelitis, ad terram promissionis transfer; eoque nomine discernietur persecutor, atque ex fraude sibi facta hoc intelligat, quod tyrannide ac servitute meliores frustra opprimebat. Hoc si feceris, atque ita ex Aegypto exereseris, ignis, mihi crede, ac nubis columna tibi die ac nocte iter premonstrabit⁷³, desertum mitigabitur, mare tibi scindetur, Pharaon demergetur, panis pluet, petra saturiet, Amalec opprimetur; non armis tantum, sed etiam hostilibus justorum manibus, preceationem simul atque insuperabile crucis tropaeum sistantibus; flammis cursus inhibebitur⁷⁴, sol sistetur, luna cursus reprimetur, nuti, nullis etiam machinis admotis, corrueat, crabrones praecurrent, viam Israel multiplicent⁸⁶², atque alienigenas arentes; reliqua etiam omnia, quae post haec, et simul cum his, memoriae prodita sunt, ne nimis longum sermonem producam, Dei beneficio tibi concedentur. Ac tale est festum, quod hodierno die agitas; tali epulo, tum natalitio, tum funebri, quantum in te est, accipias, ob eum, qui, tua causa, et natus, et passus est; tale tibi Paschatis mysterium. Haec lex adumbravit; haec Christus perfecit, ille, inquam, litterae abrogatus, ille Spiritus initiator, qui, ut ex eo, quod passus est, ad patiendum nos allert, ut simul glorificemur.

⁶⁸ Exod. xi, 2. ⁶⁹ Agge. ii, 9. ⁷⁰ Daniel iv, 44. ⁷¹ Jos. iii, 15.

(1) *Ἐκείνων*. Or. 4, ἐκείτε.
 (2) *Ἐμὸν ἐστὶ τὸ ἀργύριον*. Sic nonnulli eodd. Deest ἐστὶ in edit.
 (3) *Ἡε.λεμίας γεροί*. Coisl. I, ἀπολέμοις πολεμίας, « in bellibus justorum pugnantium armis. »
 (4) *Ἀνείργουσαι*. Comb., ἀπειργουσαι.

ἔκεινον (1) νομοθεσίας καὶ στρατηγίας; Εἰσηγοῦμαι
 τι καὶ τῶν οὐκ ἐμῶν, μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἐμῶν, ἐν
 πνευματικῶς θεωρηῆς. Χρῆσαι παρ' Αἰγυπτίων σκευή
 χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ· μετὰ τούτων ἔδουσον· ἐκ τῶν
 ἀλλοτρίων ἐφοδιάσθητι, μᾶλλον δὲ τῶν τῶν· χρεω-
 στεῖται σοι μισθὸς τῆς δουλείας καὶ τῆς πλινθείας·
 σόφισαί τε καὶ σὺ περὶ τῆν ἀπαίτησιν· καλῶς ἀπο-
 στέρησον. "Ἔστω, τεταλαιπώρητας ἐνταυθα, τῷ πληρῷ
 μαχόμενος, τῷ μοχθηρῷ τούτῳ καὶ βυπαρῶ σώ-
 ματι, καὶ πόλις οἰκοδομῶν ἀλλοτρίας καὶ σφαλέρης,
 ὧν ἀπολεῖται τὸ μνημόσυνον μετ' ἡγου. Τί δαί;
 προσίκα ἐξέριγη καὶ ἀμισθί; Τί δαί; καταλείψεις
 Αἰγυπτίοις καὶ ταῖς ἀντικειμέναις δυνάμεσιν, ἃ κα-
 κῶς ἐκτῆσαντο, καὶ χειρὸν δαπανήσουσιν; Οὐκ ἔστιν
 ἐκείνων· ἐσύλησαν. ἤρπασαν τοῦ εἰπόντος· Ἐμὸν
 ἐστὶ τὸ ἀργύριον (2), καὶ ἐμὸν ἐστὶ τὸ χρυσόν,
 καὶ ἐδώσω αὐτὸ ᾧ βούλεται. ΧΘξς ἦν ἐκείνων συν-
 εχωρεῖτο γάρ. Σήμερον σοὶ προσάγει καὶ διδῶσιν
 ὁ Δεσπότης, καλῶς χρησόμενῳ καὶ σωτηρίου. Κτη-
 σώμεθα ἡμῖν αὐτοῖς φιλουσίκα τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδι-
 κίας, ἵν' ὅταν ἐκλίπομεν, ἀντιτάθωμεν ἐν καιρῷ
 κρίσεως.

ΚΑ'. Εἰ μὲν τις εἶ Ῥαχὴλ, ἢ Λαία, ψυχὴ πατριαρ-
 χική καὶ μεγάλη, καὶ τὰ εἰδῶλα κλέψον, ἄπερ ἂν
 εὐρησ, τοῦ σοῦ πατρὸς, οὐχ ἵνα φυλάξῃς, ἀλλ' ἵν'
 ἀφανίσῃς· εἰ δὲ Ἰσραηλίτης σοφός, πρὸς τὴν γῆν
 τῆς ἐπαγγελίας μετένεγκε· καὶ περὶ τούτων ὁ δῶ-
 κτης ἀληγοῦται, καὶ γνώτω κατασομισθεὶς, ὅτι μά-
 τιν ἐτοράννει καὶ καταδουλοῦτο τοὺς κρείττους.
 "Ἄν οὕτω ποιῆς, καὶ οὕτως ἐξέλθῃς Αἰγυπτου, εὖ
 σῖδα, στύλη πυρὸς καὶ νεφέλης ὀδηγηθήσῃ νυκτὸς
 καὶ ἡμέρας, ἔρημος ἡμερωθήσεται, θάλασσά σοι
 τμηθήσεται, Φαραὼ βαπτισθήσεται, ἄρτος ὀμβρήσει,
 πέτρα πηγάζει, Ἰμαλλῆκα καταπολεμηθήσεται· οὐχ
 ὄπλις μόνον, ἀλλὰ καὶ πολεμίας γεροί (3) δικαίων,
 εὐχὴν ὁμοῦ τυπούσαις, καὶ σταυροῦ τρόπαιον τὸ
 ἀήτητον· ποταμὸς ἀνακοπήσεται, ἥλιος στήσεται,
 σελήνη σχεθήσεται, τείχη κατενεχθήσεται, καὶ εἶνα
 μηχανημάτων, σφρηκία προδρομοῦνται, ἰδοποιοῦσαι
 τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς ἀλλοφύλοισι ἀνείργουσαι (4)·
 τᾶλλα τε ὅσα ἐπὶ τούτοις καὶ σὺν τούτοις ἰστέρηται,
 ἵνα μὴ μακρὸν ἀποστεινω λόγον, παρὰ Θεοῦ σοι δοθή-
 σεται. Τοιαύτην ἑορτὴν ἑορτάζεις σήμερον· τοιοῦ-
 τον ἐστὶξ (5) τὸ ἐπὶ σοὶ τοῦ γεννηθέντος γενέθλιον,
 καὶ τοῦ παθόντος (6) ἐπιτάφιον· τοιοῦτόν σοι τὸ τοῦ
 Πάσχα μυστήριον. Ταῦτα ὁ νόμος ὑπέγραψε· ταῦτα
 Χριστὸς ἐτελείωσεν, ὁ τοῦ γραμματός (7) καταλυτής,
 ὁ τελειωτής τοῦ Πνεύματος, ὃς οἷς ἔπαθε, τὸ πάσχειν
 διδάσκων, οἷς ἐδοξάσθη, τὸ συνδοξασθῆναι χαρίζεται.

⁷² Luc. xvi, 9. ⁷³ Gen. xxxi, 19, ⁷⁴ Exod. xiii 12.

(3) *Τοιοῦτον ἐστὶξ*. Legendum videtur, τοιοῦτον ἐστὶξ· « Talibus epulis natalitia et funis illius, qui pro te natus et passus est, celebra. »
 (6) *Παθόντος*. In quibusdam, θανόντος, « mortuus est. »
 (7) *Γράμματος*. Bill. « legis »

ΚΙΒ. Ἔστω τοίνυν (8) ἐξετάσται πρᾶγμα καὶ ὀδύμη, ἅ τῶς μὲν πολλοῖς παρορῶμενον, ἐμοὶ δὲ, καὶ λίαν ἐξεταζόμενον. Τίνι γὰρ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν αἷμα, καὶ περὶ τίνος ἐχέθη, τὸ μέγα καὶ περιβόητον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀρχιερέως, καὶ θύματος; Κατειχόμεθα (9) μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ ἀντιλαθόντες τῆς καχίας τὴν ἡθονίην. Εἰ δὲ τὸ λύτρον οὐκ ἄλλου τινός, ἢ τοῦ κατέχοντος γίνεσθαι, ζητῶ τίνι τοῦτο εἰσηνέχθη, καὶ δι' ἣντινα τὴν αἰτίαν; Εἰ μὲν τῷ πονηρῷ, φεῦ τῆς ὕβρεως· εἰ μὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν λύτρον ὁ ληστής λαμβάνει, καὶ μισθὸν οὕτως ὑπερφυῖ (10) τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος, δι' ὃν καὶ ἡμῶν φεῖδεσθαι δίκαιον ἦν· εἰ δὲ τῷ Πατρὶ, πρῶτον μὲν πῶς; Οὐχ ὑπὲρ ἑαίνου γὰρ ἐκρατούμεθα. Δεύτερον δὲ, τίς ὁ λόγος. Μονογενοῦς αἷμα τέρπειν Πατέρα, ἢς οὐδὲ τὸν Ἰσαὰκ ἐδέξατο παρὰ τοῦ πατρὸς προσφερόμενον, ἀλλ' ἀντιλάξαστο τὴν θυσίαν, κριὸν ἀντιδοῦς τοῦ λογικοῦ θύματος; ἢ ὀδύμη, ὅτι λαμβάνει μὲν ὁ Πατήρ, οὐκ αἰτήσας (11), οὐδὲ δεηθείς, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ χρῆναι (12) ἀγιασθῆναι τῷ ἀνθρωπίνῳ τοῦ Θεοῦ τὸν ἀνθρωπῶν· ἐν αὐτῷς ἡμᾶς ἐξέληται, τοῦ τυράννου βίβ κρατήσας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν (13) ἐπαναγάγῃ διὰ τοῦ Υἱοῦ μεσιτεύσαντος, καὶ εἰς τιμὴν τοῦ Πατρὸς τοῦτο οἰκονομήσαντος, ὃ τὰ πάντα παραχωρῶν φαίνεται. Τὰ μὲν δὴ Χριστοῦ τοιαῦτα, καὶ τὰ πλείω σιγῇ σεβέσθω. Ὅ δὲ χαλκοῦς ὄφης κρεμάται (14) μὲν κατὰ τῶν ἀκνόντων ὄφρων, οὐχ ὡς τύπος (15) δὲ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος, ἀλλ' ὡς ἀντίτυπος· καὶ σώζει τοὺς εἰς αὐτὸν ὀφῶντας, οὐχ ὅτι ζῆ πιστευόμενος, ἀλλ' ὅτι νεκρῶσται, καὶ συννεκροῖ τὰς ὑπὲρ αὐτὸν (16) δυνάμεις, καταλυθεὶς, ὡσπερ ἦν ἄγιος. Καὶ τίς ὁ πρόπων αὐτῷ παρ' ἡμῶν ἐπιτάφιος; *Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, ἦδη, τὸ εἶκος;* Τῷ σταυρῷ βέβληται, τῷ ζωοποιῷ τεθανάτωσαι. Ἄπνους (17), νεκρὸς, ἀκίνητος, ἀνεκέρητος, καὶ, εἰ τὸ (18) σχῆμα σώξεις ὄφρος, ἐν ὕψει στηλιτευόμενος (19).

Crux te prostravit, vitæ auctor tibi necem attulit. licet figuram serves, in sublimi loco ignominiose pendes.

ΚΙΓ. Μεταληψόμεθα (20) δὲ τοῦ Πάσχα, νῦν μὲν
 75 Num. xxi, 8. 76 Ose. xiii, 14; I Cor. xv, 55.

XXII. Enimvero alienum non fuerit, rem ac doctrinam inquirere, a multis quidem neglectam, meo autem iudicio, studiosè perquirendam. Ecce enim ille pro nobis sanguis, et quam ob causam fusus est, ille, inquam, magnus et nobilis Dei, tum pontificis, tum victimæ sanguis? Nos enim a diabolo detinebamur, utpote qui venundati essemus sub peccato, ac vitium cum voluptate commutassemus. Quod si redemptionis pretium non alii ulli, quam ei, qui captivos tenet, persolvitur, quæro cui tandem oblatum est, et quam ob causam? Si pravo illi, o gravem contumeliam! si non a Deo solus, sed Deum quoque ipsum pro redemptionis pretio latro accipit, adeoque insigne et excellens tyrannidis suæ præmium, cuius causa nobis quoque parci æquum erat: si autem Patri, primum quomodo id factum est? Nec enim ab ipso tenemur. Deinde, quæ ratio afferri potest, ut Unigeniti sanguine Pater oblectetur, qui ne Isaac quidem a patre oblatum accepit, sed ariete, in rationalis victimæ locum substituto, sacrificium permutarit? Perspicuum utique est, Patrem quidem accepisse, non tamen quod petierit, aut eo opus habuerit, verum certa concilii ratione et dispensatione, et quia, per humanitatem a Deo assumptam, homini sanctitatem afferri oportebat; ut, tyranno per vim superato, nos liberaret, atque ad se per mediatorem Filium reduceret, hoc, ad Patris honorem, cui in omnibus rebus cedere consuevit, dispensantem. **863** Ac de Christo hæc nobis dicta sint, aliaque multo plura silentii honore afficiantur. At vero, serpens æneus adversus serpentum morsus suspenditur 75, non tamen ut Christi pro nobis passus typus, verum ut antitypus: atque iis qui ipsum intuentur, salutem affert, dum non vita frui, sed mortuus esse, ac subditas sibi potestates secum interimere creditur, oppressus nimium et extinctus, sicut merebatur. Et quod tandem illi congruus epitaphium canemus? *Ubi est, mors, stimulus tuus? Ubi tua, inferne, victoria 76?*

Examimis es, mortuus, immobilis, iners, serpentis pendes.

XXIII. Jam vero Paschatis participes erimus,

- (8) Ἔστω τοίνυν. Or. I, Ἔστω λοιπόν, « Catechum. »
- (9) Κατειχόμεθα. Comb., ἐκρατούμεθα.
- (10) Ὑπερφυῖ. Reg. ph, ὑπερφυῖ.
- (11) Οὐκ αἰτήσας, etc. Or. I addit, δέ. Observat scholiastes, duplex esse redimendi genus; alterum, « quo pretium ei, a quo qui captus tenetur, solvitur, et pecunia ab eo redimitur; » alterum, « quo quis pro reo pati sustinet in ipsius unius commodum. » Sic Christus pro nobis cruciatus pertulit, ac sic eius passione nihil diabolo datum. Præterea sanguis Christi Patri oblatum est, « non quod unigeniti Filii cruore effuso delectaretur, » ut his verbis declarat idem scholiastes: Οὕτω τῷ Πατρὶ αἷμα τοῦ Μονογενοῦς προσφέρεσθαι, ὡς προσβέβηθεα. Sed iudicat, Filium sua sponte hominis reatum in se transtulisse ac mortem subisse, ut hominem redimeret, ac eum Deo in gratiam restitueret, illatamque divine majestati injuriam saciret.
- (12) Τὸ χρῆναι. Reg. ph et Or. I. τῷ χρῆναι.
- (13) Ἐαυτῷ. S c plures Regg. et Collb., Coisl. I, etc. In ed., αὐτῷ.
- (14) Κρεμάται. Reg. bm, aliique nonnulli, κρεμᾶται.
- (15) Οὐχ ὡς τύπος, etc. « Gregorius, inquit Nicetas, serpentem æneum Christi typum haudquam esse censet (neque fas est ac pium perversum spiritum Christi typum vocari); verum antitypum, id est, contrariam figuram. Etenim serpens a principio homini exitium attulit, Christus autem postea salutem. »
- (16) Ὑπὲρ αὐτῶν. Sic Regg. bm, ph, Or. I, Comb., etc. In ed., ὑπὲρ αὐτῶν.
- (17) Ἄπνους. Plures codd. addunt, εἶ.
- (18) Τῷ. Reg. bm, τι.
- (19) Στηλιτευόμενος. Bill. « decoris et ignominie notis inustus. »
- (20) Μεταληψόμεθα. Reg. ph, μεταληψόμεθα, « participes sinus. »

nunc quidem adhuc typice, tametsi apertius quam in veteri lege (legale siquidem Pascha; nec enim dicere verebatur, figura erat figure obscurior); aliquid post autem perfectius et purius, tum videlicet cum Verbum novum illud nobiscum in regno Patris bibet ⁷⁷, patrefaciens ac docens, quæ nunc minus plene demonstravit. Novum enim illud semper est, quod nunc intelligitur. Quenam autem illa sit potio atque perceptio, dicere nostrum est, illius docere, discipulisque suis hanc doctrinam imperitari. Doctrina enim, ejus quoque, qui alit, eibus est. Age vero, nos quoque legis participes efficiamur, verum evangelice non literaliter perfecte non imperfecte, sempiternæ non temporarie. Caput vobis efficiamus, non terrenam Jerusalem, sed cœlestem metropolim; non eam, inquam, quæ nunc ab exercitiis calcatur, sed quæ ab angelis laude et prædicatione effertur. Maetemus, non vitulos novellos, nec agnos cornua producentes et iugulas ⁷⁸, quæ magna ex parte mortua sunt, ac sensu carent: verum Deo in superno altari cum cœlestibus choris sacrificium laudis immolemus ⁷⁹. Penetremus primum velamen, ad secundum accedamus, in Sancta sanctorum prospiciamus. Atque, ut majus aliquid dicam, immolemus nos Deo: imo, singulis diebus nosmetipsos motusque omnes immolemus. Omnia pro Verbo excipiamus, per passiones Passionem imitemur, per sanguinem sanguinem honoremus, crucem alacres conscendamus. Dulces sunt **864** clavi, tametsi valde acerbi. Præstat cum Christo, et pro Christo pati, quam cum aliis in deliciis versari.

XXIV. Si Simon Cyrenæus sis, crucem tolle ⁸⁰, ac sequere. Si, ut latro ⁸¹, cruci simul affixus fueris, ut vir probus, Deum agnosce: si ille quoque propter te tumque peccatum cum iniquis reputatus sis ⁸², tu propter illum justus fias. Adora tua causa suspensum; et pendens ipse, lucri aliquid ex ipsa quoque improbitate collige: morte salutem eme: cum Jesu paradisum ingredi, ut intelligas, quibus bonis excedas. Pulchritudines illas contemplare: murmuratorem cum sua blasphemiam foris mori sine. Si Joseph Arimatheus sis ⁸³, ab eo, qui cruci affixit, corpus pete: tuum fiat mundi piaculum. Si Nicodemus sis, nocturnus ille Dei cultor, funebribus unguentis ipsum unge ⁸⁴. Si Maria quædam sis, si alia Maria, si Salome, si Joanna, diluendo lacrymas profunde. Fac, ut prima sublatum lapidem ⁸⁵, angelos etiam fortasse, atque adeo Jesum ipsum, videas. Nonnihil loquere; vocem au-

τυπικῶς ἐστὶ, καὶ εἰ τοῦ παλαιοῦ γυναικώτερον (τὸ γὰρ νομικὸν Πάσχα, τολμῶ καὶ λέγω, τύπου τύπος ἦν ἀμυδρότερος)· μικρόν δὲ ὑστερον, τελειώτερον καὶ καθαρώτερον, ἤντικα ἂν αὐτὴ πίνῃ καινὸν μεθ' ἡμῶν ὁ Λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς, ἀποκαλύπτων καὶ διδάσκων, ἃ νῦν μετρίως παρέδειξες. Καινὸν γὰρ ἐστὶν αὐτὸ τὸ νῦν γνωρίζομενον. Τίς δὲ ἡ πόσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις, ἡμῶν μὲν τὸ μαθεῖν, ἐκείνου δὲ τὸ διδάξαι, καὶ κοινωνᾶσθαι τοῖς ἐκ αὐτοῦ μαθηταῖς τὸν λόγον. Τροφή γὰρ ἐστὶν ἡ διδασκίς, καὶ τοῦ τρέφοντος. Ἀλλὰ δεῦρον, καὶ ἡμεῖς τοῦ νόμου μεταλλάσσομεν εὐαγγελικῶς, ἀλλὰ μὴ γραπτῶς· τελειῶς, ἀλλὰ μὴ ἀτελῶς· ἀδίδως, ἀλλὰ μὴ προσκαίρως. Πειθώμεθα κεφαλὴν, μὴ τὴν κἄτω Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ τὴν ἄνω μητρόπολιν· μὴ τὴν ὑπὸ στρατοπέδῳ νῦν πατουμένην, ἀλλὰ τὴν ὑπ' ἀγγέλιον δοξαζομένην. Θύσωμεν, μὴ μόσχους νέους, μηδὲ ἀμνοὺς κέρατα ἐκφέροντας καὶ ὄπλᾶς, παρ' οἷς πολὺ τὸ νεκρὸν καὶ ἀναίσθητον· ἀλλὰ θύσωμεν τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, ἐπὶ τὸ ἄνω θυσιαστήριον, μετὰ τῆς ἄνω χοροστασίας. Διάσχομεν τὸ πρῶτον καταπέτασμα, τῷ δευτέρῳ προσέλωμεν, εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων παρακλύσωμεν. Εἶπω τὸ μεῖζον, ἡμᾶς αὐτοὺς θύσωμεν τῷ Θεῷ· μᾶλλον δὲ, θύωμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ πάντα κίνησιν. Πάντα ὑπὲρ τοῦ Λόγου δεχόμεθα, πάθει τὸ πάθος μιμώμεθα, αἵματι τὸ αἷμα σμύνομεν, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνίωμεν πρόθυμοι. Γλυκεῖς οἱ ἦλοι, καὶ εἰ λίαν ὀδυνηροί. Τὸ γὰρ (21) μετὰ Χριστοῦ πάσχειν, καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῦ μετ' ἄλλων τρυφᾶν αἰρετώτερον

ΚΔ'. Ἄν Σίμων ἦς Κυρηναῖος, τὸν σταυρὸν ἄρον, καὶ ἀκολούθησον. Ἄν συσταυρωθῆς ὡς ληστής (22), ὡς εὐγνώμων τὸν Θεὸν γνώρισον· εἰ κἀκεῖνος μετὰ ἀνόμων ἐλυγίσθη διὰ σὲ καὶ τὴν σὴν ἁμαρτίαν, σὺ γανοῦ δι' ἐκεῖνον ἔνομος. Προσκύνησον τὸν διὰ σὲ κρεμασθέντα (23), καὶ κρεμάμενος· κέρδανόν τι καὶ παρὰ τῆς κακίας· ὦνησαι τῷ θανάτῳ τὴν σωτηρίαν· εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθε μετὰ Ἰησοῦ, ὥστε μαθεῖν ὧν ἐκπέπτωκας. Τὰ ἐκεῖ κάλλη θεώρησον· τὸν γογγυστὴν ἄφες ἀποθανεῖν ἔξω, μετὰ τῆς βλασφημίας. Κἂν Ἰωσήφ ἦς ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας (24), αἰτήσαι τὸ σῶμα παρὰ τοῦ σταυροῦντος· σὸν γενέσθω τὸ τοῦ κήσμου καθέριστον. Κἂν Νικόδημος ἦς, ὁ νοκτερινὸς θεοσεβῆς, κἂν ἡμεῖς αὐτὸν ἐνταφιάσων. Κἂν Μαρία τις ἦς, κἂν ἡ ἄλλη (25) Μαρία, κἂν Σαλώμη, κἂν Ἰωάννα, δάκρυσον ὀρθρία (26). Ἴδε πρώτη τὸν λίθον ἠρμένον, τυγχὼν δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ Ἰησοῦν αὐτόν, Φθέγγαι τι φωνῆς ἔκουσον. Ἄν ἀκού-

⁷⁷ Matth. xxvi, 29. ⁷⁸ Psal. lxxviii, 52. ⁷⁹ Psal. xlix, 14. ⁸⁰ Luc. xxiii, 26. ⁸¹ ibid. 40 seqq. ⁸² Isa. liii, 12. ⁸³ Luc. xxiii, 50. ⁸⁴ Joh. iix, 39. ⁸⁵ Marc. xvi, 1.

(21) Γάρ. Deest in Regg. ph, Or. I, aliisque nonnullis.
 (22) Ὡς ληστής. Reg. ph, ὡς ὁ ληστής.
 (23) Κρεμασθέντα. In nonnullis, σταυρωθέντα, et cruci affixum.
 (24) Ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας. Plures Coll., Or. I, Comb., etc., ὁ Ἀριμαθαῖος.

(25) Κἂν ἡ ἄλλη. Sic quinque Regg., duodecim Coll., etc. Deest h in ed.
 (26) Δάκρυσον ὀρθρία. Coisl. I et Comb., δάκρυσον, ἀκολούθησον πρὸς τάφον, ἀπάντησον ὀρθρία, et plora, ad sepulcrum sequere, occurras diluente.

ση, *Μή μιν ἄπτει, πόλῳ στήθι, σβάσθητι τὸν* Λ *Λόγον, ἀλλὰ μὴ λυπηθῆς. Οἶδε γάρ οἷς ὄφθῃ πρῶτον. Ἐγκλίνοισον τὴν ἀνάστασιν· τῇ Ἐβᾶ βοήθησον, τῇ πρώτῃ (27) πεσοῦσθι, τῇ πρώτῃ Χριστὸν ἀσπάσασθαι, καὶ γνωρίσαι τοῖς μαθηταῖς. Γενεῶ Πέτρος, ἢ (28) Ἰωάννης· ἐπὶ τὸν τάφον ἐπιχίθῃτι, ἀντιτρέχων, συντρέχων, τὴν καλὴν ἀμιλλαν ἀμιλλώμενος (29). Κἂν προληφθῆς τῷ τάχει, τῇ σπουδῇ νικήσῃ, μὴ παρακύβῃς εἰς τὸ μνημεῖον, ἀλλ' ἐνδὸν γενόμενος. Κἂν ὡς Θωμᾶς ἀπολεῖρθῆς, τῶν μαθητῶν συνηγμένον, οἷς Χριστὸς ἐμφανίζεται, ὅταν ἔθῃς, μὴ ἀπιστήσῃς· κἂν ἀπιστήσῃς, τοῖς λέγουσι πιστεύουσιν· εἰ δὲ μὴδὲ τούτοις, τοῖς τύποις τῶν ἢλων πιστώθῃτι. Ἄν εἰς ἄδου κατήγῃ, συγκατέλθῃ. Γνωθὶ καὶ τὰ ἐκεῖσε τοῦ Χριστοῦ (30) μυστήρια, τίς ἡ οἰκονομία τῆς διπλῆς καταθέσεως, τίς ὁ λόγος· ἀπλῶς σώζει πάντας ἐπιφανεῖς, ἢ καὶ ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας (31).*

quod duplicis descensus consilium, quæ ratio suo salvas fecerit, an illie quoque duntaxat, qui crediderunt.

ΚΕ'. Κἂν εἰς οὐρανὸς ἀνήγῃ, συνάνελθῃ· γενεῶ μετὰ τῶν παραπεμπόντων ἀγγέλων, ἢ τῶν δεχομένων. Ἀρθῆναι ταῖς πύλαις διακέλευται, ὑψηλοτέραις γενέσθαι, ἢ ἐκ τοῦ (32) παθεῖν ὑψηλότερον δέξονται. Ἀπόκριται τοῖς ἀποροῦσι διὰ τὸ σῶμα, καὶ τὰ τοῦ Πάθους σύμβολα, οἷς μὴ κατελθὼν (33) συνανέρχεται, καὶ διὰ τοῦτο πυνθανόμενοις· *Τίς ἐστίν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης*; ὅτι *Κύριος κρατιῶς καὶ δυνατὸς ἐν πᾶσι*· τε οἷς ἀεὶ πεποίηκε, καὶ ποιεῖ, καὶ τῷ νῦν πολέμῳ καὶ τροπαίῳ περὶ τῆς ἀνθρωπότητος; καὶ ὅς τῷ διπλῷ τῆς ἐρωτήσεως διπλὴν τὴν ὁπόκρισιν. Κἂν θαυμάζωσι, λέγοντες (34), κατὰ τὴν Ἠσαίου δραματουργίαν (35)· *Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἐδῶμ, καὶ τῶν γηγένων*; ἢ, *Πῶς ἐρουβρά τὰ ἱμάτια τοῦ ἀναίμου καὶ ἀσωμάτου, ὡς ληνεβάτου, καὶ πλήρη ληνῶν πατήσαντος*; *προβαλὸν τὸ ὄρατον τῆς στολῆς τοῦ πεπονητός σώματος, τῷ Πάθει καλλωπισθέντος, καὶ τῇ Θεότητι λαμπρυνθέντος, ἧς οὐδὲν ἐρασιμώτερον, οὐδὲ ὄραιότερον.*

ΚΤ'. Πρὸς ταῦτα τί φασιν ἡμῖν οἱ συκοφανταί (36), οἱ μικροὶ τῆς Θεότητος λογισταί, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπινοουμένων, οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαίδευτοι, ὑπὲρ ὧν Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανε, τὰ ἀχάριστα κρίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματα; Τοῦτο ἐγκλιεῖς Θεῷ τὴν εὐεργεσίαν; διὰ τοῦτο μικρὸς, ὅτι διὰ σὲ ταπεινός; ὅτι ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἦλθεν ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἐπὶ τὰ ἔρη καὶ τοὺς βουνοὺς, ἐφ' ὧν

²⁸ Joan. xx, 17. ²⁷ ibid. 2. ²⁸ ibid. 24 sqq.

²⁹ Joan. x, 11.

(27) *Τῇ πρώτῃ*. Sic codd. Deest τῇ in ed.

(28) *Πέτρος, ἢ*. In nonnullis, *Πέτρος, καὶ*.

(29) *Ἀμιλλώμενος*. Or. 1, ἀμιλλώμενος.

(30) *Χριστοῦ*. Reg. b, duo Colb. et Or. 1, Θεοῦ, (Or. 1.)

(31) *Πιστεύοντας*. In quibusdam, *πιστεύσαντας*.

(32) *Ἐκ τοῦ*. Coisl. 1, ἐκ τῶν ἐκ τοῦ.

(33) *Κατελθὼν*. Coisl. 1, συγκατέλθων.

(34) *Θαυμάζωσι λέγοντες*. Savil., θαυμάζοντες λέγοντες.

sculta. Si audieris: *Non me tangere* ⁶⁶, procul sta, Verbum venerare, non autem uere. Novit enim a quibus primo conspiciendus sit. Resurrectionis encaenium celebra; Evæ succurre, quæ primo lapsa, prior quoque Christum salutavit, ac discipulis indicavit. Petrum vel Joannem imitare, ad sepulcrum propera, simul ac certatim currens ⁶⁷, atque honesta amulatione contendens. Quod si ecleritate antevertaris, studio vince, non inclinato corpore in monumentum introspiciens, sed in ipsum ingrediens. Quod si, Thomæ instar, a cætu discipulorum, quibus apparuit Christus, abfueris, posteaquam videris ⁶⁸, ne rei fidem abroges. Quod si id tibi fidem non facit, narrantibus saltem crede. Si ne his quidem, at certe clavorum impressionibus fidem habe. Si in infernum descendat, simul descende. Ea quod

que mysteria cognosce, quæ Christus illic designavit: utrum omnes sine ulla exceptione adventu crediderunt.

365 XXV. Si in caelos ascendat, simul ascende: comitantibus vel exipientibus angelis te adjuge. Portis, ut attollantur ⁶⁹ ac sublimiores fiant, impere, quo a passione sublimiorem capiant. His, qui propter corpus et Passionis signa, quæ in de-censu non allata, secum ascendens tulit, mente dubia et ancipiti sunt, atque ideo percunctantur: *Quis est iste Rex gloriæ?* responde: *Dominus fortis et potens* ⁷⁰, tum in iis omnibus, quæ semper fecit, et facit, tum in presenti bello ac tropæo, pro humana natura erecto; ac duplici interrogationi responsum duplex repende. Quod si, secundum dramaticam illam apud Isaiam personarum loquentium in luctuonem, admiratione defixi, dixerint: *Quis est iste, qui de Edom, rebusque terrenis venit* ⁷¹? aut, Quomodo rubra sunt ejus, qui sanguinis ac corporis expers est, vestimenta, non secus ac viatoris, qui torcular plenum calcaverit? stolæ corporis passi pulchritudinem ex adverso profer, quod per Passionem exornatum est, ac per Deitatem, qua nec amabilius quidquam, nec pulchrius, exsplenduit.

XXVI. Quid ad hæc nobis sycophantæ dicunt, acerbi, inquam, isti Divinitatis expensores, rerum honestarum et laudabilium reprehensores, circa lucem tenebrosi, circa sapientiam imperiti, pro quibus Christus gratis mortuus est, ingratae creaturae, pravi illius fragmenta? Siccine Deo beneficium crimini vertis? Eone parvus est, quia propter te humilis, quia ad ovem errantem bonus ille Pastor venit, animam suam pro ovibus ponens ⁷², ad monte

⁶⁹ Psal. xxxiv, 7, 9. ⁷⁰ ibid. 8. ⁷¹ Isa. lxxiii, 1 sqq.

(35) *Δραματουργίαν*. Gregorius hic non intelligit falsam compositionem, quales sunt actus fabulosi quibus dramatica poemata conficiuntur: sed genus scribendi ita institutum, ut personas loquentes habeat, quemadmodum in Isaiâ verbis habentur.

(36) *Πρὸς ταῦτα τι φασιν ἡμῖν οἱ συκοφανταί*, etc. Hæc et sequentia usque ad finem fere numeri 29, verbo ad verbum mutantur ex Or. xxxviii, num. 14 et 15.

et colles, in quibus sacrificabas⁹³, et errantem invenit, et inventam, iisdem humeris, quibus et crucis lignum, sustulit, et acceptam, ad supernam vitam reduxit, etoque subiectam eodem numero atque ordine collocauit, quo eas, quæ minime aberrarunt? Quia lucernam, hoc est, carnem suam, accendit; et domum everrit⁹⁴, mundum scilicet a peccato repurgans, et drachmam, regiam videlicet imaginem fœdis affectibus obrutam, acquisivit, atque amicas sibi virtutes ob repertam drachmam convocat, latitiaque participes facit, quas incarnationis quoque conscias effecerat? Quia lucernam præviam lux illa clarissima sequitur, et vocem Verbum, et promissum sponsus, Domino populum exitium comparantem, atque ad Spiritum per aquam præparantem? Hæcine **886** Deo objeitis? et idcirco inferiorem eum esse censet, quia lineo præcingitur, ac discipulorum pedes abluit⁹⁵, optimamque exaltationis viam ostendit, nimirum humilitatem? Quia propter inclinatam in terram animam se dejicit, ut peccati mole deorsum vergentem secum attollat? Quoniam pacto illud quoque non reprehendis, quod cum publicanis, et apud publicanos comedit, et publicanos discipulos efficit, ut ipse quoque aliquid lucretur? Quid tandem? Peccatorum salutem. Nisi quis forte eo nomine medicum accuset, quod ad corporis morbos se demittat, fetoremque perferat, ut sanitatem ægrotis largiatur: atque eum etiam, qui humanitate ac misericordia permotus, in foveam seipsum inclinat, ut prolapsum jumentum, quemadmodum lege sancitum est⁹⁶, servet.

XXVII. Missus quidem est, verum ut homo; nam duplex in eo natura erat: siquidem, juxta nature legem, et fatigatus est, et fame ac siti laboravit, et angore affectus est, et lacrymas fudit. Quod si etiam ut Deus, quid propterea? Missionem⁹⁷, Patris beneplacitum interpretare, ad quem sua quoque refert, tum ut principium temporis expers honoret, tum ne Deo adversari videatur. Nam alioqui, ut traditus fuisse dicitur, ita seipsum tradidisse scribitur⁹⁸: atque ut a Patre ad vitam revocatus, et susceptus fuisse, ita seipsum quoque a morte excitasse⁹⁹, rursusque in cælum ascendisse, prædicatur. Illa beneplaciti: hæc potestatis. At tu ea quidem, quæ minuunt, atque extenuant, profers; quæ autem efferunt, præteris: atque id quidem expendis, quod passus sit; quod autem sponte, non

ἄβουσίαζες, καὶ πλανώμενον εὗρε, καὶ εὐρόν ἐπὶ τῶν ὤμων ἀνέλαθεν, ἐφ' ὧν καὶ τὸ ξύλον, καὶ λαθὼν ἐπανήγαγεν ἐπὶ τὴν ἄνω ζώνην, καὶ ἀναγαθὸν τοῖς μένουσι: συνηριθμήσεν; ὅτι λύχνον ἤψε, τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, καὶ τὴν οἰκίαν ἐσάρωσε, τῆς ἁμαρτίας τὸν κοσμον ἀποκαθαίρων, καὶ τὴν δραχμὴν ἐξήτησε, τὴν βασιλικὴν εἰκόνα συγκεχυμένην τοῖς πάθεσι, καὶ συγκαλεῖ τὰς φίλας αὐτῷ δυνάμεις ἐπὶ τῇ τῆς δραχμῆς εὐρέσει, καὶ κοινωνοὺς ποιεῖται τῆς εὐφροσύνης, ἃς καὶ τῆς οἰκονομίας μυστιδὰς πεποίητο; ὅτι τῷ προδρόμῳ λύχνῳ (57) τὸ φῶς ἀκολουθεῖ τὸ ὑπερλαμπρον, καὶ τῇ φωνῇ ὁ Λόγος, καὶ τῷ νομφαγωγῷ ὁ νομφίος, κατασκευάζοντι Κυρίῳ λαὸν περιούσιον, καὶ προκαίροντι ἐπὶ τῷ Πνεύμα διὰ τοῦ ὕδατος; Ταῦτα ἐγκαλεῖς τῷ Θεῷ (58); διὰ (59) ταῦτα ὑπολαμβάνεις χεῖρονα, ὅτι λεντήν διαζώννυται, καὶ νίπτει τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ δείκνυσιν ἀρίστην ὁδὸν ὑψώσεως, τὴν ταπεινώσιν; ὅτι διὰ τὴν συγκύπτουσαν (40) χαμαὶ ψυχὴν ταπεινοῦται, ἵνα καὶ συνυψώσῃ τὸ κάτω νεύον ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας; Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ κατηγορεῖς, ὅτι καὶ μετὰ τελωνῶν ἐσθίει, καὶ παρὰ τελώναις, καὶ μαθητεύει τελώνας, ἵνα καὶ αὐτός τι κερδάσῃ; Τί τοῦτο; Τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν. Εἰ μὴ καὶ τὸν ἱατρὸν αἰτιῶτό τις, ὅτι συγκύπτει ἐπὶ τὰ πάθη, καὶ δυσωδίας ἀνέχεται, ἵνα διῷ τὴν ὑγίειαν τοῖς κάμνουσι: καὶ τὸν ἐπικλινομένον βέβρω διὰ (41) φίλανθρωπίαν, ἵνα τὸ ἐμπεπτοκῶδες κτήνος κατὰ τὸν νόμον ἀνασώσῃται.

ut prolapsum jumentum, quemadmodum lege sancitum est⁹⁶, servet.

KZ'. Ἀπεστάλη μὲν, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος διπλοῦς γὰρ ἦν ἐπὶ καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐπεινήσε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἠγωνίασε, καὶ ἐδάκρυσε, νόμῳ φύσεως (42). Εἰ δὲ καὶ ὡς Θεός, τί τοῦτο; Τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν εἶναι νόμιστον, ἐφ' ὃν ἀναφέρει τὰ ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ἀρχὴν τιμῶν ἄχρονον, καὶ τοῦ μὴ δοκεῖν εἶναι ἀντίθεος. Ἐπεὶ καὶ παραδεδοκῆναι λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν (43) παραδεδωκῆναι γέγραπται: καὶ ἐγγέρονται παρὰ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀνεκλήρονται, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν (44) ἀνεστακῆναι, καὶ ἀνεκληθῆναι: πᾶλλον ἕκείνα τῆς εὐδοκίας, ταῦτα τῆς ἐξουσίας. Σὺ δὲ τὰ μὲν ἐλαττοῦντα λέγεις, τὰ ὑψοῦντα δὲ παρατρέχεις: καὶ ὅτι μὲν ἐπαθε, λογίζῃ: ὅτι δὲ ἐκὼν, οὐ προστίθεις (45). Οἷα πάσχει καὶ νῦν ὁ Λόγος! Ὑπὸ μὲν τῶν ὡς Θεός τιμᾶται καὶ συναλείφεται (46): ὑπὸ δὲ τῶν ὡς σὰρξ ἀτιμᾶζεται καὶ χωρίζεται (47). Τίτων ὀργισθῆ πλέον;

⁹³ Ose. iv, 15. ⁹⁴ Luc. xv, 8. ⁹⁵ Joan. xiii, 4 sqq. ⁹⁶ Deut. xxii, 4. ⁹⁷ Galat. iv, 4. ⁹⁸ Act. x, 14. ⁹⁹ Ephes. iv, 8 sqq.

(57) Προδρόμῳ Λύχνῳ. «Lucernam præviam, » id est, «Joannem Domini Præcursorem.»
 (58) Τῷ Θεῷ. Deest τῷ in pluribus codl.
 (59) Διὰ. In nonnullis, καὶ διὰ. Sic legit Billius.
 (40) Διὰ τὴν συγκύπτουσαν, etc. Hic per allegoriam indicat Gregorius, «mulierem inclinatam, » nec caput erigere valentem, de qua Lucas xiv, 11, significare «humanam naturam, » quæ præ peccati gravitate deorsum tendit ac deprimitur.
 (41) Διὰ. Reg. Im addit, τὴν.
 (42) Φύσεως. Plures Regg., novem Colb., etc., σάρκατος, «corporis.»
 (43) Ἀ. Ἄ. καὶ ἑαυτῶν, etc. Scribitur apud Joan,

x, 18, «Nemo tollit eam (animam) a meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo verum sumendi eam.»
 (44) Ἐαυτῶν. Sic plures Regg., plures Colb., etc. In ed., αὐτῶν.
 (45) Ἐπρόσθησε. Reg. Im, προστίθεις.
 (46) Συνάλείφεται. «Confunditur, in unum contrahitur; » nempe a Sabellio, qui Filium, ut Deum honorans, ipsum cum Patre in unam personam contraherat. Bill. «connectitur.»
 (47) Χωρίζεται. «Separatur; » nempe ab Arianis, qui impie contendebant, Filium diversam a Patre naturam habere.

μᾶλλον δὲ, τίσιν ἀφ᾽ ἧ, τοῖς συναιρούσι κακῶς, ἢ τοῖς
 τέμνουσι; Καὶ γὰρ κακείνους διαιρεῖν ἔδει, καὶ τοῦ-
 τους συνάπτειν τοὺς μὲν τῷ ἀριθμῷ, τοὺς δὲ τῇ
 Θεότητι. Προσκόπτεις τῇ σαρκί; τοῦτο καὶ Ἰουδαῖοι.
 Ἡ καὶ Σαμαρείτην ἀποκαλεῖς (καὶ τὸ ἕξῃς σιωπή-
 σομαι); ἀπιστεῖς τῇ Θεότητι; τοῦτο οὐδὲ οἱ δαίμονες.
 Ὡ καὶ δαιμόνων ἀπιστότερος σὺ, καὶ Ἰουδαίων ἀγνω-
 μονέστερα! Ἐκείνοι τὴν τοῦ Υἱοῦ προσηγορίαν ὁμο-
 τητίας φωνῶν ἐνόμισαν· οὗτοι τὸν ἐλαύνοντα Θεὸν
 ᾔδεισαν· ἐπέειθοντο γὰρ ἐξ ἑν ἑπασχον. Σὺ δὲ, οὐδὲ
 τὴν ἰσότητά δέχῃ, οὐδὲ ὁμολογεῖς τὴν Θεότητα. Κραίτε-
 ρον ἦν σοι περιτεμεῖσθαι καὶ δαιμονῶν, ἢ εἶπω τι
 καὶ γελοῖως, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ καὶ ὑγίειᾳ διανείσθαι-
 πονηρῶς καὶ ἀθέως. Ἄλλ' ὁ μὲν πρὸς ἐκείνους πόλε-
 μος ἢ καταλύεσθω, ὅψε γούν σωφρονήσαντας εἶπερ
 ἐθέλοιεν, ἢ ἀναθεβλήσθω, μὴ βουλομένων, ἀλλ' ἐχρό-
 νων ὡς ἔχουσιν. Πάντως δὲ (18) οὐδὲν δεῖσμεν, ὑπὲρ
 τῆς Τριάδος, μετὰ τῆς Τριάδος (19) ἀγωνιζόμενοι.

diciam, quam in præputio, et incolomi valetudine, prave atque impie sentire. Sed bellum hoc, quod
 eum illis gerimus, vel comprimatur, si serius quidem, sed tamen aliquando, meliorem mentem in-
 ducere velint; vel, si id facere recensent, atque in sententia maneant, in tempus aliud differatur. Ne^o
 enim profecto quidquam extimescimus, pro Trinitate, et cum Trinitate dimicantes.

KIP. Νῦν δὲ ἀναγκαῖον ἦμῖν οὗτω κεφαλαιῶσαι
 τὸν λόγον Γεγόνανεν, ἢ εἰ πάθωμεν εἰ πεπύθησα-
 μεν, ἐπειδὴ (50) γεγόναμεν. Τὸν παρόδοιστον ἐπιστεῦ-
 θημεν, ἵνα τρυφήσωμεν. Ἐντολὴν ἐλάβομεν, ἢ εὐδο-
 κί μῆτρομεν ταύτην φυλάξαντες· οὐκ ἀγνοοῦντος τοῦ
 Θεοῦ τὸ ἐσόμενον, ἀλλὰ νομοθετοῦντος τὸ αὐτεξού-
 σιον (51). Ἠπατήθημεν, ἐπειδὴ ἐψθονήθημεν (52)
 ἐκπεπώκαμεν, ἐπειδὴ παρέθημεν· ἐνηρτεῦσαμεν,
 ἐπειδὴ μὴ ἐνηρτεῦσαμεν, τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως
 ὑποκρατηθέντες. Ἀρχαία γὰρ ἦν ἡ ἐντολή, καὶ ἡμῖν
 ὁμόχρονος ψυχῆς τις οὕσα παιδαγωγία, καὶ τρυφῆς
 σωφρονισμα· ἦν ἐπετάχθημεν εἰκότως, ἢ ὁ μὴ φυ-
 λάξαντες ἀποθεβλήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβομεν.
 Ἐδεσθήμεν Θεοῦ σαρχουμένου καὶ νεκρουμένου, ἵνα
 ζήτωμεν· συνενεκρώθημεν, ἵνα καθαρῶμεν· συναν-
 ἔστημεν, ἐπειδὴ συνενεκρώθημεν· συνεδοξάσθημεν,
 ἐπειδὴ συνανέστημεν.

vivamus. Commortui sumus, ut purgemur; simul
 et glorificati sumus, quoniam simul resurreximus.

KΘ'. Πολλὰ μὲν δὴ τοῦ τότε καιροῦ τὰ θαύματα·
 Θεὸς σταυρούμενος, ἥλιος σκοτιζόμενος, καὶ ἄλλιν
 ἀναφλεγόμενος (ἔδει γὰρ τῷ Κτίστη συμπαθεῖν καὶ τὰ
 κρίματα)· καταπέτασμα σχιζόμενον, αἷμα καὶ ὕδωρ
 τῆς πλευρᾶς χεόμενον· τὸ μὲν, ὡς ἀνθρώπου, τὸ δὲ,
 ὡς ὑπὲρ ἀνθρώπων· γῆ σειομένη, πέτρα· ὑπὲρ τῆς
 πέτρας (55) βηγγύμεναι, νεκροὶ ἀνιστάμενοι εἰς πί-
 στιν τῆς τελευταίας καὶ κοινῆς ἀναστάσεως· τὰ ἐπι-

adjungis. Proh, qualia Verbum nunc quoque pati-
 tur! Ab aliis ut Deus honoratur et contrahitur: ab
 aliis, ut caro, contemnitur, ac separatur. Utris am-
 plius irascetur? Vel potius, utris condonabit, iisne
 qui male contrahunt, an qui sciunt? Nam et illos
 dividere, et hos contrahere oportebat; illos, inquam,
 numero, hos Deitate. Impingis ad carnem? et Judaei
 quoque ad eam impeerunt. Num **867** Samaritanum
 etiam vocabis? Nam quod sequitur, tacebo. Deitati
 fidem abrogas? Hoc ne demones quidem
 Deitati fecerunt. Ita et judicii perversitate Judaeos, et
 incredulitate demones superas. Illi enim Filii vo-
 cabulum, aequalitatis vocem esse censuerunt²: hi
 autem eum, a quo fugabantur, Deum agnoverunt³;
 doloribus nimirum, quos sentiebant, fidem ipsis fa-
 cientibus. At tu, nec aequalitatem admittis, nec Dei-
 tatem confiteris. Satis tibi fuerat circumcisum esse,
 ac demonis intemperis agitari, ut ridicule aliquid
 dicam, quam in præputio, et incolomi valetudine, prave atque impie sentire. Sed bellum hoc, quod
 eum illis gerimus, vel comprimatur, si serius quidem, sed tamen aliquando, meliorem mentem in-
 ducere velint; vel, si id facere recensent, atque in sententia maneant, in tempus aliud differatur. Ne^o
 enim profecto quidquam extimescimus, pro Trinitate, et cum Trinitate dimicantes.

XXXVIII. Nunc autem nobis faciendum est, ut ora-
 tionem in summam ita colligamus: Creati sumus,
 ut beneficio afficeremur: beneficium accepimus,
 postquam creati sumus. Paradisus fidei nostrae
 commissus est, ut deliciis frueremur. Mandatum
 accepimus, ut, eo servato, gloriam assequeremur;
 non quod Deus id, quod futurum erat, ignoraret, sed
 quod arbitrio legem praeberet. Decepti fuimus,
 quoniam commodis nostris invidiam est. Excidimus,
 quoniam mandatum transgressi sumus. Jejunavi-
 mus, quoniam non jejunavimus, liqui nimirum scien-
 tia suavitatis delinuit ac devicti. Antiquum enim
 hoc mandatum erit, nobisque contemporanea quae-
 dam animae disciplina, ac deliciarum castigatio:
 quod non abs re nobis indictum est, ut quod eo non
 servato perdidimus, servato reciperemus. Opus ha-
 luimus Deo, qui carnem acciperet ac moreretur, ut
 resurreximus, quoniam simul mortui sumus; si-

XXIX. Quamvis autem permulta illius temporis
 miracula fuerint: Deus nempe in cruce pendens,
 sol obscuratus ac rursus inflammatus (nam creatur-
 as quoque Creatori condolere oportebat); velum
 sci-sum, sanguis et aqua ex latere profluentes; al-
 terum, ut hominis; alterum, ut humana conditione
 majoris; terra tremore concussa, **868** petrae
 propter petram peremptae, mortui ad fidem postre-

¹ Joan. viii, 48. ² Marc. v, 7. ³ ibid. 14 sqj.
 (18) Πάντως δέ. Sic Reg. ph. Sic etiam videtur
 legis e Bill. Deest δὲ in ed.
 (19) Μετὰ τῆς Τριάδος. « Cum Trinitate, » id est,
 « auspice Trinitate. »
 (50) Ἐπειδὴ. Coisl. 1, 7ti.
 (51) Ἀλλὰ νομοθετοῦντος τὸ αὐτεξούσιον.
 « Sed quod arbitrio legem praeberet, » id est,
 ipsam arbitrium legi subieceret, lege frenaret. »
 Non recte Billias: « quod libertatem arbitrii lege

sanciret; » quasi liberum arbitrium non esset vis
 nativa hominis, sed aliquid factitium, praecepto
 constitutum, et lege sancitum.
 (52) Ἐψθονήθημεν. Sic plures Regg. et Coll.,
 Coisl. 1, Par., Comb., etc. Sic etiam legit Bill. in
 ed. ἐψθονήσαμεν.
 (55) Ἰγὰρ τῆς πέτρας. Haec desunt in pluribus
 codd.

mae et communis resurrectioni asserendam resurgentes; signa partim ad sepulcrum, partim post sepulcrum edita, quae, quis est, qui pro dignitate laudare queat? Nullum tamen cum salutis n.æ miraculo conferendum est; in quo exiguae cruoris guttae orbem universum instaurarunt, atque idem, quod lacti coagulatum, hominibus praestiterunt, in unum nos conjungentes et constringentes.

XXX. At, o Pascha, magnum, inquam, et sacrum Pascha, totiusque mundi piaculum! Te enim quasi vita praeditum alloquar. O Verbum Dei, et lux, et vita, et sapientia, et potentia! Omnibus enim nominibus tuis oblector. O magna illius mentis soboles, et progressio, ac signaculum! O Verbum intellectibile, et homo aspectabilis, qui omnia potentiae tuae verbo devincta portas: hanc velim orationem, non ut primitias, sed ut extremam fortasse oblationem nostram habeas, quam tibi duplici nomine offero, tum ut pro acceptis beneficiis tibi gratias agam, tum ut supplex rogem, ne ad sacras et necessarias curas, in quibus omnis vita nostra versata est, quidquam afflictionis adicias; ac corporis in nos tyrannidem (quae quanta sit, vides, Domine, quamque me curvet), vel sententiam tuam, si quidem a te purgemur, sistas atque comprimas. Quod si, qualem exoptimus, vitae finem nanciscamur, atque in caelestia tabernacula recipiamur, illie quoque tibi forte super altari tuo sancto grata sacrificia offeremus, o Pater, et Verbum, et Spiritus sancte: quia tibi debetur omnis gloria, honor, et imperium, in saecula saeculorum. Amen.

(54) *Τὰ ἐπὶ τῷ τάφῳ σημεῖα.* Intelligit Gregorius prodigia, quae in Christi sepultura, et post ipsam contigere. Quae omnia rite explicat Nicetas.

(55) *Ἀναδυσόμενος.* Par., *ἀναδυσόμενος.*

(56) *Σεν.* Deest in pluribus codd.

(57) *Ἀναγκαῖον.* Reg. ph addit, *τῶν ὑπὲρ τῶν σῶν ἐντολῶν, καμάρτων, καὶ πόνων ἱερῶν, οἷς, etc.* « Ne ad necessarios labores pro praecipis tuis, pa-

τῷ τάφῳ σημεῖα (54), τὰ μετὰ τὸν τάφον, ἃ τίς ἂν ἀξίως ὑμνήσειεν; Οὐδὲν δὲ ὄϊον τὸ θαῦμα τῆς ἐμῆς σωτηρίας· βανίδες αἱματος θλίψαι· κόσμον ὅλον ἀναπλάττουσαι, καὶ γίνονται καθάπερ ὕπὸς γάλακτι πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς ἐν ἡμῶν συνδέουσαι καὶ συνάγουσαι.

Α'. Ἀλλ', ὦ Πάσχα, τὸ μέγα καὶ ἱερὸν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον! ὡς γὰρ ἐμψύχῳ σοι διαλέξομαι. ὦ Λόγε Θεοῦ, καὶ φῶς, καὶ ζωὴ, καὶ σοφία, καὶ δύναμις! χαίρω γὰρ πᾶσι σου τοῖς δόγματιν. ὦ νοῦ τοῦ μεγάλου γέννημα, καὶ ὄρημα, καὶ ἐκσφραγισμα! ὦ Λόγε νοούμενε, καὶ ἄνθρωπε θεωρούμενε, ὅς πάντα φέρεις ἀναδυσόμενος (55) τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεώς σου (56)! νῦν μὲν ἔχεις τὸν λόγον τοῦτου, οὐκ ἀπαρχὴν, ἀλλὰ συμπλήρωσιν ἕως τῆς ἡμετέρας καρποφορίας, χαριστήριον τὸν αὐτὸν καὶ ἐκέσιον μηδὲν κακοπαθεῖν ἡμᾶς ἕξω τῶν ἀναγκαίων (57) καὶ ἱερῶν, οἷς συνεζήσαμεν· καὶ στήσας (58) τῷ σώματι τὴν κατ' ἡμῶν τυραννίδα (ὄρξ' ὄσσην, Κύριε, καὶ ὡς κάμπουσαν), ἣ τὴν σὴν ψῆφον, εἰ παρὰ τοῦ καθαιροίμεθα. Εἰ δὲ καταλύσαιμεν ἀξίως τοῦ πόθου, καὶ δεχθεῖμεν ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς, τόχα σοι καὶ αὐτόθι θύστημεν δεκτὰ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστήριον, ὦ Πάτερ, καὶ Λόγε, καὶ Πνεῦμα (59) τὸ ἅγιον· ὅτι σοὶ πρόκειται (60) πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων (61). Ἀμήν.

storalesque curas ac molestias, in quibus, etc

(58) *Στήσεις.* Savil., *στήσαι.*

(59) *Πνεῦμα.* Reg. bm et Or. I, τὸ Πνεῦμα.

(60) *Πρόκειται.* Deest in Regg. bm, ph et duobus Coisl.

(61) *Αἰῶνας τῶν αἰώνων.* Sic duo Coisl., Or. I et Hervag. Sic etiam legit Bill. In ed. deest, *τῶν αἰώνων*

APPENDIX.

MONITUM.

3691. In vulgatis hactenus Gregorii operum editionibus, quaedam reperiuntur opuscula, quae, cum falso Theologo nostro ascribantur, in Appendice hujus editionis collocanda iudicavimus. Ac primo quidem inter spuria Gregorii opera reponendam putamus hanc lucubratiunculam, cujus inscriptio: *Σημασία εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ* « Significatio, » seu potius, observatio, adnotatio « in Ezechielem. » Eam esse « Gregorio prorsus indignam » Tillemontius (62) pronuntiavit. Et saepe, perperam nobis orationis nomen sibi vindicare videtur. Rectius enim inscriberetur: « Breves et indigestae adnotationes in Ezechielem, et alia quaedam Scripturae loca. » Id certe colligitur, tum ex hujus opusculi forma et serie, tum ex isto codicis maximi Colbertini scholio, in quo legimus: *Οὗ μόνον τοῦ Ἰεζεκιήλ εἰσιν αἱ σημειώσεις, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων τινῶν γραφικῶν.* « Adnotationes istae non solum circa Ezechielem versantur, sed etiam circa alia quaedam Scripturarum loca. » Mirum profecto videri debet, quod tam informis fetus Gregorio tribuatur, ac inter peregrinas ipsius orationes locum obtinuerit. Quotquot enim sunt in arte critica magistri hunc fetum ex Theologi

nostri operibus expunxerunt. Billius ipse eruditorum sententiã calculo suo confirmavit. « Dubitant Græci, inquit (63), an hæc lucubratiuncula Gregorio tribuenda sit. Et sane, hic ita involuta et intricata sunt omnia, imo ita inversa et confusa, ipseque stylus adeo salebrosus ac perturbatus, ut mihi hoc opusculum tanti auctoris nomen nullo modo sustinere posse videatur. »

II. Deinde ad confirmandam nostram hæc de re opinionem, accedit etiam testimonium hujus scholii: Ἰστέον, ὅτι οὗτος ὁ λόγος ἀμυρόβλλεται. « Sciendum hanc orationem in dubium revocari. » Præterea desideratur in nonnullis optimæ notæ codicibus hoc opusculum; nec legitur in duobus primis Coisliniæ bibliothecæ Sangermanensis, Ideirco illud merito repudiamus; nequo enim his omnino movemur, quæ scholiastes Colbertini maximi, jam præcedenti numero citatus, post laudata verba immediate subjungit: Ἦτος δὲ ὁ πάντα ἅμα εὐρόν, οὗτως ἐπέγραψε, διὰ τὸ ἐνίστα καὶ τὸν Πατέρα οὗτως εὐραεῖ ἐπιγράψαντα, ἐν ᾧ εἶθε παρασημεϊούσθαι σχεδασίῳ· πρῶτον σημεϊωσάμενον τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ, παρένεστα δὲ καὶ ἄλλας γραφικὰς σημειώσεις, ὡς ἐν σχεδασίῳ· ὁμολογηθέντι δὲ παρὰ πάντων τοῦ Ἁγίου τούτου εἶναι· Ἦτος ὡς ἰδιογράφῳ αὐτοῦ ὄντι, ἢ καὶ ἄλλως πως ὁμολογημένῳ. « Forsan autem is, qui omnia invenit, simul hoc titulo prænotavit, propterea quod Patrem (Gregorium) sic etiam prænotasse repererit in eo libello, in quo hujusmodi observationes describere solebat; prius scilicet observationibus in Ezechielem digestis, tumque, ut in libello, etiam in alia Scripturæ loca insertis; qui libellus omnium communi calculo existimatur Sancti hujus esse fetus; forsitan ut qui ejus manu fuerit exaratus, sive re aliter explorata. » Verum, nemo est qui non videat, hic scholiastam plura conjectando loqui; quamvis doceat existisse libellum, communi omnium sententia Gregorio nostro ascriptum, in quo suas in varia Scripturæ loca observationes describere solebat. Sed ex diebis manifestum est, communem eruditorum sententiam hæc in re esse præferendam, utpote quæ validioribus nitatur argumentis. Cæterum, quis fuerit hujus opusculi auctor, ignoratur.

ΣΥΜΜΑΣΙΑ (64) ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΖΕΚΗΙΑ.

A

SIGNIFICATIO IN EZECHIELEM a.

Νομίζομεν τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ λόγικόν· τὸν λέοντα, τὸ θυμικόν· τὸν μόσχον, τὸ ἐπιθυμητικόν· τὸν ἀετὸν, τὴν συνειδήτην ἐπικειμένην (65) τοῖς λοιποῖς, ὃ ἐστὶ πνεῦμα παρὰ Παύλου λεγόμενον τοῦ ἀνθρώπου· τὸν ἐπικαθεζόμενον, τὸν Πατέρα· τὸ δὲ πνεῦμα, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὴν δὲ νεφέλην, τὸν Υἱόν· ἀπὸ βορρᾶ δὲ, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγικῆς, ἐπὶ τὰ κρείττονα ὁδεύοντα. Φέγγος, διὰ τὸ φωτίζεσθαι· πῦρ δὲ, διὰ τὴν παιδείου· τὸ ἐξαστράπτειν, ὅτι ἐκ διαλειμμάτων αἱ κολάσεις· τὸ δὲ κεκαθαρμένον τῆς ψυχῆς, ἤλεκτρον λέγεται· σημεϊωσάντων, ὅτι τὸ τοῦ ἀνθρώπου ὁμοίωμα προσηγείται (66). Πῖστα δὲ ἡ λογικὴ φύσις περρουμένη ἐστὶ περροῖς πνευματικαῖς. Συμμεγένηται δὲ ἀλλήλους, διὰ τὸ κοινωνικὸν καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Χεῖρ δὲ ἀνθρώπου ὑποκάτω, διὰ τὸ εὐτακτον. Τὸ δὲ στερέωμα, διὰ τὸ στερεόν. Ἴρις δὲ, διὰ τὴν εἰρήνην καὶ διαθήκην τὴν πρὸς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Σάπφειρος, τὰ ἀπρόβρητα· κρύσταλλος, τὸ καθαρὸν καὶ ἀδιόνον. Ὄρθοι (67) οἱ πόδες, διὰ τὸ βᾶσιμον καὶ μόνιμον. Πῦρ ἐν μέσῳ τυστρεφόμενον, οὐχὶ χαῦνον καὶ διαρρέον. Ψέγγος δὲ, διὰ τὸ τέλος τῆς ἀναπαύσεως. Τὸ ἔγγος δὲ τῶν ποδῶν, ὡς μὲν ὁ Σύμμαχος, μόσχου, διὰ τὸ γεωπόνον· ὡς δὲ Ἀκύλας, στερογγύλιον, διὰ τὸ κάλλιπτον τῶν σχηματῶν. Τὸ εἶδος δὲ τῶν τροχῶν (68), ὡς μὲν ὁ Σύμμαχος, ἑκατό-

Existimamus per hominem, vim rationalem intelligi; per leonem, irascibilem; per vitulum, concupiscibilem; per aquilam^b, conscientiam, quæ reliquis imminet, quæ a Paulo spiritus hominis dicitur^c; per eum qui insidet, Patrem; per spiritum, Spiritum sanctum; per nubem, Filium. Ab aquilone, il est, a prima institutione ad excellentiora progredientem. Jam splendor dicitur, quia homo illuminatur; ignis, propter correctionem; fulgurans, quia per intervalla pœnæ indignantur; electrum, animæ a vitiiis repurgatæ statum significat. Illud autem notandum, hominis similitudinem præcedere. Porro natura omnis rationis particeps spiritualibus pennis instructa est. Mutuo autem se constringunt, propter societatem et concordiam. Manus vero hominis sub pennis, propter ordinis rationem et disciplinam. Firmamentum additur, propter soliditatem ac firmitatem. Iris autem, propter pacem et foedus a Deo nobiscum initum. Sapphirus autem arcana designat; crystallum, puritatem, animique affectionem ab omni fraude alienam. Ad hæc recti pedes dicuntur, propter incedendi facultatem et constantiam. Ignis in medio convolutus, non autem remissus et diffluens. Splendor autem, propter quietis finem. Jam pedum vestigium, et quidem Symma-

C

ment. in hunc locum ait: « Perspicuum est quædam verba hic desiderari. Nam particula μὲν indicat alteram clausulæ partem desesse. » Id vero negat Combesisius, qui alterum membrum a Billio desideratum reperit in his verbis: Ἀνεκαμπτον δὲ ὡς εἶδος τοῦ Βεζέξ. Quæ altera expositio est, non quidem ex Aquilæ versione, ut putavit Bill., sed ex Theodotio-nis interpretatione sumpta, ut auctor est Hierony-

^a Ezech. 1, 5 et sqq. ^b I Cor. 11, 11.

^c Alias Or. 47.

(65) Io Argumento hujus opusculi.

(64) Σημεϊωσις. « Observatio, annotatio. »

(65) Ἐπικειμένην. « Quæ reliquis immiscet. »

B. II. « incumbentem. »

(66) Προσηγείται. « Præit, prior venit, præponitur ordine narrationis. »

(67) Ὄρθοι. Savil., ἑρῳιοι.

(68) Τὸ εἶδος δὲ τῶν τροχῶν, etc. Billius Com-

chus reddidit, vituli, propter agriculturæ laborem : ut autem Aquila exposuit, rotundum, quia figura ea omnes pulchritudine vincit. Præterea forma rotundum, ut explicat Symmachus, hyacinthina. Revertentur autem, instar formæ 371 bezece, velut iter ægre facientes, quoniam totam lucem non habent, sed instar formæ bezece, id est, fulguris. Ac si quidem omnibus suis numeris partibusque absolvatur hominis similitudo, aliis hominibus dominatur: sin secus, contrarium contingit. Jam vero leo aliquid habet, ferocitatem nempe et superbiam, ut eo recte commodeque utamur. Vitulum autem, ut recte atque honeste concupiscamus. Ait Isaias: Sanctificabis eum in igne ardenti⁶. A lumbis, et supra, electrum; superiores etenim partes coerceri nihil necesse est. A lumbis, et infra, ignis; nimirum gignendi actiones. Atque hæc coercionem et castigationem opus habent. Caterum Spiritus primum purgando elevat; ac deinde eos, qui ab hoc purgati non fuerint, ignis purgat. Tum splendor faustum ac jucundum finem significat. Hujusmodi enim sunt poenæ et castigationes. Unus est opificis scopus, ut subjectam materiam, arbitrato suo, atque, ut per artem licet, fabricetur. Quemadmodum Deus bonus et sapiens est, non autem sicut nos, ita etiam opifex est, seu conditor; quippe qui simplex est, et compositionis expertus; nos autem, qui compositi sumus, haudquaquam ita sumus. *Justificata est sapientia a filiis suis*⁷, sapientes videlicet filios dicens. Ac rursus idem Salvator ipsis dicit, sic loquens: *Sipientiores sunt filii hujus sæculi filii lucis in generatione sua*⁸: per filios lucis eos intelligens, qui scientiæ luce collustrati sunt. Apostolus quoque his verbis nititur: *Eramus natura filii iræ*⁹, non quod ex natura, sed quia vere rei sunt, iræque obnoxii, qui peccant. Quinetiam de Juda scriptum est, quod perditionis filius sit¹⁰: quo loco perditionis filius ideòve dicitur, quod pestilenter facinus admisit. Isaias trihus annis nudus et sine calcamentis vitam

Θειοτ. Ἀνέκαμπτον δὲ, ὡς εἶδος τοῦ βεζέκ, ὡς ἰ δυσοδοῦντα, τὸ ὄλον (69) τοῦ φωτὸς μὴ ἔχοντα, ἀλλ' ὡς εἶδος τοῦ βεζέκ, ὃ ἐστὶ τῆς ἀστραπῆς. Ἐὰν μὲν ἀπαρτίσῃ τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, κυριεύει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων (70)· εἰ δὲ μὴ, τὸ ἐναντίον συμβαίνει. Ἐχει τι ὁ λέων, τὸ γαῦρον (71), τὸ εὐτονον, ἵνα καλῶς αὐτῷ χρησώμεθα. Τὸν δὲ μόσχον, ἵνα δεόντως ἐπιθυμῶμεν. Ἡσαΐας λέγει· Ἀγιασεὶς αὐτὸν ἐν περικαυμένῳ. Ἀπὸ ὄσφύος, καὶ ἄνω, ἤλεκτρον (72)· τὰ γὰρ ἄνω οὐ δεῖται κολάσεως. Ἀπὸ ὄσφύος, καὶ κάτω, πῦρ, τὰ γενέσεις πράγματα· ταῦτα δὲ κολάσεως δεῖται. Τὸ Ἡνεῦμα πρῶτον ἐξαιρεῖ καθαίρων· εἶτα τοὺς μὴ καθαρθέντας ἐκ τούτου τὸ πῦρ καθαίρει. Τὸ δὲ φέγγος, χρηστὸν (73) τέλος. Τοιαῦται γὰρ αἱ κολάσεις (74). Εἰς ὅρος δημιουργοῦ, τὸ τὴν ὑποκειμένην ὕλην, ὅς βούλεται, καὶ ὡς ἐνδέχεται τῇ τέχνῃ ποιεῖν· ὡσπερ ὁ θεὸς ἀγαθὸς καὶ σοφός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς, οὕτως καὶ δημιουργός· ἐπειδὴ ἀπλοῦς καὶ ἀσύνητος· ἡμεῖς γὰρ σύνθετοι ὑπάρχοντες, οὐχ οὕτως ἐσμέν. Ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς, τοὺς σοφοὺς τὰ τέκνα λέγων. Καὶ πάλιν αὐτῆς αὐτοῖς ὁ Σωτὴρ φησιν ἐν τῷ· Σοφώτεροι εἴσαν οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός, ἐν τῇ γενεᾷ αὐτῶν· υἱὸς φωτὸς λέγων τοὺς πεφωτισμένους τῇ γνώσει. Καὶ, Ἥμεν εἴσει τέκνα ἐργῆς, οὐ τὸ κατὰ φύσιν λέγων, ἀλλ' ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ὑπεθύθονοι ὁργῆς τυγχάνουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες. Καὶ περὶ τοῦ Ἰουδα γέγραπται, ὅτι Ἰηδὲ ἀπωλείας· ἀπωλείας δὲ υἱὸν αὐτῶν εἶπε, τῷ τὰ τῆς ἀπωλείας πεπραχέναι. Ἡσαΐας ἔτεσε τρισι γυμνός καὶ ἀνοποδέστατος (75) διήγαγε. Τὸν Μωσῆα φασὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τῶν χρησμῶν τοῦ Θεοῦ, μηκέτι ἄψασθαι τῆς γυναικὸς, μηδὲ τεκνοποιῆσαι. Βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐκτίσθη ἐν τῷ ἄνω, φασὶν, ὅτι ὁ ναὸς ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις οἰκοδομηθήσεται ὕστερον, ὡς τοῦ Ἀντιχρίστου πιπτευθησομένου ὑπὸ Ἰουδαίων Χριστοῦ εἶναι, καὶ καθεσθησομένου, καὶ δόξοντας ὅλης τῆς οἰκουμένης εἶναι βασιλέως. Ἥξει δὲ ἐπ' ἐρημίᾳ τοῦ κόσμου· βδέλυγμα γὰρ ἐστὶ τῆς ἐρημώσεως. Λέγον-

¹ Isa. x, 17. ⁷ Luc. vii, 35. ⁸ Luc. xvi, 8. ⁹ Ephes. ii, 3. ¹⁰ Joh. xvi, 12.

nus: ὡσεὶ δυσοδοῦντα. « Quasi malam et difficilem viam nacta, eaque ægre incendit. » Reg. li ad marg. ἀντὶ τοῦ, οὐκ εὐδοῦμενον. « Pro non recte incendit. » (69) Τὸ ὄλον. In nonnullis, τὸ τέλος, « lucis perfectionem. » (70) Κιττιεύει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Legendum putamus: κυριεύει τῶν ἄλλων ζώων· « aliis animalibus dominatur. » Non si vulgatam lectionem conseruamus, « aliis hominibus dominatur, » quis igitur erit illorum verborum sensus? Num, ut perfecta sit hominis similitudo, cæteris hominibus dominari debet? Nemo prorsus id fatebitur. Ex consequentibus desumendus est sensus. Illic propriæ singulis animalibus dotes referuntur. Ac, sicut homo habet, ut cæteris animalibus dominetur, ita leo, ut sit viribus lidens, superbus; et vitulus, ut igne sanctificetur. Quibus si homo congrue utatur, virtute emicabit; sin autem male, vitio sordescet. Nam homo, vel dominatur affectibus, vel ipsis est mancipatus. Si primum, perfecta est ipsius similitudo; sin secus, ipsi, more brutorum, agere contingeret, ac

proinde perfecta non erit ipsius similitudo. (71) Ἐχει τι ὁ λέων, τὸ γαῦρον. « Habet leo quod sit ferox, acer, superbus, cæterorum se regem animalium sentiens. » Bill. « Jam vero leo aliquid habet, alacritatem nempe et acrimoniam. » Hand scio, utrum quispiam ipsi assentiat, cum ait in notis, τὸ γαῦρον hic non tam significare « superbiam, » ut vertit Vollangus, quam « elati animi alacritatem. » (72) Ἀπὸ ὄσφύος, καὶ ἄνω, ἤλεκτρον. Hic « per lumbos, » intelligit Propheta partem eam, in qua libidinis ardor existit. Superiores autem partes puras esse designat, ac purit de electro similes. (73) Χρηστὸν. Sic Regg. lum, lu et Coisl. 5. In ed., χρῆστὸν. (74) Τοιαῦται γὰρ αἱ κολάσεις. Juxta Combefisium, hic desinat pericodus; nec sequentibus jungenda cum Billio, qui vertit: « Hujusmodi enim sunt supplicia, in quibus inferendis, id unum sibi summus rerum opifex proponit, ut subjacentem materiam, » etc. (75) Ἀνοποδέστατος. Reg. lu et Jes. ἀνοπόδετος

74

τοι οί τρεῖς παῖδες, οἱ ἐν Βαβυλῶνι, καὶ κατὰ τὴν A transegit. Moysen ferunt, post audita Dei oracula, κάμνον, παῖδες εἶναι τοῦ Ἐζεκίου, καὶ Ἰαζεκιήλ nunquam **872** cum uxore consuetudinem habuisse, δούλος γενεῆσθαι πρότερον Ἰερουσίμ. nec liberus procreasse. Quo I autem ad hunc locum attinet: Abominatio desolationis stans in loco sancto ¹¹, aiunt fore, ut Ierosolymitanum templum rursus exstruatur, atque Antichristus a Iudæis Christus credatur, in eoque sedeat, totiusque orbis terrarum rex esse videatur. Porro ad mundi desolationem et vastitatem veniet. Abominatio siquidem desolationis est. Feruntur tres illi pueri, in Babylone in fornacem coniecti ¹², Ezechia: filii fuisse, atque Ezechielem Jeremie servum prius exstitisse.

¹¹ Matth. XXIV. 15. ¹² Dan. III. 19 sqq.

873 MONITUM IN SEQUENTEM METAPHRASIM.

I. Eruditorum auctoritate et rationibus ducti, hanc in Ecclesiasten Metaphrasim Gregorio Thaumaturgo, Neocæsareæ in Ponto episcopo, restituiimus. Nullus enim est dubitandi locus, quin ipse verus ac germanus istius opusculi parens sit agnosendus. Id primum probatur Eusebii testimonio, qui, de Gregorio Thaumaturgo verba faciens (76), hæc habet: « Ingenii sui nobis maxima in parvo monumenta reliquit. In Ecclesiasten namque Metaphrasim magnificentiissime scripsit. » Idem Hieronymus (77) testatur. « Theodorus, inquit, qui postea Gregorius appellatus, Neocæsareæ Ponti episcopus... scripsit Metaphrasim in Ecclesiasten, brevem quidem, sed valde utilem. » Billius aperte declarat, in controversia esse apud Græcos, an hoc opus sit Gregorii Theologi fetus. Deinde subiungit (78): « Certe in eo libro, qui, a permultorum veterum opusculorum collectione, μικρο-προσβουτικόν dicitur, non Gregorii Nazianzeni, sed Neocæsariensis nomen præfert. » Denique Tillemontius ipse (79) opusculum istud eidem Gregorio Neocæsariensi, « nemine reclamante, » ascriptum asserit. Observandum præterea, hanc Metaphrasim jam inter alia Gregorii Neocæsariensis episcopi opera Moguntia: anno 1604 a doctissimo Gerardo Vossio vulgatalam fuisse (80). Ex quibus profecto constare debet, istud opusculum non ad Gregorium Theologum, sed ad Thaumaturgum pertinere.

II. Cur igitur, dicit forsitan aliquis, in plurimis codicibus ac editis, hæc Metaphrasis inter Gregorii orationes locum occupat? Sic optime respondet Billius, ejusque responsionem ultro amplectimur. « Non est dubium, inquit vir eruditus (81), quin verus istius Metaphrasis auctor sit Gregorius Neocæsariensis. Quod autem huic quoque nostro ascripta fuerit, commune nomen in causa fuit. Nee vero hoc eniquam mirum videri debet. Frequenter enim in scriptis ecclesiasticis accidit, ut idem liber duobus atque etiam pluribus attribuat... Quoties idem accidere videmus, temporum infelicitati, et amanuensium aut librariorum incuria id assignandum est. » Deinde duo profert hujus rei exempla a se inter legendum annotata, et addit: « Plura hujusmodi deprehendet, qui antiquos scriptores sedula manu versabit. » Eadem propemodum argumenta reperire est apud Gerardum Vossium (82), Gregorii Neocæsariensis operum editorem, in *Censura* circa hanc Metaphrasim. Cæterum, quamvis stylus istius opusculi non usquequaque referat elaboratum illud dicendi genus, quod passim in Theologi nostri scriptis elucet, nihilominus tamen plurima sunt quæ virum pietate et doctrina eximium redolent, multumque corrigendis moribus inservire possunt. Totum Ecclesiastes librum in duodecim capita divisum, brevi quidem, sed accurata omnibusque ingenii accommodata interpretatione percurrit

(76) *Hist. lib. VII. c. 25.*

(77) *Script. eccl.*

(78) *Monit. in hanc Or.*

(79) *T. IX. p. 164.*

(80) *T. I. p. 149.*

(81) *Mont. in hanc Or.*

(82) *Censura hujus Metaphrasis, t. I. p. 167.*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΝ.

Τὰς λέγει Σολομών, κ. τ. λ.

Vide inter Opera sancti Gregorii Thaumaturgi, hujusce *Patrologiæ* t. X.

α Aliis Or. 55.

874 METAPHRASIS IN ECCLESIASTEN α.

B

I. His verbis Salomon, etc.

875-892 MONITUM

In primum *De fide orthodoxa* tractatum.

I. De istius tractatus auctore variæ fuerunt eruditorum sententiæ. Alii quidem Latine, alii autem Græco idiomate primitus conscriptum asseruere. Hinc, prout diversa erat illo-

rum opinio, alii ad Latinum, alii ad Græcum scriptorem opusculum istud retulerunt. Qui pro Græco scriptore stabant, causam suam tuebantur hoc præcipue Augustini contexta, in quo S. Doctor de modo quo Deus olim patriarchis apparuerit, loquens, ait (83) : « Gregorius etiam sanctus, episcopus orientalis, apertissime dicit, Deum natura invisibilem, quando Patribus visus est, sicut Moysi, cum quo facie ad faciem loquebatur, alienjuss conspicibilis materiæ dispositione assumpta, salva sua invisibilitate, videri potuisse. » Unde, re in utramque partem nondum satis discussa, diu pro certo habitum est, Gregorium nostrum istius fetus vere parentem esse; nec tantum ipsis id asserere satis fuit, imo et hujus opusculi Græce, ut dicebantur, a Theologo conscripti, Rufinum interpretem nominarunt. Quamobrem, cum opus istud jam primum Argentorati prodisset anno 1508, ac postea Lipsiæ anno 1522, demum inter Gregorianas orationes vulgatum est, hac epigraphæ decoratum : « Divi Gregorii episcopi Nazianzeni *De fide*, Rufino presbytero interprete, tractatus (84). »

II. Verum rectius sane ii conjectarunt, qui, quamvis non diffiterentur, Gregorium nostrum « pluribus in locis (85) » de eadem quæstione disseruisse, non inde tamen, admissa etiam Augustini auctoritate, intulerunt, tractatum istum Theologo ascribendum esse. Ipsis enim verisimilius visum est, Augustinum ad quædam alia Gregorii orationum loca alluisse; cum præsertim certissime constaret, nusquam existisse hujus tractatus Græca, nec quemquam hactenus repertum qui ea se præ manibus habuisse gloriatus sit. De Rufino autem interprete idem hic dicendum, quod de sequenti tractatu adnotat Usse-rius. Ait enim (86) se collectiones manuscriptorum operum Gregorii, quæ Rufinus Latine reddidit, manibus versasse, nec usquam apparere istud opusculum. Unde concludit vir doctus, « non auctorem magis Gregorium, quam Rufinum illius interpretem censendum esse. » Nec audiendus Natalis Alexander (87), qui superflua subtilitate auguratur, primævum istius tractatus scriptorem Latinum fuisse; sed opus, postea Græco idiomate donatum, Latinum tandem interpretem habuisse Rufinum. Inconcessum igitur videri debet, tractatum istum, non Græce, sed Latine tantum conscriptum, in lucem prodixisse. Quod quidem aliis etiam nonnullis momenti argumentis probari potest. Nam primum in hoc opusculo Scriptura sacra veteri lectione, quam « Italicam » vocant, citatur. Tum, de « ratione » agens auctor (88), sic ait : « Ratio, quæ apud Græcos λόγος nuncupatur. » Et alibi de « consubstantialitate » loquens : « Hoc est, inquit, quod Græci ὁμοούσιον appellant. » Unde Quenellius (89) : « Viden, inquit, ut Latine primum scriptus libellus? »

III. Posthabita igitur, quæ pro Græco scriptore pugnabat, opinione, ad Latinum sese unanimi fere consensu converterunt eruditi. Sed, in 893 assignando vero ac germano istius tractatus auctore, alii in alias abiere sententias. Chiffletius (90) quidem illum suo Vigilio Tapsensi, in Africa episcopo, tribuere nititur. Quenellius vero (91), Chiffletii sententiam impugnans, plura congerit, ut Gregorio Bætico, seu Eliberitano, in provincia Bætica episcopo, ascribat. Priores Ambrosii editores inter Mediolanensis episcopi Opera fetum istum collocarunt. At posteriores nostri in Appendicem, velut spurium, rejecerunt (92). Tillemontius (93) in eandem ac Quenellius sententiam inclinatur, et Gregorio Eliberitano attribuit. Persensit tamen vir eruditus, stylum nonnihil Phœbadii Aginensis episcopi dicendi-rationem sapere. Hac Tillemontii conjectura, nostri *Historiæ Galliæ Literariæ* conscriptores (94), ad quæstionem istam maturius expendendam impulsī, litem demum componere videntur. Multiplici enim argumento, tum ex collatione istius opusculi cum altero Phœbadii tractatu, tum ex forma et notis, quibus, in litterariis disputationibus, vera a falsis discernuntur, deducto, tractatum istum Phœbadio restitueri conantur Longioris sane ac fastidiosæ forsitan esset operæ hic recensere quæ ad suam confirmandam sententiam de hac quæstione scripserunt. Ad opus ipsum lectorem remittimus. Legat et judicet. Nos vero eorum rationibus adducti, Phœbadium Aginensem episcopum, ut verum hujus opusculi auctorem agnoscimus.

IV. Cæterum de istius tractatus excellentia conjicere licet, ex variis eruditorum conatibus, qui ipsum ad auctores, tum pietate, tum doctrinâ conspicuis, referre tentarunt. Scriptus videtur contra Arianos, qui Filii substantiam cum Paterna eandem esse infliciebantur. Ipsi enim vocem ὁμοούσιον, « ejusdem substantiæ, » rejiciebant, ut ὁμοιωσίον, « similis substantiæ, » inducerent. Jampridem adversus eosdem hæreticos libellum ediderat auctor istius tractatus, in quo nonnulla a quibusdam, velut superflua aut ambigua, reprehensa sunt. Idecirco « eadem, » ut ipse loquitur, « planiori sermone in isto tractatu dixerit (95), ut sensus sui simplicitatem ostendat, ac legentibus scrupulum amputet. » In *Bibliotheca veterum Patrum* (96) editus reperitur prior ille libellus contra Arianos, quem, ut cum Hieronymo loquamur, « Phœbadius Agenni Galliarum episcopus edidit. » Addit etiam S. Doctor, quod quidem ad rem nostram plurimum valet : « Dicuntur et ejus esse alia

(85) Epist. 148, n. 10.

(84) Bill. ed. t. I, p. 722.

(85) Or. xxviii, n. 17. Or. xxxii, n. 16.

(86) Ad calcem opusc. *De symb.*(87) Natal. Alex. *Hist. eccl.*, sæc. iv, art. 21,

l. 2

(88) *Tract.* n. 11 et n. 15

(89) Opp. Leonis, dissert. xiv, p. 720.

(90) *In Vindiciis Vigil.*

(91) Ubi supra.

(92) Nova Ambr. ed. t. II, part. II, p. 345.

(93) T. IX, p. 558 et 727.

(94) T. I, part. II, p. 265 et seqq.

(95) *Tract.*, n. 2.

(96) T. IV, p. 500.

opuscula, quæ necdum legi (97). » Quidni igitur in illorum opusculorum numero, quæ nondum legerat Hieronymus, tractatum istum reponamus? Tanta siquidem est istius cum altero affinitas, ut nullo modo alter ab alio divelli posse videatur. Prior libellus, juxta *Gallie Litterariæ* historicos, scriptus videtur anno 337 vel saltem 338; iste vero anno 360 aut 361. Cum autem in præcedentibus editionibus mutilatus ac multis mendis scatens prodierit iste tractatus, Billianum exemplar cum novissimo Ambrosii exemplari, utpote accuratiori, contulimus, et textum, quoad fieri potuit, in integrum restitui curavimus.

(97) Hieronym. *Script. eccles.*, p. 143

DE FIDE ORTHODOXA CONTRA ARIANOS.

TRACTATUS PRIMUS ^a.

Vide *Patrologiæ Latine* tom. XX, col. 51, inter Opera S. Phœbadii, episcopi Aginnensis.

^a Alias Or. 49.

MONITUM

In alterum *De fide orthodoxa* tractatum.

I. Quæ de præcedenti tractatu, in *Monito* ipsi affixo, statuimus, satis profecto indicant, quid de isto sentire debeamus. « Uterque enim, » ut cum Quenellio (98) loquamur, « in styli similitudine convenit... uterque Nicæni Symboli fidem explicat; » ac proinde uterque, cum tanta sit inter eos affinitas, unum eundemque parentem agnoscere debet. Cum igitur constet, præcedentem tractatum, et primitus Latine conscriptum, et Phœbadium Aginnensem episcopum habere auctorem, manifestum arbitramur, idem de isto subsequenti, iudicium esse ferendum.

II. Putavit Quenellius, præcedentem tractatum istius subsequenti apologeticum esse. Ait enim: « Sed quod attendi velim, unus alterius explicatio est et apologeticus, prior posterioris; » unde concludit (99): « Sit igitur certum fixumque unius auctoris esse geminum hunc *De fide Nicæna* tractatum, nullusque separet, quod non materiæ solum affinitate conjunctum est, sed et scriptoris ipsius consilio, et scripti materia, quæ quidem postulat, ut quod posteriori loco positum est hactenus, superiorem deinceps obtineat, cum et prius scriptam sit, et alterius sit scripti materies, et demum prius legi debeat, ut alter melius intelligatur. »

III. Hanc sententiam impugnant *Gallie litterariæ* conscriptores (1) duobusque potissimum argumentis ostendunt, tractatum istum nullatenus præ se ferre notas, quibus designatur libellus ab auctore primum contra Arianos editus, et cujus defensionem in præcedenti tractatu aggreditur. Phœbadio namque, præter ambigua quædam et superflua, objectum fuerat, quod in primo libello, ubi « Verbum Dei » pro persona Filii posuerat, tale hoc Verbum intelligere putaret, quale grammatici tradunt, « aerem » scilicet « spiritu oris offensum. » Deinde, quod, cum « unius Dei » vocabulum dixisset, « personas » negasse putaretur; aut, si « Patrem et Filium » nominasset, id acceptum sit, quasi ista vocabula ita posita essent, « ut nomen et cognomen unius personæ. » Unde mirari se fatetur auctor, hoc ita accipi potuisse, quasi personam propriam Verbi, quod est Filius, negaret, quem tot locis verum Filium, non factum, sed de vero Patre natum ingesserat. Nam, ut addit, « nemo verbotenus nominat, quem vere esse in persona sua sæpius profitetur. » Verum in isto breviori tractatu, nihil tale occurrit; nec superfluitatis quicquam aut ambiguitatis circa Nicænam fidem reprehendendum reperitur. Brevem quidem, sed claram et distinctam catholicæ fidei expositionem continet; seu potius, præcedentis tractatus summaria confessio est. Præterea, ut observant *Gallie litterariæ* conscriptores, affirmat auctor, se nominatim « in priori libello Sabellianam hæresim damnasse; » quod quidem tribus in locis factum videmus in primo Phœbadii tractatu *Contra Arianos*, quodque in isto posteriori incassum perquirimus. Hinc penitus corrui Quenellii conjectura.

IV. Ut autem de ista quæstione mentem nostram paucis aperiamus, Phœbadio Aginnensi episcopo tres ascribendos putamus *De fide Nicæna contra Arianos* tractatus. Primum legas velim in *Bibliotheca veterum Patrum* (2). Scriptus est adversus episcopos

(98) Opp. Leonis, dissert. xiv, p. 720.

(99) *Ibid.* p. 721 et 722.

(1) T. I, part. II, p. 280.

(2) T. IV, p. 500.

secundæ formulæ Sirmiensi auctores. Alter vero, et quidem præcedentis apologeticus, ille est, quem in ista Appendice priori loco collocavimus. Tertius denique, ista est subsequens ac brevis Nicænæ fidei confessio, quæ profecto haberi debet, velut summa, seu compendium dogmatum, quæ jam in præcedentibus libellis a Phæbadio Aginensi pertractata fuerant.

DE FIDE ORTHODOXA CONTRA ARIANOS.

TRACTATUS SECUNDUS ^a.

Vide inter Opera Phæbadii Aginensis, tomo supra citato, col. 49.

^a Alias Or. 50.

FRAGMENTUM EX ORATIONE

CONTRA ASTRONOMOS.

(Ed' dii Chr. Frid. MATTHEI, *Lectiones Mosquenses*, Lipsiæ, 1779, in-8°, vol. II, p. 58.)

Τοῦ ἁγίου (5) Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐκ τοῦ (4) πρὸς ἀστρονόμους λόγου.

Ὡςπερ οἱ ἰχθύες οἱ ἐν τοῖς ὕδασι ζῶντες διὰ τῶν ἐν μήτρῃ συνεπιχυζομένων χυμῶν καὶ ὑδάτων εἰς ζωογονίαν ψυχαγωγούνται, μετὰ μέντοι τὴν τέκον οὐ κατ' ἐκπνοήν, ἀλλὰ κατ' εἰσπνοήν καὶ ἀναπνοήν τῆς ζωῆς τῶν ἄερος πᾶν ἔμφυγον ἀπολαύει ζῶον· καὶ δεσμὸς μὲν τῆς ψυχῆς ἐστὶ τὸ σῶμα, δεσμὸς δὲ τοῦ σώματος ἐστὶ τὸ αἷμα, μᾶλλον δὲ ἢ τοῦ αἵματος ἐνυπόστατος θέρμη, ἥς ἀποψυχωμένης, ὁ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς ἐκ τοῦ σώματος γίνεται, ἀποπηγνυμένου τοῦ αἵματος. Ὅθεν τὰ αὐθωρὰ καὶ αὐθήμερα τῶν ἀνθρώπων νεκρὰ σώματα ἀνατεμνόμενα, γολθῆν μὲν ἔσως εἶ· ἔχουσιν ἔνδον, ὡσαύτως καὶ φλέγμα καὶ χυμὸν, αἷμα δὲ οὐδαμῶς· κατ' ἔλλειψιν γάρ, ὡς ἤδη εἶπον, τοῦ θερμοῦ στοιχείου ὁ τῆς ψυχῆς χωρισμὸς ἐκ τοῦ σώματος γίνεται. Καὶ τούτου χάριν τὰ πλείεστα τῶν βρεφῶν νυκτὶ καὶ τίκονται, ἀποψυχωμένης τῆς μήτρας καὶ ἐξωδόσεως διὰ τῆς νυκτερινῆς ψύξεως τὸ βρέφος· τὴν αὐτὴν δὲ τρόπον καὶ τὰ πλείεστα τῶν σωματίων νυκτὶ τελευτῶσιν, ὡς ἀντιδικωμένης τῆς θέρμης τοῦ αἵματος καὶ δη... ούσεως ὑπὸ ψύχους τῆς νυκτός. Καὶ οὗτος μὲν ὁ λόγος τοῦ χωρισμοῦ τῶν ψυχῶν. Ἀναγκαῖον δὲ σε καὶ τὴν ἴδιον τῶν στοιχείων τοῦ σώματος χωρισμὸν ἐπίστασθαι, ἵνα καὶ τὴν τῆς ἀναστάσεως ἐν βεβαίῳ κατέχης λόγον. Ἀποχωριζομένης γάρ τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ σώματος, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ἐξ ὧν συνήλθον... μων ἐν αὐτοῖς καὶ ἀποφέρονται, ἐν μὲν τῇ πυρὶ τὸ θερμὸν τοῦ αἵματος ὡς εἰς ἴδιαν παρακαταθήχην, ἐν δὲ τῇ ὕδατι τὸ ὑγρὸν, ἐν δὲ τῇ ἀέρι τὸ ψυχρὸν· λοιπὸν ἐν τῇ γῆ, ἥτοι τῷ τάρφῳ, ἀπομένει τὸ ξηρὸν,

ἥτοι ὁ χυρὸς ὁ ληφθεὶς παρ' αὐτῆς ὑπὸ Θεοῦ ἀπ' ἀρχῆς. Τῷ οὖν καιρῷ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐκ παραθητῶν τιῶν τῶν εἰρημένων τοῦ κόσμου μερῶν, ἀποδίδωσιν ἕκαστον στοιχεῖον πρὸς τὴν ἰδίαν, καὶ πάλιν συνίσταται τὸ σῶμα ἐκ τεσσάρων, καὶ προστρέχει αὐτῇ ἡ ψυχὴ, καὶ οὕτως πάλιν ἀναμορφοῦται ὁ ἄνθρωπος. Θελήσεις δὲ ὡς πάντα φιλολογούντα καὶ τούτο ἐν εἰδει ποιήσασθαι· φημι δὲ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς μνήμης τέ φημι καὶ λόγου, ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, γέλωτός τε καὶ πνοῆς, τοῦ ταῦτα, καὶ διὰ ποίων ἐνεργοῦνται μορίων (β). Αἱ μέντοι γὰρ μνήμαι καὶ αἱ τούτων διακρίσεις διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦνται· διόπερ πολλάκις κατὰ κεφαλῆς τινες καιρίαν πληγὴν λαβόντες, οὐκ ἀπέθανον μὲν παρ' αὐτὰ, βἔκφρονες δὲ καὶ ἀνοῦστατοι γέγοναν· διὰ τοῦτο μετὰ φρενα τὰ ἔπισθεν τῆς κεφαλῆς λέγονται. Τὸ δὲ λογιστικὸν διὰ τῆς καρδίας ἐνεργεῖ ἡ ψυχὴ. Τὸ δὲ ἀναπνευστικὸν διὰ τοῦ πνεύμονος· τὸ δὲ θυμικὸν διὰ τοῦ αἵματος· ἔθεν ἔστιν ἰδέσθαι πολλάκις ἐν τοῖς θυμουμένοις κατὰ τὴν ὄραν τοῦ θυμοῦ, ὕφαιμον καὶ πυρακτούμενον τὸ εἶδος αὐτῶν. Τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ἡ ψυχὴ διὰ τοῦ ἥπατος ἐνεργεῖ· ἔθεν τοῦ ἥπατος ψυχομένου, δυσπευσίας εὐθέως παρακολουθούσης, ἀνορεκτεῖ ὁ ἄνθρωπος περὶ τὰς βρώσεις. Ἐπίστασθαι γὰρ ὡς πάντα τὰ λέγνα ζῶα τέλειον ἥπατος ἔχουσιν· οἷον γίνονται χοῖροι καὶ στρουθῶνες. Γνώση δὲ πάλιν τὸ μειδιαστικὸν διὰ τοῦ σπληνός ἐνεργεῖν τὴν ψυχὴν δυσπεπιθῆμως πρὸς τοὺς γέλωτας ἔχουσι· καὶ οἱ πολλάκις ὑπὸ πλείονων γε-

(β) Hoc fragmentum edidi ex cod. Typograph. Synodalis in fol. num. XIII.
(4) Servatur in bibliothecis Mosquensibus ma-

gua copia eod. Gregorij Nazianzeni. In nullo tamen hujus orationis hic mentio.
(δ) Αἱ marg., μέρια λέγοντα τὰ μέλη.

λάντων κατασυρόμενοι, σπληνίζεσθαι φασί. Θέλεις δὲ πάντως καὶ περὶ σπερμωγόνιον νοεῖν δι' οὗον καὶ πάθεν πρόεισι μορίων, οἵτινες εἰσιν οἱ νεφροί· ἔθεν καὶ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινῶς φιλοῦσιν εἰπεῖν τοὺς λίαν περὶ τὰς συνουσίας ἀφειδῶς ἔχοντας κατακάμπεσθαι τῇ ὀδύνη τῶν νεφρῶν. Μέντοιγε οὖν περὶ φιλολογίας εἰδέναι χρὴ τὸ τοῖς πολλοῖς ὀδύνην, ὡς ψυχὴ ἀποβράχαισα ἐκ τοῦ σώματος καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀπρηιθημένων μορίων, καὶ γυμνὴ καθ' ἑαυτὴν ἐν ἀσαρχίᾳ καὶ ἄσ... μασίᾳ οὕσα, οὔτε μέμνηται λοιπῶν, οὔτε γεωργεῖ καθὼς μαρτυρεῖ ὁ εἰπὼν, ὅτι Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογ... (forte διαλογισμοὶ) αὐτοῦ. Ζητήεις δὲ, σοφῆ, κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ἐπιμελῶς τὸν περὶ... χῆς (forte ψυχῆς) λόγον. Τὸ διὰ τοῦτο (6) καὶ τοῖς πολλοῖς ἀληπτον ὁμοῦ τε καὶ ἄλυτον... τε καὶ πῶς ψυχὴ ἀσώματος χωρίζεται τοῦ σώματος, καὶ ἐν τῷ τῆς ψυχῆς χωρισμῷ θάνατος οὐ γίνεται· εἷς γὰρ ἐστὶ καὶ μόνος ψυχῆς χωρισμὸς ἀπὸ σώματος. Ἐπίστησον δὲ μετὰ πάντων τοῦτο· πόθεν καὶ τίνος χάριν οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων φυσικῶς, καὶ οὐκ ἐκ τίνος ἀσκήσεως, ἐξ αὐτῆς τῆς νεαρᾶς αὐτῶν νηπιότητος οἱ μὲν ὀξεῖς, οἱ δὲ πραεῖς, οἱ δὲ φιλήθροισι, καὶ ἄλλοι σύφρονες, καὶ ἄλλοι ἡσυχιοί, ἕτεροι δὲ ταρχυθῶδες· καὶ οἱ μὲν φρόνιμοι, οἱ δὲ ἀκεραιότεροι, καὶ οἱ μὲν δόλιοι, οἱ δὲ ἀφρονες, καὶ ἄλλα πλείεστα Ἑλληνες (7). Φιλοσόφων ἀπαίδευτοι οἱ τῆν πολυθρόλλητον τῶν μετεώρων

ἄστρων ἀστρολογίαν μυθευσάμενοι, τῆν τε (8) εἰμαρμένην δεινῶς δογματίζαντες, τῇ διοικήσει τῶν ἄστρων, καὶ οὐ θεῶν (9) πάμπαν τὰ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἀκρίβως δεινῶς ἐδογματίζαν. Οἱ δὲ τὰς εὐσυνέτους καὶ θεοσδότους ἐπιστημονικῶς καταλαμβάντες ποιότητάς τε καὶ ἀληθεῖς οὐσιώδεις περὶ τῆς ἀνθρώπου φυσικῆς πραότητός τε καὶ ἐξότητος, ἀκακότητός τε καὶ δεινότητος, σιωφροσύνης τέ φημι καὶ ἀκολασίας καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων φυσικῶν πλεονεκτημάτων, εὐσέπως ἔφησαν οὕτως· ὡς οὐκ ἀφ' ἐνός καὶ μόνου τρόπου αἱ τοιαῦται τῇ φύσει φυσικὰ συνεπιγίνονται καὶ συναποστίκονται γινώμει καὶ καταστάσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δευτέρου τινὸς καὶ τρίτης καὶ τετάρτης καὶ πέμπτης καὶ ἕκτης καὶ ἑβδομῆς αἰτίας· καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ γονικῆς τῶν πατέρων ὁμοιότητος, δεύτερον ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν στοιχείων ἡμερινῆς καὶ νυκτερινῆς κινήσεως. Γινώμει γὰρ, ὡ φιλόσοφε, ὡς τρεῖς κινήσεις ἐκ τῶν διαστημάτων τῶν τριῶν ὥρων τοῖς στοιχείοις ὑπάρχουσιν· ἀπὸ μὲν πρώτης ὥρας ἡμερινῆς ἄκρι τρίτης κινουμένης τῆς γολῆς, ὡς μαρτυροῦσι πολλάκις ἔωθεν ὀφθαλμοὶ τινῶν... δεύτεροι ὁράμενοι· ἀπὸ δὲ τρίτης ἕως ἕκτης σὺν τῇ θερμῇ τοῦ ἡλίου... αἵματος κινήσεις καὶ ἀναξέσεις, ἐξῆται καὶ πικρότεροι... ἕτεροι δὲ μετὰ βρωσίν· ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας ἕως ἐνάτης, εἰσῶθεν ἢ τοῦ... ματος κινήσεις γίνεσθαι, καὶ οὕτω λοιπὸν ἢ τοῦ χυμοῦ ἕως

(6) Forte τὸ δὲ τοῦτο.
(7) Sic omnia in cod.

(8) In marg., τύχην.
(9) Sic cod.

LITURGIA SANCTI GREGORII

EX COPTICO CONVERSA.

(RENAUDOT, *Liturgiarum Orientalium collectio*, ed. secunda, Francofurti ad Mœnum, 1847, in-4, tom. I.)

Communi Coptitarum traditione hæc Liturgia ascribitur Gregorio Theologo in Ægyptiacis omnibus codicibus et etiam in Græco Bibliothecæ Regiæ; atque etiam eo nomine recensetur a theologis et rituum interpretibus, ut in *Constitutionibus synodicalis Gabrielis filii Tarik*, LXX patriarchæ Alexandrini, articulo 26; Abaseba in *Scientia ecclesiastica*, cap. 85; Abulbireat, cap. 29; Ebnassala *Collectio canonum* cap. 12, et aliis.

Oratio veli (1).

Sacerdos secreto. Domine Deus omnipotens, qui nosti cogitationes hominum, scrutator cordium et renum: qui me indignum vocasti ad hoc ministerium sanctum tuum: ne me rejicias, et ne avertas faciem tuam a me; sed dele omnia delicta mea: et abluere sordes corporis mei, et maculas anime mee

(1) Τοῦ καταπετάσματος in Græca et in aliis Liturgiis: nempe quia non ad ipsum altare, sed solo humo modo in sanctuario, seu beate dicitur intra velum, quo secundum ritum Græcum et Orientalem circumdantur. In codice Græco ejusdem Liturgiæ præmittuntur orationes aliquot, quæ in Copticis exemplaribus non occurrunt, quia re vera ad istam

D Purifica me perfecte, ne cum Lonitatem tuam deprecabor, ut concedas veniam peccatorum aliis, ego reprobus efficiar. Ita, Domine, non repellas ne mæstum et confusum: sed mitte super me Spiritum sanctum tuum, et fac me dignum ut assistam altari tuo sancto: neque id mihi proveniat in judicium, sed offeram tibi hoc sacrificium, rationabile,

non pertinent, sed communis officii partes sunt aut dicuntur ad libitum. Prima absque titulo, præparatoria est, sacerdotis indignitatem suam proferentis, divinumque auxilium postulantis, ad mensuram celebrandum mysterium. Secunda dicenda præscribitur, postquam præparatum fuerit altare, qualis ea est quam Basilii Coptica representat, ejusdem-

inacruentum (2) cum conscientia pura, in remissionem peccatorum et iniquitatum mearum, veniam delictorum populi tui, quietem et refrigerium Patrum nostrorum, qui olim obdormierunt in fide orthodoxa : ad ædificationem populi tui totius, et ad gloriam tuam, cum Filio tuo unigenito Domino, Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, et Spiritu tuo vivificante, tibi que consubstantiali, nunc, etc.

Oratio osculi pacis (5).

(In *codd. mss.* S. Gregorii; in *aliis* S. Severi patriarchæ.)

Æternæ Filii, qui in sempiternum subsistis, consubstantialis Patri, illicque throno et creatione æqualis : qui sola bonitate ex nihilo fecisti hominem, et collocaisti eum in paradiso voluptatis : qui cum cecidisset per deceptionem inimici, et præcepti tui transgressionem, voluisti eum renovare et in dignitatem suam pristinam restituere : non angelos, non archangelos, non patriarchas, neque prophetas voluisti auctores esse nostræ salutis, sed tu absque immutatione carnem assumpsisti, et homo factus es, similis nobis in omnibus, excepto peccato, factus es nobis mediator erga Patrem ; parietem medium di-

¹³ Joan. xiv, 27.

que sententia. Tertia, quæ ad Evangelium dicenda est, suo loco non est posita, sed adhibenda ad Liturgiam istam, quando legitur evangelica lectio. Ea quæ dicitur τοῦ καταπετάσματος, eadem est quæ occurrit in Græca vulgata Basilii, cum exigua vœrum diversitate. Quarta tandem ea est quæ præmittitur in codice Ægyptiaco : eam porro codex Regius Græco-Arabicus propriam Ægyptiis fuisse significat, iis verbis Ἐρχή ἄλλη καταπετάσματος παρ' Αἰγυπτίους. Hinc manifestum est, non multum sollicitos esse debere nos de titulis, quos vel Liturgiæ, vel singule orationes habent; modo certum s' illas ex communis Ecclesiæ thesauro esse depromptas, quod quidem de istis orationibus manifestum est : sunt enim iisdem prope verbis in Jacobi, Basilii, vel Chrysostomi Liturgiis. Unde Jacobitarum propriæ non sunt, sed Ecclesiæ, neque unius aut alterius, sed totius Ecclesiæ Orientalis, cum reperiantur non modo in Constantinopolitana, quæ Basilii et Chrysostomi Liturgiis utitur, sed in Hierosolymitana, et Alexandrina, quæ Jacobi Marci que Liturgiis olim utebantur.

(2) In hac oratione, ut in multis aliis, quod semel monuisse sufficiet, mentio est sacrificii eucharistici, non minus quam passim in Græcis Jacobi, Basilii Chrysostomique Liturgiis, et Alexandrinis Græcæ exstantibus, quidquid scripserint varii contentiosæ theologie conscribunt, qui præter Chytræum et Rivetum nihil legerunt, ne ipsas quidem, quas impugnant, Liturgias. Utuntur Græci his potissimum vocibus, λογική λατρεία, θυσία, προσφορά, Syri et Æthiopes vocibus ex Hebraica lingua deductis, *Korban*, et aliis. Argutari autem solent morosi illi critici, ex etymologia linguarum Orientalium, quarum peritiam ubique jactant : adeoque *Korban*, aut similes negant significare *sacrificium*. Herent tamen in aliis vocibus, quæ τῆ θυσίας pressius respondent, quæ Coptiæ, ut multis aliis Græcis frequenter utuntur, ut sunt Syriaca כַּתְּבָה et Arabica كَتَبَ : Ægyptiaca quoque nativa. Illas porro voces omnes indifferenter usurpant Orientales. Dum vero *incruentam* vocant *oblationem* προσφοράν et θυσίαν, quid intellexerint in obscuro non relinquunt. Λογική, quæ vox frequenter adhibetur, et quam Coptiæ retinuerunt, *spiritualem* significat, per oppositionem ad *corporeum* : quamvis Syri et Arabes eam rigidius et ad litteram interpretati sint.

A ruisti, et inimicitias priores delevisti : conciliasti terrenos cum cœlestibus, et fecisti de duobus unum, per dispensationem in carne : ascendisti in cœlum corporaliter, et implevisti omnia divinitate tua. Tu dixisti discipulis tuis sanctis et apostolis, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*¹³. Concede jam nobis illam, Domine; et munda nos ab omni macula, ab omni dolo, ab omni mala malitia, ab omni fraudulentia, et injuriarum recordatione mortifera : et fac nos omnes dignos, Domine, ut salutemus invicem in osculo sancto, neque excidamus per iudicium a donis tuis immortalibus atque cœlestibus; per gratiam tuam et benignitatem Patris tui, et operationem Spiritus tui: tu es enim provisor et largitor omnium bonorum; tibi que offerimus gloriam et honorem, magnificentiam et adorationem, cum Patre tuo bono, vivificante, tibi que consubstantiali, nunc, etc.

Alia oratio ad Filium.

Christe Deus noster, virtus tremenda et incomprehensibilis Dei Patris, qui sedes super thronum flammæum cherubim, cui ministrant potestates

Sed in hac ut in multis, significatio determinatur ex stylo ecclesiastico.

(5) Eadem est quæ in Græco Alexandrino codice, et illam altera sequitur, quam codex idem continet : non quod vulgo due orationes ad osculum pacis dicerentur, sed quia una secundum dierum festorum diversitatem eligeretur, aut ad sacerdotis arbitrium. Hoc autem, ut in aliis osculum pacis vocatur ἀσπασμός, quam vocem Ægyptii et Arabes suam fecerunt. Incipiunt porro Liturgiæ singulares illæ, non ab orationibus preparatoriis, sed ab ea, quæ osculum pacis antecedit, cum reliqua ex communi officio peti soleant. Atque ab eo loco proprie loquendo incipit *anaphora*, *oblatio* seu *sacra actio*, unde in Græco codice, ante orationem sequentem, quæ Præfationi nostræ respondet, titulus hic adjicitur : Ἀρχὴ τῆς προσφομίδης: quæ verba Araus interpretes vertit, *Initium sacrificii*. In quibusdam Coptis exemplaribus hæc *Oratio osculi pacis* Severo tribuitur, Antiocheno scilicet, quem Liturgiæ scripsisse, communis Jacobitarum traditio est, et eam multi Syriaci codices representant, ex qua hæc oratio transferri potuit, ob arctissimam sedis Alexandrinæ Jacobiticæ cum Antiochena conjunctionem : singularemque Severi venerationem. Nam ejus duplex memoria lit, obitus scilicet, atque ejusdem adventus in Ægyptum, septima Toth, et secunda Paophi. Non tamen existimare quisquam debet ex illo titulo, Severum illum patriarcham Alexandrinum fuisse, quod Guido Fabricius Boderianus absque ulla auctoritate omnibus prope persuasit, cum edidit Ritualet baptisimi librum, sub Severi patriarchæ Alexandrini nomine, cum nullus inter permultos, qui in bibliothecis exstant, codicibus, hunc titulum præferat. Nullus sane inter Jacobitas Severus Alexandrinam sedem tenuit : et lingua Syriaca, qua liber ille scriptus est, nunquam in sacris oblationibus usurpata apud Ægyptios fuit. In Liturgia Basilii Coptica quædam oratio occurrit, quam codices manuscripti nonnulli Joanni Chrysostomo, alii Joanni Bostreno, sive Basorensi attribuant. Primus ut communis Ecclesiarum doctor : alter ut in eadem qua Ægypti Jacobitæ secta, agnitus fuit : amboque diversa ratione talem apud eos auctoritatem nacti sunt, ut orationes ex illorum Liturgiis in Copticas transferrentur.

ignea. Tu es ignis consumens per divinitatem tuam, A propter splendorem tuum ineffabilem, et amorem tuum erga homines. Non combussisti, nec repulisti fraudulentum traditorem, cum accessit ad te, sed osculatus es eum osculo amicitiae, ut traheres illum ad poenitentiam, et ad aulaciam suae agnitionem. Dignos fac nos, Domine, in hac hora terribili, ut unanimes absque duplicitate cordis, ceterisque nequitias, salutemus invicem in osculo sancto : et ne nos projicias in iudicium, si minus perfecte mundi simus, neque sicut placitum est bonitati tuae, a faece peccati, a nequitia, et mortifera injuriarum recordatione : sed tu per ineffabilem clementiam tuam, qui nosti imbecillitatem, et propensionem ad inferiora figmenti nostri, dele omnes maculas peccatorum nostrorum, ut non sit nobis in iudicium et condemnationem hoc mysterium divinitatis tuae. Tu enim potens es tollere peccata omnia, et auferre injustitias et iniquitates hominum miserorum, tu qui purgas totum mundum : et te decet glorificatio, uno ore, et ab unoquoque, veneratio, magnificentia et adoratio cum Patre tua honore et Spiritu sancto vivificante, tibi que consubstantiali, nunc et semper, et in secula saeculorum. Amen.

Sacerdos. Caritas Dei Patris, gratia Filii unigeniti Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et communicatio et donum Spiritus sancti, sit cum omnibus vobis.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sursum corda vestra.

Populus. Habemus ad Dominum.

Sacerdos. Gratias agamus Domino.

Populus. Dignum et justum est.

Sacerdos. Dignum et justum est. *Ter.*

Vere dignum et justum est, ut te laudem, benedicam tibi, et serviam tibi, adoremque et glorificem te, qui es unus, solus, Deus verus, amator hominum, ineffabilis, invisibilis, incomprehensibilis, sine principio, aeternus, sine tempore, incircumscribitus, ininvestigabilis, immutabilis, Creator omnium, Salvator omnium; qui remittis peccata nostra, qui redimis ab interitu vitam nostram, qui coronas nos in misericordia et miserationibus. Tu es quem laudant angeli, et adorant archangeli; tu es cui benedicunt principatus, ad quem clamant dominationes; tu es cujus gloriam celebrant potestates; tu es cui throni sursum mittunt gloriam et honorem: milia millium assistunt eorum te, et dena milia denum millium ministrant tibi. Tu es quem benedicunt invisibiles, quem adorant visibiles, et omnes faciunt verbum tuum, Domine noster.

Diaconus. Qui sedetis surgite.

Sacerdos. Aeternae Domine, Deus verus de Deo vero, qui ostendisti nobis lumen Patris, qui largitus es nobis cognitionem veritatis Spiritus sancti; qui manifestasti nobis mysterium hoc magnum vitae: qui constituisti chorum incorporeorum inter homines: qui dedisti eis qui sunt super terram, canticum seraphim, suscipe voces nostras, eum vocibus

eorum qui sunt invisibiles. Commemora nos inter potestates caelestes, ut dicamus eum illis, abjicientes omnes cogitationes absurdas et inutiles, clamemusque idem quod illi dicunt incessabili voce, atque ore indesinenti, benedicamus magnitudinem tuam.

Diaconus. Ad orientem aspice.

Sacerdos. Tu es enim cui assistunt cherubim et seraphim senis alis instructi: sex alae uni, et sex alae alteri: duabus alis velant facies suas, duabus tegunt pedes suos, et duabus volant: clamanteque alter ad alterum, dicunt hymnum triumphalem salutis nostrae, et vocibus gloriosis laudant clamantes et dicentes.

Diaconus. Attendamus.

B Populus. Sanctus, sanctus, sanctus

Sacerdos. Sanctus sanctus Dominus, et sanctus in rebus omnibus, et praecclarum lumen substantiae tuae, sicut ineffabilis est potestas sapientiae tuae, nec verbis explicari potest pelagus amoris tui erga homines. Creasti me hominem per benignitatem tuam, neque indigebas mea servitute, sed ego indigebam dominatione tua: propter clementiam tuam magnam, fecisti me cum non essem: erexisti mihi caelos in tectum; firmasti mihi terram ut super eam ambularem: propter me conclusisti mare; propter me praedixisti naturam animalium, et omnia subiecisti sub pedibus meis, nec passus es deesse mihi quidquam ex operibus magnificentiae tuae: qui me creasti, posuisti manum tuam super me: descripsisti in me imaginem potestatis tuae: dedisti mihi donum rationis; aperuisti mihi paradisum voluptatis: dedisti mihi scientiam cognitionis tuae: manifestasti mihi arborem vitae: ostendisti mihi spinam mortis, ne ex ea comederem: mihi interdixisti, ex ea sola ne ederem: comedi voluntarie; sponte neglexi mandatum tuum, contempsique praecipua tua; atque induxi mihi sententiam mortis.

Populus. Kyrie, eleison. Domine, miserere.

Sacerdos. Tu, Domine, convertisti mihi poenam in salutem; sicut pastor bonus errantem sollicitus quaesivisti: tanquam pater verus laborasti mecum qui cecideram: alligasti me omnibus medicamentis vivificantibus: tu misisti ad me prophetas: propter me infirmum, dedisti mihi legis auxilium: tu administrasti mihi salutem, at ego transgressus sum legem tuam, quae est lumen verum, quod accendisti errantibus et ignorantibus.

Populus. Domine, miserere.

Sacerdos. Tu qui es sempiternus, venisti ad ocos super terram, descendisti in uterum Virginis, Deus incircumscribitus; non rapinam arbitratus es esse aequalem Deo, sed humiliasti te ipsum, et accepisti formam servi, benedixisti que naturam meam in te: perfecisti legem tuam pro me, ostendisti mihi rationem resurgendi post lapsum: liberasti eos qui apud inferos detinebantur: sustulisti maledictionem legis: destruxisti peccatum in carne: ostendisti mihi potentiam imperii tui: dedisti visum caecis: excitasti

mortuos de sepulchris : resuscitasti naturam verno : manifestasti mihi dispensationem clementie tue ; tolerasti injurias iniquorum : praeiuvisti tergum verberibus , et genas tuas percussoribus permisisti ; propter me, Domine, non avertisti vultum tuum ab ignominia sputorum.

Populus. Domine, miserere.

Sacerdos. Venisti ad occisionem tanquam agnus, usque ad crucem : demonstrasti sollicitudinem tuam erga me : occidisti peccatum meum per sepulturam tuam : elevasti primitias meas usque ad caelos : manifestasti mihi adventum tuum futurum, in quo venturus es judicare vivos et mortuos, ut reddas unicuique secundum opera sua.

Populus. Secundum misericordiam tuam, Deus, etc.

Sacerdos. Offero tui, nom.ne, symbola liberationis meae : scribo opera mea secundum verba tua (4) : Tu es qui dedisti mihi hoc ministerium

(4) Obscurus locus, quem secundum sententiam Coptice versionis reddidimus, et quem interpretes Arabes, tam istius codicis Coptici, quam Graeci, non videntur intellexisse. Graeca nulla obscuritatem habent. Ταύτης μου τῆς ἐλευθερίας προσφέρω σοι τὰ σύμβολα· τοῖς ῥήμασι σου ἐπιγράφω τὰ πράγματα. Istius liberationis meae (scilicet per salutarem Christi in carne dispensationem) offero tibi symbola : verbis tuis res ascribo. Haec igitur sententia est : Offero tibi haec symbola, seu elementa panis et vini, quae ex tuo, Christe, instituto, representant passionem tuam, per quam a peccato aeternaque damnatione liberationem consecutus sum, faciens quod ipse iussisti : res vero, sive effectum promissionis a te factae, quoties memoriam tui ita ageremus, non meis meritis, sed verbis tuis, quae mox recitata sunt ascribo, ita ut ab illorum virtute et promissionum tuorum certitudine totum expectem. Arabs interpres cuius versio contextui adjuncta est in codice Regio, ita vertit : *Offero tibi symbola liberationis meae in verbis tuis, designo praecepta tua* : quia ultimam vocem videtur ita legisse, ut ex πράγματα fecerit προστάγματα. Compendia enim scripturae Graecis librariis mediae aetatis familiarissima, saepe fraudi descriptoribus fuisse, sciunt qui manuscriptos codices tractaverunt. Ille vero qui Regium descripsit, suae ipsius imperitia multa reliquit indicia, sed quam dubitaret de significatione vocum compendiose scriptarum testatus est, dum indicem earum, quae in duabus istis Liturgiis obviae sunt, ad finem adiecit.

Textus vero Copticus, qui primariam Graeci versionem exhibet, aliter omnino eadem verba representat, eo scilicet quo expressivus modo : *Offero tibi symbola liberationis meae*, ubi vox Graeca σύμβολον, sequens Aegyptiaca ἐλευθερίαν, ἐλευθέρωσιν, *absolutionemque* significat, usurpaturque inno Liturgiarum ad titulum orationis illius, quae dicitur *Absolutionis. Scribo opera mea secundum verba tua* : ita ad verbum versio Arabica quae ambiguitatem habet, quia Arabes praesens et futurum non distinguunt in verborum inflexione : imo imperativus modus nullatenus differt. Itaque verti potest, *scribo*, ut verendum est secundum Graecum exemplar primum, *scribam*, aut sicut Maronita vertit, *Scribe opera mea secundum verbum tuum*. Vox *symbolum* variis Arabicis vocibus exprimitur, quae tamen ad eandem significationem referuntur, nempe نمسكك typus, نموذج signum, نموذج exemplum, etc. Ut observavimus ex comparatione diversorum codicum, quae varietas perplexitatem interpretum satis indicat. Sententia quam Graeca verba praeferrunt, simplicior

plenum mysterio : dedisti quae mihi participationem corporis tui in pane et vino.

Populus. Credimus [πιστεύομεν].

Sacerdos. Nam ea nocte in qua tradi voluisti (5), voluntate et potestate tua sola, accepisti panem in manus tuas sanctas, puras, immaculatas, beatas et vivificantes.

Populus. Credimus ita esse.

Sacerdos. Et suscepisti in caelum ad Patrem tuum Deum, ac Dominum omnium, et gratias egisti.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et benedixisti illum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et sanctificasti illum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et fregisti illum, et dedisti illum tuis gloriosis discipulis sanctis et apostolis puris, dicens : Accipite, manducate ex eo omnes. Hoc est enim corpus meum quod frangitur pro vobis, et pro mul-

est : aliorum interpretum, quali-cunque sit, non videtur huic loco convenire. Neque mirari quisquam debet quod in Graecis interpretandis aliquando hallucinati sint versionum auctores, Arabicarum praesertim, qui Graecas voces Coptice orationi infusas, saepe non satis intellexerunt : quod, ubi opus erit, monebimus. Ita in ea prece quae istam proximè antecedit, *Elevasti primitias meas usque ad caelum*, ut habet textus Copticus, Graece, εἰς οὐρανόν μου τὴν ἀπαρχὴν ἀνεθέσπας, sententia est simplex, maximeque theologica : Christum carnem suam, vel potius hominem ex Adami progenie assumptum, tanquam humani generis primitias, in caelum elevasse, tum per unionem divinae naturae, tum per ascensionem in caelum. Scilicet *primitiae Christus, primitiae dormientium* (I Cor. xv, 25) : et eodem sensu in Liturgia Nestorii Eucharistia vocatur *Oblatio viva et sacrificium non mactatum, primitiarum nostrarum*. Cum vero Coptita retinuerint vocem ipsam Graecam ἀπαρχή, ambigue quidem eam reddidit Arabs, qui eodem Graecum interpretatus est نحره : qui Copticum pessime ; nempe *oblationem meam* نحره. Ut in codice Scaligerano : alii *vota mea*, ut Regius et noster ; nullo sensu. Nec enim Christus elevavit ad caelos primitias et oblationes, si de donis propositis intelligatur haec orationis particula, quae nondum consecrata sunt. Neque oblationem sacerdos recte vocare potest *primitias suas et vota sua*, cum neque primitiae sint, proprie loquendo, neque vota illius, sed totius Ecclesiae et circumstantium quorum nomine illa offert : totiusque orationis series, ut animadvertere facile quisque potest, aliud quid omnino significat.

(5) Tota haec pars officii eucharistici convenit cum Graeco ejusdem Liturgiae codice, ut etiam cum aliis omnibus circa recitationem institute a Christo Eucharistiae, et verborum illius, de qua nihil est singulariter observandum, praeter ea quae dicta sunt ad eundem locum Liturgiae Basilii. Κλωμενον καὶ διαδόμενον, de Christi corpore, ut ἐκχυόμενον de Christi sanguine, per praesens et futurum tempus intelligi potest, secundum versiones Arabicas. In Coptica versione *frangitur, et dabitur*. Utrovic modo eadem significatio est : Syri praesenti tempore vulgo expresserunt. Mitionem aequae cum vino, quam Ecclesiae omnes servant, contra quam existimant Protestantes, hic locus confirmat, ut etiam reliquae omnes Liturgiae Nestoriani edisse et bibisse Christum ex pane et calice consecratis dicunt : hic Coptita de solo calice, quod tamen in Graeco codice non legitur.

lis dabitur, in remissionem peccatorum : hoc facite A
in meam commemorationem.

Populus. Ita est in rei veritate. Amen.

Sacerdos. Similiter postquam comederunt, accepisti calicem, et miscuisti eum ex fructu vitis et aqua; et gratias egisti.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et benedixisti illum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et sanctificasti illum.

Populus. Amen.

Sacerdos. Et gustasti, et dedisti illum tuis gloriosis discipulis sanctis et apostolis puris, dicens : Accipite, bibite ex eo omnes. Ille est enim sanguis meus novi Testamenti, qui effunditur pro vobis, et pro multis datur in remissionem peccatorum : hoc B
facite in meam commemorationem.

Populus. Ita quoque est in rei veritate.

Sacerdos. Quotiescunque enim manducaveritis ex

(6) Insigne prorsus hæc oratio continet fidei Coptitarum de vera et reali elementorum transmutatione testimonium : quod in Græco codice non minus legitur, quam in Copticeis. Petunt scilicet, ut Deus transmutet dona proposita, voce sua sola, hoc est imperio suo divino, quod idem est ac si dicerent, petere se id quod solius omnipotentis divine opus est. Verba quæ transmutationem significant, Græcæ, Ægyptiæ et Arabice plene illam, et integram rei in rem transformationem designant : *Phonkh*, ⲪⲏⲦ et Ⲫⲣⲁ : ut Græcum *μεταποίησον*.

Christum quasi presentem alloquuntur, et ad eum C
orationem dirigunt, in quo adorationis cultus continetur, et simul professio fidei, de vera ejusdem in eucharistica mensa presentia. Illam satis significant verba Græcæ Liturgiæ. *Αὐτὸς παρὼν τὴν προσειχῆν αὐτῆν λειτουργίαν κατάρτισον* : quæ quidem aliter accipi possent, nempe ut rogetur Christus adesse, et præsens hoc mysticum ministerium perficere, unde Protestantes concluderent, presentem non esse illum cuius presentia postularetur. Sed difficultatem omnem solvunt versiones Coptice et Arabice, dum illud *παρὼν* ita expriment, *tu coram nobis positus*, quod exprimit interpretes Coptiens et Arabs : alia lectio, *qui præsens es, et inter nos*.

Sequitur : *Mitte super nos gratiam Spiritus tui sancti, qui sanctificet et transferat hæc dona proposita in corpus et sanguinem salutis nostræ*. Paulo aliter Grævus codex. *Αὐτὸς τὸ Πνεῦμά σου τὸ πανάγιον κατέπεμψον ἵνα ἐπιφοιτήσῃ τῇ ἀγίᾳ, καὶ ἀγαθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, ἀγία καὶ μεταποίησῃ τὰ προκείμενα καὶ ἀγία ὄρα ταῦτα εἰς αὐτὸ, τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως*. Sententiæ nulla diversitas : plenior et noberior est Græca formula, sed eodem reddit. Versio Arabica Græco textui adjuncta illam accurate et verbatim representat. Itaque, quod obiter observandum, rogamur Christus, ut mittat Spiritum suum sanctum; in quibus verbis agnoscunt Coptite Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, et ab eo mitti. Mittitur vero Spiritus sanctus ad opus aliquod divinum, et humanis viribus superius, quod de alio, quam de transmutatione donorum in corpus et sanguinem Christi, intelligi non potest. Itaque nihil hæc sententiæ magis perspicuum, aut magis simplex, atque ad veterem Ecclesiæ Orientalis doctrinam magis accommodatum, cum omnes Liturgiæ Græcæ, Syriacæ, Copticæ cujuscunque ritus aut sectæ, iidem prope verbis contextam eandem orationem representent. De censura quam in eam, ut a Græ-

hoc pane, et hiberitis ex hoc calice, annuntiatibus mortem meam et confitebimini resurrectionem meam, et mei memoriam facietis, donec veniam.

Populus. Mortem tuam, Domine, annuntiamus, et sanctam resurrectionem tuam et ascensionem confitemur; te laudamus, tibi gratias agimus, et te deprecamur, Domine Deus noster.

Sacerdos. Et nunc etiam, Domine, memoriam agimus descensus tui ad terram, et mortis tuæ vivificantis, et sepulture tuæ triduanæ, et resurrectionis a mortuis, et ascensionis ad cælos, et sessionis tuæ ad dexteram Patris tui, et adventus tui secundi de cælis tremendi et gloriosi : offerimusque tibi hæc dona tua, ex iis que tua sunt, pro omnibus, et propter omnia, et in omnibus.

Diaconus. Adorate Deum cum timore et tremore.

Sacerdos. Tu, Domine, voce tua sola commuta, hæc quæ sunt proposita (6); tu coram nobis positus, perfice nobis hoc ministerium plenum mysteriis :

cis conservatur, tulerunt recentiores nonnulli, fuscæ in notis ad Basilianam Liturgiam divinus, quæ recuperare necesse non est. Id solum adfirmamus : quod cum isti censores inofficiosi, orari non posse existiment pro donis jam consecratis, contra totius Ecclesiæ veteris Orientalis et Occidentalis exemplum, quæ similibus orationibus deleri verborum Christi efficaciam nunquam existimavit, ex ista intelligimus, Coptitas corpus Christi jam præsens agnoscere, cum illam, et invocationem quæ sequitur, pronuntiant. At hæc controversia Protestantes nihil juvat; neque auctoritatis, quam Ecclesia adversus eos comparat, ex conspirante in fide realis presentie Orientalium testimonio, detrimentum ullum avertit : cum ad fidei quam habent certitudinem, nihil intersit quando, aut quibus verbis consecratio perficiatur, modo eam vere fieri in Liturgia, ita profiteantur, ut panem et vinum in altari, ea perfecta esse negent, sed corpus et sanguinem Christi. Quod porro in hæc ipsa oratione dicitur, *Christum presentem esse et coram sacerdote positum*, idem in homiliis de circulo anni ad Coptitarum usum, in tractatibus Severi episcopi Aschmonin, et in multis aliis, toties inculcatur, ut ambiguitati locus esse nullus queat.

Ex illa tamen ipsa oratione, Clandius Salsasius, vir sane doctissimus, sed qui theologiam attingere non debuisset, habere se factavit, unde missionarios quosdam ex Oriente reversos, qui Orientales idem ac nos credere circa Eucharistiam affirmabant, plene refelleret. Ita scribebat ad Joannem Balkam, et cum epistola post Salsasii obitum typis publicata fuerit, excensari poterat quod incantus in summi amici temere effudisset, quæ primum in mentem venerant, nisi bellum illud suum commentum libro *De transsubstantiatione* inseruisset. Illam igitur quam retulimus particulam, quam, ne quid testimonii auctoritatis deforet, Arabice descripsit, ita interpretatus est (ep. 52, p. 72) : *Tu confirma in vobis commemorationem ministerii tui sancti : tu mitte super nos gratiam Spiritus tui sancti, ut purificemur, et convertamur his oblationes viles in corpus et sanguinem Serratoris nostri*. In ipsa epistola vernaculam ejusdem orationis versionem legimus, in qua discriminis nonnulli est. *Afin qu'estant sanctifex, nous puissions convertir ces Oblations viles et terriennes, au corps et au sang de nostre Sauveur, ou de nostre Salut*. Interpretationem commentario manavit, cujus hæc sententiæ est : satis agnosci invocationem non fieri, ut gratia sancti Spiritus illabatur super panem et vinum, ut putando sub-

insere in nobis memoriam ministerii tui sancti : A tum in remissionem peccatorum et in vitam æternam mitte super nos gratiam Spiritus tui sancti, qui sanctificet, et transferat hæc dona proposita in corpus et sanguinem salutis nostræ. Et hunc quidem panem, facias corpus tuum sanctum, Domine Deus (7), et Salvator noster Jesu Christe, quod datur in remissionem peccatorum et vitam æternam illis qui ex illo communicant. Et rursus, hunc calicem, sanguinem pretiosum Testamenti tui novi, Domine Deus, et Salvator noster Jesu Christe, da-

Populus. Amen.

Sacerdos. Itaque rogamus te, Christe Deus noster, confirma fundamenta Ecclesie : concordiam charitatis in nobis radicatus insere : augeatur puritas fidei : præpara nobis viam rectam pietatis : pastores corrobora : eorum greges confirma : da mores recte compositos clero, monachis continentiam, virginibus puritatem, conjugatis concordiam, misericor-

stantias, præsentia corporis et sanguinis talis sit, ut remaneant sintque corpus et sanguis suscipienti, quicumque sit, fidei vel infidei. Verum, inquit, sacerdos ille Coptita ea invocatione quam omnium nomine pronuntiat, id designat solummodo, panem B et vinum, quæ a nobis in Cœna suscipiuntur, fieri corpus et sanguinem Domini, illis qui debite illa suscipiunt, quosque Spiritus sanctus prius sanctificaverit : illos quoque solos accipere verum corpus, non panem solummodo, qui prius per fidem et gratiam sancti Spiritus puri facti fuerint. Tandem elicit hæc esse *μεταβολήν*, sive *conversionem*, antiquis Patribus memoratam, nec quaerendam esse aliam. De illorum theologia alium quemvis potius audiendum, etiam ipsi Calvinistæ dudum iudicaverunt, quam Salmasium, qui nemini unquam probavit voces *μεταποιεῖν*, *μεταστοχειοῦν*, *μεταρρόθυμίζειν*, quibus Patres non minus utuntur, quam simplici *μεταβάλλειν*, nullam aliam mutationem significare, quam eam quæ mutatio non sit. Sed hoc non agimus : verum coram Ecclesia, et eruditio omnibus, qui aliquam linguarum Orientalium notitiam habent, Salmasii nomen deferimus, tanquam corruptelæ intolerabilis rei, cum lectionem codicis quem citat, corruptit, et enormis inscitie dum illam absurdissime et interpretatus. Is ipse codex superest in bibliotheca Regia, et in illo, sicut in aliis omnibus legitur non pluralis primæ personæ characteristicæ littera, sed tertia femininæ, quia in lingua Arabica vox *روح* *Rouah*, Spiritus, feminini est generis. In prima etiam voce, quam vertit Salmasius *purificemur*, nulla nota passivi est, vertendumque fuisset *purificemur*, quo solo discrimine tota machina Salmasiana theologia funditus ruit. In altera et *convertamus* similis corruptela est, cum sensus sit, et *convertat*, vel *transferat*, perspecteque eam lectionem exhibeat codex manuscriptus. Quod *προσχεόμενα*, quæ intelliguntur voce sequenti, non minus communis apud Arabes Christianos voce quam apud Græcos altera, *viles et terrenas oblationes* vertit, non levi significat Arabismi ignorantiam, et in eo qui alios imperiose docere andebat, non facile tolerandam. Sed hunc errorem in libro *De transsubstantiatione* emendavit : hæsit in aliis gravioribus longe, magisque perniciosis.

Porro mirari satis nemo potest Salmasium, qui ubique ferre de lingua Ægyptiaca, tanquam sibi non ignota loquitur, ubi opus non erat, ignorantiam vel malam fidem hoc loco ita prodidisse, ut excusationi locum non relinquerit. Codex qui utebatur Ægyptiace scriptus erat et Arabice; cur igitur de primario textu ne verbum quidem fecit, nisi quod illum non intelligebat, quod facile, si opus esset, probaremus. Sane si intellexisset, non illum adeo perfrictæ frontis fuisse quisquam credat, ut, qualem ex Arabice versione commentus est, interpretationem daret : quandoquidem orationi Coptice prorsus contradicit. Quod etiamsi non esset, at quæ mox subjiciuntur, sententiam in aperta luce collocant, demonstrantque peti illapsam sancti Spiritus, ejusque operationem hæc dona proposita. Nihil autem certius esse quam quod de Salmasiana versione

didimus, sciunt quicumque litteras Orientales a limine salutaverint : Ægyptiacæ linguæ, quæ non adeo communis est, mediocriter peritum esse oportet, ut error agnoscat, cum observare sufficiat ex imperfectissima grammatica *ντερ* quæ nota 3 personæ futuri vel subjunctivi, eo loco usurpari, non primæ pluralis personæ notam. Adde testimonium Græci codicis, et adjunctæ versionis Arabice, quæ falsam illam et absurdam Salmasii interpretationem destrunt, cum habeant *ἀγίαση καὶ μεταποίηση*. *Corpus et sanguis liberationis, aut salutis nostræ*, dicuntur corpus et sanguis Christi, quia per sacrificium corporis, et effusionem sanguinis in passione, tum participationem ejus in sacramentis, salus et liberatio nobis a peccatis præstita est, et porro præstatur. Eo in loco codices perique habent *πεντωτ*, voce abbreviata, ut alibi sæpius, unde *σωτήρ* vel *σωτηρία* legi potest. Sed ambiguitatem determinat codex Græcus, ubi habetur *τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρόσεως*, ut versio ejus Arabica, et alia quæ Copticis exemplaribus adjunguntur.

(7) Occurrit hic lectionis varietas. Codex noster quem interpretando secuti sumus, ita ut expressimus, habet *ηεταχιφ*, *facias* : versio Arabica similiter : ita tamen, ut ad Spiritum sanctum referri possit; *Et faciat* : quia ut dictum est feminini Arabici, in quo genere est vox *روح* apud Arabes, tertia persona, eandem quam secunda utriusque generis characteristicam præfert. Verum melior omnino lectio est secundum Græcum exemplar, *καὶ ποιήσει*, vel potius *ποιήσει*, *et faciat*, ut ad Spiritum sanctum referatur, cujus postulatur adventus. Ita quoque legitur in aliis codicibus Copticis, qui antiquitate præstant : *πατωκ μεν ηεταχιφ ησωμα εθωαδ ηεακ* : atque ita versiones Arabice. Sententia tamen utrobique eadem est, sive Christus faciat, sive Spiritus sanctus ab eo missus. Versio Maronitæ : *Et hic fiat panis corpus sacrosanctum tuum, Domine*, neque Coptico, neque Arabico, aut Græco textui respondet. Jam vero Salmasii admiratoribus incumbit, ut speciosam aliquam rationem silentii, quod circa hanc partem orationis observavit, nobis reddant, cum tamen præcedenti necessario conjuncta sit, atque adeo una ex altera explicari debeat. Ex ejus interpretatione, quam priori attribuit, ita vertendum erit : *Et hunc quidem panem faciamus, corpus tuum sanctum, Domine* : quod codici Græco, Coptico et Arabico repugnat non minus quam omnibus cujuscunque lingue Liturgiis, sanctorumque Patrum theologie, maxime vero Orientalium scriptorum. Illi enim vulgo dicunt, Spiritum sanctum illabi super dona proposita, sicut in B. Mariam Virginem illapsus est, et in altari formare corpus Christi, sicut illud in utero Virginis, ex ejusdem carne et sanguine formavit. Ita Severus Aschmoninensis, Homilie de circulo anni, Barsalibi, Abulfarganius, et alii quorum testimonia alibi relata sunt. Sacerdos, ministerialis causa est : Spiritus sanctus causa principalis : si quis ultra philosophatus est, ut Dianceprensens censoris, et emendatores aliquot ignobiles Liturgiæ, minima est hoc in genere illorum auctorita.

diam illis qui in pœnitentia sunt (8), benignitatem A
divitibus, modestiam iis qui in dignitate sunt, auxi-
lium pauperibus : senes robora : juvenes erudi :
infideles converte : cessent ab Ecclesia schismata :
deprime superbiam hærescon, et nos omnes ad con-
cordiam pietatis adunare digueris.

Populus. Domine, miserere.

Diaconus. Orate pro pace unius catholicæ et
apostolicæ Dei Ecclesiæ.

Sacerdos. Memento, Domine pacis, unicæ, sanctæ,
catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ tuæ, quæ est a
finibus usque ad fines terræ, et eorum qui recte
dispensant in ea verbum veritatis.

Diaconus. Orate pro pontifice nostro papa Anba
N. D. archiepiscopo magnæ orbis Alexandria, et
pro orthodoxis episcopis

Sacerdos. Præsertim vero patriarchæ nostri Pa-
tris venerabilis Anba N. et Patris nostri episcopi
Anba N. et eorum qui hic adsunt, et qui requie-
verunt, episcoporum, hegumenorum, sacerdotum,
diaconorum, subdiaconorum, lectorum, cantorum,
exorcistarum, monachorum, virginum, viduarum,
continentium, orphanorum, laicorum, et omnium
fidelium Ecclesiæ tuæ sanctæ.

Diaconus. Orate pro rege nostro Christum
amante (9).

Sacerdos. Memento, Domine, eorum qui regna-
verunt cum pietate, et eorum qui regnant.

Diaconus. Memento, Domine, fidelium fratrum
nostrorum.

Sacerdos. Memento, Domine, fidelium fratrum C

(8) Hinc demonstratur, pœnitentiam in Coptica
Ecclesia locum olim habuisse, dudum ante obseena
iha tempora Joannis, et Marci filii Zaraa patriar-
charum, qui confessionem peccatorum, et *Canonem*,
sive laboriosam pœnitentiam, tollere conati sunt,
de qua innovatione dictum est in *Historia Alexan-
drina* (*) et alibi. Esse in pœnitentia, status est, ut
eorum qui in eadem oratione commemorantur, vari-
rii sunt. Non vero is locus intelligendus est de
publica illa, qualis in usu erat primis Ecclesie
seculis, pœnitentia, cuius dudum, præterquam ad
publicos peccatores emendandos, disciplina omissa
est. Sed hic intelligendi sunt illi, qui facta apud
sacerdotem confessione, *Canonem*, hoc est pœnas
canonicas suscipiebant, et aliquam illarum partem
compleverant, antequam communionem sacramen-
torum obtinerent, a qua arcebantur per aliquod
temporis intervallum. Hæc disciplina fusius alibi
exponitur, ex variis auctoribus tum ex canonibus
pœnitentialibus, qui exstant in codicibus manuscri-
ptis. Pœnitentium quoque mentio fit infra, qui
intelligi furte debent, per eos cui in confessione
sunt.

(9) Servata hæc formula est ex veteri disciplina,
ante occupatam a Muhamedanis Ægyptum, in Græco
ἡν εὐσεβῶς βασιλευσάντων, quæ verba versiones
Arabice quædam expresserunt. Nempe cum regna-
rent Christiani imperatores, hæc formula usurpa-
batur, quæ postea in libris servata est, adjunctis
tamen verbis ultimis, quia pro principibus, quales-
cunque sint, orant Orientales, si Nestorianos
excipimus, in quorum Liturgia memoria fit *regum
fidelium*, non aliorum. Ex illo loco recte Salmasius

nostrorum orthodoxorum, qui sunt in palatio, et
omnis exercitus.

Diaconus. Orate pro iis qui sunt in palatio fratri-
bus nostris fidelibus, et orthodoxis, et pro universo
exercitu.

Sacerdos. Memento, Domine, eorum qui tibi obtu-
lerunt hæc dona, et eorum qui pro se obtulerunt,
et eorum pro quibus oblata sunt : concede omnibus
mercedem e caelo.

Diaconus. Orate pro iis qui obtulerunt.

Sacerdos. Memento, Domine, habitantium in mon-
tibus et cavernis : et fratrum nostrorum qui sunt
in captivitate : concede illis ut pacifice ad sua do-
micilia revertantur.

Diaconus. Orate pro captivis.

B *Populus.* Domine, miserere.

Diaconus. Adorate Agnum Verbum Dei (10).

Sacerdos secreto. Memento, Domine, tenuitatis
meæ et remitte mihi peccata mea, ut ubi abunda-
vit iniquitas, ibi superabundet gratia tua : neque
propter peccata mea propria, et propter maculas
cordis mei deprives populum tuum gratia Spiritus
sancti tui.

Populus. Miserere nostri, Deus Salvator noster.

Sacerdos alta voce. Quia populus tuus et Ecclesia
tua te obsecrant et Patrem tuum tecum, dicentes :
Miserere nostri, Deus Salvator noster. Concede po-
pulo tuo cor unum : da tranquillitatem mundo :
temperiem bonam aeri : dignare, Domine, benedi-
cere hoc anno ventos cœli et fruges terræ. Dignare
Domine, benedicere aquas fluminis, ascendere eas

Liturgiæ antiquitatem commendat, tanquam scriptæ
sub Christianis Ægyptum obtinentibus, quia pro
illis oratur, et illis qui sunt in palatio. Sed pala-
tium non magis Christianos quam Muhamedanios
principes designat, neque ad familiam regiam refer-
ri debet, sed ad fratres orthodoxos, hoc est
Jacobitas Christianos, qui tunc erant in aula mi-
nisterio. Multos enim fuisse qui scripturam in aula
sultani, aut in divano exercebant, patet ex variis
historiæ Alexandria locis, quod pariter sæpissime
contigit in aula Bagdadensi, ubi multi Christiani
magna apud quosdam califas auctoritate floruerunt,
Nestoriani præcipue. Hinc sæpe utraque Ecclesia,
Jacobitica et Nestoriana, maximis turbis per illo-
rum hominum ambitionem agitata est : et in Ægy-
pto sub ultimis sultanis, Turcis et Circassis, quos
Mamalucos vocant, durissimæ persecutiones exci-
tate sunt. Quam lectionem secutus fuerit Maronita
interpres cum vertit : *Memento, Domine, regum qui
sunt electi in perfectione pietatis, et eorum qui sunt
eligendi*, non satis intelligitur, cum sententiam si-
miliem neque Copticus neque Arabicus textus
offerant.

(10) Hæc diaconi hortatio in codice Græco non
occurrit : pia sane et singularis, quam ex Coptica
lingua ad verbum interpretati sumus, consentiente
Arabice versione. In uno ex codicibus Regiis, illius
adeo legitur formula illa frequens *Adorate Deum
cum timore* : quod Græce non pronuntietur, ut
omnes similes, eam non adeo antiquam esse signi-
ficare videtur. Erat in Scaligeri codice, sed pessime
interpres reddidit : *Orate pro eo qui portat verbum
Dei.*

(*) *Hist. Patr. Alex.* p. 503.

fac juxta mensuram suam, secundum gratiam tuam. *A* Lætifica faciem terræ, etc. *Ex Liturgia Basilii.*

Infirmis sanitatem : indigentibus solatium : liberationem captivis concede : suscipe ad te orphanos : auxilium da viduis : eos qui angustiantur, bonis sustentata : eos qui ecciderant erige : stantes confirma : defunctorum memento : eorum qui in confessione sunt, deprecationes suscipe : pœnitentes numerata cum fidelibus tuis, et fideles tuos cum martyribus tuis : et eos qui hic adsunt, similes effice angelis tuis : nos quoque, qui licet indigni, ad ministerium tuum per gratiam tuam vocati sumus, ad te suscipe.

Kyrie, eleison, alta voce.

Sacerdos. Memento, Domine, salutis hujus loci sancti tui, et omnium locorum, et omnium monasteriorum Patrum nostrorum orthodoxorum, et omnium civitatum totius provincie et regionis, et omnis pulchritudinis ejus; et nos omnes libera a fame, a peste, a terræ motibus, submersione, naufragio et incendio; a captivitate barbarorum, a gladio extraneo, et ab insurrectione hæreticorum.

Dignare, Domine, recordari omnium sanctorum qui tibi placuerunt ab initio, Patrum nostrorum sanctorum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, evangelistarum, martyrum, confessorum, et eorum qui Evangelium annuntiaverunt Ecclesie tuæ, et omnium spirituum justorum qui consummati, defuncti sunt in fide. Præcipue vero sanctæ, gloria plenæ semper Virginis, Genitricis Dei sanctæ Mariæ, et sancti Joannis Præeursoris, Baptistæ et martyris, et sancti Stephani protodiaconi et protomartyris, et contemplativi Deumque vi lentis evangelistæ Marci, apostoli sancti et martyris; et patriarchæ nostri sancti Severi; et doctoris nostri Dioscori, sancti Cyrilli, sancti Basilii, sancti Gregorii, sancti Joannis Chrysostomi, sancti Athanasii apostolici; et dominorum nostrorum Patrum justorum, magni abbatis Antonii, et pii sancti abbatis Pauli, et trium Macariorum, totiusque chori sanctorum tuorum, quorum precibus et intercessionibus, miserere omnium nostrum, et nos omnes libera propter nomen tuum sanctum quod invocatum est super nos.

Sacerdos secreto. Memento, Domine, patrum et fratrum nostrorum qui pridem obdormierunt in fide

(11) Sententia hujus orationis pia valde, et purissime theologie plena; nempe ut Christus per divinam omnipotentiam, secundum promissionem suis factam: *Eccce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*, et singulari modo, per transmutationem panis et vini in corpus et sanguinem suum præsens, mysterium a se institutum perficiat et in eo consummando invisibiliter operetur. In eandem sententiam multa occurrunt in diversis orationibus, tempore distributionis Eucharistiæ recitandis, tam apud Jacobitas quam apud Nestorianos, ut sunt ista: *Hoc ipsum esse mysterium crucis et ultimæ cænæ: hunc calicem ipsum esse quem Christus miscuit*, multaque similia.

(12) In codice Græco-Arabico alia: duæ occurrunt orationes sub eodem titulo τῆς κλάσεως, nempe

A orthodoxa : da illis omnibus requiem, cum sanctis tuis, et cum iis quorum nomina commemorata sunt.

Sacerdos post Diptycha dicet. Memento, Domine, eorum quorum memoriam fecimus fidelium, et eorum quorum non meminimus orthodoxorum, et nostri quoque cum illis, o bone amator, hominum Deus.

Populus. Remitte, parce, condona nobis, Deus, offensas nostras quas commisimus voluntarie aut involuntarie, scilicet vel ignoranter : Domine, dimitte illas nobis.

Sacerdos. Tu es enim Deus misericors qui non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Convertite nos, Domine, per salutem tuam, et fac nobiscum secundum bonitatem tuam; tu qui efficis plura quam petimus aut intelligimus : ut in hoc, sicut et in omnibus, glorificetur, benedicatur, et extollatur nomen tuum magnum, sanctissimum, gloriosum et benedictum, cum Patre tuo bono, et Spiritu sancto.

Pax omnibus.

Domine, Salvator noster, amator hominum bone, qui vivificas animas nostras, qui tradidisti te ipsum pro nobis, in salutem pro peccatis nostris : qui in multitudine misericordiæ tuæ solvisti inimicitias hominum : Unigenitus Deus, qui es in sinu Patris.

Kyrie, eleison. Benedic. Amen.

Sacerdos. Qui benedixisti illo tempore. benedic nunc (11).

Populus. Amen.

Sacerdos. Qui sanctificasti illo tempore, sanctifica nunc.

Populus. Amen.

Sacerdos. Qui divisisti illo tempore, divide nunc.

Populus. Amen.

Sacerdos. Qui dedisti tuis discipulis sanctis et apostolis puris illo tempore, nunc, Domine, da nobis, et omni populo tuo, omnipotens Domine Deus noster.

Diaconus. Orate.

Oratio fractionis ad Filium (12).

Benedictus es, Christe Deus omnipotens, Salvator Ecclesie tuæ : Verbum intelligibile et homo visibilis, qui per incarnationem tuam incomprehen-

dicendæ priusquam hostia in miniores partes frangatur, ad communionem distribuendam. Scilicet, ut alibi monimus, in liturgiis codicibus scriptæ sunt orationes diversæ, secundum festorum diversitatem aut sacerdotis arbitrium dicendæ. Ista videtur antiquior, eum prior Græci codicis enucleatam Monophysitarum doctrinæ professionem continet : id vero non nisi post scissam per Dioscori sectatores Ecclesiam, factum esse potuit. Habet autem hæc oratio obscuritatis nonnihil, non modo circa res, sed etiam ex ipsa vœnu aliquot ambiguitate, quam Coptitæ primi interpretes, et Arabes non satis versionibus suis elucidaverunt.

Statim ad Christum dicitur : *Verbum intelligibile et homo visibilis*: Græce: Ὁ λόγος ὃν προνοούσιν αὐτόν, καὶ ἄνθρωπος ὃν προθεωροῦσιν αὐτόν. Verba hæc nos

sibilem, præparasti nobis panem coelestem, corpus A hoc tunc sanctum in mysterio omnibus modis sancto (15). Miscuisti nobis calicem ex fructu vitis veræ, quæ est latus divinum tunc et immaculatum, ex quo postquam tradidisti spiritum, manavit nobis sanguis et aqua, quæ mundum universum purifica-

satis Græca, sed jam barbariem redolentia, videntur antiquitus esse interpolata, cum simplicius et accuratius sententiam exprimere Alexandrini illi potuissent. Ἀδὲς, ὃν νοούσιν, ἀνθρώπω, ὃν θεωροῦσιν, quam Arabs primus interpres recte expressit : *Verbum quod intelligitur : homo qui videtur*. Duas scilicet in Christo naturas agnoscere se significabant panis illis verbis, orationis primi auctores, novitate Monophysitarum, ut conjicere possumus, nondum imbuti. Ita quoque illa reddidit Coptita interpres : *ὠπλιγος εἶπυ ερῶνι μμοφ. πῖρωι εἶπυ ερῶεωρῖν μμοφ.* Christus scilicet, ut Verbum Dei, mente tantum concepitur : tanquam homo, oculis videri poterat. Ea autem fidei particula, ab Orientalibus Christianis, Severo, Barsalibio, Homiliarum auctore, et aliis multis accommodari plerumque solet ad Eucharistiæ mysterium, dum dicunt : apostolos et alios, qui cum Christo, dum in terris esset, conversati sunt, hominem simplicem oculis corporis vidisse, Deum oculis mentis agnovisse : ita debere Christianos Eucharistiæ suscipiendo, fidem conformare suam, ut quamvis panis et vini elementa solummodo sensibus percipiant, oculo interiore fidei, Christum in illis videant, agnoscant et adorent, quemadmodum latro in cruce illum agnovit, illiusque exemplo dicant : *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum*. Versiones Arabicæ quæ in codicibus Copticis leguntur, sententiam eandem expriment.

(15) *Qui per incarnationem tuam incomprehensibilem præparasti nobis panem coelestem, corpus hoc tuum sanctum, in mysterio omnibus modis sancto.* C Sensus istius orationis simplex : quia scilicet Incarnatio Filii Dei, mysterium incomprehensibile est, quo panis vivus de caelo descendit : panis autem sanctificatus in altaribus, est corpus ipsum quod Filius Dei accepit ex Maria Virgine, et quod dat nobis in sacramento, ut ipsi Coptite postea recognoscunt, in confessione quæ fit ante illius susceptionem. Unde frustra sunt ad sententiam istius orationis pervertendam omnes Albertiniani et Claudiani commentarii. Non enim dicitur dari corpus Christi in sacramento, quod intelligi posset de eodem suscepto per fidem, sed hoc corpus, nempe quod sacerdos in disco positum intuetur, quodque mox elevans, et demonstrans, testatur esse ipsum verum corpus Christi. Τοῦτο τὸ σῶμα σου ὃν ἔθου ἐν μυστηρίῳ, ita enim legendam videtur in Græco exemplari, ubi scriptum est ἐν μυστηρίῳ πανάγιον ἐν τοῖς ἁπασιν, quod sive ad corpus Christi referatur, sive ad mysterium, perinde est. Arabica versio ad corpus Christi refert. *Corpus tuum hoc, quod est sacramentale ; μυστηριώδες, et omnino sanctum.* Vox enim סרי serri, idem significat quod τὸ μυστηριώδες : et qui corpus Christi in sacramento, ita appellat, per oppositionem ad naturale, non negat veram et realem ejusdem corporis in sacramento præsentiam. Id vel unus Gennadius satis demonstrat, qui in homilia nuper edita, cum transsubstantiationem perspicere doceret, titulum hunc inscripsit : *Ἐερὸ μυστηριώδους ζώματος* (α), etc. Versiones Arabicæ duplicem vocem adhibent, et istam, et aliam quæ significat id quod Coptice scribitur in mysterio : τὸ πανάγιον referunt ad corpus Christi. Maronita non recte totam hanc orationem expressit. *Verbum spirituale, qui homo factus es, et inter ho-*

verunt. Acquire nos tibi, o boue, servos tuos : nos indignos fac tibi populum congregatum, regnum, sacerdotium et populum electum. Purifica nos, Domine, sicut sanctificasti has oblationes propositas, et fecisti illas invisibiles ex visibilibus (14), et mysteria tibi soli cognita, Domine Deus et Salvator

minus versatus, qui per incarnationem tuam incomprehensibilem præparasti nobis panem, corpus hoc tuum sacrosanctum, mysterium omnino sacrosanctum : neque enim Coptico aut Arabico textui versio respondet.

(14) Sic prope ad verbum textus Copticus, ita ut distinctio sit inter purificationem, quam orat sacerdos conferri a Deo sibi et circumstantibus, et sanctificationem elementorum. In prima significanda adhibetur vox τῶθο, quam Arabes per eam B expriment quæ proprie mundationem et purificationem significat, aliquando etiam sanctificationem : alteram reddunt ipsa voce Græca ἀγιάζειν, quæ occurrit in Græco codice, utroque in loco. Arabes Græci codicis interpres eadem voce, quæ τὸ ἀγιάζω proprie respondet, usus est : alii diversam adhibuerunt. Ita distinctionem, non quidem plane necessariam, constituerunt inter sanctificationem suscipientium, et donorum propositorum. Nam cavisse videntur quodammodo, ne comparatio non satis adequate intelligeretur, cum sanctificationes diversi omnino generis sint : aliter enim sanctificantur homines, aliter dona proposita. Sed intellectus simplicissimus est : Utsanctificasti dona proposita, singulari scilicet ratione quam subjuncta verba explicant, ita ad suscipienda illa digne Christianos sanctifices.

Quomodo autem sanctificaverit Deus dona proposita mox exponitur, faciendo scilicet ea *invisibilia ex visibilibus ; ἀόρατα ἐκ τῶν ὄρατῶν*, ut habet codex Græcus. Maronita parum recte, *et fecisti illas non adumbratas, sed quidquid apparet est mysterium tuum spirituale, nullo sensu, et contra Coptici Arabicorumque codicum fidem*. Sententia hæc est : *has oblationes fecisti ex iis quæ videbantur, esse aliud quid, quod non videtur* : nempe erant panis et vinum, fecisti eas esse corpus et sanguinem Christi. Ante sanctificationem seu consecrationem, erant, et videbantur panis et vinum ; post sanctificationem sunt corpus et sanguis, quæ non videntur. Nulla hic ambiguitas, veraque transmutatio in istis verbis agnoscitur, longe distans ab ea quam solam veteribus et ipsis Coptitis creditam fuisse, tam audacter affirmabat Salsmasius. Is vero, si bona fide egisset, cum nugaci et absurda interpretatione invocationem Spiritus sancti hujus Liturgiæ contaminare satagebat, comparare hanc orationem cum ista, et cum utraque suam explicationem debuerat. In ista sanctificatio Christianorum, et ipsius sacerdotis postulat, ut in prima adventus Spiritus sancti, super eos et super dona proposita : nempe, ait Salsmasius, ut sanctificemur et convertamur has oblationes in corpus et sanguinem Christi : quamvis, ut supra observavimus, nihil simile legatur in textu Coptico et Arabico. In ista oratione quæ non longo post primam intervallo sequitur, plena paradoxo Salsmasiani refutatio est. Orat enim sacerdos Deum, ut se et circumstantes sanctificet, non ut convertant per communionem elementa in corpus et sanguinem, quandoquidem agnoscit consecrationem jam factam, cum Deus illa fecerit invisibilia ex visibilibus ; totaque verborum series ostendat, eos qui illa pronuntiant, corpus Christi præsens in altari esse, credere. Porro quæ de Salsmasio diximus, ad Albertinum, ad Claudium, ad discipulos eorum non minus pertinent, qui cum paucis Liturgiarum

noster Jesu Christe. Tu per clementiam tuam magnam fecisti nos dignos filiatione per baptismum sanctum, et docuisti nos formam orationis mysticæ, ut per eam invocaremus Patrem tuum. Tu nunc, Domine, fac nos dignos, ut conscientia munda et cogitatione bona, quemadmodum decet filios, cum desiderio et fiducia, audeamus invocare Deum Patrem tuum sanctum qui est in cælis et dicamus: Pater noster, etc.

Oratio post Pater noster.

Etiam, Domine, qui dedisti nobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones, et omnem virtutem inimicis, contere capita ejus sub pedibus nostris velociter, et repelle a nobis omnes ejus cogitationes malas, contrarias nobis: tu es enim Rex omnium nostrum, Christe Deus noster: et tu es cui mittimus laudem, etc.

Sacerdos dicit orationem Inclinationis.

Diaconus. Inclinate capita vestra Domino.

Tu, Domine, inclinavisti cælos et descendisti, et incarnatus es propter salutem generis humani: tu sedes super cherubim et seraphim, respicisque lu-

testimonia vellicent, ut obscuritate alicujus loci abutantur, perspicua et quæ illorum novitates funditus evertunt, ne indicant qui lem.

Sequitur in eadem oratione, et *mysteria tibi soli cognita*. In Græco textu qui manifeste vitiosam scripturam habet *μυστήρια ὧν προνοούσιν ἀπὸ σοῦ, Κύριε*; nullo sensu; hunc expressit Arabs interpres per *mysteria invisibilia, intellecta tibi, Domine*. Coptica lectio: *Et mysteria quæ tibi cognita sunt, Domine, μυστήριον εἶπον ἐροῦσιν ἡμῶν ἡσὰκ πένος*. Versio Arabica: *mysterio plena quod tibi cognitum est, Domine*: male Maronita: *mysterium spirituale*. Sententia ex præcedentibus hæc est. Fecisti oblationes invisibiles ex visibilibus, et mysterium, sive per mysterium quod solus, Domine, intelligis, cum humane mentis vires superet. Nam *προνοούσιν* quod est in Græco textu, Copticus, ut superius, explicat per *ἐροῦσιν* hoc est *νοεῖν*, Arabes per ea verba que intelligere, et animo concipere significant.

(15) De illa eximia nec ullius ad Protestantium mentem interpretationis capace confessione, dictum est ad Liturgiam S. Basilii; pauca tantum observabimus, quæ ad istam proprie spectant. Exstat in ea ipsa Liturgia quam citavit Salmasius, ut argumenta subministrantem, quibus et Catholicis os ocluderetur, et Calvinistica causa triumpharet. Cur igitur de ista confessione ita locutus est in sua ad Balkeum epistola, ut integram orationem non retulerit, quod erat tamen necessarium, et notam falsissimam adjecerit? Verba ejus sunt: « Post celebrationem Cæne, et participationem ejus factam, idem sacerdos monet, id quod a communicantibus susceptum est, verum esse corpus et sanguinem Christi, id est fructum vitis veræ, qui est Christus, ita significans, vinum calicis, non aliter vocari sanguinem Domini verum, quam ut ipse veram se vitam appellavit. » Excusari sane Calvinista potest, Calviniste loquens de usu ridiculo vocis Cæne, ad Liturgiam, totamque sacram Eucharistiæ celebrandæ actionem significandam. Sed cum publice scribunt, uti debent illis vocibus, quas universa Ecclesia usu non interrupto multorum sæculorum consecravit; cum nulla gens Christiana ejusdemque ritus et lingue, ita locuta unquam fuisse reperitur. Cedant eruditi illi, qui tantam Orientalem linguarum peritiam ubique ostentant, auctorem ullum, qui *Cænam* vocaverit celebratio-

nem Eucharistiæ, Græce, Latine, Syriace, Ægyptiæ, Æthiopice, Persice, aut Armenice? Sed illud minoris momenti est: ea quæ subjungit, mentita, falsa, plenaque erroris, ignorantia et temeritatis, excusari nulla ratione possunt, nisi ex auctoris imperitia, quæ excusatio locum non habet. Quis enim cogebat hominem, qui in Ecclesia catholica natus et baptizatus avitam fidem juvenititer deseruerat, de rebus theologicis scribere?

Oratio quæ confessionem continet, non dicitur post celebrationem Liturgiæ, neque post communionem, sed antequam ea distribuatur: ut ipsa ritum series satis indicat: adeo ut Salmasius, aut Liturgiam non legisse oporteat, aut neminem futurum existimasse, qui, oculis in eam coniectis, falsi enim testimonii rem agnosceret.

Neque minus falso affirmat, a sacerdote dici post communionem, id quod a communicantibus susceptum est, esse corpus et sanguinem Christi, id est fructum vitis veræ, quæ est Christus. Neque enim quidquam simile legitur in orationibus gratiarum actionis: et eum sacerdos dicit: *Hoc est corpus verum et sanguis pretiosus, Christi Dei nostri*, etc., hæc dicuntur ante communionem. Communicanturi respondent, antequam sacra mysteria susceperint, ita credere se, et credituros ad ultimum usque vitæ spiritum, hoc quod vident in sacerdotis celebrantis manu, quod episcopus et sacerdos, cum ordinantur, manu suscipiunt, neque adhuc erit admove-

runt, esse corpus et sanguinem Domini, et tamen ex hypothesi Salmasiana, dona proposita, *προσέιμενα*, nihil adhuc sunt, præter panem et vinum, cum in solo usu fiant corpus et sanguis Christi.

Neque in tota hæc Liturgia, aut illa ejusdemque ritus et lingue reperitur, talis sacerdotum ad communicantes monito, quam commentus est Salmasius, elementa esse corpus Christi, ut Christus est vitis vera. In oratione fractionis ad Filium legitur: *Præparasti nobis panem coelestem, corpus hoc tuum sanctum in mysterio...* Miscisti nobis calicem ex fructu vitis veræ, quæ est latus dextrarum tuarum et immaculatum. Ita Gaudentius Brix. tract. II *De Pasch.*: *Quia quod accipis corpus est illius panis celestis, et sanguis est illius sacræ vitis*. Non igitur dixerunt Christi-

(16) Σῶμα ἄγιον καὶ αἷμα τίμιον Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀμήν.

Populus. Amen.

Sanctum et pretiosum corpus et sanguis verus Jesu Christi Filii Dei nostri. Amen (17).

Corpus et sanguis Emmanuelis Dei nostri, hoc est in rei veritate. Amen.

Credo, credo, credo et confitear usque ad ultimum vite spiritum, hoc esse corpus vivificum, quod accepisti, Christe Deus noster, ex Domina omnium nostrum, Deipara, pura, sancta Maria, fecistisque illud unum cum divinitate tua, absque confusione, commistione, aut alteratione : et confessus es confessionem bonam coram Pontio Pilato. Dedisti illud pro nobis super lignum sanctum crucis, voluntate tua sola, pro nobis omnibus. Credo divinitatem tuam separatam non fuisse ab humanitate tua, ne momento quidem aut nictu oculi. Dedisti eam pro nobis ad salutem, remissionem peccatorum et vitam æternam iis qui ex illo communicabant. Credo hoc vere ita esse.

Oratio gratiarum actionis post Communionem.

Gratias agimus tibi, Christe Deus, Verbum verum ex substantia pura Patris : quia talem in modum dilexisti nos, et tradidisti te ipsum ad immolationem pro salute nostra ; et largitus es nobis vitam, per corpus tuum sanctum, et sanguinem tuum pretiosum, quorum participatione nos modo dignatus es. Eapropter gratias agimus tibi, amator creaturæ tuæ, et mittimus tibi sursum gloriam, honorem et adorationem, cum Patre tuo bono, et Spiritu sancto vivificante, tibi que consubstantiali, nunc, etc.

Oratio inclinationis post Communionem.

Qui est et fuit (æternus), qui venit atque iterum veniet, qui incarnatus et homo factus est, crucique affixus est propter nos : passus est propria voluntate in corpore, cum esset impassibilis tanquam Deus, involutus est et positus in sepulchro, surrexit a mortuis tertia die, et ascendit in cælum, sedetque

stiani Ægyptii *ex fructu vitis veræ, quæ est Christus: sed quæ est latus tum, ex quo exiit sanguis et aqua.* Theologie prorsus et ad sanctorum Patrum mentem, simulque ad eorum confutationem qui Cypriano totaque veterum Ecclesia sapientiores, aquam calicis admiscere, piaculum existimant. Itaque in hac oratione fructus vitis veræ, de sanguine Christi in calice exhibito intelligitur, non de toto sacramento. Panis qui de cælo descendit, seu panis cælestis, est corpus Christi, quod percipitur in sacramento, et in illo est : fructus vitis veræ, est sanguis Christi, in eodem sacramento : adeo ut in disco sit panis cælestis, quia ut ipsi confitentur in eo est corpus Christi : atque pariter in calice, fructus vitis veræ, quæ est Christus, quia in eo continetur sanguis Christi. Comparationis quam Salmasius exegitavit, in illis orationibus vestigium nullum est, et etiam si ullum, vel levissimum posset deprehendi, et obscuritatem induceret, explicaretur illa satis per subsequentem confessionem, in qua nihil figurate dictum, sed simplicissima fidei expositio, quam dissimulavit Salmasius, desperans, ut verisimile est, Calvinisticam illam quæcumque subtilitate posse fieri. Quam porro rituum Orientalium imperitus habendus ille sit, qui orationem fractionis dicit recitari post communionem, judicare quisque potest : nam post eam orationem fractio fit, et unio duarum specierum seu *ἀρχα ἕνωσις* : tum alia ora-

A ad dexteram majestatis Patris, et iterum venturus est judicare vivos et mortuos : quem benedient angeli et laudant archangeli, cujus gloriam loquuntur seraphim, quem adorant cherubim, quem timent et tremunt omnes nature, Filius, Verbum Dei Patris, Jesus Christus Dominus noster. Tu es cui inclinat se populus tuus et hereditas tua, quam acquisivisti sanguine tuo pretioso. Aspice nos omnes, Domine, de cælo sancto tuo, et ex habitaculo tuo preparato : benedic servis tuis, per omnes benedictiones spirituales : custodi eos sub potenti manu tua : confirma eos in fide tua. Da illis et nobis puritatem animarum, corporum, spirituumque nostrorum, et concede nobis linem Christianum qui eorum te acceptus sit : quia regnum tuum, Christe Deus noster, sanctitate et gloria plenum est, quod nos omnes consequi speramus, per intercessionem Domine omnium nostrum, sanctæ Genitricis Dei, semperque virginis Mariæ : et quatuor lucidorum Michaelis, Gabrielis, Raphaelis et Sarielis : et quatuor animalium incorporeorum : et viginti quatuor presbyterorum, cherubim et seraphim, et ordinum cælestium : et per orationes patriarcharum et prophetarum : Joannis Baptistæ, et centum quadraginta quatuor millium ; dominorum nostrorum apostolorum, et primi diaconorum Stephani : et D. regis Georgii, totius chori martyrum, et chori cruce signatorum, piorum, justorum, virginum prudentum, et puerorum. Benedictio angeli diei istius : benedictio Genitricis Dei sanctæ Mariæ patronæ istius ecclesie, et hujus diei quo ejus memoria celebratur : benedictiones eorum sanctæ, gratia, virtutes, dona, auxilia, patientia et charitas eorum, sint nobiscum usque in sæculum. Amen.

Alia oratio gratiarum actionis.

Gratias agimus tibi, Pater noster sancte omnipotens, omnia præstans, creator omnium, qui dedisti tiones interveniunt : postea, *Pater noster* : tum oratio absolutiois : alia inclinationis : *Sancta sanctis*, cum *τῆ ἀρχῆ ὑψίστη*, seu elevatione sacramenti, tandem communitio. Tamen ex oratione quæ omnibus illis præmittitur, quid in participatione Eucharistiæ datum Christianis fuerit, docere nos vult Salmasius ; nempe non quæ in ipsa oratione continentur, sed quæ in absurdissimo commentario : quem sola Liturgia dispositio refellit. Nam, ut omnia ejus peccata uno intuitu appareant, oratio quam citat, non dicitur post communionem, sed multo prius. Sacerdos non populum alloquitur, sed Deum : nihil dicit eorum quæ Salmasius supponit : tandem oratio confessione explicatur, de qua verbum ille non fecit, nec Albertinus, nec alii, quamvis exstaret in versione Latina sapius edita, ut in Canone generali Æthiopum. Qui credit quæ illa confessione continentur, a Salmasiana theologia remotissimus est : at ita Coptitas credere qui neget, illud saltem negare non poterit verbis significantioribus minusque ambiguis fidem realis transmutationis explicari non posse, adeo ut Ecclesia Romana in professione fidei post Tridentinum concilium publicata, non magis perspicue de Eucharistia loquatur quam ista ante communionem confessio.

(17) Ἅγιον τίμιον πῶμα καὶ αἷμα ἀληθινόν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἀμήν.

nobis hunc cibum sanctum, immortalem, mysticam; A in nobis, ut non sit nobis ad condemnationem, sed qui aperuisti nobis viam vitæ, qui ostendisti nobis semitam qua ascenderemus ad cælum, qui largitus es servis tuis multitudinem bonorum: tu, Domine bone amator hominum, conserva gratiam doni tui

ut non sit nobis ad condemnationem, sed sit requies, gloria, acquisitio vitæ, confirmatio animæ et puritas corpori, ut vivamus in te, et adimpleamus justitiam omni tempore: ut glorificetur nomen tuum in nobis, et tibi debetur honor, gloria, etc.

LITURGIA SANCTI GREGORII ALEXANDRINA.

(RENAUDOT, *Liturgie Orient.*, ed. 2, Francof. 1847, p. 83.)

Hanc cum Basiliana representat codex Regius Græco-Arabicus: de eaque idem dicendum est quod de Basiliana: magnam scilicet es e illius cum Coptica conformitatem, adeo ut una et eadem haberi debeat: cum diversitas sit in illis solis orationibus, quæ ad sacram Actionem seu Anaphoram proprie dictam non spectant: ut sunt preparatoria, gratiarum actionis et aliæ nonnullæ.

DIVINA LITURGIA SANCTI PATRIS NOSTRI GREGORII.

Qui visitasti nos in misericordia et miserationibus (18), Dominator Domine Jesu Christe, et concessisti fiduciam nobis abjectis, peccatoribus et indignis servis tuis, astandi sancto altari tuo, et offrendi tibi timendum et incruentum sacrificium, pro peccatis nostris et populi tui ignorantibus: ut sit ad remissionem et requiem eorum qui pridem dormierunt, patrum et fratrum nostrorum, et ad confirmationem omnis populi tui. Respice super me inutilem servum tuum, et dele offensas meas, per benignitatem tuam: et munda labia mea et cor ab omni sorde carnis et spiritus; remove quoque a me omnem cogitationem turpem et imprudentem, et fac me dignum, per virtutem sancti tui Spiritus, hoc ministerio. Suscipe etiam me per bonitatem tuam, dum accedo ad altare sanctum tuum, et dignare ut accepta fiant dona quæ tibi mox offerenda sunt, per manus nostras, compatiens infirmitatibus nostris: et ne rejicias me a facie tua, neque abomineris indignitatem meam: verum miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam: ut a damnatione immunis, accedens coram gloria tua, dignus efficiar protectione tua, et illuminatione sancti tui Spiritus: neque ut servus peccati reprobis efficiar: sed ut servus qui invenit gratiam, misericordiam et remissionem peccatorum, et nunc et in futuro sæculo. Ha Dominator omnipotens, Domine qui potes omnia, exaudi deprecationem meam. Tu enim es qui omnia operaris in omnibus: omnesque a te tuum in omnibus auxilium requirimus, et defensionem, quia benignus es erga homines et glorificatus, Jesu Deus noster, cum Patre tuo initii experte, et sancto tuo Spiritu, nunc et semper.

νος ὑπάρχεις, Ἰησοῦ ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ.

Β Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ.

Ὁ ἐπισκεψάμενος ἡμᾶς ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ χαρισάμενος ἡμῖν παρῆρησιαν, τοῖς ταπεινοῖς καὶ ἁμαρτωλοῖς, καὶ ἀναξίοις δούλοις σου, παραστήναι τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσφέρειν σοὶ τὴν φοβεράν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ σου ἁγορημάτων, εἰς ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν προκοιμηθέντων πατέρων ἡμῶν καὶ ἀδελφῶν, καὶ στηριγμὴν παντὸς τοῦ λαοῦ σου. Ἐπίθελσον εἰς ἐμὲ τὸν ἄχρηστον δοῦλόν σου, καὶ ἐξάλειψόν μου τὰ παραπτώματα, διὰ τὴν σὴν εὐσπλαγγίαν· καὶ καθάρισόν μου τὰ χεῖλη καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ παντὸς μόλυσμῶς σαρκὸς τε καὶ πνεύματος· καὶ ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ πάντα λογισμὸν αἰσχρὸν τε καὶ ἀσύνητον· καὶ ἁγιάσον με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην, καὶ πρόσδεξαι με διὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα, προσεγγίζοντα τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καὶ εὐδόκησον, Κύριε, δεκτὰ γενέσθαι τὰ μέλλοντα προσαγόμενά σοι δῶρα, διὰ τῶν ἡμετέρων χειρῶν, συγκαταβαίνων ταῖς ἑμαῖς ἀσθενείαις· καὶ μὴ ἀποβρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου· μὴ βδελύξῃς με, τὴν ἐμὴν ἀναξιοτητα, ἀλλ' ἐλέησον με, ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου, ἵνα ἀκατακρίτως προσελθὼν κατενώπιον τῆς δόξης σου, καταξιωθῶ τῆς σκέπης σου, καὶ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ παναγίου σου Πνεύματος· καὶ μὴ ὡς δοῦλος ἁμαρτίας ἀποδόκιμος γένομαι, ἀλλ' ὡς δοῦλος, ὃς εὐρω* χάριν καὶ ἔλεος καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ναί, Δέσποτα παντοκράτορ, παντοδύναμε Κύριε, ἐπάκουσον τῆς δεήσεώς μου. Σὺ γὰρ εἶ ὁ τὰ πάντα ἐνεργῶν ἐν πᾶσι· καὶ τὴν παρὰ σοῦ πάντες ἐπιζητούμεν ἐπὶ πᾶσι βοήθειάν τε καὶ ἀντίληψιν· ὅτι φιλόνηρωπος εἶ, καὶ δεδοξασμένος.

(18) Hæc oratio non legitur in Copticis exemplaribus, neque in Græco Arabico titulum ullum habet:

occurrit autem in Liturgia sancti Jacobi, unde notam illam toto Oriente fuisse manifestum est.

Εὐχή μετὰ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ ἁγίου θυσιαστη-
ρίου.

Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ δὲκ τῆς σωτηριώδους παρουσίας σου καὶ τῆς ἐλλάμψεως τοῦ παναγίου σου Πνεύματος καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀμαρτωλοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου παραστῆσαι τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσφέρειν καὶ λειτουργεῖν, τοῖς ἀγράτοις μυστηρίοις τῆς καινῆς σου διαθήκης. Αὐτὸς ζωοποιεῖ, καὶ ἀγαθῶν χορηγῆ, ποιήσον μεθ' ἡμῶν σημεῖον εἰς ἀγαθόν, καὶ ἀξίωσον ἡμᾶς ἐν καθαρῷ συνειδῶτι λατρεῦσαι σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγιασμῷ ταύτην σοι τὴν θείαν προσενέγκειν λειτουργίαν, εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν, καὶ εἰς ἀπόλαυσιν τῆς μελλούσης μακαριότητος. Μνήσθητι, ἀγαθέ, εὐεργέτα, βασιλεῦ τῶν αἰώνων, καὶ τῆς κτίσεως ἀπάτης δημιουργῆ, τῶν προσενηκάντων, καὶ δι' ὧν προσήγαγον· καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων· ὅτι ἠλόγηται, καὶ ἡγίασται, καὶ δεδόξασται, τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ἅγιον ὄνομά σου, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν, καί.

Εὐχή τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς καὶ ἱεροῖς σου ἀποστόλοις εἰπὼν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν· ἡμῶν γὰρ μακάριοι οἱ ἑσθαι· οἱ εἰ βλέπουσι, καὶ τὰ ὅσα ἡμῶν, ὅτι ἀκούει. Καὶ καταξιοθεῖμεν ἄρτι τοῦ ἀκοῦσαι καὶ ποιῆσαι τὰ ἅγια σου Εὐαγγέλια, ταῖς λιταῖς τῶν ἱερῶν σου.

Μνημόνευσον ὧν, Δέσποτα, καὶ νῦν, πάντων τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν ἀναξίοις, τοῦ μνημονοῦναι αὐτῶν εἰς τὰς δεήσεις ἡμετέρας, καὶ τὰς αἰτήσεις, ἃς ἀναριθμῶμεν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν. Τοὺς προτελεωτηκότας, ἀνάπαυσον αὐτούς· κάμνοντας, ἐβρώσον αὐτούς· σὺ γὰρ εἰ ζωὴ ἡμῶν πάντων, καὶ σωτηρία ἡμῶν πάντων· καὶ ἐλπίς ἡμῶν πάντων, καὶ ἴασις ἡμῶν πάντων, καὶ ἀνάστασις οἰκέτα πάντων ἡμῶν· καὶ σὺ τὴν δόξαν, τιμὴν, καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ παντοκράτορι σου, καὶ παντεπόπῃ τεκόντι καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωαρχικῷ καὶ ἁμοουσίῳ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ.

Εὐχή τοῦ καταπετέματος.

Οὐδέεις ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι, ἢ προσεγγίξειν, ἢ λειτουργεῖν σοι, Βασιλεῦ τῆς δόξης. Τὸ γὰρ διακονεῖν σοι, μέγα καὶ φοβερόν, καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουραναῖς δυνάμεσιν ἀπρόσιτον. Ἄλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον καὶ ἄμετρὸν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως, καὶ ἀναλλοίως γέγονας ἄνθρωπος, καὶ ἀρχιε-

² Matth. xiii, 17, 16.

(19) *Ista oratio non est loco suo posita, cum non dicatur Evangelium, aucte eam quae mox sequitur: neque intermitteri solet, ut commemoraciones fiant. Itaque secunda istius pars ad primam non pertinet, et ab ea est distinguenda*

Oratio post preparationem sancti altaris.

Dominator Domine Jesu Christe Deus noster, qui per salutarem adventum tuum et illuminationem sanctissimi Spiritus tui dignos fecisti nos abjectos, peccatores et indignos servos tuos astandi sancto altari tuo, et offerendi, administrandique mysteria immaculata novi tui testamenti. Ipse qui vitam praestas, et bona suppeditas, fac nobiscum signum in bonum et praesta nobis, ut in pura conscientia cultum exhibeamus tibi omnibus diebus vitae nostrae, et cum sanctitate divinum hoc tibi offeram mi-nisterium, in remissionem peccatorum et in fruitionem futurae beatitudinis. Memento, bone, benefice, rex saeculorum et creaturae omnis opifex, eorum qui obtulerant, et pro quibus obtulerunt: nosque indemnatos conserva in consecratione divinorum mysteriorum: quoniam benedictum est, sanctificatum et glorificatum, gloriosissimum, et magnificentissimum nomen tuum, simulque Patris et sancti Spiritus, nunc, etc.

Oratio sancti Evangelii (19).

Pax omnibus.

Dominator Domine Jesu Christe Deus noster, qui sanctis tuis discipulis et saceris apostolis tuis dixisti, quoniam multi prophetae et justii cupierunt videre quae vidistis, et non viderunt: et audire quae auditis, et non audierunt: vestri autem beati sunt oculi, quia vident, et aures vestrae, quia audiunt². Digni quoque efficiamur, nunc audire et facere sancta tua Evangelia, per obsecrationes sanctorum tuorum.

Memento igitur etiam nunc, Domine, omnium eorum qui nobis indignis praeceperunt, ut eorum memoriam haberemus inter supplicationes et obsecrationes, quas tibi offerimus, Domine Deus noster. Qui pridem obierunt, illis requiem praesta: aegrotos sana; tu enim es vita omnium nostrum, salus, spes, medela et resurrectio propria omnium nostrum, et tibi gloriam, honorem et adorationem sursum mittimus, cum omnipotente et omnia vidente Genitore tuo, et sanctissimo, vitaeque auctore principe, tibi-que consubstantiali tuo Spiritu, nunc et semper, etc.

Oratio celi (20).

Nullus dignus est eorum qui illigati sunt carnalibus desideriis et voluptatibus, accedere aut ministerium exhibere tibi, Rex gloriae. Nam ministrare tibi, magnum est et timendum, ipsisque caelestibus potestatibus impervium. Atamen per inexplicabilem et immensam benignitatem tuam erga homines, absque conversione aut mutatione, factus es

(20) *Diversa est ab ea quam Copticus codex habet: de qua videlicet notae ad hunc locum. Ista vero, Οὐδέεις ἄξιος, legitur in Liturgia Graeca Basilii, sed dum canitur hymnus cherubicus, ut etiam in ea Chrysostomi*

homo, Pontifexque nobis designatus es, liturgicique hujus et incruenti sacrificii celebrationem tradidisti nobis, tanquam omnium Dominus. Tu enim dominaris in cœlestibus, terrenis et infernis : qui super thronum cherubicum veheris ; Dominus seraphim, et Rex Israel : solus sanctus, et in sanctis requiescens. Te igitur deprecor solum bonum Deum, facilemque ad audiendum : respice super me peccatorem et inutilem servum tuum, et idoneum me fac qui virtute Spiritus sancti gratiam sacerdotii indutus sum, astandi sanctæ tuæ huic mensæ, et consecrandi immaculatum corpus tuum, pretiosumque sanguinem tuum. Ad te enim accedo inclinans cervicem meam, precorque te, ne avertas faciem tuam a me, neque me rejicias ex numero puerorum tuorum : sed dignum me fac, ut offerantur tibi dona ista a me peccatore et indigno servo tuo. Tu enim es qui sanctificas et sanctificaris : qui offers et offerris : qui suscipis et susciperis : qui das et daris, et tibi gloriam referimus eum Patre et sancto Spiritu.

Oratio alia veli apud Ægyptios (21).

Domine Deus noster omnipotens, qui cognoscis mentem hominum, scrutans corda et renes : qui me indignum vocasti ad hoc tuum sacrum ministerium ; ne rejicias me, neque avertas faciem tuam a me : sed dele omnia mea peccata, et ablue sordes omnes corporis mei et maculas animæ, totumque me sanctifica, ne dem deprecor te, ut concedas aliis remissionem peccatorum, ipse reprobus efficiar. Quæso, Domine, ne repellas me humiliatum et confusum, sed mitte mihi gratiam sancti tui Spiritus, et fac me dignum astandi sancto altari tuo inculcate, et offerendi tibi rationale et incruentum sacrificium istud, cum conscientia pura, ad remissionem peccatorum, et offensarum mearum, et ad veniam consequendam iguorantiarum populi tui, ad requiem et refrigerium defunctorum patrum et fratrum nostrorum, et ad confirmationem totius populi tui, et ad gloriam tuam, Patris et Filii et Spiritus sancti, nunc, etc.

στηριγμὸν παντὸς τοῦ λαοῦ σου, εἰς δόξαν σὴν τοῦ νόου.

Oratio pacis.

Pax omnibus.

Tu qui es, et ab æterno præexistis, et permanes in sæcula, Patri coæternus et consubstantialis, ejusdem throni, et creationis socius. Qui per solam bonitatem ex nihilo ad existendum adduxisti hominem, et eum constituisti in paradiso voluptatis.

(21) Ea sola reperitur in codice Coptico, neque temere nota adjuncta est, qua illam Ægyptiis propriam esse significatur : cum aliae ex diversis Liturgiis desumptæ sint : quæ si cum Copticis et aliis comparentur, etsi nonnulla sit diversitas, sunt tamen similes sententiæ et eadem sæpe verba. Unde constat preces illas non singularis alicujus, sed universalis Orientalis Ecclesiæ fuisse.

Ἄρθος ἡμῶν ἔχρημάτισας, καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἀπάντων. Σὺ γὰρ (εἶ) ἁγιοποιεῖς τῶν ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγεῖων καὶ τῶν καταχθονίων· ὁ ἐπὶ θρόνου χειρουβικικοῦ ἐποχούμενος· ὁ τῶν σεραφίμ Κύριος, καὶ Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ· ὁ μόνος ἅγιος, καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαύομενος. Σὺ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθόν, καὶ εὐφροσύνην Θεόν, ἐπιβλεψὼν ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ ἄχρετον δούλόν σου· καὶ ἰκάνωσάν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνδοξομένον τὴν τῆς ἱερατείας χάριν, παραστῆναι τῇ ἀγίᾳ σου ταύτῃ τραπέζῃ, καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, καὶ τὸ τίμιόν σου αἷμα. Σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἑμυνοῦ ἀύχλινα· καὶ δεόμεθα σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παιδῶν σου· ἀλλ' ἀξίωσόν με προσενηχθῆναι σοὶ τὰ δῶρα ταῦτα, ὅπως ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου. Σὺ γὰρ εἶ ἁγιάζων καὶ ἁγιαζόμενος· προσφέρων τε καὶ προσφερόμενος· ὁ δεχόμενος καὶ δεκτός· ὁ διδοὺς καὶ διαδιδόμενος· καὶ σοὶ ἔδξαν ἀναπέμπομεν, μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Εὐχὴ ἄλλη καταπετάσματος παρ' Αἰγυπτίους.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ὁ ἐτάζων καρδίας, καὶ νεφρούς· ὁ ἐμὲ τὸν ἀνάξιον καλέσας πρὸς τὴν σὴν λειτουργίαν ταύτην· μὴ βδελύξῃς με, μηδὲ τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέψῃς ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' ἐξάλειψόν μου πάντα τὰ παραπτώματα, καὶ ἀπέπλυνόν μου τὸν ῥύπον τοῦ σώματος, καὶ τὸν σπῖλον τῆς ψυχῆς, καὶ ὅλον με ἁγιάσον, ἵνα μὴ ἰκετεύω σε δοῦναι ἄφεσιν ἄλλοις ἁμαρτιῶν, αὐτὸς ἀδόκιμος γίνωμαι. Ναι, Κύριε, μὴ ἀποστραφῆῃς με τεταπεινωμένον καὶ κατησχυμένον, ἀλλ' ἐξαπέστειλόν μοι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, καὶ ἀξίωσόν με παραστῆναι ἐπὶ τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον ἀκατακρίτως, καὶ προσφέρειν σοὶ λογικὴν καὶ ἀναιμάκτον προσφοράν ταύτην, μετὰ συνειδήσεως καθαρᾶς, εἰς συγχώρησιν τῶν ἡμῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τῶν παραπτωμάτων· καὶ εἰς ἄφεσιν τῶν τοῦ λαοῦ σου ἁνομιμάτων· εἰς ἀνάπαυσιν καὶ ἀναψυχὴν τῶν περικλιμμένων πατέρων ἡμῶν καὶ ἀδελφῶν, καὶ εἰς Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

D

Εὐχὴ τοῦ ἀσπασμοῦ

Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ ὢν, καὶ πρῶτος, καὶ διαμένων εἰς τοὺς αἰῶνας· ὁ τῷ Πατρὶ συναΐδιος καὶ ὁμοούσιος, καὶ σύμβροτος καὶ συνδημιουργός. Ὁ διὰ μόνην ἀγαθότητα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγων τὸν ἄνθρωπον, καὶ θέμενος αὐτὸν ἐν παραδείσῳ τρυφῆς. Ἀπάτη δὲ τοῦ

Due quæ sequuntur orationes osculi pacis, eadem sunt ac illæ quas codex Copticus representat ; ut etiam aliae prope omnes quæ sequuntur, de quibus nihil occurrit dicendum, quod in notis ad reliquas dictam non fuerit. Illud singulare isti et paucis quibusdam aliis officii liturgicæ, quod tota recitatio institutionis Eucharistiæ ita refertur, ut ad Christum, in secunda persona, oratio dirigatur.

ἐχθροῦ καὶ παρακοῆς τῆς σῆς ἐντολῆς παραπεσόντα, ἀνακαίνισαι βουλόμενος καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναγαγεῖν ἀξίωμα, ὅς οὐκ ἀγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ πατριάρχης, οὐκ προφήτης τῆν ἡμῶν ἐνεχείρησας σωτηρίαν· ἀλλ' αὐτὸς ἀτρέπτως σὰρξ γενόμενος, καὶ ἐνθυθρόπῃσας, κατὰ πάντα ὁμοιώθης ἡμῖν, ἐκτὸς μόνης τῆς ἁμαρτίας· μεσίτης ἡμῶν γενόμενος, καὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ τῆν χροῖαν ἐχθραν καθελών, τὰ ἐπίγεια τοῖς ἐπουρανίοις συνήψας, καὶ τὰ ἀμφοτέρωτα εἰς ἓν συνήγαγες καὶ τῆν ἑνσαρκον ἐπλήρωσας οἰκονομίαν. Καὶ μέλλων σωματικῶς ἐλαύνειν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, θεϊκῶς τὰ πάντα πληρών, τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς, καὶ ἀποστόλοις ἑλεγεῖς· *Εἰρήνην ἀπέμειν ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν διδωμι ὑμῖν*. Ταύτην καὶ νῦν εἰρήνην ἡμῖν διώρησαι. Δέσποτα· χάρισαι παντὸς ἀποκόθαρον μολύσματος, παντὸς δόλου καὶ πάσης κακίας, καὶ πανουργίας, καὶ τῆς θανατηφόρου μνησικακίας, καὶ καταξίωσον ἡμᾶς ἀσπάζασθαι ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ, εἰς τὸ μετασχεῖν ἀκατακρίτως τῆς ἀθανάτου καὶ ἐπουρανίου σου θεωρεῖς· χάριτι· τῆς εὐδοκίας τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σὺ γὰρ εἶ ὁ χορηγὸς καὶ δοτὴρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν, τὴν ἀίδιον δοξολογίαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ.

Εὐχή ἁλλή τοῦ ἀσπασμοῦ.

Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ φοβερά καὶ ἀπερινόητος δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· ὁ τοῦ φλογίνου θρόνου τῶν χειροῦν ὑπερκαθήμενος καὶ ὑπὸ πυρίνων δυνάμεων δορυφορούμενος, καὶ πῦρ καταναλίσκων ὑπάρχων ὡς Θεός· καὶ διὰ τὴν σὴν ἄφατον συγκατάθεσιν καὶ φιλανθρωπίαν μὴ φλέξας τῷ προσεγγισμῷ τῶν δολερῶν προδότῃν, ἀλλὰ φιλικῶν αὐτῶν ἀσπάζόμενος, ἔλκων αὐτῶν εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπίγνωσιν τοῦ ἰδίου τολμήματος. Καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, ἐπὶ τῆς φρικτῆς ταύτης ὥρας, ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ὀλίγῃ παντὸς ἐν ὄσῳ θυμοῦ, καὶ λειψάνου κακίας ἀπολαθεῖν ἀλλήλους ἐν ἁγίῳ φιλήματι. Καὶ μὴ κατακρίνης ἡμᾶς ὑπὲρ μὴ ὀλοτελῶς, καὶ καθὼς ἀρέσαι τῇ σῇ ἀγαθότητι, καθαρῶμεν ἀπὸ πάσης τρυγῆς ἁμαρτίας καὶ πονηρίας καὶ τῆς θανατηφόρου μνησικακίας· ἀλλ' αὐτὸς τῇ σῇ ἀράτῃ, καὶ ἀνεκδιγῆτῳ εὐσπλαχνίᾳ εἰδὼς τὸ πλάσμα ἡμῶν τὸ ἀσθενές, καὶ ἄσπιθον, ἐξάλειψον πᾶσαν κηλῖδα παραπτωμάτων ἡμῶν, ἵνα μὴ εἰς κρέμα, ἢ εἰς κατάκριμα ἡμῖν γένηται τὸ θεῖον τοῦτο μυστήριον. Σὺ γὰρ εἶ ὁ δυνάμενος πᾶσαν ἀρεῖν ἁμαρτίαν, καὶ υπερβαίνειν ἀδικίας καὶ ἀνομίας τῶν ταλαιπώρων ἀνθρώπων, καθαρσιμὸς τοῦ κόσμου παντὸς ὑπάρχων, καὶ σοὶ πρόπει ἡ παρὰ παντὸς συμφώνως δοξολογία, τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ ἀρχάντῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ζῶσποιστῷ σου Πνεύματι· νῦν, κ. λ.

Καὶ γίνεται ἀσπασμός.

Ὁ διάκονος λέγει· Στώμεν καλῶς.

Ὁ λαὸς λέγει· Ἐλεος εἰρήνης.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφωνήσει·

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, καὶ ἡ χάρις τοῦ μο-

Eundem vero cum deceptione inimici, et transgressionem mandati tui cecidisset, renovare volens, et ad pristinam restituere dignitatem, non angelum, non archangelum, non patriarcham, non prophetam elegisti, cui salutem nostram committeres, sed ipse non mutatus, caro factus, hominem assumpsisti, et secundum omnia similis nobis factus es, solo excepto peccato : mediator factus inter nos et Patrem, et medium parietem maceriae, diuturnamque inimicitiam cum sustulisses, terrena caelestibus conjunxisti ; et utraque in unum conjunxisti, dispensationemque in carne complexisti. Cumque jam corporaliter in colos ascensurus esses, divinities omnia perficiens, sanctis tuis discipulis et apostolis dixisti : *Pacem relinquo vobis ; pacem meam do vobis*. Eam ipsam pacem nunc nobis, Domine, benigne concede : benigne etiam munda nos ab omni inquinamento, omni dolo, et malitia, et versutia lethali que injuriarum recordatione ; et praeista nobis ut salutemus invicem in osculo sancto, ut absque condemnationis periculo participes simus immortalis et caelestis doni tui, per gratiam tuam et beneplacium Patris, et operationem sancti Spiritus. Tu enim es largitor et dator omnium bonorum, et tibi gloriam aeternamque laudationem referimus, cum Patre tuo principii experte, et sancto tuo Spiritu, nunc et semper.

Oratio alia osculi pacis.

Christe Deus noster, timenda et non comprehensibilis potestas Dei et Patris : qui super flammam thronum cherubim sedes, qui a potestatibus igneis obsequio coleris, qui es ignis consumens ut Deus : et per ineffabilem benignitatem tuam et amorem hominum, non combussisti in accessu ad te dolum traditorem, sed amice eum osculatus es trahens illum ad poenitentiam, et audaciae suae agnitionem. Dignare, Domine, ut hac tremenda hora in concordia, absque ulla animi duplicitate, et reliquiis malitiae, amplectamur invicem in osculo sancto : neque condemnes nos, si non perfecte, et sicut placitum est tuae bonitati, mundi sumus ab omni fece peccati, et nequitiae, mortiferaeque injuriarum recordationis. Sed ipse ineffabili tua et inenarrabili commiseratione, cognoscens signum nostrum debile, et ad inferiora proclive, dele omnem maculam offensarum nostrarum, ut non in iudicium, aut in condemnationem nobis fiat divinum hoc mysterium. Tu enim es potens dimittere quodcumque peccatum, et superare iniquitates, et injustitias miserorum hominum, cum sis purgatio totius mundi ; et tibi debetor ab unoquoque concinenter glorificatio, honor, et adoratio, cum immaculato tuo Patre, et Spiritu tuo vivificante, nunc et semper, etc.

Et datur osculum pacis.

Diaconus. Stemus decenter.

Populus. Misericordiam pacis.

Sacerdos dicit alta voce :

Charitas Dei Patris et gratia unigeniti Filii Do-

mini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi : et communicatio donumque sancti Spiritus sit cum vobis omnibus.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Sursum corda habemus.

Populus. Habemus ad Dominum.

Sacerdos. Gratias agamus Domino.

Populus. Dignum et justum est.

Sacerdos. Dignum et justum est. dignum et justum.

Initium oblationis.

Vere enim dignum est et justum, te laudare, te hymnis celebrare, tibi benedicere, te adorare, te glorificare, solum verum Deum, humani generis amatorem, ineffabilem, invisibilem, inexcursibilem, sine principio, aeternum, sine tempore, immensurabilem, immutabilem, nec cogitatione comprehensibilem : factorem universorum, liberatorem omnium : qui propitiaris omnibus iniquitatibus nostris, qui sanas omnes infirmitates nostras, qui redimis de corruptione vitam nostram, qui coronas nos in misericordia et miserationibus. Te laudant angeli, te adorant archangeli, te hymnis celebrant principatus, te dominationes inelamant : gloriam tuam potestates praedicant, tibi throni acclamationes mittunt, mille millena tibi assistunt, et decies mille millena tibi ministerium offerunt. Te celebrant invisibilia, te adorant ea quae videntur facientia verbum tuum, Domine.

Diaconus dicit. Qui segetis surgite.

Sacerdos. Tu qui es, o Deus, Domine vere ex Deo vero, qui Patris lumen nobis demonstrasti, qui nobis sancti Spiritus cognitionem veram concessisti : qui magnum hoc vitae mysterium ostendisti : qui hominibus instituisti choros incorporeorum, dum sacrificium nobis, qui in terra sumus, hymnum tradidisti, suscipe eum invisibilium voce, etiam nostram, Conjunge nos potestatibus caelestibus. Loquamur etiam et nos cum ipsis, abjecta omnium absurdarum cogitationum imaginatione, et clamemus quae ipsi incessabilibus vocibus proclamant, et indesinenter magnitudinem tuam oribus celebremus.

Diaconus dicit. Ad orientem aspiceite.

Sacerdos. Te enim circumstant seraphim, sex a se uni, et sex a se alteri : duabus quidem alis velant facies suas, duabus pedes suos, et duabus volantes, clamant alter ad alterum.

Alta voce. Triumphalem hymnum salutarium nostrorum voce clara et nitida celebrant canunt, clamant, laudant, clamantes et dicentes.

Diaconus. Attendamus.

Populus. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus sabaoth, plenum est caelum, etc.

Sacerdos. Sanctus, sanctus es, Domine, et omnino sanctus. Eximium est substantiae tuae lumen in-

νογενούς Υιού, Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ κοινωνία, καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ο λαὸς λέγει. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ἄνω σχώμεν τὰς καρδίας.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ἄξιον καὶ δίκαιον, ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ἀρχὴ τῆς προσκομιδῆς

Ἀληθῶς γὰρ ἄξιόν ἐστιν, καὶ δίκαιόν σε αἰνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ προσκυνεῖν, σὲ δοξάζειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, τὸν φιλόθρωπον, τὸν ἀφραστον, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀχώρητον, τὸν ἀναρχον, τὸν αἰώνιον, τὸν ἄχρονον, τὸν ἀμέτρητον, τὸν ἀτρεπτον, τὸν ἀπεριμήτητον· τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων, τὸν λυτρωτὴν τῶν ἀπάντων· τὸν εὐλατεῦντα πάσαις ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν· τὸν ἰώμενον πάσας νόσους ἡμῶν· τὸν λυτροῦμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν· τὸν στεφανοῦντα ἡμᾶς, ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς. Σὲ αἰνοῦσιν ἄγγελοι· σὲ προσκυνοῦσιν ἀρχάγγελοι· σὲ ἀρχαὶ ὑμνοῦσι· σὲ κυριότητες ἀνακράζουσι· τὴν σὴν δόξαν ἐξουσίαι ἀναγορεύουσι· σοὶ θρόνοι τὴν εὐφρομίαν ἀναπέμπουσι· χιλιαὶ χιλιάδες σοὶ παραστήκουσι, καὶ μύρια μυριάδες σοὶ τὴν λειτουργίαν προσάγουσι. Σὲ ὑμνεῖ τὰ ἄβυστα· σὲ προσκυνεῖ τὰ φαινόμενα, πάντα ποιοῦντα τὸν λόγον σου, Δέσποτα.

Ὁ διάκονος λέγει. Οἱ καθήμενοι ἀνάστητε.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ὁ ὢν Θεὸς Κύριε ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· ὁ τοῦ Πατρὸς ἡμῶν ὑποδείξας τὸ φέγγος· ὁ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀληθῆ γνῶσιν ἡμῶν χαριστάμενος· ὁ τὸ μέγα τοῦτο τῆς ζωῆς ἀναδείξας τὸ μυστήριον· ὁ τὴν τῶν ἀσωμάτων τοῖς ἀνθρώποις χοροστασίαν πηξάμενος. Ὁ τὴν τῶν σεραφίμ τοῖς ἐπὶ γῆς παραδόξαις ὑμνοφίαν, δέξαι μετὰ τῶν ἀοράτων καὶ τὴν ἡμετέραν φωνήν. Σύναψον ἡμᾶς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν. Εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν πάντα ἄτοπον ἔνοιαν περισταῖ· λαντες βοήσωμεν ὡσπερ ἐκεῖναι, ταῖς ἀσιγήτοις ἀνακράζει φωναῖς, ἀκαταπαύστοις στόματι τὸ σὸν μεγαλεῖον ὑμνήσωμεν.

Ὁ διάκονος λέγει. Εἰς ἀνατολὰς βλέπετε.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σοὶ γὰρ παραστήκει κύκλω τὰ σεραφίμ ἕξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ πτέρυξι· κατακλύπτουσι τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν· ταῖς δὲ δυσὶ τοῦς πόδας αὐτῶν· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ πετόμενα, καὶ ἐκέκραγον ἕτερον πρὸς ἕτερον.

Ἐκφωνήσεται. Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῶν σωτηριῶν ἡμῶν, μετὰ φωνῆς ἐνδόξου, λαμπρᾶ τῇ φωνῇ, ὕμνολογοῦντα, ἄδοντα, βοῶντα, δοξολογοῦντα, κεκραγοῦντα καὶ λέγοντα.

Ὁ διάκονος λέγει. Πρόσχωμεν

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος σαβαὼθ, πλήρης ὁ οὐρανός, κ.λ.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ἄγιος, ἅγιος εἶ, Κύριε, καὶ πανάγιος. Ἐξείρετόν σου τῆς οὐσίας τὸ φέγγος·

ἄφραστός σου τῆς σοφίας ἡ δύναμις. Οὐδείς λόγος ἐκμετρήσει τῆς σῆς φιλανθρωπίας τὸ πῆλαγος. Ἐποίησάς με ἄνθρωπον, ὡς φιλόανθρωπος, οὐκ αὐτὸς τῆς ἐμῆς ἐπιπέτης δουλείας, ἐγὼ δὲ μᾶλλον τῆς σῆς χρηζῶν δεσποτίας. Οὐκ ἔντα με δι' εὐσπλαγχνίαν παρήγαγες· οὐρανόν μοι πρὸς ὄροφον ἔστειξας· γῆν μοι πρὸς βᾶσιν κατέπηξας· δι' ἐμὲ θάλασσαν ἐχλίνωσας· δι' ἐμὲ τὴν φύσιν τῶν ζῴων ἀνέδειξας· πάντα ὑπέταξας ὑπὸ τῶν ποδῶν μου· οὐδ' ἐν τῶν τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἐν ἐμοὶ πραγμάτων παρελείπας.

O λαὸς λέγει. Κύριε, ἐλέησον.

O ιερεὺς λέγει. Σὺ ἔπλασάς με, καὶ ἔθηξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου· τῆς σῆς ἐξουσίας ἐν ἐμοὶ τὴν εἰκόνα ὑπέγραψας· τοῦ λόγου τὸ δῶρον ἐνέθηξας· εἰς τρυφήν μοι τὸν παρῶδισον ἤνοιξας· τῆς σῆς γνώσεως τὴν διδασκαλίαν παρεδωκας· ἔδειξάς με τὸ δένδρον τῆς ζωῆς· μοι ξύλον ὑπέδειξας· τοῦ θανάτου τὸ κέντρον ἐγνώρισας· ἐνός μοι φυτοῦ τὴν ἀπόλαυσιν ἀπηγόρευσας· ἐξ αὐτοῦ μόνου οὐδ' εἰπάς μοι μὴ φαγεῖν· ἔφαγον, νόμον ἠθέτησα· γνώμη τῆς ἐντολῆς παρημέλησα· ἐγὼ δὲ τοῦ θανάτου τὴν ἀπόφασιν ἤρπασα.

O λαὸς λέγει. Κύριε, ἐλέησον

O ιερεὺς λέγει. Σὺ μοι, ὦ Δέσποτα, τὴν τιμωρίαν μετέβαλες· ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς εἰς πλανώμενον ἔδραμες· ὡς πατὴρ ἀληθινὸς ἐμοὶ τῷ πεπτωκότι συνήλθης· πᾶσι τοῖς πρὸς ζῴων φαρμάκοις κατέδωκας. Αὐτός μοι προφήτας ἀπέστειλας· δι' ἐμὲ τὸν νοσοῦντα, νόμον εἰς βοήθειαν ἔδωκας. Αὐτός μοι· τὰς πρὸς ὑγιάν ὦ παρανομηθείσας, διηκόνησας· φῶς τοῖς πλανωμένοις ἀνέτειλας· τοῖς ἀγνοοῦσι, ὁ αἰὶ παρὼν ἐπεδήμησας· ἐπὶ τὴν παρθενικὴν ἤλθεις νηδύν. Ὁ ἀχώρητος Θεὸς ὢν, οὐκ ἀρπαγμὸν ἠγγῆσω τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσας μορφὴν δούλου λαθῶν· τὴν ἐμὴν ἐν σοὶ φύσιν τῦλόγησας· ὑπὲρ ἐμοῦ τὸν νόμον ἐπλήρωσας, τοῦ πτώματός μου τὴν ἀνάστασιν ὑπηγόρευσας. Ἐδωκας τοῖς ὑπὸ τοῦ ἄδου κρατουμένοις τὴν ἄφρσιν· τοῦ νόμου τὴν ἀρὰν ἀπεσόθησας· ἐν σαρκὶ τὴν ἁμαρτίαν καθήργησας· τῆς σῆς ἐξουσίας μοι τὴν δυναστείαν ἐγνώρισας· τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἀπέδωκας· νεκροῦς ἐκ τάφου ἀνέστησας· βήματι τὴν φύσιν ἀνῶρθωσας· τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας μοι τὴν οἰκονομίαν ὑπέδειξας· τῶν πονηρῶν τὴν βίαν ὑπένεγκας· τὸν νότον σου δέδωκας εἰς μάστιγας· τὰς δὲ σιαγόνας σου ὑπέθηξας εἰς ῥαπίσματα· οὐκ ἀπέστρεψας δι' ἐμὲ τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυτυμάτων.

O λαὸς λέγει. Κύριε, ἐλέησον.

O ιερεὺς λέγει. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤλθεις, μέχρι σταυροῦ τὴν ἐμὴν κηδεμονίαν ὑπέδειξας· τῷ σῷ τάφῳ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν ἐνέκρωσας· εἰς οὐρανὸν τὴν ἐμὴν ἀπαρχὴν ἀνεβίθασας· τῆς σῆς ἀφελείῳ μοι τὴν παρουσίαν ἐμήνυσας, ἐν ἧ' μέλλεις ἔρχεσθαι κρίνει· ζῶντας καὶ νεκροῦς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

O λαὸς λέγει. Κατὰ τὸ ἔλεός σου Κύριε.

A explicabilis est tuæ sapientiæ potentia. Nullus sermo dimictetur benignitatis tuæ erga homines pelagus. Fecisti me hominem, tanquam erga humanum genus benignus, non quod servitio meo indigeres, cum ego potius tuo opus haberem dominio. Me cum non essem, misericordia tua produxisti, cælum mihi quasi tectum constituisti: terram ut in ea ambularem stabilivisti: propter me mare frenasti; propter me naturam animalium creasti; omnia subiecisti sub pedibus meis, neque benignitatis erga me tue quidquam omisitisti.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos. Tu formasti me et posuisti super me manum tuam, potestatis tuæ in me imaginem descripsisti. rationis donum indidisti: paradysum mihi ad oblectamentum meum aperuisti: cogitationis tuæ doctrinam tradidisti: arburem mihi, lignum vitæ ostendisti, et mortis stimulum significasti, unius plante fruitionem mihi prohibuisti, ex ea sola dixisti ne comederem: comedi, legem insuper habui, et ex animi sententia præceptum neglexi; ego autem sententiam mortis rapui.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos. Tu mihi, Domine, pœnam transtulisti: tu velut pastor bonus, ad errantem ecurristi; tanquam pater verus, mihi, cum ececidissem, condoluisti, omnibusque ad vitam remediis confovisti. Ipse ad me prophetas misisti; propter me agrotantem, legem ad auxilium dedisti: ipse mihi ad sanandum ea in quibus prævaricatus eram, quæ opus erant administrasti: errantibus lumen exortus es: ignoquantibus tu semper præsens adventisti, et in virginalem uterum venisti. Incircumscripseris Deus existens, non rapinam arbitratus es esse æqualem Deo, sed temetipsum exinanivisti formam servi accipiens: meam in te naturam benedixisti: mei causa legem implexisti: quomodo a lapsu meo surgentem, suggestisti. Illis quos infernus detinebat, remissionem dedisti, legisque maledictionem abstulisti. In carne peccatum destruxisti; potestatis tuæ auctoritatem mihi demonstrasti: cæcis visum restituiti: mortuos ex sepulcris excitasti: verbo solo naturam suscitasti: clementiæ tuæ dispensationem mihi ostendisti: malignorum violentiam sustinuiti: dorsum tuum ad flagella dedisti; maxillas quoque alapæ, nec avertisti propter me faciem tuam ab ignominia sputorum.

Populus. Kyrie, eleison.

Sacerdos. Tanquam ovis ad immolationem venisti, usque ad crucem mei curam ostendisti; tuo sepulcro meum peccatum interemisti: in cælum primitias meas elevasti: adventum tui præsentiam mihi significasti, in quo venturus es judicare vivos et mortuos, et reddere unicuique secundum opera ejus.

Populus. Secundum misericordiam tuam, Domine.

Sacerdos. Istius mee libertatis offero tibi symbola, et verbis tuis res effectas aseribo. Tu mihi mysticam hanc tradidisti carnis tuae, in pane et vino participationem.

Populus. Credimus.

Sacerdos. Ea enim nocte qua ipse tradidisti te ipsum ex propria potestate.

Populus. Credimus.

Sacerdos. Accipiens panem in sanctas immaculatas et intaminatas manus tuas innuisti sursum ad proprium tuum Patrem, Deum nostrum et Deum omnium. Gratias egisti et benedixisti et sanctificasti et fregisti, dedisti sanctis tuis discipulis et apostolis, dixistique: Accipite, edite, hoc est corpus meum quod pro vobis et pro multis frangitur, et datur in remissionem peccatorum, hoc facite in meam commemorationem. Similiter postquam cenatum est, accepisti calicem, et miscuisti illum ex genimine vitis et aqua, gratias egisti et benedixisti et sanctificasti, et delisti sanctis tuis discipulis et apostolis, et dixisti: Bibite ex eo omnes: hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis et pro multis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem istum bibetis, mortem meam annuntiabitis, et resurrectionem ascensionemque meam confitebimini donec veniam.

Populus. Amen. *Ter.* Mortem tuam, etc.

Sacerdos. Igitur, Domine, memores tuae super terram descensionis, et mortis vivificae, tuaeque triduanae sepulturae, et ex mortuis resurrectionis, et in caelos ascensionis, sessionisque ad dexteram Patris, venturique e caelis, secundi terribilis et gloriosi adventus tui. *Alta voce.* Tua ex tuis donis tibi offerentes, secundum omnia, per omnia, et in omnibus.

Populus. Te laudamus, tibi benedicimus

Diaconus. Inclinate capita Deo cum timore.

Sacerdos inclinatus dicit secreto:

Ipse igitur, Domine, tua voce haec proposita transmutata (22): ipse praesens, mysticam hanc liturgiam perface: ipse nobis tuae adorationis et cultus memoriam conserva. Ipse Spiritum tuum sanctum

(22) Hujus orationis sententiam explicavimus in notis ad eundem locum Liturgiae Copticae, quae expressius significat realem Christi in altari praesentiam: de qua controversia moveri nulla potest, cum illa verba *παρών, praesens*, ita explicentur, *qui coram nobis positus es*. De momento consecrationis peractae non disputant Orientales, ideoque frustra in illorum orationibus significatio quaereretur, reali transmutationi contraria. Invocant Christum, ut mysterium hoc perficiat: non negant idecirco, consecrationem jam factam, cum ejus auctorem et perfectorem, ut praesentem et coram se positum alloquantur. Sed tunc demum perfectum mysterium esse erant, cum omnia quae ex instituto Christi, per apostolos tradito observanda sunt, perfecere. Cui-

'Ο Ιερεὺς λέγει. Ταύτης μου τῆς ἐλευθερίας προσφέρω σοι τὰ σύμβολα, τοῖς ῥήμασί σου ἐπιγράφω τὰ πράγματα. Σὺ μοι τὴν μυστικὴν ταύτην παρθέδικας τῆς σῆς σαρκὸς, ἐν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ τὴν μέθεξιν.

'Ο λαὸς λέγει. Πιστεύομεν.

'Ο Ιερεὺς λέγει. Τῆ γὰρ νυκτὶ ἣ παρεδίδης ἑαυτὸν, τῆς σεαυτοῦ ἐξουσίας.

'Ο λαὸς λέγει. Πιστεύομεν

'Ο Ιερεὺς λέγει. Λαθὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἀγίαις καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις σου χερσίν, ἔνευσας ἄνω πρὸς τοῦτον σου Πατέρα Θεὸν ἡμῶν καὶ Θεὸν τῶν ἄλων· ἠὲ χαρίστησας ἡμῶν ἡμῶν καὶ ἡγίασας ἡμῶν καὶ ἐκλάσας, μετέδωκας τοῖς ἀγίοις σου μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις εἰπας· Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶν τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν κλώμενον, καὶ διαδιδόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνήσαι, λαθὼν ποτήριον, καὶ ἐκέρασας αὐτὸ ἐκ γεννήματος ἀμπέλου καὶ ἐξ ὕδατος, ἠὲ χαρίστησας ἡμῶν ἡμῶν καὶ ἡγίασας ἡμῶν καὶ μετέδωκας τοῖς ἀγίοις σου μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, εἰπας· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό μου ἐστὶν τὸ αἷμα, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὅσάκις γὰρ ἐσθίετε τὸν ἄρτον τοῦτον, πίετε δὲ καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο, τὸν ἐμὸν θάνατον καταγγέλλετε, καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν ὁμολογεῖτε ἄχρις οὗ ἂν ἔλθω

'Ο λαὸς λέγει. Ἀμήν. Γ'. Τὸν θάνατόν σου, κ.τ.λ.

'Ο Ιερεὺς λέγει. Ὡστε οὖν, Δέσποτα, μεμνημένοι τῆς ἐπὶ γῆς συγκαταβάσεως, καὶ τοῦ ζῴωποιου θανάτου, καὶ τῆς τριημέρου σου ταφῆς, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνοδοῦ, καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρας, καὶ τῆς μελλούσης ἀπ' οὐρανῶν δευτέρας καὶ φοβεραῆς, καὶ ἐνδόξου σου παρουσίας. Ἐκφωνήσκει. Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν δώρων σοι προσφέροντες, κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα καὶ ἐν παντί.

'Ο λαὸς λέγει. Σὲ αἰνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν.

'Ο διάκονος λέγει. Κλίνετε Θεῷ μετὰ φόβου.

'Ο Ιερεὺς λέγει ἐν ἑαυτῷ κλίνας·

Αὐτὸς οὖν, Δέσποτα, τῆ σῆ φωνῇ τὰ προκείμενα μεταποίησον· αὐτὸς παρὼν, τὴν μυστικὴν ταύτην λειτουργίαν κατάρτισον· αὐτὸς ἡμῖν τῆς σῆς λατρείας τὴν μνήμην διάσωσον. Αὐτὸς τὸ Πνεῦμά σου

same transmutationis principem, Christum et Spiritum sanctum agnoscent: ministerialem, sacerdotem qui verba Christi rite pronuntiat, et ab eo petit, ut mittat Spiritum sanctum, qui omnia consummet atque perficiat. Sed haec fusius explicata sunt.

Eadem nota dispanimus absurdissimum Claudii Salmasii commentarium in illam periodum invocationis Spiritus sancti, quae est in Liturgia Coptica. Graeca lectio illum ita refellit, ut cum tali interpretatione stare nullatenus queat, atque adeo, si quid obscuritatis foret in Copticis aut Arabicis exemplaribus, disenteretur illa subito. Quae igitur ad alias invocationis formulae adnotavimus, abunde sufficiunt.

τὸ πανάγιον κατάπεψον, ἵνα ἐπιφοιτήσαν τῇ ἀγίᾳ καὶ ἀγαθῇ καὶ ἐνδόξῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἀγίασῃ καὶ μεταποιήσῃ τὰ προκείμενα, τίμια καὶ ἅγια δῶρα ταῦτα, εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρόσεως.

Ὁ λαὸς λέγει. Πρὸς τωμεν.

Ὁ διάκονος λέγει. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφωνήσκει. Καὶ ποιήσει τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον γένηται εἰς τὸ ἅγιον σῶμά σου, τοῦ Κυρίου δὲ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, καὶ Παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον τοῖς ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Τὸ δὲ ποτήριον τοῦτο, τὸ τίμιόν σου αἷμα, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης σου, τοῦ Κυρίου δὲ, καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, καὶ Παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον τοῖς ἐξ αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς λέγει καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται τὸ, Κύριε ἐλέησον.

Σὲ δυσωποῦμεν, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Τῆς Ἐκκλησίας σου, Κύριε, τὴν κρηπίδα κατὰ πηξον.

Τῆς ἀγάπης ἡμῖν τὴν ὁμόνοιαν ρίζωσον.

Τῆς πίστεως τὴν ἀληθειαν αὐξησον.

Τῆς σῆς εὐσεβείας ἡμῖν τὴν ὁδὸν εὐθυτόμησον.

Τοὺς ποιμένας ὀχύρωσον.

Τοὺς ποιμαινομένους ἀσφάλισαι.

Δὸς τῷ κλήρῳ τὴν εὐκοσμίαν.

Τοῖς μοναχοῖς τὴν ἐγκράτειαν.

Τοῖς ἐν παρθενίᾳ τὸ σωφρονεῖν.

Τοῖς ἐν σεμνῷ γάμῳ τὴν εὐζωΐαν.

Τοῖς ἐν μετανοίᾳ τὸ ἔλεος.

Τοῖς πλουτοῦσι τὴν ἀγαθότητα.

Τοῖς πενομένοις τὴν ἐπιουρίαν.

Τοῖς πτωχοῖς τὴν βοήθειαν.

Τοὺς πρεσβύτας περιζώσον.

Τοὺς νέους σωφρόνισον.

Τοὺς ἀπίστους ἐπιστρέψον.

Παῦσον τῆς Ἐκκλησίας τὰ σχίσματα.

Τῶν αἱρέσεων κατάλυσον τὰ φρυάγματα.

Πάντας ἡμᾶς πρὸς τὴν τῆς σῆς εὐσεβείας ὁμόνοιαν συναψον.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Μνήσθητι, Κύριε, τῆς εἰρήνης τῆς ἀγίας, μόνης, καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς σου Ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, τῶν ὀρθοτομησάντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Ἐκφωνήσκει.

Ἐξαιρέτως τοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου ἀρχιερέως ἡμῶν ἁββα Δ'. πάπα καὶ πατριάρχου τῆς μεγαλοπόλεως Ἀλεξανδρείας, καὶ ὑπὲρ τῶν περιόντων ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, ἀναγνωστών, ψαλτῶν, ἐξοριστῶν, μοναζόντων, ἀειπαρθένων,

mitte, ut adveniens sancta, bona, et gloriosa sua presentia, sanctificet et transmutet proposita preterita, et sancta dona ista, in ipsum corpus et sanguinem nostrae liberationis.

Populus Attendamus.

Diaconus. Amen.

Sacerdos alta voce. Et faciat, panem quidem istum fieri sanctum corpus tuum Domini Dei et Salvatoris, supremique Regis omnium nostrum Jesu Christi, in remissionem peccatorum, et ad vitam aeternam communicantibus ex illo.

Populus. Amen.

Sacerdos. Calicem autem istum, pretiosum tuum sanguinem novi testamenti tui, Domini, Dei Salvatoris, et supremi Regis omnium nostrum Jesu Christi, in remissionem peccatorum, et ad vitam aeternam communicantibus ex illo.

Populus. Amen.

Sacerdos dicit sequentia et populus respondet, Kyrie eleison.

Te obsecramus, Christe Deus noster.

Ecclesiae tuae, Domine, fundamentum confirma.

Charitatis nobis concordiam radicibus insere.

Fidei veritatem auge.

Pii tui cultus viam rectam nobis dirige.

C Pastores roborata.

Eos qui pascuntur, securos praesta.

Da clero morum honestatem,

Monachis temperantiam,

Illis qui virginitatem servant temperantiam,

Illis qui sunt in honorabili conjugio, bonam vitam,

Illis qui in poenitentia sunt, misericordiam,

Divitibus bonitatem,

Indigentibus adiutorium,

Pauperibus auxilium.

Senes robore accinge.

Juvenes temperantes effice.

Inlides convertente.

Comprime Ecclesiae schismata.

D Haereseon frenius destrue.

Nos omnes ad pii cultus tui concordiam conjunge.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos. Memento, Domine, pacis sanctae, unius, catholicae, et apostolicae tuae Ecclesiae, quae est a finibus usque ad fines orbis, et eorum qui in illa sunt orthodoxorum episcoporum, qui recte dispensant verbum veritatis.

Elevans vocem.

Præcipue sanctissimi et beatissimi pontificis nostri abba N. papae et patriarchae magnae civitatis Alexandriae, et pro illis qui superstites sunt, episcopis, presbyteris, diaconis, anagnostis, psaltis, exorcistis, monasticam vitam et perpetuam virgini-

tatem profitentibus, continentibus, viduis, orphanis, laicis, et pro omni plenitudine fidelium sanctae Dei Ecclesiae.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos. Memento, Domine, eorum qui pie regnant (25).

Memento, Domine, eorum qui sunt in palatio, fratrum nostrorum fidelium et orthodoxorum, et totius exercitus.

Memento, Domine, eorum qui offerunt saneta haec dona, et pro quibus et per quos obtulerunt, mercedemque caelestem retribue illis omnibus.

Memento, Domine, eorum qui sunt in montibus, speluncis, et cavernis terrae.

Et eorum qui in captivitate sunt, fratrum nostrorum, illisque pacificum reditum ad propria concede.

Diaconus. Grate pro captivis.

Populus. Kyrie eleison.

Tunc inclinât sacerdos caput, dicens secreto.

Memento, Domine, etiam miserae meae et infelicis animae, et humiliationis meae, et remitte mihi omnia delicta mea et ubi abundavit peccatum, abundantioremi presta gratiam tuam: neque propter peccata mea et immunditiam cordis mei defraudes populum tuum gratia tua sancti Spiritus.

Attollit caput et dicit alta voce.

Populus enim tuus et Ecclesia tua deprecatur te, et per te atque tecum Patrem dicens.

Populus. Miserere nobis, Deus Salvator noster. *Ter.*

Sacerdos. Miserere nobis, Deus Salvator noster. *Ter.*

Populus. Kyrie eleison. *Ter.*

Sacerdos. Memento, Domine, aeris et fructuum terrae.

Memento, Domine, convenientis ascensionis aquarum fluvialium.

Memento, Domine, imbrium et satorum terrae.

(25) Verti posset, qui pie regnaverunt; sed utramque significationem expressit Coptica Liturgia, ut etiam versiones Arabicae. Qui haec Liturgia, aut aliis Alexandrini ritusuebantur Christiani, ex vetusta consuetudine, et ex Pauli apostoli praecepto, orabant pro imperatoribus et regibus, quorum nullus tunc Christiani nominis hostis non erat. Mox oratum est pro iisdem, postquam Christo nomen deleverunt, non quod Christiani essent, sed quod imperatores. Illi vero cum a Constantino usque religionem servassent, vere *pii et Christum amantes* dicebantur, unde haec formula in codicibus liturgicis ubique recepta est. Videtur autem ea sola ratione conservata fuisse, quod illam immutari debere nemo crederet, cum id fieri non posset absque regnantis principis contumelia. Itaque haesit in libris Missalibus, quamvis in aliquibus leviter immutata; nam in multis simpliciter oratio fit pro regibus. Nestoriani veterere

νον, ἐγκρατιῶν, χρηρῶν, ὄργανῶν, λαϊκῶν, καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ πληρώματος, τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν εὐσεβῶς βασιλευσάντων.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν τῷ παλατίῳ, ἡμῶν ἀδελφῶν πιστῶν, καὶ ὀρθοδόξων, καὶ παντὸς τοῦ στρατοπέδου.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν προσφερόντων τὰ ἅγια δῶρα ταῦτα, καὶ ὑπὲρ ὧν, καὶ δι' ὧν προσεκύμισαν, καὶ μισθὸν οὐράνιον παράσχου πᾶσιν αὐταῖς.

Μνήσθητι, Κύριε, καὶ τῶν ἐν ὕρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὄπαϊς τῆς γῆς.

Καὶ τῶν ἐν αἰχμαλωσίαις ὄντων ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ εἰρημικᾶς ἀποκαταστάσεις εἰς τὰ ἴδια χάρισαι.

Ὁ διάκονος λέγει. Προσεύξαθε ὑπὲρ τῶν αἰμαλώτων.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Τότε κλίνει ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν λέγων καθ' ἑαυτὸν ἐν ἑαυτῷ.

Μνήσθητι, Κύριε, καὶ τῆς ἐμῆς ἀθλίας καὶ ταλαιπώρου ψυχῆς, ταπεινώσεώς μου, καὶ συγχώρησόν μοι πάντα τὰ ἐμὰ πλημμελήματα καὶ ὅπου ἐπέδρασαν ἡ ἁμαρτία, περισσευσόν σου τὴν χάριν, καὶ μὴ διὰ τῆς ἐμῆς ἁμαρτίας, καὶ τὴν βεβήλωσιν τῆς καρδίας μου, ὑστερήσης τὸν λαόν σου τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος.

Γ Ἦψώσει τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκφωνήσει.

Ὁ γὰρ λαὸς σου, καὶ ἡ Ἐκκλησία σου ἱκετεύει σε, καὶ διὰ σοῦ καὶ σὺν σοὶ τὸν Πατέρα λέγουσα.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. *Γ'.*

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν. *Γ'.*

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον. *Γ'.*

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ ἀέρος καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς.

Μνήσθητι, Κύριε, τῆς συμμετροῦ ἀναβάσεως τῶν ποταμίων ὑδάτων.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ὑετῶν καὶ τῶν σπορίμων τῆς γῆς.

Δ formulam absque mutatione retinuerunt; ut legitur in Graeca ista, nempe dum officio satisfacere videbantur, principes quosdam suae sectae Christianos animo designabant, ut Tartaros illos, quorum imperator a Giughizichano profligatus est, et Indos quosdam in Malabarica regulos. Similiter Jacobite Aegyptii de regibus Aethiopiae et Nubiae cogitabant, qui erant, ut sunt etiamnum, Alexandriae sedi subiecti. De Muhamedanis Califis, Sultanis, aut aliis, verba Liturgiarum non possunt intelligi: nec tamen inde sequitur vestitiores esse Liturgias Muhamedano imperio, ut nunc se habent. Sunt sane institutae longe ante illa tempora, cum ex Graecis expressae sint, sed aliquam diversis locis mutationem passas esse negari non potest: at neque designari quidquam quod ad insinuandam realis transmutationis doctrinam pertineat.

Εὐφρανὸν πάλιν καὶ ἀνακαίνισον τὸ πρόσωπον Α τῆς γῆς.

Τοὺς αὐλακὰς αὐτῆς μέθυσον, πλήθυνον τὰ γεννήματα αὐτῆς· παράστησον ἡμῖν αὐτὰ εἰς σπέρμα, καὶ εἰς θερισμὸν, καὶ νῦν εὐλογῶν εὐλόγησον. Τὴν ζωὴν ἡμῶν οἰκονόμησον. Εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου, διὰ τοὺς πτωχοὺς τοῦ λαοῦ σου, διὰ τὴν χεῖραν, καὶ τὸν ὄρφανόν, διὰ τὸν ξένον, καὶ τὸν προσήλυτον, καὶ δι' ἡμᾶς πάντας τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί, καὶ ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον. Οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι, καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. Ποίησον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἀγαθότητά σου, ὁ δίδους τροφὴν πάσῃ σαρκί. Πλήρωσον χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν, ἵνα ἐν πᾶσι, πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύσωμεν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα σου τὸ ἅγιον.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει, καὶ ὁ λαὸς ἀποκρίνεται.

Κύριε ἐλέησον.

Χάρισαι τῷ λαῷ σου τὴν ἁμόνοϊαν.

Τῷ κόσμῳ τὴν εὐστάθειαν.

Τῷ ἀέρι τὴν εὐκρασίαν.

Τοῖς νοσοῦσι τὴν σωτηρίαν.

Τοῖς δεομένοις τὴν ἀνάψυξιν.

Τοῖς ἐν ἐξορίαις τὴν ἄνεσιν.

Τοῖς ὀρφανοῖς τὴν βοήθειαν.

Ταῖς χήραις τὴν ἀντιλήψιν.

Τοῖς ὀλιγομένοις ἐπάροχσον εἰς ἀγαθόν.

Τοὺς ἐστῶτας ὀχύρωσον.

Τοὺς πεπτωκότας ἔγειρον.

Τοὺς ἐστηκότας ἀσφάλισαι.

Τῶν κεκοιμημένων μνήσθητι.

Τῶν ἐν ὁμολογίᾳ τὰς πρεσβείας πρόσδεξαι.

Τοὺς ἡμαρτηκότας καὶ μετανοήσαντας, συναριθμήσον μετὰ τῶν πιστῶν σου.

Τοὺς πιστοὺς συναριθμήσον μετὰ μαρτύρων σου.

Μιμητὰς τοὺς παρόντας ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ τῶν ἀγγέλων κατὰστησον.

Καὶ ἡμᾶς τῇ σῇ χάριτι πρὸς τὴν σὴν κεκλημένους διακονίαν ἀναξίους ὄντας ὑπόδεξαι.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Μνήσθητι, Κύριε, καὶ τῆς πόλεως ἡμῶν ταύτης, καὶ τῶν ἐν ὀρθοδόξῳ πίστει οἰκούντων ἐν αὐτῇ, καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας σὺν παντὶ τῷ κόσμῳ αὐτῶν. Καὶ βῦσαι· ἡμᾶς ἀπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, σεισμοῦ καὶ καταποντισμοῦ (I) πυρὸς, καὶ ἀπὸ αἰχμαλωτίας βαρβάρων, καὶ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων μαχαίρων, καὶ ἐπαναστάσεως ἐχθρῶν τε καὶ αἰρετικῶν.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν προλαβόντων ὀσίων Πατέρων ἡμῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, καὶ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων, ἁγίων Πατέρων, πατριάρχων, ἀποστόλων, προφητῶν, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν,

(I) Legit interpres : καταποντισμοῦ, πυρὸς, virgula

Latifica etiam et renova faciem terrae.'

Sulcus ejus inebria, multiplica genimina ejus : praebe nobis illa ad semen et ad messem, et nunc benedicens benedicito. Vitam nostram rege : benedic coronae anni benignitatis tuae, propter pauperes populi tui, propter viduum et orphanum, propter hospitem et advenam, et propter nos omnes sperantes in te, et invocantes nomen tuum sanctum. Oculi enim omnium in te sperant, et tu das escam illorum in tempore opportuno. Fac nobiscum secundum bonitatem tuam, qui das escam omni carni. Imple gaudio et letitia corda nostra, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundemus in omne opus bonum, ad faciendam voluntatem tuam sanctam.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos dicit et populus respondet.

Kyrie eleison.

Concede populo tuo concordiam,

Mundo praeclarum statum,

Aeri temperiem,

Aegrotantibus salutem,

Indigentibus refrigerium,

Milis qui in exiliis sunt, quietem,

Orphanis auxilium,

Viduis protectionem.

Augustiatis subministra quantum opus est, ut bene sint.

Stantes confirma.

Eos qui ceciderunt erige.

Securos praesta eos qui stant.

Mortuorum reminiscere.

Eorum qui in confessione sunt, intercessionem suscipe.

Eos qui peccaverunt, et egerunt poenitentiam, annuera cum fidelibus tuis.

Fideles annuera cum martyribus tuis.

Eos qui in hoc loco praesentes sunt, imitatores angelorum constitue.

Et nos gratia tua ad tuum vocatos ministerium indignos licet suscipe.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos. Memento, Domine, et urbis nostrae hujus et habitantium in ea in orthodoxa fide, omnis quoque urbis et regionis, cum omni populo ejus : et libera nos a fame et peste, a terrae motu, a submersione, ab igne, a captivitate barbarorum, a gladiis alienis, ab insultu hostium et haereticorum.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos. Memento, Domine, eorum qui dudum obierunt sanctorum Patrum nostrorum ; orthodoxorum episcoporum, et omnium qui a saeculo tibi placuerunt sanctorum Patrum, patriarcharum, apostolorum, prophetarum, praedicatorum, evangelii-

interposita. EBIT.

starum, martyrum, confessorum, omnisque spiritus A
justi, in fide Christi consummati.

καὶ παντὸς πνεύματος δικαίου, ἐν πίστει Χριστοῦ
τετελειωμένου.

Alta voce.

Ἐκφωνήσει.

Præcipue sanctissimæ, gloriosissimæ, immacu-
latae, et benedictionibus cumulatae, dominæ nostræ
Deiparæ et semper virginis Mariæ.

Sancti gloriosi, prophetae, præcursoris, baptistæ,
et martyris Joannis.

Sancti Stephani primi diaconi et primi martyris.

Et sancti et beati Patris nostri Marci, apostoli et
evangelistæ.

Et sancti Patris nostri Gregorii.

Eorumque quorum hodie memoriam facimus, et
omnis chori sanctorum tuorum, quorum precibus et B
intercessionibus miserere nostri, et salva nos,
propter nomen tuum sanctum, quod invocatum est
super nos.

Diaconus recitat Diptycha.

Sacerdos dicit secreta.

Memento, Domine, eorum qui pridem obdormie-
runt, in orthodoxa fide, patrum et fratrum nostro-
rum, et fac animas eorum quiescere, cum sanctis
et justis. Dedue eos et congrega in locum herbidum,
super aquam refectionis, in paradiso voluptatis, et
cum illis quorum nomina recitavimus.

*Tunc commemorationem facit vivorum et mortuo-
rum, et post Diptycha sacerdos dicit.*

Memento, Domine, eorum quorum meminimus,
et quorum non meminimus fidelium et orthodoxo- C
rum, cum quibus et nobis cum ipsis, tanquam bonus
et benignus erga homines Deus.

Populus. Remitte, parce, condona.

Sacerdos. Tu enim es Deus noster, misericors,
nolens mortem peccatoris, sed potius ut convertatur
et vivat. Deus, visita nos in salutari tuo, fac
nobiscum secundum mansuetudinem tuam, qui
facis longe plura quam petimus, aut cogitamus, ut
in hoc, sicut et in omnibus, glorificetur et exaltetur,
laudetur et benedicatur, et sanctificetur sanctum,
honorandum et benedictum nomen tuum, cum im-
maculato tuo Patre et sancto Spiritu.

Populus. Sicut erat, est, et erit.

Diaconus. Descendite, diaconi.

Sacerdos. Pax omnibus.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Proœmium fractionis (24).

Sacerdos. Jesu Christe, nomen salutare, qui di-

Ἐξαίρετως τῆς παναγίας ὑπερδόξου, ἀχράν-
του, ὑπερευλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ
ἀειπαρθένου Μαρίας.

Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου, προδρόμου, βαπτί-
στοῦ, καὶ μάρτυρος Ἰωάννου.

Τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτοδιακόνου καὶ πρω-
τομάρτυρος.

Καὶ τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν Μάρκου,
τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ.

Καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς Γρηγορίου.

Καὶ ὧν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ τὴν ὑπόμνησιν ποιοῦ-
μεθα, καὶ παντὸς χοροῦ τῶν ἁγίων σου, ὧν ταῖς
εὐχαῖς καὶ προσεβαιαῖς, καὶ ἡμᾶς ἐλέησον, καὶ σῶ-
σον διὰ τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, τὸ ἐπικληθὲν ἐφ'
ἡμᾶς.

Ὁ διάκονος λέγει τὰ Δίπτυχα.

Ὁ ἱερεὺς λέγει ἐν ἑαυτῷ.

Μνήσθητι, Κύριε, τῶν προκεκοιμημένων ἐν τῇ
ὀρθόδοξῳ πίστει πατέρων ἡμῶν καὶ ἀδελφῶν, καὶ
ἀνάπυσσον τὰς ψυχὰς αὐτῶν μετὰ ὁσίων, μετὰ
δικαίων. Ἐκθροψον, συναψον εἰς τόπον χλόης, ἐπὶ
ὑδάτος ἀναπαύσεως, ἐν παραδείσῳ τρυφῆς, καὶ
μετὰ τούτων ὧν εἶπομεν τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

*Τότε μνημονεύει ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ μετὰ
δίπτυχα ὁ ἱερεὺς λέγει.*

Μνήσθητι, Κύριε, ὧν ἐμνήσθημεν, καὶ ὧν οὐκ
ἐμνήσθημεν, πιστῶν καὶ ὀρθοδόξων, μεθ' ὧν καὶ
ἡμῖν σὺν αὐτοῖς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος
Θεός.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄνεξ, ἄφεξ, συγχώρησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐλεή-
μων, ὁ μὴ βουλούμενος τὴν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ
ὡς τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Ὁ Θεός, ἐπίσκα-
ψον ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σου· ποίησον μεθ' ἡμῶν
κατὰ τὴν ἐπιεικειάν σου, ὁ ποιῶν ὑπὲρ ἐκ περισ-
σοῦ ὧν αἰτούμεθα, ἢ νοούμεν· ἵνα σου καὶ ἐν τού-
τῳ καθὼς καὶ ἐν παντὶ δοξασιῶν καὶ ὑψωθῆ καὶ
ὑμνηθῆ, καὶ εὐλογηθῆ καὶ ἀγιασθῆ τὸ πανάγιον
καὶ ἕντικμον, καὶ εὐλογημένον σου ὄνομα, ἅμα τῷ
ἀχράντῳ σου Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.

Ὁ λαὸς λέγει. Ὡς ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται.

Ὁ διάκονος λέγει. Κατέθετε, οἱ διάκονοι.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Καὶ τῷ πνεύματι σου.

Προόμιον τῆς κλάσεως.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ἰησοῦ Χριστέ, τὸ σωτήριον

(24) Hæc oratio non habetur in Copticis exem-
plaribus. Continet autem brevem et distinctam theo-
logiæ Orientalis explicationem, istis verbis: *qui
sacerdotes quidem in ordine ministrorum constituisti,
per invisibilem autem tuam potestatem, ea transmu-
tasti, vel ad verbum transelementasti.* Concilium Ro-
manum anno 1079 in causa Berengarii ait (Tom. X
Concil., ed. Paris, p. 378): *Panem et vinum per sac-
ra: orationis verba et sacerdotis consecrationem Spi-
ritu sancto invisibiliter operante converti substantia-*

liter in corpus Dominicum, natum de Virgine. Remi-
gius (In I Cor. c. x): *Panis quem frangimus, utique
primum consecratur a sacerdotibus et a Spiritu sancto.*
Ascelinus ep. 2 ad Berengarium (Tom. IX Concil.,
p. 1058): *Panem, ait, et vinum in altari, Spiritus
sancti virtute per sacerdotis ministerium, verum cor-
pus verumque sanguinem Christi efficit: quæ testimo-
nia ex multis aliis selecta, variis ex Ambrosiano,
Gothico, Mosarabico aliisque auctoritatibus confir-
mantur: tantum abest, ut quisquam olim existima-*

ὄνομα, ὃ τὰ θεῖα καὶ ἄχραντα καὶ ἐπουράνια ταῦτα ἄνυστήρια διατυπώσας· ὃ τοὺς μὲν ἱερεῖς ἐν τάξει ὑπηρετῶν στήσας· διὰ δὲ τῆς ἀοράτου σου δυνάμεως αὐτὰ μεταστοιχειώσας. Ὁ τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ ἐπιφανόμενος, καὶ τοῖς γνησίως προστιοῦσι διὰ σεαυτοῦ παρέχοντας.

Ὁ τότε εὐλόγησας, καὶ νῦν εὐλόγησον.

Ὁ τότε ἁγιάσας, καὶ νῦν ἁγιάσον.

Ὁ τότε κλάσας, καὶ νῦν διὰθρησον.

Ὁ τότε διαδοὺς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις, καὶ νῦν, Δέσποτα, διάδος ἡμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου, φιλόανθρωπε, παντοκράτορ, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ὁ δίακονος λέγει. Προσεύξασθε.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Καὶ τῷ πνεύματι σου.

Εὐχή τῆς κλίσεως.

Ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐλθὼν, καὶ πάλιν ἐρχόμενος· ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθήμενος· ὁ ἄρτος, ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ· ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν· τὸ φῶς ἀληθινὸν τὸ πρὸ πάντων αἰώνων. Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σου Πατρὸς· ὁ εὐδόκησας καὶ καταξιώσας καταλεθεῖν ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ οὐρανοῦ, ἐκ κλίπων τοῦ ἀπροσίτου φωτός, καὶ ἀληθινῶ καὶ ἀοράτου μόνου Πατρὸς. Σαρκωθεὶς δὲ ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐκ τῆς πανενδόξου, ἀχράντου, ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ τελέως ἐνανθρωπήσας· καὶ κατὰ μετὰστασιν, τὴν ἀνθρωπότητα ἀναλλοιώσας· ἐνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀφράστως καὶ ἀπερινοήτως, ἀτρέπτως δὲ καὶ ἀσυγκύτως, ψυχὴν ἔχουσαν λογικὴν τε καὶ νοεράν, οὕτως προήλθες ἐξ αὐτῆς ὁσρανθρωποθεῖς· ὁμοούσιος Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Οὗ δύο πρόσωπα ὄν, οὐδὲ δύο μορφὰς ἔχον, οὐδὲ εἰ δὴσὶ φύσει γνωριζόμενος, ἀλλ' εἷς Θεός, εἷς Κύριος, μία οὐσία, μία βασιλεία, μία δεσποτεία μία ἐνέρ-

vina, immacolata, et cœlestia hæc mysteria designasti: qui sacerdotes quidem in ordine ministrorum constituisti, per invisibilem autem tuam potentiam ea transformasti: qui mundis corde exhiberis et illis qui sincere accedunt, per te ipsum ea præbes.

Qui tunc benedixisti, etiam nunc benedic.

Qui tunc sanctificasti, etiam nunc sanctifica.

Qui tunc fregisti, etiam nunc frange.

Qui tunc dedisti discipulis et apostolis tuis, etiam nunc, Domine, da nobis et omni populo tuo, benigne, omnipotens, Domine Deus noster.

Diaconus. Orate.

Populus. Kyrie cleison.

Sacerdos. Pax omnibus.

B *Populus. Et cum spiritu tuo.*

Oratio fractionis (25).

Qui es, qui eras, qui venisti, et iterum venurus es, qui ad dexteram Patris sedes: panis qui de cælo descendisti et das vitam mundo: Pontifex magnus, auctor et princeps salutis nostræ. Lux vera existens ante omnia sæcula: qui es splendor glorie et character substantiæ Patris proprii tui: qui per beneplacitum tuum dignatus es descendere de excelsis cœli, ex sinu luminis inaccessibilis, et veri, invisibilisque solius Patris. Quique incarnatus de Spiritu sancto, et ex gloriosissima, immacolata, sancta, domina nostra, Deipara et semper virgine Maria, perfecte homo factus es: non per transmutationem, humanitatem mutans, sed unicus tibi eam secundum hypostasim, modo inexplicabili, et inintelligibili, sed absque mutatione et confusione, animam habentem rationalem et intellectu præditam. Ita ex ea processisti, Deus homo factus, consubstantialis Patri secundum divinitatem, et consubstantialis nobis secundum humanitatem. Non duas personas, aut duas formas habens, neque in duabus naturis agnitus: sed unus Deus, unus Dominus: una substantia, unum regnum, una dominatio,

verit detrimentum inferri sacro sacerdotum ministerio, si Christo et Spiritui sancto ut causæ principii, consecratio tribuatur. In ultima parte, ut in multis aliis, erratum est a librario, qui scripsit διὰ σεαυτοῦ παρέχοντας, cum manifeste παρέχων legi debeat. Hoc loco deficit versio Arabica.

(25) Neque illa exstat in Copticis codicibus: sed quævis isti alios antiquitate non superent, hæc tamen oratio ob perspicuam Jacobiticæ doctrinæ expositionem, Chalcedonensi concilio vetustior esse non potest, cum unius naturæ in Christo confessionem contineat, sed absque confusione, aut alteratione. Quod sequitur, agnoscere Jacobitas Christum esse *consubstantialem Patri secundum divinitatem: consubstantialem nobis secundum humanitatem*, etsi mirum illis videri possit, qui illorum opinionem non novere, nisi ex vulgatis auctoribus, verissimum tamen est. Quæ enim in hæc oratione leguntur reperimus in Coptico Euchologio Bibliothecæ Regiæ, ubi inter *Theotokia*, seu preces ad Deiparam, hæc occurrunt: *Verbum factum est homo, absque divisione, unus ex duobus, divinitate pura absque corruptione, æqualis, sive, consubstantialis Patri: humanitate indivisa, consubstantialis nobis*. Reliqua totidem ver-

bis exprimuntur in hymno ad Christum. Plura de illorum opinione circa Incarnationem reperiuntur in Historia patriarchali (*Hist. Patr. Alex.*, p. 505, 561, 565, 471 et 582), et de illa dicendum erit alibi fusius. Sed hæc oratio accurate illam explicat, magnumque habere debet auctoritatem: cum variis fidei confessionibus, theologorumque sententiis accurate respondeat.

Orationes fractionis aliæ quæ sequuntur, ea præsertim quæ occurrit ultimo loco, cum exstant in Copticis exemplaribus, jam explicate sunt in notis ad Gregorianam illa lingua Liturgiam. Ex utriusque porro codicis comparatione, si quæ erat in alterutro obscuritas, plene discutitur, et veræ, non metaphoricæ transmutationis fides quam continent, egregie confirmatur tribus diversis linguis, Græca, Ægyptiaca, et Arabica. Ista vero ultima lingua, cum plures versiones habeamus, crescit majorem in modum testium veteris fidei numerus. Inter quos nullus, aut interpretando, litteralem et simplicem significationem, ad figuratas locutiones avertit, aut per observationem adjunctam, ut aliter quam verba sonant intelligerentur admonuit.

una operatio, una hypostasis, una voluntas, una natura Dei Verbi incarnata et adorata. Crucifixus autem sub Pontio Pilato, confessusque præclaram confessionem: passus et sepultus resurrexisti tertia die, et ascendens in cælum, consedisti ad dexteram magnitudinis Patris, conculcasti mortem, infernum spoliasti, confringens portas æreas, et vectes ferreos rupisti, captivum Adamum revocasti ex corruptione, nosque liberasti a diaboli servitute.

Idecirco rogamus et imploramus te, benigne, bone, præstare nobis dignare, ut puro corde audeamus absque timore, invocare omnium Dominum cœlestem Deum, Patrem sanctum, et dicere, etc.

Oratio alia fractionis (26).

Tu enim es Verbum Patris, ante sæcula Deus, magnus Pontifex, qui pro salute generis humani incarnatus, et homo factus es, advocasti ad te ex omnibus gentibus genus electum, regale sacerdotium, gentem sanctam, populum in acquisitionem. Idecirco rogamus et imploramus te, benigne, bone Domine, ne in reprehensionem et confusionem, non in iudicium et condemnationem peccatorum nostrorum, fiat hoc sacrificium, quod pro infirmitatibus nostris obtulimus, sed quemadmodum sanctissima tua hæc et pretiosa munera omni sanctitate replere dignatus es, per illapsum sanctissimi tui Spiritus super illa, ita et nostrum peccatorum, servorum tuorum sanctificare dignare animas, corpora, spiritus, et conscientias, ut anima illuminata, facie non confusa, corde puro, conscientia hypoerisis vacua, labiis sanctificatis, charitate perfecta, fide secunda, audeamus cum fiducia, absque timore, dicere sanctam orationem quam tradidisti sanctis tuis discipulis, et sacris apostolis, dicendo: Quando orabitis, in hunc modum orate: *Pater noster*, etc.

Populus. Sanctificetur, etc.

Oratio alia fractionis.

Benedictus es, Christe Deus omnipotens liberator Ecclesiæ tuæ: o Verbum quod cogitatione assequuntur, et homo quem intuentur. Qui per incomprehensibilem incarnationem tuam, præparasti nobis panem cœlestem, hoc corpus tuum quod constituisti in sacramento, sanctissimum in omnibus. Miscuisti nobis calicem ex vite vera, divino scilicet atque immaculato latere tuo. Qui postquam tradidisses spiritum, ex eodem latere effudisti sanguinem et aquam, in quibus sanctificatio esset universo mundo. Posside nos, bone Domine, indignos servos tuos: fac nos populum acquisitionis, regale sacerdotium, gentem sanctam. Sanctifica etiam nos, Deus, sicut sanctificasti proposita hæc sancta munera, et fecisti ea invisibilia ex visibilibus, mysteria quæ solus intelligis, Domine Deus et Salvator noster

(26) *Benedictus es, Christe Deus noster.* Cum hæc oratio legatur in Coptico exemplari, multa quæ in

γεια, μία ὑπόστασις, μία θέλησις, μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σσαρκωμένη, καὶ προσκυνουμένη. Σταυρωθεὶς δὲ ὑπὸ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ὁμολογήσας τὴν καλὴν ὁμολογίαν παθὼν καὶ ταφείας καὶ ἀναστάς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς, καὶ καθίσας ἐν τῇ δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Πατρὸς, πατήσας τὸν θάνατον, καὶ τὸν ᾄδην σκυλεύσας, συντρίψας πύλας χαλκᾶς, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσας, καὶ τὸν αἰχμάλωτον Ἀδὰμ ἀνακαλεσάμενος ἐκ φθορᾶς, καὶ ἡμᾶς ἐλευθερώσας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας.

Δι' ὃ δεόμεθα καὶ παρακαλούμεν σε, φιλόνηρωπε, ἀγαθὲ, καταξίωσον ἡμᾶς ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ τοιμῶν ἀφθῶως ἐπιβοᾶσθαι τὸν πάντων δεσπότην ἐπουράνιον Θεόν, Πατέρα ἄγιον, καὶ λέγειν, κ. τ. λ.

B *Εὐχὴ ἄλλη τῆς κιάσεως.*

Σὺ γὰρ εἶ ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, ὁ προαιώνιος Θεός, ὁ μέγας Ἀρχιερεὺς, ὁ ἐπὶ σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων σαρκωθεὶς καὶ ἐνανθρωπήσας, καὶ προσκαλεσάμενος ἑαυτῷ ἐκ πάντων τῶν ἔθνων γένος ἐκλεκτὸν, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἄγιον, λαὸν εἰς περιποίησιν. Δι' ὃ δεόμεθα, καὶ παρακαλούμεν σε, φιλόνηρωπε, ἀγαθὲ Κύριε, μὴ εἰς ἔλεγχον καὶ ὄνειδος, μὴ εἰς κρίμα, μηδὲ εἰς κατάκριμα τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν γενηθῆτω ἡ θυσία αὐτῆ· ὑπὲρ γὰρ τῶν ἀσθενειῶν ἡμῶν προσηρέγκαμεν· ἀλλ' ὡσπερ τὰ πανάγιά σου τίμια δῶρα ταῦτα πάσης ἀγιωσύνης ἐμπλήσαι κατηξίωσας, διὰ τῆς ἐπιφρονησεως τοῦ παναγίου σου Πνεύματος ἐπ' αὐτῶν, οὕτως καὶ ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν, δούλων σου, ἀγιάσαι καταξίωσον τὰς ψυχὰς, τὰ σώματα, τὰ πνεύματα, τὰς συνειδήσεις, ὅπως πεφωτισμένη ψυχῇ, ἀνεπαίσχυντο προσώπῳ, καρδίᾳ καθαρᾷ, συνειδήσει ἀνυποκρίτῳ, ἡγιασμένοις χεῖλεσιν, ἀγάπῃ τελείᾳ, ἐλπίδι ἀσφαλεῖ, τοιμῶμεν μετὰ παύρησας, ἄνευ φόβου, λέγειν τὴν ἁγίαν προσευχὴν, ἣν μετέδωκας τοῖς ἰδίοις τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς καὶ ἱεροῖς ἀποστόλοις. "Ὅταν προσεύχησθε, οὕτως προσεύχεσθε ὑμεῖς. *Ἠτέρον ἡμῶν*, κ. τ. λ.

Ὁ Λαὸς λέγει. Ἀγιασθήτω.

Εὐχὴ ἄλλη τῆς κιάσεως.

Εὐλογητός εἶ, Χριστὲ ὁ Θεός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ λυτρωτὴς τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας· ὦ Λόγε, ὃν προσοῦσιν αὐτόν, καὶ ἄνθρωπε, ὃν πρωτοβερωοῦσιν αὐτόν. Ὁ διὰ τῆς ἀκαταλήπτου αὐτοῦ σαρκώσεως, ἐτοιμάσας ἡμῶν ἄρτον ἐπουράνιον, τοῦτο τὸ σῶμά σου, ὃν ἔθου ἐν μυστήριον· καὶ πανάγιον ἐν τοῖς ἅπασιν. Ἐκέρασας ἡμῶν ποτήριον ἐξ ἀμπέλου ἀληθείας, ἐκ θείας καὶ ἀχράντου σου πλευρᾶς. Ὁ καὶ μετὰ δεδωκένας τὸ πνεῦμα ἐκχέων ἐξ αὐτῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, οἷς ἁγιασμός τῷ κόσμῳ παντί. Κεῖται ἡμᾶς, ἀγαθὲ Κύριε, τοὺς ἀναξίους δούλους σου· ποιήσον ἡμᾶς λαὸν περιούσιον, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἄγιον. Ἀγιάσον καὶ ἡμᾶς, ὁ Θεός, ὡσπερ ἡγιάσας τὰ προκειμένα καὶ ἅγια δῶρα ταῦτα, καὶ ἐποίησας αὐτὰ ἄραπα ἐκ τῶν ὀρατῶν, μυστήρια ὧν προσοῦσιν, αὐτὰ σοι, Κύριε ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ea observatu dignissima sunt, exposuimus in notis ad eundem locum, quas vide.

ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Σὺ οὖν, Κύριε, διὰ τῆς A
πολλῆς σου εὐπλαγχνίας κατηξίωσας ἡμᾶς διὰ τοῦ
βαπτίσματος γενέσθαι εἰς υἱοὺς καὶ κληρονόμους.
Ἐδίδαξας ἡμᾶς τὸν τύπον τῆς προσευχῆς ὡς ἐστὶν
ἐμμοστέριος, τοῦ προσεύχεσθαι ἐν αὐτῇ τὸν ἄγραν-
τόν σου Πατέρα. Σὺ οὖν καὶ νῦν, δέσποτα Κύριε,
καταξίωσον ἡμᾶς ἐν ἁγιασμένη συνειδήσει, καὶ λο-
γισμῷ ἀγαθῷ ἐν πρέπει... πόθῳ καὶ παρῳήσι
ἀγαθῇ τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
ἅγιον Θεόν, Πατέρα σου, καὶ λέγειν.

Ὁ Λαὸς λέγει. Πάτερ ἡμῶν. Καὶ μετὰ τὸ Πάτερ
ἡμῶν ἔλεγες λέγει.

Ναί, Κύριε, ὁ δεδωκὸς ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν
τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶ-
σαν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, σύντριψον καὶ καθυπόταξον B
τὰς κεφαλὰς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ὑπὸ τοὺς πόδας ἐν
τάχει, καὶ πᾶσαν τὴν κακότηχον αὐτῶν ἐπίνοιαν
τὴν κατ' ἡμῶν διασκέδασον, ὅτι σὺ εἶ βασιλεὺς ἡμε-
τέρων· πάντων, Χριστὲ ὁ Θεός· καὶ σὺ τὴν δόξαν
καὶ τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὴν προσκύνησιν ἀναπέμ-
πομεν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου
Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, κ. τ. λ.

Ὁ Διάκονος λέγει. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν.

Εὐχὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Λαοῦ.

Ὁ κλίνας οὐρανοὺς καὶ καταλθὼν ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς
σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ὁ τῆς σῆς χά-
ριτος πᾶσαν ἐξαπλώσας τὴν εὐθηνίαν ὁ ποιῶν
πάντα ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ, ὦν αἰτούμεθα, ἢ νοοῦμεν·
φιλάνθρωπε, ἀγαθὲ, ἔκτεινόν σου τὴν χεῖρα τὴν
ἀόρατον, τὴν εὐλογημένην, τὴν μεστὴν ἐλέους καὶ
οἰκτιρῶν, καὶ εὐλογῶν εὐλόγησον τοὺς δούλους σου, C
καὶ καθάρισον αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς
καὶ πνεύματος· καὶ ποίησον ἡμᾶς μετόχους καὶ συσ-
σώμους γενέσθαι τῆ σῆς χάριτι, ὅπως ἐν ἀγιότητι
καὶ δικαιοσύνῃ σοι τὴν ἰκεσίαν προσάγοντες, καὶ
σοὶ πρέπει πᾶσα δόξα, μεγαλοσύνη, κράτος τε καὶ
ἐξουσία, ἅμα τῷ ἀγράντῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν, κ. τ. λ.

Εὐχὴ ἄλλη ἐπίσω.

Πρόσχευε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐξ
ἀγίου τοῦ κατοικητηρίου σου, καὶ ἀπὸ θρόνου τῆς
βασιλείας σου, καὶ ἔλθε εἰς τὸ ἁγιαῖα ἡμᾶς τοὺς
ἐπικλιναντάς σου. Ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθήμενος,
καὶ ὡς ἡμῖν ἀόρατος συνὼν καὶ καταξίωσον τῇ
κρατείᾳ σου χεῖρ, μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀγράντου σώ-
ματός σου, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ. Σὺ γὰρ
εἶ ὁ κλῶν καὶ κλώμενος, καὶ ὀκλαστός· καὶ σὺ τὴν
δόξαν ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ
Πνεύματι, νῦν, κ. τ. λ.

(27) Sententia hæc, et aliæ similes quæ in Graecorum Orientaliumque libris passim occurrunt, illis qui veram elementorum in corpus et sanguinem Christi transmutationem rejiciunt, venire nunquam possunt in mentem: nec ab illis, quarumque ratione illas torqueant, possunt explicari. Christum scilicet, Orientales in Eucharistia presentem ita agnoscent, ut viventem, sacerdotemque secundum ordinem Melchisedech, Pontificem futurorum honorum, qui sacramentum quod ipse instituit, presentia sua, et ineffabili operatione Spiritus sancti perficiat. Eo

Jesu Christe. Tu igitur, Domine, per multam tuam misericordiam prestare nobis dignatus es, ut per baptismum efficeremur filii et hæredes. Docuisti nos formam orationis mysticam, qua oraremus immaculatum Patrem tuum. Tu ergo etiam nunc, Dominator Domine, dignos effice nos, ut cum conscientia sanctificata, et mente bonæ qualis filios decet, cum desiderio, et fiducia bonæ audeamus invocare, qui in cælis est sanctum Deum Patrem tuum, et dicere.

Populus. Pater noster, et posteaquam recitata est Oratio Dominica, sacerdos dicit.

Ita, Domine: Domine, qui dedisti nobis potestatem calcandi serpentes et scorpiones, omnemque potestatem inimici, contere et subijce capita inimicorum nostrorum sub pedibus nostris velociter, omnemque dolosam eorum adversus nos cogitationem dissipa, quoniam tu es Rex omnium nostrum, Christe Deus; tibi que gloriam, et gratiarum actionem et adorationem quotidie offerimus, simulque Patri tuo qui sine principio est, et sancto Spiritui, nunc, etc.

Diaconus. Inclinate capita vestra, etc.

Oratio inclinationis capitis.

Qui inclinans cælos descendisti in terram, ad salutem humani generis, qui gratiæ tuæ omnem abundantiam explicasti: qui omnia facis abundantius quam petimus et cogitamus: benigne, bone, extende manum tuam invisibilem, benedictam, plenam misericordiæ et miserationum, et benedicens C benedic servis tuis, eosque munda ab omni inquinamento carnis et spiritus: et fac nos participes esse et concorporeos tuæ gratiæ, ut in sanetitate et iustitia tibi supplicationem offeramus: et te decet omnis gloria, magnitudo, potestas et imperium, cum immaculato tuo Patre et sancto Spiritu, nunc, etc.

Oratio alia similiter dicenda.

Attende, Domine Jesu Christe Deus noster, ex sancto habitaculo tuo, et ex throno gloriæ regni tui, et veni ad sanctificandum nos qui inclinamur coram te. Qui sursum sedes cum Patre, et hic nobiscum invisibiliter ades: dignareque potenti manu tua, participes facere nos immaculati corporis tui et pretiosi sanguinis, et per nos omnem populum. Tu enim es qui frangis et frangeris, quamvis infractus (27), et tibi gloriam referimus cum Patre et sancto Spiritu, nunc, etc.

spectant illa quæ superius leguntur: Qui tunc benedixisti, etiam nunc benedic: qui tunc sanctificasti, etiam nunc sanctifica: qui tunc fregisti, etiam nunc frange: qui tunc dedisti discipulis et apostolis tuis, etiam nunc, Domine, da nobis et omni populo tuo. Igitur sacerdos antequam eucharisticum panem frangat, quod facere debet, ut Christi exemplum imitetur, eum invocat, ut fractioni presens sit, eamque sanctificet: eamque ratione, Christus frangit per sacerdotis ministerium, sicut benedicit et sanctificat eodem illius ministerio. Cum vero panis ille

Diaconus. Attendamus Deo cum timore.

Oratio libertatis, seu absolutionis (28).

Pax omnibus.

Agnus Dei, qui tollis peccatum mundi, qui sanguinem tuum maculae omnis expertem profudisti ad vitam mundi, et in redemptionem permutationemque omnium tradidisti te ipsum, liberans a morte in qua detinebamur, venundati sub peccato. Qui facis voluntatem timentium te, et orationem eorum exaudis salvasque ipsos: qui justum Job exaudivisti eum, mane surgens, offerret sacrificia pro liberis propriis dicens, ne forte cogitaverint filii mei mala in corde suo coram Deo: exaudi me quoque miserabilem peccatorem et inutilem servum tuum, dum deprecor pro famulis tuis, patribus meis et fratribus, et pro me quoque misero. Benigno vultu et oculo sereno respice super nos hac hora, et dimitte nobis omnem iniquitatem omnemque transgressionem, et inobedientiam contra Legem et praecepta tua: omnem quoque reatum conscientiae, omnem

consecratus sit ipsum corpus vivum Christi Domini, dicunt Coptitae, Christum esse ipsum qui in Deus, praesens omnipotenti virtute sua, sacramenta per Spiritum sanctum invisibiliter perficiens: per sacerdotem visibiliter operans, frangit, id est, idem facit quod in Eucharistiae institutione fecerat. Esse quoque ipsum qui frangitur: quia corpus ejus vivum, sub specie panis frangitur, manet tamen ἀλλαστος quia nulli jam passio est obnoxium, idem corpus. Ita Nestoriani in Liturgiis suis dicunt, *Oblationem vivam et rationalem primitiarum nostrarum, victimamque non immolatam, Deo offerri.* Item, *Agnus Dei qui quotidie sacrificatur sacramentaliter, et vivit in saecula:* et alia de quibus vidende notae ad Theodori Liturgiam. Pari intellectu Graeci dixerunt, Christum esse in sacramento eum qui offert, et qui offertur, secuti Gregorium Theologum, qui ita locutus est in *Apologetico*: "Ὅτι μηδέτις ἄξιός τοῦ μεγάλου καὶ Θεοῦ, καὶ θύματος, καὶ ἀρχιερέως, ὅστις μὴ πρότερον ἑαυτὸν παρέστησε τῷ Θεῷ θυσίαν ζώσαν, ἅγιαν. Dignum esse neminem magno Deo, hostia et pontifice, qui non prius exhibuerit se Deo iustam vivam, et sanctam. Ea occasione turbae non mediocres excitatae sunt in Ecclesia Constantinopolitana anno Christi 1156 sub Manuele Comneno (a), de quibus Cinnamus l. iv, Nicetas l. vi, et auctores alii fuse scripserunt. Nempe cum Basilicus diaconus interpretando Evangelium, publice hanc doctrinam ex pulpito praedicasset, Michael proediceus Ecclesiae Constantinopolitanae, Nicephorus Basilicius, et alii, eam, tanquam haeresin Nestorianam induceret, impugnaverunt, quibus adhaesere Soterichus Panteugenus patriarcha Anthiocenus designatus, Eustathius metropolita Dyrachii, et alii nonnulli. Synodo habita eodem anno, anathema pronuntiatum in illos est, qui explicatam a Basilio doctrinam impugnant. Totam istius controversiae historiam accurate ex Graecis auctoribus explicavit Leo Allatius (*Exercit.* 26, *adv. Creighton.* p. 522 et seq.); tum multa theologorum veterum et recentiorum testimonia collegit, non modo ex libris editis, sed etiam ex manuscriptis. Ea omnia Dositheus patriarcha Hierosolymitanus, transtulit in *Enchiridion* suum (p. 47 et seq.), seu editionem Tractatus quem, titulo *Scuti fidei orthodoxae*, scripserat, quique sy-

A Ὁ διάκονος λέγει. Πρὸς τω μὲν Θεῷ μετὰ φόβου.

Εὐχή τῆς ἐλευθερίας
Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ ἄμωδὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τὸ πανάσπιλον αὐτοῦ αἶμα διαχύσας ἐπὶ τὴν τοῦ κόσμου ζωὴν, καὶ εἰς λύτρον καὶ ἀντάλλαγμα πάντων, ἑαυτὸν παρέδωκας, ἐν θανάτῳ λυτρωσάμενος, ἐν ᾧ κατειγόμεθα, πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιῶν τὸ θελημα, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούων, καὶ σώζων αὐτούς. Ὁ τοῦ δικαίου Ἰὼβ εἰσακούσας ἀνιστάμενος τὸ πρὸ καὶ ὑπὲρ παιδίων φίλων θυσίας προσπαγῶν εἰπὼν, μήπως ἐγενόθησαν υἱοὶ μου πονηρὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐναντι Θεοῦ. Καὶ ἐμοῦ τοῦ ἄετινου καὶ ἁμαρτωλοῦ, καὶ ἀρχαίου σου δούλου, ἱκετεύω ὑπὲρ τῶν σῶν οἰκετῶν, πατέρων μου καὶ ἀδελφῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἀθλιότητος. Εὐμενεὶ προσώπῳ καὶ γαλήνῳ ἕματι, ἐπίθε ἐφ' ἡμᾶς ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ καὶ πάρος οὖν ἡμῶν πᾶσαν ἀθετηρίαν, καὶ πᾶσαν παράθασιν, καὶ παρακοὴν νόμου

nodi Hierosolymitanae sen Bethleemicae, quia in ea probatus et confirmatus fuerat, nomine Lutetiae olim editus est. Tantum abest porro, ut quod anno 1672 scripserat, synodoque proposuerat, retractaverit, quin potius ea novis et quidem multis argumentis confirmavit. Quod ab Allatio descriptis magnam testimoniorum partem, id eum *λατινόμενον* fuisse non probat, eum in odio Romanae Ecclesiae concessisse eum sciam omnes, qui Constantinopoli aut Hierosolymis illum viderunt, et satis demonstret Nectarii, cujus discipulus fuit, liber *adversus primatum Romani pontificis*; cujus operis, auctorem illum potius quam editorem fuisse, fama in Oriente fuit. Verum cum illud publicaverit et in Praefatione qua Nectarii vitam breviter complexus est, illum ab inimicis quas contra Latinos perpetuo exercebat, impense laudaverit, non minus quam Meletium Syrium, cujus refutationem Confessionis Cyrilli Lucaris simul edidit, frustra illius in Latinis propositio quaeritur, a qua longissime remotus fuit. Cum vero Allatianam testimoniorum ex Graecis auctoribus collectionem in opus suum transfudit, eadem opera nullam inter Graecos Latinosque de eucharistiae fide controversiam esse professus est; agnovitque nihil ab Allatio referri, quod Graecis ignotum foret aut improbatum. De eadem controversia videnda etiam quae scripsit idem Allatius in Praefatione ad *Excerpta varia rhetorum et sophistarum* (Roma 1641), in qua multos et quidem gravissimos Wolphii, dum Nicetam interpretatus est, errores emendat.

(28) Intelligenda est oratio *Absolutionis* quae paulo ante Confessionem fidei de Eucharistia pronuntiari solet, ut in aliis Liturgiis observare licet. Nulla ad hanc partem Graeci codicis exstat versio Arabica. Sed de sententia dubium esse nullum potest, cum eo ipso loco notetur in codice Coptico, dicendum esse orationem *Absolutionis*, sed quae sumenda sit ex Liturgia sancti Basilii: quae diversa est ab ea quam Graecus codex et Copticus representant. Sunt quippe variae istarum absolutionum formulae.

Sequitur Confessio fidei *Corpus sanctum* et reliqua, quae eum aliis omnino consentiunt; atque adeo nullis novis observationibus indigent, ut neque preces aliae quibus haec Liturgia concluditur.

(a) Hanc synodum edidit cardinalis Angelo Mai in *Spicilegii Romani* tomo X; alterius, anno 1166 Constantinopoli in eadem causa habitae, Acta jam vulgaverat in volumine IV *Veterum Scriptorum*. Edit. Patr.

καὶ τῶν σῶν ἐντολῶν· ἔτι δὲ καὶ πᾶσαν συνειδήσιν, ἅ
καὶ πᾶσαν ἐνθούμησιν, καὶ πάσαις· πράξεσι, καὶ πά-
σαις κινήσεσι γεγωνυίας ἐν ἑαυτοῖς, ἡμερικῶς τε
καὶ νυκτερικῶς ἐπιδοῦναι καὶ κατακρατῆσαι κατὰ τῆς
ψυχῆς. Καὶ ἀθώωσον αὐτοὺς ἀπὸ πάσης συνειδήσεως
πονηρῶν, καὶ πάσης ἀκάρου πράξεως, καὶ παντὸς
λογισμοῦ πεπυρωμένου.... * ἔστιν βέβηλα παρὰ τὴν
τῆς ψυχῆς καθαρότητα. Χάρισαι αὐτῶν τὴν τῶν
ἀμαρτιῶν ἐπίγνωσιν, καὶ τελείως ἀπέχεσθαι ἀπ’
αὐτῶν. Δώρησαι αὐτοῖς μετανοίας ἀγνόητος*, καὶ
τὴν εἰς σὲ ἐπιστροφὴν· σὺ γὰρ, Δέσποτα Κύριε,
ἐπιώχουσαις ἐκουσίως ἐν τῷ σε σαρκωθῆναι, διὰ τὴν
τοῦ γένους ἡμῶν σωτηρίαν· καὶ διέβρηξας τὸ καθ’
ἡμῶν χειρόγραφον, διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τῶν
θεῶν σου παλάμων ἐφάπλωσιν. Φεῖσαι πάντων, Δέ-
σποτα φιλόψυχε, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά, καὶ
παρὰ σοῦ ἡμέτερα ἀφετήρια, καὶ οὐδὲν τῶν ἐπιτη-
δευμάτων τῶν χειρῶν ἡμῶν δι’ ἃ τὴν σὴν βασιλείαν
δοξάζομεν καὶ ἀνυμνοῦμέν σε, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
ἄτινα ν... λου... ὠν... θορων.

Πάσαις ἡμέραις ἕως αἰρετικῶν καὶ ἐθνικῶν.

* Ἐμπλησον ἡμᾶς τοῦ σοῦ φόβου, καὶ κατεύθυνον
εἰς τὸ ἀγαθὸν σου θέλημα· σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν,
καὶ πρέπει σοι δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σῶμα καὶ αἷμα.

Ὁ διάκονος λέγει. Μετὰ φόβου Θεοῦ πρόσχω-
μεν.

Ὁ ἱερεὺς ὑψοῦ Δεσποτικῶν καὶ ἐκφωνήσκει· Τὰ
ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Εἷς Πατήρ ἅγιος, εἷς Υἱὸς ἅγιος, ἐν Πνεύμα ἁγίον.
Ἄμην.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Ὁ Κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ λαὸς λέγει. Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τοὺς αἰῶ-
νας. Ἄμην.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄμην.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σῶμα ἅγιον καὶ αἷμα τίμιον,
ἀληθινόν, Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄμην.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄμην.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σῶμα ἅγιον καὶ αἷμα τίμιον,
ἀληθινόν, Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄμην.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄμην.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Σῶμα καὶ αἷμα Ἐμμανουὴλ τοῦ
Θεοῦ ἡμῶν, τοῦτό ἐστιν ἀληθῶς. Ἄμην.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἄμην.

Πιστεύω, πιστεύω, πιστεύω καὶ ὁμολογῶ ἕως
ἐσχάτης ἀναπνοῆς, ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἡ σὰρξ ἡ ζωο-
ποιὸς, ἣν ἔλαβες, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐκ τῆς ἁγίας
δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας·
καὶ ἐποίησας αὐτὴν μίαν σὺν τῇ θεότητι σου, μὴ ἐν
μίξει, μὴδὲ ἐν κυρμῷ, μὴδὲ ἐν ἀλλοιώσει· καὶ ἐμαρτύ-
ρησας ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν, καὶ
παρέδωκας αὐτὴν ὑπὲρ ἡμῶν πάντων... ἔρω ἐπὶ τοῦ
ξύλου τοῦ σταυροῦ τοῦ ἁγίου, ἐν τῷ θελήματί σου.

cogitationem, omnes actiones et motus qui in nobis
excitantur die ac nocte, ut animam alligent et cap-
tivam teneant. Fac eos immunes ab omni consci-
entia rerum malarum, et omni actione infructuo-
sa, omnique cogitatione sordida eorum quæ pro-
fana sint et animæ puritati contraria. Concede ipsis
peccatorum agnitionem, utque perfecte ab illis abs-
tineant. Da illis pœnitentiæ castitatem, et ad te
conversionem: tu enim, Dominator Domine, pauper
factus es voluntarie, dum carnem assumpsisti, ad
generis nostri salutem, et conscidisti chirographum
quod erat adversum nos, per divinarum manuum
tuarum in cruce expansionem. Pæce omnibus, Do-
mine amator animarum, quia omnia tibi servant,
et a te sunt præmia liberationis nostræ, non quid-
quam vero opus manuum nostrarum. Idcirco reg-
num tuum glorificamus, laudamus te, Christe
Deus noster.

Omnibus diebus usque ad hæreticorum et ethni-
corum.

Imple nos timore tuo, et dirige nos ad bonam
voluntatem tuam: tu enim es Deus noster, et te
deceet gloria, honor et adoratio.

Sacerdos. Corpus et sanguis.

Diaconus. Cum timore Deo attendamus.

Sacerdos elevat Δεσποτικῶν (seu partem hostiæ ma-
jorem) et alta voce dicit. Sancta sanctis.

C Populus. Kyrie elei-on.

Unus Pater sanctus, unus Filius sanctus, unus
Spiritus sanctus. Amen.

Sacerdos. Dominus cum omnibus vobis.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Benedictus Dominus in sæcula. Amen.

Populus. Amen.

Sacerdos. Pax omnibus.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Sacerdos. Corpus sanctum et sanguis pretiosus,
verus, Jesu Christi Filii Dei. Amen.

Populus. Amen.

Sacerdos. Sanctum corpus, et sanguis pretiosus,
verus, Jesu Christi Filii Dei. Amen.

D Populus. Amen.

Sacerdos. Corpus et sanguis Emmanuel Dei no-
stri, hoc est vere. Amen.

Populus. Amen.

Credo, credo, credo, et confiteor usque ad ulti-
mum spirituum quod hæc ipsa est caro vivifica,
quam accepisti, Christe Deus noster, ex sancta
domina nostra Deipara et semper virgine Maria
quamque fecisti unam cum divinitate tua, non per
misionem, confusionem, aut alterationem: et te-
status es sub Pontio Pilato præclaram confessionem;
et quam tradidisti pro nobis omnibus, super lignum
crucis sancte, voluntate tua.

Vere credo, quod divinitas tua nunquam separata fuit ab humanitate tua, in instanti, aut in ictu oculi. Tradidisti eam in redemptionem, et in remissionem peccatorum, et in vitam aeternam, illis qui ex ea communicant.

Credo quod hæc re vera sit. Amen.

Populus. Amen.

Diaconus. In pace et charitate.

Sacerdos alta voce. Incomprehensibilis Deus, Verbum incircumscriptum, æternum, suscipe a nobis peccatoribus ex indignis labiis hymnum, cum supernis potestatibus: te enim decet omnis gloria, honor et adoratio cum experte principii Patre tuo, et vivificante tuo Spiritu, in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Populus dicit psalmum cl.

Diaconus. Congregamini et intrate, diaconi, cum reverentia.

Oratio gratiarum actionis, post communionem sanctorum mysteriorum.

Diaconus. Ad orationem state.

Sacerdos. Pax omnibus.

Populus. Et cum spiritu tuo.

Diaconus. Orate pro digna communionem.

Populus. Kyrie eleison.

Sacerdos dicit hanc orationem. Gratias agimus tibi, Verbum Dei verum, qui es ex substantia Patris principium non habentis, quoniam tantopere dilexisti nos, et dedisti te ipsum pro nobis immolatus. Concede nobis per immaculatum corpus tuum, et pretiosum tuum sanguinem redemptionem, sicut, benigne, præstitisti nobis nunc ut ex ipsis Eucharistiam acciperemus. Idecirco confitemur tibi nunc, benigne et bone, et tibi gloriam, honorem et adorationem continue offerimus, cum experte principii Patre tuo, et sancto tuo Spiritu, nunc, etc.

Diaconus. Capita vestra Domino inclinate.

Oratio inclinationis capitis.

Qui es, qui eras, et venisti in mundum ad eum illuminandum, qui carnem assumens, homo factus es, et crucifixus es pro nobis, passusque voluntarie in carne, mansisti impassibilis ut Deus: sepultusque, tertia die resurrexisti, ascendensque in cælum, sedisti ad dexteram magnitudinis gloriæ Patris: divinum, sanctum, consubstantialiam æqualis potestatis et gloriæ, et coæternum Spiritum misisti super sanctos tuos discipulos et apostolos, atque per eum illos illuminasti et per eos orbem universum; Christe vere Deus noster.

. . . Gabriel et Raphael.

Et angelorum quadriformium, animalium incorporeorum; et angelorum, viginti quatuor seniorum; sanctique gloriosi propheta, præcursoris, baptiste et martyris Joannis

Sancti Stephani primi diaconi et primi martyris.

Ἀληθῶς πιστεύω, ὅτι θεότης σου οὐδ' οὐ μὴδὲ ποτε χωρισθεῖσα ἐξ ἀνθρωπότητός σου, ἐν ἀτόμῳ, οὐδὲ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. Μετέδωκας αὐτὴν εἰς λύτρωσιν, καὶ εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον, τοῖς ἐξ αὐτῆς μεταλαμβάνουσι.

Πιστεύω ὅτι αὕτη ἔστιν ἀληθῶς. Ἀμήν.

Ὁ λαὸς λέγει. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος λέγει. Ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφωνήσῃ. Ἀκατάληπτε θεέ, Λόγε ἀχώρητε, αἰδία, δέχου παρ' ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ἐξ ἀναξίτων χειλέων, ὕμνον, μετὰ τῶν ἄνω δυνάμεων· σοὶ γὰρ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ ζωοποιῷ σου Πνεύματι εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

B Ὁ λαὸς λέγει ψαλμὸν ρν'.

Ὁ διάκονος λέγει. Συνάθροίτε καὶ εἰσέλθετε, οἱ διάκονοι, μετ' εὐλαβείας.

Εὐχὴ εὐχαριστίας μετὰ τὴν μετάληψιν τῶν ἀγίων μυστηρίων.

Ὁ διάκονος λέγει. Ἐπὶ προσευχῆς στάθητε.

Ὁ ἱερεὺς λέγει. Εἰρήνῃ πᾶσιν.

Ὁ λαὸς λέγει. Καὶ τῷ πνεύματι σου.

Ὁ διάκονος λέγει. Προσεύξασθε ὑπὲρ τῆς ἁξίας μεταλήψεως.

Ὁ λαὸς λέγει. Κύριε ἐλέησον.

Ὁ ἱερεὺς λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην. Εὐχαριστοῦμέν σοι, Λόγε Θεοῦ ἀληθινέ, ὁ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνάρχου Πατρὸς, ὅτι οὕτως ἠγάπησας ἡμᾶς καὶ ἔδωκας σεαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐσφαγιάσθης. Κεχάρισας ἡμῖν, διὰ τοῦ ἀρχάντου σου σώματος, καὶ τοῦ τιμίου σου αἵματος, τὴν ἀπολύτρωσιν, ὡς κατηξίωσας ἡμᾶς νῦν, φιλόανθρωπε, ἵνα λάθωμεν ἐξ αὐτῶν εὐχαριστίας*. Διὰ ἐξομολογουμέν σοι νῦν, φιλόανθρωπε, ἀγαθὲ, καὶ σοὶ τὴν δόξαν, καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν προσκύνησιν διγενεῶς ἀναπέμπομεν, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ σου Πνεύματι, νῦν, κ. τ. λ.

Ὁ διάκονος λέγει. Τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε.

Εὐχὴ τῆς κεφαλοκλισίας.

Ὁ ὦν, ὁ ἦν, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον τοῦ φωτίσαι αὐτόν· ὁ σαρκωθείς, ἐνανθρωπήσας, καὶ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, καὶ πθὼν ἐκουσίως σαρκί, καὶ μείνας ἀπαθῆς, ὡς Θεός· καὶ ταφείς, καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνεβῶν εἰς οὐρανοὺς, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, τὸ τε θεῶν, καὶ ἄγιον, καὶ ὁμοούσιον, καὶ ὁμοούσιον, καὶ ὁμόδοξον, καὶ συναίδιον Πνεῦμα καταπέμφας ἐπὶ τοὺς ἁγίους σου μαθητάς, καὶ ἀποστόλους, καὶ διὰ τούτου φωτίσας μὲν αὐτούς, δι' αὐτῶν δὲ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, Χριστέ, ὁ ἀληθινὸς Θεός ἡμῶν.

... καὶ Γαβριὴλ καὶ Ῥαφαήλ.

Καὶ τῶν ἀγγέλων τετραμόρφων ζώων ἁσωμάτων καὶ τῶν ἀγγέλων, εἴκοσι τεσσάρων πρεσβυτέρων. Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου, προφήτου, προδρόμου, βαπτιστοῦ, καὶ μάρτυρος Ἰωάννου.

Τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτοδιακόνου καὶ πρωτομάρτυρος.

Τῶν θείων, ἱερῶν, ἐνδόξων ἀποστόλων, ἀθλοφύρων προφητῶν, καὶ καλλινίκων μαρτύρων.

Καὶ τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Πατρὸς ἡμῶν Μάρκου τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ, καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου.

Καὶ σῶσον, καὶ ἐλέησον, καὶ εὐλόγησον πάντα Χριστιανόν. Καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ τιμὴν, καὶ προσκύνησιν σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ.

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Θεοῦ ἐτελειώθη ἡ θεία Λειτουργία, ἡ ὁρισμένη τῷ ἐν ἁγίοις Πατρὶ ἡμῶν Θεολόγῳ Γρηγορίῳ.

Divinorum gloriosorum sanctorum apostolorum, prophetarum, qui certamina sustinuerunt, et martyrum praeclaris victoriis insignium.

Et sancti et beati Patris nostri Marci apostoli et evangelistae, chororumque omnium sanctorum tuorum.

Et salva, miserere, benedicque omnemque Christianum : tibi que gloriam et honorem et adorationem offerimus, cum Patre tuo qui est absque principio, et sancto Spiritu, nunc et semper.

In pace Dei completa est divina Liturgia, ordinata a sancto Patre nostro Theologo Gregorio.

S. GREGORII THEOLOGI

PRECATIO ET EXORCISMUS AD IMMUNDOS SPIRITUS EJICIENDOS.

(Fragmenta.)

(Ap. IRIARTE, *Cod. Graec. Bibliothecae Regiae Matritensis*, in fol., p. 425, cod. CV, f° 79 v*.)

Precatio incipit :

Ἐπικαλούμεθά σε, Δέσποτα Θεὲ καὶ Πάτερ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄφθαρτε, ἄχραντε, ἀχειροποίητε, ἀψηλάφητε, ἀόρατε, ἀκατασκευάστε.

Exorcismus vero incipit :

Ἐξορκίζω ὑμᾶς, πάντα τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, κατὰ τοῦ Ἐλοῦ Ἀδοκαὶ σαβαώθ, ἐξελεθεῖν καὶ ἀναχωρεῖν ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ τοῦ δεῖνος.

Desinit :

Γινώτε, ἔθνη, καὶ ἡτῆσθε : φυγαδεύθητε πάντα τὰ δαιμόνια ἐτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς ὁ σαβαώθ, ὃς πρόπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀμήν.

Precaionem hanc et exorcismum neque inter edita S. Gregorii Nazianzeni scripta, neque in *Coacti Euchologio* reperias ; quamobrem necdum typis tradita existimamus.

LECTORI.

Decem vel saltem octo S. Gregorii orationes Rufinus Aquileiensis e Græco transtulit in Latinum (v. Rufin. *Histor. eccles.* lib. xi, c. 9, et S. Hieron. *Apolog. contra Rufin.* lib. 1, n. 50), in quibus primum ac præcipuum locum obtinet *Apologeticus* ipsius, cum presbyter ordinatus fugisset in solitudinem. Præfixa est orationibus istis Latine versis *Præfatio Rufini ad Apronianum alicum*. Hujus Præfationis fragmentum exstat in editione Maurina; integra legitur in edit. Opp. S. Gregorii Coloniae [i. e. Lipsiæ] 1690 (t. 1, p. 726—27), unde eam exceepimus. Versio Rufini, quæ in editionibus Græco-Latinis Operum S. Gregorii Naz. (etiam in edit. Maurina) desideratur, excusa est Argentinæ 1508, in-4°. Sunt autem orationes S. Gregorii ex Rufini versione juxta ordinem editionis mox laudatæ sequentes: *Apologeticus* liber 1 (ed. Maurin. orat. 2); *De epiphaniis sive natali Domini* (orat. xxxviii); *De luminibus*, quod est de secundis epiphaniis (orat. xxxix); *De fide* liber 1 (*Tractatus 1 de fide orthodoxa contra Arianos*, spurius, olim orat. 49); *De Nicæna fide*, *De Pentecoste et Spiritu sancto* (orat. xli, cui præmittitur *Tractatus 2 de fide orthodoxa contra Arianos*, spurius, qui erat olim orat. 50); *De semetipso ex agro reverso* (orat. xxvi); *De dictis Jeremiæ*, præsentis imperatore (orat. xvii); *De reconciliatione et unitate monachorum* (or. vi); *De grandinis vastatione* (orat. xvi); *De Arianis, quod non liceat semper et publice de Deo contendere* (orat. xxvii). Cf. J. Fontanini *Histor. litterar. Aquilei.* lib. v (*Vita Rufini* ed. Vallars. lib. 11) c. 8, n. 1—2, *Patrologiæ Latine* tom. XXI, col. 488.

PROLOGUS RUFINI IN LIBROS S. GREGORII NAZIANZENI.

Proficiscenti mihi ex Urbe, injungebas, fili charissime, ut tibi absens quoque aliquid operis impenderem, ne nos a consuetis studiis necessitas meæ professionis inliberet. Petebas ergo Gregorium tibi in Latinum verti, virom per omnia incomparabilem, qui verbo et operibus clarus, splendidissimum lumen scientiæ Christi Ecclesiis præbuit, dum ea docuit quæ fecit, nec seipsum condemnavit, agendo contraria quam docebat. In Cappadocia domo, episcopo patre, matre quoque satis religiosa oriundus fuit; Athenis et altus et eruditus et pauci. Nec tamen in conversatione scolarum vel aratis vel sodalium illecebris cedens prodidit pudicitiam, sed tanquam a Domino sibi commissum thesaurum ad domum castam reportavit integrum signaculum castitatis. Denique cum philosophiæ studiis apud Athenas floreret (a), vidit per soporem sedenti sibi et legenti duas decoras satis dextra laeva que feminas consedisse. Quas ille castitatis instinctu oculo torviore respiciens, quem non essent et qui tibi sibi vellent percunctabatur. At ille eum familiaris et ambitiosius complectentes, ait: *Ne moleste accipias, juvenis, note tibi satis et familiares sumus. Altera enim ex nobis sapientia, altera castitas dicitur; et missa sumus a Domino tecum habitare, quia jucundum nobis et satis mundum in corde tuo habitaculum præparasti.* Tum demum eum ob extremum in litteris profectum Athens ut oratoriam doceret astringeretur, luctum navem ingressus abscessit. Et cum se inexplorato mari commisisset, vomitate vexatus est, in qua Deo se servitutum invenit. Quod cum faceret, subito a patre episcopo in sacerdotum subrogatus est. Quod ægre ferens discessit ad tempus. Postmodum vero

regressus libellum hunc *Apologeticum* dixit in Ecclesia, causas suæ abcessionis vel etiam reditus allegans. Post hæc etiam defuncto patre succedit in episcopatum apud Nazianzum breve oppidum. Et inde cum post Valentis Ariani tempora Ecclesias Catholice recepissent, Constantinopolim ad instituendam vel docendam Ecclesiam transire exoratus est. Ubi cum magnificentum opus in verbo Dei ageret, et infinitas quotidie pene multitudines ab hæreticis ad fidem veram converteret, ut fieri solet, gloriam amulatio subsequuta est. Ille vero tam erat in timore Domini perfectus, ut cum sensisset causa sui esse inter episcopos disceptationem, statim sponte discederet, dicens illum tantummodo propheticum sermonem: *Si propter me est tempestas ista, tollite me et mittite in mare: et desinet a vobis commotio.* Hujus neque vita aliquid probabilius et sanctius, neque eloquentia clarius et illustrius, neque fide purius et rectius, neque scientia plenius et perfectius inveniri potest, utpote qui solus sit de ejus fide ne dissidentes quidem inter se, ut fieri solet, partes et studia disputare potuerint, sed id obtinuerit apud Dominum et Ecclesias Dei meriti, ut quicumque ausus fuerit doctrinæ ejus in aliquo refragari, ex hoc ipso quia ipse sit magis hæreticus arguatur. Manifestum namque indicium est, non esse recte fidei hominem, qui in fide Gregorio non concordat. Hunc ergo absque ullo prorsus lege scrupulo, sciens tamen quod eloquentiæ ejus præfulgidum in Græco lumen non parum necessitas interpretationis obscurat. In quo utrum nostri sermonis paupertas, an ipsa interpretationis natura hoc agat: tu qui utriusque linguæ habes peritiam, magis probate.

(a) Vide domnum Clemencetum in *Vita S. Gregorii*, t. I nostræ editionis, col. 461 D. Edit.

ELIÆ METROPOLITÆ CRETÆ

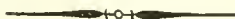
COMMENTARII

IN S. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES XIX

*E CODICE MS. BASILENSI EXCERPSIT
ET ANNOTATIONEM CUM IN ELIÆ COMMENTARIOS
TUM IN S. GREGORII ORATIONES XIX
ADIECIT*

ALBERTUS IAHNIUS

THEOLOGUS ET PHILOLOGUS
BERNAS-HELVETIUS,
SOCIETATIS HISTORICO-THEOLOGICÆ LIPSIENSIS SODALIS.

ACCEDUNT

BASILII ALIORUMQUE SCHOLIA IN S. GREGORII ORATIONES,

E CODICIBUS MONACENSIBUS EXCERPTA.

FAUTORIBUS BENEVOLENTISSIMIS

AMICIS DILECTISSIMIS

CAROLO DAREMBERGIO

MEDICINÆ DOCTORI

BIBLIOTHECÆ MAZARINÆE CUSTODI CET.

IOANNI GEORGIO KRABINGERO

BIBLIOTHECÆ REGLE MONACENSIS CUSTODI

ACADEMIÆ REGLE DOCTRINARUM MONACENSIS SOCIO

ET

CAROLO LUDOVICO ROTHIO

PHILOSOPHIÆ DOCTORI

LITERARUM GRÆCARUM LATINARUMQUE IN ACADEMIA BASILEENSI PROFESSORI

HUNC LIBELLUM

SINCERÆ AMICITIÆ GRATIQUÆ ANIMI TESSERAM

D. D. D.

ALBERTUS IAHNIUS.

Vobis, Viri humanissimi, hoc, quatecunque est, Anecdotorum opusculum debetur,

Nam, ut temporum rationem sequar, viginti et quod excurrit anni sunt, ex quo Tu, amicissime Krabingere, mihi, tunc Monachii commoranti librisque Græcis manu scriptis, illic in bibliotheca regia asservatis, heluanti, cum alia plurima Anecdota Græca, quorum bona pars adhuc edenda restat, tum Scholia in S. Gregorium Nazianzenum, quibus in hoc opusculo usus sum, ad describendum vel excerpendum propinasti. Ac etiamsi diu est, quod ego suavi Tecum epistolarum commercio ægre careo (fortasse mea quadam culpa, negotiis misere dis-tenti), semper tamen, dum vivam, grato erga Te animo recolam commoracionis illius Mo-nacensis delicias, quarum Tu non minima pars fuisti.

Tu autem, carissime Rothi, amicitie vinculo me, Tibi antea ignotum, adstrinxisti egregio illo beneficio, quod Tua intercessione effecisti, ut pretiosissimus ille codex S. Gregorii Nazian-zeni manu scriptus, quo Eliæ commentarii continentur, anno MDCCCXLII ex bibliotheca publica Basileensi, liberaliter annuentibus eius curatoribus, per clarissimum Gerlachium, illius bibliothecæ præfectum, ad me Bernam transmitteretur, utque eum terere et in usum studiorum Platonicorum et Patrologicorum pro lubitu excerptere possem. Eundem Tu codicem, pro egregia Tua erga me benevolentia, cui idem ille Gerlachius iterum opitulatum ivit, nu-perrime, quum Excerpta Eliana Lutetiæ Parisiorum editurus essem, rursus ad me transmit-tendum curasti, ut quæ inde excerptissem augere, et plagulas corrigendas ad ἀρχέτυπον exi-gere possem.

Quod autem Eliæ tandem edendi consilium cepi, quodque operis redemptorem Lutetiæ sum naectus, id Tibi, humanissime Darenbergi, uni soli debeo. Nam quum ego ante hos quindecim annos, dilatatis paullatim antiquitatis studiis, cum philologia archæologiam, etiam pa-triam, conjungere et, quæ patrio sunt solo reconditæ, antiquitatis Gallicæ et Romanæ reli-quias perscrutari cœpissem, deinde historiæ patriæ operam per septennium navassem, iam-que, tanquam peregrinator ad sedem domesticam, ad pristina studia rediissem, et que pridem in genere philologo a me elaborari cœpta erant, maturare instituerem, — Te, mi Daren-bergi, sors propitia horum studiorum fautorem simul et moderatorem mihi obtulit. Tu me, ἀρχείων pulvere obrutum, et hic Bernæ quovis, Hercle, ad humanitatis studia incita-mento carentem, ea re erexisti, quod meos conatus Tibi Tuique similibus probari declarasti. Tu me, alios labores philologos meditantem, ad Eliam, seriniis instar κερμηλίου ser-vatum, edendum excitasti sic me interpellando : « Quin Tu pretiosum istud Anecdoton autè omnia in lucem profer, ne id ab alio quopiam occupetur, neve quem Tu in eo describendo la-

borem collocasti, Tibi irritus reddatur. » Quumque ego dieto parens, ad tempus sepositis, quos molitus eram, laboribus, Eliæ editionem pararem, interea redemptorem Tu plurimum reverendum Migneum mihi conciliasti, id est virum natum promovendis studiis SS. Ecclesiæ Patrum, qui quum primum instituisset, Eliæ commentarios integros edere, essetque eorum mole a proposito deterritus, eo lubentius hoc illorum compendium redimendum suscepit.

Accipite igitur, Fautores et Amici benevolentissimi, tanquam grati testimonium animi, hoc, quod Vobis debetur, opusculum, cui si ea desit doctrinæ et copia et perpolitio, qua viri eruditi, literis antiquis officii ergo vacantes, opera sua ornare consueverunt : spero fore, ut mihi ignoscatis. Neque enim Vos latet, me philologiam tanquam *πάρεργον* tractare coactum esse et erudito otio tantum non carere. Sed vel sic de literis antiquis, sacris pariter ac profanis, bene mereri porro conabor, donec Vos, Viri eruditissimi, cum similibus Vestrum meis conatibus favere video. Quod ut porro faciatis utque me amare pergatis, Vos rogo atque oro. Valet.

Dabam Bernæ Helvetiorum pridie Cal. April. MDCCCLVIII.

A. IÆNIUS.

PRÆFATIO.

Ecce Tibi, lector benevole, thesaurus eruditionis theologicæ et philologæ, depromptus ex Eliæ, metropolitæ Cretæ, Commentariis in S. Gregorii Nazianzeni orationes XIX. Quibus quidem de Commentariis priusquam verba faciamus, dicendum erit de Elia inso deque reliquis ejus scriptis.

De ætate, qua Elias vixerit, adhuc sub judice lis est. Leunclavius quidem quum proœmio in suam S. Gregorii Nazianzeni editionem (a) p. III dixisset, sibi non constare, quando Elias vixerit, tamen ibidem p. IV hoc de ea questione tulit judicium: « Quod si hoc quoque addendum est de Elia, equidem existimo vixisse id temporis hominem, quum Creta per Sarracenos occupata et Byzantinis imperatoribus esset adempta, nimirum annis ab ævo nostro plus minus sexcentis. Scribit enim proœmio Commentariis præmisso, ab se in exsilio scriptum hoc elaboratum fuisse (b): quod exsiliū sane in hos ipsos annos sævitæ Sarracenicæ incidere videtur. » Leunclavio adstipulatus, Streuberus ὁ μαχαριτης in *Serapeo* a. 1856, p. 181 sq. Eliæ Commentarios post A. C. 823 scriptos existimavit. A Leunclavii conjectura illud laud abhorret, quod alii, in quibus Caveus *Scriptor. Eccles. Hist. Lit.* ed. Basil. t. I p. 641, col. I, et Elias Dupinus *Nova Biblioth. Scriptor. Eccles.* t. VI p. 127, Eliam nostrum eundem esse statuerunt, ac Eliam Cretensium episcopum, quem synodo Nicænæ II, A. C. 787 habitæ, interfuisse constat. Atqui in Proœmio Eliæ Commentariorum certa deprehenduntur indicia, nostrum ab altero illo Elia prorsus diversum fuisse et longo post eum temporum intervallo vixisse. Dicit autem in Proœmio Elias, ex iis S. Gregorii interpretibus, qui sedecim ejus orationes, vulgo uno volumine comprehendis solitas, explanaverint, Basilium tantum et Gregorium, licet perfunctorie, eas quoque tractasse, quas ipse, longo post illos temporum intervallo (c), nunc sibi illustrandas sumat: Jam vero constat, Basilium, S. Gregorii scholiasten, qui, ne cum S. Basilio Magno confunderetur, ἐλάχιτος ipse, pro modestia sua, nominari voluit, sua in S. Gregorium scholia Constantino Porphyrogenito dedicasse (d), itaque priore dimidio sæculi X vixisse. Vid. Oudin. *Comm. de Script. Eccl.* t. I col. 649 sq., t. II p. 438 (e). Gregorius autem, presbyter Cæsariensis, alter ille scholiastes ab Elia commemoratus, Basilii æqualis fuit. Vid. Oudin. t. II col. 443 sq. Hæc quum ita se habeant, dubium non est, quin Elias ætate illis multo recentior fuerit. Verum ex Eliæ in Commentarios Proœmio expiscatus est Oudinus t. I col. 649, t. II col. 1069 sq. qui, licet neglecto primario, quo nos supra usi sumus, loco, tamen primus pulere vidit, Eliam, quippe Basilio et Gregorio, scholiastis, ætate recentiorem, ab altero illo sæculi VIII Elia probe discernendum et ad ævum multo recentius referendum esse. Neque tamen idem Oudinus novos errores satis cavit. Nam primum quidem Basilium et Gregorium ab Elia in *prisca* interpretibus nominatim referri temere pronuntiavit t. II col. 1069 sq. quum ille id tantum dicat: S. Gregorii orationes XVII, vulgo teri solitas, multos interpretes, et veteres et recentes, nactas esse. Deinde non erat, cur Oudinus ibid. p. 1070, in recentibus interpretibus Nicetam Serronium, qui A. C. 1080 vixit (vid. Oudin. t. I col. 651), ab Elia significari, et hunc aliquot decenniis illi posteriorem fuisse, itaque vix ante A. C. 1120 collocandum esse statueret. Quæ contra ego, ut in re dubia, ita statuo: Quum Elias post Constantinum Porphyrogenitum Cretæ metropolita exsisterit, necesse est, post Nicæphori quoque Phocæ tempora vixerit. Qui quam Cretam insulam A. C. 961 recuperasset (f), essetque religio Christiana, pro ea militante Nicone monacho, illic restaurata, tum demum sedes metropolitana

(a) De ea editione, quæ Eliæ Commentarios Latine versos continet ac Basileæ a. 1571 prodiit, conf. Harles ad Fabric. *Bibl. gr.* t. VIII p. 594, Streuberus in *Serapeo* a. 1856, p. 178 sqq.

(b) Conf. inscriptio commentariorum fol. 2 (sine ann.) r. Ἐξήγησις εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀγίου γρηγορίου τοῦ θεολόγου, πονηθεῖσα τῷ εὐτελεῖ μητροπολίτῃ κρήτης ἡλίξ, ὑπερσβίου τυρζάνουτι.

(c) Hoc enim sibi volunt ista: Ὅν πολλῶν κατόπιν ἐλθῶν αὐτοῦς cet. quæ de tempore accipiendæ (v. Rubinke. ad *Tim.* l. V. Pl. v. κατόπιν, p. 151. Schwebel. ad *Onosandr. Strateg.* p. 71), nec ea

significatione sunt dicta, qua formata κατόπιν ἐλθεῖν τινος a Græcorum encomiastis usurpatur, nimirum de eo, qui præstantiam alicujus hominis vel rei oratione non assequitur. Conf. v. c. Theodor. Hirtac. ap. Boissonad. *Anecd.* t. III, p. 2.

(d) Vide infra col. 1075. EDIT. PATR.

(e) Notandum hoc loco Lambecii, ab Oudino col. 442 sq. laudati, error, qui contra Eliæ disertum de Basilio testimonium falso pronuntiavit, illi ab Elia Commentarios in sedecim tantum S. Gregorii orationes tribui.

(f) Vid. Leon. Diacon. *Hist.* lib. II cap. 6 seqq.

denuo erigi potuit. Quam quidem Elias illis temporibus tenuisse censendus est, quum Saraceni, antequam expeditionibus sacris retunderentur, novis viribus aucti, imperii Byzantini fines rursus invaserunt. Ibi tum verisimile est (nam historica ejus rei documenta desideramus), Cretam iterum ab illis infestam, Eliam autem sede pulsum et episcopum in partibus infidelium esse factum. Itaque a vero haud magnopere aberrabimus, si Eliam medio seculo XI, id est sub initium imperii Comnenorum, vixisse statuerimus.

Venimus ad Eliæ metropolitæ scripta, quæ præter Commentarios in S. Gregorium Nazianzenum feruntur. Sunt autem hæc :

I. *Expositio in Jo. Climaci « Sculam Paradisi, »* ingens et prægrande opus, ex quo, uti ex aliis, anonymus quidam *scholia* exceperit, quæ a nonnullis ad Eliam perperam referuntur. Vid. Oudin. *Comm. de Script. Eccl.* t. II col. 1065 sq. ibique Rader. (a), Fabric. et Harles. *Bibl. Gr.* t. IX p. 524 not., p. 525, t. XI p. 615.

II. *Responsa ad Dionysium monachum de VII ejus diversis interrogationibus.* Exstant Græce et Latine in libro V Juris Græco-Romani p. 335-341. Vid. Oudin. t. II col. 1066, Fabric. *B. Gr.* t. XI p. 615 et Harles. (not. bb).

III. *Responsum de iis virginibus, quæ ante pubertatem semel et iterum desponsatæ sunt.* Vid. Harles. ad Fabric. *B. Gr.* t. XI p. 615 (not. bb.) sq.

Præterea Fabricius *B. Gr.* t. XI p. 615 hæc refert : « Elias Cretensis libro de moribus Ethnicorum citatur a Nic. Commeno p. 213, et *Responsis ad monachos Ascetenses* p. 188, et *ad monachos Corinthios*, p. 251, *Responsione IV ad monachos solitarios* p. 190, 220. *Expositionem in epistolam Nazianzeni ad Cleodonium* laudat idem Commenus p. 258. » In quibus tamen quæ enumerantur varia responsa fortasse ad unum idemque spectant opusculum nec diversa sunt ab illis, de quibus supra dictum, *ad Dionysium monachum responsis.* Certe monachi illi *solitarii* iidem ac *Ascetenses* vel potius *Ascetæ* (b).

Non est autem hoc loco illud silentio prætereundum, quod in opusculis eiusdem nominis scriptorum nonnulla ad nostrum Eliam perperam referuntur. Vid. Harles. ad Fabric. *B. Gr.* t. VI p. 338, t. XI p. 615 et 616 not. Ac fortasse in illis, quæ Nostro tribui vidimus, opusculis quedam ad Eliam Cretæ metropolitam, qui seculo VIII vixit, referenda sunt.

Sed hæc, quocumque se habent modo, illud non est dubium, quin Commentarii in S. Gregorii Nazianzeni orationes primarium Eliæ sint opus. Qui quidem Commentarii, cum aliis in bibliothecis (c), tum in publica Basileensi asservati, lucem nondum viderunt, nisi Latine a Leunclavio versi ex egregio codice ms. Basileensi, quo nos in hoc libro edendo usi sumus (d). Sed ipsa illa interpretatio Latina in causa fuit, ut exemplar Græcum oblivione obrutum jaceret, utque uberrima, quæ Eliæ Commentarii præbent, critices subsidia non satis inde haurirentur, præclara autem, qua ille Commentarios ornavit, doctrina tantum non negligeretur.

Et ad *ῥητῶν* quidem factitandam illi Commentarii profecto plurimum conferunt. Nam pri-

(a) Codex ms., quo Raderus usus est, olim Augustanus, hodie est Monacensis 420. Interpretationis Elianæ specimen hæc sunt, quæ f. 211, ad *κείμενον : τινές . . γίνονται . . περί τὸ ἐγκρατές . . ἐπιβρεπῶς ἔχουσι* annotantur : *φύσει ὡς περὶ πάντα ὀργῶσι καὶ ἴλοι τῆς περὶ αὐτὰ ὀργῆς εἶσι καὶ κινήσεως*, in quibus velim attendas exquisitum ὀργῶν (v. Rubnken. ad Tim. L. V. Pl. h. v. p. 195 sq.), ut agnoscas elegantiarum studium, quod Elias, ut in hisce nostris, ita in illis quoque commentariis secutus est.

(b) Eliæ Cretensis scripta, incertum cujusnam et quenam, laudavit Macarius Chrysocephalus. Vid. Fabric. *B. G.* t. VIII p. 679.

(c) Vid. Oudin. *Comm. de Script. Eccl.* t. I col. 651. Harles. ad Fabric. *B. G.* t. VIII p. 431.

(d) Leunclavii versio continetur primo tono operum S. Gregorii, ab eo Basileæ a. 1571 Latine editum. Vid. Harles. ad Fabric. *Bibl. Gr.* t. VIII, p. 594. Sed de toto, quem Leunclavio in S. Gregorio inque Eliæ collocavit labore, uti de Leunclavio ipso, Streuberus, amicis bonis literis præmatura morte creptus, peraccurate in *Serapeo* a. 1836, p. 177, sqq. retulit. Idem ibid. p. 182 sq. codicem

Basileensem, de quo Leunclavio Proëm. p. III, et Patinus apud Fabric. *Bibl. Gr.* t. VIII, p. 450 sq., descripsit, et quæ ego, quippe codicis aspectu tunc carens, aliqua ex parte minus recte in *Serapeo* a. 1836, p. 172 sq. retuleram, correxit. Ex iis, quæ de Eliæ vita supra diximus, liquido apparet, codicem non ante sec. XI scriptum fuisse. Ceterum varium in codice emendationum genus. Et in Gregorii quidem contextus verbis minio scriptis manus prima nonnulla, manus recentior atramento multa correxit. Idem in Commentariis factum, qui partim a prima manu, partim a secunda et recentiore multas emendationes habent, eæque, ut in contextu, in lineis ipsis, vel supra lineas vel denique in margine sunt scriptæ. Quum Billius Leunclavii versionem Eliæ Commentariorum multis partibus ditaverit (adjecit enim commentarios in binas orationes Stelitenticas et alios), necesse est, exemplari Græco, aliqua saltem ex parte codice Basileensi integriore, usus sit. Idem de Cotelerio valere ex annot. f. 463 r. post med. liquet. Ceterum Billius, uti Eliæ Commentarios, a Leunclavio latine versos, notis auxit, ita Leunclavianam interpretationem misere truncavit et Eliana, suis notis intermixta, sædavit.

mum quidem, qui iis insertus est contextus Orationum S. Gregorii, etsi suis vitis non caret, tamen sæpe cum optimis, quibus Clemencetus est usus, codicibus manu scriptis conspirat, interdum unus genuinam exhibet lectionem. Deinde Elias ipse quandoque *ῥησιῶν* exercet. Huc accedit, quod ejus Commentarii haud raro lectiones præbent discrepantes ab iis, quas contextus habet, easque interdum meliores, ut dubium non sit, quin Elias alio eoque emendatiore sit usus contextu, quam qui in codice Basileensi comparet. Sed hæc omnia *ῥησιῶν* subsidia ex Latina versione vix ac ne vix quidem erui potuisse, quilibet intelligit. Quid multa? Leunclavius, uti Gregorii contextum, quem codex Basileensis exhibet, et quæ ex genere critico Eliæ Commentariis insunt, non ea, qua par erat, diligentia excussit, ita illis Latine vertendis, non Græcè edendis, usum egregii critices instrumenti aliis tantum non præclusisse censendus est.

Jam, etsi unus et alter eorum, qui post illum Gregorii Orationibus emendandis et illustrandis operam navarunt, hic illic Leunclavii interpretationem consultavit, attamen egregia, quæ Eliæ Commentariis insunt, eruditionis et theologicæ et philologæ documenta (a) fere neglecta manserunt. Nam præter Cotelerios et Suiceros pauci theologi Eliam advertisse videntur, quum vel clarissimus Ullmannus in doctissima de Gregorio Nazianzeno scriptione illius mentionem parce fecerit. Philologi autem cur animum ad Eliæ Commentarios adverterent, eo minus causæ habuerunt, quod Græco exemplari carebant. Quo magis laudandus est Boissonadius, qui cum Basillii Scholiis in Gregorii *Encomium Heronis* Eliæ Commentarios diligenter comparaverit (b).

Ac quoniam illorum Scholiorum mentio est facta, illud teneas oportet, Eliam Basilio et reliquis Gregorii Scholiastis eruditione theologia et philologica multum præstare, id quod ipse in Proœmio significare non dubitavit. Quamquam, ut dicam quod rei est, paullo iniquior est in illos, quibus cum haud pauca debere exploratum habemus.

Sed, ut de Elia theologo primum dicamus, ante omnia velim sic habeas, ejus Commentariis permulta inesse, quæ vel in ea, qua hodie versamur, theologiæ luce dignissima sint, quibus theologi dogmatum historiæ studiosi animum advertant. Sic, ut hoc utar, Eunomiani vulgo puri puti Aristotelici habentur. Conf. Ullmann. *De Gregorio Naz.* p. 320 sq. Atqui Elias illos cum Macedonianis etiam ex philosophia recentiorum Platoniorum profecisse argumentis luculentis demonstrat, estque hoc loco omnino ad ea provocandum, quæ Elias de theologia Platonis et recentioris propaginis Platoniorum ab hæreticis in doctrinam Christianam translata f. 167 v. s. 168 r. m. 236 v. i. monet. Deinde permultos Scripturæ Sacræ locos, a S. Gregorio laudatos vel imitando expressos, Elias, eorum sedibus accurate indicatis, sanæ *ἐξηγήσεως* ope egregie illustrat. Porro ille, uberrimo usus theologicæ eruditionis penu, ea quæ Gregorius ex veterum theologorum scriptis suum in usum convertit, ad fontes revocat eorumque locos pariles adfert. Quo ex genere multa sunt recondita, et quæ hodie pauci in promptu habent. Sic ille, non contentus SS. Patres Athanasium, Basilium, Chrysostomum, alios ad partes vocasse, frequens est in laudandis Dionysii, qui fertur, Areopagitæ scriptis, ex quibus quod Gregorium hausisse putavit, etsi temere fecisse multis videbitur, multa tamen apud Gregorium reperiuntur, quæ huic opinioni faveant (c). Quid? quod nec Clementis, qui fertur, Romani scripta Eliæ ignota fuere. Huc accedit, quod præter ea, quæ ille ex veterum theologorum scriptis, expressa auctorum mentione facta, attulit, multa ex iisdem ab eo tacite sunt transumpta. Sic ille abstrusis Gregorii sententiis explicandis sæpenumero adhibet cum ipsius Gregorii, tum S. Basillii et aliorum locos geminos et ad intelligendum faciliores; sic S. Maximi *ἐξηγήσεως* in S. Gregorium, quamvis plerumque expresse laudatas, tamen interdum tacite suas facit. Atque in hoc compilandi negotio quum ille integrioribus exemplaribus, quam quæ hodie habemus, usus sit, eius Commentarii nonnihil critici usus præbent. Qui quidem usus multo maior esset, si Elias ubique ipsa scriptorum, a se compilatorum, verba attulisset, neque ea, qui eius mos fuit in laudandis scriptoribus, sæpenumero memoriter tantum recitasset aut circumscribendo amplificasset. Sed de toto hoc critices negotio, quod in compilatorum, etiam ecclesiasticorum, scriptis excutiendis versatur, in *Examine Plagiariorum et Compilatorum*

(a) Conf. Leunclav. Proëm. p. III, cuius verba Streuberus in *Serapeo* a. 1856, p. 181 retulit.

(b) Vid. *Notices et Extraits* t. XI, P. II, p. 451 sqq. [et apud nos infra in hoc volumine. EDIT. PATR.]

(c) Certe S. Gregorius multis locis, præsertim iis, ubi se ipso sublimior fit, cum Dionysio mire con-

spirat, ita quidem, ut potius ex illo, quam Dionysii ex Gregorio hausisse videatur. Quapropter eorum rationes, qui Dionysianos libros quarto demum aut quinto seculo scriptos statuunt (v. Vogel. ad Nicol. Methon. p. 150, 259, b.), cæcè ad examen vocandæ sunt.

Græcorum dicendi copia erit. Cæterum Elias, ubi ipse docet, quippe imbutus SS. Patrum doctrina, eo utitur loquendi genere, quod exquisitum est et dignum, cui animum advertant, qui Suiceri Thesaurum Ecclesiasticum ditare velint.

Jam vero si *παίδειαν* viri *ελληνικῆν* respicimus, eum in illa non minus excellere confitendum est. — Ac primum quidem in veterum philosophorum placitis est versatissimus. Nam præterquam quod Chilonem, Anaxagoram, Democritum, Epicurum, Stoicos, Cynicos, alios excitat, accuratam præsertim Platonis et Aristotelis prodit notitiam, eorumque vel abditas sententias in numero habet et sæpiusculæ suas facit. Ne recentiores quidem Aristotelici ei ignoti fuere, e quibus Alexandrum Aphrodisium nominatim laudat. Recentiorum autem Platoniorum, Porphyrii, Jamblichi, Procli, eum bene gnarum fuisse, supra iam vidimus. Quid? quod Elias interdum illis adeo adhæret, ut, neglecto Platone, rivulos Neoplatonicos sectetur et Neoplatonica pro Platonicis venditet. Denique vel Hermetis, qui fertur, Trismegisti scripta se legisse f. 17 v. s. 153 r. in. manifesto prodit. — Venimus ad rhetoricam Eliæ eruditionem. Nam quum S. Gregorius orator rebus et sentiis theologus fuerit, dicendi autem genere usus rhetorico, suæ ætatis sophistis, Libanio, Himerio, Proæresio (a), æmulatus sit, oportet sane eum, qui ejus Orationes tite interpretari velit, imbutum esse et rhetorices præceptis et atticæ eloquentiæ interiore cognitione. Cui quidem officio Elias egregie satisfacit, qui et Hermogenis artem rhetoricam crebro ad partes vocet locosque Demosthenis, a Gregorio imitando expressos, diligenter annotet. Quam vero subtile sit ejus judicium in notandis sophisticis Gregorii artificii, exemplo sint, quæ ad descriptionem pavonis Or. XXVIII, p. 515, A. fol. 50 r. s. annotat. E sophisticis saltem Aristidem nominatim excitat. — Præterea neque poëtarum, neque historicorum veterum Eliam *ἔχρυστον* fuisse, testimonio sunt loci tum ex Homero, Hesiodo, Theocrito, Oppiano, tum ex Herodoto et Thueydide ab eo allati. Denique, ut Eliam nullum non antiquarum literarum genus attigisse intelligas, musicos veteres et mathematicos, in his Eratosthenem, Posidonium, Ptolemæum et Heronem, ex medicis Galenum laudat. — Restat, ut de Elia grammatico dicamus. Nam ne *ἀκριβεια* quidem grammatica in Elia desideratur, quippe qui verborum proprietates accurate perpendat, Atticismos in Gregorio diligenter scrutetur et *συντάξιος* nodos sollerter solvat. Sic ubi autem Elias a ratione grammatica aberrat, ejus *παροράματα* partim Atticismorum sectandorum nimio studio, partim mystico, quod non satis cavit, interpretandi generi tribuenda sunt.

Hæc hætenus de Elia theologo et philologo; nam philologum intelligimus non grammatices magistrillum, sed eum, qui nullum non antiquarum literarum genus perscrutatur. Quo accedit, quod Eliæ Commentarii, si in universum spectentur, multum conferunt ad melius cognoscendam sæculi XI et rem literariam et græci sermonis proprietatem.

Ac theologiæ quidem et philologiæ studium illa ætate vel in remotis a Byzantio imperii provinciis adhuc floruisse, argumento sunt, quæ de eruditione Eliæ supra diximus. Porro ejus Commentarii egregium sunt documentum illius studiorum rationis, quæ philosophiam Platonicam et Aristotelicam quum inter se, tum cum theologia Christiana intime conjungere conata est (b). Sermonis autem proprietatem quod attinet, etsi eius tenor subinde Byzantinam volubilitatem et anhelantem, ut ita dicam, multiloquentiam prodit, universe tamen sanus est et qualem decet esse eius, qui scriptorem eloquentissimum interpretatur. Quid? quod Elias dictionis in Gregorio elegantiam sedulo imitatur, imo interdum superare voluisse videtur (c). Quamquam idem in *λέξεις*: suum ævum haud raro prodit, in quibus quædam *ὑποβάρβαρα*, multa *ἔπαιξι λεγόμενα*, multa item audacter innovata apparent, ut ejus Commentarii a nemine eorum negligendi sint, qui posterioris Græcitatæ thesaurus augere student.

Hæc omnia quum ita se habeant, quumque Elias primarius, ut illius ævi, scriptor habendus sit, ego iam ante hos quindecim annos, Codicem Basilicensem terendum naetus, ejus partim saltem edendi consilium cepi eumque excerptando excussi. Qua quidem in re id potissimum spectavi, ut sedulo annotarem, quibus Eliam in genere theologico et philologo excel-

(a) Vid. Ullmann. *Gregor von Nazianz*. p. 51 sq. qui Soeratus testimonium H. E. IV, 26. addit, tradentis, Gregorium audivisse Libanium. Himerio et Proæresio magistris usum esse.

(b) Quam altas hæc studia radices apud Byzantinos egerint, argumento est illud, quod vel Genadius Scholarius, acerbissimus Pethois et Pla-

tonicorum suæ ætatis adversarius, in doctrina Christiana ab illis vindicanda Platonicam cum Aristotelicis commisit. Vid. Cass. *Gennadius und Petho* (Vratislav. 1844) p. 77 sq. qui ibid. p. 50 de Bessarione, Aristotelicos cum Platonicis conciliare conato, monuit, neque tamen hoc argumentum satis explicuit.

(c) Conferantur, quæ supra pag. 717 annotavimus.

lere supra vidimus. Neque vero ea neglexi, quæ in Eliæ sermone memoratu digna esse supra auctum. Duplex inde enatum est Excerptorum genus, alterum eorum, quibus continentur, quæ ad illustranda S. Gregorii verba pertinent et uberiorum scholarum instar habent, alterum eorum, quibus annotatur, quicquid apud Eliam, sive in rebus et sentienciis, sive in verbis et locutionibus, insuper notatu dignum mihi est visum. Et in locutionibus quidem enotandis partim ipsis usus sum Eliæ verbis, partim easdem, adjecta locutionum nota, e contextu summam delibavi. Quorum singula quo spectent, periti sponte intelligent, imperiti ex annotatione, speciminis ergo passim adiecta, discant. Ne autem idcirco merus λεξιθηρως habear, satis provisum puto iis, quæ ex genere theologico et philosopho cum ex Elia ubertim exceperim, tum in annotatione manu haud parca adpersi.

Quod si quis autem totum hoc institutum Anecdota carptim edendi reprobet neque interpellat: Quidni tu Eliam integrum nobis dedisti? is velim cogitet, eius Commentariorum immanem esse molem neque omnino par volumini pretium. Nam præter egregia, quæ crebro elucent, eruditionis specimina, a nobis accurate exhibita, multa in commentariis, si nitus εωλα, at immensis disputata ambagibus, quæ fere nauseam faciant legentibus. Quo accedit, quod Elias non ubique sequitur, quam ipse Fol. 318 v. m. ponit, regulam: περιεργον ἡγήσασθεα ὀχλειν τοῖς αὐτοῖς αὐθις τοῖς ἐντυγχάνοντας. Itaque etiamsi fortasse citius vel serius reperitur, qui tempore in Commentariis describendis abuti velit et redemptorem inveniat, qui tantum volumen prelo mandare non dubitet, ea tamen ex re haud multo plus, opinor, utilitatis redundabit, quam ex nostris Excerptis.

Annotationis hæc fere est ratio: Primum symbolas criticas e Codice Basileensi attuli, cum ad eos S. Gregorii locos, ad quos pertinent quæ ex Eliæ Commentariis exceperim, tum ad alios plurimos, κρισεως gratia obiter a me notatos. Inque hoc negotio contextum Gregorii cum ubique sum secutus, quem Codex Basileensis minio scriptum exhibet, ita quidem, ut ejus lectiones cum vulgatis cumque lectionibus codicum a Clemenceto excussorum in annotatione compararem et dijudicarem. Deinde in Commentariorum contextu, summa item fide transcripto, aperta librarii menda (a) notavi, locos dubios conjectando sanare conatus sum. Porro scriptores Ἕλληνας et ecclesiasticos, quorum dictis et sentienciis Elias, sive expressa singulorum mentione facta, sive tacite usus est, indicavi et sicubi opus erat illustravi. Tum in locis integris, ab Elia excitatis vel expilatis, eius scripturæ discrepantiam annotavi, quo ex genere nonnulla etiam in Excerptorum contextu reperiuntur. Denique multa obiter, præsertim in dijudicandis variis lectionibus, attuli, quæ Gregorii et Eliæ verbis et locutionibus illustrandis inservirent (b).

(a) Ea ex iotacismo potissimum orta, et ex vocabulis temere collatis aut sejunctis. Alia, quibus contra orthographiæ leges peccatum, tacite sustuli, satis habens nonnulla in annotatione consignasse. Quo pertinent: σ et ε promiscue, etiam in vocum clausula, usurpata (ego in compositis ubique σ scripsi); iota subscriptum nunc appositum, nunc omissum (ego, ubi deficit, restitui); spiritus in ρρ fere neglecti, lenis et asper confusi; accentus sæpe perperam positi, v. c. gravis pro acuto in clausulis; enclisis sæpe neglecta; distinguendi note haud raro perperam posite; apostrophe, crasis, diæresis negligentius administrata. Cæterum si quid interdum in ordine Excerptorum turbatum videatur, id mihi vitio verti nolum. Nam præterquam quod multa folia in Codice transposita sunt, Eliæ interpretatio ordinem Gregorii verborum, ad quæ illa revocanda erat, non semper stricto sequitur.

(b) In annotatione subinde ego brevior esse potui, quod multis et in rebus et in verbis ad ea provocare mihi licebat scripta, quæ ex genere philologiæ patologicae a me elaborata sunt. Sunt autem hæc: 1°. S. Basilii Magni Plotinians, supplementum editionis Plotini Creuzerianæ, Basili M. Garnerianæ. Bernæ, apud C. A. Jemium filium. MDCCCXXXVIII. 4°. — 2°. Animadversiones in S. Basilii Magni opera, supplementum editionis Garnerianæ secundæ. Fasciculus I, continens animadversiones in tom. I. Accedunt emblemata Plutareæ ex Basilii Hom. in Psalm. XIV. Bernæ et S. Galli Helvetiorum, Impensis Huberi et Soc. (J. Kœrberi). MDCCCLII.

8°. — 3°. et 4°. *Censuræ Speciminis novæ editionis cohortationis S. Basilii Magni ad adolescentes de utilitate et libris gentium capienda* ed. P. C. Hess. Helmstadii. MDCCCLII. (vid. *Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft*. 1843. p. 1012-1020. et: *Neue Jahrbücher für Philologie u. Pädagogik*. 1848. Vol. XLIX, Fasc. IV, p. 371-423) — 5°. *Animadversiones in posteriorem partem Basiliani opusculi de legendis gentium libris*. (vid. *Archiv für Philologie und Pädagogik*. Vol. XIII, Fasc. III, p. 433-475.) — 6°. *Lesefrüchte byzantinischer Theologie: I. Nikolaos Kabasilas*. (vid. *Theologische Studien und Kritiken*. 1845. p. 721-746.) — 7°. *Marcus Eugenius über die moralische Schwäche des Menschen. Aus der Münchener Handschrift 495 zum ersten Male und mit Anmerkungen herausgegeben*. (vid. *Zeitschrift für die historische Theologie*. 1845. Fasc. IV, p. 42-75.) — 8°. *Dissertatio theologica, qua disputatur, ad quosnam pertineat promissio Spiritus sancti secundum Novi Fœderis doctrinam. Inest disquisitio philologica de Paraclete. Accedunt scholia maximum partem patristica*. Basileæ. Typis et impensis Bibliopoli Schweighæuseriani. MDCCCLII. 8°. — 9°. *Symbolas contuli ad hunc librum: S. Gregorii Episcopi Nysseni de Anima et Resurrectione cum sorore sua Macrina Dialogus*. Gr. et Lat. Ad codd. miss. fidem rec. et illustr. Jo. Georgius Krabingerus, Bibliothecæ Reg. Monac. Custos. Lipsiæ, MDCCXXXVII. In libraria G. Wuttigii. 8°. — Neque vero SS. Ecclesiæ Patres neglexi in reliquis scriptis meis, quæ tamen enarrare ab hoc loco alienum sit.

Præter quinque quos elaboravi Indices, opusculi utilitatem augebunt Scholia in S. Gregorii Orationes, Appendicis instar e Codicibus Monacensibus a me adjecta. Hisce tamen doleo me non eandem ac Eliæ Commentariis curam adhibere potuisse, redemptore nimirum editionem festinante, quæ res item in causa fuit, ut quosdam scriptorum ab Elia citatorum locos investigare atque ad sedes suas revocare mihi non liceret. Ceteroquin omnem operam dedi, ut hoc opusculo prodessem et theologis Græcæ eruditionis avidis, et philologis, iis quidem, qui, Casaubonorum et Valesiorum exempla secuti, studium SS. Ecclesiæ Patrum a se non alienum haberent.

Ceterum opto, ut quæ Eliæ Commentariis, id est theologiæ Byzantinæ egregio monumento, insunt adminicula ad interiorem notitiam doctrinæ Christianæ, inde capiantur quam diligentissime, utque iidem conferant ad melius cognoscendum et æstimandum nexum, quo veteris philosophiæ et literarum bonarum studia cum eruditione theologica conjungi debent, nostra præsertim ætate, qua sophistæ φιλοσόφματοι aut suum unice ingeniolum adorantes eiusmodi placita proferre non erubescunt, quæ, ut a Christiana doctrina et fide abhorrent, ita a cordatioribus antiquitatis philosophis dudum explosa fuerunt.

Scribebam Bernæ Helvetiorum Cal. April. MDCCCLVIII.

CONSPECTUS CODICIS BASILEENSIS

SECUNDUM EDITIONES BILLIANAM ET MAURINAM.

CODEX BASILEENSIS.	EDITIO BILLII PARISIŒNA, 1607	EDITIO MAURINA.
Or. I. Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις. Fol. 1. r. — 15 r.	Or. XXXIII, p. 529 A. — 556 A	Or. XXVII, p. 487 A. — 495 C.
Or. II. Περὶ θεολογίας. Fol. 15. — 62 v.	Or. XXXIV, p. 556 B. — 561 B.	Or. XXVIII, p. 495 A. — 522 C.
Or. III. Περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων. Fol. 62 v. — 78 r.	Or. XXIX, p. 486 C. — 494 B	Or. XX, p. 576 A. — 584 B.
Or. IV. Περὶ τοῦ πρώτου. Fol. 78 r. — 119 v.	Or. XXXV, p. 561 C. — 577 B.	Or. XXIX, p. 522 A. — 559 D.
Or. V. Περὶ τοῦ δευτέρου. Fol. 119 v. — 148 r.	Or. XXXVI, p. 577 C. — 592 D	Or. XXX, p. 540 A. — 556 B.
Or. VI. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Fol. 148 r. — 186 r.	Or. XXXVII, p. 595 A. — 612 D.	Or. XXXI, p. 556, A. — 577 E.
Or. VII. Περὶ τῆς ἐν διαλέξει ἐπιεικείας. Fol. 186 r. — 225 r.	Or. XXVI, p. 442 D. — 465 D.	Or. XXXII, p. 579 A. — 601 E.
Or. VIII. Πρῶτος εἰρηνικός. Fol. 225 r. — 250 v.	Or. XII, p. 190 B. — 205 A.	Or. VI, p. 478 A. — 194 C.
Or. IX. Δεύτερος εἰρηνικός. Fol. 250 v. — 267 v.	Or. XIII, p. 205 B. — 215 C	Or. XXIII, p. 425 A. — 454 B.
Or. X. Εἰρηνικός τρίτος. Fol. 267 v. — 285 r.	Or. XIV, p. 215 D. — 224 C.	Or. XXII, p. 414 B. — 425 B.
Or. XI. Κατὰ Ἀρειανῶν καὶ περὶ ἑαυτοῦ. Fol. 285 r. — 304 r.	Or. XXV, p. 431 C. — 442 C	Or. XXXIII, p. 605 A. — 615 E.
Or. XII. Εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπιστάνα, μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον. Fol. 304 r. — 325 r.	Or. XXVIII, p. 472 C. — 486 B.	Or. XXVI, p. 471 A. — 485 D.
Or. XIII. Εἰς ἑαυτὸν λόγος δευτέρου. Fol. 325 r. — 355 v.	Or. XXVII, p. 464 A. — 472 C.	Or. XXXVI, p. 634 A. — 645 C.
Or. XIV. Πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ ἀπαντήσαντας μετὰ τὴ γενέσθαι προεσῦτον. Fol. 355 v. — 356 v.	Or. II, p. 46 A. — 49 C.	Or. III, p. 68 A. — 72 B.
Or. XV. Εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον, ὅτε ἤμελλεν αὐτὸν χειροτονεῖν ἐπίσκοπον Σασίμων. Fol. 356 v. — 342 v.	Or. VII, p. 142 A. — 146 C.	Or. IX, p. 251 A. — 258 B.
Or. XVI. Προσφώνησις ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ Ἐλλάδιου ἐπισκόπου Δοδρων. Fol. 342 v. — 347 v.	Or. XXX, p. 494 C. — 496 B.	Or. XIII, p. 255 A. — 255 B.
Or. XVII. Εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἵνα ἐπέτρεψεν αὐτῷ φροντίζειν τῆς ἐν Ναζιανζῷ ἐκκλησίας. Fol. 347 v. — 355 v.	Or. VIII, p. 145 D. — 149 C.	Or. XII, p. 248 A. — 251 D.
Or. XVIII. Πρὸς τοὺς πολιτευομένους ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον, καὶ εἰς τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ ἀπολογητικόν, πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον. Fol. 355 r. — 366 r.	Or. XVII, p. 265 C. — 274 A	Or. XVII, p. 317 A. — 326 A.
Or. XIX. Ἀπολογητικὸς εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον, ἵνα ἐπίσκοπος Σασίμων ἐχειροτονήθῃ. Fol. 366 r. — 369 v.	Or. V, p. 154 B. — 156 C.	Or. X, p. 259 A — 241 C.

I

ELIÆ METROPOLITÆ CRETÆ

COMMENTARII

IN S. GREGORII NAZ. ORATIONES XIX

E CODICE BASILEENSI EXCERPTI,

ET

ANNOTATIO CUM IN ELIÆ COMMENTARIOS TUM IN S. GREGORII
ORATIONES XIX.*Explicatio siglorum, quæ in Excerptis et in Annotatione occurrunt :*

- B.* Gregorii contextus in Codice Basileensi.
Bas. Editio Basileensis Hervagiana a. 1550.
Bill. Editio Billii Parisina sive Morelliana a. 1609.
Br. Brodæi notæ ms. cod. Bern. 519.
C. Editio Clemenceti sive Maurina, ex qua qui citantur Codd. mss. Regii, Coisliniæ, Colbertini cet., eorum catalogum apud Clemencetum videas.
E. Eliæ contextus in Codice Basileensi.
F. Folium, r. rectum, v. versum, s. summum, m. medium, i. imum.
L. Leunclavii versio Codicis Basileensis et Annotationes in S. Greg.
M. Montaculii Variæ Lectiones in S. Greg.
M. Manus, 1. prima, 2. secunda, *atr.* expressa litteris atramento scriptis, *mg.* expressa in margine, *rec.* recentior, *rubr.* expressa litteris minio scriptis.

Fol. 2 (absque numero) rect. Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ἀ λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, πορηθεῖσα τῷ εὐτελεῖ μητροπολίτῃ Κρήτης Ἠλίᾳ, ὑπερ-ορίῳ τυγχάνοντι. προθεωρία (1).

Ἐν πεντηκοστῷ δευτέρῳ ἀριθμῷ τῶν τοῦ μεγάλου τούτου περιγραφόμενων λόγων ἄλλοι γὰρ καλῶ καὶ τὰς συναριθμηθείσας τούτοις ἐπιστολάς δι' ἅς αἰτίας εἴπαμεν ταῦτα ἐπεξηγούμενοι οἱ μὲν ἐκκαίδεκα τούτων, ἐν περιοχῇ μιᾷς συνειλημμένοι βίβλου, πολλῶν ἐξηγητῶν εὐμοιρήκασι, καὶ παλαιῶν καὶ νέων, εὖ τεθηγμέναις τὰς γλώσσας ἐχόντων ἐπὶ λόγοις. οἱ δὲ γε λοιποὶ τούτων ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐπὶ δυνάμει λόγων ἀκμασάντων καὶ τὰ τοῦ πνεύματος συγκρίνειν εἰδῶτων μετὰ τοῦ πνεύματος μέτριας γαῦν, ὅσα ἡμᾶς εἰδέναι, τετυγχᾶσαι ἀναπτύξεως. μόνος δὲ τις Βα-

σάλειος καὶ Γρηγόριος, οἱ καὶ τοῖς ἐκκαίδεκα (2) τούτου λόγους ἐπιθεβλήκασι, προεθυμήθησαν μὲν σχολικὰς τινὰς παρασημειώσεις καὶ εἰς τοὺς προκειμένους νῦν ἐπὶ θεωρίᾳ λόγους ἡμῖν καταλιπεῖν· τὸ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀδιδάκτους ἡμᾶς εἴασαν, οὐ τῶν ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς γραφῆς, οὐ τῶν ἀπὸ τῆς ὑβραθεν (3) ὄλως φροντισάντες χρήσεων, οὐ τῶν ἄλλων οὐδενός, ὧν τὰ μὲν παρωδῶν, τὰ δὲ προσκολλῶν, τὰ δ' ἀλλοιῶν καὶ πολυτρόπως καταποικίλων ὁ μέγας οὗτος τούτους συνύφανεν. ὧν πολλῶ κατόπιν ἐλθῶν αὐτὸς καὶ θαμινώτερον τούτοις προσομιλῶν, ἐσφάδαζον (4) μὲν καὶ μειμῶσαν (5) εἶχόν μου τὴν καρδίαν τῷ ὕψει τούτων ἐπιθαλεῖν (6), ὧκνον δὲ ἄλλως καὶ ἀνευδύμην, μὴ θεμιτὴν μηδ' (7) ἀσφαλὲς εἶναι καθαροῦ μὴ καθαροῖς ἀπτεσθαι διδασκόμενος (8). ἐπεὶ δὲ,

(1) Quæ in operis inscriptione et præfatione, a Streubero τῷ μακαρίτῃ in *Serapeo* a. 1856, p. 183 sq. editis, ad questionem de Eliæ vita deque hisce ejus Commentariis pertinent, in Præfatione tractavimus. Cæterum εἰς τοὺς τοῦ θεολόγου λόγους habet inscriptio repetita fol. I num. r.

(2) Scribe : ἐκκαίδεκα.

(3) Formulam : ἡ ὑβραθεν (γραφῆ), hoc ipso usus Eliæ loco, illustravi in *Nov. Ann. Philol.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 401 sq. Mox in verbo συνύφανεν Gregorii imitationi inest. Vid. *Orat.* XXVIII, p. 514, E. ibique El. f. 49 v. i.

(4) De verbo σφάδαζειν confer Basiliium, Gregorii scholiasten, cod. Monac. 54 f. 315 v. et Eliam, illius scholio usum, ad *Gregor. Or.* XXVIII, p. 506, A. Vid. omnino Ruhnkens, ad *Tim. L. V. Pl. v.* σφάδαζειν, q. p. 245, b. Basiliï scholium attulit. Adde verbi exemplum ex S. Maximi loco f. 4 v. i.

(5) Tragicæ est locutio : μειμῶσα κερδία. Vid.

Lobeck. ad Sophocel. *Ajac.* v. 50. Græculi tragicas loquendi formulas et voces orationi pedestri, imo humi repenti, satis inepte immiscere solent. De eorundem κερδία in Homeri et Epicorum imitatione conf. Possin. *Glossar.* ad Pachym. Andronic. vv. ἀψήρη ἄγορη. (cui tamen formulæ Pachymeres adjeicit : ποιητικὸς φάνα), ἀτρήον. ὁπάλλειν. ἐπαλαστέω. et quæ in *Nov. Ann. Philol. Supplem.* Vol. 41, Fasc. 5, p. 579 monui. Adde Theophyl. Bulg. *Episc. Inst. Reg.* II, 3, p. 45, ἄνδρας θεράποντας Ἀρῆος... δεινὸν δερχομένους. *ibid.* χαλκροθώραξ et ἀναλκίς. De Aristophanis imitatione apud Græculos conf. annot. ad f. 13 r. s.

(6) De verbo ἐπιθάλλειν cf. annot. ad f. 52b r. m.

(7) Cod. μὴ δ'. Tu conf. annot. ad f. 19 r. s.

(8) Conf. *Gregor. Naz., Or.* XXVII, p. 489, C. ibique El. f. 4 r. s. et annot. *Or.* XXVIII, p. 496, D. et El. f. 14 r. m., *Or.* XX, p. 576, D. E. et El. f. 64 r. m. Mox scribe : ὁποῖαν οὖν.

ὡς οἶδ' ὅπως εἶπω, πολλοὺς παρακαλοῦντας εὖρον
 (πρὸς τοῦτο καὶ παραθήγοντας, οὐκ ἄνευ θειοτέρως
 εἶμαι κινήσεως τὸν τε δίκνον ἀπεσκευασάμεθα καὶ τῶ
 ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος διδοῖται λόγον τεθαβρόηκότες
 τὴν ὀπιανοῦν ταύτην ἐξήγησιν κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφι-
 κτὸν ἐκδεσδάκαμεν, τὰ μὲν θεολογικὰ θεολογικῶς, τὰ
 δὲ φυσικὰ φυσικῶς καὶ τὰ ἠθικὰ ἠθικῶς, καὶ ἵνα
 συνελών εἶπω, καταλλήλως ἕκαστον τούτων ταῖς
 ἐφεστῶσαις τέχνησι αὐτοῖς ἀναπτύσσοντες. ἀξιῶ οὖν
 τοὺς ἐντυγχάνοντας μὴ τὸ ἀκριβὲς σκοποῦντας, ἀλλὰ
 πρὸς τὸ πρόθυμον ἡμῶν ἀποβλέποντας, οὕτως ἀποδέ-
 χεσθαι τὰ εἰρημένα.

OR. XXVII.

P. 487, A. Πρὸς τοὺς ἐν λόγῳ κομψοὺς δ ἰδ-
 ρος.) F. 4 r. med. κομψοὺς δὲ ἦτοι τοὺς πιθανοὺς
 καὶ σοφοὺς ἐν λόγοις φησίν, ἢ τοὺς πανούργους τε
 καὶ καμπύλους καὶ διεστραμμένους τὴν διάνοιαν. τὸ
 γὰρ κομψὸν ἐπὶ μὲν ἐπαίνου τὸ χάριεν (1) καὶ πιθανὸν
 καὶ σοφὸν σημαίνειν βούλεται, ἐπὶ δὲ ψόγῳ τὸ διε-
 στραμμένον καὶ σκολιὸν καὶ περιέργον, ὃ καὶ μᾶλλον
 ἐνταῦθα ὑποσημαίνει.

P. 487, A. οὐ τὴν ἀκοὴν προσκνόμενοι καὶ τὴν
 γλῶσσαν) F. 4 vers. m. Elias comparat 2 Tim.
 4, 3, et intelligit : τοὺς σφαδάζοντάς τε τῶ πνεύματι
 καὶ οἷον τὴν ψυχὴν προωθούοντας καὶ τὴν ἀκοὴν ἐτοι-
 μάζοντας καὶ τὴν γλῶσσαν πρὸς θήραν τινοῦς συλλα-
 βῆς ἢ καὶ λέξεως (2). F. 4 v. i. μεταφορικῆ δὲ ἡ τοῦ
 κνήθεσθαι λέξις, ἐκ τῶν οἷς δριμύς τις χυμὸς διὰ
 βήθους ἐμφωλευεῖ (3) τοῦ σώματος καὶ διὰ τοῦ
 κνήθεσθαι πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐρεθίζεται διαδιδό-
 σθαι πᾶν θυμασιῶς παραληφθεῖσα.

F. 2 r. i. εὐκτικῶς δὲ τὸν λόγον ἐσχημάτισεν εἰπὼν
 εἶθε μὲν, (488, A) ... δεικνὺς τὸ ἐνδιάθετον (4) αὐ-
 τοῦ καὶ ὅτι σφόδρα ἐκλίνων ἐκίχδετο.

P. 488, B. σοφισταὶ καὶ κλυθεταὶ λόγων) F. 2
 v. supr. κλυθεταὶ λόγων· αὐτὴ γὰρ ἡ ἀσφαλεστέρα
 γραφή· ἦτοι πεττευταὶ καὶ στροφεῖς, οἱ γὰρ πεττευόν-

(1) Scribe : χάρειν. De voce κομψός conf. El. f.
 118 v. m. 140 v. m. 206 v. m, et Schol. Cod. Monac.
 54, f. 409 r. f. 464 v. ae vid. Ruhnken. ad Tim.
 Lex. V. Pl. p. 161 sq. De substantivo κομψεία Sinner.
 ad Gregor. Or. Funebr. in Cæsar. p. 28 monuit.

(2) Hæc, uti proxima de verbo κνήθεσθαι, Elias,
 paucis immutatis, suum in usum convertit ex in-
 terpretatione loci Gregoriani apud S. Maximum
 libro De Variis Difficilibus Locis SS. PP. Dionysii et
 Gregorii p. 198 ed. Oehler. quo libro quod uxor,
 debeo editoris eruditissimi amicitia. Cum autem
 Elias S. Maximi explicationibus difficultium Gregorii
 locorum, ipso auctore laudato, aliquoties usus est,
 tum eadem interdum tacite suos in usus convertit.
 Conf. v. e. annott. ad f. 20 r. m. Restant plura ex
 hoc genere apud Eliam, quibus sigillatim investi-
 gandis et notandis mihi otium defuit.

(3) De translato verbo ἐμφωλευεῖν conf. Animad-
 uss. in Basil. 1, p. 6, 162. Adde Irenæ. 1, 7, 1. τὸ
 ἐμφωλευόν τῶ κόσμῳ πῦρ ἐκλάμπαν καὶ ἐξαφθέν.
 et El. f. 259 v. s.

(4) Ἐνδιάθετον Nostro omne, quod cum inte-
 riore affectu fit. Quid? quod idem f. 340 v. i. τὸ ἐν-
 διάθετον vocat interjectionem, quam Grammatici
 vocant. Adverbio ἐνδιὰθέτως, i. e. cum affectu, Elias
 utitur f. 123 r. i. et f. 247 v. i. ubi adverbia εὐκτι-
 κῶς et ἐνδιὰθέτως conjuncta. Conf. Ernest. Lex.
 Technol. Rhet. Gr. p. 101.

τες, ὡς ἔτυχε, στρέφουσι τοὺς πεσοῦς, βίπτοντές τε
 καὶ μεταβίπτοντες. — ἀλλ' οὕτω μὲν, εἰ κλυθεταῖς
 ἔχει ἡ γραφή. εἰ δὲ κλυθιστάς (5)· εὖρηται γὰρ καὶ
 οὕτως ἐν τισι τῶν ἀντιγραφῶν οὐκ ἐθ' ὁμοίως ὁ λόγος.
 κλυθισταὶ γὰρ οἱ κολυμβηταί, καὶ ἴσως ὡς καὶ τούτων
 ἄνω καὶ κάτω περιφερομένων τε καὶ σοφίζομένων,
 τοὺς λόγων στροφεῖς κλυθιστάς κέκληκεν. ἀσφαλεστέ-
 ρον δὲ ἡ προτέρα γραφή καὶ διάνοια.

P. 488, B. πᾶσαν εὐσεβείας δδόν) F. 2 v. i.
 seq. (εὐσέβεια) ὅση τε διὰ πράξεως καὶ ὅση διὰ θεω-
 ρίας, ἐπεὶ καὶ δι' ἀμφοῖν ἡ ἀληθὴς εὐσέβεια θεωρεῖται.

P. 488, C. πᾶσαν δὲ ἐρετήν καὶ πένθος ὑπαί) F. 5 r. s.
 καὶ εἰς ἐρετὰς δὲ καὶ εἰς πένθη τινῶν παρα-
 θάλλοντες, ἐπεισκύκλουν (6) τὰ τοιαῦτα ζητήματα.

F. 3 r. s. τὸ μὲν οὖν ἀποκναεσθαι (488, C.)
 ἀντὶ τοῦ βαρύνεσθαι ἐστι κείμενον (7).

F. 488, D. γυναικωνίτων) F. 3 r. m. φῶδ δὲ καὶ
 μέχρι τῶν γυναικωνιτίδων ἡ τοιαύτη τούτων παρεπι-
 εφθάρη φλυαρία καὶ βλασφημία.

P. 489, B. μὴ θουμιάσητε δὲ eet.) F. 3 r. i. τοῦτο
 δὲ προθεραπεία τίς ἐστὶ, προθεραπεύουσά (8) τε καὶ
 τὸ σφοδρὸν τῆς καταφορᾶς ἀφαρσμένην.

P. 489, B. ἐστιάσητε) F. 3 v. s. ὅτι ὡς τρυφήν
 τὰς κατ' αὐτοῦ λοιδορίας ἐλογίζοντο (9).

F. 3 v. i. ἡ δὲ ἐπαναδίπλωσις τοῦ οὐ παντὸς
 (489, B) ἀσφαλείας χάριν τῶ μεγάλῳ καὶ βεδαιώσεως
 φκονομήθῃ.

P. 489, B. τῶν χαμαὶ ἐρχομένων) F. 3 v. i. τῶν
 μῆπω πτέρυγας πράξεως καὶ θεωρίας ἀναλαθόντων
 καὶ ὕψῳ πεπερῶσθεσθαι δυναμένων, ἀλλ' ἔτι πρόβγεια
 φρονούντων καὶ χαμαὶ συρομένων.

P. 489, C. τῶν... διαβεθηκότων ἐν θεωρίᾳ) F. 4 r. s.
 τῶν ἐζητασμένων ἦτοι τῶν ἤκριθωμένων
 τε καὶ ἀνηγμένων ἢ ἠδραιωμένων ἐν θεωρίᾳ. ἀμφο-
 τέρας γὰρ τὸ διαβεθηκότων τινὲς ἐρημνεύουσι.

P. 489, C. μὴ καθαροὶ γὰρ ἔπτεσθαι καθαροῦ
 τυχόν οὐδὲ ἀσφαλές) F. 4, r. s. ἐπιφέρει... ἐργα-

(5) Hæc est scriptura hodie vulgata et omnium
 apud M. librorum mss. Alteram illam : κλυθε-
 τάς, C. in nonnullis libris mss. reperiri testatur,
 eamque Tollius Insign. It. Ital. p. 54, ad Greg.
 Naz. Carm. Ined. I, v. 554. recte tuetur, quamquam
 ejus annotatio, operarum errore, contrarium
 suadet. Sermonum aleatores L.

(6) Conf. exempla translati verbi ἐπεισκυκλεῖν
 f. 85 r. s. 169 r. ante med. f. 169 r. i. f. 328 r. m.
 ibique annott.

(7) Hunc verbi ἀποκναεῖν usum Ruhnken. ad Tim.
 1. V. Pl. p. 2 sq. et Wyttenbach. Animadvss. in
 Plut. De Audit. p. 48. A. illustrarunt.

(8) Θεραπεία et θεραπεύειν usitata Eliæ vocabula
 de leniendis et corrigendis iis, que in dictis vel
 factis nimis dura et importuna sunt. Sic vox θερα-
 πεία usurpata f. 4 v. i. (de lenimento durioris me-
 taphoræ) l. 529 r. m. Sic locutione θεραπεύειν τι
 Elias utitur f. 524 r. s. f. 529 r. m. et i. f. 565 r. s. ubi
 locutio : θεραπεύειν τὸ τὸ λημμα. Conf. etiam f. 151
 r. i. (ubi θεραπεύεσθαι dicuntur, que contra ratio-
 nem dialecticam peccata sunt) f. 174 v. s. ubi ver-
 bum de lenienda duriore metaphora est usurpatum.
 Vid. Ernest. Lex. Rh. Gr. p. 155.

(9) Metaphoram verbi ἐστίαν Elias f. 367 r. m.
 attigit. Conf. Hensel. ad Gregor. Naz. Or. in Nov.
 Dominic. p. 71.

σίαν (1) ἐκ τῶν τοῦ Πλάτωνος. εἴρηξε γὰρ οὗτος, Α. F. 4 v. m. τὴν γαστέρα Elias interpretatur τὴν γαστριμαργίαν· τὰ ὑπογάστρια εἰ ἢ τῶν ἀφροδιτίων ἀκόλαστος ἰδονή.

P. 490, B. εὐλογεῖν τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ [8]) F. 5 r. m. δύναται... ἢ ἐντετυπωμένη ἀπαξ τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἔννοια ἀνεσις ὀνομάζεσθαι Θεοῦ διὰ παντός ἐνουπάργουσα αὐτῷ, τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς λέγει, ὃ στόμα ἐστὶ νοητόν, διαπαντός δυνάμενον εὐλογεῖν τὸν Θεόν.

P. 490, C. τὸ καλὸν οὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γένηται [9]) F. 5 v. s. ἔστι δὲ τοῦτο παροιμία μὲν κοινή, ἐχρήσατο δὲ ταύτη καὶ Κλήμης ὁ πάπας Ὑρώμης ἐν τῇ βίβλῳ τῶν τοῦ μεγάλου Πέτρου ἐπιδημιῶν (10).

F. 4 r. m. ἀπαλείψαντες τοὺς προεντυπωθέντας (4) B τῷ νοῦ χαρακτῆρας τῶν κάτω πραγμάτων.

P. 489, D. δεῖ γάρ τῷ ὄντι σχολιάσαι καὶ γρῶναι Θεόν) Ex Psalmo 45, 10. σχολιάσατε ect., notante Elia f. 4 r. m.

F. 4 r. i. locutio : εἰς πολλὰ περισπᾶν τὸν νοῦν (5).

F. 4 r. i. ἐφ' ὅσον μὲν... τοῖς ἔξω Θεοῦ σχολάζομεν πράγμασιν, οὐ δυνάμεθα χωρῆσαι γνώσιν Θεοῦ. τίς γάρ μεριμνῶν τὰ τοῦ κόσμου καὶ ἐμβατεύων τοῖς περισπασμοῖς τῆς σαρκὸς δύναται τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις προσέχειν καὶ τῇ ἀκριβεῖα τῶν θεωρημάτων αὐτοῦ ἐμβαθύνειν (6) ;

P. 489, D. τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπογάστρια (7)

(1) Ἑργασία frequens apud Eliam vox usu rhetorico, de argumenti expolitione; conf. f. 159 r. m. 199 r. i. 200 r. i. 257 v. s. Apud eundem f. 216 r. m. respondent sibi τὸ ἐπιχείρημα et αὶ πρὸς τοῦτο ἐργασίαι. Eodem pertinet verbum ἐπεξεργάζεσθαι f. 198 v. m. al. Vid. Ernest. Lex. Rh. Gr. p. 155 sq.

(1*) Phaedo. p. 67, B. loco celeberrimo, quo Elias hoc loco, uti f. 14 r. m., memoriter usus, Platonis sententiam, non verba reddidit, qui ejus fere mos est in citandis scriptorum locis. Tollius *Ins. II. II.* p. 87 in Gregorii hoc loco Platonice sententiam indicavit et veterum usum, ex quo illa fluxit, docte illustravit. Imitatoribus, a Wyttenbachio *ad Phaedon.* I. l. p. 162 laudatis, adde Porphy. ad Marcell. cap. 9. et Gregorium locis ad f. 2 (non numeratum) r. indicatis. Ceterum pro οὐδὲ apud Eliam οὐχί, ut est in sequentibus, aut saltem οὐ reponi debet.

(2) Est locutio Paulina Rom. 8, 6, 7.

(3) Hanc vocis ἰδὺς interpretationem praeivit Jamblichus, qui fertur, *De Myst. Egypt.* VII, 2, p. 150 ed. Gal. De anima corpori immersa Maximus Tyr. *Diss.* 27, 7 ita loquitur : περιεβλήμενη πολλῶν καὶ παντοδαπῇ ἰδύν. ubi Cod. Flor. glossema ἰδὺν pro ἰδύν habuit, quod Heinso et Marklando fraudi fuit neque a Davasio, proprio vocis potestatem illustrante, satis vindicatum est.

(4) In significantis phantasie ac mentis imaginibus frequens, Gregorii exemplo, apud Eliam usus vocum τύπος (cf. f. 4 r. m.), τυποῦν (cf. 27 r. i.), τύπων (cf. f. 27 r. m.), τύπος (cf. f. 19 r. m.) : ἀνατυποῦν (cf. f. 19 r. s. 46 v. m. et annot.), ἐντυποῦν (cf. f. 5 r. m. 27 r. m.). Verbo προεντυποῦν idem, post verba hoc loco excerpta, in eodem argumento haud semel utitur. Conf. etiam f. 65 r. m. ibique annot.

(5) Et verbum περισπᾶν et inde profecta vocabula illustravi *Animadvss.* in Basil. I, p. 185. Conf. apud El. *περισπᾶν* f. 4 r. i. 65 v. s. (bis) 260 v. m. : ἀπερισπᾶτος f. 65 v. s.

(6) Primum attende locutionem Paulinam : μερι-

μῶν τὰ τοῦ κόσμου, I Cor. 7, 35. Deinde de verbo ἐμβατεύειν, deque varia ejus structura et significatione vid. *Giacome*. vid. ad Chrysost. *De Sacerd.* p. 53 sq. Schleusn. *Lex.* in N. T. h. v. Conf. Gregor. Or. XXXII, p. 595, D. ibique El. f. 214 r. s. qui verbo cum alias, tum f. 154 v. i. usus est. Denique de verbo ἐμβαθύνειν vid. *Has. ad Leon. Diacon.* p. 461 ed. Bonn. Ceterum totum hunc locum ex Basilio *Opp. t. I.* p. 175 Elias sumsit, ita quidem ut ἐμβατεύων pro ἐμβαθύνων et ἐμβαθύνειν pro ἀκριεῖν scriberet.

(7) Sic B. E. cuius confer verba f. 67 r. i. ἢ τε γαστριμαργία καὶ τὰ... ὑπογάστρια πάθη. Vulgo : τὰ ὑπὸ γαστέρα, quod praestat. De locutione γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα, solemnii in significanda ventris et veneris libidine, vid. Boissonad. in *Sinneri Delectu SS. PP.* p. 224, meaque in *Animadvss. in Basil.* I, p. 77. 172. — Mox p. 489, E. ἐξικνεῖται, B. cum Coisl. I. Or. I. quod magis placet quam vulgatum ἐφικνεῖται : ἐξικνεῖται o. r. ap. M. Confer, quae de verbo ἐξικνεῖσθαι momi in *Nor. Annal. Phil.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 594. Adde El. f. 67 v. i. — P. 490, A. D ἐπιφροσύνησιν, B. ubi vulgo pessime ἐπιφροσύσιν.

(8) Ex Ps. 55, 1. εὐλόγησά τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ.

(9) Vulgo melius γίνηται, quod habet *Clementina Epitome* loco infra allato, quem Elias respexit. Male γένοιτο in eadem sententia scriptor anonymus, a Cotelerio ad *Clem. Epit.* laudatus.

(10) Confer *Clementinam Epitomen De Gestis S. Petri* cap. 18, (in *Cotelerii Patribus Apostolicis* T. I. ed. Amstelod.) p. 761. οὐδὲ γὰρ καλὸν τὸ καλόν, ὃ φανται, ὅταν μὴ καλῶς γένηται. ubi Cotelerius videndus.

(11) Voces λεπτὸς et λεπτότης apud veteres quidem scriptores fere vitii significationem habent ; recentiores autem iis haud raro in bonam partem usi sunt. Vid. *Animadv.* in Basil. I, p. 122. Apud Eliam f. 18 r. i. locutio : κατὰ λεπτόν ἐξετάζειν, i. e. accurate disputare. Vocis λεπτὸς in malam partem accipiendae exemplum conf. f. 157 v. m. De ἀσκησεῖ usurparat λεπτόν, ἐκλεπτόν f. 15 r. i. 27 r. s.

μῶν τὰ τοῦ κόσμου, I Cor. 7, 35. Deinde de verbo ἐμβατεύειν, deque varia ejus structura et significatione vid. *Giacome*. vid. ad Chrysost. *De Sacerd.* p. 53 sq. Schleusn. *Lex.* in N. T. h. v. Conf. Gregor. Or. XXXII, p. 595, D. ibique El. f. 214 r. s. qui verbo cum alias, tum f. 154 v. i. usus est. Denique de verbo ἐμβαθύνειν vid. *Has. ad Leon. Diacon.* p. 461 ed. Bonn. Ceterum totum hunc locum ex Basilio *Opp. t. I.* p. 175 Elias sumsit, ita quidem ut ἐμβατεύων pro ἐμβαθύνων et ἐμβαθύνειν pro ἀκριεῖν scriberet.

(7) Sic B. E. cuius confer verba f. 67 r. i. ἢ τε γαστριμαργία καὶ τὰ... ὑπογάστρια πάθη. Vulgo : τὰ ὑπὸ γαστέρα, quod praestat. De locutione γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα, solemnii in significanda ventris et veneris libidine, vid. Boissonad. in *Sinneri Delectu SS. PP.* p. 224, meaque in *Animadvss. in Basil.* I, p. 77. 172. — Mox p. 489, E. ἐξικνεῖται, B. cum Coisl. I. Or. I. quod magis placet quam vulgatum ἐφικνεῖται : ἐξικνεῖται o. r. ap. M. Confer, quae de verbo ἐξικνεῖσθαι momi in *Nor. Annal. Phil.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 594. Adde El. f. 67 v. i. — P. 490, A. D ἐπιφροσύνησιν, B. ubi vulgo pessime ἐπιφροσύσιν.

(8) Ex Ps. 55, 1. εὐλόγησά τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ.

(9) Vulgo melius γίνηται, quod habet *Clementina Epitome* loco infra allato, quem Elias respexit. Male γένοιτο in eadem sententia scriptor anonymus, a Cotelerio ad *Clem. Epit.* laudatus.

(10) Confer *Clementinam Epitomen De Gestis S. Petri* cap. 18, (in *Cotelerii Patribus Apostolicis* T. I. ed. Amstelod.) p. 761. οὐδὲ γὰρ καλὸν τὸ καλόν, ὃ φανται, ὅταν μὴ καλῶς γένηται. ubi Cotelerius videndus.

(11) Voces λεπτὸς et λεπτότης apud veteres quidem scriptores fere vitii significationem habent ; recentiores autem iis haud raro in bonam partem usi sunt. Vid. *Animadv.* in Basil. I, p. 122. Apud Eliam f. 18 r. i. locutio : κατὰ λεπτόν ἐξετάζειν, i. e. accurate disputare. Vocis λεπτὸς in malam partem accipiendae exemplum conf. f. 157 v. m. De ἀσκησεῖ usurparat λεπτόν, ἐκλεπτόν f. 15 r. i. 27 r. s.

P. 491, D. γέννησιν. . Θεοῦ ἐστ.) F. 7 v. m. A Paganī γεννήσεις θεῶν καὶ σειρὰς καὶ ὄραμαθούς, καὶ ἕσα ἐφεξῆς καταλέγει, θεοποιήτας (1).

P. 492, B. ἀπεσκευασάμεθα (F. 8 r. m. ἀπεσκευασάμεθα καὶ πόρρω ἐποικήσαμεν.

F. 8 r. m. ἀγέλην... χοίρων καλεῖ (492, B.) τοὺς ἀνοήτους τε καὶ βεβοηρωμένους "Ἑλληνας καὶ εἰς πάθῃ ἄτιμα ἐγκυλισμένους (2).

P. 492, B. ξέσωμεν εἰς κάλλος ὡσπερ ἀνδριάντη τὸν θεολόγον.) F. 8 r. m. ὅποιον δεῖ εἶναι τὸν θεολόγον, καλῶς διαγράφωμεν τε καὶ ὑποτυπώσωμεν, ὡσπερ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ τυποῦσι τοὺς ἀνδριάντας.

P. 492, C. οὐ τὸ σῶμα νηστείας ὑποπιέζομεν (D.) — οὐ μελέτην θανάτου ποιούμεθα (5) F. 8 v. m. ἐκεῖνος δὲ μελέτην θανάτου τὸν βίον ποιεῖται, ὁ ἐν ὄλῳ τῷ βίῳ μνημονεύον θανάτου καὶ γυμναζόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ ἐτοιμαζόμενος, καὶ ὑποπιέζων ἢ καὶ ὑποπιάζων τὴν σάρκα, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον (4), καὶ δουλαγωγῶν.

F. 8 v. i. ἔστι μὲν οὖν . . . καὶ θυμὸς χρήσιμος ὁ κατὰ τοῦ διαβόλου (5).

Ibid. κατέληξεν... εἰς... τὴν ἁπλοιστον ἀκοήν (492, D.) διὰ τοὺς λίχνους (6) πρὸς θεολογίας ἀκρόασιν.

P. 492, E. (ὁ ποιητής) τὸν διὰ τῶν θυρίδων, ὡς ἡ Γραφή φησιν, εἶπεν αἰσθητηρίων εἰσάγων θάνατον) F. 9 r. s. (indicato fonte, Jerem. 9, 21) ταῦτα γὰρ θυρίδες τοῦ νοῦ, δι' ὧν προκύπτων ἀντιλαμβάνεται τῶν αἰσθητῶν.

P. 494, A. τερατείας) F. 9 v. s. τερατεία τὸ πλάττειν ἄτοπα τε καὶ ἀλλόκοτα. Eadem f. 10 r. s. additis περὶ Θεοῦ post ἄτοπα.

F. 10 r. i. ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἐμφυσήματος ζῶν (7) καλητὸν τὸν ἄνθρωπον ἔθηκεν.

(1) Haec omnia Neoplatonicorum ex doctrina. Celebratum illis τὸ πατριχὸν et τὸ γεννητικὸν ἐν τοῖς θεοῖς. Vid. Creuz. ad Procl. *Inst. Theol.* p. 224 et p. 226. Multa item illi de σειραῖς θεῶν. Conf. Suid. h. v. ubi Damascii, ut videtur, fragmentum, et vid. Creuz. Annot. in Plot. p. 525, a, b. Krabing. ad Gregor. Nyss. *De Anima et Resurr.* p. 263. De translata voce ὄραμαθός vid. *Animadv. in Basil.* 1, p. 66.

(2) De voce. βεβοηρωμένους et ἐγκυλισμένους (sic leg.) vid. *Animadv. in Basil.* 1, o. 120 sq. et annot. ad Marc. Eugenie. p. 55.

(3) Τὸν βίον ποιούμεθα E. et Edd. recte. Ad sententiam conf. Plat. *Phaed.* p. 67, D. E. 81, A. et El. f. 315 r. s. 316 v. i. 317 r. s. Vid. Sinner. ad Gregor. Naz. *Or. Fun. in Caesar.* p. 50.

(4) I Cor. 9, 27. ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, ubi v. i. ὑποπιέζω. Conf. Hoessel. ad Phryn. p. 461 ed. Lobeck. Schlenker. Lexic. in N. T. vv. ὑποπιέζω et ὑποπιάζω. Utrunque Elias lectionem copulavit: ὑποπιάζομεν, o. ap. M.

(5) Θυμὸς cui bono sit, Elias uberius disputat f. 489 r. ubi vid. annot.

(6) De translato usu vocis λίχνος v. Monk. ad Euripid. *Hippol.* vs. 917. Conf. Eustath. ad *Iliad.* α, p. 7. λίχνος τὴν ἀκοήν καὶ ζητητικὸς τὰ εἰς μάθησιν. II. β, p. 174. ἀκοή λίχνος.

(7) Job. 58, 14. Conf. Jo. Gley. De V. S. R. p. 2, 26. ed. principis Bernensis, et Prolegom. p. XXII sq. Adde Isidor. Pelus. *Epp.* ed. Schott. p. 45.

(8) Ἀραχνίους ὑφάσματα B. E. probante L.; ἀρ. ὑφάσματα Ed. Par.; ἀραχνεῖος omisso ὑφάσματα o. ap. M. duo Reg. duo Coll. Or. 1. et Ed. Bas.; ἀραχνεῖος ὑφάσματα C. suadente M. *Araneorum tela* dicuntur τῶν ἀραχνῶν sive ἀραχνίων ὑφάσματα,

P. 494, B. τί καὶ τοὺς ἄλλους αὐθημερὸν πλάττεις ἀγίους καὶ χειροτονεῖς θεολόγους;) F. 10 r. i. πῶθεν δὴ λαθῶν ἢ ποῖα ἐξουσία τε καὶ δύναμις αὐθημερὸν καὶ τοὺς ἄλλους πλάττεις ἀγίους, οἳ δὲ πηλίνους τινὰς ἀνδριάντας καὶ χειροτονεῖς θεολόγους;

P. 494, B. τί τοῖς ἀραχνίους ὑφάσμασιν [8] ἐνδεσμεῖς τοὺς ἀσθενεστέρους;) F. 10 v. m. ταῖς πλεκτάναις τῶν σῶν λογισμῶν. et paulo post: καλῶς δὲ τοῦτοις τοὺς συλλογισμοὺς αὐτῶν καὶ παραλογισμοὺς παρεῖκασε. τοῖς γὰρ ἀραχνίους νήμασι μυῖαι μὲν καὶ μικρὰ τινα ζωῦφια ἀλίσκονται, ὑπὸ δὲ τῶν ἰσχυροτέρων ταῦτα διαρρήσσονται, καὶ τοῖς τοιοῦτοις συλλογισμοῖς οἱ μὲν ἀσθενεῖς εἰς γνῶσιν ἀλίσκονται, ὑπὸ δὲ τῶν ἰσχυροτέρων δίκην ἀραχνίων νημάτων ἐκείνοι μάλλον διαρρήγνυνται καὶ ἀφανίζονται.

P. 494, C. θηλύνας) F. 10 v. i. ἐκθληύνας τε καὶ ἀτωνώσας (9).

P. 494, D. βάλλε μοι —) F. 11 r. s. βάλλε ταύτην τοῖς βέλεσι τῶν λόγων, ἀντίλεγε, μὴ φέση.

P. 494, D.) F. 11 r. i. de Platone: οὗτος πρῶτος ἐπένοησε καὶ προσεγγόρευσε τὰς ἰδέας, οἷον τὸν καθόλου ἄνθρωπον, τὸν καθόλου βούην, τὸν καθόλου ἵππον καὶ ἕσα καθόλου, νοητὰ τινα ταῦτα λέγων τῶν αἰσθητῶν παραδείγματα. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ταῦτα λόγους δημιουργικούς νομιζομένε τε καὶ ὀνομάζομεν, καθ' οὓς ὁ Θεὸς ὑπεστήσατο τὰ πάντα, παρ' αὐτῶν τε ἕντα καὶ οὐκ ἐξ ἐνθυμήσεως ἐπιγιγνόμενα ὕστερον. ἅμα γὰρ Θεός, καὶ ἅμα παρ' αὐτῶν πάντων τῶν ὄντων οἱ λόγοι νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν (10). ὁ δὲ Πλάτων ἐξῴθεν τοῦ Θεοῦ ταῦτα λέγει, καὶ πρὸς αὐτὰ βλέποντα τὸν Θεόν, ὡς εἰς ἀρχέτυπα, δημιουργῆσαι τὰ αἰσθητά (11).

P. 494, D.) F. 11 r. i. Plato τὸ περὶ προϋπάρξεως

ἀράχνεια ὑφάσματα, ἀράχνη, et denique ἀράχνια. Ἀράχνιον autem et araneam et araneae telum significat. Vid. Valkenar. ad Jo. Chrysost. Or. II in *Laud. Pauli Apost.* p. XLII sq. Itaque apud Gregorium aut scribendum ἀραχνεῖος ὑφάσμασιν, aut si ἀραχνίος scribatur, ὑφάσμασιν tanquam glossa delendum. Idem valet de consimili Basili loco Opp. T. I, p. 55, E. quem ad locum v. *Animadvss. in Basil.* 1, p. 90. ubi comparationem sophismatum cum araneorum telis attingi.

(9) Mox ap. Greg. B. th. ga. ap. M. Coisl. 4. et in Edd. male omissum Or. 1. post ἐργαστήριον recte addunt ἀσεβείας, quod Bill. suadente L. interpretando expressit. De translato usu vocis ἐργαστήριον conf. Sinner. ad Gregor. *Or. Fun. in Caesar.* p. 24, qui etiam de locutione τὸ τῆς φύσεως ἐργ. monuit, de qua Elias f. 45 v. s. et f. 45 v. m.

(10) Conf. f. 18 r. i. f. 161 v. s. ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος, ibique annot. f. 195 r. post med. et annot. f. 557 r. i. *Aen. Gaz. Theophr.* p. 65 ed. Boissonad. ibique Barth. p. 258. Qui *Aeneae* p. 65 ὁ δημιουργικὸς λόγος, idem Methodio ap. Eriphan. p. 539, B. ὁ σπερματικὸς λόγος. unde de Stoica origine ejus, quem Elias dicit, loquendi usus satis liquet. De Stoicorum seminali ratione vid. Diog. L. VII, 134. Stob. *Ecl. Phys.* 1, p. 572.

(11) Ad haec manus recentior in margine: *Idee Platonis asseruntur*. Respicit autem Elias ad *Timae.* p. 28, C. 29, A. et potissimum ad illa: δῆλον ὡς πρὸς τὸ αἰῶνα (παράδειγμα) ἔβλεπεν. quae verba in causa fuerunt, ut multi ideas secundum Platonem extra Deum positas existimarent. Tu vide Origenem vel potius Hippolytum *Philosophum.* p. 191 sq. ibique Wolf.

ψυχῶν δόγμα (1) προπεφυλαρημένον ἐκράτυνα (2). Α μελλόντων, οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ φαντασίᾳ δὲ (9)

P. 494, D.) F. 11 r. i. Ἐλεγε δὲ (Ἠλιότων) διὰ τῶν καλῶν σωμάτων ἐπὶ ψυχῆν ἔρᾶν, ἤγουν διὰ μέσον (3) τῶν ὠραίων τοιμάτων ἔρᾶν τῆς ψυχῆς, παιδαραστῶν καὶ σεμνολογίᾳ τὸ πάθος περιστέλλων.

P. 494, D.) F. 11 v. m. παρ' ἡμῖν . . . πέρας εὐδαιμονίας ἢ ἡδονῆς, ἀλλ' ἢ ἀπαθῆς τε καὶ ἀληθῆς, ἐνταῦθα μὲν ἢ τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖθεν δὲ ἢ τῆς μακαριότητος καὶ θεώσεως.

P. 495, A. Ἀριστοτέλους τὴν μικρολόγον ἀβροῦσιαν) F. 11 v. m. οὗτος Θεοῦ μὲν πρόνοιαν ὠμολογῆται, μέχρι δὲ σελήνης διέττειν (4), τὰ δ' ὑπὸ σελήνης (5) ἀπρόνοητα καταλέλοιπεν, ἵνα μὴ κάμνη, φησὶν, ὁ Θεὸς καὶ πράγματα ἔχοι, καὶ τῶν καθ' ἕκαστα προνοούμενος.

P. 495, A. F.) 12 r. s. de Cynicis : οὗτοι φιλοσοφεῖν ἐπαγγελόμενοι Κυνικοὶ προσηγορεύθησαν διὰ τὴν ἀναίδειαν καὶ τὸ ὑλακτικόν, καὶ τὸ λίγρον καὶ ἀκρατὲς εἰς ἡδονάς, καὶ τὸ ταῖς ἀγοραῖς ἀεὶ προστριβεσθαι, καὶ τὸ ἀδιάφορον περὶ πάντα, εἰ καὶ σεμνολογούντες τὴν μὲν ἀναίδειαν ὀνόμαζον παρῆρησιαν, τὸ δὲ ὑλακτικόν ἐλεγκτικόν, τὸ δὲ λίγρον καὶ φιλήδονον φυσικόν, τὸ δὲ ἀγοραῖον ταπεινόν, τὸ δὲ ἀδιάφορον ἀπλοῦν (6).

P. 495, A. F.) 12 r. m. δεῖ . . . σῶμα καὶ ὁ ἄηρ, δῆλον. ὀνημα γὰρ οὗτος τοῖς πετεινοῖς (7), καὶ τὰ μὲν βαρύτερα ταχύτερον δι' αὐτοῦ πρὸς τὰ κάτω φέρεται, μὴ στέγοντος τὸ βάρος, ἀλλὰ ταχέως ὑποχαλῶντος (8), τὰ δὲ κουφότερα βραδύτερον διὰ τὴν ἐλαφρότητα, μικρὸν ὑποβαστάζοντος.

P. 495, A.) F. 12 r. i. Θεαγωγία δὲ καὶ ψυχαγωγία κακοτεχνία τίς ἐστὶ, δι' ἐπιδῶν τε καὶ θυσῶν ἄγοντα θεοῦς καὶ ψυχῆς εἰς ἐρώτησιν καὶ ἀπαγγελίαν τῶν

μελλόντων, οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ φαντασίᾳ δὲ (9)

P. 495, B. βελτιόντων — χειρόνων) F. 12 v. i. τὸ δὲ συγκριτικὸν Ἀττικῶς ἀντι ἀπολύτου.

OR. XXVIII.

F. 15 r. s. οὗτος δὲ (sc. ὁ λόγος) αὐτὸν ἡμῖν τὸν Θεολόγον παρίστην ἀπεξεσμένον (10), ἀκραϊνῆ τε τὴν Θεολογίαν πραγματευόμενον καὶ ἐπὶ τῶν σακμαμάτων (11) αὐτῶν ἕδῃ συμπλεκόμενον, καὶ τῶν πάντα εἰδέναι βρεθυομένον (12) τὴν ἄνοιαν διελέγχοντα καὶ τῶν δογμάτων τὸ κίβδηλον θριαμβεύοντα.

P. 496, A. ὥστε μὴ καθάπερ εἰ λύζοντες τῷ πνεύματι διακόπτεσθαι.) F. 15 r. i. καθάπερ οἱ λύζοντες τῷ πνεύματι διακόπτονται δηλονότι. λύζον δὲ εἶδος νόσου. γράφεται δὲ καὶ λυσσώντες (15).

B P. 496, A. ὕσρον... χωροῦμεθα) F. 15 r. i. τῆ στενῆ πύλῃ τῆς Θεολογίας λεπτυνθέντες διὰ τῆς καθάρσεως.

P. 496, A.) F. 15 v. s. ἀκναθαὶ δὲ αἱ βλάσται τῆς κακίας ἢ καὶ αἱ βιωικαὶ μέριμναί αἱ συμπίνουσαι τὸν λόγον καὶ μὴ συγχωροῦσαι τελεφορεῖν αὐτὸν (14).

P. 496, A. τυπωθέντες) F. 15 v. s. ἤγουν παρασκευασθέντες (15) καὶ παρασκευάσαντες ὑμᾶς.

F. 15 v. i. ὄρος (496. B) τὸ ὕψος τῆς Θεολογίας, ἢ προσβῆναι τοῖς χαμαὶ βρόχιφες (16) τὸ φρόνημα ἔχουσιν οὐ δυνάτον.

P. 496, C. ἀγωνιῶντι) F. 14 r. m. ἀγωνιῶντι... καὶ τρέμοντι διὰ τὴν ἀσθένειαν. ἀγῶνος γὰρ ὡς ἀληθῶς, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν, ἐγγίσει τῷ ἀπροσίτῳ καὶ πάσῃ γεννητῇ φύσει ἀψάστῳ καὶ μόνῳ φύσει ἀοράτῳ Θεῷ, ὅπερ οἱ πολλοὶ μακρὰν ἀπελήλθανται, καὶ τούτων μάλιστα ὁ πάντῃ ἀναγῶνος. μὴ καθαροῦ γὰρ καθαροῦ ἄπτεσθαι, ὡς μὲν ὁ Ἠλιότων (17) φησὶν, οὐ θεμιτόν, ὡς δὲ οὗτος, οὐδ' ἀσφαλές.

(1) De hoc Platonis placito, intime conjuncto eum altero illo de ἀναμνήσει, omnia notissima. Conf. tamen Wyttenbach. *Disp. de Placito Immort. An.*, Sect. V. p. XVIII sq. XXX sq. ed. *Phaedonis* Lugd. Bat.

(2) Verbum χραιτύνειν Elias etiam f. 79 v. i. eum accusativo conjungit. Vid. annot. ad Jo. Glyc. p. 75. 125.

(3) Scribe: διὰ μέσου et mox παιδαραστῶν. Pervagata apud Patres eccl. opinio de turpi Platonis παιδαραστία. Tu confer ejus *Sympos.* p. 210, A. B.

(4) Sic divisim Cod. Litera η̄ in rasura, eraso fortasse ο̄. Sed legendum: διήκειν, quod est solenne de Deo deque ejus providentia verbum. Conf. El. f. 21 r. m. 279 r. m. et vid. *Animadverss. in Basil.* I, p. 57. 125.

(5) Scribendum: σελήνην. De conjunctione utriusque modi in κάμνη et ἔχοι v. Dronk. ad Gregor. Naz. Carm. Sell. p. 62. Eandem Aristotelē de providentia opinionem tribuit Pseudo-Origenes *Philosophum.* p. 140 sq. ed. Wollfi, qui conferendus. Eriore perierit Aristotelis, qui vulgo fertur, liber *De Mundo* cap. 6. Ceterum illa Nostrī: ἵνα μὴ κάμνη cet. sunt potius Epicurea quam Aristotelica. Conf. Pseudo-Origenis *Philosophum.* p. 152 ibique Wolf *Plura dabunt Animadv. in Basil.* I, p. 149.

(6) Eadem Elias f. 307 r. m. ad Or. XXVI, p. 475, C. D. annotat.

(7) Conf. I. 27 v. s. 55 v. s.

(8) De translatō χαλῶν v. Coraēs Act. I, p. 207.

(9) De magica animarum evocatione, quae θεαγωγία, vel ψυχαγωγία, vel ἐπαγωγῆ dicitur, vide Ruhnken. ad *Tim.* L. V. Pl. v. ἐπαγωγῆ, et VV. 110. ab eo p. 115. laudatos.

(10) Conf. supra p. 492, B. ξέσμεν εἰς κάλλος ὡςπερ ἀνδριάντα τὸν Θεολόγον. ibique El. f. 8 r. m. De translatō usu verborum ξέειν, ἀποξέειν v. Creuzer. ad Plotin. *De Pulcrit.* p. 365 sq. Adde Nicephor. Callist. *Hist. Eccl.* Proem. p. 4, C. τῷ τοῦ ἕθους εὐσταθεῖ καὶ ἀπεξεσμένῳ. et p. 5, B.

(11) De translatō usu vocis σάκμα monui in *Nov. Annal. Philol.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 597.

(12) Eadem loquendi formula Basilium, Gregorii Scholiasten, in Excerptis Cod. Mon. 54 f. 309 r. usum reperies. Quae in irrisione laud inepte usurpatur, quum alias Graeculi Aristophanicis vocibus et locutionibus per χακοζήλιαν serio et insulse uti soleant. Qua de re monui ad Mare. Eugenic. *De Imbecill. Hom.* a me primo editum et illustratum in *Zeitschrift für die historische Theologie*, anni 1845, P. IV, p. 66 sq. ubi etiam verbi βρεθυόμεναι inepte usurpatū exemplum allatum est.

(13) Sic Bill. et C. λύζοντες Bas. eum B. E. recte. Quamquam E. addit: καὶ οὗτοι γὰρ τῷ πνεύματι τοῦ ἁθμματος διακόπτονται τὸν λόγον. λύζον Elias i. q. alias λύγξ, s. λυγμός, s. λυγγός, de quo Lobeck. *Paralip.* I, p. 136.

(14) Matth. 15, 7. et 19. Conf. Basil. M. Opp. T. I, p. 175, E.

(15) De verbo τυποῦν, ad animum formandum translatō, Toll. *Ins. It. Ital.* p. 78 ad Greg. Naz. Carm. Ined. II, vs. 46. monuit. Cl. El. f. 61 v. m. 155 r. s. 219 r. m. 339 v. i.

(16) Conf. f. 64 v. m. et vid. Illustriss. Has. ad *Leon. Diacon.* p. 419 ed. Bonn.

(17) Conf. p. 496, D. et Or. XXVII, p. 489, G. ubi sedem dicti Platonici indicavimus.

F. 11 r. i. ψυχῆ καὶ σώματι καθαρὸν εἶναι καὶ ἀκηλίδωτον.

P. 497, A.) F. 13 r. i. κατὰ... τῶν μικροψύχων καὶ χμηρῶν καὶ εὐσεπικηρῶν καὶ οἱ ἐτερόδοξοι ἴσχυον.

P. 497, C. τὴν νεφέλην διέσχων, εἰςω γενόμενος ἀπὸ τῆς ἕλης καὶ τῶν ὕλικῶν, καὶ εἰς ἐμμαντόν, ὡς οὐρανὸν, συστραφεῖς.) F. 15 v. i. εἰς ἐαυτὸν κατὰ τὸ δυνατόν συσταλεῖς ἀπὸ τῆς ἔξωθεν περιφορᾶς, καὶ τῶν ὕλικῶν ἔξω γενόμενος καὶ τὴν νεφέλην διαστειλας, καὶ τῇ νοῖ ἐντὸς γενόμενος.

F. 16 r. s. ἐντρανίζεῖν (1) τῇ πρώτῃ καὶ ἀκρίστῳ φύσει.

P. 497, D.) F. 16 r. m. δι' ἧς (ἀγαθότητος) ἀχώρητος ὢν (Θεός) τῇ φύσει, ὡς δυνατόν, τοῖς ἀξίοις γίνεται χωρητός, τότε δὲ γέγονε χωρητός, ἀχώρητος [2] ὢν, ὅτε ὁ μονογενὴς ἐσταρκώθη.

P. 497, E. ταῦτα γὰρ Θεοῦ τὰ δόξασθαι (5), ὅσα μετ' ἐκείνου ἐκείνου γνωρίσματα, ὡς περ αἱ καθ' ὑδάτων ἦλλον σκιαὶ καὶ εἰκόνες ταῖς σαβραῖς ὄψεσι παραδεικνύσασθαι (4) τὸν ἥλιον) F. 16 r. i. ad Sap. 15, 5 ὡς διὰ τινων γραμμάτων τῆς ἐν τούτοις (opera Dei dicit) εὐαρμοστίας τε καὶ εὐταξίας ἡ μεγαλειότης αὐτοῦ κηρύττεται. Ibid. ἀπὸ τούτων καὶ τῆς ἐν τούτοις ἀρμονίας καὶ συνοχῆς τὸν συνοχέα καὶ συντηρητῆν τούτων γνωρίζομεν. F. 16 v. s. ὡς περ οἱ τὴν ὄψιν ἀσθενοῦντες ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον βλέπουσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἀδυνατοῦντες ἐντρανίζεῖν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τῇ ὑπερκοσμίῳ ὑπάρξει τε καὶ θεϊότητι αὐτοῦ, ὡς ἐν κατοπτρῷ τινα τοῖς κτίσμασι ταύτην ὁρώμεν. καὶ ὡς περ αἱ καθ' ὑδάτων ἥλιου σκιαὶ καὶ εἰκόνες γνωρίσματα εἰσὶν ἡλίου, δη-

(1) De formula ἐντρανίζεῖν τινα conf. f. 16 v. s. 26 v. m. 205 v. m. ibique annot.

(2) Cf. de Spiritu sancto ἀχωρήτῳ simul et χωρητῷ disputantem El. f. 178 v. m. ad Greg. Or. XXXI, p. 575, B. ubi de Spiritu sancto sermo, quem χωρητὸν δι' ἀγαθότητα dixit Basil. De Sp. S. cap. 9. Vocem χωρητός, i. e. cuius capax fieri possit, attigi in Bas. Plot. p. 51. Gregor. Palam. Orat. p. 85 Mariam dicit τοῦ ἀχωρήτου χώραν. De Deo ἀχωρήτῳ v. Coteler. in PP. Apost. T. 1, p. 85, a. ed. Amstelod. et eruditum Anglum ad Orig. De Orat. p. 253, D. not. p. 921, a. T. 1, ed. Ruae. ubi simul de eo, quod Deus πάντα χωρεῖν dicitur. Herm. Trismeg. ed. Paris. p. 15. Deus χωρητικός τῶν πάντων. Ibid. Deus solus bonus, τὰ δὲ ἄλλα χωρητὰ ἐστὶ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ φύσεως, leg. χωρητικά. Iocentio χωρητικός Θεοῦ ap. Greg. Pal. Theophane p. 22 med. s. sup. reperitur, et ibid. locutio χωρητικός θεῖος καὶ θεοποιός ἐναργεῖας.

(3) Conf. Gregor. Or. XXXII, p. 590, B. ibique El. f. 205 v. m. Fons locutionis Patribus celebratae in libro Evodii 55, 22, καὶ τότε ὄψεῖ τὰ ἐπίσω μου. Quo tamen illi loco τὰ ἐπίσθιά μου scriptum reperisse videntur. Vid. Schlessner. Lexic. in LXX, P. IV, p. 401, et ad quem is provocat, Suicer. Thesaur. Eccl. v. Ὀπίσθια.

(4) B. E. παραδεικνύσασθαι.

(5) Haec omnia prorsus Platonica. Conf. De Rep. VI, pag. 510, A. E. VII, p. 516, A. B. 532, B. C. De Legg. X, p. 897, D. E. Platonicae sententiam, hoc ipso usus Eliae loco, illustravi in Nov. Annal. Philol. Vol. 48, Fasc. 4, p. 419 sq. Ibid. p. 420 de Platonica apud Eliam formula: ὁ νοητὸς ἥλιος, monui. Conf. etiam f. 17 v. i. 122 r. i., ubi annot., 124 r. i. Plura videas in annot. ad Greg. Or. XXVIII, p. 520, B.

λονότι ταῖς σαθροτέραις ὄψεσι παραδεικνύσασθαι τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ τὰ κτίσματα, ὁλοκαί τινες σκιαὶ τοῦ νοητοῦ ἡλίου τυγχάνοντα, ἡμῖν ὑποδεικνύουσιν αὐτὸν (5).

P. 498, A.) F. 16 r. i. sq. adfertur Dionysii Areopagitae sententia de novem ordinibus angelorum (6). F. 17. de tribus angelorum triadibus: ὢν ἀπασῶν κατὰ πᾶσαν ὑπερούσιον ὑπεροχὴν ἀσυγκρίτως ὑπερίδρυται: τὸ Θεῖον ὡς καθόλου.

F. 17 r. m. laudatur Ἰωάννης ὁ πᾶν, τὸ τῆς Διασκοῦ θρέμμα. nim. definitio caeli Orth. Fid. II, 6.

F. 17 r. m. angeli νόες ὄντες... οὐ σωματικῶς περιγραφόμενοι... οὐδὲ τριχῆ εἰσι διαστατοί (7).

F. 17 r. m. τοῖς ἐκεῖ πολιτευομένοις τῶν ἁγίων ἀγγέλων χαίρειν χοροῖς.

P. 498, D. οἷς ὁ ζῆφος (8) ἐπιπροσθεῖ καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον) F. 17 v. i. ἐπιπροσθεῖ, τουτέστιν ἐμποδίζει, ἐπισκοπεῖ πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν. Ibid. τίς δὲ ὁ ζῆφος, ἐρμηνεύει, τὸ παχὺ (9) τοῦτο λέγων σαρκίον. τοῦτο γὰρ ἐπιπροσθεῖν καὶ μὴ τῆς ψυχῆς τῇ ὀφθαλμῶ καθαρώς ὄρᾶν συγχωροῦν, οὐ δίδωσι τοῦ νοητοῦ ἡλίου εἰλικρινεῖς τὰς ἀκτίνας εἰδέεσθαι. Ζῆφον δὲ τοῦτο διὰ τὸ πάχος καὶ τὴν ἐκ τῶν παθῶν ἐγειρομένην ἀχλὺν (10) ἐκάλεσε.

P. 498, D.) F. 17 v. i. μετριοφροσύνης καὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πιθανοῦ λόγου καὶ τὸ περὶ τῶν... ὁμολογουμένων διαστάζειν.

P. 498, D. ἐκτυπώτερον) F. 18 r. s. ἀντὶ τοῦ ἀληθέστερον, ἐκτὸς τύπου καὶ σκιᾶς (11).

P. 499, A.) F. 18 r. m. ὅτι δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ νοῦ τὴν διάνοιαν ἔλαβεν, δῆλον (12) ὁ θεὸς Διονύσιος εἰ-

(6) De Cael. Hier. cap. 5, § 2, p. 50 A. ed. Cord. De tribus angelorum triadibus idem ibid. p. 50. C. D. Conf. El. f. 162 v. ante med. et f. 218 r. i. ubi plura.

(7) Videlicet omne corpus τριχῆ διαστατόν. Conf. El. f. 21 v. s. 45 r. m. 262 v. m. et vid. Animadr. in Basil. I, p. 1959.

(8) Voce ζῆφος, ad sensuum et affectuum tenebras translata, etiam Methodius utitur ap. Epiphani. Hær. p. 567, D. loco a me in Animadr. in Basil. I, p. 151 allato. Conf. El. f. 26 v. m. 65 v. m. 97 r. m.

(9) Frequens apud Patres eccl. usus vocem πάχος, παχύς, παχύτης in notanda corporis mole mentem praegravante. Conf. El. f. 17 v. i. 26 v. m. 27 r. s. al. et vid. Toll. ad Greg. Naz. Carm. Ined. I, vs. 579, in Insigu. It. Ital. p. 54.

(10) Scribe: ἀχλὺν, deque translata voce ἀχλὺς conf. f. 65 v. m. 76 v. m. Maxim. Tyr. Diss. 14, 7. (Ψυχῆ) περιβεβλημένη ἐν τῷ δευτέρῳ βίῳ πολλὴν καὶ σκοτεινὴν ἀχλὺν. Metaphorae ansam dedit Homer. celeberrimis versibus Iiad. V, 427 sq. quos miror Duportum in eruditissimo Gnomologiae Homericæ opere neglexisse, praesertim quum posterioris aetatis scriptores, praesente auctore Platónico Alcib. II, p. 150, D. E., illis certatim usi sint.

(11) Voce ἐκτυπώτερον Eliam f. 40 r. m. usum videbis, idque adverbialiter, ut hoc loco Gregorius fecit, qui adjectivo ἐκτυπώτερος usus est Or. XXXIII, p. 615, D. ubi cf. El. f. 504 r. s. Est autem ἐκτυπών i. q. ἐκτυπούμενον, non id quod est ἐκτὸς τύπου, ut Elias vult.

(12) Magnopere fallor, aut legendum: δηλοῖ. Pseudo-Dionysii locus est De Div. Nom. cap. 1, § 1, p. 284, A. ed. Cord. qui in prava lectione: τὴν καθ' ἡμᾶς acquievit. Var. lect. τῆς καθ' ἡμᾶς Eliam confirmat.

ρηκώς, ἀφθέγκτως τε καὶ ἀγνώστως συνάπτεσθαι ἡμᾶς Ἀ κατὰ τὴν κρείττονα τῆς καθ' ἡμᾶς λογικῆς καὶ νοε-
 ρῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργείας ἔνωσιν (1) τοῖς ἀφθέγκ-
 τοῖς τε καὶ ἀγνώστοις. μάλιστα γὰρ ἂν τις τῶ ἀκρο-
 τάτω ἄνθει τοῦ νοῦ (2) ἐν περιλήψει μετρία γενή-
 σεται.

P. 499 A. B.) F. 18 r. i. ἀπερίληπτος δὲ (Θεός) κατὰ τὸ ἄπειρον, οἷόν τι πέρατος βαθύ καὶ ἄοριστον. Ibid. οἱ ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων τῆ ἀπ' ἀρχῆς ὑπάρξει συγκαταβλήθηντες (3) λόγοι, καθ' οὓς ὑπέστη τῶν ὄντων ἕκαστον καὶ εἰδοποιήθηται.

F. 19 r. s. (ex S. Maximo) ὁ... μὴ συγχωρῶν αὐτὴν (τὴν αἴσθησιν) μὴ δὲ (4) καθ' ἑαυτὴν γενομένην ἐκτὸς τοῦ ἠνωχοῦντος λόγου ἐνεργεῖν, μὴ δὲ τὸν λόγον αὐτὴν τῆς τοῦ νοῦ ἀπλότητος ἄφετον ἔδω... οὕτως ἀληθῶς διὰ τῶν ὁρωμένων καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς εὐταξίας τὸν ποιητὴν τούτων καὶ συνοχέα καὶ ἀρχηγόν, ὡς ἀνθρώπου δυνατόν, ἀνετυπώσατο, F. 19 r. m. μετὰ πᾶσαν τὴν κατ' αἴσθησιν ἐν σχήματι θεώσεως τε καὶ μορφῆς καὶ τυπώσεως καὶ φαντασίας διάβασι. Ibid. ἡ πρὸς τὸ κρεῖττον μετ' ἔμμελουσ ἑξεστάσεως καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῶν ἡττόνων ἀνάβασις.

P. 499, C. (ἡ ὄψις) τοῖς ἑρωμένους προσβάλλουσα, καὶ πεπηγῶσι καλῶς καὶ ὀδενούσι, καὶ ἀκινήτως, ἔν' οὕτως εἶπω (5), κινουμένοις καὶ φερομένοις) F. 19 r. i. κινεῖσθαι... λέγεται τῶ κατὰ ῥόθῃν καὶ ἀπορῥοθῆν λόγῳ, οὐξ ἔξει τε τῆ περὶ τὸ ποδὸν καὶ μειώσει (6). Ibid. ἡ πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς ὄψεως

προσβολῆ καὶ ἀπόβλεψις πρὸς οὐρανόν, ἦλιον, τελετή-
 νην καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων τὸν χορὸν. Ibid ante
 superiora locutio : μεταβάλλειν εἰς ἄλλο καὶ φύρεσθαι.

P. 499 C. D.) F. 19 v. s. (ἡ κατὰ λόγον γινομένη ἐϋτακτος τῶν ἀπάντων διοικήσις) ἀφ' ἧς ἔστι συν-
 ἰδεῖν τοῖς ὄρωσι, μὴ μόνον ἀκυθέρητον μὴ εἶναι τὸδε τὸ πᾶν, ἀλλὰ καὶ ἀρχηγόν καὶ αἰτίον ἔχειν Θεὸν τὸν συνέχοντά τε καὶ οὐσιώσαντα, τούτιστα ποιήσαντα καὶ προνοίας ἀρρήτους λόγους διέποντα.

P. 499, D. E.) F. 19 v. m. Θεοῦ... φύσιν, τὴν ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκατάληπτον, καὶ τῶν ἀπάντων ὀρεκτῶν τὸ ἔσχατον (7), οὐκ ἂν ὅσον ἔστι καταλή-
 φεται τις. κἂν γὰρ ἐπιχειρήσῃ, οὐκ ἐφικνεῖται μὲν, μόνον δὲ τὰς νοερὰς ὄψεις ἀμαυρούμενος, καὶ τοῦ ὄν-
 τος ἐκπίπτει φωτός, ὡς φλονεϊκῆσας (8) ὅλον ἦλιον τῶ σωματικῷ δεξασθαι ὀφθαλμῶ.

P. 499, D. E.) F. 19 v. i. (Θεός) κινῶν καὶ τηρῶν τὰ πάντα (9), αὐτὸς μὴ κινούμενος. πάσης γὰρ γενέσεώς τε καὶ κινήσεως τῶν ὄντων ἀρχὴ καὶ τέλος ἔστιν ὁ Θεός, ὡς ἐξ αὐτοῦ γεγενημένον καὶ δι' αὐτοῦ κινουμένον καὶ εἰς αὐτὸν τὴν στάσιν ποιησόμενον.

P. 499, E.) F. 19 v. i. λίαν ἀγνώμων ἐ μὴ μέχρι τοῦ εἰδέναι ποιητὴν καὶ δημιουργὸν καὶ συνοχέα καὶ προνοητὴν τὸν Θεὸν προῖων ἐκουσίως.

P. 500, A.) F. 20 r. s. (Θεός) ὁ πάσης οὐσίας ἐπέ-
 κεινα, καὶ πάσης γνώσεώς ἐστιν ἐξηρημένος.

P. 500, A. Ita... μηκέτι τοῦ πρόσω δέχεται, τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν ἔχων ἤδη καὶ εἰς ὃ πᾶσα σπεύ-

(1) Mysticam intellige ἔνωσιν cum Deo, de qua Noster f. 20 r. m. κατὰ ἀπλήν προσενοώθηται τῷ Θεῷ. Vid. Basil. Plot. p. 25. Usitata in ea re cum alia vocabula (v. ibid. p. 22), tum συνάπτεσθαι et συναφῆ. Cf. Athan. De Incarn. c. 56, 57. Porphyrius De Abst. 2, 54, 165. δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ, τὴν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ. Jamblich. De Myst. Aegy. p. 4, 12. ἡ πρὸς τὸ θεῖον συναφῆ, p. 5, 5 sq., τῆ γνώσει πρὸς αὐτοῦς συναπτέσθω. Jambl. De Fato ed. Tennul. p. 177 locutione utitur : ἡ ἐπὶ τὸ ὄν καὶ τὸ θεῖον συναφῆ. Adde Animaduss. in Basil. I, p. 144.

(2) Attende usitatam Platonieis locutionem : ἄνθος τοῦ νοῦ, de qua conf. Creuzer. ad Procl. Comm. in Alcib. I, p. 248. Idem de translato usu vocis ἄνθος ad Olympiod. Comm. in Alcib. I, p. 109, univcrse monuit.

(3) Verbi συγκαταβάλλειν eadem potestate usurpati exempla conf. f. 25 r. m. 84 r. m. Gregor. Or. II, p. 55, A. ὅσον τῆς θείας ἀπορῥοθίας ἡμῶν συγκατατέββληται, i. e. insitum est, quem locum Ullmann, in Gregorio Naz. p. 420 minus recte interpretatus est.

(4) Scribe : μηδέ, ut post paulo. Eodem mendo in B. peccatum p. 505, D. Or. XXX, p. 544. XXXI, p. 561, B. C. f. 176 v. s. 220 v. s. 257 v. i. Or. VIII, p. 249, E. Ex eodem mendi genere profecta : μὴ δὲ μᾶς pro μηδεμᾶς f. 25 v. m., (ubi ann.) et conjunctim scripta μηδέ f. 57 r. m. μηδεμίαν f. 560 v. i. pro μηδὲ et μηδεμίαν. Adde μηδ' pro μηδὲ f. 2 (sine num.). De μηδὲ, scripto diremitis vocabibus μὴ δὲ, vid. Bast. Comm. Palaeogr. p. 826, qui quæ ibid. de μηδὲ et μὴ δὲ diversis monet, lucis supra notatis non usu veniunt. Sunt autem ista apud Eliam f. 19 r. s. : ὁ... μὴ συγχωρῶν usque ad illa f. 19 r. m. ἀπὸ τῶν κρεῖττόνων ἀνάβασις, ex S. Maximi libro De Variis Difficilib. Locis SS. PP. Dionysii et Gregorii p. 194 et 196 ed. Oehler.

C cum hac discrepantia lectionis : αὐτῆρ' αὐτῆ Oehler, melius, præsertim si in seqq. γενομένην scribatur. — μὴ δὲ) μηδέ, itemque in seqq., recte, ut supra dictum. — ἐκτὸς τοῦ ἠνωχο. A. ἐνεργεῖν) ἐνεργεῖν τοῦ ἠνωχοῦντος αὐτὴν λόγῳ ἐχωρισμένην (leg. κχωρ.) οὐδέν, quæ Elias in brevius contraxit. — ἄφετον ἔδω) ἄφετον, omisso, quod excidit, ἔδω.

(5) Vulgo : ἴνα οὕτως εἶπω. Sed scribendum : ἴν' οὕτως εἶπω. Quem librarius h. l. in ἴνα evitavit hiatum, Or. XXX, p. 553, D. male admisit.

(6) Hæc quoque ex S. Maximi libro laudato, p. 496, nec non illa in seqq. apud Eliam : ἡ πρὸς τὰ αἰσθητὰ τῆς ὄψεως προσβολῆ, et illa : μεταβάλλειν εἰς ἄλλο καὶ φύρεσθαι, dicta nimirum de confusione rerum. Conf. Plat. Gorg. p. 465, E. ὁμοῦ ἂν πάντα χροῖματα ἐψύρετο ἐν τῷ αὐτῷ. Disputando res contundere ψύρειν significat ap. Gregor. Or. XXXIII, p. 452, C. ubi Elias f. 264 v. s. qui f. 275 v. i. verbo sic translato item utitur. Vide Ast. Amott. in Plat. Gorg. p. 143, et adde S. Maxim. libro laudato p. 200. φύρων ἀλληρικῶς τὰ μὴ φερόμενα.

(7) Solemnis in celebranda Dei natura vox ὀρεκτός, qua Noster f. 20 r. m. in eadem re usus est. Vid. Animaduss. in Basil. p. 152, ubi fontem formulæ Aristotelicæ Metaph. XII, 7, indicavi. Id m valet de voce ἑρετός. Vid. Heag. ad Leon. Diacron. p. 447 sq. ed. Bonn. et Animaduss. in Basil. p. 141, 152.

(8) Lege : ὡς ὁ φλονεϊκῆσας. — id est : sicut is qui solem apertum corporis oculis suspicere contendit. Conf. Plat. De Legg. X, p. 897, D. et quæ C. Alexander, vir eruditissimus mihi quæ amicissimus, in eandem dicta sententiam attulit ad Oracula Sibyllina, Proœm. vs. 10, T. I, p. 16 n. v. e. editionis Parisinae, quam editoris humanitati acceptam debeo. Adde El. f. 78 v. 5.

(9) Primus motor Aristotelis Deus appellatur Metaph. XII, 7. Phys. VIII, 5 et 6. Conf. El. f. 279 r. i.

δει και πολιτεία (1) τοῦ ὑψηλοῦ και διάνοια) F. 20 r. s. ἴνα... μηκέτι τοῦ πρῶτου δέηται, τὸ ἄκρον ὄρεκτον ἔχων ἤδη, και εἰς τὸ πᾶσα ἔφεσις ἵσταται, παυομένων τῶν νοσηρῶν ἡμῶν ἐνεργειῶν, ἐν ᾧ πάντα τὰ πέρατα πασῶν τῶν γνώσεων ὑπεραβήθηται προϋφέστηκε. F. 20 r. m. νοῦσα... ἡ ψυχὴ ἵσταται τοῦ νοεῖν ἐκείνο τὸ νοηθῆν μετὰ τὴν αὐτοῦ νοήσιν. τὸ γὰρ νοηθῆν κυρίως ἀπαξ οὐκ ἔτι τὴν πρὸς τὸ νοηθῆναι πάλιν ἐκκαλεῖται τῆς ψυχῆς δύναμιν (2).

P. 500, B. *πότερον σῶμα; eei.*) F. 20 v. m. πρόβεισι δὲ ἡ δεξιὰς τοῦτερον κατὰ διαίρεσιν Ἡλιατικῶς, διὰ τοὺς αὐτῆς μέγα φρονούντας (3).

I. 560, D. *πῶς σωθήσεται τὸ διὰ πάντων διήκειν... τὸν Θεόν —;* El. f. 21 r. m. comparat Sap. Sal. 7, 21.

P. 501, A.) F. 21 v. s. in notanda doctrina *Epicuri* hac utitur locutione: εἰς ἄτομα κατακερματίζεσθαι (4).

P. 501, A. και οὗτω διαπεσεῖται ἡμῶν και σῶμα οὐχ ἔξει οὐδὲ πῆξιν τινα ὁ περὶ τοῦ σώματος λόγος.) F. 21 v. s. τὸ τριχῆ λέγω διαστατόν· τοῦτο γὰρ σώματος ὅρος και λόγος· και σῶμα οὐχ ἔξει Θεός, ὁ ὑφ' ἡμῶν σῶμα εἶναι ὑποτεθείς, οὐδὲ πῆξιν τινα οὐδὲ μήκος και βάθος και πλάτος, ταῦτα δὲ οἷς σῶμα χαρακτηρίζεται. F. 21 v. m. τὸ... ἡμῶν... εἴρηκεν... ὡς διὰ τῆς κοινολεξίας ἐξειδιόμενος (5) τοὺς δι' ἐναντίας.

P. 501, A. εἰ δ' αὐτὸν φήσομεν, εἰ μὲν τὸ πέμπτον, ὡς τισιν ἔδοξε, και τὴν κύκλω φερὰν φερέμενον (6), ἔστω μὲν αὐτὸν τι και πέμπτον σῶμα) F. 21 v. m. Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος πέμπτον τι σῶμα τὸν οὐρανὸν ἐδογματίσει, ἄλλο τι δὲ παρὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, γῆν, ὕδωρ, ἀέρα και

πῦρ. ἐκείνων γὰρ τὴν ἐπ' εὐθείας κίνησιν κινουμένων, και τῶν κοῦφῶν μὲν ἄνω φερομένων, πυρὸς και ἀέρος, τῶν δὲ βαρέων κάτω, ὕδατος τε και γῆς· αὗται γὰρ αὐτῶν αἱ κατὰ φύσιν κινήσεις· τὸν οὐρανὸν μόνον κατὰ μῆδὲν ἐκείνων κινούμενον κυκλοφορεῖσθαι εἴρηκεν ἰδιωτρόπως (7). F. 21 v. i. verbis: ὡς τισιν ἔδοξε, τοὺς περὶ Ἀριστοτέλην tangi docet.

P. 501, B.) F. 22 r. s. ἡ κίνησις... λέγεται ἐπὶ τῶν ὑπὸ γένεσιν και φθορᾶν (8).

P. 501, C.) F. 22 r. i. εἰ γὰρ και Δαυὶδ εἶπεν· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα και τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πύρρος φλόγα (9), ἀλλὰ τὸ κοῦφόν τε και διάπυρον αὐτῶν και ἐξῆ περι τὴν θείαν ἔφεσιν τε και λειτουργίαν διαγράφων και πάσης ὕλικῆς ἐννοίας ἀπηλλαγμένον, εἴρηκε τοῦτο.

B P. 501, C. *πάνη εἰσήθη σωμαίων ἐσμὸς ἀλόγιστος και φλυαρίας βυθὸς οὐδαμοῦ στήναι δυναίμενος.*) F. 22 v. s. πλήθος εἰσάγοντας σωμαίων ἀλόγιστον και βυθόν, ἐξ εὐ ἀπειρία γεννᾶται σωμαίων, ἄλλων ἐξ ἄλλων τικτομένων και οὐδαμοῦ στήναι δυναίμενων.

P. 501, D. *οὐδὲ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ὁ λόγος*) F. 22 v. s. Ἐλληνικὸς γὰρ οὗτος ὁ λῆρος και τῆς τῶν Στωϊκῶν φλυαρίας, ὕλικὸν τὸ Θεῖον ὑπειληφῶτων (10).

P. 501, D.) F. 22 v. m. τοὺς ἀνόμοιον μάλιστα τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν κακούργως (10) εἰσάγοντας. Ibid. εἴπερ οὐσίαν Θεοῦ τὸ ἀγέννητον εἶναι πάντως βιάσαιντο.

C P. 501, D.) F. 25 v. m. ὁρῶν ὁ ἅγιος τοὺς αἰρετικούς *Εὐνομιανούς* ἕνα μόνον ἔχοντας ἀγῶνα, τὴν ὑπερούσιον αὐτοῖς ἀνοήτως συγκαταβάλλειν φύσιν

T. 1, p. 569 ed. Amstelod., ibique Cotelar.

(8) Frequens apud posterioris ætatis scriptores usus formularum: τὰ ὑπὸ γένεσιν, τὰ ὑπὸ φθορᾶν, sim. de quibus monni ad Jo. Glyc. De V. S. R. p. 106. Conf. El. f. 94 v. i. et annot. ad f. 71 r. m.

(9) Ps. 105, 5. Conf. f. 150 v. s. Ceterum cod. Bas. hoc loco et alias compendio solito dād: nonnullis tamen locis distincte Δαυὶδ, estque melior scriptura per ὃ quam Δαυὶδ. Vid. Winer. Gr. Idiom. N. T. p. 44 ed. III. Krabinger. ad Greg. Nyss. De Prec. p. 127, 149. Contrario mendo β̄ in ὃ depravatam f. 118 v. s. λαύρος pro λαβρός, f. 152 v. m. τὰ ὑπὸ τὸ εὐδομον (l. ἔβδ.) τοῦτὶ κεφάλαιον ἀναφερόμενα. Porro conf. f. 514 v. m. Αὐδῆρῆτην pro Ἀδδῆρῆτην. Scripturam Αὐδῆρῆτης Wolluis ad Origenis vel potius Hippolyti *Philosophum*. p. 90 sq. tueri conatus est. To vide Menag. ad *Diog. L.* IX, 50.

(10) Tu de Stoicorum deo vide Plutareh. De *Plac. Philos.* l. 7. *Diog. Laert.* VII, 157. ibique Menag.

(11) Id est: *fraudulenta argumentatione*. Conf. Gregor. Or. XXIX, p. 553, D. ibique Elias f. 102 r. s. Idem f. 151 r. i. ὅπερ τινὲς τῶν αἰρετικῶν κακούργως ὑπενόησαν. l. 171 r. s. ubi locutio κακούργως et ἀμαθῶς συλλογίζεσθαι. Vocē κακούργως, qua Eliam f. 127 v. m. similiter usum vides, respondet κακοῦθως f. 105 r. m. id est: *versuta disputandi ratione*. Κακούργεῖν, *fraudulente interpretari*, ap. Gregor. Or. XXIX, p. 557, A. ubi cf. El. 111 r. m. Idem sibi vult κακούργως sive κακοτρόπως ἐκλαμβάνειν f. 105 r. m. Conf. etiam κακούργια f. 78 r. m.: κακούργημα κακούργεῖν f. 168 r. ante med. ibique annot. Vid. Ast. Annot. in Plat. *Grig.* p. 249. *Animadvers.* in *Basil.* I, p. 155. — Mox leg. αὐτοῖς.

(1) Repetita copula και voces πολιτεία et διάνοια majorem vim accipiunt, quam si simpliciter και copulerentur. Conf. supra p. 499, C. και πεπηγῶσι καλῶς και ἰδεύουσι. et vid. annot. ad Or. XXVIII, p. 515, A. 518, A. ad Or. XXXII, p. 598, B. 597, D. et ad El. f. 54 r.

(2) Hæc et quæ insequentur totidem fere verbis apud S. Maximum libro *De Difficilibus Locis SS. PP. Dionysii et Gregorii* p. 198 ed. Oehler. reperiantur.

(3) Conf. El. 77 v. m. de Hæreticorum disputandi ratione Platonicam, quam Gregorium quoque secutum esse ibid. et f. 459 r. s. docet.

(4) De verbo κατακερματίζειν vid. *Basil. Plotin.* p. 22. Cf. f. 180 v. m. ubi Elias eo utitur in notanda Pneumatichorum doctrina. Jo. Philopon. in *Aristot. De Anima* I, f. 41, b. med. μη βουλόμενος κατὰ τὰ μόρια τοῦ σώματος κατὰ κεκερματίζεσθαι (leg. κατακερματίζεσθαι) αὐτῆν (animam), nimir. Aristoteles contra Timæi placitum. Porphyry. ad *Marcell.* c. 10. συλλέγουσα ἀπὸ τοῦ σώματος πάντα τὰ διασπασθέντα μέλη (nim. animæ) και εἰς πλήθος κατακερματίζεσθαι.

(5) Quod Atticiste pro ἐξειδιάζομαι: rectius poni docent, ἐξειδιόμυαι (vid. Lobeck. ad *Phrynich.* p. 199) apud Eliam sæpe reperitur: f. 252 v. m. 276 v. i. ἐξειδιόμενος, f. 277 v. s. ἐξειδιουμένω, f. 290 r. ἐξειδιουμένας, f. 292 r. s. τὴν καίσιν ἅπασαν ἐξειδιούσθε.

(6) Sic B. et Bill. recte. Interrogandi nota C. inapte usus est.

(7) Similia Elias f. 75 r. i. habet. Conf. etiam f. 248 r. m. 279 r. i. Ceterum vide *Aristot. De Cælo* I, 2. et conf. *Pseudo-Origen. Philosophum.* p. 139 ibique Wolf., *Clem. Recogn.* VIII, 15. in *PP. Apost.*

καὶ τεχνικαῖς μεθόδοις περιλήψει τῆς κατ' αὐτοὺς γνώσεως κρατεῖν ἐπιχειροῦντας, ὡς ἦγοντο, τὴν ἀκράτητον δύναμιν καὶ πάση τῇ κτίσει κατὰ τὸ ἴσον ἀλώρητον, δι' ὅλου σχεδὸν τοῦ λόγου τὰς στερεώσεις τε καὶ ἀποφάσεις (1) προὔτιμηνον ἐπὶ Θεοῦ λέγειν, μὴ δὲ μιᾶς (2) ἀνασφόμενος θέσεως ἢ καταφάσεως.

P. 502, A.) F. 25 r. i. τὸ... ὑποκείμενον (5), ὅπερ γεννᾶται καὶ φοβεῖται καὶ ποιοῦται. Ibid. τὸ ὑποκείμενον θεμέλιου τρόπον, ἐφ' ᾧ ταῦτα βέβηκε.

P. 502, A. εἰ μέλλει (4) τελῶς καὶ ἀποχρόντως τὸ νοούμενον παραστήσασθαι.) F. 25 r. i. εἰ μέλλοιμεν τελείως καὶ ἀπαραλείπτως τὸ νοούμενον παριστάναι. F. 25 v. s. παραστήσῃ οὐσίαν Θεοῦ, εἰ οὐσίας Θεοῦ παραστατικόν (5).

P. 502, E. τυχόν.) F. 24 r. i. συμπεριφερόμενος τοῖς περὶ Ἐνθόμιον ἀμφέβαλε τὴν ἀντιστροφὴν.

P. 503, C.) F. 24 v. i. Ἐνθόμιανοὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀνορώπων δόξαν ἐπτοχοῦμεν καὶ σοφοὶ τινες διατοῦτο (6) καὶ ὑπέρογοι.

P. 503, G. τὸ σκαλιὸν καὶ γριφοειδές (7) ἐπεισηγάγεν.) F. 25 r. m. (ad : γριφοειδές) τὸ αἰνιγματωδὲς καὶ σκοτεινόν.

P. 505, D. ὁ μοι λέγειν ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς ὄρμησε (8). τοῦτο δὲ ἦν τί; (9) τὸ μὴ ἀλητὸν εἶναι ἀνθρώπινη διανοία τὸ θεῖον, μὴ δ' ὄλον ὄσον ἐστὶ

αὐτῶν.) F. 25 r. s. μηδ' ὄλον ὄσον ἐστὶ πῖπτον (10) εἰς φαντασίαν. F. 25 r. m. οὐκ ἂν ἤρωτησεν, εἰ μὴ πάνυ ἐθάρρει: ταῖς ἀποδείξεσι. τοιοῦτον γὰρ καὶ Ἐρμολόγητον (11) τὸ σχῆμα τῆς ἐρωτήσεως.

F. 25 r. i. ἡ λογικὴ φύσις δύναται ἀνατελεσθεῖαι πρὸς θεὸν καὶ τῆς αὐτοῦ μετέχιν πληρώσεως.

P. 505, E. μακρὰν γὰρ τῆς θείας φύσεως φθόρος) F. 25 r. i. τὰ δὲ μεταξὺ αἰτιολογίαν τινὰ ἔχει βραχεῖαν τοῦ μακρὰν τῆς θείας καὶ ἀπαθοῦς φύσεως φθόνον ἀποκτινοῦν. F. 25 v. s. εἰ γὰρ ἀγαθὸς ὁ Θεός· οὐδεὶς γάρ, φησὶν, ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός· ἀγαθὸν δὲ οὐδεὶς ἐγγίνεταί φθόνος, καθὰ φησι καὶ Ἡλύτων (12), πῶς ἂν εἰκότως διὰ φθόνον τὸν περὶ τὰς λογικὰς φύσεις λέγοιτο ἀποκρῦπτειν ἑαυτὸν; ὧν δὴ λογικῶν φύσεων καὶ ἡ παραγωγή (13) καὶ ὑποστασις τῆς ἀκρας αὐτοῦ ἦν ἀγαθότητος. Ibid. πῶς ὁ κυριεῦον πάντων φρονήσεις τοῖς κυριευσόμενοις; τί γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἔχουσιν, ὃ μὴ ἐκείθιν αὐτοῖς χορηγεῖται; πᾶσα γὰρ ὁδὸς ἀγαθῶν ἄνωθεν αὐτοῖς ἐστίν (14).

P. 504, B. οἱ ἐγγυτέρω Θεοῦ καὶ τῶν ἀνεξιχνιάστων αὐτοῦ κριμίτων ἐπάπτει καὶ θεωροῖ) F. 25 v. i. ἐπόπτας δὲ καὶ θεωροὺς εἶπεν, ἀπὸ τῆς ἐν ἡμῖν ἀκριβεστεράς αἰσθήσεως τὴν τρανεστεράν (15) κατὰληψιν τῶν τοῦ Θεοῦ ἀνεξιχνιάστων δῶν (16)..., κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Ἀπόστολον, αὐτοῖς χαριζόμενος.

(1) In praeced. sermo de aientibus et negantibus in Deo.

(2) Scribe : μηδεμιᾶς. Sic B. μὴ δὲ μιᾶς in verbis Gregorii Or. XX, p. 580, A. ubi Edd. recte μηδεμιᾶς. Conf. annot. l. 19 r. s.

(5) Materiam dicit, loquendi usum Aristotelico. Vid. Trendelenburg. ad Aristot. De Anima p. 524.

(4) Μέλλει B. cum Reg. a. Μέλει eodd. ap. M. Μέλλοι E., Gregorii verba in comm. repetens, cum Edd. Eadem discrepantia p. 503, A. εἰ τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ παντὸς μέλλει περισχεθῆσθαι, ut est in Edd.; nam μέλλοι Reg. bm. tres Collb. et Comb. habent. Tu videas quae in Nov. Annal. Philol. Vol. 49, Fasc. 4, p. 591 sq. annotavi. Deinde nostro loco, ubi B. παραστήσασθαι, Edd. παραστήσεσθαι, uti περισχεθῆσεσθαι p. 505, A. Sed aoristus stare potest. Conf. Lobeck. ad Phryn. p. 744 sqq. Ceterum τελείως pro τελῶς E., Gregorii verba in commentariis repetens, uti in eorum explicacione. Sed usitata Gregorio forma τέλειος; magis Platonica, quam τέλειος. Conf. modo Or. XXXI, p. 563, C. 564, D. 565, C. Vide Simmer. ad Greg. Naz. Or. Fin. in Caesar. p. 22, meque ad Jo. Glyc. De V. S. R. p. XXII. Jamblich. De Myst. p. 5, 28 ed. Gal. τούτων (cod. Basil. τούτου) οὐδὲν ἀπολείψομεν εἰς τὴν τελείαν (cod. Bas. melius τελείαν) ἀποδείξιν.

(5) Παραστατικόν eum genitivo, quod declarandi vim habet, l. 249 r. i. item reperitur. Παραστατικόν et δηλωτικόν coniuncta l. 98 r. m. Conf. Basil. T. I, p. 527, C. et v. quae de verbo παριστάναι monui Animadvss. in Bas. I, p. 55.

(6) Scribe : διὰ τοῦτο, et ὑπέρογοι. Priorem corruptelam etiam f. 140 r. s. 175 v. s. 246 r. s. notatam videbis, ejusque exempla etiam alias in cod. Bas. saepe occurrunt, v. e. f. 256 v. m. Est etiam, ubi διὰ cum articulo insequente conflatum reperitur, ita quidem, ut accentum retineat; cf. l. 150 v. i. Literarum γγ pro γα, ut in ὑπέρογοι, male positarum exemplum f. 266 v. m. ubi ἐγγυμονεῖ pro ἐγγυμονεῖ.

(7) Γριφοειδές B. optime eum Reg. bm. Coisl. I. quos C. secutus, qui in quibusdam γριφοδές scriptum testatur. Atque sic Ed. Bas.; γριφοειδές. pessime Ed. Par. cuius loco genuinum γριφοειδές

Montacut. codicum ga. et pet. fide fretus reponi jussit. Scholiastes apud G. αἰνιγματωδές (log. αἰνιγματωδές) interpretatur. Alias φρίπον i. q. γριφοειδές. Conf. El. f. 118 v. s. et v. Prolegomm. in Jo. Glyc. De V. S. R. p. XXXII.

(8) Edd. melius ὄρμησεν. Conf. annot. ad p. 506, C. Ὄρμηστο nonnulli apud C. Gregorius simili loco Or. XXX, p. 555, E. ὅπερ ὄρμηθη λέγειν ὁ λόγος, ubi λέγειν et λόγος item conjuncta et λόγον in personam animatum vides eo loquendo usu, de quo v. Animadvss. in Basil. l. p. 15. 60. Ceterum λόγος non minus recte ὄρμησεν quam ὄρμησθαι dicitur. Vid. Ast. Lex Plat. t. II, p. 474.

(9) Vulgo : τοῦτο δὲ τί ἦν; in quibus Or. I. τί male omittit. Praestat autem vulgare lectio codicis B, siquidem Gregorius interrogandi vocis interrogatiōnem lubenter postponit. Sic, et alia omittam, τῆς laud scemel postpositum Or. XXXII, p. 591, A. E.; πῶς in clausula p. 591, E. Alia ex hoc genere dabit Basil. Plot. p. 41 sq. Mox scrib. μηδ', coll. annot. f. 19 r. s.

(10) Scribe : πῖπτον.

(11) Hermog. Περὶ Εὐρ. IV, 6. καθόλου γὰρ ὁ ἐρωτῶν, ὡς εἰς νίκην τῆ ἐρωτήσεως θαρρόων, ἐρωτᾷ.

(12) Timae. p. 29, E. ἀγαθῶν... οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος. Conf. Schwegler. Comm. in Arist. Metaphys. p. 25. De scriptura οὐδεὶς, in Platone numme ferenda, v. Lobeck ad Phryn. p. 181 sq. Trendelenburg. ad Aristot. De Anima p. 201 sq. Quae praecedunt : οὐδεὶς... οὐδὲς, ex Matth. 49, 17.

(13) Id est procreatio, ex eo usu verbi παράγειν, cuius exempla f. 160 r. m. ἡμεῖς... ἐξ οὐκ ὄντων παράχθημεν. f. 257 v. s. (Θεός) ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι βουλῆσει καὶ δυνάμει παραγαγῶν. Adde f. 193 v. i. 194 v. s. et v. Animadvss. in Basil. I, p. 92. De voce παραγωγῆς conf. El. f. 152 r. i. 180 r. i. Eidem Deo ὁ παραγωγεὺς τῶν ὄλων. Conf. f. 194 r. s.

(14) Jacob. Ep. I, 17.

(15) Usitata Eliae utraque forma et τρανής, ut hoc loco, et τρανός, de qua conf. f. 27 v. s. 63 r. m. 151 v. m. Vid. Animadvss. in Basil. I, p. 190.

(16) Conf. Ep. ad Rom. 11, 55.

504, B. ἐν Ἰγχεσιν ἀδύσσου περιπατοῦντες, A γὰρ τῶ ἐν ἡμῖν νοεῖν, ὡσπερ τὸ νέφος τῶ ἡλίῳ, καὶ οὐ συγχωρεῖ καθαρῶς ἐντρανίζεῖν τῶ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ. F. 26 v. i. συνέδησε Θεὸς τὴν ψυχὴν ἡμῶν σώματι. Ibid. (ad : ἡμῶν p. 504, D.) ἤμας μὲν. . . κυρίως ἐσμὲν ἡ ψυχὴ, καὶ ταύτης μάλλον ὁ νοῦς, ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, περὶ ἡμᾶς δὲ τὰ ἐκτός, οἷον χεῖματα καὶ ὅσα τοιαῦτα (8). ἴσταται οὖν μέσσω ἡμῶν, τουτέστι τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καὶ τοῦ Θεοῦ ὁ σωματικὸς οὗτος γνῶφος. F. 27 r. s. (τὸ σῶμα) μέσσω αὐτοῦ ἰσταμένον καὶ Θεοῦ, ἀποτειγίξει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ οὐ συγχωρεῖ καθαρῶς ἐνατενίζεῖν αὐτῷ. Ibid. locutio : ἐκλεπτόνουν ἀσιταίαι τὴν τοῦ σώματος παχύτητα. et deinceps hæc : νῦν μὲν γὰρ διὰ τὸ πάχος ἐπιπροσθεῖ τὸ σῶμα τῆ ψυχῆ, μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν λεπτότερον τε καὶ καθαρότερον ἀπολαθόντες αὐτὸ, καθαρότερον τε ὀψόμεθα καὶ τρανότερον.

P. 504, B. ἵνα μὴ τῷ βραδίῳ τῆς κήσεως εἰστή γίνηται (1) καὶ ἡ τοῦ κτηθέντος ἀποβολή. βραδί γὰρ τὸ μὲν πόνω (C.) κτηθὲν μάλλον κρατεῖσθαι, τὸ δὲ βραδίως κτηθὲν καὶ ἀποπύεσθαι (2) τάχιστα, ὡς ἀπλῶν λιθῶναι δυτάμενον. καὶ οὕτως εὐεργεσία κωλύεται τὸ μὴ πρόχειρον τῆς εὐεργεσίας) F. 26 r. s. οὐχ ὅλον ὅσον ἐστὶν ἑαυτὸ ἐνδίδουσι τὸ Θεῖον, τάχα μὲν, ἵνα μὴ τῷ ἑτοίμῳ περιφρονῆται τῆς καταλήψεως, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις εἴπομεν (3). εἴωθεν γὰρ τὸ προχείρως καταλαμβάνόμενον βραδίως περιφρονεῖσθαι τε καὶ ἀποβάλλεσθαι, διὰ τὴν ῥᾶστην τε καὶ πρόχειρον τούτου πάλιν ἀνάληψιν.

P. 504, D. τυχόν... τοῖς ἐνταῦθα κεκαθαμένοις B καὶ μακροθυμοῖσι πρὸς τὸ ποθεύμενον.) F. 26 r. m. (Θεός) οὐχ ἀπάσας ἡμῖν τὰς ἀκτίνας τῆς αὐτοῦ φωτοληφίας ἐνδίδωσι. ei : οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος (Lucifer) ὅλον τὸ φῶς ἐχώρησεν, ἀλλ' ὅσον ἦν ἐφικτὸν αὐτῷ, ἢ ὅλον τὸ ἐνδοδεκόμενον. F. 26 v. s. τῶν... τοῖς ἐξ ἡγχαρτείας νίτροις καὶ ταῖς μικτικαῖς (4) πῶας τῆς πρακτικῆς εἰς βάθος καθαριζόμενον καλ.... ὡς διὰ κλιμακῶς τινος τῆς πρακτικῆς εἰς θεωρίαν ἀναπηδῶντων τοῖς μὲν μάλλον, τοῖς δὲ ἥττον αἱ ἐκεῖθεν ἐλλάμψεις οἰοεὶ τις ἀόραθὸν (5) καὶ γευμά τι ἐνταῦθα ἐνδίδονται τοῦ τελείου, ἐκεῖθεν ταμειουσμένου ὃ δὴ καὶ ὁ Δαυὶδ ἀνιπτόμενος καὶ δεικνύς, ὡς αἱ ἐνταῦθα τισιν ἐλλάμψεις διδόμεναι οἰοεὶ πρόγευμά τί ἐστι τῆς τελείας ἐκεῖθεν ἐλλάμψεως. nim. Ps. 16, 17. Ibid. (e Gregorii Orat. Fun. in S. Basil., p. 855, A.) συνεποπτεύοντες C τὴν ἀγίαν καὶ μακαρίαν Τριᾶδα καθαρώτερον τε καὶ τελειώτερον, ἧς νῦν μετρίως δεδῶμεθα τὰς ἐμφάσεις, ἐνταῦθα στήλημεν τῆς ἐφέσεως.

P. 504, D. καὶ τοῦτο ἐστὶν ἴσως, ὃ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ (6), τὴν ἡμετέραν αὐχύτητα, δι' ἣν εἰλίγοι καὶ μικροὶ διακλύπτουσιν.) F. 26 v. m. γνῶφον μὲν καλεῖ (7) τὸ ἡμέτερον σῶμα διὰ τὸ πάχος καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἐκ τῶν παθῶν ζόφον. ἐπιπροσθεῖ

translata Or. XXXII p. 589, C. ubi vid. El. f. 205 v. m. Atle Corder. Onomast. Dionys. v. γνῶφος. (8) Sunt hæc Basilii, ad quem Elias f. 205 v. m. 508 v. m. in eodem argumento provocat, et eius verbis f. 291 v. m. tacite utitur; vid. Humil. in illud : πρόσθε σεαυτῷ, Opp. T. II, p. 18. C. Cf. Creuzer. ad Olympiod. Comm. in Alcib. I. p. 171. Zell. Comm. in Aristot. Eth. Nicom. IX, 4, 5. p. 592 sq. Mox f. 26 r. s. leg. αὐτῆς se. ψυχῆς, pro αὐτοῦ.

P. 505, A.) F. 27 r. i. ἀδύνατον... ἔβιν... χωρὶς ἀέρος πεφωτισμένου πλησιάζει τινὲ τῶν ὁρατῶν καὶ τοὺς τύπους τῶν ὁρωμένων ἐκμάξασθαι. ἐν ἧ ὡς ἐν κηρῷ τυποῦνται καὶ οἰοεὶ διαγράφονται καὶ δι' αὐτῆς τῆ τε μνήμῃ καὶ τῆ καθ' ὅλου αἰσθήσει παραπέμπονται.

P. 505, A.) F. 27 v. s. ἔπερ δὲ ἐστὶν ὁ ἀήρ τοῖς χερσαίοις τε καὶ πτηνοῖς, τοῖς μὲν τοῦ ἀναπνεῖν αἰτίας ὄν, τοῖς δὲ πρὸς τούτῳ καὶ ὄχημα τούτοις γινόμενος, τοῦτο τὸ ὕδωρ τοῖς νηκτοῖς. Ibid. τὰ δὲ περὶ τούτων ἀκριθέστερον ἐρευνήσας ἐν τῇ εἰς τὴν ἐξαήμερον βίβλῳ τοῦ μεγάλου Βασιλείου (9) εὐρήσεις.

P. 505, A. ἀμύχανον τοῖς ἐν σώμασι (10) δίχα τῶν σωματικῶν πάντῃ γενέσθαι μετὶ τῶν νοουμένων. ἀεὶ γὰρ τι παρεμπειεῖται τῶν ἡμετέρων, κἂν ὅτι μάλιστα χωρὶς αὐτῶν τῶν ἐρωμένων ὁ νοῦς καὶ καθ' ἑαυτὸν γενόμενος προσβάλλειν (11) ἐπιχειρῆ τῶς συγγενέσι καὶ ἀοράτοις.) F. 27 r. m. ἀμύχανον εἶναι τὸν δεσμῶτην τοῦ σώματος νοῦν ἀποδύσασθαι τέλειον τὰ σωματικὰ μορφώματα καὶ τυπώματα, καὶ γυμνῶν τῶν τοιοῦτων τοῖς νοητοῖς συγγενέσθαι. κἂν γὰρ ὅτι μάλιστα μῦσαι (12) τὰς αἰσθήσεις σπουδάσῃ, καὶ καθ' ἑαυτὸν γεγονὸς ἐπι-

(1) Γένηται Edd. minus hene.

(2) Sic B. cum Edd.; ἀποπύεσθαι Or. I. qua lectione enuntiationis tenor male infringitur.

(3) Conf. El. f. 205 v. i. 204 r. s. 305 v. m. ibique annot.

(4) Legendum : σημητικαῖς. Vid. Lobeck. ad Phryn. p. 254 sqq. qui tamen adjectivum σημητικὸς D neglexit. Herbis variis L. male.

(5) Conf. 2 Cor. 4, 22. 5, 5. Ephes. 1, 14.

(6) Psal. 17, 15. καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ Conf. Or. XVII p. 520, A. ibique annot. Contra hymnus in Deum in Greg. Naz. Opp. T. II, p. 286 (conf. annot. f. 78 r. s.) illi ὑπερφανέας κλυπύτρας tribuit; sic enim Cod. Mon. 547 pro vulg. ὑπερνεφέας κ.

(7) Nimirum Gregorius in iis, quæ verba allata præcedunt : μέσσω ἡμῶν τε καὶ Θεοῦ ὁ σωματικὸς οὗτος ἴσταται γνῶφος, ὡσπερ ἡ νεφέλη πάλαι (vulgo : τοπάλαι) τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑβραίων. ubi Scholiastes apud C., immemor Exodi 14, 20, hæc perperam annotat : νεφέλην λέγει τὸ ἐπιπροσθεν (I. ἐπιπροσθῶν, v. Anim. in Basil. I, p. 2 et cf. El. f. 17. v. i. 27 r. s.) τῆ ψυχῆ σῶμα. Rectius hæc adhibuisset Gregorii verbis Or. XXVIII, p. 497, C. ubi corpus νεφέλη vocatur Vox γνῶφος ad sensum tenebras

translata Or. XXXII p. 589, C. ubi vid. El. f. 205 v. m. Atle Corder. Onomast. Dionys. v. γνῶφος.

(8) Sunt hæc Basilii, ad quem Elias f. 205 v. m. 508 v. m. in eodem argumento provocat, et eius verbis f. 291 v. m. tacite utitur; vid. Humil. in illud : πρόσθε σεαυτῷ, Opp. T. II, p. 18. C. Cf. Creuzer. ad Olympiod. Comm. in Alcib. I. p. 171. Zell. Comm. in Aristot. Eth. Nicom. IX, 4, 5. p. 592 sq. Mox f. 26 r. s. leg. αὐτῆς se. ψυχῆς, pro αὐτοῦ.

(9) In Hexæm. Hom. VII, Opp. T. I, p. 65, D. E.

(10) Sic B. cum o. ap. M. et Reg. hui. Vulgo : σώματι.

(11) Προσβάλλειν Edd. et E. in seqq. quæ etiam f. 64 r. s. et f. 76 v. m. τῆ θεωρίᾳ προσβάλλειν ponit. Idem tamen προσβάλλειν f. 27 v. m. huc respiciens istis verbis : εἰπῶν, μὴ δύνασθαι τὸν δέσμιον νοῦν καθαρῶς γυμνοθῆναι τῶν ἤθε καὶ ἄλλως τοῖς θεοῖς προσβάλλειν. itemque f. 28 r. i. ad p. 505, E. Θεολογία προσβάλλειν apud Gregor. Or. XX, p. 576, D. et ex eo ap. El. f. 62 v. m. Hisce usus Eliæ locis, translata verbi προσβάλλειν significationem ejusque variam constructionem illustravi in Nor. Annal. Philol. Vol. 49, Fase. 4, p. 418 sq. Ceterum conf. annot. ad Or. XXXI, p. 575, A.

(12) Conferendus Gregor. Or. II, p. 14, D. et luo gemino Or. XX, p. 576, A. μύσαντα τὰ; ai-

χειροίη τοῖς συγγενεῖσι καὶ ἀοράτοις προσβάλλειν, ἄσχημα, μὴ ταῦτα δὲ εἶναι διὰ τὸ ἀεὶ τι παραμπίπτειν τοῖς περὶ τούτων νοήμασι;

P. 505, B.) F. 28 r. s. πῦρ δὲ (τὸ Θεῖον λέγεται nim. Deuteron. 4, 24) ὡς καθαρτικὸν τε καὶ ἀναλωτικὸν τῆς ὕλης τε καὶ τῆς μοχθηρᾶς ἕξεως, ὡς καὶ τὸ πῦρ τῆς μὴ συγγενοῦς ὕλης τῷ χρυσίῳ (2).

P. 505, A.) F. 28 r. m. (inter alia ex Dionysio Areop.) ὀνομάζεται δὲ ὁ Πατήρ τοῦς ἀνόητος (5), τὸ μὲν διὰ τὸ ὑπεργονίμως γόνιμον καὶ ὑπεραῦτως αἴλον αὐτοῦ, τὸ δὲ ὡς μῆτε νοῶν, ὡς νοοῦσιν οἱ νοεῖν δυνάμενοι, μῆτε τινὲ τῶν πάντων νοοῦμενος. Ibid. (Λόγος ὁ Υἱός) ὡς ἐκ τοῦ νοῦ τοῦ μεγάλου προσελθὼν ἀδιαστᾶτως τε καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαυθῶς.

P. 505, C. Λόγον δὲ τίνα παρὰ τὸν ἡσυχάζοντα ἐν ἡμῶν ἢ χεόμενον; F. 28 v. s. λόγον δὲ ἡσυχάζοντα τὸν ἐνδιάθετον καλεῖ. ἔστι γὰρ ἐνδιάθετος λόγος κίνημα τῆς ψυχῆς, ἐν τῷ διαλογιστικῷ (4) συνιστάμενον ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως. ὅθεν πολλάκις καὶ σιωπῶντες λόγον ὄλον παρ' ἑαυτοῖς διεξερχόμεθα καὶ ἐν τοῖς ὄνειροις διαλεγόμεθα. κατὰ τοῦτο δὲ μάλιστα λογικοὶ πάντες ἐσμέν. καὶ γὰρ οἱ ἐκ γεννήσεως κωφοὶ καὶ οἱ διὰ τι νόσημα ἢ πάθος τὴν φωνὴν ἀποκοπέντες (5) οὐδὲν ἤττον λογικοὶ εἰσιν. ἡσυχάζοντα οὖν λόγον τὸν ἐνδιάθετον καλεῖ, χεόμενον δὲ τὸν προφορικόν. ὁ δὲ προφορικὸς λόγος ἐν τῇ φωνῇ καὶ ἐν (6) ταῖς διαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει, ἡγουν ὁ διὰ γλώσσης καὶ στόματος χεόμενός τε καὶ (7) προφερόμενος λόγος. ἔστι δὲ ἄγγελος νοήματος.

P. 505, D. ἢ δεῖ τούτων ἀποστάντας ἡμῶς αὐτὸ καὶ εἶπε τὸ Θεῖον ἐκ τούτων [8] ἰδεῖν, ὡς εἶδον τε, μερικὴν τινα φαντασίαν ἐκ τῶν εἰκασιμάτων συλλεγόμενους; F. 27 v. i. ἀδύνατον γὰρ εὐρεθῆναι ἐν τῇ κρίσει εἰκόνα ἀπαρραλλάκτως (9) πρώτην φύσιν παραδεικνύουσαν.

P. 505, E. τίς οὖν μηχανὴ ἐκ τούτων τε καὶ μὴ ταῦτα; F. 29 r. m. τίς... μηχανὴ ἐκ τούτου (10) μὲν, ὡς ἐξ εἰκασμάτων, ἀμυδρῶς τὸ Θεῖον γινώσκασθῆσαι, ibique El. f. 65 r. i. Adde Eliam f. 41 r. m. (τῶν αἰσθήσεων) ὡσανεὶ μουσῶν. Olympiodor. Comm. in Plat. Gorg. (in Nov. Annal. Phil. I. 14, Fasc. 2) p. 278 sq. δεῖ τοὺς μέλλοντας τῶν παθῶν ἀπαλλάττεσθαι μύσιν καὶ ἀνέχεσθαι. Vide in super Creuzer. ad Plat. De Pulcr. p. 358 sq. 450.

(1) Conf. annotl. ad f. 41 r. m.

(2) Conf. f. 140 v. m. 182 r. m. 249 v. s. Vid. Animadv. in Basil. I, p. 183 (ad p. 165, E.) et quae Uilmannus in Gregorio Naz. p. 524, 497, Thomasiaus in Origene p. 400 attulerunt. Praevit Clem. Alex. Strom. V, p. 549, 592. VII, p. 719, laudatus Rittero Hist. Philos. t. 5, p. 460. Ceterum locus geminus est Deuteron. 9, 5.

(3) De Div. Nom. cap. 4, § 1, p. 284, C. ed. Cord.

(4) Elias f. 365 r. s. ubi eadem fere de λόγῳ docet, λογιστικῷ pro διαλογιστικῷ ponit et statim post γινόμενον pro συνιστάμενον. Ad rem conf. Gregor. Carm. Ined. I, vs. 267 sqq. ap. Toll. Ins. II, II, p. 28, qui p. 29 et p. 155, a. de λόγῳ ἐνδιαιτέει et προφορικῷ paucis monuit. Secundum Platonem (Soph. p. 165, E. Defin. p. 414, C.) Gregorio λόγος est quasi quoddam βεῖμα. Vid. Hoesehel. ad Gregor. Naz. Definit. p. 28 ed. a. 1399.

τοῖς περὶ τούτων νοήμασι;

P. 505, E. κάμνει ἐλθῆναι τὰ σωματικά ὁ ἡμέτερος τοῖς καὶ γενοῖς ἐμυλῆσαι τοῖς ἀσωμάτοις F. 29 r. m. κάμνει ἤτοι ἀθοναί, ἀδυνατεῖ, ἀμυχανεῖ ὁ ἡμέτερος νοῦς ὑπεκθῶναι τὰ σωματικὰ ταῦτα... καὶ ἀσωμάτως ἐμυλῆσαι τοῖς ἀσωμάτοις καὶ τοῖς αἰθλοῖς συγγενέσθαι αἰθλως, μηδὲν τι τῶν αἰσθητῶν ἐφελεόμενος. F. 29 r. i. locutio: χωρὶς τῶν σωματικῶν τῇ πρώτῃ αἰτίᾳ προσβάλλειν.

P. 506, A. ἐφέται μὲν πᾶσα λογικὴ φύσις Θεοῦ καὶ τῆς πρώτης υἱίας καταλαβεῖν. εἰ [11] ἐκ ἀδυνατεῖ δι' ἕς εἶπαν υἱίας. κάμνονσα δὲ τῷ πόνῳ καὶ ἐλον σφαιδίζονσα καὶ τὴν ἡμίαν ἐὼ φέρουσα, δευτέρου ποιεῖται πλοῦν [12], ἢ πρὸς τὰ ἐρώμενα βλεψῆσαι καὶ τούτων τε ποιῆσαι Θεοῦ... (B)... ἢ διὰ τοῦ κάλλους τῶν ἐρωμένων καὶ τῆς εὐταξίας Θεοῦ γνωρίσαι, καὶ ἐδηγῶ τῇ εἴψει τῶν ὑπὲρ ὅψιν χρῆσασθαι.) F. 29 r. i. ἐφέται μὲν... καταλαβεῖν, τί τὴν φύσιν ἐστὶ καὶ οὐσίαν.— οὐ γὰρ τὸ ἐστὶ Θεός καταλαβεῖν ἀδυνατεῖ.— ἀδυνατεῖ δὲ διὰ τὸν ἐπιπροσθούνα τῶν νοῦς ὄφον καὶ τὸ προκάλυμμα. Ibid. (ad: σφαιδίζονσα) τουτέστι: χλεπῶς φέρουσα. F. 29 v. s. (ad: δευτέρου ποιεῖται πλοῦν) τουτέστι: δευτέραν τινὰ ὁδὸν ἔρχεται, τῆς πρώτης ἀποτυχοῦσα. ἔστι δὲ παροιμία τοῦτο ἐπὶ τῶν τῆς πρώτης βουλής ἢ πράξεως ἀποτυχανόντων καὶ πρὸς δευτέραν τινὰ ὁρμήντων ταπτομένη. καὶ οἱ ναυπηλόμενοι γὰρ, εὐφόρου ἀνέμου ἀποτυγχόντες, ὁ δὲ πρῶτος παρ' ἐκείνοις πλοῦς καὶ λέγεται καὶ ἔστι, ταῖς κώπαις ἀποχρώνται ἐπὶ τὸν δευτέρου πλοῦν ἐρχόμενοι. F. 29 v. m. (ad: ἐδηγῶ eel.) διδασκάλῳ τῇ εἴψει χρῆσάμενοι τῶν ὑπὲρ τὴν ὅψιν καὶ πρὸς τὴν τούτων πάντων ἀναδραμόντες αἰτίων.

P. 506, B. C.) F. 29 v. m. τούτοις... ὁ δευτέρος ὄφτος πλοῦς... ἀσθεΐας γέγονε πρόξενος. F. 29 v. i. εἰδικὸν αἰτίων ἢ διατυπουμένη ἐν τῷ νῷ τοῦ τεχνίτου καὶ διασκευαζομένη κατὰ διάνοιαν καὶ εἰδοποιουμένη διαμύρρωσις. Ibid. εἰδικὸν δὲ αἰτίων (15) τὴν ἐν αὐτῷ (Deum) intellige τῶν θεμοσρητημάτων γυδῶσιν φαιμεν, ἦν ἐξ αὐτοῦ καὶ πρᾶξιων ἐστῆν, οὐχ ὕστερον

(5) Ἀποβάλλοντες Elias f. 365 r. s.

(6) Ἐν omissum f. 365 r. s.

(7) Verba: χεόμενός τε καὶ ommissa f. 365, r. s.

(8) Ἐκ τούτων, quod El. et Edd. omittunt, B. D probante L. addit cum duobus Regg. tribus Colb. Coisl. I. et Or. 1. Sed tenere ista ex seqq. hinc illata sunt.

(9) Adjiendum: τὴν. Conf. Greg. p. 505, B. τῆς πρώτης φύσεως. ubi v. l. θείας φ. ex glossa. 506, A. τῆς πρώτης αἰτίας.

(10) Leg. τούτων, i. e. ex rebus terrestribus, et mox τούτου, sc. τοῦ θείου, pro τούτων. Cf. Greg. p. 505, D. Ταῦτα haec ceteriora et terrestria dici notum est. Vid. Krabing. ad Greg. Nyss. De Anima et Resurr. p. 505 sq. Ante μηχανὴ B. ἢ recte om. Cf. Ast. Lex. Plat. I, 2, p. 544.

(11) Sic B.; tu delete Et et conjungito καταλαβεῖν δὲ, ut est in Edd. Et δὲ... κάμνονσα τῷ πόνῳ L.

(12) Ad haec m. rec. I. 29 r. m. δευτέρου πλοῦν ποιεῖν. εἰμο ποιεῖσθαι. De hoc proverbio vide Elias f. 29 v. s.; plura dabit Wytenbach, ad Platon. Phaed. p. 265 sq. Ap. Et. I. 1. ὅς δὲ πρῶτος.

(13) De εἰδικῷ sive εἰδικωτάτῳ αἰτίῳ conf. Li. f. 34 r. m. 69 v. m. 163 r. m.

αὐτῶ ἐπιγενομένην, ἀλλὰ συναγωνίζουσαν καὶ συμκαρκεταίνουμένην ἀεὶ.

P. 506, C. (ἀστέρων πλῆθος) οἷς καὶ τὸ πᾶν ἄγειν δεδωκάσαι [1], κατὰ τὸ ποιῶν ἢ ποσὸν τῆς κινήσεως.) F. 50 r. i. ol. . . "Ελληνας διὰ τῆς τῶν ἀστέρων τούτων τῶν κινουμένων, πρὸς τῆς ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ ἐπιπλοκῆς ἐγγύτητός τε καὶ ἀποστάσεως κατὰ τοῖνδὲ ἢ τοῖνδὲ σχῆμα συναρχομένων ἀλλήλοισι, τὰς γενέσεις τε καὶ τὰ συμβαίνοντα ἡμῖν πλάτουσιν. ἡμεῖς δὲ σημεῖα μὲν ἐκ τούτων γίνεσθαι ὁμολογοῦμεν... τῶν δὲ ἡμετέρων... πράξεις οὐδαμῶς ταῦτα αἷτια εἶναι ἀποφανόμεθα. ποσὸν μὲν οὖν ἐνταῦθα λέγει ὁ ἄγιος τὸν ἀριθμὸν, ἐν ᾧ τῶν ἀστέρων διαστημάτων τε καὶ κινήσεων (F. 50 v. s.) ἐξαριθμοῦσι τὸ μέτριον οἱ περὶ ταῦτα δεῖνοί. ποιῶν δὲ τὸ διάφορον τῶν σχημάτων, οἷς ἀλλήλοισι οἱ κινούμενοι τῶν ἀστέρων πρὸς τοὺς ἐν τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ ἐπιπλεκόμενοι, διαφύρουσι κατὰ τοὺς καὶ τὰς γενέσεις ἀποτελοῦσι καὶ τὰ συμβαίνοντα. ἢ διὰ μὲν τοῦ ποσοῦ τὰς συνελεύσεις τῶν ἀστέρων τῶν εἰς ταῦτὸ συντρέχόντων, δύο ἢ καὶ τριῶν τυχόν, καὶ τὰδε ἢ τὰδε ἀποτελοῦντων, ἐσήμανε, εἰδὲ δὲ τοῦ ποιῶν τὰ σχήματα, τριγωνισμοὺς τυχόν ἢ καὶ ἄλλο τι τοιοῦτον, οἷς "Ελληνας, περὶ γενεθλιαλογίας καὶ τερατολογίας ἀπαχολοῦμενοι καὶ πρόνοϊαν ἐξελόντες, ἀπρονοήτως τε καὶ ὡς ἔτυχε τὰ καθ' ἡμᾶς ἄγεσθαι ληρωδοῦσι.

F. 52 r. m. τὸ. . . τάχα (507, C.) προστεθὲν πιθάνην ὁμοῦ καὶ ἐπιεικῆ τὸν λόγον εἰργάσατο.

P. 508, A.) F. 52 v. s. ἡμᾶς... ὁ λόγος πρὸς τὸν παραγωγία τούτων (nim. τῶν ὀρωμένων) ταῖς κατὰ μικρὸν προσδοίαις ἐχειραγωγεί... ἐκ τούτων τὸν οὐσιώσαντι τε καὶ τὰξάντα συλλογιζόμενος.

P. 508, A. [2] F. 52 v. i. τοῦ δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχειν, μάρτυρα παράγει τὸν θυραθὲν τινα ποιητήν. Ὀππιανὸς οὕτως ἔστιν, εἰ καὶ μὴ ὀνομασθῆναι αὐτοῦ μνημονεύει. θηητῶ γάρ, φησιν, ἀμύχανον ἐξορμηῆσαι, οἷη σὺν φιλότῃ διακρίνας ἐκέδωσεν αἰθέρα καὶ ἡέρα καὶ χυτὸν ὕδωρ [5], καὶ πάλιν πάντα δ' ἐν

(1) Δεδώκασι Edd. absque υποστειγμῇ, recte. Alia ratio esse locorum Or. XXVIII, p. 593, D. 515, A. Or. XXXI, pag. 584, D. Or. XXXII, p. 596, D. quibus v. paragogicum in clausula vel interiectione enuntiationis, etiam ante consonantem, in Cod. B. recte additum. Vid. Jacobs. Pref. ad Ælian. II. A. p. XXIII sq. Krabing. ad Gregor. Nyss. De Prec. p. 125.

(2) Clemencetus ad Gregorii verba : τὸν εἰρηκότα, hæc annotavit : Schol. τὸν Πλάτωνα. Quod verisimilius quidem dictum videtur de isto philosopho, quam de Oppiano, ut Billius [secutus ille Eliam] in notis vult. « Recte; nimirum Gregorius verbis illis : τῆς ταῦτα ἔμειξε καὶ ἐμέρισεν; cet. Platonem respexit in Timæo p. 55, A. seqq. Quæ apud Gregorium, p. 508, B. insequuntur : τί τὸ ταῦτα κεννητός, καὶ ἄγον τὴν ἀληκτον φροῶν καὶ ἀκόλυτον; cet. in marg. Coisl. 3. Platoni inidem adscribi Clemencetus testatur. Et sunt sane illorum similia, quæ Plato De Legg. X, p. 897. C. de anima mundi docet.

(3) Sunt versus Oppiani Hal. I, 411—415, et 415. 416. ab Elia suæ orationi accommodati et, quod nemo non videt, memoriter excommoti. Nam illa vs. 411. ὀρητῶ . . . ἐξορμηῆσαι, a poetâ παρανετικῶς enunciata, ad prægressa in vs. 410. 411 : εἴτ' οὖν . . . κατετάξαις, pertinent; deinde ille Jovem alloquendo (conf. vs. 409. Ζεῦ μάκρ —) ita per-

Α ἀλλήλοισι ἔασιν (F. 55 r. s.) ὁμοφροσύνης ἐσθδ εσμοί.

P. 508, B.) F. 55 r. s. Θεὸν, πρὸς τὸ οἰκεῖον εἶδος ἕκαστον τῶν κτισμάτων κινήσαντά τε καὶ οὐσιώσαντα. F. 55 r. m. λαθῶν . . . τὸ σὺν λόγῳ τὸ πᾶν ἄγεσθαι καὶ κυβερναῖσθαι. Ibid. τὸ πᾶν . . . τοὺς ἐξ ἀρχῆς ἐντεθέντας αὐτῷ λόγους διασώζει. Ibid. τὸ. . . ἐξ ἀρχῆς τοῦτο (τὸ πᾶν) συστησάμενον καὶ μέχρι τοῦ νῦν κυβερνῶν. Ibid. ὀρίζονται δ' "Ελληνας τὴν μὲν τύχην σύμπτωσιν καὶ συνδρομῇν δύο τινῶν αἰτίων ἀπὸ προαιρέσεως μὲν τὴν ἀρχὴν ἔχόντων, ἄλλο δὲ τι περὶ τὸ προαιρούμενον ἀποτελοῦντων.

P. 508, C.) F. 55 v. s. ὁ καθαρὸς νοῦς, ἐν μὲν τῇ τῶν ὀρατῶν φυσικῇ θεωρίᾳ γενόμενος, ἢ τοὺς φυσικοὺς λόγους αὐτῶν ἔρευνη, ἢ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ζητεῖ, ἐν δὲ τῇ τῶν ὀρατῶν διακρίθων, τοὺς τε φυσικοὺς αὐτῶν λόγους ζητεῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως αὐτῶν — — ἐν δὲ τῷ Θεῷ γενόμενος, τοὺς περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πρῶτον λόγους ζητεῖ μὲν ὑπὸ τοῦ πλοῦτος φλεγομένου, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν δὲ τὴν παραμυθίαν εὐρίσκει ἀμύχανον γὰρ τοῦτο καὶ ἀνένδεκτον πάση γεννητῇ φύσει ἐξ ἴσου· ἐν δὲ τῶν περὶ αὐτὸν παραμυθειῶν. F. 55 v. m. (Θεόν) τὸν ποιητὴν πάντων καὶ συνοχῆα καὶ προνοητῆν. Ibid. ἔδειξε... Θεὸν αἴτιον τῶν πάντων, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πρόνοιαν ταῦτα συνέχουσαν.

P. 508, D.) F. 55 v. i. ἀραρινῆ τὴν οὐσίαν (Θεοῦ) οὐδεὶς ἐκείνων (prophetarum) εἶδε.

P. 508, D. ἐπειδὴν τὸ θεοειδὲς τοῦτο καὶ θεῖον, λέγω δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τε καὶ λόγον, τῷ οὐκείῳ [4] προσμίξῃ καὶ ἢ εἰκὼν ἀνέλωθῃ πρὸς τὸ πρωτότυπον, οὐ νῦν ἔχει τὴν ἔφεσιν.) F. 54 r. s. τῶν . . . τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ἐνετυπώσατο ὁ Θεὸς αὐτῇ (animæ) τὰ μιμήματα, ἀλλ' ἢ κακία τῷ θεοειδῇ τοῦτῳ χαρακτῆρι περιχυθεῖσα, τὸ κἄλλος αὐτοῦ ἡμαύρωσε τοῖς ἀσχυροῖς συγγέστατα χρώμασι. Ibid. ἐπειδὴν (5) . . . ὁ νοῦς πρὸς τὸν νοῦν ἦτοι πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῆς κατ' ἀρετὴν ὑψώσεώς τε καὶ θεώσεως ἀναδράμῃ (6),... τῆς ἐφέσεως στήσεται.

git vs. 412. 413 : οἷη σὺν φιλότῃ διακρίνας ἐκέδασσας; | αἰθέρα τ' αἰγλήεντα καὶ ἡέρα καὶ χυτὸν ὕδωρ. in quibus, apud Eliam mutilatis, m. 2. mg. καὶ γαῖαν post αἰθέρα addidit, pessime, quum vs. 414. verba : καὶ χθόνα παμμήτειραν, sequantur. Denique ista apud Eliam : πάντα . . . δεσμά, sic habent apud Oppianum vs. 415. 416. πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισι ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμῶν, | ἀρρόρηκτον συνέδησας— quibusum mire consentiunt Basilii verba, a me illustrata Animadvers. I, p. 9 sq.

(4) Confirmat B. lectionem a C. e Reg. bm. Coisl. 5 etc. receptam. Eamque habet Par. Alia pessime : οἰσεῖω. Elias τὸ οἰκεῖον optime interpretatur τὸν νοῦν sive τὸν Θεόν. Conf. f. 27 r. m. Fons apud Platonem De Rep. VI, p. 490, B. Ceterum in iis, quæ apud Gregorium præcedunt, loco vulgatæ lectionis : ὡς ἐμὸς λόγος, repono : ὡς ὁ ἐμὸς λ. ex B. duobus Regg. et Or. I. Vid. Hænsel. ad Gregor. Naz. Or. In Nov. Dominic. ed. peculiar. p. 45 sq. Sinner. ad Gregor. Naz. Or. Fun. in Cæsar. p. 25.

(5) Codex : ἐπειδὴν —. De spiritu leni in vocibus rite conflat. cf. Or. XXXIII. 609, A. ἐμαυτῷ. ubi insuper apostrophe addita, ut f. 280 r. m. τ' ἄλλὰ pro τὰλλα vel potius τὰλλα. Etiam in vocibus temere conflat. lenis retinetur. Cf. f. 284 v. m. κατ' αὐτῷ. Ἐπειδὴν f. 189 r. m. recurreit.

(6) Sequuntur folio 54 r. m. quæ habes f. 69 v. m.

P. 508, E. τὸ δὲ νῦν εἶναι βραχέλις τις [1] ἀπερ-
ροή πᾶν (p. 509, A.) τὸ εἰς ἡμᾶς φθάσεν) F. 54
r. i. ὁ μὲν (Θεός) . . . πηλὸς ἐστὶν ἀόριστον γνώ-
σεως, ἡμεῖς δὲ πεπερατωμένην ἔχομεν τὴν γνώσιν (2).
F. 54 v. s. τῆς τελειωτέρας γνώσεως ἀξιωθρήσμεθα
τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἡνίκα δὴ τελείως ἐλευθερωθώμεν
τῶν κατὰ σύνθεσιν ἑτεροτήτων ἡμῶν, κάτω τὴν
αἴθησιν μετὰ τῆς φαντασίας ἀπολιπόντες, αἵτινες
νῦν τὸν νοῦν παρεμποδίζουσαι οὐ συγχωροῦσι τὰς
ἐνδοξομένας ὅλας ἀκτίνας εἰσδέχεσθαι. F. 54 v. i.
(ad: τὸ δὲ νῦν εἶναι) περιττόν δὲ τὸ εἶναι ἐνταῦθα
καὶ Ἄττικόν ἰδίωμα, ὡς τὸ· οὐκ ἄν ἐκὼν εἶναι
τοῦτο ποιήσαιμι.

P. 509, B.) F. 55 v. i. ἐξ ὧν (sc. ex superstiti-
bus post diluuium) πᾶν γένος ἀνθρώπων καὶ λοιπῶν
ζῶων εἰς τὸ νῦν ὀρώμενον πλῆθος ἐξήπλωτο.

P. 509, C.) F. 56 v. i. ἐδῆλον δὲ ἡ μὲν κλίμαξ (5)
τὴν τοῦ Κυρίου καθόδον ἐσομένην ἐξ οὐρανῶν καὶ τὴν
δι' ἀρετῆς τῶν ἀνθρώπων εἰς οὐρανοὺς ἀνοδόν. Ibid.
πληθὺς ἀγγέλων ἄνω καὶ κάτω διάγουσα τοὺς ἀνα-
κειμένους τῷ Θεῷ (4) διακωξεί.

P. 510, B.) F. 57 v. s. Esaiam et Ezechielem
Gregorius vocat τοὺς τῶν μεγάλων ἐπόπτας θαυμά-
των. F. 57 v. m. ὁ θεολόγος καλεῖ... τὸν Κύριον Σα-
θαὼθ, στρατιῶν θελοῦν, ταυτέστι ἐπουρανίων τάξεων
τε καὶ δυνάμεων. F. 57 v. m. αὐτοῖς Σεραφίμ, μὴ
δυναμένοις ἐναπενίξαι αὐτῷ (sc. Deo). F. 57 v. i.
sq. πικταχού δὲ τὸ ὁμοίωμα τῆθην ὁ προσήτης (5),
διδάσκων ἡμᾶς σκιαγραφίαν τινὰ τῶν θείων τοθεᾶ-
σθαι καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ὁρατῶν φύσιν. F. 58 r. m.
τὸ δὲ· φέγγος τὸ κύκλω αὐτοῦ (6), οἰνοὶ οἶκον αὐ-
τοῦ (sc. Dei) παρεδείκνυε (Ezechiel) κατὰ τὸ· φῶς
οἰκῶν ἀπερδείκτον (7).

F. 58 r. i. ὑδάτων πλήθει βραχέλις καταφερομένων.

P. 510, D. τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπως συγκυρο-
μένη [8] τοῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσιν) F. 58 v. s.
ἐν τῷ τυποῦσθαι καὶ γράφασθαι ἐν αὐτῷ τοὺς τύπους
καὶ τὰς εἰκόνας τῶν μελλόντων πραγμάτων, δι' ὧν

of δὲ ἅγιοι παρῆσαντες usque ad illa: μορφήν ἐκά-
λεσαν. ubi qui oī ἅγιοι, hic oī θεοφόροι πατέρες.
Pro ἑρεσχηλῆς hic αἰρεσχηλῆς a m. 1: e pro ai m.
2. sup. lin. recte. Αἰρεσχηλῆτα duplici mendo Cod.
Bas. Orat. XXVII, p. 489, E. In eodem Cod. f. 1.
χθαῖς pro χθῆς Or. 1, p. 4, A. et χθαῖς pro χθῆς Or.
1, p. 4, D. Ex eodem mendi genere est ἀναλόην pro
ἀνέδην f. 255 r. s. ubi eonf. annot. Ceterum in
Cod. B. nullum vestigium scripturae ἑρεσχηλεῖν,
hodie apud Platonem a VV. DD. restituta. Vid.
Ast. Annot. in Plat. Phaed. p. 296 sq.

(1) Βραχέλις τις B. et sexcentis alias τις pro τις,
quo mendi genere notando in posterum supersedebo.
Similiter vocula τε sæpissime τε scripta reperitur,
id quod hoc loco semel dixisse sufficiat.

(2) Elias in proximis, uti f. 77 r. m. ad Or. XX,
p. 585, D., de Dei cognitione κατὰ σχέσιν καὶ οὐκ ἐν
singulis plurā disputat. Conf. etiam f. 204 v. s. ad
Or. XXXII, p. 590, A. Ecclesiasticum usum vocis
οὐκ ἐν ὁμοίωσιν illustravi in Basil. Plot. p. 51.

(3) Genes. 28, 12.

(4) De locutione: ἀνακείσθαι τῷ θεῷ, vid. Suicer.
Thesaur. Eccl. v. ἀνάκειμαι. et Meric. Casaubon.
ad Paraphr. Enchir. Epict. cap. 26.

(5) Ezech. 1, 5, 16, 22, 26. al. Mox leg. ἀοράτων φ.

(6) Ezech. 1, 4.

(7) 1 Tim. 6, 16.

A δὴ τύπων συγγίνεταί τοῖς μέλλουσιν ὡς παροῦσιν.
F. 58 v. m. ὁ μακάριος ὁδὸς πατήρ . . . τὸν νοῦν
δι' ὅλου ποιῶσθε τῷ ἀγίῳ πνεύματι. Ibid. (ex S.
Maximo) οὐ . . . λέγειν θέμις ἐπὶ τῶν θείων, τὸ φαν-
ταστὸν πάντως δεῖν παρῆναι πρὸς διατύπωσιν τῆς
φαντασίας, ἀλλὰ παραδόξως τε καὶ ὑπερφυῶς, καὶ μὴ
παρόντος προσώπου καὶ φωνῶν αἰσθητῶν, μὴ κτυ-
πομένων δι' ἄερος, τὴν φαντασίαν ἐνεργεῖν, ὡστε
ἀληθῶς ἀκοῦσιν καὶ ὄραν τὸν τὰ θεῖα μυσταγωγού-
μενον. — (F. 58 v. i.) — τὴν δὲ τοῦ ἡγεμονικοῦ τύ-
ποισιν οἶμαι κατ' ἐμφασιν αὐτῶν λέγειν τοὺς μουστρο-
πως, ὡς ἐν εἰκόني, κατὰ τὴν ἀπλήν καὶ ἀδιάστατον
τοῦ νοεροῦ προσβολὴν τοῖς ἀγίοις προφανομένους
τῶν μελλόντων τύπους.

F. 59 r. m. opposita: κατὰ μὲν τὸ βῆτόν, et κατὰ
B δὲ τὴν ἀναγωγὴν (9).

P. 510, E.) F. 59 r. i. (ex S. Maximo) ἀνάευσιν
(ὑπονοῶ λέγειν τὸν θεολόγον) τὴν τε τῶν αἰσθητῶν
πάντων ἀπὸλειψιν, οὐκ ἔτι ἐνεργούντων ἢ ἐνεργου-
μένων παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν αἴθησιν, καὶ τῆς περὶ
αὐτὰ κατὰ φύσιν ἐν πνεύματι γνωστικῆς θεωρίας
ὑπέρθασιν, ἀνάληψιν δὲ τὴν ἐν τῷ Θεῷ γενομένην
αὐτῶν (F. 59 v. s.) μετὰ ταῦτα μονήν τε καὶ ὄρωσιν.

F. 59 v. m. (οὐρανός) ὄρος πάντων τῶν ὑπὸ αἰσθησιν.

P. 511, B. ἐν μικροῖς . . . τῆς ἀληθείας ἐνδύλι-
μωσιν) καὶ ὁμοιώματι Elias explicandi gratia addit
f. 40 r. m. Ibid. ad 1 Cor. 13, 2. τὸ ἔσσοτρον ἔχτυ-
πώτερον δείκνυσι τοῦ ἐμφανομένου τὴν μίμησιν.

P. 511, B.) F. 40 r. m. διευκρινεῖν de eo quod
est explicare, explanare (10). F. 41 r. s. (λόγον) τὸν
μέλλοντα τοῖς μαθηταῖς μυστικώτερον ἐπιχορηγεῖσθαι.

P. 511, C. ὁλον ἑργάτιον μικρῶ μεγάλα δημοουρ-
γοῦμεν, τῷ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ τὴν τῶν ἑνωρ
γνώσιν θηρεύοντες, καὶ τοῖς νοητοῖς προσβά-
λλοντες μετὰ τῶν αἰσθησῶν ἢ οὐκ ἄνευ αἰσθη-
σῶν, ὑφ' ὧν περιφερόμεθα καὶ πλανώμεθα, καὶ
οὐκ ἔχομεν γυμνῶ τῷ νοῦ (11) γυμνοῖς τοῖς
πράγμασι ἐντυγχάνοντες, μᾶλλον τι προσίεναι

(8) Συγγενομένη Edd. minus recte.

(9) Eadem inter se opposita f. 205 r. m. Quae
his locis ἀναγωγὴ, eadem alias etiam θεωρία dicitur
Conf. Hemsterhusian, a me edita in Nov. Annal.
Philol. Vol. 53, Fasc. 1, p. 8. Quod idem attigiti, τὸ
βῆτόν, alias etiam τὸ πρόχειρον. Apud Eliam f. 222
v. i. loeutio: κατὰ τὸ πρόχειρον νοεῖσθαι, i. e. ad
D verbum accipi et explicari, non ad sensum μυστι-
κόν. Conf. Has. ad Leon. Diacon. p. 460 ed. Bonn.
Totum hoc loquendi genus attigiti Animadvss. in
Basil. 1, p. 70.

(10) Eandem vim verbum διευκρινεῖν habet f. 67
v. i. διευκρινῶν τὸν λόγον: f. 76 v. s. τὰ κῆδιν εἰρη-
μένα διευκρινῶν: f. 120 r. s. 159 r. i. 160 v. i. ubi
adjectum ὡςπερ translatum verbi usum declarat:
f. 178 v. s. 198 r. m. διευκρινῶν τὸν λόγον καὶ τὴν
αἰτίαν δῆλην ποιῶν: f. 219 v. m. ἐπειδὴ σοι ταῦτα
ἀκριβῶς διτυγχάνηται: f. 257 r. i. διευκρινεῖν τὸν λό-
γον, de Gregorio argumenta orationum cum pulvi-
sculo exequente. Conf. Krabinger. ad Synes. C. E.
p. 155. Monui de hoc verbi usu ad Marc. Eugem.
De Imbecill. Hominis in Zeitschrift für hist. Theol.
1845. IV. p. 61. Composito προδιευκρινεῖν Elias uti-
tur f. 155 r. s. δῆλα τὰ ἐξῆς ὡς κῆδιν προσηκρινη-
μένα. Adverbia διτυκρινημένους attigiti annot. ad
f. 65 v. m.

(11) De forma νοῦ v. annot. ad Or. XX p. 383, A.

τῆ δ' ἰθυσίῃ καὶ τὸν νοῦν τυποῦσθαι ταῖς καταλή- A
ψεσιν.) F. 41 r. m. i. (ad: ἢ οὐκ ἄνεν αἰσθήσεων)
ὡς ἐνοῦσῶν μὲν, μὴ μέντοι ἐνεργουσῶν, ἀλλ' ὡσανεὶ
μουσοῦν. porro: ὅταν ἡσυχάζουσῶν ὁ νοῦς ἡμῶν ὅτι
μάλιστα χωρίσας ἑαυτὸν τῶν ὀρωμένων καὶ καθ' ἑαυτὸν
γενόμενος προσβάλλειν ἐπιχειρή — κάμνοντι γὰρ
ἐκθῆναι τὰ σωματικά καὶ γυμνοῖς προσομιλήσαι τοῖς
ἄσωμάτοις ἀεὶ τι παρεμπέσεται τῶν αἰσθητῶν καὶ
σωματικῶν. ὑπὸ τούτων γάρ, τῶν αἰσθητῶν λέγω καὶ
τῶν παρεμπιπτόνων ἐνεῦθεν εἰδώλων, περιεργόμεθα
σε καὶ πλανώμεθα, καὶ οὐ δυνάμεθα, γυμνοῖς ποτε τῶ
νῷ γυμνοῖς τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνοντες, μᾶλλον τι
πλησιάζαι τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸν νοῦν, ὡσπερ τινα κη-
ρόν, ταῖς τῶν νοητῶν τυποῦσθαι καταλήψεις. ἀεὶ γὰρ
οἱ ἐκ τῶν αἰσθητῶν χαρακτηριστὴρες παρεμπιπτόντες
καθαρῶς τυπωθῆναι τοῖς τῶν νοητῶν χαρακτηριστῶν τῶν B
νοῦν οὐκ ἔδωκε, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀληθείᾳ προσ-
εἶνα: (1).

P. 512. C.) F. 42 r. m. διάρσεις et διάπλασις con-
junctiva posita de corporis humani fabrica, διάρτι-
σις eodem sensu f. 42 r. i.

P. 512. C.) F. 45 r. m. κινώσα δὲ ἡ ψυχή τὸ σῶμα,
συμπεριφέρεται καὶ αὐτῇ (2) τῷ σώματι, ὡσπερ καὶ
ὁ κυβερνήτης κινῶν τὸ πλοῖον διὰ τοῦ πηδαλίου καὶ
συμπεριφερόμενος αὐθις τῷ πλοῖω (3).

P. 512. C.) F. 45, r. m. οὐ γὰρ (ὁ νοῦς) ὡσπερ
τὰ σώματα περιγράφεται. . . οὐδὲ τριχῆ ἐστὶ διαστα-
τὸς . . . διὰ τὸ μὴ δύνασθαι κατὰ ταῦτ' ἐν καὶ ἐν σώ-
ματι εἶναι καὶ χωρὶς τοῦ σώματος.

P. 512. D. (ὁ νοῦς) πάντα ἐφοδεύων τίχει φορᾶς
καὶ βεύσεως.) F. 45, r. m. ἀοράτῳ φοιτῆται καὶ C
ὄσον βεούση καὶ ταχίστη φορᾶ.

P. 512. D.) F. 45 r. m. (ὁ νοῦς) διὰ τοῦ ἀέρος
χωρεῖ, ὡσπερ ὀρούμενος τῷ ῥιθίνει λόγω (4). Ibid.
παράμπειν, de sermone ad animum transmissio.
Ibid. ὁ γὰρ λόγος οὐ νοῦ γέννημα μόνον, ἀλλὰ καὶ
ἔχημα καὶ πορθμεῖον, τὸν νοῦν μετὰ τῶν πραγμάτων

(1) Haec prorsus Platonica, non minus quam
Gregorii verba, quibus explicandis inserviunt. Conf.
Phaed. p. 66, B. C. D. Similia Gregor. supra p.
565, A. et ad eum locum Elias f. 27 r. m. qui ibi-
dem, Gregorii exemplo, uti hoc loco, eum imitatus,
verbo παρεμπίπτειν, quam Platonico παραπίπτειν
Phaed. p. 66, D., uti maluit, id quod etiam alios fec-
uisse docuit *Animadr. in Basil.* I, p. 151. Adde El.
f. 29 r. m. f. 551 r. s. ex Greg. *Or.* VIII, p. 249,
E. Cum verbo ἐφέλασθαι ap. El. f. 27 r. m. conf.
Platonica: μήτε τινα ἄλλην αἰσθησιν ἐφέλασθαι
p. 65, E. Adde El. f. 27 r. m. 29 r. m. et conf.
Cruener. ad *Platin. De Pulcr.* p. 232 sq.

(2) Noli scribere: καὶ αὐτῆ. Vid. annot. ad Jo.
Glyc. *De V. S. R.* p. 65, 66, et conf. El. f. 71 v. i.
216 v. m.

(3) Huic imagini, Aristotelicis celebratae, ansam
dederunt, quae Aristoteles *De Anima* I, 5, 2. de
duplici navigantis motu monuit. Conf. El. f. 71 v.
i. 216 v. m. Gubernatoris et navis imagine inge-
niosus usus est Jo. Philopon. *Comm. in Aristot. De
Anima* lib. II, f. 52 r. III, f. 57 r. ed. Venet.

(4) Cum hisce, uti cum proximis, conf. f. 217 r.
m. ubi Elias ad geminum Gregorii locum eadem,
partim totidem verbis, repetit.

(5) Codex: ἡρεμουσῶν. De spiritu aspero pro
leui male posito conf. f. 170 r. s. ἡρεμούσης, f. 515
v. m. ἡρέμα, f. 67 r. i. ἀπάτην. Duplici mendo cod.
B. *Or.* XXVII, p. 489, E. ἀφροσελία pro ἐρεσελία.

διὰ τοῦ ἀέρος ἡρεμουσῶν. Ibid. τί τὸ πλάτος ἐκείνου
τοῦ ἐνδοθεν χωρήματος, εἰς δ' πάντα συζβῆε τὰ διὰ
τῆς ἀκοῆς εἰσχεόμενα; Ibid. διὰ γὰρ τῶν αἰσθησεων,
ὡς διὰ τινῶν θυρίδων, ὁ νοῦς τῶν ἔξωθεν ἐπιδράσεται.
F. 45 r. i. συστέλλεσθαι δὲ (ὁ νοῦς λέγεται) αὐθις
ἀπὸ τῶν αἰσθησεων, ὅταν καθ' ἑαυτὸν θεωρῆ τὰ πρά-
γματα, ἐκείνων ἡρεμουσῶν (5). Ibid. ἐκαστον δὲ τῶν
εἰσίντων φυλοκρινῶν τε καὶ ἔξετάζων ὄστος (ὁ νοῦς),
τοῖς καταλλήλοις τῆς φύσεως τόποις ἐναποτίθησιν.

P. 512, D. τίς ἡ πρώτη πλάσις ἡμῶν καὶ σὺ-
στασις ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ;) F. 45 v.
s. φύσεως δὲ ἐργαστήριον (6) τὴν μήτραν τῆς μητρὸς
(λέγει), etc. de spatii formationis fetus humani.

P. 512, D.) F. 45 v. m. μεθ' ἑν (nim. μετὰ τὴν
τελευταίαν τοῦ εἴδους τελείωσιν) οὐκ ἔτι προσδεομέ-
νη ἡ φύσις τοῦ ἐργαστηρίου, προσφέρει τὸ βρέφος.
μηδὲν ἑλλιπὲς (7) ἔχον.

F. 45, v. i. εἶδη (515, A.) . . καλεῖ τὰ ὑπὸ τὸ
αὐτὸ γένος, ὅσον γένους βιτος τοῦ ζώου.

P. 515, A. πῶς τὸ αὐτὸ ζῶον [8] θνητὸν καὶ
ἀθάνατον, τὸ μὲν τῇ μεταστάσει, τὸ δὲ τῇ γεννή-
σει [9]; τὸ μὲν γὰρ ὑπεξῆληθεν [10], τὸ δὲ ἀντιστῆλη-
θεν, ὡσπερ ἐν ὀλοκῷ ποταμοῦ μὴ ἐστῶτος καὶ μέ-
νοντος) F. 44 r. m. (ad: τὸ δὲ τῇ γεννήσει) ἀθάνα-
τον. . . τῇ διαδοχῇ, ἐπισκευαστῆς ὡσπερ οὐσης τῆς
ἀιδιώτητος, ὡς ἀεὶ τοῦ μὲν ὑπεξισταμένου, τοῦ δὲ
ὑπείστερχομένου, ὡσπερ ἐν βέουματι ποταμοῦ, μὴ
ἐστῶτος μὲν τῷ ἀεὶ φέρεσθαι, μένοντος δὲ τῷ μὴ ἔλ-
λεῖπειν. καὶ ζῶον τὸ μὲν θανάτῳ βέουσαν ὑπεξῆλ-
θεν, τὸ δὲ ἀντιστῆληθεν, ὀλοκοῦ δίκην τῇ γενέσει σῶ-
ζον (11) ἀεὶ τὸ φθειρόμενον.

P. 515, A. πῶς δ' ἄν ἔτι φιλοσοφήσαις [12]
περὶ μελῶν καὶ μερῶν καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα τού-
των εὐαρμοσίαις) F. 44 r. m. ἤτοι ἐκ παραλλήλου
τὰ αὐτὰ μέλη καὶ μέρη λέγει, ἢ μέλη μὲν τὰ μέρη
τῶν μερῶν, μέρη δὲ τὰ περιεπιτώτερα καὶ ἀν-
ομοιομερῆ, ὅσον κεφαλῆν, χεῖρα, πόδα καὶ τὰ λοιπά.

De verbo ἡρεμεῖν, cui oppositum κινεῖσθαι, et eu-
jus apud Aristotelem non minus frequens usus quam
apud Platonem, vid. Cruener. *Annot. in Plot.* p.
164, A. Krabinger. *ad Greg. Nyss. De Anima et Resurr.* p. 270.

(6) Conf. annot. ad *Or.* XXVII, p. 494. C.

(7) Ante ἰ littera ē erasa. De crebra commuta-
tione vocc. ἑλλιπῆς et ἑλλειπῆς v. Schaefer. *ad Greg.*
Cor. p. 44, et quae *ad Jo. Glyc. De V. S. R.* p. 84
annotavi.

(8) Kz̄ ante θνητὸν addit, qui haec f. 197 v. s.
adfert Elias; satis apte. Conf. annot. ad p. 500, A.

(9) Sic B. cum Edd., Schol. ap. C. et E. f. 197
v. s. γενέσει tamen E. ad hunc locum, ut est apud
Platonem loco mox laudando. De confusis γενέσει
et γέννησι v. Schneider. *ad Plat. Pol.* IV, p. 456, A.

(10) Ὑπεξῆλθε Edd. et E. f. 197 v. s. Tu conf.
annot. *ad Or.* XXVIII p. 506, C. Maltus in hoc loco
explicando Clemencetus. Tu conf. *Plat. Symp.* p.
207, D. Sunt enim haec Gregorii Πλατωνικώτατα.
Perverse Schol. ap. C. τῇ μὲν γεννήσει θνητῶν, τῇ
δὲ μεταστάσει ἀθάνατον. Plus in his Elias vidit, qui
etiam f. 197 v. s. comparandus est.

(11) Codex: σῶζον.

(12) Sic B. cum Edd. Σπερμολογήσαις R. ap. M.
Coisl. 2 ap. C. quae scriptura sciolo philosophiam
cavillanti debetur. Conf. Gregor. *Or.* XXI, p. 556,
D. *Or.* XXIII p. 453, B.

P. 513, B, *al mén... αποδέχονται διὰ τῆς ἐν μέσῳ* Α τῶν ἡθῶν καταστάσεως τυποῦται πολλοῖς τὰ ἐν-
πληγῆς [I] *καὶ τυπώσεως* F. 44 v. s. νοερόν τι
 γοῆμα καὶ θεῖον ὁ νοῦς τυγχάνων, ἀκρινώνητον ἂν
 εἶχε τὴν χάριν πάντως καὶ ἄμικτον, μὴ διὰ τινος
 ἐτινοίας φανερομένης αὐτοῦ τῆς κινήσεως, καὶ διὰ
 τοῦτο τῆς ὀργανικῆς ἐδεξθῆ κατασκευῆς, ἵνα πλήκτρον
 δίκην ὀργανικοῦ τῶν φωνητικῶν μορίων ἀπομένους,
 διὰ τῆς ποιᾶς τῶν φθόγγων τυπώσεως ἐρηγεύσῃ τὴν
 ἔνδοθεν κίνησιν. Ibid. (τὸ πνεῦμα) μιμεῖται πως τὴν
 διὰ τοῦ ἀλλοῦ γενομένην φωνήν, ταῖς ὑμενώδεσιν
 ἐξοχαῖς ἐν κύκλῳ περιδουόμενον. Ibid. γεγωνοτέραν
 αὐτὴν (vocem) ἀπεργάζεσθαι. Ibid. ταῦτα πάντα
 (voci instrumenta) τὴν ἐν ταῖς νευραῖς τοῦ πλῆ-
 κτρον κίνησιν ὑποκρίνεται. F. 44 v. i. τῆ... πληγῆ τοῦ
 ἐνευθεῖν φερομένου πνεύματος τυπούμενος ὁ ἄηρ...
 διαπορομεύει (τὰς φωνὰς) μέχρι τῆς ἀκοῆς.

P. 513, B.) F. 45 r. m. αἰσθαντικῆ δὲ ὄψις, κατὰ
 μὲν πρῶτον λόγον, τοῦ χρώματος.

F. 45 r. i. ἡ... στυφνότης (2) ἐπίτασις καὶ πλεο-
 νασμός ἐστι τῆς αὐστηρότητος.

F. 45 v. s. τὸ πικρὸν καὶ τὸ μαγνὸν ἤχου ἀραιὸν.

P. 513, C.) F. 45 v. m. ὕπνος τὸ σύντονον τῆς
 ἐργηγόρσεως ὑπεγάλασεν (3). F. 46 r. m. (ὁκαὶ μοι
 ἐν τῷ θρησκευτῷ τῆς ψυχῆς μέρει) τῶν καθ' ὕπαρ
 γινόμενων εἰδωλὰ τινα καὶ ἀπηχῆματα, τῶν τε καθ'
 αἰσθησιν καὶ τῶν κατὰ διάνοαν ἐνεργουμένων, ἅπερ
 αὐτῷ διὰ τοῦ μνημονευτικοῦ τῆς ψυχῆς εἰδῶς ἐνε-
 τυπώθη, ταῦτα καθὼς ἐτύχχανε ζωγραφεῖσθαι,
 ἐπηχῆματός τινος μνημονευτικοῦ τῷ τοιοῦτῳ εἶδει
 τῆς ψυχῆς παραμέναντος. F. 46 v. m. Δαυηλ καὶ
 Ἰωσήφ... θεῖα δυνάμει, οὐδεμιᾶς αὐτοῦς ἐπιβολούσης
 αἰσθήσεως, τὴν τῶν μελλόντων γνόσιν προσηπιδεύ-
 οντο. Ibid. φύσεως ἀκολουθία (4). Ibid. ἢ γὰρ παρα-
 μένει... τῷ μνημονευτικῷ τῆς ψυχῆς τῶν μεθημερι-
 νῶν ἐπιτηδευσμάτων τὰ ἀπηχῆματα, ἢ πολλάκις καὶ
 πρὸς τὰς ποιᾶς τοῦ σώματος διαθέσεις ἢ τῶν ἐν-
 υπνίων κατὰστασις ἀνατυποῦται (5). οὗτω γὰρ... ὁ
 νέος, σφριγώσης αὐτῷ τῆς ἰλικίας, κατακλήθῃ τῷ
 πάθει φαντασιοῦται. F. 46 v. i. ἐπι δὲ καὶ πρὸς τὰς

τῶν ἡθῶν καταστάσεως τυποῦται πολλοῖς τὰ ἐν-
 ὕπνια.

P. 513, C.) F. 47 r. s. τὴν δὲ μνήμην φασὶ φαν-
 τασίαν εἶναι ἐγκαταλειμμένην ἀπὸ τινος αἰσθήσεως
 τῆς καθ' ἐνέργειαν φαινομένης, ἢ σωτηρίαν αἰσθη-
 σεώς τε καὶ νοήσεως (6). Ibid. (ψυχῆ) ὅταν... τοὺς
 τύπους ὧν τε ἐδόξασεν, ὧν τε ἐνόησε διασώξῃ, μνη-
 μονεύειν λέγεται.

P. 513, C.) F. 47 r. m. ἔστι γὰρ ἀνάμνησις μνή-
 μης ἐξιτήλου γενομένης ὑπὸ λήθης ἀνανέωσις (7).
 λήθη δὲ ἐστὶ μνήμης ἀποβολή.

P. 513, C.) F. 47 r. m. θυμὸς δὲ ἐστὶ ζέσις τοῦ
 περικαρδίου αἵματος, ἐξ ἀναθυμιάσεως τῆς χολῆς ἢ
 ἀναθολώσεως γινόμενη. ἔστι δὲ ὅτε ὁ θυμὸς καὶ ἕρε-
 ξίς ἐστὶν ἀντὶ λυπήσεως (8). ἀδικούμενοι γὰρ ἢ νο-
 μίζοντες ἀδικεῖσθαι, θυμούμεθα. καὶ γίνεται τότε
 μικτὸν τὸ πάθος ἐξ ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ. ἔστι δὲ ὁ
 θυμὸς ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐχόντων τὸ δορυφορι-
 κὸν (9) τοῦ λογισμοῦ, ἐκδικος τῆς ἐπιθυμίας, ἣν διὰ τῆς
 ἐφέσεως ἐνταῦθα ἐδήλωσεν ὁ ἄγιος. ὅταν γὰρ ἐπιθυ-
 μήσωμέν τινος πράγματος καὶ κωλυθῶμεν ὑπὸ τινος,
 θυμούμεθα καθ' αὐτοῦ ὡς ἀδικηθέντες, τοῦ λογισμοῦ
 ὀηλονότι κρίναντος ἄξιον ἀγανακτήσεως τὸ γενόμενον,
 ἐπὶ τῶν φυλασσόντων κατὰ φύσιν τὴν οἰκείαν τάξιν.

P. 513, C.) F. 47 r. i. sq. μικρὸς κόσμος ὁ ἀνθρώπος, ὡς
 ὅλοις τοῖς ἐγκοσμοῖς κοινῶν καὶ πάντων μετέχων,
 μικρὸς μὲν οὖν διὰ τὴν βραχυότητα τοῦ σώματος, μέγας
 δὲ διὰ τὸ ἀξίωμα τῆς λόγῳ τετιμημένης ψυχῆς (10),
 καθὸ κοινωνεῖ καὶ τῇ νοεῖ τῶν ἀγγέλων φύσει.

P. 513, D.) F. 47 v. s. ἡ μὲν... τῶν φύσεων (11)
 φύσις οὖσα μόνιμος, τουτέστιν ἐπὶ γῆς ἐβρίζωμένη,
 καθά φησι καὶ Ἀριστοτέλης, οὐ πολυειδής ἐστὶ τοῖς
 μορίοις. Ibid. τὸ τοῦτου (hominis) ἄνω πρὸς τὸ τοῦ ὅλου
 ἔχει ἄνω. μόνον γὰρ ὀρθῶν ἐστὶ τῶν ζώων ὁ ἀνθρω-
 πος καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατίθεται καὶ ἄνω βλέπει.
 ἀρχικὰ δὲ ταῦτα καὶ τὴν βασιλικὴν ἀξίαν ὑποσημαί-
 νουσι. τὸ γὰρ μόνον ἐν τοῖς οὔσι τοιοῦτον εἶναι τὸν
 ἀνθρώπον, τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσι πρὸς τὸ κάτω νενευ-

(1) F. 82 r. s. πληξίς ἢ φωνὴ ἄερος. Conf. Plato
Tim. p. 67, B.

(2) Vide Ruhnken *ad Tim. L. V. Pl.* v. στυφ-
 νόν, p. 257 ed. Lugd. Pat. Niclas. *ad Geopon.* L.
 VI. c. 41, § 2, p. 450 t. II, et de voce μαγνόν, quam
 Elias deinceps tangit, Scaliger. *ad Theophr. De C.*
Pl. Lib. II, p. 110, b. B. Ruhnken. *ad Tim.* p. 176
 sq. Rudolph. *ad Ocell.* Lucan. cap. 2, 198 sq.

(3) Quae Elias in seqq. de somno disputat, eadem
 paullo amplificata videas f. 170 r. ubi v. annott.

(4) Id est : rerum necn naturalium.

(5) F. 47 v. i. ἀνατυποῦν in eodem positum ar-
 gumento.

(6) Eadem f. 83 v. i. Posterior memoriae definitio
 est Platonis. Conf. *Phileb.* p. 54, B. ibique
 Stallbaum. p. 211.

(7) Eadem fere f. 85 v. i. ubi tamen ἀπολοῦσις
 pro ἐξιτήλου γενομένης, et ἀνάκτησις pro ἀνανέω-
 σεις. Conf. Plat. *Phileb.* p. 54, B. de recordatione.
 Eiusdem est, quae apud Eliam insequitur, oblivionis
 definitio. Conf. *Phileb.* p. 55, E. ibique Stallb. p. 210.

(8) Coniunge : ἀντιλυπήσεως. Conf. f. 170 r. m.
 Aliis ὄργη est ἕρεξις ἀντιλυπήσεως, θυμὸς autem,
 ut Elias, ζέσις τοῦ περικαρδίου αἵματος. Vid. *Ani-*
madv. in Basil. I, p. 184. Macrob. in S. Sc. 2, 16

ante lin. : motus ejus (animae) est, quidquid irasci-
 mur et in fervorem *mutur collisionis* (en Graecum
 ἀντιλυπήσεως) armanur. Ceterum Aristoteles *De*
Anima I, I, 41. utrumque, et ἕρεξιν ἀντιλυπήσεως,
 et ζέσιν τοῦ περικαρδίου αἵματος, in ὄργῆς defi-
 nitionibus commemorat.

(9) Τὸ δορυφορικόν, i. e. quod praesidium vim habet,
 ex eo dictum verbi δορυφορεῖν usu, de quo conf.
 V. D. ad Athenagor. *Leg. pro Christ.* cap. 18, p.
 294 ed. Maurin. et *Animadvs. in Basil.* I, p. 24.
 Quod θυμὸς in seqq. ἐκδικος τῆς ἐπιθυμίας dicitur,
 conf. f. 567 v. s.

(10) De homine *microcosmo* vid. *Animadvs. in*
Basil. I, p. 164. *Archelai cum Manete Disputatio* haec
 habet cap. 8. τὸ γὰρ σῶμα τοῦτο (μικρὸς, quod
 exieidit, adde) κόσμος καλεῖται πρὸς τὸν μέγαν
 κόσμον, καὶ οἱ ἀνθρώποι βίξας ἔχουσι κάτω συνδε-
 θεῖσας τοῖς ἄνω. quae partim ex Platonis *Timaeo* p.
 90, B. — τὴν κεφαλὴν καὶ βίξαν ἡμῶν —, partim
 ex Plotini quodam loco fluxerunt, qui mihi nunc
 non in promptu est.

(11) Lege : φύτων, quod librarius properans et
 ad proximum φύσις respiciens, in φύσεων temerè
 commutavit. Ceterum vid. Aristot. *De Plant.* I, I,
 p. 816, a, l. 26 sq. p. 816, b, l. 6 sq. ed. Bekk.

κέναι τὰ σώματα σαφῶς δείκνυσι τὴν τῆς ἀξίας A νεὶ δὲ τὸ κατασκευάζειν. οὐκ εἶπε δὲ ὑφαίνων, ἀλλὰ

δεκφορᾶν (1).
P. 515, D.) F. 47 v. i. ἐξ ἡγεμόνων... αὐτῶν λεγομένων μελισσῶν αὐτοὺς τε τοὺς ἡγεμόνας γεν-
νᾶσθαι καὶ τὰς μελισσὰς (2), ἕτερόν τι εἶδος παρ'
ἐκείνους, ἐκ δὲ μελισσῶν τοὺς κηφήνας. ἐκ γῆς δὲ
διάφορα ζῶα καὶ σκόλλητες γεννῶνται παντοῖοι, ἐκ
κοπρίων κύνδοροι καὶ μιλολόβοι, ἐκ δὲ κάμπης
ἕτερά τινα καὶ αἱ πυρολαμπίδες (3).

P. 515, D.) F. 48 r. s. τὰ μὲν... αὐτῶν (animalium)
εἰσι: φιλέρημά τε καὶ ὄρεια, τὰ δὲ συνανθρωπιστικὰ τε
καὶ τὰς αὐτὰς ἡμῖν οἰκήσεις (4) καταδοχόμενα.

P. 514, B.) F. 48 v. s. πολλά (ζῶα)... τῆς τοῦ
Θεοῦ σοφίας φυσικῶς τε καὶ αὐτοδιδάκτους ἴχνη φέ-
ρουσι, καὶ περὶ τὴν τοῦ οἴκειου συμφέροντος ὄξυτατα
τύγγανουσι πρόβουιν. ὁποῖον δὲ τι καὶ τῶν μυρ-
μήκων τυγγάνει γένος, οἷτινες καὶ τὴν χειμερινὴν
τροφὴν προνοητικώτατα τέμνουσι. F. 48 v. i. ἐρπι-
σεικὰ (5) καλεῖ τὰ ἐπὶ γῆς ἔρποντα καὶ ταύτη ἐπι-
συρόμενα, οἷον τὸ τῶν ὀφείων γένος καὶ ἑτέρων οὐκ
ὀλίγων.

P. 514, C. τὴν νηκτὴν φύσιν τῶν ὕδατων δι-
ολισθαίνουσαν καὶ οἷον ἰπταμένην κατὰ τῆς ὑγρᾶς
φύσεως) F. 49 r. m. συγγένειά τις τοῦτους (aquati-
libus et volatilibus) πρὸς ἀλλήλα. ὥσπερ γὰρ ἔστιν
θεῖν τὰ πτηνὰ οἷον διανηγόμενα τὸν ἀέρα τοῖς πετε-
ραῖς (6), οὕτω καὶ τὴν νηκτὴν φύσιν οἷον ὀλισθηρὰν
καὶ ὥσπερ αἰ χρομένην καὶ ἐπιπετομένην τοῖς ὕδασι
καὶ τὸ ὕδωρ τέμνουσαν, ὥσπερ ἐκεῖνα ταῖς πτέρυξι,
οὕτω καὶ ταύτην τῇ μὲν κινήσει τῶν πετερύγων εἰς τὸ
πρόσω χωροῦσαν, τῇ δὲ τοῦ οὐραίου μεταβολῆς τὰς
περιστροφὰς καὶ τὰς εὐθείας ὁρμὰς ἐλαυτῇ οἰακίζουσαν.

P. 514, D.) F. 49 r. i. ἔστι γὰρ τούτων τὰ μὲν λε-
πιδιώτᾳ, τὰ δὲ ἀλεπιδιώτᾳ. ἀντίκειται δὲ ἡ ἰδιότης τῶν
λεπιδιωτῶν τῇ ἰδιότητι τῶν ἀλεπιδιωτῶν, οὐ μόνον ἐν
εἶδει ἤτοι μορφῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν ὀνόμασι. τοιαῦτα δὲ καὶ
τὰ σκληρόδεσμα καὶ τὰ μαλακόδεσμα καὶ ἄλλα πολλὰ.

P. 514, D. τερετίσματα) F. 49 v. m. τὰ τῶν
τετετίγων ἕσματα. ἐκαλόνοστο δὲ παρὰ τῶν παλαιῶν
μουσικῶν τερετίσματα τὰ ἐκλυτα ἕσματα.

P. 514, E. τίς ὁ κίνεω συνυφαίνων ὥδηρ —
F. 49 v. i. μεταφορικῇ μὲν καὶ τροπικῇ ἡ τοῦ συν-
υφαίνειν λέξις, ἀπὸ τῶν ὑφαινότων ληφθεῖσα, σημαί-

(1) De hac corporis humani majestate vid. Ari-
stat. *De Part. Anim.* IV, 10, et conf. *Seip. Gentil.*
ad Tasson. Hierosol. Lib. I, 64 p. 242 sq. *Isa. ad*
Lactant. Div. Inst. II, 1, p. 617, a. b. T. I ed.
Paris. et *ad Lact. De Opif. Dei* cap. 8, p. 712, b.
t. I ed. Par. Nec te praenititibus consuluisse *Animadvers.*
in Basil. I, p. 72 sq. 164 sq.

(2) Aristotelem *Hist. An.* V, 48, hic Noster se-
quitur, spreta vulgi opinione, quae apes ex tauris
nasci ferebat. Vid. Boissonad. *ad Psell. De Op.*
Daem. p. 297 sq.

(3) De varia Insectorum generatione, ex terra,
vel ex fumo, vel ex crucis, vid. Aristot. *H. A.* V,
47, et conf. Coteler. *ad Clem. Recagn.* VIII, 25, p.
571. *PP. Apost.* T. I. ed. Amstelod.

(4) Conferatur S. Basilius Hom. VIII in *Hexaem.*
p. 75, C. unde Elias hoc loco profecit. De voce syn-
ανθρωπιστικῆς monui *Animadvers. in Basil.* I, p. 67.

(5) M. 2 ἱ in ὤ recte commutavit. In contextu
Gregorii B. ἔρρησιτικῆ, eum Colb. 5. et Or. 4. Idque
ex conjectura ap. M. Sed m. 2. atr., littera ἥ in ὤ re-

νεὶ δὲ τὸ κατασκευάζειν. οὐκ εἶπε δὲ ὑφαίνων, ἀλλὰ
συνυφαίνων, δεικνύς ὅτι ὡς ὀργάνω τούτῳ χρώμενος
ὁ πάντων τεχνίτης καὶ δημιουργὸς τὴν ὥδηρ συν-
υφαίνει.

P. 515, A. (ὁ ταῶς τὴν αὐχένα διάρας καὶ τὸ
πετρὸν κυκλωτέρως [7] περιστήσας τὸ χρυσαν-
γῆς καὶ κατὰστερον, θεατρίζει τὸ κάλλος τοῖς
ἔρασταῖς μετὰ σοβαροῦ τοῦ βυδίσματος) F. 50
r. s. ὅρα δὲ μοι καὶ τὸν λόγον τοῦ ταῦτα γράφοντος,
ἐπὶ τὸ ἀβρότερον ἐναυθὰ μᾶλλον συσκευαζόμενον.
ἐναπομιμεῖται: γὰρ τὸ κάλλος τοῦ ταῦτος καὶ ὁ περὶ
τούτου λόγος, καὶ διὰ τῆς εὐφραδοῦς φράσεως συν-
διατίθεται τε καὶ συνεξοραζέται, εἰ καὶ τῇ ἐπεμβολῇ
περικέπεται. λάμπει γὰρ καὶ ταῖς ἐννοίαις καὶ τῷ
τοῦ λόγου ὄλω σῶματι.

B P. 515, D. τίνος Παλαμίδου τὰ [8] τακτικὰ
κινήματά τε καὶ σχήματα γερῶνται, ὡς φασι, καὶ
ταῦτα παιδεύματα κινουμένων ἐν τάξει καὶ μετὰ
ποικίλης τῆς πηίσεως;) Ad haec Elias f. 51 r. s.
S. *Basilium* in *Hexaemero* p. 74 E. sq. ed. Garn.
eum ista scripturae discrepantia expilat: πῶς μὲν
αἱ γέρανοι αὐταὶ καί. — ἐν τῇ νυκτὶ ἐννουκτί. — ἐξέρ-
πειτο) τρέπεται. — (75, A.) τῇ μεθ' ἑαυτὴν) ἐτέρευ. —
F. 51 r. m. εὐρέματα ἢ παιδεύματα.

P. 516, A.) Ad locum de formicis, in quo B. cum
Edd. congruit (9), Elias f. 51 v. s. S. *Basilium* in
Hexaem. p. 85, A. B. tacite exseribit; scripturae
discrepantie sunt istae: ὄς) οἷτινες. et sic deinceps
pluralis numerus, ubi Basilius singulari de
C formica loquitur. — εἰὰ φθουρίας) φθουρίαι. — παρα-
πέμπει τὸν χρόνον) τὸν χρ. π. — ἀρκούσαν) ἀρκούσαν
ἐλαυτοῖς. — ἐναυθῶνται) ἀποθησαυρίζουσι. — φθουρίας
φθουρίαι. — αὐτῶν διαθρόχων) αὐτοὺς διαθρόχους. —
καὶ οὐκ... καιρῶ) καὶ τούτο οὐκ ἐν παντὶ καιρῶ. —
εὐδινῇ) εὐδισινῇ. quod sane praestat. — τίς ἐφέλικται
λόγος;) τίς ὅν ἐφίκοιτο λόγος τῆς τούτων συνέσεως;

P. 516, B.) Ad locum de plantarum foliis, in quo
B. σκέψαι μοι, uti in proximis, loco simplicis σκέ-
ψαι habet, Elias f. 51 v. m. haec annotat: (σκόπει)
τὴν ἐν τοῖς φύλλοις φιλοτεχνίαν, πρὸς τε ἡδονὴν τῆς
ὕψεως καὶ τὸ τῶν καρπῶν χρησιμώτατον. εὐφρῶς
γὰρ καὶ χρησίμως ταῦτα σῶζει τε καὶ θάλπει, τῷ τε
διεσχισμένῳ καὶ ὑμενῶδει σκέποντά τε ἑμοῦ καὶ πε-
ficta, vulgatam et genuinam scripturam restituit.

D (6) Elegantissimam imaginem attigit *Animadv.*
in Basil. I, p. 65, nimirum ad Basiliū locum Opp.
T. I, p. 72, B. τῶν πετρῶν... διανηχομένων τῶν
ἄερα. unde Elias profecit.

(7) Sic Edd. recte; κυκλωτέρως B. E. Pet. Ox. ap.
M. Mox θεατρίζει B. recte cum Coisl. 1. Or. 1. etc.
quos C. secutus. Edd. θεατρίζειν, idque diu est,
quod Br. in θεατρίζειν commutari jussit. Verbo
θεατρίζειν, sophistarum more, translato utitur Greg.
Naz. *Carm. Ined.* I. ap. Toll. *Insign. It. Ital.*
p. 50, vs. 280. de rosa se expandente: — ἔτρυ, | αὐ-
ρίας βαλεῖσα τῶν τῶν θεατρῆ. ubi Toll. Adde
Schal. Cod. Manac. 204. f. 22 r. Ceterum hanc pa-
vonis descriptionem in exemplis pictae et florentis
apud Patres Eccl. orationis Caussinus *De Eloq.*
Sacra et Profana Lib. XIV, cap. 20, jure merito-
que retulit.

(8) Τὰ vulgo male omissum; nimirum in τακτικῆ
abiit. Similiter peccatum Or. XXIX, p. 555. C.

(9) Ibi pro vulgato σκεψαι Comb. ἐσκέψαι, qua

παίνοντα τῇ προείκῃ παραπομπῇ τῶν ἡλιακῶν ἀκτί-
νων. Ἰδοὺς γὰρ ἄν, ὅτι ὦν μὲν cct. Nam inde a verbis :
ὦν μὲν.— *Basilium* in *Hexaem.* p. 47, D. E. Elias
expilat eum his varr. II. *προσβ.λαυθῆς*) πρὸς βλά-
θης. optime. — πῶς κατέσχισται) οὕτω. — τὸ φ. ἄ-
λου) τὸ φ. κατέσχισται.— οὐδὲν ἀνάιτιον) οὐδὲν οὖν
ἐν τούτοις ἀνάιτιον.

F. 51 v. i. τὸ χρήσιμον et τὸ ἥδον ex adverso posita.

P. 516, B.) Ad locum de fructibus, ubi B. ὑγείαν (1)
pro ὑγείαν, Elias f. 52 r. s. *Basilium* in *Hexaem.*
p. 47, D. expresse laudat, ejus verbis : αὐτῶν δὲ
τῶν καρπῶν τις ἂν ἐπέλθοι τὴν ποικιλίαν; ita im-
mutatis : τίς ἂν ἐπέλθοι, φησί, τὴν ποικιλίαν; Deinde
χρῆσις pro χρώας.

P. 516, C.) F. 52 r. m. *Προσειδῶνιος* μὲν οὖν καὶ
Ἐρωτοθένης καὶ πλάτος αὐτῆς (terra) καὶ μήκος
ἀποδεδώκασιν (2).

P. 516, C. *κοιλιοὺς θαλαττίους ἀλλήλους τε καὶ*
τῇ γῆ συνεξυγμένους) F. 52 r. m. τοὺς σχήματι
ἴδιον ὑπὸ τῆς περικειμένης γῆς ἐναπολειφθέντας (3) καὶ
πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν γῆν συνδεδεμένους (4).

P. 516, D. *ἄτην παρείκοι*) F. 52 r. i. ἔνθα μάλιστα
ὑπέφοιτο τε καὶ ἐνδιδόη.

F. 52 v. m. *ἄτεχνον* δὲ νῦν (p. 517, A.) τὸ ἀχειρο-
ποίητον εἶπε καὶ θεοφραντον.

P. 517, A.) Ad locum de terræ sede Elias f. 52
v. i. *Basilium* in *Hexaem.* p. 9, A. ἰλιγγιάσει cct.
expilat. Varr. lectt. : οὕτως) ἔντως. — φῆς) εἶποι τις.
— ὑπεστρώσθαι) m. 1 ὑποστρεφῆσθαι, m. 2 in marg.
ὑποστρεφῆσθαι, m. 3 in marg. (est Martini Crusii)
ὑπεστρώσθαι. quod recte habet et apud *Basilium*
loco vulgati ὑποστρέφῆσθαι e *Coisl.* 1. receptum fuit.
— πλάτει) τῷ πλάτει.— ἀπορήσει) ἀπορήσειεν ἂν εὐ-
λόγως ἢ ἡμετέρα διάνοις.— πρὸς τὸ ἄνω) εἰς τὸ ἄνω.
— πάλιν ἐάν... ἐπιζητήσεις) ἐάν τε ὕδωρ εἶναι τὸ
ὑποβελθῆναι τῇ γῆ, καὶ οὕτω πάλιν ἐπαπορήσεις.
— πρὸς τὸ... καταπλάτειν) χωρὶς δὲ τούτου καὶ αὐτὴν
τὴν ἔδραν ἐπιζητήσεις ἂν αὔθης τοῦ ὕδατος, καὶ πάλιν
τῆν στεγανῶν καὶ ἀντερείδοντι ὁ τελευταῖος αὐτοῦ
πυθμῆν ἐπιβαίνει.— τὸ ἐκεῖνον πάλιν) πάλιν τὸ ἐκεῖ-
νου. Reliqua *Basilii* usque ad *περικοσύντες* p. 9, D.
Elias absque varietate lectionis affert. Idem ex iis,
quæ apud *Basilium* insequuntur, quædam suis im-
miscet f. 53 r. s. ἀνάγκη οὖν, κἄν τὴν γῆν αὐτὴν
καθ' ἑαυτὴν εἶναι δῶμεν, κἄν ἐπὶ ὕδατος τινος αὐτὴν
ἀποσταλεῖν εἴπωμεν, κἄν ἐφ' ἐτέρου τινὸς ὀρεῖσθαι,
μηδικοῦ τῆς εὐσεβοῦς διανοίας ἀποχωρεῖν, ἀλλὰ

forma etiam *Basilii*, de *formicarum* industria docens,
p. 85, B. utitur. Conf. annott. ad f. 52 r. s. Deinde
posterioribus *περὶ*, quo facile caremus, omit-
tunt tres *Colb.* et *Or.* I. De *prepositione* non repe-
rita v. *Sinner.* ad *Gregor. Naz. Or. Funer.* in *Cæsar.*
p. 22, *Zell.* *Comm.* ad *Aristot. Eth. Nicom.* p. 442.

(1) *Minus* Attice; vid. *Animadvvers.* in *Basil* I,
p. 88. *Mihi* quidem ὑγεία, ταμῖον, similia (v. *Lo-
beck.* *Paralipom.* I, p. 28 sq.) Atticisimè ad vulga-
rem sermonem declinantis vocabula esse videntur.

(2) De *Eraosthenis* et *Posidonii* mensura terre
vid. *Cleomed.* *Meteor.* I, 10. et *Montucla.* *Histoire*
des mathématiques I, p. 242 sq. 269 sq.

(3) *Legè*: ἐναπολήφθέντας, et conf. annott. ad
f. 224 v. m.

πάντα ὁμοῦ συνδιακρατεῖσθαι ὁμολογεῖν τῇ δυνάμει
τοῦ κτίσαντος, κἄν τινες τῶν δι' ἐναντίας διερωτῶσιν
ἡμᾶς· ἐπὶ τίνος... βάρους; (ap. *Basil.* p. 10, A.) οὐκ
ἄλλο ἢ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λεκτέον πρὸς αὐτούς,
ὅτι... τῆς γῆς (ibid.). τοῦτο γὰρ ἡμῖν τε πρὸς νόησιν
ἀσφαλέστατον καὶ... ἀκούουσιν (ibid.). Reliqua ex
Basilio usque ad *ἀποδείξεων* p. 10, D. eum. his vv.
II.: ὡς ἄρα) λέγοντες.— πάντοθεν) πανταχόθεν.—
ἀποκλιθῆ) ἀποκλιθῆθαι m. 1 : ἀποκλιθῆθαι m. 2.—
κατέχοντος) ἔχοντος.— *φησὶν*) om.— *πρὸς τοῦτο*)
ἐπὶ τοῦτο.— *συνωσθήσεται*) συνωσθηθήσεται. sic;
fortasse leg. *συνωσθήσεται* eum *Colb.* 2 aut saltem
συνωσθήσεται loco mendosè *συνωσθ.*— *καὶ ἀνεπρο-*
ήκ.) om.— *δηλονότι*) δῆλον ὅτι.— *τὸ ἀνώτατον*)
τὸ ὑπερκειμένον.— *μέσον*) τὸ μ.— *μηδικοῦ*) μὴ
δαμοῦ. sic, ut in superioribus μὴ δὲ pro *μηδέ.*— *τὴν*
κατὰ φύσιν χώραν) τῆς κ. φ. χώρας.— *πᾶσα...*
ἐξίστασθαι) om.— *γίνεται*) γίνεται.— *ἐξευρεθῆ*)
εὑρεθῆ.

P. 517, A.) F. 53 r. m. μεταφορικῶς δὲ τὸ τε εἰς
κορυφὰς ὄρεων ἀνήχθαι, καὶ τὸ εἰς πεδία καθῆσθαι,
τὸ μὲν ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς σώματι κορυφῶν, τὸ δὲ ἀπὸ
τῶν συνιζήσαντων τῷ πῶδε μεταληφθέν.

P. 517, C.) F. 53 v. m. pluralis διαπορίζαι in ge-
nitivo διαπορίζων.

F. 53 v. i. οὐδὲ ἡ αἰτία αὕτη τοῦ μὴ αὔξειν τὴν
θάλατταν ἀπέβλητος (5).

P. 517, D. *οἱ φυσικοὶ καὶ σοφοὶ τὰ μάταια καὶ*
κινῶν μετροῦντες τὴν θάλατταν) F. 54 r. m. τὸ
δ' ἐξῆς καταδρομῆν ἔχει καὶ καταφορᾶν τῶν φυσικῶν
κεῦσθαι κομψομαμένον αἰτιολογεῖν τε πειρωμένον,
καὶ ἄλλο τι εἶναι οἰομένων τὸ χελινοῦν τὴν θάλατταν,
ἀλλ' οὐ τὸ θεσποτικὸν πρόσταγμα (6). Ibid. (ad verba :
κινῶν μετρ.) τοῦτο δὴ τὸ παροιμιώδες, ὃ δὴ τάττειν
εἰώθαμεν ἐπὶ τῶν μικροῦς τισι μέτροις καὶ σταθμοῖς
μικροῖς ἐπιχειροῦντων τὰ μέγιστα. κῆθος γὰρ εἶδος
μέτρου βραχυτάτου (7).

P. 517, E. *ἴνα γῆ καὶ θάλασσα δεθῶσι ταῖς*
χρεῖταις καὶ ταῖς ἐπιμυξίαις, καὶ εἰς ἕν ἔλθῃ τῷ
ἀνθρώπῳ τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκῆτα (518,
A.) *τὴν φύσιν* [8] F. 54 r. i. ὁ πλάσας ἡμᾶς Θεὸς
κοινωνικοῦς ἡμᾶς εἶναι βουλόμενος καὶ πρὸς τὸ καλὸν
τῆς ὁμοεικίας συνάγων, οὐδὲ τοῖς μακροῖς διειργασμέ-
νους πελάγῃσιν ἀφῆκεν ἀλλήλων διεστασθαι, ἀλλ'
ἐμπνεῖ σοφίαν ἀνθρώποις πλοῖα τεκταίνεσθαι καὶ
ἀλλήλοις ἐπιμύγεσθαι, ἔν ὅτω καὶ ἡ ὑγρά φύσις (8)
ξηρὰ, τὰ πλεῖστον ἀλλήλων διεστηκῆτα καὶ ἀλλήλοις

(4) *Videsne*, glossema esse lectionem *συνδεδεμέ-
νους*, quam habet *Pet.* ap. M. et C. loco vulgatae
συνδεδεμένους e *Reg.* a. recepit.

(5) *Monui* de voce *ἀπέβλητος*, hoc *Elie* loco usus,
in *Nov. Aumal. Phil.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 425. Conf.
etiam annott. ad f. 512 v. i. loco ibidem allato.

(6) *Conf.* *Basil. Homil.* in *Hex.* VII, Opp. T. I,
p. 65, C. ibique *Animadv.* I, p. 53 sq.

(7) *Edd.* *κατὰ τὴν φύσιν* : sed nos *prepositione*
κατὰ facile caremus.

(8) *Conf.* *Basil. Hom.* in *Hex.* V, Opp. T. I,
p. 55, C.

(8) *Kal* m. 2. mg. supplevit; sed plenius etiam
καὶ ἢ scribi oportet. Ex conjunctis copulis καὶ —
καὶ alterutra sæpe obliterata. *Conf.* annott. ad p.
509, A. De locutione ὑγρά καὶ ξηρά vid. *Schleusn.*

ἐναντιούμενα στοιχεῖα, συνδεθῶσι τῷ δεσποτικῷ καὶ ἄλλω προστάγματι, καὶ εἰς ἓν τι τῶν ἀνθρώπων χρησίμον συνδράμωσι καὶ ὑπηρετώσι ταῖς χρείαις καὶ ἐπιμιξίαις αὐτῶν (1). Ibid. *χερσαῖον* δὲ *ναυτίλον* τὸν ἐμπορικὸν ἄνδρα (scil. *Gregorius vocat*, in *progressis* p. 317, D.), ἀντιδιαστέλλων αὐτὸν πρὸς τὸν παρὰ ποιηταῖς θαλάσσιον ναυτίλον, ὡς ἐν θαλάσῃ τὴν διαίτην ἔχοντα. λέγει γὰρ ποῦ Ὀσπιανός ὁ ποιητής (2), εἶναι τινα ὀστρακωδῆ τὴν φύσιν ἰχθύος, βαθυτάτῳ μὲν τινι κακαλυμμένον ὀστράκῳ, προσεοικῶτα δὲ πολυπόδοσιν, ὃν καλοῦσι τινες ναυτίλον, ναυτίλλεσθαι φάσκοντες αὐτὸν (f. 54 v. s.) cet. ὃν δὲ θαυμάζων ὁ ποιητής φησιν, ὅτι ὁ πρῶτος διαπεράσσει κῶμα θαλάσσης ἐνθυμηθεῖς, ἐκείνον, οἶμαι, ἰδὼν τὸν πλῆθον τοῦ ἰχθύος, ὅμοιον ἔργον δουροπαγῆς κατεσκευάσει (3), τὰ μὲν πνοιήσι πετάσας ἐκ προτόνων, τὰ δ' ὀπίσθεν χαλινωτήρια νηός (4).

P. 518, A. καὶ τίς ὁ ποταμοῖς [3] σχίσας πεδιάδας [6] καὶ ἔρη(-); F. 54 v. m. πεδιάδας δὲ ποταμῶν (nim. *Gregorius vocat*) τὰς καλουμένας κοίτας αὐτῶν, ὧν δὴ τὸν τορευτὴν καὶ τεχνίτην προτρέπεται ἐπιζητεῖν. de iisdem paulo post: εὐόκασι... εἰς κἄλλος ἀποτερορεῦσθαι θαυμάσιον.

P. 518, A. τίς δὲ ἡ τῶν ὑδάτων τροφή καὶ τί τὸ ταύτης διάφορον; F. 54 v. i. ἐνός... ὕδατος διὰ τῆς ῥίζης ἔλκουμένου, ἄλλως μὲν ἡ τροφή τῇ ῥίζῃ προστίθεται, ἄλλως δὲ τῷ φλοιῷ τοῦ στελέχους, καὶ ἑτέρως αὐτῷ τῷ στελέχει, καὶ τῇ ἐντεριῶνῃ ἑτέρως, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς νοτίδος ἐν ἀμπέλῳ μὲν οἶνος, ἐν δὲ τῇ ἐλαίᾳ τὸ ἔλαιον, καὶ ἄλλο τι ἐν ἄλλῳ, ἃ οὐκ ἔστι λόγῳ διελεῖν, ὅπως διαφόρως πρὸς ἕκαστον καὶ αἰκίως πρὸς ὃ πέφυκε μεταβάλλεται (7).

P. 518, A. ἵνα τι καὶ (B) αὐτὸς κατατροφήσω τοῦ λόγου, θεοῦ τροφή [8] ἐξηγουόμενος F. 55 r. s. πικτικῶς δὲ τὸν λόγον καθωράσας ταῖς τε ἀναφοραῖς καὶ τοῖς ἰσοκατάληκτοις καὶ τοῖς τῶν σχημάτων περὶ τοῖς, ὡς καὶ τῶν ἐνωπιῶν τῶν περὶ τὰ πράγματα οὐσῶν τοιοῦτων, ὁμολογεῖ τοῦ λόγου κατατροφῆν, θεοῦ τροφήν ἐξηγουόμενος.

Lex. N. T. v. *Ξηρός*, Boissonad. ad *Psell. De Op. Darm.* p. 206.

(1) Conf. I. Basil. *Hom. in Hex.* IV, Opp. T. I, p. 59, C. D. ubi Pater eruditissimus πλουταρχίζει.

(2) *Halicut*, I, vs. 558 — 549, quos Elias παραφράζει. Imagine, a nauilio petita, Gregorius usus est *Epist.* 65. (59.) eo loco, ad quem Ullmann. in *Greg. Naz.* p. 265. Plinium H. N. IX, 47. laudavit, qui hic quoque comparandus est.

(3) κατ m. 2 lineola subducta notavit.

(4) Oppian. *Hal.* I, vs. 551 — 559, quos Elias, in ceteris paraphrasi contentus, inde a verbis τὰ μὲν πνοιήσι πετάσας, quae posterior pars versus 558, accurate refert, nisi quod πετάσας et ὀπίσθεν contra leges metricas scribit. Nihil idem cum libris mss. quibus neglectis Schneiderus Pauwii conjectura νομάων uti maluit.

(5) Sic B. probante L. cum Gadd. quos C. secutus est. Vulgo: ποταμοῖς.

(6) Sic B. cum Pet. ap. M. Vulgo: καὶ πεδία. Ego, ut καὶ mihi eripi hand facile patiar (cf. annot. ad *Or.* XXVIII, p. 500, A.), ita πεδιάδας vulgari πεδία cum L. profero. Ceterum Elias in v. πεδιάδας arguitur.

F. 55 r. s. τὸ ἀγέρωχον καταστειλάς τοῦ φύσιν θεοῦ κατελιγημένα: κομπάζοντος ἑτεροδόξου.

F. 55 r. s. χειραγωγῶν πρὸς ταῦτα (ad caelestia) ταῖς κατὰ μικρὸν προβάσσει καὶ τὸν ἑτεροδόξον.

F. 55 v. s. ἐλαττονεῖσθαι verbum, in ἤλαττονεῖτο (9).

P. 518, C.) F. 55 v. s. λέγει δὲ τοῦτον (aërem) ὄχημα μὲν πετεινῶν, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ ὀχνοῦνται καὶ διὰ τούτου φέρονται, καὶ ὅπερ ἔστι τοῖς νηκτοῖς τὸ θαλάσσιον ὕδωρ, τοῦτο τοῖς πετηνοῖς ἡ ἀερία φύσις γνωρίζεται.

P. 518, D.) F. 55 v. i. Ἀριστοτέλης (10) . . . καὶ τινες τῶν φυσικῶν ἀτμούς τινας ὑγροῦς τε καὶ ξηροῦς, ἀπὸ τε θαλάσσης καὶ λιμνῶν καὶ ποταμῶν ἤδη καὶ τῶν ἐκ γῆς ὑγρῶν ἀναφερομένους, τῶν ἐν ἀέρι πάντων αἰτιῶνται.

P. 518, E. ὁμοτίμως F. 56 r. s. ἰσοτίμως ἢ καὶ ἰσομοίρως. allato simul *Matth.* 5, 45.

P. 519, B. τίνος ἀτμοῦς ἀπὸ γῆς αἰτιῶσι νέφους δημιουργοῦς, ἡ ἀέρος ἀκνωστὴν τινα, ἢ νεφῶν τῶν μαρτυρῶν [11] ὀλίγην ἢ ῥῆξιν [12], ἢ ἢ μὲν ὀλίγη σοι τὴν ἀστραπὴν, ἢ δὲ ῥῆξις τὴν βροντὴν ἀπεργάζεται; F. 56 r. i. φυσιολογίας. . . τὸ πᾶν τῶν γινομένων ἐν τε τῷ αἰθέρι τε (15) καὶ τῷ ἀέρι ταῖς διπλαῖς ἀναρτώσαις ἀναθυμιάτεσι. F. 56 v. s. Ἀριστοτέλης (14) . . . ἐν τοῖς μεταωρολογικῶς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις μεμίχθαι: μὲν φησι τὴν γῆθεν ἀναφερομένην ἀναθυμίαν ἐκ τε τῆς θερμῆς καὶ ξηρᾶς, et paulo post: εἶτα διακρινόμενον τοῦ ἐν αὐτῇ (sc. ἀναθυμιάτει) θερμοῦ καὶ εἰς τὸ ἄνω διασπειρωμένου ὅ), συνίστασθαι αὐτὴν εἰς νέφη. F. 56 v. i. sq. καὶ ἦσαν ἂν αἰτιάσεως ἀνώτεροι (physici), εἰ ἐπὶ τὴν οὐρανὸν τάξασαν αὐτὰ σφρίαν ἀνήγον τὸ θαῦμα. οὐδὲ γὰρ ἐλαττοῦνται, καθὰ φησι καὶ ὁ μέγας *Basil.* I, ἢ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἐκπληξίς, ἐπειδὴν ὁ τρόπος, καθ' ὃν γίνεται τι τῶν παραδόξων, εὐρεθῆ.

P. 519, B. ψαύσον. . . καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν F. 57 r. m. ταῖς ἑξεταστικαῖς τοῦ νοῦ πολυπραγμοσύναις ἄφα: ἀκροθιγῶς πως καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανῶν τοιοῦτον γὰρ τὸ ψαύειν μὴ λόγους, μὴ

(7) *Basilium Hom. V in Hexaem.* p. 47, E. 48, A. B. Elias h. l. imitator.

(8) Sic B. et E. Τροφὴν m. 2. mg. cum Edd. eamque genuinam esse scripturam Gregorii ipsius arguunt verba: ἵνα τι καὶ αὐτὸς κατατροφήσω τ. λ. cet. i. e. ut ipse quoque luxuriante oratione utar, Dei luxuriam enarrans.

(9) Forma ἐλαττονεῖσθαι, dubia quidem et fortasse in ἐλαττονεῖσθαι commutanda, ap. Nicetam *Paraphr. in Gregor. Naz. Carm. Sell.* ed. Drouke, p. 145, 21. in locutione: ἐλαττονεῖσθαι τοῦ καλοῦ.

(10) Conf. Aristoteles, qui fertur, *De Mundo* cap. 4, p. 594, a, l. 9 sqq. ed. Bekk.

(11) Μαρωτάτων Edd. mendose.

(12) Σύρρηξιν Edd.; ῥῆξις tamen eadem in sequentibus. Voce σύρρηξις Elias in eodem argumento usus est f. 198 r. m. ὧν (scil. νεφῶν) ἢ βιάσουσα σύρρηξις: λέγεται ποιεῖν τὰς βροντὰς καὶ τὰς ἀστραπάς. Conf. *Animadv. in Basil.* I, p. 125.

(13) Te a m. 2. lineola subducta notatum, quipp: expungendum.

(14) *Metecorol.* I, 4, p. 541, a, 6. sqq. ed. Bekk.

(15) Lege: διασπειρωμένους.

αίτιας τούτων πολυπραγμονῶν, ὁδηγῶ δὲ μᾶλλον τῆ ἀπολυπραγμονήσῃ πίστει χρώμενος παρὸ τῆ λόγῳ τῷ αἰτιολογιακῷ.

P. 519, C. ἀγνωῶν καὶ αὐτὸ τοῦτο τὴν ἀγνωσίαν) F. 57 r. m. ἀγνωῶν ... ὅτι ἀμαθιαίνεις καὶ ἀνοηταίνεις (1), μὴ δὲ (2) αὐτὸ τοῦτο νοῶν, ὅτι ἀγνωεῖς, ὅπερ Πλάτων πρώτος διπλῆν ὠνόμασεν ἀγνωίαν.

P. 520, A. ἡλιος ... τοὺς ἄλλοιους ἀστέρας ἀποκρύπτων φαιδρότητι) F. 58 r. s. ὁ ἥλιος τοὺτους ἄμικτα καὶ τὴν σελήνην τῆ σφδροτάτη ἀγλήῃ ἐναποκρύπτων οὐκ ἐφ' φαίνεται (5).

P. 520, A. ἀποσεμνύνειν) F. 58 r. m. ἐπαίνειν τε καὶ ἐγκωμιάζειν. τοῦτο γὰρ τὸ ἀποσεμνύνειν.

P. 520, A. B.) F. 58 r. m. τοσοῦτος, φησίν, τὴν δύναμιν, ὥστε ἐξαρκεῖν τὴν ἀπ' αὐτοῦ τῆ ἀρετῆς χύσει ἀναχειρομένην αὐτῇ ἀπ' ἄκρων ἄλλων ἄλλα τῆ θερμότητι περιλαμβάνειν, θερμαίνοντας, ἀλλ' οὐ φλέγοντας, ἐν τῷ μὴ ἀθρόον τὰς τροπὰς ποιεῖσθαι, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν καὶ τεταγμένως, ὡς μήτε δι' ὑπερβολὴν θερμότητος καταφλέξει τὴν γῆν, μήτε δι' ἔλλειψιν καταψυγμένην καὶ ἀγονοῦν ὑπολιπεῖν.

P. 520, B. τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἡλιος, ὅπερ ἐν (C.) νοητοῖς θεός, ἐξη τις τῶν ἀλλοτρίων) F. 58 r. m. τὸ δὲ τοῦτο... θεός, Πλάτωνός (4) ἐστὶ, ἐν ᾗ καὶ ἀλλότριον εἶπεν, ὡς Ἑλληνα καὶ τῆς ἡμετέρας αὐτῆς ἀλλότριον.

F. 53 v. m. (Gregorius p. 520, D.) φαίνεται πως ἐπαμφοτερίζων τοὺς δόγματιν. ὅτι δὲ τοῖς προφητικαῖς μάλιστα τίθεται (5), ἐνέψηνεν εἰπῶν ἡλιῶ προσελέφαντα.

P. 520, D. (ὠρῶν) εὐτάκτως ἐπιγενομένων τε καὶ ἀπογενομένων, καὶ ὡς περ ἐν χειρῶ συμπαλεκομένων ἀλλήλων καὶ δισταγμένων ... καὶ κατὰ μικρὸν κερταγμένων καὶ ταῖς ἐγγύτησι κλεπτομένων) F. 59 r. m. (καιροὶ) καθάπερ .. χορείαν ἐλίτοντες, εὐκόσμως τε καὶ εὐτάκτως προσέρχονται ἀλλήλοις τε καὶ συμπλέκονται, καὶ κατὰ μικρὸν αἰθεῖς

διστανταὶ τε ἀλλήλων καὶ ὑπαπέρχονται (6). Ibid. μετολαθοῦσιν ἔσρη μὲν καὶ μετοπύρω θέρους... θέρει δὲ καὶ χειμῶνι μετόπωρον. Ibid. σφαλερὰς... τὰς αἰφνυδίου μεταβολὰς (τῶν ὠρῶν) εἶδεν ὁ λόγος. F. 59 r. i. ἕκαστος καιρὸς εὐσὶν ἄκροις μεσιτεῦει, ἄκροις δὲ, ὅτι ὁ μὲν πρὸ αὐτοῦ, ὁ δὲ μετ' αὐτόν. μεσιτεῦον δὲ τὸ αὐστηρὸν ἐκατέρου κλεπτεσθαι ποιεῖ, τούτῃστι λανθάνειν, καὶ δι' αὐτοῦ μέσου, τρόπον φίλου, καταλλάττει τὰ ἐναντιῶς ἀλλήλοις ἔχοντα. Ibid. ὑποχλωμένης τῆς αὐστηρίας διὰ τῆς μεσότητος καὶ θραυομένης κατὰ μικρὸν, καὶ οἷον ὑποκαλεπτομένης ταῖς λανθανούσας ὑπαλλαγαῖς, ἀλύπως ἢ κράσις γίνεσθαι.

F. 60 r. s. τοῖς φωστῆρσι τοῦτοις ὁ δημιουργὸς τὸ πρωτόκτιστον φῶς ἐναπέθετο, οὐχ ὡς ἀπορῶν ἄλλου φωτός, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀργὸν ἐκείνο μείνῃ τὸ φῶς. φωστῆρ γὰρ ἐστὶν οὐκ αὐτὸ τὸ φῶς, ἀλλὰ φωτὸς δοχεῖον (7).

F. 60. r. s. πρὸς τὸν ἀστρολόγον δὲ νῦν (p. 521, B) ὁ λόγος, ὃς διὰ τῆς τῶν ἀστρων κινήσεως πλέκει τε καὶ συνιστᾷ τὰ ἡμέτερα, τοῖωσδε μὲν τῶν τοιῶνδε ἀστέρων κινουμένων, τοιῶνδε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀποτελεῖσθαι τὸν τρινακοῦτα τιτθόμενον ἄνθρωπον λέγων, τοῖωσδε δὲ τοιῶνδε, καὶ τῆ τῶν ἀστρων κινήσει συμπεριφέρεσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς ἅπαντα καὶ πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ποιεῖσθαι καὶ ἐπεσθαι.

P. 521, C.) F. 61 r. s. οὕτε... πνεῦμα νοῆσαι δυνάμεθα δίχα φθορᾶς (8) καὶ χύσεως, οὕτε πῦρ ἐξω τῆς ὕλης καὶ τῆς ἄνω φορᾶς.

P. 521, D. ὁρῶς, πῶς ἡγγυώμεν περὶ τὸν ἀδρον καὶ οὐκ ἔχμεν εἰ προέλωμεν;) F. 61 r. m. οὐκ ἔχων ὅποι ἐδράτα τῆς (10) τοῦ νοῦ πολυπραγμοσύνης, πρὸς τὸν πρόχειρον αἰθεῖς εἰς θεολογίαν ὁμιλοῦν τρέπεται... κίγγον τε πληρωθῆναι ὁμολογεῖ καὶ παραφερομένους ἐοικέναι.

P. 521, D. — ἰναθάσεις, τοερεῖς δυνάμεις ἢ κέας, καθαγῆς γύσεις καὶ ἀμυδιήλους, ἀκινήτους πρὸς τὸ χεῖρον ἢ δυσκινήτους, περὶ τὸ πρῶτον αἴτιον αἰεὶ χερνεύουσαι.) Ad hunc locum Elias f. 61

(1) Ἀμαθιαίνειν ἐ ἀνοηταίνειν Platonice sunt voces. De illa v. Greuzer. ad Procli Comm. in Alcibi. I, p. 201, de hac Animoduss. in Basil. I, p. 157. Παιετικὸς ἀμαθιαίνειν Elias dicit f. 165 r. m., ἀνοηταίνειν f. 162 v. s. 163 r. m. 249 r. m. 547 r. m. Confer eundem f. 281 v. m. ad Gregor. Or. XXI, p. 422, C.

(2) Scribe : μηδέ. De simplici inscientia, secundum Platonem Legg. IX, p. 865, C., multa Platonici docent. Conf. Indices ad Grenzeri Initia Philosophiae ac Theologiae Platonicae, T. 3, p. 540 vv. ἀγνωσία διπλῆ, et p. 544 vv. ἀμάθεια διπλῆ. Plura de eadem sententia ex aliis scriptoribus Boissonadius ad AEn. Gaz. p. 222, qui etiam Gregorii hunc locum et Basilii in eum scholium attulit, quod videas in Appendice e Cod. Monac. 54 f. 525 v. s. excerptum. Ceterum conf. El. f. 525 v. i. qui eo scholio aperte usus est.

(3) Eadem Elias f. 60 r. m. f. 194 v. s. de sole, reliquis sideribus officiente. Conf. etiam f. 194 r. i. 195 v. s.

(4) Loco celeberrimo De Rep. VI, p. 508, C, ubi πᾶγαθόν, i. e. Deus, τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἔχοντον, i. e. Solem. procreasse Plato docet, Deum praedicans inquam νοητὸν ἥλιον. Idem locus Gregorio observatus est Or. XXI, p. 386, B. Or. XI, p. 695, C. Ullmannus in Gregorio suo p. 552 haec Platonis imitationes acceurat, fontem platonium negligenter indicavit. Ad Platonis locum conf. Ast. Commentarij. p. 553, qui Gregorium hand neglexit. Adde Plotin. p. 527, B. οὕτω δὲ, ὅν μιν πρεττει ὁ ἥλιος,

ὕπερ τῆς ἡμῶν πῦρ; et quae in eandem rem in Basilio Plot. p. 41 inquit Animadvers. in Basil. I, p. 46 attuli. Eliae ex hoc genere locos ad f. 16 v. s. significavi.

(5) Τίθεται idem ac συντίθεται, loquendi usu apud Graecos perfluente. Conf. Elias f. 216 v. s. 218 v. i. ubi v. l. συντίθεται, et vid. Boissonaud. ad Zachar. Mytil. p. 578. 412. 450. 455.

(6) Eadem fere Elias f. 194 v. s. ad Or. XXXII, p. 584, D. et f. 240 r. m. ad Or. VI, p. 188, E. 189, A. Mox cod. male: σφαλερὰς. Cf. annot. f. 189 r. i.

(7) Horum similia ap. Basil. Hom. VI in Hexaem. p. 51, C. D.

(8) Θ erasum, recte.

(9) Loco vulgatae lectionis ap. Gregor. p. 521, C. παρακλύσωμεν, B. παρακλύψωμεν, quod Combefisius voluit et antecedens στεινόμεθα commendat.

(10) Fortasse legendum : τὰς τοῦ νοῦ πολυπραγμοσύνης. Usitata Eliae vox πολυπραγμοσύνη, plurali numero posita et in bonam partem usurpata, nimirum de curiosa mentis investigatione. Conf. f. 57 r. m. 105 v. m. Verbum πολυπραγμοσύνην eadem potestate positum videas f. 184 v. s. Conf. Plutarch. De Curios. cap. 3 (sape), cap. 7 extr. in versibus, Plotin. p. 401, cap. 6. B. ὁ λόγος . . . ἐπιτομήσει καὶ τοῦ διδῶς αὐτοῦ τὰς μνημας πολυπραγμοσύνην. Theodoret. De Provid. p. 58 supr. ed. Turic. Vnl. annot. ad Greg. Nyss. De Anima et Resurr. p. 212 ed. Krabing.

r. i. ex *Dionysio Areop.* (1) De Cael. Hierarchia hæc refert: *Paulus vel Hierotheus* πρώτην (nim. διακόσμησιν ex tribus τριαδικαῖς διακοσμήσεσιν οὐρανίαις) μὲν εἶναι λέγουσι τὴν περί θεόν οὖσαν ἀεὶ καὶ προσεχῶς καὶ ἀμέσως ἐκείθεν ἐλλαμπομένην. Deinde *Elias* f. 61 v. s. pergit: ἔστι δὲ πάντων μὲν αἴτιον ὁ Θεός. ὡσπερ δὲ λέγεται πρώτη φύσις καὶ πρώτη οὐσία καὶ πρῶτον φῶς καὶ τὰ τοιαῦτα παρὰ τῷ Ἄρεοπαρίτῃ, οὕτω καὶ πρῶτον αἴτιον. et paulo post f. 61 v. m. καὶ τὸ χορεύειν δὲ αὐτὰς ἐκ τοῦ θείου Διονυσίου εἰληπται. οὗτος γὰρ λέγει τὴν πρώτην τῶν οὐρανίων ἢ ὑπερουρανίων οὐσιῶν διακόσμησιν κύκλω Θεοῦ περιστασθαι καὶ ἀκατάληκτον περιχορεύειν, καὶ τὴν καθαρωτάτην ἐλλάμπασθαι ἑλλαμψύν (2).

P. 521, E. ἡ ἄλλος [5] ἄλλην κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς φύσεως καὶ τῆς τάξεως) F. 61 v. m. ἡ ἐγγυτέρω μὲν γὰρ ἐκ Θεοῦ ἀμέσως ἐλλάμπεται, ἡ δὲ μετ' αὐτὴν διὰ μέσης τῆς πρὸ αὐτῆς, καὶ οὕτως αἰ ἐφεξῆς.

P. 521, E.) F. 61 v. m. τῷ πρώτῳ καλῶ τυποῦνται τε καὶ ποιῶνται. μὲρψωσιν γὰρ ἐνταῦθα τὴν τύπωσιν εἶπεν ἢ καὶ ποίωσιν. F. 61 v. i. ἡμεῖς . . . πρὸς τὴν ἐκείθεν ἀγαθοειδεῖαν κατὰ τὸ δυνατόν μορφοῦμεθα.

P. 522 A. πάντα ἐπιπορευομένης, πᾶσι πανταχοῦ παρούσης φύσεως, προθυμῆ τε λειτουργίας καὶ κορυφαίας ἐπέσεως, ἄλλως ἄλλο τι τῆς οἰκουμένης μέρος διεκλιζυῖας, ἡ ἄλλο τιτὶ τοῦ παντός ἐπιτεταγμένης [4] F. 62 r. s. ἄγγελος . . . ἡμῶν ἐκάστῳ συμπαραμαρτεῖ, τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομοῦντες καὶ βοηθοῦντες ἡμῖν, οὐκ αὐτεξουσίως, ἀλλὰ προστάγματι δεσποτικῷ. ἔργον γὰρ αὐτοῖς μὲν προηγούμενον

ἐνατενίζεσιν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκατάληκτως δοξάζειν αὐτόν, περιστατικῆ δὲ τις ἢ πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστροφῆ τούτων καὶ ἐπιμέλεια.

P. 522, C.) F. 62 r. i. μόνος εἶπεν, ὡς ἐξαιρέτου καὶ ἀσυγκαταλέκτου.

P. 522, C.) F. 62 v. s. ἰστέον δὲ, ὅτι φόβου εἶδος καὶ ὁ ὄκνος. ἔστι γὰρ ὄκνος φόβος μελλούσης ἐνεργείας.

OR. XX.

P. 576, A. σταθμὸν ἔσχατον) F. 62 v. i. ἐπιζητεῖ δὲ τούτον μετὰ τοῦ προσήτου (5) ὁ ἅγιος, ἵνα πύργων τῶν ἀνθρώπων ἀποστάς καὶ ἐν τούτῳ (f. 63v. s.) γενόμενος, ἐαυτῷ τε μόνῳ συγγινηται καὶ θεῷ μόνῳ ἀπερισπάστως (6) προσλαλή (7). τοῖς γὰρ ἀθυμοῦσιν ἢ ἐν πολλοῖς συνδιπαγωγῇ οὐ παραψυχὴν μάλλον ἢ ἄχθος καὶ ἀθυμίαν ἐμποεῖν.

P. 576, A. οὐδὲν γὰρ μοι δοκεῖ [8] τοιοῦτον [9], ἡ μύσαντα τὰς αἰσθήσεις, ἐξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενόμενον [10], μηδεὶς τῶν ἀνθρωπίνων προσεφαπτόμενον [11], ὅτι μὴ πᾶσι (B.) ἀνύγκη, ἐαυτῷ προσλαλοῦντα καὶ τῷ Θεῷ, ἕην ὑπὲρ τὰ ὄρωμενα καὶ ἀεὶ τὰς θείας ἐμφάσεις καθαρῶς [12] ἐν ἐαυτῷ φέρειν, ἀμύγεις τῶν κάτω χαρακτήρων καὶ πλανωμένων, ὅσον [13] ἔσοπτρον ἀκχιλίδωτον Θεοῦ καὶ τῶν θείων καὶ ὄν καὶ ἀεὶ γινόμενον [14], φωτὶ προσλαμβάνοντι φῶς καὶ [15] ἀμυροτέρῳ τρανότερον [16], μέχρις ἂν πρὸς τὴν σιγήν ἔλωμεν [17] τῶν τῆδὲ ἀπαυραμάτων καὶ τύχωμεν τοῦ μακαρίου τέλους, λυθέρτων ἡμῖν [18] τῶν ἔσπτρων τῆ ἀληθεία.) F. 63 r. m. (ad : τῶν κάτω χαρακτήρων) φαντασιῶν καὶ τύπων. τὰς γὰρ φαντασίας τῶν γενητῶν χαρακτήρας τούτων ἐκάλεσεν,

(1) De Cael. Hier. cap. 1, § 4, p. 50, C. ed. Cord. quem locum Elias memoriter tantam refert. Ceterum conf. f. 162 v. ante med.

(2) De Cael. Hier. cap. 7, § 4, p. 56, B. ed. Cord. Angelorum choreas illustravi in Bas. Plot. p. 42 sq.

(3) Vulgo : ἄλλως, recte.

(4) In iis, quæ insequuntur, B. τὰ ante πάντα et mox p. 522, B. τῷ ante καὶ τοῖς ἄλλοις χορ. omitit, ac facile illis vocalis caremus.

(5) Jerem. 9, 2.

(6) De adverbio ἀπερισπάστως conf. annot. ad f. 4 r. i.

(7) Locutionem Θεῷ προσλαλεῖν ad f. 63 r. m. illustramus.

(8) Ἐδοξε μοι Gregorius loco gemino Or. II. p. 14. D. ubi verba : οὐδὲν γὰρ ἐδοκεῖ... γινόμενον quidam codd. ap. M. omitunt.

(9) Τοιοῦτον, ut est apud Gregor. I. I., B. cum duobus Regg. et Or. I. quos C. secutus est. Vulgo : τοιοῦτο, inconcinne ante vocalem. Deinde pro ἡ codicis B. vulgo recte ὅσον, uti apud Gregor. I. I.

(10) Apud Gregorium I. I. hæc adjecta : καὶ εἰς ἐκυτὸν συστραφέντα. in quibus copulam καὶ C. cum sex Regg. recte delevit. De participiis sine copula nexis v. Ast. Annot. in Plat. Protag. p. 146, in Phaed. p. 454. De verbis εἰς ἐκυτὸν συστρ. conf. annot. f. 291 v. m.

(11) Edd. προσεφαπτόμενον, ut ap. Greg. I. I. Utrolique in seqq. Edd. ὅτι : μὴ πᾶσα ἀνάγκη ex Plat. Phaed. p. 67, A. ἐάν ὅτι μάλιστα μὴδὲν ὁμιλῶμεν τῷ σώματι, μὴδὲ κοινοῦν ὄνομα, ἔτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη. quo etiam Plotin. p. 2, E. respexit. De scriptura ὅτι : (v. I. ὅ τι) v. Ast. Annot. in Phaedon. p. 548. Lexic. Plat. t. II, p. 486. et conf. El. f. 65 r. i. Mibi tamen potius esse videtur ὅ τι, quod sæpiissime in

ὅτι abiit. Conf. annot. ad Or. XXIX, p. 228, D. et ad fol. 154 v. m.

(12) Ἄετι ap. Greg. I. I. ante καθαρῶς positum. Deinde ἀμύγεις Edd. pessime, etiam C., qui tamen p. 14, D. recte ἀμύγεις.

(13) Ὅντως Gregorius I. I., quod magis placet, quippe ex eo dictum vocis usu, quem Wyttenbach. ad Plat. Phaedon. p. 156 sqq. illustravit. Deinceps illa : ἔσοπτρον ἀκχιλίδωτον ex Sap. Sal. 7, 26, petita esse Elias bene vidit.

(14) Ὅν et γινόμενον B. cum Edd. ; ὄν apud Gregor. I. I. Pet. ap. M. et C. cum omnibus Regg. Or. I. Jes. Colb. septem ; idem tamen hoc loco ὄν et γινόμενος cum Coisl. 1. et Par. Γενόμενος Th. ap. M. male. Sed fortasse ex Billii conjectura, quam Par. p. 14, C. recepit, legendum : καὶ ὄντα καὶ γινόμενον, nisi participium ad prædicatū genus referre malueris. Vid. Ast. Annot. in Plat. Protag. p. 118. In sequentibus προσλαμβάνοντα recte Edd., siquidem hæc omnia ex illis pendunt : ἢ μύσαντα eet. in quibus de voce μύσαντα conf. annot. f. 27 r. m. Προσλαμβάνον Th. ap. M. male.

(15) Καὶ Gregorius p. 15, A. item habet ; sed omisit Elias hæc usus f. 551 r. s. et facile copula caremus. Conf. annot. f. 351 rs

(16) Τρανότερον B. cum Or. I. et Elia f. 551 r. s., ut est ap. Gregor. p. 15, A. ubi in hac voce locus παράλληλος desinit. Vulgo : τρανώτερον, male. Tu conf. Boissonad. ad Psell. De Op. Damm. p. 288. Similiter in voce φανός peccatur. Vid. Animadvers. in Basil. I, p. 48. et Haensel. ad Gregor. Naz. or. in Nov. Dominic. p. 67.

(17) Delenda ὁποσπιγμή post ἔλωμεν, quæ in loco gemino apud Greg. Or. VIII p. 249, E. recte deest.

(18) Ἦμῶν B. addit cum Coisl. 5. et Par., quod,

ὡς δὴ καὶ πλανωμένους εἶπεν, ὡς πλανωμένων καὶ ἀτάκτων καὶ ἀτάκτων ὄντας εἰκόνας. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἔστι τὰς ἐκείθεν ἐμφάσεις (1) κατὰ τὸ ἐγγωροῦν καθαρὰς ὑποδέξασθαι, μὴ ἀπαλείψαντα τοὺς προεντυπωθέντας τῷ νοῦ χαρακτῆρας τῶν κάτω καὶ χαμαὶ συρομένων πραγμάτων. συγχυθῆσονται γὰρ ὑπὸ τῶν προεντυπωμένων (2), ἀναφυρομένων ταύταις καὶ μὴ συγχωρούτων καθαρὰς ταύτας εἰσδέξασθαι. Ibid. (ad : *κάτοπρον*) ἑλλαμπτήριον. Ibid. (ad : *καὶ ὄν καὶ γινόμεν*). δεῖ γὰρ ἀναβάσεις ἀεὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τίθεσθαι καθαρότητος. ὅσῳ γὰρ ἂν καθαριώμεθα, τοσοῦτον καὶ τὰς θείας ἐμφάσεις καθαρωτέρως καὶ τρανοτέρως τῷ ἡγεμονικῷ ἡμῶν ἐντυπούμεθα, καὶ τῆς θείας ἐνεργείας τὴν ἐμφανίαν τρανήν καὶ ἀσύγχωρον καὶ οὐδὲν ἐπιθολοῦμένην ἐν τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς ἐπιδείκνυμεν. Ibid. (ad : *λυθόντων... τῆ ἀληθείᾳ*) σικὰ γὰρ τῆς ἀληθείας ἢ ἐνταῦθα ἑλλαμψίς, ἣν Ἰνδαλμα ἐν ἄλλοις προστηγόρευσεν. ἄ. λ. η. γ. γὰρ, φηδὴν, *ἔξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας Ἰνδαλμα* (3). ἀπὸ τοῦ *Σολομώντος* (4) δὲ τὸ *ἔσοπρον ἀκηλίδωτον* εἰληπται. F. 65 r. i. (ad : *μύσαιτα τὰς ἀισθήσεις*) τῆς τῶν αἰσθήσεων ἐπιμύσεως ἦτοι συγκαλίσεως. Ibid. (ad : *ὅ τι μὴ πᾶσα ἀνάγκη*) εἰ μὴ ἀναγκαῖον εἶη, τουτέστι μόνων ἐκείνων (intellige προσεφάπτεσθαι), ὧν ἄνευ ἀδύνατον ζῆν, τῶν συστατικῶν δηλαδὴ τοῦ σώματος, οὐ τῶν πρὸς τροφήν, ἀλλὰ τῶν πρὸς τροφήν. Ibid. καλεῖ δὲ *κόσμον*... οὐ τὴν περιγραφὴν τοῦ κόσμου. ταύτης γὰρ ἔξω γενέσθαι ἀδύνατον σῶμα βεβλημένους (5) ἡμᾶς. (F. 65 v. s.) μόνος γὰρ ὁ θεὸς ἀπερίγραπτος, ὅτι καὶ κυρίως ἀσώματος, περιγραφτοὶ δὲ καὶ ἄγγελοι, ὅτι μὴ κυρίως ἀσώματοι, κἂν πρὸς ἡμᾶς ἀσώματοι λέγωνται. Ibid. (ad : *σαρκός*) τὰ ἐκ τῆς σαρκὸς πάθη καὶ τοὺς ἐντεῦθεν περισπασμούς. Ibid. locutio : οἱ σαρκικοὶ καὶ κοσμικοὶ περισπασμοί. Ibid. (ad : *ἐαυτῷ προσλαλοῦντα καὶ τῷ θεῷ*) fons indicatur Cor. I, 44. 28. ἐαυτῷ δὲ λαλεῖτω καὶ τῷ θεῷ (6).

P. 566, C. (*ἄν τις μελέτην ἔτι μάλιστα ποιούμενος ἄνω βλέπειν, τῆς κατασπώσης ἕλης ἐπικρατήσεως*) F. 65 v. m. (τὸ σῶμα) ὑλικὸν ὄν καὶ πολὺ τὸ γεῶδες ἔχον κάτω βρῖθει καὶ συγκατασπᾶ

τὴν ψυχὴν. Ibid. *ζῶσον Gregorius alias* (7) *corpus vocat* διὰ τὸ τὸ πάχος καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν παθῶν ἀγλύν, τὰχα δὲ καὶ διὰ τὰς ἐκ τῆς διπλῆς τροφῆς ἀναθυμιάσεις, ἐπιθολοῦσας τὸ ἐν ἡμῖν νοερόν, ἣδη δὲ ποτε καὶ παραφροσύνας πολλὰκις ἐκ τῆς πλησμονῆς ἐμποιοῦσας. ὧν δὴ παθῶν. ἐλευθεροῦν ἀνάγκη τοὺς ἄνω ἐπειγομένους. F. 65 v. i. οὐ γὰρ ἔστιν ἀθρόον τῇ σχέσει τοῦ σώματος τὸν νοῦν προσεληγμένον καὶ τοῖς ἐντεῦθεν πάθεσιν ἰλυσώμενον, ἐκπετήσιμον πρὸς θεὸν ἀπεργάσασθαι.

P. 576, D. F. 64 r. s. οὔτε ἀήρ μῆπω πρότερον φωτισθεὶς φωτιζεν ἕτερα δύναται, οὔτε ὕδωρ μὴ θερμανθὲν ἕτερα θερμαίνει σώματα, οὔτε ψυχὴ ἐσκοτισμένη τῇ ἐκ τῶν παθῶν ὀμίχλῃ (8) καὶ μὴ φωτισθεὶς χρηματίσασα.. τῇ τῆς θεολογίας θεωρίᾳ προσβάλλειν (9). F. 64 r. m. μὴ καθαρῷ γὰρ θεολογίας ἄπτεσθαι οὐ θεμιτόν (10).

F. 64 v. m. Deus διανοίαις χλαμαλωτάταις ἐπιφοιτῆν dicitur et ἐναυλιζέσθαι παρὰ τοῖς γεῶδες τε καὶ χαμαὶ ῥήφεις τὸ φρόνημα ἔχουσιν. Ibid. (θεοῦ γινῶσιν) ἐκ μέρους ἀλώσιμον τοῖς τὰ ὑψηλὰ πέτεσθαι μεμελετηκόσιν.

F. 65 r. i. οἱ ὀρώοντες καὶ μὴ ἐμβριθέστερον ἐπιτιμῶντες καὶ ἀνείργοντες. Ibid. locutio : μετ' ἐμβριθείας πληροῦν τὴν ἐπιτίμησιν.

F. 65 v. m. παρακεκινημένους (11) τε καὶ παραβῶλως εἰς τὰ ἄγια τῶν ἁγίων φωιτῆν.

F. 65 v. i. τοῦ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα καθαρεύοντος μέχρι καὶ τῶν σμικροτάτων.

F. 66 r. s. ἀμαρτίας.. καὶ πλημμελείας τινές.. δεδῶκασιν εἶναι διαφοράν, ἀμαρτίαν μὲν τὸ ἐκούσιον πταῖσμα, πλημμελείαν δὲ νοήσαντες τὸ ἀκούσιον.

F. 66 r. m. Ἰαστήριον γενόμενον Χριστὸν οἰκονομικῶς.

F. 66 v. i. (ad : *ζῶσαν* 577, D. ex Rom. 12, 1.) ζῶμεν γὰρ ὄντως τότε ζῶν τὴν κατὰ Χριστόν, ναοὶ αὐτοῦ γεγονότες καὶ αὐτὸν ἔνοικον ἔχοντες.

P. 578, A. τῷ κοσμοκράτορι τῶν κάτω συρομένων F. 67 r. i. τῶν ἐπὶ τῷ στήθει δηλαδὴ καὶ τῇ κοιλίᾳ πορευομένων, δι' ὧν ἦ τε γαστριμαργία καὶ τὰ ὑπογάστρια δηλοῦνται πάθη. Ibid. paulo antea :

(5) Fortasse legendum : περιβεβλημένους, eo verbi usu, de quo vid. *Animadvers. in Basil.* I, p. 155 sq. Conf. El. f. 421 r. m.

(6) Conf. Gregor. Or. X p. 259, A, ibique El. f. 566 r. i. Gregor. Carm. Ined. V. vs. 7. ἔνδον λαλήσω, νοῦν Θεοῦ μυστηρίους, ἢ γράφρον. apud Toll. *Ins. It. Ital.* p. 84, qui loci Paulini immemor fuit.

(7) Nimirum Or. XXVIII. p. 498, P. ubi vid. ann.

(8) Codex : *ὀμίχλη*. Confer exemplum spiritus lenis pro aspero positi f. 166 v. m. ὑπ', f. 170 r. s. ὀμιγλώδεις, f. 177 r. s. ἀπαλόδον.

(9) Locum ex parte attuli in *Nov. Annal. Philol.* Vol. 49, Fasc. 4. p. 418. Conf. annot. ad Or. XXVIII, p. 505, A.

(10) Conf. annot. ad f. 18 r.

(11) Huiusmodi adverbiorum pleni sunt Eliæ commentarii. A simplicibus derivata verbis hæc, præter alia in Excerptis passim obvia, in promptu sunt : f. 462 v. s. ἐστοχασμένως, accommodatè. f. 252 r. i. σφόδρα ἐστοχασμένως καὶ τῆς ἀκριβείας φροντίζον τῶν λέξεων. f. 519 v. i. locutio ἐστοχασμένως βῆλλειν, uti f. 551 r. m. : f. 297 v. m. ἐσχηματισμένως : f. 162 v. s. κεκολασμένως : f. 179 v. s. κεκρι-

etsi apud Gregor. p. 249, E. deest, tamen facilius omitti quam adijci potuit. Ceterum respicitur ad I Cor. 15, 12. βλέπομεν ἄρτι δι' ἔσοπρον eet.

(1) Tollius *Ins. It. Ital.* p. 86, allato, ad quem ista Eliæ pertinent, Gregorii loco : ἀεὶ τὰς θείας ἐμφάσεις καθαρὰς ἐν ἑαυτῷ φέρον, « ἐμφάσεις, inquit, hic sunt illuminationes, seu infusiones cognitionis divinæ, quibus menti mysteria divina patefiunt : ipse post paullo ἀπαυγάσματα vocat. » Confer eundem p. 50 ad vs. 286 Carm. Ined. I. et p. 87 ad vs. 10 Carm. Ined. V. Creuzer. ad Procl. *Comment. in Alcibi.* I. p. 1. et ad Procl. *Inst. Theol. Plat.* p. 208. Adde El. in sqq. et f. 159 v. i.

(2) De verbo ἐντυποῦν et compositis conf. annot. ad f. 4 r. m.

(3) Memoriter nec satis accurate citat Gregor. Or. XXX, p. 552, C. D. ubi Coisl. I. ἄλλην ἀπ' ἄλλης. Vulgatum lectionem : ἀπ' ἄλλου, Elias h. I. sequitur, ut f. 159 v. i. De voce ἰνδαλμα idem plura ad illum locum f. 140 r. s. Adde f. 40 r. m. VI.1. Corder. *Onomast. Dionys.* p. 619, b. v. Ἰνδαλμα, et Creuzer. ad Procl. *Inst. Theol. Plat.* p. 101.

(4) Sap. 7, 25.

λέγεται κόσμος πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἡ κοσμικὴ ἀπάτη (1) καὶ ἡ κακία.

F. 67 v. s. ἡ συκομορλία ἄκαρπὸν τι δενδρίδιον.

P. 378, B μαράνας τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως)
F. 67 v. s. τοῦτο (sc. τὸ σαρκικὸν φρόνημα) μαράνας
καὶ ὑπεράνω τούτου γινόμενος, νεκρώσας τὰς σαρκι-
κὰς ἡδονάς. Ibid. locutio : τὰ γῆνα ζητεῖν καὶ περὶ
ταῦτα σύρεσθαι.

F. 67 v. m. οὐ μόνον ἄπερ κέκτηται σώζων, ἀλλὰ
καὶ πρὸς τὴ μείζω παρατεινόμενός τε καὶ ὑψηλότερα.

P. 378, B. ἐπεὶ δὲ ἀνεκαθήραμεν τῷ λόγῳ τὸν
θεολόγον) F. 67 v. m. ἐν τῷ περὶ θεολογίας λόγῳ
ἀκριβῶς ἀπέφεσε τὸν θεολόγον. et paulo post, F. 67
v. i. ἀνακαθάσαι δὲ φησι ἐν τῷ περιελθεῖν πᾶσαν
ἀκαθαρσίαν καὶ φανερὸν ποιῆσαι, ὅποιον εἶναι χρὴ
τούτου.

F. 67 v. i. (ad : ἐν βραχεῖ 578 C.) ὅσα ἂν ἐρεῖ τις
περὶ Θεοῦ, βραχεῖα πάντα ἔσται, μὴ ἐξικνούμενα τῆς
μεγαλειότητος αὐτοῦ. δεῖκνύς δὲ ὅτι τὸ βραχεῖα περὶ
θεοῦ εἰπεῖν, οὐ τῆς ἀνθρωπίνης ἔστι σοφίας, ἀλλὰ τῆς
ἀνωθεν ἐπιπνοίας, τῷ ἐν Τριάδι γνωριζομένῳ Θεῷ καὶ
τούτο δὴ ἀνατίθεται (2).

P. 378, C.) F. 67 v. i. εὐχομαι. . . μῆδὲν ἴδιον
περὶ Θεοῦ ἢ ἐνοῆσαι ἢ φθέγγεσθαι, ἀλλ' ὄργαζον γε-
νέσθαι . . . ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνακρουόμενον,
κάκεινα μόνον ὑπχεῖν, ὅσα ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον
ἐμπνεῖ.

P. 378 E.) F. 68 r. m. Arius et Sabellius κακῶς
τὸ τριαδικὸν τῆς θεότητος ἐταλάντευον.

P. 579 A. τρία ἔκφυλα καὶ ἀλλότρια [5] F. 68
r. m. (τρεῖς φύσεις) ἐκφύλους τε καὶ ἀλλήλων ἄλλο-
τριουμένας. F. 68 v. m. φθῶ τοῦ μὴ εἰς Ἑλληνισμὸν
ἐκκυλισθῆναι ἐκ τῆς εἰς ἀνίστους βαθμοῦς (4) τῆς
μῆς φύσεως Ἀρελου κατατομῆς.

F. 68 v. m. μὴ πλέον τοῦτο παρὸ (5) ἐκεῖνο.

μένως, cum iudicio : f. 206 r. post med. μυστηριω-
δῶς καὶ κεκρυμμένως. f. 506 v. s. δολερῶς καὶ κε-
κρυμμένως : f. 75 v. m. 100 v. m. 154 r. ante med.
κεχωρισμένως : f. 546 r. i. πεφροντισμένως, pru-
dentia : f. 204 r. m. τεταγμένως. Plura etiam a
compositis profecta : f. 551 v. m. ἀντεστηρμένως,
vice versa : f. 6 v. s. διηρημένως : f. 518 v. m. διηρυ-
κρινμένως, oppos. συγκεχυμένως : f. 218 v. m.
ἐμπεπηγμένως : f. 128 v. m. (bis) ἐνλλαγμένως :
f. 162 v. i. ἐξηρημένως : f. 152 r. m. ἐξομολογου-
μένως : f. 148 r. s. 279 v. i. ἐπιτετηρημένως, caute,
f. 280 r. s. ἐπιτετηρημένως τε καὶ ὑφαιμένως : f. 155
v. m. παρατετηρημένως : f. 102 v. s. προηγουμένως :
f. 35 v. s. συνεπιγυμένως, compendiose, f. 519 v. s.
cum κεραλαυδῶς conjunctum : f. 291 v. s. συ-
σσεσιασμένως ποῖς καὶ ὑφαιμένως : f. 150 v. m. συν-
τημμενως : f. 50 r. m. 56 r. s. 64 r. s. 140 r. m.
169 r. m. 501 v. m. συντετηρημένως, compendiose.
f. 212 r. i. τὰ συντετηρημένως ὀθέντα ἐξαπλῶν. Adde
συγκεχυμένως supra v. διηρυκρινμένως, et ὑφαιμέ-
νως supra vv. ἐπιτετηρημένως et συσσεσιασμένως.
Nec apud Gregorium ejusmodi adverbiorum exem-
pla desunt. Conf. v. c. Or. VI, p. 179, A. XXIII, p.
459, E. ἐπισσεκευμένως. Or. XXXII, p. 591, B. περι-
κεκομμένως. Vid. Nov. Annal. Philol. Vol. 33,
Fasc. I, p. 17 sq.

(1) Codex : ἀπάτη. Ceterum apte hæc Noster in
evpicanda vi vocis κοσμοκράτωρ, de Diabolo usur-
pata. Quo de usu vocis vid. Gaultmin. ad Psell. De
Op. Dom. p. 196 sq. ed. Boissonad. Sinner ad Greg.
Naz. Or. Fun. in Cæsar. p. 22.

P. 379, C. δέον) F. 69 r. s. ἄρμεδίον ὄντος. Ἀτ-
τικῶς γὰρ πέφρασαι (6).

P. 379, D.) F. 69 r. i. εἰ δὲ τοῦτο, μικρῶν ἂν εἴη ὁ
Πατὴρ καὶ προβολεύς (7) καὶ ἀναξίων ἀρχῆ.

F. 69 v. s. locutio : ἡ τῶν λογισμῶν ἀκολουθία (8)
τε καὶ ἀνάγκη.

F. 69 v. s. ἐπὶ τοῦ ἴλλου καὶ τοῦ ἀπαυγάσματος
οὐ χρόνος μεταξύ ἐπινοεῖται.

P. 379, E.) F. 69 v. m. ἰστέον, ὅτι οἱ μὲν ἐξω
φιλύσοφοι οὐσίαν μὲν ἐκάλεσαν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξίν,
φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν
διαφορῶν, ἤγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, τὰ περιεπικτὰ
τῶν ὑποστάσεων, τὰ δὲ περιεγόμενα ὑπὸ τῶν εἰδικω-
τάτων εἰδῶν ὑποστάσεις. οἱ δὲ ἄγιοι (9) παρεάσαντες
τὰς πολλὰς ἐρσεχείλιας, τὸ μὲν κοινὸν καὶ κατὰ πολ-
λῶν λεγόμενον, ἤγουν τὸ εἰδικώτατον εἶδος, οὐσίαν καὶ
φύσιν καὶ μορφήν ἐκάλεσαν, ὄντων ἄγγελον, ἄνθρωπον,
καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ εἰδικώτατα. τὸ δὲ μερικὸν ἐκά-
λεσαν ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν, ὄντων
Πέτρον, Παῦλον. ἔστι δὲ ὑπόστασις οὐσία μετὰ τῶν
ἰδιότητων. εὐρίσκειται δὲ πολλάκις καὶ ὑπόστασις καὶ
τὴν ἀπλῶς σημαίνουσα ὑπαρξίν.

P. 380, A.) F. 69 v. i. locutio : ἡ εἰς ἐν αἴτιον
ἀναφορὰ. F. 70 r. m. παρ' ἡμῶν τὸ ἐν πρεσβεύεται
καὶ παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις.

P. 380, B.) F. 70 v. s. δεῖκνυται οὖν ἐντεῦθεν, ὡς
ἰδιότης τῷ Πατρὶ πρὸς τῷ ἀγεννητῷ καὶ τὸ ἀναρχον,
τῷ δὲ Υἱῷ πρὸς τῷ γεννητῷ καὶ ἡ ἀρχῆ.

P. 380, B C.) F. 70 v. m. τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ
εἶναι παραγόμενον. Ibid. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
τὸ εἶναι παρήχθη ὁ Υἱός, ἀλλ' αἰεὶ συνῆν τῷ Πατρὶ
ἀχρόνως καὶ ἀρευστως (10). F. 79 v. i. (ὁ Υἱός) ἐκ
τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως.
Ibid. τὰ κτιστὰ πάντα, ῥοῆς καὶ χρόνου ἔχοντα ὄντα.
Ibid. τὰ αὐτὰ πείσεται τοῖς κτιστοῖς καὶ ῥευστοῖς.

(2) Id est : tanquam peculiare tribuit. De hoc
verbi ἀνατίθημι usu cf. f. 157 r. m.

(3) Conf. p. 379, B. in eodem argumento : τρεῖς
ἢ ξένας ἢ ἀλλοτρίους οὐσίας. Sic B. Ἄνομοίους Edd.
pro ἀλλοτρίους : Reg. hm. ἀνομοούσιους, utrumque,
ut videtur, ex interpretatione theologica.

(4) De istis Arii βαθμοῖς conf. annot. ad f. 467 v. s.

(5) De voce παρὸ vid. VV. DD. ad Gregor. Cor.
p. 102 sq. ed. Schæf. et conf. El. f. 57 r. m.

(6) Recte sic Noster, neque secundum magistellos,
qui ὄνον interpretantur ὀνότως. Conf. VV. DD. ad
Gregor. Cor. ed. Schæf. p. 158 sq. 643, 673.

(7) Deus, quippe qui Spiritum sanctum et Sermo-
nem sive Filium ex se protulit, προβολεύς a SS. Pa-
tribus Eccl. vocatur. Conf. Gregor. Naz. Or. XXXII
p. 450, A. προβολέα Πνεύματος. Or. XXIX, p. 524.
A. ὁ μὲν γεννητὸρ καὶ προβολεύς. Elias f. 149 r.
ante med. (ter) 149 v. i. 161 r. m. 161 v. m. 184
r. i. Idem f. 100 r. m. τῷ Πατρὶ... καὶ προβολεῖ.
f. 250 r. s. (Θεός) Πατὴρ τε καὶ προβολεύς. f. 258 v.
m. Πνεῦμα... τῆς αὐτοῦ τοῦ προβολεῖος οὐσίας ἄλλα-
τριούμενον. Vid. annot. ad Mare. Eugen. p. 48.

(8) Id est : cogitationum connexus. Oratio-
nis nexum vox ἀκολουθία declarat f. 569 r. m. τῆς ἀκο-
λουθίας ἔχεται πάλιν, quæ de Gregorio dicta, ora-
tionis filium suscipiente.

(9) Οἱ ἄγιοι Elias SS. Patres Eccl., quod ex annot.
ad f. 54 r. s. patet.

(10) M. 2. ῥ supra ῥ adscriptis. Sed forma ἀρεῦ-
στος frequens apud Eliam : conf. modo f. 71 v. m.
f. 72 v. m. et ibi annot. Quamquam idem formæ

F. 71 r. s. εἰ δὲ ἄκτιστα, πάντως κατὰ τὸν τῆς ἀνο-
λουθίας λόγον καὶ ἄρρητα. F. 71 r. m. πάντων . . .
ποιητής, καὶ αὐτῶν τῶν χρόνων, οὐχ ὑπὸ (1) χρόνον.
Ibid. οὐκ ἐπινοουμένου χρόνου τινὸς μεταξύ Πατρὸς
καὶ Υἱοῦ.

P. 580, D. εἰ δέ, ἔτι τὰ σώματα ὑπὸ χρόνον,
διὰ τοῦτο ἀξιώσεις κείσθαι καὶ τὸν Υἱὸν ὑπὸ
χρόνον — F. 71 r. i. (ad: κείσθαι) πίπτειν.

F. 71 v. s. περιφανῶς ἀνοηταίνεις.

P. 581 B.) F. 71 v. m. προσπινοήσας καὶ ἐν τῷ
νῷ ἀνατυπώσας τὴ γενησόμενον (2).

P. 581, C.) F. 71 v. m. μὴ ἀποθάντος, ὡς βούλεται,
τοῦ ἐπιτηδεύματος.

F. 71 v. m. (Θεός) ἀρεύτως γεννᾷ καὶ ἐκτός
συνδοιασμοῦ. ὁ δὲ ἄνθρωπος δῆλον, ὡς ἐναντίως γεννᾷ,
ὑπὸ γένεσιν τελῶν καὶ φθορᾶν καὶ βρῦσιν, καὶ πλη-
θυσμὸν καὶ σῶμα περικείμενος.

F. 71 v. m. ἕως εἴη ὁ πάντων ἐπέκεινα καὶ πᾶ-
σαν νόησιν καὶ κατάληψιν ὑπερβαίνων.

F. 71 v. i. κινεῖ μὲν... τὸ σῶμα ἢ ψυχὴ, κινεῖται
δὲ καὶ αὕτη αὐτῷ, ὡσπερ καὶ ὁ κυβερνήτης τῷ
πλοῦ (3).

F. 71 v. i. μεμερισμένως... τῆς ψυχῆς ἔστι τὸ
νοεῖν καὶ διανοεῖσθαι, καὶ ὅσον συνθεωρητικόν.

F. 72 r. s. χριστομιμητῶς (4).

F. 72 r. m. τὸ κτιζόμενον καταλιπεῖν ἀτελεσιούρ-
γητον.

F. 72 r. m. ἄ... ὁ νοῦς ἀνατυπωσάμενος ἐγραψεν.

F. 72 v. m. ἔταν δὲ φωνῆν ἐπὶ Θεοῦ καὶ ῥῆμα καὶ
πρόσταγμα λέγωμεν, οὐ διὰ φωνητικῶν ὀργάνων
ἐκπεμπόμενον φῶρον, οὐδὲ ἀέρα διὰ γλώττης τυπού-
μενον τὸν θεῖον λόγον νοῦμεν.

F. 72 v. m. (Θεός) ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως καὶ ἀπα-
θῶς καὶ ἀρεύτως γεννᾷ (5).

F. 72 v. i. τὸ... ὑπὸ γένεσιν τελῶν καὶ φθορᾶν
καὶ χρόνον.

P. 582, A.) F. 72 v. i. μηδεὶς ἐπιρροαστικῶς ἐπι-
φύεσθαι τῷ λόγῳ.

P. 582, B. ἐπινοία μόνη) F. 73 r. i. διττὴ δὲ τῆς
ἐπινοίας ἢ χρῆσις, ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ ἔντος, ὡς ἔταν
τόνδε τὸν ἄνθρωπον ἐπινοία διέλωμεν εἰς ψυχὴν καὶ
σῶμα, ἢ τὸ σῶμα τούτου, μήπω τετελευτηκότος, εἰς

ἀρρέυστος et ἀρρέυστος sapius etiam usus est;
conf. v. e. f. 90 v. i. 91 r. s. 260 v. s. 260 v. m.

(1) De hoc usu prepositionis ὑπὸ conf. insequen-
tia ap. Gregor. τὰ σώματα ὑπὸ χρόνον. et Bl. l. 95
v. s. 152 v. m. Locutione τὰ ὑπὸ χρόνον Elias f. 87
r. m. utitur.

(2) Scribe: γεννησόμενον, quod Gregorii verbis
accommodatum. Sic B. γεγενῆσθαι: p. 582, B. ubi
Edd. minus bene γεγενῆσθαι. Est enim utrobique
sermo de generatione divina.

(3) Eadem Elias f. 84 r. s. habet.

(4) Id est: imitatione Christi; eadem voce Elias
f. 85 r. s. utitur. Conf. annot. ad f. 329 r. m.

(5) Similiter f. 74 v. m. ἀχρόνως καὶ ἀρεύτως καὶ
ἀπαθῶς γεννᾷ Θεός.

(6) Sic B. cum Edd. ut Or. XXVIII, p. 511, C.
In nonnullis codd. mss. νῷ reperiiri C. annotavit. Tu
vide Lobeck ad Phrynich. p. 435, Winer. Gramm.
Idiom. N. T. p. 59 ed. III. Boissonad. ad Marini.
Vit. Procli 95. Dronk. ad Greg. Naz. Carm. Sell.
p. 9. Exempla formae νῷ conferantur f. 4 r. m. 63
r. m. 127 r. i. 259 r. s.

Α μέλη καὶ μέρη, μέλη μὲν ὡς σώματος, μέρη ἐν ὧ
ὄλου· ἔδε γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ἢ τὸ τούτου σῶμα, ἐν μὲν
ἔστι τῷ ὑποκειμένῳ, ποικίλον δὲ λόγον ἐπιδέχεται
ταῖς κατὰ λεπτὸν ἐξεταστικαῖς τοῦ νοῦ θεωρηταῖς· πᾶς
δὲ ἐπὶ τοῦ μὴ ἔντος, ὡς ἔταν τὸ ἀνυπόστατον πλάτ-
τηται κατὰ μόνην ἀναξωγράφησιν τοῦ νοῦ καὶ φαν-
τασίαν ἀνατυπούμενον.

F. 73 v. m. τῆς ἀγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ πάντων
ἐπέκεινα καὶ ἀλήπτου Τριᾶδος.

F. 73 v. m. τὸ ἐν ἐξάλμα τῆς κινήσεως.

F. 73 v. i. εἰς ἐν αἰτῶν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἀνα-
φερομένον.

P. 585, A.) F. 74 v. i. εἰκὼν εἰ Θεοῦ κατὰ τὸ
θεοειδὲς τῆς ψυχῆς.

P. 585, A.) F. 73 r. m. οἱ μὲν... αὐτὴν τὴν ὀπτι-
κὴν δύναμιν διὰ τοῦ μεταξύ ἀέρος φασὶν ἀχρόνως
προσβάλλουσαν τοῖς ὀρατοῖς καὶ τὰς χροῖας τούτων
ἀύτως λαμβάνουσαν, πρὸς τὸ πρῶτον αἰσθητήριον
ἀνακομίζειν, οἱ δὲ αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν χρωμάτων ἀύ-
τως διὰ τοῦ μεταξύ ἀέρος διαβαίνειν πρὸς τὴν ὄρασιν.

P. 585, A. πῶς ὁ νοῦς ἐν σοὶ μένει καὶ γεννᾷ
λόγον ἐν ἄλλῳ νοῦ; [6]) F. 73 r. m. ἐπιλ. . ὁ λόγος
οὐ μόνον νοῦ γέννημα, ἀλλὰ καὶ ἄλλομα καὶ πορθημένον,
ἐντεῦθεν τὸ τοῦ νοῦ νόημα διὰ τοῦ γεννηθέντος ἐξ
αὐτοῦ λόγου πρὸς ἕτερον διαδίδεται.

P. 585, C. D.) F. 76 v. s. τοῦτον πρὸς θεωρίαν
ἀνιέναι προτρέπειται. F. 76 v. m. τῆ θεωρίᾳ προσ-
βάλλομεν... περιποιούντες τῆ ψυχῆ τὸ καθάρσιον,
καὶ τὴν ἐκ τῶν παθῶν ἀγλὸν περιαιρούντες, καὶ τὸ
ὀπτικὸν αὐτῆς δεικνύντες ὀξυωπέστερον πρὸς τὴν τοῦ
ἔντος γνώσιν καὶ θεωρίαν. Ibid. κουφισθῆναι τῶν
γῆινων.

P. 585, D.) F. 77 r. s. τὸ... εἶναι τοῦ Θεοῦ
καὶ τὸ ὑπάρχειν καὶ χρόνον παντὸς ἐπέκεινα (7) καὶ
φύσει ἀσύγκριτον. Ibid. μὴ ἔχων δὲ ὁ λόγος καταλή-
λοις ἐπὶ Θεοῦ χρήσασθαι ὑποδείγμασι, τοῖς καθ' ἑμᾶς
κέρηται εἰς ἀμυδράν τινα εἰκασίαν τῶν λεγομένων.

F. 77 r. m. Ibeutio: ἢ κομψεία τῶν λέξεων.

F. 77 r. m. (Θεός) πέλαιγός ἐστιν ἀόριστον γνώ-
σεως.

P. 584, A.) F. 77 r. i. τῆς τελεωτέρας γνώσεως
ἀξιώθησόμεθα... κάτω τὴν αἰσθησιν μετὰ τῆς φαντα-

(7) Lege: ἐπέκεινα, et confer de hoc vocis usu
f. 20 r. s. 71 v. m. 75 v. m. 100 r. m. 157 v. s.
D Vocem ἐπέκεινα (ἐπ' ἐκεῖνα), ultra, Plato primus
ad res intelligibiles transtulit. De Rep. VI, p. 509,
B. (τοῦ ἀγαθοῦ) ἐπὶ ἐπέκεινα τῆς οὐσίας προσβεῖαι
καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος. unde hanc dictionem cum
in eadem sententia, tum in similitur pronuntiatis
Platonici et Patres ecel. certatim imitati sunt. Conf.
Procl. in Timae. p. 177 (post med.), et in Alcib. I,
p. 521 ed. Grauz. τὸ ἐν ἐπέκεινα ζωῆς ἐστι, καὶ ζωῆ
τοῦ νοῦ ἐπέκεινα ἐν ταῖς ἀρχαῖς. Jamblich. De Myst.
Æg. p. 8, 5. ἔστι δὲ οὐν τὰγαθὸν τὸ τε ἐπέκεινα τῆς οὐ-
σίας καὶ τὸ κατ' οὐσίαν ὑπάρχον. qui locus Schneidero
ad Polit. l. I. T. 2, p. 251 in promptu non fuit. Ex Pa-
tribus ecel. conf. Orig. C. Cels. VII, 58, et Exhort. ad
Martyr. 47. τὸν ἐπέκεινα τῶν νοητῶν Θεόν. Gregor.
Naz. Hymno in Deum, vs. 1. t. II p. 286, ὧ πάν-
των ἐπέκεινα. — quamquam iste hymnus potius
Procli esse videtur, ut in Lesefrüchte altdeutscher
Theol. u. Philos. p. 19 docui. Porro conf. Synes.
Dione p. 48, A. εἰς τὸ ἐπέκεινα λόγου γενέσθαι.
Pseudo-Dionys. Areop., qui alias sæpe hac voce

σίας καταλιπόντες, αἵτινες νῦν παρεμπόπτουσι καὶ Α παρρημποδίζουσι τὸν νοῦν, οὐ συγχωροῦσι τὰς ἐνδοξαίμενας ὄλας ἀκτῖνας εἰσδέχεσθαι. Ibid... τελεία δέ (γνώσις), οὐ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν, οὐδὲ πρὸς τὴν ἐκείθεν ἐκπηθῶσαν λαμπρότητα. ἀλλὰ πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἐκίστευ καθάρσεως, καὶ ὅτι τρανότερα.. τῆς ἐνταῦθα ἔσται.. οὐκ ἔτι, ὡς νῦν, ἐπιπροσθούτος τοῦ σώματος. F. 77 v. m. *Πλατωνικὸν* τὸ σχῆμα κατὰ πένσιν προῖον, ἢ δὴ ὡς ἐπὶ καινῷ τιμῇ οἱ ἑτερόδοξοι ἐνεκαλλωπιζόντο.

P. 584, A. *τελειώτατον* δὲ τῶν ἔντων γνώσις Θεοῦ.) F. 77 v. m. ἐνταῦθα γὰρ πᾶσα κίνησις τε καὶ ἔφεσις ἴσταται.

F. 78 r. s. (λέγουσι) τὴν.. βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τῆς τῶν ὄντων ἀκραίφουως γνώσεως εἶναι κατάληψιν.

OR. XXIX.

F. 78 r. m. locutio : ἡ ἀμφὶ τὰ βήτῃ πλάνη καὶ κακουργία.

F. 78 r. m. *Eunomiani* ei... καὶ πατέρα τὸν Πατέρα συνωλόγου, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἰῶν σχέσιν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς διὰ τὴν δημιουργικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἐπὶ τῶν κτισμάτων λέγομεν πατέρας ἔργων καὶ λόγων καὶ τεχνῶν καὶ παιδείσεων, καθὰ φησι καὶ *Πλάτων* ὁ *πατὴρ τοῦδε τοῦ παντός* (1).

F. 78 r. i. (τὸ θεολογεῖν) τῶν ἐξητησμένων... καὶ διαβεβηκότων ἐν θεωρίῃ, καὶ ἡνίκα ἂν σχολὴν ἀπὸ τῆς ἔξωθεν περιπλανήσεως ἄγωμεν, καὶ οἷς τὸ πρᾶγμα διὰ σπουδῆς, καὶ ὅσα ἡμῖν ἐφικτὰ καὶ ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ ἀκούοντος ἐξικνεῖται ἕξις, ἵνα μὴ ὁ νοῦς, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὄλον τὸν ἥλιον θέλων βλέπειν, ἀπολέσῃ καὶ ὁ ἔχει φῶς.

P. 525, A. — ὡσπερ τιτὰ τόκον εὐγενῆ τε καὶ ἔρμιον εἰς φῶς προενέγκωμεν.) F. 78 v. m. καὶ ἡ μὲν ἀπόδοσις ἐνταῦθα, *Δημοσθένειον* δὲ τὸ ἐνθύμημα, μικρόν τι παρωδηθέν (2).

F. 78 v. m. τὴν ἐκ τούτου (Spiritum sanctum dicit) προσκαλούμενος γάρν.

F. 79 r. s. locutio : οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τοὺς λόγους καὶ καιρῶν εἰδέναι καὶ μέτρα λόγου καὶ σωπῆς.

utitur, Ep. II ad Gaium, Opp. T. II, p. 591, B. ὁ πάντων ἐπέκεινα, quo loco qui usus est, Gregor. Palamas in Theophane, *Lect. Mosq.* T. II, p. 14 inf., hæc habet p. 29 supr. τῶν ὑπὲρ τὰ ὄντα τούτων μετοχῶν ἐπέκεινα εἶναι τὸν Θεόν. Quid? quod Origenes voce ὑπερέκεινα in argumento theologico usus est *Comm. in Jo.* XIX, 1. (ad Jo. 14, 9.) ubi ὑπερέκεινα τῆς οὐσίας.

(1) Eadem f. 92 r. m. Conf. etiam f. 236 v. i. 502 r. i. Platonis sunt verba ex *Timæo* p. 28, C. τὸν... ποιητῶν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός, quæ Elias memoriter, suo more, nec tam verba, quam sensum curans laudavit.

(2) Nimirum illa in *προστάσει* p. 522, A. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐπιτιμᾶν οὐ μέγα ῥῆστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντιεπάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔγοντος — . quæ expressa ex *Olympt.* I, 7. τὸ μὲν οὖν ἐπιτιμᾶν ἴσως φησὶ τις ἂν βλάδιον καὶ παντός εἶναι, τὸ δ' ὑπὲρ τῶν παρόντων ὅτι δὲ πράττειν ἀποφαίνεσθαι, τοῦτ' εἶναι συμβούλου. Quæ apud Gregor. p. 525, A. insequuntur : — παρόρησιζόμενοι τὴν ἀλήθειαν. iidem sunt *Demosthenica*, quippe expressa ex *Epitaph.* cap. 7. τὴν παρόρησιζαν ἐκ τῆς ἀληθείας ἡρηγμένην οὐκ ἔστιν ἀποτρέψαι τάληθες ὁρθῶν.

(3) F. 185 r. i. locutio plenior : τὸ ἐξῆς τοῦ λό-

F. 79 r. i. τὸ ἐφεξῆς (5).

P. 525, B. *πρὸς ἐξαπλάτην τῶν ἀπλουστέρων ἢ εὐθησετέρων*) F. 79 v. s. ἐπελ. . . τὸ. . . εὐθησον (4) ἐπὶ τοῦ ἀνοήτου ἀεὶ (τάττεται), εἰκότως τοῖς ἀπλουστεροῖς τοὺς εὐθησετέρους ἀντέθηκεν.

F. 79 v. m. λέγεται ἄτομα. . . καὶ τὰ ἐξ ἡλιακῆς ἀκτῖνος ἐν ἀέρι διαλυόμενα καὶ οἶον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀνιμώμενα ξεσματῖα τινα κοινοτρόωδη, καὶ αὐτοῦ τοῦ χοῦς λεπτότερα, ἐξ ὧν *Ἐπικούρο*ς συνίστασθαι πάντα ἔλεγεν (5).

P. 525 D.) F. 80 r. m. ἔστι γὰρ καὶ τόνδε τυχόν τὸν ἄνθρωπον, ἐν πρόσωπον ὄντα καὶ μίαν ὑπόστασιν, πολλὰ καθ' ἑκάστην γινόμενον, στασιάζειν πρὸς ἑαυτόν, νῦν μὲν νοσοῦντα, νῦν δὲ ὑγιαίνοντα, καὶ ἀεὶ μεταβαλλόμενον ταῖς τε διαφόροις ἡλικίαις, ἡδὴ δὲ καὶ βουλῆσει καὶ ταῖς δυνάμεισι, καὶ κατὰ ταῦτα ἐναντιούμενον. Ibid. προσβεῦεται μὲν καὶ τιμᾶται παρ' ἡμῖν ἡ μοναρχία. F. 80 r. i. διὰ τῆς ἐπαναλήψεως διακρόσθαι τὴν περὶ τῆς μοναρχίας δόξαν αὐτοῦ.

P. 524 A.) F. 80 r. i. ποῦ γὰρ τὸ ὁμογνωμονεῖν καὶ ὁμονοεῖν παρ' αὐτῆ (sc. παρὰ τῆ γεννητῆ φύσει) ; Ibid. (ad : *σύννευσις*) σύννευσίς τε καὶ ἐπιστροφή (6). F. 80 v. m. hæc ex libro *Jobi* : *πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἢ συνέχουσά με* (7).

F. 90 r. i. (8) inter alia ex S. *Maximo* (9) : ὁ κατ' ἐπιστήμην ἐκάστης τέχνης συνεικτικὸς λόγος. . . καθ' ἑκαστον εἶδος τῶν ὑπὸ τὴν τέχνην μορφουμένων.

F. 90 v. s. (τὸ Θεῖον) ὡς ἐντυποῦν τῶ ἐν ἡμῖν ἡγεμονικῷ τὴν ἑαυτοῦ γνῶσιν, ὡς ἡδὴ προαποδεδῶκαμεν, καὶ κινουὶν ἡμᾶς πρὸς γνῶσιν αὐτοῦ, κινεῖσθαι λέγεται.

F. 90 v. m. μήπως σαφῶς διακροῦσται τὰ περὶ αὐτῆς (sc. τὰ περὶ τῆς μοναρχίας).

P. 524, A.) F. 90 v. i. μία θεότης. . . ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσει. . . ἀσυγχύτως ἡνωμέναις καὶ ἀδιαστάτως διηρημέναις. Ibid. φύσει. . . ὦν ἀπαθὴς καὶ ἀρβρευστος ὁ Πατὴρ. . . οὐ πέφυκεν (f. 91 r. s.) ὑπομένειν πάθος ἢ ῥεῦσιν, ἀλλ' ἀχρόνως καὶ ἀνάροχος καὶ ἀπαθῶς καὶ ἀρβρευστος γεννητῆ. . . ἀρβρευστος. . . διὰ

γού. i. e. *nexus sententiæ* : f. 202 v. s. τὸ ἐξῆς τῆς λέξεως, i. e. *constructio* : 218 r. m. τὸ ἐξῆς οὕτως sc. ἔχει : 255 v. s. τὸ ἐξῆς, i. q. ἡ συναφεια τοῦ λόγου in sqq.

(4) M. rec. mg. recte εὐθησον.

(5) De indivisis Epicuri corpusculis v. *Diog. L.* X, 45 sqq. 54 sqq. et *Menag.*, Pseudo-Origenis *Philosoph.* p. 149 sq. ed. Wolf. cum editoris annot.

(6) De voce σύννευσις, Platonicis recentioribus usitata, vid. *Creuzer.* ad *Procl. Inst. Th. Pl.* p. 128, 218. Conf. *El.* f. 107 r. s. ubi vox in eodem argumento posita, ac h. l. a Gregorio, nimirum in declaranda Dei monarchia. Ceterum vox ἐπιστροφή Platonicis rece. non minus usitata, quam quæ ab *Elias* ea redditur σύννευσις. Vid. *Creuzer.* ad *Procl. Inst. Th. Pl.* p. 62 sq.

(7) *Job.* 53, 4, ubi tamen vulgata lectio : *πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἢ διδόνουσά με.*

(8) Quæ *Cod. Bas.* f. 81 usque ad f. 89 habet, transposita sunt et ad Or. XXIX, p. 527, D. — p. 551, B. pertinent.

(9) Ex S. Maximi libro *De Variis Difficultib. Locis SS. PP. Dionysii et Gregorii*, p. 240 ed. Oehler. cum hac lectionis discrepantia : ὁ κατ' ἐπιστήμην οἶον. — ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὴν αὐτὴν. Omissa utrobique repone.

τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀσώματον. F. 91 r. s. τὸ... ἄναρχον ἂ μεταξὺ τῶν εἰρημένων κείμενον· ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἀτελεύτητον, τὸ δὲ χάριτι ἀτελεύτητον οὐ πάντως ἄναρχον, ὡσπερ οἱ ἄγγελοι. F. 91 r. m. ὁ... Ἰῶδς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, ἀχωριστῶς καὶ ἀδιαστάτως ἐν αὐτῷ μένων ἀεὶ, ἔχει ἴδιαν ὑπόστασιν παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς. μονογενὴς δὲ ἔστιν, ὅτι μόνος ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς μόνως ἐγεννήθη. F. 91 r. i. ὁ μέγας Βασιλεὺς ἐν τοῖς ἀντιβόητικοῖς τὴν τοῦ γεννήματος φωνὴν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τῶς ἀποδοκιμάζει, χρησαμένου κατατρέχων Εὐνομίου. F. 91 v. s. ἑθεράπευσε τὸν λόγον, ἐπαγαγὼν τὸ ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως... καλέσειεν, quæ Elias ἐπιδοκαστικὰ εἰ ἐπιδοκαστὴν vocat. Ceterum ἢ om. B.

P. 524, B. οὐ γὰρ δὴ ὑπέρχουσιν ἀγαθότητος ελεπεῖν θαυρήσομεν, ὃ τῶν παρ' Ἑλλησι φιλοσοφησάντων ελεπεῖν τις ἐτόλμησεν· οἶον κρατῆρ τις περὶ πρῶτον αἰτίου καὶ δευτέρου φιλοσοφεῖ, μὴ ποτε ἀκούσιον τὴν γέννησιν εἰσαγάγωμεν, καὶ οὐκ περιττώμῃ τι φυσικῶν καὶ δυσκάνθηκτον, ἥκιστα ταῖς περὶ θεότητος ὑπονοήσας πρέπον.) F. 91 v. m. Πλατωνικῶν ἐνταῦθα διασύρει δόγμα. τρία γὰρ ταῦτα διαιρῶν ἐκεῖνος, ἐνθεῖαν, αὐτάρχειαν καὶ ὑπέρχουσιν, μίαν αὐτῶν, τὴν ὑπέρχουσιν, τῇ θεῖα φύσει προσήρμοζεν, οἶον κρατῆρ τις ὑπερβύη (2) λέγων. τὸ τε γὰρ ἐνδεὲς ἔλαττον τοῦ αὐτάρχους, ὁ Θεὸς δὲ ἀνευδεής, τὸ τε αὐταρχεῖς ἐαυτῷ ἀρκοῦν, ἐτέροις οὐ μεταδίδωσι, μεταδοτικὸν δὲ τὸ Θεῖον. ἀλλ' ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος ὁ μέγας οὗτος καὶ τὴν ὑπέρχουσιν ὑποπευθεῖ. ἀφηρηταὶ γὰρ καὶ αὕτη τὴν ἐκούσιον μετέδοτον, ὡσπερ καὶ ὁ ὑπερβλύζων κρατῆρ ἀκούσιως ὑπερχεῖσθαι ὑποπευθεῖ δὲ ταύτην λέγων· μὴ ποτε ἀκούσιον τὴν γέννησιν εἰσαγάγωμεν, καὶ οἶά τινα τὰ φυσικὰ περιττώματα, δυσχερῆ ὄντα πρὸς τὸ κατέχεσθαι, ἃ στέγειν ἢ φύσει μὴ δυναμένη, διὰ τινων πόρων ἐκκρίνει τε καὶ τὸ βάρος ἀποσκευάζεται. ἥκιστα γὰρ πρέπον ταῖς περὶ θεότητος ὑπονοήσας τὴν ἡναγκασμένην τε καὶ ἀκούσιον τὴν γέννησιν εἰσαγαγεῖν, ὃ τοῖς τοῦ Πλάτωνος ἀκολουθεῖ δόγμασιν ἐκ τῆς τοῦ ὑπερβλύζοντος κρατῆρος ὑποθέσεως. ἀλλ' ὅπερ ἡμᾶς μικροῦ παρῶντα

περὶ πρώτου καὶ δευτέρου αἰτίου· πρῶτον μὲν οὖν αἴτιον ὁ Πλάτων ἔλεγε τὸ ἐν, δευτέρον δὲ τὸ ἐν. ἀλλὰ τὴν μὲν αἴτιαν τούτων ἐπιζητεῖν οὐ τῆς παρουσίας ἔστιν ὑποθέσεως, ἐπισκαπτεῖν δὲ μὴ ποτε ἐναντιούμενος αὐτῆς ἐαυτῷ φαίνεται, ἐνταῦθα μὲν ἀποποιούμενος τὴν ὑπέρχουσιν τῆς ἀγαθότητος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦ πάτχα δογματίζων αὐτὴν ἐν τῷ λέγειν· ἔδει χεθῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἰδεῖσθαι (5). καὶ φαμεν, ὡς οὐδαμῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς συγκρίνον τὰ πνευματικὰ, εἰκότως ἐνταῦθα μὲν ἀποποιεῖται αὐτὴν, ὡς τὸ ἀκούσιον εἰσάγουσαν καὶ δηλοῦν τὸ τοῦ κρατῆρος ὑπόδειγμα· ἐκεῖσε δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐμφαίνουσιν καὶ τίθησι καὶ ἐπιτείνει. εἰπὼν γὰρ· χεθῆναι, προσέθηκε· καὶ δεῦσαι δι' εὐεργεσίαν.

F. 91 v. i. sq. Πλάτων διὰ τοῦ κατὰ τὸν κρατῆρα ὑποδείγματος ὑπέρχουσιν θεότητος ἑδογματίζει.

P. 524, C. D.) F. 92 r. m. Eunomiani περὶ τὴν προαιώνιον αὐτοῦ (sc. Filii) γέννησιν ἐπονηρεῦοντο. Ibid. πᾶν... κτιστὸν ὑπὸ χρόνον. F. 92 r. i. (ad: νεανικώτερον) τολμηρότερον. F. 92 v. m. οὕτως ἢ τῶν κακοτρόπως ἐρωτώντων ἐπίνοια διαπέπτωκεν.

P. 524, E.) F. 92 v. i. Ἰστέον δὲ, ὅτι αἰὼν λέγεται καταχρηστικῶς μὲν ἢ χιλιονταετηρίς καὶ ἢ καθ' ἡμᾶς ζωὴ, λέγεται δὲ παρὰ ταῦτα αἰὼν καὶ ὁ συμπαρακτείνόμενος (4) τοῖς οὖν.

P. 525, A.) F. 95 r. m. οἱ περὶ Εὐνόμιον κακοήθως ἐσοφίζοντο περὶ τὸ τοιοῦτον δόγμα. Ibid. (ad: ἀναρχία) ὑπ' ἀρχὴν δηλονότι, ὡς εἰς αἴτιον, ἀναφερόμενα τὸν Πατέρα. F. 95 v. s. (ὁ Ἰῶδς) ποιητῆς χρόνων, οὐχ ὑπὸ χρόνον. Ibid. ὁ Μονογενὴς καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ὡς εἰς αἴτιον τὸν Πατέρα ἀνάγονται.

P. 525, A. B. κᾶν σὺ μορμολύττη τοὺς ἀπλουστεύεις. οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνον τὰ ἐξ ὧν ὁ χρόνος.) F. 95 v. m. μορμολύττειν δὲ ἔστι τὸ ἐκφθεβεῖν. μορμολύκειον γὰρ φασι τινες προσωπεῖον εἶναι, εἰς φόβον παιδίων ἀνοήτων εἰσαγόμενον, ἥτοι τύπου τινὰ ἀλλόκοτον ὕψους, τὴν ἀρχὴν δὲ λαθεῖν τοῦτο τὸ ὄνομα ἀπὸ τινος γυναικῆς ἀλλόκοτου τε τὴν ὕψιν καὶ Θηριομόρφου, Μορμοῦς ὀνομασμένης, ὡς ἱστορεῖ Θεό-

(1) Sic B. E. cum Edd. Duo Regg. quinque Colb. Coisl. I. Or. I. et Th. ap. M. ὑπερβύη. quæ genuina est lectio. Ὑπερβύην est sensim effluere, ὑπερβύην ex abundantia superfluum. Elias, licet mendosam exhibens lectionem, veram tamen verbis ὑπερχεῖσθαι et ὑπερβλύζειν expressit.

(2) Notandum hoc loco Eliæ error, qui verba: οἶον κρατῆρ τις ὑπερβύη, Platoni tribuerit, ejus in scriptis nec vola eorum nec vestigium reperitur. Sunt potius recentioris ejusjuspiani Platonici, qui iis τὸ ὑπερβύη in divina natura et eīs μετέδοτον ἔστιμον declaravit. Quo de placito, recentioribus Platonice celebrato, conf. Procl. Inst. Th. Pl. cap. 151 p. 194 sq. ibique Creuzer. et ejusdem Annot. in Plot. p. 281, a. Est autem Eliæ iste error eo magis excusandus, quod illa crateris imago reapse a Platone sumpta est, a quo qui in Timæo p. 41, D. fingitur κρατῆρ animæ mundi, recentioribus Platoniceis amplam disputandi materiam præbuit. Vid. Creuzer. Dionys. p. 52 sqq. et quos Wolf. ad Pseudo-Orig. Philosoph. p. 119 excitavit. Quod autem Elias Platonem tria principia: ἐνθεῖαν, αὐτάρχειαν et ὑπέρχουσιν, statuisse docet, hæc quoque ex Neoplatonicorum doctrina dicta sunt.

Conf. Procl. Inst. Th. Pl. capp. 9 et 10. quæ sunt περὶ αὐτάρχους (ibique Creuz. p. 18) et loco supra indicato, ubi ὑπερβύη in Deo celebratur. Quamquam, ut dicam quod sentio, αὐτάρχειαν et ἐνθεῖαν Neoplatonici, tanquam principia rerum, ex fabula Platonice de Πῶρῳ et Πενίᾳ, ὑπέρχουσιν autem ex commixtione Πῶρι cum Πενίᾳ excelsissime videntur. Conf. Scholia ad Dissert. meam Platonice. p. 157 sqq. Denique de principis τοῦ ἐνός et τοῦ ἐντός, ab Eliæ Platoni recte tribuitis, vid. Parmenid. p. 142-144. Ceterum tota hæc Eliæ disputatio, licet nævis quibusdam non carens, egregie docta est et præclare illustrat eum Gregorii locum, qui Ullmanno in Gregorio Naz. p. 367 merito memorabilis est visus, sed cui ille, neglectis verbis: ὃ τῶν παρ' Ἑλλησι — φιλοσοφεῖ, parum profuit.

(5) Or. XLV, p. 848, D.

(4) Paillo post verbum συμπαρακτείνεσθαι eadem significatione positum. Activum συμπαρακτείνεν eandem vim habet ap. Origen. In Joann. I, 52. ὁ συμπαρακτείνων τῇ ἀγεννήτῳ (vulgo mendose ἀγενήτῳ) καὶ ἀδίδω αὐτοῦ ζωῆ... χρόνος. Idem In Joann. VI, 15. παρὼν παντὶ ἀνθρώπῳ, παντὶ δὲ καὶ ὄλῳ τῷ κόσμῳ συμπαρακτείνόμενος, in quibus vo-

κμιατος (1). ἐπεὶ οὖν τοιαῦτα τὰ παρὰ τῶν αἰρετι-
κῶν προτεινόμενα, παιδαριωδῆ τε καὶ οὐκ ἀνδρας
νοῦν ἔχοντας καταπλήττειν δυνάμενα, ἀποστρέφει
τὸν λόγον πρὸς τὸν αἰρετικὸν καὶ φησιν κἀν σὺ cet.

F. 94 r. s. (Filiū πρόσδος) ἀμειψίτετος.

F. 94 r. m. ἐπὶ τὴν ἀπαθὴ αἰτίαν τοῖς λογισμοῖς
ἀνατρέχων.

F. 94 r. m. ὡς ἕνα τῶν ἀνθρώπων τῶν σῶμα πε-
ρικειμένων καὶ τὸν Θεὸν κτίζειν ὑπολαμβάνητε ἕαν.

F. 94 r. m. locutio : τὸ κτιζόμενον καταλιπεῖν
ἀτελεσιούρηγον.

F. 94 v. i. ἄνθρωπος... ὑπὸ γένεσιν τελῶν καὶ φθο-
ρὰν καὶ ῥεύσιν, καὶ πληθυσμὸν καὶ σῶμα περικείμενος.

P. 526, B.) F. 93 v. m. (ὁ λόγος) ποικίλλεται...
ταῖς ἀπαντήσεσι καὶ ταῖς λύσεσι.

F. 93 v. m. πεπαύθη τῶν μακρῶν ἔρεσχειῶν.

F. 96 r. s. ἕαν οὖν λέγη ὁ αἰρετικὸς· εἰ ἔγεννήθη,
cet. usque ad ἐπέκεινα, ex Basilio T. II, 153, A.

ἕαν γὰρ λέγη ἐκεῖνος· εἰ ἔγεννήθη cet. Varr. Lectt. :
ἀλλὰ φησὶ ἐν λέγει. — ἀρχῆς ἢ κορυφῆ) ἀρχῆς

γὰρ ἢ κορυφῆ. — μὴ παραλογίζηται) ἀλλ' ὅρα μὴ
παραλογίζηται. Sequuntur Basiliana ex T. I, 6, B.

λέγεται γὰρ ἀρχὴ καὶ ἡ πρώτη κίνησις usque ad
βίον. Varr. Lectt. : ὡς ἀρχῆ) ὡς ἕταν λέγει ἢ προσω-
μῆτα. Deinde verba ἀλλ' ὁδοῦ usque ad εὐρεῖν ex

Basilio T. II, 153, B. Porro verba : λέγεται ἀρχὴ καὶ
ὄθεν usque ad κόσμου, ex Basilio T. I, 6, B. C.

Varr. Lectt. : τοῦ ἐνυπάρχοντος αὐτῷ ἑτέρου) om.
— ὡς ἐπ... τρώσις) ὡς ἀπὸ θεμελίου οἰκίας καὶ

ἀπὸ τρώσεως πύλου. — καθῶ) καθῶς. Rursus illa :

ἔστι δὲ καὶ ταύτης usque ad ἀνευληφῶτος, ex Basilio
T. II, 153, B. Varr. LL. : ὁ φόβος τοῦ Κυρίου) ὁ

τοῦ Κυρίου φόβος. — ἀλλὰ... τῆς ψυχῆς) ἢ
προσευχόμενα ἢ κατάστασις τ. ψ. Item illa : ἀρχὴ

πράξεως usque ad τέλος, ex Basilio T. I, 6, C. Deni-
que verba : ἀρχαὶ λέγονται usque ad ἡ ἀρχῆ, Basi-
liana T. II, 153, B. C. D. Varr. Lectt. : αὐται) αὔ-

ται μὲν. — εἰσιν) om. — οὐ μὴν... προσδέεται)
αὕτη δὲ ἡ παρὰ τοῦ εὐαγγελιστοῦ λεχθεῖσα ἀρχὴ σῶ-

θεν προσδέεται. — ἀνυπέλευτος... λογισμοῖς)
om. — ἐὰν γὰρ... λογισμοῖς) om. — τὸν τοῦν
δραμεῖν) δραμεῖν τὸν νοῦν. — ἐπαινῶντα) ἐπαι-

νῶντα. — καὶ ἀλειῶν) om.

F. 96 v. s. ἦως. pro ἕγγον (3).

F. 96 v. m. locutio : ἀτόποις περιβάλλειν τινὰ (3).
F. 81 v. m. (4) τῆς ἐλπίδος διαπύπτωκας.

F. 82 v. s. παιδαριωδῆ τινὰ ἀθύρματα τὰ ἐκεῖνον
δεῖξας προβλήματα.

P. 527, D. βούλει τι προσπαίξω καὶ τὸν Πα-
τέρα) F. 82 v. s. βούλει πρὸς τῷ Υἱῷ παίζωμεν καὶ
τὸν Πατέρα) παίζωμεν γὰρ ὅπως ἐν οἷς γέλοια περὶ
αὐτοῦ λέγομεν. εἰρωνικῶς δὲ καὶ βαρῶς ὁ λόγος, ἐκ
ζήλου οὕτω σχηματισθεῖς.

F. 85 r. m. οὐχ οὕτως ἄνθρωπος κτίζει ἢ γεννᾷ,
ὡς σύνδρομον ἔχειν τῇ βουλῇ) εἴ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον.

P. 528, B. ψυχῆς πρὸς σῶμα δεσμὸν cet.) F.
85 v. s. πῶς συνδέεται αὕτη... τῷ σῶματι, ὡς μὴ

ἀφίπτασθαι πρὸ τοῦ καιροῦ. F. 85 v. m. ὥσπερ...
ἐν σῶματι ὀφθαλμός, οὕτως ἐν ψυχῇ νοῦς, νοῦ δὲ κί-
νησις ἢ διάνοια. Ibid. (ἡ ἔννοια) ἤτις ἐπιμένεινα καὶ

τυπώσασα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ νοούμενον, ἐνθύμησις
προσαγορεύεται. Ibid. ἢ... φρόνησις πλατυνθεῖσα ποιεῖ

τὸν διαλογισμὸν, ἐνδιᾶθετον ὀνομαζόμενον. F. 85
v. i. sq. τὸ. φανταστικόν, διὰ τὸν αἰσθητηρίων ἀντι-

λαμβάνόμενον τῶν ὕλικῶν, παραδίδωσι τοὺς τύπους
τούτων τῷ διανοητικῷ ἢ διαλογιστικῷ.

P. 528, C.) F. 84 r. m. τούτων αἰ αἰτίαι τῇ γεν-
νήσει συγκαταβέβληνται.

P. 528, D. διαγράφειν) F. 84 v. m. ἕγγον ἀθετεῖν
καὶ ἀπορρίπτειν, et paulo post : τὸ δὲ διαγράφειν

εἰληπται ἀπὸ τοῦ διαγράφεσθαι καὶ καταχαράττεσθαι
τὰ ἠθετημένα τῶν συνταγματικῶν, ἐτι δὲ καὶ τῶν συμ-

βολαίων τὰ ἀπορρίπτομένα τε καὶ ἐκβαλλόμενα, ὡς
ψευδῆ καὶ ὄλλα καὶ οὐχὶ γνήσια.

P. 528, D. ὅτι ποτε [5] F. 84 v. m. τὸ .. το (num.
in ὀ τ) πλεονασμὸς ἔστι κατὰ Ἀρτικῆν συνήθειαν.

F. 85 r. s. πολλάκις τοῦτο (sc. quod adversarii
jactant) ἐπεισχυκεῖ καὶ λυεῖν ἐπιχειρεῖ.

F. 85 v. s. τό' ἐξ ἔντων, καὶ' ἐξ οὐκ ἔντων (529,
A. B.) ἀντὶ τοῦ ὄντες καὶ μὴ ὄντες κατὰ Ἀρτικῆν
συνήθειαν (6).

F. 85 v. m. τὸ δὲ· κἀν τινες ὑγένηνητον ἀναπλάτ-
τωσι, (529, B) διὰ τοὺς περὶ Πλάτωνος εἰρηκην. Πλά-

τωνος γὰρ ἡ πλάσις (7) αὕτη, συνάναρχον τῷ Θεῷ εἰ-
ρηκίχτος ταύτην ἢ καὶ προτειχίχτος, εἴπερ τὸ παρα-

λαθεῖν ὡς προποκιχμένου τινὸς λαθεῖν ἔστιν. οὕτω
γὰρ φησιν ἐν τῷ Τιμαίῳ (8) πᾶν ἕσον ἢρ δρα-

τὸν παραλαβῶν, ὁ ποιητής δηλονότι καὶ Θεός,

cem συμπαρακατέσθαι. Stoici usus esse Ritter.
Hist. Philol. T. 5, p. 495, docet. Basilio verbum
συμπαρακατέσθαι pro vulgato συμπαρακατέσθαι for-
tasse est restituendum eo loco, de quo conf. Animadv. I, p. 147.

(1) *Adontiaz.* v. 40. De verbo μορμολύττειν vid.
Rulnken. *ad Tim. L. V. Pl.* v. μορμολύττει, p.
181 sq. ed. Lugd. Bat. Eustathius ad H. Θ, p. 694
ed. Rom. ubi permulta exempla verborum, et activa
et media forma usitatorum, affert, l. 52. hæc ponit
: καὶ μορμολύττω καὶ μορμολύττομαι σε. Idem
ad Od. α, p. 1426, 47. τὸ ἐέλθεσθαι τὰ πλειῶν μὲν
ὡς καὶ ἐναπόθα ἐνέργειαν δηλοῖ. ἔστι δὲ ὅτε καὶ πα-
θητικὴν ἔννοιαν ἔχει. ὡς καὶ ἐν Ἱλιάδῃ. τοιοῦτα δὲ
καὶ τὸ μορμολύττομαι καὶ βιάζομαι καὶ ἄλλα μυρία,
μέτωπς ἔχοντα. Cum Gregorii loco conferas Basili-
anos, a me *Animadvss.* I, p. 159 allatos.

(2) Cod. *ræpse* ἤως, nimirum ex male intellecto

D compendio vocis ἕγγον. Vid. Bast. *ad Gregor. Cor.*
p. 436 sq. et *Comm. Palatogr.* p. 787 sq.

(3) Similiter f. 88 v. i. εἰς ἄστοπον ἄγειν (τινὰ) de
eo quod est *ad absurdum ducere.*

(4) De transpositione foliorum monui ad f. 90 v. i.

(5) Scribe : ὁ τί ποτε. etiam in Edd.

(6) Dormitavit hoc loco bonus Elias, de eo som-
nians usu prepositionis ἐκ, cujus nullum vesti-
gium in tota Græcitate, ne dicam de Ateismo, re-
peritur. Recte Clemencetus : *partim ex entibus,
partim ex non entibus sumus.* Ad rem conf. Plat.
Soph. p. 265, C.

(7) Elias juxta positus : Πλάτωνος et πλάσις, non
minus quam Gregorius verbo ἀναπλάττειν, eo utitur
in Platonis nomen joco, de quo noti Timonis
sillographi versus.

(8) *Timæ.* p. 50, A. ubi ἐκ τῆς ἀταξίας pro ἐξ
ἀταξίας ap. El. qui reliqua ad verbum retulit. De

οὐ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς Α καὶ ἀτάκτως, εἰς τὰς αὐτὸ ἡγῆσεν ἐξ ἀταξίας.

F. 86 r. s. προσηρωτίζει plusquam perfectum.

F. 529, C.) F. 86 r. s. ἐλέγχε αὐτούς, ὡς σεσοφισμένους ἢ ἀμαθῶς ἐρωτῶντας.

F. 86 r. m. ἢ ἀπάντησις ἦγον ἢ ἀπόκρισις (1).

P. 529, E. καὶ οὕτως σοὶ τὸ σοφὸν ἡλιθίων ἀναφανήσεται.) F. 86 v. s. Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιῶος τὸ πρὸν πρόβλημα. F. 86 v. i. σοφὸν δὲ τὸ πρόβλημα τούτων εἰρωνεύμενος καλεῖ, ὡς ἄσοφον καὶ μωρὸν.

P. 550, A. διειθύνεσθαι) F. 87 r. m. ἐξετάζεσθαι καὶ πολυπραγματεῖσθαι.

P. 550, B. [2]) F. 87 r. i. καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, γνωστικά τινές εἰσιν ἰδιότητες ἐπιθεωρούμεναι τῇ μιᾷ οὐσίᾳ καὶ πρὸς τρανὴν τινα καὶ ἀσύγχυτον ἔνοικον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τοὺς προσέχοντας χειραγωγούσαι. αἱ γὰρ ἰδιότητες (f. 87 v. s.) eet. ex Basilio T. 1, 263, B. C. Varr. LL.: *χαρακτηῆρές τινες καὶ μορφαί* μορφαί τινες. — *χαρακτῆσι* χαρακτῆρισμασι. — *δευκόπουσαν* διακόπουσι. — *κοινὸν μὲν οὖν* οἶον κοινόν. — *τινα* om. — *πατρότης* ἢ τε π. — *νόστης* νόστης καὶ τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν. — *ἐκατέρου* ἐκατέρων. — *ὥστε ἀγέννητον μὲν φῶς eet.* ἀγέννητον μὲν γὰρ φῶς ἀκούσαντες, τὸν Πατέρα νοούμεν, γεννητὸν δὲ φῶς, τὸν Υἱόν, ἐκπορευτὸν δὲ φῶς, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ καθὸ μὲν φῶς καὶ φῶς καὶ φῶς, οὐδεμία (δ) παρ' αὐτοῖς ἐναντιότης. καθὸ δὲ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν καὶ ἐκπορευτὸν, ἢ τῶν ἰδιωμάτων ἀντιθέσις. αὕτη γὰρ φύσις ἰδιωμάτων eet. usque ad ἐτερότητα ap. Basil. cum var. lect. δεικνύειν ap. Eliam pro δεικνύειν.

P. 551, A. B.) F. 89 r. s. τὸ ἀγέννητον ἴδιον Θεοῦ... καὶ ἀντιστρέφον καὶ πρὸς αὐτόν. F. 89 v. s. ὡςπερ ὁ Πατήρ, ἀγέννητος ὢν Θεός, οὕτω καὶ ὁ μονογενὴς Λόγος, γεννητὸς ὢν, ὁμοίως τε καὶ ἀπαραλλάκτως Θεός. F. 89 v. m. ὅτι δὲ οὐ τῶν ὑπαρχόντων τῷ Θεῷ σημαντικόν ἐστὶ τὸ ἀγέννητον, δῆλον. ὅταν μὲν γὰρ εἰς τοὺς κατόπιν αἰῶνας ἀποβλέψωμεν, ὑπερεκπίπτουσαν πάσης ἀρχῆς εὐρίσκοντες τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, ἀγέννητον αὐτὸν λέγομεν. ὅταν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις αἰῶσι τὸν νοῦν ἐπακτείνωμεν, τὸ ἀκρι-

στον καὶ ἀπειρον καὶ οὐδὲν τέλει περιγραφτὸν ἄφθαρτον προσαγορεύομεν.

P. 551, C. *ἠσθέντος ἡμῶν τοῦ ζῆφου καὶ τῆς παχύτητος* [4]). F. 97 r. m. *Apostolos* 1 Cor. 15, 12. τὴν ἀκριβῆ διὰ τὸν ἄριστον γυνῶσι ἐμφαίνον ἀπὸ τῶν κατὰ πρόσωπον δρωμένων, μηδεὶς ἑτέρου ἐπιπροσθούτος. ζῆφον δὲ καὶ παχύτητα τὸ σῶμα εἶπε διὰ τὸ ἐπιπροσθεῖν τῷ ὀφθαλμῷ τῆς ψυχῆς.

P. 551, D. *τοῖς μὴ πάντῃ χαμερπέσι* [5]) καὶ *ὕλικοις τὴν διάνοιαν* F. 97 v. s. τοῖς γε μὴ πρὸς χαμαιπετεῖς ἔνοικίας κατεννεγημένοις καὶ ὕλικοις τὴν διάνοιαν, ὅποιοι δὴ τινες οἱ περὶ *Εὐνόμων*.

P. 551, E.) F. 97 v. i. μέγα φρονούντας τοὺς περὶ *Εὐνόμων* ἐπὶ τῇ τῶν συλλογισμῶν πλοκῇ (6), δι' αὐτῶν τούτων κατάγγει: αὐτούς (7).

P. 552, A. *καὶ ἄλλῃ* eet.) F. 89 r. m. ἢ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων κατασκευάζουσα, μὴ οὐσίας εἶναι παραστατικά τὸ τε γεννητὸν καὶ τὸ ἀγέννητον, ἀλλὰ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως δηλωτικά. Ibid. κατὰ... τὸν *Ἀριστοτέλην* (8) οὕτε τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐσίας ἐπιδέχεται, οὕτε οὐσίαι εἶναι ἀλλήλαις ἀντικείμεναι συγχωροῦνται παρ' αὐτῷ. F. 98 r. i. S. *Basiliius contra Eunomium* T. 1, 221, D. E. laudatur: πολλά, ὦ *Εὐνόμιε*, usque ad illa: δύναται τὸ ἀγέννητον. Varr. Lecti.: *οἶον... ὁ ἀέρατος* οἶον τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ τὸ ἀόρατον. — *ἀγέννητος* ἀγέννητον. — *ὁ λόγος* ὁ λόγος οὗτος. — *αὐτῷ* αὐτοῦ. — *οὖν μηδέν* οὐδέν. — *εἰ δέ* εἰ δ'. — *δίδωκ* δίδους.

P. 552, B. *τίς ἔτι* eet.) F. 98 v. m. τὸ δὲ ὡς *εἰ μὲν...* ἢ ὑποφορά, κατὰ διλήμματος σχηματισθεῖσα καὶ ἐκ προσώπου τῶν... *Εὐνομιανῶν* εἰσαγομένη. τοῦτο γὰρ τὸ διλήμματος κακοῦθως... προϋβάλλοντο.

Ibid. προσέθηκε δὲ τὸ *τάχα* ἐν τῇ προτάσει πάνυ τεχνικῶς. τὰ γὰρ *ἰσχυρότερα* τῶν ἀντιλεγόντων ὡς εὐκαταφρόνητα διαστακτικῶς προάγειν διδασκόμεθα ἐν τῷ περὶ μεθόδου δεινότητος τοῦ *Ἐρμογένους* βιβλίου (9). F. 99 v. m. (ἔπειτα) τῷ σώματι τὸ διαστακτὸν καὶ τῷ ἄσωμάτῳ τὸ ἀδιάστατον. F. 99 v. i. τῆς μὲν οὖν φθαρτῆς γεννήσεως τέλος ἢ λύσις τῶν τῆς μήτρας δεσμῶν, ἢ δ' ὑπὲρ φύσιν αὐτοτελῆς τις οὐσα πρὸς οὐδὲν τέλος ἐπιέγεται. καὶ τοῦ *Ἀριστοτέλους* (10) δὲ τὴν οὐρανίαν κίνησιν τελείαν ὀριζομέ-

usu verbi παραλαμβάνειν, quem Elias attigit, vid. *Symbol. ad Philostr.* V. S. p. 51. *Animadvers. in Basil.* I, p. 8 sq.

(1) Sic ap. Gregor. Or. XXX, p. 549, C. ἀπάντησις responsum adversantis. Apud Eliam f. 89 r. s. locutio ποιεῖν τὴν ἀπάντησιν πρὸς τι, cui ibidem et f. 89 v. i. respondet ἀπαντᾶν πρὸς τι. Ἀπαντᾶν ἐν ἀντιβαίνειν iuxta posita f. 128 v. s. De Nazianzeno loquens, adversarios refutatim eunte, Elias f. 159 r. i. formula ἀπαντᾶν πρὸς τινα saepe nitur. Eiusdem est locutio f. 164 v. m. τὴν ἀπάντησιν ποιεῖσθαι πρὸς τὸν λόγον. Idem usus verbi καταντᾶν f. 329 r. s. πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἀποτεινόμενος καὶ καταντᾶσας. De formula ἀπαντᾶν πρὸς conf. VV. DD. ad Gregor. Cor. p. 277 sq. et *Symbol. ad Philostr.* V. S. p. 59, 87. — *Μοχ* apud Gregor. 25° Edd. ubi B. οὕτως melius. Vid. Krabinger. ad Synes. Opp. t. I, p. 241.

(2) Deinceps in contextu Gregorii p. 550, B. τὴν χρῆ καὶ λέγειν; Cod. B. optime loco vulgati: τὴν

χρῆ λέγειν; Vide *Animadv. in Basil.* I, p. 68, et conf. Eliam f. 166 r. s.

(3) Codex: οὐδὲ μία. Οὐδὲ μίαν divisim, nec tamen minus mendose scriptum videlicet f. 127 r. i. 166 v. m.

(4) Deinceps B. ἐπὶ τοῦτο, recte pro vulgato ἐπὶ τοῦτω.

(5) Sic B. cum Coisl. 4: *χαμαιπετεσι* Edd. Noster f. 15 r. i. τῶν μικροψύχων καὶ χαμερπῶν. f. 159 v. m. *χαμερπῆς διάνοια*. Contra infra p. 557, A. τῶν δογματῶν σαρκικῶν καὶ χαμαιπετεῖς, B. cum pluribus ap. C. Codd., loco vulgati *χαμερπές*.

(6) Elias paulo post: ἢ πλοκῇ τοῦ λόγου, cum argutiarum significatione, quae voci πλοκῇ, sic translata, fere inest. Vid. *Animadv. in Basil.* I, p. 89 sq.

(7) Videlicet adversarium arte dialectica.

(8) *Eth. Nicom.* II, 6 et 8; *Metaph.* IV, 10.

(9) *Hermog. II. M. A.* cap. 10. Ceterum conf. El. I. 212 v. ante med.

(10) *De Caelo* II, 1.

νοῦ· καὶ γὰρ, φησί, περὶ σταίῃ καταπαύσων τὴν ἀκρίθειαν; τί φήσουσιν οἱ τὴν ὑπερφυῖ λέγοντες ἀτελεῖ;

P. 552, D.) F. 100 r. m. τὰ εἶδη συνωνύμως κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτὰ ἀτόμων.

F. 100 v. m. ἐπὶ... τῆς ἀγίας καὶ ὑπερουσίου καὶ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀλήπτου Τριάδος.

F. 100 v. i. εἰς ἓν αἴτιον Υἱοῦ καὶ Ἡνεύματος ἀναφερομένων.

P. 555, D. μεταβαίνεις κακούργως F. 102 r. s. κακούργως μεταβαίνων.

F. 105 r. s. passivum διαπορθρευθῆναι, sensu dialectico positum, respondet passivo διαβιβασθῆναι (1).

F. 105 r. i. hoc, inquit, κομιδῇ νηπίων (2).

F. 105 v. s. ἐμφῆγοι οριλτινίους.

F. 105 v. m. οἱ τῶν ἐκείνου (sc. Eunomii) σοφισμάτων ἐξηρητημένοι (3).

P. 555, A.) F. 104 r. s. σχέσεως καὶ τῶν πρὸς τὸ τοῦ πατρὸς τιθεὶς ὄνομα αὐτὸ γὰρ τοῦτο, ὃ λέγεται, ἐτέρου εἶναι λέγεται. οἷον ὁ πατὴρ υἱοῦ λέγεται πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς πατρὸς λέγεται υἱός.

P. 555, B.) F. 104 r. m. S. Basilii, ab Elia laudati, sententia : τὸ πατὴρ οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, ἢ ὅτι αἴτιον καὶ ἀρχὴ τοῦ γεννηθέντος ἐξ αὐτοῦ.

F. 104 r. i. καὶ οὕτω τὸ τοῦ Εὐνομίου σπούδασμα ἐκατέρωθεν διαπέπτωκε.

F. 104 v. s. συμπεριφορικῶς καὶ κατὰ συγχώρησιν. Ibid. locutio : συμπερινευχθῆναι τοῖς λογιόλεσχαις.

F. 104 v. m. τὴν . . . ἄφραστον καὶ ἀπερινόητον ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς.

P. 555, C. ἐγὼ ἄς, ὅπως ὑμῶν κακομαχεῖν [4] ἐθελεύτητων τὰς στροφὰς διαφεύγομεν;) F. 104 v. i. τοὺς συνδέσμους αὐτῶν καὶ τὰς ἐκ τῶν λόγων στροφὰς καὶ τοὺς ἀδιεξιτήτους εἶναι δοκοῦντας τῶν σοφισμάτων λαβυρίνθους ταῖς ἐπιστημονικαῖς τε καὶ διαλεκτικαῖς μεθόδοις διέλυσεν ἱκανῶς. Ibid. (ad : κακομαχεῖν ἐθελ.) κακοτροποῦντων καὶ θελοκακούντων. F. 105 r. s. στροφὰς (τὰ ἐπιχειρήματα καλεῖ) διὰ τὴν πλοκὴν τῶν διλημμάτων καὶ τῶν παρλογοισμῶν, καὶ διὰ τὸ συνεστραμμένον καὶ σκολιὸν αὐτῶν. Ibid. σαθρὰ καὶ εὐδιάλυτα.

F. 105 r. m. κατὰ ἀμυδρὰν εἰπεῖν εἰκόνα.

F. 105 r. i. ποῦ . . . χώραν ἔξει ταῦτα ἐπὶ τῶν συναδελφῶν.

P. 555, D.) F. 105 r. i. (οὐ δυνατόν) τὸ ἦν διαβάντες (5) τῷ λογισμῷ εἰς τὸ ὅτε οὐκ ἦν... ὑπερκύψαι. F. 105 v. s. συμπαρακτείνεται δὲ καὶ τὸ ἦν τῷ ἀνυπερθέτῳ τῆς ἀρχῆς ταύτης (sc. Dei).

F. 105 v. m. ἐφ' ὅσον ἂν θυνθῆ ταῖς τοῦ νοῦ πολυπραγμοσίαις ἀναδραμεῖν, ὑπερβῆναι τὸ ἦν.

P. 555, D. τὴν περὶ ἡμῶν τοῦ μοιρογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ οἰκονομικὴν συγκατάθεσιν [6]) F. 106 r. m. (Μονογενῆς) οὐχ ὅτι μόνος ἐκ μόνου καὶ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ μοιροτρόπος.

F. 106 r. m. κάτω κύπτειν εἰ κάτω βλέπειν juxta posita (7).

F. 106 v. s. ὑγιῶς εἰ ἐσφαλμένως φρονεῖν opposita.

P. 555, D. E.) F. 106 v. s. ἀλήθεια δὲ (Christus), ὡς ἐν, οὐ πολλὰ τῇ φύσει· τὸ μὲν γὰρ ἀληθὲς ἔν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχεδῆς (8)· καὶ ἔτι, ὡς ἀληθὲς τοῦ Θεοῦ σφραγὶς καὶ χαρακτὴρ ἀκριθέστατος, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ προεγράφη, ζωὴ δὲ, ὡς πάσης λογικῆς φύσεως σύστασις καὶ οὐσίωσις.

F. 106 v. m. φῶς δὲ ἑαυτὸν τοῦ κόσμου λέγει, ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως τοὺς κεκαθαρισμένους τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς καταυγάζων, καὶ ὡς τοῖς ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας κατεχομένους φωτίζων. Ibid. ἵνα μὴ τις εἰς υἱῶν θυάδα διατέμῃ Χριστόν. F. 106 v. i. σοφία δὲ, κατὰ τὴν μέγαν εἰπεῖν Διονύσιον, ὡς πάσης σοφίας ὑποστατικός. Ibid. (Christus) παντὸς λόγου καὶ νοῦ καὶ σοφίας ὑπερίδρυται. καὶ τοῦτο ὑπερφῶδες ἐννοήσας ὁ μέγας Ἀπόστολος (9), τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων φησί.

P. 555, E. 556, A.) F. 107 r. s. ταῦτα τὰ ὀνόματα προσμαρτυροῦσι... τὴν αὐτοῦ (sc. Filii) πρὸς τὴν αὐτὴν (sc. Patrem), ὡς εἰς αἴτιον, κατὰ φύσιν ἀναφορὰν τε καὶ σύννευσιν. F. 107 r. m. (ad : τοῦτον . . . ἐσφράγισεν ὁ Θεός) νοεῖν δὲ δεῖ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου (sc. Christum), οὐ τὴν κατὰ τὰς τεχνητὰς ταύτας ὑστερον ἀπεργασθεῖσαν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλ' ὡς φησὶν ὁ μέγας Βασιλεῖος, τὴν συνυπάρχουσαν καὶ παρεστηκυῖαν τῷ ὑποστήσαντι, καὶ τῷ εἶναι τὸ ἀρχέτυπον οὔσαν, οὐκ ἐκτυπωθεῖσαν διὰ μιμήσεως, ὥσπερ ἐν σφραγίδι τιλὴ τῆς ὅλης φύσεως τοῦ Πατρὸς ἐναποσημανθείτης τῇ Υἱῷ. F. 107 r. i. εἰκὼν. εἴρηται. ὁ Υἱός. ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τὰ παρ-

bus divinis sentit. Vid. *Animadv. in Basil.* I, p. 75 sq.

(8) *Lego* : πολυσχεδῆς : i pro e a m. 2. sup. lin. Eodem modo peccatum Or. XXX, p. 554, C. et in Eliae ad eum locum commentariis f. 145 r. s. Tu conf. I. 227 v. m. 527 v. i. πολυσχεδῆς τὸ ψεῦδος, in eadem γλώσσῃ. Montacutius in VV. LL. in Nazianzenum eam vocem loco mendosae πολυσχεδεῖ, allato ejusdem sententiae loco ex Theodoretū *De Provid.* libro I, Auctori Vite Gregorii Naz. restituit. Conjecturam, a eod. P. confirmatam, Clemencetius recepit p. CXXIX. τοὺς πολυσχεδεῖ πλάνῃ κατεχομένους εἰς μίαν ἀγῶν τρίβον. Πολυσχεδῆς πλάνῃ usitata Gregorio locutio. Vid. Toll. ad Greg. *Carap.* lied. I, vs. 86, *Insign. It. Ital.* p. 12. Πολυσχεδῆς vox nihili, ejus patrociniūm Buissonad. ad *Psell. De Op. Dem.* p. 262 temere suscepit.

(9) S. Paulum dicit, respiciens ad locum I Cor. 1, 25. post verba a Gregorio laudata : Θεοῦ σοφίαν, v. 25. Conf. *El.* f. 142 v. m.

(1) Conf. Plat. *Legg.* X, p. 900, C. ἂν δὲ τι δύσκολον ἐμπέτητοῖς λόγοις, ἐγὼ σφῶ ὥσπερ νῦν δὴ δεξιόμενος διαβίβω τὴν ποταμόν. quae, ut cetera Platonis alia (de quibus in S. *Methodio Platouizante* dicendi copia erit) eruditissimus ille Pater Eccl. in *Symposio X Virg.* p. 194 ed. Allat. luculenta imitatione expressit.

(2) Mommi de voce κομιδῆ, hoc usus Eliae loco, in *Nov. Annal. phil.* vol. 49, Fasc. 4, p. 425 sq. Similiter f. 155 r. s. κομιδῇ (l. κομιδῆ, et conf. annot. ad f. 148 r. m.) πεπλάκημένων καὶ ἀνόητων ἐστὶ.

(3) Eunomiani Nostro οἱ ἐξ Εὐνομίου f. 87 v. s. 167 v. s. al.

(4) Quam Edd. ante κακομαχεῖν addunt voculam καί, in B. a prima syllaba insequentis verbi absorpta est.

(5) *Lego* : διαβάντας.

(6) Nec ex parte contextus Gregorii, in Edd. quibus a.

(7) Nimirum de eo usurpata, qui humiliter de re-

ἀλλακτον σώζουσα. Ibid. εἰκόνα οἶδεν ὁ Ἀπόστολος (1) Ἀ τὸ κατὰ πάντα ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον (sc. in natura Christi). F. 107 v. s. σφραγὶς γὰρ ἐστὶν ἰσότυπος ὁ Μονογενὴς, ὅλον ἐν ἑαυτῷ δεικνύς τὸν Πατέρα (2).

P. 556, A. οὐδὲν ἐπίκτητον οὐδὲ Ἰσπερον τῷ Ἰῶ ἐπιγενόμενον [5] F. 107 v. m. (ad : οὐδὲ . . . ἐπιγεν.) τοῦτο . . . τοῦ ἐπικτήτου σαφηνισμός.

P. 556, B.) F. 108 r. m. οὗτος . . . σποράδην κείμενα ταῦτα ἀναλεγόμενος, κατὰ τοῦ εὐεργέτου προέφερον. Ibid. εἰ καὶ μείζων ὁ Πατὴρ λέγεται, οὐ παρὰ τοῦτο ἑτεροούσιος ἔσται ὁ Υἱός.

F. 108 r. m. τὰ ἐξῆς ὁμοίως ἀποδώσεις (4).

F. 109 v. s. ἐκ τῆς οὐσίας ἐκλάμψας τοῦ Πατρὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἀδιαστάτως, ἀχρόνως.

F. 110 r. m. ἂ ὁ παρὲς ναοὺς ἀνθρώπους σωτηρίας.

P. 556, C.) F. 110 v. s. (ὁ Κύριος) τὴν πείναν προσήκατο, τῆς σπεραδὸς τροφῆς διαπνευσθεῖσθαι αὐτῷ (5).

F. 111 r. s. ἱκανῶς . . . διακοιμηθῆσθαι (6), καὶ διασύρας τοὺς ἑτεροδόξους ὁ ἄγιος.

P. 557, A. κακουργεῖς F. 111 r. m. αὐτὸς τὰς λέξεις διαστρέφων, καὶ ἐφ' ἃ μὴ πέφυκε λέγεσθαι, ἐκαστην αὐτῶν βιάζόμενος.

P. 557, A. τῷ εἰά σὲ κερωθέντι [7] F. 111 r. i. ἂ . . . ἦν καὶ εἶχε κρύψας διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἂ οὐκ ἦν οὐδ' εἶχε προσέλαθε. κένωσιν οὖν τὴν οἰκονομικὴν ὑποστολήν τῆς θεϊκῆς δόξης καὶ τὴν ἀμεταβόλως τοῦ ἕτους ταπεινώσιν νοητέον. Ibid. τὴν ἐπὶ κοινῇ . . . σωτηρίᾳ οἰκονομηθεῖσαν κένωσιν τε καὶ σάρκωσιν.

P. 557, B. ὁ δὲ οὐκ ἦν προσέλαθε F. 112 r. m. πρόσλημμα, πρόσληψις εἰ προσλαμβάναν eihero posita de ἐνσαρκώσει Christi.

P. 557, C.) F. 112 r. i. ἵστεόν δὲ ὅτι ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ὀφθαλμός, τοῦτο νοῦς ἐν ψυχῇ, μέρος αὐτῆς τυγχάνων τὸ καθαρώτατον, οὐδὲν διὰ μέσου προσωμίλησε Θεὸς σαρκί. νοῦς μὲν γὰρ ἐν ψυχῇ, ψυχὴ δὲ ἀπορρήτως ἐν σώματι.

P. 557, D. E.) F. 115 v. m. (Χριστός) οὕτε φαντασίαν τινὰ καὶ κόμπου περιεβέβλητο cet. Ibid. Δαβὶδ δὲ πρόβωθεν κατανοήσας . . . τὰ θαύματα καὶ τὴν

ἀστράπτουσαν δύναμιν τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ τῷ ἐντεῦθεν κάλλιε πρώθεις τὴν καρδίαν, ὀμῆσας καίλει, φησὶν, παρὰ τοὺς γίους τῶν ἀνθρώπων (8). Ibid. εἰς ὅρους μὲν ἀνεῖσι (Χριστός), δεικνύς, ὅτι χθαμαλῆς νοῦς οὐκ ἂν γένοιτο πρὸς θεωρίαν ἐπιτήθειος, ἀλλ' ὁ κατ' ἴδιαν γεγόνος ἐξω φροντισδων βιωτικῶν ἐν ἡσυχίᾳ. Ibid. de Christi glorificatione in monte : ἐπὶ τὸ ἐνδοξότερον οἱ χαρακτῆρες διὰ φωτισιδούς χρώματος διεχρόνωνντο. ταῦτα δὲ τύποις τις καὶ ὅλον προμῆνυμα τῆς δευτέρας αὐτοῦ φρικτῆς παρουσίας ἐτύγγαθε. — τὸ οὖν μέλλον φῶς τὸ αἰδιόν τε καὶ ἀσύγκριτον καὶ ἀπρόβητον διὰ τοῦ νῦν δρωμένου ἐμυσταγωγεῖ. F. 115 r. m. Christus αὐτοκαθάρασις.

P. 558, A.) F. 114 r. s. Christus συγκρατεῖ τὴν ζωὴν ἡμῶν. . . νευρῶν τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ συντονωτέραν πρὸς τὸ πνευματικὸν ἀποτελῶν. F. 114 r. i. ἴθωρ ζῶν (9), τουτέστι πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἠρόουσαν τὰς ψυχὰς.

P. 558, C.) F. 116 r. s. δακρύει, ἵνα πᾶν στήθη δάκρουν, ὅπερ ὁ ἐκτῆς ἀμαρτίας καπνὸς ἡμῖν προδέξηνησεν.

F. 116 r. m. in lacrymarum descriptione τοῦ ὕγροῦ τὸ βᾶρος ἀποσσευάζεσθαι dicitur.

F. 116 v. s. τὸ ἀμετάθετον εἰ τὸ εὐεπίστροφον ορισposita, de hominibus.

P. 558, D.) F. 116 v. m. (ad : μεμαλᾶξιται) πάντα ὅσα πρὸ τοῦ σταυροῦ ὑπομεμενηκώς, τὰ βεπίσματα cet. F. 116 v. m. (ad : μαλακίαν) νόσος μὲν ἐστὶ ἡ χρονία παρατροπὴ τῆς τοῦ σώματος ἐξως, μαλακία δὲ ἀρχὴ χαλνώσεως σώματος, προἰάγγελος νόσου. — ἐπὶ δὲ ψυχῆς νόσος μὲν ἀμαρτίας ἐνεργεῖα, μαλακία δὲ χαλνώσεως λογισμὸς πρὸς συγκατάθεσιν ἐνεργείας.

F. 116 v. m. Christus αὐτοζωῆ (10).

F. 117 r. s. τῆς τοῦ Θεοῦ θεωρίας ἢ κατατρόφης.

F. 117 r. s. ζωῆς . . . θανάτω μὴ διακοπτομένης.

F. 117 v. m. τὸ ἀμετάπειστον καὶ ἀμετάθετον τῆς ὑποσχέσεως.

apud Greg. Or. XXII, p. 419, B. ubi El. f. 276 v. i.

(7) Ex Philipp. 2, 7. ἀλλ' ἑαυτὸν ἐξένωσεν. Conf. Gregor. Or. XXX, p. 541, D. ibique El. f. 122 r. i. 122 v. s. Or. XVII, p. 525, B. et El. f. 365 r. m. qui etiam f. 121 v. i. de κενώσε: Christi comparandus.

(8) Ps. 44, 5. loco celeberrimo, quem Gregorius laudat.

(9) Jo. Ev. 4, 10.

(10) Christum αὐτοκαθάρασιν ab Elia similiter vocari vides f. 115 r. m. Vocem αὐτοζωῆ, et quidem per hyphen scriptam. Elias de Christo iterum usurpat f. 122 r. i. 129 r. m. quo posteriore loco, uti f. 151 r. m. factum videbis, αὐτοζωῆ et αὐτοζωῆς conjuncta. Αὐτοκαθήρασις Christus Gregorio p. 549, B. et Elia t. 454 r. m. Est autem frequentis apud Gregorium hujusmodi compositorum usus. Conf. porro Or. XXII, p. 414, A. τὸν Θεὸν καὶ αὐτόθεον. ubi C. αὐτόθεον loco vulgati αὐτὸ θεὸν ex Reg. bur. et Montae. reposuit, quibuscum B. congruit : Or. XXIII, p. 425, A. αὐτοφιλανθρωπίᾳ. ubi docta Elia expositio f. 251 r. i. (cf. annot.) : Or. XXIII, p. 452, A. ἄγια καὶ αὐτοαγάθητα. ubi B. αὐτοαγάθητης. sed in. 2 atr. mg. αὐτοαγάθητα recte cum Elia. :

(1) Hebr. 10, 1. Οἶδεν est : esse sentit et appellat. Conf. El. f. 120 v. i. et Gregor. Or. XXVI, p. 482, A. ibique El. f. 329 v. s. Mommi de hoc verbi usu ad Jo. Glyc. De V. S. R. p. 69. 88 sq., mommi etiam Sinner. ad Greg. Naz. Or. I. m. in Casar. p. 55.

(2) Jo. 6, 27.

(3) Vulgo : προσγενόμενον. Læctōni ἐπιγενόμενον Elie interpretatio auxiliatur. Adde ejusdem verba f. 181 r. m.

(4) Id est : reddes, explicabis.

(5) Eadem Elias de Christo f. 111 v. m. De verbi διαπνεῖσθαι usu eo, qui hic obtinet, dixi Animadvvs. in Basil. I p. 171. Geminus usus passivi διαπνεῖσθαι ap. Melet. De N. H. ed. Gram. p. 56, 17. 99, 27. 100, 1, 14 sq. 92 (ubi διαπνεῖσθαι juxta positum). 104, 5. Ἀδιαπνευστία ap. eund. p. 101, 1. διαπρόρησις p. 101, 41 sq. et verbum διαπνεῖσθαι activum p. 128, 8.

(6) Apud Eliam f. 275 v. i. locutio : εἰς κακίαν κωμῶδεῖν τινα, i. e. tanquam pravum aliquem parstringere. Idem f. 254 v. m. διακωμῶδεῖν τε καὶ διατύροειν : passivum διακωμῶδεῖσθαι f. 275 r. m. Vid. Buhinken. ad Tim. I, V. Pl. p. 171 ed. Lugd. Bat. Κομωδία, quod irridendi materiem præbet,

F. 117 v. s. τοῖς αὐτοῖς ἐμφιλογοῦσθαι, sc. con-templando et explicando.

P. 558, E.) F. 118 r. s. ἔστι δὲ ἡ ἀνάστασις οὐκ ἄλλο τι, ἀλλ' ἢ πάντως ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασις. F. 118 r. i. τὸν δὲ ἄδρην φησὶν ὁ μέγας Βασιλειος κοινόν τινα τόπον εἶναι ἐν cet. T. I, 497, D. usque ad ψυχᾶς, VV. LL.: ἐσωτάτω μεσαιτάτω. — δι' οὗ τὴν κάθοδον εἶναι δι' οὗ ἡ κάθοδος. Deinde οὗ γὰρ δὴ cet. ex Basilio ibid. usque ad ἔξωθεν. Var. lect.: ἐπιτεταγμένη ἀποτεταγμένη. Post ἔξωθεν Elias addit: κἄν ὁ Ἰσαίας (1) πλατύνει λέγει τὸ στόμα αὐτοῦ τὸν ἄδρην, τροπικώτερον τοῦτο λέγει, ἵνα παραστήσῃ τὴν ἀδρὸν τῶν ἀπολλυμένων.

F. 118 v. s. αἰνιγματιστὰς καλεῖ τοὺς περὶ Εὐνόμεον (559, A.) διὰ τὸ γρίφον καὶ σκολιὸν καὶ σκοτεινὸν τῶν αἰνιγμάτων.

F. 118 v. m. (ad: τὸ τοῦ λόγου δυνατόν 559, B.) τὴν ἐν λόγῳ δύναμιν καὶ κομψείαν.

F. 118 v. m. ὅταν... τότε δὴ τότε — .

F. 118 v. m. ἡ ἀπερίεργος πίστις καὶ ἀσυζήτητος.

P. 559, C. τὸ τοῦ λόγου κομψόν) F. 118 v. m. τὸ κομψὸν καὶ περίεργον τοῦ λόγου.

P. 118 v. i. ἀπερίεργος τὸ καὶ ἀτεχνολογητός.

P. 559, C.) F. 119 r. s. στραγγαλιὰς δὲ βιαιῶν (2) δογματῶν (3), ἃ καὶ βίαια εἶναι δοκεῖ, ὡς τῇ ἀνάγκῃ τῶν συλλογισμῶν τε καὶ διλημμάτων πρὸς συγκατάθεσιν τοὺς ἀφελεστέρους ἔλκοντα.

Or. XXX.

F. 119 v. s. οὐκ ἔφρασε κατὰ μέρος καὶ τὰ ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἐπ' ἑλαττώσει τοῦ Μονογενοῦς ὑπ' αὐτῶν (4) προτεινόμενα ἐρμηνεύσαι τε καὶ συμβιβάζσαι.

P. 540, A.) F. 119 v. i. ἐν τῷ προλαβόντι (5) λόγῳ. Ibid. τὰ δ' αὐτὰ (sc. ἐπιχειρήματα Eunomianorum) καὶ στροφάς (λέγει) διὰ τὴν πλοκὴν τῶν διλημμάτων καὶ τῶν παραλογισμῶν, καὶ διὰ τὸ συνεστραμμένον καὶ σκολιὸν αὐτῶν.

P. 541, A.) F. 120 v. i. δύο γεννήσεις ἐπὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ οἶδεν ὁ λόγος, τὴν μὲν ἄνω ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀμητέρως, τὴν δὲ κάτω (f. 121 r. s.) ἐκ τῆς Παρθένου ἀπατόρως (6). F. 121 r. m. (Christus) ἄνθρωπος κτίσεται δι' ἡμᾶς, βουλῆσει τοῦ Πατρὸς τὴν ἡμῶν σάρκα περιβαλόμενος.

P. 541, C.) F. 121 v. i. καθὲς εἰς κένωσιν ἑαυτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. . . ἐδοῦλεσε καὶ τοῖς

Or. XXXI, p. 575, A. ἀτοκός, ubi annot. Adde Eliam f. 178 v. i. de voce ἀτόκος ὁσπριαντὸν disputantem, quam Gregorius in Spiritus sancti laudem usurpavit, et conf. Corder. Onom. Dionys. h. v. Recentiorum Platoniceorum libri ejusmodi vocabulorum pleni sunt.

(1) Memoriter Elias Esai. 5, 15. excitavit; namque illic ἄδρην non τὸ στόμα, sed τὴν ψυχὴν πλατύνειν dicitur.

(2) Sic B. cum Edd.: τῶν βιαιῶν th. ap. M. Reg. hm.

(3) Sic B. cum Edd.: συναλλαγμάτων r. ap. M. Coisl. 4 et Par.

(4) Eunomianos dicit, ad Orat. XXIX repiciens.

(5) Legendum: προλαβόντι i. e. in praecedente oratione. Conf. Voemel. ad Nicol. Methon. p. 62, 256, b.

(6) Notanda rari usus adverbium ἀμητέρως et ἀπατόρως, ex eo perfecta loquendi usu ecclesiastico, quo Christus ἀμῆτωρ et ἀπάτωρ vocatur. Vid.

ἡμετέροις πάθει. F. 122 r. m. locutio: ἡ οἰκονομικὴ συγκατάθεσις (sc. Christi). F. 122. r. i. locutio: ἐν τῇ οὐσίᾳ τὸ ἀπαράλλακτον διασώζειν, de Christo. F. 122 v. m. ἐπετεκλήθημεν γὰρ ὄντως τῇ τοῦ νοητοῦ ἡλίου ἀνατολῇ ἐξ ὕψους (7) τῆς αὐτοῦ θεότητος.

P. 541, D. κεινωθέντι δι' ἡμῶν) F. 122 r. i. κένωσιν μὲν οὖν ὠνόμασεν (f. 122 v. s.). . . τὴν εἰς φύσιν ἀνθρωπίαν ταπεινώσιν, μορφὴν δὲ τὴν φύσιν, τὴν οὐσίαν. ὡς γὰρ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν (8) ἴσον δύναται τὸ (9) ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ ὑπάρχειν, οὕτω καὶ τὸ μορφὴν ἀνεληφέναι δούλου ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν Κύριον ἡμῶν γεγενῆσθαι σημαίνει.

F. 122 v. i. τὴν ἀρχήθεν γένησιν (10) τοῦ Μονογενοῦς.

F. 125 r. m. τὸ πρῶτον κεφάλαιον καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦτο ἀναφερόμενα (11) καλῶς μεταχειρισάμενος.

F. 125 r. i. ἡμεῖς δὲ πλατικώτερον (12) περὶ τούτου λέξομεν.

F. 125 v. s. ὅτε μᾶλλον τελειωτέρῳ τε τούτοις (sc. sanctis) συνέσται (ὁ Κύριος) καὶ καθαρώτερον, τῶν ἐσώπτερον λυθέντων.

P. 542, A.) F. 125 v. s. ἡ ἐπαγγελία τοῦ παρόντος οὐκ ἀπαρνεῖται . . . τὸ μέλλον, ἀλλὰ παρεκτείνεται τούτῳ.

F. 124 r. i. ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. . . ἕκαστος (sc. justorum) . . . κατὰ τὸ ἑαυτοῦ μέτρον ἐξ ἐνὸς νοητοῦ ἡλίου διαυγάζεται, καὶ κατ' ἄξιαν ἔλκει τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐφροσύνην, ἀναλόγως ἐκεῖθεν ἐπιμετρομένην.

F. 124. v. m. ἀνοηταίνεις προφανῶς.

P. 542, E.) F. 125 r. m. (ὁ Υἱὸς) καθυποδύς τὴν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποταγήν.

C P. 545, A.) F. 125 v. m. καὶ τοῦτο . . . ἐβλαφήσησαν (sc. Hæretici), ἐγκαταλείψομαι (sc. Christum in eruce) ὑπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, ὡς φοβουμένης τὸ πάθος, ἐρεσχηλίσαντες. F. 125 v. i. οὗτοι: (sc. Hæretici). . . τῇ σαρκὶ ἀντιψυχῆς λογικῆς τὴν θεότητα χρηματίζου ἐρεσχηλίσαντες, τὰ τῆς ψυχῆς πάθος, τὸ δειλίαις λέγω καὶ τὸ συστέλλεσθαι: καὶ φέβω πολλάκις ἀψίπτασθαι τῆς σαρκός, τῇ θεότητι προσήπτον. ταύτης τῆς αἰρέσεως καὶ Ὁριγένους ἐστίν.

P. 545, C.) F. 126 r. m. δραματούργιον δὲ ὁ ἅγιος τὰ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κέκληκεν, οὗ τὴν ψευδῆ πλάσιν οὕτω λέγων: τοιαῦτα καὶ δράματα· ἀλλὰ τὴν προσ-

Dronk. Ind. ad Gregor. N. Carm. Sell. p. 241, a. Suicer. Thes. Eccl. v. ἀπάτωρ. Boissonad. Anecd. T. III, p. 59. ubi ἀμῆτωρ pro ἀμῆτορα, pessimo mendo typographico.

(7) Luc. I, 78. ejus verbis, a Gregorio allatis, Elias illa: τῇ τοῦ νοητοῦ ἡλίου, de suo adjecit.

(8) Philipp. 2, 6. Statim post verbis: μορφὴν ἀνεληφέναι δούλου, respicitur ad Philipp. 2, 7.

(9) Aut τῷ pro τὸ legendum, aut καί, quod respondeat progressu ἴσον, supplendum est. De ἴσος — καὶ et similibus v. Animadvss. in Basil. I, p. 20, 161.

(10) Scribe: γένησιν, et conf. Gregor. p. 545, A.

(11) Eodem sensu ἀναφέρεσθαι ὑπὸ τι statim post repetitum. Ἀνάγεσθαι ὑπ' ἑνα λόγον habes f. 160 v. m. Que formulæ Aristotelis usitate sunt.

(12) Scribe: πλατικώτερον. Eodem modo peccatum f. 206 r. i. ubi locutio: πλατικώτερον (i. πλατικώτερον) ἱστορεῖν τι.

οπικὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διάθεσιν, ἣν ὡς ἄνθρωπος ἀληθῶς χρηματίσας ὁ ὑπερούσιος ὑπέθετο.

P. 545, D.) F. 126 r. i. ἴνα. . . καὶ γὰρ μεταλλάω τῶν ἐκείνου, τῆς καθαρότητός φημι, τῆς ἀπαθείας τε καὶ θεώσεως, διὰ τὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. . . σύγκρασιν.

P. 544, A.) F. 126 v. m. σκοτίαν Jo. I, ὁ. Elias interpretatur τὸν βίον, διὰ τὴν ἀπὸ τῶν παθῶν ζόφον καὶ τὴν πλάνην. Ibid. σκότος. . . καλεῖ τὸν ἀνθρώπον διὰ τὴν παχύτητα καὶ τὴν ἐπιπροσθήσιν τῆς σαρκός. F. 126 v. i. διὰ τὸ πρόβλημα τῆς σαρκός, ἤγουν διὰ τὸ ὀριόμενον. Ibid. ἐκεῖνος (sc. Christus). . . καὶ Θεὸς ἦν ἀπρόσιτός τε καὶ ἀκατάληπτος, ἡμεῖς δὲ γούς βαρῆς καὶ ὡσπερ τιτα πέδαις καὶς τῆς συγγενούς ὕλης προσπαθείας καταχόμενοι.

P. 544, B.) F. 127 r. s. προθυμότερον τούτοις ὀρξεί: χεῖρα βοθηίας.

P. 544, B. μὴ δὲ [1] γὰρ Σαβέλλιου τῷ φητῶ τούτῳ παρασφειρέσθωσαν [2]) F. 127 r. m. ἐπὶ φθορᾷ παρεπιστέωσαν τῶν ἀκρωμένων.

P. 544, C. Ἐλεῖ θεοειδεῖς ἔλεον Θεοῦ χωρητικοὶ καὶ μέντοι F. 127 r. i. οὐδὲ μίαν (5) περὶ Θεοῦ θεωρίαν ἐν ἑαυτοῖς φέρομεν διὰ τὸ ἐπιπροσθεῖν κάλυμμα τῷ νοῖ, ἢ μικράν τινα φαντασίαν. τότε δὲ ὅλοι θεοειδεῖς ἦτοι θεοὶ ἐσόμεθα καὶ ὅλης τῆς θεότητος χωρητικοί, ὅλης δὲ τῆς χωρητικῆς πρὸς τὴν ἐκάστου καθαροσιν. ἢ μὲν (4) γὰρ πανταχοῦ πάρεστι καὶ τὰ πάντα πληροῖ, ἕκαστος δὲ ὅλην οἶεται ἔχειν, ὅλος θεοειδῆς γενόμενος καὶ μηδένα τόπον ἔχων ἀφώτιστον. καὶ ὡς ἐν ἀμυδρᾷ εἰκόνη εἰπεῖν, ὡσπερ ὅλου τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἕκαστος μετέχειν λεγόμεθα, τοῦ ἐφικτοῦ μετέχοντες.

P. 544, D.) F. 127 v. m. (οἱ ἀρρετικοὶ) τοῖς. . . λοιποῖς κακούργως ἐπιφυρόμενοι ῥήμασι.

F. 127 v. m. τὸ. . . ἐν ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ἢ δυνάμει, ἢ ἐνεργείᾳ, ἢ βουλήσει, ἢ οὐσίᾳ λέγεται.

F. 128 r. m. ἑτεροούσιος (5), de Filio.

P. 545, B.) F. 128 v. m. (ad: τὸ κυρίως) ἐνηλλαγμένως διὰ τὴν ἔνωσιν, ἤγουν οὐ κυρίως.

F. 130 r. s. ἔνια. . . ἐκ γενετῆς οὔτε ὕψιν, οὔτε ὀδύνας ἔχει, ἀλλ' οὐ λέγεται νοθά, οὔτε τυφλά, ἀλλ' ὅτε πεφυκότα ἔχειν, οὐδαμῶς ἔχει.

P. 545, E.) F. 150 v. i. τὸ. . . οὐ δύναιται ἀφ' ἑ

ἑαυτοῦ ποιεῖν (Jo. 5, . . . ap. Gregor.) συμφωνίας μαρτυρία καὶ ἀκριβοῦς ἐγγύτητος καὶ ἀπαρἀλλαξίας σημεῖον. Ibid. vox ἀπαρἀλλαξία eodem sensu cum ἰσότης conjuncta repetitur.

P. 547, A.) F. 151 r. s. Elias dicit, Christum ὡς εἰς αἴτιον καὶ ἀρχὴν τὸν Πατέρα ἀναφέρεσθαι (7). F. 151 r. m. ζῆν δὲ διὰ τὸν Πατέρα λέγεται (sc. Christus ap. Jo. Ev. 6, 58), ὡς εἰς αἴτιον αὐτὸν ἀναφερόμενος. Ibid. ὁ δὲ γε μέγας Βασίλειος· εἰ διὰ τὸν Πατέρα, φητίν, ὁ Υἱὸς ζῆ, δι' ἕτερον καὶ οὐ δι' ἑαυτὸν ζῆ. ὁ δὲ δι' ἑτέρου ζῶν, αὐτοζῶη εἶναι οὐ δύναται. οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ χάριν ἄγιος αὐτοζῶης.

F. 151 v. m. οὐκ ἄστοπον τὸ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν. . . τῆς κατὰ μέρος ἐπιστάσεως προσδεῖσθαι;

F. 151 v. m. ἦπου καὶ παιδαγωγείον καθ' ὑμᾶς αὐτοῦ (sc. Dei et Filii) ὑπανοῖξομεν —;

F. 151 v. m. locutio: ἀλόγιστα τίνα συνείρειν καὶ ἀδιανόγητα.

F. 151 v. i. ὀρᾶτε, πῶς εἶσω δικτύων ἀλίσκεσθε;

P. 547, C. ἢ ἑθελον, ἔτι τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοῖς τύπους ἐνεσημαίρεται. . . ὁ Πατήρ. . .) F. 152 r. m. (ad: ἐνεσημαίρεται) ἀντὶ τοῦ ἐννοεῖ. θεοπροπῶς γὰρ νοῶμεν τὸ ἐννόημα, θελήματος διάδοσιν, ὅσον τινας μορφῆς ἔμφασιν ἐν κατόπτρῳ, εἰς Υἱὸν ἀχρόνως διεικνούμενον (8).

F. 152 r. i. ἢ ἐκ μὴ ὄντων τῶν ὄντων παραγωγῆ. Ibid. τὴν ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τῶν ὄντων παραγωγῆν.

F. 152 r. i. (ad: οικονομίαν τε καὶ συντηρήσιν C 547, D.) τὸ οικονομεῖσθαι καὶ συντηρεῖσθαι.

P. 548 A.) F. 153 r. s. σχηματίζεσθαι.

P. 548, D.) F. 155 v. s. ἐπελ. . . ἐγγύς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ποτε, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ προαιρέσει, διὰ δὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐκπεπτώκαμεν, προσφυῶς ἀποκατάστασις (9) καὶ ἐπάνοδος λέγεται ἢ ἡμετέρα πάλιν πρὸς Θεὸν οικειώσις τε καὶ ἔνωσις.

P. 549, A.) F. 154 r. i. πρὸς τὸν νοῦν μόνον τῶν ῥημάτων ἀποβλέψας, τῆς τάξεως οὐκ ἐφρόντισεν, ὃ δὴ τῆς γοργότητός ἐστιν ἴδιον.

F. 154 v. m. ποῦ γὰρ ἐκεῖνον τὸ διατεῖν τὸ καταπέτασμα τῆς σαρκός καὶ διιδεῖν ἰσχύσαι τὸ τῆς θεότητος ἄδυτον; εἶδεν ὁ καρδίαις ἐμβάτεῶν, πρὸς ὅτι (10) βλέπων οὕτως ἰκέτευε, καὶ ὅτι οὐ πρὸς τὸ Θεῖον εἶχε τὴν ψυχὴν ἀτενίζουσαν.

(7) Eadem de Christo Elias f. 151 r. i. Conf. etiam insequentia f. 151 r. m. Locutione εἰς ἐν αἴτιον ἀναφέρεσθαι Elias f. 162 v. s. item sensu theologico, nimirum de Filio et Spiritu sancto, utitur; eosdem ὑπὸ τὴν πατρικὴν αἰτίαν ἀναφέρεσθαι f. 257 v. i. dicit. Vox ἀναφορὰ in eodem argumento ap. Gregor. Or. XXXI, p. 565, B. ubi vid. Elias.

(8) Hoc ipso Eliae usus loco, de verbo ἐνεσημαίνεσθαι ad animum translato monui in Nov. Annal. Philol. Vol. 49, Fasc. 4, p. 407.

(9) Haec referuntur ad verba Gregorii vulgo post ἀνάστασιν οmissa: εἶτον ἀποκατάστασιν. quae etiam duo Regg. Coisl. 2. Or. 1. et Comb. addunt. Noli autem haec verba pro glossa habere; nam Gregorius ἀνάστασιν ipse ἀποκατάστασιν interpretatur. Conf. Krabinger. ad S. Gregor. Nyss. De Praecat. d. 155 sq.

(10) Scribe ὃ, τι. Respicitur ad Luc. 18, 19.

(1) Vulgo: μηδέ. recte.

(2) Sic B. cum Edd.; παρασφειρέσθωσαν Savil. ap. M. et eodd. plures. Cui lectioni favere videtur παρεπιστέωσαν apud Eliam, qui verbo παρασφειρέσθαι apud Gregor. Or. XXXII, p. 596, A. ubi conf. El. I, 214 v. m.

(3) Scribe: σὺδεμίαν.

(4) Cod. μὲν cum duplici accentu; eam scripturam cum alias, tum f. 260 r. m. deprehendi. Vid. Bast. Comm. Palaeogr. p. 825.

(5) Cod. per hyphen, quod dicitur. Conf. annot. ad f. 116 v. m.

(6) In his quae p. 545, A. apud Gregorium praecedunt, B. cum Reg. hm. Coisl. I. et aliis ante εἰρήσθω addit ἡμῶν, quod vulgo male deest. Dativum personae cum verbi passivo constructum attigi ad Marcum Eugenium in Zeitschrift für die histor. Theologie 1845. IV, p. 61.

P. 550, A.) F. 155 v. s. δι' ὧν ἐπιχειρημάτων ἢ ἄλλων εἰπεῖν ἐρεσχημάτων κατὰ τοῦ Υἱοῦ ἐσπουδάσαμεν, . . . διὰ . . . τούτων μᾶλλον νεניתεμεθα τὸν Πατέρα.

P. 550, B.) F. 156 r. s. (Χριστός) δεικνύς ἀπαρχήν, ὡς φησὶν ὁ μέγας Βασιλείου, καὶ τὸ ταύτης ἀμωμον ἐπιδεικνύς τῷ Πατρὶ. F. 156 r. m. (Χριστός) αἰτεῖ... κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς δὲ Θεὸς χρηγεῖ. F. 156 r. i. οὐ γὰρ ἀπέθετο τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα, ὡς οἱ τὰ τῶν Μανιχαίων φρονούντες ἐρεσχηλοῦσι λέγοντες, ὡς ἀναληφθεὶς ὁ Χριστὸς ἀπέθετο ταύτην καὶ γυμνῆ τῆ θεότητι ἀνήλθε πρὸς εὐρανοῦς.

P. 550, C.) F. 156 r. i. τὸ ... σκοπιμώτατον (1) τέλος αὐτῆς (sc. τῆς ἐνανθρωπήσεως) τὸ θεωθῆναι τὸν ἄνθρωπον ἦν.

P. 550, E. ὁ συντελεστής καὶ μεταποιητής) F. 157 r. m. αὐτὸς γὰρ καὶ ἐποίησε πάντα καὶ συντελέσει καὶ μεταποιήσει.

F. 157 r. m. (ὁ Εὐαγγελιστής) τῷ Υἱῷ τὴν τοιαύτην γνώσιν (sc. Dei) ἀνέθηκε (2).

P. 551, A. τὰ εἶδη ἐν χρῶ [5] τοῦ τέλους) F. 157 r. i. (a): ἐν χρῶ) ἦγον ἐγγύς τοῦ τέλους.

F. 157 v. m. (ὁ Χριστός) διὰ... τὴν τῆς ὑπαταχῆς αὐτότητα καὶ τὴν ἀδιάσπαστον ἔνωσιν (sc. cum Patre) . . . ζωοποιὸς ἐχημάτισεν. Ibid. in eodem argumento: ἢ καὶ ὑπόστασιν ἔνωσις, ἢ ἀβρότης τε καὶ ἀδιάρρητος.

F. 157 v. m. locutio: ἰσχυαῖς ἐπινοαίς ἦτοι λεπταῖς τοῦ νοῦ φαντασίαις χωρίζειν τὸ πρόσλημμα (sc. in Christo) τοῦ προσλαθόντος.

F. 157 v. m. τῶν . . . ἀνθρώπων οὐσιωδῶς ἢ τῶν μελλόντων κατηγορεῖται: ἦρνοια, ὡς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ πάλις τὰ θεῖα, τὸ τῆς Δαμασκοῦ θέρημα, φησὶν.

P. 551, B.) F. 158 r. m. ταύταις ταῖς ἐξηγήσεσι καὶ ἑτέραν ἐπιφέρει: γλαφυρωτέραν ἐξηγήσιν, ἧς ἐξηγήτης: ὁ μέγας Βασιλείου.

P. 551, D) F. 158 r. m. μόνῃ τῇ πρώτῃ φύσει: τὴν γνώσιν πάντων ἀναθεῖς.

F. 158 r. i. (τὸ πρόσλημμα sive τὸ πάσχιον in Christo) ἀπαφραστισθὲν . . . τελείαν ἀπάθειαν ἔλαβε.

P. 551, D.) F. 158 v. m. δέησις μὲν ἐστὶν ἰκεσία ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς λυπηρῶν προσφερομένη, προσευχὴ δὲ αἰτησις ἀγαθῶν.

F. 159 r. m. conjunctim posita: ἐργασίαι et ἐνθυμήματα.

F. 159 r. m. ὅσαι (sc. Christi appellationes) ταπεινότεραι: καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ τούτῳ προσεφαρμόζουσαι.

(1) Codex: σκοπιμώτατον. Tu confer exempla formulae σκοπιμώτατον τέλος, a Schneidero in *Lexico* v. *σκοπιμω* allata, in quibus, quod obiter sit dictum, locus ex celebr. opin. De anima post Origen. *Philocal.* ed. Taurin. p. 676 reapse est Philoponi *Comm.* in *Aristot.* De anima lib. II fol. 55 r. ed. Venet. a MDXXXV. Sed de toto illo libro celebr. opin. de anima plura in *Examine Plagiariorum et Compilationum Graecorum*.

(2) Nimirum eam, de qua Marc. 13, 32.

(3) Vulgo: ἐν χρῶνι. Ne quis autem χρῶν e compendio vocis χρῶνι ortum existimet: ὅλον Gregorius metaphoræ ἐν χρῶνι mitigandæ adject. De locutione ἐν χρῶνι vid. Jacobs. ad *Philost.* *Imag.* p. 406 sq. et Buissonad. ad *Psell.* De op. dæm. p. 259.

P. 552, A. ἄξιον δέ ἴσως est.) F. 159 r. m. (ad ἴσως) ἵνα δὲ μὴ περιττός τις δόξη καὶ ἔξωρος ὁ περὶ τούτων λόγος, χρῆται τῇ καλομένῃ θεραπειᾷ. F. 159 r. i. τὸ δὲ ἴσως μετριοφρονῶν ἢ καὶ ἐπιεικευόμενος τέθεικεν, ἄξιον ἴσως εἰρηκώς. ἐπιεικειᾶς γὰρ καὶ τὸ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ὡς ἀμφιβαλλομένων διαστακτικῶς λέγειν.

P. 552, B. τὸ θεῖον ἀκατονόμαστον) F. 159 v. s. ὄνομα παραστατικὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ μὴ ἔχον.

P. 552, C. τὴν ἄλυτον φύσιν) F. 159 v. m. ἦτοι τὴν θεῖαν. ἄλυτος δὲ αὕτη, ὡς ἀπλῆ καὶ ἀσύμθετος. συνθέτου γὰρ τὸ λύεσθαι, καὶ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθησαν ἀναλύεσθαι. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχὰι ἄλυτοι εἰσι, προσέθηκε τὸ καὶ ἰδιούζουσαι. ἄλυτος γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλυτον φύσιν.

P. 552, C.) F. 159 v. m. τὸ... τῆς ἀερίας χύσεως ὑπόδειγμα.

P. 552, C.) F. 159 v. m. laudator S. Dionysius: τὸ θεῖον ἀνεγνώστον πάντη κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἀκατάληπτον, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὀμνητέον. — ὁ μὲν ἐκεῖνος εἶπε κατ' οὐσίαν, οὗτος εἶρηκε κατ' αὐτόν, ἃ δὲ ἐκεῖνος αἰτιατά, οὗτος περὶ αὐτόν. — περὶ δὲ αὐτὸν εἶεν ἂν αὐτὰ τε τὰ δημιουργήματα καὶ οἱ προνοητικοὶ τούτων λόγοι.

P. 552, C. D.) F. 159 v. i. Ἐκ τε οὖν τῶν περὶ αὐτὸν σκιαγραφοῦμεν τὰ κατ' αὐτόν, καὶ ἐκ τῶν ὀρωμένων λαμβάνομεν ἐμφάσεις τινὰς περὶ Θεοῦ. ὅπερ γὰρ ἐν αἰσθητοῖς ἔηλος, τοῦτο ἐν νοητοῖς Θεός, καὶ πάλιν, ὡς περ ἕμα ἥλιου δίσκος καὶ ἀκτίς καὶ φῶς, οὕτω Πατὴρ, Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα. καὶ αἴτιον μὲν τοῖν δυοῖν ὁ Πατὴρ (4), οὐ πρῶτος, δεῖ, καθάπερ οὐδ' ἐκείνων ἥλιος. καὶ ὡς περ τὸ πῦρ καυστικὸν καὶ φωτιστικόν, οὕτω καὶ ὁ Θεός, καὶ ὡς περ ὁ γνόφος ἀμαυρὸν καὶ ἄσχετον, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς εἰς γνώσιν. ἄλλην οὖν ἀπ' ἄλλου φαντασίαν συλλέγομεν. *De smō*: δὲ τὸ σῶμα ἐκάλεσον, ὃ καθάπερ τινὶ δεσμῷ νοῦς καὶ ψυχὴ συνδέεται. (F. 140 r. s.) ὅπερ καὶ πολλοὶ τῶν ἔξωθεν δεσμοτήριον καὶ τάφον ὠνόμασαν (5). τὴν ἰσχυρότητα δὲ τῆς φαντασίας διδάσκει τὸ ἰνδαλίμα, καὶ ἰνδαλίμα μὲν διὰ τοῦτο, τῆς ἀληθείας δὲ διὰ τὸ εἶναι τὸν Θεόν, εἰ καὶ μὴ ταῦτα, ἃ περὶ αὐτοῦ φανταζόμεθα. διπλοῦν δὲ τὸ ἰνδαλίμα, ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ παντάπασιν ἀνοποστάτου, ὡς ἐπὶ σκιάς καὶ κατόπτρου, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ μετέχοντος ἀληθείας τινός, ὡς ἐπὶ τοῦ παρόντος. ἢ παράθεσις δὲ τῶν ὀνομάτων διαποροῦντός ἐστιν, ὡς μηδενὸς οἰκείως τὴν θεῖαν εὐρισκομένου παραστήσαι οὐσίαν.

(4) Horum similia Elias f. 141 v. m. habet.

(5) De corpore, animi et carcere et sepulcro, Plato *Crat.* p. 400, C. ex Orphicorum doctrina monuit. Carceris symbolum, quod Plato *Phaed.* p. 62, B. singillatim protulit, illustrat Creuz. *Annot. in Plot.* p. 260, b. sq. cui addas *Animadrss. in Basil.* I, p. 125 sq. 157. 187. *Conf. El.* f. 362 v. s. De sepulcri imagine, qua Plato *Gorg.* p. 495, A, item est usus, vid. *Asi. Annot. in Gorg.* p. 311, qui p. 310 sq. hanc totam doctrinam mysticam egregie enarravit. Adde *Stouer. ad Greg. Naz. or. fun. in Cæsar.* p. 30, qui Gregorii locos attingit, quibus corpus σῆμα vel τάφος nuncupatur. — Mox scribendum: διὰ τοῦτο.

P. 552, D. E. 555, A.) F. 140 v. m. (ἡ *θεός* φωνή) ἦν μετὰ τὴν ὁ ὦν τίθησιν, ἀπὸ τοῦ αἰθεῖν ἐτυμολογῶν, ὃ σημαίνει τὸ καίειν, ὡς *Ἡλιάων*, ἢ θέειν, ὃ σημαίνει τὸ τρέχειν (1), διὰ τὸ ἀεικίνητον καὶ θαυμανητικὸν τῶν μοχθηρῶν ἕξεων, ὡς (ad: *τοῖς περὶ ταῦτα τεχνικοῖς* δοκεῖ, εἰ καὶ ἐγγύς ἐστι τῆς ὁ ὦν φωνῆς καὶ πως καὶ οὐσίαν παραθηλοῖ, διὰ τὸ ὁ *θεός* ἡμῶν ἐπὶ *καταναλλασκον ἐστίν* (2), ἀλλ' οὖν τῶν πρὸς τὸ ἐστίν.

P. 553, B.) F. 141 r. s. διττῆς... ταύτης οὐσῆς (sc. τῆς οἰκονομίας), τῆς μὲν ὑπὲρ τὸ σῶμα, ὑφ' ἧς ὠκονόμηται καὶ διεκυθερνώτο (5) τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸ τοῦ σαρκωθῆναι τὸν ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ Λόγον, τῆς δὲ μετὰ τὸ σαρκωθῆναι καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστραφῆναι.

P. 553, D. *ἦρα* [4] ὡς τὸν *θεὸν ἐνφαντῶ φέρων* ὁ τούτων τι *κατεβῶν, μῦλλον ἐπείρηται πρὸς τὸ τέλειον καὶ τὴν ἐξ ἀρετῶν ἐκλείωσιν*.) F. 141 r. m. υἱὸς Θεοῦ χρηματίζαντος καὶ ἑνοικον σὸν-τες Θεοῦ. F. 141 r. i. τῶν ἄλλων σπουδαίων ἀνδρῶν, ὧν Θεὸς ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἐξ ἀρετῆς οἰκείωσιν. F. 141 v. s. (ἀσκητικοὶ πόνοι) δι' ὧν πρὸς τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν ἀνατρέγομεν, ἐξ ὧν πλουτεῖ τις τὸ ἑνοικον ἔχειν Θεοῦ, ἐξ ἀρετῶν Θεῷ οἰκειούμενος. *Ibid.* δεῖ δὲ καὶ ἐλπίζειν τὰ σωτηριώδη διὰ τὸ πάγιον τῆς τῶν ἀρετῶν ἕξεως. παρέλιπον δὲ τὸ δὲ ἐν τῷ. *ταῦτα δὲ τῆς εἰκοσιμίας* (5), ἐκ περισσοῦ κείμενον κατὰ Ἀπτικούς.

F. 141 v. m. κατὰ ἀμυδρὰν εἰκόνα εἰπεῖν.

F. 141 v. m. τὰ τρία πρόσωπα, ἀδιαστάτως ἀλλήλων ἀχρὶς ἡμῶν συγκαταβαίνοντα (6).

P. 554, A.) F. 142 r. i. (ad verba venosicōs ei venōhēs *Ev. Jo.* 14, 7. 9.) ὄρασιν τὴν γνώσιν καλῶν, ἐπεὶ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ψυχῆς ὁ νοῦς, οὐπερ ἡ γνώσις.

P. 554, B.) F. 142 v. m. εἰ δὲ τις διὰ τοὺς λόγους τοῦ τεχνίτου καὶ αὐτὸν τὸν τεχνίτην φήσῃσι τοῖς οἰκοδομημασιν ἐνυπάρχειν, οὐ πόρρω τοῦ λόγου πεσεῖται. F. 142 v. m. ὡς Λόγος δὲ ὁ Υἱὸς ὑμνεῖται παρὰ τῷ *Εὐαγγελιστῇ* (7).

P. 554, B. *σοφία* δέ, ὡς *ἐπιστήμη θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων*) F. 142 v. m. λέγεται δὲ σοφία (*Christus*), ὡς τοὺς λόγους πάντων ἐν αὐτῷ προέχων, τὸν τε θεῖον καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ καθ' ἡμᾶς, καὶ κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν *Διονύσιον*, ὡς πάσης σοφίας ὑποστάτης. οὐ γὰρ μόνον οὗτος πάσης σοφίας ὑπερπλήρης ἐστὶ καὶ τῆς

συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ἀλλὰ καὶ παντὸς λόγου καὶ νοῦ καὶ σοφίας ὑπερίδρυται (8).

P. 554, B.) F. 143 r. s. (ὁ *Μονογενῆς*) πάντα κατὰ δύναμιν ἄπειρον καὶ ἀπερίοριστον παράγων, καὶ οὐ παράγων μόνον, ἀλλὰ καὶ συντηρῶν καὶ συνέχων τὰ γεγονότα καὶ δύναμιν αὐτοῖς εἰς τὸ εἶναι τε καὶ συνέχεσθαι *χορηγῶν* (9). *Ibid.* ἐπεβήρωσε τὸ σῶμα ἡμῶν δύναμιν, . . . τὴν κατὰ πάλιν ἐνθεῖσε αὐτῷ.

P. 554, B. C. *ἀλήθεια* δέ, ὡς ἐν, οὐ πολλὰ τῇ φήσει. *τὴ μὲν γὰρ ἀληθὲς ἐν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχεδὲς* [10]) F. 143 r. s. λέγεται δὲ ἀλήθεια, ὡς ἐν, οὐ πολλὰ τῇ φήσει. ἀπλοῦς γὰρ καὶ εἰς ὁ λόγος ἐστὶ τῆς ἀληθείας, ποικίλον δὲ τὸ ψεῦδος καὶ πολυσχεδὲς.

P. 554, C. *τοῦ Πατρὸς σφραγὶς καὶ χαμακτὴρ ἀψευδέστατος*) *Itæc ex Evangelistæ, i. e. Joannis, verbis: τοῦτον γὰρ ἐσφράγισεν ὁ θεός* (11), *sumta esse Elias docet f. 145 r. m.*

P. 554, D.) F. 145 v. s. οἱ μὲν ἄλλοι πάντες (sc. *Patres eccl.*) φῶς φασὶν αὐτὸν (sc. *Christum*) λέγεσθαι . . . ὡς ἀπρόσιτον τῇ ἐν θεότητι ὀσῆ . . . καὶ ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως τοὺς καθαθαμένους τὸ ὄμμα τὸ ψυχικὸν κατακαύζοντα. F. 145 v. m. οὐ δὲ ἐντολῶν τήρησις, σαρκὸς κάθαρσις, τοῦ ἐπιπροσθούτος τῇ ψυχῇ νέφους καὶ οὐκ ἰδῶτος καθαρώς ἰδεῖν τὴν θεῖον ἀκτίνα. οὐ δὲ κάθαρσις, ἔλλαμψις. οὐ γενομένου, φωτισοῦσθαι οἱ ἄνθρωποι καὶ θεοσεύειν καὶ χρηματίζουσι.

P. 555, A. *τοῖς ἐπὶ νόμον καὶ τοῖς ἐπὶ χάριν*).

F. 144 r. m. τοῖς τε Ἰουδαίοις τοῖς ὑπὸ νόμον τα οὔσι τὸν διὰ Μωσέως δοθέντα, καὶ τοῖς ὑπὸ τὸ εὐαγγέλιον.

F. 144 v. s. locutio: ἡ κατὰ Χριστὸν παλινοκία.

F. 144 v. m. locutio: τὸ κατ' εἰκόνα (sc. *Dei*) τηρεῖν ἀδιαλώθητον.

F. 144 v. m. *Christus* ἐλευθερῶν κατεχομένους ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ ταύτης προστάτου δαίμονος.

P. 555, B. C.) F. 145 r. s. καλῶς οὐκ ἀνάγων, ἀλλ' ἐπανάγων εἰρχεν, ὡς ἂν δεῖξῃ, ὅτι ἐπὶ τοιαύτῃ ζωῇ γεγονότες καὶ ταύτης ἀπολεισθήσαντες ἐκ βῆθυμίας, ἐδεήθημεν πάλιν τοῦ ἐπαναζήσαντος. ἀνεῖσι μὲν γάρ τις, ἐνθα μηδέπω ἀναβέθηεν, ἐπάνεσι δὲ ἐκείσε, ἀφ' οὔπερ ἐκπέπτωκεν, ἀνίστησι δὲ ἐκείσε, ἀφ' οὔπερ ἐκπέπτωκεν. ἀνίστησι μὲν οὖν ἡμᾶς . . . πρὸς τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ ἀκήρατον ἐπανάγων. ἡ γὰρ πα-

(1) Erravit h. l. Elias, qui priorem etymologiam Platoni tribuerit, quum posterior: ἢ θέειν, ὃ σημαίνει τὸ τρέχειν, in Cratylō p. 597, D. reperiatur. Ceterum conf. *El. f.* 249 v. s. et quæ de his vocis Θεός veriverbiis Ullmannus in *Gregorio Naz.* p. 524 sq. annotavit.

(2) *Deuteron.* 4, 24. Conf. annot. ad f. 28 r. s.

(3) *F. 141 v. s.* verbum *διακυθερνώσιν* eodem sensu in eadem repetitum est. Conf. *f.* 565 r. m. *ἡ...κυθέρησις* τῆς κτίσεως.

(4) Vulgo: ἴν', recte, quippe sine hiatu, quem *Or. XXVIII, p.* 499, C. in *Edd.* notavimus.

(5) In prægressis verbis pag. 553, C.

(6) *Itæc* ad p. 553, D. E. pertinent, ubi in iis, quæ sequuntur, ἀλλ' ἐπὶ τὰς τοῦ Υἱοῦ ἑλωθῶν, ὅπερ ὠρμηθῆ ὁ λόγος, B. λέγειν omittit, quod post ὠρμηθῆ vulgo addi solet. Tu confer *Or. XXVIII, p.* 505, D. ὁ μοι λέγειν ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς ὠρμησε, ibique annot.

(7) *Jo. Ev.* 1, 1.

(8) Sequuntur quæ: *f.* 106 v. i. ad *I Cor.* 1, 25. ex *Elias* excerptissimus.

(9) *Χορηγῶν* recte B. E. Male vulgo apud Gregorium *χορηγῶν*. De eodem mendo ad *Or. XXXII, p.* 587, E. monemus. Frequens apud *Eliam* translatus usus vocabulorum *χορηγός, χορηγία, χορηγεῖν* et compositorum. Conf. *χορηγός* adjectivum de Spiritu sancto *f.* 255 r. i. *Χορηγία* translatum *f.* 216 r. m. τὴν ἐξ ἀρετῆς (paullo post ἐξ ἀρετῶν) *χορηγίαν* τῆς γνώσεως. *Χορηγεῖν* apud *Eliam* *f.* 240 v. s. pro eo quod est *χαρίζεσθαι* apud *Gregor.* *Or. VI, p.* 488, D. Conf. etiam *f.* 156 r. m. 217 r. m. *Χορηγεῖσθαι*, i. e. *dispensari*, Spiritus sanctus dicitur *f.* 199 v. i. itemque *ἐπιχορηγεῖσθαι* *f.* 253 r. i. τῆς ἐκ Θεοῦ χάριτος ἐκείνου ἐπιχορηγομένης τοῖς οἰκοῦεν πρὸς τὸ καλὸν ἀποβλέψασιν.

(10) *Πολυσχεδὲς* male B. E. Recte vulgo: *πολυσχεδὲς*. Vid. annot. ad *f.* 106 v. s.

(11) *Jo. Ev.* 6, 27.

ρούσα ζωὴ θανάτου γεννητήρια. F. 145 r. m. ἀνθρωποι: μὲν, οὐ γὰρ ἴνα γνωρισθῆ ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἄλλως ἀνθρώποις οὕσι: καὶ σῶμα περιρικαιμένους: διὰ τὸ φύσει ἀπρόσιτον προσομιλῆσαι, ἀλλ' ἴνα ... ἡ θεότης τοῦ Θεοανθρώπου Λόγου, ἐνοηθεῖσα ... τῇ ἡμετέρᾳ φύσει, ... ἅπασαν αὐτὴν ... διαναστήσῃ καὶ θεώσῃ.

F. 145 v. m. *Christus* ὁδὸς ἀπαρξεδόουτος. *idemque* τοὺς πολυφαεῖς τῆς σοφίας δεικνύς θησαυρούς.

F. 145 v. i. τὰ εὐσεβῆ δόγματα, τρέφοντα ψυχὴν καὶ παινίζοντα.

F. 146 r. s. *locutio*: καθαίρειν τὸν ῥύπον καὶ ἀποφορτίζειν τὸ ἐπίπονον βᾶρος τῆς ἁμαρτίας.

F. 147 v. i. κατὰ πνεῦμα καὶ σάρκα τὴν πρὸς Θεὸν πορείαν ποιούμενος. *Ibid.* θεϊκῶς κατὰ τὴν μυστικὴν θεωρίαν ἐπιαιρούμενος τῶν ἀνθρωπίνων. *Ibid.* διὰ τῶν σωματικῶν καὶ πρακτικῶν ἀρετῶν πρὸς τὴν ἄνω βλῆξιν ἐπιαιρούμενος.

F. 556, B. ἴνα γένη Θεός, κίτωθεν ἀρεθῶν διὰ τὴν κατελθόντα δι' ἡμᾶς ἄνωθεν) F. 147 v. i. ἴνα ὑπὲρ τὴν ἕλην διὰ τῆς πράξεως κάτωθεν ἀνελθῶν τῇ ἕξει τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θεωρίας καὶ γνώσεως, ἄσλος χάρει: Θεὸς καὶ ἀνεύθειος γένειο.

F. 556, B.) F. 148 r. s. (ad: ἐκεῖνο (1) τήρει) τὴν ἐκεῖνου ῥῆσιν, τὰς δύο φύσεις Χριστοῦ δηλοῦσαν, τηρεῖν προτρέπεται, καὶ ... τὰ μὲν ταπεινότερα αὐτῆς τῷ προσλήμματι, τὰ δ' ὑψηλότερα τῇ θεότητι προσνέμειν.

F. 556, B. extr.) F. 148 r. m. (ὁ Μονογενῆς) ὡς ἐξ ἀδίδιου καὶ ἀτρέπτου πεφηνῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἔχει καὶ αὐτὸς ἐν ἰδίᾳ φύσει τὸ ἀδίδιον τε καὶ ἀτρέπτου, νεώτατον δὲ κομιδῆ (2) καὶ τοῖς τῆς ἐνανθρωπήσεως συνδεδραμηκῶς καιροῖς.

OR. XXXI.

F. 556, A. B.) F. 148 v. i. ἀπελαύνονται τοῦ ὕψους τῆς θεολογίας, ὅσοι ... κατὰ τὰ κτήνη βοσκηματοῦδες καὶ ἀλόγως τῇ ἐπιθυμίᾳ δουλεύοντες. F. 149 r. ante med. *Εὐνομαροὶ* καὶ *Μακεδονιαροὶ*, τὴν ἐπὶ κακῷ συμφωνίαν ὁμοῦ συμφωνήσαντες τε καὶ συμφρονήσαντες κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κτίσμα γὰρ καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι αὐτὸ ἔδογματιζόν. πάντῃ τῆς τοῦ προβολέως οὐσίας ἀλλοτριούντες· περὶ τὸν Ἰῶν αὐτοῖς ἐσχίζοντο, ἐναντίοι γνώμῃ γινόμενοι. *Ibid.*

(1) *Exeivno* refertur ad verba Ἰησοῦς Χριστὸς cet. ex *Hebr.* 15, 8. sumta ut Elias recte docet. *Intermedia*: καὶ οὐκ ... ἐνόμασαν per parenthesis posita, *Clemeneus* hoc loco nil vidit, et misere, ut alias, apud eum laborat interpunctio.

(2) *Seribe*: κομιδῆ, quod ad νεώτατον pertinet. Sic apud *Artemidor.* I, 52 p. 29. *κομιδῆ* — νέφω κομιδῆ —. *Rigaltius* annot. p. 15. *κομιδῆ*, scriptura olim usitata, sed minus bona, reponi iussit. *Idem* mendum annot. ad f. 105 r. i. ap. *El.* f. 153 r. s. *notavimus*.

(3) *Conf. Or. c. Timarch.* cap. 25 ἀβίωτον ἡγούμενος εἶναι ἔμαυτῷ τὸν λοιπὸν βίον. cap. 56. et *De F. L.* cap. 5.

(4) *De Spiritu Sancto* cap. 16, *Opp. T.* III, p. 44, B.

(5) *Ps.* 105, 5. *Eundem* locum ab *Elia* allatum vidimus f. 22 r. i.

(6) Sic B. ex eo usu verbi παραγράφειν, de quo *conf. f.* 515 v. i. *Vulgatam* scripturam: παραγράφειν, habet B. a m. 2 atr. eamque *Elias* interpretando: παραγγεγραμμένον, εὐαγγέλιον est. *Verbum*

Macedoniani κτίσμα τοῦτο (sc. τὸ ἅγιον Πνεῦμα) καὶ ποιήμα δογματιζόντες καὶ τῆς τοῦ προβολέως οὐσίας ἀλλοτριούντες, μετριοφρονούντες ἦσαν περὶ τὸν Ἰῶν. *Ibid.* *Eunomiani* sive *Anomai* πάντῃ ἀλλοτριούντες τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας καὶ προβολέως τὸν μονογενῆ Λόγον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

F. 557, A. ἡ οὐδὲ βιωτὸς αὐτοῖς ἐστὶν ὁ βίος) F. 149 v. m. ἡ οὐδὲ βιώσιμος αὐτοῖς ὁ βίος, ἦτοι ἡ ζωὴ, ἀλλ' ἀβίωτος καὶ οἷον ζωὴ τις ἄζωος. et paulo post: τὸ δὲ ἡ οὐδὲ βιωτὸς αὐτοῖς ὁ βίος, ἐκ τῶν *Δισχίλων* (5) μετελλήπται.

F. 557, B.) F. 149 v. i. ὁ Πατὴρ τοῦ μονογενοῦς Λόγου καὶ προβολέως τοῦ ἁγίου Πνεύματος δοξασθήσεται.

F. 557, B.) F. 150 r. i. καταχρηστικῶς δὲ (sc. *sancta in S. Scriptura* vocantur) καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ δίκαιοι, καὶ ὅσα κατὰ μετοχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγιάζονται. οὐ γὰρ φύσει ἄγιοι αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις, ὡς φησὶν ὁ μέγας *Βασίλειος* (4). *Ibid.* in explicanda *Spiritus sancti doctrina*: ὁ κυριώτερος μετὰ τοῦ πυρὸς νοεῖται. *Ibid.* ἡ μὲν οὐσία αὐτῶν (sc. τῶν οὐρανίων δυνάμεων) ἄβριον πνεῦμα, εἰ τύχοι, ἡ τῆρ ἄβριον κατὰ τὸ γεγραμμένον (f. 150 v. s.), ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα (5). διὸ καὶ ἐν τόπῳ εἰσὶ καὶ ὁρατοὶ γίνονται, τοῖς ἀξίσις ἐμφανιζόμενοι.

F. 557, C.) F. 150 v. i. πληκτικώτερον αὐτοῖς (sc. *adversariis*) ἐπιφύεται λέγων· οἱ μὲν οὖν δυσχεραίνοντες καθ' ἡμῶν, ὡς ξένον τινα Θεὸν τὸ πνεῦμα εἰσαγόντων καὶ ὑφ' ἡμῶν παρεγγεγραμμένον ἐξωθεν —. (haec ad: *παράγραπτον* [6].

F. 557, C. *Ἰστωσαν* ἐκεῖ φοβοῦμενοι φόβον, οὗ μὴ ἔστι φόβος) F. 150 v. i. τουτέστι γνωσιματώσαν, ἀδεῖ φέβον φοβοῦμενοι (7). *Ibid.* φοβοῦμενοι. . . Θεὸν ἀνακηρύξαι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, διὰ τὸ (8) μὴ φανερώς (f. 151 r. s.) παρὰ τῇ Γραφῇ φέρεσθαι (9).

F. 557, C. *ἔνδυμα*) F. 151 r. s. ἔνδυμα δὲ λέγει τὸ κάλυμμα, τὴν ἐπίκρυψιν (10). προφάσει γὰρ τῆς τοῦ γράμματος φιλίας τὴν περὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀσέβειαν συγκαλύπτουσι.

F. 557, D. 558, A.) F. 151 r. m. φῶς ἦν ἀεὶ ὁ Πατὴρ ἀπρόσιτος (11) τε καὶ ἀδιάδοχος. *Ibid.* τῆς κατὰ

παρεγράφειν translatum ab iis, qui, quæ in eorum non veniunt, subdole in eum referunt. *Vid. Toth. Ins. It. Ital.* p. 49, ad *Gregor. Naz. Carm. Ined.* I. vs. 155. *Ceterum* *conf. Gregor. p.* 556, A. ξένον Θεὸν καὶ ἄγραφον.

(7) *De proverbio*: ἀδεὲς θεός, δεδιέναι, *conf. f.* 260 v. m. *Georg. Gemist. Pletho De Differ. Aristot. et Plat. Phil.* p. 44, b. δεδιέναι, μὴ ἡ ὁραστικὴ αὐτῆ κίνησις, κίνησις οὐσα, ἐστ' ὅτε οὐ κινῆσεται, ἀδεὲς δ' ὡς δεδιώς. *Leg. ἀδεὲς θεός, δεδιώς.*

(8) *Seribe*: διὰ τὸ ἐν μοχ παρὰ τῇ.

(9) φέρεσθαι de eo, quod est *effervi, pronunciar*, frequens, præsertim apud grammaticos. *Conf. annot. ad Jo. Glycam De F. S. R.* p. 87 s.

(10) *Eodem* sensu πρόσχημα translate usurpatur. *Vid. Animadv. in Basil.* I, p. 57.

(11) *Loquendi formula*: φῶς ἀπρόσιτον, de Deo usurpata, ex 1 *Tim.* 6, 16. sumta est. *Conf. Basil. Plotiniz.* p. 50 sq. *Animadv. in Basil.* I, p. 155. *Hausel. ad Gregor. or. in Nov. Dominc.* p. 59, et consulendum est *Elias* ipse f. 205 v. s.

φύσιν ἐνόητος παραγραφομένης τὴν πληθυντικὴν φαντασίαν. F. 151 r. i. Θεραπευθείσης ἐκατέρωθεν καταλλήλως τῆς ἀσεβοῦς ὑπονοίας. ἔστι γὰρ ὡσπερ θεραπεία τῶν μὲν περὶ τὸ ἐν πλανωμένων ὁ ἀριθμὸς τῆς τριάδος, τῶν δὲ εἰς πλήθος ἐσκαδασμένον ὁ τῆς ἐνόητος λόγος. Ibid. (lumen sanctae Triadis) τὸ γε εἰς αὐτὸ ἴκον (1), πάντας φωτίζει.

P. 558 A. ὁ ἄλλος παράκλητος) F. 151 v. s. τῷ... ἄλλος ἰσότητος ἔνεκεν, ἀλλ' οὐκ ἐλαττώσεως εἴρηται. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ὁμοφυῶν ἄλλος καὶ ἄλλος λέγομεν, ὡς ἄλλος Πέτρος καὶ ἄλλος Παῦλος, ἐπὶ δὲ τῶν ἑτεροφυῶν ἄλλο καὶ ἄλλο, ὡς ἄλλο βοῦς καὶ ἄλλο ἵππος.

P. 558, A. ἐφαντάσθη) F. 151 v. m. ἐφαντάσθη μὲν οὖν τοῦτο διὰ τὸ ἀμυδρὸν τῆς ἐλλάμψεως (2). ἔστι γὰρ φαντασία μὲν ἡ ἀμυδρὰ περὶ Θεοῦ κατάληψις, γνῶσις δὲ ἡ τραυστέρα. Ibid. ὁ μέγας Βασιλειος (5)· ἐγὼ, φησί, καὶ τὸν Γυθριῆλ τὰ μέλλοντα προλέγειν οὐδαμῶς ἄλλως φημί, ἢ τῇ προηνώσει τοῦ Πνεύματος.

F. 152 r. m. οἷ... ἄγγελος εἰ καὶ ἤρξαντο, ἀλλὰ τὸ ἀφθαρτοὶ εἶναι κατὰ χάριν εἰλήφασιν καὶ τοῦ εἶναι οὐ παύσονται (4).

F. 152 r. m. ἐξομολογουμένως τε καὶ αὐτοπίστως καταβάλλων τοὺς Πνευματομάχους.

P. 558 C. F. 152 v. s. ἔστι λοιπὸν ἡ θεότης ἐλλειψῆς, καὶ τὸ ἅγιον ἔχουσα. ἔχει δ' ἂν πῶς, μὴ τὸ Πνεῦμα ἔχουσα;

P. 558, D. ὡσπερ [5] ἄμεινον τῷ Θεῷ, εἶναι ποτε ἀτελεῖ) F. 152 v. m. ὡσπερ κρεῖττον ὂν τῷ Θεῷ, τὸ εἶναι ποτε ἀτελεῖ. Ἀττικὸν δὲ τοῦτο.

P. 558, D.) F. 152 v. m. εἰ οὖν μὴ ἀπαρχῆς ἦν (sc. τὸ Πνεῦμα), ἦν ὅτε οὐκ ἦν, καὶ μεθ' ἡμῶν λοιπὸν καὶ ὑπὸ χρόνον ἔσται. et paulo post : ὁ μὲν γὰρ (scilicet Θεός) αὐτῶν τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώ-

νων ποιητής, ἡμεῖς δὲ ὑστερον καὶ ὑπὸ χρόνον.

P. 558, D. εἰ τέλειται μετ' ἐμοῦ, πῶς ἐμὲ ποιεῖ Θεόν;) F. 152 v. m. μὴ ἂν αὐτὸ φύσει Θεός, κατὰ (6) τὸν λῆρον ὑμῶν. ἢ πῶς συνάπτει Θεότητι, ἀπερὶ-γμένον (7) αὐτὸ τοῦ Θεοῦ; φύσει γὰρ ἅγιον ὂν καὶ φύσει Θεός τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀγιάζει τε καὶ Θεός ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους θέσει καὶ χάριτι. — εἰ δὲ καθ' ὑμᾶς μεθ' ἡμῶν τάττεται, πῶς ἐμὲ ποιήσει Θεόν (8); τὸ γὰρ ἄλλοις τὴν θέωσιν χαρίζομενον φύσει Θεός ἔστι.

P. 558, E. 559, A.) F. 155 r. m. Θεολόγοι μὲν οὖν παρ' Ἑλλήσι Πλάτων τε καὶ Ἀριστοτέλης, καὶ περὶ τούτων Ἐρμῆς, ὁ ἐπικληθεὶς παρ' ἐκείνους τρισμύρι-στος (9), καὶ πρὸς τοὺς ἢ μετὰ τοὺτους ἑτέροι τινας. Θεολογικώτεροι δὲ πάντων Πλάτων τε καὶ Ἀριστοτέλης. πλὴν Πλάτων τε καὶ Ἐρμῆς οὐδαμῶς τῶν παρ' αὐτοῖς συγγραμμάτων οὐδὲν εἰπόντες τὸ πνεῦμα εὐρίσκονται, καίτοι περὶ Θεοῦ πολλὰ φιλοσοφῆσαντες. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Ἀναξαγόρας καὶ Ἐρμῆτιμος ὁ Κλαζομένιος (10) μνημονεύσαντες τούτου φαίνονται. Ἀριστοτέλης γὰρ, νοῦν εἰπὼν τὸν θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ μόνον εἶναι τοῦτον θεῖον (11), συγγίνεσθαι τε καὶ ἐνοῦσθαι ταῖς ἤδη τελειωθείταις ψυχαῖς, σαφῶς τοῦτο ἐσήμανεν. ἤδη δὲ καὶ τινες τῶν καθ' ἡμᾶς, τοῦ Ἀποστόλου (12) εἰπόντος· ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, νοῦν Χριστοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνόησαν. καὶ Ἀναξαγόρας δὲ, νοῦν εἶναι τοῖς οὖσιν εἰπὼν τὸν αἴτιον τῆς τάξεως καὶ ἀρμονίας (15), οὐ μακρὰν τῶν καθ' ἡμᾶς ἤλασε. τί γὰρ ἄλλο ὁ προφητῆς Δαυὶδ, εἰρηκῶς· τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανὸν ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ οὐσὶα ἢ δύναμις αὐτῶν (14), ἢ τοῦτο ἐδόξησε;

P. 559, A. ἐφαντάσθησαν μὲν) F. 155 r. m. τουτέστιν ἀμυδρὰν τινα καὶ ἰσχυρὰν περὶ τοῦ Πνεύματος ἔσπον ἐνόησαν.

(1) Id est : quantum quidem ad illud pertinet. Vid. annot. ad Jo. Glyc. de V. S. R. p. XXII. et 124. et qui hanc ipsam formulam : τὸ γε ἴκον εἰς, — illustravit Has. ad Leon. Diac. p. 459 sq. Adde Gregor. Pal. Oratt. p. 25 ed. Matth. ὅσον τὸ εἰς σὲ ἴκον. — Insequentia sunt ex Jo. Ev. 14, 16. Conf. infra f. 185 v. m.

(2) De eo quod est φαντάζεσθαι conf. infra f. 153 r. m. 161 v. i. 185 v. i.

(3) De Sp. S. cap. 16, Opp. t. III, p. 52, E.

(4) Similia Plato de diis Διμιοργῶν administris in Timaeo, p. 41, A, B, quo ex loco emendandus et sup-pleendus est, qui cum retulit, Hippolytus Philosophum, p. 117 sq. ed. Wolf. qui hic quoque in Platonicis nil vidit. — Statim post in ἐξομολογ. m. 2. sup. lin. syllabae om spiritum asperum putida ἀκριθεία adpinxit.

(5) Sic B. E. cum Codd. quos C. secutus est. Vulgo mendose : ὡσπερ. Post ἄμεινον m. 2. atr. sup. li. ὂν addidit, quod etsi rursus deletum fuit, tamen repenendum est. Mox scribe : ἀπ' ἀρχῆς, pro ἀπαρχῆς.

(6) Cod. χεττ.

(7) Scribe : ἀπερὶγμένον.

(8) Conf. annot. ad Or. XXXIII, p. 615, C. Θεὸς δὲ τριάδος προσκυνουμένης.

(9) Mercurio Elias Orpheum et Homerum adjungit f. 165 v. s. (ad Or. XXXI, p. 566, B. ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀλλεξιοταῖς Θεολόγοις) ubi eadem in brevius contracta esse effert : Θεολόγοι δὲ Ἑλλήνων Ἐρμῆς, Ὀρφεύς, Ὀμηρος, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης.

Θεολογικώτατοι δὲ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης. in quibus loco compendiose scripti Θεολογικώτατοι legendum : Θεολογικώτεροι, ut est f. 155 r. m. et ap. Gregor. Or. XXXI, p. 578, E. Ἑλλήνων δὲ οἱ Θεολογικώτεροι. quo loco vox Θεολογικός, ut alias ap. Gregor. Θεολόγος, notione latiore est posita, non ea, qua ipse Θεολόγος appellari est solitus. Vid. Ullman. Gregor. v. Naz. p. 187.

(10) De Hermotimo Clazomemo me omnino nihil scire ingenue fateor, et vereor, ne Elias eum Ana-xagorae Clazomieno socium temere adjuverit.

(11) Aristot. De gener. anim. 2, 5. λέιπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον. unde celebratūs ὁ θύραθεν νοῦς, de quo monui in Nov. annal. r'ail. vol. 49, Fasc 4, p. 401. Gregorii verba, ad quae Elias h. l. respicit, p. 559, A. νοῦν τοῦ παντὸς καὶ τὸν θύραθεν νοῦν, Ullmannus in Gregorio Naz. p. 547 sq. laudavit, tunc tamen Aristotelicum non indicavit. Ceterum reliqua apud Eliam : συγγίνεσθαι... ψυχαῖς, potius Neoplatomica, quam Aristotelica.

(12) 1 Cor. 2, 16.

(13) De Anaxagora mente, qua ille tamen tanquam deo ex machina usus est, vid. Menag. ad Diog. L. 2, 6. Wolf. ad Pseudo-Orig. philosoph. p. 67. Wyttenbach. ad Plat. Phaed. p. 258 sq. ed. Lugd. Bat. Preller. Hist. philosoph. gr. rom. p. 55 sq. p. 36.

(14) Ps. 32, 6.

F. 559, B.) F. 155 r. i. καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἄλλοι, Α τὸ δι' οὐ ἀμαζόμεθα καὶ τελειούμεθα (1) ἀγνοήσαντες (sc. τὸ Πνεῦμα); F. 155 v. s. (ad : το. μῶσον [cet.] τὸ ἀπηνέτε τε καὶ θρηιώδες τῶν τότε κρατούντων Πνευματομάχων.

P. 559, B. C.) F. 155 v. s. τοῦτο γὰρ τὸ κυρίως ἀπειρον καὶ ἐνέργεια καὶ δύναμις θεοσπερής, τὸ εἶναι πανταχῆ, καὶ πληροῦν μὲν ἀρβήτως τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ χωρεῖν ἐν πᾶσι, χωρεῖσθαι δὲ ὑπ' οὐδενός. F. 155 v. m. *Arrii sententia* : ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς ὑπὸ μόνου τοῦ Θεοῦ γέγονεν ἐξ οὐκ ὄντων, τὰ δὲ λοιπὰ κτίσματα, μὴ δυνάμενα τῆς ἀκράτου (2) χειρὸς τοῦ ἀγεννήτου τὴν ἐργασίαν βαστάσαι, ὡς δι' ὑπουργοῦ ἢ συνεργοῦ τε καὶ βοηθοῦ τοῦ Υἱοῦ ἐγένετο. F. 154 r. s. ἀλλ' οὕτω μὲν (sc. *Arrius et Eunomius*) ταῦτα ἔρεστηλοῦντες ἐτύγγανον. *Ibid.* δημιουργὸν μὲν τὸν Πατέρα ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὐχ ὡς δι' ἄργάνου ὑπουργικοῦ, ἀλλὰ φυσικῆς καὶ ἐνυποστάτου δυνάμεως, καὶ ὡς περ λέγομεν τὸ πῦρ φωτίζειν καὶ πάλιν φαιμέν τὸ φῶς τοῦ πυρὸς φωτίζειν (5). F. 154 r. ante med. ὅλος ἐστὶν ἐν αὐτῷ (sc. *Pater in Filio*) διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας. F. 154 r. m. ἐργαζομένου δὲ ὁμοίως τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, ὡς πηγῆ τοῦ δημιουργοῦντος λόγου. *Ibid.* οὐδεὶς λόγος τούτων, τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν, οὕτω περιφανῶς ἀνοσηταινόντων.

P. 560, A.) F. 154 v. i. κτισσοτάκτιστον τέρας. F. 155 r. s. (ad : *τελειούμεθα*) τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον . . . ελεῖται μὲν πάντα, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους, διὰ τοῦ ἀγιασμοῦ. F. 155 r. m. (ad : *εἰ δὲ Θεός, ἀλλ' οὐ κτίσμα, οὐδὲ ποίημα, οὐδὲ σῦνδου. lor* [4]) F. 155 r. m. εἰ δὲ Θεός, οὐ κτίσμα, οὐδὲ ποίημα, οὐδὲ σῦνδουλον, εἴπερ οὐδὲ κτίσμα. πᾶν γὰρ κτιστὸν δοῦλον κατὰ τὸ τὰ σῶματα δοῦλα σί (5). F. 155 r. i. ἐστι δὲ ἡ δεξιὰ αὐτῶν διαιρητικὴ μὲν, ἀλλὰ ψευδής τε καὶ σοφιστικὴ, ἢ κακοῦργοῦντων ἢ ἀγνοούντων.

(1) *Id quod est τελειῶν proprium Spiritus sancti.* Conf. *El. f. 155 r. s. 181 v. s.* De voce *τελειώσις*, in hunc sensum usurpata, monui in *Basil. Plat.* p. 50. 55. *Secundum Gregorium Pal. in Theophane* p. 22 *τελειώσις* et *id quod est τελειώθηαι* tum demum locum habent, quum animus Dei capax est factus.

(2) Attende *Platonicam* vocem *ἄκρατος*, de qua *Ast. Lex. Plat. t. I p. 84*; ad rem cf. *Plat. Tim.* p. 41, C. D.

(3) *Eadem, mutatis mutandis, de Spiritu sancto dici posse, Elias paulo post docet.*

(4) In eodem argumento vox *ὁμόδουλος* posita p. 564, B. οὐ γὰρ ὁμόδουλος δημιουργός (scil. *Christus Spiritus sancti, tanquam creatura, ex Eunomii opinione*), ἀλλ' ὁμοτίμω σῦνδοξαζόμενος. *Or. XXIII, p. 451, A. Or. XXXIII p. 615, B. κτίσμα καὶ ὁμόδουλον.* De usu loquendi, apud Patres eccl. graecos pervagato, quo voce. *ὁμόδουλος* et *σῦνδουλος* ad homines et ad omnes omnino res creatas transferri solent, vid. annot. ad *Marcum Eugenium* in *Zeitschr. f. d. hist. Theol.* 1845, IV, p. 55. *Elias f. 299 r. i. Gregorii verba Or. XXXIII, p. 615, A. τοῖς ὁμοίοις, ex-quisite interpretatur : τοῖς ὁμοδόουλοις.*

(5) *Psal.* 118, 91.

(6) *Hæc pertinent ad Gregorii verba p. 560, C. οὐ γὰρ, ἐπειδὴ —, ἦδη καὶ cet.* Παρὰ τοῦτο etiam f. 128 r. m. reperitur. F. 125 v. m. οὐ παρακούτο (neadose una voce), i. e. *non tamen idcirco*, in apodosi, ut hoc loco. Cf. *Animadvers. in Basil.* I, p. 71.

F. 155 v. m. *locutio* : ἀρδιήτως καταστραμνείν.

F. 155 v. m. in apodosi : οὐκ ἦδη παρὰ τοῦτο... ἀνάγκη μεταφέρειν (6).

P. 560, D. F. 156 r. s. *Marcionitæ* ἐλήθρου... ὅτι τῶν παρὰ τοῖς *Σιμωνιανείοις* αἰώνων ὁ . . . Λόγος καὶ ἡ Ζωὴ προσέθάλοντο (7) πάλιν αἰώνας δέκα.

P. 560, E. ὡς περ τινας δεσμοῦ πολυπλόκου (cet.) F. 156 r. m. ταύτης γὰρ λυθείσης, συνδιαλυθίσονται πᾶσαι αἱ πλοκαὶ ἀνολοῦσθως.

P. 561, B. τὰς τῶν σιλλογισμῶν ἄρκυς διαφυγόν [8]) F. 156 v. m. ἄρκυς δὲ οἱ παλαιοὶ τὰ δίκτυα ἐκάλλου, οἷς τὰ θηρία ἤγρευετο. ἐνταῦθα δὲ τοὺς συλλογισμοὺς καὶ τὰ σοφίσματα, ὧν ὑπὲρ ἄνω (9) τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναπέφηνε.

F. 156 v. m. *locutio* : ἀντερωτήσῃ μεθοδεύειν τὸ ἄπορον. et paulo post : ἀντερωτήσῃ τὸν ἐρωτήσαντα ἐπιστομίζειν.

P. 561, B. C. *παραπληκτισομεν* [10] εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακλίπτουτες, καὶ ταῦτα τίνες [11], οἳ μὴ δὲ τὰ ἐν ποσὶν εἰδέναι δυνάμενοι, μὴ δὲ ψάμμοι θηλασσῶν καὶ σταγόνας νεοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶνος ἐξαρθμεῖσθαι.) F. 156 v. m. παραπληκτίζομεν... ἦτοι φλαρηζομέν τε καὶ ἀδολεσχίζομεν... οἳ μὴ δὲ τὰ ὑπ' ὕψιν κείμενα εἰδέναι δυνάμενοι, μὴ δὲ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα ἐξαρθμεῖσθαι. et paulo post : ἐστὶ δὲ τῆς σοφίας *Υησοῦ Σιράχ τό' ἄμμορ θηλασσῶν καὶ σταγόνας νεοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶνος τις ἐξηγριάσει*; (12) καὶ ἐρηται περὶ τούτων ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ (15).

P. 561, C. Θεοῦ βάθεσιν ἐμβατεύειν) F. 156 v. post m. γυνῶναι τὰ μὴ μόνον νοητὰ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ νοῦν καὶ διάνοιαν.

P. 561 C. *ἀγρον ὑπέχειν τῆς... φύσεως*) F. 156 v. post m. ἐρμηνείαν ἀποδιδόναι τῆς... φύσεως (14).

P. 561, D. *πῶθεν*) F. 157 r. m. τὸ δὲ πῶθεν (15),

(7) De *platonico* et *gnostico, qui hic comparat, usu verbi προσέθλλειν* vid. *Animadvers. in Basil.* I p. 25. 56.

(8) Sic B. cum *Colb. 5. et Or. 1.* recte, scil. τὸ Πνεῦμα. *Edd. διαφυγόν*, quod ad Θεός minus apte refertur.

(9) *Legendum* : ὑπεράνω.

(10) Sic B. et C. : *παραπληκτίζομεν* E. et *Bill. mendose*, neque *παραπληκτίζομεν* locum habet, quod C. ex tribus *Regg. et Coisl. 2.* enotavit.

(11) *Distinguendum* : τίνες; et *deinceps* his μηδὲ pro μηδὲ cum *Edd. scribendum, uti apud Eliam.*

(12) *Sir. 1, 2. 5.* ubi tamen καὶ ἄβυσσον καὶ σοφίαν, pro : καὶ ἡμέρας αἰῶνος.

(13) *Cod. : ἀπολογητικῷ.* *Significat* *Elias Gregorii Orationem I ex veteri, II ex novo ordine, suosque in eam Commentarios, nimirum in pleniore, quam quod in Cod. Bas. exstat, Commentariorum opere.*

(14) *Mox in Gregorii contextu* : τὸ δὲ τῆς ἐκφάνσεως, ἢν οὕτως εἶπω, — pro vulg. ἐκφάνσεως, B. ἐμφάσεως. *Sed m. 2. atr. 5. pro μ. et v. super as scripsit, atque Elias f. 157 r. m. vulgata lectione bis utitur, inque ea explicanda verbum ἐκφάνισθαι ponit.* *Conf. etiam f. 157 v. s. "Εκφανσις* θεῶν commemoratur *Proclo Inst. Th. Pl. cap. 125.* Aliud sibi vult vox *ἐμφασις*, de qua vid. annot. f. 63 r. m.

(15) *Distinguendum* : πῶθεν; ut ap. *Gregor. ubi Edd., etiam C., male πῶθεν. — Urbanam negandi formulam restituimus ap. El. f. 175 r. i. qui etiam*

ἀντὶ τοῦ οὐδαμῶς, πολλὴ δὲ τοῦτο παρὰ τῆ *εὐαγγελίᾳ* A καὶ τοῖς *κωμικοῖς* καὶ τῷ *Ηλιάτῳ* ἀντὶ ἀποφάσεως λαμβανόμενον.

P. 562, B.) F. 157 v. s. ἄφραστος... καὶ ἀνερμήνευτος καὶ παντὸς λόγου ἐπέκεινα ὁ τρώπος τῆς τούτων (sc. τῶν τριῶν προσώπων) ἐκφάνσεως.

P. 562, C. D.) Que Gregorius h. l. de varia animalium generatione dicit, Elias f. 158 r. s. ab Aristotele de Hist. Anim. et de Generat. Anim. petita esse recte docet. Phœnicem a Gregorio verbis p. 562, D. εἰ δὲ τῷ (I) πιστὸς ὁ λόγος cet. intelligi Elias f. 158 r. m. docet, ubi pluribus de ista fabula exponit. Idem f. 158 r. i. ad verba: *φιλοτιμία φύσεως* ἐμπίδες ἐξ ἀσκαρίδων εἰς ἐμπίδας μεθιστάμεναι καὶ μεταποιούμεναι μεγαλοφυῆ καὶ ὑπερβολῆ σοφίας καὶ δυνάμεως.

P. 562, D. τῶν ἡμετέρων) F. 158 v. s. τῶν τῆς ἡμετέρας γραφῆς. Ibid. paullo ante locutio: τὰ ἐξωθεν καὶ Ἑλληνικά.

F. 158 v. m. locutio: τῆ ἀνάγκη τῆς ἀληθείας πιεζεσθαι.

P. 565, A. ἐπὶ δὲ τούτων θεωρῶν, ὡς ἐπὶ σκηνῆς, τὰ νοούμενα) F. 158 v. i. ἀλλ' ἐπὶ τῶν τούτων, ὡς ἐπὶ εἰκόνας τινὸς καὶ εἰκασίας, θεωρῶν τὰ νοητὰ καὶ θεῖα. νοούμενα γὰρ ταῦτα καλεῖ, σκηνὴν δὲ τὰς εἰκόνας, τὰς εἰκασίας. τὰ σκηνικά (2) γὰρ ἦτοι τραγικά εἰκόνας ἦσαν καὶ εἰκασίαι τῶν πάσαι γενομένων.

P. 565, A. τῶν εἰκαζόμενων) F. 158 v. i. τῶν εἰς εἰκασίαν παραλαμβανόμενων.

P. 565, B. τί οὖν; cet.) F. 159 r. s. οὗς (sc. hæreticos) ὁ μέγας, τὰ διαλογικὰ μιμούμενος *Ηλιάτωρ*ος πρὸς (5) τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις, ἐκ τοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ πάλιν (4) ἐλέγχων ὑποδείγματος, δείκνυσσι τὴν Εὐαν cet.

P. 565, B. καλῶς ἔχειν) F. 159 r. s. τῶν ἀποδείξεων δηλαδὴ, ἧγουν ἀρχόντους τε καὶ ἱκανῶς—vel: πεπιστευκότα ἦδη ταῖς ἀποδείξεσι cet.

F. 159 r. i. de Spiritus sancto: ἐν αὐτῷ... καὶ δι' αὐτοῦ ἡ προσευχὴ ἡμῶν εὐδοχεύεται τε καὶ κατεσθύνεται.

F. 159 v. s. locutio: εἰς ὠφέλειαν ψυχῶν δοθῆναι, de charismatibus, itemque χορηγεῖσθαι.

F. 159 v. i. πάντα διορθώσατο τὰ ὑφορμούντα κακά.

F. 160 r. s. (τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον) ἐξήρηται... πάντων τῶν γεγονότων, ὡς μὴ γεγονός.

f. 277 v. m. de ea monuit. Vid. VV. DD. ad Gregor. Cor. 141, 145 sq. 878 ed. Schæf. Locella et Peerlkamp. ad Xenoph. Ephes. p. 569. Boissonad. ad Philostr. Her. p. 276. Ast. Lex. Plat. T. 5, p. 125. Ceterum Elias ex Basilii scholio profecit, quod e cod. Monac. 54, f. 586 r. in Appendicem retulimus.

(1) Vulgo: εἰδότες, pessime. Quod G. ex pluribus Codd. reposuit, εἰ δὲ τῷ, confirmant B. qui εἰ δὲ τῷ habet, et El. l. e. qui εἰ δὲ τινι: interpretatur.

(2) Cod.: σκηνικά.

(3) Hædus sub linea punctis notatum, et ad signum", post πρὸς adpositum, καὶ a m. rec. mg. refertur; atrumque tamen recte deletum, quum πρὸς sit quod attinet ad —.

(4) Fortasse legendum: παλαῖον.

(5) Vulgo: μεριστάς. C. tamen ex tribus Regg.

F. 160 r. i. τῆς ὄλης θεότητος τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης.

P. 564, C. ἐρήμην ἀλώμεναι) F. 160 v. s. τουτέστιν ἀναπολογῆτως κρατηθῆναι τε καὶ ἡττηθῆναι. παροιμία δὲ τοῦτο, λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀναπολογῆτως καταδικαζομένων.

F. 160. v. m. locutio: μιᾶς εἶναι φύσεως καὶ ὕφ' ἓνα λόγον τὸν τῆς οὐσίας ἀνάγεσθαι.

F. 160 v. i. τὴν ἐν Τριάδι θεωρουμένην θεότητα.

P. 565, A) F. 161 r. m. οἷς γὰρ ἂν ὑμεῖς τὴν διθεῖαν ἀποσκευάσησθε λόγοις, τοῦτοις καὶ ἡμεῖς τὴν τριθεῖαν ἀποκρουσόμεθα.

P. 565, B. πρὸς ἐν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει) F. 161 r. m. πρὸς ἓνα τὸν Πατέρα καὶ προβολέα, ὡς πρὸς αἴτιον, τὰ ἐξ αὐτοῦ, ἦτοι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν ἀναφορὰν ἔχει.

P. 565, B. οὐδὲ τι τῶν ἔσα τοῖς μεριστοῖς [5] ἐπάσχει, κἀνταῦθα (λαβεῖν ἔστιν) F. 161 v. s. ἤνιξτο (6) τὰς τε γενέσεις καὶ φθοράς, τὰς τροπὰς τε καὶ τὰς ἀλλοιώσεις, δι' ἧς οὐδὲ ὁ τοῦ ἀνθρώπου λόγος (7) ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀτόμοις ἧγουν προσώποις θεωρεῖται, τῶν μὲν οἰχομένων, ἄλλων δὲ εἰσαγομένων, δι' ἧν αἰτίαν ἀναγκαζόμεθα καὶ πολλοὺς λέγειν ἀνθρώπους καὶ ὀλίγους, ἅπερ οὐκ ἔστιν οὐδὲ νοῆσαι (8) ὅλως ἐναυθα.

F. 161 v. s. (ad: ἀμέριστος ἐν μεμερισμένοις 565 B.) ἀμέριστος γὰρ ἡ θεότης ἐν τρισὶ προσώποις (9).

F. 161 v. m. ἀδύνατον εὐρεθῆναι ἐν τῇ κτίσει εἰκόνα ἀπαραιλάτως ἐν αὐτῇ τὸν τρόπον τῆς ἁγίας Τριάδος παραδεικνύουσαν. τὸ γὰρ κτιστὸν καὶ σύνθετον καὶ βρευστὸν καὶ τρεπτὸν καὶ περιγραπτὸν καὶ σχῆμα ἔχον καὶ φηαρτὸν πῶς σαφῶς δηλώσει τὴν πάντων τούτων ἀπηλλαγμένην ὑπερούσιον θεῖαν οὐσίαν;

F. 161 v. i. τὸ... *φαιταῖόμενον* (565, C.) τὴν μερικὴν, ἀλλ' οὐ τὴν τελείαν γῶσιν αἰνίσσεται.

P. 565, C. D.) F. 162 r. s. τῶν Ἑλλήνων ὁ... πολὺς (10) καὶ συρφετώδης ὄχλος τὴν κτίσιν αὐτὴν καὶ τὰ ἐν τῇ κτίσει: ἐθεοποίησεν. — οἱ δὲ γε τελευταῖοι τούτων, *Ηλιάτωρ* τε καὶ *Ἀριστοτέλης* καὶ ἄλλοι τῶν τε πρὸ αὐτῶν καὶ τῶν μετ' αὐτούς, ἐπὶ τινὰς ἐτέρας ἀρχὰς (11) ἀνήχθησαν.

P. 565, D.) F. 162 r. m. τοιαύτη μὲν ἡ τῶν ἐτεροδόξων ὑποφορά, πολυθεῖαν εἰσάγειν σουδαζόντων καὶ βαθμούς τινὰς τῆς μιᾶς θεότητος.

quinque Colb. Or. 1. Par. Comh. μεριστοῖς, quod B. confirmat. Habent etiam th. r. ap. M.

(6) Codex: φθορὰς.

(7) Λόγον Elias intelligit, quem Stoicæ σπερματικὸν vocant. Conf. annot. ad f. 11 r. i.

(8) Verbo νοῆσαι: Elias λαβεῖν ap. Gregor. recte interpretatur.

(9) Locum attuli ad Marcum Eugenium *De imbecillitate hominis*, a me primo editum in *Zeitschrift für die historische Theologie*, 1845, IV, p. 47 annot. 17. ubi dicendi usum illustravi, ex quo profectum illud Gregorii: ἀμέριστος ἐν μεμερισμένοις.

(10) Cod.: πολλὸς. Confer exempla literæ λ male duplicatæ, f. 189 v. i. et f. 259 r. i. notata.

(11) Alia dicit rerum principia, quam que vulgus ponere solebat.

P. 565 D. ἐπινοία θεωρητέον) F. 162 r. m. ἕτερόν ἄστι τῷ πράγματι θεωρεῖσθαι, καὶ ἄλλο τῷ (1) λόγῳ καὶ τῇ ἐπινοίᾳ. ἐπὶ μὲν οὖν πάντων τῶν κτισμάτων ἢ μὲν τῶν ὑποστάσεων διαίρεσις πράγματι θεωρεῖται, — ἢ δὲ κοινότης καὶ ἢ συνάρεια καὶ τὸ ἐν λόγῳ καὶ ἐπινοίᾳ (2).

F. 162 r. m. locutio : ἡ ἀγία καὶ ὑπερούσιος καὶ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀληπτος Τριάς.

F. 162 r. i. locutio : ἡ ἀπερίγραπτος Θεότης.

F. 162 r. i. in S. Trinitate τὸ ἐν πράγματι, τὸ διηρημένον διανοίᾳ contrario modo θεωρεῖσθαι dicit.

P. 566 A.) F. 162 v. s. κεκολλημένως καὶ διαστακτικῶς τὸν περὶ τοῦτων (angelos dicit) λόγον ποιεῖται, ἀλλ' οὐκ ἀποφαντικῶς. et paullo post : ποιεῖ δὲ τοῦτο λίαν ἐστοχασμένως.

P. 566, A. πᾶσα φύσις ἢ ἄνω [5], F. 162 v. ante m. his verbis Elias docet significari novem apud Dionysium Areopag. οὐράνια τάγματα, in τρεῖς τριαδικὰς διακοσμήσεις divisa (4). Ibid. Hierotheus apud Dionysium Areopagitam πρώτην μὲν (διακοσμησιν) εἶναι φησι: τὴν περὶ Θεὸν οὖσαν ἀεὶ καὶ προσεχῶς καὶ ἀμέτῳς ἐλλαμπομένην.

P. 566, A. (ἄγγελοι) πρὸς τὸ καλὸν πυριώτεροι τῇ πρὸς τὸ ἄκρον καλὸν ἐγγύτητι.) F. 162 v. i. ἡ πρὸς τὸ ἄκρον καλόν, τουτέστι πρὸς τὸν Θεόν, ἐγγύτης. οὗτος γὰρ καὶ ὡς ἀγαθὸν ὑμνεῖται πρὸς τῶν ἱερῶν θεολόγων, καθὼς φησιν ὁ μέγας Διονύσιος, καὶ ὡς καλὸν καὶ ὡς κάλλος. Ibid. τὸ δὲ ὑπερούσιον καλὸν κάλλος μὲν λέγεται διὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ὄσι μεταδιδόμενῃ οικειῶς ἐκάστῳ καλλονῇ (5). καὶ γὰρ ὡςπερ ὁ καθ' ἡμᾶς ἦλιος αὐτῷ τῷ εἶναι φωτίζει πάντα τὰ μετέχειν αὐτοῦ δυνάμενα, οὕτω καὶ τοῦτο τὸ κάλλος, ὑπὲρ τὸ ἀποδοῦν ὑπόδειγμα (sc. solis) τὸ ἐξηρημένως ἀρχέτυπον, αὐτῇ τῇ ὑπάρξει πᾶσι τοῖς ὄσι ἀναλόγως ἐφίησι τὰς τῆς καλλοποιῶς δυνάμεως εὐαρμοστίας. κάλλος μὲν οὖν διὰ τοῦτο, καλὸν δὲ καὶ οὐκ ἀπλῶς καλόν, ἀλλ' ἄκρον καλῶς (6), ὡς πάγκαλον καὶ ἀεὶ ὄν καὶ ὡς αὐτως (7) καλὸν καὶ πᾶσι

καλόν, καὶ ὡς παντὸς καλοῦ πραγμαίαν καὶ καλλονῇ ὑπεροχικῶς ἐν αὐτῷ περιέχον.

P. 566, B. C.) F. 163 r. m. post allata exempla transformationum numinum : καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀλλοκοτὰ τε καὶ πιστεῦσθαι μὴ δυνάμενα. F. 163 r. post med. Τηθὺν in Homeri versu celeberrimo (8) interpretatur τὴν γῆν, ἢ Ἰωκεανὸν τὸ ὕδωρ. Phanes (9) et Ericarpus ἀλλόκοτοι τινες θεοὶ καὶ κατὰπτυστοι. Ibid. de Crono : τοὺς οἰκείους... καταπίνοντα παῖδας καὶ αὐθις ἐξεμοῦντα καὶ ἀναχιδόντα. F. 163 v. m. οἱ τινες (dii) μετὰ τὴν τοιαύτην διανομήν (apud Homerum II. xiv, 189. commemoratam) αὐθις ἐστασίαζον ζυγομαχοῦντες. F. 163 v. i. ἐκεῖ (apud gentium deos) μὲν γὰρ στασίαζοντες ἦσαν καὶ ζυγομαχοῦντες.

B F. 164 r. s. μίαν ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ μονογενεῖ καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι τὴν μορφήν θεωρεῖσθαι, τῷ ἀπαραλλάκτῳ τῆς Θεότητος ἐνιζομένην.

F. 164 r. m. Gregorius ἐπισφραγίζει (10) τὸν οἰκεῖον λόγον.

F. 164 v. m. ἡμᾶς . . . συγκλείσας ἐκ τῆς τῶν σῶν λόγων ἀνάγκης εἰς τὸ τρεῖς λέγειν θεούς.

F. 164 v. m. ἡ . . . ἐνὸς τοῦτων (sc. unius personæ e S. Trinitate) ἀθέτησις καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ προβολῆς ἐστὶν ἀθέτησις.

P. 567, D.) F. 163 v. s. εὐδῶς Prov. 50, 29. interpretatur σταθιρῶς καὶ θαρράλειως. F. 166 r. s. τὸν . . . ἀλεκτρυόνα . . . προφήτου ἐπέχειν πρόσωπον, τὸν ἦλιον τῆς δικαιοσύνης προκαταγγέλλοντος. — τὸ δὲ κατὰ τὸν τράγον αἶνιγμα (Prov. 50, 29.) ὅτι σαφῶς εἰς Χριστὸν ἀναφέρεται, τί χρῆ καὶ λέγειν ;

C F. 166 v. m. ὑπ' οὐδὲ μίαν (11) . . . ταῦτα τεχνολογίαν ἀνάγεται.

P. 568, B. ἐν ταῖς καθολικαῖς) F. 167 r. m. εἰώθασι πολλάκις Ἀπτικοὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐπιστολὰς ὀνομάζειν διὰ τὰς ἐγκαιμένους ὑποθέσεις. — ἢ καὶ οὕτω ἐν ταῖς καθολικαῖς τῶν Ἀποστόλων ἐπιστολαῖς.

P. 568, E.) F. 167 v. s. m. τινὲς τῶν Ἑλλητῶν, οἷς καὶ Πρόκλος ὁ Πλατωνικός, Πορφύριος τε καὶ Υἱμ-

Thetide confusam, ὀλίκατταν male interpretati sunt. Vid. Coteler. ad PP. Apost. T. 1, p. 592 ed. Amstelod.

(9) De Phante v. Toll. Insign. It. Ital. p. 455, a. Coteler. ad Recog. Clement. X, 17. PP. Apostoll. T. 1, p. 592 ed. Amstelod. Bentlei. Epist. ed. Friedem. p. 145 sq. De Ericarpo Bentlei. ibid. p. 455 sq. 145 sq. 164 sq. Coteler. l. c. hæc habet : « Quia masculolemina, ideo (opinor) in Orphicis Carminibus inducebatur habens αἰδοῖον ὀπίσω περὶ τὴν πυγῆν, teste Elia Cretensi ad Greg. Naz. Or. 5. [Or. IV. p. 141, D.] (ubi male [ap. El.] legitur et interpretatur πηγῆν [fontem Bill.]) et Or. 57. [Or. XXXI, p. 566, B.] Nonno ad eandem Or. 5 et Suida in Lexico. » Quæ argumento sunt, Virum eruditissimum integrioribus Eliæ usum esse commentariis, quam qui in cod. Bas. reperitur, cui desunt, quæ ille in Orationes Stelitentibus commentatus est. Ceterum expresse Elias h. l. ἐν δὲ ταῖς Ὀρφικαῖς ποιήμασι εἰσάγεται . . . ὁ Φάνης . . . περὶ τὴν πυγῆν ἔχων τὸ αἰδοῖον.

(10) Id est : relut sigillo concludit et confirmat. Eodem significato vox posita f. 208 r. i. et f. 289 v. m. τὰ μὲν συμπεραίνει τε καὶ ἐπισφραγίζει διὰ τῆς ἐπαναλήψεως.

(11) Scribe : ὑπ' (Codex : ὑπ') οὐδεμίαν.

(1) Fortasse τῷ utroque loco in τὸ committandum et τῇ delendum. De oppositis inter se πράγματι : et λόγῳ, sive ἐπινοίᾳ, sive διανοίᾳ θεωρεῖσθαι similia Elias f. 75 v. s. f. 100 v. m. f. 249 r. m. f. 265 r. i. f. 347 r. m. et conf. f. 162 r. i.

(2) In iis, quæ ap. Gregor. p. 565, D. et 566, A. sequuntur : ἡμεῖς τε γὰρ . . . μεταπίπτοντες. Cod. B. οὐδ' ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας, loco vulgati : οὐδὲ ἐπὶ μ. ἢ. quod minus concinnum. Ad rem vid. Animadverss. in Basil. I p. 158 sq.

(3) Sic B. cum Edl. Sed Elias Gregorii verba repetens bis scripsit : πᾶσα φύσις ἢ ἀνωτάτω.

(4) Conf. annott. f. 17 r. s. et de insequentibus annott. f. 61 r. i.

(5) Hæc ipsiis verbis ex Pseudo-Dionysio De div. nom. cap. 4, § 6, p. 559, D.

(6) Lege : ἄκρον καλόν, ex Gregorio.

(7) Lege : ὡσαύτως, Platonicè loquendi usu in argumento de ideis. Deinceps καὶ ante καλλονῇ delendum. Sunt autem hæc quoque Pseudo-Dionysii libro laud. p. 560, A. B. ubi mendosum προσέχον in περιέχον, quæ Eliæ est lectio, mutari debet. Fons apud Plat. Symp. p. 211, A. De Deo πηγῆ τῷ καλοῦ v. Sinner. ad Gregor. Naz. Or. Frn. in Caesar. p. 50 et adde Basil. Plot. p. 17.

(8) Iliad. XIV, 201 quo loco alii Tethyn, cum

βλαχὸς ἠκολούθησαν (1), ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰτίου πάντα βλαμῶν (2) κατένει καθ' ὑποβάσεις τε καὶ ὑφέσεις, αὐτῶν τε τῶν οὐσίων καὶ ἀξιωματίων μέγρις αὐτῶν τῶν ἐσχάτων ἀποπερατώσεις, κατ' αὐτοὺς ἐκείνους εἶπειν (3), ἐδογματίσταν. ἐντεῦθεν οὖν *ei* ἐξ *Εὐνομίου* καὶ *Μακεδονίου* τὰς προαριθμήσεις τε καὶ ὑπαριθμήσεις ἐπὶ τὴν ἄγραντων τῶν Χριστιανῶν θεολογίαν ἐκύσαντες, τὸ ἀνόμοιον ἐπὶ τῶν αἰθῶν συνόντων προσώπων καὶ τὸ πρῶτον εἶνα καὶ δευτερον θεὸν καὶ τρίτον ἐν τοῦτοις καλεῖσθαι συνήγαγον. οὐς ἰκανῶς μὲν καὶ ὁ μέγας *Βασίλειος* διήλεγξέ τε καὶ ἐπεστήμιτε, μηδὲν τι τῶν πάντων ἐξεστηκέναι τῆς οἰκείας φύσεως συναριθμούμενον τε καὶ προαριθμούμενον ἀποδείξας (4), ἀλλὰ τὰ μὲν ἀριθμούμενα διαμειννοῖσθαι ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς, τὸν δὲ ἀριθμὸν σημείον γνωστικὸν τοῦ πλήθους τῶν ὑποκειμένων παρ' ἡμῶν ἐφαρμόζεσθαι. ἐλέγχων δὲ τοῦτους καὶ ὁ μέγας οὗτος, ἐνταῦθα πρὸς ἕνα τοῦτων κατὰ ἀποπροσφῆν ποιεῖται τὸν λόγον καὶ φησι· γελῶ σου τὰς προαριθμήσεις (5) καὶ τὰς ὑπαριθμήσεις, προφῆροντος χορῆν εὐαγγελικῆν βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος (6), καὶ δογματίζοντος ἐντεῦθεν, ὅτι ὑπαριθμεῖται, τουτέστιν ὑποτάσσεται τῷ Πατρὶ μὲν ὁ Υἱός, τῷ Υἱῷ δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, γελῶ οὖν σου αὐτάς, αἷς σὺ μέγα φρονεῖς, καταγέλαστοι γὰρ ὄντες εἰσίν, ἐν τῇ τάξει τῶν ὀνομάτων τὴν τῶν πραγμάτων ὀριζόμενοι (7) φύσιν, ὧν σημαντικὰ τὰ ὀνόματα.

P. 569, A.) F. 168 r. s. βαθεῖα τις καὶ συνεστιασμένη βουλή ἡρετικῶν μικρολογίᾳ tribuitur. Ibid. ἔστι γὰρ τι αὐτοῖς (sc. Eunomianis et Macedonianis) παλαιὸν σόφισμα, ὑπὸ Ἀετλου, προστάτου (8) τῆς αἰρέσεως ταύτης, ἐξευρεθῆν, ὃ ἐγραψέ που τῶν ἑαυτοῦ ἐπιστολῶν, λέγων τὰ ἀνόμοια κατὰ τὴν φύσιν ἀνομοίως προφέρεσθαι, καὶ ἀνάπαλιν τὰ ἀνομοίως προφερόμενα ἀνόμοια εἶναι κατὰ τὴν φύσιν. οἷς ἀκολούθως ἀποστολικά τινὰ ἀποσπάσαντες ῥήματα, πονήσως (9) αὐτὰ περιξέουσιν. F. 168 r. med. de hisdem : τὸ αὐτὸ κακούργημα (10) κἀν ταῖς προθέσεσιν αὐταῖς κεκακουρ-

γήκασι. τοῦ γὰρ *Ηλιώτου* ἐξ τὰ τῶν ὄντων αἰτία ἀποφραγμένον, ποιητικόν, παραδειγματικόν, ὄργανικόν, ὕλικόν, εἰδικόν, τελικόν, καὶ τῷ μὲν ποιητικῷ τὸ ἐξ οὗ ἀφορίσαντος, τῷ δὲ παραδειγματικῷ τὸ καθ' οὗ, τῷ δὲ ὄργανικῷ τὸ δι' οὗ, τῷ δὲ ὕλικῷ τὸ ἐν ᾧ, τῷ δὲ εἰδικῷ τὸ ὑφ' οὗ, τῷ δὲ τελικῷ τὸ εἰς ὃ, καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους αἰθῆς, ὡς τὸ παραδειγματικόν καὶ τὸ ὄργανικὸν ἀθετήσαντος, τῷ μὲν ποιητικῷ τὸ ὑφ' οὗ προσνεύσαντος, τῷ δὲ εἰδικῷ τὸ ἐν ᾧ, ἐναντίως *Ηλιῶτι* τῷ ὕλικῷ τὸ ἐξ οὗ, τῷ δὲ τελικῷ τὸ εἰς ὃ (11)· ἐντεῦθεν τὴν μὲν ἐξ οὗ τῷ Πατρὶ ἐδίδοσαν, ἢ (12) ὡς αἰτίῳ τε καὶ τεχνίτῃ τῶν ὄντων, τὴν δὲ δι' οὗ τῷ Υἱῷ, ὡς ὄργανῳ δημιουργικῷ καὶ ἐργαλειῷ τεχνικῷ, τὴν δὲ ἐν ᾧ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς τόπῳ ἢ χρόνῳ, καίτοιγε οὐ παχίως ἀεὶ τῆς πρακτικῆς ταύτης παρὰ τῇ *θεῷ Γραφῇ* φυλαττομένης— ἀλλὰ... τὰ παρὰ *Ηλιῶτι* εἰρημένα ὑποδειγματι καθυπογράφωμεν. προκείσθω δὲ πρὸς διάγνωσιν ἀνδριαντοποιῆς χαλκεύων ἀνδρείκιλα σώματα. ὁ μὲν οὖν ἀνδριαντοποιὸς λέγοιτο ἂν κατὰ *Ηλιῶτι* ποιητικὸν αἴτιον, ὁ δὲ Σωκράτης παραδειγματικόν, τὸ δὲ ἐργαλεῖον ὄργανικόν, ὁ δὲ χαλκὸς ὕλικόν, τὸ δὲ τοῦ ἀνδριάντος εἶδος εἰδικόν, ἢ δὲ πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀναφορὰ καὶ ἐξομοίωσις τελικόν. ταῦτα μὲν οὖν οἱ ἑτεροδόξοι.

P. 569, A. αἷς σὺ καταεχρητολογεῖς ἡμῖν τὸ Θεῖον F. 168 v. s. αἷς σὺ ὑπὸ τέγγην ἄγειν τολμᾷς τὸ Θεῖον καὶ τεχνικοῖς κανόνιν ὑποβάλλειν.

F. 168 v. i. vocem φορὰ ap. Gregor. p. 569, B. Elias ὄρηγν interpretatur.

F. 169 r. ante med. Elias pro verbo ἀνακυκλεῖν ap. Gregor. 569, C. (15) locutione συγνάκις ἐπισκυκλεῖν utitur. Idem F. 169 r. i. τὸ τοῦ ἐτεροδόξου περιεργον, ἄνω καὶ κάτω ἐπισκυκλούστος τὸ μὴ Θεὸν γεγράφθαι σαφῶς τὸ ἅγιον.

P. 569, D. διασχόντες τὸ γράμμα F. 169 r. m. τὴν παχύτητα τοῦ γράμματος διασχόν καὶ τὸ παραπίετασμα διελέων, de S. Basilio in Amphiloehiis.

F. 169 v. ἀντιπεπονήτως, id. q. aliis ἀντιστρόφως.

P. 570, A. B.) F. 170 r. s. (14) ὁ ὕπνος ἀρχία ἐστὶν

litteras *oa* in loco eraso scriptas habet

(6) Matth. 28, 19.

(7) Codex : ὀριζόμεναι.

(8) Προστάτης proprie dicitur qui genti provinciae praeest (v. Wesseling. *Diatr. de Jud. archonib.* p. 12), translate auctor et paterfamilias p'acti. Greg. Nyss. C. *Eunom.* XII, p. 816 : ὁ προστάτης αὐτοῦ καὶ σύμμαχος τῶν δογματῶν Ἀριστοτέλης. Epiphani. *Haer.* LXXIII, c. 1. αἰρέσεως προστάται. Vid. *Animadv.* in Basil. I, p. 191.

(9) Ita Cod. recte, nimir. *misere, infelicitate* Vid. Lobeck. *ad Phrym.* p. 589, Zell. *Comm. ad Aristot. Eth. Nicom.* p. 94.

(10) Id est : *calumniosam S. Scripturae interpretationem.* Conf. annot. ad f. 22 v. m.

(11) Vix est, quod demonstrum, haec ex Platoniorum potius et Aristoteliorum libris, quam ex Platone et Aristotele hausta esse.

(12) H a m. rec. sub linea punctis notata, quippe deleudum. Conf. in seqq. τῷ Υἱῷ, ὡς ὄργανῳ δημιουργικῷ.

(13) Ibi Cod. Reg. b. loco vulgatae lectionis : ἀνακυκλεῖς, mendose ἀνακύκλοις.

(14) Horum simillima, sed paullo breviora Noster f. 45 v. i. disputat, Aristotelem ille secutus, cui

(1) M. I. compendio syllabæ *σxn* supra lineam litteram *e* adscriptis, itaque ἠκολούθησε pro ἠκολούθησαν legi voluit.

(2) Litera *η* a m. I. in *ι* inscripta. De βαθμοῖς recentioribus Platoniorum Creuzer. *ad Procl. Comm. in Alcib.* I, p. 21. monuit; eorundem ὑποβάσεις et ὑφέσεις idem *ad Procl. Inst. Theol. Pl.* cap. 97 p. 144, c. 125, p. 186, attigit, sed apud Dionys. Areop. C. II. cap. 5. ὑποθετηκῶτα vocavit, quae sunt ὑποθετηκῶτα. De βαθμοῖς Arii, Arianorum et Eunomii conf. El. f. 68 v. m. 162 r. m. 279 v. i.

(3) Tangit hoc loco Elias usum vocis ἀποπερατώσεως recentioribus Platoniciis frequentatum. Conf. *Procl. Inst. Theol. Plat.* cap. 147, p. 218 ed. Creuz. qui de hoc vocis usu monuit, sed apud Proclum τοῖς (I. ταῖς) ἀποπερατώσει τῶν πρώτων, scriptum reliquit. Ceterum Elias in brevius contraxit praeclarum Basilio scholium, quod e Cod. Monac. 54, fol. 392 v. in Appendicem retulimus.

(4) Gregorius tamen ipse hac or. p. 575, B. τὸ πνεῦμα tanquam συναριθμούμενον predicat. Quid? quod idem ὑποβάσεις et ὑπερβάσεις mentium caelestium admisit Or. XXXII, p. 598, B. ubi conf. El. f. 218 r. i.

(5) B. in contextu verborum Gregorii f. 167 v. s.

αἰσθησεως. καθάπερ γὰρ ἀπὸ τῆς διαβρόχου γῆς, ὅταν ἐπιθάλψῃ θερμότερον ἀκτίσιν ὁ ἥλιος, ἀτμοὶ τινες ἀμυγλώδεις (1) ἀπὸ τοῦ βάρους ἐξέλκονται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς γῆς (2), τῆς τροφῆς ἔσθωθεν ὑπὸ τῆς φυσικῆς θερμότητος ἀναξουσησ. ἀνωφερεῖς δὲ ὄντες οἱ ἀτμοὶ κατὰ φύσιν καὶ ἀερούδεις (3), ἐν τοῖς κατὰ τὴν κεφαλὴν γίνονται χωρίοις (4), εἶτα ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς τῶν αἰσθητηρίων πόρους ἐξατμιζόμενοι διαφοροῦνται, δι' ὧν ἀργεῖ κατ' ἀνάγκην ἢ αἰσθησις, τῇ παρῶν τῶν ἀτμῶν ἐκείνων ὑπεξιοῦσα. αἱ μὲν γὰρ ὕψεις τοῖς βλεφάροις ἐπιλαμβάνονται, οἷον τινος μηχανῆς μολιθδίνης, τοῦ τοιοῦτου λέγω βάρους, τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπιχλωσῆσ τὸ βλέφαρον. παχυνθεῖσα δὲ τοῖς αὐτοῖς τοῦτοις ἀτμοῖς καὶ ἡ ἀκοή, καθάπερ θύραξ (5) τοῖς ἀκουστικοῖς μορίοις ἐπιτεθείσῃ, ἡσυχίαν ἄγει ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας. καὶ τὸ τοιοῦτον πάθος ὕπνος ἐστίν, ἡρεμούσης (6) ἐν τῷ σώματι τῆς αἰσθησεως, ἢ δ' ἐργήγορος ἐνέργεια αἰσθησεως. καὶ ὁ μὲν τὸ σύντονον τῆς ἐργήγορσεως ἐχάλασεν, ἢ δὲ τὸ ἀνεκίμενον ἐτόνωσε. Ibid. θυμὸς μὲν γὰρ ἐστὶ ζέσις τοῦ περικαρδίου αἵματος δι' ὕρεξιν ἀντιλυπήσεως, ὀργή δὲ θυμὸς ἔμμονος. Ibid. Elias ad Gregorii verba exponentis, quid sint somnus et vigilia Dei in Vet. Test., Davidis ista affert: ἴνα τι ὕπνοις, Κύριε (7); et Jeremiae tres locos, ubi id quod est γρηγορεῖν Deo tribuitur (8).

P. 571, A.) F. 171 r. i. μόνος . . . ὁ Βρύσων (9) ἐπιχειρήσας ποτὲ διὰ τῶν μηνίσκων τετραγωνίσει αὐτήν (nim. sphaeram) καταγέλαστος ἐφάνη.

P. 571, C.) F. 171 v. post m. πῶς ληρεῖν νομισθεῖν ἢ παραπατεῖν (10) —;

F. 172 r. m. ἐπὶ θεοπροπέσις τινος ἐνοείας ἀνηγόμην μὴ τῷ γράμματι προσκαθήμενος, nim. in his, quae S. Scriptura de Deo somaticῶς dicit.

F. 172 v. s. μὴ δύνασθαι ἡμᾶς ἄλλως, εἰ μὴ ταῖς κατὰ μικρὸν προόδους καὶ ἀναβάσει πρὸς τὴν τελείαν τῆς ἀγίας Τριάδος θεογνωσίαν ἐλθεῖν. F. 172 v. m. μὴ ἄλλως εἶνα: δυνατόν πρὸς τὴν τελειωτέραν

somnus est quasi despectus καὶ ἀνεργεία αἰσθησεως et ex nutriendi negotio proficisci dicitur. Vid. Trendelenburg. *Conia. in Aristot. De anima* p. 155 sq.

(1) Codex: ἀμυγλώδεις.
(2) Id est: in terra nostra, sive in terreno corpore nostro. Formulae καθ' ἡμᾶς perfræquentes apud Eliam est usus in declarandi rebus, quae humanae naturae conditioni subiectae sunt. Sic τὰ καθ' ἡμᾶς, *res humane*, f. 42 r. s. τοῖς λόγους, καθ' οὖς τὰ καθ' ἡμᾶς διευθύνεται τε καὶ διεξάγεται: f. 170 v. s. 170 v. m. ubi contrarium τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς, *res caelestes*: f. 205 r. s. τὶ τῶν καθ' ἡμᾶς. Plenius f. 91 r. m. τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, et f. 19 v. i. τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ αἰσθητά. Deinde formula singulis rebus humanis declarandi inservit. Sic f. 12 v. i. et f. 19 v. i. τὸ καθ' ἡμᾶς σῶμα, *corpus humanum*: f. 15 v. m. ὁμοῖον τι γίνεται καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γῆ, quibus explicandis Elias haec addit: τῷ σώματι λέγω, quae hoc nostro loco in eadem locutione ommissa vides. Porro f. 202 r. m. 261 r. m. ὁ καθ' ἡμᾶς βίος: f. 203 v. i. ἢ καθ' ἡμᾶς φύσις: f. 208 r. m. οἱ καθ' ἡμᾶς οἰοὶ καὶ γεννήματα. Alio ex genere huiusmodi sunt loci: f. 195 r. i. ἢ ὑπόληψις τῶν καθ' ἡμᾶς, i. e. *nostrae fidei hominum sive Christianorum*: 211 v. m. ἢ καθ' ἡμᾶς πίστις, i. e. *christiana fides*:

A ἡμᾶς ἀναδραμεῖν θεογνωσίαν, εἰ μὴ κατὰ μικρὸν καὶ τεταγμένως.

P. 571, E.) F. 172 v. m. εἰρωνικῶς δὲ σοφοῦς εἶπεν αὐτοῦς: τῆς γὰρ ὄντως σοφίας ἀπεπλανήθησαν· εἰ μὴ τις σοφῶς κατὰ τὴν ψευδομένην σοφίαν, τὴν ἐν κομψείῃ λέγων (11) καὶ κόμπω ῥημάτων, λέγειν αὐτοῦς ὑποκλιψοίτο.

P. 572, A.) F. 172 v. i. τὴν Ἰουδαϊκὴν πίστιν καὶ πολιτείαν τοῦ Θεοῦ ἕνα τὸν Πατέρα εἰδέναι.

P. 572, A.) F. 175 r. s. κατὰ μικρὸν ἤλθον ἐπὶ τὸ ἀκριβές τε καὶ τέλειον, σοφῶς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου ὑπαλλάττοντος ταῖς κατὰ μικρὸν ὑφαίρεσεσι.

P. 572, B.) τὸ μὲν γὰρ ἀκούσιον οὐδὲ μόνιμον, ὡς περ ἂ βία κατέχευται τῶν λειμμάτων ἢ τῶν φυτῶν, τὸ δὲ ἐκούσιον μονιμώτερον τε καὶ ἀσφαλίστερον) F. 175 r. m. τὰ μὲν γὰρ ρεύματα βιαζόμενα, τῇ ῥύμῃ πολλὰκις τὰ ἔρηκ βήξαντα, βραχαιοτέραν τὴν φορὰν ἀπεργάζεται. τῶν δὲ φυτῶν ἕνια ἢ θραύεται, τῇ βίᾳ νικώμενα τοῦ ἔλκοντος, ἢ τὸ βιαζόμενον ἐκνικῆσαντα πρὸς τὴν ἐξ ὀργῆς ἀναστρέφει στρεβλότητα.

F. 175 r. i. locutio: ἀπολιθῆσαι τοῦ καλοῦ, de primo peccato.

P. 572, B. C.) F. 175 r. i. οἱ τε... παιδαγωγούντες οὐκ ἄθρονον πάντα τὰ τῶν παιδίων ἐκκόπτειν προάγονται ἀμαρτημάτα, ἀλλὰ ταῖς κατὰ μικρὸν ὑφαίρεσεσι ποδηγῶσι πρὸς τὰ βελτίονα, οἱ τε ἱατρούοντες οὐκ ἀμυγῆ τὰ δριμύττοντα τῶν φαρμάκων τοῖς κάμνουσιν ἐπορέγουσιν, ἀλλὰ μέλιτι πολλὰκις ἢ καὶ ἄλλω τινὶ τῶν ἀποπλανῶντων τὴν αἰσθησιν περιχρίοντες, τὸν οἰκτεῖον σκοπὸν ἐκπεραίνουσι. δρῶσι γὰρ τοῦτο, ἵν' εὐπαράδεκτοι τοῖς τῇ νόσῳ παλαιούσι γένωνται (12) καὶ ἡ διὰ τῶν φαρμάκων προσαγομένη τοῦτοις φαρμακεία τε καὶ ἱατρεία παρεδωχῆ, τοχνικῶς φαρματτομένη, ἦτοι ἱατρούουσα, ἢ ὑποκλιπέουσα, ὅσα δριμύττει τὴν αἰσθησιν, τοῖς ἡδυτέροις τε καὶ αὐτὴν κολακεύουσι, καὶ πρὸς ἡπίοτητα (f. 175, v. s.) μεταφέρουσα, ἢ καὶ ὑποκλιετομένη τοῖς αὐτοῖς τοῦτοις, λέγω δὲ τοῖς ἡδύνουσιν ἅπαν ὅσον ἀρῆς, καὶ (13)

218 v. i. οἱ καθ' ἡμᾶς σοφοὶ: 350 r. m. οἱ καθ' ἡμᾶς, quibus oppositi οἱ ἔξω. Vide illustriss. Has. *ad Leon. Diacon.* p. 462 sqq. ed. Bonn.

(5) F. 43 v. i. haec adiecta: καὶ πρὸς τὸ ὑπερκαίμενον ἀναπνέοντες.

(4) Ibid. haec adiecta. οἷον τις κενὸς εἰς ἀρμονίας τοῖγον διαδουόμενος.

(5) F. 43 v. i. adiectum: τινὸς —.

(6) Codex: ἡρεμούσης. Conf. annot. ad f. 43 r. i.

(7) Ps. 48, 25. Conf. Schleusner. *Lexic. in LXX Interpretes Vet. Test.*, P. V, p. 592.

(8) Jer. 51, 28. 44, 27.

(9) De Brysone, quadraturam, quae dicitur, eirculi auso, vid. Montucla, *Histoire des Mathématiques*, T. I, p. 155, qui Alexandro Aphrodisiensi teste usus est.

(10) Legendum: παραπατεῖν.

(11) Scribe: λέγω, vel λόγων eum m. 2. mg. Mov fortasse legendum: αὐτὸν πρὸ αὐτοῦς.

(12) Monni de hoc medicorum dolo, ipsius usus Eliae verbis: οἷ. ἱατρούοντες... ἐκπεραίνουσι in *Nov. Annal. Philol.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 402.

(13) Birimendum: διὰ τοῦτο.

διατούτο εὐπαρόδεκτος γινομένη καὶ ἀπαύωσα τῷ Ἀ
λείῳ τῆς ἡθονῆς καὶ ὠφελούσα λεληθότως τοῦς κέ-
μνοντας.

P. 572 C., D.) F. 175 v. m. *circumcisio in Novo Fœdere* συνεσιασμένως... καὶ ὑποκεκρυμμένως ἡθέ-
τηται. Ibid. ταῖς κατὰ μέρος μεταβάσει μεταβάντες
ληληθότως ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον. τοῦτο γὰρ παρίσταται
νοεῖν διὰ τοῦ *καταπέτης*, ἐπειδὴ καὶ ἡ κλοπή ληλη-
θότως εἴθετο γίνεσθαι καὶ κεκρυμμένως. F. 174 r. s.
εἰκάζειν ap. Gregor. Elias interpretatur ἐξομοῖον.

P. 573, A. B.) F. 174 v. s. (ad verba: *ἡλιακῆ
φωτὶ σαφροτέρων ἐστὶ προσβαλύντες* [1] τὴν εἶθιν)
προσαπολλύουσι γὰρ... τὴν ὀπιτικὴν καὶ τὴν αἰσθη-
τῶν ἀντιληπτικὴν (δύναμιν). Ibid. (ad verba: *τοῖς
λαμπροτέροις*, sc. τὴν διάνοιαν) τοῖς τοιοῦτοις...
ἐπιχορηγεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὁ γὰρ σὰρκινος
ἄνθρωπος, ἀγύμναστον ἔχων πρὸς θεωρίαν τὴν νοῦν,
μᾶλλον δὲ ἔλον ὡσπερ ἐν βορβόρῳ τῷ φρονήματι τῆς
σαρκὸς κατορωρυγμένον φέρων, ἀδυνατῶς ἔχει πρὸς
τὸ πνευματικὸν φῶς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι. διὸ ὁ
κλῆσμος, τουτέστιν ἡ τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς δεδουλω-
μένη ζωὴ, ὅσον ὀφθαλμὸς ἀσθενῆς φῶς ἡλιακῆς ἀκτί-
ως, τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν οὐχ ὑποδέχεται. ἐπεὶ
δὲ ἡ τοῦ *ἐπιφορτίζεσθαι* λέξις, παχυτέρα τις οὔσα
καὶ σωματικωτέρα, οὐκ οἰκείως ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος τέθειται (2), ἐθεράπευσε ταύτην τῇ ὁμολογίᾳ
τοῦ τομῆματος. F. 174 v. i. (ad: *ἐπιδημεί*) ἐπι-
φαίνεται.

P. 573, C.) F. 173 r. post m. πρὸς τὴν πρώτην
αἰτίαν ὡσπερ τὰ τοῦ Μονογενοῦς ἅπαντα, οὕτω καὶ
τὰ τοῦ Πνεύματος ἀναφέρεται. F. 173 r. i. *χορηγεῖ-
σθαι* μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ
μεταδίδοσθαι καὶ πέμπεσθαι γέγραπται πολλάκις,
ἐκπορεύεσθαι δὲ, ὡσπερ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐδα-
μῶς. ἀλλὰ *Λυτεῖνοι*, τὸ ἐκπορεύεσθαι ἴσον εἶναι νομί-
ζοντες τῷ ἐπιχορηγεῖσθαι καὶ μεταδίδοσθαι, οὐδὲν
οἴονται προσκόπτειν, εἰ καὶ ἐκπορεύεσθαι τοῦτο ἐκ τοῦ
Υἱοῦ λέγοιεν. ἔστι δὲ οὐχ οὕτω ταῦτ' ἔχοντα. πόθεν (5)
ἄ γε ὄλω καὶ παντὶ, φασί, διαφέρειν (4). τὸ μὲν γὰρ
ἐκπορεύεσθαι τοῦ πῶς ἐστὶ τὸ Πνεῦμα δηλωτικόν. —
τὸ δὲ πέμπεσθαι καὶ χορηγεῖσθαι καὶ μεταδίδοσθαι
οὐ τοῦ πῶς ἐστὶ τὸ Πνεῦμα δηλωτικόν, ἀλλὰ πλουτισμὸς
τις ἐν τούτῳ δηλοῦται καὶ ὅσον χάρις τῆς ἀγαθότητος.

P. 573, D.) F. 175 v. s. τάξει τι καὶ ἐπὶ τὸ τέλειον τῆς
θεολογίας ἀνῆχθημεν. Ibid. (ad verba: *μήτε ἀδρόως*

ἐκφαίνοντας, μήτε εἰς τέλος κρύπτοντας [5]) ἔαν
μήτε τὸ πᾶν τῆς θεολογίας ἐκφαίνωμεν, μήτε παντε-
λῶς τῇ συστολῇ ἀποκρύπτωμεν. F. 175 v. m. *τέχνης*
ἐστὶ τὸ ἐκ τῶν στοιχειωδεστερῶν ταῖς κατὰ μικρὴν
προσθήκαις προσβιάζειν (6) ἐπὶ τὰ τελειότερα.

P. 575, E.) F. 175 v. i. (ad: *ἀ... παγκαλιώ-
πτετο*) ἂ τοῖς μαθηταῖς τῷ τότε τέως συνακαλύπτετο.
F. 176 r. s. ἂ τέως οικονομικῶς τῷ τότε τοῖς ἀπο-
στόλοις συνεκαλύπτετο. F. 175 v. i. (ad: *δι' εἰς ἔλαρον
ἰσως αἰτίας*) φεύγων δὲ τὸ περιαιτολογεῖν καὶ τὸ φορο-
τικὸν εἶναι, διὰ τοῦτο, *δοκεῖν* (7), διὰ θεραπείας ταῦτα
λέγει. F. 176 r. m. (ad: *ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐνδημη-
σιωτος*) διὰ τῆς αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἐπιφανείας.

P. 574, A.) F. 176 r. s. (ad: *χωρητῆς* [8] *ἤδη
τεργασούσης τῆς γνώσεως*) ἡ ἀπικριβωμένη περὶ
τῆς ἐν τρισὶ προσώποις θεωρουμένης (9) γνώως θεό-
τητος.

P. 574, B.) F. 176 r. m. (*ἔχω μὲν οὕτω περι-
τούτωι cet.*) ἐπισφραγίζει: πάλιν διὰ τῆς ἐπαναλήψεως
τὰ ἀποδεδειγμένα. et statim post: (ad: *καὶ ἔχομι*)
εὐχῇ μεταξὺ τούτου (sc. τὴν λεχθὲν) ἐπισφραγίζει.

F. 176 v. s. (ad: *ἔωσφόρον*) ἔστι δὲ ἔωσφόρος ὁ
τοῦ Θεοῦ λόγος, ὁ τὰς ἡμετέρας καταναγάζων ψυχάς. ὁ
μὴ πιστεύσας οὖν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ δὲ (10)
ὁμολογήσας εἶναι τοῦτο Θεόν, οὐ μὴ ἴδοι ἔωσφόρον
ἀνατέλλοντα, οὐδὲ τὴν ἐκείθεν δόξαν ἐνοπτριθῆσεται.
*ἐν τῷ φωτὶ σου γὰρ, φησὶν ὁ προφήτης, εὐφόμεθα
φῶς* (11), τουτέστιν ἐν τῷ φωτισμῷ τοῦ Πνεύματος
τὴν Μονογενῆ κατανοήσομεν, ὅς ἐστι φῶς ἀληθινόν.
F. 176 v. s. (ad: *εἰδξαν τῆς ἐκεῖ λαμπρότητος*) ἡ
τις καὶ ἀγγέλοις κατὰ τὸ δυνατόν, ἀλλ' οὐχ ὅλη ὅση
ἐστὶν, ἐστὶ χωρητῆ.

P. 574, C. *πῶς ἐμὲ θεοὶ διὰ τοῦ βαπτισμα-
τος*;) F. 176 v. m. Θεοῦ γὰρ τὸ θεοῦν, ὡς καὶ τοῦ
πυρὸς τὸ καίειν τε καὶ φωτίζειν. καὶ ὁ βαπτιζόμενος
δὲ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος
υἰοθετεῖται Θεῷ καὶ θεοῦται διὰ τῆς τοιαύτης υἰοθε-
σίας. F. 176 v. i. θεοῦμεθα μὲν οὖν παρὰ τοῦ Πνεύ-
ματος διὰ τῆς ἀναγεννήσεως, υἰοθετούμενοι δι' αὐτοῦ,
καὶ θέσει καὶ χάριτι θεοὶ χορηματίζοντες.

F. 176 v. i. ἄριστα δὲ πρόκειται (nimium in loco
ex *Evang. Jo.* 3, 5. ubi de regeneratione), ὅτι ὁ
μὴ βαπτισθεὶς οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ. φῶς γὰρ ἐστὶ νοητὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον,
πάση φύσει λογικῇ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας εὐρεσιν

1) Confirmat B. genuinam lectionem vulgatam. In quibusdam προσβαλύνοντας. Or. I. προσβαλύνοντας. Tu confer annot. ad Or. XXVIII, p. 505, A.

2) Lege: τέθειται.

3) Distingendum: πόθεν; Conf. annot. ad f. 157 r. m.

4) Legendum: διαφέρει. Interjectum φασί proverbiale esse locutionem: ὄλω καὶ παντὶ διαφέρει, iudicat. Plato *Crat.* p. 454, A. ὄλω καὶ παντὶ διαφέρει. S. Methodius ap. Epiphani. p. 541, D. ὄλω (Pet. mendose ὄλων) καὶ παντὶ διαφέρει.

5) Simile illud Heracliti de deo Delphico ap. Plut. *De Pyth. orac.* T. II, p. 404: οὕτε λέγει οὕτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει.

6) Magnopere fallor, aut legendum προσβιάζειν. Vid. *Animadvss. in Basil.* I, pag. 54, et que ad Marcum Eugen. p. 62 adnotavi. Adde *El.* f. 552 v. s.

D 7) *Δοκεῖν*, i. e. *ut videtur*, infinitivi absolute et nude positi usu apud Græcos pervagato, quo ei-
πεῖν, i. e. *ut ita dicam*, sæpissime, variis *δοκεῖν*
dicitur. Ceterum m. ver. mg. recte διὰ ante θερα-
πείας supplēvit; λέγει: pro λέγειν sup. li.

8) *Χωρητῆς* B. sed *χωρητῆς* *El.* f. 176 r. s. cum *Edd.* De voce *χωρητῆς* cf. f. 16 r. m.

9) De locutione *θεωρεῖσθαι ἐν —*, i. e. *cerni in —*, qua Elias, præsertim in doctrina de Trinitate, libenter utitur, conf. f. 150 r. i. v. i. 164 v. s. 164 r. s. 176 r. s. al. *θεωρεῖσθαι*. διὰ — *videas* f. 2 v. i. De hoc usu verb. *θεωρεῖν* deque varia ejus constructione conf. *Animadvss. in Basil.* I, p. 6 sq.

10) *Σcribe*: *μηδέ*.

11) *Ps.* 55, 10

οἷον τινα καταφάνειαν δι' αὐτοῦ παρεχόμενον.

F. 176 v. i. (in regeneratione per Spiritum Sanctum) ἄνωθεν λοιπὸν ὑφαίνεται: τῆς ἡμετέρας (f. 177 r. s.) φύσεως ἢ κατασκευῆς.

F. 177 r. s. παρὰ δὲ τῆς ἀναγεννήσεως ἢ ἀνάπλασις, οὐ . . . τὸν βύσσιν καὶ πεπολιωμένον εἰς ἀπαλὸν (1) καὶ νέον μετασκευάζουσα, ἀλλὰ τὸν κατεστηγμένον ταῖς ἀμαρτίαις ἢ κακοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἐμπαλαιωθέντα χάριτι βασιλικῆ ἐπανάγουσα εἰς τὸ τοῦ βρέφους ἀνεύθυνον.

F. 177 r. m. βασιλικῆ δωρεᾶ (nim. regenerationis per Sp. S.) τῶν εὐθυνῶν ἀφελείας.

P. 574, D. ὁ τῶν μαρτυριῶν ἰσμός) F. 177 r. m. τὸ τῶν μαρτυριῶν πλήθος.

P. 574, D. (Χριστός) δυνάμεις ἐπιτελεῖ, (τὸ Πνεῦμα συμπαραμαρτεῖ) F. 177 v. s. ἐν τῷ τῆς πεντηχοστῆς λόγῳ φησί: ὃ παρῆν, οὐχ ὡς ἐνεργεῖν, ἀλλ' ὡς συμπαραμαρτεῖν, οὐχ ὡς περ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῶν ἐνεργουμένων τῷ θεῷ Πνεύματι, ἀλλὰ συμπαραμαρτεῖν, ἥτοι συνοδεῦον, συνὸν διὰ τὸ ἀχώριστον τῆς Τριάδος, λέγει δὲ ὁ μέγας Βασιλεῖος, ὅτι ὅπου μὲν οὐκαὶ καὶ συμφυῆς καὶ ἀχώριστος ἢ κοινωνία, κυριωτέρα καὶ σημαντικώτερα φωνῆ τὸ συνυπάρχειν. ὑποβάλλει γὰρ ἔνοιαν τῆς ἀχωρίστου κοινωνίας, ὅπου δὲ ἐνδέχεται τὸ ἐνωθέντα χωρισθῆναι, προσφυῆς φωνῆ τὸ ἐνυπάρχειν. τὴν γοῦν θερμότητα τῷ πυρὶ μὲν συνυπάρχειν φαμέν, τῷ δὲ σώματι ἐνυπάρχειν. ἀκολουθῶς οὖν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῷ μονογενεῖ μὲν Ἰῶθ συνυπάρχειν λέγεται, τοῖς δὲ ἄλλοις ἁγίοις ἐνυπάρχειν.

P. 575, A.) F. 178 r. s. λέγεται δὲ ταῦτα τὸ Πνεῦμα, ὡς αἴτιον τούτων καὶ ὡς χρηρῶν αὐτά.

F. 178 r. s. (Christus) γεγονώς καθ' ἡμέρας (2).

F. 178 r. m. locutio: ταῖς τῶν πιστευόντων διανοίαις ἐμφιλογωρεῖν, de Spiritu sancto.

F. 178 r. m. εἰς τὸ πλῆθος τούτων (sc. τῶν παρὰ τῆ θεῖα Γραφῆ κειμένων κλήσεων ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος) ἀπὸ τῶν καὶ οἷον ἰλιγγιάσας: ἐγὼ μὲν, φησί, (575, A.) φρίττω, τὸν πλοῦτον ἐν τῶν κλήσεων.

P. 178 r. i. εἰπὼν. . . ἐγὼ μὲν οὖν φρίττω (1 c.), οὐδαμοῦ λύσας εὐρίσκειται τὸν μερισμὸν ὁ πένυφος, καὶ ἐστὶ μὲν ἐνδιαθέτου σχῆμα λόγου τούτου, ὁ ἀπίλυτος λέγω μερισμός, ἐχρῶντο δὲ τούτω οἱ παλαιοὶ ἐπὶ τῶν φύσει ὁμολογουμένων ἢ καὶ ἀποδεικνυμένων τοιοῦτον ὃ ἂν εἴη καὶ τὸ κατὰ Τιμοκράτους Δημισθένης προσίμιον, τὸ τοῦ μὲν παρόντος

A ἀγῶνος, καὶ τὰ ἐξῆς (5). οὐδαμοῦ γὰρ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἐλύθη τῷ ῥήτορι, καὶ παρέσχε μυσία πρᾶγματα τοῖς ἀγνοήσασιν τούτου τῶν φητέρων.

P. 575, A. αὐτοκρίσιος (4) F. 178 r. s. Elias laudat Apostoli dictum: Κύριος τὸ Πνεῦμα (5), deinde addit: ὁ δὲ θεολόγος αὖθις τὴν εὐφημίαν, αὐτοκρίσιος, οὐ Κύριος εἴρηκεν. ἐνεῦθεν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἢ κυριότης.

P. 575, A. πάντα τῆ οὐσία πληροῦν, πάντα (B.) συνέχον, πληρωτικὸν κόσμον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀχώρητον [6] κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν) Ad hæc Elias f. 178 v. s. affert *Basiliana* ex libro de Spir. S. cap. 9, Opp. ed. Garn. T. III, p. 19, D. — p. 20, A. inde a verbo ἀπρόσιτον usque ad illa: οὐχ ὅσον ἐκεῖνα δύναται. quem ad locum, a me in

B Bas. Plot. p. 23, 9. — p. 24, 23. exhibitum, conf. ibid. p. 30 sq. annotata. Scripturæ discrepantia apud Elham hæc est: p. 25, lin. 15. πάντα) καὶ πάντα El.—L. 17. 19. ἀξίους.—Deinde ommissa ista: οὐχ ἐνὶ usque ad δυνάμεισιν, p. 23, 19 — 29. — Porro p. 26, l. 9. El. om. οὕτω δὲ. — L. 15. διαρκῆ) El. male διαρκεῖ. — L. 17. 19. τὴν χάριν (διόκληρον) καὶ ὀδόκληρον τὴν χάριν. — F. 178 v. s. ὁ... θεῖος Ἀθανάσιος ἐκτός μὲν εἶναι τούτου (sc. τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον) τοῦ παντός φησι κατ' οὐσίαν, ἐν πᾶσι δὲ ταῖς αὐτοῦ δυνάμεισιν. F. 178 v. m. ὁ δὲ μέγας Βασιλεῖος ἀπρόσιτον τῆ φύσει τούτου εἶπεν, ὡς ἀληπτον κατὰ τὴν φύσιν καὶ ἀνεγνήστον. Ibid. ἀχώρητον... κόσμῳ κατὰ τὴν δύναμιν, ὡς ἄπειρον· καθ' ὃ καὶ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἀχώρητον· καὶ πάλιν χωρητὴν λέγεται (7) κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς πληρωτικὸν κατὰ τὴν προρηθεῖσαν αἰτίαν. Ibid. ὁ... μέγας Βασιλεῖος περὶ τούτου (nim. περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος) φησὶν, ὅτι πάντα μὲν πληροὶ τῆ δυνάμει, μόνοις δὲ ἐστὶ μερικτὸν τοῖς ἀξίοις (8), πάντων πληρωσιν λέγων τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τῆς δυνάμεισιν αὐτοῦ. Ibid. paullo post: καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν δύναμιν πληρωτικὸν ἐστὶ κόσμος καὶ χωρητὸν, ὡς κατ' ἀμφοτέρους (9) πανταχοῦ ὂν καὶ τὰ πάντα πληροῦν, καὶ αὐθις καὶ κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ δύναμιν ἀχώρητον κόσμῳ, ὡς κατ' ἀμφοτέρους ἄπειρον καὶ ὄριστον καὶ κεχωρισμένον πάντων τῶν ὄντων. ἔστι δὲ τὸ πάντα τῆ οὐσία πληροῦν, Σολομώντειον. Πνεῦμα γὰρ, φησί, Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκονομένην (10). τὸ δὲ πάντα συνέχον, ἐφερηγευστικὸν τοῦ Σολομώντειου τούτου ἐστὶ

tamen ἀχώρητον τῷ κόσμῳ) Gregor. Pal. *Theophane* p. 34 med. ubi ad Basiliana, ab Elia allata, provocans, hæc Gregorii immisecit.

(7) Nimirum a S. Basilio, loco antea laudato.

(8) Sic, ut est apud Basil. in Edd., non ἀγίους, quod habet Elias f. 178 v. s. et 179 r. s. loco infra allato. Utramque lectionem Gregorius Pal. l. l. in suum usum convertit.

(9) Gregorium et Basilium l. l. intelligit.

(10) Hæc verba neque in libro Sapientie, ubi ea exstare opineris, neque omnino in versione Veteris Fœderis τῶν LXX reperuntur. Simile tamen illud J. rem. 23, 24. μή οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; Ceterum, id quod Elias parum advenit, aliud est in Deo τὸ πάντα τῆ οὐσία πληροῦν, aliud τὸ πάντα συνέχειν. Posteriori Deo tribuit liber

(1) Codex: ἀπαλόν.

(2) Id est: *Humana natura participans factus*. Conf. annot. ad f. 170 r. s.

(3) Or. c. Timocr. cap. 1. Τοῦ μὲν ἀγῶνος, ὃ ἔνδρες δικασταί, τοῦ παρόντος — De particula μὲν, cum affirmandi vi per se posita, vid. Bernhard. *De syntaxi Gr.* p. 487. Ceterum presse hic Noster Hermogenem sequitur, qui, hoc ipso Demosthenis loco usus, de ἀπώλυτῳ μερισμῷ præclare docuit *Hepl' Id.* II, 7, p. 442 ed. Laur. Conf. Ernest. *Lex. Ith. Gr.* v. ἀπώλυτος, p. 57 sq. v. μερισμός, p. 209.

(4) Sic B. E. Vulgo: ἀπὸ Κυρίου. Tu conf. annot. ad l. 116 v. m.

(5) 2 Cor. 3, 16.

(6) Τῷ ante κόσμῳ B. et Edd. omittunt, neque tabet Elias; et facile articulo caremus. Expresse

ῤητοῦ. F. 178 v. m. (τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον) μηδὲν ὄν Α
ιοῦ παντὸς τῷ κεχωρισθαι τοῦ παντὸς κατ' οὐσίαν
καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν εἶναι, κἂν ταῖς ἐνεργεαῖς καὶ ταῖς
δυνάμεισι καὶ ταῖς προνοητικαῖς καὶ φρουρητικαῖς
ἐπιλάμψῃσιν ἐν πᾶσιν ἔσται, ὥστε εἶναι πως ἐν
πᾶσι καὶ μὴ εἶναι τὸ αὐτό.

P. 575, B. ἀγαθόν) F. 178 v. i. ἐν ἄλλοις δὲ αὐ-
ξων τὴν εὐφρημίαν, καὶ δεικνύς ὅτι οὐ κατὰ μετου-
σίαν ἔστιν ἀγαθόν, ἀλλ' οὐσιώδης ἔχει αὐτό, αὐτο-
ἀγαθὸν ἐκάλεισε καὶ πηγὴν ἀγαθότητος, ἀρ' οὐ καὶ
ταῖς ἄλλοις τὸ ἀγαθύνεσθαι καὶ ἡ ἀγαθότης πηγάζεται.

P. 575, B. εὐθέος) Elias f. 178 v. i. fontem indi-
cat Ps. 50, 12. et haec insuper annotat : εὐθέος (λέ-
γεται)... ὅτι ἀπεναντίας ἔχει πρὸς τὴν τοῦ ὕψους
σκολιότητα· κατὰ γὰρ τὴν Γραφὴν Πνεῦμα ἅγιον
ἐκφραζέται ἑδύλου· καὶ ὡς αὐτοδικαιοσύνη καὶ αὐτο-
ἀλήθεια, παρεκτροπᾶς ἐπὶ ἄτερα καὶ ἐκκλίσεις οὐκ
ἔχον διὰ τὸ ἀτρεπτον τῆς οὐσίας καὶ ἀναλλοίωτον (1).

P. 575, B. ἡγεμονικόν) F. 178 v. i. ὡς τὸν ἡγε-
μόνα νοῦν κατευθύνον τῶν ὁδηγῶν παντὸς τοῦ βίου
προστησαμένων αὐτό.

P. 575, B. φύσει, οὐ θέσει ἀγιάζον) F. 178 v. i.
θέσει καὶ χάριτι (2).

P. 575, B. μετροῦν, οὐ μετρούμενον) F. 179 r.
s. μετροῦν τὸν ἀγιασμὸν καὶ τὴν χάριν πρὸς τὴν
ἐπιτηδεύτητα τῶν ὑποδεχομένων. ἀπολαύει γὰρ τὰ
μετέχοντα αὐτοῦ, ὅσον αὐτὸ πέφυκεν, οὐχ ὅσον αὐτὸ
δύναται, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος (5). με-
τρᾷ μὲν οὖν αὐτὸ τὴν χάριν, ὡς εἵπομεν, οὐδενὶ δὲ
μέτρῳ αὐτὸ περιγράφεται, ἀσώματον ὄν καὶ ἄτοσον
καὶ ἄποιον· σωμάτων μὲν γὰρ ταῦτα· τὸ δὲ θεῖον
Πνεῦμα ἀσώματον, μετεχόμενον ὑπὸ τῶν ἁγίων
πρὸς τὴν ἐκείνων ἐπιτηδεύτητα, καθὼς ὁ μέγας Βα-
σίλειος λέγων μόνους εἰ μεθεκτὴν τοῖς ἁγίοις (4),
καὶ ὁ Ἀπόστολος· μετόχους γεννηθέντας Πνεύμα-
τος ἁγίου (3). ἔστι δὲ ἴσον τοῦτο τῷ ἐν ἄλλοις ὑπὸ
τοῦ μεγάλου τούτου λεχθέντι, ἐν οἷς φησὶ· μεταλη-
πτὸν, οὐ μεταληπτικόν. μεταλαμβάνεται μὲν γὰρ
ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως, δεομένης αὐτοῦ πρὸς σύστα-
σιν, καὶ μετέχεται κατὰ τὴν ἐκείνου ἐκάστου ἐπι-
τηδεύτητα, αὐτὸ δὲ μεταλαμβάνει ἢ ἐν μεθέξει γίνε-
ται οὐδενός. ἀνενοεῖς γὰρ καὶ ἐπαρκῶν ἑαυτῷ (6),

F. 575, B. πληροῦν, οὐ πληροῦμενον, συνέχον,
οὐ συνεχόμενον.) F. 179 r. m. πληροῦ τὰ πάντα
κατὰ τὸ προῤῥηθὲν Σολομώντειον, αὐτὸ δὲ οὐ πλη-
ροῦται. ἔστι γὰρ πλήρης καὶ ὑπερπλήρης, καὶ ἐκ τοῦ
πληρώματος αὐτοῦ ἤμεις πάντες λαμβάνομεν καὶ
πληρούμεθα, αὐτὸ δὲ ἔστιν ἀνενοεῖς καὶ ἀμείωτον,
καθάπερ καὶ ὁ ἥλιος ἐπιλάμπων τοῖς σώμασι καὶ
ποικίλως μετεχόμενος, οὐκ ἐλαττοῦται παρὰ τῶν
μετεχόντων. τὸ δὲ συνέχειν, οὐ συνεχόμενον τοῦ δη-
λωθέντος ἔστι Σολομώντειου (7).

F. 179 v. s. διεξόδος et διεξιέναι, de uberiore
enarratione.

F. 180 r. i. locutio : ἡ εἰς τὸ εἶναι παραγωγή.

F. 180 r. i. Elias negat, quod sit ὁ Θεοῦ λόγος
ἄερος τύπωσις σημαντική, διὰ φωνητικῶν ὀργάνων
ἐκφραζόμενος. οὐ γὰρ προφορᾷ δημιουργεῖ βημάτων ὁ
Θεός (8).

F. 180 v. m. διὰ τί... ὡ Πνευματομάχε, τὰς τρεῖς
ὑποστάσεις κατακερματίζεις (9) εἰς διαφορὰς φύσεις ;

F. 180 v. i. (ad : ἐδηγοῦν 575, C.) καὶ μὴ μοι
τὴν ὁδηγίαν εἰς πᾶσαν τὴν διακονίαν ἐκλάθεις.

F. 181 r. m. λέγεται δὲ φῶς (τὸ Πνεῦμα) διὰ τὸ
πᾶσαν ἄνοϊαν καὶ πλάνην ἐλαύνειν ἐκ πασιῶν ψυχῶν.
αἷε ἂν ἐγγένηται, καὶ διὰ τὸ ἐπιστρέφειν πρὸς ἑαυτὸ
πάντα τὰ ὅλως ὑποπτῶν αὐτοῦ μαρμαρυγῶν συνεχόμενα.

F. 181 r. m. Ὅσπερ ἀχώριστον τῷ πυρὶ τὸ θερ-
μαίνειν καὶ τῷ φωτὶ τὸ λάμπειν, οὕτω καὶ τῷ
Πνεύματι τὸ ἀγιάζειν, τὸ ζωοποιεῖν, ἡ ἀγαθότης, ἡ
εὐθύτης (10), καὶ οὐδὲν τούτων ἐπίκατητον αὐτῷ, οὐδὲ
ὑσπερον ἐπιγινόμενον πρόσεστιν.

F. 181 r. i. οἷς... ἂν ἐγγένηται τὸ Πνεῦμα τὸ
ἅγιον, πάσης κηλίδος ἀποκαθαίρει αὐτούς.

P. 576, C. θεοποιεῖν) F. 181 r. i. θεοποιεῖ δὲ
διὰ τοῦ βαπτίσματος, υἱοῦς Θεοῦ ἀπεργαζόμενον καὶ
θέσει καὶ χάριτι Θεοῦ, φύσει Θεός τυγχάνον αὐτό.
τὸ γὰρ ἄλλοις τὴν θέωσιν δωρούμενον, πῶς οὐ φύσει
Θεός ; et paulo post : φύσει... Θεός, ἀλλ' οὐ θέσει
καὶ (f. 181 v. s.) χάριτι, τὸ θεοῦν ἐτέρους δυνάμενον.

P. 575, C. τελειοῦν) F. 181 v. s. in variis ex-
plicationibus : ἢ τοῦς βαπτιζομένους, τελείους ποιοῦν
αὐτούς.

F. 181, v. i. (τὸ Πνεῦμα) συντηρητικὸν τῆς ἐπι-

Sap. 1, 7. καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γινώσκιν ἔχει
φωνῆς. quem ipsum locum, ab Elia neglectum, Gre-
gorius verbis : πάντα συνέχον, respexit. Origen. *De*
Princip. 1, 5, 5. (fragm. ex *Epist. Justin. ad Men-*
and.) : ὁ μὲν Θεὸς καὶ Πατὴρ συνέχον τὰ πάντα
εὐθάνει εἰς ἕκαστον τῶν ὄντων. *Id. De Orat.* p. 255,
E : ὅσον τῇ ἀφάρτῳ δυνάμει τῆς θεότητος αὐτοῦ πε-
πεῖσθαι περιεφραδαίει καὶ συνέχεσθαι τὰ πάντα ὑπ' αὐ-
τοῦ. ubi vide eruditum Anglum Not. p. 921, a. T. I.
ed. Ruæ. Adde Grimm. in *Theol. Stud. u. Kritik.*
1854 p. 895 (ad Sap. 1. 1.) et p. 899 meaque in
Basil. Plot. p. 18.

(1) *Conf. Basil. Plot.* p. 24 de voce εὐθέος in
Spiritus sancti laudibus ap. Basil. *De Sp. S. c.* 9,
p. 49. C. T. M. Opp. ed. Garn. Illa : Πνεῦμα. ὁ ὁ-
λον, ex Sap. 1, 5.

(2) De vocibus φύσει et θέσει in argumento theo-
logico invicem sibi oppositis cf. *El. f.* 181 r. i. 181
v. s.

(3) Libro laudato p. 20, A.

(4) *Conf. annot.* ad f. 178 v. m.

(5) *Hebr.* 6, 4.

(6) Eodem pertinent ista f. 180 v. m. ubi Elias :
Spiritus sanctus, inquit, afflat quoscunque illi pla-
ceat homines, βούλεται δὲ πρὸς τὸ μέτρον δηλαδὴ
τῆς ἐκάστου δυνάμεως, et f. 182 r. i. Spiritus san-
ctus ut vult sua munera dispensat, βούλεται δὲ κατὰ
τὴν ἐκάστου ἐπιτηδεύτητα καὶ δυνάμιν.

(7) Sapientiae loco, de quo supra.

(8) Sic f. 181 r. s. οὐ διὰ φωνητικῶν (i. φωνητ.)
ὀργάνων ἐκφραζόμενον ψῆφον, οὐδὲ ἀέρα διὰ γλώττης
τυπούμενον τὸν θεῖον λόγον νοσοῦμεν.

(9) Verbo κατακερματίζεις, de quo ad f. 21 v. s.,
Meletium *De N. H.* p. 146 sq. ed. Cram. in no-
tanda Manichæorum doctrina de mundi anima usum
reperio : οἷ... Μανιχαῖοι ἀθάνατον αὐτὴν καὶ ἀσώ-
ματον λέγουσι, μίαν δὲ μόνην εἶναι τὴν τῶν πάντων
Ψυχῆν, κατακερματίζομένην καὶ κατατεμονομένην εἰς
τὰ καθ' ἕκαστα σώματα ἐμφυα καὶ ἄψυχα. Quia ta-
men ille de fabula graculius Nemesio *De N. H.* ed.
Matthæi. p. 69. 110. sulfiratus est.

(10) Voce εὐθύτης, in S. Spiritus laudibus posita,
respicitur ad εὐθέος p. 575, B. ubi *conf. El. f.* 178
v. i. ibique annot.

Ἐραβεύσεις ἡμῖν δι' αὐτοῦ (nim. τοῦ βαπτίσματος) A καὶ καθάρσεως, et statim post locutio de baptisate : βραβεύειν ἐξάλειψιν.

F. 182 r. m. οἱ Ἀπόστολοι πολλήν τινα τὴν οικειότητα ἔφερον πρὸς τὸν τοῦ Ἐθαγγελίου λόγον, ὡς ὄργανα ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος κρούμενα καὶ ἐξηγοῦντα τοῦτον.

F. 182 r. m. locutio : ἡ πρὸς τὸν τοῦ κηρύγματος λόγον οικειώσις. et : ἡ πρὸς τὸν Λόγον Χριστὸν οικειώσις τοῦ παναγίου Πνεύματος.

F. 182 r. m. τοσοῦτον... φικεῖται αὐτῷ (sc. Christo) τὸ Πνεῦμα, ὅτι καὶ Χριστοῦ Πνεῦμα λέγεται (1).

F. 182, r. m. ἐν περιήταις δέ (sc. γλώτταις, 575, C. [2]), τάχα μὲν, ὅτι καθαρτικὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀναλωτικὸν τῆς ὕλης τε καὶ τῆς πονηρᾶς ἕξεως, ὡς καὶ τὸ πῦρ τῆς μὴ συγγενοῦς ὕλης τῷ χρυσῷ, ἣ καὶ ὡς ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ καὶ τῷ ἐνωπιστάτῳ Λόγῳ αὐτοῦ. γάγραπται γὰρ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ Κύριος ὁ Θεός σου πῦρ καταναλισκὸν ἐστίν (3). εἰ οὖν πῦρ ὁ Θεὸς ὑψηλοτέρας ἀνοίας λόγοις, ἐν εἶδει δὲ πυρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπέκνεται τοῖς μαθηταῖς, ὁμοούσιον ἄρα τὸ Πνεῦμα τῷ Θεῷ.

F. 182 r. i. δ... θρόνος βασιλείας καὶ ἀναπαύσεως σύμβολον.

P. 575, C. ποιῶν Ἀποστόλους, Προφήτας, Ἐναγγελιστάς Elias f. 182 r. i. provocat ad Ephes. 4, 11. ubi haec tria nomina item coniuncta, et ad 1 Cor. 12, 28, ubi similis coniunctio, sed cum graduum distinctio.

F. 182 v. i. ἔχων... ὁ ἄγγελος φυσικῶς τὸ αὐτεξούσιον, ἀπαρμεποβίστως τοῦτο κέρχεται, μὴ ταῖς ἐκ τοῦ σώματος ἀνθολογῆς, ὡςπερ ὁ ἄνθρωπος, κωλυόμενος. et paullo post : εἰ... αὐτεξούσιός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος καὶ φυσικῶς ἔχει τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλὰ γε διὰ τὰς ἐκ διαθλόου προσβολὰς καὶ διὰ τὸ βᾶρος τοῦ σώματος, ἐψυστε- (f. 183 r. s.) ρίξει : ἡ προχειρισίς (4) τῆς ἕξεως.

P. 575, D. παντεπίσκοπον) F. 183 r. s. ἔστι δὲ καὶ πανεπίσκοπον (5), ὡς πάντα ἐφορῶν καὶ πάντα ἐπισκοποῦν, καὶ ὡς οὐδενὸς τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν διαδρᾶναι δυναμένου. μέχρι γὰρ διαλογοισμῶν καὶ ἐνωσιῶν καὶ ἐνωρήσεων δικινεῖται.

P. 575, D. διὰ πάντων χωροῦν τῶν πικρυμάτων, νεφρών... (E.) ... ἄλλων δὲ ἄλλαζοῦ γενεσημμένων, B φηδολοῦται τὸ ἀπειρήραρον.) Ad haec Elias f. 183 r. m. Sap. 7, 5. laudat et haec observat : παρέστησε δὲ τὸ ἀχρόνως διὰ πάντων χωρεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον

καὶ ὁ μέγας οὗτος ἐν τῷ εἰπεῖν : κατα ταύτῃ (6). τῶν γὰρ Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων ἄλλων ἄλλαζοῦ διασπαρμένων καὶ οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις διατριβόντων, πᾶσι κατὰ ταῦτον συμπαρῆν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῖς μὲν τὸ τῆς προφητείας χάρισμα ἐνεργοῦν, τοῖς δὲ τὰς ἀπείρους θεοσημαίας. ἐν ᾧ ὀηλοῦται τὸ τοῦ Πνεύματος ἀπερίγραπτον.

F. 183 r. i. ἡμεῖς ἀλλήλοις ἐντυγχάνομεν, φωνῆς διὰ τοῦ ἀέρος διαπορθεμευοῦσης ἀπὸ τῶν λεγόντων εἰς τοὺς ἀκούοντας δεόμενοι τὰ ἐν τῇ ψυχῇ κινήματα καὶ διανοήματα.

P. 576, A.) F. 183 v. m. (ad : ἄλλοι Παράκλητοι [7]) πέμφει οὖν Παράκλητον ἄλλον, οἷον ἐμέ, ἴσον ἐμοί. F. 183 v. i. ἀληθεῖς οἱ διὰ τῶν φωνῶν τοῦτον Θεὸν τοῦτο (sc. τὸ Πνεῦμα) ἀποδεικνύοντες. Ibid τὸ δὲ στηλιτεῦν ἐκ μεταφορᾶς τῆς στήλης εἴρηται. στήλη δὲ ἐστὶ λίθος ἢ χαλκὸς ἐν ἐπιμήκει τετραγώνῳ σχήματι, ἐν ᾧ ἐγγράφεται ἡ τοῦ στηλιτευομένου ὕβρις.

P. 576, B. ἔμφυχοι) F. 184 r. s. ἐνεργοὶ διὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ οἷον ζῶσαι καὶ ἰσχυραί, ὡς οὐ μόνον ἐν γράμμασι κεῖσθαι ταύτας καὶ φαίνεσθαι οἷον εἰκόνας τινὰς καὶ σύμβολα τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ὡς αὐτὰ τὰ ἔμφυχα ἰσχύειν, καὶ αὐτὰς ἐκείνας τῶν εἰρηκότων τὰς ψυχὰς ἐμβοᾶν καὶ πνεύματα. λέγεται δὲ καὶ ἴδια (8) ἔμφυχος λόγων κατὰ ρήτορας.

F. 184 r. m. locutio : ἡ δουλικὴ τάξις καὶ ὑπόπιωσις.

P. 576, B. εἴτε τι ἄλλο ect.) F. 184 r. i. καὶ εἴτε τι δὲ ἄλλο τοιοῦτον, ἐπὶ τὸν Πατέρα, φησί, ἀνεκκτέον, οἰκονομικῶς λεγόμενον, ἵνα τὸ ἐξ οὗ δειχθῆ, ὡςπερ καὶ ὁ Υἱός. ὡς γὰρ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκείθεν, οὕτω καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν Πατέρα καὶ προβολέα ἀνακτέον.

F. 184 r. m. ubi de S. Scripturae effatis, quibus Spiritus sanctus a Deo e caelis mitti dicitur : οἰκονομικῶς ταῦτά μοι νοεῖ. ἔρχεται μὲν γὰρ δεσποτικῶς καὶ ὡς κύριον, λέγεται δὲ ἀποστελλεσθαι οἰκονομικῶς, ὡς οὐκ ἀντίθεον.

P. 576, C. σοιὰ δὲ διασκευάμενος πρὸς ἐμαυτὸν τῇ φιλοπραγμοσύνῃ τοῦ τοῦ) F. 184 v. s. πολλά, φησί, σκεψάμενος πρὸς ἐμαυτὸν καὶ πολυπραγμοσύνης τῇ φιλοπραγμοσύνῃ τοῦ λόγου.

P. 576, C. τὸν λόγον ἐθθίνας) F. 184 v. s. ἦγουν ἐξετάσας.

P. 576, C. οὐκ ἔχων [9] ᾄται χρὴ τῶν κάτω τὴν κλίαν φέρων παραλαεῖν [10]) F. 184 v. s. οὐκ εὔρον, πρὸς ὅπερ ἂν τὴν θεῖαν ψῆσιν ἐξομοιώσαιμι.

P. 576, C. D.) F. 184 v. s. ὡςπερ... ἄληπτα καὶ

(1) Rom. 8, 9.

(2) Act. 2, 5.

(3) Conf. I. 28 r. s. et ibi annot.

(4) Sic, προχειρισίς, bis antea, utrobique ἔ in oratio ἤ. Sed hoc loco ἔ a m. I. Vid. Has. ad Leon. Diacon. p. 459 ed. Bonn.

(5) Sic Elias ; in contextu Gregorii B. παντεπίσκοπον eum Edd. eamque lectionem loco vulgatae, πανεπίσκοπον, habet cod. Alex. Sap. 7, 25. quo Gregorius respexit. Πανεπίσκοπος ter reperitur in Oraco. Pseudo-Sibyllinis. Vid. Alexander in nova eorum editione Parisina T. I, p. 210, a. Similiter in πανεπίσκοπος et παντεπίσκοπος 2 Maccab. 9, 5. varia-

tur. Vid. Schleusn. Lexic. in LXX, P. IV, p. 174. Vocem παντεπίσκοπος Elias f. 249 v. s. in loco, quo usus est, Jo. Damasceni ponere maluit quam πάντων ἐπόπτης.

(6) Ταῦτον Edd. et in seqq. Ταῦτὸ in nonnullis reperiri C. testatur, neque tamen eam formam alteri ταῦτον praeferim.

(7) Jo. Ev. 14, 16.

(8) M. rec. nig. ἰδέα, recte. Conf. Ernest. Lexic. Technolog. Rhet. Gr. v. Ἐμφυχον p. 405, et v. ἰδέα p. 458 sq.

(9) Ἐχων B.; vulgo ἔσχον, recte.

(10) Παραλαεῖν B.; vulgo : παραβαλεῖν, recte.

ἀθεώρητα, καθώς φησιν ὁ μέγας Διονύσιος (1), ἅ τοις αἰσθητοῖς ἔστι τὰ νοητά, καὶ τοῖς ἐν πλάτει καὶ τύπῳ τὰ ἀπλά (2) καὶ ἀτύπωτα, τοῖς τε κατὰ σωματικῶν σχήματα μεμορφωμένοις ἢ τῶν ἀσωμάτων ἀναφῆς καὶ ἀσχημάτιστος ἀμορφία, κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἀληθείας λόγον καὶ τῶν σωματικῶν ἀπάντων ὑποδείγματων ὑπέρεκται. διὸ καὶ μικρὰ τις ὁμοίωσις εἴρεθῃ, φεύγει τὸ πλεῖον, καταλιπὼν ἡμᾶς κάτω μετὰ τοῦ συντρόφου ἡμῖν ὑποδείγματος. ὁποῖόν τι καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπόδειγμα, ὃ ταῖς τοῦ νοῦ φιλοπραγμοσύνας ἐνετυπῶκα.

P. 576, D. *ὄφθαλμῶν* F. 184 v. m. Elias interpretatur fontis primam scaturiginem : τῆς πηγῆς, ut ipse ait, τὴν ἀρχὴν, τὴν πρώτην βλύσιν... ἐξ ἧς, ὡσπερ ἀπ' ὀφθαλμοῦ τινος φῶς, τὸ ὕδωρ βλυστάνει ἀναδιδόμενον (5).

P. 576, E. 577, A. *ἡλιος... καὶ ἀκτῖνα καὶ φῶς*) F. 185 r. m. εἶδος μὲν... ἥλιος τὸ φῶς, ὡς ἐν τῷ εἶς τὴν νέαν κυριακὴν εἴρηκε λόγῳ, ὅπερ ἀσώματον ἐκάλεσε καὶ ἀνήλιον, ὕλη δὲ τοῦ φωτός τὸ ἡλιακὸν σῶμα, ὁ δίσκος. F. 185 v. i. τοῦτοις τοῖς ὑποδείγμασι φαίνεται χρυσάμενος καὶ ὁ κορυφαύτατος Πέτρος ἐν τοῖς Κλημεντεῖσι (4), ὃν αἰνίττεσθαι μοι δοκεῖ καὶ ὁ τοῦ ὁ ἄγιος ἐν τῷ, μετὰ τὸ εἰπεῖν *ὄφθαλμὸν τινα καὶ πηγὴν καὶ ποταμὸν ἐνευρόησα*, ἐπαγαγεῖν τὸ καὶ γὰρ καὶ ἄλλοι (576, D.).

P. 577, B. *σχεθεῖσαι* [5] τῷ ἀντιτύπῳ [6]) F. 185 v. s. χεθεῖσα ἐν οἴκῳ καὶ τοίχῳ ἀντιτύπῳ, ἤτοι τῇ

Conf. Eliae ἐξομώσανμι. Ceterum πῶν, quod ante κάτω vulgo deest, C. ex tribus Regg. et tribus Colb. supplevit. C. ut B.

(1) Libro *De Dir. Nom.* cap. 1, § 1, p. 284. B. C. usque ad illud ὑπέρεκται, exceptis verbis καὶ πῶν... ὑποδείγματων.

(2) Codex : ἀπλά.

(3) Gregorii loco, adhibitis ex Latina versione Eliae verbis, usus est Ullmannus in *Gregorio Naz.* p. 555 sq. Conf. *Arcan.* III vs. 60 sq. *ἐκ μονάδος Τριάδος ἔστι καὶ ἐκ Τριάδος μονὰς ἀθῆς.* | *εἴτε πέτρος, πηγὴ, ποταμὸς μέγας* cel. ubi πέτρος Nicetae Davidi i. q. ὀφθαλμός, sive, ut interpres recte vertit, *aquae os vel ostium.*

(4) εἰ in crasa litera, et in τῷ quidem, uti videtur, estque scriptura : τὰ Κλημέντια, magis usitata quam altera illa : τὰ Κλημέντια. Provoocat autem Elias ad *Clementinorum* locum eum, quem videas in Cotelerii *PP. Apost. T.* I ed. Amstelod. p. 606. Mox ἐν in ἐνευρόησα a. m. 1 sup. li. : ἐνόησα B.

(5) Sic B. cum Edd. Elias tamen haud dubium D quin χεθεῖσα, i. e. χυθεῖσα, legerit, forma posterioris aetatis scriptoribus usitata, que apud Gregor. quoque *Or. IV.* p. 115, A. *Or. XXIII.* p. 428, C. reperitur. Vid. Lobeck. *Parerg. ad Phryg.* p. 751 sq. Et profecto radii solis crispantes in pariete effundi aptius quam retineri dicuntur. Itaque L. χεθεῖσα merito probavit. Ceterum pro ἀντιτύπῳ Comb. pessime ἀντιτόλῳ. Recte tamen idem cum Billio in proximis : *παλμὸς ἐγένετό τις παράδοξος.* ubi B. C. male : *παλμὸς ἐγένετο καὶ παράδοξος.*

(6) Deinceps in contextu B. mendose ἄππει cum Edd. ; ἄππει C. ex duobus Coisl. Par. Comb. al. reposuit. De confusis ἄππειν sive ἄππειν et ἄππειν conf. Boissonad. in *Notices et Extr. T.* 11, P. 2, p. 184 sq. et quos in *Symbol. ad Philostr. Vit. Soph.* p. 68. 87, b. laudavi. Apud Gregor. *Or. IV.* p. 90, E. ἐξάπτοντες pro vulgato ἐξάπτοντες reponi debere Lobeck. *Parerg. ad Phrygich.* p. 528 recte

ἀντιτύπῳ τοῦ τείχους καὶ πικρότητι προσπελάσθεισά τε καὶ καταχεθεῖσα.

P. 577, C.) F. 185 v. m. χρυσάμενος οὖν καὶ τοῦτο τῷ ὑποδείγματι (nim. solis radiorum ex aqua in pariete cum vibratione resplendentium, 577, B.), καὶ ἀθρόως οὕτω φράσας καὶ ἐναργῶς, ἀποδοκιμάζεται πάλιν.

F. 185 v. i. παντῆς... ὑποδείγματος καὶ τὸ θεῖον ὑπερίδρωται.

P. 577, D. *χαίρειν εἰς αὐτὸν*) F. 185 v. i. τὸ μὲν χαίρειν ἐναυθὰ ἀντὶ τοῦ οἰμώζειν καὶ στένειν τάττεται, ἐκ δημηόδουσι τινός (f. 186 r. s.) παροιμία; λεγθέν. ἔθος γὰρ τοὺς παλαιούς ἀποτροπαιζομένους τοὺς πρὸς οὓς ἀπεχθῶς διέκειντο, τὸ χαίρειν προσφωνοῦντας παριέναι αὐτούς (7).

B F. 186 r. s. σκια... ὄντως πάντα ταῦτα (sc. τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πάντα ὀγαθὰ δοκοῦντα) καὶ εἰκόνες ἀμαυραὶ, πρὸς τε τὰ ἐκείθεν ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀληθεῖαν συγκρινόμενα, εἰ καὶ δοκοῦσι (8) τινες τὰ ὡς ὄντως κατέχειν ἀγαθὰ, τῶν σκιῶν ἐκείνων ἐπίδραττόμενοι κατὰ τὴν αἰγῶπιαν ἐκείνην, τὴν μὴ τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ τῶν ἱματίων ἐκείνων ἐπίδραττομένην, καὶ νομιζοῦσαν αὐτὸν κατέχειν τὸν Ἰωσήφ.

P. 577, E. *τὸν αἰῶνα τοῦτον διαπορεύεσθαι διατέμοντα* [9]) F. 186 r. m. τουτέστι τὸν παρόντα κόσμον, τέμονοντα τὴν πρὸς τὴν σάρκα σχέσιν διὰ τῶν ἀρετῶν, καὶ τῶν ὑλικῶν ἐαυτοῦ περιαιρούμενον τὴν ἀπάτην.

monuit. Est tamen, ubi librarii vel VV. DD. verbum ἄππειν in ἄππειν commutatum temere iuverunt. Conf. Boissonad. l. c. Sic Millerus in *Not. et Extr. T. XIV.* P. II, p. 272. apud M. Antoninum 4, 21. *ψυχὰς... μεταβάλλουσι καὶ χέονται καὶ ἐξάπτονται.* ἐξάπτονται legi voluit. Atqui verbum ἄππειν passivam haud admittit notionem, et sermo apud Marcum est de mundi exustione, quae animas maneat. Vid. Plutarch. *De Plac. Philos.* 4, 7, p. 104, ibique Corsin. De vario, et physico et ethico, usu verbi ἄππειν sive ἄππειν et compositorum v. Rigall. et Schwebel. *ad Onosand.* p. 10 seq., Boissonad. *ad Gregor. Cor.* p. 177. Grenzer *Annot. in Plot.* p. 585, b. sq. *his quae in Symb. ad Philostr. V. S.* p. 68. 86, a. et in *Bas. Plot.* p. 29 sq. attulit, haec accedant: Eman. Bryenn. *Harmon.* p. 506 T. III Opp. Wallis. *ὄρων μὲν παμπόλλους, πρὸ γὰρ τοῦ μαθεῖν, ὡς προσήκει, πάντα τὰ περὶ τῆς ἀρμονικῆς εἰρημένα...* ἐπὶ τὸ μελοποιεῖν ἄππειν ἐθέλοντας. Gregor. Palam. *Orati.* p. 109, ubi formula : ἄππειν ὑπὲρ τὸ δέον. Ignat. *Vita S. Niceph.* in *Act. SS. Martii T. II.* p. 716, A. Elias infra f. 275 v. m. Gregorius eo verbo φυσικῶς, idque aptissime, usus est in depingenda vibratione solis radiorum, qui ex aqua in pariete resplendent. Eiusmodi reflexus solis, veteribus Opticis ἀχιλλεῖς dicti (v. Voss. *ad Catull.* p. 245), variis imaginibus ausam dederunt. Vid. Rubinken. *Ep. Crit.* II, p. 218 sq. Gregorius hoc loco, ut in *Arcan.* III vs. 65—69. *Carmen. Sell.* ed. Dronck. Trinitatis naturam imagine, ab illis reflexibus petita, declarari non posse jure meritoque arbitrat.

(7) Conf. f. 225 r. m. ibique annot.

(8) Codex : δοκοῦσι. Prius ὁ punctis subnotatum.

(9) Διατέμονοντα male omittunt tres ap. C. eodd. Elias in hoc verbo male arguitur. Tu conf. Gregor. *Carm. Ined.* II, vs. 16 : τέμωνον ὁδοὺς ἀτρέπτους, ibique Toll. *Ins. It. II.* p. 75. Metaphoram attigi in *Nov. Annal. Philol. Suppl. T. II.* Fasc. 3, p. 366, 10.

F. 186 r. m. ἐλευσόμενός ποτε μετὰ τὴν τῶν Α πρᾶξις ἢ τις ὑπόνοια τῶν ἀρθεστέρων τὸ τοιοῦτον αἰώνων περαιοῖσιν εἰς τὴν τελείαν λήξιν.

Or. XXXII.

P. 579, A. ἐμπόρευμα) F. 186 v. m. πανηγύρεως... μνημονεύσας. ἐπέμεινε τῇ τροπῇ, καταλλήλως αὐτῇ ἀποδοῦς τὸ ἐμπόρευμα. λέγεται γὰρ ἐμπόρευμα ἢ ἐργασία ἤτοι ἡ πραγματεία, ἐξ ἧς κέρδος περιγίνεσθαι εἴωθε, σωματικῶν μὲν τοῖς τὰ σωματικὰ ἐμπορευομένοις, πνευματικῶν δὲ τοῖς πραγματευομένοις τὰ πνευματικά.

P. 580, A. εἰμὲ μὲν cet.) F. 186 v. i. τοῦτό τινες σκωπτικῶς κατ' ἑκείνου ἀπέδριπτον.

F. 187 r. m. Elias notat λέγρους τῶν λεγόντων διὰ χιλιοστατηρίδος τέλος λαμβάνειν τὴν κόλασιν.

F. 187 r. i. in loco S. Maximi ab Elia laudati locutiones : ἀδιαφόρως ἀμαρτάνειν et ἀδιαφόρως ἀγαθοεργεῖν (1).

F. 187 v. i. ταῖς γῆναις ἀσχολίας τε καὶ φροντίσι καταχωννύς (sc. τὸ χάρισμα).

F. 187 v. i. ὀκνηρίζ.

P. 580, D. ἡ εἰρήνη) F. 188 r. i. ἦν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς ὡς ἐξαιρετὸν τινα κλήρον ἐθράβευσεν. Ibid. (εἰρήνη Θεοῦ) εὐστάθειαν ἐμποιοῦσα τῷ ἡγεμονικῷ.

F. 188 v. s. σώματα ἀταξία καὶ στάσει στοιχείων νοσῆσαντα... διαφθαρήσονται.

P. 581, A. εἶτε... εἶτε...) F. 189 r. s. ἡ ἐνδολεΐας ἐπεικὴ τὴν λόγον ποιοῦσα καὶ ἡθικῶν.

F. 189 r. m. et i. — θερμὰς φύσεις καὶ μεγάλας (581, B) λέγων τοὺς ἀνδράδας τε καὶ θυμοειδεῖς. οὗτοι γὰρ πρὸς ὅπερ ἂν βέβωσιν, εἶτε πρὸς τὸ χεῖρον, εἶτε πρὸς τὸ ἀγαθόν, μεγάλα κατορθοῦν πεφύκασι (2). λόγῳ μὲν γὰρ παιδαγωγούμενος ὁ θυμὸς πέφυκε γὰρ κατακούειν οὗτος τοῦ λόγου, ἀλλ' οὐ πάντῃ ἐστὶν ἀνήκους, ὡς τὸ θρεπτικὸν καὶ αὐξητικὸν τῆς ψυχῆς· ἀνδρείαν ποιεῖ καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐγκράτειαν νεῦρον γὰρ ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καθὼς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τόνον αὐτῇ πρὸς τὴν τῶν καλῶν ἐνστάσιν ἐμποιοῦν τοῦ λόγου δὲ προσεκπηδῶν καὶ μὴ κατὰ τὴν ὀρθὴν λόγον ἐνεργῶν, μανία γίνεται. ἐπειδὴν (5) γὰρ ἡ λόγος ἢ

πάθος ἀνακινήσῃ, καὶ περιζέσῃ τῇ καρδίᾳ τὸ αἷμα καὶ διαναστῇ πρὸς ἄμυναν ἢ ψυχῇ, ἐξαίφνης ἔστιν ἰδεῖν σὺν ἡ κύνα ἢ πᾶρδαλιν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιοῦτων θηρίων ἐκ τοῦ θυμοῦ τὸν ἄνδρα γενόμενον. οὐκ οὖν τὸ εἰς ὄργην ἀπλῶς ἐξάπτεσθαι φῦλον, ἀλλὰ τὸ μὴ σὺν λόγῳ τοῦτο γίνεσθαι σφαλέρων (4). οὐδὲ καὶ ὁ Κύριος τῷ μὲν ὀργιζομένῳ εἰκὴ τὴν κρίσιν ἐπανατείνεσθαι, τὸ δὲ ἐφ' ἃ δεῖ κεκρῆσθαι τῇ ὀργῇ οὐ παραιτεῖται. τὸ γὰρ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σου καὶ τοῦ ὄψεως (5), διδάσκοντός ἐστι κεκρῆσθαι τῷ θυμῷ ὅσπῳ κατὰ τοῦ πονηροῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας (6).

P. 581, B. C. μήπω... ἀμύχων) F. 189 v. s. εὐσεβοῦσαι... καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀποθανεῖν ἔτοιμοι, ὅτοι θερμότερον καὶ κατὰ τῆς ἡδονῆς ἴστανται, χαλῶσθης τὸν τῆς ψυχῆς τόνον, ὅσοι ταύτῃ διαθερμαίνονται.

P. 581, C.) F. 189 v. s. τὸ .. θράσος οὐ τοῦ λόγου, ἀλλὰ τῆς ἀλογίας γέννημα, οὐδὲ τῆς μαθησεως, ἀλλὰ τῆς ἀμαθίας, ὡς καὶ Θεουκιδίδης φησὶν, ὅτι ἀμαθία μὲν θρασεῖς ποιεῖ, τὸ λελογισμένον δὲ ὀκνηροῦς (7). F. 189 v. m. γίνεται δὲ ἡ νάρκωσις, τῶν νεύρων συμπιεζομένου, καὶ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος προϊέναι ἐμποδιζομένου, δι' οὗ τοῖς ζώοις ἡ κίνησις. (ad : al γενναῖαι δὲ —) αὶ δὲ γε γενναῖαι καὶ δξυρόλοποι πρὸς ἀμφοτέρα, λόγῳ μὲν αὐτὰς ρυθμιζοντός (8) τε καὶ διευθύνοντος, καὶ δίκην παιδαγωγοῦ τὰ τοῦ θυμοῦ σκιρτήματα καταστέλλοντος, καὶ παιδεύοντος αὐτὸν μηδამῶς τῆς οἰκείας ἐκβαίνειν τὰ ζῆως, ἄγεσθαι δὲ μᾶλλον ἐφ' ὅπερ ἂν οὗτος καθηγῆσαιτο, μέγα τι χεῖμα εὐρίσκονται πρὸς ἀρετὴν, τὰ τοῖς πολλοῖς δυσχερῆ εὐχερῶς ἐξανύουσαι. τοῦ λόγου δὲ ἐπιλείποντος, καὶ τὸ ἴσον εἰς κακίαν αἱ μεγάλα αὐταί φύσεις εὐρίσκονται. ὡς γὰρ λόγῳ παιδαγωγούμεναι τὰ μέγιστα κατορθοῦν πεφύκασιν, οὕτως ἀπαιδαγῶγγοι μείναισι, περιφρονεῖς ἐπὶ κακίᾳ γνωρίζονται καὶ μεγάλα τὰ πτώματα πάσχουσι (9). F. 189 v. i. φύσεις δὲ γενναίας πληθυντικῶς τοὺς θερμοὺς καὶ ἀνδράδας ἐκάλεσεν... ὅτι, τοῦ τῆς φύσεως ὀνόματος τῶν πολλαχῶς λεγομένων τυγχάνοντος, λέγεται

(1) Conf. Suicer. Thes. Eccl. Gr. ἀγαθοεργεῶ, cui S. Maximi locus non magis, quam mihi est, in promptu fuit. Neque eo usum video Lobeckium *Paregr. ad Phryn.* p. 675, qui ἢ ἀγαθοεργεῖν, inquit, semel in N. T. legitur, ἀγαθοεργεῖν Cyrill. C. *Julian.* III. 81 A. « De Novi Testamenti loco, qui est I Tim. 6, 18. conf. Schleusner. h. v. quamquam illic de beneficiis, hoc Maximi loco de bene factis, ex beneficiorum studio profectis, verbum est usurpatum.

(2) In eandem sententiam Elias uberius disputat f. 189 v. m., ubi v. annot.

(3) Codex : ἐπειδὴν.

(4) Codex : σφαλέρων. Literæ λ in voce σφαλέρως male duplicatæ crebra sunt exempla in Cod. Bas. Sic σφαλέρως bis male scriptum f. 214 v. s., σφαλέρων f. 504 v. s. 548 r. m., σφαλέρων f. 59 r. m. Adverbiū mendose σφαλέρως scriptum f. 1 r. i. 97 v. i.

(5) Gen. 5, 15.

(6) De virtutibus θυμοῦ cf. El. f. 47 r. m. et quæ nos in *Animadrs. in Basil.* I, p. 168, 184, attulimus. Cum postremis Eliæ verbis conf. f. 8 v. i.

(7) Memoriter, non ipsis verbis laudat Thueyd.

2, 40. ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ἔκνον φέρει. ubi v. Goeller. p. 518. Ceterum τὸ λελογισμένον, licet a Thueydide I. I. non usurpatum, tamen prorsus est Thueydidem.

(8) F. 200 v. i. et 205 r. m. locutio : ἡδὴ ρυθμιζειν. quo de usu translato verbi ρυθμιζειν vid. annot. ad Marc. Eugen. p. 73. Adde El. f. 219 r. m.

(9) Billius annotatione ad hunc locum minus apte comparat Plat. *Legg.* VI, p. 766, A. ubi de homine bene educato, tanquam de ζῶω ἡμερωτάτω, sermo est. Tu confer *Rempubl.* VI, p. 491, D. E. 495, B. ubi Plato docet, præstantissimam quamque indolem, si disciplina careat, pessimam evadere. Socratis egregia est in eandem sententiam disputatio apud Xenoph. *Mem.* lib. IV, cap. I, 5. 4. Vid. Fabric. *ad Marin. Vit. Procli* p. 50 ed. Boissonad. et ad *Cod. Apocryph.* N. T. p. 558 sq. Ceterum exempla vocis φύσις ea potestate positæ, de qua Elias in seqq. monet, apud Platonem et Xenophonem II. ce. et alias crebro repeririuntur. Vid. *Æst. Lex. Plat.* III p. 522.

φύσις καὶ τὸ τοιῶσδε κικρᾶσθαι καὶ πεφυκέναι. A
F. 189 v. i. (ἄνθρωποι) ὑπὸ μίαν .. ἅπαντες φύσιν
ἀνάγονται.

P. 581, D. εἴη δ' ἂν οὐ αὐτὸς μηδὲν [1] ἀγαθοῦ)
F. 189 v. i. Ἀττικὸν... τοῦτο, ἀντὶ τοῦ οὐδὲν
ἀγαθόν.

P. 581, D. τοῦτό ἐστι) F. 189 v. i. πρὸς... τὸ
πρᾶγμα, οὐ πρὸς τὴν λέξιν ἀπέβλεψε. διὸ καὶ οὐδε-
τέρως τὸν λόγον ἀποδέδωκε.

F. 190 r. s. (ποιμένες Ἐκκλησίας) οἱ καὶ γονέων
ἐπέχουσι τάξιν.

P. 585, A.) F. 190 r. m. ἡ μὲν αἰδώς ἐστὶ φόβος
ἐπὶ προσδοκίᾳ ψόγου. φοβούμενοι γὰρ μοιηθῆναι,
ἀπεχόμεθα τοῦ κακοῦ καὶ πρὸς ἀρετὴν ὁδηγούμεθα.
καλλίστον οὖν τοῦτο τὸ πάθος καὶ βοηθημα πρὸς
ἀρετὴν. — ἡ μέντοι αἰσχρὴ φόβος ἐστὶν ἐπὶ αἰ-
σχρῶ τινι πεπραγμένῳ. F. 190 r. i. τὸ ὄλον παρεν-
τεθέν, ὁμοιωματικὸν ἔν, θεραπεύει τὴν τολμηρίαν τοῦ
λόγου.

P. 582, B.) F. 190 v. m. εἰρωνικὸν τὸ ἐχρήν (2).

P. 583, A. δέον) F. 191 v. m. ἀρροδίου ὄντος.
κατὰ γὰρ τὴν Ἀττικὴν συνήθειαν εἰς τὸ δέον τοῦτο
μετέβαλλεν.

F. 191 v. i. (τὸ Πνεῦμα) κατὰ . . . τὰ ἄλλα
πάντα ἀπαρallάκτως ἔχει πρὸς τε τὸν Πατέρα, πρὸς
τε τὸν Υἱόν.

P. 585, D.) F. 192 r. i. οἱ... μὴ ὀργιζόμενοι ὅλους
ἢ διαθερμαινόμενοι ἐφ' οἷς δεῖ, ἤλιθοι δοκοῦσιν εἶναι.
δοκεῖ γὰρ ὁ ἡλίθιος ἀναισθητός τις εἶναι καὶ εἰς ἅπαν
ἀκίνητος (3). F. 195 r. s. (ad : ὑπερπίπτουσα) με-
ταφορικῆ... ἡ λέξις, ἀπὸ τῶν βελῶν τῶν ὑπὲρ τὸν
σκοπὸν φερομένων.

P. 585, E. 584, A) F. 195 r. i. ἡ θερμότης, ἔξω
τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς πίπτουσα διὰ τὸ υπερβάλ-
λειν καὶ μὴ ἐν τῇ μεσότητι τῆς ἀρετῆς ἵστασθαι, ἦ-
τινι ἀρετῇ καὶ ἡ ὑπερβολὴ καὶ ἡ ἑλλείψις λυμαίνε-
σθαι εἴωθεν (4).

P. 584, A. εἰν εἰδῶμεν κόσμον) F. 195 v. m.
ἐν... γινώσκωμεν τάξει τὸ πᾶν συνεστηχὸς καὶ τὸν
κόσμον αὐτὸν καταμάθοιμεν, τάξει δηλονότι συστάτα
καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο κόσμον ὄντα τε καὶ λεγόμενον (5).

(1) Οὐδὲν E. cum Edd.: μηδὲν, ut B., Reg. b. Or. I.
et Comb.: μηδενός alii. Οὐδὲν et μηδὲν vel τὸ μη-
δὲν de hominibus contentim dici, satis notum est.
Vid. *Animadv. in Basil.* I, p. 162. Sed qui hominem
nequam οὐδὲν ἀγαθοῦ dixit, equidem praeter Gre-
gorium novi neminem.

(2) Sic Edd.: γρην Or. I. satis bene. Conf. annot.
ad hanc Or. p. 600, D.

(3) Ex Aristotelis sententia *Eth. Nic.* lib. IV,
cap. 11, p. 1126, a, 4, sq. Bekk.

(4) Haec quoque ex Aristotelis sententia *Eth. Nic.*
lib. 2, cap. 6.

(5) Aliter Billius: si modesti et compositi esse
civemus, et Clemencetus: si ordinem noverimus.

(6) Ita Cod.: μᾶ punctis sub linea notatum, in
marg. δύναντι vox nihili, quae recte deleta fuit.
Praeterea ab alia manu in marg. δυνάμεν. Sont
autem haec Eliae verba Gregorii ex Or. XLV, p. 857,
C. ubi scriptura hodie vulgata: τῶ πάντα δυνατῶ
λόγω. Eam secuti snat Ullmannus in suo *Gregorio
Naz.* p. 490 et Hensel. in peculiari illius orationis
editione, qui p. 44 recte docuit, formulam πάντα
δυνατὸς ex eo genere esse, quod Labbeckius ad *So-*

P. 584, B.) F. 195 v. i. (indicato *Esaiæ* loco 51, 6,
quem Gregorius usurpat) προσρέπεται δὲ ὁ πάμμα-
γας καὶ διὰ τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐμβλέ-
ψεώς τε καὶ ἀναθλέψεως εἰς εὐταξίαν ἡμᾶς. τάξει
γὰρ καὶ συνεστή τὸ πᾶν καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ
εἶναι παρήχθη. F. 194 r. s. passiva παραχθῆναι ei
διαμορφωθῆναι conjunctim posita. Ibid. locutio:
ὁ παραγωγὸς τῶν ὄλων (Deus.)

P. 584, B, C. οὐδὲ ὁμοῦ τὸ πᾶν ἀναδεικται καὶ
διακοσμηται ἀσθερῆς ἦν) F. 194 r. s. (τὰ γινώ-
μενα) λόγοις ἀρρήτοις τασόμενα καὶ οὐκ ἀήροον ἀνα-
διδόμενα τῶ πάντα δυναματὰ (6) Λόγω.

P. 584, C. τάξις ἐν ἀγγέλοις) F. 194 r. m. Elias
provocat ad *Dionysium Areopagitam* eiusque com-
memorat inter alios ἀγγέλους φρουρητικούς et ἐπι-
στρεπτικούς (7).

P. 584, C, D.) F. 194 v. i. (ἀστέρεις) ὑφειμένην
ἔχοντες τὴν λαμπρότητα καὶ κροπτομένην τὴν ἐκεί-
νων λαμπρότητα (8).

P. 584, D. τάξις ἐν ὄμοις καὶ καιροῖς, ἐν κό-
σμῳ [9] προσιοῦσι τε καὶ ὑπατιοῦσι) Eadem fere
Elias f. 194 v. s. ad hunc locum annotat, quae f.
59 r. m. ad Or. XXVIII, p. 520, D. nisi quod loco
illorum: τε καὶ συμπλέκονται... ἀλλήλων, hic bre-
vius: ὑπαπέρχονται, ponit. Idem f. 194 v. m. verba
μεσολαβοῦσιν... μετόπωρον (f. 59 r. m.) integra re-
petit.

P. 584, D. τιθασσεύουσιν [10]). F. 194 v. s. ἔχουν
ἡμεροῦσιν ἀγριαῖον καὶ πραῦνουσιν. F. 194 v. m.
Elias repetit, quae f. 59 r. i. habet: ἔκκαστος... ἔχοντα,
nisi quod loco illorum: κλέπτεσθαι... λαμβάνειν, ista
ponit: τιθασσεύει καὶ καθάπερ τισὶ χειρῶν ἐπιβο-
λαῖς ταῖς ἰδίαις ποιότησιν οἰκαιοὶ ἑκατέρω.

F. 194 v. i. (nox et dies) εὐτάκτως ἀλλήλας διαδέχον-
ται καὶ ἀντιπαραχωροῦσι διὰ τῆς προσλήψεώς τε καὶ
ἀνθυφαίρετως (11).

F. 195 r. s. (στοιχεῖα corporum) ὧν εὐτακτούν-
των μὲν ὑγιαίνει τὰ ζῶα, ἀτακτούντων δὲ νοσεῖ τε
καὶ φθειρεται (12).

P. 584, D. ἦπλωσεν ἀέρα) F. 195 r. s. ὁ δ' ἄλλο
ἦπλωται τε καὶ ὑποθέθηκε. F. 195 r. i. ὁ πάνσοφος

phocl. Aj. v. 4415, illustravit. Fortasse tamen Helle-
nistieum παντοδύναμος Gregorio restituendum ex
Sap. 18, 15: ὁ παντοδύναμος σου λόγος ἐπὶ οὐρανῶν,
ad quae Gregorius Or. XXXI p. 575, D. respexit,
docens τὸ Πνεῦμα in sacra Scriptura παντοδύναμον
appellari. Certe stribligo ista apud Eliam: πάντα
δυναματὰ, orta ex διτογραφίᾳ: πάντα δυνατῶ, et
παντοδύναμο.

(7) Conf. *De Div. Nom.* c. 15, §. 1, p. 128, B. et
Procl. Inst. Theol. Plat. cap. 144 p. 228 sq. ed.
Creuz. ubi de φρουρητικῶ in diis.

(8) Scil. solis et lunae. Legendum autem: τῇ ἐκεί-
νων λαμπρότητι. Τὴν sub linea punctis notatum, et
τῇ sup. lin. a m. 2. Vid. annot. ad f. 58 r. s. Quae
Elias ibi dicit: ὁ ἥλιος... φαίνεσθαι, totidem verbis
f. 194 v. s. repetit.

(9) Ἐν κόσμῳ B. cum Edd.: εὐκοσμίως r. ap. M. et
Codd. nonnulli ap. C. quod tamen glossema sapit.

(10) Edd. τιθασσεύουσιν. Tu confer annot. ad Or.
XXVIII, p. 506, C.

(11) Cod.: ἀνθυφαίρετως.

(12) De hac morboium causa conf. f. 521 r. m.

(nim. Gregorius) ἀποδέδωκε τῷ . . . ἀέρι τὸ ἐφηπλω-
σθαι (1) καὶ εἰσὶν περιχεῖσθαι τῇ γῆ.

P. 585, A. πεπηγῶτα... τῷ λόγῳ F. 195 r. post
m. τῷ τῆς ἰδίας φύσεως δηλαδὴ, ἢ καὶ τῷ προστάγ-
ματι τῷ δημιουργικῷ (2).

P. 585, A. τῇ φέουσει F. 195 r. i. ... οὕτω μεταφο-
ρικῶς ὠνομάσας τὴν κίνησιν, διὰ τῆς λέξεως ταύ-
της τὸ ῥοῆς ἔκγονα (5) εἶναι καὶ ἀεὶ γίνεσθαι τε καὶ
ἀπογίνεσθαι παραστήσαι βουλόμενος. F. 195 v. m.
ἡμεῖς μὲν οὖν τὴν λέξιν ἐξομαλίζοντες, τὴν ῥοὴν
κατ' ἀμφοτέρων, τοῦ τε γίνεσθαι καὶ τοῦ ἀπογίνεσθαι,
ἐδεξιόμεθα. εἰσὶ δέ, οἵτινες ἐπὶ τῆς φθορᾶς μόνης ταύ-
την ἐδέξαντο. quos deinceps refellit.

P. 585, A. B.) F. 195 v. i. τῶν μὲν... νεφῶν
ἀτακτοῦντων καὶ τυρβόηγνυμένων βιαιῶς, ἢ τοῦ αἰθε-
ριου πυρὸς πλεονάζοντος ἐν ἀέρι, οἱ σκηπτοὶ συν-
ίστανται. — — τοῖς ἀερώμασι (4) δὲ καὶ σήραγμα τῆς
γῆς ὑδάτων ἢ πνευμάτων εἰσχεομένων, εἴτα στενοχω-
ρουμένων περὶ τὴν ἔξοδον καὶ βιαιῶς κραδαινόντων
αὐτῆν, οἱ σεισμοί. — — αἱ δ' ἐπικλύσεις ἐν θαλάσῃ
γίνονται. πνευμάτων ἐναντιῶν ἀντιπνεόντων, καὶ ἐκα-
τέρου προωθούοντος τὴν θάλασσαν. συνάγεται μὲν γὰρ
αὕτη ἐπιτοαυτὸ (5) καὶ εἰς ὕψος μεταωρίζεται. εἴτα
τοῦ ἐνδὸς ἡττηθέντος πνεύματος, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπικρα-
τοῦντος ἀντωθουμένου, ἐκρήγνυται ἄθρόον καὶ πί-
πτουσα τὸν κατακλυστὴν ἐργάζεται. καὶ τοῦτο ἰστο-
ρεῖ Ἀριστοτέλης (6) ἐν Ἀχαίᾳ γενέσθαι, ἔξωθεν
μὲν νότου πνεύματος, ἐκείθεν δὲ βορρῆος ἀντιπνεύοντος.

F. 196 r. s. τοῦ... αὐτὸ πνεῦμα ἐκκρινόμενον κατὰ
μικρὸν μὲν καὶ σποράδην χεόμενον καὶ λεπτότερον
ἢν, βροντὰς ποιεῖ καὶ ἀστραπάς (7). ἂν δ' ἄθρόον καὶ
πυκνότερον ἐκκρίθῃ, ἐκνεφίας ἀνεμος γίνεται. διὸ
καὶ βιαιῶς ἔστιν. ὅταν δὲ κατασπώμενον ἐκπορωθῇ,
ταῦτο δ' ἔστιν ἂν λεπτότατον τὸ πνεῦμα γένηται,
καλεῖται πρηστήρ. ἐμπύρρησι γὰρ τὸν ἀέρα τῇ πυ-
ρώσει χρωματίζον. ἂν δὲ ἐν αὐτῷ τῷ νέφει πολὺ
καὶ λεπτὸν ἐκθλιβῇ πνεῦμα, κεραυνὸς τοῦτο γίνεται.

P. 585, B. ἀταξίᾳ... ἐν δὲ σώμασι τὰς ἀφρω-
στιὰς F. 196 r. s. τινὸς τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων
πλεονάζοντος ἢ καὶ ἄλλως πῶς ἀτακτῆσαντος.

F. 196 r. m. τὸ δὲ ἢ (8) ἀεροδοκωμένην (585,
B.) οὐ διαφευκτικῶς, ἀλλὰ συμπλεκτικῶς.

P. 585, C. ὑταν... τῷ σινδῆρῳ F. 196 r. m.
ὅταν τῷ δημιουργικῷ ὄλεθῃ τῷ ἐξ ἐναντιῶν τὸ πᾶν συστη-
σαμένην, λύσει αὐτό.

F. 196 r. m. εἰ... ἀπαφραξίεσσιν... ἐν τῇ παγκο-
σμῇ ταύτῃ λύσει ὁ ἄνθρωπος.

P. 585, C. D.) F. 196 v. s. (ἡλίῳ) ἀποκρύπτου-

τος πάντας τοὺς ἀστέρας καὶ αὐτὴν τὴν σελήνην,
ἡμέρας οὐρας.

P. 585, E. 586, A.) F. 197 r. m. (ὁ ἄνθρωπος)
εἰκότως ὑπερτον πάντων ὀδῶ τινι καὶ τάξει δη-
μιουργεῖται. F. 197 r. i. ἴνα... μέγιστον φανῆ τὸ
περὶ τὸν σύνδεσμον θαύμα, συνέδησε, φησί, κρυφίως
ἡμῖν ἤγουν ἀκαταλήπτως καὶ διὰ τοῦτο ἀβήρητως
τὰ ἐναντία. Ibid. τοῦ... ἀνθρωπίνου συγκρίματος ὑλι-
κώτατον ... ὁ χόος. Ibid. οὗτος (sc. ὁ νοῦς) ... τῆς
ψυχῆς τὸ λεπτομερέστερον. F. 197 v. s. φανήσεται
γὰρ οὕτω μᾶλλον ἢ τάξει ἀριθλοτέρα. Ibid. δύναμιν
ἐνθεῖς (sc. Deus) αὐτῇ (sc. animā) ἢ πρὸς Θεὸν
ἀνατείνεσθαι καὶ ἐκθεοῦσθαι, ἢ αὐτοπραϊρέτους ἄρ-
μαῖς πρὸς τὴν ὕλην ῥέπειν καὶ τὰ μυρία πάθη ἐντεῦ-
θεν ἐφέλκεσθαι.

P. 586, A. τὸ αὐτὸ ... φέουσι F. 197 v. s. τὸ αὐτὸ
ζῶον καὶ διεσώσατο τῷ εἶδει, πεπηγῶτι καὶ οὐδέποτε
λείποντι, καὶ διέλυσε τοὺς ἀτόμους, ῥέουσι καὶ ὑπεξ-
αγομένοις. τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀτόμων ἐπειρήγαγε τῇ
γεννήσει, τὸ δὲ ὑπεξήγαγε τῷ θανάτῳ. εἴρηκε δὲ
καὶ ἐν τῷ περὶ θεολογίας λόγῳ (9) πῶς τὸ αὐτὸ
ζῶον καὶ θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ μὲν τῇ μετα-
στάσει, τὸ δὲ τῇ γεννήσει; τὸ μὲν γὰρ ὑπεξῆλθε,
τὸ δὲ ἀντεισηλθε, ὡς περ ἐν ὀλίγῳ ποταμῷ μὴ
ἔστῳτος καὶ μέντερος, μὴ ἔστῳτος μὲν τῷ ἀεικι-
νήτῳ, μέντερος δὲ τῷ ἀνελλίπει.

F. 197 v. m. πρωτιμητέος... ὁ δεσπότης τῶν ὁμο-
δούλων καὶ ὁ πατήρ τῶν πνευμάτων τῶν σωματι-
κῶν παιδῶν καὶ πατέρων.

F. 197 v. i. ἡ δημιουργικὴ καὶ συνεκτικὴ τῶν
ὄλων σοφία.

F. 198 r. s. μεστῶσας τὸν λόγον, εἴτα τῷ τμη-
τικῷ τύπῳ χωρησάμενος· καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστον,
φησί, λέγειν (586, B.);

P. 586, C. D.) F. 198 v. m. ἔτι τὸ κατὰ τὸ σῶμα
καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ὑπόδειγμα ἐπεξεργάζεται.

F. 198 v. i. locutio : συνάπτεσθαι ἀρβήτοις τισὶν
ἀφαις, de junctura partium corporis humani.

P. 586, E. 587, A.) F. 199 r. m. παρ' αὐτῷ (sc. τῷ
νῷ) (10) τοῖς αἰσθητηρίοις τὸ αἰσθάνεσθαι, ὡς παρὰ
πηγῆς δεξαμεναῖς ῥεύματα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἢ αἰ-
σθησις ἀνατρέχει, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀποκομιζούσα
τὰ αἰσθητά. ὁ δὲ δεγόμενος καὶ φιλοκρινῶν καὶ ἐξετά-
ζων, τοῖς καταλήτοις τόποις ἐναποτίθεται, καὶ οὕτω
πολλῶν τε καὶ παντοδαπῶν εἰσαγομένων, σύγχυσις
καὶ πλάνη οὐ πέφυκε γίνεσθαι.

P. 587, A. sq.) F. 199 r. i. τὴν . . . τῶν ἀρ-
χόντων διαφορὰν κατασκευάσαι βουληθεῖς, πολὺς

(1) Alias ἐφαπλωσθαι de radiis lucis dicitur.
Vid. Pas. ad Leon. Diacon. p. 451 ed. Bonn.

(2) Prius recte et secundum Stoicorum doctrinam. Conf. annot. ad f. 11 r. i. Male vulgo Λόγῳ, et quidem τῷ μὲν τῷ Λόγῳ, τῷ δὲ —, in quibus C. saltem τὸ μὲν — τὸ δὲ —, ex Reg. b. Coisl. 2. et Or. 1. merito reposuit.

(3) Conf. Synes. lly. 9, 55. γλονὸς ἔκγονα.

(4) Ἀραιώμασι m. 2. sup. lin. optime reposuit. Nimirum ἀραιώμασι primum in ἀρωμάμασι, deinde in ἀερώμασι abiit. Ejus mendii, quo aet in ē depravatū est, exemplū apud Eliam non desunt. F. 298 v. m. de Petro : ἔπεσε τὴν τοῦ ἀρμεριῶς δούλον.

ubi m. 2 sup. li. recte ἔπαισε. De confusis ἔπαισε^f et ἔπεσε v. Boissnad. in Not. et Extr. T. XI, P. II, p. 265. Porro ap. El. f. 505 r. i. verba ψεῦσο μέ σε orta ex male diremtis et corruptis : οὐ ψευδομαί σε. Adde VV. LL. Or. XXVI, p. 477, B. ubi προσπέξη pro προσπαίξη.

(5) Dirime : ἐπὶ τὸ αὐτὸ

(6) Meteorol. II, 8, p. 368, h. 6 seq. ed. Bekk.

(7) Conf. annot. ad Or. XXVIII, p. 519, B.

(8) Sic B. E. eum duobus Regg. ap. C. qui vulgatum lectionem : καὶ προσδοκωμένην, secutus est.

(9) Or. XXVIII, p. 515, A. ubi v. annot.

(10) Lege : παρ' αὐτοῦ, sc. τοῦ νοῦ.

ἔστι ταῖς ἐργασίαις, ἀπὸ τῶν Ἀπὸστολικῶν ἐπιστο-
λῶν ταύτας λαμβάνων.

P. 587, B. C.) F. 199 v. s. οἱ μὲν Προφήται
σκιοδῶς περὶ τοῦ Χριστοῦ προκατήγγειλαν, οἱ δ'
Ἀπόστολοι ἐκραυτορικῶς. Huid. προτιμωτέρα δὲ
σκιᾶ ἀληθεῖα, καὶ τὸ οὐ ἕνεκα τοῦ ἕνεκά του. ἕνεκα
δὲ τῆς ἀληθείας αἱ σκιαὶ προσέδραμον, τὸν νοῦν ἡμῶν
εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἀληθείας προπαρασκευάζουσαι.

P. 587, C.) F. 199 v. m. ἕνα δὲ μὴ οἱ τῶν ἐλαττώ-
νων ἀξιούμενοι: χαρισμάτων ἀδμονύσει, παρεμυθή-
σατο αὐτούς.

P. 587, C.) F. 199 v. i. ὁ μὲν λόγος τῆς σοφίας
λόγος ἐστὶν ἐνδιάθετος, τῇ σοφίᾳ πεπιωμένος (1),
ἔχων καὶ τὸν προφορικὸν ἀναλογουῦντα, ὁ δὲ λόγος
τῆς γνώσεως λόγος ἐστὶν ἐνδιάθετος, τῇ γνώσει πε-
πιωμένος.

F. 200 r. s. τὸ δὲ ὑψηλοτέρων (587, C.) ἀντὶ
τοῦ ὑψηλῶν κατὰ Ἀστικὴν συνήθειαν, ἢ καὶ συγ-
κριτικῶς.

P. 587, D. ἀντιλήψεις) F. 200 r. m. τὸ... διου-
θύνειν τε καὶ οἶον οἰακίζειν ἑαυτὸν τε καὶ ἑτέρους
ἀντιλήψεις τίς ἐστίν.

P. 587, D.) F. 200 r. i. λαμβάνει δὲ τὴν ἐργασίαν
αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ σώματος.

P. 587, E. ὁ μὲν ἀρχέτω καὶ προεβλήθησθω [21]
F. 200 v. s. ὡς πρόβολός τις καὶ πρόμαχος τῆς τε
ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ κοινού τῆς Ἐκκλησίας προβεβλή-
σθω πληρωμάτων. — ἢ τὸ προεβλήθησθω διὰ
τοῦς ὑφ' ἑαυτῶν ἀρπάζοντας τὰ χαρίσματα καὶ μὴ
τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἀναμένοντας προβολήν,
ἢ καὶ τὴν τοῦ κοινού ἐκλογὴν τέθεικε, προεβλήθησθω
ὑφ' ἑτέρων λέγων, ἀλλὰ μὴ δι' ἑαυτοῦ ἀρπαξέτω τὸ
χάρισμα.

F. 200 v. i. locutio : τῷ διδασκαλικῷ ἐπιτηδῶν
ἑξιώματι (3).

F. 201 r. i. διὰ καθάρσεως εἰς θεωρίαν ἀναγέ-
μεθα.

F. 201 r. i. φυσίωσιν, ὡς εἰς κενὸν οἶδημα (4) καὶ
ὄγκον ἐπαίρουσαν.

P. 588, C. εἰ... γεγύμνασθαι σοι [5] τὰ αἰσθη-
τήρια) Haec ex Epist. ad Hebraeos 5, 14. sumpta
esse, Elias f. 201 v. m. annotat. F. 202 r. s. ἔξιν
δὲ λέγει ὁ Ἀπόστολος τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀκρι-
βειαν, αἰσθήσεις δὲ τὰς διακριτικὰς δυνάμεις τοῦ
νοῦ.

F. 202 v. i. ὅταν σχολάσῃς ἀπὸ τῆς ἐξωθεν περι-
πλανήσεως καὶ ταραχῆς.

(1) Πεποιωμένος, quod statim post recurrit, m.
2 sup. lin. reposuit. Verbi ποιῶν exempla conf.
f. 25 r. i. 58 v. s. et ap. Gregor. Carm. ined. I, vs.
718, ubi Tullius Ins. It. Ital. p. 65. Adde Vamuel.
ad Nicol. Methon. p. 256, b. Ποιώσεις cum ποιού-
σθαι ap. El. f. 41 v. m. reperitur.

(2) Post paullo in loco, quem Gregorius ex Epist.
ad Rom. 12, 8. adfert, Bill. et C. pessime χωρη-
γῶν. Elias f. 200 v. m. χορηγῶν (sic). Recte B. et
ed. Bas. χορηγῶν. Vid. annot. ad f. 145 r. s.

(3) Eadem locutio f. 201 v. s. et ἐπιτηδῶν ver-
bum eadem significatione f. 202 v. m. nimirum de eo.
qui temere aliquid eapessit. Conf. etiam l. 209 v. i.

(4) Αἰσθημα m. ryc. mg. pessime ὄγκωμα: debebat
saltem ὄγκωμα scribi. De proxima voce ὄγκως conf.

P. 588, C. εἰ... εἰ... χαρηγῆς τὴν διάνοιαν)
F. 202 r. s. εἰ... πρὸς τὰ γήινα σύρεται σου ἡ
διάνοια.

P. 588, C. D.) F. 202 r. s. (τὰ ὑψηλότερα) ἢ μὴ
πέφυκε νοῦς νηπιώδης πέττειν καλῶς ἤτοι κατα-
λαμβάνειν καὶ εἰς προσθήκην μεταβάλλειν καὶ αὔξη-
σιν τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς ηλικίας, μᾶλλον
ρὲν οὖν καὶ λυκαίνεσθαι καὶ βαταβλάπτειν ἐν τοῖς
καιρίοις, ὡς αἱ στερεαὶ τροφαὶ τὰ βρεφύλλια (6). F.
202 r. m. τῆσάρως δὲ εἰσι τοῦ ὀρεπτικοῦ δυνάμεις,
ἐλκτική, ἢ ἔλκουσα τὴν τροφήν, καθεκτική, ἢ ταύ-
την κατέχουσα καὶ μὴ ἑῷτα εὐθὺς ἐκκρίνεσθαι, ἀλ-
λουωτική, ἢ ταύτην ἀλλοιοῦσα εἰς τοὺς γυμούς, ἐξ
ὧν τὰ ζῶα τρέφεται τε καὶ αὔξεται, ἀποκριτική, ἢ
τὸ περίττωμα διὰ τοῦ ἀπεθρόνου ἐκκρίνουσα.

B P. 588, D. τὸν ἀγωνία) F. 202 v. s. ἀγῶνα μὲν
νοῦ τὸν φόβον λέγει. ἔστι γὰρ εἶδος φόβου καὶ ἡ
ἀγωνία, καὶ ἔστιν ἡ ἀγωνία φόβος διαπύσεως
ἤτοι ἀποτυχίας. φοβούμενοι γὰρ ἀποτυχεῖν τῆς
πράξεως, ἀγωνιῶμεν.

P. 588, E. ταλατωτέται) F. 202 v. s. συγοστα-
τεῖται καὶ δοκιμάζεται.

P. 589, A.) F. 202 v. m. τὰ βραχυτέτα ἡμῶν καὶ
ἐπιτηρεῖται δοκιμῶς καὶ πολυπραγμανεῖται. πάντες
γὰρ ὡσπερ οἱ κατὰ σκοποῦ τοξέοντες (7), καθ' ἡμῶν
τὰς γλώσσας ὀπλιζοῦσι.

P. 589, B.) F. 205 r. s. δεικνυσι: λοιπὸν τὸ ἀκίν-
δον καὶ πανταχοῦ μὲν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς περὶ
θεοῦ λόγοις τὴν σιωπὴν ἔχουσαν.

C F. 205 r. m. ἐξακονεῖν de λόγω, qui rem non
assequitur.

F. 205 r. m. locutio : κίνδυνος ἐξήρηται (8) τινι.

F. 205 r. m. locutio : ὁ λόγος ὃ ἐν προφορᾷ, qui
antea ὁ προφορικὸς λόγος.

P. 589, C.) F. 205 v. s. φως ὅτι ἀκρόταται
ἐνταῦθα, ὡσπερ ἐν ἄλλοις ἀκρότατον, καλεῖ τὸν ἐν
Τριᾷ: θεὸν ὑμνούμενον τε καὶ δοξαζόμενον, ἐκεῖνο
μὲν ὡς ἀνεκτὸν διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς λαμπρότητος,
τοῦτο δὲ ὡς ἀνώτατον.

F. 205 v. s. (φῶς) ὅσον... οὐρανὸς ἐνωθεν φου-
κτωρεῖ.

F. 205 v. s. κατὰ τοχοποιτεῖσθαι.

F. 205 v. m. γνῶσον: (589, C.)... καλεῖ τὴν ἐπι-
προσθοῦσαν τῷ νοῦ ἡμῶν σωματικὴν παχύτητα.

F. 205 v. m. καθαρῶς ἐντρανίζειν ταῖς ἀκτίσι τοῦ
ἀληθινοῦ φωτός (9).

Crenz. ad Olympiod. Comm. in Alcib. I, p. 144.

(5) Scribe: γεγύμνασθαι σοι, cum Edd. Locum
ex Ep. ad Hebr. 5, 14. Elie obversatum videlicet f.
222 v. i. Verbum γυμνάζειν illustravi Animadvss.
in Basil. I, p. 40. 96. De voce αἰσθητήρια monui ad
Gregor. Nyss. De Anima et Resurr. ed. Krab. p. 180 sq.

(6) Conf. κρεῦλλον simi. Synesio Ep. 152. cor-
pus τὸ θυλάκιον τῶν κρεῦλλων.

(7) Loquendi formula: κατὰ τοχοποῦ τοξέουσι, ad
calumniatores transiata, Elias etiam f. 520 r. m.
utitur.

(8) F. l. ἐπήρηται, et mox: οὐκ ἀνεκτὸν.

(9) Eadem significatione ἐντρανίζειν cum dativo
positum f. 205 v. i. ἐντρανίζειν τῷ θεῷ φωτί. Conf.
annot. ad f. 16 r. s.

F. 205 v. m. ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐσμὲν ἡ ψυχὴ, καὶ τούτης μάλιστα ὁ νοῦς, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασιλειος (2), ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, περὶ ἡμᾶς δὲ χρήματα, κτήματα, φίλοι.

P. 589, C. D. ἴνα μὴ... τῆς κτήσεως) F. 205 v. i. φιλεῖ γὰρ ἄλλως (f. 204 r. s.) τὸ μὲν πῶν κτηθὲν περικρατεῖσθαι, τὸ δὲ βραδίως κτηθὲν ἀποπτύεσθαι τάχιστα (3). ἀπόθετον δὲ εἶπε τὸ περὶ Θεοῦ κάλλος καὶ τὴν περὶ αὐτὸν δόξαν, ὡς ὀλίγων ἀξίαν καὶ ὀλίγοις ἀποτεταμειυμένην.

P. 589, D. τὸ... ὕστερον ἄλλοι ἀρετῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν πρὸς αὐτὸν [4] νεύσεως εἴτουρ ἐξομιώσεως) F. 204 r. s. μέσος... ἰστάμενος ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος ὕλης τε καὶ Θεοῦ, ταῖς μὲν πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰ πάθη βροπαῖς τὰ ἐντυπωθέντα τούτῳ ἐξ ἀρχῆς πρὸς Θεὸν μιμήματα ἀκαυροί, τοῖς αἰτρητοῖς ἀποκρούπτων αὐτὰ προκαλύμμασι, ταῖς δὲ περὶ (5) Θεὸν νεύσει τε καὶ ἀνατάσει τὴν ἐπιπλασθέντα ῥύπον δι' ἐπιμελείας βίου ἀπορρύψας, θεοσιδῆς αἰθίς χρηματίζει, καὶ ἡ εἰκὼν ἀνέρχεται πρὸς τὸ πρωτότυπον.

F. 204 v. m. ἡμῖν τοῖς δευτέροις τοῦ σώματος.

F. 204 r. m. locutio : ὡς διὰ κλίμακός τινος τῆς πρακτικῆς (sc. ἀρετῆς) εἰς θεωρίαν ἀναβεβηκέναι.

F. 204 r. post m. locutio : ἀναυτώσασθαι τι τῷ νῷ.

P. 589, D. 590, A.) Ad locum Apostoli I Cor. 13, 12, ubi de cognitione Dei πρόσωπον κατὰ πρόσωπον, haec habet Elias f. 204 v. s. duplior Dei scientia, altera, καθ' ἣν κατὰ φύσιν ἀπάντα γινώσκει, altera, καθ' ἣν σχετικῶς ἐπιγινώσκει τοὺς ἰδίους αὐτοῦ. γνωρίζων ἐν αὐτοῖς σωζόμενους τοὺς χαρακτηῖρας αὐτοῦ. et paullo post : κατὰ τὸ δευτέρον... τοῦτο σημαίνονμενον, τὸ τῆς σχετικῆς τε καὶ οὐκείων, ἢ γνώσεως ἐνταῦθα εἰληπταί τῷ Ἀποστόλῳ (6) F. 204 v. m. (deus) ὅσον... τοὺς ἰδίους χαρακτηῖρας ἀσυγχύτους ὄρξ' ἐν αὐτῇ (sc. in ani ma bona), ὧν τὰ μιμήματα τῇ ἡμετέρᾳ κατασκευῇ... ἐνετύπωσα, τοσοῦτον καὶ οὕτως ἐπιμετροῦ τὴν ἑαυτοῦ γνώσιν, ἀναλόγως τῇ καθάρσει τὴν ἑλλαμψὴν χορηγῶν. F. 204 v. post m. τελείαν μὲν θελοῖ (7) τὴν ἡμετέραν εἶσεσθαι ποτε γνώσιν, οὐ μὴν ἀπαρλλάκτως τοιαύτην, οἷα ἡ τοῦ Θεοῦ. ἀνάγκη οὖν τοσοῦτον εἶναι τὸ μέσον τῆς γνώσεως, ὅσον τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἡμετέρας.

F. 204 v. i. Joannis Chrysostomi laudatur sen-

tentia : νῦν μὲν ὁ Θεὸς αὐτὸς ἐπέδραμεν ἡμῖν, τότε δὲ ἡμεῖς αὐτῷ ἐπιδραμούμεθα.

F. 205 r. s. τὸ ἀφιλόκομπον

F. 205 v. s. Deum vocat τὴν ἀθάτον καὶ ἀπειρόνοτον φύσιν.

F. 205 v. m. ἐπίσθια δὲ Θεοῦ (590, B.) τὰ μετ' αὐτὸν δημιουργήματα καὶ αἱ πρόνοιαι καὶ οἰκονομίαι. ταῦτα γὰρ ὀπίσθια Θεοῦ, ἢ διὰ τὸν χρόνον, ὡς ὕστερογενῆ, ἢ διὰ τὴν φύσιν, ὡς πολὺ λειπόμενα. τινὲς δὲ ὀπίσθια Θεοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνανθρώπησιν νενοήκασιν (8).

P. 590, C.) Gregorii locutionem : δυνεῖσθαι καὶ ἄνω καὶ κάτω φέρεσθαι, Elias f. 205 v. s. interpretatur : ταράσσεσθαι καὶ ἄνω καὶ κάτω συγγεῖσθαι καὶ φέρεσθαι.

F. 206 v. m. ὁ μὲν... θεωρητικὸς πάντως καὶ πρακτικὸς, ὁ δὲ πρακτικὸς οὐ πάντως καὶ θεωρητικὸς.

F. 207 r. s. ὅσοι θηριώδεις τε καὶ κτηνώδεις ἡμῶν, ἀλόγως τῷ θυμῷ καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ δουλεύοντες.

P. 591, B. μικρῷ δεξιῶν) F. 208 r. m. δεξάριον δὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν ὀνόμασεν, ὡς δεξάζοντα τὸν ἐπιβεβηκότα. κατεσμύκρουν δὲ αὐτὸν διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, ἢ διὰ τὴν μέλλουσαν δόξαν, τὴν ἀληθῆ καὶ ἀσάλευτον. δεξάριον δὲ καὶ ἡ ἐν λόγοις εὐδοκίμησις.

P. 591, B.) F. 207 v. i. ἀποστοματίζειν, ubi Gregorius ἐκμελετᾶν. Ibid. ad : περικεκομμένως, οὐ καθ' εἰρήμην οὐδὲ μετὰ γνώσεως, ἀλλ' ἀδιερῶρῶτως τε καὶ περικεκομμένως καὶ ἀνοήτως.

P. 591, B. τοῦτ' ἐκεῖνο [9] ἢ αὐθυμείνη σοφία) F. 207 v. i. τοῦτ' ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν πάλαι θυλούμενον (10), ἢ πλασματώδης καὶ αὐθυμερινὸς σοφία (f. 208 r. s.) ἐν μέσοις ἡμῶν ἀναστρέφεται, καὶ αὐθυμερὸν σοφοί, ὡς οἱ σαρτοὶ πάλαι ἀπὸ τῆς γῆς, ἀναφανόμεθα γίγαντες.

F. 208 r. m. καλεῖ δὲ ἀπόνοιαν (591, C.) τὸ θράσος καὶ τὴν ἀναισχυρίαν. et paullo post : ὅν γὰρ αἰδεῖσθαι μᾶλλον ἦν ἀναγκαῖον, κατὰ τούτου ἐξ ἀπονοίας ἐπήρουντο.

P. 591, D.) F. 208 v. s. ταῦτα γὰρ αὐτὸς (S. Joannes, de se narrans Ev. 13, 25) περὶ ἑαυτοῦ, εἰ καὶ ὡς περὶ ἐτέρου διὰ τὸ ἀφιλόκομπον διέξευσε. F. 208 v. m. de Christo, in monte glorificato : φωτὶ γὰρ ἀλόγῳ ταυτίζεται καθ' ὑπόστασιν. F. 208 v. m. (ad :

(2) Conf. annot. ad f. 26 v. i.

(3) Conf. annot. ad f. 26 r. s. De voce ἀπόθετος videsis Symbol. ad Philostr. V. S. p. 48 sq.

(4) Sic B. Sav. ap. M. et Reg. Im. apud C. qui vulg. αὐτὸν habet, quod ad καθαρωτάτῳ refertur; sed αὐτὸν ad Θεὸς pertinet, quod Eliam non fugit. Conf. annot. ad Or. VI. p. 188, B.

(5) Legendum : πρὸς. Conferantur, ad quae ista Eliae pertinent, Gregorii verba, et loci gemini Or. VI. p. 188, B., Or. XXXIII, p. 611, C. ibique Elias f. 296 r. m. Σύγγενσις (πρὸς) in eodem argumento ap. Eliam f. 295 r. s. De voce σύγγενσις, recentioribus Platoniciis frequentata, vide annot. ad f. 80 r. v. Simplicii νεύσει illi fere in malam partem usi sum. Vid. Basil. Plot. p. 39.

(6) De Dei cognitione κατὰ σχέσιν καὶ εἰκείων

D Elias similia disputat locis ad f. 34 r. i. indicatis, quibus verba ἐντυποῦν et χορηγεῖν eadem significatione ac f. 204 v. m. usurpata sunt. De priore illo verbo ad f. 4. r. m., de posteriore ad f. 145 r. s. monui.

(7) Scil. Apostolus loco supra laudato.

(8) Conf. annoti. ad Or. XXVIII, p. 497, f.

(9) Sic B.; vulgo negligentius : τοῦτο ἐκεῖνο. Tu v. Ast. Annot. in Plat. Phaed. p. 557 sq.

(10) De forma θυλώ v. Ast. Annot. in Plat. Phaedon. p. 557. Posterioris tamen aetatis scriptoribus magis usitata forma θυλλῶ, estque hoc loco θυλλούμενον fortasse eo magis reponendum, quod ἄλ saepe in λ abiit. Sic f. 280 r. m. τᾶλα pro τᾷλα, vel potius pro τᾷλα, mss. scriptum. Conf. Annot. ad Jo. Glys. Be V. S. R. p. 85, 126, a.

παρδέναι δὲ ἀγωνιῶντι, ἀπὸ κοινοῦ supplendum A ζῆν) . . . κοινὰ πᾶσιν ἐφῆπλωσε τοῖς μὴ τὰ αἰσθη-
δεῖσαν (1).

P. 591, E.) F. 209 r. m. ἐν μέρει καὶ τεταγμένως
εὐρίσκονται ἐρωτῶντες.

P. 592, A.) F. 209 r. i. οἱ μὲν ἄλλοι τῶν μαθητῶν
ἀτενῶς ἔβλεπον πρὸς ἀλλήλους.

P. 592, C.) F. 209 v. i. ὁρασύτερον ταῖς περὶ Θεοῦ
διαλέξεσιν ἐπιτηδᾶν. Ibid. (ad : μετρίως) ἔγρουν
ὑφαιμένως τε καὶ εὐλαβῶς.

P. 592, E. ὑπέκρουσε [2]) F. 210 v. m. μεταφο-
ρικῆ δὲ ἡ λέξις ἐκ τῶν τῆς κιθάρας κρουμάτων.

P. 592, E. 595, A.) F. 210 v. s. τῷ τμητικῷ τύπῳ
χρησάμενος καὶ τοιαῦτα, φησὶν, ἐρεῖ ὁ ἀντιλέγων.

P. 595, A.) F. 210 v. m. τὰ δὲ ἐντεῦθεν ἡ ἀπάν-
τησις, ἡ καὶ ἀνθυποφορὰ, οὐκ ἄνευ προτάσεως ἢ ἀν-
τιπροτάσεως, εἰπεῖν οἰκειότερον. τὸ μὲν γὰρ πρὸς δι-
δει ἀπῶς καὶ μὴ χαλεπῶς ἀπαντῆσαι τοῖς λό-
γοις ἡ ἀντιπρότασις ἐστίν. οἷς γὰρ λόγοις προσδο-
κᾶται τι ῥηθῆναι, τοῦτο πρότασις ἐστίν ἢ ἀντιπρότα-
σις. ἡ δὲ ἀνθυποφορὰ ἦτοι λύσις τῆς ὑποφορᾶς οὐ
σιωπᾶν διυκαλεῖσθαι, ὧ σφωτάτε (5). εἰρωνικὸν
δὲ τοῦτο.

P. 595, C. τυφλότητι ἐπαινεῖν) F. 211 r. s.
ἐπαινεῖν τε καὶ εἰσηγεῖσθαι.

P. 595, D. τῇ μνήμῃ τῶν θεῶν ἕει [4] ἐγκει-
τρίζεσθαι [5] πρὸς Θεόν) F. 211 r. m. καλὸν γὰρ
τῇ μνήμῃ τῶν θεῶν ὥσπερ ἐνὶ κέντρῳ κινεῖσθαι
τε πρὸς Θεὸν καὶ καὶ διερεθίζεσθαι.

F. 211 r. i. Macedoniani et Eumoniāni εἰς ἐκφύ-
λους φύσεις τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν καταδι-
ελόντες.

F. 211 v. s. τὰ ὑψηλότερα καὶ λεπτότερα δόγ-
ματα.

P. 594, A. σοφία καὶ τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν)
F. 211 v. m. σοφοῦ γὰρ ἀπόβηγμα τὸ γινῶθαι σαυ-
τὸν, τοῦ Νίλωνος (6). νοεῖται δὲ διὰ τούτου καὶ τὸ
γινώσκειν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν καὶ τάξιν. καὶ τὸ Δελ-
φικὸν δὲ ἐκεῖνον πρῶγμα τὸ γινῶθαι σαυτὸν, οὐκ
ἄλλο ἢ τοῦτο ἐβούλετο.

P. 594, B. εἶναι δευτέροσ) F. 211 v. i. Ἀττικὸν
δὲ τὸ ἰδίωμα τὸ τοῖς ἀπαρμεγμάτοις χρῆσθαι ἀντὶ
προστακτικῶν.

F. 212 r. m. (τὰ πρῶτα καὶ ὧν χωρὶς οὐκ ἐστι

A ζῆν) . . . κοινὰ πᾶσιν ἐφῆπλωσε τοῖς μὴ τὰ αἰσθη-
τήρια πεπηρωμένοις.

P. 594, C.) F. 212 r. m. (ad : προβλήματος ἢ
ζητήματος) παρὰ τοῖς ῥήτορσι πρόβλημα μὲν κοι-
νῶς καὶ τὸ συνεστῶς καὶ τὸ ἀτύστατον λέγεται,
ζητήμα δὲ μόνον τὸ συνεστῶς (7). παρὰ δὲ θεολο-
γοῦσι καὶ δογματίζουσι εἴη ἂν καὶ ἐτέρως πρόβλημα
μὲν τὸ ἀνέφικτον καὶ ἄπορον (8), ζήτημα δὲ τὸ ἐφ-
ικτὸν καὶ ἄπορον.

P. 594, E.) F. 212 v. ante med. (ad : τάχα) δις-
τακτικὸν δὲ τὸ ἐφεξῆς καὶ διὰ τοῦτο ἱθικὸν τε καὶ
πιθανόν. F. 212 v. m. εἴρηκε δὲ καὶ Δημόκριτος (9)
χάρις τῇ μακαρίῳ φύσει, ὅτι τὰ μὲν εὐπρόσιτα ἐπι-
οῦσεν ἀναγκαῖα, τὰ δὲ δυσπρόσιτα οὐκ ἀναγκαῖα.
F. 212 v. i. τοῖς κατὰ μέρος ἐνδιαιτρίφας καὶ περιβαλὼν
B ἱκανῶς, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως διευκρινεῖ τὸν λόγον.

P. 595, A. καὶ ἡ [10] φλεγμαίνουσα καὶ ἐκμαί-
νουσα τράπεζα) F. 213 r. s. τὴν φλεγμονὴν πρὸς
τὰ πάθη καὶ μανίαν ἐμποιοῦσαν καὶ πρὸς ἀκολασίαν
ἐξάπτουσαν (sc. λέγει).

P. 595, A. τὰ περιτὰ τῆς κτήσεως, ὁ κίνος
τῶν κεκτημένων, ὀλίγων ἐστὶ καλλωπίσματα [11]).
F. 213 r. m. πάνυ δὲ οἰκείως τὰ περιτὰ τῆς κτήσεως
καὶ μὴ ἀναγκαῖα ὀλίγων εἴπεν ἐγκαλλωπίσματα καὶ
πόνον τῶν κεκτημένων. οἱ τε γὰρ τῶν τοιοῦτων εὐ-
ποροῦντες καὶ ἐπὶ τούτοις ἐγκαλλωπιζόμενοι ὀλίγοι,
καὶ πόνος ὄντως αὐτοῖς καὶ φροντίς ἀπόκειται αὐ-
τούς κατεσθίουσα, καὶ ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι.

P. 595, B.) F. 215 r. i. (ad : οὐ πρὸς μέτρον)
ὅσον γὰρ τις βούλεται, ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ ὅσον
αὔξει ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, τοσοῦτον καὶ ἡ
ἐκ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, καὶ οὐκ ἐστίν ἕρος ἀμφοῖν οὐδὲ
κόρος.

P. 595, B. ἀνάθωσις, ἑλλαμψίς [12], ὀλίγη μὲν
ἐνταῦθα, τρανοτέρη δὲ ἡ ἐλπίζομένη) F. 215 r. i.
ἀνάθωσις μὲν οὐν ἐστίν ἡ διὰ καθάρσεως εἴτουν
πράξεως ὑψωσις, ἑλλαμψίς δὲ ἡ διὰ θεωρίας.

F. 215 v. s. locutio : κατὰ κῶλον καὶ κόμμα ἐξ-
απλοῦν.

P. 595, C. τὰ δ' ὑπὲρ ταῦτα, κἂν τῷ σπανίῳ τὸ
τιμώτερον περιέχη —) F. 215 v. s. κἂν, ὡς σπάνιά
τε καὶ δύσληπτα καὶ ὀλίγοις κατορθούμενα, ἔχη τὸ
τιμώτερον.

(1) Nimirum ex progressis p. 591, D. ἀναθῆναι
δὲ εἰς τὸ ἕρος δεῖσαν.

(2) Sic B. cum duobus Regg. Coisl. I et Or. I.
apud C. qui in vulgata lectione : ὑπέκρουσε, acquievit.

(3) Ὡ σοφώτατε, in quo elegantia Platonica inest
(cf. Pol. I. p. 559, E.), cum Ed. E. et B., hic quidem
a m. 2 atr. inf. l.; m. 1. rub. τῷ σοφώτατῳ. Deinde
loco vulgati κᾶν (l. κᾶν), quod B. omittit, καὶ τῶν
m. 2. atr. mg. quod praestat propter structuram
verbi ἀπαργολεῖσθαι, de qua v. Animadvss. in Basil.
I, p. 2 sq. Post paullo B. μηδέποτε minus recte pro
vulgato : μή ποτε, cui in sequentibus μηδὲ rite
respondet.

(4) Ἄει, quod vulgo deest, B. addit cum duobus
Regg. Coisl. A. et Comb. quos C. secutus est.

(5) Sic B. Vulgo : κεντρίζεσθαι, quod minus
placet. Similiter infra, p. 595, A. ἐγκαλλωπίσματα
in καλλωπίσματα abiit.

(6) Conf. El. f. 216 r. i. Quod autem Elias docet,
idem sibi voluisse Delphicum illi l. praecipitum :

notum est, multos id Chiloni tanquam ἀνάθημα tri-
buisse. Vid. Cruizer. ad Olympiod. Comm. in Al-
cib. I, p. 201.

(7) Hermogenem hic quoque Elias sequitur. Vid.
Ernest. Lex. Rh. Gr. v. Ζήτημα, p. 148 sq.

(8) Ἐυπορον m. 2. mg. recte. Similiter peccatum
est Or. VI, p. 192, C. in Cod. B.

(9) Vel potius Epicurus. Vid. Menag. ad Diog.
L. X, 144. Mox m. 2 mg. περιλάβῳ, quod, etsi litura
est deletum, tamen recte habet.

(10) Verba καὶ ἡ, vulgo male omissa, B. addit
cum duobus Regg. Coisl. I. et Comb., quos C. se-
cutus.

(11) Καλλωπίσματα B., ἐγκαλλωπίσματα E. et
lectio vulgata, quae exquisitor. Vid. Animadv. in
Basil. I, p. 116, et conf. quae supra, p. 595, D. de
verbo ἐγκεντρίζεσθαι in κεντρίζεσθαι commutato
monui.

(12) Sic m. 2. atr.; ἀναθάσις, ἑλλάμψεις m. 2.
atr. Prius ex Ps. 85, 6. quo de loco v. animadv.

P. 595, D. καὶ οὐκ ἀνέχεται πένης ὦν) F. 215 A v. i. καὶ οὐκ ἀνέχεται πένης εἶναι. Ἀπτικὸν δὲ καὶ τοῦτο.

P. 595, D. ἐμβατεύει τοῖς βάθεισι, ἀνίτω καὶ ὀδηγέσθω καὶ ὑπὸ τοῦ τοῦ φερέσθω) F. 215 v. i. sq. ἐμβατεύει τοῖς βάθεισι τῶν νοημάτων. ἐπὶ τούτων γὰρ ταῦτον βάθος καὶ ὕψος. ἀνωφερῆ γὰρ καὶ ὑπερκαίμενα τὰ θεῖα νοήματα. ὁ γοῦν τοιοῦτος ἀνερχέσθω, φησί, ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας καὶ κουφιζέσθω καὶ ὑπὸ τοῦ νοῦ μετέωρος φερέσθω. F. 215 v. m. ὁ μὲν τις τοῖς τῆς ὑψηλοτέρας ταύτης θεωρίας περὶ τοῦ κουφιζέσθω.

P. 586, A. τῶν Ἀριστοτέλους τεχνῶν τὴν κακοτεχνίαν, ἢ τῆς Ἠλλάτωνος εὐρωτωτίας τὰ γοητεύματα, οἱ κακῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν εἰσεφθάρησαν) F. 214 v. s. Elias ipse κακοτεχνίαν interpretatur ματαιοπονίαν, alios interpretari dicit κακομηχανίαν, propter obscuritatem, gloriae captandae causa quaesitam, F. 214 v. s. εὐρωτωτίαν δὲ Ἠλλάτωνος τὴν εὐρομβίαν λέγει τοῦ λόγου, ἢ τὴν εὐαρμοσίαν τῆς συνθήκης τῶν λέξεων. ἄριστος γὰρ, ὡς φασιν, Δημοσθένης μὲν ἐκλέξασθαι τὰ νοήματα, Ἠλλάτων δὲ συνθεῖναι καὶ ὁμαλὸν ποιῆσαι τὸν λόγον. γοητεύματα δὲ τὰ θέληγτρα (1), θεληγομένης τούτοις τῆς ἀκοῆς καὶ ἀλισκομένης ἢ καὶ ἐκλυομένης. F. 214 v. m. (ad : εἰσεφθάρησαν) ἐπὶ φθορᾷ καὶ λύμῃ εἰσεβρόχταν.

P. 596, C. D.) F. 215 r. s. σύ, φησίν, ὁ ὑπερβάθμια ἀλλόμενος καὶ τὰ ἐπέκεινα καταλήψεως πολυπραγμονῶν. F. 215 r. s. ἢ . . . ὁδῶν ἐκεῖνη μόνους τοῖς εἰς νιῶν τάξιν διὰ τῶν θεοποιῶν ἀρετῶν ἀναδραμοῦσιν ἐπήγγελλται. F. 215 r. m. & . . . οὔτε φθάλμους εἶδεν οὔτε ἤκουσεν οὔτε ἀνθρώπινους νοῦς ἀνετυπώσατο. F. 215 r. i. ταῦτα μὲν ἐπιεικευόμενος ὁ ἅγιος οὕτως εἴρηκεν. Ibid. οἱ εἰς νιῶν τάξιν ἀναδραμόντες καὶ χάριτι θεοῦ χρηματίσαντες.

F. 215 v. m. locutio : ἀληθινὸς καὶ ἐνδιάθετος λόγος.

P. 596, D. τοὺς περιττοὺς ἐν λόγῳ καὶ ταῖς λογικαῖς ἀποδείξεσι (2) F. 215 v. m. τοὺς περιττοὺς τῆ τῶν λόγων κομψεία καὶ ταῖς συλλογιστικαῖς ἀποδείξεσιν.

P. 597, A. (5) B.) F. 215 v. i. Elias notat parodiam ad Proverb. 19, 1 : κρείσσων πτωχὸς πορευόμενος ἐν ἀληθείᾳ πλουσίου πένητος. F. 216 r. s. τὸν ἐν λόγῳ τῷ ὕψωθεν καὶ γνώσει τῆ ἐξῶθεν πένητα. Ibid. στρεβλόχειλος . . . ὁ ψευδής, ὁ διαστρέφων τὴν ἀλήθειαν.

P. 597, B. πεῖρος ὦν) F. 216 r. m. χαμαὶ συρομένην ἔχων τὴν διάνοιαν.

F. 216 r. m. τὸ μικροπραπὲς τοῦ νοῦς καὶ λόγου. et paullo post : μικροπραπὲς ὦν τὴν διάνοιαν.

P. 597, C. γινῶμι σαυτὸν, πρῶτον τὰ ἐν χειρὶ κατανόησον, τίς εἶ καὶ πόθεν [4] ἐπλάσθη καὶ πῶς συνετέθη, ἴν' εἰκῶν ἦς Θεοῦ καὶ τῷ χείροισι συνδέθῃς) F. 216 r. i. γινῶμι σαυτὸν, Νίλων ὁ σοφὸς συμβουλεύει σοι ἐκείνου γὰρ τοῦτι τὸ ἀπόφραγμα τὴν ἑαυτοῦ κατάμαθε δύναμιν, μᾶλλον δὲ τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ τάξιν. τί, τὰ ἐν χειρῶν ἔχει τὰ ἐγγύς σου καὶ πρόχειρα καταλιπὼν, Θεοῦ φύσιν πολυπραγμονεῖς; Ibid. πῶς συνετέθη κατὰ συνθήκην ψυχῆς καὶ σώματος, ἴν' εἰκῶν ἦς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ θεοειδὲς τῆς ψυχῆς καὶ τῷ χείροισι αὐτῆς σώματι συνδεθῆς.

P. 597, C. τί τὸ κινήσαν [5] σε) F. 216 r. i. τί τὸ κινήσαν σε ἐξ οὐκ ὄντος εἰς τὸ εἶναι καὶ ἐκ τοῦ δυνάμει εἰς ἐνέργειαν.

P. 597, C. πῶς ὄψις ὀλίγη καὶ (D) ἐπὶ πλεῖστον φθάνουσα, καὶ ἄσπερον παραδοχή τίς ἐστι τοῦ ὀφθέντος ἢ πρὸς ἐκεῖνο διάθεσις) F. 216 v. s. ὄψιν δὲ λέγει τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐνέργειαν καὶ τὴν διὰ τοῦ αἰσθητηρίου αἰσθησιν καὶ ἀντίληψιν τοῦ αἰσθητοῦ. F. 216 v. m. sententia quorundam : χρόνυσθαι ὑπὸ τοῦ χρώματος τὸν μεταξὺ ἀέρα, καὶ οὕτω διὰ τούτου πρὸς τὴν ὄψιν διαπορθευέσθαι. Ibid. al-lato, quod Gregorius sequitur, placito de visu : ἢ καὶ μᾶλλον ὀσῶς τε τίθεται (6) καὶ οἱ ἀκριθέστερον περὶ τούτου φιλοσοφῆσαντες.

P. 597, D. πῶς τὸ αὐτὸ καὶ [7] κινεῖ καὶ κινεῖται, διὰ βουλήσεως κωφερόμενον.) F. 216 v. m. κινουσα δὲ ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα, συμπεριφέρεται καὶ αὐτὴ τῷ σώματι, ὡς περ καὶ ὁ κυβερνήτης ὁ διὰ τοῦ πηδαλίου κινῶν τὸ πλοῖον καὶ συμπεριφερόμενος αὐθις τῷ πλοῖῳ.

P. 597, D. τίς ἡ τήρησις τοῦ ἀναληφθέντος, ἢ ἢ [8] μνήμη, καὶ τίς ἡ τοῦ ἀπελθόντος ἀνάληψις, ἢ ἀνάμνησις) F. 216 v. i. διὰ δὲ τῶν αἰσθησεων, ὡς διὰ τινων θυρίδων, ὁ νοῦς προσμιλεῖ τοῖς ἐξῶ καὶ αὐτῶν ἐπιδράττεται καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλκει τῶν φαινομένων τὰ εἰδῶνα, τοὺς χαρα- (F. 217 r. s.) κτήρας τῶν ἔρωτων ἐν ἑαυτῷ καταγράφων καὶ τῆ μνήμῃ σώζων αὐτούς. μνήμη γὰρ λέγεται, ὅταν οὐ μεσολαβῆσῃ λήθη. ταύτης δὲ μεσολαβήσεως, ἀνάμνησις. ἔστι γὰρ ἀνάμνησις μνήμης ἐξῆτῆλου γενομένης ὑπὸ λήθης ἀνάληψις τις ἢ ἀνανέωσις. λήθη δὲ ἐστὶ μνήμης ἀποβολή.

P. 597, D. E. πῶς λόγος νῦν γέννημα καὶ γεννητὸν λόγον ἐν ἄλλῳ καὶ) F. 217 r. m. δεχόμενος... λόγον ὁ ἐρωτῶν πορθμέα τῶν πραγμάτων, περὶ ὧν ἡ ἐρώτησις, ἀναποδίδωσι καὶ οὕτως λόγον ἕτερον,

ad Or. XXIII, p. 427, A. et ad f. 511 r. m. De ἀναβάσει conf. El. f. 522 v. m. et vid. Basil. Plot. p. 52 sq. ad Basil. Opp. T. III, p. 20, B. καρδῶν ἀνάβασις. ubi item v. l. ἀναβάσεις.

(1) Codex : θέλγτρα.

(2) Ἀποδείξεσι B., ἀποδείξεσιν vulgata lectio, melius. Conf. annot. ad Or. XXVIII p. 506, E.

(3) Optime apud Gregorium p. 597, A. ἰδιαίτητον B. pro vulgato et plebeio ἰδιώτατον.

(4) Ἦθρον B. quod vulgato πῶς praestat. Se, per-

lia : καὶ πῶς . . . συνδεθῆς, B. a m. 2. atr. habet, in quibus συνετέθη aptius dictum quam vulg. συνετέης. Deinde ἦς in locum mendosi et vulgati ἢ C. e. Codd. suis restituit.

(5) Sic B. cum Edd.; Or. 4 κινήσαν, perverse.

(6) Id est : assentitur. Conf. annot. ad f. 58 v. m.

(7) Καὶ male omissum in Reg. bm. Tu confer. annot. ad Orat. XXVIII, p. 509, A.

(8) Sic B.; scribe utrobique : ἢ ἢ —, aut ἢ εἰμι Edd.

συνεπινεύοντα τοῖς διαπορθευθεῖσι πρὸς αὐτὸν ἢ ἀνανεύοντα πρὸς αὐτά. ἔστι δὲ ὁ προφορικὸς λόγος οὐ μόνον νοῦ γέννημα, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἔχημα καὶ πορθεῖον τῶν τοῦ νοῦ νοημάτων, διαπορθευθῶν αὐτά πρὸς ἕτερον, καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς πρὸς τὸν ἐκείνου νοῦν διαπέμπον. ὁ μοι δοκεῖ καὶ μάλιστα τῶν ἐν ἡμῖν ἄξιον εἶναι θαυμάζεσθαι, τί τὸ πλάτος ἐκείνου τοῦ ἔνδοθεν χωρήματος, εἰς ὃ πάντα χωρεῖ τὰ δικὰ τῆς ἀκοῆς εἰσχεόμενα.

F. 217 r. m. τὴν... ζωτικὴν δύναμιν... σώματι ἢ ψυχῇ φυσικῶς... χορηγεῖ (1).

P. 597, E. πῶς πήγνυσι φθόρος καὶ λύει θύρ-
σος [2], καὶ συστέλλει λύπη καὶ (598, A.) διαχεῖ
ἠδονή, καὶ τῆκει φθόρος) F. 217 r. i. λύπη μὲν
συστέλλει, συμπτώσεως τῶν πόρων καὶ μύσεως ἐν
ταῖς λαμπραῖς διαθέσεσι περὶ ἅπαν τὸ σῶμα φυσικῶς
γινομένης. Ibid. de suspirio et pallore (5). F. 217.
v. s. διαχέονται... καὶ διαλύονται ὑφ' ἠδονῆς οἱ τοῦ
σώματος πόροι τῶν ἐκ τινος ἀκοῆς ἠδίστης διαχυ-
θέντων. Ibid. ἐπεὶ... ὁ φθόνος λύπη τίς ἐστιν ἐπὶ τοῖς
ἀλλοτρίοις εὐτυχήμασι τοῖς φθονεροῖς ἐπιγινομένη,
εἰκότως τὰ τῶν λυπομένων συμπτώματα καὶ ἐπὶ τῶν
τοιούτων θεωρεῖται, ἤδη δὲ χρονισάσης τῆς τοιαύτης
λύπης, καὶ σύντηξις αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ.

P. 598, A. ἐκμαίνει θυμὸς καὶ αἰδῶς ἐρυθαί-
νει [4] δι' αἵματος, ὁ μὲν ζέσαντος, ἡ δὲ ἀναχω-
ρήσαντος [5]) F. 217 v. s. θυμὸς μὲν ἐκμαίνει,
τοῦ περικαρδίου αἵματος ἀναξέοντος μὲν, οὐκ ἀνατρέ-
χοντος δέ.

P. 598, A. τίς ἡ τοῦ λογισμοῦ προσεδρία [6],
καὶ πῶς πᾶσι τοῦτοις ἐπιστάται καὶ ἡμεροῖ τῶν
παθῶν τὰ κινήματα) F. 217 v. m. λογισμὸν δὲ ἐν-
ταῦθα τὸν ἐνδιάθετον λόγον ἢ τὴν νοῦν αὐτὸν καλεῖ.
Ibid. paullo post : (ὁ νοῦς) ἐὰν μὲν δικὰ παντὸς γρη-
γορῆ, διπλῆ κατευνάξει τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ
ἡμεροῖ τῶν παθῶν τὰ κινήματα, τῶν ἐκ θυμοῦ λέγω
καὶ ἐπιθυμίας, ὡσπερ τινῶν ἵππων ἀταξίας ἢ θηρίων
ἄρμάς, τῆ τε περὶ τῶν κριεττόνων καὶ προσφυῶν
θεωρίας (7) ἀπασχολεῖται καὶ τῆ ἀταραξία τοῦ σώ-
ματος.

P. 598, A. πῶς αἵματι σινηκατεῖται [8] καὶ πρὸς
τὸ ἀσώματον) F. 217 v. m. (ψυχῇ) συνθεθεῖσα ὕπὸ
τοῦ δημιουργοῦ, οἷς οἶδεν ἐκείνος λόγους, σώματι

ὄργανικῶ καὶ αἰσθητικῶ, καὶ δύναμιν ζωτικὴν καὶ
αἰσθητῶν ἀντιληπτικὴν δι' ἑαυτῆς ἐνείσα. F. 217 v. i.
(Θεῶ) τῶ ταύτην ἐκείνῳ συνθήσαντι. F. 218 r. s. οὔτε
αἷμα (ψυχῇ)... οὔτε κρᾶσις καὶ ἁρμονία στοιχείων,
ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ σώματος ἂν ἐσέεσθη, εἴ γε ἡ ἁρ-
μονία καὶ τελευταία συνίσταται καὶ πρώτη ἀπόλλυ-
ται. αἱ γοῦν τῆς λύρας χορδαὶ ἁρμοσθεῖσαι μὲν τὴν
ἁρμονίαν ἐργάζονται, διαλυθεῖσαι δὲ χρόνον τινα δια-
μένουσι, τῆς ἁρμονίας προδιαλυθείσης.

P. 598, B.) F. 218 r. m. φύσιν μὲν οὐρανοῦ καὶ
κίνησιν, οἷον ὅτι πέμπτον τι σῶμα, ὡς Ἀριστοτέλης
εἴρηκε, καὶ ἕτερον τι παρὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὴν
κύκλω φορᾶν φερόμενον, ἐκείνων, τῶν μὲν ἄνω, τῶν
δὲ κάτω, ὡς κωρυτέρων τε καὶ βαρυτέρων, κινου-
μένων (9).

B P. 598, B. δυνάμεων οὐρανίων [10] ὑποβάσεις
καὶ ὑπερθέσεις) F. 218 r. i. ὑποβάσεις δὲ οἶμαι
καὶ ὑπερθέσεις δυνάμεων οὐρανίων λέγειν τὰς τρια-
δικὰς διακοσμήσεις, ὡς ὁ Ἀγεοπιγίτης γράφει Διο-
νύσιος (11), πρώτην μὲν λέγων θρόνους, χερουβίμ,
σεραφίμ, δευτέραν δὲ κυριότητας, δυνάμεις, ἐξου-
σίας, τρίτην ἀρχάς, ἀρχαγγέλους, ἀγγέλους, καὶ ἐν
ἐκάστῳ πάλιν διακόσμῳ τρεῖς τάξεις παραδιούσας, ἃς
δὴ ὑποβάσεις τε καὶ ὑπερθέσεις ὁ θεὸς οὗτος διδά-
σκαλος κέκληκεν. αἱ μὲν γὰρ τούτων ὑπέκρινται,
αἱ δὲ ταύτης ὑποβεβήκασι.

F. 218 v. s. ἀκτινοβολία.

F. 218 v. s. τοὺς ἀστέρας πάντας οὐκ ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ πεπιγμένοι, ἀλλὰ τῶ ἀέρι ἐπιχεισθαί (12) φασιν,
ἀνεγομένους τῷ τοιούτῳ σώματι, καθάπερ τὰ ἕρπαι.

C F. 218 v. m. ὅ... μέγας Βασιλείος ἐν τῷ κατὰ τὴν
ἑξαήμερον συντάγματι, περὶ δὲ τοῦ σχήματος, φησί,
ικανὰ ἡμῖν τὰ παρὰ τοῦ Ἡσαίου εἰρημένα (13).
καὶ ὁ γρυσὸς δὲ τὴν γλῶσσαν Ἰωάννης τὰ τοιαῦτα
τοῦ Ἡσαίου ῥήματα διεσημασμένον εἴρηκε· τοῦ εἶσιν
οἱ κινεῖσθαι λέγοντες τὸν οὐρανόν; τοῦ εἶσιν οἱ
σφαιροειδῆ αὐτὸν εἶναι ἀποφανόμενοι; ἀμφό-
τερον γὰρ ταῦτα ἐνταῦθα ἀνήρηται. Ibid. τὸν...
σφαιροειδῆ τοῦτον οὐρανόν, ἐμπροσθημένως φέροντα
τοὺς λεγομένους ἀστέρας, κυκλικῶς αἰεὶ φέρε-
σθαι.

F. 218 v. i. (Gregorius) εἴωθε... ἐνδιδοῖαι πολλὰ-
κις ἐπὶ τῶν ἀθλαδῶς ζυγομαχομένων. ὅτι δὲ τοῖς

(1) Haec confirmant lectionem vulgatam p. 597, E. τρέφεται, cuius loco nonnulli ap. C. Codd. στρέφεται.

(2) Θάρσος B. cum vulg. lectione; Reg. Im. Comb. θράσος, quod, quippe in peius accipi solitum, locum non habet. Vid. Toll. ad Greg. Naz. Carm. Ined. I, vs. 766. Ins. It. It. p. 68. Boissonad. in Notic. et Extr. T. XI, P. II, p. 164, a. De θράσω conf. El. f. 189 v. ante med.

(3) Conf. quae Elias f. 224 v. m. de hoc argumento uberius disputat.

(4) Edd. ἐρυθραίνει, quod poetico ἐρυθαίνει non præterlim.

(5) — τῶς utrobique m. 2. atr. cum Edd. pro τω m. 1. rub., quod mendosum.

(6) Σ in προσεδρία m. 2. atr. recte delevit. Προεδρία etiam Edd.

(7) Lege : θωρηξ. Iota subscriptum in ε abijt crebro mendo, de quo v. Boissonad. in Notic. et

Extr. T. XI, P. II, p. 56, 3. et conf. annot. ad Or. XXIII, p. 429, A.

(8) Κρατεῖται Edd. et B. f. 217 r. m. ubi tamén verba : πῶς... ἀσώματον. cum progressis male connexa et a m. 2. atr. punctis sub linea notata sunt. Elias f. 217 v. m. Gregorii verba repetens : συγκρατεῖται, quod præstat.

(9) Conf. annot. ad f. 21 v. m.

(10) Καί, quod Edd. ante ὑποβάσεις addunt, B. cum plerisque Codd., quos C. secutus, omittit. Tu confer annot. ad Or. XXVIII, p. 500, A. Ad rem conf. annot. ad f. 167 v. s.

(11) De Cal. Hier. loco ad f. 17 r. s. indicato, et deinceps cap. 6. 7. 8.

(12) M. 2. mg. ἐπιχεισθαι. Sed legendum : ἐπιχορεῖσθαι, ut aër avibus ἔχημα esse dicatur. Vid. annot. ad f. 12 r. m.

(13) Homil. in Hexaem. I, 8. Opp. T. I, p. 8, E. ubi Basilius ad Esai. 40, 22. provocat.

προφητικῶς μάλιστα τίθεναι (1), ἐνέφηγεν ἐν τῷ περὶ Ἀ
θεολογίας λόγῳ.

P. 598, C. *τοὺς παῖδας πλάττομεν ἐν τοῖς πρώτοις ἡθεσίῳ* F. 219 r. m. τοὺς παῖδας, ἀπαλούς ἔειπεν καὶ ἀτυπάτους τυγχάνοντα, ἐν τοῖς πρώτοις ἡθεσίῳ πλάττομεν ἤτοι τυποῦμεν καὶ βουβαίζομεν.

P. 598, E.) F. 219 v. m. Elias εἶπερ apud Gregorium non distactivè, sed βεβαιωτικῶς et pro ἐπισημῶν usurpari docet, exemplo ex Orat. in Christi Nativitatem allato : *εἴπερ εἰσὶ φαλάνθρωποι* (2).

P. 599, A.) F. 220 r. s. ἄ (sc. vitia a virtutibus) διακρίνειν οὐ παντός ἐστιν, οὐδὲ τοῦ τυχόντος, ἀλλ' ἀνδρὸς ἐπιστήμονος. ἀγγίθουροι γὰρ πως εἰσὶ ταῖς ἀρεταῖς αἱ κακίαι (5).

P. 599, A. B.) F. 220 r. s. σφοδρὸν μὲν οὖν καὶ τὸ εἰπεῖν· *καὶ σίτον σου τιμώτερον*, εἰ καὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ ἰσῶς τὸ πολὺ τῆς σφοδρότητος περιήρηται.

P. 599, B. *μὴ ὡς ἀπότομος ἰατρός, μὴ ὡς ἐν [4] τούτῳ μόνον εἰδῶς, τὴν καῦσιν καὶ τὴν τομὴν*) F. 220 r. s. μηδ' ὡς αὐτὸ τοῦτο, τὰς αὐστηροτέρας μόνον ἰατρίας εἰδῶς. F. 220 r. m. τὸ ἐξῆς... ὡς ἐργασία ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἐλήφθησαν.

P. 599, C.) F. 220 r. i. ἀπὸ τῶν πάντων μικροτέρων ἢ ἐργασία, κατασκευάζουσα μὲν τὰ εἰρημένα, τὴν δὲ τῶν ἐτεροδόξων θρασυτητα ἀνακόπτουσα.

P. 599, C.) F. 220 r. i. γινῶθι ὅτι εἰκὼν εἶ Θεοῦ κατὰ τὸν θεοεικλον ἤτοι θεοειδῆ νοῦν καὶ κατὰ τὸ ἀρχικὸν τὸ ἐπὶ γῆς. *ποιήσωμεν γὰρ, φησὶν, ἄνθρωπον... καὶ ἀρχέτωσαν* (5).

P. 599, C. *κρίνει ἀλλότριον οἰκέτην καὶ ἐν ἄλλοις οἰκονομεῖ*) F. 220 v. s. Elias hæc recte repetit ex dicto Apostoli Ep. ad Rom. 14, 4 : οὐ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην ;

P. 599, D.) F. 220 r. i. *μὴ χρητὴ ἀποτομία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ*. F. 220 v. s. μὴ ... τέμνην αὐτόν, μὴ δὲ (6) ἀποβρῆξῃς τὸ μέλος τῆς ἀρτιώσεως τοῦ σώματος τοῦ δεσποτικοῦ.

P. 600, A.) F. 221 r. m. *τέγγην μυρεψικὴν νοήσεις τὴν σοφίαν τοῦ μυρίζοντος ἁγίου Πνεύματος*.

P. 600, A.) F. 221 r. m. οὐκ ἐστὶν ἐχίδνης ἰδὲς ἢ κακία τοῦ ἀδελφοῦ, ἵνα ὁμοῦ τῷ πληγῆναι περιουσίαις περιπαρῆς.

P. 600, D. *ἐχρῆν [7] δὲ καὶ νόμον κεῖσθαι cet.*) F. 221 v. i. ἢ μὲν ἐργασία αὐτῆ ἐξ ἀγράφου παραδόσεως, ἣν δὴ καὶ νόμον καλεῖ, ἐπεὶ καὶ τὸ παλαιὸν καὶ ἄγραφον ἔθος νόμος καλεῖται. exemplum ex magna Apologia : ὡς νόμος τις ἄφα... ἐτύχαται.

(1) M. 2. mg. συντίθεται. Tu vide annot. ad f. 58 v. m. qui locus etiam propter argumenti similitudinem cum nostro comparandus est.

(2) Or. XXXVIII, p. 674, E.

(3) Vitia virtutibus ἀγγίθουρα esse, sed sententia Gregorii. Vid. annot. ad f. 508 r. m.

(4) Μὴ ὡς ἐν (ἐν sup. li. m. l.) B. cum Edd.; C. μηδὲ ὡς ex Reg. bm. recepit, eamque E. secutus est lectionem, nisi quod melius μηδ' ὡς scripsit.

(5) Gen. 1. 26.

(6) Scribe : μηδὲ.

(7) Ἐχρῆν B. : χρῆν C. cum pluribus Regg. Colb. Coisl. 2. et Or. 1. : χρῆναι vulg. lectio, quæ ut prorsus respicienda est, ita ex reliquis χρῆν alteri ἐχρῆν preferenda. Est enim χρῆν forma magis

F. 221 v. i. εἰ δέ τι μετ' ἐπιχρύσεως ἐν ὑπονοίας τισὶ καὶ ἀνίγμασιν εἰρημένον

P. 601, C.) F. 222 v. m. (ad : *μονάς*, Ev. Jo. 14, 2.) *μονὴν Elias interpretatur τὴν ἐκείθεν ἀνάπαυσιν τε καὶ ὄξαν, τὴν ἀποκειμένην τοῖς ἁγίοις*.

P. 601, D.) F. 222 v. i. κατασκευαστικὰ καὶ ταῦτα τοῦ μὴ πᾶσιν εἶναι τὸ θεολογεῖν καὶ δογματίζειν κατὰλληλον, ἀλλὰ τοῖς τὰ αἰσθητήρια τῆς διανοίας γεγυμνασμένοις καὶ τὴν ἕξιν τελεωτέροις. πρόβεισι δὲ ἢ ἐργασία ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν διαφορᾶς τῶν ἡλικίων.

P. 601, E.) F. 225 r. m. τὸ δὲ *χαῖρειν εἰσατε* παροιμιώδης ἐστίν. οἱ γὰρ παλαιοὶ τοὺς μισουμένους *χαῖρειν* μόνον προσφωνοῦντες παράτρεχον, εἴτε κατ' ἐπιείκειαν, εἴτε κατ' εἰρωνεῖαν (8).

Or. VI.

P. 178, A. *μικροῦ*) F. 225 v. m. παραβραχῦ.

F. 224 r. i. locutio : ἡ ἐνδελέγησις (9) τῶν λοιδοριῶν καὶ τῆς τῶν ἁμαρτιῶν συναίσθησεως.

P. 179, A. B. *πάντα μοι ἦν ὑπεκαύματα καὶ ὑπομνήματα... τῆς διαξείσεως*) F. 224 v. m. (ad : *ὑπεκαύματα*) ὅλη τις... καὶ ἀνάματα τοῦ κάθους.

P. 179, B. *στεναγμὸς ἐκ βάθους ἀναγεμμένος*) F. 224 v. m. ὡσπερ ἡ ἡρόνη διαχεῖ, οὕτως ἡ λύπη συστέλλει, συμπτώσεως τῶν πόρων καὶ μύσεως ἐν ταῖς λυπηραῖς διαθέσεσι περὶ ἅπαν τὸ σῶμα φυσικῶς γινόμενης, καὶ τοῦ πνεύματος πρὸς τὰς ἐν τῷ βάθει κοιλοτήτας συνουθουμένου, ὅθεν καὶ τῶν σπλάγχων στενωχωρουμένων τῷ περιέχοντι, βιασιότερα πολλακίς ἢ ὀλίκῃ τῷ πνεύματος ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται, πρὸς τὴν τῶν συμπεπωκότων διαστολὴν τὸ στενωθὲν ἐρρυνώσεως. καὶ τὸ τοιοῦτον ἄσθμα σύμπτωμα λύτης ποιούμεθα, στεναγμὸν αὐτὸ ὀνομάζοντες. ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας καὶ τὸ δάκρυον συνίσταται. μύουσαι γὰρ ὑπὸ λύτης... αἱ λεπταὶ τε καὶ ἄδηλοι τῶν πόρων διαπνοαὶ καὶ διασφίγγουσαι τὴν ἔνδον τῶν σπλάγχων διάθεσιν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς μὲνιγγας τὸν νοστέρον ἀτμὴν ἀναθλίβουσιν, ὅς πολλὸς ἐναπολείφθεις (10) ταῖς τοῦ ἐγκεφάλου κοιλοτήσιν, διὰ τῶν κατὰ τὴν μύσιν πόρων ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς ἐξωθεῖται, τῆς τῶν ὀφρῶν ἐμπτώσεως ἐφελομένης διὰ σταγῶν τὴν ὑγρασίαν. ἢ δὲ σταγῶν δάκρυον λέγεται.

P. 179, B. *νοῦ πρὸς Θεὸν ἐκδημιὰ*) F. 224 v. s. Elias significari docet : τὴν διὰ προσευχῆς ἐκείνων ἀνάβασιν πρὸς Θεόν, ἔλκουσαν τὸν νοῦν ἐν τῶν καὶ

quam ἐχρῆν usitata Platoni, cuius locum ex *Symp.* p. 181, D. χρῆν δὲ καὶ νόμον εἶναι cet. Gregorius hoc loco imitando expressit.

(8) Hoc ipso Elias loco usus, monui de locutione : *χαῖρειν εἶναι*, in *Nov. Annal. Philol.* Vol. 49, Fasc. 4, p. 405. Conf. f. 185 v. i. sq. Non minus usitatum *χαῖρειν* εἰπεῖν. Vid. Boissonad. in *Not. et Extr.* t. II, P. II, p. 28, 57. et ad *Psell. De Op. Daem.* p. 205. Statim post, f. 225 v. m., pro *παρβραχῦ* scribendum : *παρὰ βραχῦ*.

(9) Voce ἐνδελέγησις Elias etiam f. 256 v. m. in hisce utitur : *δεομένους τῆς τοῦ λόγου ἐνδελεγήσεως*.

(10) M. 2. mg. ἐναπολείφθεις, recte, uti est f. 116 r. m. 247 r. i. 554 v. m. quibus locis eadem iisdem fere verbis repetita, pariter ac f. 521 v. m. ubi tā-

ἀρχαίουςαν πρὸς τὸν τῶν ἁγίων ἅγιον.

P. 179, B. *φάρμακιν τοῖς ἰκεύουσι κατινύξιος*) F. 224 v. m. Elias interpretatur: ἰατρειάν πρὸς κατάνυξιν διεγείρουσαν.

P. 179, C. *πῶδες γυμνὸν καὶ τοῖς ἀποστολικῶς ἐπέμεινον, μηδὲν νεκρὸν φέροντες* cet.) Haec Elias i. 225 r. s. minus recte mysticῶς interpretatur. Idem f. 225 r. m. γυμνοποδεῖν εἶλοντο (sc. monachi, de quibus Gregorius loquitur) καὶ τὰ νεκρὰ τῷ κόσμῳ ἀποβρίβει, ὃ δὴ καὶ τὸ τῆς κουρᾶς σύμμετρον καὶ ἡ τῶν τριχῶν συμμέτρως (1) αἰνίσσεται περιφρασεις. νεκρότητος γὰρ καὶ αὐταὶ τυγχάνουσι γνώρισμα (2).

P. 179, E. *βάδισμα εὐσταθῆς*) F. 225 r. m. βάδισμα οὕτε τῷ ταχεῖ τὸ ἄτακτον, οὕτε τῷ πάνυ ἀργῷ τὸ κατεβλακευμένον δεικνύον, ἀλλ' εὐσταθῶς τε καὶ ὀμαλῶς καὶ εὐτάκτως γινόμενον.

P. 179, C. *μειδιάμα προσηρές*) F. 225 r. m. μειδιάμα μὴ πάνυ διαχέον, ἀλλὰ συμμέτρως ἔχον καὶ προσηρῶς (3).

P. 179, D. *ἔπανος ἄλατι ἠρτυμένος*) F. 225 r. i. ὁ παραμυγνός τι καὶ τῶν στυφόντων καὶ μνήμην φέρων τῶν ἐκεῖθεν κολάσεων.

P. 179, D. *πρὸς ὀδηγῶν τοῦ κρείττορος*) F. 225 r. i. locutio: ὀδηγεῖν πρὸς τὰ κρείττονα.

F. 225 v. i. κοῦφον δέ τι καὶ ἄνωφερές πρᾶγμα ἡ ἀρετή.

P. 179, E.) F. 225 v. i. ὁ μὲν οὖν σωφροσύνης πτωχεύον τοῦ τιμίου κτήματος, ἢ δικαιοσύνης ἢ ἄλλου τινὸς τῶν πολυτελῶν κειμηλίων, πένης τε καὶ ἀπτήμων καὶ πτωχὸς εὐρισκόμενος, θλιβὸς τῆς πενίας, ἐλεινὸς τῆς τῶν τιμίων ἀκτημοσύνης. F. 226 r. s. ἐάν δέ τις καὶ τὴν ὀπισθορῶν συμβᾶσιν πτωχεῖαν καταδεξάμενος, καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, κυβερνήσῃ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Ἀλέξανδρος, οὐδὲ οὗτος τοῦ μακαρισμοῦ ἀλλότριος.

P. 179, E. 180, A. ἡ ἐν παροικίᾳ κατὰσχεσις) F. 226 r. s. οἱ διὰ βασιλείαν πτωχεύσαντες καὶ παροικεῖν ἐλόμενοι ὡς ξένοι τινὲς καὶ παρεπίδημοι (4)

Λ ἀρχομένων, quod minus διὰ τὴν ἐκεῖθεν κατὰσχεσιν. κατὰσχεσις δὲ ἡ κληρονομία.

P. 180, A. ἡ ἐν ἀγαθῇ καλλιτεχνίᾳ, εἴπερ κρείττονα τῶν ἀπὸ σαρκὸς ἐρχομένων [5] τὰ κατὰ Θεὸν γεννήματα) F. 226 r. m. οἱ μὲν γὰρ σαρκικὸν πατέρες σωμάτων μόνον εἰσὶ γεννήτορες, οἱ δὲ πνευματικοὶ πνευματικῶν. ὅσῳ δὲ κρείττων ἡ ψυχὴ σώματος, τοσούτω τὰ πνευματικὰ γεννήματα τῶν σωματικῶν.

P. 180, A. οἱ τρυφῶντες τὸ [6] μὴ τρυφῶν) F. 226 r. m. οἷς καὶ τρυφὴ λογίζεται τὸ μὴ τρυφᾶν.

P. 180, A. οἱ σαρκὸς ἔξω καὶ ἐν σαρκί) F. 226 r. m. οὗτοι καὶ σαρκὶ συνδεδεμένοι σαρκὸς ἔξω εἰσὶ, κατὰ τὸ μὴ φροντίζειν αὐτῆς, μὴ δὲ (7) φειδῆσθαι, ἀλλ' ὅλην τὴν ἡμέραν θανατοῦσθαι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

B P. 180, B. ταῦτά μοι συνεῖχε τὴν ψυχὴν) F. 226 r. i. (ad : ταῦτα —) μετώσας τὴν λόγον, διὰ τῆς ἐπαναλήψεως διευκρινεῖ. Ibid. (ad : συνεῖχε τ. ψ.) ἔχου ἐπίεζον, ἐθλιβόν, ἐταπεινούν. διαχεῖ μὲν γὰρ, ὡς εἴπομεν, ἡ ἔδον, συνέχει δὲ ἡ λύπη καὶ συστῆλλει, ἐξ ἧς ἡμῖν καὶ τὸ σκυθρωπάζειν ἐγγίνεται. καρδίας μὲν γὰρ εὐφραϊνομένης, θάλλει πρόσωπον, ἐν λύπαις δὲ οὕσης σκυθρωπάζει.

P. 180, B. ἴνα μὴ εἶπω γενικώτερον [8]) F. 226 r. i. ὡς καταθραυσνόμενον αὐτοῦ καὶ καταναεινυόμενον. — Ad insequentia : ὅτι διεκτέμεθα cet. haec Elias : F. 226 v. i. ἐπισυνείρει τοῖς ἤδη ῥηθεῖσι τὰ λοιπὰ.

P. 181, A.) F. 227 v. m. (ad : οἱ τῆς Τριῦδος. ἐρόψυχοι) ἢ τε γὰρ θεότης ἀμέριστος ἐν μεμερισμένοις καὶ ἡμεῖς κατὰ πολλοστὸν ἀπήχημα (9). Ibid. (ad : ζῆοντες) Locutio de religionis ζήλω : ἀλόγιστος θέρη (10). Ibid. (ad : οἱ τῆς ἀληθείας. . . λέγοντες) ἀπλοῦν γὰρ τι, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας λόγος, ἡ ἀλήθεια, ὥσπερ καὶ τὸ ἀγαθόν, πολυσχιδὲς δὲ τὸ ψεύδος, καὶ ἡ κακία ποικίλη, ἐπ' ὑπερβολὰς ἐκκλίνουσα καὶ ἑλλείψις.

P. 181, C.) F. 228 r. s. (ad : τηρικαῦτι cet.) διακόψας οὖν τὴν τοῦ λόγου συνέχειαν . . . τῆς ἀκολουθείας ἔχεται πάλιν.

men hoc verbum non comparat. De confusis ἐναποληφθεῖς et ἐναπολειφθεῖς cf. f. 52 r. m. Animadvss. in Basil. I, p. 127 sq. Nec desunt exempla participii ἀποληφθεῖς in ἀπολειφθεῖς depravati. Exempla Militaria codicis Bernensis 97, f. 154. haec habent : ὁ Ἀννίβας ἐν στενωτάτοις ἀπολειφθεῖς τόποις — Tu scribe : στενωτάτοις et ἀποληφθεῖς, quod ea positum petestate, qua Plato in Convivio p. 219, E. voce usus est, ubi male itidem ἀπολειφθέντες scribi solebat. Pertinet autem haec omnia ad pervagatam corruptelae genus, de quo praeter alios VV. DD. Bak. ad Cleomed. p. 416 sq. dixit.

(1) Lege : σύμμετρος.

(2) Tu conf. *Muson. Reliqq.* ed. Peerlkamp. p. 200 (ubi de ἀνυποδησίᾳ), p. 207 sq. (ubi de tonsura moderanda) et Peerlkamp. p. 357 sq. 348 sq.

(3) Codex : προσηρῶς.

(4) I Petr. 4, 17. et Hebr. 41, 15. quibus de locis vid. Schlessner *Lex. in N. T.* v. παρεπίδημος et παροικία. Conf. El. I. 250 r. i. 520 v. m. De vita, tanquam παροικία, plura dabunt Sinner. ad *Gregor. Naz. Or. Fm. in Caesar.* p. 25 sq. et *Animadvss. in Basil. I.* p. 165 sq.

(5) Ἐρχομένων B. E. probante L., pet. Ox. ap. M., Reg. hu. Consil. 1. duobus Coib. Jes. Or. I. Vulgo :

ἀρχομένων, quod minus placet.

(6) Το B. cum Reg. hu. Consil. 5. Or. 4. Vulgatum τῷ m. 2. atr. mg. reposuit. Gregor. Naz. Carm. ined. ap. Toll. *Insign. It. Ital.* p. 10, vs. 74. τὸ μὴ τρυφᾶν τρυφῶντα, ubi Toll. τῷ μὴ τρυφᾶν legi jubet. Sed accusativus stare posse videtur, si verbum τρυφᾶν, alias cum dativo constructum solitum, in hac locutione more Atticorum per se positum accipiamur, accusativus autem, tanquam obiectum, ad illud referatur.

(7) Scribe : μηδέ. Deinceps pro ὑπὸ m. 2. mg. ὑπέρ, recte.

(8) In contextu Gregorii p. 180, D. ubi B. cum Edd. κρείττων δὲ σιωπῇ λόγος, m. 2. atr. sup. H. κρείττον, quod, etsi per se placet, tamen Codd. auxilium desiderat. De neutro γνωμοζῶ v. *Animadv. in Basil. I.* p. 66.

(9) Κατὰ πολλοστὸν ἀπήχημα est flocculus descriptus ex Dionysio Areop. *De D. N.* cap. 4 § 4, p. 555. De voce Platonica πολλοστὸς vid. Grenzer. ad *Procl. Inst. Theol. Plat.* p. 162. Elias eadem formula usus est f. 257 v. i. ubi de voce Neoplatonica ἀπήχημα.

(10) F. 505 r. m. θέρη πνευματικῆ, i. e. sermo spiritualis, in bonam partem accipiendus.

P. 181, C. *δῶρον χρυσοῦ καθαρώτερον, λίθων* [1] *τιμωτέρωτερον*) F. 228 r. m. δ. . χρυσός καὶ τῶν λίθων οἱ τίμοι καὶ ἡ τῶν ὑπαρμάτων πολυτέλεια, τῶν ἄρανικῶν ὄντα, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ οὕτε φαῦλά εἰσιν, οὕτε ἀγαθὰ, εἰ μὴ ποῦ τις ἄρα καλῶς χρῆσταιτο τούτοις καὶ ὡς ὁ ὀρθὸς λόγος ὀρίζεται. τῷ τοιούτῳ γὰρ πρὸς καλοῦ εὐρεθῆσεται, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ σὺν λόγῳ αὐτοῖς χρησιμεύοντος.

P. 182, A. *ἡγεμόνι τῆς ἐπὶ τὰ ἄνω οδοῦ καὶ συναγωγιστῆρ πρόθυμον*) F. 229 r. s. (ad : *συναγωγιστῆρ*) ἦτοι συνεργὸν καὶ βοηθὸν πρόθυμον. ὡς περὶ ἐμφύχου δὲ ταῦτα λέγει διὰ τὸ εἰσπνεῖσθαι καὶ ὑποτιθεσθαι πᾶν ὠφέλιμον.

P. 182, A.) F. 229 r. m. (ad : *θεός . . . ἐν ἡμῶν αἰψέσει*) κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώσιν, ἀλλ' οὐ καθ' ἡλικίαν. F. 229 v. s. (ad : *τὴν σοφίαν ἐμὴν ἀδελφῆρ εἶναι*) κομιδῇ ὀλίγων τὸ διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐκπληρώσεως καὶ τῆς τῶν ἀρετῶν οἰκειώσεως τὴν αὐτοσοφίαν Χριστοῦ ἀδελφῆρ ἑαυτῶν ὀνομάζειν, καὶ ταῖς πνευματικαῖς ἀφαις καὶ ἀβήτοις αὐτοῦ περιδράττεσθαι καὶ περιλαμβάνειν αὐτῆν.

F. 182, B. *τούτῳ χαλιπῶ θυμὸν ἐκφερόμενον, τούτῳ κοιμίζω τήκοντα φθόνον, τούτῳ προσαναπαύω λύπηρ, δεσμῆρ καρδίας, τούτῳ σωζομένην διαχρυσν ἡδονῆς*) F. 229 v. i. (ad : *θυμὸν ἐκφερ.*) κατὰ τοὺς ἀγεβρώχους (2) τῶν ἵππων ἐκπιδῶντας. Ibid (ad : *κοιμίζω*) κοιμίζω καὶ καταπαύω φθόνον, σφοδρῶς ἐκτῆγοντά τε καὶ κατεσθίοντα τοὺς οἷς ἂν ἐγγένηται. ἔστι δὲ φθόνος λύπη ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις εὐτυχήμασι. χαλεπώτατον δὲ τοῦτὲ τὸ πάθος καὶ δυσλατόν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν παθῶν, καὶ φίλοις καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ γένος προστήκουσιν ἐξαγγελλόμενα, θεραπεύεται, ὁ δὲ τούτῳ τῷ πάθει ἄλους, ἀισχυρόμενος ἐξαγγεῖλαι αὐτό, κατεσθίον ἔχει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. λόγος δὲ μόνος περικρατῆς καὶ τούτου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων παθῶν, γνωρίζεται, τό τε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὠκύμορον (3) ὑπ' ὄψιν ἄγων καὶ τῶν ἐκείθεν κολάσεων ἀναμιμνήσκων. F. 230 r. s. (ad : *δεσμῆρ καρδίας*) τὴν δεσμοῦσαν τὴν καρδίαν. δεσμεῖ γὰρ αὐτὴ, ὡς περ εἰαχεῖ ἡ ἱδονῆ.

P. 182, C.) F. 230 r. s. (ad : *οὗτος . . . μέτριον*)

A οὗτος ὁ λόγος καὶ εὐποροῦντά με οὐκ ἐπ' ἀλαζονείαν ἐξ ἔκτινάσσεσθαι. Ibid. (ad : *πίπτουσι χεῖρα ἐμὴν*) χεῖρα δίδουσι καὶ ἀνορθοῦν. F. 230 r. m. τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀεὶ φιλεῖν δεῖ, τὸ δὲ κακὸν ἀεὶ μισεῖν, τὰ μέντοι πρόσωπα, ὑφ' ὧν τὸ κακὸν πράττεται, οὐ μόνον οὐ μισεῖν, ἀλλὰ καὶ οἰκτερεῖν καὶ ἐλεεῖν καὶ ἀγαπᾶν. F. 230 r. i. (ad : *πατρις . . . ἐμῶν*) διδάσκει γὰρ με οὗτος (sc. ὁ λόγος), ὡς πάροικον ἐπὶ γῆς καὶ παρεπίδημον ἀναστρέφεσθαι. et paullo post : ἀλλοτρίων πάντων ὁμοῦ (4) τῶν τόπων, ἀλλ' οὐκ ἰδίῳ ἐμοὶ λογιζομένων, ὡς παροίκῳ τε καὶ παρεπίδημῳ.

P. 182, C. D.) F. 230 v. s. (ad : *οὗτος . . . συμφυλοσοφεῖ*) ὁ λόγος, παρ' ᾧ ἂν ἐγγένηται, καὶ δι' ἀτιμίας καὶ βασιάνων καὶ ὕβρεων . . . καὶ διὰ δόξης καὶ τιμῆς . . . ἄπρωτον τηρεῖ τὸν τοῦτῳ πεφυλαγμένον. F. 230 v. i. (ad : *τράπεζαν λογικῆρ*) διανοίας . . . τροφῆ λόγος.

P. 183, B. *οὐκ ἔτι φέρομεν ἀλλήλους καὶ ἄγομεν*) F. 231 v. m. μετὰ . . . τὸ ἀποσχίσαι ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας ὁ μὲν τῆδε, ὁ δὲ τῆδε φέρων ἐκυτὸν καθυπέταξεν, ὑφ' ὧν διήγοντό τε . . . καὶ ἐφέροντο. τὸ μὲν γὰρ ἄγειν ἐπὶ ἐμφύχων οἱ παλαιοὶ τάττειν εἰθόασαι, τὸ δὲ φέρειν ἐπὶ ἀλύχων.

P. 183, D. *τῷ ἐναντίῳ τῷ ἐναντίον οἰκονομήσας*) F. 232 v. m. παράδοξον δὲ ὡς ἀληθῶς διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία τούτοις πραγματεῦσασθαι. Ibid. (ad *pragressa : ὦ τοῦ cet.*) μεταξὺ δὲ τῶ. ὦ τοῦ *παρὰδόςου τῆς ἱατρείας* φωνήσας, ἐνδιάθετον (5) λόγον εἰργάσατο.

P. 184, B.) F. 233 r. i. (ad : *ὁ λαός ὁ πτωχός*) τὸ ἀποσχίσταν σύστημα τῶν μοναχῶν, ὡς ἀποπεπτωκῶς τοῦ καλοῦ πλοῦτου τῆς ὁμοιοῦς τε καὶ εἰρήνης, ὧν χορηγῶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. F. 233 v. m. (ad *repetita : ἔτι —*) ἔτι τοῖς τῆς εὐχαριστίας αἰτίοις ἐμφυλοχωρεῖ (6).

P. 184, C.) F. 234 r. s. (ad : *τῶν ταλάντων*) διὰ . . . τῶν ταλάντων πᾶσαν ἡγοῦμαι δηλοῦσθαι δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, ὧν ἓν καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας ἐστὶ χάρισμα, ὅπερ ἀνάγκη τὸν ἐκ Θεοῦ λαθόντα τοῖς τραπέζιταις καταβαλεῖν. εἰ δὲ τις βῆθυμᾶ τοῦτο μὴ καταβάλλῃ, ἐγκαλεῖται παρὰ Θεοῦ, ὡς μὴ ἐπιξεργασάμενος αὐτό.

(1) Πολυτελῶν, quod Edd. post λίθων addunt, omittit B. enim p. ap. M., Regg. bm. hu. Or. 2. et Jes. Usitata quidem de gemmis λίθοι τίμοι, πολυτέλεις εἰ πολυτίμητοι (conf. *Animadv. in Basil.* I, p. 61) ; sed gemmam haud raro λίθον simpliciter vocari notum est.

(2) Scribe : ἀγεβρώχους, et ἐκπιδῶντα, quod verbo ἐκφερόμενον ap. Gregor. respondeat. Litera ρ, ut hic in ἀγεβρώχους, male repetita, et quod fere ubique factum, absque spirituibus positae, haec exempla praesto sunt : f. 52 r. m. ζέοντα καὶ πυρρῶδη, ubi leg. πυρῶδη, f. 517 r. m. ἐπαρρήξει. f. 527 v. s. ἱρρῶστα. Voce n. ἀγεβρώχους Haensel. ad *Gregor. Naz. Or. in Nov. Dominie.* p. 71, illustrat.

(3) M. 2. sup. li. ὠκύμορον, recte. Vid. *Animadv. in Basil.* M. I, p. 140 (ad p. 159, B). Apud Eliam f. 316 v. i. locutio : τὸ ὠκύμορον τῶν ἐπιγελῶν.

(4) Ὅμοῦ vocis ὁμοίως ap. Gregor. respondet. Codex : ὅμοι.

(5) Legendum : ἐνδιάθετον τὸν λόγον εἰργάσατο. De voce ἐνδιάθετος v. annot. ad f. 2 r. i. — In

imagine, que ap. Gregor. p. 183, E. insequitur, B. βία χειρῶς, probante L., loco vulgati βία χειρῶς, deinde p. 184, A. ἀνορθούμενα eum Edd. ubi Or. 1. 2. ἀποσπόμενα. quamquam hanc var. lect. potius ad ἀποκλονόμενα pertinere puto. Gregorius in eadem imagine βία χειρῶ Or. II, p. 19, D. Or. XXXIII, p. 423, A. B. et posteriore loco item ἀνορθούμενα. Ibidem Edd. ἐπὶ ἀφιέμενα, melius quam nostro εἶτα ἀφιέμενα. Ceterum in Or. II, p. 19, D. anonymous V. D. in notis mss., que penes me sunt, pro vulgato : ἐνομοῦτατον, ex Musculi versione : *diuturnum valde*, ἐμμονώτατον optime reposuit. Conf. *μόνιμον* in progressis, ubi C. var. lectionem Reg. r. νόμιμον mendoso ἐνομοῦτατον male tueri conatus est.

(6) Translato ἐμφυλοχωρεῖν, i. e. *lubenter versari in aliquo argumento disputando*, Elias etiam f. 244 v. i. et saepe alias utitur. Neque desunt loci, quibus verbum vim *lubenter contemplandi* habet. Conf. f. 234 r. i. Omnino id quod est *lubenter versari* f. 178 r. m. et alias significat.

F. 254 r. i. locutio : καθαίρειν τὸν βύβον καὶ ἄ ἀποφορτίζειν τὸ ἐπίπνον βάρους τῆς ἁμαρτίας.

P. 184, D.) F. 254 r. i. (ad : *πάσης καὶ ὄρη καὶ νάματα*) τινὰς δὲ διὰ τῶν ναπῶν πνευματικὰ ἐνόησαν ἐνδοιατήματα, καὶ διὰ τῶν ὄρων ὕψη θεολογίας, καὶ διὰ τῶν ναμάτων τοὺς ἱερίους λόγους τῆς διδασκαλίας, οἷς ἐνεφιλοχῶρει καὶ οἷς ἐσχόλαζε μερμῶν.

P. 185, B. [1]) F. 255 r. m. ἐν... τῷ εἰπεῖν καὶ οὐ πάντῃ ἐξύρομεν (2) τοῦ ποτηροῦ τὸν φθόνον, δεῖκνυσιν, ὅτι φθονηθέντες ὑπὸ τοῦ ποτηροῦ καὶ ἐπιβουλεύθεντες ταῦτα πεπνῶσται, μὴ φέροντος τῆν ὁμόνοιαν αὐτῶν, δι' ἀπόστασιν ἐκπεπνωκότως. φθόνος γὰρ ἐστὶ λύπη ἐπ' ἄλλοις ἀγαθοῖς.

P. 185, B. τὸ περιχέουμι τι τῶν τριῶν ἢ ἀποξενοῦσαι Ἰσραὴλ ἡμῶν καὶ τὸ πᾶν ἀνελεῖν καὶ κατὰ πάσης χωρεῖν γυνωγῇ τῇ [5] κεφαλῇ τῆς θεότητος) F. 256 v. m. de Sabellio Patrem a Filio subdole dīrimente : μὴ φανερωῦς τοῦτο ἐποίησι, ἀλλὰ κακούργως τε καὶ κεκρυμμένως. F. 256 v. i. de eodem : Πατέρα μὲν ἐκάλει (Θεόν), ἀλλ' οὐ διὰ τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν σχέσιν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς διὰ τὴν δημιουργικὴν ἐπιστήμην, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν κτισμάτων λέγομεν πατέρας ἔργων καὶ λόγων καὶ τεχνῶν καὶ παιδεύσεως. τοῦτο δὲ παρὰ *Ἡλιώτορος* παρελάθεν. καὶ γὰρ κάκεινος τὸν Θεὸν πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς ἐκάλει (4). *Ibid.* τὸ ἀνευθριάτως δὲ κατὰ τινος χωρεῖν μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν γυναικῶν ταῖς κεφαλαῖς χωροῦντων μετελλήπτται.

P. 186, C. ἐτεροζυγοῦσι περὶ τὴν ἀλήθειαν [5]) F. 256 v. m. κατὰ τὰς τῶν πλαστίγγων βροπῆς. *Ibid.* ἰστέον δέ, ὅτι τὸ μὲν ἐτεροζυγεῖν τὸ ἐπὶ θάτερα βῆπειν δηλοῖ, ἐκ μεταφορᾶς τοῦ παρ' ἡμῶν ζυγοῦ ληφθέν, ᾧ τὰ σταθιμώμενα ἐξισαζόμενα. παρίστησι δὲ διὰ τοῦτου τὸ μὴτ' ἐπὶ δεξιᾷ, μὴτ' ἐπ' ἀριστερᾷ τῆς εὐσεβείας ἐκκλίνειν αὐτούς, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, ἐφ' ὑπερβολᾶς τε καὶ ἐλλείψεως.

F. 257 r. m. (Θεοῦ) ὑπαλείφοντος ἡμᾶς καὶ μὴ ὑποστέλλεσθαι πειθόντος ἐν οἷς περὶ εὐσεβείας ἐστὶν ἡ κίνδυνος.

(1) In contextu p. 185, B. ἐν αὐτῇ B. cum Reg. hu. Or. I. melius quam vulg. ἐν αὐτῇ.

(2) Sic E. Διεξόρομεν B. cum Edd. quo l. prestat.

(3) Τῇ B. ὀπίμω, cum Reg. hu. tribus Coll. Or. Male vulgo : τε. Tu vide Ast. Additam. ad Comment. in Plat. Phaed. p. 647 (post ejus editionem Politic.) Didym. Alexandr. De Trinit. p. 449 ed. Mingarell. τοσαῦτα πρὸς τὰς ἄλλας αἰρέσεις, ὡς οἶόν τε, σωφρόνως διαμαρτόμεθα. ἔστιν (1. ἐστὶ) ὁ ἐπις καὶ ἄλλη γῆρῃ (sic, et verit sic perridicule Mingar.) κεφαλή τῇ ἀληθείᾳ μαρτόμενη. Tu fidenter mecum gerone : γυνωγῇ τῇ κεφαλῇ. Tanti est Platonicas locutiones in numerato habere. Veterum morem, ex quo hæc formula fluxit, Tollus *Ins. It. Ital.* p. 66 sq. et p. 77 illustravit.

(4) Conf. I. 78 r. m. et que illic annotavimus.

(5) Mox ap. Gregor. p. 186, C. καταβάλλουσης B. probante ut videtur L., loco vulgati καταλοούσης, quod m. 2. atr. mg. reposuit. Sed καταβάλλειν σπινθήρα, i. e. *proturbare scintillam*, exquisitius dictum, quam καταλοῦειν.

(6) P. 187, A. Edd. etiam C. εἰ μὴ τῷ φθόνον. Legendum : εἰ μὴ τῷ φθόνον.

(7) Scribe : μηδέ.

F. 257 v. s. λαμβάνει : (sc. Gregorius) ἐργασίαν πρὸς τοῦτο ἀπὸ παραδείγματος. ἢ δὲ ἐργασία τοιαύτη.

P. 187, A. [6] B.) F. 257 v. m. (τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις) πρῶτας ἐκ Θεοῦ καὶ περὶ Θεοῦ εἶναι τίθεται . . . ὡς αἰετὶ περὶ αὐτὸν χορευούσας καὶ ἀκατάληκτως ὑμνούσας αὐτόν. F. 257 v. i. (Θεός) ὄλον . . . ἐν αὐτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ εἶναι, μῆτε ἀρξάμενον μῆτε παυσόμενον, καὶ πάντων ὑπερίδρωται τε καὶ ὑπέρχεται. ὅσα δὲ λέγεται εἶναι, ἐξ αὐτοῦ τε τὸ εἶναι ἔχει καὶ δι' αὐτοῦ φρουρεῖται καὶ σώζεται, μὴ δὲ (7) κυρίως ὄντα αὐτὸ τοῦτο, ὡσπερ λέγεται. μόνος γὰρ Θεός κυρίως ὄν, τὰ δ' ἄλλα πάντα κατὰ πολλοστὴν ἀπῆχημα τοῦ κυρίως ὄντος λέγεται ὄντα (8).

P. 187, C. D.) F. 258 r. m. (Lucifer) πρῶτος ἀποστάς τοῦ ἀγαθοῦ, ἐν τῷ κακῷ γέγονεν. οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶ τὸ κακόν, εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις, ὡσπερ καὶ τὸ σκότος στέρησις ἐστὶ φωτός. τὸ γὰρ ἀγαθὸν φῶς ἐστὶ νοητόν. ὁμοίως καὶ τὸ κακὸν σκότος ἐστὶ νοητόν.

F. 258 r. i. (ad : ἦς . . . ἀστακτιστον) ἡσ-τινος ἀξίας πρῶτον ἐστὶν ἀγαθόν, ἐκ Θεοῦ καὶ τοῦτο ἐπιβραβευθὲν αὐτοῖς, τὸ ἐρηγηθῆναι τε καὶ ἀστακτιστον.

P. 188, A.) F. 259 r. s. (Satanas) μὴ δύναται . . . διὰ τὴν παρουσίαν τῆς θείας χάριτος ἐμφωλεῦσαι τῷ τῶν ἀγωνιζομένων νοῦ, καὶ χροῦσα ἐπιβουλεύει καὶ σκοτομήνην αὐτὸς ἐν ἡμῶν ἐμποιεῖ, δίκην νεφέλης τὰ ἐπιθολοῦντα τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἀνεγείρειν πάθη. *Ibid.* *Mias Satanam prius πόρρωθεν ἀκροβελίεσθαι dicat.*

P. 188, B. [9] C. D.) F. 259 r. i. καταποικίλας (10) τὸν λόγον διαρκῶς, λαμβάνει (sc. ἐργασίας πρὸς τὸ δεῖν ἡμᾶς ὁμοιοῦν) νῦν καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς κτισμα-τιν ἐυαρμοστικῆς τε καὶ συμφωνίας. καὶ γὰρ καὶ ὁ κόσμος οὗτος, τὸ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ σύστημά τε καὶ σύγκριμα, τὴν ἐντεθειτᾶν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τάξιν τηρῶν, αὐτὸ τε τοῦτο ὃ λέγεται κόσμος ἐστίν. ἡνίκα δὲ στασιάζας λύσῃ τὴν ἐντεθειτᾶν ἀρμονίαν αὐτῷ, ἀκοσμία τε καὶ ἀταξία καὶ ἄλλο τι τῶν πρὶν ὄντων καὶ λέγεται καὶ ἐστὶ.

(8) Hæc omnia, verbis saltem et vocibus, neoplatonica, non minus quam quæ Gregorius de Deo deque primo a Deo numinum ordine docet. Et ex illis quidem verbis attendi velim ista prorsus neoplatonica : ὑπερίδρωσθαι (v. *Procl. ad Procl. Instit. Theol. Plat.* p. 140 sq.), φρουρεῖσθαι (v. *Procl. Instit. Theol. Plat.* cap. 154, p. 228 sq. ed. *Creuz.*), ἀπῆχημα (v. *Creuz. ad Procl. Comm. in Alcib.* I, p. 99. 155. 272, et *ad Procl. Inst. Th. Pl.* p. 192). Denique autem, tanquam omnis οὐσίας primum condum, recentiores Platonici, Platonis exemplo, certatim celebrarunt : nec minus triplicem rerum ordinem iidem, Platonicos secuti locos *Tim.* p. 41, D. *Epist.* II, p. 512, E., illustrarunt, ita quidem, ut primum a Deo locum mentibus divinis darent.

(9) In iis quæ ap. Gregor. p. 188, B. reperuntur, B. διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν (sc. Θεόν) νεύσεως, loco vulgati : διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ (sc. τὰ θεῖα) νεύσεως. Prior præstantior est lectio ; conf. annot. ad *Orat. XXXII*, p. 589, D.

(10) M. I. sup. lin. καταποικίλας, male. Mox f. i. αὐτὸ τοῦτο, etsi τε ap. El. saepe redundet.

F. 259 v. s. νόμους δὲ κτίσεως (188, G.) τοὺς ἔντεθειμένους ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ κτίσαντος λόγους τοῖς κτίσματι, καθ' οὓς ὄχη καὶ μὴ ὄν συνέστη τόδε τὸ πᾶν καὶ ὄψ' ὄν διασώζεται, καὶ ὅτινες ἀτάλατοι μένουσιν. ὅθεν καὶ νόμους αὐτοὺς ἐκάλεισε διὰ τὸ βέβαιον αὐτῶν τε καὶ πάγων. F. 259 v. m. τὸ δὲ *σιωπῇ κηρυττόμενος* (188, G.) ἐκ τῶν Δαυὶδ ψαλμῶν παρωδῆθη (1). οἷ τε γὰρ οὐρανοὶ καὶ πᾶσα ἡ ὀρωμένη κτίσις, καὶ σιωπῶντες, δόξαν Θεοῦ διηγούνται τε καὶ κηρύττουσι.

P. 189, A. (ὄρα ἡμέρωσ κηρύτμεναι) τὸ τῶν ἄκρων αὐστηρὸν τῇ μέσσητι τιθασεύουσαι, *αἶός τε ἡδονῆν ἅμα καὶ χρεῖαν ἐπιτηδείως εἰρήνην βραβεύεσθαι*. Quae Elias f. 240 r. m. et i. ad hunc locum disputat, plane gemina sunt eorum, quae f. 194 v. m. et i. ad locum παρὰλληλον p. 584, D. adfert: ἕκαστος . . . ἔχοντα. et: ὑποχαλωμένης . . . γίνεται.

P. 189, C. D.) F. 241 v. m. εὐρήσεις πολλὰ τοιαῦτα ἱστορούμενα παρὰ πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, οὐχ ἤττον δὲ καὶ παρὰ τοῖς μετεωρολογικοῖς Ἀριστοτέλους (2).

P. 189, D. καὶ ἴνα παρῶ —) F. 241 v. i. τῷ τιμητικῷ τύπῳ Gregorium h. l. uti docet.

P. 190, C. *στοιχεῖα* (5) F. 243 r. m. ἔστι . . . τὸ πῦρ ἐν τῶν τεσσάρων στοιχείων. . . τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κτισθέν. τοῖς φωστῆρσι δὲ τοῦτοις, τῷ ἡλίῳ λέγω καὶ τῇ σελήνῃ καὶ τοῖς λοιποῖς, τὸ πρωτόκτιστον φῶς ὁ δημιουργὸς ἐναπέθετο *celi*. Sequuntur enim quae f. 60 r. s. habet: οὐχ ὡς . . . δοξαίον. in quibus hoc loco post μένην pro τῷ φῶς male σαφῶς scriptum.

P. 190, D. *ἐπεὶ δὲ νοσεῖν ἤρξαντο*) F. 242 r. i. τούτῃστι στασιάζειν πρὸς τε ἀλλήλους καὶ πρὸς Θεόν.

P. 190, D. *τῆς ἀπονοίας . . . ἀπειροθήσων*) F. 242 r. i. τῆς ἀπονοίας, ἣν κατ' αὐτοῦ παραβόλως τε καὶ παρακεκινδυνευμένως ἀπειροθήσαν.

P. 190, E. 191, A.) F. 244 r. s. καὶ ἔστι τὸ μὲν σχῆμα *Δημοσθερικόν*. ὅτε γὰρ, *φρίξιν, ἐπορευόμεθα εἰς Δελφούς, ἦν ἔρᾶν ταῦτα, πόλεις ἡδάρισμένας, τείχη κατεσκευασμένα, γύναϊα δὲ καὶ παιδάρια καὶ πρεσβύτερα οἰκτρούς, τὰ μὲν τῷ ἐδάξιν προσαφασόμενα, τὰς δὲ ἀγεμένους, καὶ τὰ ἐξῆς* (4).

(1) Ps. 18, 1. οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ. Ad sententiam, quia mundus divinae majestatis praeco esse dicitur, conf. Hensel. *ad Gregor. Naz. Or. in Nov. Dominic. p. 41 sq.*

(2) *Meteorol.* 1, 7 et 8.

(3) *Στοιχεῖα* Gregorius solem et lunam intelligit.

(4) Memoria non satis fida fretus, Elias adler ista ex Or. *De Falsa Ley*, cap. 22. ὅτε γὰρ νῦν ἐπορευόμεθα εἰς Δελφούς, ἐξ ἀνάγκης ἦν ἔρᾶν ἡμῖν πάντα ταῦτα, οἰκίας κατεσκευασμένας, τείχη περιφραγμένα, γύραρον ἔργμον τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γύναϊα δὲ καὶ παιδάρια οἰκία καὶ πρεσβύτερα ἀνθρώπων οἰκτρούς.

(5) De voce ἔμμενετικός, Aristoteli et Stoicis in argumento ethico usitata, conf. Aristot. *Eth. Nic.* 7, 9. ubi Victor. p. 407. Stob. *Eclog.* Lib. II, cap. 7, p. 106 ed. Heer. ubi ἔμμενετικὴν, non ἔμμενητικὴν scribi oportet. Verbi ἔμμενετιν usum, ex quo vox fluxit, illustravi ad *Jo. Glyc. De V. S. R.* p. XIII.

(6) M. 2. atr. εὔ in ᾧ inscripsit, recte, et sic E. cum Edd. Conf. annot. ad f. 212 r. m.

(7) Scribe: εὐρίπιστον. Proclus Episc. Constantino. Or. VI, p. 207, 55. ed. Riccard. *καθάρων ἐψύ-*

P. 191, E. 192, A.) F. 245 r. s. ἔοικεν οὖν, καθὼς φησιν Ἀριστοτέλης, ἡ μεγαλοψυχία οἷον κόσμος τις εἶναι τῶν ἀρετῶν. μεῖζους τε γὰρ αὐτὰς ποιεῖ καὶ οὐ γίνονται ἄνευ ἐκεῖνων, καὶ διατοῦτο (8) χαλεπὸν τῇ ἀληθείᾳ μεγαλόψυχον εἶναι. οὐδὲ γὰρ οἶον τε ἄνευ καλοκάγαθίας (9). θεωρεῖται δὲ ἡ μεγαλοψυχία πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ πάντα ὅσα διαχεῖν οἶδε καὶ λυπεῖν, καὶ περὶ πάσαν εὐημερίαν τε καὶ δυσημερίαν, περὶ ἃ δὴ πάντα μετρίως ἔξει καὶ ἐμμελῶς, καὶ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον οἶσει τὰ συμπίπτοντα, μὴ βλαδίως μῆδ' ὑπὸ τῶν τυγχόντων τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ μεθιστάμενος.

P. 192, A.) F. 245 r. i. εἰπὼν χεῖρους τοὺς διὰ μικροψυχίαν ἀστατοῦντας καὶ μὴ ἐμμενετικούς, οἷς ἂν κρίνωσι, τῶν ἐμμενετικῶν αὐτοῖς τούτοις, κἂν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον συγχάνωσιν, οἷς ἐμμένειν κερχεῖται (5).

P. 192, C. *διὰ τὸ ἐν ἀμφοτέροις ἀκίνητον* (6) καὶ *ἀστάθμητον*) F. 245 v. m. διὰ τὸ τῆς γνώμης κοῦφόν τε καὶ εὐρίπιστον (7) καὶ τὸ ἐν ἀμφοτέροις εὐκίνητόν τε ὁμοῦ καὶ ἀστάθμητον.

F. 246 v. m. τὴν ὁμόνοιαν περιέπειν.

P. 195, B. *μιμησώμεθα τὸν . . . διὰ τοῦ ἀίματος αὐτοῦ πάντα συναγαγόντα καὶ εἰρνεύουσι*) F. 247 r. m. πρὸς τὸ ἐτοίμους εἶναι ὑπεραποθνήσκων ἀλλήλων ὑπαλείπειν.

P. 195, B. *ἴν' ἐν γήρᾳ καλῶ καταλύσης τὴν παροικίαν*) F. 247 r. m. ἦτοι τὸν βίον. φησὶ γὰρ ὁ Δαυὶδ: *παρόικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ* (10). πατὴρ γὰρ ἡμῶν πάλαι μὲν παράδεισος, νῦν δὲ οὐρανός, ἔνθα τὸ πολίτευμα ἡμῶν.

P. 195, C. *κυκλοῦσι*) F. 247 r. i. περὶ γὰρ τὸ θεῖον ἐστῶτες θουσιαστήριον πνευματικοὶ τινες χορευταὶ καὶ θιασῶτα Χριστοῦ, ὁραῖς καὶ μέλεσι τούτων καταγγραφοῦσι.

P. 195, D.) F. 248 r. m. καταπαλλίξεται τὸν διαβρέοντα καὶ διακεχυμένον ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ χαμαὶ τοὺς λογισμοὺς συρομένους ἔχοντα. — ἡ τάχα τὸν ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς τόνον, ὃν τροπικῶς ἐσφῆν ἐκάλεισε, τῇ ἀληθείᾳ περιζώνουσι.

F. 248 v. m. *Christus* ἡ αὐτοσλήθεια.

F. 248 r. i. τὸ τέλος (11) ἡμῶν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηλατικῆν ἐκ τῆς εὐρίπιστου τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων ἀναθυμιάσεως. ubi editor de voce εὐρίπιστος ad animum translata docte monuit, sed eandem a proverbiali usu vocis εὐρίπος, de quo nos ad Or. XXVI, p. 472, A., tenere repetiit. Qui hunc errorem, jam ab Erasmo adagio *Euripus homo commissum*, recte castigavit, Bisciola *Hor. Subsec. T. 1, Lib. 6, c. 18*. novo errore vocem εὐρίπιστος a verbo ἰλιλλί εὐρίπιζεν derivavit. Atqui dubium non est, quin εὐρίπιστος sit adjectivum ἰριπιστός, a verbo ἰριπίω prolectum et cum εὔ conjunctum. Conf. Schol. Cod. Monac. 204 f. 82 v.

(8) Haec hactenus ex Aristot. *Eth. Nicom.* IV, 7, p. 1124, a, 1 — 4, ed. Bekk. ipsi philosophi verbis. Discrepantia lectionis haec est: *ἔοικε μὲν οὖν*) El. μὲν om. — *μεῖζους*) μεῖζους τε. — *διὰ τοῦτο*) καὶ διατοῦτο. — *οὐ γάρ*) οὐδὲ γάρ. Ex iis, quae apud Aristotelem cap. 7 et 8. sequuntur, Elias in reliquis hujus loci prolect.

(9) Ps. 118, 19.

(10) Id est: *perfectio bonae voluntatis*.

βίαις βραβεύεται. Ibid., v. m. τοὺς παραχαράττειν (sc. A doctrinam apostolicam) ἐπιχειροῦντας αἰρετικούς.

P. 193, E. 194, A.) F. 248 v. m. οὕτε γὰρ τοπικὴν διάστασιν, ὡς ἐφ' ἡμῶν, δυνάμεθα ἐπὶ τῆς ἀπειριγράπτου λέγειν θεότητος. — F. 249 r. s. *in distinctione trium personarum*, πρὶν διελεῖν ταῖς ὑποστάσεις, συνάπτωμεν τῇ οὐσίᾳ, συνημμένως διαιροῦντες καὶ διαιρετῶς συνάπτωντες. paullo post: *Τριάς εἰς μονάδα φύσεως καὶ θεότητος ἀνακεφαλαιωμένη*, ἤτοι συναίρουμένη τε καὶ συναπτομένη ἀσυγχύτως τε καὶ ἀσυμφύτως.

F. 249 r. i. κατὰ τὸν ἀποδοθέντα λόγον τῆς προσκυνήσεως.

P. 194, A. B.) F. 249 v. s. λέγεται γὰρ Θεὸς ἢ ἐκ τοῦ θέειν καὶ περιέπειν τὰ σύμπαντα, ἢ ἐκ τοῦ αἰθεῖν, ὃ ἐστὶ καίειν· ὁ γὰρ Θεὸς πῦρ καταναλίσκων πᾶσαν κακίαν ἐστίν· ἢ ἀπὸ τοῦ θεᾶσθαι τὰ πάντα, ἀλάθως γὰρ ἐστὶ καὶ παντεσπότης. οὕτως ὁ ἅγιος *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός* (1) περὶ τούτων τῶν ὀνομάτων εἰρηξί. F. 249 v. m. (θεός) οὐδὲ ταῖς νοεραῖς τοῦ νοῦ ἀραῖς κρατεῖται. φθάσει γὰρ διαδιδράκων. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἀπερίληπτον. δηλοῖ γὰρ, ὅτι οὐ περιλαμβάνεται νοήσει, ἐπεὶ καὶ τὸ συλλεγόμενον ἰδάλμα ἐκ φαντασίας τινὸς τῶν περὶ αὐτόν, πρὶν καλῶς κρατηθῆναι, φεύγει. ἢ *ἀπερίληπτος* λέγοιτο ἂν, ὡς ἀπειρόριστος καὶ ἀπερίγραπτος καὶ ἀπειρόνητος. F. 250 r. m. ἅγια.. ἁγίων.. νοήσεις τὴν περὶ αὐτῆς τῆς Τριάδος γινώσιν καὶ θεωροῖν, ἄβαστον καὶ ἀπροσπέλαστον καὶ αὐταῖς ταῖς ἀγγελικαῖς καὶ θείαις οὐσιν δυνάμεσιν. οὐ γὰρ δυνατὸν αὐταῖς πρὸς αὐτὴν ἀνατείνεσθαι. F. 250 r. i. τὴν πρώτην καὶ ἀκήρατον φύσιν.

OR. XXIII.

P. 425, A. B. [2]) F. 250 v. m. καὶ (ἀπὸ) τῆς τῶν ἕξωθεν ἐμφαινομένων (ὑπολήψως) τόπου προσομιῶν *Ἐρμολόγης* (5) ἡμῖν παραδέδωκεν. F. 251 r. s. (ad : ἀγάπη) ἐνεύρου δὲ τὴν ἐλπίδα καὶ οἶον ἐπεβρώνυσεν ἢ ἀγάπη. F. 251 r. m. (ad : ζῆλος) ἔστιν οὖν ζῆλος μὲν κίνησις ψυχῆς ἀναξουστῆς εἰς ἐκδίησιν τῶν κακῶς γινομένων. τίθετα δὲ πολλάκις οὕτως καὶ ἀντὶ τοῦ φόβου· (4) ἐνταῦθα δὲ ἀντὶ τῆς θερμότητος... εἰληπται. F. 251 r. i. (ad : ἀποφιλανθρω-

π'α) ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα, ἢ ἀποφιλανθρωπία λέγω καὶ ἀποαγάπη, τὴν ὡς ὕπως φιλανθρωπίαν τε καὶ ἀγάπην σημαίνειν βούλονται, ὅθεν δὴ καὶ ἡμῖν, ὡς ἕκτινος πηγῆς, τὸ τῶν ἀρετῶν τούτων πηγάζει· ἀγαθόν· τοιοῦτον καὶ τὸ ἀποαγάθον, ἐξ οὗ καὶ ἡμεῖς ἀγαθοὶ κατὰ χάριν γινόμεθα. διὸ καὶ *Ἡλιῶν* πάντα τὰ ὡς ὕπως ὄντα, καὶ ὅθεν κατὰ μετοχὴν καὶ τᾶλλα λέγεται, *παριστᾶν βουλόμενος*, τὸ τῆς ἀντωνυμίας τούτῃ προσῆπτε τοῖς ὀνόμασιν (5).

F. 251 v. s. (τοῦ ἀνθρώπου) τὴν παχύτεραν σάρκα καὶ θνητὴν φορέσαντος καὶ ἀντίτυπον.

F. 251 v. m. οὐκ ἀρετὴ . . . τὸ βίξ γινόμενον.

P. 425, B. *ῥοῦς κατὰ πρᾶνοῦς τρέχων* [6]) F. 251 v. m. ἐπεὶ δὲ βαρεῖά τις καὶ κατωφερότης ἢ τῆς ἀμαρτίας ῥοπή, τῷ λείψῳ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆ βραστώνῃ ἡμᾶς δολεάζουσα, πλεῖον τὸ ἕτερον γίνεται. μᾶλλον γὰρ τῷ βάρει τῶν ἀλόγων παθῶν συγκατασπᾶται τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς ἢ τῷ ὕψει τούτου τὸ βαρὺ τε καὶ χολικὸν συνανοφύεται.

P. 426, A. *χρόνω καὶ λόγῳ βεβαιωθὲν ἄπαν καλὸν εὖσις καθίσταται*) F. 252 r. s. τὸ . . . καὶ λόγῳ ἀριστον κριθὲν καὶ χρόνῳ βεβαιωθὲν εἰς φύσιν καθίσταται.

F. 252 r. s. πεπαγιωμένων ἡμῶν τῇ ἀγάπῃ.

F. 252 v. s. ἐνδιαιθέτως ἀνεβδήσεν· *εἶδος* (426, B.).

P. 426, C. D. *ποῦ . . . οἱ τὰ τραύματα ἔχετε καὶ τοὺς μώλωπας ὀρειδίζοντες*;) F. 253 r. s. ἔστι δὲ διαφορά τραύματος τε καὶ μώλωπος. τὸ μὲν γὰρ ὑγιασθὲν τραῦμα μώλωψ λέγεται, . . . τραῦμα δὲ πληγὴ μῆψω συνολωθεῖσα ἤτοι διαίρεσις συνεχεῖται. ἔλαττον οὖν ὁ μώλωψ τοῦ τραύματος, ὕψαιμὸς τις οὖσα πληγὴ ἢ οὐλὴ ἐκ τραύματος ἐνσκιζήρωθεῖσα.

P. 426, D. *οἱ τῷ βορβόρῳ ἐγκαταινδούμενοι* F. 253 r. s. βορβόρῳ μὲν ἐγκαταινδούμενους (καλεῖ) τοὺς ἀνέδην (7) τε καὶ ἀνερευθριάτως δίκην χολίων ταῖς φιληθοναῖς καταβαπτίζομένους. F. 253 r. m. καθ' ἡμέραν αὐτοὶ μεθύνονται καὶ κραυπαλοῦντες (8).

P. 426, E. *χρόμεθα διαίτηταῖς τοῖς ἐχθροῖς*) In horum verborum interpretatione Elias f. 255 v. m. locutione δικαστικῆς καθίζειν utitur.

P. 427, A. *ἀναλάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τίθενται* [9],

(1) *De Orthod. Fide* lib. 1, cap. 9, p. 145, A. Opp. T. I ed. Lequien., cuius conferenda annotatio. Apud Eliam in loco ipsis verbis allato discrepantia lectionis hæc est : Θεός ἢ ἐκ) Θεός ἐκ. — *παντεσπότης*) πάντων ἐπότης. Conf. annot. f. 185 r. s. Ad rem conf. annot. f. 140 v. m. et Suicer. *Thes. Eccl.* v. Θεός, qui in enumerandis ejus vocis veriverbiis etiam Damasceni loco usus est.

(2) Hic velim attendas, quam annot. ad Or. VI, 185, E. atigi, imaginem, petitam ab arbore incurvata, que remissa statim ad summum statum reflectitur. Isto loco B. verba : καὶ τὴν... φύσιν, que in eadem imagine ap. Gregor. Or. VI, p. 185, E. recurunt, cum Or. I. om., unde suspicor ea interpol.

(3) *Περὶ Εὐρέσ.* I, 1.

(4) De ζῆλῳ Noster item f. 272 v. s.

(5) Frustrā tamen apud Platonem quæras vocabula, qualia sunt ἀποαγάθον, ἀποαγάπην simm. de quibus annot. ad f. 116 v. m. et Boissonad. Not. in *Æn. Gæz.* p. 268. Aristoteles vocibus ἀποαγάθωπος, ἀποαγάπτον simm. primus, idque in notanda Platonis doctrina de ideis, usus est. Vid. Zell.

Comment. ad Aristot. Eth. Nicom. p. 27.

(6) Cf. Gregor. Naz. *Carm. Ined.* 1, vs. 568-570 : *Μέλις γὰρ ἂν τις ἐκ βίας διδασκάλω νεύσειεν εἰς τὸ κρεῖσσον· εἰ δ' ἔχοι τύπον μοχθηρόν, ἢ, ἴω, ῥοῦς κατὰ πρᾶνοῦς τρέχων.*

Ibi Toll. *Ins. It. Ital.* p. 59 ad sententiā in apta comparat. Gennad. in Combessii *Nov. Auctar.* I, p. 1477, A. ἦν μὲν γὰρ ἡ φορὰ τῆς φορᾶς ἀκίθαικα βέουσα, ἀπὸ μετώρου θέσεως τοῦ παραδείσου ἀναρβραγείσα καὶ ὡς καταπρᾶνῶς φερομένη. Legendum : ὡς κατὰ πρᾶνοῦς. Alias natura vitii in præceps ruentis, adhibita cylindri exemplo, locutione κατὰ τοῦ πρᾶνοῦς φερέσθαι declaratur. Vid. *Animadvers. in Basil. De L. G. L.* p. 469 sq.

(7) Litera e in eraso loco, a m. 2. ut videtur, videlicet pro αι. *Ἀνέδην*, i. e. *libere, solute*, recte habet, eaque vox sæpe in ἀναξίην depravata reperitur. Vide Ast. *Annot. in Plat. Gorg.* p. 525. Jacobs. ad *Ælian. H. A.* p. 101.

(8) Legendum : κραυπαλοῦντες.

(9) Τίθενται B. cum Edd. : διατίθενται r. ap. M. Verbo composito usus est Psalmistes 85, 6. ἀναλά-

ὡς ἔμ. *Μαρίας, ἀλλ' ἀγνήσεως, ἐδὲ θεολογίας, ἀλλὰ βλασφημίας*) F. 251 r. s. ἀναβάσεις μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τίθενται, ἀλλ' οὐχὶ τὰς εἰς οὐρανὸν ὑψούσας, ὡς ὁ Δαυὶδ φησιν περὶ τοῦ τῇ θεῷ χάριτι φωτισζομένου τὴν νοῦν καὶ ἐν τῷ θνητῷ τούτῳ βίῳ, ὃ (1) κοιλίας κλαυθμῶνος λέγεται, τὰ ἐκείθεν μελέτην πεποιμένου.

F. 427, D.) F. 254. v. i. sq. φανερόν ἔστι τὸ τῆς διενέξεως ποιησάμενος αἴτιον, οὐ πᾶν τι παρὰ δικαιοῖς κριταῖς ὑπεύθυνον ἔν, ... θαρβύοντως λοιπὸν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἀποστρέφεται.

F. 255 v. m. ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐμπανηγγυρίζωσι τοὺς αὐτῶν κακοῖς. — F. 256 r. s. μικροψυχίας (Cod. μικρ.) ἐμπόρευμα ὄρθο. εὐνοίας ζῶπυρον.

F. 256 r. m. Elias laudat Aristotelem Ethic. ad Nicom. Lib. VI, cap. 11, 1145. a, 19-24. Bekk. ἡ δὲ B καλομένη... τοῦ ἀληθοῦς, absque lectionis discrepantia, nisi quod ὀρθῆ δὲ pro ὀρθῆ δ' habet.

F. 428, C. [2] τὸ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἀποκείμενον F. 258 r. i. τὸ μὴ διαβρῦν, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἀποκείμενον, καὶ ἡ ἐντεῦθεν ὠφέλεια, ἣν διὰ τῆς ἀκροάσεως ἀποθησαυρίζεται.

F. 428, D.) F. 256 r. i. πολλάκις ὑπὲρ Χριστοῦ πεπνόθημεν, πρὸς τὸ πάσχειν μάλιστα στομαθέντες.

F. 429, A. *δοκεῖτέ μοι τὸν λόγον προκαλεῖσθαι διὰ τῆς ἡσυχίας*) F. 256 v. s. λαμβάνει... ἐκ τοῦ σιγῶν αὐτοῦς... τὸ διὰ τῆς σιγῆς αὐτοῦς προσκαλεῖσθαι (ᾧ) τὸν λόγον. — F. 256 v. m. τὰς δυσκωφεύουσας καὶ βαρεῖας ἀκουούσας ἀκούει.

F. 429, C.) F. 257 r. m. Elias Avianos κλισμα-τολατρεῖν dicit.

F. 258 v. m. σοφῶς πᾶν καὶ εὐεπηθόλος (4).

F. 450, C. *Ἐν ἔντα διηρημένως καὶ διαιρούμετα συντημένως*) Haec Elias f. 259 r. i. Gregorium θεραπεύειν dicit insequentibus verbis : *εἰ καὶ παράδοξον τοῦτο εἰπαῖν.*

F. 259 v. s. ἐν ἑαυτῷ συγκεκραμμένην (ᾧ) τὴν πίστιν ἀνετυπώτατο.

F. 450, E.) F. 260 v. s. ἄνθρωπος μὲν γὰρ ὑπὸ σύνθεσιν καὶ γένεσιν τελὸν καὶ ψορᾶν καὶ βεῦσιν, καὶ πληθυνσῶν καὶ σώμα περικείμενος... σωματικῶς γεννᾷ. Θεὸς δὲ, ἄχρονος ὢν... καὶ ἀβήευστος... ἀρ-

σεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο, quo Gregorium respexisse Elias pulere vidit. Eodem tamen respiciens Gregorius Or. XXVI, p. 475, D. ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενος, simplici τίθεσθαι uti maluit. Quamquam ap. Eliam haec explicantem l. 511 r. m. διατιθέμενος his positum reperitur. Ceterum ὀργήσεως B. cum Edd. : ἄρησις Coisl. l. male.

(1) Legendum ὅς. Κοιλίας κλαυθμῶνος ex Ps. 85, 6. εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κλαυθμῶνος, quo de loco Elias plura f. 511 r. m.

(2) In iis quae apud Gregor. praecedunt, B. ἐν γόνῳ ἔστι (Reg. Cyp. ἔστι) mendose pro vnlg. ἐν γόνῳ ἔστι, quod E. habet. De confusis ἔστι et ἔστι praeter alios monuit Vœmel. ad Nicol. Methon. p. 260, a.

(3) Scribendum : προκαλεῖσθαι, ut contextus Gregorii in B. et Edd. habet. Translato προκαλεῖσθαι Gregorius utitur Or. XVII, p. 523, A. ὧρον φιλοτιμίαν Θεοῦ προκαλοῦμενον. Apud Eliam f. 276 v. m. locutio : πρὸς θεόν προσκαλεῖσθαι. Vid. Animadess. in Basil. l. p. 190. — Statim post ap. Gregor. p. 429, A. ἐν κοινῷ θεάτρῳ τῇ οἰκουμένῃ. B. cum Edd. : τῆς οἰκουμένης Coisl. s. male, lit. s finalis pro i subscri-

βήευστος γεννᾷ καὶ ἐκτός συνδυασμοῦ F. 260 v. m. ἀσιώματον δὲ ἔν (τὸ Θεῖον), ἀσιώματως πάντως καὶ γεννήσει καὶ ἀπαθῶς καὶ ἀβήευστος καὶ ἄχρονος.

P. 451, A. *τι φοβούμεθα φόβον, ὃ μὴ ἔστι φόβος*—) F. 260 v. m., τοῦτο, τὸ ἀδέξιος δέος φοβεῖσθαι, καὶ εἰς παροϊμίαν προήλθε. Ibid. ἄλεθριος τοῖς οὕτω διακείμενοις ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα περισπασμός.

P. 451, A. *κἂν [6]... τοῦτο μόνον φιλανθρωπεύεται ὑβρίζομενος*) F. 260 v. i. τὸ δοκοῦν τοῦτο σοι φιλάνθρωπον ὑβρῖς ἐστίν εὐπροσάειστος.

P. 451, B.) F. 261 r. s. πάθη... οἶον... ἀνακτύπωσης τοῦ ποῖόν τι χρῆ κτισθῆναι τὸ κτισθρόμενον, φροντῖς τοῦ μὴ τὸ κτιζόμενον καταλιπεῖν ἀτελειούργησον.

F. 451, C. *σοὶ μὲν οὖν οὐδὲν ἀρετὴ χεیرهται, οὐδὲ ἀτάλμητον τῷ κακῷ βραβεύεται καὶ διαιτητῇ θεότητος*) F. 261 r. m. τῷ ἑτεροδόξῳ, κακῶς περὶ θεότητος κρίνεται καὶ καταβραβεύεται μᾶλλον, ἢ βραβεύεται.

F. 262 r. i. εἴπερ τοῦτο (sc. τοῦ ἡμετέρου λόγου) μετὰ πνεύματος θεωρουμένου, ἐκεῖνος (sc. ὁ λόγος) δίχα πνεύματος εἶναι πιστεύεται.

P. 451, E. 452, A. *ἔσεν εἰκάσαι τοῖς αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ καὶ τοῖς μικροῖς τὰ μέγιστα*) F. 262 v. s. μὴ μέντοι δύνασθαι... τοῖς αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ καὶ τοῖς μικροῖς τὰ μέγιστα φανεροῦν, ἀλλ' ἀμυδρὸν τινα τὴν εἰκασίαν ἐντεῦθεν λαμβάνοντα τὸ ὑπὲρ κατάληψιν εἶν.

F. 452, A. B.) F. 262 v. m. πᾶν... τὸ κτιστὸν ὑπὸ χρόνον. Ibid. πᾶν σῶμα... τρεῖς διαστάσεις περιγράφεται, μήκει λέγω καὶ βάρει καὶ πλάτει. Ibid. καὶ τὸ συλλεγόμενον ἰσθαλίμα ἐκ φαντασίας τινος τῶν περὶ αὐτὴν (sc. naturam divinam), πρὶν καλῶς κρατηθῆναι, φεύγει. F. 265 r. s. locutio : ἡ τοῦ ἡλίου ἐπιδημία (7). Ibid. ὁ νοητὸς ἡλῖος οὐ πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ φαιδρότητα χαρίζεται, ἀλλὰ τοῖς ἀξίως αὐτοῦ πολιτευομένοις. φῶς οὖν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον ὁ Πατῆρ. F. 265 v. m. (ad : τοῦ τοῦ χωρῖζοντος τὰ ἀχώριστα) τοῦ νοῦ λεπταῖς τισιν ἐπινοίαις τὰ φύσει ἡμοιόμενα... χωρῖζοντος.

F. 452, A. B.) F. 264 r. s. ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι κατὰ χάριν εἰς τοῦτο ὑπερ εἰσι, καὶ τῇ τοῦ ἐκείθεν φωτὸς μετοχῇ φῶτα καὶ αὐτοὶ χρηματίζουσιν. ἡ δὲ

pto posita, quo de mendii genere cf. adn. ad f. 217 v. m.

(4) M. l. ἦ in i, ut videtur. Tu v. annot. ad f. 2 (s. num.) r. 526 r. m. et que in Nov. Annal. phil. Suppl. Vol. II, Fase. 5, p. 548 ad Pselli Or. Funer. in Joannem Patrie. tuende voci μεγαλειόβολος (v. l. μεγαλεπίβολος) annotavi.

(5) Scribe: συγκεκραμμένην. Sic apud Gregor. Pamm. Oratt. ed. Matthaei. p. 46. κράμμα mendose scriptum pro κράμα, et p. 47. κρύχημα pro κρύχημα. Quod ego in loco, quem ex opere Meletii περὶ φύσεως ἀνθρώπου tum inedito e Cod. Monac. 59. ad Gregorium Nyss. De Resurr. p. 188 ed. Krabbing. attuli, mendosum κραμμὸς in κερραμῆνος mutari jussi: ea emendatione nunc opus non est, quum Meletii Crana-ri genuinam lectionem κερραμῆνος exhibeat.

(6) Edd. vitiosae κᾶν.

(7) Id est: ortus solis, qui proprie dicitur; nam alias Christo, tanquam soli νοητῷ, ἐπιδημία tribuitur, veluti a Gregorio Pal. Oratt. p. 122. τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης διὰ σαρκῆς ἐπιδημούντος τῇ γῆ. Conf. El. l. 174 v. l. ad Gregor. Or. XXXI p. 575, B.

(sc. θεότης) πηγὴ ζωῆς καὶ φωτός ἐστι, μεταληπτὴ (1) Ἀ λέγουσι δὲ τοῦτο Ἕλληνας, ἐκείθεν μαθόντες. ὄσα, ἀλλ' οὐ μεταληπτίῃ. ἐκείθεν γὰρ τὰ πάντα ζωογονεῖται, ἐκείθεν φωτίζονται, τῇ ἐκείθεν μεταλήψει συνετροῦνται τε καὶ συνεχόνται.

F. 264 r. s. ὅσα ὑπὸ τὴν αἴσθησιν. — τὰ ὑπὸ τὴν λογικὴν πάντα φύσιν.

F. 264 r. m. (ὁ ἄνθρωπος) διοικεῖται μὲν προαιρετικῶς καὶ τὰς ἡγίας πεπιστευται τῆς αὐτοῦ διανοίας, ὥστε ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιο τρέχειν, εἴτε πρὸς τὸ ἀγαθόν. εἴτε πρὸς τὸ ἐναντίον, δοῦς δὲ τὴν ῥοπήν πρὸς τὸ ἀγαθὸν θεοσιδῆς χρηματίζεται.

P. 452, C. μὴ φέρειν τὰ δειστώτα) F. 264 v. s. φύρουσι καὶ μινύουσι τὰ δειστώτα.

P. 455, B. ἐν τοῖς κτέρων *συχροῖς*) F. 265 r. i. τῇ τοῦ ἀντιπαλαιότος σαθρότητι καὶ ἀσθενείᾳ.

F. 265 r. i. ἐστὶ δὲ εὐδαιμονία κατὰ Ἄριστοτέλην (2) B ψυχῆς ἐνέργεια κατ' ἀρετὴν τελείαν ἐν βίῳ τελείῳ.

F. 266 r. i. ταῖς ἐκπιμπομέναις παρὰ σοῦ (S. Trinit. alloquitur) φωσιθόδοις αἰγλαῖς καταλαμπόμενοι.

P. 455, E. *ῥωσέμεθα καὶ τὰ κεμῖὰ ἡμῶν γεννήματα ἢ ἐξαμελώματα*) F. 266 v. m. (ad: *κεμῖα*) τὰ σοφὰ εἰρωνικῶς, ἢ τὰ σοφὰ ἀληθῶς, ἐπ' ἀμφοτέρων γὰρ ἡ λέξις πάτεται.

P. 454, B. *τῆν εἰς τὸ χαμπερές μεταποίησιν* cet.) F. 267 v. s. de serpente, i. e. de Satana : ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ συρόμενος. Ibid. de eodem : εἰς ἐπιθυμίας ἡμᾶς ἀλλοκότους ἐκτραχηλίζων.

OR. XXII.

F. 268 r. m. ἐν τῷ συγκεκροτημένῳ πολέμῳ (5).

F. 269 v. m. πρὸ τοῦ σὺβραχῆναι τὸν πόλεμον (4). C

F. 271 r. s. locutio : συνάγεται τι ἐκ τινος ἀναγκαστικῶς (5).

P. 416, C. *οὐ τοῦ φωτός*) F. 272 r. s. *Christus* φῶς θεογνωσίας ἐπιλάμπων τοῖς πρὸς αὐτὸν ἀναυέουσι.

F. 272 r. m. ἵνα ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀμυδρῶν τιμῶν εἰκόνι τὸ ὑπέρ ἡμᾶς παραστήσω.

F. 272 r. m. (ὁ Λόγος) καὶ λόγου καὶ νοῦ καὶ σοφίας ἐστὶ χορηγός.

P. 446, C. *τροφῆς μὲν καὶ ὕπνου καὶ φῆδης κόρος ἐστὶ καὶ τῶν αἰσχίστων, ὡς λέγουσι*) F. 272 v. s. τὸ δὲ πάντων εἶναι κόρον ἐξ Ὁμοίου... εὐληπτῆι. φησὶ γὰρ ἐκεῖνος· πάντων μὲν κόρος ἐστὶ, καὶ ὕπνου καὶ φιλοδότητος (6), καὶ τῶν λοιπῶν.

(1) Hinc apparet, Eliam p. 452, B. μεταληπτῆς legisse, quod etiam Reg. lu. Coisl. I Or. I. habent. Μεταληπτίῃς Edd. et plerique Codd. minus recte. De adjectivis in τος et τικος confusus vide Bast. Comm. Palaeogr. p. 844 sq. meque *Animadvers. in Basil.* I, p. 68, 145. et supra annot. ad f. 6 r. m.

(2) *Eth. Nicom.* I, 6. p. 1098, 15—18. I, 11. p. 1101, 44—47 ed. Bekk.

(5) Id est : in bello conflato. Verbum συκροεῖν ibidem translatum f. 516 r. s. ubi locutio : τὸ θεᾶτρον συκροεῖται. 569 r. s. (τὸ τῆς διδασκαλίας χάρισμα) ὑπὸ πλείονων συκροεῖται.

(4) Confer translatum ἐκτραχῆναι, de quo Symb. ad Philostr. V. S. p. 15. 117. Ἀναβραχῆναι translatum ap. Gennad. loco ad Or. XXIII, p. 425, B. allato.

(5) Id est : necessario colligi ex aliqua re.

(6) *Ibid.* XIII, 656. Cf. Dupont. *Gnom. Homer.* p. 80.

(7) P. 416, D. οὐδέ τις κόρος τοῦ βάλλειν p. th. r. ap. M. et sic B. qui tamen a m. 2. atr. mg. ἕρος

P. 416, D. [7]) F. 272 v. s. ζῆλος κυρίως κίνησις ψυχῆς ἀναξούσης εἰς ἐκδίκησιν τῶν κακῶς γενομένων, ὑπερβαῖνον δὲ τὸν οἰκτεῖον ἕρον εἰς φθόνον ἐκπίπτει καὶ μανίαν.

P. 416, E. τὸ χάριεν, ἢ τῶν ψήφων *μετάθεσις*) F. 275 r. s. ψήφους μὲν καλεῖ τὰς κρίσεις. — τὸ δὲ χάριεν εἰρωνικῶς, ὡς ἄχαρι μᾶλλον καὶ δεινόν.

F. 275 r. m. τὸ. . . ἔλαττον κακόν, πρὸς μείζον κακὸν συγκρινόμενον, ἐν ὑπεροχῇ δοκεῖ εἶναι ἀγαθοῦ, ὡς Ἄριστοτέλει (8) καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ.

P. 417, B. [9] C.) F. 275 v. i. τοιούτου γὰρ ἡ στάσις, μετὰ τῶν πραγμάτων καὶ τὰ ἄνυματα φύρουσα, ὡς γράφει πον *Δημοσθένει* (10).

P. 417, C. *τριβώριον*) F. 274 r. s. τρύβινον (11). F. 274 r. m. *ἐμβρωθός* (417, D.) δὲ τὸ μὴ ἀνεμέσον λέγει, μὴδὲ θρωπτικόν τε καὶ βλακικόν.

P. 417, E. *κλεπτομένου τοῦ ἀέρος τῷ διαστήματι*) F. 274 v. s. τῆς ὕψους ἀνοσούσης τῷ μεταξὺ πολλῶ διαστήματι.

P. 418, B.) F. 275 r. m. τὰς ἀκοὰς αὐτῶν καθηρόμενον ταῖς κατ' ἀλλήλων ὕβρεσιν. ἐστίασιν γὰρ ἐναυθα τὴν ἀπάλουσι ἐκλέσε καὶ ἥδονην.

P. 418, C. *τί ταῦτα ἀσχομεν, ὡ οὔτοι, καὶ μέγχι τίνος; ἄστε δὲ τῆς μέθης ἐκνήψομεν* [12] ἢ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν λήμην *περιωρήσομεν* —;) F. 275 r. i. τὸ ἐκ τοῦ στασιάζειν ἐπισυμβαῖνον (f. 275 v. s.) πάθος τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶ καὶ ἐπιπροσθοῦν αὐτῷ, καὶ μὴ συγχωροῦν καλῶς διακρίνειν τὰ πράγματα, λήμην ὠνόμασε. — τότε δὲ τὴν μέθην ταύτην ἀποσκευασάμενοι ἀνανήψομεν γρηγορήσαντες, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῶν τὰ ἐκ τῆς στάσεως πάθη, ὡς λήμην τινὰ παχέϊαν, ἀποσκευασάμενοι... πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐνατενίσομεν (13);

F. 275 v. m. *ἀθάνατα* (418, D.) δὲ ἀντὶ τοῦ μακρά... καὶ ἐπὶ πλείστον διήκοντα.

F. 275 v. i. τοῦ λόγου ἐξασθενήσαντος, ὅς χαλινοῦν οἶδε ψυχὴν ἀτάκτως φερομένην καὶ ἄττουσαν.

P. 418, E. *καπρός*) F. 276 r. m. τουτέστι προσίμιον.

F. 276 r. m. οὐκ ἐνδοιαστικὸν δὲ ἐναυθα τὸ τυχερόν (419, A.), ἀλλ' ἱθικόν, ἀντὶ τοῦ· ὡς ἐγὼ καταλαμβάνω ἀπὸ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥητοῦ.

P. 419, B. *τὴν κοιλίαν*) Τὴν ψυχὴν Elias interpretatur f. 276 v. m. ubi locutio : λόγῳ τροφαί, et

cum Edd.; *finem faciamus* L. Sed fortasse legendum οὐδέ τις ἕρος οὐδέ κόρος. Conf. f. 215 r. i. καὶ οὐκ ἔστιν ἕρος ἀμφοῖν οὐδέ κόρος. Quod paronomastice genus Lobeck. *Palalipom.* I. p. 54. sqq. neglexit.

(8) *Eth. Nicom.* V, 2, p. 1129, 8 sq. V, 7, p. 1151, 20 sq. Bekk.

(9) P. 417, B. *προσβλέπει*, B. cum Reg. nu. Or. f. quos C. seentus est. Vulgo mendose *προβλέπει*.

(10) Quo id loco Demosthenes dixerit, me nescire ingenue fateor. Sed snecurrit primarius in eadem sententiam locus ap. Thucyd. 5, 82, ubi vid. Goeller. p. 499. Adde Sall. B. C. c. 56 ibique Wass.

(11) Conf. Gregor. Or. XXXIII, p. 608, D. de Joanne Baptista : τῆς ἐσθῆτος... τὸ τρύβινον. (τρίβινον r. ap. M.) ubi Elias f. 294 v. i. φ. τρύβινον ἐσθῆμα ἦν.

(12) Sic B. cum Edd. : Reg. lum. minus recte ἐκνήψομεν. et mox : περιωρήσομεν — ἀναβλέψομεν.

(13) Hæc ad insequens ap. Gregor. ἀναβλέψομεν pertinent.

deinceps ista : ἔ γάρ ἐστιν ἐν σώματι τροφή, τοῦτο ἄ
ἐν ψυχῇ λόγος (1).

F. 276 v. m. διανοήματα... ἐκ τῆς αἰσθήσεως, οἷς ὁ
δικαίος σπαράσσεται. θεωριάζεται καὶ ὀρηκτικῶς ἔχει.

P. 419, B. *κωμωδία* F. 276 v. i. κωμωδία καὶ ἀφ-
ορμὴ γέλωτος καὶ σκωμμάτων τοῖς ἔχθροῖς γίνεται.

F. 277 r. i. χουτσός... βέτων πολὺς.

F. 277 r. i. ἐθιστῆς οὐσης καὶ διδακτῆς πάσης
ἀρετῆς καὶ κακίας.

F. 277 v. s. οἱ σπουδαῖοι καὶ μὴ πεπλατμένως
τῆν ἀρετὴν μετιόντες.

P. 419, E. *πόθεν*; F. 277 v. m. ἀντὶ τοῦ οὐδα-
μῶς. ἀποφάτως γὰρ τοῦτο δύναμιν ἔχει.

P. 420, A. ἄλλως F. 277 v. i. τὸ . . . ἄλλως, ἀντὶ
τοῦ μάρτην, διὰ τοῦ ᾧ στοιχείου γραφόμενον (2).

F. 277 v. i. ὡς περ ἐν θαλάσῃ τῷ βίῳ τούτω δια-
νηχόμενος.

F. 279 r. m. πῶς δὲ καὶ σύνθετον τὸ διὰ πάντων
διήκειν (3) καὶ πληροῦν τὰ πάντα Θεῶν;

F. 279 r. i. εἰ δὲ καὶ τινές φασιν ἄβυλον σῶμα, ὡς τὸ
πρὸς τοῖς τῶν Ἑλλήνων σοφοῖς (4) πέμπτον σῶμα
λεγόμενον, ὅπερ ἀδύνατον, κινούμενον ἔσται πάντως,
ὡς περ ὁ οὐρανός. τοῦτον γὰρ πέμπτον σῶμά φασιν.

F. 279 r. i. πρῶτον κινῶν ἀκίνητον, ὅπερ ἔστι
τὸ Θεῖον, δι' ἀκίνησις τὰ πάντα κινῶν (5).

P. 421, A. τῆς κάτω συγχύσεως ἐπισκοπού-
σης [6] τῇ διανοίᾳ — (B.) — τῆς ἐκείθεν ἐλευθε-
ρίας) F. 279 v. s. τῆς ἐκείθεν ἐλευθερίας, ἐλευθε-
ρούσης ἡμᾶς τῶν ἐπιπροσθούτων θηλαθῆ ἡμῖν ἐν-
ταῦθα παθῶν.

P. 421, B. [7] F. 279 v. s. ὑπὲρ δὲ τῶν ἀνεφ-
κτων τῶς ἡμῖν καθαιρούμεθ' αὐτὰ καὶ προστελώμεθα,
ὡς ὕστερον μνηθησόμενοι τοῦτο γὰρ τὸ τελειοθησά-
μενοι καὶ αἰσιόμενοι τῆς ἐφέσεως.

P. 421, C. *μηδὲν ὑπερσέθεντες μηδὲ* [8] ὑποσέ-
θοτες, ἵνα μικρόν τι καὶ αὐτὸς μνησώμαι τοὺς
περὶ ταῦτα σοφούς) *Eunomii* βαθμούς hoc loco
notari, Elias f. 279 v. i. docet.

P. 422, A.) F. 280 v. s. ubi Elias sacra Phrygia
tangit : καὶ αὐτὸς δὲ τῆσιν, ὑποκλέπτοντες αὐτῶν
τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς ἔκτομας παραθήγοντες.

P. 422, B. *λέγω δὲ τὴν ἔταρχος ἡμῖν ἐπανά-*

(1) De sententia Platonica v. *Animadvss. in Basil.*
I. p. 17. Adde El. f. 250 v. i.

(2) Conf. Ruhken. *ad Tim. Lex. V. Pl.* p. 499.
ed. Lugd. Bat. Boissonad. in *Notic. et Extr.* t. XI.
p. II, p. 78 sq.

(3) M. 2. mg. διήκων. recte, si διήκων scribatur
ei Θεὸν delectur. Conf. annot. ad f. 41 v. m.

(4) Conf. annott. ad f. 21 v. m.

(5) Conf. annott. ad f. 19 v. i.

(6) Ἐπισκοπούσης B. cum Regg. hm. hu. e
quibus C. loco vulgati et mendosi ἐπισκοπούσης
merito reposuit. De translato ἐπισκοπεῖν v. *Animadv.*
in Basil. I. p. 1. et conf. El. f. 17 v. i.

(7) Ibidem B. E. παρατίθον cum r. Syrl. ap. M. et
Reg. hu. Or. I. Jcs. al. quod, suadente L., C. loco
vulgati et mendosi παρατιθέων merito reposuit.

(8) Μηδὲν . . . μηδὲ (μηδὲ) B. cum Reg. hu. Or. I.
atque ita C. pro vulgatis : μηδ' . . . μηδ' . . . quorum
tamen posterius stare potest. Quidam codd. ap. M.
μηδὲν utrobique. Apud eundem Pet. om. μηδ' ὑπε-
σέθεντες. — Μοχ B. male μμησώμαι.

στασιν [9] *ζυγομαχίαν ἀδελφικῆν*) F. 281 r. i.
πάντο δὲ καὶ ἡ τοῦ *ζυγομαχεῖν* λέξις προσφυῆς τῷ
πράγματι καὶ συμβαίνουσα, ἐκ τῆς τῶν βοῶν τῶν
ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγὸν στασιαζόντων μεταληφθεῖσα (10).

P. 422, C. τὸ κατ' εἰκόνα [11], ἡ τοῦ τοῦ δύνα-
μις) F. 281 v. m. τὸ κατ' εἰκόνα, λέγω δὲ τὸ ἐν ἡμῖν
νοερόν.

P. 422, C. *περὶ τὸν τοῦν ἀνοχηταίνου*) F. 281
v. i. ἀντὶ τοῦ ἀνόχητα δοξάζειν περὶ τοῦ νοῦ.

P. 425, D. (τὸ ἀστασίαστον) ἐν ἡμῖν πολιτευό-
μενον, κατὰ μὲν ψυχῆν τῇ τῶν ἀρετῶν ἀντακο-
λουθῆσει καὶ κοινωνίᾳ, κατὰ δὲ σῶμα τῇ τῶν
μελῶν ἢ τῶν στοιχείων ἀρὸς ἄλλ.η.η. εὐαρμοστία
καὶ συμμετρία, ὧν τὸ μὲν κάλλος, τὸ δὲ ὕψιστα
ἔστι τε καὶ ἐρομάζεται) F. 285 r. m. πολιτεύεται
δὲ καὶ συντηρεῖται (τὸ ἀστασίαστον) κατὰ . . . ψυ-
χῆν, ἐπειδὴν τὸ θυμικὸν καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν πρὸς
τὸ λογικὸν μὴ στασιάζουσι, ἐξ οὗ καὶ ἀντακολουθεῖν
τὰς λογικὰς ἀρετὰς ταῖς ἱθικαῖς καὶ ταύτας ἐκεί-
ναις περιγίνεται. Ibid. ἡ μὲν ἱθικὴ ἀρετὴ τὸν σκο-
πὸν καὶ τὸ τέλος ποιεῖ ὀρθόν. τῷ γὰρ διεφθαρμένῳ
κατὰ τὴν κακίαν καὶ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς ἐκνευρωσμένου
πῶς ἂν τὸ τέλος φανήσεται ὀρθόν; τοῦ μὲν οὖν πε-
λαίου κατὰ τὴν ἱθικὴν ἀρετὴν ἔστι τὸ ποιεῖσθαι
τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέλος ὀρθόν, τῆς φρονήσεως δὲ τὸ
τὰ πρὸς τέλος θεωρεῖν. εἰκότως οὖν ἀντακολουθεῖν
ἀλλήλαις λέγονται αἱ ἀρεταί, εἴπερ αἱ μὲν τῆς φρο-
νήσεως ἀρχαὶ κατὰ τὰς ἱθικὰς εἰσιν ἀρετὰς, τὸ δ' ὀρ-
θὸν τῶν ἱθικῶν κατὰ τὸν λόγον. Ibid. (ad : ὧν τὸ
μὲν κάλλος) ἔστι γὰρ κάλλος συμμετρία τῶν ἐν ἡμῖν
ἀνομοιομερῶν.

P. 424, D. *ἠττηθῶμεν, ἵνα νικήσωμεν* [12] F.
284 v. m. ἠττηθῶμεν κατ' αὐτὸ (13) τοῦτο τὸ ἀνέχε-
σθαι ἐν τῷ ὑβρίζεσθαι, ἵνα νικήσωμεν προσλαβόντες
τοὺς διεστῶτας.

OR. XXXIII.

F. 285 r. i. *πύρρωθεν* αὐτὸν τοῖς σκώμμασι βάλ-
λειν ἐπειρῶντο.

F. 285 r. i. *loentio* : εὐαρίστητον ποιμήνιον.

P. 605, A. *ποῦ ποτέ εἰσιν οἱ... τὸν πλοῦτερον
κομπάζοντες*;) F. 285 v. m. κομπάζειν γὰρ ἔστι το
ἐπὶ κοινοῖς μεγαλαυχεῖν.

(9) M. 2. atr. mg. ἐπαναστάσαν recte cum Edd.

(10) Nimirum a Christi jugo sumtam esse meta-
phoram, in sequentibus Elias docet. Tu vide Ruh-
ken. *ad Tim. Lex. Plat. v. ζυγομαχεῖν*, et confer
El. f. 163 v. m. et i.

(11) Καὶ m. 2. atr. sup. lin. addidit, habentque
Edd. eam vocem, cum explicandi significacione po-
sitam, fortasse tamen non a Gregonio, sed a glossa-
tore, siquidem grammaticis καὶ saepe idem est quod
ἡγουν. Vid. Bast. *Addent. ad Gregor. Cor.* p. 895
ed. Schaf. Certe verbis : ἡ τοῦ νοῦ δύναμις, præ-
gressa : τὸ κατ' εἰκόνα, explicantur, id quod Elias pul-
cre vidit. Conf. Gregor. Or. XXVIII, p. 508, D. τὸ
θεοειδὲς τοῦτο καὶ θεῖον, λέγω δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν
τε καὶ λόγον, quem ad lucum vid. El. f. 54 r. s.
Ceterum explicandi formula : λέγω δὲ, qua Elias f.
281 v. m., uti f. 173 v. s. et alias, usus est, for-
tasse Gregorio l. c. restituenda est.

(12) Hæc B. a m. 2. atr. mg. habet, neque eo
apud E. aut in Edd. desunt.

(13) Codex : κατὰ τὸ. Conf. annott. f. 34 r. s.

P. 605, A. [1] *οι και θεόδηγα μετροῦντες* F. A *ρανόν* — πᾶσι γὰρ ὁμοίως ἐπίσης ἐφῆπλωται (sc. αἰν). F. 292 v. i. (ad : *καιρὸν λόγον*) ὁ. . προφορικῆς λόγος ἐν τῇ φωνῇ καὶ ταῖς διαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει ἔχουν διὰ γλώσσης καὶ στόματος προφερόμενος. διὸ καὶ προφορικῆς λέγεται. Ἔστι δὲ ἀγγελος νοήματος. F. 293 r. s. (ad : *διὰ τοῦ ἐπουργαίου* *ἡδὲμ ἀνωσθῶντες*) πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν ἐπανεσθῆμεν διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸ δυνατὸν συννεύσεώς τε καὶ ὁμοιώσεως. F. 293 v. i. αἰσχύνων τοὺς ἐτεροδόξους... εἰς ἐνεδος αὐτῶ προφέροντας (6) τὸ ἐκ μικρῆς αὐτὸν ὠρμηθεῖσαι πόλειως.

F. 288 v. i. ἄλλοι δὲ καὶ συγγραφαῖς ταύτας (sc. *Athanasii* ἑξορίας) τοῖς μεταγενεστέροις παρέπεμπον. *Ibid.* de *Athanasio* : τοῖς ἐκεῖσε (i. e. in *Agypto*) φροντιστηρίοις ἐπιχωριάζοντα.

F. 289 v. i. ὑποφορὰ εἰ ἀνυποφέρειν, *varians cum locutione* : ἀπαντᾶν πρὸς.

F. 291 r. m. τοὺς χθυμαλοὺς καὶ χαμαιφύβους τὸ φρόνημα ἔχοντας, καὶ περὶ τὰ γῆνα καὶ κάτω συρόμενον.

P. 608, E. *σώμινον* F. 291 r. i. τὸν εὐτράπελον καὶ ἀστειολόγον, τὸν τοὺς συμπαρόντας αὐτῶ τῇ εὐτραπέλει ἡδύνοντα.

P. 609, A. *καθ' ἡσυχίαν ἐμαντῶ* [2] *συγγινόμενον* [3] F. 291 v. m. (ad : *ἐμαντῶ*) τουτέστι τῶ νοῦ. *Ibid.* τὸ δὲ συγγίνεσθαι τινα λέγειν ἑαυτῶ οὐ μερισμοῦ τινος εἰσάγει ὑπόνοιαν, ἀλλὰ κατ' ἰδιώμα λέγεται γραφικόν, ὡς τὸ *τυκτῆς μετὰ τῆς κυρδίας μου ἡδολέσχουν, καὶ ἔσκαλλε τὸ πνευμά μου* [4]. οὐ γὰρ ὅτι ἕτερος μὲν ἦν ὁ ἀδολεσχῶν, ἕτερον δὲ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἡ καρδία, ἀλλ' ὁ αὐτὸς καὶ εἷς, ἐκ οὗο τούτων συγγείμενος, σαρκίως λέγω καὶ πνεύματός. ἵνα δὲ σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ἰστέον, ὡς ἄλλο μὲν ἔσμεν ἡμεῖς καὶ ἄλλο τὸ ἡμέτερον καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς, ἡμεῖς μὲν γὰρ ἔσμεν κυρίως ἡ ψυχὴ καὶ ταύτης τὸ καθαρώτατον, λέγω δὲ τὸν νοῦν τὸν ἀπαρλογιζόμενος κρίνοντα τὰ πραττόμενα, ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα, περὶ ἡμᾶς δὲ χρήματα, κτήματα καὶ ὅσα περὶ τὸ σῶμα. ὁ οὖν ἀπὸ τῶν αἰσθησεων εἰς νοῦν συναγόμενος, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων κρίσιν τῶ νοῦ ἐπιτρέπων καὶ καθ' ἡσυχίαν ζῶν, τῆς ἑξωθεν περιπλανήσεως ἀπαστάς, οὗτος ἑαυτῶ συγγίνεσθαι λέγεται, ὡς (5) τὸ ἡγεμονικὸν συναγόμενον, ὅπερ δὲ κυρίως ἔσμεν ἕκαστος.

F. 291 v. m. προσέθηκε δὲ τὸ *τυχόν* (603, B.), ἡθικώτερον τὸν λόγον ποιῶν.

F. 292 r. s. τοῖς ἐκ τῆς πόλειως ἀγαθοῖς ἐγκαλλωπιζόμενοι.

P. 609, B. C. D.) F. 292 r. s. (ad : *ἔρα μὲν εὐ-*

(1) Mox p. 604, C. καὶ οὐχὶ τοῦτό πως δεινόν, καίπερ ὃν τληκοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ —, B. Καὶ οὐχὶ τοῦτό που δεινόν, C. ex pluribus ap. M. Codd. Πως pro που Or. I. Par. Coisl. I. Comb. Τοῦτο οὕτως th. ap. M. Καὶ οὐχὶ τοῦτό που δεινόν, *vulgata. lectio.* Tu scribe : οὐχὶ. . . ποι, et cf. Or. XXV, p. 415, B. δεῖνὰ ταῦτα καὶ πέρα δεῖνῶν... ἀλλ' οὐπω τοιοῦτον οὐδέν, ὅσον ect. *Vid. Animadvss. in Basil.* I, p. 157 sq. ubi ap. Plutareh. *Adv. Stoic.* cap. 38. οὐ. . . πως pro οὐ. . . πως scribendum erat. Paullo post. p. 604, D. τίνα στρατηγὸν θυμῶ ζέοντα, B. cum C. ubi Bill. στρατηγῶν, et Reg. *bm.* ζέσαντα. Deinde p. 605, B. λυγίζόμενον, B. cum Schol. ap. M. et pluribus Codd. ap. C. qui eos recte seentus est. *Λογίζόμενον male Bill. de confusis λογίζομαι et λογίζομαι v. Ast. Comm. in Plat. Pol.* p. 462. *Gregor. Carm. Ined.* I, vs. 427. ὄδῳ λογίζων — ap. *Toil. Ins. It. It.* cufjus docta annotatio p. 45, qua etiam de voce λυγισμός ap. *Gregor. Carm. Iamb.* III, μελῶν λογισμοῖς, reponenda monet. *Conf. Jacobs. ad Philostr. Imgg.* p. 456. *Vocem λῳγισμα Dronk. Indice ad Greg. Naz. Carm. Sell.* p. 248, b. attigit. *Apud Said.* v. *Ἰγισμα λῳγισμα.* *Suterus nott. mss. ex Etym.* M. p. 464, 51. *Ἰγισμα λῳγισμα.* reposuit.

(2) *Codex* : ἐμᾶτόω, *Conf.* f. 54 r. s.

F. 294 r. i. αἱ μὲν οὖν ἱστορίαι (7) τοιαῦται, εἰς ἐργασίαν ληζοῦσται.

P. 611, C. *ἐξ ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀρχέτινον νεύσεως* F. 296 r. m. νεύσεώς τε καὶ ἐξομοιώσεως. F. 296 r. i. τοὺς θεοειθεῖς χαρακτῆρας, οὓς ὁ πλάστης ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν ἐνετύπωσε. *Ibid.* μορφή. . . ψυχῆς κατὰ φύσιν τὸ θεοειδὲς καὶ ἡ πρὸς θεὸν δι' ἀρετῆς ἐξομοίωσις.

P. 611, C. *αἱ δὲ κάτω πατρίδες αἰται καὶ τὰ γένη ταῦτα τῆς προσκαρῶν ζωῆς καὶ σκηνῆς ἡμῶν εἰσι πατρίαι* F. 296 v. s. καλῶ (8) δὲ σκητὴν αὐτὴν (sc. τὴν ζωὴν) ἦ διὰ τὸ πρόσκαιρον τοιαῦται γὰρ αἱ σκηναί, πρὸς καιρὸν πηγνύμεναι καὶ αὐθις λυόμεναι ἢ διὰ τὴν ὑπόκρισιν. κατ' οὐδὲν γὰρ τὰ τῆδε τῶν ἐπὶ σκηνῆς διενήγογεν. ἐκεῖσε τε γὰρ οἱ τέως διὰ τῆς ὑποκρίσεως εἶναι τινες μεγάλοι νομιζόμενοι καὶ διὰ τοῦτο θαυμαζόμενοι, ἐσπέρας καταλαθούσης καὶ τῶν προσωπίων περιηρημένον τῶν τῆς ὑποκρίσεως, περιφανῶς ἐξελέγχονται καὶ ἄθλιοι (9) τῆς ὑποκρίσεως κρίνονται, κἀνατῶθα ἐπὶ τῆς παρουσίας λέγει ζῶης τῆς ἡμέρας παρελθούσης καὶ τῆς νοκτῆς ἐπιστάσης, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι (10), καὶ τῶν προκαλυμμάτων περιαρμεθέντων, οἷς τέως οἱ τῆς γῆς ἐνδοξοὶ εἶναι τινες ἐνομιζόντο, ἄθλιοι περιφανῶς οἱ τοιοῦτοι ἐλέγχονται. πῶς οὖν οὐ σκηνη ταῦτα ; πῶς δὲ οὐ παίγνια, τοὺς αὐτοῖς προστετηκῶτας ἑξαπατῶντα καὶ πρὸς ὀλίγον εὐφραίνοντα ;

P. 611, E.) F. 296 v. i. ἵνα. . . τὴν ἐκ θεοῦ ἄνωθεν δοθεῖσάν μοι εὐγένειαν, ἢ καὶ ἀποθεβλημένην ἐκ β-

(3) *Συγγινόμενον* B. *cum pluribus* Regg. *Συγγινόμενον* Edd. minus recte.

(4) *Ps.* 76, 6.

(5) *Scribe* : ὡς εἰς τὸ ἡγεμονικὸν συναγόμενος. *Conf.* εἰς νοῦν συναγόμενος in *superioribus.* et f. 15 v. i. *σταταλεις εἰς ἑαυτὸν.* *Gregor. Or.* II, p. 14 D. εἰς ἑαυτὸν συστραφέντα. *Or. XXVIII* p. 497, C. *ibi*que *El.* f. 15 v. i. *Sic* *Platonici* *animam* πρὸς ἑαυτὴν στρέφουσαι, *seque* *συναγαν* *sive* *ἀθροίζαν* πρὸς ἑαυτὴν *dicunt.* *Vid. Boissonad. ad Marin. Vit. Procl.* p. 111.

(6) *Verbum* *προφέρειν*, *cum* *exprobandi* *significatu* *positum*, *Eliæ* *restituendum* f. 294 r. s. ὅπερ ἡμεῖς εἰς ὀνειδισμὸν ἐμολ περιφέρετε. *Lege* : *προφέρετε.* *Similiter* f. 298 r. s. ὡς ἐγγλημά μοι τοῦτο *προφέρετε.* *Confer* *locum* *ex* f. 500 v. m. *allatum.* *Monui* *de* *hoc* *verbi* *usu* *in* *Symbol. ad Philostr. V. S.* p. 9. 104, a. *Ad. Boiss. Not. et Exc.* t. XI, p. II, p. 126.

(7) *Exempla* *dicunt*, a *Gregorio* p. 609, D. — 610, B. ex *historia* *sacra* *allata.*

(8) *Noli* *legere* : *καλεῖ.* *Nam* *Eliæ* *Gregorium* *loquentem* *facit.*

(9) *Lege* : *ἄθλιοι*, *ut* *est* *in* *sequentibus.* *Deinde* *Ἰ* *ante* *κἀνατῶθα* *excedisse* *videtur.*

(10) *Jo. Ev.* 9, 4.

Θυμίας ἐμῆς, διὰ σπουδῆς αἰῶς ἀνακαλέσωμαι.

P. 612, A. ἀτεκνωταί) In interpret. hujus vocis Elias f. 297 r. i. locutione: τέκνα πνευματικά, utitur.

P. 612, B.) F. 297 r. i. τὸ δὲ ἴσως ἐπεμβληθὲν ἐπεικῆ τε καὶ ἡθικὸν τὸν λόγον εἰργάσατο.

P. 612, B. C.) F. 297 v. m. ἐσχηματισμένως ἐγκαλεῖ τοὺς Ἀρειανούς.

F. 298 r. m. ὡς . . . ἐκ τινος συνθήματος εἰς πάντας τότε ὁ διάβολος ἐχόρευεν.

F. 298 r. i. τὸν νοῦν τοῦ ἐκ τῆς ἀμαρτίας αἵσχους ἀπολύπτων.

P. 612, E. τῆ τοῦ θίου τραχύτητι) F. 298 r. i. τῆ τραχύτητι τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆ κατὰ Θεὸν σκληραγωγία.

P. 613, A. τοὺς ἰμοίους) F. 299 r. i. τοὺς ὁμοδόλους (1).

F. 299 r. i. locutio : ἐπεικίζεσθαι τινι.

P. 613, D. φέρωμαι) F. 500 r. m. ἐπιείρωμαι.

P. 613, D. μικρὸν μοι τὸ ποικίλον) F. 500 v. m. ἐκείνου . . . εἰς διειδισμὸν αὐτῷ τὴν τοῦ ποιμνίου βραχυτέτα πρόσφερον.

P. 613, E. 614, A.) Ad locum Jo. Ev. 10, 14, a Gregorio laudatum, Elias f. 500 v. m. διπλῆς δὲ τῆς γνώσεως οὐσίας, καὶ τῆς μὲν ἐπὶ τῆς οικειώσεως, τῆς δὲ ἐπὶ τῆς εἰδήσεως ταπτομένης, κατ' ἀμφοτέρας ταύτας καὶ γινώσκειν φησὶ τὰ ἴδια καὶ γινώσκεισθαι ὑπὸ τῶν ἰδίων.

P. 614, D.) F. 502 r. i. οἱ . . . περὶ Ἀρειῶν Πατέρα μὲν τοῦ Μονογενοῦς ἐτίθεντο τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Υἱοῦ δὲ ὁμοουσίου τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ὡς κτίσματος, ὡς σου καὶ ἡλιώτων πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς τὸν Θεὸν ὡς ποιητὴν ὠνόμαζε καὶ δημιουργὸν κατὰ (2).

P. 615, D. ἡ . . . ἐκτυπωτέα κατὰληψίς) F. 504 r. s. τὴν ἀκριβεστέραν κατὰληψιν . . . λέγει.

OR. XXVI.

P. 471, A. ὧ τέκνα) F. 504 r. i. ἔστι γέννησις

(1) Ad vocem ὁμοδόλους conf. annot. ad f. 155 r. m. Paullo post p. 613, C. Θεοὶ διὰ Τριᾶδος προσκωνομένης, B. cum Edd. Θεοὶ Reg. a. quod ad θύματα τέλεια refertur. Sed Θεοί. i. e. Θεωθέντες, recte habet. Conf. Gregor. Or. XXXI, p. 558, D. πῶς ἐμὲ ποιεῖ Θεόν: et ibi El. f. 152 v. m. Or. XXXI, p. 576, C. ibique El. f. 181 r. i. Vid. Is. Casaubon. Exerc. I ad Baron. Appar. Annal. p. 61, a. Thomas in Origene, p. 172. 519. Ullmann. in Gregorio Nazianzeno p. 255. 599. Baumgarten-Crus. Hist. Dogm. T. 2, p. 771 sq. Baur. Doctrina de Trinitate T. I, p. 255, not. 57. Adde Animadvers. in Basil. I, p. 148 sq. et Hensel. ad Gregorii Naz. Or. in Nov. Dominic. p. 55 sq. Apud unum Gregorium Palam. in Theophane plurima ex hoc genere reperiuntur. Dialogus ille, a Matthaio in Lectt. Mosq. Fase. 2, editus, haec habet p. 8 med. : ὁ κτιστὴ κατ' αὐτοῦς χάριτι Θεοποιούμενος τῆς οὐσίας μετέχει τοῦ Θεοῦ : ibid. τὴν Θεοποίησιν δωρεάν τοῦ Πνεύματος, δι' ἧς μέτοχοι Θεοῦ, μάλλον δὲ ἐν πνεύμα μετὰ τοῦ Θεοῦ γίνονται οἱ ἅγιοι : p. 14 supr. Athanasius contra Macedonium — τὸ Θεὸς εἶναι . . . δευτέρον ἔστι τῆς φύσεως: καὶ ἡμεῖς γὰρ Θεοὶ μὲν γινόμεθα, τῆς δὲ αὐτῆς φύσεως γενέσθαι οὐ δύναμεθα : S. Maximus ap. eund. p. 19 inf. ὡς διόλου γινόμεθα Θεοὶ χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτοτήτος : Athanas. ap. eund. p. 20 supr. κατὰ τὴν Θεοποίησιν χάριν καὶ μετέχεται καὶ ὁρᾶται τοῖς ἅξις ὁ Θεός, κατ' οὐσίαν δὲ ἀρθευτός ἔστι : Gregorius ipse p. 22 med. Θεοποίησιν ἐνέργεια : p. 27 med. τοῦς τῆς θείας

σοματικῆ, ἔστι καὶ πνευματικῆ. κατὰ ταύτην οὖν τὴν πνευματικὴν γέννησιν καὶ ὠδινήσας ὁ μέγας οὐτος τοῖς τῆς ὀρθοδοξίας δόγμασι, καὶ ἀποτεκῶν τούτους, πρὸς οὓς ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ εἰς αὐξήσιν πνευματικῆς ἡλικίας προαγαγῶν, τέκνα . . . οὐκ ἀπεικίζως καλεῖ, τὴν τῆς εὐσεβείας μόρφωσιν ἔχοντας.

P. 471, A.) Ad locum ex Epist. 1 ad Cor. 13, 51, a Gregorio laudatum, Elias f. 504 v. m. docet, simplicem Dei obstationem, τὸ ἀπλῶς ὀνομασθέν, ἀφελῆς τε καὶ ἡθικὸν esse : sed per res praeclaras vel per homines egregios jurare, οὐκ ἔτι τοῦ ἡθικοῦ λόγου καὶ ἀφελούς, ἀλλὰ μεθόδου λαμπρότητος. ἔστι δὲ τοῦτο (illud Gregorii, quod Elias addit ex Orat. de Maccabais : οὐ μὴ τοῖς ὑπὲρ ἀγείρης τοῦ ἀνδρός κινεῖσθαι [5]) Δημοσθένειον οὐ μὴ τοῦς ἐν Μιγαθῶνι προκινεῖσθαισιν.

P. 472, A. πηλομοιναῖς, ἕβρεσιν) F. 505 r. m. πηλομοιναῖς συσιτιῶν καὶ συμποσίων, καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ κόρου ὕβρει. κόρος γὰρ πατὴρ ὕβρειος, ὡς ἐν ἄλλοις (4) εἰρηθ.

P. 472, A. κίσμων βράσμιτι, ταῖς ἀγγιστρύφοις μεταβολαῖς, ὡς περ ἐν Εὐρίπω [5] καὶ πνεύμασιν) F. 505 r. m. (ad : κίσμων βρ.) τῷ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν βράσμιτι δευτῶς ἀνακαχλάζονται. Ibid. (ad : ἀγγιστρ. μετυθ.) ταῖς εὐμεταστρύφοις τῶν κοσμικῶν πραγμάτων μεταβολαῖς . . . ἀστατούσαις ἀεὶ.

P. 472, C. [6] ὄντως ἡμέρα μιὰ βίος ἕλος ἀρθρωπὸν τοῖς πόθῳ κάμωνσιν.) F. 505 v. s. παροιμία δὲ τοῦτο δημώδης. ἴσως δὲ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου ἐν Βουκολικοῖς εἰρημένον ὁ θεολόγος παρεφρασε. λέγει γὰρ ἐκεῖνος, ὅτι οἱ ποθοῦντες ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ γηράσκουσιν (7).

P. 472, C. ἐν ἕβρεσιν ἦν τὸ ποθοῦμενον) F. 505 v. m. τὸ φιλοῦν αὐτῷ (sc. τῷ φίλητῷ) προσηλοῦτο.

P. 472, D. τὸ ἔτοιμον εἰς ἐξουσίαν ἀργῶν εἰς ἐπιθυμίαν, ὡς τις ἔφη τῶν ἀπὸ ἡμῶν) F. 505 v. m.

χάριτος τεθεωμένους : S. Maximi ap. eund. p. 29 inf. locutio ἢ ἐκ χάριτος θέσις : θέσις Gregor. p. 52 inf. bis ex Dionysio Areopag. : Θεοῦν idem ibid. : Θεοῦσθαι ibid. saepe ex eodem illo Dionysio : ibid. δωρεὰ Θεοποίησιν ex eodem, quae locutio repetitur p. 53 med. ubi item αὐτοθέωσις ex personato illo Dionysio : denique Θεοῦσθαι Greg. ipse bis p. 55.

(2) Conf. annot. ad f. 78 r. m.

(3) Or. XV, p. 290, D. Demosthenis locus, ab Elia laudatus, est De Cor. cap. 60, de quo Longinus H. γ. c. 46. praeclare pronuntiavit. Ceterum Elias totum hoc loco egregie profecit ex Hermogene, qui eodem illo Demosthenis loco usus est, *Herl. M. A. Lib. II cap. 5, p. 595 sq. ed. Laur.*

(4) Or. XXIV, p. 459, A. Conf. Boissonad. in *Notic. et Extr. T. XI, p. II, p. 74 et Anecd. T. I, p. 49, 401; praeterea Animadvers. in Basil. I p. 176 et infra annot. ad f. 558 v. m.*

(5) De translato ac proverbiali usu vocis Εὐρίπος vid. Toll. ad Greg. Naz. *Carm. Ined. I vs. 556, Ins. It. It. p. 54, Wyttenbach. ad Plat. Phaedon. p. 240 Zell. ad Aristot. Eth. Nicom. IX, 6, p. 401. Ceterum εὐρίπω male B.*

(6) Paullo antea p. 472, C. πρανές, quod Savil. conjecit, B. cum tribus Regg. Consil. et Comb. quos C. secentus. Vulgo : πρανές, pessime. Eis τὸ πρανές idem quod alias κατὰ τοῦ πρανοῦς sive κατὰ πρανοῦς. Vid. annot. ad Or. XXIII, p. 425, B.

(7) M. 2. mg. οἱ δὲ ποθεῦντες ἐν ἡματι γηράσκουσιν. ex Theodor. *Id. 12, 2, ubi vulgo : γηρατι.*

τῆς παρουσίας τοῦ φιλομένου τὴν αἴσθησιν ὑποκλι- A
 πτούσης τοῦ πολυφρονίου διαστήματος (nim. ante-
 gressu absentiae). οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐπισημασθέν,
 καθὼς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς μὴ τῇ συνεχείᾳ
 τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι τὴ
 γὰρ ἐνεχουσιάζειν τοῦ ποθυμένου τὸ σφοδρὸν ἀμβλύ-
 ναι τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἀρχότερον καθιστᾶν ὧν δὲ εὐα-
 ρία ἢ κτήσις, περισπούδατος ἢ ἀπόλαυσις (1).

F. 505 v. i. τὸ κλάμον ἐρωτῶ πνευματικῶν... ὅτι
 περὶ μονίμων ἐστί, τοσοῦτω καὶ τῶν ἀληθδόνων ὀρι-
 μωτέρων αἰσθάνεται, nim. quam desiderium rerum
 corporearum.

F. 506 r. s. οἱ μὲν παρόντες τοῖς φιλητοῖς ἀρχό-
 τεροι πρὸς τὸ ἐπιθυμεῖν εἰσιν, οἱ δ' ἀποσπασθέντες
 αὐτῶν ὀριμωτέρων τῶν ἀληθδόνων αἰσθάνονται.

P. 472, D. ἔγνωσιν τὸν πῶθον, τὸν γλυκὴν εὐ-
 φρανσιον.) F. 506 r. m. ὀριμωτέρων τῶν ἐκ τοῦ πό- B
 θου βελῶν ἡσθανόμεν. Ibid. τὴν γλυκὴν... διὰ τὸ ἐξ
 αὐτοῦ βίαιον, ἀόρατοῖς μαστίζοντα τὸν ποθυόμενον (2)
 μάστιγι· καὶ πρὸς τὸ ποθυόμενον συλλογόμενα, καὶ
 μὴ ἔπι πολλὸ τοῦτο ἀφίστασθαι παύθοντα. γλυκὴν
 δέ, ὅτι ἡδίστα πάντα ἂν ἐκ τούτου μάλιστα τοῖς πο-
 θυοῦσι, συνάπτουσαι τὸν ποθυόμενον (3).

P. 475, C.) F. 507 r. s. ἀρχιτέκτονα δὲ καλεῖ
 Ἄριστοτέλης καὶ ἀρχιτεκτονικὴν ἐπιστήμην τὴν
 πᾶσιν ἐπιστήμοσι καὶ πάσαις ἐπιστήμαις ἐπιτάτ-
 τοντά τε καὶ ἐπιτάττουσαν, ὅποιον δὴ τὸν φιλόσοφον
 καὶ τὴν φιλοσοφίαν εἶναι ἐτίθετο. ἐκείθεν γὰρ αἱ
 ἀρχαὶ πάσαις ἐπιστήμαις καὶ πᾶσιν ἐπιστήμοσιν.
 τοιοῦτος μὲν ὁ ἀρχιτέκτων (4) κυρίως, ἕπερο ἀναλό- C
 γως ἀρχιτέκτονα τὴν τῶν ποικίλων τιθεῖς εἶναι ὁ
 ἄγιος, ὑπὲρ πάντα τοιοῦτον ἀποφανέναι εἶναι τὸν
 σοφιστὴν ἦτοι τὸν εὐρετὴν τῆς κακίας διάβολον (5).

P. 474, A. B. ὁ δειλὸς ἐγὼ ποιμὴν καὶ περισκεμ-
 μένος, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀσφάλειαν ὡς ἰσχυρίαν
 ἐγκαλούμενος.) F. 508 r. i. ἐπειδὴ παραπετή-
 γασι ταῖς ἀρεταῖς αἱ κυκλῖαι καὶ εἰσὶ πῶς ἀγγίθου-
 ροι (6), ἐντεῦθεν οἱ τοῖς πράγμασιν, ὡς ἔτυχεν, ἐπι-
 βάλλοντες συγγέουσι μετὰ τούτων καὶ τὰ ὄνματα,
 μισάνθρωπον μὲν τὸν σώφρονα ὀνομάζοντες, ἀνδρεῖον
 δὲ τὸν τόλμη χρώμενον ἀλογίστω, καὶ δειλὸν τὸν περι-
 εσκεμμένον. Ibid. τὸ προσηθές... καὶ περισκεμμένον.

(1) Opp. T. 2, p. 7, A. ubi ista : οὐδὲν γὰρ . . .
 γίνεσθαι, et : ὧν δὲ . . . ἀπόλαυσις, totidem verbis
 leguntur, excepto, quod Elias omisit, τούτων ante
 περισπούδατος. Intermedia : τὸ γὰρ . . . καθιστᾶ,
 Elias de suo adiecit. In quibus attende formam καθ-
 ιστώ, quam cum similibus Atticuli potius quam
 καθίστημι adhibere solent. Vid Has. ad Leon. Diac.
 p. 514 ed. Bonn. De sententia v. Anim. in Bas. I, 19.
 (2) Ποθόντα m. 2. mg. reete.

(3) Legendum : πρὸς τὸ ποθυόμενον. — Mox ap.
 Gregor. p. 475, A. τῷ φίλτρῳ B. cum Reg. bm. Or. I.
 Comb. quos C. secutus est. Vulgo τῷ male abest.

(4) De hoc loquendi usu Aristotelis proprio vid.
 Zell. ad Eth. Nicom. I, 1, p. 5 sq.

(5) Ad insequentia Gregorii verba p. 475, C. D.
 Elias f. 507 r. m. eadem de Cynicis observat, quae
 ex ejus Commentariis f. 12 r. s. attulimus.

(6) Haec hactenus ex Gregorii Or. XIII, p. 819,
 D. quo de loco vid. Animadv. in Basil. I, p. 151.
 Verbum παραπετηγέναι, Isoeratis exemplo trans-
 latum, ibidem attigi. Adde Grassium in Iahnii
 Nov. Annal. Philol. Suppl. t. IV, p. 281.

P. 471, C. ὑμῶς [7] F. 508 v. m. τοῦτοστι τὰς
 ψυχὰς ὑμῶν καὶ τὴν τούτων ὠφέλειαν. ἡμεῖς γὰρ
 ἐσμεν ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ἡμέτερα
 δὲ καὶ περὶ ἡμᾶς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ ὅσα περὶ τὸ σῶμα.

P. 474, D. καθ' ἡσυχίαν ἐμμανῶ σιγηγενόμενος.)
 F. 509 v. s. ἐκτός θορόδων γενόμενος καὶ τῷ ἐν
 ἡμῖν κρείττονι, τῷ νῷ φημι, συγγενόμενος.

P. 475, B. φύσεως οὕτως ἔχοντες.) F. 510 r. i.
 τῇ φυσικῇ πρὸς τὰ καλὰ ἐπιτηδευθεῖτε καὶ ταῖς ἐν-
 τεῦθεν ἀπολαύσαι, καὶ ταύτης βιαζομένης.

P. 475, C. D.) F. 511 r. m. κυρίως δὲ κοιλί-
 κλαυθμώνος (8) ὁ παρὼν βίος, τὸ τῶν στεναγμῶν
 χωρίον, ἐν ᾧ λύπαι καὶ πόνοι καὶ πᾶσα ἡ ἀτερπής
 ἀπάτη κατῴκισται. τριστόλιος οὖν, ὅς τὴν κοιλίαν
 τοῦ κλαυθμώνος φεύγων, ὀπίσθη δυνάμεις, τὰ ἄνω
 ζητεῖ, καὶ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῷ παρὰ Θεοῦ γινόμε-
 νης, αἰεὶ φιλοπονεῖ τὴν κάθαρσιν, τὰς κατὰ ψυχὴν
 καλὰς ἀναβάσεις καὶ προκοπὰς καὶ τὰς ὑψηλὰς
 ἐννοίας καὶ πρὸς Θεὸν ἀγούσας ἐν τῇ καρδίᾳ διατι-
 θέμενος. et paullo post : τοιοῦτος μὲν ὁ ἐκ δυνάμει
 εἰς δυνάμιν πορευόμενος καὶ ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ
 διατιθέμενος (9). F. 511 r. i. πᾶσα . . . ψυχὴ ἀναμάρ-
 τητος γενομένη. οὐκ ἀθρόως. ἐκείθεν ἀνεῖσιν, ἀλλ'
 ἀναβαθμοῖς τισι ταῖς κατ' ἄρετὴν προκοπαῖς χρω-
 μένη.

P. 476, E. ὥστε ἀθολώτως [10] προσομιλεῖν τῷ
 Θεῷ καὶ μικρὸν ἐπαυκάειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν
 πλανωμένων.) F. 515 r. m. (ad : ἀθολώτως) ἀθολ-
 ώτω λογισμῷ. Ibid. (ad : ἀπὸ τῶν πλανωμένων)
 ἀπὸ τῶν πολυπλανῶν αἰσθήσεων.

P. 476, E. 477, A. τὴν ἡμέτερον καὶ
 ἀράξως κυρτόν, καὶ ἀσχολίαν ὑψηλότερον [11])
 F. 515 r. i. ἀσχολίαν δὲ ἐνταῦθα τὴν ἡσυχίαν ὀνό-
 ματε, σχολάζουσαν μὲν καὶ ἄργυστον πρὸς τὰς βιω-
 τικὰς πράξεις, ἀσχολουμένην δὲ περὶ τὴν πνευμα-
 τικὴν θεωρίαν. ὑψηλότερα δὲ αὕτη τῆς βιωτικῆς
 πράξεως, χωρίζουσα τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν πολυπλανῶν
 αἰσθήσεων, αἰτίνας πλανώμεναι πλανῶσιν ἡμᾶς.

P. 477, B. ἔταρ γαλήνη πορφυρίζεται καὶ προσ-
 αέζῃ [12] ταῖς ἀκαταῖς ἦδον τι καὶ ἡμερον.) F. 515
 v. m. κατὰ μικρὸν ἐπιφρῖσσουσα καὶ τοῖς ἀγχιολοῖς
 ἡρέμα (15) προσπαύζουσα.

(7) Ex versu 2 Cor. 12, 14. quem Gregorius
 laudat. Ceterum conf. annot. ad f. 26 v. i.

(8) Conf. annot. ad f. 254 r. s.

(9) Verbis : ἀναβάσεις... διατιθέμενος, Elias h. l.,
 uti paullo antea, cum Gregorio ad Ps. 85, 6, res-
 picit. Conf. annot. ad Or. XXII, p. 427, A. Grego-
 ror. Or. XXXI, p. 575, A. ταῖς... κατὰ μέρος προσ-
 ὄχως καὶ, ὡς εἶπε Δαβὶδ, ἀναβάσεις.

(10) Male vulgo : ἀθολώτως. Vid. Animadvss. in
 Basil. I, p. 151.

(11) M. 2. atr. mg. ὑψηλότερας, cum E. et Edd. Tu
 cf. Plat. Phaedr. p. 227, B. ibique Ast. Amott.
 p. 219. Adde Gregor. Palam. Theophane p. 7 Lectt.
 Mosq. p. 2. De platonica Pindari imitatione alio
 apud Greg. loco monuit schol. cod. Mon. 216 221 r.

(12) Sanato mendo, de quo supra f. 195 v. i.
 monuimus, m. 2. atr. sup. lin. προσπαύζῃ scripsit
 eum Edd., eamque lectionem Elias secutus est
 Verba πορφυρίζειν et προσπαύζειν, ad mare trans-
 lata, hoc quoque usus Gregorii loco, illustravi
 Animadvss. in Basil. I, p. 22 sq.

(15) Codex : ἡρέμα. Conf. annot. ad f. 45 r. i.

- F. 315 v. m. προσβεβλημένοι πέτραι τὸ τῆς θαλάσσης ἀλάττης ἀγριαίνον ἐκόλαζον.
- P. 477, C. *φυκία*) F. 315 v. i. βρῦα θαλάσσια.
- P. 477, D. E.) F. 314 r. m. (τὰ ἀνθρώπινα) τὸ ζαλωδες καὶ ἀστατον ἔχοντα καὶ πικρόν, ὡσπερ ἡ θάλασσα.
- P. 477, E. 478, A.) F. 314 r. i. μάρτυρα παράγει τὸν προφήτην Δαυὶδ (1), ὕδατα καλοῦντα τῶν βιωτικῶν συμφορῶν τὸ πλῆθος, καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ἀποτομένων καὶ ἀποπνευγούσων δίκην ὑδάτων τοὺς μὴ καλῶς διανήχθεσι δυναμένους.
- F. 314 r. i. locutio : ἡ ἀσωματότης τῆς ψυχῆς.
- F. 314 v. s. locutio : βάρος φρενῶν καὶ ἐμβροθεϊαν ἔχειν (2).
- P. 478, B. *διαγελωσι*... ἡ ἐλεοῦσι τοὺς σειομένους) F. 314 v. m. (ad : *διαγελωσι*) κατὰ τὸν Δημόκριτον Ἀδδερῆτην (5). Ibid. ἐλεοῦσι δὲ ὑπὸ κίλανθρωπικῆς τοῦς οὕτως ἀβλῶς περὶ τὰ τῆδε διακειμένους.
- P. 478, B. *τοῦ καιροῦ*... ἐξω φιλοσοφεῖν) F. 314 v. m. μὴ παρόντων σκαμμάτων, ἐν λόγοις φιλοσοφεῖν.
- F. 314 v. i. ὡς δὲ ἐικόνας τινὲς... τῶν φυκίων τῶν βρῶδης ὑπὸ τῶν κυμάτων τινασομένων καὶ τῶν πετρῶν τῶν ἀτινάκτων μενουσῶν (4) δέξεται τὰ καθ' ἡμᾶς.
- F. 315 r. s. ἔστι... μῦθος λόγος ψευδῆς, εἰκονίζων ἀλήθειαν.
- F. 315 r. s. φιλόσοπον δὲ ἐνταῦθα (p. 478, E.) τὸν ὡς ὄντως ὑποληπτέον φιλόσοπον, ὃς μελέτην πάντα τὸν βίον ποιεῖται θανάτου (5), ὃς παντὶ τῷ κόσμῳ ἐσταύρωται, καὶ ὅπερ ὁ κόσμος ἐσταύρωται (6), καὶ ὃς θνήσκων κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν ζῆ τὴν ἐν Χριστῷ κεκρυμμένην ζωὴν (7), καὶ ὃς ζῆ οὐκ ἔτι αὐτός, ζῆ δὲ ἐν αὐτῷ Χριστῷ (8).
- P. 479, B. *Παραγράφεται*) F. 315 v. i. ἤτοι πῶρῳ ποιήσει, ἢ οὐ συνάξει τῆ ὡς ὄντως εὐγενεῖα, ὡς κίβδηλον καὶ μὴ γνησίαν. εἰθιστο γὰρ τοῖς παλαιαῖς, ὅσα νόθα καὶ μὴ γνήσια, ἐξῶθεν παραγράφειν, ἀφ' οὗ καὶ ἡ λέξις μετεληπται.
- P. 479, E.) F. 316 r. m. φθειρομένου... τοῦ σώματος, θάλλειν αὐτῆ (se. ἡ ψυχῆ) πέφυκε μάλιστα καὶ καθαρώτερον τοῖς ἐκείθεν ἐντρανίζειν, μὴ ὀχλουμένη ὑπὸ τῶν παθῶν. εἰ δὲ καὶ λυθῆναι ταύτην τοῦ σώματος δόξει τῷ συνδήσαντι ἐξ ἀρχῆς, δέξεται ἀσμένους τὴν διάλυσιν ταύτην ὡς ἀναγκαίαν ἐλευθερίαν. φυλακὴν γὰρ καὶ δεσμοτήριον τὸ σῶμα τοῦτο
- (1) Ps. 68, 2, et 15.
- (2) Hæc pertinent ad Gregorii verba p. 478, A. βάρος λογισμοῦ σώφρονος.
- (3) Codex : Ἀδδερῆτην. Tu conf. annot. f. 22 r. i. De Democriti risu v. Pseudo-Orig. *Philosoph.* p. 93 et ibi Wolf. *Sequentia verba* : ἐλεοῦσι τοὺς σειομένους, ad Heracliti fletum respiciunt, de quo Pseudo-Orig. *Philosoph.* p. 52 sq. ibique Wolf.
- (4) Respicitur ad Gregorii verba p. 478, A. quibus ille imaginem maris turbulentum, in progressis p. 477, B. depictam, vitæ humanæ adplicat. Illam imaginem cum interpretatione a Gregorio adjecta Ullmannus suo *Gregorio Naz.* p. 217-219, vernacule versam inseruit.
- (5) Conf. annot. f. 8 v. m.
- (6) Galat. 6, 14.
- (7) Coloss. 3, 5.
- (8) Galat. 2, 20.
- (9) Paulo post, p. 480, B. πρὸς τὸν ἐντός θυρω-

Α ἤγρουνται πάντες οἱ ἄγιοι, καὶ ἀπαλλαγῆναι τούτου καὶ μετὰ Θεοῦ γενέσθαι, δι' εὐχῆς ὅτι μάλιστα τιθενται, καὶ χαίρουσιν ὅτι ὁ θάνατος φθείρεται καὶ ἡ θνητότης ἀπόλλυται, ἀλλ' οὐχ ἡ οὐσία τοῦ σώματος. οὐδὲ γὰρ εἰ ἀνδριάντα τις ἴδοι χωνευόμενον, ἀπώλειαν τοῦτο εἶρει, ἀλλὰ βελτίω κατασκευῆν.

P. 480, A. [9] ὥρας.) F. 316 r. i. ἤτοι συμέτρου τινὲς εὐμορφίας.

P. 480, B. *θεωρήσει τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια*) F. 316 v. m. ἔστι γὰρ φιλοσοφία γυνῶς θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. θεωρήσει τὰ οὐράνια τὰ γάματα καὶ τὴν ἐν ἐκείνοις εὐταξίαν καὶ ἄλλικτον ὕμνοδιαν.

P. 480, B. *μελετήσῃ τὸν θάνατον*) F. 316 v. i. κατὰ προαίρεσιν ἔστι γὰρ ἡ φιλοσοφία μελέτη θανάτου ἢ καὶ τὸν φυσικόν, διὰ μνήμης ἔχων τοῦτον ἀεί (10). Ibid. tres sunt mortes, una corporis, alia animæ, ἄλλος, ὁ καὶ ἐπαινετός, ὁ δὲ τῆς φιλοσοφίας ἡμῶν γενόμενος, περὶ οὗ φησὶν ὁ Παῦλος· *νεκρώσατε* (f. 317 r. s.) *τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς* (11), *ὃν δὴ μελετᾷ ὁ τῷ ὄντι φιλόσοφος* (12).

P. 480, E. 481, A.) F. 318 r. m. ἀν... ἐπιείκειαν ἐπιδειξώμεθα, ἀγέριωτοι πᾶσιν ἐσώμεθα. ἂν τε γὰρ κακῶς τις εἴποι, ἡμᾶς μὲν οὐδέν, ἑαυτὸν δὲ τὰ μέγιστα ἐβλάψεν, ἂν τε ἀδικήσῃ πάλιν, ἢ βλάβῃ περὶ τὸν ἰδικηρότα ἴσταται.

P. 481, A. *ἔργῳ παιδεύων, ἃ μὴ λόγῳ δυνατὸς ἦν*) F. 318 v. m. οὐ γὰρ οὕτω λόγος πρὸς μίμησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ λέγοντος δύναται, ὡς αὐτὰ τὰ πράγματα ὑπ' ὅψιν κείμενα.

F. 319 r. m. (ad : ὅτος ἔστιν ἄγριος ἐν ἐρήμῳ, p. 401, B. ex *Job.* 39, 5.) ὡς ἐξω τῶν ὑλικῶν καὶ καινόντων τὴν αἰσθησιν.

F. 319 r. i. Elias laudat illud Salomonis : *μὴ παρεκτείνου σένην ὡν πλουσίῳ* (15). et hæc annotat : ἀλυσιτελὲς... τοῖς πέννησι, τοῖς τοῦ κόσμου τούτου πλουσίοις συμπαραεκτείνεσθαι.

F. 319 r. i. τὸ φαινόμενον τοῦ γράμματος, et : διάνοια, inter se opposita.

F. 319 r. i. ὁ τὰ θεία φιλοσοφῶν κα' ταῖς τοῦ παναγίου φρουρητικαῖς δυνάμεσιν οἰοεῖ τισὶ πτέρυξι κοουφιζόμενος.

P. 481, C. *εἶπω τι κεφάλαιον*) F. 319 v. s. συνεπτυγμένως πως καὶ κεφαλαιωδῶς.

P. 481, D. *ἐν σώματι ἀρεπτος* [14]) F. 319 v.

πον, B. cum Reg. hm. quinque Coll. Coisl. 4. etc. quos C. secutus. Male vulgo : ἐκτός. Eodem modo laborat Gregorius. Naz. Epist. 153, p. 871, D. v. l. Colon. καὶ τότε φήσεις τὸ τοῦ Λάκωνος, ὄντως οὐ μετρεῖται ψυχῇ, καὶ δεῖ τὸν ἐκτός ἔντα πρὸς τὸν ἐκτός βλέπειν ἄνθρωπον. quæ Ullmannus in *Gregorio Naz.* p. 285 recte ita emendat : πρὸς τὸν ἐντός βλ. ἄ., quod habet ed. Maur. t. II, p. 14, B. (Ep. 14.) De ἀνθρώπῳ τῷ ἐντός sive εἶσω v. Creuzer. *Annot. in Plat.* p. 280, qui, neglecto primario Platonis loco *Rep.* IX, p. 589, A., multa ex Plat. et ex N. F. attulit.

(10) Ad hæc et seqq. conf. annot. ad f. 8 v. m.

(11) Coloss. 3, 5.

(12) Statim post B. ἂν δὲ ἤτητῃ, *μαχήσεται*. Sed m. 2 atr. sup. lin. νικήσει, recte cum vulg.

Cf. Or. XXII, p. 424, D. ἤτητῶμεν, ἢ νικήσωμεν.

(13) Prov. 23, 4.

(14) Sic B : ἀπερίγραφτος E. et vulgare lectio, recte. « In corpore non circumscriptus » L.

ε. (ὁ φιλόσοφος) ἀπερίγραπτος... ἐν σώματι, τῷ ἐνὶ (1) Ἀ
τόπω περιορίζεσθαι.

P. 481, D. ἐν πάθεισιν ἀπαθήσῃς) F. 519 v. s. ἀν-
άλωτος καὶ ἄτρωτος τοῖς πάθεισιν.

F. 519 v. i. ὑπὸ τῶν εὖ φρονούντων οἱ κατ' αὐτῆν
(καλίαν intellige) ποιουθέντες διαβέβηκται.

F. 520 r. s. διὰ παντοίων πειρασμῶν ἄτρωτον δεῖ-
ξας αὐτὸν (scil. philosophum) καὶ ἀνάλωτον (2).

P. 481, D. εἰ τι τοῦτων τρωτὸς ἐγὼ καὶ ἀλώσι-
μος) F. 520 r. s. εἴ τι τοῦτων τῶν πειρασμῶν, οὗς
ἀπειρηθησάμην, καὶ δι' ὧν ἄτρωτον τὸν φιλόσοφον
ἔδειξα, τρωτὸς ἐγὼ φανήσομαι.

P. 481, D. εἰ μισούντες καὶ πολεμοῦντες) F.
520 r. m. οἱ μισούντες ἡμᾶς καὶ διαβάλλοντες, ὡς
κατὰ σκοποῦ τοξοῦντες (5).

P. 482, A. μίαν σοφίαν οἶδα) F. 520 v. s. οἶδα B
καὶ ὀνομάζω.

P. 482, B. εἰ γὰρ καὶ τὸν βυθὸν [4] χιτῶνα
ἀποθείμην τοῦτον ὡς τάχιστα, ἵνα λάθω κορυφίτε-
ρον) F. 520 v. m. (ad : χιτῶνα) τὸ σῶμα λέγω
τῆς ταπεινώσεως.

P. 482, C. σὺ δὲ ὄξ ἐξέρῃς καὶ παρεπίδημος;) Elias f. 320 v. i. provocat ad *Psalm.* 58, 17, ubi
πάροικος et παρεπίδημος conjunctim posita.

P. 482, C. τὸ νοσῶδες) F. 521 r. m. τὸ νοσῶδες,
τῆς ὕλης ἀτακτούσης. ἐνευθεν γὰρ αἱ νόσοι.

F. 521 r. m. τὸ δὲ ἵνα μικρόν τι κανηρίσωμαι,
(p. 482, C.) θεραπεία ἐστὶ τῆς δοκούσης, οὐκ οὐσης
περιουτολογίας.

P. 481, A. δορεῖται καὶ σείεται τὰ ἡμέτερα) F.
521 v. i. κινεῖται καὶ ταράσσεται.

P. 485, C.) F. 522 v. s. ὅλος ὁ νοητὸς κόσμος ὅλον
τῷ αἰσθητῷ συμβολικῶς τοῖς εἰδεῖσι τυποῦμενος φαί-
νεται, καὶ ὅλος ὁ αἰσθητὸς ὅλον τῷ νοητῷ γνωστικῶς
κατὰ νοῦν τοῖς λόγοις ἀπλούμενος θεωρεῖται. F. 522
v. m. καὶ ἄλλως δὲ τοῦν μὲν νοήσεις τὸν Θεόν, ἀνά-
σασιν δὲ τὴν εἰς ἐκεῖνο (5) διὰ θεωρίας ἀνάστασιν.

F. 526 r. m. τοῦ... θυμικοῦ σύμβολόν ἐστιν ἡ
καρδία. ἔστι γὰρ θυμὸς ζῆσις τοῦ περικαρδίου αἵμα-
τος. Ibid. ὅταν... κατὰ φύσιν ἐνεργῆ ἡ ψυχῆ, τὸ μὲν
ἐπιθυμητικὸν μέρος αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἐφέεται, τὸ δὲ

(1) Ante ἐνὶ mg. m. 1 addit μή; m. 2. sup. li.
μηδενί, recte.

(2) Conf. fol. 520 v. m. δείξας τοῖς εἰρημένους
ἔαυτὸν ἄτρωτον καὶ ἀνάλωτον. Similia iterum f.
321 r. i.

(3) Eandem de calumniatoribus locutionem, κατὰ
σκοποῦ τοξοῦντες, Elias ibidem repetit.

(4) Sic B. satis bene, nisi quod βυθὸν scriptum
habet. Reg. bm. Coisl. 1. Or. 1. aliique optima; note
codd. εἰ γὰρ καὶ τὸν βυθὸν ἀπέθεμεν χιτῶνα, in
quibus etsi verbum, vulgo male omissum, aptius
est collocatum quam in B., recte tamen iste et
probante L. ἀποθείμην (ἀπιθέμην r. ap. M.) pro
vitioso ἀπέθεμεν. Conf. superiora : εἴθε γὰρ ἀποδυ-
σάμην —, ubi quinque Coll. Or. 1. aliique item :
εἰ γὰρ. Loco vulgatae lectionis : εἴτε καὶ τὸν βυθὸν
χιτῶνα τοῦτον, C. verbo male item omissio : εἴθε γὰρ
καὶ τ. β. τ. Sed utrobique εἰ γὰρ, utinam, recte ha-
bet et a librariis cum usitato εἴθε commutatum
fuit. Conf. Plat. Prot. p. 510, D. Epin. 980, B. —
Ceterum ff. 525-556 turbata.

(5) Noli legere : ἐκεῖνο. Refertur enim ἐκεῖνο ad
θυπαστήριον in progressis apud Gregorium verbis.

(6) De verbo ἐπιβάλλειν, ad animam translato,

λογιστικὸν ἐπιβάλλει (6) τῆ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων ἐν
τῆ καρδίᾳ δὲ τοῦτο καθιδρύουσιν· ὁ δὲ θυμὸς κατὰ τοῦ
διαβόλου βωννύεται.

P. 485, E. παίζουσιν ἐνύπνια) F. 526 v. s. ἐσί-
κασιν παίζουσιν ἐνύπνια, τοῦτέστι μάτην τοῦτο νομι-
ζουσι. τὸ τε γὰρ ἐνύπνιον, τὸ τε παίγνιον μάταιον, τὸ
δὲ παίζουσιν ἐνύπνια ἐπίτασις ματαιότητος.

P. 485, C. τὸ γὰρ συναδικεῖσθαι καὶ συναλγεῖν
πεποίηκε) F. 524 r. i. τὸ... κοινὰ τὰ τῶν φίλων
οἰεσθαι καὶ συναδικεῖσθαι κρίνειν αὐτοῖς, τοῦτο καὶ
συναλγεῖν αὐτοῖς τοῖς φίλοις ἤμιν πεποίηκε.

F. 524 v. m. μέγα τι πρὸς σωτηρίαν ἐφόδιον ἡ
πίστις γνωρίζεται.

F. 525 v. s. (ad p. 485, B. φάρμακον... συνου-
λωτικόν) ἀρετίωσις et συνούλωσις conjunctim posita.

Or. XXXVI.

P. 654, A. ἐμοῦ τε γὰρ ἐκχεμῖσθε (7) καὶ ἀλ-
λήλων, εἰς τοῦ ἐπὶ ἐξόμενοι καὶ Θεοῦ πάντες,
ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα [8]. F. 525 r. i. ὑμεῖς τε
ὁμοίως τῆς ἐμῆς γλώττης ἐξήρηθητε καὶ ἀλλήλων
ἔκαυστος. Ibid. Θεοῦ πάντες ἐξηρητημένοι, ἐξ οὗ τε
εἰς τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν ὡς δημιουργὸν ἀναφέρονται.
ἔστι δὲ τοῦτο Ἄποστολικόν.

P. 655, A. εἰ μὴ τις τοῦτο αὐτὸ ἐμὴν σοφίαν
ὑπολαμβάνει τὸ εἰδέναι, ὅτι μὴ σοφὸς εἶην) F.
527 r. s. Σωκράτειον (9) τὸ νόημα, ᾧ. . ὁ μέγας οὐ-
τος ἐχρήσαστο, κατωτέρω πάντων κείσθαι εἰπὼν καὶ
μηδὲν εἰδέναι ἢ τὸ εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν οἶδεν (10).

P. 655, A. μηδὲ τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης σο-
φίας ἐγγύς) F. 525 v. m. τῆς ἀληθινῆς καὶ πρώτης
σοφίας πορρωτάτω διοικισμένον.

P. 655, A. ὁσέσθαι εἶναι τὴν μηδὲν οἶδα) F. 525
v. i. τὴν διπλὴν κατὰ Πλάτωνα νοσοῦσιν ἀγνοίαν,
μητε σοφὸν τι εἰδότες καὶ προσέτι ἀγνοοῦντες ὅτι οὐ
γινώσκουσι (11).

P. 655, C. ἀλλ' οὐδὲ τῶν κερμῶν τις καὶ ἠδέων
ἐγὼ, καὶ ὅλος κολακείᾳ κλέπτειν τὴν εὐνοίαν) F.
527 v. i. ἀλλ' οὐδὲ τῶν χαριέντων, φησίν, ἐν ταῖς ὀμι-
λίαις ἐγὼ καὶ φθύνειν ἐν ταύταις δυναμένων, ὥστε
...κερδαίνειν κολακείᾳ τὴν τῶν πολλῶν εὐνοίαν.

P. 655, D. τὴν ἀπλήν καὶ ἄτεχρον ἡμῶν εὐ-
hoc ipso usus Elias loco, monui in *Nor. Annal. Philol.* Vol. 49. Fasc. 4, p. 418 sq. Adde fol. 2 (s. n.) r.

(7) Ἐκχεμῖσθε B. optime, uti L. vidit; conf. *Symbol. ad Philostr.* F. S. p. 61. Κρέμασθε C. ex pluribus Regg. et Or. 2. Vulgo: κρεμῖσθέν. Ceterum C. verba : καὶ ἀλλήλων... πάντες male conjungit.

(8) Vulgo: πάντα. Τὰ πάντα B. cum duob. Regg. cui lectioni patrocianum, quod E. tanquam fontem dicti indicat, Apostolicum illud Rom. 11, 56. sive I Cor. 8, 6. quibus locis item τὰ πάντα. Ceterum eadem verba C. post ἐξ οὗ ex duobus Regg. etc. ad- jecit, quum vulgo, ut in B. et E., desint. Sed illis facile caremus.

(9) De Socratis sententia, se nihil scire id unum scire professi, vid. Menag. ad *Diog. L.* 11, 52. Heusd. *Init. philos. Plat.* 11, 5, p. 168 sq.

(10) Sequitur narratio de tripede, qui a Thalete per manus sex Sapientum ad Socratem pervenerat, ab hoc autem Apollini Delphico sit dedicatus. Cui commento ansam dederunt, quae *Diog. L.* 1, 28, aliique scriptores, a Menagio ad *Diog. L.* laudati, de illo tripede tradiderunt.

(11) M. rec. mg. *Plato quis Arrogans.* Conf. *El. f.* 57 r. m. et ibi annot.

σεύθειαν ἔντεχνον πεποιήκασι) F. 527 v. i. τὴν Α εὐσεβείαν ἡμῶν παραχαράττειν περιόμενοι, τὴν ἀπλὴν μὲν, ὡς ἀληθὴ τὸ γὰρ ψεῦδος πολυσχιδές· ἄτεχνον δέ, ὡς ὑπὲρ τέχνην, σοφιστικὴν τε καὶ συλλογιστικὴν πεποιήκασι.

F. 528 r. m. locutio : ἀνάγκως ἐπισυγκλειῖσθαι εἰς τὰ ἄγια (1).

F. 528 r. i. (Θεός) ὁ καρδιαίως ἐμβατεύων, ὁ καὶ λογισμῶν καὶ ἐνθυμησῶν διανοούμενος.

P. 65 i, D. χειροῦσθαι τοῖς ἐκείνων προβλήμασι) F. 528 v. i. καταδουλοῦσθαι τοῖς οἰκειοῖς προβλήμασι.

F. 529 r. m. κρυφιδέστερον (2).

P. 642, B.) F. 529 r. m. μήτε τὸ ὑπέκοον ὡς δοῦλον καταδουλοῦσθαι, ἀλλ' ὡς ὀμόδουλον καὶ ὡς ὑπὸ Θεοῦ πιστευθὲν περιέπειν *cel.*

P. 642, C.) F. 529 r. m. Θεοῦ δὲ αὐτοῦ τοῖς ὑπὲρ τοῖς γενέσθαι, κατὰ γε (5) τὸ φιλανθρωπεύεσθαι καὶ ἐλεῆν καὶ προνοεῖσθαι.

P. 642, D. δέλοιτο) F. 529 v. m. αἱ τῶν ἀξιωματικῶν δέλοιτο, ἅς καλούμεν κελύσεις (4).

P. 642, D. εἰ... σεμνοὶ τὴν ἐπίτην καὶ τὸ τριθώριον) F. 555 r. s. τρίθωνες δὲ χιτώνες τινες ἦσαν φαῖοί, οὗς οἱ φιλόσοφοι περιεβέβληκτο.

P. 642, D. E. εἰ σοφιστὰ... Ἐπιμύσεων θηρευταὶ κρότων) F. 529 v. i. (σοφιστὰ) τεχνικαῖς τινας ἐφρόνους ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων ἕτερονδὲ τοῦτο εἶδος τερατείαι· κλέπτοντες τὴν ἀληθειαν, συνήγον ψευδῆ τινα καὶ ἀλλόκοτα, κἀντεῦθεν ὑπὸ τοῦ χρυδαίου ἔχλου κρότοις κατεγραφαίροντο τε καὶ ἐθαυμάζοντο, ὡς σοφίας εἰς ἄχρον ἐληγκότες.

P. 645, A. κραιπαλῶν [5]) F. 555 r. i. μεθύων καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχων παραφερομένην.

OR. III (6).

F. 551 r. s. ἐπιτιμητικὸς ὁ λόγος... ἡ δ' ἐπιτίμησις οὐκ ἄρατὸς ἐστίν, ἀλλὰ τοῖς στυφοῦσι προσαναμίγνυσσι καὶ τὰ ἀπαλύνοντα.

F. 551 v. m. οἱ ἀχαριστογενόμενος Ἰουδαῖοι.

F. 552 r. s. (ὁ Κύριος) τῆς ἡμῶν χάριν παρακλησῶς καὶ σωτηρίας τὴν ἡμετέραν ἐσχάτην καταλάθων.

P. 69, D.) F. 552 v. i. (ad locum *Matth.* 22, 2. a Gregorio laudatum) γάμψο δὲ (παρεκιάζεται τὰ τῆς Νέας Διαθήκης) διὰ τὴν τῶν πραγμάτων φαιδρότητα,

(1) Nimirum le rebus profanis, quæ in sacras intruduntur. Pertinent autem hæc Eliæ verba ad p. 655, D. πολιτικῆς τε κεινῶν εἶδος ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰ ἄγια μετενηργεμένης.

(2) Κρυφιδέης, a quo κρυφιδέστερον (ita enim legendum) est vocabulum ex eo genere, quo personatus ille Dionysius Areopagita impense delectatus est. Ejusdem farinae voce. habes Γ. 20 r. m. ὑπερβρόχῆτος (cf. Cord. Onomast. Dionys. h. v.) f. 72 r. s. χριστομιμήτως (conf. θεομιμήτως *De Col. Hier.* p. 115, A.), Γ. 205 v. m. φωτοχρηθεῖσθαι (conf. φωτοχρησία *De Div. N.* p. 539, A.). Γ. 218 v. s. ἀκτινοβολία.

(3) Scribe : κατὰ γε. Ceterum Elias recte fecit, quod in Gregorii verbis : θεοὶ γένεσθε, non de eo loquendi usu cogitavit, de quo vid. annot. ad Or. XXXII, p. 615, C. Adulantis formulam cum illa mystica confudit Ullmannus in *Gregorio Naz.* p. 255.

(4) Δέλιτος *nobilitatis diplomata* Gregorio munerari, id quod Eliam non latuit, Ullmannus in *Gregorio Naz.* p. 254, collato *Carm.* VII, vs. 29, p. 76 docuit.

(5) Statim post BE. κόρον κόρον βαρύνων, probante

ἐφ' οἷς ἡ κλήσις γέγονε. πάντα γὰρ χαρᾶς γέμει πνευματικῆς. διὰ τοῦτο καὶ νόμιμον τὸν Χριστὸν Ἰωάννης καλεῖ (7).

F. 555 r. m. τοῖς γεωδεστέροις ἀσυνέτως προσνευκότες, οὐχ ὁρῶσι τὰ νοητὰ.

P. 70, A.) F. 555 v. s. (ad locum *Ev. Luc.* 14, 18, sq. a Gregorio laudatum) δηλοῖ δὲ τὰς διαφύρους... βιωτικὰς φροντίδας, δι' ἃς τοῖς γεωδεστέροις ἀσυνέτως προστετηγότες, τῶν πνευματικῶν καὶ οὐρανόθεν καταφρονούμεν (8).

P. 70, D. ὀστρω π. λιηεῖς) F. 554 r. s. ἐστι δὲ ὀστρω κυρίως ἐρεθισμός, ἡ ἐκκαυσίς, πύρωσις ἐμμανῆς.

P. 70, D. E. [8] F. 554 r. m. ἴδιον τοῦ πανσόφου τοῦτου διδασκάλου καὶ πληττεῖν ἐμμελῶς, καὶ θεραπεύειν πάλιν ἰατρικῶς φαρμάκοις λόγων ἡπίων τὰ τραύματα. et paullo post : ἐπληξε τοῖς ἐλέγχοις καὶ θεραπεύει νῦν λόγοις ἡπιωτέροις τὸ πεπληγῶς.

F. 559 r. s. locutio : ὑπερβαλλόντως τιμᾶν.

F. 550 r. s. locutio : ἀγαθῶν κατακρύφτης.

F. 550 v. m. (ἡ ἀρετὴ) δυσθῆρατὸς τις καθέστηκεν.

F. 556 v. s. locutio : ἐπιβουλάς ἐξαρτῶσιν.

OR. IX.

P. 256, A. διὰ τὸ τρεπτόν καὶ ἀλλοιωτὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἔξεως τε καὶ φύσεως) F. 558 v. i. (ad : τρ. καὶ ἀλλ.) τὸ εὐματάβολόν τε καὶ εὐματάρεπτον.

F. 541 r. m. τῶν σαρκῶν... ὑπεκρεουσῶν, τὸ πνεῦμα κοῦρον μετεωρίζεται πρὸς Θεόν, μὴ τῇ παχείᾳ τούτων περιβολῇ βαρύνοντα.

OR. XIII

F. 542 v. m. locutio : ἐκποδῶν γίνεσθαι (9).

F. 542 v. i. οὐδὲν ἀπόβλητον παρ' αὐτῷ (sc. Θεῷ) (10).

F. 545 r. m. Phariseus in Evangelio Eliæ audit ὁ ἀμετροεπῆς (11) καὶ μεγάλουχος.

P. 255, B.) F. 545 v. s. (ad : ἡμεῖς... σήμερον) οὐ γὰρ ῥημάτων ἡ εὐχαριστία αὕτη δεῖται κενάλλωπισημένον, οὐδὲ κομμίαις λόγων. F. 545 v. i. (ad : ἔστησε τὴν καταγίθια εἰς αἴψαν) αὔρα δὲ ἐστὶ τὸ γαληνὸν πνεῦμα, τὸ φορόν τε καὶ πλόξιμον. Ibid. τὸ σφοδρόν τε καὶ ἄγαθόν τῆς τῶν ἐτεροδόξων βίας. Ibid. τὰ ἐν τοῖς καιροῖς ἐκεῖνοις ἀναβρόζοντα κύματα τῆς αἰρέσεως. Ibid. γαλήνην βαθείαν τῷ ποιμνίῳ Δοᾶρων ἐπρυτάνευσε.

L., idque M. ex El. Syrl. r. o. Ga. reponi jussit : C. κόρον κόρον βαρύνων, ex tribus Regg. Coisl. 4. Or. 1. Vulgo κόρον male deest. Ceterum κόρον κόρον βαρύνειν dictum, ut ἦλεν τὸν ἦλον ἐκκρούειν.

(6) Sub initium hujus orationis, p. 68, A. ἐπιποθεῖτε B. Vulgo : ἐποθεῖτε. Sed leg. : ἐπιποθεῖτε.

(7) Jo. Ev. 5, 29.

(8) In proximis p. 71, A. οἱ κακοὶ δικαιοῦνται καὶ μετρητὰ τῆς θεότητος, B. μετρητὰ cum Edd. : μεριστὰ Reg. r. quæ lectio ex eo profecta est loquendi usu, de quo conf. *Animadvers. in Basil.* I p. 126 sq. Atque μετρητὰ ex eo dictum videtur usu verbi μετρεῖν, quem ibid. p. 10. 54 illustravi. Porro p. 72, A. ὑμῖν ὁ λόγος B. cum Edd., ubi Reg. I. ὑμῶν ὁ λ., Colb. m. ὑμῖν ὁ λογισμός, ut vid. Schleusner. *Lexic. N. Test.* v. ἀπέβλητος. Monui de hac voce ad f. 55 v. i.

(9) Scribe : ἐκποδῶν γίνεσθαι.

(10) Conf. 1 Tim. 4, 4. πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, et vid. Schleusner. *Lexic. N. Test.* v. ἀπέβλητος. Monui de hac voce ad f. 55 v. i.

(11) Attende Homericum ἄπαξ λεγόμενον II. II, 212, ubi de Thersite sermo est.

F. 544 r. i. (ὀρνέιον πλήθος) νεφθῶν.. ἐπίσταται. A
P. 254, A.) F. 544 v. i. (ad : *χρημάτιον*, ex Ps.
5, 7.) τὴν ἐπίκλυσιν τῶν αἰρετικῶν ὀνλοῖ, εἰκὴν χει-
μάρθρου τὸ προστυχὸν παρασύρουσαν.

E. 545 v. m. locutio : ἀνεύρειν τινὰ τοῦ πρώτου.

F. 546 v. i. οὐ γὰρ ἂν, εἰ τοῦτο ἦν, τοὺς προσ-
εκτικωτέρους ἐρῶνόντων, στομοῦντας αὐτοὺς, ὡς σί-
δερρος στομοῦται πυρὶ καὶ ὕδατι. de παραραμοῖς.

OR. VIII.

P. 248, A. ἔργωντο ἐγὼ θεῶν, ἔργωντο ἀρχικῶν,
ἔργωντο καλῶς τεχνίτην, τοῦ πνεύματος ἀγμυρῶμενον
καὶ κρουόμενον. — *Σήμερον κρούει τὸν νοῦν,*
ἡχίσιω τὸν λόγον F. 548 r. i. σήμερον ὡς πληκτικῶν
τῆ αὐτοῦ ἐπιτάγματι κρούοντός μου τὸν νοῦν, τὴν
σιγὴν ἀποτίθεμαι.

P. 248, B. C. *φθέρχομαι cet.* F. 548 v. m. φθέρ- B
χομαι δὲ οὐ συγκαχυμένως, ἀλλὰ διηκυκνημένως.

P. 249, B. *φιλέτ...* ἄνχη [1]... *ὀδύλλειν καὶ ἄνω*
βλέπειν, τῶν ἡδονῶν ἐπιθυμιῶν καὶ συναπο-
μαρταγμένων τῷ σώματι. F. 550 r. s. ἔνα μῆτε τὸ
συχρικὸν φρόνημα, ἀπόλυτον ὄν καὶ ἀγαλλίωτον, ἔα-
δίως καταπαῖ τὸν ἐπιστάτην νοῦν καὶ πρὸς κακίαν ὑπο-
σύρη, μῆτε ἤ τις ἀρετῆς ἔργασια ἀταλαίπωρος εἶη.

P. 249, B. C. *σὺ δὲ καὶ ἄλλως ἐθαύμασα* τὸ
ἀρχικῶν [2] καὶ γενναῶν F. 550 r. m. θαυμάζω
ὄν σου τὸ ἀρχικῶν τοῦ ἤθους καὶ ἀπλαστον, τὸ γὰρ
ἀρχικὸν ἐπὶ ἀπλότητος καὶ τῶν ἐξωθεν οἱ πολλοὶ καὶ
τῶν καθ' ἡμῶς λαμβάνειν εἰώθασιν.

P. 249, E. *ὁ μὲν εἰσηγῆται δρασμοῦς καὶ ἔρη*
καὶ ἐρημίας, καὶ ἠσυχίαν ἄνχης καὶ σώματος, καὶ
τὸν νοῦν εἰς ἐναντὶν ἀναχωρῆσαι καὶ συστραφεῖν
ἀπὸ τῶν αἰσθησεων, ὥστε ὀμνῶν ἀκρυμῶ-
τῶν θεῶν καὶ ταῖς τοῦ Πνεύματος ἀγαῖς καθαρῶς
ἐναστραφῶσθαι, μηδεὶς ἐπιμυρῶμενος τῶν
πάντων ὀμνῶν, μηδὲ [5] τῷ θεῷ φωτὶ παρεμ-
πίπτοντες, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ἀνίτην εἰώθωμεν τῶν
τῆδε ἀπανασμαῶν καὶ στώμεν τῷ πῶθον καὶ
τῆς ἐρέσεως, λυθῶντων τῶν ἐσώπτρων τῆ ἀλη-
θείᾳ [4] F. 551 r. s. ἔστι δὲ ἠσυχία μὲν σώματος,
κατὰ τὸν θεῶν Ἰωάννην εἰπεῖν τὸν τῆς Κλημῶτος,

(1) Ἰσυχί B. recte, cum Reg. hu. Or. I. Male
vulgo ψυχίην, etiam apud C., qui h. l., ut sexcenties
alias, bonus paratis uti dubitavit. Mox ap. El. leg.
κατασπῶρη.

(2) Ἀρχικῶν B. cum Coisl. I : ἀρχικῶν E. cum
Edd. recte. Conf. infra p. 249, C. D. τοῦτο μὲν δὲ
τῆς σῆς... ἀπλότης. De usu vocis ἀρχικός, in bo-
nam partem, ut Elias docet, acceptae, vid. *Symbol.*
ad Philostr. V. S. p. 75. Eum attigit Toll. *ad*
Gregor. Carm. Ined. vs. 177, *Insigni. It. Ital.*
p. 22, ubi tamen ἀρχικός φρονεῖν est stolide sentire.

(3) Codex : μὴ δέ.

(4) Haec inde a λυθῶντων, omissa in contextu, m.
2. at. mg. addidit, neque ea desunt in Edd. Fortasse
tamen quispiam haec ex loco παραλλάτλων ap. Gregor.
Or. XX, p. 576, A. interpolata iudicabit.

(5) Φωτῆ... τρανότερον. Haec ex Gregorii Or. II,
p. 13, A. sive mavis ex Or. XX, p. 576, B. Utro-
biq.ue καί, vulgo ante ἀμαυροτέρων additum, sed ab
Eliā omissum, delendum censuimus, quia verba
φωτῆ... ἀμαυροτέρω et φῶς... τρανότερον reapse
coniuncta sint neque copula egeant.

(6) Or. XLIII, p. 785, D. οὐχ ἀπλοῦν γένος εὐρί-
σκω τοὺς Ἀρμενίους, ἀλλὰ λίαν κρυπτόν τι καὶ ὑπα-
λοῦν. ad quae conf. Schol. Codd. Monacc. 2041. 49

ἤθῶν καὶ αἰσθησεων ἐπιστήμη τε καὶ κατὰστασις
ψυχῆς δὲ λογισμῶν ἐπιστήμη καὶ ἀτύλητος ἐννοία,
τοῦ νοῦ εἰς ἑαυτὸν στραζέντος ἀπὸ τῆς τῶν αἰσθησεων
περιπλανήσεως, καὶ γυμνοθέντος τῶν ἐνεσῶθεν μορ-
φωμάτων τε καὶ τυπωμάτων, καὶ κάτω τὰ τῆς φαν-
τασίας καταλιπόντος εἰῶθλα, καὶ ἀρρυθπώτως προσ-
ομιλοῦντος θεῶν, καὶ ταῖς ἐκείθεν ἀγαῖς εἰλικρι-
νῶς ἐλλαμπομένου καὶ φωτὶ φῶς ἀεὶ προσλαμβάνον-
τος ἀμαυροτέρω τρανότερον (5), μέλλει ἂν ἐπὶ θεῶν,
τὸ πρῶτον φῶς καὶ ἀκρότατον, ἀναδράμη, μᾶλλον δὲ
ἐπὶ τὴν πηγῆν τῶν ἐναῦθα φωτισμῶν καὶ ἐλλάμψων,
ἔθλα πᾶσα ἔφεσις Ἰσταται, τοῦ μακροῦ τέλους ἐγγί-
σαντος. εἰ μὴ γὰρ ταῦτα ἀφῆ, οὐ δύναται πρὸς ἑαυ-
τὸν ἐπιτραφεῖναι, οὐδ' ἀνεπιθωλώτως καὶ ἀνεπιπροσ-
θήτως προσομιλεῖν θεῶν. ταῦτα γὰρ παρεμπίπτοντα
σύγχυσιν ἀπεργάζεσθαι.

F. 552 v. s. ταῖς κατὰ μικρὸν παιδαγωγίαις καὶ
στοματικαῖσι προσβιβάζειν τοῖς ὑψιλότεροις.

OR. XVII.

P. 517, A. *κατὰ τοὺς τῆς τροπῆς ἡμεῖς* F. 554
r. m. Elias de τροπῇ in universum plura disputat, in
quibus ista : τὸ ὑψάλον λέγεται μὲν κυρίως ἐπὶ τῶν
ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης κενωρῶμενον λίθων, μετα-
ενεργῶν δὲ τοῦτο ἐκείθεν ὁ θεολόγος ὑψάλον ἄνθρω-
πον τὸν κρυπτῶν ὀνόμασεν (6), καὶ γέγονεν ἀμφοῖν
κοινὸν ὄνομα τοῦτο. καὶ Δημοσθένης τὸ ἀκούειν,
ἐπὶ ξίφος κυρίως εἰωθὸς λέγεσθαι, ἐπὶ τὸν διερεθί-
ζοντά τινα εἷς τι τοῦτο ἔλαθε, τί τοῦτον, ὦ μάτευε,
λέγων, ἀκούεις; (7) καὶ *Πλούθωρος* ἐν τοῖς Διθιο-
πικαῖς ἡμέραις ἄρτι διαγεωλώσης εἴρηκα (8), τοῦ
γελαστικοῦ ἰδίου τυγχάνοντος ἀνθρώπου.

F. 554 v. i. ὅ... τῶν χαμαιζήλων ὑπεραρθεῖς εὐ-
ρῆσαι τὸ μόνον ἐπιθυμίας ἄξιον.

F. 555 r. s. (ὀλυγοψυχία) τὸν ἀνδρείον... κατακλιῶτα
λογισμῶν.

P. 548, C. *ὁ μέγας Δαυὶδ, ὁ ἐν θηλίεσι πλαι-
νόμενος [9]* F. 555 v. m. (Θεός) ἐν μέσσις ταῦταῖς
χωρήτως ἔχων καὶ ἐμπλατύνεσθαι ποιεῖ.

P. 548, D. *γένετα παραλειμμένῳ παροικι-*
λῶν [10] Horum verborum fontem Elias f. 555 v.

(se. ταῖς θηλίεσι) τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ αὐτὸν ἀστερο-
ν. et 216 f. 146 v. quorum posterior, quod obiter
sit dictum, κρυπτόν τε, quod minus placet. Exem-
pla proprii usus vocis ὑψάλος conf. Pausan. 2,
29. Lucill. *Epigr.* 122. Clem. Alex. *Padaq.* II
p. 185 ed. Pott. Eum post Pollux. I, 115. Suid.
h. v. Etym. M. p. 785, 45. illustrant Vincent.
Riccard. *ad Procl. C. Polit.* p. 120 (ad Procli de haer-
eticis verba ὑψάλος πέτρα) et Matthaei *ad Chrysost.*
Ectlog. T. I, p. 28. Translatum usum, de quo Pierson.
ad Mier. Att. p. 406, a. ed. Kochl., cum proprio,
uti Procl. I. l., conjungit Theophan. *Ceram. Homil.*
p. 514, B. C. ed. Scors.

(7) Or. c. *Aristogiton.* cap. 10. Translati verbi
ἀκούειν, quod illic V. quidam D. temere tentavit,
exemplum etiam in Demosthenis, qui fertur, *Epist.*
2. hoc reperitur : οὐδ' ἐφ' ἑαυτὴν ἀκούων τὴν πόλιν.

(8) *Ethiop.* I. I. Translatum et poëtis maxime
tritum usum verbi γελῶν Hensel. *ad Greg. Naz.*
Or. in Nov. Dominic. p. 71 illustravit, qui Dufresn.
ad Anne Comm. Alexiad. p. 21. in phrasi : ἡμέρας
διαγεωλώσης, contulit, qui quidem flosculus ex He-
liodoro decerpitus est.

(9) Ps. 4, 2. ἐν θηλίεσι ἐμπλάτύνω με.

(10) c. *Quesada*, quod durius videtur ad meta-

m. indicans *Esai.* 55, 5. γόνατα παραλελυμένα παρα- A κλήθητε, ad παρακλήθητε interpretationem adjicit: ηγουν ἀνακλήθητε.

F. 355 v. i. ἔστι δὲ ἀκρίβεια (p. 518, B.)... κοσμικῶν μακαρίστρια, Θεοῦ διαβλήτωρ... γεννήτρια δὲ αὐτῆς ἀναίσθησία ψυχῆς καὶ ἀμνηστὸς ἡ Θεοῦ.

P. 519, E. κύκλος τις ἔστιν... τῶν ἀνθρωπίνων [1] πραγμάτων] F. 557 r. m. οὐδὲν γὰρ τῶν τῆδε μόνιμον ἔστηκε. κυκλοφορία γὰρ τις, φησὶν, ἔστιν... τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, κινουμένων ἀεὶ καὶ ἀστατούτων. Ἡροδότου δὲ τὸ ῥήτων λέγοντος. κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων ἔστι πραγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἔῃ ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχεῖν (2).

P. 520, A. κινεῖται [5] γάρ, ἴν' οὕτως εἶπω, τὸ πᾶν περὶ τῶν ἀκίνητων καὶ σαλευέται, λόγῳ μὲν οὐδαμῶς [4] F. 557 r. i. (ad.: λόγῳ) ἦτοι τῆ φύσει. B

P. 520, B. C. οὐδὲν ἀκίνητον. οὐδὲ ὀμαλόν, οὐδὲ αὐταρκες] F. 558 r. m. τῶν ἐν ἡμῖν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο Ἀριστοτέλου, οὕτω πως ἐν τοῖς ἰδίοις λέγοντος λόγῳ: οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀσφαλές, οὐδ' ὀμαλόν, οὐδὲ αὐταρκες.

F. 558 v. m. (οἱ σόφρονες) παιδεύονται ταῖς συμφοραῖς, μὴ ἐξυθρίξειν ταῖς εὐπραγίαις (3)... καὶ ὥσπερ χρυσὸς ἐν πυρὶ, ὅσον νόθον πρὸς ἀρετὴν καὶ κίβδηλον ἀποβαλλόμενός τε καὶ καθαιρούμενός τῳ πυρὶ τῶν πειρασμῶν, εὐδοκοῦσιν ἐν ἀσθενείαις.

P. 521, A. [6] F. 558 v. m. τὸ δ' ἐξῆς ἐν τῇ διασκαλῇ Πέτρου κεῖται. κίμωνουσα γάρ, φησὶ, ψυχῆ, σουτέστι κακοπαθοῦσά τε καὶ τοῖς περιστατικοῖς σφριγγομένη, ἐγγίξει μάλιστα Θεῷ.

P. 521, C. F. 559 v. m. αὐτῆς (sc. τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας φυσικῆς τάξεως καὶ ἀκολουθίας)... φυλαττομένης, ἀδικία πᾶσα πόρρον ἡμῶν ἀπελήλαται. F. 559 v. m. (εὐταξίαν) τὴν τῆς ἀδικίας ἐλάττειραν.

phoram. » Clem. Tu præter doctam Elie annotationem confer, quæ de hellenistico usu verbi παρακλιέν monui in Scholii ad Dissert. Theol. De Promiss. Sp. S. p. 65 sq. ubi hunc ipsum Gregorii locum a Matthæii conjectura: ἀνακαλίων, vindicavi. — Mox ap. Gregor. p. 519, A. in vulgatis: ὁ Θεός, B. cum Regg. a. bm. articulum omittit, quo facile earemus.

(1) Sic B. cum Edd. In quibusdam Codd. ἡμετέρων, quam lectionem si quis genuinam, alteram illam ex interpretatione prolectam censeat, me non adversantem habebit.

(2) Sunt Herodoti verba, memoriter et neglecto iωνισμῷ recitata ex libro I, cap. 207, ubi vid. Wesseling. Gregorius noster Ep. 29 (18) p. 24, C. κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων περιτρέχει πραγμάτων.

(3) In quibusdam ap. C. Codd. κινεῖται μὲν γάρ. Haud ita male. De repetito μὲν vid. Ast. Lex. Plat. T. II, p. 505.

(4) Duo Coisl. temere addunt: τῷ καθ' ἡμᾶς. Tu conf. annot. ad f. 11 r. i. Paulo post B.: πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν, cum Reg. hm. et C. Vulgo: πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἡμετέρων, significantius. Ibidem verba: σκότος εἶναι ἀποκρυψὴν αὐτοῦ ex Ps. 17, 15 docente Elia.

(5) F. 559 r. m. ἐν ταῖς εὐπραγίαις ἐξυθρίξειν. ad p. 521, B. διὰ τὴν κόρον ὀβριζέιν. Conf. annot. ad F. 505 r. m. Gregor. Naz. Ep. 20 (16) p. 19, D.: κίμωνουσα γὰρ ψυχῆ ἐγγύς ἔστι Θεοῦ, φησὶ που θαυμασιώτατα λέγων ὁ Πέτρος. Vid. Fabric. Cod. Apocryph. N. T. p. 812.

(6) In iis quæ ap. Gregor. sequuntur ἄνω νεύομεν B. cum Edd.; ἀνανεύομεν Reg. hm. melius.

P. 521, D.) F. 559 v. i. νόμον δὲ πνεύματος τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων διατεταγμένα λέγει, ὑφ' οὗ τυπούμενοί τε καὶ ενεργούμενοι, καὶ ἐνέργουν καὶ ἐκήρυσσον.

F. 560, v. i. τοῖς μηδεμίαν (7) ἐπιμέλειαν τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυχῆς ποιησάμενους.

P. 522, B. ἐπ' αὐτῷ [8] βεβήκασι] F. 561 r. s. βᾶσιν δὲ τὴν ἐδραλίωσιν λέγει.

F. 561 v. m. ἐκ... τῆς τῶν ἀρχόντων ἀρετῆς ἢ κακίας πολλὴ τις ἢ τοῦ κοινοῦ πρὸς τοῦτο ἢ κάκεινο ἐπίδοσις, διὰ τὸ φιλεῖν ὡς τὰ πολλὰ ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι τὸ ἀρχόμενον.

F. 562 v. s. εἰκὼν Θεοῦ πάντες οἱ ἄνθρωποι, κἄν ἢ κακία περιχυοῦσα τοὺς θεοειδεῖς χαρακτήρας ἐπίτινων ἡμαρῶσεων.

P. 525, B. πρὸς βίον ἄλλον μεθισταμένην, εἰς ἔν ἂν πάντες μετασφύραται, μικρὰ παίζοντες [9] ἐν τῷ τῆς ζωῆς τούτῳ εἴτε δεσμοτηρίῳ εἴτε σταδίῳ εἴτε προχηράγγατι εἴτε σκιῶσματι.] F. 562 v. s. (ad.: παίζοντες sive παίζοντες, ut ipse legit) ἦτοι ὑποκριτικῶς διαγενόμενοι. deinde: πλὴν γάρ τῆς ἀρετῆς οὐδὲν τᾶλλα τὰ τοῦ παρόντος βίου διενήνοχεν ὑποκρισεως διὰ τὸ ταχὺ καταλύεσθαι. καὶ δεσμοτήριον μὲν τὸν παρόντα βίον ἐνόησε, παρὰ τοῦ προφητοῦ Δαυὶδ μεταλαβόν: ἐξάγαγε γάρ, φησὶν, ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου (10)· στάδιον δὲ ὡς ἀγωνιστήριον, προχάραγμα δὲ ὡς σκιάν διὰ τὸ ἀέθειον.

P. 525, D. [11] παρὰ τίνος σοι λόγος] Elias f. 565 r. s. ad hunc locum eadem affert, quæ f. 28 v. s. ad p. 505, C. annotat, paucis quidem immutatis, quæ illic significavimus.

F. 565 r. m. locutio: ἡ συνοχὴ τε καὶ κυβέρνησις τῆς κτίσεως.

F. 524, A. [12] ὕταν... ἐλεούμενον] F. 565 v. i.

Vid. Corder. Onomast. Dionys. v. ἀνανεύω, Animadvers. in Basilium I, p. 75, et conf. El. f. 272 r. s. Simplicii verbo νεῦον propositionem ad divina Gregorius declarat Or. XXXVII, p. 654, B. ubi in verbis: τοῖς καλούμενοις καὶ τοῖς οὕτω νεύουσι, loco mendosi καλούμενοις, ex duobus Regg. duobus Coisl. tribus Colb. et Or. I reponendum: βουλομένοις, quod etiam Billius legit. Conf. seqq. p. 654, C. καὶ τὸ βούτεσθαι καλῶς δεῖται τῆς παρὰ Θεοῦ βοήθειας, quæ neglexit Ullmannus in Gregorio Naz. p. 451. καλούμενοις defendens.

(7) Codex: μηδεμίαν.

(8) Ἐπ' αὐτῷ B. et E. nimir. τῷ λόγῳ, satis bene. Vulgata tamen lectio: ἐπ' αὐτῆς, quæ ad πέτρα ἐπινοουμένη refertur, commendatur gemino loco ap. Greg. Or. XXVI, p. 478, A. οἱ δὲ — πέτραι, τῆς πέτρας ἐκείνης ἀξίως, ἐφ' ἧς βεβήκαμεν quibus, uti nostro loco, ad I Cor. 10, 4, respicitur. De translato βεβηκέναι vid. annot. ad Jo. Glye. De V. S. R. p. 84 sq. et conf. El. f. 23 r. i.

(9) Παίζοντες m. 2. atr. et E. cum Edd. recte etsi forma Atticis non usitata. V. Lob. Phryn., 240.

(10) Ps. 141, 10, et conf. de hac interpretatione vocis φυλακῆ Animadvers. in Basil. I, p. 124.

(11) Paulo antea p. 525, D. πονέσαντι B. et E. f. 565 r. i.: πονήσαντι M. et C. ex duobus Coisl.: ποιήσαντι Edd. quibus ex lectionibus πονέσαντι non minus quam ποιήσαντι a loci sensu abhorret. De forma πονέσω vid. Buttman. Gr. Gr. Ampl. T. 2, p. 222 ad. H. De confusis verbis ponere et ποιεῖν v. Boissonad. in Notic. et Extr. t. XI, P. II, p. 218.

(12) Paulo antea p. 524, A. προκαλούμενον B. cum Regg. hm. tribus Colb. Coisl. I. Or. 2 et Jes.

τὸ μὲν... βλαίων οὐδὲ μόνιμον, τὸ δ' εὐνοία χειροῦ- A
μενον παραμένειν μάλιστα πέφυκε.

P. 524, C. Ἐτι μικρόν, καὶ ὁ κόσμος περιέρχεται
καὶ ἡ σκηνὴ καταλύεται.) F. 564 r. m. δυσωπεῖ
νῦν αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ παροδικὰ εἶναι τὰ τῆδε πάντα.
ἰδὲ καὶ σκηνῆν τὸν κόσμον ὀνομάζει, ἐκ μεταφορᾶς
τῶν σκηνῶν, ἃς πρὸς καιρὸν πηγνύοντες οἱ γεωργοὶ
αὐθις καταλύουσι.

P. 525, B. τὴν Χριστοῦ κένωσιν τὴν ὑπὲρ
ἡμῶν) F. 565 r. m. λέγεται δὲ κένωσις ἢ εἰς ἐνδο-
μα ταπεινότερον τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἀμεταθλόως ὑπό-
βασις, καὶ ἡ τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἐπαμφίσιας.

OR. X.

P. 259, A. Ἴν' ἔχω τὴν ἀπραγμοσύνην καὶ τὸ
φειλοσφεῖν ἐν ἡσυχίᾳ, πάντα παρῆς τοῖς βουλο-
μένοις, ἐμυντῶ δὲ προσκλιτῶν καὶ τῷ Πνεύματι.[1] B
F. 566 r. i. ἔργον... ἡσυχίας προηγούμενον ἀμεριμνία
πάντων πραγμάτων, εὐλόγων τε καὶ ἀλόγων, προσ-
ευχῆ ἄκομος, ἐξ ἧς τὸ προσκλιεῖν Θεῷ ἡμῖν περι-
γίνεται, καὶ τρίτον ἔργαζία καρδίας ἄσυλος.

F. 566 v. s. locutio : ἔλον τοῖς τῆς διανοίας κινή-
μασι προσηλοῦσθαι.

P. 259, C. ταῦτα—) F. 567 r. m. ταῦτα διελογιζό-
μην, καὶ τοῖς τοιοῦτοις διαλογισμοῖς ἐταλαντεύετο (2)
μου ἡ ψυχῆ.

P. 259, C. γράφειν... σκιάς καὶ ἐνείρατα καὶ
ταῖς καταταῖς ἀναπλασμαῖς ἐστῶν τὴν διάνοιαν) F. 567 r. m. (ad : ἐστῶν) εὐφραίνειν τε καὶ τέρ-
πειν. Ibid. (ad : ἐνείρατα) ἄπερ ἀκηδίασάσά ποτε
καὶ χανωθεῖσα ἡ ψυχὴ ἀναπλάττειν εἴωθε καθ' ἑαυτήν.

quos C. recte secutus ; προκαλοῦμεν Edd. inerte.
Tu v. annot. ad f. 256 v. s.

(1) Puntlo post p. 259, B. m. 2. atr. mg. addit
omissa in contextu : ἡλιότ (l. Πλοῦτ) περιετόνον
τὸν Κάρμηλον, et sic Bas. M. C. ; περινοούτων Bill.
pessime. — P. 259, B. minus recte B. ἐφ' οἷς et
τοῖς πολεμίοις pro vulgatis : ὑφ' οἷς et πολεμίοις.

(2) Ταλαντεύεσθαι sive ταλαντῶσθαι : est alternis
motibus agitari. Vid. Wesseling. ad Diad. Sic. l. X.
XI, c. 22. T. Ip. 420, b. 421, a. Rubuken. ad Tim. Lex.
V. Pl. p. 247 sq. Jacobs. ad Achill. Tat. p. 461.

(3) Id est : irrita sunt reddita patris et Basilii ora-
tione. De hac potestate verbi διαπίπτειν monui ad
Jo. Glyc. De V. S. R. p. 120, a.

P. 259, C. τῶν δὲ τί ; eet.) F. 567 r. m. τὰ βου-
λεύμενα τῷ μεγάλῳ τούτῳ... διαπέπτως τῶν (3) τοῦ
πατρὸς λόγων καὶ τῶν.. Βασιλείου ὑπερισχυσάντων.

P. 259, C. γῆρας φρονήσεως) F. 567 r. i. ὡσπερ
ἐστὶ γῆρας σώματος, οὕτω καὶ φρονήσεως, σταθιρό-
τητός (4) τε καὶ τελειότητος.

F. 567 r. i. καλεῖ δὲ καὶ λιμένα τὸ γῆρας (p. 259,
C.), ὡς ἐνόμιζον (5) γαλήναις καὶ ἀταραξίᾳ πα-
θῶν.

P. 259, D. πλουτοῦντος Θεῷ) Elias hanc explicans
f. 567 r. i. utitur locutione : πλουτεῖν Θεῷ, καὶ
παῖτι ποῖς πνευματικοῖς εὐθηνεῖσθαι.

F. 567 v. s. ὠργίζετό τε καὶ ἐκυμάλνετο. Ἔστι γὰρ
ὁ θυμὸς οἷον ἐκκύκος.

P. 259, D. προσγεῖθω τῷ πνεύματι, καὶ ἡ καρ-
διά μου κυθίσταται μοι) F. 567 v. s. ἡ ψυχὴ μου
διακέχεται ὑφ' ἡδονῆς καὶ προσημειδίᾳ δοκεῖ, πρῶτῃ
σκυθρωπάζουσα καὶ κατηφιθῶσα, καὶ ἡ καρδιά μου ἐν
ἰλαρῇ νῦν καταστάσει ἐστὶ, πρῶτῃν θολωθεῖσα καὶ
ταραχθεῖσα.

F. 567 v. i. sq. ubi de lapsu : ἐκεῖθεν... ἡμῖν καὶ
τὰ μυρία τῶν κακῶν ἐπιπέφρησε (6) πάθῃ.

P. 240, A. σκηνὴν δὲ ἄλλος ἄλλῃν εὐπρέπε-
στέραν προσέβληται F. 568 r. s. (ad : σκηνήν)
ὑπόκρισιν... ἐπίκρυψιν κοσμιωτέραν ἐνδείκνυται.

F. 568 r. s. ξυνορίς οὐκ ἀνόνημος ὄντες τε καὶ
λεγόμενοι. Ibid. περισσώτερος τῷ πρὸς ἀλλήλους
τρωθέντες ἔρωτι (7).

F. 568 v. m. τὰ δὲ ἵεως παρενοῖς (p. 240, D.), τὸ
δοκοῦν ἀβῶαδες τεθεράπευκεν.

(4) Metaphoram et scripturam vocis σταθιρό-
της illustravi Animaduss. in Basil. I p. 176.

(5) Scribendum certissima emendatione : ἐνορ-
μίζον, quod portus imagini unice accommodatum.

(6) De verbo ἐπιπέφρησιν v. Boissonad. Anecd.
t. 3, p. 112.

(7) Hæc delibata ex Gregorii Or. Fun. in Basil.,
que est XLIII, p. 788. Α. ξυνορίς οὐκ ἀνόνημος, (del.
ὑποστηρικτῆ) καὶ ὄντες παρ' αὐτοῖς καὶ ἀκούοντες,
ut sequentia ex eadem Or. p. 785, C. οὕτως ἐπ'
ἀλλήλοις ἐπρωθήμεν. De translato ξυνορίας v. Sinner.
ad Greg. Naz. Or. Fun. in Cesar. p. 25. Transla-
tum τρωθῆναι attigi Animaduss. in Basil. I, p. 142.

ADDITAMENTA AD ELIAE COMMENTARIOS.

Or. XXVII, p. 487, A.) Initium Commentariorum C
Fol. I r. s. quo Elias Eunomianos etiam ἀνομοίους
et ἐξουκοντούς appellari solitos docet, Leunclavius
Annot. in Greg. Nyss. De Hom. Opif. ed. Oporin.
p. 359 ipsis Eliae verbis relulit.

P. 494, D.) F. II r. m. de Pythagora : οὗτος...
φιλόσοφος ὢν, αὐτός τε σιωπὴν ἤσκησε, καὶ τοῖς
φοιτῶσι τούτῳ ἐπέτατε πρὸ πάντων ἐπὶ πενταετίᾳ
σιγᾶν, ἀκρωμένους μόνον. εἶτα παρεχόρει λέγειν,
ὡς ἦδη λόγου δύναμιν κτησαμένους. Ὀρφικούς δὲ
κράμους λέγει, οὓς ἐξ Ὀρφέους παρελθῆναι Πυθαγό-
ρας μὴ ἐσθλῆιν. ὁ γὰρ τοῖ Ὀρφεύς ἐδογματίσει,
κράμους μὴ ἐσθλῆιν φιλόσοφον, οἶμαι διὰ τὸ κῦεν
αἶμα, ὅπερ ὡς Θερμαντικὸν εἰς ἀφροδίτια ἐγέλει, ἢ
διὰ τὸ ἀναπέμπειν εἰς τὸν ἐγκέφαλον παχεῖς ἀτμοῦς

καὶ ἀγλωθίδεις, καταβολούνας τῶν βεθροκώτων τὸν
νοῦν καὶ συγγέοντας τὸν λογισμὸν καὶ τοὺς ὄνειρους
τεσσαραμένους ποιοῦντας. τοῦτο δὲ τὸ δόγμα μετ'
ἐκείνου Πυθαγόρας ἐκράτνε. τὸ δὲ καὶ τὴν περὶ τῶ
αὐτὸς ἔφη καινοτέραν ἀλαζονείαν τοιούτων ἐστὶ οἱ
Πυθαγόρειοι περὶ τίνος ἀποφαινόμενοι καὶ λόγον
ἀπαιτούμενοι τῶν λεγομένων ἦτοι ἠπόδειξιν καὶ βε-
βαίωσιν, αὐτὸς ἔφη, ἀπεκρίνοντο, τουτέστι, αὐτὸς
εἶπεν ὁ Πυθαγόρας, ἀξιπίστους καὶ ἀναντιβῆτους
νομίζοντες τοὺς ἐκείνου λόγους. Πυθαγόρας δὲ τοῦτο
παρέδωκεν αὐτοῖς, καινὴν τινα καὶ ξένην ἀλαζονείαν.

P. 494, D.) F. 41 r. i. post verba : τὸ περὶ πρ.
ψ. δ. πρ. ἐκράτνε, adde : μεταβαίνει ἀπὸ τοῦδα
τοῦ σώματος ληρῶν εἰς ἐκεῖνον καὶ αὐθις εἰς ἕτερον,
καὶ περιόδους τοιαύτας τολεῖν κατὰ ἀναλογίαν τῶν

ἰδὼν ἀμαρτημάτων. οὐδὲ καὶ τὰς μαθήσεις ἀναμνήσεις ἐκάλει τῆς προτέρας γνώμης, ἧς εἰς λήθην ἐλθούσας μετὰ τὸ ἐνδεέσθαι τοῖς σώματι, ῥθίς ποτὲ αὖθις εἰς ἀνάμνησιν ἐρχεσθαι. Priorem loci particulam Leonhardus Annot. in Greg. Nyss. De Hom. Opif. p. 360 sq. graec. retulit.

P. 495, A.) F. 12 r. m. *Ἠτο,λεμαῖος*,... ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ Ἡρόν καὶ οἱ κατ' αὐτούς μαθηματικοὶ τὸν ἀέρα λέγουσιν ἐν δύοσι τούτων συνεταιρίζαι, τοῦ πλήρους καὶ τοῦ κενοῦ, ὅπ' ἀμφὸν περιπεπλεγμένον καὶ διατετηγμένον, ὡς περὶ σπόγγον τινα, κενώματα μεταξὺ τοῦ σώματος ἔχοντα. ὅτι γὰρ σῶμα καὶ ὁ ἀήρ, ὀθῶν etc.

P. 495, B.) F. 12 v. m. *κίσμων* δὲ, τῶν παρὰ *Δημοκρίτω*. οὗτος γὰρ καὶ οἱ κατ' αὐτὸν πολλοὺς ἔλεγον καὶ ἀπειρους, ἵνα μὴ, φησίν, ἡ δύναμις ἢ θεία περικλείηται καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπειρος ἀγαθότης.

Or. XXVIII, p. 498, B.) F. 47 v. s. *Πλάτων*,... καὶ πρὸ τούτου *Ἐρμῶς*, ὁ παρ' Ἑλλήσι *τρισιμέγιστος* ἐπικληθεὶς, κενὴν οἴησι δουλεύοντες καὶ ὄξαν τοῦ Θεοῦ καταλιπεῖν, τί τὴν φύσιν ἐστὶ, βουλόμενοι ἀπεινεῖσθαι, τοιοῦτους τοὺς ῥήμασιν οὐκ ἀπονήρωσ' τοῦτο γὰρ οὐκ ἀτέχνως' ἀλλὰ καὶ σφόδρα πανούργως καὶ τεχνικῶς ἐχρήσαντο, δι' ὧν ὑπελάμβανον καὶ καταλιπεῖν φύσιν Θεοῦ νομισθῆναι, καὶ τοὺς ἐλέγγυος διαφυγεῖν. τὸ γὰρ *χαλεπὸν* οὐ τὸ ἄδύνατον, ἀλλὰ τὸ δυσχερές καὶ δύσκολον ὑποσημαίνειν βούλεται. εἰ οὖν οὐκ ἄδύνατον νοῦται Θεόν, τί τὴν φύσιν ἐστίν, ἀλλὰ δυσχερές, καταληφθήσεται πάντως ποτὲ τοῖς τὴν ἕξιν τελευτήσοις, ὅπερ ἄτοπον. *Θεὸν γὰρ οὐθεὶς ἐδάμει ποτε* (Jo. 1, 18), ἦτοι ἐγνώκει, τί τὴν φύσιν ἐστίν, οὐδ' ἂν πρωτοταγεῖς τῶν ἄνω δυνάμεων, ὡς εὐθὺς ἐρεῖ. ἀλλὰ τούτῳ μὲν τοιούτον *Πλάτωνος* καὶ *Ἐρμού* τὸ πονήρημα. ἵνα δὲ μὴ τὸ νηθὲν ἐκφράσται ἀπαιτούμενοι καὶ μὴ δυνάμενοι καταψυχοὶ γένοιντο καὶ διελέγχοντο, προκάλυμματι τάχα καὶ τούτῳ ἠσφαλίσαντο, ἐπενεγκόντες ἀνεκφραστον εἶναι τὸ νοηθὲν.

P. 499, A.) F. 18 v. s. τὸ δέ· ἂ *δεθαλμὸς* οὐκ εἶδε καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσε, καὶ τὰ ἐξῆς (1 Cor. 2, 9. ap. Gregor.) ἀπὸ τῆς λεγομένης ἀποκρύφου βίβλου *Ἥλιού* τοῦ προφήτου μετελάθων ὁ Ἀπόστολος, ὡς περὶ νῦν λέγουσιν ἀκατάληπτα ἕντα τελειοῖς γενομένοις ὑπεταροὶ καὶ τὸ θνητὸν ἀποβαλοῦσι τοῦ σώματος καταληφθήσεται.

P. 507, A.) F. 51 r. i. τὸ δὲ ἐξῆς ἐπιφωνηματικόν· ὡς τῆς *γελοῖας κληροδοσίας*· φησὶ γὰρ Ὀμηρος· *τριχθὴ δὲ πάντα διδάσται* (l. δεδ.), ἕκαστος δ' ἔμμωρε τιμῆς (H. XV, 189).

P. 507, B.) F. 51 v. i. *δαίμονας* δὲ καὶ θεοὺς τινὲς μὲν τοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζον, τινὲς δὲ θεοὺς μὲν τοὺς μείζοντας καὶ προγενεστέρους, *δαίμονας* δὲ τοὺς ἐλάττους καὶ μεταγενεστέρους, ἕτεροι δὲ τοὺς ἦρωας, φησὶ γὰρ καὶ Ἡσιόδου· *τρεῖς γὰρ μῦθοι εἰσὶν ἐπιχθόνιον* (m. 2 recte ἐπὶ χθονί) *πολυβοτόρη* (m. 2 recte πολυβ.) *δαίμονες ἀθάνατοι φύλακες* βεργῶν ἀνθρώπων.

P. 512, C.) F. 42 v. s. ἦ, κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἢ καθ' ὑπόστασιν ἐστίν ἔνωσις (verba : ἢ καθ'... ἐστίν in mg. a. m. i.), ἦτις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνοουμένων ἀποτελεῖ σωμάτων, σφίζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἔνωσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφοράν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἰδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἄτρεπτα ἐν ἑαυτῇ, αὐτῇ δὲ πρὸς ἐαυτὴν οὐδὲ μίαν (l. οὐδεμίαν) ὑπόστασιν ἔχει διαφοράν. Ad haec m. rec. mg. Unio hypostasi ica Thome.

P. 515, D.) F. 47 v. m. πολλὴ τις ἡ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα διαφορά, κἀκεῖνον πρὸς τὸν ἀνθρώπον καὶ πρὸς ἄλλα. — εἰ δὲ τὰς αἰτίας τούτων ζητούης, ἀθρόνους σοι παρέξει ἡ περὶ ζῶων ἱστορίας βιβλος (nim. Aristotelis) καὶ αὐτῇ δὲ ἢ περὶ γρῆας μορίου (nim. Galeni). Ibid. γενεῖσθαι... λέγεται, οὐκ ἐν τῶν αὐτῶν τα αὐτὰ μόνον, ὡς Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζῶων γενέσει (m. 2 mg. recte : γενέσει) βιβλίῳ διέξειπαι — ἀλλὰ καὶ ἐξ ἑτέρων ἕτερα. P. 515, D.) F. 50 v. i. *ποῦς*, φησίν, *Εὐκλείδης* ἔσχισε μὴ ἰσχυρισθαι ταῦτα ; ἦν δὲ ὁ Εὐκλείδης

αὗτος γεωμετρίας διδάσκαλος, ὡς καὶ γεωμετρικὰ βιβλία συντάξας, περὶ σχημάτων ἔγραψε. γραμμῆς δὲ τινος διαγράφον, ἐκέλευε τὰ σχήματα τούτων ἀφελεῖν τῆς ὕλης καὶ κατὰ νοῦν τυπούντας, θεωρεῖν διὰ τούτων ἕτερα τινὰ νοητά. οὐκ οὖσα οὖν εἶπε γραμμῆς, ὡς μὴ παραμενούσας τῇ θεωρίᾳ μετὰ τὴν τῶν τύπων ἀφαίρεσιν, ἢ ὡς οὐκ οὖσας νῦν οὕτως ἐν γρῆσι ὡς περὶ ἐκείνῳ πάλαι, κἀμόνον ταῖς περὶ τῶν τοιούτων ἀποδείξεσι, τὸ γὰρ ἄχροστον ἴσον τῷ μὴ ὄντι.

P. 516, A.) F. 51 r. m. *Κνωσῶς πόλις* Κρήτης, ἐν ἧ *Δαίδαλος* ὁ ἀνδριαντοποιὸς ἢ ἀγαματογλύφος, ἐξ ὕδασι τῇ τῆς γένην ἀκριθεία μονοουχί τοῖς ἀψύχουσι ἐμπνεῖν ζωὴν, τὴν τε Ἀριάνῃ καὶ χροὸν γυναικίῳν περὶ αὐτὴν κατεσκεύασεν, οὗπερ Ὀμηρος μὲννηται λέγον· ἐν δὲ *χορὸν ποικιλίε περικλιπτόε ἀμφιγυνοῖς τῷ εἰκελῶν* (1 εἰκελῶν) *ἄλον ποῦ* (l. οἶον ποῦ) ἐν *Κνωσῶς εὐρύτη* (l. εὐρ.) *Δαίδαλος ἠσκησεν καλ.κλιπτόσῳ Αριάνῃ*.

Or. XXIX, p. 525, E.) F. 93 r. m. πῶς γὰρ θέμις τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἴδων αὐτοῦ γέννημα, καθὼς φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, εἰπεῖν ἐξ οὐκ ὄντων;

P. 527, D.) F. 82 v. i. *ειρωνικῶς δὲ περιδέξιοι* τὸ μὴ τοιούτων εἰρῆναι, ἢ τάχα καὶ ὡς διλημμάτων προσεννεγμένου. *περιδέξιοι* γὰρ ἐκάλουν ἀνδρα οἱ παλαῖοι τὸν ἀμριδέξιο, ἦχον ἐνὶ ἐπίσημ ἀμφοτέραις χρόνον ταῖς χροσίν, οὕτως Ὀμηρος περὶ Ἀστροπαίου· *βάλλωρ ἀμφοτέρῃσιν* εἴρηκε.

P. 529, D.) F. 86 r. i. *περιττήν* δὲ σοφίαν τὴν σοφιστικὴν φησιν, ἢ χρόμονοι οἱ αἰρετικοὶ, τὰ σοφιστικὰ ταῦτα σοφίσματα προσαείνοντο. ἐξ ἧς καὶ οὗτος τὰς ἀφορμὰς λαμβάνων, ἀπόροις τὰ ἐκείνων ἔβλεν ἄπορα, ὡς περὶ καὶ νῦν πεποιήκειν, ἐξ Ἀριστοτέλους τὴν ἀφορμὴν τοῦ *παρῶτος* λαθὼν προβλήματος. ἐκείνους γὰρ ἀντικαθιστάμενος πρὸς Ἡλιώτα, λέγοντα τὸν χρόνον ἐν γενέσει, οὕτως συνελογίζετο, ὡς διὰ βραχέων εἰπεῖν, εἰ μὲν ὁ χρόνος ἐν γενέσει, χρόνος καὶ ἡ γενέσις, καὶ λοιπὸν ἔρωτα περὶ τούτου πάλιν τοῦ χρόνου. καὶ εἰ καὶ οὗτος ἐν γενέσει, χρόνος αὐθὺς ἡ γενέσις, περὶ οὗ ἔρωτων ὁμοῦς, εἰς ἀπέραντον ἀναβαίνειν (ἀναβαίνει m. 2 sup. h. recte), καὶ οὕτως τὸ αἰδίον ἀναφαίνεται, εἰ δ' οὐκ ἐν γενέσει, πάλιν ὁ χρόνος αἰδίον. τὸ γὰρ ἔν μὲν, ἐν γενέσει δὲ πάντως αἰδίον.

P. 531, A.) F. 89 r. m. ὡς περὶ δὲ *Πλάτων* καὶ οἱ περὶ τούτων, οἱ ἀπὸ τούτου ἀγέννητον τὴν ὕλην καὶ τὰς ἰδέας ἔλεγον, οὕτω καὶ *Μανιχαῖοι*, δύο ἀρχὰς ληρούντας, ἀγαθὸν καὶ κακόν, φῶς καὶ σκότος, ἀγέννητον τὸ σκότος εἰσάγουσιν.

P. 534, C.) F. 165 r. s. *τρισακάδεκα* εἶδων ὄντων παραλογισμοῦ, καθὼς τὸ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγγων βιβλίον διέξεισιν, ἐν τούτων ἐστὶ τὸ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς λεγόμενον. γίνεται δέ, ὅταν τις τὸ πῆ καὶ μερικῶς εἰρημένον ἀπλῶς καὶ καθολικῶς εἴπῃ, sequitur exemplum Aethiopsis albi.

Or. XXX, p. 545, A.) F. 125 v. i. haec porro de *Origenē* : οὗτος γὰρ πρὸς τοὺς ἄλλους, οἷς ἐδυσσέθει κατὰ τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐκ ἔλεγε κατὰ τὸν ἀληθῆ τῆς θεοδοξίας λόγον *σάρκα ἐξ ψυγμένην* (m. 1 ἐμφ. sed μ εrasum) *ψυχὴ λογικὴ καὶ νοερά* τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐκ τῆς Παρθένου ἀνεληφθῆναι (l. 126 r. s.), ἀλλ' ἤδη πρὸς κατὰσθλις κόσμου κησῆσθαι αὐτὸν τῷ νῷ, ἐκείνου διεθεβαίουτο τῷ, ὡς ἐφασκεν, ἐκλελεγμένῳ ἀπὸ μηριάτων καὶ κλιόνῳ ὡς ὑπομεινάντι, καὶ ἅμα αὐτῷ ἐπ' ἐσχάτων ἐνηνθρωπήκειναι τὸν Κύριον (z. K. panetis sup. et inf. lin. notata) τῶν χρόνων καὶ σάρκα ἀνακλιβεῖν ἀνωπύην, ἦν καὶ πάλιν ἀποθέσθαι δυσχυρίζετο.

P. 545, C.) F. 428 v. i. *εἰ καὶ τὸ συναμότερον* ἐν, ἀλλ' οὐτὴ φῶσικε· τοῦτο γὰρ τῆς τοῦ *Εὐδοχεῖος* συγγύσεως, συγγέντος τὰς φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ τῇ συντόμῳ τε καὶ συνελεύσει τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν σύνθετον ὑπόστασιν, οὕτε γὰρ τὴν τῶν φύσεων ἀνοούμεθα διαφοράν, ὡς ἐχόμενος μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἐξ ὧν ὁ εἰς συντέλη Χριστὸς, ἀσυγγύτους μεμνημέναι τὰς φύσεις πιστεύοντες, οὕτε τὴν καθ' ὑπόστασιν ἀνοούμενον ἔνωσιν. P. 555, C.) F. 145 r. p. m. ταῦτα δὲ τῆς τοῦ

Ἀπολιτῶν ἀέρεινος ἐγαρήγιος εἶναι ἀνατρεπτικά, ὡς μετὰ τὸν ἄλλον ἀπειρίων ἀψύχον σάρκα καὶ ἄνουν ἀνελικηρέναι τὴν Κύριον ἐδογματίζεν, ἀντὶ ψυχῆς δὲ καὶ νοῦ τυγχάνειν αὐτοῦ τὴν θεότητα.

Or. XXXI, p. 560, D.) F. 155 v. i. Σύμωv. καὶ Μαριλίον ἀερεστάχου. καὶ οἱ μὲν ἀπὸ Σύμωvος ἐτίμιον τὴν ὀρθότητα διὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς αἰῶνας. ἐμυθολόγησε γὰρ οὗτ' οὐθὺς τῇ ἐαυτοῦ Σιγῇ συγγενόμενος, ἐγέννησε τὸν Νοῦν καὶ τὴν Ἀλήθειαν. καὶ ἔπλεσε προσπάτορας μὲν αἰῶνας τὸν Βυθὸν καὶ τὴν Σιγῇ, ὡς εἴρηται. ἐκ δὲ τούτων δευτέρως τὸν Νοῦν καὶ τὴν Ἀλήθειαν. καὶ ἀπὸ τούτων τρίτους τὸν Λόγον καὶ τὴν Ζωὴν, καὶ ἀπὸ τῶν τρίτων τετάρτους τὸν Ἄνθρωπον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. οἱ δ' ἀπὸ Μαριλίονος ἀσφύσαντες τὴν νόσον, ἐσέθενον τριακῶδα διὰ τοὺς περὶ τούτου· (F. 156 r. s.) τριακῶνα αἰῶνας. ἐλήθρουν γὰρ οὗτ' (sequuntur, quae habes in Excerptis, hisce adiectis :) οἱ τοῖς προαπηρηθηθεῖσαν ἁπλοῦ συναριθμοῦμενοι, δέκα καὶ ἁπλοῦ γίνονται. ὃ δὲ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐτέρους αἰῶνας δώδεκα, μεθ' ὧν ἄριστοῦ τριακῶνα γίνονται. περιττῶν δὲ καὶ τὰ τούτοις (i. τούτων) ἐν/μάτα γράξων, διὰ τὸ γράσας αὐτῶν καὶ παγγέλασσαν καὶ κατάπτυσσον. Similia Elias I. 501 v. m. ad Or. XXXIII, p. 614, C.

P. 566, B.) F. 165 r. p. m. τὸς δὲ φάνητος πληθὺν ὀλίγων οἵμασι πολλοὺς ἄνωσεν, οὗτ' εἰς μὲν ὅστος, κίην πληθυντικῶς λέγεται, ἐν δὲ τοῖς Ἰουδαίῳσι ποιήσαν εἰσάγεται μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν καὶ ὁ φάνης οὔτος περὶ τὴν πυγὴν ἔχων τὸ αἰδούτο, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἰουδαίῳσι. καὶ ὁ μὲν φάνης τῆς ζωογόνοῦς δυνάμεως προσετηκῆναι λέγεται, ὃ δὲ Ἰουδαίῳσι ἐτέρας, ἀλλοιοῦται cet.

P. 566, C.) F. 165 v. m. τί ἐροῦσιν περὶ τὸ παρ' Ὀμήρῳ ἐκ προσώπου τοῦ Ποσειδῶνος λεχθέν; οὐ γὰρ ἂν καὶ τούτο ἀλληγορήσωσιν. εἰσάγει γὰρ Ὀμήρος τὸν Ποσειδῶνα ταῦτα λέγοντα καὶ τρόπον τινὰ φυσιολογούντα. Δι' μὲν (sic m. 2; m. 1. δι' ἐμὲ δὲ) τὸν αἰθέρα προκληροῦσθαι ἐν τῇ τῷ πανθὸς διανομή, τῷ δ' Ἄδῃ τὸν ἐπανομιον τῶν νεκρῶν τόπον, ἦτοι τὸν καταχθόνιον, αὐτῷ δὲ τῷ ταυταληροῦντι τὴν Ἑλλάσσαν, ἡ γῆ δὲ ζυγῇ, ἦρσι, πίνοντι. ἦτοι κοινή, καὶ μακρόδ' Ὀλύμπον. οἵτινες cet. in Excerptis.

P. 574, B. ὡς τισὶν ἐπιτελεθῆσεν) F. 176 r. i. ταῦτα δὲ ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ἐστὶ Γρηγορίου τοῦ θυματογράφου, ὄντινα καὶ ὡς θεοφόρον ἐξυμνεῖ ὁ θεοπνευστὸς ὅστος καὶ ἁγιώτατος.

P. 575, B. συναιγυμώμενοι) F. 179 v. i. (τὸ Πνεῦμα) συναριθμεῖται παρὰ τῶν ἐσέθενος θεολογούντων εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἁγίας Τριάδος. οὐ γὰρ εἰρήτριος, μὴ καὶ τούτων συναριθμουμένους, καθὼς ἐμυσταγωγῆθ' ὁ μέγας καὶ θυματογράφος Γρηγόριος.

P. 582, D. E.) F. 191 r. i. εἰς τὸν γεννώμενον, ὡς ἡμεῖς λέγομεν καὶ δοξάζομεν, εἰς τὸν κτίζομενον, ὡς Ἀρειανὸι φασίν, καὶ εἰς τὸν ἀπὸ Μαρίας ἀρχόμενον, κατὰ θεοτεχνῆν τὸν Συμπίον, λέγοντα τούτων ἀρξασθαι τοῦ εἶναι ἀπὸ Μαρίας, μὴ πρότερον ὄντα ὄλως, καὶ εἰς τὸν ἀναλύοντα ὄνταν εἰς τὸ εἶναι προήλθε, κατὰ Μάρκελλον τὸν Ἀρκάδιον, ὅστος γὰρ ἐδογματίζειν οὗτ' ὡς Λόγος προσήλθον καὶ τὴν οἰκονομίαν τελέσας, αὐθὺς ἀνελύθη εἰς τὸν Πατέρα, ἀπ' οὗ εἰς τὸ εἶναι προήλθε. ἄνων δὲ ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν Ἀπολιτῶν ἄρειος ἐλθρῶσεν, ἄρειος λέγων ἀντὶ νοῦ τὴν θεότητα.

— (F. 191 v. s.) — καὶ ὄντα δὲ τούτων ὁ αὐτὸς ἐδογματίζει λέγων, οὗτ' ὄν ἄνθρωπος, κατῆλθεν εἰς γῆν, ἐπιφερόμενος ἰδίαν σάρκα, προαιόντων καὶ συνοπισθημένην. — καὶ φαινόμενον δὲ αὐτὸς πάλιν ἔλεγε, δοκῆσαι καὶ φαντασθαι τούτων ἐνανθρωπήσαν ἡρώων, φαινόμενον μὲν ἄνθρωπον, μὴ ὄντα δὲ. — ὁμοίως δὲ καὶ εἰς πολλὰ, ἦρσι, πνεύματα τῶ ἔν καὶ τῷ αὐτῷ πνεύματι ἀξίον, εἰς τὸ ἄκτιστον, ὡς ἡμεῖς λέγομεν ὁρθῶς δοξάζοντες, καὶ εἰς τὸ κτίσμα, ὡς Μακεδόνη, ἐπισκοπῆσας ἐν Κωνσταντινῶν πόλει, καὶ εἰς τὸ ἐνέργημα, ὡς Εἰνέμιος καὶ πρὸ αὐτοῦ Ἀέτιος, καὶ εἰς τὸ ψυδῶν ὄντω, ὡς ὁ Αἰθὺς Σαβῆλιος.

Or. XXXII, p. 596, A.) F. 214 r. i. ὁ. Πέγριον

A Ἐπικούρου μὲν γέγονος μαθητῆς, ἐδογματίζει δὲ πάντων ἀκαταλήψιαν. οὗτ' καὶ τὸς αὐτοῦ λόγους καὶ συλλογισμούς οἱ μὲν ἐνστάσεις ἄνωσσαν, ὡς ἐμπροσθίζοντας πᾶσι ὑπήλασαν, οἱ δὲ (F. 214 v. s.) ἐφέξει, ὡς ἐπέγοντας αὐτὰ καὶ κολούστας, διὰ τὸ δογματίζειν οὗτ' πάντα ἀκαταλήπτα, οἱ δὲ ἀντιθέσει, ὡς πᾶσιν ἀντιλέγοντας. τοιοῦτος μὲν ὁ Πέγριον. ὃ δὲ Χρῆστιαστος ἀδελφίδους ἦν ἡ Πλάτωνος, δεινωτάτους δὲ καὶ δυσκλινοῦς ἐκέρχρητο συλλογισμοῖς ἐν ταῖς διαλέξεσιν, ὡς καὶ τέχνην αὐτῶν παραδόντων τῶν τοιούτων συλλογισμῶν. ὦν τὰς διαλύσεις οἱ μεταγενέστεροι φιλόσοφοι γράσαντες ἀντιπαραδέδοκται.

Or. VI, p. 191, B.) F. 214 r. p. m. ἵστορεῖ δὲ Ἰωσήφους ἐν τῇ τῆς Ἱερουσαλήμ ἀλώσει, τῇ ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ Θύσεπαστιανοῦ καὶ Τίτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ γενομένῃ, γυναῖκά τινα τοῦνομα Μαρίαν, πατῆρος Ἐλεαζάρου, τὸ ἐαυτῆς θυσαμένῃ τέκνον, βρώμα ἰδίον ποιήσασθαί, ὄπιρ καὶ ἁμὸν εὐρημῶν εἶπε. Σύμμιχος δὲ καὶ Θεοφιλιῶν Ναζιραῖος τοὺς ἡγιασμένους ἐκθεδῶκεσιν εἶναι καὶ τοὺς ἐκ μήτρας ἀφορισμένους θεῶ.

P. 194, C.) F. 250 v. m. εἰρήνην δὲ πάντα νοῦν ὑπερέχουσιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐδέξαστο ὁ θεὸς Κερίβιτος. τούτο γὰρ ὑπερέχει πάντα νοῦν, οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶν, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Πατρὸς κατήλλαξε.

Or. XXIII, p. 472, B.) F. 265 r. i. τούτο δὲ κακίην τὴ νόμῳ, τὴν ἐστραμμένην ὄντωνων τῶν Τριθεῶν διορθούμενος.

Or. XXII, p. 424, C.) F. 284 r. m. κατὰ τὴν τῶν Θεοπαισχιστῶν ὑπόληψιν εἰ ὁ υἱὸς ἐπαθε καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὁσίαν ἐαυτοῦ φύσιν, οὐδὰς γένοντι ἡ τριάς, τοῦ υἱοῦ ἀποθανόντος, καὶ ἦν ἀρα δυὰς μέχρι τῆς ἐκ νεκρῶν ἄναστασεως αὐτοῦ.

Or. XXXII, p. 614, B. C.) F. 501 v. m. Ὀθαλετῆτες τὴν μίαν ἀρχὴν, τὸν ἔνα θεὸν εἰς δύο κατατέμενον ἐν τῷ δογματίσειν οὐ ἀρχὰς ἦτοι δύο θεούς, ἄλλον παρὰ τὸν ἀγᾶθον ἔλεγε τὸν Δημιουργόν, καὶ τὸν μὲν ἀγαθὸν ὀνόμαζεν Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς, τὸν δὲ Δημιουργόν ἐκάλεσε δίκαιον. τὸν μὲν γὰρ ἐν τῷ νόμῳ κελύπειν, ὀρθάλμῳ ἀντὶ ὀρθάλμῳ ἐκκόπειν καὶ ὄντων ἀντὶ ὄντων, τὸν δὲ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραίνεῖν τῷ βαπτισμένῳ τὴν δεξιὴν σιαγόνα στρέφειν καὶ τὴν ἄλλην τῷ πᾶντων, καὶ τὸν μὲν προστάζει μισεῖν τὸν ἐχθρόν, τὸν δὲ μᾶλλον ἀγαπᾶν αὐτόν, καὶ τὰ τοιαῦτα.

P. 614, C.) F. 502 v. i. Μαριλίον πολλὰς καὶ ποικίλας θεολογίας φιλορῆσας, ὑπέθετο καὶ δημιουργῶν θεῶν, ἐκ τῶν εἰκαστικῶν στοιχείων ἦτοι γραμματικῶν συγκαίμενον, οὗ κεφαλῆ μὲν τὸ ἀλφα καὶ τὸ ω, τράχηλον δὲ τὸ β καὶ τὸ ψ, ὄμωσες δὲ τὸ γ καὶ τὸ χ, στήθος δὲ τὸ δ καὶ τὸ ϕ, καὶ τὰ εἴξης μέρη τῶν ὄμων τρόπον ἄγχι ποδῶν, οὗς εἶναι (F. 502 r. s.) τὸ ν καὶ τὸ ν. ταῦτα δὲ τὰ εἰκαστικέστερα στοιχεία καὶ ἀριθμοῦς ἐκάλεισεν, ὡς ἀριθμῶν δηλωτικά, ὦν ἕκαστον ἐμφαίνεῖν ἔλεγεν ἐκίστην δύναμιν τοῦ τοιούτου θεοῦ, περὶ ὧν περιττῶν λέγειν διὰ τὸ γράσας καὶ λιπρώδες αὐτῶν.

P. 614, C.) F. 502 r. m. Μονταδὸρ. γυναῖκά τινα μαϊνάδα καὶ μάχλον ἐπισυρομένης, ἐτόλμησεν ἄγιον Πνεῦμα ταῦτην προσηγορεύσαι. Eadem Elias I. 280 r. m. ad Or. XXII, p. 421, E.

P. 614, C. Μανουὶ τὴν ἔλην μετὰ τοῦ σκότειου) F. 502 r. s. Μανῶρ, ἀμφοτέρω ταῖς ἁκίσταις καὶ συναντῶν τῷ Θεῷ ὑπέθετο καὶ ἐδογματίσειν.

P. 614, C.) F. 502 r. m. Νανῶτες, προεβύτερος ὦν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας, οὗκ ἐδέχετο εἰς μετάνοιαν τοὺς παραπεισθέντας εἰς ἔρησιν τῆς πίστεως. ἀλλ' οὐδ' ἄλλον (cod. ἁγίου) τινὰ μετὰ τὸ βάπτισμα ἀμαρτήσαντα, δεῖν ἔλεγε δεχέσθαι εἰς μετάνοιαν. ἀλλ' οὐδὲ τοὺς δευτερονομοῦντας προσέειπε, ὦν καθέλοντες οἱ ὀρθόδοξοι, ὡς ἀβυστοῦτα τὴν μετάνοιαν καὶ καθαρὸν ἑαυτῶν λέγοντα καὶ ἀνέγκλητον, καθαρῶν αὐτῶν εἰρωνικῶς προσηγορεύσαν. Similia Elias I. 280, r. p. m. ad Or. XXII, p. 421, E.

II.

BASILII ALIORUMQUE SCHOLIA

IN S. GREGORII ORATIONES,

E CODICIBUS MONACENSIBUS EXCERPTA.

COD. 54.

BASILII SCHOLIA IN GREGORII NAZ. ORATIONES.

Λόγος α. περί θεολογίας.

Fol. 509, r. form. : οἱ πάντ' εἰδέναι βρενθόμενοι.

F. 510 v. *κατεβλακευμένοις* : μωραίνουσι. *Ξενοφών* ἐν τῷ περὶ ἱππικῆς βλακὸν τὸν νοσήρον ἐκάλεσεν, ὅπερ τοῖς προκειμένοις συνέδει· τὰ ὅσα διεσθαρμένῳ καὶ νοσήρῳ (1) τὴν διάνοιαν.

F. 515 v. *σφαδίζουσα* : σχετλιάζουσα, χαλεπῶς φέρουσα. οὕτως Ἄστικοί.

F. 525 v. *ἀγνωῶν καὶ αὐτὸ τοῦτο τὴν ἀγνωίαν* : ἀγνωεῖν ἀγνωῖαν ἐστὶν τὸ ἐξ ἄκρας ἀνοίας καὶ ἀμαθίας μὴδὲ αὐτὸ τοῦτο νοεῖν καὶ συναισθάνεσθαι, ὅτι ἀμαθαίνει καὶ ἀνοηταίνει. (f. 526 r.) καὶ οὐκ οἶδεν (2), οὐδὲ ὅτι ἀγνωεῖ ἐγνωεῖ καὶ αισθάνεται, ὅπερ ἐστὶν ἡ λεγομένη διπλῆ ἀγνωία. οὕτω δὲ *Πλάτων* βούλεται ταύτην καλεῖν, πρῶτος εἰς ταύτην ἐληλυθὼς τὴν ἐγνωίαν.

F. 529 v. τὸ *ὀκνεῖν φοβεῖσθαι* ἐστὶ καὶ ἀναβάλλεσθαι ἐπὶ μελλούσης ἐνεργείας, ἣν ἐνεργήσειεν ἂν τις (3).

Λόγος β. εἰς Κυπριανόν.

F. 550 v. *ἐμπύρευμα* : κυρίως βραχὺ τι λείψανον πυρὸς ἐναπομένον τῇ σποδιῇ. εἴρηται δὲ ἐπὶ λειψάνου γνώσεως, ἀρετῆς καὶ κακίας, μνήμης καταχρηστικῶς (4).

Λόγος γ. εἰς τοὺς Μακκαβαίους.

F. 554 v. *κατὰ* : σημαίνει δὲ ἡ πρόθεσις καὶ... ὁμοιωτήτα. *Φερεκράτης*· *μυζόφροξ* (5), *μέλινα* ἐπεικῶς *κατ' ἐμέ*, ἀντὶ τοῦ ὁμοῖα ἐμοί. ὁμοίως καὶ *Ἡρόδοτος* κέχρηται ἐν τῇ β' περὶ Ἰθιδος.

Περὶ ἀγίου Πνεύματος.

F. 582 v. *ἀποκνήσαντες* : εἰς ὄκνον καὶ ῥαθυμίαν ἐλθόντες. εἴρηται ἀπὸ τοῦ ὄκνου. ὁ δὲ ὄκνος φόβου εἶδος, διαιρεῖται γὰρ ὁ φόβος εἰς ὄκνον, ὅς ἐστι φόβος μελλούσης ἐνεργείας, εἰς κατὰπληξιν, ἣ ἐστὶ φόβος ἐκ μεγάλης φαντασίας, εἰς ἐκπληξιν, ἣ ἐστὶ φόβος ἐκ συνήθους (6) φαντασίας, εἰς ἀγωνίαν, ἣ ἐστὶ φόβος διαπίστεως ἤγουν ἀποτυχίας, εἰς αἰδῶ, ἣ ἐστὶ φόβος

Α προσδοκίας φόγου, καὶ αἰσχύνῃ, ἣ ἐστὶ φόβος ἐπ' αἰσχυρῶ παπραγμένῳ.

F. 586 r. *πόθεν* : τινὲς συνάπτουσιν ἐγκλίνοντες τὸ πόθεν, ὡς ὄξυνομένου δῆθεν, ἀγνωσύντες ὅτι βραχύτονον ἐν, ἀντὶ ἀποφάσεως κείται ἐπίσης τῷ οὐδαμῶς. πολὺ δὲ τοῦτο παρὰ τῇ τραγωδίᾳ καὶ τοῖς κωμικοῖς καὶ τῷ *Πλάτων*.

F. 592 v. λέγει ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ματαιότητος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσφρησάσθαι ὑποβάσεις τινὰς τῶν οὐσιῶν, ἐκ τῶν ἀνωτάτων καὶ θείων μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων παραδιδούσας (7). πολλὰ τοιαῦτα *Γουλιανὸς* ὁ τὰς χυλαϊκῆς γράψας ὑποτυπώσεις ματαιολογεῖ. οὐχ ἤττον δὲ καὶ οἱ τούτου ἐβαπτολόγησαν ἐξηγηταί, *Πορφύριος* καὶ *Ἰάμβελιχος* καὶ *Πρόκλος* ὁ Πλατωνικός, ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰτίου καθυπέβασιν (8) πάντα βαθμηδὸν κατιέναι κατασειράς σειράς ἄχρι τῶν τελευταίων καὶ τῶν ὄντων, ὡς αὐτοὶ φασί, ἀποπεράτωσιν, ὡς ἐκ τούτων καὶ περὶ τῶν ἀχρόνως καὶ ἀπαρλλάκτως τὸ ἐστὶν ἐχόντων καὶ ὁμοούσιον θείων ὑποστάσεων καὶ τούτους τὰ τοιαῦτα συλλογιζομένους κατασοφίζεσθαι.

F. 594. v. *διαγράψομεν* : τουτέστιν ἀθετήσομεν τὸ ἀγέννητον.

Εἰς ἐκτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας τὴν καθέδραν ἐπιθυμεῖν Κωνσταντινὸν πόλιν.

F. 409 r. *κοιμητῶν* : τὸν ἀλαζονικὸν ἢ λέξις σημαίνει καὶ στωμύλον, καὶ τὸν κλάκα καὶ ἡδύον (9).

F. 410 v. *ἐρικνωμένον*· ῥυτιδωμένον ῥυτίων (10). *Εἰς τὸ* (11) ἀπολογητικὸν διὰ τὸ μὴ καταδέξασθαι τὸν ἀρεσθύτερον.

C F. 424 v. *μηδαμῶν κισθίλου ἠχῆν* : — μεταφορικῶς ἀπὸ τῶν ἀδοκίμων νομισμάτων, οἷς Ἀθηναῖοι μίσει τῷ πρὸς τοὺς Χίους τὸ χ' στοιχεῖον ἐπέγραφον, καὶ τῷ δακτύλῳ ἀνακρούοντες ἐτεκμαίροντο ἤχω τὸ εὐροῖζόν τε καὶ δόκιμον. ἀπὸ τοῦ ἀδοκίμου οὖν χρυσίου τε καὶ ἀργυρίου εἴρηται.

F. 451 r. *ἀποδυσσπετεῖ* : δυσχεραίνει καὶ δυσκόλως φέρεται καὶ ἐπιπηδᾷ.

(1) Scribe : νοσήρ. Sic paullo ante Gregor. Or. 28, p. 498, C. Ibid. vulgo : καταβλακευμένοις. Κατεβλακευμένοις duo Colib. Or. 1. et Bud. Sic quoque B. E. qui f. 47 v. m. ex Basilio hisee profecit : τοῖς φιλοσόφοις καὶ τρυφηλοῖς καὶ ἀναπειπωκόσι καὶ διελθούχοισιν ὑπὸ τῆς τρυφῆς, ἣ καὶ τοῖς μωραίνουσιν, ὡς *Ξενοφῶν* φησὶ, τὸ κατεβλακευμένον κατὰ τῶν τοιοῦτων θείως. Ceterum Xenoph. H. ἱππ. non βλακός, sed βλάξ (9, 12) et βλακωδέστερος ἱππας (9, 1).

(2) Adde, quod excidit : ὅτι οὐδὲν οἶδεν. Ὅτι οὐκ οἶδεν minus recte apud Boissonad. ad *Act. Gaz.* p. 222 ubi hoc scholium editum est. Omissionis causa homaeoteleuton fuit.

(3) C. infra f. 582 r. et Animadv. in Basil. I, p. 94.

(4) Conf. Cod. 204 f. 24 r. Cod. 216 f. 96 v.

(5) Scribe : μυζόφροξ, et cf. Poll. 2, 49. ubi Cratichous laudatur.

(6) Scribe : ἐξ ἄσυνήθους.

(7) Ita Godex; fortasse legendum προϊούσας.

(8) Scribe : καθ' ὑπέβασιν, et mox : κατὰ σειράς, delete altero seors, deinde καὶ εἰς τῆν.

(9) Conf. f. 464 v.

(10) Scribe : ἐρικνωμένον : ἐρρυτιδωμένων, ῥυσσῶν. Vid. Ruhnck. Tim. L. V. Pl. p. 228 sq. Animadvss. in Basil. I, p. 33 sq.

(11) Scribe : Εἰς τὸν —.

Εἰς Γρηγόριον ἐπίσκοπον Νύσσης.

F. 440 v. *Θάμνητα ταῖς ἀκοαῖς θύρω* (1): — πῶς οἶόν τέ ἐστιν τιθέσθαι ἀκοαῖς καὶ καταφράττειν, ὥστε μὴ ἀκοῦσαι; ἔστιν γάρ τινα τῶν λεγομένων μὴδὲ ἀκοῦσαι, ὡς ἐν θύρᾳ τῶν ὄντων (2) κλεισμένων. ἔστιν δὲ καὶ καλῶς ἀνοιγρομένω ἀκοῦσαι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνῃ. κλειεσθαι δὲ δεῖ οὐ κατὰ τὸν 'Ιοκλήσιον ἐκείνῳ κλεῖσθαι, ἀλλὰ λόγῳ καὶ νόμῳ θεῶν (5), ὡς μὴ τὰ τῶν Σειρήνων καὶ ἤδονων ἐπάσματα ἐπαΐειν κατακρηλόντα καὶ πρὸς ὄλεθρον κατασπῶντα.

F. 464 v. *κομψοί*: εἶσονται κομπηροὶ καὶ ὑπερήφανοι. *Περὶ δογματῶν καὶ καταστάσεως ἐπισκόπου εὐφροσύνης*.

F. 491 v. *οἷον μύσαντα τὰς αἰσθήσεις*: — τοῦτέστι κλείσαντα, καμψύσαντα καὶ συστείλαντα.

COD. 204.

SCHOLIA ANONIMI IN GREGORII NAZ. ORATIONES.

Λόγος ε.

F. 22 r. *θεατρίσματα*: ὡς ἐν πομπῇ καὶ θεάτρῳ προπέμφασα. τοὺς γὰρ ἀριστοὺς καὶ βασιλεῖς καὶ στρατηγούς τοὺς νενικηκότας καὶ τοὺς πολεμίους ἠτύχησαντας καὶ ὑποσπόνδους πεπονηκότας, μετὰ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐστραφανωμένους διὰ μέσης ἤγον ὄρουφροῦντας τῆς πόλεως καὶ εὐφρομύντας. τοῦτο οὖν πομπεύειν καὶ θεατρίζειν ἐκάλουν καὶ παραπέμπασθαι ὑπὸ (τῶν?) πολλῶν.

Λόγος ς.

F. 24 r. *μέγα μνημῆς ἐμπίρειμα*: κυρίως λείψανον πυρὸς ἐναπομένον τῇ σποδείᾳ. εἰρηται δὲ καὶ ἐπὶ λείψανον γνώσεως, ἀρετῆς, κακίας.

Ibid. *οὐδὲν αἰρεῖ με τῶν ὅσα ἐστὶνὰ τοῖς ἀλλοίσι*: ἐπαίρει, λαμβάνει, καὶ καταδουλοῖ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἔλ. εἰ.

Λόγος ζ.

F. 29 v. *φθέγγεμιν τοιγαροῦν οὐ μαλακῶν τι καὶ ἀναβεβλήμενον, οὐδὲ τῆς ἡδίστης τῆς πολίτης* (4) *ἀρμονίας*: οὐχ ἀπαλὸν καὶ ἔκλυτον καὶ ὑπιτιον, ἢ ἀνακρουμένον καὶ ἄρμονον καὶ ἐμμελὲς μάλλον, ὅσον τὰ τῶν κλιμαροῦδων εἰσιν ἄσματα, τῆς ἡδονῆς μόνον ἐκλύοντα καὶ ἐκτληζόντα τὸν ἀκούοντα, ἀλλὰ λίαν ἀνθρωπίνον, φησί, καὶ σύντονον.

F. 50. r. *θεωρία* ἡ νοερά λέγεται ἐνέργεια, ἐξ οὗ καὶ θεωρητικὴ φιλοσοφία ἢ νῦν μόνῳ θεωρουμένη.

Ibid. *θεωρίῳ* εὐστοχον: εὐεπίκουλον (5).

F. 51 r. *σορῖζεσθαι* ἔστι: τὸ λόγοις ἀπατᾶν.

Ibid. *μεταποθώμεν τῆς ἐκείθεν λαμπρότητος*: τοῦτο τὸ ἀντιποιεῖσθαι σημαίνει καὶ ἀντέχεσθαι. D *Πλάτων* ἐν τῷ Πολιτικῷ ἠκίστα βασιλικῆς μεταποιοῦμενος τέχνης (6).

(1) Θύρας cod. 204 f. 70 v. Ibid. *ter deinceps* ἔστι προ ἔστιν. Ibid. *ante τούτῃ*: recte additum θύρας.

(2) Scribe: ὡτάν θύρα. In Cod. 204 f. 70 v. s. eodem modo peccatum. Idem recte τὸν ὄτων.

(5) Scribe: νόμῳ θεῶν, uti est in Cod. 204 f. 70 v.

(4) lege: τοῖς πολλοῖς, et deinceps: οὐχ... ἐμμελές... τῇ ἡδονῇ. Ceterum conf. Schol. Cod. 216, f. 219 r. et *Animadv.* in Basil. I, p. 21 sq.

(5) Schol. Cod. 499 f. 55 r. *εὐεπίκουλον*. Tu lege: *εὐεπίβουλον*. Ceterum conf. Schol. Cod. 499 f. 25 v.

(6) Male Schol. Cod. 499 f. 54 v. ἀντιποιοῦμενος, apte tamen haec adjicit: καὶ *Θουκυδίδης*· καὶ μάλιστα ὡς ἀρετῆς μεταποιοῦμενον, ἀντὶ τοῦ ἀντεχόμενον, ἀντιποιοῦμενον. Gel. sup. leg. μεταποιεῖσθαι.

(7) Sic; leg. ποιητῶν πρὸς ποιήματα.

(8) Conf. Schol. Cod. 216 f. 146 v. et annoti.

Λόγος θ.

F. 57 r. ἢ κατὰ τὰ φίλικὰ σχέδια. . . τριτάτῃ, ἢ ὡς ποιημάτων πρὸς ποιητᾶς (7), ἢ ὡς πατέρων πρὸς υἱούς, ἢ φίλων πρὸς φίλων.

F. 40 v. *λίαν κρατῆρ' τι καὶ ἡριανόν*: ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτό, ἐκ μεταφωρᾶς τῶν ὑφάλων πετρῶν, αἵσισσι: διὰ τὸ κρύπτεσθαι ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης αἱ νῆες προσοκλύουσιν (8).

Ibid. *τριβῶνας* δὲ περιβλήματὰ τινα, τῶν ῥητόρων μὲν ἐρυθροὶ τε καὶ φοινικαί, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. παράστῃμον δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην φορούμενον, ὡς τοῖς πολιτευομένοις τὸ νυκτὶ σακράμαλλον (9).

F. 41 v. (10). *περὶ τῆς στραφῆς τῆς σφενδόνης Γύγου*: Πλάτων μὲν ἐν Πολιτείᾳ φησί, ὡς ὁ Γύγης Λυδῶς μὲν τὸ γένος ἦν, ποιεῖν δὲ τὸ ἐπιτηδεύμα, καὶ ποτε ποιμαίνων ἐν θορῇ εὖρεν ἐν σπηλαίῳ ἵππον γαλκοῦν καὶ τοῦτου ἐντός νεκρὸν ἄνθρωπον, δακτύλιον φοροῦντα, ὃν λαβὼν ἔσχε. καὶ ὅτε μὲν ἐβούλετο ἀφανῆς γενέσθαι: στραπτῆς γὰρ ἦν ὁ δακτύλιος· τὴν σφενδόνην ἔστραψεν· ἐμφανίζεσθαι δὲ τοῖς παρῶντιν ἐθέλων, ἐν τάξει μένειν ἤφειε. οὕτως ποτε πρὸς τὰ βασιλεία τῶν Λυδῶν γενόμενος καὶ στρέψας τὴν σφενδόνην, ἀφανίζετο καὶ εἰπὼν κτείνει τὸν βασιλεῖα, καὶ ἔσχεν αὐτοῦ τὴν γυναίκα. Πλάτων δὲ εἰσφέρει τὸν μῦθον, ὅτι ὁ δίκαιος ἀνὴρ, κἂν τοῦ Γύγου λάθοι τὸν δακτύλιον, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι, οὐδὲ οὕτω ὄφειλεν ἀδικεῖν. δεῖ γὰρ τὸ καλὸν δι' αὐτὸ ἐπιτηρῆεσθαι, καὶ μὴ δι' ἄλλο τι. Προδότος δὲ φησι, ὡς ἐπιτροπῇ τῆς δεσποίνης ἀναίρει τὸν αὐτῆς γαμέτην Γύγης.

F. 42 r. *εἰ καὶ πεζοὶ παρὰ Λύδιον ἄρμα ἐθέομεν*: παροιμία ἐπὶ τῶν ἐρίειν ἐθελόνητον καὶ μὴ καταλαμβανόντων ὅτι τάχιστα τὰ δύο (11) ἄρματα. εἰ καὶ πεζοὶ οὖν, φησί, ἦμεν, ἀλλ' ὅμως τάχιστα ἐπίσης ἐθέομεν κατὰ τὸ Λύδιον ἄρμα, ἐχόμενοι: τῶν μαθημάτων. ἢ ἡμεῖς οἱ λοιποὶ ὡς πεζοὶ ἦμεν μὴ καταλαμβάνοντες τὸν Βασιλείον, ὥσπερ Λύδιον ἄρμα τάχιστα τοῖς μαθήμασι φερόμενον. Ibid. Πέλοψ ὁ Λυδῶς ἄρμα ἔχων ἐξείρετον πολλοὺς νικήσας προσκαλεῖτο ὡς (12) γαῖονα τὸν νικήσαντα τοῦτον ἔχων τὴν αὐτοῦ θυγατέρα. ἡμεῖς τοῖνον παραλύδον (15) ἄρμα ἐθέομεν, ἀντὶ τοῦ ἀπολείπόμεθα, ὡς τοῦ ταχέως ἄρματος διὰ τοῦτο Λυδίου δεικνουμένου.

Ibid. *Μολώνη τις γυνή* περὶ τὴν Θράκην οἰκοῦσα υἱούς ἔσχεν, Ἄπτον καὶ Ἐφιάτην, οἳ κατ' ἐνιαυτὸν ἡγάζοντο, ὡς ἡ παλαιότητα (?) εἶχε, κατὰ μὲν τὸ μήκος πήγυν ἕνα, κατὰ δὲ τὸ πλάτος τριπλάσιον. ὑβριστὰ δὲ οὗτοι γενόμενοι καὶ ὑπερήφανοι, καὶ ποτε ἐβουλεύσαντο τὴν Ὀσσαν ἐπιθεῖναι τῷ Ἄθῳ ὄρῳ δὲ ταῦτα κατὰ τὴν Θράκην· καὶ δι' αὐτῶν ἀνίενοι εἰς

ad El. f. 534 r. m.
(9) Conf. Schol. Cod. 216 f. 447 r. et vid. Baissonail, in *Notic. et Extr.* t. 11 P. 2 p. 56. Οἱ πολιτευόμενοι sunt *ascetae, monachi.*
(10) Cod. Monac. 151 f. 62 sqq. haec habet, quae inscriptio prodit: *συναγωγή καὶ ἐξήγησις εἰς τὸν ἐμνησθῆν ἱστοριῶν ὃ ἐν ἀγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασιλείον ἐπιταμίῳ λόγῳ. In quibus narratio de Gyge numero quinta f. 64 r., de Lydio curru undecima, de Molionidis decima tertia f. 65 r. exstat. Conf. Grenzer. Meletem. P. 1, p. 72 sqq. p. 80 sqq. p. 82 sqq.*
(11) Legendum: τὰ Λύδια, e Cod. 499 f. 77 v.
(12) Leg.: *προσκαλεῖτο εἰς* —. Insequ. *μειψόσα.*
(13) Sic; lege: *πρὸς Λύδιον*. In sequ. *verba*: ὡς... εἶχε, *mendosa.*

τῶν Ὀλυμπον θεοῖς μάχεσθαι. οἷς Ζεὺς ὀργισθεὶς κερραυὸν ἐπαφῆκε, καὶ ἀπόλλοnton (1) διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν. κερραυωθήσεσθαι τῇ μητρὶ προκεργητημώδητο.

F. 45 r. *τάριχος* λέγεται πᾶν τὸ πατητόμενον ἅσι καὶ ἰσχὸν καὶ κατεσκευασμένον τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων κρέων.

F. 46 r. τὸ δὲ *μέριστον τῶ* (2) *πάντας ἠετᾶσθαι τῆς αὐτοῦ διαβολας*· Ἰσοκράτειον ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα *ἀρχικῶς εἶναι*, φησί, *βοῦλοιο μὴ χαλεπότητι, μηδὲ τὸ (3) σφῶδρα κολιέειν, ἀλλὰ τῷ πάντας ἠετᾶσθαι τῆς σῆς διαβολας*.

F. 50 r. οὐδὲ δὴ (ἐδέηθη) *δημοσίον κηρύγματος τοῦ, Κράτης Κράτεια Θηβαίων ἐλευθεροῖ*· ὁ Κράτης φιλόσοφος ἦν κυνικός. οὗτος, ὡς περὶ μερίζων ἐαυτὸν εἶς τε τὴν Κράτεια καὶ τὸν περὶ οὗ τὴν φωνὴν ἀφῆσιν, ἔφη· ὦ ἄνδρες, ὁ Κράτης, τούτέστιν ἐγὼ, τὸν Κράτεια, τούτέστιν ἐμὲ, τὸν Θηβαίων ἐλευθεροῖ, ἀντὶ τοῦ, ἐγὼ ἐμαυτὸν ἐλευθεροῦ. μηδὲ δουλωθῆσαι· (4) χρήμασι ἢ κτήμασι. ἀφείς γὰρ τὴν τοὺς συμπόλιτας καὶ τὰ ἐαυτοῦ πάντα, οὕτως τὴν φωνὴν ταύτην ἀφῆκεν.

Ibid. *εἶσω τὰ κάλλη στρέφων*· τὰ ἔξω καὶ σωματικὰ εἶσω μεταστρέφων κάλλη, ὡς μὴ τὴν ἔξω καλλύουεν σπευδειν, ἀλλὰ τὴν ἐνδον καὶ ψυχικὴν φαιδρύνειν ὠραϊότητα.

Λόγος ια.

F. 62 r. *περιύμματα* τὰ κατὰ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς βραχίονας καὶ τοὺς ἀγκύνας κλωσματῖα τινα βεβαμμένα καὶ σελήγια μηνίσκων χροῦσα καὶ ἀργύρεα ἢ καὶ τῆς εὐτελεστεράς ὕλης, τὰ ἀπὸ (5) τῶν γραιδίων τοῖς βρέφειν ἐπιδοσμούμενα *ἐπίγρυματα* δὲ τὰ ὑπὸ τῶν ἀποτῶν τοῖς νηπίοις ἐπαδόμενα, ἐπιψιθυρίζουσιν εἰς ἀποτροπιασμὴν καὶ ἅμα ταῖς γλώσσαις ἐπιλιγμουσῶν (6) τὰ μέτωπα καὶ ἀποπτυσῶν μετὰ τοῦ φουσᾶν ἐκατέρωθεν.

F. 64 r. *μεταποῖη*· μεταπλάττη.

Ibid. *βάσανός ἐστι καὶ αὕτη*· δοκιμασία.

F. 67 v. *εἰ τις ἐστι καὶ κωλίας καθαρσις* — μὴ ὡς ἔτοχε, φησὶ δέχεσθαι τὰ διὰ τὸν αἰσθητῶν εἰς τὴν φαντασίαν, καθάπερ εἰς τινα γαστέρα, πεμπόμενα, ἀλλὰ τῷ διανοητικῷ καὶ διανοητικῷ ταῦτα οἷον ἀναπεμπάζομεν καὶ ἀναδιδόντας κατεργάζεσθαι καὶ νοερώς καταλαλεῖν εἰς πνευματικὴν τροφήν. ἢ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν ζώων τῶν τὰς τροφὰς τῷ μηρυκτιμῷ ἀναδιδόντων.

F. 69 v. *κεναῖς ἐλπίσι*ν ἐξυπατιώμεθα· οἳά τινες ματαῖως θεωμαινόμενοι ἐλπίσιν, ἀπατιώμεθα πολλὰ, ἅγρευτὰ τεβαρῆρηκτός ἢ τιμὴ ἐτέρας τῶν σεμνοτέρων πολιτείᾳ, μυρίων ἐτέρων ἀμαρτημάτων ὄντες ἀνάπλειοι (7).

Λόγος ιβ.

F. 69 v. οὐδ' ἐστὶ στυθμὸς — ὡς ἐπὶ ζυγοῦ γὰρ καὶ τρυτάνης ἀντιταλαντευόμενος, φησί, ὁ φίλος καθέλιξε (8) πάντα κουφιζῶν ἄνω.

(1) Scribe : ἀπόλλοντο. Post Ὀλυμπον adde καί.

(2) Scribe : τῶ, nimir. Or. 45. p. 801, E.

(3) Scribe : τῷ. Isoeratea in Gregorio etiam alias a schoiasticis notantur.

(4) Fortasse leg. : — μὴ δεδουλωθῆσαι διδάσκων, et μοχ : τὴν κτήσιν τοῖς συμπόλιταις.

(5) Scribe : ὑπὸ.

(6) Fortasse legendum : ἐπιλιγμαζουσῶν.

(7) Eadem forma f. 187 r. reperitur.

A F. 70 v. *θώμεθα ταῖς ἀκαταῖς θύσας*. Vide excerpta e Cod. 54 f. 440 v.

Ibid. *ταῦτα τῶν σωφροούντων* : τούτέστι τῶν ἐγκρατουμένων τοῦ σώματος καὶ τῶν σωματικῶν πάντων ἀφροντιστούντων καὶ οἷον ἀπολυομένων καὶ χωριζόμενων τοῦ σώματος. τοῦτο γὰρ φιλοσοφίας ὄρος ἀληθῆς, ὅς καὶ τοῖς ἔξω προσβέυεται. ὁ γὰρ τῷ ὄντι φιλόσοφος, κατὰ νοῦν ἀεὶ ἐνεργῶν, τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν ἔξω τῶν σωματικῶν καθιστὰς καὶ μηδεμίαν ποιούμενος ἐπιστροφήν, ὅ τι μὴ πᾶσα ἀνάγκη, τρόπον τινα τοῦ σώματος χωριζόμενος ἀπολύεται.

Λόγος ιγ.

F. 71 v. *τὸ ὑπὲρ τὴν θυάδα γενέσθαι*· πᾶν τὸ ἐνυλον, εἰ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἔχει καὶ μονοειδές, κἂν εἰ πρὸς τὰ παχυμερέστερα οὕτως νομίζεται, ἀλλ' ἐν θυάδι θεωρεῖται. ἔχει γὰρ τὸ ὕλικὸν ὑποκείμενον καὶ τὸ εἶδος. πᾶν γὰρ κτίσμα ἐξ ὕλης καὶ εἶδους. τοῖς οὖν ὑπεραναθάσι πᾶν τὸ ἐν κτίσμασι Θεῷ (9) συγγενέσθαι καὶ τὰ λοιπά. ἢ ὕλικὴν θυάδα, ὅ ἐξ ἧς (10) συζητίας εἶπε, τὴν τοῦ σώματος παραΐξουσιν πρὸς τὴν ψυχὴν ἔφη, ὡς ἐνευθεν αὐτῇ τοῦ μὴ πρὸς Θεὸν ἀνανεύειν συμβαίνοντας, τῇ σωματικῇ προσπάθει ἢ συνδεδεμένη.

F. 72 v. *περωατῆρ*· τὸν ἀλείπτειν καὶ οἷον πετρῶντα καὶ πρὸς τὸς ἀγῶνας κουφιζοντα (11).

F. 75. *ταλάντευεται*· ὡς ἐπὶ ταλάντοις καὶ σταθομοῖς σταθμίζεται καὶ ζυγοστατεῖται.

F. 74 r. τὸ *παρακαλεῖν* ἢ ἀπλῶς τὸ καλεῖν σημαίνει, ἢ τὸ προτρέπεσθαι, ἢ παραμυθεῖσθαι καὶ εὐφραίνειν. τὸ γὰρ σύνηδες ἐπὶ τῆς ἰκεσίας ἐνδιὰθέλλεται.

F. 75 v. *πρύμναν* . . . *ἐκρουσάμην*· παροιμιώδης τοῦτο φησι. πρύμναν δὲ κρούεσθαι ἐστὶ τὸ κατὰ τὴν πῶραν καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθεν ἐλαύνοντά τινα, μεταβαλόντα κατὰ πρύμναν καὶ εἰς τοῦπίσω ἐλαύνειν. προστορμώντες δὲ μάλιστα τοῦτο ποιοῦσιν. ἀπὸ γούν τοῦ ἐκείνου τοῦτον ὑπερείδου καὶ συνηγορεῖν, μεταβαλεῖν δὲ ἀφῆνης καὶ εἰς συνηγορίαν Βασιλείου τραπέσθαι, τοῦτο πρύμναν κρούεσθαι ἔφη.

F. 82 v. εἴρηται ἀπὸ τοῦ ῥητιζῶ ὁ εὐρίπιτος καὶ ταχέως μεταβαλλόμενος.

F. 85. τὸ *περιποσπύξεσθαι* κολακεύεσθαι ἐστὶ. πεποιημένη γὰρ ἡ φωνὴ ἀπὸ τῶν ἵππων, οὓς διὰ τίνος ἤρεμαῖου ψόφου τοῦ διὰ χειλέων ἀκρῶν οἱ ἵπποκόμοι κολακεύουσι (12).

COD. 216.

Εἰς τὸ ἄγιον πάσχα καὶ τὴν βραδύτητα.

F. 1 r. *ἀλλήλους περιπτυσσόμεθα*· τὸ ἀγαπητὸν καὶ φιλόδελφον καὶ συνδεδεμένον πρὸς ὄμνιον ἐν τούτῳ δεικνύοντες. τὸ γὰρ περιπτυσσεσθαι τὸ σινοεὶ προσψύεσθαι καὶ περιπλέκεσθαι ἀλλήλοις δεηοί.

F. 2 v. *πλάστηρ*· ἰθῶν, *εἰδῶσκαιον*· δογματών.

Ibid. *loentio* : ὡς περὶ ἱμάτιόν τι ἀποδύεσθαι τὸν παλαῖον ἄνθρωπον.

F. 6 v. *δοκεῖ μοι* . . . ἀντιδιατετέλλειν τῇ λιθίνῃ καρδίᾳ, τούτέστι τῇ σκληρᾷ καὶ ἀνευδότη καὶ ἀντι-

(8) Scribe : καθέλκει. Vid. Animadv. in Basil. I p. 151. Quae f. 70 v. sequuntur, ταῦτα cet. attuli Animadv. in Basil. I p. 187 sq. uti p. 7 ista ex f. 71 v. πᾶν τὸ ἐνυλον.... θεωρεῖται.

(9) Adde : ἐξγενέσθαι, quod Cod. 499 f. 441 r. habet.

(10) Scribe : ὅ ἐξῆς.

(11) Conf. Symbol. ad Philostr. V. S. p. 125.

(12) Conf. Cod. 216 f. 295 v.

τυποσύνη, τὴν σαρκίην, ὅ ἐστι τὴν μαλακὴν καὶ βλάβως Ἀ υσεθοῖαι πέφυκε. τινὲς γοῦν πρὸς αὐτὴν κοροιδαντικῶς καὶ ἐκβακχεύονται. ἐκθελόντες δὲ καὶ χανοῖ τὴν ὕσφρησιν ἢ ὀσμὴ τῶν βλακικῶν μυρῶν.

Λόγος β. τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἄγιον πνεῦμα.

F. 14 v. εὐκοσμία . . . ἐπὶ Θεοῦ ἢ τοῦ οἰκείου μεγέθους ἐκούσιος συγκατάθεσις.

F. 18 r. τὸ γυμνὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον τριχῶς ἐξηγεῖται. γυμνὸς γάρ, φησὶν, ἦν κατὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ τρόπου. οὐπω γὰρ ἡ διπλὴ ἐπετηθεύθη καὶ πονηρία (1).

F. 18 v. θεοῦ μεθεῖο: θεῖοι καὶ θεοὶ χρηματίζομεν.

F. 50 v. εἰς φῶς ἅπαντα καὶ τάξι' καὶ εἶδος ἔρχεται: ὁ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους τῶν ἀρετῶν δημιουργός, καὶ τὰ ἡμέτερα πλημμελῶς ἰδὼν καὶ ἀτάκτως κινούμενα, εἰς τάξιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀταξίας ἤγαγε.

Λόγος γ. τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐγκρανίου.

F. 50 v. ἐορτάζομεν δὲ τὰ ἐγκαίνια διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ἵνα τὰ καλὰ τῇ μνήμῃ φυλάττεται καὶ μὴ ἐξίτηλα τῷ χρόνῳ γένηται καὶ τῷ βοῦθ' τῆς ἐπιλησμοσύνης παραβρέουσα σκοτιζόμενα καὶ καλυπτόμενα. B

F. 55 r. ad verba: τῆν ἐπέχουσαν τέως ἀταξίαν cet. citatur Plato in Timæo p. 50, A. loco supra l. 50 v. expresso.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαθαίους.

F. 94 r. τὰ ἐπὶ ἑσφοῦ ἰστάμενα οὐχ ἑδραῖαν ἔχουσι τὴν βάσιν, ἀλλ' ἀνέδραστον καὶ ταλαντευομένην ἐκὰτέρωθεν.

Λόγος δ. εἰς τὸν ἄγιον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Κυβερνητὴν.

F. 96 v. ἔστι δὲ ἐμπύρευμα κυρίως βραχύ τι πυρὸς λείψανον ἐν σποδιᾷ κεκρυμμένον. καταχρηστικῶς δὲ καὶ μεταφορικῶς ἐμπύρευμα λέγεται καὶ τὸ ἐναπομένειν ἐν τινι κατάλοιμα μνήμης καὶ σωζόμενον.

F. 97 r. δεύτερον δὲ, ὃ καὶ μέγιστον, τὸ μὴ κατέστιν cet.: δεύτερον δὲ εὐεργετηθῆμεν, ὅτι κἄν ὑπερήμεροι, ἀλλ' οὖν συνεστώσης ἔτι τῆς πανηγύρεως ἤλθομεν, καὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ *Ἠλιότων* Γοργία περιουσίαν οὐ κατόπι' ἑορτῆς ἐβράζομεν. οὐπω γάρ τέλειον παρεῖλθεν, ἵνα ὁπίσω αὐτῆς ἔλθομεν.

Λόγος ε. εἰς τοὺς Λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν.

F. 108 r. μέχρι ἢν τοῖς ποτίμοις cet.: μέχρις ἢν ποτίμῳ λόγῳ ὅσον ἀλμυρὰν ἀκοὴν ἀποκλύσωμαι, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ *Ἠλιότων*, τουτέστι ἕως ἢν ἀπονιφώμαι τὰ Ἑλληνικὰ ἀκούσματα καὶ μαθήματα ἐν τοῖς γλυκείαι καὶ πνευματικαῖς λόγοις καὶ δόγμασι (2).

F. 109 r. φθέρξεται cet.: φθέρξομαι: δὲ, καθὰ πρὸ ἡμῶν ὁ Προυσαεὺς ἔφη *Δίων* (f. 109 v.) περὶ Τιμαθέου τοῦ ἀγλήτου, οὐ μαλακὴν ἀβλημα καὶ ἀναβεβλημένον, οὐδὲ τῶν πρὸς ἄνεσιν καὶ εὐθυμίαν ἀγόντων, οὐδὲ τι τῶν τῆς καθαρωδίας ἰδίων καὶ πρὸς ἡδονὴν ἐπιτετηθευμένων.

Λόγος ς. ἕρδωσ, τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ἄγια Θεοφάνια εἴτον' γερέθῃα.

F. 122 v. μὴ ἀκοὴν κατακλιθώμεν: jubet Theologus μὴ διὰ τῶν ὧτων διεφθαρμένην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. ἀνελευθερία γὰρ πάθος καὶ ταπεινότητος ἐκ τοῦ τοιοῦδε τῆς μουσικῆς εἶδους ἐγγί-

υσεθοῖαι πέφυκε. τινὲς γοῦν πρὸς αὐτὴν κοροιδαντικῶς καὶ ἐκβακχεύονται. ἐκθελόντες δὲ καὶ χανοῖ τὴν ὕσφρησιν ἢ ὀσμὴ τῶν βλακικῶν μυρῶν.

F. 125 r. καλῶς δὲ συνῆψε τοῖς κόμοις καὶ ταῖς μέθοις τὰς κοίτας καὶ τὰς ἀσελγείας. ἐκ γὰρ ἐκεῖνων αὐτὰ γεννῶνται. ὁ γὰρ νιομάζων μεθύει, ὁ δὲ μεθύων πρὸς κοίτην ὄρῃ, ὁ δὲ (?) ἀσελγαίνει τῷ οἴνῳ πρὸς παρανόμους μίξεις καὶ ἡδονὰς ἀνδραποδώδεις ἀναφλεγόμενος.

Ibid. ubi de eo, quod est περιττόν, Gregorius monet. Scholiastes: λέγει δὲ πῶς καὶ *Ἠλιότων*, ὅτι φλυαρία ἐστὶ πᾶν τὸ περιττόν, εἴτε ἐν λόγοις, εἴτε ἐν πράγμασι.

F. 125 v. ἰστέον δὲ, ὅτι ἄγχιος μὲν ἔστι ὁ ἐν ἀγροῖς αὐλιζόμενος, ἀγροῖος δὲ ὁ ἀμαθὴς καὶ ἀπαίδευτος καὶ τὸ ὅλον ἀνόητος (5).

F. 124 r. Ἠλιότων ἐν Τιμαλίῳ λέγει, ὅτι τὸ ἦν καὶ τὸ ἔσται χρόνου εἰσὶν εἶδη, ἡμεῖς δὲ οὐκ ἔρθως ταῦτα φέρομεν εἰς αἰδῶν οὐσίαν. λέγομεν γάρ, ὡς εἰ ἦν, ἔστι τε καὶ ἔσται. τὸ ἔστι δὲ μόνον κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον προσήκει. ἐκείθην οὖν λαθὼν ὁ Θεολόγος τὴν χρῆσιν, φησὶν, ὅτι τὸ ἦν καὶ ἔσται τοῦ καθ' ἡμῖς εἰσι χρόνον τμήματα καὶ τῆς φρεσῆς φύσεως, τῶν γὰρ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐν κινήσει καὶ ῥοῇ συγγαρόντων, τοιοῦτος καὶ ὁ χρόνος αὐτῶν γνωρίζεται, τὸ μὲν τοι (4) παρερχόμενος, τὸ δὲ τι μέλλων, τὸ δὲ ἐνεστώσ' αὐτῷ, παρτελειῶσ' ἀθήρατον, πρὶν γνωσθῆναι, διὰ πᾶν (3) οἰεῖται.

Ibid. ὁ νοῦς, εἰκότως ὡς εἰκὼν Θεοῦ, δέχεται τὸ αὐτοῦ Θεοῦ ἐναντίον ἀμυδρὰν καὶ μικράν.

F. 124 v. διὰ τί δὲ καὶ ἐνοεῖται: τὸ Θεῖον καὶ τελείως οὐ καταλαμβάνεται: ἐρωλ' δοκεῖ, ἵνα διὰ... τοῦ ποσῶς ἑρᾶσθαι καὶ καταλαμβάνεσθαι ἀμυδρῶς ἄγγ' ἡμᾶς πρὸς αὐτό.

F. 128 r. ἦν γυμνὸς ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ τρόπου, κατὰ τὴν ἀτεχνον ζωὴν καὶ κατὰ τὸ ἀναμυρίαστον. ὕστερον γὰρ μετὰ τὴν παράβασιν ἢ διπλόη, αὶ τέχνας, τὰ ἄμια.

F. 155 v. ἡ Αἰγυπτῶς ποτε μὲν εἰς τὸν ἐνεστώσ' κόσμον λαμβάνεται, ποτε δὲ εἰς τὴν σάρκα, ποτε δὲ εἰς ἁμαρτίαν, ποτε δὲ εἰς ἄγνοιαν, ποτε δὲ εἰς τὴν κἀκωσιν. **Λόγος ἑννατος,** τοῦ αὐτοῦ ἐπιτάξις εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον.

F. 155 r. παθαινομένης καὶ ἀπολοφυρομένης διαθέσεως ἀναφώνημα τὸ Ἐμμελλεν ἴμεν, τουτέστι ἀπέκειτο ἄρα καὶ τοῦτο.

F. 141 v. παροιμία δὲ ἔστι: τὸ ἐξω τοῦ σκοποῦ βάλλειν, ἐπὶ τῶν ἀποσυγγαρόντων, ἐκ μεταφορᾶς τῶν τοξευόντων καὶ ἀστογούντων.

F. 146 r. ξεραγεῖται: ξενοδοχεῖται.

Ibid. ἐρεσχελεῖται: ἐριστικῶς ἐρωτεύεται.

F. 146 v. οὐχ ἀπιδῶν . . . κρηπιτόν τε καὶ ἄελαον: ἐοικασί ταῖς ὑφάλις πέτραις, αἵτινες ὕδωρ ὀλίγον ἐπικειμένον ἔχουσαι, κινδύνου παραίτιοι τῶν πλέουσι γίνονται, συντριβόμεναι: τὰ προσεγγίζοντα ταύταις πλοῖα.

F. 147 r. χιτώνες φαῖοί ἦσαν οἱ τρίβωνες, ὑπὸ φιλοσόφων φορούμενοι.

F. 148 r. οἱ μὲν γάρ τῶν σωματίων cet.: κατὰ v. ad partes vocata.

(5) *Scribendum primo loco:* ἀγροῖκος, secundum ἄγροικος. *Confer* Polluc. Lib. IX sub init.

(4) *Scribe:* τι, et mox αὐτό.

(5) *Cod.* 484 f. 75 r. διαπτᾶν, recte, si διαπτᾶν scribatur. Post ἀθήρατον ἐν excidisse videtur.

(1) Conf. f. 128 r. Ante πονηρία adde ἢ, Insequantia f. 18 v. attuli Animady. in Basil. I p. 149. uti p. 141 pregressa f. 14 v.

(2) Conf. Symbol. ad Philostr. V. S. p. 75, ubi hæc attuli. De insequentibus f. 109 r. conf. Animady in Basil. I p. 22, ubi etiam illa ex fol. 122

γάρ τὸ ὑπὸ Πλάτωνος βῆθην, ὃ μὲν τῶν σωμάτων ἔως βέει ὁμοίως τοῖς τοῦ ἔραος ἀνθεσίν· ἐπειδὴ καὶ τὸ σῶμα ἰληγεῖ (1) ἀνθού· ὡσπερ γάρ τῆς ἀναπτύξεως τὴν φλόγα ὕλης ἀπαρηθελίσης, καὶ αὐτὴ ἡ φλόξ τῆ ὕλη συναπέργετα καὶ ἀποσθένυνται, οὕτως ἄν μαρυνθῆ τὸ ὑπέκκαυμα τοῦ ἔρωτος, τουτέστι τὸ κάλλος τοῦ σώματος, οὐχ ὑψίσταται οὐδὲ ὁ πόθος, ἀλλὰ λύεται. ὃ δὲ κατὰ θεῖον ἔρωσ ὁ σώφρων ἐπειδὴ ψυχῆς ἐπιθυμεῖ, πράγματος ἀθανατου, διὰ τούτου καὶ μόνημός ἐστι, καὶ ὄση πλέον φαντάζεται καὶ θεωρεῖ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος καὶ τὴν ἐν ἀρετῇ προκοπῆν, τοσοῦτον μᾶλλον συσφίγγει ἐαυτῇ καὶ ἀλλήλοις τοὺς ἐπιθυμοῦντας τῆς αὐτῆς ἀρετῆς.

F. 149 r. εἰ τὸ πάντα ἐν πύσι κεῖσθαι μὴ πειστέον τοῖς λέγουσιν, ἀλλ' ἡμῶν γε πειστέον, ὡς ἐν ἀλλήλοις καὶ παρ' ἀλλήλοις ἐκείμεθα· τὸ δὲ τὰ πάντα ἐν πᾶσι κεῖσθαι εἶπε μὲν καὶ Ἐμπεδοκλῆς, εἶπε δὲ καὶ Ἀναξαγόρας, πλὴν οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς γνώμης ἀμφότεροι, ἀλλ' ὃ μὲν Ἐμπεδοκλῆς περὶ τῶν τεσσάρων εἶπε στοιχείων, ὅτι οὐ μόνον διωρισμένα εἶσι καὶ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλοις μέμικτα. καὶ ὅθλον ἐνεῦθεν πᾶν γὰρ ζῶον τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις ζῴονοιταί. ὃ δὲ Ἀναξαγόρας παλαιὸν εὐρύον δόγμα, ὅτι οὐδὲν ἐκ τοῦ (2) μηδαμῇ γίνεσθαι, γένεσιν μὲν ἀνήρει, διάκρισιν δὲ εἰσῆγεν ἀντὶ γένεσεως. ἔλθρει γὰρ ἀλλήλοις μὲν μεμίχθαι ταῦτα, διακρίνεσθαι δὲ αὐξανάμενα. καὶ γὰρ ἐν τῇ αὐτῇ γονῇ καὶ τρίχας εἶναι καὶ ὄνυχας, καὶ φλέβας καὶ ἀρτηρίας, καὶ νεύρα καὶ ὅσα, καὶ τυγχάνει μὲν ἄφαντῃ διὰ μικρομέρισται, αὐξανάμενα δὲ κατὰ μικρὸν διακρίνεσθαι. πῶς γὰρ ἦν, φησί, ἐκ μὲ τρίχης γέννηται (3) θρίξ, καὶ σάρξ ἐκ μὲ σαρκός· οὐ μόνον δὲ τῶν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν χρωμάτων ταῦτα κατηγορεῖ. καὶ γὰρ ἐνεῖναι τῷ λευκῷ τὸ μέλαν ἔλεγε, καὶ τῷ λευκῷ (4) τῷ μέλανι. τὸ αὐτὸ δὲ ἐπι τῶν βροπῶν ἐτίθει, τῷ βαρεῖ τὸ κοῦφον σύμμικτον εἶναι δοξάζων καὶ τοῦτο αὔθις ἔκειρεν. ἔτινα πάντα ψευδῆ ἐστι. πῶς γὰρ τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις συνέσονται;

F. 152 v. ἀστρονομίας .. τοσοῦτον ἡλῶν, ἕσων μὲ cet. : ἀστέρων μὲν... πλοκάς καὶ σχήματα, δι' ὧν ἀναρρεῖται ἡ πρόνοια, καὶ γένεσιν καὶ εἰμαρμένῃν, καὶ τὰ ἀποτελεσματικὰ καὶ τὸ τῆ φορῶ τῶν ἀστρον διδόναι τὰ ἄντα καὶ τὰ γινόμενα διέπεισε. τὸ δὲ εἰδέναι, πῶς γίνονται αἱ τῶν τεσσάρων ἑρῶν ἐναλλαγαὶ διὰ τῆς τεταγμένης τῶν φωστήρων κινήσεως, καὶ τὸ διὰ τῆς ἀρμονίας τῶν οὐρανίων τῶν ἀσμυροῦνθὸν θαυμάσαι, καὶ τὸ συμμετέρωι τὰ ἀπ' αὐτῶν σημεῖα περιεργάζεσθαι, ἐπομύριαν ὀηλοῦνται ἢ αὐχομῶς ἢ πνευμάτων κινήσεις ἢ τι τοιοῦτον, οὐκ ἀπίσαστο, ἀλλὰ προσεδόξατο.

F. 155 r. τὸ τοῦ σώματος ἀθηνὸς καὶ ἡ νοσοκομίας. οὐ μικρὸν εἰς φιλοσοφίαν δοκιεῖ τῷ Πλάτωνι. F. 161 r. ἔτνος δὲ ἐστὶ τὸ συγκοπὲν καὶ σχισθὲν ἔσπρον, ὅσον κύματος ἢ τι τοιοῦτον (5). F. 176 v. εἶναι γάρ, οὐ δοκεῖν ἐσπούδουζεν

A ἄριστος· ὁ ἄριστος, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Αἰσχύλου, οὐχὶ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι ἤθελεν, ἔσχατον εἰδὼς ὅρον ἀδικίας κατὰ Πλάτωνα, τὸ δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα.

F. 184 v. Νῶε... κόσμων δευτέρω σαφέματα· Νῶε δι' εὐτελοῦς ξύλου καὶ ἐλαγίστου σμικρὰ ζώπυρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων διέσωσε γένουσι.

F. 185 v. κατὰ τὸν Ἐβραῖον Φίλωνα, οὐκ ἐστὶν ὀρτίπους ἢ ἐν θνητῷ τῷ σώματι ἀρετῇ, ἀλλὰ παρ- πλησίον τι πάσχουσα νάρκη, μικρὸν ὅσον ὑποχωλαίνει. ἐνάγκησε γάρ, φησι, τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ καὶ ἐπέσκαιζε (6). ὃ δὲ μηρὸς γένεσεως σύμβολον, ἐπεὶ τὸ παῖδοποιὸν μέριον περὶ τὸν μηρὸν ἐστὶ.

F. 194 r. ὅταν προσφέρωμεν (7) αὐτοῖς, ὅτι ὁ θεὸς αὐτῶν ὁ Κρόνος κατέπινε τοὺς παιδας αὐτῶν, φασὶν ὅτι ἄλλο τί ἐστὶ τὸ δι' ὑπονοίας δηλούμενον

F. 201 v. οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ φθέγγομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν κατὰ . . τὸν Πλάτωνα, τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν φθέγγομαι, τουτέστι τὰ αὐτὰ ῥήματα καὶ νοήματα περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων.

Λόγος ἐνδέκατος, τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἄγιον βάπτισμα.

F. 224 r. ἔως εὐχῆς πρόκειται προθεσμία καὶ ἀσχολίας τιμωτέρω· ὁ καιρὸς ὁ πρὸ τῆς μεταλήψεως τῆς μυστικῆς τραπέζης. . . ἐστὶν οὐ γαμικῆς μόνον ὁμιλίας, ἀλλὰ καὶ ἀσχολίας ὑπέτερος κατὰ τὸν Πίνδαρον, τουτέστι καὶ προτιμότερος καὶ τιμιώτερος πάσης ἄλλης φροντίδος καὶ ἐργασίας.

F. 255 v. τῶν ἀπειροκόλων· τουτέστι τῶν φιλοδόξων, τῶν ἀπειρών τοῦ καλοῦ, τουτέστι τῆς ταπεινώσεως, καὶ τῶν ἀμέτερος καλλυνομένων (8).

F. 254 v. τοιοῦτου λόγου χαιρεῖν ἐλάσσαντες· τῆς δημόδους παροιμίας ἐστὶν ὁ λόγος. οἱ γὰρ παλαιοὶ τοῖς μισουμένοις ἀπαντῶντες, τὸ χαιρεῖν μόνον ἐπιλέγοντες παρέτερχον. ἐθῆλον δὲ τὸ χαιρεῖν τοῦτὶ τὸ αἰμῶνειν, κατ' ἀντίφρασιν.

Λόγος δωδέκατος (in S. Gregorium Nyss.)

F. 249 r. λέγει δὲ που καὶ Θεόγγις ὁ ποιητῆς, ὅτι πιστὸς ἀνήρ χροσῶ τε καὶ ἀργύρω ἀντερέσασθαι ἄξιος.

Λόγος ιδ'.

F. 279 v. ἐστὶ δὲ κάμνη μὲν καὶ ἀκρις καὶ βροῦχος ζωῶντα, ἐρωσθεῖ δὲ ὡς κοινωστωδὴς φθορὰ σίτου.

F. 295 v. ποπυστος . . παιὰ τίς ἐστὶ τῶν ἱπποκόμων φωνῆ, πεποιημένη πρὸς κολακείαν τῶν σκυριτώντων ἱππων.

Λόγος ιε'.

F. 500 r. τῆξι φιλοεικῶ . . πράξεων· τοσοῦτον οὖν ἀνθεκτέον τοῦ σώματος, ὅσον, φησι Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίᾳ κτωμένους, εὐκρίτῶ λέγων τῷ Παύλῳ, ὃς παραινεῖ, μηδελίαν ἔχειν τοῦ σώματος πρόνοιαν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφαρμῆν (9).

Ibid. ὅπερ τῆξαι ὀέλου, ἵνα μὴ ὡς ἐν βορβόρῳ ταῖς ἔδωαις αὐτοῦ καταβύβωπτωμαι, ἢ ὡς φησὶν ὁ Πυθαγόρας, ἵνα μὴ χαλεπώτερον ἑμαυτῷ κατασκευάσω τὸ δεσπομότηριον.

F. 506 r. conjunctim posita περιετὸς et βλακικός.

testatem habet. Conf. annot. ad El. f. 295 r. i.

(8) Lego : καλλυνομένων.

(9) Hæc, uti plura in vs Scholias, Basiliana, Conf. Animadv. in S. Basil. De Leg. G. L. in Jahnii Arch. f. Phil. n. Pedag. v. 45 F. sc. 5, p. 466. Ibid., p. 468, et An. in Basil. f. p. 125 sq. in seq. attitit, in quibus recte, opinor, καταβύβωπτωται scribi jussi. Nec non illa f. 318 v. Basilii sunt. Cf. An. f. p. 163, 170 sq.

(1) Schol. Cod. 484 f. 125 r. λέγει, male. Tu v. Aicib. 1, p. 151, C.
 (2) Cod. 484 f. 125 r. apte supplet : μὴ ὄντος καί.
 (3) Scribe : γένοιτο.
 (4) Cod. 484 f. 125 v. τὸ λευκόν, recte.
 (5) Conf. Schol. Cod. 499, fol. 84 r. ibique annott.
 (6) Genes. 52, 25.
 (7) Scribe : προσφέρωμεν, quod exprobandi po-

F. 318 v. εἰ μὲν οὐδὲν ἔστι σοι σύντριμμα οὐδὲ ἀ
 μῶλωψ· τοῦ Ἥσαλον. . . ἐστὶ καὶ τό· οὔτε τραῦμα,
 οὔτε μῶλωψ, οὔτε πληγὴ φλεγμῶνταυσα. ἔστι δὲ
 τραῦμα μὲν λύσις τῆς τοῦ σώματος συνεχείας, κατὰ
 μικρὸν τι μέρος τῆς συναφείας διακοπείτης, μῶλωψ
 δὲ ἕκκος πληγῆς ὑφαιμῶν, θλασθέντος τοῦ σώματος
 ἐκ τῆς ἀντιτυπίας τοῦ πληξάντος, φλεγμὴ δὲ ἕκκος
 πυρώδης, συρρύνετων ἐπὶ τὸ ἀσθενῆσαν μέρος τῶν
 ὀργῶν καὶ τῇ παρὰ φύσιν θερμασίᾳ φλεγοντόντων τὸ
 πεπονηθός. ταῦτα δὲ πάθῃ σώματος ἔντα· εἰς ψυχὴν
 μεταφέρει τροπολογῶν ὁ θεολόγος, καὶ τραῦμα μὲν
 ἴσως λέγει τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφοράς καὶ μάχας
 καὶ τὰ ἐντεῦθεν σχίσματα, μῶλωπα δὲ τὴν ὑπουλον
 καρδίαν, καὶ φλεγμονὴν τὴν ἐξ ἄλόγου οὐλήσεως ἔπαρσιν.

Λόγος ιζ.

F. 329 r. σφακελισμὸς δὲ καλεῖται ἡ θλίψις τοῦ
 ἔγκεφάλου μετὰ φλεγμονῆς, πύρωσις δὲ ἡ παρὰ
 φύσιν θερμασία, εἶτον ὁ πυρετός (1).

COD. 499.

Λόγος δ.

F. 22 r. φαρμάσσειν· — γοητεύειν τῷ γλυκεῖ τῆς
 προσλαλίας.

F. 23 v. χθὲς ἤσθα θεωρητικός, σήμερον φάνηθι
 θεωρητικός· ἐπὶ θεωρίᾳ ἀσχολούμενος εἶτουν νοερώς
 ἐνεργῶν. τοῦτο γὰρ ἐστὶ θεωρία. ἐξ οὗ καὶ θεωρη-
 τική φιλοσοφία λέγεται ἡ ἠὲ μόνη ἐνεργουμένη.

F. 24 r. εἴνῃ ἀγαλοῖς μὲν κίμια σπένδεται· —
 σπένδεται, φιλιούται τοῖς αἰγυαλοῖς τὰ θαλάττια κύ-
 ματα, ἀφορητὴ τούτοις προσπαζόντα· ἤλιψ τὸ νέφος
 σπένδεται τῷ μὴ ἐπιλυγάζειν (2).

F. 31 r. τυπούσθαι δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ἔφη, οἷον οὐ
 λόγους ἀκούον, ἀλλὰ τύπους, ὡς ἐν κηρῶ γραφίδος
 ἐν δυνάσει, τῶν λεκτέων καὶ πρακτέων ὑπὸ τοῦ ἀγίου
 Πνεύματος δεχόμενον.

F. 52 v. σκυάμια κρίζοντα· τὸ κατατέμεσθαι
 κρίζεσθαι λαμβάνεται. ταύτῃ Ὑπερείδης ἐχρήσατο
 τῇ λέξει.

Λόγος ε (5).

F. 35 v. εἰ μὴ τὶ τολμητέον καὶ μείζον· εἰληπται·
 δὲ τό· εἰ μὴ τι, καὶ ἀντὶ τοῦ πλην. οὕτω Πλάτων ἐν
 τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἐχρήσατο.

Ibid. ἐπίδοσις ἡ αἰθέσις, ἡ πρὸς τὸ καλὸν προ-
 κοπή καὶ προσθήκη λέγεται.

F. 38 v. μεταίγμιον δὲ λέγεται ὁ μεταξὺ δύο φα-
 λάγγων τόπος, ἀπὸ τῆς αἰχμῆς παρανομαστέος.

F. 50 r. ὁ κότινος στεφανός· ἐστὶ ἀπὸ ἀγριαελαίας
 διδόμενος ἐν τῇ Ὀλυμπίᾳ. τὰ μήλα δὲ ἐν ταῖς Πυθίαις
 ἐδίδοτο, ἅ οἱ Δεῖλοι τῷ Ἀπόλλωνι ἕγγον. ἡ δὲ πίσυς
 ἐν ταῖς Ἰσθμίοις γέρας ἦν, ἅπερ Ἰσθμια τῶν Ποσειδῶνι
 ἕγγον οἱ Κορίνθιοι ἐν τῷ Ἰσθμῷ. ὑπερὸν δὲ σέλαινα
 ἐν αὐτῷ ἐδίδοτο τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου. τὰ δὲ σέ-
 λαινα ἄλλως ἐν ταῖς Νεμεαῖς ἐδίδοτο, ἅ Νεμεα ἕγγον
 οἱ Νεμεάται τῷ Ἡρακλεῖ ἐν τῇ Νεμεῇ τῆς Ἀργολι-

κῆς — (4). ἔστιν οὖν κότινος, μήλα, πίσυς, σέλαινα.
 Λόγος ζ.

F. 50 v. ἡ τοῦ ἴσως ἐνδοξαίου τοῦ ἡθικοῦ λόγου
 πέφυκε. τὸ δὲ φάυλον ἡμῶννομός ἐστι φωνή, εἰς
 πολλὰς σημασίας διαιρουμένη. λέγεται γὰρ φάυλον
 τὸ ἀπλοῦν, ὡς Εὐριπίδης· φάυλος, ἀκομψός, τὸ κα-
 κόη, ὡς Πλάτων ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς φάυλον πρῶγμα
 ἔφη. λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τυγόντος, ὡς παρὰ τῷ αὐτῷ
 πρῶγμα δ' ἐστὶ, ὡς εἰκεν, οὐ φάυλον, οὐδεμιὰς
 δεόμενον ἀρετῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ μοχθηροῦ, ὡς δοῦλοι
 δεσπόται, καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων Σοφοκλήϊ· εἰ μὴ
 κρός ὡν τὰ φάυλα νικῆσαι ἔχω, καὶ ἐπὶ τοῦ ῥα-
 δίου· καὶ φάυλον ἴσως ὑποτὶς προστάξομεν. εἰρη-
 ταί δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ εὐτελεῦς (5).

Ibid. εἰ δ' οὖν· ἔλλειπτικῶς εἴρηται· τοῦτο, ὡς
 λείποντος ὅλου κύλου τοῦ προκειμένου. — ῥητορικῶς
 οὖν εἰσιν αὗτα (6) συντάξεις, ὡς τό· ἀμῆλει, ὡς τό·
 εἰει, ὡς τό· μὲν ἂν γε. εἰσὶ γὰρ ταῦτα συναγμα-
 τικὰ ἐπιρρήματα, ἀντὶ λόγων διοκλήρων κείμενα.

F. 51 r. ἀποκλύσσωμαι τοῖς πρὸς πόσιν ἐπιτηδεύσις
 ἦτοι τοῖς τοῦ Γρηγορίου ἡέσει λόγοις καὶ πνευματι-
 καῖς τὸ ἀλυμὸν καὶ ἀηδὲς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας.

Λόγος θ.

F. 67 r. ἐπ' οὐδεὶς . . . οὐκ ἔστιν, ἐφ' ᾧ τινι
 οὐχί· — τούτέστιν ἐν πᾶσι τοῖς κατορθώμασι
 ἀπάντων ἀνθρώπων ἐκράτει ὁ μέγας Βασιλεῖος — ἡ
 δὲ παράλληλιος τῶν ἀποφάσεων θέσις οὐχ, ὡς τινες,
 περιττή, ἀλλὰ κάλλους ἐργαστική ἐστι. Δημοσθένης
 ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους· οὐδ' ἔστιν οὐδεῖς, ἀντὶ
 τοῦ, οὐδεῖς ἐστὶ· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἡ δευτέρα ὡς περιττή
 εἰληπται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βεβαιώσει ἀνήσεως ἡ παρ-
 ἀλλήλιος χρῆσις ἐστὶ καὶ ἐπιτάσι τῶν ὑποκειμέ-
 νων κἂν τῷ περὶ στεφάνου· οὔτε γάρ, εἰς τὴν πόλιν
 εἰσελθόντων, οὐδεὶς οὐδὲν οὐδὲ ἀδικῶς ἡμῖν
 ἐνεκᾶλεσειν. τέσσαρα οὖν ἀντὶ τοῦ ἐνόξ· κἀνταῦθα
 οὖν μετὰ κάλλους ἐπίτασιν σημαίνουσι τοῦ λεγομένου.

F. 72. ἐγκύκλιον παιδευσίην φασὶ καὶ τὴν καθόλου
 εἶναι, οἷον γραμματικὴν, ῥητορικὴν, φιλοσοφίαν καὶ
 μαθηματικὴν καὶ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τέχνην καὶ
 ἐπιστήμην, καθ' ἅς, ὥσπερ διὰ τινος κύκλου, δεῖ τὸν
 σοφὸν περιεῖναι. φασὶ δὲ καὶ ἰδικῶς ἐγκύκλιον τὴν
 ποιητικὴν. περὶ τῆς καὶ Περικλοῦς ὁ Πλατωνικὸς ἐν μονο-
 διάλω περὶ κύκλου ἐπιγραφμένη (7) τὰς τῶν ποιητῶν
 διέξεισι ἀρετὰς καὶ τὰ ἴδια, καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ
 λογικῇ τάδε φησί· τὰ ἔπη κύκλος, καθὸ πᾶσα ποιήσις
 περὶ τοὺς αὐτοὺς μύθους καταγίνεται, καὶ περὶ τὰς
 αὐτὰς ἱστορίας ὥσπερ διὰ τινος περιέχεται· κύκλου.

F. 84 r. ἔτρος· εἶδος ὄσπριου. οἱ μὲν κύαμον, οἱ δὲ
 τὸ καλούμενον πιστάριον, οἱ δὲ ἔψημα ἀθηρῶδες (8).
 ἀφ' οὗ καὶ ἀθήρα κάθαρχα, ἔνθεν ἐνὶ τῆρουσι παρ'
 Ἀριστοφάνει. οὕτως Διογενιανός.

F. 89 v. εἶεν· ταῦτα μὲν οὕτως, ἢ ἐκ προσωδίας
 καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τὰ τῆς σηματοῦ ἐστὶ φα-

(1) Conf. Schol. Cod. 499, fol. 193 r. ibique annot.
 (2) De forma ἐπιλυγάζειν v. Ruhnk. ad Tim. L.
 V. Pl. p. 418, b. sq. Scholium ex parte attuli An-
 imadv. in Basil. l. p. 25. Ibid. p. 3 scholium præce-
 dens l. 25 v., et p. 18 inseq. F. 51 r. ad partes vocavi.
 (3) In Cod. 499 f. 54 r. incipit: τί δὲ —; in Cod.
 204 f. 19 v. τί δα! —; quod præstat.
 (4) In C. ante ἔστιν script. compendium. Schol.
 attulim in Jahni Arch. f. Phil. v. 13, Fasc. 3, p. 460.
 (5) Vid. Ruhnken ad Tim. L. V. Pl. v. φάυλον,

p. 268 sq.
 (6) Supplementum: αὗται αἰ.
 (7) Scribe: ἐπιγεγραμμένη.
 (8) Post ἀθηρῶδες, cuius in proximis καὶ ἀθήρα
 pro κάθαρχα repone, Scholia Cod. 204 f. 45 v. sic
 pergunt: τοῦτο γὰρ διατυρόμενον (l. δατυρόμ.) ση-
 μαίνουσι. ἀφ' οὗ καὶ ἀθήρα, ἐνθεν καὶ ἐνὶ τῆρουσι παρ'
 Ἀριστοφάνει. ἔτρος οὖν τῆ ἐριγθῆν (l. ἐρειγθῆν) καὶ
 συγκατῆν ὄσπριον, ἀπὸ τοῦ ἐρείθω τὸ σγλῆω. Vid.
 Ruhnken. ad Tim. L. V. Pl. v. ἔτρος, p. 124.

νερά. τοῦ γάρ πρώτου εἰ φιλουμένου καὶ περισπωμένου, τοῦ δὲ δευτέρου δασυνομένου· οὕτως γὰρ καὶ οἱ τεχνικοί προσάγουσι καὶ τὰ ἄκριβη δείκνυσιν τῶν ἀντιγράφων· ἔστι τὸ δηλούμενον ἀντὶ τοῦ ὑπόρχου ἐν τῶν εἰρημένων [Cod. 204 f. 43 r. ὑπάρχει ἐν φησί, τοῦτο τὸ εἰρημένον]. παρατηρητέον γάρ, ὡς [Cod. 204 addit : ἐπιβόλημα ἐν συντακτικῶν καὶ περιοριστικῶν] οὐκ ἐπὶ ἀναπαύσει τελείου λόγου, ἀλλ' ὅτι [Cod. 204. ὁ εἶεν σύνδεσμος] καὶ ἕτερον [Cod. 204. τι] ἐπιφέρεται· λέγον [Cod. 204. ἐπιφέρων ἐπιλέγεται]. ἐν ἀρχῇ δὲ λόγῳ εὐρισκόμενον ἀντὶ παρακλεούσεως εἴρηται, ὁμοίως τῆν ἄγε, ἴσως ἀντὶ τοῦ εἶαι, κατὰ τροπὴν τοῦ α εἰς ε, ὡς· ἔνεκα, ἔνεκεν.

F. 96 r. τὸν ἀνδρεῖον καλέσαι θρασὺν cet. : κατὰ μὲν... τὸ πρόχειρον τὸ ἐγγίξειν καὶ τὸ παρομοιοῦσθαι νοεῖται· ἀπλῶς (nim. παραπεπηγῆναι αρ. Gregor.). [Cod. 402 f. addit : ὡς ἐντεῦθεν ὑπονοεῖσθαι τὸν μὲν φρόνιμον πανούργον, τὸν δὲ σώφρονα ἠλίθιον, δεῖλὸν τὸν προμηθεῖ, θρασὺν τὸν ἀνδρεῖον, τὸν οἰκονομικῶν φειδωλῶν, τὸν ἐλευθερον ἄσωτον.] καὶ ἄλλως δὲ παραπεπηγῆναι λέγεται ταῦτα, καθὼς, ὡς περ ἐγκεν- τρίζεις φυτῶν ἐν τῇ αὐτῇ ῥίζῃ καὶ τῷ αὐτῷ στελέχει διάφοροι, ἐμπεπηγῆσαι ἐν τῷ αὐτῷ γένει, λέγω τῇ ποιότητι, αἶ τε κακία καὶ αἶ ἀρεταὶ πεφυκία (1).

Λόγος ια.

F. 125 r. κῶμος· ἡ μέθη καὶ ἡ ἀπὸ μέθης ἀσέλγεια καὶ ὧδῃ πορνικῆ καὶ τὸ κοίμημα.

Λόγος ιβ.

F. 145 v. ἐνταυθα μοι τὰ δράματα· ἔσσι τὰ περὶ τὴν ὑπόθεσιν πράγματα συνέθη, καὶ τὰ δεῖνὰ συνέπασε. τῶν γὰρ ποιημάτων τὰς (2) ἐν ταῖς ὑποθέσει συμφοράς τε καὶ κινδύνους καὶ θανάτους περιέχοντα δράματα ἐκάλοιο.

F. 150 r. τοῦτο... κῆθορος· τοῦτο (nim. Avii dogma)... κῆθορον (καλεῖ), ὡς ἐπαμφοτερίζον κατὰ τὸν νοῦν— κῆθορος... ὑποδήματος τε εἶδος πλατύ, ἀμφοτέρως ἐφαρμύζον τοῖς ποσὶ.

F. 152 v. α̅ — ἐχαρίζοντο (margo : γρ. ἑρανίζοντο ἢ ἐαρίζοντο)· ὡς ἀπὸ ἐρανοῦ συντελούμενα προτεφέροντο, ἢ ἐαρίζοντο, ὡς τινα ἑραρινὰ κομίζοντες ἄνθη, ἢ καὶ ἀνθέων συνεπιβαλλομένων.

F. 155 v. τὸ τῆς ἀνδρίας φιλότιμον· ἐπὶ ἀγαθοῦ ἐνταυθα τὸ φιλότιμον εἰληπται. τὴν γὰρ ἐπίδειξιν τῆς καρτερίας καὶ τὴν ὑπὲρ ἀρετῆς τιμὴν σημαίνει.

Λόγος ιδ.

F. 160 v. περὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων πιστευσάντων εἰς Χριστὸν ποιεῖται τὸν λόγον. οἷς ἀπαρχή γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἀπρὶξ τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἔχόμενοι.

F. 161 r. τὸ σχολῆ ἀντὶ τοῦ μόλις καὶ δυσχερῶς ἢ βραδέως, ἢ ἀντὶ τοῦ οὐδαμοῦ (3) ἐκλιπέου.

(1) Scholium attuli Animadvv. in Basil. I p. 151. Conf. annot. ad El. f. 308 r. m.

(2) Scribe : τὰ.

(3) Scribe : οὐδαμῶς.

(4) Post σύννον in Cod. hoc scripturæ compendium : ὃ quod nondum extricavi.

(5) Sic Cod. scripturæ compendio.

F. 162 v. ἡμῶν ἕκαστος οὐ κυρίως εἰς λεχθεῖν ἄν· πῶς γάρ; καὶ τῷ σώματι πολλοὶ τινες, καὶ τῇ ψυχῇ οὐχ ἄπλοῖ, ἀλλὰ ποικίλοι τινὲς καὶ πολλοὶ ταῖς γνώμαις καὶ ταῖς ὁρμαῖς εὐρισκόμενοι.

F. 167 r. εἶσω συννευέουτας· εἶσω συννεύειν ἐστὶ τὸ κατὰ διάνοιαν νοερώς ἐνεργεῖν, σύννον (4) ἑαυτῷ προσέχοντα καὶ τῷ νοῖ μὴ πρὸς ἄλλο τι πιουόμενον τῶν ἐκτός.

Ibid. 7v· ἔχω τὸ ἐπιτιμον· ἀλλαχοῦ τὸ ἐπίτιμον εὔρον, ὅπερ ἐστὶ τὸ μὴ ἄτιμον. οὕτω καὶ ὁ ῥήτωρ ἀφίσει τῷ Μενεχράτει τὴν καταδίκην· καὶ ἦδη ἐπι- τμιος β' (5). ἐπιτιμία δὲ ἡ εὐπορία ἢ ἡ μὴ ἄτιμία λέγεται. καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτός· ὁσάκις αὐτὸς κινδυνεύοντα περὶ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐπιτιμίας καὶ τοῦ βίου πάντου διεσώσατο.

Λόγος ιε. (Initium : "Ἄνδρες—).

F. 171 r. ὦ πῶς συνεεύρηνη cet. : ἡ νοερά ψυχὴ διαπορούσα δὴ ἅμα καὶ ἀσχάλλουσα ταῦτα διεξείσειν.

F. 177 v. ὅσπερ ἐν παιδιᾷ ψήφου· περὶ τούτων καὶ ἀλλαχοῦ εἶπε, ψήφους παίζειν τὴν ὄψιν. ἐστὶ γὰρ καὶ τοιαύτη ματαιότης, ὡς ψήφους τινὰς δεικνύνασι τοὺς θαυματοποιούς, καὶ φαίνεσθαι μὲν τόσα ἐρευνομένους τὰ δὲ (6) μὴ τοσαῦτα καταλαμβάνεσθαι, οὐ γοητεία τυχόν, ἀλλὰ ταχύτητι τοῦ χρωμένου ἀπὸ πλανῶντος τὴν αἴσθησιν. καὶ ὡς περ ἐν τῷ παιγνίῳ τῶν ψήφου πολὺ τὸ μάταιον ἔχοντες (7) καὶ τὴν ταχεῖαν ἀπὸ τήσδε πρὸς τήνδε τὴν ψήφου μεταβαλὼν καὶ ἀποπλάνησιν τῆς ὕψους, οὕτω καὶ τὰ βευστά καὶ πρόσκαιρα ταῦτα ἄλλοι· εἰς ἄλλους (8) μεταῤῥίπτειται καὶ μετατίθεται μετὰ καὶ τοῦ ἔχειν τὸ μάταιον ἄφατον, ὡς περ αἱ ψήφοι, καὶ τὴν τῆς αἰσιθῆσεως πλάνην καὶ ὄψους.

F. 182 v κερδῶον οἱ Ἕλληνες τὸν Ἑρμῆν προσ- αγορεύουσιν, ὡς κέρδους ποιητικῶν. ἢ διὰ τὸ κερδάλων καὶ ἐντρεχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῇ κλεπτικῇ οὕτω κεκληθῆσαι νομίζω. τὴν γὰρ ἐντρεχίαν κέρδος ὠνόμαζον οἱ παλαιοί.

Λόγος ιζ. (Initium : Τί—)

F. 188 r. μυδῶσιν νεκροῖς τὰ ἔνδον· σεσῆπασιν. ἐστὶ δὲ δευτέρως συζυγίας τῶν περισπωμένων, καὶ σημαίνει τὸ οἰδαίνειν καὶ φασθῆσαι καὶ ὀγκοῦσθαι. οἰδαίνουσι γὰρ καὶ οἱ τῆροι καὶ μυδῶσι (9) τοῖς νεκροῖς κατὰ τὰ ἔνδοθεν.

F. 193 r. ἡ σῆψις τοῦ μυελοῦ σφακελισμὸς λέγεται, καὶ τὸ βῆμα· ἐσφακέλισε τὸ ἐστέον, ἀντὶ τοῦ, ὃ ἐντὸς τοῦ ἐστέου μυελὸς ἐσάπη. γίνεται δὲ ἐκ τοῦ σφακελισμοῦ σπασμός. λέγεται δὲ σφάκελος καὶ ὁ μέσος τῆς χειρὸς δάκτυλος, σφάκελος καὶ ὁ λεγόμενος σφυγμός καὶ παλμός (10).

F. 194 v. μὴ μόνον τὴν κακίαν ἀμεταστρεπτὴ (11) φεύγομεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς νεανικῶς ἀνεγνώμεθα.

(6) Fortasse legendum : τὰδε.

(7) Fortasse legendum : ἔγοντι, et mox μεταβολῆν.

(8) Scribe : εἰς ἄλλα.

(9) V. Rubin. ad Tim. L. V. Pl. v. μυδᾶν, p. 184 sq.

(10) Vid. Ruhnken. ad Tim. L. V. Pl. p. 122 sq.

(11) Vid. Ruhnken. ad Tim. L. V. Pl. v. ἀμεταστρεπτῆ, p. 25 sq.

INDICES.

INDEX I, AUCTORUM QUI IN ELIAE COMMENTARIIS EXCITANTUR.

- Aeschines, Fol. 149 v. m.
 Aëtius, 168 r. s. 191 v. s. (Add.)
 Alexander Aphrodisius, 86 v. s.
 Anaxagoras, 135 r. m.
 Anomœi, vid. *Eunomiarii*.
 Apollinarius, 143 r. p. m. (Add.) 191 r. i. (Add.)
 Apostoli, 182 r. m. 199 r. i. 199 v. s.
 Apostolus, vid. *S. Paulus*.
 Aristides, 358 r. m.
 Aristoteles, 7 r. m. 11 v. m. 21 v. m. 21 v. i. 47 v. s. 47 v. m. (Add.) 55 v. i. 56 v. s. 86 r. i. (Add.) 98 r. m. 99 v. i. 105 r. s. (Add.) 135 r. m. 158 r. s. 162 r. s. 163 v. s. (v. annot. fol. 155 r. m.) 168 r. m. 195 v. i. 218 r. i. 241 v. m. 246 r. s. 256 r. m. 263 r. i. 275 r. m. 307 r. s.
 Arius et Ariani, 68 r. m. v. m. 153 v. m. 154 r. s. 191 r. i. (Add.) 237 r. m. 297 v. m. 302 r. i.
 S. Athanasius, 95 r. m. (Add.) 178 v. s. 288 v. i.
 S. Basilus Magnus, 27 v. s. 51 r. s. 51 v. m. 52 r. s. 52 v. i. 53 r. s. 57 r. s. 87 r. i. 91 r. i. 96 r. s. (sexies) 98 r. i. 104 r. m. 107 r. m. 118 r. i. 127 v. m. 151 r. m. 156 r. s. 158 r. m. 150 r. i. 151 v. m. 167 v. s. 169 r. m. 178 v. s. 179 r. s. 218 v. m. 226 r. s. 305 v. m. 308 v. m.
 Basilus, Scholiastes S. Gregorii Naz. 2 (absq. num.) r. Irvy, 171 r. m.
 Cbilo, 211 v. m. 216 r. i.
 Chrypsippus 214 v. s. (Add.)
 Clemens Romanus, 5 v. s. 183 r. m.
 Comici, 137 r. m.
 Cynici, 12 r. s.
 S. Cyrillus 250 v. m. (Add.)
 Davides, Eliae etiam *Propheta*. 22 r. i. 26 v. s. 115 r. m. 135 r. m. 170 r. m. 176 v. s. 259 v. m. 217 r. m. 251 r. s. 314 r. i. 362 v. s. Vid. etiam *Psalmites*.
 Democritus, 12 v. m. (Add.) 212 v. m. 314 v. m.
 Demosthenes, 78 v. m. 178 r. i. 214 v. s. 244 r. s. 275 v. i. 304 v. m. 354 r. m.
 Deuteronomium, 28 r. s. 140 v. m. 182 r. m.
 Dionysius Areopagita, 17 r. s. 18 r. m. 28 r. m. 61 r. i. 61 v. s. 61 v. m. 106 v. i. 139 v. med. 142 v. m. 162 v. ante med. 162 v. i. 184 v. s. 194 r. m. 218 r. i.
 Elias apocryphus 18 v. s. (Add.)
 Elias Cretensis, de seipso loquens. 2 (absque num.) r 26 r. s.
 Epicurus, 79 v. m.
 Eratosthenes, 52 r. i.
 Esaias, 57 v. m. 118 r. i. 193 v. i. 233 v. m.
 Euclides 30 v. i. (Add.)
 Eunomius et Eunomiarii, qui et *Anomœi*. 1 r. s. (Add.) 7 v. m. 25 r. m. 24 r. i. 24 v. i. 78 r. m. 92 r. m. 93 v. m. 97 v. s. v. i. 98 v. m. 105 v. m. 104 r. i. 118 v. s. 119 v. s. 119 v. i. 149 r. ante med. (*bis*) 154 r. s. 167 v. s. 168 r. s. 191 v. s. (Add.) 211 r. i. 279 v. i.
 Eutyches 128 v. i. (Add.)
 Evangelistes, vid. *S. Joannes*.
 Ezechiel, 57 v. m.
 Galenus, 47 v. m. (Add.)
 S. Gregorius Nazianzenus, Eliae etiam *Theologus*, locis extra seriem tractatis, 65 r. m. 177 v. s. 178 v. r. 179 r. s. 197 v. s. 219 v. m. 354 r. m.
 S. Gregorius Thaumaturgus 176 r. i. (Add.) 179 v. i. (Add.)
 Gregorius, Scholiastes S. Gregorii Naz. 2 (absq.) n. r.
 Hæretici 123 v. m. 123 v. i. 127 v. m. 167 v. m.
 Heliodorus, 354 r. m.
 Hermes Trismegistus, 17 v. s. (Add.) 135 r. m. 165 v. s. (v. annot. fol. 155 i. m.)
 Hermogenes 25 r. m. 98 v. m. 250 v. m.
 Hermotimus Clazomenius, 135 r. m.
 Hero, 12 r. m. (Add.)
 Herodotus, 357 r. m.
 Hesiodus, 31 v. i. (Add.)
 Homerus, 31 r. i. (Add.) 31 r. m. (Add.) 82 v. i. (Add.) 165 r. post med. 165 v. m. (Add.) 165 v. s. (v. annot. i. 135 r. m.) 165 v. m. 272 v. s.
 Jamblichus, 167 v. s.
 Jeremias, 9 r. s. 62 v. i. 170 r. m.
 Jesus Siracides, 156 v. m.
 S. Joannes, Eliae etiam *Evangelistes* 126 v. m. 130 v. i. 131 r. m. 142 r. i. 142 v. m. 154 v. s. 176 v. i. 185 v. m. 208 v. s. 222 v. m. 352 v. i.
 S. Joannes Chrysostomus, 204 v. r. 218 v. m.
 S. Joannes Climacus, 331 r. s.
 S. Joannes Damascenus, 17 r. m. 137 v. m. 249 v. s.
 Jobus, 25 v. i. 80 r. i.
 Josephus 244 r. p. m. (Add.)
 Latini, 175 r. i.
 S. Lucas, 154 v. m. 335 v. s.
 Macedoniani, 149 r. ante med. 167 v. s. 168 r. s. 191 r. s. (Add.) 211 r. i.
 Manes et Manichæi, 89 r. m. (Add.) 156 r. i. 302 r. s. (Add.)
 Marcellus Ancyra, 191 r. i. (Add.)
 Marcion et Marcionite, 155 v. i. (Add.) 156 r. s. 302 v. i. (Add.)
 S. Marcus, 137 r. m.
 S. Matthæus, 25 v. s. 56 r. s. 352 v. i.
 S. Maximus, 19 r. s. 38 v. m. 39 r. i. 90 r. i. 187 r. i.
 Montanus, 302 r. s. (Add.)
 Musici, 49 v. m.
 Nauatus, 302 r. m. (Add.)
 Novum Fœdus, 175 v. m.
 Oppianus, 32 v. i. 34 r. i. 54 v. s.
 Origenes 125 v. i. (et Add.)
 Orpheus, 11 r. m. (Add.) 165 r. post med. (v. annot. et Add.) 165 v. s. (v. annot. f. 153 r. m.)
 Pagani, 7 v. m. 30 r. i. 30 v. s. 35 r. m. 140 r. s. 167 v. s. SS. Patres Ecclesiæ, 69 v. m. 143 v. s.
 S. Paulus, Eliae etiam *Apostolus* 8 v. m. 23 v. i. 40 i. m. 65 v. 66 v. s. m. 97 r. m. 106 v. i. 107 r. i. 142 v. m. 148 r. s. 155 r. m. 178 v. s. 179 r. s. 182 r. i. 201 v. m. 202 r. s. 204 v. s. 204 v. post med. 220 v. s. 308 v. m. 316 v. i. 325 r. i.
 S. Petrus, 185 r. m. 358 v. m.
 Philosophi pagani, 69 v. m. 279 r. i.
 Photinus, 191 r. i. (Add.)
 Physici, 55 v. i. 57 r. s.
 Plato, 4 r. s. 11 r. i. (ter.) 41 r. i. (Add.) 44 r. m. 17 v. s. (Add.) 20 v. m. 23 v. s. 37 r. m. 38 r. m. 77 v. m. 78 r. m. 85 v. m. 86 r. i. (Add.) 89 r. m. (Add.) 91 v. m. 91 v. i. 140 v. m. 155 r. m. 137 r. m. 139 r. s. 162 r. s. 165 v. s. (v. annot. f. 153 r. m.) 168 r. m. 214 v. s. 236 v. i. 251 r. i. 302 r. i. 325 v. i.
 Platonici, 85 v. m.
 Pneumatocachi, 132 r. m. 135 v. s. 180 v. m.
 Porphyrius, 167 v. s.
 Posidonius, 52 r. i.
 Proclus, 167 v. s.
 Propheta, vid. *Davides*.
 Prophetæ, 199 v. s.
 Proverbia Salomonis, 163 v. s. 166 r. s. 215 v. i.
 Psalmistes, 150 v. s. 155 r. m. 178 v. i. 291 v. m. 320 v. m. 326 r. m. 345 r. s. Vid. etiam *Davides*.
 Ptolemæus, 12 r. m. (Add.)
 Pyrho, 214 r. i. (Add.)
 Pythagoras 11 r. m. (Add.)
 Rhetores, 178 r. i. 184 r. s. 212 r. m.
 Sabellius, 191 v. s. (Add.) 256 v. m. 256 v. i.
 Sabelliani, 68 r. m.
 Salomo, 65 r. m. 178 v. m. 179 r. m. 319 r. i. Vid. etiam *Proverbia et Sapientia Salomonis*.
 Sapientia Salomonis, 178 v. i. 183 r. m.
 Scriptura Sacra, 130 r. i. 168 r. m. 172 r. m. 178 r. m. 184 r. m.
 Simon et Simoniani, 135 v. i. (Add.) 136 r. s.
 Siracides, vid. *Jesus Siracides*.
 Socrates, 327 r. s.
 Sophistæ, 329 v. i.
 Stoici, 22 v. s.
 Symmachus, 244 r. p. m. (Add.)
 Theocritus, 95 v. m. 305 v. s. (Add.)
 Theodotion, 244 r. p. m.
 Theologi, 212 r. m.
 Theopaschitæ, 284 r. m. (Add.)
 Thucydides, 189 v. ante med.
 Tragicæ, 187 r. m.
 Trithitæ, 265 r. i. (Add.)
 Valentinus 301 v. m. (Add.)
 Xenophon, Vid. annot. Cod. Mon. 24 fol. 310 v.
 Atticismi, 12 v. i. 54 v. i. 83 v. s. 141 v. s. 132 v. m. 167 r. m. 189 v. m. 191 v. m. 200 r. s. 211 v. i. 215 v. i.
 Proverbia, 5 v. s. 20 v. s. 34 r. m. 150 v. i. 160 v. s. 185 v. i. 223 r. m. 269 v. m. 303 v. s.

INDEX II, AUCTORUM, QUI IN SCHOLIS EXCITANTUR.

- Æschylus. Cod. 216, fol. 176 v.
 Anaxagoras. 216, 149 r.
 Aristophanes. 204, 45 r. (not. 499, 81 r.)
 Aristoteles. 499, 72.
 Comici. 54, 386 r.
 Crates. 204, 50 r.
 Demosthenes. 499, 67 r.
 Dio Chrysostomus. 216, 109 r.
 Diogenianus. 499, 84 r.
 Empedocles. 216, 149 r.
 Esaias. 216, 518 v.
 Herodotus. 54, 354 v.; 204, 41 v.
 Hyperides. 499, 52 v.
 Iamblichus. 54, 592 v.
 Isocrates. 204, 46 r.
 Julianus (Auctor Chaldaicarum Hypotyposeon). 54, 592 v.
 Orator anonymus. 499, 167 r.
 S. Paulus. 216, 300 r.
 Pierecrates. 54, 354 v.
 Philo Judæus. 216, 185 v.
 Pindarus. 216, 221 r.
 Plato. 54, 525 v. 386 r.; 204, 51 r. 41 v.; 216, 97 r. 108 r. 125 r. 124 r. 148 r. 155 r. 176 v. 201 v. 500 r.; 499, 53 v. 50 v.
 Porphyrius. 54, 592 v.
 Proclus. 54, 392 v.; 499, 72.
 Pythagoras. 216, 300 r.
 Sophocles. 499, 50 v.
 Theognis. 216, 219 r.
 Tragicæ. 54, 586 r.
 Xenophon. 54, 310 v.

INDEX III, SCRIPTORUM, QUI IN ANNOTATIONIBUS EXCITANTUR, ILLUSTRANTUR, EMENDANTUR, VINDICANTUR.

- Acta apostolorum. Fol. 187 r. i.
 Aeneas Gazæus. 11 r. i.
 Æschines. 149 v. m.
 Anna Comnena. 554 r. m.
 Anonymus auctor libri *Celebr. Opim. de Anima*. 136 r. i.
 Archelai et Manetis disputatio. 47 r. i.
 Aristoteles. 11 v. m. 19 v. m. 19 v. i. 21 v. m. 43 r. m. 47 r. m. 47 v. s. 47 v. i. 53 v. i. 56 v. s. 98 r. m. 99 v. i. 192 r. i. 195 v. i. 241 v. m. 245 r. m. 246 r. s. 265 r. i. 275 r. m. 507 r. s.
 Artemidorus. 148 r. m.
 S. Basilius Magnus. Or. 28, 516, A. et fol. 4 r. i. 13 v. s. 15 v. i. 26 v. i. 27 v. s. 35 r. s. 48 r. s. 54 r. i. 54 v. i. 92 v. i. 150 r. i. 151 v. m. 178 v. m. 218 v. m. 505 v. m.
 Basilius, Scholiastes S. Gregorii Naz. 2 (s. num.) r. 57 r. m. 137 r. m. 167 v. s.
 Bryennius, Eman. Or. 51, 577, B.
 Clemens Alexandrinus. 554 r. m.
 Clementina. 185 r. m.
 Clementina Epitome. 5 v. s.
 Demosthenes. 78 v. m. 178 r. i. 244 r. s. 275 v. i. 504 v. m. 554 r. m.
 Deuteronomium. 28 r. s.
 Elymus Alexandrinus. Or. 6, 186, B.
 Diogenes Laertius. 11 r. i.
 S. Epiphanius. 168 r. s.
 Esaias. 118 r. i.
 Etymologicum magnum. 554 r. m.
 Eustathius. 8 v. i. 95 v. m.
 Exempla militaria inss. 224 v. m.
 Exodus. Or. 27, 497, E. Or. 28, 497, E. et fol. 26 v. m.
 Ezechiel. 57 v. i. 58 r. m.
 Dionysius Areopagita. 17 r. s. 18 r. m. 28 r. m. 61 v. m. 77 r. s. 162 v. extr. (bis) 167 v. s. 184 v. s. 194 r. m. 218 r. i. 227 v. m. 529 r. m.
 Genesis. 56 v. i. 189 r. i. 220 r. i. Cod. 216, 185 v.
 Gennadius. Or. 25, 428, B.
 S. Gregorius Naz. extra seriem orat. singulis fere pag.
 S. Gregorius Nyssenus. 168 r. s. et Ind IV v. *κωλυοτερως*.
 Gregorius Palamas. Or. 26, 477, A. Or. 51, 575, B. 577 B. Or. 55, 615, C. et fol. 15 v. i. 77 r. s. 151 r. i. 185 r. i. 178 v. m. 259 v. s. 265 r. s.
 Heraclitus. Or. 51, 575, D.
 Hermes Trismegistus. 15 v. i.
 Hermogenes. 25 r. m. 98 v. m. 212 r. m. 250 v. m. 504 r. m.
 Herodotus. 557 r. m.
 S. Hippolytus. 11 r. i. 11 v. m. 21 v. m.
 Homerus. 17 v. i. 165 r. p. m. 272 v. s.
 S. Jacobus. 25 v. s.
 Iamblichus. Or. 28, 502, A. et fol. 4 r. m. 18 r. m. 77 r. s.
 Jeremias. 62 v. i. 170 r. m. 178 v. m.
 Ignatius. Or. 51, 577, B.
 S. Joannes. 107 r. i. 114 r. i. 142 v. m. 145 r. m. 151 v. s. 185 v. m. 296 v. s. 552 v. i.
 S. Joannes Damascenus. 17 r. m. 249 v. s.
 Jobi liber. 10 r. i. 80 r. i.
 S. Irenæus. 1 v. i.
 Isocrates. 508 r. m.
 S. Lucas. 122 r. i.
 Lucillus. 554 r. m.
 Longinus. 504 v. m.
 Maccabæorum liber. Or. 51, 575, D.
 Macrobius. 47 r. m.
 Marcus Antonius. Or. 51, 577, B.
 S. Maximus. 1 v. i. 19 r. s. 20 r. m. 90 r. i.
 Maximus Tyrius. 4 r. m. 17 v. i.
 Meletius. 180 v. m. 259 v. s.
 S. Methodius. 11 r. i. 103 r. s. 175 r. i.
 Musonius. 225 r. m.
 Nemesius. 55 v. s.
 Nicephorus Callistus. 15 r. s.
 Nicetas Davides. 55 v. s.
 Olympiodorus. 27 r. m.
 Oppianus. 52 v. i. 54 v. s.
 Oracula sibyllina. Or. 51, 575, D.
 Origenes. 77 r. s. 92 v. i. 152 r. m. 178 v. m.
 S. Paulus. Or. 17, 522, B. Or. 20, 576, B. Or. 26, 474, C. Or. 52, 587, E. 588, E. Or. 56, 634, A. et fol. 1 v. m. 4 r. m. 1 r. i. 25 v. i. 26 v. s. 58 r. m. 106 v. i. 107 r. m. 107 r. i. 111 r. i. 122 v. s. 148 r. s. 153 r. m. 175 r. i. 178 v. s. 182 r. m. 226 r. s. 515 r. s. (ter) 516 v. i. sq.
 Pausanias. 554 r. m.
 S. Petrus. 226 r. s. 250 r. i.
 Petrus apocryphus. 358 v. m.
 Philoponus. 21 v. s. 45 r. s. 156 r. i.
 Pindarus. Or. 26, 477, A.
 Plato. Or. 20, 576, A. Or. 26, 477, A. 480, B. Or. 27, 492, C. Or. 28, 515, A. Or. 52, 600, D. et fol. 11 r. i. 11 v. m. 14 r. m. 16 v. s. 17 v. i. 19 v. m. 22 r. i. 25 v. s. 28 v. s. 52 v. i. (bis) 41 r. m. 44 r. m. 47 r. s. 47 r. m. 57 r. m. 58 r. m. 77 r. s. 78 r. m. 85 v. s. 91 v. m. 140 v. m. 152 r. m. 189 v. m. 224 v. m. 315 r. s. Cod. 216, 53 r. et 148 r.
 Pletho. 150 v. i.
 Plotinus. 58 r. m. 105 v. m.
 Plutarchus. Or. 51, 577, B. Or. 55, 604, C. et fol. 105 v. m.
 Pollux. 554 r. m. (Cod. 54, 354 v. Cod. 216, 125 v.)
 Porphyrius. 4 r. s. 18 r. m. 21 v. s.
 Proclus. Or. 51, 561, C. et fol. 77 r. s. 91 v. m. 167 v. s. 194 r. m.
 Proclus CPolitanus. 554 r. m.
 Proverbiorum liber. 519 r. i.
 Psalmistes. Or. 17, 518, C. 520, A. Or. 27, 490, B. Or. 28, 504, D. Or. 55, 427, A. et fol. 22 r. i. 115 r. m. 150 v. s. 155 r. m. 155 r. m. 170 r. m. 176 v. m. 176 v. s. 259 v. m. 217 r. m. 254 r. s. 291 v. m. 314 r. i.
 Sapientie liber. Or. 20, 576, B. Or. 51, 575, D. et fol. 16 r. i. 178 v. m. 194 r. s.
 Scholiastæ S. Gregorii Naz. Or. 26, 477, A. 1 r. m. 26 v. m. 554 r. m.
 Siracides. 156 v. m.
 Stobæus. 11 r. i. 245 r. m.
 Suidas. Or. 55, 605, B. et fol. 7 v. m. 354 r. m.
 Synesius. 77 r. s. 202 r. s.
 Theocritus. 95 v. m. 505 v. s.
 Theodoretus. 105 v. m.
 Theophanes Cerameus. 554 r. m.
 Theophylactus, Bulg. episcop. 2 (s. num.) r.
 Timon Sillographus. 85 v. m.
 Xenophon. 189 v. m. Cod. 54, 310 v.

INDEX IV, RERUM QUÆ IN ANNOTATIONIBUS ILLUSTRANTUR,

VEL ORBITER NOTANTUR.

- Anavagoræ mens. Fol. 153 r. m.
 Angelorum choreæ, 61 v. m.; tres triades, 47 r. s.; earum quænam prima, 61 r. i.
 v. Anni temporum vires. 59 r. m.
 Aristotelica: animæ cum gubernatore comparatio, 45 r. s.; animæ duplex motus, *ibid.*; apum generatio, 47 v. i.; Dei providentia, 11 v. m.; Deus primus motor, 19 v. i.; insectorum varia generatio, 47 v. i.; νόσος ὁ θράθεν, 155 r. m.; quinta natura, 21 v. m.; rerum principia, 162 r. i.; somni causa, 170 r. s.; vocis ἀπόσθ' ἄθροπος similitudo, fictio 251 v. i.; vocum ἀρχιπέκτων, ἀρχιτεκτονικός usus, 51 r. i.
 Arius: platonizat, 167 v. s.; quomodo Filium a Deo creatum existinaverit, 155 v. m.
 Basilios, S. Gregorii schol., quando vixerit. Præf. 746.
 Bryso, mathematicus, quadratarum circuli meditates est. 171 r. m.
 Chilonis γνώθι σουτόν. 211 v. m.
 Christus: heri et hodie et semper idem 148 r. s.; patris et matris expers, 120 v. i.; quomodo esuriverit, 110 v. m.; Sapientia, 142 v. m.; Sermo, 112 v. m.
 Cynici. 12 r. s.
 Democriti risus. 514 v. m.
 Deus: caligine occultatur, Or. 28, 504, D; cognitio ejus per habitum et conjunctionem, 54 r. i.; fons puleri 162 v. i.; ignis consumens, 28 r. s.; indivisus in divisis, 161 v. s.; lux inaccessa, 151 r. m.; omnia continet, 178 v. m.; omnia implet, 178 v. m.; quomodo auctor Filii et Spiritus sancti, 159 v. i., 154 r. ante med.; quomodo dormire dicitur, 170 r. m.; quomodo generet, 72 v. m.; quomodo vigilare dicitur, 170 r. m.
 Ethas: compilerator SS. Patrum, Basilii, Maximi, aliorum, Præf. 750, et Fol. 1 v. i.; eruditio ejus philologa, Præf. 751; theologica, Præf. 750; loquendi genus, Præf. 752; παροράματα, Or. 51, 577, E. Fol. 85 v. s. 91 v. m. 178 v. m. 287 r. m.; platonizat, 16 v. s. 41 r. m. 44 r. m. 189 v. m. 257 v. i.; scholiastas Gregorii in usus suos convertit, Præf. 749; scripta ejus, Præf. 747; vita, Præf. 745 sq.
 Epicuri corpuscula indivisa, 79 v. m.; de Deo sententia, 11 v. m.; de his, quæ homini necessaria, 212 v. m.
 Eratosthenis mensura terræ. 52 r. i.
 Ericapeus. 165 r. p. m.
 Eunomiani platonizantes, Præf. 750. Fol. 167 v. s.
 Fulgurum causa. Or. 28, 519, B.
 Græculi Aristophanem imitantur, 15 r. s.; Homerum et Tragicos imitantur, 2 (s. num.) r.
 S. Gregorius Nazianzenus: Demosthenem et Isocratem imitatur 78 v. m. Cod. 204, 46 r.; depingit imagines petitas ab arbore inflexa, Or. 55, 425, A. B — a mari, 514 v. i — a solis reflexibus ex aqua, Or. 51, 577, B.; locus in orationibus habet παραλλήλους, Or. 8, 249, E. Or. 20, 576, A. Fol. 551 r. s.; platonica utitur disputandi ratione, 20 v. m.; platonizat, Or. 28, 515, A. Fol. 41 r. m.; sophistas imitatur Præf. 751, Or. 28, 515, A.
 Gregorius, S. Gregorii Schol. quando vixerit. Præf. 746. Gyrges. Cod. 204, 41 v.
 Hæretici: eorum disputandi ratio platonica, 20 v. m.; Neoplatonicos sectantur, v. Arius, Eunomiani.
 Heracliti fletus. 514 v. m.
 Hermetinus (Iazomenius), philosophus ficticius. 155 r. m.
 Lydius currus. Cod. 204, 41 v.
 Magica animarum evocatio. 12 r. i.
 Mare hominum commercio inservit. 54 r. i.
 Mari Deus imperat. 54 r. m.
 Medicorum dolus. 175 r. i.
 Molionidæ. Cod. 204, 41 v.
 Microcosmus homo. 47 r. i.
 Morhorum causa. 195 r. s.
 Mos veterum in pudore caput velandi. Or. 6, 186, B.
 Musica effeminata. Cod. 104, 29 v.
 Nautilus marinus. 54 r. i.
 Neoplatonica: deorum custodiendi vis, 194 v. m.; deorum generationes, catenæ et series, 7 v. m.; Deus omnis οὐσίας promus condus, 257 v. i.; divinæ naturæ abundantia, 91 v. m.; gradus rerum, 167 v. s.; mentium divinarum primus a Deo locus, 257 v. i.; principia rerum: indigentia, sufficientia et abundantia, 91 v. m.; triplex rerum ordo, 257 v. i.
 Nicetas Serronius, S. Gregorii Scholiastes, quando vixerit. Præf.
 Nominarum in civilibus dissidiis mutari solent. 275 v. i.
 Palloris quænam causa. 217 r. i.
 Phænes. 165 r. p. m.
 Platonica: animarum πρόπαρξις et ἀνάμνησις 11 r. i.; corpus animi carere et sepulcrum, 362 v. s.; crater animæ mundi, 91 v. m.; Deus Bonum, 58 r. m.; — non nisi ex simulacris cognoscitur, 16 v. s.; — sol intelligibilis, 16, v. s. 58 r. m.; Dii demurgii administri quomodo æterni, 152 r. m.; divinarum cognitio corpore et rebus corporeis impeditur, 41 r. m.; duplex inscientia, 57 r. m. 525 v. i.; fabula de Poro et Penia, 91 v. m.; ideæ, 11 r. i.; ingenia optima quæque absque disciplina pessima evadere, 189 v. m.; memoriæ definitio, 47 r. m.; oblivionis definitio, 47 r. m.; pæderastia, 11 r. i.; quis arrogans, 525 v. i.; reminiscentiæ definitio, 47 r. m.; rerum principia, 162 r. s.; sol Boni filius, 58 r. m.; Unum et Ens, 91 v. m.
 Platonis nomen. 85 v. m.
 Posidonii mensura terræ. 52 r. i.
 Sacratissimum effatum, se nihil scire, id unum scire professi. 527 r. s.
 Sol cæteris sideribus officit 58 r. s.; eum intuentes visum amittunt. 19 v. m.
 Somni vis. 45 v. m.
 Spiritus sanctus pro hominum facultate munera sua dispensat. 176 r. s.
 Stoicorum mundi exustio animas manens, Or. 51, 577, 577, B.; — ratio seminalis, fol. 41 r. i.
 Suspirii quænam causa. 217 r. i.
 Thaletis tripes. 527 r. s.
 Tonitruum causa. Or. 28, 519, B.
 Unio mystica, 18 r. m.; unio hypostatica Thomæ, 42 v. s. (Add.)
 Vinci ut vincas. Or. 26, 480, B.
 Vita virtutibus cognata. 220 r. s.

INDEX V, EORUM QUÆ EX GENERE GRAMMATICO, LEXICOGRAPHICO ET CRITICO IN ANNOTATIONIBUS TRACTANTUR.

- Accentus: acutus pro circumflexo, Or. 28, 497, E; his positus in eadem voce, Fol. 151 v. m., et v. κατά, μέν; his positus in vocibus rite conflatis, v. μηδέ, μηδεμία, οὐδεμία; — in vocibus temere conflatis, v. διά, παρά; circumflexus pro acuto, 161 v. s.; — pro gravi, 17 v. i.; gravis pro circumflexo 184 v. s.; omissus, 259 r. i.
 Accusativus: ejus cum infinitivo constructio obliterata, Or. 20, 576, A. Fol. 105 r. i.; male positus pro nominativo, Or. 12, 249, B.
 Adverbia a perfecto passivo derivata. 65 v. m.
 Apostrophe in vocibus rite aut temere conflatis. 54 v. s.
 Articulus male adjectus, Or. 28, 522, B. Fol. 119 r. s.; — male omissus, 51 r. i.; — male repetitus, 551 r. s.
 Comparativus et superlativus confusi, 155 r. m.; comparativi et superlativi per ὁ et ὦ, Or. 20, 576, A. Or. 28, 519, B.
 Constructio ἀπὸ χωρισθ. 209 r. s.
 Dativus personæ cum verbi passivo. Or. 29, 545, B.
 Elisis male neglecta, v. εἶτα. ἴνα. μηδέ. τοῦτο.
 Enclisis male neglecta, v. τα. τις.
 Homoeoteleton omissionis causa. Cod. 54, 525 v.
 Hyphen. 116 v. m. 128 r. m.
 Indicativus pro infinitivo male positus. Or. 28, 504, B.
 Infinitivus pro indicativo male positus. Or. 28, 515, A. Or. 52, 588, C.
 Interrogatio inversa, Or. 28, 505, B.; — perperam posita. Or. 28, 501, A.
 Racismus, v. α. et ε. et α. η. et ἰ. ο. et ἰ. ο. et τ. ὡ. et τ.

- Litteræ liquidæ male repetitæ, v. λ. μ. ρ.
 Mendum ex anticipatione proximorum, 47 v. s.;
 — ex confusione cum proximis, Or. 28, 515, D. Or. 29, 575, C.; — ex syllaba male repetita, 194 v. i.;
 — ex temere illatis proximis, Or. 28, 505, D.
 Molorum conjunctio, 11 v. m.
 Neutrum γνωμικόν. Or. 6, 180, D.
 Participium ad prædicati genus relatum, Or. 20, 576, B.; — sine nexu repetitum, Or. ead., p. 576, A.
 Præpositio, conflata cum pronomine, v. διά. ἐπί.
 κατά. παρά.: — cum substantivo, Cod. 54, 592 v.; — non repetita, Or. 28, 516, A.; — perperam diremita, 47 r. m.; — perperam ommissa, 175 v. i.
 Repetitio mendosa ejusdem vocis. Cod. 54, 592 v.
 Singularis verbi perperam positus pro plurali. 167 v. s. 174 v. s.
 Spiritus : asper pro leni, 45 r. i.; — temere adjectus in vocibus conflatis, 152 r. m.; — lenis pro aspero, 64 r. s.; — temere adjectus in vocibus conflatis, 54 r. s.
 Tethys cum Thetide confusa. 165 r. p. m.
 Ἀδελφίτης et Αὐδελφίτης. 22 v. i.
 ἀβίωτος βίος. 149 v. m.
 ἀγαθοεργεῖν, ἀγαθοεργεῖν. 187 r. i.
 ἀγέρωχος et ἀγέδρωχος. 229 v. i.
 ἄγιοι, οἱ, SS. Paires Eccl. 69 v. m.
 ἄγνωια διπλή. 57 r. m. 525 v. i.
 ἄγραυκος et ἀγραυκός. Cod. 216, 125 v.
 ἀγγιθωρός transl. 220 r. s.
 ἀδέξ. θεός δεδιέναι sive φοβεῖσθαι. 150 v. i.
 ἀεὶ male ommissum. Or. 52, 595, D.
 ἀθλοὶ et ἀθλοὶ. 296 v. s.
 ἀθολότης et ἀθολότης. Or. 26, 476, E. αἰ et ε̄.
 195 v. i.
 ἀκολουθία, Or. 20, 579, A.; ἀκολουθία φύσεως, 46 v. m.
 ἀκονᾶν transl. 554 r. m.
 ἄκρον καλὸν et ἄκρον καλῶς. 162 v. i.
 ἀκτινοβολία. 529 r. m.
 ἀλλότριος pro ἀνόμιος vel ἀνομούσιος. Or. 20, 579, A.
 ἄλλως et ἄλλος, Or. 28, 521, E.; idem quod μάτην. 277 v. i.
 ἀμαθάνειν. 57 r. m. ἀμάθεια διπλή. 57 r. m.
 ἀμεινον ὄν et ἄμεινον. Or. 51, 558, D.
 ἀμερίστος ἐν μεμερισμένοις Deus. 161 v. s.
 ἀμετροεπέη. Cod. 299, 194 v.
 ἀμετροεπέη. 545 v. m. ἀμητρόωζ. 120 v. i.
 ἀμήτωρ Christus. 120 v. i.
 ἀνάβασις et ἀναβάσις. Or. 52, 595, B.
 ἀναβλέπειν. 275 v. s.
 ἀνάγεσθαι ὑπὸ τι. 125 r. m.
 ἀναγωγή, v. ῥητόν.
 ἀναγεῖσθαι τῷ θεῷ. 56 v. i.
 ἀνακλυεῖν et ἀνακλυοῦν. Or. 31, 569, C.
 ἀνάμνησις quid sit. 47 r. m.
 ἀνανεύειν et ἄνω νεύειν. Or. 17, 521, A. [Or. 52, 595, E. ἀνανεύσεως B. probante L., Syrl. et th. ap. M. et quidam ap. C. pro ἀναβάσεως ed. Bas. quod lamen ex præced. repetitum videtur. Tu cf: ἀνανεύειν Or. 17, 521, A. ibique annot.]
 ἀναρραγήναι transl. 269 v. m.
 ἀνάστασις i. q. ἀποκατάστασις. 155 v. s. [verba : εἶπον ἀποκαταστάσεως habent etiam scripti ap. M. Ἀποκαταστάσεως pro ἀναστάσεως, omisso εἶπουν, habet B. probante L.
 ἀνατιθέμαι. 67 v. i.
 ἀνατυποῦν transl. 4 r. m. 46 r. m.
 ἀνατρέσθαι — ἀνατραῖ εἰς αἴτιον, 151 r. s.; ἀνατρέσθαι ὑπὸ τι. 125 r. m.
 ἀνέδον et ἀναίδον. 255 r. s.
 ἀνθος transl., 18 r. m.; ἀνθος τοῦ νοῦ neoplat., ib.
 ἀνθρωπος, ὁ ἐνός sive εἰσῶ. Or. 26, 480, B.
 ἀνοηταίνειν. 57 r. m.
 ἀντιστραμμένος. 65 v. m.
 ἀντιόπησις. 47 r. m.
 ἡ ἄνω φύσις et ἡ ἀνωτάτω φύσις. Or. 51, 566, A.
 ἀπίσις et ἀπίσις. 178 v. m.
 ἀπαντᾶν πρὸς τι. 86 r. m.
 ἀπάντησις, τὴν ἀπάντησιν ποιῆσθαι πρὸς τι. similit.
 86 r. m.
 ἀπαταρολεῖσθαι verbi structura. Or. 52, 595, A.
 ἀπάτωρ Christus. 120 v. i. ἀπατόρωζ. 120 v. i.
 ἀπερίγραπτος et ἀτρεπτος. Or. 26, 481, D.
 ἀπερισπάτως. 4 r. i.
 ἀπερόρηγμένον et ἀπερόρηγμένον. 152 v. m.
 ἀπήχημα. 227 v. m. 257 v. i.
 ἀπλά et ἀπλά. 184 v. s.
 ἀπόβλητος. 55 v. i. 542 v. i.
 ἀποδιδόναι. 108 r. m.
 ἀπόθετος. 204 r. s.
 ἀποκναίειν. 5 r. s.
 ἀποληφθεὶς et ἀπολειφθεὶς. 224 v. m.
 ἀπολογητικὸς et ἀπολογητικός. 156 v. m.
 ἀπλότος, v. μεριστός.
 ἀποξείν transl. 19 r. s.
 ἀποπεράτωσις neoplat. 167 v. s.
 ἀπρόσιτος, v. φῶς.
 ἄπτειν et ἄπτειν. Or. 51, 577, B.
 ἀραϊώμασι et ἀερώμασι. 195 v. i.
 ἀράχνια et ἀράχνια ὑφάσματα. Or. 27, 494, B.
 ἄρευστος, ἀρεύστος, ἄρδρευστος, ἀρδρεύστος. 70 v. m.
 ἀρχαῖον et ἀρχαῖον. Or. 8, 249, B. C.
 ἀρχαῖος. Or. 8, 249, B. C.
 ἀρχιτέκτων, ἀρχιτεκτονικός transl. 597 r. s.
 ἀσυνήθης et συνήθης. Cod. 54, 582 r.
 ἀσχολεῖσθαι verbi structura. Or. 52, 595, A.
 εἰς ἄτοπον ἄγειν. 96 v. m.
 ἄτρωτος καὶ ἀνάλωτος philosophus 520 r. s.
 ἄττειν, ἄττειν et composit., Or. 51, 577, B.; ἄττειν et ἄπτειν, *ibid.*
 αὐτάρχεια, principium ap. rec. Platonicos, 91 v. m.
 αὐτοάγαθος, 116 v. m.; αὐτοάγαθον, 251 r. i.
 αὐτοάγιος, αὐτοάγιον, αὐτοαγιότης. 116 v. m. 251 v. i.
 αὐτοαλήθεια. 116 v. m.
 αὐτοάνθρωπος. 251 r. i.
 αὐτοέκαστον. 251 r. i.
 αὐτοζωή. 116 v. m.
 αὐτόθεος. 116 v. m.
 αὐτοκθάρασις. 116 v. m.
 αὐτοκύριος. Or. 51, 575, A. Fol. 116 v. m.
 αὐτοφιλανθρωπία. 116 v. m.
 ἀχιλλεῖς. Or. 51, 577, B.
 ἀχλὺν et ἀχλὺν, 17 v. i.; ἀχλὺς transl. *ibid.*
 ἀχώρητος Deus. 15 v. i.
 β et υ. 22 r. i.
 βαθμηδὸν et βαθμηδόν. 167 v. s.
 βαθμῶ. gradus rerum, ap. rec. Plat. et Har. 167 v. s.
 βάρος λογισμοῦ. 514 v. s.
 βεβηκέναι transl. Or. 17., 522, B.
 βεβοηθωμένος. 8 r. m.
 βία χειρῶν et βία χειρῶς. Or. 6, 185, E.
 βούλεσθαι et καλεῖσθαι. Or. 17, 521, A.
 βρονθύεσθαι. 15 r. s.
 βρεφύλλιον. 202 r. s.
 γαστήρ καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα, Or. 27, 489, D.; τὰ ὑπὸ γαστέρα et τὰ ὑπογάστρια, *ibid.*
 γελᾶν transl. 554 r. m.
 γένεσις et γέννησις. Or. 28, 515, A.
 γεννᾶσθαι et γίνεσθαι. 71 v. m.
 γέννησις et γέννησις. 122 v. i.
 τὸ γεννητικόν ἐν θεοῖς neoplat. 7 v. m.
 γίνεσθαι et γενέσθαι. Or. 27, 490, C. 28, 504.
 B. Conf. συγγίνεσθαι.
 γκ et γγ. 24 v. i.
 γνῶρος, corpus. 26 v. m.
 γνώθι σαυτοῦ, Chilonis ἀνάθημα. 211 v. m.
 γρηγορεῖν de Deo. 170 r. m.
 γριφοειδὲς i. q. αἰνιγματώδες, Or. 28, 505, C.; γριφοειδὲς et τρυφοειδὲς, *ibid.*
 γυμνή τῆ κεφαλῇ.
 Δεῦθ et Δεῦθ. 22 r. i.
 δέλοισι, diplomata nobilitatis. 529 v. m. [Ad βασδέλοισι, diplomata nobilitatis, quas Elias l. c. dicit, eodem l. 515 v. m. doctente Greg alludit Or. 26, p. 479, C. D.]

- δέον. 69 r. s.
 δεύτερον πλοῦν ποιῆσθαι. Or. 28, 506, A.
 ὄηλοι et ὄηλον. 48 r. m.
 διὰ τῆ, διὰ τὸ. 150 v. i.; διὰ τοῦτο, διατοῦτο. 140 r. s.
 διατιθεῖσθαι transl. 105 r. s.
 διαχεῖν transl. 554 r. m.
 διακυθερῶν transl. 141 r. s.
 διακυμῶδεις. 111 r. s.
 διανήχθαι τὸν ἄερα. 49 r. s.
 διανοία θεωρεῖσθαι. 162 r. m.
 διαπίπτειν. 567 r. m.
 διαπνεῖσθαι. 110 v. m.
 διασπειρόμενος et διασπειρόμενος. 56 v. s.
 διατέμεναι transl. Or. 51, 577, E.
 διατίθεσθαι et τίθεσθαι. Or. 52, 427, A.
 διαφύγειν et φεύγειν. 254 v. m.
 διαφορεῖν, διαφορεῖσθαι et διαφόρησις. 110 v. m.
 διευκρινεῖν. 40 r. m.
 διήκειν, 11 v. m. 279 r. m.; διήκειν, διοικεῖν, 11 v. m.
 διηρημένως. 65 v. m.
 διηρηκνημένως. 40 r. m.
 δόγματα et συναλλάγματα. 119 r. s.
 δοκεῖν. 175 v. i.
 δορυφορεῖν, δορυφορικόν. 47 r. m.
 ε et αι. 54 r. m. 253 r. s.
 εαυτῆ et αὐτῆ. Or. 6, 185, B.
 ἐγκαλλώπισμα et καλλώπισμα. Or. 52, 595, A.
 ἐγκυλισμένος et ἐγκυλισμένος. 8 r. m.
 ἐγκεντρίζεσθαι et κεντρίζεσθαι. Or. 52, 595, D.
 ἐγκυμονεῖ et ἐγγυμονεῖ. 24 v. i.
 εἰ temere positum. Or. 28, 506, A.
 εἰ γὰρ et εἴθε γὰρ. Or. 26, 482, B.
 εἰ δὲ τῷ et εἰδέτω. Or. 51, 562, D.
 εἰδικὸν αἴτιον, εἰδικώτατον αἴτιον. 29 v. s.
 εἰ μέλλει et εἰ μέλλοι. Or. 28, 502, A.
 εἰπεῖν. 175 v. i.
 εἶς et ὄς. 291 v. m.
 εἰσφθεῖσθαι. Or. 50, 544, B. [Or. 52, 596, A.
 εἰσφθάρσαν B. probante L., r. ap. M., Or. 4. ali-
 que ap. C. melius, quam εἰσέφθασαν Bill. (εἰσέφθ-
 σαν C. pessime). De verbo εἰσφθεῖσθαι v. annot.
 ad Or. 50, 544, B. Ἐπιστροφεῖν aitigi ann. f. 568 r. s.]
 εἶπ' et εἶτα. Or. 6, 165, E.
 εἰ τινας, asseclie. 105 v. m.
 ἐκδικος, de θυμῷ. 47 r. m.
 ἐκκαίθεκα et ἐξκαίθεκα. 2 (s. num.) r.
 ἐκρημασθαι et κρέμασθαι. Or. 56, 654, A. [In
 VV. LL. ap. M. ἐκρημασθῆ r. Syrl., licet mendo-
 sum, vero proximum.]
 ἐκλεπτύνειν. 5 v. s.
 ἐκπηδῶν, de θυμῷ. 229 v. i.
 ἐκποδῶν et ἐκποδῶν. 542 v. m.
 ἐκτυπότερον. 18 r. s.
 ἐκφανσις et ἔμφασις, Or. 51, 561, C.; ἐκφανσις
 θεῶν, ibid. [ἐκφάνσεως ap. Greg. etiam o. ap. M.]
 ἐλαττονεῖσθαι et ἐλαττονοῦσθαι. 55 v. s.
 ἐλλιπῆς et ἐλλειπῆς. 45 v. m.
 ἐμαντῶ et ἐμάπτω. Or. 55, 609, A.
 ἐμβαλύνειν. 4 r. i. ἐμβατεύειν. 4 r. i.
 ἐμμένειν. 245 r. m.
 ἐμμενετικός et ἐμμενητικός. 245 r. m.
 ἐμπεπηγμένος. 65 v. m.
 ἐμπύρουμα. Cod. 54, 350 v.
 ἐμφασις. 65 r. m.
 ἐμφυλιχωρεῖν transl. 255 v. m.
 ἐμφωλεύειν transl. 1 v. i.
 ἐμφυλος, v. ἰδέα.
 τὸ ἐν Platonis. 91 v. m.
 ἐναποληφθεῖς et ἐναποληφθεῖς. 52 r. m. 224 v. m.
 ἐνδεῖα, principium apud recc. Platonicos. 91 v. m.
 ἐνδελήγησις. 224 r. i.
 ἐνδιάθετος, 2 r. i. 252 v. m.; ἐνδιάθετον, τό, 2 r.
 i.; ἐνδιάθετος, 2 r. i.
 ἐνηλλαγμένος. 65 v. m.
 ἐνορμίζειν et νομίζειν. 567 r. i.
 ἐνσημαίνεσθαι transl. 152 r. m.
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὁ ἐκ τῶ ἀνθρώπῳ. Or. 26, 180, D.
 ἐντροπίζειν τινί. 167 r. s. 205 v. m.
- ἐντροπῶν transl. 4 r. m. 204 v. s.
 ἐνωσις mystica. 48 r. m.
 ἐξάπτονται et ἐξάπτονται. Or. 31, 577, B.
 ἐξηρημένος. 65 v. m.
 τὸ ἐξῆς τοῦ λόγου simm. 79 r. i.
 ἐξιδιούσθαι. 21 v. m.
 ἐξικνεῖσθαι et ἐφικνεῖσθαι. Or. 27, 489, E.
 ἐξομολογουμένως. 65 v. m.
 ἐξυβρίζειν ἐν ταῖς εὐπραγίαις. 585 v. m.
 ἔπεισε et ἔπεσε. 195 v. i.
 ἐπαρήξει et ἐπαρήξει. 229 v. i.
 ἐπαρτάσθαι et ἐξαρτάσθαι. 205 r. m.
 ἐπειδᾶν et ἐπειδᾶν. 54 r. s. 189 r. m.
 ἐπαισχυλεῖν transl. 5 r. s. 528 r. m.
 ἐπεισφρεῖν. 568 r. s. et supra v. εἰσφθεῖσθαι.
 ἐπέκεινα vocis usus platonicus, 77 r. s.; ἐπέκεινα
 et ἐπέκενα, ibid.
 ἐπεξεργάζεσθαι. 4 r. s.
 ἐπεπραμένος. 65 v. m.
 ἐπί et ὑπό, Or. 10, 259, B; ἐπί τὸ αὐτὸ et ἐπι-
 τοαυτό, 195 v. i.; ἐπί τοῦτο, ἐπί τοῦτο, Or. 29, 551, C.
 ἐπιβάλλειν τινί. 2 (s. num.) r. 526 r. m.
 ἐπιγίνεσθαι et προσγίνεσθαι. Or. 29, 556, A.
 ἐπιδημία et ἐπιδημεῖν de Christi adventu, 263 r.
 s.; ἐπιδημία solis, ibid.
 ἐπιλυγάζειν. Cod. 499, 24 r.
 ἐπινοία θεωρεῖσθαι. 162 r. m.
 ἐπιπρῶν τινί. 200 v. i.
 ἐπιπροσθεῖν et ἐπιπροσθεν. 26 v. s.
 ἐπισκοτεῖν et ἐπισκοπεῖν. Or. 22, 421, A.
 ἐπιστροφή neoplaton, 80 r. i.
 ἐπισφραγίζειν transl. 164 r. m.
 ἐπιτετηρημένως. 65 v. m.
 ἐπιτροπή transl. 145 r. s.
 ἐποχέσθαι et ἐπικεῖσθαι. 218 v. s.
 ἐργασία. 4 r. s.
 ἐργαστήριον transl. 145 r. s.
 ἐρσηγέλια et αἰρησεγέλια, αἰρησεγέλια. 54 r. m.
 ἐρρηστικός et ἐρρηστικός, ἐρρηστικός. 48 v. i.
 ἐρρησθαι et ἄρρησθαι. Or. 6, 180, A [Gregor. Or.
 26, p. 479, B. γένος... ἀπὸ ταραχῆς ἐρρησμενον. Sic
 B. eum Edd.: ἀρρήμενον Or. 1]
 ἐστῆν transl. 5 v. s.
 ἐστοχασμένος. 65 v. m.
 ἐστηματισμένος. 65 v. m.
 ἔχρον et ἔχων. Or. 51, 576, C.
 ἐτεροούσιος. 128 r. i.
 ἔτι et ἐστὶ. Or. 55, 428, C. ἔτνος ὡ et α. 212 r.
 m. Cod. 216, 161 r.
 εὐεπιθόλος et εὐεπιθόλος, Cod. 204, 50 r.; εὐεπι-
 θόλος et εὐεπιθόλος, 258 v. m.
 εὐήθες et εὐήθον. 79 v. s.
 εὐθὺς de Πνεύματι ἁγίῳ. 178 v. i.
 εὐθὺτης in laudibus Spiritus sancti. 181 r. m.
 εὐάνητος et ἀνήητος. Or. 6, 192, C.
 εὐπορον et ἀπορον. 212 r. m.
 εὐρημα et εὐρημα. Or. 10, 240, C.
 εὐρίπιστον et εὐρίπαιστον. 245 v. m.
 Εὐρίπος transl. 505 r. m.
 ἐφαπλούσθαι. 195 r. i.
 ἐφέκεσθαι. 41 r. m.
 ἔφρετὸν Deus. 19 v. m.
 ζῆλος. 251 r. m.
 ζήτημα quomodo a προβλήματι differat. 212 r. m.
 ζῶφος transl. Or. 28, 498, D.
 η et ἰ, v. VV. LL. 26 v. s. 152 v. m. 156 v. m.
 158 v. m. 167 v. s. 176 r. s. 180 r. i. 214 v. s.,
 ἦ temere adjectum, 168 r. m.; ἦ et καί, 196 r. m.
 ἦγουν et ἦως. 96 v. s.
 ἦδη in apodisi negativa. 155 v. m.
 ὁ νοητὸς ἡλιος. 16 v. s. 58 r. m.
 ἡμεῖς ἡ ψυχή. 26 v. i. 508 v. m.
 ἡμέτερα et ἀνθρώπινα. Or. 17, 519, E.
 ἡμέτερον τὸ σῶμα. 26 v. i. 508 v. m.
 ἡμῖν cum verbi passivo, male omissum, Or. 29,
 545, B.; ἡμῖν ethicum, male om., Or. 20, 576, A.
 ἡμεμεῖν. 45 r. i.
 ἡρόυατο et ἡρόύατο. 220 v. i.

- ζῶς, v. ἥγρον.
 θάσος et θράσος. Or. 52, 597, E.
 θεαγωγία. 12 r. i.
 θεατρῶν transl. Or. 28, 515, A.
 ἐν θεάτρῳ τῇ οἰκουμένη et τῆς οἰκουμένης. Or. 55, 429, A.
 θέλητρον et θέλητρον. 214 v. s.
 θεολογικός, θεολόγος, 155 r. m.; θεολογικώτεροι et θεολογικώτατοι. ib. θεολόγος S. Greg. Naz. 155 r. m. θεωρητικός. 529 r. m.
 θεοποιεῖν. Or. 55, 615, C. θεοποιός. Or. 55, 615, C.
 θεός a θέειν. 140 v. m.; θεός adulatorie, 529 r. m.; θεός i. q. θεοθεΐς, Or. 55, 615, C. Fol. 152 v. m.; θεός et ὁ θεός, Or. 17, 319, A.
 θεοῦν. Or. 55, 615, C. [Or. 51, 576, C. pro θεοποιεῖν r. ap. M. θεοῦν, quod praestare videtur, etsi θεοποι. per se recte habeat. Vid. annot. ad Or. 55, 615, C. et Schol. Cod. Monac. 216, 18 v.]
 θεραπεία, θεραπεύειν. 5 r. i. 151 r. i.
 θέρημη πνευματική, 227 v. m.
 θέσει, v. φύσει.
 θεωρεῖσθαι ἐν τινι. 476 r. s.
 θεωρία, v. ῥητόν.
 θέσις, Or. 55, 615, C.
 θροῦν et θρούλλοι. 207 v. i.
 θυμὸς cui bono, 8 v. i. 189 r. m.; θυμός, ζέσις αἵματος, 47 r. m.
 θύρα τῶν ὄσων. Cod. 54, 440 v.
 ἡ θύραθεν (γραφῆ). 2 (s. num.) r.
 ὁ θύλακον σου. 155 r. m.
 ι et η, v. VV. LL. 156 v. m. 158 v. i. 185 r. s. 257 r. m. 258 v. m.; ι subscriptum et ν, 194 r. i. 537 r. m.; — et ζ, 217 v. m.; — neglectum, Praef. 751, Or. 51, 565, B.; — perperam adij. 225 r. m.
 ἰδέα ἐμφύλιος λόγων, 184 r. s.; ἰδέα et ἰδέα, ibid. ἰδιαίτατον et ἰδιωτάτον. Or. 52, 597, A.
 ἰλύς, corpus et corporea. 4 r. m.
 ἰν' et ἰνα. Or. 28, 499, C. Or. 30, 555, D.
 ἰνδαλμα. 65 r. m.
 ἴσον τῷ et ἴσον τό, 122 v. s.; ἴσος — καί, ibid. [Similiter, ut f. 122 v. s. ap. El. peccatum apud Greg. Or. 51, p. 575, D. ἴσον ἴσον δύναται τὸ σοφώτατον. Sic p. et th. ap. M. et C. cum pluribus Reg. duobus Coisl. Par. Comb. pro ἴσον cet. Sed recte B. et duo Regg. τῷ σοφώτατον, id est: voci σοφώτατον. Minus recte σοφώτατον L.]
 καθαρὸς ἀπερθεῖν καὶ καθαρῷ μὴ θεμιτὸν μηδ' ἀσφαλές. 2 (s. num.) r.
 καθ' ἡμᾶς varii usus formula, 478 r. s.; ἡ καθ' ἡμᾶς γῆ. 470 r. s.
 καθιστάω sinum. 505 v. m.
 καὶ grammaticum i. q. ἥγρον, Or. 22, 416, D.; καὶ interrogatiōnem accens. Or. 29, 550, B.; καὶ male absorptum, Or. 29, 555, C.; — male adjectum, Or. 20, p. 576, A. 551 v. s.; — male omisum, Or. 52, 595, A.; καὶ — καὶ et καί, Or. 28, 500, A. Or. 52, 597, D. 598, B.
 κακοήθως. 22 v. m.
 κακοτρόπως. 111 r. m.
 κακοτροπεῖν, κακοτρόμα, κακοτρόχοι. 22 v. m.
 τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται. 5 v. s.
 κἄν et κἄν. Or. 23, 451, A. κἄν et κἄν. Or. 52, 595, A.
 κατὰ eum duplici accentu, 152 v. m.; — perperam adjectum, Or. 28, 518, A. Or. 20, 576, B. Fol. 162 v. extr. 551 r. s.; κατ' αὐτὸ et κατατό, 284 v. m.; κατὰ γε et κατὰ γε, 529 r. m.
 καταβάλλειν σπινθήρα et καταλάειν σ. Or. 6, 186, C.
 κατάγγχειν διὰ συλλογισμῶν. 97 v. i.
 κατακεραματίζειν. 21 v. s.
 καταπύλι. 86 r. m.
 καταποικίλας et καταποικίλλας. 259 r. i.
 κατὰ σκοποῦ τρέφειν. 202 v. m. 520 r. m.
 καταπρυγᾶν τοῦ λόγου. Or. 28, 518, A.
 καταβλακειμένος, καταβλακειμένος, C. 54, 510 v.
 κατόπιον ἔλθειν πρὸς. Praef. 716.
 τὰ κάτω et κάτω. Or. 51, 576, C.
 κάτω βλέπειν, — κῶπειν. 106 r. m.
 κἀλλήμα et κἀλλήμα. 259 v. s.
 κεκολατμένως. 65 v. m.
 κεκρυμμένος. 65 v. m.
 κεκρυμμένως. 65 v. m.
 κενωθῆναι, κένωσις de Christo. 111 r. i.
 κειχωρισμένος. 65 v. m.
 κινήσαν et νικήσαν. Or. 52, 597, C.
 τὰ κλημέντια et τὰ κλημέντια. 185 r. m.
 κοιλίης κλαυθμώνος terra. 254 r. s. 311 r. m.
 κομιδῆ et κομιδῆ. 105 r. i. 118 r. m.
 κομψία, κομψός. 1 r. m. Col. 54, 409 r.
 κόρος et ὄρος per paronomasiam conjuncta, Or. 22, 416, D.; κόρος πατὴρ ὕβρεως, Or. 26, 472, A.; κόρος κόρον βαρύνειν et κόρον κόρος β. Or. 56, 645, A.
 κοτμοκράτωρ, ὁ. 67 r. i.
 ὁ κόσμος et κόσμος, Or. 51, 575, B.; ἐν κόσμῳ et εὐκοσμίως, Or. 52, 584, D. [Or. 52, 587, ἐν κόσμῳ p. ap. M. melius quam εὐκοσμίως B. et ἐγκοσμίως vulg. Conf. annot. Or. 52, 584, D.]
 κραυπαλιώντες et κραυπαλοῦντες. 253 r. m.
 κράμα et κράμμα, κράμός. 259 v. s.
 κρᾶτορ platonicus. 91 v. m.
 κρατύνειν e. accusat. 11 r. i.
 κρεῦλλον. 202 r. s.
 κυάθῳ μετρεῖν τι. 54 r. m.
 κυδέρησις transl. 141 r. s.
 κυβευταὶ λόγων et κυβισταὶ λ. 2 r. s.
 κύκλος τῶν ἀνθρωπίνων. 557 r. m.
 κυκλοτερώς et κυκλωτέρως. Or. 28, 515, A. [Apud Gregg. Nyss. De Hom. Op. cf. p. 100 ed. Leunetav. loco vulgati κυκλωτέρως (κυκλωτέρως Cod. ms. ap. Leunel. p. 552) repono κυκλοτερώς.]
 κωμωδεῖν τινα. 111 r. s.
 κωμῶδια. 111 r. s.
 λ male repetitum, v. VV. LL. 162 r. s. 189 r. i. 259 r. i.; male positum, 207 v. i. Cod. 216, 253, v. λαθεῖν i. q. νοῆσαι. 161 v. s.
 λαλεῖν ἑαυτοῦ, ἔνδον λαλεῖν. 65 v. s.
 λαλητὸν ζῶον, homo. 40 r. i.
 λέγω δὴ et λέγω δέ. Or. 22, 422, C.
 τὸ λελογισμένον. 189 v. a. m.
 λεπτός, λεπτότης, λεπτόναι. 5 v. s.
 ληφθῆναι et φθῆναι. O. 28, 504, B.
 λίθοι, λίθοι τῆμοι, πολυτελεῖς, πολυτέμητοι. Or. 6, 181, C.
 λόγος et λογισμός, Or. 5, 71, A.; λόγος eum λέγειν conjunctum, Or. 51, 555, D. E.; ὁ λ. ὀρμᾶ σινά ὀρμᾶται, Or. 28, 505, D.; λόγος tanquam persona, Or. 51, 555, D. E.; λόγῳ θεωρεῖσθαι, Fol. 2 r. m.; ὡς ὁ ἑμὸς λόγος et ὡς ἑμὸς λ. Or. 28, 508, D.; λόγος ἐνδιέθετος et προφορικός, 28 v. s.; λ. θεῖος voce caret, 180 r. i.; λ. σπερματικός, 11 r. i. 161 v. s. 495 r. p. m.; λόγος δημιουργικός, 11, r. i.; λόγος βεῦμα διανοίας, 28 v. s.; λ. τροπῆ ψυχῆς, 276 v. m.
 Λόγος Χριστός, 142 v. m.
 λυγγός, λυγγός. 15 r. i.
 λυγίζεσθαι, λυγισμα, λυγισμός et λυγίζεσθαι, λυγισμα, λογισμός. Or. 55, 605, B.
 λύξον i. q. λύξ. 15 r. i.
 μ male repetitum. 259 v. s.
 μακροῦσα καρδία tragic. 2 (s. num.) r.
 μανός, 159 r. i.; μανώτατος, μανώτατος, Or. 28, 519, B.
 μελέτην θανάτου τὸν βίον ποιεῖσθαι. Or. 27, 492, C. Fol. 515 r. s.
 μέλλειν eum aoristi infinitivo et cum fut. inflativo. Or. 28, 502, A.
 μὲν eum duplici accentu, 427 r. i.; per se positum, 478 r. i.; repetitum, Or. 17, 52, A.
 μεριμνᾶν τὰ τοῦ κόσμου. 4 r. i.
 μερισμός, v. ἀπλοῦτος.
 τὰ μεριστὰ et οἱ μερισταί. Or. 51, 565, B.
 μεταλήπτως et μεταλήπτικός, 264 r. s.
 μετρεῖν. Or. 5, 71, A.
 μετριότης et μερισότης. Or. 5, 71, A.
 μή ποτε, μηδέ, et μηδέποτε, μηδέ. Or. 52, 595, A.
 μηδὲ et μηδέ, μηδέ, 19, r. s.; μηδ' ὡς et μή ὡς, μηδέ ὡς, Or. 52, 599, B.
 μηδὲμία et μή δέ μία, μηδὲμία, 49 r. s.; μηδὲμία et μή δέ μίας, 45 r. m.

- μηδὲν, τὸ μηδὲν de homine nequam, Or. 52, 581, E.; μηδὲν, μηδ', et μηδ', μηδ', Or. 22, 421, C.
 τίς μηχανή —; 29 r. m.
 μηχανομαχία quid sit. 47 r. s.
 μορμολύτω, μορμολύτωμαι. 95 v. m.
 ἐν μορφή θεοῦ ὑπάρχειν, μορφήν δούλου ἀνειλη-
 φέναι, de Christo 122 v. s.
 μυδᾶν. Cod. 499, 188 r. μύειν τὰς αἰσθητικὰς 27 r.
 v. paragogicum ante vocalem male neglectum.
 Or. 28, 511, C. Or. 20, 576, A.; — in clausula vel in-
 tercisione enunciat. male om., Or. 28, 506, C. 515, A.
 νεῦσις neoplat., 204 r. s.; νεῦσις πρὸς θεόν, Or.
 6, 188, B. Or. 52, 589, D. Fol. 204 r. s.
 νεφέλη, corpus. 26 v. m.
 νοί et νό. Or. 20, 583, A. 28, 511, C.
 νοῦς, divinum in nobis, Or. 22, 422, C; νοῦς ὁ
 θύραθεν, 155 r. m.
 ξέειν, transl. 15 r. s.
 ξυνοῦς transl. 368 r. s.
 ο et ω Or. 20, 576, A. 28, 519, B. Fol. 201 r.
 i. 229 v. i.
 ὄγκος, 201 r. i.
 οἰ et ἰ. 199 v. i.
 οἶδε, appellat. 107 r. i.
 οἶδημα et ὄγκωμα. 201 r. i.
 τὸ οἶκιον Deus menti, Or. 28, 508, D.
 κατ' οἶκίωσιν Dei cognitio. 34 v. s. 204 v. s.
 ὀκνεῖν. Cod. 54, 529 v.
 ὄλω καὶ παντί. 175 r. i.
 ὀμίγη, ὀμιγλῶδες et ὀμιγλή, ὀμιγλῶδες. 61 r. s.
 ὀμόδοξος. Or. 51, 560, A. Fol. 299 r. i.
 ὀμοῦ ἰ. q. ὀμοίως. 259 r. i.
 τὸ ὄρ Plat. 91 v. m. ὄτως citantis. Or. 20, 576, B.
 ὀπίσθια θεοῦ. Or. 28, 497, E.
 ὄργαν. Praef. 747 not. b.
 ὄργη, ὄρεξις ἀντιληπτικῆς. 47 r. m.
 ὄρεκτὸν Deus 19 v. m.
 ὄρμαθός transl. 7 v. m.
 ὄρος et κόρος per paronom. conj. Or. 22, 416, D.
 ὄσι et ὄτι. Or. 20, 576, A. Or. 29, 528, D. Fol.
 154 v. m.
 οὐδ' et οὐδέ. Or. 51, 563, D.
 οὐδεμία et οὐδέ μία, οὐδέμία. 87 v. s.
 οὐδὲν de homine nequam, Or. 52, 581, D.; οὐδὲν
 ἀγαθοῦ, ductae fidei locutio, ibid.
 οὐθεῖς. 25 v. s.
 οὐ — πω, οὐχί — πω, et οὐ — πως, οὐχί — πως.
 Or. 53, 604, C.
 αὐτός cum καὶ pro αὐτός. 45 r. s.
 οὕτως et οὕτω Or. 29, 529, E.
 ὀφθαλμός, fontis prima scaturigo. 184 v. m.
 ὄχημα aer avibus 12 r. m.
 παίζαντες et παίζοντες. Or. 17, 325, B.
 παλαιός et πάλιν. 159 r. s.
 πανεπισκοπος et πανεπισκοπος. Or. 51, 575, D.
 τὰ πάντα et πάντα. Or. 56, 654, A. [τὰ π. p. ap. M.]
 ὁ παντοδύναμος λόγος. 194 r. s.
 παρὰ βραχὺ et παραβραχὺ, 223 r. m.; παρὰ τῆ
 παρὰ τῆ, 151 r. s.; παρὰ τοῦτο et παρατοῦτο, 515 v. m.
 παραβαλεῖν et παραλαβεῖν. Or. 51, 576 C.
 παράγειν, παραγωγεύς, παραγωγή de Deo. 25 v. s.
 παραγράφειν. Or. 51, 557, C.
 παραδεικνύσαι et παραδεικνύσαι. Or. 28, 497, E.
 παρακαλεῖν hellenist. Or. 17, 318, D.
 παραλαμβάνειν. 85 v. m.
 παραπαῖειν et παραπταῖειν. 171 v. p. m.
 παραπηγγέναι transl. 308 r. m. [Conf. Schol.
 Cod. Men. 499, 96 r.]
 παραπίπτειν 41 r. m.
 παραπληκτίσω et παραπληκτίσω. 156 v. m. [πα-
 ραπληκτίσωμεν etiam Ed. Bas. probante M.]
 παραστατικός c. genitivo. 25 v. s.
 παρατετηρημένος. 65 v. m.
 παρεγγράφειν, παρέγγραπτος et παράγραπτος. Or.
 51, 557, C.
 παρεμφερέσθαι et παραμφερέσθαι. Or. 30, 514, B.
 παρεμπίπτειν. 41 r. m.
 παρεπιδημία vita. 226 r. s.
 παρετόν et παραιτητόν. Or. 22, 121, B.
 παριστάται 25 v. s.
 παρό. 68 v. m.
 παρούσα vita. 226, r. s.; πάροικος homo in vita, ib.
 ὁ πατήρ τοῦ παντός Deus Platoni. 78 r. m. 256 v. i.
 τὸ πατρικὸν ἐν τοῖς θεοῖς, neoplat. 7 v. m.
 πάχος, παχύς, παχύτερ transl. Or. 28, 498, D.
 παθόν et παθιάξ. Or. 28, 518, A.
 παπαιομένος et παπαιομένος. 199 v. i.
 παρὶ ἡμᾶς τὰ ἔκτος. 26 v. i. 508 v. m.
 παροικιοκλήσις. 65 v. m.
 περιλαβεῖν et περιθαλεῖν. 212 v. i.
 περιπομπίζεσθαι. Cod. 204, 85.
 περισπαυτός. 4 r. i.
 πεφροντισμένος. 65 v. m.
 πλατυώτερον et πλατικώτερον. 125 r. i.
 πλήξις ἄερος vox. 44 r. m.
 πληρῶν τὰ πάντα Dei. 178 v. m.
 ἡ πλοκή τοῦ λόγου, — τῶν συλλογισμῶν. 97 v. i.
 πόθεν; 157 r. m. 173 r. i.
 ποιῶν, qualitate imbuiere, 199 v. i.; ποιῶσις, ibid.
 πόλεμος et πολέμιος. Or. 10, 259, B.
 πολιτευόμενοι, οἱ, monachi. Cod. 204, 40 v.
 πολλοστός. 227 v. m.
 πολυπραγμανεῖν τι. 61 r. m.
 πολυπραγμοσύνη τοῦ νοῦ. 61 r. m.
 πόλις et πόλις. 162 r. s.
 πολυσχιδής et πολυσχεδής, Or. 50, 554, H. C.;
 Fol. 106 v. s.; πολυσχιδὲς τὸ ψεύδος, 106 v. s.
 πονεῖν et ποιεῖν, Or. 17, 525, D.; πονέσω, πο-
 νέσας, ibid.
 ποιήσας. 168 r. s.
 πῶρος, fontis prima scaturigo. 184 v. m.
 πορφύρειν transl. Or. 26, 477, B.
 πράγματι θεωρεῖσθαι. 162 r. m.
 πρᾶνές et τρανές, Or. 26, 472, C.; εἰς τὸ πρᾶνές.
 ib.; κατὰ πρᾶνός, κατὰ τοῦ πρᾶνός, Or. 25, 425, B.
 προαριθμησις Hereticorum in argumento christo-
 logico. 167 v. s.
 προβάλλειν Platonium et gnost. verbum. 156 r. s.
 προβολεύς Deus. 100 r. m.
 προδιευκρινεῖν. 40 r. m.
 προσεδρία et προσεδρία. Or. 52, 598, A.
 προσηγορεύειν transl. 4 r. m. 65 r. m.
 προσηγορούμενος. 65 v. m.
 προσηύσας et παραδιδούσις. Cod. 54, 592 v.
 προκαλεῖσθαι et προσκαλεῖσθαι. 256 v. s.
 προσλαθῶν et προσλαθῶν. 119 v. i.
 πρὸς, quod attinet ad. 159 r. s.
 προσάπτεισθαι et προσεφάπτεσθαι. Or. 20, 573, A.
 προσβάλλειν τῆ θεωρία summ. et προσβαλεῖν τῆ θ.
 summ. Or. 28, 505, A. Fol. 174 v. s.
 προσβλάζειν et προσβιάζειν. 175 v. m.
 προσβλέπειν et προβλέπειν. Or. 22, 417, B.
 προσενοθήναι θεῷ. 18 r. m.
 προσπαλεῖν transl., Or. 26, 477 B; προσπαλεῖ et
 προσπέζη, ibid.
 προστάτης. 168 r. s.
 πρόσχημα transl. 151 r. s.
 προσφέρειν et περιφέρειν, 295 r. i.; — et προσφέ-
 ρειν, Cod. 216, 194 r.; προσφέρειν εἰς διειδίωμένον,
 summ. 295 r. i.
 προχέρισις et προχέρισις. 185 r. s.
 ἡ πρώτη φύσις. 27 v. i.
 περρωτής transl. Cod. 204, 72 v.
 πῦρ καταναλίσκον Deus. 28 r. s.
 πυρόδη et πυρόβωδη. 229 v. i.
 πῶς; in clausula. Or. 28, 505, D.
 ῥ male repetitum 229 v. i.
 ῥήξις. Or. 28, 519, E.
 ῥη. ἂν oppos. ἀναγωγή et θεωρία. 59 r. m.
 ῥους κατὰ πρᾶνός, ῥουχων vitium. Or. 25, 425, B.
 ῥυθμίζειν transl. 189 v. m.
 ῥυστός et ῥυσός. Cod. 54, 410 v.
 σιτραί θεῶν neoplat. 7 v. m. [Adde Schol. Cod.
 Monac. 54, 592 v.]
 σῆμα corpus 140 r. s.
 σκάμμα transl. 15 r. s.

- σχηκίης et σχηκίος. 158 v. i.
 σκοπιμώτατον et σκοπημώτατον. 156 r. i.
 σηκητικίης et μικτικίης. 26 v. s.
 ὡ σφώτατε. Or. 52, 595, A.
 σπερμολογεῖν, convitiiose de philosophantibus.
 Or. 28, 515, A. [El. f. 110 v. m. ad Or. XXIX, p. 556, D. ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν σπερμολόγων πτηνῶν, ἃ τὰ τῶν σπερμάτων διεσκεδασμένα καὶ ἀκατακάλυπτα κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κείμενα συλλέγοντα κατασθίουσιν. Eadem idem f. 265 r. m. ad Or. XXIII, p. 455, B.]
 σταθιρότης. 567 v. i.
 στοιχεῖα. sol et luna. Or. 6, 190, C.
 στρέφεσθαι πρὸς ἑαυτήν, simm. de anima. 291 v. m.
 στρυφνότης. 45 r. i.
 συγγίνεσθαι et συγγενέσθαι. Or. 55, 609, A.
 συγκαταβάλλειν. 18 r. i.
 συγκεκραμένη et συγκεκραμμένη. 259 v. s.
 συγκεχυμένως. 65 v. m.
 συγκρατεῖσθαι et κρατεῖσθαι. Or. 52, 598, A.
 συγκροτεῖν transl. 268 v. m.
 σύμμετρος et συμμέτρως. 225 r. m.
 συμπαρεκτείνεαι, συμπαρεκτείνεσθαι. 92 v. i.
 συναγειν τι ἐκ τινος ἀναγκαστικῶς. 271 r. s.;
 συναγεσθαι εἰς νοῦν, simm. 291 v. m.
 συναυθροιστικίος. 48 r. s.
 συναριθμεῖσθαι, de Spiritu Sancto. 167 v. s.
 σύνδουλός. Or. 51, 560, A.
 συνεξευγμένος et συνδεδεμένος. 52 r. m.
 συνεπυγμένως. 65 v. m.
 συνεσκιασμένως. 65 v. m.
 συνέχειν τὰ πάντα Dei. 178 v. m.
 συνημμένως. 65 v. m.
 σύννευσις neoplat. 80 r. i. 204 r. s.
 συντεθῆναι et συνιστάναι. Or. 52, 597, [συνετέθη; etiam E. probante L., et r. ap. M.]
 συνεστημένως. 65 v. m.
 συνοφθαίνειν transl. 2 (s. num.) r.
 σύρρηξις. Or. 28, 519, B.
 συστᾶλεσθαι εἰς ἑαυτὸν, simm. 291 v. m.
 σφαδάζειν. 2 (s. num.) r.
 σφακισμός. Cod. 216, 529 r.
 σφαλερός et σφαλλερός. 189 r. i.
 σφραγίζειν · Deus Filium ἐσφράγισεν. 145 r. m.
 κατὰ ἐγγέσιν Dei cognitio. 54 v. s. 204. v. s.
 ταλαντεύεσθαι, ταλαντούσθαι. 567 r. m.
 ταμίειον et ταμίειον. Or. 28, 516, B. [Gregor. Or. 28, p. 518, D. ταμίεια in Edd. ubi B. ταμείαι.]
 ταῦτα, res visibiles. 29 r. m.
 ταῦτον et ταῦτό. 185 r. i.
 τάφος corpus. 140 r. s.
 τὰ neglecta inclinatione scriptum. Or. 28, 508, E.
 τέλειος et τέλειος, τελέως et τελείως. Or. 28, 502, A
 τέλος, τό. 248 r. i.
 τεταγμένως. 65 v. m.
 τίθεσθαι, q. συντίθεσθαι. 58 v. m. 210 v. s. 218 v. i.
 τις euliticum male τις scriptum, Or. 28., 503,
 E; τῷ et τῷ, Or. 6, 187, A.
 τίς; in clausula. Or. 28, 505, D. Or. 51, 561,
 B. C.; τί δαί; et τί δέ; Cod. 199, 54 r.
 τοιοῦτον et τοιοῦτος, Or. 20, 576, A.; τοιοῦτον
 εἶλον et τοιοῦτον ἦ. Or. 20, 576, A.
 τὸ μὲν — τὸ δὲ et τῷ μὲν — τῷ δέ. Or. 52, 508, E.
 τος ετικίος in adject. terminatione. 15 v. i. 264 r. s.
 τοῦτ' ἐκείνω et τοῦτο ἐκείνω. Or. 52, 591, B.
 τρανός, τρανής, 25 v. i.; τρανότερον et τρανότερον.
 Or. 20, 576, A.
 τρέφεσθαι et στρέφεσθαι. 217 r. m.
 τρυφᾶν τι et τρυφᾶν τινι. Or. 6, 180, A.
 τρυφή et τρυφή. Or. 28, 518, A.
 τρύχινος et τούχινος. 274 r. s.
 τρυθῆναι. 568 r. s.
 τύπος, τυπῶν, τύποιμα, τύποιως transl. 4 r. m.
 τυπῶν, formare. Or. 28, 496, A.
 ὁ et ἡ, 48 v. i.; ὄ et ἰ, 125 r. i.
 ὑγιεία et ὑγεία. Or. 28, 516, B.
 ὑμῖν et ὑμῶν. Or. 5, 71, A.
 ὑπεράνω et ὑπὲρ ἄνω. 156 v. m.
 ὑπερέκεινα. 77 r. s.
 ὑπὲρ et ὑπὲ. 226 r. m.
 ὑπεριδρέεσθαι neoplat. 257 v. i.
 ὑπερογκος et ὑπερογγος. 24 v. i.
 ὑπερπλήρες in divina natura. 91 v. m.
 ὑπερβῆεν et ὑποβῆεν. Or. 29, 524, B.
 ὑπερθέεις mentium celestium. 167 v. s.
 ὑπέροχσις in divina natura. 91 v. m.
 ὑπὸν, de Deo. 170 r. m.
 ὑπότ: τὰ ὑπὸ γένεσιν, φθοράν, χρόνον, simm. 22 r. s. 71 r. m.
 ὑποβάσεις mentium celestium, 167 v. s.
 ὑποβάστρια, v. τὰ ὑπὸ γαστέρα.
 ὑποκείμενον, τό. 25 r. i.
 ὑποχάλαν transl. 12 r. m.
 ὑποπιάζω et ὑποπιέζω. 8 v. m. [Gregor. Or. 52, 592, D. νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ χαμηνίας, κίπῳ καὶ πᾶσιν ὑποπιεσμοῖς, sic B. ut th. ap. M. et Comb. ap. C. Ὑποπιεσμοῖς probante L. Edd.]
 ὑφάλοσ transl. 554 r. m.
 ὑφαιμένως. 65 v. m.
 ὑφέσεις neoplat. 167 v. s.
 φαντάζεσθαι. 151 v. m.
 φαῦλος. Cod. 499, 50 v.
 φέρεσθαι, efferri. 151 r. s.
 φορὰ et φθορὰ, 61 r. s.; φορὰ i. q. ὄρμη, 168 v. i.
 φουρητῆσθαι neoplat. 257 v. i.
 φουρητικὸν in Diis, neoplat. 194 r. m.
 φυλακή corpus. 562 v. s.
 φύρεσθαι. 19 r. i.
 φύσις, indoles, ingenium, 189 v. m.; φύσει
 ὀρρος. θέσει, 178 v. i.; ἡ ἄνω φύσις, Or. 51, 566,
 A.; ἡ πρώτη φύσις, 27 v. i.
 φύτων et φύσεων. 47 v. s.
 φωνητικίος et φωνητικός. 180 r. i.
 φῶς ἀπρόσιτον Deus. 151 r. m.
 φωστήρες eod. 60 r. s.
 φωτοχυσία, φωτοχυτεῖσθαι. 529 r. m.
 χαίρειν ἔβν. 225 r. m.
 χαίλειν transl. 12 r. m.
 χαμαιρόμφης. 15 v. 4
 χαμερπής et χαμαιπετής. Or. 29, 551, D [χαμερ-
 πείσι, quod L. probavit, habet etiam r. ap. M.; contra
 p. 557, A. χαμαιπετές enim B. ox. ap. M. et
 Ed. Bas. pro vulg. χαμερπές.]
 χαρίεν et χάριεν i. r. m. [Or. 22, 416, E item
 scribitur χαρίεν pro χάριεν quod habent B. E. Vid.
 Winkelmann. ad Plat. Euthyd. p. 157. Sunt tamen
 VV. Dd. qui χάριεν scribere malint.]
 χαθίς et σχεθίς, Or. 51, 577, B.; χαθίς i. q.
 χυθίς, ibid. [Gregor. Or. 29, 525, C. ἕνα μὴ τῷ
 μήκει τοῦ λόγου διαχθεῖ τὰ νοούμενα. Sic B.: δια-
 χθεθὴ male Bas., nec melius διασχεθῆ. Parib., eujus
 in VV. LL. διαχθεῖ ex V. F. T. Bill. affertur. Quod
 Sivinius conjecit, διαχυθῆ, habent Reg. et Cyp.
 ap. C. qui tamen recte διαχθεῖ.]
 χορηγεῖν et χορηγεῖν, Or. 52, 587, E. Fol. 145
 r. s.; χορηγεῖν, χορηγία, χορηγός transl., Or. 52,
 600, D. Fol. 145 r. s. 204 v. s.
 χρίν et ἔχρην, χρήναι. Or. 52, 600, D. F. 190 v. m.
 χριστομμητώως. 72 r. s.
 ἐν χροῖ et ἐν χρόνῳ. Or. 50, 551, A. [Variam lec-
 tionem ap. E. ἐν Χριστῷ, quam ille per antiptosisin
 (ἐν τέλει Χριστοῦ) temere explicat, habet r. ap. M.,
 ἐν χροῖ L. recte probavit, habentque etiam G. H. N.
 in VV. LL. Ed. Paris. Nihil hic vidit Billius.]
 χορεῖν πάντα Dei. 15 v. i.
 χορητικὸς Θεοῦ, simm. 15 v. i.
 χορητός Deus, 15 v. i.; χορητός et χορητικός,
 15 v. i.; χ. et χωρητός, 176 r. s.
 ψευσμαῖ σε et ψευσό μέ σε. 195 v. i.
 ψυχωγία. 12 r. i.
 ὦ et ο. 201 r. i. Cod. 54, 510 v.
 ώκύμωρος et ώκύμωρος. 229 v. i.
 ώπαύτως et ώς αὐτως, 162 v. i.; ώπαύτως Plato-
 niem, ibid.
 ώς ὁ ἐμὸς λόγος et ώς ἐμὸς λόγος. Or. 28, 508, D.
 ὄσπερ et ὄσπερ. Or. 51, 558, D.

NICETÆ SERRONII ⁽¹⁾

COMMENTARIUS

IN S. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES I ET XI.

(Olim XLI et VI.)

ACCEDUNT DUORUM ANONYMORUM SCHOLIA.

(Ex editione Christ. Frid. Matthæi, *S. Gregorii Nazianzeni Orationes binæ* (in edit. 1 et 11, olim 41 et 6) *Græce et Latine*; *varias lectiones, commentarium duplicem et scholia nunquam antea edita ex codd. mss. Mosquensibus adjecit*, etc., Mosquæ 1780 in-4°.) †

NOTITIA CODICUM MOSQUENSIIUM.

I. *Codices orationum* (2).

Codex chartaceus sæc. xv, foliorum CCCLV, bi-
bliotheca sanctissimæ Synodi, in folio, num. LXVII.
Continet :

a) Gregorii Nazianzeni xvi orationes cum inter-
pretatione Nicetæ metropolitæ Hæraclensis.

b) Apocalypsin Joannis Theologi cum commenta-
rio Andree Casariensis.

Præterea in hoc codice notabilia sunt :

1) Fol. 1. Index omnium quæ in eo continentur.

2) Fol. 2. Nota Symeonis ejusdam, qui cum
dicavit sanctæ lauræ Athanasii in monte Atho, quæ
repetita quoque est fol. 564, 565. Eam hic ascribere
placuit. Habet autem sic : Παρούσα θεία καὶ ἱερὰ
βίβλος ἐγεγράφει παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομο-
νάχοις Συμεῶν τοῦ Μαλεσηνοῦ. Καὶ ὡς αὐτὴ μαρτυ-
ρεῖ, ἐπιμελῶς πάνυ καὶ λίαν καλῶς. Ἐπεὶ οὖν οὕτω
κεκοπίακα καὶ οὕτως ἐπεμελησάμην, θέλω καὶ σφύ-
δρα ἀποδέχομαι, ἵνα καὶ μετὰ θανάτῳ μου ἐυρίσκη-
ται εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς σεβασιμίαν καὶ ἱερὰν βασιλικὴν
μεγάλην λαύραν τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου,
ὅπως καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὴν εὐχωνται ὑπὲρ
ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου καὶ ἁμαρτωλοῦ, ὡς ἂν παράχοι-
μοι ὁ πανάγαθος Θεὸς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν.
Ὁ γοῦν βουληθεὶς ἄραι ταύτην καὶ ἰδιοποιήσεσθαι
ἢ μεταδώσειν πρὸς τινὰ ἔξω τῆς ἱερᾶς ταύτης λαύ-
ρας, κἢν ὁποῖος ἄρα καὶ εἴη, ἔν' ἐπισπᾶται τὰς ἀράς
τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων Πατέρων
τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασί-
ου καὶ τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ λαύρᾳ εὐαρεστησάν-
των τῷ Θεῷ ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτω-
λοῦ, ἵνα κληρονόμος τῆς αἰωνίου κολάσεως γένη-
ται.

3) Fol. 2. verso, leguntur varia epigrammata in
Gregorium et Nicetam.

I.

Ἄν ὠκεανὸς τὰς θαλάσσας ἐξῆγγη,
Αἰθὴρ δ' ὁ λαμπρὸς κερματίσῃ τὴν φλόγα,
Βροντὴν δ' ἀκουστὴν συνβλήθεις ἀήρ φέρῃ·
Πῶς οὐχὶ βεῖθρα πνευματόβροτον χύσιν,
Ποταμὸς ἀκένωτος ἐκ διδαγμάτων,
Ὁ Γρηγόριος νοῦς πλημμυρήσει πανσόφως,
Ὡς εἰς ἑκάτῳ ἐξενεγκεῖν τὴν χάριν,
Καὶ πῦρ φλογίζον καὶ καθάρων τὴν ὕλην,
Νόθους ἀπαντῶν εὐσεβεῖς δὲ λαμπρόν;
Καὶ βροντὰς ἀφελὲς αἰθεροδόμους λόγους,
Βροτῶς ἀνυψώσειεν εὐσεβοφρόνως.
Καὶ δὴ κατιδὼν ὡς θεογράφους πλάκας,
Ἐκ τῶν ἄλλων μυστικῶν ἀκουσμάτων,
Τὴν βίβλον ὡδὲ συλλαθὼν εὐθυθέλλως,
Ἐγγραφε καὶ χάραττε καρδίας πλάτῃ,
Κάλλη νοητῶν σωστικῶν σπουδασμάτων,
Τύπους ἀτερπεῖς σῆς ψυχῆς ἀποξέειν·
Ὡς ἂν διαρῆθῃ εἰς ποθουμένην πόλιν,
Ἐν ἣ τὰ λαυπρὰ τῆς Ἐδέμ λάθῃς γέσῃ.

II.

Εἰς τὸν ἐξηγητὴν.

Εὐροις δ' ἀμοιβὴν τῶν πόνων ἀργυρῶτα,
Νικητικῶς ἄριστα τὴν κλῆσιν φέρων,
Λίγλης ἁμαρτύματα πρὸς θεοπίταν,
Ἄνθ' ὧν συναπήστραψας ἡμῖν ἀφθόνως,
Χάριν θεουργοῦν πανσόφῳ Γρηγορίῳ.

III.

Ἐνθάδε πηγὴ ναμάτων ζωηρόβροτον,
Καὶ κλίμαξ ἀνάγουσα πρὸς θεωρίαν,
Καὶ κῆπος ἥδὺς ἀκηράτων ἀνθέων,
Ἄπας ὁ διψῶν πίνε. βαίνε καὶ τρύγα,
Ἄσθευε τὸν νοῦν αὔθις ὡς ἀυάλεον.
Ἡμεῖς δὲ Χριστὸν δεξιῶν ἐπιστάτην
Νῦν προσλαθόντες τῶνδε τῶν πονημάτων,
Πρὸς τὴν καταρχὴν ἐξαπλοῦμεν τὰς χεῖρας.

(1) Nicetas, cognomento *Philosophus*, primum
episcopus Serronis, deinde archiepiscopus Hæra-
clæ, sæculo xi, scripsit commentarium in Grego-
rii orationes sexdecim et brevem in quædam ejus
poemata Enarrationem. Edit

(2) Præter orationes in quibusdam codicibus,
quos hic recensui, leguntur quoque carmina, epi-
stola, vita, testamentum et explanationes histo-
rarum, quarum in orationibus fit mentio. Vide codd
C, D, E, G, M, N, O, J, Y, T.

4.) Fol. 3. Conspicitur imago S. Gregorii scilicet.

5.) Fol. 4. Legitur Λαύρας, quæ nota in plerisque codicibus, qui olim in laura S. Athanasii fuerunt, reperitur.

6.) Tandem singulis orationibus ascripta reperuntur argumenta et epigrammata Phile, quæ hic deinceps reddidi (5).

Στίχοι τοῦ Φιλῆ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

I.

Εἰς τὸν α' (in editis olim 41, nunc 1) λόγον.

Εἰ ζῆ τὴ νεκρὰ τῆς φθορᾶς ἐφθοραμένης,
Ἐδείξες Χριστὸς ἐκ ταφῆς ἀνη[γερμένως].
Εἰ ζῆ δὲ καὶ νοῦς εἰς ψυχὴν ἔχων λόγων,
Ὁ Γρηγόριος νοῦς εὐφρῶς ἂν δεικνύει (4).

II.

Εἰς τὸν β' (in editis olim 42, nunc 45) λόγον.

Πῶς δευτεροῖεις πρῶτος ὄν ἄλλοτρόπος,
Ταῖς ὑπερλάμπροις συμπλοκαῖς τῶν δογμάτων,
Καὶ τοῖς δυσλήτοις τῶν νοημάτων λόγοις,
Ἐξ ὧν τὸ θαῦμα τῆς θεωρίας φέρεται;

Εἰς τὸν αὐτὸν.

Ἐμπνευστὶς ἰδοὺ τοῖς θεανοῦσι δευτέρα,
Νοημάτων ἔχουσα καὶ τέχνης βάθος.
Παρόχη γὰρ τὴν (et supra δὴ) Ἐλισσαίου τρίτην
Ὁ Γρηγόριος νοῦς τῆς σιχίας πεπαιγμένης.

III.

Εἰς τὸν γ' (in editis olim 43, nunc 44) λόγον.

Ἄρτι προῖσται πᾶσα τέρασι χαρίτων,
Ἦν ἐστίνουσα τῶν ἐν ἀισθήσει γένος.
Ἦρους γὰρ αὐτὴν τὴν ἀνάστασιν λόγος,
Νῦν δεξιούται πᾶν καλὸν συνεισφέρειν,
Πόλον διαυγῆ καλλιλαμπῆ φροσφόρον,
Τὴν γῆν πολυχρῶσον ἡρινῶν ἐξ ἀνθέων,
Ἄρδην θάλατταν πᾶσαν ἡμερουμένην,
Τὸ μείζον αὐτοῦς εὐσταλεῖς τοὺς ἀέρας,
Πηγὰς, ποταμούς, πᾶσαν ἅμα τὴν κτίσιν.
Ἄνθρωπε, λοιπὸν εἰς ὑπέρτερον βίον.
Ὡς ἀγγίνους, πρόβαινε θάττον μὴ φθάσαν
Τὸ τοῦ τέλους πρόστιμον ἀρπάξεις σε.
Ἦμεῖς δὲ ταῦτα νῦν φράσαντες, ὡς σθένος,
Ἰψηλορικῶν ἐγκαινισμάτων λόγους,
Γράφοντες ἔνθεν ἀνυμνοῦμεν τὸν λόγον.

Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον.

Μάμας ἀμολγαῖς εὐπαθῶν πρὶν δορκάδων,
Πανηγυρικῶς δεῦρο θηλάξει κρότους,
Καὶ τοῦ χρόνου δείκνυσι τὴν βασιλίδαν,
Ἦ Πάσχα καινὸν καὶ ψυχῶν ἕαρ φύει.

IV.

Εἰς τὸν δ' (in editis olim 44, nunc 41) λόγον.

Ἄλλ' οὐδ' ὁ νοῦν συντεθείς, Πάτερ, λόγος,
Τοῦ πανσόφου Πνεύματος ἐργάζη δόξα.
Καὶ γὰρ ἕνα κρίνει σε τῶν ἀποστόλων,
Γνώστης ξένης πνέοντα πυρφόρον μένος.

V.

Εἰς τὸν ε' (in editis olim 22, nunc 15) λόγον.

Ἐδείξες Γρηγόριος ἐκ τοῦ νῦν λόγου,
Πῶς δύναται νοῦ ξηγραφεῖν πάντα γράφα.
Μικροῦ γὰρ αὐτοῦς ἰνθρακωμένους βλέπω,
Τοὺς παντοδαποῦ τῷ Θεῷ στεφανίτας.

VI.

Εἰς τὸν ς' (in editis olim 18, nunc 24) λόγον.

Ὁ Κυριακὸς πρὶν μὲν ἦν γῆς μέγας·
Ἐς ὑπέρτερον δὲ, τῷ Θεῷ μείζων ἔτυπε.

Ταύτης δὲ τῆς χάριτος οὐκ ἔχων κόρον,
Καὶ μαρτυρικὸν δεικνύται ὄμμα ζῆον.

VII.

Εἰς τὸν ζ' (in editis olim 9, nunc 19) λόγον.

Τὸν ἐξισωτῆν τῶν βασιλείων φόρων,
Ὁ Γρηγόριος νοῦς δεξιούται τοῖς λόγοις·
Καὶ τοὺς φόρους τίθησι μετρωτέρους,
Εὐσπλαγχχίτας πλαστίγτας αὐτῷ ῥουμίτας.

VIII.

Εἰς τὸν η' (in editis olim et nunc 38) λόγον.

Ἄνθρωπε, συστάληθι πιστεύσας μόνον,
Καὶ μηδὲν ἀμφιβάλῃς τὸ πρῶγμα βλέπον.
Τὰς γὰρ φύσεις ἤμειψεν ὁ κτίστης λόγος,
Σαρκῶς μετασχὼν καὶ θεὸς μείνας ἄλλιν.

IX.

Εἰς τὸν θ' (in editis olim 20, nunc 45.) λόγον.

Ζῆς μάλα σεμνῶς καὶ τελευτήσας, μάκαρ.
Ὁ σύννομος γὰρ αἰῶσις ἐψύχωσέ σε,
Μουνοδίας ἔνταχον ἰσχύει ἐγγέτας,
Ὡς πνεῦμα καὶ φῶς τῆ σιχιά τοῦ λειψάνου.

X.

Εἰς τὸν ι' (in editis olim et nunc 39.) λόγον.

Γυμνὸν θεωρῶν τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην,
Ἄνθρωπε, γυμνώθητι παθῶν καὶ ἐράμει.
Ὁ γὰρ ποταμὸς τοῦ προκειμένου λόγου,
Παντὸς μολυσμοῦ τὰς ψυχὰς ἀποπλύνει.

XI.

Εἰς τὸν ια' (in editis olim et nunc 40) λόγον.

Ἰδοὺ ἄλλιν βάπτισμα καὶ φῶτον γύσις.
Δὲς γὰρ σε, πιστὲ, πρὸς τὸ καλὸν δερύνω.
Σὺ γοῦν ἄλλιν πλύνθητι καὶ φῶς εἰσέχου,
Καὶ τοῖς ὑποχραίνουσι μὴ χρῶ πρακτέοις.

XII.

Εἰς τὸν ιβ' (in editis olim 6, nunc 11) λόγον.

Ἐδείξες Γρηγόριος ἐκ τοῦ νῦν λόγου
Τὴν τῷ φίλῳ πρέπουσαν εἰς φίλους σχέσιν.
Τῷ γὰρ ἀδελφῷ τοῦ Βασιλείου τάδε
Σοφῶς δι' αὐτὸν ὡς τροφήν καταρτῆει.

XIII.

Εἰς τὸν ιγ' (in editis olim et nunc 21) λόγον.

Ἀθανάσιε, τάχα καὶ ζῆς καὶ πνεῖσις,
Ὡς οὐ παρελθὼν τὸν βραχὺν τούτου βίον.
Ἀθάνατον γὰρ πανταχοῦ σε δεικνύων
Ὁ Γρηγόριος νοῦς, τάνδε σοι πνεῖ τὸν λόγον.

XIV.

Εἰς τὸν ιδ' (in editis olim 32, nunc 43) λόγον.

Ἐπισκοπικὴν σεμνύουσι παρουσίαν,
Τὴν τῶν λόγων τράπεζαν εἰς μέσον τίθησι.
Καὶ γὰρ ἀγαθὸς ἐστιάτωρ εὐρέθης,
Τὸ δογματικὸν, Πάτερ, ἐγγέτας πόμα.

XV.

Εἰς τὸν ιε' (in editis olim 16, nunc 14) λόγον.

Τράπεζαν ἀβρᾶν καὶ πρωτανεῖον μέγα,
Τὸν δεῦρο σαφῶς ὀργανοῖς, Πάτερ, λόγον·
Καὶ τοῖς φίλοις πένθησιν αὐτὴν ἐκδίδως,
Οἷς δὴ συναλεῖν ἀξίαις τοὺς εὐπόρους.

XVI.

Εἰς τὸν ις' (in editis olim 15, nunc 16) λόγον.

Οὐρανὸθεν γάλαξά ριπεῖσα βρούχει·
Πλὴν τὸν μὲν ἐκ γῆς πάντα καρπὸν συντρίβει,
Ποιεῖ δὲ τὸν νῦν σθερορρόμῳ λόγον,
Πληγῆς πονηρᾶς ἀντιφάρμακον πᾶν.

(5) Habet quoque codex bibliothecæ Vindobonensis apud Lambee. III, p. 184

(4) Δεικνύει. Forte, δεικνύσι. **EDIT.**

Ex hoc codice varias lectiones in hac editione notavi A
et Nicetæ commentarium inde edidi.

B. Codex (5) membranaceus sæc. XI aut XII. Continet 9 orationes cum commentario Nicetæ. Folia habet 495. Servatur in bibliotheca tabularii imperialis Mosquensis (*In der Bibliothek des Reichs-Archivs*). Hujus usum debeo Gerharδο Friderico a Muller, Rossici imperii consiliario status, viro perillustri et generosissimo.

Istæ orationes hoc ordine leguntur :

- 1) Fol. 1. Ἀναστάσεως ἡμέρα.
- 2) Fol. 18. Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου.
- 3) Fol. 140. Ἐγκαίνια τιμᾶσθαι.
- 4) Fol. 172. Περὶ τῆς ἑσπερῆς βραχεία.
- 5) Fol. 229. Τί δὲ οἱ Μακκαθαῖοι.
- 6) Fol. 263. Μικροῦ Κυπριανῆς.
- 7) Fol. 297. Τίς ἡ τυραννίς.
- 8) Fol. 550. Χριστὸς γεννάται.
- 9) Fol. 574. Ἐμελλεν ἄρα πολλάς.

In hac oratione quadam in fine exciderunt. Nam que in editione Parisina 1609, pag. 572 A, a vocabulis καὶ προστίθεται τοῖς ἱερεῦσιν ὁ ἀρχιερεὺς leguntur, ea hic in codice a manu recentiori, omissa interpretatione Nicetæ, ascripta sunt.

C. Codex bibliothecæ (6) sanctissimæ Synodi, in folio, num. LVIII, membranaceus, foliorum cccxi, sæc. IX (7). Continet XLIX orationes cum scholiis. Fuit quondam in monasterio Iberorum montis Athus. Nam fol. 1 legitur, τῶν Ἰβήρων. In fine plerumque orationum hic notati sunt στίχοι, ut in codicibus V. et N. Testamenti. Post orationem quadragesimam nonam, folio 402 verso, legitur oratio a manu recentiori sæc. XV, cujus hic est index: Πρὸς Εὐάγγριον μοναχὸν περὶ Θεότητος. Incipit: Σφόδρα σε θαυμάζω. Hæc in fine est mutila. Reperitur quoque ibi ab eadem manu hæc nota: Ἰστέον, ὅτι κατὰ τινὰς ὁ λόγος οὗτος ἀμφιβάλλεται. In editis est oratio XLV. [Nunc inter epistolas reposita, ed. Bened. tom. II, cp. 245, ad *Evagrium*. EDIT.]

D. Codex ejusdem bibliothecæ in fol., num. LIV, membranaceus, sæc. XI, foliorum cccxxvii. Hic olim fuit in monasterio Batopedii, ut fol. 2 legitur. Continet L orationes cum scholiis (8).

E. Codex ejusdem bibliothecæ num. LV, in folio,

(5) A principio a manu recentiori hæc nota legitur: Ἐκ τῶν τοῦ Διονυσίου ἱερομοναχοῦ καὶ μεγάλου πρωτοσυγγέλου.

(6) In hoc a manu recentiori quibusdam orationibus præfixa leguntur epigrammata, diversa a supra laudatis. In orationem, Ἀναστάσεως ἡμέρα, hoc :

Τὸ Πάσχα Χριστοῦ δεξιὸν ἀρχὴν ἔχων,
λαμπρῶς πανηγύριζε καὶ θαυροβόως.

In orationem, Φίλου πιστοῦ, hoc :

Πιστῶν φίλων ἐνταῦθα λαβοῦ λαμπάδα
Τριῶν, Βασιλείου τε καὶ Γρηγορίου.

(7) Hic codex paulo negligentius scriptus est quam reliqui.

(8) Ista scholia partim a prima manu, partim a secunda et recentiori proveniunt. In prima oratione tamen ita evanuerunt, ut vix legi possint. Horum scholiorum nulla vestigia reperi in editione Billii

foliorum clixv, sæc. XI aut XII. Continet XLV orationes (9) cum scholiis nonnullis. Hic a principio est mutilus. Exciderunt enim quatuor orationes cum initio quintæ. Præter istas orationes continet :

a) Exemplum Testamenti Gregorii Nazianzeni.

b) Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐξήγησιν τῶν ἐπιταφίων ἱστοριῶν τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Βασίλειου τοῦ μεγάλου. Incipit: Πρώτη ἐστὶν ἱστορία ἡ περὶ τῶν Ἡελοπίδων.

In fronte folii a manu recentiori legitur: Οὗκ ἔστιν αὕτη ἡ ἐξήγησις τοῦ Ἀγίου, ἀλλὰ Νέωνου τοῦ ἀββῆ.

c) Συναγωγὴν καὶ ἐξήγησιν, ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ *Εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ*, οὗ ἡ ἀρχὴ: Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμός. Incipit: Πρώτη ἐστὶν ἱστορία ἡ περὶ τῆς γονῆς.

d) Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ πρώτῳ σημητευτικῷ ἱστοριῶν κατὰ *Γουλιανῶ τοῦ παλαίτου*. Incipit (10): Λόγος ὁ σημητευτικὸς.

e) Ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ β' λόγῳ. Incipit: Πρώτη ἐστὶν (11) ἱστορία ἡ περὶ τοῦ (11') Ἀριᾶνου.

f) Δοξολογίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Incipit (12): Σὺ καὶ νῦν εὐλογοῦμεν.

Fuit hic codex olim in bibliotheca S. Lauræ Athanasii, quod ex hac nota, quæ in ultimo folio legitur, intelligitur: Οἱ μὴ' (i. e. 48) ἀναγνωσκόμενοι λόγοι τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. (15) Βιβλίον τῆς γ' θέσεως.

F. Codex ejusdem bibliothecæ num. LVI, in fol., foliorum cccxvi, scriptus est in charta Lombycina sæc. XV aut XIV. Continet XVI orationes cum Nicetæ interpretatione. Hic variis in locis a vermibus adrosus est.

G. Codex ejusdem bibliothecæ in fol., num. LIX, membranaceus, sæc. X aut XI, foliorum cccxxv. Continet orationes XXVI. Prima, quæ est in *Casarium fratrem*, a principio est mutila.

H. Codex ejusdem bibliothecæ num. LX, in fol., chartaceus, sæc. XIV. Continet in foliis cccxii orationes XVI cum commentario Nicetæ. Fuit hic codex olim in monte Atho in monasterio Dionysii, ut fol. 2 notatum est. In fine hujus codicis, fol. 312,

(9) In hoc codice oratio, Τάδε λέγει Σολομών, ut spuria notatur. Ita enim ibi in principio legitur: Οὗτος ὁ λόγος ἀμφιβάλλεται, ὅτι οὗκ ἔστι τοῦ Θεολόγου, ἀλλὰ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ, καθὼς καὶ ὁ Σουΐδας γράφει. Suidæ verba tom. I, pag. 498, sic se habent: Ἐγραψε δὲ μετὰ φρασιν εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν, ἐλάχιστον μὲν, πάντοτε θαυμαστὸν λόγον.

(10) Hoc primum Græce edidit Montacutus Etouæ, in-4, anno 1610, p. 127 sqq. (Recurritur infra.)

(11) Vide modo laudatum libellum, p. 159.

(11') *Toῦ*. Forte, τῆς. EDIT.

(12) Vide Montf. *Bibl. Coislin.*, cod. JJ, p. 118, et LXV, p. 120, necnon Fabric. *Bibl. Gr.* vol. VII, p. 515.

(15) Vid. Montf. *Bibl. Coislin.*, cod. VIII, p. 45, et que nos notavimus in *Notitia codd. mss. Mosq.*, cod. XXVI, p. 58.

a manu altera legitur: Ἐγγράφη καὶ ἐτελειώθη ἡ Ἀθεὶα καὶ θεολογικὴ καὶ ἱερὰ αὕτη βιβλίος ἐν ἔτει 750. (i. e. post Christum natum 1549), καὶ εὐχεσθαι (sic) τὸν γράψαντα οἱ ἀναγι. (Sic). Ibidem ab alia etiam manu legitur: Ἀφιερώθη καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ὑπὲρ ἐμοῦ Μαξίμου ἀμαρτωλοῦ μοναχοῦ ἐν τῷ ἀγίῳ ἔρει ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ τοῦ κυροῦ Διοσκουδοῦ, διὰ μητρύτου σου ἐμοῦ πεφιλημένον πατρὸς. Ὁ δὲ συλλήψαι (sic) θελήσας, ἐγέτω τὰς ἀράς τῶν ἀγίων Πατέρων. Τμήματα αὐτῶν καὶ λειτουργίαι δ'.

I. Codex (14) ejusdem bibliothecae num. LXI, in fol. Continet in foliis cclxxxviii orationes xxvi. Scriptus est in membranis saec. x. Fuit olim in laura Athanasii in monte Atho. Nam fol. 1 legitur: Βιβλίον τῆς τρίτης θέσεως α'. In fine singularum orationum notatus est numerus versuum. Inest quoque explicatio signorum scribarum, quam jam edidit Montf. *Bibl. Coisl.* cod. CCXLIII, p. 500. Est hic codex unus ex pulcherrime scriptis. Exornatus est multo auro variisque coloribus. Nota scribae in fine haec reperitur: Ἐτελειώθη ἐν Κύριῳ ἡ πανάγατος αὐτῆ δέλιτος τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μηνὶ Ἰουνίῳ, ε' ἡμέρᾳ καταπαύσιμῳ, ὥρα δ', ἡδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κρίσεως κόσμου 750. (6485, i. e. post Christum natum 975), γραφείτα διὰ χειρὸς Νικολάου μοναχοῦ καὶ πρεσβυτέρου μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἧ ἐπίνομη ὁ Πηλεαῖν. Ὑπὲρ οὗ, πᾶς ὁ ἐντυγχάνων ταύτῃ τῇ βιβλίῳ, ἔσο ὑπερευχόμενος διὰ τὸν Κύριον.

In hoc codice fol. 122 verso legitur nota a prima manu scripta cinnabari, quae refertur ad verba, θάνατον πλησιάζαντες.* Ἐπεὶ γὰρ εὐθὺν, κ τ λ (vid. edit. operum Gregor. ed. Bened. p. 856 C et p. 857 E) quaeque ita se habet: Ἐν πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων καὶ ἑτερά τινὰ διὰ μέσου κείμενα εὐρομεν, ἐνθα τὸ σημεῖον ὀρθῶς διὰ τῆς κινεθάρως (est vero istud signum eo in loco, ubi ego stellam posui) ἄπερ ἔδοξεν ἡμῖν ἢ μὴ εἶναι τοῦ Πατρὸς, ἢ μὴ εἶναι ἀνθρώπου, ὁμῶς καὶ ταῦτα πρὸς ἀκριβῆ τῶν ἐντυγχάνοντων γνώσει μετὰ τὴν συμπλήρωσιν (post linem orationis fol. 126) τοῦ παρόντος λόγου γραφῆναι συνηθόμεν. Rursus fol. 126 ante istum suspectum locum haec nota legitur: Ἐχει δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ προγεγραμμένῳ λόγῳ, ὡς ἐν παραθήκῃ φερόμενα, καθάπερ ἀνωτέρω ἐν τῷ ἐκ τῆς ἀρχῆς τετάρτῳ σελλιδίῳ, ὡς ἐσημειωσάμεθα οὕτως. Locus incipit sic: Καὶ τί δεῖ μοι πλειόνων ἐγκαινίων. Desinit fol. 127 in verbis, ἀπαθανασισθέντες καὶ Θεῷ πλησιάζαντες. Post ista verba tertia nota repetitur: Ἔστιν ὑποθέσθαι τοῦ Ἁγίου εἶναι καὶ ταῦτα ἔπειδὴ γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν παρόντα λόγον σχεδῶς, ἅτε ἐπ' ἐκκλησίαις, προσεφώνησεν, εἰκὸς μετὰ τοῦτο αὐτὸν σχολαιότερον διελθῶν ἀθετεῖσθαι ταῦτα ἠθέλησεν. Οὕτω μᾶλλον ἐγὼ περὶ τούτων εἰκάζω.

(14) Hic codex in primis dignus est qui a futuro editore diligenter comparetur cum editis.

(15) Etiam hic codex est unus ex diligentissime scriptis.

(16) Hic est unus ex diligentissime et pulcher-

K. Codex (15) ejusdem bibliothecae num. LXII, in fol. Scriptus est saec. x. Continet in foliis cclx orationes xvi. In hoc folio 1 est tabula picta, divisa in duas partes. Vetustate autem ita pleraque deleta sunt, ut neutrius partis argumentum cognosci possit. Fol. 2 legitur index orationum litteris aureis, scriptis in cinnabari. Has litteras subinde renovavit recentior manus minio. In fine additur etiam explicatio istorum signorum, de quibus modo dixi in recensione codicis I. In ipso opere initia et indices orationum necnon litterae initiales auro et cinnabari necnon aliis coloribus sunt conspicua. Saepe etiam imagines sunt adjectae, quae argumentum orationum exhibent. Fol. 4 in fine a manu recentiori legitur: Ξηροποτάμου (quod monasterii nomen est montis Atho) Γεννάδιος ἱερομόναχος.

L. Codex (16) ejusdem bibliothecae num. LXIII, in fol. Scriptus est in membranis saec. x. Complectitur in foliis cclxxxiii orationes XXIII. Fuit quondam in monasterio Iberorum montis Athus. Nam fol. 5 legitur: τῶν Ἰβήρων. Ante orationes Gregorii Nazianzeni inserta sunt duo folia membranacea saec. ix in quibus pars orationis Joannis Damasceni legitur. Indicem habet: Ἰωάννου πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ λόγος εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου. Incipit: Ἔστι μὲν ἀνθρώπων οὐδεὶς.

In hoc codice locus ille orationis XLIII, de quo supra dixi in recens. cod. I, separatim legitur. In fine orationis XXV (nunc XXIII), quae hic est XXIII, quadam exciderunt.

M. Codex membranaceus saec. x, foliorum cccclxi, ejusdem bibliothecae, in folio, num. LXIV. Continet:

a) XXVII orationes Gregorii Nazianzeni. Etiam hic ille locus cum ista, de qua supra dixi nota in cod. I, separatim legitur. Praeterea in oratione IV (nunc V), quae hic est XXI, fol. 271, in margine legitur locus, qui in editis reperitur pag. 119, A, B, a verbis, καὶ γὰρ εἰ τὴν ὀρθὴν, ad verba, καταλείψαντος. Indicem habet iste locus, ἐν ἄλλῳ (scil. ἀντιγράφῳ). Ergo olim videtur abfuisse a quibusdam codd.

b) Συναγωγὴν καὶ ἐξήγησιν, ὧν ἐμνήσθη Ἱστοριῶν ὁ ἐν ἀγίοις Πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ἐν τῷ *Εἰς τὰ Φῶτα* λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχὴ Ἡάλω Ἰησοῦς. Incipit: Οἱ θεολόγοι τῶν Ἑλλήνων.

c) Ἐξήγησιν Ἱστοριῶν τῶν ἐν τῷ πρώτῳ Σηλιτευτικῷ. Incipit: Λόγος σηλιτευτικῶς.

d) Ἱστορίας τοῦ δευτέρου Σηλιτευτικῶ. Incipit: Ἀριάνθη θυγάτηρ.

N. Codex (17) membranaceus, saec. x aut ix scriptus, foliorum cccxv. Est ejusdem bibliothecae, in fol., num. LXV. Continet LI orationes cum scholione scriptis.

(17) A folio 200 ad 216 secunda manus saec. xv quae exciderant adjecit.

(18) Scholia a manu recentiori scripta videntur. Saepe etiam alieno loco leguntur. Exempli causa,

liis. Oljā fuit in monte Atho, in monasterio Athanasii, quod Laura appellatur.

O. Codex membranaceus sæc. vi aut x, foliorum cccxci. Servatur in eadem bibliotheca, estque in fol., num. LXVI. Continet xlix orationes. Orationis autem primæ, quæ est in editis quoque prima (nunc secunda), initium deest.

P. Codex in charta bombycina sæc. xiv, foliorum dxvi. Fuit quondam in monasterio Iberorum. Nunc in eadem Mosquensi bibliotheca servatur, de qua modo dixi, estque in fol., num. LXVIII. Continet xvi orationes cum commentario Nicetæ. Nicetæ interpretatio hunc habet indicem: Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικήτα μητροπολίτου Σεβρόων ἐξήγησις εἰς τὴν Θεολόγον. A principio nonnulla scripta sunt minus diligenter a manu recentiori in charta vulgari, in his oratio, Ἀναστάσεως ἡμέρα.

Q. Codex membranaceus sæc. xi aut x foliorum ccix. Est ejusdem bibliothecæ, in fol., num. LXIX. Continet:

a) XIII orationes Gregorii Nazianzeni.

b) Μαριύριον τῶν (19) ἁγίων καὶ ἐνδόξων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων Εὐστρατίου, Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρθαρίου καὶ Ὁρέστου. Μητὶ δεκαμβρίῳ γ' Incipit: Βασιλεύοντος Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ.

Hoc in fine est mutilum. Desinit enim in verbis, Καθεσθέντων οὖν αὐτῶν, ὁ ἅγιος Εὐστράτιος εἶπε.

R. Codex ejusdem bibliothecæ in quarto, num. CCLXXXI, foliorum cccxxv. Scriptus est in charta sæc. xv. Fuit quondam in monasterio Batopedii. Continet xi orationes cum Commentario (20) Nicetæ.

S. Codex ejusdem bibliothecæ in quarto, num. CCLXXXII, sæc. xii aut xi, foliorum dxxxv. Scriptus est in membranis. Fuit quondam in monasterio Iberorum. Continet hic orationes cum commentario anonymi. Est hic codex variis in locis in superiori parte putredine adesus. Cæterum accurate et pulcherrime scriptus. In fine hæc scribæ

scholia orationis φιλου πιστοῦ, leguntur in margine orationis: Λύει μοι τὴν γλῶσσαν. Scholia ad orationem, Ἀναστάσεως ἡμέρα, quæ prima est in hoc codice, maxima ex parte deleta sunt. Ex hoc codice infra quædam excerpti, quæ a scribis aliis recentiori tempore adjecta sunt.

(19) Vid. Fabric. *Bibl. Gr.*, vol. IX, p. 78.

(20) Indicem habet: Νικήτα διακόνου καὶ διδασκάλου τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐρμηνεῖα εἰς τοὺς βιβλίους ὁσίους λόγους παρὰ τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου.

A nota legitur: Θεοῦ τῶ δούρου καὶ πόνου Κωνσταντίνου.

T. Codex ejusdem bibliothecæ in folio, num. V. Hunc recensui in *Notitia codd. mss. Græcorum*, quæ prodiit Mosquæ 1776, in fol., vid. p. 8 et 9. Continet præter alia xvi orationes (21) Gregorii Nazianzeni et Vitam ejusdem, quæ ibi tribuitur Gregorio presbytero.

V. Codex ejusdem bibliothecæ, num. XLI, in fol., membranaceus, sæc. x aut xi. Continet præter alia epistolas aliquot Gregorii Nazianzeni. Hunc I. I. recensui p. 61.

X. Codex chartaceus sæc. xvii, bibliothecæ Typographæi synodalis, num. IV, in quarto. Continet præter alia unam Gregorii Nazianzeni orationem cum scholiis. Incipit: Ἐγκλίνα τιμᾶσθαι. Scholia incipiunt: Ὡς ἐν ἀπόκριτον καὶ ἀδιάδογον.

Hunc diligentius recensui in *Notitia codd. mss.*

II. Codices carminum.

A. Codex bibliothecæ sanctissimæ Synodi, num. LIII, in fol. Scriptus est sæc. xii in membranis. Fuit quondam in monasterio Iberorum. Continet in foliis cccæ Gregorii Nazianzeni lv carmina (22) cum paraphrasi.

B. Codex ejusdem bibliothecæ num. CCXLVIII, in quarto. Scriptus est in charta, sæc. xvii. Fuit quondam in monasterio Iberorum. Continet præter alia xiv carmina cum scholiis.

C. Codex ejusdem bibliothecæ num. CCXLVII, in quarto. Hic ab Absalomo monacho scriptus traditur anno mundi 7118, Christi 1610, mensis Maii die 12. Est chartaceus. Continet inter alia xxxiii carmina cum scholiis modo inter versus, modo in margine.

D. Codex bibliothecæ Typographæi synodalis, num. V, in quarto, de quo diligentius exposui in *Notitia codicum mss. Mosquensium*.

E. Codex ejusdem bibliothecæ num. XLI, in quarto. Vide eandem *Notitiam*.

D (21) Hunc codicem in hac editione non contuli, quia unus est ex negligentissime scriptis, quod comparandis nonnullis Novi Fœderis libris, quos etiam continet, intellexeram.

(22) Ex hoc codice speciminis causa edidi duplicem paraphrasin carminis *De libris canonicis V. et N. Testamenti*. — Hanc Paraphrasin edimus inter scholia quæ Gregorii carminibus subijciuntur. Εἰς τὸ ΠΑΤΡ.

NICETÆ SERRONII COMMENTARIUS

IN ORATIONEM I, OLIM XLI.

S. P. N. Gregorii Theologi, archiepiscopi Constantinopolitani, oratio prima, interpretata a beatissimo et clarissimo metropolitano Heraclæo domino Niceta Serronio.

(1) Cum D. Gregorius invito animo sacerdos creatus fuisset, et, patre jam senescente, Nazianzeni gregis curam susciperet, atque id, quod patri deerat, suppleret: eam rem permoleste ferens, in Pontum profugerat, illique conquiescebat; ac non multo post ipso Paschatis die Nazianzum reversus est, civiumque hortatu in medium ecclesie prodians, hanc orationem pronuntiavit. Deinde vero magnum apologeticum (1*) per otium conscripsit. Demonstrativa porro est hæc oratio, duplex habens argumentum, Paschalis nempe festi solennitatem, et tarditatem in suscipienda Ecclesie Nazianzenae prefectura. Nam et festum diem laudibus prosequitur, et tarditatis suæ rationem reddit: tametsi hæc defensionis pars paucis absolvatur. Pascha autem non, ut quibusdam visum est, salutare passivis nomen est, verum dictio hæc *transitum* significat, quemadmodum idem auctor, oratione II de *Paschate* interpretatur. Sic enim incipit.

Resurrectionis dies. Quoniam, inquit, Resurrectionis dies est, quo ad vos accessi, viri Nazianzeni (ad illos enim hanc orationem habet vir divinus et vere theologus), hunc ipsum diem, ut bonum signum atque omen accipio, quod ipse quoque ab ignavia et infirmitate resurgam, ac mihi sermonum meorum auspiciam, plebisque docendæ ac moderandæ principium faustum et felix erit. Age igitur ob splendidam hanc divinamque festivitatem spiritualiter splendescamus, virtutum videlicet amictu et ornamento illustrati (2). Nos mutuo complectamur, dilectionem et fraternitatem atque arctissimam concordiam hoc signo exprimentes. Nam verbum *περιπτύσσασθαι*, quasi coalescere, et complexu hæerere significat.

Dicamus, fratres, etiam his qui nos oderunt. Hoc autem ab Isaia sumptum est, cujus hæc verba sunt: *Dicite his qui vos oderunt et exsecrantur: Fratres nostri estis*¹. Sensus autem est huiusmodi: His etiam, qui nos odio insectantur, dicamus: O fratres, id est, eos fratrum nomine appellemus. Hoc

¹ Isa. LXVI, 5.

(1) Interprete Billio, p. 1090, qui Pselli scholia interseruit.

(1*) Id est orationem II, olim I.

(2) Additur apud Billium: « Sciendum porro, aliud *ἐορτήν* esse, et aliud *πανήγυριν*. *Ἐορτή* enim est velut sancti ejusdem memoria: duciturque hoc nomen etymologiam ἀπὸ τοῦ εὐ ὀρούειν, id est, grassari

Α Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος α', ἐρμηνευθεὶς ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ὑπερτίμου μητροπολίτου Ἡρακλείου κυρίου (3) Νικητὰ τοῦ Σεβέρων.

Col. 595 A 3. Ἀναστάσεως... περιπτύξομεθα.

Ἄκων χειροτονηθεὶς ἱερεὺς ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὥστε λοιπὸν γράσαντος τοῦ πατρὸς ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κατὰ Ναζιανζὸν ποιμνίου, καὶ ἀναπληροῦν τὴν πατρικὸν ὑστέρημα, δυσχεράνας ἐφυγεν εἰς τὸν Πόντον. κἀκείσε ἠσύχαζε, καὶ μετὰ καιρὸν ἐπανήκεν ἀπὸ τοῦ Πόντου ἐν ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα, καὶ παρακληθεὶς ἔστη μέστω τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸν παρόντα λόγον ἀπεστομάτισεν. Ὑστερον δὲ τὸν μέγαν Ἀπολογητικὸν συνέταξε κατὰ σχολήν. Ἔστι δὲ οὗτος ὁ λόγος πανηγυρικὸς, διπλῆν ἔχων ὑπόθεσιν, αὐτὴν τε τὴν ἑορτὴν καὶ τὴν βραδυτῆτα τῆς προστασίας τῆς κατὰ Ναζιανζὸν Ἐκκλησίας. Πανηγυρίζει τε (4) ὑμῶν τὴν ἑορτὴν, καὶ ὑπεραπολογεῖται τῆς βραδυτῆτος, εἰ καὶ τὰ τῆς ἀπολογίας ἐν ὀλίγῳ μέρει τοῦ ὅλου λόγου συμπεπεράσεται. Τὸ δὲ Πάσχα, οὐκ ἔστιν ὄνομα τοῦ σωτηρίου πάθους, ὡς τινες ἐνόμισαν, ἀλλ' ἡ λέξις αὕτη δηλοῖ τὴν διδασίαν, καθὼς ἐν τῷ δευτέρῳ τοῦ Πάσχα λόγῳ ὁ μέγας οὗτος Θεολόγος Πατὴρ ἐρμηνεύει: Ἀρχεται δ' οὕτως:

Ἐπειδὴ, φησὶν, ἀναστάσεως ἡμέρα ἐστὶ, καθ' ἣν πρὸς ὑμᾶς ἐπεδήμησα, αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν, ὡς ἀγαθὸν δέχομαι σύμβολον, ὅτι ἀναστήσομαι κἀγὼ ἀπὸ τῆς δειλίας καὶ ἀσθενείας, καὶ ἔσται μοι ἡ ἀρχὴ τῶν λόγων μου καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ διδάσκειν καὶ τοῦ προῖστασθαι δεξιὰ, τουτέστιν ἀγαθὴ καὶ ἐπιτηδεῖα. Ἄγε οὖν ἐπὶ τῇ λαμπερᾷ ταύτῃ ἑορτῇ καὶ πανηγύρει, πνευματικῶς λαμπρυνθῶμεν, τῇ περιβολῇ τῶν ἀρετῶν παιδρυνόμενοι, καὶ ἀλλήλους περιπτύξομεθα, τὸ ἀγαπητικόν, καὶ φιλάδελφον καὶ συνδεδεικὸν πρὸς ὁμόνοιαν ἐν τούτῳ δεικνύοντες. Τὸ γὰρ περιπτύσσασθαι, τὸ ὄνομα προσφύεσθαι καὶ περιπλέκεσθαι ἀλλήλους δηλοῖ.

D Ibid. 5. Εἴπωμεν... πεποιθόσι. Τοῦτο ἐκ τῆς προφητείας Ἠσαίου ἔλαθεν ὁ Θεολόγος, λέγοντος: Εἴπατε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ βδελυσσομένοις: Ἄδελφοί ἡμῶν ἔστε. Ὁ δὲ νοῦς τοῦ λόγου τοιοῦτός ἐστιν, ὅτι Καὶ αὐτοῖς τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς εἴπωμεν τὸ, Ὡ ἀδελφοί, τουτέστι καλέσωμεν αὐτοὺς τῇ προσ-

ad res honestas et laudabiles: πανήγυρις autem, est Pascha et Ascensio aliæque mysticæ festa: πανήγυρις vero dicitur ἀπὸ τοῦ πάντας γηρούειν, id est loqui.

(5) De voce κυρῶ cf. Ern. Bronke Prefationem ad Gregorii *Carmina selecta* (tom. XXXVIII, infra).

(4) Γὰρ interpretat b.

ηγορίτζ τῶν ἀδελφῶν. Τοῦτο γὰρ ἀπόδειξις ἀγαθῆς A
περὶ αὐτοῦ διαθέσεως. Δεῖ γὰρ καὶ τοῖς ἐχθροῖς λέ-
γειν τὸ, Ὡ ἀδελφοί, καὶ μὴ μόνον τοῖς δι' ἀγάπην
τι πεποιηκόσιν ἢ πεπονηθῆσιν, ὥσπερ οἱ ἐν Ναζιανζῶ
καὶ ἐποίησάν τι δι' ἀγάπην καὶ ἔπαθον. Ἐποίησαν
μὲν γὰρ τὴν πρὸς τὸν Θεολόγον τοῦτον Πατέρα παρά-
κλησιν (1), ἵνα τὴν ἱερωσύνην καταδέξῃται καὶ
ποιμάνῃ (2) αὐτούς. Ἐπαθον δὲ τὸ μὴ εἰσακουσθῆ-
ναι παρ' αὐτοῦ. Καὶ αὖ πάλιν αὐτὸς ἔπαθε τὴν βίαν
καὶ ἐποίησε τὴν εὐπειθειαν.

Col. 595 A 7. Συγγορήσωμεν... ταχυτητος. Συγ-
γορήσωμεν διὰ τὴν Ἀνάστασιν πρὸς (3) τὰ αἰτιάματα,
ἃ ἔχομεν ἀλλήλους αἰτιᾶσθαι, δῶμεν συγγνώμην ἄλ-
λήλοις, ὑμῖν μὲν ἐγὼ, ὁ παρ' ὑμῶν (4) τυραννηθεῖς B
τὴν καλὴν τυραννίδα. Τοῦτο γὰρ νῦν προστίθῃμι (5),
ὅτι καλὴ ἐστὶν αὕτη ἡ τυραννίς· ἐπεὶ πρότερον οὐκ
ἔδδκει μοι καλὴ, ἀλλὰ βίατα, ἀλλὰ ἀσύμφορος. Κα-
λὴν δὲ αὐτὴν νῦν λέγω, ὡς ἀπὸ διαθέσεως ἀγαθῆς
γεννημένην. Ὑμεῖς δὲ πάλιν ὅτε συγγνώμην ἐμοί,
εἴ τί μοι μέμφοσθε τῆς βραδυτητος, καὶ ὅτι οὐκ αὐ-
τίκα ἐπέδραμον καλούμενος. Καίτοιγε, εἰ καὶ μὴ
παρ' ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ (6) κρείττων ἐστὶν ἡ λελο-
γισμένη αὕτη βραδυτης, παρὰ τὴν ἐτέρων ἀπερίσκε-
πτον ταχυτήτα.

Rid. 12. Ἀγαθόν... δύναμιν. Κατασκευάζει
ἐνταῦθα, ὅτι ἀμφοτέρω ἐπαινετῶς ἐποίησε. Καὶ
πρότερον, τὴν ἀναχώρησιν, διὰ τὸ φοβηθῆναι τὸ μέ-
γεθος τῆς ἱερωσύνης· καὶ δεύτερον, τὴν ἐπάνοδον, διὰ C
τὸ μὴ περιπεσεῖν τῷ τῆς ἀπειθείας ἐγκλήματι. Καὶ
τὰ παραδείγματα τῆς τε βραδυτητος (7) καὶ τῆς
προθυμίας, ἀπὸ τῆς ἱστορίας λαμβάνει τῆς Παλαιᾶς.
Ἀγαθὸν γὰρ, φησὶ, καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι πρὸς ὀλίγον
καὶ τὴν προστασίαν παραιτησῆσθαι, κἂν αὐτὸς ὁ
Θεὸς κελεύῃ, καὶ αὖθις τὸ προσδραμεῖν. Καὶ ταῦτα
οὐκ αὐτὸς ἀναπλάττω, ἀλλ' εὐρίσκω καὶ τὸν Μωυσῆα
καὶ τὸν Ἱερουμὴν ἀποστελλομένους παρὰ τοῦ Θεοῦ,
καὶ παραιτούμενους. Ὁ μὲν γὰρ Μωυσῆς κελεύμε-
νος παρὰ (8) τοῦ Θεοῦ πρὸς Φαραὼ ἀπειθεῖν βασιλέα
Αἰγύπτου, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ, ἵνα ἀποστελεῖ τὸν λαὸν
αὐτοῦ, τουτέστι τοὺς Ἰουδαίους, παρηγεῖτο, προσφα-
σιζόμενος, ὅτι βραδύγλωσσός ἐστι καὶ ἰσχνόφωνος,
καὶ εἶπε· Δέομαι, Κύριε, προχέρισαι ἄλλον δυ-
νάμενον, ὃν ἀποστελεῖς. Ὁ δὲ Ἱερουμίας προηγετεύειν D
εἰς τὰ ἔθνη πεμπόμενος, καὶ αὐτὸς ἀνεβάλετο (9)
λέγων· Ὁ ὦν, Δέσποτα Κύριε, ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι
λαλεῖν, ὅτι νεώτερος ἐγὼ εἰμι. Οὗτοι μὲν οὖν κε-
λεύοντι τῷ Θεῷ υπεχώρησαν· ὁ μὲν, τὸ βραδύγλωσ-
σον δεδοικώς, ὁ δὲ, τὴν νεότητά. Ὁ δὲ Ἀαρὼν καὶ
Ἡσαΐας, καλοῦντι τῷ Θεῷ ἐτοιμῶς προσέδραμον.
Ὁ μὲν γὰρ Ἀαρὼν ἀκούσας παρὰ Κυρίου, Πορεύ-
θητι εἰς συνάντησιν Μωσέως εἰς τὴν ἔρημον, εὐθὺς
ἐβόησε, καὶ συνήνησεν αὐτῷ, μηδὲν τι διακριθεῖς,

animum argumentum est animi erga eos bene affecti.
Nam hostibus quoque dicendum est : O fratres, et
non his tantum, qui propter charitatem aliquid
fecerunt aut passi sunt, quemadmodum Nazianzenis
contigerat, qui propter charitatem aliquid fecerant
et passi fuerant : fecerant enim, quatenus Theologum
hortati fuerant, vel potius compulerant, ut
sacerdotium susciperet, ipsosque pasceret. Passi
autem fuerant, quatenus id ab eo nequaquam im-
petraverant. Rursus ipse et vim passus erat, et
rursus intulerat, quod morem ipsis gerere detre-
tasset.

Remittamus ob resurrectionem omnes culpas,
quas utrinque obijcere possumus. Veniam alii aliis
demus, vobis quidem ego, qui a vobis rectam et
laudabilem vim perpeusus sum. Jam enim hoc ad-
jicio, nimirum quod vis hæc nobis allata, bona et
laudanda sit: quoniam ante haudquaquam mihi
bona videbatur, verum sevea et incommoda. Bonam
autem eandem nunc dico, utpote a bono animi af-
fectu natam. Vos autem vicissim mihi ignoscite,
si quid mea vos tarditas offenderit, et quia non
statim, ut vocatus sum, accurri. Quanquam si non
apud vos, certe apud Deum præstantior est cir-
cumspecta hæc tarditas aliorum inconsulta celeritate.

Bonum enim est, etc. Utrumque se recte ac lau-
dabiliter fecisse confirmat, tum quod prius seces-
serit, sacerdotii magnitudinem reformidans, tum
quod postea reversus sit, ne in crimen inobedientie
incurreret. Atque exempla timoris et alacri-
tatis a Veteris Testamenti historia desumit. Bonum
enim est, inquit, et ad aliquod tempus recedere,
ac prefecturam fugere, etiamsi Deus ipse id ju-
beat, et rursus accurrere. Neque hæc mihi ipse
fingo; verum et Mosem, et Hieremiam, cum a Deo
mitterentur, hanc provinciam a se rejecisse com-
petio. Moses enim, cum ei a Deo imperatum esset,
ut Pharaonem Ægypti regem adiret, etique denun-
tiaret ut ipsius populum, hoc est Judæos, emitte-
ret, id facere recusabat, tarditatem lingue vocis-
que gracilitatem excusans, ac dicens : *Obsecro,
Domine, elige alium viribus valentem, quem mittas*.
Hieremias autem, cum ad promulgandam gen-
tibus prophetiam mitteretur, enuctabatur ipse
quoque his verbis utens : *Qui es, Domine, ecce
nescio loqui, quia adolescentior ego sum*. Vides
quemadmodum hi Dei jussa detrectarint, atque id mu-
neris repudiarint, ille tarditatem lingue veritus, hic
adolescentiam. At vero Aaron et Isaias, cum a Deo vo-
carentur promptis animis accurrunt. Nam cum Aaro-
ni a Deo dictum fuisset : *Profectis obviam Mosi in
desertum*, et festim ad iter se accinxit, atque ipsi
occurrit, nihil secum disceptans, simulque in Ægy-
ptum profectus est : ita ut, juxta divinum oracu-

¹ Exod. iv, 15. ² Jerem. i, 6. ³ Exod. v, 27.

(1) Ante ἵνα addit b μάλλον δὲ βίαν.

(2) Ποιμάνῃ b.

(3) Πάντα pro πρὸς b, recte.

(4) Ὁ παρ' ὑμῖν b.

(5) Νῦν προστίθῃμι: habet paulo post ante ἐπεὶ b.

(6) Παρὰ τῷ Θεῷ b.

(7) Δειλίας pro βραδυτητος b.

(8) Ὑπὸ loco παρὰ b.

(9) Ἀνεβάλετο b.

lum, Moses quidem graciliter et tenui voce ad Aaronem loqueretur, Aaron autem Mosis verba ad Pharaonem populumque magna et clara voce transmitteret. Eodem modo Isaias, eum eum, quem in throno excelso et elato conspicuas fuerat, dicentem audivisset: *Quem mittam et quis proficiet ad populum hunc*. nempe Judæorum? dixit: *Ecce ego, mitte me*^{5,6}.

(*Magni Basilii interrogatio* [1]). Verum quid fuit causæ, quare Moses tergiversaretur, Isaias contra accurreret? *Responsio*: Nimirum quia Moses negotium, ejus causa mittebatur, exploratum habebat: ac proinde id muneris suscipere gravabatur, partim Pharaonis duritiem oculis sibi proponens, partim etiam populi contumaciam moresque vix tractabiles. Periculum enim fecerat Judæorum ingratiitudinis: quippe qui, beneficio quoque affecti, ipsum fuga Ægyptum relinquere coegissent. Isaias autem, cum remissis ipsi peccatis audivisset: *Quis ibit ad populum hunc?* atque existimaret eam ob causam nuntium quæri, ut pari beneficio fruenterent illi, ad quos mitteretur, præ animi lætitia seipsum offert, ut illis quoque peccata remitterentur, *Ecce ego*, inquit, *mitte me*. Quare, non sine ratione, et ille mandatam sibi provinciam deprecabatur, et hic cupide ambiebat. Verum ne quis a Theologo quæreret, quare cum accurrere ad Deum et secedere inter se pugnent, utrumque bonum esse diceret, ipse objectioni occurrens, solutionem infert. Si enim, inquit, hæc duo, secessio videlicet atque accedendi promptitudo, pie fiant, neutrum horum turpe censebitur. Quoniam autem modo eam rem et pie recusabit ac defugiet quispiam, et pia rursus alacritate ad eam accedet? Illud quidem, ob propriam infirmitatem, nimirum cum aliquis ipsam animo reputans, ministerii demandati magnitudinem perhorrescit: hoc autem ob vocantis potentiam, nempe cum quis certa fide sibi persuadens nihil esse, quod Deus non possit, imperantem sequitur, eique obtemperat. Animadvertite igitur, quoniam pacto Theologus ostendere volens, nec eorum, qui refugerunt, timiditatem, nec eorum, qui prompte se obtulerunt, alacritatem reprehendendam esse, ad utramque personam respexerit, vocantis scilicet et ejus qui vocatur, ut ostendat, si quidem vocantem spectemus, convenire, ut qui vocatur, pareat: sin autem eum qui vocatur, par esse ut vocantem revereatur, ac munus sibi commissum detrectet. Atque hæc ratione, quamvis recedere et accurrere inter se dissideant, ob diversam tamen causam utrumque laudis nomen habebit.

Mysterium unxit me, mysterio, etc. Sæpenumero mysterii nomen festo tribuere solet, quoniam nos ob mysteria quædam facta, miraculaque designata festa celebramus. Ac nunc igitur propter arcanam

Α καὶ συνεπορεύθη εἰς Αἴγυπτον. Ὡστε κατὰ τὸν θεῖον χρησμὸν, τὸν μὲν Μωσῆα ἰσχυρῆ καὶ λεπτῆ τῆ φωνῆ λαλεῖν πρὸς τὸν Ἀαρὼν· τὸν δὲ Ἀαρὼν, τὰ τοῦ Μωσῆως ῥήματα μεγαλοφώνως διαπορημέυειν πρὸς τὸν Φαραῶ καὶ πρὸς τὸν λαόν. Ἰσαΐας δὲ καὶ αὐτὸς ἀκούσας (2) παρὰ τοῦ ὑψέντους αὐτῷ ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, *Τίνα ἀποστείλω, καὶ εἰς πορεύσεται πρὸς τὸν λαόν τοῦτον*, δηλαδὴ τὸν (3) Ἰουδαίων; εἶπεν. *Ἴδού ἐγὼ, ἀπόστειλόν με*.

Col. 595. B I. Τοῦ [(4) μεγάλου Βασιλείου. Ἐρώτησις.] Διατί δὲ ὀλίποτε Μωσῆς μὲν παρηγεῖτο, Ἰσαΐας δὲ προσέτρηνεν; Ἀπάντησις. Ὅτι Μωσῆς μὲν ᾔδει τὴν ὑπόθεσιν, ἧς ἕνεκα ἀπεστέλλετο· διὰ τοῦτο ὤκνει, πρὸς τε τὸ ἀνένδοτον τῆς καρδίας τοῦ (5) Φαραῶ ἀποθλέπων, καὶ πρὸς τὸ δυσπειθὲς πάλιν καὶ δυσάγωγον τοῦ λαοῦ. Πείραν γὰρ εἶχε τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν Ἰουδαίων, ὅτι καὶ εὐεργετηθέντες αὐτὸν ἐφυγάδευσαν. Ἰσαΐας δὲ μετὰ τὸ ἀφειθῆναι τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ, ἀκούσας, *Τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαόν τοῦτον*; καὶ νομίσας, ὅτι ἐπὶ τούτῳ ζητεῖται ὁ ἀποστελλόμενος, ἵνα τὰ παραπλήσια κάκεινον εὐεργετηθῶσι, πρὸς οὗς ἀποστέλλεται, ὑπὸ περιχαρίας (6) ἑαυτὸν ὑποβάλλει, ἵνα κάκεινοῖς ἀφειθῶσιν αἱ ἀμαρτίαι. Ἴδού, φησὶν, ἐγὼ, ἀπόστειλόν με. Ὡστε εὐλογος κάκεινου ἢ παραίτησις καὶ τούτου ἢ προθυμία. Ἴνα δὲ μὴ τις εἶπῃ τῷ Θεολόγῳ· Πῶς ἐναντία ὄντα ἀλλήλοις, τὸ προσδραμεῖν τῷ Θεῷ καλοῦντι, καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι, οὐ λέγεις ἀμφοτέρω εἶναι ἀγαθὰ; αὐτὸς προλαθὼν ἐπάγει τὴν λύσιν. Εἰ γὰρ εὐσεβῶς, φησὶ, καὶ ἡ ὑποχώρησις καὶ ἡ προθυμία γένηται, οὐδέτερον τούτων φαῖλον κριθήσεται. Πῶς δὲ καὶ παραίτησται τις εὐσεβῶς καὶ προθυμηθήσεται εὐσεβῶς; Τὸ μὲν, διὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν, ὅταν τις εἰς ταύτην ἀποθλέπων, τὸ μέγεθος τῆς διακονίας εὐλαβῆται· τὸ δὲ, διὰ τὴν τοῦ καλοῦντος δύναμιν, ὅταν τις πιστεύσας, ὅτι πάντα δυνατὰ τῷ Θεῷ, ἀκολουθῆ αὐτῷ ἐπιτάττοντι. Ὅρα τοίνυν, πῶς θέλων ὁ Θεολόγος Πατήρ συστήσαι, ὅτι οὔτε ἡ δεξιὰ τῶν ὑποχωρησάντων μεμπτή, οὔτε ἡ προθυμία τῶν ὀρησάντων (7), πρὸς ἀμφοτέρω ἀπέειθε τὰ πρόσωπα, τουτέστι· πρὸς τὸ καλοῦν καὶ (8) καλούμενον, ἵνα δείξῃ τοῦ μὲν καλοῦντος ὅξιν, τὸ τὸν καλούμενον ὑποτάσσεσθαι· τοῦ δὲ καλούμενου, τὸ τὸν καλοῦντα καταυλαβεῖσθαι καὶ ἀναδύεσθαι. Ὡστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ τὸ ὑποχωρῆσαι· καὶ (9) προσδραμεῖν ἐναντία ὄντα, ἄμφω ἐπιανετὰ εἶναι ἐκ τῆς αἰτίας.

Ibid 6. Μυστήριον... συναριστώμενον. Μυστήριον, τὴν ἑορτὴν εἴθε πολλάκις ὀνομάζειν, διότι ἐπὶ μυστηρίοις τισὶ γινόμενοις καὶ θαύμασι τὰς ἑορτὰς ἄγομεν. Καὶ νῦν οὖν διὰ τὸ μυστικὸν τῆς ἑορτῆς καὶ

^{5,6} Isa. vi, 8.

(1) Inclusa desunt apud Billiam.

(2) Ἀκτιζούσ b.

(3) Τὸν τῶν b.

(4) Inclusa omittit b [et ed. Clemenceti].

(5) Τὸν abest b.

(6) Περιχαρίας b.

(7) Χωρὶς ἐπαίνου addit b.

(8) Πρὸς τὸ repetit hic b.

(9) Καὶ τὸ b

ἀπόρρητον τοῖς πολλοῖς, μυστήριον αὐτὴν καλεῖ. Καὶ λέγει, ὅτι Ἐν ἑορτῇ ἐγενόμην ἱερεὺς, τῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἑως, καὶ ἐν ἑορτῇ ὑπεχώρησα, τῇ τῶν Φώτων τάχα, καὶ ἐν ἑορτῇ ἐπανήλθον, τῇ τοῦ Πάσχα. Τῆς μὲν οὖν ὑποχωρήσεως καὶ τῆς ἐπανόδου τὴν αἰτίαν εἶρηκεν. Αὐτὸς γὰρ ἦν κύριος καὶ τοῦ φυγεῖν καὶ τοῦ ἐπανελθεῖν, καὶ ἦξει περὶ αὐτῶν. Τῆς δὲ χρίσεως, οὐκέτι. Ἐπειροὶ γὰρ αὐτὸν ἔχρισαν. Ἐχρίοντο δὲ πάλαι μὲν οἱ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς τῷ νομικῷ χρίσματι· ὕστερον δὲ τῷ πνευματικῷ, ὅπερ ἐστὶ χειροθεσία καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπίκλησις. Ἄλλὰ τίς ἡ αἰτία τῆς ὑποχωρήσεως; Ἴνα, φησὶν, ἑμαυτὸν ἐπισκέψωμαι· καὶ ἴδω, εἰ ἄρα τῆς ἱερωσύνης ἐμὴ δέξιος. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς κατὰ τὸ Πάσχα ἐπανόδου; Ἴνα αὐτὴν, φησὶ, τὴν ἡμέραν καλὴν συνεργῶν ἔχω καὶ σύμμαχον, λύουσάν μοι καὶ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀδυναμίαν τὴν πρὸς τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν δεξιάν, ἣν εἶχον, εὐλαβούμενος τὴν μεγάλην ταύτην ἀξίαν καὶ τὸ τοῦ πράγματος μέγεθος. Ἐδειλίων γὰρ, ὡς ἀσθενῆς, ἀναδέξασθαι λαοῦ προστασίαν. Λέγει δὲ ταῦτα, μετριάζων ὁ μέγας. Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶν, ἐπανήλθον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ὁ σήμερον ἐκ νεκρῶν ἀναστῆς, καὶ μενιάξῃ καὶ ἀμαρτίζῃ πνευματικῶς καὶ ἐν τοῖς πνευματικαῖς παρασκευάσῃ ἢ καινοποιήσῃ τῷ Πνεύματι, τουτέστι μεταβαλεῖ (1) ἀπὸ δαιλοῦ καὶ ἀσθενεῖς εἰς θαρσάλειον καὶ ἰσχυρόν· ὥστε θαρρῶντως καὶ εὐτόνως ἀφῆγεῖσθαι τῆς ποίμνης. Μεταβαλεῖ δὲ, πῶ θεῖον Πνεῦματι, καὶ τὸν καινὸν ἐνδύσας ἄνθρωπον, τὴν ἱερωσύνην φημί. Ἡ γὰρ χρίσις καὶ ἀμαρτίας λύσις, κατὰ τισὶ τῶν Πατέρων ἔδοξε, καὶ νέον ἄνθρωπον (2) ποιεῖ τὸν χριστόμενον. Δὴ (3) τῇ καινῇ κτίσει, τοῖς διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγεννωμένοις, οἵτινες οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ γεννῶνται, πλάστην ἀγαθὴν καὶ διδάσκαλον (πλάστην μὲν, ὡς διὰ τοῦ βαπτίσματος τρόπον τινὰ πλάττοντα (4) διδάσκαλον δὲ, ὡς τὴν πίστιν αὐτοῖς ἐξηγούμενον· ἢ πλάστην μὲν τῶν ἡθῶν, διδάσκαλον δὲ τῶν δογμάτων), Χριστῷ καὶ συννεκρούμενον, διὰ τῆς πρὸς τὰ πάθη νεκρώσεως· καὶ συνανιστάμενον, τῇ ἀναζωώσει τῶν ἀρετῶν· ὁ γὰρ νεκρὸς τῇ ἀμαρτίᾳ γενόμενος, ζῆ πάντως τῇ ἀντικειμένῃ ἀρετῇ. Ἐκ τοῦ Ἀποστόλου δὲ τὰς γρησεις (5) ταύτας ἔλαβον ὁ Θεολόγος. Λέγει γὰρ πού Ἐφεσίους γράφων ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι Ἐδιδάχθητε ἀποθέσθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός, ἧτοι (6) τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι δὲ τὸ πνεῦματι τοῦ νοῦ ὑμῶν, καὶ ἐνδύεσθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐμάθετε, ὦ Ἐφέσιοι, ὡς περὶ ἱμάτων ἀποδύεσθαι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τουτέστι τὴν ἐφ' ἀμαρτον ζωὴν, ἀνανεοῦσθαι δὲ, τὴν πνευματικὴν

A festi causam, atque in vulgus ignotam, festum ipsum mysterii nomine appellat, aitque : In die festo sacerdos factus sum, fortasse Natalis Christi, et in festo die secessi, Luminum fortasse, et in festo die redii, Paschatis scilicet. Ac secessionis quidem reditusque causam exposuit, quod et fuga et re-versio ipsius arbitrii essent : unctionis autem non item, quoniam alii ipsum unxerant. Ungebantur enim olim sacerdotes et pontifices legali unctione : postea vero spirituali : quæ quidem est manuum impositio. sanctique Spiritus invocatio. At quamnam causa fuit secessionis? ut, inquit, meipsum inspicerem, ac viderem num sacerdotio dignus essem. Quæ autem ratio, cur ad Paschatis diem rediret? Hic, inquit, diem hunc præclarum adiutorem atque B auxilium habeam, cujus ope tum infirmitate et administrandi sacerdotii impotentia liberer, tum ea timiditate qua obsidebar, huius dignitatis magnitudinem, rei que pondus et gravitatem extimescens. Verebar enim, ut infirmus, populi regendi provinciam subire, quæ etiam ad vitandam arrogantie suspicionem dicit. Ob hanc enim causam, inquit, ad diem Resurrectionis Christi reversus sum, ut qui hodie a mortuis surrexit, me quoque ita afficiat, ut spiritualiter juvenescam, atque etiam spiritualiter florescam. Vel etiam Spiritu innovet (id est, ex meticuloso et infirmo in fortem et præfidentem Spiritus opera commutet, ita ut audaacter et constanter ovili præsim). Novoque homine induat, id est, sacerdotio; nam unctio quoque peccata delet, quemadmodum nonnullis Patribus visum est, ac novæque creaturæ, id est, his qui per baptismum renovantur, qui quidem non ex sanguinibus, sed ex Deo nascuntur, fictorem bonum et magistrum donet (fictorem quidem, ut per baptismum quodammodo fingentem; magistrum autem, ut fidem ipsam enarrantem; vel fictorem quidem morum, magistrum autem doctrinæ Christianæ), cum Christo morientem, per affectum animi mortificationem, et resurgentem per redivivas virtutes. Nam qui peccato mortuus est, virtute contraria procul dubio vivit. Atque hæc a Paulo mutuatus est. Sic enim quodam Epist. ad Ephesios loco scribit : *Edocti estis deponere veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est*. Quod perinde est ac si diceret : Discite, o Ephesii, veterem hominem, id est, flagitiosam vitam non secus ac vestem quamdam exuere. Renovamini autem spirituali regeneratione, per spiritum, qui in mente vestra habitat. Quæ quidem verba commutans Theologus, dixit :

¹ Joan. i, 15. ² Ephes. iv, 21-24.

(1) *Μεταβαλεῖ*. Forte μεταβάλη. Edit.

(2) Ἄνθρωπον omittit h.

(3) Δὴ. Forte, δὴ δέ. Edit.

(4) Καὶ δημιουργοῦντα τοὺς βαπτιζομένους addit h.

(5) Et hic et paulo inferius in hac oratione legitur in utroque cod. Χρῆσις. Quod ideo monuo,

ne quis ῥῆσις conjiciat. Videatur Philo p. 727 edit. Colon. Allobrog. 1615. Nec aliena sunt quæ Phavorinus in *Lexicon* suam retulit : *Χρῆσις λέγεται, ἡ τῶν ἀρχαίων ποιημάτων μαρτυρία*. Pag. 187², vers. 75. Conf. *Suiceri Thesaurum eccl. in Χρῆσις*. Conf. etiam Cuperi *Observat.* l. i, c. 16, p. 117 sqq. (6) Τῆς σαρκός ἧτοι omittit h.

Me quoque innovet Spiritu. Et rursus : Edocti estis virtutem eximiae instar cuiusdam vestis induere. Hanc enim novum hominem vocat, qui secundum Deum creatur, hoc est, ut gratum est Deo.

Heri agnus mactabatur, et postes ungebantur (1), etc. Postquam pro seipso causam dixit Theologus, commode jam ad festi quoque mysteria progreditur eaque allegorice tractat, aitque : Heri spiritualis agnus, Christus videlicet, per divinum panem mactatus est, atque uncti sunt postes nostri, actio nimirum et contemplatio, ac primi animi motus et sensus, qui quidem divino sanguine delibati sunt. Atque Ægyptus quidem, id est, peccatum quod nos persequabatur, primogenita sua perentia luctu prosecuta est, id est, ipsas etiam primas materias et occasiones. Nam cum lex vetus peccatorum fines puniat, nos principia quoque ipsorum, ut quæ actionibus causam præbeant, radicitus evellere atque extirpare jubemur. Vel etiam per primogenita, perfectiora et graviora peccata intelligi possunt, vel simpliciter priora delicta : quæ quidem Christo pro nobis immolato sunt extincta. Nos autem præterit exterminator diabolus qui primos bonos animæ nostræ partus, velut primogenita quædam, opprimere contendit. Et signaculum, quod pretiosi sanguinis profusione constat, dæmoni quidem exterminanti, propter vim suam et potentiam formidabile est; venerabile autem propter dignitatem et excellentiam, utpote regionem. Ac sacro sanguine non solum uncti et signati sumus, sed etiam quasi muro quodam undique septi. Etenim vis illius ad omnem nostram essentiam permeat, ita ut utramque hominis partem simul circummunit. Porro hæc de agno historici continentur in secundo Moysis libro Exod. xii, quam fusius in secunda orat. *De Paschate* persequitur Theologus (2).

Hodie Ægyptum omnino fugimus, etc. (3). Hesterno die, inquit, illa contigerunt, quæ diximus. Hodie autem, id est Dominico die, quo Christus revixit, ac transitum ab interitu ad immortalitatem, et a rebus injuriæ obnoxiiis ad ea quæ ab omni injuria tuta sunt, nobis innovavit, Ægyptum omnino fugimus, non modo peccati periculum aversati, sed ipsam etiam ad peccatum habitudinem ex animo et sincere detestati. Hæc autem mente præditis amarulentus dominus videbitur spi-

(1) PSELLUS. *Et postes ungebantur*. Actio scilicet et contemplatio, quæ mentis sunt apparitricæ. Atque eam ob causam luxi Ægyptus primogenita. Primigenis enim cogitationibus meis Deo immolatis, ut per eas nullus adversario pateat aditus, universum nequitie et perversitatis caliginosum agmen ingenuit. (*Ex Billio.*)

(2) Orat. xlv, olim xliii.

(3) PSELLUS : *Hodie fugimus Ægyptum et Pharaonem*. Nam cum crassa corporis moles, quasi Pharus quispiam, principatum animæ accepit, præque cogitationes velut quidam operum præfecti urgent, hominemque interiorem cogunt munitiones laudquaquam divinas edificare, per quas meus in

ἀναγέννησιν (4), διὰ τοῦ ἐν τῷ νοῦ ὑμῶν κατοικοῦντος πνεύματος. Ὅπερ μεταβαλὼν εἶπεν ὁ Θεολόγος· Κάμῃ καινοποιήσῃ τῷ Πνεύματι. Καὶ αὖθις· Ἐδιδάχθητε ἐνδύσασθαι, ὡς λαμπρὰν ἐσθήτα, τὴν ἀρετὴν. Ταύτην γὰρ ὀνομάζει καινὸν ἄνθρωπον, κτιζόμενον κατὰ Θεὸν, τοῦτέστιν ὡς ἀρέσκοντα (5)

Col. 397 A 5. Χθές... ἐτερίχθημεν. Περί τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολογητάμενος ὁ Θεολόγος, χωρεῖ νῦν καὶ ἐπὶ τὰ κατὰ τὴν ἐσορτήν, ἃ καὶ ἀλληγορεῖ, καὶ φησιν, ὅτι Χθές ὁ λογικὸς ἀμνός, ὁ Χριστὸς, διὰ τοῦ θείου ἄρτου ἐσφαγιάσθη, καὶ ἐχρίσθησαν ἡμῶν αἱ φιλιαὶ, ἡ πρᾶξις καὶ ἡ θεωρία καὶ αἱ πρῶται τοῦ νοῦ κινήσεις καὶ αἰσθήσεις ἐχρίσθησαν (6) διὰ τοῦ θείου αἵματος. Καὶ ἡ μὲν Αἴγυπτος, ἡ διώκουσα ἡμᾶς ἁμαρτία, ἐβρῆνησεν ἀπολλύμενα τὰ ἐαυτῆς πρωτότοκα, τοῦτέστι καὶ αὐτὰς τὰς πρώτας ὑποθέσεις καὶ ἀφορμὰς. Τοῦ γὰρ παλαιοῦ νόμου τὰ τέλη τῶν ἁμαρτημάτων κολάζοντος, ἡμεῖς καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ὡς αἰτίας τῶν πράξεων, ῥιζοῦν ἀνασπῶν ἐκελευσθημεν. Ἡ καὶ πρωτότοκα, τὰ τελευτώτερα μᾶλλον τῶν ἁμαρτημάτων καὶ μείζονα. Ἡ ἀπλῶς, τὰ πρότερα πλημμελήματα, ἅπερ ἀπόλλοντο (7) Χριστοῦ τυθέντος ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡμᾶς δὲ παρήλθεν ὁ δολοφροῦν διάβολος, ὃς ἀναίρειν ἐπιέγγεται, ὡς περ τινὰ πρωτότοκα, τοὺς πρώτους ἀγαθοὺς τόκους τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Καὶ ἡ σφραγίς, ἡ διὰ τῆς χρίσεως τοῦ τιμίτου αἵματος, φοβερὰ μὲν ἐστὶ τῷ ὀλοφροῦντι δαίμονι, διὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς· αἰδέσιμος δὲ, διὰ τὸ ἀξίωμα βασιλικῆ (8) γάρ. Καὶ τῷ ἱερῷ αἵματι οὐ μόνον ἐχρίσθημεν καὶ ἐσφαγιάσθημεν, ἀλλὰ καὶ ὡσαύτῃ τῆς αὐτοῦ κοκλόθεν (9) περιβαλλόμεθα. Διήκει γὰρ αὐτοῦ (10) πρὸς πᾶσαν τὴν οὐσίαν ἡμῶν ἡ δύναμις, ὥστε συναμφότερα περιτερίχθῃ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν. Κεῖται δὲ πᾶσα ἡ περὶ τοῦ ἀμνοῦ ἱστορία ἐν τῷ δευτέρῳ Μωσαϊκῷ βιβλίῳ, ὅπερ Ἐξοδος ἐπιγέγραπται, περὶ ἧς ἱστορίας πλατύτερον ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦ Πάσχα ὁ Θεολόγος διέξεισιν.

Ibid. 8. Σήμερον . . . σφραγίσματος. Χθές μὲν, φησὶν, ἐκεῖνα ἐγένετο, ἅπερ εἰρήκαμεν. Σήμερον δὲ, κατὰ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Χριστὸς ἀνεβίω, καὶ ἀνεκαίνισεν (12) ἡμῖν τὴν ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν διάβασιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιρραζομένων πρὸς τὰ ἀνεπηρέαστα, καθαρῶς ἐψύχομεν Αἴγυπτον οὐ μόνον τὸν κίνδυνον τῆς ἁμαρτίας ἐκκλιναντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν διάθεσιν ἀπὸ καρδίας καθαρῶς μισήσαντες. Οὕτω δὲ διακειμέναις ἡμῖν, πικρὸς φανεῖται δεσπότης ὁ νοητὸς Φαραὼ

caelum evehitur, huiusmodi exstructiones quæ munite videntur, luto sunt persimiles, coetis lateribus confectæ, qui quidem omni ex parte perfluunt, atque infirmis cogitationibus quasi paleis perexiguis compositæ. (*Ex Billio.*)

(4) Ἀναγένωσιν loco ἀναγέννησιν h.

(5) Ὡς ἀρέσκει Θεῷ h, quod probro.

(6) Δέ interponit b.

(7) Ἀπόλλοντο h.

(8) Βασιλικὸν h. Βασιλικῆ refertur ad σφραγίς.

(9) Κόκλωθεν h.

(10) Αὐτοῦ abest b.

(11) Ἡ αὐτοῦ b.

(12) Ἐνεκαίνισεν b, quod probro.

διάβολος· βαρείς δὲ ἐπιστάται, οἱ συνεργοῦντες αὐτῷ· δαίμονες· καὶ ἡ ἁμαρτία, πηλὸς καὶ πλινθία· πηλὸς μὲν λεγομένη, ὅταν πρὸς τὰς ἡδονὰς φαῦλοι (1) ὦμεν· πλινθία δὲ καὶ ἐροτάσιμος ἡμῖν ἔσται ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας πρὸς τὴν δικαιοσύνην διάβασις, καὶ ἄσπορον τὰ ἐξ ὄδια καὶ διαβατήρια, οὐκ εἶμι κωλύμενοι ἐροτάζειν ὡσπερ οὐδὲ οἱ Ἰσραηλιταὶ μετὰ τὴν τῆς Ἐρυθρᾶς διάβασιν· οὐδὲ χρώμενοι τῇ σεσηπείᾳ καὶ ὀξέει ζύμῃ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ὡς ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, τῷ ἑπταθικῷ τούτῳ βίῳ, τὴν ἄζυμον καὶ καθαρὴν ἀρετὴν καὶ θεολογίαν μετιόντες· εἰλικρινεία γὰρ ἔστι, βίου καθαρότης· ἀληθεία δὲ, δογματικῶν ὁρθότης. Ἐν καθαρῷ οὖν διὰ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας, τὴν πρακτικὴν καὶ θεολογικὴν φιλοσοφίαν ἐσήμανεν. Ὡσπερ δὲ οἱ Ἰσραηλιταὶ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξίόντες, οὐδὲν ἐπεφέροντο Αἰγύπτου κρᾶμα καὶ φύραμα, εἰ μὴ μόνον ἄλευρα οὔτω γρῆ καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀναχωροῦντας, μὴ φυλάττειν τι τῆς προτέρας κακίας λείψανον, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν ἄζυμον ἔχειν, μὴ φυραθεῖσαν ἢ ἀνακραθεῖσαν, οἷά τινι ζύμῃ, τῇ παλαιᾷ καὶ πικρᾷ ἔξει, ἣν ἐσιτούμεθα, ὅτε ἐν Αἰγύπτῳ τῇ ἁμαρτίᾳ διήγομεν. Τί δὲ τὸ Αἰγυπτιακὸν φύραμα, αὐτὸς ὁ Θεολόγος ἐρμηνεύει, ὅτι τὸ ἄθεον δόγμα, ἢ τὸ ἀσχετὸν καὶ ῥυπαρὸν ἔργον.

atque amara animi habitudine, quasi fermento in Ægypto, commoraremur. Quid autem sit Ægyptiacum fermentum, Theologus ipse interpretatur, impia nempe doctrina, aut temeritas et sordida actio.

Col. 597 B 5. Χθὲς συνεσταυρούμην... συνεργίζομαι. Τὸ χθὲς θύναται καὶ ὅλον τὸν καιρὸν τῆς Τεσσαρακοστῆς αἰνίττεσθαι. Χθὲς οὖν, φησὶν, συνεσταυρούμην Χριστῷ, τῶν γηγῆνων ὑφούμενος, καὶ τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας ἀπεχόμενος, καὶ συνεργούμην καὶ συνεθαπτόμην καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὴν κατὰ νοῦν ἁμαρτίαν μένων νεκρὸς καὶ ἀκίνητος. Σήμερον ἐνεργούμαι τὸ δοξάζεσθαι τὸ ζωοποιεῖσθαι, τὸ ἐξανίστασθαι. Κατὰ ἀντίθεσιν δὲ σχηματίζει τὸν λόγον ὁ Θεολόγος. Ἀντίκειται γὰρ τῇ μὲν ἀδοξίᾳ τοῦ σταυροῦ, ἢ ὀξεί, τῇ δὲ νεκρώσει, ἢ ζωῇ, τῇ δὲ ταφῇ, ἢ ἀνάστασις. Καὶ ὅρα ἀκολουθίαν· Ἡρώτων γὰρ σταυρώσεις, ὅπερ ἔστι κώλυσις τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας· δευτέρων νεκρώσεις, ἧγουν συστολή τῆς κατὰ νοῦν φαύλης κινήσεως· τρίτων ταφῆς, τουτέστιν ἀναίρεσις καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὰ πάθη ἐνεργείας· τέταρτον, ἀνάστασις. "Ὅταν γὰρ ἀποσχόμεθα τοῦ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτάνειν, εἴτα ἐντεῦθεν προνόψωμεν εἰς τὸ μηδὲ κατὰ νοῦν πολεμῆσθαι, ἀλλὰ πᾶσαν κίνησιν ἁμαρτηρικὴν οἰοῦναι θάψωμεν, τότε ὁ λόγος μόνος ἐν ἡμῖν, ὡσπερ ἐκ νεκρῶν ἐγερμένους, ἀναφαίνεται.

Ibid. 6. Ἀλλὰ . . . οικειώτατον. Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τῆς συμβουλῆς εἶδος χωρεῖ ὁ μέγας Πατήρ, καὶ προτρέπεται Χριστῷ καρποφορεῖν. Δίκαιον γὰρ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, ἵνα τὴν ἀπάθειαν ἡμῖν προξενήσῃ, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀνάστη, ἀπαρχὴ γενόμενος ἀναστάσεως, ἵνα βεβαίαν ἔχωμεν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Τῆς γὰρ κεφαλῆς ἀναστάσεως, δεῖ πάν-

(1) Χαῦνοι: b, quod magis convenit τῷ συστέλλεσθαι.

A ritualis Pharao diabolus, graves item et aerbi praefecti, hoc est, daemones ipsius adjutores, grave etiam lutum et lateritium opus, id est peccatum, quod quidem lutum dicitur, cum voluptatibus flagitiose indulgemus; lateritium autem opus, cum aliquantum nos ipsos colligimus. Tum vero nobis transitus ille a peccato ad justitiam cum solemnitate celebrandus erit, atque hymnos egressioni et transiui congruentes cantabimus, non jam a quoquam prohibiti quominus festum celebremus, quemadmodum nec Israelitae post maris Rubri transitum, nec putri faetiloque peccati fermento utentes, verum in septenaria hac vita, quasi in septem paschalibus diebus fermenti expertem puramque virtutem ac theologiam consertantes. Sinceritas enim, est vitae puritas; veritas autem doctrinae fideique integritas et rectitudo. In summa itaque per sinceritatem et veritatem activam et theologiam sapientiam designavit. Porro quemadmodum Israelitae ex Ægypto excedentes nullam secum Ægyptiacam mistionem ac conspersionem praeter farinam solam deferebant: sic nobis etiam, cum a peccato recedimus, providendum est, ne quas pristinae malitiae reliquias servemus, verum ut infermentatam virtutem habeamus non conspersam ac permistam cum veteri quodam, quo vesebamur, cum in peccato, tanquam quoddam Ægyptiacum fermentum, Theologus ipse interpretatur, actio.

Heri cum Christo in crucem agebar, etc. Per hoc adverbium, heri, potest et totum Quadragesimae tempus significari. Heri igitur, inquit, cum Christo in crucem sufflegebar, a terrenis rebus mentem subvehens, atque ab actu peccati abstinens, et commoriebar et consepeliebar, nimirum quoad ipsos etiam affectus et peccati cogitationem mortuus atque immobilis manens. Hodie Dei operatione glorificor, vivificor et resurgo. Antithesis autem figura utitur Theologus. Crucis enim ignominiae opponitur gloria, mortificationi vitae, sepulturae resurrectioni. Ae vide, quam apto ordine haec verba disposita sint. Praecedit enim crucifixio, id est, ea vis, qua nos ipsos frenamus, ne peccatum in actus exeat. Sequitur mortificatio, hoc est, vitiosorum animi motuum compressio. Huic proxima est sepultura, id est, ipsius quoque circa animi turbulentos motus actionis extinctio. Postremum locum tenet resurrectio. Nam cum ab operibus malis abstinuerimus, ac deinde eo progressi fuerimus, ut ne in animo quidem oppugnemur, sed omnes vitiosos motus exciderimus, et velut sepultura affecerimus, tum demum sola in nobis velut a morte excitata ratio elucet.

Sed.... maxime propriam, etc. Transit jam ad deliberativi generis speciem Theologus, atque hortatur, ut Christo munera offeramus: aequum est enim, quoniam ipse quoque nostra causa passus est; ut nobis passionum immunitatem conciliaret; ac pro nobis resurrexit, primitiae videlicet resurrectionis factus, ut firmam resurrectionis spem

animis infixam habeamus. Nam cum caput resurrexerit, universum etiam corpus resurgere necesse est. Atque offerre jubet, non aurum et argentum, gemmasque pretiosas, parva enim terrenaque hæc sunt, nimirum quæ a terra oriuntur, atque in terra remaneant, nec dominos suos comitentur, quæ etiam homo sceleratissimus facile paraverit, et in quæ majori animi studio et contentione incumbunt improbi, atque il, quos mundi princeps in servitute redegit. Sic autem vocatur diabolus, non quod mundi et rerum terrenarum imperium teneat (absit!), sed quod eos, qui improbe et scelerate vivunt, in potestate habeat. Peccatum autem plerisque Scripturæ locis mundi nomine appellatur, juxta illud, quod discipulis Christus dicebat: *Vos non estis de mundo, sicut ego non sum de mundo*⁹, id est, non estis ex eorum numero, qui vitiis flagitiisque delectantur, quemadmodum nec ego. Terrenum igitur munus Theologus rejicit, ut quod soli divites offerre queant. Nihil autem magnum atque honorificum est apud Deum, quod non pauper quoque donare possit. Inducit autem alterum oblationis genus, quod omnibus commune est, divitiibus juxta ac pauperibus, dicens: Nosmetipsos offeramus, qui quidem Deo possessio sumus longe pretiosissima maximeque propria: pretiosissima quidem, quoniam ipsius manibus effecti sumus, ac propter nos omnia, quæ oculis cernuntur, facta sunt. Maxime autem propria ob inspirationem divinæque imaginis similitudinem et rationem. Nam cum res omnes a Deo creatæ, ipsius bonitatis, quantum ad essentialia, participes sint, uberius etiam animantia, quibus, et quatenus sunt, et quatenus vitam habent, communicatur divina bonitas, in hoc eximia est hominis conditio, quod præter ea, quæ jam dicta sunt, ratione quoque præditus sit. Affinis enim quodammodo maximeque propinquus est Deo: tametsi ille

Imaginis decus imagini reddamus, etc. Reddamus, inquit, imagini Dei, id est animæ, imaginis decus, divinas nempe formas, quas peccatum obscuravit. Aptè autem dixit, Reddamus, quippe quod debeatur. Illud enim reddere quis dicitur, quod debet. Nos igitur, qui imaginis dignitatem accepimus, eandem hand dubie a Deo reposecimus. At sancto quidem Cyrillo unum idemque significare videntur, secundum imaginem et secundum similitudinem: verum reliqui Patres in hæc sunt sententia, ut per imaginem intelligendi vim arbitriique libertatem et principatum designari putent, per similitudinem autem, virtutum perfectionem, quantum quidem hominis naturæ datur assequi. Hæc enim veluti notæ quedam sunt divinæ naturæ, tranquillitas nullis curis ac distractionibus interrupta, integritas, bonitas, sapientia, justitia, puritas ab omni labe peccati. Reddamus itaque animæ nostræ quod ipsi proprium est. Habet autem hoc proprium, quod ad Creatoris imaginem facta est. Atque etiam dignitatem nostram intelligamus, id est, magnitudinem veteremque nobilitatem. Eam autem cognoverimus, si eam talem recepimus

A τως καὶ ἅπαν τὸ σῶμα ἀναστῆναι. Καὶ καρποφορεῖν κελεύει οὐ χρυσὸν καὶ λίθους καὶ ἄργυρον. Μικρὰ γὰρ ταῦτα καὶ εὐτελῆ, ἀπὸ γῆς τὰ ὄντα καὶ τῆ γῆ ἐναπομένοντα, ἀλλ' οὐκ ἀκολουθοῦντα τοῖς κτησαμένοις, ἀ καὶ κάλλιστος βράδιος ἐκτέσσατο, καὶ περὶ ἃ οὐ φαῦλοι μᾶλλον σπουδάζουσιν, καὶ οὗς ὁ κοσμοκράτωρ ἔχει καταδουλώσας. Οὗτοι δὲ ὀνομάζονται ὁ διάβολος, οὗ ὅτι τοῦ κόσμου κρατεῖ καὶ τῆς κτίσεως, ἅπασι, ἀλλ' ὅτι ἐκείνων κρατεῖ, τῶν τὴν κακίαν ἐργαζομένων, ἧτις κόσμος πολλαχῶς εὕριπκεται: λεγομένη, κατὰ τὸ πρὸς τοὺς μαθητὰς ὑπὸ Χριστοῦ εἰρημένον· Ὁ μῆεις οὐκ ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί· τουτέστι, οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν ἀγαπῶντων τὴν πονηρίαν ὡσπερ οὖν οὐδὲ ἐγὼ. Τὴν μὲν οὖν γῆν καὶ καρποφορίαν ὁ Θεολόγος ἐκβάλλει, ὡς μόνους τοῖς πλουσίοις δυνατὴν εἶσταν. Οὐδὲν δὲ μέγα παρὰ Θεοῦ, ὃ μὴ καὶ πένις δωρεῖσθαι δύναται. Εἰσάγει δὲ τὴν κοινήν, ἣν ὁμοίως πάντες καρποφορεῖν δύναται, καὶ πλοῦστοι ὦσιν, καὶ πένιτες, λέγων· Καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, οἵτινες κτημᾶ ἐσμεν τῷ Θεῷ τιμιώτατον καὶ οἰκειώτατον· τιμιώτατον μὲν, ὅτι ταῖς αὐτοῦ χερσὶ διηρητίσθημεν καὶ δι' ἡμᾶς πάντα γέγονε τὰ ὀρώμενα· οἰκειώτατον δὲ, διὰ τὴν ἐμπνευσιν καὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ διὰ τὸν λόγον. Πάντα μὲν γὰρ τὰ ὑπὸ Θεοῦ γενόμενα κοινωνοῦσι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, κατὰ τὸ εἶναι. Ἐκ περισσοῦ δὲ τὰ ζῷα. Κατὰ τε γὰρ τὸ εἶναι καὶ κατὰ τὸ τῆς ζωῆς μετέχειν κοινωνοῦσι τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα μὲν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ λογικόν. Οἰκειώτερος γὰρ πῶς ἐστὶ πρὸς Θεὸν τῶν αἰσθητῶν ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ ἀπάντων ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως ὑπέρχεται.

C incomparabili magnitudine nos superet.

Col. 397 B 12. Ἀποδώμεν... ἡμᾶς ἄνθρωπος. Ἀποδώμεν, φησὶ, τῆ ψυχῆ, τῆ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ, τὸ κατ' εἰκόνα ἀξίωμα, δηλαδὴ τοὺς θεοὺς χαρακτηήρας, οὗς ἡ ἀμαρτία ἡμαυρώσατε. Καλῶς δὲ εἶπεν, Ἀποδώμεν, ὡς ὑπειλόμενον. Ἐκεῖνο γὰρ τις ἀποδοῖναι λέγεται, ὅπερ κεχερώσατο. Καὶ ἡμεῖς οὖν, λαθόντες τὸ κατ' εἰκόνα, ἀπειτηθησόμεθα πάντως αὐτὸ παρὰ τοῦ δόξαν Θεοῦ. Καὶ τῷ μὲν ἁγίῳ Κυρίλλῳ, τὸ αὐτὸ καὶ ἐν εἶναι δοκεῖ, τὸ κατ' εἰκόνα καὶ τὸ καθ' ὁμοίωσιν· τοῖς δὲ λοιποῖς θεοῖς Πατράσι, κατ' εἰκόνα μὲν, τὸ νοερόν καὶ αὐτεξούσιον καὶ τὸ ἀρχικόν· καθ' ὁμοίωσιν δὲ, τὸ ἐν ἀρεταῖς τέλειον, ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπου φύσει, τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ δίκαιον, τὸ πάσης κακίας ἐλευθερόν, τὸ ἀμέριμον, τὸ ἀπερίσπαστον καὶ ἀκέραιον. Αὗται γὰρ οἰονεὶ χαρακτηήρας τῆς θείας ὑπάρχουσι φύσεως. Ἀποδώμεν οὖν τῆ ἡμετέρᾳ ψυχῆ τὸ οἰκεῖον αὐτῆ. Οἰκεῖον δὲ αὐτῆ, τὸ κατὰ τὴν εἰκόνα εἶναι τοῦ κτίσαντος, πρὸς ἣν καὶ γέγονεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀξίωμα ἡμῶν γνωρίσωμεν, τουτέστι τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐγγένειαν. Γνωρίσωμεν ὃ ἄν, ἀναλαθόντες αὐτὸ τοιοῦτον, οἷον ἐξ ἀρχῆς ἐλάβομεν· ὡς οὖν ἄλλοι ἀντ' ἄλλων γενόμενοι, οὐ γνωρίζομεν ἑαυτοὺς, ὡσπερ εἴ τις ἄλλος ἀντ' ἄλλου γενόμενος,

⁹ JOH. XVI, 16.

λέγει, μὴ γινώσκεις ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀλλοίωσιν. Γνώ-
μεν οὖν, ἤλικτοι παρὰ Θεοῦ γεγόναμεν καὶ τὸ ἀρχέτυ-
πον τιμῆσθεμεν ἐν τῷ τηρεῖν τὴν εἰκόνα ἀμβλύουτον.
Γίνεται δὲ αὐτῇ ἡ τιμῇ, διὰ τῆς ἀπηκριθωμένης μι-
μήσεως, καὶ ὅταν τὸ παράδειγμα ὁμοίον τῷ ἀρχέ-
τύπῳ φαίνεται. Γνώμεν καὶ τοῦ μυστηρίου τὴν
δύναμιν, τουτέστι τῆς ἑορτῆς τὴν αἰτίαν καὶ τὸν
σκοπὸν. Δὲ ἡμᾶς γὰρ πᾶσα ἡ φιλόανθρωπος τοῦ
Δεσποτοῦ οἰκονομία γέγονε, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ
θανάτου ἐγεύσατο ὁ ἀθάνατος. Γενώμεθα ὡς Χριστὸς,
ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ὡς ἡμεῖς. Ὁ κορυφαῖός φησι Πέ-
τρος, ὅτι Χριστὸς ἐπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῶν ὑπο-
λιμπάνων ὑπογραμμῶν. Γέγονε γὰρ ὁ Σωτὴρ ὑπο-
γραμμὸς τοῖς ἀνθρώποις, τυπούμενος αὐτοῖς καὶ
λαμβάνων ἀπαθῶς τὰ νοήματα τοῦ κόσμου τούτου.
Ἐδ' οὖν, Γενώμεθα ὡς Χριστὸς, οὕτω νοήσεις· Γενώ-
μεθα καθαρὸν καὶ ἀπαθεῖς, ἐπεὶ καὶ Χριστὸς τα-
πεινώσας ἑαυτὸν καὶ συγκαταθῆς ἡμῖν, μεμνήνηκεν,
ἕπερ ἦν, καθαρὸς καὶ ἀπαθής· Ἀμαρταν γὰρ οὐκ
ἐποίησεν, οὐδ' ἐρέθη ἔλλος ἐν τῷ στόματι αὐ-
τοῦ. Ὁ μὲν Θεὸς ὢν, ἀνθρώπος γέγονε. Δεῖ οὖν καὶ
ἡμᾶς, θεοὺς γενέσθαι. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν δι' ἡμᾶς
ἀνθρώπος, ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ ἑαυτῶν θεοί. Καὶ ἐκεῖνος
μὲν ἀντὶ τῆς ἀκροτάτης δόξης, τὴν ἀκροτάτην ἀνα-
λαθόμενος ἀτιμίαν· ἡμεῖς δὲ, ἀντὶ τῆς ἀκροτάτης
ἀτιμίας, τὴν ἀκροτάτην τιμὴν. Κάκεινος μὲν φύσει
γενόμενος ἀνθρώπος, ἡμεῖς δὲ θέσει θεοί. Γέγονε
γὰρ, ὃ ἔσμεν, κατ' οἰκονομίαν, ἢ ἡμεῖς γενώμεθα,
ὃ ἔστιν ἀντιμετρομένης, ὡς οἶδεν αὐτὸς, τῇ αὐτοῦ
κνώσει τῆς τῶν χάριτι σωζομένων θεώσεως. ὅλων
θεοειδῶν καὶ ὅλων Θεοῦ χωρητικῶν καὶ μόνου γενη-
σομένων. Τοῦτο γὰρ ἡ τελείωσις, πρὸς ἣν σπεύδουσιν
οἱ ταύτην ἀληθῶς ἐσεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν πιστεύσαν-
τες.

admodum ipse novit, cum eorum, qui per gratiam salutem consequuntur, deificationem, ita ut
toti deiformes, et toti Dei capaces, toti denique ipsius unius simus. Hoc enim est ea perfectio, ad
quam properat, qui hanc pollicitationem certa fide expectant.

Col. 397 C 7. Προσέλαθε... πτώματι. Εἰσὶ τὰ ῥή-
ματα ταῦτα σαφῆ καὶ οὐδεμιᾶς ἐρμηνείας δεόμενα.
Προσέλαθε γὰρ ὁ Χριστὸς τὸ χεῖρον, τὴν ἀνθρωπώ-
τητα, ἵνα δῶ τὸ βέλτιον, τὴν θεότητα. Καὶ πλούσιος
ὢν τῇ θεότητι, ἐπτώχευσε τῇ σαρκί, ἢ ἡμεῖς πλου-
τήσωμεν τὴν θεότητα. Καὶ δούλου μορφῆν ἐφόρτισεν,
ἢ ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ διαβόλου καὶ τῶν
παθῶν ἐλευθερίαν λάθωμεν· ἕπερ δηλοῖ, ὅτι εἶχονμεν
ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐλευθερίαν ἀπωλέσαμεν δὲ ταύτην. Δεῖ
οὖν ἀπολαβεῖν, ἣν ἔχοντες ἀπεβάλομεν. Κατέβη πρὸς
ἡμᾶς ὁ Ὑψίστος, ἢ ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ ὑψωθῶμεν,
ὑπεραρθέντες τῆς τῶν γερῶν σχέσεως καὶ περρω-
θέντες πρὸς τὰ οὐράνια. Ἐπειράσθη ἐν τῇ ἐρήμῳ
εἰς γαστριμαργίαν, φιλοδοξίαν, φιλοχρηματίαν, καὶ
νενίκηκεν ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ προσβολῇ καὶ πείρᾳ τὸν
πειραστὴν, ἡμῖν τὴν νίκην πραγματευόμενος. Ἄλλὰ
ἠτιμάσθη ὁ τῆς δόξης Κύριος, ἵνα δοξάσῃ τοὺς ἀτι-
μοὺς ἡμᾶς ἀπέθανεν, ἵνα τῷ θανάτῳ αὐτοῦ σωθῶ-
μεν· κατέβη καὶ ἀνέβη, ἵνα ἡμεῖς ἀκούσθῃσωμεν
αὐτῷ, καὶ ἵνα κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἀμαρτίας
πτώματι πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύσῃ, ὡς ἡ ὑπόχρεσις.

A mus, qualem primum accepimus. Nam nunc alii ex
aliis facti nosmet haudquaquam agnoscimus, per-
inde sane ac si quis in alium hominem transla-
tus, affirmet se sibi ipsi ignotum esse, propter ejus-
modi immutationem. Intelligamus igitur, quales a
Deo creati sumus, atque exemplar nostrum hono-
remus, nimirum imaginem a vitiorum sordibus im-
muncem servando. Porro hic honor in accuratissi-
ma imitatione consistit, cum exemplum exemplaris
sui similitudinem retulerit. Vim etiam mysterii
cognoscamus, id est, festi causam et scopum. Nos-
tra etenim causa totum incarnationis Dominicæ
mysterium contigit, atque immortalis ille mortem
pro nobis quantum ad carnem degustavit. Simus
ut Christus, quoniam Christus quoque sicut nos.

B Petrus apostolorum princeps ait: *Christus passus
est pro nobis, relinquens nobis exemplum*¹⁰. Salvator
enim mortalibus exemplum factus est, ipsi sese
informans, ac mundi hujus cogitationes, circa tur-
bulentos tamen animi motus, suscipiens. Efficia-
mur ut Christus, qui se ipsum ita humiliavit, atque
ad infirmitatem nostram demisit, ut tamen, quod
erat, permaneret, nempe purus, et turpium affe-
ctum expers. *Peccatum enim non fecit, nec inventus
est dolus in ore ejus*¹¹. Atque ille quidem, cum
Deus esset, homo factus est. Proinde nos quoque
deos fieri oportet. Cæterum ille propter nos homo,
nos autem propter nosmetipsos dii: atque ille pro
summa gloria summam ignominiam suscipiens, nos
autem pro extrema ignominia summum honorem. Hoc
præterea interest, quod ille natura homo factus est,
nos autem adoptione dii. Hoc enim consilio id quod
sumus factus est, ut nos id, quod ipse est, efficia-
mur, compensata nimirum ipsius inanitione quem-

Assumpsit quod deterius erat, ut det, etc. Perspi-
cua sunt hæc verba, nec ulla interpretatione opus
habent. Accepit enim Christus quod deterius est,
humanitatem scilicet, ut det quod præstantius est,
nempe Divinitatem: et cum dives esset, quantum
ad Divinitatem, pauper, quantum ad carnem, factus
est, ut nos Divinitatis opes consequamur. Servi
præterea formam gestavit, ut nos ex diaboli affe-
ctuumque servitute in libertatem asseramur. Non
dixit, libertatem accipiamus, sed recipiamus; ut in-
dicet nos a principio quidem libertatem habuisse,
verum eam amisisse. Quare nobis ea recipienda est,
quam habentes perdidimus. Descendit ad nos Altis-
simus ille, ut nos abjecti et humiles in sublime fer-
ramur, supra terrenarum rerum affectionem evecti,
atque ad cælestia tanquam pennis sublati. Tenta-
tus est, ac triplici tentationum telo in deserto peti-
tus est Christus a diabolo, gula nempe, ambitio-
nis et avaritiæ: atque in hoc triplici certamine
tentatorem superavit, nobis videlicet victoriam ac-
quirens. Quin etiam contemptus est ille gloriæ Do-

¹⁰ Petr. ii, 5. ¹¹ *ibid.* 22.

minus, ut nos infames ornet atque illustret. Mortuus est, ut per ejus mortem salutem assequamur. Descendit atque ascendit, ut nos ipsum sequamur, atque ut humi jacentes in peccati lapsu ad seipsum trahat, quemadmodum se facturum recepit, *meipsum* ¹².

Omnia quispiam donet, omnia ei, etc. Enumeravit ea, quæ Christus pro nobis passus est, beneficiaque in nos collata, ut probet nos non ex gratuita munificentia in eum liberales esse, sed ex debito. Et quidem superius videbatur rerum crassarum et terrenarum oblationem prorsus rejicere, cum dicebat : Aurum fortasse putatis me dicere, aut argentum? imo nosipso Deo offeramus. Nunc autem ostendit se non omnino hujusmodi munera improbare, sed quod majus est anteferre, nempe ut nosipso offeramus. Ait igitur, Omnia det quispiam, et aurum et gemmas et vestes, det autem ex debito : quandoquidem priores beneficentia partes Christus occupans, mortem pro nobis excepit, ac seipsum pro nobis in sacrificium Patri obtulit. Nam illi peccaveramus, et proinde ipsi nostræ redemptionis pretium persolvendum erat, ut nos condemnatione solveremur. Absit enim ut tyranno diabolo Domini sanguis oblatu fuerit. Pretium autem redemptionis pro nobis Christus est, et culpæ succidaneus, utpote qui naturam nostram salutis nostræ causa suscepit, perinde ac si quis pro reo aut captivo seipsum substituât, ad ea perpetiunda, quæ illum pati necesse erat. Quanquam autem, inquit, bona sit omnis oblatio, quam quispiam bene de se merito Christo fecerit, nihil tamen tam eximium daturus est, quam si seipsum obtulerit hujus mysterii rationem intelligentem, id est, cogitantem quæ Resurrectionis causa sit, quidque mortalibus afferre possit, eamque cognitionem actionibus declaraverit, ac propter illum omnia factus fuerit, quæcumque ipse propter nos factus est, id est, sine reprehensione incedens per omnes Christi ætates et potentias, spiritualiter purificatus, corde circumcisus, in templo docens, mundinatores eiciens, lapidatus, aliaque omnia, partim faciens, partim patiens, quæ ipse nostra causa, vel fecit, vel passus est, nobis exemplum relinqueas.

Ac vobis quidem, ut cernitis, pastor hic bonus, etc. Auditores ad fructus Deo offerendos excitans Theologus, hoc faciendum esse probat, tum a persona Christi, cum dixit eum pro redemptionis pretio seipsum nobis dedisse, tum nunc etiam a persona Patris, addens, Quoniam hic quoque pastorem sive episcopum me dispensat. Presbyter etenim jam sum atque hoc pater, non sperat, sed videt : nondum autem sum episcopus, sed me post mortem suam futurum sperat pater, optatque, ut hujusmodi munere dignus sim, ut non mercenarius sim, neque fur, sed pastor : atque a vobis, qui ab eo pascimini, petit, ut me eum a vita iugiter, pastorem accipiatis, morigerique animi specimen præbeat. Aliquid est autem, ut paternæ petitioni cedatis. Pastor etenim bonus est (quod de seipso Christus prædicavit) animamque suam pro nobis ovibus po-

Ἐπηγγέλματο γὰρ λέγων· Ὅταν ὑψωθῶ, πάντα ἐκτίσω πρὸς ἑμυαυτόν.

Col. 400 A 5. Πάντα . . . γενόμενον. Ἀπρημιήσατο τὰ δι' ἡμᾶς πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰς θεοθείας ἡμῖν εὐεργετίας, ἵνα δείξῃ μὴ κατὰ χάριν αὐτῷ καρποφοροῦντας, ἀλλὰ κατὰ χρέος. Καὶ ἄνω μὲν ἐδόκει τέλειον ἐκβάλλειν τὴν διὰ τῶν ὑλῶν καρποφορίαν, ἐν οἷς ἔλεγε· Χρυσὸν με ἕως οἴσθε λέγειν ἢ ἄργυρον, καρποφορήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς· νῦν δὲ δείκνυσιν, ὅτι οὐ παντελῶς ἀποδοικμάζει τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ προτιμᾷ τὸ μείζον, τουτέστι τὸ ἑαυτοὺς προσάγειν. Φησὶ γοῦν· Πάντα διδοῖτο τις, καὶ χρυσὸν καὶ λίθους καὶ ὑφάσματα· διδοῖτο δὲ κατὰ ὀφειλήν. Ἐπεὶ προλαβὼν ὁ Χριστὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο θάνατον, καὶ ἑαυτὸν τῷ Πατρὶ προσέφερεν θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν. Αὐτῷ γὰρ πεπλημελέηκαμεν, καὶ αὐτὸν ἔδει τὸ ὑπὲρ ἡμῶν λύτρον δεῖσθαι· καὶ ὄντως ἡμᾶς λυθῆναι τῆς κατακρίσεως. Μὴ γὰρ γένοιτο τῷ τυράννῳ τὸ τοῦ Δεσπότου αἷμα προσσνεχθῆναι. Λύτρον δὲ ὁ Χριστὸς καὶ ἀντάλλαγμα, ὡς τὰ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδέξαμενος· ὥσπερ ἐάν τις ὑπὲρ τοῦ ὑπευθύνου ἢ αἰχμαλώτου ἐκθῶ ἑαυτὸν, ὥστε παθεῖν, ἃ ἐκείνῳ ἔδει παθεῖν. Κολλῆ μὲν οὖν, φησὶ, καὶ πᾶσα καρποφορία, ἣν ἂν δώσῃ τις τῷ εὐεργετῇ Χριστῷ· οὐδὲν δὲ τοιοῦτον δώσει μέγα, οἷον ἑαυτὸν τοῦ μυστηρίου συνιέντα τουτέστι νοοῦντα, τίς ἢ τῆς ἀναστάσεως αἰτία, καὶ τί δύναται χαρίζεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὴν γνώσιν ταύτην δεικνύοντα ἐπὶ τῶν πράξεων, καὶ πάντα γενόμενον διὰ Χριστοῦ, ὅσα ἐκείνος δι' ἡμᾶς, τουτέστιν ἀμέμπτως ὀδεύοντα διὰ πασῶν τῶν ἡλικιῶν Χριστοῦ καὶ δυνάμεων, ἀγνίζόμενον πνευματικῶς, περιτεμνόμενον τὴν ἐν καρδίᾳ περιτομὴν διδάσκοντα ἐν τῷ ἱερῷ, τοὺς θεοκαπήλους ἐλαύνοντα λιθαζόμενον, τὰ ἄλλα ποιούοντα ἢ πάσχοντα, ὅσα καὶ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἐποίησεν ἢ ἐπαθεν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμών.

Ibid. B 1. Καρποφορεῖ . . . πνεύματος. Διεγείρων τοὺς ἀκούοντας εἰς τὸ καρποφορεῖν ὁ Θεολόγος, κατασκευάζει τὸ δεῖν τοῦτο γενέσθαι καὶ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, εἰπὼν, ὅτι κἀκεῖνος λύτρον ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. Κατασκευάζει δὲ νῦν καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδίου Πατρὸς, προσθεὶς, ὅτι καὶ οὗτος ἐμὲ ὑμῖν ποιμένα, εἴτουν ἐπίσκοπον, προμνηστεύεται. Προσβύτερος γὰρ ἡδὴ εἶμι· καὶ τοῦτο ὁ Πατὴρ οὐκ ἐλπίζει, ἀλλὰ βλέπει· οὐπω δὲ εἶμι ἐπίσκοπος, ἀλλὰ τοῦτο ὁ Πατὴρ ἐλπίζει γενέσθαι με μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον, καὶ εὐχεται, ἀξίον με γενέσθαι τοῦ πράγματος, ὡς μὴ μισθωτὸν εἶναι, μηδὲ κλέπτῃν ἀλλὰ ποιμένα. Καὶ παρ' ὑμῶν αἰτεῖ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιμαινομένων, ἵνα με μετ' αὐτὸν τὸν ποιμαίνοντα δείξῃθε καὶ τὴν εὐπέθειαν ἐπιδείξηθε. Δίκαιοι δ' ἂν εἴητε, αἰτοῦντι τῷ πατρὶ πέθεισθαι. Ποιμὴν γὰρ ἐστὶ καλὸς (ὅ περὶ αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ εἶπε), καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ὑμῶν

¹² Joan. 11, 52.

τῶν προβάτων τίθησι. Δίδωσι δὲ καὶ ἑαυτὸν διπλοῦν A
 ἕμιν ἀνὸ' ἀπλοῦ. Κάμῃ γὰρ εἰς τὴν προστασίαν μεθ'
 ἑαυτοῦ ἔταξεν· καὶ γὰρ διπλὴν αὐτῷ μέλλω χρεῖαν πλη-
 ροῦν, καὶ τοῦ γῆρως βακτηρία γενόμενος καὶ τοῦ
 πνεύματος. Ὑποστηρίζω τε γὰρ τὸν πατέρα κειμη-
 λότα τῷ γῆρῳ, καὶ τὰς πνευματικὰς αὐτῷ καὶ ἐκ-
 κλησιαστικὰς συνεισενέγκω φροντίδας.

Col. 400 B 6. Καὶ προστίθησι . . . ἄξιον. Καὶ
 δύο, φησὶ, ναοὺς ὑμῖν ὁ πατὴρ ἔχαρισται. Ἐνα μὲν
 ἄψυχον, ἐν ἑν Ναζιανζῷ φιλοτίμως ἀνήγειρα, περι-
 καλλῆ τινα καὶ οὐράνιον. Οὐράνιον δὲ εἶπεν αὐτόν,
 τάχα μὲν διὰ τὸ ὕψος, τάχα δὲ διὰ τὸ ἡμισφαιρικὸν
 σχῆμα τῆς ὀροφῆς, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ τὴν πάντα
 ναὸν τύπον ἀποσωζεῖν τοῦ οὐρανοῦ· ἕτερον δὲ ἔμφυ-
 χον. Ἐαυτὸν δὲ οὕτω λέγει ὁ Θεολόγος κατὰ τὸ ἀπο-
 στολικόν· *Οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε; Καὶ*
ἀναγκάζεται μὲν, ὡς ἐν συγκρίσει, εἰπεῖν ἑαυτὸν
πολλῷ μείζονα καὶ ὑψηλότερον τοῦ ἀψύχου ναοῦ·
ἐπεὶ δὲ φορτικόν ἐστὶ τὸ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν, ἐκκλίνει
τὴν περιαιτολογίαν, καὶ μέσως πως λέγει, ὅτι προσ-
τίθησι τῷ ἀψύχῳ μὲν, περικαλλεῖ δὲ ναῶν, ἐμὲ τὸν
ὀμοιοῦν καὶ ἡλικίον, τοιούστιν οἷον ἂν καὶ ὅσον
κρίνοι τις. Πλὴν ὁποῖος ἂν καὶ εἴην, τῷ πατρὶ τιμιώ-
τατος σφόδρα εἰμί. Τοιοῦτον οὖν με παρ' αὐτῷ ἦν-α,
ὑμῖν ἐπιδεδωκα. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι εἰς μὲν τὸ
ἀνεγείραι τὸν ἄψυχον ναὸν πολλοῦ πόνου καὶ ἀναλω-
μάτων ἐδέησε τῷ πατρὶ, εἰς ἐμὲ δὲ οὐχί· πολλοῖς γὰρ
καὶ γὰρ ἰδρωσι καὶ πόνοις, τοῖς τῶν μαθημάτων, δι-
ἀσκήσεως τοιοῦτος συνετελέσθη. Ἐπεὶ δὲ πολλάκις
τινὰ τῶν πραγμάτων οὐκ ἄξια τῶν πόνων ἀποθαί-
νουσιν, ὁ Θεολόγος μέσως χωρῶν, οὕτε κρύπτει τοῦτο,
οὗτε ἄξιος ἀπέβη τῶν πόνων, οὕτε πάλιν ἀπαυθαδιά-
ζεται, ἀλλ' ἐπέυχεται μόνον· εἶη δὲ εἰπεῖν, ὅτι καὶ
τῶν πόνων ἄξιον.

lus a patre susceptis responderit, nec rursus hoc
 ma exprimit. Atque utinam laboribus quoque dignum addere liceat.

Bid. 41. Καὶ . . . μεγαλοψυχίας. Ἐτι ἐμφυλο-
 χωρεῖ ὁ Θεολόγος τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς τοῦ πατρὸς
 ἐπιδοσεως· καὶ εἰπὼν, ὅτι Πάντα προστίθησιν ὑμῖν
 τὰ ἑαυτοῦ, πρὶν ταῦτα ἀπαριθμήσασθαι, μεταξὺ
 ἐθαύματε καὶ ἀνεφθέγγετο, Ὡ τῆς μεγαλοψυχίας!
 τῆς πρὸς τὴν καρποφορίαν δηλαδὴ ἀπλότητος. Οἱ μὲν
 γὰρ ἔξω σοφοὶ μεγαλοψυχίαν ὀρίζονταί, ψυχῆς ἀρε-
 στήν, καθ' ἣν τινες εὐ δύνανται φέρειν τὰ συμβαί-
 νοντα· οἱ δὲ ἡμέτεροι διδάτκαλοι, ὡς ἐπιτοποῦν τὴν
 ἐλευθεριότητα καὶ μεγαλοδωρίαν, μεγαλοψυχίαν ὀνο-
 μάζουσιν. Ὡσπερ οὖν καὶ νῦν ὁ Θεολόγος τὸν ἑαυτοῦ
 πατέρα μεγαλόψυχον, εἶπουν μεγαλόδωρον, ἐκάλειεν·
 οἶονε δὲ ἐπιδοροῦόμενος, ὃ εἶπεν, οὐ μεγαλοψυχίαν,
 ἀλλὰ μᾶλλον φιλοτεχνίαν, τὴ πρᾶγμα προσαγορεύει.
 Διὰ γὰρ τὴν ἀγάπην, φησὶν, ὑμῶν, τῶν πνευματι-
 κῶν αὐτοῦ τέκνων, τσαύτην ἐπεδείξατο τὴν ἀπλό-
 τητα. Ἐπεὶ οὖν ἡ φιλοτεχνία αἰτία γέγονε τῆς μεγα-
 λοψυχίας καὶ τῆς ἀπλότητος, κυριώτερον ἂν εἶη, τὴ
 πᾶν φιλοτεχνίαν λέγειν, ἀπὸ τῆς αἰτίας καὶ τὴ αἰτια-
 τὴν ὀνομάζοντας. Τάχα δ' ἂν τις καὶ κατὰ τοὺς ἔξω
 τῆς μεγαλοψυχίαν νοήσας ἐναυθῆα, οὐδ' οὕτω κακῶς
 λυθλαεῖ. Ἐπειδὴ γὰρ παρ' ἐκείνοις ὁ μεγαλόψυχος

nit. Quin et pro simplici duplicem vobis seipsa
 offert : nam me quoque ad vos regendus socium as-
 ciscit : atque ipse ego duplicem usum atque ope-
 ram illi præstabo, nimirum et senectutis subsidium
 factus, et spiritus. Nam et patrem senectute fra-
 ctum et confectum fulciam, et spirituales atque ec-
 clesiasticas curas eum ipso sustinebo.

Atque inanimato templo animatum, etc. Duo templa,
 inquit, pater vobis dono dedit, alterum quidem inani-
 me quod Nazianzi magnifice exstruxit, perelegans
 quoddam et coeleste. Coeleste autem ipsum dixit, vel
 propter altitudinem, vel propter semicircularem tecti
 figuram, vel etiam fortasse quia templum omne cæli
 figuram servat, alterum autem animatum, sic autem
 seipsum appellat, secundum illud Apostoli : *Nescitis,*
*quod templum Dei estis*¹³? Ac cogitur quidem, ut in
 comparatione, multo majorem et sublimiorem seipsum
 inanimato templo dicere. Verum quoniam grave est
 invidiæque plenum proprias laudes prædicare, ad
 vitandam ostentationis speciem medio quodam mo-
 do ait : Inanimi quidem huic, cæterum peregregio
 templo adjungit me, qualemcunque tandem et
 quantulumcunque, id est, qualem et quantum judi-
 caveritis. Verum qualiscunque sim, patri tamen
 sum charissimus, et commensuratus. Talem me
 igitur pater tantique apud se pretii, vobis porrexit.
 Nec vero hoc dici possit, ad erigendum quidem in-
 animatum templum multo labore multisque sum-
 ptibus opus fuisse patri; ad me autem non item.
 Multis enim ipse quoque sudoribus, tum disciplina-
 rum, tum piæ exercitationis, talis effectus sum.
 Quoniam autem plerumque accidit, ut quedam ne-
 quaquam pro laborum ratione succedant, Theologus
 medium iter tenens, nec hoc reticet, quod labori-
 arroganter affirmat, verum rem potius optandi for-
 addere liceat.

Suaque omnia vobis proponit, etc. Adhuc in eodem
 sermone de patris oblatione immoratur : eumque
 dixisset, Omnia sua vobis proponit, priusquam hæc
 recenseat, interea cum admiratione sic loquitur :
 O miram animi magnitudinem, id est, o insignum
 in offerendo munere simplicitatem. Externi enim sa-
 pientes μεγαλοψυχίαν, id est magnanimitatem, de-
 finiunt animæ virtutem, per quam nonnulli quæ ac-
 cidunt, recte ferre possunt. At nostri doctores ut
 plurimum liberalitatem et magnificentiam magnani-
 mitatem nominant. Quemadmodum hoc quoque loco
 Theologus patrem magnanimum, id est, munificum
 vocavit. Cæterum quasi corrigens quod dixit, eam
 rem non magnanimitatem, sed paternum potius
 amorem appellat. Ob amorem enim vestri, inquit,
 hoc est, spiritualium suorum filiorum, tantæ sim-
 plicitatis specimen edidit. Quoniam igitur paternus
 amor magnanimitati et simplicitati causam præbuit,
 rectius fuerit totum hoc paternum indulgentiam dicere,
 nimirum causæ nomen affecto tribuentes.
 Quod si quis etiam juxta externorum philosopho-
 rum sententiam, hoc loco magnanimitatem intellexe-

¹³ 1 Cor. iii, 16.

rit, ne sic quidem fortasse aberraverit. Quoniam enim apud illos, qui animæ magnitudine præditus est, vitæ suæ non parcit, hæc quoque laude patrem ornatum esse Theologus testatur. Ait enim : Pastor est bonus, animamque suam pro ovibus ponit. Illud etiam adjecit : Me quoque filium suum optat talem pastorem fieri, ponentem videlicet animam pro vobis. Quam ob causam ipse admiratione exclamavit. O miram animi magnitudinem ! Tum ne quis existimaret, quod pater, ut magnanimus, filium periculis objiciens minus amanter in ipsum affectus sit, huic suspitioni occurrit, dicens : Aut, ut verius loquar, paternum amorem. Nam sic, atque ob hujusmodi causas, filium periculis exponere, non est, inquit, hominis liberis odio habentis, verum impense amantis. Quamobrem etsi magnanimitatem eam rem nominavit, quoniam cum multis laboribus, curis, et periculis ipsi luetandum erat, tamen quia propter vos utilitatemque vestram, et propter Deum res ejusmodi perferendæ sunt, id totum, paternus amor dicendus est. Hæc locutus Theologus, statim ea quæ a patre offeruntur, enumerat. Hæc porro sunt tria. Ac si quidem rem simpliciter complecti voluisset, ita dixisset : Quoniam seipsum dat, et me et templum. Nunc vero magnificam et excellentem oblationem augens et amplificans, tum sua, tum paterna subdividit, varians ac multiplicans nomina. Nam canitiem patrem vocat, juventutem seipsum : et rursus patrem testatorem, seipsum autem hæredem, utpote episcopali throno successurum. Habetis autem, inquit, mecum sermones meos, atque ex his utilissimos quosque et sanctissimos. Non enim ad gratiam docebo, sed ad utilitatem, non ostentabunde, sed spiritualiter, neque ea, quæ oratoria suppeditat exercitatin, sed quæ inserit Spiritus sanctus. Etenim humani sermones aures tantum permulcent ac deliniunt, nec ulterius progrediuntur : ac spirituales ad animam permeant. Eos enim insculpit Spiritus in humanis cordibus, tanquam in tabulis. Cumque dixisset, lapideis, tropum hunc explicuit, adjungens, Vel etiam carneis. Solida enim sunt et lapis, et caro : atque ea, quæ in hæc inciduntur, eam rationem habent, ut vix deleri queant. Hinc autem ab Apostolo sumptum est, qui sic ad Corinthios scripsit : *Quoniam estis epistola Christi, ministrata a nobis, inscripta, non atramento, sed Spiritu Dei viventis, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*¹⁵. Quod etiam ab Ezechiele mutuatus est Apostolus, per quem ait Deus : *Dabo eis cor alterum, et spiritum novum dabo eis, et evellam cor eorum lapideum ex carne ipsorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent*¹⁶. Dixit etiam alienubi Sirach : *Omnis homo ab adolescentia vergit ad malum, et non potuisti eorda eorum ex lapideis carnea facere*. Proinde nunc, cum dixit Theologus : Tabulis lapideis sive carneis, videtur mihi non interpretandæ dictionis causa hoc dixisse, sed magis ut distinctio-

σὺκ ἔστι φιλόζῳος, τοῦτο προσμαρτυρεῖ καὶ τῆ πατρὶ αὐτοῦ ὁ Θεολόγος. Εἶπε γὰρ, ὅτι Ποιμὴν ἔστι καλλῆς, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. Προσέθηκε δὲ, ὅτι Καὶ ἐμὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εὐχεται τοιοῦτον ποιμένα γενέσθαι, τιθέντα δηλαδὴ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ ὄκων. Ἐπὶ τούτοις ἐθήησε μετὰ θαύματος τὸ, Ὡ τῆς μεγαλοψυχίας ! Εἶτα, ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ, ὅτι τὸν υἱὸν ὁ Πατὴρ, ὡς μεγαλόψυχος εἰς κινδύνους ἐπιτιθούς, οὐ φείδεται αὐτοῦ, διορθοῦται τὴν ὑπόνοιαν ταύτην εἰπὼν· Ἢ, τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, τῆς φιλοτεκνίας. . Τὸ γὰρ οὕτως καὶ ἐπὶ τοιοῦτοις ἐκιδόναι τὸν υἱὸν, οὐκ ἔστι, φησὶ, μισοτέκνου, ἀλλὰ μάλιστα φιλοτέκνου. Ὡστε εἰ καὶ μεγαλοψυχίαν τὸ πρᾶγμα ὠνόμασα, διὰ τὸ μέλλειν πόνους καὶ κινδύνους ἔμεινεν, ἀλλ' οὐν ἐπεὶ δι' ὕμῶν καὶ τῆν ὑμετέραν ὠφέλειαν καὶ διὰ Θεὸν τὰ τοιαῦτα χρῆ διαθλεῖν φιλοτεκνία τὸ πᾶν ἔστι. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Θεολόγος, ἀπαριθμεῖται εὐθὺς καὶ τὰ παρὰ τοῦ πατρὸς καρποφορούμενα. Τὰ δὲ ἔστι τρία. Κἂν μὲν ἀπλῶς εἰπεῖν ἐβούλετο, εἶπεν ἂν, ὅτι Ἐαυτὸν δίδωσι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν ναόν. Νῦν δὲ τὴν φιλότιμον καρποφορίαν ἐπαύξισιν καὶ μεγαλύνων, ὑποδαίρει καὶ τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ πατρὸς, ποικίλλων καὶ πολυπλασιάζων τὰ ὀνόματα. Καὶ πολιάν μὲν λέγει, τὸν πατέρα· νεότητα δὲ, ἑαυτόν. Καὶ αἰθὺς κληροδότην μὲν τὸν πατέρα· ἑαυτὸν δὲ, κληρονόμον, ὡς μέλλοντα τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς διαδέχεσθαι καὶ κληρονομεῖν. Ἐχετε δὲ, φησὶ, μετ' ἐμοῦ καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, καὶ τούτων τοὺς ἱερωτέρους καὶ ὠφελιμωτέρους. Οὐ γὰρ πρὸς χάριν διδάξω, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν· οὐδ' ἐπιδεικτικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς· οὐδ' ἄπερ ἡ τῶν λόγων ἄσκησις δίδωσιν, ἀλλ' ἄπερ ἐντίθησι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Οἱ μὲν γὰρ ἀνθρώπωνι λόγοι, τὰς ἀκοὰς μόνον θέλγουσιν, οὐ παραιτέρω προϊόντες· οἱ δὲ πνευματικοί, εἰς τὴν ψυχὴν διαβαίνουσιν. Ἐντυποὶ γὰρ αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα, ὡσπερ πλαξί, ταῖς ἀνθρωπίναις καρδίαις. Καὶ λιθίνας δὲ εἰπὼν, ἠρμήνευσε τὴν τροπὴν, ἐπαγαγὼν, εἶπουν σαρκίνας. Ἄντιτυπὸς γὰρ καὶ λίθος καὶ ἀρβῶν, καὶ τὰ ἐγκολαπέμονα δυστέκνιπτα. Εἰληπται δὲ ὁ λόγος ἐκ τοῦ Ἀποστόλου, γράφοντος Κορινθίοις, ὅτι Ἐστὲ ἐπιστελι Χριστοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Ἡνεύματι Θεοῦ ζῶντος· οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίνας, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας. Ἐλαβε δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν χρῆσιν ἀπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ, δι' οὐ φησιν ὁ Θεός· Δώσω αὐτοῖς καρδίαν ἑτέραν, καὶ πνεῦμα καιρὸν δώσω ἐν αὐτοῖς· καὶ ἐκσπάσω τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν λιθίνην ἀπὸ τῆς σαρκὸς αὐτῶν καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην, ὅπως ἐν τοῖς προστάγμασι μου πορευώσονται. Λέγει δὲ πού καὶ ὁ θαυμαῖνος Σιράχ· Πᾶς ἄνθρωπος ἐκ νεότητος ἐπὶ τὸ σονηρὸν, καὶ οὐ ἴσχυσαν τὰς καρδίας αὐτῶν ἀντιλιθίνων ποιῆσαι σαρκίνας. Καὶ νῦν οὖν εἰπὼν ὁ Θεολόγος, Πλαξὶ λιθίνας, εἶπουν σαρκίνας, δοκεῖ μοι μὴ ἐφερμηνεύειν τὴν λέξιν, ἀλλὰ μάλλον ἀντιδιαστέλλειν τῇ λιθίνῃ καρδίᾳ, τουτέστι τῇ σκληρᾷ καὶ ἀνευλότῃ καὶ ἀντιτυπούσῃ τὴν σαρκίνην, ὅ ἔστι τὴν μαλακὴν καὶ ῥαδίως ὑπείκουσαν καὶ δεχομένην

¹⁵ II Cor. iii, 2. ¹⁶ Ezech. xxxvi, 26-27.

τὰ καλὰ γράμματα. Οὐ γὰρ ἀπλῶς πάση καρδίᾳ ἐν- A
τυποῖ τοὺς θεῖους λόγους τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ
τῇ σαρκίῳ, τουτέστι τῇ εὐαισθητῇ. Σαρκὸς γὰρ τὸ
αἰσθάνεσθαι· λίθου δὲ ἴδιον τὸ ἀναίσθητον. "Ἡ τάχα
καὶ λίθινας καὶ σαρκίνας λέγει τὰς καρδίας ὁ Θεο-
λόγος· λίθινας μὲν, διὰ τὸ στερεὸν καὶ τὸ δυσπά-
λειπτα εἶναι· τὰ ἐν αὐταῖς γράμματα· σαρκίνας δὲ,
διὰ τὸ αἰσθητικόν. Οὐ ἐπάγει, ὅτι ἐν ταῖς τοιαύταις
οἱ λόγοι οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς χαραχθήσονται, οὐδὲ οἷον
ἀνωθεν ἐπιχρωσθήσονται, ἵνα καὶ ῥαδίως ἀπαλεί-
φοντο· ἀλλ' εἰς βλάβος ἐνστημανθήσονται, ὥστε παρα-
μένειν. Καὶ ἐνστημανθήσονται οὐ μέλανι, ἀλλὰ χάριτι.
"Ἡ μὲν γὰρ τῶν δικαίων καρδία, ὡς φησὶν ὁ μέγας
Βασιλεὺς, Πνεύματι Θεοῦ ζώντος καταγράφεται·
ἡ δὲ τῶν ἀδίκων καρδία, οὐ Πνεύματι, ἀλλὰ μέλανι,
τῷ συγγενεῖ τοῦ σκότους καὶ ἐχθρῷ τοῦ φωτός.

B
ucant : et quidem consignabuntur, non atramento,
sed gratia. Justorum enim pectus, ut est apud magnum Basilium, spiritu Dei viventis perscriptum est :
injustorum autem, non spiritu sed atramento tenebrarum cognato, et lucis hoste.

Col. 400 C 7. Ταῦτα μὲν... ἐπαγγελίας. Ἐπ-
ετράγεισε τὰ ῥηθέντα τοῦ πατρὸς ἐγκόμια, καὶ δευ-
τέρου αὐτῆς ἤρξατο, ἐξομοίωσεν αὐτὸν τῷ Ἀβραάμ,
ὁμοίως ἐκείνῳ τὴν πρώην πλάνην καταλιπόντα. Ἐκ
γὰρ τῆς τῶν Ὑψισταρίων λεγομένης αἰρέσεως, εἰς
τὴν εὐσέθειαν μετεπήλυσεν. Οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο
Ἀβραάμ ὀνομάζει τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, ἀλλὰ καὶ ὡς
γραιὸν, καὶ ὡς φιλόξενον, καὶ ὡς προσάγοντα τὸν
υἱὸν τῷ Θεῷ, εἰ καὶ ἑκούσιος ἦν αὐτῇ ἡ προσαγωγή,
καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἀβραάμ ἐξ ἐπιτάγματος.
Πατριάρχῳ δὲ αὐτὸν καλεῖ, ὡς πατέρα καὶ ἄρχοντα
τῆς πόλεως, ὅσον ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς πράγμασι.
Κανόνα δὲ τῆς ἀρετῆς, ὡς πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ συλλα-
βόντα τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς ταύτην εὐ-
θύνοντα, καὶ τὸ μὲν ἄρτιον δοκιμάζοντα καὶ κατ-
έχοντα, καθάπερ ὁ κανὼν, τὸ δὲ περιττὸν καὶ ἄλλει-
πον, ὡς κακίαν, ξένοντα καὶ ἀποδοκιμάζοντα. Τῆς δὲ
ἱερωσύνης τελείωσιν, ὡς πάντα τὰ τῆς ἱερωσύνης
ἐντελῶς ἔχοντα. Ἐαυτὸν μέντοι μονογενῆ ὠνόμασεν
ὁ Θεολόγος, βιασάμενος τὸν λόγον, ἵνα μηδ' ἐν τούτῳ
τῆς κατὰ τὸν Ἰσαὰκ ἐλαττωθεῖη θυσίας· παρεμυθή-
σατο δὲ τὴν τόλμαν, ἐπαγαγὼν τὸν ἐξ ἐπαγγελίας.
E
I γὰρ καὶ μὴ μονογενῆς ἦν κατὰ τὴν γέννησιν, ἐπεὶ
μετ' αὐτὸν καὶ Γοργονία καὶ Καισάριος ἐγεννήθη,
ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν μονογενῆς ἦν. Μόνος
γὰρ τοῖς γονεῦσιν ἐξ ἐπαγγελίας ἐτέχθη, ὥσπερ καὶ
ὁ Ἰσαὰκ τῇ Σάρᾳ καὶ τῷ Ἀβραάμ. "Ἡ τάχα μονο-
γενῆ ἑαυτὸν λέγει, ὡς μόνον ὑπολειφθέντα τῷ πατρὶ,
τῶν ἄλλων ἤδη τέκνων τετελευτηκότων.

C
D
Atque hae vobis offert venerandus hic, etc. Post-
quam superiores patris laudes absoluit, secundas
jam exorditur, similem enim esse dicens Abraham,
ut qui non secus atque ille, pristinum errorem re-
liquerit. Nam ex ea secta, quae Hypsistariorum di-
citur, ad verae pietatis doctrinam migravit. Nec
eam tantum ob causam patrem suum Abraham eo-
mine appellat, sed etiam ut senem, ut hospitem,
ut Deo filium offerentem : tametsi voluntaria fue-
rit haec oblatio, non autem imperata, quemadmo-
dum illa Abrahae. Patriarcham autem eum vocat,
ut patrem et principem civitatis, quantum quidem
ad res ecclesiasticas attinet. Virtutis autem nor-
mam ut qui omnes virtutis partes complexus sit,
aliosque ad eam dirigat, et lectum quidem regulae
instar exploret ac retineat, superfluum autem et
deficiens abradat atque improbet. Jam sacerdotii
quoque perfectionem eum vocat, ut omnibus re-
bus, quae ad sacerdotium requiruntur, ab unde in-
structum. Seipsum tamen unigenitum Theologus
nominavit, vim orationi asserens, ut ne hac quoque
parte inferius quidquam pater sacrificio illo Isaaci
habeat. Verum hoc aliquanto audacius dictum mi-
tigavit, addens, ex pollicitatione. Nam etsi unige-
nitus non erat, quantum ad nativitatem, quando-
quidem post eum et Gorgonia et Caesarius procrea-
ti suot : tamen, si promissi rationem spectemus,
unigenitus erat. Solus enim ex pollicitatione a pa-
rentibus progenitus est, quemadmodum Isaac ab

Abrahamo et Sara. Vel fortasse unigenitum se dicit, quod solus patri reliquus esset aliis liberis jam
extremo vitae die perfunctis.

Ibid. 12. Ὑμεῖς . . . ἐπιθεύλω. Τοιαύτη μὲν,
φησὶν, ἡ τοῦ πατρὸς καρποφορία. Δεῖ δὲ καὶ ὑμεῖς
καρποφορεῖν τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν τὴν εὐπειθειαν καὶ
τὸ καλῶς ποιμαίνεσθαι. Ποιμανθῆητε δ' ἂν καλῶς,
εἰς μὲν τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, ὥσπερ εἰς μαλακίην
τινα καὶ χλοερὰν πεδιᾶδα κατασκηνοῦμενοι, καὶ τὸ
τῆς ψυχῆς παιδίζοντες πρόσωπον. Τῇ δὲ γνώσει καὶ
τῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ ποσίμῳ τῶν θείων Γραβῶν, ὡς
ὑδατι ἀναπαύσεως ἐκτερεφόμενοι. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ

- Vos autem, et Deo, et nobis, id muneris, etc.
Atque hujusmodi, inquit, est patris mei oblatio.
Vobis autem faciendum etiam est, ut Deo, et no-
bis, obedientiae munus offeratis, recteque pasea-
mus. Id porro consequemini, si in ea virtute, quae
in actione versatur, tanquam in molli quodam et
viridi campo habitetis, animamque saginetis, scien-
tia autem et speculatione ac divinarum Scriptura-
rum dulcibus fluentis tanquam aqua refectionis

edacemini, recteque pastorem cognoscatis (ne a falsis magistris decipiaini, atque in ipsos quasi in pastores incidatis, cum fures sint et latrones) atque a pastore cognoscamini, non admiscentes scilicet vos alienis gregibus (quæ res ignorationem et errorem pastoribus parit), verum signa et notas circumferentes quas verus pastor vobis injectit atque impressit. Ex Evangelio autem hæc quoque paraphrastice transtulit. *Cognosco enim meas*, inquit Christus ¹⁶, *et cognoscor a meis* : per cognitionem fortasse affinitatem et necessitudinem intelligens, quasi diceret : Ego necessitudine jungar ovibus meis, et ipsæ mihi jungentur. Sequamini vocantem pastoraliter et libere, id est, citra fucum et aperte, ac pro potestate, ut pastorem decet. Per ostium autem, id est, per catholicam doctrinam, quæ fidelibus omnibus aperta est, ac per ipsam Scripturam, per quam ad fidem introducitur : vel etiam per Christum, qui dixit : *Ego sum ostium* ¹⁷. Alienum autem et mendacem minime sequamini, qui non per Evangelii viam incedit, nec per ostium, hoc est, Christum ingreditur, sed prædonum more per caulam prosilit. Præceps enim et violentus est hæreticorum omnium impetus, nec, ut disciplinæ ratio postulat, per legitimum ostium ad fidem et Ecclesiam ingrediuntur.

Nec externam vocem audiat, suffurantem, etc. Dixit Christus in Evangelio : *Oves meæ alienorum vocem non norunt* ¹⁸. Hic igitur mutuatus Theologus, hoc loco ait, nec externam vocem audiat : quæ quidem furatur et decipit, atque ab una et uniente veritate in diversas opiniones dispergit, quæ quidem ob acclivitatem montes metaphoricè dicuntur, ob sterilitatem autem solitudines, ob præcipitia autem barathra. Illud vero, Locos, quos non visitat Dominus, omnia quæ dicta sunt explicat. Hic autem locus habetur in Proverbiis Salomonis : *Qui enim obrat in portis, demorabitur in locis, quos non visitat Æternus*. Jam hujusmodi vox hæreticorum homines a sana doctrina et fide abducit, quæ est in sanctam Trinitatem : quam vocem sanæ doctrinæ oves meæ semper audierunt, atque utinam audiant. Deprædatur item vox hæretica, id est, velut spolia diripit, ac per adulterinos et improbos sermones, eos qui simpliciores sunt, a Christo avertit et separat, qui verus et prius est pastor : primus quidem, quia dux et auctor fidei nostræ dictus est ¹⁹, perfectamque doctrinam auspiciatus est : verus autem, ob excellentissimam perfectionem. Atque ex Apostolo hæc quoque sumpta sunt. Scribit enim ad Colossenses : *Videte ne quis vos deprædetur per philosophiam, et inane fallaciam* ²⁰. Externam igitur philosophiam sanctus Paulus inanem fallaciam nominavit : Theologus autem, sermones adulterinos et corruptos. Postea voto orationem concludit. Optat enim ut pastores atque

καὶ τὸν ποιμένα καλῶς γινώσκοντες, ὥστε μὴ ἀπα-
τᾶσθαι παρὰ τῶν ψευδοδιδασκάλων, μηδὲ περιπί-
πτειν αὐτοῖς, ὡς ποιμέσι, κλέπταις οὖσι καὶ ληστοῖσι.
Καὶ γινωσκόμενοι ἀθις ὑπὸ τοῦ ποιμένου, μὴ παρα-
μιγνύντες δηλονότι ἑαυτοὺς τοῖς ἄλλοτριῶσι θρέμμασιν,
ἐξ ὧν ἡ ἄγνοια τοῖς ποιμέτι γίνεται. Ἄλλὰ τὰ ἐπί-
σημα φέροντες καὶ τοὺς χαρακτηῖρας, οὓς ὁ ἀληθινὸς
ποιμὴν ὑμῖν ἐπιβέβληκε καὶ ἐνετύπωσεν. Ἐκ τοῦ
Εὐαγγελίου δὲ καὶ ταῦτα παραπέφρασταί. *Γινώσκω*
γάρ, φησὶν ὁ Χριστὸς, τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκονται
ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Γνωσὶν ἴσως λέγων, τὴν οἰκειώσιν,
τουτέστι προσοικειωθήσομαι τοῖς προβάτοις τοῖς ἐμοῖς,
καὶ αὐτὰ ἐμοὶ οἰκειωθήσονται. Ἐπόμεινοι δὲ καὶ τῷ
καλοῦντι ποιμενικῶς καὶ ἐλευθερίως, τουτέστιν ἀδύ-
λως καὶ φανερώς καὶ ἐξουσιαστικῶς καὶ ὡς ἐλευθέ-
ροις πρέπον. Διὰ τῆς θύρας δὲ, ἔγουν διὰ τῶν κα-
θολικῶν δογμάτων, τῶν ἅπασι πιστοῖς ἀναπεπταμένων,
καὶ δι' αὐτῆς τῆς Γραφῆς, δι' ἧς εἰς τὴν πίστιν εἰσαγέ-
μεθα. Ἡ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ τοῦ εἰπόντος : Ἐγὼ
εἰμι ἡ θύρα. Ἄλλοτριῶν δὲ καὶ ψευδοποιμῆν μὴ ἀκο-
λουθοῦντες, ὅστις οὐ διὰ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ὁδοῦ
πορεύεται, οὐδὲ διὰ τῆς θύρας Χριστοῦ εἰσέρχεται,
ἀλλὰ ληστρικῶς διὰ αὐτῆς ὑπερπηδᾷ. Βίαιον γὰρ
ἅπαν τῶν ἑτεροδόξων τὸ ὄρημα, καὶ οὐ κατὰ τάξιν
διὰ τῆς νομίμου θύρας ἢ πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὴν
Ἐκκλησίαν εἰσόδος,

Col. 401 A 1. Μηδὲ ξένης... ἀμὴν. Ἐρχεν ὁ
Χριστὸς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ὅτι *τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ*
οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτριῶν τὴν φωνήν. Ἐκεῖθεν
οὖν λαθῶν ὁ Θεολόγος φησὶν ἐναυθῶ, ὅτι Μηδὲ τῆς
ξένης φωνῆς ἀκούετε, ἧς ὑποκλέπτει καὶ ἀπατᾷ
καὶ διασκορπίζει ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ ἐνομοίου ἀληθείας
εἰς διαφόρους ὁδούς· αἰτινες ὁδεῖαι διὰ μὲν τὸ ἀναπτες,
ἤρη λέγονται τροπικῶς· διὰ δὲ τὸ ἀκαρπον, ἐρημίαι·
διὰ δὲ τὸ κρημνῶδες, βάραθρα. Τὸ δὲ, *καὶ τόπους*,
οὓς οὐκ ἐπισκοπεῖ Κύριος, τῶν ῥηθέντων ἐφερμηγευ-
τικόν ἐστίν. Εἰληπται δὲ τὸ ῥητὸν ἀπὸ τῶν Παροι-
μιῶν Σολομώντος. Ὁ *πλανώμενος γάρ, φησὶν*,
*ἐν πύλιν, ἀνίσθησεται ἐν τόποις, οὓς οὐκ ἐπι-
σκοπεῖται ὁ Αἰώνιος*. Ἡ τοιαύτη τῶν ἑτεροδόξων
φωνή, ἀπάγει μὲν ἀπὸ τῆς ὑγιούς πίστεως, τῆς εἰς
τὴν ἁγίαν Τριάδα, ἧς ἤκουσεν αἰὶ φωνῆς, τῆς περὶ
τῆς ὑγιούς δηλαδὴ πίστεως, τὰ ἐμὰ πρόβατα. Γένοιτο
δὲ καὶ ἀκούειν. Συλαγωγεῖ (1) δὲ ἡ τῶν αἰρετικῶν
φωνή, τουτέστιν ὡς λάφυρα διαρπάζει καὶ ἀπάγει
τοὺς ἀπλουστέρους, λόγοις παρασήμοις καὶ ἀδοκι-
μοῖς (τοιούτων γὰρ τὸ κίβδηλον), καὶ χωρίζει ἀπὸ
Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πρώτου ποιμένου· πρώτου
μὲν, ὅτι αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς πίστεως ἡμῖν ἐχρημά-
τισε καὶ τῆς τελείας κατῆρξ̄ς διδασκαλίας· ἀληθινοῦ
δὲ, διὰ τὸ κυρίως καὶ καθ' ὑπεροχὴν. Ἐκ δὲ τοῦ Ἐπο-
στόλου καὶ ταῦτα ἐλήφθη. Γράφει γὰρ Κολοσσαεῦσι·
Βλέπετε, μή τις ὑμῶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς
φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. Τὴν ἔξω οὖν φιλοσο-
φίαν ὁ μὲν ἅγιος Παῦλος κενὴν ἀπάτην ὠνόμασεν·
ὁ δὲ Θεολόγος, λόγους παρακεχρημαμένους καὶ διε-

¹⁶ Joan. x, 14. ¹⁷ ibid. 7. ¹⁸ ibid. 5. ¹⁹ Hebr. xii, 2. ²⁰ Col. ii, 8.

(1) Et hic et paulo inferius in loco Paulino suprascriptum reperitur primæ syllabæ alterum λ ἱε. cœd. a.

φαρμένους. Εἶτα καὶ εἰς εὐχὴν κατακλιεῖται τὸν λόγον. Ἀ
 Εὐχεται γὰρ τῶν τοιοῦτων ἀλλοφύλων δογματῶν
 πόρρω γενομένους, καὶ ποιμένας καὶ ποιμίον, ὥσπερ
 τινὸς φαρμακιδίου βοτάνης καὶ θάνατον ἐπαρούσης,
 ἐν εἶναι πάντας καὶ νεμομένους καὶ νέμοντας. Καὶ
 μήτε νῦν διαζευχθῆναι, μήτε ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ
 καὶ ἀναπαύσει. Τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἔλαθεν.
 Εἶρηκε γὰρ ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα περὶ τῶν μα-
 θητῶν· *Τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι σου, ἵνα ὡ-
 σῶν ἐν.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Ἐρμηνεία εἰς τὸν β' (1) λόγον τοῦ Θεολόγου.

Ἡρόλογος.

Ἐπίσκοπος (2) Σασίμων ἄνων χειροτονηθεὶς ὑπὸ
 τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, καὶ
 τυραννηθῆναι δόξας ὁ μέγας οὗτος Πατήρ, ἀφίσταται
 μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης εὐθέως, ἀφικνεῖται δὲ
 πρὸς Ναζιανζόν. Ὅπερ μαθὼν ὁ μέγας Βασιλείος,
 προτρέπεται τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γρηγόριον, τὸν Νύσ-
 σης, ἀπελθεῖν εἰς ἐπίσκεψιν ὁμοῦ καὶ παραμυθίαν
 τοῦ φίλου καὶ λύσιν τῶν ἐν μέσῳ σκανδάλων. Τοῦτον
 δὲ δεξιζόμενος ἐκείνος ἠθέλωσεν, τὸν παρόντα λόγον ἐκφω-
 νεῖ· πρῶτα μὲν ἐγκωμιάζων τὴν ξυνωρίδα τούτων
 τῶν ἀδελφῶν, εἶτα καὶ καθαπτόμενος τῆς τοῦ φίλου
 πρὸς αὐτὸν διαθέσεως, ὅτι ἐπισκοπῇ τοιαύτῃ τὸν
 ὁμόφυλον ἐπεκέρυξε, τὸν ἡγχιᾶς ἐραστήν, τῇ πάσης
 ἐμπεπλησμένην παραχῆς καὶ συγχύσεως. Ἐπειτα
 πρὸς τὸν τρηκικαῦτα παρόντα σύλλογον κατὰ τὴν ἐκ-
 κλησίαν ἀποστρέψας τὸν λόγον (ἐρωτῆν γὰρ μαρτύ-
 ριον ἐδόξαζον καὶ ἐώρταζον), διδασκαλικὴν προσάγει
 τὴν παραίνεσιν, πρὸς τὰ κατὰ μὲν παροξύνων, τῶν
 δὲ φαύλων ἀποτρεπόμενος.

Col. 852 B 6. *Φίλου πιστοῦ. . . εὐοδῆστερον.*
 Ἀπὸ γνώμης τὸ προοίμιον. Φησὶ γὰρ Ἰησοῦς ὁ τοῦ
 Σιράχ· *Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα,*
καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλοτῆς αὐτοῦ· καὶ
πάντα· Φίλος πιστοῦ, σκέπη κραταῖα· ὁ δὲ εὐδῶν
αὐτὸν, εἶρε θησαυρόν. Τὰ (5) δὲ ἐξῆς ἀπὸ τοῦ
 Σολομῶντος παρεφάρσθη, λέγοντος· *Ἀδελφεὶ ἐπὶ*
ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ἐχυρὰ. Ἰσχυεῖ
 γὰρ (4) ὥσπερ *μεμοχλευμένον βασιλείον.* Τὸ δὲ,
 θησαυρὸς ἔμφυχος, ἐκ τῶν ἐξῶ. Ἀλέξανδρος γὰρ
 ἐρωτηθεὶς, ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχει, τοὺς φίλους
 παρόντας ὑπέδειξεν, οἵτινες ἔμφυχος ἦσαν θησαυροί.
 Λέγει δὲ *που καὶ Θεογονίς ὁ ποιητῆς, ὅτι Πιστὸς ἀνήρ*
χρυσῶν τε καὶ ἀργύρου ἀντερείτασθαι· ἄξιος, ἧχον
ἀντισταλαθῆναι. Τὸ δὲ, *Ἐπὲρ χρυσίον καὶ λίθον*
τίμιον αὐτὸν, ἐκ τοῦ Δαυὶδ. Ἐκ δὲ τοῦ Ἄσματος
 ἰῶν ἁμαρτῶν τὸ, *Κῆπος κεκλεισμένος, καὶ πηγὴ*
ἐσφραγισμένη, ἧς καὶ τὴν ἐρμηνείαν ὁ Θεολόγος
προσέθηκεν, ὅτι Ἡ πηγὴ καὶ ὁ κῆπος διὰ τοῦτ' εἰσι
κεκλεισμένα, ἵνα κατὰ τὸν τῆς χάριτος καιρὸν ἀνο-

aves ab hujusmodi alienis dogmatibus tanquam a
 venenosa quadam herba, morbumque et mortem
 invehente, procul se removeant, atque num omnes
 sint, tam qui pascuntur, quam ii quibus pascendi
 gregis cura incumbit; ac neque in hoc saeculo, ne-
 que in futura vita et requie inter se disjungantur.
 Quod etiam ipsum ex Evangelio sumpsit Theologus.
 Dixit enim de discipulis Christus ad Patrem·
Serva eos in nomine tuo, ut unum sint 21. [(5) Hic
 autem epilogus communis est precatio, eorum quae
 contraria et dira ac detestanda sunt aversionem
 continens.]

EJUSDEM

Interpretatio in secundam Theologi orationem (6).

Prologus.

Cum invitus episcopus Sasimorum ordinatus
 esset a magno Basilio Theologus Gregorius, vim
 pati existimans magnus ille Pater, confestim ab
 hoc episcopatu recedit, Nazianzumque petit. Quo
 cognito, magnus Basilius hortatur fratrem suum
 Gregorium Nysseum, proficiscatur ad invisendum
 simul et consolandum amicum, tollendaque e
 medio scandala. Ad quem late exceptum ille praesentem
 habuit orationem. Primum quidem, lauda-
 data horum fratrum concordia, carpit amici sui
 erga se animi dispositionem, quoniam tali episco-
 patui unanimem suum praefecit quietis cupidissimam,
 omni repleto confusione et tumultu; deinde
 ad concionem astantem in ecclesia oratione versa
 (festum enim martyrum agebant celebrabantque),
 hortativam profert admonitionem, ad bona eos
 excitans et a malis deterrens.

Amico fideli... fragrantius. — Ex sententia
 principium. Ait enim filius Sirach Iesus: *Amico*
fideli nulla est comparatio, nec ulla est digna ponderatio
contra bonitatem illius 22; et rursus: *Amicus*
fidelis, protectio fortis. Qui autem invenit illum,
thesaurum invenit 23. Quae autem sequuntur, ex
 Salomone desumpta sunt dicente: *Frater u fratre*
adjutus, sicut urbs munita; viget enim quemadmodum
munitum palatium 24. Hoc autem, vivus thesaurus,
 ex historia externa. Alexander enim interrogatus,
 ubi thesauros haberet, presentes ostendit amicos,
 qui vivus erant thesaurus. Dicit quoque alicubi
 Theognis poeta, quod fidelis vir auro et argento
 qui opponatur dignus, id est qui pensetur. *Super*
aurum et lapidem pretiosum multum, ex David 25;
 atque e canticorum Cantico illud: *Hortus conclusus,*
fons signatus 26; ejus et interpretationem Theologus
 adjecit: Quoniam fons et hortus ob id ipsum
 conclusi sunt, ut in utilitatis tempore aperiantur
 et communicentur. Rursumque illud, *filii lucis, ex*

21 Joan. xvii, 11. 22 Eccli. vi, 15. 23 ibid. 14. 24 Prov. xviii, 19. 25 Psal. xviii, 11. 26 Cant. iv, 12.

(1) Olim VI, nunc XI.

(2) Hanc praefationem omittit cod. h.

(3) Tὸ h. Mox laudat Theog. v. 77, quem vide.

(4) Δὲ pro γὰρ h.

(5) Inelusa adduntur apud Billium.

(6) Pauca tantum in hanc orationem scholia
 ex Graeco Nicetae Latine edidit Billius p. 555.

Evangelio. Namque ait: *Ut filii lucis fiat* ²⁷. Homo autem Dei et Moyses vocatus est ²⁸, et quidam propheta in Regibus ²⁹; atque Timotheum sic nominavit Apostolus ³⁰. In Exodo quoque dicitur: *Sacerdotes ad Deum propius accedentes* ³¹. Daniel autem vir nominatus est desideriorum ³²; bonorum quidem adiecit Theologus. Sunt ideo et viri desideriorum malorum. Est igitur amicus fidelis solatii portus. Quod si vero dignus est qui pulcherrimis designetur nominibus, quibus et exornat divina Scriptura sanctos, id vero Dei jam donum est, meritumque meum excedit, ait, mihi talem contigisse amicum (quod si iudicio præditus sit et utraque doctrina instructus, doctrina quidem externa, nec non nostra præclarus). Si autem ab amico missus sit consolaturus nos, id est a magno Basilio, quem et eodem honore dignum ac Nysseum prædico, prout parem virtute et erga nos amore, hoc jucundius est pontificali unguento, quod in pontificis caput profusum, primo eum ornabat, deinde barbam, cum ad ima vestimenta descenderet ³³. Oportet et unguentum intelligere Spiritum sanctum. Hic enim primum totius corporis caput, quod est Christus, implevit; dein descendit in apostolorum chorum qui sunt Christi vultus ornamentum; postea devenit et in reliquum corpus, id est Ecclesiam. Ex David autem hæc quoque excerpuntur dicente: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum! Sicut unguentum quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus* ³⁴. Ora autem idem est quod stolam vocamus.

ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρὼν, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ὄραν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Ὡς δὲ ἐστίν, ὃ καλοῦμεν ἐπιτραχήλιον (10).

An vero... *effinxit*. — An vero, ait, congruenter et sufficienter oratio virum depinxit; aut imitabor diligentes pictores; et sicut illi corpora adumbrantes, secunda et tertia manu ea perficere absolventque coloribus, sic et ego sæpius orationis induco colores, ut descriptum a me perfectionem vobis ob oculos ponam. Neque autem majus habeo, neque præclarus exemplar quam Moysen et Aaron. Quemadmodum enim illi, sic et magnus Basilius et Nysseus Gregorius, fratres et carne et pietate. Magnus Basilius legislator, id est canonici juris doctor in sacerdotibus et monachis illustrissimus; Nysseus vero sacerdotum aliorum sanctissimus, sicut hic Aaron. Magnus Basilius, spiritualis Pharaonis Deus, sicut Moyses visibilis. In Exodo enim

Α γωνται καὶ μεταλαμβάνονται. Πάλιν τὸ μὲν, *ὡς ὡς ὡς*, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου. "Ἰνα γὰρ, φησὶν, *ὡς ὡς ὡς* γέννησθε." Ἀνθρώπος δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Μωϋσῆς εἴρηται, καὶ τις προφήτης ἐν ταῖς Βασιλείαις. Καὶ τὸν Τιμόθεον οὕτως ὀνομάζει ὁ Ἀπόστολος. Ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ πάλιν εἴρηται· *Οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κύριῳ τῷ Θεῷ*. Ὁ δὲ Δαυὶδ ἀγὴρ ὀνομάσθη *ἐπιθυμιῶν*. Τὸ δὲ, τῶν (1) χρειτόνων, προσέθηκεν ὁ Θεολόγος· διότι εἰσὶ καὶ ἄνδρες ἐπιθυμιῶν τῶν χειρόνων. Ἔστι μὲν οὖν (2) ὁ πιστὸς φίλος, λιμὴν ἀναψύξεως (3). Ἄν δὲ καὶ ἄξιός καλεῖσθαι τὰ κάλλιστα τῶν ὀνομάτων, καὶ οἷς τιμῆ ἢ θεία Γραφή τοὺς ἀγίους (4), τοῦτο δῶρον Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν ἄξιαν, τὸ ἐπιτυχεῖν με, φησὶ (5), τοιοῦτο φίλου [ἂν (6) δὲ καὶ συνετὸς εἴη καὶ ἄκρος κατ' ἀμφοτέρα, τὴν τε ἔξω παιδεύειν δηλαδὴ καὶ τὴν ἡμετέραν, λαμπρότερος]. Εἰ δὲ καὶ παρὰ φίλου ἀπέσταλται παρηγορήσων ἡμᾶς, τούτεστι παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃν καὶ ὁμῶς φημι τῷ Νύσσης, ἔχουν ἴσον κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ κατὰ τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν, τοῦτο χαριέστερόν ἐστι τοῦ ἀρχιερατικοῦ μύρου ὅπερ κατὰ τὴν κεφαλὴν (7) τοῦ ἀρχιερέως χυθὲν, πρῶτον αὐτὸν (8) ἐκόσμη, εἶτα τὸν πώγωνα, ἔπειτα κατῆ καὶ μέχρι τῶν ἄκρων (9) ἐνδύματων αὐτοῦ. Χρὴ δὲ μύρον νοεῖν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο γὰρ πρῶτον τὴν τοῦ παντὸς σώματος κεφαλὴν, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἐπλήρου· μεθ' ὃν κατέβαιναν ἐπὶ τὸν χορὸν τῶν ἀποστόλων, κόσμον ὄντα τοῦ προσώπου Χριστοῦ· εἶτα κατῆ καὶ ἐπὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, τούτεστι τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐκ τοῦ Δαυὶδ δὲ καὶ ταῦτα εἴληπται, λέγοντος· *Ἰδοὺ δὴ, τί καλὸν ἢ τί τερατὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοὺς ἐπιταυτῷ*; Ὡς μύρον

Col. 855 A. Ἄρ' οὖν... ἀνετυπώσατο. Ἄρα γε, φησὶ, συμμέτρως καὶ ἀρκούντως ὁ (11) λόγος τὸν ἄνδρα εἰκόνισεν; Ἢ μιμήσμαι τοὺς ἐπιμελεῖς τῶν ζωγράφων· καὶ ὡς περ ἐκείνοι ταῖς σκιαῖς τὰ σώματα προχαράσσοντες, δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χειρὶ ταῦτα ἐπακριβοῦσι καὶ τελειοῦσι τοῖς χρώμασιν, οὕτω γὰρ πολλὰκις ἐπιβαλὼν τοῦ λόγου τὰ χρώματα, ἵνα τὸν εἰκονίζομενον παρ' ἐμοῦ παραστήσω ὑμῖν ἐντελέστερον. Οὐκ ἔχω δὲ μεῖζον, οὐδὲ γνωριμώτερον παράδειγμα, τοῦ κατὰ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν. Ὡς περ γὰρ ἐκείνοι, οὕτω καὶ ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ἀδελφοὶ καὶ κατὰ σάρκα καὶ κατὰ τὴν εὐσέβειαν. Καὶ ὁ μὲν μέγας Βασίλειος, νομοθέτης, ἔχουν κανονιστὴς ἐν ἱερεῦσι καὶ μονασταῖς ἐπιφανέστατος· ὁ δὲ Νύσσης, ἱερέων τῶν ἄλλων ἀγιώτατος,

²⁷ Joan. xii, 56. ²⁸ Deut. xxxiii, 1. ²⁹ IV Reg. i, 9. ³⁰ I Tim. vi, 11. ³¹ Exod. xix, 22. ³² Dan. ix, 25. ³³ Psal. cxxxii, 1. ³⁴ ibid. i, 2.

(1) Τῶν abest h.

(2) Φησὶν addit h.

(3) Hic addit h, "Ἄν δὲ συνετὸς εἴη καὶ ἄκρος κατ' ἀμφοτέραν τὴν παιδεύειν, τὴν τε ἔξω φημί καὶ τὴν ἡμετέραν, λαμπρότερος. Hæc paulo post habet a.

(4) Hic addit h. Ὅσον λέγω τὸ, σκεῦος ἐκλογῆς, καὶ τὸ, πιστὸς θεράπων, καὶ, λειτουργὸς Κυρίου, καὶ τὰ ὅμοια.

(5) Φημί n.

(6) Inclusa paulo superius habet h.

(7) Κατὰ τῆς κεφαλῆς h.

(8) Αὐτὴν h.

(9) Τῶν interponit h.

(10) Περιτραχήλιον h.

(11) Ἐμός in marg. addit h.

ὧς ἔχει Ἄραρόν (1). Καὶ ὁ μὲν μέγας Βασιλείος, Ἄ
 Θεὸς τοῦ νοητοῦ Φαραῶν, ὡς ὁ Μωϋσῆς τοῦ αἰσθητοῦ.
 Εἶρητο (2) γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ Ἐξῆδω· Ἴδοὺ,
 δέδωκά σε Θεὸν Φαραῶν, ἧγρον ἐχειροτόνησά σε.
 Ὁ (5) Ἰσραὴλ δὲ νοητὸς, ὁ εὐσεβὴς λαὸς, ὃ πρὸς-
 στατο ὁ Θεὸς Βασιλείος, καὶ ὃ ἐνομοθέτει. Ναφέ-
 λη δὲ, ἡ τοῦ νομικοῦ γραμματοῦς παχύτης, ὃ (4)
 εἶσω χωρῶν (5) τῇ διανοίᾳ ἐπώπτεσε τὰ θεῖα μυ-
 στήρια, τὰ ἀπόβροχτα τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐμυσταγό-
 γησε (6) ταῦτα διδάσκων· ἢ ὡς εἰς νεφέλην, εἰς τὰ
 ἄδυτα τοῦ Πνεύματος εἰσῆει καὶ ταῦτα ἐθεώρει.
 Σκηνὴ δὲ ἡ μὲν νομικὴ, τυπικὴ τις ἦν, ἣν ἐτεχνίτευσε
 μὲν Βεσελεὴλ, ἐπέζητο δὲ Μωϋσῆς. Ἀληθινὴ δὲ
 σκηνὴ, καθὰ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ἡ Ἐκκλησίαι τῶν
 Χριστιανῶν. Ἱερεῖς δὲ ἀμφοτέρω· καὶ ὁ μὲν μέγας
 Βασιλείος ἔξαρχος τῶν ἱερέων, καὶ μυσταγωγῶν διὰ
 τοῦ Νύσσης ἐτέρως καὶ ἰσχυρῶς αὐτοῖς τὸν Θεόν· ὁ δὲ
 Νύσσης μετὰ τὸν μέγαν Βασιλείον εὐθύς. Καὶ ὅπερ
 ἐν τῇ Ἐξῆδω εἴρηται πρὸς Μωϋσῆν περὶ τοῦ Ἀραρόν,
 ὅτι· Αὐτὸς ἔσται σοι εἰς στόμα (7), σὺ δὲ αὐτῷ
 ἔσῃ τὰ πρὸς (8) Θεόν, τοῦτο καὶ οὗτοι ἦσαν ἀλλή-
 λους. Καὶ τότε μὲν ἐκείνοι ταῖς δέκα πηλαγαῖς τὴν
 Αἴγυπτον ἐβασάνισαν (9)· νῦν δὲ οὗτοι τὴν σκοτει-
 νὴν καὶ διώκτριαν ἀμαρτίαν. Ἐκείνοι τὴν Ἐρυθρὰν
 ἔτεμον, καὶ οὗτοι τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν. Ἐκείνοι
 τὴν Ἰσραὴλ ἔσωσαν, καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἀπέτρι-
 ξαν· οὗτοι τοὺς εὐσεβεῖς διεφύλαξαν, τοὺς δὲ δαιμο-
 νας ἢ τοὺς αἰρετικοὺς καταπόντισαν. Ἐκείνοι τὸ
 μάννα ἐξ οὐρανοῦ εἴληκταν καὶ ὕδωρ πολὺ καὶ πα-
 ράδοξον, τὸ μὲν ἐξ ἀχροτόμου πέτρας ἐξήνεγκαν, τὸ
 δὲ ἐγγλύκαναν, τὸ ἐν τῇ Μερβᾶ δηλαδὴ. Ἔστι δὲ καὶ
 ἐν τούτοις (10) ἄρτος μὲν οὐράνιος, ἡ πνευματικὴ
 τροφή· (11) ὕδωρ δὲ, τὸ ζωηρὸν νᾶμα τῆς διδασκα-
 λίας τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἡ πέτρα κατὰ τὸν Ἀπό-
 στολον. Πλυκαινόμενον δὲ (12) ὕδωρ ἐνταῦθα νοήσεις,
 τὸ ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν λόγων εἰς Χριστὸν μεταγύ-
 μωνον καὶ εὐσεβεῖς μεταλαμβάνον. Ἐκείνοι μυστικῶς καὶ
 συμβολικῶς τῇ τῶν χειρῶν ἐκτάσει τὸν
 ομαρὴν τυποῦντες, τὸν Ἀμαλὴν ἐτροπέωσαντο, καὶ οὗτοι τὸν
 διάβολον. Ἐκείνοι πρὸς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ-
 γελίας ἔσπευδον καὶ τοὺς ἄλλους ὠδήγουν· καὶ οὗτοι εἰς τὴν
 βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Col. 853 C 2. *Τούτων ὁ μὲν... φρενιώτερον.*

Ἀπὸ τῶν δύο φησὶ τούτων (15), ὁ μὲν μέγας Βασι-
 λείος κρυπτόμενον με καὶ ἡσυχάζοντα, εἰς μέσον
 ἤγαγε καὶ ἐχειροτόνησεν, ἀναξίως κινηθεὶς τοῦ ἐν
 αὐτῷ Πνεύματος. Τοῦτο δὲ φημι, διὰ τὴν βίαν, καὶ
 διὰ τὸ ἐμβαλεῖν με εἰς θορύβους καὶ ταρχάς. Τοιοῦ-
 τον γὰρ τὸ χωρίον τὰ Σάσιμα. Λέγω γὰρ, ὅτι ἀναξίως
 ἐκινήθη, κἄν τραχύτερος ὁ λόγος. Πάντως δὲ ὁ μέ-
 γας Βασιλείος, φίλος ὢν, ὑπομενεῖ πάντα καὶ πάσχων
 καὶ ἀκούων. Ἢ γὰρ ἀγάπη πάντα στέγει, πάντα
 ὑπομένει. Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος, ἦλθε παραμυ-
 θησόμενος καὶ καταλλάξων καὶ προσημερεύων διὰ

ad eum dictam est: *Ecce dedi te Deum Pharaoni*³⁵,
 scilicet ordinavi te. Israel autem spiritualis, pius
 populus, cui praeerat magnus Basilius, et ejus leg-
 islator erat. Nubes, legalis litterae crassitudo,
 quam intellectui ingrediens divina inspexit myste-
 ria, aliis nefanda, initiavitque haec docens; vel
 sicut in nubem, in adyta Spiritus penetravit, eaque
 contemplatus est. Tabernaculum quidem legale,
 allegoricum quoddam erat, quod construxit Beseleel,
 direxitque Moyses³⁶. Verum autem tabernaculum,
 ut ait Apostolus³⁷, Christianorum Ecclesia. Ambo
 autem sacerdotes: magnus quidem Basilius sacer-
 dotum princeps, et caeteros per Nyssenum diri-
 gens, propitiumque ris Deum efficiens; Nyssenus
 autem post magni Basilius primus. Et quod in
 Exodo dictum est ad Moysen de Aaron, quoniam
Ipse erit tibi in corpus, tu autem ei eris in rebus
*quae ad Deum pertinent*³⁸. Quod et si sibi erant
 invicem. Tunc illi quidem decem plagis Aegyptum
 vexaverunt; hi vero tenebrosam vexatricemque
 iniquitatem. Primi Rubrum sciderunt, hi vero pas-
 sionum mare; primi Israel salvum fecerunt, Aegy-
 ptiosque demerserunt; hi vero pios servaverunt,
 daemonesque vel haereticos obruerunt. Primi man-
 na de caelo traxerunt, et aquam multam hominum-
 que fidem superantem, partim ex praerupta petra
 elicientes, partim edulcantes, in Mercha videlicet.
 Est autem et in iis panis quidem caelestis, spiritua-
 lis cibus; aqua autem, vivificans torrens doctrinae
 Christi, qui est petra juxta Apostolum³⁹. Edulca-
 tam vero aquam hic existimabis, ex ethnica sapien-
 tia ad Christum conversum, et pic mutatum. Illi
 scite et symbolice manuum extentione crucem fi-
 gurantes, Amalec fuderunt; hi vero diabolium. Illi
 ad promissionis terram properabant caeterosque
 ducebant; hi vero ad regnum caelorum.

Horum alter... *sumnopere reformidant.* — Ex
 duobus illis, inquit, alter magnus Basilius me abs-
 conditum et otiantem in medium produxit et ordi-
 navit, impulsus non ut dignum erat Spiritu qui in
 ipso est. Hoc autem dico, propter vim, quoniam
 in tumultus et turbationes injectus sum. Tale enim
 Sasimorum oppidum. Dico enim quod indigne im-
 pulsus est, etsi asperior sermo sit. Omnino enim
 magnus Basilius, cum sit amicus, omnia feret tum
 perpetiens, tum audiens. Nyssenus autem Gregorius
 venit consolaturus, et auxiliaturus, et mansuefac-
 turus propter Spiritum qui est in ipso. Et mihi

³⁵ Exod. vii, 1. ³⁶ Exod. xxxvi, 1. ³⁷ Hebr. viii, 2. ³⁸ Exod. iv, 16. ³⁹ I Cor. x, 4.

(1) Ὁ Ἄραρόν h.

(2) Εἶρηται h.

(3) Ὁ abest h.

(4) Ἢ h.

(5) Hic addit h, ἧγρον πρὸς τὸ βᾶθος εἰσδύνων.

(6) Ἐμυσταγώγει h.

(7) Τὰ πρὸς τὸν λαόν addit h.

(8) Πρὸς τὸν Θεόν h.

(9) Ἐβασάνισον h.

(10) Δὲ παρὰ τούτοις h. Mox idem post οὐράνιος
 addit ὁ Χριστός.

(11) Hic addit h, Ἐγὼ γὰρ, φησιν, ὁ ἄρτος εἰμὶ
 τῆς ζωῆς, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς.

(x2) Μὲν μοι δὲ h.

(13) Ἀπὸ τούτων, φησὶ, τῶν δύο h.

quidem magnum est quod et nunc venit. Hoc tamen molestum est, quod serius quam res postularet, accesserit, et postquam me aggressus est vicique, invitum persuadens ordinari magnus Basilius. Rogo te igitur, cognominem meum, cur, cum te mihi opus esset, non veneris, ad mihi auxiliandum, sed serius? Nunquid te, ut fratris amantem, vis nobis a fratre tuo illata: puduit? An tu quoque, ut imperium gerens, iniquo animo tulisti quod non audiens fuerim ipsi post ordinationem meam? Clamabo ad te, iisdem usus quibus Job verbis, ipse quoque dolore affectus, ut ille ad amicum loquens, non quidem iniquum, quales erant Job amici, neque de iisdem calamitatibus. Quid igitur ait ille? Cui adhæres? cui opem ferre paras? Annon ei, cui robur multum, et brachium validum est? Equidem addam, et cui multa sapientia et scientia. Multi enim consueverunt semper ad validiorem sese convertere partem, et amicorum infirmiores conculcare, potentibus autem ferre auxilium. Quod quidem igitur tu novisti, nempe cui opem ferre volueris. Mihi enim nefas de te quidquam, quod ab honesto alienum sit, pronuntiare; tum, quoniam virtutis omnis exemplar te et normam existimo, tum, quoniam mihi Scripturæ lege interdictum, ne promptus sim ad iudicandum, sive damnans, sive culpa liberans. Dixit enim Salomon: *Ne sis promptus in verbis* ⁴⁰. Idem et Apostolus: *Nolite ante tempus iudicare* ⁴¹. Ego vero paratus sum propter amicitiam, et tibi et cuius rationem reddere et prudentiam meæ, et cautionis, etsi nonnulli eam inobedientiam vocaverint; ut dicas quod non omnino indignum habeas amicum, neque inconsideratum, sed in quibus niti cum fiducia convenit confidentem, timentemque, secundum Psalmum ⁴², ubi est timor: quippe reformidandum est midare.

Quidam igitur placet. . . . rerum impetus. — Apologiam, ait, in tempus aliud transferamus. Nunc vero dicamus aliquid, quod hoc solemnitatis tempus deceat. Immunes nos reddamus, fratres, iuxta Pauli adhortationem, omnis carnis et spiritus inquinamenti ⁴³. Audiamus Isaiam dicentem: *Lavamini, mundi fiat* ⁴⁴. Lavemur aqua pœnitentiæ et lacrymarum, et sicut ad Romanos scribit Apostolus: *Exhibeamus corpora nostra, hostiarum viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum* ⁴⁵. Animadvertite autem verbi cuiusque concinnitatem. Non enim dixit: *Faciamus membra nostra hostiarum*, sed *exhibeamus*; quasi diceret, nihil commune habeamus reliquum ad ea, neque distrahamus ad propria officia, postquam universa ea Deo consecravimus; sed omnem immunditiam reliquam a membris, quæ sunt hostia, præcidamus, hostia enim aliorum est initium, nec quidquam prodest habere immundum. Ideo oportet

Α τοῦ ἐν αὐτῷ Ἡνεύματος. Καὶ ἐμοὶ μὲν μέγα ἐστίν, ὅτι καὶ νῦν ἦλθε· μέμφομαι δὲ, ὅτι μετὰ τὴν χρεῖαν ἦλθε καὶ μεθ' ἐκείνου μου καὶ ἤτησέ με, ἀκοντα πείσας χειροτονηθῆναι ὁ μέγας Βασίλειος. Ἐρωτῶ οὖν τὸν ὁμώνυμόν μοι· Διατί, ὅτε σου ἐχρηζόν, οὐκ ἦλθες, ἵνα μοι συμμαχῆσθης, ἀλλ' ὕστερος τοῦ καιροῦ; Ἄρα ὡς φιλάδελφος ἤσχυθης τὴν τυραννίδα, ἣν ἐτυράννησέ με ὁ ὀδελφός σου; ἢ καὶ σὺ ὡς δυνάστης ἐδυσχέρανας, διότι ἠπειθουν αὐτῷ πρὸς τὴν χειροτονηθῆναι; Φθὲγξομαί τι πρὸς σέ, ἀφ' ὧν εἶπεν ὁ Ἰὼβ, ἀλγῶν καγῶ, ὡς ἐκεῖνος καὶ πρὸς φίλον διαλεγόμενος, εἰ καὶ μὴ φαῦλον, οἷοι ἦσαν οἱ τοῦ Ἰὼβ, μὴδὲ ἐφ' ὁμοίους ταῖς συμφοραῖς. Τί οὖν εἶπεν ἐκεῖνος; Τίτι πρόσκεισαι, ἢ τίτι μέλλεις βοηθεῖν; πότερον οὐχ, ὅτι πολλὴ ἰσχύς, καὶ ὅτι βραχίον κραταῖός ἐστιν; Ἐγὼ δὲ προσείην, καὶ ὅτι πολλὴ σοφία καὶ ἐπιστήμη. Ἔθος γὰρ ταῖς πολλοῖς. ἀεὶ πρὸς τὸ δυνατὸν μετατίθεσθαι μέρος, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεστέρους τῶν φίλων καταπατεῖν, θεραπεύειν δὲ τοὺς κρατοῦντας. Τοῦτο μὲν οὖν σὺ οἶδας, τουτέστι τίτι μέλλεις βοηθεῖν. Ἐμοὶ γὰρ οὐ δίκαιον περὶ σοῦ ἀποφαντικῶς λέγειν τι τῶν οὐ καλῶν. Τὸ μὲν, ὅτι καλοῦ παντὸς τύπον σε καὶ κανόνα ἤγγημα· τὸ δὲ, ὅτι καὶ ὑπὲρ τῆς Γραφῆς νοουθετοῦμαι, μὴ ταχὺς εἶναι εἰς κρίσιν, ἥτοι εἰς ἀπόφασιν, ἢ εἰς κατάκρισιν· τοῦ μὲν σοφοῦ Σολομῶντος λέγοντος· *Μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν κρίσει*· τοῦ δὲ Ἀποστόλου· *Μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίτετε*. Ἐγὼ δὲ ἔτοιμός εἰμι διὰ φιλίαν, καὶ σοὶ καὶ παντὶ δοῦναι λόγον τῆς ἐμῆς προμηθείας καὶ ἀσφαλείας, καὶν τινες αὐτὴν ἀπειθεῖαν ὀνομάζουσιν (!)· ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ πάνυ (2) φαῦλον ἔχεις φίλον καὶ ἀπερίσκεπτον, ἀλλὰ θαρβρόντα μὲν, ἃ θαρβρεῖν ἄξιον, ἐκεῖ δὲ φοβούμενον, κατὰ τὴν ψαλμῶδιαν, οὗ ἐστὶ φόβος. Φοβερὸν γὰρ, τὸ μὴ φοβεῖσθαι τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα καὶ μέγεθος.

non episcopatus dignitatem et magnitudinem reformidare.

Col. 856 B 11. *Τί οὖν δοκεῖ. . . ἐπαναστάσεις.* Τὴν μὲν ἀπολογίαν, φησίν, εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερθώμεθα· νῦν δὲ εἰπωμέν τι πρέπον τῷ καιρῷ τούτῳ τῆς πανηγύρεως. Ἐλευθερωθῶμεν, ἀδελφοί, κατὰ τὴν Παύλου παραίνεσιν, ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαματικῶ καὶ ψυχικῶ. Ἀκούσωμεν Ἰσαίου λέγοντος· *Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε*· καὶ νυζώμεθα τῷ ὕδατι τῆς μετανοίας καὶ τῶν δακρῶν· καὶ καθὼς Ῥωμαίοις γράφει ὁ Ἀπόστολος· *Παραστήσωμεν τὰ σώματα ἡμῶν, θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν ἡμῶν λατρείαν*. Ὅρα δὲ τὴν ἀκριβείαν ἐκάστης λέξεως. Οὐ γὰρ εἶπε· *Ποιήσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν θυσίαν*, ἀλλὰ, *Παραστήσωμεν*· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, μὴδὲν κοινὸν ἔχομεν λοιπὸν πρὸς αὐτὰ, μὴδὲ καθέλωμεν πρὸς ἰδιωτικὰς διακονίας, τῷ Θεῷ καθάπαξ αὐτὰ ἀφιερῶσαντες. Ἄλλὰ καὶ πάντα μῶμον λοιπὸν περιέλωμεν ἀπὸ τῶν μελῶν, ἐπειδὴ θυσία ταῦτά ἐστι. Ἢ γὰρ θυσία, ἀπαρχὴ τῶν ἄλλων ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ὀφείλει ἔχειν ἀκάθαρτον.

⁴⁰ Prov. xxv, 11. ⁴¹ I Cor. iv, 5. ⁴² Psal. xlii, 5. ⁴³ II Cor. vii, 1. ⁴⁴ Isa. i, 16. ⁴⁵ Rom. xi, 1.

(1) Quartæ syllabæ in cod. a inscriptum est ω.

(2) Vocabulo πάνυ in cod. a inscriptum est πάντη.

διὰ χρῆ πάντοθεν ἄμωμον τηρεῖσθαι τὸ σῶμα τὸ ἁ
 ἡμέτερον, ἵνα ἄξιον εἴη τοῦ θυσιαῖσθαι τῷ Θεῷ.
 Ἐπειδὴ δὲ εἶπε, Παραστήσατε θυσίαν, ἵνα μὴ τις νο-
 μίσῃ, ὅτι κατασφράξις κλεῖσθαι τὰ σῶματα, ταχέως
 ἐπήγαγε, ζῶσαι. Καὶ προσέθηκεν, ἁγίαν καὶ εὐ-
 ρεστον, διαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς. Ἡ τοι-
 αὐτὴ γὰρ θυσία, εὐαρεστησεως· ἡ δὲ τῶν Ἰουδαίων,
 ἀκάθαρτος. Ἐκείνη τὸ τεθυμένον νεκρὸν ἀπέφηνεν·
 αὕτη τὸ τεθυμένον, ζῶν ἐργάζεται· ὅτε γὰρ νεκρώ-
 σουμεν ἡμῶν τὰ μέλη, τότε δυνασόμεθα ζῆν. Κάκεινη
 μὲν σωματικὴ, αὕτη δὲ λογικὴ, τουτέστιν οὐδὲν
 ἔχουσα παχὺ, οὐδὲ αἰσθητόν. Λογικὴ δὲ λατρεία ἐστίν,
 ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ κατὰ Χριστὸν πολιτεία.
 Καθάπερ οὖν ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ διακονούμενος,
 οἷος ἂν ᾦ, συστέλλεται τότε καὶ ἱερώτερος γίνεται·
 οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸν ἅπαντα βίον διακείσθαι χρῆ, ὡς
 λατρεύοντας καὶ ἱερωμένους. Τὴν μέντοι λατρείαν,
 ἐνευξεν ὁ Θεολόγος ὠνόμασε. Δι' αὐτῆς γὰρ ἐντυ-
 χάνομεν καὶ ὀμιλοῦμεν Θεῷ. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῷ
 καθαρῷ Θεῷ τίμιον, ὡς καθαρότης ἢ κάθαρσις. Ἔστι
 δὲ καθαρότης μὲν, τὸ ζῆν καθαρῶναι· κάθαρσις δὲ,
 τὸ εἶναι καθαίρεσθαι ἢ καθαρῶδες μὲν, τὸ μὴ ἐμπε-
 σεῖν εἰς μολύσματα· κάθαρσις δὲ, τὸ μετὰ τὸ ἐμπε-
 σεῖν ἀπονίπτεσθαι. Ἐὰν τοίνυν βουλώμεθα ἐορτάζον-
 τες θεραπεύειν τοὺς μάρτυρας, τοῦτο τοῖς ἄλλοις
 αὐτῶν χαρισώμεθα, τὸ καὶ αὐτοὶ στεφανωθῆναι, ὡς
 νικῶνται τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ τὸ ἐπι-
 τυχεῖν τῆς αὐτῆς δόξης, οὐ μόνον τῆς παρὰ τῶν ἀν-
 θρώπων, ἀλλὰ καὶ τῆς μελλούσης, ἧς μικρὰ εἰσιν
 ὑπομνήματα, αἱ ὀρούμεναι τιμὰι, αἱ παρ' ἡμῶν τοῖς
 μάρτυσι προσσώμεναι. Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλι,
 κατὰ τὸν Ἀπόστολον, πρὸς αἷμι καὶ σάρκα, ἔχου-
 πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀσάρκους δαι-
 μονας, οἵτινες ἀρχαὶ μὲν λέγονται, ὡς ἀρχηγοὶ
 τῶν παθῶν, οἷς οἱ ταλαίπωροι ἔχοντες δουλεύο-
 μεν· ἐξουσία δὲ, ὡς διὰ μέσων τῶν παθῶν
 καταξουσιάζοντες ἡμῶν· κοσμοκράτορες δὲ, ὡς
 κατακρατοῦντες τῶν τὰ κοσμικὰ φρονούντων. Τὰ
 πνεύματα τῆς πορνείας, τὰ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,
 ἔχουσι τὰ ἐν τῷ ἀέρι στρεφόμενα. Λέγεται γὰρ καὶ
 ὁ ἀήρ, οὐρανός, ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ Θεολόγος, ἐπῆ-
 γαγε, καὶ περὶ τὰ οὐράνια. Ἀγωνισώμεθα οὖν πρὸς
 τὸν ἐμφύλιον ἐν ἡμῖν πόλεμον· λέγει γὰρ ὁ
 Ἀπόστολος, εἶναι τινα ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν νόμον
 ἁμαρτίας, τὸν ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς,
 ἔχουσι τῷ φυσικῷ, καὶ ποιοῦντα πολλάκις ἐναντῶ
 (1) τὸν νοῦν αἰχμάλωτον καὶ ὑποχείριον. Ἀντιπα-
 ραταξώμεθα δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐξῴθεν ἐπερχομένας
 ἐπαναστάσεις.

tet omnino immaculatum corpus nostrum servemus,
 ut dignum sit quod Deo offeratur. Postquam autem
 dixit, exhibebat hostiam, ne quis existimaret quod
 immolari iubeat corpora, protinus adjecit, viven-
 tem; et deinde, sanctam et Deo placentem, a Ju-
 daica secernens eam. Haec enim beneplacita est
 hostia, Judeorum vero immunda; ista enim im-
 molatum mortuum ostendit; haec autem immola-
 tum viventem ellicit. Nam membra nostra eum
 mortificaverimus, tunc vivere poterimus. Ista
 quidem corporalis, haec autem rationalis, nihil
 scilicet pingue vel sensile habens. Rationabile au-
 tem obsequium est, spirituale ministerium, juxta
 Christum administratio. Sicut igitur qui in Dei
 domo ministrat, qualis esset, tunc coaetatur et
 sanctior fit, sic et nosmetipsos per omnem vitam
 quasi adorantes et sanctificatos praebemus neces-
 sari est. Quod quidem obsequium precationem Theo-
 logus appellavit. Namque per illud quasi adhaere-
 mus Deo. Neque enim purus Deus tanto in pretio
 quidquam habet, quam puritatem aut purgatio-
 nem. Puritas autem jam purificati est, et purgatio
 adhuc se purificantis. Puritas quippe, non in-
 quinamenta incidere; purgatio autem, post in-
 quinationem mundari. Si igitur festum agentes mar-
 tyres honore prosequi voluerimus, hoc laboribus
 eorum indulgeamus, scilicet ut et ipsi coronemur,
 quasi peccati demonumque victores, et eandem
 consequamur gloriam, non eam modo quae ex ho-
 minibus venit, sed et eam quae futura est, ejus
 monumenta exigua sunt qui oculis cernuntur qui-
 que a nobis martyribus tribuuntur honores. Non
 est nobis colluctatio, juxta Apostolum, adversus
 carnem et sanguinem ⁴⁶, scilicet adversus homines,
 sed adversus carnis expertes demones, qui prin-
 cipatus dicuntur, quasi passionum principes, qui-
 bus miseri ultro servimus; potestates vero, quippe
 qui per passionem dominationem in nobis exercent;
 rectores mundi, ut iis imperantes qui terrestria sap-
 iunt. Spiritus autem nequitiae, in caelestibus, sci-
 licet in aere volitantes. Dicitur enim et aer, cae-
 lum, quod interpretatus Theologus adjecit, et quae
 circa caelestia feruntur. Certamen igitur ineamus
 adversus innatum nobis bellum. Ait enim Aposto-
 lus ⁴⁷ esse quandam in membris nostris peccati
 legem legi mentis adversantem, naturae scilicet,
 efficientemque plerumque sibi mentem captivam
 subjectamque. Nos quoque instruamus adversus
 earum, quae externe accidunt, rerum impetus.

Col. 857 B 1. Ἐνέγκωμεν.... μετριώτερον.
 Ὑπέμεναν, φησὶν, οἱ μάρτυρες θηρία καὶ ξίφος
 καὶ πῦρ· ὑπομείνομεν καὶ ἡμεῖς, ὡς μὲν θηρίον,
 τὸν θυμὸν· ὡς δὲ ξίφος τιμητικὸν, τὴν γλώσσαν·
 ὡς δὲ πῦρ, τὴν ἡθονὴν κατασβέσωμεν. Πάσας τὰς
 αἰσθησεις δουλαγωγῆσαμεν· θῶμεν θύρας ταῖς ἀκοαῖς,
 εὐκαίρως ἀνοιστομένας πρὸς τὰ θεῖα ῥήματα καὶ εὐ-
 καιρως κλειομένας πρὸς τὰ θείγοντα καὶ βλάπτοντα.

Sustineamus... ut mitius loquar. — Sustinne-
 runt, ait, martyres belluas, et gladium, et ignem.
 Sustineamus et nos, velut belluam, iram; velut
 praecutum gladium, linguam; velut ignem, volu-
 ptatem exstinguamus. Omnes sensus in servitutem
 addicamus. Apponamus auribus nostris jannas,
 quae ad divina verba tempestive aperiantur, et ad
 illecebrosa noxiaque modulamina tempestive clau-

⁴⁶ Ephes. vi, 12. ⁴⁷ Rom. vii, 23.

(1) Superscriptum αὐτόν α.

dantur. Regamus oculum, ne per eum in nobis magnum incidat cupiditatis semen; linguam, ne quid vetitum loquamur; tactum rabie laborantem ad inutiles et noxios attactus; gustum deliciarum appetentem et vellicentem. Undique enim refruandus est petulans, et in esca, et in strato, et in societate, et in oculis, et in auribus, et in gula, atque etiam in naribus. Et quemadmodum buves annulis et funibus, sic et luxuriosus thuribus et unguentis et suavi coronarum odore trahitur. Hoc est quod ait Jeremias ⁴⁸, quoniam *Ascendit mors per fenestras*. Per sensus enim, sicut per fenestras, in animam ingreditur peccati mors. Præter cætera, risum etiam fugiamus. Et sicut in tertio Regum libro, Eliæ ad Deum accedenti adversus Israel, et dicenti ⁴⁹: *Domine, prophetas tuos interfecerunt, et altaria tua everterunt, et ego relictus sum solus, et quæruunt animam meam*, respondit oraculum: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non flexerunt genu ante Baal* (idolum autem erat Baal quod Judæi tunc colebant). Neque nos peccato indulgeamus propter penuriam; sed sicut tres pueri auream imaginem, quam statuit Nabuchodonosor, non adoraverunt, sic et nos turbulentam peccati imaginem, a diabolo erectam, ne adoremus. Qui ventrem pro Deo habet voluptatis causa, avaritiam quoque ventri suppeditantem pro Deo habeat necesse est. Qui enim ante Baal genu flexit ob penuriam, scilicet ingluviem, auream quoque imaginem, avaritiam dico, ob metum adoraret; quippe qui non aliam præsentis vite causam post aurum novisset. Ne probrum inferamus animæ per improbam vivendi rationem, sed juxta apostolicam adhortationem ⁵⁰, assumamus scutum fidei, quo omnia diaboli ignita tela restinguere poterimus. Hoc vero bellum, scilicet adversus passiones, grave est, sicut adversus tyrannos; et peccatum devincere, magnum tropeum, sicut et martyrum qui persecutores superaverunt. Quod si sic undique concurrimus ad sanctorum festa, vere martyres colimus; si congregimur ut carnalibus et brevi perituris deliciis fruamur, utque alimenta, quæ mox evaneantur, inferamus, et ut martyrum templa erapule et ebrietatis loca efficiamus; si festorum tempus negotiationum ducimus, conventusque nobis fiat ut venalium permutationem faciamus, non ut divinitatem assequamur, cujus mediatores sunt sancti martyres, hortando quidem populum ut ascendat, ac veluti Dens efficiatur; Deum autem rogando, ut inclinet se atque opem ferat: primum quidem, quod id huic tempori conveniat, haud agnosco. *Quid enim paleam enim tritico?* ait Dominus per Jeremiam ⁵¹. Quid carnis voluptati commune cum martyrum certaminibus? Deinde equidem vobis audacius aliquid dicere. Reveritus vero festam hanc diem, blasphemiam reticeo. Cæteram, non delicias et ebrietatem a nobis martyres exposcunt, ut mitius loquar. Sed hic Theologus bla-

ἄσματα. Κυβερνήσωμεν τὸν ὀφθαλμὸν, μήποτε δι' αὐτοῦ ἡμῖν λαυρὸν ἐμπέσῃ τῆς ἐπιθυμίας τὸ κύημα· τὴν γλῶτταν, μὴ φθεγγόμεθα μηδὲν ἀπηγορευμένον· τὴν ἀφὴν λυτῶσαν πρὸς τὰς περιέργους καὶ βλαβεράς ἐπαφάς· τὴν γαστρίαν, λιχνησομένην περὶ τὰ ἡδύσματα καὶ σπαράττουσαν· πάντοθεν γὰρ ἀγώγιμός ἐστιν ὁ ἀκόλαστος, καὶ ἀπὸ ἐδωδῆς, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς, καὶ ἀπὸ συναναστροφῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ὠτιῶν, καὶ τῶν γνάθων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτῆρων. Καὶ καθάπερ οἱ βόες τοῖς κρικοῖς καὶ τοῖς στρονίοις, οὕτω καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιάμασι καὶ μύροις καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων εἰωθῆαις περιέλεκται· καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ φησὶν Ἰερρεμίας, ὅτι Ἄνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων· διὰ γὰρ τῶν αἰσθησέων, ὡς διὰ θυρίδων, εἰσέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν ὁ τῆς ἀμαρτίας θάνατος. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸν γέλωτα φύγωμεν· καὶ ὡσπερ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλείων τῷ Ἰηλῆ ἐντυγχάνοντι τῷ Θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ λέγοντι, Κύριε, τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θεοσωτήριά σου κατέστρεψαν, κἀγὼ ἀπελείφθημι μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου· λέγει ὁ χρηματισμῆς, Κατέλιπον ἐμὸν τῷ ἐπακισχιλλοῦς ἀνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαψαν γόνυ τῷ Βαάλ (εἰδωλὸν δὲ ἦν ἡ Βάαλ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τότε τιμώμενον)· οὕτω μηδὲ ἡμεῖς ὑποκύψωμεν τῇ ἀμαρτίᾳ διὰ τὴν χρεῖαν· ἀλλ' ὡσπερ οἱ τρεῖς παῖδες τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, ἣν ἔστησεν ὁ Ναβουχοδονόσορ, οὐ προσεκύνησαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς τῷ ἐμπαθεῖ εἰδῶλι τῆς ἀμαρτίας, ὅπερ ἴστησιν ἐ διάβολος, μὴ προσκυνήσωμεν. Ὁ τὴν κοιλίαν φιληδονίας ἕνεκα θεοποιήσας, ἐξ ἀνάγκης τὴν ταύτης συστατικὸν θεοποιεῖ φιλαργυρίαν· ὃ γὰρ προσκυνήσας τῇ Βάαλ διὰ τὴν χρεῖαν, τοῦτ' ἐστι τὴν γαστριμαργίαν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ, τῇ φυλαργυρίᾳ φημί, διὰ τὸν φόβον προσκυνήσασιν, αἰτίαν ἄλλην περιποιητικὴν τῆς παρουσίας ζωῆς μετὰ τὸν χρυσὸν οὐκ εἰδώς. Μὴ καθυβρίσωμεν τὴν ψυχὴν διὰ κακίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, ἀναλάβωμεν τὸν θυρῶν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνησάμεθα πάντα τὰ βέλη τοῦ Πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβῆσαι. Καὶ οὗτος ὁ πόλεμος, ὁ πρὸς τὰ πάθη, φημί, θεῖος ἐστίν, ὡσπερ ὁ πρὸς τοὺς τυράννους· καὶ τὸ νικῆσαι τὴν ἀμαρτίαν, μέγα τρόπαιον, ὡς τὸ περιγενέσθαι τῶν διωκόντων οἱ μάρτυρες. Ἐὰν οὕτω πάντοτε συντρέχωμεν εἰς τὰς τῶν ἁγίων ἑορτάς, ἀληθῶς τιμῶμεν τοὺς μάρτυρας· ἐὰν δὲ συναρχώμεθα, ἵνα τρυφήσωμεν σαρκικῶς καὶ προσκαίρως, καὶ ἵνα τὰ κενούμενα βρώματα εἰσενέγκωμεν, καὶ ἵνα ποιήσωμεν τοὺς ναοὺς τῶν μαρτύρων, χωρὶα κραιπῆλης καὶ μέθης, καὶ ἐὰν τὴν καιρὸν τῶν ἑορτῶν, καιρὸν συναλλαγμάτων ὑπολαμβάνωμεν, καὶ ἡ σύνοδος ἡμῖν γένηται, ἵνα ὠνίων διάμεψιν ποιήσωμεθα, οὐχ ἵνα τῆς θεώσεως ἐπιτύχωμεν, ἥς μεσῖται γίνονται οἱ ἅγιοι, τὴν μὲν λαβὴν παρακαλοῦντες ἀναβαίνειν καὶ θεοῦσθαι, τὴν δὲ Θεὸν ἱκετεύοντες ἐπικλιθεῖσθαι καὶ βοηθεῖν, πρῶτον μὲν, οὐδὲ τὴν καιρὸν ἐπιγινώσκω, καιρὸν ἑορτῆς. *Τί γὰρ τὸ ἄχρηστον πρὸς τὸν σῖτον;* φησὶν ὁ Κύριος διὰ Ἰερρεμίου· εἰ δὲ κοινὸν τῇ τῆς σαρκὸς

⁴⁸ Jerem. ix, 21. ⁴⁹ III Reg. xix, 10 sqq. ⁵⁰ Ephes. vi, 16. ⁵¹ Jerem. xxiii, 28.

τροφη πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν μαρτύρων; "Ἐπειτα ἄσπληνiam obtinuit. In divinis autem ipsius verbis eam protulit, dicens quod olim ventri dediti et luxuriantes, demonum festa agebant; Christiani vero, iis liberati, spirituales conventus sanctis athleticis constituimus. Nunc autem audite, quid timeo, o mundi vel ventris amatores, ad demonica transfugitis exemplaria, id est, si ventri indulgetis in sanctorum festis et solemnitatibus, non sanctos colitis, sed demones.

Col. 810 A 6. Μὴ τοῖνυν... τὴν εὐσέβειαν. Μὴ ἀνάγκως, φησὶν, ἑορτάζωμεν πᾶς ἑορτάς τῶν ἁγίων· ἀλλ' ὡσπερ πάντα ἡμῖν ἐστὶ πνευματικὰ, καὶ κατὰ τὸν Σιράχ, Στω.λις μὲν ἀνδρὲς, καὶ γέλωρ ὀδόντων, καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ περὶ αὐτοῦ, εἰς πάντα φθάνοντος τοῦ λόγου, ἦτοι τοῦ εὐαγγελικοῦ, ἢ τοῦ κατὰ τὸ καθήκον· οὕτω καὶ ἡ ἐν ταῖς ἑορταῖς ἔστω φιλοδρότης. Οὐ γὰρ λόγῳ τὴν ἐν ταῦταις ἀνεσιν, ὥστε καὶ θαψιλοστέραν τῆς συνήθους παραθέσθαι τράπεζαν, καὶ διαχυθῆναι μετριῶς, ἀλλὰ κολάζω τὴν ἀμετρίαν, ἥτις πανταχοῦ βλαβερόν ἐστιν. "Ἄν οὕτω συνεργώμεθα καὶ οὕτως ἑορτάζωμεν, μέγα μὲν ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν ἐπάθλων τοῖς μάρτυσιν ἐπιτύχουμεν. Τούτοις γὰρ ἐκεῖνα ἀπόκειται, "Ἄ μὴτε ὀφθαλμὸς εἶδε, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μὴτε οὖς ἤκουσε, μὴτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς τῆ εὐκλιχῆ ἐπὶ πάντα φερόμενος καὶ ἀναπλάττων ἐν ἐξουσία μακαριότητα καὶ εὐδαιμονίαν, ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ δύναται ἀνατυπώσασθαι, ἢ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁγιασῶσιν αὐτόν, τοῖς δι' αἵματος τελειωθεῖσι καὶ τὴν Χριστοῦ μιμηταμένοις σφαγήν. Τέως δὲ εἰ καὶ τῶν ἔσων βραθειῶν τοῖς ἀθληταῖς μὴ ἐπιτύχουμεν, ἀλλ' οὖν τὴν δόξαν αὐτῶν βύβωμεθα καὶ ἀκουσόμεθα καὶ ἡμεῖς· Ἐἴσθε εἰς τὴν χάριν τοῦ Κυρίου σου, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τελειώτερον ἐλλακμηθώμεθα, ἣν ὁμολογοῦμεν παρῆρησι· καὶ εἶθε ὁμολογήμεν ἄχρι τελειότητος, τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐλάβομεν, τῶν ἐν Νικαίᾳ συνηθροισμένων, τῶν ἐγγυτέρω τῶν Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς πρώτης πίστεως ἀποστόλων. Εἰκότως δὲ Χριστὸν μὲν τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Θεολόγος ἐκάλεσε· πρώτην δὲ πίστιν, τὴν θεολογίαν. Ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας πρότερον εἶναι Θεόν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐνανθρωπήσας τοῦτον δι' ἡμᾶς πιστεύσειε. Προηγείται γὰρ τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας ἡ ἀληθῆς θεολογία.

Col. 810 A 6. Μὴ τοῖνυν... τὴν εὐσέβειαν. Μὴ ἀνάγκως, φησὶν, ἑορτάζωμεν πᾶς ἑορτάς τῶν ἁγίων· ἀλλ' ὡσπερ πάντα ἡμῖν ἐστὶ πνευματικὰ, καὶ κατὰ τὸν Σιράχ, Στω.λις μὲν ἀνδρὲς, καὶ γέλωρ ὀδόντων, καὶ βῆμα ποδὸς ἀναγγελεῖ περὶ αὐτοῦ, εἰς πάντα φθάνοντος τοῦ λόγου, ἦτοι τοῦ εὐαγγελικοῦ, ἢ τοῦ κατὰ τὸ καθήκον· οὕτω καὶ ἡ ἐν ταῖς ἑορταῖς ἔστω φιλοδρότης. Οὐ γὰρ λόγῳ τὴν ἐν ταῦταις ἀνεσιν, ὥστε καὶ θαψιλοστέραν τῆς συνήθους παραθέσθαι τράπεζαν, καὶ διαχυθῆναι μετριῶς, ἀλλὰ κολάζω τὴν ἀμετρίαν, ἥτις πανταχοῦ βλαβερόν ἐστιν. "Ἄν οὕτω συνεργώμεθα καὶ οὕτως ἑορτάζωμεν, μέγα μὲν ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι καὶ ἡμεῖς τῶν αὐτῶν ἐπάθλων τοῖς μάρτυσιν ἐπιτύχουμεν. Τούτοις γὰρ ἐκεῖνα ἀπόκειται, "Ἄ μὴτε ὀφθαλμὸς εἶδε, καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, μὴτε οὖς ἤκουσε, μὴτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Οὐδὲ γὰρ ἀνθρώπινος νοῦς τῆ εὐκλιχῆ ἐπὶ πάντα φερόμενος καὶ ἀναπλάττων ἐν ἐξουσία μακαριότητα καὶ εὐδαιμονίαν, ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ δύναται ἀνατυπώσασθαι, ἢ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁγιασῶσιν αὐτόν, τοῖς δι' αἵματος τελειωθεῖσι καὶ τὴν Χριστοῦ μιμηταμένοις σφαγήν. Τέως δὲ εἰ καὶ τῶν ἔσων βραθειῶν τοῖς ἀθληταῖς μὴ ἐπιτύχουμεν, ἀλλ' οὖν τὴν δόξαν αὐτῶν βύβωμεθα καὶ ἀκουσόμεθα καὶ ἡμεῖς· Ἐἴσθε εἰς τὴν χάριν τοῦ Κυρίου σου, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τελειώτερον ἐλλακμηθώμεθα, ἣν ὁμολογοῦμεν παρῆρησι· καὶ εἶθε ὁμολογήμεν ἄχρι τελειότητος, τὴν καλὴν παρακαταθήκην, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐλάβομεν, τῶν ἐν Νικαίᾳ συνηθροισμένων, τῶν ἐγγυτέρω τῶν Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς πρώτης πίστεως ἀποστόλων. Εἰκότως δὲ Χριστὸν μὲν τὸ μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Θεολόγος ἐκάλεσε· πρώτην δὲ πίστιν, τὴν θεολογίαν. Ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας πρότερον εἶναι Θεόν, οὐκ ἂν οὐδὲ ἐνανθρωπήσας τοῦτον δι' ἡμᾶς πιστεύσειε. Προηγείται γὰρ τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας ἡ ἀληθῆς θεολογία.

Col. 840 D 1. Ὁ δὲ Θεός. . . αἰώνων. Ἀμήν. Εἰς εὐχὴν κατακλιεῖ τὸν λόγον ὁ Θεολόγος. "Ἐλθε δὲ τὸ μὲν, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ἐκ τοῦ ἁγίου Παύλου· ὁμοίως καὶ τὸ, ὁ καταλλάξας ἡμᾶς ἑαυτῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἐχθροὺς ὄντας διὰ τῆς ἀμαρτίας. Καὶ τὸ εὐαγγελιστάμενος εἰρήνην τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακρὰν· ὅπερ ὁ ἅγιος Παῦλος ἐκ τοῦ Ἰσαΐου λαθὼν ἠρμήνευσεν, ἐγγύς μὲν καλέσας τοὺς ὑπὸ νόμον, μακρὰν δὲ, τοὺς ἔξω νόμου. Τὸ δὲ, ὁ τῆς ἀγάπης

Ne igitur..... pietatem offerentes. — Ne impure, ait, sanctorum festa celebremus; sed sicut omnia nobis spiritualia sunt, et juxta Sirach filium⁸²: *Indumentum viri, et dentium risus, et pedis incessus de ipso annuntiant*, verbo ad omnia pertingente, sive evangelico, sive ad id quod decet spectante: talis sit et in festis lætitia. Non enim animi relaxationem in eis interdictam volo, adeo ut lautior solito instruat mensa, et moderata adhibeatur hilaritas; sed eam, quæ modum excedit, reprehendo, velut omni modo noxiam. Si nos ita conveniamus ac festa celebremus, magnum quidem fuerit affirmare nos eadem ac martyres præmia consecuturos. Quos enim hæc manent, *quæ nec oculus vidit, ut ait Apostolus⁸³, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit*. Neque enim humanus intellectus facile ad omnia conversus, et pro potestate beatitudinem ac felicitatem fingens, bona illa informare potest, *quæ præparavit Deus diligentibus se*, sanguine perfectis Christique occisionem imitatis. Quod si non eadem atque martyres præmia referamus, gloriam vero eorum videbimus et audiemus nos quoque, *Venite in gaudium Domini mei*; et sanctæ Trinitatis lumine perfectius collustrabimur, quam libere conflitemur. Atque utinam usque in finem confiteamur præclarum illud depositum, quod a sanctis Patribus accepimus, Nicææ congregatis, Christi presentie nascentique fidei apostolicæ propioribus! Fortasse autem Christum Incarnationis mysterium Theologus vocavit; primam vero fidem, Theologiam. Qui enim non prius esse Deum crediderit, neque cum pro nobis fuisse incarnatum credet. Namque erga nos Providentiam primo in loco ponit vera theologia.

Deus autem..... saculorum. Amen. — Precatione concludit orationem Theologus. Sumpsit autem hæc verba, *Deus pacis*, ex sancto Paulo⁸⁴; pariterque illa⁸⁵, qui nos sibi per crucem reconciliavit, cum peccato inimici essemus. Necnon illud⁸⁶, *faustum pacis nuntium*, tum his qui prope erant, tum his qui longe, attulit. Quod quidem sanctus Paulus ex Isaia sumptum interpretatus est, propiores quidem vocans eos qui sub lege

⁸² Eccl. xiv, 27. ⁸³ I Cor. ii, 9. ⁸⁴ Rom. xv, 33; xvi, 20; II Cor. xiii, 11, etc. ⁸⁵ Ephes. ii, 13; Rom. v, 10. ⁸⁶ Ephes. ii, 17.

erant, remotiores vero, qui extra legem erant. Hoc autem, charitatis Pater, et ipsa charitas, ex Theologo Joanne est. Ait enim ille: *Charitas ex Deo est*⁵⁷; et: *Deus charitas est*⁵⁸. Atque in Evangelio secundum Joannem dicit Dominus⁵⁹: *Mandatum novum do vobis: ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Vetus quidem mandatum erat se invicem diligere. *Diliges enim, inquit, proximum tuum sicut te ipsum*⁶⁰. Sed Dominus novum effecit illud hęc mutatione, jubens eos alios diligere super se ipsos, sicut et ipse dilexit nos, et pro nobis morti semetipsum tradidit. Ideoque dixit: *Majorem illa charitatem nemo habet, ut aliquis animam suam ponat pro amicis suis*⁶¹. Dicens igitur Theologus quod dedit Deus recte atque honeste vim asserre, et recte item propter metum cedere, ad prius propositum sermonem vertere videtur, quoniam ipsi quidem vim intulit magnus Basilius, hoc recte faciens, ut doctrina sua iis qui sub ipso erant prodesset; rursusque ipse vim passus est et vi coactus est ad episcopatum, illudque propter metum. Inobediencie enim reformidavit crimen, ita ut cum ratione declinaret et cunctaretur, et rursus cum ratione fiduciam concepit et ordinationem sustinuit. Ac deinde subiciens Theologus, quod Deus et parvos greges gratia sua magnificat, obiter creditum sibi gregem innuit, Sasimorum scilicet, qui admodum parvus erat, indigensque et angustus. Deinde sumpsit ex Apostolo illud: *Ipsa nos consolabitur consolatione multa*⁶², id est, sublevabit in magno solatio. Orans vero Deum ut seipsum multa dignetur consolatione, vehementi se propter ordinationem suam mœrore affectum fuisse ostendit. Ideo congruam ab eo consolationem petit. Ex Epistola ad Hebræos desumptum est illud: *Refecit nos in omni opere bono, scilicet perfecit*; ex Davide autem illud: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te*⁶³; similiterque illud: *Ego in justitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua*⁶⁴. Hic enim splendor justis quasi gustus et pignus est; tunc perfecte accipient et satiabuntur Dei gloria, quam in justitia contemplantur, scilicet per virtutem eorum, in Christo Jesu Domino nostro.

A Πατήρ καὶ ἡ ἀγάπη, ἐκ τοῦ Θεολόγου Ἰωάννου ἐστὶ. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος· Ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. Ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ λέγει ὁ Κύριος· Ἐντολὴν καιρὴν δίδωμι ὑμῶν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. Καὶ μὴν παλαιὰ ἦν ἐντολὴ, τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Ἀγαπήσεις γὰρ, φησὶ, τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς καιρὴν αὐτὴν ἐποίησε τῷ τρόπῳ, καλεῦσας ἀλλήλους ἀγαπᾶν ὑπὲρ ἑαυτοῦς, καθὼς καὶ αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον ἔδωκεν ἑαυτόν· διὸ καὶ ἔλεγε· Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Εἰπὼν μέντοι ὁ Θεολόγος, ὅτι Ἐδωκεν ὁ Θεὸς καὶ τυραννεῖν καλῶς, καὶ τυραννεῖσθαι διὰ τὸν φόβον, δοκεῖ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν τρέπειν τὸν λόγον, ὅτι ἐτυράννησε μὲν αὐτὸν ὁ μέγας Βασιλεὺς καλῶς τοῦτο ποιῶν, ἵνα ὠφελῶνται διὰ τῆς τούτου διδασκαλίας οἱ ὑπ' αὐτόν· ἐτυραννήθη δὲ πάλιν αὐτὸς καὶ ὑπεκάμφθη βίᾳ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν· καὶ τοῦτο, διὰ τὸν φόβον· ἐφοβήθη γὰρ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀπειθείας, ὥστε καὶ εὐλόγως παρετρίτο καὶ ἀνεδύετο, καὶ πάλιν μετὰ λόγου ἐθάρρῆσε καὶ ὑπέδωκε τὴν χειροτονίαν. Αὐθις δὲ ἐπαγαγὼν ὁ Θεολόγος, ὅτι ὁ Θεὸς καὶ τὰ μικρὰ ποίμνια μεγαλύνει διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος, ἠνίξαστο τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ ποίμνιον, τὸ τῶν Σασίμων, σφόδρα μικρὸν ὑπάρχον καὶ πενιχρὸν καὶ στενόν· εἶτα ἔλαβεν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου τὸ, Αὐτὸς ἡμᾶς παρακαλεῖσει παρακληθεῖσει πολλῇ, τούτεστι παρεγορήσει ἐν μεγάλῃ παραμυθίᾳ. Εὐχόμενος δὲ πολλῆς παρακλησεως ἀξιωθῆναι, ἐμφάνει, ὅτι πολλὴν λύπην ἔσχεν ἐν τῇ χειροτονίᾳ· διὸ ἀνάλογον ζητεῖ ταύτη καὶ τὴν παραμυθίαν. ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους δὲ εἰληπταὶ καὶ τὸ, Κατατρίσειεν ἡμῖς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ, ἦγγον τελειώσειεν. Ἐκ δὲ τοῦ Δαυὶδ τὸ, ὡς ἐνφρονιζομένων πάντων ἡ κατοικίᾳ ἐν σοὶ· ὁμοίως δὲ τὸ, Ἐγὼ ἐν δικαιοσύνῃ ἐσθῆσομαι τῷ προσώπῳ σου· χροτασθῆσομαι ἔν τῷ ἐσθῆναι μοι τὴν δεξιάν σου. Ἡ γὰρ ἐνταῦθα ἔλλαμψις, οἷον εἶ γεῦμα καὶ ἀρραβὼν ἐστὶ τοῖς δικαίοις. Τότε δὲ τέλειον ἀπολήψονται καὶ χροτασθήσονται τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, ἣν θεωρήσουσιν ἐν δικαιοσύνῃ, τούτεστι διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

⁵⁷ I Joan. iv, 7. ⁵⁸ ibid. 8. ⁵⁹ Joan. xiii, 34. ⁶⁰ Levit. xix, 18. ⁶¹ Joan. xv, 13. ⁶² II Cor. i, 3. ⁶³ Psal. lxxxvi, 7. ⁶⁴ Psal. xvi, 15.

⁶⁰ Levit. xix, 18. ⁶¹ Joan. xv, 13. ⁶² II Cor. i, 3.

NONNOY ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΕΝ ΕΜΝΗΣΘΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ο ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΗΡ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΤΩΝ ΕΝ Τῷ ΠΡΩΤῷ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚῷ.

NONNI COLLECTIO ET EXPOSITIO
HISTORIARUM

QUARUM S. P. N. GREGORIUS MEMINIT IN PRIORE INVECTIVA ADVERSUS JULIANUM IMP.

(Ex libro cui titulus : *S. Gregorii Nazianzeni in Julianum invectivæ duæ cum scholiis Græcis nunc primum editis Omnia ex bibliotheca clariss. viri D. Henrici Savilii editit Montagu Etome 1610, in 4°.)*

(1) Ὀλόγος ὁ στηλιτευτικός, ψόγος ἐστὶ τῶν Ἰουλιανῶν Α πεπραγμένων. Διαφέρει δὲ ψόγος ὁ στηλιτευτικός, ὅτι ὁ μὲν ψόγος, διὰ τῶν ἐγκωμιαστικῶν κεφαλαίων προέρχεται, ὡς γένους, ἀνατροφῆς, πράξεων, συγκρίσεως· (2) στηλιτευτικός δὲ εἴρηται ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς στήλης· στήλη δὲ ἐστίν, ἢ λίθος, ἢ χαλκός, ἐν ἐπιμῆκει τετραγώνῳ σχήματι, ἐν ᾗ (3) ἐγγέγραπται ἢ τοῦ στηλιτευομένου ὕβρις. Ὄν Ἀθηναῖοι τὸν Ζηλεῖτην Ἀρθμίον, τὸν διαφθείροντα τοὺς Ἕλληνας χρῆμασιν, ἐπὶ τῷ μᾶλλον ὑπακοῦσαι τῷ Πέρσῃ, ἐν στήλῃ ἀνεγράψαν, ἀτιμώσαντες καὶ αὐτὸν καὶ ἅπαν τὸ γένος αὐτοῦ, ἐξουσίαν δεδωκότες ἐν τοῖς γράμμασι τῷ βουλομένῳ αὐτὸν ἀποκατεῖναι, ἐγγράψαντες καὶ τὴν αἰτίαν ἐν αὐτῇ τῇ στήλῃ, ἣτις ἦν αὐτῷ τῷ Ἀρθμίῳ ψόγος· Ὅτι, φησὶ, τὸν γρυσὸν τὸν ἐκ τῶν Μήδων εἰς Πελοπόννησον ἤγαγεν. Εἰδέναι δὲ χρῆν, ὅτι πολλάκις, καὶ εὐεργετῶν αἰ εὐεργεσίαι ἐν ταῖς στήλαις ἀνεγράφοντο, ὡς περὶ (4) ἢ τοῦ Λεύκιου, τοῦ ἄρχοντος Βοσπόρου ἀνεγράφῃ ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἢ μὲν ὑπόθεσις αὐτῆ· περὶ δὲ τῶν Ἰστυριῶν ὡς οἶόν τε, διὰ βραχυτάτων ἐπιμνησθησόμεθα.

publica præclare meriti fuerant, beneficia in columnam B Rempublicam merita Athenis insculpta sunt. Hæc de orationis hujus inscriptione. Nunc ad historias veniamus, casque, quam brevissime fieri poterit, explicemus.

α'. Περὶ Ἐμπεδοκλέους καὶ Ἀρισταίου, καὶ Ἐμπεδοκτίμου, καὶ Τροφονίου.

Ὁ μὲν Ἐμπεδοκλῆς Σικελιώτης ἦν τὸ γένος, Πυθαγόρειος δὲ τὴν φιλοσοφίαν. Βουλούμενος δὲ λενοδοξῆσαι, ὡς ὅτι ἀνιερώθη καὶ μετάρσιος γέγονεν εἰς

(5) Oratio hæc invectiva (quam στηλιτευτικὴν Græci vocant) vituperatio est rerum a Juliano gestarum. Hoc autem differt invectiva oratio a vituperatrice, quod in vituperatione oratio per demonstrativi generis capita progredietur, ut per genus, educationem, actiones, comparisonem; in invectiva autem, solum per res gestas, aut etiam, si ita res tulerit, per comparisonem. Steliticum autem hoc dicendi genus nuncupatur, translatione ducta ἀπὸ τῆς στήλης, id est a columna. Est porro columna lapis aut æs oblongum quadrata figura in quo inscribitur ejus, qui invectiva oratione proscinditur, contumelia. Verbi gratia, Athenienses Zeliten, qui Græcos pecuniis corruptos eo adduxerat, ut Persarum regi parere quam liberi esse mallet, in columna insculpserunt, cum cum toto genere ignominia notantes, atque ipsius obtruncandi licentiam publico edicto cuivis concedentes, causamque in columna inscribentes, quod e Media aurum in Peloponnesum attulisset. Scire autem est operæ pretium, quod eorum quoque, qui de republica incidebantur. Sic egregia Leuconis et Bosphori in

1. De Empedocle, Aristæo, Empedotimo et Trophonio.

Empedocles, genere Siculus, fuit Pythagoricæ philosophiæ sectator. Hic inanis gloriæ cupiditate inflammatus, quasi sublimis in cælum raptus, atque

φοντο, omissis intermediis et quæ sequuntur usque ad finem Prologi.

(5) Textus Latinus is est quem dedit Billius in sua editione Operum Gregorii Naz. Ex diverso exemplari prodit, ut patet, et in multis discordat a Græco Nonni. Nihil tamen mutamus ut exemplaris utriusque lectio servetur

(1) Demosth. Φιλ. γ'.

(2) Supple ex Ἀνοnymo ad orationem I in Julianum infra : Ὁ δὲ στηλιτευτικός διὰ τῶν πράξεων μόνον· εἰ τύχοι δὲ καὶ συγκρίσεως, quæ propter homœoteleuton sunt omissa et legit interpres.

(3) Anonym. φ.

(4) Anonym. ὕβρις. εἰδέναι δὲ χρῆν... ἀνεγράψ-

indeorum immortalium numerum ascitus et consecratus esset, in Ætnæ ignem sese coniecit. Hic porro ignis Vulcani crateres, hoc est foramina appellatur. Sic miser vi flammæ absumptus interit. At vero Deus hujusmodi exitium inanis gloriæ desiderio contractum in publicum proferre volens, effecit ut ad convincendam eorum, qui vano famæ studio flagrarent, stultitiam, calcens ipsius ex igne incolumis egeretur. Atque ita perspicuum omnibus factum est, eum divinitatem haudquaquam adeptum fuisse, verum per inanem gloriæ amorem omnino exarsisse. Trophonius autem, Aristæus, et Empedotimus Lebadiæ Bœotiæ urbe orti sunt, vaticinandique artem coluerunt: qui etiam inanis famæ studio incensi, ac divinitatis opinionem sibi apud homines conciliare cupientes, in specus quasdam se præcipites dederunt, ut prorsus de medio tollerentur, nec quidquam ex corporis eorum reliquiis inveniri posset. Hic eorum fuit exitus. Cæterum cognitum est eos illie mortem obiisse, quod circa hunc locum oraculum exstiterit. Est autem proverbium, in Trophoniū specum oraculi causa proficisci, de hominibus pallidis atque a risu abhorrentibus. Quisquis enim ad oraculum illud se conferebat, tristis perpetuoque pallore affectus recedebat. Quod quidem argumento erat hos vates pallore confectos nec in subterraneo hujusmodi loco in risum unquam solutos interiisse. Trophonius porro et Agamedes, ipsius germanus, divinandi arte donati sunt, quod pecuniis suis templum Apollinis Delphicum exstruxissent.

2. De Proteo.

Hic Proteus genere Thrac erat, filiosque habuit Molom et Telegonum: qui cum loca omnia latrocinii infesta tenerent, ab Hercule propter Geryonis boves illae iter faciente interempti sunt. Proteus igitur ob filiorum amissionem luctu perditus ac desperatione fractus in mare præcipitem se dedit, ac deorum miseratione immortalitatem est consecutus, marinusque demon effectus est, atque in Pharia insula domicilium sibi fixit. Hic etiam cum phœcis versari dicitur. Idem Alexandri Helexam, cum a Græciâ Trojam navigaret, accepit, ipsique inane Helene simulacrum dedit. Postea autem cum Menelaus confecto bello Trojano Helenam in Ægypto esse rescivisset, atque ad Proteum se contulisset, eam ab eo accepit. Hac porro facultate præditus esse Proteus credebatur, ut quoties a quibusdam adiretur, sese transformaret, ac nunc hoc, nunc illud efficeretur.

5. De Hercule et incendio.

Crebro sermone jactatur, Herculem Jovis et Alcmene filium præstanti virtute herocem duodecim certamina confecisse. De ipsius autem incendio et conflagratione hæc memoriæ prodita sunt. Uxorem habebat nomine Dejaniram, quam superato rivali Acheloo ab Æneō acceperat, ex eaque Hyllum procreavit. Hanc ergo Dejaniram cum in patriam suam duceret, Nessus Hippocentaurus ad ipsius aspectum amore exarsit, atque in flumine quodam cum ea congredi tentavit. Quod cum Hercules intellexisset, sagittæ ictu eum oppressit. Moriens autem ille

Α ούρανοῦς, ἔβαλεν ἑαυτὸν ἐν τῷ ἀναδιδομένῳ πυρὶ τῆς Ἀττικῆς. Τοῦτο δὲ τὸ πῦρ λέγεται, οἱ τοῦ Ἥφαίστου κρατῆρες. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπόλετο ὑπὸ τοῦ πυρός. Ὁ δὲ Θεὸς βουλόμενος δημοσιεῦσαι αὐτοῦ τὴν κενοδοξίαν, τὸ ἀνδάλον αὐτοῦ ἀποπροσθῆναι σῶον ἐκ τοῦ πυρός ἐποίησε. Καὶ οὕτως ἐγνώσθη πᾶσιν, ὅτι Θεὸς μὲν οὐ γέγονε, κατεκῆθ' δὲ εἰς τέλος ἀξίως τῆς οἰκείας κενοδοξίας. Οἱ δὲ περὶ τὸν Τροφώνιον καὶ Ἐμπεδοτίμον καὶ Ἀριστάϊον ὑπήρχον μὲν ἐκ τῆς Βοιωτίας, πόλειως Λεβαθίας, μάντις δὲ ταῖς τέχναις· καὶ οὕτοι βουλόμενοι κενοδοξῆσαι καὶ δοῦξαι, ὅτι ἀνελήφθησαν, ἑαυτοὺς ἐν τισιν ὑποβρυχίῳις σπηλαίοις ἔβαλον, ἐπὶ τῷ τεθνάναι, καὶ μὴ εὐρεθῆναι αὐτῶν τὰ λείψανα. Οὗτοι δὲ τεθνήκασιν· ἐγνώσθησαν δὲ ὅτι ἐκείσε ἀπέθανον, διὰ τὸ μαντεῖον φανῆναι περὶ τὸν τόπον. Ἔστι δὲ τις παροιμία ἢ λέγουσα· *Εἰς Τροφώνιον μεμάντευσαι*. Λέγεται δὲ ἐπὶ τῶν ὠχρίωντων, καὶ μηδέποτε γελώντων. Ἦξ γὰρ ὁ καταβαίνων εἰς τὸ μαντεῖον ἐκεῖνο, ἀγέλαστος ἀνῆι καὶ ὠχρίων διηνεκῶς. Ἐλεγχος δὲ ἦν οὗτος αὐτῶν τούτων, ὅτι ὠχρίασαντες, καὶ μηδέποτε ἐν τῷ ὑποβρυχίῳ γέλασαντες τεθνήκασιν. Ἠξιώθησαν δὲ ὁ Τροφώνιος καὶ Ἀγαμέδης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μαντεῦσθαι, διὰ τὸ κτεῖσαι αὐτοὺς ἀπὸ οἰκείων χρημάτων τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος.

B

β'. Περὶ τοῦ Πρωτέως.

Οὗτος ὁ Πρωτεὺς Αἰγύπτιος μὲν ἦν τὸ γένος· εἶχε δὲ δύο υἱοὺς, Μῶλον καὶ Τηλέγονον. Τούτους ληστὰς ὄντας ὁ Ἡρακλῆς ἐλθὼν ἀπέκτεινε ἀπαρχόμενος διὰ τοὺς Γηρουόου βοῦς. Τοῦτον οὖν ἀθυμοῦντα τὸν Πρωτέα διὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν τέκνων, καὶ ρίψαντα ἑαυτὸν εἰς θάλασσαν, οἱ θεοὶ ἐλεήσαντες ἀπηθανάτισαν· καὶ γέγονε θαλάττιος καὶ ἔρχεται καὶ οἰκεῖ τὴν Φαρίαν νῆσον. Οὗτος λέγεται καὶ μετὰ τῶν φωκῶν ἐνδιδαιτᾶσθαι. Οὗτος καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν Ἑλένην ἔλαθεν ἐλθόντος ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, καὶ δέδωκεν αὐτῷ τὸν εἰδῶλον τῆς Ἑλένης. Ὑστερον δὲ Μενελάου μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον μαθόντος, ὡς εἰς Αἴγυπτόν ἐστιν ἡ Ἑλένη, καὶ ἐλθόντος παρὰ τὸν Πρωτέα, δέδωκεν αὐτῇ αὐτῷ. Λέγεται δὲ οὗτος ὁ Πρωτεὺς μεταμορφοῦσθαι πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας, καὶ ποτὲ μὲν φαίνεσθαι τοιάσδε, ποτὲ δὲ τοιάσδε.

D

γ'. Περὶ Ἡρακλέους καὶ τῆς πυρᾶς αὐτοῦ.

Πολὺς μὲν ὁ λόγος θρυλλεῖ τὸν Ἡρακλέα, ὅτι υἱὸς ὦν τοῦ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης, ἤρωσε τὸν πρὸς τῆς πυρᾶς ἱστορία ἐστὶν αὕτη· οὗτος ὁ Ἡρακλῆς εἶχε γυναῖκα ὀνόματι Δηϊάνειραν, ἣν ἔλαθεν ἐξ Οἰνέως, ἀντεραστῆς γενόμενος Ἀχελώφ τῷ ποταμῷ· ἐξ ἧς ἔτεκε καὶ τὸν Ὑλλόν. Ταύτην τοῖνον τὴν Δηϊάνειραν, ἅμα τῷ λαβεῖν καὶ ἀποφέρειν ἐν τῇ οἰκείᾳ πατριδι, ἰδὼν ὁ Νέσσος εἰς τῶν Ἴπποκενταύρων, ἠράσθη αὐτῆς, καὶ κατὰ τινὰ ποταμὸν ἰβουλήθη αὐτῇ συγγενέσθαι. Ὁ οὖν Ἡρακλῆς μαθὼν, κατατοξεῦει τὸν

Νέσσω. Ἀποθνήσκων δὲ ἐκεῖνος, ἐκ τοῦ αἵματος Ἀ
 ἑαυτοῦ δίδωσι τῇ Δηϊάνειρᾳ, ὑπαιπῶν τε καὶ ἀπατή-
 σας, ὅτι Ἔσται σοι τοῦτο τὸ αἶμα πρὸς φίλτρον τοῦ
 Ἡρακλέους· ἵνα, φησὶν, ἐὰν μάθῃς, ὅτι ἄλλης ἔρξῃ,
 χρίσῃς ἐκ τοῦ αἵματος τούτου τὸ ἔνδυμα τοῦ Ἡρα-
 κλέους, καὶ μεθιστᾷς αὐτὸν εἰς τὸν ἑαυτῆς πύθον.
 Τοῦτο οὖν τὸ αἶμα εἶχεν ἡ Δηϊάνειρα. Τοῦ οὖν Ἡρα-
 κλέους τῆς Ἰόλης τῆς τοῦ Εὐρύτου θυγατρὸς ἔρα-
 σθέντος καὶ λαβόντος, καὶ διὰ τοῦ Αἵμα πέμψαντος
 αὐτὴν ὡς αἰχμάλωτον πρὸς τὴν Δηϊάνειραν, εἰς ἔνο-
 νοιαν καὶ ζηλοτυπίαν ἐκινήθη ἡ Δηϊάνειρα, καὶ βου-
 ληθεῖσα τὸν ἔρωτα μεταστῆσαι εἰς ἑαυτὴν, τὸν χιτῶνα
 τοῦ Ἡρακλέους χρίει τῷ αἵματι τοῦ Νέσσω, καὶ δι-
 δωσιν ἐνδύσασθαι τῷ Ἡρακλεῖ· τὸ δὲ ἦν ἀνδροφόνον
 τὸ αἶμα. Ἐνδύσαμένου γάρ τοῦ Ἡρακλέους, ὑψήψεν
 ὁ χιτῶν, καὶ κατέφλεξεν αὐτόν· ὁ δὲ καίμενος καὶ Β
 ῥίψας ἑαυτὸν ἐν τῷ πλησίον ποταμῷ, θερμὸν τὸ ὕδωρ
 ἐποίησεν· ἐξ οὗ λοιπὸν γεγόνασιν αἱ Θερμοπύλαι,
 μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Φωκίδος.

δ. Περὶ τῆς Πέλοπος κρεουργίας (1).

Τάνταλος Φρυγίας ἦν βασιλεὺς· οὗτος γεννᾷ τὸν
 Πέλοπα. Τοῦτω τῷ Τάντῳ ποτὲ οἱ θεοὶ ἐπεξενώθη-
 σαν. Λαθὼν οὖν τὸν Πέλοπα τὸν ἴδιον υἱὸν ὁ Τάντα-
 λος, κατασφάττει, καὶ κρεουργεῖ, καὶ ἐψεί, καὶ παρα-
 τίθῃσιν εὐωχίαν τοῖς θεοῖς. Τοῦτων δὲ τῶν κρεῶν,
 ἡ Δημήτηρ βαλοῦσα χεῖρα, ἔλαθε καὶ ἔφαγεν ἀπὸ
 τοῦ ὄμου· οἱ δὲ ἄλλοι θεοὶ ἐλεήσαντες τὸν Τάνταλον,
 καὶ θαυμάσαντες ὅτι τοῦ παιδὸς αὐτοῦ κατεφρόνησε,
 συντιθέασιν τὰ κρέα, καὶ ἀποτελοῦσι σῶον τὸν Πέλοπα. C
 Ἦν δὲ λείπον ἐκεῖνο θ' ἔφαγεν ἐκ τοῦ ὄμου ἡ Δημή-
 τηρ. Προσθέντες οὖν ἐλεφάντινόν τι κατὰ τὸν ὄμον,
 ἐπάηρωσαν σῶον τὸν Πέλοπα. Οὕτω οὖν λοιπὸν ἅπαν
 τὰ Πελοπιδῶν γένος ἐκ τούτου ἦν ἐπίσημον, ἐχόντων
 πάντων ἐν τοῖς ὄμοις τὸν ἐλεφάντινον τόπον.

ε. Περὶ τῆς τῶν Φρυγῶν ἐκτομῆς.

Κατὰ τὴν Φρυγίαν ἐσέβοντο τὴν μητέρα τῶν θεῶν
 τὴν Ῥέαν ὑπὲρ πάντα θεόν. Ταῦτη οὖν τὰς τελετὰς
 ποιοῦντες οἱ Φρύγες, κατέτεμον ἑαυτοὺς μαχαίραις,
 οὐκ ἀποκτεῖναι ἐθέλοντες, ἀλλὰ μόνον αἱμάξαι. Τοῦτο
 δὲ ἐποιοῦν κηλούμενοι αὐλοῖς, ἵνα ἀπὸνός φέρωσι
 πληρόμενοι. Μετὰ δὲ τὰς πληγὰς, πρὸς ἀκαθάρ-
 τους μίξεις ἐχώρουσιν, γυναικῶν δὲ λέγω, οὐκ ἀν-
 δρῶν.

ς. Περὶ τοῦ Μίθρου.

(2) Ὁ τοῖνον Μίθρος νομιζέται παρὰ Πέρταις εἶναι
 ὁ ἥλιος, καὶ θυσιαζοῦσιν αὐτῷ, καὶ τελοῦσιν τινὰς τε-
 λετὰς εἰς αὐτόν. Οὐ δύναται οὖν τις εἰς αὐτὸν τελε-
 σθῆναι, εἰ μὴ πρότερον διὰ τῶν βαθμῶν τῶν κολά-
 σεων παρέλθοι. Βαθμοὶ δὲ εἰσι κολάσεων, τὸν μὲν
 ἀριθμὸν ὀγδοήχοντα, ἔχοντες δὲ ὑπόθεσιν καὶ ἀνάθα-
 σιν. Κολάζονται γάρ πρῶτον τὰς ἐλαφροτέρας, εἶτα
 τὰς ἔραστοικωτέρας· καὶ εἰθ' οὕτω μετὰ τὸ παρελθεῖν
 διὰ πασῶν τῶν κολάσεων, τότε τελεῖται ὁ τελοῦμενος.
 Αἱ δὲ κολάσεις εἰσὶ, τὸ διὰ πυρὸς παρελθεῖν, τὸ διὰ
 κρύου, διὰ πείνης καὶ διψῆς, διὰ ὀδοπορίας πολλῆς,
 καὶ ἀπλῶς διὰ πασῶν τῶν τοιοῦτων.

ζ. Περὶ τῆς ἐν Ταύροις ξενοκτερίας.

Ταῦροι ἔθνος ἐστὶ περὶ τὴν Σκυθίαν. Ἐν τούτοις
 μετετέθη ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἡ θυγάτηρ Ἀγαμέμνο-

eruoem suum Dejanira impertit, fraudulentō ani-
 mo subfatus, ei ad sui amore inflammandum Her-
 culem hunc cruoem adjumento fure, ut si quan-
 do, inquit, cum mulieris alterius amore flagrare
 senseris, hoc sanguine vestem ipsius tingas, atque
 ita ipsius amorem ad te revoces. Dejanira ergo
 hunc cruoem asservabat. Cumque Hercules Iofam
 quam misere deperibat, accepisset, eamque per
 Liehen velut captivam, ad Dejaniram misisset, ze-
 lotypia pereita, Herculisque amorem ad se revocare
 cupiens, ipsius vestem Nessi sanguine delibutam
 ipsi induendam dedit. Exitiosus porro erat hic
 cruor. Cum ergo hujusmodi vestem Hercules in-
 duisset, statim succensus atque exustus est. In hac
 autem conflagratione cum in propinquum amnem
 se conjecisset, calidam aquam effecit. Ex quo dein-
 cepts exstiterunt Thermopyle inter Thessaliam et
 Phocidem.

4. De Pelopis laniatione.

Tantalus rex erat Phrygiæ. Pelopem genuit. Ab
 hoc Tantalō dii quondam hospitio recepti sunt.
 Sumens ergo filium suum Pelopem Tantalus, ma-
 ccat, laniat, coquit apponitque diis in cibum. Cer-
 es enim manu ex hoc cibo sumpsisset, ex humero
 comedit. Ceteri autem dii, misericordia commoti
 admiratique quod Tantalus proprio filio non pe-
 pereisset, carnes conjungunt salvumque Pelopem
 faciunt. Deerat autem hoc frustum ex humero quod
 comederat Ceres. Addentes ergo dii aliqum eburis
 humero Pelopem integram restituerunt. Ideo nunc
 genus Pelopidum ex hoc deinceps fuit insignitum,
 omnibus in humero habentibus locum eburneum.

5. De Phrygum exsectione.

In Phrygia præ cæteris diis colebatur Rhea ma-
 ter deorum. In hujus ergo sacris Phryges cultris
 seipsos incidebant, non ut sibi necem afferrent,
 sed ut sanguinem duntaxat extraherent. Hoc autem
 cum faciebant, tibiis definiebantur, ut ictus sine
 doloris sensu perferrent. Post plagas vero ad impu-
 rns et nefarios concubitus ruebant, mulierum dico,
 non virorum.

6. De Mithra.

Hic Mithra apud Persas sol esse existimatur, ei-
 que victimas immolant, ac sacra quædam in ipsius
 honorem faciunt. Nullus porro ipsius sacris ini-
 tiari potest, nisi prius per quasdam suppliciorum
 gradus transierit. Sunt autem tormentorum gra-
 dus octoginta, partim remissiores, partim inten-
 tiores. Primum enim levioribus suppliciis, deinde
 acrioribus afficiuntur, atque ita post decursa omnia
 tormenta ipsius sacris imbuuntur. Igni quippe et
 aqua atque hujusmodi suppliciorum generibus ex-
 eruciantur.

7. De hospitem cæde apud Taurōs

Tauri populi sunt circa Scythiam. Apud eos a
 Diana translata est Iphigenia Agamemnonis filia,

(1) Scholium hoc omittitur in editione Billii.

(2) Similia num. 47 infra.

cum in Aulide jam jamque a Græcis mactanda esset, nisi ipsi dea vicarium cervinum pro victima supposuisset. Cum ergo Iphigenia apud Tauros esset, ne ab hospitibus, qui eo appellebant, agnosceretur, idcirco eos Dianæ immolari permittebat. Atque hæc est hospitem cædes, ejus mentionem Gregorius facit. Postea autem cum Orestes ab Erynibus perterrefactus atque agitatus ad Tauros perrexisset, atque ad necem velut hospes arreptus, Iphigeniæque ut sacerdoti oblatum fuisset, perburnenti humerum ab ea agnitus est, liberque dimissus. Atque ipse deinceps acceptam sororem in Græciam reduxit.

8. De mactatione regie puellæ apud Trojam.

Cum Achilles, Polyxenam Priami filiam in matrimonio accipere cupiens, Trojam ingressus esset, a Paride in Apollinis templo ex insidiis obtruncatus est. Postmodum autem Pyrrho filio suo ad virilem ætatem pervecto in somnis apparuit, ostenditque necesse esse Polyxenam, quæ ei mortis causam attulerat, sibi immolari. Pyrrhus itaque eam parta victoria acceptam ad Achillis patris tumulum jugulavit.

9. De Menœceo.

Menœceus Creontis Thebarum regis filius erat. Cum ergo septem duces Thebis bellum intulissent, oraculum edidit Tiresias vates, fore ut statim bellum conficeretur, ac victoria penes Thebanos esset, si quispiam regii sanguinis atque indigenarum ex serpentis dentibus enatorum sese ultro morti offerret. Quocirca ille inscio patre ac veste mutata in confertam hostium aciem impetum fecit, ab hisque interemptus est.

10. De filiabus Scedasæ.

Peloponnesiaco bello cum Lacedæmonii Athenienses vi atque armis superassent, socios quoque suos bello lacessendos sibi putarunt. Atque expeditione adversus Thebanos suscepta, priusquam castra urbi admovisset, in Leuctris Thebanorum urbe inito prælio fusi ac profligati sunt, cum dux Thebanorum Epaminondas insignem in eo certamine operam navasset. Hæc autem clades Lacedæmonii ob hujusmodi causam in Leuctris accidit: Scedasus Leuctrensis tres filias habebat. Quidam autem Lacedæmonii olim ab ipsis hospitio excepti puellas constuprarunt. Ac metuentes, ne patri suo illæ acceptam injuria narrarent, manus ipsis intulerunt. Reversus ergo in patriam Scedasus, re cognita, diris omnibus Lacedæmonios ad ipsum filiarum sepulcrum devovit, miseraque omnia imprecatur est. Ac proinde Lacedæmonii apud Leuctra rem infelicitè gesserunt.

11. De Laconicis adolescentibus.

Lacedæmonii cum cives suos ac liberos fortitudine ac tolerantia excellere cuperent: verberibus eos exercebant, eique qui dolores fortius pertulisset, præmium persolvebant.

Ἄνος ἡ Ἰφιγένεια, ἐν τῷ μέλλειν αὐτὴν θύεσθαι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Αὐλίδι· ὑπὲρ τῆς ἑλαφρον ἢ θεῆς ἀμείψασα, δέδωκε θύσαι. Αὐτὴ οὖν ἡ Ἰφιγένεια, οὐσα ἐν τοῖς Ταύροις, διὰ τὸ μὴ ἐπιγνωσθῆναι παρὰ τῶν ἐπιξενουμένων, τίς ἐστιν, ἐτέτρεπε θύειν αὐτοῦς τῇ Ἀρτέμιδι· καὶ αὕτη ἦν ἡ ξενοκτονία, ἣν λέγει ὁ θεὸς Γρηγόριος. Ὑστερον δὲ ὁ Ὀρέστης δειματούμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, καὶ ἐλθὼν παρὰ τοῖς Ταύροις, καὶ συλληφθεὶς ὡς ξένος ἐπ' ἀναιρέσει, καὶ προσεσχεθεὶς ὡς ἱερεὶα τῇ Ἰφιγενείᾳ, ἐπεγνώσθη διὰ τοῦ ἐλεφαντίνου ὤμου καὶ ἀρείθη τῆς θυσίας· οὕτω λοιπὸν λαθὼν ὁ Ὀρέστης τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν, λέγων δὴ τὴν Ἰφιγένειαν, κομίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα.

η'. Περὶ τῆς ἐπὶ Τροίᾳ θυσίας τῆς βασιλικῆς κόρης.

Πολυξένη ἐστὶ θυγάτηρ Πριάμου, ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς βουληθεὶς γῆμαι, εἰσῆλθεν ἐν τῇ Τροίᾳ· καὶ κατὰ λόχον τινα τοξεύεται ὑπὸ Πάριδος ἐν τῷ ναῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἀποθνήσκει· ἐν ὑστέριον δὲ χρόνῳ ἀνδρωθέντι Πύρρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ἐφαίνη κατ' ὄναρ, δεῖν αὐτῷ τυθῆναι τὴν Πολυξένην δι' ἣν ἀπόλετο. Καὶ ὁ Πύρρος ὄν ἐν Τροίᾳ, καὶ πυρπολῆσας τὸ Ἴλιον, ταύτην μετὰ τὴν νίκην λαθὼν, σφάττει ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Ἀχιλλέως τοῦ οἰκείου πατρὸς.

θ'. Περὶ τοῦ Μεναικέως.

Ὁ Μεναικέως Κρέοντος ἦν υἱὸς, βασιλεὺς Θηβῶν. Πολεμουμένης οὖν τῆς ἰδίας πατρίδος τῶν Θηβῶν, ὑπὸ τῶν ἐπτά στρατηγῶν, ἐχρησμήδησε Τειρεσίας μάντις ὦν παραυτίκα παύσεσθαι τὸν πόλεμον, καὶ ἕσεσθαι αὐτοῖς νίκην, εἰ τοῦ βασιλικῷ γένους τῶν αὐτοχθόνων, τῶν ἀναδοθέντων ἐκ τῶν ὀδόντων τοῦ δράκοντος, τίς ἑαυτὸν διῷ πρὸς ἀνάφρασιν. Μαθὼν τοῦτο ὁ Μεναικέως, καὶ θέλων ἐλευθερῶσαι τῆς πολιορκίας τὴν πόλιν, δέδωκεν ἑαυτὸν πρὸς ἀνάφρασιν, δίχα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κρέοντος.

ι'. Περὶ τῶν Σκεδάσου θυγατέρων.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ, μετὰ τὸ κατακράτος νικῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, ἔβουληθησαν καὶ τοὺς ἰδίους συμμάχους πολεμῆσαι· καὶ ὀρηκάντες κατὰ Θηβαίων, πρὶν προσεγγίσει τῇ πόλει, γενόμενοι ἐν Λεύκτροις (πόλις δὲ αὕτη Θηβῶν), συμβαλόντες ἔτρεθησαν, Ἐπαμινώνδου στρατηγῶ Ἰθηβαίων εὐδοκμήσαντος. Τὸ δὲ πάθος τοῖς Λακεδαιμόνιοις γέγονεν ἐν Λεύκτροις ἐξ αἰτίας τοιαύτης· Σκεδάσος Λευκτραῖος ὢν, εἶχε τρεῖς θυγατέρας. Τινὲς δὲ τῶν Λακεδαιμονίων πάλαι παρ' αὐταῖς ἐπιξενωθέντες, μίξει τὰς κόρας ἐνύθρισαν· φοβηθέντες οὖν οἱ Λακεδαιμόνιοι, μήπως δημοσιεύσῃ τῷ ἰδίῳ πατρὶ τὴν ἀσελγείαν, ἀναίρουσιν αὐτάς. Ἐπανελθὼν δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει τοῖς Λεύκτροις ὁ Σκεδάσος, καὶ μαθὼν τὸ γεγονός, κατηράσατο πᾶσι Λακεδαιμόνιοις, παρ' αὐτὸν τὸν τάφον τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἀτυχῆσαι. Διὰ καὶ ἡ ἀτυχία ἐφθασεν ἐν Λεύκτροις τοῖς Λακεδαιμόνιοις.

ια'. Περὶ τῶν Λακωνικῶν ἐξηθῶν.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι βουλημένοι καρτερικοὺς καὶ ἀνδρείους εἶναι τοὺς ἑαυτῶν πολίτας καὶ παῖδας, ἐγυμναζοῦν τὰς μαστιγώσεσι, καὶ τῷ ἐπὶ πλέον καρτεροῦντι ἄθλον δέδωκεν.

ιβ'. Περὶ τῆς Ἀρτεμίδος.

Τὸ δὲ κατὰ τὴν Ἀρτεμιν, αὐτὴ παρθένης οὖσα καὶ σώφρων ἢ θεὸς, ἔχαίρει τοῖς αἵμασι τῆς ξηνοκτονίας τιμᾶσθαι.

ιγ'. Περὶ τοῦ κωνείου τοῦ Σωκράτους.

Σωκράτης τὸ μὲν γένος ἦν Ἀθηναῖος, φιλόσοφος δὲ τὴν παιδείουσιν. Τοῦτον ὡς θαυμάσια καὶνὰ παραιοφύροντα τῇ πολιτείᾳ ἤϊάσαντο Ἄνυτος καὶ Μέλιτος· κατεκριθὲ οὖν ὡς διαφθείρων τοὺς νέους ἀποθανεῖν πίνοντα κώνειον· καὶ πῶν ἀπέθανεν.

ιδ'. Περὶ τοῦ Ἐπικτητοῦ σκέλους.

Ἐπικτητος φιλόσοφος ἦν· οὗτος ἐδέθη ὑπὸ τυράννου τὸ σκέλος· ὕστερον δὲ ἤθουλήθη λύσαι αὐτὸν ὁ τύραννος. Ἠρώτα οὖν αὐτὸν οὕτω· Θέλεις, ὦ Ἐπικτητε, λύσω σε; Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· Τί γὰρ, δέδεμαι; ὡς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὄθθην μὴ δεδεμένης. Λέγεται οὖν μὴ τὸ σῶμα εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ ψυχή.

ιε'. Περὶ Ἀναξάρχου.

Ἀναξάρχος φιλόσοφος ἦν. Οὗτος συσχεθεὶς ὑπὸ Ἀρχελαοῦ τοῦ τυράννου, καὶ βληθεὶς ἐν ὀλμῳ, ἐπίπτεστο μοχλῷ ξυλίῳ. Πίσισεσθαι δὲ ἐστὶ, τὸ δίκην πεισάνης τύπτεσθαι· ἔνθεν δὲ καὶ πεισάνη παρὰ το πείσιεσθαι. Πεισόμενος δὲ οὕτως ἔφη· Πίσισε, πίσισε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, οὐ γὰρ πίσισεις Ἀναξάρχον· αἰνιτόμενος, οἷα φιλόσοφος ὄθθην, τοῦ σώματος μηδένα λόγον ποιεῖσθαι.

ις'. Περὶ τοῦ Κλεομβρότου πηδήματος.

Κλεομβρότος Ἀμβρακιώτης τὸ γένος. Πόλις δὲ αὕτη ἐπὶ τῆς παλαιᾶς Ἠπειροῦ. Ἐντυχὼν τῷ Φαίδωμ, τῷ περὶ ψυχῆς διαλόγῳ Πλάτωνος, καὶ μαθὼν, ὡς ἄμεινόν ἐστὶ τῇ ψυχῇ ὁ χωρισμὸς τοῦ σώματος, ἔβριψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ τέθνηκεν· ἵνα ὄθθην ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐξελοῦσα χωρισθῇ τοῦ σώματος.

ιζ'. Περὶ τῶν κυάμων.

Πυθαγόρειοι γένος φιλοσόφων, ἐκ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου. Οὗτοι δι' αἰνιγμάτων τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐμάθανον δόγματα. Παρεδίδοτο δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τὸ αἰνίγμα, *Κυάμιος μὴ ἐσθίειν*· τουτέστι, μὴ προδιδόντας τὸ δίκαιον ὠροδοκεῖσθαι χρήμασιν. Οἱ γὰρ Ἀθηναίων πάλαι δικασταὶ ἀντὶ ψήφων κυάμιος ἐχρῶντο πρὸς κατάχρισιν ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Φησὶν οὖν, ἐκ τῶν κυάμων τῶν ἐκ τοῦ δικαστηρίου μὴ δεῖν ἐσθίειν.

ιη'. Περὶ Θεανῶς.

Ἀστὴ ἡ Θεανὴ ὑπὸ τυράννου συσχεθῆ ἐπὶ τῷ εἰπεῖν τῆς πατρίδος τὰ ἀπόρρητα· καὶ μὴ θέλουσα, τὴν ἑαυτῆς γλῶσσαν ἀποδοκῶσα, ἐνέπτυσσε τῷ τυράννῳ.

ιθ'. Περὶ Ἐπαμινῶνδα.

Ὁ Ἐπαμινῶνδας τὸ γένος ἦν Θηβαῖος, στρατηγὸς μέγιστος, ὁ ἀριστεύσας ἐν τῷ Ἀστυνικῷ πολέμῳ, μαθητῆς γενόμενος Φιλολάου τοῦ Πυθαγόρειου. Οὗτος πολέμων ἐνεκρατεύετο πάνυ καὶ ἀπὸ βρωμάτων

(1) Hæc desunt apud Biliam.

A

12. De errore ad altare fuso.

Diana, quamvis virgo, ac pudicitie laude clara, erroribus tamen illis oblectatur, qui in hospitum caede fandi solebant.

13. De Socratis cicuta.

Socrates patria Atheniensis erat, vite institute philosophus. Huic velut diemonem quemdam in Republicam pernicioso introductum Anytus et Melitus in iudicium vocarunt. Atque ipse velut pueros corrumpens ad cicute poculum damnatus est, quo hausto e vita excessit.

14. De Epicteti cruce.

Epictetus philosophus erat. Huic a Macedone tyranno crux vinculis astrictum est. Postea autem cum eum solvere tyrannus vellet, ex eoque quæret: Visne, Epictete, te solvam? Quid, inquit, a sum astrictus? Quibus videlicet verbis hoc significabat, animam suam nequaquam vincum fuisse. Itaque non corpus homo esse dicitur, sed anima.

15. De Anaxarcho.

Anaxarchus philosophiam profitebatur. Hic ab Archelao tyranno correptus atque in mortarium coniectus lignea sude tundebar. Πίσισεσθαι enim est pissanæ instar atteri, unde et pissana dicta est. Cum ergo tunderetur, Tunde, inquit, Anaxarchi atrem; neque enim Anaxarchum tundis. His nimirum verbis, ut philosophus, significans nullam corporis rationem a se haberi.

16. De saltu Cleombroti.

Cleombrotus Ambraciotes, quæ veteris Epiri civitas est, cum in Platonis dialogum de anima, cui *Phædo* titulus est, incidisset, didicissetque magis esse e re animæ separari a corpore, quam cum eo conjungi, e muro se præcipitem dedit, stultique interiit, ut videlicet animus ipsius e corporis vinculis evolare.

17. De fabis Pythagoricis.

Pythagoreorum secta a Pythagora Samio fluxit. Qui autem ejusmodi sectæ sese addixerant, philosophicæ dogmata per symbola quedam et ænigmata discabant. Inter alia autem hoc quoque ænigma ipsis tradebatur, fabas minime edendas esse, hoc est, non esse prodendum jus, nec iudiciorum fidem pecunia commutandam. Olim enim Athenienses iudices ad proditorum condemnationem fabis calculatorum loco utebantur. Interdicit ergo suis Pythagoras ne iudiciales fabas edant.

18. De Theano (1).

Theano, cum a tyranno vinculis constricta teneretur ut patriæ secreta declararet, et nollet, ipsa linguam suam dentibus præcidit et in faciem tyranni exspuit.

19. De Epaminonda et Scipione.

Epaminondas genere Thebanus erat, duxque maximus, qui in Leuctrico prælio Thebanorum copiis præfuit. Preceptorem habuit Philolaum Pythagoreum. Hic in bellis eximia continentie laude flo-

rebat, tum a ciborum copia, tum a rebus veneris, tum denique ab omni voluptatis genere sese abstinens. Quo etiam factum est, ut maxima adversus Lacedaemonios tropaea erexerit. Hunc et vitae genere et moribus non dissimilis exstitit Scipio Romanorum imperator. Cujus singularis quoque virtus emicuit in bello Carthaginensi. Unde etiam a devicta gente Africani nomen retulit. Africani enim erant Carthaginenses.

20. *De Alpheo fluvio* (1).

Alpheus fluvius est Arcadiae. Arcadiae autem urbs Peloponnesi. Est et in Sicilia fons quidam Arethusa nomine. Ferunt autem Alpheum Arethusa amore captum per mare in Arethusam influere, nec maris contagione infici, sed puros atque integros latices ad amasiam secum ferre.

20. *De his qui pedibus illotis vivunt, atque humi cubant.*

Selli gens est Dodonaea, ex qua fagi sacerdotes creabantur. In hac autem fago Jovis oraculum erat, vocabaturque querens Dodonaea. Atque hi sacerdotes, ut qui Deo aneillarentur, pudicitiam colebant, nec balneis utebantur, nec in tecto, sed in suda humo dormiebant, quemadmodum his verbis testatur poeta :

*Hos juxta Sellis sedes est fixa prophetis,
Qui nec humi somnos carpunt, nec balnea curant.*

21. *De Solonis inexplibilitate.*

Solon Atheniensis legislator erat. A quo eum postulatam esset, ut juventuti leges scriberet, jurisjurandi religione cives eo adegit, ut decem annos ipsius legibus acquiescerent, ac postea, si minus ipsis arriderent, eas abrogarent. Id autem hoc consilio faciebat, ut ipsi legibus illius aliquantum obtemperare assuescerent. Non enim erat ignarus fore ut, si leges quas ipsis ferebat, semel degustassent, aegre ab his postea divellerentur. Accepto ergo a civibus jurejurando, cum leges ipsis imposuisset, Athenis excessit, decennium ab urbe abfuturus. Peragratis autem multis urbibus in Lydiam quoque ad Cræsum profectus est. Hunc itaque rex admiratione afflicere cupiens, ad thesauros suos duxit, ipsique quantum auro afflueret, ostendit. Moxque eum a thesauris redeuntem interrogavit, equis tandem ex omnibus mortalibus ipsi beatissimum videretur, existimans utique eum felicitatis primas ipsi daturum. Solon autem Tellum Atheniensem sibi omnium beatissimum videri respondit. Beatitudinem enim non in opibus ac superbia, sed in vitae tranquillitate constituebat. Inexplibilem itaque Solonem Cræsus vocat, quod majores opes auro Lydio videre exoptaret. Sunt autem divitiæ genus quoddam felicitatis in rebus externis situm. Est quippe triplex felicitas, animæ tranquillitas, corporis sanitas, et rerum externarum affluentia. Ac proinde adjiciendum erat Soloni : Si animo quoque præstantissimus esses, o Cræse, abunde tibi est opum ad explendum externæ felicitatis numeros.

(1) Græca, quæ apud Nonnum desunt, exhibet Cosmas Hierosolymitanus ad λόγ. 55° S. Gregorii.

καὶ ἀπὸ ἀφροδισίων καὶ πάτης ἡδοναθείας· διὸ καὶ μέγιστα κατὰ Λακεδαιμονίων ἔστησε τρόπαια. Ὁ δὲ Σκιπίων, καὶ αὐτὸς στρατηγὸς Ῥωμαίων, ἕμιος κατὰ τὴν δίκαιαν καὶ τὸ ἦθος Ἐπαμινώνδα· ἡρίστευσε δὲ καὶ αὐτὸς, ἐν τῇ πρὸς Καρχηδόνιους πολέμῳ, ὡς ἐκ τῆς νίκης τοῦ ἔθνους, τὴν ἐπωνυμίαν λαβεῖν καὶ κληθῆναι Σκιπίων Ἀφρικανός· Καρχηδόνιοι γὰρ οἱ Ἀφροί.

B κα'. *Περὶ τῶν ἀνιπτῶπόδων καὶ χαμαιενῶν.*

Παρ' Ὀμήρῳ τῷ ποιητῇ Σελλοὶ ἔθνος Δωδωναίων. Ἐκ τούτων ἱερεῖς τῆς φηγοῦ προσβάλλοντο· αὐτῇ δὲ ἡ φηγὸς μαντεῖον ἦν τοῦ Διὸς, ἡ καλουμένη Δωδωναία δρυς. Οὗτοι οὖν οἱ ἱερεῖς, οἷα θεοῦ ὄντες θεραπεύεται, ἀγνεύοντες οὔτε ἐλούοντο, οὔτε ἐν κλίνῃ ἐκάθευδον, ἀλλὰ χαμαί, ὡς φησὶν ὁ ποιητὴς ἐν τούτῳ τῷ ἔπει :

. . . ἀμφὶ δὲ Σελλοῖ

Σινναίονσ' ὑποφῆται ἀνιπτῶποδες χαμαιεῦναι.

κα'. *Περὶ Σόλωνος ἀπληστίας.*

Σόλων νομοθέτης ἦν Ἀθηναίων. Οὗτος αἰτούμενος νομοθετῆσαι τοὺς νόμους, ἀπήτησε τοὺς πολίτας ὄρκους, ὅτι δὴ δεκαετίαν στερῆσσι καὶ ἐμμείνωσι τοῖς παρ' αὐτοῦ τιθεμένοις νόμοις· καὶ λοιπὸν, εἰ μὴ συναρξοσαιν αὐτοῖς, τὸ τριηκᾶδε λύσοισι. Τοῦτο δὲ ἐποίησαν, ἵνα τῶς προσεθίσῃ αὐτοὺς ἐμμεῖναι ἐπ' ὀλίγον χρόνον τοῖς νόμοις. Ἦδει γὰρ ὡς εἰ γεύσωνται τῆς νομοθεσίας, λοιπὸν δυσμεταθέτως σχήσουσιν αὐτῆς. Λαθὼν τοίνυν ὁ Σόλων τὸν ὄρκον παρὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ νομοθέτησας αὐτοῖς, ἐξῆλθεν ἀπὸ Ἀθηνῶν ὀφείλων τὴν δεκαετίαν ἔξω ποιῆσαι. Περιπολὼν οὖν τὰς πόλεις, ἦλθε καὶ εἰς Λυδίαν παρὰ Κροῖσον τὸν βασιλέα. Ὁν ἐλθόντα ὁ Κροῖσος, εἰς θαῦμα θέλων κινήσαι, ἐπεμψεν εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ· ἐπανήκοντα δὲ ἀπὸ τῶν θησαυρῶν τὸν Σόλωνα, ἤρτοε ὁ Κροῖσος, τίνα νομίζοι εὐδαιμονέστερον πάντων ἀνθρώπων, ὑπολαμβάνων, ὅτι δὴ αὐτὸν πρὸ πάντων εἴποι. Ὁ δὲ Σόλων ἀπεκρίνατο, Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον. Ὁρίζετο γὰρ ὁ Σόλων, οὐ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περιφάνειαν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ τὸν ἀπαθῶς ζήσαντα, ἀποθανόντα δὲ ἀριστεύσαντα. Νῦν οὖν ἀπληστον καλεῖ τὸν Σόλωνα, ὡς πλείονα πλοῦτον τοῦ Λυδίου χρυσοῦ ὀρεγόμενον θεάσασθαι. Καὶ ὁ πλοῦτος δὲ εὐδαιμονία τις περὶ τὰ ἐκτός. Τρεῖς δὲ εὐδαιμονίας οἶδεν ὁ λόγος· τὴν ἐν ψυχῇ ἀπάθειαν, τὴν ἐν σώματι ὑγείαν, τὴν περὶ τὰ ἐκτός πολυτέλειαν. Ἐχρῆν οὖν τὸν Σόλωνα προσθεῖναι, ὅτι εἰ καὶ τῇ ψυχῇ ἦς ἄριστος, ἱκανός σοι ὁ πλοῦτος πρὸς τὴν περὶ τὰ ἐκτός εὐδαιμονίαν.

Similia enim apud utrumque non semel legere est. Vide Opp. Gregorii nostrae edit. tom. IV.

κβ'. *Περὶ Σωκράτους φιλοκαλίας.*

Ὁ Σωκράτης φιλόσοφος ὢν περιήγε τὴν ἀγορὰν, καὶ τὰ μειράκια προστρέπετο ἐπὶ φιλοσοφίαν· καὶ μάλιστα ἐνόμιζεν εἶναι πρὸς φιλοσοφίαν ἐπιτηδεῖα τὰ περικαλλῆ μειράκια· τοὺς γὰρ εὐμόρφους λέγουσιν εἶναι καὶ εὐφρεῖς. Ἦν οὖν δόξα παρὰ Ἀθηναίους, ὅτι παιδεραστής ἦν ὁ Σωκράτης, διὰ τὸ ἐπιλέγεσθαι τοὺς εὐμόρφους. Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ *Θεαιτήτῳ*, καὶ πανταχοῦ οὕτω λέγων περὶ Σωκράτους· ὅτι Καλὸς ὁ Θεαιτήτος, καὶ καλὸς ὁ Χαρμίδης. Ἄντικρυς οὖν ἐν τοῖς λόγοις ἐμφρασιν παρέρχει ὁ Πλάτων, ὅτι Σωκράτης ὑποπιπεύθη τοιοῦτος εἶναι, διὰ τὰς τοιαύτας, ὡς εἶπον, ἀντερωτήσεις· ὅτι καλὸς μὲν ἦν, οὐ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν. Ὑπενοήθη δὲ ἔτι καὶ τῷ Ἀλκιβιάδῃ συγγίνεσθαι κατὰ τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα. Οἱ δὲ περὶ Σωκράτους λέγοντες, φασὶν ὅτι συνεγένετο πᾶσιν, οὐ κατὰ τὸν ἐμπαθεῖ ἔρωτα, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐνθεοῦ.

κγ'. *Περὶ Πλάτωνος λιγυρίας.*

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἀκούων, ὅτι μεγαλοφυῆς ὁ Διονύσιος ὁ τῆς Σικελίας τύραννος, ἐπλευσε πρὸς αὐτόν. Καὶ οἱ μὲν ἐξηγηταὶ νῦν τοῦ Πλάτωνος λέγουσιν ὅτι ἐπλευσε διὰ δύο αἰτίας· ἵνα καὶ ἱστορήσῃ τὸ ἐν τῇ Αἴτνῃ πῦρ ἀναδεδόμενον, καὶ ἵνα πείσῃ Διονύσιον φιλοσοφῆσαι. Ὁ δὲ μακάριος Γρηγόριος φησιν, ὅτι διὰ τοῦτο ἀπῆλθεν ὁ Πλάτων ἐν Σικελίᾳ, διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀρίστων, ὧν ἐποίησε Διονύσιος· καὶ ποιεῖται τεκμήριον, ὅτι ἀληθῶς διὰ τὴν λιγυρίαν ἐπλευσε τὸ πραθῆναι αὐτόν παρὰ Διονυσίου. Ἐπράθη δὲ τῷ ὄντι Πόλλιδι τῷ ναυάρχῳ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀάγοντι τμηκαῦτα ἐκεῖσε· εἶτα ὁ Πόλλις ἐλθὼν εἰς Λίγυραν πωλεῖ αὐτόν πεντήκοντα μινῶν τῷ Ἄννικάρῳ.

Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν Στωϊκῶν ἀρχαῖοί φασιν, ὡς διὰ λιγυρίαν πρὸς τὸν Διονύσιον ἀπῆλθεν ὁ Πλάτων, οἷς καὶ ὁ Γρηγόριος μᾶλλον συντίθεται, καὶ οὐ τοῖς νεωτέροις Πλάτωνος ἐξηγηταῖς. Λέγει δὲ καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν πρὸς *Αἰσχίνην ἐπιστολὴν*, ὡς διὰ λαυμαργίαν ὁ Πλάτων εἰς τὴν Σικελίαν ἀπῆλθε πρὸς Διονύσιον τὸν τύραννον.

κδ'. *Περὶ Ξενοκράτους εὐφορίας.*

Ξενοκράτης καὶ Ἀριστοτέλης μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος. Ὁλίτινες καὶ διεδέξαντο αὐτοῦ τὴν διατριβήν· καὶ ὁ μὲν Ξενοκράτης ἐποίησε Στωϊκὴν αἵρεσιν, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν Περιπατητικὴν. Λέγεται δὲ ὅτι οὕτω σώφρων ἦν ὁ Ξενοκράτης, καὶ οὕτως ὑπέταξε τὰ πάθη τῷ λόγῳ, ὅτι καὶ τρυφῶν οὐκ ἐκινεῖτο πρὸς τὰ ἀφροδίσια. Ὁ οὖν μακάριος Γρηγόριος κατηγορεῖ αὐτοῦ ὡς λαυμάργου καὶ εὐφοράου, καὶ μηδὲν παραιτουμένου ἐσθίειν ὡς φιλοσόφου. Φιλοσοφία γὰρ ἐστὶν ἀρετῆς ἐγκράτεια καὶ εὐταξία βρωμάτων, ut philosophum decebat. Philosophi enim est temperantiam colere, ac modum in cibis tenere.

κε'. *Περὶ Διογένης στωικίας.*

Διογένης κυνικὸς ἦν φιλόσοφος. Κυνικὸς δὲ ἤκουσεν ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν χερσαίων κυνῶν. Ὡσπερ γὰρ οἱ κύνες οὗτοι ἔχουσι τι καὶ φυλακτικὸν καὶ διακρι-

Λ 22. *De Socratico pulchritudinis amore.*

Socrates philosophus forum circumibat, juvenesque ad philosophiae studium hortabatur, ac praesertim eleganti forma praeditos, quos ad philosophiam aptos esse judicabat. Nam qui liberali forma sunt, eosdem quoque egregia animi indole esse ferunt. In hanc ergo opinionem adducti sunt Athenienses, ut Socratem puerorum amore correptum esse putarent, quod pulcherrimos quosque deligeret. Quin ipse quoque Plato tum in *Theaeteto*, tum passim in suis scriptis ita Socratem loquentem inducit, Pulcher est Theaetetus, pulcher Charmides. Ae plane in dialogis suis ostendit Socratem hujusmodi suspicione laborasse, propter tales, ut verisimile est, adversarias percunctationes. At vero ille animi non corporis pulchritudinem intelligebat. Quanquam Atheniensibus in hanc suspicionem venit, ut eum obscene libidinis causa eum Alcibiade consuetudinem habere existimarent.

23. *De Platonis liguritioe.*

Philosophus Plato cum Dionysium Siciliae tyrannum ingenii magnitudine atque indole prestare intellexisset, ad eum navigavit. Ac Platonis quidem interpretes duplicem hujus navigationis causam afferunt, alteram, ut ignem illum qui ex Aetna crumpebat, visceret; alteram, ut Dionysium ad amplexandam philosophiam hortaretur. Ae beatus Gregorius hanc ipsi ad eundem Siciliae causam fuisse ait, ut magnificis et opiparis Dionysii coenis frueretur. Idque haec demum conjectura vere colligi censet, quod a Dionysio propter ipsius liguritionem venditus sit. Revera enim vinditus est, utpote a Dionysio Pollidi Laedaeamonia Navarcho, qui tum illuc degebat, dono oblatus: ae deinde ab ipso Pollide, cum in Aeginam appulisset, Aniveri quinquaginta minis venditus.

[Multi autem inter antiquiores Stoicos Platonem dicunt liguritionis causa ad Dionysium perrexisse, quos audiendos potius existimat Gregorius quam reos Platonicos. Xenophon in *epistola ad Aeschinem* ait Platonem deliciarum Sicularum amore Dionysium tyrannum adfuisse (1).]

24. *De Xenocratis edacitate.*

Xenocrates et Aristoteles Platonis discipuli fuerunt, eique in philosophiae professione successerunt. Ae Xenocrates quidem Stoicam sectam condidit, Aristoteles autem Peripateticam. Fertur porro tanta fuisse in Xenocrate pudicitiae laus, ut, cum etiam mollius et delicatius viveret, nullis libidinis stimulis incitaretur. Ae proinde ita moderandos atque frenandos affectus esse dicebat, ut rationi obediant. Insectatur ergo eum Theologus ut luxuriam et heluonem, nec ab nullo ciborum genere abstinentem,

25. *De Diogenis dicacitate.*

Diogenes Cynicus philosophus erat. Cynicus autem dictus est translatione a canibus ducta. Quem admodum enim canes latrandi discernendique

(1) Inclusa desunt apud Billium.

facultate præditi sunt (discernunt enim domesticos et familiares ab exteris, ac domesticos custodiunt), ad eundem ipse quoque modum utraque facultate pollebat. Nam et philosophiæ dogmata custodiebat, et idoneos ad philosophiam ab his qui minime idonei erant, distinguebat. Merito itaque Diogenes cum talis esset, maxima dicendi libertate utebatur: atque et magnos et potentes viros et eloquentes aliosque omnes honesti causa coarguebat: idque lepidius aliquando seurriliusque faciebat. Huc igitur spectans D. Gregorius Diogenem ridiculum potius aut impostorem fuisse ait, quam philosophum. Est enim στωμυλία fraus ea, qua homines verborum lepore faciliisque circumveniuntur.

26. *De eo, qui in dolio habitabat.*

Hæc quoque historia ad Diogenem spectat. Narrant enim cum in dolio hiemis tempore habitare solitum, ac sub vesperam quidem ingredi propter frigus, interdium autem egredi propter solem. Ufide cum aliquando ad solem apricaretur, ac superveniens Alexander solis lumen ipsi ademisisset, apricantibus officeret, quæreretque, nunquid vellet: Nihil, inquit, aliud, quam ut apricanti ne obstes. Aut igitur ad hanc historiam alludit Gregorius, aut, ut probabile est, ad eam quæ Ptolemæorum tempore contigit: quæ quidem ad hunc modum se habet: Sotades quispiam Alexandrinus philosophus in loco quodam stans apricabatur, ac pediculos quærebat. Hunc e sublimi conspicuus Ptolemæus descendit, ut eum in aulam duceret. Sotades autem eo conspecto in dolii ejusdem jacentis fragmentum sese inclusit, sicque Ptolemæo absconditus est; postea autem ut miser et infortunatus suggillatus est. Alii dicunt Ptolemæum hoc iambicum in eum contorsisse:

Malo fortune guttam, quam prudentiæ dolium.

Quibus verbis significabat dolium quidem illud prudentiæ scætere propter Sotadem, qui eo includebatur: tamen quia ipse infortunatus esset, nihil ipsi tantam prudentiæ ubertatem profuisse. Ac talis quidem est hæc historia. Nunc ad constructionem veniamus, καὶ τῆς Διογένους στωμυλίας ὑφ' ἧς τοὺς ξένους ὑπεξίστησι, quorum verborum hic sensus est: *Diogenes dicacitate sua eos qui ipsi umbram efficiebant submovebat.* Per tyrannos autem, tyrannicos sermones intelligit, quibus secedere cogebat eos a quibus adibatur. Quocirca sive una eademque sit dicacitatis Diogenis et dolii historia, constructio juncta est; sive due sint historiæ, constructione erit Diogenis dicacitas cum eo quod sequitur, ὑφ' ἧς τοὺς ξένους ὑπεξίστησι. Quod autem per tyrannos importuni atque insolentes sermones intelligantur (1), ipsemet Gregorius dixit

Α τικὸν (διακρίνουσι γὰρ τοὺς οἰκείους τῶν ξένων, καὶ φυλάττουσι τοὺς οἰκείους), οὕτω καὶ οὗτος ἐμὲ μῆτρο τὸ διακριτικὸν καὶ φυλακτικὸν· καὶ ἐφυλάττε μὲν τὰ τῆς φιλοσοφίας δόγματα, διέκρινε δὲ τοὺς ἐπιτηθείους καὶ ἀνεπιτηθείους πρὸς φιλοσοφίαν. Αὐτὸς οὖν ὁ Διογένης τοιοῦτος ὢν, ἦν εἰκότως καὶ εὐπαρβήσιατος. "Πλεγχεν οὖν καὶ δυνάστας καὶ ἐλλογιμούς, καὶ πάντα ἀνθρώπων ὄψιν διὰ τὸ καλὸν· ἐλέγχων δὲ, ἀστειότερον καὶ γελοιωδέστερον ἤλεγχε. Πρὸς τοῦτο οὖν ἀποβλέψας ὁ μακάριος Γρηγόριος λέγει, ὅτι ὁ Διογένης γελοῖος μᾶλλον ἦν καὶ ἀπατητικὸς, ἢ φιλόσοφος. Στωμυλία δὲ ἐστὶν ἡ κατὰ ἀστειότητα ἀπάτη προσερχομένη.

κς". Περὶ τοῦ ἐνοικοῦντος τὸν πίθον.

B Πολλάχως δύναται ἐξηγηθῆναι· καὶ αὕτη γὰρ περὶ Διογένους ἐστὶ. Λέγεται οὖν, ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι οὗτος πίθον ἔκει, ἐν ᾧ ἐσπέρας εἰσθεὶ διὰ τὸ κρύος, ἡμέρας δὲ ἐξῆγει διὰ τὸν ἥλιον. Διὸ καὶ ποτε θερμομανομένου αὐτοῦ ἐν τῷ ἡλίῳ, ἐπέστη ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδῶν, ἀποσκοπὼν αὐτῷ τοῦ μὴ θερμαινεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ λέγων· Εἰπέ· Διόγενες, τί βούλει σοὶ χαρισθῆναι; Ὁ δὲ εἶπε· Τοῦτό μοι χάρισαι τὸ μικρὸν ὑπεκασθῆναι μου, ἵνα θερμανθῶ. "Ἡ οὖν αὕτη ἐστὶν ἡ ἱστορία, ἡ, ὡς εἰκὸς, ἡ γενομένη ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου· ἐστὶ δὲ αὕτη· Σωτάδης τις Ἀλεξανδρεὺς φιλόσοφος, ἴστατο ἐν τόπῳ τινὶ ἐν ἡλίῳ φειρόμενος. Τοῦτον ἀνωθεν ἐκ τινος ἀπόπτου θεασάμενος ὁ Πτολεμαῖος, κατήλθεν ἵνα αὐτὸν λάθοι εἰς τὰ βασιλεια. Ὁ δὲ Σωτάδης ἰδὼν αὐτὸν, εἰσῆλθεν εἰς κλάτμα πίθου κειμένου, καὶ ὑπεκρύβη τὸν Πτολεμαῖον. Ὑστερον δὲ ὡς ἀτυχῆ τινες τοῦτον διέβαλλον. Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος, καὶ τὸ ἱαμβεῖον τοῦτο ἀπερβέγγετο·

Θέλω τύχης σταλαγμῶν, ἢ φρενῶν πίθον.

Διτυττόμενος ὅτι ὁ πίθος ἐκεῖνος μεστός ἐστι φρενῶν, διὰ [τὸ] τὸν Σωτάδην ἐνθὸς αὐτοῦ εἶναι· καὶ ἕμωσ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀτυχῆ, οὐδὲν αὐτὸν ὠφέλησεν ἡ τῶν φρενῶν πληθὺς. Καὶ ἡ μὲν ἱστορία αὕτη· ἡ δὲ σύνταξις ἐστὶν οὕτω· Καὶ τῆς Διογένους στωμυλίας, ὑφ' ἧς τοὺς ξένους ὑπεξίστησιν· ἢ ἡ ὅτι ὁ Διογένης διὰ τῆς στωμυλίας ἐποίησε ἀποχωρεῖν τοὺς τὴν σκίαν αὐτῷ ποιοῦντας (τοῖς τυράννοις δὲ λέγει, ἀντὶ τοῦ, τοῖς λόγοις τοῖς τυραννικοῖς, ποιῶν ἀναχωρεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας), ἢ οὖν μᾶς οὕσης τῆς κατὰ τὴν στωμυλίαν καὶ τὸν πίθον ἡ σύνταξις συνδέεται, ἢ ὅσο οὐσῶν τῶν ἱστοριῶν, σύνταξις δεῖ τὴν Διογένους στωμυλίαν μετὰ τοῦ, ὑφ' ἧς. "Οἱ δὲ τυράννοις καλοῦσι τοὺς θρασεῖς λόγους, καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος ἀνήρ Γρηγόριος εἶπεν· ὡς ἐκ τῆς τραγῳδίας· μάλιστα γὰρ οἱ τραγικὸί τῃ τοιαύτῃ κέχρηται τροπῇ. Τὸ δὲ, τοὺς εὐτελεῖς ἄρτους τοῖς στραμοῦσιν,

Ἦ ξένη, τυράννοις ἐκ πόδων μεθίστατο.
Hospes, tyrannis cede confestim via.

Per tyrannos videlicet (quod nomen olim in honore erat) placentas significans, per hospites autem cibarios et viles panes.

(1) Fallit Nonnus, inquit Billius schol. 40, ad I *contra Julian.*, p. 409. Cum Diogenes aliquando apud quemdam cenaret eique simul et placentæ et hordeacei panes apponerentur, submotis panibus in placentas manus injecit, illud tragicum non intempestive proferens:

ἔστιν αὐτῶ παρῴδησις. Ἔστι μὲν τοιοῦτόν τι παρὰ A
τραγικοῖς, μᾶλλον δὲ παρὰ κωμικοῖς λεγόμενον, ὅτι
διὰ τῶν ἡδυτέρων ἄρτων τοὺς εὐτελεῖς ἀποφαυλίζου-
σιν ἄρτους. Καταπαίζει: οὖν ὁ θεῖος Γρηγόριος τῇ
παρῴδησει χρώμενος: Ὅτι, φησί, διὰ τῆς στωμυλίας
τῆς ἡδυνούσης ἐν τῷ φθέγγεσθαι, ἀπεφάυλιζε τοὺς
παρατυγχάνοντας, διελέγχων αὐτούς. Κατὰ δὲ τὴν
ἐμὴν κρίσιν, μίαν ἤχημαι τὴν κατὰ τὴν στωμυλίαν
καὶ τὴν πίθον ἱστοσίαν.

κζ'. Περὶ τοῦ Ἐπικουροῦ.

Ἐπικουρος φιλόσοφος γέγονεν, ὅστις μὴ προνοεῖ-
σθαι τὸν θεὸν τῶν τῆδε πραγμάτων ἐδόξατο. Οὗτος
δὲ καὶ τέλος παντὸς ἀγαθοῦ ἐτίθετο τὴν ἡδονὴν, οὐ
τὴν ἀκάθαρτον, ἀλλὰ τὴν φυσικωτάτην κατὰστασιν. B
Καὶ δὴ οἱ φιλόσοφοι ἀποσκορακίζουσιν αὐτὸν ὡς μὴ
λέγοντα Ἠρόνοϊαν, καὶ ὅτι τέλος τίθεται τὴν ἡδονήν,
καὶ οὐ τὸ ἀγαθόν, τὸ πρῶτιστον καὶ μόνον. Τοῦτο δὲ
ἔστιν ὁ Θεός.

κη'. Περὶ τοῦ Κράτητος.

Κράτης Θηβαῖος ἦν τῆς Βουτυρίας τὸ γένος. Οὗτος
φιλοσοφῆσαι θέλων τὴν κυνικὴν φιλοσοφίαν, λαβὼν
τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἐξήριψε τῷ δήμῳ, κηρύξας
οὕτω· Κράτης ἀπολείπει τὰ Κράτητος, ἵνα μὴ τὰ
Κράτητος κρατήσῃ τὸν Κράτητα. Καὶ τὰ χωρία αὐ-
τοῦ εἶπασε γενέσθαι μηλόβοτα. Μηλόβοτον δὲ ἐστὶ
χωρίον, ἐν ᾧ ἀπολόονται τὰ πρόβατα εἰς τὸ βόσκει-
σθαι. Μηλα γὰρ καλοῦνται τὰ πρόβατα· ἔνθεν καὶ C
μηλονόμοι οἱ ποιμένες, καὶ μηλωτὴ ἡ δορὰ τοῦ
προβάτου λέγεται.

κθ'. Περὶ τοῦ τριβωνίου.

Κυνικὸς πάλιν φιλόσοφος, ἢ Ἀντισθένης, ἢ Ζήνων·
ἐισαροεῖται γὰρ. Οὗτος πλέων, καὶ χειμῶνος συμ-
βάντος, καὶ ναυαγίου γινομένου, καὶ πάντων ἐκρι-
πτουμένων, εὐχαρίστως φέρων τὴν ἐσομένην αὐτῷ
πενίαν, πρὸς τὴν τύχην ἐφθέγγετο· Εὐχε, ᾧ τύχη·
χάριν σοι ὁμολογῶ, ὅτι τὴν ἐμὴν οὐσίαν ἄχρι τοῦ τρι-
βωνίου περιέστησας· δηλῶν, ὅτι οὐδὲν τῆς οὐσίας
αὐτοῦ, ἧς ἦν ἐμπειφοριστέμενος, τῆ νηΐ κατελείψθη.

λ'. Περὶ τοῦ Ἀντισθένης.

Οὗτος ὁ Ἀντισθένης κυνικὸς ἦν φιλόσοφος· δε-
τυφθεὶς καὶ πληγείς τὸ πρόσωπον, λαβὼν χαρτίον
καὶ ἐγγράψας τὸν τύπαντα, ἐκόλλησεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ
μέτωπον, καὶ οὕτω περιήγε.

λα'. Περὶ τοῦ φιλοσόφου πανημέρου στάντος ἐν
τῷ ἡλίῳ.

Πολεμουμένης τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ὁ
φιλόσοφος στὰς ὄλην τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὸν ἥλιον,
προστηῆξαστο, καὶ ἔπεισε πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
κατέφλεξε τοὺς βαρβάρους καὶ αὐτὸν τὸν φιλόσοφον.

λβ'. Περὶ τῆς Ποτιδαίας.

Ποτιδαία πόλις ἐστὶν ἐν τῇ Θράκῃ κειμένη. Ἐν
ταύτῃ τῇ Ποτιδαίᾳ φιλόσοφος Ποτιδαίατης ἔστη ἐν
χειμερινῷ καιρῷ παννύχιος εὐχόμενος· καὶ τοσοῦτον

ex tragedia. Tragicæ enim potissimum hujusmodi
tropo utuntur. Quod autem ait, Viles panes pla-
centis, hoc per allusionem dicit. Etenim hujus-
modi quiddam apud tragicos, vel potius apud comi-
cos dicitur. Per suaviores panes viliores panes
deiciunt atque aspnantur. Ad hoc ergo alludens
Gregorius hunc Diogeni morem fuisse ait, ut dica-
citate, quæ auditorum animos oblectat, vilipende-
ret eos, qui ipsi forte occurrebant, nimirum ipsos
coarguens. Meo tamen judicio una eademque est
deiacitatis et dolii historia.

27. De Epicuro.

Epicurus philosophus Deum humanarum rerum
cura minime tangi censuit. Idem summum bonum
in voluptate constituit: quanquam qui philosopho-
rum dogmata interpretantur, eum non in impura
atque obscena voluptate summum bonum posse
dicunt, sed in statu maxime naturali. Hunc omnes
philosophi explodunt, tum quod divinam providen-
tiam negarit, tum quod voluptatem summum bo-
num esse pronuntiarit, non autem primum illud
ac solum bonum, hoc est Deum.

28. De Cratete.

Crates patria Thebanus, quæ Bœotia urbs est,
Cynicæ philosophiæ cupiditate captus, facultates
omnes suas in vulgus projecit, atque ita proclama-
vit: Crates Cratetis bona abiecit, ne Cratetis bona
Cratetem superent. Ac prædæ sua μηλόβοτα reli-
quit: μηλόβοτος autem is locus est, qui pecudibus
ad pascendum relinquitur; μηλα enim oves sunt:
unde μηλονόμοι pastores dicuntur, et μηλωτή, ovina
pellis.

29. De tribonio

Cynicus rursus philosophus, vel Antisthenes vel
Zeno [1] (nam utrumque dicitur), eum aliquando
navigaret, ac coorta tempestate opes quasdam suas
naufragio amisisset, æquo et grato animo futuram
suam paupertatem ferens, Fortunam his verbis
allocutus est: Bone se res habet, Fortuna: grati-
am tibi ago, quod facultates meas ad triboninum
usque redigesti.

30. De Antisthene.

Antisthenes hic Cynicus philosophus eum a quo-
dam verberatus fuisset, vulnusque in facie acce-
pisset, accepta charta, ejus a quo percussus fuerat,
nomen in ea inscripsit, eamque postea fronti suæ
agglutinatam circumferebat.

31. De eo qui toto die in sole stetit.

Cum Roma a barbaris bello premeretur tempo-
re τοῦ Βασιλοῦ, ille toto diei currienlo sub sole
stans preces fudit: ceciditque ignis, quo et barbari
et philosophus ipse conflagravit.

32. De Potidaea.

Potidaea urbs quedam est in Thracia sita. In ea
philosophus quidam Potidaeas hiemis tempore tota
nocte inter precandum stetit, animoque ita in su-

(1) Zeno tamen fuit Stoicus.

blime raptus fuit, ut frigoris vini minime persense-
rit. Ἐκστασιν autem hoc loco appellat affectum il-
lum philosophi extra se rapti, atque animo in su-
blime elati. Per στᾶσιν autem non intestinum bellum
eto corpore precatus sit.

35. De Arcadica questione.

Homerus poeta profectus in Arcadiam, quæ Pe-
loponnesi regio est, incidit in piscatores quosdam,
qui pediculos a corporibus suis excutiebant. Cum-
que ex ipsis quæsisisset: *Viri Arcades, qui piscandi
artem profitemini, aliquidne cepistis?* illi hoc car-
mine responderunt:

Liquimus acceptos, non captos ferre necesse est.

Quo quidem versu hoc volebant, se pediculos eos
quos ceperant, occidisse: quos autem capere ne-
quiverant, in vestibus suis ferre. Quod quidem
ænigma cum Homerus non intellexisset, exiguo
tempore illic versatus, mœrore oppressus est.
Ferunt autem editum fuisse Homero oraculum,
tum ipsi vitæ finem fore, cum propositam quæstio-
nem solvere non potuisset.

34. De Aristotele et Euripo.

Aristoteles philosophus Platonis discipulus fuit.
Qui cum se potissimum huic philosophiæ parti
dedidisset, quæ in contemplanda cognoscendaque
rerum natura versatur, rerum omnium subcœle-
stium causas naturasque explicare studuit, ut ter-
ræ, maris, aeris, ætheris, animantium, stirpium,
pluviæ, nivis, terræmotus, cometarum. Ille rerum
omnium, ut videtur, naturam perscrutatus, Euripi
quoque naturam indagare et cognoscere voluit.
Quam cum assequi non potuisset, in hanc maris
partem se præcipitem dedit, atque interiit, his
verbis utens: Quoniam Aristoteles Euripum mi-
nime cepit, Aristotelem Euripus habeat. Atque ita
negotio infecto mortem obiit Aristoteles. Euripus
porro locus est maris inter Bœotiam insulam et
Atticam, qui unius diei spatio septies mutatur.
Illic enim aqua suffugit, velutque absorbetur, ac
rursus regurgitat cumulatque, ut prius. Quod autem
ad constructionem attinet, verbum plurale
mortui sunt, communiter ambobus servit, nempe
Homero et Aristotele. Homerus enim qui sibi pri-
hæsisset, mœrore contabuit. Aristoteles autem qui
sibi incomprehensibilia Dei opificia cognoscere eorumque causas explicare videbatur, ad Euripum
se contulit: eumque in ejus causa indaganda perplexus hæsisset, sese in mare præcipitavit, mise-
reque periit.

35. De puteo Cleanthis.

Cleanthes quoque de numero Cynicorum philo-
sophorum erat (1). Illic in puteo quodam sese col-
locans pertranseuntibus aquam hauriebat, ac pro
eo panem, quo vesceretur, accipiebat. Quo nomine
in summa admiratione apud philosophos erat, ut
laborum patientissimus.

36. De tristitia Heracliti.

Heraclitus et Democritus, qui eodem tempore
vixerunt, physicæque operam dederunt, mundi in-

(1) Inno Stoicus erat, et Zenoni successit.

μετάρσιος γέγονε τὴν ψυχὴν, ὥστε μὴ αἰσθάνεσθαι
τοῦ κρύους τοῦ χειμῶνος. Ἐκστασιν οὖν φησι τὸ
μετάρσιον τῆς ψυχῆς.

ac seditionem significat, sed quod ille stato ac re-

λγ'. Περὶ τοῦ Ἀρκαδικοῦ ζητήματος.

Ὁμηρος ὁ ποιητὴς περὶ τὴν Ἀρκადίαν γεγονὸς
(χώρα δὲ αὕτη τῆς Πελοποννήσου), περιέτυγεν
ἀλιεῦσι φθειριζομένοις, καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς οὕτως·
Ἄνδρες ἅπ' Ἀρκαδίδος ἀλιήτορες, ἦ β' ἔχομεν τι;
Ἔστι δὲ ὁ νοὺς τῆς ἐρωτήσεως οὗτος· Ὁ ἄνδρες
Ἀρκάδες, ἀλιεῖς τὴν τέχνην, ἄρα ἐθηράσαμεν τι;
Οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπεκρίναντο τοῦτο τὸ ἔπος·

Ὅσσο' ἔλομεν λιπέμεσθα, τὰ δ' οὐχ ἔλομεν φε-
[ρόμεσθα.

Ὁ δὲ νοὺς τοῦτου τοῦ ἔπους τοιοῦτος· ὅτι οὗς μὲν
φθειρας ἐθηράσαμεν, ἀπεκτείνσαμεν ἐνταῦθα· οὗς δὲ
οὐκ ἰσχύσαμεν θηρεύσασθαι, φέρομεν ἐν τοῖς ἱμα-
τίοις. Οὐκ ἐνόησε δὲ Ὁμηρος τοῦτο τὸ ἔπος, ὡς φασι,
καὶ μικρὴν ἐκέῖσε γενόμενος ἀπέθανεν ἀπὸ λύπης.
Λέγουσι δὲ εἶναι καὶ χρησμὸν δοθέντα Ὁμήρῳ, ὅτι
ὅταν αὐτῷ προτεθεῖται ζητημά τι, καὶ μὴ εὖροι, τότε
ἀποθανεῖται.

λδ'. Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Εὐρίπου.

Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, μαθητὴς γέγονε Πλά-
τωνος· εἰ καὶ τὰ μάλιστα περὶ τὸ φυσιολογικὸν μέρος
τῆς φιλοσοφίας ἐπιδόους ἑαυτὸν, ἐσπούδασε πάντων
τῶν μετὰ τὰ οὐράνια σώματα τὰς αἰτίας εἰπεῖν καὶ
τὰς φύσεις· οἶον, γῆς, θαλάττης, ἀέρος, αἰθέρος,
ζώων, φυτῶν, ὑετοῦ, χιόνος, σεισμῶν, κομητῶν,
πάντων ἀπλῶς. Οὗτος οὖν τὴν πάντων, ὡς εἶκε
διερευνησάμενος φύσιν, ἐβουλήθη καὶ τὴν τοῦ Εὐρίπου
φυσιολογήσασθαι· μὴ ἰσχύσας δὲ καταλαβεῖν, ἐβρίβεν
ἑαυτὸν ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῆς θαλάσσης, τοῦτο
ἐπιφρονησάμενος· Ἐπειδὴ Ἀριστοτέλης οὐχ εἶλε τὸν
Εὐρίπον, Εὐριπος ἐχέτω τὸν Ἀριστοτέλην. Καὶ
τέθηγεν οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ δὲ Εὐριπος,
τόπος ἐστὶ τῆς θαλάσσης μεταξὺ τῆς Βοιωτίας νήσου
καὶ τῆς Ἀττικῆς, ἧς ἐπτάκις τρέπεται τῆς ἡμέρας.
Τρέπεται δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ἐν τούτῳ τῷ μέρει τῷ ὑπο-
φεύγειν καὶ οἰοεῖ ἀναβρῶφεῖσθαι, καὶ πάλιν ἐξερύ-
γεσθαι, καὶ ἀναπληροῦσθαι πάλιν ὡς ἦν. Τοῦτο δὲ,
ὡς εἶπον, γίνεται ἐπτάκις τῆς ἡμέρας.

Homero et Aristotele. Homerus enim qui sibi pri-
hæsisset, mœrore contabuit. Aristoteles autem qui
sibi incomprehensibilia Dei opificia cognoscere eorumque causas explicare videbatur, ad Euripum
se contulit: eumque in ejus causa indaganda perplexus hæsisset, sese in mare præcipitavit, mise-
reque periit.

λε'. Περὶ τοῦ Κλεάνθους καὶ τοῦ φρέατος.

Κλεάνθης εἰς ἦν καὶ αὐτὸς τῶν κυνικῶν φιλοσό-
φων. Οὗτος ἐν τινὶ φρέατι ἑαυτὸν στήσας, ἤρυετο
ὕδωρ τοῖς παριοῦσι, καὶ διδοὺς πιεῖν, ἐλάμβανε παρ'
αὐτῶν ἄρτον καὶ ἡσθίε. Θαυμάζεται δὲ παρὰ τῶν
φιλοσόφων ἐν τούτῳ καὶ οὗτος ὡς καρτερικός.

λς'. Περὶ τῆς Ἡρακλείτου κατηφείας.

Ἡράκλειτος καὶ Δημόκριτος, οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ γε-
γονότες χρόνῳ, φυσικοὶ δὲ ὄντες, ὁμοίως τὴν τοῦ

κόσμου ἀλλεπαλληλίαν διέπειξεν, ὁ μὲν γέλων, ὁ δὲ
κλαίων. Ὁ μὲν Δημόκριτος ἐγέλα συνεχῶς τὰ πρά-
γματα, ὁ δὲ Ἡράκλειτος ἔκλαιεν. Ἦν δὲ ὁ μὲν Δη-
μόκριτος Ἀβδηρίτης, ὁ δὲ Ἡράκλειτος Ἐφέσιος.

λζ'. *Περὶ τῶν φαλλῶν.*

Τῷ Διονύσῳ ἑορτὴν ἄγοντες οἱ Ἕλληες, φαλλοῖς ἐτί-
μων αὐτόν. Φαλλὸς δὲ ἐστὶν ἐκ δέρματος βουσίου, σχῆμα
αἰδοῦ ἀνδρός. Καὶ τοῦτο περιετίθου ἐκτοῖς καὶ ἐν
τοῖς τραχήλοις καὶ ἐν τοῖς μέσοις μηροῖς, καὶ ἐξωροῦν-
το, τιμῶντες ἐκ τούτου τὸν Διονύσον. Ἦν δὲ τιμὴν ταύ-
την ἤγον τῷ Διονύσῳ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν· Ἐκ Σε-
μέλης τῆς Κάδμου θυγατρὸς γενναῖα ὁ Διονύσος·
αὕτη δὲ κεραυνοβέστα, ἐξήρταιτο ὑπὸ τοῦ Διονύσου.
Περιπλανωμένῳ δὲ τούτῳ καὶ ζήτῶντι, Πρόστυμος
παῖς οὕτω λεγόμενος περιέτυχε τῷ Διονύσῳ, καὶ
ὑπέσχετο δεῖξαι αὐτῷ τὴν μητέρα, εἰ παιδοραστή-
σει αὐτόν. Ὁ δὲ Διονύσος ὑπέσχετο τοῦτο. Λέγει
αὐτῷ ὁ Πρόστυμος, ὅτι ἐν Λέρνῃ ἐστὶν ἡ Σεμέλη.
Ἢῖτα εἰσῆλθεν ὁ Διονύσος ἐν τῇ θαλάττῃ, ἵνα περάσῃ
ἐν τῇ Λέρνῃ. Συνηκολούθησεν αὐτῷ καὶ ὁ Πρόστυμος.
Καὶ ὁ μὲν Διονύσος, ὡς θεός, οὐ τέθηγκεν· ὁ δὲ Πρόσ-
τυμος τέθηγκε. Λυπηθεὶς δὲ ὁ Διονύσος, ὅτι ὁ ἔρα-
στὴς αὐτοῦ τέθηγκε, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ μνήμην
αἰδοῦτον ξύλινον ἐκ συκίνου ξύλου ἐπελέχθησε, μεμνη-
μένος τῆς συντελεσθείσης αὐτοῖς αἰσχρᾶς καὶ παρα-
νόμου ἡδονῆς· καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν τοῖς φαλ-
λοῖς τιμῶσι τὸν Διονύσον. Φαλλοὶ οὖν εἰσιν οὗτοι
πάντες· ἰθύφαλλοι δὲ, οἱ εἰς τοὺς μηροὺς μόνον ἐπ'
εὐθείας ἐπιθεστούμενοι.

liberis cum ipso perpetrate memoriam refricant. Ac pro scepro hoc circumferbat. Atque haec cau-
sa est, cur ethnici phallis Bacchum honorent. Enimvero phalli dicuntur veretra omnia, ithyphalli
ea demum, quae rigida atque in longum arrecta sunt : unde etiam φαλλήτρια vocantur.

λη'-λθ'. *Κατὰ τῶν ἀπύγων καὶ μελαμπύγων.*

Ἐπιθίβου κατελθὼν εἰς τὸν ἕδον διὰ τὸ ἀρπά-
σαι τὴν Περσεφόνην τὴν τοῦ Πλούτωνος, ἐδέθη κάτω
πρὸς πέτρας τισί. Κατελθὼν δὲ ὁ Ἡρακλῆς, καὶ
θέλων λαθεῖν τὸν Περσίθου, αὐτὴν μὲν ἀνεῖλκυσεν·
αἱ δὲ πυγαὶ αὐτοῦ προσέμειναν τῇ πέτρᾳ. Ἐκλήθη
οὖν ὁ Περσίθου ἀπύγος· πυγὴς γὰρ καλεῖται τὸ
κάθισμα ἐκάστου ἀνθρώπου. Ἦ δὲ κατὰ τοὺς με-
λαμπύγους ἐστὶν αὕτη· Δύο τινὲς ἀδελφοὶ κατὰ γῆν
πᾶσαν ἀδικίαν ἐνδεικνύμενοι, ἐλέγοντο Κέρκοπες, ἐκ
τῆς τῶν ἔργων δριμύτητος τὴν ἐπωνυμίαν λαχόντες.
Ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐλέγετο Πάσσαλος, ὁ δὲ ἕτερος
Ἀκλήμων, ὡς φησι Δῖος ὁ ὑπομηματιστής. Τού-
τους δὲ ἡ μήτηρ, Μήμωνις τῷ ὀνόματι, ἐωρακῦα
κατὰ γῆν πολλὰ θεινὰ ἐργαζομένους αὐτούς, εἶπε
μὴ περιτυχεῖν μελαμπύγῳ· καὶ ποτε τοῦ Ἡρακλέους
ὑπὸ δένδρον κοιμημένου, καὶ τῶν αὐτοῦ ὄπλων ὑπο-
κεκλιμένων τῷ φωτὶ, πλησιάζαντες οὗτοι τοῖς ὄπλοις,
ἐπιχειρήσαι· ἐβουλήθησαν. Εὐθὺς δὲ ὁ Ἡρακλῆς
αἰσθόμενος, λαθὼν αὐτούς, καὶ κατακέφαλα ἐπὶ ξύλου
δεσμεύσας, ἐθάστασεν ἐξόπισθεν. Καὶ τότε ἐκεῖνοι
τῆς ἐντολῆς τῆς ἑαυτῶν μητρὸς ἐμνήσθησαν κρε-
μάμενοι, τοῦ Ἡρακλέους τὴν πυγὴν μέλαιναν θεα-
σάμενοι ἐκ τῆς τῶν τριγῶν δατύτητος· οἱ καὶ πρὸς
ἀλλήλους αὐτὸ τοῦτο διαλεγόμενοι, γέλωτα πολὺν

(1) Aliter hoc narrat Clemens in *Adhort.*

A constantiam aequè suggillarunt, ille flens, hic ri-
dens. Democritus Abderites erat, Heraclitus Ephe-
sius.

37. *De phallis.*

Libero patri cum festum agent gentiles, phal-
lis eum honorabant. Est autem phallus pellis
rubra in veretri figuram elicta. Hos undique sibi
ipsis tum in collis tum in mediis femoribus impo-
nebant : saltabantque in Bacchi honorem. Hoc porro
honoris genere ipsum ob huiusmodi causam affli-
ciebant : Ex Semele Cadmi uxore Bacchus procrea-
tus est. Hanc fulmine percussam atque exstinctam
cum huc illucque oberrans Bacchus quaereret,
adolescens quidam nomine Polymnus in eum inci-
didit, facturumque se pollicitus est, ut ipsi matrem
suam ostenderet, si veneras voluptates abs se
carpi pateretur. Quod cum promisisset Bacchus,
narravit Polymnus Semelem apud Lernam esse :
sicque ab ipso Bacchus constupratus est. Cumque
postea mare ingressus esset, ut in Lernam trajice-
ret, comitem se quoque adjunxit Polymnus (1).
Ac Bacchus quidem ut deus, incolomis inde rediit :
Polymnus autem morte oppressus est. Bacchus
igitur amasii mortem aegre ferens, ad ipsius hono-
rem ac memoriam ligneum veretrum ex ficulnea
caesum ac rubro colore illitum solatii causa semper
gestabat, ut non sine magna voluptate nefarie libi-
dinis cum ipso perpetrate memoriam refricant. Ac pro scepro hoc circumferbat. Atque haec cau-
sa est, cur ethnici phallis Bacchum honorent. Enimvero phalli dicuntur veretra omnia, ithyphalli
ea demum, quae rigida atque in longum arrecta sunt : unde etiam φαλλήτρια vocantur.

38-39. *De Melampygis et Apygis.*

Apygorum, hoc est, natibus carentium, fabula
haec est : Pirithous cum ad inferos descendisset nb
Proserpinæ uxoris Plutonis raptum, ad petras
quasdam viuctus est. Cum ergo Hecules descen-
disset, ac Pirithoum accipere vellet, ipsum quidem
sursum pertraxit : ceterum ipsius nates rupi ad-
hæserunt. Ac proinde Apygus dictus est. Quod au-
tem Melampygus attinet, hic sermo circumfertur :
Duo fratres erant nullum non flagitii genus perpe-
trantes, qui a facinorum suorum acrimonia Cereon-
um (Cereopum legendum puto) cognomentum
nacti sunt. Nam alioqui alter ipsorum Passalus vo-
cabatur, alter Aclmon, ut auctor est Dion com-
mentator. Mater igitur eorum nomine Memmonis
cum eos plurima graviaque flagitia committere
videret, cavendum ipsis esse admonuit, ne in Me-
lampygm incidere. Accidit forte ut Hercules
positis sub arbore quadam armis somno indulgeret.
Hi igitur propius accedentes armis ipsius manum
injicere tentarunt. Quod cum protinus Hercules
sensisset, capite arreptos, atque ad lignum quod-
dam obvinctos gestabat. Ac tum illis pendentibus
materni mandati recordatio subiit, eum Herculis
nates ex pilorum densitate nigras esse perspexis

sent : atque hoc inter se colloquentes maximum A
 Herculi risum moverunt : ob idque eos eonfestim
 missos fecit.

40. De venerando Pane.

Penelope Ulyssis uxor fuit. Quo post Trojanum
 bellum huc atque illic oberrante, permulti proci
 venerunt, ut Penelopen sibi matrimonio jungerent.
 At illa diem de die ducebat, nemini nubere volens,
 quod Ulysses maritum suum expectaret. Quo fac-
 tum est, ut omnes impetu facto eam compresse-
 rint, gravidamque reddiderint : ita Panem peperit.
 Unde etiam hoc nomine vocatus est, quod ab om-
 nibus satus fuerit. Alii admodum eximia forma pu-
 dicitiaque Penelopen fuisse ferunt : ideoque ipsius
 amore inflammatum Mercurium hirci formam in-
 duisse : ipsam autem mentis errore affectam ac fu-
 rore correptam hircum adamasse, ab eoque inā-
 gitatam fuisse : atque ex eo coitu Panem exstitisse
 divinitatemque a patre consecutum fuisse. Atque
 hic est Pan hircinos pedes habens.

41. De Buthæna.

Buthænas hic Hercules est, ita ob hujusmodi
 causam appellatus : Cum per Dryopum regionem
 Pylum filium suum humeris gestans iter faceret,
 ac puer fame affectus cibum a patre peteret : ille
 agricolam quemdam arantem nemine Theodaman-
 tem reperit, panemque ab eo postulavit. Quod ille
 cum non modo recusasset, sed Herculem quoque
 contumeliosis verbis insectatus fuisset : tum Her-
 cules bovem unum ex his qui arabant, acceptum
 jugulavit, ac cum filio epulatus est. Ob eamque
 causam Buthænæ cognomentum nactus est, quod
 totum bovem uno epulo confecisset. Hinc Herculi
 cum Dryopibus bellum contigit. Nam cum Theodam-
 as ad urbem ascendisset, atque infestum hostem
 in regionem accessisse nuntiasset, Herculem vide-
 licet intelligens, ad eum opprimendum egressi sunt,
 commissuque prælio omnes ab eo superati sunt.

42. De Trivespero.

Herculem tribus noctibus concepit fuisse, et
 ex materno utero decidisse ferunt : atque hujus-
 modi quædam nugæ ac fabule de eo circumferun-
 tur. Consimilem quoque in modum aiunt eum nocte
 una cum Thestii filiabus rem habuisse, omnesque
 ex eo peperisse : adeo ut hoc quoque nomine in
 deorum numerum relatus fuerit, atque hoc certam-
 en decimum tertium appellatum sit.

43. De Idoliano et Tauricremo.

Quoniam Julianus Apostata præclarissimum Chri-
 stianorum nomen in Galilæas commutare ac trans-
 ferre studuerat : idcirco nunc quoque D. Grego-
 rius eum irridere vult, aitque : Licet nobis quo-
 que Julianum suis nominibus appellare, ac velut
 coloribus suis depingere. Proinde ipsi quoque eum
 Idolianum nominemus, ut idolorum cultorem, et
 Pisæum, ut Jovem Pisæ colentem. Jupiter enim
 Pisæ, quæ Elidis urbs est, colebatur. Julianum
 ergo, inquit, par est Pisæum vocare, quem-
 admodum et Adonium propter Adonidem. Nam

προσῆψαν τῷ Ἡρακλεῖ. Καὶ εὐθύς κατὰ τοῦτο τῶν
 δεσµῶν ἐλυτρώσατο, καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

μ'. Περὶ τοῦ Σεμινοῦ Παρός.

Πηνελόπη γυνὴ γέγονε τοῦ Ὀδυσσεύς. Τοῦτου δὲ
 πλανομένου μετὰ τὴν Τρωϊκὴν πόλεμον, πολλοὶ τινες
 ἤλθον μνηστευόμενοι τὴν Πηνελόπην. Ἡ δὲ ἡμέ-
 ραν ἐξ ἡμέρας ἀνεβάλλετο, μηδενὶ θέλουσα γαμηθῆ-
 ναι, διὰ τὸ περιμένειν αὐτὴν τὸν Ὀδυσσεῖα τὸν ἄν-
 δρα αὐτῆς. Πάντες οὖν συμφρασάμενοι, συγγεγόναι-
 σιν αὐτῇ : ἡ δὲ ἐγκυμονήσασα ἔτεκε τὸν Πᾶνα· διὸ
 καὶ Πᾶν καλεῖται, ὅτι ἐκ πάντων ἐσπαρη. Ἔτεροι δὲ
 λέγουσιν ὅτι πᾶν εὐμορφος καὶ σώφρων ἦν ἡ Πη-
 νελόπη : καὶ διὰ τοῦτο ἠράσθη αὐτῆς ὁ Ἑρμῆς,
 καὶ μετεβλήθη εἰς τράγον, καὶ ἐκνόησας αὐτὴν μα-
 γεία εἰς ἔρωτα αὐτοῦ ἐκίνησε : καὶ ὠχεύθη ὑπὸ τοῦ
 τράγου, καὶ συνέλαθε καὶ ἔτεκε τὸν Πᾶνα. Τοῦτου
 δὲ ἐθεοποίησαν· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ Πᾶν ὁ τραγόπους.

μα'. Περὶ τοῦ Βουθόλου.

Ὁ Ἡρακλῆς ἐστὶν ὁ καλούμενος βουθόλας : ἐκλήθη
 δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Τὴν Δρυοπίδα γῆν παρῆει ὁ
 Ἡρακλῆς, βασιτάζων καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ὑλλόν·
 εἶτα πεπεινακτός τοῦ Ὑλλου καὶ αἰτουύτος τροφήν,
 ἀροτριωντά τινα Θειοδάμαντα οὕτω λεγόμενον εὐρών,
 ἤτησεν ὁ Ἡρακλῆς ἄρον· ὁ δὲ οὐ δέδωκεν, ἀλλὰ καὶ
 ὕβρισεν. Ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕνα τῶν ἀροτριώντων βοῶν
 λαβὼν ἔσφαξε, καὶ ἐθιοιήθη καὶ αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐ-
 τοῦ Ὑλλος : καὶ ἐκλήθη διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην βουθό-
 λας, ἐπειδὴ ὄλον ἐθιοιήθη τὸν βοῦν· ἐνθεν τῷ Ἡρακλεῖ
 γέγονεν ὁ πρὸς τοὺς Δρύοπας πόλεμος. Τοῦ γὰρ Θειο-
 δάμαντος ἀνελοθόντος εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰπόντος, ὡς
 Πολέμιος ἤλθεν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, ἐξῆλθον κατ'
 αὐτοῦ οἱ Δρύοπας, καὶ νενίκηκε πάντας αὐτούς ὁ
 Ἡρακλῆς, καὶ λαμβάνει αἰγμάλων τὸν Ὑλλόν τὸν
 υἱὸν τοῦ Θειοδάμαντος.

μβ'. Περὶ τοῦ Τριεσπέρου.

Λέγεται ὁ Ἡρακλῆς διὰ τριῶν ἐσπερῶν συλλη-
 φθῆναι ὁμοίως καὶ τεχθῆναι : καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ πεν-
 τήχοντα ταῖς Θεοστίου θυγατρῶσι μιγῆναι, καὶ παιδο-
 ποιῆσαι ἐξ αὐτῶν πασῶν, ὥστε καὶ διὰ ταῦτα θεοποιῆ-
 σαι αὐτὸν, καὶ τοῦτο τρισκαίδεκάτον αὐτοῦ ἄλουν
 ὀνομάσαι.

μγ'. Περὶ τοῦ Εἰδωλιανοῦ καὶ Κανσिताίρου.

Ἐπειδὴ ὁ Παραβάτης τὸ τῶν Χριστιανῶν κάλλι-
 στον ὄνομα, εἰς Γαλιλαίους μεταθεῖναι ἐσπούδαζε,
 νῦν βούλεται ὁ θεῖος Γρηγόριος διαπαίξαι αὐτὸν, καὶ
 εἰπεῖν, ὅτι Ἐξῆν καὶ ἡμῖν τὸν Ἰουλιανὸν καλεῖν ἐκ
 τῶν περὶ αὐτὸν ὀνομάτων. Φησὶν οὖν· Καλέσωμεν
 αὐτὸν καὶ ἡμεῖς Εἰδωλιανόν, ὡς εἰδωλολάτρη, καὶ
 Πισαῖον, ὡς τὸν ἐν Πίσῃ Δία τιμώντα· Ζεὺς δὲ ἐν
 Πίσῃ τῇ πόλει ἐτιμάτο· Πίσα δὲ, πόλις ἐστὶ τῆς
 Ἰλίδος. Καὶ Ἀδωνιαῖον διὰ τὸν Ἄδωνιν. Λέγεται
 δὲ σεβασθῆναι τὸν Ἄδωνιν ὁ Ἰουλιανός· οὗτος δὲ ὁ
 Ἄδωνις ἠράσθη ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἀνθρώπος ὢν,

ἐρονηθή δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄρεως, διὰ τὸ ἀντραποθῆναι· Ἄ Adonidem quoque summa religione a Juliano cultum fuisse narrant. Hunc porro Adonidem a Venere adamatum, atque a Marte, qui ipsius quoque Veneris amore flagrabat, interemptum fuisse fabulantur. Tauricremum denique Julianum appellare convenit, ut totos boves diis suis immolantem et comburentem.

μδ'. Περὶ τῆς Κερδαλῆς καὶ τοῦ Μίνωος.

Κερδῶ καλεῖται ἡ ἀλώπηξ· ἔθνεν καὶ κερδαλῆ, ἡ πονηρία καὶ ἡ κακία καὶ ἡ δολιότης· δόλιον γὰρ καὶ παγκάκιστον καὶ πονηρὸν τὸ ζῶον τοῦτο ἡ ἀλώπηξ. Ὁ δὲ Μίνωος δίκαιος ἄνθρωπος· ἐνομιζέτο εἶναι, ὡς υἱὸς τοῦ Διός. Ὁ οὖν λέγει ὁ θεὸς Γρηγόριος τοῦτό ἐστιν· ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς τὴν ἑαυτοῦ παγκάκιστον πονηρίαν δι' ἐπιπλάστου ἤθους ἀπέκρυπτεν, ἀδικος ὢν ἐν δικαίῳ προσχήματι.

με'. Περὶ τοῦ Μελάμπεδος καὶ τοῦ Πρωτέως.

Ὁ Πρωτεύς οὗτος ἐστὶν ὁ τῆς Θοράκης, οὗ τοὺς υἱοὺς ἀπέκτεινεν ὁ Ἡρακλῆς. Οὗτος οὖν καὶ μάντις ἦν, καὶ γενόμενος ἐνάλιος θαίμων, καὶ οἰκῶν τὴν Φάρον· διὸ καὶ Πρωτέως· νῆσος ἡ Φάρος ἐκέκλητο. Ἦνα μὴ οὖν αἰτήται μαντείας καὶ προσηνώσεις διὰ τοὺς πλησιάζοντας αὐτῷ, τὴν τούτων ὄχλησιν μὴ φέρων, μεταμόρφου ἑαυτὸν μαγεῖα τι, καὶ ἄγνωστον ἑαυτὸν ἐποίησε τοῖς πρὸς αὐτὸν πλησιάζουσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Μελάμπεδος μάντις ἦν καὶ ἱεροφάντης. Οὗτος ἐξέφηγε τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἱερὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἅπερ ἐμιμήσαντο οἱ Ἕλληνας. Καὶ οὗτος δὲ τῶν μεταμορφουμένων ἦν, ὡς καὶ αὐτὸς ὢν μαντομάχος. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶχον φύσει τοιαύτην δύναμιν πάρεδρον, ὥστε μεταμορφοῦσθαι εἰς ὃ ἂν θέλωσιν, ὥστε μὴ γνώσκονται παρὰ τῶν πρὸς αὐτοὺς διαλεγομένων.

μς'. Περὶ τοῦ Λιτανίου πηγῆς.

Σικελία νῆσός ἐστι μεγίστη, διακειμένη περὶ Ἰταλίαν. Ἐν αὐτῇ ἐστὶ πόλις, Κατάνη οὕτω καλούμενη· ὑπεράνω δὲ τῆς Κατάνης ἐστὶν ὄρος, ἐξ οὗ ἀναίδονται πῦρ πολὺ τε καὶ διηνεκές. Καλεῖται δὲ τὸ ὄρος Αἴτην· καλοῦνται δὲ καὶ οἱ τοῦ Ἡραίου κρητῆρες. Τοῦτο δὲ τὸ πῦρ ἐστὶν ὅτε τοσοῦτον ὑπερθύλλει, ὥστε καὶ ποταμῶν φέρεσθαι, καὶ βεῖν ὡς ὕδωρ μετὰ τῆς ἀναιδουμένης πυρῶνους ὕλης· ἐστὶ δὲ καὶ θεῖον τι τὸ πῦρ τοῦτο. Λέγεται δὲ ὅτι πατήρ τις μεθ' υἱοῦ εὐρέθη ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, καὶ ἄφω ἐβόηεν ποταμῶν τὸ πῦρ, καὶ ἄπορον αὐτοῖς γέγονε τὸ παρελθεῖν. Ὁ δὲ παῖς ἔλαβε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καὶ ἐθάστασε· καὶ ἐρυθρίασαν τὸ πῦρ τὴν πρᾶξιν τοῦ υἱοῦ, ἀνεκίπη τῆς ἐπιβόης· καὶ παρήλθεν ὁ παῖς καὶ ὁ πατήρ ἀδολαβεῖς.

μζ'. Περὶ τῆς ἐν τῷ Μίθρῳ κολάσεως (1).

Τὸν Μίθραν νομιζοῦσι Πέρται τὸν ἧλιον εἶναι· καὶ τούτῳ θύουσι πολλὰς θυσίας, καὶ τελούσιναι τινὰς εἰς αὐτὸν τελετάς. Οὐδέεις δὲ δύνανται τελεῖσθαι τὰς τοῦ Μίθρου τελετάς, εἰ μὴ διὰ πασῶν τῶν κολάσεων παρέλθῃ, καὶ δεῖξῃ ἑαυτὸν ἀπαθῆ τινὰ καὶ ὄσιον. Λέγονται δὲ ὀγδοήκοντα εἶναι κολάσεις, ἃς κατὰ βαθμῶν δεῖ τὸν τελεσθησόμενον παρελθεῖν· οἶον,

44. De vulpina pelle.

Κερδῶ vulpes vocatur : unde et κερδαλῆ, malitia atque improbitas et fraudulentia. Versutum quippe est hoc animal, miraeque malitia et perversiatis. At vero Minos justus et integer homo habebatur, ut Jovis filius. Hunc autem sensum Gregorii verba habent : Quod Julianus singularem suam animi perversitatem humanitatis cujusdam et clementiae larva contegebat, ac sub justitiae specie injustus et sceleratus erat.

45. De Proteo et Melampo.

Proteus hic Thrax erat, cujus filios Hercules obtruncavit. Hic vaticinandi arte praestabat, ac marinus deus effectus est, Pharusque incoluit. Unde et Protei insula Pharus vocata est. Cum autem multi propter ipsius vaticinationes ad eum se conferrent, horum obturbationem atque importunitatem aegre ferens, arte quadam magica in aliam aliamque subinde formam sese transmutabat, atque ita sui prospectum accedentibus adimebat. Eodem quoque modo Melampus vates erat hierophantes, qui Aegyptiorum sacra Grecis patefecit, eaque ipsi postea imitati sunt. Hic etiam sese subinde transformabat, ut vates magicaeque peritus. Hujusmodi quippe homines eam facultatem habebant, ut quaeunque velent formam assumerent, ne ab his, qui eos alloquebantur, ullo modo cognosci possent.

46. De Aetnae igne.

Sicilia maxima est insula circa Italiam sita. In ea urbs est Catana nomine : ad ejus verticem mons est, ex quo copiosus ac perpetuus ignis erumpit. Hic mons Aetna vocatur, atque etiam Vulcani crateres. Hujusmodi porro ignis adeo nonnunquam exundat, ut fluminis more feratur, atque cum materia illa ignea, quae sursum emicat, instar aquae fluat. Ac procul dubio divinus est ignis. Fingunt patrem quemdam cum filio suo in hoc monte inventum fuisse, atque ignem repente fluminis in morem profluxisse, transitumque ipsis interclusisse, ac tum filium suis humeris sublatum parentem gestasse, coque facinore ignem velut permotum ac puldore affectum eursum suum compressisse : atque ita et patrem et filium incolomes pertransisse.

47. De Mithrae suppliciiis.

Persae Mithram solem esse existimant, eique multa sacrificia offerunt, quibuslamque ipsius sacris initiantur : ad que nemo admittitur, nisi qui prius omnia tormentorum genera pertulerit, pietatisque suae fortitudinisque animi in perferendis doloribus specimen dederit. Aiunt autem octoginta esse cruciatuum genera, per quae certo ordine et

(1) Similia num. 6 supra.

qui initiandus est, necessario transcendendum est : A πρώτον διανήξασθαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολὺ· εἶτα εἰς πῦρ ἐμβάλλειν ἑαυτὸν· εἶτα ἐν ἐρήμῳ διατηθῆναι καὶ ἀσιτῆσαι, καὶ ἄλλα τινὰ ἄκρις οὖ, ὡς εἶπομεν, τὰς ὀδοήκοντα κολάσεις παρέλθου· καὶ τότε λοιπὸν ἐμύουον αὐτὸν τὰ τελεώτερα, ἐὰν ζήση.

Quibus si supervixerit, tum demum sacris Mithriacis initiatur.

48. *De Echeto et Phalaridis crudelitate.*

Echetus Epiri tyrannus fuit : qui, ut erat insigni crudelitate, varia suppliciorum tormentorumque genera excogitabat. Ex quo efficiebatur, ut qui aliquem inhumanissime excecari vellent, ad eum mitterent : quemadmodum poeta quoque ipse de eo ceceinit :

Ad regem Echeta mortalium omnium carnificem.

Huic non dissimilis erat Phalaris genere Siculus, ipse quoque novorum tormentorum inventor. Qui ut a Dionysio sævissimo et inhumanissimo tyranno gratiam iniret, bovem æreum excogitavit, in quem qui supplicio afficiendi erant, injicerentur, posteaque igni succenderentur, ut qui interna flamma exurerentur, clamorem hominis mugitui similem ederent. Cujus inhumanitatem conspicatus atque execeratus Dionysius, ipsum supplicii auctorem in taurum conjecit, atque in instrumento suo combussit.

τὴν τέχνην βόναυσον, τοῦ τοιοῦτου χαλκοῦ ταύρου αὐτοεργόν, οἰόμενον αὐτῷ χαρίζεσθαι τῇ καινότητι τῆς τιμωρίας, ἐμβάλων εἰς τὸ τοιοῦτο χαλκοῦν κολαστήριον, καὶ ὑψάψας πυρᾶν, ἀνείλε πρῶτον καὶ μόνον τῆς καινῆς τιμωρίας τὸν δημιουργόν· τὸν δὲ βῶν ἐν Δελφοῖς ἀποπέμφας, ἀνάθημα τῷ Ἡυθίῳ καθέρωσε.

49. *De hydra.*

Bellua quedam apud Lernam fuisse fingitur, quinquaginta, vel, ut alii malunt, novem capita serpentium habens : quam Hercules cum famulo Hyllō interfecit. Quin hoc quoque fabulantur, exciso uno capite duo altera renasci consuevisse : ita ut duplicato numero centiceps existeret. Quod cum Hyllus perspexisset, artem adhibuit, ignemque attulit, atque ita ut quodque caput excidebatur, in flammam injiciebat. Ita tandem bellua illa trucidata est.

50. *De Patarica chimæra.*

Pataræ, que Lyciæ civitas est, mons esse commemoratur, in quo bellua quedam erat ab anteriore parte leo, a posteriore draco, a media chimæra : ignem faucibus evomens, regionique atque omnibus qui illac iter faciebant, perniciem asserens. Quo cum Pegaso vectus Bellerophon perrexisset, arte bestiam circumvenit. Nam plumbeum globum lanceæ cuspidi impositum in os chimære injecit. Plumbum porro ut flammæ solutum præcordia ipsius colliquefecit, atque ita belluam interemit.

51. *De Cerbero.*

Fingunt eanem quemdam tricipitem apud inferos esse, ac portas custodire : atque eos quidem qui ad inferos descendunt, assentabunde mulcere, eos autem qui ascendere conantur, morsu insectari,

μη'. *Περὶ τοῦ Ἐχέτου καὶ Φαλάριδος.*

Ἐχέτος τῆς Ἠπειροῦ ὑπῆρχε τύρωννος. Οὗτος ὀμότατος ὄν, ἐπενοῦε παντοίας τιμωρίας καὶ κολαστήρια. Πρὸς τοῦτον οἱ θλοντες ἀπειθῶς κολάσαι διέπειμπον· ὡς καὶ ὁ ποιητῆς λέγει περὶ αὐτοῦ·

B *Εἰς Ἐχέτου βασιλῆα βροτῶν δηλῆμονα πάντων.*

Ὁ δὲ Φάλαρις, οὗτος καινότερον κολαστηρίον γέγονεν εὑρετής· ἦν δὲ τὸ γένος Σικελιώτης. Οὗτος χαρίζομενος Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ, ἐντιώμοσάτη καὶ τυραννικῷ καὶ τιμωρητικῷ, ἐπενόησε βῶν χαλκοῦν, ἐν ᾧ ἔδει βάλλιναι τοὺς κολαζομένους, καὶ πῦρ ἀνακαίεσθαι· ἵνα ἐνθον ὄντες καὶ καίόμενοι καὶ βῶντες, διατρεχοῦσης τῆς φωνῆς διὰ τοῦ στόματος τοῦ ταύρου, δόξη ὁ ταῦρος καίόμενος μυκηθῶν ἀποτελεῖν. Τοῦτου δὲ τοῦ Φαλάριδος τὸ ἀπάνθρωπον θεασάμενος ὁ Διονύσιος, αὐτὸν τοῦτον ἐνέβαλεν εἰς τὸν βῶν, καὶ καύσας ἀπέκτεινε ἐν ταῖς ἑαυτοῦ μηχανήμασι· ὡς δὲ αὐτὸς ὁ Φάλαρις ἐν ἐπιστολῇ φησι, Περὶ Ἰλιάδου τινὰ,

C *μῦ'. Περὶ τῆς Ἰδρας.*

Θηρίον μυθεύεται ἡ ὕδρα γενέσθαι περὶ τὴν Λέρνην πεντηκοντακέφαλον, οἱ δὲ ἐνεσακέφαλον· τὰς δὲ κεφαλὰς εἶναι ὑφαιον. Ὅπερ ἐλθὼν ὁ Ἡρακλῆς μετὰ Ἔλα τοῦ θεράποντος αὐτοῦ ἀπέκτεινε. Μυθεύεται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι, τειμονμένης μιᾶς κεφαλῆς αὐτῆς, δύο ἀντ' αὐτῆς παρεφύοντο, ὥστε γενέσθαι ἐπὶ τὸ διπλάσιον ἑκατὸν κεφαλὰς. Ὁ δὲ Ἔλας μαθὼν τοῦτο, ἐμηχανήσατο, καὶ πῦρ ἔφερε καὶ τὴν τειμονμένην κεφαλὴν ἐνεπέμπρα· καὶ οὕτως ἔσχευσεν τὰς πάσας ἀποκτεῖναι.

ν'. *Περὶ τῆς Πатарικῆς χιμῆρας.*

Πάταρα πόλις ἐστὶ τῆς Λυκίας. Λέγεται δὲ, ὅτι ἐν ταύτῃ ἐστὶν ὕδρα, ἐν ᾧ ἔχει τὴν θηρίον, ὃ πρόσθεν μὲν ἦν θηρίον, ἔπισθεν δὲ δράκων, μέση δὲ ἦν χιμῆαιρα· ἐξ ἧς χιμῆαιρας πῦρ ἐκ τοῦ στόματος ἀνεδίδουτο, καὶ ἐλυμαίνετο τὴν γῆραν, καὶ πάντας τοὺς παριόντας. Ὑστερον δὲ ἐλθὼν ὁ Βελλεροφόντης, ἔχων τὴν Πήγατον ἵππον, ἐτεχνάσατο καὶ τῷ δόρατι αὐτοῦ περιθεῖναι σφαῖραν μολίβδου, καὶ ἐμβάλειν εἰς τὸ στόμα τῆς χιμῆαιρας. Ἐλθὼν δὲ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ὁ μολίβδος, καὶ ἐχόνουσε τὰ σπλάγχνα αὐτῆς· καὶ οὕτως ἀπέκτεινε τὴν χιμῆαιραν.

να'. *Περὶ τοῦ Κερβέρου.*

Μυθεύεται, ὅτι ἐστὶ τις κύων, ἔχων τρεῖς κεφαλὰς, ὃς καλεῖται Κέρβερος· καὶ οὗτος φυλάττει τὰς πύλας τοῦ ᾄδου, καὶ τοὺς μὲν καταβαίνοντας εἰς τὸν ᾄδον σαίνει καὶ κολακεύει, τοὺς δὲ ἀνιόντας δάκνει καὶ οὐκ

ἐξ ἀνελεσθῆναι. Φησὶν οὖν, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ὅτε κατῆλθε Ἀσπασίας τῷ Πειρήθῳ τὴν Περσεφόνην, ἀνιῶν ἀπέκτεινε τὸν Κέρβερον.

ιβ'. Περὶ τῆς Σκύλλης.

Μυθεύεται, ὅτι ἐν τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει θηρίον ἦν, ὃ ἦν γυνή μὲν περικαλλῆς μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ, ἔνθεν δὲ καὶ ἔνθεν κυνῶν κεφαλαὶ προσπεφύκασιν αὐτῇ ἕξ· τὸ δὲ ἄλλο αὐτῆς σῶμα ὀφιδῶδες. Ὁ, φησὶ, θηρίον τοὺς παραπλέοντας τὰ πελάγη ταῦτα κατήσθιεν ἀπειδῶς καὶ θηριωδῶς.

ιγ'. Περὶ Χάρυβδος.

Κατὰ τὸ Σικελικὸν καὶ Τυρρηνικὸν πέλαγος ἔστι τις τόπος, ἐν ᾧ ἡ θάλασσα γίνεται ἀμπωτις καὶ ῥαχία· καὶ διστάται τὸ ὕδωρ, ὥστε τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, εἶγε θυνατὸν, ὀρέσθαι. Ἄμπωτις δὲ ἔστιν, οἷον ἀνάποσις τις καὶ ἀναρῥόφησις· τὸ δὲ ὕδωρ ὑπονοστεῖ ἐν τισὶ κοιλώμασι τῶν πετρῶν, καὶ πάλιν ἐκρήγνυται, ὃ καὶ καλεῖται ῥαχία. Ἦν δὲ οὗτος ὁ τόπος τοῖς πλείουσι ἐπικίνδυνος καὶ θανάτου μεστός. Ὁλοβρύχιον γὰρ τὸ πλοῖον ἐγίνετο ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ, εἰ συνῆθη, πλείοντος τοῦ πλοίου, γενέσθαι ἀμπωτίδα καὶ ῥαχίαν. Περὶ τούτων Ὁμηρος ἔφη·

Ἔνθεν μὲν Σκύλλη, ἐτέρωθι δὲ διὰ Χάρυβδις.

Ἀντιθετον δὲ ἐκάλεσε τὴν Χάρυβδι, πρὸς τὴν Σκύλλαν παραβαλῶν.

ιδ'. Περὶ τῆς τοῦ Ἄδου κυνέης.

Ὁμηρος ὁ ποιητὴς εἰσφέρει τὸν Δία ἀορασίαν τινα καὶ ἀφανείαν ἐμποιήσαντα περὶ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε μὴ ὀρέσθαι. Λέγει οὖν μυθικώτερον, ὅτι τὴν κυνέαν τοῦ Ἄδου ἤτοι τοῦ Πλούτωνος περιέβαλεν αὐτοὺς ὥστε μὴ ὀρέσθαι· ἡ δὲ κυνέα, περικεφαλαία ἐστὶ τοῦ Ἄδου ἤτοι τοῦ Πλούτωνος.

ιε'. Περὶ δακτύλιου τοῦ Γύγου.

Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν Πολιτείαις (ἔστι δὲ οὕτως αὐτοῦ λεγομένη πραγματεία) εἰσφέρει τὸν μῦθον τοῦτον, οὕτω λέγων· ὅτι Γύγης ἦν τις ποιμὴν περὶ τὴν Λυδίαν. Οὗτος ποιμαίνων ἐν τινὶ ὕρει τὰ πρόβατα, περιέτυχε σπηλαίῳ τινὶ· καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῷ εὔρεν ἵππον χαλκοῦν, καὶ ἔνδον τοῦ χαλκοῦ ἵππου ἀνθρώπον νεκρὸν, καὶ δακτύλιον· οὗ δακτύλιου ἡ κεφαλὴ στρεπτή ἦν καὶ ἐστρέφετο· ἦντινα κεφαλὴν καλεῖ σφενδόνην σαφῶς ὁ θεῖος Γρηγόριος. Ἐλαβεν οὖν ὁ Γύγης, φησὶ, τὸν δακτύλιον, καὶ ἐξῆλθε· καὶ ἠνίκα μὲν ἦν ἐν τῇ τάξει ὁ δακτύλιος ἐωρεῖτο ὑπὸ πάντων· ἠνίκα δὲ τὴν σφενδόνην τοῦ δακτύλιου ἔστρεφεν, ἀφανὴς ἐγίνετο πᾶσιν. Ὁ οὖν Πλάτων εἰσφέρει τὸν μῦθον τοῦτον· ὅτι, φησὶν, ὁ δίκαιος ἀνὴρ, κἄν τοῦ Γύγου λάβῃ δακτύλιον ἵνα μὴ ὀρεῖται ὑπὸ τινος, οὐδ' οὕτως ὤφειλεν ἀδικεῖν. Δεῖ γὰρ τὸ καλὸν δι' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν ἐπιτηδεύειν, καὶ μὴ δι' ἄλλους τινας.

interfecit, regnumque accepit. Herodotus tamen Gygis historiam aliter exponit. Scribit enim reginae mandato Candaulem ab eo interemptum,

ις'. Περὶ τῶν Λινδίων.

Λινδος πόλις παλαιὰ τῆς Ῥόδου· ἐν ταύτῃ τῷ ἱερῷ τῷ θύοντι καὶ θοινωμένῳ τὸν βόυν, οἱ θύοντες κατ-

ascensumque prohibere. Hunc Hercules, cum ad rapiendam Proserpinam simul cum Pirithoo descendisset, in reditu interemisit dicitur.

52. De Scylla.

In Tyrrhenico mari belluam quamdam fuisse fabulantur, quæ umbilico tenus mulier erat admodum formosa : ceterum hinc atque illinc sex canina capita ipsi adherebant, ac reliqua corporis parte anguis erat, atque illos qui circa loca illa navigabant, immanissime devorabat.

53. De Charybdi.

Circa Siculum, hoc est Tyrrhenicum mare, locus quidam est, in quo mare velut in se absorbetur, vicissimque exæstuat, atque unda separatur : adeo ut ipsum maris fundum, si quidem id fieri posset, hac in parte conspiceri liceat. Ἄμπωτις est quasi ἀνάποσις quædam, id est, rebilitio ac resorbitio aque. Unda enim in quibusdam rupium cavitatibus subsidit, ac rursus erumpit : quod quidem ῥαχία vocatur. Erat autem hic locus navigantibus infestus et periculosus exitiique plenus. Illic enim navis tota deprimebatur, ac pessumibat, si eurrente navi reciprocatio fluctuum æstusque conti-gisset, de quo Homerus :

Hinc est Scylla vorax, adversa parte Charybdis.

Adversam autem Charybdim vocat, quoniam Scyllæ opposita est.

54. De Orci galea.

Homerus Jovem inducit caliginem quamdam atque obscuritatem Græcis magica arte offundentem, ne ab ipsis perspiceretur. Κυνέη autem galea est Orci, hoc est Plutonis.

55. De Gygis annulo.

Plato in *Dialogis de Republica* fabulam hanc narrat : Gyges Lydius quidam opilio erat : qui cum pecudes in monte pasceret, in antrum quoddam incidit, eoque ingressus æneum equum reperit, atque intra eum humanum cadaver et annulum, cujus pala volubilis erat. Accepto itaque annulo Gyges antro excessit : at quoties suo loco erat annulus, ab omnibus cernebatur ; quoties autem annuli palam convertebat, a nemine videri poterat. Atque hanc fabulam inducit Plato, atque, virum justum, etiamsi Gygis annulum accepit, ne quis eum intueri possit, ne sic quidem sceleris aliquid admittere debere. Virtutem enim propter seipsam colendam atque amplectendam esse, non propter aliud quidquam. Gyges ergo cum hoc annulo in regiam Lydorum aulam profectus conversa annuli pala, conspectum sui omnibus ademit, ingressusque regem tamen Gygis historiam aliter exponit. Scribit enim ipsumque imperio potitum fuisse.

56. De Lindiis, qui Buthænam omni execratione devotent.

Lindus antiqua Rhodi urbs est : in ea sacerdotem sacrificantem ac bovem comedentem sacrificii

iris omnibus devovebant, conviciisque et nefariis A
verborum contumeliis proscindebant.

57. *De hospitum eade apud Tauros.*

Tauri Scythiae populi sunt, cujus montes Tauri
vocantur, aut etiam urbes quaedam. Apud hanc
gentem Diana colitur. Cumque eo Agamemnonis
filia Iphigenia a Diana delata fuisset, hospites omnes
maectabant, ne videlicet ipsi in patriam reversi
perspicuum facerent ubi esset Iphigenia.

58. *De Lacedaemonibus, qui ad aram virginis sese mutuo
eudebant.*

Lacedaemonii ut liberos suos fortes ac tolerantes
redderent, atque ad dolores perpetuos erudirent,
plagis eos ad altaria lacerabant, eique qui non
ignave et molliter, sed strenue ac generose plagas
pertulisset, praemium constituebant.

59. *De Phrygum excisione.*

Apud Phryges Rhea deorum mater colebatur :
eius cum festum celebrarent, quoniam ipsi ob
multa ejus scorta a Corybantibus vesica excisa
fuerat, idcirco ipsi deam suam colentes femora
sua humerosque concidebant. Alii autem tibiis lu-
debant, amasium ipsius Atyu honorantes : simul
etiam ut tibiis suavitate sensus doloris quem excisio
afferebat, eluderetur.

60. *De spuriiis, qui in Cynosarges abjiciebantur.*

Cynosarges locus erat Athenis, in quo de nothis
iudicium ferebatur, hujusne an illius filii essent.
Vocant autem apud Athenienses libertinos quoque
nothos, nam ipsi quoque nothi sunt, si eum inge-
nuis conferantur. Qui etiam ipsi censebantur et
explorabantur, an omnino libertate donati fuissent.
Cynosarges autem hic locus hanc ob causam
vocatus est. Cum non ab eo longe loco sacrificium
in templo fieret, ingressus canis carnem victime
rapuit, atque in hunc locum tulit, illicque templum
extractum est : vocatumque Cynosarges, quasi
Cynosarges, a carnibus videlicet et carne. Postea
autem in locum x successit γ, ac proinde Cyno-
sarges vocatur.

61. *De Xantho et Chalcide.*

[(1) Xanthus fluvius erat Troadis qui contra
Achillem se crexit Trojanos cadentem. Chaleis ve-
ro, ut aiunt, puella quaedam fuit quae juvenem
quemdam adamavit; cui cum jungi non potuisset,
in lamentis vitam finit. Illius miserescentes dii eam
in avium mutaverunt.]

Homerus,

*Quem Xanthum superi appellant, hominesque Sca-
mandivum.*

Et alio loco :

Chalcida dii de more vocant, hominesque Cymindem.
Quae quidem ridet Gregorius.

(1) Inclusa omittit Billius.

(2) Cod. Reg. Ἔθνος Σκυθικόν ἦτοι Βούλγαροι.

(5) Id. ὑπομονητικῶς.

ἠρώοντο, καὶ διελθοδοροῦντο, καὶ ὕβριζον ὕβρεις οὐχ
ὄσιας.

νζ'. *Περὶ τῆς ἐν Ταύροις ξεροκτορίας.*

"Ἦδη εἴπομεν, ὅτι ἔθνος ἐστὶν ἡ Σκυθία, καὶ τὰ
βροχ αὐτῆς καλοῦνται Ταῦροι, ἦτοι πόλις λεγομένη
Ταῦροι (2). Ἐν ταύτῃ τιμᾶται ἡ Ἄρτεμις. Τῆς οὖν
Ἰφιγένειας θυγατρὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐνταῦθα
ὑπὸ τῆς Ἄρτεμιδος ἐνεχθείσης, τοὺς ἀφικομένους
ξένους ἔθουον, πρὸς τὸ μὴ κατὰδῆλον γενέσθαι τὴν
Ἰφιγένειαν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν ξένων.

νη'. *Περὶ Λακωνῶν ξαιρομένων τῷ αἵματι.*

Ἰρθεῖσα μὲν καὶ ἦδη πρότερον, καὶ ἦδη λελέξε-
ται. Οἱ Λακεδαιμόνιοι καρτερικοὺς τοὺς ἑαυτῶν παῖ-
δας εἶναι ἐκδιδάσκοντες, μαστιγώσσειν ἐχρῶντο, ἐκ-
διδάσκοντες αὐτοὺς ὑπονητικῶς (5) ἔχειν ταῖς μά-
στιξι· καὶ τοὺτους ἔξαινον ταῖς πληγαῖς παρὰ τοὺς
βωμούς· καὶ τῷ μὴ ὀλιγορήσαντι, ἀλλὰ γενναίως
ἐνεγκόντι, ἄθλον ἐδίδοσαν.

νθ'. *Περὶ τοῦ καταζέμεσθαι τοὺς Φρύγας.*

Παρὰ τοῖς Φρυγῶν ἐτιμᾶτο ἡ Ἰρέα ἡ μήτηρ τῶν
θεῶν. Ταύτῃ (4) πανηγυρίζοντες, καθότι ἀπειρηθή
αὐτὴ παρὰ τῶν Κοροβάντων τὴν κύστιν διὰ τὰς πολλὰς
αὐτῆς πορνείας, θεραπεύοντες δὴθον τὴν ἑαυτῶν
θεὸν (5), κατέτεμον ἑαυτῶν τοὺς μηρούς καὶ τοὺς
ῥμούς. Ἄλλοι δὲ ἠύλουον, τὸν ἐραστὴν αὐτῆς τιμῶν-
τες Ἄττυον· ἅμα δὲ ἵνα ὑποκλέπτηται διὰ τῆς τῶν
αὐλῶν ἡδονῆς ἡ τῆς κατατομῆς ὁδόνῃ.

ξ'. *Περὶ τοῦ Κυνοσάργεος.*

Τὸ Κυνοσάργεος τόπος ἦν ἐν Ἀθήναις, ἐν ᾧ οἱ νό-
θοι ἐκρίνοντο, εἰ τοῦδε ὄντος γέγονεν νόθος. Ἐκάλουν
δὲ παρὰ Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἀπελευθέρους νόθους·
νόθοι γὰρ καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ἐκ γεννητῆς (6) ἐλευ-
θέρους· καὶ οὗτοι δὲ ἐκρίνοντο, καὶ ἐδοκιμάζοντο, εἰ
ὄλως ἐλευθερώθησαν. Κυνοσάργεος δὲ ἤκουσεν ὁ τόπος
ἀπὸ τούτου· Θυσίας πλησίον ἐν ἱερῷ γενομένης, εἰσ-
ελθὼν κύνων ἤρπασε κρέα τοῦ θύματος, καὶ ἤγαγεν
ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ· καὶ ἐκεῖ ἐκτίσθη τις νεώς, καὶ
ἐκλήθη Κυνοσάργεος, οἷον κυνοσαρκεος, ἀπὸ τῶν σαρ-
κῶν καὶ τοῦ κυνός. Ὑστερον δὲ τοῦ κ ἐξελθόντος,
εἰσῆλθε τὸ γ· διὸ καὶ Κυνοσάργεος καλεῖται.

ξα'. *Περὶ τοῦ Σάνθου καὶ τῆς Χαλκίδος.*

Σάνθος ποταμὸς τῆς Τροίας, ὃς καὶ ἐπανέστη
Ἀχιλλεΐκτείνοντι τοὺς Τρῶας. Ἦ δὲ Χαλκίς, ὡς φασί,
κόρη τις γέγονε· νέου δὲ τινος ἐρῶσα, καὶ μὴ τυ-
χοῦσα, ἑαυτὴν ὑπέξῃγαγε σὺν ὄδουρῳ τοῦ βίου·
ἦν ἐλεήσαντες οἱ θεοὶ εἰς ὄρυιν μετέβαλον. Ὅμηρος·

"Ὅν Σάνθον καλέουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον.

Καὶ πάλιν,

Χαλκίδα κικλήσκουσι θεοὶ, ἄνδρες δὲ Κύμινδα.
Διαπαίζει οὖν αὐτοὺς [ὁ] οἷος διδάσκαλος.

(4) Id. add. δέ.

(5) Id. ὁσάν.

(6) Id. ἐκ γενετῆς.

Ἔ3'. Περὶ τοῦ Παλαμῆδου.

A

Παλαμῆδης, Εὐβοεὺς ὢν τὸ γένος (Εὐβοία δὲ, νῆσος ἀπαντικρὺ τῆς Ἀττικῆς), οὗτος εὗρε τὸ ἀριθμεῖν καὶ τὸ ταβλίζειν, καὶ κεκρῆσθαι (1) καὶ ἄλλαις πολλὰς μεθόδους. Οὗτος δὲ ὁ Παλαμῆδης εἰς ἑστί τῶν συστρατεύσασμένων ἐπὶ τῷ Πάριον. Ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ Τροίᾳ κατὰ ἐπιβουλὴν τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὀδυσσεὺς γὰρ εἶχεν ἐχθρὸν διὰ τοιαύτην αἰτίαν· Τοῦ Ἀγαμέμνονος προτραπευμένου τὸν Ὀδυσσεὺς ἐπὶ τὴν περὶ Τροίαν ἔξοδον, μὴ θέλων ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξελεῖν (2), μανίαν προσποιήσατο (3)· καὶ βαλὼν ἄρον καὶ βούν, ἐδόκει ἄροτριον ἐν μανίας προσποιήσει. Ὁ δὲ Παλαμῆδης ἤλεγξεν, (4) ὅτι δὴ οὐ μανίεται· ἤλεγξεν δὲ αὐτὸν, Τηλέμαχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ προθεὶς πρὸ τοῦ ἄροτρου. Εἶτα φθάσας ὁ Ὀδυσσεὺς περὶ τὸ πεδίον (5) καὶ παρελθὼν ἐν μέρει, ἐπήρε τὸ ἄροτρον, ἵνα μὴ πλήξῃ τὸ παιδίον· καὶ ἐγνώσθη ὅτι προσποιεῖτο (6) τὴν μανίαν. Ταύτην οὖν τὴν μῆριν μνησιῶν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ Τροίᾳ, ποιεῖ πλαστὴν ἐπιστολὴν, ὡς ἀπὸ Πριάμου πρὸς τὸν Παλαμῆδην περὶ προδοσίας τῶν Ἑλλήνων· καὶ ὑποτίθειν ἐν τῇ τοῦ Παλαμῆδου σκηναίᾳ. Ὑστερον δὲ κατηγορίας ὑπ' αὐτοῦ γενομένης κατὰ Παλαμῆδου ὡς προδότου, εὐρέθη ἐπιστολὴ κατακρίνουσα αὐτόν· καὶ τέθνηκεν ὑπὸ Ἀγαμέμνονος καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων.

Ἔ4'. Περὶ τοῦ κολοιοῦ.

Μῦθος τις ἐστὶ τοιοῦτος· Κρίτις ἦν, φησὶ, περὶ κάλλους ὄρνειον· καὶ ὁ Ζεὺς διαίτητῆς ὑπέρχε τῆς κρίσεως. Ἦν δὲ ὀρισθεῖσα ἡμέρα ἐν ἣ ἔδει συναυλισθῆναι (7) τὰ ὄρνεα παρὰ τὸν Δία. Τῇ προτεραίᾳ δὲ τῆς ὀρισθείσης ἡμέρας, παρὰ τοὺς ποταμοὺς φοιτήσαντα τὰ ὄρνεα, τοῖς νάμασι ἀπενίπτοντο (8) τὰ περὶ, ἵνα τὸ φυσικὸν ἐκάστην διαλάμψῃ κάλλος· ὁ δὲ κολοῖος (ἐστὶ δὲ τοῦτο τὸ ὄρνεον εἰς μάλα μικρὸν μὲν τὸ σῶμα, ἀκαλλές δὲ τὸ εἶδος) τῶν ἐκπεσόντων παρὰ ταῖς ὕδασι περῶν περιθεὶς ἑαυτῷ, ἦκε καὶ αὐτὸς παρὰ τὸν Δία, ὡς ληψόμενος τοῦ κάλλους τὸ νικητήριον. Ἀνέμου δὲ ἔδε πνεύσαντος καὶ ἀποσκιδιάσαντος τὰ ἀλλόφυλα τῶν περῶν, γυμνὸς ὑρέθη τοῦ κάλλους, ἔχων δὲ μόνην τὴν ἐκ φύσεως αὐτῷ περικειμένην ἀμορφίαν, οὕτω τῆς αἰσχύνης ἀπέλαυσε.

Ἔ5'. Περὶ γυνὸς διασεισθείσης τὸν ἄμιον.

Γυνὴ τις καλουμένη, ὡς μὲν τινες λέγουσι, Σίβυλλα, ὡς δὲ ἄλλοι, Φυμόνη, ὡς δὲ ἕτεροι, Φιλύρα, ἐσεισθη παρὰ τινος νεανίσκου. Ἦ δὲ γυνὴ ὑβριστικώτερον διενεχθεῖσα πρὸς τὸν νεανίσκον, ὕβρισην αὐτόν. Ἦν δὲ ἡ ὕβρις ἡ λεχθεῖσα ἑμμετρος στίχος· καὶ τῆς ἀρμονίας τοῦ λόγου τῆς γραφῆς ἀρεσάτης τοῖς παρισταμένοις, τὸ μέτρον τοῦ στίχου ἔλαβον· καὶ οὕτως ἐτεχνώθη τὰ περὶ τοὺς στίχους (9).

Ἔ6'. Περὶ Κυκλώπων.

Ἐν τῇ Σικελίᾳ τῇ νήσῳ περὶ τὰ ὄρεινά αὐτῆς λέγονται γενέσθαι (10) οἱ Κύκλωπες, ποιμενικὸν μὲν βίον ἐπιτηδεύοντες, ζῶντες δὲ βιαιότερον. Λέγονται δὲ

62. De Palamede.

Palamedes Eubœensis erat. Est autem Eubœa insula e regione Atticæ sita. Hic numeros invenit, usumque tesseraum, ac pleraque alia artificiosa. De numero eorum luit, qui adversus Trojam expeditionem susceperunt : atque Ulyssis insidiis apud Trojam oppressus est. Ulysssem enim inimicum ab huiusmodi causam habebat : Cum Agamemnon Ulysssem ad bellum Trojanum hortaretur, nec eo proficisci vellet Ulysses, ob idque furorē simularet, ac velut mente captus terram araret, Palamedes furoris simulationem ita deprehendit. Nam cum filium ipsius Telemachum ante aratrum collocasset : simulatque Ulysses ad filium pervenit, aratrum sustulit, ne puerum lederet. Ita fraus detecta est, patuitque eum integræ mentis esse. Quam ob causam infensus Palamedem Ulysses, cum in Troade esset, commentitiam epistolam nomine Priami ad Palamedem de Græcorum proditione conscribit, eamque in Palamedis tentorio clausi liquit. Posteaque instituta adversus Palamedem velut proditorem accusatione, inventa epistola condemnatus est, atque ab Agamemnone Græcisque omnibus morte multatus.

63. De graculo pennisque ipsius.

Disceptabant aves de pulchritudine, ac penes Jovem hujus controversiæ arbitrium erat. Præscriptus erat dies, ad quem aves omnes apud Jovem congregari neesse habebant. Prædie autem diei illius aves ad fluvios convolantes pennas suas in undis abluébant, ut naturalis ejusque pulchritudo illustrius splenderet. At graculus avis perexiguo corpore formaque minime elegantî pennis aliarum avium, quæ juxta aquas deciderant, sibi impositis, ipse quoque ad Jovem se contulit, ut pulchritudinis palmam accepturus ; sed eum obortus ventus alienas pennas, quibus seipsum ornavevat excussisset, repente externa et ascititia pulchritudine nudatus, deformis, ut natura erat, inventus est, ac pro sperata gloria ignominiam retulit.

64. De anu, quæ humero impulsa et concussa est.

Mulier quædam Bylla nomine, vel, ut alii dicunt, Phinona, vel etiam, ut alii tradunt, Philyra a juvene quodam concussa, in eum petulantius rapta est, ipsamque contumeliosis verbis insultata est. Erat porro hæc contumelia carmen modulatum ac numerosum : qui verborum concentus eum circumstantibus arisisset, carminis mensuram acceperunt, atque ita poesin in artem redegerunt.

65. De Cyclopiis.

In Sicilia insula circa montana ipsius loca Cyclopes existisse feruntur, pastoralem quidem vitam colentes, ceterum insolenter et importune

(1) Cod. reg. Καὶ αὐτῷ τῷ ταβλίζειν κεκρῆσθαι.

(2) Id. Ἀπέλεθιν.

(3) Id. Προσποιητάμενος.

(4) Id. Ὑπὸ Παλαμῆδαι ἤλεγχθη.

(5) Id. Περὶ τὸ παιδίον.

(6) Id. Ὅτι νηγάλιος ἐστὶν.

(7) Id. συναυλισθῆναι.

(8) Id. ἀπενίπτοντο.

(9) Id. περὶ τοῦ στίχου.

(10) Id. γίνεσθαι.

viventes. Hi etiam humanis carnibus vixisse atque Ulyssis socios comedisse dicuntur. Horum tres præcipuos numerant Bronten, Steropen et Argen, arte fabricandi eximios et excellentes, qui arte sua tonitru et fulgur Jovi elaborarunt. Cyclopes autem dicebantur, si Hesiodo credimus, quoniam omnium in facie orbiculari forma oculum habebant; ut autem Palæphato placet, quia rotundas quasdam sedes incolebant.

66. De purpura.

In Tyro insula canis quidam pastoralis ad littus profectus inventam concham edit, ipsiusque eruore os suum infecit. Pastor itaque canem suum vulnere affectum esse existimans, accepta lana eruorem ex ipsius ore abstergebat. Ac eandem quidem nullum vulnus accepisse reperit, cæterum lanam purpurea tinctura imbutam fuisse. Quare cum pastor concham natura sua tingendi facultate valere perspexisset, eam rem pervulgavit. Atque hunc in modum collectis in mari conchyliis nomines purpuram confecerunt.

67. De agricultura et fabricandarum navium arte.

Ceres, ut est in fabulis, Proserpinam filiam habuit, quam Pluto rapuit. Hæc ergo eum filiam quærens varia loca peragrasset, in Atticam profecta est, atque a Triptolemo quodam in Eleusine hospitio accepta ab eo certior facta est, Proserpinam a Plutone raptam fuisse. Pro quo beneficio ipsi semina dedit, hoc est triticum et hordeum, mandavitque ei ne mortalibus ea invideret, sed omnibus spargeret, ut discerent terras serere et colere, ac fructus dulces et sativos comedere. Olim enim rustici fagis victitabant. Unde etiam a Iago φαγεῖν, id est, comedere dictum est. Triptolemus igitur, accepto, ut aiunt, draconum alatorum curru, Celeoque comitatus huc illucque vagabatur semina mortalibus libenter impertiens. Quod autem apud Athenienses primum inventam fuisse extruendarum navium artem dicit Gregorius, puto eum intellexisse de belli navalis arte. Nam aliqui Phœnices primi navem ædificasse dicuntur, et triremem Semiramis.

68. De Celeo et Icario.

De Celeo superiore fabula diximus, nimirum eum cum Triptolemo ad impertienda mortalibus semina obherrassee. Quod autem ad Iearium attinet, Bacchum vini inventorem exstitisse aiunt ac proinde vitis præsidem eum esse censent. Hic ergo Athenas profectus, atque Iearium quemdam obvium habens, palmitem vitis ipsi conserendum dedit. Quem cum ipse consevisset et excoluisset, expressa tandem uva, bibit ipse ac pastoribus propinavit. At illi inebriati, nec enim ante vinum hauserant, existimantes se ab Ieario intoxicatos fuisse, manus

οὔτοι ἀνθρωποφάγοι εἶναι, καὶ κατεδηροκέναι τοῖς τοῦ Ὀδυσσεύς ἐκίλους. Τρεῖς δὲ αὐτῶν λέγονται οἱ ἐξοχίωτατοι, Βρόντης, Στερόπη, Ἄργης. Λέγονται δὲ οὔτοι αὐτοὶ καὶ ἐξοχίωτατοι χαλκεῖς τὴν τέχνην· οἵτινες διὰ τῆς οἰκειᾶς τέχνης, τὴν βροντὴν καὶ τὴν ἀστραπὴν τῷ Διὶ κατασκευάσαν. Κύκλωπες δὲ ἐλέγοντο, ὡς μὲν Ἡσιόδου, ὅτι ἔνα ἕλιον κυκλωτερῆ ὀφθαλμῶν ἐν τῇ ὄψει· ὡς δὲ Παλαιώτατος, ὅτι κυκλωτερῆ τινὰ νῆσον ἵκουν.

ξς'. Περὶ ἀλουργίδος.

Ἐν Τύρῳ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κύνων ποιμενικὴ πορευομένη, εὐρούσα κογχύλιον ἔφαγεν. Εἶτα τὸ αἶμα τοῦ κογχυλίου ἔβαψε τῆς κυνὸς τὸ στόμα· εἶτα ὁ ποιμὴν νομίζων πεπλήχθαι τὴν κύνα, λαθὼν ἔριον ἀπέμασσε τὸ αἶμα τοῦ στόματος τῆς κυνὸς. Καὶ εὐρηται μὲν ἡ κύων ἔχουσα μὲν (1) φαῦλον, τὸ δὲ ἔριον τὴν τῆς πορφύρας ἀναδεθεγμένον βαφήν. Εἶτα ἐγνωκῶς ὁ ποιμὴν ὅτι τὸ κογχύλιον τοιαύτην ἔχει φύσιν βαπτικὴν, ἐδηροστύευσεν αὐτὸ τοῦτο· καὶ οὕτω συνέλεγον ἐκ τῆς θαλάσσης τὰ κογχύλια, καὶ κατασκευάσαν (2) τὴν πορφύραν· ἐκ δὲ ταύτης, τὰς ἀλουργίδας.

ξς'. Περὶ τῆς γεωργίας καὶ ναυπηγίας.

Καθὼς μυθεύεται, ἡ Δημήτηρ εἶχε θυγατέρα τὴν Περσεφόνην. Ταύτην ἔρπασεν (3) ὁ Πλούτων. Περιούσα δὲ ἡ Δημήτηρ καὶ ζητοῦσα τὴν θυγατέρα Περσεφόνην, ἤλθεν εἰς τὴν Ἀιτικὴν, καὶ καταλύει παρὰ Τριπτολέμῳ τινὲ ἐν κώμῃ Ἐλευσίνῃ οὕτω καλουμένη. Μανθάνει οὖν αὐτὴ παρὰ Τριπτολέμου, ὅτι ὁ Πλούτων ἔρπασε τὴν Περσεφόνην· καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς εὐεργεσίας δίδωσι τῷ Τριπτολέμῳ τὰ σπέρματα, λέγου δὲ σίτον καὶ κριθὴν, ἐντεταλαμένη μὴ φθονῆσαι, ἀλλὰ περιελεῖν καὶ σκορπίσαι τὰ σπέρματα πᾶσιν ἀνθρώποις· ἵνα μάθωσι τὸ σπείρειν καὶ γεωργεῖν καὶ ἐσθίειν τοὺς ἡμέρους καρπούς. Πάλαι γὰρ οἱ ἀγροικοὶ ἤσθιον τοὺς βαλάνους ἐκ τῶν φηγῶν· ἔνθεν ἀπὸ τῆς φηγῶ τὸ φαγεῖν εἴρηται. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Τριπτόλεμος λαθὼν ἄρμα δρακόντων περωτῶν, συμπαραλαθὼν καὶ τὸν Κελεῶν, οὕτως ἐπλανᾶτο φιλοτιμούμενος τὰ σπέρματα. Λέγει δὲ ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι καὶ ἡ ναυπηγία παρὰ Ἀθηναίους εὐρηται. Οἴμαι δὲ αὐτὸν λέγειν περὶ τῆς ναυμαχικῆς τέχνης· ναύμαχοι (4) κατ' ἄκρον Ἀθηναῖοι· ναῦν γὰρ λέγονται οἱ πρῶτοι Φοίνικες ναυπηγήσαι· τριῆρη δὲ, ἡ Σεμίδραμις.

ξη'. Περὶ τοῦ Κελεῶ καὶ Ἰκαρίου.

Περὶ μὲν τοῦ Κελεῶ εἴπομεν ἐν τῇ πρὸ ταύτης ἱστορίᾳ, ὅτι μετὰ τοῦ Τριπτολέμου ἐπλανᾶτο διδοὺς τὰ σπέρματα. Περὶ δὲ τοῦ Ἰκαρίου ἐστὶν αὕτη· λέγεται, ὅτι ὁ οἶνος παρὰ τοῦ Διόνυσου ἠῦρηται· διὸ καὶ ἔφορον τῆς ἀμπέλου λέγουσιν εἶναι τὸν Διόνυσον. Οὗτος οὖν ὁ Διόνυσος ἐλθὼν ἐν Ἀθῆναις, Ἰκαρίῳ τινὲ περιτυχόντι, δέδωκεν αὐτῷ κλῆμα ἀμπέλου φυτεῦσαι· ὁ δὲ καὶ ἐφύτευσε, καὶ ἐγεώργησεν οἶνον, καὶ ἔπιε, καὶ δέδωκε καὶ ποιμέσι πιεῖν. Οἱ δὲ ποιμένες μεθυθέντες, διὰ τὸ ἐκ τοῦ παραδόξου πρῶτον πιεῖν, νομίσαντες φαρμαχθῆναι παρὰ τοῦ Ἰκαρίου

(1) Cod. reg. ἔχουσα μὲν οὐδέν.

(2) Id. κατίμαζον.

(3) Id. ταύτην ἦν (f. οὖν) ἔρπασεν.

(4) Id. ναυμάχοι.

ἀποκτείνουσιν αὐτόν· ἢ δὲ Ἡριγόνῃ ἢ τοῦτου θυγά-
τηρ, διὰ τῆς κυνὸς τοῦ Ἰκαρίου γνοῦσα, ὅτι ἀπ-
έθανεν, ἐποτινῆτο καὶ ἤτχαλλε, καὶ, καθὼς μυθεύου-
σιν οἱ πλανώμενοι Ἕλληνας, ταύτην ἐλέησαντες οἱ
θεοὶ διὰ τὸ πάθος, μετέθηκαν εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ
νῦν ἔστιν ἐν τοῖς ἀστροῖς ἡ Ἡριγόνῃ. Τὸ δὲ λέγειν,
Μυστήριον ὑμῖν αἰσχρὸν ταῦτα ἐποίησε, οὐ περὶ τοῦ
Ἰκαρίου λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὴν Δήμητραν
μυθολογίας. Λέγεται δὲ αὕτη, οὐ μόνον δεδοκέναι
αὐτοῖς τὰ σπέρματα, ἀλλὰ καὶ θεομὸν τινα μυστη-
ρίων διδάσκειν, ἅτινα τελοῦνται οἱ Ἕλληνας. Ὡς γὰρ
παρὰ τοῖς θεοδιόκτοις Χριστιανοῖς ἔστι τὸ ἅγιον φῶ-
σισμα, οὕτω καὶ παρ' ἐκείνοις ἡ τοιαύτη. Ἡ δὲ
τοιαύτη τῶν Ἑλλήνων ἑορτὴ λέγεται Δημήτρια (1).

ξθ'. Περὶ τοῦ θρησκευεῖν καὶ μυσθεῖσθαι.

Λέγεται, ὅτι ὁ Ὀρφεὺς Θραξ ἦν τὸ γένος, καὶ θεο-
λογήσας τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, ἐδίδαξε πῶς δεῖ
τιμᾶν θεοὺς. Τοῦτο οὖν τὸ τιμᾶν θεοὺς ἐκάλε-
σαν (2) θρησκευεῖν, ὡς Θρακίας οὔσης τῆς εὐρέ-
σεως (3). Ἄλλοι δὲ ἑτυμολόγησαν, ὅτι τὸ θρησκευεῖν
παρῆται ἀπὸ τοῦ οὐνοῦ θεοθεραπεύειν, τουτέστι θεῖον
ὄρῃν. Τὸ δὲ μυσθεῖσθαι εἴρηται, ἢ παρὰ τὸ μυστήρια
καὶ ἀπόρρητα τελεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ μύοντας τὰς αἰσθη-
σεις καὶ ἐπέκεινα γινομένους πάσης σωματικῆς
φαντασίας, οὕτως εἰσδέχεσθαι τὰς θείας ἐλλάμψεις.

σ'. Περὶ τοῦ θύειν καὶ ἀστρονομεῖν.

Λέγεται δὲ ὅτι τὸ θύειν θεοῖς Καλδαῖοι ἐξεύρον,
εἴτουν Κύριοι· διαφορεῖται γὰρ ἡ ἱστορία· Καλδαῖοι
δὲ ἔθνος Περσικόν. Τὴν δὲ ἀστρονομίαν λέγονται πρῶ-
τοι εὐρηκέναι Βαβυλωνίωι διὰ Ζωροάστρου· δεῦτεροι
δὲ διεδέξαντο Αἰγύπτωι. Τὴν δὲ γεωμετρίαν (4)
εὗρον Αἰγύπτιοι διὰ τὸ τὸν Νεῖλον τῶν αὐτῶν κατάρ-
δοντα χώραν, συγγέειν τὰ τῆς δεσποτείας ἐκάστου
γνωρίσματα· διαρροῦντες οὖν πολλάκις τὴν γῆν,
καὶ ποικίλοις σχηματισμοῖς χρώμενοι, ἀρχηγοὶ τῆς
ἐπιστήμης γέγοναν. Τὴν δὲ μαγείαν, φαεῖν, εὔρον
Μῆδοι, εἶτα Πέρσαι. Διαφέρει δὲ μαγεία γοητείας,
καὶ γοητεία φαρμακείας τοῖσι· ὅτι ἡ μὲν μαγεία,
ἐπίκλησις ἔστι· δικιμόνων ἀγαθοποιῶν, πρὸς ἀγαθοῦ
τινος σύστασιν· ὡσπερ τὰ τοῦ Ἀπλόλωνίου Τυανέως
θεσπίσματα δι' ἀγαθὸν γέγοναν. Γοητεία δὲ ἔστιν
ἐπίκλησις δικιμόνων κακοποιῶν, περὶ τοὺς τάφους
εἰλουμένων, ἐπὶ κακοῦ τινος σύστασιν· γοητεία δὲ
ἤκουσεν ἀπὸ τῶν γόνων καὶ τῶν θρήνων τῶν περὶ
τοὺς τάφους γινομένων. Φαρμακεία δὲ, ὅταν διὰ τινος
σκευασίας θανατηφόρου, ἢ πρὸς φίλτρον δοίη, ἢ καὶ
ἄλλως πῶς προσταχῇ τινι διὰ στόματος.

σα'. Περὶ τῆς ἀνεῖςμειντείας.

Τελμισσὸς, πόλις ἔστι Παμφυλίας· αὕτη δὲ πα-
λαιότατη πόλις· ἦν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κροῖ-
σου. Οὗτοι λέγονται πρῶτοι τοὺς ἀνεῖρους εὐρεῖν, καὶ
διακρίνειν τὰ τέρατα. Ἔλεγον γὰρ, εἰ γέγονέ τι
παράδοξον, ἢτε τὸδε σημαίνει, καὶ πάντως ὡς ἂν
εἶπον συνέβαινον ἐξέρχεσθαι (5).

ipsi attulerunt. Ejus itaque filia Erigone ex pa-
terni canis latratu mortem ipsius intelligens, qui-
ritabatur, et in summo mœrore versabatur. Atque
ut opinionis errore sibi fingunt gentiles, ipsius lectu
dii permoti in cœlum eam transtulerunt: ac nunc
inter astra est Erigone. Quod autem ait Gregorius,
Turpe vobis mysterium fecit, hæc non ad Icarium
spectant, sed ad Cereris fabulam. Fertur enim
Ceres, non solum ipsi semina dedisse, sed etiam
legem quamdam mysteriorum, quibus gentiles ini-
tiantur. Ut enim apud divinitus edoctos Christianos
est sanctus baptismus: sic etiam apud illos hujus-
modi festum dicitur et mysterium. Vocantur enim
hæc sacra Δημήτρια, id est Cerealia.

69. De religionis cultu et initiatione.

B Orpheus quidam, ut ferunt, genere Thrax, de
Græcorum mysteriis pertractavit, cultumque deo-
rum tradidit. Hunc autem deorum cultum θρη-
σκευεῖν, vocavit, quasi θρησκεία, id est, religio
hujus inventrix esset. Alii deductam hanc vocem
putant, quasi a verbo θεοθεραπεύειν, id est, *Deum*
videre; μυσθεῖσθαι autem dictum est, quod mysteriis
atque arcanis sacris imbuerentur, vel etiam quia
μύοντας, id est, eludentes sensus, ac supra om-
nem corpoream speciem evecti, ita demum divinas
illuminationes admitterent.

70. De sacrificiis, astronomia et geometria.

Hiis sacrificare quidam Chaldeorum, alii Cy-
priorum inventum esse aiunt: nec enim utri hoc
invenerint satis constat. Chaldaei autem Persia
est natio. At vero astronomiam primi Babylonii
per Zoroastrum invenisse dicuntur. Proximi eam
exceperunt Ægyptii, ex immensitate terræ et loco-
rum divisionibus prius edocti, atque ita ad scri-
bendum adducti. Jam magiam Medi invenerunt.
Differt autem magia a goetia, et goetia a pharmacia.
Magia enim est honorum dæmonum ad boni eu-
juspium conciliationem et conservationem invocatio:
quemadmodum Apollonii Tyanei vaticinia ob ho-
num exstiterunt. Goetia autem est malorum dæ-
monum circa sepulera sese volutantium ad mali
alienius proevocationem invocatio. Goetia autem
dicta est ἀπὸ τῶν γόνων καὶ τῶν θρήνων, id est, a
clamoribus et luctibus, qui circa sepulera eduntur.
D Pharmacia autem est, cum exitiosum quoddam
medicamentum vel amatorium poculum alicui hau-
riendum porrigitur.

71. De arte conjecturæ ex somniis faciendæ.

Telmessus antiquissima Pamphyliæ urbs est,
quæ Cræsi tempestate florebat. Hi primi rationem
invenisse dicuntur, qua insomnia explorari ac
dijudicari possent: si quid enim præter morem in
sommis accidisset, quid illud portenderet, dicebant:
ac quidquid dixissent, eventu ipso hæc dubie
comprobabatur.

(1) Id. ad I. καὶ Ἐλευσίνα (f. Ἐλευσίνια).

(2) Id. ἐκάλεσε.

(3) Ms. reg. 236 αἰρέσεως.

(4) Cod. reg. add. γεωμετρεῖν.

(5) Coll. 5 γενέσθαι.

72. De divinandi arte.

Divinatrix scientia partim ὄρνεοσκοπητικὴ est, quam Phryges invenerunt, partim οἰκοσκοπητικὴ, partim ἐνὸδιος, partim χειροσκόπος, partim παλματικὴ. Ὀρνεοσκοπητικὴ est, cum volante hac vel illa ave, ante vel retro, dextrorsum vel sinistrorsum, quid hoc significet, dicimus, quam divinationis partem Telegonus invenisse dicitur. Οἰκοσκοπητικὴ, cum quis ea quæ in domo contingunt, enarrat, quidque hoc portendat, exponit. Verbi causa, quoniam in tecto felis, aut serpens, aut mus apparuit, aut exhaustum est oleum, aut mel, aut vinum, aut aqua, aut cinis, aut aliud quiddam, hoc significat. De quo genere opus edidit Xenocrates. Ἐνὸδιος autem, cum ea quæ in via occurrunt, enarrantur. Ut si occurrerit quispiam hoc gestans, hoc tibi accidet; si autem ille, hoc tibi eveniet. De quo genere Pollux pertractavit. Χειροσκόπος vero, cum ex manuum extensione ac rugis dicimus rem hanc illum manere, vel quod ipsius nuptiæ ambiantur, vel quod liberos procreabit, vel huiusmodi aliquid: de quo volumen conscripsit Helenus. Παλματικὴ denique, cum ex corporis palpitatione aliquid cognoscitur. Ut, si palpitet oculus dexter, poris. De quo genere opus elucubravit Posidonius.

73. De Scythiis, qui adversus heros suos rebellarunt.

Quidam ex nomadibus Scythiis relictis famulis suis e Scythia latrocinandi causa excesserunt. Prius tamen eos execerant, ac postea hoc muneris ipsis injunxerunt, ut cum eorum uxoribus lac coagulant. Cuiusque multum temporis interfluxisset, nec Scythæ patriam repelerent, uxores eorum cum execratis servis stupri consuetudinem habuerunt, ex ipsisque conceperunt ac pepererunt; atque ita pro Scythiis qui abscesserant liberi nascuntur, servili tamen semine procreati. Ergo cum Scythæ illi, qui olim patria egressi fuerant, in Scythiam redissent, hos ex servis progenitos atate florentes repererunt, atque obviam ipsis cum armis cuntes. Ac conserto inter eos certamine reduces illi Scythæ fusi et superati sunt. Qua clade accepta auctor ipsis fuit quispiam, ne armis, sed verberibus cum ipsis pugnarent. Armis enim pugnare iis decum convenire, quibus cum pari conditione hostibus res esset: at virgas ipsis intentare argumentum esse herilis adversus servos potestatis. Illi itaque, servis patribus nati, cum veteres Scythas cum virgis conspexissent, velut dominis suis sese submisserunt: sicque sublatum et extinctum est bellum.

74. De Thessala equa et muliere Lacedæmonia.

Nulla est urbs, quæ non eximium aliquod ornamentum habeat, ut Thessalia equos, Attica argenti metalla, India auream arenam. Consimilem etiam in modum Lacedæmonii venatorios canes primæ bonitatis, et mulieres strenuas et intrepidat. Habuit etiam Sicilia fontem nomine Arethusam, cuius

(1) Cod. reg. Colb. Πόλλης

(2) Reg. add. τῆς.

A 03'. Περὶ τῆς οἰωνοσκοπικῆς

Τῆς δὲ οἰωνοσκοπικῆς, τὸ μὲν ἔστιν ὄρνεοσκοπητικόν, τὸ δὲ οἰκοσκοπητικόν, τὸ δὲ ἐνὸδιον, τὸ δὲ χειροσκοπητικόν, τὸ δὲ παλματικόν. Ὀρνεοσκοπητικόν δὲ ἔστιν, ὅταν πετομένου τοῦδε ἢ τοῦδε ὄρνιθος, ἢ ἔμπροσθεν ἢ ὀπίσω, ἢ δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, εἴπωμεν, ὅτι τὸδε σημαίνει λέγεται: δὲ ἐξευρηκέναι πρῶτος Τηλέγονος. Οἰκοσκοπητικόν δὲ ἔστιν, ὅταν τὰ ἐν τῷ οἴκῳ συμβαίνοντα ἐξηγήσῃται καὶ εἴπῃ, ὅτι τὸδε σημαίνει. Ἐπειδὴ ἐν τῇ στέγῃ ἐφάνη γαλή, ἢ ὄψις, ἢ μῦς, ἢ ἐκενώθη ἔλαιον, ἢ μέλι, ἢ οἶνος, ἢ ὕδωρ, ἢ τέφρα, ἢ ἄλλο τι, ὅτι τὸδε σημαίνει: ταῦτα δὲ συνεγράφατο Ξενοκράτης. Ἐνὸδιον δὲ ἔστιν, ὅταν ἐξηγήσῃται τὰ ἐν τῇ ὁδῷ ὑπαντῶντα: ὅταν ὅτι Ἐάν σοι ὑπαντήσῃ τις τὸδε βασιτάζων, τὸδε σοι συμβήσεται: ἂν ὁ δαῖνα, τὸδε: ὅπερ συνεγράφατο Πόλλης (1). Χειροσκοπητικόν δὲ ἔστιν, ὅταν διὰ (2) ἐκτάσειος τῶν χειρῶν καὶ διὰ τῶν ρυτίδων εἴπωμεν, ὅτι τὸδε ἢ τὸδε αὐτὸν μένει, ἢ ὅτι γαμῆ ἢ παιδοποιεῖ, ἢ τι τοιοῦτον ὅπερ συνεγράφατο Ἐλενος. Παλματικόν δὲ ἔστιν, τὸ διὰ τῆς πόλσεως τοῦ σώματος γνωριζόμενον ὄϊον, ἐπάλληθ' ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς, τὸδε σημαίνει: ἢ ὁ ὤμος, ἢ ὁ μηρὸς, τὸδε: ὁ συνεγράφατο Ποσειδώνιος καὶ ἄλλοι πολλοί.

hoc indicat, aut si humerus, aut reliqua pars cor-

04'. Περὶ τῶν Σκυθῶν δουλείων.

Τῶν νομάδων Σκυθῶν μέρος τι ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Σκυθίας πλανώμενον ἐπὶ ληστείᾳ. Εἶσαν δὲ οὗτοι οἰκέτας (3), ὥστε μετὰ τῶν γυναικῶν τυρβεῖν τὸ γάλα. Τοὺς δὲ οἰκέτας αὐτῶν ἐξετύφλων οἱ Σκύθαι ζηλοτυποῦντες, καὶ οὕτω παρεῖχον αὐτοῖς τυρβεῖν τὸ γάλα. Χρόνου δὲ γενομένου, καὶ τῶν Σκυθῶν τῶν ἐξελλόντων μὴ ὑποστρεφόντων, αἱ γυναῖκες φοιτῶσι πρὸς τοὺς δούλους τοὺς ἐκτυφλωθέντας καὶ συγγίνονται αὐτοῖς, καὶ συλλαμβάνουσι, καὶ γεννῶσι καὶ γίνονται παῖδες ἀπὸ τῶν ἐξελλόντων Σκυθῶν. Ἦσαν δὲ δούλοι οἱ τεχθέντες κατὰ τὸ σπέρμα. Οἱ οὖν πάσαι ἐξελλόντες Σκύθαι ὑποστρέφοντες, εὖρον τοὺτους τοὺς γεννηθέντας ἐκ τῶν δούλων ἡβήσαντας, καὶ ἐναντιουμένους αὐτοῖς: καὶ γενομένου πολέμου μεταξὺ τῶν δουλοσπόρων καὶ τῶν ἐπαγελλόντων Σκυθῶν, ἡττῶνται πάνυ οἱ ἐπαγελλόντες. Τοῦτοις οὖν ἡττηθεῖσιν, εἰς συνεθούλευσέ τις μὴ ὄπλους αὐτοὺς πολεμῆσαι, ἀλλὰ διὰ μαστίγων. Τὸ γὰρ δι' ὕπλων, φησὶ, πολεμῆσαι τινας, ὡς ἀπὸ ἔσιων πρὸς ἔτους ἔστιν ὁ πόλεμος: τὸ δὲ ἀπὸ μαστίγων αὐτοῖς ἐπιελθεῖν, ὡς ἀπὸ δεσποτῶν εἰς δούλους ἔστιν. Οἱ οὖν δουλοσποροὶ, θεασάμενοι τοὺς Σκύθας μετὰ τῶν μαστίγων, ὑπέκυσαν ὡς οἰκείους δεσπόταις, καὶ οὕτω κατελύθη ὁ πόλεμος.

05'. Περὶ Θεταλικῶ ἵππων.

Πᾶσα πόλις, ἢ χώρα ἔχει τι ἐξαιρετικὸν ἰδιώμα: ὄϊον, ἢ Θεταλῶν χώρα ἔσχε τοὺς ἵππους: ἢ Ἀθηναίων, τὰ μέταλλα τοῦ ἀργύρου: ἢ Ἰνδία, τὴν χρυσίδα ψάμμον ὁμοίως καὶ ἢ Λακεδαιμονίων, κύνες θηρευτικῆς (ἐνθεν καὶ οἱ Λακωνικοὶ κύνες), καὶ γυναῖκας ἀνδρείας καὶ ἀπτοήτους. Ἔσχε δὲ καὶ ἡ

(5) Id. ἐάσαντες τοὺς οἰκέτας οἴκοι.

Σικελία πηγὴν ὕδατος Ἀρέθουσαν οὕτω καλουμένην· Ἄ amore captum fuisse Alpheum amnem fabulantur. Porro fontis illius aqua pura est et limpida, miraque suavitatis. Ait ergo Gregorius : Quemadmodum nonnullae regiones, urbes et cives proprium atque eximium aliquod decus habent : sic doctrina Christiana haec omnia, orphanorum atque extraneorum domicilia, valetudinaria, ac loca in quibus pauperes alantur, atque omnia hujusmodi bona.

οσ'. *Περὶ τῆς τοῦ Πλάτωνος Πολιτείας.*

Πλάτων ὁ φιλόσοφος συνεγράψατο σύσταγμα, ὃ *Πολιτεία* ἐπέγραψεν. Ἐν τούτῳ τῷ συντάγματι λέγει, ὅποιαν δεῖ γενέσθαι πόλιν, καὶ ἐκ ποίων ἀνδρῶν συγκαιμένην, καὶ ποίους ἔχει καὶ νόμους πολιτευομένην. Αὐτῇ δὲ αὐτῷ ἡ πόλις, λόγῳ μόνῳ συνεστή· Ἐργῷ δὲ, οὕτε συνεστή, οὕτε ἐπολιτεύατο. Ἐν ἐκείνῳ οὖν τῷ συντάγματι τοῦτο τὸ ῥησίδιον, ὅτι *Ἐπολιτεύσασθαι ἡμῖν οἱ πολῖται τάδε φεγγόμενοι, ἐν ἰδωμεν αὐτῶν κινουμένην τὴν ἐπίνοιαν.*

οσ'. *Περὶ τῆς τοῦ Ἡσιόδου Θεογονίας.*

Ἡσιόδος εἰς ἐστὶ τῶν ποιητῶν· οὗ πρᾶττονται τρία ποιήματα· ἡ καλουμένη *Θεογονία*, τὰ καλούμενα *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, καὶ ἡ καλουμένη *Ἀσπίς*. Ἐν τῇ οὖν καλουμένῃ *Θεογονίᾳ* ὁ Ἡσιόδος (1) ἄρχεται· (2) καταριθμεῖσθαι τὰς γενέσεις τῶν θεῶν· ὅτι ἐκ τοῦ χάους καὶ ἐκ τοῦ αἰθέρος ἐγεννήθη ὁ δεῖνα· ἐκ δὲ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὁ Κρόνος· ἐκ δὲ τοῦ Κρόνου, ὁ Ζεὺς, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Πλούτων. Ἐῖτα καταφέρει σειρὰς γενῶν καὶ θεῶν καινοτέρων ὀνόματα· καὶ ὅτι οἶδε οἱ θεοί, μετὰ τῶνδε ἐπολέμησαν· τοὺς οἶδε ἐνίκησαν, οἶδε ἠττήθησαν, καὶ οἶδε διεσπάρξαν τόνδε ἢ τόνδε. Οἱ γὰρ Τιτᾶνες λέγονται διασπάρξαι τὸν Διόνυσον. Τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα, ἃ λέγει ἐνταῦθα ὁ Γρηγόριος, οἶον Κῶτον καὶ Βριάρεω, ὁ Ἡσιόδος λέγει γενέσθαι τινὰς ἀνθρώπους ἀπὸ ἐκαστῶν χειρῶν ἔχοντας, οἵτινες μετὰ τῶν θεῶν ἐπολέμησαν τοὺς Τιτᾶνας. Οἱ γὰρ Τιτᾶνες μυθεύονται κατὰ τῶν θεῶν ἐπανατηῆναι, ἕως οὗ ἐκεραύνουσαι αὐτοὺς ὁ Ζεὺς. Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τῶν δρακοντοπόδων Ἡσιόδος λέγει, ὅτι ἐγεννήθησαν ἀνθρωποὶ δρακοντοπόδες. Κεραυνοφόρους δὲ λέγει νῦν θεοὺς, ἢ αὐτὴν τὸν Δία, ὡς κεραυνοὺν ἐπαφόντα τοῖς Γίγασιν, ἢ Στεροπῆν (5) ἢ Βρόντην τοὺς χαλκεύσαντας τῷ Διὶ βροντηὴν καὶ τῇ ἀστραπῇ, καὶ τοὺς κεραυνοὺς· νήσους δὲ καὶ βέλη καὶ τάρους λέγει ἐπαφεῖσθαι τοῖς Γίγασιν παρὰ τῶν θεῶν. Ταῦτα οὖν μυθολογεῖ. Τὰ δὲ πικρὰ τούτων γεννήματα λέγει, ὅτι ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Γιγάντων ταῦτα τὰ θανατηφόρα ζῶα γεγόνασιν, ἃ αὐτὸς καταριθμεῖται, οἶον τὴν Χίμαιραν, τὸν Κέρβερον, περὶ ὧν φράσαντες εἴπομεν. Τὸ δὲ περὶ τὰς Γοργόνας, τοιοῦτόν τι ἦν· ὅτι τρεῖς ἦσαν γυναῖκες φοβερὰ τοσοῦτον ἔχουσαι τὰ πρόσωπα, ὥστε τοὺς θεωμένους αὐτὰς παρατιτὰ ἀπονήσκων. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Ἡερσεὺς τὴν μίαν τούτων ἀνέλε τῷ λογχοδρεπάνῳ.

75. *De Platonis Republica.*

Philosophus Plato opus composuit, quod *De Republica* inscripsit. In eo docet qualem esse civitatem, quoque ex hominum numero constare, tum quibus moribus legibusque gubernari oporteat. Haec porro civitas sermone solo ab eo coagmentata est : re ipsa autem nec constructa, nec gubernata. In hoc volumine his verbis utitur : Pingamus (4) cives hujusmodi orationem habere, ut eorum consilium animique solertiam non inertem ac mortuam, sed vivam motuque incitatum videamus.

76. *De Hesiodi Theogonia.*

Hesiodi poemata tria exstant, *Theogonia*, *Opera et dies*, et *Scutum Herulis*. In *Theogonia* deorum ortus enumerare incipit, nimirum quod ex chaos et aethere natus sit ille, ex caelo et terra Saturnus, ex Saturno Jupiter, Neptunus et Pluto. Postea catenam quamdam generum deorumque recentioris nominis deducit : narratque quemadmodum hi dii eum illis dimicant, atque hi illum aut illos discerpserint. Titans enim Bacchum dilaniasse feruntur. Haec porro nomina quae hoc loco profert Gregorius, velut Cottum et Briareum, Hesiodus homines quosdam centimanos fuisse dicit, qui simul eum diis adversus gigantes bellum gesserunt. Hos enim adversus deos insurrexisse fingunt, quoad usque tandem Jovis fulmine oppressi sunt. Consimili quoque modo homines quosdam exstitisse ait, qui draconum pedes haberent. Fulminiferos autem deos vocat, vel Jovem ipsum, ut qui gigantibus fulmen immiserit, vel etiam Steropen et Bronten, qui tonitru et fulgur Jovi fabricati sunt. Insulas porro tum pro sagittis tum pro sepulcris gigantibus immisas a diis fuisse confingit. Acerbi autem et amarulenti fetus, qui ex gigantum cruore prodierunt, mortifera haec animantia exstiterunt, velut quae ipse enumerat, hydram nempe (quae centiceps ille serpens erat, quem Hercules interfecit), chimæram, quam, cum de ea prius verba faceremus, ab anteriore parte leonem, a posteriore draconem, ac medio corpore chimæram ignem faucibus evomentem esse diximus, a Bellerophonte oppressam et extinctam. Consimiliterque de Cerbero sermonem habuimus, nimirum canem tricipitem fuisse, qui inferorum portas sedulo custodiret, ac descendentes quidem ad inferos mulceret, eos autem qui ascendere conabantur, dentibus peteret ac devoraret : quem Hercules obtruncavit. Quod autem ad Gorgones attinet, tres erant mulieres adeo truce atque horribili aspectu, ut quisquis eas intuebatur, statim moreretur : quarum unam lancea sua Perseus trucidasse dicitur.

(1) Id. τερατώδη καὶ μάχας τῶν θεῶν διηγεῖται.

(2) Id. add. εἶ.

(5) Id. Ἀστεροπῆν.

(4) Haec Nonnus ipse fingit.

77. *De eo quod ait Gregorius, Orpheus transeat cum A sua cithara.*

Orpheus musicus tantum suavitate cantus valuit, ut eo, vel magia potius sua quercus animantesque rationis expertes atque adeo saxa et fluvios ad se pertraheret. Hujus poemata circumferuntur, quae pro theologia gentiles habent. In his deorum ordines seriemque ac nonnullorum facinora quaedam, quaque quorundam caeremoniae atque initiandi ritus, et qui rerum aliquarum parentes effectoresque sint recenset. Hujus igitur Orphei nonnulla producit Gregorius quae de Jove et Cerere dicta sunt. Priora enim de Jove dicit, posteriora de Cerere. Ac sensus quidem horum versuum qui ad Jovem spectant, est talis: O Jupiter gloriose, deorum omnium maxime, qui summo omni contineris tam ovium, quam equorum, quamque mulorum. Quo videlicet carmine Orpheus Jovem usque etiam ad pecudum ac jumentorum stercus vivificam suam facultatem emittere significabat. Carminis autem de Cerere hic est sensus: Deam sublato corpore femora sua detexisse ut amasiis suis corporis sui copiam faceret. Quibus verbis Orpheus Cereris vim ac facultatem iis a quibus expetitur, in promptu esse innuit, eamque paratam ad sese ipsis dandam, eosque explendos. Divus itaque Gregorius hoc velut factam atque obscenum, atque illud etiam Jovis ut impurum traducit, meritoque sugillat.

τὴν καὶ μυῆσαι αὐτούς. Ὁ οὖν θεὸς Γρηγόριος, ὡς

78. *De Phanete et Ericapæo.*

In Orphicis poematis haec duo nomina simul eum aliis multis inducuntur. Ex quibus Phanetem inducit penem retro circa nates habentem, aiuntque eum vivificae facultatis praesidem atque antistitem esse. Consimili modo Ericapæum alii cuiquam facultati praesse narrant. Quod autem de eo, qui deos omnes devorabat, loquitur, non Ericapæum intelligit, sed Saturnum. Ille enim filios duos quos procrearat, devorasse, ac devoratos evomuisse dicitur. Nam cum Jovis loco saxum devorasset, subsidente saxo cunctos evomit.

79. *De Homero.*

Homerus in suis poematis sursum deorsumque Saturnum et Jovem fabulose jactat, Junonem etiam et Venerem et Palladem ac multos alios deos, quos ex poesi cognitos habemus. Comicum autem eum vocat Gregorius, quod nonnulla comicae ac jocose de diis protulerit, ut quod Juno eleganti veste induta egregieque ornata ad Jovem se contulerit, eumque ut voluptuariam fefellerit, ac cum ipso dormierit. Quo quid magis ridiculum excogitari possit? Tragicum vero eundem nominat, quod quaedam tristia et luctuosa de diis commentus sit: velut quod Jupiter Vulcanum in Lemnum precipitem dejecerit: quod Venus a Diomede vulnus acce-

(1) Uod. rog. ἐμμελῶς.

(2) Id. συλλαβῶν.

(3) Id. add. ἔτι ἢ Ἦρα φορεύσασα (sic) καὶ καλλωπισμένη ἀπῆλθε παρὰ τὸν Δία, καὶ ἑσπάζειεν

οῦ. Περὶ Ὀρφείως καὶ κιθάρας.

Ὀρφεὺς γέγονε μουσικὸς, Θράξ τὸ γένος· ὃς λέγεται οὕτω προσηγῶς καὶ ἐκμελῶς (1) ᾄσαι, ὡς ἐπακολουθεῖν τῇ ᾠδῇ αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ τῇ μαγεῖα, τὰς δρυς, καὶ τῶν ζώων τὰ ἄλλαγα, καὶ τοὺς λίθους, καὶ τοὺς ποταμούς. Τοῦτου δὲ φέρονται ποιήματα, ἅτινα ὡς θεολογίας ἔχουσιν Ἕλληνας. Ἐν δὲ τούτοις τοῖς ποιήμασι, διὰ μυθικῶν συμβόλων (2) λέγει τὰς τῶν θεῶν τάξεις καὶ σειρὰς, καὶ τίνων τίνα ἔργα, καὶ ποῖα τίνων τελέσματα, καὶ τίνες τίνων δημιουργοί. Τοῦτου τόνον τοῦ Ὀρφείως ἔνια ἔπη παρατίθησιν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ἃ εἰσι περὶ τοῦ Διὸς εἰρημένα, καὶ τῆς Δήμητρος. Τὰ μὲν γὰρ πρῶτα περὶ τοῦ Διὸς λέγει, τὰ δὲ ὕστερα περὶ τῆς Δήμητρος. Καὶ ὁ νοῦς μὲν τῶν περὶ τοῦ Διὸς ἐπῶν, οὗτός ἐστιν· ὅτι Ὡ Ζεῦ ἐνδοξε καὶ μέγιστε τῶν πάντων θεῶν, περιεχόμενε τῇ κόπρῳ πάσῃ, ὅση τε προβάτων, ὅση τε ἵππων καὶ ἡμῖνων. Μηλείη δὲ κόπρος ἐστὶν ἡ τῶν προβάτων· μῆλα γὰρ τὰ πρόβατα. Διὰ τοῦδε τοῦ ἔπους δέθεν ὁ Ὀρφεὺς ἐσθήμαεν, ὅτι ὁ Ζεὺς ἄχρι καὶ τῆς κτηνώδους ὕλης ἐκπέμπει τὰς αὐτοῦ ζωογόνους δυνάμεις. Τοῦ δὲ περὶ τῆς Δήμητρος ἔπους ὁ νοῦς ἐστὶν οὗτος· ὅτι Ἐπιαιρομένη ἡ θεὰ, τοὺς αὐτῆς μηρούς ἀνεσύρατο (λέγει δὲ περὶ τῶν ἱματίων), ἔνα, φησί, τοὺς ἐρῶντας αὐτῆς ἀξιώση τῆς συνουσίας. Διὰ δὲ τούτων ὁ Ὀρφεὺς αἰνίσσεται, ὅτι ἡ θεία δύναμις τοῖς ἐπιθυμοῦσιν αὐτῆς, ἔτοιμος γίνεται· τοῦ ἐπιδοῦναι αὐτοῦ τούτου ὄντος αἰσχροῦ, καὶ τοῦ περὶ τὸν Δία ἀκαθάρ-

C οῦ. Περὶ Φάνητος καὶ Ἡρικαπαίου.

Ἐν τοῖς Ὀρφικαῖς ποιήμασιν εἰσηγήθη τὰ δύο ταῦτα ὄνόματα μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ὄν, τὴν Φάνητα εἰσφέρει αἰδοῖον ἔχοντα ὀπίσω περὶ τὴν πυγὴν. Λέγουσι δὲ αὐτὸν ἔφορον εἶναι τῆς ζωογόνου δυνάμεως· ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Ἡρικαπαῖον λέγουσιν ἐτέρας ἔφορον εἶναι δυνάμεως. Περὶ δὲ τοῦ, Ὁ πάντας καταπίνον θεοῦς, οὗ λέγει περὶ τοῦ Ἡρικαπαίου, ἀλλὰ περὶ τοῦ Κρόνου. Λέγεται γὰρ οὗτος, οὗς ἔτεκεν υἱούς, πάλιν καταπιεῖν, καὶ ἐμέσαι οὗς ἤδη κατέπιε. Λέγεται λίθον καταπιεῖν ἀντὶ τοῦ Διὸς, καὶ τοῦ λίθου καταθόντος ἐμέσαι πάντας.

D οῦ. Περὶ Ὀμήρου.

Καὶ ἡ περὶ τούτων πολυθρόλλητος ἱστορία. Ἐν γὰρ τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἄνω τε καὶ κάτω, Κρόνον τε καὶ Δία μυθολογεῖ, καὶ Ἦραν καὶ Ἀφροδίτην, Ἀθηναίαν τε ἐπὶ πᾶσι τούτοις· καὶ ἀπλῶς οὗς ἐκ τῆς ποιήσεως ἴσμεν. Κωμωδοποιὸν δὲ τὸν Ὀμηρον ἐκάλεσεν, ὡς ἔνια ἀποσκώμματα εἰς θεοὺς εἰρηχότα (3). Τραγωδοποιὸν δὲ, ὅτι ἔνια πένθημα περὶ τῶν θεῶν μυθολογεῖ· οἷον, ὅτι τὸν Ἡρακλεῖον κατακρήμνισεν ἐν Λήμνῳ ὁ Ζεὺς· καὶ ὅτι ἐτρόθη ἡ Ἀφροδίτη ὑπὸ τοῦ Διομήδους. Ταῦτα δὲ δέθεν δακρύων ἄξιον. Τῇ μὲν γὰρ τραγῳδίᾳ ἔπεται τὰ δάκρυα· τῇ δὲ κωμικῇ, ὁ γέλως.

(f. ἰπάτησεν) αὐτὸν ὡς ἡδύδιον καὶ συνακαθεύδησεν αὐτῷ. Καὶ τί τούτου γελοιοδέστερον; et ea legit interpretes.

perit. Quæ profecto luctu ac lacrymis digna sunt. Tragediam quippe lacrymæ sequuntur, quemadmodum risus comœdiam.

π'. Περὶ Ὀκεανῶ καὶ Τηθύος.

Καὶ τοῦτον δὲ τὴν μῦθον εἰσφέρουσιν οἱ ποιηταί, ὅτι ὁ Ὀκεανὸς πατήρ ἐστι πάντων τῶν θεῶν, ἢ δὲ Τηθύς μήτηρ. Ἀνδρόγυνον δὲ ὁ Ὀκεανὸς καὶ ἡ Τηθύς· καὶ ὅτι πάλαι διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων· διὰ δὲ δυσωπήσεως τῆς Ἥρας γίνεται πάλιν συνάφεια αὐτῶν καὶ φιλία. Ὁ δὲ μῦθος αἰνιττεται, ὅτι ὁ Ὀκεανὸς μὲν ἐστὶν ἡ ὑγρὰ φύσις· ἢ δὲ Τηθύς ἡ ξηρὰ, τούτῃ ἐστὶν, ἢ γῆ· καὶ ὅτι πάλαι τῆς ὑγρᾶς φύσεως μὴ συγγινομένης τῇ γῆ, οὐδὲν ἐξωογονεῖτο, καὶ ἀπώλυντο πάντα. Εἶτα ἡ Ἥρα, ὡς ἔφορος οὖσα τῆς συζεύξεως, καταλλάττει τὰ δύο στοιχεῖα εἰς συνάφειαν, καὶ γίνεται λοιπὸν ζωογόνος.

πα'. Περὶ Διὸς καὶ Ἥρας.

Ὁ Ζεὺς ἐχαρίζετο μᾶλλον τοῖς Τρωσὶ, καὶ ἐποίει ἡττᾶσθαι τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν Ἰκσειάν τῆς Θέτιδος, ἔνεκεν τοῦ Ἀχιλλέως, ἵνα ζητήσωσιν αὐτὸν οἱ Ἕλληνας ἡττώμενοι. Ἡ Ἥρα ἐφρόντιζε τῶν Ἑλλήνων φροντίζουσα δὲ, βουλεύεται ἀπατήσαι τὸν Δία, πρὸς μίξιν αὐτὸν καὶ ὕπνον ἐκβαλεῖν, ἵνα, καθεύδοντος τοῦ Διὸς, ἀθοήθηται οἱ Τρωῆς γενόμενοι ἡττηθῶσιν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ταῦτα οὖν βουλευσαμένη, λαμβάνει τὰ πορνικὰ καλλωπίσματα πάντα ἐκ τοῦ κροτοῦ τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ δὲ κροτὸς μυθεύεται κάμψιόν τι εἶναι, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς κάλλος καὶ εὐμορφίαν καὶ χάριτας καὶ λαμπρότητα προσώπου ἐναπόκεινται. Εἶτα κοσμησαμένη ἀνεισι παρὰ τὸν Δία, καὶ κινεῖ αὐτὸν ἐκ τοῦ πλάσματος τούτου πρὸς ἡδονὴν καὶ λαγνείαν· ἐκ γῆς δὲ περιέβαλλεν ἑαυτῇ καὶ τῆς τῶν μύρων εὐωδίας. Καὶ γὰρ ἡ γῆ, φησὶν, ἐβλάστησε βοτάνας, ὅσον λῦτον, κρίνον, καὶ ὑάκινθον, ῥόδα, καὶ τὰ λοιπὰ ἀρώματα ἔργα μυρεψῶν, καὶ μύσχον, σibi undique injecit. Terra enim, ut inquit poeta, lilius, lilia, cassiam, cinamomum, stacten, reliquaque

πβ'. Περὶ τῆς Ἥρας δεδεμένης.

Ἡ Ἥρα πολλάκις ἐξηλοτύπει τὸν Ἡρακλέα. Ἐν τῷ γούν ὑποστρέφειν αὐτὸν ἐκ τῆς Τροίας, ὅτε μετὰ τοῦ Τελαμῶνος αὐτὴν ἐπόρθησε, διετάραξε τὴν θάλασσαν, καὶ τοὺς ἀνέμους διέγειρε· καὶ ἐξείμαξε τὸ σκάφος τῇ βίᾳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ Ἡρακλέως. Τὸν δὲ ὕπνον μαγγανεία τινὶ χρησαμένη προσελθεῖν ἐποίησε τῷ Διὶ, καὶ ἐφύπνωσεν αὐτὸν, ἵνα μὴ ἐγρηγορῶς βοηθήσῃ τῷ Ἡρακλεῖ χειμαζομένῳ. Μαθὼν δὲ μετὰ τὸν ὕπνον ὁ Ζεὺς τὸ κατασκευάσμα τῆς Ἥρας, τιμωρεῖται αὐτὴν οὕτω· Δύο ἄκμονας δῆσας αὐτῇ περὶ τοὺς πόδας, περὶ δὲ τὰς χεῖρας πέδας ἀδιαιλύτους, ἐκρέμασεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, τιμωρῶν αὐτῆν.

πγ'. Περὶ φόβου τῶν θεῶν.

Παρ' Ὀμήρῳ εἰς τὴν Ὑψιφωδίαν, τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ κράτος ἀριστεύοντος, φόβος ἔλαθε τὸν Δία μήπως παρὰ τὸ εἰμαρμένον ὁ Ἀχιλλεὺς πορθήσῃ τὸ

80. De Oceano et Thetide.

Hanc quoque fabulam inducunt poetae, Oceanum videlicet deorum omnium patrem esse, ac Thetidem matrem, ipsosque hermaphroditum quemdam esse. Aint etiam dissidium olim inter eos exstitisse, ceterum opera precibusque Junonis coisse rursus inter eos amicitiam atque concordiam. Qua fabula, inquit, significatur per Oceanum aquam, per Thetidem autem terram intelligendam esse: quodque olim aqua nihil commercii cum terra habente nulla res in vitam producebatur, sed interibant omnia. Postea autem Junonem conjunctionis et matrimonii praesidem duo haec elementa in concordiam reduxisse: atque ita deinceps rerum procreationem consecutam fuisse.

B

81. De nubigrega Jove et Junone.

Fabula haec hujusmodi de causa conficta est: Jupiter in Trojanorum partem magis propendebat, atque ob Thetidis deprecationem in Achillis gratiam inferiores Graecos efflicebat, ut videlicet ipsi ab hostibus superati Achillem requirere cogerentur. At Juno Graecis consultum cupiens per venerum congressum imposturam Jovi facere meditatur. Ac posteaquam cum ipso perbacchata est, somnum ei conciliat, ut, dum ille dormit, Trojani omni auxilio destituti a Graecis vincantur. Hoc consilio imito, meretricia ornamenta ex Veneris cesto assumit. Cestum porro thecam quamdam fuisse aiunt, in qua omnia fraudum genera recondita erant, quae ad pulchritudinem et elegantiam ac venustatem vultusque splendorem usui esse possunt. Ita ornata ad Jovem ascendit, atque hujusmodi fuce eum ad voluptatem et libidinem inflammavit: quinetiam e terra unguentorum suavitatis herbas protulit, ut crocum, rosas, lotum, hyacintharum unguentis accommodata.

82. De Junone in aethere ac nubibus pendente, vinculisque ferreis astricta.

Junone, ut passim legitur, dolore zelotypiae adversus Herculem percita erat. Proinde cum ille Trojam cum Telamone populatus, ex ea expeditione rediret, Juno mare perturbavit, excitatisque ventis procellosum tempestuosumque reddidit. Ita et ventorum et undarum impetu navis Herculis jactabatur. Interea praestigiis quibusdam adhibitis Jovi somnum accersivit: ne, si vigilaret, Herculi tempestate jactato ac periclitanti auxilium ferret. Expergefactus itaque Jupiter intellecta Junonis fraude hoc supplicio in eam usus est: Duabus inculibus pedes ipsius astrinxit, vincetisque itidem manibus firmissimis quibusdam catenis eam e caelo suspendit.

83. De terrore diis injecto.

Cum Achilles omni animi corporisque robore pugnaret, egregiamque operam navaret, subit Jovem metus. Ne praeter fatum ille Trojam expugna-

ret. Quo timore affectus diis liberum facit, ut quibus quisque vellet, opem ferret, atque alii Trojanis, alii Græcis auxilio essent. Hac potestate ipsis facta Jupiter quidem, ut fingunt poete, e caelo tonit : Neptunus autem mare concussit : Pluto vero caelo ac mari eomotis pertimuit, ne emota quoque terra si qui sub terra eram, erumperent, ac res imperii sui in lucem proferrentur. Sunt autem de hac re lii Homeri versus :

*Atque Erebi dominus regali sede relicta
Exsiliū pavidus, metuens ne forte superne
Conciteret terram tumidum qui temperat æquor.*

84. *De nutu superciliarum et commotione crinim.*

Homericus Jovem inducit, pollicitationem hanc, qua Thetidi Achillis injuriam sese ulturum recepit superciliarum agitatione confirmantem, ac simul cum capitis nutu crinimque commotione cœlum ipsum commoventem. Ambrosios autem crines ipsius vocat, utpote quos nullus mortalium habere potest.

85. *De Marte sauciato et in Chalcoeramum incluso.*

Martem a Diomede vulneratum fuisse lib. *Iliad.* v narrat Homerus. Idem in vincula conjectus est ab Oto et Ephialto Alois filiiis tyranica natura præditis, qui circa Thessaliam exstiterunt, diisque bellum inferre meditati sunt. Mars ergo primus cum ipsis congressus est, atque ab iis superatus, in Chalcoeramum vincus est. Est autem Chalcoeramus urbs hoc nomine appellata : vel genus est vinculi difficilis atque insolubilis. Ferunt porro Otum et Ephialtem nono ætatis anno triginta sex altitudinis cubitos habuisse, latitudinis autem novem cubitos.

86. *De amatore Veneris.*

Venus Vulcani fabri uxor erat. Hanc Mars adamavit, cumque ea adulterium perpetravit. Cujus rei certior factus Vulcanus, arte sua Marti ad subagittandam Venerem accedenti laqueos nectit, in quos imprudens ille incidit, atque a Vulcano detinctur, ac deprehenditur Venerem constuprans. Nec miseratione eorum affectus Vulcanus : quin potius ut publicam ipsis ignominiam inureret, deos accivit, libidinemque eorum ob oculos ipsis posuit. Ac tum videntes dii, quemadmodum adulter ille et adultera quasi in triumphum expositi laqueis tenerentur, magno ob eos risu diffusi sunt. Ac postea persoluta exigua pecunia Vulcano pro redemptionis pretio Mars solutus est.

87. *De bellis.*

Pallas et Juno Græcis studentes cum Venere et Marte, qui Trojanorum partes tuebantur, bellum gerabant. Possunt etiam hæc bella intelligi, quæ vel gigantes cum diis, vel Titanes ipsi cum Baccho inierunt.

88. *De Saturno et Coeli excisione.*

Poetæ Cœlum Saturni patrem fuisse fingunt. Saturnus itaque ne quis alius ex patre nasceretur, accepta falce genitalem patris sui partem excidit, atque in mare projecit, atque exorta spuma nata

Ἴλιον. Τοῦτο δὲ φοβοῦμενος, ἐ[πι]τραπει τοῖς θεοῖς τὸν βουλόμενον ἢ βούλεται ἀπαλεῖν καὶ βοηθήσαι.

Ἰνα οἱ μὲν τοῖς Τρωσίν, οἱ δὲ τοῖς Ἑλλήσι βοηθήσωσι. Τοῦτων οὖν ἐπιτραπέτων, ὁ μὲν Ζεὺς, κατὰ τὸν μῦθον, ἐθρόντησεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ὁ δὲ Ποσειδῶν σείει τὴν θάλασσαν· ὁ δὲ Ἄρης, σεισθέντων τῆς θεοπάσης καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐφοβήθη μήπως σεισθείσης τῆς γῆς ἀνάρρηξις γένηται τῶν καταχθονίων, καὶ δημοσιευθῆ τὰ κατ' αὐτόν. Ἔστι δὲ τὰ ἔπη ταῦτα·
Δεῖσαις δ' ἐκ θρόνου ἄλτο καὶ λαχε, μή οἱ ἔσπερ-
Γαῖαν ἀναρρήξειε Ποσειδάων ἐνσιχθῶν.
[Θεν]

πδ'. *Περὶ συννεύσεως τῶν ἀφρόνων.*

Ὅμηρος εἰσφέρει τὸν Δία μετὰ τὴν τῆς Θετίδος ἱκεσίαν τὴν περὶ τοῦ Ἀχιλλέως, ὑποσχόμενον, κεκνηκότα μὲν τὰς ὑφρούας ἐν τῇ ὑποσχέσει, σείσαντα δὲ τὰς τρίχας ἐπὶ τῇ κατανεύσει τῆς κεφαλῆς, καὶ συγχινῆσαντα, φησὶ, τὸν ἴλιον οὐρανὸν ἐπὶ τῇ τῶν τριχῶν κινήσει. Ἀμβροσίας δὲ τὰς τρίχας εἶπεν, οἶον, ἅς οὐδεὶς βροτῶν δύναται ἔχειν.

πε'. *Περὶ τοῦ Ἄρεως τιρωσκομένου.*

Λέγει ὁ ποιητής, ὅτι ἐτρόθη ὑπὸ τοῦ Διομήδους· ταῦτα λέγει ἐν τῇ βραψόδιᾳ E. Ἐδέθη δὲ παρὰ τοῦ Ἠτοῦ καὶ τοῦ Ἐφιάλτου. Οὗτοι δὲ ἦσαν υἱοὶ μὲν Ἀλωέως, καὶ τύραννοι τὴν φύσιν· ἐγένοντο δὲ περὶ Θεσσαλίαν. Οὗτοι ἐμελέτησαν ἀνταρσίαν κατὰ τῶν θεῶν. Ὁ οὖν Ἄρης πρῶτος ἐπήλθε κατ' αὐτῶν, εἶτα ἤτηρηεις, ἐδέθη ἐν χαλκῷ κεράμῳ· χαλκοῦς δὲ κέραμος, ἢ πόλις ἐστὶν οὕτω καλουμένη, ἣ εἶδός τι δεσμοῦ δυσχεροῦς καὶ δυσλύτου. Λέγονται δὲ οἱ περὶ Ἠτοῦ καὶ Ἐφιάτην ἐναετίεις ὄντες, εἶναι ἐνεέργουσι κατὰ τὸ μήκος, κατὰ δὲ τὸ πλάτος, ἐνεαπήχεις.

πς'. *Περὶ τοῦ ἔραστοῦ τῆς Ἀφροδίτης.*

Ἀφροδίτη γυνὴ ἦν τοῦ Ἠφαιστοῦ τοῦ χαλκέως. Ταύτης ἠράσθη ὁ Ἄρης, καὶ ἐμοίχευεν αὐτήν. Ὁ οὖν Ἠφαιστος μαθὼν τοῦτο, τῇ τέχνῃ αὐτοῦ ἐτεχνάσατο τὰς πάγας, καὶ τίθησι τῷ Ἄρει ἐρχομένῳ ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς Ἀφροδίτης· καὶ ἐμπίπτει εἰς τὰς πάγας καὶ κατέχεται ὁ Ἄρης, καὶ φωρᾶται μοιχεύων τὴν Ἀφροδίτην. Καὶ οὐκ ἔλυσεν αὐτοὺς ὁ Ἠφαιστος, ἀλλ' εἶπασεν αὐτοὺς εἰς παραδειγματισμὸν αὐτῶν, ἕως οὗ ἐκάλεσε τοὺς θεοὺς καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτοὺς. Καὶ τότε οἱ θεοὶ εἶδότες τὸ πῶς θριαμβεύμενοι (ἐν ταῖς πάγαις) καταχόμενοι ἦσαν οἱ δύο, ὅτε μοιχὸς καὶ ἡ μοιχάλις), πολλὸν ἐπ' αὐτοὺς κατέχων γέλωτα· καὶ τότε λύεται ὁ Ἄρης, ὅτε μικρὰ τινα λύτρα δίδωσι τῷ Ἠφαιστοῦ. Ἀμφιγύην δὲ τὸν Ἠφαιστον ἐκάλεσεν, ὡς χαλόν.

πδ'. *Περὶ τῶν πολέμων.*

Ἀθηνᾶ μὲν καὶ Ἥρα φροντίζουσαι τῶν Ἑλλήνων, ἐπολέμουν πρὸς Ἀφροδίτην καὶ Ἄρεα φροντίζοντας τῶν Τρώων. Εἴποις δὲ πολέμους, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν Γιγάντων πρὸς τοὺς δῆθεν θεοὺς, καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν Τιτάνων πρὸς τὸν Διόνυσον.

πε'. *Περὶ Κρόνου καὶ τοῦ Οὐρανοῦ.*

Κατὰ τὸν μῦθον, ὁ Οὐρανὸς, φησὶ, γίνεται Κρόνου πατήρ. Ὁ Κρόνος οὖν μὴ βουλόμενος γενέσθαι αὐτῷ ἕτερον παῖδα, λαβὼν δρέπανον ἐκτέμνει τὰ αἰδοῖα τοῦ πατρὸς, καὶ ῥίπτει αὐτὰ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἀφρῶ

γενομένου ἐγενήθη ἡ Ἀφροδίτη· ἔθθεν καὶ Ἀφρο- A
δίτη ὠνομάσθη ὡς ἐκ τοῦ ἀφροῦ.

est Venus, unde etiam Ἀφροδίτη nominata est, ἐκ
τοῦ ἀφροῦ, hoc est a spuma.

πῦ. Περὶ τῆς τοῦ Διὸς πρὸς τὸν Κρόνον ἐπινα-
στάσεως.

89. De insurrectione Jovis adversus Saturnum.

Ὁ Ζεὺς μαθὼν, ὅτι τεκνοφάγος ἐστὶν ὁ Κρόνος ὁ
πατὴρ αὐτοῦ, ἐπανίσταται αὐτῷ, καὶ ἐκβάλλει αὐ-
τὸν τῆς βασιλείας, καὶ καταταραροῖ αὐτὸν μετὰ τῶν
Τιτάνων. Κατὰ μίμησιν δὲ εἶπε τοῦ πατρὸς, ὅτι καὶ
ὁ Κρόνος ἐπανάστη τῷ Οὐρανῷ, καὶ ἐξέτεμεν αὐτοῦ
τὰ αἰδοῖα καὶ ἔλαβε τὴν βασιλείαν. Γλυκὺν δὲ λίθον
καὶ τὴν αὐτὴν πικρὸν τυραννοκτόνον τὴν Δία καλεῖ·
λίθον μὲν, ἐπειδὴ, ὡς εἶπον, ἡ Πέα λίθον δέδωκε τῷ
Κρόνῳ καταπιεῖν ἀντὶ τοῦ Διός· τυραννοκτόνον δὲ
καλεῖ, ἥ ὅτι ἐπανάστη τῷ Κρόνῳ ὁ Ζεὺς. ἢ ὅτι ὁ τού-
του λίθος ἐποίησεν αὐτὸν ἐμέσαι, καὶ οὗς πρότερον
κατέπιε.

Jupiter Saturnum patrem adeo crudelem atque
immanem esse sentiens, ut filios suos devora-
ret, impetum adversus eum facit, regnumque ei
abstrahit, propriumque patrem principatu extur-
bat. Ad imitationem autem patris hoc ab eo factum
esse ait Gregorius, quoniam ipse quoque Saturnus
adversus Cælum insurrexerat, ac pudendas ipsi
partes absciderat, imperiumque ad se transtulerat.
Dulcem porro lapidem Jovem vocat, eundemque
acerbum tyrannicidam : lapidem quidem quoniam
Rhea, ut a nobis dictum est, Saturno lapidem

B Jovis loco devorandum porrexit : tyrannicidam
autem, vel quia Jupiter adversus Saturnum rebellavit, vel quia hujusmodi lapidem eos quoque, quos
prius devorarat, evomere coegit.

κ'. Περὶ τοῦ Κερδέφου.

90. De Lucreo deo.

Κερδέφον θεὸν καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες τὸν Ἑρμῆν, ὡς
κέρδους περιποιητικόν. Διὸ καὶ Ἀριστοφάνης ὁ κω-
μικὸς ἐν τῷ δράματι τῷ *Πλοῦτῳ*, ἀπορῶν, τίνα θεῶν
καλέσαι τὸν Ἑρμῆν, φησὶν· Ἐμπολαῖον αὐτὸν ἰδρυ-
σώμεθα, τουτέστι, κέρδους ἑφορον.

Lucrium deum Mercurium Græci vocant, ut
lucri auctorem. Unde etiam comicus Aristophanes
in *Pluto* addubitans quo nomine Mercurius appel-
landus sit, Statuamus eum, inquit, ἐμπολαῖον, id est
questus et lucri præsidem.

λ'. Περὶ Διὸς πάντα γινόμενον.

91. De eo qui propter mulieres quidvis efficitur.

Ὁ Ζεὺς γενόμενος ἀετὸς διὰ μαγανείας τινός,
ἤρπασε τὸν Γανυμήδην, ἐραστὴς αὐτοῦ πρὸς παιδ-
εραστίαν· Φρύξ δὲ ὁ Γανυμήδης. Ὁ δὲ μῦθος ἔχει,
ὅτι ἤρπασεν ὁ Ζεὺς τὸν Γανυμήδην, ἵνα ποιήσῃ αὐτὸν
αινοχόον, ὅταν ἀριστοποιῇ τοῖς θεοῖς· οὗτος δὲ ὁ Ζεὺς
γοητεία τινὲ γέγονε χρυσός, καὶ Δανάη συνεγένετο·
πάλιν ταῦρος, καὶ τὴν Εὐρώπην ἤρπασε· κύκνος δὲ C
γενόμενος, Ληδα ἐπόρνευσε· πάλιν ταῦρος γενόμε-
νος, τὴν Πασιφάνην ἐπόρνευσε· σάτυρος δὲ γενόμενος
καὶ τᾶλλα μυρία κακὰ πράξας διὰ φιληδονίαν καὶ
λαγνείαν.

Jovem intelligit, qui præstigiis quibusdam in
aquilam transformatus, Ganymedem rapuit, ut eo
ad masculam libidinem abuteretur. Phryx autem
erat Ganymedes, idcirco, ut poete fabulantur, a
Jove raptus, ut pocillatoris munere fungeretur,
cum Jupiter deos prandio excepturus esset. Idem
Jupiter prestigiosa quadam arte anrum effectus
Danaen compressit. Rursus sub tauri formâ Euro-
pam rapuit, quemadmodum etiam in cygnum com-
mutatus Lede stuprum intulit, et in satyrum con-
versus Nycteidem nympham aliaque sexcenta fla-
gitia propter voluptatem libidinemque perpetravit.

[92. (51) De Thestii filibus.

Jam diximus Herculem una nocte cum L. Thestii filiabus congressum fuisse, eumque Trivesperi no-
men ex eo consecutum, quod tribus diebus procreatus sit.

93. De Marte ira præside.

Mars bellorum præses dicitur, atque iram spirans, quoniam ea in bellis indigemus ut irascibilem ani-
me nostræ facultatem moveat.

94. De Bacchi temulentia.

Bacchum vitis ac vini atque ipsius etiam ebrietatis præsidem esse aiunt : ipsumque etiam mero se
obruentem fingunt, consilioque Junonis huic vitio sese addixisse, hoc videlicet agentis, ut ille immoderato
potu mentis errorem contraheret. Ipsi enim ut Jovis filio infesta erat. Omnes enim ex Jove progenitos
zelotypia insectabatur.

95. De Diana hospites odio habente.

De Tauris et Iphigenia jam verba fecimus. Diana enim apud Tauroscythas colebatur : habebantque
illi Iphigeniam Agamemnonis filiam sacerdotem hospites ipsi immolantem. Ipsa quippe hospium eade
oblectabatur.]

μ'. Περὶ τοῦ Λοξίου.

D

96. De Loxia oracula edente.

Ὁ Ἀπόλλων μαντευόμενος, οὐ σαφῶς, οὐδὲ διαρ-
ρήδην τοὺς χρησίμους τοῖς χρησιμωδοιμένοις ἔλεγεν,
ἀλλ' ἀσαφῶς καὶ λοξῶς διὰ ἤκουσε Λοξίας, ὡς τᾶ-

Apollo vaticinans nequaquam aperte ac perspi-
cucius a quibus consulebatur, oracula edebat, sed
obscure atque oblique. Unde etiam Loxias dictus est

(5!) Inclusa omittit Nonnus.

ut contraria us, quae eventura erant, vaticinia A
efferens, ob idque multos in fraudem impellens.
Quorum in numero Cræsus quoque Lydorum rex
fuit. Nam cum ipse oraculum accepisset :

Cræsus Halyn penetrans regnum pervertet opimum :
incertum autem esset, quodnam regnum eversurus
esset, existimans ille Apollinem de hostium regno
atque imperio loqui, Halyn fluvium trajecit, pro-
priumque imperium evertit.

97. *De immoderato et effrenato risu.*

Simul atque Vulcanus Martem adulterio cum
Venere junctum laqueis suis irretivit et astrinxit,
ut de ipsis triumpharet, deos convocavit : qui
cum eos vidissent, effusissimum risum ediderunt.
Claudicantem autem eundem Vulcanum vocat
Gregorius. Claudus enim erat hic deus (1) apud B
opsos. Tenuibus porro tibiis oblectabatur Vulcanus,
quoniam tibiis incidens Mars in ejus laqueos, inutiles
ille ipsi exstiterunt.

98. *De Jove ad pingue convivium currente.*

Jupiter in Æthiopiā ad epulas profectus est,
quas Æthiopes instruxerant, ipsumque cum diis
aliis invitabant. Epulae autem illae Æthiopum, atque
earum causa sacrificium erat, quod Jovi fiebat. De
qua re haec Homeri carmina sunt :

*Jupiter hesternā cœnatum luce probatos
Ivit ad Æthiopes, atque omnis turba deorum.*

(52) Vide finem i *Iliad*. Nam hic inanis est Nonni expositio.

ναντία τῶν ἐκθροσμένων χρησμοφῶν. Καὶ ἐκ τού-
του ἠπατώοντο πολλοί· μάλιστα δὲ πάντων ὁ Κροΐ-
σος ὁ Λυδός. Ἦν γὰρ αὐτῷ ὁ δοθεὶς χρησμός
οὗτος·

Κροΐσος Ἄλυν διαβύς, μερῶλην ἀρχὴν καταλύσει.
Οὐκ ἦν δὲ σαφὲς ποίαν ἀρχὴν καταλύσει. Νομίσαζ
οὖν ὁ Κροΐσος, ὅτι τὴν τῶν ἐναντίων ἀρχὴν λέγει,
ἐπέρασε τὸν Ἄλυν ποταμὸν, καὶ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν
κατέλυσε.

Λζ'. *Περὶ γέλωτος ἀμετρίας.*

Χωλεύοντα θεὸν λέγει τὸν Ἥφαιστον· χωλὸς γὰρ
οὗτος παρ' αὐτοῖς. Ὅν ὁρῶντες ὑπηρετοῦντα καὶ
χωλεύοντα, ἐγέλων οἱ θεοί· καὶ ὅτε ταῖς πάγαις τὸν
Ἄρεα ὁ Ἥφαιστος διὰ τὴν μοιχείαν συνέδησεν, ἐκά-
λεσε τοὺς θεοὺς, καὶ πολλὸν γέλωτα κατ' αὐτοῦ
κατέχευον.

Λη'. *Περὶ τοῦ ἐπὶ δαίτῳ τρέχειν τὸν Δία.*

Ὁ Ζεὺς ἀπῆλθεν ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ ἐπὶ ἄριστον. Οἱ
οὖν Αἰθίοπες ἀριστοποιήσαντες, ἐκάλεσαν αὐτὸν τε
καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς σὺν αὐτῷ. Τὸ δὲ ἄριστον τὸ
Αἰθιοπικὸν καὶ ἡ οἶαιτα αὕτη, θυσία ἦν γινομένη τῷ
Δίᾳ· τὰ δὲ ἔπη εἰσὶ ταῦτα·

*Ζεὺς γὰρ ἐπ' Ὀκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας,
Κθιῶς ἔθη μετὰ δαίτῳ, θεοὶ θ' ἅμα πάντες ἔποντο.*

NONNOY ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΩΝ ΕΜΝΗΣΘΗ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ο ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΗΡ ΗΜΩΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΕΝ Τῷ ΚΑΤΑ ΙΟΥΛΙΑΝ ΟΥ' ΣΤΗΛΑΙ ΕΥΤΙΚῶ ΔΕΥΤΕΡῶ.

NONNI COLLECTIO ET INTERPRETATIO HISTORIARUM

QUARUM S. P. N. GREGORIUS MEMINIT IN INVECTIVA II ADVERSUS JULIANUM.

Α. *De Ariadnes corona.*

Ariadne Minois Cretensium regis filia, Thesei A-
theniensium regis, qui eo ad interficiendum Mino-
taurum perrexerat, amore capta est. Hanc porro a
Theseo acceptam in Naxos insulam duxit, eumque
ea rem habuit, atque in ejus honorem coronam in
caelo stellis quibusdam depinxit.

C

α'. *Περὶ τοῦ Ἀριάδνης στεφάνου.*

Ἀριάδνη θυγάτηρ ὑπῆρχε Μίνως τοῦ Κρητῶν
βασιλέως. Αὕτη ἠράσθη Θησεῶς τοῦ Ἀθηῶν βασι-
λέως, ἐλθόντος ἐπ' ἀναίρεσει τοῦ Μινωτάουρου. Ἐκ
τοῦ οὖν Θησεῶς ἔλαβεν αὐτὴν ὁ Διώνυσος, καὶ ἀν-
ήγαγεν ἐν τῇ Νάξῳ, καὶ συνεμίγη αὐτῇ· καὶ πρὸς
τιμὴν αὐτῆς, στεφάνον ἐν τῷ οὐρανῷ δι' ἀστέρων
ὑπεξωγράφησεν.

β. Περὶ τῆς Βερονίκης.

A

Ἡ δὲ τοῦ πλοκάμου τῆς Βερονίκης ἐστὶν αὕτη· Βερονίκη γυνὴ τις ἦν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου καλουμένου. Τοῦ οὖν ἀνδρὸς αὐτῆς τοῦ Πτολεμαίου ὄντος ἐν πολέμοις, ᾗδῃξάτο, ὅτι· εἰ ὑποστρέψει ἄτρωτος, τῶν πλοκάμων τῶν ἑαυτῆς ἀπόκαρμα ἀναθήσει ἀνάθημα ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ ἀνέθηκεν ἡ Βερονίκη τὸν πλόκαμον ἀποκείρασα τὸν ἑαυτῆς, ὑποστρέψαντος τοῦ Πτολεμαίου. Κόνων δὲ τις ἦν ἀπρονόμος ἐπὶ τῶν αὐτῆς χρόνων, ὃς πρὸς κολακείαν αὐτῆς φησιν, ὅτι οἱ θεοὶ τὸν πλόκαμον τοῦτον ἐν ἄστροις ἀνέθηκαν. Καὶ νῦν ἐστὶ τις βοτρυσιοῦς θέσις Βερονίκης.

γ. Περὶ τοῦ κύκνου.

B

Ἡ δὲ περὶ τοῦ κύκνου ἐστὶν αὕτη· Ὁ Ζεὺς ἐρασθεὶς, ὡς μὲν τινες λέγουσι, τῆς Νεμέσεως, ὡς δὲ ἕτεροι, τῆς Λήδας, καὶ βουλόμενος συγγενέσθαι αὐτῇ, καὶ μὴ ὀρα[σ]θῆναι· ὑπὸ τῆς Ἥρας, ἐξωμοιώθη κύκνω, καὶ συνεγένετο τῇ ἐρωμένῃ. Νῦν οὖν οὗτος ὁ κύκνος καταστηρίχθη ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἐστὶ φησὶν, ὑποζωγραφηθεὶς καὶ ἄστρον ὁ κύκνος.

δ. Περὶ τοῦ ταύρου.

Ἡ δὲ περὶ τοῦ ταύρου ἐστὶν αὕτη· Ταῦρός τις ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἀνεδῶθη περὶ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος ἐλυμαίνετο τὴν χώραν καὶ ἐσίνετο πολλά. Ἐπὶ τοῦτον ἦλθεν ὁ Θησεύς, καὶ ἀνέλεν αὐτόν. Καὶ βουλόμενοι οἱ θεοὶ μέγα τὸ ἔργον τοῦ Θησεύος δεῖξαι, καὶ θεραπεύσαι τὸν Ποσειδῶνα, καταστηρίξαν τὸν ταῦρον ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ νῦν ἐστὶ τις ἀστέρων ὑποζωγραφηθεὶς ὁ ταῦρος ἐν τῷ οὐρανῷ.

ε'. Περὶ τοῦ λέοντος.

Ἡ δὲ περὶ τοῦ λέοντος ἱστορία ἐστὶν αὕτη· Λέων ζῶων ἄγριον ἦν ἐν τῇ Νεμέᾳ· χώρα δὲ αὕτη τῆς Πελοποννήσου. Οὗτος οὖν ὁ λέων ἐλυμαίνετο τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ. Εὐρυσθεὺς οὖν βασιλεύων τῶν Μυκητῶν, καὶ μνητῶν τῷ Ἡρακλεῖ, πέμπει αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀνελεῖν τὸν λέοντα· καὶ νῦν ἐστὶν ὁ λέων ἐν ἄστροις. Quamobrem dii ut Herculis certamen clarum atque illustre redderent, stellis in caelo leonem depinxerunt : ac nunc leo inter astra est.

ς'. Περὶ τοῦ ὄφιουχοι.

Ἡ δὲ περὶ τοῦ ὄφιουχοι ἐστὶν αὕτη· Λέγεται εἶναι οὗτος ὁ ὄφιουχος ὁ Ἀσκληπιῶς, ὁ ἔφορος τῆς ἰατρικῆς. Σύμβολον δὲ ὁ ὄφις τοῦ ἀγῆρω· λέγεται γὰρ ἀποδύεσθαι τὸ γῆρας ὁ ὄφις καὶ ἀνανεοῦσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἀσκληπιῶς διὰ τῆς ἰατρικῆς ἀνανεοῖ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ποιεῖσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ δράκοντος. Θέλοντες οὖν οἱ θεοὶ ἀντὶ ἀγάλλματος αὐτὸν ἀνιερωσάι, δι' ἀστέρων αὐτὸν ἀνιέρωσαν ἐν τῷ οὐρανῷ.

ζ'. Περὶ τοῦ Σαλμωνέως.

Σαλμωνεὺς Αἰόλου μὲν ἦν υἱὸς, βασιλεὺς δὲ Θεταλῶν. Οὗτος ἀσεβὴς, φησὶν, εἰς θεοὺς γενόμενος, προσάπτων ἄρματα βύρρας ξηρὰς τε καὶ σκληρὰς, καὶ λείψας τινὰς μετὰ τῶν θυρῶν, ἤχους ἀπετέλει· μετὰ χειρὰς τε βραστάζων καιομένων λαμπάδας ἐμεγαλαύχει, καθάπερ ὁ Ζεὺς βροντᾶν τε καὶ ἀστρά-

2. De Berenices crine (55).

Berenice Ptolemaei cognomento Evergetis uxor erat : quae marito bellum peregre gerente hoc voto se obstrinxit ut si illicus atque incolumis ille rediret, ipsa detonsos crines in templo donarii eujusdam loco appenderet. Quo etiam voto defuncta est. Erat autem ipsius tempore astronomus quidam Comonus nomine, qui ut ipsi adularetur, deos ipsius crinem inter astra retulisse affirmavit. Ac praeinde nunc nexus quidam stellarum in caelo est, quem Berenices crinem appellant.

ἀστέρων ἐν τῷ οὐρανῷ, ᾧ καλοῦσι πλόκαμον Βερονίκης.

3. De cygno.

Jupiter, ut quidam tradunt, Nemeseos, ut autem alii, Leda amore inflammatus, cum eaque stupri commercium habere cupiens, ne a Junone perspiceretur, cygni formam subiit : atque ita cum amica congressus est. Nunc ergo hic cygnus in caelo pictus est, atque inter astra collocatus.

4. De tauro.

Taurus quidam a Neptuno circa Graeciam emissus est : qui cum regionem totam pervastaret, maximamque perniciem ipsi afferret, tandem a Theseo interemptus est. Quocirca dii ut magnum atque illustre Thesei facinus ostenderent, simul etiam ut iram Neptuni lenirent, Taurum inter caelestia astra defixerunt.

5. De leone.

Leo ferum ac truculentum animal erat in Nemea. Est autem Nemea Peloponnesi regio. Hic igitur leo maximis detrimentis regionem afflicebat. Eurystheus itaque, Mycenarum rex, hoc indicat Herculi, eique negotium dat, ut leonem de medio tollat. Profectusque Hercules leonem interfecit.

Quamobrem dii ut Herculis certamen clarum atque illustre redderent, stellis in caelo leonem depinxerunt : ac nunc leo inter astra est.

6. De Ophiucho.

Ophiuchus hic (Tullius Anguinentem verit) Aesculapius esse dicitur, medicinae praeses : serpens enim longissimam quamdam vitam ac senectutis expertem designat. Ferunt enim eum senectutem exuere, atque ad juventutem redire. Quoniam igitur Aesculapius artis suae opera et adjumento corpora humana renovat, idcirco eum cum dracone collocavit. Dii autem eum statuae loco consecrare cupientes, per stellas ipsum in caelo consecrarunt.

7. De Salmoneo e corio tonante.

Salmones Aëoli filius rex Thessalorum erat vir in deos impius ac nefarius. Hic coria quaedam sicca et dura consuens atque accommodans, ac lebetes quosdam cum coriis pulsans, sonos quosdam edebat, atque ardentis faces manibus gestans insolenter jactabat se Jovis instar tonare ac fulgurare :

quoad tandem a Jove fulminis ictu oppressus est. A Filiam autem impuberem reliquit nomine Tyro, quae apud patrum Cepheum educata Enipei Iuminis patris amore flagrare cepit. Quod cum Neptunus animadvertisset, fluvii similitudinem induit, atque Enipei loco ea potitus est : ex eoque congressu Peliam et Neleum concepit eosque utero gerebat, a Criteo postea in matrimonium accepta est, tandemque peperit, ut quidem erat hominum opinio, ex Criteo, revera autem ex Neptuno. Quamquam ex ipso quoque Criteo postea liberos extulit.

8. De Babylonio Zopyro.

Darius Persarum rex cum Babylonem diuturna obsidione cinctam tenuisset, nec eam expugnare posset, ob idque animo angeretur, Zopyrus quidam, vir strenuus magnitudineque animi praestans, ut res ipsa declaravit, nec obscuri apud Darium nominis, haec machinatur : Inciso naso atque auribus, multisque sibi inflitis verberibus ad Babylonios transfugit, periunde ac gravissimis injuriis a Dario affectus. Ita simulans se erga Babylonios optime affectum esse, dux belli ab iis creatur, ac certamine quodam inito, magnam in Darii exercitu stragem edidit. Qua re benevolentiae fidem apud eos nactus Dario diem praestituit, qua Babylonem oppugnaret. In ea itaque Babylonis persuasit, ut sibi urbis claves traderent : quibus acceptis, portas aperuit, ac Persas introduxit. Ita in Darii imperium ditionemque redacta est Babylon. Haec Herodotus lib. ut *Histor.*

9. De Cyro Parysatidis filio.

Darius minor Xerxis filius ex Parysatide filios duos procreavit, Cyrum et Artaxerxem. Mortuo autem Dario de imperio fratres contendebant, atque Artaxerxi quidem ut natu majori jus temporis regnum asserebat : Cyrum autem ut juniorem et clariorē mater designabat ; superior tamen obaetatem fuit Artaxerxes, imperiumque obtinuit. Cyrus itaque Artaxerxi subesse nolens a fratre suo petit, ut sibi Asiae satrapiam ac velut provinciam administrandam concederet. Quod cum impetrasset, in Ioniam descendit, illicque praefecturae sede fixa de imperio rursus cogitare cepit, collectisque Lacedaemoniis quibusdam aliisque Graecis numero circiter decem millibus, ipsis persuasit, ut belli societatem cum eo inirent ipsumque sequerentur. His itaque comitatus ad Persidem usque ascendit consertoque inter Artaxerxis Cyrique copias praelio victoriam referunt Cyri milites, tametsi per exiguo numero, si cum Artaxerxis exercitu conferantur. Graeci enim aciei instruendae peritissimi erant, ac licet perpauci, arte tamen ac solertia iagentem hostium multitudinem superabant. At Cyrus brevi victoria elatus atque insolens e phalange sua in Artaxerxis phalangem impetum facit, ut videlicet Artaxerxem ipsum obtruncaret. Ita solus a multis trucidatus est, regni que spe frustratus perit. Haec Xenophon in rerum Graecarum *Historiis.*

πτείν, ἕως ὑπὸ Διὸς κεραυνωθεὶς ἀνηρέθη· καὶ κατέλιπε θυγατέρα ἀφελίκα ὀνόματι Τυρώ. Αὕτη τραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου θεοῦ πρὸς πατρός Κηφείως, ἤράσθη τοῦ ἐγγυωρίου ποταμοῦ Ἐνιπέως. Τοῦτω δὲ τῷ ποταμῷ ὁμοιωθεὶς ὁ Ποσειδῶν συνεγένετο τῇ Τυρῶϊ, καὶ συνέλαβε τὸν Νηλέα καὶ τὸν Πελεῖον. Ἐγκυος δὲ οὖσα ἐγαμύθη ὑπὸ Κηφείως, καὶ ὕστερον ἔτεκεν ἢ Τυρῶν, τῷ μὲν δοκεῖν ἐκ Κηφείως, τῇ δὲ ἀληθεία ἐκ Ποσειδῶνος· ὕστερον δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ Κηφείως ἔσχε παῖδα ἢ Τυρῶ.

η'. Περὶ τοῦ Ζωπίρου.

Δαρεῖος, ὁ Περσῶν βασιλεὺς, πολιορκῶν τὴν Βαβυλῶνα ἐπὶ χρόνον πολλόν, καὶ δυσπορθήτου οὐσης αὐτῆς, καὶ ἀσφάλλονται ἐπὶ πολλὴν καιρὸν, Ζώπυρος τις ἀνδρείος τὴν ψυχὴν, ὡς ἔδειξε τὸ πρᾶγμα, καὶ οὐκ ἄδοξος παρὰ τῷ Δαρείῳ, μηχανάται τι τοιοῦτον· Κόψας ἑαυτοῦ τὴν ρίνα καὶ τὰ ὄτα, καὶ μάστιγιν ἑαυτὸν καταξάνας, ὄψθεν αὐτομολεῖ πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους, ὡς δεινὰ πεπονθὸς παρὰ τοῦ Δαρείου. Εἶτα ἀπελθὼν, προσποιεῖται εὐνοεῖν τοῖς Βαβυλωνίοις, καὶ ὑποτίθεται αὐτοῖς τινα κατὰ τοῦ Δαρείου· καὶ ἀπλῶς πίστιν ἐγγενῶς τοῖς Βαβυλωνίοις, στρατηγήσας ὑπὲρ Βαβυλωνίων, καὶ ἀνελὼν πολλοὺς τοῦ Δαρείου. Συνθεὶς δὲ σύνθημα μετὰ Δαρείου ἡμέραν ὄρισμένην, ἐν ἣ δει' αὐτὸν προσβάλλειν τῇ Βαβυλῶνι, ἐν ταύτῃ πείθει τοὺς Βαβυλωνίους λαβεῖν τὰς κλεῖς τῶν πυλῶν. Εἶτα λαθὼν, ἤνοιξε, καὶ εἰσήγαγε τοὺς Πέρσας· καὶ οὕτως ἐχειρώθη ἡ Βαβυλῶν. Ταῦτα *Πρόδοτος* φησὶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν *Ἱστοριῶν.*

θ'. Περὶ τοῦ Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως.

Δαρεῖος ὁ μικρὸς, ὁ υἱὸς Ἐξέρξου, γεννᾷ ἐκ τῆς Περσῶν βασιλίσσης δύο υἱοὺς, Κύρον καὶ Ἀρταξέρξην. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Δαρείου, ἡμισηθῆσαν οἱ δύο περὶ τῆς βασιλείας. Καὶ τὸν μὲν Ἀρταξέρξην, ὡς πρεσβύτερον, ἤγειν ὁ χρόνος ἐπὶ τὸ βασιλεύσαι· τὸν δὲ Κύρον, ὡς νεώτερον καὶ φιλοῦμενον, ἢ μήτηρ προεβάλλετο. Ἐπικρατεῖ δὲ ὁ Ἀρταξέρξης διὰ τὸν χρόνον, καὶ βασιλεύει. Ὁ οὖν Κύρος μὴ θέλων ὑπείκεν τῷ Ἀρταξέρξει, αἰτεῖ τὸν ἰδίον ἀδελφὸν δοῦνα αὐτῷ τὴν τῆς Ἀσίας σατραπείαν, οἷον ἐπαρχότητα, καὶ λαθὼν κατήλθεν ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν· κάκεισε καθεζόμενος, εἰς ἔθνη ἐλθὼν πάλιν τῆς βασιλείας, καὶ πείσας Λακεδαιμονίων ἄνδρας τινὰς, καὶ ἄλλους Ἕλληνας, ὡς μυρίους, συνακολουθεῖν αὐτῷ. Τοῦτων οὖν συνακολουθούτων ἀνήλθεν ἕως Περσίδος· καὶ συμβολῆς γενομένης μετὰ τῶν Ἀρταξέρξου καὶ τῶν Κύρου, νικῶσιν οἱ τοῦ Κύρου, καὶ ταῦτα ὅντες πολλὸν ἐλάττωσιν πρὸς τὴν Ἀρταξέρξου στρατείαν· οἱ γὰρ Ἕλληνας ἤγεισαν καλῶς παρατάττεσθαι· καὶ ὀλίγοι ὄντες τέχνην ἐνίκων τοὺς πολλούς. Ὁ γοῦν Κύρος ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ, ἐφορμᾷ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ φάλαγγος ἐπὶ τὴν φάλαγγα τοῦ Ἀρταξέρξου, ὡς ὄψθεν αὐτὸν τὸν Ἀρταξέρξην κατασφάξον, καὶ διαφθείρεται μόνος ὢν· καὶ οὕτω τελευτᾷ μὴ βασιλεύσας. Ταῦτα λέγει ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς *Ἑλληνικοῖς.*

ν. *Περὶ τοῦ Ἰστιάϊου.*

A

Ἰστιάϊος Σάμιος μὲν ἦν τῷ γένει· φίλος δὲ γενόμενος Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλέως, ἐλήφθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Περσίδι. Ἐκεῖ δὲ διαιωόμενος, ἐπεθύμει ἰδεῖν τὴν οἰκίαν πατρίδα· μὴ ἀπολούμενος δὲ, γράφει τῷ ἰδίῳ ἀνεψίῳ τῷ Ἀρισταγόρᾳ μελετήσαι ἀποστασίαν· καὶ πείθει δὲ καὶ τινὰς τῶν Ἴωνων συναποστήναι. Γράφει δὲ, ὡς μὴ φοραθῆναι, τὸν τρόπον τοῦτον· Λαθὼν πιστὸν οἰκίτην, καὶ τούτου τὴν κεφαλὴν ξυρήσας, ἐγχαράττει τῇ κεφαλῇ ὃ ἐβούλετο δηλώσαι· εἶτα μέλανι ἐγκάστει μελαίνει τὴν χάραξιν, καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς ἀνενεγκεῖν τὰς τρίχας· καὶ μετὰ τὸ κομάσαι αὐτὸν, ἀποπέμπει λέγων τῷ οἰκίτῃ πάλιν ἐκεῖσε ἀποξυρηθῆναι, ἵνα γινῶ Ἀρισταγόρας τὰ γράμματα. Ἀναγνοὺς τοίνυν ὁ Ἀρισταγόρας, καὶ μαθὼν, ἐποίησε τὴν ἀποστασίαν σχεδὸν πάντων τῶν Ἴωνων. Εἶτα μανθάνει ἐν Περσίδι ὁ βασιλεὺς, καὶ σύμβουλος γίνεται τῷ Ἰστιάϊῳ, ὡς Ἕλληνι, τί δεῖ ποιῆσαι· καὶ συμβουλεύεται παρὰ τοῦ Ἰστιάϊου, αὐτὸν πέμψαι εἰς τὴν Ἀσίαν, ὡς ἱκανὸν ὄντα διαλύσαι τὰ περὶ τῆς ἀποστάσεως. Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰστιάϊος ἐν τῇ Ἀσίᾳ, καὶ ὡς ὑποπτος γενόμενος ὄλου τοῦ πράγματος, παρὰ τοῦ Ἀρταφέρνηου τοῦ ὑπάρχου Σάρδεων ἤκουσε ταῦτα· Τοῦτο τὸ ὑπόδηγμα ἐβράσχε μὲν Ἰστιάϊος, ὑπεδέχαστο δὲ Ἀρισταγόρας· ὑπόδημα δὲ, τὴν ὄλην κατασκευὴν ἔλαχε. Ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος λέγει ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν Ἱστοριῶν.

ια'. *Περὶ τῶν ἑκατονταχείρων.*

"Οτι γεγόνασι δύο τινές, ὁ Κότος καὶ ὁ Βριάρεως ἔργουτες ἑκατὸν χεῖρας· καὶ οὗτοι μετὰ τῶν θεῶν ἐπολέμησαν πρὸς τοὺς Γίγαντας.

ιβ'. *Περὶ τῆς ἀμπωτίδος.*

"Αμπωτις, ὡς ἤδη ἡμῖν εἴρηται, ἐναντία ἐστὶ τῇ βραχίᾳ. Ταῦτα δὲ πάθος ἐστὶ θαλάσσης στενῆς περικλειομένης ἢ ὑπὸ νήσων, ἢ ὑπὸ γωνιῶν. Ἀμπωτις δὲ ἐστὶν οἰονεῖ ἀνάπτωτις καὶ ἀναβρόφη[σις] ὑποστελλομένου τοῦ ὕδατος εἰς μυχοὺς τινὰς τῆς ὑποκαείμενης γῆς, καὶ μετ' ὀλίγων πάλιν ἐκφορῶντος. Τὸ μὲν οὖν ὑποσταλῆναι τὸ ὕδωρ ἐσω εἰς τὰ κοίλα τῆς γῆς, λέγεται ἀμπωτις· τὸ δὲ πάλιν ἐκρεῦσαι τοῦτο, καλεῖται βραχία. Γίνεται δὲ τοῦτο πολλῶν τῆς ἡμέρας, μάλιστα ἐὰν πνῆ ἀνεμος. Πάσχει δὲ τὸ πάθος τοῦτο ὁ Εὐριπος περὶ τὴν Ἑλλάδα· διὸ καὶ Εὐριπος ὠνόμασται οἰονεῖ ὁ εὐτρεπτος καὶ εὐχερῶς περιπίπτων. Εἰς τοῦτον λέγεται Ἀριστοτέλης ἐαυτὸν βρῆσαι. Εἴρηται δὲ ἡμῖν τοῦτο καὶ ἐν τῷ α' λόγῳ.

ιγ'. *Περὶ τῶν Ἠλυσιῶν πεδίων.*

"Ὅσπερ ὁ Χριστιανικὸς λόγος ὑπογράφει τινὰ εἶναι παράδεισον, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπογράφουσι τινὰ χώρον, ὃν καλοῦσι Μακάρων νήσους. Καλοῦσι δὲ αὐτὸν καὶ Ἠλυσιῶν πεδίων, παρὰ τὸ ἐλευθεῖσθαι ἐκεῖσε τοὺς καλοὺς βεβιωκότας. Ὁ δὲ Ῥαδάμανθος υἱὸς λέγεται εἶναι τοῦ Διὸς, ἔχειν δὲ τὴν δικαστικὴν ἀξίαν, καὶ δικάζειν τοὺς ἐν Ἄδου· καὶ τοὺς μὲν ἀξίους κολάσεως, πέμπειν παρὰ τὸν Κωκυτὸν καὶ τὸν Πυριφλεγ-

10. *De Samiorum tyrannide.*

Histiæus Samius a Dario Persarum rege, qui cum amore complectebatur, in Perside retentus est, illicque degens patriæ vidende cupiditate flagrabat. Cumque commeatum a rege impetrare non posset, cum Aristagora consobrino suo per litteras egit, ut defectionem moliretur, atque Ionum etiam quosdam ad idem facinus sollicitaret. Sic porro scripsit: Servum quemdam ejus fidem exploratam habebat, accepit, rasoque ipsius capite, ea quæ Aristagore significare volebat, ipsi inussit, atque ita eum tantisper apud se tenuit, quoad crines ipsi renati essent, ac tum ipsum emittit, jubetque ut cum in Ioniam pervenerit, caput radat, ut Aristagoras litteras legat. Aristagoras itaque perlectis cognitisque Histiaei litteris omnes propemodum Iones ad defectionem impulit. Quod cum in Persidem ad regem allatum esset, ipse Histieum ut Græcum hominem in consilium adhibet, percunctaturque quid facto opus sit, suadet ille regi, ut se in Asiam mittat. Tantum enim se illie auctoritate ac potentia florere, ut totum illud defectionis consilium facile infringere queat. Profectus igitur in Asiam, apud Artaphernem qui Sardes cum imperio tenebat in suspitionem venit, quasi totius conjurationis architectus esset. Ac proinde hæc ab eo audivit: Hanc vestem consuit quidem Histieus, induit autem Aristagoras; per vestem videlicet totam illam fraudem prodicionisque consilium intelligens.

11. *De centimanis.*

Diximus in superioris orationis historiis duos quosdam centimanos exstitisse, Cottum et Briareum, qui cum diis adversus gigantes bellum gesserunt.

12. *De reciprocatione Euripi.*

"Αμπωτις, ut jam a nobis dictum est, βραχίᾳ adversatur: sunt autem hæc maris affectiones coarctati ac circumclusi vel ab insulis vel a terris; ἀμπωτις autem est velut ebibitio atque exsorbitio, colligente videlicet sese aqua in quosdam terre subjacentis recessus, ac paulatim rursus effugit. Cum ergo in terre cavitates aqua sese colligit, ἀμπωτις dicitur: cum autem rursus effluit, appellatur βραχία. Quod quidem diei unius spatio identidem contingit, ac præsertim flante vento. Atque ita allicitur Euripus, qui circa Græciam est. Unde etiam Euripus vocatur, quasi εὐτρεπτος, facileque in orbem volubilis. In quem Aristoteles sese præcipitem egisse fertur, ut præcedente oratione diximus.

13. *De Elysiis campis.*

Quemadmodum Christiana fides atque doctrina paradysum quemdam describit, ita gentiles quoque fictitium quemdam locum describunt, quem Fortunatorum insulas vocant sive Elysiu campum, quod videlicet ce veniant, qui vitæ curriculum honeste et cum virtute confecerunt. At vero Rhadamanthus Jovis filius esse, judicisque munere apud inferos fungi dicitur: atque eos quidem qui supplicio digni sunt.

ad Coetyum et Pyriphlegethontem mittere; eos autem A
qui recte et cum laude vixerunt, ad beatorum insulas.

γέθοντα· τοὺς δὲ ἀγαθὰ ἐργασαμένους, παρὰ τὰς
Μακάρων νήσους.

14. De vocibus ἑταίρου et προπίνειν et
λαρυγγίζειν.

ιβ'. Περὶ τοῦ, Ἑταῖρε, καὶ Προπίνειν.

Plato aliique omnes philosophi eos, qui litterarum doctrinaeque studium serio profitebantur, ἑταίρους, hoc est amicos et sodales vocabant. Julianus itaque, ut qui philosophiae operam dedisset, nihilo se insolentiorum ob imperium magisque arrogan- tem et contumacem prebebat: verum ut Platonem videlicet, ceterosque philosophos imitaretur, sodales omnes vocabat: idque nominis frequens illis in colloquiis erat. Quod autem ad propinandi vocem attinet, sciendum est priscais omnibus regibus hunc morem fuisse, ut cum publicum festum celebrarent, vinum in aureis vel argenteis phialis temperatum a pocillatore quidem ipsi acciperent, atque in sincere amicitiae signum nonnihil e poculo haurirent, ac postea cui visum ipsis fuisset, poculum praeberent. Idque propinare vocabatur, quod nos φιλοτησίαν, id est, ad potandum invitationem appellamus. At vero λαρυγγίζειν imitatio quaedam vocis est, cum quis in verbis suis sibimet placens

ἜΟ Πλάτων καὶ πάντες οἱ φιλόσοφοι τοὺς γνησίους ἐραστὰς τῶν λόγων, ἑταίρους καλοῦσιν, οἷον ἐ φίλους. ἜΟ οὖν Ἰουλιανὸς ὡς φιλοσοφῆσας, οὐκ ἀπρωθαδιάζετο τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' ἐμιμῆτο δῆθεν Πλάτωνα καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, καλῶν ἑταίρους, καὶ πολὺ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτοῦ ἦν. Τὸ δὲ προπίνων, τοῦτ' ἐστὶ· Πάντες οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς ἐπιτελοῦντες ἑορτὴν πάνδημον, ἐν φιάλαις ἢ χρυσαῖς ἢ ἀργυραῖς κινυῶντες, ἐδέχοντο μὲν παρὰ τοῦ οἰνοχόου αὐτοὶ ἀπέπινον δὲ μικρὸν ἐκ τῆς κύλικος, ὡς συμβόλου ὄντος τούτου φιλίας πολλῆς, καὶ τότε παρεῖχον ᾧ ἂν ἠθούλοντο, χαριζόμενοι καὶ τὴν κύλικα. Καὶ ἐκαλεῖτο μὲν αὐτὸ τοῦτο, προπίνειν· ἡ δὲ ἡμέρα, φιλοτήσια. Τὸ δὲ λαρυγγίζειν, μίμησις ἐστὶ φωνῆς, ὅταν τις ἐπιτεροπούμενος οἷς λέγει, ἐπιθήσεται πως τῇ φωνῇ καὶ στενοὶ αὐτὴν, ὥστε δοκεῖν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτὴν παρακατιέχεσθαι.

vocis est, cum quis in verbis suis sibimet placens

15. De Minervae tibiis.

ιγ'. Περὶ τῆς Ἀθηναίας καὶ τῶν αὐλῶν.

Cum Minerva quondam tibiis ludens flumen pertransiret, umbramque suam buccasque inflatas in aquis conspexisset, ob idque sibi ipsa turpis videretur: tibiis, ut deformitatis causam abiecit. Cum enim quis tibia canit, flatus maxillas tumefacit, lusoremque deformem reddit. Has porro tibiis invenisse Marsyam ferunt, atque initio cum Apolline artis certamine ab eo victum, atque ad fluminis ripam excoriatum fuisse. Unde etiam Marsyas fluvius appellatur.

Ἀθηναῖα ποτε τοὺς αὐλοὺς λαβοῦσα, παρὰ πηγὴν ἵσταμένη ἠύλισε· θεασαμένη δὲ ἐν τῷ ὕδατι τὴν ἑαυτῆς σκιάν, πεφουσημένας ἔχουσαν τὰς γνάθους, καὶ ἀπρεπεῖς ἐκ τούτου φαινομένης, ἐῤῥήψε τοὺς αὐλοὺς, ὡς ἀμορφίας αἰτίους. Ἐν γὰρ τῷ αὐλεῖν, τὸ πνεῦμα ἐξογκᾷ τὰς γνάθους καὶ ἀμόρφους ποιεῖ τοὺς αὐλοῦντας. Τούτους τοὺς ῥιφέντας αὐλοὺς λέγεται Μαρσύας εὐρήχεναι, καὶ ἐρίσαι τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ ἠττηθῆναι, καὶ ἐκδαρῆναι παρὰ τὸν ποταμὸν· ἐξ οὗ Μαρσύας ὁ ποταμὸς λέγεται.

16. De daemonum liguritione.

ιδ'. Περὶ τῶν Ἀλχηρῶν δαιμόνων.

Daemones omnes sacrificiorum nidoribus gaudentes, liguritores sunt: praesertim autem hoc nomine sugillatur Mercurius. Unde et δηλακρίων dicitur, δῆλων κρέα, id est, carnes persequens. Quod autem fallaces et impostores eodem vocat Gregorius, quanquam hoc propter omnes dicit, potissimum tamen propter Apollinem, qui dubia et fallacia oracula edebat.

ἜΟτι πάντες οἱ δαίμονες, κνίσσαις χαίροντες, ληνοὶ εἰσὶ· μάλιστα δὲ κομμοδεῖται ὁ Ἑρμῆς· διὸ καὶ λέγεται κρέα δῆλων Λακρίων. Ὡς ἀπατηλὸς δὲ πάντες οἱ δαίμονες, ἐξαιρέτως δὲ ὁ Ἀπόλλων, ὅτι ἀπατηλὸς ἔλεγε χρησμούς.

[17. De Triptolemis, Celeis et draconibus.

Diximus in praecedente oratione, Triptolemm et Celeum semina, hoc est triticum et hordeum a Cere accepisse, atque alato draconum curru vectos universum terrarum orbem peragrasse, frumentum mortalibus ad serendum suppeditantes.

18. De Orpheo et ejus nugacissima de diis conscriptione.

Orpheus genere Thrax sono citharae res quoque ipsas anima carentes demulcebat. Hujus poemata circumferuntur, in quibus per fabulosa symbola deorum seriem essentiaeque modos, deorumque actiones facultatesque describit. Has autem fabulas Orpheus turpiter atque obscene profaneque confingit (54).]

19. De eo, quod ait Gregorius, quercum loqui desiisse.

ιε'. Περὶ τοῦ λέθητος μὴ φθειρομένου.

Dodona urbs est in Epiro sita, in qua erat quercus Jovi sacra, in eaque oraculum ejus mulicrenae prophetissae erant. Atque illi qui oraculum consulebant, quercum ingrediebantur, ac tum movebatur

Ἡ Δωδώνη πόλις ἐστὶν ἐν τῇ Ἠπειρῷ κειμένη. Ἐν ταύτῃ ἵστατο δρὸς ἱερὰ τοῦ Διός. Καὶ ἐν ταύτῃ ἦν τὸ μαντεῖον γυναικῶν οὐσῶν προφητιδῶν· καὶ εἰσῆσαν οἱ μαντευόμενοι παρὰ τὴν δρῦν, καὶ ἐκινεῖτο

(54) Includa desunt in Graeco.

ῥῆθεν ἡ ὀρῦς· καὶ λοιπὸν ἐφθέγγοντο αἱ γυναῖκες λέ- A
γούσαι, ὅτι Ἰάδῃ προλέγει ὁ Ζεὺς. Τὸ δὲ περὶ τοῦ λέ-
βητος τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐν ταύτῃ τῇ Δωδώνῃ λέγεται,
ὅτι ἐν ὕψει τιτὶ ἴστατο ἀνδρῆς βασιτάζων βάβδον,
καὶ παρ' αὐτὸν λέβητος τῆς ἴστατο. Οἱ οὖν μαντευόμε-
νοι, ἤρχοντο παρὰ τὸν τόπον τοῦτον, καὶ ἠύχοντο.
Ὅτε οὖν ἤθελε χρησιμῶδηται αὐτοῖς ὁ θεὸς, ὁ ἀνδρῆς
ἐκεῖνος ἔπαιε τῇ βάβδῳ τὸν λέβητα· εἶτα ἔχει ὁ λέ-
βης, καὶ ἐκ τοῦ λέβητος ἤχῳ τις ἀπατελεῖτο ἐναρ-
μόνιος· καὶ ἐνεφοροῦντο αἱ προφητίδες, καὶ ἔλεγον
ἃ αὐτοῖς ὁ δαίμων ἐνέβαλλε.

κ'. Περὶ τῆς Πυθίας.

Φωκίς, χώρα ἐστὶν ἐν τῇ Ἑλλάδι. Ἐν ταύτῃ ἐστὶ
πόλις καλουμένη Δελφοί. Ἐν ταύτῃ ἐστὶν ἱερὸν τοῦ
Ἀπόλλωνος, ὃ καλεῖται Πυθῶ. Ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ ἦν B
ὁ τρίπους, καὶ αἱ ψῆφοι αἱ μαντικαί. Καὶ αἱ μὲν
μαντικαὶ ψῆφοι ἦσαν ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ τρίποδος. Ἦνικα
οὖν ὁ μαντευόμενος ἤρῳτα περὶ τῆς μαντικῆς, αἱ
ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐκινουῦντο ἐν τῇ φιάλῃ. Τότε οὖν
ἡ [προφητίς vel ἰέρεια] ἐνεφορεῖτο, καὶ ἔλεγον ἃ
ἤθελεν ὁ Ἀπόλλων· ἐκαλεῖτο δὲ ἡ προφητίς Πυθία.
Ταύτην πληροῦσθαι εἶπεν ἐνταῦθα καὶ ἐμφορεῖσθαι
καὶ ἐνθουσιᾶσθαι.

κα'. Περὶ τῆς Κασταλίας.

Πηγὴ ἦν ἐν Δάφνῃ τῇ κατὰ Ἀντιόχειαν, ἐν ἣ λέγε-
ται τὸν Ἀπόλλωνα παρεδρεῖν, καὶ μαντικῆς καὶ
χρησιμῶς τοῖς ἐρχομένοις, περὶ τὸ ὕδωρ λέγεσθαι· λέ-
γεται δὲ, ὅτι ἦνικα ἐμαντεύετο τις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ,
αὔρας τινὰς καὶ πνοὰς τοῦ ὕδωρ ἀνεδίδου, καὶ ἀναδιδού- C
μένων τῶν τοιοῦτων πνευμάτων, οἱ ἱερεῖς οἱ περὶ τὴν
πηγὴν ἐνθεουσιῶντες ἔλεγον, ἃ ἤθελεν ὁ δαίμων.

κβ'. Περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀφρώνος.

Περὶ τούτου τοίνυν τοῦ ἀνδριάντος ποῦ τε ἴστατο
καὶ πῶς ἐφθέγγετο, ἡμεῖς οὐχ ἱστορήσαμεν. Δεῖ δὲ
νομίζεῖν εἶναι τὸν ἀνδριάντα ἐν Δελφοῖς, καὶ αὐτὸν
φωνὴν ἀναρθρον ἀποπέμποντα. Εἰδέναι γὰρ χρὴ,
ὅτι αἱ τῶν δαιμόνων φωναὶ ἀναρθροὶ εἰσι διὰ τὸ μὴ
ἔχειν ὄργανα φωνητικὰ, ὅπως διατυπώσωσι τὴν ἐξ-
ερχομένην φωνήν.

κγ'. Περὶ τῆς Δάφνης.

Δάφνη, φησὶ, κόρη ὑπῆρχεν, ἐκ Ἀδάωνος τοῦ πο-
ταμοῦ καὶ Γῆς γῆς τὴν γένεσιν εὐτυχήσασα. Αὐτῇ,
φησὶ, περικαλλῆς τε οὖσα τῷ εἶδει, καὶ ὠραῖζομένη D
ταῖς ὕψεσι, εἰς ἔρωτα ἐκίνησε τὸν Ἀπόλλωνα· ὁ δὲ
Ἀπόλλων κινούμενος ἐκ τοῦ ἔρωτος, ἐπέδωκε τὴν
Δάφνην, εἴ πως ἐτήχθει συγγενέσθαι αὐτῇ. Ὅσον κόρη
τὴν παρθενίαν ἐθέλουσα φυλάξει, τῇ οἰκεῖα μητρὶ τῇ
Γῇ προσήμξατο βοηθῆσαι αὐτῇ. Ὅτι Ἡ Γῆ διανοήσασα
τοὺς ἀαυτῆς κόλπους ἐδέξατο τὴν παιῖδα· καὶ ψυχα-
γωγῆσαι θέλουσα τὸν θεόν, φυτὸν ἀνήκεν ὁμόνομον
τῇ κόρῃ, ὅπερ λαβὼν ὁ Ἀπόλλων, στέφεται παρὰ τὸν
τρίποδα, ψυχαγωγούμενος ἀντὶ τῆς ἐρωμένης τῇ
φυτῷ τῆς Δάφνης.

κδ'. Περὶ Διονύσου ἀνδρογύνου.

Τὸν Διονύσον λέγουσι καὶ τὰ ἀνδρῶν ποιεῖν, καὶ
τὰ γυναικῶν πάσχειν· καὶ τὰς Βάχχας περὶ αὐτὸν

scilicet quereus, posteaque loquebantur mulieres,
quidque diceret Jupiter, renuntiabant. De lebe
autem ita se habet historia : In eadem urbe statua
quædam erat in sublimi quodam loco erecta, vir-
gam gestans, circa quam lebes quidam fixus erat.
Ergo qui oraculum consulebant, ad hunc locum se
conferebant, precesque fundebant. Cum igitur ipsis
responsa dare vellet deus, statua illa lebetem virga
feriebat, ac timiebat lebes, concinnusque quidam
sonus ex eo edebatur. Tum vero numine affaban-
tur prophetissa, quæque ipsis dæmon suggererat,
loquebantur.

20. De Pythia.

In Phocide, quæ Græciæ regio est, Delphos, urbs
erat, in eaque Apollinis templum, nomine Pytho.
In hoc porro templo tripus erat, calcuque vaticini-
ii in tripodis phiala. Cum ergo is qui oraculum
adibat, responsum petebat, calcuque prosiliebat ac
monebantur : ac tum prophetissa, quam Pythiam
sacerdotem vocabant, numine implebatur, dicebat-
que quidquid Apollini collibisset. Quod enim hoc
loco Gregorius eam impleri ait, idem est quod nu-
mine affari.

21. De Castalia.

Castalia fons erat in Antiochia, cui Apollinem
assidere veteres dicebant, atque oracula ad aquam
edere. Cumque eo quidam oraculi consulendi causa
se conferebant, aqua illa, ut ferunt, auras et flatus
emittebat : ac tum sacerdotes, qui circa fontem
erant, quæ dæmonis voluntas tulisset, dicebant.

22. De statua muta.

De hac statua, nec quo tempore, nec ubi erecta
fuerit, nec quomodo loquebatur, quidquam histo-
riis proditum reperimus. Existimandum est autem
Delphicam quoque statuam, cum verba faceret, in-
articulatas voces extulisse. Voces quippe demonum
minime articulate sunt, eo quod vocalibus organis,
quibus exeuntes voces imprimantur, careant.

23. De Lauro.

Daphne, ut ferunt fabule, Ladonis amnis (55) et
Terre filia erat. Hæc eximia formæ pulchritudine
atque elegantia Apollinem amore inflammavit,
Apollo autem amoris stimulis incitatus puellam
persequebatur, ut ea potiretur. At illa virginitatem
tueri cupiens, parentis Terræ opem suppliciter im-
ploravit. Proinde mater aperto sinu suo natam excepit,
atque in Apollinis solatium arborem puellæ cogno-
minem protulit. Quam cum ille accepisset, ea apud
tripodem cinctus est, ut hæc ratione adamatæ Da-
phnes desiderium teniret.

24. De Baccho androgygno.

Bacchum ferunt et masculam libidinem exer-
cere, et femineam pati, ac Menadibus circumse-

ptum esse. Sæpenumero diximus eum vini auctorem ac præsidem esse, illudque et viris et mulieribus dedisse, quo ingurgitati atque obruti promiscue choreas agunt. Satyros autem pastores esse aiunt; sunt tamen qui eos demones quosdam Bacchi assoclas esse existiment. De Phallo superiore oratione diximus, nimirum sceleratum ac nefarium quemdam hominem fuisse turpe atque obscenum veretrum habentem: ad cuius similitudinem mini penem ex pellibus eflingunt, vocantque φαλητάριον eumque in bacchanalibus per ludum circumlerunt: in coque olim perditii illi homines initiabantur.

25. De Semele et tonitruo.

Semele Cadmi filia a Jove amata atque compressa, Bacchum ex eo concepit. Quo nomine Juno zelotypiæ facibus inflammata in Semeles nutricem sese transformavit, petendumque ipsi a Jove censuit, ut cum ea ita consuetudinem haberet, quemadmodum cum Junone consuevisset. Consuevit autem cum tonitruo et fulmine. Hoc porro concilium idcirco ei Juno dedit, ut Jove ad eam cum tonitruo accedente confestim illa, ut mortalis, deflagraret, atque ita pellice deflangeretur, quod etiam accidit. Nam cum Jupiter ad Semelem venisset, petiissetque illa, ut eodem modo secum congrederetur, quo cum Junone solebat: congredditur ille, eamque fulmine oppressit: ac tum acceptum Bacchum, lectum adhuc immaturum femori suo insuit, posteaque septimo mense accedens Mercurius Jovis femur aperuit: sicque natus est Bacchus accepitque eum Jupiter, atque in Nysam Thraciæ urbem deportavit, nymphisque lacte alendum tradidit.

26. De utroque pede claudo Vulcano.

Clandus erat Vulcanus, unde et ἀμφιγυφίς dictus est (γυφία enim membra sunt), arte faber ætarius. Hic Venere in matrimonio habebat, qua Mars per adulterium abusus est. Atque eos in ipso facinore constitutos laqueis deprehendit. Deum autem eum vocat fuligine ac fumo obsitum; αἰθάλη enim genus est fumi crassioris. Fumo porro ille infectus erat, ut faber. Jam eum arte clarum et insignem appellant poete, quoniam illustris erat apud illos ars fabrilis. Thersitem autem Olympium idcirco eum vocat Gregorius: Homerus enim quemdam hominem inducit Thersitem nomine, claudum, gibbum, strabonem, calvum ac procacem et petulantem, atque hunc Grecorum castra secutum, non ut bellum gereret, sed ut omnibus ludibriis esset. Quoniam igitur Vulcanus claudus erat, fumoque obsitus, Deus vester, inquit ad ethnicos, Thersites est Olympius, claudus nimirum ut ille, ac procax et petulans. Quod autem mox sequitur, Non jam propter adulterium vincitur Mavors, ex eadem fabula pendet. Mars enim adulterium cum Venere perpetuus Vulcani laqueis irretitus est. Quod vero ad-

A *μαινόμενος γενομένης ἐκβακχεύειν, καὶ τοὺς Σατύρους καὶ τοὺς Σειληγνούς ἐξορρουμένους περὶ αὐτόν. Εἶπομεν δὲ πολλῶν, ὅτι αὐτὸν λέγουσιν εἶναι τοῦ οἴνου δημιουργὸν καὶ ἔφορον· καὶ ὅτι δέδωκε καὶ ταῖς γυναῖξι καὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ἔπιον, καὶ ἐμεθύθησαν, καὶ μεθύθεντες μετὰ τῶν γυναικῶν χορεύουσι περὶ αὐτόν. Τοὺς δὲ Σατύρους λέγουσιν εἶναι ποιμένας· ἄλλοι δὲ, θεοὺς τινὰς δαίμονας περὶ τὸν Διόνυσον. Περὶ δὲ τοῦ φαλλοῦ ἤδη εἰρήκαμεν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ, ὅτι ἀκάθαρτός τις ἦν αἰδοῦν ἔχων αἰσχρὸν, ᾧ ὁμοιοῦσι νῦν οἱ μῖμοι θερμάτινον, ὃ καλοῦσι φαλητάριον· καὶ τοῦτο ἔχουσιν ἐν τοῖς Διονυσίαις, φοροῦντες ἐν παιγνίοις καὶ ἐορτάζουσιν, ἐν ᾧ τότε ἐτέλουον ἐκεῖνοι.*

B

καὶ. Περὶ Σεμέλης.

Σεμέλη, Κόσμου ἦν θυγάτηρ. Ταύτης ἡράσθη ὁ Ζεὺς, καὶ συγγίνεται αὐτῇ· ἢ καὶ συλλαβοῦσα εἶχεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Διόνυσον. Ἡ δὲ Ἥρα ζηλοτύπως φερομένη, σχηματίζεται πρόσωπον τροφοῦ ἐγνωσμένης τῇ Σεμέλῃ, καὶ συμβουλεύει αὐτῇ τῇ Σεμέλῃ ἐγκύω εὔσῃ, ὅτι Αἴτηται τὸν Δία συγγενέσθαι σοι· ὡσπερ συγγίνεται τῇ Ἥρᾳ. Συνεγίνετο δὲ ὁ Ζεὺς τῇ Ἥρᾳ μετὰ βροντῶν καὶ κεραυνῶν. Ταῦτα δὲ συνεβούλευεν ἡ Ἥρα τῇ Σεμέλῃ, ἵνα ἐρχομένου τοῦ Διὸς μετὰ κεραυνῶν πρὸς αὐτήν, ὡς θνητῇ καταφλεχθήσεται, καὶ μηκέτι ἔχει τὴν ἀντίζηλον· ὃ δὴ καὶ γέγονε. Τοῦ γὰρ Διὸς ἐλθόντος πάλιν πρὸς τὴν Σεμέλην, ἤτησεν ἡ Σεμέλη οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι, ὡς τῇ Ἥρᾳ· καὶ ὡς συνεγένετο αὐτῇ, κεραυνουῖται· καὶ ἀπόλλυται ἡ Σεμέλη. Καὶ τότε λαθὼν ὁ Ζεὺς τὸν Διόνυσον ἐμβρῶτον ὄντα, ἐβράβην ἐν τῷ ἑαυτοῦ μηρῷ· καὶ ὕστερον ἐν τῷ ἐσθῶμῳ μὴν ἐλθὼν ὁ Ἑρμῆς, ἀναπτύσσει τὸν μηρὸν τοῦ Διὸς, καὶ γεννάται, ὡς φασιν, ὁ Διόνυσος· καὶ λαμβάνει αὐτὸν εἰς Νύσταν τῆς Θράκης, καὶ κεῖ παρὰ τῶν νυμφῶν γαλακτοτροφεῖται.

C

καὶ. Περὶ τοῦ Ἥφαιστου.

Χωλὸς ἦν ὁ Ἥφαιστος, διὸ καὶ ἀμφιγυφίς· γυφία γὰρ τὰ μέλη. Ἦν δὲ χαλκεὺς τὴν τέχνην. Τοῦτου γυνὴ ἦν ἡ Ἄφροδίτη, καὶ ταύτην ἐμοιχεύετο ὁ Ἄρης. Εὐρίσκει οὖν ὁ Ἥφαιστος τὴν μοιχείαν γενομένην στῆσας πάγας. Θεὸν δὲ αὐτὸν λέγει κατηθλωμένον καὶ κεκαπνισμένον· αἰθάλη γὰρ, εἶδος καπνοῦ παχυτέρου· ἐκεκαπνιστο δὲ, ὡς χαλκεὺς. Κλυτοτέχνην δὲ αὐτὸν καλοῦσιν οἱ ποιηταί, διὰ τὸ ἐνδοξον εἶναι ἐκ τῆς χαλκευτικῆς τέχνης, ἢ καὶ διὰ τὸ εὐφωδῆς αὐτὴν μετεῖναι. Θερσίτην δὲ αὐτὸν Ὀλύμπιον καλεῖ, διὰ τοιαύτην αἰτίαν· Ὁ Ὀμηρος εἰσφέρει τινὰ ἀνθρώπων ὀνόματι Θερσίτην, καὶ χολῶν καὶ στραβῶν καὶ κυρτῶν καὶ μαδαρῶν καὶ προπατῆ· καὶ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος ἠκολούθει τῷ στρατοπέδῳ, οὐ διὰ τὸ πολεμεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ γελάσθαι. Ἐπεὶ οὖν ὁ Ἥφαιστος χολὸς ἦν καὶ κεκαπνισμένος, λέγει αὐτὸς, ὅτι ὡς Θερσίτης ἦν ὁ Ἥφαιστος ὕμων. Ὀλύμπιον δὲ αὐτὸν εἶπεν, οἶονεὶ οὐράνιον· Ὀλύμπιος γὰρ ὁ οὐρανός. Ἡ φωνὴ τῶν Ὀλύμπιων αὐτὸν εἶπε, διότι ἐξ Ὀλύμπου ἦν, ἦτις ἔχει τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ· ὃ καὶ ἔως νῦν ἐν τῇ Λυκίᾳ λέγεται· εἶναι ἐν τόπῳ τινὶ τῆς Ὀλύμπου, ἐν ᾧ αὐτόματον πῦρ ἀναδίδεται καὶ

D

ἐπιονόμασται Ἰφραίστειον· ἐν ᾧ τόπων καὶ ναῶν αὐτῶν οἱ τότε Ἑλληνας ἀνήγειραν. Ἀντικρὺ δὲ οὕσα ἡ Ὀλυμπος τῆς Κύπρου, ἐνθα φυγοῦσα ἡ Ἀφροδίτη κατώκησε, κάκειθεν ἠκολούθησε τῷ Ἄρει, καὶ ἔφυγον εἰς τὸν Λίβανον, κάκει τὸ πορνεῖον αὐτῆς συνεστήσατο, καὶ ἔλαθεν ἐκεῖ καὶ τὸν Ἀδωνιν. Θεοσπίτης οὖν Ὀλύμπιος καὶ ὁ γωλῶς καὶ προσηπτής θεὸς ὑμῶν ἔφηται. Τὸ δὲ, Δεσμώτης Ἄρης διὰ μοιχείαν, τῆς αὐτῆς ἐξήρηται ἱστορίας. Μοιγεῖον γὰρ ὁ Ἄρης τὴν Ἀφροδίτην, ἐδέθη ταῖς πάγαις ὑπὸ τοῦ Ἰφραίστου. Τὸ δὲ, μετὰ τοῦ δαιμοῦ καὶ τοῦ φόβου καὶ τοῦ κυδοιμοῦ, λέγει, ὅτι οὗτοι θεράποντες εἶναι λέγονται τοῦ Ἄρεος, υἱοὶ δὲ τοῦ πολέμου· καὶ ὅτι οὗτοι συμπεπόνθασι τῷ Ἄρει· καὶ ὅτι ὁ Ἰφραίστος οὐκ ἐφοβήθη τὸν φόβον καὶ τὸν δαιμόν καὶ τὸν κυδοιμόν. Τραυματίαν δὲ καλεῖ τὸν Ἄρα, ἐπειδὴ ἐτρώθη ὑπὸ τοῦ Διομήδους, προσητευσόμενος (56) ἐν τῷ πολέμῳ· καὶ ἡ περὶ τῆς Ἀφροδίτης ἱστορία ἐντεῦθεν ἐξήρηται, ὅτι πόρνη ἦν. Ἐμοιγεύθη γὰρ ὑπὸ τοῦ Ἄρεος, καὶ ὅτι καὶ τῆς μίξεως αὐτὴν λέγουσιν ἔφορον εἶναι οἱ Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο εἶπεν αὐτὴν ὑπηρετεῖν.

A Jungit, Cum terrore, timore et tumultu, hoc ideo dicit, quia hi Pollidis filii, Martis fanuli esse, Martisque vicem dolere dicuntur : tum etiam quia Vulcanus nec terrorem, nec metum, nec tumultum pertimuit. Ad haec vulneratum fuisse Martem subjungit, quoniam temere pugnans a Diomede sauciatus est. Quod denique Venerem meretricem appellat, cum eadem fabula coleret : a Marte enim constuprata est. Vel etiam meretricem eam ob haec causam vocat, quoniam libidinis ac coitus praesidem eam esse gentiles affirmant

κζ'. Περὶ Ἀθηνᾶς καὶ δράκοντος.

Ὁ Ζεὺς, βουλόμενος ἀποκοῦσθαι ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου αὐτοῦ τὴν Ἀθηνᾶν, ἐδείξτο συνεργῶν τοῦ συλλαθόντος καὶ πληξόντος τὴν κεφαλὴν, ἵνα κυθηῖ· καὶ λόγους προσφέρει περὶ τούτου τῷ Ἰφραίστῳ· ὁ δὲ Ἰφραίστος οὐκ ἄλλως εἶλετο σχίσαι τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς, εἰ μὴ τὴν γεννωμένην ἀποπαρθεύσῃ· καὶ ὑπέσχετο ὁ Ζεὺς. Λαθὼν οὖν ὁ Ἰφραίστος τὸν βουσιλήγα, τέμνει τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς, καὶ ἐξέρχεται ἡ Ἀθηνᾶ, καὶ ἐπεδίδωκεν αὐτὴν ὁ Ἰφραίστος, ἵνα αὐτῇ συγγένηται· καὶ ἐπιδιδώκων ἀπεσπέρμηθεν εἰς τὸν μηρόν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἢ δὲ Ἀθηνᾶ λαθούσα ἔριον, ἐξεμάξατο τὸ σπέρμα, καὶ ἔρριπεν ἐν τῇ γῆ· καὶ ἐγένετο ἐκ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἐρίου ἄνθρωπος δρακοντόπους, ὃς ἐκαλεῖτο Ἐριχθόνιος, ἀπὸ τοῦ ἐρίου καὶ τῆς χθονὸς λαθὼν τὸ ὄνομα.

B 27. De Minerva virgine draconem pariente. Cum Jupiter Minervam ex cerebro suo procreare vellet, quaereretque aliquem, qui facile et parvo cum dolore caput ipsius feriret, ut illa in vitam lucemque prodiret, de hac re cum Vulcano verba fecit. Vulcanus autem hac una conditione caput ipsi secare voluit, ut eam quae mox nascitura erat, devirginaret. Idque promisit Jupiter. Accepta itaque securi Vulcanus Jovis caput scindit, sicque exiit Minerva : quam protinus Vulcanus persequi cepit, ut eum ea rem haberet. Atque illa insectione in Minervae femur semen fudit, quod quidem Minerva lana accepta extersit, atque in terram abjecit. Ita e terra ac lana illa exstitit homo draconis pedes habens, qui proinde Erichthonius vocatur, ἀπὸ τοῦ ἐρίου καὶ τῆς χθονός, id est, a lana et terra nomen C habens.

κη'. Περὶ Ἡρακλέους μαινεμένου.

Μεγάρη οὕτω καλουμένη, Κρέοντος τοῦ Θηβῶν βασιλείως θυγάτηρ, ἐγαμήθη τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἐπαῖδοποίησεν ἐξ αὐτοῦ. Ἢ δὲ Ἡρα ἀπεχθὼς πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἔχουσα διὰ πολλὰ, ἐνέβαλεν αὐτῷ μανίαν, καὶ μανείας ἀπέκτεινε τὰ ἑαυτοῦ τέκνα, ἃ ἔσχεν ἐκ τῆς Μεγαρης.

C 28. De Megara Herculis uxore. Megara Creontis Thebarum regis filia Herculi nupsit, ex eoque liberos habuit. At Juno multis de causis Herculem infesto odio persequens, furorem ipsi injecit. Quo percitus ille filios, quos ex Megara sustulerat, obruncavit.

κθ'. Περὶ Διὸς πάντα γινόμενον.

Λέγεται ὁ Ζεὺς, ἐρασθεὶς τῆς Δανάης, χρυσοῦς γενέσθαι, καὶ ρυθῆναι, καὶ οὕτως αὐτῇ συγγενέσθαι. Ὁμοίως ἐρασθεὶς καὶ Γανυμήδους, ἀετὸς ἐγένετο· καὶ οὕτως αὐτὸς μετεβλάβητο μαγγανείαις, πάντα γινόμενος δι' ἀναθαρσίαν, ὁ παρ' αὐτοῖς ἐξοχώτατος θεὸς, καὶ πάντας τοὺς ἄλλους θεοὺς ἀνέλκων εἰς οὐρανοῦς.

29. De eo, quod ait Gregorius, Jovem ob libidinem et salacitatem quidvis effici.

Jupiter Danaes amore flagrans aurum effectus est, ac difflavit : sicque eum ea congressus est. Eodem modo Ganymedis amore correptus aquila factus est. Atque ita seipsum subinde praestigiis quibusdam in alias aliasque formas immutabat, atque ob impuram libidinem in quidvis vertebatur, ille, inquam, praestantissimus apud ethnicos deus, atque omnes deos vi ad se in caelum trahens.

λ'. Περὶ τάφου τοῦ Διὸς.

Λέγεται ὁ Ζεὺς τραφῆναι καὶ ἀποθανεῖν ἐν τῇ Κρήτῃ, καὶ ἐκεῖ εἶναι αὐτοῦ τὸν τάφον, ἐν ᾧ ἐπιγέγραπται τοῦ Διὸς τάφος, ὥστε εἶναι αὐτὸν ἐλαγχροντῶν

50. De Jovis sepulcro in Creta.

Jupiter in Creta diem vitae extremum clausisse atque humo conditus fuisse dicitur : ibique monumentum ipsius esse, in quo Jovem illic jacere cre-

(56) F. προσητευσόμενος. EDII.

datur, inscripto docet. Eoque convinci amentiam et vanitatem eorum, qui Jovem deum esse asserunt. Ex eo enim convincuntur, quia et homo erat, et mortuus est, et jacet in Creta.

51. De Lucrio deo (57).

De hoc tametsi superiore oratione diximus, hoc tamen nunc quoque dicimus, Mercurium nempe apud ethnicos lucri praesidem esse. Unde etiam marsupium ipsi gestandum tribuunt, ac furtorum antistitem ipsum dicunt: ac κερδῶν et λόγιον, et ἄγγελον et ἀγοραῖον et κλωπᾶ, et ejusmodi nominibus eum appellant, id est, *lucrum* (hoc enim nomine Arnobius utitur) et *facundum* et *montium* et *forensem* et *furem*.

52. De honore quo Nilus ab Ægyptiis afficitur.

De hac historia nullam mentionem Herodotus facit. Apud Aristanetum autem rhetorem hoc legi, Ægyptios festum solenne Nilo publicitus celebrare atque omnes tam viros quam mulieres ad urbium theatra sese conferre, illicque quas quisque et quæque epulas habeat, esitare: ac tum instituta communi chorea hymnos eosdem Nilo cantillare, quos Jovi canere solent: tanquam videlicet Nilus Jovis opus ipsis exsequatur, ac regioni praesit. Idcirco autem fortasse androgynorum honores vocat, quod omni frequentia viri ac mulieres perbaechentur, ac sexnumero, ut in temulentia, libidini indulgeant.

53. De Iside et Mendetibus.

Isis apud Ægyptios magnopere colitur. Io hanc esse dicunt, quæ a Jove Argo erepta est, atque in Iovem commutata. Cornua enim circa ipsius statuæ caput appingunt. In eorum enim, ut jam diximus, apud Ægyptios numero est, quæ maximis honoribus afficiuntur. Mendesium autem historia est hujusmodi: Ægyptii Pana Mendetem vocant, quoniam lingua ipsorum Mendes hircum sonat. Pan porro hircinam formam habet. Tanta autem religione Mendetem hunc sive Pana colunt, ut a capris quoque omnino abstineant, quod Deus ipsorum caprina forma sit. Jam vero Apides boves sunt, qui magno in honore apud Ægyptios habentur. Pariebant autem illi, licet alioqui puri atque incorrupti pristino tempore fuissent; signumque aliquid habebant, ex quo apud Ægyptios constabat Apides eos esse, ac longo temporis spatio gignebantur. Cum autem procreatus fuisset Apis, maximum festum circa eum Ægyptii celebrabant, ac sacerdotes etiam quidam, qui bovi ipsi sacra faciebant. Quod autem ait Gregorius feras quasdam portentosas compositæque nature, hoc intelligit, quod ipse quoque Alexandria vidi, nimirum perexiguas quasdam statuas, caput canis habentes atque adnexum aliud caput felis, aliudque in super accipitris. Quæ quidem Ægyptii colebant, statuisque inscribebant. Nec vero pietam hujusmodi naturam venerabantur, sed etiam belluas alias mutas, quas nefas est venerari.

54. De Pane et Priapo.

Panos historia sic se habet: Ferunt Penelopes uxoris Ulyssis procos apud eam obstinato animo mansisse, tandemque omnes ea potitos esse, ex

(57) Hæc omittit Nonnus.

λεγόντων τὸν Δία θεόν. Ἐλέγχονται γὰρ, ὅτι καὶ ἀνθρώπος ἦν καὶ τέθνηκε καὶ κεῖται ἐν τῇ Κρήτῃ.

λβ'. Περὶ Νεΐλου.

Ἡρόδοτος οὐδὲν λέγει· ἀνέγνων δὲ παρὰ Ἀριστάνετῳ τῷ ἱστορικῷ, ὅστις ἱστορεῖ, ὅτι ἑορτάζουσιν Αἰγύπτιοι τῷ Νεΐλῳ ἑορτήν πανδημίαν πάντες καὶ πᾶσαι ἔρχομενοι περὶ τὰ θέατρα τῶν πόλεων, κάκεισε θοινοῦνται ἕκαστος ὃ ἔχει, χορούς τε συστησάμενοι ἄδουσι τῷ Νεΐλῳ ᾠδὰς, ἃς τῷ Διὶ ἄδουσι, ὡς τοῦ Νεΐλου τὸ τοῦ Διὸς ἔργον ποιούντος, καὶ ἄρδοντος τὴν χώραν. Ἀνδρογύνων δὲ δοκεῖ λέγειν τιμὰς, τὸ πανδημίαν τοὺς ἄρδοντας μετὰ τῶν γυναικῶν ἐκβακχεύεσθαι καὶ πολλαίαις ἐν μέθῃ ἀσελκῶναι.

λγ'. Περὶ Ἴσιδος καὶ Μενδησιῶν.

Ἡ Ἴσις τιμᾶται παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ μεγάλως τιμᾶται. Λέγεται δὲ αὕτη εἶνα· ἢ Ἰὼ ἢ ἀρπασθεῖσα παρὰ τοῦ Διὸς ἐκ τοῦ Ἄργους καὶ μεταβληθεῖσα εἰς βοῦν. Κέρατα γὰρ περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος αὐτῆς ποιοῦσιν. Ὡς εἶπον δὲ, τῶν πάντων τιμωμένων ἦν παρ' Αἰγυπτίους. Ἡ δὲ περὶ τοὺς Μενδησίους, ἐστὶν αὕτη· Τὸν Πᾶνα Μένδητα καλοῦσιν οἱ Αἰγύπτιοι, διὰ τὸ καὶ τὸν τραγὸν τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ Μένδητα καλεῖν. Ὁ δὲ Πᾶν τραγοπρόσωπος ἐστίν. Σέβονται οὖν οὕτω τὸν Μένδητα τοῦτον, ἥτοι τὸν Πᾶνα, ὥστε μηδὲ γεύεσθαι αἰγῶν διὰ τὸ τοῦτον εἶδος ἔχειν τὴν τῶν αἰγῶν τὸν Πᾶνα τὸν αὐτῶν θεόν. Οἱ δὲ Ἀπίδας, βοὺς εἶσι τιμωμένοι παρ' Αἰγυπτίους· ἐτίκτοντο δὲ οὗτοι καθαρὸι δὴ τινες, ἐν τῷ πρὶν χρόνῳ, καὶ σημεῖον εἶχον τι, ὃ ἐδήλου αὐτοὺς εἶνα· Ἀπίδας. Ἐγεννῶντο δὲ διὰ χρόνου πολλοῦ· ἐπάν δὲ ἐγεννήθησαν, ἑορτὴν μεγάλην ἦγον οἱ Αἰγύπτιοι· καὶ ἰερεῖς τινες περὶ τὸν γεννηθέντα βοῦν, οἵτινες ἱερῶντο αὐτῷ τῷ βοῖ. Τὸ δὲ γράφειν θηρία σύνθετα καὶ ἀλλόκοτα, τοῦτο λέγει, ὃ καὶ εἶδον ἐγὼ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀγαλμάτια μικρὰ, ἔχοντα κεφαλὴν κυνὸς, καὶ παραφουρμένην κεφαλὴν ἐτέραν αἰλουροῦ, καὶ ἐτέραν ἰέρακος, καὶ ἐσέβοντο ταῦτα οἱ Ἕλληνας, καὶ ἐν εἰκόσιν ἐνέγραπον. Οὐ μόνον δὲ τοιαύτην φύσιν ἐνέγραπον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα θηριόμορφα τινα, ὃ ἐσέβοντο οἱ Αἰγύπτιοι· ἃ ἑμέμψ' οὐκ ἐστίν.

λδ'. Περὶ τοῦ Ἡριάπου καὶ τοῦ Πανός.

Λέγεται, ὅτι ὅτε οἱ μηνησῆρες τῇ Πηνελόπῃ τῇ τοῦ Ὀδυσσεύος γυναικὶ παρέμενον, συνεμίγησαν αὐτῇ πάντας, καὶ ἐγεννήθη ὁ Πᾶν, ὡς καὶ ἐν τῷ πρώτῳ

λόγω εἴρηται· Πάν δὲ ἐκλήθη, ἐπειδὴ ἀπὸ πάντων ἅ
 τῶν μνηστῆρων συναλήφθη. Λέγουσι δὲ Αἰγύπτιοι,
 αὐτῆς τῆς μίξεως εἶναι ἑφορον τὸν Πᾶνα· ἔνθεν καὶ
 τραγοσκελῆ αὐτὸν ποιοῦσι, διὰ τὸ κατωφερῆ εἶναι
 τὸν τράγον περὶ τὰς μίξεις, ὃν καὶ καλοῦσιν Αἰ-
 γύπτιοι Μένδητα. Ἡ δὲ περὶ τὸν Πρίαπον, ἐστὶν
 αὐτῆ· Λέγεται μετὰ τὸ ἀναλθεῖν τὴν Ἀφροδίτην ἐκ
 τῆς Λίθιοπίας, κάλλος ἀμέτρητον ἐπιφέρεισθαι· ὥστε
 καὶ αὐτὸν τὸν Δία ἐρασεῖσθαι αὐτῆς, καὶ συγγενόμε-
 νον αὐτῇ, ζῆλον ἄπειρον τῇ Ἥρᾳ καταλιπεῖν. Εὐθύς
 οὖν ἡ Ἥρα τὸ μέλλον προσκοπήσασα, καὶ ὅτι ἤμελλε
 τὸ τιμώμενον ἐκ ταύτης βρέφος κάλλει ὑπερφέρειν,
 καὶ κατακρατῆσαι πάντων τῶν ἐκ Διὸς τεχθέντων,
 ἤφατο τῆς κοιλίας τῆς Ἀφροδίτης, καὶ παρεσκευάσα-
 μαγγανείᾳ τιμὴ τὸ βρέφος κακόμορφον τεχθῆναι.
 Τεχθέντος οὖν τοῦ βρέφους ἀμόρφου καὶ ἀσήμου
 πάνυ, αἰσχροῦ τε καὶ περισσοσάρκου, καὶ ἑωρακυῖα
 αὐτὸ ἡ μήτηρ, ὅτι μέλλει τὸ τεχθὲν πλείστον αὐτῇ
 φόνον ἐπιφέρειν, ἐρύθη λαθοῦσα εἰς ὄρος. Περιτυ-
 χίων δὲ τις τοῦτω ποιμὴν, λαθὼν ἀνέθρεψε· καὶ ὡς
 πρὸς εὐκαρπίαν τῆς γῆς καὶ τῶν κτηνῶν καὶ τε-
 τραπόδων νομίσας εἶναι τὸ ἐκείνου ὑπάρχον πάθος
 (λέγω δὲ τὸ τοῦ αἰδοῦσι· εἶχε γὰρ τοῦτο ἐπάνω τῆς
 πυγῆς), λαθὼν ἰδρύσατο, καὶ ἐτίμησε, καὶ ὠνόμασε
 Πρίαπον· δηλῶν, κατὰ τὴν τῶν Ἰταλῶν γλῶσσαν,
 τὸν ἐκ πλάνης τοῦς ἐν πλάνῃ καὶ ἐρημίᾳ σῶζοντα·
 καὶ ἐξ ἐκείνου λέγεται παρὰ τοῖς ποιμέσιν τιμᾶσθαι ὁ
 Πρίαπος. Τὴν δὲ Ἑρμαφρόδιτον, ἀρξενόητλόν τινα
 καὶ ἀνδρόγυνόν φασιν εἶναι, καὶ γυναικῆς καὶ ἀνδρὸς
 αἰδοῖον φέροντα, καὶ πάσχειν ἡνὲν τὰ τῶν γυναικῶν,
 ὁρᾶν δὲ τὰ τῶν ἀνδρῶν.

λε'. Περὶ θεῶν διεσπασμένων.

Ἡρσεφόνῃ γεννᾷ τὸν Ζαγραιῶν Διόνυσον, ἐκ τοῦ Διὸς
 συλλαβοῦσα αὐτόν. Τοῦτον γεννηθέντα οἱ Τιτᾶνες (Ἰαι-
 μονίων δὲ τάξεις αὐταί) φθονήσαντες τῷ Διονύσῳ, ὡς
 ἐκ Διὸς ἔχοντι τὴν γέννησιν, διασπαράσσουσιν αὐτόν.
 Ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὅτι καὶ ὑπόθεσιν τῆς Ἥρας δι-
 εσπάσθη ὑπὸ τῶν Τιτᾶνων ὁ Διόνυσος. Καὶ περὶ μὲν
 τῶν διεσπασμένων θεῶν, ἐστὶν αὕτη ἡ τοῦ Διονύσου
 περὶ δὲ τῶν περιεκομμένων, οὐδεμία τις φαίνεται
 ἡμῖν ἱστορία, ἢ ἡ περὶ τῶν Γιγάντων. Οὗτοι γὰρ
 πολεμεῖν ἔθελον τοῖς θεοῖς. Οἱ δὲ θεοὶ ἀντιστρατευσ-
 σάμενοι, ἐπολέμησαν, καὶ κατέκοψαν αὐτούς, τοῦ
 Διὸς τὸν κεραυτὸν ἐπιπέμψαντος αὐτοῖς καὶ καταφλέ-
 ξαντος αὐτούς.

λς'. Περὶ τοῦ Κωκυτοῦ καὶ Πυριφλεγέθοντος.

Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι περὶ τῶν λέξεων καὶ
 τῶν ἀποκληρώσεων τῶν ψυχῶν λέγει, ὅτι οἱ ἀδίκως
 βεβιωκότες, κολάζονται ἐν τῷ Κωκυτῷ καὶ ἐν τῷ
 Πυριφλεγέθοντι, καὶ ἐν τῷ Ταρτάρῳ. Ποταμὸς δὲ
 οὗτος εἰσὶν· ὁ μὲν Κωκυτὸς, ψυχρότατος· ὁ δὲ Πυρι-
 φλεγέθων, θερμότατος· ὁ δὲ Ταρταρος, μέσος τις
 τόπος τοῦ παντός, ἐν ᾧ ἀνίμῃσις ἐστὶν ὑδάτων καὶ
 κατὰ ποσὶς ἄχρι τοῦ τέλους τοῦ παντός, σκοτεινός
 τις καὶ ἀφεγγής· καὶ ὅτι καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ

ipsisque Pana exstitisse. Atque ideo Pan dietus
 est, quod ab omnibus proeis procreatus fuerit. Ac
 dicunt Aegyptii eum coitus ipsius praesidem esse :
 unde etiam hircinis eruribus eum describunt, quod
 hircus ad venerem proclivis sit, quem Aegyptii
 Mendetem vocant. Haec de Pane : nunc de Priapo.
 Ajunt Venerem, cum ex Aethiopia veniret, incre-
 dibilem quamdam pulchritudinem secum attulisse :
 adeo ut Jupiter quoque ipse ejus amore inflamma-
 tus, ac cum ea congressus infinitam Junoni zelo-
 typiam injecerit. Confestim ergo Juno futurum pre-
 sentiens, prospiciensque fore ut infans, qui ex ea
 proditurus erat, corporis elegantia filios omnes
 Jovis antecelleret, praestigiis quibusdam antever-
 tens Veneris ventrem attractavit, effecitque ut in-
 fans deformis pareretur. Cum igitur turpis ac
 foedus in primis et obscenus obesusque puer in
 lucem prodiiisset, conspicens mater filii defor-
 mitatem summo sibi dedecori ac probo fore, ac-
 ceptum infantem in montem projecit : in quem eum
 pastor quidam incidisset, ipsum accepit et educa-
 vit. Atque ut ad fertilitatem terrae et jumentorum
 ac quadrupedum esse arbitratus hoc vitium, quod
 ipsi inerat, hoc est obsceni membri accepit illud
 fixitque et honoravit, Priapumque vocavit, id est,
 juxta Latinam linguam, eum qui ex errore libera-
 tus iis qui in errore ac solitudine versantur, salu-
 tem illaturus est (58). Atque ex eo tempore a pa-
 storibus coli caepit est Priapus.

55. De concisis ac discerptis diis.

Proserpina ex Jove Liberum patrem concepit,
 quem, simul atque in lucem editus est, Titanes,
 qui demoniaci quidam ordines quidam sunt,
 invidiae caestro adversus eum perenti, quoniam a
 Jove procreatus esset, crudelissime discerpterunt.
 Alii Junonis consilio atque impulsione eum a Tita-
 nibus laceratum fuisse affirmant. Atque haec de
 discerptis diis. Quod autem ad concisos deos atti-
 net, nihil de hac re memoriae proditum est, nisi
 forte hoc de gigantibus intelligendum est, qui cum
 bellum diis intulissent, ab ipsis superati et concisi
 sunt, atque a Jove inmisso fulmine coneremati.

56. De pœnis.

Plato in *Phaedone* de animarum sedibus ac praemiis pœnisque verba faciens, ait eos qui injuste et scelerate vixerunt, in Coccyto et Pyriphlegethonte atque in Tartaro pœnas luere. Fluvii autem sunt illi, quorum alter frigidissimus est, alter calidissimus. Tartarus vero medius mundi quidam locus est obscurus et caliginosus, in quo flagitiosi et nefarii homines exeruciantur. At vero Acheron, qui medius quoque quodammodo est, lustralis po-

tius esse videtur, quam scelerum vindex, utpote A
qui hominum peccata abluat et abstergat.

57. De Tantalo (59).

Tantalus Jovis filius erat. Hic cum deorum mensa dignus habitus fuisset, ipsorum mysteria per-
vulgavit : ob idque hujusmodi pœnam pendit : In
subterraneis tribunalibus petram capiti superim-
positam habet, atque infra se aquam uberem et
copiosam et frugiferas plantas : ipsique minax la-
pis impendit, atque in ea calamitate est, ut si
adjacente aqua sitim sedare tentet, lapis eadens
eum excruciet : ita miser et fame et siti contabe-
scit, videns quidem ea quibus et fami et siti mede-
ri possit, cæterum eo calamitatis redactus, ut iis ob
independentem ipsius cervibus petram, frui nequeat.

58. De Tityo.

Tityus Latonæ amore captus est, eamque capitis
velo tenuit. Postea Diana et Apollo Latonæ filii sa-
gittis eum confeerunt, ac sustulerunt. Nunquam,
ut ferunt fabulæ, sagittis trajectum pectus habet,
ex eoque cruciatur.

59. De Ixione.

Ixion Junonem deperibat : ejusque nefariam eu-
piditatem Juno ad Jovem detulerat. Jupiter itaque
ut exploratum haberet, num vere ille Junonem
deamaret, Junonis formam nebulae impressit, ipsi-
que proposuit, Ixion autem ipsam Junonem esse
arbitratus eum ea congregitur. Quo facinore suc-
census Jupiter hujusmodi supplicio eum affecit : In
rota eum extendit, effecitque ut rota perpetua vo-
lubilitate feratur. Ita ille sursum semper deorsum-
que volvitur, eoque supplicii genere vexatur.

40. De eo cujus jecur ab avibus roditur.

Prometheus ignem diis furatus esse, atque ad
homines detulisse fertur, Jovem insuper in carnum
sacrificii distributione circum-eripsisse, ac proinde
eum ad iram incitasse. Jupiter itaque ad hunc mo-
dum in eum animadvertit : Ad Caneasum montem
eum alligavit, ipsique aquilam immisit, que jecur
ipsius quotidie renascens quotidie depascetur.

μα'. Περὶ τῆς Κυκλωπείας τιμῆς (60).

Ὁ Κύκλωψ, οὗτος λέγεται εἶναι ἥρωϊς τις ληστρικὸς καὶ ποιμὴν, ὃς ὤκει τὴν Σικελίαν, εἶχε δὲ ἕνα
ὄφθαλμόν. Τοῦ οὖν Ὀδυσσεὺς ἀποπλανηθέντος μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον μετὰ τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, καὶ
ἐλθόντος περὶ τὴν Σικελίαν, ὁ Κύκλωψ συνέλαβε καὶ αὐτὸν τὸν Ὀδυσσεῦν καὶ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ· καὶ
τοὺς μὲν ἐταίρους αὐτοῦ πρώτους κατέφαγε, τὸν δὲ Ὀδυσσεῦν τηρήσας εἰς ὕστερον καταφαγεῖν οὐκ ἔσχυσε
διαδράντος αὐτοῦ· διέδρασε δὲ μεθύσας τὸν Κύκλωπα καὶ τυφλώσας αὐτόν· καὶ ὑπὸ τὸ ἔριον ἐνὸς κριοῦ
κατακρεμάσας αὐτόν, καὶ ἐξελθὼν σὺν τῷ κριῷ, οὕτως ἀπέδρα.

μβ'. Περὶ στηλῶν Ἡρακλείων.

Τοῦ Ἡρακλέους περὶ τὰ Γάδειρα ἐλθόντος, καὶ μηκέτι ἰσχύσαντος περαιτέρω ἀπελθεῖν· οὕτε γὰρ
περάσαι ἔσχυσε τὸν Ἄρκανόν· τὰ γὰρ Γάδειρα εἰσοδὸς ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Ἄρκανου εἰς τὴν δυτικὴν θάλασσαν·
ἄχρι οὖν τῶν Γαδεύρων γενόμενος, στήλας ἕστησεν ἐκεῖ, ὡς μέχρι τῶν ἐκείσε βατῆς οὐσης τῆς θαλάσσης
καὶ τῆς γῆς, καὶ τὸ ἐπίκεινα οὐκέτι· καὶ ἀκούει ὁ τόπος Ἡρακλείους στηλῶν.

(59) Numm. 57, 38, 39 sine distinctione in
Græco leguntur.

(60) Græco jam cum Latinis non concordant,

κολάζονται οἱ ἄδικοι· ὁ δὲ Ἀχέρων, καὶ αὐτὸς μέσος
τις, ὃς καθαρσίῃ ἔοικε, καὶ οὐ κολαστηρίῳ, βύπτων
καὶ σμήλων τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀνθρώπων.

λζ'. Περὶ Ταντάλου.

Ὁ μὲν Τάνταλος υἱὸς ἦν τοῦ Διὸς. Οὗτος, ὡς φαίνεται,
ἤξιόθη τῆς τραπέζης τῶν θεῶν· καὶ ἀξιώθει, ἐδη-
μοσίευσεν τὰ μυστήρια αὐτῶν, καὶ κολάζεται· κλάσιν
διὰ τοῦτο τοιάνδε· Ἔστιν ἐν τοῖς ὑπὸ γῆν δικαιοτη-
ρίοις, ἔχων πέτραν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ κάτω ὕδωρ
πολὺ καὶ βλαστήματα καρποφόρα· καὶ ἤρηται ὁ
λίθος κατ' αὐτοῦ. Ἐὰν οὖν, φησί, θέλῃ πιεῖν ἐκ τοῦ
παρακειμένου ὕδατος, πίπτει ἡ πέτρα ἐπάνω αὐτοῦ,
καὶ τιμωρεῖται αὐτόν. Ἐκ τούτου φησὶν ὅτι λιμῶν καὶ
δίψης τήκεται· ὄρων μὲν ἀφ' ὧν δεῖ φαγεῖν καὶ πιεῖν,
μὴ δυνάμενος δὲ μεταστρεῖν διὰ τὴν ἐπηρητημένην κατ'
αὐτοῦ πέτραν. Ἢ δὲ περὶ τοῦ Τιτυοῦ, ἐστὶν αὕτη·

λη'. Περὶ Τιτυοῦ.

Ὁ Τιτυὸς ἠράσθη τῆς Ἀρτεῦς, καὶ ἐραστοῦς ἐκρά-
τησεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κρηθέμιου, θέλων αὐτῇ συγ-
γενέσθαι· εἶτα Ἄρτεμις καὶ Ἀπόλλων, παῖδες ὄντες
τῆς Ἀρτεῦς, κατετόξευσαν αὐτόν καὶ ἀνέκλον· καὶ νῦν,
φησί, κολάζεται ἐν τῷ ἄδῳ, ἔχων τὰ βέλη ἐμπεπαρ-
μένα ἐν τῷ ἤπατι. Ἢ δὲ περὶ τὸν Ἰξίωνα ἐστὶν αὕτη·

λθ'. Περὶ Ἰξίωνα.

Ἰξίων ἠράσθη τῆς Ἥρας· ἢ δὲ Ἥρα προσαγγέ-
λει τῷ Διὶ· ὁ δὲ Ζεὺς βουλευθεὶς γινώσκει εἰ ὄντως
ἠράσθη αὐτῆς, ἐξομοῖαι νεφέλην τῇ Ἥρᾳ, καὶ πέμ-
πει πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ Ἰξίων νομίσας αὐτὴν τὴν Ἥραν
εἶναι, συμμίγνυται αὐτῇ τῇ νεφέλῃ. Καὶ ὀργισθεὶς
ὁ Ζεὺς, κολάζει αὐτόν οὕτω· Τροχῶν διατείνας αὐτόν,
ἐποίησεν αὐτὸν φέρεσθαι τὸν τροχόν· καὶ ἔστιν αὐτὸν
οὗτος ἀνακυκλοῦμενος καὶ καταφερόμενος ταύτην
τινὰ τιμωρίαν.

μ'. Περὶ Προμηθεῦς.

Ὁ Προμηθεὺς, οὗτος λέγεται κλέψαι τὸ πῦρ παρὰ
τῶν θεῶν, καὶ ἐνεγκεῖν εἰς ἀνθρώπους· καὶ ὅτι περὶ
τὰ κρέατα τοῦς θυσίας ἀπατήσας τὸν Δία, εἰς ὄργας
ἐκίνησε τούτον διττάς. Τοῦτον οὖν θέλων τιμωρή-
σασθαι, ἐποίησεν αὐτόν κατασθεῖν αὐτοῦ τὸ ἤπαρ·
τῇ δὲ νοκτὶ πάλιν ἀναπληροῦτο· καὶ πάλιν ἔρχετο ὁ
ἀετὸς ἡμέρας γινομένης, καὶ ἤσθειεν αὐτό, ἕως οὗ
D ἐλθὼν ὁ Ἡρακλῆς, ἐτόξευσεν τὸ ὄργανον τοῦτο.

sed, ut jam diximus, utrumque textum retinemas,
utpote e diverso fonte derivatum.

μγ'. Περὶ τοῦ φαλλοῦ.

Τοῦ Ὁσίου, ἦτοι Διονύσου, διασπασθέντος ὑπὸ Τυφῶνος, φασίν, ὡς ἡ τούτου ἀδελφὴ ἡ Ἴσις, τὰ τούτου μέλη σὺν πόνῳ πολλῷ συλλέξασα, μόνον τὸ αἰδοῖον οὐχ εὔρε. Τούτου χάριν εἰκόνα τοῦ αἰδοίου ποιήσασα, προσκυνεῖσθαι ὑπὸ πάντων ἐκέλευσε. Ἦνεται οὖν παρ' Ἑλλήσιν ἑορτὴ τοῦ φαλλοῦ, ἣν προσεγγόρευσαν Φαλλολαγῶγια.

MONITUM ⁽¹⁾.

Collectionem historiarum ac fabularum, Nonno auctore, quarum S. Gregorius Nazianzenus meminit in duabus *contra Julianum imp. invocationibus*, jandiu edidit Richardus Montacutius, eaque collectio in Nazianzeni editiones utiliter recepta fuit. Nunc mihi in Vaticanis codicibus persimilis historiarum fabularumque collectio eodem Nonno auctore occurrit, ad alias duas Nazianzeni orationes, nempe ad *Epitaphium divi Basilii*, et ad homiliam in *sancta Lumina*; quod ego sane scriptum, Montacutii exemplum secutus, in lucem emittere libenter decrevi, resecatis tamen iis fere omnibus, quae apud Cosmam (2), ad litteram jam exstabant. Etsi enim in superiore opere nihil Cosmae detraxi, quanquam is saepe Montacutianum Nonnum expilabat, nunc illas tamen Vaticani Nonni partes in hoc meo libro nolui recedere quae apud Cosmam leguntur.

ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΝΟΝΝΟΥ ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ἐν ἐμνήσθη ὁ πάνσοφος καὶ ἐν ἀγίοις μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ μεγάλου Βασιλείου (5).

NONNI ABBATIS COLLECTIO ET INTERPRETATIO

HISTORIARUM GRÆCARUM,

Quarum meminit sapientissimus et inter sanctos magnus Gregorius Theologus in laudatione funebri sancti Patris nostri Basilii.

Οἱ τῶν ἔξω ῥήτορες τε καὶ σοφισταὶ βουλόμενοι ἅ τιν ἐγκωμιαζόμενον παρ' αὐτῶν εὐγενέστατον δεῖξαι, λέγουσιν, ὡς οὗτος τὸ γένος κατάρχει, εἰ Τύχοι, ἀπὸ Πέλοπος ἢ Κέκροπος, ἢ Ἡρακλέους, ἢ τῶν ἄλλων τῶν νομισθέντων ἥρώων, ἢ καὶ ἄλλως πως ἀγαθῶν γενομένων ἀνδρῶν. Φησὶν οὖν ὁ θεὸς Γρηγόριος, ὅτι οἱ τοῦ θειοτάτου Βασιλείου προπάτορες, μείζους καὶ εὐγενέστεροι ἦσαν τῶν νομιζομένων παρὰ τοῖς ἔξω εὐγενῶν. Καὶ ὁ μὲν νοῦς τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦτο βούλεται. Εἰπεῖν δὲ δεῖ τίνες οὗτοι ὄντων, ὁ Πέλοψ, καὶ ὁ Κέκροψ, καὶ Ἀλκμαίων, καὶ ὁ Ἡρακλῆς· οἱ γὰρ τούτων ἀπόγονοι λέγονται λοιπὸν ἀπὸ μὲν τοῦ Πέλοπος Πελοπίδαι, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Κέκροπος Κεκροπίδαι, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀλκμαίωνος Ἀλκμαιωνίδαι, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἡρακλέους Ἡρακλειδαί, καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰακοῦ Αἰακίδαι.

Rhetores et sophistæ profani ea mente ut, quem celebrant, natalibus clarum ostendant, ex genere eum, dummodo ita fieri possit, vel Pelopis, aut Cecropis alicujusve ex aliis pro heroibus habitis vel ex viris qui quoquo modo unquam inclaruerunt, declarant. Refert igitur divus Gregorius progenitores sanctissimi Basilii ex iis fuisse qui clari et nobiles apud ethnicos habebantur. Et hæc est mens divi Gregorii. At quinam sint isti dicere oportet. Pelops, Cecrops, Alcæon, Hercules: quorum posterii alii Pelopidae a Pelope, alii Cecropidae a Cecrope, Alcæonidae alii, ab Alcæone, ab Heraclide alii Heraclidæ, et tandem ab Æaco Æacidæ alii posthæc nominantur.

(1) Mai *Spicileg. Rom.* II, 574.

(2) Vide hujusce *Patrologiæ* tom. XXXVIII, Opp. Gregorii tom. IV.

(5) Oratio XLIII, olim XXXII, pag. 769 109. edit.

1. *De Pelope.*

Pelops filius erat Tantali Phrygiæ regis. Hic A
Tantulus cum Ilo, qui in Troade condidit Ilium, bellum gerens, clademque metuens, filium suum Pelopem præbitis pecuniariis subsidiis ad Epirum petendam induxit. Si vicerim, inquit, in Phrygiam revertere; sin autem fuerim victus, in Europa manere. Opibus acceptis in Græciam advenit Pelops, in regionem quæ vocabatur Apia et regem habebat Œnomauum, puellæ nomine Hippodamiæ patrem. Pelops, Œnomao in equestri prælio superato, ejus filiam Hippodamiæ uxorem duxit, regioneque potitus cui pro Apia Peloponnesi vocabulum imposuit, hoc est, Pelopis insula. Omnes illius posterii Pelopidæ nominantur; ii sunt: Atreus, Thyestes, Agamemno, Menelaus, et ultimus Orestes. Hæc sufficiant de Pelopide, modo in Cæcropem deflaat oratio.

2. *De Cæcrope.*

Rex Atheniensium Cæcrops fuit, quo regnante maxime floruit Attica regio: bilinguis vocabatur, quod duabus calluerit linguis, Græca scilicet et Ægyptiaca. Dicuntur Athenienses ex Ægypto ab urbe Saïde migrasse duce illo Cæcrope, qui, dum in Græciam transiret, Græcam et Ægyptiacam linguam ediscebat, et utriusque gnarus eo advenit. Falsa est opinio quæ tenet Athenienses fuisse indigenas, infirma hac verisimilitudine nixa illos nunquam expulsos in Attica incolas collocasse. Nam sterilis adeo terra non magnum apud alios immigrationis desiderium excitavit. Hactenus de Cæcrope; de Alcæone nunc loquamur.

γάρ ὅσα ἡ χώρα, οὐ πᾶν ἦν ζῆλωτὴ καὶ ἄλλους περὶ Ἀλκμαίωνος.

3. *De Alcæone.*

Hic natione Atheniensis clarum nomen adeptus est ob animi firmitatem quam in tuenda Atheniensium libertate exhibuit. Tyrannide Athenis a Pisistrato occupata, patriæ servitutem non ferens, migravit, ac toto exsili tempore curas omnes in restituenda libertate contulit, secum reputans quomodo illud tanti momenti consilium perficeret. Delphos profectus, ad sacerdotem Apollinis venit oraculi gratia pretio redimendi. Quod illi bene cessit. Quapropter cunctos dei ministros suis audientes dictis summique in arbitrium subjectos videns, sacerdoti et Pythiæ persuasit ut, si quis Lacedæmonius interrogaturus oraculum veniret, nullum aliud ei responsum nisi hoc daretur: Vobis Deus præcipit ut Athenis instauretis libertatem. Quo sapiens dato Lacedæmonius incitamento, hi tandem venerunt expuleruntque tyrannos ex Athenis. Ab illo tempore magnum fuit Alcæonis decus qui sapientia Atheniensium restituit libertatem. Sed huc usque de Alcæone.

α'. *Περὶ τοῦ Πέλοπος.*

Πέλοψ υἱὸς γέγονε Ταντάλου Φρυγίας βασιλείου. Ὁ Τάνταλος δὲ οὗτος πόλεμον ἐσχηκὸς μετὰ Ἴλου τοῦ κτίσαντος τὸ Ἴλιον τὸ ἐπὶ Τροίας, καὶ φοβούμενος τὴν ἤτταν, ἐπέτρεψε τῷ Πέλοπι τῷ ἰδίῳ παιδί λαβόντι χρήματα, ἀπᾶραι ἐπὶ τὴν ἠπειρον, εἰπὼν ταῦτα, ὅτι ἴκῃ μὲν νικήσω, ὑποστρέψεις πάλιν εἰς τὴν Φρυγίαν· ἐπὶ δὲ ἤττηθῶ, μένει εἰς τὴν Εὐρώπην. Λαβὼν οὖν ὁ Πέλοψ χρήματα, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν χώρᾳ Ἀπίᾳ καλουμένῃ· ἦτις Ἀπία χώρα βασιλεῖα εἶχε τὸν Οἰνόμαον, ἔχοντα θυγατέρα Ἰπποδάμειαν ὀνόματι. Εἶτα ἀγωνισάμενος ἐνταῦθα ὁ Πέλοψ ἵππικὸν ἀγῶνα μετὰ Οἰνομάου, καὶ νικήσας, ἔλαβε γυναῖκα τὴν τοῦ Οἰνομάου θυγατέρα Ἰπποδάμειαν, καὶ κατέσχε τὴν χώραν· καὶ ἀντὶ Ἀπίας ἐκάλεσεν αὐτὴν Πελοπόννησον, ὅ ἐστιν ἡ τοῦ Πέλοπος νῆσος. Πάντες οὖν οἱ ἀπὸ τοῦ Πέλοπος καλοῦνται Πελοπίδαι· οἷον, Ἀτρεὺς, Θυέστης, Ἀγαμέμνων, Μενέλαος, καὶ τελευταῖος Ὀρέστης. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Πέλοπος ταῦτα, περὶ δὲ τοῦ Κέκροπος ἕξῃ λέξεται.

β'. *Περὶ τοῦ Κέκροπος.*

Κέκροψ βασιλεὺς γέγονεν Ἀθηναίων· ὃς μεγάλως τὴν Ἀττικὴν κατεκόσμησεν. Οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ διφυῆς καλούμενος· ἐκαλεῖτο δὲ διφυῆς, ὅτι δύο φωνὰς ἦν ἡρακήμενος· μίαν μὲν τῆς Ἑλλάδος, ἐτέραν δὲ τὴν τῆς Αἰγύπτου. Λέγεται γάρ, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἄποικοι εἰσιν Αἰγυπτίων, ἀπὸ Σάεως πόλεως. Ἦγεμὼν οὖν τῆς ἀποικίας γέγονεν οὗτος ὁ Κέκροψ· καὶ ἔλθων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθε τὴν Ἑλλάδα φωνὴν καὶ τὴν Αἰγυπτίαν· καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἔχων καὶ τὴν Αἰγυπτίαν. Ὅ δὲ λόγος, ὁ λέγων αὐτόχθονας εἶναι Ἀθηναίους, μῦθος ἐστὶ, λαβὼν τὸ πλάσμα ἀπὸ τοῦ μηδέποτε ἀπωσθῆναι, μᾶλλον δὲ ἀνασθῆναι τοὺς οἰκήσαντας εἰς τὴν Ἀττικὴν. Λεπτόγλωσσοι οἰκίσται. Περὶ μὲν Κέκροπος ἄλλῃ· εἰπεῖν δὲ δεῖ

γ'. *Περὶ Ἀλκμαίωνος.*

Οὗτος Ἀθηναῖος ἦν τὸ γένος, ἐπίσημος λίαν, τὴν ἐλευθερίαν ἀεὶ φυλάττειν ἐθέλων τοῖς Ἀθηναίοις Τυραννηθείσης οὖν τῆς πόλεως ὑπὸν Ἡμιστεράτου, ἐξῆλθεν οὗτος, μὴ φέρων ὄρεῖν δουλεύουσας τὰς Ἀθήνας. Ἐξῆλθων οὖν μηχανᾶται, καὶ σκοπὸν εἶχε πῶς τὴν ἐλευθερίαν ἀποκαταστήσει Ἀθηναίους. Δ' Ἀπελθὼν οὖν εἰς Δελφοὺς εἰς Ἀπολλώνειον ἱερὸν, ἐκμισθοῦται παρὰ Δελφοῖς τὸ ἱερὸν ἐπὶ μισθορορίᾳ· ἐκμισθωσάμενος δὲ, καὶ ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πάντας τοὺς τοῦ θεοῦ διακόνους, πείθει τὴν ἱέρειαν καὶ τὴν Πυθίαν, ἵνα εἰ ἔλθῃ ποτὲ Λακεδαιμόνιος μαντευσάμενος, μηδὲν ἄλλο λέγειν αὐτῷ, ἢ ὅτι Ἐλευθεροῦν τὰς Ἀθήνας λέγει ὑμῖν ὁ θεός. Τοῦτου συνεχῶς καὶ πλειστάκις γινομένου, παρωρυμῆθησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐλθόντες ἐξέβαλον ἀπὸ τῶν Ἀθηῶν τοὺς τυράννους. Μέγα οὖν κλέος ἔσχεν ἔκτοτε ὁ Ἀλκμαίων, ἐλευθερώσας τὰς Ἀθήνας σοφίᾳ. Ἀλλὰ τοσαῦτα περὶ Ἀλκμαίωνος.

δ'. *Ἡερὶ Λιακοῦ.*

A

Οὗτος υἱὸς ἐλέγετο εἶναι τοῦ Διὸς, δίκαιος τὰ μά-
λιστα. Διὸ ποτὲ ἀβροχίας γενομένης ἐν τῇ Ἑλλάδι,
ἤλθον πρὸς αὐτὸν οἱ προσετώτερες τῶν πόλειον, παρα-
καλοῦντες εὐξασθαι τῷ ἰδίῳ πατρὶ, ἵνα γένηται ὑετός.
'Ο δὲ στάς καὶ εὐξάμενος, ἔλυσε διὰ τῆς εὐχῆς τοὺς
αὐγμοὺς, καὶ κατεβρόχῃ ὕδωρ ποτίζον τὴν Ἑλλάδα·
μάλιστα δὲ καὶ ἐκ τούτου ἡ εὐσέβεια ἐδείχθη τοῦ
Λιακοῦ. Οὗτος οὖν γενεῖ δύο υἱούς, τὸν Πηλέα καὶ
τὸν Τελαμώνα· ὧν ὁ μὲν Πηλεὺς τίκεται τὸν Ἀχιλλέα,
ὁ δὲ Τελαμῶν τὸν Αἴαντα. Οἵτινες ἐκαλοῦντο Λιακί-
δαι, τὴν ἀπὸ τοῦ πάππου τιμὴν ἐκ τούτου προσε-
ρόμενοι.

ε'. *Ἡερὶ Ἡρακλέους.*

Οὗτος λέγεται υἱὸς γεγενῆσθαι τοῦ Διὸς. 'Ο γὰρ
Ζεὺς ὁμοιωθεὶς τῷ Ἀμφιτρύωνι, συνεγένετο τῇ
Ἀλκμήνῃ· καὶ ἐγεννήθη ὁ Ἡρακλῆς, ὃς καὶ τοὺς
μεγάλους ἐκείνους ἔθλους διήνευσε. Πολλοὶ οὖν γενέ-
νασιν ἀπὸ Ἡρακλέους, ὧν πρῶτος καὶ ἐνδοξος ὁ
Υἱλλος, ἐξ οὗ καὶ οἱ τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεῖς
Ἡρακλειδαὶ λέγονται.

ς'. *Ἡερὶ τῆς Ἐλαφροβόλου, καὶ Ὠριῶνος, καὶ
Ἀκταίωνος.*

Τὴν Ἄρτεμιν λέγουσι τῆς κατὰ θήραν τοξείας εἶναι
ἔφορον. Λέγεται οὖν αὕτη ἡ θεὸς βάλλειν εὐστόχως
τὰς ἐλάφους, ὥστε ἀκοῦσαι τὴν Ἄρτεμιν Ἐλαφρο-
βόλον θεόν. 'Ο δὲ Ὠρίων καὶ ὁ Ἀκταίων, θηραταὶ
καὶ οὗτοι ὑπῆρχον. 'Ο μὲν οὖν Ἀκταίων κυνηγέτης
ἦν, καὶ εἶδε τὴν Ἄρτεμιν γυμνῆν· ἡ δὲ θεὸς ἀθρόμειον
τοῦτο ὑπολαβοῦσα, τὸ τοὺς θεοὺς ἰδεῖν γυμνοὺς, καὶ
μάλιστα τὰς παρθένους, γολωθεῖσα, μανθῆναι ἐποίησε
τοὺς κύνας αὐτοῦ τοῦ Ἀκταίωνος, καὶ ὡς ἔλαφον
ἔχοντα κέρατα ἐώρων αὐτὸν οἱ κύνες, οὕτως ὥστε
λέγεσθαι τὸν Ἀκταίωνα ἀπὸ κυνῶν συρῆναι. Καὶ ὁ
Ὠρίων δὲ, οὗτός ἐστιν ὁ ἐκ τοῦ οὐρῆται τοὺς θεοὺς
ἐν τῇ βύρσῃ τοῦ βολῆ τοῦ σφαγέντος ὑπὸ τοῦ Θίνειος
τοῦ Θηβῶν βασιλέως ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ τῶν θεῶν·
γενόμενος δὲ Ὠρίων, καὶ ὧν θηρολάτης, ἠράσθη τῆς
Ἀρτέμιδος. Εἶτα ἡ θεὸς ὀργισθεῖσα, ἀνῆκε σκορπίον
κατ' αὐτοῦ, καὶ κρουσθεὶς οὗτος ἀπέθανε· διὸ ἐστὶν
ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς οἱ μῦθοι λέγουσι, μετὰ τοῦ σκορ-
πίου.

ς'. *Ἡερὶ τοῦ Πηγασοῦ.*

Τῆς Παταρικῆς Χιμαιράς ἀναφυσίσης, περὶ ἧς
μέμνηται καὶ οὗτος ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐν τοῖς Στρη-
λιευτικοῖς, ἐν ἱστορίᾳ πενητησοστῇ, καὶ λυμαιο-
μένης τὴν χώραν τῶν Λυκίων, καὶ τοῦ Πρωϊτοῦ βα-
σιλευσέντος τῆς Λυκίας, προσεπάχθη ὁ Βελλεροφόντης
ἀποκατεῖναι τὴν Χιμαιραν. Ἦν δὲ τὸ θηρίον, ὡς κά-
κεισε παρεστήσαμεν τοιοῦτον· πρόσθε μὲν λέων,
ἔπισθεν δὲ δράκων, μέσον δὲ Χιμαιρα· ἐξ ἧς Χιμαι-
ρας τὸ πῦρ ἀνεδίδετο, καὶ ἦν δυσάλωτον τὸ θηρίον.
Τὸν ἵππον οὖν Πήγασον ἐκ θεοῦ εὐρών ὁ Βελλερο-
φόντης, ὃς ἐλέγετο ἔχειν περὰ, καὶ ὕδωρ ἀπὸ τῶν
δύστων ἀποστᾶζειν, ἔλθων, σύμμαχον εὐρών τὴν
πτῆσιν τοῦ ἵππου, διὰ τὸ εἶναι πετερωτὸν, ὡς εἶπον,
καὶ σφαῖραν μολίβδου περιθεὶς ἐν τῷ σκῆρῳ τοῦ δό-
ρατος, αὐτὸς ὁ Βελλεροφόντης ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα
καὶ συνέκτε τὴν Χιμαιραν.

4. *De Aeaco.*

Dicitur ille Jovis filius et praeter ceteris justus. Ideo
cum siccitate magnopere quodam anno Graecia labo-
raret, ad eum venerunt civitatum proceres supplic-
ces ut genitorem oraret suum ad impetrandum
imbrem. Surgens et orans precibus suis siccitati
finem imposuit, et cecidit imber Graeciam irrigans
atque refrigerans. Ex hoc autem tempore celebrata
fuit Aëaci pietas. Hic duos filios Peleum et Telamo-
nem genuit; Peleus genuit Achillem, Telamon ge-
nuit Ajaxem. Qui vocabantur Aëacidae, ex hoc etiam
abavi memoria commendati.

5. *De Hercule.*

B Ille dicitur fuisse Jovis filius; Jupiter enim sub
Amphitryonis imagine congressus est cum Alce-
mena: unde natus est Hercules, qui tantos labores
perfecit. Multi ex Hercule orti sunt, inter quos
primus et longe clarissimus Hyllus; ex eo etiam
Lacedaemoniorum reges Heraclidae vocantur.

6. *De Elaphebolo, Orione et Actaeone.*

Dianam dicunt venatoriae artis praesidem et so-
lerti manu transfigere cervos, unde fuit cognomi-
nata dea Elaphebolus. Venatores fuerunt Orion et
Actaeon. Actaeon igitur venator erat, et nudam
aspexit Dianam, quae, nefarium scelus hoc existi-
mans deos nudos aspicere, et praesertim virgines,
ad ulciscendam injuriam fecit canes Actaeonis ra-
bidos et amentes, qui illum quasi cervum cornua
habentem videntes, ut fertur, laceraverunt atque
voraverunt. Orion autem ortum ducit ex eo quod
mixerunt superi in pelle bovis ab Æneo Theba-
rum rege immolati ad recipiendos hospitio deos.
Orto ergo Orione, cum ferarum esset destructor,
adamavit eum Diana. Deinde dea furore accensa
in illum projecit scorpionem a quo infelix Orion
morsus, emisit spiritum. Quapropter in caelo est
cum scorpione, ut fabulantur.

7. *De Pegaso.*

D Chimæra Patavica, ex seipsa renascente, de qua
in *Steliticis*, in quinquagesima historia mentio-
nem facit divus Gregorius, regionem Lyciorum pop-
ulante, regnante in Lycia Praeto, Bellerophonī ut
eam interficeret mandatum erat. Erat bellua, sicut
jam depinximus, talis: a fronte leo, a tergo dra-
co, in medio Chimæra ipsa ignem projiciens, et
difficilis erat accessus ad eam. Cum Bellerophon
invenisset Pegasus divinum equum qui alas ha-
bere dicebatur, et undam unguibus jacere, usus
est quasi adjutorio alis equi, et plumbeam in sup-
riori parte lanceae stabiliens sphaeram quam in os
Chimærae projecit, plumbo per ignem liquefacto,
occidit Chimæram.

τῆς Χιμαιράς, καὶ ἀπὸ τοῦ πυρὸς διεκλύθη ὁ μολίβδος,

8. *De labyrintho.*

In insula Creta mons est in quo invenitur spelunca in modum antri ad quam difficilis aditus, sed difficilior ex ea reditus; hic Minotauri mansio esse dicitur. Per difficultatem e labyrintho redeundi, divus Gregorius inextricabilia sermonis obiter innuit e quibus nemo semel alligatus sese expedire poterat; adjungit ἄρκυς, quod est species retis crassissimi, quo utuntur adversus leonem vel quamvis aliam ex feris immanem venatores.

9. *De Gadibus.*

Gades locus est in partibus Hesperii. Locus hic maris terminus est et quasi sejunctio nostri maris a mari Atlantico. Circa Gades vero mare non navigabile esse dicitur propter ejus turbulentiam et obscuritatem. Γάδειρα dicitur παρὰ τὴν γῆν καὶ τὴν θειράν· θειρήν vero dicitur humilis. Ex eo ergo quod terra hic humilis est Γάδειρα nomen accepit.

10. *De equo vineta fraugente.*

Poeta Homerus ad Alexandri velocitatem depingendam illum cum equo comparat his verbis:

Ut equus in stabulo nutritus cum e stabulo elapsus
[*fuert.*]

11. *De sparsis et sponte nascentibus gigantibus.*

Dicunt Cadmum vel quemvis alium Thebis in Bœotia maritimi draconis dentes avulsos in terram quasi semen projecisse unde viri surrexerunt arma: editi sunt autem a femoribus ad superna, et sic stantes seipsos invicem trucidarunt.

12. *De Thebis quæ septem portas habebant.*

Divus Gregorius hic sermonem facit de spectaculis. Urbs vero quæ septem portas habebat est in Græcia ea quæ Amphionis et Zethi citharæ modulaminibus exstructa est; Thebæ vero Ægyptiæ habent centum portas; urbs olim maxima, adeo ut centum portas haberet. Dicunt validissima fuisse Babylonis mœnia, lateribus asphalto junctis structa et in immensum longitudinis, latitudinis et circumferentiæ spatium porrecta.

15. *De Mausolo Caræ.*

Mausoli Caris sepulcrum etiam amplissimum. Rex fuit Carie Mausolus qui sibi ingenti sumptu edificavit sepulcrum super terrenum aggerem, paludosis in locis, jacens in interiori sepulcro. Scribitur *sepulcrum Caricum*, possessive; et *Caris*, quod gentem designat Mausoli Caris. Pyramides etiam, in Ægypto magnis sumptibus adificatæ, admiratione dignæ sunt. Eas Christiani dicunt horrea fuisse Joseph, ethnicis vero, inter quos Herodotus, sepulera regum quorundam. Verisimile est pyramides post tempora Joseph et exitum Israel ab ethnicis exstructas ut sepulcræ regum inservirent. Rhodium colossus innuit

A γ'. *Περὶ τοῦ λαθυρίθου.*

Ἐν τῇ Κρήτῃ τῇ νήσῳ ὄρος ἐστίν, ἐν ᾧ σπῆλαιον ἀντροῦδες, καὶ δύσσοδον περὶ τὴν κάθοδον, καὶ δυσχερὲς πᾶν περὶ τὴν ἀνοδὸν· ἐν ᾧ λέγεται ὁ Μινώταυρος ἐμβληθῆναι. Ἐπεὶ οὖν δυσχερὲς τὸ ἐκθῆναι τοῦ λαθυρίθου, νῦν ὁ θεὸς Γρηγόριος ἔλαθεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ λόγου τῶν ἀφύκτων, ὧν οὐδεὶς ἠδύνατο ἐκφυγεῖν, ἀλλ' ἤλιστατο. Ἐπιφέρει δὲ καὶ τὰς ἄρκυς· ἄρκυς δὲ ἐστὶν εἶδος δικτύου παχυσχοίνου, ὃ ἰσάται πρὸς θήραν λέοντος, ἢ ἄλλου τῶν ἰσχυρῶν ζώων.

B θ'. *Περὶ τῶν Γαδειρών.*

Γάδειρα τόπος ἐστὶ περὶ τὰ Ἑσπερία μέρη· ὁ τόπος δὲ οὗτος, ἀποτελευτησίς ἐστι θαλάσσης, καὶ οἰονεὶ ἔκκρισις ἀπὸ τῆς ὡς πρὸς ἡμᾶς θαλάσσης, ἐπὶ τὴν Ἀτλαντίδα θάλασσαν. Λέγεται οὖν μικρὴ μετὰ τὰ Γάδειρα πλεεσθαί τὴν θάλατταν ἐκείνην, διὰ τὸ εἶναι βραχυώδη καὶ σκοτεινὴν. Γάδειρα δὲ ἤκουσε παρὰ τὴν γῆν καὶ τὴν θειράν· θειρήν δὲ καλεῖται τράχηλος. Παρὰ τὸ οὖν τῆς γῆς εἶναι τράχηλον ἐκεῖσε, ἤκουσε Γάδειρα.

C ι'. *Περὶ ἵππου τοῦ διατρήξαντος τὰ δεσμά.*

Ὅμηρος ὁ ποιητὴς βουλόμενος τὴν Ἀλεξάνδρου ὀξυτήτα τὴν περὶ τοῦ πώλου ἐκφράσει, διὰ παραβολῆς εἰκάζει τὴν ἦρωα, ἐπειπὼν τὸδε ἔπος·

Ἦς δ' ἔτε τις στατὸς ἵππος ἀκοστήσας ἐπὶ
[*ἐάτηρε.*]

D ια'. *Περὶ τῶν σπαρέντων καὶ φρέντων αὐθημερῶν γιγάντων.*

Ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας λέγεται, ὅτι Κάδμος, ἢ ἄλλος τις, λαθὼν τοὺς τοῦ δελφίνου δράκοντος ἔσπειρε ὀδόντας εἰς τὴν γῆν, καὶ ἀνεδύθησαν ἔνοπλοι ἄνδρες· ἀνεδύθησαν δὲ ἀπὸ μηρῶν ἕως ἄνω, καὶ οὕτως ἰσάμενοι ἐπολέμουν ἀλλήλους.

ιβ'. *Περὶ τῶν ἐπταπύλων Θηβῶν.*

Ὁ θεὸς Γρηγόριος περὶ θεάματα βούλεται εἰπεῖν ἡμῖν ἐναυθα· αἱ δὲ πύλαι, ἐπτάπυλοι εἰσιν, αἱ τῆς Ἑλλάδος· αἱ ὑπὸ Ἀμφίονος καὶ Ζήθου κτισθεῖσαι διὰ κισάρας· αἱ δὲ Αἰγύπτιας Θῆβαι, εἰσὶν ἑκατοντάπυλοι· μεγίστη δὲ πύλαι γέγονε, καὶ οὕτως μεγίστη ὥστε ἑκατὸν ἔχειν τὰς πύλας. Τὰ δὲ τεῖχη τὰ Βαβυλωνία λέγεται εἶναι ἰσχυρότατα· ἀπὸ γὰρ πλίνθου ὀπτῆς καὶ ἀσφάλτου λυομένης ἐκτίσθησαν, καὶ τὸ πλάτος ἔχοντα πολὺ, καὶ τὸ ὕψος, καὶ τὴν περιφέρειαν.

ιγ'. *Περὶ τοῦ Μανωλοῦ τοῦ Καρῆς.*

Ὁ τάφος Μανωλοῦ τοῦ Καρῆς μέγιστός ἐστι καὶ αὐτός· Μανωλὸς γὰρ Καρίας γέγονε τύραννος· ὅς ἐκτίσεν αὐτοῦ τάφον πολυανάλωτον, ἐν χώματι τινα καὶ ἐν λιμναζούσῃ λίμνῃ ἔνδον κείμενος τοῦ τάφου· γράφεται δὲ καὶ ὁ *Καρικὸς τάφος*, ἵνα ἦ κτητικός· γράφεται δὲ καὶ *Καρῆς*, ἵνα ἦ ἐθνικός τοῦ Μανωλοῦ τοῦ Καρῆς. Αἱ δὲ πυραμίδες, καὶ αὗται θαύματός εἰσιν ἄξιαι, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἐκτισμέναι πολυανάλωτοι· ἄστυνας Χριστιανοὶ μὲν λέγονται εἶναι τὰ ὄρεϊα τοῦ Ἰωσήφ, Ἑλληνας δὲ τάφους βασιλέων τινῶν, ὧν ἐστὶ καὶ Ἡρόδοτος· ὡς δὲ εἰκὸς μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωσήφ, καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἰσραὴλ, ἐποίησαντο αὐτὰς τάφους βασιλέων οἱ Ἕλληνας.

Ἡερί δὲ τοῦ κολοσσοῦ λέγει τοῦ ἀνακαιμένου ἐν Ἀ qui mole sua et ingenti aeris adhiñiti pondere admirationem movet.
 ῥόδῳ, ὅτι μέγιστός ἐστιν ἀνδρείας, χαλκὸν ἔχων
 πολὺν καὶ ἀξιοθαύμαστον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΝΟΝΝΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

Ἦν ἐμνήσθη ὁ πάνσοφος καὶ θεῖος Γρηγόριος ἐν τῷ *Εἰς τὰ ἅγια φῶτα λόγῳ* (1).

EJUSDEM MONACHII NONNI

INTERPRETATIO GRÆCARUM HISTORIARUM

Quarum meminit sapientissimus et divus Gregorius in oratione *De sacris luminibus*.

α'. Ἡερί τοῦ Διός.

Τὸν Δία οἱ θεολόγοι τῶν Ἑλλήνων ἐκ Κρόνου λέγουσι γεννηθῆναι, καὶ γεννηθέντα περιτωθῆναι τοιῷσδε· Ὁ Κρόνος τῇ Ῥέα γενόμενος σύνοικος, ἅπερ ἔτικτεν αὐτῇ παιδία, αὐτὸς λαμβάνων κατέπιπεν· καὶ οὕτως ἐπὶ πολλῶν τοῦτου γενομένου, ἄτεκνος ἔμενεν ἡ Ῥέα. Ὅτε οὖν ἐγέννησε τὸν Δία, ἡ Ῥέα φοβουμένη μήπως καὶ τὸ βρέφος τοῦτο καταποθῆν ἀπόληται, λίθον μὲν σπαργανύσασα, δέδωκε τῷ Κρόνῳ ὡς βρέφος καταπιεῖν· τὸν δὲ Δία ὑπερέθετο ἐν τῇ Κρήτῃ, καὶ παρέσταξε τῷ βρέφει τοῦτω τοὺς Κορύβαντας καὶ τοὺς Κουρήτας ὄρχεσθαι καὶ κροτεῖν καὶ κτυπεῖν τὰ ὄπλα αὐτῶν, καὶ γενέσθαι τινὰ ἦχον τὸν δυνάμενον ὑποκλέπτειν καὶ παρακρούειν τὸν ἐκ τοῦ κλαυθμοῦ τοῦ παιδίου ἦχον, ἵνα μὴ μαθὼν ὁ Κρόνος τοῦ κρύπτεται τὸ παιδίον, τοῦτο λαθὼν καταπίῃ. Νῦν οὖν πατέρα μὲν μισόεικνον λέγει τὸν Κρόνον, παιδίον δὲ κλαυθμυρίζον τὸν Δία· τοὺς Κουρήτας δὲ λέγει τοὺς μετὰ τῶν Κορυθάντων ταχθέντας παρὰ τῆς Ῥέας ὄρχεσθαι, δαίμονες δὲ οὗτοι οἱ Κορύβαντες· ἐνόπλιον δὲ ὄρχησιν λέγει τὴν τυρρήχιον· κτύπον γάρ τινα ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἐποίουν οὗτοι, πρὸς τὸ ὑπερῆχεσθαι τὸν κλαυθμὸν τοῦ παιδίου. Κρητῶν δὲ τυράννουσ εἶπεν, ὅτι οἱ μὲν θεολόγοι τῶν Ἑλλήνων θεὸν λέγουσι γενέσθαι τὸν Κρόνον καὶ τὸν Δία· ἡ δὲ ἱστορία ἡ δημώδης, ἣ καὶ τίθεται ὁ θεῖος Γρηγόριος λέγων, ὅτι ὁ Ζεὺς οὗτος τυράννος ἦν Κρητῶν, καὶ θέλοντας αὐτὸν θεραπεύειν οἱ ὑπήκοοι, ἐμυθολόγουσ, ὡς ἐκ Κρόνου εσοῦ καὶ Ῥέας ἔχει τὴν γένεσιν, ἐπεὶ ἄνθρωπος ἦν· Διδὸ καὶ ἐπήγαγεν, κἄν Ἑλλήνες ἀπαρέσκονται· οἱ γὰρ Ἑλλήνες οὐ θέλουσιν αὐτὸν εἶναι ἄνθρωπον καὶ τυράννον Κρητῶν, ἀλλὰ θεόν.

β'. Ἡερί τῆς ἀρπασθείσης Κόρης.

Δημήτηρ θεὸς οὗσα εἴκει· θυγατέρα ἀπὸ τοῦ Διός, ἦρτα ἐκάλουσ καὶ Κόρη, καὶ Περσεφόνη. Ταύτης ἡράσθη ὁ Πλούτων· καὶ ἦρπασε καὶ κατέβηεν ἐν τῷ ἅδῃ. Ἦ οὖν Δημήτηρ περιτῆι ζητοῦσα τὴν Κόρη,ν,

(1) Oratio olim et nune XXXIX, p. 677 nov. edit.

B

1. *De Jove.*

Jovem theologi Græcorum Saturno dicunt natum, et natum salvatum fuisse isto modo : Saturnus Rheam cum esset conjunctus, quos edebat ea pueros, ille capiebat et hauriebat; et ita sepiissime cum hoc evenisset, sine pueris remansit Rheam. Cum igitur genuit Jovem, Rheam timens ne eodem modo quoque puer ille periret, lapidem eum panno involvisset, dedit Saturno ut puerum manducandum, Jovem autem deposuit in Creta, et illi circumposuit Corybantas et Curetas qui saltibus et plansibus et arma feriendo tumultum cicerent quo posset celum et tegi sonus vagituum pueri, ne disceret Saturnus ubi latebat puer, caperet eum et hauriret. Nunc igitur patrem pueros detestantem dicit Saturnum, infantemque gemebundum Jovem. Curetas dicit eos cum Corybantis ordinatos a Rheam ad saltandum; demones vero sunt isti Corybantæ. Armatum saltationem dicit *pyrrhichium*: sonum enim quemdam in clypeis faciebant illi, ut dominantentur gemitus infantis. Cretensium reges dicit, quia theologi Græcorum deos factos fuisse dicunt Saturnum et Jovem. Hæc est historia communis, quam sequitur divus Gregorius dicens, Jovem istum regem fuisse Cretensium, et volentes eum colere subjecti, finxerunt eum e Saturno deo et Rheam ortum habere, cum homo esset. Ideo addit, Quamvis Græci contradicant; Græci enim non volunt eum esse hominem et regem Cretensium, sed deum.

2. *De arrepta virgine.*

Ceres, dea cum esset, gignit filiam a Jove, quam vocabant Coren et Persephonen. Illam amavit Pluto, et sustulit et descendit in inferos. Ceres igitur circumibat querens virginem, et cum diu

errasset, venit in Atticam. Adveniens autem, locum in quem venerat vocavit Eleusina, ex verbo ἑλληθυέναι. Didicit vero e Celeo et Triptolemio, virginem raptam fuisse a Plutone et esse in inferis. Cum igitur didicisset dea ista, finem fecit erroris. Gratiā agens viris pro beneficio illo, dedit eis semina, ut frumentum, hordeum et olera; dicitur enim frugum præses esse Ceres. Cum delisset semina, dedit etiam dracones et currus alis instructos, circumcundi causa et dandi omnibus frumentum et hordeum; nondum enim didicerant homines manducare panem, aut uti frumento, sed homadam vitam agebant: non modo frumentum, sed etiam omnes seminales fructus dedit, et mysteria instituit et docuit quomodo oportet initiare et initiari. Noctu autem peragebantur mysteria in Eleusi; templum enim hic dedicatum fuit ipsi Cereri. Dicit autem, Et hæc facit et hæc patitur, quia Ceres felix fuit discendo filiae (sortem) et finem fecit erroris, et quia ea beneficium intulit eis, dans semina, et statuens mysteria. Cognovit autem Eleusis hæc, de pago dicit, in quem cum venisset Ceres, faciebat mysteria. Dicit autem, Silendis et silentio dignis, propter legem jubentem neminem initiatorum mysteria divulgare, sed silere, et cum profanis non communicare.

τελεσθέντων τὰ μυστήρια δημοστεύειν τὴν τελετὴν, ἀμύητους.

3. De femore parturiente imperfectum fetum.

Semele filia fuit Cadmi Thebarum regis. Illam cum amavisset Jupiter, sese miscuit ei, quod in invidiam et odium movit Junonem uxorem suam. Invidiam igitur Juno Semelem adit et dicit ei: Revera (ille) fallit te; non enim Jupiter est qui sese jungit tecum; ad me enim, ait, cum intrat, fulguribus et tonitribus coruscet. Si igitur venit ad te Jupiter, die illi ut quomodo Junonem adit, sic te adeat. Et si miscetur tibi cum fulguribus et tonitribus, revera Jupiter tibi miscetur. Si autem aliter quocunque modo, non est Jupiter. Cum hæc prædixisset Juno, et venit Jupiter ad Semelem, rogatus est ab ea ut misceretur ei sicut Junoni. Deinde cum ille sese junxisset ei cum fulminibus, non tulit Semele fulmina, et obiit. Jupiter igitur cito fetum qui erat in Semele cepit, posuit in summo femore et suit, donec completerentur novem menses. Erat vero ille Bacchus: imperfectum autem fetum dicit, quia femur cum genuit Jovis. Deum *androgy-num* vocat Bacchum, ut quandoque feminæ partes agentem, id est eadem quam mulieres patientem, aliquando vero viri partes agentem, id est ea viro- rum facientem. Chorum autem ebriosum dicit Satyros et Bacchos et Silenos; daemones sunt isti comites et socii Bacchi. Eos et exercitum protervum damonum dicit. Protervum eum vocat propter ebrietatem. Cum enim vini præses sit Bacchus, verisimiliter cum eo daemones ebrios introducit. Illud autem, Thebanorum dementia cum honorans, quia Thebanus erat genere Bacchus, ut ex Semele natus. Quippe dixi-

καὶ πολλὰ πλανηθεῖσα ἦλθεν ἐν τῇ Ἀττικῇ. Ἐλθοῦσα δὲ, τὸν μὲν τόπον ἐν ᾧ ἦλθεν, ἐκάλεσεν Ἐλευσίνα παρὰ τὸ ἑλληθυέναι. Ἐμαθε δὲ παρὰ τοῦ Κελεοῦ καὶ τοῦ Τριπτολέμου, ὅτι ἡ Κόρη ἤρπαγῃ ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, καὶ ἔστιν ἐν τῷ ᾄδῃ. Μαθοῦσα οὖν ἡ θεὸς ταῦτα, ἔληξε τῆς πλάνης. Ἀμειβομένη δὲ τοὺς ἄνδρας ὑπὲρ τῆς χάριτος ταύτης, δέδωκεν αὐτοῖς τὰ σπέρματα, ὅσον σίτον, κριθὴν, καὶ ὕσπριον· λέγεται γὰρ τῶν σπερματικῶν καρπῶν εἶναι ἔφορος ἡ Δημήτηρ. Δοῦσα δὲ τὰ σπέρματα, δέδωκε καὶ δράκοντας καὶ ἄρματα περρωτὰ πρὸς τὸ περιελθεῖν καὶ δοῦναι πᾶσι τὸν σίτον καὶ τὴν κριθὴν· οὕτω γὰρ ᾔδεισαν οἱ ἄνθρωποι ἐπιβίειν ἄρτον, ἢ χρῆσθαι σίτῳ, ἀλλὰ νομαδικὸν βίον ἔξω· οὐ μόνον δὲ τὸν σίτον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς σπερματικὸς καρποὺς δέδωκε· καὶ τὰ μυστήρια ἐτέλεσεν αὐτοῖς, καὶ ἔδειξε πῶς δεῖ τελεῖν καὶ τελεῖσθαι. Νύκτωρ δὲ ἐγένετο ἡ τελετὴ ἐν τῇ Ἐλευσίῃ· ἱερὸν γὰρ ἐκτίσθη ἐκεῖσε αὐτῆς τῆς Δημήτρως. Εἶπε δὲ, Καὶ τὰ μὲν ποιεῖ, τὰ δὲ πάγει, διὰ τὸ καὶ τὴν Δημήτραν παθεῖν εὖ ἐν τῷ ἀκούσαι περὶ τῆς Ουγατρὸς λῆξαι τῆς πλάνης, καὶ ταύτην δὲ ποιῆσαι εὖ τούτους, δοῦσα τὰ σπέρματα, καὶ τελέσασα τὰ μυστήρια. Τὸ δὲ, Οἶδεν Ἐλευσίς ταῦτα, περὶ τῆς κόμης λέγει, ἐν ἣ ἔλθοῦσα ἡ Δημήτηρ ἐποίησε τὰ μυστήρια. Εἶπε δὲ, Τῶν σεσιωπημένων καὶ σεσιωπῆς ὄντων ἀξίον, διὰ τὸ νόμον εἶναι τὸν κελεύοντα μηρένα τῶν ἀλλὰ σεσιωπῆ κατέχειν, καὶ μὴ ἐκφέρειν πρὸς τοὺς

γ'. Περὶ τοῦ ὠδίνοντος μηροῦ ἀτελὲς κύημα.

Σεμέλη, Ουγάτρη γέγονε Κάδμου τοῦ Θηβῶν βασιλέως. Ταύτης ἑρασθεὶς ὁ Ζεὺς, συνεγένετο αὐτῇ, καὶ εἰς ζῆλον καὶ φθόνον ἐκίνησεν Ἥραν τὴν γυναικίκα αὐτοῦ. Ζηλοτυπήσασα οὖν ἡ Ἥρα, ἀπέρχεται πρὸς τὴν Σεμέλην καὶ λέγει αὐτῇ, ὅτι Ὀντως ἀπατᾷ σε· οὐδὲ γὰρ ὁ Ζεὺς ἐστὶν ὁ συγγενόμενός σοι· ἐμοὶ γὰρ, φησὶν, ὅτε συγγίνεται, μετὰ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν συγγίνεται. Ἐὰν οὖν ἔλθῃ πρὸς σὲ ὁ Ζεὺς, εἰπέ αὐτῷ· Ὡς συγγίνῃ τῇ Ἥρᾳ, οὕτω σύνελθέ μοι. Καὶ εἰ μὲν συγγένηταί σοι μετὰ ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν, τῷ ὄντι ὁ Ζεὺς σοι συγγίνεται. Εἰ δὲ ἄλλως πως, οὐκ ἐστὶν ὁ Ζεὺς. Ταῦτα ὑποθεμένης τῆς Ἥρας, ἐλθόντος τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Σεμέλην, ἠτήθη παρ' αὐτῆς συγγενέσθαι αὐτῇ ὡς τῇ Ἥρᾳ. Εἶτα συγγινομένου μετὰ κεραυνῶν, μὴ ἐνεγκοῦσα ἡ Σεμέλη τοὺς κεραυνούς, ἀπέθανεν. Ὁ οὖν Ζεὺς θάπτον τὸ ἔμβρυον ὃ ἦν ἐν τῇ Σεμέλῃ λαθῶν, ἔβαλεν εἰς τὸν μηρὸν καὶ ἐβράψεν, ἕως οὗ γέννηται τῶν ἑννέα μηνῶν. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Διόνυσος. Ἀτελὲς δὲ κύημα λέγει, ὅτι ὁ μηρὸς αὐτὸν ἐκύησε τοῦ Διὸς. Θεὸν ἀνδρόγυνον καλεῖ τὸν Διόνυσον, ὡς ποτὲ μὲν γυναικίζόμενον, τούτέστι τὰ τῶν γυναικῶν πάσροντα· ποτὲ δὲ ἀνδριζόμενον, τούτέστι τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐνεργοῦντα. Χαρὸν δὲ μεθόντων λέγει τοὺς Σατύρους καὶ τοὺς Βάχχους καὶ τοὺς Σαῖληνούς· δαίμονες δὲ οὗτοι ὁπαδοὶ καὶ ὁμοκέλευθοι τοῦ Διονύσου. Αὐτούς δὲ τούτους λέγει, καὶ στρατὸν ἐκλυτον τοὺς δαίμονας. Ἐκλυτον δὲ αὐτὸν καλεῖ, διὰ τὴν μέθην. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ οἴνου ἔφορος ὁ Διόνυσος, εἰκότως τοὺς σὺν αὐτῷ δαίμονας μεθυστάς εἰσάγει ὄντας. Τὸ δὲ, Θηβαίῳ θύοισι τούτων

τιμῶσιν, ὅτι Θηβαῖος ἦν τὸ γένος ὁ Διόνυσος, ὡς ἐκ τῆς Σεμέλης γεννηθείς· εἶπομεν γάρ, ὅτι Σεμέλη θυγάτηρ ἦν Κρόνου τοῦ Θηβῶν βασιλέως. Ἄνοιαν δὲ καλῶς εἶπε Θηβαίων, ἐπειδὴ ἐπὶ μωρίᾳ πολλῇ διαβάλλονται οἱ Θηβαῖοι, καὶ ἔστι παροιμία ἡ λέγουσα· *Βοιωτία ἔσθ'.* Διὰ τὸ δὲ ὁ κεραυνὸς πρόσκυνεῖται; Διότι κατέφλεξε τὴν Σεμέλην. Τὸ δὲ, ὡς περ ἄλλο τι κεφαλὴ πρότερον, ἔτερα μὲν ἔστιν ἱστορία· ἐπειδὴ δὲ συμπλέκεται ταύτῃ, ἀναγκαῖον καὶ αὐτὴν ἐξηγήσασθαι. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Διὸς γέγονε κεφαλὴ ποτε ὠιδίνων, ὅτι ἐν αὐτῇ εἶχε τὴν Ἀθηνᾶν. Λέγεται γάρ ἡ Ἀθηνᾶ, ὅτι ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐγεννήθη· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὠιδίνας ὁ Ζεὺς, καὶ λαθῶν παρὰ τοῦ ἔπεικεν ἐξ αὐτῆς τὴν Ἀθηνᾶν.

δ'. *Περὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῶν αἰσχρῶν μυστηρίων αὐτῆς.*

Λέγεται, ὅτι ἐκ τῶν αἰδοίων τοῦ Οὐρανοῦ ἔσχε τὴν γέννησιν ἡ Ἀφροδίτη· ὁ γὰρ Κρόνος, φησὶν, υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ, λαθῶν τὸ δρόπανον, ἀπέκοψε τοῦ ἰδίου πατρὸς τὰ αἰδοῖα, καὶ ἔβρυσεν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ πεσόντα ταῦτα, καὶ ἀφρὸν συνάξαντα, ἀπεκύησε τὴν Ἀφροδίτην. Διὰ καὶ Ἀφροδίτῃ καλεῖται, ὡς ἐκ τοῦ ἀφροῦ καὶ τῆς καταδύσεως γενομένην. Διὸ εἶπεν· Αἰσχρῶς γινομένης καὶ τιμωμένης. Ὅμοίως γὰρ καὶ αἱ τιμαὶ αἱ περὶ αὐτὴν καὶ αἱ ἔορται δι' αἰσχρουργίας καὶ ἡδουπαθείας καὶ πορνείας ἐτελοῦντο, ὡς καὶ τῆς πορνείας αὐτῆς οὔσης ἐφόρου τῆς Ἀφροδίτης.

ε'. *Περὶ τῆς τῶν Ταύρων ξεινοτορίας.*

Οἱ Ταῦροι ἔθνος Σκυθικόν, καθὼς φησὶν ὁ Ἡρόδοτος, ἐν ᾧ ἦν ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, εἰς ὃ ἦν ἱερεία ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια. Ἐν τούτῳ τῷ ἱερῷ πάντα ἀνθρώπων ἐπιδημοῦντα ξένον ἔθουον τῇ Ἀρτέμιδι. Καὶ περὶ ταύτης τῆς ἱστορίας ἐν τῷ *Στηλιτευτικῷ* σαφῶς λέξομεν.

ς'. *Περὶ τοῦ Τροφωνίου.*

Τροφώνιος καὶ Ἀγαμέδης ἀδελφοὶ δύο γεγονάσι, μάντις τὴν τέχνην. Τούτων ὁ Τροφώνιος, ὑπὸ κενουδοξίας ὑποβρύχιος δὴ γεγωνὸς, ἐν σπηλαίῳ τινὶ ἀπέψυξεν. Εἶτα οἱ Θεοὶ ἐλεήσαντες, φησὶν, αὐτὸν τὸν τόπον ἐν ᾧ ἀπέψυξεν, ἐποίησαν μαντεύεσθαι· καὶ κατήεσαν εἰς τὸ σπήλαιον, καὶ τινὰς τελετὰς ποιούντες ἀνῆσαν, ὡς χρησιμοδοτισθέντες. Λέγεται δὲ, ὅτι πᾶς κατελθὼν εἰς τὸ σπήλαιον ἐκεῖνο, ἐκ τοῦ λοιποῦ ἀγέλαστος ἦν.

ζ'. *Περὶ τῆς Δωδωναίας ἐρνός.*

Ἡ Δωδώνη πόλις ἐστὶ περὶ τὴν παλαιὰν Ἠπειρόν. Ἐν ταύτῃ ἦν δρυς, ἐν ᾗ ἐλέγετο ὁ Ζεὺς ἐπισκιάζειν καὶ μαντείαν διδόναι τοῖς χρηζούσι, μαντείας ἐξ αὐτῆς δρυὸς κινήματα τῷ μάντει ἐξηχοῦμενα.

η'. *Περὶ τῆς Κασταλίας.*

Ἔστι πηγὴ περὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ἐν ᾗ ὁ Ἀπόλλων ἐφεδρεύει· ἐν ᾗ πηγῇ μαντεία τις ἐξεφέρετο κατὰ τὴν τοῖανδε ἐκροὴν τοῦ νάματος, οὐ κατὰ φωνήν· οὐ γὰρ φωνὴ τις ἐξηγείτο, ἀλλ' ἀπλοῦ ἤχου τινὸς καὶ πνεύματος ἀναδιδομένου καὶ ἐκροῆς, πρὸς ἃ κινεῖς ἰστάμενοι καὶ νοοῦντες τὰ σύμβολα τούτα. Ἐλεγον τὰ μέλλοντα.

Amus Semelem filiam fuisse Cadmi Thebanum regis. Dementia vero pulchre dixit Thebanorum, cum dementia magna laborent Thebani; et est proverbium dicens: *Thebanus sus.* Cur vero fulmen adoratur? Quia incendit Semelem. Illud vero, Ut caput alium quemdam fetum prius parturierat, alia est historia. Cum autem comprehenditur in ea quam dicimus necesse etiam eam explicari. Caput Jovis parturiens fuit, quia in eo habuit Minervam. Dicitur enim Minerva e capite Jovis prodiisse, quippe hic eam genuit Jupiter, et cum ope securis Vulcani e capite Jupiter traxisset, genuit ex eo Minervam.

Ἡραλίτου μετὰ ἀξίνης κατὰ τῆς κεφαλῆς ὁ Ζεὺς,

B 4. *De Venere et turpibus misteriis ejus.*

Dicitur e pudendis Coeli habuisse ortum Venus: Tempus enim, ait, filius Coeli cepit falcem, secuit proprii patris pudenda, et projecit in mare, et labentia illa spumam cum contraxissent, genuerunt Venerem. Itaque et Aphrodite vocatur, ut e spuma et immersione nata. Itaque dicit, *Turpiter nata et honorata.* Decebat enim ut cultus et festa Veneris in turpitudine, deliciis et scortatione celebrarentur, cum ipsa sit scortationis praeses.

5. *De Taurorum caede.*

Tauri, populus Scythiens, ut dicit Herodotus, apud quos fuit templum Dianae, in quo erat sacerdos filia Agamemnonis Iphigenia. In hoc templo omnem hominem advenientem peregrinum immolabant Dianae. Et de ea historia in *Stelientico* plane dicemus.

6. *De Trophonio.*

Trophonius et Agamedes fratres duo fuerunt, vates arte: quorum alter, Trophonius, superbia nimium inflatus, speluncam quamdam subiit et non amplius apparuit. Deinde Dii miserti, ait, ipsum locum in quo evanuerat, oraculo insignierunt; et descenderunt in antrum, et quaedam mysteria instituerunt, ut oracula dantes. Dicunt omnem descendentem in hoc antrum, in futurum nunquam videre.

7. *De Dodonæa quercu.*

Dodone urbs est versus veterem Epirum. In ea erat quercus sub cujus umbra dicebatur Jupiter quiescere et oracula dare petentibus, oracula ex ipsa quercu motibus vati sonantibus.

8. *De Castalia.*

Est fons versus Antiochiam, cui Apollo praesidebat. In eo fonte oraculum quoddam narrabatur secundum talem vel talem cursum undae, non secundum vocem; non enim vox quaedam audiebatur, sed tantum murmur quoddam et quasi spiritus ex fluentis exiens, juxta quod quidam scientes et intelligentes signa ista, dicebant futura.

9. De pœnis Mithra.

De Mithra alii aliter senserunt : quidam enim solem, alii præsidem ignis, alique specialem quamdam potentiam intellexerunt. Quaedam mysteria habet, apud Chaldaeos imprimis. Initiandi Mithrae mysteriis secundum quamdam mensuram pœnarum probabantur, primum levioribus, deinde majoribus pœnis addicti, ut, exempli causa, jejuniis quinquaginta dierum; quod si patienter tulisset initiatus, postea per biduum scalpebatur; cum deinde supra nivem viginti diebus manere jubebant, sic paulatim ad maximum usque pœnas augentes. Si patiens fortianimo esse videbatur, tunc eum recondita mysteria docebant.

10. De Iside.

Isis eadem habita est cum Io, quæ rapta fuit a Jove. Jupiter enim, ait, rapuit Io, et metuens Junonem uxorem suam mutavit Io in vaccaem, et nunc in albam, nunc in nigram, nunc in cineream, et ita errabat cum ea. Venit igitur et in Ægyptum errans cum ea, et propter hoc honorant Ægyptii Io, id est Isim. Ideo in statu is ejus capiti cornua vacca imponunt, significantes virginis in vaccaem mutationem.

11. De Mendesiiis hircis.

Ægyptiorum lingua hircus vocatur μένδης. Honorabant quidam Ægyptiorum hircum dicatum genitali potentia. Dicitur enim lascivum animal esse hircus. Hircos igitur in eoque prope Mendesium cornu non manducabant, præ reverentia genitalis Dei. Honorabant et magnopere pastores hircorum; erat et templum Mendetis apud Ægyptios, in quo statua pedes hircinos et erectum pudendum habens.

12. De Nilo.

Nilus fluvius est Ægypti, qui, super ripas sese effundens causis quas dicit omnisciens Herodotus, honoratur ab eis. In ascensione enim venerantur eum ut Deum, et celebrant ut abundantia nuntium, putantes aquam supercfluentem esse deum.

13. De animalibus et serpentibus quos venerabantur Ægyptii.

Ægyptii venerabantur ibides, crocodilos, serpentes, feles et quædam piscium genera, irrationali cultu sibi dedecus tribuentes. De eis accurate dicit Herodotus, qui etiam de omni eorum religione et regibus diligenter et copiose scripsit.

(1) Cod. "Ισιδι.

A. Ο'. Περὶ τῶν κολάσεων τοῦ Μίθρου.

Τὸν Μίθραν ἄλλοι ἄλλως ἐνόμισαν· οἱ μὲν γὰρ τὸν ἥλιον, οἱ δὲ τὸν ἔφορον τοῦ πυρός, ἄλλοι δὲ εἰδικήν τινα δύναμιν. Γίνονται δὲ τοῦτω τῷ Μίθρῳ τινὲς τελεταί, καὶ παρὰ τῶν Χαλδαίων μάλιστα. Οἱ δὲ τελούμενοι τῷ Μίθρῳ, κατὰ βαθμὸν τινα ἐτελοῦντο κολάσεων· πρότερον δὲ τὰς ἐλαφροτάτας κολάσεις παρελαμβάνον, καὶ εἴθ' οὕτως τὰς δραστηκωτέρας· οἶον, πρότερον ἐλιμωττον αὐτοὺς τοὺς τελουμένους ἐπὶ πεντήκοντα ἡμέρας, εἰ τύχοι· εἶτα εἰ ἤγαγε καρτερικῶς, ἐπόουον αὐτὸν πάλιν ἔσθθῆναι ἐπὶ δύο ἡμέρας· εἶτα πάλιν εἰς χιόνα ποιῆσαι εἰκόσιν ἡμέρας· καὶ οὕτως ἀπλῶς τὰς κολάσεις ἐπὶ τὸ μείζον κατὰ μικρὸν αὐξήσαντες· εἰ ὁ τελούμενος καρτερῶν ἐφαίνετο, τότε λοιπὸν αὐτὸν ἐτέλουον τὰ τελεώτατα.

B. ι'. Περὶ τῆς "Ισιδος.

"Η "Ισις αὕτη ἐνομήσθη τῇ "Ιῶ (1) τῇ ἀρπασθείσῃ ὑπὸ τοῦ Διὸς· ὁ γὰρ Ζεὺς, φησὶν, ἤρπασε τὴν "Ιῶ, καὶ φοβούμενος τὴν "Ηραν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, μετέθηκε τὴν "Ιῶ εἰς βοῦν, καὶ ποτὲ μὲν εἰς λευκὴν, ποτὲ δὲ εἰς μέλαιναν, ποτὲ δὲ εἰς ἰάξουσαν, καὶ οὕτως ἐπλανᾶτο μετ' αὐτῆς. "Ηλθεν οὖν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ πλανώμενος μετ' αὐτῆς· καὶ διὰ τοῦτο τιμῶσιν οἱ Αἰγύπτιοι τὴν "Ιῶ, ἥτοι τὴν "Ισιδα· διὸ ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτῆς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κέρατα βοῦς ἐγγλύφουσιν, σημαίνοντες τῆς κόρης τὴν εἰς βοῦν μεταβολήν.

ια'. Περὶ τῶν Μερδησιῶν τράγων.

Αἰγυπτιστὶ ὁ τράγος καλεῖται μένδης. Ἐσέθοντο δὲ ἔνιοι τῶν Αἰγυπτίων τὸν τράγον ἀνακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει· λέγεται γὰρ ὀχευτικὸν ζῶον εἶναι ὁ τράγος. Τοὺς οὖν τράγους οἱ οἰκοῦντες κατὰ τὸ μενδῆσιον κέρασ οὐκ ἤσθιον, αἰδοῖ τοῦ γονίμου θεοῦ· ἐτίμων δὲ μεγάλως καὶ τοὺς αἰπόλους τῶν τράγων. "Ην δὲ καὶ ἱερὸν τοῦ Μένδητος παρ' Αἰγυπτίους, ἐν ᾧ ἱερῶ τὸ ἀγάλμα τραγοσκελὲς ἦν, ὄρθιον τὸ αἰδοῖον ἔχον.

ιβ'. Περὶ τοῦ Νεῖλου.

Ποταμὸς ἐστὶν ὁ Νεῖλος ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ὃς ὑπερεκχυνόμενος διὰ τὰς αἰτίας, ἃς φησὶν ὁ παντοφύτατος Ἡρόδοτος, τιμᾶται παρ' αὐτῶν. Ἐν γὰρ τῇ ἀναβάσει τιμῶσιν αὐτὸν ὡς θεόν, καὶ εὐφημοῦσιν ὡς εὐφορίας αἴτιον, νομιζόντες τὸ ὕδωρ τὸ αὐξανόμενον εἶναι θεόν.

ιγ'. Περὶ τῶν κροκόδειλων καὶ τῶν ἐρπετῶν ὧν ἐσέθοντο οἱ Αἰγύπτιοι.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐσέθοντο τὰς ἔθεις, τοὺς κροκοδείλους, τοὺς ὄφεις, τὰς αἰλούρους, καὶ τινα τῶν ἐχθύων γένη, ἐξ ἀλόγου τιμῆς ἑαυτοῖς ἀτιμίαν ποριζόμενοι. Περὶ δὲ τούτων ἀκριβέστερόν φησὶν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ καὶ περὶ πάσης αὐτῶν τῆς θρησκείας καὶ τῶν βασιλέων ἀκριβῶς καὶ διὰ πλάτος συγγραζόμενος.

MONITUM

AD SEQUENTIA SCHOLIA BASILII MINIMI.

BOISSONADE (a) in *Notices et Extraits des Mss. de la Bibliothèque du Roi et autres bibliothèques*. Tom. XI, p. 55. Paris, Imprim. Royale, 1827.)

Basilius, Caesareæ Capadociae saeculo x episcopus, qui, ne cum S. Basilio Magno confunderetur, ἐλάττωτος, *minimus*, ipse, pro modestia sua, nominari voluit, Commentaria amplissima scripsit in *Orationes* Gregorii Nazianzeni huc usque inedita. Haec magni faciebant Fabricius et Rubnkenius et ea luce dignissima pronuntiavit Hase ad Leonem Diaconum (p. 227). Basilii scholia Rubnkenius habuerat ex ms. Vosiano qui in bibliotheca Leydensi asservatur et iis usus est in notis eruditissimis quibus *Lexicon Platonicum* Timæi illustravit. Doctissimus Bast, vir in veteribus grammaticis, si quis alius, versatus, ex opere Basilii juxta ms. Regium 575 nonnulla ad proprium usum excerpserat, quae nunc cum reliquis ejus aduersariis servat bibliotheca Universitatis Oxoniensis. Eadem scholia ipse non seniel adhibui in iis quæ ad Iogenem, ad Nicetam Eugenianum et in Herodianî *Epimerismata* adnotavi.

Quæ eum ita sint, litteraturæ sacræ hoc illustrationi fore putavi si in ista *Excerptorum et notitiarum collectione*, quæ Regiminis munificentia prodit, loca satis ampla ex opere Basilii excraberem. *Stoliteuca contra Julianum* elegi quæ præ aliis Gregorii orationibus multa continent notatu digna (b). Addidi pistolam nuncupatoriam quam Basilius commentariis suis præfixit. Luce non est indigna. Eam jam Bandinius ediderat in *Catalogo*, sed non sine mendis et laeuinis.

Codex regius quem sequor n. 575 notatur. Pergamenus est, in 4°, undecimi saeculi, ut videtur, manu scriptus haud imperita; 279 foliis constat. Inter Coislinianos mss., quatuor Basilii scholia continent; iuxta *Catalogum* saeculo decimo ascribendi sunt. Eum qui n. 256 prænotatur contuli cum ms. 575 et varias lectiones adjeci.

(a) Obiit vir desideratissimus ante hos paucos menses in vico Passiaco juxta Parisios, III Id. Septembris 1857, annos natus octoginta quinque.

(b) Addidit etiam postea vir doctissimus scholia ad orationem Gregorii *in honorem Heronis philosophi*. Vide infra.

BASILII EPISTOLA NUNCUPATORIA

AD CONSTANTINUM IMP.

Βασίλειος (cod. p. 1) ἐλάχιστος, ὁ Καισα- A
ρείας (1) Καππαδοκίας, τῷ φιλοχριστῷ δεσπότη
Κωνσταντίνῳ (2) αὐτοκράτορι.

Ἐν ταῖς μεγίσταις καὶ δημοτελέσι τῶν πανηγύ-
ρων, μέγιστε Αὐτοκράτορ, οὐ μόνον οἱ ἐν τέλει, καὶ

(1) Articulum ὁ, qui deest in ms. Regio, supplevi
ex Bandinio et Coislin. Non minus perspicue se
commentarii auctorem innuit Basilus in loco se-
quenti quo jam Seberus usus est: Καὶ Βασίλειος
(cod. p. 68) δὲ ὁ Μέγας ὃς κοινῶν καὶ ὀνόματος καὶ
ῥήθου ὁ ταῦτα γράφων ἐγώ.

Cum nobis imprimis propositum sit ut Basilii
opus notum faciamus, locum integrum excrere
placet in quo verba citata leguntur; inde etiam
nonnihil luminis accipiet historia critica Apoca-
lyptoseos. Ad Gregorii verba (orat. 42, col. 470 A), ὡς
Ἰωάννης διδάσκει με διὰ τῆς Ἀποκαλύψεως, Ba-
silus hæc adnotat (cod. Coislin. p. 69, 2): Ἐκ
τοῦ μὴ προσκείσθαι τῷ Πατρὶ τῶν ἐπιθέτων τὰ γνω-
ρίσματα τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἀποστόλου καὶ θεολόγου
Ἰωάννου, ἐπειράθησάν τινες τὴν Ἀποκάλυψιν ἀθε-
τεῖν, ὡς μὴ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἄλλου δὲ τινος εἶναι
Ἰωάννου· καὶ οὐ θαυμάστον, ἐπεὶ καὶ τῶν παλαιῶν
οὐκ ὀλίγοι τοῦτο πεπόνθασιν, τοῦ καταλόγου τῶν ἱε-
ρῶν ἐξορίζοντες Γραμμάτων. Διονύσιος μέντοι ὁ
Ἀλεξανδρεὺς ἀθετήσαι μὲν, φησὶν, οὐκ ἂν τοι-

Basilus minimus, Cæsareæ Cappadociae episcopus,
Christi amanti Constantino imperatori.

In solemnitatibus publicis, Imperator maxime,
non modo qui numeribus publicis funguntur, lu-

μίσαιμι τὸ βελλῶν, πολλῶν αὐτὸ διὰ σπορῆς
ἐχόντων, μέγιστα δὲ τῆς ἐμυνοῦ ἐφρονήσεως τὴν
ὑπόληψιν τὴν περὶ αὐτοῦ λαμβάνω, περικυμῆ-
την εἶναι τινα καὶ θαυμασιωτέραν τὴν καθ' ἑκα-
στον ἐκδοχὴν ὑπολαμβάνων. Τούτοις θαυμάζει
μὲν καὶ τὴν γραφὴν οὐκ ἀθετεῖν ἔφη, ἐκ δὲ τοῦ χα-
ρακτηρῆος, ἄλλου τινὸς, ἀλλ' οὐ τοῦ ἀποστόλου εἶναι.
Τεκμηριῶνται δὲ τὸν λόγον [Coisl. ἀποστ. τεκμηρ.
τῷ λόγῳ. Λογὴ ἀποστ. εἶναι τεκμηρ. τὸν λ.] ὅτι
μὲν ὅν ἐκ τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἐν αὐτῇ θεῶν
ἐννοιῶν ὑμνουμένης, οὐκ ἔστιν ἐκ μόνης ἰδέας λόγων
καὶ χαρακτήρος τοσοῦτον ἔργον διαγράφεσθαι, ἐπεὶ
καὶ βητόρων καὶ συγγραφέων καὶ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς
οὐκ

(2) Lambecius putat hic agi non de Constantino
Magno, sed de alio imperatore multo juniore. Ondi-
nus, Fabricius, D. Louvard Constantinum Porphy-
rogenetam intelligunt. Quod enim propter erudi-
tionem laudetur imperator, hoc Porphyrogenetam
magis quam quemvis alium innuit; et hæc conje-
ctura firmatur nota 5 mox sequenti.

culentis opibus gloriaque superbiunt atque præpollent, sed jam et qui mediocrem vivendi rationem elegerunt et moderatam sortiti sunt fortunam, pro facultate sua vos venerari prope querunt. Sed alii quidem auro et argento, et margaritis, vel lapidibus pellucidis, vel quibusdam pretiosis suppellectilibus, vel et velis flore multo distinctis certatim piant; alii vero aliis atque aliis muneribus, juxta cujusque facultates vel voluntatem atque studium; cuncti enim accipientem fortunam prospere fungi peroptant, et quasi philtrum, quo maxime oblato fruatur, conficiunt. Omnibus igitur, ut æquum est, de suis conferentibus, variamque et magnificam oblationem pendentibus, ac præsertim in hac Christi natalium solemnitate, in his de debellatis inimicis gratiarum actionibus, visum est ne nos soli immunes sederemus, vel inanem viam et irritum laborem passim faceremus, juxta Cynici istius insipientiam, stomachantis atque Atheniensium populum irridentis; at contra propriis manibus generose hauriamus, et quidquid in nostra facultate sit decoris, optimo tibi imperatori atque humanissimo afferamus. Quorum vero nihil tam dignum quod litterarum amanti offeratur, quam sermo, nobis visum est. Verum in se non is videbitur, qui regalem recreet, sapientemque delectet mentem: vides enim ut sit rudis et inelegans, atque, ut ita dicam, omnino leporum inops. Verumtamen, cum ita se habeat, e nostris pretiosissimum munus est, quoniam simius et Æthiops maximi faciunt et formosissimam reputant prolis suæ deformitatem. Quod si tibi

βαρεῖ πλοῦτιν καὶ δόξην ἐξωγκωμένον (5) καὶ ὑπερφέροντες, ἀλλ' ἤδη [*Band.* ἢ δὴ] καὶ οἱ ἐν αὐταρχείᾳ ζῆν ἡρημέτους, καὶ μετρίαν εὐλιχότους τὴν ὑπαρξίαν κατὰ δόναμιν ὑμᾶς καταγαράρειν (4) ἐπειγόντων· ἀλλ' οἱ μὲν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ, καὶ μαργάροις ἢ λίθοις διαυγέσιν, ἢ τισι σκευαῖς πολυτελέσιν, ἢ καὶ πέπλοις πολυανθεῖσιν ἀφοσιοῦνται, τὸ φιλότιμον ἐπιδεικνύμενοι· οἱ δὲ τινες ἄλλοις καὶ ἄλλοις, ὡς ἂν ἔχουσι προθυμίας ἢ εὐπορίας [*Band.* προθ. ἢ εὐνοίας] γνώμης ὅτι μάλιστα κατευστοχεῖν [*Band.* καὶ εὐστοχεῖν] ἐπιέμενοι [*Band.*, *Coisl.* ἰέμενοι] σύμπαντες τοῦ θεζομένου, καὶ τὸ φίλτρον αἶον, καὶ ἰμάλιστα προσφερομένῳ ἡσθεῖν πραγματευσάμενοι. Πολλῶν οὖν, ὡς εἰκόσ τε συλλεθούτων καὶ παικίλων ὑμῖν καὶ πολυτελεῖ [*Band.* πολυειδῆ] τὴν εἰσφορὰν ἐμποιοῦντων, καὶ μάλιστα κατὰ τήνθε τὴν τῶν Χριστοῦ Γενεθλίων πανήγυριν, καὶ τὴν κατ' ἐχθρῶν νεκρήριον εὐχαριστίαν (5) ἐδόκει μὴ μόνους ἡμᾶς ἀσυντελεῖς [*Band.* ἀτελεῖς] οὕτω καθῆσθαι, ἢ κενὴ [*Coisl.* καινὴν] ἄλλως ἀνύειν (6) καὶ μόχθον ἀνήγυστο τῆθε καὶ τῆθε, κατὰ τὴν τοῦ κυνὸς ἐκείνου παραπληξίαν ἐπιμοχθοῦντος, καταμωκωμένον δῆθεν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' ἢ καὶ χερσὶν αὐταῖς ὕδωρ εὐγνωμόνως ἀρύττειν (7) καὶ πᾶν ὅ τι γε τῶν δυνατῶν ἡμῶν καὶ τιμίων ἀγαθῶ σοι βασιλεῖ καὶ φιλανθρώπων [*Band.*, *Coisl.* καὶ τιμίῳ] προσκομίζειν· τούτων δ' οὐκ ἄλλο τι τῷ φιλόλογῳ, ἀλλ' ἢ λόγος ἐδόκει· ἐδόκει δὲ οὐ καθ' αὐτὸν αὐτὸς εἶναι τοιοῦτος ὅσος βασιλευσθῆναι εὐ διαθεῖναι [*Band.* εὐδιαθ.] καὶ σοφῆν εὐφράνουν διάνοιαν· ὄρξ γὰρ ὡς ἀγλευκῆς τις καὶ ἀκαλλή ἐστι, καὶ, ὡς εἰπεῖν λόγῳ, ἀνεπαφρόδιτος. Πλὴν ἄλλῃ ἡμῶν τῶν πάντων καὶ οὗτός ἐστι τιμίῳ, ὅτι δὴ κα

οὐκ ὀλίγους λόγους εἶδους ἕνεκα διαφέροντας περιγράφωμεν, καὶ Βασιλείους δὲ ὁ Μέγας, οὐ κοινῶν καὶ ἀνόμωτος, καὶ θρόνου ὁ ταῦτα γράφων ἐγὼ, ἐν δευτέρῳ λόγῳ τῷ πρὸς Εὐδόμου Ἀντιβόρητικῷ οὕτω πως ἐγκρίθων φησὶ (*Basil.* t. I, p. 249)· Αὐτὸς δ' εὐαγγελιστῆς (εἴπουν ὁ Ἰωάννης· προειρήκει γὰρ τὸ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος), αὐτὸς οὖν, φησὶν, ἐν ἐτέρῳ ἔδειξεν εἰπών· Ὁ ὄν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ παντοκράτωρ (*Apor.* I, 8). Ἐποῖον αὐτοῦ Βασιλεῦ τοῦ προδηλῶς ἐν τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ εἶναι κεκριμένος, τίς λοιπὸν ὁ ἀντειπεῖν ὅλως θρασυνόμωτος; Ὁμοίως καὶ Ἰωάννης· Διὰ τί, φησὶν, οὐκ εἶπεν, ἢ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ (α); καὶ μὴν ὁ αὐτὸς Ἰωάννης ἐν τῆς Ἀποκαλύψεως λέγει· Καὶ ἐκέκλητο τὸ ὄνομα αὐτοῦ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

(5) Ex verbis hic allatis βαρεῖ πλοῦτιν et ἐξωγκωμένον ad id lere inducor ut credam Basilium Plutarchii locum ex *Vita Alexandri* sibi imitandum proposuisse, ubi (cap. 48) Philote gesta describit: "Ὁγκω δὲ φρονήματος καὶ βάρεϊ πλοῦτου, καὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα θεραπείας καὶ διαίτης χρώμενος ἐσπαχθέστερον ἢ κατ' ἰδιότητην. Lambecius (*Comm. Bibl. Vindob.*, III, p. 500), qui prima præfationis nostræ verba juxta vetustissimum et optimæ notæ codicem Vindobonensis bibliothecæ citavit, hunc locum sic exseribit, οὐ μόνον ἐντελεῖ καὶ βαρεῖ πλοῦτιν; sed male legerit, et ms. eandem cum aliis lectionem præferre debet, οἱ ἐν τελεῖ, publicani, qui numeribus publicis funguntur. Nec raro occurrit hic loquendi modus. Thucydides (vi, 88): τῶν τε ἐφόρων καὶ τῶν ἐν τελεῖ ὄντων. Alias (v, 47): οἱ τὰ τέλη ἔχοντες. Arriano in *Indicis* (VII, 5) τὰ τέλη sunt magistratus ipsi. Ait apud Indus quosdam inspectores

esse (ἐπίσκοποι) qui in provinciis quæ sub dominatione regis sunt regi, in iis vero quæ propriis legibus reguntur magistratibus (τοῖς τέλεσι) renuntiant quidquid agitur. Τέλη eodem sensu apud Appianum, *Punic.* c. 4. Vide Greg. in *I contra Julian.* et Scholiasten Montacutii (infra).

(4) Bandiniium sequor. Ms. Reg. simplex hanc γαράρειν, Coisl. compositum καταγαρ. verbaque aliter disponit, τὴν ὑπαρξίαν, καταγαράρειν ὑμᾶς κατὰ δόναμιν ἐπειγόντων.

(5) Ex his argui potest hic agi de Constantino Porphyrogeneta; non absurde enim referendus videtur locus ad conjurationem anno 918, mens Decembris, factam de Basilio ad imperium revocando, quam sanguis conjuratorum exstinxit. Ex verba unius e continuaturis Theophanis: Δεκαεθρῶν δὲ μηνί, ἰδοκτιῶνος ε', ἐπιβουλήν τινεσ κατὰ τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐμελέτησαν, βουλόμενὸν τὸν Βασιλέα Στέφανον ἐν τῇ νήσῳ ὄντα ἐν τῷ παλατίῳ ἀγαγεῖν. Ταύτης οὖν μηνυθείσης Κωνσταντίνος διὰ Μιχαὴλ τοῦ Διαβολίου λεγομένου, τοὺς ἐπιβούλους κρατήσας ὁ Βασιλεὺς, τῶν μὲν τὰς βίβλας καὶ τὰ βιβλία ἀπέθεσας, τοὺς δὲ δαρμῶ ἀφάρρητῳ ὑπέβαλεν, καὶ ὄντας ἐπιπαθίσας διὰ μέσης τῆς πόλεως ἐβρίάμυσεν, καὶ ἐξορίᾳ παρέπεμψεν.

(6) Supple vocem ὀδόν, quæ legitur apud Gregorium Corinthium in loco quem hausisse ait ex *Arith.* Aristophanis, ubi tamen deest: μάτην ἄρα τῆ ὀδὸν ἀνύομεν.

(7) Alludit ad ea quæ de Persa Sineta refert *Ælianus Hist. var.* 52. — Ms. Coisl. habet ἀρῶνεν Atticisimus est ἀρύττειν, vel melius ἀρύττειν, de quo videndus Pierson *ad Mærm.*, et interpretes Gregorii Corinthii.

πιθήκος καὶ Αἰθίοψ μέγιστον τίθεται· ἐκότερος καὶ ἀσφαιτα κάλλιστον τῶν οἰκείων ὠδίων τὴν ἀμορφίαν (8). Εἰ δὲ καὶ σοὶ τῷ παντίμῳ κριθεῖται τοιοῦτος [Band. τοιοῦτο], οὐ κατ' ἄλλο τι, ἀλλ' ἢ κατ' αὐτὸ δὴλον τὸ τῆς ὑποθέσεως ἡδίων ὀφθῆσεται καὶ χαρίεις. Τί γὰρ σοὶ τῶν ἀπάντων ἐρασιμώτερον ἢ τί γε τιμαλφέστερον ἄλλο, ἢ Γρηγόριον καὶ τὰ [Band., Coisl. τὰ τοῦ] Γρηγορίου ἐνοπιοῦνται τε καὶ ἀκουσιζῆσθαι! Τίνος ἡδίων λόγους ἢ νοῦν ἀνιχνεύειν ἢ τοῦ Γρηγορίου νοῦ (9) τοῦτου (οὕτω γὰρ καλεῖν αὐτὸν ἔστιν οἰκειότερον); τίνος ἄβυστον σοφίας! τίνος ὕψος θεολογίας, ἢ φράσεως ἅμα κάλλος καὶ μέγεθος (10) ἢ ὅσα παντοίας ἐστὶ τέχνης καὶ θεωρίας καὶ χάριτος! Τῶν οὖν παντῶν τούτου λόγων, εἰ καὶ τολημῶν, ὁμοῦ εἶδος καὶ τὰ Πατρᾶν εἰς ἐξήγησιν καὶ διατάφην τῶν τινῶν ἐσπουδαζόμενα ἐπιτομώτερον πως καὶ σαφέστερον, κατὰ τὸ ἐνόν, διαθίσθαι, πρὸς δὲ τινὰ (11) καὶ ἡμῖν προστεθεῖσθαι [Band. προστεθ.] εἰς ἐξάπλωσιν νοημάτων καὶ τῆς ἐν βῆθει διανοίας ἐνάργειαν. "Ἐτι δε κἄν [Band. ἐνάργειαν... κἄν] πολλοῖς ὅσοις χωρίοις, ὑπεροραθεῖται μὲν ὡς ἐπιτόμῳ ἴσως ἐκείνοις, θεομένους δὲ τίνος, ἢ κατ' ἐννοίαν ἐρμηναίς, ἢ κατὰ σύμφρασιν ἢ σύνταξιν ἀκολουθίας, ἢ κατὰ θεωρίαν ἐπιστασίας, ἢ κατὰ τινὰς τεχνικὰς ἐφόδους περιόδων τε καὶ σχημάτων καὶ δεῶν ποικίλων ἐπιτημασίας· τούτους οὖν ὁ πόνος ἡμῖν οὕτως ἐσπουδάσθαι [Coisl. ἔσπ. οὕτως. Band. οὕτως ἐσπεσοῦδ.]. Πρὸς δ' ἔτι, καὶ συγγιμῶν τινῶν ἀρμολογίας ἐπιδείκνυσαι θέσεις, καὶ τόπους προσηκόντας τούτων ἐκάστῃ, οὐκ ἀπὸ τίνος οὐμενοῦν (12) ἀλογίστου ἐμπειρίας, ὅποια (13) τῶν μικρὰ [Coisl. ἡ μικρὰ] βλέπόντων ὀλξαι μόνον ὑπάρχει: [Coisl., Band. ὑπάρχειν] τὴν αἰσθησιν. Ἐν οἷς (14) περιορᾶν ἔστιν ἀλωμένους ἐπίους, τὰς αὐτὰς που περιόδους, τὰ αὐτὰ συνδετικὰ τῶν μερῶν τοῦ λόγου μόρια ἄλλοτε ἄλλως ἐξαγγελλόντων, καὶ τὴν ὑπόκρισιν διαφθειρόντων, καὶ τὸ ἦθος ἅπαν λυμανομένων, καὶ ὅσον ψυχρὰ τινὰ μέλη περιχρόντων [Band. τινὰ... περ... τῶν,] τὰ ἀνεῖμένα ἔστιν ὅτε ἐνταίνοντων, καὶ διαλυόντων ἔμπαλιν τὰ τεταμένα (15)· ἀλλὰ τέχνης δεσμοῖς ἐπιθεβλημένας καὶ περιόδων εἰρημῶ καὶ τά-

(8) Hæc forte auctori nostro suggestit Synesius *Epist.* 1). Ad Nicandrum mittens sermonem de quo ut iudicet postulati, quia paterni oculi minus perspicaces quam alieni, eadem utitur comparatione quæ in Basilii: Τὰς πιθήκους γὰρ φασιν, ἐπειδὴν τέκωσιν, ὡσπερ ἀγάλμασιν ἐνατενίζεν τοῖς βρέφουσιν, ἀγαμένας τοῦ κάλλους· οὕτως ἐστὶν ἡ φύσις φιλότεχνον! τὰ δὲ ἀλλήλων ὁρῶσιν ἄσπερ ἐστὶ, πιθήκων παιδία.

(9) Ms. 573, ἐρηγόρου. Prætoλι γρηγόρου ex Bandinio et Coisl. Cum eadem forma hoc verbo utitur anonymus quidam auctor versuum politicorum parvi pretiij (apud Matthæi *Greg. orat. binæ*, p. 4), [supra, col. 935 A] qui, ut Basilius, luit in nomine Gregorii:

Πῶς οὐχὶ γέθρα πνευματίζοντων χύσιν
Ποταμῶς ἀνένωτος ἐκ διδασμάτων
"Ο γρηγόρος τοῦς πλημμελεῖσαι πανσώζους;

Eundem lusum et eandem formam habet Nicephorus Callistus in carmine brevi in quo Patres Ecclesie recenset (ap. *Fabrie. Bibl. Gr.*, VII, 441).
"Ο γρηγόρος τοῦς, τῶν βροτῶν ἢ περιπότης.

(10) Coisl., καὶ κάλλος. Voces κάλος et μέγας

quoque honoratissimo talis videretur, non ob aliud nisi ob ipsum propositum gratior acceptione reputabitur. Quid enim omnium tibi iucundius atque pretiosius, quam Gregorium et Gregorii opera contueri atque audire? Cujus gratius est sermones et mentem investigare, quam illius *Vigilantis* (Γρηγόρου) (sic enim vocare eum magis proprium est)? Quante abyssus sapientie! Quante altitudo theologie, sive eloquii decore simul et magnitudine, sive varia arte, speculatione et gratia! Constituimus igitur, etsi id audax, quæ Patres ad sapientissimorum horum sermonum verba nonnulla explicanda explanandaque accurate ediderunt, brevior ac lucidior quodam modo exponere, et præterea nonnulla e nostris addere, ad sententias enucleandas, sensumque absconditum magis in lucem promendum, denique et pluribus locis, neglectis quidem ut liquido forsân patentibus, at quibus opus esset aliqua vel secundum sensum interpretatione, vel secundum seriem ordinemque verborum concordantia, vel secundum theoriam animadversione, vel secundum quasdam technicas periodorum schematumque et variorum scribendi generum regulas; his igitur operam studiosius impendere curavimus. Præterea et nonnullorum punctorum congruentes ostendimus positiones, locaque eorum singulis idonea, non e quadam nec proorsu irrationabili experientia, qualis est eorum parva penduntium tantummodo sensum illustrare: in quo negligenter perspicientes nonnunquam decurrerunt nonnulli, easdem nunc periodos, easdem copulativas sermonis partium particulas alias alibi enuntiantes, et actionem corrumpentes, et passionem omnem pervertentes, et quasi frigida quedam membra illustrantes, soluta nonnunquam contrahentes, intentaque vicissim dissolventes; sed artis legibus impositas et periodorum serie et ordine conjunctivarum particularum interpunctis distinctas. Tale igitur nostrum, Serenissime, munus, tale tibi litterarum amantissimo offertur. His tibi gratulamur, omni laude et victorie hymnis

junctæ sæpe occurrunt apud scriptores Græcos, ut jam dixi ad hæc Eupapii verba in *Vita Prisci*, initio (p. 555): κάλλιστός τε ὢν, καὶ μέγας ὀφθῆναι.

(11) Mss. πρὸς δὲ τινὰ, quod emendavi. Formula πρὸς δὲ absolute posita cum ellipsi vocis τούτοις, sæpe occurrit apud Herodotum et apud alios non semel. Videndi Schæfer in *Ellipsisibus*; Fischer in *Weller*; Reiff in *Artenidorum* (p. 238). Mox loco πρὸς δὲ τι, ut legit mss., scripsi πρὸς δ' ἔτι. Herodotus (tom. VIII, cap. 90, 92): Πρὸς δὲ ἔτι καὶ προσελάβετο φίλος ἐὼν Ἀριαράμνης.

(12) Ms. 573, οὐμενοῦν Coisl., οὐμέν οὖν. Bandinium sequor.

(13) Lego ὅποια cum Bandinio; ms. 573 ὅποια; Coisl. ὅποια vel ὅποιον, non male.

(14) Ἐν οἷς. Quasi scriberetur ἐν φῶ, in quo. Quid de hoc usu pluralis numeri sentiendum sit, jam dixi in notis ad Nicetam (vi, 434).

(15) Bandin. τεταγμένα. His quæ alias (*Ad Marin.* p. 71, 146) adnotavi de permutatione vocum τεταγμένος et τεταγμένος, adde locum Fischeri in *Wolferum* (tom. III, p. 177); cf. Wakefield in *Silva* (tom. V, p. 8). Melissa epistolam quam ad Clearetem scripsit

pretiosioribus; his nobis quidem satis abunde sup-
peditatis juxta mensuram præcantis superne gra-
tiæ; vobis vero non ingratis accipientibus disposi-
tisque, ut puto, quantum æstimari licet de vestrae
mentis generositate atque in scientias studio.

προσευπορηθεῖς: [Band. ἡμῖν προσευπ.] κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνοθεν χάριτος χρηρηγηθείσης, ὑμῖν δὲ,
προσενεχθεῖται καὶ προσδεχθεῖσιν οὐκ ἀγῶδες, οἶμαι, ὀπίσσω [Band. ὅπως] ἐστὶν εἰκάσαι τὸ εὐγενές καὶ
φιλοπίστημον τῆς ὑμετέρας [Band. ἡμετέρας] διανοίας.

Ita se habet propositum meum.

sie claudit: Ηπιστεύειν γὰρ χρὴ τῷ πᾶσι ψυχᾶς κάλλει
τε καὶ πλοῦτι, μᾶλλον ἢ τῷ πᾶσι ὕψις καὶ τῶν χρη-
μάτων: τὰ μὲν γὰρ φθόνος καὶ νοῦτος παραιρέεται,
τὰ δὲ μέγρ: θανάτῳ πάρεντι ἐντεταγμένα. Emendo,

Λ εἶ τῶν συνδεόντων μερίων περιεστιγμένας. Τοιοῦτό
τοι [Band., Coisl. τοιοῦτόν τι] τὸ ἡμέτερον, Γαλη-
νότατε, δῶρον· τοιοῦτό σοι τῷ φιλόλογῳ τὸ προσφε-
ρόμενον· τούτοις σε δεξιούμεθα, παντὸς ἐπαίνου καὶ
παιάνων (16) κρείττοσιν ἐπινικίων· τοῖς ἡμῖν μὲν,
ἐκτεταγμένα, juxta ms. A 87 bibliothecæ Mazarinæ.

Ἔχει δὲ μοι ὧδε [Coisl. Band. ὧδέ μοι] τὰ τῆς
ὑποθέσεως.

ἐκτεταγμένα, juxta ms. A 87 bibliothecæ Mazarinæ.
(16) Παϊάνων recepti ex Bandinio. Ms. 575, παιώ-
νων; Coislín., παιώνων.

BASILII SCHOLIA

IN GREGORII ORATIONEM I CONTRA JULIANUM IMP.

In primam orationem stelitenticam contra
Julianum.

Non obscurus sermonis finis, Apostatae nequi-
tiam exprobrans, multisque cum lacessens argu-
mentis, quinimo et propriis pennis sagittans, qui-
bus iste quasi per aera vagatus exaltatus est, et
fabulis, historiis, sophismatibus fraudulentis, præ-
stigiis et sacrificiis, ac dæmonum fraudibusque
et oraculis adversus nos atque Christum cum igno-
minia invectus est. Maxima igitur supposita mate-
ria, multus est Patri sermonis artificii habitus.
Nunc quidem panegyricè, nunc vero judiciali modo,
nunc autem deliberative procedit. juxta genus om-
ne artis inflexo variatoque sermone. Et mythicis
quidem adinventionibus atque historiis abundavit,
confutationibus, ut ex proposito necesse erat, simul
enuntiatibus adjunctisque vi sermonum argumentis
et sententiis probationum connexionem.

Audite hæc, omnes gentes ¹, et quæ sequuntur.
Proemii protasis e propheticis desumitur verbis,
maxime proposito accommodata, in quo de impera-
tore agitur, qui multis gentibus ac civitatibus
præerat, universumque terrarum orbem fere con-
cusserat, et in Excelsum impietatem locutus fue-

¹ Psal. xlvm, 2.

(17) Coislin., εἰς τὸν κατὰ Ἰουλιανῶ στήλιτευτι-
κὸν α'.

(18) D. Clemeneetus in *Monita ad Stelitenticæ* hunc
locum citat a verbis οὐκ ἄδελγος usque ad ποικιλλό-
μενος. Αὐτὸν βάλλων legit, minus bene.

(19) Manifeste alludit auctor ad illius aquilæ
verba quæ, juxta fabulam, propriis exuviis penna-
tam vidit sagittam qua confossa jacebat... οὐχ ὕπ-
ᾶλλον, ἀλλὰ τοῖς αὐτῶν πτεροῖς ἀλισκόμεθα.

(20) S. Gregorius Nazianzenus.

(21) Alias (*ad Marinum*, p. 115, 148) hæc verba

B Eic (Cod. p. 262) τὸν α' τῶν κατὰ Ἰουλιανῶ
στηλιτευτικῶν (17).

Οὐκ (18) ἄδελγος ὁ σκοπὸς τὴν τοῦ Παραβάτου
στήλιτευκὸν κακίαν, καὶ πολλοῖς βάλλων αὐτὸν τοῖς
ἐγγειρήμασιν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῦ
πτεροῖς (19) κατατοξεύων, οἷς ἐκεῖνος ἀεροβατῶν
ἐπήρθη, καὶ μύθος καὶ ιστορίας, καὶ σοφίσμασι δο-
λεροῖς, γοητείαις τε καὶ θυσίαις, καὶ δαιμόνων ἀπά-
ταις τε καὶ χρησμοῖς καθ' ἡμῶν τε καὶ Χριστοῦ
ἐξυθρίσας ἐπτεροῦξασα. Πλειστοῦς δὲ ὅσης τῆς ὕλης
ὑποκειμένης, πολὺς ἐστὶ τῷ Πατρὶ (20) καὶ ὁ τῆς
τέχνης τοῦ λόγου σχηματισμός. Πῆ μὲν γὰρ πανηγυ-
ρικῶς, πῆ δὲ δικανικῶς, πῆ δὲ καὶ συμβουλευτικῶς
πρόεισι, κατὰ πᾶν εἶδος τῆς τέχνης στρεφόμενος τε
καὶ ποικιλλόμενος. Καὶ μυθικῶν δὲ πλασμάτων (21)
καὶ ιστοριῶν προσεπύρρησεν ἀνασκευῶν συναναφαι-
νομένων ἀναγκάτως τῇ ὑποθέσει, καὶ συνυφαινομέ-
νων [Coisl. συμφαινομένων] δυνάμει λόγων τοῖς ἐν-
θυμήμασι καὶ ἐπιχειρήμασι τῇ συμφράσει (22) τῶν
ἀποδείξεων.

Col. 532 A 2. Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη,
καὶ τὰ ἐξῆς. Τοῦ προομίου ἢ πρότασις ἐκ Προφη-
τικῶν εἰληπταί φωνῶν ἄγαν προσήκουσα τῇ ὑποθέ-
σει, ἐν ᾗ Ἀυτοκράτωρ μὲν ὑπόκειται, πολλῶν ἔθνων
ἐπάργων καὶ πόλεων, καὶ μικροῦ πᾶσαν καταστρίσας
τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς τὸ ὕψος λαλήσας ἀδικίαν,

D μῦθοι καὶ πλάσματα, μυθικὰ πλάσματα, illustravi.
Videntia etiam quæ recentius observavit Witten-
bach in libro *II Philomathie*. S. Theodori panegy-
rista his hoc loquendi modo utitur:

Ὡς πρᾶγμα καὶ γὰρ πλάσμα τοῦ μύθου βλέπω...
Καὶ τοῖς στερεῖς σου τῶν μύθων καὶ πλασματων.

(22) Forte εἴτε συμφράσει. Vox συμφρασις, quam
in *Thesouro* Henrici Stephani desideratur, hic, ut
puto, innuit seriem, connexionem probationum.
Vide Ernesti *Lexicon technologicum*.

καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τοῦ παντὸς κόσμου κύριον καὶ ἀρτίλιον· εἰκότως οὖν οὐχὶ τοὺς τὴν οἰκουμένην μόνον οἰκοῦντας καλεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰς οὐρανίους [Sic. Coisl. Cod. 575 ὀυρανίας] πάσας Δυνάμεις, τὸ κήρυγμα μαζίνωνος ἐπαίρου, ὡς ἐκ τινος περιοπῆς· τοῦτο γὰρ τὸ ἀποπτρον βούλεται, ἐξ οὗ ἐστὶν ὄψεσθαι πολλὰ, μηδενὸς ὄψιν καὶ φωνὴν ἐπιπροσθούοντος. Ἐπεὶ οὖν καὶ πρὸς οἰκουμένην ὅλην καὶ κόσμον ὅλον ὁ λόγος, οὐκ ἐξ ἀπόπτου μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσαιτάτης ἔφη περιοπῆς· ἔστι μὲν γὰρ πῶς καὶ ἐν ὕψι γλῶσσιν καὶ ἐν ἀπόπτῳ εἶναι, μὴ μὲν ἐν μεσαιτάτῳ καὶ ἐπὶ κέντρῳ· καὶ οὗ ὁ γὰρ πρῶτος τῶν κηρυττομένων ὑπ' αὐτοῦ πάντας ἐπίσης ἐπαίνειν.

Col. 553 I A. *Ἡτὴν ἔσον*. Διχῶ διαστέλλει τοῦτος καὶ τὸν σκοπὸν χωρὶς ἔστησιν Ἰσαίου, τὸν μὲν ἔσον ἐπὶ τῷ Ἰσραὴλ ἡθιερηκότι μαρτύρασθαι, τὸν δὲ πάλιν, ἐπὶ τυράννῳ ἀθετήσαντι καὶ καταπεσόντι.

Ibid. 6. *Ἀκουε καὶ ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ψυχὴ, εἴ τις αἰσθησις*. Ἐπαινεῖ καὶ Μέγαν αὐτὸν πολλάκις καλεῖ, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς κατὰ τοῦ Ἀποστατοῦ λόγοις, ἐξ ἀντιπαροθέσεως τυράννου καὶ μισοχριστοῦ, ὡς φιλόχριστον τοῦτον κατακοσμῶν τοῖς ἐπαίνοις. Ἔστι δὲ ἐν οἷς καὶ ὑπεραπολογεῖται τῆς ὑποψίας, ὡς συναπαχθέντος Ἀρειανῶν ἀπλότηται, οὐ μὲν κακουργίᾳ καὶ δυσφημίᾳ· τὰ δ' ἄλλα χριστιανῶς μέγα ὄφελος καὶ λέγει· καὶ ἐξυμνεῖ γεγενῆσθαι. *Εἴ τις δὲ αἰσθησις*, φησὶ, διὰ τὸ Ἀκουε, ὡς μὴ πάντῃ δῆλον μηδὲ πᾶσιν αἰσθησὶν τῶν τῆδε τοῖς ἀπελθούσιν ἔχειν (25)· μόναις γὰρ τοῦτο ταῖς τῶν Μακαρίων ἐν ἄλλοις φησὶν ἀποκεκρίσθαι ψυχαῖς.

Ibid. C 12. *Καὶ γὰρ οὐ τῷ Λόγῳ (24) μόνῳ*. Τῷ θεῷ λέγει Λόγῳ· οὕτως γὰρ ὀνομάζεται.

Ibid. 15. *Μετὰ τῶν ἄλλων*. Ποῖων ἄλλων; οἷς ὀνομάζεται Υἱὸς, Σοφία, Δύναμις, καὶ τὰ λοιπὰ. *Χαίρει γὰρ*, φησὶ, καὶ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ καὶ τῇ δυνάμει. Ποῖα; τῆς κλήσεως ταύτης· οὐδὲν γὰρ ἕτερον δύναται νοῦν ἐρμηνεύσαι καλῶς, ἢ Λόγος ὅλον ἐν ἑαυτῷ [Coisl. ἐν αὐτῷ] φέρων τὸν νοῦν· ὡς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τὸν Πατέρα τε καὶ Γεννήτορα· Ὁ γὰρ ἑωρακῶς, φησὶν, ἐμὲ, τὸν Πατέρα ἑώρακε (Joann. vi, 46.)

Col. 557 A 2. *Εἰ δὲ ὁμοίως συμμίξει*. Κατὰ ἀποστοφὴν πρὸς αὐτὸν ἐκείνον φησὶν· Ἐδοξάζεις σου τοῦτος τὴν ἡτίαν, συμμίξει· ἡμῶν καὶ εἰς χεῖρας ἑλθεῖν φοβηθεῖς, κἂν ἑδοξας νικᾶν ἐκείνον, ὃν ἠγωνίσω (Cod. p. 263) μὴ ἀγωνίσασθαι πρὸς αὐτὸν (25), τουτέστιν ἡμᾶς· ἐν οἷς δείκνυσσι καὶ τῶν λόγων τυράννον ὄντα, ἐσχάτην ἀλογίαν, οὐ μόνον βίαν προσάψας αὐτῷ.

² Psal. LXXII, 8. ³ Joann. XIV, 9.

(25) Legendum videtur εἶναι vel τοὺς ἀπελθόντας ἔχειν. Scholiastes Montacutii hic opportune notat: *Ἀἰσθησις*, Ἰσοκρατικόν. Similia enim habet Isocrates in *Evagora*, initio: *Εἴ τις αἰσθησις τοῖς τετελευτηκόσι περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων*. Huic Isocratis loco, quem exscripsit D. Clemenceet, alius addi potest haud absimilis ex *Meneceno* Platonis (§ 21): *Εἴ τις ἔστι τοῖς τετελευτηκόσι αἰσθησις τῶν ζώντων*. Formula εἴ τις αἰσθησις, cum de mortuis agitur, alias

rat², atque in ipsius totius mundi Dominum et artificem. Non immerito igitur non terrarum orbem incoletens modo vocat, sed et caelestes omnes potestates, advocatoque altius elata, quasi e specula quadam. Hoc enim vult *ἀποπτρον*, id est ex quo multa licet aspicere, nihil oculos vel vocem prohibente. Cum igitur et ad universam terram, universumque mundum sermo sit, non *ex edita* tantummodo, sed *ex mediterranea specula* dixit. Etenim fieri potest ut quisvis in excelsis quodam editoque loco sit constitutus, non autem in mediterraneo et in centro, neque ab omnibus, ad quos verba facit, pariter exaudiatur.

Hoc unum interest. His dividit propositum, ostenditque ab Isaia diversum: hic enim ea ob Israel qui Dei legem rejecerat contestatur; noster vero ob tyrannum qui et eam rejecit et misere occidit.

Audi hanc etiam, Constantii Magni anima, si quis mortuis sensus. Laudat Magnumque eum sapius vocat, et maxime in sermonibus adversum Apostatam, ex parallelo tyranni Christoque inimici, quasi Christi amantem hunc laudibus exornans. Alicubi eum defendens dicit ad Arianismum inclinatum fuisse simplicitate, non autem impietate atque infamia: ceterum Christianis eundem magne utilitati fuisse et ait et praedicat. *Si quis sensus*, ait, *audi*, propter quod non omnino patet neque omnibus hujuscem mundi rerum sensum esse defunctis: solis enim hoc beatorum animabus concessum alias dicit.

Neque enim Verbo duntaxat. Divino scilicet Verbo: ita enim nominatur.

Præter alia vocabula. Quænam alia? Quibus nominatur Filius, Sapientia, Virtus, et cætera. *Gaudet enim*, ait, *hoc nomine ac nominis vi et facultate*. Qua? hujus nominis. Neque enim alius recte sensus accipi potest, nisi Verbum totum in se ipso sensum ferens: sicut Filius et Verbum Patremque et Genitorem: *Qui enim vidit me*, ait, *Patrem vidit*³.

Quod si omnino signa conferre. Per apostrophen hunc istum compellat. His te victum declarasti, signa nobiscum conferre et manus conserere veritus, etsi devincere existimasti eum, quem *ne dimicares, tantopere a te dimicatum est*, nos scilicet: in quibus ostendit et sermonum tyrannum cum summa stoliditate, non cum violentia tantummodo, egisse.

etiam occurrit. Gottfcher in *Menecene* quædam exempla affert. Vide clar. Wolf. in hunc *Leptineæ* locum (§ 71, not. ad v. 505): *Εἴ τινες τούτων τῶν τετελευτηκότων λάθοιεν τρόπῳ τινὶ τοῦ νοῦ ἐγγυομένου πράγματος αἰσθησιν*.

(24) Editi, *λόγῳ μόνον*.

(25) Videtur Basilius textum sequi in nonnullis discrepantem ab eo quem nunc habemus.

Enimvero mihi jam exsilit, atque ad panegyrium **A** *gestit oratio*. Animadvertite quæ innuit de panegyrico genere.

Tum qui jejuniis. Deum suppliciter exorantes noctu diuque, in solitudine viventes, aut vitam simili modo degentes designat, illosque quorum bona publicata sunt, vel qui variis adhuc tentationibus laborant, quique in montibus, aut speluncis, aut terræ cavis habitant, quibus, ut vere dicam, mundus non dignus erat.

Vel patria sua, ut quidem dicitur. Fugitivos innuit et a propriis disjunctos. Hoc vero, *ut quidem dicitur* propter familiares adjacet *parvæ* et corporalis *necessitudinis*. Vera enim necessitudo et maxima quæ supernæ patrie et cognationis est. **B** *Vitiū autem materiam* divitias vocat.

Alteram vero partem dicit eos qui, cum Deum confiteantur, talibus scandalizantur rebus, impii scilicet exaltatis; scandalizantur vero *ob paupertatem*, ut hic ait, *animæ*, cogitationibus incensi, peccatorum pacem ac felicitatem non ferentes, presentibus inservientes, et solummodo hujusce modi miraculis in veritate confirmantur.

Atque utinam ille quoque cætus ad chorum nostrum se adjungeret. Exinde patet quod nondum monachi in unum coierant, quibus *de pace orationes* ascriptæ sunt, quorumque non criminatur fidem, non adulterinam cantationem eorum opinionem vocans, neque ignobilem inconcinnamve, sed peculiarem neque ad eadem vergentem.

Quamquam autem et qualem. Incitatus igitur hic ad verba quaedam molesta, atque ad vituperationem, verecundia autem retinetur, ut ipse ait, et spe unitatis procuranda.

Unam classem unumque animarum genus abdicō atque propello. Parvæ fidei homines designat, et in tentationum tempore scandalizatos, et errore deductos, quibus et peiores ait eos, qui temporī ne tantillum quidem obstiterunt, sed sponte improbos se præbuerunt.

Hoc enim immuto. Quidnam vero? Hoc, **D** *in mare projecit*: non enim in mare. Immuto enim, ait, ac transpono illud. Namque projecit Apostatam secundumque Pharaonem, ubi ipsi projicienti gratum fuit, et, ut ait, quemadmodum ipse justum censuit.

Ac vetut per circumulum quemdam. Quomodo velut per circumulum quemdam dirigit ac moderatur? Ne-

(26) Recepi *πανηγυρικόν* ex Coislin. pro *τυραννικόν* ins. 575. Cæterum quid sibi velit Basiliius non bene video. Scholium forte quoddam innuit de genere panegyrico; et reipsa scholiastes apud Montañentium agit de triplici genere oratorio: panegyrico scilicet, deliberativo et judiciali.

(27) Nonnulla hic deesse puto.

(28) Gregorii orationes tres intelligit *ελληνικὰς*

A *Ibid.* B 9 *Ἡδὲ ἐμὸι πηδῶ καὶ ἵεται πρὸς πανηγυριστῶν ὁ λόγος*. Significat quædam quæ et epistaminatur: diæ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος (26).

Ibid. 11. *Ἄσσοι τε ἰηστέλαις*. Τὸς τὸ θεῖον ἐκλιπαροῦντας νυκτὸς καὶ ἡμέρας, μονάζοντάς τε, καὶ τοὺς τὸν βίον ἐκείνους παραπλησίους λέγει, τοὺς τε δημεύσεις ὑπομεμενηκότας, καὶ τοὺς ἐπιπροσταλιπρωσούντας [Coisl. πρὸς ταλ.] ἐν ποικιλίαις βουάνοις, καὶ ἔρεσι δὲ καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς τῆς γῆς ὄπαῖς ἐνδιαιωμένους, ὧν ὡς ἀληθῶς οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος.

Ibid. C 12. *Ἡ τῆς ἑαυτῶν ὁ δὲ λέγεται*. Τὸς φυγάδας ἀνίσταται καὶ τῶν υἱαίων διαζευχθέντας. Τὰ δὲ ὁ δὲ λέγεται διὰ τοὺς οἰκείους (27) πρόσκειται τῆς μικρᾶς καὶ σωματικῆς *οἰκνότητος*: ἡ γὰρ ἀληθῆς οἰκνότης καὶ μεγίστη, ἡ τῆς ἀνω πατρίδος καὶ συγγενείας ἐστὶ. *Κακίας* δὲ ἄληθιν ἂν πλοῦτον εἶπεν (**Ibid.** C 11).

Col. 510 A 7. *Ἐτέρων δὲ μοῖραν λέγει τοὺς, ὅσοι θεὸν ὁμολογοῦντες σκανδαλίζονται ταῖς τοιαύταις οἰκονομίαις, ὑψομένων τῶν ἀσθεῶν σκανδαλίζονται δὲ διὰ πτωχείαν, ὡς αὐτὸς ἔφη* (**Ibid.** A 15), *ψυχῆς, ἐμπυριζόμενοι τοῖς λογισμοῖς, εἰρήνην ἀμαρτωλῶν καὶ εὐτυχίαν μὴ φέροντες, δοῦλοι ὄντες τῶν παρόντων, καὶ μόνοις τοῖς ταιούτοις παραδόξοις θαύμασι πρὸς τὴν ἀληθειαν βεβαιουῦνται*.

Ibid. C 5. *Εἴθε μοι τοῦ χοροῦ μέρος ἦν κἀκεῖνο τὸ σέσσημα*. Ἐντεῦθεν δῆλον ἐστὶ ὅτι ὄπω ἡ τῶν μοναχῶν ἔνωσις ἐγεγένητο, ἐφ' οἷς ἐβρέθησαν οἱ **C** *Ελληνικαὶ* (28), ὧν οὐ μέμφεται τὴν πίστιν, ἀκίδηλον ὄδη τὴν αὐτῶν δόξαν ἀποκαλῶν (**ibid.** C. 5) καὶ οὐκ ἀδόκιμον, οὐκ εὐροθμον δὲ, ἀλλ' ἰδίαν καὶ οὐκ εἰς τὸ αὐτὸ ἐρχομένην.

Ibid. 12. *Ἄλλ' ὁποῖαν καὶ τίνα*. Κινηθεὶς οὖν ἐντεῦθεν πρὸς λόγον ἀγῆθι τινα καὶ ψόγον, ἐπέσχευ αἰδοῖ τῆς ἐλπίδος, ὡς αὐτὸς φησι (**ibid.** C 15), καὶ τῆς ἐνώσεως.

Col. 511 A 1. *Μίαν μοῖραν καὶ ἐν* (29) *ψυχῶν γένος ἀποκηρύττω*. Τὸς ὀλιγοπίστους λέγει, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμῶν σκανδαλισθέντας, καὶ τῇ πλάνῃ καθυπαχθέντας, ὧν καὶ χεῖρους φησὶν ἐκείνους, ὅτι μὲν μικρὸν ἀντέθισαν [Coisl., ἀντέθισαν] τῷ καιρῷ, οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἀντέστησαν, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἐφάνησαν κακοί.

Ibid. C 6. *Τοῦτο γὰρ μεθαρμόζω*. Τοῦτο ποῖον; τὸ εἰς θάλασσαν ἐβρίμην· οὐδὲ γὰρ εἰς θάλασσαν. Μεθαρμόζω γὰρ, ἔφη, καὶ μεταπίθημι τοῦτο· ἐβρίμην γὰρ τὸν [ms. 575, ἐβρίμην τόν] ἀποστάτην καὶ δεύτερον Φαραὼ ὅποι φίλον τῷ ἀποβρίμηντι ἦν, καὶ ὅπως, φησὶν, ἐδικαίωσεν.

Ibid. 11. *Καὶ ὄλον* (30) *διὰ κύκλου τινός*. Πῶς διὰ κύκλου τινός οἶός [Coisl., οἶον] τὲ ἐστὶν εὐθύνειν;

A, B, Γ' inscriptas, quæ in editione Clemenceti sexta, vicesima secunda et vicesima tertia sunt. Schisma de quo hic agitur ortum duxerat ex eo quod pater S. Gregorii subscripserat formulæ Ariane in concilio Arimineni editæ.

(29) Editi omittunt καὶ.

(30) Editi, οἶονεῖ.

οὐδὲ γὰρ ὁ κύκλος εὐθύς [ms. 575, εὐθείας] ὑπάρχει, ἅ
 οὐδὲ εὐθύνας· διὸ (Cod. p. 265) καὶ τὸ τινός [Codl.,
 τίνος] πρόσκειται· ὡς οἰοεὶ πως (51) διὰ κύκλου κι-
 νηθέντων τῶν πραγμάτων ἡμῖν, ἐκ τοῦ ἀφ' οὐπερ
 σημείου (52) τῆς εὐσεβείας καὶ διὰ τῆς ἀσεβείας
 κυκλικῶς πορευθέντων εἰς τὸ αὐτὸ πάλιν τῆς εὐσε-
 βείας παρεληλυθῆσι σημείον· ὁμοῦ μὲν γὰρ σαλευόμενά
 πως καὶ μὴ σαλευόμενα τὰ ἡμέτερα, καὶ ταῖς τοῦ
 βίου περιτροπαῖς τε καὶ παλιβρόταις φερόμενα, αἴθις
 ὡς ἐν ἀκινήτῳ τινὲ τάξει καὶ προνοίᾳ μένει πάγια,
 τὰ αὐτὰ διὰ τῶν ἐναντίων παραδόξως ὀδεύοντα.

Col. 544 A 9. "Ὅταν αὐτῶν (55) δευρηθῶμεν πα-
 ρελεῖν τάχει ποδῶν τὴν ἀσέβειαν. Παρῴθηκε
 τὸ προφητικόν (Psal. xxxvi, 55)· *Εἶδον τὸν ἀσεβῆ
 ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαυρόμενον, καὶ τὰ ἐξῆς
 μέχρι τοῦ Παρῆλθε (54), καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν· καὶ τότε* B
*οὐκ ἔστι, φησὶ [ms. 575, οὐκ φησὶ], τοῦτο ἰδεῖν; ἢ
 δῆλον ὅταν (55) τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν τάχει ποδῶς
 ἀτραπεῖ, τουτέστιν ἀποφυγῆ, ὅστις τὸν δουθηθῆμεν
 παρελθεῖν.*

Ibid. B 6. *Λαοὶς οὗς περιέδωκε. Τουτέστι, Πέρ-
 σαις. Οὕτω γὰρ μεθρημόθη καὶ τοῦτο, ἀντὶ τῶν Αἰ-
 θιοπῶν (56) ληφθέν· ἐκείνοις γὰρ τὸν ὑβριστὴν πα-
 ραδέδωκε.*

Ibid. 9. *Οὐκ ἐπὶ πολὺ (57) μετεωρισθέντα.*
 "Ἐτη γὰρ δύο ἐβασίλευσεν ὁ τρισκακάρτατος, ἐπεὶ
 πέντε ἔτη καίσαρ ἐγένετο, προβαλλομένου αὐτὸν τοῦ
 Θεοῦ καὶ βασιλέως.

Ibid. 15. *Διαμόρτων κεφαλήν.* Παραπέφρασαι
 καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐν κατάραις ἕως εἰρημένου·
Αὐτός σου τηρήσει κεφαλήν, σὺ δὲ τηρήσεις C
*αὐτοῦ πτέραν (Gen. iii, 15). Λάθρα μὲν γὰρ
 ὡσπερ ἔρποντες τὴν ἡμῶν ἐτήρουν "Ἐλληγες πτέραν
 καὶ τὰ ἔσχατα, μὴ οἷοί τε ὄντες κεφαλὴν ἐπαίρειν,
 καὶ παρῴσιάζεσθαι κακουργεῖν· ἐκλειούθησαν γὰρ
 πατεῖσθαι ὑφ' ἡμῶν, κἄν μικρὸν τι καὶ φανερώς
 ἐδοξάν κρατεῖν*

Col. 545 A 9. *Συστενάξει καὶ συνωδίνει.* Τὸ
 ἀποστολικὸν τρανότερον ἐξηγεῖται τίνι συνωδίνει καὶ
 συστενάξει (58)· ὅτι τοῖς ἀνθρώποις καὶ τῇ φθορᾷ
 τῶν γιγνομένων καὶ ἀπογιγνομένων· στένει οὖν,
 φησὶ, καὶ ὀδυνᾷται διὰ τὸν ἐκ παρακοῆς θάνατον
 καὶ τὴν φθοράν. Πλὴν ἀποκαρδοκεῖ τὴν τῶν τέκνων
 τοῦ Θεοῦ ἀποκάλυψιν, εἴτουν ἀνάστασιν καὶ τὴν

† Psal. xxxvi, 55, 56. * Gen. 3, 15. † Rom. VIII, 19.

(51) Coislín., ὡς.

(52) In ms. 575 vox σημείου compendiose scribitur H.

(53) Editi, αὐτοῦ, quod ad praecedentem τοῦ ἀσε-
 βούς spectat; αὐτῶν tamen forte praestat. Mox editi,
 τάχει καὶ ἀτραπεῖς ποδῶς. Basilinus videtur legisse
 τάχει ποδῶς ἀτραπεῖ.

(54) Coislín., παρῆλθεν; editi, παρῆλθον, quod
 praestat.

(55) Scribendum puto ἢ δῆλον ἔταν. Non conse-
 niant interpretes in scribendis formulis ἢ δῆλον ἔταν
 ... ἢ δῆλον ἔταν. Quidam ἢ δῆλον ἔταν, ἢ δῆλον ἔταν
 scribunt; alii ἢ δῆλον ἔταν, ἢ δῆλον ἔταν. Sunt qui in-
 terrogandi notam post haec verba ponant; alii non.
 Clar. Heindorf, inter eos annumerandus qui de Pla-
 tone bene meruerunt, legit in *Protagora*, initio: Πό-

que enim circulus rectus est neque dirigit; ideoque
 adjicitur *quendam*, quasi enim per circulum di-
 rectis rebus nostris, ex quo pietatis signo et
 per impietatem in orbem profectis ad idem rursus
 pietatis pertransiit signum: fluctuantes enim simul
 et non fluctuantes res nostrae, ac per vite agitati-
 ones astusque ablate, rursus in stabili quodam
 ordine et providentia firmæ manent, iisdem per
 contraria mirum in modum gradientibus.

*Si quidem ipsorum impietatem pedum celeritate
 praeterire possimus.* Alludit ad hæc prophetica:
*Vidi impium superexaltatum et elevatum, et quæ
 sequuntur usque ad illa: Et transivi, et ecce non
 erat.* Ubi autem, ait, illud conspicerere liceat?
 Quisippe manifestum cum impietatem eorum cele-
 ritate pedis stabili, id est effugiat, celerius præ-
 terire possemus.

Populis quibus traditus est, scilicet Persis. Ita
 enim convenit et illud pro Æthiopicis acceptum.
 Namque istis violentum tradidit.

Cum haud diu intumuisse. Duobus eum annis
 ter maledictus iste regnavit, cum jam a quinque an-
 nis Caesar factus esset, promovente eum Deo et im-
 peratore.

Caput attollentes. Hic alluditur ad ea quæ in
 serpentis maledictione dicta sunt: *Ipsæ observabit
 caput tuum, et tu calcaneum ipsius observabis.*
 C
 Occulte enim sicut serpentes nostrum observabant
 gentiles calcaneum, atque extrema, cum non caput
 valent atollere, et male facere liberius audere.
 Jussi sunt enim a nobis proculcari, etsi parvum
 aliquid et manifeste dominari videantur

Ingemiscit et parturit. Apostoli textus manife-
 stius indicat quibus ingemiscit et parturit; id est
 hominibus et corruptioni nascentium et intereun-
 tium. Gemit igitur, ait, doletque, ob mortem ex
 contumacia et corruptionem; attamen expectat
 Dei filiorum revelationem⁶, seu resurrectionem et
 incorruptionem speratamque libertatem adipisci-

θων, ὃ Σώκρατες, φαίνει; ἢ δῆλα δὴ ὅτι ἀπὸ Κωνηγε-
 σίου τοῦ περὶ τὴν Ἀλκιβιάδου ὄραν; ubi legendum
 ἢ δῆλα δὴ, ἢ δῆλον ἔταν, sine interrogationis signo
 ἢ sit inter sermoneandum, cum scilicet interlo-
 cutor suæ ipsius interrogationi affirmative respon-
 det; vel admissio ἢ cum nota interrogandi, reticentia
 subintelligenda.

(56) Quia reipsa de Æthiopicis agit in psalmo
 LXXIII (vers. 14), ex quo Pater hæc mutatur: "Ἐδο-
 κας αὐτὸν βρώμα ἢ λαοὶς τοῖς Αἰθιοπῶσι.

(57) Deest hoc scholium in 575; habet Coislín.
 ad marginem, sed prima manu.

(58) Agitur de loco Pauli ad Rom. viii, 22: Ὁδύ-
 μεν γὰρ ὅτι πάντα ἢ κτίσις συστενάξει καὶ συνωδίνει
 ἄχρι τοῦ οὐνοῦ. Ut autem scholii sensus pateat, con-
 ferendus textus Paulinus.

tur. Etenim ingenit lugetque corruptis servire respiciens, quæ ob incorruptionem creata est; verumtamen accipit invita, sed propter eum qui ipsam ob spem subiecit 7.

Atque illos quasi in sicco transmittens. Israelitas in angusto et sicco transmittens, Ægyptios vero, secundum propriam ipsius naturam, inundans atque obruens.

Panis pluvie instar fusus. Mannam ostendit; hanc enim pro necessitate affatim singulis diebus dabat. Cujus quidem si quis aliquid in crastinum thesaurizaret, vietum statim ac inutile fieret. Quod vero supra necessitatem atque ex superfluitate, coturnicem immuit. Pluisse quippe dicitur tanquam pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata 8; quibus ostenditur supra necessitatem atque ex abundantia.

Muri concussi numero vim habenti: septenario videlicet numero. Septem enim, ait, sacerdotes, cum tubis septem, septies Hiericho mœnia circum-euntes, concusserunt atque in terram dejecerunt 9, numeri scilicet virtute. Dictum est de hoc numero in *Oratione in Pentecosten* copiosius.

7 Rom viii, 20. 8 Psal. lxxvii, 27. 9 Josue vi, 4 sqq.

(59) Hæc confirmant lectionem τοῖς δέ quam Montanensis et Clemencetis receperunt.

(40) Scribi posset αὐτῆς. Αὐτὴν 575, male.

(41) Coisl. ἐπεθησαύριστο. Est quod hæreas. De augmenti resecatione egi in notis ad Eunapium (pp. 504, 587). Clar. Hæc exempla nonnulla affert in indice ad *Timarionem* (*Notices des mss.*, t. IX, p. ii, p. 257).

(42) Videtur Basilium ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ in suo exemplari legisse.

(45) Coisl. ἀριθμῶ δ. ἔχοντα; cod. 575 ἀριθμῶν δ. ἔχοντα. Lego ἔχοντι emendatione mihi non dubia. Hanc confirmant vox ἀριθμῶ in Coisl. et verba τῷ ἐβδόμῳ δηλονότι ἀριθμῶ, phrasis denique ἀκολουθία postulat. "Ἐχοντα pro ἔχοντι positum fuerit quod scripture compendia in vocibus in a et t desinentibus adhibita descriptoribus sæpe fucum fecerunt; inde accusativi pro dativis et vice versa. — Hæc jam tetragi in notis ad Nicetam Eugenianum (ii, 518) et ad Manasse (ix, 189), ubi varias lectiones λάμποντα et λάμποντι, στέργοντι et στέργοντα, ποθέοντι et ποθέοντα, adduxi. — Ἐχοντι ergo in ἔχοντα mutato, descriptor quidam ἀριθμῶν scripserit ut concordarent casus.

(44) Ms. uterque εἰς τὴν γ' λόγῳ. Oratio in *Pentecosten* in editione Clemenceti est quadragesima prima. Reipsa in hunc locum, qui legitur initio orationis, τὴν ἐβδομάδα τιμῶσιν Ἑβραίων παῖδες, ἐκ τῆς Μωϋσείως νομοθεσίας ὡσπερ οἱ Πυθαγορικοί τὴν τετρακτὴν ὑπερῶσιν, ἤν δὴ καὶ ἕκρον παροίηται. Basilium sequentia scripsit quæ Lector conferre poterit cum commentario Hierocli in *Versus aureos* (*Notices des mss.*, t. IX, p. ii, p. 257), ex quo doctrinam suam manifeste hausit scholiastes noster. Οὐτως (ms. 575 p. 106, 1; Coisl. p. 405, 2) ὁ Πυθαγόρας Σάμιος φιλόσοφος, ἀπ' οὗ Πυθαγορικοί ὠνομάσθησαν· παρ' οὗς τετρακτὸς ἐπεστήμητο· πηγὴν γὰρ τὴν τετρακτὰ τῆς ἀβίου διακοσμήσεως ἀπεφάνησαν, τὴν αὐτὴν οὖσαν τῷ δημιουργῷ. Ἀριθμῶς

(a) Legendum δέ, ut apud Hieroclem, p. 222.

ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν ἐλιπιζομένην ἐλευθερίαν ἐκδέχεται. Θρηγεῖ μὲν γὰρ καὶ στενάζει ἀπαξιούσα φθορτοῖς δουλεύειν, ἐπ' ἀφθαρσίᾳ κτισθεῖσα· ἐκδέχεται δὲ ἤμως οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ [Coisl. ἐκούσα διὰ] τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλιπίδι.

Col. 548 A 15. Καὶ τοὺς μὲν ὡς ξηρὰ παραπέμουσα. Τοὺς Ἰσραηλίτας ἐν ἰσθμῷ καὶ ξηρᾷ παραπέμουσα, τοῖς δὲ (59), τοῖς Λίγυπτιοις, κατὰ τὴν αὐτῆς φύσιν (40) ἐπεισερούσα, καὶ κατακτοντοῦσα.

Ibid. B 5. Ἄρτος ὄμιμος. Τὸ μάννα λέγει· τοῦτο γὰρ τῇ χρεῖζ σύμμετρον ἐκάστης ἡμέρας ἐδίδου· τὸ γὰρ εἶ τι πρὸς τὴν αὐριον τεθησαύριστο (41), ἔωλὸν τε καὶ ἀχρηστον τῇ ἐξῆς ὑπῆρχεν (Exod. xv, 19, 20)· ὑπὲρ τὴν χρεῖζαν δὲ καὶ (cod. p. 264) ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ (42) τὴν ὀρυγομήτρην (Exod. xvi, 15) νοητέον· βρέξει γὰρ εἰρηται (Ps. lxxvii, 27) ὡσεὶ χνοῦν σάρακας, καὶ ὡσεὶ ἄμμον θαλασσῶν πετεινὰ πτερωτὰ, οἷς τὸ ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ δεδῆλωται καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖζαν.

Ibid. 10. Τείχη κατασειόμενα ἀριθμῷ (45) δυνάμει ἔχοντι. Τῷ ἐβδόμῳ δηλονότι ἀριθμῷ. Ἐπτά γὰρ, φησὶ, ἱερεῖς μετὰ σαλπύγγων ζ', ἐπτάκις τὰ τείχη (Coisl. τῷ τείχει) Ἰεριχοῦς περιελθόντες, κατέσεισάν τε καὶ εἰς γῆν καταβελήκασιν, δυνάμει δηλονότι τοῦ ἀριθμοῦ. Εἰρηται περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστήν (44) λόγῳ πλατύτερον.

γὰρ ἀριθμῷ αὐτῷ ὁ Θεὸς ὕμνητο. Εἰ γὰρ τὰ ὄντα πάντα, φησὶ, καὶς ἀβίοις αὐτοῦ βουλήσειν ὑφέστηκεν, δῆλον ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐν ἐκástῳ εἶδει τῶν ὄντων. Καὶ ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἐκεῖ ἔστιν· ἐκείθεν γὰρ καὶ ὁ ἐνταυθα. Εἶτα, φησὶν, ἀπὸ τοῦ ἐνὸς τὸ πεπερατμένον διάστημα γέγονεν ἡ δεκάς· ὁ γὰρ ἐπὶ πλέον ἀριθμεῖν ἐθέλων, ἀνακαμπτεὶ πάλιν ἐπὶ τὸ ἐν καὶ τὰ ἐξῆς, μέχρι τῆς αὐτῆς πάλιν δεκάδος, καὶ οὕτω δευτέραν καὶ τρίτην μέχρι δεκάδος ἐπαριθμῶν, ἐν τῇ δεκάδι τῶν δεκάδων ἐν τοῖς ῥ' γεγονῶς, αὐθις ἐπὶ τὴν πρώτην παλινσσεῖ· ἥς δεκάδος δυνάμεις, ἡ τετρακτὸς· ἐν δὲ ταύτῃ ἠνωμένη τις τελευταίης θεωρεῖται. Κατὰ γὰρ σύνθεσιν τὴν ἀπὸ μονάδος ἕως τετραδος δεκάς γίνεται· ἐν γὰρ καὶ δύο καὶ γ' καὶ δ', δέκα. Ἔστι δὲ καὶ μεσότης ἀριθμητικῆ μονάδος καὶ ἐβδομάδος ἡ τετράς· τῷ ἴσῳ γὰρ ἀριθμῷ ὑπερέχει καὶ ὑπερέχεται. τριάδι [sic Coisl.]; Key. τετράδι| μὲν ἐβδομάδος λειπομένη, τριάδι δὲ καὶ ὑπερέχουσα μονάδος [Coisl. μονῆς]. "Ἄριστοι δὲ καὶ κάλλιστοι τῶν ἀριθμῶν καὶ ἡ μονάς καὶ ἡ ἐβδομάς. Μόνη τῶν ἐντὸς δεκάδος ἡ μονάς, ὡς ἀρχὴ παντὸς ἀριθμοῦ, τὰς πάντων δυνάμεις ἐν αὐτῇ συνέχει· ἡ δὲ ἐβδομάς, ὡς ἀμύτηρ καὶ παρομένη, τὴν τῆς μονάδος ἀξίαν δευτέρας ἔχει, τῆς δὲ (a) ἀγενήτου μονάδος καὶ τῆς ἀμύτηρος ἐβδομάδος ἡ τετράς μέση καιμένη τὰς τῶν γεννητῶν καὶ γεννωμένων δυνάμεις συνεληφέν, ἀπὸ δυάδος γεννωμένη καὶ γεννώσα τὴν ἡ' ἀριθμῶν. Καὶ στερεῶς πρώτη ἔμρασις ἐν τῇ τετράδι· εὐρίσκειται· τὸ γὰρ σημεῖον ἀνάλογόν ἐστι μονάδι, τῇ δυάδι γράμμῃ, ἐπιφάνεια τῇ τριάδι, τὸ στερεὸν δὲ τῇ τετράδι. Πάλιν κριτικαὶ δυνάμεις τέσσαρες, νοῦς, ἐπιστήμη, ὄψις, αἴσθησις. Καὶ ἀπλῶς τὰ ὄντα πάντα ἡ τετράς ἀνεδήξατο, στοιχεῖα ἀριθμῶν, ὄρας ἔτους, ἡλικίαν συναισθητόν. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὃ μὴ τῆς τετρακτὸς ὡς ῥίζης καὶ ἀρχῆς ἦρηται· ἔστι γὰρ, ὡς ἔφημεν, δημιουργὸς τῶν ὄλων αἰτία, Θεὸς νοητῆς, αἴτιος οὐρανοῦ καὶ αἰσθητοῦ κόσμου. Deim multus est scholiastes in exponendis numeri septeni proprietatibus. Ex his quæ fuse

Col. 547 A 5. Τὸ τοῦ προσώπου (15) κακίηθερ. Ἄ Morum istius pravitatem. Juliani scilicet, cum πλοῖσθι κατὰ τῶν ἐν τέλος. Σημειώσται ὅτι φόβῳ και- milites adversus eos qui imperio potiebantur, fu- νομομαίας (Vide col. 499 B) διὰ τὸν θάνατον τοῦ με- erunt instructi. Animadvertite quod novarum rerum γάλου Κωνσταντίνου, τὸ στρατιωτικὸν ἐκαινοτόμησε formidine propter Constantini Magni mortem, exer- κατὰ τῶν ἐν τέλος καὶ ἀξιωματι ἐν οἷς καὶ οὗτος citem instauravit adversus imperio potitos ac di- σὺν Γάλλῳ τῷ ἀδελφῷ [Coisl., μετὰ Γάλλου τοῦ gnitatibus : in quibus et iste cum Gallo fratre de- ἀδελφοῦ] ἐνείχετο, ὑπὸ δὲ Κωνσταντίου σέσωστο· prehendens, a Constantio servatus est. Et in quodam καὶ ἐν τινι τῶν βασιλικῶν χωρίων βασιλικῆς (16) μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ θεραπείας ἤξιούτο διὰ τὰς ἐπα- regionum oppidorum regali cum fratre officio di- γομένης αἰτίας τρεῖς (17), καὶ οὕτε τῷ Θεῷ, οὕτε τῷ gnatus est ob tres citatas causas, et neque Deo, neque salvatori imperatori gratias egit, sed utri- σῶσαντι βασιλεῖ χάριν ἔσχεν, ἀλλ' ἀμφοτέρους ὠφθη que visus est improbus, a Dei fide discedens atque adversus Constantium rebellionem parans, exerci- κακῆς, ἀπὸ μὲν τοῦ Θεοῦ [Coisl., μὲν Θ.] ἀπόστασιν तु a stativis adversus imperatorem congregato, nisi Constantii mors insidias prævertisset. ἐνωσῶν, κατὰ δὲ Κωνσταντίου ἐπανάστασιν, στρατὸν nisi Constantii mors insidias prævertisset. ἀπὸ δύοσεως κατὰ τοῦ βασιλείως ἀγείρας, εἰ καὶ προφθάσαν τὸ τέλος τοῦ Κωνσταντίου ἔστρεσε τὴν ἐπι- πολυλγν.

Ibid. B 14. Ὁ δὲ μοι πρὸ τούτων εἰπεῖν ἀναγ- B Quod autem necessario mihi prius exponendum κῶσεν. Τὰ πρότερα τῶν πραγμάτων ἀναχρονόσας est Resumpto altius tempore hæc dicit. [MS. 575 ἀναγνωρίζας] λέγει.

Col. 552 A 12. Τῷ μέντοι (18) κλήρω φέροντες Quin etiam in clerum seipsos ascripserunt. Ani- ἐαυτοὺς κατέλεξαν. Σημειώσται ὅτι καὶ ἀμφοτέρους madverte quod utrumque fratrem in clero ordina- τοὺς ἀδελφοὺς (19) κλήρω κατατετάχθαι φάσκει.

Ibid. B 4. Ὁ μὲν καὶ κατὰ ἀλήθειαν εὐσεβῶν. Alter quidem vere et serio pietatem profitens. Gal- Τὸν Γάλλον φησὶ γνήσιον εἰς εὐσέθειαν ὑπάρχειν, εἰ lum ait sincera pietate præditum fuisse, quamvis καὶ τὴν φύσιν θερμότερον, Ἰουλιανὸν δὲ τὸν καιρὸν natura fervidiorem, Julianum vero tempus redi- ἐξωνούμενον καὶ κρύπτοντα ἐπισεικίας πλάσματι τὴν mentem, abscedentemque sub mansuetudinis specie inusitam pravitatem.

Col. 555 B 3. Ὡ γυνῆς σοφῆς εἰς τὸ κακο- O sapientem animam ad malefaciendum! Sapiens iste cum esset ad malefaciendum, suam autem eruciatum, malumque æternum non effugit, etsi ποιεῖσαι. Σοφῶ ὄντος αὐτοῦ εἰς τὸ κακοποιεῖσαι, τὴν εἰς αὐτὸν θάσανον καὶ κάκωσιν αἰώνιαν οὐκ ἀποπέ- C Deus futura per ea que facta erant proclamaret, ut impietatem compesceret præscientiam demon- φευγε, καίπερ τοῦ Θεοῦ τὸ μέλλον διὰ τῶν δρωμέ- strans.

Ibid. C 9. Ἀλλὰ γινώσκῃ τοούμερος. Ἄλλ' Verum consilia sua patere intelligeret. Sed ut, ait, ἴνα, φησὶν, Ἰουλιανὸς γινώσκῃ ὑπὸ Θεοῦ μὴ ἀγνοοῦ- Julianus se a Deo cognitum intelligeret, neque animo μενος, ἀλλὰ καταλαμβανόμενος ὑπ' αὐτοῦ μὴ υπεραί- efferretur, fraudem suam teneri sentiens.

Col. 557 A 6. Πλέον ἢ καλῶς. Ἄντι τοῦ πλέον Plus quam æquum. Nempe plus quam decebat, id est pessime, et pro Grecis contendens, quasi inferiori doctrinam exercitationis videlicet causa tuens, et vi sermonis ac sophismatibus, non vero

prosequitur pauca describam quæ ad rem in qua versamur spectant. Ἐνωσῶ δὲ, ait Gregorius, καὶ τὰς ἐπιτὰ σάλπιγγας Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ περιόδους τσαύτας, καὶ ἡμέρας, καὶ ἱερέας, ἐξ ὧν τὰ Ἱερι- χονῆτα τεῖχη κατασείσται. Quod Basiliius his verbis explicat : Ἱεριχὸν πόλις ἦν Ἰσραηλῆται εἶλον, Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ στρατηγούοντος. Ἐπιτὰ γὰρ ἱερεῖς μετὰ τοσοῦτων σάλπιγγων ἐν ἐπιτὰ ἡμέραις, ἐπιτὰς τῆς ἡμέρας ἴνααι πύκλω παρεσκευάσαν· οὕτω κατέσεισέ τε καὶ κατατρίψεσε τὴν πόλιν. De his et aliis nugis ad numerorum vim spectantibus vide Meursium ad Chalcidionum (p. 5), et in primis Classical Journal, tom. VIII, p. 365.

(45) Editi, τρόπου, quod sane præstat.

(46) Vox βασιλικῆς deest in ms. 575; addidi ex Coisl. Deest etiam in quibusdam mss. S. Gregorii apud Clementium. Hanc vocem merito retinuit vir doctissimus; sed errat cum Socratis auctoritatem appellat; scribere debuit Sozomenum. — Mss. ἤξιούτο.

(17) Hæc indicat Gregorius loco citato.

(18) Coisl. μὲν γε, ut editi, qui mox ἐγκατέ- λεξαν legunt. Additur in margine, prima manu, e regione vocis κλήρω : Κλήρω λέ. (lego κλήρος λέγεται) τὸ λαγεῖν καὶ ἡ κληρονομία, καὶ τὸ σύστημα τῶν παπῶων ὃ καὶ νῦν τίθησι.

(19) Similia habet Sozomenus (Hist. I. v. c. 2) : Παράδοξος δὲ ὧδε διασωθέντες, προσετάχθησαν ἐν Καππαδοκίᾳ διατρίβειν ἐν Μακέλλῳ . . . ἔνθα δὴ θεραπείας καὶ ἀγωγῆς βασιλικῆς ἤξιούοντο, καὶ μαθηματι καὶ γυμναστίαις τὰς καθ' ἡλικίαν ἐγρόντο, καὶ λόγων διδασκαλίαις, καὶ τοῖς ὑφ' ἡγεταῖς τῶν ἀγίων Γραφῶν, ὡς καὶ κλήρω ἐγκαταλεγεῖναι, καὶ ὑπαναγνώσκειν τῷ λαῷ τὰς ἐκκλησιαστικὰς βίβλους. Et S. Gregorius etiam infra de Juliano : Ὁ τῶν θεῶων ὑπαναγνώστης ποτὲ λογίον, καὶ τῆς τοῦ μεγάλου βήματος ἤξιωμένος τιμῆς.

(50) Δῆθεν recepi ex Coisl. pro λέ. (id est λέ- γει) alterius codicis. Δέγει etiam admitti posset si ad Gregorium referatur.

veritate Græcorum doctrinam pia meliorique doctrina præstantiorem demonstrans.

Ipsi porro Asia impietatis schola erat, impietatis nempe quæ ad siderum scientiam spectat, et quæ sequuntur. Cælestium enim motu quum res nostras dirigant, creationemque Creatoris loco quasi Deum habeant, hanc non immerito impietatis scholam vocat. Isti enim tunc circa siderum scientiam et genituras præscientiasque ac præstigia vanissime versati, hanc impietatem edocebant.

Contrariam mutationem quærens. Valetudines ad summum bonitatis perdetas periculosas esse medicorum filii pronuntiant; commotis igitur omnibus in generatione sive ad melius sive ad pejus, necesse est moveantur et mutantur mobilia corpora et negotia: ex quo et saturitatem aut in insolentiam prolabi. Apostasiam enim docet, juxta illud: Manducavit Jacob, et impletus est, et incrasatus est dilectus¹⁰. Ad summum igitur et Christianorum perducta valetudine, eum altius ad meliora non jam ire liceret, ad pejora propulsa atque ad contrariam translata est.

Contritionem quidem præcedit contumelia. Ille e Proverbiis obscure dicta, nunc explanat: contumeliæ ait, hoc est animi elationis asseclam esse contritionem et humiliationem, humiliationis autem gloriam. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam¹¹, contraria contrariis subrogans, elationem quidem conterens atque dejiciens, humiliationem vero efferens ac gloria afficiens.

Dejectionem scilicet inter delictum et resipiscentiam. Quomodo? Deliquit prius, deinde se ipsum humilians, ad resipiscentiam conversus est, eustodiens eloquium tuum; tanquam scilicet ex peccato dejectio nata sit, ex hoc autem interposita, morum correctio et resipiscentia subsequuta sit.

Ac Cæsari quidem et imperium et vita finem ae-

¹⁰ Deut. xxxii, 15. ¹¹ I Petr. v, 5.

(51) Sic Coisl. Ms. 575, ὅση γε. Vox ἀσεβείας quæ sequitur ὅσης postulat. Editi aliter legunt; recipi saltem possent ὅση τε et γε. Basiliius verba τῆς ἀσεβείας addidisse videtur ut vocis ὅσης sensum exponeret.

(52) Coisl. Ms. πεποιήνται. Sic male scriptum fuerit ab amanuensi quodam qui voces περιγράφοντες et θεοποιούντες, in nominandi casu positas, eum verbo concordare putavit; at πεποιήνται legendum ut ad Gregorium spectet. Participia ponuntur in nominandi casu absoluto et referuntur ad voces οἱ ἐν Ἀσίᾳ. οἱ Ἀσσινοί, quæ subaudiuntur.

(53) Ille forte quædam aliter primitus erant disposita. Textus me inducit ut credam Basilium scripsisse, θεραπευσάμενοι καὶ φανταζόμενοι, τὴν τ. ἄσ. ἐξεπαίδευσον.

(54) Hippocrates, exempli gratia (Aphor. i, 5): Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπὶ ἄκρον εὐεξία σφαλεραὶ, ἦν ἐν τῷ ἐσθλάτῳ ἔωσιν κτλ.

(55) Fortasse legendum φησί, nam ipsa sunt Gregorii verba: Καὶ ὁ κóρος ἐστὶν ὃν ὑβρίζαμεν. — Aliter nihil haberet φασίν in quo haereremus; jam

λόγου καὶ σφιλτασιν, ἀλλ' οὐκ ἀληθεῖς, ἰσχυρότερον τὸν Ἑλλήνων λόγον ἢ (Cod. p. 264, 2) τὸν τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ κρείττονος ἀποδεικνύμενος.

Ibid. B 6. Ἀσία δὲ ἦν αὐτοῦ τῆς ἀσεβείας διδασκαλεῖον, ὅσης γε (51) τῆς ἀσεβείας περὶ ἀστρονομίαν, καὶ τὰ ἐξῆς. Τῇ γὰρ κινήσει τῶν οὐρανίων περιγράφοντες τὰ ἡμέτερα, καὶ τὴν κτίσιν θεοποιούντες παρὰ τὸν κτίσαντα, ἀσεβείας διδασκαλεῖον εὐκρίτως ταύτην πεποιήνται (52)· οὗτοι γὰρ οἱ ἐν Ἀσίᾳ τὴν καυῖα ἀστρονομίαν καὶ γενέσει τὰς προγνώσεις τερατευσάμενοι, τὴν τοιαύτην ἀπέθειαν ἐξεπαίδευσον φανταζόμενοι (53).

Ibid. A 5. Τὴν ἐναντίαν ζητοῦσα μεταβολήν. Τὰς εἰς ἄκρον εὐεξίας σφαλερὰς ἰατρῶν παιδεύσασιν· (54) κινουμένων γὰρ πάντων τῶν ἐν γενέσει ἦτοίγε πρὸς τὸ κρείττον ἢ καὶ τὸ χειρόν, ἀνάγκη κινεῖσθαι καὶ μεταβάλλειν τὰ κινητὰ σώματά τε καὶ πράγματα, ἐξ οὗ καὶ τὴν κóρον φασίν (55) ὑβρίζειν· ἀποστασίαν γὰρ διδάσκει, κατὰ τὸ· Ἐφαγεν Ἰακώβ, καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἀπελάττειεν ὁ ἠρατημέρος (Deut. xxxii, 15). Εἰς ἄκρον οὖν καὶ τῆς χριστιανῶν ἐληγκυίας εὐεξίας, ἐπεὶ μὴ οἶδον τε πλέον ἦν ἰέναι (56) ἐπὶ τὸ κρείττον, ἐπὶ τὸ χειρόν κινηθὲν καὶ ἐναντίον (57) μεταβέβηται.

Col. 560 A 2. Πρὸ μὲν συντριβῆς ἠρθεῖται ὑβρις. Παροϊμακὸς ὁ λόγος (58) ἀσαφῶς εἰρημένος, ὃν καὶ διασαφῶν, τῇ ὑβρει, ἔφη, ἦτοι τῇ ἐπάρσει, ἐπακολουθεῖ συντριβὴ καὶ ταπεινώσις, ταπεινώσει δὲ εὐεξία. Κύριος ὑπερφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ εἰδῶσι χάριν. (Prov. iii, 54), τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ἀντείσταγόν, τὴν Ἐπαρσιν μὲν συντριβῶν καὶ ταπεινῶν, τὴν ταπεινώσιν δὲ δοξάζων τε καὶ ὑψῶν.

Ibid. A 3. Μέσσην [Cod. 575, μέσον] πλημμελείας καὶ διορθώσεως. Πῶς; Ἐπλημμέλησε πρότερον, εἴτα ταπεινωθεὶς διορθώθη, φυλάξας τὸ λόγιόν σου (Psal. cxviii, 67), ὡς ἐκ μὲν τῆς ἀμαρτίας τεχθεῖστος τῆς ταπεινώσεως, ἐξ ἧς μέσης ἢ ἐπιστροφῆ καὶ διορθώσις ἔχολούθησεν.

Ibid. C 1. Ὅρον μὲν [Coisl. ἔρμον μὲν] ἡ βα-

enim Satietalem (Κόρος) ut Injuriam ("Ἵβρις) matrem induxerat Theognis (153 Brunck.), quod etiam in proverbium cesserat.

Ἴκτει τοι κóρος ἔβρις, ἔταν κακῷ ἄλθος ἔπηται Ἄνθρώπων, καὶ ὅτω μὴ νόος ἄριστος ἦ.

In Pindaro e contra (Ol. xiii, 42) Injuria mater est Satietatis. Ἐθελόντες δ' ἀλεξείν Ἰγόνιν Κόρος ματέρᾳ θρασύμυθον. Vide Heyne in hunc Pindari locum.

(56) Ms. 575, πλέον ἰέναι ἐπί, Coisl. Ms., πλέον ἦν ἐπί. Utramque lectionem admisi.

(57) Coisl. Ms., ἐπὶ τὸ ἐναντίον καὶ τὸ χειρόν κινήθην μετ.

(58) Scripsit Gregorius, πρὸ μ. σ. ἡγ. ὕβρις, αἱ παροϊμαίαι καλῶς φασί, quæ Basiliius exponens verbis παροϊμακὸς ὁ λόγος utitur, ex quo induci posset eum non vidisse per verba αἱ Παροϊμαίαι hic intelligi Proverbia Salomonis, in quibus (xvi, 18) reipsa legitur locus citatus. Est etiam in Proverbiis locus alter (xxix, 25) quem opportune hic asserere poterat Gregorius vel Basiliius: Ἵβρις ἄνδρα ταπεινοῖ, τούς δὲ ταπεινόφρονας ἐρεῖδει δόξῃ Κύριος.

καίτελα τῶ Καίσαρι καὶ ὁ βίος λαμβάνει. Γάλλον γὰρ ἀνέδειξεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖος Ἀντιοχείας καίσαρα, τὸ οὐκ εἶον περιθεὶς αὐτῷ [Cod. 575 αὐτό] τοῦ πρὶν ἀξιώματος ὄνομα. Ἐπεὶ δὲ τυραννίδα μελετήσας καὶ μὴ λαθὼν ἀνῆρέθη, ὄρον εἴληφεν, ἦτοι τέλος καὶ περιορισμὸν, ἦ τε ζωὴ αὐτοῦ καὶ ἡ βασιλεία. Ἦν γὰρ ἀνελὼν, μὴ μὲνύσας τῷ βασιλεὶ Κωνσταντῷ, Μαγνέντιον (59) ὑπαρχον Ἐφῶς καὶ Μάγνον κουαίστωρα· ἐφ' ὃ [forte ἐφ' ᾧ] κινήθεις ὁ Κωνσταντῖος, μεταστειλόμενος αὐτὸν, περὶ νῆσον Φλανωνίαν (60) ἀναίρεθῆναι ἐκέλευσεν. Σιωπῆν δὲ φησὶ τὰ ἐν μέσῳ, αἰδοῦμενος αὐτῶν τὸ εὐσεβεῖς, ὡς χριστιανῶν· Ὁρασεῖς γὰρ ὁ μὲν ἐπ' ἀνέστη ὁ Γάλλος, ὁ δὲ Κωνσταντῖος ἀνείλεν. Ἐπεὶ οὖν κατηγορήσαντος τοῦ ἐτέρου, τὸν ἕτερον ἀφείναι τῆς αἰτίας ἀνάγκη ἦν, τὸ θράσος ἀμφοῖν, ἐπαφεῖς, τὰ ἐν μέσῳ σιγᾶν ἔφη.

Col. 561 C 4. Καὶ δι' αὐτῶν ὄν ἐγκέκληκα. Ἀπολογεῖται ὑπὲρ Κωνσταντίου, ὅτι, καὶ δι' ὧν ἐγκέκληκα, (cod. p. 265) ἦτοι ἐνεγκλημάτιστα [leg. ἐνεκλήμα-], κατηγορηκα, ἀπολελόγημαι, φησὶ, ἰκανῶς ὑπὲρ αὐτοῦ χρηστότητα [Cod. χρηστότης] γὰρ εἰπὼν, ἐδήλωσα τὴν τῆς κατηγορίας ἀρεσιν· διὰ γὰρ ἀγαθότητα ἔλαθε τὸν θῆρα τοῖς τοῦ Χριστοῦ θρέμμασιν ἐπιστήσας.

Col. 564 B 4. Ὅς γε καὶ εἴ τε παρελύπησεν. Ἐλύπει γὰρ τοὺς ὀρθοδόξους, προστεθεὶς ἀπλότητι τοῖς Ἀρειανοῖς, ἔλαθον καὶ βιαζόμενος πρὸς ἕνωσιν, ὥστε μὴ διεστάναι ταῖς δόξαις, ἀλλ' ἐν πάντας χριστιανούς εἶναι. Πλὴν δύο, φησὶ, χρηστότητες οὐ συνῆλθον (61), ἦν τε πρὸς τὴν εὐσεβείαν καὶ τοὺς χριστιανούς εἶχεν, καὶ ἦν πρὸς τὸ ἀσεβέστατον χρηστευόμενος ἐνδείξατο τοῦ μέλλοντος ἐν ἀγνοίᾳ.

Ibid. C 7. Δυσκλήτορ λόγῳ. Ἰσχυρόν, δυσανάσκειον, καὶ μὴ δυνάμενον λόγῳ ἀληθείας κινήθῆναι καὶ ἀνατραπήναι.

Ibid. 9. Ἦμυλθήθη τῷ ἀνυδαίξαντι. Τῷ ἀνυδαίξαντι βασιλεὶ Κωνσταντῷ. Πῶς ἡμιλλήθη; καινότερον τρόπον, μὴ γὰρ ἀρετῇ σθένων, καὶ εὐσεβείᾳ, ἀσεβείᾳ τε καὶ κακίᾳ ἐφίλονεῖχτησεν ἐκινεῖξν.

Col. 565 B 5. Τίς δὲ οὐκ ἐκ τῆς πίστεως; Τίς, φησὶν, οὐκ ἂν ἤλπισεν Ἰουλιανὸν ἐκ τῆς πίστεως ἢς ἐπιστεύθη (62) παρὰ Κωνσταντίου, γαγενῆσθαι αὐτὸν

(59) Socrati et Philostorgio *Domitianus*. Quin Basilium erraverit vix dubitandi locus.

(60) Apud Socratem *Φλάνων* audit, περὶ *Φλάνωνα* τῆν νῆσον. Ubi eades sit admessa non consentit inter historicos. Vide Valesium ad Ammianum Marcellinum, xiv, c. 11, p. 57.

(61) Coislin, et editi, *συνεσῆλθον*. Melius *συνῆλθον*. Admittenda etiam videtur ex mss. particula negativa οὐ quæ in editis desideratur, καὶ δύο *χρηστότητες* οὐ *συνῆλθον* ἀλλήλαις. Ac duæ benignitates non concordantur: altera scilicet erga pium genus, altera quam, futuri nescius, erga omnium hominum impissimum exhibuit.

(62) Editores Gregorii ἦν ἐπιστεύθη retinuerunt cum lectionem ἦς ex pluribus mss. haberent. Ἦς recipiendum putō ea ratione quod ex duabus lectionibus ea eligenda est qua minus trita videtur. In locis que *attractionem* admittunt amanuenses sæpe pronominā easum assignauerunt quem postu-

cepit. Gallum enim creavit imperator Constantius Antiochiæ Casarem, ei attributo veteris dignitatis nomine. Cum vero tyrannidem molitus deprehensusque interfectus esset, terminum accepit, aut finem atque peractionem et vita ejus et imperium. Interfecerat enim, inscio Constantio imperatore, Magnentium Orientis legatum et Magnum questorem: quo permotus Constantius accitum eum ad Phlanoniam insulam interfecit iussit: se autem ait silentio premere quæ interea acciderunt, eorum pietatem venerans, ut Christianorum. Temere enim insurrexerat Gallus, Constantius vero interfecit. Dum igitur alterum acensat, alterum crimine liberate necesse est: ideoque temeritate in utroque reprehensa, quæ in medio sita sunt, silentio præterire se dicit.

Per ea quoque quæ objeci. Constantium defendit, quod, et per ea quæ objeci, sive criminatus sum, reprehendi, causam ejus, aut, satis defendi. Nam benignitatem ejus ostendens, accusationis veniam indicavi. Propter benignitatem enim feram Christi ovibus insciens præfecit.

Qui quidem et si quid nobis molestiæ exhibuit. Orthodoxis molestiam exhibuit, Arianis eum simplicitate indulgens, ad unitatem excitans atque compellens, ut non jam opinionibus differentes, unum omnes Christiani essent. Attamen hæ duæ, inquit, benignitates non concordantur: altera scilicet erga pietatem et Christianos: altera quam futuri nescius erga impissimum benigne agens exhibuit.

Ut sermone vix convelli posset. Validum, infractum, nec quod veritatis sermone moveri et everti posset.

Cum eo qui designatus fuerat certavit. Qui imperatorem eum designaverat Constantius. Quo modo certavit? novo modo: non enim virtutis ac pietatis laude, sed impietate et improbitate superare eum contendit.

Quis non ex fide? Quis, ait, non speravisset Julianum ex fide quæ a Constantio habita est, fieri justiore, quod quidem orator æquum, et impro-

babat verbum loco casus quem postulabat nomen. Quod ex nota Brunckii ad Aristophanem (*Thesmoph.* 855) patebit, ut ii noscent quibus eam legere placebit. In uno e marmoribus Oxoniensibus legitur decretum quod in honorem ejusdem Clinodemi Delii tolerant: ΕΙΗ ΤΗ: ΑΙΡΕΣΕΙΗ: ΕΧΩΝ ΔΙΑΤΕΛΕΙ ΗΕΡΙ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ. Reinesius, qui hæc exseripsit, ΗΝ ΕΧΩΝ legit. Ut inter utramque lectionem statueretur, videndum esset marmor; interim magna cum probabilitate dicere possumus ἦ veram esse lectionem quæ in ἦν male mutata fuerit. Horatii (*I Sat.* vi, 15) veteres editiones et mss. habent:

. *notante*
Judice, quo nosti, populo. . .

Cum autem criticus nescio quis scripsisset *quem*, mendum in omnibus editionibus repetitum fuit usque ad Bentleyi recensionem, qui ablativum *attractivum quo* reposuit et exemplis demonstravit

bitatis ejus innatam acerbiteriam mitiorem effici, reputans utrumque justo et imperatorio iudicio, Gallum quidem pœna affectum, Julianum vero electum, ex præstantissimo natu minoris honore justam prioris pœnam, quam pro temeritate passus est, judicans atque secum reputans. Alia ratione illud demonstrare conatur Juliani electionem non omnino inconsideratam fuisse. Non tam enim ob Juliani fidem fidenti animo erat Constantius, quam ob suasmet vires, eum quam primum oppressurus, si quid novarum rerum moliretur. Sicut et Porum, Indiæ regem, qui præclare pugnaverant, Alexander Magnus cum devicisset, non modo vivere permisit, sed et rursus regnare præcepit: namque in sua potestate esset, si malum comperiret, rursus devincere pœnaque afflicere.

Cum mihi causam facile obtinere liceat, etiam superato. Quomodo superato causam obtinere liceret? Quis vinceret, et quem? Quodammodo superantibus videlicet contradicentibus, Constantiumque criminari conantibus, devictus videtur eum laudans. Inferiorem vero causam assumens divinus orator, Iste vir, si malus est, ait, qui imperium Juliano commisit, iste cui imperium commissum est, quique ad hujusmodi honorem evectus est, ac postea sceleratum se præbuit, quis existimari debet? Talem ubi nequitiam collocabimus? Et si impios illius mores non prænovisse in culpa ponitur, ipsum improbitatis fontem quo tandem loco statuere par est? Ἀσυλλόγιστον porro vel omnino inexplicabile, vel intellectu difficile et quod non facile deprehendi potest, vel ipsam improbitatem, irrationabile quiddam atque inexplicabile, esse dicit, quæ non quilibet bonum quodive decorum cogitat.

Hæc ipsum Platonem, et quæ sequuntur. Isti igitur apud Græcos philosophorum præstantissimi, maximoque in pretio Juliano habiti, sermone solo virtutem coronantes ac philosophantes, edocentesque injuriam pati potius quam inferre; Geometriæ vero æquitatem, eam quæ per geometricas methodos demonstratur, erroris expertem justitiam et veritatem; egregiosque magistros, quos iste conscripserat, Porphyrium et Libanium sophistas dicit.

hanc constructionem, Græcis familiarem, a lingua Latina non alienam esse. his quæ collegit addam sequentia ex Fabretto (*Inscr. Dom. p. 321*) :

FIBUR MIHI PATRIA
AGRICOLA SVM
VOCITATUS FLAVIUS. IDEM EGO SVM
DISCUBENS UT ME VIDETIS, SIC ET
APUD SAPEROS ANNIS QUIBUS FATTA
DEDERE ANIMULAM COLVI.

(65) Verba καὶ π. τὸ εἰκὸς loco suo nota videntur; in textu edito rectius ponuntur post ἐπιστεύθη.

(64) Basilium vel amanuensem hic errasse patet; sensus et syntaxis ἀμφοτέρων postulanti; mox vox ἀμφοτέρων pro genitivo habenda et sic interpretanda: et alias etiam hic locus eget medica manu.

(65) Ms. Reg. ἔφυ, quod sustineri posset; at ἔφη

δικαιότερον, καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς (63), καὶ τὸ τῆς κακίας [Cod. 575 τὸ κακ.] αὐτοῦ ἔμφυτον καὶ δυσμενὲς ἡμερότερον ἔσεσθαι, λογιζόμενος ὡς ἀμφοτέροις (64) δικαίᾳ κρίσει καὶ βασιλικῇ τοῦ μὲν Γάλλου [Coisl. μεγάλου] ἐπιτιμηθέντος, Ἰουλιανῶ δὲ προβληθέντος, ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης τιμῆς τοῦ δευτέρου δικαίαν τοῦ προτέρου τὴν κατάχρισιν, ἣν διὰ τὴν προπέτειαν ὑπομεμενῆκει [cod. 575, ὑπομενῆκει] κρίνων καὶ συλλογίζομενος. Καὶ ἄλλως ἐπιχειρεῖ δεικνύουσι οὐκ ἀλόγιστον πάντη τὴν Ἰουλιανῶ προβολήν, ὅτι οὐχ ὅσον διὰ πίστιν Ἰουλιανῶ ἐθάρρει Κωνσταντίος, ὅσον διὰ τὴν ἰδίαν ἰσχύν, ὅσῃτον καταλύσων αὐτὸν, εἴ τι ἐπιχειροίη νεώτερον· ὥσπερ καὶ Πῶρον, τὸν Ἰνδῶν βασιλεύοντα, λαμπρῶς ἠγωνισμένον Ἀλέξανδρος ὁ μέγας καταβάλων, οὐ μόνον ἔφη εἶπεν, ἀλλὰ καὶ βασιλεύοντι ἐπέταξεν· ἐπ' αὐτῷ γάρ ἦν ἰσχὺς κράτει βουλομένῳ, εἰ κακὸν λάθοι, χειροῦσθαι πάλιν καὶ δίκας ἀπατεῖν.

Ibid. D 6. Ἐνὸν κρατεῖν καὶ ἠττημένον. Πῶς οἶόν τε ἦν κρατεῖν ἠττημένον; καὶ ὁ κρατήσων [ms. 575, ὁ κράτης] τίς καὶ τίνα; ὡς τῶν ἀντιλεγόντων νικῶντων ὄθηεν καὶ φαῦλον Κωνσταντίον περιωμένον δεικνύουσι, ἠττησθαι δοκεῖ ὁ τοῦτον ἐπεινῶν· εἶτα λαθὼν τὴν ἦττω λόγον ὁ θεοσπέσιος· Οὗτος ἀνὴρ, εἰ οὐκ ἀγαθός, ἔφη (65), ὁ τὴν βασιλείαν Ἰουλιανῶ πεπιστευσὼς, ὁ πιστευθεὶς καὶ εἰς τοιαύτην τιμὴν ἀναχθεὶς, καὶ κακὸς ἀποδειχθεὶς, τίς ἂν πρὸς ἐκείνον νομισθεῖ; ποῦ δὲ καὶ τὴν τοιαύτην ἕξιον θεῖναι κακίαν; εἰ γὰρ τὸ μὴ προειδέσθαι τὸν ἐξάγιστον ἐκείνου τρόπον ὑπὸ αἰτίαν ἐστίν, αὐτὴν τὴν πηγὴν [cod. 575, ἐστὶ τὴν π.] τῆς κακίας ποῦ τάξει δίκαιον; τὸ δὲ (cod. p. 265, 2) ἀσυλλόγιστον, ἢ ὅλως ἀκατανόητόν ἐστιν, ἢ δυσνόητον καὶ μὴ βράδιως θηρώμενον, ἢ αὐτὴν τὴν πονηρίαν ἀλόγιστόν τι καὶ ἀνόητον εἶναι φησι, μὴ συλλογίζομένην τὸ ἀγαθὸν καὶ προσῆκον.

Col. 568 A 12. M. B. p. 66 B. — C. p. 96 D. — M. p. 25. Ταῦτα Ἡλιότωνες [ms. 575 Ἡλιότωνος], καὶ τὰ ἐξῆς. Οὗτοι τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων οἱ κράτιστοι, καὶ μάλιστα ἐκείνω τιμώμενοι, λόγῳ μόνῳ τὴν ἀρετὴν σεμνύνοντες καὶ φιλοσοφούντες ἐκδιδάσκοντες τὸ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ περ ἀδικεῖν (66) γεωμετρίας δὲ ἰσότητα, τὴν διὰ τῶν γεωμετρικῶν μεθόδων δεικνυμένην ἀδιάρεστον δικαιοσύνην τε καὶ ἀλήθειαν (67). Γενναίους δὲ διδασκάλους, τοὺς κατ' αὐτὸν ἐκείνων γεγονότας, Πορφυρίον καὶ Λιβάνιον λέγει τοὺς σοφιστάς.

nullo præstat. Nonnulla observavi, ad Marinum (p. 90), de hac facili permutatione vocum ἔφη et ἔφυ.

(66) Bene Socrates in *Critone* Platonis (§ 10) : Οὐδ' ἀμῶς ἀρα δεῖ ἀδικεῖν, οὐδὲ ἀδικούμενον ἀρα ἀνταδικεῖν, ὡς οἱ πολλοὶ οἴονται. Locus ipse ad quem alludit Gregorius legitur in *Gorgia* (pag. 469 C. §. 55). Εἰ δ' ἀναγκαῖον εἴη, inquit Socrates ad Polum, ἀδικεῖν ἢ ἀδικεῖσθαι, ἐλοίμην ἂν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν. Clemencet. alium locum laudavit, at is ille est quem intendit Gregorius. De hac præclara ethice pagane sententia vide loca quæ indicant Fischerus ad *Critonem*; Davisius in *Tusculanas* et Wolfius ad *Libanium*.

(67) In his quæ hic de ἰσότητος γεωμετρικῆ αἰ ἀuctor, manifeste alludit ad hæc Socratis verba in

Ibid. B 9. Οἱ καὶ λόγῳ πλάττουσι πόλεις. Πλάττωσα τούτοις καταπαίξει λόγῳ πλάσαντα πόλεις (68) τὰς ἐργῶ μῆτε συστάσας μῆτε συστήναι δυναμένας. Μῆ εἶναι δὲ πρόνοιαν καὶ θεὸν οἱ περὶ Πυθαγόραν καὶ Ἀριστοτέλην καὶ Δημόκριτον καὶ Ἐπίκουρον ἐδόξαζον καὶ οἱ κατ' αὐτούς (69)· οὗς καὶ διασύρων, τὴν ἀρετὴν λέγει ἕλλως καὶ ματαιῶς ὄνομα (70) εὐπρεπὲς εἶναι αὐτοῖς πράγματος χηρεῶν.

Col. 569 A 1. Β [Coisl., B] γὰρ οὐ συνειδέετι ταῦτα; Ταῦτα, φησὶν, ἢ οὐδ' ὅπως τινὲς συνείδον οὐδὲ ἐφαντάσθησαν, οὐδὲ ταῖς τῆς ἀληθείας ἀγαθῆς τὴν διάνοιαν ἐκαθάρθησαν, ἀλλὰ βαθεῖ τῆς καὶ βοροβόρου πρὸς τὰ κάτω καὶ τὴν ἀσθησὶν ἰλυσιπώμενοι (ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ ἰλύϊ κατασπᾶσθαι [71]), οὐδὲν ὑπὲρ τοῦς ἀκαθάρτους διαίμονας ἔγνωσαν· ἢ εἴ τις μικρὴν κατὰ Σωκράτην καὶ Πλάτωνα, καὶ τινὰς ἐτέρους ἄγαν εὐαριθμητούς, ὑπὸ τῶν πιθανωτέρων παρεσύρη, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις συναπτήχθη μὴ ἀντιγῶν· ἢ γὰρ πιθανότης ἐγγίζει πῶς τῇ ἀληθείᾳ (72).

Ibid. B 9. Χρόναι φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν εἰς ταυτὸ συνελθεῖν. Ὁ ἐν Πλάτῳ Σωκράτης τότε τὰς πόλεις παύσεσθαι [cod. 575, παύσασθαι] κακῶν (75) ἐφη, ὅταν φιλοσοφία καὶ βασιλεία συνέλθωσιν. Ἄλλ' ἔκείνοι μὲν οὕτω· ὁ δὲ οὐχ ἵνα παύσωνται, ἀλλ' ἵνα πλησθῶσι κακῶν. Ἐσπευσε γὰρ ἐν αὐτῷ ταῦτα συνελθεῖν, καὶ ἐαυτὸν ἀνέδησε (74) καὶ τῇ τῆς βασιλείας μεγάλῃ προσηγορία ἐπέμυσε, καὶ οὐδὲ τὸν κύριον τῆς βασιλείας διάδημα περιθεβλήσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο μάστιγα πρὸς αὐτὸν [Coisl., πρὸς αὐτὸν μάστιγα] ἐκστρατεύει.

Col. 572 A 9. Μὴ θανατιζέτωσαν, καὶ τὰ ἐξήξῃς. Οἱ μὴ τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων τὸ ἀτέκμαρτον ἐπιστάμενοι βάθος, μὴ θανατιζέτωσαν, φησί· ἀνάιτιον γὰρ πάντη

Gorgia (§ 155 Heind.) : Αἰλήθε σε ὅτι ἡ ἰσότης ἡ γεωμετρικὴ καὶ ἐν θεοῖς καὶ ἐν ἀνθρώποις μέγα δύναται.

(68) Haec in memoria revocant locum parallelum orationis quam dixit Gregorius in honorem Hieronimi philosophi (p. 415) : Ταύτης καρπὸς τῆς φιλοσοφίας, οὐ λόγῳ πλαττούμεναι πόλεις· σκινδαφοὶ τινες, ὡς αὐτοὶ φασί, καὶ τραγέλαφοι, ἃ γλῶσσαι μόνῃ συντίθηται. Basilii Scholion (p. 150, l. ms. 575) dignum est ut legatur. Λόγῳ πλαττούμεναι. Οἱ ἢ ὑπὸ Πλάτωνος πλασθεῖσα μὲν, μετῴπιστε δὲ γενοῦντα· διὸ καὶ ἐπάγει· Σκινδαφοὶ τινες, καὶ βλίτυρι καὶ τραγέλαφοι, ἀνύπαρκτα πράγματα, συνθέσεις στοιχείων καὶ λέξεων, γλῶττη μόνον καὶ στόματι φερόμενα, κ. τ. λ. Videtur Basilium in exemplari suo legisse verba καὶ βλίτυρι, quae in textu edito desiderantur. Proverbia-liter dicebatur βλίτυρι· καὶ σκινδαφός, ut res notarentur commentitiae (Etymol. M.). — Cf. not. ad Epimer. Herod., p. 291.) At hoc forte in causa fuit ut Basilium vocem utramque legerit, cum Gregorius σκινδαφοὶ tantum scripserat, rejecto βλίτυρι, ut barbarum aliquid et vile sonante. — Vide Scholia ad orationem in honorem Hieronimi philosophi, infra. Edit.

(69) Non bene, mea quidem sententia, Basilium Aristotelem et Pythagoram una cum Democrito et Epicuro de atheismo postulat. Alias nonnulla de Epicuro et Democrito adnotavit quae hic exscribere operae pretium duco. Ad haec Gregorii verba (orat. olim 55, nunc 27) : Βάλλε μοι τὸ κενόν, τὸ πλήρες, sic de Democrito loquitur : Λεύκιππος (ms. p. 159, l.) καὶ ἐταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος στοιχεῖα φασὶν

Qui civitates etiam sermone fingunt. His restringit Platonem, sermone fingentem civitates, quae ipsa nec constitutae sunt, nec constitui possunt. Non vero Providentiam esse, neque Deum Pythagorae, Aristotelis, Democriti et Epicuri discipuli existimabant, necnon et qui eorum doctrinas professi sunt, quos noster deridens virtutem dicit inane ac speciosum duntaxat nomen esse eis, ac re omni vacuum.

Aut enim quispiam eorum haec non intellexit? Haec, inquit, aut nullo modo perspexerunt quidam eorum atque excogitaverunt, neque veritatis radiis mentem purgaverunt, sed tenebrosa caligine et auto caeno circa terrena atque in sensum cadentia provoluti, in limo scilicet demersi, nihil supra inmundos daemones intellexerunt. Aut si quis leviter prospexit iuxta Socratem, Platonemque et quosdam alios paucissimos, a probabiliori sermone abreptus est; probabilitas enim quodammodo ad veritatem appropinquat.

Oportere enim philosophiam et imperium in unum convenire. Apud Platonem Socrates tunc malorum finem urbibus fore dixit, cum philosophia et imperium convenirent. Sic illi. Iste vero, non ut malorum finis sit civitatibus, sed ut iis potius impleantur. Festinavit enim ea in se congregare, sibi ipse diadema imposuit, magnoque imperatoris nomine seipsum ornavit; neque expectavit ut per dominum imperii diademate cingeretur, sed et ideo adversus eum cum exercitu profectus est.

Nec tamen mirentur, et reliqua. Qui Dei iudiciorum altitudinem omni conjectura sublimiorem, comprehendere non possunt, ne mirentur, ait. Ne-

εἶναι τὸ κενὸν καὶ τὸ πλήρες, καὶ τούτων τὸ μὲν πλήρες καὶ στερεὸν ὂν, τὸ δὲ κενὸν [cod. καινόν] τε καὶ μακρὸν, μὴ ὂν· καὶ οὕθεν μᾶλλον τὸ ὂν τοῦ μὴ ὂντος εἶναι φασίν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν τοῦ σώματος· αἷτια δὲ ταῦτα τῶν ὄντων ὡς ἕλην· πανταχοῦ γὰρ εἶναι κενὸν ὄπου καὶ πλήρες· οἱ δὲ φασίν τὸ παράπαν μηδὲν εἶναι κενόν, μηδὲ αὐτὸν τὸν ὄρωμενον ἄερα, πλήρη μὲν ὂντα καὶ σῶμα καὶ ταῖς ἀτόμους περιπλήρη. Tum ad verba auctorum Ἐπικούρου (orat. olim 25, nunc 25), haec de Epicuro scribit : Οὕτως ληρούντος ἢ φιλοσοφούντος, τα τῆς Προνοίας ἐκβάλλοντος, καὶ τὰς ἀτόμους αἰτιωμένου, καὶ τὴν ἡδονὴν τέλος τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ὀρίζοντος.

(70) Ms. 575, ματαιῶς ὂν, εὐπρ. Optime Basilium Gregorianum ἕλλως voce ματαιῶς exponit. Eodem modo adverbium ἕλλως interpretantur scholiastes Aristophanis (Plut. 1100) et Tamaeus Lexicographus (p. 198) de quo videunda Ruhkenii nota.

(71) Verba parenthesisibus conclusa desunt in cod. 575; leguntur ad marginem Coislini, et prima manu.

(72) Ἡ γὰρ πῶ . . . ἀληθεῖα. Haec non habet 575, sed Coislum in margine, eadem manu, et videntur pars esse scholii Basiliani.

(73) Celebris haec sententia legitur in libro v Reipublicae Platonis (p. 588). Eam Latine reddidit Rutilius Lupus (l. c. 6, p. 21), quem ad hunc locum praecclare illustravit doctus ejus interpres.

(74) Hic margini nonnulla addita sunt quae Basilii esse non puto : Ὅτι ἐαυτὸν ἐστρεψε ὁ δυσόνομος, καὶ οὐ περιέμεινε τὸν Κωνσταντῖνον ταύτης αὐτὸν τῆς τιμῆς ἀξίωσαι. Eadem, paucis mutatis, habet scholiastes Montacutii.

que enim malorum causa ullo modo divinum numen est: vitium ejus est qui elegit. Ideoque non iavitus a vitio repressus est, non tamen ad improbitatem impulsus est a Deo.

Ad hanc expeditionem. Ἐκστρατεία paroxylonus: compositum enim remittit.

Sed magis arcanum. Præstitum videlicet tempus. Adveniebat a demonibus excitatus, futurum pollicentibus, aut magis non juxta diabolicam prænotionem, sed juxta cognitionem, mortem ex insidiis Constantio moliens: cuius et architectus erat, domesticorum quemdam celans, propter conatum nequitiae quam facere meditabatur. Quod vero non per demones hoc fieret, Persia ostendit quam sagaces atque in eum benevoli demones: nisi hoc quoque ipsum, quod Julianus nequam et improbus sit, ipsis ascribemus.

Neque obscurum bellum. Hic ex insidiis innuit occidisse Constantium. Etenim, ait, consceleratus ille ac nefarius intellexisset ac eventu comperisset se adversus seipsum hac celeritate usum fuisse, et ante suam in Perside stragem, amentiae pœnas persolvisset.

Et sapientissimum hominem in laqueis irretitum tenens. Imperator enim, detecta istius nequissimi viri defectione atque rebellione, cum magno exercitu adversus ejus amentiam impietateque iracundia fervens, undique cingebat eum, omnes ejus spes præcidens, nisi in medio itinere diem extremum clausisset. Quae autem interponuntur: *Proh nostrum vitium!* ostendunt peccatis nostris factum fuisse ut Constantius, antequam illatas nobis injurias ulcisceretur, e vita migraverit.

Eamque quae ipsis accidit vexationem. Quae ipsis accidit dicens, adjicit aut a diabolo invectam, et reliqua. Videtur enim his verbis, quae temere et fortuito contigit, ostendere. Ideo mitigans et quasi se corrigens explicavit, quae ipsis vel a diabolo invecta est atque ingruit, vel Dei judiciis permissa est, quae solus novit.

Quidam enim extremas duntaxat eorum plagas, Supremas, et magnas et letiferas lugent, et quas hic perpetiuntur pœnas, quas sustinentes multati sunt. Mihi autem, ait, in mentem venit eos deflere, tum ob hujusce vite tormenta, tum ob sequentis vite cruciatus.—*Et nondum, adjicit, quod maximum est d:ico.* Quid? A Deo ejici, quod cæteris omnibus gravius est.

Qui potero non lugere? Diversam ostendit pœnam eorum quidem qui vexati sunt, ac tormentis succubuerunt, et eorum vero qui sua sponte ad

(75) Hæc desunt in ms. 575, addita in margine Coisl., prima manu, e regione vocis ἐκστρατεύει (supra col. 1097 C 1); sed manifeste ad hunc locum revocanda sunt. Scholiastes ἐκστρατεῖαν legebat, quod et Clemencius ex pluribus mss. habuit.

(76) Cod. 575 παρ' ἦν, Coisl. παρ' ὧν, editi παρ' ὧν παρ' ἦν pr. utuli, quod phrasim expeditionem reddit.

(77) Coisl. in margine et prima manu: Ὅτι ὁ

κακῶν τὸ θεῖον, τοῦ δὲ προσελόμενου τὰ τῆς κακίας: διὸ καὶ τῆς μὲν οὐκ ἐπισχέθη ἄνομι, οὐ μὴν ἐπιρῆθη πρὸς τὴν κακίαν ὑπὸ θεοῦ.

Ibid. B 9. Ἐπὶ τῆρ ἐκστρατείᾳ. Ἐκστρατεία παροξυτόνως· συντεθὲν γὰρ ἀναπέμπει (75).

Ibid. 15. Ἀ.Α.Ι' ἀπορρήτοτεραν. Προβεσμίαν δηλονότι· παρῆν (76) ὑπὸ δαιμόνων ὄρθεις τὸ μέλλον ὑπισχυόμενων, ἢ μάλλον οὐ κατὰ πρόγνωσιν δαιμονιώδη, ἀλλὰ κατὰ γνώσιν, θάνατον (cod. p. 266, 1) ἐκ συσκευῆς Κωνσταντίῳ μελετῶν· οὐ καὶ αὐτοσυργὸς ἦν, κλέψας τινὰ (77) τῶν ἔνδον, διὰ τὴν ἐπιχειρήσιν τῆς πονηρίας ἦν ἐμελέτα ποιεῖν. Ὅτι: δὲ οὐ διὰ δαιμόνων τοῦτο ἦν, ἔδειξεν ἡ Περσίς ὅπως εὐστοχοὶ αὐτῷ [ms. 575 αὐτοῦ] πρὸς εὐεργεσίαν οἱ δαίμονες, εἰ μῆτις καὶ αὐτὸ τὸ κακὸν εἶναι Ἰουλιανὸν τοῦτοιοῦ ἀξίως προσθήτομεν.

Ibid. C 11. Μηδ' ὁ ἀφανὴς πόλεμος. Ἐξ ἐπιβουλῆς τοῦτοιοῦ αἰνίττεται θεοθάνατι Κωνσταντίῳ· ἢ [Coisl. ἢ] γὰρ ἂν, φησί, ὁ ἀλιτήριος ἔγνω δι' ἔργου πληροφωρηθεὶς, καθ' ἑαυτοῦ ταχύνας, καὶ πρὸ τῶν Περσῶν ἔσωφρονίσθη ἂν τὴν μάχην.

Col. 575 A 10. Καὶ τὸν σοφώτατον ἔχωρ ἐν ἀρκυσι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς, αἰσθόμενος τοῦ ἀλιτηρίου τὴν κατ' αὐτοῦ λύσσαν τε καὶ ἐπανάστασιν, στρατῶ πολλῶν καὶ θυμῷ ζέοντι κατὰ τῆς ἀπονοίας καὶ ἀσεβείας αὐτοῦ, συνέσχεν ἂν, προὑποτεμνόμενος (78) τὰς ἐλπιδὰς ἐκείνου, εἰ μὴ ἐν ἀκμῇ τῆς ὁδοῦ καταλελύκει τὸν βίον. Τὸ δὲ μεταξὺ ἀναφωνηθὲν, Ὡ τῆς ἡμετέρας κακίας! δηλοῖ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν συμβεβηκέναι πρὸ τῆς ἐκδικήσεως ἡμῶν τὸ τοῦ βίου πέρας Κωνσταντίῳ δεδέχθαι.

Ibid. B 7. Καὶ τῆς συμπεσοῦσης ἐπηρείας. Συμπεσοῦσης εἰπὼν, ἐπάγει, ἢ παρὰ τοῦ Πονηροῦ, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐδόκει γὰρ ἐκ τῆς τοιαύτης φωνῆς τὰς ἐκ ταυτομάτου καὶ τυχηρὰς λέγειν· διὸ εὐκρινῶν [ms. 575 λέγειν· διευκρινῶν] καὶ διορθούμενος διέστειλεν, ἢ παρὰ μὲν τοῦ Πονηροῦ κινήσας καὶ προσπεσοῦσας, παρὰ θεοῦ δὲ συγχωρηθείσας κρίμασιν οἷς μόνος οἶδεν αὐτός.

Ibid. 14. Οἱ μὲν γὰρ τὰς τελευταίας αὐτῶν πληγὰς. Τὰς ἐσχάτας, τὰς μεγάλας καὶ θανατίμους, ὀδύρονται, καὶ τὰς ἐντεῦθεν βατάνους, ἃς ὑπομείναντες καὶ ἠτηθέντες ἐξημιώθησαν. Ἐμοὶ δὲ, φησὶν (ibid. C 7), ἐπεισιθρηγεῖν μετὰ τῶν ἐντεῦθεν, καὶ τῶν ἐκείθεν βασάνων ἔνεκα. Καὶ οὕτω, φησί, τὸ μέγιστον λέγω· ποῖον; τὸ ἐξωσθῆναι θεοῦ, μείζον ἀπάντων ὑπάρχον.

Col. 576 A 1. Πῶς μὴ διακρύσω; Τὰς διαφορὰς λέγει τῆς ἀπωλείας τῶν δεδιωγμένων, εἴτα συλληφέντων, καὶ ἤττηθέντων, τῶν προσδραμύντων καὶ

κλαπέις κατεμήνυε τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἐπιχειρήσαι δεῖ.

(78) Coisl. iterum in margine nonnulla exhibet e regione vocis βασιλεὺς posita, sed male, nam ut hic revoceatur sensus manifeste postulat. Τοσοῦτον γὰρ ἀπελήφθη καὶ φευγεὶν οὐκ εἶχεν, ὅτι μόλις ὕστερον τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ ἔσχυσε χειρώσασθαι, ἤδη βασιλεύσας. Eadem quoque sensum habet scholiastes Montacutii.

αὐτομολησάντων εἰς τὴν κακίαν, ὧν ἀπάντων πλέον ἂν impietatem accurrerunt, e quibus enim amplius alios tὸν συναρπάσαντα βίβη [Coisl. om. βίβη] καὶ βιασά- alios secum vi abstrahentem et pessumdantem, sibi lugendum esse dicit. Quin potius tuis quidem μενον θρηγεῖν χρῆναι μέ φησι. Μᾶλλον δὲ τοῖς μὲν οὐδὲν δεινὸν ἐπηρεασθεῖται τὸ πεπονηθέναι [Coisl. ἐπηρ. καὶ πεπ.] ὑπὲρ Χριστοῦ, τοῖς δὲ, παθοῦσι δῆλον ὅτι (79) καὶ ἤττηθεῖται, προσίμιον τὰ πάθη τῶν ἀποκειμένων [ms. 575 ὑποκειμ.] κολάσεων οἷς καὶ βέλτιον ἦν [id. οἷς βέλτ. Coisl. εἶεν], φησί, εἰ καὶ μα- quibus scilicet conducibilis erat, ait, diutius excruciarī : quo ostenditur neque illos frustra et incassum labores pertulisse; multo tamen satius ipsis fuisset non ad divinum tribunal reservari.

Ibid. 12. Ταῦτα μὲν οὖν. Ποῖα; τὸ θρηγεῖν καὶ συμπαθῶς ἔχειν πρὸς τοὺς πεπονηκότας, καὶ μὴ ἐπιχαίρειν τοὺς ἐστηκότας ἐπὶ τοῖς πεπονηκόσιν.

Ibid. B 10. Καὶ τὸ πρῶτον αὐτοῦ τῶν τολημημά- B τῶν. Ποῖον πρῶτον; αἵματι ἀνοσίῳ τὸ τοῦ (eod. p. 266, 2) βαπτισματος ἀπορρόπυεται καὶ ἀφαγνίζεσθαι λουτρόν· οὕτως τὸ [Coisl. τὰ] ἐξῆς· τὸ δὲ, «Eis οἷους ἐμπίπτειν ἀναγκάζομαι λόγους!» ἐπεμβέβληται σχελιαστικῶς. «Ἀφαγνίζεσθαι [ms. 575 ἀφαγνίζεις] καὶ τὰς χεῖρας, ἢ ἀνάγκους ἐργάζεσθαι (81), τὰς τὴν ἀναίμακτον δεχομένης θυσίαν, δι' ὧν ἡμεῖς τῆς θεότητος καὶ τῶν παθημάτων κοινωνοῦμεν Χριστῷ (82).

Ibid. C 5. Ἐντόμοις, ἀντὶ τοῦ, σφαγίσις (85).

Ibid. 8. Ἄλλ' ἐπειδὴ γὰρ ἐντόμων ἐμνησθῆν. Διὰ τινων ζώων θυομένων καὶ τῶν σπλάγγων ἀνατενομένων ὑποσημαίνεσθαι τίνα ἐλέγετο τούτῳ μαντευομένων ἐν ἀδύτοις τισὶ καὶ ζοφώεσι χωρίσις, ὑπὸ διδα- C τῶν τοιούτων. Καὶ δὴ φησι (eod. 577 A 15), *θυομένων τὰ σπλάγγνα σταυρῶν ἀναδείκνυσιν στεφανοῦμενοι*. Καὶ ὁ μὲν τῶν τοιούτων μύστης καὶ τῆς ἀσεβείας διδάσκαλος παρηγγίληνυσεν? ὡς περιγεγραμμένων ἡμῶν διὰ τοῦ κύκλου, πρὸς τὸν οἰκίαν σκοπὸν σχεδόντων τὸ δεικνύμενον· πρὸς δὲ καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος οὕτως ταλαντεύσασθαι καὶ ζυγοστατεῖσθαι τὴν γνώμην φησί· πλὴν ἐν ταῖς μεγάλας καινοτομίαις καινοτομεῖσθαι καὶ συμβαίνειν κατατίθεται πολλὰ τὸν τρόπον τούτον, καὶ καθαρῶς παραδηλοῦσθαι τὰ θαύματος ἄξια εἰς τὴν τοῦ ἡμετέρου κράτους συναίσθησιν· ὁμοίως, *Εἰ μὲν ψευδῆ, φησὶν* (ibid. B 6), *αἰθερὰ φέροιεν· εἰ δὲ ἀληθῆ, πάλα τῶδε καὶ τῶδε*.

Col. 580 B 7. Ἄρεισι δ' οὖν καὶ τῇ ψυχῇ δαιμονῶν καὶ τοῖς πράγμασι. Ἄπ' ἐκείνης ἐπλήσθη δαιμόνων τῆς ἡμέρας, ἀφ' ἧς καὶ τοιαῦτα προεθυμῆθη [Coisl. προεμυθύθη], καὶ ἐβουλεύσατο τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ Θεοῦ.

Ibid. 11. Ἄλλ' ἂν ἐκδηλέτερον (84) καὶ περιφανέστερον. Δαιμόνων τότε ἐπλήσθη, ἐπισημαίνων

(79) Coisl. in., ὄλλον. ms. Reg. scribit *δηλονότι* cum signo *hyphen*.

(80) Coisl. δικαιοτηρίσις. Lectionis varietas inter δικαιοτηρίσις et δικαιοτήρισις inducit ut credatur in his Philostrati verbis (*Her.* p. 268), τὰ τούτων δικαιοτήρια τε καὶ δικαιοτήρια, duplicem inesse lectionem, ut viderunt Valesius et Villosion.

(81) Verba ἄν. ἐργ. desunt in ms. 575; habet Coisl. in margine, etiam prima manu, et forte

Atque haec quidem. Quænam? De flere et commiseratione prosequi devictos, neque stantes de lapsis letari.

Atque hinc quidem facinora sua auspicatur. Quale primum hoc facinus? Impuro et nefario sanguine baptismatis lavacrum profanat atque exstergit. Sic quod sequitur. Hoc vero: Proh! in quos sermones incurere cogor! per querimoniam modum interjectum est. Manusque suas profanat, impuras efficit, quæ inuentum sacrificium susceperant, per quod nos Deitati et passionibus Christi communicamus.

Per incisiones, id est victimarum viscera.

At quoniam incisionum mentionem feci. Per quædam animalia immolata et viscera incisa indicari quædam dicebantur huic oracula sciscitanti in adytis nonnullis tenebrosisque locis, a talium maleficiorum magistro. Atque igitur ait quod sacrificanti victimarum exta coronatam crucem ostendunt. Talium vero pontifex et impietatis magister fiducia confirmabatur, tanquam circumscripti essemus per circumlum, ad proprium propositum quæ ostenderentur prave et sinistre ex tempore interpretatus. Ad quod et magnus ille Gregorius se dubii atque ancipitis esse animi, et mentem quasi in trifida pendentem habere dicit: verumtamen in magnis novationibus innovari atque accidere hoc modo multa constituit, et pure declarari admiratione digna, in nostræ dominationis conscientiam. Attamen, Si falsum est, ait, in auras abeat: si autem verum, rursus hoc atque illud.

Cæterum ascendit, tum animo arreptitius, tum rebus ipsis. Ab eo die dæmonibus impletus est, quores tam sceleratas et nefarias in animo immiserat ac defectionem a Deo molitus fuerat.

Verum id apertius et manifestius tunc patuit. Dæmonibus tunc impletus est, oculorum acie peispe-

Basilii non sunt.

(82) Coisl. in. δι' ὧν ἡμ. Χριστῷ καὶ τῆς θ. καὶ τ. παθ. κοιν. Pro δι' ὧν malleo δι' ἧς, ut scripsit Gregorius.

(85) Hæc omittit ms. 575, habet Coisl. in margine.

(84) Gregorii textus editus habet tantum, ὁλλὰ τότε καὶ περιφανέστερον.

etiam faciens quinam illi essent quos coluerat, nihil a latrantibus differentes.

Atque in impietate excellenti viro, quiddam vidit. In quodam manuscriptorum ἔδειτε legitur pro εἶδε, quod exprobrantis proprium est nequitiam: hic vero melius εἶδε cum aut certe edoctus est; id est a seipso vidit, non autem ab iis qui ad impietatem eum alliciebant, edoctus est. Invenies autem hanc quoque lectionem in sermone de *Herone philosopho*.

Ut callidis consiliis veritatem obrueret. Sophista nata, qui harum rerum scientiam callent, mendacia ea vocant, quae adjuncta probatione, animos decipiunt, eosque qui his utuntur σοφίζεσθαι, hoc est valere et subdole ratiocinari dicunt.

Hæc apud illos lusitent Empedocles. Iste inani jactantia tumens philosophus, qui ut deus haberetur, cum seipsum in Siculi crateris ignes deiecisset, ex oculis evanuit, soloque calcæo, quem ignes rejecerant, inanis ejus amentia prodita est. Hi vero, in nonnullis antris cum varia mente delituisse, eorum amentia prodita, probro et contumelia perfunsi sunt.

Honorem a Deo, imo sublimius assurgere. Quid honore, qui venit a Deo, sublimius? Quid igitur ait? Tres classes assignat eorum qui laude digna faciunt, vel propter honorem quem a Deo consequuntur, vel ipsum bonum honestumque, non vero propter honores atque remunerationem: quae quidem prima justorum classis est: secunda, quae prius dicta est, propter honorem apud Deum; tertia, qui pœnæ metu, a scelere et maleficio deterrentur, honestaque et laudabilia faciunt.

Proteum enim omitto. Hunc fabulae dicunt quamlibet formam assumere posse. Quem a Menelao ægre devictum Homerus narrat.

Qui quidem primum leo factus est promissa juba, Ac deinde draco, et panthera, et ingens sus.

Promissa leonis juba ornatas symbolum, draco voluptatis, tertia feritatis et iracundiae, quarta immundæ protervitatis.

Acerbitati crudelitatisque excusationem. Videri humanum, perquam inhumanum erat illi. Persuadere enim quærens et blanditias adhibens, ac deinde nihil proficiens, sæviebat, eratque ei crudelitatis excusatio benignitas, ut non sine causa vim afferre videretur, contemptis ejus blanditiis ac ficta benignitate.

Non tam quia benevolus erga magnum imperatorem animo fuerant. Sub specie quod erga magnum imperatorem benevoli erant, ex aula Christianos sub-

(85) Coi-lin., ἀλειφ. δαιμόνων, quod non probō; hic enim, ut puto, non ikemones, sed sophiste intelligendi, qui Julianum ad propriam impietatem allicere conabantur. Hujusce paragraphi initio Basilus Gregorii textum sic legit, εἶδε τι ἀνδρὸς σοφοῦ, quæ certe præstat lectioni editæ, εἶδε τι εἶπ' οὖν ἀνδρὸς σοφ., ex qua phrasis fit impedita. Legatur ealtem, εἶπ' οὖν εἶδε τι — εἶπ' οὖν ἐδιδάχθη.

σαφῶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν οὗς ἐθεράπευε μηδὲν διαφερόντων τῶν ὑλακτούντων.

Ibid. C 2. *Εἶδε τι ἀνδρὸς σοφοῦ τὴν κακίαν.* Ἐν τινι τῶν ἀντιγράφων ἴδετε [ms. 575 εἶδετε] ἀντὶ τοῦ εἶδε φέρεται, ὅπερ στηλιτεύοντός ἐστι τὴν κακίαν ἴδιον· ἐνταῦθα δὲ ἄμεινον τὸ εἶδε, πρὸς τὸ εἶπ' οὖν ἐδιδάχθη, τουτέστιν ἀφ' ἑαυτοῦ συνεἶδε, ἀλλ' οὐ παρὰ τῶν εἰς τὴν ἀσέβειαν ἀλειφόντων (85) ἐδιδάχθη. Εὐρήσεις δὲ τὴν λέξιν καὶ ἐν τῷ εἰς Ἑρώνα τὸν φιλόσοφον λόγῳ (86).

Col. 581 B 5. *Καὶ συγκαλύψει τὴν ἀλήθειαν τοῖς σοφίσμασι.* Σοφίσματα οἱ περὶ ταῦτα δεινὸν καλοῦσι κυρίως τὰ μετὰ κατασκευῆς ἀπατηλὰ ψεύσματα, καὶ τοὺς χρωμένους τούτοις, σοφίζεσθαι λέγουσι.

Ibid. 9. *Ταῦτα παιᾶντων παρ' ἐκείνοις Ἐμπεδοκλεῖς.* Οὗτος ἀλαζὼν φιλόσοφος, ὅς, ἵνα θεὸς νομισθῆ, τοῖς Σικελικοῖς κρατῆρσι τοῦ πυρὸς ἑαυτὸν ἐπαφείξ, ἤφάνισται, μόνῳ δὲ τῷ σανδάλῳ ἀναθρασθέντι, ἔξω ἐβρίμμενῷ, κατεμηνύθη, τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ στηλιτεύοντι. Οἱ δὲ ἀδύτοις τισὶ καὶ ἐπινοίας κατακρούσαντες ἑαυτοὺς ποικιλίαις, ὑπὸ τῆς αὐτῆς κενουδοξίας ἠλέγχθησαν καὶ καθυβρίσθησαν.

Ibid. C 12. *Τῆς παρὰ Θεοῦ τιμῆς, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὸ (87) ταύτης.* Τῆς δὲ παρὰ Θεοῦ τιμῆς τί ἂν ὑπέριτερον εἶη; Τί οὖν φησι; Τρεῖς τάξεις παραδίδωσιν, ὧν ἕνεκά τις τῶν ἐπαινετῶν τὰ ἔργα ποιεῖ, ἢ τῆς παρὰ Θεοῦ τιμῆς χάριν, ἢ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἀλλ' οὐ διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τιμὴν τε καὶ ἀναπόδοσιν, ἥτις καὶ πρώτη τάξις τῶν ἐπαινετῶν ἐστὶ· δευτέρα δὲ (cod. p. 267), ἢ εἰρημένη πρότερον, τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ ἕνεκα· τρίτη δὲ, ἢ διὰ φόβον κολάσεως φεύγουσα τὴν μοχθηρίαν καὶ πρᾶττωσα τὰ ἐπαινετὰ.

Col. 585 A 5. *Τὸν γὰρ Ἡρώτα παρλήμι.* Τοῦτόν φασιν οἱ μῦθοι μεταβάλλεσθαι εἰς ὅπερ ἂν ἐθουλήθη. Ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Μενελάου κρατηθέντα ἀκουσίως φησὶ (*Odys. iv, 456*).

Ἦτοι μὲν πρόωιστα λέων γέρετ' ἠὴ γένειος, Αὐτὰρ ἔπειτα ἐράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας [σὺς.

Καὶ τὸ μὲν ἠὴ γένειος σύμβολον κάλλωπισμοῦ, τὸ δὲ ἐράκων ἠδονῆς, τὸ δὲ τρίτον τῆς μετὰ θυμοῦ ἀγριότητος, τὸ δὲ τέταρτον τῆς μετὰ ἀκαθαρτίας θρασυτήτος.

Ibid. 9. *Καὶ ἀπολογία τῆς ἀγριότητος ἢ χρηστότης.* Τὸ δοκεῖν φιλόανθρωπον, λίαν ἀπάνθρωπον ἦν αὐτῷ [ms. 575 αὐτοῦ]· πείθειν γὰρ ἐπιχειρῶν καὶ θωπεύων, εἶτα [*Coiisl. εἶπ'*] ἀποτυγχάνων, ἠγριούτο, καὶ ἦν αὐτῷ ἀπολογία τῆς ἀγριότητος ἢ χρηστότης, ὡς εἰκότως δοκοῖτῃ βιάζεσθαι, ὑπερορωμένης αὐτοῦ τῆς θωπείας, τῆς δὴθεν χρηστότητος.

Ibid. C 2. *Οὐχ ὡς εὐνοὺς τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ.* Πρόφασιν, ὡς εὐνοὺς τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ Κωνσταντίῳ, τῶν βασιλείων ἐξῆγε Χριστιανούς, τῇ δ' ἄληθειᾳ, τῷ

(86) Vide Gregorii orationem in honorem Heronis philosophi. (Locus a Basilio indicatus is est, ut puto, εἶδε τι μέγα καὶ βασιλῆον (col. 1197), ubi mss. quidam legunt ἴδε ut hic ἴδετε.

(87) Editi ὑπέρ, quod præstat; et ex his quæ Basiliius adnotat, patet eum legisse ὑπέρ· ὑπὸ autem mendose scriptum ab amanuensi.

μείζονι βασιλεῖ Χριστῷ· τούτων οὖν τοὺς μὲν παρ- A
ωτάμενος, τοὺς [ms. 575 τοῦ] δὲ θανάτῳ προσέξαζων,
φρσι, πρότερον.

Col. 588 A 11. *Τολμῶ τε ἥδη* (88) *καὶ κατὰ τοῦ*
μεγάλου σενθήματος. Τὸν τίμων σταυρὸν λέγει, ὃς
προπομπεύει καὶ προπορεύεται καὶ ἄγει τὸν στρατὸν
εἰς ὕψος αἰρόμενος, λυτήριον καμμάτων ὑπάρχων, καὶ
κατὰ Ῥωμαίους ὀνομαζόμενος. Ἔοικε δὲ τοῦτο ση-
μαίνειν ἡ Λατίνων φωνή, τὸ εἴρητον ἢ βάνδορ, ἣ τι
ἕτερον βασιλεῖον τῶν [Coisl. βασιλευόντων] λοιπῶν
σημαίων βασιλικῶν, ὅσα ἐξῆς ἀπαριθμεῖται.

Ibid. C 1. *Εὐηθέστατε καὶ ἀσεβέστατε.* Μετὰ
βαρύτητος ἄγαν σφοδρῶς ἀποστρέψας λέγει· οὐ μόνον
αὐτὸν ἀπαιδεύτον, ἀλλὰ καὶ μωρὸν ἀποκαλοῦν δει- B
κνυσι. Παλαῖον δὲ καὶ νέον τὸ κήρυγμα εἶπε, τὸ μὲν,
ὅτι· καὶ πρὸ αἰῶνων καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου ἦν,
εἶτα καὶ ὑπὸ [Coisl. ὑπὲρ] προφητῶν κεκήρυκτο τῆς
Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ δὲ, ὅτι· καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ
πεφανέρωται τῶν αἰῶνων, τὸ μὲν τοῖς ὀλίγοις ταῖς
προτέροις γενεαῖς ἐν σκιαγραφίαις καὶ τύποις, πολ-
λοῖς δὲ τοῖς ἐν τῇ χάριτι ἐκτυπώτερον. Τὸ δὲ, Ὡς ὕμεις
τῶν θεῶν ὕμῶν τιμῆν κέρων ἀεὶ τερατεύεσθε, ἀνί-
τεται τὸν Ἀπόλλωνα, ἐπεὶ καὶ ἀγένειον Ιστοροῦσιν
αὐτόν.

Col. 589 A 2. *Ἦν ὡς θεός ἐποίησεν.* Ἦν κληρο-
νομίαν καὶ ἐποίησε [ms. 575 κληρον ἐπ.] καὶ ἐκλη-
ρονόμησεν· ὡς θεός ἐποίησεν, ὡς ἄνθρωπος ἐκληρο-
νόμησε· οὐ κατὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ τὸν
κόσμον καθήραντος τοῖς σοῖς μικροῖς ἐκχυθεῖσιν αἵ- C
μασι τοῖς δαίμοσιν.

Col. 589 C 10. *Ὁ τὴν Ἡρακλέους σέβων* [Edit.
θαυμάζων] *πυράν.* Οὗτος [Coisl. οὐ] χιτῶνα ὑπὸ τοῦ
Νέσσου τοῦ γίγαντος καταβρέυσαντος αἵματος κεχρι-
μένον ἐνδεοδικῶς, βέλει· βληθέντος ὑπὸ Ἡρακλέους
διὰ τὴν βίαν τῆς Ληϊανείρας· ὅστις (cod. p. 267, 2)
χιτῶν τῷ τῆς ὕδρας αἵματι πεφάρμακτο (89)· τούτῳ
γὰρ φίλτρον χάριν τὸν χιτῶνα φαρμάξασα στέλλει· ὁ
δὲ ἐνδύς, ἐν βωμῷ παρέστη θύσων. Τῇ τοίνυν θερμῇ
τοῦ πυρὸς τοῦ χιτῶνος ἐξάψαντος, ὁ πολύαθλος οὗτος
οὐκ ἔστειξε τὴν πυράν, ἀλλὰ μέγιστα βῶν καὶ θρηγῶν,
νήρας ξύλων πυρκαϊῶν, καὶ ἐν [Coisl. πυρκ. ἐν] ταύτῃ
περισπαιραθείς, ἀπηλλάγη ἀπανθρωκωθεῖς [Coisl.
ἀπηθρ]· κάκ τοῦ τοιοῦτου θεοῦ νενομίσται ἀτυχή-
ματος, γεγονός καὶ περὶ γυναῖκας ἄδικος καὶ ἀκό- D
λαστος. Τὰς δὲ λοιπὰς τῶν Ιστοριῶν πλατύτερον
ἐκτεθειμένας εὐρήσεις ἀλλοθι (90), καὶ περίεργον λοι-
πὴν πολλάνις περὶ τῶν αὐτῶν ἀδόλεσχεῖν.

Col. 595 A 8. *Ὁρᾷς τοὺς ἀδίους τούτους.* Μέχρι
τούτων τοὺς θαυμαζομένους ἐν Ἑλλήσι συναριθμη-
σάμενος καὶ τοὺς ἐν Ῥωμαίοις εὐδοκίμηκτάς ἐν
πολέμοις καὶ στρατηγίαις, Σκηπίωνας καὶ τοὺς κατ'
αὐτοὺς, καὶ τὰ αὐτοῦ Ἰουλιανοῦ αὐχμήματα ἐπαγα-
γῶν, ἐν τῷ τῷ [ms. Coisl. ἐν οἷς τῷ στρ.] στρατῷ (91)
συμβαδίζων καὶ σχεδιάζειν [Coisl. συμβαδίζων καὶ
σχεδιάζων] ταῖς τροφαῖς, καὶ τὴν αὐτουργὸν [Coisl.

ducebat, sed reipsa quod erga majorem imperato-
rem Christum benevoli erant : quorum igitur alios
quidem submovebat, alios morte prius subducebat,
ait.

*Quinetiam adversus magnum illud vexillum au-
dacia effertur.* Pretiosam dicit cruceem, quæ magni-
fice præcedit, in altumque elata exercitum ducit,
ærumnarum solvendarum vim habens, hincque
apud Romanos nomen trahens. Hoc autem indicare
videtur Latina vox *signum* vel *bandum*, vel quodvis
aliud principatum in reliqua imperatoria vexilla
tenens, quæ continuo enumerantur.

Homo stultissime et impiissime. Per apostrophen
cum vehementia et acerbitate invehens dicit ; non
modo cum imperitum, sed et stultum compellans
ostendit. Veterem novamque prædicationem dixit,
veterem quia ante sæcula mundique principium
erat, vel a Veteris Testamenti prophetis prædicata
est ; novam vero, quia in sæculorum consummatione
manifestata est ; veterem, quia paucis et prioribus
generationibus admirata et figuris expressa, mul-
tisque in gratia apertius declarata. Hoc vero, *Ut*
vos deorum quemdam portentose confingitis, Apollin-
nem innuit, quem imberbem fuisse narrant.

Quam ut Deus creavit. Quam hereditatem et fecit
et hereditate consecutus est. Ut Deus fecit, ut
homo hereditate consecutus est. Tu adversus Christi
sanguinem, quo mundus purgatus est, cum impuris
cruoribus tuis, quos dæmonibus offers.

Qui Herculis rogam admiraris. Hic tunicam Nes-
si gigantis cruore infectam fluente induerat, sagitta
ab Hercule perfossi propter vim Dejanira illatam ;
quæ quidem tunica hydræ sanguine infecta erat.
Herculi philtri instar hanc tunicam veneno perfu-
sam induendam mittit. Quam cum induisset, ad
altare sacrificaturus accessit. Ignis vero calore
tunica accensa, miserrimus ille non prosit incen-
dium, sed magno opere vociferans gemensque, ligno-
rum exstruxit rogam, in eum insilit et statim
flammæ ardore deflagrat, atque ex hoc infortunio
deus reputatus est, qui erga mulieres violentus iis-
que deditissimus fuerat. Reliquas vero historias
de iis effugite supervacaneum est.

Videsne hos pauperes. Postquam hucusque eos
qui apud Græcos in admiratione erant enumeravit,
nunc cum his eos etiam recenset qui apud Roma-
nos in bellis ac militaribus imperiis illustrati
sunt, velot Scipiones aliosque eorum similes ; qui-
bus ea quoque adnectit, ob quæ Julianus gloriaba-
tur, nempe quod cum exercitu graderetur, simplici
et illaborato victu vesceretur, omniaque in bello

(88) Ms. 575 τολμάξει ἥδη· editi τολμᾷ δὲ ἥδη.

(89) Coisl. ἐπιφάρμακτο. Vide supra not. 41.

(90) Apud Nonnumi scilicet.

(91) De hac articuli repetitione vide *Notices des*
mss. t. XI, parte II, pag. 22.

per se administraret; quibus sanctorum Patrum A et pietati addictorum hominum vitas opponit, qui vere sublimem in Christo philosophiam professi sunt. Dem Graecorum virtutes describit, et sicut in prima *De pace oratione post monachorum reconciliationem*, ostendit ad eas philosophiae normas minime Graecam ineptiam pervenire posse; et quod maxime exaltata est propriam argumentorum vanitatem jactans.

Quot vero homines his virtutibus excelluerunt et quandiu? Et haec quidem, ait, si quaedam philosophia praedita sunt, quam pauca si conferas cum chiliadibus et myriadibus apud nos, qui hanc philosophiam, et multo majorem atque admirabiliorum consecrati sunt, et in omni loco, ex omni genere, fortuna et aetate. Deinde quae objeci possent refellens, ait, quod, etsi philosophia nostra sermo elegantia careat, hoc parvi momenti, cum pietatem constituent neque sermo, neque sapientia ab ore profecta, sed actio, et fructus speculationis cum praecleara vita conjunctus, quemadmodum etiam, ait, cuidam vestrum visum est, actionem sermone anteponendam esse asserenti. Majore enim est ratione prudentia in operibus, atque in rebus, non simpliciter in verbis, doctrina et sapientia.

Atque ad auream illam aetatem. De hac aurea aetate Libanius in sermone *de Juliano* mentionem facit, ex Hesiodo desumptam. Nam ille humanae naturae vitas hujusmodi materiis comparat, virtute C et vitio earum notas effingens, atque auream quamdam aetatem vocans, alteram argenteam, ac deinceps alias quasdam inferiores materias apponens, atque cum earum differentia comparans generis nostri vitas, alias quidem auri splendoris imagine purificans, ut rubiginis omnisque vitii expertes; alias vero dividens, ut medium quoddam inter virtutem et vitium tenentes aut magis aut minus quam sincerum bonum aut malum, sicut in materia caries, sordes ac rubigo.

Atque harum rerum laudibus aures nostras personare oportebat. Laudans enim Libanius Juliani imperium, atque hoc sibi opinionis errore fingens, D hae atque illa fecisset aut esset facturus, quae non contigerunt. Ideoque momentanea haec atque imaginaria dicit.

Quod meo quidem judicio alius animadvertisset. Quisnam? Nempe quod parvis aeque ac magnis persecutionem moliri in tanta Christianorum amplitudinis temporibus, quasi ex hoc et quam plurimam amentiam cum ignominia demonstrari in istis ejus, totum fere Romanorum persequi et evertere imperium conantis, in quibus illud sane perquam

αὐτουργῆ] στρατηγίαν ἐπισυνάπτει, ἀντιτιθεῖς τοῦς βίους τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ ἀσκητῶν, ἀληθῶς τῆς ὑψηλῆς ἐν Χριστῷ φιλοσοφίαν ἡσυχαστῶν. Καὶ διαγράφει τὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπαίρει δὲ, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν *Εἰρηρικῶν* (92), ἐπὶ τῇ τῶν *Μοναχῶν*, ὡς εὐχ οἶόν τέ ἐστι πρὸς τοὺς τοιοῦτους τῆς φιλοσοφίας κανόνας ἐξικνεῖσθαι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν· κἄν ὅτι μάλιστα ἐπαρθεῖη κομπάζων (95) ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ τῶν λογισμῶν ματαιότητι.

Col. 597 A 10. *Πόσοι ταῦτα καὶ μέχρι τίνος;* Καὶ τούτα, φησὶν, εἰ φιλοσοφίας τινὸς ἐχόμενά ἐστιν, εὐαριθμητὰ ὑπάρχει πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν χιλιάδας καὶ μυριάδας, καὶ τοιαῦτα πεφιλοσοφηκότας καὶ ὑπὲρ ταῦτα καὶ θαυμασιώτερα, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ ἐκ παντὸς γένους καὶ τύχης καὶ ἡλικίας· πρὸς οἷς [ms. 573 οὗς] B καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀντίθεσιν ἐπιλύων, φησὶν, ὅτι κἄν ἄλογος ἢ ἡμετέρα φιλοσοφία δόξῃ, οὐδὲ τοῦτο μέγα, ἐπεὶ τὴν εὐσέθειαν οὐ λόγος ὀρίζει καὶ στόματος σοφία, ἀλλὰ πράξις, καὶ καρπὸς θεωρίας, βίῳ λαμπρῷ συλλεγόμενος, ὡς καὶ τινι, φησὶ, τῶν παρ' ὑμῖν ἔδοξε, πρᾶξιν λόγου τιμιώτερον εἶναι φιλοσοφῆσαντι (94). Ἐδ γὰρ εὐλόγον πλεῖον ἐν ἔργοις [Coisl. ἐν λόγοις], καὶ ἢ ἐν τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' οὐχ [ms. 573 πρ. οὐχ] ἀπλῶς ἐν τοῖς λόγοις, παιδευσίς τε καὶ σοφία.

Col. 600 B 7. *Καὶ πρὸς τὴν χρυσῆν ἐκείνην γενεάν.* Ταύτης τῆς λεγομένης χρυσοῦς γενεᾶς Λιβάνιος ἐν τῷ εἰς *Ἰουλιανὸν* μέμνηται λόγῳ, ἐξ *Ἡσιόδου λαθῶν*· οὗτος (Hes. *Ἑλλ.* 408, sqq.) γὰρ ταῖς τοιαύταις ὕλαις παραικάζει τοὺς βίους τῆς φύσεως; τῆς ἀνθρωπίνης, ἐξ ἀρετῆς [ms. 575, ἀρεως] καὶ κακίας διατυπούμενος τοὺς χαρακτήρας, χρυσῆν καλῶν γενεάν, καὶ (cod. p. 268, 1) ἀργυρᾶν ἑτέραν, καὶ καθεξῆς τινὰς ὕλας παρατιθεῖς ἄλλας ὑποβεβηκυίας, τῇ διαφορᾷ τῶν ὕλων συγκρίνων τοὺς βίους τοῦ ἡμετέρου γένους, τοὺς μὲν ἀπειλικρινῶν τῇ εἰκόνι τῆς λαμπρότητος τοῦ χρυσοῦ, ὡς τοῦ καὶ πάσης κακίας ἀνεπιδέκτους. τοὺς δὲ ἄλλως διακρινῶν, ἦτοι μέσους πως ἔχοντας ἀρετῆς καὶ κακίας, ἢ μᾶλλον ἢ ἦττον ἢ καὶ ἄκρατον τὸ καλὸν ἢ κακὸν, ὡς ἐν ὕλῃ τὸ σαθρὸν καὶ τὸ κοπρῶδες καὶ τὸ ἶον.

Ibid. C 3. *Καὶ περιθρονηθεῖσθαι ἡμῶν ἔδει τὰ ὦτα.* Ἐπαινῶν γὰρ Λιβάνιος τὴν ἐκείνου ἀρχὴν, καὶ φαντασιοκοπῶν [codd. φαντασιοσκοπῶν], καὶ τοὺς χρόνους [Coisl. τοῦ χρόνου] τῆς βασιλείας Ἰουλιανοῦ γένος χρυσοῦν ἐκάλει, τὰδε καὶ τὰδε πεποιηκότος, ἢ ποιεῖν μέλλοντος, ἅπερ οὐκ ἐγένετο· διὸ καὶ ἀκαριαῖα ταῦτα καὶ φαντασιώδη φησὶ.

Col. 601 A 9. *"Ο μοι δοκεῖ ἄλλοι μὲν ἴσθαι. Τὸ ποῖον συνιδεῖν; τὸ καὶ μικροῖς καὶ μεγάλοις πλεῖξι τὸν διωγμὸν ἐν καιροῖς τῆς τσαταύτης τῶν Χριστιανῶν ἐπιδόσεις, ὡς ἐκ τούτου καὶ πλείστην ὄσπην ἄνοιαν στηλιτεύσθαι ἐν τούτοις αὐτοῦ, πᾶσαν μικροῦ τὴν τῶν Ῥωμαίων διόκειν καὶ καταλύειν ἀρχὴν πειρωμένου, ἐν οἷς καὶ τὸ κούφον αὐτοῦ καὶ μειρακιῶ-*

(92) Vide supra not. 28.

(95) Κομπάζουσα scribere debebat.

(34) Innuit forte hoc anonymum epigramma

(Anal. 446)

Ἦν δὲ λόγος ἐστὶ μίταιος ὁ μὴ τεταλεισμένος ἔργῳ·
Καὶ πᾶσα πρᾶξις τὸν λόγον ἔργον ἔχει.

δὲς δεικνύει, ὅτι τῇ μεταθέσει τῆς κλήσεως τῶν Γαλιλαίων ὤφθη καὶ τὴν διάθεσιν συνακολουθῆσαι πλὴν καὶ ἔργῳ δεδῆλωται ὅτι μέγιστον εἰς δόξαν ἢ τοῦ Χριστιανοῦ [ms. ὁ73 Χριστιανισμοῦ] κλήσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἀποστρεφῆν ἡμῶς τοῦτου ἐμπροσθεν, ἢ δεδουκώς, καθάπερ οἱ δαίμονες, τὴν προσηγορίαν.

Ibid. C 2. Ἡμεῖς δ' οὐ παρικρινήσομεν αὐτοῖς τὰ ἐνόματα. Οὐκ ἔχομεν γὰρ, φησίν, εἰς ὃ τι καταγελαστότερον μεταθετικῶν τὰ ἡμέτερα τῶν ὀνομάτων, τῶν σεμνῶν φαλλῶν ὑμῶν καὶ τῶν ἐξῆς ἐπαγομένων.

Ibid. 8. Δεῖ γὰρ ἢ ἀτυχεῖν. (95) παρ' ἐκελτοις. Πῶς ἀτυχεῖν; εἰς πολλὰς ἀκολασταίνειν γυναίκας ἕνα, τοῦτέστι τὸν κράτιστον Ἡρακλέα.

Ibid. 9. Ἡ ἐκ πολλῶν γενῆσθαι [edd. γίνεσθαι] ἕνα. Τίνα; τὸν Πάνα λέγει, ὃν φασί, πολλοὺς μησεφρας τῇ Πηνελόπῃ συελθόντας, ἕνα τοῦτον γεννηθῆναι τὸν αἰσχρῶτον, κεραυφόρον καὶ τραγοσκελῆ.

Col. 604 A 5. Βουβοῖναι καὶ Τριεσπερον. Τὸν αὐτὸν λέγει Ἡρακλέα. Οὗτος γὰρ διερχόμενος, ζευγίτην ἀροτριῶντα εὐρών, καὶ τὸν ἕτερον τοῦτου θύσας τῶν βοῶν, θοίνην ἑαυτοῦ καὶ βρωμα πεποίηται· ἐξ οὗ καὶ ὠνόμασται. Ὁ αὐτὸς οὗτος (ibid. 7) καὶ τὰς Θεοτίου ἢ θυγατέρας ἐν μιᾷ διέφθειρε νυκτὶ· καὶ διὰ τριῶν νυκτῶν ἐπέβη τῇ Ἀλκμήνῃ, καινοτομήσαντος τοῦ μεγάλου Διὸς, ὡς φασίν, δι' ἀκολασίας ἔρωτα, καὶ τὰς ἡμέρας, καὶ κελεύσαντος [Coisl. ἡμέρας καλ.] ἥλιον ἐπὶ τρισὶ μὴ ἀνατελλαι ἡμέραις, ὡς μὴ ἀρκούσης νυκτὸς μιᾶς ἐκπλῆσαι τὸν οὐτῶ θερμὸν (col. 1, p. 208, 2) καὶ ἀπειρῆ ἔρωτα.

Ibid. 14. Εἰδωλιανὸν καὶ Πισαῖον. Διὰ τὴν μεταωνυμίαν τῶν Γαλιλαίων, ἀντισκώπτοντες [Coisl. ἀντὶ τοῦ σκώπτοντες] Εἰδωλιανὸν αὐτὸν καὶ Πισαῖον [Coisl. Πισσαῖον] ἐκάλουον, οἱ μὴ συναπαχθέντες τῇ δεισιδαιμονίᾳ πλάνη αὐτοῦ, τὸ μὲν ἀπὸ τῶν εἰδῶλων, τὸ δὲ ἀπὸ τῆς Πίσσης [Coisl. Πίσσης.] οὕτω γὰρ ἐν τισιν εὐρηται τῶν ἀντιγράφων· ἢ ἀπὸ τῆς πειθοῦς· ὅτι, φασί, καὶ τοῦτο, εἰ καὶ βραχυτέρον τῆς βίας, ὁμως παρ' αὐτῷ ἦν. Εἰδωλιανὸν οὖν αὐτὸν ὠνομάκασι, καὶ Ἀδωναῖον (ibid. 15) ἀπὸ Ἀδωνίδος, καὶ Καστίταυρον, οἱ πολλάκις ταύρους ὠλοκαύται· ἀλλὰ κἀν τοῖς νομίμασι ταῦρον ἐνετύπου· διὰ καὶ Ἀντιοχεῖς ἀποσκώπτοντες κατὰ πρόσωπον ἔλεγον· Τὸ νόμισμά σου ταῦρον ἔχει καὶ τὸν κόσμον ἀνατρέπει· τροπικῶς, ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν ταύρων καὶ τῶν βοῶν ἐλχομένου καὶ τὴν γῆν ἀνατρέποντος ἀρότρου.

Col. 605 A 10. Τῇ ἰσορτῇ τὴν κερδαλιῆν ἐγκρύπτων. Παροιματικῶς εἰρηται ἀπὸ τῆς δορᾶς τοῦ λέοντος καὶ τῆς κερδοῦς, εἴτουν ἀλώπεκος. Εἰληπται ἀπὸ τῶν ζώων. Λέων, ἰσχυρότατος καὶ βασιλικώτατος τῶν ζώων, δυνάμει θαρρόσων ἀρτύτω, δόλου παντὸς ἐλευθερον κερδῶ δὲ, ῥώμῃ μὲν ἀσθενὲς [codd. ἀσθενής], δόλου δὲ κρατοῦν καὶ ἰσχυροτέρων. Βούλεται δὲ λέγειν ὁ λόγος, ὅτι τῷ τυραννικῷ καὶ βασιλικῷ ἦθει ἔκρυπτεν ὁ Ἀποστάτης τὸ πανούργον καὶ δολερὸν, ἀλλ' οὐχ, ὡς βασιλεὺς, τὰ βασιλεῖ πρόποντα ἐλευθερίως καὶ ἀπανούργως ἐτέλει.

(95) Editi ἀδικεῖν, recte; ἀτυχεῖν quod legunt nonnulli mss., sensui multum ollicit; et ideo Basilis, πῶς ἀτυχεῖν; inquit.

A juvenile et leve ipsius ostendit, quoniam nominis Galilaeorum mutationem animorum quoque mutationem senturam esse arbitratus est. Verumtamen re ipsa perspicuum fuit Christiani nomen maximi ad gloriam ponderis esse, ac proinde hoc is molitus est, ut id nobis eriperet, vel timens, ut demones, hanc appellationem.

Nos autem nomina ipsis haudquaquam invertemus. Neque enim ullum aliud magis ridiculum est, in quod nostra nomina immutemus, praeclearis vestris phallis, et aliis quae continuo enumerantur.

Apud illos injuria afficere oportet. Quomodo injuria afficere? Nempe multas ignominia afficere mulieres unum, scilicet fortissimum Herculeum.

Vel ex multis procreari unum. Quemnam? Para dicit, quem aiunt, multis amatoribus cum Penelope congressis, unum procreatum fuisse deformissimum, cornigerum atque hircinis pedibus.

Bathanam et Trivesperum. Eundem ita Herentem vocat. Ille enim iter faciens, cum jugum bouum terram aratro sulcans obvium habuisset, unum ex bobus acceptum jugulavit, eumque sibi epulum et escam fecit. Unde et sic dictus est. Ille idem quinquaginta Thestii filias una nocte stupravit. Et per tres noctes Alceme eum concepit, ex integro restaurante magno Jove, ut aiunt, ob libidinis petulantiam, amores, et dies, solique imperante per tres continuos dies non oriri, quasi non sufficiente nocte una ad explendum adeo calidum atque infessum amorem.

Idolianum et Pisaeum. Propter Galilaeorum nominis immutationem, eodem iudo oleiscentes, Idolianum eum et Pisaeum vocabant, qui non superstitionis ejus erroribus abstracti erant, alterum quidem ab idolis, alterum a Πίσσης (Pisa). Ita enim in nonnullis invenitur manuscriptis; vel a πειθοῦς (persuasione); quod, aiunt, hae quoque, etsi rarior violentia, tamen apud eum erat. Idolianum igitur eum nuncupaverunt, et Adoniceum ab Adonide, et Tauricremum, quod saepius boves igne cremaret. Monetam quoque tauro signabat. Quapropter Antiocheni vultum ejus deridentes dicebant: *Moneta tua taurum habet et mundum invertit*: metaphorice desumptum ex aratro quod a bobus extrahitur terramque invertit.

Leonina pelli vulpinam praetextens. Proverbialiter dictum a leonis corio, vulpisque. Hoc ab animalibus desumptum. Leo, validissimum regalissimumque animalium, viribus confidens indomitus, atque ab omni dolo liberum. Contra vulpes, robore quidem debilis, astu superior et valentior est. Cujus sermonibus Apostatam fraudem et versutiam oculabat, neque ut imperator, ea quae imperatorem decebant, libere ac simpliciter exsequabatur.

Et nulla omnino ratione malum vitari possit. Hoc est ut non ab alterutro malo aberrarent, nempe ut vel ii qui non adorarent, tanquam imperatoris contemptores supplicio afficerentur, vel qui adorarent, una quoque idola colere atque adorare viderentur, quasi omnia mala in adoratione artificiose continerentur.

Etenim benignitate quadam crudelitatem condire studet. Benignitatem vocat insolite imperatorie largitionis liberalitatem; et crudelitatem, impietatem eam, quae per hujusce humanitatis speciem inducebatur, militum simplicitatem pecunia illiciens et inescans.

Melampum quemdam aut Proteum suspicari posses. Jam de Proteo dictum est. Melampus et ipse versutia, praestigiiis magicisque incantamentis celebrissimus est.

Unica techna et fraude venalis prostabat. Nempe per dolosam unam machinam et malignum ac veneratorium consilium vendebatur.

Ad consuetam frigidam potationem. Post multam vini cum aqua misti potationem de more sincerum frigidumque merum hiberant; deinde quidam sublatis in altam oculis Christi nomen fauste invocaverunt; ac comptatorum aliquis: *Post abjuratiōnem, ait, Christum adhuc invocatis?* Ad ea quae sequuntur, ut animalversione digna, operae premium est animo attendere.

Aetnae ignem. Aetna Siciliae mons est, in cujus vertice hiatus quidam cum aestu et fragore multo ignem in altum evomit, primo per cacumina elatum; qui deinde in subjecta loca invectus, horridi et malefidi fluminis instar, proximos campos vastat. Narrat fabula Jovem, cum gigantes adversus ipsum insurrexissent, eorum validissimum prostravisse, ac fulmine percussum cruciati affecisse: cujus anhelitus, utpote igneus, ea per quae fluit, incendat, finitimamque omnem et subjacentem regionem exurat.

Et columnas cruoris plenas. In columnis enim eorum, qui ipsis minime parebant, manus per gyrum extendentes, et columnas iis tanquam cingentes, sanctorum carnes fustibus lacerabant.

Virgines castas vestibus nudantes, ac postea proscindentes et dissecantes. Profecto horrendum illud, unamque non modo impietatem, sed et feritatem

(96) Editi *ὡς κακῶ γε τοῦ παντός*, non male.

(97) Supra, ad col. 585 A 5.

(98) Alias (*ad Mapin.*, p. 88) de Melampo nonnulla dixi quae videri possunt. De illo egit Nonnus (*Hist.* 1, 45) ad hunc Gregorii locum. Libanius Juliano, (*Orat.* 44, t. I, p. 421, 20) ut ejus in divinatione peritiam extollat, *Ἠλίξ*, inquit, τὸν Μελάμπου ἀπέφερας.

Col. 608 A 15. *Ὅτε κακῶ γε τοῦ παντός* (96) *μὴ εἶναι διαμαρτεῖν.* Τουτέστιν, ὡς εἶναι μὴ ἀποτυχεῖν τοῦ παντός κακοῦ, ἤτοι μὴ προσκυνούοντας, ὡς βασιλέως κολάζεσθαι ὑβριστὰς, ἢ προσκυνούοντας συμπροσκυνεῖν δοκεῖν καὶ λατρεύειν εἰδώλοις. ὡς τῆς προσκυνήσεως τὸ πᾶν ἐχούσης τῶν κακῶν σεσοφισμένως.

Ibid. D 5. *Φαρμαχθῆναι καὶ φιλανθρωπία τινὲ τὸ ἀπᾶνθρωπον.* Φιλανθρωπίαν καλεῖ τὴν τῆς ἐκτόπου [Coisl. ἐκτόπου] βασιλικῆς δωρεῆς φιλοτιμίαν ἀπανθρωπίαν δὲ, τὴν διὰ τῆς δοκούσης φιλανθρωπίας εἰσαγομένην ἀσέβειαν, χρήμασι φαρμακευούσης καὶ δολοφονίας στρατιωτικῆν ἀπλότητα.

Col. 609 A 5. *Μελάμπους* [Coisl. *Μελ. τις.*], *ὀϊμαι, τίς ἢ Πρωτεύς.* Εἴρηται (97) περὶ Πρωτέως· ὁ δὲ Μελάμπους καὶ αὐτὸς ἐπὶ πανουργίας διαθέβληται καὶ γοητείαις καὶ μαγανείαις ἀπατηλαῖς (98).

Ibid. B 5. *Ἐνδὸς τεχνάσματος ὄνιος ἦν.* Οἶον, ἔωνημένος, πεπρα[γ]μένος διὰ μιᾶς μηχανῆς δολοφῶς καὶ πανούργου ἀπέψωας.

Col. 612 A 1. *Τῇ ψυχροφόρῳ* (99) *κόλικι.* Μετὰ τὴν πολλὴν κεκραμένην οἶνοποσίαν, τῇ συνήθει [Coisl. συνηθείᾳ] ἐκέχρηστο ἀκρατοποσίᾳ ψυχροῦ οἴνου· εἶτα εἰς ὄνομα [ms. 575 ὄνόματα] τινες ἀναβλέψαντες Χριστοῦ (I) εὐφῆμως ἀνεῖπον [Coisl. ἀν εἶπον]· Ἐπειτὰ τις τῶν συμποσιζόντων, *Μετὰ τὴν ἀρρωσίαν*, ἔφη, *Χριστὸν* (cod. p. 269 I) *ἔτι ἐπικαλεῖσθε;* Καὶ τὰ ἐπόμενα σημειῶσαι ὡς ἄξια ἐπιστάσεως.

Col. 615 A 9. *Τὸ Αἰτναῖον πῦρ.* Αἴτην ὄρος ἐστὶ Σικελικόν, ἐν ᾧ χάσμα τι κατὰ κορυφῆς ἐνυπάρχον, βρασμῶ καὶ ἤχη πολλῶν πῦρ ἄνω ἀπερεύεται, πρότερον κατὰ τοὺς κρατῆρας αἰρόμενον, εἶτ' αὖθις κατὰ τῶν ὑποκαίμενων φερόμενον φοβερῶ καὶ ἀπίστῳ τινὲ ρεύματι φθείρει τὰ παρακαίμενα. Ὁ δὲ μῦθος φησι, Γιγάντων ἐπαναστάντων τῷ Διὶ, τὸν τοῦτων τυρανικώτερον καταλαθῶν [ms. 575. καταθαλῶν] καὶ κεραυνῶ βάλων, φησὶν, ἐτιμωρήσατο· ἐξ οὗτινος [ms. 575 οὗτινος] τὸ ἀναπεμπόμενον ἄστρομα [Coisl. ἄσμα], πυρίπνουν ὄν, λυμαίνεται, τὰ δὲ ὄν βεῖ πυρπολοῦν, καὶ πᾶν καταφλέγον τὸ προσπελάζον καὶ ὑποκαίμενον.

Ibid. C 2. *Καὶ τοὺς πλήρεις* [Coisl. *πλήρης*] *αἵματος* [editt. *αἱμάτων*] *κίονας.* Ἐν κίοις γὰρ τὰς χεῖρας τῶν μὴ πειθαρχούντων ἐξαπλοῦντες κύκλω καὶ περιζωννύοντες, τῶν ἀγίων τὰς σάρκας δορακλίσι κατέζαινον.

Col. 616 B 2. *Ἡρθένους ἄγγυς τῆς ἐσθῆτος γυμνώσαντες* [Coisl. *γυμνώσαντες*], *εἶτ' ἀνακείμεναι* [Coisl. *ἀνακίεσαντες*] *καὶ δικάζαντες.*

(99) Cod. 575 *ψυχροφόρῳ*, quod omnino non admittit sensus. Notanda permutatio vocum ex *φόρος* et *φθόρος* compositarum, de qua dixi *ad Nicetam* (ix, 90).

(I) Dominus Clemencetus, qui hoc scholion citavit, hic Χριστὸν scripsit, quod sensu caret. Ms. Xv. i. e. Χριστοῦ. Mox idem Clemencetus omittit ἔτι.

φρικτὸν τοῦτο ὡς ἀληθὺς, καὶ πάσης, οὐκ ἀσεβείας; A *exsuperans. Quomodo enim fera similitum suorum mόνον, ἀλλὰ καὶ θηριωδίας ἐπέκεινα. Ποῖον γὰρ ἔν θηρίον ἐμοφύλων σαρκῶν ἐφάβαιο;*

Col. 620 C 2. Ὡς ἐπαιροίη τὸ σύμφορον. Τί ταύτης τῆς ψυχῆς ἱερωτερόν τε καὶ ὑψηλότερον; γὰρ ἅπαντα θεῖς τὰ σωματικά τε καὶ γῆινα, καὶ αὐτοῦ τοῦ οἰκειοῦ σωματίου μεθεῖς καὶ ὑπερφρονήσας, ὑψωθείς τε καὶ μετέωρος γεγονώς, καὶ αὐτῆς τῆς οὐρανιας ἀψίδος ὑπεραρθεῖς, ἐπεντροφῶν ὡσπερ τοῖς δεινοῖς, ὡς ταπεινοῖς, ἐπαγγελῶν [Coisl. ἐπαγγέλων], καὶ λίαν χαμπερεῖς ἐπετίθασε τοὺς αἰκίζοντας.

Col. 621 C 6. Ὑπὲρ οὗ τάχα μόνου δικαίως ἐπαισχε. Ποῖου; τοῦ, ὅτι τὸν ἐξάριστον τοῦτον, ἤνικα τὸ ἐκείνου γένος ἅπαν ἐκινδύνευεν ἀπολωλεῖναι, καὶ αὐτὸς εἰς ἣν τῶν σεσσωκῶτων αὐτὸν καὶ ἀποκρυψάντων. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, φησὶν, ἀδίκως ἔπασχεν, ὅτι δὲ κακὸν τοσοῦτον τῇ οἰκουμένη σωζῶν ἐλάνθανεν Ἰουλιανόν, διὰ τοῦτο καὶ πλείω προσπαθεῖν ἄξιον ἦν, φησί.

Col. 624 A 8. Ὡς μικρὸν εἶναι (2) τὴν Ἐχέτου καὶ Φαλάριδος ἀπανθρωπίαν. Ἄμφο (3) ἤστην περιβόητοι τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν· ὦν ὁ μὲν Ἐχέτος, Σικελίας τύραννος ἦν, ὅς, ἀκρωτηριάζων τοῦ σώματος τὰ μέλη [Coisl. τῶν μελῶν] καὶ τὰ αἰδοῖα ἀποτέμνων, οἰκτιστόν θανάτῳ παρεδίδου· ὁ Φάλαρις δὲ, Διονυσίῳ [Coisl. Διονύσιῳ, ut infra] τῷ τυράννῳ βούν χυλοῦν κατασκευάσας, ἐν τούτῳ [Coisl. ἐν ὕπερ] ὑποκαιομένῳ ἀνθρώπους εἰσβάλλειν εἰσηγεῖτο τῷ Διονυσίῳ, ὡς ἂν τῇ τούτου οἰμαγῇ φθερὸν ὑπηρεῖσθαι, ὡσπερ τοῦ βοῦς μυκωμένου· ἐν ᾧ καὶ πρῶτος δικαίως αὐτὸς ἐμβληθεὶς τὴν πείραν ἐδίδαξεν.

Ibid. B 1. Τίς ἄρ' μοι δολή τὴν Ἡροδῶτου καὶ Θουκυδῶδου σχολήν τε καὶ γλώτταν; Ἱστορικῶς ἐγενέσθην οὗτοι τῶν παρ' Ἑλλήσι θαυμαζομένων. τὰς Ἑλληνικὰς γράψαντες ἱστορίας. Ἄλλ', ὦ Πάτερ ἡμέτερε καὶ τὴν σοφίαν ὑπέρτερε, οὐδὲν προσδεῖ γλώττης ἡμῖν τῆς ἐκείνων· ἤρασε γὰρ οὐδὲν ἤτρον, εἰ μὴ καὶ μάλλον, ἢ τῆς ὑμετέρας γλώττης βροντῆ τε καὶ ἀστραπῆ, ὑπερφρονῆσαι καὶ καταστράψαι (4) καὶ στήλη μακρᾷ θριαμβεῦσαι, ἔτι δὲ καὶ καταβαλεῖν καὶ καταφλέξαι κακίαν οὕτω λαμπράν, καὶ ὡς αἰθάλην λικμᾶσαι αὐτοῖς εἰδώλοισι καὶ μύθοις καὶ τελεταῖς καὶ μαγγανείαις τὸν ἀλιτήριον.

Ibid. 5. Τὸν Ὀρόντην. Ποταμὸς οὗτός ἐστιν Ἀντιοχείας (5), ἐν ὕπερ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀναιρουμένους ἐρρίπτει κτείνων ἀδῆλως, ὅν καὶ τοῖς νεκροῖς στε-

(2) Edit. et Coisl. μικρὸν εἶναι. Col. 575 μικρὸν ἦν. Clemencetis μικρὸν invenit in uno ex suis mss., quod praestat. Ὡς χαλεπὸν εἶναι οἱ φίλοι inquit Chremylus in Plato (v. 782). Nihil apud veteres magis tritum quam hic usus neutri generis, sed amanuenses non semel, ut ibi verba μικρὸν et φιλανθρωπίαν juxta genus concordare inepte voluerunt. Vide Schaeffer ad *Ellipses* Lud. Boos (p. 535).

(3) Mss. ἀμφοῖν. Scripsi ἀμφο, quod jam propositi in nota ad *Epimerismata* Herodiani (p. 58), ubi scholion hoc integrum citatur; ubi etiam erro-

Nimirum signum illud sibi placere. Quid hae anima sanctius atque sublimius? Nam cum corporea omnia et terrena infra se posuisset, atque ipsum etiam corpus suum contempisset, in sublimeque elatus penderet, ac ipsa caelesti suspensione admodum delectaretur, dolorum acerbitates velut in deliciis habens, quasi humiles humique demissiores eos, qui ipsum cruciabant, cavillis incessabat.

Quo etiam solo nomine merito fortasse haec perpetiebatur. Quonam nomine? Hoc quod impiissimum istum, tum, cum genus ipsius totum vitae discrimine versaretur, ex iis unus ille fuerat qui servaverant atque furtim subdlexerant. Nam caetera quidem, ait, injuste passus est; quoniam vero tantum orbi malum servans abseconderat Julianum, ideo et plura pati merebatur, ait.

Ut jam parva sit Echeti et Phalaridis crudelitas. Ambo erant crudelitate et inhumanitate famosissimi. Quorum alter, Echetus, Siciliae tyrannus erat, qui nonnullos extremis corporis artibus praecisis, genitalibusque obtruncatis, horrenda nece afficiebat. Phalaris vero Dionysio tyranno aeneum bovem confecerat, in quem supposito igne calefactum homines injici Dionysio suadebat, ut eorum ejulatibus tremendus sonus fieret, bovis instar mugientis; sed ipse merito primus in eum injectus experimentum dedit.

Quis mihi Herodoti ac Thucydidis otium linguamque suppeditabit? Historici autem hi duo viri fuerunt, apud Graecos admiratione florentes, qui Graecae historias scripserunt. Verum, o venerande Pater, adeoque sapientia sublimis, nihil nobis eorum lingua opus est. Sufficit enim haudquaquam minus, imo potius, tuae linguae tonitru et fulgur, ad proclamandum, ad fulgore oculorum aciem prestringendam, ad insculpendum quasi in columna magna, atque etiam ad dejiciendam atque inurendam pravitatem adeo formidandam, et sicut cinerem ventillandum ipsis idolis, et fabulis, et initiationibus, et incantamentis, nefarium hunc atque impiissimum.

Orontem. Est autem hic Orontes Antiochiae fluvius, qui quidem eorum, qui ab isto necabantur et in eum proiciebantur, multitudine opprimebatur,

rem Basilii notavi et quaedam dixi de Echeto.

(4) Alludit ad hunc locum jam a multis imitatum et laudatum:

Ἐπεῖθεν ἕρρη περικληθῆς Οὐλύμπιος

Ἦστραπτε, ἐθρόντα, εὐνεκέα τὴν Ἑλλάδα.

(5) D. Letroune observat hic vocem Ἀντιχέια notare territorium Antiochenum, et positam fuisse pro Ἀντιοχείας, ut apud Strabonem (§ IV, p. 75) vox ἡ Ἀπάμεια tum urbem Apameam tum regionem Apameensem designat.

ut ab Homero allusionem ducens dixit. Dissecto-
rum vero puerorum virginumque, et eorum qui
pro pietate se periculis objecerant, corpora in pu-
tis, et fossis, et muris, cavisque nonnullis locis
abscondebat.

Melioris fortunæ tempore infortunio affectam. In
hac magna nostra Casarea templum erat et statua
Fortunæ, quod, in istius imperii et felicitatis tem-
pore, vir quispiam, acriori pietate præditus, incen-
derat atque in cinerem redegerat: ex quo Casar-
niensæ ab eo contumeliis affecti diuturnis exsiliis
multati sunt.

Novarumque deum illum nobis effingunt. Ipsum dixit
atheum Idolianum. Ita enim eum, qui istius opera
venerabantur, effingebant vocabantque.

*Atqui hydram nemo unquam lenem et mansuetam
dixit.* Erat hydra genus serpentis multiceps, cujus
capita Hercules, ut poætæ fingunt, secare nequi-
bat, pro uno nimirum multis aliis, si fabulæ lides
adhibenda est, enascentibus, nisi Iolaus, qui tum
aderat, eumque adjuvabat, abscissa capita exus-
sisset.

Pataricam Chimæram. Ipsa tria capita, juxta Ho-
merum, habebat. A fronte, ait, leo, a tergo draco,
in medio chimæra. Hanc Bellerophon Pataræ in Ci-
licia interfecit. Cerberum quoque inferorum canem
tria capita similiter habuisse fingunt. Inferni κυ-
νέην, *caninam pellem*, nigram circum caput aiunt.
Κυνέη autem, quæ e canina pelle confecta est, De
cæteris historiis sapius dictum est.

Partim jam horrescunt, dum excitantur

Partim superhorrescunt. Post jam excitatas
excitantur. Partim adhuc quiescunt, toto scilicet
draconis tractu nondum emoto.

*Quemadmodum fulmine. Aliæ partes, ait, occu-
pantur, aliæ nigrore prius inficiuntur.* Siccò enim
vapore spissato, atque in locis congesto, et alicui
rei adhærescente, primum quidem nubes nigrescit,
dein tumescens agitur, dissiliensque pendet, ful-
guransque defertur, quod fulmen vocant.

Nam quæ nec Diocletianus. Hic primus Chri-
stianus contumeliis affectus, dein Maximianus post
eum et super eum; deinde Maximus vehementius
adhuc, cujus, ut ait, a Deo percussum corpus læde
mutilatum est, imaginesque hanc fæditatem infam-
ia notant.

*Porro quam scita et acuta ratio carnificis illius et
Dei desertoris.* Cum quidem verberans et omni cru-

(6) Vide supra ad col. 604 A 14.

(7) Hoc scholion jam laudavi ad *Epimerismata*
Herodiani (p. 149), voce *Χίμαιρα*.

(8) D. Letronne ad hunc locum adnotavit, Basi-
lii vel amantensium lapsu scriptum Κιλικίας pro
Λυκίας. Patarur enim Lyciæ metropolim fuisse, ut
patet ex hac inscriptione que in una ex ejus per-

Α νοῦσθα: ἐξ Ὀμήρου (*Iliad.* Φ, 219) λαβὼν εἶπε· τῶν
δ' ἀνατεμνομένων παιδῶν τε καὶ παρθένων καὶ τῶν
ὑπὲρ εὐσεβείας κινδυνουόντων φρεσὶ τὴν καὶ διώρυξιν
καὶ τοίχοις καὶ κολοῖς τισὶν ἐναπέκρουπτε τόποις.

Col. 625 A 9. Ἐν καιρῷ τῆς εὐτυχίας ἀτυχη-
σάσης. Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Καισαρεία τῇ μεγάλῃ
ταύτη καθὼς ἦν καὶ στήλη τῆς Τύχης, ὄνπερ, ἐν καιρῷ
τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ εὐτυχίας, πυρὶ τις τῶν εἰς
εὐτέθειαν θερμότερων καταβαλῶν ἀπηθάλωσε· διὸ
καὶ ὑπ' αὐτοῦ περιθροισμένου ἀπέλησαντο, μακρὰς
ὑπεροχίας κατακλιθέντες.

Ibid. C 12. Καὶ τὸν γέρον θεὸν ἡμῖν ἀναπλάτ-
τοντες. Αὐτὸν λέγει τὸν ἄθεον Εἰδωλιανόν (6). Οὕτω
γὰρ αὐτὸν οἱ τὰ ἐκείνου σέβοντες ἀνέπλαττόν τε καὶ
B ἀνηγόρευον.

Ibid. D 1. Τῆν ὕδραν οὐδεὶς ποτε εἶπεν ἡμε-
ρον. Εἶδος ὕφως ὕδρα πολυκεφάλου, ἧς ὁ Ἡρακλῆς,
ὡς ὁ μῦθος, τὰς κεφαλὰς ἀποτέμνων οὐκ ἤρκει,
ἀντὶ μιᾶς πλείονων, ὡς φασι, φουμένων, εἰ μὴ ὁ
Ἰόλεως παρών τε καὶ συμμαχῶν ἐνεπίμπρα τὰς
τεμνομένας.

Col. 628 A 1. Παταρικὴν Χίμαιραν. Αὕτη (7)
τρεις κεφαλὰς καθ' Ὀμηρον (*Iliad.* Ξ, 181) εἶχε·
πρόσθεν [Coisl. πρόσθε] γὰρ, ἔφη, λέων, ὀπίσθεν
δὲ δράκων, μέση δὲ χίμαιρα· ἦν ὁ Βελλεροφόντης
ἀνέλεν ἐν Χατάρους τῆς Κιλικίας (8). Τρεῖς καὶ τὴν
Κέρβερον τοῦ ἄδου κύνα φασι κεφαλὰς ὁμοίως ἔχειν.
C Ἄϊδος δὲ κυνέην, μέλαιναν περικεφαλαίαν φασὶ· κυ-
νέη δὲ ἡ ἀπὸ κυνὸς δέρματος κατεσκευασμένη. Περί
τῶν ἄλλων ἱστοριῶν (9) εἴρηται πολλάκις.

Col. 629 A 1. Αἱ μὲν δὴ φρίσσουν. Ἐγγηγε-
μένοι εἰσιν.

Ibid. Αἱ δὲ ἐπιφρίσσουν. Ἐπὶ ταῖς ἤδη ἐγε-
ρθείσαις ἐπεγείρονται· αἱ δὲ τῶς μὲν ἡρεμοῦσι, τοῦ
ὀκνοῦ μήπω ὅλου τοῦ δράκοντος κινήθεντος.

Ibid. 5. Ὡσπερ κεραυτῷ [Coisl. καὶ κεραυτοῦ].
Τὰ μὲν, φησὶ, κατέχεται, τὰ δὲ (Cod. p. 270, 4)
προμειβαίνονται· τῆς γὰρ ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως πα-
χυνοθείσης, κὴν τόποις [Coisl. τόπω] συναθροισθείσης,
καὶ ἐπὶ τι κατασχεθείσης, μελαίνεται μὲν πρότερον,
εἶτα πνευματωθεῖσα κινεῖται, καὶ ῥιγνυμένη ἐξάπτε-
ται, καὶ κάτω ἀστράπτουσα φέρεται, ὃ καὶ σκηπτὸς
D καλεῖται.

Ibid. B 4. Ἄ γὰρ μήτε Διοκλητιανός. Οὗτος
πρώτος Χριστιανός ἐνὸς ἔθρουσεν, εἶτα Μαξιμίνος (10)
μετ' ἐκείνου καὶ ὑπὲρ ἐκείνου, ἔπειτα Μαξιμὸς ὑπερ-
βαλλόντος, ὅς, φησὶ, καὶ ὑπὲρ Θεοῦ πληγείς, ἐλα-
θώθη τῷ σώματι, οὐτινος [ms. 575 οὐτινος] καὶ αἱ εἰ-
κόνας στήλιτεύουσι τὴν λάθην.

Col. 632 A 7. Καὶ ὁ λόγος ὡς πάνσοφος τοῦ φο-
ρευτοῦ [ms. 575 λόγ. ὁ περισσοφος τοῦ φορητοῦ]

tis inventa est: ΠΑΤΑΡΕΩΝ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΤΟΥ ΑΥΚΙΟΥ ΕΘΝΟΥΣ Ο ΔΗΜΟΣ.

(9) Historiæ scilicet de Gyge, Scylla, Charybde
et aliis, quas Nonnus exposuit.

(10) Editi, rectius, Μαξιμιανός. Quæ hic Græ-
gius ait de Maximino et ejus statu, hæc potius ad
Maximianum spectare videntur.

καὶ ἀποστάτεον [Coisl. προστάτει]. Ἐπειδὴ γὰρ ἅ
 τύπτων καὶ παντοίως αἰκίζόμενος καὶ μαιφρονῶν καὶ
 τῶν χρημάτων ἀπεστῆρι, μὴ ἐξεῖναι δίκας ὑπὲρ
 τούτων λαμβάνειν Χριστιανοῖς ἐνομοθετεῖ, ἐν τῶν
 ἡμετέρων νόμων ὄθεν καταδικάζων ἡμᾶς μῆτε
 ἐμύνεσθαι, μῆτε δικάζεσθαι τυραννουμενούς, μῆτε
 μὴν τὰ ἡμέτερα ἀπατεῖν ἀπὸ τῶν αἰρόντων, μῆτε
 τι ὅλως (11) κεκτῆσθαι, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν θεῶν ἐν-
 τολῶν προστεῖθαι· ταῦτ' ἀφῆσιν ἀκριβῶς προσωμιλη-
 κέναι ὁ Πατήρ, ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἀνεγνωκέναι (Matth.
 xxi, 41), ὅτι κακῶς κακῶς ἀπολείπει· ὁ τὸ θεῖον ἐξα-
 ντῆσάμενος, ὡς αὐτός [Coisl. ἐξαρον. αὐτ.]. Ὡσπερ
 οὖν ἡμᾶς τοιούτους εἶναι νομοθετεῖ [ms. 575, νο-
 θετεῖ], καὶ πρὸς τὸ ἀρχότατον τῆς ἀρετῆς ἐπέχει·
 τοιαῦτα γὰρ τὰ ἡμέτερα τῆς ἄκρας φιλοσοφίας τοῦ
 Κυρίου ἐντάγματα· οὐτὸν δὲ κινύουσιν ἑαυτὸν τῇ παρα-
 θέσει κάκιστον· ἅμα δὲ καὶ [Coisl. δεῖκν. ἐ. τ. π.
 κάκ. ἑαυτὸν· ἅμα καὶ] τοῖς ἑαυτοῦ ἐγκληθῶν θεοῖς,
 τὸ κακίστον [Coisl. κακίστην] εἶναι ἀποκρί-
 νεται (12)· ἐν τούτοις γὰρ ἡμῖν μὲν ἡ κρείττων μοῖρα,
 ἐκείνοις δὲ ἡ [ms. 575, δ' ἡ] χείρων. Εἰ δὲ περ καὶ
 αὐτοῖ [ms. 575 αὐτὰ] μεταποιούνται, εἰ καὶ μὴ τοῖς
 ἔργοις, ἀλλ' οὖν (15) καλοκαγαθίας καὶ ἡμερότητος,
 καὶ τοῦ δίκαιον ἡμᾶς μὲν καὶ πάσχοντας καρτερεῖν
 λέγειν καὶ μηδ' ἀντιλέγειν, αὐτοῖς δὲ μηδὲ φειδομέ-
 νων φεῖδεσθαι; οὐκ αἰσθανόμενος ὁ ἀνόσιος, ὅτι τῆς
 ἡμετέρας νομοθεσίας τὰ μὲν ἀνάγκη ἔχει τηρεῖσθαι, καὶ κίνδυνος τοῖς μὴ φυλάσσουσιν ἐπιταί, τὰ
 δ' ἄφρασιν ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη, καὶ φυλάσσουσι μὲν τιμῆν καὶ ἀντίδοσιν, μὴ φυλάσσουσι [Coisl. φυλά-
 σσειν] δὲ οὐδ' ὄντιον [Coisl. ὄντινες οὖν] κίνδυνον. Καὶ τὰ τούτων παραδείγματα δηλοῖ.

Col. 636 A 14. Ὁ πρῶτον μετὰ τὸν πρῶτον C
 ἡσπασάμην. Ὁ πρῶτον· τὸ τῶν λόγων δηλονότι
 κράτος, φησὶν, ἡσπασάμην· μετὰ γὰρ τὸ πρῶτον καὶ
 τὸ θεῖον (ὃ καὶ ἐπιφέρων διασαφεῖ, τὰ θεῖα λέγων καὶ
 τῶν νοητῶν τὰς ἐπιτάξεις)· μετὰ γὰρ τὰ πρῶτα ταῦτα,
 τὸν θεὸν καὶ τὰ θεῖα, πρότερον τῶν λοιπῶν ἀπάν-
 των τὸ κράτος, φησὶν, ἡσπασάμην τῶν λόγων.

Col. 637 A 5. Οἷς τὸ «Αὐτὸς ἔφα» τὸ πρῶτον
 (col. p. 270, 2) καὶ μέγιστόν ἐστι τὴν δογματικῶν.
 Τοῖς Πυθαγορείοις. Μετὰ τὴν πρῶτον τῆς φιλοσοφίας
 σιωπῆν, ἡ μέτρον λόγων ἐδιδασκεν, νόμος ἦν αὐτοῖς,
 ὅτι ἐν τῶν δογμάτων ἐρωτωμένοις, εἰς ἀπόδειξιν τῆς
 Αὐτὸς ἔφα· μόνον ἔκειται ὅτι φάναι Πυθαγόρῃ τοῦτ'
 εἶη δεδωγμένον· ὅπερ δύναται ἐν ἄλλοις ῥήματιν ἔσον
 τοῦ Πίστευον ἡμετέρου. Βούλεται δὲ ὁ λόγος μὴ
 ἐξεῖναι διαπιστεῖν τοῖς ὑπὸ προφητῶν καὶ ἀποστό-
 λων καὶ ἀξιολόγων προσώπων εἰρημένους. Ἐν ἄλλοις,
 μὴ ἐπεξεῖναι διὰ πίστιν, γράφεται, ἀντὶ τοῦ, μὴ
 περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν. Χρυσῶν δὲ
 ἐπὶ λέγει, ὧν Πυθαγόρας συνεγράφατο, ἢ τινε· ἄλ-

ciatus genere laessens, et trucidans, et fortunis
 spolians, non licere Christianis ea ulcisci ediceret,
 lege nostra videlicet nos condemnans, ne mala
 allietici ulcisceremur, nec litem intenderemus, nec
 nostra ab eripientibus repeteremus, nec quidquam
 omnino possideremus, caeteraque e divinis manda-
 tis adjiceret. Qui quidem, ut ait Pater, in his accu-
 rate versatus, illud tamen non legit, quod malus
 male perdetur, hoc est quisquis divinum nomen
 ejuravit, ut ipse. Quemadmodum igitur ut tales
 simus praescribit, et ad summum virtutis apicem
 extollit: haec enim nostra summæ philosophiæ Do-
 mini praecepta; sic ostendit seipsum comparatione
 pessimum; simulque deos suos criminans, pessim-
 mos fuisse reprehendit. In his enim nobis quidem
 pars melior, illis vero pejor. Sin autem ipsi quo-
 que probitatis aliquid et lenitatis, si non rebus
 ipsis, oratione saltem sibi vindicant, quonam modo
 æquum est, nos quidem, cum malis afficimur, pa-
 tientiam adhibere, nec injuriam referre, sed ipsis
 ne parentibus quidem parere? Minime reputans
 impius quod alia quidem necessitate observamus,
 et non observantibus periculum consequitur, alia
 autem arbitrio, non vero necessitate; observantibus
 honor et præmium; non autem observantibus
 nihil periculi. Quorum exempla exponit.

Quod primum post id quod primum est amplexatus
 sum. Quod primum: nempe sermonum robur, ait,
 amplexatus sum: etenim post id quod primum et
 divinum est (statimque postea exponens, res divi-
 nas, ait, et spes eorum quae mente intelliguntur),
 post haec prima, Deum ac divina, potius reliquis
 omnibus robur, ait, amplexatus sum sermonum.

Quibus illud, «Ipse dixit», dogmatum omnium pri-
 mum est et maximum. Nempe Pythagoricis. Post
 primum philosophiæ illius silentium, quo sermo-
 num modum edocebantur, mos erat apud illos cum
 de dogmatibus interrogarentur, probationis gratia
 respondere: Ipse dixit. Satis erat ita hoc Pytha-
 goræ visum fuisse. Quod quidem parem vim habet
 quod nostrum Crede. Vult porro nobis hic sermo
 non licere iis fidem abrogare, quae a prophetis, et
 apostulis, virisque fide dignis dicta sunt. Alias non
 discurrendum de fide scribitur, id est non curiosius
 inquirendum atque investigandum. De aureis car-
 minibus mentionem facit, quae Pythagoras cou-

(11) Orator, aliis verbis, μῆτε κεκτῆσθαι τι τὴν
 ἀρχήν, quod D. Clemencet in nota vertit, nec quid-
 quam possideamus jure domini. Billius, recte, nec
 quidquam omnino possideamus. Editor Benedictini-
 nus, quod et interpretes ipso peritiores fingit, v-
 detur ignorasse, in istiusmodi phrasibus, cum sunt
 negativæ, vocem τὴν ἀρχήν nihil aliud significare
 quam prorsus, omnino. Vide Lennep. ad Phalarid-
 em (ep. 16, p. 82); Fischer in Indice Æschiniis So-
 craticis; Elsner in Observationibus sacris (p. 319);
 Fabricium in Sexto Empirico (Hyp. I. xiv, 96; II,
 6, 50). An vero idem dicendum sit de phrasibus

affirmativis, apud eruditos non constat. Loca quæ-
 dam invenire est in quibus hæreas; in sequenti
 tamen Herodoti loco vocis ἀρχήν (Clio, 110, 15)
 sensus non videtur tribuendus quem Latine habent
 prorsus, omnino, revera: Καὶ ἀμφὶ μὲν τῷ νόμῳ
 τούτῳ ἐχέτω ὡς καὶ ἀρχήν ἐνομήσθη.

(12) Vox ἐγκληθῶν oīta videtur ex prava lectione
 quam Basilius habuerit in suo exemplari. Editi,
 recte, τοῖς αὐτοῦ θεοῖς ἐν καλῷ τούτῳ τυγγάνον.

(15) Forte ἀλλ' οὖν λόγῳ ut phrasidis ἀκολουθία
 constet et antithesis fiat cum ἔργοις.

scripsit vel Pythagoricorum nonnulli in hexametro A
Cano, seu heroico metro, que et plumbea ludens
nuncupatus est magnus hic magister, aureorumque
carnium verissime conditor.

Quod si tuos quoque esse ostenderis, quomodo nos
C
eorum minime participes? Si ostenderis tuos esse
sermones, cur nobis quoque in eis nihil juris est?
Μετὸν enim μέτεστι (particeps est) significat, sicut
ἐξέστι, ἔξεστι (licet). Quomodo igitur hoc ostendes?
Pro: Non tuos esse sermones ostendes. Cujus autem
Græcissimi sermones sunt, tu qui homonymitas stu-
diose captas, earumque sensus! Una porro deno-
minatione et homonymia diversæ res significantur,
ut canis; ac rursus plurimis vocabulis una et ead-
em notatur, eujusmodi sunt ἄσος, ξίφος, μάχαιρα,
que tria gladium significant. Aliis denique alia sig-
B
nificantur, ut in heteronymis. Etenim necesse erat
vel ad demonum religionem hæc pertinere, vel ad
gentilia; et si religionis sunt, non tamen apud om-
nes eadem sacrificia patrantur, ita ut homonymum
sit omnibus gentilibus Græcizari. Sic in uno
Græcizari omnia congregantur ethnicae religionis
genera, ut hierophantis videtur, qui caeremonia-
rum mysteria iis, qui initiantur, aperit. Alii
enim aliter honores demonibus proferunt; et reli-
qua quæ divinissimus Pater adjicit. Ideoque licet
nobis istum in jus ἐξούλης vocare, qui nobis hoc
a^{lem} rit.

Que nudmodum quasnam victimas et quibus damo-
nibus. Subauditur mactare has atque illas. Neque
enim omnibus demonibus eadem mactabantur, sed
aliis quidem boves, oves, porci, aliis vero alia at-
que alia. Et quibus, ait, demonibus. Neque enim
omnibus eadem, neque uni omnia, neque similiter,
sed diversis molis. Non igitur Græcizari uni cui-
dam deorum separatim attributum atque assigna-
tum est in honorem. Non enim si eosdem et lingua
et religione Græcizari contigit, protinus et sermo-
nes ipsi et Græca lingua ad religionem pertinebunt.
Atque hæc ratione rursus de sermonibus istum in
jus ἐξούλης vocare haberemus.

Non enim si duo circa idem versentur, ambo proin-
de eadem inter se sunt. Duo quædam nomina de uno
subjecto dicuntur, sicut aurifex et pictor, ut fieri
potest, de Petro: non autem aurum fundere idem
D
et ac piangere, et vice versa. Rationi enim ea con-

(14) Coisl. in. ἐξούλης, Regius ἐξ ὕλης, utrobique
male. Infra hæc iterum tangit Basilius, sed cum
alia verborum dispositione, ex quo patet locum
perturbatum esse. In secunda periodo scribit ἐξού-
λης γράφειν ἔξοιμεν, quod magis probandum; nam
ἐξούλης in formula ἐξούλης δικῆ vel γραφῆ non adje-
ctiva est. Prænam periodum scripsit homo qui an-
tiquæ huius phrasæ juris Attici significationem
non noverat; causa ἐξούλης dicta ejus erat qui re-
bus quas juste possidebat vi spoliabatur (a). Quasi
dicat Basilius: Licet nobis Julianum in jus ἐξούλης
vōcare, qui nobis sermonem Græcum adhibere vult.
Ἐξούλης τῶν λόγων γράφειν ἔξοιμεν. In alia phrasi

λοι τῶν Πυθαγορείων ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ, εἶπον
ἡρωϊκῶ μέτρῳ, ἄσος καὶ μοιλιὰ καταπαίζων εἰρήκει
ὁ μέγας διδάσκαλος οὗτος καὶ χρυσῶν ἐπῶν ὡς ἀλη-
θῶς ἀρχιτέκτων.

Col. 637 B 11. Εἰ δὲ καὶ σοὺς, πῶς τούτων ἡμῶν
C
οὐ μετόν; Εἰ δεῖξαις σοὺς δηλονότι τοὺς λόγους [ms.
575, ἔδειξέ σου δηλ. τοῦ λόγου], πῶς οὐ μέτεστι
τούτων καὶ ἡμῶν; τὸ γὰρ μετόν μέτεστι σημαίνει,
ὡς τὸ ἐξέστι ἔξεστι. Πῶς οὖν σὺ δεῖξαις; ἀντὶ τοῦ, οὐ
δεῖξαις τοὺς λόγους σοὺς. Ἀλλὰ τίνας εἶπὶ τοῦ Ἑλλη-
νίζειν, ὃ περὶ τὰς ὁμωνυμίας ἔχων σὺ τὴν ἀκριβῆ
ἐπιστήμην καὶ τὰ ὕπ' αὐτῶν δηλούμενα. Ἡ γὰρ μιᾶ
προσηγορίᾳ καὶ ὁμωνυμίᾳ διάφορα σημαίνεται
[Codd. ἡ γ. μία προσηγορία κ. ὁμ. διάφ. σ.], οἶον,
κύων· ἢ διαφόροις προσηγορίαις ἐν, οἶον, ἄσος, ξίφος,
μάχαιρα· ἢ ἐτέροις ἕτερα ἐτερονόμως δηλονότι
ἀνάγκη γὰρ ἢ τῆς θρησκείας ταῦτα εἶναι ἢ τοῦ ἔθνοι-
κού [Coisl. ἔθνους]· καὶ εἰ τῆς θρησκείας, οὐ παρ-
πᾶσι τὰ αὐτὰ [Coisl. αὐτοῦ] τῶν θυσιαῶν τελεῖται,
ὡς ὁμόνομον εἶναι πᾶσι τοῖς θρησκείουσι τὸ Ἑλληνί-
ζειν. Οὕτως ἐνὶ τῷ Ἑλληνίζειν πάντα κατηγορεῖται τῆς
θρησκείας τὰ εἶδη, ὡς τοῖς ἱεροφάνταις δοκεῖ, τοῖς τὰ
μυστήρια τῶν τελετῶν τοῖς μνομένοις ἐκφαίνουσιν·
ἄλλοι γὰρ ἄλλως τὰς τιμὰς τοῖς δαίμοσι προσφέ-
ρουσι· καὶ τὰ ἐξῆς ὅσα ὁ θεοπέσιος ἐπάγει. Καὶ διὰ
τοῦτ' ἂν ἐξούλης (14) καὶ ταύτης ἔξω γραφεῖν μὲν τῆς
κατηγορίας.

Col. 640 A 1. Ἐστὼ (cod. p. 271, 1) ἃ καὶ εἰς
C
τῶν δαιμόνων. Συνοπακούεται τὸ θύειν τὰδε καὶ
τὰδε (15)· οὐδὲ γὰρ πᾶσι δαίμοσι τὰ αὐτὰ ἐθύετο,
ἀλλὰ τοῖς μὲν βόες, πρόβατα, χοῖροι, τοῖς δὲ ἄλλα
καὶ ἄλλα. Οἷς, φησὶ, τῶν δαιμόνων· οὕτε γὰρ πᾶσι
τὰ αὐτὰ, οὕτε ἐνὶ τὰ πάντα, οὐδὲ μὴ ὁμοίως, ἀλλ'
ἐτεροτρόπως· οὐ τοίνυν ἔγκριτον τὸ Ἑλληνίζειν, καὶ
κεχωρισμένως [Coisl. κεχωρισμένως] ἠφώριστό τι-
νῶν εἰδώλων εἰς τιμὴν· οὐδὲ γὰρ εἰ τοὺς αὐτοὺς
συμβέθεκε καὶ τὴν γλώτταν Ἑλληνίζειν καὶ τῆς
θρησκείας τῆς αὐτῆς εἶναι, παρὰ τοῦτο καὶ τῆς θρη-
σκείας εἶεν οἱ λόγοι καὶ τὸ Ἑλληνίζειν· ὡς καὶ διὰ
ταῦτα ἐξούλης [ms. 575 ἐξ ὕλης] τῶν λόγων γράφειν
[ms. 575 γραφῆν] ἔξοιμεν.

Ibid. B 15. Οὐ γὰρ εἰ περὶ [Coisl. γὰρ εἶπεν]
ταυτῶν ἄμφω, καὶ ἀλλήλοισι ἄμφω ταῦτα. Δύο τιμὰ
D
ὀνόματα καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου κατηγορεῖται, οἶον
χρυσόχορος καὶ ζωγράφος, εἰ τύχοι, κατὰ Πέτρου,
ἀλλ' οὐκέτι καὶ τὸ χρυσοχρῆν ζωγραφεῖν ἐστὶν [ms.

ἐξούλης καὶ ταύτης ἔξω γραφεῖν μὲν κατηγορίας,
additio vocis ἐξούλης sensu caret, mea quidem sen-
tentia, ut et altera lectio ἐξ ὕλης.

(15) Male Basilius subaudit θύειν τὰδε. En verba
oratoris: Εἰ μὲν οὖν τῆς θρησκείας, δεῖξον ποῦ καὶ
παρὰ τίσι τῶν ἱερέων τὸ Ἑλληνίζειν ἔνομον, ὡσπερ
καὶ τὸ θύειν ἐστὶν ἃ καὶ οἷς τῶν δαιμόνων. Si quid
subaudiendum, non certe θύειν, quod hic legitur,
sed tantum ἐστὶν ante οἷς· ἐστὶν ἃ καὶ ἐστὶν οἷς.
Habuit forte Basilius exemplar vitiosum, vel hæ-
sit in formula ἐστὶν ἃ καὶ οἷς· enim certe multum
torsit hic locus, quod patet ex ejus prolatis et im-
peditis argumentis.

575 γρ. καὶ Ἰωγρ. ἐξόν], ἣ τὸ ἀνάπαλιον· ἀσυλλόγι-
στα γὰρ τὰ τοιαῦτα. Καὶ πῶς οἶόν τέ ἐστιν; Εἰ τὸν
Ἑλληνίζοντα οὕτω καὶ οὕτω θρησκευεῖν [Coisl. "Ἑλλ.
οὕτω καὶ θρ.] συμβέβηκεν, ἦδη καὶ τοὺς οὕτω θρη-
σκεύοντας μόνους Ἑλλήνας εἰπομεν.

Ibid. C. 9. Τὸ μὲν σμερδαλέον. Τοῦτο τὸ κατα-
πληκτικὸν σημαίνει· τὸ δὲ κοραϊίζειν, ἤχειν ἢ κυ-
πεῖν. Τὸ μῶν, τὸ μὴ οὖν. Τὸ δὴ ποιοῦσθαι, συνδεσμι-
κὸν ἐπιβόημα βεβαιώσεως, τὸ ἄττα φιλούμενον τὸ
τινὰ (16), δασυόμενον δὲ τὸ ἄττα δηλοῖ. Τὸ δὲ ἀμωσ-
γέπως, τὸ μερικὸν καὶ ἀπὸ τινος μέρους. Φησὶν οὖν
μὴ ταῦτα μόνον εἶναι καὶ τὸ κομπηρὸν τῆς φράσεως,
ἀλλὰ καὶ τὸ περὶν, καὶ εὐτελεῖς τῆς ἀνά χειρὰ ὀμι-
λίαις Ἑλληνικῆς ἐστὶ διαλέκτου· καὶ μάτην, φησί, λη-
ρεῖς, τῶν μὲν ἀπειργῶν ἡμᾶς, τῶν δὲ τὴν χρῆσιν
ὑπερροῦν ὑβρίζομένην παρ' ἡμῶν, ὡς οὐχ Ἑλληνικῆς
ὑπαρχούσης. Τῆς ματαιότητος! τῆς παρακοπῆς τῶν
φρενῶν!

Col. 641 A. 15. Εἰ μὲν καὶ θεῖαι εἰσι [ms. 575,
θ. φησὶν, εἰσι] φωναί. Εἰ γὰρ εἰσι θεῖαι φωναί, ἦτοι
θεοῦ ἢ καὶ ἀγγέλων, οἱ (17) διὰ γυμνῶν τῶν ἑννοῶν
καὶ τυπωμάτων συγκρίνονται ἀλλήλοις, εἰποῖεν ἄλλοι,
φησὶν· ὡς καὶ ἐνεῖναι τούτων ὑπάρχουσαι γυμναί,
πολὺ τὸ τέμμιον ἔχουσι. Τὸ δὲ τῶν οὖν μῶλον θεῶν,
καὶ τὸν Ξάνθου, καὶ τὴν χαλκίδα, καταγεῶν, φησί,
τῆς εἰκαιομυθίας τῆς ποιητικῆς [Coisl. τῆς ποιητ.
εἰκ.], ἣ καὶ ταῦτα ἐκαινοτόμησεν εἰς κατάπληξιν
μετακινήσθαι. Τούτων δὲ ἐστὶ τὸ μὲν, εἶδος ὀρνέου, ἣ
χαλκίς· τὸ δὲ, ποταμὸς, ὁ Ξάνθος· ῥιζίον [Coisl.
ρίζιον] δὲ βοτάνης τὸ μῶλον (18), ἄ [Coisl. ὡς] φησὶν
Ὅμηρος [Moly Odyss. x, 505; Chale. II. xiv, 291; Xanth. II. xx, 74] ὑπὸ μὲν ἀνθρώπων ἐτέσως, ὑπὸ

traria. Quae scilicet ratione hoc fieri posset? Quod
si ita contigerit, ut qui et lingua Graeca utitur, et
qui deos colit, unus et idem sit, jam ita deos col-
lentes solos Graecos dicere poterimus.

Τὸ μὲν σμερδαλέον. Hoc significat horrendum,
κοραϊζειν autem strepere, tinnire. Eodem modo
μῶν idem quod μὴ, num. Δῆπουθεν autem copu-
lativum adverbium est; ἄττα vero, cum aspiratur,
quæ quidem significat; cum autem tenuatur, alia
quædam. Denique ἀμωσγέπως partim, quædam te-
nus aut vulgarter. Ait igitur non hæc sola esse; et
fucate sermonis dictiones, sed et pedestres, et viles,
vulgatiquæ usus Græcæ item linguæ sunt. Et fru-
stra, ait, deliras, a quibusdam non ærens, et aliorum
usum fastidioso patiens contumeliose a nobis
usurpandum, quasi non Græcæ dictionis essent. O
vanitatem atque mentis vesaniam!

Si quædam etiam deorum voces sunt. Si enim di-
vinæ voces sunt, sive Dei, sive angelorum, qui per
nudas cogitationes et informationes commercium
inter se habent, de his alii pronuntiant, ait. Quæ
quidem illorum, cum nude sint, majore in pretio
habentur. Tuorum vero deorum moly, Xanthum et
chalcidem, rideo, ait, ineptias poetarum, qui hæc
ad puerilem incutiendum metum invenerunt. Quo-
rum primum, chalcis, avium genus; alterum Xan-
thus, fluvius; tertium, moly, stirpis ejusdem
radix est: quæ Homerus dixit aliter ab hominibus,
a diis ita nominari.

Σὺν τῷ Ἑλληνίζειν; εἰπέ μοι, καὶ τὰ ἐπόμυνα. C
Τούτοις βάλλει τὸν ἀλιτήριον, καὶ τῇ πυκνότητι τῶν
ἐπιχειρημάτων καὶ παραδειγμάτων ἐλέγχει, καὶ τῆς
ἀνοσίας καὶ κακοθεσίας στηλιτεύει τὸ ὑπερβάλλον, καὶ
αὐτῆς ἀπογυμνοῖ τῆς ἀλοουργίδος, ὡς μηδὲν αὐτῷ
διαφερούσης κατὰ τὴν τῶν θεσπισμάτων αὐτοῦ λύσα-
ναι. Πένθιμον δὲ τοῖς κακοῖς βράκος καὶ ὑπερήφανον
εἶπε (Col. 644 C 2) ταύτην, οὗ· ἐν κακοῖς καὶ συμ-
φοραῖς πενθοῦντες μελανειμονοῦσιν ἄνθρωποι τοιοῦ-
τον δὲ καὶ τὸ τῆς πορφύρας ἄθος καὶ χροῶμα· τὸ
ὑπερήφανον δηλοῖ καὶ Ὅμηρος τὸν δι' αἵματος πορ-
φύρεον φράσας θάνατον.

Col. 645 B 14. Εἰ δὲ ταῦτά σοι κακογυγίας εἴ-
ναι δεκεῖ [Coisl. κακ. οἶμαι δοκ.] τὸ λείον ἡμρι-
εσμένης [Coisl. ἡμριεσμένος]. Ἐντὺτα πρὸς τὸν
ἀχροατὴν ἀποστρέψας λέγει. Κερδαλεώτερα δὲ, τὰ
πικυρότερα, ὡς ἂν εἴποις τις, καὶ δολερώτερα (εἴ-
ρηται ἀπὸ τῆς ἀλώπεκος, κερδῶς (19) οὕτω πως
κεκλημένης) ὡς καὶ τὰ ὑποκαίμενα δολίως βεθου-

(16) Scribe τινὰ. Alias (Notices des mss. t. X, p.
n, pp. 141, 279) jam notavi amanuensium lapsus
in vocabis ἄττα et ἄττα. Alia loca nunc affra-
m. Theodorus Prodromus (Lazer Misc. t. II, p. 367):
Τῷ τοῦ Ἰεῖονος τροχῷ προσδεδέσθαι ἢ ἄλλα τὰ πά-
σχειν τῶν ἀμυγχανῶν κακῶν. Corrige ἢ ἄλλ' ἄττα
pro ἢ ἄλλα τινὰ. Joannes Chrysost. (Eclog. p. 12)
ὄλιγα ἄττα διεξελθῶν. « Malim ἄττα, » ait Matthæi;
quod sine dubio erat admittendum, et ita jam Sa-
vilius scripserat. Lucianus (Hes. 6, 5), μικρὰ ἄττα
διεξιόντες. Scribe μικρὰ ἄττα, id est μικρὰ τινὰ.

ὑπὸ μὲν ἀνθρώπων ἐτέσως, ὑπὸ

Quid ais? tuum est Græcizari? et quæ sequuntur.
His impiissimum istum laecessit, et argumento-
rum documentorumque frequentia confutat, ejus-
que amentiae et perversitatis summam impudentiam
ignominia afficit, ipsaque purpura nudat, ut nihil
ei afferente juxta imperiorum ejus rabiem. Quam
pannum ait luctuosum improbis ac superbum,
quod in malis et calamitatibus homines in mœrore
et lucto versantur, atras vestes gerentes. Atque
hic purpuræ flos et color. Superbum quoque ostendit
Homerus, qui purpuream cruentam mortem
vocat.

Quod si ea vobis versutam improbitatem lenitate
tectam respicere. Hæc per apostrophen ad auditorem
dicit. Astutiora hæc majoris improbitatis, ut ita
quispiam dicat, et dolosiora (sumpta autem est hæc
vox a vulpe, quæ κερδῶ appellatur). quomodo quæ
exponuntur meditaretur Apostata, et nos devincere
omnibus modis pararet, simul ac quæ apud nos

Anne Commenæ textus editus (p. 147 B), ἄλλ' ἄττα
ὀμοιότροπα. Scribe ἄλλ' ἄττα ὀμ.; et alias (p. 143
D), ἄλλα τὰ ποιῶν. Scribe ἄλλ' ἄττα π.

(17) Coisl. σὺν pro οἱ. Ex contextu scribendum
videtur ἢ.

(18) De μῶλον jam dixi in notis ad Heroica Philo-
strati. Ait D. Virey (Dict. des sciences méd., t.
XXIV, p. 55), nec subdubitans, Homerium moly
esse allium nigrum Linnæi; sed in re tam incerta
nimis affirmative loquitur.

(19) Vide ad col. 605 A 10.

admirabilia sunt in divinis dogmatibusque et miraculis, et in ceteris decoribus, traditionibus atque institutis. Festinabat enim ne quidquid eorum ipsius malignam versutiam effugeret, nisi prævia pœna propriis consiliis et fraudibus impium istum in Perside ante occupasset. Liquido enim patuisset, ait, quinam hominum, fossas superantium, virtutis saltus, et quænam simiarum imitationes.

φητι (col. 649 A 5), τίνα μὲν ἀνθρώπων, ὑπὲρ [ms. ἀρετῆς ἄλματα, τίνα δὲ πιθήκων μιμήματα.

Ut quod ait Plato. Quid ait, et de quo? De civitate quam sermone finxerat atque adumbraverat. Quid igitur ait? Ut eorum consilium motu præditum atque in opus perductum videamus. At sicut non Platonica civitas, ita nunquam istius opibus florens visa est. Verumtamen sanctus ille vir nostræ philosophiæ dogmata et fundamenta speculatur atque deprehendit rebus florentia, et hodie manifesta et resonantia; istorum vero instabiles aperte ostendit insipientisque ineptias; quæ quidem neque exsisterunt, neque vel in umbris inanibusque eloquiis exprimi potuerunt, cum multa habeant turpia cum impietate, et cum imbecillitate ridicula, nullamque morum licentiam atque corruptelam. μετὰ τῆς ἀσθεσίας, καὶ μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς τὸ γελοῖον, μένον.

Præclarum erit Hesiodi Theogoniam... Præter Opera et dies, præter Clypeum, alterum hujus poema est, Theogonia hic memorata, deorum generationem et nominum denominationes enumerans, in quibus fictorum deorum omnis theologia, gestaque et mores referuntur; sicut et in Homeri rhapsodiis: quæ et pueris et adhuc puerilia sapientibus in promptu sunt. Cum istis igitur conferens noster hic theologus, non modo contemplationem nostram et philosophiæ nostræ theologiā, sed et practicam atque moralem, per hanc comparationem Græcam omnem vanitatem aperte ostendit, demonstravitque non modo ad nostras non accedere, sed ab iis multum abesse Græcorum imaginationes. An vero, ait, hæc ad nostram religionem et doctrinam accedunt, apud quos lex et norma amicitia, et quæ sequuntur; quæ quasi uno contuitu usque ad finem enumerans, extra omnem comparationem doctrinam nostram, longeque illorum doctrina præstantiorem esse ostendit.

(20) Alludit ad sententiam Socratis in Timæo, circa initium: Ἀκούοιτ' ἂν ἤδη τὰ μετὰ ταῦτα περὶ τῆς πολιτείας ἣν διήλθομεν, οἷόν τι πρὸς αὐτὴν πεπονηθῶς συγγάνω. Προσέειπε δὲ ὅτι τίτι μοι τοιοῦτος τὸ πάθος, οἷόν ἐστις ζῶα καλὰ που θεασάμενος, εἴτε ὑπὸ γραφῆς εἰρηγασμένα, εἴτε καὶ ζῶντα ἀληθινῶς,

λευμένου τοῦ Ἀποστάτου, καὶ νικῆν [Coisl. Ἀποστ. νικ.] ἡμᾶς κἀν τούτοις παντοίως μηχανωμένου, καὶ τὰ θαυμαζόμενα παρ' ἡμῶν ἐν τε θεοῖς δόγμασι τε καὶ θαύμασι καὶ ταῖς λοιπαῖς σεμνοπρατείαις καὶ παραδόσει καὶ πολιτείαις. Ἔσπευδε γὰρ μηδὲ ταῦτα ἀκκοῦρητα μένειν ἔξω, εἰ μὴ προσθάσασα [ms. 575 προσθάστα] ἢ δίκην κατέλυσε τὴν ἀνάσσειν αὐταῖς βουλαῖς καὶ δολιότησιν ἐν Περσίδι. Ἐδείχθη γὰρ ἂν, 575, ἀνθρ. κ' ὑπὲρ] τὰ ἐσκαμμένα ἐπαιρομένου, τῆς

Col. 649 B 9. Ἦν ὁ φησι Πλάτων. Τί φησι (20), καὶ περὶ τίνας; Περὶ τῆς ἐν λόγοις αὐτῷ πλαστείσης [Coisl. πλ. αὐτῷ] καὶ σκιαγραφηθείσης πόλεως· τί οὖν φησι; ἵνα ἴδωμεν κινουμένην ἐν ἔργοις αὐτοῖς καὶ τὴν τούτων τῆς κακίας ἐπίνοιαν· ἀλλ' ὡσπερ οὐχ ἡ Πλατωνική (21), οὐδὲ τούτου εὐ ποιούσα ταῖς πράγμασι δέδεικται ὡποτε. Πλὴν ὁ θεσπέσιος οὗτος ἀνὴρ θεωρεῖ τε καὶ ἀντεξετάζει τῶν ἡμετέρων τὰ τῆς φιλοσοφίας δόγματὰ τε καὶ σκάμματα τοῖς πράγμασιν ἐστῶτα καὶ μέγχι καὶ τῆμερον φαινόμενα καὶ φθειρόμενα, τῶν δὲ τὴν ἀνυπόστατον ἐξελέγχει καὶ ἀνόητον φλυαρίαν, τὴν μῆτε γεγεννημένην, μῆτε οὖν κἄν ἐν σκιαῖς [Coisl. σκηναῖς] καὶ κενολογίαις παραβελήσθαι δεδουημένην, πολὺ ἔχουσαν τὸ αἰσχρὸν καὶ γε τῶν ἡθῶν τὸ λίαν ἀνάγωγον καὶ κατεφθορ- μένον.

Col. 655 A 4. Κατὰ ἐν προσοδεῖσθαι τὴν Ἡσιόδου Θεογονίαν. Μετὰ τὰ Ἔργα καὶ ἡμέρας καὶ τὴν λεγομένην Ἀσπίδα, ποιημάτων τί ἐστὶ καὶ ἡ μνημνευομένη αὕτη Θεογονία, θεῶν γένεσιν καὶ ὀνομάτων κλήσεις καταλεγομένην, ἐν οἷς τῶν μυθευομένων θεῶν πάντα ἡ θεολογία καὶ τὰ πρακτικὰ καὶ ἠθικὰ φέρεται· καὶ ἐν ταῖς Ὀμήρου ῥαψῳδαῖς ὁμοίως· ἂ καὶ παισι καὶ τοῖς ἄρτι παιδείας γενομένοις [Coisl. γενομ. παιδ.] δῆλα. Τούτοις οὖν παρατεθεικῶς ὁ ἡμέτερος οὗτος θεολόγος, οὐ μόνον τὸ θεωρητικὸν ἡμῶν καὶ θεολογικὸν τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τὸ πρακτικὸν τε καὶ ἠθικὸν, ἐλέγξας, κατὰ σύγκρισιν, τὴν Ἑλληνικὴν ἄπισσαν ματαιότητα, ἐδείξεν οὐδ' ἐγγύς τῶν ἡμετέρων, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὰ τῶν Ἑλλήνων φαντάσματα. Καίτοι γε, φάσκων, πῶς ταῦτα τῶν ἡμετέρων ἐγγύς, οἷς ἄρος μὲν φιλίας, καὶ τὰ ἐξῆς, ὅσα, ὡς ἐν συνόψει, μέγχι τέλους καταλέγων, ἀτύχηριτα δείκνυσι τὰ ἡμέτερα καὶ παντὸς αὐτῶν λόγου κρείττω.

ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εἰς ἐπιθυμίαν ἀφίκοιτο θεάσασθαι κινουμένα τε αὐτὰ καί... Ταυτὸν καὶ ἐγὼ πέπονθα πρὸς τὴν πλὴν ἦν διήλθομεν.

(21) Ms. 575 πλάνη. Coisl. compendiose, πλ. quod Πλατωνική intelligendum non dubito, et sic scripsi.

ΕΙΣ (cod. p. 272) ΤΟΝ [ΤΩΝ] ΚΑΤΑ 'ΟΥΡΑΝΟΥΝ Α ΣΠΛΑΓΓΕΥΤΙΚΩΝ ΑΕΥΤΤΕΡΟΝ.

Col. 664 c. 14. Οὗτος μὲν δὴ τῶν ἐμῶν λόγων ὁ πρῶτος ἀεθλος ἐκτετέλεσται. Ἐλληται: τὸ προεῖμιον ἐξ Ὁμήρου τῆς Ὀδυσσειᾶς (22). Ὀδυσσεὺς γὰρ ὁ τοῦ Λαέρτου, μετὰ τὴν ἐπὶ Ἴλιον στρατείαν, ὑποστρέφων οἰκίᾳς, κινδύνοις πλείστοις τε ἀλλοῖς ὠμοληκῶς, τέλος καὶ ναυαγίῳ τὴν τε ναῦν καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀπολωλεκῶς, εἰς τὴν οἶκον πτωχεύων καὶ μὴ γνωρίζομενος ἦκε, μνηστῆρας τῆς γυναικὸς οὐκ ὀλίγους καταλαθὼν τὰ ἐαυτοῦ κατεσθίοντας· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὡς πτωχὸν ἐπιπεροτοῦντας, καὶ ἐνουθείζοντας εἶχον. Ἐπεὶ δὲ ἠηγελόπη (Odys. xxi, init.) τόξον τε καὶ πελέκειας προβεβλήμενη, ἐν οἷς ποτὲ Ὀδυσσεὺς τὴν ἐκρήθλον ἀκούμενος τέχνην, καὶ βέλη πρὸς τὴν σκοπὴν ἤφιει, προσφάσει πλανώσα τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαίρωνσα, ἀνοθεὶν ἔφη κοσμίως ἐπιφανεῖσα, ὡς· Ἐἴ τις ὑμῶν τοῦτ' ἐπὶ τόξον ἐνταίνει, καὶ διὰ τῆς τῶν πελέκειων ὀπῆς τὸ βέλος ἰθύνει, τοῦτ' εἰς γάμον ἐφέξομαι συναφθεῖσα. Οἱ δὲ μετὰ τὴν πείραν ἀπειπὸν ἤρηνηκότες. Ἐἴτα Ὀδυσσεὺς [Coisl. εἴτ' Ὀδ.] τοῦτο, καίτοι [Coisl. καίπερ] πολλῶν ἀπειργόντων, λαμβάνει [Coisl. λαμβάνοι], καὶ τίνει ὄπτην, καὶ βάλλει, καὶ τοῦ σκοποῦ μάλα τυγχάνει· Ἐπειτα τοῦτ' ἐπος εἰπὼν, κατὰ τοῦ πρώτου τῶν μνηστῆρων Ἀντινόου, ἀνδρὸς τυραννικωτάτου καὶ βιαίου, εὐθύνας βάλλει καὶ καταβάλλει· οὕτω δὲ καὶ τοὺς ὕβριστὰς ἐφεξῆς ἐπεξέρχεται τῶν μνηστῆρων καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν οἶκον ἐλευθερώσας ἀπειλήφει. Τοῦτο δὴ τὸ ἔπος κατακόλλων ὁ μέγας Γρηγόριος, ἐστὶ δ' οἷς καὶ παρωδῶν, προσφύρωις κέχρηται· καὶ τὸν [Coisl. τὸ] πρῶτον κατὰ τοῦ παλαμαίου καὶ τῶν ἀσεβῶν διηγουμένη ἀεθλον ἔφη, καὶ ἐπὶ τὸν δεῦτερον τοῦτον κωμωχικῶν, καὶ τὰ θεῖα τῆς δίκης δείκνυσι βέλη, οἷς τῶν ἤγων τούτων ἀπόλετο τὸ μνημόσυον (Psal. ix).

Col. 665 A 7. Τὰ δίκαια τοῦ Θεοῦ στάθμα, καὶ εἰς ἀντιτάλαντεῖται πονηρία. Τούτεστι, τοῖς εἰρημένοις ὑφ' ἡμῶν, φησί, κατὰ τοῦ τυράννου καὶ τῶν δυσσεβῶν ἐπὶ τοῖς τετολημμένοις αὐτοῖς κατὰ τῶν εὐσεβῶν [Coisl. ἀσεβῶν], προστιθῆμι καταλέγων καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τάλαντά τε καὶ στάθμια (25), οἷσσις τούτοις ταλάντοις ἀνισταμᾶται καὶ ἀντιτίθεται πονηρία. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστι· τὰ τοῖς ἀσεβέσιν ἀνιμετρούμενα καὶ ἀποδιδόμενα; τὰς ἐνδίκους φησὶ νόσους (24), καὶ τὰ ἐξῆς

(22) Initio libri xii, cum Ulysses procos alloquitur :

Οὗτος μὲν δὴ ἄεθλος ἀάτος ἐκτετέλεσται· Νῦν αὖτε σκοπῶν ἄλλον, ἐν οὐτῶ τις βάλει ἀνήρ, εἴσομαι, αἴκε τύχοιμι.

(23) Editi σταθμια. In diminutivis hujusmodi accentus variat.

(24) Haec sunt Gregorii verba, νόσους μὲν δὴ τῶν ἀσεβῶν ἐνδίκους καὶ ῥήξεις οὐκ ἀφανεῖς. Ad vocem νόσους et ad ῥήξεις referendum videtur scholion Montacutii, Ἀρειανῶν δηλονότι, quod male, ut puto, superius locatum fuit ad verba, συμφορὰν ἐπικόπτειν ἐλέω. Arij mortem narrat Basilius in scholio ad haec verba (orat. 26, olim 27) : Μέμνησθε γὰρ τῆς ἀποστολικῆς ἐκείνης εὐχῆς ἣ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀσεβείας (Arius) κατέλυσεν ἐν τόποις ἀξίσις τῶν τῆς γλώσσης ἀμαρτημάτων. —

IN SECUNDAM ADVERSUS JULIANUM ORATIONEM STELITEUTICAM.

Ac primum quidem sermonem certamen confectum atque absolutum est. Ex Homeri Odyssea proemium sumptum est. Ulysses enim Laertii filius, post Trojanum bellum domi reversus, multis variisque periculis obnoxius, navi denique omnibusque opibus orbatus, in palatium mendicans ignotusque venit, uxoris suae procos non paucos nactus sua ipsius comedentes; imo ipsum ut mendicium irridentes et contumeliis lacessentes habuit. Cum autem Penelope arcum et secures proposituisset, in quibus quondam Ulysses, sagittamli artem colens, sagittas ad scopum emittebat, specioso praetextu animum eorum illudens, spemque B excitans, dixissetque ornatissimo habitu superveniens : « Si quis vestrum hunc arcum extenderit et per securium foramen sagittam recte direxerit, huic in matrimonium conjungi patiar. » Qui vero experti infirmiores destiterunt; tum Ulysses arcum, multis licet obsistentibus, accipit, oculus tendit, sagittas ac scopum scite attingit. Deinde illud, quod memoravimus, dicens, primum ex omnibus proeis Antonium, ferocissimum violentissimumque virum, petit ac statim transigit; ac deinceps protervos procos interimit singulos, domumque suam et uxorem insolentia liberat. Hinc igitur ista mutatus vir sanctus, partimque ad ea alludens, apte ad sermonem accommodat; primumque adversus homicidam atque impios absolutum esse certamen C dicit, atque se ad secundum illud convertere, divinasque panna ostendit sagittas, quibus omnis impiorum malitia refellitur et cum sonitu perit eorum memoria.

δυσσεβῶν τὸ πᾶν σύνταγμα κατετοξέυθη, καὶ μετ'

Justus Dei lances et quibus improbitas compensatur. Id est, His, quae prius diximus, ait, adversus tyrannum atque impios, ob ipsorum contra pios admissa, adjiciam nunc Dei statera atque lances, quibus lanceibus compensatur et rependitur improbitas. Quenam autem illa sunt impiis compensata atque reddita? Juste ait morbos et reliqua mala accidisse talia admissis, per vera visa calamitates et poenas, et per insomnia animadversio-

D Ἄρειος γὰρ, ait Basilius (man. 573, p. 195. 2), δ' ὄχλου γεγονῶς Κωνσταντίνῳ τῷ βασιλεῖ τῷ εὐσεβεστάτῳ, ἤπειγε δι' αὐτοῦ καὶ Ἀλέξανδρον εἰς κοινωνίαν δεξασθαι αὐτοῦ, ὑποκρινόμενος εὐσεβεῖν ὁ δὲ τῆ τοῦ βασιλέως ἀξιώσει περιιλγῆς γεγονῶς, Θεῷ τὴν κρίσιν δι' εὐχῆς ἀνατίθησιν. Ἄριστο ἡ κυρία· εὐτρέπιστο ὁ δυσσεβής· εἶχετο λοιπὸν τῆς θόου, καὶ τῷ ἱερῷ προστήγγικεν ἤθη ἀνείχετο θεομώτερον τῆ· εὐχῆς ὁ ἀρχιερεὺς· τί οὖν τὸ ἐξῆς; τὸν μὲν ἀρεθρῶν εἶχε, τὰ δὲ κατέρδει τῶν σπλαγγίων τῆ κόπρω συννεκηνόμενα, ἣ δὲ δύστηνος οὐ μᾶλλον ἢ δύσφημος ἀπέπλυστο ἀναφυσθεῖσα τοῦτου ψυχῆ. ἐν κοπρῶνι καὶ ἐν βεβήλοις τόποις τὴν παμβέβηλον καὶ μυστράν αὐτοῖς δόγμασι καὶ βλαστημίας συναπορρήξαα ζωῆν. Alias (orat. 21) Gregorius de Ario : Ταύτης τῆς λύσεως ἤρξατο μὲν Ἄρειος ὁ τῆς μαρίας ἐπιπόνητος, ὃς καὶ οἰκτὴν ἔδοκεν ἀκολάστου γλώσσης, τὴν ἐν βεβήλοις τόποις κατέλυσιν, εὐ, ἦς

nes, castigationes et flagra. Talia enim supplicia non per vera visa solummodo, sed et vigilantes patiebantur.

Aut rerum eventus temerario cuidam motui. Ita enim nonnulli e Graecis, Providentiam rejicientes, et fortuito casu res moderari docentes, omnia temerariae fortunae tribuebant. Haec igitur, ait, non fortuito istis, qui in Christianis adeo saevierant, evenerunt, sed Dei iracundiae atque indignationis indicia sunt. Non enim gentilium cuivis, non quibusdam recta indole praeditis, sed iis qui maxime contumeliis affecerunt atque eo amentiae proveci sunt ut humanas carnes vorarent.

Ec ipsorum scilicet libris fatale esse affirmans. Hoc enim ille machinatus est, quod ex Hebraeis et arcanis quibusdam divinisque libris repererat prophetizatum eorum in Hierosolymam revocationem. Specie autem, at non veritate, suae erga eos benevolentiae, magisque adversus nos consilio, haec agebat, falsa deprehendere conatus quae nos, quae Christus de ea praedixisset, simulque istorum adversus nos furorem excitare, discordiam serens, et bellum utrinque parare duplex, ut omni ex parte lacresseremur.

Ut vero saxo turbine. Animadvertite ut admirabile ac formidandum illud vere divinae iracundiae simul et potestatis portentum, ad impiorum terrorem, piorum vero incolumitatem.

Hoc autem uno jam ore omnes referunt ac pro certo habent. Hoc quoque operae pretium est animadvertere, quod et narrationis formidabilis atque ad fidem dixit stabilis, velut ab omnibus et narratum et creditum.

Quod autem hoc etiam mirabilis clariusque fuit. Narraverunt hoc quoque multi alii, ad impiorum Hebraeorum ethnicorumque infamiam. Stetit igitur lux in caelo, in crucis typum efformata et crucis figuram ambiens, vel lucido circulo coronans pretiosam, stellatamque circumiens crucem. « Quod in terra prius impiis contemptum fuerat » signum, quatuor partibus figura constans, nomenque. Quodnam? Crux. Ac quoniam victores in victoriae

ἔργον οὐ νόσου γενόμενος, καὶ τὴν Ἰουδα βῆξιν ὑποστάς, ἐπ' ἱσθ' προσοσία τοῦ Λόγου: ad quae Basilii adnotat (cf. orat. 25, col. 25): Ὀφλουμένον (ms. 575, p. 55, 4) γὰρ, φησί, τοῦ βασιλέως ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀλεξάνδρου ἐξεβέβητο, κελεύσαι καὶ αὐτὸς ἐπὶ συνόδου ἀπολογησόμενον προσδεχθῆναι ὀρισθεῖσας δὲ τῆς κυρίας, Ἀλεξάνδρος μὲν πρὸς Θεὸν ἤρκα τὰς χεῖρας, ὁ δὲ ὅσον οὐκ ἔδει καλεῖσθαι μέλιον, ἐν τινι τῶν ἀφεδρώνων ἀγωνίων εισελθὼν, ἅμα συνάλλοις καὶ τῶν ἐγκάτων ἀσχυρῶς ἀποκεινοῦται, τὴν βεβήλον ἐν βεβήλοισι ἐκεῖθεν ἀποφυσήσας ψυχῆν. Mnuendus lector cum hic et infra Alexandri nomen occurrit, librum de Alexandro CP. episcopo verba

τῶν δεινῶν ἃ συμβέβηκε τοῖς τολμηταῖς τῶν τοιούτων, τὰς ὕπαρ (cod. p. 272, 2) συμφορὰς καὶ ποιῶν, καὶ τὰς δι' ὀνειράτων ἐπάσεις τε καὶ παιδεύσεις καὶ μάστιγας· καὶ τοιαύτας γὰρ οὐ καθ' ὕπαρ καὶ [ms. 575 μόνον ἀλλὰ καί] ἐγγρηγορῶτες αἰκίσαις ἐδέξαντο.

Ibid. C 4. Οὐδ' αὐτομάτῳ τινι φορῶ. Οὕτω γὰρ Ἑλλήνων τινὲς ἐδόξαζον, Ἠρόνοιοι ἀτιμάσαντες καὶ τὸ αὐτόματον δογματίσαντες, τῇ ἀλόγῳ τύχῃ δίδόντες τὸ πᾶν. Οὐκ οὖν, φησί, αὐτομάτως ταῦτα τοῖς κατὰ χριστιανῶν οὕτω λυτῆσσι συμβεβήκει, ἀλλ' ὀργῆς καὶ ἀγανακτικῆσως [Coisl. ἀνακτικῆσως] Θεοῦ ταῦτα γνωρίσματα· οὐδὲ γὰρ τοῖς τυχοῦσιν Ἑλλήνων, οὐδὲ τῶν ἐπεικειστέρων τισίν, ἀλλὰ τοῖς ἐξυθρόισσι μᾶλλον καὶ οὕτως ἐκμανεῖσιν ὡς καὶ σαρκῶν ὄψασθαι ἀνθρωπίνων.

B Col. 668 B 2. Ἐπιθειάζων· δῆθεν ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς βίβλων. Μεμηχανῆται γὰρ αὐτῶν καὶ τοῦτο, ὡς ἐξ' Ἑβραϊκῶν ἀποκρύφων καὶ θείων βίβλων εὑροὶ προφητευθεῖσαν (25) κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν τὴν αὐτῶν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ γενήσεσθαι ἀνάκλησιν, καὶ τὸν ναὸν ἀναδειμασθαι. Σχῆματι δὲ, ἀλλ' οὐκ ἀληθείᾳ, τῆς πρὸς αὐτοὺς [ms. 575 αὐτῶν] εὐνοίας, ἐπινοῖα δὲ μᾶλλον τῇ καθ' ἡμῶν, ταῦτα εἰσηγεῖτο, πειρώμενος δεῖξαι ψευδοῦσά τῃ ἡμέτερα καὶ Χριστοῦ περὶ [Coisl. καὶ περὶ] ταύτης προφητευθέντα, καὶ ἅμα τὴν ἐκείνων καθ' ἡμῶν μανίαν ἐγεῖραι φιλονεικῶν, καὶ πόλεμον ἐκατέρωθεν στήσαι διπλοῦν, ὡς ἀνπανταχόθεν βαλλομένοσιν.

Ibid. C 5. Ὡς δ' ὑπ' ἀργίας λαλιματος. Σημειώ-
C τέον ὡς παράδοξον καὶ φρικτὸν τοῦτο καὶ θείας ὡς ἀληθῶς ὀργῆς ἅμα καὶ δυναστείας τὸ τερατοῦργημα, εἰς κατάπληξιν μὲν ἀσεβῶν, τῶν εὐσεβοῦντων δὲ πρὸς ἀσφάλειαν.

Col. 669 A 4. Ὁ δὲ [ms. 575 ol δὲ] ἅπαντες καὶ λέγουσι καὶ πιστεύουσι. Καὶ τοῦτο σημειώτέον, ὅ καὶ τοῦ προκειμένου φοθερώτερον ὄν καὶ πρὸς πίστιν ἔφησε βεβαιώτερον, ὡς ὑπὸ πάντων καὶ λεγόμενον καὶ πιστευόμενον.

Ibid. 12. Ὁ δὲ καὶ ἐτι τοῦτων παραδοξότερον καὶ περιφανέστερον, ἔσται φῶς ἐν οὐρανῷ. Ἰστέρηται πολλοῖς ἐτέροις (26) καὶ τοῦτο, τῶν δυσσεβῶν Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων στηλιτεῦον τὸ δύσφημον. Ἔσται οὖν τὸν σταυρὸν περιγράφον τὸ φῶς κύκλω, ἢ τοῖς διαγράφον τὸν σταυρὸν καὶ διατυποῦν [Coisl. διατυπούμενον] ἢ καὶ στεφανοῦν καὶ κύκλω φωτισοῦν τὸν τιμιον καὶ κατάστερον περιλαμβάνον σταυρὸν. « Τὸ πρότερον ὑπὸ τῶν ἀθέων ἐπὶ γῆς ἀτιμαζόμε-

facere, non de Alexandro Alexandrino.

(25) Scholastes Montanuti haec opportune ad scholii finem adnotat: ἐπὶ τοῦτου τοῦ σημειωμένου καὶ παρὰ τῷ Συγγραφεῖ τὸ ἐπιθαιάζειν εὐρέθη. Et reipsa in Theocyde (viii, 55), quem laudat titulo ὁ Συγγραφεύς, *praestantissimus historicus*, quaedam non absimilia leguntur: Κηρύκων περὶ μυστικῶν, δι' ἅπαρ ἔφυγε (Alcibiades) μαρτυροῦμένων καὶ ἐπιθαιάζοντων μὴ κατάχην.

(26) Haec narrat Theodoretus (*Hist. eccl.* III, 20): Ὁφθη ἐν τῷ οὐρανῷ τοῦ σωτηρίου Σταυροῦ τὸ σχήμα φωτισοῦδες.

νον ἢ σημεῖον, τὸ τετραμερές σχῆμα ἢ ὄνομα ἢ δὲ ἄποσον ; ὁ Σταυρός. Ἐπεὶ οὖν τοῖς νικῶσιν ἔθος κατὰ τῶν ἡττωμένων ἐχθρῶν τροπαίου, ὡς σύμβολον νίκης, ἐστάναι, καὶ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν κατὰ τῶν ἀσεβούντων τοῦτο γίνεται, θειότερόν τε καὶ παντὸς τροπαίου περιφανέστερον, ὑψίστον τροπαίου καὶ σελασφύρον

Ibid. B 14. Καὶ τῶν οὐρανίων καταψευδόμενοι. Ἐθβάλλει τὰς γενέσεις, καὶ ἀθετεῖ αὐτῶν, ὡς ψευδομένων, τὸ μάταιον, τῇ τῶν ἀστέρων φορᾷ καὶ κινήσει ἀνατιθέτων (cod. p. 275, 1), καὶ πλεκόντων τὰ συμβαίνοντα, καὶ διασύρει τὴν πλάνην αὐτοῦ τε καὶ τῶν αὐτῷ τιμωμένων ἀστρολόγων καὶ μάντεων.

Ibid. C 2. Λέγε μοι καὶ σὺ τοῖς σοῖς ἀστέρας. Ἀριάδνη (27) καὶ Βερονίκη [codd. Βερονίκη], γυναῖκες Θνητῶν, ὧν τῆς μὲν, τῇ τῆς πλάνης αὐτονομία, στέφανον, τῆς δὲ πλόκαμον κατηπερίσθαι φασί, καὶ τοὺς ἀστέρας ἐν οὐρανῷ καταψευδόμενοι συντιθέασιν ἐπιδεικνύντες, κἀντεῦθέν τε σχηματίζοντες καὶ ἐκείθεν τοὺς πρὶν ἢ ταῦτα γεννηθῆναι ἐν οὐρανῷ τὴν ἰδρυσιν ἐσχηκότας.

Ibid. 4. Καὶ τὸν ἄσελην Κόκρον. Ἔστιν, φασίν, ὁμοιωθεὶς ὁ Ζεὺς, τῇ Λήδᾳ συναλθὼν, ὄρνιθος τρόπον ὧν ἐγκυμονεῖ, ἐξ οὗ Ἑλένη μισεῖται γεννηθῆναι, ἢ Κάστωρος ἀδελφῆ καὶ Πολυδεύκου. Ταῦρον δὲ ἔθριστῆρ τὸν αὐτὸν Δία καλεῖ εἰς ὃν μεταμορφωθεὶς τὴν Εὐρώπην ἀρπάσας φεβίρει· Ὀφιοῦχος δὲ, φερονόμως ὄρνι κατέχων ἄνθρωπος, κατὰ τὸν νότιον ὁμοίως ὁ δὲ Ἄεων ἐχόμενος [ms. 575, ἐχόμενα] κερκίνου καὶ τοῦ θερνινοῦ τροπικοῦ· οὐστυνας, φησὶ, τοῦτουσ λόγους ἀπατηλοῖς συνθετικώτεσ καὶ ὀνομασάντασ, τοὺσ μὲν θεοὺσ, τοὺσ δὲ ἀστέρασ ἐπλάσαντο ὁμοίωσ, φησὶν, ἐκ τῶν οὐρανίων ἔχω γὰρ ἀστέρασ, ἀλλ' οὐ θεοὺσ, αὐτὸ τοῦτο ὑπερ εἰσὶ καλῶν, ἀλλ' οὐ μεθειστῶν τὴν προσηγορίαν, ἦτι μὴδὲ τὴν οὐσίαν· ἔχω οὖν ἀστέρασ σημαντικούς, τὸν μὲν Χριστοῦ παρουσίας, τὸν δὲ στέφανον αὐτοῦ νίκης καὶ τροπαίου, συμπλοῦντασ [ms. 575, συμπλοῦντα] τοῖσ ἡμετέροισ κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ παντὸσ ὁρμονίαν τε καὶ οἰκείωσιν· ὁικείωται γὰρ πωσ ἀρμοστῶμενον τὸ πᾶν τῷ παντὶ, καὶ συγγενέσ ἐσσι καὶ προσῆγορον· διὸ καὶ φῶσ τῷ φωτὶ [ms. 575, καὶ φησι τῷ φ.] προλάμπει Χριστῷ, καὶ τῷ νικητῇ τῷ τοῦ τροπαίου συνεκλάμπει στεφάνωμα.

Col. 672 B 5. Ἐπιδειξάτωσαν ἔτι καὶ τῶν τὰς ἐσθῆτασ. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐπὶ τὰς ἐσθῆτασ καὶ

(27) Ut intelligatur scholion, haec ex Gregorii textu sunt supplenda : τὸν Ἀριάδνης στέφανον καὶ Βερονίκης πλόκαμον, κ. τ. λ. Scholiastes ms. Dris Clarke (Catal. Gaisford p. 4.) nihil nos edocet de origine harum stellarum. Locum tamen exseribam ut emendationes quasdam proponam : λέγουσιν Ἀριάδνης τινὰ στέφανον καὶ Βερονίκης πλόκαμον, τοιαῦτά τινα παραληροῦντασ. Ἀριάδνη, ὡσ φασιν, θυγατῆρ Μίνωσ [edit. Μίνωσ] ὑπῆρχεν τοῦ Κρητῶν βασιλέωσ· αὕτη ἱράσθη Θησεῶσ, τοῦ Ἀθηνῶν [f. Ἀθηναίων] βασιλέωσ, ἐλθόντοσ ἐπ' ἀναίρεται [ed. ἐπαναίρεσαι] τοῦ Μινωταύρου [ed. Μινωταύρου]. Ἐκ τοῦ οὖν Θησεῶσ ἔλαθεν αὕτην ὁ Διόνυσωσ, καὶ ἀνήγαγεν αὐτὴν ἐν τῇ Νάξῳ [ed. ἀνάξῳ] καὶ συνεμίγη αὐτῇ, καὶ πρὸσ τεμῆν αὐτῆσ στέφανον ἐν τῷ οὐρανῷ δὲ ἀστέρων ὑπεξωγράφησεν. Ἡ δὲ τοῦ πλόκαμου Βερονίκησ ἐστὶν αὕτη. Γέγονε [lego : Βερο-

signum adversus devictos hostes tropaeum statuere solent, ideirco et Christo Deo nostro victoria: adversus impios obtente fit illud, divinitusque et omni tropaeo preclarior, altissimum luciferumque tropaeum.

Falsaque de caelestibus loqueris. Invehitur in nativitates, earumque ignominia afficit vanitatem, ut falsarum, siderum motu et conversione eventus tententium atque dirigentium, ipsiusque et eorum qui apud ipsum in honore erant astrologorum et hariolorum errorem irridet.

Sidera quoque tua mihi expone. Ariadne et Berenice, mortales feminae, quarum prioris quidem erroris licentia, coronam, alterius vero caesariem inter astra relatas esse fabulantur, ac sidera etiam in caelo mentientes conficunt ostendentes, effingentesque ea, antequam illae nascerentur, collocationem in caelo habuisse.

Et salacem Cygenum. Cujus formam cum assumpsisset Jupiter, cum Leda coiens, avis instar ovum peperit, ex quo Helenam natam esse fabulantur, Castoris Pollucisque sororem. Taurum vero petulantem eundem Jovem vocat, qui hanc mutatus formam, raptam Europam stupravit. Ophiuchus autem, quo nomine serpentem occupans innuitur homo, juxta meridiem similiter. Leo est post canerum aestivum et tropicum. Quos vero, ait, fallacibus verbis effingentes atque nominantes, alios quidem in deorum, alios in siderum numerum ascripserunt. Verumtamen, ait, ipse nonnihil habeo quod de caelestibus : sed astra non deos, idem quod sunt voco, nec denominationem transmuto, quod nec essentiam. Stellam igitur habeo indicem, alteram Christi praesentiae, alteram autem, in coronae specie affectam, victoriae et triumphi, quae velut naturae consentione ad res nostras afficiuntur, juxta magnam videlicet universi concinnitatem atque necessitudinem. Pulchre enim et apte quadrat omnia ad omnia, et congener atque congruus est. Ideoque lux lucis praevia fulget Christo, et victori triumphi collucet corona.

Proferant nunc quoque vestes suas. Animadvertite quod in vestibus et pallis eorum stellis signatum

νίκης ἐστὶν αὕτη, nempe ἱστορία. Γέγονε] γυνὴ τοῦ [ed. τῆσ] ἐν Ἀλεξανδροῖξ ἱστολεμαίου. Τοῦ οὖν ἀνδρὸσ αὐτῆσ ὄντοσ ἐν πολέμοισ, εὐξάτο ὅτι, εἰ ὑποστρέψει ἄρρωτοσ, τῶν πλόκαμων ἀποκείρατα τῶν αὐτῆσ ἐν τῷ [ισρω] ἀναθήσει. Κόμων οὖν [γένεγονεν] ἀπρονόμοσ τότε καὶ πρὸσ... κίαν [κολακείαν] αὐτῆσ ἔφη ὑπὸ τῶν θεῶν ὑποξωγράφεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ οὐρανῷ δὲ ἀστέρων βοτρυνείωσ. Lacunam conjiciendo supplavi. Conjecturas tamen confirmat Nomen (Hist. Collect. II, 1) qui consuli potest ; et si ejus auctoritas non tanta videtur ut eo vade Cononem astronomum habeamus pro amico et homine delizioso, addam testimonium Callimachi, Theonis, Achillis Tatii, Hesychii et Hygini, quorum loca collegit Walekenaeer in praclaris suis adnotationibus ad *Fragmenta elegiacae Callimachi* (p. 56 sqq.).

erat distinctum crucis signum, quodque supernaturale illud prodigium, non in paucis solum, ut res ea obscura maneret, nec in nostris dumtaxat, ut id tanquam fictitium repudiari possit; sed et in adversariis quoque perspicuum hoc signum erat. Simul ac aliquis narrabat haec alteri, ipse semetipsum stellis perfusus videbat, crucibusque omni ex parte in vestimentis respersum, atque omni textorio calculo, elaborataque pictura magis varium. Atque hoc miraculum omnem animi dissidentis ambiguitatem superabat: neque enim temporis vetustas ei suspicionem afferebat, quippe cum ex recenti adhuc cerneretur, ac pene, ex quo tempore res ea contigerat, eadem adhuc hominum generatio superstes esset, qui visu et auditu illud palam perspexissent miraculum.

Atque utilitatem ex timore consecuti. Quamnam utilitatem? Quod metu liberati sunt. Quo enim timore propulsi, ad ecclesias properantes, et sancto baptismate purificati, hoc utile consequuntur quod omnis timoris immunes erant.

Furoris astro percitus. Quasi astro exercuciat. Oestrum exiguum quoddam animal pennatum est, in boves involans, atrocique aculeo eos feriens, quo perciti, ad montes, stagna et fluvios praecipiti impetu feruntur. Sic et ille impulsus, ex animi sui sententia res Christianorum habere videbatur, ex his quae jam confecerat, et se quidquid vellet expugnare posse credebat.

Ac ne illud quidem perspiciciens. Quid? Nempe inter θράσος, fiduciam, et θάρσος, audaciam, multum interesse, etiamsi aliqui nominum affinitate conjungi videantur, sicut inter fortitudinem et ignaviam. Fortitudinis enim est, in his rebus in quibus audacia adhibenda est et quae vires non excedunt, fidenti animo esse; ignaviae autem periculum detrectare. At vero adversus impossibilia et contraria se obijcere temeritatis est, et refugere cautionis ac securitatis. Et quae habentur tueri et eorum quae non habeas aliquid adipisci non unum et idem sunt. Si quidem haud magno negotio id a sapientibus comparari queat, accipiendum; si autem in contrarium cedat, contemnendum. Studium enim est, ut speratorum aliquid adipiscaris, de rerum omnium tuarum summa periclitari.

Ac Salmoneum quemdam e corio tonantem. Iupium quemdam hunc fuisse fingunt, qui tonantem

τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἄστροις ἐντετύπωτο τὸ τοῦ σταυροῦ κατάστιχτον σημεῖον, καὶ ὅτι τὸ ὑπερφυῆς τοῦτο τερατούργημα οὐκ ἐν βραχέσιν, ὥστε καὶ λαυθάνειν, οὐδ' ἐν ἡμετέροις μόνον, ὥστε καὶ παραγράφεσθαι ὡς πλαττόμενον· ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐναργῆς τὸ σημεῖον· οὐ γὰρ ἐφθῆ τις διηγούμενος ἑτέρω, καὶ ἑαυτὸν καθέωρα (28) κατὰπτερον καὶ πάντοθεν ἐσταυρωμένον, πάσης ἱστοργικῆς, φησί, ψηφίδος καὶ περιέργου ζωγραφίας ποικιλωτέρων (29) ἀμπισχόμενον τὸν χιτῶνα (30). Καὶ τὸ θαῦμα μείζον πάσης ἀπίστου γνώμης καθέστηκεν, ἀπὸ τοῦ μηδὲ χρόνων παρολκιῆς τιεὶ πλαττεσθαι δοκεῖν, ὡς ἂν τῷ ἀδύλῳ τὸ ὑποπτον εἶεν· ἐξ ὑπογυίου γὰρ γέγραπται, καὶ σχεδὸν ἐφ' ἧ τοῦ καιροῦ πέπρακται, τῆς αὐτῆς [ms. 575 αὐτοῦ] ἱσταμένης γενεᾶς, καὶ τῶν (cod. p. 275) αὐτῶν ὕψει τε καὶ ἀκοῇ ἐπησθημένων· προσώπων τὸ τερατούργημα.

Col. 672 C 6. Διὰ τῶν φοβερῶν (51) ὄψε.ληθέντων. Τίνα ὄψελειαν; τὸ μὴ φοβεῖσθαι· διὰ γὰρ τῶν τοιούτων φοβερῶν ταῖς ἐκκλησίαις προσδοραμηκότες, καὶ τῷ ἁγίῳ βαπτισματι ἀγνισθέντες, ὠφέληντο τὸ μὴ δεδοικέναι, παντὸς θέους ἕξω γεγενημένοι.

Ibid. 10. Οἰστρη.λατούμενος. Ὡς ἐν οἰστρω ἐλαυνόμενος. Οἰστρος (52) δὲ ζωφύιον τί ἐστὶν ὑπόπτερον, βουσὶν ἐπιπετάμενον, καὶ κέντριφθ δεινῷ πλήττον, ὡς ἐλαυνεσθαι, καὶ πρὸς ὕρη καὶ λίμνας καὶ ποταμούς σφᾶς αὐτὰς ἐπαφιέναι. Οὕτως οὖν καὶ αὐτὸς ἐλαυνόμενος, ἐδόκει κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν βουλήν αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν εἶεν, οἷς ἡδὴ κατείργαστο, καὶ τὸ πένθος ἔτελῃσαντι αὐτῷ μόνον ἀλιθῶν εἶναι ἐπίστευον.

Col. 675 A 7. Καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο συνιδεῖν [Coisl. συνίδησεν] δινηθείς. Ποῖον; ὅτι θράσος καὶ θάρσος πολὺ διήνεγκε, καὶ τοῖς ὀνόμασι δοκοῖη πλησιάζειν, ὅσον ἀνδρία καὶ ἀνανδρία. Ἀνδρία μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ ἐν τοῖς τολμητοῖς καὶ δυνατοῖς καταθαρσύν, δειλίας δὲ τὸ ὑφέσθαι· τὸ δ' ἐν τοῖς ἐναντίοις καὶ ἀδυνάτοις ὁμοίως χωρεῖν θράσους, τὸ δ' ὑποχωρεῖν ἀσφαλείας· καὶ τὸ φυλάζειν οὖν τὰ ὄντα καὶ τῶν οὐκ ὄντων τι προσλαβεῖν, οὐ ταυτὸν· τοῦ τοίνυν μετὰ βραδύτην ἀγαθοῦ σφύρσιν ἀναθεσέν, τὸ δ' ἀντιπίπτον περισπένον· ἀνόητον δὲ τὸ ὑπὲρ κτήσεως ἐπιζυομένων κινδυνεύειν τοῖς ὑπάρχουσιν ἅπασιν.

Ibid. B. 14. Καὶ Σαλμωνεύς τις ἐκ βύρσσης βροντῶν. Ἀσεβῆ τινα μυθεύονται εἶναι τοῦτον,

(28) Mss. ambo ἔρη, mendose et fere sine sensu: ἔρη scilicet. Coisl. in. ἕτερα pro ἑτέρω, ut recte legit ms. Regius; ms. uterque ἑαυτά, quod mutavi in ἑαυτόν. Sensus est: Vix aliquis alteri mirabilia haec narraverat, ipse semetipsum crucibus stellatum videbat; vel: Simul ac aliquis narrabat, ipse, etc. Hunc loquendi modum, οὐ φθάνω... καί, inter alios illustraverunt Mareklund (ad Suppl. 1219) et Dr Coray (ad Hippocr., De aquis, etc., p. 275), quos jam laudavi in notis ad Eunapium (p. 273) in hoc loco (p. 77 Commel.): Οὐ γὰρ ἐφθανεν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἀπίων, καὶ ἦ τε θεραπεία τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Σεραπίων ἱερῶν διεσκεδάνυστο· Vix e vivis abierat Antoninus cum dispersi sunt decorum ministri in Alexandria et Serapeio. Grego-

rii verba, ὁμοῦ τε γὰρ ταῦτα διηγείτό τις... καὶ τὸ θαῦμα ἑώρα, lectionem meam confirmant; formula enim, οὐκ ἐφθῆ τις διηγούμενος... καί, omnino synonyma est cum ὁμοῦ τε ταῦτα διηγείτό τις... καί.

(29) Haec narrant Socrates (iii. 20), Sozomenus (v. 22) et Theodoretus (iii. 20).

(30) His confirmatur lectio plurimum mss., ἀμπισχόμενον vel ἀμπισχόμενον, quae, ut puto, in textu Gregorii recipienda esset.

(51) Omnino legendum, ὠφέληθέντας. Variant ed. ti in hoc loco, at lectionem Billii praeferam.

(52) Haec scholion laudavi in notis ad Epimerismata Herodiani (p. 141) usque ad ἐπαφιέναι. Ms. 575 legit, πᾶς αὐτὰς ἐπιέναι τε καὶ ἐπαφιέναι.

ὄστε καὶ βροντῶντι, φασί, τῷ Διὶ, βροντῶν καὶ αὐτὸς ἄντεμηνανᾶτο, ἐκ βύρρης ἐπικυτυῶν ξηρᾶς καὶ χλευάζων.

Ibid. C 1. *Τραϊανὸς δὲ λέγει καὶ Ἀδριανὸς π. ἠθουτικῶς.* Οὔτινες βασιλεῖς ἤσαν Ῥωμαίων, ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τῷ ἀπαλῆς ἐστηγρότερος διὰ καὶ πολεμικῶ-τάτω ἐγενέσθην, καὶ πολλὰς πόλεις καὶ χώρας ὅλας καὶ ἔθνη μυρία τῇ Ῥωμαιοῖν ὑπέταξαν ἐξουσίᾳ. Τούναντιον δὲ Κἄρον [Coisl. Κἄρον] καὶ Θύαλεριανὸν ὄρμη λέγεται ἀτάκτω καὶ ἀνοίᾳ πεπουθῆναι ἐν Περσῶν ὄροις καταλυθέντας· πλὴν, φησὶ, οὐκ ὀνειδίξω τύχας, διεξοδικώτερον καταλέγων τὰ σφίσι συμβεθεγκότα· εἰληπται δὲ τοῦτο [ms. ὅτῳ εἶλ. γὰρ τ.] ἀπὸ τῆς Εὐριπίδου τραγωδίας Ὀρέστου (55).

Ibid. C 14. *Τῆς ἐρμῆς ἦν.* Ἠοίας; τοῦ προκειμέ-νου σκοποῦ· ἔν, εἰ κρατήσεις Περσῶν, ὅλον τοῖς δαίμοσι παραστήσει τὸ Χριστιανῶν γένος, ἐπαγόμε-νος καὶ εἰς ἔν πᾶσαν μαντείας καὶ γοητείας ρητῆς τε καὶ ἀρρήτου θυσίας τερατεῖαν ἄγων [ms. ὅτῳ, p. 274, 4, om. ἄγων], οἰκονομίᾳ θεῖα, ἕνα πᾶσα ἐν ὀλίγῳ συγκαταλυθεῖν αὐτῷ θύτη καὶ τελεστή τῶν τοιοῦτων.

Col. 676 B 9. *Ὡσπερ ψάμμου ποδὸς ὑπο-σασθεῖσης.* Ἐπειπάρ, λεπτή ὡσπερ κόνης ἐκ λίθιας μικρᾶς διωρεμένης, ἀλλ' οὐ συνεχῆς ἡ ψάμμος, καὶ οὐ βᾶσιν ἔχουσα διὰ τοῦτο στερεάν, οὐδὲ πῆξιν ἀντερεῖθοντος ἐν αὐτῇ τοῦ ποδός, ὑποσπᾶται μὴ ὑψιστα-μένη σκεδάννυται τῇ διερείᾳ, καὶ εἰς τοῦπίσω μᾶλλον ἢ τοῦμπροσθεν βάλλει τὸν ὄδοιπόρον.

Ibid. C 8. *Ἐξ ὑπερδεξίων.* Ὡς ἂν τις εἴποι δε-ξίως ἐχόντων καὶ ἐπιτηδεῖων καὶ πρὸς ἄμυναν ἐπι-θεξίων· τοιαῦτα δὲ τὰ ὑπερκειμένα χωρῖα καὶ τοῖς βάλλουσι καὶ μαχρμένοις εὐεπίφορα. Δυσὶν γὰρ πό-λεων ὑπερκειμένων, ἐξ ὧν ἕδει ἐκατέρωθεν βάλλει-σθαι τοὺς ὑποκειμένους καὶ ποταμῷ μέσῳ πλέοντας, πρὸ ὀφθαλμῶν λοιπῶν αὐτῶν τὰ πέρατα καὶ τὸ τέλος τοῦ ὀλέθρου.

Ibid. 12. *Ἀπορρήξιας καὶ περιγαγῶν.* Τοῦ πι-ταμοῦ ἀποτεμῶν μέρος καὶ ἀπορρήξιας, καὶ ὡς ἐν κύκλῳ περιγαγῶν καὶ περικάμψας· ἡ γὰρ περὶ πρῶσις κύκλω καὶ οὐ κατ' εὐθείαν τὴν ἀγωγὴν ἐμ-φάνει.

Col. 677 A 5. *Κατὰ μετώπου δὲ ἴστασθαι καὶ κινδυνεῦειν.* Ἡ Περσικὴ δύναμις κατὰ πρόσωπον ἴστασθαι καὶ μάχασθαι οὐκ ἦστο δεῖν διχα μεγάλης ἀνάγκης, ἐνυπάρχοντος αὐτῇ ἐκ περιουσίας καὶ ἀκιν-δύνως κρατεῖν.

Ibid. 5. *Ἐκ δὲ τῶν ἰσθμῶν καὶ τῶν στενῶν ἢ παρειακοί.* Τουτέστι βάλλουσα καὶ τοξέουσα, ὅπου ἂν ἐγγωρεῖν ἐδόκει ἀκινδύνως ἐνίκα.

Ibid. B 2. *Τὸν πᾶσι Βαβυλωνίων πρὸς Κἄρον Ζώπυρον μμησάμενος.* Ζώπυρος (54) οὗτος ὑπασιπιστῆς Κυ-

A Jovem emulari conabatur, per eorum siccum stre- pitum edens irridensque.

Trajanosque illos et Adrianos sibi ob oculos pro- ponens. Qui quidem Romanorum imperatores erant, atque virtuti prudentiam adjecerant. Ideo in re militari excelluerunt, multasque urbes, integrasque provincias, atque innumeras gentes Romanorum ditioni subjunxerunt. Contra Carum et Valerianum ferunt stolidi ac temerarii impetus pœnas dedisse, et in Persarum finibus fuisse deletos. Attamen, ait, non fortunas exprobro, fusius que iis accide- runt exponens. Ab Euripide porro in *Orestis* tra- gœdia, hoc sumptum est.

B *Totusque ferebatur.* In quidam? In eam expedi- tionem. Ut si Persas superaret, universum Christiano- rum genus sub demonum potestatem redigeret, omni divinationis et prestigiarum, dicendo- rumque et tacendorum sacrificiorum vanitate in unum collecta, quadam Dei providentia, ut universa ea simul cum ipso hujusmodi rerum sacrificio et initiatore deleteretur.

Velut arena pedibus subtracta. Arena quippe tenuis quidem est ut pulvis, non autem coherens, ut quæ ex perexiguis lapillis coærvata sit, prop- tereaque nihil firmum ac solidum habeat, ubi gressus ligi possit; ita ut impresso pedi sese ipsa subducatur, diducens, atque in tergum potius quam in frontem viatorem mittat.

C *E loco superiori.* Scilicet ex commodis, atque ad defensionem maxime idoneis locis. Hæc enim edita loca ad feriendum propulsandumque admo- dum commoda. Duæ enim urbes eminebant, e quibus necesse erat utrinque telis peti qui in humili- oribus locis erant ac flumen trajicere conaban- tur: ita ut illi ante oculos nihil nisi perniciem certamque necem prospiciebant.

Cum dirupisset ac circumduxisset. Parte scilicet fluvii præcisâ abductaque et quasi in circulo cir- cunducta et inflexa. Præpositio enim *περὶ* circum- tum, non rectam directionem indicat.

Adversa quidem acie sibi standum et periculum adire. Persicæ copiæ adversa acie sibi standum et decertandum non putaverunt, nisi magna necessi- tate urgente, cum nullo negotio ac discrimine vic- toriam obtinere liceret.

Et tumulis et locorum angustiis, ubi facultas da- retur. Id est tela et sagittas dejicientes, ubi id impune fieri videretur.

Zopyri illius erga Cyrum, in Babylonis obsidione, facinus imitatur. Zopyrus ille Cyri armiger erat

(55) En Gregorij verba: ἐν ὁ φησιν ἡ τραγωδία, μὴ ὀνειδίξω τὰς τύχας. Et re ipsa Orestes ait in tra- gœdia quæ ejus nomine inscribitur, initio:

Ὁ γὰρ μακάριος, κοῖν' ὀνειδίξω τύχας,
Διὸς πεφυκῶς, ὡς λέγουσι, Τάνταρος.

Ex hoc Basilii loco expungendus erit in textu Gregorij articulus τὰς quod hemistichium impedit.

(54) Zopyri historiam narrat Herodotus (II, 155 sqq.). Lapsus est Gregorius *Cyrum* pro *Dario* scri- bens, quod secutus est Basiliius; at scholiastes Montacutii Darium restituit.

Babylonem obsidentis. Quem, cum eam oppugnare A
minime posset, adiit, urbis oppugnationem pollicitus. Ac se ipsam foede dilacerans, ad Babylonios transfugit, quasi Cyro maxime infensus, qui ipsum adeo atrocibus plagis exercitavisset, corporisque mutilationem ostendens. Illi vero istis fidem adhibentes et fraud- decepti, inscii seipsos et Babylonem Zopyro et Cyro tradiderunt.

Ac risus usuper accedebat. Quibusnam accedebat? Nempe hostibus. Persuadentine? vel persuaso et exercitui? Hostibus, inquam, risus accedebat, cum jam in eo essent ut persuasos trucidarent: quos enim sibi ipsis mortem consciscere videbant, propriamque salutem igne conflagrantes, quomodo poterant non ridere? Quod quidem pro joco et risu habendum, credidisse scilicet Apostatam et suos a Deo dementia percussos, quasi supervacuum onus rejicientes et celerius quam quae ex opinione praedicta erant, evenire.

Nonnulli enim a Persis cum jaculo confixum fuisse aiunt. Quidam enim eum temerario ac furioso impetu huc atque illuc ruentem idem quod Cyro Parysatis filio Artaxerxisque fratri accidit, passum fuisse aiunt. Ille enim Cyrus, sed non magnus, congregatis decem Graecorum millibus, in quibus Xenophon Grylli filius, ut ille ipse in sua de Cyri expeditione historia narrat, fratri in acie occurrit, et cum eo congressus, jamque victor, proprio impetu lapsus eum fratre interiiit. Sic et eum aiunt interiisse a Persis jaculo confixum. Quoquo autem pacto res se habeat, et a quo interfectus sit, letale certe orbique universo salutare vulnus accipit, ac per unicam incisionem multorum viscerum, male creditorum, incisionis poenas exsolvit. Quod etiam ipsum admiratione dignum, quomodo qui se per viscerum sectiones omnia nosse arbitrabatur, plagam sectionemque visceribus suis intelligendam ignoravit.

Tyrannide profecto digna. Jovianum dicit pium virum atque imperio admodum dignum. Prisci enim reges tyrannos appellabant, et regnum tyrannidem. Postea autem discrimen hae vox accepit, ut qui per vim ac non ex legum praescripto res administraret, tyrannus vocaretur; rex autem, qui legitime imperium gubernaret, et consilium adhiberet, resque prudenter et consulte gereret.

Aut aliud quiddam eorum, quae fama ferebantur, metuentes. Quem? Timuerunt enim ne forte necessitate ad desperationem compulsi, ac per desperationem excitatis animis, furiosius in eos ir-

ρου τελῶν, πολιορκουῦντος Βαβυλῶνα καὶ οὐχ εἶου τε θύτος ἔλειν, προσελθὼν Κύρω, ὑπισχεταί τὴν ἄλωσιν· καὶ δὴ αἰκισάμενος ἑαυτὸν, αὐτομολεῖ Βαβυλωνίους, ὡς δὴ τὴν προσκεκρουκῶς Κύρω, ὁ δὲ αἰκισατο ταῖς ἀνυπολήτοις ταύταις αὐτὸν, φησίν, [Coisl. ἀνυπ. ταύταις φησ.], αἰκίαις, δεικνύς τὴν τοῦ σώματος λῶθην· οἱ δὲ ταῖς ταυταῖς πιστεύσαντες καὶ τεθαρβηκότες ἀπάταις, ἔλαθον ἑαυτοὺς τε προδεδωκότες καὶ Βαβυλῶνα Ζωπύρω καὶ Κύρω.

Ibid. C 12. Καὶ προσῆν ὁ γέλωρ. Τίσι προσῆν; ἄρα τοῖς πολεμίοις; ἢ τῷ βουλευσαντι; ἢ τῷ πεισθέντι καὶ τῇ στρατιᾷ; Τοῖς πολεμίοις, οἶμαι, κατὰ γέλωτος ἦν, ἐπειδὴ καὶ ἡ στρατὴ οὐ μακρὰν τῶν πεπιστευότων· αὐτόχειρας γὰρ τῆς ἑαυτῶν στρατῆς γεγονότας ἑωρακότες, καὶ [Coisl. om. καὶ] τὴν αὐτῶν σωτηρίαν περὶ παραδεδωκότες, πῶς οὐ καταγέλαῖν εἰκὸς ἦν; Ἔστι δὲ νοεῖν καὶ ὡς ἐν παιδιᾷ καὶ γέλωτι ἔχειν τὸ γεγονός, τὸν τε πιστεύσαντα [ms. 575 τὸν πιστ.]. Ἀποστάντην τοὺς σὺν αὐτῷ θεοβλαβεῖα βληθύντας, ὡς περιττὸν φόρτον ἀποσεισάμενον [ms. 575 ἀποσεισάμενον] καὶ ἄττον (ms. 575 p. 274) τῶν κατὰ γνώμην προηγγελμένων ἐπιτυχεῖν.

Col. 680 A 4. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ Περσῶν κατακτείνεσθαι φασίν. Ἀτάκτοις, φησίν, ἐκδρομαῖς τῆδε κάκεισε σὺν ἐμπληξίᾳ [Coisl. ἐκπληξίᾳ] φερόμενον, ὅμοιον τι πεπονθέναι Κύρω τῷ Περσῶν, καὶ Ἄρταξέρξου ἀδελφῷ· οὗτος γὰρ ὁ Κύρος, ἀλλ' οὐχ ὁ μέγας, συναελθὼν μετὰ μυρίων Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐν τῇ Ἀναβάσει γράφει, συνὼν [Coisl. συνῆν] μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, συμβαλὼν, καὶ, νικῶν ἦδη, θράσει οἰκείῳ συμπέσων τῷ ἀδελφῷ συναψήροται (55). Οὕτω δὲ καὶ αὐτὸν φασίν ἀνηρῆσθαι ὑπὸ Περσῶν βεβλημένον· ἢ σὺν οὕτως ἢ ἐκεῖνος [Coisl. ἐκεῖνος], ὑφ' οὗτου καὶ δὴ, ὅμως δέχεται πληγὴν καιρίαν καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ σωτήριον, μὴ τόλμη (54) σφαγῆς πολλῶν σπλάγγων ἀνατομῆς κακῶς πιστευθέντων ἀπαιτηθεῖς τιμωρίαν· ὅπερ καὶ θαύματος ἄξιον, ὅπως πάντα γινώσκειν οἴμενος ταῖς ἀνατομαῖς, τὴν τῶν ἑαυτοῦ σπλάγγων ἡγήθησε τομὴν καὶ πληγὴν.

Col. 681 G 4. Καὶ τὸ εἶδος ἀληθῶς ἄξιον τυραννίδος. Ἰσθιανὸν λέγει ἄνδρα εὐσεβῆ καὶ τὸ εἶδος ἄξιον ἔχοντα βασιλείας· τοὺς γὰρ βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ τυράννους ἐκάλουν, καὶ τὴν βασιλείαν τυραννίδα· ὕστερον γὰρ διαφορὰν ἐδέξατο ἡ φωνή, τὸν μὲν βίαιον καὶ μὴ κατὰ τοὺς νόμους πολιτευόμενον μόναρχον, τύραννον, βασιλεῖα δὲ, τὸν περὶ νόμους, καὶ τῇ βουλῇ γρώμενον, καὶ πράττοντα τὰ βεβουλευμένα καὶ ἔνομα.

Ibid. 9. Ἦ τι δείσαντες ἄλλο τῶν λεγόμενων. Τίνων λεγομένων; ἔδεισαν γὰρ ἴσως μὴ πως ὁμοίως τῇ ἀνάγκῃ χωρήσαντες καὶ ἀπογνώσει τὸν θυμὸν ἀνάψαντες, κατ' αὐτῶν ὁρήμασιν ἀμεταστρεπεῖ,

(55) Si re ipsa Basilius in mente habuit, ut ex eius textu induci potest, Cyrum et Artaxerxem una in praelio apud Cunaxam caesos fuisse, a vero iudicio aberravit.

(56) Τόλμη ms. uterque; editi τομῆ, quod praestat; et Basilius ipsum τομῆ legisse patet ex voce ἀνατομῆς, quae cum τομῆ antithesin efficit.

καὶ ἢ τελείως πρέψωσιν, ἢ πολλῶ φόνῳ Περσῶν καὶ ἄλλων ἀναίμωνι τιμῆζονται.

Ibid. C 12. *Ἡγερέσθην* δὲ ἀπὸ τινος παροιμίας φασίν (57) ἐφείδοντο γὰρ ἐν τοῖς πολέμοις τῶν προηγούμενων μάντιων σταφανηφοροῦντων καὶ δῆλας καταχρόντων πρὸς θυσίας εὐτραπεῖς· καὶ [ms. 575 om. καὶ] οἱ νικῶντες οὖν ὡς ἱερῶν ἐφείδοντο τῶν τοιούτων. Ἐφίρται ὑπερβολικῶς ἐπὶ τῶν κατανακλιθέντων, εἰς οὐδὲ πυρφόρος ἐξέφυγεν. Ἰκανῶς οὖν ἐδοῖκε τι προσεληφέναι εὐήμερίας, καὶ πρὸς τὴν ἐλπίδα ἐδοῦκαίσαν τῶν μελλόντων (58).

Col. 684 A 13. *Καὶ τὸ τοῦ Ἡεροδότου περὶ τῆς Σαμίῳν τυραννίδος.* Ἀρταξέρηνος ὁ Περσῶν σατράπης ἤτιθέτο Ἰστιαῖον ὑπὲρ τῆς τῶν Ἰωνίων ἀποστάσεως· ὁ δὲ τὴν αἰτίαν εἰς Ἀρισταγόραν μετατίθει [Coisl. ἐπιθεῖ]. Τὸν δόλον οὖν καὶ τὴν τρόπον συνελθὼν ὁ σατράπης, ἐξουσιάζων τὴν χρεῖαν (59) ταύτην ἀπέβριψεν· τὸ δ' ἀπέβρηγμα παροιμιολογικὴν τάξιν [ms. 575, παροιμία κατάταξιν] εἰληφει (40) τὸ πανούργον τοῦ Ἰστιαίου καὶ δολοβράβρον ἐλέγγον [ms. 575, ἐλέγγον].

Ibid. 6. *Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡμῶν ἐστὶν ἄρχος.* Σύγκρισιν Κωνσταντίου ταφῆς καὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Θεοδοσιουῦς, προστιθεῖς καὶ περὶ Κωνσταντίου καὶ ταῦτα, ὅτι φωνῆ τις ἠκούετο ψαλλόντων καὶ παραπεμπόντων (cod. p. 275, 1) Ἀγγελικῶν, οἶμαι, Δυνάμεων [Coisl. ἀγγ. δυνάμ.]. Ἄλλ' οὖν ἡμεῖς, φησὶ (col. 685 A 9), τὸ κοινότερον (41) ἐννοοῦντες, τὴν πρῶτον καὶ μέγαν Κωνσταντίνον, τὴν βαλόντα τὴν κρηπίδα (42) τῆς βασιλικῆς τῷ Χριστιανισμῷ δυναστείας καὶ πίστεως, καὶ τὰ ἐξῆς ἀποδοδομένα τῷ εἰρημῶ τῆς συντάξεως.

Col. 688 A 5. *Τῷ δὲ αἰσχρῶ μὲν τὰ τῆς ἐκστρατείας.* Ἡ ἀντιθεσις τῆς συγκρίσεως· « ἠλαύνετο δήμοις » καὶ τὰ ἐχόμενα, τὴν ἄνοιαν καὶ τὴν ἡτταν ἐνεσιδύμενος, καὶ πᾶν κακὸν πάσχων καὶ ἀκούων, οἷς οὗτοι οἱ μῆμοι λέγειν τῶν γελοίων εἰδόθαι, καὶ τοῖς ἐπὶ σικηνῆς ἀσχεσίαν ἐπομπέουσι· οἷς, φησὶν (ii 1.), οἱ τοιοῦτοι νεανισθύνονται τέχην ἔχοντας τὴν ὕβριν· ὑποδέχεται δὲ αὐτὸν ἡ Ταρσεῶν [ms. 575, Ταρσεῶς] πόλις, ἀπὸ τίνος, φησὶν, οὐκ οἶδα δεῖνοῦ κατακρηθίστα τὴν ἀτιμίαν ὑποδέξασθαι ταύτην, ἐθα δὲ οἱ πέμενος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ibid. B 5. *Ὁὐκ ἀγνοῶν ὡς ἐνὲ μὲν καὶ τριεῖ.* Εἰς τοσούτους τῶν κολάσιον καὶ τὴν ἀσεβείαν

(57) Nihil magis tritum quam hoc proverbium, οὐδὲ πυρφόρος ἐλείφθη. Videndi praeter scholion Basilii, *Paræmiographi Graeci*, scholiastes Montacuti in hunc Gregorii locum; Hesychii interpretes sub voce *Ἡγερέσθην*. Casaubon in *Casaubonianis* (p. 78) eum nota Wolfii (p. 285), et G. Michaelis in *Dissertatione de stratagemate Gedeonis* (§ 2).

(58) Videtur Basilii Gregorii mentem non bene cepisse; scholiastes Montacuti hic Oratoris sententia magis adheret. Illum vide infra.

(59) *Χρεῖα*, ut vocem grammaticam illustravit Ernesti in *Lexico technologico*. Conferen- etiam *Emendationes* Leopardi (m, 7). Grammaticis Latinis quibusdam *χρεῖα* est usus, *recessitas*, male. Quintilianus et Seneca ab ea voce vertenda abstinuerunt, sed litteris Latinis scripserunt *chria*. In hoc loco *χρεῖα* significat hoc apophthegma, hoc

rumperent, et vel rerum faciem omnino venterent, vel multa Persarum caede et multo cruento trucidarentur.

Iguifer. Hoc ex proverbio. Parebant enim in bello praecuntibus vatibus corona redimitis faecesque ferentibus ad sacrificia consumenda. Victores enim eis ut pontificibus parebant. Hoc igitur per hyperbolen dicitur de iis, qui ita ad internerionem cæsi sunt, ut ne signifer quidem superfuert. Satis magnam sibi videbantur gloriam habuisse, ac de futuris metuerant.

Atque illud Herodoti de Sannionum tyrannide. Artaphernes Persarum satrapa Histiaeum de Ionum defectione criminabatur: ille autem culpam in Aristagoram rejiciebat. Fraudem igitur et dolum eum intelligeret satrapa, hoc dicitur vituperans in eum contorsit; quod quidem apophthegma in proverbium venit, fraudulentam Histiaei artificiosamque agendi rationem exprobrans.

Quoniam autem nos etiam exanime corpus habemus. Facta inter Constantii, impiique Juliani funera comparatione, haec quoque de Constantio adiciens, quod vox quaedam audita est psallentium, prosequentiumque angelicarum, ut puto, Virtutum. « At nos », ait, « vulgus ignobile, magnum cogitantes Constantinum, a quo primo imperatoriae potentie et fidei Christianae fundamenta jacta sunt, » et caetera syntaxis nexu conjuncta.

Cum turpis et foeda expeditio. Altera pars comparationis. « Exagitabatur a populis », et quae sequuntur, ob abjurationem eademque ignominia lacessitur, et omne malum patiens atque audiens, cum iis quae mimi et histriones dicere solent, probrisque a scena petitis, deducebatur; cum iis, ait, quae hujusmodi homines, qui petulantiam pro arte habent, perpetrare consueverunt. Excipit eum Tarsensis civitas, haud scio quomodo et quam ob causam hae contumelia multata. Huic illi templum infame, et quae sequuntur.

Non alioqui nescius duobus aut tribus. Isth adulatoribus, eique impietate paribus potestas data lepide dictum Artapheruis quod in Gregorio et Herodoto (vi, 1) habes.

(40) Reipsa Diogenianus (vii, 49) hanc vocem ait proverbialiter dictam; adhibetur, inquit, Ἐπὶ τῶν τὰ αὐτῶν ἐγκλήματα ἄλλοις πανούργως προσαπτύνων. Vid. P. Schott, in *Diogenianum*.

(41) Coisl. *καινότερον*, permutatione frequenti (vid. ad Tiber. Rhet., p. 58). Vera lectio est *κοινότερον*, quam habent editi; at eam male Latine redidit uto verbis *id quod communius est*; ἡμεῖς τὸ *κοινότερον* synonymum est, ut mili videtur, cum ἡμεῖς οἱ *κοινότεροι*, *nos vulgus ignobile*.

(42) S. Gregorius (or. xxi) ait Jovianum imperii initio episcopus ab exilio revocasse, ἵνα ἀρίστην ἐκαστῷ προκαταστήσῃται τὴν τῆς βασιλείας κρηπίδα. — *Κρηπίδα*, adnotat Basilii (ms. 575, p. 60, 2), ὑποβάθραν, θεμελίον, ἐνταῦθα· ὁμοῦ δὲ εἶδος ὑποδήματος.

erat, tantum impietatis præmium, terram omnem A
mar'aque Romanorum imperio subjecta expilare,
et reliqua. Majoribus autem expositis, hæc parva
modo dixit exprobrare, iisque decus inferre ma-
xima. Attamen ostendit et per ea, ait, non per
maxima solummodo, cum Elysiis campis ac Rha-
damanti legitimo iudicio haudquaquam dignum
esse. Fingunt enim Græcorum filii Elysium cam-
pum jucundam quamdam esse et amœnam regio-
nem, suavissimorum omnis generis fructuum fera-
cissimam, ac ter quotannis fructus proferentem;
Rhadamantum vero inferorum iudicem incorru-
ptum.

Hoc illud videlicet, calculorum præstigiæ. Trans-
latum autem hoc est a ludionibus, qui oculis fu-
cum faciunt ac per calculos decipiunt, efficientes
præstigiis ut, juxta proverbium, duo tria esse vi-
deantur. Fraudem innuit, qua levissimos quosque
istorum suspensos tenens, eorum mentes subripie-
bat, nec tantum, imo et iis qui philosophiæ larvam
gerabant, illud « sodalis, sodalis, » accinens, eos
infectis rebus decipientis dimittebat, haud satis con-
stitutum habentes utri magis censenserent, ipsi-
ne, inquit, ob fraudem, an sibi ipsis, quod ad eum
se contulissent.

Palam pugno feriens, calcibusque impetens. Id
est insiliens et calcitrans ut Antronius asinus. Pu-
gnis autem cædere, est inflexis intro et compres-
sis digitis aliquem pulsare ac ferire : ex quo πυκ-
τική ἀγωνία, pugilatio, nomen duxit. Hæc sunt
optimi et sapientissimi imperatoris egregia bona,
quibus frui terrarum orbem sapiens istius lauda-
tor Libanius inepte prædicabat.

Sufflationes et reflationes. Nostros ritus, atque
insufflationes in sancto baptisate usitatas in ri-
sum et calumniam trahens, impius iste homo ve-
tulis ostentabat, ipse aræ ignem sufflans, malis in-
decore tumentibus. Minervam autem deam suam
sapientissimus iste imperator non cogitabat, ti-
biis simptis eanere conantem. Hæc autem, cum in
unda ripa propriam conspexisset umbram, buc-
casque indecore sublatas animadvertisset, tibias
protinus cum execratione projecit.

Mysterii obtentu petulantem libidinem obvelans. D
In sacris enim ac demonum mysteriis, simul cum
scortis in adyta descendens, mystica prohra cele-

(43) Locus sanus non videtur; ms. 575 legit εις
τοσοῦτο. Coisliniani lectionem prætulit. Forte legen-
dum ὁμοίων vel ὁμοίους. Aliter ἐδόθη simul cum
εις τοσοῦτους et cum dativo ὁμοίους construitur,
quod durum certe est, sed non sine exemplo.

(44) Coislina. φέρων τρεῖς τοῦ ἐν.

(45) Ait Gregorius in funebri oratione de Basilio
Magno (orat. olim xx, nunc xliii), tempus fuisse
quo theologi sermone uterentur *superflua verborum
lepore et arte fucata experte*; tunc, pergit, παυτὸν
ἦν ψήφοις τε παίζειν τὴν ἕλιν κλεπτουσίας τῷ τάχει
τῆς μεταθέσεως... καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκού-
ειν καινότερον καὶ περίεργον. Ad quæ Basilius (cod.
575 p. 55, l. hæc adnotat: "Ἐστὶ γὰρ καὶ τοιαύτη
ματαιότης, ὡς ψήφους τινὰς δεικνύναι τοὺς θαυμα-

δομοίους (45) τὸ κράτος ἐδόθη, τῆς ἀσεβείας ὁ τοσοῦτος
μισθός, λητίζεσθαι τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις γῆν τε καὶ θά-
λασσαν, καὶ τὰ ἐξῆς· τὰ μετῴω γὰρ καταλέξεας, ταῦτα
μικρὰ τάχα εἶπεν ἐγκυλίαν, καὶ τούτοις καθυβρίζειν
τὰ μέγιστα· πλὴν δεῖκνυται καὶ διὰ τούτων, φησὶν, οὐ
διὰ τῶν μειζόνων μόνον, ὡς οὐκ ἄξιος Ἠλυσιῶν Πε-
δίων, οὐδὲ τῆς Ῥαδάμανθους κρίσεως ἐνδοκιμώτατης.
Μυθεύονται γὰρ Ἑλλήνων παῖδες τὸ μὲν Ἠλύσιον
Πεδίον χῶρόν τινα ἐπιτερεπῆ, ἡδίστων καὶ παντοίων
ἐυφορώτατον καρπῶν, φέροντα τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ (44),
δικαστὴν δὲ τὸν Ῥαδάμανθον τῶν ἐν ἄδου ἀδέκαστον
[Coisl. ἀδέκ. τῶν ἐν ἄδ.].

Col. 689 A 6. Τοῦτ' ἐκεῖνο αἱ τῶν ψήφων κλο-
παί. Μετενήνεγκται ἀπὸ τῶν ψηφολόγων, οἱ [Coisl.
B οἶον] κλέπτουσι τὰς ὕψεις καὶ ψήφοις ἐξαπατῶσιν (45)
ἐκ θυεῖν, κατὰ τὴν παροιμίαν (46), τρία φαντάζοντες
ὄραῖν· τὸ δ' ὅλον αἰνίττεται τὴν ἀπάτην, δι' ἧς τῶν
κουφοτέρων μετεωρίζων τὴν νοῦν ἐπόλα, οὐ μόνον δὲ,
ἀλλὰ γὰρ καὶ [ms. 575, ἀλλὰ καὶ] τοὺς φιλοσοφίαν
ὑποκρινομένους ἐφέλκων, διὰ τοῦ, ἢ ἐταῖρε καὶ ἐταῖρε, ἢ
ἀπράκτους φενακίζων ἀπέπεμπεν, οὐκ ἔχοντας ὄφτιν
τῆς ἀουσίας μέμψονται πλέον, ἐκείνω, φησὶ, διὰ τὴν
ἀπάτην, ἢ ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἐπιδημίαν.

Ibid. B 15. Παῶν πύξ δημοσία καὶ ἀξ ἐναλλόμε-
μενος. Τουτέστιν ἐπιτηδῶν καὶ λακτιζῶν ὡς ὄνος
Ἀντρονίου (47). Πύξ δὲ παῖσιν ἐστὶ τὸ ἐπικλινομένων
εἶσω καὶ ἐσφιγμένων τῶν δακτύλων παῖσιν καὶ
C χροῦσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ πυκτικὴ ἀγωνία ὠνόμασται. Τοιαῦτα
τοῦ καλοῦ τε καὶ σοφωτάτου βασιλέως τὰ ἀγαθὰ, ὧν
γεῦσαι τὴν οἰκουμένην ὁ σοφὸς ἐπανέτης αὐτοῦ Λι-
βάνιος ἐληρώθηκε.

Ibid. C 1. Φυσήσεις καὶ ἀναφυσήσεις [editi. ἀντι-
φυσήσ.] Διατῶρον ὁ δυσσεβὴς τὰ ἡμέτερα καὶ τὰς
ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτισματι ἐμφυσήσεις [Coislina. ἐκφυσ.]
κωμωδῶν, τοῖς γραῖδοις ἀπεικάζεν (cod. p. 273),
αὐτὸς τὸ ἐπιθώμιον πῦρ φυσῶν καὶ ταῖς γνάθοις ἐν-
αστημονῶν. Τὴν αὐτοῦ θεῖαν Ἀθηνᾶν ὁ πᾶνσοφος οὐ-
τος βασιλεὺς οὐκ ἐνενοεῖ, αὐλοῦς ἀναλαθομένην καὶ
αὐλεῖν ἐπιχειροῦσαν [Coisl. ἐπιχειρεῖν]· ἡ δὲ, ὡς πλη-
σίον ὕδατος τὴν ἑαυτῆς ἤσθετο σικάν, καὶ τὰς γνά-
θους κατενόησεν αἰρομένης οὐκ εὐπρεπῶς, ῥίψασα
ὅστιον κατηράτατο τοῖς αὐλοῖς.

Col. 692 A 2. Ἰσοκλέπτων τὸ ἀσελγὲς μυστη-
ρίου προσχήματι. Ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ τοῖς τῶν δαι-
μόνων μυστηρίοις, πόρνοις ἅμα γυναῖξί συγκατιῶν

τοιοῦτος, καὶ φαίνεσθαι μὲν τόσας, ἐρευνημένας δὲ
μὴ τόσας καταλαμβάνεσθαι, μὴ γοητεία τυχόν,
ἀλλὰ ταχυτέτι, φησὶ, τοῦ γρωμένου, ἀποπλα-
νῶντος τὴν αἰσθησιν. Adde scholiasten Montacui-
um, p. 15.

(46) Proverbium hoc vide apud Suidam, ad voces
Ἐκ θυεῖν τρία βλέπεις. Adde *Adagia* Erasmi, iii,
4, 6.

(47) Ms. 575 ὡς ὄνος ἄγριος. Coislina. lectionem
recepit. Vox ἄγριος non aliud est quam glossa vel
forte amanuensis ipsius emendatio qui noscebat,
asinus apud Antronenses adeo grandes, asperus et
pigros, ut inde proverbialiter diceretur, Ἀντρο-
νίος ὄνος.

ἐν τοῖς ἀδύτοις, ἦγε τὰ αἰσθητὰ μυστικά, καὶ, ἅμα
συμφερούμενος καὶ φθειρών, ἐκλεπτε τὸ ἀσελγές,
ὡς δὴ τι [Covisl. ὀητι] θεῖον ἐπιτελών, προπίνων τοῖς
πόρνοις καὶ προπινόμενος ὑπ' αὐτῶν, σχήματι καὶ
προφάσει μυστηρίων ἐναγισμοῦ [ms. 575 ἐναγισμοῦ]
τοιαῦτα ὁ σεμνὸς οὗτος βασιλεὺς καὶ κρείττων ὄνομό-
μενος ἤδονων ἐπετέλει.

Ibid. B 1. Τότε τοίνυν οὐ φαῦλος ἐξὼ τοῦ ἀν-
δρός. Σημειωτέον τὸ ἦθος τοῦ Ἀποστάτου ὡς ἐξά-
γιστον καὶ σεσοθημένον καὶ δαιμονίων (48)· ὁ καὶ
μάντις, οἶμαι, καὶ ἀσφαλῆς φυσιογνώμων ἐθάρταεν
ἄν, εἰπὼν πλήρη δαιμόνων τὸν ἄνδρα, καὶ κακίας
ἀπάσης μεστὴν καταγύγιον· ἐκπέφρασται δὲ πᾶν
οἰκείως, καὶ τῷ Πατρὶ καὶ προφητικῶς ταῦτα διηγό-
ρευται· δείκνυσι γὰρ τοῦτοις ἡμῖν καὶ ἐναργῶς τῷ
λόγῳ παρίστησιν ὅποσον ἡ πείρα διὰ τῶν ἔργων
ἐγνώρισεν τέρας, ὅσον οὐ πρότερον ἢ φύσις ἐγέννη-
σεν, ἀλλόκοτόν τι θηρίον κατὰ τὰς Σούλλας ἐκείνας
καὶ Χιμαίρας [ms. 575, Σκ. καὶ Χιμ.] δεικνύμενον.

Col. 695 B 2. Ὡς οὐκ ἐφορῶντός τιςος τὰ ἡμέ-
τερα. Τοῦτο γὰρ ἐδόξαζεν ἡμῶν τὸ ἀντίπαλον, μηδὲ
μίαν κυβερνήσεως αἰτίαν ἢ θεῶν ἔφορον εἶναι τῶν τῆδε,
ἀλλ' αὐτομάτως τὸ πᾶν οὕτω φέρεσθαι καὶ τῶν εὖ ἢ
κακῶς βιούντων οὐδ' ἦντινα τῆν ἀνταπόδοσιν ἔσεσθαι.

Ibid. C 6. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν τινας ἀσέβων. Ἐκ
τῶν προφητῶν τινας τῶν δοκούντων ὑμῖν, φησὶν,
ἀσέβων λαμβάνω τὸν ἐπιπίσιον· οἷς ἐπισυνάπτει καὶ
τὰς θυσίας καὶ τὰς τελετὰς καὶ τὰ τῆς ἀσεβείας μυσ-
τήρια, καὶ τὰ τοῦτοις ἐχόμενα.

Ibid. 11. Ποῦ Βαβυλῶν. Ταῦτα γὰρ αὐτῷ καὶ ἡ
οἰκουμένη πᾶσα ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐντόμων τε καὶ
σφαγίων (49), καὶ τῶν λοιπῶν ὠνευροπολεῖτο τῷ δυσ-
σεβῆ χειρούμενα.

Col. 696 C 5. Ἡ τὸν ἐμύοντα κατὰ τῆς Ἰα-
κώβ ὑπερηφανίας Θεόν (50). Ἦτοι τὸν ἐμύοντα
κατὰ τὴν Ἰακώβ εἰς τίνα· εἰς τὸν τῆς ὑπεροχῆς καὶ
ὑπεράνω πάντων φαινόμενον Θεόν· ἢ τὸν ἐμύοντα
Θεὸν κατὰ τῆς Ἰακώβ καὶ πίστεως καὶ μεγαλοφροσύ-
νης, ὥσπερ φησὶν ὁ Ἰακώβ· οὐ κατὰ δαιμόνων ὤμνησεν,
ἀλλὰ κατὰ Θεόν· εἰς ὄρκον γὰρ, φησὶν, οὐ δαίμονας
ἐλάμβανεν, ἀλλὰ Θεὸν εὐπεθῶς ὄρκον ἐποιεῖτο, τὸν
ὑπεράνω πάντων καὶ ὄντα (eod. p. 276, 1) καὶ φαινόμε-
νον.

Col. 698 A 7. Ταῦτα Χριστιανοῖς παρὰ σοῦ. D
Ταῦτα ἀνταποδίδως τὰ πείγερα [ms. 575 τὰ ἐπιγ.]
Χριστιανοῖς, ἀνθ' ὧν ἢ δι' ὧν καλῶς ἐτόθησ ἀναρ-
πασθεὶς ὑπ' αὐτῶν, καὶ τῆς ἐνδίκου σφαγῆς λυτρω-
θεὶς.

Ibid. 5. Τότε μὲν δυσανασχετοῦντες. Πρὸς τὸ
« πρότερον » ἀποδέδοται τοῦτο· ἀναλαμβάνει γὰρ ὅτι

(48) Δαιμόνων mss., sine sensu. Emendatio obvia
et non dubia. Supra Gregorius de Juliano ait, τῇ
ψυχῇ δαιμόνων καὶ τοῖς πράγμασι.

(49) Supra jam ἐντομα per vocem σφάγια expo-
sunt. Scholiastes Apollonii Rhodii (ii, 587) : ἐντομα,
τὰ σφάγια, κυρίως τὰ τοῖς νεκροῖς ἐναγισζόμενα.

(50) Clemeneetus in nota ad hunc locum scholion
Basiliū retulit usque ad ἀλλὰ κατὰ Θεόν. Male scripsit
ἔτουν pro ἢ τῶν. Cum autem Basiliū interpretatio

A brabat, et corruptus ipse et corrumpens; atque
libidinis petulantiam occultabat, nempe tanquam
aliquid divinum peragens, seortis praebibens, quae
etiam ipsi vicissim praebebant, sub nefariorum
mysteriorum specie atque obtentu: gravis hic im-
perator, et qui ut voluptatibus superior laudaba-
tur. hujusmodi res gerabat.

Tunc igitur me non malum de hoc viro. Notanda
Apostatae indoles, ut scelestae, et agitata, et demo-
niaca. Quam quidem vates, opinor, certusque phy-
siognomon deprehendisset, plenum daemonibus
virum declarans, omnique nequitia repletum di-
versorium. Exposita sunt maxime proprie et a Pa-
tre propheticæ hæc dicta sunt. Ostendit enim illis
nobis, et manifeste sermone constituit, quale expe-
rientia operibus cognovit monstrum, quale non
prius natura genuit, variis generibus conflata
bellum ostensam velut Scyllæ illæ et Chimære.

Tanquam videlicet nemo esset qui res nostras in-
spiceret. Hoc enim jaectabant adversarii nostri, ne-
que ullam gubernationis causam vel Deum esse
terrestria inspicientem, sed fortuito omnia ita
ferri, atque iis qui honeste vel male vixerent nul-
lam futuram esse retributionem.

Ab indoctorum nostratum quodam. A propheta-
rum quodam, qui indoeti apud vos videntur, ait,
triumphale carmen desumo. Quibus subjungit et
sacrificia, et ceremonias, et impietatis mysteria,
cæteraque hujusmodi.

Ubi Babylon? Hujus atque universi orbis, ex
istis quæ jam diximus immolationibus atque inci-
sionibus, reliquisque aliis, possessionem quasi
somnia sibi promittebat.

Deum qui jurat adversus superbiam Jacob. In
quem adversus Jacob jurantem? In supereminentem
omniaque superantem Deum. Aut jurantem
Deum per Jacob fidem et magnanimitatem, sicut
ait Jacob: non per demones juravit, sed per
Deum. In jusjurandum enim, ait, non demones
accepit, sed Deum religiose jusjurandum fecit, qui
super omnia et est et videtur.

Hæc tu scilicet Christianis. Hæc Christianis præ-
mia persolvis, pro iis aut propter ea quibus pul-
chre servatus es ab ipsis subtractus, et justa nece
liberatus.

Tum nos acre et acerbè ferentes. Ad « prius qui-
dem » hæc referuntur. Repetit enim quod cum sus-

satis sit impedita, D. Clemeneetus conjicit ἐμύοντα
pro ἐμύοντα, qui opitulatur, qui ulciscitur. Sed ni-
hil mutandum, cum manifeste Gregorii sermo ad
hæc verba prophetae Amos spectaret quæ laudat ipse
Clemeneetus: Ὁμνῶναι Κύριος κατὰ τῆς ὑπερηφανίας
Ἰακώβ. Male omnino Basilius interpretatus est, et
eam Gregorio mentem fuisse patet ut significaret,
« Quem alium adiutorem expectare potuimus nisi
Deum illum qui juravit contra superbiam Jacob? »

inveretur atque differretur a Deo sua adversus impios ira, nos aegre ferentes eas emittebamur voces. Dein post multa adjicit: *Ille autem ipse prius... nunc vero, et reliqua.*

Cecidit Bel, contritus est Dagon, palus factus est Saron. Bel, Dagon et Saron, templa et signa et demonum nomina. E Scriptura haec sumpta sunt: ad similitudinem eorum quae hoc temporis evenerunt. A piis enim haec omnia deleta et eversa, et penitus diruta sunt. Deinde adjicit et nostra, et futura praenuntiat, quae et nunc adhuc perspicuntur vel eventientia, vel jam impleta, vel certe futura, ut probe scio: iis enim quae eventu confirmata sunt in futurorum fide confirmatus sum.

Non jam adversus nos festos dies agent. Solemnitates ac festa celebrabunt, gaudentes adversus nos impii inimici, ac legis iniquae decreto a falsa et adulterina doctrina nos excludentes. Prohibebant enim ne Christiani Graecarum litterarum ac doctrinarum participes essent: haec ratione se illud consecuturos arbitantes, ut linguas quoque nostras inhbiberent.

Ignem facifer tuus exstinguat. Ignem gerebat is qui facem tenebat, simul et sacrificiis ignem immittens, et sacra et caeremonias ad aliquod tempus illuminans: posteaque eundem exstinguens, turpia et obscena mysteria in tenebris celebrandi spatium dabit. Ac tum sacerorum antistes meretricia veste indutas turpiter de rebus sacris disserebat. Ideo subjungit: «*Foedas tuas et tenebris plenas noctes cohibe.*»

Aerem sparsit. Proprie singula exprimit: «*Produxit, firmavit, tornavit, sparsit, limites imposuit, traxit, anima donavit, ad suam formam effinxit.*» *Ἐμύρωσε* ad Dei quoque imaginem innuit. *Ἐψύχωσε*, hoc est, animalia rationis expertia, bruta et sentiendi facultate praedita anima donavit. Fluminum tractum atque eursum voce *Ἐἴκυσσε*, *traxit*, significavit. *Ὁρίσσε*, limitem scilicet mari imposuit. *Terminus enim*, inquit, *imposuit, quem non prateribit*¹². Aerem quoque sparsum esse valde proprie dixit: ille enim per universum inane, ut appellatur, fusus ac sparsus est. Aperte autem illud etiam, «*caelum tornavit.*» Quasi in circulo et torno circumductum, sphaerica forma effinctum est. *Firmum solidumque terrae proprium est.* Lumini autem solute et quasi incorporaliter eunti dedit locum subjiciens aere gracili et exsili veli.

Dejice jam Triptolemos tuos. Jam de iis dictum est in oratione in *Theophaniam*, ac de Orpheo

¹² Psal. civ, 9.

(51) Ms. 575 *σκότος*. Scribitur *ὁ σκότος* et τὸ *σκότος*. D. Clemencetus legit *σκότους* juxta plerosque mss. Hox Gregorius, τὸ *σκότος* ἔλυσσε. Est in ejus carminibus locus haud absimilis:

Ἦντων δὲ νύκτες, νυκτὸς ἦντος ἄξιαι.

Ad quae scholastes Doctoris Clarke haec adnotat (Catal. Gaisford. p. 55): *Νύκτες δὲ εἰσι σκότους ἄξιαι αὐτὰ κατὰ τὴν κελύβη καὶ τὰ τῆς ἐκείνου μυστήρια ἑστῆς.*

ἦντικα ἀνεβάλλετο καὶ ἀνοχῆς εἶγετο ἢ κατὰ τῶν ἀπεθῶν ὄρη τῶ Θεοῦ, δυσαναχστεύοντες ἐκείνας ἠφίριμεν τὰς φωνάς· εἶπ' ἐπάγει μετὰ πολλά (col. 700 A 11): Ταῦτα μὲν οὖν πρότερον, νυνὶ δὲ, καὶ τὰ λοιπά.

Col. 701 A 3. *Ἔπεσε Βῆλ, συνετρίβη Δαγῶν, ἔλιη ἐγένετο ὁ Σαρών.* Βῆλ καὶ Δαγῶν καὶ Σαρών, ναοὶ καὶ στήλαι καὶ δαιμόνων ὄνοματα· ἐκ δὲ τῆς Γραφῆς (Isa. xlvj, 1; xxxvii, 9) ἐλήφθη καὶ ταῦτα· καθ' ὁμοίωσιν τῶν κατ' ἐκεῖνο [Coisl. ἐκεῖνου] καιροῦ συμβεβηκότων· ὑπὸ γὰρ τῶν εὐσεβῶν καθήρηται ταῦτα καὶ συνετρίβη, καὶ ἀπωλεία τελεία παραδέδοται· εἶτα ἐπιφέρει καὶ τὰ ἡμέτερα καὶ προφητεῦσι τὰ μέλλοντα, ἃ καὶ νῦν εἶτι καθορᾶται γινόμενα καὶ γεγονότα ἤδη, καὶ γενησόμενα εὖ οἶδα· τοῖς τελεθεῖσι γὰρ βεβαίως ἔχω [Coisl. ἔχων] καὶ τὰ ἐσόμενα.

Ibid. C 2. *Θὺκ ἔτι πανηγύρουνσι κατ' ἡμῶν.* Πανηγύρεις τελέσουσι καὶ ἑορτάς, ἐπιχαίροντες ἡμῶν οἱ ἐχθραίνοντες ἀπεθεῖς, νόμου ἀνόμου ἀποκλείσαντες τῆς κισθῆλου καὶ ἀδοκίμου παιδείσεως· ἀπεῖρξαν γὰρ Χριστιανούς παιδείας Ἑλληνικῆς καὶ σοφίας μεταλαμβάνειν, καὶ τὰς γλώττας ἡμῶν ἀπογράττειν κἄν τοῦτο κακούργως οἴμενοι.

Col. 704 A 6. *Σθεσάτω τὸ πῦρ ὁ θαδοῦχος.* Ἐπυρροφρεῖ οὗτος ὁ θαδοῦχος, ὁμοῦ τὰς τε θυσίας ὀλοκαυτῶν καὶ φωτίζων ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰς τελετάς· εἶτα κατασθενῶν ἐδίδου καιρὸν ἐν σκότῳ τὰ αἰσχροῦ τῶν μυστηρίων τελεῖσθαι. Πορνικῆν δὲ στολὴν ὁ ἱεροφάντης ἐνδιδυσκόμενος αἰσχροῦς ἱερουργεῖ· δὴ ἐπιφέρει· «*Ἐπίσχος σου τὰς αἰσχροῦς καὶ σκότους (51) γερούσας νύκτας.*»

Ibid. B 12. *Ἔσπειρεν ἀέρα.* Οἰκειῶς ἕκαστον ἀποδοῖωσιν· «*ὑπὸστῆσατο, ἤδρασεν, ἐγύρωσεν, ἔσπειρεν, ὤρισεν, εἴλκυσεν, ἐψύχωσεν, ἐμύρωσεν.*» διὰ μὲν γὰρ τοῦ «*ἐμύρωσεν*» τὸ κατ' εἰκόνα δηλῶν διὰ δὲ τοῦ «*ἐψύχωσε*» τὸ ζωτικὸν λογικὸν τε καὶ [ms. 575, ζωτικὸν τε λόγ. καὶ] νοερὸν καὶ τὸ ἄλογον μέρος τῆς ψυχῆς· διὰ τοῦ «*εἴλκυσσε*» τὴν ὀλκὴν καὶ τὴν τῶν ποταμῶν φορὰν· τὸ δὲ «*ὤρισεν*» ἐμφρατικὸν ἐστὶ τοῦ διορισμοῦ τῆς θαλάσσης. *Ὁρίων γὰρ, φησὶν, ἔθου ὃ αὐτὸ παραλείσεται (Psal. cxi, 9).* Ἐσπάρθαι δὲ καὶ τὸν ἀέρα εἰκότως εἶπε· κέχυται γὰρ καὶ διέσπαρται παντὶ λεγομένῳ κενῷ οἴκειον δὲ καὶ τὸ «*ἐγύρωσεν*» οὐρανοῦ· ὡς ἐν γύρῳ γὰρ καὶ τόρῳ περιγαγῶν (52) σφαιρικῶς ἐτεκτῆνατο· τὸ δ' ἔδραον καὶ στερεὸν ἴδιον (col. p. 276, 2) γῆς· τῷ φωτὶ δὲ λελυμένως καὶ οἶον ἀνωμάτως ἴοντι δέδωκε γύραν ὑποστῆσας ἐπιβατεῦσιν ἀέρι ἀραιῷ [ms. 575 εὐρεῖ] καὶ λεπτῷ.

Ibid. C 3. *Κατάβαλέ σου τοὺς Τριπτολέμους.* Εἴρηται περὶ τούτων ἐν τῷ εἰς τὰ Θεοζάνια λόγῳ (55)

(52) Hic voce *περιαγαγῶν* explicatur verbum *γυροῦν*: alias vice versa. Cum enim Gregorius in alio sermone divisset (or. 54, nunc 28), τίς περιήγαγεν οὐρανοῦ; Basilidus haec observat: *Ἴσον ἐστὶ τῷ ἐγύρωσεν, κυκλωτερῆ καὶ σφαιροειδῆ εἰργάσατο· ἢ γὰρ περὶ κύκλον σημαίνει· ἢ τὴν περιφορὰν τοῦ κυκλοφοροῦντος τοῦτου σώματος ὑπολήπτειν.*

(55) In Basilii scholiis ad sermonem *εἰς τὰ Θεοζάνια* (orat. 58), nihil de Triptolemo inveniri

καὶ περὶ Ὀρφέως δεδῆλωται μοι ἐν ἄλλοις (51), καὶ ἔν ταῖς φερομέναις ἱστορίαις (53) πλατύτερον εὐρήσεις.

Ibid. C II. Οὐκ ἔτι φθέγγεται δεῦρος. Τὴν ἐν Δωδώνῃ λέγει δεῦρον (56) φεγγόμενῃν καὶ ἄλλον, καὶ ληρούσαν τὰ τῆς πλάνης μαντεύματα. Λέθηται δὲ τὸν ἐν Δελφοῖς (57) φησι τρίποδα, καὶ *Ἡθόλιαν* τὴν ἐν Δῆλῳ (58). Πληρουμένην δὲ εἶπε, καθότι μυθεύονται, ἀπὸ τινος χάσματος πνεύματος ἀναφερομένου, ἰερείαν τινα ὑπερβαίνουσιν κάτωθεν διὰ τῶν μυρίων ἐπισπνεῖσθαι, καὶ πληροῦσθαι μαντικῶν ληρημάτων, καὶ τοὺς λεγομένους ἐνεσθῆεν ἀπλοεσπίσειν χρησμούς. Περὶ δὲ τῶν ἐξῆς λέλεκται ἐν ἄλλοις (59). Πλὴν καὶ ταῦτα πάντα σεσιγημένα φησί.

Col. 703 A 5. Καὶ Προσϋμνῷ τῷ καλῷ θεῷ [Coisl. Θεῷ] παθαινόμενος. Τοῦτέστι πάσχων, καὶ τῷ ὄρατῳ Προσϋμνῷ συμφοιρούμενος· ὁ δὲ Πρῶτος, ἕνομα κύριον ἀτελείας καὶ ἀκολασίας τοῦ τοιοῦτου θεοῦ ὑπορχὸς ὢν καὶ ἐρώμενος (60). Θεροσίτην δὲ Ὀλύμπιον τὸν Ἡραϊστον αἰνίττεται, ἀπεικάζων τῷ καταγέλᾳτῳ καὶ αἰσχίστῳ Θεροσίτῃ τῷ Ὀμηρικῷ.

Ibid. B 5. Τὸν Κερδῶον καὶ τὸν Λόγιον. Τὸν Ἐρμῆν λέγει, ἀπὸ τοῦ λόγου Λόγιον καλῶν, ἀπὸ δὲ γε τοῦ κέρδους καὶ τῶν κλεμμάτων Κερδῶον· ἐπεὶ δὲ καὶ μοιχὸς ἔάλω καθ' Ὀμηρον, δεσμοῖς ἀφούτοις ὑπ' Ἄραων σὺν Ἀφροδίτῃ πεδηθεὶς, αὐτὸς μὲν Ἐναγώνιος ἦν, θεοὶ δ' ὄρωντες ἀσθέστῳ καταχρόντο γέλωτι (61)· ἀλλ' ἐγὼ, φησί [Coisl. φασί. Greg. ibid.], συγκαλύπτω μὲν τοὺς ἐφθαλμοὺς αἰδούμενος τῷ [ms. 573, ὄφθ. τῷ] αἰσχίστῳ τούτῳ θεάματι (62).

Ibid. 6. Σὺ δὲ μοι προσκύνει τὸ σύντονον τε τοῦ Λόγου καὶ τὸ Σακέλιον. Τοῦ Ἐρμού καὶ ταῦτα ὡς δὲ δῆθεν σεμνὰ φράζει καὶ τὸ τοῦ λόγου δὲ κε-

est, nec etiam ubinam de eo loqui potuisset non video. In sermone *eis ta' agni phōta* (orat. 39), qui apud quosdam eis τὰ Θεοφάνια inscribitur, Gregorius, ut in presenti loco, κελσὸς τινος καὶ Τριπολέμουσ αἰτ; sed Basiliius nihil in hunc locum adnotavit. Expositionem forte ab ipsius expositione diversam innuit; quod tamen verò simile non est.

(54) Quem locum innuat non video. Oratio in *Epiphaniam* locum Basilio dederat ut quædam de Orpheo diceret ('Ὀρφέως τελεταὶ καὶ μυστήρια, verba sunt Gregorii orat. 58), sed dicere noluit; quædam etiam adnotare potuisset in hæc verba primæ *Steliteucia*: Ὀρφέως παρίτω μετὰ τῆς κισθάρας καὶ τῆς πάντα ἐλκρούσης ὄψης. At nihil occurrit, in mss. saltem quibus utor.

(55) Exempli gratia, in Nonni *Collectione historiarum* (Συναγωγῆ ἱστοριῶν) l. 1, c. 77.

(56) Gregorius in *carmine* 29:

Καταλίη, Δέσην τε, δεῦρος μαντεύματα κείσθω.
Codex doctoris Clarke scholium in hunc locum exhibet valde mutilum (*Catalog. ms. Clarke*, p. 48), quod nihil mutans edidit Gaisford. Illud juvat hic emendatius attexere: Δωδώνη πόλις ἐστὶ περὶ τὴν Ἠπειρον· ἐν ταύτῃ ἦν δεῦρος ἐν ἧ Ζεὺς ἐπισπνέειν ἐλέγετο, καὶ μαντεῖαν τοῖς χηρῆσσι δίδόναι ἐξ αὐτῆς τῆς δεῦρος. . . ἐφθρούμενα· Ὀμηρος δὲ (*Iliad.* xvi, 234), Σάλλοι, φησὶν, σὶ τῆς Δωδώνης δεῦρος μάνταις, ὑποχσ. [forte ὑποφύτας] τὸ ἔθνος προσαγορεύων· πούτους δὲ χαμαιεύνας φησὶ καὶ ἀνιπέτοπδας, θῷ

ostensum est mihi in aliis, atque in iis quæ historicè dicuntur, fusius invenies

Non jam querculus loquitur. Quereum in Dodone dicit, vocalem et erroris oracula eloquentem. *Lebetem* vero in Delphis ait tripodem; et *Pythiam* Delicam vatem. Impletam vocat, ut fabulantur, quod, spiritu ex quodam hiatu prorumpente, illa vates supergrediebatur, et quasi ab innumeris spirantibus implebatur propheticis ineptiis, quas deinde ut oracula proferebat. De cæteris jam alias dictum est, etsi potius esset, ait, silentio omnia premere.

Deus in pulchri Proshymni amorem propensus. Scilicet patiens et formoso Proshymno turpiter abusus. Proshymnus, nomen proprium est. Petulantie ac libidinis istius Dei minister erat et amasius. Thersitem autem Olympium Vulcanum innuit, eum comparans cum ridiculo et turpissimo apud Homerum Thersite.

Lucrium tuum et Logium. Mercurium dicit, Logium a *Λόγου* (sermone) vocans, et a *κέρδους* (lucro) et *furtis* Lucrium. Cum autem mæchus deprehensus est, juxta Homerum, ineluctabilibus vinculis a Marte cum Venere illigatus, ipse quidem in manifesto scelere esset, diique videntes caehimnos immanes sustulerunt. Sed ego, ait, oculos obtego turpissimi hujus spectaculi pudore.

Tibi vero per me sane liceat sermonis contentionem et sacculum. Hæc quoque ad Mercurium spectant. Quasi decora eloquitur, et orationis gravitatem

[forte τῷ θεῷ] ἀνακείμενος· ἔνθα καὶ γυναῖκας ἔλεγον ἐμφορομένηας προλέγειν καὶ μαντεύσθαι, καὶ ταύτας οἶον τοὺς ἱερεῖς ἀγνευσούσας φασί

(57) Errat Basiliius, at Nonnus (*Hist. Collect.* ii, 2 infra) recte scripsit. Voce *ἑέθη* Gregorius non tripodem Delphicam intelligit, sed vas illud æreum quod statua flagellabat. Van Dalen in famigerato suo *De oraculis* tractatu (c. 9) loca nonnulla colligit quæ ad Dodonas fabulas spectant. At videnda in primis *Dissertatio* in qua præsides de Broxses de hoc oraculo fuse agit (*Acad. des B. L.* 1. XXXV). Adde Claverium *De oraculis* (p. 9). Nescio an jam alieni sit animadversum, Suidam ea quæ in *Δωδώνῃ* disserit, ex Nonno exseripsisse, et imperatricem Eudoxiam ex eodem fonte hausisse in *Vitalario* (p. 187), eum de lebetem agit.

(58) Iterum erravit Basiliius, at iterum recte Nonnus (*Hist.* ii, 15). *Pythiam* Delphicam, non *Delicam* intelligit Gregorius.

(59) Ubinam loci, nescio, si de sui ipsius scholiis loquitur; at deficiente Basilio vide Nonnum (ii, 14 sqq.)

(60) De Proshymni turpi historia vide Clementem Alexandrinum, *Protrept.* p. 22, Arnob. v, p. 174.

(61) Errore singulari hic Basiliius Mercurium pro Marte, et Martem pro Vulcano ponit.

(62) Non videtur Basiliius mentem Gregorii cepisse, qui hic statuarum Mercurii habitum cæcænenam intelligit, quas videre pudet.

contentionemque confert eum sacculo furtorum A
receptaculo, qui et ipse videlicet adorabatur.

Et Isides, et Attides, et Mendesii dii. Egyptii et isti dii, de quibus jam dictum est. Attamen Priapus quidem deus habebatur et ipse, turpiter depictus, inguen seu veretrum erectum habens ingentis magnitudinis. Hermaphroditus vero duplicem, ut illi narrant, sortitus est naturam, virilem scilicet et femineam, utramque libidinem agens, sicut et Tiresiam ferunt. Attis vero et Osiris, ille quidem virilibus partibus truncatus est, eaque quae feminarum sunt patiens cultus est: Osiris autem, postquam toto corpore laceratus ac de medio sublatus fuit, Deus existimatus est.

Audite orationem viri non mediocriter in ejusmodi rebus cruditi. De semetipso dicit, non se simpliciter laudans, verum magis suasorio ac non ingrato dicendi genere. Constueverunt enim rhetores in suasorio genere de semetipsis sublimer loqui, ut magis libenter consilium excipiatur. Neque enim eo, qui suadet, humiliter loquente, facile quispiam cohortationem accipiat. Unde igitur tanta mihi contigerit doctrina? Ex iis, ait, atque illis.

Illud vero magnum ne omnino quidem peccasse, aut certe non gravissime. Postquam autem se dixisse sentit « supra naturae modum » protinus quasi seipsum corrigens adiecit: « aut certe non gravissime. » Nemo enim prorsus peccato caret. Nam supra humane naturae modum, ait, absque peccato esse Deus constituit. Forsan suspicari posset quodammodo et illud, humane naturae esse dicere peccati expertem esse, et si hoc culpae immine, ut ita dicam, quasi humane naturae proprium peccatum. Quid igitur dicemus? Ex iis que acciderunt speculari. Neque enim malum est natura, neque ad peccatum creata est, sed ad incorruptionem. Si et quavis ratione virtute et illud naturae adesset, quod igitur potestatem habuit accipere, habuit quodammodo et illud, non constituite Deo, transgressione autem ad perniciem irrepente atque omni vi atque ope nitente, serpentis artifi-

(65) Voce τὸ σύντονον manifeste alludit Gregorius ad eandem statuas. Verba τοῦ λόγου, quae Basilio placent, mihi invenuste dicta videntur. Sic distinguendum erit, ut intentio et etiam intonatio oratoris pateat, ὃ δὲ μοι προσκάνει τὸ σύντονον — τοῦ λόγου — καὶ τὸ σακέλλιον. At mihi persuadere non possum, Gregorium, qui semper stylo excelso utitur, ad haec faecete dicta descendisse ut auditorum risus moveret. Scripserit tantum τὸ σύντονον, καὶ τὸ σακέλλιον, ἔν τῳ μόνῳ αἰδέσειμον. Ultima verba jungo cum σακέλλιον in editis subsequentis periodi pars sunt, ut sine sensu. Σακέλλιον hoc (ὁ θησαυρὸς τῶν σὺλῶν vel τῶν σὺλων, sed potius σὺλῶν) crumena est quam in multis monumentis Mercurius mano gerit.

(64) Quid sint Ἀττιδες, dii Egyptii, non video. Textus Gregorii habet, αἱ τε Ἰσιδες καὶ οἱ Μενδησσοὶ θεοὶ καὶ οἱ Ἀττιδες. Et sine dubio hic restituendum Ἀπιδες.

χρησθένον καὶ σύντονον ἐπισυνάπτει, καὶ τὸ τῶν σὺλῶν [Coisl. σὺλων] τὸν θησαυρὸν σακέλλιον, ὡς καὶ αὐτοῦ [Coisl. ὡς αὐτ.] τάχα προσκονουμένου (65).

Ibid. 8. Αἱ τε Ἰσιδες καὶ Ἀττιδες (64) καὶ Μενδησσοὶ. Αἰγύπτιοι καὶ οὗτοι θεοὶ, περὶ ὧν ἐλέχθη (65). Πλὴν Πρίαπος μὲν θεὸς ἐνομήσθη καὶ αὐτὸς, αἰσχρὸς καὶ γραφόμενος τὸ ἐπίσειον [Coisl. ἐπέσειον], ἤτοι τὸ αἰδοῖον, ἐκκρεμὲς ἔχων ὅτι μέγιστον [Coisl. ὅτι καὶ μεγ.]. Ἐρμαφρόδιτος δὲ διετήν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἔλαχε φύσιν, ἄρβενός τε καὶ θηλείας, ἐκατέρωθεν ἀσελγαίνων, ὡς περ καὶ τὸν Τειρεσίαν ἱστοροῦσιν. Ἀττις δὲ [Coisl. τε] καὶ Ὀσιρις (66), ὁ μὲν τὰ αἰδοῖα ἀποκέκοπται, καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν ἀφῆρηται, τὰ γυναικῶν δὲ πάσχων ἐτιμήθη. Ὀσιρις δὲ διεσπάσθη, καὶ ἀνάρπαστος γεγονώς, θεὸς ἐνομήσθη.

Ibid. 9. Ἀκούσατε λόγον ἀνδρὸς οὐ μετρίως τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένου. Περὶ ἑαυτοῦ λέγει, οὐχ ἀπλῶς ἑαυτὸν ἐπαινῶν, ἀλλὰ βήτορικώτερον εἶρηται καὶ ἀνεπαχθῶς· νόμος γὰρ βήτορων ἐν συμβουλευτικῷ (cod. p. 277) εἶδει καὶ ἑαυτὸν τινα ἐπαινεῖν, εὐπαράδεκτον ποιοῦντα τὴν συμβουλήν· οὐδὲ γὰρ ἂν μετριολογούντος τοῦ συμβουλευόντος εὐχερῶς ἂν δέξαιτο τις τὴν προτροπήν (67). Πόθεν οὖν τὸ τῆς τοιαύτης παιδεύσεως [ms. 575 τῆς παιδ.] μοι περίεστιν; ἐκ τῶνδε, φησί, καὶ τῶνδε.

Ibid. 12. Μέγα μὲν τὸ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν τυχεῖν ἁμαρτόντας ἢ μὴ τὰ μέγιστα. Ἐπειδὴ γὰρ ἤσθητο τὸ « ὑπὲρ τὴν φύσιν » εἰρηκῶς, αὐτίκα πρὸς διόρθωσιν ἤλθεν ἐπενεγκῶν « ἢ μὴ τὰ μέγιστα »· οὐδεὶς γὰρ ἀναμάρτητος· ὑπὲρ γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ ἀναμάρτητον, φησὶν, ἔταξεν [ms. 575 ἀναμ. ἔτ.] ὁ θεός. Ὑποπτουθεῖη δ' ἂν πως καὶ τοῦτο, ἀνθρωπίνης φύσεως εἶνα· λέγειν τὸ ἁμαρτητικὸν [Coisl. λέγ. τὸ ἀναμάρτητον]· καὶ, εἰ τοῦτο ἀνεύθυνον πως, ὡς ἀνθρωπίνης φύσεως ἴδιον ἡ ἁμαρτία· τί οὖν ἐροῦμεν; ἀπὸ τοῦ συμβαίνοντος τοῦτο σκοπεῖσθαι· οὐ γὰρ κακὸν ἢ φύσις, οὐδ' ἐπὶ ἁμαρτία ἐκτίσται [Coisl. ἐροῦμεν· ἐκτίσται], ἀλλ' ἐπὶ ἀφρασίᾳ· εἰ καὶ πως δυνάμει καὶ τοῦτο τῇ φύσει παρῆν, ὃ τοίνυν δύναιεν εἶχε λαβεῖν, εἶχε, εἶχε πως καὶ τοῦτο οὐ τάξαντος τοῦ Θεοῦ, τῇ παραβάσει δὲ παραιοφθαρείσσης, καὶ εἰς ἐνέργειαν ἐλθούσης, ὅπως ἀπάτη διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ λαλήσαντος, τῆς ἁμαρτίας. Διὰ [Coisl. διὰ]

(65) Apud Nonnum, exempli gratia. Si de iis locutus est Basilius, locus non occurrit.

(66) De Atti et Osiride Basilius intelligit haec Gregorii verba, τοὺς ὑπὸ μανίας περιεκομμένους ἢ διεσπαρμένους θεούς· Nonnus (n 29) διεσπαρμένους θεούς de Baccelo Zagraeo a Titanis caso, quod admitti potest; et περιεκομμένους θεούς de Gigantibus quos dii vicerunt et deturbarunt. Mala est haec posterior interpretatio; verba enim ὑπὸ μανίας περιχ. nonnisi de Attide possunt intelligi.

(67) Coislin. οὐδὲ γ. ἂν μετριολογούντος εὐχερῶς ἂν δέξαιτο τὴν πρ. Præstat lectio ms. 575, quam secutus sum. Addidi ἂν ante δέξαιτο. Repetitio conjunctionis ἂν, quam habet codex Coislinianus, omnino suaderem ut in textu Gregorii recipiatur: non raro occurrit tam in prosaico quam in metrico sermone.

τὸ ἀποθετικὸς ἦδη τὰς λέγεται τὸν Θεὸν γραφικῶν ἁ χαρακτῆρι, τὸν οὕτω τὸν ἀνθρώπων πλάσαντα καὶ τοῦτου δεκτικὸν ἐργασάμενον.

Col. 708 A 2 Δεύτερον δὲ ὡς [Coisl. δεύτ. ὡς] ἐμοὶ δοκεῖ. Πρώτου [ms. 575 Πρώτος] τεθέντος τοῦ μὴ ἀμαρτεῖν ἢ μὴ μέγα, δεύτερον ἔπεται τὸ παιδευσάντας καὶ παιδευθέντας, εἶτα ἀνέσεως ἐπιτυγχόντας, ἐν αἰσθηταῖς ἀεὶ καὶ μνήμῃ τῆς παιδευσεως εἶναι, καὶ μὴ ἀμαρτεῖν πάλιν, ἀλλ' ἀποφυγεῖν μάλιστα δευτέρα ἐκ δευτέρας, φησὶ, κακίας καὶ ἀμαρτίας.

Col. 709 A 4. Μηδὲ τὸν παρόντι καιρὸν ἐπαλωμεν. Τοῦτέστι, μὴ ταῖς ἐπινικίαις ἡμῶν [ms. 575 ὑμῶν] πανηγύρεσι καὶ εὐωχίαις ταῖς εἰρημέναις ἐπαλωμεν τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐπαίρειν καὶ μεγαλύνειν αὐτάς πλέον ἢ χρῆ Ἑλληνικοῖς τιον θεοῖσι καὶ καλλωπισμοῖς· μηδὲ κρότοις καὶ μέθαις (68) ἐπαίρωμεν τὸν καιρὸν· οὐ γὰρ ἄξιόν ἐστι τιμᾶν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἡμέτερα τοῦτοις τῶν πανηγύρεων· ἀτιμία γὰρ, ἀλλ' οὐ τιμῆ, τὰ οὕτω τελούμενα.

Ibid. C 5. Εἰ καὶ ἐρχήσασθαι δεῖ σε. Τὴν Ἡρωδιᾶδος ἔρχησιν παραιτεῖται, ἧς ἔργον, φησὶ, Βαπτιστοῦ θάνατος· τὴν δὲ τοῦ Δαυὶδ [ms. 575 δᾶδ] καὶ ἐπικρίνει, μὴ ἀτιμάζον, ἐπὶ τῇ καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ, ἣν καὶ τῆς εὐκνήτου καὶ πολυστρόφου τῆς κατὰ Θεὸν πορείας μυστήριον ἡγεῖται ἀλληγορῶν, καὶ δίδωσι τοῦτοις νοεῖν οὐκ ἀπόδηλον εἶναι καὶ τὴν ἐν ἑορταῖς καὶ εὐφροσύναις καὶ πανηγύρεσι θεαῖς διάχυσιν ψυχῆς εὐσεβοῦς, δοξαζομένου Θεοῦ, καὶ τῇ οἰκονομίᾳ (cod. p. 277) Χριστοῦ καὶ ταῖς τῶν ἁγίων μνηταῖς ἐλλαμπρονομένης [Coisl. μνήμαις ἐλλαμπρομένης]. Ἐνθεν, οἶμαι, οὐκ ἀποβέβληται, παρακωλύρηται δὲ πως, καὶ ὡς εὐτεβὲς [Coisl. καὶ εὐς.] λελογίσται ἡ τῶν ἀγμάτων ὑμνοφῶν, ποικίλως σὺν ἡδονῇ στρεφομένης [Coisl. στρεφομένης, ms. 575 στρεφομένοις] τοῖς βυθμοῖς τῆς ὥδης, ὡς καὶ χεῖρας εὐρύθμους νομάσθαι τε καὶ πῶδας, καὶ ὅλον πως συνδιατίθεσθαι τῷ μέλει τὸ σῶμα ἀκαταγνώστως.

Col. 712 A 14. Μηδὲν κατέγνωμεν. Τοῦτέστι μὴ τῶν πράξεων ὧν κατέγνωμεν, ὡς βιαιῶν καὶ τυραννικῶν, τὰ αὐτὰ (69) τῶν πράξεων ἐκείνων διαπραξώμεθα.

Ibid. B 7. Μητὸνυρ θελήσωμεν τὴν ἐργὴν μετρηθῆναι. Ὅσον ἀντιστῆναι καὶ ἀντιμετρηταί τὴν ἐργὴν καὶ τὰς τιμωρίας· μὴ τοῖνον θελήσωμεν ἀντιδοῦναι κακὰ ἀντὶ κακῶν, καὶ οἶα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πεπύθησθαι ποιῆσαι εἰς αὐτοῦς· ἄξιως γὰρ οὐ δυνήσομεθα κολᾶσαι (70). Ἐπεὶ οὖν τὸ πᾶν εἰσπράξασθαι οὐ δυνατὸν, τὸ πᾶν σύγχωρήσομεν.

(68) Gregorius supra (col. 708 C 12) μηδὲ κόμοις καὶ μέθαις, et fontasse Basilus, κρότοις scripsit ut synonymum voci κόμοις, nam οἱ κρότοι, strepitus, plausus, convivia comitantur. Κομάζειν, inquit ad hunc locum scholiastes Montaentii, ἐστὶ μετὰ μέθης αἰσχροῦς ἕδειν· κόμος δὲ τὸ ὄνομα. Basilus ad vocem κομάσσει quam in alia oratione (orat. 45) Gregorius adhibuit, hæc adnotat: Κομάσσει, κόμος (ms 575, p. 105, 2) καὶ τὸ παίγνιον, καὶ ὁ ἔπαινος, ἐξ οὗ καὶ ἐγκωμιον εἴρηται, καὶ ἡ μέθη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ μέθης ἀσέλγεια. Διαστέλλει καὶ ὁ Ἀπόστο-

cius per illum qui in ipso locutus erat, peccato. Propter eventum jam constituisse dicitur Deum graphico caractere, qui ita hominem ellinxerit atque hujus capacem effecerit.

Proximum autem, ut mihi videtur. Postquam primum positus est minime peccare, vel certe non graviter, secundum est, si cum peccato admissio castigati, ac postea indulgentius habiti, in disciplina semper sensu et memoria hæreant, nec rursus indulgeant peccato, secundaque verbera ob secundam, ut ait, iniquitatem secundumque peccatum fugiant.

Ne præsens tempus extollamus. Id est, ne festis, solemnitatibus atque unguentis, ut modo dixit, adeo exsultemus ut ea extollamus et magnificemus ultra quod decet, sicut in quibusdam Græcorum ritibus et pompis. Neque plausibus et ebrietatibus tempus extollamus. Non enim decet divina nostraque istis solemnitatibus venerari. Nam quæ ita fiunt dedecus sunt, non vero decus.

Quod si te etiam saltare oportet. Herodiadis saltationem exprobat, quæ Baptiste, ait, necem attulit. Davidis vero incessionem probat, non indecoram, ob aræ requiem, quam quidem incessionis Deo gratæ agilitatem et volubilitatem mystice figurare censet: atque hoc ipsis intelligendum præbet, minime abjiciendam atque improbandam in festis ac divinis celebritatibus animi diffusionem et modulatum agitationem, atque ob Dei gloriam ejusque sanctorum celebritates corpore cum animo tripudiantem. Unde, opinor, non improbatur, sed quodammodo licitus est, et ut pius habetur anticorinis hymnorumque cantus, et voces cum voluptate varie rhythmis modulate, manusque et pedes certa quadam numerorum moderatione agitati, ac totum denique corpus quadam inflexione non vituperabili ad cantum compositum.

Ne quæ prius reprehendamus. Hoc est, ne quæ illis objiciebamus, ut tetra et tyrannica, eadem in eos usurpemus.

Proinde ne iram metiri in animum inducamus. Nempe remetiri et compensare iram et pœnas. Ne igitur in animum inducamus mala pro malis recipere, et quæ a Græcis passi sumus, ea in eos facere. Dignum enim pœnam sumere nequiremus. Verum quoniam pœnas omnes ab ipsis exposcere non possumus, pœnas omnes ipsis remittamus.

λος (Rom. xiii, 15): μὴ κόμοις καὶ μέθαις· καὶ Θεόκριτος (Idyll. iii, 1): Κομάσσει πρὸς τὴν Ἀμφυβυλίαν, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ πορνείᾳ πορεύεσθαι.

(69) Ex his patet legendum in textu Gregorii, μὴ ὧν κατέγνωμεν ταῦτὰ πράξωμεν, pro ταῦτα.

(70) Hic manens est textus scholiastis Montaentii: Ἐάσωμεν οὖν... ετρα κολάζεσθαι τοὺς ἐχθροὺς τῶ συνεῶντι πληττομένους, κατὰ τὴν τραγῳδίαν· ἡ σύνεσις γὰρ ἀπόλλυσι τὸν θεινὰ ἐργασμένων. Videtur legendum, ἐάσωμεν οὖν σύμμετρα κολάζεσθαι.

Qui cum per ea quae passus est. Qui quidem A Christus Deusque noster, victis per ea quae passus est persecutoribus, eo nomine multo magis superavit, quod cum multis partibus majorem adversus eos iram ostendere posset, hoc tamen non modo non fecit, verum etiam pro singulari quadam benignitate, proipsis Patrem precatus est ne hoc iis crimini daret.

Mitto divina et nostra. Quae a Deo et a divinis scriptoribus de suppliciis istos hic manentibus, accepimus, ait, mitto dicere et praetereo. At tu ad tuos Graecorum sermones venias, quibus poetae et philosophi delectantur; qui quidem igneos quosdam fluvios ad improborum cruciatum tradiderunt, Pyriphlegetontes, et Coerytes, et Acherontes (plurali scilicet numero sic quodammodo appellatos); per quos quidem fluvios apud vos poetae ac philosophi improbitatem eruciant. Et Tantulum duplici poena laborantem aiunt, inter aquas stantem usque ad os et barbam. At cum senex, ut Homerus ait, corpus demittit bibendi cupidissimus, protinus paludem, in qua demersus stabat, demon exsiccet. Tityum vero super multa plethra recubentem (lanta enim corporis erat magnitudo), et ab avibus jecore dilacerato semperque vorato, cum semper renascitur, narrat fabula. Atque Ixionem rotae magno impetu versatae devinctum et cum ea in orbem volutum. Hi sunt qui inferorum suppliciis addicti sunt. Quamvis vero impiissimum istum Julianum manent? Multo graviora illis, ait, perpetietur et eo magis lugebit, quo magis improbitate praestat: quando quidem poenae atque cruciatus pro modo eorum, quae quisque scelerate fecit, tribuuntur.

Hoc tibi pro pede sit munus. Narratum est quomodo Ulysses, Ilio revertens, multis objectus fuerit periculis, atque vicesimo anno domum redierit, pauperi similis, omnibusque ignotus. Arcumque experiri simulans quo Penelope, procos suos eludens, per securium foramina sagittare jubebat. Istis parum proficientibus, ipse intendit arcum, telo ad destinatum misso, Antinoum procorum primum transigit, opportune percussum: ad quem dejectum haec verba dixit: Hoc tibi pro pede sit munus. Pedem vero bovis inuit, quo a mensa arrepto conjectoque supplicem Ulyssem male multaverat. His quoque usus est adversus istum homicidam Idolianum (sic enim eum nomi-

(71) Τὸς Πυριφλεγέθοντάς σου καὶ τοὺς Κοκυτούς καὶ τοὺς Ἀχέρωντας, ait emphatice Gregorius.

(72) Ms. 575. πέλθρα. Alteram lectionem elegi quam habet Homerus (*Od.* xi, 576):

Καὶ Τιτυὸν εἶδον, Γολίης ἐρικυδέος υἱὸν,
Κείμενον ἐν εὐπέδῳ· ὃ δ' ἔνικα κείτο πέλεθρα·
Γ' ὕπερ δέ μιν ἐκάτερον παρημένον ἦπαρ ἔκειεν.

Scholias tes ms. doctoris Clarke (*Catal. Gaisford.* p. 55), qui cum Nonno conferri potest, de Tityo no-

Ibid. 45. "Ὁς εἰς πέπεινθε. "Ὅστις Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐφ' οἷς πέπεινθε τὸ εὐδόκιμον καὶ αἰνετὸν εἰς νίκην ἔχων, πολλῶ πλέον νενίκηκεν, ἐφ' οἷς, ὡς Θεὸς δυνατὸς ὢν πολλαπλάσιον εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθαι τὴν ὀργήν. τοῦτο οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ ὑπερεύχεται τῷ Πατρὶ μὴ στήναι αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, φιλικανθρωπίαν ὑπερβολῆ.

Col. 714 B 9. Ἐὼ τῷ Θεῷ καὶ τὰ ἡμέτερα. "Ὅσα ἐκ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἔχομεν Γραφῶν περὶ τῶν ἐκείθεν δικαιοτηρίων, ἐὼ, φησὶ, καὶ καταλιμπάνωταῦτα· ἐπὶ δὲ τοὺς σοὺς ἐλθὲ τῶν Ἑλλήνων λόγους, οἷς ἀρέσκονται ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι, οἱ [*Coisl.* οἶον] ποταμοὺς πυρὸς εἰς κόλασιν ἐκτιθέασι, Πυριφλεγέθοντας, Κοκυτούς τε καὶ Ἀχέρωντας, πληθυντικῶς (71) οὕτω πως εἰρημένους· οἷσισι τοιούτοις κολάζουσι [*ms.* 575, οἷσισι κολ.] ποταμοῖς οἱ παρ' ὑμῖν [*Coisl.* ἡμῖν] ποιητὰ καὶ φιλόσοφοι τὴν κακίαν. Καὶ Τάνταλον δὴψη ψατὶ (*ibid.*) κολαζόμενον [*Coisl.* δὴψη κολ.] ἐφ' ὕδατος ἐστηκότα μέχρι στόματος καὶ γενείου. "Ὀμηρος (*Odyss.* xi). ἀλλ' ὅτε, φησὶν, ὁ γέρον κύφειε πύειν μενεαίων, καταζήγαγε [*Coisl.* κατεζήγ.] δαίμων, ξηραίνων τὴν ἐν ἧ ἔσθηκε λίμνην. Τιτυὸν δὲ ἐπὶ πολλὰ κείμενον (72) πέλεθρα (τοσοῦτος γὰρ ἦν τὸ σῶμα), ὄρνισι τὸ ἦπαρ κειρόμενόν τε καὶ ἀεὶ ἐσθόμενον, εἰ καὶ ἀεὶ πληρούμενον [*ms.* 575 ἐσθ. καὶ μὴ πληρ.], ὁ μῦθος φησὶ· Ἰξίονα δὲ βολιζόμενον τροχῷ συνδεόμενον καὶ συγκακλούμενον (73) καὶ οὐτὸ μὲν οἱ τῶν ἐν ἄδου κολαστηρίων ἔξωμένους· οὐτὸς δὲ ὁ ἐξάγιτος Ἰουλιανὸς τίμων; πολὺ, φησὶ, χαλεπωτέρων τούτων καὶ πείσεται καὶ οἰμώξεται, ὅσῳ καὶ πονηρία [*forte* πονηρία] διήνεγκεν· ἐπεὶ καὶ αἱ τίσεις καὶ ἀντιδόσεις κατὰ τὸ μέτρον νέμονται τῶν ἡμαρτημένων.

Col. 716 A 5. Τοῦτό τοι ἀντὶ ποδὸς ξεινήϊον. Εἴρηται ὡς Ὀδυσσεὺς ὑποστρέφων Ἰλιθὲν πολλοῖς περιπέπτωκε (*cod.* p 278) κινδύνους, καὶ εἰκοστῷ [*Coisl.* περιπεπτοκῶς κινδ. εἰκ.] ἔπει ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐφθασεν οἴκῳ, πτωχῶ ἥμοιος, μηδὲ γνωρίζόμενος ὑπὸ τινος, καὶ προφάσει δοκιμῆς τὸ τέξον λαμβάνει, ἦντιν Ἠγηλόβη, τοὺς ἑαυτοῦς [*Coisl.* ἑαυτοῦς] ἐξάπατῶσα μνηστήρας, τοξεύειν κατὰ τῶν ὀπίων τῶν παλέκτων διεκλεύετο· τῶν δὲ ἠπορηκότων, οὗτος ἐντείνει μὲν τὸ τέξον, καὶ τοῦ σκοποῦ τυχόν, λοιπὸν ἐπὶ Ἀντίνοον τὸν πρῶτον βάλλει τῶν μνηστήρων, κακρίως πληξάς, πρὸς ὃν καὶ τοῦτ' ἐπὶ ἔπος (*Odyss.* xxi, 290) ἐπιφθέγγεται πείοντα, Ἄντ' ἐπὸδός, λέγων, τοῦτ' σοὶ τὸ ξένιον [*Coisl.* ξένιον] (74)· πόδα

tam scripsit quae sic incipit: Κολάζετε δὲ ἐν ἄδῃ Τιτύς. Lege κολάζεται δὲ ἐν ἄδῃ Τιτύς.

(73) Vide eundem scholiasten (p. 44) in hunc Gregorii versum (*carum.* 8, *De anima,* vers. 58):

Ἰξίονος κύκλιον ἀλιτροτάειο...

(74) Μνημονικὸν ἀμάρτημα. Eunnaeus Ctesippum, non Antinoum alloquitur. Lapsus est etiam scholiastes Montacutii. In proverbium cesserat hoc hemistichium: Τοῦτό σοι ἀντὶ ποδὸς ξεινήϊον.

δὲ λέγει [Coisl. πῶδα λέγ.] βολῆς, ὄντινα προσαυτοῦντι τῷ Ὀδυσσεὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης λαθῶν καὶ ἐπιβρίβιας κακῶς διέθρηκε· κέχρηται δὲ τούτῳ κατὰ τοῦ παλαμναίου Εἰδωλιανῶ (75) (οὗτω γὰρ αὐτὸν καλεῖν οἰκείωτερον) ἄνω ὦν ὁμῶς κέχρηται καὶ ἀπανθρόπῳ Χριστιανῶς, εἰ καὶ τῷ κωδῶν τῆς δοκούσης ἐπιεικείας τὴν Ἀραβικὴν τῆς μανίας λύκον (76) ὑπέκρουπεν [ms. 575 ἀπέκρ.], ἤλυστε δὲ εἶπεν ἀντὶ τοῦ βέλτιστε καὶ καλῆ, σαρκαζῶν προσαιπεῖν δὲ αὐτὸν ἔφη τοῖς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τῶν Ἑλληνικῶν ποιημάτων καὶ συγγραμμάτων αἱ κομμοσικαὶ (77) αὐτὰ λέξεσι γνωρίζονται.

A nari magis proprium erat) pro ea qua in Christianos usus est crudelitate, etsi simulatae mansuetudinis vellere Arabicum furoris lupam absconderit. Λώσσε, id est optime, praeclearis per irrisionem compellat, propterea ipsum verbis allocutus, quoniam huiusmodi dictiones ex ethnicis carminibus ac monumentis desumptas esse constat.

Ibid. 12. Νεληϊῶνος καταβάτας [ms. 575, καταβή.] Λιθιοπίας. Πέτραι ὑψηλαὶ καὶ ἀπότομοί εἰσιν ὑπερβῆν Λιθιοπίας, ἐξ ὧν καταβήγγονται ὁ Νεῖλος καὶ καταβήει· δούπη δὲ καὶ ἔγω πολλῶν προσαρασόμενος ταῖς πέτραις ὄνομα τῇ τόπῳ Καταδούπου, [Coisl. κατὰ δούπων] ἀφῆκεν. Ὡσπερ δὲ ἀδύνατον [Coisl. ὄσπ. ἀδύν.] τούτων κατασχεῖν τὸν βῶτον, οὔτω, φησὶν, ἀμύχανον καὶ τὰς Χριστιανῶν γλώσσας. πῶδῃσαι, τοῦ μὴ τὰ ὑμέτερα διελέγχειν στηλιτευούσας.

Cataractae Nili ab Aethiopia. Petrae sunt altissimae et praeruptae supra Aethiopiae montana, e quibus prosilit et defluit Nilus: atque non sine ingenti doupe, id est sonitu ac fragore petris aliditur, unde etiam huic loco Cataduparum nomen inditum est. Sicut igitur impossibile est illarum profluentes aquas coeercere, sic, ut ait, Christianorum linguae vincula injici, res vestras insectanti ac proscindenti fieri non potest.

Ibid. B. Ταῦτα Βασίλειος καὶ Γρηγόριος. Κοινωνοιεῖται κἀναυθῶα τὰ ἑαυτοῦ τοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, οὗς, φησὶν, εἰδῶς ὁμονοοῦντας καὶ ἀντιδοξοῦντάς σοι, « τὴν Κυκλώπειον ἐτίμας τιμὴν, καὶ τελευταίους ἐταμίεου τῷ κινδύνῳ, καὶ δῶρον ἐπινίκιον ἐπένοεις τοῖς θαίμασιν, εἴ σε ἀπὸ τῆς Πελοπόδος ὑπέδεξάμεθα [ms. 575, ἐδεξ.] ἐπανήκοντα. » Κυκλώπειον δὲ τιμὴν τίνα λέγει; Ὀδυσσεύς, καθ' Ὅμηρον (Odys. 1x), ἔτι περισσοῦμένης αὐτῷ τῆς νῆος καί τιων ἐταίρων, εἰς νῆσον καταρεῖ Κυκλώπων. Καὶ δὴ τῆς νῆος ἀποβῆς ἄνευσι πρὸς τὴν νῆσον, εἴ τινας ἀνθρώπων εὔροι κατοικοῦντας. Ὁ δὲ σπηλαίῳ κενῷ περιτυχῶν, καὶ τίνα σημεῖα ἐνοικοῦντων εὐρηκῶς, ἔμενε τοὺς οἰκήτορας· ἦλθε δὲ τις ἀνὴρ ὑπὲρ ἀνδρα· οὐδὲ γὰρ ἐφώκει, φησὶν Ὅμηρος (Odys. 1x, 190), ἀνδρῶσι τοφάγω. Κύκλωψ οὗτος ἦν, ὄνομα Πολύφημος, ἠρέματα καὶ νέμων καὶ εἰσελαύνων ἦδη ἐν τῷ σπηλαίῳ· ὁ δὲ τοῦτον καὶ τοὺς ἐταίρους ἰδὼν, τίνας εἶεν ἠρώτα· Ὀδυσσεύς δὲ καταλέγει τὰ τε ἄλλα καὶ τὸ ὄνομα (cod. p. 278, 2), Ὡστὶν ἑαυτὸν παρονομάζων· εἶτα σὺν τε βῶο τῶν ἐταίρων μάρψας τε καὶ συντρίβιας, δεῖπνον, φησὶν (Hom. l. c. 289), ἑαυτῷ ποιεῖται. Δείπας, φησὶν Ὀδυσσεύς σὺν αὐτῶν δεξιούτα, ὅν ἐν ἀκτῶν φέρων ἔκει, καὶ, λόγοις ἐκμαυλισσόμενος, ἔξενιον ἐπέζητει· ὁ δὲ πύματον ἔφη (Odys. 1x, 569) τὸν Ὡστὶν κατέδεσθαι, « Τούτῳ τοι ξεινήτων » ἐπειπόν (αὕτη σὺν ἡ Κυκλώπειος εἴρηται χάρις)· ὃν ἐν ὑστέρῳ τῷ σὺν τὰς φρένας θαμασθέντα ἐτίπαστο Ὀδυσσεύς, ὑβλάμοῦ ἀλαώσας τε καὶ ἀποστερέβας.

Hæc tibi Basilius et Gregorius. Hic propria cum Magni Basilii operibus conjungit, quos, ait, cum noveris concordēs ac tibi adversarios, « Cyclopiico honore afficiebas, postremosque ad periculum reservabas, ac fortasse tanquam triumphale quoddam ingens et magnificum munus demonibus excogitabas, si te a Perside redeuntē excepissent. » Quinam autem Cyclopiicus hic honor est? Ulysses, ut Homerus prodidit, adhuc salvata ipsi nave et nonnullis amicis, in Cyclopium insulam appulit. Cumque e navi descendisset ac per insulam oberraret, si quos incolae inveniret, in antrum quoddam incidit, illique signa quaedam incolarum nactus, incolae expectabat. Venit autem vir quidam inusitatae magnitudinis. Neque enim, ut Homeri verbis utar, similis erat viro frumentum edenti. Cyclops porro hic erat, nomine Polyphemus, armenta pasceus eaque jam in antrum reducens. Qui, viso Ulyssē ejusque sociis, quinam essent rogabat. Ulysses autem, eum alia, tum nomen quoque summa exponit, Neminem scilicet seipsum nuncupans. Tum vero ille duos ex ipsis simul arreptos contrivit, eorumque corporibus, ut ait, sibi cœnam paravit. Perterritus igitur Ulysses vino, quod secum in utre detulerat, eum delinit, ac verbis mulcet, munusque hospitale ab eo requirit. Ille vero dixit postremum Neminem earnestum iri: « Hoc, inquit, tibi hospitale munus (hæc igitur Cyclopiæ dicitur gratia.) » Quem vero, cum demum Ulysses ipsius mentem vino concussisset, oculis orbavit atque ita pœnas sumpsit.

Ibid. C I. Οὐ γὰρ ἀρσινέστεροι τῶν νεανίκαων ἐκείνων. Τῶν τριῶν λέγει παίδων, καὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, καὶ τῶν ἑπτὰ Μακκαβαίων σὺν μητρὶ

Neque enim adolescentibus illis ignaviores sumus. Tres dicit pueros, et Danielem prophetam, et septem Machabæos cum matre ac pontifice peri-

(75) Vide supra ad col. 604 A 14.
 (76) Basilus forsān animum intendebat ad hunc locum Matthæi (vi, 15): Προσεχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἐσθιουσὲ δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες. Quod vero similis videbitur si attendatur, nonnullos antiquos Patres in suis exemplaribus κωδίκαις habuisse pro ἐνδύμασι (vide Pte. in Matth.

loc. cit.). Ad eundem locum eodem verbo utitur Gregorius in hoc versa carminis 17 contra falsos episcopos, vers. 58: Τὸ κῶδιον παρὰ τὸν λόγον βίβησε.
 (77) Coisl. κομμοσικαί. Gregorius verbo λῶσσε ridere voluit Julianum Atticus lepores affecitantes. Vox est priscais auctoibus Atticis satis usitata et apud sophistas frequentissima.

culis sese objicientes, eosque qui te imperante A strenuum animam praestiterunt; ex quibus alter, cum Deorum tuorum matri contumeliam intulisset, atque ipsius aram dirupisset et evertisset, tanquam reus vocatus est, ut victor autem ad interrogationem ingressus est, ac cum majori fiducia et libertate egressus est. Periculum enim quem non vicit magis eum confirmat. « Alter vero toto corpore *δορκαλίσι* dilaceratus » [id est caprea nervis ac loris. Quos autem esse narrant Arethusium Marcum, beatumque Eusebium Samosatensem. Et reliqua animadversione digna, quomodo irrideatur atque ludibrio vertatur impiorum furor patientia piorum, et parva omnia dira, et maxima dices, ad excelsam magnamque animae paratam elationem.

Hæc oratio Porphyrii mendacis. Iste Porphyrius adversus fidem nostram scripsit, et de Græcorum dogmatibus, tanquam divinis et admirandis, verba faciens, multas nugas atque excogitationes condidit; tanquam ipse esset qui cælum et terram creasset atque constituisset; nec tantummodo de rebus in sensus, sed etiam in intelligentiam cadentibus multa insolenter blateravit.

Aut etiam prae Misopogone. Cum Julianus Antiochiam venisset, adversus Persas cum exercitu profectus, Antiochenes cum alia ipsius, tum barbam etiam cavillis incesserunt, ut ipse opinabatur, profundam et hirsutam, et sacerdotalem, ob quam tamen ipse magnopere sibi placebat. Illi autem oblique eum ut Apostatam irridebant, barbamque conviciis incessabant. Adversus quos Misopogonem illum scripsit et Antioelicum; namque et illum libello titulum inscripsit. Fucatum ipsi orationis propositum. Laudans enim vituperat, et parum curare simulans, ut philosophus videlicet, omnino ira vincitur, vehementius invehens, eosque qui ipsum irriserant, oratione tanquam morsu corripuens. Nudat enim oratione quæ animo volebat, et contumelias profert, atque in Christum fidem probris afficit; neque quisquam aliud in hac oratione manifestius ac luculentius animadvertere poterit. Multa enim probra, tanquam Antiochenis civitati congrua, in ipsum conjicit, Libanio huic operi conscribendo collaborante. In quo et

(78) Scholiastes Montacuti ait: *Δορκαλίδες βοργανά* εἰσι *κολαστικά*, et forte flagella ex pelle dorcardis confecta. Supra Basilius vocem *μάστιξι* voce *δορκαλίσι* exponit; at vero simile videtur ex enarrationis consuetudine *δορκαλίδες* etiam ungues ferreos fuisse, ut putavit Budæus. Cf. *Thesaurum Græcum* Stephani. Ἡ *δορκάς* est vel capreolus, vel dama, vel *gazel* apud Arabes (Vide Coray in *Theophr.*, p. 192; Camus in *Aristot.*). Philo, Carpathensis episcopus, in *Enarratione Cantici cantic.*, (p. 62) dorcardis nomini Græco etymologiam sic assignat: *Δορκάς ὄξυθερκές* ἐστὶ ζῷον· διὸ καὶ φερωνόμως κέκληται *δορκάς*. Et alibi (p. 210): *Δορκάς ὄξυθερκές* καὶ ὄξει τῷ ὀρώμῳ τῷ ζῷόν ἐστιν. Reponendum puto ὄξυ pro ὄξει. Psellus in *Paraphrasi in Canticum* (c. II, n. 9) ad hanc etymologiam animam

καὶ ἱερῆι συγκινδυνευστάντων, καὶ τῶν « Ἐπὶ σοῦ νεανιουσαμένων, ὧν ὁ μὲν τὴν μητέρα τῶν σῶν θεῶν καθυβρίσας πῶς καὶ τὸν βωμὸν διασπείρας, » καὶ διασκορπίσας, προσεκλήθη [ms. 575 διασκ. προσεκκ.] μὲν ὡς κατάκριτος [ms. 575, ὡς κριτός], εἰσήλθε δὲ πρὸς τὴν ἐρωτήσιν καὶ ἐξέτασιν νικηφόρος, ἐξήλθε δὲ πλείονος τῆς παύρησίας· ἡ πείρα γὰρ εὐθαρτέτερον ἐργάζεται τὸν οὐχ ἡττημένον. « Ὁ δὲ πᾶν τὸ σῶμα *δορκαλίσι* καταξανθείς, » τοῦτέστι *δορκαδὸς* νεύροις ἢ λώροις (78). Τοῦτους δὲ φασὶν εἶναι τὸν τε Ἀρεθούσιον Μάκρον, καὶ τὸν μακαρίτην Εὐσέβιον Σαμοσάτων (79). Καὶ τὰ λοιπὰ ἄξια σημειώσεως, ὅπως γελᾶται καὶ καταπαίζεται μανία ἀσεθῶν καρτερίᾳ τῶν εὐσεθῶν, καὶ μικρὰ πάντα τὰ δεινὰ, καὶ τὰ μέγιστα εἴποις (80), πρὸς ὑψηλὸν καὶ μέγα τὸ τῆς ψυχῆς κεκτημένον ἀνάστημα.

Col. 717 B 1. *Τῶν Πορφυρίου ψευδισμάτων.* Οὗτος ὁ Πορφύριος κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἔγραψε, καὶ περὶ *δογμάτων* Ἑλληνικῶν ὡς περὶ θεῶν διεξιῶν [Coisl. δεξιῶν], συνέταξε λήρους καὶ φάσματα, ὡς αὐτὸς καὶ κτίσας καὶ τάξας οὐρανὸν καὶ γῆν, καὶ τὰ ἐν αἰσθήσει πάντα, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ περὶ νοητῶν καταφραζάμενος [Coisl. καταφραστουόμενος].

Ibid. 5. Ἡ τοῦ Μισοπόγωνος. Ἡνίκα γὰρ ἐν Ἀντιοχείᾳ γέγονεν Ἰουλιανὸς ἐπὶ Πέρσας στρατεύων, ἀπέσκηψαν εἰς αὐτὸν Ἀντιοχεῖς τὰ τε [Coisl. τὰ τ'] ἄλλα καὶ τὸν πώγωνα, ὡς αὐτὸς ἔρετο, τὸν βαθὺν καὶ κατεσκληρότα καὶ ἰσρατικὸν [Coisl. ἰσρατικὴν], ἐφ' οἷς αὐτὸς καὶ [Coisl. ἐφ' οἷς καὶ] μέγα ἐφρόνει· οἱ δὲ πλαγίως καὶ ὡς ἀποστάτην [Coisl. καὶ ἀποστασίαν] ἐπιτωθάζοντες καὶ τὸν πώγωνα ἐλοιδοροῦν· πρὸς οὓς τὸν Μισοπόγωνα τοῦτον γράφει, ἦτοι Ἀντιοχικόν· καὶ τοῦτο γὰρ προσεπιγράφει. Ἐσχημάτισται δὲ αὐτῷ τὰ τῆς ὑποθέσεως· ἐπαινῶν γὰρ ψέγει, καὶ δοκῶν ἀφροντιστεῖν, ὡς δῆθεν φιλοσοφῶν, πάνυ νικᾶται τῇ ὀργῇ, σφοδρότερον ἐπεξιῶν καὶ δάκνων τῷ λόγῳ τοῦς ἀκώφοντας· ἀπογυμνοὶ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ πᾶ ἐν τῷ νῷ, καὶ τὰς ὕβρεις προφέρει (81), καὶ τὴν εἰς Χριστὸν προσονοιδίξει· πίστιν [Misopog. p. 557 C]· ἄ τις καὶ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ κατὶδοὶ σαφέστερον τε καὶ διεξοδικώτερον· πολλὰ γὰρ στίγματα, ὡς προσόντα τῇ (Cod. p. 279) Ἀντιοχέων πόλει, ἐνέστιξεν ἐαυτῷ, Λιβανίου συμπεπονηκότος τῇ συγγραφῇ· ἐν ᾧ καὶ μεγάλη [Coisl. μέγα] ἐπεκόουπασεν Ἰουλιανὸς προστι-

intendi cum ait:

Ἡ δὲ *δορκάς* σοι τροπικῶς τὸν βλέποντα ση-
μαίνει.

Οὕτω γὰρ βλέπειν ἀφρονεῖ πάντων τὰς καρδίας. Pro οὕτω scribendum forte οὕτος: et sic legatbat Zino, qui in sua interpretatione Latina nam ipse scripsit. *Etymologicum magnum*, non nisi forma magnum, eandem etymologiam agnoscat.

(79) Et ea fuit sententia Eliæ Cretenensis. Vide Clemenceti notam.

(80) Fositan eītes scriperat. Supra Coisl. πάντα τῶν δεινῶν, quod forte praestat.

(81) Gallice, ad verbum: *il profère des injures.* Petrus Alexandrinus apud Theodoretum (*Hist. Eccl.* IV, 22, p. 178 A): Κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ παρθέμων ὕβρεις ἅς ἡ γλώσσα προφέρει οὐκ ἀνέχεται.

θαῖς μηδὲ πόσις ἀποπειῆσαι, ὡς οὐκ ἀπλήστως δῆθεν Ἀ
χρόμενος ταῖς τροφαῖς.

Col. 720 A 5. *Ἡράκλειος δὲ στηλῆαι ἐν Γαδεί-*
ροις ἐστῆσιν, ἐν ἑκατέραις, ὡς φασιν, ἡπειροῖς, Εὐ-
ρώπῃ τε καὶ Λιβύῃ.

Ibid. 7. *Κινουμένην. Κινῆται ἤδη, καὶ κινεῖται*
ἔτι, καὶ κινηθήσεται ἔτι καὶ ἔτι, ὧ μακαριώτατε καὶ
προφητικώτατε ἄνερ, εἴπερ εὖ τε καὶ καλῶς ἀπεφρί-
θασας, καὶ συνοδεύει τῷ παντὶ χρόνῳ λάλος εἰκὼν
καὶ στηλῆ, τὰ τε [Coisl. τὰ τ'] ἐκείνου στηλιτεύουσα
καὶ δημοσιεύουσα εἴσηχ καὶ τῆς ἀσεθείας τὰ δόγματα,
καὶ τὰ σὰ κατορθώματα καὶ τῆς εὐσεβοῦς Χριστιαν-
ῶν πίστεως παιδεύουσα ἱερά τε καὶ θεῖα διδά-
γματα.

Τέλος. Μηδεὶς τῶν ἐντυγχανόντων ἐπιτιμᾶτω εἰ
καὶ τινα τῶν μὴ λίαν ἀταρῶν σημειώσεως ἔτυχε τῆς
παρ' ἡμῶν, ὡς δῆθεν ἐρμηνείας δεῖσθαι καὶ σαφηνείας
εἰς δῆλωσιν τῶν ὑποκειμένων ἐνομιῶν· ἐμέλητος γὰρ
ἡμῖν οὐ τῶν ῥητῶν μόνον τὴν ἐγκειρομένον εἰς
φῶς, κατὰ τὸ δυνατόν, ἄγειν νοῦν, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς
τινα τῶν παραδόξων καὶ θαύματος ἀξίων σημειωθ-
εῖσαι, πρὸς δὲ, καὶ τοῦ Ἀποστάτου τὴ κακότηθός τε καὶ
τῶν κακούργημάτων τὸ ἐν ταῖς μηχαναῖς ποικίλον,
ἔτι δὲ [ms. 575 ἔτι τε] καὶ τὴν ὀμότητα καὶ ἀπανθρω-
πίαν αὐτοῦ τε ἅμα καὶ τῶν ταῖς εἰδώλοις προσετηκό-
των, καὶ τὴν παράδοξον αὐθις κατέλυσιν τοῦ τυράν-
νου οὕτω (82), θάπτον ἢ βουλής εἶχεν, αὐτοῖς εἰδώλοις
καὶ δαίμοσι καὶ προσκνηταῖς αὐτῶν [Coisl. αὐτοῖς] C
ἀλλισίου· μάλιστα δὲ πάντων, τὸ τῆς ἀνασκευῆς (85)
ἀμφίχρον, καὶ πολύχρον τῶν [Coisl. τῶν τ'] ἐπιχειρη-
μάτων, καὶ ἐργασιῶν τὸ πλοῦσιον καὶ μετ' ἰσχύος
εὐπρόσοδον, καὶ τῶν ἐνθυμημάτων δὲ τὸ ὀριμῷ τε καὶ
ἐν βλάβει συνεστραμμένον (84) καὶ ἄφυκτον, ὡς αὐτὸν
ταῖς αὐτοῦ (85) πεπεδηθῆσαι τε καὶ περιτρίψεσθαι,
καὶ μηδ' ἀναπιεῖν συγχωρεῖσθαι τὴν ἄβλιον, ἀγγόνη
λόγων τῶν αὐτοῦ σφιγγόμενον τε καὶ συμπιγόμενον,
ἔπερ καὶ ἄμαχον εἰς ἀντίρρῆσιν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ
δή γε καὶ τοῦτο γὰρ ἐν ἀπάσῃ τῇ τοιαύτῃ πραγματείᾳ
ἡμῖν ἐσπουδάσθη, καὶ τῶν μικρὰ βλεπόντων, καὶ
γάλακτος, ἀλλ' οὐ στερεῆς τῶν λόγων τροφῆς δεομέ-

magnifice de se jactat Julianus, illudque etiam
tanquam præclarum aliquid addit, nunquam se
cruditate laborasse, quod scilicet cibus ad saturita-
tem minime uteretur.

Hercule columnæ. Gadibus stabant in utroque,
ut ferunt, continenti, Europa scilicet et Libya.

Quin motu prædita. Motu jam prædita fuit, nunc
adhuc prædita est, et semper prædita erit in futu-
rum, o felicissime et propheticissime vir, recte et
optime vaticinatus es, et in omni tempore stabit et
loquetur hæc imago et columna, que istius pro-
bra et impia dogmata proscribet ac publicabit, nec-
non et egregia tua facinora, pieque Christiano-
rum fidei sanctam divinamque doctrinam conspi-
cuam reddet.

Finis. Nemo nobis crimini det, si nonnulla non
obscuriora a nobis signata sunt, tanquam iis inter-
pretatione ac elucidatione opus esset ad sensus
absconditos manifestandos. Namque dedimus ope-
ram non modo ad dictorum mentem abscon-
ditam, juxta vires nostras, in lucem profere-
ndam, sed etiam ad notanda quecumque admira-
tione digna erant. Præterea ostendimus et Apo-
statae perversitatem, et in sceleribus excoGITANDIS
varietatem, atque etiam crudelitatem et inhumanita-
tem tum ejus, tum eorum qui idola colebant, et
miram insuper tyranni perniciem sic... celerius
quam voluntatis habebat, ipsis idolis et demonibus
et eorum cultoribus adveniente. Præsertim ante
omnia orationis vim inexpugnabilem, innumeram-
que argumentorum varietatem, auream operis
ubertatem, mistamque cum robore facilitatem, et
sententias acerrime et altissime condensatas in-
fractasque adeo, ut impium istum irretitum ever-
sumque non respirare sinat, et tanquam verborum
suorum funiculo constrictum atque strangulatum
teneat; non enim quidquam habet quod refutandi
causa respondeat. Imo illud etiam in omni hoc ne-
gotio a nobis curatum est, scilicet eorum que parva
speculantur, et lacte, non vero solida sermonum
cesca egent, utilitatem intellexi. Ideoque omnino

(82) Sic (P 279) membrana lacera est in ms. 575.

(85) Ἀνασκευῆ, *refutatio*. De hac voce et sequen-
tibus, que ad artem dialecticam pertinent, vide
Lexicon technologicum Ernestii.

(84) Gregorius in oratione funebri de Basilio
Magno (orat. 45, olim 20) : Ὡς ῥῶον εἶναι τοὺς λα-
θυρήνοους διεξέλεθ' ἢ τὰς ἐκείνου τῶν λόγων ἄρκυς
διαφυγεῖν. Labyrinthus, inquit scholasticus noster
[ms. 575, p. 21, 2] σπῆλαιον ἦν ἢ οἰκοδόμημα ἀδιεξέ-
δευτον ἐν τῇ Κρήτῃ, ἐν ᾧ ὁ Μινώταυρος· καὶ ἐν Αἰ-
γύπτῳ δὲ ἄλλος τῆ ποικίλις τοῦ ἔργου δυσδιεξέλιγος.
Alius, ad hæc verba Gregorii (or. 28, olim 54) Λα-
θύρινθος Κρητικὸς· Ἐστὶ γὰρ καὶ ἕτερος ἐν Αἰ-
γύπτῳ ὁ δὲ Κρητικὸς οὗτος· χοχλιῶδες τι καὶ δυσ-
διεξέδευτον κατεσκευάσται ἄνθρω, ἐν ᾧ τὴν μυθικὴν,
Μινώταυρον θύνα, καὶ πολλοὺς λυμαινόμενον τοὺς
εἰσιόντας (constructio deficit. Supplenda forte vox
λέγουσι, μυθεύονται, vel quid simile), συνέβαινε
πάντας τῆ τε δυσκολίᾳ τοῦ ἄντρου αὐτοῖς περι-
πέπτοντας, καὶ πολλάκις κατὰ τὴ αὐτὸ γινόμενος

σημεῖον, καὶ τῆ μετ' ἰσχύος ὀρμη διαφθεῖρεσθαι τοῦ
θηρίου, ἕως θησεῦς. Ἀριόνης ὑποθεμένης, μίτω
ἐφαλόμενος ἑαυτὸν, ἐκείνον τε καταλαβὼν ἀνείλεν, καὶ
ἀπλάνως καὶ ἀλωθῆτως τῆ ἀνακηρύσει αὐθις τοῦ
μίτου διεξῆλθε· μυθεύεται δὲ τοῦτον ἐκ μίσεως ταύ-
ρου Πασιφάη γεννηθῆναι τῇ τοῦ Μίνως. Φησὶ δὲ τὸ
Αἰγυπτίου Ἡρόδοτος (II, 148) τὰ τε ἄλλα μείζονα λό-
γου εἶναι, καὶ τὰ ὑπὸ γῆν, οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὰ ὑπὲρ
γῆν καὶ ὀρώμενα· αἳ τε γὰρ ἔξοδοι διὰ τῶν στεγῶν
ἦσαν, καὶ οἱ ἐλιγμοὶ τῶν αὐλῶν ποικίλοι ὄντες θαύμα
μυρίον παρεῖχον ἐξ αὐλῆς εἰς τὰ οἰκῆματα διεξιοῦσι,
καὶ ἐκ τῶν οἰκημάτων εἰς τὰς παστάδας, εἰς στέγας
τε ἄλλας ἐκ τῶν παστάδων· οὗτος δὲ ὑπὸ δώδεκα βασι-
λέων τὴν ἀρχὴν Αἰγύπτου ἐνσπύσθαι διανεμαμένον,
δόξαν αὐτοῖς, καὶ τοῦτο ὁμοῦ κατεσκευάσθαι λέ-
γεται.

(85) Ms. Reg. αὐτοῖς, Coisl. αὐτοῦ. Scripsi αὐ-
τοῦ. De hac mutatione vide epistolam criticam D.
Bast. (p. 212) ubi agit de pronomibus αὐτῆς,
αὐτοῦ, cum juxta ponunt r.

solidam et virilem devorans et conterens escam digereusque non destitit, ne verborum explanatio negligenteretur. Et periodorum latius promissarum, necens et contrahens, breviorum et lucidiorum, ut quam maxime terminum disposui, ut nihil virilium et ad contemplationem sublimium laederetur, et illi communi et delicata et consueti sensus interpretatione adjuvantur. Nonnulla punctis technice distincti.

πομπένων], καὶ οὗτοι τῷ κοινῷ τε καὶ ἀπαλῷ καὶ εὐθεῖ καὶ συνήθει τῆς ἐρμηνείας ὠφελοῦντο· τινὰ δὲ καὶ περὶ στοιχείων τεχνικῶς ὑπέσημνήσαμεν.

νων, συνεῖδον τὴν ὠφέλειαν. Διὸ καὶ τὴν πάνυ [ms. 575, τὴν οὐ πάνυ] στερεὰν καὶ ἀνδρώδη καταμασώμενος [Coisl. καταμασώμ.] καὶ καταλαβαίνων τροφὴν καὶ καταπραΰνόμενος οὐ διελιπον, ὡς μηδὲ λέξεων ἐξηγήσεως καταφρονῆσαι· καὶ τῶν διὰ μακροῦ δὲ ἀποδιδόμενων περιόδων, συνείρων καὶ συνάγων, ἐπιτομώτερον καὶ σαφέστερον, ὡς οἶόν τε, τὸν σκοπὸν ἐξεθέμην (cod. 279, 2)· ὅπως, μηδενὸς τῶν ἀνδρῶν τινος καὶ ὑψηλῶν εἰς θεωρίαν βλαπτομένου [Coisl. βλα-

BASILII SELEUCIENSIS

COGNOMENTO MINIMI

SCHOLIA IN GREGORII ENCOMIUM HERONIS PHILOSOPHI *

(BOISSONADE, *Notices des ms.* XI, n, 151. — Vide *Monitum* ad Scholia ejusdem Basilii ad *Steleutica* *κοινὰ* *Julianum*.)

Hieronymus in libro *De scriptoribus ecclesiasticis* hic agi contendit de Maximo Cynico ejus conversio falsa simulataque virtutes fugum Gregorio primum fecerant; Heronisque nomen falso ab amanuensi positum. Hieronymi sententiam amplexi sunt Billius et Clemencet. Satis sit observare vix concipi posse quomodo Elias Cretensis et Basilius de hac nominum permutatione omnino siluerint, quos tamen latere non potuit. Omnes praeterea mss. codices in Heronis nomine consentiunt. En Basilii verba ad orationem Gregorii *Contra Maximum philosophum* initio (oral. olim 28, nunc 26) cod. p. 198, 1: Μάξιμός τις, κυνικός φιλόσοφος, προσοικειωθείς τῷ Πατρὶ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἴσα καὶ ἀδελφῷ τιμηθεὶς τε καὶ ἀσμενέστατα προσδεχθεὶς, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἀποστάς θῆθεν λατρείας τῆς τε κυνικῆς ἀναιδείας, κατηχεῖται καὶ ἀπολούεται τὰ τῆς πλάνης αἵματι· καὶ Χριστιανὸς γεγενῆς, ὁμοδίατος λοιπὸν ἐχηρημάτισε τῷ μεγάλῳ· εἶτα μεταβαλὼν, ἐπανίσταται καὶ καθυλακτεῖ κατὰ τοῦ εὐεργέτου, καὶ τὴν θρόνον ὑφαρπάξει, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν διαφερομένων οὐ τῇ πίστει μᾶλλον ἢ τῷ θρόνῳ. Διὸ καὶ μικρὸν ὑποχωρήσας τοῦ θρόνου, καὶ ἐν ἀγρῷ τινὶ ἡσυχάσας, ἔπειτα ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τιμῶν ἀρετῆν εἰδότην κληθεὶς, μὴ φερόντων τὴν ἀλλοτριώσιν, ἐπίστη, καὶ τοῦτον προσφωνεῖ τὸν λόγον.

* Oratio olim XXIII, nunc XXV.

BASILII MINIMI SCHOLIA

IN GREGORII ORATIONEM

DE HERONE PHILOSOPHO.

Hic cynicus quidem philosophus erat, patria B Alexandrinus, nobilis et nobili genere natus: imo martyrio insignitus, postquam detestatus cynismum, nostram fidem praetulit, nostrarumque viarum sanctissimam atque utilissimam ingressus est. Cum autem Ariana haeresis vigeret, ac magnus Athanasius extremum vitae diem clausisset, beatissimus autem Petrus, qui ei successerat, expulsus fuisset, ac Lucius thronum arripuisset, atrocissimamque adversus orthodoxos persecutionem excitasset, hic philosophus propterea quod veritatem intrepido animo assereret, privatus magistratusque sive privatim sive palam

Καὶ (cod. 575, p. 128, 2) οὕτως (1), Κυνικός φιλόσοφος ὢν, Ἀλεξανδρεὺς τὸ γένος, εὐγενῆς καὶ ἐξ εὐγενῶν (2) ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐκ μαρτύριου, βδελυξάμενος τὸν κυνισμόν, αἰρεῖται τὰ ἡμέτερα, καὶ τῶν ἡμετέρων προτιμᾷ τῶν ὁδῶν τὴν εὐσεβεστέραν καὶ λυσitelεστέραν· καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἀρειανικῆς αἰρέσεως, μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Ἀθανασίου κόμηνσιν, Πέτρου τοῦ μακαριωτάτου, μετὰ τοῦτον προβεβλημένου, ἐξεθρόνους, καὶ Λουκίου τὸν θρόνον ἀρπάσαντος (5), καὶ διωγμὸν μέγαν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων κεινηγῶτος, ζήλω κινηθεὶς ὁ φιλόσοφος οὗτος παρῆρησιάζεται τὴν ἀλήθειαν νοουθετῶν, διδά-

(1) Voce καὶ Basilius Heronem philosophum a Maximo distinguit.

(2) Gregorium sequitur qui ait Heronem esse ἑρι-

στον ἐξ ἀρίστων, καὶ ἐξ εὐγενῶν εὐγενέστατον.

(5) Haec narrat Theodoretus (*Hist. eccl.* iv, 21) et Socrates (*Hist. eccl.* iv, 21).

σκων, ἐλέγχων ἰδιώτας, ἄρχοντας, ἰδίχ καὶ δημοσίχ. A admonens, docens atque confutans ab impio magistratu corripitur, multisque verberibus dorso acceptis, exsilio multatur. Ad hunc igitur hæc oratio habita est, præsentem, propriamque ipsius laudes audientem.

Col. 1197 A 2. Τὸν φιλόσοφον ἐπαινεῖσθαι. Καὶ ἐν τῷ σώματι, φησὶν, ἀσθενῶς διάκειμαι, τὸν φιλόσοφον ὅμως ἐπαινεῶ· αὐτὸ γὰρ τοῦτο τὸ φιλόσοφον ἐπαινεῖν, φιλόσοφόν ἐστι καὶ προσφιλὲς τῷ Θεῷ.

Ibid. Ἐπαινεῶ (4) δέ. Κατασκευὴ τοῦτου τῆς προτάσεως ἐστὶν ἐξ αἰτίας· ἐγὼ γὰρ σοφίας, ἦτις τοῦ Θεοῦ, θεράπων εἰμὶ καὶ δοῦλος, φιλόσοφος δὲ ἐκείνος, τούτῃσι Θεὸν φιλῶν· ἐπαινῶν οὖν αὐτὸν, Θεὸν φιλῶ, καὶ προσφιλὲς τῷ Θεῷ ἐργάζομαι, καὶ φιλοσοφῶ.

Ibid. 5. Ὡστε μοι καὶ πρὸς λόγον ὁ ἔπαινος. Ἄντι τοῦ εὐλόγος καὶ κατὰ λόγον γεγενημένος, ἔνα, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἐν τῷ θαυμάζειν τὸν φιλόσοφον, φιλοσοφῶ· ὡς γὰρ ὁ ἐμὸς λόγος καὶ ὁ σκοπὸς ἔχει, εὐλογόν ἐστὶν ἢ φιλοσοφεῖν, ἢ τιμᾶν φιλοσοφίαν, ὅπως μὴ ἀλογίαν (cod. p. 129, 1) κατακριθῶμεν ὄντες λογικοί· καὶ διὰ τοῦ τοιοῦτου λόγου τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸν θεῖον λόγον σπεύδομεν ἀνελεῖν (3).

Ibid. B 2. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἐτι περιφρονῆσει φιλοσοφία. Τοῦτο· ποῖον; τὸ ἡμᾶς ὠφελεῖν· τίς; ἦτις φιλοσοφία ἔργον ἔχει καὶ σπούδασμα τὸ καλοποιεῖν τὸν ἡμέτερον βίον.

Col. 1200 A 13. Καὶ δι' εὐηλωτίας. Τοῦτο ἔργον τῆς νόθου σοφίας, ἢ ἐν λόγῳ μόνῳ κεῖται καὶ εὐηλωτία, καταγοητεύουσα καὶ κατακρηλῶσα καὶ ὡσεὶ πως φαρμακεύουσα, ὑπεράνωθεν δὲ τοῦτου ἐπαρθῆναι μὴ δυναμένη, ἀλλὰ μὴδὲ βουλομένη, φησί.

Ibid. B 1. Ὁ περιδέξιος τὴν ἀρετήν. Ὁ ἀμφιδέξιος, ὁ ἀμφοτέραις χερσὶ χρησασθαι δυνατός, καὶ τῇ ἀριστερᾷ ὡσπερ τῇ δεξιᾷ ἐνεργεῖν (6).

Ἐν ἀλλοτριῷ δὲ σχήματι, τῇ λαμπροφωρίᾳ φησί. ἡμέτερον γὰρ τὸ μελανεῖται, καὶ κατὰ τὴν ἐσθῆτα ταπεινοφρονεῖν, καὶ μὴ περπερεῖα (7) ἐπαίρεσθαι, καὶ ἱματίων καλλωπισμῷ σοβεῖν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ταῦτα φιλοσοφεῖν ἀληθῶς· ὁ δὲ τύπῳ ἐγκωμίων εὐφήμῳ οὕτως τῷ ἀγγελικῷ περιθετικῶς ἀποσεμνύνει τῷ σχήματι.

Ibid. B 10. Δευρὸ μοι, φιλόσοφε. Τούτοις (8) διαφορὰν σοφίας καὶ φιλοσοφίας νομοθετεῖ· ἔτερον γὰρ ἐστὶ τὸ φιλούμενον, ὅσον σοφία ὡς ὑποκειμενον· ἔτερον δὲ τὸ φιλοῦν πρόσωπον, ὁ δεῖνα, ὃ καὶ κατηγορουμένου τύπον ἐπέχει. Εἰ μὴ γὰρ τίς ἐστὶ σοφία, μέχρι τίνος βηθεῖ τὸ σοφίαν φιλεῖν; Ἔως τίνος ὀρισθῆσεται τὸ φιλεῖν, εἰ μὴ τι τὸ φιλούμενον εἴη, οἷον σοφία;

Ibid. 13. Κάμοῦ τοῦ διὰ τούτων μυσταγωγού-

Philosophum laudabo. Etsi infirmo sum corpore, ait, philosophum tamen laudibus meis prosequar; philosophicum enim est et Deo gratum, philosophum laudare.

Laudabo autem. Confirmatio hæc propositionis est a causa desumpta. Ego enim Sapientiæ, Dei scilicet, famulus sum et servus, philosophus vero ille, id est Deum diligens. Laudans igitur eum, Deum diligo, gratissimumque Deo facio, et philosophi opus exsequor.

Ac proinde non incongrue hoc laudis munus suscipio πρὸς λόγον, id est apte et juxta rationem, ut, si nihil aliud, hoc saltem quod philosophum admiror, philosopher. Ut enim mihi sententia et propositum sese habet, secundum rationem est aut philosophari, aut philosophiam honore prosequi, ne insipientiæ damnemur, rationabiles dum sumus; et per hunc philosophiæ sermonem ad divinum Verbum pervenire properamus.

Hoc enim non jam contemnet philosophia. Quid hoc? nobismetipsis prodesse. Quis proderit? Philosophia, cujus hoc munus et studium est, ut de vita nostra lingue præclare mereatur.

Ac per linguæ facundiam. Hoc opus adulterinæ sapientiæ, quæ in verbo tantum ac linguæ facundia sita est, præstigia offundens, et delinens, et tanquam veneno inliciens, supra hæc autem efferrî nec potest, nec cupit, ut ait.

Virtute dexter. Ita vocari solent qui ambidextri sunt, id est utraque manu ac sinistra tanquam dextra uti possunt.

In alieno habitu. Nempe vestitus candore. Nostrum enim est nigrum vestimentum gestare, humilesque vestes induere, et vanitate ac superbia non inflari nec vestimentis superbire, sed et secundum ea quæ vere philosophos nos gerere. Hic autem figura laudum non ingrata sic angelico circumdans exaltat habitu.

Adesdum, philosophe. His verbis inter sapientiam et philosophiam differentiam ostendit. Aliud enim est quod amatur, sicut sapientia quasi subjectum, aliud est quod amat, quod et designati figuram inlibet. Si enim non aliqua sit sapientia, quem in finem diceretur sapientiam amare? Quousque definitur ille amor, si non sit aliquid quod ametur, sicut sapientia?

Atque ad me, qui per hæc in mysteria sum ad-

(4) Edit. ἐπαινεῖσθαι.

(5) Hæc fusc enarrat Elias Cretensis.

(6) Καὶ ὅπως ἀποφύξη τὸ σὺν περιδέξιον, ait Gregorius in alia oratione (orat. 29, olim 53) et Basiliius hæc adnotat: Περιδέξιος, ὁ ἀμφιδέξιος, εἶπουν ὁ ἀμφοτέραις ἐπίσης γράμμενος ταῖς χερσίν, ὡς τῇ δεξιᾷ καὶ τῇ ἀριστερᾷ· τοιοῦτοι δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὁμηρος, βᾶλλον ἀμφοτέρηρι, περὶ τοῦ

Ἄστεροπαίου φησὶν (II. xxi, 462), ἐπεὶ περιδέξιος ἦεν. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ κατὰ διλήμματος ἑρωτῶν· δύο κατὰ ταυτὸν ἑρωτῶν ἀμφοτέρωθεν βάλλαιν δοκεῖ.

(7) Vanitate et superbia non inflari. De voce πέρπερος et ab ea derivatis vide interpretes Hesychii; Wolf in Casaubonianas emendationes Toup., etc.

(8) Τούτοις spectat ad verba textus, φιλόσοφε καὶ σοφεί.

actus. Vel electionem, vel sacram doctrinam et baptismum dicit, quod et magis probabile. Christianorum enim doctrinam sapere atque excolere nondum catechumeno et baptismo nondum initiato, licitum erat. Quando autem iis tempus rite constitutum adveniret, baptismum melius administrabant: ita autem per sacerdotes, aut mysteria aut mensam mysticam loquitur: ad quæ te adducunt et sapientie sermo præque disciplinæ, et vita plena negotiorum et actionis: per me, ait, qui per hæc deificationem profiteor. Christum enim induentes, Dei filii, diique ipsi sumus.

Et proclamabo non in mediâ Olympiâ. Olympia locus erat Arcadiæ in Peloponneso, et mons excelsus; in quo annua certamina celebrabant, victoresque proclamabant et coronis ornabant. Pancratium autem, et cæstum, et cursum genera certaminum esse dicit, de quibus alias fusius dictum est, in honorem heroum vel nonnullorum demonum celebrata, calamitate quadam et mytho honoratorum. Fabulantur enim aliquem vi interemptum hic sepultum fuisse: de quo et certamen. Consuetudinem legitimam dixit, quod hæc consuetudine prius celebrata, ac deinde lege præscripta sunt.

Atque eorum, qui ipsum, injuriæ inferendæ causa, persequabantur. Ita sermonem strues: et persequentium persecutionum persecutor. Quomodo? scilicet fortiter patiendo illatas a persecutoribus injurias. Nihil enim, ait, ita persecutorem et male facientem superat, ut patientis alacritas.

Nec philosophicum. Nempe neque nostrum est talem mirari nobilitatem, quæ ex sanguinibus et ex corporali coitu: hanc enim noctes largiuntur. Quæ autem ex litteris, regum manus, scriptaque jussa. Ascensionem vero ad primum illud bonum, quæ fit per exercitium et virtutem in divinum illudque secundum imaginem ejus ex quo et originem traximus.

Sed etiam ex martyribus. Quia martyr ille et a martyribus parentibus natus est.

Civis enim, si quidem sapientiæ ratio habeatur. Hic subauditur, factus est. Civis factus est, inquit, sapientia quidem, totius orbis terrarum. Non enim circumscribitur exiguis limitibus talis sapientia. At si corpus spectemus, Alexandriæ urbis civis

(9) Elias Cretensis hanc interpretationem non admittit.

(10) Hic quædam deesse videntur, aut sub verbis ἀπερ ἐτέλει: latet altera lectio. Scribe, ut sensus restituatur, τέως ἀκατηχτήν καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀμυήτω ἐξήν.

(11) Subaudi στήθι: πλησίον, ex contextu, quæ forte omisit amanuensis.

(12) Forte Χριστὸν γάρ.

(13) Errat scholiastes. Elias Cretensis, rectius, juxta veritatem historicam, *Certis temporibus*, inquit, *theatrum constituebatur*. Videtur etiam Basilium Olympiam urbem a monte Olympo non distinxisse. In nota proxime sequenti locum alterum allero, ubi ἐν Ὀλύμπῳ pro Ὀλυμπία scripsit.

(14) Quem locum innuat non video. In *Encomio*

μένου. Ἡ τὴν χειροτονίαν, ἢ τὴν μυσταγωγίαν καὶ τὸ βάπτισμα λέγει, ὃ καὶ μᾶλλον εἰκόσ (9)· τὰ μὲν γὰρ Χριστιανῶν ἦδη καὶ φρονεῖν καὶ ποιεῖν τέως ἀκατηχτήν καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀπερ ἐτέλει (10)· ὡς ὁ καιρὸς ἐκείνους ἐβίμωσ τηνικαυτα εἶχεν, ἐν τῷ τέλει ταμειουσομένοις τὸ βάπτισμα· διὰ τούτων δὲ, ἢ τῶν ἱερῶν (11) λέγει ἢ τῶν θεῶν τελετῶν καὶ τῆς μυστικῆς τραπέζης, οἷς σε προσάγει· καὶ ὁ λόγος τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας, καὶ ὁ βίος τῆς πολιτείας καὶ πράξεως, δι' ἐμοῦ, φησί, τοῦ μυσταγωγούτος τὴν θέωσιν. Χριστὸν (12) διὰ τοῦ φωτισματος ἐνδύομενοι, υἱοὶ Θεοῦ καὶ θεοὶ γινόμεθα.

Ibid. C 3. Καὶ ἀνακηρύξω οὐκ ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ὀλυμπία τόπος ἦν ἐν Ἀρχαδίᾳ τῆς Πελοποννήσου. καὶ ὁρος ὑψηλόν· ἐν ᾗ ἀγῶνας ἐτησίους ἐξετέλουν (13), καὶ τοὺς νικῶντας ἐστεφάνουν ἀνακηρύττοντες· παγκράτιον δὲ καὶ πυγμὴν καὶ δίαυλον (cod. p. 129, 2) εἶδη ἀγωνισμάτων φησὶν (ibid.) εἶναι, περὶ ὧν εἴρηται· ἐν ἄλλοις (14) πλατύτερον, εἰς τιμὴν ἡρώων καὶ τιμῶν δαιμόνων τελούμενα, συμφορᾷ τινι καὶ μύθῳ τετιμημένων· μυθεύονται γὰρ, βιαίως τινὸς ἐκεῖ τελευτήσαντος, ἐκεῖσε ταφῆναι, περὶ οὗ καὶ ὁ ἀγὼν (15). Συνθήειαν δὲ ἔννομον εἶπε (ibid.), διὰ τὸ συνθηεῖα μὲν τινι πρότερον ταῦτα τελεῖσθαι, ἔπειτα δὲ καὶ νόμῳ κρατούεσθαι.

Col. 1201 A 9. Καὶ τῶν διωκόντων τῷ [cod. τῷ] ποιεῖν κακῶς. Οὕτω συνάψεις τὸν λόγον καὶ τῶν διωκόντων διωκτῶν διώκτης· πῶς; ἐν τῷ πάσχειν προθύμως τὰ κακὰ ποιούμενα ὑπὸ τῶν διωκτῶν· οὐδὲν γὰρ, φησί (ibid.), οὕτω τὸν διώκτην καὶ ποιοῦντα κακῶς νικᾷ, ὡς ἡ προθυμία τοῦ πάσχοντος.

Ibid. B 1. Οὐδὲ φιλόσοφος. Ἔστι δηλονότι, οὐδὲ ἡμέτερον, τὴν τοιαύτην θαυμαζέειν εὐγένειαν, οὐδὲ τὴν ἐξ αἱμάτων καὶ ἐκ συνοσίας σωματικῆς· ταύτην γὰρ νύκτες χαρίζονται· τὴν ἐκ γραμμάτων δὲ. βασιλέων χεῖρας καὶ τὰ ἔγγραφα διατάγματα· ἄνοσον δὲ τὴν πρὸς τὸ πρῶτον ἀγαθόν, τὴν δι' ἀσκήσεως καὶ ἀρετῆς εἰς τὸ θεῖον καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἐξ οὗ καὶ γεγόναμεν.

Ibid. 10. Ἐκ μαρτύρων δέ. Ὅτι· μάρτυς οὗτος καὶ ἐκ μαρτύρων γονέων ἐστ.

Ibid. 11. Πολίτης δὲ σοφία μὲν. Συνεξακουέται τὸ, γέγονε· πολίτης γέγονε, φησί, τῇ μὲν σοφίᾳ, τῆς οἰκουμένης πάσης· οὐ γὰρ περιγράφεται μικροῖς ὄροις ἢ τοιαύτη σοφία. Τῷ δὲ σώματι, τῆς Ἀλεξανδρέων γέγονε πολίτης, τῆς σὺν ὑμῖν, τοῖς Κωνσταντί-

S. Cypriani, sub finem (orat. 24, olim 18), ad Gregorii verba, ὁ κόντιος Ὀλυμπικός, Basilium hæc adnotat: Ἐν (cod. 575, p. 125, 2) τισι τόποις ὠρισμένοι ἀγῶνας οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων ἐτίθεσαν, ἐν οἷς νέοι τινὲς καὶ ἔφηβοι ἠγωνίζοντο· τοῖς δὲ νικῶσιν, ἐν μὲν Ὀλύμπῳ ἐκ κοτύων, εἶτουν ἐλαίας, στέφανος ἐδόδοτο εἰς γέρας· ἐν δὲ Δελφοῖς, μήλα· ἐν δὲ Ἰσθμῷ πίτους· ἐν δὲ Νεμέᾳ, σέλινια. Et in *Panegyrico Machabeorum* (orat. 15, olim 22), ad vocem Ὀλυμπιονίκης legitur hæc scholiastis brevis adnotatio: οὕτως (cod. p. 119) ὁ κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας νενικηκόσ ἐκαλεῖτο.

(15) Hæc intelligenda sunt de Iudis Nemæis. Vide Scholiastas Pindari, in *Nemris*, initio; Villouin in *Memoriis Academiæ*, t. XXXVIII II, p. 51.

νου πόλιταις, ἢ εὐθὺς μεθ' ὑμᾶς, καὶ τῆς ἰσῆς A
 ὑμῖν, ἢ δευτέρως, φησὶ, καὶ μεθ' ὑμᾶς, ὡς μὴ ἀνεγο-
 μένης ἑτέρας δευτέραν ὑπάρχειν καὶ ἐλάττω.

Ibid. C 14. Ἐπειδὴ βίων αἰρέσεως [cod. αἰρέ-
 σεις]. Ἐπεὶ, φησὶν, αἰρεῖσθαί τινα τῶν βίων ἐδόκει
 αὐτῷ, ἦν αἰρεσιν καὶ ἐπιλογῆν καὶ (16) κρηπίδα καὶ
 οἶονε θεμέλιον τοῦ καλῶς πράττειν ἐγὼ ὀρίζομαι.

Ibid. 13. Εἶδὲ τι μέγα καὶ ρεατικόν. Ἀπὸ τοῦ,
 συνεῖδεν, ἐβουλεύσατο, καὶ διανοηθεὶς προέκρινε·
 τὴν δὲ φιλοσοφίαν λέγει προτιμᾶν· οὐδεὶς γὰρ προ-
 κρίνει τι μὴ βουλευσάμενος· προτιμᾶ δ' οὖν φιλοσο-
 φίαν, ἥς καὶ προῖσταται (17)· ἐπειδὴ δὲ διττῆ πως
 τούτῳ κηθεύρατο, οὐδὲ βουλῆς τοῦτο ἀξιώσας, τὴν
 ἔξω καταλιπὼν, προκρίνει τὴν ἡμετέραν ψήφοις ἀπά-
 σαις. Πάλαι γὰρ αἱ κρίσεις ψήφοις ἐκρίνοντο λευκαῖς B
 τε καὶ μελαίναις, ἐν αἷς συνέβαινε ἐπὶ τινων μὴ
 πάσας συμψηφεῖν τὴν δικαίωσιν, ὅτε δὴ καὶ τὰ τῶν
 ζητημάτων ἀμφεγνωμονεῖτο· ὁμοῦ ὁμοθυμαδὸν δὲ τῶν
 λευκῶν ἀπαστῶν, ἦρει (cod. p. 150, 1) τὸν ἀντιδικὸν
 ὁ ταῖς λευκαῖς ἐντυχὼν, ἢ τὰς πλείστας ἔχων λευ-
 κὰς ἢ τὰς ἀπάσας, αἱ καὶ λαμπρὸν καὶ ἀναμφήρι-
 στον νίκην παρῆχον (18).

Col. 1204 B 1. Πανταχοῦ γὰρ τῷ καθ' ἑαυτόν.
 « Πρὸς τὴν αἰρετωτέραν καὶ λυσιτελεστέραν ὁδὸν
 πᾶσι Χριστιανοῖς, » συναπτόν τοῦτο τῷ φιλοσο-
 φεῖν (19)· καὶ σὺν τῷ ἑαυτοῦ ἕκαστον συλλαμβάνειν
 καὶ τὸ κοινόν· τοῦτο γὰρ ψυχῆς ἐπιτελεωτάτης καὶ
 φιλοσοφωτάτης· οὐδὲ γὰρ ἕκαστον ἡμῶν ἑαυτῷ, ἀντὶ C
 τοῦ, οὐ δὲ ἑαυτὸν μόνον, γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν,
 ἥτοι διὰ πάντας ὅσοι τῆς αὐτῆς ἔσμεν φύσεως.

Ibid. 12. Ὁρῶν δὲ τὸν μὲν ἐρημικόν. Ἀπὸ
 συγκρίσεως τῶν βίων μέγαν [cod. μέγα] μὲν καὶ
 ὑψηλὸν καὶ ὑπὲρ τὰ ἀνθρώπινα ἐπάγει τὸν ἐρημι-
 κὸν βίον· τὸν δὲ κοινὸν καὶ ἐπίμικτον πρὸς τὸν και-
 ρὸν νόμῳ ἐπεινεῖ ἔγκωμιόν, καὶ ἐγγύς θείας οἰκονο-
 μίας συναγει· σχημῆν δὲ καὶ σκηρῆν, τὸν Ἑλληνικὸν
 τύπον καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἀποφαίνει· ἀπὸ μεταφορᾶς
 τῶν σκηρικῶν προσωπείων, περὶ ὧν ἤδη ἐβῆρεθῆ (20).

Col. 1205 A 1. Διὰ τοῦτο περιπάτους μὲν, καὶ
 τὰ ἐξῆς. Εἶδῃ φιλοσόφῳν λέγει, ἀπὸ τόπων καὶ ἐνεργειῶν,
 καὶ τῶν προεστώτων, ὀνομασμένων. Καὶ ἀπὸ
 μὲν ἐνεργείας, ἢ περιπατητικῆς, τοῦ ταύτης προϊστα-
 μένου τοῦς οικείους ὁμιλητὰς περιπατοῦντος διδά-
 σκοντος· ἀπὸ δὲ τῆς Ἀκαδημίας, Ἀκαδημαϊκῆ· καὶ
 Στωϊκῆ, ἀπὸ τῆς Στοᾶς. Τὸ δὲ αὐτόματον Ἐπικουρόν
 φησὶν, οὕτως ληροῦντος ἢ φιλοσοφούντος, τὰ τῆς

(16) Delendum καὶ ante κρηπίδα. Gregorius dixe-
 rat, ἐπειδὴ βίων αἰρέσεως καιρὸς ἐδόκει, ἦν κρηπίδα
 τοῦ πράττειν εὖ ἢ κακῶς ἐγὼ τίθεμαι· Basiliius vo-
 cem αἰρεσιν per καὶ ἐπιλογῆν exponit et κρηπίδα per
 καὶ οἶονε θεμέλιον. Repetitio voculae καὶ ante κρη-
 πίδα amanuensis oscitantiae sine dubio tribuenda est.

(17) Legendum ἦν καὶ προῖσταται.

(18) Hinc dictum proverbiale, πάσας ψήφοις,
 πάσας νικᾶν, κρατεῖν, αἰρεῖν, eius multa occur-
 runt exempla in *Ellipsisibus Graecis* editionis Schaefer.

(19) Locus vitiosus· πρὸς delendum est, et pro
 φιλοσοφεῖν legendum φιλοσοφεῖ. Quod ex contextu

natus est, quæ vel cum urbe vestra, o Constanti-
 nopolitani, vel certe statim post vestram, quæ pari
 gloria ac vos, vel secunda, ait, et post vos, nulli
 alii civitati inferior et secunda.

Cum eligendi vitæ generis tempus. Postquam, ait,
 aliquod vitæ genus eligere sibi videbatur, quam ego
 quidem electionem et delectum, basim et quasi fun-
 damentum vitæ recte peragendæ esse duco.

Vidit magnum aliquid et generosum. Εἶδε, vidit,
 id est, constituit, molitus est et meditatus ele-
 git. Philosophiam se dicit antepone. Nemo enim
 quidquam præferet non animo meditatatus.
 Antepōnit igitur philosophiam, quam et sibi præ-
 ficit. Postquam autem duplex quodammodo ei visa
 fuit, ne in deliberationem quidem id admisit.
 externaque relieta, nostram longe potiozem
 duxit. Olim enim apud Græcos iudices albis
 nigrisque lapillis iudicia exercebant, in quibus con-
 tingebat de quibusdam non omnes eandem ferre
 sententiam, cum ambiguus esset iudicii eventus.
 Concordantibus autem albis, vicit adversarium qui
 albos sortitus est, sive plerosque albos habens,
 sive omnes, quod præclaram et minime dubiam
 victoriam præbet.

*Privatum commodum cum communi ubique com-
 plecti.* « Ad præstantiorem et fructuosiorē vitæ
 rationem omnibus Christianis: » hoc cum φιλοσοφεῖν
 construendum est: et eum proprio quemque et
 commune bonum complecti; quod quidem animæ
 perfectissimæ et sapientissimæ est. Neque enim
 quemquam nostrum sibi, id est non propter se
 solum natum fuisse, sed et omnibus, id est propter
 omnes qui ejusdem naturæ participes sumus.

Videns autem vitam solitariam. In vitarum com-
 paratione magnam quidem sublimemque atque plus
 quam humanam exaltat solitariam vitam. Com-
 munem vero commistamque vitam ad tempus usu
 celebrat laudans, atque divinæ naturæ proximam
 asserit. *Habitum et larvam*, Græcorum fastum et
 dissimulationem designat. Desumitur metaphora ex
 scenæ spectaculis, de quibus jam dictum est.

Ac proinde Peripateticorum, etc. Philosophorum
 genera dicit, e locis, muneribus, præsidibus nomi-
 natorum. Ex caractere quidem Peripatetica schola,
 D ejus præses comites ac discipulos deambulans
 edocebat; ex Academia vero Academica, et
 Stoïca e Stoa. Epicuri autem atomisticam dicit,
 sic effluentis ac philosophantis, Providentiamque
 ejicientis atque inducentis atomos, voluptatemque
 patet.

(20) Ad hæc Gregorii verba (orat. 46, olim 15):
 Οἱ τοῖς ὑψηλοῖς θρόνοις ἐγκαθεζόμενοι καὶ τὴν ἀρχι-
 κὴν σκηρῆν αἰρουντες. — Τῆς, ait Basiliius (cod. 575,
 p. 128; 1), τῶν ἀξιωματικῶν ἀρχῆς τὸν κόμπον λέγει.
 σκηρῆν, ἐκ μεταφορᾶς τῶν σκηρικῶν τῆς κωμωδίας
 τρώπων, ἐν οἷς πρόσωπα, μάλλον δὲ προσωπεῖα
 βασιλέων εἰσάγεται, καὶ τυράννων, καὶ στρατηγῶν,
 ὑπὸ πεινῶν καὶ εὐτελῶν, τὰς ἐκείνων ὑποθεοῦσθ-
 τω σκευάζ, ἃς μετὰ τὴν τοιαύτην πομπὴν τε καὶ
 σκηρῆν ἀποδύντες, Ἴροι καὶ εὐτελεῖς, ὡσπερ τὸ πρὶν,
 μεμενῆσαν.

telicitatis finem esse affirmantis. Plato autem in *Republica*, Homerum comædorum lana coronatum ex civitate sua expellendum censet, quemadmodum a mulieribus hirundines fugari solent, propter garrulitatem.

Atque illorum quidem arrogantiam refutans. In habitus similitudine nihil invidi et ledi, vincere autem magis istorum jactantiam atque audaciam, vel potius impudentiam. Etenim ex etymologia αὐτῶς — ἀνδάνω, aliquem sibimetipsi placentem diciimus habitum habere.

Non sermone fictæ civitates. Qualis a Platone ficta civitas, quæ nunquam existit. Ideoque subicit : *Scindopsi quidam et blituri et tragelaphi*, inania negotia, quæ per litterarum et dictionum constructionem componuntur, ac lingua duntaxat et ore profertur. *Categoriarum* autem Aristotelis, propositiones quæ ex subjecto et prædicato constant, ex quibus syllogismi neuntur, et in quas rursus resolvuntur : quemadmodum scilicet etiam illæ ex terminis, et in eosdem rursus resolvuntur. At vero mistiones (ut appellantur), conjunctiones quædam sunt materiarum et rerum necessariarum, contingentium et accidentium. Hujus enim quod dicitur impossibile, contrarium est necessarium : unum enim necesse est esse, alterum non. Hæc vero *sybambata et parasymbambata* modo dietarum categoriarum diversa sunt genera, de quibus si fusius dicendum foret tempus deficeret.

Nec lineæ quædam. Non satis compertum quomodo lineæ esse possint, nusquam sitæ, sicut geometræ de sensibus his lineis, quasi de hac dextra —, et de hac recurva . et de sinuosa , quæ hic scribuntur, et sitæ sunt, et videntur, ratione sejungentes a materia, et corporibus et sensibus absque materia et ex detractatione ipsas desumunt quibus varia geometriæ schemata construxerunt. Hinc et astronomiæ studiosi stellarum figuras effingunt, astrologicasque tabulas struunt, et sidera circumscribunt, quibus et cognoscere et prædicere opinantur futura, Providentiam, ait, ludificantes, ac Providentiæ secreta usurpantes. Quæ secundaria huic philosopho et quasi ludus erant, ut qui iis non uteretur, sed scire satis haberet, ut ne ab iis qui earum rerum scientiam sibi arrogabant, circumveniretur ac deluderetur.

Si omnes studium suum atque operam contulerint. Ad quid contulerint? ad syllogismorum conclusionem. Quod enim per syllogismum demonstratur, conclusio vocatur. Exempli gratia, essentia de omni animali demonstrata patefactaque et animali

(21) Vide Basilii scholia ad *Orationem I in Julianum*, not., supra.

(22) Alias etiam Gregorius de lineis geometricis loquitur (orat., 28, olim 34) : ποῖος εὐκλείδης ἐπιμήσατο ταῦτα (arum cellula) γραμμάς ἐμφιλοσοφῶν ταῖς οὐκ οὐσίας, καὶ κάμων ἐν ταῖς ἀποδείξεσι; Quæ sic exponit Basiliius : Οὗτος (cod. p. 215, 2)

Προνοίας ἐκβάλλοντος, καὶ τὰς ἀτόμους αἰτιωμένους, καὶ τὴν ἡδονὴν τέλος τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ὀρίζοντος. Πλάτων δ' ἐν ταῖς *Πολιτείαις* (III, e. 9, Ast.) "Ὅμηρον κωμῳδῶν ἐρίῳ στέφαντας ἐκβάλλειν ἐφη τῆς οἰκίας πολιτείας, ὡσπερ τὰς χελιδόνας αἱ γυναῖκες, φησί, διὰ τὴν ἀδόλεσχίαν.

Ibid. 9. Καὶ ρικῶν τὴν μὲν ἐκείνων αὐθάδειαν.

Ἐν τῇ τοῦ σχήματος ὁμοιότητι μηδὲν ἐλαττούσθαι καὶ παραβλάπτεσθαι, νικᾶν δὲ μᾶλλον τὴν ἐκείνων ἀλαζονείαν καὶ αὐταρέσειαν, εἴτουν αὐθάδειαν· οὕτως γὰρ πως αὐτὴν ἐτυμολογοῦσιν, αὐτοῦδειαν εἶναι οὖσαν, ὡς ἂν τοῦ σχήματος ἔχωσιν.

Ibid. B 10. Οὐ λόγῳ πλαιττόμεναι. Οἶα ἡ ὑπὸ Πλάτωνος πλασθεῖσα μὲν, μηδέποτε δὲ γενομένη διὰ καὶ ἐπάγει, *συνδυαστοὶ τινες καὶ βλῆτρι καὶ τραγέλαφοι* (21), ἀνύπαρκτα πράγματα, συνθέσεις στοιχείων καὶ λέξεων, γλώττει μόνον καὶ στόματι φερόμενα. « Κατηγορίαι » δὲ Ἀριστοτέλους, αἱ ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου προτάσεις, ἐξ ὧν οἱ συλλογισμοὶ συμπλέκονται, καὶ εἰς ἅπερ ἀναλύονται πάλιν· αἱ δὲ ἐξ ὅρων καὶ αὐτὰ συγκείμεναι, καὶ εἰς αὐτοὺς αὖθις (cod. p. 130, 2) ἀναλύονται. Αἱ δὲ λεγόμεναι « μίξεις », συμπλοκαὶ τινὲς εἰσιν ὕλων καὶ πραγμάτων ἀναγκαίων, ἐνδεχομένων καὶ ὑπαρχόντων· ἡ γὰρ τοῦ λεγομένου ἀδυνατοῦ ἀντιστροφή ἐστὶ τοῦ ἀναγκαίου· ὁ γὰρ ἀνάγκη εἶναι, τοῦτο ἀνάγκη μὴ εἶναι. Τὰ δὲ « συμβάματα καὶ παρασυμβάματα », τῶν εἰρημένων κατηγοριῶν εἰσιν εἶδη, περὶ ὧν ἡ χρόνος ἡμῖν ἐπιλείπει λεπτότερον ἐξηγουμένους.

Ibid. C 1. Οὐδὲ γραμμαῖ τινες. Ἀπορεῖται πῶς οἶόν τε εἶναι εἶναι γραμμὰς μηδαμοῦ κειμένας, οἷον γεωμέτραι ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τουτωνί γραμμῶν, οἷον εὐθείας ταυτησί, καὶ καμπύλης καὶ ξυστροειδοῦς, τῶν ἐνταυτοῖ καὶ γραφομένων καὶ κειμένων καὶ ὁρωμένων, τῇ λόγῳ χωρίζοντες ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῶν σωμάτων καὶ τῶν αἰσθητῶν, ἀλλως νοοῦσι ταύτας καὶ ἀφέτως, ὑφ' ὧν καὶ τὰ πολυειδῆ σχήματα συντιθέασιν τῆς γεωμετρίας (22). Ἐκ τούτων οὖν καὶ οἱ ἀστρονομίας μεταποιούμενοι τοὺς σχηματισμοὺς τῶν ἀστέρων διατυποῦσι, καὶ τὰ λεγόμενα θεμάτια συντιθέασιν, καὶ καταγράφουσι τοὺς ἀστέρας, ἐξ ὧν καὶ γινώσκουσιν καὶ προλέγουσιν οἶοντα τὰ ἐσόμενα, τῆς Προνοίας φησί, καταπαίζοντες, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς Προνοίας σφτερίζοντες· ἃ πάρεργα τῷ φιλοσόφῳ τούτῳ καὶ παιζόμενα ὑπῆρχον· μὴ χρησιμοποιεῖται μὲν, εἰδότε δὲ, ὡς μὴ καταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν οἰομένων ταῦτα εἰδέναι.

Col. 1208 B 1. Συναγόντων μὲν πάντων. Τί συναγόντων; συλλογισμένων, συμπεριανόντων· τὴ γὰρ ἀποδεικνύμενον ἀπὸ τοῦ συλλογισμοῦ συμπερασμα λέγεται· οἷον, τῆς οὐσίας κατὰ παντὸς ζώου κατηγορουμένης καὶ λεγομένης, καὶ τοῦ ζώου ὁμοίως

γεωμετρίας διδάσκαλος, ἐν τρισκαίδεκα βιβλίῳ τὰ ταῦτα συντάξας μαθήματα. Γραμμὰς δὲ οὐκ οὕτως εἶπεν, ἐπειδὴ τίθησι μὲν καὶ γράφει εὐθεῖαν καὶ καμπύλην γραμμὴν, καὶ τὰ λοιπὰ τούτου εἶδη, βούλεται δὲ μὴ τὴν γραφομένην ταύτην νοεῖν, νοητέον δὲ πως καὶ τῆς ὕλης ἐκτὸς ταῦτα θεωρεῖν· καὶ τοῦτον ἐν τούτοις κάμνει, κοπούμενος ἐν ταῖς ἀποδείξεσι.

κατὰ παντός ἀνθρώπου, τί [*cod. τί τό. — Cf. Elias A* *Cret. infra ad hunc locum*] ἐκ τούτων συμπεραίνεται καὶ συνάγεται; τὸ τὴν οὐσίαν καὶ εἶναι καὶ κατηγορεῖσθαι κατὰ παντός ἀνθρώπου.

Ibid. B 5. Ταῦτα τῆς Ἀντισθένης διὰζωρείας. Καὶ οὗτος φιλόσοφος ἦν ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος, ὡς ὑπὸ τινος ὕβριστοῦ τὸ πρόσωπον συντριβεῖς, ἐπιέγραψε δὲ τῷ προσώπῳ, ὡσπερ ἐν ἀνδριάντι, τὸν παίζαντα, στηλιτεύων τὸν ὕβριστήν, ἵνα θερμότεραν τὴν κατηγορίαν ἐνδείξειτο (25). καὶ Διογένης γαστρίμαργος, ὃν φασι (24) πολὺποδα ὤμων βεβρωκῶτα τελευτῆσαι. Καὶ ὁ Κράτης τῆς αὐτῆς ἐστὶ τῶν Κυνῶν φρατρίας, ὅστις καὶ κοινούς εἶναι τοὺς γάμους ἐνομοθέτει (25). Τούτων καὶ φεῖδῃσθαι ἔφη διὰ τὴν προσηγορίαν τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας, αἰδοῦμενος, ὡς φησιν, ὅπως καὶ (*cod. p. 151*) αὐτοὶ τε παραπολαύ-
B σαιεν τοῦ νῦν τούτου ἐπαινουμένου ἀνδρός.

Ibid. C 1. Ἦν ὅτε γαλήνην. Ἦν, φησι, καιρὸς ὅτε εἰρήνην εἶχομεν καὶ γαλήνην ἀπὸ τῶν ἐπικαιρέμων τούτων αἰρέσεων, Σίμωνος τοῦ Μάγου καὶ Μαρκίωνος, καὶ τῶν κατ' αὐτούς ὧν ὁ μὲν πατέρα ἔαυτὸν ὠνόμαζε τοῦ Χριστοῦ. συνεπήγετο δὲ καὶ γυναικῶς τινὰ μυσσοθῆ, μαγείαις καὶ γοητείαις πολλοὺς ἐξιστῶν· ὁ δὲ Μαρκίων μαθητὴς ἦν Κέρδωνος, ὃς καὶ δύο ἀρχὰς εἰσήγε, τὴν μὲν ἀγαθὴν, τὴν δὲ πονηρὰν, καὶ τὸν Χριστὸν δοκῆσαι ἀνθρώπων γεγονέναι, καὶ τὴν ψυχὴν μοῖραν εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας (26)· ἐξ ὧν οἱ λεγόμενοι Ἀρτοτυρεῦται, ἐπεὶ γάλακτι φυράσαντες ζύμην τοῖς μαθηταῖς μεταδιδόσιν (27). Οὗτος οὖν ὁ Μαρκίων, καὶ Πολύκαρπον συναντήσας, εἰπεὶν λέγεται πρὸς αὐτὸν· « Ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς, Πολύκαρπε; » ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν, « Ἐπιγινώσκω σε, » ἔφη, « τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. » Οὐαλεντίνος δὲ καὶ Βασιλείδης, ὁ μὲν ἀσώματον φανῆναι τὸν Χριστὸν ἐμυθεύετο καὶ πάθους ἐκτός εἶναι, καὶ γοητείαις καὶ ἐπωδαῖς ἐχρῆτο καὶ εἰδωλοθύτοις· Οὐαλεντίνος δὲ Βυθὸν καὶ Σιγὴν εἰσηγεῖτο, καὶ τὸν Χριστὸν ἀσώματον ὀφθῆναι, καὶ τέλος εἰς ἔσχατον βυθὸν (28) ἀσελγείας ἐξώκειλεν· ἦν δὲ ἐπίσκοπος Αἰγύπτου. Καὶ Κήρινθος καὶ Καρποκράτης ἐκ συνουσίας ἀνδρός καὶ γυναικὸς τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι ἐληρώδου, ὅθεν καὶ Πτωχοὶ ὠνομάζοντο· οὕτω γάρ παρ' Ἑβραίοις ἐρμηγέυεται ὁ Ἐβιωναῖος.

Καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῷ Δημιουργῷ πολεμή- D

(25) Ad verbum fere Gregorius exscripsit, qui hæc narrat in prima *Stelientica* (*col. 596, B 4*): Μῆλας ὁ Ἀντισθένης ἐστὶ, τὸ πρόσωπον συντριβεῖς ὑπὸ τινος τῶν ὕβριστῶν καὶ θρασέων, ἐπιγράφει τῷ μετώπῳ μόνον, ὡσπερ ἀνδριάντι δημιουργῶς, τὸν παίζαντα, ἵσως ἵνα κατηγορήσῃ θερμότερον.

(24) Vide Menag. ad Diogen. Laert., vi, 76.

(25) Gregorius, τῆς Κράτητος κοινογαμίας.

(26) Φεῖδονται, ait S. Gregorius (*orat. 55, olim 24*), Μαρκίωνος τὸν ἐκ σοικαίων καὶ ἀριθμῶν θεόν. Mareion, observat hic Basilius (*cod. p. 185, 1*): Κατὰ Πυθαγόραν, εἰς ἀριθμῶν λόγοις ἀναλογίας τὴν θεολογίαν ἀριθμητικῶς ἐφέλοσφει, τὰς ἀρχὰς τῶν εἰδῶν ὑποστησάμενος, τότε ἐν καὶ τὴν ἀόριστον διδάσκει· τὸ μὲν ἐν, τὸ αὐτοάγαθον καὶ τῶν ὄντων αἰτίον· τὴν ἀόριστον δὲ διδάσκει, κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἕλην, καὶ τὸ μέγα καὶ μικρὸν, καὶ πεπερασμένον καὶ ἄπειρον.

A pariter de omni homine, quid ex his arguitur atque concluditur? Essentiam et esse et demonstrari de omni homine.

Hæc de Antisthenis vanitate. Hic etiam philosophus vanus et arrogans. Cujus eum petulans quidam faciem contrivisset, ejus a quo percussus fuerat, nomen in fronte sua, tanquam in statua inscripsit: ut huic, a quo contumeliam acceperat, infamiae notam majorem inureret. Diogenes ventri adeo deditus erat, ut ipsum ferant crudo polypo per ingluviem devorato mortem obiisse. Et Crates, ejusdem cynicorum familiae, communes esse mulieres volebat. Verum ob cynicæ philosophiæ nomen iis parcendum existimat, veritus, sicut ait, ut non
B ullum ipsi quoque fructum ex viri laudati philosophia capiant.

Cum tranquilla omnia haberemus. Tempus, ait, cum pacem haberemus tranquillaque omnia ab hæresum procellis, Simonis videlicet Magi, et Marcionis et cæterorum qui cum illis vixerunt. Quorum quidem alter seipsum Christi patrem nominabat, confecit vero et mulierem quamdam abominabilem, magicis et nefariis artibus multos stupore afficiens. Marcion quidem Cerdonis erat discipulus. Duo principia induxit, bonum et malum; et Christum natum fuisse hominem per speciem, animamque partem esse Dei essentia. Ex quo Artotyrite vocati, cum lacte fermentum diluentes inter discipulos dividant. Iste igitur Marcion, cum Polycarpum obvium haberet, eī dixisse fertur: « Nostin' nos, Polycarpe? » — « Optime te nosco, » inquit, « Satanæ primogenitum. » Valentinus vero et Basilides: alter quidem incorporeum apparuisse Christum fabulabatur, et passionis immunem esse; et maleficiis ineantationibusque usus est et idolis sacrificavit, Valentinus autem Bythum et Sigen induxit, et Christum incorporeum visum fuisse, ac denique in imum abyssum licentiæ delapsus est. Aegypti erat episcopus. Cerinthus et Carpoerates e viri cum muliere concubitu Christum fuisse procreatum blasphemabant, unde et Ptochi, Mendici, nominabantur: ita enim, apud Hebræos interpretatur vox
Ebionites.

Bellumque pro bono adversus Creatorem gesserunt.

(27) Mendium retinui, at sine dubio Basilius scripsit vel scribere debuit Ἀρτοτυρεῖται, ex ἄρτος et τυρεῦω, ut patet ex verbis sequentibus φυράσαντες ζύμην quibus vocem Ἀρτοτυρεῖται explicat: conjecturam confirmat locus Timothei (Coteler. *Manum. I, 295*) qui eum Basiliū textu conferri debet: Οἱ οὖν Ἀρτοτυρεῖται ἐκ τῆς αἰρέσεως τούτου τοῦ Μαρκίωνος κατάγονται· παραμείνουσι δὲ τὴν κλῆσιν προσθήκαις ἐπινοιών· γάλακτι γὰρ φυρώντες ζύμην, τοῖς σκελεῖς μύσταῖς ὀρέγουσιν.

(28) Ludit Basilius in voce βυθός, Gregorium secutus, ejus hæc sunt verba: *Omnes istos absorbit eorum abyssus et operuit silentium, ut merebantur.* Ἐπειτὰ καταβῆσαν τῷ ἑαυτῶν Βυθῷ καὶ τῇ Σιγῇ παραδοθέντες, ὡσπερ ἦν ἔξω. Alias etiam hac imagine usus est Gregorius: Τὸν Βυθὸν καὶ τὴν Σιγὴν καὶ τοὺς μυθικούς Διῶνας, τὰ βυθοῦ καὶ σιγῆς ὕτως εἶξα.

impietate lædentes Deum, atque in innumeros errores atque opiniones delapsi, bellum gerebant, adversus quid? Adversus bonum, ait. Bonum enim ipse cum sit, naturali bonitate se bello peti sustinet. Vel ad Marcionem extenditur impium, qui duo adversaria principia statuens, Bonum et Creatorem, ut iste erroris arbitrio fabulabatur, quorum alterum quidem justum, alterum vero malum vocabat. Et mali opus mundum aiebat, et materiam pessimam. Qui et serpentem Creatore meliorem dicere ausus est, quod hic quidem invidia, ait, gustum ligni vite prohibuit, ille autem largiter de ejus fructibus degustare suasit. Quæpropter implacabile bellum bellari eis dixit Pater.

Et Montani malus spiritus. Montanus iste se ipsum Paraclitum vocabat, duoque scorta inducens, prophetissas appellabat, et tres substantias in unam adunavit personam. Qui et sanguine diluens frumentum, in communionem adhærentibus distribuebat. Isti autem Peptuzeni vocantur a Peptuza, modico vico, quem Jerusalem quoque vocabant. *Et Manis tenebræ,* ait. Alia quædam fallacia, evitiosaque pietatis pestis.

Ille injustitiæ turbo. De Ario loquitur, quem turbini æquiparat propter turbulentum ejus ingenium. Etenim violentus et præceps venti spiritus, qui per nubis eruptionem inflammatus est, ac refulsit, et magna vi in terra fertur, fulmen appellatur. Qui autem media duntaxat ex parte ac subito ignescit, πρηστήρ. Qui denique prorsus igne caret, turbo dicitur.

Rursus malum imperium. Constantium dicit. Hic enim Arii doctrinis favens, locum dedit adversus pios impiis.

Sed jam non ita pridem splendida persecutio. Juliani scilicet Apostatæ. Hunc enim Persia oppressit, multorum Christianorum morte ab uno sanguine vindicata.

Nunc autem turpis et indecora persecutio cooritur. Sub Constante videlicet persecutio quæ Christianorum patrociniis ad defensionem prætexens, veros Christianos aggreditur exercuatque.

Navis onus portans. Presbyterum, ait, unum vel duos, quos alii Urbasium et Menedemum esse aiunt, alii Heliodorum et Theodulum, per navigationem combustos.

Nec vero sacerdotium tantam vim. Supple ad in-

(29) Hæc jam diverat Gregorius in oratione II *De pace* (cod. 22, olim 14): Τὸ Μοντανῶν πνεῦμα κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; et Basilius (cod. p. 180) ait: Ἐαυτὸν γὰρ ὁ δυσσεβὴς ἀναισθηγὰ γενεὴς τὴν Τριᾶδα. Videtur etiam Montanus nomine sancti Spiritus unam e muliereulis quæ ipsi adhærebant, designasse, si tamen alterum hunc Gregorii locum (orat. ead.), Μοντανῶν τὸ πονηρὸν πνεῦμα καὶ γυναικεῖον, recte exposuit Basilius: Γυναικία γὰρ (cod. p. 185, 1) τινα, inquit, ἀσεβῆ καὶ μαινώδα Πνεῦμα ἕχον ἐτόλμησεν εἰπεῖν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ Πονηρὸν ἐνεργεῖν τε καὶ λαλοῦν.

A *σαντες.* Τῇ δυσσεβείᾳ κατατεμόντες τὸ θεῖον, καὶ εἰς μυρίας πλάνας καὶ δόξας ἐληλυθότες, ἐμάχοντο, ὑπὲρ τίνος; Τοῦ ἀγαθοῦ, φησί. Ἀγαθοῦ γὰρ αὐτοῦ ἔντος καὶ τῇ φυσικῇ ἀγαθότητι ἀνεχομένου πολεμῆσθαι. Ἡ πρὸς Μαρκίωνα ἀποτείνεται τὸν δυσσεβῆ, ὃς δύο ἀντικειμένους ἀρχὰς ὑποθεῖς, Ἀγαθὸν καὶ Δημιουργόν, ὡς ἐκεῖνος τῇ τῆς πλάνης αὐτονομίᾳ ἐμυθολόγει, ὧν τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ πονηρὸν προσηγόρευσε· καὶ τοῦ Πονηροῦ τεκτόνημα τὸν κόσμον ἔφη, καὶ τὴν ὕλην κακίστην· ὃς καὶ τὸν ὄφιν ἐτόλμησεν εἰπεῖν τοῦ Δημιουργοῦ ἀγαθώτερον, ὅτι ὁ μὲν φθόνῳ, φησί, τὴν γεῦσιν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐκώλυσεν, ὁ δὲ ἀφθόνως ταύτης μεταλαβεῖν συνεβοῦλευσε. Διὰ ταῦτα ἄσπονδον πόλεμον πολεμηθῆναι τούτοις εἴρηκεν ὁ Πατήρ.

B *Ibid. C 9. Καὶ Μοντανῶν τὸ πονηρὸν Πνεῦμα* (29). Οὗτος ὁ Μοντανὸς Παράκλητον ἐκάλεε ἑαυτὸν, καὶ δύο πόρνας ἐπαγγέμενος (cod. p. 151, 2), προφήτιδας ἐπωνόμασε, καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις εἰς ἓν συνέγεε πρόσωπον· ὃς καὶ αἵματι φύρων ἄλφιτα, εἰς μετάληψιν τοῖς φοιτηταῖς μετεδίδου. Οὗτοι δὲ καὶ Πεπτουζήνοι καλοῦνται, ἀπὸ Πεπτουζῆς, εὐτελοῦς κωμυδρίου (30), ἦν καὶ Ἱερουσαλήμ ἐκάλουν. Καὶ τὸ Μάνου, φησί, σκότος· ἄλλη τις τεοατεία, καὶ τῆς εὐσεβείας ὀλεθρία ἀπόπτωσις.

Col. 1209 A 5. Ὁ τυφῶν τῆς ἀδικίας. Τὸν Ἄρειον λέγει· τυφῶν δὲ ἀπεικάζει αὐτὸν, διὰ τὸ παραχθίδες· ἐπεὶ καὶ τὰ σφοδρὰ καὶ ἄτακτα πνεύματα τὴν τοῦ νέφους ἔκρηξιν ἀναπυρωθὲν καὶ ἀστράψαν, καὶ βιαίως ἐπὶ γῆς φερόμενον, κεραυνὸς καλεῖται· ἡμίπυρον δὲ ὃν καὶ ἀθρόον, πρηστήρ· παντελῶς δὲ ἄπυρον ὑπάρχον, τυφῶν προσαγορεύεται (31).

Ibid. B 5. Πάλιν πονηρὰ βασιλεία. Τὸν Κωνσταντῖνον λέγει· οὗτος γὰρ, τὰ Ἄρειου φρονῶν, χάραν δέδωκε κατὰ τῶν εὐσεβῶν ἀσεβέσιν.

Ibid. C 18. Ἄρτι μὲν ὁ λαμπρὸς διωγμὸς. Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου· τοῦτον γὰρ ἡ Περσίς καταέλυσε, Χριστιανῶν πολλῶν αἱμάτων δι' ἐνὸς τούτου αἵματος ἀπαιτήσασα δίκην.

Col. 1212 A. 5. Ἄρτι δὲ ὁ ἀρεπῆς ἄρχεται· ὁ ὑπὸ Κωνσταντος διωγμὸς δηλονότι, ἔχων, φησί, πρόσχημα Χριστιανούς ἀμύνειν καὶ βοηθεῖν, τοῖς ὡς ἀληθῶς Χριστιανούς ἐπιυρόμενος καὶ κατακλιζόμενος [forte κατακλιζόμενος].

D *Ibid. B 1. Ναῦς φέρτον ἔχουσα.* Πρεσβύτερον, φησίν, ἕνα ἢ δύο, ὡς τινες Οὐρβασον καὶ Μενέδημον, οἱ δὲ Ἰλιώδορον καὶ Θεόδουλον, τοὺς ἐν τῇ πλοίῳ καέντας.

Ibid. 18. Καὶ οὐδὲ τοσοῦτον ἡ ἱερωσύνη. Λεῖπει

(30) Ms. φᾶ id est φασί, quod mutandum erat, nam ipsa sunt Gregorii verba quibus alias (or. 55. ol. 25) etiam usus est: Μάνου τὴν ὕλην μετὰ τοῦ σκότους· quod Basilius sic exponit: Οὗτος (cod. p. 185) τὴν ὕλην ἄκτιστον ὑπέτιθει καὶ συνάναρχον τὸ θεῶν, καὶ τὸ σκότος ὁμοίως.

(31) Basilius Aristotelem exseribit, *De mundo*, capp. 4, 16. Cæterum hæc distinctiones non ab iis ablundunt quas admittebant Stoici juxta Diogenem Laertium (vii, 154). Vide supra expositionem vocis κεραυνὸς in scholiis Basili ad orationem I *contra Julianum*, schol. ad col. 629 A 3.

τὸ, αἰδοῦς ἡξίωται, ὅσον οὐδὲ τελευταίης ἔτυχεν εὐσχη-
μονστερέρας· ἀλλ' ἔτι γε καὶ εἰ ἀποθυήσκαι ἐχρήν,
εὐσχημονστερέρη πάντως ἔδει θανάτῳ· εἰ δὲ μὴ τοῦτο,
ταφῆς μηδαμῶς ἀτυχεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἀσεβέσιν ἀφεί-
λεται.

Col. 1215 A 5. Τὸν τῆς σῆς ἐμολογίας καθ-
ηγητήν. Τοῖς ἑαυτοῦ, φησὶ, περὶ τῆς εὐσεβείας ἀγῶσι
τῆς σῆς γεγονέναι ἐμολογίας καθηγητήν· λέγει δὲ
τὸν μέγαν Ἀθανάσιον.

Ibid. 8. Μετὰ τὴν περιβόητον χεῖρα καὶ τοὺς
ζῶντας νεκρούς. Περὶ ὧν εἶρηται: ἐν τῷ εἰς αὐτὸν
Ἐπιταφίῳ (52).

Ibid. 14. Ὁ τῆς ἀληθείας προδότης. Λούκιον
φησὶ τὸν Ἀρειανόν, ὃν καὶ ἀθέου πηγῆς θαψιλέστε-
ρον εἶπε ποταμὸν, ὡς Ἀρείου μᾶλλον παρασύροντα
καὶ ποταμῶδον τὴν εὐσέβειαν κατακλύσαντα· οὗ καὶ
τὰς παρανόμους πράξεις καὶ μαιφονίας (μέχρι γὰρ
καὶ τούτων ἐχώρησεν) ὀκνεῖν εἰπεῖν ἔφη.

Ibid. C 4. Ἐστρατήγει μὲν ἀνὴρ. Ἑλλήν (53)
οὗτος ἦν, ἐκ τῶν εἰδῶλων καὶ ἀκαθάρτων (cod.
p. 152, 1) αἰμάτων ἐπὶ τὰ μυσσώτατα. Τίνα δὲ
ταῦτα; εἶπουν τὰ Ἀρείου δόγματα, ἢ τὰ τολμώμενα
ὑπ' αὐτοῦ, τῆς μαιφονίας καὶ τῆς ἡμῶν ὕβρεως, ἣν
καὶ ἱερουργεῖν τοῖς δαίμοσιν ἔφη, ἐπὶ τῇ τοῦ μακα-
ρίου Πέτρου ἐξέωθήσει τοῦ μετὰ Ἀθανάσιον. Διὰ δὲ
τοῦ Ταβεήλ (Isai, vii, 6) τὸν Λούκιον ἐδήλωσεν (Col.
1215 D 1), ὃν καὶ βασιλεῦσαι καὶ τῆς ἐκκλησίας
ἐγκρατῆ μεθ' ὀπλων γεγενῆσθαι, τὸν μέχρι καὶ τῶν
ἐν ἐρήμῳ μοναχῶν τὸν διωγμὸν ἐπιτείναντα.

Col. 1216 B 2. Ὡς δὲ ἀκούω τί τοῦτο. Τί τοῦτο,
ἀκούω, φησὶ, φοβερὸν ὄντως, ἀλλ' ὅμως ὑπερ ἀκούω
ἢ τολμηρὰ μου φέγγεται γλώσσα· ἢ γὰρ μὴ τοιαύτη
καὶ ἀτολμος εὐλαθῆθήσεται διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς
κακίας εἰπεῖν. Τίνα δὲ ταῦτα ἐστί; σιωπωμένας
ψαλμῳδίας, βλασφημίας δὲ δημηγορούσας γλώσσας
ἐπὶ τῶν ἱερῶν ὀρθῶν, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν ὀρχή-
μασι [ms. ὀρχήματα] καὶ λογίσμασι τὰ θεῖα μυστή-
ρια ἡμῶν κωμωδοῦμενα.

Ibid. 14. Καὶ ὁδοῖς Σιών ἐπιβάλλει πένθος.
Κλαίει, φησὶν, Ἱερειάς, καὶ οὐ μόνον ἐκ τειχῶν ἐκ-
καλεῖται ὀρθῶν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὁδοῖς Σιών ἐπιτίθησι
πένθος, διότι οὐκ ἀγνοοῖ τοὺς ἐορτάζοντας (Thren.
i, 4).

Ibid. C 1. Ἐθρήνησε δέ. Διαφυγὼν γὰρ ὁ ἀρχιε-
ρεὺς Πέτρος, καὶ ἐν Ῥώμῃ γεγονώς, τῶν τεθνηκό-
των ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοὺς χιτῶνας ἡμαγμένους ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ προσθετικῶς, ἐθριάμβευσε, καὶ πάνδημα
ἔαχρουα κεινικῶς, τὸ πάθος παρέστησε, καὶ τῶν
δεινῶν ἐλαθεῖν ἐπιχορεύαν.

Ibid. 11. Σὲ δὲ κινεῖ. Πρὸς τὸν φιλόσοφον Ἡρώνα
ἢ ὑποστροφῆ τοῦ λόγου.

(52) En locus quem Basilius indicat (Greg. or. 21):
Εἰ τις ὑμῶν οἶδε τὴν χεῖρα ἣν ὁ Ἅγιος κατεψεύσθη
καὶ τὸν ζῶντα νεκρὸν, οἶδεν ὁ λέγων. Quae Basilius
satis dilucide exponit: Οὗτος (cod. p. 56, 1) κατε-
εἶπεν αὐτοῦ συκοφαντούντες, ὡς ἄρα τινὸς Ἀρσε-
νίου, ὑπ' αὐτοῦ ἀνααιρεθέντος. Τὴν χεῖρα τεμὼν ἦν
καὶ ἐπεδείκνυσαν, νεκροῦ τινος ἀποτεμόντος· ταύτην
οὖν, φησὶν, Ἀρσένιον, οὗ τὴν χεῖρα κατεψεύδοντο
κεκόφθαι ὡς ἀπὸ νεκροῦ, παρεστῆσται, ἀμφοτέρω

cutiendum pudorem habuit, ut honestiorem saltem
mortem conduceretur. Quippe si mori necesse
fuisset, honestius mori debuissent; aut si non mor-
tem, at certe sepulcrum, quae impiis etiam et sa-
cilegis hominibus debetur.

Illum tuae confessionis ducem. Per ea pericula
quae pro fidei orthodoxae defensione suscepit, illum
ait tuae confessionis ducem esse factum: loquitur
autem de magno Athanasio.

*Post illum omnium ore celebratam manum, post
vivos mortuos;* de quibus dictum est in *Epita-
phio* ei dedicato.

Ille veritatis proditor. Lucium dicit Arianum,
quem et impio fonte uberiori vocat fluvium, quippe
qui magis quam Arius, diripiebat atque fluvii instar
pietatem abrumpebat mergebatque. Piget enim illi-
cita flagitia dicere et nefarias caedes, eo enim
ventum erat.

Ducis munere fungebatur rir. Graecus iste erat ex
idolis et impuris cruoribus ad execrabiliora faci-
nora pergens. Quenam ista? Certe Arianismum,
sive ab eo nefarie ansa, immundis sacrificiis con-
tumeliaque adversus nos quasi victima quadam
demonibus litans, ut ait, cum expelleretur beatus
Petrus Athanasii successor. At per Tabeel Lucium
ostendit, quem et regnavisse et armis Ecclesiae po-
situm esse, persecutionemque usque ad monachos
in deserto extendisse.

*Atque ut audio, hocine...? Hocine? Audio, in-
quit, aliquid horrendum; sed audax mea lingua istud
eloquitur.* Haec enim non timidior est et ea quae
talia propter mali immanitatem dicere recuset.
Quenam vero sunt ista? Psalmodyas silentio com-
pressas, blasphemias linguas in sacrosanctis thronis
concionantes, saltationibusque et foedis membrorum
inflexionibus divina mysteria nostra sugillata.

Viresque Sion luctum indicit. Luget, ait, Jeremias,
et non modo ex urbis mœnibus ad luctum homines
hortatur, sed et viis Sion imponit luctum, eo quod
nullos festa celebratos adducunt.

Deinceps quoque deflevit. Cum enim effugisset
praesul Petrus, Romamque venisset, ac cruentas
eorum vestes [qui Alexandriae interempti fuerant,
in ecclesia exposuisset, populum vehementer com-
movit, universisque laerymas elicit, ac calamita-
tem velut in omnium aspectu defixit, et malorum
remedium invenit.

Te vero commovet. Ad philosophum Heronem
sermo regreditur.

τὸ χεῖρε δεικνὺς, τὴν ἐκείνων χεῖρα κερτομῶν, καὶ
τὸν ζῶντα τοῦτον νεκρὸν Ἀρσένιον. Quae hic ab
Athanasio jocosae dicta refert Basilius, τὴν ἐκεί-
νων χεῖρα κερτομῶν, haec ad verba Athanasii spe-
ctant quae citavit Socrates: Ἀρσένιος μὲν, ὡς ὄρατε,
τὰς δύο χεῖρας ἔχων ἐρεῦρηται· τῆς τρίτης δὲ τὸν
τόπον ὅθεν ἀφῆρται δεικνύτωσαν οἱ κατήγοροι.

(55) Vide scholia ad initium orationis.

Impia potestatis. Sive imperatoris sive cuiusdam A in dignitate constituti.

Et veteres ac novos deos. Veteres, nempe duodecim circum Saturnum numeratos; novos vero, qui ab ipsis orti sunt, usque ad ultimos filios et nepotes heros, et usque ad ipsos serpentes ferasque. *Indecoras praeestigias,* Panos, Hirco, Apides, Dracones, Phallos quosdam et Ithyphallos Aphrogeneas, quibus, ait, si divinitatem definiunt, o miseris et perditos homines! Debent enim ipsae quoque eorum significationes et sermones venerandi esse et rerum honestarum signa turpitudine vacare. Quod si aliud quoddam mysterium esse contendunt, quidnam hoc sit nos doceant.

Qui Deus quidem appetatur, cum de eo separatim B sermo habetur. Ut Filium, genitum Deum et Dominum, cum de eo separatim sermo habetur. Quando autem cum Patre nominatur, Dominus nomine communi, « illudque propter naturam. » Una enim communiter et divinitas, « hoc propter unicum divinitatis principatum, » qui cum non natura, sed dominatio sit, unus et idem est in tribus. « Unum denique Spiritum sanctum et semper a Patre procedentem. » Non enim processit semel prodiens et disjunctus: Deum unum haec tria cognoscant, qui ea quae apponuntur apprime intelligunt: « qui oppugnantur, ait, et animo concipitur, et praedicatur. Horum quodque differt unum. Ab impiis enim oppugnatur; a piorum vero aliis solum mente concipitur, non autem libere praedicatur; ab aliis vero, qui spiritualiores sunt, et mente concipitur, et proclamatur vel praedicatur.

Ut nec Patri principium tribuamus. Id est ne cum sub aliud principium ponamus. Ita enim principium alii attribuetur. « Illi quippe et principio minime earent, et quodam modo carent. » Primum, quantum ad causam; non enim principii sunt expertes quantum ad causam. Ex Patre enim sunt. Sed

(34) Vox *ἀὲλ* deest in textu edito Gregorii et oportunc, ut puto, reciperetur. Verba etiam *ἢ καὶ προῦν*, ejusdem textus glossam sapiunt. Non absurde tamen diceretur, Gregorium, cum in re adeo obscura versaretur (loquitur de processione Spiritus sancti), ut sententiam suam clarius exponeret, voci *προελθόν* synonymum *προῦν* addidisse. Quod si D admittatur, textus rectus se habet apud Basilium quam in editis.

(35) Gregorius orthodoxiam patris sui laudans (or. 48, nl. 19): *Necerat, inquit, τῷ ἐνὶ Σαβελλιῶν, οὔτε τοῖς τρισὶν Ἀρειανίζων.* Basilium ad hunc locum haec opportune adnotat: *Σαβελλίου* (cod. p. 172, 1) *τοῦτο, inquit, τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον συμψύροντος καὶ συστέλλοντος, καὶ ἀθέως ἀναλύοντος τὰς ὑποστάσεις, καὶ εἰς ἓν ἢ μὲν καθαρῶς πρόσωπον ἄγοντος. Ἀρεῖου δὲ τὸ κατατέμνειν εἰς ἀνίσθητα μεγέθους καὶ φύσεως· οὔτε γὰρ μεγέθει ἴσα οὔτε φύσει ὁ μανιώδης ἐληρώδει τὰ πρόσωπα· ἡλλοτριῦν γὰρ ταῦτα ἀλλήλων, τὸ πολυθεῖον ἐνταῦθα πραγματευόμενος. Alias* (or. 34, olim 24), cum de Trinitate verba facit, Gregorius, ait Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, *μήτε οὕτω ἀλλήλων ἀπίστηται, ὡς εὔσει τέμνεσθαι, μήτε οὕτως ἐστένωται, ὡς εἰς ἓν πρόσωπον περιγραφέσθαι· τὸ μὲν γὰρ, addit, τῆς Ἀρειανῆς μαρίας, τὸ δὲ τῆς Σαβελλιανικῆς ἀθεΐας*

Col. 1217 A 2. *Δυσσεβειὸς ἐξουσίας.* Τοῦ βασιλέως ἢ τινος τῶν ἐπ' ἐξουσίας.

Col. 1220 A 5. *Παλαιούς θεούς καὶ νέους.* Παλαιούς, τοὺς περὶ Κρόνον δώδεκα ἀριθμουμένους· νέους δὲ, τοὺς ἀπ' ἐκεῖνων καὶ καθεξῆς μέχρι τῶν ἐσχάτων υἱῶν καὶ ἐπαγγόνων ἡρώων, καὶ ἄχρις αὐτῶν ἐρπετῶν καὶ κνωδάλων· *ἀσχημονα δὲ τερατεύματα,* Πῆνας (Nonnus *Hist.* II, 28) καὶ τράγους (Nonn. II, 27), καὶ Ἄπιδας (Nonn. *ibid.*) καὶ δράκοντας, καὶ φαλλοὺς τινὰς καὶ ἰουφάλλους, καὶ τὰς (cod. πῆς) Ἀφρογενείας, οἷς, φησὶν, εἰ μὲν τὸ θεῖον ὀρίζονται, ὡ τῆς κακοδαμονίας! Δεῖ γὰρ καὶ τὰς ἐμφάσεις καὶ τοὺς λόγους τούτων εὐσχημονας εἶναι, καὶ καλὰς τῶν καλῶν, ἀλλὰ μὴ αἰσχροῦ· εἰ δὲ ἄλλο τι μυστήριον, τί τοῦτο ἐστὶ, πειθέτωσαν ἡμᾶς.

Col. 220 B 6. *Θεὸν μὲν ὅτι καὶ ἑαυτὸν. Ὁ* γῖν, τὸν γεννητὸν Θεὸν καὶ Κύριον, ὅταν καὶ ἑαυτὸν λέγεται: ὅταν δὲ μετὰ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζεται, Κύριος ὀνόματι κοινῷ· τὸ μὲν, ἦτοι διὰ τὴν φύσιν· μία γὰρ κοινὴ καὶ ἡ θεότης· τὸ δὲ, ἦτοι Κύριον, διὰ τὴν μοναρχίαν (cod. p. 152, 1), ἦτις, οὐ φύσις, ἀλλὰ κυριότης οὖσα, μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἐν τοῖς τρισί. *Ἐν ἁγίῳ Πνεύματι πρόελθὼν καὶ ἀὲλ* (34) *προῦν ἐκ τοῦ Πατρὸς· οὐ γὰρ ἐξεφοίτησεν ἅπασι προελθὼν καὶ διεστηχός· Θεὸν ἕνα τὰ νοητῶς παρακείμενα τρία ταῦτα νοητέον· πολεμούμενον, φησὶ, καὶ νοούμενον, καὶ λεγόμενον· τούτων δὲ ἕκαστον διαφέρει· τοῖς μὲν ἀσεβέσι πολεμούμενον· εὐσεβέσι δὲ, τοῖς μὲν νοούμενον μόνον, μὴ μέντοι καὶ κηρυττόμενον παρῆρησι, τοῖς πνευματικωτέροις δὲ καὶ νοούμενον καὶ λεγόμενον, εἴτουν κηρυττόμενον.*

Ἰδ. 13. *Μήτε ὑπ' ἀρχὴν ποιεῖν τὸν Πατέρα* (35). Τουτέστι μὴ ὑποτάσσειν αὐτὸν ἀρχῇ ἐτέρᾳ· οὕτως γὰρ ἡ ἀρχὴ ἐτέρῳ προσκίεσται. *Οὐκ ἀναρχα δὲ, καὶ ἀναρχία πῶς.* Τὸ μὲν τῷ αἰτίῳ· τὸ οὐκ ἀναρχόν φησιν εἶναι τῷ αἰτίῳ· ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ ἀναρχα δὲ τῷ χρόνῳ· οὐ γὰρ ὑπὸ χρόνου· πῶς γὰρ ὁ βέωυ

ἐστίν. Et Basilium ait (cod. p. 190): *Μήτε οὕτως ἀπῆρηται· πῶς; ὡς καὶ τῆ φύσει τέμνεσθαι, ὡς ἀπὸ ἀλλήλων ἐγόμενα, καὶ διασπασθῆναι μὴ δυνάμενα· οὔτε οὕτως ἐστένωται, ὡς ἐνὶ περιγραφέσθαι προσώπῳ καὶ συγχυθῆναι· ἔστι γὰρ τῶν μὲν πάντῃ διαιρετῶν ἐνικωτέρα [subaudi ἡ Τριάς, ὡς μὴ πάντῃ διαιρεῖσθαι φύσει γὰρ ἦνεται· τῶν δὲ τελῶς μοναδικῶν ἀφθονωτέρα, ταῖς ὑποστάσεσι διαιρουμένη. Cum de discrimine quod hypostases inter et personas statuebatur, (orat. 21) Graeci et Latini theologi disputarent, eorum in hac causa dissidium *γελῶσιν αἱ ἢ ἐλεῖν ὄν.* Tum addit: *Ἦστωσ ἐδοξε διαφερόν ἢ περὶ τὸν ἦχον μικρολογίᾳ· εἰτι Σαβελλισμός ἐνταῦθα ἐπενοήθη τοῖς τρισὶν προσώποις, καὶ Ἀρειανισμός ταῖς τετρισὶν ὑποστάσεσι, τὰ τῆς φιλοεικίας ἀναπλάσματα.* Quod Basilium sic exponit: (cod. p. 161, 1) *Σαβ. ἐπενοήθη· πῶς; μὴ τῶν ὑποστάσεων εἰσαγομένων, ἀλλὰ τῶν προσώπων, ὡς δὴ τι διαφέρειν δοκούντα τῶν ὑποστάσεων· ὡς ἀνυπόστατον τὴν Τριάδα ἐπινοεῖσθαι, εἰς μίαν συναγομένην ὑπόστασιν· ὅπερ ἐστὶ Σαβελλισμός· ὁ, φησὶ, διὰ πέναν ὀνομάτων καὶ διὰ τὸ στενὸν τῆς Προαίον φωνῆς συνέπιπτε. Πάλιν, τῶν ὑποστάσεων ὁμολογούμενων, Ἀρειανισμός ἐπενοεῖτο, καὶ τῆς μίαις οὐσίας καὶ φύσεως κατατομή. De Sa bellio vide Wolf. in Anecdotis (t. IV, p. 14).**

χρόνος καὶ τὸ ἀνούσιον πρεσβύτερον εἶη τῶν οὐσιῶν καὶ ἐστῶτων ἀεί;

Iluit, tempus et quod non erat, iis quæ stabilia sunt et quæ semper exstiterunt, prius atque anti-

Col. 1221 A 1. *Μήτε μίαν Ἰουδαϊκὴν*. Στενὴν, φησὶν, ὡς μονοπρόσωπον· φθονερὰν δὲ καὶ ἀδύνατον, ὡς ἢ μὴ δυναμένην, ἢ φθονοῦσαν μὴ που τὸ ἀγαθὸν ὑπερεκθλύσαν εἰς Υἱοῦ γέννησιν διαχθεῖη ἢ Πνεύματος εἰς προέλευσιν· διὸ καὶ τινες αὐτῶν, φησὶ, προάγουσι μὲν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, εἰς αὐτὸν δὲ πάλιν ἀναλύουσι τὸν Πατέρα· οἱ δὲ (56) καταβάλλουσι τὰς φύσεις, θεότητος ἀλλοτριούντες, ὡσπερ τῆς θείας φύσεως δεδουκυίας μὴ ἀντεξάγοντο καὶ ἀντιφέροντο ἀλλήλαις. Τὸ δὲ « ὑπὲρ τὰ κτίσματα » οὕτω συνάψεις· ὡς μὴ δυναμένην ὑπὲρ τὰ κτίσματα γενεῶν ἢ προάγειν· θειοτέρα γὰρ καὶ ὑπὲρ τὰ κτίσματα ἢ θεία γέννησις, ἀλλ' οὐ ζωώδης καὶ σωματικὴ.

Ibid. 9. *Καὶ τοῦτο θεῖον ἔχουσι*. Τὸ μοναδικὸν ἐρηλονότι· ὡσπερ ἡ φύσις μία καὶ μοναδικὴ ἔνεστιν ἐν τοῖς τρισίν, εἰς μόνος Πατὴρ οὐκ ἄλλος, εἰς μόνος Υἱὸς καὶ οὐκ ἄλλος, καὶ ἐν Πνεῦμα ἅγιον καὶ οὐκ ἄλλο· καὶ πολὺ γε, φησὶ, τῶν παρ' ἡμῖν ἀληθέστερον· Πατὴρ, ὅτι μόνος καὶ ἰδιοτρόπως· οὐ γὰρ οὐὶς τινος πρότερον, εἶτα πατὴρ, καὶ οὐ μετὰ συζυγίας καὶ σωματικῶς ὡσπερ ἡμεῖς, καὶ ὅλον Πατὴρ ἀπ' ἀρχῆς· οὐ γὰρ ἡμέτερον, φησὶν, ἄδηλον· ποῖον; τὸ ἐνὸς μόνου καὶ ὅλου υἱοῦ πατέρα τινὰ χρηματίζαι, ἐνδεχομένου καὶ ἐτέρω.

Ibid. 10. *Οὐδὲ μᾶλλον καὶ ἤττον*. Αὐτοαριτύτης γὰρ ὅλον ὄν, τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον οὐκ ἂν δέξιαιτο· τὸ δὲ μὴ γεγονέναι ὑπὸ τινος καὶ ἡ θεότης κοινὸν, φησὶ, τῆς ἀγίας Τριάδος, Υἱῷ δὲ καὶ ἀγίῳ Πνεύματι τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐξ αἰτίου.

Ibid. C 4. *Εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς*. Ὡς ἀπόβλητον τοῦτο παρακρούεται, ἐπιπέρων ταυτὶ, « Γενοῦτι, » λέγων, « πρότερον τῶν λεγομένων » τουτέστι Θεοῦ, καὶ ὅλον τῆς ἐλλάμψεως ἐκείνης ἡξιωμένους, καὶ τριμικαῦτα τοσοῦτον εἶρη ὅσον ὑπ' ἐκείνων γινώσκειται καὶ γνωσθήσεται.

Ibid. D 3. *Παράδοξον ἔχουσαν*. Παράδοξον γὰρ ὡς ἀληθῶς τοῦτο διαιρεῖσθαι τι ἀδιαιρέτως, καὶ ἐνοῦσθαι διηρημένως· ὁ μόνως τηρεῖται ἐν τῇ ἀγία τῶν ὑποστάσεων Τριάδι· καὶ τῷ μοναδικῷ τῆς Θεότητος.

Ibid. 6. *Ἄλλ' οὐκ ἀνθρωπικῶς*. Οὐ γὰρ ἡ ὑπαρξίς καὶ τὸ εἶναι οὐκ ἀνθρώπινον, τοῦτου καὶ ἡ γέννησις οὐκ ἀνθρωπίνη· ἀπαθής γάρ. Φοβεῖσθαι δὲ χρόνον καὶ κτίσιν εἰπὼν, ἀγορεύει (57) μὴ λέγειν ἢ πιστεύειν κτιστὸν τι καὶ γεννητὸν τῆς ἀγίας Τριάδος. Μὴδὲ συνηγορεῖν δοκῶν τῷ Θεῷ, ἀνέλης, φησὶ, Θεόν, τουτέστιν ἀναίρησιν· ἀναίρησις γὰρ θεότητος Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος ἔστι ἐστὶ τοῦ Θεοῦ ἀνελείν.

Col. 1224 A 4. *Μὴ φοβηθῆς τὴν πρόθεον*. Τοῦ

(56) Ariani scilicet. Vide Eliam Cretensem ad hunc locum.

A quantum ad tempus, principii expertes sunt. Nec enim tempori subjecti sunt. Quomodo enim, quod

Neque unam Judaicam. Augustum ait, propter unicam personam; invidum vero atque imbecillum, quippe quod vel non potest, vel invidet, ne quid boni exsiliens in Filii generatione perfunderetur, vel in Spiritus processione. Ideoque eorum nonnulli, ait, Filium quidem ex Patre producunt, eundem autem rursus in Patrem resolvunt; alii vero naturas dejiciunt, a Divinitate alienando, perinde ac si divina natura timeret, ne ipsæ adversum se insurgerent ac invicem bellum inferrent. Hoc vero B « *Supra res conditas* » ita construes, quasi vim non habens supra res conditas gignendi vel producendi. Divinior enim et supra res conditas divina generatio, non autem animalis vel corporalis.

Ut hoc quoque divinum habeant. Singularitatem nimirum. Quemadmodum natura una et singularis in tribus inest, unus solus Pater non alius, unus solus Filius et non alius, et unus Spiritus sanctus et non alius: et hoc multo quidem verius, ait, quam quæ apud nos hoc nomen obtinent. Pater, quia proprio et singulari modo; neque enim filius alicujus fuit prius, postea pater, et non ex conjunctione et corporaliter sicut nos, sed in totum Pater ab initio. De nobis, ait, hoc certo affirmari nequit. Quidnam? Nempe quod solius et totius filii pater quispiam vocetur, quod cæteris convenit. C

Nec magis et minus. Namque cum ipsamet sanctitas in totum est, nec magis nec minus accipere potest. A nullo creatum fuisse atque ipsam divinitatem ait sancti Trinitati commune, Filio et sancto Spiritui, quod uterque eorum ex Patre velut e principio est.

Quod si modum quæris. Tanquam arcanum illud expellit, hoc adjecto: « *Fac sis quiddam prius eorum quæ commemoravimus,* » Deus scilicet, et illa glorificatus illuminatione, tum demum scies quantum ab illis cognoscitur et cognoscetur.

Cujus divisio plane admirabilis. Prorsus admirabile illud est, quod et citra divisionem dividuntur, et divisim copulantur: quod solummodo observatur in sancta personarum Trinitate et in Divinitatis unitate.

Non autem humano modo. Cujus enim existentia et esse humanum est, ejus et generatio non humana. Ab omni enim passione aliena est. Metui autem tempus et creationem dicens, prohibet ne dicatur vel credatur quidpiam creatum et genitum sanctæ Trinitatis; et cum patrocinium Dei suscipere non vis, Deum, ait, tollas, id est tolles. Sublatio enim divinitatis Filii et sancti Spiritus idem est atque Deum tollere.

Processionem ne metuas. Sancti Spiritus proces-

(57) Nullus dubito quin Basilius scripserit, ἀπαγορεύει, prohibet.

ἀγίου Πνεύματος τὴν πρόοδον λέγει· ὅτι, φησίν, ὁ πλούσιος καὶ δυνατὸς κατὰ πάντα οὐκ ἀνάγκην ἔχει ἢ μὴ προβάλλειν· ἐκάτερον γὰρ ὁμοίως ἀδιάστως ἔχει, καὶ προβέβληκεν ἤδη τὸ ἅγιον ἀχρόνως καὶ ἀδιάστως Πνεῦμα.

Ibid. 15. *Μήτε τῆς τριθεΐας ἔγκλημα.* Καὶ μὴ διαβέβληται τὸ τῆς τριθεΐας δόγμα, κατὰ τὸν τοῦ λεγομένου Φιλοπόνου λήρον (58), ὃς εἰς μερικὰς οὐσίας Ἀριστοτελικῶς διῆρει καὶ τὴν θεΐαν. Ἄλλ' οὐ γὰρ οὐκ οὕτως ταῦτα νοητέον· μίᾳ καὶ τῆς αὐτῆς μενούσης ἀδιαιρέτως ἐν τοῖς τρισὶ, καὶ Θεός, καὶ Θεός, καὶ Θεός ἕκαστον λέγεται· κοινὴ γὰρ καὶ μία θεότης. Μὴ τοίνυν ἀισχυοῦθῃς, φησί, ἕως ἂν καὶ ἄλλος κινδυνεύῃ ζημιούμενος τὴν διθεΐαν· κρεῖττον γὰρ τοῦτο λέγειν, ὁμολογούντα τὴν ἐν τοῖς τρισὶ θεότητα, καὶ μὴ ζημιωθῆναι κινδυνεύειν τὴν διθεΐαν λέγειν Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος· ὅπερ οἱ περὶ Ἀρειον καὶ Μακεδόνιον περὶ τὴν θεότητα παρόνθασιν· ἢ γὰρ συνέλυσας περικόπτων τὴν τῶν δύο θεότητα καὶ ἀφαιρούμενος, ἢ συνηπύρησας εἰς ἀπορίαν ἐλθὼν. Πῶς οὐ κινδυνώδης ἢ τριθεΐα; ἀλλὰ τοῦτο μὴ φοβηθῆς· ὁ μὲν γὰρ συλλύσας καὶ περικόψας ἐναυάγησε, μετὰ τῶν λογισμῶν καὶ θεότητα ζημιωθείς· σοὶ δὲ περιμένει σῶα ἢ θεότης· καὶ ἐξηθεύθησεν ὁ λόγος, τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον διαπορῶν τῆς τριθεΐας.

Ibid. B 7. *Τὴν νέαν εὐσέβειαν.* Εὐφρόνως οὕτως τὴν ἀσέβειαν εἶπε, τὴν τεχνολογικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀποστολικῶς χρητομένην ὑπὸ τῶν ἀντιδοξούντων, ἦν καὶ μικρόλογον ἐφῆ σοφίαν. Οὐ δεινὸν λέγει ἤττηθῆναι λόγῳ κατατοπισθέντα τινὰ καὶ κλαπέντα ψευδολογίαις, δεινὸν δὲ μᾶλλον τὸ ζημιωθῆναι θεότητα.

Ibid. C 8. *Τῆς Τριάδος κατοικούσης.* Τὸ ἐξῆς οὕτως· Μέμνησέ μοι τῆς Τριάδος, τῆς ἐν ταῖς σκηναῖς τῶν ἀγγέλων, καὶ τῆς ἐν αὐταῖς κατοικούσης, δηλονότι Τριάδος· τουτέστι, μέμνησέ μοι, πότε; ὅταν ἐκδημήσῃς· ποῦ; ἐν ταῖς σκηναῖς· ποῖαις; τῆς κατοικούσης ἐν αὐταῖς, τῆς ἁγίας Τριάδος, ταῖς ἐν αἷς ἢ ἁγία Τριάς κατοικεῖ. Καὶ τοῦ μικροῦ τοῦτου θέρους, ἀπὸ κοινοῦ τὸ μέμνησο· τοῦ καρποῦ τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ διδασκαλίας καὶ κατηχήσεως· ἢ ὅτι βραχεῖς τέως ἦσαν οἱ δεδεδειμένοι τὸν τῶν ὁρθῶν δογμάτων σπόρον, καὶ διὰ τοῦτο εἶπε τὸ θέρος μικρόν.

Col. 1225 A 4. *Τὴν ἡμετέραν κλησιν καὶ τὴν ἀπιστον ἐπιδημίαν.* Τάχα ἐκλήθη καὶ οὗτος ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὑπεροβῇ· τοῦτο γὰρ διὰ τῶν ἐπαγομένων ἀνίττειται· συγκακοπαθεῖν γὰρ εἶπεν, ἀλλ' οὐ συντρυφῆν ἐπιδημηκάμεν. Καὶ πρὸς ὑμᾶς, φησίν, ἐπανίω πάλιν (59), σαφῶς διὰ τῶν τοιοῦτων δηλοῦται ἐκδοδημηκέναι αὐτὸν πρὸς τὸν φιλόσοφον, καὶ τὸ τρυφαῦτα, μήπω τοῦ βίου μεταστάντα.

(58) Praecipui Joannis Philoponi errores deprehenduntur in tractatu cui titulum fecerat: *Arbiter*, ὁ Διακρίτης. Auctor fuit, saltem unus ex auctoribus heresis Tritheitarum. Ὁ τὰ μάταια ποιήσας Ἰωάννης ὁ Τριθεΐτης, ait Joannes Damascenus ludens in no-

sionem dicit. Quippe, ait, in omnibus dives ac potens non necessitatem habet vel non producere. Utrumque enim pariter sponte fit; atque produxit jam sanctum non in tempore, nun coactus Spiritum.

Nec vero tritheiae crimen. Quippe editum fuerat tritheiae dogma a quodam Philopono dicto, qui in partiles substantias Aristotelice dividit et divinitatem: hoc vero non ita intelligendum est. Unius enim ejusdemque manentis indivisibiliter in tribus, est: Deus, Deus, Deus quisque dicatur. Communis enim et una deitas. Ne igitur, ait, te pudeat, quandiu alius quoque eadem ratione in ditheiae periculo versatur. Melius enim hoc dicere, confitentem in tribus divinitatem, nec periculum incurrere ditheiam dicendi Filii et sancti Spiritus. Quod quidem Ariani et Macedoniani de divinitate admiserunt. Et enim aut crimen objectum dilues circumcidens utriusque divinitatem atque auferens; aut cum illo haerebis animi anxietate laborans. Quomodo enim non periculosa tritheia? Verum illud ne timeas. Ille enim diluens et circumcidens naufragium faciet, eum rationibus suis divinitatis jacturam passus; tibi autem permanebit incolumis divinitas; etsi ratio ipsa imbecillitate laborarit, de tritheiae existentiae modo dubitans.

Novamque pietatem. Per euphoniā sic impietatem vocat, artificiose sed non apostolice ab heterodoxis annuntiatam, quamque jejunam ac minutam sapientiam dixit. Non grave et acerbum dicit sermone victum esse sophistica disputatione delusum atque deceptum; grave autem et acerbum est deitatis jacturam fecisse.

Trinitatis habitantis. Ita verborum series accipienda: Memor esto mihi Trinitatis, quae in angelorum tabernaculis, et quae in eis habitat, videlicet Trinitatis. Hoc est, memor esto mihi: quando? Cum peregrinationem obieris; ubi? In tabernaculis. In quibusnam? Habitantis in eis, sanctae Trinitatis, in quibus sancta Trinitas inhabitat; et messis hujus exiguae, similiter memor esto, fructus meae ad te disciplinae et catecheseos; vel quoniam huc usque pauci erant qui rectorum dogmatum semina acceperant; ideoque messem exiguam dicit.

Vocationem nostram et incredibilem peregrinationem. Breviter vocatus est ille ab eo in exsilium. Hoc enim iis quae sequuntur in lucem promittit. Nam se arumnarum socium fuisse dicit, non autem ut deliciarum esset particeps. Et ad vos, ait, rursus regredere; manifeste per haec ostenditur hunc philosophum decessisse, et tunc, nondum e vita excessisse.

mine *Philoponus*. Vide *Biblioth. gr.*, t. X, pagg. 640 et 651.

(59) Ille lapsus est amanuensis. Basilium scribere debuit, καὶ πρὸς ἡμᾶς, φησίν, ἐπανίω πάλιν.

EJUSDEM BASILII

SCHOLIA

Ad S. Gregorii Naz. Orationem funebrem in *Caesarium fratrem*.(Edidit Lud. de Sinner, Paris 1856, ap. *Gemmae fratres*, in-12.)

Col. 756 A 3. *Οἰσεθέ με ἴσως, ὦ φίλοι, καὶ ἀδελφοί, καὶ πατέρες.* Γῆς γνησιότητος τὰ ἐγγύτερα ταῦτα ὀνόματα· οὐδὲν γὰρ πατὴρ οἰκειότερον, οὐδὲ ἀδελφοῦ γνησιώτερον, ἢ φίλου πιστοῦ τιμιώτερον· *ῥιλικὸ δὲ πρᾶγμα καὶ ὄνομα*, εἰς ἕν συνελὼν ταῦτα εἶπεν. Ἦδὺ μὲν γὰρ καὶ φίλος, ἦθιον δὲ καὶ ἀδελφός, ὁ τῆς ἀδελφότητος τὸ πρᾶγμα τῷ ὄντι τηρῶν, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸν Κᾶίν λυττῶν. Ἦδιστον δὲ πάντων πατήρ, ὁ πατὴρ τὰ σχετικὰ ὡσπερ ὁ Δαυὶδ σῶζων πατρικὰ σπλάγχνα, καὶ τὸν πατρалоίαν οὕτω θερμῶς ἀποκαλιόμενος υἱόν. Τοῦτοις οὖν σεμνύνει καὶ αὐτὸς τοὺς πρὸς οὓς αὐτῷ ὁ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιτάφιος, *Οἰσεθέ με, λέγων, τὸν λόγον ὑποδεδέχθαι* τουτοῖν, ὡς θρήνους καὶ ὀδυρμούς ὑποβεβληκέναι τῷ ἀδελφῷ; Οὐ μὲν οὖν, οὐκ ἔστι τοῦτο, φησὶν· ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἐπίδειξιν τινα καὶ κομψεῖαν πρὸς τὸ θέλξει τοὺς ἀκρατῆς, καὶ ἡδονὴν καὶ χάριν ἐργάσασθαι, τὴν ἀκοὴν ὁμῶν ἐστιάσονται (40).

Ibid. 10. *Καὶ σοφίσεσθαι* (41) τὸ ἀλγοῦν. Πῶς ἔστι σοφίσεσθαι τὸ ἀλγοῦν; Ἦ (42) ὄηλον, μὴ ἀλγοῦντες, ὡς ἀλγοῦντες διατιθέμενοι· τοὺς *φιλικοίς* δὲ πάθεσι, τουτέστι, τοὺς ἡμετέροις· αὐτοὶ μὲν μηδὲν ἄλγους πεπονθότες, τοὺς φίλοις δὲ συμπαθοῦντες ἡμῖν.

Ibid. 12. *Χρῆναι γὰρ ἡμῶς.* Ὁσανεὶ, φησὶν, ἡμῖν χρῆναι καὶ τὴν συμφορὰν ἡμῶν ἐπιδεικτικῶς τε καὶ πομπικῶς τῷ λόγῳ διατιθέναι, καθάπερ ὅτε ἡμεν νέοι, καὶ πρὸς πάντα φιλότιμοι καὶ περιττοί, τὰ τε περὶ τὴν ὕλην καὶ τοὺς λόγους αὐτούς.

Ibid. B 3. *Μὴ τοῦτο περὶ ἡμῶν ὑπολάβητε.* Εἰ καλὸν τι καὶ δεξιὸν ὑπολαμβάνειν ἐθέλετε περὶ ἡμῶν, τοιοῦτόν τι *μηδαμῶς*, φησὶν, *ὑπολάβητε*· εἴτε πλέον ἢ καλῶς ἔχει θρηνησά· εἴτε ἄθροῦς τε καὶ κομψῶς ἀπαγγεῖλαι καὶ κατ' ἐπίδειξιν τὸν λόγον κατακαλλῶναι.

Ibid. 12. *'Αλλ' ὅσον ἀφροσύσεσθαι τὸν περὶ ταῦτα λόγον* (43). Τὸ ὅσον καὶ καθῆκον ἑκατέρως ἐναρμόσασθαι καὶ ἀποδοῦναι, θαυμάσαι τε ἀπεριττως, καὶ θαυρῶσαι μετρίως· τῆς γὰρ ἀνωτάτω καὶ ἡμετέρας φιλοσοφίας καὶ ταῦτα, τὸ τε δικαίων μετ' ἔγκωμιών μεμνηθῆαι, καὶ τὸ θρήνων ἐπὶ νεκρῶν

Οἰσεθε... καὶ πατέρες. Propinquitatis hęc proxima nomina. Nihil enim patre antiquius, nihil fratre sincerius, aut fideli amico pretiosius. *Res suavis nomenque suave* ad personas predictis charitatis titulis designatas, quas nunc mente in unum colligit, refert. Suave enim quid amicus, suavius autem et frater, qui fraternitatis officium servat erga fratrem, non autem velut Cain rabie effertur; suavissimum autem omnium pater, qui quę patrem decent paterna viscera, velut David parricidam tam affectuose vocans filium. His ergo charitatis titulis ipsa oratio funebris in fratrem illustrat eos quos alloquitur, Existimatis me, diceus, hunc sermonem suscipere tanquam gemitus et lamentationes fratri daturum? Nullo modo, non est sic, inquit; non enim ad ostentationem quamdam vel elegantiam ad mulcendos auditores, non ad suavitatem et gratiam sermonis elicendam, me auditum vestrum invocasse, vos credere oportet.

Καὶ σοφίση. τὸ ἀλγοῦν. Quid est discere luctum? Id est, non lugentes, quasi lugentes sentire; *amici calamitatibus*, id est *nostris*: ipsi quidem nihil luctus passi, amicis autem nobis condolentes.

Χρῆναι γὰρ ἡμῶς. Quasi, inquit, oporteret nos, calamitatem nostram cum ostentatione et pompa, sermone explicare, veluti fiebat, cum juniores essemus, et in omnibus gloriam quærentes et ambitiosi tum circa res terrenas, tum circa sermones ipsos.

Μὴ τοῦτο... ὑπολάβητε. Si quid pulchri et dextri de nobis vultis supponere, nullo modo quid tale, inquit, existimetis, nos sive amplius quam par sit, lucturos, sive molliter et ornate locuturos et ad ostentationem ornaturus sermonem.

'Αλλ' ὅσον... λόγον. Quantum sufficit ut justum et congruum laudi et lacrymis tribuam, nec ultra modum laudando nec plus quam decet lugendo; cœlestis enim nostrę philosophiæ est, et justorum meminisse cum laudibus, et planetum super mortuis auspicari; non tamen in gemitibus

(40) Aut male intellexit Nostrum, aut aliter legit hic Basilus. Supplendum videtur ὑπολαβεῖν ὁμᾶς με χρῆ.

(41) Lege σοφίσησε cum editis.

(42) Forsan scribendum ἦ.

(43) Editi νόμον.

longius procedere, quod ad immoderationem pertineret; lacrymis autem omnino abstinere duritiam dico.

Τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη. Hinc statuit sermonis capita; et sic post exordia transit ad primam laudem partem, id est ad originem.

Καισαρίῳ πατέρες μὲν. Originem jam celebrans, sic laudat fratrem.

Καὶ τοσοῦτον...πίπτητος. Cujus et quantæ pinguedinis? Oleæ fructiferæ, pietatis, ex qua tantum assumpsit pinguedinis, ut et alios in piam fidem insereret, doceret, in necessitatibus auxiliaretur, animis morbo erroris laborantibus remedium et curationem præstaret.

Πολὺς τὸ φαινόμενον. His verbis multa exterioris virtutis in patre demonstrat indicia, plurimas autem virtutes absconditas multis ignotas, quas expedit, inquit, opinionibus vestris et cogitationibus relinquere, non autem sermone tentando exponere, illas minuere, ipsisque quod habent miraculi eripere.

Ὡστε καὶ ἤδη τισί. Constructio est: ὥστε πιστευθῆναι καὶ ῥηθῆναι τισι, μηδὲ τὴν τοῦ ἀνδρός τελειότητα, etc.: interposita enim parenthesis disjunctit membra phrasim; sensus autem est: perfectionem mariti ad nullum alium quam ad [sanctam illam] matrem, ut ipsius opus, referri (hoc enim, inquit, nonnulli credunt et prædicant), hujusque pietatis præmium et coronam accessisse majorem et perfectiorem pietatem patris.

Ἐκ τῆς παρ. εἰς τὴν κατοικίαν. Ex terrenis et transitoriis rebus; in his enim est incolatus, habitatio autem æterna et indeficiens est felicitas et cælestis beatitudo.

Πλήρεις ἡμερῶν. Communi dierum nomine utriusque vitæ comprehendit dies quos plenissimos esse declarat: [pleni, inquit, dierum] tum transitoriorum et deficientium, tum etiam permanentium et æternorum; pleni sunt ergo illorum dies, non imperfecti. quippe quibus nec longitudo hujus vitæ nec vitæ cælestis splendor desit (43').

Καὶ πάσης εὐδαιμ. μέτ. ἐπιήρωςαν. In omnibus et per omnia mensuram felicitatis et beatitudinis, quantum possibile erat, expleverunt, excepta, inquit, illa postrema, non dixit calamitate, sed dispensatione, et probatione, ut quispiam existimare queat, inquit. Vide quomodo et illud ad felicitatem illorum referat, quod, præmisso co filio cui propter ætatis lubricum magis timendum erat, ipsi securo animo vitam clauserint et cum universa domo ad cælestia transmigrarint, quod re ipsa perfectæ est felicitatis.

(43') Græcum hujus scholii textum, dissolutum et ανακολουθίᾳ maxime laborantem, divinando interpretati sumus.

ἀνάξια· οὐ μὴν καὶ πρόσω ταῖς οἰμωγαῖς χωρῆσαι· τὸ μὲν γὰρ ἀμετρίας, τὸ δὲ ἀναληγσίας λέγω, τὸ μὴ διακρῦσαι.

Col. 757 A 6. Τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη. Ἐντεῦθεν προεκτίθεται τὰ τῆς ὑποθέσεως κεφάλαια· καὶ οὕτω μετὰ τὰ προόμια χωρεῖ πρὸς τὸ πρῶτον τῶν ἐγκυμίων μέρος, εἶτον τὸ γένος.

Ibid. B 1. Καισαρίῳ πατέρες μὲν. Τὸ γένος ἴδῃ ἐπιανῶν, καὶ τούτου σεμνύνει τὸν ἀδελφόν.

Ibid. C 2. Καὶ τοσοῦτον κοινωρήσας τῆς πίπτητος. Πόσον καὶ ποίας πίπτητος; Τῆς καλλιελαίου, τῆς εὐσεβείας, ἀφ' ἧς τοσοῦτον τῆς πίπτητος ἐπεσπάσατο, ὥστε καὶ ἄλλους εἰς τὴν εὐσεβῆ πίστιν ἐγκεντρίσαι, καὶ διδάξαι, καὶ τῆς ὠφελείας μεταδοῦναι, εἰς ψυχῶν νόσῳ κακοπιστίας καμνουσῶν θεραπείαν B καὶ ἔστιν.

Ibid. 9. Πολὺς τὸ φαινόμενον. Τοῦτο ὡς καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον πολλὰ σύμβολα τῆς τοῦ πατρὸς δεικνυσθαι ἀρετῆς· πλεῖστα δὲ καὶ χρυστὰ, μὴ τοῖς πολλοῖς γνωσθόμενα· ἃ καὶ βέλτιόν ἐστι ταῖς ὑπονοήσασιν, φησὶ, καὶ ταῖς ἀγαθαῖς ὑπολήψειςι συγχωρεῖν, ἀλλὰ μὴ, τῷ λόγῳ περὶ ὧν ἐπινοεῖται, ἐλαττοῦν καὶ περιόπτειν τὸ ἐνυπάρχον τοῦ θαύματος.

Col. 760 A 5. Ὡστε καὶ (44) ἤδη τισί. Τὸ ἐξῆς. Ὡστε πιστευθῆναι καὶ ῥηθῆναι τισι, μηδὲ τὴν τοῦ ἀνδρός τελειότητα· μεταξὺ γὰρ ἡ περιουσία τῆς τελειότητος τὰ τῆς διανοίας· ἔστι δὲ οὕτως ὁ νοῦς· τὴν τελειότητα τοῦ ἀνδρός, μὴ ἄλλου τινὸς πιστευθῆναι εἶναι, ἀλλ' ἡ τῆς μητρὸς ἔργον γενέσθαι· τοῦτο γὰρ, φησὶ, τισὶ καὶ πιστευθῆναι καὶ ῥηθῆναι συνέβη· καὶ τῆς εὐσεβείας ταύτης ἄθλον καὶ στέφανον ἐπιτεθῆναι τὴν τοῦ πατρὸς μεῖζον (44') καὶ τελειώτερον εὐσέβειαν.

Ibid. B 1. Ἐκ τῆς παροικίας εἰς τὴν κατοικίαν. Ἐκ τῶν τῆδε καὶ προσκαίρων· τοιαύτη γὰρ ἡ παροικία· κατοικία δὲ, ἡ αἰωνία καὶ μὴ μεταπίπτουσα εὐδαιμονία, καὶ ἡ ἐκείθεν μακαριότης.

Ibid. 6. Πλήρεις (45) ἡμερῶν. Κοινῶς τὰς ἡμέρας τὰς τῆς ζωῆς πληροστέας ἐκατέρας ὁμοίως ἐκφέρει, τῶν τε λυομένων καὶ προσκαίρων, καὶ τῶν μόνουσῶν καὶ αἰωνίων, ὡς πλήρεις, ἀλλ' οὐκ ἐλλιπεῖς εἶναι, καὶ τῆς ζωῆς ταύτης καὶ τῆς λαμπρότητος ἐκείνης οὐχ ὑφειμένας.

Ibid. 9. Καὶ πάσης εὐδαιμονίας μέτρον ἐπιήρωςαν. Καὶ ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα τὸ μέτρον τῆς εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος, ὅσον περ ἐν ἡν, ἐξεπλήρωσαν ἐσχηκότες, πλὴν τῆς τελειότητος ταύτης· οὐ συμφορᾶς δὲ εἶπεν, ἀλλ' οἰκονομίας καὶ δοκιμασίας, ὡς ἔν τις, φησὶν, ὑπολάβοι. Καὶ θέσαι ὅπως οὗτος εἰς εὐδαιμονίαν καὶ ταῦτα ἔλκει καὶ παρατίθεται, τὸ τὸν σφαιρωτάτον διὰ νεότητα καὶ ἡλικίαν τῶν παιδῶν προπέμψαι, καὶ ἐν ἀσφαλεῖ τὸν βίον καταλῦσαι, καὶ πρὸς τὰ οὐράνια μεταστῆναι πανοικί, ὅπερ τελείας εὐδαιμονίας ἐστίν.

(44) Καὶ om. in editis.

(44') Editi μεῖζονα.

(45) Scribe πλήρεις cum editis

Ibid. C 7. Ἀλλὰ τοῦραντλον. Ποῖον; Εἰ τῶν Α τοιούτων γεννητῶρων ἀμελήσας, καὶ τῶν ἐγγύθεν ὑποδειγμάτων καταφρονήσας, μὴ θαύμαζε, φησί, εἰ πρὸς ἑτέρους οὐκ εἶδεν, ἀλλὰ πρὸς τούτους· θαύμαζε ἢ μᾶλλον τὸ ἐναντίον εἰ πρὸς ἑτέρους ἰδὼν καὶ οὐκ ἐπαινετὰ ὑποδείγματα, τούτων ὑπερφρόνησε.

Ibid. 12. Καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι τοῦ ἀνδρὸς χάριν. Τὸ σωματικὸν χάρισμα λέγει, καὶ τὸ κάλλος· τοῦτο γὰρ ἢ εὐαρμοσία παραηλοῖ, καὶ τὴ ἐν πᾶσι τοῦ ἀνδρὸς καλὸν καὶ σύμφωνον ὡς ἐν φθόγγῳ.

Col. 761 A 5. Ὡ πῶς ἀδακρυτὶ παρέλω. Ἄνωτέρω, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου, τὸν θρηῖνον καὶ τοὺς θρηνοῦντας παραιτησάμενος, νῦν ὡσπερ αἰσθόμενος ἑαυτὸν εἰς τοιαῦτα ἐληλυθότα καὶ σχετλιάσαντα, θᾶπτον ἐπιλαμβάνεται ἑαυτοῦ παρὰ τὴν ὑπόθεσιν πεπραγότος, καὶ ἀπολογεῖται ὡς μὴ ἀφιλόσοφον λογισθῆναι διὰ τὸ πάθος· καίτοι δακρῦσαι ἐπὶ νεκρῷ οὐκ ἔξω, ἔφη, τοῦ ἡμετέρου νόμου· ἐνάργει μέντοι καὶ μὴ πλέον, ἢ καλῶς ἔχει, θρηνεῖν ἔξεσθαι. Σχετλιάσας οὖν καὶ Ὡ πῶς εἰπὼν, οὐ θρηνεῖ πάντως· οὐ γὰρ ἡ ἀρχὴ θρηῖνον ἤδη καὶ θρηῖνός ἐστιν, ὡσπερ οὐδ' ἡ τῆς ὁδοῦ ἀρχὴ, ὁδὸς, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.

Ibid. B 5. Τίς δὲ τῇ τῶν βελτίστων αὐτὸν προσέθηκε; Τίς, φησί, τούτων πλέον, τουτέστι τῶν βελτίστων, τοῖς τε ἄλλοις καὶ τοῖς ἐκ τῆς πατρῆδος, προτυμήρησεν ἢ προστέθεικεν ἑαυτόν;

Ibid. 8. Καίτοι (45') διὰ τὸ μέγεθος. Τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας δηλαδὴ, ὡς μεγίστης αὐτῆς ὑπαρχούσης· καὶ διὰ τὸ μέγεθος πάντων σχεδὸν κρυπτομένων, καὶ μηδὲ γνωριζομένων, οὐδὲς τούτου γνωριμώτερος ἢ περιφανέστερος ἐπὶ σφραγίστη καὶ συνίσει.

Ibid. C 2. Καὶ πάντων (46) ὡς ἐν ἐξασχίσας. Συνήθη ταῦτα τῷ Πατρὶ τὸ στρέφειν τε καὶ συνάγειν μετὰ κάλλους, τὰ τῇ φράσει συνεστραμμένα καὶ καταναγκασμένα ἀβρότερον ἀπαγγέλλειν. Πάντα οὖν, φησὶν, ὡς ἐν τῶν μαθημάτων ἐξήσκησε, καὶ οὐδὲ τῶν προσβυτέρων τίς, μὴ ὅτι γε τῶν ἡλικίων, οὕτως εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς κατώρθωσε. Καὶ πάλιν τούτων ἕκαστον ἀντὶ πάντων, τουτέστι, πάντα ὡς ἐν μάθημα ἤδει, καὶ ἕκαστον ὡς πάντα· τὴν γυνῶσιν γὰρ ἀπάντων ὡς ἐνὸς μαθήματος εἶχε, καὶ ἐνὸς ἕκάστου εἰδησὶν πάλιν, ὡς ἀπάντων.

Ibid. 7. Καὶ τῆς ἐπικινδύνου τοῖς ἄλλοις παιδεύσεως. Τῆς ἀστρονομίας καὶ ἀστρολογίας, λέγει, ἧς καὶ τὸ χρησίμου ἐπιφέρει, τὸ ἐκ τῆς τῶν οὐρανίων κινήσεως τὸν Δημιουργὸν θαυμάζειν, καὶ τὸ βλαβερόν τε καὶ ἀχρηστον ἐπιδείκνυσθαι, (46') οὐ τῇ φορᾷ τῶν ἀστρων, καὶ τὰ ἐξῆς τῶν ἐπομένων.

Ibid. D 1. Ἀριθμῶν καὶ λογισμῶν. Ἦτοι ἀριθμητικῆς, τῆς ἐν ποσότησιν ἀριθμῶν δίχην γραμμῶν, ἐν τριγώνοις καὶ τετραγώνοις σχήμασι καὶ πολυγώνοις ποικιλλομένης. Λογισμῶν δὲ, εἴτουν λόγων τε καὶ ἀναλογιῶν, ὡς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους· περὶ

Ἀλλὰ τοῦραντλον. Ne mireris, inquit, si ad ceteros noluit spectare, talibus neglectis parentibus, et spretis proximorum exemplis; mirare vero potius quod apud alios videns non laudabilia exempla, illa contempserit.

Καὶ τὴν... χάριν. Corporalem venustatem et pulchritudinem dicit. Hoc enim significat εὐαρμοσία, pulcherque viri in omnibus, velut in sonis, contentus.

Ὡ πῶς ἀδακρυτὶ παρέλω. Superius et in ipso sermonis exordia, gemitum et gementes deprecatus, nunc quasi inchoati gemitus et quereke sibi conscius, seipsum statim coerctet contra propositum facientem, seque excusat ne ipsum infirmi animi esse dolor arguat. Nec tamen, inquit, contra legem nostram est lugere mortuum; inchoaro planetum et intra justos limites lamentari licet. Gemo ergo et Ὡ πῶς exclamans, non lamentationem perficit: inchoatio enim lamentationis non est ipsa lamentatio, sicut initium viæ non ipsa via est, juxta magnum Basilium.

Τίς δὲ τῇ... προσέθηκε; Quis, inquit, illis, id est viris optimis, cum aliis, tum ex ipsius patria oriundis magis assidua familiaritate se adjunxit? Quis illos in majori pretio habuit?

Καίτοι διὰ τὸ μέγεθος. Urbis Alexandrinæ videlicet, quæ revera maxima erat. Quamvis igitur, propter urbis magnitudinem, omnes fere laterent, vixque ullus notesceret, nemo illo clarior aut illustrior ob temperantiam et sagacitatem.

Καὶ πάντα ὡς ἐν ἐξασχίσας. Concisam hanc et elegantem verborum oppositionem usurpare amat Pater. Omnia, inquit, ut unum, id est, omnes scientias ut unam, excoluerat, et nullus inter majores natus, nedum inter æquales, ita facili certe pede hanc viam cucurrit; singula rursus ut omnia, omnes videlicet scientias ut unam callebat, et unamquamque ut omnes; omnium enim ut unius notitiam habebat, et uniuscujusque ut omnium.

Καὶ τῆς... παιδεύσεως. De astronomia et astrologia loquitur, ejus disciplinæ cum utilitatem, admirationem scilicet Creatoris ex corporum celestium motu, tum periculum et vanitatem exponit, cum dicit: Οὐ τῇ φορᾷ τῶν ἀστρων, et quæ sequuntur.

Ἀριθμῶν καὶ λογισμῶν. Id est arithmetiçæ, quæ circa quantitates numerorum versatur, horum, linearum instar, trigonis, tetragonis, polygonisque figuris variata; λογισμῶν, id est rationum et analogiarum quibus ad se invicem referuntur: de

(45') Editi καίτοι γε.

(46) Loge πάντα eum editis.

(46') Illic quædam deesse videntur.

quo fusius tractavimus in commentariis nostris A
ad sermonem de Pentecoste.

Καὶ τῆς θαυμασίας λατρικῆς. Non ironice admirabilem vocat artem medicam, sed quod verum est dicit. Vere enim admiratione digna videtur ars quæ exploratis naturis et temperamentis, therapeuticæ exponit regulas. Non loquitur enim de arte illa empirica et insulsa quæ non semel, ex ignorantia primarum causarum, nocere potest: quæ causæ juxta scientiæ regulas consideratæ, investigatæ, necnon inter se secundum naturæ et rationis leges collatæ, morborum quasi radices et fontes patefaciunt, ex quibus variæ affectionum species scaturiunt et germinant: hæc autem pravæ radicem prava propago congruis medicamentorum adhibitionibus succiditur et marcescit.

Μετ' ἐκεῖνον... ἀριθμοῖτο. Nemo igitur, inquit, ita ineptus erat ut illi primas invideret; imo, si quis primas ambiret, ille in maximi honoris loco habebat illas Cæsario concedere, primumque inter secundos obtinere locum.

Ἦν ὄν κακῶς... διαλυθεῖσα. Par contemplatione dignum matri videbantur, quod nune, inquit, morte per invidiam dissolutum est. Corpus et personam invidiæ tribuit, quæ per se subsistere nequit. Non ergo hanc *malam dissolutionem* quasi pœnam naturæ humanæ inflictam exponit, quod probabiliter facere potuisset. Sic autem loquens quid sibi vulerit nescio, nisi forte ad patrem invidiæ alluserit. Ex eo enim invidia et mors, inquit, nempe Satana invidiæ patre.

Καὶ πρὸς... σταλῆναι. Constantium, ni fallor, indicat, ad quem absentem, communi senatus decreto hic legatus missus est, rogaturus ut princeps civitas viro eruditorum principe ornaretur, si modo primaria revera urbs et nomine suo digna futura esset.

Συντυχία... ἄλογος. Quod absque omni consilio et deliberatione accidit, hoc *συντυχίαν* ἄλογον καὶ ἀνάτιον (*eventum fortuitum ratione et causa carens*) appellat. Ad id genus pertinent, quæcumque facinus nullo de his inuito consilio, nulla prævia meditatione, ut si, v. c., nihil de emendo libro cogitantes egressi, illum nobis obvium factum emanus: hæc fortuita sunt, hic est cæcus casus. Spontanea vero (*αὐτόματα*) raro, inopinatoque et absque omni arte causante fiunt: Sic v. c. terræ motu facto, saxum evellitur sedilis figuram habens, et alia id genus, quæ vix semel et iterum conspiciere datur. Res vero fortuitæ sæpius occurrunt, illasque aliquando sic expectationi nostræ respondere possibile est, ut artem quamdam in causa habere videantur.

Ὅ πάντα Καίσαρι φιλύς. In omnibus, inquit, honoratus ego et πολὺς (*multus*), id est magnus, siquidem in majori pretio me quam omnes alios habebat et magni faciebat.

(47) Vide infra, ad orationem 41, in *Pentecosten*.
EPII.

ὄν εἰρηται πλατύτερον(47) ἐν τῷ εἰς τὴν Πεντηκοστὴν λόγῳ διὰ τῶν ἡμετέρων ὑπομνημάτων.

Ibid. Καὶ τῆς θαυμασίας λατρικῆς. Οὐκ εἰρωνεύσμενος θαυμασίας εἶπεν, ἀλλὰ τὸ ὄν ἐφη· θαύματος γὰρ τῷ ὄντι ἀξία ἢ ἐκ τῶν φύσεων καὶ τῶν κράσεων μεθοδεύουσα, καὶ τῆς θεραπείας τοὺς τρόπους παραδιδούσα. Οὐ μὴν τῆς ἐμπειρικῆς καὶ τῆς ἀλόγου τριβῆς, ἢ καὶ βλάψειεν ἔστιν ὅτι τῆ ἀγνοίᾳ τῶν πρώτων αἰτίων· ὡσπερ ἐπιστημῶνως θεωρούμενά τε καὶ διερευνώμενα, καὶ φυσικῶς τε καὶ λογικῶς συγκρινόμενα, ἀπαγγέλλουσι τὰς οἷον βίβλας καὶ πηγὰς τῶν νοσημάτων, ἐξ ὧν ἐκβλύουσιν καὶ τὰ ποικίλα τῶν παθῶν ἐκβλαστάνουσιν εἶδη, ὧν βίβλων ταῖς καταλλήλοις τῶν φαρμάκων λατρικαῖς ἐκκόπτονται τε καὶ καταμαραίνονται τὰ βλαστήματα.

Ibid. 6. Μετ' ἐκεῖνον εὐθὺς ἀριθμοῖτο. Οὐδὲ οὖν, φησὶν, ἀμαθῶς τοῦτω περὶ πρεσβειῶν ἀμφισβήτησει· μέγα δὲ τῷ τοιοῦτω τῷ περὶ πρωτείων φιλονεικοῦντι, παραχωροῦντι Καίσαρι τὰ πρεσβεῖα, ἐν τοῖς δευτέροις τὸ πρεσβεῖον λαμβάνειν.

Col. 764 B 8. Ἦ ὄν κακῶς ὑπὸ τοῦ φθόνου διαλυθεῖσα. Θεὰς ἀξία ξυνορῶν τῆ μητρὶ καθορώμενοι, ἦτις νῦν, φησὶ, θανάτω ὑπὸ τοῦ φθόνου λέλυται. Σωματοποιεῖ δὲ καὶ προσωποποιεῖ τὸν φθόνον, πρᾶγμα μὴ καθ' ἑαυτὸ συστῆναι δυνάμενον. Μὴ οὖν τὸ τῆς φύσεως ἐπιτίμιον τέως ἔχων αἰτιᾶσθαι τὸ κακῶς εἶπε λυθῆναι· οὐκ οἶδ' ὅπως, ἢ (47') μὴ ποτε ἀνάγων εἰς τὸ πρωτότυπον τοῦ φθόνου, οὕτως ἐφη· ἐξ ἐκεῖνου γὰρ ὁ τε φθόνος καὶ ὁ θάνατος, λέγει, τοῦ τὸν φθόνον γεγεννηκότος Σατᾶν.

Ibid. C 4. Καὶ πρὸς βασιλέα πρεσβεῖαν σταλῆναι. Οἶμαι, Κωνσταντῖον λέγει, μὴ παρόντα μὲν· ἀπὸ δὲ κοινοῦ δόγματος συγκλήτου, πρεσβευτὴν τοῦτον σταλῆναι, ὥστε τὴν πρώτην πόλιν τῷ πρώτῳ τῶν σοφῶν, εἴτουν Καίσαρι, κοσμηθῆναι, εἰ πρώτην ὡς ἀληθῶς εἶναι δεῖ, καὶ τῆς ἐπωνυμίας ἀξίαν.

Ibid. 14. Συντυχία τις ἔδοξεν ἄλογος. Ὅπερ οὐκ ἀπὸ γνῶμης καὶ βουλής γίγνοιτο, ἀπλῶς δὲ συμβῆν οὕτως, *συντυχίαν* ἄλογον εἶπε καὶ ἀνάτιον· ὅσα γὰρ μὴ μεριμνήσαντες, μηδὲ προβουλεύσμενοι, ἀπλῶς δ' οὕτως ἐπιτύχοιμεν, εἴεν ἂν τοιαῦτα, οἷον εἰ προῖόντες μὴ σκοπὸν βίβλον ὠνεῖσθαι, ἐπιτυχόντες δ' ὠνησάμεθα· *τυχηρὰ ταῦτα καὶ ἄλογος συντυχία*· τὸ αὐτόματον δὲ σπάνιον, καὶ πάσης τέχνης ἐκτὸς καὶ προσδοκίας. Οἷον, σεισμοῦ γεγονότος, ἐξ ὄρους λίθον σπασθῆναι, θῶκου τύπον ἔχοντα· οἷά τινα καὶ τοιαῦτα· σπάνια δ' ὅμως καὶ οὐχ ὡς ἐπὶ πολὺ ὀράται. Τῶν δὲ συντυχικῶν ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἢ σύμβασις, καὶ τέχνης καὶ προσδοκίας ἐγγὺς καὶ φύσει οὐκ ἀδύνατον.

Col. 765 A 8. Ὅ πάντα Καίσαρι φιλύς. Ὅ κατ' ἅπαντα, φησὶ, τίμιος ἐγὼ, καὶ πολὺς, εἴτουν μέγας, ὡς οὐδενὸς ἐκεῖνο τιμωτέρου ὄντος ἐμοῦ, καὶ πολλοῦ ἀξίου τυγχάνοντος.

(47') Forsan leg. ei.

Ibid. B 3. *Μᾶλλον δὲ ὁ πόθος πρῶτος* (48). Α Τούτέστιν, οὐ τηρνακαῦτα ἔγνωσαν φιλοσοφεῖν, ἀλλὰ πολὺ πρῶτον. Ὁ γὰρ τῆς φιλοσοφίας πόθος ἐνὶ μοι καὶ πρὸ τούτου τοῦ καιροῦ, καὶ ὁ βίος τῆς τοιαύτης ἐφέσεως ὑστερος, καὶ οὐ τῷ πῶθῳ ἅμα προσεγγέοντο.

Ibid. 5. *Τὰ πρῶτα τῆς παιδεύσεως*. Τὰ τίμια καὶ προτιμότερα, ἦτοι τοὺς λόγους, καὶ τῆς παιδεύσεως τὰ ἐξαίρετα, ὡς ἂν (48') ναῶ τῆ πατρίδι ἀνατεθεικότα ἀνάθημα, τὸν ἔπαινον τε καὶ τὰ ἐγκώμια, καὶ ἐν τούτοις θαυμασθέντα. Δόξης δὲ ἐπιθυμία, φησί, καὶ τοῦ προσετασθαι τῆς πατρίδος, τοῖς βασιλείοις δίδωσιν ἑαυτὸν (49), καὶ τὰ ἐξῆς.

Ibid. 11. *Πολύστον τετάχθαι παρὰ Θεῶ κρεῖττον*. Κρεῖττον ἐστὶν ἔσχατον καὶ μετὰ πολλοὺς παρὰ Θεῶ τετάχθαι, ἢ παρὰ τῷ κάτω βασιλεῖ πρωτεύειν. Β Μέμψως δὲ οὐκ ἄξιον κέρρικε τὸ ἑαυτὸν τοῖς βασιλείοις δεδωκέναι Καισάριον· τὸ γὰρ φιλοσοφεῖν οὐ πολλῶν, φησί, διὰ τὸ χαλεπὸν καὶ ἐπίπονον· ὅσῳ γὰρ μέριστον καὶ λυσιτελέστερον, τοσοῦτω καὶ χαλεπὸν. Τῶν γὰρ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας προσκεκλημένων ἐστὶ τοῦτο, ἦτις καὶ χεῖρα βοηθείας τούτοις καλῶς ὀρέγει· καὶ τὸ μὲν μέριστον τοῦτο, οὐ μικρὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ δευτέρου βίου, καλοκαγαθίας μεταποιεῖσθαι, καὶ πλείω τῶν κάτω λόγων ἔχειν Θεοῦ καὶ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας.

Col. 768 A 2. *Ἄμισθον δὲ τὴν τῆς τέχνης φιλοανθρωπίαν*. Σημειῖσθαι ὅπως τοῖς ἐν τέλει καὶ ἀξιῶματι μόνον τὴν τῆς τέχνης ἄμισθον εἶπε φιλοανθρωπίαν, ἀλλ' οὐ πᾶσιν ἀπλῶς.

Ibid. 8. *Καὶ οὐδὲν (49') Ἱπποκράτους ἔρκιστοῦ προσδεόμενος*. Ὅρκον ἐγγράφως καταλέλοιπεν Ἱπποκράτης (50), μηδὲν τῆς φιλοανθρώπου ταύτης τέχνης ναθεῖν, μήτε δολοῦν, ἀλλ' οὐδὲ μισθαρεῖν· οἱ γὰρ μισθαρέοντες, φησί, δουλεύειν ἀναγκάζουσι τὰς ἐπιστήμας.

Ibid. C 3. *Μεῖζω τῆς φαινομένης εἰς τὸ κοινὸν εὐσεβείας*. Μεγάλῃς οὐσίας καὶ τῆς εἰς τὸ φαινόμενον καὶ κοινὸν εὐσεβείας, μεῖζω τὴν κατὰ τὸν κρυπτὸν ἄνθρωπον, τῷ Θεῷ παριστάς καὶ γνωρίζων εὐσέβειαν.

Ibid. 10. *Ὁὐ λογικῶς μόνον*. Ἔστι γὰρ καὶ εὐσεβῶς. Πῶς οὖν καὶ τί τὸ διάφορον ἀμφοῖν; Ἔστι γὰρ τὸ λογικῶς ἀποδεικνύειν κατὰ τοὺς τῆς λογικῆς φιλοσοφίας συλλογισμοὺς, ἀνασκευάζειν τε καὶ κατασκευάζειν· ἀλλὰ καὶ εὐσεβῶς καὶ πνευματικῶς ταῖς θεῖαις χρώμενον Γραφαῖς, καὶ οὐκ ἀνειμένως, φησί, καὶ ὑπέτως καὶ ἀσθενῶς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα διαπύρως καὶ ἐνδιαθέτως ἐπιχειρεῖν.

Ibid. 15. *Ἐλύσσα καθ' ἡμῶν βασιλεὺς ὁ δυσώνυμος*. Ἰουλιανὸν λέγει, οὗ καὶ τὸ ὄνομα ὡς μιαιφῶν δόσηρμόν τε καὶ κἀκίστον· ὅς, φησὶν, ἐκ τῆς εἰς Χριστὸν ἀθετήσεως, ἀντὶ τοῦ διὰ τὴν ἀθέτησιν Χαι-

Μᾶλλον πρῶτος. Id est, non tunc temporis, sed jamdudum philosophari mihi statutum erat. Philosophiæ enim desiderium ante hoc tempus me subierat, quamvis serius illud actu compleverim, nec votum practica statim vita consecuta sit.

Τὰ πρῶτα τῆς παιδεύσεως ἀναθέντα τῇ πατρίδι. Caesarium, inquit, postquam patriæ pretiosiora ingenii sui monumenta, scripta scilicet, et scientiæ suæ primitias, necnon admirationem sui et laudes publicas quasi in templo dedicasset, gloriæ cupiditas et patriæ tutelam suscipiendi votum ad aulam regiam compulit, τοῖς βασιλείοις δίδωσιν, etc.

Πολύστον... κρεῖττον. Præstat apud Deum inter postremos censeri quam apud regem terrenum primas ferre. Non reprehensione dignum censet Caesarium quod se in aulam contulerit. Philosophari enim, inquit, non multorum est; res siquidem ardua est et laboriosa eoque difficilior quo utilior et sublimior. Hoc enim illis tantum possibile est quos divina providentia vocavit, ipsis auxilium ferens et amicam manum porrigens. Verum tamen etsi id vitæ genus primum sit et nobilissimum, non tamen secundum parvi faciendum est, quo quis probitati studens majorem Dei salutisque suæ quam terrenarum rerum rationem habet.

Ἄμισθον... φιλοανθρωπίαν. Notanda agendi ratio qua proceribus tantum, non autem omnibus indiscriminatim gratuitam artis humanitatem proponit.

Καὶ οὐδὲν... προσδεόμενος. In scriptis reliquit jusjurandum suum Hippocrates, quo recipit se nullo modo humanam illam artem adulteraturum aut depravaturum, neque ex ea quæstum facturum: hoc enim agentes, inquit, servitutem scientiæ imponunt.

Μεῖζω... εὐσεβείας. Etsi non modica illius pietas in publico spectaretur, majorem tamen, quantum ad absconditum hominem, Deo offerebat et notam faciebat.

Ὁὐ λογικῶς μόνον. Pro veritate enim pie etiam certari potest. Quomodo? et in quo differt uterque certandi modus? Dialecticæ videlicet certat qui demonstrationes juxta logicæ regulas exponit, argumentaque destruit vel struit: dicit autem Caesarium pro veritate certare pie et spiritualiter, sacris videlicet Scripturis immixto, non debiliter, nec supino remissoque animo, sed vehementer et ferventi impetu adversarios urgentem.

Ἐλύσσα... δυσώνυμος. Julianum dicit, ejus, utpote scelerati, nomen infandum est et pessimum. Qui, inquit, postquam in seipsum primum, per Christi ejurationem (seripsit enim ἐκ τῆς

τῆν χρητίζουσι μανθάνειν, jurat. Sedem loci, οἱ γὰρ... ἐπιστήμας, non invenit. De decenti ornatu, t. 1, p. 55, l. 4, Hippocrates quidem ἀφιλαργυρίαν inter virtutes medici enumerat, sed de constituenda ab ipso mercede fuse agit *Præceptionib.* c. 4. Alii meliora denu.

(48) Editi ὁ μὲν πόθος πρ.

(48') Forsan leg. ἐν.

(49) Lege αὐτόν. Edit.

(49') Editi μηδέν.

(50) V. Hippocratis *Jusjurandum*, t. 42-44 ed. Linden, præsertim p. 45, lin. 2. Sed ibi nudius tenebris et ξυγγραφῆς artem suam filios edoceturum,

ἀθετήσεως eodem sensu ac διὰ τῆν. . . ἀθείτησιν) insaniisset, jam aliis quoque gravis erat et intolerabilis, persecutioni humanitatis larvam imponens. Non caeterorum enim Christi hostium et persecutorum in modum magno animo impietatem professus est, neque eam in se palam suscipere et manifestare est ausus.

Kal τὸ μὲν πρόωτον. Hoc primum artificium excogitavit, ut qui Christi causa patiebantur (illud enim honorabilius erat) eos tanquam facinorosos cruciatu alliceret, improbitatis notam illis imponens. Alterum, quod neminem tyrannice violententerque ad apostasiam compelleret, sed persuasionem tantum multiformemque et dolosum sermonum apparatus adhiberet; cujus sibilorum variis lenociniis cedere athletes Christi vafer serpens cogebat. [Magis enim proficere sibi videbatur Julianus] si Christiani sponte impietatem amplecterentur, infamiam inde contrahentes, quam si id periculi metu facerent.

Kal λόγῳ. . . δυνατόν. Promptus et paratus athleta erat, opere et sermone munitus adversus hostem in utroque genere pollentem. Jam enim dixerat tyrannum multum esse in armis et magnum in dicendi facultate, adversus quæ athletam suum armavit Christus sermone et virtute cælesti. *Λόγων* autem *ὀκλειώτηρι προσαίειν*, id est adulari [Cæsarium] quasi sibi communiione eloquentiæ conjunctum (ὡς λόγῳις ὀκλειωμένον αὐτῷ) et scientiæ non expertem, idque exsultando et gloriando.

Kal γὰρ καὶ λογικὰς. Modo expositum est, quæ ad logicam pertinent, circa demonstrationes et syllogismos versari. Hic vero loci *λογικὰς* dixit pro *διαλεκτικὰς* vel *σοφιστικὰς*: nonnullas enim argutias ambitiosaque verba significat.

Τὸ περιβόητον τοῦτο. Quale? Illud scilicet: *O felicem patrem!* inquit, felicitatem talium liberorum patris admirans; sed, *O infelices liberos!* addidit, ad pietatem scilicet respiciens quem impius ille infelicitatis instar habebat; propter quam tamen Cæsarium honoratum fuisse ait, ignominiae et beatæ infelicitatis cum fratre participem factum: magis enim illum tali dedecore nobilitavit [Julianus] quam si cum ipso fortunam suam participasset. *Exsul ergo beatus*, inquit, *ad nos redit, tropæo ornatus, atque ob talem ignominiam clarior quam ob reliquæ vitæ splendorem.*

Kal ὡς διδοῦς μᾶλλον χάριτι. Postquam res ad Christianos rediissent eum maximo honore et gloria, inquit, *cum quot et quantis testimoniis!* in aulam rursus receptus est, velut ipse beneficium potius dans quam aliquo munere donatus.

(50*) *Λογε χωροῦσι*: cum editis.

(51) Sic cod. pro *προσαίειν*. In textu cod. Reg. 524 habet *προσαίων*. Graeci omnino sibilantes in pronuntiatione fere non duplicant. Inde tot librariorum errores in codd. Quæ autem ego olim monui, ad Longi *Pastor*. p. 175, nonnisi de *σ* ante *στ* vitando dicta esse volui. Plat. *Euthyd.* p. 504, D, *προσαίεις* dedim primus Heindorf.: codd. habent

A *στοῦ*, καὶ καθ' ἑαυτοῦ ἐμαίνετο πρόωτον, καὶ τοὺς ἄλλοις ἤδη ἀφόρητος ἦν καὶ ἐπαχθὴς· καὶ ὑποκλέπτων ἐν πλάσματι ἐπιεικείας τὸν διωγμὸν. Οὐδὲ κατὰ τοὺς ἄλλους Χριστομάχους καὶ διώκτας, μεγαλοψύχως καὶ περιφανῶς ἑαυτῷ περιεγράφετο τὴν ἀσέβειαν εἰς τοῦ μανῆς, οὐδὲ εἰς ἑαυτὸν ὄλην τὴν ἀσέβειαν ἀριδήλως ἐδείκνυ.

Col. 769 A 4. *Kal τὸ μὲν πρόωτον.* Τοῦτο πρόωτον σοφίζεται καὶ τεχνάζεται, τὸ πάσχοιτας ὡς Χριστιανοὺς (τοῦτ' ἔστι τὸ προουργιατερον ἦν) ὡς δῆθεν κακούργους κολλάεσθαι, πρόωταιν κακούργιας τοῦτοις ἐπιτιθεῖς. Δεύτερον δὲ τέχνασμα ὀηλονότι, οὐ τυραννίδος καὶ βίας, ἀλλὰ περθοῦς ὀνόματι, καὶ λόγοις ποικίλοις καὶ ἀπατηλοῖς πείθειν ἐπεχειρεῖ, καὶ πλοκαῖς καὶ σχολιότησι τῶν ἐκείνου συριγγμῶν ὀ σχολίος ὄρησι ἠγάγκαζεν ἠττοῦσθαι τοὺς ὀλητὰς. ὡς ἂν αὐθαιρέτως δῆθεν χωροῦντας (50*) πρὸς τὴν ἀσέβειαν, μείζον ἢ τοῦ κινδύου τοῦ τῆς αἰσχούνης αὐτοῖς.

Ibid. B 41. *Kal λόγῳ καὶ ἔργῳ πρὸς τὸν ἐν ἀμφοτέροις δυνατόν.* Ἀδ.λητῆς ἔτοιμος ἦν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πεφραγμένος πρὸς τὸν ἐν ἀμφοτέροις δυνατόν. Ἠδὴ γὰρ καὶ τῆ τῶν λόγων δεινότητι μέγαν τὸν τύραννον εἶπε, καὶ τῆ τῶν ὄπλων πληθῦτι, οἷς καὶ τὸν ὀλητῆτην ὄπλισεν λόγῳ καὶ θεῖα δυνάμει Χριστοῦ. Λόγων δὲ ὀκλειώτηρι προσαίειν (51), τοῦτέστι, κολακεῖν, ὡς λόγοις ὀκλειωμένον αὐτῷ καὶ οὐκ ἀμαθῆ, περιχαίρων καὶ χαριεντιζόμενος· εἶτα καὶ δεδιτόμενος πάλιν τῆ ἐξουσία.

Ibid. 13. *Kal γὰρ καὶ λογικὰς.* Οὐ πρὸ πολλοῦ περὶ τῶν λογικῶν ἡμῖν ἐσημειώθη· ὡς συλλογισμοὺς καὶ ἀποδείξεις αἰνίττεται· διαλεκτικὰς δὲ, τὰς σοφιστικὰς· *στροφὰς* γὰρ τινὰς καὶ κομψὰς λέξεις σημαίνει.

Col. 772 A 8. *Τὸ περιβόητον τοῦτο. Ποῖον;* Τὸ ὡ πατὸς εὐτυχοῦς· τῆς εὐτυχίας καὶ εὐπαιδίας θυμαζέειν· *δυστυχῶν δὲ παιδων* πάλιν φησι, διὰ τὴν ἐσέβειαν, ἦν δυστυχῶν ὀ δυσσεβῆς ἀπεκάλει, ἐν ἢ καὶ τιμῆς ἠξιώσθαι φάσκει, τῆ κοινωνία τῆς τοῦ ἀδελφοῦ εὐτυχοῦς δυστυχίας καὶ ἀτιμίας. Τῆ γὰρ τοιαύτη ἀτιμία, τιμῆς μάλιστα τῆ τῆς τύχης κοινωνία ἠξίωσε. *Φυγὰς οὖν ὀ μακάριος* ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς ἐπανήκει· *τροπαιοῦχος* τε καὶ *περιφανέστερος τὴν ἀτιμίαν* ταύτην, παρὰ τῆρ τοῦ λοιποῦ βίου λαμπρότητα.

Ibid. C 4. *Kal ὡς διδοῦς μᾶλλον χάριτι.* Ἐπανεληθόντων γὰρ Χριστιανοῖς τῶν πραγμάτων μετὰ δόξης καὶ τιμῆς, καὶ μεθ' ὄσων καὶ ὄσων μαρτυριῶν, τοῖς βασιλεῖοις, φησὶν, ἀναλαμβάνεται, ὡς χαρίζόμενος μᾶλλον αὐτοῖς, ἢ παρ' αὐτῶν τι χάριτος κομιζόμενος.

προστάς. Schol. ad Soph. *Trach.* 4183 etiamnum προστήτης legitur pro προσστήτης. Hemsterh. Adnotam. miss ad Stephani *Thesaur.* προστάς unice probat. Etiam ante x umum tantum s tolerasse Graecos librariorum docet me Boissonad. ad *Anecd.* t. II, p. 355, et t. II, p. 251, ob vitandam καζοφωνίαν, ut ibi docent grammatici veteres.

Col. 775 A 3. *Τὴν οὐ πολλοστήν ἀπὸ βασιλέως* A *διέπων ἀρχήν.* Ἄντι τοῦ, μεγάλην ἀρχήν καὶ οὐ μετὰ πολλὰς ἐτέρας ὑστάτην.

Ibid. 4. *Ἢ δὲ ἐστι (51'), ταμιεύειν βασιλεῖ τὰ χρήματα.* Τουτέστι, συλλέγειν καὶ συντηρεῖν ἐν ταμείοις· ἔοικεν αὕτη φορολογία εἶναι.

Ibid. 5. *Ἀρπάσαντα τὸν καιρὸν εἰς ρουθέτησιν.* Τοῦ σεισμοῦ τὴν πρόφασιν καὶ τὸν καιρὸν λέγει, τοῦ ἐν Νικαίᾳ μεγίστου γεγονότος, ὅφ' οὗ καὶ τῷ σιγμῶματι σκεπασθεὶς διεσώθη. Καὶ λοιπὸν διανοεῖτο, μεταθέμενος τὴν στρατείαν διὰ τὸν κίνδυνον, ἀμείβειν καὶ τὰ βασίλεια, ὅπερ καὶ ἐκ πολλοῦ πρὸς ἐμὲ γράφων ἔπειθεν· ἐμὲ δὲ τὸν καιρὸν ἀρπάσαντα εἰς ρουθέτησιν τοῦ κινδύνου, μὴ διαλιπεῖν ὑποτιθέναι, ἐν τοῖς χείροσιν ἀεὶ μὴ καλινθεῖσθαι τὴν οὕτω φιλόστοφον ψυχὴν.

Ibid. 9. *Ἀλλὰ τοῦ μὲν σεισμοῦ κρείττων ἐγένετο.* Ἄλλὰ γὰρ τοῦ μὲν σεισμοῦ κρείττων ἐγένετο· οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῆς νόσου· τὸ μὲν γὰρ ἴδιον τῆς αὐτοῦ ἦν εὐσεβείας, τὸ παραδόξως διασωθῆναι· τὸ δὲ κοινὸν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· ἀνθρωπος γὰρ ἦν, οὐ μὴν τὴν φύσιν ἀθάνατος.

Ibid. 13. *Καὶ προῦλασεν ἢ παραμυθία τὸ πάθος.* Τὸ τοῦ θανάτου πάθος προέλασεν ἢ παραμυθία τῆς ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ αὐτηρίας, ὅπως τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ὑστερον, τῇ λύπῃ ὡσπερὶ κατασεισθέντες καὶ καταπεσόντες, τῆς τότε σωτηρίας τῷ παραδόξῳ, φησὶν, ἐγκαυχησώμεθα.

Ibid. C 3. *Μαρτύρων βήμασι πομπευόμενος.* Τουτέστι, παραπεμπόμενος, καὶ ὡς ἐπινικίῳ πομπῇ δορυφορούμενος, καὶ ἐν βήμασι μαρτύρων δοξαζόμενος, ὡς ἂν τῆς σοροῦ ἐν τοῖς βήμασιν ἀποτιθεμένης, ὡς μάρτυρος τῶν μαρτύρων· λαμπροφορίαν δὲ μητρὸς ὑποληπτέον τὴν ἐξαλλαγὴν τῆς λαμπρᾶς ἐσθῆτος, ἀποσεισαμένης τὴν πενθήρη, διὰ τὴν τῆς μαρτυρίας δόξαν καὶ τὴν εὐσέθειαν, καὶ ὡσπερ εὐφρανομένης, ἀλλ' οὐκ ἀθύμωτος ἀλυσούσης. Νεόκτιστον δὲ ψυχὴν, ὡς ἐν ἐσχάτοις ἀνακτισθεῖσαν, καὶ τῷ δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος ἀναμορφωθείσαν βαπτίσματι.

Col. 676 A 4. *Ὁ πικρὸς λίθος.* Πικρὸν τοῦτον καλεῖ τὸν οὐδὲν ἑπτακῖοντα λίθον· δηλονότι ὡς καλύψαντα τὸ μὴ καλύπεσθαι ἄξιον σώμα τε καὶ κάλλος· ἔθος δὲ καὶ τοῖς ἀγίοις ἐν καιρῷ λύτης μεγάλης καὶ σφοδρᾶς, μηδὲν δύσσημον ἄλλο, ἀλλ' ἢ τοῖς ἀψύχοις ἐπαρᾶσθαι τε καὶ κατηγορεῖν· ὡς Δαυὶδ· *Ὁρη τὰ Γελβοῦ* (52).

Ibid. 11. *Καὶ ἀλογία μᾶλλον* (52'). Ἀλογία γὰρ ἐστὶ καὶ σκότωσις νοῦ τῷ ὄντι, ἢ ἐκ τῶν τοιοῦτων ἀφοσίωσις τῶν ἀπελθόντων.

Ibid. 12. *Τὸ δ' ἐμὸν δῶρον, λόγος,* φησὶν, ἐστὶ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ibid. C 2. *Τὰς ψευδομένας τιμὰς.* Τὰς ἀνυπάρκτους καὶ ἀνυποστάτους· τοιοῦτον γὰρ τὸ ψεῦδος· καὶ λεγόμενον οὐχ ὑφίσταται, ὅποια καὶ ἡ τῶν ἀισθη-

Τὴν οὐ πολλοστήν... ἀρχήν. Id est præclaram, nec multis inferiorem.

Ἢ δὲ ἐστι... τὰ χρήματα. Id est colligere pecunias collectasque in gazophylacio servare. Hoc munus tributorum exactio fuisse videtur.

Ἀρπάσαντα... ρουθέτησιν. Ad occasionem alludit quam arripuit ex vehementi terræ motu Nicææ exorto, e quo ipsa ruina protectus Cæsarius incolumis evasit. Exinde meditabatur a rebus periculo obnoxiois militiam transferre, sibique commutare aulam, quemadmodum mihi per litteras jampridem significaverat: Mihi, inquit, qui hanc occasionem de periculo monendi arripiens, non cessabam hanc tam philosophicam animam hortari ne semper in B deterioribus rebus volutaretur.

Ἀλλὰ τοῦ... ἐγένετο. Re enim vera terræ motu superior fuit, morbo vero non item. Illud enim propter pietatem proprium habuit, ut miraculose salvaretur; hoc cum cæteris commune: homo enim erat, nec sane natura immortalis.

Καὶ προῦλασεν... τὸ πάθος. Mortis ejus calamitatem antevertit consolatio divinitus receptæ in terræ motu salutis, ut ipsius morte postea concussi et quasi mœrore prostrati, admirandæ hujus salvationis memoria gloriaremur.

Μαρτύρων βήμασι πομπευόμενος. Id est deductus, quasi triumphali pompa comitatus, et sacrariis martyrum dignatus, ejus videlicet loculo, utpote martyris, in sacrariis martyrum deposito. Matris vero λαμπροφορίαν intelligendum est de susceptione vestis splendidæ, excussa scilicet funebri, propter gloriosum filii martyrium pietatēque; ipsa siquidem mater exsultabat nedum luctui remisso se dederet. *Recens creatam* (νεόκτιστον) dicit fratris animam, quippe quæ ultimis vitæ temporibus regenerata sit perque Spiritum et aquam in baptisate transformata.

Ὁ πικρὸς λίθος. Amarum vocat lapidem qui nullius casus causa exstitit, quod videlicet oporturus esset corpus et pulchritudinem, quæ celari minime oportebat. Solent autem viri sancti, cum magno et vehementi dolore premuntur, nullum acerbis verbis impetere nisi res inanimatas in quas maledicta et objurigationes jactant, ut David, *Montes Gelboe*, inquit, etc.

Καὶ ἀλογία μᾶλλον. Insaniam enim: et excitatem mentis arguit hoc modo vita functis parentari.

Τὸ δὲ ἐμὸν δῶρον λόγος. Supple ἐστὶ. *Μεῦν,* inquit, munus oratio est, etc.

Τὰς ψευδομένας τιμὰς. Id est non revera existentes, non subsistentes. Tale est enim mendacium: ne prolatum quidem subsistit: sic et phan-

(51') Editi ἦν.

(52) II Reg. I, 21.

tasnata quibus sensus decipiuntur, postquam pa- A
lisper nolis illuserint, statim evanescent velut
somnia evigilantis.

Ὁὗ μακρῶν... δεξάμενοι. Tanquam per specula
et aenigmata aliquam habemus imaginem, et quasi
fluxum et guttulam summæ pulchritudinis; utinam
vero ad ipsam perfectionis fontem perveniamus,
puraque mente puram veritatem aliquando intuen-
tes, hanc mercedem laboris hic in studio virtutis
exhausti inveniamus, ut ibi perfectiorem virtutem
consequamur, qui est sacræ nostræ discipline
finis.

Τὶ λοιπὸν ἔτι. Juxta leges rhetoricæ quæ ad
laudationes funebres spectant, Basilii sermo pro-
greditur: expositis enim ordineque tractatis ora-
tionis capitibus, solemne erat antiquis, eum finem B
dicendi facerent, in consanguineorum consolatio-
nem orationem convertere.

Καὶ τοῦτο ὑμέτερον. Se excusat ne mirum se-
nibus videatur, Si ego, inquit, juvenis admonendi
munus suscipiam, et aliquid rectius quam vos ipsi
dicere videar: nam et hoc quoque vestrum est, qui
vite nobis et scientiæ auctores existitis.

Ὁὐδ' ὁ... βίος μακρός. Si cum divina et sempi-
terna natura comparetur, inquit, ne tota quidem
hominis vita in terrisque conversatio longa est;
vigesimum nempe supra centesimum annum vix
usquam attingens, nedum hæ vite reliquiæ quæ
nobis supersunt, illud enim præoccupat quod mox
dicturus est, nempe, Πόσον ἡμᾶς ἔφθη Καισάριος;
(quantum nos antevertit Cæsarius?) Mortem autem C
occasum appellat vitæ humanæ.

Καὶ παλαιστῶν μέτρον. Mensurabilem ait nume-
rum; mensuræ enim genus est palmus: Palmares
posuisti dies meos, inquit David, id est mensurabi-
les. Palmus autem mensura est, quæ quatuor digitis
coherentibus, vel etiam pugno, quatuor nempe
digitis interioris flexis, representatur, alioque nomi-
ne δῶρον apud Græcos appellatur. Hesiodus:

Τρισπίθαμον ῥωὶ κυρταῦμα σεαὶ ἐν δεκαπύ-
λωνι κέρυκεν.

Πάντα ματαιότης ματαιότητων. Dictum est va-
nitatem esse quod temere fit aut dicitur, quodque
veluti labor et afflictio est inutilis; labor enim
inutilis quodammodo afflictio est. Apud Ecclesi-
astem vero vanitas non est aliquid substantia
eurens; habet enim spiritus et auræ, id est animæ,
præsumptionem. Magistri mentem secutus Basilius,
Hoc est, inquit, inconsideratus quidam animi impe-
tus et vana hominis distractio.

Τέλος λόγος... Θεὸν φοβῶ. Animadvertite, inquit,
hoc duntaxat commodi ex hac vita tibi accessurum
ut per rerum visibilibus perturbationem et fluctua-
tionem ad res fixas et mansuras deducaris.

Καὶ... πρὸς τὸ ἄνω. Spiritum sanctum innuit

(35) Editi εὐρίσκωμεν.

(37) Editi ἀνθρώπων.

(34) Sic codex. Lege ἦ.

(34) Δύσις et ζωῆς pro λύσις et πνοῆς Basilii in
luxta suo legisse videtur.

σεων πλάνη· μικρὸν γὰρ θέλξασα, ἀπέστη θάττον,
ὡς ἐνώπιον ἐξεγειρομένου.

Ibid. 6. Ὁὗ μακρὸν ἀπερφόρη ἐν ταῦθα δεξάμε-
νοι. Τὸ ἔσον ἐν ἐσάπτεισι καὶ ἐν ἀνιγήμωσι, τὴν
τοῦ καλοῦ ἔχουσαν φαντασίαν, καὶ ὅσον ἀπὸ βροχίου
καλὸν καὶ ἁγνόν, αὐτῆ δὲ τῆ πηγῆ τοῦ ἀγαθοῦ,
μετὶ τοῦτο ἐν τὸχοίμεν, καὶ τῆς περὶ τὸ καλὸν ἐν-
ταῦθα σπουδῆς καὶ φιλοσοφίας, τὴν τελειωτέραν
ἐκείσε, καθαρῶ τῷ νῶ καθαρῶν ἐποπεύσαντες
ἀλήθειαν, μισθὸν τοῦτο εὐρίσκομεν (35), ὅπερ ὀφει-
θεν καὶ τέλος ἐστὶ τῆς ἡμετέρας μυσταγωγίας.

Ibid. D2 Τὶ λοιπὸν ἔτι; Κατὰ τὴν τῶν ἐπιταρτίων
τεχνικὴν διαίρεσιν, πρόβεισι καὶ αὐτῷ ὁ λόγος· μετὰ
γὰρ τὴν ἔκθεσιν καὶ τὴν τῶν πρακτικῶν ἐξάπλωσιν
τῶν κεφαλαίων, τέλος καὶ παραμυθία τῶν προστηκό-
των οὐ παλαιὸ λέχρηται.

Col. 777 B 5. Καὶ τοῦτο ὑμέτερον. Ὑπεραπολο-
γεῖται μὴ θαυμαστὸν γέροντι δοῦναι, νοουθετεῖν τὸν
νέον, φησὶν, ἐμὲ, εἴ τι καὶ ἄμεινον λέγειν ὑμῶν
δοκῶ· ὑμέτερον γὰρ ἐστὶ καὶ τοῦτο, τῶν καὶ τοῦ
εἶναι καὶ τοῦ εἰδέναι ἡμῖν αἰτίων.

Ibid. 7. Ὁὐδ' ὁ πᾶς ἀνθρώπου (35) βίος μακρός.
Τῆ θεῖα φύσει καὶ ἀτελευτήτῳ παραβαλλόμενος, φη-
σὶν, οὐδὲ ὁ πᾶς ἀνθρώπου βίος καὶ ἡ ζωὴ μακρός
ἐστὶν οἱ (34) τὰ ἑκατὸν ἔξωσι τυγλὸν τῆς ζωῆς ἔτη·
οὐχὶ δὲ τὸ τῆς ζωῆς εἰσψανὸν ἡμῶν καὶ τὸ λειπόμε-
νον ἔτι· πρὸς γὰρ τὸ, Πόσον ἡμῶς ἔφθη Καισάριος;
ὁ σκοπὸς ὁρᾷ· δύσιν δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς (34) τὸν
θάνατον εἶπε.

Ibid. D 7. Καὶ παλαιστῶν μέτρον. Μετρητὸν λέ-
γει ἀριθμὸν· μέτρον γὰρ εἶδος ἡ παλαιστή. Πα-
λαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου, φησὶν ὁ Δαυὶδ (35),
εἴτουν μετρητὰς· παλαιστή δὲ ἐστὶ μέτρον, τεσσα-
ρων δακτύλων ἐπαλλήλως συντεθειμένων, ἢ καὶ πῦξ
εἴσω κλιθέντων τῶν δακτύλων, ὃ καὶ δῶρον καλεῖται.
Ἡσιόδος (35)·

Τρισπίθαμον ῥ' ἄψιν τάμειν δεκαδώρο ἀμάξῃ.

Col. 780 A 14. Πάντα ματαιότης ματαιότητων.
Εἴρηται περὶ ματαιότητος, ὅτι τὸ εὐχὴ γινόμενον ἐστὶν
ἢ λεγόμενον· ἢ καὶ ὡς ἄτη καὶ βλάβη ἀνόνητός
ἐστὶν· ὃ δὲ ἀνωφελὲς καὶ ἄτη ἐστὶ, τρόπον τινα
βλάβη ἐστὶν· ὃ δὲ Ἐκκλησιαστής οὐχ ὡς ἀνυπαρκτὸν
τι, ἀλλὰ πνεύματός τε καὶ αὔρας ὡς ψυχῆς προαίρε-
σιν ἔχον. Κατὰ τὸν νοῦν τοῦ διδασκάλου ἐξελέγηε τὸ
ῥητὸν· ἄλογος, φησὶν, ὁρμηὴ ψυχῆς ἐστὶ, καὶ ἀνθρώ-
που περισπασμὸς ἀκερδῆς.

Ibid. B 5. Τέλος λόγου, τὸ πῦρ ἄκουε, τὸν Θεὸν
φοβῶ. Σημείωσαι τοῦτο, φησὶ, μόνον κέρδος τῆς
ἐν ταῦθα ζωῆς, οὐκ τῆς ταραχῆς καὶ ἀνωμαλίας τῶν
ὄρατων, ἐπὶ τὰ ἐστῶτα ὀδηγηθῆναι καὶ μένοντα.

Ibid. C 1. Καὶ τῷ πνεύματι φέροντι πρὸς τὰ

(35) Psalm. xxxviii, 6, ubi cod. Vatican. pro πα-
λαιστὰς habet παλαιάς. Παλαιστὰς lectio est codicis
Alexandrinii.

(35) Ἐργ. κ. ἡμ. 428.

ἴωα. Ἦτοι τῷ ἀγίῳ, ἢ τῷ νοερωῖ τῆς ψυχῆς. Ἄξιον γὰρ καὶ αὐτὸ ἐφίεται τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἄνω καὶ οὐρανίων· ἔλκει δὲ καὶ τὸ σῶμα, εἰ γέ ἄρα γνησίως τῷ συγγενεῖ ἐποίησθε.

Ibid. 15. *Ὁὗ φιλοσοφῆσει τὰ Ἰπποκράτους.* Οὗτοι ἄριστοι γεγονάσιν ἰατρῶν, καὶ τοῖς συγγράφουσι θαυμαζόμενοι· οἷς γεγονάσι τινες καὶ ἀντίθετοι, τάναντία ἔν τισι καὶ γράψαντες καὶ σπουδάσαντες. Ὅπως δὲ ἐπ' ἄλλοτριαις συμφοραῖς ἰατροὶ λύπας καρπῶνται (56), εἶρηται τοῖς νοσοῦσι γὰρ καὶ ἐν συμφοραῖς οὖσι συμπάσχουσι, καὶ μάλιστα ταῖς ἀποτυχίαις.

Ibid. D 2. *Ὁὗκ ἀποδείξει τὰ Εὐκλείδου.* Οὗτοι γεωμετρῶν βέλτιστοι· Πτολεμαῖος δὲ καὶ ἀστρονόμων πολλῶν, μᾶλλον δὲ πάντων διήνεγκεν.

Col. 781 A 2. *Ὁὗ καλλωπιεῖται τοῖς Πλάτωνος.* Καὶ οὗτοι φιλοσόφων οἱ δοκιμώτατοι· μάλιστα πάντων Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ὑπέρκεινται.

Ibid. B 5. *Καὶ μητρὸς πάθος κενοῦνται.* Πῶς; Δι' ὑποσχέσεως καλῆς καὶ ἐσίως, δοῦναι πάντα τῷ παιδί (57) τῷ ἐκείνου· διὰ τῶν πενήτων, καὶ δι' ὧν τὸ τῆς μητρὸς κενέωνται τῆς λύπης πάθος, τῆ φιλοτιμίᾳ διαχρησίσθαι εἰς εὐθουμίαν.

Ibid. 11. *Πεῖθομαι σοφῶν λόγῳ, μέχρι τοῦ, ἕτε τοῦ ἐπισκοποῦντος.* Τοῦ συνδεδεμένου ἀπολυθεῖσα, σώματος (58) δηλονότι, ἐν συναίσθησει αὐτίκα γίνεται τοῦ καλοῦ ἢ ψυχῆς. Ἦ ἀποτεθέντος, φησὶ πάλιν. Τίνος; Ὁὗ τοῦ σώματος ἀπλῶς· οὕτω γὰρ ἄμεινον διαστέλλειν τοῦ δ' ἐπισκοποῦντος σωματικοῦ πάθος, καὶ τῆς ἀγλῆος, τῆς τὴν σκότῳσιν τέως ἐμποιοῦσης· ὡς ἤδη τῆ ἀναστάσει τοῦ σώματος ἀποκαθαρθέντος, καὶ κοῦφου καὶ διειδεδεσάτου λοιπὸν γενημένου· οὗ γὰρ τὸ σῶμα λέγει ἀποτεθεῖσθαι παντελῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τῆ δὲ λύσει ἅμα καὶ τῷ θανάτῳ ἀποτεθειμένου μὲν ἐκείνου, τῆ δὲ ἀναστάσει τελείως καὶ τῆ ἐξαλλαγῆ καὶ μεταποιήσει ἀπαλλαγῆσα τῶν ἐπισκοποῦντων, θαυμασίαν εὐθῶς τινα ἡδονὴν ἤδεσθαί τε καὶ ἀγάλλεται ἡ ψυχῆ.

Ἦ οὐκ οἶδα, φησὶν, ὅ τι καὶ λέγειν χρὴ, ὅπερ αἰνύσσεται τῆ διαπορήσει, τὰ ἀμφοτέρω ἅμα εἰσάγειν (59), τὴν τε τοῦ σώματος λύσιν, καὶ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ σκοτασμοῦ, ὡς καὶ διαλυθέντος καὶ αἰθῆς ἀναληφθέντος, καὶ τῆ ἐξαλλαγῆ μεταποιηθέντος, καὶ καθαρθέντος τοῦ σώματος, καὶ ὅλου πνευματικοῦ γεγονότος, ἀλλ' οὐχὶ παρὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀπόθεσιν τοῦτου τὴν παντελεῖ· τὸ οὕτω διστακτικῶς παραινιτόμενον ἤδη βεβαίως.

Ibid. C 6. *Καὶ τὰς περικειμένους ἀποσεισαμένον (60) πέδας.* Καὶ ἐντεῦθεν οὐκ ἄδηλον, ὅτι εὐθῶς μετὰ τὴν διάλυσιν καὶ τοῦ ἐπισκοποῦντος σώματος τὴν ἀπόθεσιν λέγει, ἐν συναίσθησει γίνεσθαι τοῦ καλοῦ, οὐ μὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οὗ γὰρ ἂν μικρὴν ἐφηγεῖσθερον· Καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαμβάνει.

Col. 784 A 5. *Ὁ.λορ εἰς ἑαυτὴν ἀναλώσασα.* Τῆ

vel intellectualem anime nostrae partem, quae semper ad bonum, ad ea quae sursum sunt, et ad caelestia sponte tendens, ipsum corpus secum rapit, dummodo congenito nobis [caelestium studio] obtemperemus.

Ὁὗ φιλοσοφῆσει τὰ Ἰπποκράτους. Hippocrates et Galenus principem inter medicos locum obtinere, maximeque a scriptoribus laudati sunt: surrexerunt tamen doctrinae illorum adversarii, qui contraria scripserunt et secuti sunt. Quomodo vero medici ex alienis calamitatibus proprias molestias capiant explicatum est: aegrotantibus videlicet et afflictis, maximeque ob adversam fortunam desperantibus, compatiuntur.

Ὁὗκ ἀποδείξει τὰ Εὐκλείδου. Hi sunt geometricarum principes; Ptolemaeus autem multis etiam astronomis, imo omnibus antecellit.

Ὁὗ καλλωπιεῖται τοῖς Πλάτωνος. Et hi sunt philosophorum illustrissimi; sed omnibus praestant Plato et Aristoteles.

Καὶ μητρὸς πάθος κενοῦται. Quomodo? Per praelaram videlicet et sanctam pollicitationem, qua omnia Filio [in sepulchrale munus] se daturam recipit: exhausto enim per munificentiam in pauperes matris lueta, ipsa letitia diffundetur.

Πεῖθομαι... τοῦ ἐπισκοποῦντος. Sibi copulato corpore solutamens, bonum statim sentit. Ἦ ἀποτεθέντος, vel deposito inquit. Quo? Non ipso corpore: sic enim melius distinguitur; *deposita*, inquit, *corporali crassitie quae tenebras offundit, et nebulae quae in terra degentibus obscuritatem parit*: corpus siquidem per resurrectionem purificatur, leveque et lucidissimum efficitur. Non dicit enim animum ita deposuisse corpus ut nihil ex illo post resurrectionem retineat: anima, inquit, a corpore per mortem dissoluto separata, illud autem in resurrectione ita reformatum et immutatum recipiens ut mole gravi et tenebras generante liberetur, mirabilem quamdam voluptatem statim consecuta delectatur et exsultat.

Ἦ οὐκ οἶδα, inquit, *ὅ τι καὶ λέγειν χρὴ.* Vel quo verbo ea res appellanda sit nescio. Rem tamen inter ipsam haesitationis suae confessionem aliquatenus exponit, dum simul inducit hinc corporis solutionem, illinc depositionem obscuritatis, innuens videlicet, corpus, post dissolutionem immutatum, reformatum, purificatum et spirituale factum, rursus esse suscipiendum, nedum omnino abjiciendum. Jam vero quod hic haesitanter innuit, confirmaturus est.

Καὶ τὰς... πέδας. Inde etiam manifestum est dicere Basilium quod anima post suam a corpore separationem molisque spirituales oculos gravantis depositionem, bono statim perfruitur, non vero post resurrectionem; alioquin non dixisset post etiam aliquanto, *Cum equatam carnem receperit.*

Ὁ.λορ... ἀναλώσασα. Carne enim per resurrectio-

(56) Lege καρποῦνται.

(57) Sic cod.

(58) Forsan σώματος in textu Basilii deerrat.

(59) Lege εἰσάγων.

(60) Scribe cum editis ἀποσεισαμένην.

nem reformata totaque spirituali facta jam unum A quid, non duo, corpus et anima erunt.

Καὶ πνεῦμα... Θεός. Quod est anima, hoc ipsum fiet corpus in illam assumptum: hanc enim naturarum communionem requirit humanitatis deificatio: *absorptio*, inquit, *in vita quod corruptibile erat et caducum.*

Ὄφρα τοῦ μετασχηματισμῶν. Non jam enim corruptioni serviet, neque mortali naturæ congemet, sed ad libertatem et immortalitatem filiorum Dei reformatum et transformatum, totum renovabitur pulchriusque evadet.

Εἴτε... βούλεσθαι. Visionem suam, ad ambiguum somniorum naturam retulit.

Alia (somnia), inquit *Homerus, ex cornu, alia ex ebore profisciscuntur.* Alia siquidem somnia, veritatem manifestantia, per portas corneas egrediuntur, juxta *Homerum*; alia autem, quæ falsorum imagines inducunt, per portas eburneas. Aliquando enim, quæ nobis cordi sunt in somniis videmus, per imaginationem representata; aliquando etiam a Deo nobis fluxu quodam cognitionem suam participante visio profisciscitur, res præsentēs aut futuras, de quibus ne minimum quidem cogitavimus, significans. Inde est quod *Aristoteles* visiones id genus quasi exordia futurorum esse dicit, verasque et utiles prophetias; alias vero, nonnisi cogitationum et actionum nostrarum consequentias: quæ enim quisque assidue tractat, meditatur et exercet, hæc sæpe in somnis per temere effusam imaginationem sibi videre videtur.

Ἄγγελος τοῦς θρήνου. Non tamen hic loci lamentabatur, sed quia fratrem patheticæ allocutus est, ideo sic loquitur. Vehementer ergo commotus lamentantisque affectum gerens, lamentatione tamen ipsa abstinuit, legemque quam sibi in principio sermonis imposuerat fideliter servans, ejulatum quidem inchoavit, sed minime in eo perstitit neque lamentabilia verba effudit. Luctu enim dignum censuit morbum animæ, mortemque ex peccato susceptam, non autem profectionem fratris ad Dominum. Deinde, *Me ipsum*, inquit, *inspiciam, measque ipse res explorabo, ne quid luctu dignum mecum feram.* Ad hæc, *Filii*, ait, *hominum*, et cætera, quæ velut communia naturæ humanæ vitia exponit, admonens, exhortans, consiliumque amice præbens.

Ὅτι βραδύνομεν ἐν τοῖς τάφοις. Sic aliquis veterum sapientum, de corporibus loquens, nos sepulcra circumferre dixit.

Ἴ ἐκεῖθεν δόξα. Quam, inquit, desidero. Quæ sequuntur notatione digna sunt.

(61) Ὁ ποιητής, scilicet *Homerus, Od. T. 563.* De hoc usu verbi φησὶν v. *Boissonad. ad Marini Vitam Procli*, p. 142 sq. ad *Emmap.* p. 417 sq., et *Krabinger. ad Synes. De provid.*, p. 355. Locum hunc *Basilii nostri* jam descriptum ediderat *Boissonad. Notul. in Odys.*, t. II, p. 314. Legendus est omnino de re *Eustathius.*

(62) Loci sedem non novi: similia tamen leges ap. *Aristot. in libro Περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς*, c. 1 et 2, p. 56-58 ed. *Sylburg.*

γὰρ μεταποιήσῃ πνευματικὸν ὅλον γεγονός, ἐν λοιπόν, οὐ πολλὰ ἔσται.

Ibid. 6. Καὶ πνεῦμα, καὶ τοῦς, καὶ Θεός. Ὅπερ ἡ ψυχὴ, τοῦτο καὶ αὐτὸ τῇ ἀνακράσει γινόμενον τοῦτο γὰρ ἡ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως βούλεται θέωσις· ὑπὸ τῆς ζωῆς, φησὶ, καταποθέντος τοῦ θνητοῦ παντὸς καὶ τοῦ βέροντος.

Ibid. B 4. Ὄφρα τοῦ μετασχηματισμῶν. Οὐκέτι γὰρ τῇ φθορᾷ δουλεύσει, οὐδὲ συστενάξει, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀφθαρσίαν τῶν τέκνων μεταποιηθεὶς τοῦ Θεοῦ καὶ μετασχηματισθεὶς, καινὸς ὅλος ἔσται καὶ ὠραιότερος.

Ibid. 12. Εἴτε τῆς ἀληθείας οὕτως ἐχούσης, εἴτε τοῦ βούλεσθαι. Τῇ φύσει τῶν ὀνειράτων ἐβρίψε τὸ διττὸν τῆς ὁράσεως.

B *Οἱ μὲν γὰρ, φησὶ, (61) κεράεσσι τετεύχεται, οἱ δ' ἐλέφαντι.*]

Οἱ μὲν γὰρ ἀληθεῖς, οἱ δὲ διὰ τῶν κεραιῶν πυλῶν, καθ' Ὁμηρον, ἐρχόμενοι, οἱ δὲ ψευδεῖς, οἱ διὰ τῶν ἐλεφαντίνων. Ἔστι γὰρ ὅτε ἄπερ βουλιμέθρα καθορώμεν, ἀνατυπούμενον ἐν φαντασίαις. Ἔστι δ' ὅτε καὶ θεῖα τινα ἀποβόλαι συγκινουμένης τῆς φαντασίας, καὶ τὰ ὄντα τε καὶ τὰ μέλλοντα τῶν ἐσομένων προδηλοῦσης, περὶ ὧν οὐδ' ὀπωστιοῦν πεφροντίκαμεν. Διδὸ καὶ (62) Ἀριστοτέλης ταῦτα μὲν ὡς ἀρχὰς ἔφησε τῶν ἐσομένων, καὶ προφητείας ἀληθεῖς καὶ λυσitteλεῖς, ἐκεῖνα δὲ ὡς τέλη τῶν ἡμετέρων βουλῶν τε καὶ πράξεων· ἃ γὰρ ἐν συνηθείᾳ ἔχει καὶ μελέτῃ καὶ ἀκρίσει διηνεκεῖ ἕκαστος, ἐκεῖνα καὶ ἐν ὀνειροῖς δοκεῖ ἐνκεχυμένως καὶ ἀνοήτως καθορᾶν.

Ibid. 14. Ἄγγελος τοῦς θρήνου. Καίτοι οὐκ ἐθρήνησε νῦν, ἀλλ' ὅτι ἀνεκαλέαστο τὸν ἀδελφὸν περιπαθῶς, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε, πρὸς τὸ θρηνησάκινηθεῖς τε καὶ συγχυθεῖς, ἀφῆκεν ὡς ἀληθῶς τοῦς θρήνου, καὶ κατὰ τῶν ἄνω τὴν ὑπόθεσιν ἐναρξάμενος, οὐ παρηνώησεν ἐπιμενίας καὶ θρηνηθῶν· θρήνων γὰρ ἄξιον τὸ κατὰ ψυχὴν ἐφη ἄλγος, καὶ τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον, οὐ μὴν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιδημίαν πρὸς Κύριον. Εἶτα εἰς ἑμαυτὸν, εἶπε, βλέψω καὶ τὰ ἑμαυτοῦ ἐπισκέψομαι, μὴ τι θρήνων ἄξιον φέρω. Ἐπειτα, *Υἱοὶ ἀνθρώπων*, καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς κοινὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καταλέγει, καὶ νοουθετεῖ προτροπόμενος καὶ συμβουλεύων

Ibid. C 14. Ὅτι βραδύνομεν ἐν τοῖς τάφοις. Οὕτω γὰρ τις τῶν πάλαι σοφῶν (65) τάφους περιφερομένους ὑφ' ἡμῶν τὰ σώματα κέκληκεν.

Col. 795 A 1. Ἴ ἐκεῖθεν δόξα. Ἦς, φησὶν, ἐφέμεται. Τὰ ἐξῆς ἄξια σημειώσεως.

(65) Vetus hic sapiens *Heraclitus* est, teste *Sexto Empirico, Pyrrhon. Hyp. III, 24*: Ὁ Ἡράκλειτός φησιν, ὅτι καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ ἀποθανεῖν καὶ ἐν τῷ ζῆν ἡμᾶς ἐστὶ καὶ ἐν τῷ τεθνάναι· ὅτε μὲν γὰρ ἡμεῖς ζῶμεν, τὰς ψυχὰς ἡμῶν τεθνάναι καὶ ἐν ἡμῖν τετάρθαι· ὅτε δὲ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, τὰς ψυχὰς ἀναβιῶν καὶ ζῆν. V. *Heindorf. et Stallbaum. ad Platon. Gorg. p. 493, A.* Quid autem hoc placitum in systemate philosophico *Heracliti* valuerit, *lege ap.*

Ibid. 5. Ἐκεῖνο δὲ οὐ δέδοικα. Ποῖον; Μὴ μοι τὸ ἄσῶμα τοῦτο διαβρῦν ἐν καὶ διαφθαρῆν, παντελῶς οὐχίσηται. Τοῦτο γὰρ, φησὶν, οὐ δέδοικα· οὐδὲ γὰρ, εἰ διαβρῦν τε καὶ διαλυθῆν ἤδη, καὶ παντελῶς οὐχίσηται, πλάσμα ὑπάρχον τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ οἶόν τε τὴν αὐτὴν τοῖς ἀλόγοις κατακρηθῆναι ἀτιμίαν, καὶ μηδὲν πλέον ἐκείνων ἔχειν μετὰ τὸν θάνατον, ἀλλ' εἰς παντελεῖ ἀνυπαρξίαν χωρῆσαι. Καὶ εἴθε, φησὶ, τοῦτο ἦν τοῖς πονηροῖς, καὶ τοῦ αἰωνίου πυρὸς ἀξίους. Χεῖρον γὰρ κακὸν εἶναι τινα καὶ πυρὸς ἕνοχον, ἢ τὸ μηδὲν εἶναι.

Ibid. B 4. Ὡς τὰ γε μετὰ τοῦτο λαμπρά. Τὸ εἶθε νεκρώσασαι τὰ μέλη, εἴθε πάντα τῷ πνεύματι διαπανήσασαι, καὶ τὰ ἐξῆς. Τὰ γὰρ μετὰ τοῦτο λαμπρά, φησὶ, πάντα, καὶ λίαν ὑπὲρ ἀξίαν ἢ ἐλπίς, εἰς τὴν ζώην καὶ τὴν βασιλείαν ἀπάγουσα τὴν οὐράνιον.

Ibid. 5. Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι (64) μιμησκει αὐτοῦ; Ἐπισκεπτέον ὡς τὸ τί ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ τὰ ἀκόλουθα, ἐπὶ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐπὶ παντὸς εἰληφεν ἀνθρώπου.

Ibid. 9. Ἐκεῖνα μετὰ τοῦ κάτω κόσμου. Μικρὸς καὶ ταπεινὸς θνητὸς τε καὶ ἐπίγειος· τὰ τοῦ κάτω κόσμου ταῦτα. Μέγας καὶ ὑψηλὸς, ἀθάνατος τε καὶ οὐράνιος· ταῦτα μετὰ τοῦ ἄνω καὶ τοῦ Θεοῦ· τοιοῦτος γὰρ ὁ ἄνθρωπος.

Ibid. C 5. Ἰνα γενώμεθα οἱ πάντες ἐν ἐν Χριστῷ. Πῶς; Τῷ Χριστῷ γενομένῳ τὰ πάντα ἐν πᾶσι τοῖς ἐν ἡμῖν τελείως· τὰ πάντα γὰρ ὁ Χριστὸς τῶν ἐν ἡμῖν σαρκικῶν εἰληφεν ἰδιωμάτων. Κατὰ γὰρ τὰ πάντα γέγονεν, ὡς ἡμεῖς (65), πλὴν ἁμαρτίας. Γενησόμεθα, φησὶ, καὶ οἱ πάντες ἡμεῖς ἐν ἐν Χριστῷ, καὶ οὐκέτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐσόμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς σαρκὸς γνωρίσματα καὶ τῆς φύσεως.

Col. 788 A 2. Εὐχαριστοῦντες, δεξιῶς τε καὶ ἀριστεροῖς. Τίνα δὲ ταῦτά ἐστιν; Ἰδέα, φησὶ, καὶ ἀνιαρά. Καὶ πῶς ἐν ἀριστεροῖς ἐστὶν εὐχαριστεῖν καὶ ἀνιαροῖς; Ὅτι δὴ καὶ αὐτὰ σωτηρίας ὄπλα οἶδεν ὁ Ἀπόστολος. Αὐτῷ οὖν κἀν τούτοις εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, τὰς τῶν προκαταλύοντων ἡμῶν ψυχὰς τῷ Θεῷ παρακατατιθέμεθα· ὡς περὶ δὲ ἐν ὁδῷ κοινῇ, τῶν ταχυτέρων προκαταλύοντων ἡμῶν, καὶ ἀναπαυμένων ἐν καταλύματι, μεταφορικῶς εἶπε. Καὶ ἡμεῖς, φησὶ, ὁμοίως τὸν λόγον ἀναπαύσαντες καταλύσομεν, καὶ ἡμεῖς τῶν ταχυτέρων λήξασθε. Ὑμέτερον δὲ τάχος εἶρηκεν, ὡς τοῖς γέροντιν ἐτοιμασθέντα. Ὡς δὲ θεομηχανίᾳ λυπηρὸν δῶρον ἐξῆ Καιοσαρίῳ δεδομένον, παρὰ τὸ εἰκόσ μὲν, διὰ τὴν νεότητά, οὐκ ἀπεικόσ δὲ, διὰ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ταῦτα θέλειν οὐνονομοῦσαν σοφίαν.

Ibid. B.8. Συγχαροῦμέν σου τοῖς λόγοις(66). Του-

Ἐκεῖνο δὲ οὐ δέδοικα. Quid? ne mihi, inquit, corpus hoc, cum semel defluerit ac corruptum fuerit, prorsus exstinguatur. Minime, inquit, illud timeo: neque enim, si deluere et corruptionem pati potuerit, ideo prorsus exstingnetur, quippe quod Dei sit figmentum: impossibile est, videlicet, illud corpus eadem, quo bruta animalia ignominia multari, nihilque meliore post mortem conditione esse, sed nullo modo subsistens in nihilum abire. Atque utinam, inquit, improbis hominibus et igne aeterno dignis sic se res haberet. Pejus enim malum est igni destinatum existere quam non omnino existere.

Ὡς τὰ γε... λαμπρά. Magna et luculentia sunt quae postea sequuntur, id est quae sequuntur membrorum mortificationem, omnium per spiritum assumptionem, etc. His enim, inquit, omnia succedent praecleara, praesertimque spes omne meritum longe superans, quae ad vitam et regnum caelorum viam parat.

Τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμησκει αὐτοῦ; Notandum est haec verba, Τί ἐστὶν ἄνθρωπος, Quid est homo, et reliqua, ad hominem generatim sumptum, sive ad omnes homines et ad naturam humanam referri.

Ἐκεῖνα μετὰ τοῦ κάτω κόσμου. Parvus, humilis, mortalis, terrenus: haec ad inferiorem mundum pertinent; magnus, excelsus, immortalis, caelestis: haec [est Basilii] cum mundo superiori et eum Deo: talis est enim natura hominis.

Ἰνα... ἐν Χριστῷ: quomodo? Ut unum, inquit, efficiamur in Christo qui perfecte omnia factus est in omnibus quae in nobis sunt. Assumpsit revera Christus omnes carnis nostrae proprietates, secundum omnia enim similis nobis factus est, excepto peccato. Omnes, inquit, unum erimus in Christo, neque erunt amplius inter nos mas et femina, aliave carnis et naturae mortalis discrimina.

Εὐχαριστοῦντες... καὶ ἀριστεροῖς. Qualia sunt haec? Laeta intelligit et tristia. Sed quamobrem in sinistris et tribusibus gratias agendum est? Quia scilicet et illa instrumenta salutis novit Apostolus. In illis igitur ipsis Deo esse gratias agentes, eorum qui, ante nos, ad hospitium pervenerunt animas ipsi commendamus: eorum, inquit metaphorice, qui tanquam in communi via citius deversati, ad hospitium pervenerunt. Et nos quoque, inquit, dicendi finem facientes, quiescemus; vos autem lugendi finem facite. Vestrum, inquit, sepulchrum, id est, senibus opportune praeparatum. Illud autem sepulchrum quasi triste munus Caesario ait esse donatum, praepostere quidem propter ipsius juventutem, non absurde autem, si ad naturam humanam spectatur, necnon ad divinam sapientiam quae res terrenas administrat.

Συγχαροῦμέν σου τοῖς λόγοις. hoc est, cedi-

mus et assentimur administrationi tuæ, altitudini sapientie tuæ, rationibusque quibus universa aguntur et gubernantur.

Τῶν φιλοκόσμων ψυχῶν. Nota quod dicit de iis qui, iam morituri, quasi reluctanti perturbatoque animo ex hac vita abstrahuntur, sic nempe affici proprium esse animarum mundo et carni addictarum; alacriter autem exire illorum esse qui ad diessum prompti, semperque ob timorem Dei parati, ad hanc beatam longævamque vitam festinant quæ est in Christo Jesu Domino nostro: cui gloria in secula sæculorum. Amen

ἔστιν, ὑποχωροῦμεν, ὑπέικομεν ταῖς σαῖς οικονομίαις, καὶ τῷ σῶ βάθει τῆς σοφίας, καὶ τοῖς λόγοις οἷς τὸ πᾶν φέρεται καὶ κυβερνᾶται.

Ibid. 14. Ἄ τῶν φιλοκόσμων ψυχῶν. Σημειώτεον τοῦτο ὅτι ἐπὶ τῶν βίᾳ ἀποσπωμένων καὶ τεθνήξασθαι μελλόντων, παραττομένων δὲ, τεκμήριον εἶναι τοῦτο φησι: καὶ πάθος φιλοκόσμων ψυχῶν καὶ φιλοσάρκων: τῶν προθύμων δὲ (67) πρὸς τὴν ἐκδημίαν, τῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐτοιμασθέντων, καὶ πρὸς τὴν ἐκείθεν ζωὴν ἐπιειγομένων, τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ἧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

EJUSDEM BASILII SCHOLIUM

de λόγῳ et ἀναλογίᾳ.

Aliud est relatio, et aliud proportio. Sunt autem relationes numerorum undecim, proportiones decem. Proportio autem est collectio relationum, ita ut duæ relationes unam efficiant proportionem, v. e. quatuor relative ad duo, quoad duplum, et decem relative ad quinque. Ergo cum duas has relationes proposuero dicam: quam relationem habent quatuor ad duo, eandem habent decem ad quinque. Est enim submultiplex. Ergo proportio est relationum similitudo; ut hæc ad illam, sic altera ad alteram se habet. Relatio autem est duorum terminorum ad sese invicem dispositio. Quodeunque enim limitibus circumscribitur, duplicem habet^o notam, æqualitatis aut inæqualitatis. Æqualitas autem est indivisibilis: non enim modo hæc, modo alia est. In inæqualitate autem est majus et minus. Porro in majori est multiplex, verbi gratia, duplum, triplum; sic duo constituunt duplum unius, tria triplum. Totum autem cum particula v. e. tria sunt relative ad duo. Nam continent duo et particulam. Porro totum cum particula sunt quinque relative ad tria, nam continent tria et duas partes. Numerus autem superparticularis dicitur, cum majus pluries continet minus, velut quinque relative ad duo. Multipliciter superparticulare autem velut octo relative ad tria quia octo bis tria includit, bisque tertiam partem insuper. Similiter minus habet quinque convenientias oppositas iis de quibus diximus. Submultiplex ubi bis continet numerus in majori velut duo relative ad unum. Subduplex et cætera juxta bis et ter. Superparticularis, subsuperparticularis; multipliciter superparticularis, multipliciter subsuperparticularis. Undecim ergo omnino sunt relationes, totidemque convenientie: proportionem autem numerorum, decem. Proportio est collatio relationum. Quomodo relatio unius ad duo est relatio

(68) Ἐτερόν ἐστι λόγος, καὶ ἕτερον ἀναλογία. Εἰσὶ δὲ λόγοι τῶν ἀριθμῶν ἰα' ἀναλογίαι ε'. Ἔστι δὲ ἀναλογία, συναγωγή λόγων, ὡς τοὺς δύο λόγους μίαν ποιεῖν ἀναλογίαν, ὡς τοῦ τέσσαρα πρὸς τὸν δύο, κατὰ τὴν διπλάσιον: καὶ τοῦ ε' πρὸς τὸν ε'. Ὅταν οὖν τοὺς δύο τοῦτους ἀθροίσω λόγους καὶ εἶπω ἕν λόγον ἔχει ὁ δ' πρὸς τὸν β' κατὰ τὴν διπλάσιον, τοῦτον καὶ ὁ ε' πρὸς τὸν ε', καὶ ὁ β' πρὸς τὸν δ', ὁ ε' πρὸς τὸν ι'. Ὑποπολλαπλάσιον γάρ. Ἔστι τοίνυν ἀναλογία, λόγων ὁμοιότης, καὶ ὅδε πρὸς τόνδε, οὕτως ὅδε πρὸς τόνδε. Λόγος δὲ ἐστὶ δύο ὄρων πρὸς ἀλλήλους σχέσις: τὸ γὰρ πρὸς τι ποτὴν εἰς δύο διαίρεται, ἰσότητα καὶ ἀνίσότητα. Ἄλλ' ἡ μὲν ἰσότης, ἀδιαιρετος. Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτῆς τὸ μὲν τοιόνδε, τὸ δὲ τοιόνδε. Τοῦ δ' ἀνίσου τὸ μὲν μείζον, τὸ δ' ἕλαττον: πάλιν τοῦ μείζονος τὸ μὲν πολλαπλάσιον, ὡς τοῦ α' ὁ β' διπλάσιος: τριπλάσιος δὲ ὁ γ'. Τὸ δὲ ἐπιμέριον, ὡς ὁ γ' πρὸς τὸν β': ἔχει γὰρ τὸν β' καὶ μέρος αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἐπιμερές, ὡς ὁ ε' πρὸς τὸν γ': ἔχει γὰρ αὐτὸν καὶ β' μέρος αὐτοῦ. Τὸ δὲ πολλαπλάσιον ἐπιμέριον, ὅταν ὁ μείζων πλεονάκις ἔχη τὸν ἐλάττονα, ὡς ὁ ε' τὸν β'. Τὸ δὲ πολλαπλάσιον ἐπιμερές, ὡς ὁ η' πρὸς τὸν γ', δις ἔχων τὸν γ' καὶ δύο τρίτα. Ὅμοιως καὶ τοῦ ἐλάττονος ε' σχέσεις ἀντιδιαστελλόμεναι τῇ ὑπὸ προθέσει. Ἐποπολλαπλάσιος: δις μετρῶν τὸν ἐν συγκρίσει μείζονος: ὡς ὁ β' πρὸς τὸν α'. Ἐποδιπλάσιος καὶ ἐξῆς ὁμοίως κατὰ τὸ δις καὶ τρίς. Ἐποεπιμέριος: ὑποεπιμερές: ὑποπολλαπλασιασεπιμέριος: ὑποπολλαπλασιασεπιμερές. Ἐνδεκα οὖν αἱ πάντες λόγοι, καὶ αἱ σχέσεις μετὰ τοῦ ἴσου. Ἀναλογία δὲ τῶν ἀριθμῶν ε'. Ἀναλογία ἐστὶ σύνθεσις λόγων. Ὅσον λόγος ἐστὶ τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸν β' ὁ διπλάσιος: τοῦ δὲ β' πρὸς τὸν δ' ὁμοίως. Σύνθεσις τοῦτον α' β' δ'. Τρεῖς δὲ αἱ ἀναλογίαι: γεωμετρικῆ, ἀριθμητικῆ, μουσικῆ. Καὶ γεωμετρικῆ μὲν, ἥτις τὴν ὑπεροχὴν οὐ σώζει, τοὺς λόγους δὲ: ὡς ὁ β' πρὸς τὸν δ', οὕτως ὁ δ' πρὸς τὸν η'. Ἐπερέχει: οὖν τὰ μὲν δ' τῶν β', οὐδὲν: τὰ δὲ η' τῶν δ' arithmet. 1. u, c. 21 sqq., collato C. L. Struve in G. Schneider. Supplement. ad Lexic. Græc. s. v. Πολλαπλασιασεπιμερές.

(67) Deesse quid videtur. Fort. leg. τὸ δὲ προθύμως ἐπὶ τῶν προπρῶς.

(68) Similia v. in Nicomachi Gerasimi Institut.

τετραδῶν. Οἱ δὲ λόγοι οἱ αὐτοὶ διπλάσιος γὰρ ἢ καὶ ἄ
 κυρίως ἀναλογία. Ὁ λόγος σχέσις ἐστίν, ὡς εἴρηται·
 β' πρὸς τὸν δ' ἢ ε' πρὸς τὸν η' ἀνάλογος δύο λόγους
 σύνθεσις. Ἀριθμητικὴ ἀναλογία, ἢ τοὺς μὲν λόγους
 οὐ σώζει, τὴν ὑπεροχὴν δὲ, ὡς δύο πρὸς ἕνα, οὕτως γ'
 πρὸς β'. Ἡ αὐτὴ ὑπεροχὴ λόγους β' πρὸς α' διπλάσιος,
 γ' πρὸς β' ἡμιόλιος. Ἔστιν οὖν γεωμετρικὴ μὲν, ἢ τῶν
 λόγων ταυτότης· ἀριθμητικὴ δὲ, ἢ τῶν ὑπεροχῶν·
 ἢ γὰρ ὁ ε' πρὸς τὸν η' ὑπερέχει, τοῦτο ὑπερέχεται·
 ὁ ε' τοῦ η' τρίτω γάρ. Ἡ δ' μεσότης ἐναντία τῇ
 ἀρμονικῇ· ὡς ὁ μείζων πρὸς τὸν ἐλάττωτα, οὕτως ἡ
 διαφορὰ τῶν ἐλαττόνων πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν μειζό-
 νων· ε' ε' γ'. Ἡ ε' μεσότης τῇ γεωμετρικῇ ἐναντία·
 ὡς ὁ μείζων πρὸς τὸν ἐλάττωτα, καὶ ἡ διαφορὰ τῶν
 ἐλαττόνων πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν μειζόνων· ε' δ' β'.
 Ἡ ε' ἐναντία τῇ γεωμετρικῇ· ὡς ὁ μείζων πρὸς τὸν
 μέσον, οὕτως ἡ τῶν ἐλαττόνων διαφορὰ πρὸς τὴν τῶν
 μειζόνων· ε' δ' α'. Ἐβδόμη, ὡς μέγιστος πρὸς τὸν
 ἐλάχιστον, οὕτως καὶ ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν τῶν ἐλατ-
 τόνων· θ' ἢ ε'· ἡμιόλιος γάρ. Ὀγδόη, ὡς ὁ μέγιστος
 πρὸς τὸν ἐλάττωτα, οὕτως ἡ τῶν ἄκρων διαφορὰ πρὸς
 τὴν τῶν μειζόνων· ε' ε' θ'· ἡμιόλιος γὰρ ἔχει τοὺς
 δύο λόγους. Ἐνάτη, ὅταν τριῶν ὄρων ὄντων, ὃν ἔχει
 λόγον ὁ μείζων πρὸς τὸν ἐλάττωτα, τοῦτον καὶ ἡ τῶν
 ἄκρων ὑπεροχὴ πρὸς τὴν τῶν ἐλαττόνων. Δεκάτη ἐν
 τρισὶν ὄροις, ὡς ὁ μείζων πρὸς τὸν ἐλάχιστον, καὶ
 ἡ διαφορὰ τῶν ἄκρων πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν μειζό-
 νων· ὅσον γ' ε' ἢ ε'· ἐπιμερὴς γὰρ ὁ ἐν ἐκατέρῃσι λόγος.

Καὶ ταῦτα μὲν μείζω, ἢ κατὰ σχολικὴν ἴσως συντο-
 μίαν· καίπερ πολλῶν παραλειψιμῶν ὄντι ἄχρηστα
 δὲ ὁμοίως τοῖς σπουδαιότεροις, εἰς γνῶσιν οἶμαι λόγου
 καὶ ἀναλογίας καὶ τῆς τούτων διαφορᾶς.

secundum duplum, ita duorum ad quatuor. Horum
 unio unum, duo, tria. Triplicis autem generis sunt
 proportionales : geometrica, arithmetica, et musi-
 calis. Geometrica est quae non curat excedens, sed
 relationes ; uti duo sunt relative ad quatuor, ita
 quatuor relative ad octo. Quatuor igitur duo super-
 rant duobus, octo autem quatuor superant quatuor.
 Relationes autem sunt eadem : duplex enim est
 semper proportio. Relatio est dispositio, uti dictum
 est : v. e. duorum ad quatuor, sedecim ad octo ; pro-
 portio duarum relationum collatio. Proportio arith-
 metica est quae relationes quidem non curat, sed
 excedens. Sicut duo se habent ad unum, sic tria
 ad duo. Idem excedens igitur est relatio. Duo sunt
 duplum unius ; si tria referas ad duo, est ratio
 sesquialtera. Ergo proportio geometrica est iden-
 titas relationum, arithmetica autem identitas diffe-
 rentiarum. Nam quanto duodecim superant octo,
 tanto superantur sex ab octo, nimirum tertia parte.
 Quarta proportio opponitur : ut majus relative
 ad minus, sic distantia minorum relative ad dis-
 tantiam majorum : sex, quinque et tria quinta geo-
 metricae opponitur : sicut majus relative ad minus,
 sic et differentia minorum relative ad differentiam
 majorum. Quinque, quatuor, duo, sexte opponitur
 geometricae. Sicut majus relative ad medium, sic
 differentia minorum relative ad differentiam ma-
 jorum, sex, quatuor, unum. Septima ; sicut maxi-
 mum relative ad minimum, sic et differentia rela-
 tive ad minora, novem, octo, sex ; est enim sesqui-
 altera. Octava sicut maximum relative ad minus,
 sic et differentia extremorum ad differentiam ma-
 jorum : sic, septem, novem : duas enim habet relationes sesquialteras. Nona ; tribus terminis positis,
 quam relationem major habet relative ad minorem, eandem habet summorum differentiam relative ad
 minorem. Decima in tribus terminis ; sicut major ad minimum, ita et differentia summorum relative ad
 differentiam majorum : e. g. tria, quinque, octo. Superparticularis enim in utrisque relatio. Et haec qui-
 dem, quamvis multis omissis longiora sunt quam deceat scholae concisionem, non inutilia autem
 diligentioribus, ad relationis et proportionis notionem atque differentiam comprehendendam.

SCHOLIA ANONYMI

AD GREGORII ORATIONEM PRIMAM CONTRA JULIANUM IMP.

(Ex editione Richardii Montaculii, Etonæ 1610, 4.)

Col. 552 A 5. Στηλιτευτικός. Ὁ στηλιτευτικός
 οὐτοσί λόγος, ψόγος ἐστὶ τῶν Ἰουλιανῶν πεπραγμέ-
 νων. Διαφέρει δὲ ψόγος στηλιτευτικοῦ, ὅτι ὁ μὲν
 ψόγος διὰ τῶν ἐγκωμιαστικῶν κεφαλαίων προέρχεται,
 ὅσον γένους, ἀνατροφῆς, πράξεων, συγκρίσεως·
 ὁ δὲ στηλιτευτικός διὰ τῶν πράξεων μόνον· εἰ τό-
 χοι δὲ, καὶ συγκρίσεως. Στηλιτευτικός δὲ εἴρηται
 ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς στήλης. Στήλη δὲ, ἐστὶ λίθος ἢ
 χαλκὸς ἐν ἐπιμήκει τετραγωνῶν σχήματι, ἐν ᾧ ἐγγέ-
 γραπται ἡ τοῦ στηλιτευομένου ὕβρις. Εἰδέναι δὲ χρὴ
 ὅτι πολλάκις εὐεργεταὶ ταῖς στήλαις ἐνεγράφοντο.
 scinditur, contumelia. Scire autem operæ pretium
 hantur.

Στηλιτευτικός. Invectiva hæc oratio, vituperatio
 est Juliani gestorum. Hoc autem differt invectiva
 oratio a vituperatrice, quod in vituperatione oratio
 per demonstrativi generis capita progrediatur, ut
 per genus, educationem, gesta, comparisonem ;
 in invectiva autem solum per res gestas, aut etiam,
 si ita res tulerit, per comparisonem. Stiliticum
 autem hoc dicendi genus nuncupatur translatione
 ducta ἀπὸ τῆς στήλης, id est a columna. Est porro
 columna lapis, vel res oblongum quadrata figura
 in quo inscribitur ejus qui invectiva oratione pro-
 est quod nonnunquam beneficia in stelis inscribe

Ἐνωτίσασθε. In auribus ponite.

Περιωπῆς. — Περιωπῆ, *specula*, locus excelsus est. Ita dicitur, quia exinde omni ex parte circumspicitur. Ὡς enim poetice oculus. Et ἀποπτον ex ἀφορῆν venit. Voco igitur omnes, ait, ex edito quodam et medio loco, ex quo vocatos a me multum prospicere possim.

Γενήσεσθε. Non quod nunc audiunt, qui postea erunt. Quomodo enim? Sed quod et ipsi qui in posterum futuri sunt, tunc exaudiunt, sicut et nos qui nunc in hoc mundo vitam degimus.

Δύναμις. Audite, et vos.

Δράκοντα. Καθελούσι: supple, ut antea.

Ταῦτα. Cælum scilicet et terram.

Κωνσταντίου. Animadvertite quomodo in omni oratione egregiam de Constantio imperatore mentionem facit, neque in aliis quidem nequitiam ejus objurgat, sed simplicitatem potius ac levitatem; hic manifeste laudat. Nec est quod mireris. Zelus enim adversus idololatras adeo mutaverat eum, ut sincerus amicus iis fieret qui, non per nequitiam, ut ipse dicit, sed propter simplicitatem ipsi molesti fuerant. Consueverat enim Pater in majore malo ignoscere minus ignorantibus. Lege ejus *De pace*, orationem nec non *adversus Eunomianos*, in qua dicit: De mundo, de materia, dein de Christi cruciatibus philosophare, etc. *Εἰρηνικόν, καὶ πάλιν [Reg. B ἐν τῷ] τὸν πρὸς Εὐνομινοῦς*, ἐνθα φησί· Φιλοσόφει μοι περὶ κόσμου καὶ ὄλης, εἶτα περὶ Χριστοῦ παθημάτων, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀλσθησις. Isoeraticæ, nempe, Si quis mortuis sensus est eorum que in terra aguntur.

Τοῦ δέ. Constantii scilicet anima magis quam aliorum omnium imperatorum audiat.

Βεβαιωσάμενος. Pro βεβαιώσας, cum confirmasset et stabilivisset.

O gravem offensam. Hoc ante apodosin est interponendum. Offensam, qua ipse affectus est Constantius, qui talem pestem nescierat.

Αἴτι. Patruus enim ejus erat.

Βασιλευῖσαι. Pro Ποιῆται βασιλευῖσαι, *Effecit ut rex constitueretur.*

Voluptatem capturum. Valde gavisurum.

Sanctiorem. Sermonem videlicet.

Nefarias. Immundas, impuras.

Præstantia. Nempe quod supervacuum est, et redundans, nimisque copiosum.

Omnis hujus sæculi. Pulebra hæc definitio. Namque eruditio et secundum nos mysterium, non autem hujus sæculi, neque principum ejus, sed quæ desuper et a lucis Patre venit.

Διακρευομένη. Supple ἐστὶ.

Atque illa. Insiptens sapientia.

Et apud tales. Præstantiores et insigniores.

Exhibebit. Circumdabit.

Assistet gratiæ. Pro, stabit in cyclo.

Quis theatrum exhibebit -- Quis dabit mihi tales, ait, auditores, qui digni sint gratia? Quanam? Quam Pater nobis concedere dignatus est, sublato tyranno.

A *Ibid.* 4. *Ἐνωτίσασθε.* Ἐν τοῖς ὠσὶ θέσθε.

Ibid. 7. *Περιωπῆς.* Περιωπῆ, ἐστὶ τόπος ὑψηλός· εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ περιστώς ὄρῃν ἐκείθεν. Ὡς γὰρ ποιητικῶς ὁ ὄφθαλμός· καὶ τὸ ἀποπτον δὲ ἀπὸ τοῦ ἀφορῆν εἴρηται. Καλῶ γοῦν, ἀπαντας, φησὶν, ἔκ τινας ὑψηλοῦ καὶ μεσαιτάτου τόπου, πολὺ τὸ ἀφορῆν τοὺς καλουμένους ἐμοὶ παρέχοντες.

Ibid. 10. *Γενήσεσθε.* Οὐχ ὅτι νῦν ἀκούουσιν οἱ γενησόμενοι (πῶς γάρ); ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ὕστερον ἀκούσονται τῶν λόγων ἐντυγχάνοντες, ὡσπερ καὶ ἡμεῖς οἱ νῦν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διάγοντες.

Ibid. 11. *Δύναμις.* Ἀκούσατε, καὶ ὑμεῖς.

Ibid. B 2. *Δράκοντα.* Καθελούσι, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ.

Col. 553 A 2. *Ταῦτα.* Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Ibid. 6. *Κωνσταντίου.* Σημείωσον, πῶς ἐν ὅλῳ B τῷ στηλιτευτικῷ καλῶς μέμνηται Κωνσταντίου τοῦ βασιλέως· οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μὲν αὐτοῦ κακίαν αὐτῷ μαρτυρῶν, ἀλλ' ἀπλότητα μάλλον καὶ κουρότητα· ἐνταῦθα δὲ καὶ σαφῶς ἐπαίνων. Καὶ μὴ θαυμάσης. Ὁ γὰρ κατὰ τοῦ εἰδωλολάτρου ζῆλος διήλλαττον αὐτὸν ὀλοτελῶς, καὶ φίλον ἐποίησεν γνήσιον τῶν οὐ κατὰ κακίαν, ὡς αὐτὸς ποῦ φησὶν, ἀλλὰ δι' εὐθείας λευπηκότων. Ἐπεὶ καὶ τὸ ἄλλο ἕθος τοῦ Πατρὸς τοιοῦτον, ἐν τῷ ὑπερβάλλοντι κακῷ συγγινώσκειν τοῖς μικρότερον ἀγνοοῦσιν [Reg. B, τοῖς μικρότερον αὐτοῦ τὸ εἰρηνικὸν ἀγνοοῦσιν]. Ἀνάγνωθι αὐτοῦ τὸν

Ibid. 7. *Ἀλσθησις.* Ἰσοκρατικόν, ἀντὶ τοῦ, Ἐάν τις αἰσθησίς ἐστι τῶν τῆδε ἀκουσίων.

Ibid. 8. *Τοῦ δέ.* Τοῦτου δὲ τοῦ Κωνσταντίου ἡ ψυχὴ δηλονότι καὶ πάντων τῶν ἄλλων βασιλέων πλέον ἀκουέτω.

Ibid. 10. *Βεβαιωσάμενος.* Ἀντὶ τοῦ, βεβαιώσας καὶ κυρώσας.

Ibid. 12. *Ὁ τῆς ἐπιήρειας.* Τοῦτο μεταξὺ νόησον πρὸ τῆς ἀποδόσεως. Ἐπιήρειαν δὲ, ἣν αὐτὸς ἐπιρέασθη Κωνσταντίος, ἀγνοήσας τὸ τοιοῦτον κακόν.

Ibid. 14. *Ἐπιτρέφων.* Θεὸς γὰρ αὐτοῦ ἦν.

Ibid. B 1. *Βασιλευῖσαι.* Ἀντὶ τοῦ, Ποιῆσαι βασιλευῖσαι.

Ibid. 5. *Ἥσθη.* Χαρεῖη.

Ibid. 7. *Ἐρώτερον.* Τὸν λόγον.

Ibid. 8. *Ἐναγεῖς.* Μυσταροὺς, ἀκαθάρτους.

Ibid. 9. *Περιουσία.* Ἀντὶ τοῦ, περιτετεῦον καὶ πλεονάζον καὶ λίαν εὐπορον.

Ibid. 11. *Ἡ τοῦ αἰῶνος.* Καλῶς ὁ προ[σ]διορισμός. Παίδευσις γὰρ καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον, ἀλλ' οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ἀνοθεν δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων.

Ibid. 12. *Διαπορευομένη.* Ἐστὶ δηλονότι.

Ibid. 14. *Ἐκείνη.* Ἢ ἄσσοφος σοφία.

Ibid. *Τοιοῦτοις.* Ἐπιστημοτέροις καὶ ὀνομαστοτέροις.

Ibid. C 9. *Περιστήσει τῇ χάριτι.* Ἀντὶ τοῦ, Κύκλῳ στήσει [Reg. D Τίς θεάτρον περιστήσει.] Τίς δώσει μοι τοιοῦτους, φησὶν, ἀκροατάς, ὥστε καὶ ἀξιόους εἶναι τῆς χάριτος; Ποίας; Ἦν ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐχαρίσατο καθελόν τον τύραννον.

Ibid. *Ἡαρισούμενον*. Παραμετρούμενον.

A *Ἡαρισούμενον*. Adæquatam, cum gratia conferendam.

Ibid. II. Λόγω. Οὐ μόνον, φησὶ, τῷ Θεῷ Λόγω ἢ διὰ λόγου χάρις οἰκειοτάτη καὶ προπεδοσεστάτη τῶν ἄλλων χαρίτων, ἧς αὐτῷ προσφέρομεν, ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων ἕκαστος, οἷα διαφερόντως ταύτῃ τῇ Λόγου προσηγορίᾳ χαίροντι μετὰ τῶν ἄλλων προσηγοριῶν, ὧν ὀνομάζεται, Θύρας, φέρε εἰπεῖν, Ζωῆς, Ἀληθείας, Φωτὸς. Οὐ μόνον οὖν τῷ Θεῷ Λόγω, φησὶν, ἢ διὰ λόγου χάρις οἰκειοτάτη τῶν ἄλλων ἐν ἄλλοις χαρίτων, ἀλλὰ καὶ τῷ τυράννῳ πρόπουσα κόλασις, λόγῳ κολάζεσθαι τῷ στηλιτευτικῷ τούτῳ ἀνθ' ὧν εἰς τοὺς λόγους παρανομῶν ἐάλω. Ἡ δὲ παρανομία, ὅτι τοὺς Χριστιανοὺς παιδεύεσθαι τὴν κοινὴν ταύτην παιδευσιν ἐκώλυεν. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως τὸ χωρίον ἐξηγησασθαι, εἰ λόγον ἐνταῦθα νοήσαιμεν τὸν κοινὸν ἀπάντων ἀνθρώπων, ὃς τοῦ τε εὐλόγου καὶ τοῦ ἀλόγου μέσος ἕστηκεν· ὧν τὸ μὲν εὐλογον ἕξις αὐτοῦ καὶ σχέσις, τὸ δὲ ἄλογον στέρησις. Οὐ μόνον οὖν τῷ λόγῳ τούτῳ ἢ διὰ λόγου χάρις οἰκειοτάτη, χαίροντι διαφερόντως καὶ μάλιστα τῇ τοῦ λόγου προσηγορίᾳ καὶ δυνάμει μετὰ τῶν ἄλλων εὐλόγων ὧν ὀνομάζεται, φέρε εἰπεῖν, παιδεύσεως, σοφίας, ἀρετῆς, ἀλλὰ κἀκαίνοι πρόπουσα ὀκνη, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀριστείδῃ δὲ τὸ ἐνθύμημα.

B si sermonem hic intelligamus communem omnium hominum, qui inter rationale et irrationale stat medius : quorum rationale quidem habitus ejus statusque, irrationale autem privatio. Non modo igitur huic sermōni gratia ea, quæ per sermonem agitur, maxime convenit, gaudenti in primis et maxime sermonis denominatione et vi præter alia rationalia vocabula, quibus appellatur, videlicet doctrina, sapientia, virtute; sed huic quoque congruens pœna, et quæ sequuntur.—Aristidis hæc sententia.

Col. 536 A 8. *Ἡρώτων μέν*. Δύο φησὶν αἰτίας τῆς ἀλογίας τῆς ἐκείνου, ἣν εἰς τοὺς λόγους πέπουθε· πρῶτον μὲν ὅτι κακουργότατα τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ λόγου μετωνόμασεν ἐπὶ τὸ δοκοῦν, οὐκέτι λόγους, ἀλλ' Ἑλλήνων παιδευσιν ἢ σοφίαν προσαναγορεύων, ἀγνοῶν ὁ δειλὸς, ὅτι οὐ καθ' ὃ Ἑλληνες, ἀλλὰ καθ' ὃ ζῶα λογικὰ ἐφιλοσόφησαν· εἰ δὲ τοῦτο, πάντων ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ τῶν Ἑλλήνων ἢ παιδευσίς· δευτέρου δὲ ὅτι λαυθάνειν ἡμᾶς ἐνόμισεν, εὐτελοῦς τινος ἀποστερωῶν τῶν τοιούτων λόγων, οἱ τῆς εὐγλωττίας ὀλιγορῶντες, τῆς ἀληθείας ἐχόμεθα. Ἄλλως. Οὕτω διαλύσας τὴν φράσιν, σαφέστερον νοήσεις καὶ βέλτιον· εἰ λῆσειν ἡμᾶς ὑπελάμβανεν, οὐ μέλλων ἀγαθοῦ τινος ἀποστερήσειν ἡμᾶς, ἀλλὰ φοβούμενος τοὺς τῆς ἀσεβείας ἐλέγχους, οἱ καὶ πάλιν τοῦτους περιφρονοῦμεν τοὺς λόγους, τὴν ἐσχῶν ἔχοντας οὐκ ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐν τῇ κόμπῳ καὶ τῷ σεμνῷ τῆς λέξεως. Οὐκ ἔλαθεν οὖν ἡμᾶς τοὺς ἐλέγχους μᾶλλον φοβούμενος, ἢ τῶν λόγων ἀποστερεῖν ἐπειγόμενος.

C *Primum quidem*. Duas istius stoliditatis causas refert, qua de sermonibus cogitavit : primum quidem, quia malitiose ac veterarie appellationem ad id quod ipsi visum est, transtulit, non jam sermones, sed Græcorum disciplinam vel sapientiam appellans, stolidè nescius quod non juxta quod Græci, sed juxta quod animalia rationalia philosophati sunt : quod quidem omnium hominum, non autem Græcorum disciplina; secundo, quoniam ignotum nobis fore existimavit, non magno horum sermonum bono ab eo nos privari, quippe qui verborum elegantiam parvi pendentes, veritatem solum magno in pretio habemus. — *Aliter*. — Phrasin, partibus ita sejunctis, melius ac magis perspicue intelliges. Nobis obscurem fore existimavit, non bono aliquo nos privaturus, verum impietatis confutationes extimescens; quippe qui hos sermones admodum aspernemur, velut robur habentes, non in veritatis cognitione, sed in dictionis elegantia ac lenocinio. Nos igitur non fefellit confutationes magis extimescens, quam sermonibus privare conatus.

Ibid. 41. *Φῶρας*. Ἀντὶ τοῦ, κλέπτας, ὅθεν καὶ τὸ ἐπαυτοφόρω, ἀντὶ τοῦ, ἐπ' αὐτῇ κλοπῇ.

Φῶρας. Pro κλέπτας, fures, unde et ἐπαυτοφόρω pro ἐπ' αὐτῇ κλοπῇ, in manifesto furto.

Ibid. B 5. Ἔν. Ὀνειρων, φησὶν, ἐνθυμημάτων τῆς ἀληθείας ἀδυνατώτερον ἐπισχεθῆναι ἡμᾶς. Ἀδύνατον δὲ καὶ τῶν λόγων ἐπισχεῖν ἡμᾶς καὶ τῆς γνώσεως αὐτῆς· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τὸν Θεὸν ὁμολογεῖν γλώσσας ἔχοντας ἀδυνατώτερον ἐπισχεθῆναι. Οὕτως οὖν νοήσεις· Ἐν ἐνθυμημάτων καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ τὸν Θεὸν ὁμολογεῖν ἀδυνατώτερον ἡμᾶς εἶρξαι τὸν τυράννον τῶν λόγων.

D *A quibus*. A quibus ait argumentis veritatis minus compesci ac reprimi possumus. Impossibile est enim a sermonibus nos compesci et cognitione ejus: non solummodo, verum etiam et inhiberi ne Deum confiteamur, linguam habentes. Sic igitur intelliges: ab argumentis et veritatis cognitione Deique confessione nos comprimere huic sermonum tyranno impossibilis est.

Ibid. 8. Λόγον. Τὸν ἀληθῆ δηλοῦσι.

Sermonem. Nempe verum.

Ibid. C 1. *Θαμβοῦντες*. Πιστεύοντες.

Confidentis. Credentis.

Quippe adversus. Quippe adversus pugnantēs A corona, id est, pro pugnantibus (Demosth.) Quod maxima est vestri laus.

Panegyricum. Præsens enim sermo, Juliani cum sit nequitiae vituperatio, immortalisque impietatis stela, panegyrici generis est. Panegyricum enim genus in rictorie vituperationem laudationemque comprehendit, sicut iudicialē accusationem et defensionem, atque deliberativum adhortationem quandibet et consilium, unde huic generi Græce nomen συμβουλευτικὸν inditum.

Ad choream. Quatuor ad solemnitatem hominum classes vocat, quarum secunda in duas dividitur. Hanc primam vocat, quicunque jejuniis et orationibus addicti, Deum orabant ut ab urgentibus tunc molestiis liberationem daret; secundam vocat, quæ in duas partes divisa est, nempe qui in corporibus passi sunt, et qui in rebus exterioribus passi sunt, qui opum suarum, atque auctoritatis et potentiae jacturam pertulerunt, qui e patria ejecti, qui a conjunctis et amicis disjuncti sunt; tertiam, omnes qui, cum Deum confiteantur ac religiosi sint, providentiæ rationes ignorant plerumque ex contrariis contra spem procurantis, felicem vero opportunitatemque contrariorum eventum non ferentes, presentium semper servi sunt, et his recentioribus miraculis in veritate confirmantur. Quartam vocat conditionem, omnes illos quorum animæ hujus mundi scenam ad stuporem usque mirantur, eos his Isaie verbis adhortatur, ut spiritali animi oculo a visibilibus errore et deceptione educto, in postero solum esse Deum cognoscant. Quintam ad solemnitatem secum concelebrandam classem vocat, eos scilicet qui nunc usque a magistri cœtu defecerunt, quos sperat brevi, animo converso, in eundem reversuros esse confidit.

Kal. Aut copulativa *καί* redundat, aut hæc superioribus connectens, ita phrasin strues: Hos quoque sermo in choream convocat, quicunque magnis certaminibus exantlatis, multisque temporis insultibus percussis, ac corporibus licet fractis et debilitatis, animis tamen invicti permanserunt, omniaque in Christo fortiter sustinentes, mundo spectaculum exstiterunt. Ita verborum ordinem strues.

Ut quidem dicitur. A plerisque scilicet et pusillanimis. Paucis autem excelsus animo una patria vera est et mater superna Jerusalem. Namque creditur, non est autem vere nobis in terra patria, nihilque eorum quæ a Patre enumerata sunt.

Hujusmodi. Scilicet tyranno interempto, religione ad pristinum statum reversa, magis confidebat.

Ἐπτομένας. Mirantes extimescentesque. Qui enim alieni rei admodum astrictus est, ne ab ea abripiatur pertimescit.

Adulterinam. Non fictitiam, sed puram ac sinecram. Κίβδηλος ex historia dictum. Athenienses Chios detestantes adulteros ipsorum nummos X si-

Ibid. 8. *Κατὰ γὰρ.* Κατὰ γὰρ τῶν ἀγωνιζομένων οἱ στέφανοι, ἀντὶ τοῦ, ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων (Δημοσθέν.), ὅπερ μέγιστόν ἐστι καθ' ὑμῶν ἐγκώμιον.

Col. 537 B 9. *Πανηγυρισμὸν.* Ὁ γὰρ παρὸν λόγος, ψόγος ὢν τῆς Ἰουλιανοῦ κακίας, καὶ στήλη τῆς ἀσεβείας ἀθάνατος, τοῦ πανηγυρικοῦ εἶδους ἐστὶ. Τὸ γὰρ πανηγυρικὸν τῆς βῆτορικῆς εἰδὸς εἰς ψόγον διήρηται καὶ ἐγκώμιον, ὥσπερ τὸ δικανικὸν εἰς κατηγορίαν καὶ ἀπολογία, καὶ τὸ συμβουλευτικὸν εἰς τε παραίνεσιν ἀσασίαςτον καὶ εἰς ὀμώθυμον τῷ γένει συμβουλήν.

Ibid. 11. *Εἰς χορείαν.* Τέσσαρας εἰς τὴν πανηγυριν μοίρας καλεῖ, ὧν ἡ δευτέρα εἰς δύο διήρηται. Καὶ πρώτην μὲν καλεῖ ἐκείνην, ὅσοι νηστείας καὶ δεήσεις προσκείμενοι παρεκάλουν τὸν Θεὸν δοῦναι λύσιν τῶν τότε κατεχόντων ἀνιάρων· δευτέραν δὲ καλεῖ τὴν εἰς δύο διηρημένην, εἰς τε πεπονθότας ἐν τοῖς σώμασιν, εἰς τε πεπονθότας ἐν τοῖς ἐκτὸς, καὶ περιηρημένους χρήματα, δυναστείαν, κτήματα, καὶ πατρίδος μὲν ἀπελαθέντας, τῶν δὲ οἰκείων καὶ φιλόπατων διαχέουθόντας· τρίτην, ὅσοι τὴν μὲν ὁμολογίαν εὐσεβεῖς ὄντες, τοὺς δὲ τῆς Προνοίας λόγους ἀγνοοῦντες διὰ τῶν ἐναντίων πολλάκις παρ' ἐλπίδα διοικουμένης, τὴν τε πρόσκαιρον τῶν ἐναντίων εὐημερίαν οὐ φέροντες, δοῦλοι τῶν παρόντων αἰεὶ εἰσι, τοῖς δὲ ὑστερον θαύμασι βεβαιοῦνται πρὸς τὴν ἀληθειαν· τετάρτην καλεῖ μοῖραν ἐκείνους, ὅσοι περὶ τὴν τοῦ κόσμου τοῦτου σκηπὴν τὰς ψυχὰς ἐπτόνηται, προστρέπων τοῦτους τοῖς Ἰσαίου ῥήμασιν, ἀποστησαντας τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς ἕμμα τῆς τῶν ὀρωμένων ἀπάτης καὶ πλάνης γνώμης λοιπὸν τὸν ὄντως ὄντα Θεόν· πέμπτην ἐπιζητεῖ συμπανηγυρίσαι μοῖραν αὐτῷ, ἢ τῶς μὲν τοῦ χοροῦ τοῦ διδασκάλου διέστη, μικρὸν δὲ ὑστερον εἰς ταυτὸν ἐλθεῖν ἐκ μετανοίας ἐλπίζεται.

Ibid. C 9. *Kal.* Ἡ δὲ καὶ σύνδεσμος περιτεθεῖς, ἢ ταῦτα τοῖς ἄνω συνάψας, οὕτω στήσεις τὴν φράσιν· Κάκεινους, φησὶν, ὁ λόγος εἰς χορείαν συγκαλεῖ, ὅσοι μεγάλους ἀναπλάττες ἀγῶνας, καὶ πολλαῖς πληγέντες τοῦ καιροῦ προσβολαῖς, καὶ τὰ μὲν σώματα κάμνοντες, τὰς δὲ ψυχὰς ἀήτητοι μένοντες, καὶ πάντα ἰσχύοντες ἐν Χριστῷ, θέατρον ἐγενήθησαν τῷ κόσμῳ. Οὕτω στήσεις τὴν φράσιν.

Ibid. 14. *Δὴ λέγεται.* Τοῖς πολλοῖς καὶ ταπεινοῖς τὴν διάνοιαν. Τοῖς γὰρ ὀλίγοις καὶ ὑψηλοῖς μία πατρὶς ὄς ἀληθῶς καὶ μήτηρ ἡ ἄνω Ἰερουσαλήμ. Νομίζεται γὰρ, οὐκ ἐστὶ δὲ κατὰ ἀλήθειαν ἡμῖν ἐν γῆ πατρὶς, ἢ ὅλος τι τῶν ἀπρηριθμημένων τῷ Πατρὶ.

Col. 540 B 4. *Τοιούτους.* Οἷον τοῖς νῦν, τῷ καταλυθῆναι τὸν τύραννον, καὶ τὴν εὐσέβειαν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐπανελθοῦσαν μᾶλλον παρῆρσιάσασθαι.

Ibid. 7. *Ἐπτομένας.* Εἴρηται ἀπὸ τοῦ ποιεῖσθαι καὶ φοβεῖσθαι. Ὁ γὰρ τινι πράγματι προστετηκώς, περιδεῖς ἐστὶ, μὴ πως ἀφαιρεθῆ αὐτοῦ.

Ibid. C 5. *Κίβδηλον.* Οὐ νόθον, ἀλλὰ καθαρὸν καὶ γνησίαν. Εἴρηται ἀπὸ Ἰστορίας. Οἱ Ἀθηναῖοι Χίους μισοῦντες, ἐν τοῖς ἀδοξίμοις ἑαυτῶν νομίσμασι X

ἐγχαράττοντες ἐκάλουν χιθῶνα· εἶτα πρὸς τὸ εὐ-
φωνότερον μετέβαλον τὸ X εἰς K.

Ibid. 16. *Περιέπω*. Περιέπω εἴρηται ἀπὸ τοῦ, περί-
ῃπειν, ὃ ἐστὶν ἀκολουθεῖν.

Col. 544 A I. *Μίαν*. Τέσσαρας ἀρτίως μόρας κα-
λέσας εἰς τὴν πανήγυριν, δύο νῦν ἀποκηρύττει ταύ-
της, ἐκβάλλει καὶ ἀπελαύνει, ἐκείνους τε ὅσοι μικρᾶς
αὐτοῖς τοῦ καιροῦ προσβολῆς γενομένης, εὐθὺς τῆς
ἀληθείας ἀπέστησαν, ἀρνησάμενοι τὴν εὐσέβειαν·
καὶ τοὺς τούτων χεῖρους, ὅσοι τῷ καιρῷ μηδὲ πρὸς
ὀλίγον ἀντιστατήσαντες, αὐτεπάγγελτοι πρὸς τοὺς
ἐχθροὺς μεθηρμόσαντό τε καὶ δὴ μετετάξαντο.

Ibid. 8. *Ἐπιτολαίως*. Κούφως, ἐλαφρῶς, ἀρρή-
ζως.

Ibid. D 5. *Ἀνυποπόρητος*. Ἰουθιανοῦ βασιλεύοντος,
ὁ λόγος οὗτος καὶ ὁ μετ' αὐτὸν ἀμφοτέροι λέγονται. B
Μετὰ γὰρ τὸν ἀσεβέστατον Ἰουλιανὸν Ἰουθιανὸς βα-
σιλεύει.

Col. 544 B 8. *Κύματα*. Τὴν Ἰουλιανοῦ κακίαν.
Ἐπὶ δύο γὰρ ἔτη ὁ τρικατάρατος ἐθαύλευσεν· ἐπὶ
δὲ πέντε ἔτη Καῖσαρ ἐγένετο προβαλλομένου αὐτὸν
Κωνσταντίου.

Col. 543 A II. *Ἀποκαταδοκοῦσα*. Ἐπιμελῶς ἐπι-
τηροῦσα, καὶ ἀπεκδεχομένη.

Col. 549 B 5. *Ἐν τέλει*. Τὸ τέλος πολλαχῶς λέγε-
ται. Τέλος γὰρ ἡ ἀρχή, ὡς νῦν· τέλος καὶ τὸ διδύ-
μενον τοῖς βασιλεύσι· τέλος καὶ τὸ δαπάνημα, ὅθεν
καὶ πολυτελεῖς, τὸ πολυανάλωτον· τέλος καὶ τὸ πέ-
ρας· τέλος καὶ τὸ τάγμα κατὰ στρατὸν· *Ἐν τελέεσσιν*.
("Ὀμηρος.)

Ibid. 14. *Πρὸ τούτων*. Πρὸ τῆς ἀποστάσεως, καὶ
τῆς ἐπαναστάσεως.

Col. 555 C 9. *Προβλήματος*. Τὸ γὰρ φαινόμενον
Ἰουλιανοῦ πρόβλημα πρὸ τῆς βασιλείας εὐσεβῆς
ἐδόκει καὶ ἡμερον.

Col. 556 D I. *Σήραγγες*. Αἱ ὑπὸ γῆν ἐπιμήκεις
ρήξεις, οἷον ἐφ' ἑβέρας τινὲς οὔσαι τῆς γῆς (69), ἃς
ὑποτρέχον τὸ ὕδωρ ἐπιζητεῖ διέξοδον. Ἐντεῦθεν καὶ
σηραγγώδης τόπος εἴρηται διατετραμένος.

Col. 557 A I. *Κρατοῦντος*. Ὡς εἰ ἔλεγεν· Εἰς
ὅσον αὐτῷ συνῆν ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός, ἐκόλυεν
αὐτὸν τῆς φανεραῖς αὐτοῦ καὶ τελειωτάτης ἀπο-
νοίας.

Ibid. 5. *Σύνεστιν*. Ἡ ὁμοίος τις αὐτὸν ἐνδοῖ ἐκ
τῶν λεγομένων, ἢ συνετὸς Χριστιανὸς ἤσθλανετο, ὅτι D
οὐχ ὑγιαίνει κατὰ τὴν σωτήριον ἡμῶν φιλοσοφίαν.

Ibid. C 5. *Τῷ ἔντι*. Ὁ, φησὶν, εὐχερὲς ἐστὶ, τοῦτο
δυσχερὲς ἢ κακία ποιεῖ. Φύσει μὲν γὰρ εὐχερὲς δὲ τὸ
φυλάξαι· τὰ ἀγαθὰ κῆρη κτηθέντα, δυσχερὲς δὲ τὸ
κτῆσθαι· ἀλλ' ἡμεῖς ἐν ταῖς εὐπραγίαις ὑβρίζοντες
τοῦναντίον ποιοῦμεν, εὐχερὲς μὲν τὸ κτῆσθαι, δυσ-
χερὲς δὲ τὸ φυλάξαι. Ἔστι δὲ Δημοσθενικόν.

Col. 569 A 7. *Ἐναντία ἐναντίως*. Ἔστι τις
ἐναντίας τῆ κακίᾳ, καὶ ἀντείσταται αὐτῷ τὸ ἐναντίον
τῆ κακίᾳ, ἐμμισθον τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου
τὸ ἐναντίον.

Ibid. 15. *Μέσην*. Πρῶτον ἢ ἀμαρτίαν, εἶτα δευ-

gnantes, eos vocabant χιθῶνα; deinceps ob eupho-
niam X in K mutaverunt.

Περιέπω. Περιέπω dictum est a περίῃπειν, cir-
cum sequi, quod vim habet comitari.

Unam. Quatuor modo classes ad festum cum
advocasset, duas nunc ab eo propellit, dimittit
atque eijcit, eos scilicet, qui parvo temporis as-
sultu accessit, statim a veritate recesserunt, reli-
gionemque abjurarunt, atque his etiam adhuc
peiores, qui temporī ne tantillum quidem obsi-
stentes, sponte sua ad inimicos defecerunt atque
transierunt.

Ἐπιτολαίως. Leviter, strictim, sine radice.

Insuspicabilem. Joviano regnante, sermo ille et
qui sequitur ambo dicuntur: namque post impiis-
simum Julianum Jovianus regnat.

Fluctus. Juliani nequitia. Duobus enim annis ter
maledictus iste regnavit; quinque annis Caesar factus
est, a Constantio provectus.

Ἀποκαταδοκοῦσα, intente ac firmiter sperans
atque exspectans.

Ἐν τέλει. Τέλος multiplici sensu usurpatur.
Dicitur dignitas, ut nunc; vectigal, quod regibus
penditur; sumptus, unde πολυτελεῖς, valde sumptu-
osum; finis et terminus; exercitus ordo: Ἐν
τελέεσσιν (*Inter militum ordines*). HOMERUS.

Prius. Ante defectionem atque rebellionem.

Speciem. Externa Juliani species, antequam re-
gnaret, reverenda videbatur et mitis.

Σήραγγες. Longæ sunt sub terra cavernæ, quasi
quædam veræ terræ (69), quas aqua replet exitum
querens: exinde σηραγγώδης focus dicitur perfo-
ratus.

Ejus qui rerum potiebatur. Quasi diceret: In
quantum ei natu major frater conversabatur, pro-
hibebat ne is manifesto et vehementissimo furori
indulgeret.

Prudentiam. Vel similis quilibet cum dictis judi-
cabat, vel prudens Christianus sentiebat quod non
saperet secundum salutarem nobis philosophiam.

Vere enim. Quod, ait, facile est, hoc difficile
nequitia ellicit. Natura enim facile est bona jam
comparata conservare, difficile autem adipisci.
Nos vero in prosperis superbientes contrarium faci-
mus: facile quidem adipisci, difficile autem ser-
vare. Demosthenica est hæc sententia.

Contrariis contraria. Si quis est nequitie contra-
rius, vicissim inducit ei contrarium nequitie, pro
mercede virtutem, et contrarium contrarium.

Dejectionem interponens. Primum peccatum.

deinde humiliatio, et tertio eloquium Domini custodienti respiscentia. Media igitur, ut vides, utriusque humiliatio.

Vita accipit. Vita accipit finem, et illius qui Juliani fratrem Cæsarem fecerat, et ipsius Cæsaris obtruncationem passi. Utriusque vita, ait, terminum et finem habuit; non utriusque vero, sed uni Cæsari, regnum et vita finem habuit.

Reprehenderit. Quibus, ait, causis unum principem accusabimus, iisdem alterum crimine et reprehensione liberabimus. Itaque si alteri culpam quamvis crimini vertimus, eadem culpa alterum crimine liberabimus. Et vice versa.

Minime circumspectus. Inconsideratus, minime dubitans.

Exiguo temporis puncto. Acies temporis, felicitas. Ita et Isocrates: Optimum felicitatis tempus esse; et felicitatem nunc imperatoris Juliani.

Τῷ παλαματώ. Sanguinario demoni. Hoc vocabulo ferissimos ad ultionemque promptissimos demones vocabant.

Adventu. Ante enim Salvatoris adventum concilium erat apud Romanos, seu concio; quod quidem concilium quotannis duos consules deligebat, qui bellis præerant, aliis publicas res administrantibus. Cum vero sub consulibus res belli male cederent, dictatorem præfiebant, qui solus per sex menses imperio potiebatur.

Fratris cædem. Juliani fratrem, adversus ipsum insurgentem Constantius interemit.

Ipsum Platones. Platonis philosophia divisa est in Stoicos et Peripateticos. Porticus vero (quæ Varia dicebatur propter ea quæ huic inscripta erant, ut navale apud Salamina prolium, Marathonique pugna) magister fuit Chrysippus; peripati autem, seu Lycei Aristoteles; et Plato, Academicæ.

Κομψὰ λαρυγγίζοντες. Κομψὸν est elegans ac venustum; κόμπων autem magnam. Λαρυγγίζειν vero est guttur ad emphemiam aptare, sive exercitatione, sive quibusdam lotionibus.

Ex triviis. Contemnendos sordidosque homines, ex triviis esse dicebant.

Obolus. Obolus apud Athenienses est æreus, ut ait Diodorus Siculus.

Ad voluptatem. Epicuri et Pyrrhonis discipuli Deum voluptatem esse definiunt. Hoc argumentum instituunt: Si omnia, bona ac turpia, propter voluptatem fiunt, deus ergo voluptas: minime intelligunt quod alia quidem in voluptatem turpem et exitiosam, alia vero in divinam ac salutarem, alia denique, media quodammodo, ut moderate comedere, lavari, de publicis rebus loqui, et similia.

Non intellexit. Dogmata quæ profitebantur nemo

απερον ἢ ταπεινώσις, καὶ τρίτον ἢ κατὰ τὸ φυλάξαι τὸ λόγιον Κυρίου διόρθωσις. Μέση τοίνυν, ὡς ὄρας, ἀμφοῖν ἢ ταπεινώσις.

Ibid. C 1. Ὁ βίος λαμβάνει. Ὁ βίος λαμβάνει πέρας, καὶ τοῦ πεποιηχότος Καίσαρα τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ τοῦ πεπονηθότος τὴν σφαγὴν αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος. Ἀμφοτέρων ὁ βίος, φησὶν, ὅρον καὶ πέρας εἶχεν· οὐκ ἀμφοτέροις δὲ, ἀλλὰ μόνῳ τῷ Καίσαρι, ἢ βασιλείᾳ καὶ ὁ βίος ὅρον εἶχον.

Ibid. 7. Οὐκ ἐπαυθήσειεν. Δι' ὧν, φησὶν, αἰτιῶν θατέρου τῶν βασιλέων κατηγορήσομεν, διὰ τούτων τὸν ἕτερον τῶν αἰτιῶν καὶ μέμψωμεν ἀπολύσομεν· οἶον, κατηγοροῦμεν μὲν τοῦ ἐνὸς ἀμαρτίαν τινὰ. διὰ ταύτης τὸν ἕτερον αἰτίας ἀπολύσομεν· καὶ ἐπὶ τοῦ ἐτέρου ὁμοίως.

Col. 561 B 8. Ἀπερίσκεπτος. Ἀνευδοκίματος.

Ibid. 14. Ἀκμῇ βραχεία. Ἀκμῇ καιροῦ, ἢ εὐτυχία· οὕτω καὶ Ἰσοκράτης· Κράτιστον μὲν τῆς ἀκμῆς τὸν καιρὸν τυγχάνειν. Εὐτυχίαν δὲ νῦν τὴν τοῦ βασιλέως Ἰουλιανῶ.

Ibid. 15. Τῷ παλαματώ. Τῷ φονικῷ δαίμονι. Παλαματαίους γὰρ ἔλεγον τοὺς ὠμοτάτους καὶ τιμωρητικὸς δαίμονας.

Col. 564 B 1. Ἐπιδημία. Πρὸς γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας βουλή παρὰ Ρωμαίοις ἦν, ἥτοι Σύγκλητος· ἥτις βουλή κατ' ἐνιαυτὸν δύο ὑπάτους ἐχειροτῶνει, οἱ τοὺς πολέμους [Reg. B, πολεμίους] ἐπιστεύουσιν, ἄλλων τὰ πολιτικὰ διοικούντων. Ἦνέκα δὲ μετὰ τῶν ὑπάτων ἐν τοῖς πολέμοις ἐδυστύχουν, δικτάτορα προέβαλλον, τὸν μόναρχον, ὃς μῆνας εἶχεν ἕξ [Colb. 5, μῆνας ἦρχε μόνους ἕξ].

Col. 565 A 6. Ἀδελφοῦ σφαγῆς. Τὸν γὰρ Ἰουλιανοῦ ἀδελφὸν ἐναντιῶς ἔχοντα αὐτῷ, ἀνεῖλεν ὁ Κωνσταντῖος.

Col. 568 A 12. Πλάτωνες αὐτόν. Ἢ τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφία διηρέθη εἰς Στωϊκοὺς καὶ Περιπατητικοὺς· καὶ τῆς μὲν Στοᾶς (ἢ καὶ Παικίλῃ ἐλέγετο διὰ τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα, οἶον, ἢ ἐν Σαλαμίνι ναυμαχία, ἢ τὰ κατὰ Μαραθῶνα) κηρύσαστο ὁ Χρῦσιππος, τοῦ δὲ Περιπάτου, ἥτοι τοῦ Λυκαίου, Ἀριστοτέλης, Πλάτων δὲ τῆς Ἀκαδημίας.

Ibid. 14. Κομψὰ λαρυγγίζοντες. Κομψὸν, ἐστὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ χαριεὶν· κόμπων δὲ τὸ μέγα. Λαρυγγίζειν δὲ ἐστὶ τὸ τὸν λάρυγγα πρὸς εὐφημίαν ἀγειν, ἢ μελέτη ἢ τισι κλύσμασιν.

Ibid. B 4. Ἐκ τῶν τριόδων. Τοὺς εὐκαταφρονητούς καὶ εὐτελεῖς, ἐκ τῶν τριόδων εἶναι φησιν.

Ibid. 12. Ὁβολοῖο. Ὁβολὸς παρ' Ἀθηναίους ἐστὶ χαλκός, ὡς φησι Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.

Ibid. C 5. Εἰς ἡδονὴν. Οἱ τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Πύρρωνος, θεὸν εἶναι τὴν ἡδονὴν ὀρίζουσι· τοῦτο συλλογίζόμενοι, ὅτι εἰ πάντα, ἀγαθὰ τε καὶ αἰσχρὰ, δι' ἡδονὴν γίνεται, θεὸς ἄρα ἢ ἡδονὴ· μὴ συνιέντες ὅτι τὰ μὲν, εἰς ἡδονὴν αἰσχροὺς καὶ ἄλθθριον, τὰ δὲ, εἰς θέαν καὶ σωτήριον, τὰ δὲ, μέσα πως, οἶον τὸ φαγεῖν συμμέτρως, τὸ λούεσθαι, τὸ περὶ πολιτικῶν ἱκεῖν, καὶ τὰ ὅμοια.

Col. 569 A 2. Οὐ συνείδε. Τὰ παρ' αὐτοῖς ὁ-

γματα οὐδεὶς αὐτῶν κατενόησεν, ὅτι πολλῆς ἀνοίας α
καὶ πλάνης ἀνάμυστα.

Ibid. 11. *Μᾶλλον*. Τῆς ἀληθείας δηλονότι. Ἡ γὰρ
πιθανότης ἐγγίζουσα τῇ ἀληθείᾳ, τοὺς πολλοὺς
ἀπατᾷ.

Ibid. B 11. *Φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν*. Λόγος ἦν
τῶν φιλοσοφεῖν [τῶν τότε φιλ. Colb. 3] δοκούντων, ὅτι
τότε πόλεις καλῶς [καλῶς αἱ πόλεις. Colb. 3] πράξουσιν,
ὅταν βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι· τοῦτο γοῦν αὐτῶν διασύρει νῦν ὁ θεῖος
Γρηγόριος.

Ibid. C 2. *Μεγάλη προσηγορία*. Εἰπὼν, ὅτι οὐ
δὲ ἄρπαγμα βασιλείαν χαρίζεται, ἐπιφέρει λέγων,
ὅτι τρία ἐστὶ καθ' ἃ δίκαιως καὶ νομίμως τις βασιλεύει, γέρας ἀρετῆς τὴν τιμὴν λαβὼν, ἢ ὅτι ὁ χρόνος τοῦτο χαρίζεται [ἢ γὰρ ὁ χρόνος τοῦτο χαρίζεται
Colb. 3] δειξάς ἐκείνῳ παντοίας ἀρεταῖς καὶ μεγίσταις εὐδοκίμουσιν καὶ διαπρέποντα· ἢ βασιλέως δοκιμασία καὶ κρίσις· ἢ ψῆφος τῆς [καὶ ψῆφος· ἢ κρίσις τῆς
Colb. 3] συγκλήτου βουλῆς κοινῆς. Ὁ μὴ [Colb. 3] καθ' ἃν δὲ τούτων κρατήσας, τύραννος μᾶλλον ἢ βασιλεύς.

Ibid. 7. *Δεύτερον δέ*. Οὐ περιέμεινε γὰρ τὸν θεῖον
καὶ βασιλεία τῆς τιμῆς αὐτὸν ἀξιώσασαι, ἀλλ' ἐαυτὸν
ἔστειλεν.

Col 572 B 1. *Οὐκ ἐπήρθη*. Οὐκ ἐπήρθη μὲν εἰς
τὴν κακίαν ὑπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ κυβερνήσεως. Ἄντι
τοῦ, Οὐχ ἡ κυβέρνησις τοῦ Θεοῦ ἐπήρην αὐτὸν εἰς
κακίαν, ἀλλ' οὐδὲ ἐπεσχέθη ὑπ' αὐτῆς προελθόμενος
ἅπασι τῆς εὐσεβείας τὴν ἀσέβειαν.

Ibid. 6. *Τῷ λαθεῖν*. Τῷ λαθεῖν τοὺς βαρβάρους
δηλονότι.

Ibid. 14. *Κλέψας τινί*. Ἄντι τοῦ, Διὰ τίνος τῶν
ἐν τοῖς βασιλείοις, προδιδόντος καὶ μηνύοντος ἐκείνῳ
τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἐπιχειρεῖν δεῖ, καὶ οὕτω νομιζῶν
δεῖν αὐτὸν ρυθῆναι.

Ibid. C 3. *Εὐστοχοί*. Μέγιστον σημεῖον καὶ ἐναργέ-
ς ἡ κατὰ τὴν Περσίδα σφαγὴ Ἰουλιανοῦ, τοῦ μὴ
κατὰ πρόγνωσιν αὐτὸν βασιλεύσαι τούτων. Εἰ γὰρ
τοῦτο ἦν, καὶ ἐκστρατεύοντι αὐτῷ τὴν ἤτταν ἐδήλωσαν ἄν,
καὶ ἐν Πέρσαις ὄντι τῷ παραπλήγι, τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτομόλου ἀπάτην προεῖπον ἄν.

Col. 573 A 4. *Γεννασιότου*. Καὶ γὰρ ἤδη βασιλεύοντι τῷ Ἰουλιανῷ τὸ περιγενέσθαι τοῦ στρατοῦ,
καὶ τῆς δυνάμεως, ἥτις αὐτῷ τὴν φυγὴν οὐ συνεχώρει,
πολὺς ἀγὼν καὶ δυσχέρεια γέγονε.

Col. 576 C 1. *Ἀφαιρνεῖται*. Ἀνάγνους ἀπεργάζεται.
Τὸ γὰρ ἀφαιρνεῖσθαι ἐναντίον ἐστὶ τῷ ἀγνίσειν.

Col. 577 A 4. *Ἐπισωμῆται*. Τὸ θεῖον δηλονότι.
Ἐπὶ γὰρ ταῖς μεγίσταις μεταβολαῖς, καὶ μεγάλα τὰ σημεῖα
εἰσθῆσαι γίνεσθαι.

Ibid. 12. *Θυομένῳ*. Αἱ τοιαῦται μεσότητες τὴν
ἀναφορὰν ἔχουσιν ἐπὶ τὸν κύριον, ἥτις τὸν κτήτορα
οἶον, οἰκοδομεῖ μοι οἰκίαν ὁ οἰκοδόμος, οἰκοδομοῦμαι
δ' ἐγώ.

Ibid. B 5. *Παρσχεδίασε*. Ἄντι τοῦ, παρὰ τὸ ὄν καὶ
τὴν ἀλήθειαν ἐξέλαβε, καὶ ἐκ τοῦ εὐθὺς τοῖς παροῦσι
παρερμηνεύσας ἐψεύσαστο.

Ibid. 8. *Ἐλκεται*. Ταῦτα πρὸς τὸ σπλάγγνον ἔχει

eorum intellexit, quia multa insipientia multis erroribus repleta.

Propinquitatem magis. Veritatis videlicet. Probabilitas enim veritati proxima plerosque decipit.

Philosophiam et imperium. Sermo erat apud eos qui philosophiam profiteri videbantur, tum civitatibus optimum fore, cum vel reges philosopharentur, vel philosophi regnarent. Hanc igitur eorum sententiam nunc divinus Gregorius irridet.

Magno nomine. Cum dixit quod non raptus regnum largitur, adjicit dicens quod tria sunt per quæ juste et legitime quispiam regnat, ut, virtutis premio dignitate accepta, sive cum tempus hoc largiatur, ostendens illum multis ac maximis virtutibus commendatum ac præcellentem; sive regis electio ac judicium; sive commune convocati senatus suffragium. Iste vero juxta nullum ex iis imperio potitus, tyrannus magis quam imperator.

Deinde. Non expectavit donec patris et imperator ipsum hoc dignitate dignaretur, sed seipsum coronavit.

Non excitatus est. Non quidem ad malum excitatus est Dei gubernatione, id est, non Dei gubernatio cum ad malum excitavit, sed nec item ea repressus est cum impietatem pietati semel anteposuerit.

Fallendo. Barbaros videlicet fallendo.

Per domesticorum quemdam celans. Id est, per aulicum quemdam proditorem, tempusque illi indicans quo facinus tentandum erat, et ita seipsum liberandum esse existimans.

Sciti ac solertes. Maximum indicium manifestumque in bello adversus Persas Juliani cædes, quod non juxta istorum præscientiam regnavit. Quod si res ita se haberet, et pugnanti ei cladem ostendissent, et in Perside profugato per transfugam indias prædixissent.

Præstantissimus. Etenim jam regnanti Juliano superare exercitum ac opes reducere, quæ fugam ei non permittebant non sine multo prælio et magna difficultate assecutus est.

Ἀφαιρνεῖται. Impuras efficit. Namque ἀφαιρνεῖσθαι contrarium est ἀγνίσειν, purificare.

Signum accesserit. Nempe divinum. In maximis enim mutationibus magna quoque fieri signa solent.

Θυομένῳ. Tales mediæ formæ ad dominum seu herum referuntur. Ita, οἰκοδομεῖ, adificat, mihi domum architectus, οἰκοδομοῦμαι, mihi adifico, ego.

Ex tempore interpretatus est. Scilicet contra verum rectumque accepit, et ex tempore de presentibus rebus prave interpretatus, mentitus est.

Trahitur. Hæc ad viscera referuntur, in quibus

crux cum circulo visa est. Ostendebant enim erucem regnaturam aliquando fore: corona enim regni signum; etsi impius ac caecus iste aliter dicat nempe circumscriptionem finemque crucis et Christianorum regni circulo indicari.

Id agebat. Providenter curabat.

Αὐθαδιάζεσθαι. In mala acceptione, sicut plerumque, usurpatur *αὐθαδιάζεσθαι* pro audaeter, petulantier ac inconsiderate agere; nunc autem in bona apud Gregorium, oblectari et dimicare significat.

Callide. Apodosis. Si bellum aperte susciperet, illud atque illud accideret; at si callide et artificiose bellum gereret, et quæ sequuntur.

Id unum expetentes. Prima classis eorum qui laude digni sunt, est pulchrum diligere propter ipsum pulchrum, non autem propter quodvis aliud, quod quidem melius est et majori virtute præstantium. Secunda classis pulchrum diligere propter mercedis spem atque expectationem. Tertia classis, prænæ timore bonum facere.

Insigne atque honorificum. Pusillanimitatem simul atque ignaviam tyranni Juliani vituperat; quod iste non aperte, sed artificiose ac dolose salutarem doctrinam persecutus sit.

Vesana. Quorum populorum ac civitatum proterviam coercere et reprimere difficile aut impossibile erat.

Non scripta. Illud idem ac si legibus præscriptum. Qui enim inhibere potest et negligit, verius hoc facit.

Humanius. Nempe ut iste putavit, ideoque statim adjunxit vocabulum *δῆθεν*, *videlicet*. Sic igitur intelliges, ne in alienum sensum incidas. Quis vero ille? Superius quidem aperte ac publice vim inferre, regium simul et magni animi habebatur; callide autem ad suadendum conari, vile atque ignavum. Quomodo igitur hic, callide ad suadendum conari, lenius atque humanius magisque regium? Contrarium illud quidem non est, contrarium autem esse videtur, nisi quod ille sic opinaretur; adjungit, id sibi videlicet assumit suadendi partes. Non enim secundum veritatem illius erat persuasio, sophismata auctoris nequitiae, pro instrumento tyranno utentis.

Retinuit. Non enim suadendi partes ad extremum conservavit, sed deinceps ad manifestam violentiam seipsum vertit.

Perquam crudelis. Quomodo humanitas perquam inhumana? Sicut ipse dicebat, per humanitatem nobis vim inferebat. Itaque vere dici poterat crudelē ei esse mansuctum videri.

Persuasio. Prius etenim sophismatibus et paralogismis usus persuadere conabatur. Cum vero ad persuadendum viribus exhaustis non pervenisset, vim inferebat morsu ac rabie saviens, quasi fera quadam bestia. Qui autem de hac feritate excusabant eum, dicebant quod propter multam ejus be-

Α πὴν ἀναφορὰν, ἐν ἧ ὁ σταυρὸς σὺν τῷ κύκλῳ ἐφάνη. Ἐδῆλου γὰρ, ὅτι δεῖ τὸν σταυρὸν βασιλεύειν. Ὁ γὰρ στέφανος βασιλείας σημεῖον, εἰ καὶ ἐτέρως ὁ ἄθεος ἐκεῖνος καὶ παραπλήξῃ φησιν, ὅτι περιγραφὴν καὶ παύλαν δηλοῖ ὁ κύκλος τῆς τοῦ σταυροῦ καὶ Χριστιανῶν βασιλείας.

Ibid. 12. Ἐπρυταιεῖτο. Ἐκονόμετο.

Col. 580 C 11. *Αὐθαδιάζεσθαι.* Ἐπὶ κακοῦ μὲν, ὡς τὰ πολλὰ, εἴρηται τὸ αὐθαδιάζεσθαι, ὅσον ἐπὶ τοῦ θρασύνεσθαι, καὶ προπετεῦσθαι, καὶ σὺν ἀπονοῆι κινεῖσθαι· νῦν δὲ ἐπὶ καλοῦ εἴρηται· τῷ Πατρὶ, ἀντὶ τοῦ, ἀπομάχεσθαι.

Col. 581 A 6. *Τέχνης.* Ἀπόδοσις. Ὡς τὸ μὲν φανερώς ἀνελεῖσθαι τὸν πόλεμον, τὸ καὶ τὸ συμβήσεται· εἰ δὲ μετὰ τῆς τέχνης στρατεῦσαι, καὶ τὰ ἐξῆς.

B Ibid. D 4. *Ἠῶσα ἔφεσις.* Πρώτη τάξις τῶν ἐπιανετῶν τὸ ἀγαπᾶν τὸ καλὸν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, καὶ μὴ δι' ἄλλο τι· ὅπερ ἐστὶ βέλτιον, καὶ τῶν ἐπὶ πλεῖστον ἀρετῆς προελθόντων. Δευτέρα τάξις, τὸ ἀγαπᾶν τὸ καλὸν δι' ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν μισθοῦ. Τρίτη τάξις, τῷ φόβῳ κολάσεως ποιεῖν τὸ ἀγαθόν.

Col. 584 B 2. *Μεγαλοπρεπές.* Μικροψυχίαν ἅμα καὶ δουλοπρέπειαν τοῦ τυράννου καταγιγνώσκει Ἰουλιανῶ· διὰ τὸ μὴ φανερώς, ἀλλὰ τεχνικῶς καὶ δουλοπρεπῶς διώκειν τὸ σωτήριον δόγμα.

Ibid. 11. *Ἀληπτος.* Ὡν δῆμων καὶ πόλεων ἡ αὐθάδεια ληφθῆναι καὶ κρατηθῆναι χαλεπὸν ἢ ἀδύνατον ἦν.

C Ibid. 14. *Ἀγχαρον.* Ἔοικε τοῦτο, τῷ συγγραφικῷ ἐκεῖνῳ. Ὁ γὰρ δυνάμενος παῦσαι, περιορῶν δὲ, ἀληθέστερον τοῦτο ὀρεῖ.

Ibid. C 1. *Ἡμερώτερον.* Ὡς ἐκεῖνος ἐνόμιζε δῆλον ὅτι· διὰ τοῦτο καὶ ἐπιφέρει εὐθέως τὸ δῆθεν. Οὕτως οἶν νοήσεις, ἵνα τὸ ἐναντιοφανές ἐκφυγῆς. Ποῖον τοῦτο; Ἄνοιτέρω τὸ μὲν φανερώς καὶ δημοσίᾳ βιάζεσθαι, βασιλικὸν ὁμοῦ καὶ μεγαλόψυχον ἐνομίζετο, τὸ δὲ τεχνικῶς περιᾶσθαι πείθειν, δουλοπρεπές τε ἅμα καὶ ἀγεννές. Πῶς οἶν ἐνταῦθα, τὸ μετὰ τέχνης περιᾶσθαι πείθειν ἡμερώτερον καὶ βασιλικώτερον; Ἐναντίον μὲν οὐκ ἔστιν, ἐναντιοφανές δὲ, πλὴν ὡς ἐκεῖνος ᾔετο οὕτως· ὅτι καὶ ἐπιφέρει, εἰς ἑαυτὸν δῆθεν φέρει τὸ τῆς πειθοῦς. Οὐ γὰρ κατ' ἀλήθειαν ἐκεῖνος ἦν ἡ πειθὴ, σοφίσματα δὲ τοῦ δημιουργοῦ τῆς κακίας, ὀργάνῳ κεκρημένου τῷ τυράννῳ.

Ibid. 5. *Διεσώσατο.* Οὐδὲ τὴν δοκοῦσαν πειθὴ μέχρι τέλους ἐφύλαξεν, ἀλλὰ λοιπὸν ἐτράπη καὶ εἰς τὸ φανερώς βιάζεσθαι.

Col. 585 A 8. *Ἄνω ἀπάνθρωπον.* Πῶς τὸ φιλόανθρωπον ἀπάνθρωπον; Ὡς μὲν αὐτὸς ἔλεγεν, ὑπὸ φιλόανθρωπίας ἡμᾶς ἐβιάζετο· ὡς δὲ ἡ ἀλήθεια, ἀπάνθρωπον ἦν αὐτῷ τὸ δοκεῖν φιλόανθρωπον.

Ibid. 9. *Πιθανόν.* Πρώτερον μὲν γὰρ ἐπειρᾶτο σοφίσματι τιτι καὶ παραλογισμοῖς χρώμενος πείθειν· ὡς δὲ τῆς πειθοῦς ἐξασθενῶν διημάρτανε, καὶ προσεδιᾶζετο ὕλας τῶν καὶ ἀγριαίνων ὡς περὶ τὸ θηρίον ἀνήμερον. Καὶ οἱ ὑπὲρ τῆς ἀγριότητος ἀπολογούμενοι, ἔλεγον, ὅτι ὑπὸ χρηστότητος πολλῆς, καὶ

τοῦ τοὺς Χριστιανούς ἐθέλειν πρὸς τὸ κρεῖττον μεταστῆσαι ἀγριαίνει καὶ βιάζεται.

Ibid. 11. Ἀποτυγχάνων. Τοῦτο ποῖον; Τὸ βούλεσθαι τὸν Ἰουλιανὸν δοκεῖν εὐκότως βιάζεσθαι.

Ibid. B 2. Πάγαις. Καὶ ἡ παγίς, καὶ ἡ πάγη εἴρηται.

Ibid. 5. Εἶς γε τρόπος. Εἶς τῶν δύο, ἡ πάγης, ἡ διωγμοῦ· ἦν δ' αὐτῶ πάγη μὲν οἱ λόγοι, διωγμὸς δὲ τὸ βιάζεσθαι.

Ibid. 7. Πᾶσι διώκταις. Οὕτως ἐν ταῖς πολέμοις οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοις ἐπεχειροῦν τοῖς ἰσχυροτέροις, τοὺς ἀσθενετέροις τείως ἐάσαντες· ὅτι τῶν κρείττωνων χειρωθέντων ῥηδῶς οἱ χεῖρους ἀλώσονται.

Ibid. 14. Τὰ βασίλεια. Τῶ τὴν ἀρχὴν ἐγγειρησάσι τοῖς ὁμοίοις αὐτῶ τὴν ἀσέβειαν.

Ibid. C 2. Μεγάλη βασιλεῖ. Μέγαν βασιλέα οἶμαι λέγειν αὐτὸν Κωνσταντῖνον [addit. Colb. 3, τὸν ὑπ' ἐκείνου δολοφονηθέντα], μείζονα δὲ τὸν Χριστόν.

Ibid. 6. Εὐπιστορ. Εὐχερῶς πειθόμενον.

Ibid. D 1. Πλατίζον. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ πονηροί, τοῖς ἀεὶ παροῦσι δουλεύοντες, καὶ μηδενὶ γνησίως.

Ibid. 5. Διόκταις. Διάβολος δηλονότι· οὐχ ὅτι δ' ἐκὼν, ἀλλ' ἄκων οὐκ ἔδωκε, τοῦ Θεοῦ μὴ συγχωρησαντος τὸ πᾶν ὑπελέσθαι διὰ σπλάγγνα ἐλέους αὐτοῦ.

Ibid. 5. Ὁρφων. Ὁ γὰρ κρεμασθεὶς ὕψις τὴν ἀμαρτίαν ὑπεδήλου καὶ ὑπηγίνετο καταλυθησομένην ἐν τῷ σταυρῷ.

Col. 588 A 5. Τῶν κάτω. Τῶν ἀρχομένων, καὶ μὴ ὄντων ἐν περιφανείᾳ καὶ εὐδοσίᾳ ταύτῃ τῇ φαινομένη.

Ibid. 14. Συνθήματος. Συνθήμα ἐστὶ τὸ [Colb. 5, τί] σημεῖον καὶ σύμβολον τοῦ στρατοῦ, ὃ καλοῦσι βάνδον. Λέγει δὲ νῦν τὸ ἔχον ἐπὶ τοῦ ἄκρου τὸν σταυρὸν τὸν σωτήριον, ὃ κατὰ τῶν ἐναντιῶν ἀρβύλας ἵσταται τρόπιον. Πάλιν, τὰ καλούμενα παρὰ Ῥωμαίοις σίγνα καὶ βάνδα, ταῦτα ὁ Ἀττικίζων συνθήματα καὶ σημεῖα καλεῖ. Καὶ εἶ τι μὲν σύνθημα, τοῦτο καὶ σημεῖον, οὐκ εἶ τι δὲ σημεῖον, τοῦτο γῆρ καὶ σύνθημα. Ἔστι γὰρ σύνθημα τὸ παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῖς στρατιώταις διδόμενον σύμβολον, πρὸς τὸ μὴ ἀγνοεῖσθαι αὐτοὺς ἀλλήλοις· ὅσον ἀρχάγγελος [ἀρχάγγελε Colb. 5], Θεοτόκε, Χριστὸς βασιλεύει.

Ibid. B 2. Καμάτων. Ἐντὶ τοῦ, καταλῶν τῶν πόνων τὸ στρατεύμα. Colb. 3.

Ibid. 8. Ἐπ' ἄκρων. Ἐντὶ τοῦ, ἐπ' ἄκρων καμάτων καὶ καλάμων· αὐτὸ γὰρ τὸ δῶρον τὸ βασιτάζον τὸν σταυρὸν, ἢ βασιλέως πρόσωπον, ἢ χάσμα δράκοντος, κάμαξ ἀκούει, οἰονεῖ τις κλάμος· Colb. 3.

Ibid. 9. Φόλισιν. Φολίς ἀντὶ τοῦ ἡ λεθριῖς· ἐστὶ δὲ τὸ δέρμα τοῦ ὕφους, ἧτοι· αἱ λεπίδες τοῦ δέρματος.

Ibid. C 1. Ἀπαιδευτότατε. Παιδευτο μὲν γὰρ τὰ μικρὰ ταῦτα, ὅσα ἐν γράμμασι καὶ φωναῖς εἰς ἀέρα διαλυομέναις, ἀπαιδευτότατος δὲ τὰ σωτηριώδη, καὶ παραμένοντα τοῖς κτησαμένοις.

- ¹³ Luc. 1, 78.

A dignitatem ac benevolentiam, dum Christianos ad melius convertere vellet, sæviebat atque vim inlecebat.

Nihil profecisset. Quid vero? Nempe cum non sine causa vim afferre Julianus videri vellet.

Πάγαις. Laqueus παγίς et πάγη Græce dicitur.

Alterutro modo. Alteruter e duobus, aut laqueus, aut persecutio. Erant autem ei laquei verba, et persecutio vis illata.

Omnibus persecutoribus. Ita in bellis Athenienses primos adoriebantur validiores, infirmioribus huic usque neglectis. Etenim, fortioribus devictis, facilius debiliores capientur.

B Aulam totam. Dignitates impertiens illis qui sibi impietate similes erant.

Magnum imperatorem. Magnum imperatorem vocat, ut opinor, Constantium (ilius dolo sublatum), majorem vero Christum.

Εὐπιστορ. Ad persuadendum faciliores.

Sperabat. Tales enim mali semper presentibus inservientes, et nulli sincera fide.

Qui persecutionem excitabat. Scilicet diabolus. Non quia libens, sed invitus non delit, non permittente Deo omnes abripi, propter viscera misericordiae suae ¹³.

A serpentibus. Suspensus enim serpens peccatua subindicabat, atque innucebat deletum iri in cruce.

C Plebei ordinis. Eorum scilicet qui regebantur, neque in splendore ac fama hujus mundi erant.

Συνθήματος. Συνθήμα signum est et symbolum exercitus, quod βάνδον vocant. Illic designat illud, cujus in vertice crux erat salutis, quodque adversus inimicos infraetum stat tropæum. Rursus, quæ apud Romanos vocabantur signa et βάνδον, hæc atticissans συνθήματα et σημεῖα vocat. Quodcumque σύνθημα, σημεῖον est, non autem omne σημεῖον σύνθημα quoque est. Etenim σύνθημα symbolum est a duce militibus datum, ut alii alios agnoscerent: sicut archangelus, Dei Mater, Christus regnat.

D Aerumnarum solvendarum vim habens. Ia est, exercitum a laboribus recreans.

Super summas lanceas. Nempe super summos palos vel arundines. Lanæa enim ipsa ferebat erucem, vel imperatoris effigiem, vel draconem hiantem. Palus quoddam arundinis genus est.

Φόλισιν. Φολίς est squama vel tegumentum: pellis est serpentis, vel pellis squamule.

Imperitissime. Peritus erat istorum futillum, sicut litterarum et verborum in æra evanescentium; imperitissimus vero salutarium et possidentibus permanentium.

Paucis. *Mysterium nostrum paucis quidem, id est mundis et in contemplatione acerrimis; vetus autem multis, et deorsum ambulatibus, novum vero paucis et excoelsioribus recens.*

Martyres. *Neque martyres per te fieri curavisti. Prius enim dixit quod martyrii quoque gloriam nobis invidabat.*

Apparitiones. *Quorum sanctorum qui apparebant mari laborantibus, vel aliter periclitantibus, et qui ob praevisionem futura praenuntiabant praedicebantque.*

Σχέδια. *Ex improvise quaesita.*

Αὐτοῦργον στρατηγίαν. *Belli gerendi rationem qua rex per se ipsum regnat bellamque gerit.*

Vitiosa affectione vacuus. *Habemus in nobismet ipsis et iram, et amorem, et si quid aliud hujusmodi in nostra natura a Deo hominibus infusum. Quae juxta liberum arbitrium ad pejora non amoventur, meliorum amorem rejicientes, corporalia et instabilia misere cupimus. Idem adversus passiones nostras, via omissa; in populares nostros inique invehimur.*

Persae. *Apud quos et poenas persolvit, impietate quidem non dignas, poenas tamen in praesenti sufficientes.*

Quod licet. *Ejus adversus nos cura et contentio. Non erat Juliano ratio media inter consiliorum suorum apertam vel manifestationem vel occultationem. Verum eo furoris et insipientiae pervenerat, ut sursum deorsumque odium in nos conicere non desineret. Si moderate igitur saperet, raro quidem diceret et subindicaret sententiam, plura vero reticiens absconderet. Hoc enim medium inter eñari et omnia omnibus non manifestare.*

Ab hac nova. *Dicebant enim qui eadem cum Juliano sentiebant, quod nunc in unum convenerant philosophia simul atque imperium.*

Admiranda. *Hæc ironice.*

Ἡ ἐρμῶς. *In aliis ἤ, cum duro afflatu; scilicet, cuiquam philosophiæ et imperio. Hæc atque hæc verbis tantum bona. Populi vero dissidentes, et hæc atque hæc mala; quæ non verbis tantum, sicut pulchra, sed re ipsa consideranda sunt. Hæc irridens adversus Platonios dixit.*

Περιορῶν λαϊσθαί. *Frustra personare.*

Vel illi insignem quamdam gloriam. *Ita vult, ut opinor: Quæ hæc mala ad gloriam Juliano erant profutura, ut ipse, ita ut vel Romanorum reipublicæ ad tranquillitatem (ita se locus habet), quam ad gloriam isti, pro, quæ ut jam interpretatus est.*

Qui hæc. *Qualia hæc? quæ scilicet Græci dicebant, nunc in unum convenire imperium et philosophiam. Exinde felices, ait, homines ad auream hanc ætatem revertentes.*

Διάθεσιν. *Διάθεσιν hic pro ἕξις, habitu dixit. Præcunte enim dispositione, διάθεσις, lit habitus, ἕξις; habitus vero firmum aliquid perfectumque bonum in anima constituit. Habemus autem nos*

Ibid. 9. Ὀλίγοις. *Τὸ μυστήριον ἡμῶν τοῖς μὲν ὀλίγοις, ἀντὶ τοῦ, καθαρῶς καὶ ὀξυτάτοις τὴν θεωρίαν· παλαιὸν τοῖς γε πολλοῖς καὶ χαμαὶ ἐρχομένοις, νέον δὲ τοῖς ὀλίγοις καὶ ὑψηλοτέροις πρόσφατον.*

Col. 589. B 2. Μάρτυρας. *Οὐδὲ μάρτυρας τὸ ἐπὶ σοὶ γενέσθαι ἐσπούδακας· φθάσας γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐφθόνην καὶ ἡμῖν καὶ τῆς τοῦ μαρτυρίου τιμῆς.*

Ibid. C 4. Αἱ ἐπιφάνειαι. *Ἐν ἀγίων τὸ ἐπιφανέσθαι τοῖς κάμνουσι κατὰ θάλατταν, ἢ ἄλλως κινδυνεύουσι, καὶ ὧν τὸ διὰ προῤῥήσεων προμηνύειν καὶ προλέγειν τὰ μέλλοντα.*

Col. 593 A 4. Σχέδια. *Τὰ ἐξ αὐτοσχεδίου γινόμενα.*

Ibid. 5. Αὐτοῦργον. *Αὐτοῦργον στρατηγίαν ἦν βασιλεὺς δι' ἑαυτοῦ βασιλεύει καὶ στρατηγεῖ.*

Ibid. B 5. Ἀπαθῶς ἔρωτος. *Ἐχομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καὶ ὀργὴν καὶ ἔρωτα, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἐμφυτευθὲν· ἃ κατὰ τὸ αὐτεξούσιον ἐπὶ τῷ χεῖρον ἡμεῖς παρατρέποντες, τὸ τῶν κρείττωνων ἐρῶν παρωσάμενοι, τῶν σωματικῶν καὶ ἀσάτων ἀόλιως ἐπιθυμοῦμεν· ὡσαύτως καὶ τοῦ θυμοῦσθαι κατὰ τῶν παθῶν ἀφέντες, τοῖς ὁμοφύλοις ἡμῶν οὐκ ὀρθῶς ἀγριαίνομεν.*

Col. 600 A 2. Πέριαι. *Ἐν οἷς καὶ δίκην ἔδωκε, τῆς μὲν ἀσεβείας οὐκ ἀξίαν μὲν, δίκην δὲ ὅμως ἐν τῷ παρόντι ἰκανήν.*

Ibid. 5. Καὶ τοῦτο. *Τὸ καθ' ἡμῶν σπούδασμα. Οὐκ ἦν τῷ Ἰουλιανῷ μέσον τοῦ τε ἐκφαίνειν καὶ τοῦ κρύπτειν παντελῶς· ἀλλ' οὕτω τῆς μανίας εἶχετο καὶ παραπληξίας, ὥστε ἄνω καὶ κάτω τὸ καθ' ἡμῶν μῖσος καλῶν [ἴσ. στρέφων] οὐκ ἐπαύετο. Εἰ δὲ μετρίως γοῦν ἐσωφρόνει, ὀλιγάκις μὲν ἔλεγε καὶ ὑπεδύηλον τὴν γνώμην, τὰ πολλὰ δὲ σιωπῶν ἀπέκρυπτε. Τοῦτο γὰρ μέσον ἐστὶ τοῦ τε ἐκλαλεῖν, καὶ τοῦ πάντα πᾶσι μὴ ἐκφαίνειν.*

Ibid. B 5. Τῆς νέας. *Ἐλεγον γὰρ οἱ τὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ φρονούντες, ὅτι Νῦν εἰς ταυτὸ συνῆλθε φιλοσοφία τε ἅμα καὶ βασιλεία.*

Ibid. 6. Θαναμαστῆς. *Ἐν εἰρωνεῖα ταῦτα.*

Ibid. 15. Ἡ ἐρμῶς. *Ἐν ἄλλοις, ἢ, μετὰ τῆς δασείας· τουτέστιν, ἦτινι φιλοσοφία καὶ βασιλεία; τότε μὲν καὶ τότε τὰ μέγρι λόγου ἀγαθὰ. Δῆμοι δὲ στασιάζοντες, καὶ τὸ καὶ τὸ κακὰ, ἃ μὴ μέγρι λόγου, ὡσπερ τὰ καλὰ, ἀλλ' αὐτῷ τῷ ἔργῳ πάρεστιν ὀρᾶν. Διασύρων δὲ λέγει ταῦτα κατὰ τῶν Πλατωνικῶν.*

Ibid. C 5. Περιορῶν λαϊσθαί. *Περιρηγεῖσθαι μάτην.*

Ibid. 8. Ἡ πρὸς εὐδοξίαν. *Οὕτω θέλει ὡς νομίζω· Ἄ ταῦτα κακὰ πρὸς εὐδοξίαν τῷ Ἰουλιανῷ κάλλιστα εἶχεν, ὡς αὐτὸς ὡστε ἢ τῷ κοινῷ τῶν Ῥωμαίων πρὸς ἀσφάλειαν (τὸ κείμενον δὲ οὕτως ἔχει), ἢ πρὸς εὐδοξίαν ἐκεῖνῳ, ἀντὶ τοῦ, ἃ ὡς ἦδη ὑπέλαθεν.*

Ibid. 12. Ὅστις ἄν. *Ποῖα ταῦτα; Τὸ λέγειν τοὺς Ἕλληνας ὅτι νῦν εἰς ταυτὸν ἦλθον βασιλεία καὶ φιλοσοφία. Κάντεσθαι εὐδαίμονες, φησὶν, οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν χρυσὴν ἐκείνην γενεάν ἐπανελθόντες.*

Col. 601 B 5. Διάθεσιν. *Διάθεσιν ἐνταῦθα ἀντὶ τῆς ἕξις εἶπεν. Ἡ μὲν γὰρ διάθεσις προτοῦσα, ἕξις γίνεται, ἢ δὲ ἕξις βεβαίον τι καὶ τέλειον ἀγαθὸν ἐν τῇ ψυχῇ καθίσταται. Ἐχομεν δὲ ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ*

τὸ μέγα τῆς πίστεως ἡμῶν μυστήριον, οὐ κατὰ διαθέσειν, ἀλλὰ ὅν Θεῷ φᾶναι [f. φάναι], κατὰ τὸ μεῖζον καὶ κρείττον, τὴν ἔξιν. Οὐκοῦν τῷ τῆς διαθέσεως ὀνόματι ἀντὶ τῆς ἔξινος ὁ Πατὴρ ἐχρήσατο.

Col. 604 C 6. Ἀδῶ. Ἐπιδιόρθωσις τοῦτο. Τί λέγω ταῖς ἀγγελικαῖς παρατάξεσι; καὶ λόγῳ μόνῳ τοῦς πονηροῦς ἐχθροῦς ἀμύνεσθαι εὐκόλον ἦν αὐτῷ.

Col. 605 A 4. Ἀποπεμπόμεθα. Διὰ τί τὰ ποιῶντα τῶν γελοίων εἰς τὸ θέατρον ἀποπέμπομεν; Ἐπεὶ οὐδέποτε νικῆσομεν τοὺς ἐκεῖ παίζοντας τοῖς τοιοῦτοις τῶν γελοίων. Κόρρην δὲ λέγει τὴν κεφαλὴν, ἣν εἰῶθαι πατάσσειν οἱ μιμοὶ παίζοντες.

Ibid. 11. Τῷ Μίνωος. Μίνωος υἱὸς ὦν τοῦ Διὸς, δίκαιος ἄνθρωπος ἐνομιζέτο. Ὁ οὖν λέγει ὁ Θεὸς Γρηγόριος τοῦτο ἐστίν· ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς τὴν ἑαυτοῦ πονηρίαν δι' ἐπιπλάστου κήθους ἀπέκρυπτεν, ἀδικος ὦν ἐν δικαίῳ σχήματι.

Ibid. 15. Ἐπεικῶς. Ἀντὶ τοῦ, ἐν ἐπεικειᾷς πλάσματι καὶ προσήματι· τὸ δ' ἐπίβλημα τοῦτο σημαίνει καὶ τὸ πᾶν, καὶ τὸ παράδοξον, καὶ παρ' ἐλπίδα, καὶ τὸ μετὰ ἐπεικειᾷς καὶ χρηστότητος, ὡσπερ νῦν. Σημαίνει καὶ τὸ μετρίως, ἦτοι συμμετρώς.

Ibid. C 1. Βασιλεύοντα. Καταγινώκοντός ἐστι βασιλέων φανερωῶς.

Ibid. 4. Συγκροτεῖν. Ἐν μὲν ἐτέροις, τὸ συγκροτεῖν ἀντὶ τοῦ διδάσκειν εἴρηται· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τοῦ συναγεῖν καὶ συνάπτειν καὶ συνιστᾶν. Συγκροτεῖ οὖν, ἀντὶ τοῦ, συνᾶει, καὶ πρὸς ἀρμονίαν ἄγει. Τὸ δὲ δεῖ, ἀντὶ τοῦ, χρῆ, εἴρηται. Τὸ, δεῖ, τέσσαρα ἔχει τὰ σημαίνόμενα. Δεῖ γάρ, ἀντὶ τοῦ, χρῆ· καὶ δεῖ, ἀντὶ τοῦ, χρῆ, εἴρηται. Οἶον, δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων. (Δημοσθ.) Καὶ δεῖ, ἀντὶ τοῦ, δεσμεῖ· καὶ δεῖ, ἐν διαλύσει ἀντὶ τοῦ, ἀπέχει.

Ibid. 8. Πλάσματος. Ἐν ἀνδριάσι καὶ εἰκότι γραπταῖς.

Ibid. 15. Συνθήμασι. Ἄ καλοῦσι κωδικίλλια. Τοῖς τῶν ἀργύρων συνθήμασι, εἴτ' ὅν συμβόλοις.

Col. 608 A 7. Δηλητήρια. Παρὰ τὸ δηλῆσασθαι, τὸ βλάπτειν.

Ibid. 10. Ταῖς εἰκόσι. Διὰ τὴν μηχανὴν ταύτην καὶ τὸν ὄλον, ὃν ἡμῖν ἔχειρεν.

Ibid. B 5. Πρόσχημα. Ἀντὶ τοῦ, πρόσφασιν μὲν, καὶ πλάσμα, καὶ παραπέτασμα ὄλου.

Ibid. Ἀσχίον. Τὸ ἀπλοῦν αἰσχρόν, τὸ συγκριτικὸν αἰσχίον.

Ibid. 12. Φθάνοντος. Καταλαμβάνοντος. Οὐ γὰρ νῦν πραγμαθίνοντος.

Ibid. 15. Σχεδιασθεῖσα. Ἐκ τοῦ εὐθέως καὶ παραχρήμα ἐπευρεθεῖσα.

Ibid. D 2. Πάλιν. Ἀντὶ τοῦ, Πάλιν τὸ προκάλυμμα, καὶ καταπέτασμα τοῦ σοφίζεσθαι καὶ τεχνάζεσθαι τὸν ὄλον προβάλλεται.

Ibid. 5. Φαρμαχθῆναι. Μιχθῆναι καὶ συμπλακῆναι καὶ συντεθῆναι.

Ibid. 5. Μεθ' ὧν. Ἀλογίας καὶ ἀπληστίας.

Col. 609 A 12. Σχήμα. Ποῖον σχῆμα; Τὸ νόμον δοπεῖν βασιλικῆς δωρεᾶς ἀρχαιτέρας.

A Christiani magnum fidei nostrae mysterium, non secundum dispositionem, sed cum Deo manifestare, secundum majus meliusque, secundum habitum. *Dispositionis* igitur vocabulo pro *habitu* Pater usus est.

Sermone. Correctio hoc. Quid dico per angelorum exercitus? Et sermone solo pravos inimicos ulcisci promptum erat ei.

Id remittimus. Cur haec ridicula ad theatrum remittimus? Quoniam nunquam refellemus istos qui ridiculis illis pueriliter effugiunt. Malam vocat caput, quod ludentes nimi verberare consueverant.

Minois. Mimos, Jovis cum esset filius, vir justus habebatur. Quod igitur dicit divinus Gregorius, hoc est: Julianus propriam perversitatem ascititis moribus occultabat, injustus cum esset sub just specie.

Leniter. Hoc est, moderationis specie et forma. Adverbium illud, ἐπεικῶς, et multum, et mirum in modum, et contra spem, et cum moderatione et benignitate, sicut nunc significat; nec non moderate et congruenter.

Imperatores. Reges manifeste vituperantis est.

Συγκροτεῖν. In aliis quidem συγκροτεῖν pro διδάσκειν *docere* vim habet; hic vero cogere, conaptare, constituere. Συγκροτεῖ igitur, id est, constringit et apte constituit. Δεῖ, oportet, pro χρῆ, *neccesse est, opus est*, dicitur. Vocabulum δεῖ quatuor habet acceptiones: Usurpatur pro *neccesse est, opus est*: qualiter, Opibus opus est, quibus absque nihil fieri potest eorum quæ fieri debent. (Dem.) Dicitur quoque pro *vincit*; denique *δέξει*, sine complexione, pro *abest*.

Imaginibus. In statuis et imaginibus pictis.

Notis, quos codicillos vocant. Principum notis, seu symbolis.

Δηλητήρια, toxicum. A δηλῆσασθαι, *ludere, nocere*.

Imaginibus. Per hanc fraudem dolumque, quem nobis molitus est.

Πρόσχημα. Hoc est prætextum, astutiam, fraudis involucrem.

Ἀσχίον. Positivum αἰσχρόν, comparativum Ἀσχίον.

Φθάνοντος. *Permeante*, non hic præoccupante.

Σχεδιασθεῖσα. Ex tempore, ex improviso institutus.

Rursus. Itoc est, rursus involucrem speciosusque prætextus sophismatum dolique occultandi præbatur.

Φαρμαχθῆναι. *Miscere, condire, conficere medicamenta*.

Cum quibus. Vecordia scilicet atque avaritia.

Species. Quænam species? Imperatoris largitionis morem videri antiquissimum.

Quam infringi nefas. Non sic oportet agere, sed conversione ac poenitentia quod religiosum est confestim recipere et recuperare.

Poculum. Κύλιξ, genus quoddam poculi vel sepyli; sicut: Multa sunt inter poculum summumque labrum.

Zelo et iracundia. Zelus est, ut iam nonnunquam dixi, cuiusdam boni cupiditas, animæ superveniens cum nec invidetur possidenti. Cupiebant igitur illi sanctos martyres imitari, pro Christo mortem pati, poenitentia pristinos errores repudian-tes, magis recentiore mali conscientia et cognitione, prioris ignorantie, falsæ dolosæque denegationis peccatum per confessionem delentes.

Indicem. Proximi mali manifestum indicium est cum repente exortus ignis evomitur, plerumque fluminis instar.

Decretum. Juxta quod non aperte lucusque tyrannus vim inferebat.

Ut enim præteream. Præteritionis figura, qua ex abrupto dicens, dicere non videtur.

Explebantur. A vulgo scilicet.

Pro his rebus. Pro domibus sacris, laicos vel diaconos, magis vero omnes qui sacerdotibus erant subjecti.

Heliopolitarum. Ubi Christiani quotidie verberabantur et necabantur.

Conspectum. Misionis natura erat similem non habens. Quid enim magis horrendum quam hordeo carnes humanas miscuisse, pabulumque porcis objecisse?

Cujuslibet conditionis. Id est a divite et egeno, ab imperante et subjecto, a servo et libero.

Atque huic quidem carnes. Apibus et vespis. Scimus autem illud, quod cum masculinum genus cum femineo conjungatur, etsi multa sint feminea, unum vero masculinum, masculinum præpoulet.

Symbolum. Forte dixerit aliquis: Ecce et sancti quoque symbola studio habere noverunt. Dicimus igitur quod cum illi puri sanctique essent, et in lucidis semper veritatis speculis oculos habentes, omnia pure videbant. Exinde nihil est horum heatorum virorum, quod non cum veritate sive dictum, sive factum sit. Nos vero hac mensura et altitudine virtutis maxime, imo omnino destituti, nulli talium studere, vel omnino curam impendere debemus, quibus pauca quidem veritatis ænigmata, maxima vero hujus ignorantia.

Aurum. Petebant enim ab eo, ut vel templum eis reficeret readificaretque quod everterat, vel non parvam auri summam ad templi instaurationem persolveret; denique ne tantillum quidem concedentem invenerunt. Quo manifestum fuit eum pro pietate magis quam pro infirmitate adeo abstulisse. Quoad enim ab eo tantum petebant,

Ibid. B. 15. Ἀυτοῦ. Οὐ δεῖ δὲ οὕτως, ἀλλ' ἐπιστροφῇ καὶ μετανοίᾳ τὸ εὐσεβὲς εὐθὺς ἀναλαμβάνειν καὶ ἀνακτᾶσθαι.

Col. 612 A 1. Κύλικι. Κύλιξ εἶδος ποτηρίου καὶ φιάλης· ὡς, Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικας καὶ χαιλεὺς ἄκρου.

Ibid. 10. Ζήλω καὶ θυμῷ. Ζήλος ἐστίν, ὡς ἔδη πολλάκις εἶπον, ἐπιθυμία τινὸς καλοῦ, ἐγγινομένη τῇ ψυχῇ ἄνευ τοῦ φρονῆσαι τῷ κεκτημένῳ. Ἐπιθυμῶν καὶ οὗτοι μιμήσασθαι ἁγίους μάρτυρας, τὸ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἀποθανεῖν ἐκ μετανοίας γνωσιμαχίσαντες, μᾶλλον δὲ τῇ ὕστερον τοῦ κακοῦ συναισθήσει καὶ γνώσει, τῆς προλαβοῦσης ἀγνοίας καὶ σοφιστικῆς καὶ ἀπατηλῆς ἀρνήσεως τὸ ἀμάρτημα διὰ τῆς ὁμολογίας ἐξαφανίζοντες.

B Col. 615 A 14. Μήνεμα. Τοῦ κακοῦ τοῦ μικροῦ ὕστερον ἐσομένου δῆλον ὅτι· ἐξαίφνης γὰρ ἀναδοθὲν τὸ πῦρ ἔλκεται ποταμοῦ δίκαν ἐπὶ τὸ πολὺ.

Ibid. B 2 Δόγματος. Καθ' ὃ μὴ φανερώς τείως ὁ τύραννος ἐθιάζετο.

Ibid. 10. Ἴρα ἐάσω. Τὸ καθ' ὑποσιώπησιν σχῆμα, δι' οὗ λέγων ἐξ ἐπιδρομῆς, δοκεῖ μὴ λέγειν.

Ibid. 15. Πληροῦμενα. Παρ' ἐκάστῳ τῶν δῆμων δηλονότι.

Ibid. C 1. Ὑπὲρ τοῦτων. Ὑπὲρ τῶν οἰκῶν τῶν ἱερῶν, λαϊκῶς ἢ διακόνους, μᾶλλον δὲ πάντας ἀπλῶς τοὺς ὑπὸ τοῖς ἱερεῦσιν.

Col. 616 A 5. Ἰλιουπολιτῶν. Ἡ δὲ ἦν, τὸ Χριστιανῶς ὁσημέραι πατεῖν ὁμοῦ καὶ κτείνειν.

C Ibid. C 1. Ὁροῖσαν. Μίξεως φύσις ἦν ὁμοίαν οὐκ ἔχουσα. Τίς γὰρ λέγεται πλὴν τούτων, κριθαῖς μίξαι σάρκας ἀνθρώπων, καὶ τροφὴν τοῖς χοίροις παραθεῖναι;

Col. 620 A 4. Ἠάση καὶ τύχη. Ἀντὶ τοῦ, πλουσίῳ καὶ πένετι, καὶ ἄρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ.

Ibid. B 8. Καὶ τῷ μὲν τὰς σάρκας. Τοῖς σφίξιν καὶ ταῖς μελίσσαις. Ἴσμεν δὲ ἐκεῖνο, ὅτι ἀβρηνικοῦ καὶ θηλυκοῦ συντημένον, κἂν πλείον ἢ τὸ θηλυκόν, ἐν δὲ τὸ ἀρσενικόν, τὸ ἀρσενικόν ἐπικρατεῖ.

D Ibid. C 2. Σύμβολον. Εἶποι ἄν τις ἴσως· Ἰδοὺ καὶ οἱ ἅγιοι προσέχειν ἴσασιν συμβόλοις. Λέγομεν οὖν, ὅτι ἐκεῖνοι καθαρὸι καὶ ἅγιοι ὄντες, καὶ διαυγέσιν ἀεὶ τοῖς τῆς ἀληθείας κατόπτροις ἐνατενίζοντες, πάντα καθαρῶς ἐώραν. Κάντεῦθεν οὐδὲν ἐστὶ τῶν μακρῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, ὃ μὴ σὺν ἀληθείᾳ, ἢ μὲν ἐλέγετο, ἢ δὲ ἐπράττετο· ἡμεῖς δὲ τούτου τοῦ μέτρου, καὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀρετῆς πλείστον, καὶ πάνυ ὁμολογουμένως ἀπολειπόμενοι, οὐδὲν ποιούτων ἐπιχειρεῖν, ἢ ὅπως προσέχειν ὀφειλομεν, οἷς ἕλιξ μὲν τὰ τῆς ἀληθείας αἰνίγματα, πλείστη δὲ ταύτης ἡ ἄγνοια.

Col. 621 A 8. Χρησοῦν. Ἀπήτουν γὰρ αὐτὸν ἢ τὸν ναὸν αὐτοῖς ἀναδείμασθαι καὶ ἀνοικοδομησαι· ὃν καθέλειν, ἢ χρυσίον οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν οἰκοδομίαν ἀποτίσαι· ὕστερον δὲ καὶ εἰς ὀλίγον πάνυ καταστάντες, οὐδ' ὡς περὶ ὄμιον ἤρρισκον. Ὁ δῆλον ἐγένετο, ὡς ὑπὲρ εὐσεβείας μᾶλλον ἢ ἀδυναμίας, ἐκείνῳ τὰ τῆς ἐνατάσεως εἶεν. Εἰς ὅσον μὲν γὰρ τὸ πλείον

ἐπήρουν, ὑπόνοια ἦν τοῦ, διὰ τῆς τῶν χρημάτων ἀπορίας, ἀλγυθόνας ἀνάγκη φέρειν· ἐπειδὴ δὲ κατιόντες εἰς νόμισμα ἤλθον, τότε σαφῶς ἐγνώσθη (ἐνεδίδου γὰρ οὐδ' οὕτως), ὡς οὐ τῆ τῶν χρημάτων ἀπορία τὰς βασιάνους ἢ γέρον ὑπέμεινε, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μὴ μέγα ἢ μικρὸν τοῖς βασιανισταῖς προέσθαι τὸν ἀριστέα.

Col. 624 B 11. Διῶρυξι. Ἔστιν αὐτὸς ὁ πορθμὸς· διωρυχὴ δὲ αὐτὸ τὸ διορύσσειν, ἵνα διωρυξῆ ἢ πορθμὸς. Λέγεται καὶ ταύτην ἔχειν τὴν διαφορὰν ἢ διωρυχὴ πρὸς τὴν διῶρυχα, ἣν ἔχει ἢ ἐλευθέρωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν· κακεῖ γὰρ ἢ ἐλευθέρωσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ὁδὸς ἐστίν.

Ibid. 15. Πιγαγωγία. Ἐντὶ τοῦ, Ἐπὶ τῷ ψυχᾷ δῆθεν ἐκ τοῦ ἄου ἀναγαγεῖν πρὸς τὴν μαντείαν.

Ibid. Νεορισμῆνας. Γεῖτον γὰρ μᾶλλον ἢ Ἑλλήνων ἐστίν.

Col. 625 B 1. Μέσην βαδίξων. Ἐντὶ τοῦ, μήτε Ἑλλῆσι μίαν, μήτε Χριστιανοῖς προσκείμενος, ἀλλὰ πρὸς ἀμφοτέρους μέσως πως ἔχων. Ἄλλως· Ἀπόδοσις· τίς οὐκ οἶδεν ὅτι, δήμου τινὸς ἐπιμανέντος ἡμῖν, ἐπειδὴ μέσην βαδίξων ὁ τοῦ ἔθνους ἄρχων, ἄτιμος ἐκρίνετο· Τὸ γὰρ μετρίως καὶ μέσως πως ἔχειν περὶ ἡμᾶς, ἔγκλημα μέγα Ἰουλιανὸς ἐποιοῖτο.

Ibid. C 1. Πρόγραμμα. Οἱ Ἀθηναῖοι βουλευέειν τῆς βουλῆς μελλούσης, ἢ μελλόντος ἐκκλησιάζειν τοῦ δήμου, προέγραφον, ὅτι τῆδε τῆ ἡμέρᾳ ὁ δήμος ἐκκλησιάζει, ἢ ἢ βουλή βουλεύει, καὶ τοῦτο ἐκάλουν πρόγραμμα.

Ibid. 11. Νέον θεόν. Ἰουλιανὸν δηλονότι.

Col. 624 B 1. Πρῶτος ἐνιέρσις. Πρῶτος οὐκ ἄν πάντων τῶν διωζάντων, ἀλλὰ πρῶτος τῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ διωγμῷ, τουτέστι τῷ ἐσχάτῳ. Οὐ γὰρ εἰς γέγονε διωγμὸς ἀδιάκοπος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλὰ πολλοὶ κατὰ καιροῦς, ὡν ἕκαστος ὅρον ἔσχε τοῦ Κυρίου τὴν ἀντίληψιν.

Ibid. C 1. Κερῆσθαι. Μισθὸν ἀπῆτει τοὺς Χριστιανούς τοῦ χρήσασθαι τοῖς δικαστηρίοις, τὸ θυμιᾶσαι ἐπὶ τῶν βωμῶν τῶν ἐμπροσθεν τῶν δικαστηρίων, τοσοῦτου μικροῦ καὶ εὐτελοῦς πράγματος.

Ibid. 6. Κοινή. Ὡς εἰ ἔλεγεν· Ὅρατε οἶαν ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν καθ' ἡμῶν διανοεῖτο ὁ παμμίαιρος.

Col. 652 A 7. Φορευτοῦ. Φορευτοῦ καὶ παρανόμου κατ' ἀλήθειαν, προστάτου καὶ νομοθέτου κατὰ τοὺς τὰ ἐκείνου ἀέθοντας.

Ibid. 10. Νέμου. Πάνω μὲν οὖν ταῦτα πάντα τοῦ τῶν Χριστιανῶν νόμου, καὶ οὐκ ἀρνούμεθα καὶ ἐν σὺ πλείων μανῆς, καὶ μεῖζον μετὰ τῶν σῶν ἡμιόνων ὑλακτῆς. Ἄλλ' οὐ πάντων, ὃ τρισάθλιε σὺ, τὸ πρὸς ἄκρον τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἀναβαίνειν, οὐδὲ τῶν πρὸς βίαν ταῦτα καὶ τυραννίδα (ἢ γὰρ ἂν οὐχ οὕτω καλὸν), ἀλλὰ τῶν ἐπ' ἐξουσίας καὶ γνώμης τῆς ἡμετέρας· εἶτα σὺ ταῦτα καταναγκάζεις ποιεῖν, τίς ὦν καὶ πῶθεν, καὶ τίνος τοῦ παραδείγματος τῶν πρὸ σοῦ βασιλέων; Εἰς ἡμῖν βασιλεύς, ὃ τυράννε σὺ καὶ τῆς κατ' οὐρανὸν βασιλείας ἐχθρὸς, ὅς τούτων ἡμᾶς ἀπεινήσει τοὺς λόγους καὶ τὰς εὐθύνas, εἴτε κολάσω εἰς

suspicio esse poterat cum propter opum inopiam, ad tot cruciatus perferendos necessitate compulsum. Postquam autem semper descendentes ad nummum venerunt, tum liquido declaratum est (ne hoc quidem persolvit) non divitiarum inopia hæc tam dira senem pertulisse, sed ne aut multum aut parum cruciatibus concederet vir generosus.

Διῶρυξι. Est ipse ductus : διωρυχῆ, fossa, idem est ac διορύσσειν, fodere, ut ductus fiat. Eandem quoque inter se differentiam habent διωρυχῆ et διῶρυξ, fossa et ductus, quam liberatio et libertas. Hæc quoque liberatio ad libertatem via est.

Animarum evocationem. Scilicet ad animas ab inferno evocandas ad divinationem.

Legitima. Magorum enim potius quam gentilium sunt.

Media via. Nempe neque ad gentiles nimium, neque ad Christianos inclinatus, sed inter hos atque illos quasi medium secutus. Aliter : Αρδοσις. Quis nescit quod, cum promiscua plebs furenter in nos impetum fecisset, media via incedens gentis præfectus, cum ignominia iudicium subiit? Moderatione enim et quasi medio quodam erga nos uti crimen magnum Julianus læciebat.

Edictum. Athenienses, cum senatus consulere vellet, vel populus esset congregandus, edicto prænuntiabant quod illa die populus congregaretur vel senatus ad concionem coiret, illudque edictum πρόγραμμα vocabant.

C Norum Deum. Julianum scilicet.

Qui primus contumeliis affecit. Primus non omnium persecutorum, sed in hæc persecutione, id est ultima. Non enim una facta est persecutio sine intermissione ab initio usque ad finem, sed multe iuxta tempora, quarum quæque ad Domini religionem subvertendam tendebat.

Uti. Quasi mercedem a Christianis postulabat, ad tribunalibus utendum, ut thus ad aras ante tribunalia propositas afferrent, tam parvæ vilisque rei.

Communi. Haud secus atque diceret : Videte quantam feritatem et inhumanitatem adversus nos excogitaverit iste vir immundissimus.

D Carnificis. Carnificis et legum transgressoris secundum veritatem, patroni et legislatoris juxta istius adoratores.

Lege. Maxime igitur hæc omnia Christianorum lege sancita, neque negabimus, etsi majori rabie sævius, magisque cum dæmonibus tuis vocifereris. Non enim omnium est, o miserime, ad summum boni et virtutis ascendere, neque ad violentiam hanc et tyrannidem (non enim ita pulchrum foret), sed juxta facultatem sententiamque nostram. Deinde tu hæc cogis facere, quis sis et unde, et quonam exemplo imperatorum qui ante te existerunt? Unus nobis rex, o tyranne tu cœlestisque regni inimice, qui de iis a nobis rationem reprosect, sive castigaturus in finem optimum simul et

salutarem, sive et aliter miserans ad summam exeverit philosophiam, aut nequeutes, aut, ut verius dicam, minime sapientes, sed luto, mundoque atque in eis mistioni subactos. Hæc quidem reposect a nobis ille in tempore opportuno, tua vero quid interest et refert, o impiissime tyranne?

Σηκοῖς. Hæc vocabula σηκός et τέμενος templum totum significant. Templum altare significat, in quo nobis divina mysteriorum apponitur mensa, paganis vero in quo immundum stat idolum. Exinde et caro minio illita et comedenda Alexandriæ, a σηκού, *fano*, vocabatur, quasi a templo. Hic enim in templo primum deleta est. Namque Ptolemæus Philadelphus, unus ex duodecim Ptolemæis, hanc carnem exornat duas ob causas, aut, quod verum est, quia Alexandrinus panis, cum non salsus sit, lumbricum parit vermem, quem nihil ita occidit, ut Sinopense minium (cui hoc nomen ex urbe Sinope inditum); aut quia Ptolemæo astrologi dicebant, sic Martem velle ex urbis horoscopo, hos rubro colore penitus tingi: Minium igitur, aiunt, carni impositum Martem delectabit.

Θαναμίζω. Pro καταγινώσκω, crimini verto.

Exagitet. Animadvertendum est quod exagitare et persequi in confessione perstantes, majus est quam negare.

Habitus. Habitus rationalis essentia. Opera pretium est animadvertere quod habitus quoque de pravitate dicitur. Nonnulli enim de sola virtute diei existimabant, et de mali negatione.

Assignatam. Seorsum attributam.

Causam obtinebimus. Ut nos quidem meliorem, isti vero pejorem partem habentes, quod non dantur gentiles.

Parcentibus. Christianis. Nos enim, in favoris nostri temporibus, omni paganorum genti parcebamus.

Libertatem. Publice recitant gentiles, causas agunt, aliaque faciunt quæcumque cives, nullo Christianorum prohibente, nisi vero palam atque publice impietatem ostentare prohibeantur. Neque enim fas esset religione vera ubique prævalente impietatem palam exhiberi.

Crimini vertentes. Recte admodum. Ita enim in Christianos inique agebant, cum florentes essent, ut iis crimini verterent eorum in prosperis temporibus erga paganos humanitatem atque mansuetudinem.

Ἐπιταττομένοις. Nobis Christianis videlicet.

Periculo. Attendes hic, omnis ad desperationis barathrum expulsus, ut Christiani quidem universi, quicumque in Christum baptizati sumus. Si quis vero ad virtutis verticem pervenire nequit, sed medium aliquid tenet, nihil talis periculi pertimescat: minor vero mediocritatis honor et merces.

A πέρας χρηστόν το ὁμοῦ καὶ σωτήριο, εἶτε καὶ ἄλλως ἡμεῖς ἐλεήσων πρὸς ἄκραν ἐλάττει φιλοσοφίαν, ἢ μὴ δυναθθέντας, ἢ τὸ γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, οὐ πάνυ φροντίσαντας, ἀλλ' ἠττηθέντας πηλοῦ καὶ κόσμου καὶ τῆς ἐν τούτοις συγχύσεως. Ταῦτα μὲν ζητήσεται παρ' ἡμῶν ἐκεῖνος ἐν δέοντι· σοὶ δὲ τί προσήκει καὶ διαφέρει, ὦ ἀσεβέστατε τύραννε;

Ibid. B 9. Σηκοῖς. Ὁ μὲν σηκός καὶ τὸ τέμενος σημαίνει τὸ ἱερὸν ὕλον· ὁ δὲ ναός σημαίνει τὸ θυσιαστήριον, ἐν ᾧ ἡμῖν μὲν ἡ θεία τῶν μυστηρίων πρόκειται τράπεζα, Ἑλληνιστὶ δὲ τὸ βδελυρὸν ἐν τούτῳ ἐδωλον εἰστέκει. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ κρέας τῷ μίλτῳ χρισόμενον, καὶ ἐψόμενον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀπὸ σηκού ἐκαλεῖτο, οἰονεὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ. Ἐκεῖ γὰρ ἐν τῷ ἱερῷ γενόμενον πρῶτον ἐπράθη. Πτολεμαῖος γὰρ ὁ Φιλάδελφος, εἰς τῶν ἐν Πτολεμαίων, τοῦτο τὸ κρέας ἐπιτηθεύει διὰ δύο αἰτίας, ἢ, ὅπερ ὀλιθέες, ὅτι ὁ Ἄλεξάνδρειος ἄρτος ἀναλτος ὢν, ποιεῖ τὴν καλουμένην ἔλμινθον, ταύτας δὲ οὐδὲν οὕτως ἀναίρει ὡς ἡ ἐκ Σινώπης μίλτος (ἦν καὶ Σινωπίσιον καλοῦσιν ἐκ τῆς πόλεως)· ἢ ὅτι οἱ ἀστρολόγοι ἔλεγον Πτολεμαίῳ, ὡς ἐθέλοντα τὸν Ἄρην ἀπὸ τοῦ θέματος τῆς πόλεως ταῦτα φοινίσσεσθαι διαπαντός. Ἡ μίλτος οὖν, φασί, μετὰ τοῦ κρέως προτιθεμένη, τὴν ἡδονὴν ἀποπληρώσει τῷ Ἄρει.

Ibid. 12. Θαναμίζω. Ἄντι τοῦ, Καταγινώσκω.

Ibid. C 2. Περιωθῶν. Σημειωτέον, ὅτι τὸ περιωθεῖν καὶ διώκειν τοὺς ἐμμένοντας, τοῦ ἀρνήσασθαι μεῖζόν ἐστιν.

Ibid. 8. Ἐξεων. Τῶν ἔξεων τῆς λογικῆς οὐσίας. Σημείωσαι δὲ, ὅτι ἡ ἔξις καὶ ἐπὶ κακίας λέγεται. Τινὲς γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρετῆς μόνως ἡξίουσαν λέγεσθαι, ἐπὶ δὲ κακίας τὴν στέρησιν.

Ibid. 9. Ἀποκεκρίσθαι. Χωρὶς ἀποδεδοῦσθαι.

Ibid. 11. Νικήσμεν. Ὡς ἡμεῖς μὲν τὴν κρείσσονα μοῖραν ἔχοντες, ὅπερ οὐ δώσουσιν οἱ Ἕλληγες.

Col. 655 A 2. Φειδομένων. Τῶν Χριστιανῶν. Ἡμεῖς γὰρ ἐν τοῖς τῆς ἡμετέρας ἰσχύος καιροῖς, Ἕλληγῶν καὶ παντὸς ἔθνους ἄλλου ἐφείδομεν.

Ibid. 7. Παρῆρησις. Καὶ ἀναγινώσκουσιν οἱ Ἕλληγες, καὶ δικάζονται, καὶ τὰ ἄλλα πράττουσιν ὅσα πολῖται, μηδενὸς Χριστιανῶν κωλύοντος, πλην εἰ κωλύοντο φανερώς καὶ δημοσίᾳ δυσσεβεῖν. Οὐ γὰρ θέμις εὐσεβείας πανταχοῦ κρατούσης παρῆρησιάζεσθαι τὴν ἀσέβειαν.

Ibid. B. 1. Ἐγκαλοῦντες. Καλῶς πάνυ. Οὕτω γὰρ κακῶς τοὺς Χριστιανούς ἐποίουν ἰσχύοντες, ὥστε ἐγκαλεῖν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐν τῷ πράττειν καλῶς τὴν εἰς τοὺς Ἕλληγας φιλανθρωπίαν καὶ ἡμερότητα.

Ibid. 9. Ἐπιταττομένοις. Ἡμῖν Χριστιανοῖς δηλονότι.

Ibid. 10. Κίνδυνος. Ἐπιστήσεις ἐνταῦθα, πᾶς ὁ πρὸς τὸ τῆς ἀπογνώσεως βάρβαρον ἐξωθούμενος, ὡς Χριστιανοὶ μὲν ἅπαντες, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν. Εἰ δὲ τις εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀρετῆς ἀφικέσθαι οὐ δύναται, ἀλλὰ μέσσην τινὰ βαδιζει, τῶν τοιούτων κίνδυνος μὲν οὐδεὶς, ἤττων δὲ ἡ τιμὴ καὶ ἡ τῆς μεσότητος ἀμοιβή.

Col. 636 A 6. *Ἡροσκαίμενος*. Ἡροσπακουστίον A τὸ τυγχάνει.

Ibid. 15. *Τὴ θεῖα λέγω*. Ἀντί τοῦ, τοὺς λόγους λέγω τοὺς εἰς τὰ θεῖα κηρύγματα τε καὶ δόγματα, καὶ τὰς ἐντεῦθεν ἐλπίδας.

Ibid. B 2. *Ἠνδαρον*. Ἠνδαρος εἰς ἐστὶ τῶν πρὸς λύραν λεγόντων. Οὗτος οὖν ὁ λυρικὸς τέσσαρας γράφει νίκας, αἷ καὶ πράττονται. Ἐν τῇ μιᾷ τοίνυν τῶν νικῶν ἐκεῖνός φησιν· ὅτι τὸ οἰκτεῖον ἕκαστον πιέζει· κακόν· ὅ ἐστι, πάντα ἀνθρώπων τὸ ἴδιον ἀνιχὲ κακόν.

Ibid. 14. *Τελχίνες*. Παρ' Ἑλλήτων φθονεροὶ τινες δαίμονες.

Ibid. C 9. *Κἄν τι δίκαιον δόξης*. Οὐκ εἶπε, κἄν τι δίκαιον εἴπῃς, ἀλλὰ, δόξης λέγειν. Σοῦ δὲ δοκεῖν τὸ δίκαιόν τι λέγειν. Δόξομεν καὶ ἡμεῖς ἡτῶσθαι, καὶ διὰ τὴν δόξαν ἀνιστάμεθα μὲν, οὐ μεμψόμεθα δέ. B

Ibid. 14. *Καὶ τὸ Ἑλληγίζειν*. Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος συγγραφεὺς μάρτυς ἡμῖν, ὡς οὐ τῆς θρησκείας ἀλλ' Ἑλληγος, καὶ τῶν ἐκεῖνου παιδῶν ἢ Ἑλληγίζουσα διάλεκτος. Οὕτω γὰρ φησιν ἐν τῷ προοίμιῳ τῆς ἑαυτοῦ συγγραφῆς· Δοκεῖ δέ μοι, οὐδὲ τούνομα τοῦτο ξυμπατά πω εἶχεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πρὸ Ἑλληγος τοῦ Δευκαλίωνος καὶ πάνυ οὐδὲ εἶναι ἢ ἐπικλήσις αὐτῆ, κατὰ ἔθνη δὲ ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικὸν ἐπιπλεῖστον, ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐπωνυμίαν παρέχουσα. Ἑλληγος δὲ καὶ τῶν παιδῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Φωιῶτιδι ἰσχυράντων, καὶ ἐπαγομένων αὐτοὺς ἐπιώφελείας εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, καθ' ἑκάστους μὲν ἤδη τῇ ὀμιλίᾳ μῖλλον καλεῖσθαι Ἑλληγας, οὐ μόνον πολλοῦ γε χρόνου ἤδονατο καὶ ἅπασιν ἐνικῆσαι. Τεκμηριοὶ δὲ μάστιχα Ὅμηρος. Πολλῶν γὰρ ὕστερος ἐστὶ καὶ τῶν Τρωϊκῶν γενόμενος, οὐδαμῶς τοὺς ξυμπαντας ὀνόμασεν, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς Ἀχιλλεύς ἐκ τῆς Φωιῶτιδος, οἵπερ καὶ πρῶτοι Ἑλληγες ἦσαν· Δαναοὺς δὲ ἐν τοῖς ἔπεισι, καὶ Ἀργεῖους, καὶ Ἀχαιοὺς ἀνακαλεῖ. Οὐδὲ μὲν, οὐδὲ βαρβάρους εἴρηκε, διὰ τὸ μηδὲ Ἑλληγας πω, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀντίπαλον εἰς ἐν ὄνομα ἀποκεκριθῆαι.

Col. 637 C 2. *Καὶ τὰ δηλοῦμενα*. Τῶν δηλουμένων, τὰ μὲν μιᾷ προσηγορίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ λέξει διάφορὰ ἐστὶ τῷ σημαίνοντι, οἷον ἢ κυρίου φωνῆ, καὶ τὸ στοιχεῖον. Πῆ μὲν γὰρ σημαίνει τὰ γράμματα, πῆ δὲ τὰ στοιχεῖα, ἥτοι τὰς ποιήσας ἐξ ὧν τὰ σώματα· τὰ δὲ διαφόροις ὀνόμασι ταῦτά ἐστιν, οἷον, Κρεῖττον, ἄμεινον, βέλτιον, κάλλιον· καὶ ἐστίασις D καὶ εὐωχία.

Col. 640 A 5. *Ἱεροφάνταις*. Παρὰ τὸ τὰ ἱερά ἐκφαίνειν. Εἰσι γὰρ οἱ ἱερουργοί.

Ibid. 9. *Παιδεραστεῖν*. Τὸ παιδεραστεῖν ἐστὶ αἰσχρῶς, εἴτε σωφρόνως, πᾶσι μὲν Ἑλλήσι, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις ἔνομον ἦν. Καὶ Ἡέρσαι δὲ, καθ' Ἡρόδοτον, τοῖς παισὶν ἐμύγνοντο, παρ' Ἑλλήνων τοῦτο μαθόντες.

Ibid. *Ἢ τὸ πορνεῦειν*. Τὸ πορνεῦειν τοὺς ἄνδρας, καὶ πορνεῦσθαι τὰς γυναῖκας μάλιστα παρὰ Κορινθίους ἔθος ἦν· παρ' οἷς καὶ γέγονασι αἱ περιβόητοι πόρνοι· ἐκεῖναι, ὧν καὶ ἡ Λαῖς καὶ ἡ Κόκκη καὶ ἡ Σαλαθορχώ. Ἢ γὰρ Φρόνη Ἀθηνῆς ἦν.

Ἡροσκαίμενος. Subaudiendum τυγχάνει, est.

Divina dico. Id est, sermones dico ad divina mandata dogmataque spectantes, atque spes exiade conceptas.

Pindarum. Pindarus unus est ad lyram canentium. Hic igitur lyriens quatuor scribit victorias, quæ obtinentur. In prima victoriarum hoc dicit, quod omnis propria molestia premit, id est, quivis homo proprium malum dolet.

Telchines. Apud Græcos invidi quidam demones.

Quod si justi aliquid. Non dixit, quoa si justis aliquid dixeris, sed dicere visus fueris. Tuum enim videri justum aliquid dicere. Videbimur et nos vinei, et propter hanc opinionem dolebimus quidem, sed non te reprehendemus.

Græcizare. Thucydides Atheniensis historicus testis nobis quod non idololatriæ, sed Hellenis ejusque filiorum Græca fuit dialectus. Sic enim ait in historiae suæ proœmio : Videtur autem mihi nondum nomen illud universam habuisse, sed ante Hellenæ, Deucalionis filium, minime fuisse hanc appellationem : gentes enim aliæ, Pelasgicæ genere pleræque, a semetipsis cognomen habuisse. Hellenæ ovidem ejusque filii in Phthiotide vigentibus et se ipsos diffidentibus utilitatis causa in alias civitates, singuli jam commercio magis vocari Hellenes cœperunt, nec quidem multo tempore omnibus prævalere hoc valuit. Quod ostendit maxime Homerus. Namque multo tempore post Troicas res natus, nusquam universos nominavit, neque alios atque ex Phthiotide Achillis comites, qui et primi Hellenes erant. Danaos vero in carminibus, et Argivos, et Achivos vocat. Neque barbaros dixit propterea quod nondum Hellenes (ut mihi videtur) in par unumque nomen convenissent.

Significant. Ex iis quæ significantur, alia quidem uno vocabulo et eadem dictione, sensu sunt diversa, qualis κυρίου, domini, vox, atque στοιχεῖον, elementum. Nonnunquam enim litteras significat, nonnunquam elementa, seu principia quibus constant corpora; alia vero diversis nominibus eadem sunt, sicut κρεῖττον, ἄμεινον, βέλτιον, κάλλιον, melius, pulchrius, rectius, ac pariter ἐστίασις et εὐωχία, epulum, convivium.

Hierophantis. Ἱεροφάντης, ab ἱερά, sacra, et φάνω, manifestare. Hi sunt enim sacrificatores.

Παιδεραστεῖν. Παιδεραστεῖν, pueros adamare sive turpiter, sive sapienter, apud omnes Græcos, præsertimque Athenienses, usitatissimum erat. Persæ quoque, juxta Herodotum, pueris abutebantur, quod a Græcis didicerant.

Scortari. Scortari homines, feminasque meretricium agere maxime apud Corinthios in usu venerat. Hic enim exstiterunt famose illæ meretrices, quales Lais, Cyæna et Salabacelo. Phryne autem Atheniensis erat.

Ἐκκριτον. Pro exarctato, selectum, et γνωρισμώ- A
τατον, maxime proprium.

Commune. Sicut ovis, bos.

Duo erga idem. De Græcismo, lingua et deorum cultus. Si enim ambo Græcizari pariter dicuntur, Græcizari secundum linguam, et Græcizari secundum deorum cultum inter se multum differunt.

A posteriori. A fucato sermone.

Partitio. Id est, quamnam proprietatem, possessionem rei. Ἀποκλήρωσις α κλήρου, sorte, vel κληρονομίας, hereditate dictum est, vel a terræ mensura. In utraque enim possessori possessio et proprietas est.

Græcas voces. Hellas mulier et vox, sicut et Persis vox, et mulier, et regio. Sic et Casarea mulier, et Antiochia, et vox eodem nomine ac civitas; B et Armenia mulier, et vox simili nomine quam regio. — Aliter. Quærens invenio gentilia hæc nomina in derivatione frequenter a norma abhorrere posse. Sic enim Pagasa urbs, ejus civis tripliciter dicitur Pagaseus, Pagasæus, Pagasites; et rursus Agæus et Ægæotes. In Cilicia Ægos civis dicitur Ægius; in Macedonia Ægæotes; in Attica vero Ægæus. Pagasæ autem in Thessalia nomen habuerunt eo quod ab Argo initium duxit, παργάζει. Non modo Alexandria mulier, sed et Alexandris ita et Cappadocis.

Neque ars ulla. Institutum plerumque artis est. Institutum enim de rebus cum arte et sine arte: C
verbi gratia, jejuna, sapere, simpliciter et non exquisitè vivere; quod si quid artis est, hoc et institutum; et si institutum est, non ideo ars.

Omnia tamen in medium. Hæc talia disserere atque enumerare sacre tunc ac religiose animæ est, non autem demoniæ istius impii et simillim.

Phæniciæ litteræ. Litteras primos omnium Ægyptios formasse aiunt, deinde Phœnices eas collegisse, ac postea Cadmum, Agenoris filium, cum ex Phœnicia in Græciam se contulisset, illinc eas in eam regionem transportasse. Erant porro olim sexdecim tantum litteræ, α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ρ, σ, τ, υ; post autem aiunt insuper octo D
inventas fuisse: quatuor quidem a Palamede, ξ, θ, φ, χ; a Simonide poeta quatuor reliquas, η, ζ, ψ, ω.

Pravum et sceleratum agmen. Rebellionis agmen dicit, adversus leges et regulas quas edixit, ut disciplina privarentur Christiani e multis coordinata, atque ita dissolveretur agmen aciesque verborum. Atque utinam, sit, agmen illud adversus religionem quam ocissime dissolutum sit: sic enim multis nos malis liberaremur.

Initiationum. Preces erant, quæ de ægotantibus, de abscentibus, de fructibus aoud nos fiunt.

Ibid. 12. *Ἐκκριτον.* Ἀντὶ τοῦ, ἐξαρctaton καὶ γνωρισμώτατον.

Ibid. 15. *Τῶν κοινῶν.* Ὁῶν πρόδατον, βοῶν

Ibid. C 3. *Περὶ ταυτῶν ἄμφω.* Περὶ τὸ Ἑλληνίζειν ἢ τε γλῶσσα, καὶ ἡ θρησκεία. Εἰ δὲ καὶ τὸ Ἑλληνίζειν ταυτὸν, τὸ Ἑλληνίζειν κατὰ τὴν φωνὴν τὸ τε Ἑλληνίζειν κατὰ τὴν θρησκείαν ἀλλήλων κατ' ἄμφω πολλῶ διέστηκεν.

Ibid. 41 *Ταῦτον τοῦ κορυφῶ.*

Ibid. *Ἀποκλήρωσις.* Ἀντὶ τοῦ, τίς ἡ οἰκειότης καὶ σχέσις τοῦ πράγματος. Εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ κλήρου ἢ τῆς κληρονομίας, ἢ τοῦ μέτρου τῆς γῆς. Ἐν ἀμφοτέροις γὰρ σχέσις ἐστὶ, καὶ οἰκειότης κληροῦχο.

Col. 611 A 7. *Ἐκλήρωσις φωνῆς.* Καὶ Ἑλλὰς γυνή, καὶ φωνή, ὡσπερ καὶ Περσίς φωνή, καὶ γυνή καὶ χώρα. Οὕτω καὶ Καισάρεια γυνή, καὶ Ἀντιοχεία, καὶ φωνή ὁμωνύμως τῇ πόλει, καὶ Ἀρμενία γυνή καὶ φωνή ὁμωνύμως τῇ γῆσι. Ἄλλως. Ζητῶν εὐρίσκω μὴ κανονικῆ ἀκολουθίᾳ τινα δύνασθαι καθυποβάλλεσθαι τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ὀνόματα. Ἰσοῦ γὰρ Πάγασα μὲν ἡ πόλις, ὁ δὲ πολίτης εὐρέθῃ τριγῶς, Παγασεὺς, Παγασαῖος, Παγασίτης· καὶ πάλιν, Αἰγαῖος καὶ Αἰγαῖότης. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἐν Κιλικίᾳ Αἰγῶν, Αἰγαῖος ὁ πολίτης· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Αἰγῶν, Αἰγαῖότης· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀζιῇ Αἰγαίους· αἱ δὲ Πόγασαι τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τοῦ τὴν Ἀργῶ παγγῆναι κατὰ τὸν τόπον, εἴρηται. Οὐ μόνον δὲ Ἀλεξανδρεία γυνή, ἀλλὰ καὶ Ἀλεξανδρίς· οὕτω καὶ Καππαδοκίς.

Ibid. B 6. *Οὕτε τέχνη τις.* Ἢ μὲν ἐπιτήδευσις ἐπὶ πλεῖθον ἐστὶ τῆς τέχνης. Ἐπιτηδεύει γὰρ καὶ τὰ μετὰ τέχνης, καὶ χωρὶς γινόμενα· οἷον τὸ εὐχεσθαι, τὸ νηστεύειν, τὸ σωφρονεῖν, τὸ ἀπλῶς καὶ ἀφελῶς ζῆν. Καὶ εἴ τι μὲν τέχνη, τοῦτο καὶ ἐπιτήδευσις· οὐκ, εἴ τι δὲ ἐπιτήδευσις, τοῦτο ἦδη καὶ τέχνη.

Ibid. 14. *Ἄντα δὲ εἰς μέσον.* Τὰ τοιαῦτα λογιζέσθαι καὶ διεξέρχεσθαι τῆς σῆς ἱερᾶς καὶ θεοφιλοῦς ὑπῆρχε ψυχῆς, οὐ τῆς δαιμονιούδους ἐκείνης τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῶν ὁμοίων.

Ibid. C 5. *Φοινίκων τὰ γράμματα.* Πρώτους λέγουσι γράμματα τυπῶσαι τοὺς Αἰγυπτίους, ἔπειτα συναγαγεῖν Φοινίκας, καὶ εἰς Ἑλλάδα κομίσει Κόδμον τοῦ Ἀγῆνορος, ἀπὸ Φοινίκης εἰς τὴν Ἑλλάδα παραγενόμενον. Δὴ καὶ φοινίκια αὐτὰ προσαγορευθῆναι. Εἶναι δὲ τὸ παλαιὸν γράμματα ἰσ' α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ρ, σ, τ, υ, ὕστερον δὲ καὶ προσευρεθῆναι ὀκτώ· ὑπὸ μὲν Παλαμήδου τέτταρα, ξ, θ, φ, χ· ὑπὸ Σιμωνίδου δὲ τοῦ μελοποιῦ, τὰ ὑπόλοιπα τέτταρα, η, ζ, ψ, ω.

Col. 615 B 4. *Ἠορηδὸν σύνταγμα.* Τὸ τῆς ἐπαναστάσεως φησι σύνταγμα, κατὰ τοὺς ὄρους καὶ νόμους οὓς προσέθηκεν, ὥστε τῆς παιδεύσεως ἀμοίρους εἶναι Χριστιανούς τῆς ἐκ πολλῶν συνεστηκυίας, καὶ λοιπὸν ταύτῃ διέλιτο ἐπ' αὐτῇ τὸ σύνταγμα καὶ τὸ σύστημα τῶν λόγων. Ἄλλ' εἴθε, φησί, καὶ τὸ σύνταγμα αὐτὸ κατὰ τῆς εὐσεβείας τάχιστα διελύθη· οὕτω γὰρ ἂν πλεῖστον ἡμεῖς κακῶν ἀπηλλάγημεν.

Col. 648 C 5. *Προτελείων.* Προτελείοι εὐχὰι, αἱ περὶ νοσούντων, καὶ ἀποθνήσκων παρ' ἡμῶν καὶ καρπῶν καὶ τῶν τοιούτων.

Col. 649 A 2 *Μέχρι τῆς ὄνειρώξεως*. Εἶτα τρισα-
 αθλίω μᾶλλον Ἰουλιανῷ κέρδος ἦν τὸ βασιλευσαι·
 μέχρι τῆς ἐν ὕπνοις ὕψεως· εἶπερ ἡμῖν μὲν οἱ στέ-
 φανοὶ πλείους ἐπὶ πλείον ἀγωνιζομένοις, καὶ πρὸς
 μηδένα τῶν ἀνταγωνιστῶν κρατούμενοις, ἐκείνῳ δὲ
 μείζων ἢ βᾶτανος, ὅσω καὶ πλείον τοὺς ἀγίους ἐκό-
 λαζεν, ὡς οὖν ἐγὼ κρίνω. Ὁ γὰρ ἅγιος πατὴρ ἀμ-
 φίβολον αὐτὸ τέθεικε. Μᾶλλον Ἰουλιανῷ κέρδος ἦν
 τὸ ὄπτεον ἀπελθεῖν, καὶ ταύτῃ τῇ οὐρανίῳ εἰκῆ
 ἐλαττον τῆς τιμωρίας ὀφλήσῃ. Ἡμῖν μὲν γὰρ ἀθλή-
 σαι καὶ νενικηθῆναι, μείζων ἢ φιλοτιμία καὶ εὐδοξία,
 ὅ τε παρὰ Θεοῦ ἑπαίνος ἡμοῦ τε καὶ στέφανος πάσης
 φιλοτιμίας ὑψηλότερος, τε καὶ μακαριώτερος, μὴ
 προσελθούσι· ὁ δὲ εἰς ἀγῶνα τοσοῦτον καὶ ἀθλήσειν, τῷ
 μηδένα διώκειν, κίνδυνος οὐδεὶς. Ὀνειρώξιν δὲ λέγει
 τὴν διὰ τῶν ὄνειρων φαντασίαν, τὴν ὕπνῳ τῆν ἐν τοῖς
 ὕπνοις. Ὀνειρώττω δὲ τὸ βῆμα, ἀντὶ τοῦ, Δι' ὄνει-
 ρων βλέπω. Τὸ δὲ ὄνειροπολεῖν, ἐργηγορότος ἐστὶν
 ἐν ὕπνῳ. Τὸ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἀποφαντάζεσθαι ση-
 μαινόμενον, τοῦτο παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις τὸ ὄνειροπολεῖν
 ὀνομάζεται. Φαντάζεσθαι δὲ κυρίως ἐστὶ τὸ φρι-
 νεσθαι.

Ibid. 4. *Ἰμῶν μίμημα*. Ἀλιόγονται οἱ πύ-
 θηκοὶ μὴ ὄντες ἄνθρωποι· οὕτως οὖν καὶ Ἰουλιανὸς
 μᾶλλον ἐάλω τὰ Χριστιανῶν μιμούμενος, τῷ διδα-
 σκαλεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα ἰδρύσασθαι διανοεῖσθαι.

Ibid. B 5. *Οὐδὲν δὲ εἶον*. Ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν περι-
 τὸν, ἢ οὐδὲν δυσχερές.

Ibid. 8. *Ἡέρας τῶν συνελεύσεω*. Ἀπὸ τῶν Ἑλλη-
 νικῶν ὀνομάσθη. Τὸ δὲ ἄλλο ἦν τὸ πέρασ τῶν συν-
 ελεύσεων αὐτῶν, ἢ ματαίωτης, πολὺ μὲν τὸ δυσθεές,
 πλείον δὲ τὸ ἀνυπόστατον ἔχουσα.

Col. 652 A 6. *Τὴν μακαρίαν*. Ἐκκλησίαν, πολι-
 τεσίαν ὀνομάσθη. Τὸ δὲ μακαρίαν, κατ' εἰρωνείαν εἰ-
 ρηται.

Ibid. 11. *Γέλωτα ἐν δακρῖσι*. Καλλιμάχεια
 τοιοῦτο φέρεται. Ἐπεὶ θεὸς οὐδὲ γελᾷται ἀκλαυστῇ
 μερόπεσσειν ἐξυροῖσιν ἔδωκεν.

Ibid. B 10. *Γραψάτωσαν*. Ἀντὶ τοῦ, λογογραφεί-
 τωσαν αὐτοὺς, οἵτινες κατὰ τὸ σχῆμα προκαθέζεσθαι
 μέλλουσιν.

Ibid. *Tauria*. Ἔστι διάδημα κεφαλῆς ἐξ ὑφάσμα-
 τος ἀντὶ στεφάνου τῷ μετώπῳ προσθεμένη ταύτῃ
 καὶ γυναῖκες στεφανοῦνται, καὶ μάλιστα αἱ Ῥωμαῖαι
 καὶ πολλοὶς πολλὰς παρὰ τοῖς συγγραφεῖσι ποιῶ-
 νται τὸδε τὸ βῆμα, ταινίῳ, ταινίῳ.

Ibid. C 10. *Ταῦτα μὲν εἶ*. Ἀντὶ τοῦ, ταῦτα μὲν
 τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον.

Col. 655 A 1. *ὑποφῆτης*. Ὑποφῆτης ἐστὶν ὁ
 ὑπρέτης καὶ ὑπαναγνώσκων τοῖς προεδρεύουσιν
 ἱερεῦσιν, ὡς τανεὶ εἰποιμὲν ἀναγνώστῃς ἢ διακόνους.

Ibid. 9. *Αἱ τοῦτοις ἐπαφίμεν*. Τοῖς θεοῖς δηλονό-
 τι, παρὰ τῶν γενναϊοτάτων γιγάντων. Ὁ γὰρ
 Ἐγκέλαδος, ὡς ληροῦντές φασιν, ἐπαφῆκε τῷ Διὶ
 τὴν Σικελίαν, εἶτα ταύτην ὁ Ζεὺς κατ' ἐκείνου τρέ-
 ψας ἐθαψεν αὐτὸν, καὶ ὑπόκειται τῇ Σικελίᾳ ὁ Ἐγκέ-
 λαδος.

Ibid 10. *Ἰνκὰ τούτων*. Τῶν γιγάντων.

Ibid. 11. *Χίμαιρα*. Χίμαιρα καλεῖται ἡ κίξ, ἡ ἐν

Ultra cogitationis somnium. An ter misero magis
 Juliano commodo cesserit non ultra in somnus
 visum regnavisse. Quod si nobis quidem corona
 plures magis laborantibus, adversariorumque ne-
 mini cedentibus; isti vero major pœna, quo magis
 in sanctos seiviret, sicut mihi videtur. Sanctus
 enim Pater hoc in ancipiti statuit. Majori huero
 Juliano erat celeris abire, et ideo minus a caelo
 supplicium inearrisse. Nobis vero luctantibus atque
 vincenibus, gloria major famaque, cum a Deo
 laus simul et corona omni gloria excelsior et hea-
 tior non diutius certamen hoc atque luctam susti-
 nentibus: nemine enim jam persequente, nihil erat
 periculi. Ὀνειρώξιν vocat e somniis cogitationes,
 in somnis visum. Ὀνειρώττω verbum *per somnia*
aspicere significat. Ὀνειροπολεῖν vero *vigilantis est*
somnium. Res multas sibi cogitatione fingere apud
 doctos ὄνειροπολεῖν vim habet. Φαντάζεσθαι vero,
animo sibi fingere, proprie est φαντασθαι, *videri*.

Simiorum imitationes. Simius non esse homines
 liquet. Sic igitur et Julianum apertum est Chri-
 stianorum mores imitatum, utpote scholas simi-
 liaque constituere meditaretur.

Nec vero quidquam. Hoc est, nihil ita commo-
 dum, nihil ita facile.

Conventium finis. Gentilium videlicet; quis au-
 tem alius conventuum finis erat, ac vanitas, multum
 quidem impietatis, plus vero infirmitatis habens?

Beatam. Nempe Ecclesiam, rerum administra-
 tionem. Beatam hic per antiphrasin usurpatum.

Risum in lacrymis. Hoc refert Callimachus:
Nec sine fletu

Humanis dedit Omnipotens effundere risum.

Describant. Ordinem cultumque assignent, quo
 quisque sedere debeat.

Vittæ. Diadema capitis est e textura, quasi corona
 frontem circumdans. His vittis mulieres coro-
 nantur, et maxime Romanae. Hinc apud historicos
 frequenter usurpatur verbum ταινίῳ, ταινίῳς *vittis*
cingere.

Hæc quidem. Pro, hæc ad hunc modum se ha-
 bent.

Interpretes. Ὑποφῆτης est *minister* qui præ-i-
 didibus sacris lectionem recitat, sicut quos lectores
 vel diaconos vocamus.

In eos injectæ. In deos scilicet a fortissimis gigan-
 tibus. Enceladus enim, ut aiunt insipientes, in
 Jovem Siciliam injecti; qua Jupiter in illum cou-
 versa sepelivit eum, et Siciliæ subjacet Enceladus.

Acerbi eorum. Gigantum scilicet.

Chimæra. Chimæra vocatur capella in *hiema*

χειμῶνι, nata. Nunc vero de Patarica dicit.

Omnis mali colluviēs. Hic φιλοτιμία pro ἀφροσύνη, *coria magna*, δαψίλεια, *magnificentia*; πολυτέλεια, *sumptus*. Ut jam non semel dixi, tres sunt nominis acceptiones: litium amor, inanis gloria, vel superbia, tertio magnificentia et liberalitas.

Alii parcat. Parcitis, vos gentiles. Per ironiam dicit *grandiloquentiā*, μεγαληγορίας.

Μοιχάδος. Non dicitur μοιχᾶς vel μοιχαλῆς, *mæcha*. Pro nomine utitur participio historici, μοιχευομένη scilicet *mæchata*. At sancti Patres istis parvi momenti vobis non exquisitiorem curam adhibuerunt, ut Dei homines, verum nonnunquam id ultro neglexerunt, rerum veritati potius studentes, quæ nominibus neque extolli neque humiliari consuevit. Lacon vero Lacena, sicut draco, dracena. Hæ sunt Peloponnesi partes, Laconica, Heliaea, Messeniaca, Argolica, Arcadica.

Inusitata. De natura scilicet.

Jovi consilio. Nugæ (ut vere dicam) multæ et turpissimæ divina apud Græcos augustaque videntur. Imo neque vetus quoddam documentum apud eos, ut ipsi dicunt, vel humanarum, vel divinarum rerum. Græci semper pueri estis, ait in Dialogis Plato; neque enim apud Græcos vetus est documentum ullum. Dicitur in Critia Soloni apud quemdam ex Hieropoli in Ægypto hierophantarum superbienti, quod sciret simul ac testis esset multo cæteris juniores esse qui Græciam incoluerant: quorum vel ab initio eam incolentes, vel cum illis eam amplificantes, alii quidem ex Ægypto, alii vero ex Asia profecti consedere. Sic Danaus quinquaginta filiarum pater; sic Pelops, sic Cadmus, sic Phœnix.

Glorientur. Id est, sed potius superbiant.

Nudos theologos. Qui citra fabularum involucrum de his divinis disserant.

Per figmenta. Id est per plasticam atque picturam.

Pietatem colere liceat. Quomodo non stultum, dum pietatem sine damno colere liceat, impium esse malle cum damno?

Laudant eos. Poetas.

Quibus. Nempe poetis.

Legibus. Græcorum scilicet.

Simul et publice. Nihil aliud quam deos comædiis læcessunt poætæ. Nonnunquam et tragædiis istorum calamitates publicant.

Duplicis sensus. Nempe allegorica. Allegorici enim plerique divinæ Scripturæ loci. Namque aliud quam quod videtur ostendentes, absconditum sensum intelligendum præbent. *Διπλόης*, *allegoria*, nomen apud sanctos Patres invenitur.

Pulcherrimi cujusdam corporis instar. Corpus

Α χειμῶνι γεννηθεῖσα. Nūν δὲ περὶ τῆς Παταρικῆς φησι.

Ibid. 12. *Φιλοτιμία παντὸς κακοῦ.* Ἀντὶ τοῦ ἀφροσύνη, δαψίλεια, πολυτέλεια. Ὡς δὲ πολλοὶ εἶπον, τρία ἐστὶ τὰ σημαίνόμενα τοῦ ὀνόματος· φθονοεικία, κενοδοξία ἦτοι υπερφάνεια, καὶ τρίτον τὸ δαψιλὲς καὶ φιλόδορον.

Ibid. B 10. *Ἄλλης φείδεσθαι.* Φείδεσθε, οἱ Ἑλληνες ὑμεῖς. Διὰ τὴν εἰρωνεῖαν εἶπε, μεγαληγορίας.

Col. 636 A 15. *Μοιχάδος.* Ἡ μοιχᾶς, ἢ μοιχαλῆς οὐκ εἴρηται. Χρῶνται δὲ ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τῇ μετοχῇ οἱ συγγραφεῖς, οἷον ἢ μοιχευομένη. Ἄλλ' οἱ ἅγιοι Πατέρες οὐκ ἐφρόντισαν τῆς πάσης ἀκριβοῦς τῶν εὐτελῶν λεξυθρίων τούτων, ὡς Θεοῦ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐστὶν ἢ παρεῖδον ἐκόντες, τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν προσημῆσαντες, ἢ οὔτε ὠφεισθαι, οὔτε ταπεινοῦσθαι τοῖς ὀνόμασι πέφυκε. Λάκων δὲ Λάκαινα, ὡς δράκων δράκαινα. Μοῖραι δὲ Πελοποννήσου αὐταὶ Λακωνική, Ἡλιακή, Μεσσηνιακή, Ἀργολική, Ἀρκαδική.

Ibid. C 2. *Τῶν νενομισμένων.* Περὶ φύσεως δηλονότι.

Ibid. 4. *Δὲ μῆτιν.* Αἴηρος ὡς ἀληθὲς πολὺς τε καὶ αἰσχιστος τὰ παρ' Ἑλληνισθί θεῖα δοκεῖ καὶ σεβάσματα· οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' οὐδὲ παλαιὸν τι μάθημα παρ' αὐτοῖς, ὡς αὐτοὶ φασιν, οὔτε τῶν ἀνθρωπίνων, οὔτε τῶν θεῶν. Ἑλληνες αἰεὶ παῖδες ἐστε, φησὶ πού τῶν ἑαυτοῦ διαλόγων ὁ Πλάτων, παρὰ γὰρ Ἑλληνισθί μάθημα παλαιὸν οὐκ ἐστὶν· εἴρηται ἐν τῷ Κριτίᾳ πρὸς Σέλωνα μεγαλοφρονούντα παρὰ τινι τῶν ἐν Ἡλίῳ πόλει τῇ κατ' Αἴγυπτον ἱεροπροφητῶν, εἰδότες ἅμα καὶ μαρτυροῦντος, ὅτι πολλοὶ νεώτεροι τῶν ἄλλων οἱ τὴν Ἑλλάδα χώραν οἰκήσαντες. Οἱ τε γὰρ ἀνωθεν ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν οἰκήσαντες, οἱ τε μετ' ἐκείνους αὐτὴν ἀύξησαντες, οἱ μὲν ἐξ Αἰγύπτου, οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐλθόντες κατέμενον. Ὡς Δαναὸς ὁ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ ὡς Πέλοψ, ὡς Κάδμος, ὡς Φοῖνιξ.

Ibid. 7. *Καὶ φιλοτιμησθωσαν.* Ἀντὶ τοῦ, Ἄλλὰ καὶ μεγαφροεῖτωσαν.

Ibid. 12. *Γυμνοῦς θεολ.* Τοῦς ἀνευ τινὸς προκαλύμματος θεολογήσαντας.

Ibid. D 2. *Ἐν πλάσμασι.* Ἀντὶ τοῦ, ἐν πλαστικῇ, καὶ ζωγραφικῇ.

Col. 637 A 5. *Ἐνὲν εὐσεβ.* Πῶς οὐκ εὐθεῖς, ἐνὸν τὸ εὐσεβεῖν ἀζημίως, αἰρεῖσθαι μετὰ ζημίας ἀσεβεῖν;

Ibid. 14. *Ἐπαινοῦσι τοὺς.* Τοὺς ποιητάς.

Ibid. B 1. *Οἷς τὸ μῆ.* Οἷς, ποιηταῖς δηλονότι.

Ibid. 4. *Τῶν νόμων.* Τῶν Ἑλληνικῶν δηλονότι.

Ibid. 5. *Ὀμοῦ καὶ δημοσίᾳ.* Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἢ κομφοδιόσυν οἱ ποιηταὶ τοὺς θεοὺς. Ἔστι δὲ ἢ καὶ τραγωδοῦσι, τὰς ἐκείνων συμφορὰς δημοσιεύοντες.

Ibid. 9. *Τῆς διαλόης.* Ἀντὶ τοῦ διπλοῦ. Διπλοῖ γὰρ οἱ πλείστοι τῆς θείας Γραφῆς λόγοι. Ἄλλο γὰρ τῷ φαινομένῳ δηλοῦντες, ἄλλο νοεῖν τῷ κρυπτομένῳ διδάσαι. Τὸ δὲ τῆς διαλόης ὄνομα, παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατέραςιν εἴρηται.

Ibid. 12. *Ὡσπερ τι σῶμα καλόν.* Σῶμα λάθος;

τὸν κρυπτόμενον νοῦν, ἐσθῆτα τὸ φαινόμενον ἄγραμμα.

Ibid. C 5. *Δυσχεράνοιεν*. Οἱ μὲν Ἀττικοὶ τὸ δυσχεράνω πρὸς αἰτιατικὴν συντάττουσι, νοῦν δὲ ὁ Πατήρ πρὸς δοτικὴν συντάξεν, ἀντὶ τοῦ. *Δυσχεράνω ἐπ'* αὐτῷ· περὶ αὐτῶν δὲ λέγει τῶν δηλουμένων, καὶ νοουμένων, καὶ τῶν αὐτῶν ἐμφράσεων.

Ibid. 11. *Τίς ἢ σύνεσις*. Διὰ πετρῶν τῷ βοθίῳ κεκαλυμμένων πρὸς λιμένα ἐπέγεσθαι. Πρὸβολοὶ δὲ καὶ ὕφαλοι, ἀφανῆ βράχῃ· οἷόν ἐστιν ὑπὸ τὴν ἄλα, τοῦτέστι τὴν θάλασσαν.

Col. 660 A 1. *Θεωρητικὸς τόπος*. Ἀντὶ τοῦ, δογματικὸς. Ἐν ἄλλοις δὲ τρόποις εὐρίσκεται.

Ibid. 2. *Τῶν ὑποθέσεων*. Ἀντὶ τοῦ, ἀρχῶν καὶ χρηπίδων καὶ θεμελιῶν· τὸ γὰρ φαινόμενον παρ' Ἑλλήσιν ὑπὲρ τὸ ἀλληγορούμενον καὶ νοούμενον β

Ibid 5. Αὐτοῦ. Τὰ παρ' Ἑλλήσιν οὐ συμβαίνουσιν ἀλλήλοις, ὡς πολλὰκις τὰ τῷ ἐν εἰρημίᾳ ἀνδρὶ, ἄλλω καὶ ἄλλω δοκεῖν εἰρησθαι, ἀλλὰ μὴ αὐτῷ.

Ibid. 12. *Πλάττειν αὐτοῦς*. Ἄρα ταῖς τοῦ Ἰσοκράτους παραινέσεσι χρώμενοι δυνήσονται σφὰς αὐτοῦς βελτίους ποιεῖν καλῶς; Μὴ τιμάτωσαν οὖν τοὺς θεοῦς. Ἐκεῖνοι γὰρ καὶ πρὸς ἀλλήλους στασιάζουσι, καὶ μᾶλλον ἄδικοι καὶ ἀκόλαστοι, ἢ δίκαιοι καὶ σώφρονες, ὥστε μισεῖν τοὺς θεοὺς ἄξιον τὸν γε σῶφρονα καὶ δίκαιον εἶναι βουλόμενον· μισεῖν δὲ καὶ τὸν Ἰσοκράτην αὐτὸν εὐλογον, καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτοῖς παρόμοιος, ὅτι πολλὰ καὶ ἀγαθὰ ἐπαίνεσαντες καὶ πονήσαντες, πονηροὺς θεοὺς τιμᾶν εἰσηγήσαντο.

Ibid. 14. *Ἄριστον ὁμόνοια*. Κατ' ἀπόφασιν ἀναγνωστῶν.

Ibid. B 4. *Τισι τοῦτο διδάξουσι*. Τὴν ὁμόνοιαν δηλονότι.

Ibid. 14. *Πρὸς τὴν κρείσσω*. Δῆλον ὅτι πρὸς τὴν ἀρετὴν λέγει.

Ibid. C 2. *Ἐνθα τὸ κακόν*. Ἐνθα φησὶν, ἐν τῷ χρῆσθαι τοῖς κακοῖς. Δῆλον ὅτι καὶ τὸ κακὸν εἶναι ἀνθρώπου, οὐ μόνον οὐκ ἄτιμον, ἀλλὰ καὶ τίμιον, ὡς θεῶν τινος προΐσταμένου τῆς κακίας ἐκείνης, ἥτοι τοῦ πάθους οὐ ἡ κακία, ἥτοι τὸ πάθος ἐστὶ τιμώμενον βωμοῖς καὶ θυσίαις. Οὕτως ὁρθῶς νοήσεις λαμβάνων τὴν αἰτιατικὴν ἀντὶ τῆς γενικῆς. Ὡσπερ τὸ ἐξόν καὶ παρόν, ἀντὶ τοῦ, ἐξόντος καὶ παρόντος λαμβάνομεν· οὕτω κἀνανταθὰ ἀντὶ τοῦ, θεῶν τινος προΐσταμένου, ληπτέον τὴν αἰτιατικὴν.

Ibid. 12. *Δεύτερον αὐτοῖς*. Δεύτερον εἶπεν, ἐπειδὴ πρότερον ἔταξεν. . . ὅπερ . . . ἔχειν οὐ δύνανται, τὴν ὁμόνοιαν.

Ibid. 13. *Τὴν πρώτην αἰτίαν*. Ἀντὶ τοῦ, τοὺς γονεῖς μετὰ θεῶν.

Col. 661 A 8. *Σακέλλιον*. Σακέλλιον Ῥωμαϊκὴ λέξις ἐστὶ, φυλακὴν τῶν χρημάτων σημαίνουσα, ὅθεν καὶ *σακελλάριον* καλοῦσι τὸν ταμίαν καὶ φύλακα τῶν χρημάτων.

Ibid. B 2. *Φρυξὶ μειρακίσκοις*. Μειρακίσκος εἶ-

accipies absconditum sensum, vestem vero scriptam litteram.

Per moleste latui sint. Attici eum accusativo δυσχεράνω verbum constituunt : nunc vero Pater cum dativo : quasi diceret, *δυσχεράνω, moleste fero* ob id : *περὶ αὐτῶν* dicit de iis quæ ostenduntur et quæ intelliguntur, et de eorum sensu.

Quæ prudentia est. Per petras sub undis latentes ad pontum properare. Saxa et scopuli, invisibilia brevia; quæ salo, id est mari subsunt.

Contemplativus locus. Pro dogmaticus. In aliis pro τόπος τρόπος invenitur.

Ab hypothesibus. Id a fundamentis, principiis. Quod enim apud Græcos ostenditur pulchrius est quam quod allegorice significatur atque intelligitur.

Ejusdem. Hæc Græca non eveniunt alia aliis, ita ut sapius uni viro dicta, alii et alii diei videantur, sed non huic.

Eos informare. Numquid Isocratis consiliis utentes se ipsos meliores pulchre facere poterunt? Ne colant igitur deos : isti enim inter se dissident, et magis injusti ac petulantes, quam iusti sapientesque : ita ut odisse deos deceret virum qui sapiens justusque esse vellet. Odisse autem Isocratem ipsum æquum est, et si quis alius illis fere similis, quod multa et bona eum laudavissent et laboravissent, pravos deos colere docuerunt.

Optima res concordia. Secundum apophasim legendum est.

Quibus hoc docebunt. Concordiam scilicet.

Ad meliorem. Nempe ad virtutem dicit.

Ubi vitiosum esse. Cum videlicet vitiiis utantur. Manifestum est malum esse hominem, non dedecori, sed honori esse, utpote a deorum aliquo perpetrata hæc vitia, sive vitiosas affectiones, ejus malitia vel affectiones aris atque sacrificiis ornantur. Sic recte intelliges, accusativum sumens pro genitivo : quemadmodum Græcæ ἐξόν et παρόν pro ἐξόντος et παρόντος sumimus; sic et nunc pro θεῶν τινὸς προΐσταμένου, *deorum aliquo quasi duce et antistite*, intelligendum est accusativum.

Secundo ipsis. Secundo divit, cum jam primam constituit . . . quod quidem . . . habere non possunt, nempe concordiam.

Primam causam. Id est parentes post divinum numen.

Σακέλλιον. Σακέλλιον Romana vox est, divitiarum custodiam indicans, unde et sacellarium vocant opum dispensatorem ac eustodem.

Phrygiis adolescentulis. Μειρακίσκος et μειρά-

κίον dicitur *adolescentulus*, quoniam μείον vel ἥττον *minus*, dicunt et loquuntur viris juvenes.

Λοιβαῖς. Pro σπονδαῖς, *libaminibus*. Dicitur ex λείβειν, id est, στάζειν, *stillare*, et σπένδειν, *libare*.

An vero hac. Postquam Græcorum mores enumeravit, omnesque ostendit non mediocri et qualibet insipientia et spurcitia plenos, nostros nunc, quasi summam et sermone brevi exponit, excelsos omnes et omni ex parte divinos palam demonstrans.

Malum existitisse. Non existitisse malum crimen nobis tantummodo, verum a malo parum abfuisse, idque solummodo cogitatione commisisse.

Perjurium. Quid dico, ait, quod perjurium Christianis maxime nefas, cum jusjurandum bonum nobis solis ipsum interdictum sit? Non enim modo turpium perpetraciones, sed et principia evellere vult sermo.

Immortale. Id est, per id quod rationale est.

Ne levissimis quidem. Sicut mulierem solummodo ad concupiscentiam oculos atque animum intendere.

Juxta leges. Juxta politicas scilicet, et juxta ipsam antiquam divinamque legem, cum quidem umbra et forma esset secundum Christum perfectionis. Non enim ait Moyses, Non tendes, neque in initio concupiscere vel occidere meditaberis; sed: *Non concupisces, Non machaberis, Non occides*¹⁵: ita ut hic non ab ineundo sed ab absolviendo consilio deterreat.

Obsecrent. Id est ad virtutem adhortentur.

Non in virtute proficere. Non decet Christianos, ait Pater, non in virtute proficere et augmentis preclariores fieri. Qui enim in uno bono semper et omnino inhaerent, pueris similes sunt qui hoc ludo ludere consueverant; nempe turbidem in levi aliquo loco ponentes, funiculo verberantes circumdant, ex quo fit ut uno et eodem semper moveantur mota, ideoque non quidquam proficiunt, sed eodem stant loco. — Alias pro *στρομβῶν* legitur *στρομβῶν*, cum accentu circumflexo. De iis regula est quod, si appellativa sint, producantur; si vero adjectiva, breviantur: *στρόμβος, στρομβός*. Attendendum est igitur quæ vocabulo sit acceptio. *Στροφαί, gyri*, igitur *στρόμβοι, trochi*, vocantur; quod vero vertitur *ἀκροπήγιον, turbo*.

In vitio ponimus. Attende quomodo dixerit vitium esse et in eodem statu haerere videri, et ad majus aliquid bonum non proficere. Vere enim ita sumus, juxta moralem nunc Christiani. Nostrum plerique, et secundum ipsam speculationem, sicut in iagine scriptus homo, qui habitum quidem hominis fert atque formam, motum vero non habet neque vim aliquam; qui appellatione quidem dignus habetur, ab actione vero amovetur. Tales nunc Christianorum plerique, quod lugendum est, cum et primus ego sim.

¹⁵ Exod. xv, 17, 14, 15.

ρηται καὶ μειράκιον, ἀπὸ τοῦ μείον καὶ ἥττον εἶρεῖν καὶ λέγειν τῶν ἀνδρῶν τὸν νέον.

Ibid. C 5. *Λοιβαῖς*. Ἐντὶ τοῦ, σπονδαῖς, Εἴρηται παρὰ τὸ λείβειν, καὶ στάζειν, καὶ σπένδειν.

Ibid. 6. *Πῶς ταῦτα*. Εἰπὼν τὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ δειξάς πάντα οὐ μείσης καὶ τῆς τυχεύσεως ἀλογίας καὶ βδελυρίας μεστὰ, τὰ ἡμέτερα λοιπὸν, ὡς ἂν ἐν κεφαλαίῳ καὶ βραχείῳ λόγῳ, διεξέρχεται, ὑψηλὰ πάντα καὶ πανταχοῦ θεῖα δημοσιεύων.

Ibid. 9. *Τὸ γενέσθαι κακόν*. Οὐ τὸ γενέσθαι κακὸν ἐγκλημα ἡμῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς κακίαν ὁρμηθεῖν καὶ μόνον τῇ διανοίᾳ συνθέσθαι.

Ibid. 14. *Ἐπίσκοποι δέ*. Τί λέγω, φησὶν, ὅτι βαρύνοντες Χριστιανούς ἐπίσκοπον ὀμῶσαι, ὅπουγε καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν μόνους ἡμῖν ἀπηγορευμένον ἐστίν; Οὐ γὰρ μόνον τὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρχὰς τῶν φαύλων ἐκκόπτειν ὁ λόγος ἐθέλει.

Col. 664 A 8. *Τῷ ἀθανάτῳ*. Ἐντὶ τοῦ, τῷ λογικῷ.

Ibid. 9. *Μηδὲ τῶν μικρῶν*. Ὅσον τὸ μόνον ἐμβλέψαι γυναίκα πρὸς τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ συνθέσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ.

Ibid. 12. *Νόμους*. Κατὰ τοὺς πολιτικοὺς δηλονότι· καὶ κατ' αὐτὸν δὲ τὸν παλαιὸν καὶ θεῖον νόμον, ἐπεὶ σκιὰ καὶ τύπος ἦν τῆς κατὰ Χριστὸν τελειότητος. Οὐ γὰρ ἔφη Μωϋσῆς· Οὐχ ὀρμησεις, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιχειρήσεις ἐπιθυμησαί, ἢ φρονεῖσθαι, ἀλλ', *Ὅχι ἐπιθυμίσεις τοῦδε, Ὅχι μοιχεύσεις, Ὅχι φρονεῖσεις*· ὥστε καὶ οὗτος οὐ τῆς ἀρχῆς, τοῦ δὲ τέλους ἐπικόπτει.

Ibid. B 5 *Παρακαλεῖν*. Ἐντὶ τοῦ, προτρέπειν εἰς ἀρετὴν.

Ibid. 12. *Μὴ προβαίνειν τῷ καλῷ*. Ἄτοπον, λέγει ὁ Πατὴρ, Χριστιανούς ὄντας, μὴ ἀναβαίνειν τῇ ἀρετῇ, καὶ λαμπροτέρους γίνεσθαι ταῖς ἐπιδόσεσιν. Οἱ γὰρ ἐν ἐνὶ καλῷ διὰ παντὸς στρεφόμενοι, παιδὸν εὐόκκισιν, οἱ παιδιὰν εἰθῶσαι ταύτην παιδεύειν· ἀκροπήγιον ἐπὶ τινος λεῖου χωρίου θέμενοι, καὶ τοῦτον ἱμάσι παίνοντες περιστρέφουσιν, ἐξ οὗ συμβαίνει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀεὶ κινεῖσθαι τὴν κίνησιν, οὐ προϊούσιν ἐπὶ τι ἄλλο, ἀλλὰ τὸ στάσιμον ἔχουσιν. Ἐν ἄλλῳ *στρομβῶν* περισπωμένως. Τὰ δὲ τοιαῦτα, φησὶν ὁ κανὼν, ὅτι, εἰ μὲν προσηγορικά εἶεν, βαρύνονται· εἰ δὲ ἐπίθετα, ὀξύνονται. *Στρόμβος· στρομβός*. Ἐπιστάτεον οὖν τῇ λέξει πῶς νοεῖται. Αἱ *στροφαί* οὖν καλοῦνται *στρόμβοι*, τὸ δὲ στρεφόμενον *ἀκροπήγιον*.

Ibid. 13. *Κακία δοκεῖ*. Ὅρα πῶς κακίαν εἶπεν εἶναι, καὶ δοκεῖν τὸ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ, καὶ μὴ προϊέναι ἐπὶ τι μείζον ὀγαθόν. Ἐπ' ἀληθείας δὲ οὕτως ἐσμὲν κατὰ τὸ ἥθικόν οἱ νῦν Χριστιανοί· οἱ πλείστοι δ' ἡμῶν, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ θεωρητικόν, ὡς ὁ ἐν εἰκότι γραπτὸς ἄνθρωπος, ὃς σχῆμα μὲν ἀνθρώπου φέρει καὶ τύπον, κίνησιν δ' οὐκ ἔχει οὐδ' ἐνέργειαν, ἀλλ' ἄξιούται μὲν τῆς κλήσεως, ἀλλοτριούται δὲ τῆς πράξεως. Τοιοῦτοι νῦν οἱ πλείους τῶν Χριστιανῶν, ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ἐπεὶ καὶ πρῶτος ἐγὼ

ANONYMI SCHOLIA

AD GREGORII ORATIONEM SECUNDAM CONTRA JULIANUM IMP.

Col. 663 A 5. *Σκοπόν*. Εἰς ὃν σκοπὸν οὐκ οἶδα, ἂ φησὶν, εἴ τις ἄλλος ἐπεχείρησεν εἰπεῖν. Ἄντι τοῦ, οὐκ οἶδα εἰ προλαθὼν ἄλλος τὴν ἀξίαν τοῦ τυράννου τελευτήν τῷ λόγῳ διεξήλθεν.

Ibid. 6. *Εἰρημένους προσθεῖναι*. Ποῖον τοῦτο; Τὸ προσθεῖναι τοῖς προτέροις λόγοις τὴν δικαίαν, ἐπὶ τῷ τυράννῳ, τοῦ Δεσπότης ψῆφον.

Ibid. 8. *Ἀνταλλαττεύεται*. Ἄντι τοῦ, σταθμίζεται καὶ ἐξετάζεται.

Ibid. 11. *Συμφερόν*. Ἀρειανῶν δηλονότι.

Ibid. 12. *Σωφρονίζειν*. Ἀναστρέλλειν.

Ibid. 15. *Ἐπίσταται μέτροις*. Ἐπληρόθυμ ἄχρι τούτου τὸ προϊμίον.

Ibid. B 5. *Ἀνοήτους μεταμέλειαις*. Εὐκότως. Ἐν τῷ πάσχειν ἀνάγκης ἐστίν, οὐ τρόπον γινώσκειν ἔχοντος ἢ μεταμέλειαν.

Ibid. 10. *Ἐκτραγοδήσειεν*. Ὅσα ἢ περὶ τοὺς θεοῦς οἴκους παρανομήσασιν, ἢ τὸ καὶ τὸ ποιήσασιν, τίς ἂν ἀξίως ἐκτραγοδήσειεν; Ἀπὸ κοινοῦ γὰρ τοῦτο δεῖ λαθεῖν.

Ibid. 15. *Νεανιευσμένοις*. Τὸ νεανιεύεσθαι ἐντεῦθεν εἴρηται, ὅτι νεανίσκοι κατὰ τὴν βίωμην ἰσχύοντες σεμνόνονται ταῦτη, καὶ πάνυ φιλοτιμοῦνται. Νεανιεύεσθαι γούν ἐστιν, ἤνικα τις δυνάμενος, φιλοτιμεῖται τῇ δυναστείᾳ καὶ σεμνόνεται.

Ibid. 17. *Ἐπερβήσομαι*. Τὸ κατὰ ἀποσιώπησιν ἐστὶ σχῆμα, ἐν ᾧ τελείως ἀποσιωπῶντες τὰ πράγματα, ἔμψασιν αὐτῶν μόνην παρέχομεν.

Col. 668 A 1. *Τὸ Ἡρεῖμα ἐνυβρίσας*. Καὶ ἐνυβρίξω τὸ πρᾶγμα καὶ ἐνυβρίξω τῷ πρᾶγματι.

Ibid. B 2. *Ἐπιθειάζων*. Ἄντι τοῦ, τὰ θεῖα λόγια, τὰ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις διαμαρτυρούμενος, οἷον τοὺς κούφοτάτους Ἰουδαίους παρορμῶν δῆθεν καὶ παρακαλῶν εἰς τὴν κἀπόδον καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήν· διαμαρτύρεται δῆθεν τὸν θεὸν αὐτῶν, καὶ τὰς ἐκείνου προρρήσεις, ὅτι δὴ μὴ κωλύει τὸν καιρὸν τῆς κἀπόδου ἐπιστάντα, ἀλλὰ καὶ συνεπιλαμβάνεσθαι ταύτης ἔτοιμος εἶη. Ἐπὶ τούτου τοῦ σημαινόμενου, καὶ παρὰ τῷ συγγραφεῖ, τὸ ἐπιθειάζειν εὐρέθη.

Ibid. C 5. *Ἐλάττω νομίζω*. Εἴ τι δῆποτε ἐποίησον, ἕκαστον ἕλαττον ἐνόμιζον ἢς ὤφειλον προθυμίας.

Ibid. 6. *Αἰλλαπος*. Αἰλλὰψ ὁ μετὰ συστροφῆς ἀνεμος· βρασιμὸς δὲ γῆς, εὐδῆλον ὅτι σεισμός.

Ibid. 9. *Βοήθειαν*. Ὁρμησαν δηλονότι, νομίζοντες ὑπὲρ αὐτῶν γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα. Ἄλλοι δὲ ἄλλως εἶχον καὶ γνώμης καὶ ὁρμῆς.

Ibid. 15. *Κατάπληξιν*. Θαυματουργοῖ τὸ θεῖον ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς δυοῖν ἕνεκα· ἓνα καὶ τοὺς ἀσε-

Scopum. Ad quem scopum haud scio, ait, an quisquam collimarit, id est, haud scio an alius quisquam prævius dignum tyranni exitium sermone exposuerit.

Quæ superius a nobis dicta sunt. Quenam hæc? Adjungere prioribus sermonibus justas in tyrannum pœnas a Domino decretas.

Compensatur. Id est, expenditur atque exquiritur.

Calamitatem. Arianorum videlicet.

Σωφρονίζειν, emendare, sapientem efficere. Pro ἀνατρέλλειν, reprimere.

Modo quem ipse perspectum habet. Hic desinit proœmium.

Et inutiles penitentias. Haud mirum. In patiendo necessitatis est, non modi cognitionem habente, vel penitentiam.

Pro dignitate narrare. Quæcumque vel ob flagitia circa sacras ædes admissa, vel ob hæc atque illa facinora, quis pro dignitate narrare atque exaggerare possit? In communi hoc accipiendum est.

Νεανιευσμένοις. Νεανιεύεσθαι, juvenari hinc dictum est, quod juvenes robore vigentes ilico superbiunt ac quodlibet audent. Juvenari igitur est, quando quis viribus pollens, robore suo ferociens atque superbiens est.

Præteribo. Præteritionis figura est, qua res absolute reticentes, earum tantummodo speciem exhibemus.

Τὸ Ἡρεῖμα ἐνυβρίσας. Spiritui contumeliam intulerat. Ἐνυβρίξω verbum cum accusativo et eum dativo dicitur.

Fatale esse affirmans. Id est divina verba, quæ apud Judæos venerationi sunt testatur, nempe levissimos Judæos nimirum incitans advoeansque ad reditum in patriam templique instaurationem. Attestatur videlicet ipsorum Deum, ejusque prædictiones, ne impedimento sit ipsi reditus tempus constituenti, sed et ad illud suscipiendum sit paratus. Hoc sensu et apud historicum ἐπιθειάζειν invenitur.

Inferiora ducerent. Quod si quid unquam facerent, minoris momenti ducebant quam cum tanto studio operam navabant.

Αἰλλαπος. Αἰλλὰψ est ventus enim turbine; βρασιμὸς vero telluris hiantis tremor.

Perculi propulsationem. Perrexerunt scilicet reputantans pro sibimetipsis factum esse prodigium. Alii alius erant sententiæ et impulsions.

Terrorem. Prodigium edit divinum Numen in his temporibus duas ob causas: ut et impiis terrore

periculosos ab impietate deterreret et pius religiosiores efficeret, hoc miraculo in fide confirmatus.

Nadab et Abiud. Quando πρὸς cum dativo occurrit, quod praeit dativum quoque accipere debet, ita ut sit ἢ τῷ περὶ τῷ Νάδαβ καὶ Ἀβιοὺδ θαύματι, *prodigium quod Nadab et Abiud acciderit*, pro ἐπ' αὐτοῖς θαύματα, *de iis prodigia*, praepositione hic pro alia usurpata. Noverunt atticissantes quoque περὶ αὐτῶ, *de eo*, vocem pro περὶ αὐτοῦ dicere.

Extremis corporis partibus truncatos. Sive manus, sive pedibus, sive naso, sive auribus. Animadvertas hanc verborum structuram : Ἰκρωτηρίαζεν αὐτὸν τοῦδε τοῦ μέλους, *Præcidit eum hoc membro.* Ἀκρωτηρίαζειν, *extrema abscidere est.*

Τὸ κομψόν. Τὸ κομψόν quatuor acceptiones habet : dicitur vel de scite ornata muliere aut adolescente, vel de splendido, vel de facili et sano, vel de eleganti et amabili. Venit ex vocabulo κόμπος, *jactantia.*

De caelestibus. Quae sursum sunt ac deorsum unius Domini creatoris sunt mancipia. Nil igitur mirum quod superna nostris miseriis commoveri novērunt.

Et civitates. Quas igitur civitates orbis terrarum hic dicit, quae et mari obrutae, et terrae motibus prostrate sunt?

Ἐν γειτόνων. Ἐν scribendum, non vero ἐκ. Duae enim sunt sermonis partes, pro ἐν τοῖς τῶν γειτόνων.

Multo tempore. Id est, multo tempore opus esse ad eas instaurandas.

Omnem textorii calculi elegantiam. Id est, textoriae artis. Calculi, ut opiuor, Musonii, vel quos in vestimentis ars scite exornavit.

Signo. Σύθημα proprie est signum a duce militibus datum, ut inter se alii alios in acie agnoscerent. Abusive autem σύθημα est quod quisquam ex proposito dicit vel facit. Venit ex συνθέσθαι *componere.*

Καὶ μνηθῆναι. Μνηθῆναι, *initiari cum accusativo et genitivo dicitur.*

Ad ipsum caput. Praecipuum et summum.

Humanissimum. Hoc per ironiam.

Υφίσσθαι. Υφίσσθαι est *succumbere et timere.* Hic aliquid proderet, quod facere possumus, in quo quidem refugere licet, sed cum nequitia cedentis et timentis proderet eorum aliquid quae vires non excedunt. Sic igitur cum tali nequitia recedere, timiditatis est; at cum ratione et consilio honeste refugere, cautionis ac prudentiae est, non autem timiditatis. In utraque igitur, in timiditate atque in cautione refugii potest; sed timiditatis est, si cum ea quam diximus nequitia refugimus; cautionis vero si cum prudenti consilio refugimus invenimus.

Οὗς τῆς ἀσεβείας στήσαιε καταπλαγέντας, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς εὐσεβεστέρους ἐργάσαίτο εἰς τὴν πίστιν τῶν γεγονότων βεβαιωθέντας.

Col. 669 A 6. *Nάδαβ καὶ Ἀβιοὺδ.* Ἐν ᾧ πρὸς δοτικὴν ἀπήντησε, δοτικὴν δεῖ λαβεῖν καὶ τὸ προηγούμενον, ἐν ᾧ ἢ, ἢ τῷ περὶ τῷ Νάδαβ καὶ Ἀβιοὺδ θαύματι, ἀντὶ τοῦ, ἐπ' αὐτοῖς θαύματα προθέσεως ἐνταῦθα, ἀντὶ τῆς προθέσεως λαμβανομένης. Ἰσασι δὲ οἱ Ἀττικίζοντες, καὶ τὴν περὶ αὐτῶ φωνὴν ἀντὶ τῆς περὶ αὐτοῦ λέγειν.

Ibid. 8. *Ἀκρωτηρίασαν.* Τυχὸν χειρῶν, ἢ ποδῶν, ἢ ῥινός, ἢ ὠτίων. Σημειῶσαι δὲ τὴν σύνταξιν ὅτι ἰκρωτηρίαζεν αὐτὸν τοῦδε τοῦ μέλους. Ἀκρωτηρίαζειν δὲ ἐστὶ, τὸ ἀποκόπτειν τὰ ἄκρα.

Ibid. B 10. *Τὸ κομψόν.* Τὸ κομψόν ἐπὶ τεσσάρων εἴρηται· ἐπὶ τοῦ κεκαλλωπισμένου γυναίου τυχὸν ἢ μαιρακίου, ἢ ἐπὶ τοῦ ὑπερηφάνου, ἢ ἐπὶ τοῦ βάρβου καὶ ὑγιούς, ἢ ἐπὶ τοῦ ἀστείου καὶ χαριέντος. Εἴρηται δὲ ὡς ἀπὸ τοῦ κόμπου.

Col. 672 A 1. *Ἐκ τῶν οὐρανίων.* Τὰ γὰρ ἄνω καὶ τὰ κάτω ἐνὸς Δεσπότης οὐρα τοῦ δημιουργήσαντος. Εἰκότως οὖν καὶ τὰ ἄνω τοῖς ἡμετέροις οἴδα συμπάσχειν.

Ibid. 4. *Ὅτι καὶ πόλεις.* Ποίας ἄρα πόλεις ἐκ τῆς οἰκουμένης ἐνταῦθα λέγει, αἱ καὶ πελάγεσιν ἐπεκλύσθησαν, καὶ σεισμοῖς κατηνέχθησαν;

Ibid. 11. *Ἐν γειτόνων.* Ἐν γειτόνων, διὰ τοῦ ν γραπτέον· δύο γὰρ εἰσι μέρη λόγου· ἀντὶ τοῦ, ἐν τοῖς τῶν γειτόνων.

Ibid. 13. *Πολλοῦ χρόνου.* Ἀντὶ τοῦ, χρειαν εἶναι πολλοῦ χρόνου εἰς τὸ ὀρθῶσαι αὐτάς.

Ibid. B 11. *Πάσης ἱστορικῆς.* Ἀντὶ τοῦ, ὑφαντικῆς. Ψηφίδος, ὡς οἶμαι, Μουσωνέως, ἢ ἄς καὶ ἐν τοῖς ἐσθῆμασι τέχνη ἐκαλλώπισε.

Ibid. 14. *Συνθήματος.* Ἐστὶ σύνθημα κυρίως τὸ σημεῖον τὸ παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῖς στρατιώταις διδόμενον, ὥστε ἀλλήλους κατὰ τὴν μάχην μὴ ἀγνοεῖν. Ἐστὶ δὲ καὶ καταχρηστικῶς σύνθημα, ὃ συνθέμενος λέγει ἢ πράττει. Παρὰ γὰρ τὸ συνθέσθαι εἴρηται.

Ibid. C 5. *Καὶ μνηθῆναι.* Τὸ μνηθῆναι· αἰτιατικῆ καὶ γενικῆ συντάσσεται.

Ibid. 11. *Κεφάλαιον.* Τὸ καίριον καὶ συνεικτικόν.

D Col. 675 A 3. *Φιλανθρωποσύνην.* Τοῦτο κατ' εἰρωνείαν.

Ibid. 12. *Υφίσσθαι.* Υφίσσθαι, ἐστὶ τὸ ὑποπίπτειν καὶ δεδιέναι. Κάντεσθὲν τι προδιδόναι ὡς ποιῆσαι δυνάμεθα, ἐν ᾧ ὑποχωρεῖν μὲν ἐστίν, ἀλλὰ μετὰ κακίας τῆς τοῦ ὑποπεπτωκότος καὶ δεδιότος προδιδόναι τι τῶν εἰς δύνανται. Τὸ οὕτως οὖν μετὰ τοιαύτης κακίας ὑποχωρεῖν, δειλίας ἐστὶ· τὸ δὲ μετὰ λογισμοῦ βουλομένου ὀρθῶς ὑποχωρεῖν, ἀσφαλείας ἐστίν, οὐ δειλίας. Ἐν ἐκατέρῳ μὲν οὖν, ἐν τε τῇ δειλίᾳ, ἐν τε τῇ ἀσφαλείᾳ ὑποχωρεῖν ἐστίν, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῆς δειλίας, μεθ' ἧς εἰρήκαμεν κακίας ὑποχωροῦμεν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσφαλείας ὑποχωροῦμεν μετὰ σώφρονος λογισμοῦ...τροῦν...αὐτοῦ...ἐγγεγρα...ἡμῶν...νον εὐρίσκουμεν.

Ibid. 15. Ὁθίζεσθαι. Ὁθίζω καὶ ὠθίζομαι τὸ ἄβῆμα· τὸ δὲ ἔνομα ὠθισμός.

Ibid. B 11. Ἀπερισκέπτως. Ἀθασανίστως.

Ibid. C 4. Οἱ δίκαις. Οἱ δίκαις ἔδοσαν ὀρχῆς ἀλογιστοῦ, καταλυθέντες ἐν Περσῶν ὄροις, ἐν ἀκμῇ τῆς εὐτυχίας, ἔν, ὅ φησιν ἡ τραγωῖδια, μὴ ὀνειδίζω τὴν τύχην. Οὕτως ὑπερβάντα σε δεῖ νοῆσαι.

Col. 676 A 2. Καλλιέρημα. Ἔστι τὸ τοῦς θύοντας, ἤτοι τοῦς θυομένους αἰσίων καὶ δεξιῶν ἐπιτυχῆν τῶν ἀπὸ τοῦ ἥπατος σημείων. Καλῶν οὖν ἐπιτυχῶν ὁ παραπλήξ ἐκείνος, ὡς ἦρτο, ὅ ἐστι καλλιέρημα, ἔλεγεν ὡς εἰ οὕτως ἐπ' αὐτῶν ἀποβαίη τῶν ἔργων, πάντας παραστήσω τοῦς Χριστιανούς καὶ θύσω τοῦς δαίμοσιν. Ἄλλως· Καλλιερῶ σημαίνει τὸ δεξιῶν ἐπιτυχεῖν σημείων ἐν τῇ θύειν ἀπὸ τοῦ ἥπατος. Ἐν τούτῳ γὰρ ἐφαίνετο τὸ ἀποθησόμενον ἢ χρηστὸν ἢ τούναντιον ἀναρθὸν, ὡς ἐνόμιζον οἱ ἄνθρωποι. Καλλιερῆν γοῦν ἔλεγεν, ἡνίκα τῶν ἱερῶν καλῶν καὶ αἰσίων ἐτύγγανον.

Ibid. 9. Ἀσσυρίων. Ἀντὶ τοῦ, διὰ μέσης τῶν Ἀσσυρίων βέων. Ὅσπερ γὰρ τὸ μὲν διαπλεῖν, τὸ ἐπὶ τοῦ μέσου πλεῖν· τὸ δὲ περιπλεῖν, τὸ κύκλῳ πλεῖν· τὸ δὲ παραπλεῖν, τὸ παρὰ τὴν γῆν· οὕτω κἀνταῦθα τὸ διαρβῆν, τὸ διὰ μέσου βεῖν· τὸ δὲ παραρβῆν, καὶ παραμείθεσθαι τὸ κατὰ μίαν τοῦ τόπου πλευρὰν βεῖν, τὸ δὲ περιρβῆν, τὸ πανταχῶθεν.

Ibid. 11. Ταύτην ἔλιων. Ἀντὶ τοῦ, τὴν Ἀσσυρίων λαθῶν καὶ δεινροτομήσας. Εἰκότως. Ταύτης γὰρ ἐστὶ πρῶτης κρατῆσαι, καὶ οὕτως ἐπιχειρῆσαι Πέρσας ἀνατολικωτέροις οὖσιν Ἀσσυρίων.

Ibid. B 1. Ἀμφοτέρα. Ὅτι καὶ ἦλθε ταχέως, καὶ Πέρσαι ἐκόντες ὑπεχώρουσιν εἰς τοῦμπροσθεν αὐτὸν ἐπαγόμενοι.

Ibid. 9. Ψάμμου ποδῶν ὑποσπασθείσης. Ὁ βαδίζων ἐπὶ ψάμμου, εἴ τις ἄφνω ταύτην ὑποσπάσειε λαθῶν, ἀνάγκη περὶν οὐ βαδίζει· καὶ ἄλλως δὲ, βρεχομένων αἰγιαλῶν τῶν ποδῶν ὑποσπᾶται ἢ ψάμμος.

Ibid. 14. Τέναγεςιν. Τέναγός ἐστιν ἰλὺς ἐπιπολάζοντος ὕδατος ὀλίγου, καὶ βοτάνης ἐπιφανομένης τῷ ὕδατι. Ἔλος δὲ, ἐστὶν ἰλὺς ὕδατος ἐπιχειρμένου πολλοῦ, καὶ βαθείας ὕλης, ἢ παπύρου, ἢ καλάμου ἐκφυομένης ἀεὶ τοῦ πηλοῦ, καὶ ὑπερανεστηκυίας τοῦ ὕδατος.

Ibid. Ὀχυρωτέραν. Ὀχυροῦται καὶ ἐχυροῦται. Ἐχυρωτέρα διὰ τοῦ ω· ἢ γὰρ β' συλλαβῆ συστέλλεται· καὶ τὴν μὲν κανόνα τῶν τε συγκριτικῶν καὶ τῶν ὑπερθετικῶν οὐκ ἀγνοοῦμεν, καθ' ὅν τὰ ταιαῦτα συστέλλεται τε καὶ ἐκτείνεται.

Ibid. C 5. Φυσική. Φυσικὴν ἀσφάλειαν τὸ τέναγος, χειροποίητον δὲ τὸ τεῖχος καὶ τὴν τάφρον καλεῖ.

Ibid. 7. Διεξιλάσαι. Ἴνα μὴ διὰ μέσου τῶν πόλεων ἐν τῷ ποταμῷ διεξιλάσων τὸ ναυτικὸν κινδυνεύσῃ, ἀπορβήξας τὴν ποταμὸν καὶ ἀποκόψας ἔτρεψεν.

Ibid. 8. Ἐξ ὑπερδεξιῶν. Ἀντὶ τοῦ, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων. Τὰ ὑψηλότερα γὰρ, φασὶν, ὑπερδέξια. Ὑψηλότερα δ' ἐπέκειτο τῷ Εὐφράτῃ τὰ δύο πόλεις, Κτησιφῶν καὶ Κοχῆ.

Ὁθίζεσθαι. Se obtrudere. Ὁθίζω et ὠθίζομαι verbum: nomen vero ὠθισμός, tumultus.

Inconsulte. Inconsiderate, imprudenter.

Panas. Qui impetus inconsulti panas dederunt, easi in Persarum finibus in medio felicitatis cursu, ne, quemadmodum ait tragicus, fortunas exprobre. Sic transposita haec intelligas.

Votiva victima. Nempe cum vel sacrificantes vel sacrificati fausta et prospera ex jecore signa sortiantur. Fausta igitur naetus insipiens iste, ut opinabatur, quod significat καλλιερῆσας, dicebat se, si omnia res confirmavisset, Christianos omnes subiecturum atque mactaturum demonibus. Aliter. Καλλιερῶ significat fausta nancisci signa ex jecore in sacrificando. In jecore enim apparebant res futurae, sive optimae, sive contra adversae, ut existimabant insipientes isti. Καλλιερῆν igitur dicebant, cum fausta et prospera omnia consequerentur.

Assyriae. Id est, per mediam Assyriorum regionem fluens. Sicut διαπλεῖν, transnavigare, per medium navigare est; περιπλεῖν, circumnavigare, in circulo navigare; παραπλεῖν, secus navigare, terram navi radere; ita nunc et διαρβῆν, interfluere, per medium fluere est; παραρβῆν et παραμείθεσθαι seens unum loci latus fluere, et περιρβῆν, circumfluere, omni ex parte fluere.

Cepisset. Nempe capta vastataque Assyriorum regione. Haud mirum. Hac enim potiri necesse erat, priusquam Persas, magis ad orientem versos quam Assyrios, aggredederetur.

Utrum enim dicitur. Nempe quod celeriter venit, et Persae consulto cedentes ad ulterius procedendum eum allexerunt.

Arena pedibus subtracta. Qui ambulat super arenam, ea subito subtracta, ex necessitate lapsus non ambulat. Aliter, madente littore pedibus arena subtrahitur.

Tέναγεςιν. Τέναγος vadum est quod parum aquae stagnantis herbaeque aquis supereffluentes efficiunt. Ἔλος vero vadum multis aquis repletum silvaeque profunda, vel papyro vel arundine de caeno coortis, et sub unda latentibus.

Ὀχυρωτέραν, firmiorem. Ὀχυροῦται et ἐχυροῦται munitur; ἐχυρωτέρα, munitior, propter ω, syllaba enim secunda contrahitur. Regulam quidem comparativorum et superlativorum non ignoramus, juxta quam haec contrahuntur, vel producentur.

Natura. Naturale praesidium paludem, manufactum moenia et fossam vocat.

Procedere. Ne per flumen navalibus copiis in mediam urbem penetrantibus periclitaretur, disruptum atque interseissum amnem avertit.

Ἐξ ὑπερδεξιῶν, e loco superiori. Id est, ex excelioribus: exeelsiora enim, aiunt, superiora. Excelsiora vero Euphrati supereminabant oppida duo, Ctesiphon et Coche.

A tergo. A tergo relinquit Ctesiphontem Cochennique: eas expugnare impossibile erat. Transit eam a tergo relinquens.

Perfossam. Erat prior, ait, fossa, quam instauravit iterumque effodit Julianus.

A fronte. Persicæ copie a fronte et adversa acie stare et cum illo dimicare minime convenire statuebant.

Παρείκοι, ubi facultas daretur. Παρείκοι, pro cedere homini vel cuivis alii, et in præcipiti atque abrupto loco quodlibet excipere. Sic quoque apud historicos. Aliter: pro ubi tumuli et locorum angustie eis occurrerent.

Via transitibus. Δίοδος est per medios tumulos via, cui exitus in partem adversam; exitum vero non habens vocatur εἴσοδος.

Erga Romanos optime affectus. Nempe quod in offensionem venerat. Sic equidem ut modo dixi Babylonia Darii temporibus per audax Zopyri facinus capta est. Sic quoque Cyri temporibus: Magnam fossam prope Euphratem Cyrus cum fecisset, eoque flumen avertisset, atque ita sicca in mediam urbem via parata (interfluit enim Babylonem Euphrates), per hanc ingressus urbem ita potitus est.

Οὔτως ἐπίμαχον. Ἐπίμαχον, id est pugnae expositum. Venter igitur, cui affatum cibaria, parataque ex cibis salus, debellatu facilem pertinacemque exercitum efficit. Namque cibos in promptu habens, non sui compos est, sed comedere satagit.

Risus insuper accedebat. Cur insuper accedebat risus? Quia fere se ipsum pessumdederat Julianus, cihariis igne delictis.

Ὠσαι, adegisse. Ὠῆσαι: verbum est, sublataque media syllaba dicunt Ὠσαι. Hic ut liquido patet, supple gladium.

Viscerum exsolcit. Humanorum viscerum scilicet. Maectatis enim ab eo nullis ante bellum Christianis, et visceribus inspectis, vates enim in bello victurum prædixerant; crediditque insipiens. Hic ergo prave creditorum a Juliana humanorum scilicet viscerum.

Qui post illum renanciatus fuerat. Jovinianus accepit imperium post impiissimum Julianum: Persis post victoriam pacis condiciones imponentibus, ex necessitate, pro exercitus salute, urbem Nisibim tunc Romanam tradidit.

Milites fracti. Quomodo, ait, non erat potens? Quod exercitus manibus ac spe fracti debilitatique erant.

Hoc in more positum. Isocrates in *Evagora* de illis dicit, quod id primum curabant ut corporum suarum domini fierent.

(70) Melius ser. eodd. Paris. Ἰουλιανός.

Ibid. 9. Κατόπιν ἑαυτοῦ. Κατόπιν ἑαυτοῦ ποιεῖται τὴν Κτησιφώντα καὶ τὴν Κωχὴν. Ἀδύνατον γὰρ αὐτὰς εἶναι· παρῆλθεν αὐτὰς ἑάσας ὀπίσω.

Ibid. 15. Ἐκ διώρυγος. Ἦν καὶ προτέρα, φησὶν, ἡ διώρυξ, ἐπεσκευάσθη δ' αὐτὴν καὶ ἐπόρουξεν Ἰουλιανός.

Col. 677 A 5. Κατὰ μετώπου. Περσικὴ δύναμις οὐκ ᾔφθρη δεῖν ἀντιπύρρος καὶ ἀντιπρόσωπος σταθεῖσα μάχεσθαι.

Ibid. 6. Παρείκοι. Τὸ παρείκοι, ἀντὶ τοῦ, τὸ ὑποχωροῦν τῷ ἀνθρώπῳ ἢ καὶ ἄλλῳ ζῳῳ, καὶ ὑποδεδιχόμενον ἐν κρημνῷ τυχόν, ἢ δυσχερεῖα· οὕτω καὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἄλλως, ἀντὶ τοῦ, εὐθα ἂν οἱ λόφοι, καὶ τὰ στενὰ ὑποδέχρητο αὐτούς.

Ibid. 7. Τῆς διόδου. Δίοδος, ἐστὶν ἡ διὰ μέτου ὁδὸς τινῶν ὁδῶν, ἐξ ὁδῶν ἔχουσα εἰς τὸ καταντικρὺ· ἡ δὲ ἐξ ὁδῶν οὐκ ἔχουσα, εἴσοδος.

Ibid. B 5. Εὐρούς δὲ τοῖς Ῥωμαίων. Διὰ τὸ προσκεκροῦνται δῆλον ὅτι. Οὕτω μὲν, ὡς ἀρτίως εἶπον, ἡ Βαβυλῶν ἐπὶ Δαρείου, διὰ τῆς τοῦ Ζωπύρου τόλμης ἑάλω. Ἐπὶ δὲ τοῦ Κύρου οὕτω· Μέγα ὄρυγμα παρὰ τὸν Εὐφράτην ὁ Κύρος ποιήσας, καὶ τὸν ποταμὸν ἐκεῖ παρατρέψας, καὶ ταύτην τὸν μεταξὺ τῆς πόλεως πόρον ξηράνας (διαβρέει γὰρ τὴν Βαβυλῶνα ὁ Εὐφράτης), οἱ ἐκείνου εἰσελθόντων, οὕτως εἶλε τὴν πόλιν.

Ibid. 11. Οὕτως ἐπίμαχον. Ἀντὶ τοῦ, εὐχερὲς εἰς τὸ πολεμεῖσθαι. Ἢ γαστήρ οὖν εὐποροῦσα τροφὰς ἔχειν, καὶ τὸ ἔτοιμον ἔχειν τὴν ἐκ τῆς τροφῆς σωτηρίαν, εὐχερῆ πρὸς τὸ πολεμεῖσθαι ποιεῖ τὸν στρατὸν, καὶ φιλονεικῶν δέ. Εὐπορῶν γὰρ τροφῶν οὐκ ἐγκρατεύεται, ἀλλὰ φιλονεικεῖ φαγεῖν.

Ibid. C 12. Προσῆν ὁ γέλιος. Διὰ τί προσῆν ὁ γέλιος; Ἐπειδὴ σχεδὸν ἑαυτὸν διεσχρήσατο Ἰουλιανός ἐμπρήσας τὸν σῖτον.

Col. 680 B 4. Ὠσαι. Ὠῆσαι, ἐστὶ ῥῆμα, καὶ τὴν μέσσην συλλαβὴν ὑπερόντες λέγουσιν Ὠσαι· ὄηλον δὲ ἐστὶν, ὅτι ξίφος, ὅπερ νοήσεις ἐξῶθεν.

Ibid. 10. Σπλάγγων ἀπαιτεῖται. Ἀνθρωπίνων σπλάγγων δηλονότι. Θυσμένων γὰρ αὐτῶ πολλῶν πρὸ τοῦ πολέμου Χριστιανῶν, καὶ ἡπατοσκοπίης ἐνταῦθα γινομένης, προσέλεγον οἱ μάντις ἐκ ταύτης, ὅτι δὲ νικήσει τὸν πόλεμον· καὶ ὁ μάταιος ἐπίστευσε.

D Πιστευθέντων οὖν παρὰ Ἰουλιανοῦ κακῶς τῶν ἀνθρωπίνων δηλονότι σπλάγγων.

Col. 681 B 12. Ὁ μετ' ἐκεῖνον ἀναβῆθεις. Ἰουδιανός (70) δεξιάμενος τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν ἀσεβέστατον Ἰουλιανόν, ὅς συμβᾶσι τοῖς Πέρσαις μετὰ τὴν νίκην, τὸ νῦν καλούμενον Νήστιμον Ῥωμαίων ὄν, ἀναγκαίως ὑπὲρ τῆς τοῦ στρατοῦ σωτηρίας Πέρσαις παρέδωκεν.

Ibid. C 5. Τοῦ στρατοῦ παρεικότος. Πῶς, φησὶν, οὐ δυνατὸς ἦν; τοῦ στρατοῦ παρειμένου καὶ παραλελυμένου, καὶ κατὰ τὰς χεῖρας, καὶ κατὰ τὰς ἐπιτάδας.

Ibid. 8. Καὶ γὰρ νόμος. Ἰσοκράτης ἐν τῷ *Ἐθαγόρῳ* περὶ αὐτῶν λέγει, ὡς ἤκουοντο τῷ κύριον τῶν σωμάτων γενέσθαι.

Ibid. 9. Δελσαντες άλλο. Καὶ ἄλλο τι φοβηθέν- A
τες, φησί. Πείθον; Μὴ ἀπογόνοντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν
ἐλευθῶν σωτηρίαν ἀνδρωῖσονται πλέον, καὶ τῶν
ἐχθρῶν κρατήσουσι. Μία γὰρ τοῖς ἡττηθεῖσι σωτηρία,
τὸ μὴ προσδοκῆσαι σωτηρίαν (71) ἄλλ' οὕτως οὕτως
ἐπιπσεῖν τοῖς κεντρακχίδαι ὡς τεθνηξομένοις. Καὶ
τοῦτό τινός ἐστιν ἐνθύμημα τῶν παρὰ Ῥωμαίων
ἀρχαίων.

Ibid. 12. Πυρφόροι. Πυρφόρους φησί τοὺς ἱερέας
τοὺς τὸ ἐπιθώμιον παρὰνάπτοντας. Ἐν τοῖς γούν
πολέμοις εἰώθησι τῶν ἱερῶν οἱ νεκρικότες φεῖδε-
σθαι. Ἐπὶ δὲ τῶν παντελῶς ἡττημένων καὶ συμπα-
τηθέντων ἐν τῷ πολέμῳ, εἰώθησιν, ὑπερβολῇ χρώμε-
νοι, οὕτω λέγειν· Οὕτως ἀπόλωντο, ὥστε οὐδὲ πυρ-
φόρος, ταυτὴν δὲ εἰπεῖν, ἱερεὺς, ὑπελεῖσθη τῷ
στρατῷ.

Ibid. 15. Προλαβεῖν εὐημερίας. Καὶ τὸ βραχύ
τι κατὰ τὸν πόλεμον εὐημερῆσαι, ἱκανόν ἐστιν ὑπο-
θέσθαι· καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐλπὶδα μαχίστην.

Col. 684 A 7. Ὁν. Συνθηκῶν ὀηλονότι.

Ibid. Ἐκεῖνον. Ἰουλιανόν.

Ibid. Τοῦτον. Τὸν διαδεξάμενον ὀηλονότι.

Ibid. C 4. Ὁμώνιγτον ἐκεῖναις. Τὴν Κωνσταν-
τίνου πόλιν φησὶν ὀμώνιμον ἐκεῖναις Κωνσταντίνῳ
καὶ Κωνσταντίνῳ.

Ibid. 7. Γέρας. Τὴν ἀκουσμένην φησί φωνήν.

Col. 685 B 5. Τάξιον ἐνόπλιον. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἔνο-
πλος, ἡ δὲ πρᾶξις ἐνόπλιος, οἷον ὕρχησις ἐνόπλιος,
τάξις ἐνόπλιος.

Ibid. 6. Καὶ γεννάδας. Τί δεῖ λέγειν τὸ καὶ τὸ;
ἀλλ' Ἰουλιανὸς αὐτὸς, ὃ ἄρτι τυραννήσας μᾶλλον, ἢ
βασιλεύσας, ἀπαντήσας καὶ αὐτὸς πρόεπεμπε.

Ibid. 10. Χάριον. Βασιλικὴν τιμὴν τῷ κατοχομένῳ
διδούς, βασιλικὴν ἀντελάμβανε μετὰ τῆς ἀλουργίδος
τὸ σῶμα παρὰπέμπων.

Col. 688 A 4. Δημοσίαις. Βλασφημοῖσαι αὐτὸν
καὶ καταρωμένας αὐτῷ. Καὶ μάλιστα οἱ Ἀντιοχεῖς
πολλὰ εἰς αὐτὸν ἀπέσχωπον.

Ibid. 5. Βωμολόχοις. Βωμολόχους λέγομεν τοὺς
εὐτελεῖς καὶ πένυχτας· τουτέστι, τοὺς περὶ τὸν βω-
μὸν λογιῶντας καὶ προσκαθεζομένους αὐτῷ, ἵνα τις
εὐποιήσῃ αὐτοῖς διδούς τι πρὸς τὴν ἀναγκαίαν τρο-
φῆν. Βωμολόχοι δὲ καὶ οἱ ἕρνηθες οἱ τὸν βωμὸν πε-
ριῖπτάμενοι, καὶ τι κρέας ἀπὸ τῶν ἐντόμων ἀρπά-
ζοντες, οἷον κόρακες, ἰκτίνες, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν
ἄρνέων. Ἡ λέξις οὖν ἐπὶ τῶν εὐτελῶν λέγεται.

Ibid. Μῖμοι γελιοῶν. Προηγούοντο, φησί, τοῦ λει-
ψάνου τοῦ δυσσεβοῦς Ἰουλιανοῦ οἱ ἀπὸ τοῦ θεάτρου
αὐληταί, καὶ ὀρχησταί, ὡσπερ ἦν ἄξιον. Ἐπομ-
πέθετο τοῖσιν καταλούμενος καὶ κατορχούμενος καὶ
διὰ τὴν ἄρνησιν τῆς πίστεως καὶ διὰ τὴν ἡτταν τοῦ
πολέμου.

Ibid. 15. Τάφος ἐξάριστος. Τὸ ἄγος πάντοτε ἐπὶ
κακοῦ λαμβάνεται τοῦ μύστου· ἀγιστεῖαν δὲ καὶ
ἀγιστεῦειν, ἐπὶ τοῦ καθαροῦ καὶ ἀγίου. Ἀγιστεῦει
ἀντὶ τοῦ, καθαρεύει.

Ibid. B 6. Δυσὶ καὶ τρισι. Οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι μεῖζον

Aut aliud metuentes. Et aliud quiddam timentes,
ait. Quid? Ne desperantes Romani de propria sa-
lute, magis accenderentur hostesque debellarent.
— Una salus victis, nullam sperare salutem.
— Atque sic in victores irruerent ut morituri.
Hæc quidem veterum Romanorum sententia est.

Ignifer. Igniferos vocat sacerdotes sacrum ignem
ad altare ferentes. In bellis enim sacerdotibus vi-
ctores parcere solent. De penitus bello fractis pro-
fligatisque mos est hyperbolice dicere: adeo deleti
sunt, ut ne ignifer quidem, id est sacerdos, exer-
citu superfuert.

Felix enim successus. Levissimus enim in bello
successus satis est ut letam futuri spem conciliet.

Quarum. Conditionum scilicet.

Absoluto illo. Juliano.

Hunc. Successorem videlicet.

Illis cognominem. Constantini urbem ait cogno-
minem illis, Constantino scilicet et Constantio.

Proæminum. Exauditam vocem ait.

Τάξιον ἐνόπλιον (aciem armis instructam). Di-
citur vir ἔνοπλος armatus, res ἐνόπλιος, armata, ut
saltatio armata, acies armata.

Audax. Quid hoc atque illud dicere opus est? At
Julianus ipse, recens tyrannus potius quam rex,
occurrens procedebat.

Gratiam. Regalem honorem defuncto tribuens,
regalem vicissim accipiebat, eum purpura corpus
deducens.

Publicis. Maledictis lacessentibus eum, ac diris
devoentibus. Et praesertim Antiochei multa in
eum opprobria conjiciebant.

Βωμολόχοις, scurrilibus. Βωμολόχους vocamus
sordidos atque inopes, id est, in aris insidiantes,
ac prope sedentes, ut iis quilibet beneficeret, quæ
opus essent ad victum largiens. Βωμολόχοι quoque
aves aram circumvolitantes, atque aliquid carnis e
victimis arripientes, ut corvi, milvii, avesque hujus
generis. Textus hic abjectos homines designat.

Mimi et histriones. Præibant, ait, impii Juliani
reliquias e theatro tibicines et saltatores, ut æquum
erat. Efferebatur igitur maledictus inter tibias et
saltationes, et propter fidei objectionem et propter
belli eladem.

Tumulus impurus et execrandus. Ἄγος ubique de
re impura atque execranda intelligitur; ἀγιστεῖαν
vero et ἀγιστεῦειν de re pura et sancta. Ἀγιστεῦει
pro καθαρεύει, purum efficit.

Duobus aut tribus. Non alioqui nescius quod

(71) Virgillii versus ad verbum:

Una salus victis nullam sperare salutem.

majora fecisset administratione mala, nisi celeriter eum Deus sustulisset. Habebat enim circum se nonnullos pari impietate ac nequitia, qui breviter imperium vastavissent, nisi rerum facies hac peste mox liberata esset.

Ἀμπώτιδας. Ἀμπωτις, ut jam dictum est, contraria est maris aestui. Hæc motus sunt maris angustii, coarctatique vel insulis vel angulis. Ἀμπωτις est, cum fit reciprocatio atque absorptio undarum in aliquos subjacentis terræ abyssos ingruentium atque paulo post rursus exorientium. Dicitur ergo ἄμπωτις aqua suffugiente, et βραχία rursum erumpente: quod fit sæpius unoquoque die, præsertim cum spirat ventus. Hæc patitur circum Græciam Euripus, qui sic vocatur ex εὐτρέπασθαι, *facile converti*, quippe qui facile mutatur atque convertitur.

Elysiis Campis. Quemadmodum Christiana doctrina paradysum quemdam esse affirmat, sic et Græci regionem quamdam esse fingunt, quam Beatorum insulas vocant; nominantque Elysium campum, quod hic veniunt, ἐλευσσεσθαι, qui recte vixerunt. Rhadamanthus, filius Jovis, Inferorum iudex, eos qui peccaverunt ad Cocytum et Phlegæontem mittit; bonos vero in Beatorum insulas.

Sodalis. Plato, aliique omnes philosophi, eos qui sincero animo philosophiæ operam dabant, sodales vocabant, velut amicos. Julianus autem quasi philosophatus, non regno superbit, sed imitabatur nimirum Platonem et philosophos, sodales omnes vocans. Atque frequens illud nomen in ejus conversationibus. — *Propino* autem hoc est: omnes antiqui reges, cum solemnia sacra celebrarent, phialas aureas aut argenteas mista potione plenas a pincernis accipiebant, ac postea parum quiddam ex poculo exsorbentes, tunc illi quem honore præsequi volebant, tradebant: quod erat multæ amicitiae symbolum, et *propinare* vocabatur. Diesque ille *φιλοτησία*. — Denique λαρυγγίζειν imitatio quedam vocis est, cum quis suis sermonibus delectatus, quodammodo obturat premitque vocem.

Defluere, pro cadere, marcere: metaphora e floribus sumpta.

Comessionibus. Comessari est eum ebrietate turpiter canere. Nomen est κώμος, *comessatio*.

Cingamus. Rosis scilicet, aut liliis, aut myrrhis, aut loto, aut lauro.

Tibicinum cantu. Συναυλία est eum duo vel plures tibicines simul vel simile vel diversum canunt: alter calamo, alter cornu, alter ære sonat. Vocamus quoque *συναυλίαν*, si quis eant ad citharæ simul ac tibiæ sonum.

Novæ lunæ festum. Neomenias Græci proprie *hieromenias* vocabant, et abusive festum.

ἂν εἰργάσατο τῇ πολιτείᾳ κακὰ, εἰ μὴ ταχέως ὁ θεὸς αὐτὸν ἐξέκοψεν. Εἶχε γὰρ περὶ αὐτὸν τοιοῦτους τινὰς ἀσεβεῖς καὶ ἀθέους, οἱ ταχέως ἂν τὴν πολιτείαν ἐδῆψαν, εἰ μὴ τὰ πράγματα ταχέως ἔλαθε τῶν λυπούτων ἀπαλλαγῆν.

Ibid. C 6. Ἀμπώτιδας. Ἀμπωτις, ὡς ἤδη εἰρηται, ἐναντία ἐστὶ τῇ ροῇ. Ταῦτα δὲ πάθη ἐστὶ θαλάττης στενῆς περικλειομένης ἢ ὑπὸ νήσων, ἢ ὑπὸ γωνιῶν. Ἀμπωτις δὲ ἐστίν, ὅταν εἰ ἀνάπτωτις καὶ ἀναβρόφῃσις ὑποσταλλομένου τοῦ ὕδατος εἰς μυχοὺς τινὰς τῆς ὑποκειμένης γῆς, καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ἐκφυτοῦντος. Τὸ μὲν οὖν ὑποσταλῆναι λέγεται ἄμπωτις, τὸ δὲ πάλιν ἐκρυῖσθαι λέγεται βραχία. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι πολλάκις τῆς ἡμέρας, καὶ μάλιστα ἐν πνέθῃ ἀνεμος. Πάτρις δὲ τοῦτο ὁ περὶ τὴν Ἑλλάδα Εὐριπος, ὃς καὶ εἰρηται ἀπὸ τοῦ εὐτρέπασθαι, οἰνεὲς εὐτρεπτος καὶ εὐχερῶς πίπτων.

Ibid. 11. Ἱλιόσιον. Ὡςπερ ὁ Χριστιανικὸς λόγος ὑπογράφει τινὰ παραδεισον, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνας ὑπογράφουσι τι χωρίον, ὃ καλοῦσι Μακάρων νήσους. Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Ἱλιόσιον πεδῖον, παρὰ τὸ ἐλευσσεσθαι ἐκεῖσε τοὺς καλῶς βεβιωκότας. Ὁ δὲ Ῥαδάμανθος, υἱὸς τοῦ Διὸς, δικαστὴς ἐν ἄδου, τοὺς μὲν ἀμαρτάνοντας παρὰ τὸν Κωκυτὸν καὶ τὸν Πυριφλεγέθοντα πέμπει, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς εἰς τὰς Μακάρων νήσους.

Col. 689 A 10. Ἐταίρει. Ὁ Πλάτων καὶ οἱ φιλοσοφοὶ τοὺς γνησίους ἑραστὰς τῶν λόγων ἐταίρους καλοῦσιν, οἰνεὲς φίλους· ὃ δὲ Ἰουλιανὸς ὡς φιλοσοφῆσας, οὐκ ἀπαυθαδίξεσθαι τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' ἐμμελετῆσθαι Πλάτωνα καὶ τοὺς φιλοσόφους, ἐταίρους πάντας καλῶν· καὶ πολὺ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτοῦ· τὸ δὲ προπίνω, τοῦτό ἐστι· Πάντες οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς ἐπιτελοῦντες πίνοντῃ ἑορτήν, ἐν χρυσαῖς φιάλαις ἢ ἀργυραῖς κίρνονομεναις, ἐδέχοντο μὲν παρὰ τοῦ οἰνοχόου αὐτοί, ἀπίνοντο δὲ μικρὸν ἐκ τῆς κύλικος, καὶ τότε παρεῖχον ἢ ἂν ἐβούλοντο, χαριζόμενοι τὴν κύλικα. Τοῦτο δὲ ἦν σύμβολον φιλίας πολλῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ἐκαλεῖτο προπίνειν· ἢ δὲ ἡμέρα, φιλοτησία. Τὸ δὲ λαρυγγίζειν, μίμησις ἐστὶ φωνῆς, ὅταν τις τερπόμενος οἷς λέγει, ἐπί—ησι—πως τῇ φωνῇ, καὶ στενοῖ αὐτῆν.

Col. 708 C 4. Ὑποβρεῖ. Ἀντὶ τοῦ, πίπτει καὶ μαραινεται. Εἴρηται γὰρ ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀνθῶν.

Ibid. 11. Κώμοις. Κωμάζειν, ἐστὶ μετὰ μέθης αἰσχρῶς ἄδειν. Κώμος δὲ τὸ ὄνομα.

Ibid. 12. Στέψομεν. Ῥέοις τυχόν, ἢ κρίνοις, ἢ μύρβρῖναις, ἢ λωτῶ, ἢ ὄψωνι.

Col. 709 A 4. Συναυλίαις. Συναυλία ἐστὶν ἡνίκα δύο ἢ καὶ πλείους ἀλλήτετα συναυλοῦσιν ἅμα, εἴτε ὅμοιον, εἴτε διάφορον· ὁ μὲν καλάμῳ, ὁ δὲ κέρατι, ὁ δὲ τῷ χαλκῷ ἐναυλεῖ. Λέγομεν δὲ συναυλίαν, καὶ κιθάρας ἅμα συγκρουομένης αὐτῶ καὶ συμφεγγομένης.

Ibid. 2. Ἱερομηρίας. Τὰς νομηρίας οἱ Ἕλληνας Ἱερομηρίας ἐκάλουν κυρίως· καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὴν ἑορτήν.

Ibid. 12. *Ti καὶ μῦρον.* Τὸν Χριστὸν, μῦρον γὰρ Ἀ
ἐκκενωθὲν τὸ ἄνομα αὐτοῦ.

Ibid. 15. *Ἐἴθε μοι.* Κάμοι γένοιτο, ὅψε γούν καὶ
μόγεις, διὰ τῶν σῶν εὐχῶν, ἄγιε Πάτερ, ἐπειδὴ πάντα
δυνατὰ τῷ Θεῷ.

Ibid. B 11. *Καὶ πομπεῖεν.* Πομπεῦσιν καὶ ἐπὶ
καλοῦ λέγεται· καὶ ἐπὶ κακοῦ· ἐπὶ καλοῦ μὲν, ἤνικα
τῆς ἑορτῆς οὕτως προΐόντες ἐπ' ἀγορᾶς βαδίζωμεν,
εἰς τιμὴν κεκοσμημένοι τῆς πανηγύρεως· ἐπὶ κακοῦ
δὲ, ὡς ὅταν ἐν τῇ πομπῇ τῷ Διονύσῳ οἱ Ἕλληγες ἐφ'
ἀμαξίων προΐόντες ἀλλήλους ἔλεγον κακῶς, καὶ πρὸς
τὸ μὴ αἰσχυνθῆναι, προσωπεῖα, λέγοντες, ἐφόρουσιν
οἱ πλείστοι. Ἐντεῦθεν καὶ πομπεῦσιν λέγομεν, τοὺς
φαλλόν τι δράσαντας, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς μεθ'
ὑβρεως ἀγομένους.

Ibid. C 1. *Λυγισμάτων.* Λύγισμα, ἐστὶ θηλυδριώ-
δης μετὰ τοῦ ἀκκίζεσθαι καὶ θρύπτεσθαι γινωμένη
σῶν ἀσέμων ὀμιλία· καὶ λυγίζεσθαι μὲν ἐστὶ, τὸ
τεχνικῶς ὀργεῖσθαι καὶ θρύπτεσθαι, ἥτοι τοῖς μέ-
λεσι καὶ τῇ φωνῇ κατακλόμενον ἀκκίζεσθαι· θρύ-
πτεσθαι δὲ ἐστὶ, τὸ ἄνευ φωνῆς καὶ τέχνης ἀκκίζε-
σθαι τε καὶ κατακλᾶσθαι τοῖς τοῦ σώματος μέ-
λεσιν. Εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ λύγος. Λύγος δὲ λέγεται
παροξυτόνως τὸ ἱμαντώδες φυτόν. Οὐ γούν λυγίζων
στρέφεται, καθὰ καὶ τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, ἀκκίζόμενος
καὶ θρυπτόμενος· εὐδῆλον δὲ, ὡς ὀξυτόμενον τὸ λυγὸς
ἄνομα, σημαίνει ποιητικῶς τὸν ὄλεθρον. Λύγος δὲ
εἴρηται καὶ παθητικῇ φωνῇ· λυγίζεται, ἀντὶ τοῦ
στρέφεται αἰσχροῦς καὶ ὀργηστικῶς.

Ibid. 5. *Σύννοια.* Ἰσοκράτης ἡμᾶς ἐδίδαξε τίς
ὁ σύννοος, καὶ τίς ὁ σκυθρωπός· ὅτι ὁ μὲν κατηφής,
ἀεὶ καὶ ἀβύδατος· ὁ δὲ σύννοος ὁ διὰ παντὸς προσέχων
ἑαυτῷ καὶ συνῶν, ἐν τε τῷ προσέχειν ἑαυτῷ τὸν
νοῦν συνάγων.

Col. 712 A 5. *Πυραινέσεως.* Τὸ ἑορτάζειν νοητῶς,
ἀλλὰ μὴ κατὰ τοὺς ἄφρονας αἰσθητῶς.

Ibid. 8. *Κολασταί.* Ἀντὶ τοῦ, Κολάσωμεν αὐτούς·
μετροῦμεν τὴν κόλασιν, φησὶν, ἐν ᾧ μὴ κολάσαι κατ'
ἐξουσίαν ἰσχύσαμεν, ἐάσωμεν οὖν — ετρα κολάζε-
σθαι τοὺς ἐχθροὺς τῷ συνειδῶτι πληττομένους κατὰ
τὴν τραγωδίαν. Ἡ σύνεσις γὰρ ἀπόλλυσι τὸν δεινὰ
εἰργασμένον.

Col. 715 A 4. *Πεῖσαι.* Διὰ τοῦ πείσαι τοὺς πεπον-
θότας ἔτι ζῶντας, ὀηλον ὅτι, φέρειν καρτερώς, ἃ
πεπόνθασιν.

Ibid. C. 2. *Ἀριθμηθῆσεται.* Οὕτως ἡ φράσις,
μετ' ἐκεῖνων ἀριθμηθῆσεται καὶ πρὸ ἐκεῖνων ὁ Ἰου-
λιανός· οὐ τῷδε καὶ τῷδε κολαζόμενος, ἀλλ' ὀψόμεθα
τίσι καὶ οἷοις κολαζόμενος, τοῖς ἐκεῖθεν.

Ibid. 8. *Κεῖρόμενος.* Ὁ Προμηθεὺς λέγεται κλέ-
ψαι τὸ πῦρ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ ἐνεργεῖν εἰς ἀνθρώπους·
καὶ ὅτι περὶ τὰ κρέα τῆς θυσίας ἀπατήσας τὸν Δία,
εἰς ἔργῃν ἐκίνησεν αὐτὸν διαιτῶς. Τοῦτον θέλων τι-
μωρήσασθαι, ἐποίησεν ἀετὸν κατεσθῆναι αὐτοῦ τὸ
ἥπαρ· καὶ τὴν μὲν ἡμέραν κατησθῆετο τὸ ἥπαρ, τὴν
δὲ νύκτα πάλιν ἀνεπληροῦτο, καὶ πάλιν ἔρχεται ὁ
ἀετὸς, καὶ ἥσθειν αὐτὸ, ἕως οὗ ὁ Ἡρακλῆς ἐλθὼν.

Unguentum quoque quoddam. Christum. Unguen-
tum enim effusum nomen ejus ¹⁵.

Atque utinam mihi. Mihi quoque contingat, sero
licet et aegre, per preces tuas, sanete Pater, om-
nia cum Deo possibilis sint.

Et pompam agere. Πομπεῦσιν et malo et bono
accipitur sensu. Bono quidem, cum festo die praee-
euntes ad forum procedimus, in solemnitatis hono-
norem ornati; malo autem, cum in Bacchi festum
Graeci in curribus procedentes, se invicem contu-
meliis lacescebant, atque, ne ipsos puderet, perso-
nati plerique ambulabant. Exinde nos πομπεῦσιν,
pompam agere, dicimus, si qui turpia quaedam
facientes, per forum proterve debacchentur.

B *Fædis modulationibus.* Λύγισμα, modulatio, est
effeminata indecoraque conversatio, cum enervata
luxuriosaque corporis contorsione. Λυγίζεσθαι est
scite saltare ac corpus contorquere, cum membro-
rum et vocis modulationibus. Θρύπτεσθαι vero sine
voce et arte corporis membra inflectere ac contoi-
quere: hoc ex λύγος, *vimine*, venit. Λύγος *paroxy-
tonus* dicitur flexibilis planta. Λυγίζων, qui corpus
modulatur, igitur inflectitur plantæ hujus instar,
cum membra flectit et contorquet. Nomen vero
λυγός oxytonus pœtice pestem significat. Λύγος
quoque dicitur vox passiva, et λυγίζεται pro tur-
piter et saltatorie flectitur.

C *Σύννοια, mæstitiam.* Docuit nos Isocrates quis
σύννοος, in cogitatione defixus, et quis σκυθρωπός,
cui frons obducta est. Illic quidem vultu semper
obducto et severo, ille vero ubique sibi intentus
et cogitabundus est, mentemque in se intentam
defigit.

Nostræ admonitionis. Spiritualiter festum agere,
non autem sicut insipientes materialiter.

Pœnas inferre. Id est, pœna afficiemus eos. Me-
tiamur pœnam, ait, ne pro jure nostro pœnas in-
feramus: sinamus vero... pœnas dare inimicis
conscientiæ stimulis versatos juxta tragœdiam.
Conscientia enim sontem enecat.

Persuadentes. Ipsi nimirum persuadentes ad-
huc viventibus, ut forti animo ferant quæ passi
sunt.

Recensebitur. Sic phrasis: cum his recensebitur,
atque ante illos; non hoc vel illo supplicio cru-
ciatus, sed quibus et quantis afficiatur pœnis jam
tunc videbimus.

Jecur depascatur. Prometheus dicitur ignem a
Deo subripuisse atque in homines intulisse; et
quoniam Jovem de sacrificii carnibus deceperat,
duplicem in se Dei iram concitavit. Qui eum pena
afficere volens, aquilam jussit jecur ejus devorare.
Interdium igitur comedebatur Promethei jecur, no-
ctuque renasebatur; rursusque veniebat aquila,
quæ comedebat illud, donec Hercules veniens sa-

gittis hanc avem interficeret. Hæc est igitur de jecore ab avibus devorato historia.

Munus. Hic epilogus. Parodia est ex Homeri *Odyssæa*. Ingressus mendicæ habitus post reditum in patriam Ulysses, Penelopes procos opipare epulantes invenit. Et primum Antinoum adiens, ut ad pugnam eum provocaret, se victum quæritare quasi mendicæ et errorem simulavit. Nihil ille dedit. Ulysse vero insistente, atque eum molestiis ac contumeliis gravante, Antinous, partem aliquam bovini pedis arreptam in Ulyssem coniecit. Qui, ictu devitato, statim arcum tetendit Antinoumque transfixit; dein superbiens et quasi injuriam ulciscens, hæc ad inimicum exclamat: Hoc tibi pro pede sit munus, id est, hoc munus tibi reddo pro bovis pede quem in me coniecisti. *Pro pede* nunc intelliges pro persecutionibus adversus nos, et pro dementis Juliani adversus nos atque adversus sermones iniquitate.

Ἀντίθετοι, adversarii. Ἀντίθετον cum genitivo et cum dativo usurpatur; ita ut æque dici possit: Sum ἀντίθετος εἰ et ejus, id est, adversarius, inimicus, antagonistes.

Ψηφολογικῶν. Ψηφολόγοι sunt præstigiatores. Ψηφολογικὸν igitur λόγοι, *iuanes futesque sermones*, sunt decipientes sermones, sicut præstigiatores rapida globulorum translatione spectantium oculos decipiunt.

Δορκαλίσι, Ioris. Δορκαλίδες sunt supplicii instrumenta, flagella quæ ita vocantur e nervis capræ facta, sicut ὑστριχίδες *flagella aculeis hirsuta*, ex τριχῶν ὄσς, *suis seta*, nomen acceperunt. Est quoque ὑστριχίς animal quoddam suis pilos habens, quos, cum persequitur, adversus insequentes jaculatur.

Porphyrii. Porphyrius indoctus quidam. Alius in nos magis quam in se furens, Julianum tempore præcedit. Hujus vero stolidos sermones multi faciunt Græci.

Misopogone. Multa cum probra conieissent Antiocheni in ipsum Julianum, ejusque barbam, quam prægrandiorem philosophorum more gerebat, libellum scripsit, cui titulus Antiochenis vel Misopogon. In quo jocans et glorificans scribit se ita simplice et sobrio fuisse victu, ut nunquam exsatiata vel repletione cruditate laboraverit.

Παρανάλωσας, obtriveris ac pene confeceris. Προανάλωσας, per euphoniā. Alibi παρανάλωμα est quod supervenit casu aliquo, sicut accessio et appendix. Exempli gratia hæc sint theoria: Dux in pugna hostes fundens atque interficiens, nescius suorum aliquos interemit; hostes ei ἀνάλωμα sunt, civesque sui quos per ignorantiam sustulit, παρανάλωμα. Processit aliquis in forum, quid factururus, oleum forte aut vestem empturus. Præterea aliud quiddam obvium habuit, emitque. Primum ei factum est ἔργον, *opus*, deinde πάρεργον, *accessio*. Rursum

ἐπόξευσε τὸ κρονεον τοῦτο. Αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ περὶ τοῦ κείρεσθαι τὸ ἦπαρ ὑπὸ τῶν ἑρνίθων ἱστορία.

Col. 716 A 5. *Ξεινήγι.* Ὁ ἐπίλογος ἐνταῦθα ἔστι δὲ παρωδία ἀπὸ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως τῆς Ὀδυσσεύα. Εἰσελθὼν ἐν σχήματι πτωχοῦ μετὰ τῆς ἐπινόου ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ Ὀδυσσεύς, εὗρεν εὐχοχόμενους ἐν αὐτῇ τοὺς μνηστῆρας· καὶ πρῶτον τῷ Ἀντινόῳ προσελθὼν, ὡς ἂν ἐπὶ μάχην αὐτὸν ἐρεθίσαι, προσεποιεῖτο δεῖσθαι τροφῆς ἧα πτωχός τις καὶ ἀλήτης. Ὁ δὲ οὐκ εἰδίδου· Ὀδυσσεύς δὲ ἐπιμένοντος, καὶ τὰ μὲν ἐνοχλοῦντος, τὰ δὲ καὶ ἀνειδίζοντος, ὁ Ἀντινοὺς μέρος τι ποδὸς βοείου λαθὼν κατακοντίσας ἐπαφῆκεν Ὀδυσσεῖ· καὶ τὴν μὲν βολὴν διέφυγεν Ὀδυσσεύς εὐθὺς δὲ τείνας τὸ τόξον βάλλει· τὸν Ἀντινον· εἶτα μεγαλαυχῶν ἐπὶ τούτῳ καὶ λόγῳ, τὴν ἐχθρὸν ἀμύνεται τοιῦδε· Τοῦτό σοι προσφέρω ξεινήγιον ἀντὶ τοῦ, Τοῦτό σοι προσφέρω ξεινήγιον ἀντὶ τοῦ βοείου ποδός, ὃν ἐμοῦ κατηκόντισας. Ἀντὶ ποδός δὲ νῦν νοήσεις ἀντὶ τοῦ καθ' ἡμῶν διωγμοῦ καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς καὶ τοὺς λόγους παρανομίας τοῦ παραπλήγους Ἰουλιανοῦ.

Ibid. B 2. *Ἀντίθετοι.* Τὸ ἀντίθετον καὶ πρὸς γενικῆς, καὶ πρὸς δοτικῆς συντάσσεται, ὡς περὶ καὶ τὸ ἴσον· κἀντίθετος αὐτῷ εἰμι καὶ αὐτοῦ· τουτέστι, ἀντίπαλος, ἐναντίος, ἀνταγωνιστής.

Col. 717 A 2. *Ψηφολογικῶν.* Ψηφολόγοι, οἱ ψηφολογίαι. Ψηφολογικὸν τοίνυν λόγοι, οἱ πλανῶντες ὡς περὶ οἱ ψηφολογίαι τοὺς ἐφθαλμοὺς τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως τῶν ψήφων.

Ibid. 5. *Δορκαλίσι.* Δορκαλίδες ὄργανά εἰσι κολαστικά· ἴσως δὲ αἱ μάστιγες αἱ ἀπὸ ἱμάντων δορκαλίδος οὕτω λέγονται, ὡς ὑστριχίδες αἱ ἀπὸ τριχῶν υἷδες· Ἔστι δὲ καὶ ὑστριχίς θηρίον τι τρίχας ἔχον υἷς, ἃς ἐν τῷ διώκεσθαι ἐξαικοντίζει κατὰ τῶν διωκόντων.

Ibid. B 2. *Πορφυρίου.* Πορφυρίος τις ἀμαθής. Ἄλλος καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ καθ' ἑαυτοῦ μανείς προλαμβάνει τῷ χρόνῳ τὸν Ἰουλιανόν. Τοῦτου τοὺς κισθῆλους λόγους πάνυ τιμῶσιν οἱ Ἕλληνες.

Ibid. 3. *Μισοπάγωνος.* Πολλὰ τῶν Ἀντιοχέων ἀποσκωπῶντων εἰς αὐτὸν Ἰουλιανὸν καὶ τὸν πάγονα, ὃν ἔπρεπε φιλοσοφεῖν προσποιούμενος, λόγον γράφει οὗ ἢ ἐπιγραφή Ἀντιοχικός ἢ Μισοπάγωνος. Ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ χαριεντιζόμενος καὶ σεμνυνόμενος γράφει οὕτω ἀπέριπτον ἔχειν σῶμα, ὡς μηδέποτε ἀπεπιτήσαν ἐκ κόρου καὶ πλησμονῆς.

Ibid. 13. *Παρανάλωσας.* Ἀντὶ τοῦ ἀνάλωσας. Εὐρυθμίας γὰρ ἕνεκα πρόσκειται. Ἄλλαχού δὲ παρανάλωμα ἔστι τὸ ἐπισημαίνον ἐκ τινος τύχης, οἷόν ἐστι καὶ τὸ πάρεργον, καὶ παρεμπόρευμα. Παραδείγματός δὲ χάριν ὑποκεισθῶ τοιαῦτα τῇ θεωρίᾳ. Στρατηγὸς ἐν μάχῃ τοὺς πολεμίους κόπτων καὶ κτείνων, ἀγνοήσας τῶν ὁμοφύλων τινὰς συνανεῖλε. Γέγονεν οὖν αὐτῷ ἀνάλωμα μὲν οἱ πολέμιοι, παρανάλωμα δὲ οἱ πολῖται διὰ τὴν ἄγνοιαν ἀναίρεθέντες. Προῆλθέ τις εἰς τὴν ἀγορὰν, εἶδε τι ποιῆσαν, εἶπεν οὖν τυχὸν ἢ ἱμάτιον ὠνήσόμενος. Μεταξὺ ἄλλο παρέμπησεν. ὠνήσατο,

καὶ γέγονεν αὐτῷ ἔργον μὲν τὸ πρῶτον, πάρεργον δὲ τὸ δεύτερον. Πάλιν, τὴν ἐμπορίαν ἔμπορος σῖτον ἔχων ἢ ἔλαιον, μεταξὺ σίτων εὐρῶν ἐπ' εὐκαιρίας εὐωνον, καὶ τοῦτον ὠνήσατο. Καλοῦσι μὲν ἐμπορίαν τὴν συνήθη καὶ πρώτην, παρεμπόρευμα δὲ τὸ δεύτερον ἐξ εὐκαιρίας. Καὶ εἴ τι μὲν παρεμπόρευμα, τοῦτο καὶ πάρεργον οὐκ, εἴ τι δὲ πάρεργον, τοῦτο ἤδη καὶ παρεμπόρευμα καλεῖται· ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ πάρεργον καλεῖται παρεμπόρευμα, ὃ δευτέρῳ λόγῳ κατὰ συμβεβηχὸς ἐξ εὐκαιρίας εἰς ἐμπορίαν τις ἔλαβεν.

Ibid. 15. Ἐρυγάς. Τὸ ὄνομα ἐρυγή· τὸ δὲ ῥῆμα ἐσυγγάνω ἀντί τοῦ ἐρεύγομαι.

A mercator vini et olei mercaturam faciens, si frumentum venditu facile ex occasione reperit, illud emit. Vocant quidem ἐμπορίαν primam consuetamque mercaturam; quae autem per occasionem facta est, παρεμπόρευμα, *accessio, appendix*. Et si quid παρεμπόρευμα, πάρεργον quoque est; quod si quid vero πάρεργον, non ideo et παρεμπόρευμα vocatur; verum hoc πάρεργον παρεμπόρευμα quoque vocatur, quod fortuito ex occasione quilibet in mercaturam accepit.

Ἐρυγάς, *ructus*. Nomen est ἐρυγή. Verbum ἐρυγγάνω pro ἐρεύγομαι, *eructo*.

INDEX ORATIONUM S. GREGORII

NAZIANZENI

IN QUO NOVUS ORDO CUM VETERI COMPARATUR.

Paginas intellige editionis Maurinæ quas typis grandioribus expressas textui inseruimus.

Novus Ordo.	Pag. Vetus Ordo
I. <i>In sanctum Pascha et in tarditatem,</i>	3. XLI.
II. <i>Apologetica, in qua causas exponit, ob quas, post sibi impositam sacerdotii dignitatem, in Pontum fugerit, ac rursus Nazianzum redierit, et quæ sit sacerdotis professio,</i>	11. I.
III. <i>Ad eos qui ipsum acciverant, nec occurrerant,</i>	68. II.
IV. <i>Adversus Julianum imperatorem prior invectiva,</i>	78. III.
V. <i>Secunda in Julianum imperatorem invectiva,</i>	147. IV.
VI. <i>Primæ de pace, ob monachorum reconciliationem, post silentium, præsentem patre,</i>	178. XII.
VII. <i>Funebris in laudem Cæsarii fratris, superstitionibus adhuc parentibus,</i>	198. X.
VIII. <i>Funebris in laudem sororis suæ Gorgoniæ,</i>	218. XI.
IX. <i>Apologeticus ad patrem suum Gregorium, præsentem Basilio Magno, cum episcopus Sasimorum creatus est,</i>	234. VII.
X. <i>In seipsum ad patrem et Basilium Magnum, post reditum e fuga,</i>	239. V.
XI. <i>Ad Gregorium Nyssenum, Basilii Magni fratrem, qui post illius consecrationem venerat,</i>	241. VI.
XII. <i>Ad patrem, cum ei Nazianzenæ Ecclesiæ curam commisisset,</i>	248. VIII.
XIII. <i>In consecratione Eulalii Doarensium episcopi,</i>	253. XXX.
XIV. <i>De pauperum amore,</i>	257. XVI.
XV. <i>In Machabæorum laudem,</i>	286. XXII.
XVI. <i>In patrem tacentem propter plagam grandinis,</i>	299. XV.
XVII. <i>Ad cives Nazianzenos gravi timore percussos, et præfectum irascentem,</i>	317. XVII.
XVIII. <i>Funebris in patrem, præsentem Basilio,</i>	330. XIX.
XIX. <i>De suis sermonibus, et ad Julianum tributorem exæquatorem,</i>	364. IX.
XX. <i>De dogmate et constitutione episcoporum,</i>	376. XXIX.
XXI. <i>In laudem magni Athanasii,</i>	386. XXI.
XXII. <i>Secunda de pace, in Constantini urbe habita, post ortam in populo contentionem, de quibusdam episcopis inter se dissentientibus,</i>	414. XIV.
XXIII. <i>Tertia de pace, quum post dissidium composere qui ejusdem fidei sunt,</i>	425. XIII.
XXIV. <i>In laudem sancti martyris Cypriani cum postridie illius solemnis memorie rure redisset Gregorius,</i>	437. XVIII.
XXV. <i>In laudem Heronis philosophi,</i>	454. XXIII.
XXVI. <i>In seipsum cum rure redisset, post ea quæ a Maximo perpetrata fuerant,</i>	471. XXVIII.
XXVII. <i>Theologica prima. Adversus Eunomianos prævia dissertatio,</i>	487. XXXIII.
XXVIII. <i>Theologica secunda. De Theologia,</i>	495. XXXIV.
XXIX. <i>Theologica tertia. De Filio,</i>	523. XXXV.
XXX. <i>Theologica quarta. De Filio,</i>	540. XXXVI.
XXXI. <i>Theologica quinta. De Spiritu sancto,</i>	556. XXXVII.
XXXII. <i>De moderatione in disputationibus servanda, et quod non sit cuiusvis hominis, nec cuiusvis temporis de Deo disputare,</i>	579. XXVI.
XXXIII. <i>Adversus Arianos et de seipso,</i>	603. XXV.
XXXIV. <i>In Ægyptiorum adventum,</i>	619. XXIV.
XXXV. <i>De martyribus et adversus Arianos,</i>	629. XLVIII.
XXXVI. <i>De seipso, et ad eos qui ipsum cathedram Constantinopolitanam affectare dicebant, et de populi aacritate quam erga eum ostenderat,</i>	634. XXVII.
XXXVII. <i>In dictam Evangelii: Cum consummasset Jesus hos sermones, etc.</i>	645. XXXI.
XXXVIII. <i>In Theophania, sive Natalitia Salvatoris,</i>	663. XXXVIII.
XXXIX. <i>In sancta Lumina,</i>	677. XXXIX.
XI. <i>In sanctum Baptisma,</i>	691. XI.
XLI. <i>In Pentecosten,</i>	731. XLIV.

Novus Ordo

- XII. *Supremum vale coram centum quinquaginta episcopis,*
 XIII. *Funebris oratio in laudem Basilii Magni, Cæsareæ in Cappadocia episcopi,*
 XIV. *In novam Dominicam,*
 XV. *In sanctum Pascha,*

Vetus Ordo

748. XXXII.
 770. XX.
 835. XLIII.
 845. XLII.

IN APPENDICE.

- Significatio in Ezechielem,*
Metaphrasis in Ecclesiasten,
De fide orthodoxa contra Arianos,
De fide orthodoxa tractatus secundus,
Orationes, olim XLV, XLVI, LI, LII, nunc inter Epistolas

870. XLVII.
 874. LIII.
 894. XLIX.
 906. L.

INDEX ORATIONUM S. GREGORII

NAZIANZENI

IN QUO VETUS ORDO CUM NOVO COMPARATUR.

Ordo vetus	Ordo novus		Pag.
I.	II.	<i>Oratio apologetica in qua causas exponit ab quas, post sibi impositam sacerdotii dignitatem, in Pontum fugerit, ac rursus Nazianzum redierit; et quæ sit sacerdotis professio,</i>	11.
II.	III.	<i>Ad eos qui ipsam acciverant, nec occurrerant,</i>	68.
III.	IV.	<i>Adversus Julianum imperatorem, prior invectiva,</i>	78.
IV.	V.	<i>Secunda in Julianum imperatorem invectiva,</i>	147.
V.	X.	<i>In seipsum, ad patrem et Basilium Magnum post reditum e fuga.</i>	239.
VI.	XI.	<i>Ad Gregorium Nyssenum, Basilii Magni fratrem, qui post illius consecrationem venerat,</i>	241.
VII.	IX.	<i>Apologeticus ad patrem suum Gregorium præsentem Basilio Magno, cum episcopus Sasimorum creatus esset,</i>	234.
VIII.	XII.	<i>Ad patrem, eum ei Nazianzenæ Ecclesiæ curam commisisset,</i>	248.
IX.	XIX.	<i>De suis sermonibus, et ad Julianum tributorum exæquatorem,</i>	364.
X.	VII.	<i>Funebris in laudem Cæsarii fratris, superstitibus adhuc parentibus.</i>	198.
XI.	VIII.	<i>Funebris in laudem sororis suæ Gorgoniæ.</i>	218.
XII.	VI.	<i>Prima de pace, ob monachorum reconciliationem, post silentium, præsentem patre,</i>	178.
XIII.	XXIII.	<i>Tertia de pace quam post dissidium composuere qui ejusdem fidei sunt.</i>	425.
XIV.	XXII.	<i>Secunda de pace, in Constantini urbe habita, ob ortam in populo contentionem, de quibusdam episcopis inter se dissidentibus,</i>	414.
XV.	XVI.	<i>In patrem tacentem propter plagam grandinis,</i>	299.
XVI.	XIV.	<i>De pauperum amore,</i>	257.
XVII.	XVII.	<i>Ad eires Nazianzenos gravi timore percultos et præfectum irascentem.</i>	317.
XVIII.	XXIV.	<i>In laudem sancti martyris Cypriani, cum postridie illius solemnisi memorie rure redisset Gregorius.</i>	437.
XIX.	XVIII.	<i>Funebris in patrem, præsentem Basilio,</i>	330.
XX.	XLIII.	<i>Funebris oratio in laudem Basilii Magni, Cæsareæ in Cappadocia episcopi.</i>	770.

Ordo vetus Ordo novus

Pag

XXI.	XXI.	<i>In laudem Magni Athanasii,</i>	386.
XXII.	XV.	<i>In Machabæorum laudem,</i>	286.
XXIII.	XXV.	<i>In laudem Heronis philosophi,</i>	454.
XXIV.	XXXIV.	<i>In Ægyptiorum adventum,</i>	619.
XXV.	XXXIII.	<i>Adversus Arianos et de seipso.</i>	603.
XXVI.	XXXII.	<i>De moderatione in disputationibus serranda, et quod non sit cuiusvis hominis, nec cuiusvis temporis de Deo disputare,</i>	579.
XXVII.	XXXVI.	<i>De seipso, et ad eos qui ipsum cathedram Constantinopolitanam affectare dicebant, et de populi alacritate quam erga eum ostenderat,</i>	634.
XXVIII.	XXVI.	<i>In seipsum cum rure rediisset, post ea quæ a Maximo perpetrata fuerant,</i>	471.
XXIX.	XX.	<i>De dogmate et constitutione episcoporum,</i>	376.
XXX.	XIII.	<i>In consecratione Eulalii Doarensium episcopi,</i>	253.
XXXI.	XXXVII.	<i>In dictum Evangelii, Cum consummasset Jesus hos sermones, etc.</i>	645.
XXXII.	XLII.	<i>Supremum vale coram centum quinquaginta episcopis,</i>	748.
XXXIII.	XXVII.	<i>Theologica prima. Adversus Eunomianos prævia dissertatio,</i>	787.
XXXIV.	XXVIII.	<i>Theologica secunda. De theologia.</i>	495.
XXXV.	XXIX.	<i>Theologica tertia. De Filio.</i>	522.
XXXVI.	XXX.	<i>Theologica quarta. De Filio.</i>	540.
XXXVII.	XXXI.	<i>Theologica quinta. De Spiritu sancto,</i>	556.
XXXVIII.	XXXVIII.	<i>In Theophania sive Natalitia Salvatoris.</i>	663.
XXXIX.	XXXIX.	<i>In sancta Lumina,</i>	677.
XL.	XL.	<i>In sanctum Baptisma,</i>	691.
XLI.	I.	<i>In sanctum Pascha, et tarditatem,</i>	3.
XLII.	XLV.	<i>In sanctum Pascha,</i>	845.
XLIII.	XLIV.	<i>In novam Dominicam,</i>	835.
XLIV.	XLI.	<i>In Pentecosten.</i>	731.
XLV.		<i>Epistola ad Eragrium monachum de divinitate, nunc inter Epistolas.</i>	
XLVI.		<i>Epistola ad Nectarium Constantinopolitanum episcopum, inter Epistolas.</i>	
XLVII.		<i>Significatio in Ezechielem, Nunc in Appendice Tomi I, p.</i>	870.
XLVIII.	XXXV.	<i>De martyribus et adversus Arianos.</i>	629.
XLIX.		<i>De fide orthodoxa, contra Arianos, in Appendice,</i>	894.
L.		<i>De fide orthodoxa, tractatus secundus, in Appendice,</i>	906.
LI.		<i>Epistola prima ad Cledonium presbyterum, inter Epistolas.</i>	
LII.		<i>Epistola secunda ad Cledonium, adversus Apollinarium, inter Epistolas.</i>	
LIII.		<i>Metaphrasis seu translatio in Ecclesiasten, in Appendice.</i>	874.

INDEX ANALYTICUS

Paginae indicantur editionis Maurinæ

A

Aaron, Moysis non minus pietate quam corpore frater, 242, 826. Sacerdotum sanctissimus, 242. Moysi pro lingua, 242. Ad vocationem promptus, quia vocalis ope confidebat, 64. Ad montem accitur, 377. Aaron inter eos qui ad montem acciti erant, quo tempore Deus Moysi miracula edebat, 55. Extra nubem et in propinquo, dum Deus Moysi loqueretur, 590. Aaron perillustis vir, cum filiis suis, sacerdotii eleo delibutus, 248. Unguentum in Aaronis caput usque ad barbam et vestem defluit, 248. Aaron primus eorum qui a Moysen consecrati sunt, 590. Magni illius et sacrosancti tabernaculi mystes, 826. Aaron, et in omnes qui populi antistites fuerunt, non sine laboribus et sudoribus prefecturæ munus obierunt, 58. Aaron secundum Moysen primas apud Deum obtinet, 56. Nec tamen illis saluti esse potest, 56. Aaron et Hur Moysi manus in monte suffulceunt, 248. Aaron alter, Gregorius senior, 190. Item Gregorius Nyssenus, 242. Aaronis amicus Basilus Magnus, 826.

Abaridis Hyperborei sagitta, 786. Basilus et Gregorius cum ea comparantur, 786.

Abelis munus acceptum, quare, 88. Abelis vox per tacitum eruerem audita, 511.

Abiron. Vide Iathan.

Abiud et Nadab alieno igne consumpti, atque idem exiti quod et impietatis locum ac tempus nacti, 58.

Aburatio impietatis et divinitatis confessio in baptismo, quoniam, 753.

Abominatio desolationis, quid, 872.

Abraham solus, Chananaeus universis præstantior, 755. Peregrinus fuit, 610. Ex fide iustificatus, 509. Fidei testis, iustitiæ laudem ex fide consecutus, 258. Abraham Deum, non ut Deum vidit, sed ut hominem aluit, 509. Cur Dei Filium in corporis humani forma vidit, 902. Cur vicesima prima generatione patriarchatu ornatus, 755. Filio, præter ætatem, donatus, ad confirmationem alterius reminis promissi, 85. Abraham, et patriarcha, et novæ victime mactator, 825. Eum quem ex promissione acceperat, beneficii auctori obtulit, 825. Novam et inauditam victimam Christi figuram, 509. Abraham sacrificium, quo filium Deo liberatus obtulit, quam ob eo primum acceperat, 525. Abraham sacrificio præstantior quod Machabeorum mater obtulit, nisi tamen hoc audacius dicimus, 289. Abraham vernaculi, quamvis pauci essent, innumerabiles copias fugarunt, 755. Abraham simul, quicunque tandem ille est, 209. Expetendus, 741. Misericordes excipiet, 370.

Abrahano similis, Gregorius senior, 59, 221. Item Basilus Magnus, 825.

Abrahamicus Pater ab exilio redux saxis excipitur, 697. Vide Eusebium Samosatensem.

Abraon parricida per Davidem excusatus, 414. Absalon non magis a patre delictus, quam pax absens a Gregorio Theologo, 414. Absalonis manus cum illo, proverbium, 591.

Abstractio mentis quanta in duobus philosophis, 111.

Academicus disputator, a Christiana simplicitate abscedit, 805.

Accaron. Ethnici, Juliano extincto, non amplius museam querent, deum Accaron, 166.

Accusator, si falsa obiciat, non nos sed seipsum lædit, 420. Si vera, nos ipsos potius quam eum accusamus; a nobis enim illi sermonis materia subministratur, 420.

Achab, ea vinea Naboth hortum facit, luxus ornamentum, muliebres delicias, 651. Achab, crudelis rex, 149.

Achab alter, Julianus Apostata, 149.

Acheron. Vide Pyrrhægethon.

Achilles, unde sic dictus, et qua ratione a centauro cæcatus, 779.

Acrimonia. Non omnis animorum acrimonia in vitio ponenda, sed ea tantum que invidiam et temeritatem

conjunctam habet, 581. Acrimonia animi, cum ad pietatem accessit, zelum parit, 456.

Actæones infelices venatores, 775.

Actio sine fide accepta Deo non est, 475. Mortua est, 728. Actio sermone destituta, et sermo actione carens, atque imperfectæ res, 805. Actiones Christi ita nostrorum exemplaria sunt, ut tamen plenam similitudinem fugiant, quare, 715. Actionis referendæ capaces infantes, qua ætate, 714. Actione speculatio comparatur, 721.

Actoridae, quinam apud Homerum, 788.

Actuum apostolorum liber, quid de Atheniensibus narret, 595.

Acus. Vide Camelus.

Adad, adversus Israëlensem susceptus, 811.

Adam Dei figmentum, 562. Adam solus a Deo effectus, non tamen solus homo. Ita in divinis, Pater solus ingenuus, et tamen Filium divinitatis consortem habet, 551. Primus Adam, apud Gregorium, Adam innocens, 677. Mandatum accepit, non quod Deus futurum ignoraret, sed quod arbitrio legem præscriberet, 867. Vide Primus homo.

Adamus per voluptatem et mulierem circumventus, 637. Eo adductus ut deitatem sibi invideri credat, 658. Diabolus in paradysum adversus eum irrepsit, 442. Adamus, Evam pro socia, hostem expertus est, 354. Prima lege dignus habitus, præceptum minime servavit, 825. Sub peccato constitutus, 755. E paradiso exturbatus, 24. Casus illius ac pœnæ cui addictus est, brevis narratio, 678. Pœnæ enim ob mandati violationem obnoxius fuit, in misericordiam cessit, 851. Adamus sibi et posteris celum clauserat, 688. Eidem participativus, a serpente in fraudem induci, et per peccatum morte affecti, 609. In eo mortui sumus, 665. Per cretalem Adamum saluti restituti sumus, 609. Pronuntiata in Adamum sententia, qua ratione in passione Christi rescissa, 685. Christus propter Adamum, hoc est, propter eum qui sub peccato factus est, 24. Novus Adam Christus, 542. Christus, nostri causa, novus Adam, ac Deus adversus peccatum patibilis, 540. Ad nos alter, in externa Christi Domini facie, conspicuus, 442. Christus Adam alter, 678. Potestas tenebrarum in Adamum visibilibus impetum faciens, in Deum incurrit, ac superatur, 678. Vetus Adam, unde excederat, a Christo redactus, et ad illud vitæ lignum adductus, a quo scientiæ lignum male perceptum nos recoverat, 25. Adam vetus totus in baptismo sepultus, 687. Adami et Evæ soboles, Seth, 562. Adam et Seth, non diversæ naturæ, etiamsi primus a Deo effectus, alter ab Adamo et Eva procreatus, 685. Quid inde adversus Macedonianos colligi possit, 685. Adamus Christi morte salvatus, 459. Adamo Basilus Magnus comparatur, 825.

Adamas et magnes. Naturam eorum imitatur Athanasius; percutientibus adamas, et dissidentibus magnes effectus, 406. Adamas percussus nec contusus, eorum qui ex vulgi contagione detrimentum non accipiunt, imago, 458.

Administratores reipublicæ ab expilatione abstant, 570.

Admiratio. Nihil admiratione dignum quod non permaneat, 840.

Adolescentes in flammis rite perfusi, 828. Adolescentes Athenienses, quo studio in soplistas tenerentur, 781. Spartani, in Diane festo virgis læcerati, 109. Adolescentes nugis Delphicis ornati, 450.

Adonæus, nomen Juliano Apostatæ inditum, 115.

Adoranda tota Trinitas, 194. Adorandus qui nostra causa suspensus est, 861.

Adorantes in Filio Patrem, in Spiritu sancto Filium, 450.

Adorare et orare spiritu, quid, 567.

Adorata in Trinitate unitis, 194.

Adoratio eor Spiritui sancto debita, 574. Cur creatura deneganda, 806. Adoratio Romanorum imperatorum eorumque imaginis, 116. Adoratio idolorum cum ritu Romano a Juliano imperatore permista, 117.

Adulterium in muliere penam constitutum habet, non in viro, 619. Lege utique humana, et minime probanda, 619. Secus lege divina constitutum, 619, 650. Adulterium dicitur omne scelus in divinum Numen commissum, quare, 657. Adulterium in ligo, 657. Adulterium, quidam cultus, 656. Ne animo adulterium committas, corpore castitatem colens, 656.

Adventus Christi monarchie Romanorum epocha, 94. Advectus Christi in Jerusalem, cum reditu Athanasii comparatio, 403. Adventus Christi secundus postremo terre motu designatur, 402. Inopinatus erit, 725.

Adversam fortunam ferre facilius esse videtur, quam secundam conservare, 115. Adversa Deo pars, diabolus, 387. Adversa res secundis plerumque utiliores, 25. Adversa, cum absunt, succumbere turpissimum, 478. In adversis promptissimum et fortissimum solatium, Dei recordatio, 519.

Adversarius. Satis superque est unus adversarius, 559. Adversarius potestatis bellum indicendum, 424.

Advocatio Christi, ut intelligenda, 550.

Adytum horrendum in quod Julianus Apostata descendit, 102.

Æacide, nihil essent in comparatione parentum Basili Magni, 772.

Ægra anima Deo propinqua, 521.

Ægrotus, quibus de causis curandus, 716. *Vide* Morbus, Pauper.

Ægyptiæ plagæ in Ecclesiam ab hæreticis, introductæ, 596. A Christianis, sub Juliano Apostata, cur et quomodo provocatæ, 165. Ægyptiaca tyrannide, hoc est ferrea fornace, Israelitæ oppressi, 190.

Ægyptii, litterarum, ut quibusdam videtur, inventores, 155. Osiridis cultores, 689. De vas aureis et argenteis ab Ægyptiis commodo petendis, consilium etiamnum datur, spiritualiter intelligendum, 861. Ægyptii mari Rubro cooperiti aque obruti, 85. Ægyptii populorum optimus, et Christi amantissimus, 621. Gregorii Theologi populus: quibus de causis, 621. Classis frumentariæ quam in urbem regiam dicere solebant, elegans et magnifica descriptio, 622. Ægyptii fide ac verbi prædicatione per totum orbem celeberrimi, 619. Cur optimi fructuum largitores a Gregorio Theologo appellati, 619. Populus multos et urbes magnas corporaliter, universum vero terrarum orbem spiritualiter aluit, 620. Catholicis Constantinopolitanis, nulla multitudinis Arianorum habitatione, adiunguntur, 622. Ægyptii et Macedones Gregorium præter canonem, Ecclesie Constantinopolitane præfectum expulsi, 745. *Vide* Gregorius Theologus. Ægyptiorum deus, Serapis, 621. Plaga numerosa, 86. Plagæ in Israelitum gratiam inflatæ, 190. Errores in fugam versi ab eo qui in Ægyptum pulsus est, 557. Ægyptiorum dii a Christo superati, 621. *Vide* Hircus, Apis, Isis, Osiris, Serapis. Juliano Apostata extincto, a Christianis irrisi, 169. Deorum illorum nomina, 169.

Ægyptus a Josepho impleta, 799. Propter Hebræos cruciatur, 445. Querulis et murmuratoribus Israelitis, solitudine melior et optabilior, 774. A Christo ditata, ipsum vicissim alit, 619. Frumentis nimirum quæ ex ea Constantinopolim asportantur, 619. Ægyptus a Gregorio Alexandrinæ sedis invasore vastata, 598. Ægypti amicitias et divitiæ, 619. Pyramides, 818. Cum hospitali dono a Basilio constructa haud comparandæ, 818. Ægyptii rector Palladius, 604. Præfectus secundo Philagrius, 404. Vinca ex Ægypto, hoc est ex tenebrosa impietate, translata, 165. In Ægypto Christus recte adoratur et colitur, 675. Si diaturniorem in Ægypto moram faciat, ex Ægypto vocandus est, 675.

Æmulatio virtutem parit, 454.

Æones Valentinianorum fabulosi, 614, 560. Æones Marcionitarum triginta et octo, 752.

Ær pro Deo habitus et cultus, 506. Uererrimus et copiosissimus thesaurus, 518. Variæ de eo quæstiones, 518. Cum respirandi facultatem largitur, sicque vitam conservat, parentum erga filios amorem imitari videtur, 188. Ær crucis signo sanctificatus, cum Judæi, ab instauratione templi sui, miraculo prohibiti sunt, 151.

Ætas plenum virtutis argumentum docendique maturitatem habens, tricesimus annus, 715. Quid commodi verus philosophus ex juvenili ætate percipiat, 479.

Æternitas, quid, 667. Æternitatis, temporis et ævi differentia, 667. Æternitas et tempus in quo differunt, 818. Æternitas quid, ex S. Augustino, 817.

Æternus. Quod æternus est, non protius quoque præcipio, id est origine caret, 525.

Æthiops atrum colorem vel ignis ardorem non abiciens, cuius imago, 105. Equando tantum laboris pro Christo suseperimus, quantum Æthiopum regina, ut Salomonis sapientiam audiret, 712.

Ætius fictio subdoloque animo ab Ariensis damnatur, 400.

Ætna. Empedocles in ardentem Ætnam se præcipitem dehit, quare, 104.

Ætneus ignis, Juliani Apostatæ furoris imago, 120. Gigantis ponas dantis anhelitus, 120. Ex fabula Græcorum quam Gregorius sugillat, 120.

Ævum, in quo a tempore differt, 667; ab æternitate, 818.

Affectus. Quorum communis est spiritus, horum affectus quoque communis, 471. Quibus autem idem affectus est, eadem etiam ad credendum propensio, 471. Plerique homines, alios affectibus suis metiuntur, 103. Afflicti amputandi, tam spirituales quam corporales, 659. Affectum omnium iniquissimus simul et æquissimus, quis, 657.

Afflictio nonnunquam commodum est ad salutem pharmacum, 190. Afflictio plerumque prospero rerum eventu præstabilior, 810. Afflictis cito et in hilaritate succurrendum, 282. Afflictorum lacrymæ non spernendæ, 859.

Agenoris filius, draconis dentes sevit, ex quibus gigantes existerant, 792. Fabulæ Injus applicatio ad eos qui citius antistes et sacer iotes consecrant, 791.

Aglaophon incredibili quodam elegantium formarum pingendarum et sculpendarum peritia claruit, 515.

Agnus, Paschæ victima, Christi figura; quare perfectus, masculus, anniculus, immaculatus, 855. Quare mense primo, a decima mensis ad quintam decimam, et ex hærdibus qui sinistra manu sunt, 856. Reliquiarum ejus figurarum moralis explicatio, 857. Agnus, Christi nomen, quare, 556. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900.

Agricultura ab Athiensibus, siquidem ipsis fides est, inventa, 156.

Agrigentorum tyrannus, Phalaris, 125.

Alacritas. Nihil persecutorem ita superat, ut patientis alacritas, 455. Alacritas animi mortuos excitat; qua ratione, 800.

Alexandones nihil essent in comparatione majorum Basili Magni, 772.

Alexander Constantinopolis episcopus, magnus Trinitatis propugator et præco, 655. Oratione ad Deum fusa, impietatis ducem Arium oppressit, 655.

Alexander Magnus, victo Poro vitam dedit, et Indorum regnum ipsi restituit, quare, 96.

Alexandria, doctrinæ omnis officina, 201. Ea in urbe, omnes obscuro et incogniti propter ipsius magnitudinem, 201. Alexandria Constantinopoli æqualis, vel certe statim post eam numerata, omnibus rebus urbes omnes antecellit, 456. Nihil tam proprium habet quam acerrimum erga Christianam religionem studium, 456.

Alexandrinus populus orbi universo comparatus, 589. Alexandria Ecclesia, quibus malis a Palladio duce affecta, 465. *Vide* Palladius. Alexandria sedis invasores, Georgius, 594. Gregorius Cappadox, 595. Lucius, 462. Alexandrii per sexus et ætates atque artes divisi, cum civitas eorum publico honore aliquem excipit, 404. In eos a quibus injuriam acceperunt acerbissimi, 403. Quod ponarum genus a Georgio Althausii adversario exegerint, 405. Alexandrinorum erga Christianam religionem studium, a voluntate quidem principium duceus, a natura postea confirmatum, 456. Alexandrinorum crudelitas in Christianos, sub Juliano imperatore, 121. Temporis licentia immoderate abutuntur, et templum Dei cruore victimarum et Christianorum implent, 121.

Alimenta pauperibus in unum coactis, a Basilio distributa, 798.

Aliptes. Cyprianus (Cathaginensis) in exilio positus, aliptem fidelibus se præbet, 447. Aliptæ virtutis erant, qui, sub Maximini persecutione, martyrium non usque ad mortem passi fuerant 775.

Alius. Vox non de alienis, sed de iis quorum eadem substantia est, usurpata, 740.

Allegoria. In allegoriis media via tenenda, quoniam, 854. Rerum honestarum significationes et species turpitudine vacare debent, 466. In Christianorum allegoriis nec externa species indecora est, et quod occultatur admirandum est, 145. Contra in allegoriis quibus ethnici deorum suorum flagitia excusare nituntur, 144. Allegorica Dei nomina, Spiritus, Ignis, Lux, etc. cur attributa, 505.

Alpheus, Arcadiæ fluvius, 787.

Altare aliud est, cuius figurae sunt ea quæ nunc videntur, 485. Hinc astabimus, et in eo sacrificium offeremus tanto iis quæ nunc offeruntur præstantius, quanto veri-

tas umbræ antecellit, 485. Altare adversus altare a Maximo Cyniel sectoribus erectum, 485. Altaris ministrorum inopia, multas de causis sublevanda, 475. Quænam istæ causæ, 475.

Amabilis. Eundem simul et amabilissimum et castissimum esse, haud facile contingit, 534.

Amalee per crucem, Moysis manibus adumbratam, oppressus, 241.

Ambitio, malorum parens, 485.

Ambrosius (S.), quid de Constantio Augusto honorifice dicat, 76.

Amici fidelis excellentia, 211. Præcipue si lucis lilius sit et homo Dei, 242. Amico carere gravissima calamitas est, 880. Amici ex mammona iniquitatis comparandi, 861. Amicorum mundanorum lacrymas, luctus ac gemitus, ut diaboli illecebram vitæque ad Deum ferentis impedimentum præterire suadeat Cyprianus, 447.

Amicitia comoda, 880. Amicitia non posthabendus Spiritus sanctus, 240. Amicitia lex apud Christianos, quisque ipse est, qua ratione, 446. Nihil amicitia venerabilius, 259.

Ammon et Apamon, miseri nautæ, Constantinopolim ex Ægypto missi, ut Maximi Philosophi cæptis adessent, 617.

Ammonita, quibus ne Domini quidem ecclesiam ingredi licebat, in ea quæ apud Catholicos sanctissima sunt irruunt, 51. Ammonitis comparatur qui dialecticis et impiis sermonibus adversus divinitatem insurgunt, 760.

Amnes, nonnisi quatenus id expedit, redundantes, pacis et concordie documenta sunt, 189.

Amœnitatis veris ad Encaniorum festum concurrentes, 811.

Amor, dulcis tyrannus, 472. Contemplus in zelotypiam convertitur, 70. Amor erga susceptos liberos, feram et agrestem vitam ad humanitatem excoluit, 586. Amor non minus inter instituti ejusdem sodales, quam inter consanguineos et affines coarcescit, 440. Amor linguam acuit; ad accusandum promptissimus et acutissimus est, 70. Amor divinus animis nostris per ordinem infusus, 586. Amor mutuus, quasi data lege, pronulgatus, cum Deus charitatis dici voluit, 246. Legis observatione magis quam legislatoris laude, amor in eum declarandus, 71. Quis ovium erga pastores amor esse debeat, 72. Qui vero Dei amore præditi sunt, bono conjungi propter bonum ipsum exoptant, non autem propter honores in altero avo reconditos, 104. Amor nostri præposterus plurimum ad virtutem impedimenti affert, 21. Amor Socraticus præverecundia non omnino descriptus, 110. Amoris vim totam in eum effundere quam pulchrum, 637. Amore laborare leve est, tametsi dilatio ipsa molestiam afferat, 472. Amores corporum instabiles; pudici ac Deo grati, longe diuturniores, 785.

Amorrhæorum rex, exiguis princeps, 78. De Amorrhæorum mensura nondum cumulata questio preponitur, 505.

Amos divinissime philosophans, 85. Quia ratione de Deo ac de ejus providentia disseruit, 85. Ex caprariorum et morum collectore fit propheta, 610.

Amuletum magnum et pulchrum Trinitas, 705. Amuleta illa spernenda, quibus diabolus in leviores animos irripit, 705.

Ananias et Sapphira, novi pecunie fores ideo dicti, quod nova haud dæbe sit propriarum rerum subreptio, 626. Ananias et Sapphira, postquam Spiritu sancto mentiti sunt, horribilis infantia nota iniusta, 576.

Anarchia, Dei loco a quibusdam introducta, 525. Anarchi vox in Scriptura non exstat, sed ex ea colligitur, 750. Anarchi nomen, cur Deo attributum, 848.

Anastasia ædicula, nomen a pietate habens, quare, 766. A Maximo unico invaditur, 470.

Anathema a Christo pro fratribus esse, ac nonnihil, ut damnatus, perpeti, Gregorius non recusat, 758.

Anaxagoras, omnia in omnibus esse credidit, 786. Anaxagoræ oingulum a Juliano Apostata laudibus effertur, 112.

Anaxarchi uter a Juliano Apostata laudatus, 109. Patientia co. eta potius ac necessaria, quam libera et voluntaria, 109.

Andreas, Epri apostolus, 611.

Angelica natura corporis expertis, 521. Etsi principium habuit, finem non est habitura, 532. Angelicæ virtutes primæ primum lumen hauriunt, et lumen ipse sunt, ac perfecti illius luminis radii, 187.

Angelus utrum pro suo quisque ordine illuminetur, an potius pro divina illuminationis modo, hanc vel illam sedem accipiat, ambigunt, 635. Angelus, captivitatibus Babylonice juvenes, in mediis flammis, refrigeravit, 297. Angelus superari nequit, 181. Qui ceteros ad seditionem

concitare ausus est, dignas arrogantia sua poenas dedit, lucis loco tenebris multatus, vel potius a seipso caligo effectus, 187. Angeli primum creati, 668. Qua de causa creati, 818. Angeli secundi splendoris, primi splendoris administri, 668. An velut ignem materie expertem et incorporeum eos existimare oporteat, 668. Cur spiritus et ignis vocati, 521. Nobis incorporei, aut quam proxime ad hoc accedentes, 521. Pura natura, ad malum non facile mobiles, 521. Quo sensu hoc dictum, 521. Ut a summa pulchritudine illustrati, 522. Varia eorum ministeria, 522. An spiritus mente præditi, an quasi ignis materia et corporis expertis, 819. Angeli simplici natura præditi, cur in bonum immobiliter delixi, 566. Ad malum, primitus non omnino immobiles, sed egre mobiles, 668. Ad malum (natura) non immobiles, sed egre mobiles, 819. Ad malum egre vel nullo modo moveri possunt, 759. Ad id proxime accedunt ut (natura) inpeccabi es sint, quare, 695. Angeli post Deum primi, a Spiritu sancto perfecti nem et splendorem habent, 759. Angeli, prima post primam, lucida natura, 846. Angeli rebelles, per boni fugam vitium effecerunt, illudque nobis contraxerunt, 668. Vide Lucifer. Vitii per boni fugam architecti, ejusdemque nobis auctores, 849.

Angeli boni Dignitatis eorum primum illud est quo peccati sint ac dissidi expertes, 187. Hoc a sancta Trinitate acceperunt, ut unum sint, quemadmodum ab eadem illuminationem acceperunt, 187. Puri purissimi Dei cultores, sacerdotium veneratione prosequuntur, 523. Baptismum propter splendoris cognitionem celebrant, 695. Qua ratione Deum videant, 493. Angeli, in figura hominum sæpe visi, Deo, ut hoc possent, ipsis concedente, 902. Cum corporea forma pinguntur, veste candidi ac splendidi, 454. Quod naturaliter ipsorum puritatem designat, 455. Angelis orbis custodes, 890. Ecclesie præsides, 768. Ecclesiarum præsides et patroni, 755. Angeli de quibus Joannes in Apocalypsi loquitur, quinam, 755. Angeli, filii Dei, hominis pro nobis facti, gloriam prædicant, 24. In ejus nativitate hymnum dicunt, 674. Angelorum vita, virginitas, 652. Julianus Apostata angelorum opera extinctis, 78. Mortuo fidei optatur ut angelorum choream spectet, simul tripudiet et exsultet, 209. Angelos bonos incarnationis sue consensu Dei Filium habuerat, 672. Angelos Sadocei negarunt, 588.

Anguipes, Vide Gigantes.

Anima ex Deo est, atque divina, supernaque divinitatis particeps, 20. Ad eam propeat, tametsi viliori interit ac deteriori astricta sit, 20. Ad Dei imaginem creata, 188. Dei et superiorum imitatio, eaque sola, nobilitatem suam sartam tectamque tueri potest, 188. Veritatis dogmatibus mubata, apud Deum ampla est et magnifica, 754. Anima beata et immortalis est, atque immortalibus vel supplicis vel laudibus ob vitium aut virtutem afficietur, 26. Etsi principium habuit, finem non est habitura, 552. Anima, Multa et inextricabiles de anima, ejusque cum corpore conjunctione questiones, 597. Quoniam modo corpori conjuncta sit nescimus, 261. Cur corpori conjuncta, prima causa, 20. Secunda, 21. Anima hoc est corpori quod Deus anima, 12. Anima firma et aurea, recensque ad pietatem compacta, muro aëre innovato comparata, 835. Anima, juxta allegorie leges, venter nominata, 547. Quanto anima corpus antecellit, tanto præstantius est eam purgare quam corpus, 659.

Anime interventu carni junctus est Deus, quare, 25. Anima pulchritudo, quanti facienda, 480. Anima et corporis bellum quam varium et ærumnabile, 261. Quia sapientia et quo Deo aëran anima corpori conjuncta sit, et hujus belli lege constricta, 261. Anima integritas multis antiquæ legis præceptis significata, 56. Animacibus, quis, 517. Anima mors peccatorum, 660. Animastatus post mortem. Anima Deo clara, postquam hinc excesserit, protinus hunc quod eam manet, contemplatur, 215. Reconditam beatitudinem, qualem jam nunc per simulacrum agnoscimus, percipit, 215. Vide Basilium, Casarius, Gorgonia. Apostolus discessum a corpore, præsentiam ad Deum appellat, 215. Animam corpori subicere, iniquissimum, 21. Anima nihil præstantius habemus, 25. Anima pennas addere, mundo eam eripere, Deoque dare, spiritualis medicine ac totius religionis scopus est, 25. Aristotelis de anima sermone, confutandi, 495. Animarum disponentibus quam lex statuenda, 757. Animarum medici, sacerdotes, 25. Animarum cura, ab iis tantum suscipienda, qui corpus deorsum trahens, quantum fieri potest, superant, auresque suas ac mentis aciem satis repurgantur, 576. Animarum cura fore comparata, quare, 558. Animarum imprudentum calamitas in adventu sponsi, 750. Absurda et præpostera, de annabus usum alibi versatis cogitatio, 655.

Animal. Idem animal mortale simul et immortale, quo

zatione, 515. Animal ignem extinguens, salamandra, 781. Animal ex hircio et cervo conflatum, 458.

Animantium generacionis ratio multiplex, 562. Animantium discrimina, et, velut in republica, vitæ officia enumerantur, 515.

Animus generosus et innocens cui comparandus, 581. Animus non illiberdis et sordidus, amplexum in vinea Domini laborem mercedis loco habet, 707. Animi perturbationes quomodo compescenda, 639. Animum ad pietatis studium, mutata vitæ ratione, transferre, rari omnino est exempli, 448. Animorum moribus longe gravior quam corporum, 269. A voluntate manat, et cum hinc demigraverimus, nobiscum abscedit, 569. Non iidem animorum impetus sunt, maris et femine, senectutis et adolescentiæ, divitiarum et paupertatis, 26. Alia ejusdem argumenti, 26. Animorum relaxandorum spiritualis ratio Christianis proponitur in martyrum festivitatibus, 245. Animorum nos, rorum in alia corpora migrationes et circuitiones, dogma Platonium, 494.

Anna Samuelem, prius etiam quam procreatus esset, Deo vocit, 705. Machabæorum mater, sacrificium suum cum Annæ Samuelem infantem offerentis sacrificio comparat, 295.

Anna vetula et casta femina, Christum Deum in templo confitetur, 686.

Ammonia recte esorientium Christus, 619.

Annulus Gygis. Per hujus conversionem Lydiarum tyrannus occupata, 786.

Annis jubilæus apud Hebræos, post annorum septimanas, 752. Quam remissionem operaretur, 752. Anni tempestates inde, 520. Quæ de causa distinctæ, 521.

Anthimus Thyarorum episcopus, civitate sua in novâ Cappadocia metropoli erecta, dioceses novæ provinciæ sui juris esse contendit, 815. Basilium antiquæ metropolis antistes, veteri consuetudini, quod ordinem ecclesiasticum, detrahi non vult, 815. Inde similitas inter utrumque, 815. Anthimus Tauricos sancti Orestis relictus ambit; Basilium molis his omnes corripit, quæ prætexit, 814.

Antichristus. Veturit Gregorius ne turbatis catholicorum dissidio rebus superveniat, 419. Antichristus a Judæis, ut quorundam fert opinio, Christus habendus, totiusque orbis terrarum rex existimandus, 872. Antichristi præcursor et diaboli administer Georgius, Alexandrinæ sedis invasor, 559.

Antiochæa Judæorum captivitas, 744.

Antiochus rex, a Machabæis oratione interpellatus, 290. Patria superna Jerusalem, quam nullus Antiochus expugnabit, 291. Antiochus, minis in adorationem conversis, Machabæorum vim et constantiam admiratur, 297. Antiochus noster quotidianus, diabolus, 298. Machabæi, Antiochi temporibus superiores, 288.

Antistes. Non omnis ætas ad obediendum antistitis munus idonea, 686. Nec contrarium vincit Davidis exemplum, 686. Antistes numeris omnibus absolutus, quis, 65. Antistes simplex sit et varius; rectus et multiplex, 54. Improbitalis notam effugere non potest, nisi parem dignitatem virtutem afferat, 809. Antistes tam facile juvenili, quam gigantes a poetis effici, 791. Antistites salutis principia nescire absurdum est, 401. Antistites futuros, qua ratione educari et institui oporteret, 589. Antistites a Paulo ad Timotheum scribente informati, 591. Antistitum splendide viventium descriptio et censura, 765.

Antisthenes Cynicorum magister, 495. Percussoris sui nomen in fronte inscribit, quo hæc, 111. Antisthenis varietas, cum Maximo Cynici studis comparata, et eis posthabita, 459.

Antithesis pauperum et divitum, 267.

Antitypa pretiosi corporis et sanguinis, ipsum Christum corpus et sanguinem apud Gregorium significant, 299.

Antonius. Vitam ejus, ut monasticæ professionis normam conscripsit Athanasius, 388. Vide Athanasius.

Antrom, Thessalicum et Montanum, quasi virtutis schola ab ethnicis jactatum, 779.

Aper agrestis et pravus, diabolus, 802. Apris ferocioribus similes Eumoniæ, 369.

Apirium Christi sumus, 842.

Apis Memphitarum, 680. Apis, Egyptiorum deus, vitulus erat obesus et præpinguis, 621. Vide Memphis.

Apis aculeus, iræ morientis non afferentis imago, 516. Apes quot et quanta vere nova, sapientie documenta præbeant, 812. Utinam nos quoque, qui Christi apirium sumus, eas imitemur, 842. Apium in favis construendis labor et industria, 515. Hujus operis descriptio, 515. Apum artificium Euclides nullus imitando expressit, 445.

Apium Neivatum miseros adolescentes olim ornat, 459.

Apollinaris, fraterni inter Catholicos dissidii causa, 422. Deum nec pro nobis omnino genitum, nec a morte revocatum docuit, 422. Mentem humanam a Christo assumptam negavit, 422.

Apollo, Paulo plantatore, rigans, 582. Ecclesia, Gregorii ævo, in multos Apollones divisa, 582. Accipit Deus et Pauli plantationem, et rigationem Apollo, 568.

Apollo, vates obliquus, fraudem exemplo suo persuadens, 446. Apollo, Juliano imperatore sublato, rursus muta statua, 468.

Apostoli, quem ordinem inter se custodirent, 594. Præclarum et laudabile ordinis ecclesiastici exemplum effecti, 591. Non omnes ad miraculum transfigurationis admissi, 591. Apostoli, in transfiguratione Christi, pene obsecati, 905. Apostoli multiplici ratione Spiritum sanctum sibi astantem experti, 740. Externis linguis loquebantur, an pluribus simul et audientium propriis, an vero una tantum, ex qua plures efficiantur, 745. Apostoli, qui apud nationes multas peregrini fuerint, 610. Quam quisque provinciam Evangelii luce illustravit, 611. Quod ex umbra saltem ipsa operarentur, 305. Apostoli quoque posteris, non sine laboribus et sudoribus præfectore munus obierunt, 58. Apostoli, quo sensu præclara colonia dicti, 767. Apostolorum nobile fanum Constantinopolis, 159. Festa eadem in urbe celebrata, 767.

Apostolici et prophetici libri, Juliano extincto, soli evolvantur, 167.

Applitudo ad bonum maior vel minor est in diversis hominibus; nec tamen sola sollicit, ut in opus prodeat, 634.

Aqua pro Deo habita et calta, 506. Quis aquam in nubibus alligat, 518. Cum fluida sit et labilis, cur non tota decidit, 518. Aqua tum et petra emanans, tum edulcitata, 86. Aqua salsa dulci admista per Valentem imperatorem; cur et quomodo, 810. Aquæ, ut res quasdam desuper, quasdam per radices nutriunt, 518. Aquæ subterraneæ, quomodo speciem præbent eorum qui de Deo philosophantur, 757. Aquæ baptismi Christi sanctificata, 558. Aquæ Jordanis, Christi baptismi purificata, 673.

Aquila Dei Filius hoc nomine vocatur, quia post resurrectionem, ut rex alitum, ad Patris revolat sedem, 900. Aquila, id est, conscientia reliquis incumbens, quæ a Paulo spiritus hominis dicitur, 870.

Aquila Judæus, Scripture interpres, quomodo Ezechielis locum, de pedum vestigio, reddidit, 870.

Aquilæ, apud Ezechielem, puerilis vel prima institutio, 870.

Ara Dianæ, juvenum crure respersa, 109.

Ara necæ in tela construenda labor et industria, 515. Araneæ artificium Euclides nullus imitando expressit, 515.

Aratrum. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900.

Arbitrii libertas. Virtutis igniculus per arbitrii libertatem exsuscitatus, 639. Arbitrii libertas, cur homini data, 670. Quo Dei consilio homini concessa, 850. Arbitrio Adam lex prescripta, 867.

Arbor scientiæ, qualis fuerit, 850. Bona quidem tempestive percepta, 850. Contemplationi comparata, 851. Est in fabulis arbor, quæ morte vivit, et secti ne pullulat, 478. Hujusmodi quiddam vir philosophus esse videtur, 478.

Arca Noe, quæ in diluvio vim diluvii evasit, eorum, qui ex vulgi contigione detrimentum non contrahunt, imago, 438. Arca fidei Noe remissa, per quam secundum mundi semina conservata sunt, cum Cesarea civitate, arca salutis a Basilio Magno effecta, comparatur, 825. Cur Ecclesia Nazianzæna arca Noe vocata, 541.

Arca veteris testamenti a Levitis gestabatur, 591. Arca testimonii in Silo primum fixa, cum Anastasia adicula, in qua Gregorius Idem catholicam primum instauravit, comparata, 766. Arca testimonii ab externis occupata, miseranda res erat; non tamen adeo gravis, atque ecclesia decore suo per contentiones et rixas spoliata, 445. Arca suæ venerationis consulit Deus, penis ab Ileri sacerdotibus, et ab Oza sumptis, 56, 577.

Archangelus. Sacerdos cum angelis stat, cum archangelis glorificat, 48. Archangeli vox et extrema tuba expectanda, 215.

Archisacerdotalis sedes; nempe Constantinopolitana, 636. Arcum nonnunquam relaxari oportet, 477.

Archusiorum furor in Christianos, sub Juliano imperatore, 121. Virgines sacras, contumeliose habitas, proscindunt, dissecat, propriis dentibus comminunt, 121. Crudis eorum hepatibus sese ingurgitasse feruntur; et palpitantibus adhuc visceribus suillum pabulum inspersisse; ferocissimosque porcos immisisse, 121. Quibus modis Marem episcopum torquent, et qua de causa, 122. Echeta et Phariæ crudeliores, 125.

Argivus Pegasus. Ut tantum non erat per æcrea ferri,

quantum Gregorio et Basilio, dum Athenis agerent, mutua opera simul ad Deum attulit, 787.

Argumenta quibus Deum esse probatur 512. Argumenta in quibus scopum assequi utile est, et aberrare minime periculosum, 495. Argumentorum infirmitate veritatem innuunt et labefactant, 597.

Argutiae. Timendum ne in argutis et captionibus fidem solvamus, 469.

Ariadnes corona, quid in comparatione crucis in caelo fulgentis, 150.

Ariana haeresis. Cur Patrem et Filium unius essentiae denegavit, 897. Quo sensu Filium natum agnovit, 897. Ariana haeresis, unius essentiae nomine sublato, in lidei confessionem introducta, 895. Iamulis et rapide cujusdam flammae instar, magnam orbis terrarum partem percurret, 460. A Nicæanis Patribus compressa et extincta, sub Constantio rursus erumpit, 460. Ariane mulieres, furiarum instar, adversus Ecclesiam debacchantur supra naturam ad malum viriles, 650. Jezabeli similes, 650. Manuadis quas fabula vocat, cur comparatae, 651. Ariarum dogma baptismi virtutem evacuat, 615. Ariarum in Catholicos vesania, 805.

Ariani ad Filii Dei carnem impingunt, 866. Judicii perveritate Judæos, incredulitate demones superant, 867. Cur Ariomanite dicti, 794. Ambitione, et potentia regum omnia conturbant, 898. Cur traditam a Nicæanis Patribus fidem, et homonion, id est *totius substantiae* vocabulum tollere nitebantur, 895. Qua de causa homonion seu *unius substantiae* vocabulum rejiciant; et quo pretextu, 898. Refelluntur, 899. Ariani Deum ex Deo Filium ita dicebant, ut ex Deo factus non natus intelligeretur, 895. Dei Filium facturam muneri prohibent, 897. Jussa non mutant, et tamen Filium creaturam haberi volunt, 897. Ut Filium a Patre sejungunt, atque inferiori loco ponunt, ita Spiritum rursus a Filio separant, inferioreque faciunt, 725. Hoc eis placuit, ut Deus degeneraret in Filio, quasi non potuerit Pater de semetipso talem habere Filium qualis ipse est, 901. Fraus eorum post Seleuciense concilium, 100. Multi praesules ea decepti, 400. Paucis exceptis, omnes in eam inciderunt; alii citius, alii serius, 401. Quibus de causis, 401. Ariani Ecclesiam multitudine deficiunt; parvum gregem aspernantur; divinitatem metiuntur, 605. In hoc uno concordēs erant, quod in publicis conventibus seipsos iactarent, 455.

Arianismus Graecis a Latinis affligebatur, quod Graeci tres hypostases admitterent, 410. Vide Latini.

Arianus populus in Catholicos furens, 764. Mutatis rebus non castigatus, 765. Ariani furoris est, Patris et Filii et Spiritus sancti naturam scindere, 625.

Ariani, quibus modis Catholicos affligent, 604. Malorum quae ipsis intulerent elegans et lamentabilis expositio, 604. Tempa cruore sanctorum contaminant, et in sepulchra convertunt 764. Ariani episcopi, savi tetrarchae orbis illius qui Valenti parebat, 795. Ariani, ab ipsis etiam praefectis, qui eorum furori obsecundabant, crudelitatis accusati, 696. Ariani a Gregorio sugi lati, quod pravo consilio Catholicorum dissidia observarent, 426. Insulae eorum adversus Gregorium objectiones, 607. Lepida Gregorii responsa, 608. Quae mala eos impendeant, ob dissectam divinitatem, et male divisam, in id quod praestit, et in id quod subest, 755, 754. Ariani ab Ecclesiis, quas Constantinopolit occupabant, expelluntur, et ea in urbe eorum haeresis instar nebulae dissipatur, 629. Nyctiorcaeihi similes, orta luce, auferunt, 650. Dum Ecclesiarum potirentur, nox erat, 650. Quae noctis huius calamitas: quot et quanta, ea, durante perpetrata facinora, 650. Ariani in imperatores durantiosissimi, 761.

Aries in rationalis victimae, hoc est, Isaac locum substituit, 862.

Aristaeus quidam, Thebanus vates, in penitissimos quosdam terrae recessus se abdedit, ut Deus et in caelum raptus esse videretur, 104. Fraus ejus deprehensa, 104.

Aristagoras, Samiorum dux, ab Histiao inducitur ut a Persis deficiat, 157.

Aristoteles, materiam aeternam esse confinxit, 529. Virtutibus vicinis esse tradit, 819. Cum reciprocis Euripi aestus explicare non posset, praeter merore obit, 112. Non ejus sed piscatorum more Gregorius docet, 435. Aristotelis habitum quidam imitabantur, 829. Aristotelis praeter nimis providentia, artificium, mortales de anima sermones, 495. Pravidum artificium, 596.

Arius contradicendi et nova de Deo praedicandi licentiam induxit, 595. Magnam Ecclesiae partem concussit ac labefactavit, 791. A furore pulchre uomen habens, 460. Quo sensu id a Gregorio dictum, 791. Arius, Dei Filium ex nullis extantibus esse dixit, 896. Ex Patre natum fraudenter confessus est, 897. Per tria unum oppugna-

vit, 759. Arius divinas tres personas in tria diversa et aliena separat, 579. Judaismi propugnator, 30. In obscenis et impuris locis extinctus; orationis non morbi viribus oppressus; ac Jude instar, ob eandem Verbi conditionem disruptus, 393. Alexandro Constantinopolitano praesule orante, interiit, 595. Mors illius horrenda, et Jude prodicione digna, 460. Arii haeresis pulchre furor nominata, 50, 579. Divinitatem scindebat, 558. Arii divisio. Vide Sabellius. Paris impietatis est vel Sabellii more personas connectere, vel Arii instar naturas distinguere, 576. Arii et Ariarum novus Judaismus, 614. Arii discipuli divinitatem ingenito circumscribentes, non modo Genitum, sed etiam Procedentem divinae naturae finibus exturbarunt, 595. Arii et haeresis ejus descriptio, 460.

Arma. Armorum opifices ob licentiam qua fovebantur, ad audendum parati, 812. Basilio Magno in iudicium contumeliose vocato, praefectum discernere volunt, 812.

Armenii, hand simplex et apertum genus, Basilio Athenis recens ingresso cur invideant, 785. Contentiosus argutis eum urgent; succumbentes et terga vertentes Gregorius juvat; mox deserit, 784. Victi et confusi, Gregorium Athenarum gloriae proditorem vocant, 784.

Arrogantia Dathan et Abironis, 591.

Ars architectonica sancti Spiritus, 568. Ars arthum, animas regere, 20. Ars magica, Vide Magnus.

Aruspinae ars, laude ac praedicatione ab ethnicis efferitur, 165.

Ascalonitarum in Christianos effrenis audacia, sub Juliano imperatore, 167.

Ascendere ad altiore gradum omnes debent, 567.

Ascensio Christi, ut honoranda, 865. Ascensione in corde ponebant haeretici, non theo ego, sed blasphemiam, cum alius alium impietate superaret, 427.

Asctica Basilii Magni, 795, 797.

Ascia et securis, cur olim super altare non ascenderent, 536.

Asla, impletatis schola Juliano principi, 91.

Asinas querens Saul, regnum invenit, 610.

Aspicentium vitium in rem aspectum transit, ut in rebus physicis, ita et in moralibus, 417. Hinc diversa de eadem re iudicia, 418.

Aspis. Haereticorum fetus aspidum ovis comparati, 455.

Assyrius et Aegyptius censendus est qui animi instituto et voluntate ipsis adiungitur, 651.

Astarte. Aurum et argentum, non secus atque gentiles olim Astartem, adoramus, 514.

Astronomi, et mathematicorum genus omne, ut a Gregorio compellantur, 150. Ad signum crucis, quod in caelo sub Juliano imperatore visum est, provocantur, 150. Vide Judaei.

Astronomia, Babylonicorum inventum, 157.

Astronomia, solis ac siderum certa comprehensio non est, 519. Unde, et quomodo acquisita, 519.

Astutia in eo qui vini adhibere nequit, veniam aliquam meretur; in imperatore admodum turpis est, 117.

Athanasius (S.) in divinis moribus ac disciplinis educatur, 589. Liberalibus artibus perexiguum temporis spatium tribuit, ne ea nescire videatur, quae sibi contemnenda duxerat, 589. Justorum omnium, tam eorum qui ante Christum quam eorum qui postea vixerunt, in se virtutes expressit, 588. Divinarum rerum contemplationem et vitam ac morum splendorem, nificere connectit, 589. Verbum belli socium in eo invenit; et Spiritus sanctus hominem qui pro se speret, 590. Nondum in episcoporum numerum affectus, primas tenet inter eos qui Nicæam, ad concilium generale, convenerant, 594. Variæ hae de re opiniones, 594. Athanasius, cunctis ecclesiasticorum graduum numeribus perfunctus, Alexandrino populo praeficitur, 589. Apostolico et spirituali modo ad Marei thronum evehitur, 590. Quantum ejus ope indigeret Ecclesia, 589. Quot et quanta ejus in Ecclesia merita fuerint, 590. Qualem in Ecclesiae regimine se praebuerit, 591. Athanasius vere homo Dei, ac magna veritatis tuba, 595. Quam rationem inter Sabellii et Arii dogmata tenuerit, 595. De trina unius deitatis sanctificatione pulcherrime philosophatus est, 818. Mirum videri debuisset si injuriarum et calumniarum igitibus non exploratus fuisset, 597.

Athanasius. Tragædiorum, quas pertulit, initium et cause, 594. Quomodo Gregorius theologus ad hanc tragœdiam nonnihil contulerit, 591. Gregorius qui 'an humanissime ab Anastasio exceptus, consilium, ut hominum sermo est, capit, adversus patrem et patronum insurgendi, 594. Illatum Athanasio crimen, ex manu (Arsenii), mors vivens objecta; injustum exsilium, 595. Athanasius divi Antoni vitam conscripsit, monasticae vitae praepcepta seb

narrationis specie, tanquam lata lege, promulgans, 588. Cavendum tamen ne fictio in ea narratione existimetur, 588. Sedes illius (cum secundo exsularet) a Georgio invaditur, Cappadoce quodam monstro, malo genere, animo peiore, 588. *Vide* Georgius. Athanasius exsul, Ægypti monasteria peragravit, 597. Dum in monasteriis Ægypti versaretur, ostendit, et sacerdotum philosophiæ expert non esse, et philosophiam sacri antistitis institutione opus habere, 598. Quia illius veneratione monachi afficerentur, 598. Pauca ei ad sacerdotii perfectionem confertent, multo plura ad philosophiæ utilitatem ab eo recipiebant, 598. Eo submoto, idem Ecclesiæ pertulit, quod Samson ablatiis trahibus, 402. Fuga illius, præclara peregrinatio, pro Trinitate, et cum Trinitate suscepta, potius appellanda, 405. Athanasius totius prope Ægypti concursus exceptus, cum, Georgio sedis ejus invasore, morte multato, Alexandriam rediit, 405. Tanta erat effusio populi, ut fluxio magno et Nilo comparari posset, 404. Chæream usque Athanasio obviam venit. *Vide* Chæreas. Eo fere modo Alexandriam ingreditur, quo Christus, dum pullo insideret, Jerosolymam ingressus est, 405. Cujusdam vulgo sermone, ipsi imperatori prælatus, 404. Occasione Philagrii Ægypti rectoris, 404.

Athanasius Alexandriam reversus, ut pulchre se gessit, 406. Ita docuit ut vixit, ita decertavit ut docuit, 405. Pares certantibus honores consecutus, nihil egit honoribus illis indignum, 405. De hypostasis voce dissidentes concitavit, 410. Quod (Julianum Apostatæ artibus) ex Christianis decedebat, gentiliū accessione supplebatur, 407. Ideo sub Juliano Apostata rursus in exsilium missus, 407. Egregium virum triplici certamine oportebat, 407. Athanasius, Joviano imperante, ab exsilio revocatus, 403. Quod Nicænis Patribus, circa Filium, prius concessum fuerat, in asserenda Spiritus sancti divinitate, superno illata, consequitur, 408. Imperatori donum vere regium offert: scriptam nimirum fidei confessionem adversus novum dogma, 408. De eo dogmate conjectura, 408. Confessionem illam, tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale est, admittunt, 409. Quod postea gessit pervulgatis atque omni fama celebratis ipsius exsiliis et fugis nihil inferius existisandum, 410. Studiorum in qua incumbat enarratio, 410. Athanasius, orbis oculus, Sacerdotum antistes, fidei columen, secunda Christi lucerna, 462. Ægyptiis Joseph alter, 620. Unus omnia vere complexus est, quæ singulorum gentiles diis suis tribuunt, 411. In omni Christianorum conditione, ad speciem quandam virtutem, laudandus, 592. Quæ in eo parva fuerunt, ad nominis celebritatem aliis abunde sufficerent, 592. Vita sua episcopatus norma efficitur, ipsius dogmata pro fidei regula habentur, 411. In bona senectute vitam clauditi, 411. Athanasii vitam conscribere Gregorius optaverat, 588. Athanasium laudare idem est quod virtutem laudibus efferre, 586.

Athea a Sabelio propugnata, 29, 50 Quo sensu, 50.

Atheismus Epicuri, illis qui disputationes amant impugnandus proponitur, 494.

Athenæ, litterarum sedes et domicilium, Gregorio theologo vere aureæ, 780. Athenas studiorum causa venientes, quomodo excepti, 782. Athenæ, quod ad salutem attinet, aliis pestiferæ, Gregorio et Basilio nihil detrimenti afferunt, 786. Idolis supra reliquam omnem Græciam abundant, 786. Quo studio adolescentes in sophistis ibi tenerentur, 781. Quibus comparati, 782.

Athenienses, agriculturæ, et navium extractionis. ut ipsi dicunt, inventores, 136.

Athletæ imperiis est in vana collocatione vires profundero, 777. Athletæ imperito, aerem ferientis similis est qui egregiam animi indolem vanis studiis occupari sustinet, 589. Athletæ æmulandi, qui ex eo quod humi jacent, iis qui supra siti sunt, victoriam extorquent, 424. Athletas quovis tempore ac modo, ex omni sexu et ætate habere cupit Ecclesiæ, 298.

Atlanticeum pelagus, Nonnæ immodico largiendi amore flagrantis, ad exhauriendum sulcicere non potuisset, 347. *Vide* Nonna.

Atomus Epicuri, illis qui disputationes amant, insecundandi proponuntur, 494.

Atramentum. Sagittis ex atramento confectis ferire, 805.

Aulica, erga juvenes, Athenas studiorum causa venientes, consuetudo, 782. Aliis horrenda et inhumana, aliis perquam jucunda, 782. Qua pompa juvenes illi deducantur, 785.

Aulice loqui non magis ethnicorum est quam Christianorum, 156. *Vide* Græcorum.

Avaritia, insatiabilis, 881. Avaritia manum siccit; eam largiti et beneficentia extendat, 718. Avaritia laudabilis est, si paululum hic demus, ut in altera vita divites, et

copiosi simus, 370. Avaritiam, hoc est alterum idolatriæ genus, nihil supplicio Novatus vindicavit, 690.

Avarorum stultitia, 879.

Audacie signa nec in minimis quidem disputationibus præbenda, 598. Audacia et fiducia quatenus differunt, 152.

Audire minus periculosum quam loqui, 71.

Auditor, tanquam peritus quidam arbiter, inter orationem et veritatem, innumeris laudes inprobat, et meritas efflagitat, si modo probus et æquus sit, 218.

Augurandi disciplina a quibus inventa, 137.

Augustinus (S.) ex Theologi Apologetico arma contra Pelagianos deponit, 10, 55.

Aviditas insaturabilis, quando et ubi pietatis laudem mereatur, 601.

Avium inter se discrimina, 514. Avium volatus et motus a quibusdam primo observatus, 137. Avibus Dei gloria per gentiles attributa, 507.

Aulici nonnulli, sub Juliano Apostata, latrociniis vincunt Centimanos, 139. Aulicorum officia, 612.

Aura quædam tenuis, Dei præsentiam Eliæ adumbrabat, 510. Auram perflantem tenere, 755.

Aurum, ocellus tyranus, per quem nunc multa sursum deorsumque, velut in talorum ludo, jactantur, 620, 621. Aurum vestibus assumptum minus virium habet quam melote Eliæ, 610.

Auxilium Dei. Ipsum recte velle divino auxilio indiget, 654. Auxilio suo destitutum figmentum suum Deus non derelinquit, 695. Adversus hostem internum magna perfectaque fide opus est, majori Dei auxilio, nec parva contentione nostra, 22.

B

Baal. Aurum et argentum, non secus atque olim ethnici Baal, adoramus, 314. Sub persecutione Juliani, plusquam septem millia fuerunt qui non llexerunt genu eorum Baal, 106.

Babylonici, astronomiæ inventores, 137. Babylonici muri cum hospitali domo a Basilio constructa non comparandi, 818. Hæretici malorum nostrorum scintillam accendunt, et Babylonia flamma sublimiore reddunt, 391.

Bacchus. Quantum mysteria nostra ab ejus mysteriis distent, 679. Bacchus ad temulentiam incentivus, 146. Bacchus Androgynus, atque ebriorum eborum secum trahens, Juliano extincto, rursus irridetur, 168.

Baculus duplex: alter fulciendi vim habens, alter pastoris ac doctoris proprius: utriusque significatio, 869. Baculi et virgæ discrimina, apud Theologum, 344.

Balaam. Si verum est quod de cruce coronata a Juliano sacrificante conspecta et de interpretatione hujus signi refertur, rursus Balaam vacinatur, 102.

Balthasar in pocula sancta debauchatur, 605.

Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est et præstantissimum, 692. Quo fine institutus, 695. Variæ baptismorum genera: Moysis, Joannis, Christi, martyrum, penitentiarum, 688. Baptismus ignis æterni, quid efficiat, 690. Baptisma Christi mysterium excelsum, 677. Qua ratione celebrandum, 686, 690. Quanquam vitæ Christianæ documenta contineat, 686. Omnium ejus circumstantiarum explicatio, 687. Baptismus legalibus sacramentis longe præstantior, 698. Illius figura erat quodammodo circumcisio, 715. Cur aqua et spiritu constet, 695.

Unus est: illius particeps non est qui Spiritum sanctum non honorat, 615. In nomine creati et conservi datus, Spiritui sancto injuriam infert, 615. Tum plenus et perfectus est, cum in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti confertur, 615. Virtus ejus Ariana hæresi e medio sublata, 615. Baptismus omni ætati, sexui et ordini utilis ac necessarius, 702. Maxima benignitatis Dei celeritate, volenti conceditur, 715. Qui rite illum suscipit, multipliciter beatus, 715. Infanti, si quod periculum urgeat, statim administrandus, quare, 715. Si absit periculum, tertius creiter annus expectandus, quare, 714. Inter baptismum et mortem, temporis aliquid intercedat, 699. Ad baptismum festinatione properandum, ut Petrus et Joannes ad Christi sepulchrum properant, 710.

Baptismus non differendus; idque multis probatur argumentis, 698. Ut miserum est, cum manna transierit, cibum querere, ita et baptismi gratiam, occasione baptismi neglecta, 709. Eorum qui baptismum differunt excusationes refelluntur, 701. Quam incauti eorum cautio, 702. Excusationes a solemnitate delectu, 709. Refelluntur, 710. Alia excusatio, ex parentum et chororum absentia, 710. Refellitur, 710. Item alia ex ministrorum delectu, 711. Alia excusatio, ab ætate qua Christus baptizatus est, 714. Refellitur, 714. Arcanum consilium, eorum qui baptismum differunt, 705. Ut tempore voluptatibus in

terum indulgeant, 705. Parabola de operariis non eadem hora vocatis ablutuntur, 705. Catechumenus ante baptismum se emundet, 715. Baptizandis proponitur ut peccata publice confiteantur, quare, 712. Exorcismus in baptismo adhibitus, 712. Lychnus lapis est ad quem exploratur, quam sincero quisque animo ad baptismum accedat, 712. Baptismus conditionum inaequalitatem tollit, 712. Validum est in periculis auxilium, 704. Magnum in vita, et in mortis articulo solatium, 701. Quae virtus ejus, et quam multiplex, 692, 717. Varia ejus nomina: domini, gratia, unctio, illuminatio, indumentum, lavacrum, sigillum, 695. Explicantur, 695. Baptismus, ut vite cursum ineuntibus signaculum est, Pa. iis qui adultorii aetate sunt, gratia est collapsaeque imaginis erectio, 693.

Baptismus, quot et quanta in nobis operari debeat, 716, 718. Etsi culpam omnem delet, non tamen a satisfactione pro injuriis debita eximit, 717. Baptismalis purgatio omnibus communis, 696. Perdita, difficile recuperatur, 696. Baptismus, secundae ac purioris vitae pactum cum Deo initum, 635. Quam periculose pactum illud violatur, 696. Cicatrix ea violatione refricata, obduci quidem potest, sed nonnisi multis cum gemitibus et lacrymis aegre tandem obducitur, 696. Baptismi gratia: quemadmodum nos primum creavit Deus, ita creatos baptismi gratia instauravit ac refecit, 695. Gratia baptismi in columna nubis praefigurata, 902. Haec baptismi gratia et facultas est, ut cuiusque hominis peccatum purget, easque obstructions vel maculas, quae vitio contrahuntur, prorsus abstergat, 695. Nulli labori parendum quo baptismi gratia percipiatur, 712. Baptismi gratia multorum mandatorum nos admonet; quorum, 716. Sollicito servanda, 717, 719. Oratio unius ac bonis operibus impetranda et conservanda, 716. Haec bona opera, quantum, 716. Baptismi desiderium ad obtinendam vim baptismi non sufficit, 709. Baptismi vim eadem, quiddam inter unius nos interest, 712. Modo eadem fide inveniuntur, 712. Ministri baptismi sigillis regum diversae quidem materiae, sed eandem imaginem imprimentibus comparati, 715. Ab iis quos initiaverant, ad mensam excipiebantur, 711. Baptismi caeremonie, quid praesignent, 728.

Baptizatus seipsum totum Deo offert; sit holocaustum ratione praeditum et victima perfecta, 725. Per virtutis habitum redemptionem sibi certam faciat, 686. Ne ad eundem vomitum redeat, 686. Quanam dogmata foras exportare, atque ad vulgi aures efferre possit, 728. Baptizatorum tria genera inter se comparata: primum, eorum qui ante baptismum, per omnia vitiorum genera grassabantur et de industria vitium amplexabantur, 707. Secundum, eorum qui tametsi malum perpetrarent, ad tamen minime probabant, 728. Tertium, eorum qui honeste et cum laude vivebant, seu ex bona indole id scelerent, seu ad baptismum seipsos praepurgarent, 728. Quinam altis praefereant, 728. Non baptizatorum tria genera: primum, eorum qui, si detur baptismus, non gratiam accipiunt; si vero non detur, sus deque ferant, 708. Secundum, eorum qui baptismum honorantes, moras produciunt, 708. Tertium, eorum qui baptismum, vel propter infantiam, vel propter inopinatam casum accipere non possunt, 718. Quodnam discrimen inter eos, 708. Postremi nec caelesti gloria nec supplicis a justo iudice afficientur, 708. Licet signati non fuerint, improbatie carent, atque hanc jacturam potius passi sunt quam fecerunt, 708.

Barbari a Juliano victi, 151. Barbari (Gothi) bello Romanos laessunt, 604. Thraciam populantur, a Deo collecti, in penam solute per Romanos Trinitatis, 604. Barbariae incursio animas subvertentes, quid, 795.

Barnabas. Si quid auxilii Paulo deceranti tulit, Paulo habenda est gratia qui illum elegit ac certaminis socium adhibuit, 796. Barnabae dictum de igne, samentiosos homines, et in divitiatum contumeliosos absumente (ex deperdito quodam ejus scripto), 796.

Basiliscus impietatis, a Juliano imperatore dudum conceptus et oblata occasione subito profusus, 407. Basiliscus impietatis, in haereticorum operibus latens, a catholicis, Dico dante, in medium proferendus, et quidem mortuus ac motu carens, 454.

Basilus, Basilii Magni pater, a filio solo prohibitus ne primas obtineret, 776. Communis virtutis magister in Ponto propositus, 778.

Basilus Magnus (S.), paterno et materno genere clarissimus, 772. Basilii, paterni et materni generis decus, pietas fuit, 775. Avi illius ita comparati, ut omnia pro Christo paterentur, 775. In fuga persecutionum, diuagam rerum omnium penuriam sustinent, 774. Suaves quasdam epulas exoptant, fuscisque ad Deum precibus impetrant, quae eorum oratio, 774. Quam promptie et mirabiliter evadit, 775. Cervi sese ultro in obsonium offerunt, 775.

Gregorii in eos qui historice fidem abrogant animadversio, 774. Basilus maioribus suis laudis cumulum ex se adjicit, 776. Parentum illius quale conjugium, et quanta in liberis felicitas, 776. Basilus, sub magno patre adulescens eruditur, 778. Liberales artes edocetur et per pueriles disciplinas ad futuram perfectionem docetur, 779. Patrem asseratur, nec a summis illius virtutibus longe distat, 779. Basilus Caesarem studiorum causa contendit, 779. Caesarem Palaestinae in Cappadocia? 779. Sacerdos Christianis ibi fuit, etiam ante initum sacerdotium, 780. Eloquentiae studium accessione duntaxat ipsi rationem habuit, 780. Caesarea Byzantium, inde Athenas mittitur, 780. Mirifica multorum spe expectatus, 781. Basilus Athenas adveniens, ab Attica erga juvenes lege solutus, 785. Attica lex, quoniam, 782. Armeniis ob eam rem invidiosus et contentiosus eorum argutis appetitus, victoriam reportat, 784. In quibusdam disciplinis nullus ei comparandus, quod per partes declaratur, 788. Quousque astronomiam, geometriam, arithmetiam et medicinam didicerit, 789. Basilus et Gregorius ex eodem patriae fonte in diversas regiones dissecti, rursus Athenas eunnt, 781. Mutuo deinceps amore sauciantur, 785. Basilus Athenas spe sua interioris videns contrastatur, 784. Maxima meroris parte a Gregorio levatus, artionibus quam antea vinculis ei adungitur, 784. Uterque duas tantum vias cognoscunt, quatum una ad aedes sacras, altera ad professores ducit, 786. Christianos esse et nominari omnibus rebus praestantius habent, 786. Urbis superstitionibus non implicatur, 786. Hoc inter sodales erant quod flavius fluens dulcis per mare, 787.

Basilus et Gregorius, praecelari simi sodalium praecceptores, 787. Per totam Graeciam celebres, 787. Orreste et Pylade celebriores, 788. Triste ac miserum spectaculum, cum Athenis profecturi sunt et domum reversuri, 789. Ut obstitere sodales et magistri, 789. Gregorius solus remanere coactus, diu miser esse non sustinet: equum Homericum imitatur, et, ruptis vinculis, ad sodalem impetitur, 790. Uterque domum reversi, cum nonnihil secum dedissent, sui curis efficiuntur, 798. Basilus a Caesariensi civitate retinetur; Gregorius pietas erga parentes ab eo abstractum tenet, 790. Basilus, Caesarea aliquando retentus, postea necessarias peregrinationes suscipit, 790. Basilus et Gregorius, duplices in Julianum invective auctores, 174. Basilus in presbyterorum ordinem ascriptus, 791. Non subito, sed spiritualis progressionis lege, 792. Nazareorum Christianorum princeps, maxima apud omnes veneratione fuit, 795. Presbyterio initiatus, episcopo suo fit invisus, 792. Vide Eusebium. Basilus, cum exorta ob illius sibi injurias dissidia componere non posset, in Pontum profugit, 793. Pietatis gymnasia ibi constituta moderatur; aetetica scribit, 795. Secessio ejus admirabilis; reditus vero praestantior, 795. Audito belli nuntio, quod Ariani Caesariensibus inferre proponebant, Caesarem redit, 795. Aciem instruit; offensionia in medio posita submovet, 796. Qualem se gerat erga Eusebium, 796. Ejus dicendi libertas apud praesides, 797. Judeica pro lege habita, libri aetecici, liturgia, 797. Basilus in publica Eric, borrea divitum verba et obertationibus aperit, 798. Pauperibus in unum coactis, alimenta ipse distribuit, 798. Secundus Joseph, 798. Sermone etiam animas pascit, 799. Alioqui pauperum et egentissimus, 799. Eusebio vita lucto, in episcopatum limonum evehitur, 799. Non tamen citra laborem ac citra invidiam, 799. Viri pietate clari ad eum unguendum ab exteris regionibus acciti, 799. Et cum eis Gregorius Theologi pater. Vide Gregorius senior. Basilus Caesariae episcopus, qualem in hoc munere se gerat, 257. Quibus nominibus a Theologo appellatus, 350. In summo positus, non virtute erescit, sed majore virtutis operatione fulget, 800. Erga Gregorium ita se gerit, ut solius honesti sectatorem se praebet, 801. Quoniam id pacto, a se dissidentes sibi conciliat, 801. Ut omnes ei ultra cesserunt, 882. Orbem universum pacare aggreditur, 802. Publicis Ecclesiae calamitatibus vehementer affectus erat, 805. Piam doctrinam litteris consignat, 805. Haereticos, alios quidem armis linguae communis contundit, alios sagittis ex atramento collectis ferit, 805. Legationes pro paco mittit, 803.

Basilus veritatis igneus, et solus post primam Valentis persecutionem (in Asia) superstes, 803. Pro fide catholica cum Modesto praefecto decerat, 806. Victor ab eodem praefecto nuntiatur, 808. Quatenus optimates imperii, socios in religione habere amplum et horum orificum ducit, 807. Cur bonorum proserptionem non timeat et exilium non agnoscat, 807. Cur mortem beneficii loco sibi futuram dicat, 807. Qualis Epiphaniae die, ac inter sacrificii solemniam, imperatori visus est, 809. Altera die, imperatorem Dei voce alloquens, auditus, 809. Exilio in

eam decreto, plaudunt hostes, pii lugent; Deus inhibita scriptoris manu decretum rescindit, 809. Agrotante imperatoris filio, accersitur, 810. Ad ejus adventum levior fit morbus; cur non omnino expulsus, 810. Basilium domo alendis pauperibus et fovendis ægrotis ædificat, 817. i. e. proposit ut fratres osculetur et amplectitur, 818. Viduam, quæ ad sacram mensam confugerat, omni cura tuetur, 811. Ab Eusebio prefecto petitam retinet; propterea contumeliis ab eo vexatus, 811 (causam dicere jussus, 812. Minis interpellatus, 812. Tumulus inde exorti descriptio, 812. Prefectus ex vexatore suppliciter, per Basilium a periculo vindicatur, 813. Basilium pluribus episcopis invidus, 815. Principia simularum, dissensio in fidei causa, dolor ex ejus electione, Basilii gloria, 815. Cappadocia duas in provincias divisa, veteri consuetudini, quoad ordinem ecclesiasticum, inhæret, 815. Novæ metropolis episcopus, paræcias (dioceses) novæ provinciæ sibi vindicat; mala hinc exorta, 815. Basilium dissidium illud, novorum episcopatum erectione, in incrementum Ecclesiæ convertit, 814. Gregorium Sasimorum episcopum ordinat, 814. Spreta mirum amicitia officii, ubi Deum anteponi oportebat, 815. Gregorium non suasionem inducit, sed cogit, ut se Sasimorum episcopum ordinari patiat, 237. Gregorii ad eum hac de re sermones, 237. Basilium, hoc in negotio, spiritum amicitia posthabere non sustinuit; non passus est talentum in terra defossam latere, 240. Alia ejusdem argumenti, 240. Basilium Spiritum sanctum Deum appellare differt, 825. Quod nempe hæretici vocem illam arripere studeant, ut, eo expulso, omnia populentur, 825. Ab amicis contendit ne hoc suo consilio offendantur, quibus argumentis, 825. Interea hæreticos alii vocibus a que idoneis comprimit, 825. Melius quam quisvis alii, Spiritum sanctum Deum agnoscebat; idque variis argumentis declaratur, 825. Ejus hac de re imprecatio, 824. Dispensatione sibi reservata, loquendi libertatem Gregorio committit, 824. Hæc agendi ratio ab aliis culpata, sed magno Athanasio probata, 825. Ejus de divinitate scripta quo animo expendi oporteat, 824.

Basilium et Gregorium, Juliani Apostatæ conatum adversarii; postremi quoque ad persecutionem reservati, 174. Basilium, fore mortuum et exanimis, sermone robustior fit, ut eum pietatis verbis abscedat, 850. Fidelissimum discipulum manus imponit ne sacrario fraudetur, 850. Sacrarium, quid, 850. Cæsariensis quis animus dum extremos spiritus duceret, 850. Extrema ejus verba et mors, 850. Funeris ejus elegans et magnifica descriptio, 851. Nunc in caelis est, sacrificia pro nobis offerens, 851. Gregorius ab eo per visiones nocturnas officii sui admonetur, 850. Eum invocat, omnibusque tum civitatis, tum Ecclesiæ orbibus, exemplum, patronum et intercessorem proponit, 852. Quo tempore Basilium obiit, 769. Ejus encomium, quam arduum opus, 770. Cur a Gregorio susceptum, et serius quam tempus postulabat, 771. Basilii eximiae dotes, 788. Nihil unquam aliud quam piam orbique universo salutarem doctrinam spiravit, 771. Corporeis dotibus nullo inferior antequam philosophia carnis donasset, 777. Omnes alios tantum dicendi facultate superavit, quantum nos brutorum naturam superamus, 820. Doctrina sua omnes orbis partes inter se conciliavit, 777. Omnia quæ Spiritus sunt, persecutus est, 777. Soli comparatus, 821. Et pulchritudo virtus fuit; magnitudo, theologia; cursus, quotidiani ad Deum ascensus; potentia, doctrinæ semen ac distributio, 821. Lucubrationes et volumina ejus, una et maxima omnium ordinum oblectatio, 821. De singulis ejus opusculis Gregorii sententia, 821. Basilium cum præstantissimis tum veteris, tum novi testamenti viris comparat, 824. Nomina eorum: Adam, Enos, Enoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, 825. Joseph, Job, Moyses, Aaron, 826. Josue, Samuel, David, Salomon, 827. Elias, tres pueri, Jonas, Daniel, Machabæi, Joannes Baptista, 828. Petrus et Paulus, Joannes et Jacobus, Stephanus, 829. Basilium omnibus nostræ memorie hominibus palmam præcepit, 829.

Basilium de fastu et supercilio accusatur, et ab iis qui sine regula sunt, regulæ admovetur, 819. Censores illi morum firmitati et innocentia fastus nomen imponunt, 819. Non lepidus quisquam, et facetus aut circumforaneus, erat; ob hoc laude potius quam reprehensione dignior, saltem apud mente præditos, 819. Nemo tamen in verbis eo jucundior, in narrando festivior, in jocando argutior, in oburgando lenior, 820. Basilium pauper fuit, non Crætae more, sed ab omni gloriæ cupiditate alienus; item a voracitate et luxu, 816. Nemo virginitatem majori in pretio habuit, 816. Virginibus conobis exstruxit, et leges posuit, 817. Eremiticum vite genus cum cenobitico persequitur, qua ratione, 817. Basilium habitum et corporales defectus, nulli a nominis claritate parandam imitari audent, 829. Multos Basilium specie tenus videre licebat,

sed longius ab eo distantes quam quantum accedere cupiebant, 829. Quaedam ejus diæta vel facta, monnenti loco referre, maximi habebatur, 829. Ipse Gregorius hoc nomine sæpe gloriosus est, 850. Basilium et Gregorium Nysenus fratres, Moysi et Aaroni comparatur, quare, 242.

Beata. In beatam ethnicorum jacere, quid sit apud Gregorium, 140.

Beatitude æterna, in Patris et Filii, et Spiritus sancti, plena cognitio posita est, 615. Cum cognitio ipsa (Trinitatis) beatitudo sit, quantum, quæso, illud est quod cognoscitur, 422. Beatitudinis æternæ gradus Deus, in medio cœlitum stans, distinguit ac dividit, 694.

Beatus. Duplici nomine beatus prædicari debet, cui, purissimæ lucis, quantum humanæ naturæ datum est, commiseri fuerit, 387. Hominem ante mortem, beatum prædicare non oportet, 301. Mortuo fidei optandum ut statum heatorum virorum gloriam et splendorem spectet, 209.

Beelzebub: cum iniqua regula, hoc est contentione atque iracundia utimur, nunc ei, nunc Jesu, eandem adversus malos et spiritus morbos potentiam ascribimus, 417.

Bel. Juliano extincto, rursus Ecclesia canit: Cecidit Bel, 166.

Belial. Ubi Belial adversus Christum aciem instruit, ne animos nostros frangi acie expugnari sinamus, 447.

Bella ex cupiditate ora, 375. Belli in hoc unum agnoscamus quod cum adversariis potestibus (diabolo) committitur, 424. Belli cum diabolo gerendi necessitas, originis peccati pona est, 475. Belli interni descriptio, 54. Bellum inter spiritum et carnem, 249. In hoc certamine, corpus, agrotante anima, belle habet; anima autem floret, cum voluptates deveduit, atque una cum corpore marcescunt, 249.

Bellum inter Christianos quam difficile deponatur et ronquiescat, 55, 54. Bellum quoddam, sacrum dicitur, quemadmodum et barbaricum, 762. Bellum sacrum illud est quod Gregorius inter sacerdotes et episcopos ferre non potuit, 762. Bello ac paci tempus a Salomone statutum, 425. Bellum, pace a Deo disjungente laudabilius, 52.

Benedicere. Cum Gregorius senior gratiarum actionis verba in mysterii celebratione protulisset, ac populum benedixisset, in lectulum se conjecit, 550.

Benedicti panes. Nonnæ morbo decumbenti in somnis visum est, Gregorium panibus pro suo more benedictis eam aluisse, 551.

Benedictio patris firmat domos filiorum, 61, 619. Obedientiam habes, benedictionem redde: verba Gregorii ad patrem, 64. Benedictionem, quam qui prætereunt agricolis impertire solent, non accipere, quid sit, et quam acerba res, 505. Gregem scire, pascere in benedictione apud veteres positum erat, 65.

Beneficium Dei est, quod sumus, quod Deum cognoscimus, et quod ei offeramus, habemus, 368. Cum a Deo beneficium petitur, ipse beneficium afficitur, 715. Non minuta Deoque parum digna beneficia postulanda, 715. Beneficii gratia celeritate conduplicatur, 284. Latandum est, cum beneficium damus, 285. Dei erga nos beneficiorum elegans et compendiosa descriptio, 275.

Bene mereri. Homo nihil tam divinum habet quæ de aliis bene mereri, 276.

Benevolentia erga homines pulehra res est: testis Jesus, qui nostri causa homo factus est, 258. Benevolentia divina testimonia, 319. Benevolentia pudor incutitur, cum, oblata ulciscendi potestate, noxa condonatur, 524.

Benignitas necessaria, non libera, legis est, non consilii, 285. Benignitas licet impendatur, priusquam in altero seculo vite rationes referamus, 524. Deus pro collatis in nos beneficiis, benignitatem a nobis vicissim reposcit, 275. Nihil tam divinum homo habet quam benignitatem ac beneficentiam, 525. Benignitate Deus maxime delectatur, 524.

Berenices coma quid in comparatione crucis in verbo fulgentis, 150.

Beseleel, divini tabernaculi fabricator, 805. Antistitem exemplar, 805.

Bethlehem propter Eden; res parva et conspicienda, propter magnam et ab oculis remotam, 24. Bethlehem, cur totius terre metropolis diæta, 542. Bethlehem honoranda, quæ nos in paradiso reduxit, 674.

Bedeite. Vide Macedoniatii.

Bilis: quantum ejus utilitas, ex proverbio Græcorum, 426.

Binarium in Trinitate superatum, quare, 450.

Bonum Deus in bonum et officium male divinus, 624. Bonum diffundere ac propagare summæ bonitatis erat;

hunc angelorum et hominum creatio, 848. Boni nomen obtinere non debet, quod dominos suos haudquaquam meliores efficit, 436. Bonum quod a natura proficiscitur laudem non meretur; id solum laude dignum quod a libera voluntate fluit, 436. Bonum in nobis non partim gratia, partim liberum arbitrium operatur, 20. Boni propter se studium, constans et stabile est, 644. Quae per se bona sunt, nisi bene tractentur, boni gratiam amittunt, 490. Bonum maximum est Deum cooperari, et in eo manentem ab omni peccato abstinere, 881. Bonorum caelestium maximum est ut sciamus quomodo natura divina eadem, et unitas intelligatur, et Trinitas reperiatur, 483. Summum bonum in voluptate constituit Epicuri philosophia, 111. Bonorum humanorum optimum, eruditio, 777. Bonorum hujus vitae fragilitas et inconstantia, 566. Communis est hominum infelicitatis principium, 882. Eiusdem est difficultatis bonum aliquod adipisci, et adeptum conservare, 715. Cur alii bonis hujus vitae affluant, alii malis premantur, inscrutabile divinae sapientiae mysterium, 279. Apud Deum aequabile quidquam habet id quod nobis inaequale esse videtur, 280. Nulla hujus vitae bona hominibus certa et diuturna, 271. Ut, perspecta eorum omnium instabilitate, ad futurae vitae portum contendantur, 271. Bona hujus vite non magis possidentium quam sperantium propria, 565. Bona praesentia, id est, felicitatem praesentem, retinere difficultius est quam absentia adipisci, 92. Bonorum partem Deo consecrare. Gregorii ayo satis frequens, 776.

Bonus. Deus solus bonus est, id est, summe bonus, 549. Bonus ille est ad quem bonitatis Dei rivus secundario cursu dimanavit. 510. Bonorum quanta paucitas, 42.

Brachium. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900.

Briareus. *Vide* Gigantes. Briarei manus publicis bonis injicere, proverbium, 551.

Buccae Juliani Apostatae indecore tumentes, 161.

Buthucas, Herculis cognomen, quare, 116. Ruthenas Deus, conviciis apud Lindios colebatur, 151. *Vide* Hercules.

Bylhus et Syge, Valentii Aegones, 614.

Ryzantium, urbs totius Europae principium tenens, 202. Totius Orientis, 780. *Vide* Constantinopolis.

C

Cadmus, Agenoris filius, 792.

Caesules ingens a promissa plebe in Christianos furentem perpetrata, sub Juliano imperatore, 126. Praefectus qui eam vindicare voluerat, exilio multatus, 127.

Ceremoniae baptismi explicantur, 728.

Cesarea (Palaestina, an Cappadociae) litterarum ac doctrinae metropolis, 779.

Cesarea Cappadociae, ob fidei fervorem, ad seditionem profectus, 534. Cesareae civis de episcopi creatione inter se contentum, 555. Virum eligunt vita et moribus eximium, divino tamen baptismo nondum consignatum, 554. *Vide* Gregorius senior. Caesariensis bellum illatum ab Arianis, 795. Caesariensis civitas fame laborans, 798. Basilij studio sustentatur, 798.

Cesaris reddenda quae sunt Caesaris; et quae sunt Dei Deo, 570.

Cesarus, Gregorii Theologi frater. Parentes ejus mirificis omnium laudibus ad caelum vecti, nec minus virtutis quam senectutis nomine venerandi, 199. Caesarus, pissime a parentibus educatus, 200. Ingenij celeritate ac magnitudine plurimos post se relinquit, 201. Alexandriae doctrinae causa proficiscitur, 201. Ea in urbe improbus vitat, et optimorum familiaritatis se adiungit, 201. Nullus ob praesidium clarior, ob temperantiam illustrior, ob ingenij sagacitatem clarior, 201. Omnia doctrinae genera ut unum excoit, et singula rursum ut omnia, 201. Quicquid in humanis disciplinis bonum est, colligit; quicquid noxium, effugit ac reprobatur, 202. Omne virtutis ac discipulinae genus in animam suam colligit; ut omnis generis merces in navem onerariam, 202. Caesarus et Gregorius: hic ex Graecia, ille Alexandria, eodem tempore, licet non ex compacto, Byzantium appulsi, 202. Caesarus publicis, quos civitas offerebat, honoribus, Gregorii consilium anteponeit, eique domum redeuntis comes adiungitur, 205. Postegloriae cupiditate ductus atque, ut aiebat, quo urbi praesidio esset, in aulam se confert, 204. Quae res parentibus et Gregorio non admodum grata fuit, 204.

Cesarus, saecularis vitae genus se amplexus est, ut tamen Deo viveret, 204. Primum inter medicos gradum obtinet, et in amicorum numero apud imperatorem habetur, 204. Cratete simplicior, eum magnis quotidie dignitatibus oneratur, majorem tamen a dignis videbatur, 201.

Ipsi ad dignitatem hoc primum erat quod Christianus esset et nominaretur, 205. Caetera ludus quidam ac nugae ipsi fuerunt, 205. Caesarus, idem curare a Juliano Apostata compulsus, cypriavice magnum Verbum obtendit, 206. Certamini praesides, hic Christus, illic diabolus, 206. Utinque theatrum spectantium, atque uter viceret, magis laborantium quam illi quos spectabant, 206. Victor Caesarus, nec sic quidem eieitur, imperatore doctrina ejus trahi et ornari gestiente, 206. Celeberrimum Juliam de Gregorio patre ac de filius ejus dictum, 26. Caesarus ad secundum adventum reservatus, 206. Ad suos redit, victor in-crevatus, atque ob ignominiam clarior, 207. Caesarus, Juliano in Perside prostrato, in aulam rursum receptus, 207. Inter imperatores certamen erat, quisnam Caesarium sibi magis adungeret, 207. Praefectorum in Bithynia gessit, in pecuniarum collectione ac thesaurorum cura positam, 207. De ea praefectura variae criticorum sententiae, 196. Hanc illi velut majorum dignitatum praedidum esse imperator voluit, 207. Caesarus, terrae motu Nicæae exorto, fere solus incolomis evadit, ipsa ruina protectus, 208. Totum se supernae patriae adungere animo constituit, 208. Morbo correptus obit, 208. Ann. 568 exeunte vel 569 ineunte; sed non in patria sua, 195. Post mortem clarus, et Gregorio in somnio saepe visus est, 215. Funebris munus ei Gregorius offert, quale, 208. Anniversarios et honores et commemorationes sperdet, 209. Oratio ad Caesari parentes consolatoria, 210. Prima consolatio ratio ex humane vitae brevitate, 210. Secunda, ex malis quibus Caesarus ereptus est, 211. Tertia, si quae bona Caesarus amisit, matorum quae illis admista sunt experts est, 212. Quarta, ex beatitudine quae iustorum animas et eorum corpora manet, 215. Quinta, ex spe renovationis totius mundi, in qua Caesarium non jam peregrinantem, sed clarum, illustrem et excelsum videbunt, 215. Gravis ad auditores exhortatio, 214. Precatio ad Deum pro anima Caesarii, 216. Caesarus alter a Gregorii fratre, 197.

Cam ad inferendam fratri nocem invidia impulsus, 658. De Cain septies supplicium sumitur, hoc est fraternae cadis ab eo poena repetitur, 755.

Calamitas iis qui ea afflictiore commodo saepe atque utilitati est, 106. Reges quoque humiles et abjectos reddidit, 810. Calamitatis publicae causa, in peccata populorum concipienda, 512. Calamitate Deus alios castigat, alios eradit, 506. Quanta infelicitas ejus qui non calamitate melior evadit, 507. Calamitatem misericordia sistit, 320. In calamitate publica, quid populo, quid sacerdotibus agendum, 509. Calamitatum origo quanam, 253.

Calceamenta solvere quid sit, 860.

Calcei a quibus et quando sumendi, 860.

Calcolorum praestigiae a Juliano adhibite, 160. Calcolorum inventores Eubori, 156. Calcolorum inversio, a quibus, et quomodo amittat, 116, 417.

Calix. In calamitate publica docet pastor quomodo ira quae appellatur calix in manu Domini, et calix ruinae qui ebibitur, peccatis proportionem respondeat, 302.

Calumnia, sapientium animabus insidias struit, 883. Ab improbis adhibita, ut vitis suis opem ferant, 822.

Camelum acu admitti, natura impossibile, Deo volenti possibile, 516.

Cancer, animal, organum et sidus; tres cancri, etsi connumerentur, non ejusdem substantiae sunt, 568. Hinc argumentum connumerationis ab Eunoimianis propositum corruit, 568.

Candaces, ut a catechomenis imitandus, 711.

Canis. Cur philosophi cyne hoc nomine vocati, 454. Canis terrestris et marini exemplum quo fine ab Eunoimianis adductum, 555. Canis terrestris, marinos et caelestes; tres canes connumeratur, nec tamen ejusdem substantiae sunt, 568. *Vide* Cancer.

Canitiei quidpiam et palloris philosophum decet, 482.

Cantica graduum, quanam, 475. Quinam ea canere mystico sensu dicantur, 475. Cantica canticorum, quare sic dicta, 692.

Cappadocia, regio sacra et apud omnes pietatis laude clara, 591. Cappadocum nihil tam proprium quam liberi firmitas, 796. Cappadocia, non minus juvenum quam equorum bona nutrix, 772. Obsonio falso utitur, 798. Duas in provinciis quo tempore divisa, 815.

Capricornos in siderum numerum ascriptus, quid in comparatione crucis in caelo fulgentis, 150.

Captivitas Judaeorum multiplex, 745. Captivitatis Babylonicae descriptio, 190.

Caput nostrum, quomodo et qua de causa purificandum, 722. Caput non sit qui vix aut manus aut pes, aut vilis quoddam corporis membrum est, 569.

Carmelus Eliae, a Gregorio Theologo cogitatus, postquam Sastromum episcopus consecratus est, 259.

Carmina a vetula muliere primum inventa, qua ratione, 156.

Caru Christi, propter eam quæ animæ cupiditati obsecuta est, simulque condemnata, 24. Caro, nubis cujusdam instar, animæ lumen obscurat, nec divini radii splendorem pure intueri sinit, 682. Multiplici ratione in virgine superatur, 655. Carnis humanæ constitutio, ita plerumque imbecillis ut paleari ratiocinio vincatur, 857. Carni Deus jungitur, 25.

Carpocrates aliique multi, bellum pro honore adversus Creatorum gesserunt, 460. Eorum nugæ atque præstigia, suomet tandem, ut æquum erat, profundo absorptæ, ac silentio traditæ, 460.

Carus, imperator a Persis oppressus, 152.

Castalia, extincto Juliano imperatore, rursus siletur et silet, 170. Castalii fontis lateces, 679.

Castigatio venia interdum præstabilior, 521. Paternæ benevolentie argumentum, 511. Iis qui malo aliquo afficiuntur commodo sæpe atque utilitati est, 166. Castigatio quælibet in hac vita levis est, in comparatione maiorum quæ impios manent, 504.

Castitas. Paulus castitatem viro et mulieri, velut lege, præscribit; quo tandem modo, 650. Corpore castitatem colens ne animo adulterium committat, 658.

Castus. Eundem simul et amabilissimum et castissimum esse haud facile contingit, 554.

Casus inopinati, mortem afferentes, enumerantur, 701. Rerum procreatio atque productio, casui vel fortunæ, minime tribuenda, 508.

Catechumenus in pietatis vestibulo adhuc versatur, 702. Ante baptismum se emundet, 715. Catechumeni in Casariensem episcopum ordinatio, cogente urbis populo facta, 554. Episcoporum, et Gregorii Senioris contrariæ de hæc ordinatione sententiæ, 554.

Cathedra pontificalis, invidiosum et periculosum fastigium, 767.

Catholici, propter alia scelera sua, Arianis persecutoribus a Deo traditi, 750. In ira parva percussi, in sempiterna misericordia glorificandi, 755. Ecclesiis, domibus, et ipsis solitudinibus pulsati, 764. Catholicorum exsilia sub Arianis principibus, 764. Catholicorum et Arianorum in urbe regia comparatio, 615. Catholici, omnibus licet destituti, hereticis longe ditiores, 615.

Caupones veritatis, quinam, 54. Quidam Christo, caupones et negotiatorum instar, abutuntur, 697.

Causa non semper effectu suo antiquior, 525. Quilibet alicuius rei causa factum est, abjectus est eo propter quod factum est, 450. Quod alterius causa creatum est, eo abjectus est, 760. Quo sensu Deus Pater dicatur causa divinitatis in Filio et Spiritu sancto, 579, 580. Causa Dei, per silentium et quietem non prodenda, 402. in causa Dei, quisquis affectu sincero Deum colit, etsi natura mansuetus, vere pugna efficitur, 486.

Cantio incauta, 702.

Cecropide, quinam, 772. Nihil essent in comparatione maiorum Basilii Magni, 772.

Celeritas præceps, ubinam maxime periculosa, 522. Celeritas in verbis cavenda, 594.

Cælus, Eleusina rex ac Triptolemi pater, 679.

Cælestiata pia et religiosa, cum naaves et portu solvebant adhiberi plerumque solita, 844.

Centaurus, heroum sui temporis præceptor, 779.

Centurio, cur Christi potentiam requirit, et præsentium illos deprecatur, 255. Laudabili timore perterritus, medicum in ædes suas non admittit, 682. Medicinam exposcens, medicum non admittit, tanquam ejus præsentia indignus, 578.

Cephas. Ecclesia, Gregorii ævo in multis Cephas divisa, 582.

Cerberus apud inferos tria et similia capita habens, 127.

Cerdo hæreticus. Vide Carpocrates.

Cereri vagationes, et turpissima facta, 679. Quantum mysteria nostra ab hujusmodi sacris abhorreant, 679.

Cereorum ignes in Iunioribus Christianorum, 157.

Cerinthus hæreticus. Vide Carpocrates.

Certaminum, quibus hæresis vincitur, præmium, celi regnum est, ac Deum effici, omnis doloris sensu sublimiorem, 435. Certaminum equestrium spectatores, ut ridicule se gerebant, 781.

Cerva, Iphigeniæ substituta, 775.

Cervi seipsum martyribus in obsonium offerunt, 775.

Chæreus locus, dei unius iuncre, Alexandria distans, 405. Nilus ab eo Alexandriam influit, 405. Populus, Nili fluminis instar, effusus, et retroacto cursu fluens, Athanasio ab exsilio redeunti ad eum locum obvium occurrat, 405.

Chalænæ turris, id est turris Babel, 821. In ea lingue

hominum divise sunt, 599. In Ecclesia denuo excitatur, et linguae divilii, 591.

Chaldaei vel Cyprii, sacrificiorum profanorum inventores, 157. Chaldaeorum astrologia, 680. Chaldaicum semen, quid juxta Scripturam, 857.

Chamaeleon, in quibus facile mutatus, ut aiunt, atque colores omnes, candore uno excepto, suscipiens, cujus imago, 105.

Chamos. Aurum et argentum, non secus atque olim ethnici execrandum Chamos, adoramus, 514.

Chananaea mulier depressa, misericordiam implorans, et micæ exposcens, eorum exemplar qui penitentiae baptismum tingunt, 689. Chananaea anima, hoc est, per peccatum in terram inclinata, 717. Chananaei universi, Abrahamo uno non antepositi, 755.

Charitas, legis ac prophetarum summa, 416. Charitatis, spû, et zeli comparatio, 425. Pulchra res est charitas; ejus testis Apostolus, qui Israelis causa gravius a iudicibus adversus se proloqui non dubitavit, 258. Testis Deus ipse qui charitas appellatur, 258. Si quis roget quidnam sit quod adoramus, promptum est respondere quod sit charitas, 416. Deus noster charitas est, eoque nomine magis delectatur, 416. Quid causæ est, cur qui charitatem colimus, mutuis odiis flagramus, 416. Deus charitas appellatur, per ipsum quoque vocabulum nos admonens, ut virtutem illam quæ proprie Dei est comparare studeamus, 187. Charitatis parens, imo ipsa charitas Deus, 246. His nominibus præcipue delectatur, ut per ipsa quoque vocabula, mutuum amorem, quasi laia lægæ, promulget, 246. Servorum, et filiorum Dei discrimen ex timore et charitate, 589. Charitas non est, si facti iora quispiam sibi ipsi det, asperiora proximo tribuat, 562. Charitas, ut summa legis et prophetarum finis, ita præceptorum omnium primum maximeque censenda est, 260. Hujus præcipua pars in eo sita, ut pauperes amore et benevolentia complectamur, 260. Ex charitate ad pauperes accedendum, 277. Omnia charitatis officia, quæcumque sint, Christus in se recipit, 476. Charitas animis infixa, naturæ vim obtinet, 426.

Charybdis, æquorea pestis Scyllæ opposita, 128.

Cherubim duo, separatim a Moysæ numerati, 567. Quilibet inde adversus connumerationis argumentum, ab Eomanianis propositum, 567. Cherubini ab Ezechiele descripti, 510. Cherubinos pro throno Deus habet, 740. Pro vehiculo, 510.

Chimæra Patarica, tria ac diversa capita habens, 127.

Chirographa impietatis ab Orthodoxis per Arianos exacta, 805.

Chiron centaurus, Achillis præceptor, 779.

Christiana religio, sanctissima vitæ præcepta tradit, 146. Præceptorum illorum expositio, 146. Christiana vita voluptatibus sublimior, iis præsertim qui incipiunt acerba et ardua est, 859. Suavis tamen propter spem ac mercedem, 859. Christiani hominis est salutem tantum ob oculos sibi proponere; quæ autem ad eam nihil adjuvamenti afferunt, aspernari, 545. Christianus homo, multo altiora sapit et querit, quam qui in republica versatur, 515. Christianis beatissimum est quod pro Christo patiantur, 100. Jucundum est pietatis causa pati, quam aliis in gloria versari, 104. De illis sermo est qui vere Christiani sunt, 104. Christianos, quantumvis fortes, sui tantum rationem habere non oportet, sed persecutoribus quoque parere, 122.

Christiani a Christo cognomen habent, 95. Gens toto passim orbe lucens, regale sacerdotium, 95. Christianum nomen ideo venerabile, quia Christus Deus, 656. Si creaturam colerem, Christianus utique non appellarer, 656. Christiani, oblicentiam et honores, in insolentiam prolapsi, 91. Quam in adversis gloriam collegerant, in sectandis rebus dissiparunt, 92. Christiani quibus de causis a gentilibus spretri, 165. Christiani sub Juliano vexati, quibus de causis, 100. Quas fraudes Julianus firmioribus Christianis neclat, 117. Christiani, contumeliæ causa, Galilæa a Juliano imperatore vocati, 112. Ut ita vocarentur publica lege decrevit, 111. Cur Christi appellationem eis præcipere cogitaverit, 114. Christiani sub Juliano Apostata humanioribus litteris, et sermonibus interdicti, 152. Eos idem imperator omni libertate et fiducia spoliare, foris et tribunalibus arere, et omni presidio legum privare constituebat, 152. Quod nec Diocletianus, nec Maximianus in animum induxerunt, 152. Ethnici persecutores quantum Christianis inferiores, 125. Christiani, florentibus rebus, erga ethnicos mansueti et faciles, 150. Nullo aliquid simile intulerunt, quia multa ab ethnicis, sub Juliano Augusto, vel patrata vel denuntata fuerant, 151.

Christiani, externam rituum speciem ita corant, ut in interno homine plus operæ studique ponant, 111. Ipsa lex virtutis est ne levissimis quidem vitis succumbere,

136. Non in virtute proficere, et in eodem statu hæere, in vitio ponunt, 147. Christianus in eodem statu ne maneat, perpetuo motu agitur, in peccatum lapsus, respiciat; cum ex virtute aliquid gerit, eursum adurgeat, 840. In Christi nusquam exsul, nusquam peregrinus, 465. Christianus etiam peccati cause criminii vertitur, 879. Quantum apud eos pudicitie studium, 146. Christiani multi extremam inopiam, instar omnium opum, philosophia colunt, 146. Eam sibi vim adhibent, ut pene carnis omnino expertes esse videantur, 146. Christiani comitis cavillis, Gregorii avo læssiti, 52. Ob intestina bella, 55. Christianorum lingua, ne falsas religiones insectetur, impediri non potest, 174. Ut nec Nili cataractæ, aut solis radius inhiberi, 174. Christianorum ritus, ipsis aptissime congruunt; nec magis humanis ingenis, quam vi divina, et temporis firmitate vigorem adepti sunt, 159. Ideo ethnicis inimitabiles, 150.

Christianismus non personarum dignitate, sed fide insignitur, 807.

Christus heri et hodie corporaliter, idemque spiritualiter, 556. Spiritualis legis consummator et finis, 25. Litteræ abrogator et Spiritus initiator, 862. Verus panis, et vere vite auctor, 258. Caput nostrum, 42. Martyrum primus, 459. Princeps pastorum, 64. Aliis in ruinam, aliis in resurrectionem positus, 522. Credentibus salus est, non credentibus poena; ains odor vite in vitam, ains odor mortis in mortem, 902. Christus magnus Deus, magna hostia, magnus pontifex, 56. In ipso duo mita, et ambo Deus; due naturæ, non duo Filii, 646. Christus Deus et homo, 537. Utriusque in eo nature indicia, 557, 558. Deus et homo; unum ex utroque, et utrumque per unum, 25. Quibus verbis Nestorius atque Eutyches percelluntur, 25. Ut in eo gemma et duplex, divina scilicet et humana, substantia, ita una eademque persona, 904. Utriusque nature discernimina, 904. Christus humana omnia, excepto peccato, suscipit, 851. Oleo exultationis perfusus, cum Pater humanitatem divinitate unxit, et faceret utraque unum, 241. Christum Deum negans, demonibus incredulior, 675. Christus Filius Dei, quomodo ab aliis christis differi, 553. Christi multi pro uno ab hæreticis introducti, quales, 582. Christus sacrati expertus Deus, patre carens quatenus homo, 556. Quatenus Dei Verbum, id quod erat exinanivit, quod non erat assumptus, 646. In æ exinanitio; quasi gloriæ submissio et imminutio, nimirum respectu nostri, propter servi formam assumptam, 647. Varia nomina quibus Christus appellari solet, explicantur, 647. Varia ejus nomina, ob duplicem naturam, sedulo distinguenda, 545. Alia humanitatis, alia Verbi sunt propria, 545. Quædam de eo dicta secundum humanitatem, ipsi quoque Verbo tribui possunt, 545. Missus est ut homo, 675. Etiam ut Deus mitti potuit, qua ratione, 675. Cum Patrem dicit majorem, ea vox ad causam (sen principium generationis æternæ); cum æqualem, hæc ad Verbi naturam referenda, 544. Patrem Deum suum vocat, non ratione Verbi, sed humanitatis, 545. Patrem autem dicit, non humanitatis, sed Verbi respectu, 545. Extremum diem, non ut Dei Filius, sed ut homo, ignoravit, 551. Vel eatenus ignoravit, quatenus non aliter cognovit quam Pater, 551.

Christus, propter nos servus effectus, 592. Magnum ipsi atque amplum Dei Filium nominari, quo sensu, 541. Nomen accepit quod est super omne nomen, id est, Deus, 541. Dominus et Christus factus est, opera quidem ejus qui genitus est, bona autem voluntate Genitoris, 541. Varia ejus nomina, ut homo est, explicantur, 555. Quæ nomina ejus perpetuam humanitati ascribenda, 551. Propter nos ad formam usque servilem seipsum exinanivit, 458. Subjectio ejus, paternæ voluntatis adimpletio, 542. Quo sensu inobediens dicitur, 542. Patri subiecit omnia et vicissim ei Pater, 545. Mysteriorum ejus synopsis, 735. Mysteria ejus, salva divinitate, accipienda sunt, qua ratione, 905. Christus nativitate suæ arbiter, 714. Qua de causa ex virgine conceptus, 852. Quamvis ex semine David nominetur, non ideo viros honore prætulit, 650. Ex virgine quoque nascitur; quod et pro mulieribus valet, 650. Juxta retrogradam Lucæ descriptionem, a veteri et sub peccato constituto Adamo septuagesimus septimus numeratur, 755. Cur descriptionis tempore natus, 572. Vide Descriptio. Lux in tenebris lucet, id est, Christus in sæculo, 898. Christus a Magis cum stella concurrentibus adoratur, 686. A Simeone in ulna accipitur, 686. Eum Anna vetula et casta femina confiteatur, 686. In Ægyptum fugatus, regionem illam datat, 619. Proficiebat ætate et sapientia, quomodo id accipiendum, 800. Christus baptizatus ut homo, ut aquis ipsis sanitatem afferret, 538. Christi baptisma numeris omnibus absolutum, 688. Circumstantiarum ejus explicatio. Vide Baptisma. Cur non ante tricesimum annum baptizatus,

714. Christus miraculum in nuptiis edit, et conjugium presentia sua honestat, 705. Unde invidi in eum exorta; unde odium, insidias, proditio, crux, et ea omnia quæ nobis salutem pepererunt, 715. Ee populi frequentia, signorum editio et miraculis quæ homines ad Evangelium adducebant, 715. Vni nominis ejus demones reformidant, 114. Quibus de causis loca sæpe commutaret, 645. Quo præcipua illius opera tendant, 646, 647. Omnia omnibus efficitur, 645. Christus quasdam questiones solvere, quasdam, velut obstruculo interrogantium ore, comprimere solet, 648. Varia benignitatis ejus exempla, 645. Samaritanus et demonium habens a Judeis vocatus, nec erubescit, nec de conviciatoribus suis queritur, 115. Qua de causa didrachmum. Trans guratio ejus, salva divinitate accipienda est, qua ratione, 905. Apostoli fulgore luminis ejus pene obcecati, 905. Non omnes discipuli ad hujus miraculi spectaculum admissi, quare, 591. Quo consilio discipulorum pedes abluerit, aliaque multa præstiterit, 866.

Christus, nostri causa dictus est maledictum et peccatum, ac novus Adam effectus, 512. Pro nobis maledictum et peccatum, 646. Martyrum quoque ac sanguinis baptismo baptizatus, 688. Cum voluntate sola nos redimere posset, pro iniquitatibus nostris ad mortem usque ductus est, quare, 572. Passionis suæ arbiter quemadmodum et nativitate, 714. Christus, magna et quantum ad primam naturam, inimitabilis victima; totius mundi nunquam intermoritura expiatio, 855. Agno paschali præfigurata, 853. Crucem non recusavit, ut peccatum meum affigeret, 849. Crucem concensurus, peccata nostra secum, ut illic interiret, duxit, 115. Manus illius pro impiis et propter eos clavis confixæ, 108. Pro eorum a quibus in crucem agebatur salute lacrymas fudit, 115. In cruce pendens, a latrone Deus agnitus, 864. Christus, nec a Patre nec a sua divinitate in passione derelictus, sed quatenus nostra representavit, 545. Nos enim eramus derelicti prius atque contempti, 545. In passione Christi, dum adversarius in Adamum visibilem impetum facit, in Deum incurrit ac superatur, 678. Quomodo ex his que passus est obedientiam didicit, 545. Quomodo ipse tentatus potest iis qui tentantur auxiliari, 544. Miracula quæ mortis ejus tempore facta sunt, 867. Cum salvis nostris miraculo minime confectenda, 868. Christi non typos sed antitypus erat serpens æneus, 865. Cruciatibus ejus omnes nos instaurati, 609. Exiguæ sanguinis ejus gutte orbem universum instaurarunt, 868. Ne odio habeas fratrem tuum pro quo Christus mortem obiit, frater noster, cum Deus ac Dominus esset, effectus, 859. Pro peregrinis peregrinatus est, 859. Pro hominibus æque mortuus est, 572. Utrumque sexum, passionem suam, salute donavit, 650. Voluntas ejus, cum tota dedicata sit, Deo non adversatur, 578. Pro hæreticis gratis mortuus est, 672, 865. Utrum omnes sine ulla exceptione adventu suo salvos fecerit, 864. An in infernum descendens, illic quoque eos duntaxat salvos fecerit qui crederent, 864. Christi passio in sæculo fine contigit, 857. Passionibus suis omnia metitur, acie quadam humanitatis et benevolentia erga genus nostrum, 545. Ex suis nostræ æstimat, expensa cum passionibus virum imbecillitate, 545. Corpus illius passum, per passionem exornatum est, ac per deitatem exsplenduit, 865.

Christus propter iniquitates nostras ad mortem ductus; sepultus, ut mortem gustaret, 728. Ad vitam rediit, atque in cælos ascendit, ut nos humi jacentes secum ducat, 728. Gloriosus et illustris rediturus, non quidem carnis, nec tamen corpore vacans, sed augustius diviniusque corpus habens, quale ipse solus novit, 728. Ob id ab hæreticis contemptus, propter quod honorari debuerat, 647. Ad hæreticos ejus divinitati, ob ea quæ passus est, detrahentes apostrophe, 865. Christi mysteria, quot festos dies suppeditant, 674. Unus eorum scopus, nostra perfectio et instauratio, 674. Eorum finis hominem Deum efflicere ac supernam beatitudinem ipsi comparare, 23, 24. Eo tendunt ut ei similes efficiamur, 5. Christus, in omni sua ætate ac omnibus mysteriis, Christianorum exemplar; quod per partes ostenditur, 675. Christo, Deo, hostia et pontifice nemo dignus, nisi qui prius seipsum Deo hostiam viventem et sanctam obtulerit, 56. Christus, qua ratione imitandus, 715. Actiones ejus ita nostratum exemplaria sunt, ut tamen plenam perfectamque similitudinem fugiant, quare, 715. Ille tertio die a morte ad vitam rediit, nos postdiuturnum tempus; alia exempla, 715. Christus, ex eo quod passus est, ad patiendum nos erudit, 862. Ex eo quod glorificatus est, hoc nobis affert ut simul glorificemur, 862. Baptizatum cum Christo sepeliri oportet, filium Dei esse, atque adeo deum ipsum, 215. Ethnicis ostendamus quid illos demones doceant, quid Christus nos erudiat, 172. Eos qui secundum Christum vivunt, Scriptura pro christis agnoscat, 291. Christus omnia charitatis officia in se recipit, 476.

Eorum qui recte esuriunt cibum et antea est, 619. Christi benigni benigna sunt omnia, 613. Christi benignitas imitanda, 372. Christum in inferiori homine habitare Apostolus ait, qui sensu, 897. Christum e caelo deducere, quid sit, 536. Christus interpellat pro nobis, id est, mediationis ratione supplicat, 550. Intercedit, ut homo, pro nostra salute, 550. Advocatio ejus, ut intelligenda, 550. Qualia ab hereticis patiantur, 675. Ab impiis etiamnum accipit quæ ignominiam habent, 755. A bonis, quæ cum honore coniuncta sunt, 755. Quo consilio illis iram, istis præmium differt, 755. Regnabit usque ad restitutionis tempora, et regni ejus non erit finis, 511. Qua ratione hæc duo constant, 542. Regnare duplici modo dicitur: uno ut omnipotens ac volentium nolentiumque Rex; altero ut subjectionem in nobis gignens, 542. Inopinato ut sponsus adveniet, 729. Ut erit omnia in omnibus, 544. Christi gladius, quid, 582. Christi nomen, Gregorii ævo, demones fugabat, 55.

Chryssipi solutiones, 596. Chryssipi philosophi in verbis novandis curiositas a Luciano irrita, 458. Chryssipi, quid Julianum imperatorem edocuerint, 96.

Cibus idem est corpori, quod animæ sermo, 517. Cibo solo ido quanam indigeant, 54.

Cicade lyra, et voces, quibus viatore prosequitur, 514. Quis lyram cicadis in pectore dedit, et cantus illos atque garrus quos in arborum ramis fundunt? 514.

Cicatrix peccati, post justificationem refricata, non nisi cum multis genitibus et lacrymis ægre tandem obducitur, 696.

Ciliaris pontificum capiti imposita, 241.

Ciniphæ ac eunomyia ranas in Ægypto sequebantur, 506.

Circenses Iudi. Constantinopolitani rives ita circa eos insaniunt, ut eos pro vita et sergio quodam instituto habeant, 615.

Circulatores, Eunomianorum exemplar, 488.

Circumcisio, baptismi quædam figura, 715. Circumcisio a Paulo primum admissa, deinde sublata, 572.

Citharæ Davidicæ vis malum spiritum incantans, 827.

Civile dissidium externo bello magis odiosum, 158. Ut carnes proprias morsibus appetere horribilius est quam alienas, 458.

Civitas. De civitate sua gloriari quam insulsum, 610. Civitas quænam optime gubernetur, 421. Civitatis superne felicitas expetenda, 570.

Clamor spiritualis, per quem res a loquim minus exaudibiles cognoscuntur, 501. Per quem Deus tacentem quoque Moyses audivit, 501.

Cleanthus puteus, ab ethiopicis commendatus, 112.

Clementia. Grave ac periculosum est ignoscendi assiduitate clementiam exhaurire, quare, 524.

Cleobulus, unus ex septem sapientibus, 815.

Cleombrotus ad præcipitum, ex libri Platonis lectione, impulsus, 109.

Clericus (Joannes) Gregorii malefidus aut imperitus interpres, 529.

Cericorum tres tantum gradus, post episcopum, in Ecclesia Constantinopolitana, 756.

Certhes arx Ctesiphonti addita, quam firmiorem reddidit, 155. Vide Julianus.

Cocytus, ethnicorum terror, 173.

Cœlestis gloria, donum Dei et virtutis præmium, 20.

Crelibatus, magna res est, qua in angelorum ordine censetur, 816. Vide Matrimonium.

Cœlum, Quis cœlum circumegit ac tornavit? Imo quid cœlum ipsum, 519. Cœlum rato ordine, aeri lucem, terræ pluviam impertiens, benevolentie legibus teneri videtur, 188. Cœlum pro Deo habitum et cultum, 504.

Cœna. Ne eus imitetur qui ad eam evangelicam invitati non venerunt, 69.

Cœnaculum. Cur Christi mysterium discipulis in cœnaculo apertum, 740.

Cœnobita, virginibus a Basilio Magno constructa, 817.

Cœnobitarum et eremitarum inter se dissimilitudo, 597.

Cogitatio utilis ac necessaria, Deum sermones nostros audire, 881. Cogitatio divina. Vide Verbum. Cogitationes s. ultorum, 887.

Cognatio præstantior inter eos qui secundum virtutem progeniti sunt, 291.

Cognitio Dei, beatitudo est, 452. Cognitio rerum creaturarum, nec exacta, nec absoluta; harum solas umbras videmus, 499.

Colloqui et congregari cum Deo quis debeat, 577.

Colossi æs immensum, 818.

Columba, diluvii linem nuntiat, 688. Cur in ejus specie Spiritus sanctus visus est, 688. Non ideo Spiritus sancti divinitati detrahendam, 688. Columbarum pennæ cur a David expetita, 318.

Columba satis vere immortalis est, animæque in vitium relabentis accusatrix, 510. Columba a Jacob uncta, fortasse ut lapidem salutis nostræ causa unctum significet, 509. Columba nobis interdum olumbrans; et columba ignis noctu splendens, 86. Columba septem quibus Sapientiæ donus mittitur, 755. Columba Herculeis columbis sublimior ac splendidiore, duplex in Julianum Apostatam inventiva, 176. Columba aureæ, quid apud Pindarum, 785.

Coma. In eus qui ad pastorem munus nihil aliud contulerunt quam quod eorum raserint, 475. Flavæ comæ pudicas mulieres non ornant, 225.

Commemorationes anniversariæ pro defunctis, 209.

Commisseratio in cadentem inimicum, is qui stant lege præscripta, 100.

Communio hæreticorum ut virus viperæ fugienda, 605.

Comparatio de his quæ videntur, in Deo minime facienda, 899, 900.

Comprehendere. Nec Deus, nec ipsa creaturæ natura hominis ingenio comprehendere potest, 522.

Concilium Nicaenum, divinitatis doctrinam certis finibus ac verbis circumscriptum, 460. Nicæni concilii tractatus, 904. Fides, seu fidei confessio, 894.

Concilium Seleuciense, Chalanæ turris, sive Caiphæ concilium quo Christus condemnatur, 599. Piam et veterem doctrinam sustulit, 599. Vide Seleucia.

Concilium presbyterorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ a Gregorio commendatum, 756.

Concionandi provincia, quando et a quibus suscipienda, 686.

Concordia, rerum creaturarum ornamentum, 425. Concordiæ hominum a Trinitate exorditur: cui nihil æque proprium est ac natura unitas, et in seipsa concordia, 425. Exiguam concedamus, ut concordiam, quæ majus hominum est recipiamus, 424. Concordiam privatam non publice bonam existimare, absurdum est, 425. Vide Pax.

Concors. In hoc unum concordes erant Atriani quod in publicis conventibus seipsos jactarent, 455. Male concordēs erant qui turrim exstruebant; quemadmodum nunc quoque quidam facere non verentur, 745.

Condemnare. Malus crimine adducitur ut bonum etiam virum condemnet; contra, vir probus ne malum quidem facile condemnaverit, 595. Hujus discriminis causæ, 595.

Condonatio persæpe magni ad salutem momenti est ei qui injuriam intulit, 518.

Confessio peccati, magna vitii medicina, 512. Confessio publica peccatorum, baptizandis proposita, quare, 712.

Confusio totam hanc rerum machinam in fine dissolvit, 585. Confusionis et perturbationis incommoda, 585.

Congredi et colloqui cum Deo quis debeat, 577.

Conjugatorum inter se officia, 650.

Conjugium bonum a Deo concitatur, 554. Christi præsentia honestatum, 705. Conjugium Gregorii Senioris et Nonnæ præstantissimum, 554. Conjugii felicitis exemplum in Ibasili Magni parentibus, 776.

Connumerari, quid sit, 566. Eunomiani sola consubstantialia connumerari falso dicunt, 567. Quid inde contra fidem deducant, 567. Refelluntur, 567.

Conscientia propriæ reatus magna poena est, 172.

Considerationis experti est improbitas, 96.

Consilium. Miserum est consilium serum capere, ac tum damni sensu affici, cum nulla ratione sarciri potest, 709.

Consolationis ratio multiplex his proposita, qui mortuos parentes aut consanguineos lugent, 210.

Constantini Magni statua equestris, 607.

Constantinopolis, urbs post Romam prima, 645. De primatu cum ea contenti, 645. Circa ludos circenses alioque spectacula insanientis, 645. Ut aliis, ita divinis rebus iudebat, 419. Situs illius amenissimus, 608. Constantinopolis, quibus titulis insignita, 755. Fidei velut emporium commune, 755. Zelum habet, etsi non secundum scientiam, 767. Martyrum parens, 629. Eorum cultu, Arianis rerum potentibus, orlata, 629. Ob ecclesiis Arianis ereptas et Catholicis restitutas, exsultat, honoremque pristinum martyribus deferri, 629. Constantinopolis Ecclesiæ status, cum Gregorius illic advenit, 749. Seges quondam parva, sed Dei oculis magna, 751. Status illius variis sub figuris a Gregorio descriptus, 751. Ut seges illa postmodum crevit, 752. Quam spem Gregorius de illa conceperit, 752. Omnes hujus Ecclesiæ ordines commendat, 756. Tres tantum in clero, post episcopum, gradus recenseret, presbyterorum, diaconorum et lectorum, 756.

Constantinopolitani catholici, ab omni hæresum specie alieni, 614. Eorum religiosi mores, 608. Maximi Cynici artibus delusi, quasi tenelli boves vinculis soluti, a legitimo postore distracti, 185. Grex numero quidem annu-

stus, ac pietate amplexissimus, quo tempore Gregorius hunc Ecclesie prasidabat, 469. Ea in Gregorio amat propter quæ ab ætatis oppugnat, 637. Erga eum affectus, ut ferrum erga magnetem, 651. Quare, 656. Constantinopolitanos deputandi cupiditas et linguæ prurigo invaserant, et in exsequendis Christianæ vite officiis sequeiores effecerant, 402. Eorum risæ, 575. Constantinopolitana sedes, archisacerdotialis, 656.

Constantius imperator divinissimus, Christianique amantissimus, 95. Omnes tum suæ, tum superioris memoria imperatores, animi solertia longe antecellit: plura ejusdem argumenti, 95. Christi hereditatem pro viribus ausit; et eo nomine decessores suos gloria superavit, 78. Christianos crescere, atque in summam gloriæ potentiaque amplitudinem pervenire cupiebat, 94. Altit et magis regie de his cogitans quam plerique soleant, quare, 91. Constantius non tanto apud veteres, quanto apud nos odio flagravat, 75. Cum Romæ ageret, contaminari se putavit si aram Victoriæ videret, 76. Ob leges pro Christiana religione datas, Constantio aquirandus 76. Ab Hilario et Albanasio laudatus, 76. Elisi consubstantialis vocem non admisit, sensum tamen illius sincere confessus est, 77. A Gregorio Theologo, factorum omnium nescio, laudatus, postea vituperatus, 77. Constantius Ariana impietatis auctoritatem præbet, 460. Si catholicis molestus fuit, non religionis contemptu id fecit; cur ergo, 460. Ejus in catholicos agendi ratio, simplicitati tribuitur, 599. Quod nempe zelum haberet, sed non secundum scientiam, 599. Constantius, qua mente Gallum et Julianum a cognatorum cade servaverit, 87. Gallo Cesare interempto, Julianum ei substituit, 92. *Vide* Julianus. Constantius Julianum fovendo et Cæsare in creando, ignorantia lapsus est, 78. Stultitiæ a quibusdam insimulatur, 95. Quod Juliano, ob Galli necem, hosti effecto, vires per commissum imperium addiderit, 95. Accusato diluitur, quibus argumentis, 95.

Constantius inutili penitentia, ut ferant, in extremo vitæ spiritu affectus, 402. Quod nimium propinquæ suis necem intulisset; Julianum Apostatam extulisset; ac novis fidei dogmatibus studuisset, 405. Obviam Juliano cum exercitu procedens, obiit, 99. Juliano tamen sibi successore designato, 99. Constantii funeris descriptio, 159. Celebri pompa deducitur, productis per totam noctem canticis, et cereorum ignibus, ut in Christianorum more positum, 159. Corporis elatio conjunctam cum merore celebritatem habet, 158. Deducitur ad patriam civitatem, 158. Cum corpus Tauri juga superaret, vox quedam, si multorum narrationi fides est, e summis locis audiebatur, psallentium et prosequentium, 158. Angeharum forte virtutum, 158. Ut ad regiam urbem accessit, totius exercitus satellitio exceptum est, 158. Julianus ipse novus imperator, ut examini corpori, detracto diademate, demissoque, ut decebat, aspectu obviam procedat, a militibus admonitus atque coactus, 159. Illudque ad sepulchrum et nobile Apostolorum fanum prosequatur, 159. Constantii anima a Gregorio interpellata, 78.

Consuetudo temporis longinquitate confirmata, pro lege habita est, 506. Hinc idololatria lege constituta, 506.

Consuetudo. Familiaritas. Nihil refert cum quibus consuetudinem habeamus; modo in communium hominum cœtu tanquam in secreto vivamus; atque inter eos qui minime philosophantur, philosophiæ studia colamus, 458.

Contemplatio. Ad contemplationem assurgere volentis, necessaria sunt timoris rudimenta, 681. Quibus gradibus ad contemplationem ascenditur, 681. Contemplatio, non unica ad salutem via, 601.

Contemptus. Moror ex contemptu nostri susceptus, quandoque in zelotypiam exardescit, 70. Quidquid facile percipitur, facile quoque in contemptum venit, 282.

Contentio et iracundia, iniquæ judiciorum regulæ, 417. Contentiones inter Christianos, quousque progrediantur, 417. Gravissima eorum incommoda, 418, 419. *Vide* Dissidium, Bellum.

Continencia, certo tempore, idque ex communi pacto et consensu, matrimonio junctis, non lege, sed consilio proponitur, 704.

Contraria pro contraria procurare, Dei sapientia novit, 445. Contraria interdum æque mala sunt, 848. Contrarium mistio in homine, 850.

Contritus. Dei contritus colligentis, et oppressos ad se recipientis allocutio, 755.

Conversio ad Deum, rari omnino exempli est, 448. Veræ conversionis signa, 718.

Coquorum præfectus Nabuzardan, 806. Coquorum præfectus Demosthenes, ad ignem sibi congruentem a Basilio Magno missus, quare, 806.

Cor contritum. Hoc nomine vocatur sacrificium purgationis quod Deus a nobis requirit, 500. *Vide* sensu prædi-

ctum, ossium linea, ut Salomona et veritati placet, 805. Cor mulieris pretereuntes irruit, 885. Cor et intestina, qua ratione per baptismum lustranda, 725.

Corona gloriæ texta, pro mercenariis Ephraim, et corona contumeliæ (id est, clerus Ecclesie catholice clerici Arianis subrogatus) 756. Omnia hominum convicia unica spinæ corona qua victori nostro coronam detraxit, et per quatuor sancti, vitæ asperitatem, velut corona se redimiri sentiunt, minoris habenda, 612. Corona lanea cinctus per Platonem Homerus; atque dimissus, ne juvenibus noxus et exitiosus esset, 458. Coronæ adversus pugnantem comparantur, 80. Non autem supra sedentes, 80.

Corpus materiæ expers ac volubile quidam sibi fluxerunt, 501. Corpus non est Deus; idque multiplici ratione probatur. *Vide* Deus. Corpora ex materia et forma constant, 550. Corpus humanum, æcumosum, abjectum et infidum, 261. Ejus cum anima luctationis descriptio, 261. *Vide* Homo, Bellum, Anima. Corpus erandum est propter eum qui illud animæ conjunxit, 262. Corporis afflictatione Deus maxime conciliatur, 411. Corpore sublimior Basilii, etiam antequam hinc migraret, 771. Corpus animæ viticulum appellat, 771. Corpus humanum ad gloriæ celestis hereditatem, ab anima, post resurrectionem, admittendum, 215. Quanta illius in hoc statu agilitas et subtilitas futura sit, 215.

Corpus Christi. Qua ratione educari oporteat antistes et magnum Christi corpus tractatores, 580. Corpus eius est Ecclesia, 585. Omnes corpus unum in Christo simus, 587.

Correctio. Ab eo qui correctionem adhibet, quæ ratio tenenda, 599. Correctio esse utilis et fructuosa, quæ per confessionem ac publicam ignominiam, contemptioremque victus rationem efficitur, 599.

Corrigia calcemanti Christi, quid significet, 687.

Corripi a viro justo satus est, quam ab improbo innungi, 517.

Corruptio. Humana vita a corruptione matre nostra incipit, per corruptionem graditur, et in corruptionem desinit, 561. Corruptio ultima nihil aliud quam rerum omnium confusio, 585.

Corybantes, Rheæ sacerdotes, 678.

Cotus. *Vide* Gigantes.

Crates, præditiis relictis, publico præconio libertatem ostentat, 111. Cratetis dictum, de seipso libertatem donato, 815. Cratetis matrimonium commune, 459.

Creatio, ex Dei bonitate decreta, 668. Creatio angelorum et hominum, qua de causa, 848. Quis creationis nostræ finis, 681. Ut Deum laudemus, et per bona opera mitemur, 681, 685. Ut deificemur, 147. Et beneficio aliamur, 867.

Creatura proprie non est, 760. Creaturæ æranis rationibus ordinatæ et constitutæ sunt, nec confecti in rerum natura productæ, 857.

Creavit ac gignit me: quomodo hæc intelligenda, 510. Primum ad humanitatem a Christo assumptam: alterum ad æternam et incomprehensibilem Verbi generationem referendum, 541.

Crede Christianorum. *Vide* Julianus.

Credentibus salus, et non credentibus pœna, Christus, 902.

Credere in aliquid et credere de aliquo non idem est: illud enim divinitati convenit, hoc rei cui libet, 560.

Cretensis labyrinthus, 516.

Crimen quodcumque in Deum commissum, cur fornicatio et adulterium dicatur, 657.

Criminatio injusta est, cum ob multorum, vel quorundam culpam universus ordo in invidiam et crimen vocatur, 420. Criminatio sacerdotibus illata, non in eis sistit, sed quandoque in religionis mysterium transit, 420.

Crines. In criminibus robur, unum ex antiquis miraculis quæ potentiam Dei testantur, 86.

Crusus Solonem turpiter eiecit, quare, 110.

Cruciatu. Christus Deus, per suos cruciatus, nos quoque ad subeundos cruciatus erudit, 475.

Crumena Christi nos ad pauperes alendos exhortatur, 285.

Crux Christi, longe ante adumbrata, cum Aaren et Hur Moysis manus in monte suffulciebant, 249. Quibus de causis Christus eam consenderit, 449. *Vide* Serpens, Lignum. Peccatum ligno crucis affixum est, 459. Crux mortem prostravit, 865. Ad honorandas Christi passiones alacriter consendatur, 863. Dulces clavi, tametsi valde acerbi, 861. Crux Christi quandoque per disserendi facultatem evacuat, 597. Nonnunquam sermonis ornatu, 559. Crucem coronatam Juliano sacrificanti exilis usensam esse fertur, 101. Quæ signi hujus interpretatio ab impietatis magistro, 101. Crucis signum demones et spectra quæ Julianum terrecant, dissipavit, 102. Crucis signum in celo, sub Juliano Apostata, cum Judæi ab in-

stauratione templi sui, repentina terre agitatione prohibiti sunt, 150. Idem signum in vestibus eorum qui hæc narrabant vel audiebant, 150. *Vide* Judæi.

Ctesiphon, arx Persiæ firmissima, 155. *Vide* Judæi.

Cubicularii imperatoris; an principi fideles, incertum; Deo autem magna ex parte infidi, 767.

Cunctatio, in salutis negotio quam periculosa, 839.

Cupiditas, bellorum pater, 575. Cupiditas, apud Christianos, pene ut actio plectitur, 146.

Curam animarum suscipere totum non est, priusquam mens perfecte sit purgata, 55.

Curatio aliorum, imperfectis periculosa, 25.

Coretum plausus et saltationes, 678.

Curiose de mysteriis interrogantes, ad explicationem ordinis naturæ provocantur, 585.

Curus igneus Eliæ quid significet, 510. Peditem ad Lydium currum currere, proverbium, 787.

Cyathus. Cyathio mare metiri, 517.

Cyclopes, juxta paganos, artis ferrariæ et armorum inventores, 156.

Cygni cantus, pennis in auram expansis, 511.

Cynicismus exiguis finibus coerceri non sustinet, totum orbem pro civitate habens, 456.

Cynici, unde scilicet dicti, 495. Ex canibus sic appellati, quare, 454. Cynicorum ingluvies et circumforanea levitas, 495.

Cynosarges, locus Athenarum ignobilis, in quem spurii conjiciebantur, 155. Reliqua in Cynosarges releguntur; id est, pro spurii habeantur, proverbium, 155.

Cyprianus a Gregorio magnifice laudatus, quisnam fuerit. Auctorum hæc de re opiniones, 455. Ex duobus Cyprianis, Antiocheno et Carthaginiensi, Gregorius unum efformasse videtur, 457.

Cyprianus (Antiochenus) arte magica in notitiam hominum venerat, 442. Impulsus diaboli, Justinae virginis pudicitiam tentat, 442. Dæmonem quemdam, corporum ac voluptatis ananitem, pro lenone assumit, et ad labefactandam Justinam mittit, 445. Victam a Justina spernit, 444. Eam ob causam ab eo male habitus, ad Justinae Deum confugit, et per fidem in Christum spiritu malo purgatur, 444. Magicos libros publice proponit, et in ignem conjicit, 444. Sacra sacri gregis ovis efficitur; atque etiam adiutus: Pastor deinde creatur, ac pastorem optumus et probatissimus, 445. Cineres ejus futura portendunt, dæmones opprimant, morbos depellunt, 449.

Cyprianus (Carthaginiensis) impetus omnes persecutorum, et scopulis quidam incursums fluctus, propulsavit, 446. In exilium deportatur, 446. In exilio positus, fideles per litteras hortatur ac reborat, 446. Aliptem eis se præbet, 447.

Cyrus, Babylonis oppugnator, 154. Zopyri erga eum facinus, 154. Cyrus Parysatidis filius, prælio cum Artaxerxe fratre commisso, temeritate sua victoriam amisit, 155.

D

Dædalus, ex veterum opinione statuis Inmobilibus oculos mobiles induxit, 516. Labyrinthum in Creta construxit, 516. Gnossius Dædali choros ad numeros musicos sæpe movens, 516. In puellæ gratiam ad omnem artis pulchritudinem confectus et expositus, 516.

Dæmons impostura plerumque in eo posita, ut rei honeste specie ad malum abutatur, 507. Dæmones invidia atque odio adversus homines flagrant, 681. Homines deorsum viventes supernis bonis frui, cur ferre non possunt, 681. Quidam ad excedenda lenonum ministeria ceteres, 445. Quos lenocini mercedes ambiant, 415. Jesum invidi confitentur, 102. Eum a quo egrediantur (Christum) Deum esse noverant, 675. Christum Deum agnoverunt, quare, 867. Dæmones subterranei, 103. Signaculum crucis non sustinent, 102. Dæmones, Cypriani martyris cineribus oppressi, 449. Dæmones Julianum Apostatam sæpe prosternunt, 112. Àvo Gregorii. Invocato Christo, contumacebant, 55. Dæmonum exercitus a Juliano movetur, 152. Dæmonum cultores mysteria sua externis prodere religioni habent, 491.

Dagon. Juliano extincto, rursus Ecclesia canit: Contritus est Dagon, 166.

Damasus Papa, Petrum Alexandrinum sede sua ejectionem, et Romanum profugum benigne excipit, 464.

Daniel justus, leonum furorem in laru vinciens, 828. Exemplum ejus a quibusdam intempestive prolutum, ad excusandos eos qui ante languorem scnes docere aggrediuntur, 686.

Daphne arbor, extincto Juliano, rursus fabulis deplorata, 168.

Dathan et Abiron adversus Moysen furore elati, 678. Forum arrogantia fugienda, 591. Dathan et Abironis contumelia et impietas a contentiosis hominibus renovata, 591.

David inter filios Jesse natu minimus, 65. Sublimem et arrogantem Goliath mysticis lapidibus prostravit, 167. Ex ovium gregibus ad pasendum Israël assumptus, 610. Ex pastore psalter, pravorum spirituum incantator, et rex Israël a Spiritu sancto effectus, 742. Magnus medicus ac malos etiam spiritus, per spiritum in ipso habitantem, incantans, 518. Per spiritualem concentum, Sauli, cum a dæmone strangularetur, medicinam fecit, 167. David in tribulationibus dilatatur, et mortis umbra circumfusos, Dei ope iunxus, adversus eam insurgit, 518. Mansuetudinis exemplar, 259. Per mansuetudinem multos superavit, 167. Columbæ pennis expetit, vel quod leviores sint, vel quod spiritum adumbrent, 518. Geibæ montibus dira omnia deprecatur, quare, 414. Non tantis lacrymis Jonatam, ac postea filium Absalomem deiebat, quantis Gregorius pacem absentem, 414. David non sine laboribus et sudoribus prefecturæ munus obiit, 58. Temperantiæ testis, 259. Cum Bethlehemiticæ cisternæ copia ipsi facia est, minime bibit, 259. David restat, neque habet quo se vertat, et quis salvos esse poterit? 518. Saltatio ejus, ob arcæ requiem, quid mystice significet, 171. David gratiam propheticam puritatem conservat, 689. Ob filii morbum ad preces confugit, 810. Absalomem paritidam excusat, 414. David in dicendo maxime sublimis, 365. Extincto Juliano Apostata, rursus libere cantet, 167.

Delibitor, si ad pedes provolvatur, quid cum eo agendum, 716.

Decalogus novus, Dei digito inscriptus, compendiosa salutis doctrina, sacerdotum ministerio insculpta, 727.

Decius imperator, qualis in Christianis fuerit, 416.

Decorum in risu tenendum, 491.

Definitio. Deus cum definitur, ipsa definitione crescit, 900.

Deformis corpore versus philosophus, anima formosus et elegans est, 480. Rose non assimilis, quare, 480.

Deificatio quædam, vero ac sincero philosophicæ studio, et mentis in Deum elatione concitata, 587. Sacerdos, per sacra monia et per mensam mysticam, sacrum deificationis munus obit, 455. Deificatio, finis est ad quem creati sumus, 147.

Deitas, ne quiddam femineum dicatur, 560. Leïtas una. *Vide* Trinitas.

Deliciae Dei, delicioso genere dicendi explicanda, 518. Deliciae nullæ his meliores quæ in mandatis Dei posita habentur, 475. Deliciae Christianorum, sermo de Deo; et narrationes festivitatum eorum congruentes, 666. Deliciae Christianorum, a peccato mundari, 690.

Delphicæ Iripodis præstigia, 679. Delphicæ nugæ miseris adolescentibus olim ornabant, 450.

Delphinus, quomodo veris tempore per gyrum assultat, et navis vectores gaudio gestiens prosequitur, 841.

Demophilus, Ariarum artistes, Ecclesis quas Constantinopoli tenebat, excedere coactus, 645.

Demosthenes coquorum præfectus, ad ignem sibi congruentem, a Basilio missus, quare, 806. Demosthenis sententia, de indignis propter dignos honorandis, 343.

Depositum a Patribus acceptum et custodiendum, quodnam, 195.

Terisio. Deridentur interim in hac vita pietatis cultores, dum Dei benignitas tantisper occultatur, 595. Quod quidem in Job ostensum, 396. *Vide* Job.

Descriptio in oculis, qua ratione obtineatur, 574. Descriptio, cuius tempore Christus natus est, cur veneranda, 674. Descriptionis tempore nascitur Christus, 571. Ut descriptores et tributorum exactores pudore quodam afficiat et misericordia commoveat, 572. Descriptio a tribui exactoribus sancte et humane facienda, 571.

Descriptio humanum se præbeat, si ipse feliciter in libro viventium et pereuntium describi cupit, 575.

Desiderium omne ad Deum tendatur, 859. Desiderium baptismi Candacis exemplo suadeatur, 711. Desiderium baptismi, ad obtinendam vim ejus non sufficit, 709. Desiderio laborantibus, totius humanæ vitæ instar est unicuique dies, 472.

Deus. Unde ea vox, juxta quasdam, originem ducat, 555. Relativa est, non absoluta, 555. Oratio de Deo quam difficilis, 589. Lubentius de Deo quodpiam discamus quam doceamus, 71. De Deo verba facere præclarum, 588. Seipsum Deo purum exhibere præclarior, 588. De Deo disserere, non omnium est, nec cojuslibet temporis, nec apud omnes, 489. Quanto, apud quos, de quibus, et quousque id faciendum, 489. De Deo sermonem habens, mente et cogitatione horrescat, 685. De Deo disserenti

periculum triplex incumbit, unde, 589. Dei natura omnem orationis facultatem superat, 561. Deus spiritu solo intelligitur, 51. Eorum qui de Deo philosophantur tria genera, 757. Tres antiquissima de Deo sententiae, 525. Philosophorum absona de Deo sententia, 97. Alii supra deos obolum efferunt, alii ne Deum quidem omnino esse censent, alii Deum rerum humanarum cura non tangi, 97. Deus hermaphroditus, a Valentino et Marcione indurtus, 560. Deus nullo nomine exprimi potest, 552. Nulla voce qua totam Dei naturam complectatur, 552. Ad exponendam Dei naturam, edisserendum quid sit Deus; nec satis est aperire quid non sit, 502. Quid sit Deus explicari non potest, 528. Quid sit Deus ex toto capere nullus hominum potest, 552. Hoc est Deus, quod cum dicitur non potest dici, cum aestimatur, non potest aestimari, cum definitur, ipsa definitione crescit, 900.

Deus. Ens omnium quae sunt pulcherrimum et sublimissimum; nisi quis cum malit supra omnem essentiam ponere, 487. Alia omnia ut sint, a Deo acceperunt, 187. Deus unus in Trinitate, qua ratione confiteendus, 579, 580. Dei nomina toti Trinitati communia; alia potestatis, alia oeconomicae, 555. Dei natura captum omnem superat: quod sit Deus percipi potest; quid et quale sit, non potest, 499. Deus ex rerum aspectabilium consideratione agnoscitur, 508. Deum esse, qui mundum condiderit, eumque summa providentia regat, argumentis ex rerum naturalium consideratione deductis ostenditur, 512. Deum esse, tunc oculi ipsi, tunc lex naturalis docent, qua ratione, 499. Ut musicum instrumentum aspiciens, auctorem ejus mente reputat, sic universa hae rerum moles Deum esse convincit, 499. Deus semper est: universum esse in se complectitur; quasi pelagus quoddam essentiae immensum, 817. Dei essentiae nomina propria, Ens et Deus; magis proprium Ens, quare, 552. Dei essentia ipsi soli convenit, 551. Essentia Dei, et natura et appellatio una est, tametsi per cogitationes quasdam distinctas nomina quoque distinguantur, 552. Quod proprie dicitur Deus, revera Deus est, non quoad nomen solum, 552. Et rursus quod natura sua Deus est, vere Deus nuncupatur, 552. Dei essentia non sunt immortalitas, et innocentia et immortalitas, cur, 550. Dei essentia aliquid positivum est, non negativum, 551. Quenam illa sit, Eunomiani quaerant; nos, hac soluta caligine, atque crassitie discemus, 551. Deus natura sua simplex est; nec tamen simplicitas ei natura est, 818. Deus, et erat semper, et est, et erit; vel, ut rectius dicatur, semper est, 666. Atque hoc modo seipsum nominat, cum in monte Moysi oraculum edit, 666. Universum quod est in se complectitur; nec principium habens, nec finem habiturum; omnium tum temporis, tum naturae cogitationem superans, 666. Nec prorsus incomprehensibilis, nec perfecte comprehensibilis, quare, 667. Principii et finis ratione immensus, 667. Cur anarehus et immortalis atque aeternus appellatus, 818.

Deus, non est corpus, 451. Illaque vel communes ipsae Je Deo notiones facile convincunt, 451. Non circumscriptur, 500. Corpus non est, ne alioqui compositum, et ideo solutioni obnoxium eum esse necesse sit, 500. Si corpus esset, non omnia pervaderet, quare, 500. Ne corporeus Deus in aliis corporibus, more liquorum inter se permistorum, esse dicitur; id enim Epicuri atomis absurdum et aenium, 501. Sed nec Deus corpus illud est materiae expertae ac volubile, quod quidem sibi fixerunt, 501. Nullo in genere corporum collocari debet; est enim incorporeus, 501. Deus corpus non est, cum sit immensus, infinitus, figurae expertus, ac hujusmodi ut nec tangi nec oculis cerni queat, 500. Nulla Dei species ex rerum corporearum simulacris colligi aut fingi potest, 505. Deus, in Scriptura, dormit, vigilat, irascitur, proficitur, et pro throno cherubinos habet, 570. Ex nostris rebus, ea quae Dei sunt, ut potentius, nominavimus, 570. Cum nostri curam, ob eas, quas ipse perfectas habet, causas, velut abiecit, dormire dicitur, 570. Cum, repentina mutatione, beneficiis nos afficit, vigilare dicitur, 570. Cum in aliquem animadvertit, irasci cum finimus, 570. Quod autem nunc hic nunc illic operatur, incedere dicitur, 570. Quod in caelestibus mensibus vel libenter immoretur, sedere atque in throno esse nuncupavimus, 570. Alia ejusdem argumenti, 570. In summa: alia quaedam Dei facultas aliud quidpiam rerum corporearum nobis depinxit, 570.

Deus, cum sit lux omnium sublimissima, facile non videtur, quare, 589. Deus, lumen inaccessibile, et ineffabile; hoc in intelligibilibus, quod sol in sensibilibus, 695. Praesentia sua infirmitatem animae coarguit, 255. Quomodolum sol oculorum imbecillitatem prodit, 255. Deum in ipso videre non possumus, sicut nec solem infir-

mis oculis intueri, 497. Quid Deus natura sua et essentia sit, nullus hominum invenire potest, 508. Tunc demum cognoscetur, cum mens humana ad exemplar illud cuius est imago ascenderit, 508. Cognoscam sicut et cognitus sum: quanta pollicitatio! Deum perinde cognoscere ut cogniti sumus, 590. Dei plena et absoluta cognitio omni creaturae impossibilis, 498. Dei naturam nulla mens prorsus concepit, 552. Deum nemo unquam comprehendit, 500. Deum cernere angeli fortasse quaerant, si non prorsus, ad certe plenicium quam nos, 498. Deus mente sola exigue admiratus, et ex his solum quae circa eum sunt: alia ejusdem argumenti, 817. Deus quas ob causas humano intellectu comprehendi non possit, 504. Quatenus comprehendi potest, nos ad se trahit; quatenus capi nequit, admirationem et desiderium sui excitat, 817. Id solum in eo comprehendi potest, quod immensus sit, 817. Deum intellectu percipere difficile: eloqui autem impossibile, 498. Qua mente id a Platone dictum, 498. Verius dicitur Dei naturam nullis quidem verbis explicari posse; attulmo autem atque intellectu comprehendi multo minus posse, 498. Dei substantia nulli rerum factarum substantiae similis, 899. Nihil aliud est, nisi ipsum quod Deus est, 899. Deo assimilari nihil potest, 899. Dei in hac vita cognitio, exiguis quidam rivulus, et parvus magnae lucis radius, 509. Dei praecipua nomina, Spiritus, Ignis, Lux, Charitas, Sapientia, Justitia, Verbum, 505. Explicantur, et ex illis ostenditur Dei naturam cognosci non posse, nisi quis mente et cogitatione supra omnem corpoream speciem assurgat, 505. Deum nemo in hac vita concipere potest, nisi divinitus adjuvetur, 855. Deus dicitur, id est, purgatis hominibus indotesit, et quatenus, 817. Quomodo sancti, Scriptura teste, Deum cognoverunt, 509. *Vide* Patriarchae, Luos, Enoch, Abraham, Jacob, Elias, Isaias, Ezechiel, Paulus. Deus, quo ordine hominibus in monte apparuit, 855. Dei posteriora vidit Moyses, quae tunc tandem illa erant, 590. Eadem Gregorius in seipsum collectus vidit, 497. Dei posteriora sunt ea quae post eum exstiterunt, nobisque ipsius nomen declarant, 497. Non secus ac solis in aquis simulacra, infirmis oculis solem repraesentant, 497.

Deus aliis quidem lux, aliis ignis est, unicuique videlicet ratione subiectae materiae, vel qualitates, 255. Deum tanquam ignem videt, qui eum ut lumen inime cognovit, 587. Unum Deus? 502. *Vide* an mundum conditum? non levem haec difficultatem pariant, 505. Deum extra humani ingenii captum esse probant, 502.

Deus nullo modo mali causa est, 98. Deus est, non hominis, omni vitio carere, 510. Quod ipsis otiam ethnicis notum, 510. Deus Sapientiae nomine praecipue delectatur, 57. Nihil temere atque incautum operatur, 495. Inaccessis et inscrutabilibus judiciis, tum universam rerum machinam, tum res quoque nostras regit ac gubernat, 520. Deus aliter res nostras intuetur, atque mortales solent, 610. *Vide* Providentia. Deus nihil tam proprium habet, quam omnes beneficiis afficere, 597. Ad iram a nobis vi adigitur; ad misericordiam suapte natura fertur, 510. Deus Charitas vocatur, quare, *Vide* Charitas. Item pacis nomine vocari potuit, *Vide* Pax. Deus peccatoris mortem non vult, sed reditum, 166. Deus omnia, quemadmodum voluit, fecit, 902. Dei voluntas, actio est, 581. Deus patibilis, 510. Deum perpeitione omni sublimiorem in cruce pendemem et ludibrio expositum intueri quam mirabile, 819. Deus, nostrae salutis causa, homo factus, 665. Pro nobis, ut nos secum in gloriam reduceret, supplicio affectus est, 424. Mortem ipsam, nostrae salutis causa, pertulit, 615. Deus intelligibilium omnium summus est vertex, in quo desiderium omne quiescit ac desiguitur, 586. Deo nosmetipsos offerre debemus, 5. Optimus hic ordo est, ut qui rem aliquam aspiciatur, a Deo initium ducat, et in Deo quiescat, 11. Dei seipsum meminisse, quam spiritum ducere, debemus, 490. Dei recordatio, promptissimum et fortissimum in adversis solatium, 519. Dei tabernaculum, Ecclesia, 568. Dei vehiculum, hoc est, cherubini, 510. Dei deliciae, delicioso dicendi genere explicandae, 518. Deus nec loco circumscriptur, nec venalis est, ut totus diorum sit, 419. Deus nos et pro divitiis habet, et divites reddit, 186. Deus proprie Deus noster est, non autem proprie Pater, 515. Deum ex homine efficit, 68. Deum efficit, initorum pro Deo certantium praerogium est, 455.

Dextera. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Neque ad dexteram neque ad sinistram declinare, quid sit, 585. Diabolus, quo sensu mundi princeps appellatus, 5. Pravus et agrestis aper, hereditatem Domini pervastans, 802. In paradysum, adversus hominem qui primus effectus est, ab initio irrepit, 412. Medius inter angelos stans, Jehoni ad cruciatum poposuit, 412. Dominum ipsum

adorsus, et tentationem admovit, 442. Ipse per Cyprianum magnum sanctam Justinæ animam, atque intactum corpus aggressus est, 445. Diabolus, incarnatione Verbi, et Christi passione deceptus, qua ratione, 685. Secum ipse pugnavit, dissidia et seditiones in Ecclesia movet, 188. Diabolus, versipellis, atque in conatibus suis varius et multiplex, 445. Technas ejus animæ puræ celerius deprehendunt, 445. Diabolus, luminis persecutor et tentator, si baptismo justificatum adorsus fuerit, qua ratione repellendus, 697. Scripturarum peritus est hic latro, 697. Vitii sophista, ea Scripturæ loca supprimit quibus confutari potest, 697. Aliæ ipsius artes, 697. Diabolus, hominis odium non abiciens, ejus exemplar, 105. Diaboli complementum, Julianus Apostata, 55.

Diakonorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ modestia, 756.

Diadema imperatorum quibus antiquo more impositum, 98.

Dialectica, in quo versatur, 789.

Dialogus sub Cæsarii nomine vulgatus illius non esse declaratur, 197.

Diana venatrix, cervam Iphigeniæ sibi oblatæ loco substituit, 775. Hospitium odium exemplo suo excitat, 146. Ut apud Tauros in Scythia colebatur, 679. Apud Spartanos, 679. Virgo crudelis, 679. Dianæ festum, in quo Spartani adolescentes virgines lacerantur, 109. Dianæ sacerdos. *Vide* Iphigenia.

Dicendi facultas, probis et honestis virtutis incrementum, improbis et flagitiosis vitii stimulus, 90.

Didrachmum a Christo solum, servitutis nostræ sollevandæ causa, 572.

Dies luminum, quænam, 676. Quæ et quanta hujus diei gratia, 677. Dies Dominica nova, quænam apud Græcos, 350. Diem (Pentecostes) Spiritui sacrum honori habeamus, 759. Dies sollemnis ad presbyterorum ordinationem expectabatur, 4. Dies humani, dies mali, 251. Dies secundum Deum optabiles, 251. Dies vitæ extremus, anime justæ dies festus, 251. Dies Domini magnus et horrendus, 890. Diei illius, cum nobiscum Deus judicia sua loquetur, descriptio, 505. Dierum hebdomades, 752. Dierum et annorum primitiæ Deo ab Hebræis consecrata, 752. Dierum et noctium incrementum et diminutio; inæqualitatis æqualitas, unde, 520.

Difficultates temporum non observandæ ad comparandas opes, 515.

Digitus Dei descriptus sumus in libro viventium et perentium, 575.

Dignitas. Sedis primariæ dignitatem admirari stultum, fugere prudentissimum, 485. Dignitatum et graduum diversitas, utinam nulla esset, 485.

Dignitatis partem in terra relictæ, partem infra terram occultati, partem in eorum erecti, 507. Quænam elementa et alia corpora pro diis habita, 506, 507. Vitia ipsa pro diis habita, 507. Dii esurientes, Pelopis dilanatione satiati, 679. Dii gentium silentium suum vaticinari non poterant, 679. Dii gentium, fidiidinis ac vitiorum duces et patroni, 145, 681. Eorum bella ad rebellionem incentiva sunt, 144. Quare, 145. In eorum religione, vitiosum esse honorificum etiam existimatur, quare, 145. *Vide* Saturnus, Jupiter, Mars, Apollo, Mercurius, Diana, Sylvanus, Bacchus, Hercules, Juno. Dii gentium, extincto Juliano imperatore, rursus eorum, 168. Deorum illorum nomina et attributa, 168. Deorum quædam voces propriæ, juxta Homerum, 155. *Vide* Moly, Xantus. Deorum gentilitatis obsceni amores, 141. Quam periculose ob omnium oculos positi, 145. Nonnulli altiorum et abstrusiorum in narrationibus illis sensum reconditum esse dicunt, 145. Refelluntur, 144. Rerum divinarum ne indicationes quidem ipsas inhonestas esse convenit, 144. Alia ejusdem argumenti, 144. *Vide* Allegoria.

Diluvii hinc per columbam annuntiat, 688. Diluvium animarum, quod Arianae fraudis temporibus grassabatur, Ecclesia Nazianzena superavit, 541. Orbis universi diluvium sola effugit, 185.

Diocletianus, primus Christianos contumeliis affectit, 129. Non qui persecutorum omnium primus, sed quia decimam persecutionem sub ejus successoribus protractam, prior excitavit, 129.

Diogenes ingluvies, 459. Diogenis dolium incolentis dicebatur, 411. Diogenes tyrannis hospites loco eedere jubet, 111. Quinam illud, 111.

Discere. Dii discendum, priusquam docendi munus suscipiamus, 57.

Disciplina. Quibusnam disciplinis vel ad virtutem vel ad vitium juvenes informantur, 786. Præclarum ordinis ac disciplinæ exemplum in apostolis, 531.

Discipuli Christi, magni omnes et excelsi viri, atque electione digni, 531. Quem ordinem inter se custodierint,

531. Non omnes admittuntur ad transfigurationis Dominicæ spectaculum, 531. Neque ad præces in supremo agone versantis, 531. Nulla in eis morositas aut dominandi libido, 592. Petrus et Paulus magni Christi discipuli, 58. Lumen efficiantur, ut discipuli a magno lumine Christo vocati sunt, 721. Summa eorum quæ Jesus discipulis suis præscribit, 47. Nos Christi discipuli, non magistri pietatem nobis imitandam proponamus, 372.

Discordia, malorum turpissimum, ac perniciosissimum, 580. Qui discordiam infuse oderunt, ad Deum et divinas mentes accedunt, 187. Quare, 187.

Disjunctio. Alteratram disjunctionem in omni argumento veram non esse, 529.

Disputatio non magis omnibus congruit, quam idem eorum genus, 601. Disputatio de rebus fidei cruditionibus relinquenda, 595. Disputatio de Deo non celeriter agenda, 522. Quo perfectior est, eo difficilius, 511. Disputationem de Deo habendi cupiditas non laudanda, 577. Arguta et artificiosa de spiritualibus disputatio, quam indecora, 759. Disputationes supervacaneæ Evangelium evacuant, 559.

Disputationis genus duplex; alterum pro veritate, alterum de veritate, 525. In disputationibus cavendum ne fratrem præcipiti judicio condemnemus, 599. Ne in minimis quidem disputationibus audaciæ signa præbenda, 598. Disputationum pugna, quæ nullam utilitatem adferunt: sic quidquid in verbis vel supervacaneum, vel curiosum est, vocat Paulus, 488. Ex unius disputationis tardio ad omnes disputationes nausea plerumque contrahitur, 557.

Disputare. Non quibuslibet, nec semper de fide disputandum, 600. Mala ex Eudemoniorum disputandi libidine orta, 488. Disputandi cupiditas. *Vide* Constantinopolitani.

Dissidia omnia unde exorta, 581. Dissidia quandoque permittit Deus, ut quantum pacis bonum sit intelligatur, 185. Domus illa aut civitas optime gubernatur, quæ vel nullis omnino, vel certe minimis dissidiis laborat; aut si labore, quamprimum ad se redit, 424. Dissidia nescire, Deo et angelis maxime proprium est, 187. Ea comprimere Dei proprium est, deinde hominum eorum qui concordie bonum perspectum habent; id est, Trinitate colunt, 425. Dissidii gaudentes, adversæ Deo partis, hoc est, diaboli sunt, quare, 187. Dissidiorum inter catholicos principia, 416. Dissidia catholicorum inde exorta, quod ex duobus eximii pastoribus (Antiocheis, Meleto et Paulino) uter magis expectendus esset, reperire non possent, 427. Non de deitate, sed de ordine ac disciplina erant, 426. In catholicorum dissidiis, qui heri pius videbatur, hodie impius habetur; qui hesternus die Joseph, aut Elias, aut Joannes, nunc scortator, vel Judas, vel Caiphas, 417. Dissidia Catholicæ, circum et theatra certaminibus comparata, 765. Enripo nunc exundant, nunc subsident, 765. Ludis puerorum in foro lustrantium, 765. Qui medias partes in illis tenebant, ab utrisque male habebantur, 425. Dissidii omnia funditus evertuntur, 489. Veretur Gregorius ne, turbatis catholicorum dissidio rebus, Antichristus veniat, 419. Dissidiorum inter catholicos finis, 428. Hujus pacis sponsor Gregorius, 428.

Dissidere. Vocabilis non dissidendum quando syllabæ ad eandem sententiam ferunt, 684. Cum his dissidere qui eandem fidem profitentur, improbissimum, aut maxime miserandum, 416. Quosdam dissidere quam inter se consentire præstat, eus videlicet qui ad malum conspirant, 416.

Dives in studio habeat, ut pauperem bonorum suorum participem faciat, tanquam alienorum dispensator, 489. Dives ulcerosum pro foribus jacentem præteriens, non imitandum, 570. Calamitatis ejus descriptio, 570. Per magnum et inextricabilem chaos a Lazaro sejunctus, 741. Linguam suam a paupere Lazaro refrigerari postulat, ne obtinet, quare, 746. Dives philosophus, quid studio habeat, 480. Dives pluribus indigent; bibuntque, ut majore siti inflammentur, 480. Divitiis officia, 642. Divitum et pauperum antithesis, 627, 881, 882.

Divinatio. Quoddam genus divinationis est, quo impostores cum subterfaneis dæmonibus congregantur, 105. Divinatio quæ in somniis sita est, a quibus inventa, 137.

Divinitas, sola ex omnibus rebus causa experta, 540. Graduum ac descensus mensura minime subjicenda, 541. Quod tamen ab hereticis factum est, 541. Divinitatis arbitri et dimensores, quinam, 71. Ad divinarum rerum tractationem accedere haudquaquam tutum, nisi prius moles deorsum trahens, quantum fieri potest, superata, auresque ac mentis acies repurgata fuerint, 576. De divinis rebus oratio publica quam difficilis; et unde, 51.

Inspendum ac detrimentum omne potius ferendum, quam divinitatis jactura fiat, 600. Divinitatis doctrina certis finibus ac verbis a Nicænis Patribus circumscripta, 460.

Divitiæ communes, pietas, 731. Prope te est verbum Dei: quid his divitiis compendiosius, 596. Divitiarum male collectarum morbus est, ut plura appetere non desinat, 212. Divitiarum cupiditas inexplebilis, 514. Quod ipsi etiam ethnicis confitentur, 514. Divitiis labefactari ac perire necesse est, 882. Qui opibus student, audiant prophetam dicentem: *Divitiæ si affluent, nolite cor apponere*, 642.

Doara, secundæ Cappadoeciæ oppidum, 252. Episcopus orthodoxus a Gregorio patre, et a Gregorio Theologo huic ordinatus, 252. Non in Basiliâ, antiquæ metropolis episcopi contemptum, 254. Sed quod sacerdotes et præsules augere studeant, 261.

Docere prius ac postea discere, non bonus ordo, 761. Prius docere aggredi, quam ipsi satis edocti sinus, stultum ac temerarium, 55. Docere magnum et præclarum est, ac discere periculo vacat, 588.

Doctores et antistites salutis principia nescire absurdum est, 401. Vulgo fortasse ignoscendum, si fraudem hæreticorum per errorem admisserit; ad doctorem quo tandem modo id concedatur? 401.

Doctrina in actione quam in sermone præstantior, 112. Christiana, simul vetus et nova, 158. Vetus quantum ad prædicationes, ac sublucentes deitatis motus, nova ratione posterioris Domini adventus ac miraculorum, 158. Quosnam auditores respuat, quibusnam perspicua, quibusnam abdita, 497. Doctrina divinitatis, certis finibus ac verbis a concilio Nicæno circumscripta, 460. Doctrina purgata, quam apud Deum ampla et magna, 754. Rudes animos erudire facilius, quam falsa doctrina institutos, 55. Doctrinæ atque eloquentiæ non magnopere confidendum, 569.

Dolonææ quercus deliramenta quo loco a Christianis ponenda, 679.

Dogmata quæ revere baptizatus foras exportare, atque ad vulgi aures effere potest, 728.

Dolor interdum sanitate præstabilior, 521.

Dominiatio. Dux summæ rerum omnium differentia, dominatio et servitus, 625. Non quas apud nos vel tyrannus scidit, vel paupertas disjunctit, sed quas natura distinxit, 625. Dominiatio effectrix est, et princeps ac motus expers; et vocatur Deus, 625. Servitus creatura nominatur, 625. Quid inde ad astruendam Filii et Spiritus sancti divinitatem, 624.

Domnica prima, et Domnica nova quatenus differunt, 858.

Domus quænam optime gubernetur, 424.

Donativum a militibus acceptum Impiæ scenæ locum dedit sub Juliano Apostata, qua ratione, 118.

Donum, baptismi nomen, 695. Præstantiora naturæ dona omnibus communia sunt, 594. Alla vero quo libidinem excitant et possessores etulant, paucis hominibus propria, 595. Dona in sacrificio offerenda Valens imperator Ipsemet effecerat, 809. Dona salutis necessaria non potentiorum sunt, sed volentium, 594, 595.

Drachma evangelica, regia imago fœdis affectibus obruta, et a Christo conquistata, 865.

Draco. Vexilla Romanorum imperatorum horrendis draconum hiatibus inflata, 107. Magnus draco, Julianus Apostata, 78. Mystici dracones ethnicorum extincto Juliano, dejecti, 168.

Dramatica personarum, apud Isaiam, inductio, quid, 865.

Dubius. In causa dubia vincat humanitas et facilitas, 690. In dubiis et incertis rebus, ad benignitatem et humanitatem propensiores nos esse oportet, 595.

Duci præstat quam alios docere, 55.

E

Ecclesia Christi, eadem vetus simul et nova, 107. A Christo, ut Deo, creata; ut homine, hæreditate acquisita, 107. Militiæ propagationis ejus descriptio, 107. Ecclesia Dei multis sudoribus et victimis, tam ante Christum, quam post Christum, cæsis, collecta, 400. Dei tabernaculum variis virtutum ornamentis constructum, 568. Pulchra vinea, 705. Viva Dei vinea, 611. Ecclesiæ matri Basilius Magnus totum se tradidit, 795. Ecclesiæ fundamenta Petrus in fidem suam accepit, 591. Ecclesia corpus est, cujus membra diversas functiones habent, 586. Ecclesia corpus, instar compositæ ejusdem et inæqualis belluæ, ex pluribus variisque moribus constitutum, 54. A seditione alienum est, 795. Qui unitatem evertunt, tanquam Ecclesiæ labes et perniciæ, ablegandi, 612. Quid ordo in Ecclesiâ constituit ad totius Ecclesiæ concinitatem, 586. In Ecclesiâ hoc Deus constituit, ut alii

puscant, alii pascantur, 12. In Ecclesiâ posuit Deus primum apostolos, etc., 587. Ad Ecclesiâ regimen per gradus est ascendendum, 13. In Ecclesiâ gradus nullus parvus est, 14. Ad Ecclesiâ perfectionem, ministros ejus vulgo sublimiores esse oportet, 12. Ecclesiâ ab Ariano ex multitudine desinita, 605. Ecclesiæ pars selector, quænam, 795. Ecclesiæ complementum, sacerdotalis ordo, 15. Ecclesiâ primitivorum, hoc est, civium super-narum Jerusalem, 221. Ecclesiæ gentium per insulas innovatas ab Isala designata, 835.

Ecclesiâ persecutionibus illustrior et splendidior facta, 460. Post persecutionibus ethnicorum, altera tempestas adversus Ecclesiam excitator, id est, Arius, 460. Ecclesiâ unde ludibriis obnoxia, 55. Probo ac dedecore affecta, 401. Ab his qui sub Ariana persecutione temporibus absenti sunt, 401. In Ecclesiâ nostras, venit gravis quidam morbus, irrepserunt Sexti et Pyrrhones, et contradicendi libidine excitata lingua, 595. Ecclesiæ quot et quantæ calamitates, 595. Ecclesiâ, sub Juliano Augusto, quasi vidua, et viro carens, 85. Ecclesiæ cruore victimarum et Christianorum ab ethnicis impleta, sub Juliano imperatore, 121. Ecclesiæ facies quam tristicis, ævo Gregorii, 51. Ecclesiâ in multis Paulos et Cephas et Apollonius divisa, 582. Ecclesiæ throni ab Ariano post Seleuciense concilium occupati, 400. Ecclesiâ Nazianzena cur area Noe vërata, 541. Ecclesiâ ab hæreticis occupata, cum Gregorius Constantinopolim ad confutandos hæreticos venit, 119. Adversus Ecclesiam debachatur furia-rum (Arianorum mulierum) exercitus, 650. Ecclesiæ regendæ magna difficultas, 54. Quod raro accidit, Ecclesiæ lex non est, 687. Unam tantum Ecclesiæ utilitatem ob oculos ponendam spirituales episcopi probe sciunt, 537. Quidam Cappadoces Ecclesiâ matre indigni, 594. Abscis-sum Ecclesiæ mentum, benigne ac humane tractandum, quare, 657. Ecclesiæ throni, non digniorum, sed plerum-que potentiorum sunt, 791. Ecclesiæ ministris in exem-plum proposita leges, 791. Ecclesiæ reipublicæ nihil melius, quam ut quisque paci studeat, 424.

Ecclesiastes, Hebræorum rex, omnibus qui ante fue-rant sapientior, 875. Quibus gradibus ad hoc pervenit, ut sapientiam verum hominis bonum esse intelligeret, 875. Hominum et jumentorum idem genus apud Deum esse cogitaverat, 879. Amissa sapientia, sui similis esse non poterat, 881. In quot et quantos errores incidit, 886. Metaphrasis in Ecclesiasten, Gregorii opus, non Theo-logi, sed Thaumaturgi, 875.

Echelus, Epirotarum tyrannus, crudelitatis nomine ce-lebris, 125.

Eden. Bethlehem propter Eden, 24. Vide Bethlehem. Edictum a Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis, 571. Edicta Juliani Apostata in aedes sacras, 120. Edictum Imperatoris ad comprimendas hæreses validius, quam theologi sermo, 659.

Eleazar et Ithamar, Aaronis filii, sacerdotii oleo delibuti, 248.

Eleazarus, primitiæ eorum qui ante Christum pro reli-gione passi sunt, quare, 287. Septem filios offerit, 288. Nempe spirituales, 288, 297. Cælestia mysteria didicerat et docuerat; Israeltem proprio sanguine lustraverat, 296. Septem Machabæorum mortem, sacerdotii sui fructum retulit, 296.

Electio episcoporum solis Nazaræi Christianis, aut his potissimum committi oportet, quare, 536.

Electio nem et viniculum tollere, apud Isaiam, quid sit, 515.

Electrum, apud Ezechielem, animæ a vitiiis purgatae statum significat, 870.

Elemosyna, haud infrugifera, 889. Munifice autem largiendum est, 589. Elemosyna necessaria, non libera; lex, non consilium, 285. Qualis esse debeat. Vide Pauper, Misericordia, Beneficium. Indignis quoque danda, ne ea defraudentur digoi, 545.

Elementa varia pro diis habitata et culta, 506, 507. Elementorum permixtio ac temperatio, pacis et concordie documentum, 189.

Eleusinæ urbis sacra, 679.

Elias, ab prophetiæ munus, populi antistes, 58. Siccitatem depulit, 519. Elias, refrigerata post siccitatem terra, e torrente refocillatus, ejus imago, 583. Ejus acta quædam, 754. Dei præsentiam, non autem naturam ipsam, aura quædam tenuis ei admiravit, 510. Elias et Joannes, summi philosophi, 795. Elias in sabine assumptus, 85. Igneo curru abreptus, 610. Novus Elias Joannes Baptista, 687. Elie loquendi libertas, 828. Elie curru igneus quid significet, 510.

Eligere. Prudentem est, ut in bonis meliora, ita in malis leviora eligere, 705.

Eliseus ob prophetiæ munus, populi antistes, 58. A

pueris lacessitis, 607. Ejus acta quædam, 751. Elisei Melote plus virum habuit, quam aurum vestibus assutum, 610. Elisei pulchra hæreditas, 828.

Eloquentiæ non magnopece confidendum, 569.

Elysiis campi, ex Mosaisiis libris, ad paradisi nostri formam excoigati, 789.

Emmela, Basilii Magni mater, merito ἐμμελείας, id est, concinnitatis nomen habuit, quare, 777.

Empedocles, ut Deus et raptus in eorum videretur, in ardentem Ætnam se præcipitem dedit, 104. Caleco ignis æstu objecto proditus est, 104.

Empedotimus, Thebanus vates, cum Trophonio et Aristæo miserorum hominum chorus, 101. In penitissimus terræ recessus sese abdidit, ut dii haberentur, 101. Deprehensa fraude, non plus honoris ex hujusmodi fortivo secessu adepti sunt, quam contumeliæ ob comprehensam fraudem, 101. In speluncis illis fame extincti sunt, 104.

Emporium fidei, Constantinopolis, 755.

Enach. Genus illius Israelitas quondam opprimebat, 974.

Encaenia, quid hoc nomine significetur, 855. Eorum solemnitas veteri lege constituta, quare, 855. Sacrarum ædium cordisque innovationem complectitur, 856. Varia Encæniarum exempla, 856. Encænia novæ Dominicæ, quænam. Encænia, verbum identidem præ voluptate repetendum, 856. Encæniarum animæ, 859. Ut celebrandum, 810. Encæniarum resurrectionis celebrandum, 864. Ad Encæniarum festum veris amicitias concurrunt, 811.

Encladus. Vide Gigantes.

Enoch, septimus inter primævos homines, 755. De eo non constat an Dei naturam comprehenderit, aut comprehensus sit, 509. Enoch translatus est, exiguæ pietatis præmium hac translatione consecutus, 825. Pietas ejus cur curviga dicta, 825. Quare Basilii Magnus ei comparatus, 825.

Enos, primus spe adductus est ut Dominum invocaret, 825, 258. Aut ut Dei nomine vocaretur, 525, 258. Spem habuit, non cognitionis Dei, sed invocationis, 509. Quare Basilii Magnus ei comparatus, 825.

Ens. Vox ad indicandam Dei essentiam aptior quam Deus, quare, 552. Proprium est essentiæ Dei nomen, 522. Ens proprium est Dei, 555.

Enthusiasmus, honestum ac speciosum vocabulum quo demonum participatio appellatur, 105.

Epaminondas et Scipiones intuetur Julianus Apostata, quare, 109.

Epicteti patientia, coacta potius quam voluntaria, 109. Epicuri atheismus, atomi, voluptas, 494. Epicuri philosophia nullum voluptate superiorum bonum constituit, 111. His qui disputare gestiunt proponitur, ut Epicuri impium Numinis contemptum, atque alienam philosopho voluptatem exagitant, 494.

Epiphaniam. Quæ vocis hujus, et quam diversa apud veteres acceptio, 662. Qualis Basilii Magnus eo die, inter sacrificii solemniam Valenti imperatori visus, 809.

Epirotarum tyrannus, Echelus, 125.

Episcopalis successio quænam proprie æstimanda, 590.

Episcopi et presbyteri appellatio primis Ecclesiæ temporibus communis, 9. Post primum sæculum distingui cæpta, 9. Secundo inclinato sæculo, communiter distincta, 9, 10. Medio sæculo quarto promiscue adhiberi prohibita, 9, 10. Episcopi, humanis in rebus, ne adversus plebeium quidem supercilium attollunt; at ubi Deus nobis periclitatur, ipsum solum intuentur, 808. Episcoporum seniles carnes ab Ariano lacerata, 605. Episcopus quænam jurisdicte forma prescripta, 471. Episcoporum auctoritas a Petavio contra Salmasium asserta, 9. Episcoporum electionem quibus commissam esse oportet. Vide Electio. Episcopus Cæsariensis metropolitæ, archisacerdos appellatus, 555. Seditio in ejus electione, 555. Electus a populo, episcopis qui aderant consecrandus offertur, 555. Episcopi Nicæam contententes, ut Arianos furoribus obsisterent, Gregorium Theologum patrem catholicæ sermonibus intuent, 558. Episcopi seniores patriarcha appellati, 764. Episcopus. Vide Antistes, Pastor, Prælati, Sacerdos.

Epistola Pauli ad Timotheum, antistites futuros informat, 591.

Equus ferocior frenum, nisi blanda manu permulceatur, non ferens, cujus imago, 854. Equum Homericum Gregorius imitator, cum Athenis relictus ad Basilium sodalem impetu fertur, 790. Equum ad metam stimulare; proverbium, 669, 852. Eodem equo et magistro quoniam utantur, 779. Generosi et indociles animi cum equo indomito comparatio, 581. Equi optimi in Cappadocia nutritantur, 772. Equi ex seipsis, non vero ex his quæ extra nos sunt explorati, 775. Quid inde, 775.

Erat. Vox de Dei Filio tertio repetita, cur, 646. Eremitarum et cenobitarum inter se dissimilitudo, 597.

Eremiticæ vitæ comoda et incommoda, 817. Item cenobiticæ, 817. Utrouque genus a Basilii conciliatum, 817.

Ericapæus cum Phane et aliis diis irridetur, 141.

Error, quatenus vulgo condonandus, 401. Erroris et seditionis consilia, 887. Refelluntur, 887.

Eculitio, etiam mundana, inter humana bona principem locum tenet, 777. Eam Christiani multi pravo judicio aspernantur, 778. Refelluntur, et quæ doctrinæ illius præstantia sit, aperitur, 778.

Esau, ante etiam quam in lucem prodisset, odio habitus, 805. Hoc bellorum quæ Ariani movent consilium est, ut Jacob expellatur, ipsique Esau ille subrogetur, 805.

Essentia Dei. Vide Deus. Essentia Dei non est ingenitum esse, 551. Deus quasi pelagus quoddam essentiæ, 817. Deum supra omnem essentiam ponere et in ipso quiddam esse collocare, per theologum licet, quare, 187. Essentia una et tres hypostases pie ab Orientalibus dicebantur, quod primum divinitatis naturam, alterum trium personarum proprietates declararet, 409. Unius essentiæ nomen, *homousion*, etiamsi in Scripturis non reperitur, admitti debet, 879. In Scripturis continetur, 898. Cur ab Ariani rejectum, 898. Unius essentiæ nomine sublato, Ariana heresis in fidei formulam introducit, 895.

Est, vox Deo propria; Erat et Erit, hujus nostri temporis, fluxæque et caducæ naturæ segmenta sunt, 847. Hoc proprie non est, quod id quod non erat antiquius est, 760. Creatura proprie non est, 760.

Ethnici quidam theologi Spiritum sanctum, ut Gregorio videtur, per imaginem quendam conceperunt, 559. Vide Gentiles. Dii ethnicorum a suismet theologis convicti, 566.

Eva, Adami segmentum, 562. Quid inde, 562. Eva et Seth ex eodem Adamo, non tamen ambo geniti: quid inde contra Macedonianos, 565. Eva, tum generis nostri, tum peccati mater, 227. Ob infirmitatem, prior cladem passa est, et ob persuadendi facilitatem viro intulit, 670. Adamo pro sociæ suæ hostem se præbuit, 551. Primum lapsa, prior quæque Christum, post resurrectionem, salutavit, 864. Eva, dulcis illecebra, charum venenum, 859. Cupiditate mala superabitur, qui cum sibi animo proposuerit, 859. Evæ et Adami soboles, Seth, 562.

Evangelistæ non inter se discordes, etiamsi alii in exponenda Christi humanitate plus operæ posuerint, alii ad explanandam divinitatis naturam se contulerint, 824.

Evangelium supervacaneis disputationibus evacuat, 559.

Euboi, calculorum et mathematicarum disciplinarum inventores, 156.

Eucharistia. Christi corpus in hoc sacramento sine pudore ac dubitatione edatur, et sanguis bibatur, 860. Alia ejusdem argumenti, 860. Vide Corpus Christi. Eucharistia, sacrificium externum et magnorum mysteriorum antitypum, 56. Eucharistia, incrementum sacrificii, per quod Christi passionibus et divinitati communicamus, 10. Eucharistiæ mysteria, typi salutis, 325. Quo sensu, 325.

Euclides. Equis Euclides apum et aranearum artificum nunquam imitando expressit, 515.

Eulalius, orthodoxos Doarensi Ecclesiæ episcopus ordinatur, 252. Gregorii Theologi ea de re oratio, 255.

Eunomiani in errorem inducti ex eo quod Pater dicatur Deus Domini nostri Jesu Christi, 544, 545. Non intellexerunt Deum illius dici, non ratione Verbi, sed humanitatis, 544, 545. Dei Filium æquivoce Deum dici contendunt, 555, 556. Æquivoce simul et proprie, cum interim a Patre natura dissideat, 555. Ilanc in rem canis terrestris et marini exemplum adducunt, 555. Refelluntur, 555. Ab uno homonymiæ genere ad aliud transire conviuntur, 555. Dei generationem et creationem, et Deum ex nihilo ortum prædicant, 491. Fluxiones suas et divisiones et sectiones prius abijciunt, et de incorporea Dei natura quasi de corporea disputare desinant, 528. Ita fortasse diuino aliquod generatione divina concipere animo queant, 528. Eunomiani Isagogicum librum ad simpliciter fraudem excoigant, 525. Seire se omnia et docere profitentur, 489. Se usquequaque sapientes et acutos esse existimant, 559. Quæ jactantia eorum, 194. Unius diei momento sanctos fingunt et theologos erant; dialecticorum agmen, ut olim fabula gigantes, creantur, 491. Levissimorum hominum amentia ad suam utilitatem abutuntur, 494. Lingue prurigne, ut morbo, laborant, 491. Lingua eorum et manus ad Gregorii sermones pruriunt, 488. Enigma tem studiosi, 559. Disputationum pugnis oblectantur, linguam volubilem habent, atque nobilioribus verbis inse-

etandis aerem, 488. Circulatorum instar, hoc unum sibi proponunt ut imperitorum oculos perstringant, 488. Mala hinc exorta, 488, 491. Ludicra eorum interrogationes et ex arena constructa domus, 529. Eunomianorum objecta, cum Gregorii responsis. Objectio prima: Si Filius et Spiritus sanctus Patri coaeterni, cur non etiam principii expertes? 525. Responsio: Quia ex ipso, non post ipsum: quantum ad causam, principio non carent; quantum ad tempus, principii expertes, 525. Objectio secunda: Quomodo a passione immunis est hae generatio? 525. Responsio: Quia incorporea, 525. Objectio tertia: Quisnam est Pater qui principii expertis sit? 525. Responsio: Nempe is cuius ne ipsius quidem essentiae origo ulla reperiri potest, 525. Objectio quarta: Ipsum hoc, *genit* et *genitus* est, quid aliud quam generationis initium induci? 526. Responsio: Scriptura in his quae temporaliter dicit, inversa temporum ratione multa profert; quid ergo si dixerimus: a principio genitus erat? 526. Objectio quinta: Vel volens (Pater) Filium genitum, vel nolens; si nolens, vis ergo ei illata est; si volens, ergo Filius voluntatis est Filius, 526. Dilemma, aliis Gregorii dilemmatibus retulimus, 527. Responsio: Quod in voluntatem cadit, non voluntatis est, sed volentis; Patri generatio fortasse est igitur generandi voluntas, 527. Objectio sexta: Quomodo genitus est? 528. Responsio: Ut scit Pater qui genitum, et Filius qui genitus est, 529.

Eunomiani argutari pergunt. Objectio septima: Existente vel non existente genuit Pater, 529. Responsio: O futiles nugae! Haec nobis conveniunt qui partim ex entibus, partim ex non entibus sumus; at hic generatio cum essentia ipsa convenit, atque a principio existit, 529. Objectio octava: Non idem sunt genitum et ingenitum, ac proinde nec Filius cum Patre idem est, 530. Responsio: Idem non sunt quantum ad proprietatem ingeni et geniti; natura vel substantia idem sunt, 530. Objectio nona: Si ratione essentiae idem sunt, cum ingenitum sit Pater, ingenitum quoque Filius erit, 531. Responsio: Recte, si ingenitum essentia Dei esset; non est autem, 531. Objectio decima: Si Deus gignendi finem non fecit, imperfecta est generatio; si gignere cessavit, omnino quoque cepit, 532. Responsio: Sempiternum ne sit Filio nasci necne, nondum dico, quoadusque illud Scripturae: *Ante omnes colles gignit me*, accuratius expendere, 532.

Eunomianorum paralogismus ex hac propositione deductus: Pater major Filio quantum ad causam. Pater causa natura; ergo major natura, 534. Responsio: Ab eo quod secundum rationem quamdam dicitur, ad id quod simpliciter dicitur, captiose progreditur argumentatio, 534. Eorum dilemma: Pater vel essentiae vel actionis nomen est; si essentiae, Filius diversam a Patre essentiam habet; si actionis, Filius creatura est, 534. Responsio prima: Nec essentiae nomen est Pater, nec actionis; sed relationem eam indicat quam Pater erga Filium habet, vel Filium erga Patrem, 535. Responsio secunda: Etsi Pater essentiae vel actionis nomen dicitur, Eunomiani causam non obtinent, quare, 535. Eunomianorum disputationis praecipuum capit: Si Deus, et Deus et Deus, quid causae est quin tres sint Dii? 561. Responsio: Nobis Deus unus est, quantum una deitas, atque ad unum ea quae ex eo sunt referuntur, etiamsi tres personas credimus, 565. Individua in dividuis est divinitas, 565. Cum ad divinitatem primamque causam respererimus, unum est quod mentis nostrae oculis observatur; cum cursus ad ea in quibus est divinitas, et quae ex prima causa, citra ullam temporis intercessionem, ac pari gloria sunt, tria sunt quae adorantur, 565. Objectio: Apud ethnicos deitas una est, ut docent philosophi, et apud genus universum humanitas una; et tamen plures sunt dii et multi homines, 565. Responsio: At illic communitas unitatem habet, quae cogitatione sola considerari possit, 565. Nostrae doctrinae non eadem est ratio, sed personarum Trinitatis quaelibet unitatem essentiae habet, non minus ejus cum qua conjungitur, quam sui ipsius respectu, 566. Eunomianorum argumentatio ex numeris petita. Quae ejusdem essentiae sunt, connumerantur (verbi gratia, duo vel tres dicuntur), 566. Quae autem discrepant substantiam habent, minime connumerantur, 567. Catholici, juxta hanc rationem, tres deos dicere debent: Eunomianis nullum tale periculum imminet, 567. Responsio prima: Numerus eam vim habet, ut subjectorum quantitatem non item rerum naturam explicet, 567. Responsio secunda: Tria numerantur quae totidem numero sunt, etiamsi natura differant; unum autem et unum, et unum, totidem unitates quae substantia conjunguntur, 567. Amplius hujus responsi explicatio et illustratio ab exemplis, 567.

Eunomiani sacrilegi Scripturae profanatores, 510. Quibus Scripturae locis Verbi divinitatem opponunt, 536. Brevis ad ea exarchanda methodus: sublimiores voces di-

vinitati, humiliores humanitati ascribantur, 557, 560. Objectionibus suis veritatis viam turbant, 557. Objectionum illarum solutio, 557. In disputationibus de Filio fracti, acrioribus animus in Spiritum sanctum luctantur, 557. Rabulis comparati, 564. Macedonianis in impietate perfectiores, 561. Spiritum sanctum pro nihilo habent, 525. Baptismi formam evertunt, 615.

Eunuchi perstringuntur, 806. Feminarum curam habentes, virorum officiis ab Imperatoribus Romanis praefecti, 599. Eunuchorum sub Constantino imperatore vitia, 599. Eorum ope nititur Georgius Alexandrinae sedis invasor, 599. Eunuchi, cur a Gregorio passim insectati, 656. Eorum castimonia laudem non meretur, 656. Qualem pudicitiam ab eis postulet Gregorius, 656. Circa divinitatem pudice et caste se gerant, 657. Ne adulterium animo committant, 658. Omnes in vitium ita feruntur ut idem sit eunuchum et impium vocari, 658. Gravis ad eunuchos omnes admonitio, 658. Eunuchorum genus aliquod honorandum, 658. Eunuchorum spiritualium tria genera, 658.

Euphrates, fluvius omnium maximus, 155. Assyriae partem perluit, Persidem praeterlabitur, et eum Tigride miscetur, 155. Julianus Apostata partem haud minimam Euphratis dirumpit, et tantum ex eo circumducit, ut gestandis navibus par esse queat, 155.

Euripiæstus. Vide Aristoteles. Euripi nunc exandantes, nunc subsidentes, controversiarum in Ecclesiis actarum imago, 765.

Eusebius, Caesareae in Cappadocia episcopus, nomen a pietate apposite ducebat, 799. Non sine tumultu in episcopum electus, et ideo evitatis suspectus, 795. Simultates cum Basilio presbytero exeret, 792. Vir caetera quidem egregius, 792. Schisma inde secutum, 795. Ea similitate simul et Eusebii imperitia freti Ariani, Caesarem se conferunt, 795. Quae pacis redintegrandae occasio fuit. Vide Basilium.

Eusebius, episcopus Occidentalis, 795.

Eusebius Samosatensis, ab exilio redux, saxis excipitur, 605.

Eusebius praefectus Basilio Magno infensus, quare, 811. Ex vexatore supplex, 815. Vide Basilium.

Euzoni et Monozoni Syriae, 839.

Excusatio, ex timore petita, minor est quam quae ex ignorantia facti, 401.

Exemplum quod raro accidit, lex Ecclesiae non est, 687. Idque tribus proverbii confirmatur, 687.

Exercitus omnis in idololatram a Juliano fraudulenter inductus, 118.

Exinanitio Christi, quid, 617.

Existimatio. Ut erga hominem de nobis existimationem affectos esse nos oportet, 641.

Exorcismus in baptismo adhibitus, 712.

Expeditio in Catholicos a Valente imperatore suscepta, 791. Barbarica inersio animas subvertens, 795. Alia ejusdem Valentis in Caesarienses et Basilium, 805.

Experientia, stultorum magistra, 192.

Expulatio mundi, Christus, 835.

Expulatio administratoribus republicae prohibita, 570.

Executio sui ipsius, quamam laudanda, 659.

Exsilium nullum est viro Christiano, 465. Exsilia Catholicorum sub Ariani principibus, 761.

Ezechias, rex Juda, quibus verbis Deum rogaverit et contestatus sit adversus Sennacherib, 165. Quo successu, Praeibus adhibitis, vita incremento, gratia simul et signo retroactae graduum umbrae donatus, 550. Hoc miraculo non inferius, quod pro Gregorio Senioris valetudine factum est, 550. Tres pueri in fornacem Babyloniam coniecti, filii Ezechiele fuisse ferebantur, 872.

Ezechiel, prophetarum omnium maxime admirabilis et excelsus, 465. Magnus mysteriorum et visionum conspensor et interpret, 45. Quem impetum in pastores faciat, 45. Quid adversus malos principes et sacerdotes contestetur, 45. Vehiculum dei, hoc est, cherubim, descriptis, 510. Quid sit illa visio incertum, 510. Caeterum nec i. l. e., nec alius ejusdem ordinis, Dei naturam aut vidit, aut alius patefecit, 510. Visionis ejus explicatio, 870. Significatio in Ezechiel Gregorio male ascripta, 869. Ab imperio quodam male digesta, 869. Ex libello, quem communis sententia Gregorii opus esse ferebat, decerpit, 870. Ezechiel: Jeremiae servum exsultasse ferebat, 872. Quid Ezechiel de ossium ac nervorum compactione disseverit, futurae corporum resurrectionis argumentum est, 213.

F

Fabula jure suo quidvis libere confingit, 478. Scriptura sacra plerumque ad res dilucidius explicandas hujusmodi exemplis utitur, 478. Fabularum gentilitatis, non Seri

peuram nostrarum ludus est, ut figmentorum venustate quasi prestigia auribus atque animis effundant, 60. Fabula, idolatriæ subsidium et patrocinium, 306. Fabula gentiliū obseque; quibus si divinitatem indicant, singularis stultitia est, 466. Refellunt qui altiore et absurdiorē sensum in poetarum fabulis recouditum esse dicunt, 115. *Vide* Allegoria.

Fallere. Nihil facilius est quam ut seipsum quis fallat, 655.

Fama suavior est animæ, quam oleum corpori, 885.

Fames audiendi verbum Domini ægre sufferunt, 620. Paucos esse qui vere ac sincere huic medeantur, 620. Fames publica Cæsareæ, 798. *Vide* Basilium.

Familiaritas. Quod genus familiaritatis in virgine detestandum, 819. *Vide* Consuetudo.

Familiarium insignia et narrationes, instar paternæ hæreditatis, ad posteros devolvuntur, 775.

Favere. Natura comparatum est ut suis quisque, tam prædixi, quam liberis sermonibus favcat, 656.

Favus. *Vide* Apis.

Fel a Christo gustatum adversus mortiferum pomi gustum, 25.

Fellus Oxoniensis, operum sancti Cypriani Carthaginiensis editor, 453. Cyprianum, Antiochiæ Pisiidæ episcopum et martyrem, unquam existisse negat, 453. Refellitur, 456.

Femina domi manens virumque amans, a Salomone laudata, 222. Quæ honeste intus versatur, ac muliebria officia virili animo exsequitur, foris oberranti opposita, 222. Alia ejusdem argumenti, 225.

Fera in sanctorum corpora ab Arianis immissæ, 603.

Ferari Christianorum, quid sit, 731.

Ferrum. Ut caudens ferrum aqua frigida, ita philosophicus antius periculis obdurescit, 466. Ferro ipso fortior sapientia, 888.

Fervor imperatus, inutilis, 583.

Festinatior ultra fidei confessionem, si quando poscitur, progrediens, iis periculosa qui crudelitæ carent, 344.

Festivitas quædam infestiva Gregorio reddita; cur et quando, 69. Festivitates martyrum quomodo celebrandæ, 214. In festivitatibus Christianorum tympana non adhibenda, 171. Festivitates, ut a gentilibus celebratæ, 665.

Festum. Festi præcipuum caput, Dei memoria, 685.

Festa, ut a Christianis celebranda, 171, 751. Non Judæorum aut gentiliū more, 171, 751. Sæculi pompa, et omne dedecus a Christianorum festis areatur, 170. Hæc gentilitatis festorum sunt, 170. Festos dies agitat Judæus secundum litteram; gentilis, ut dæmonibus placeat; Christianus secundum Deum, 215. Quia ratione festus dies, ut Deo gratum est, celebretur, et in eo martyres honore afficiantur, 215. Festum novæ lunæ tibicinum cantu plausibusque a gentilibus celebratum, 170. Festi a læti dies a gentilibus adversus Christianos acti, 167. Festorum civilium, quæ per familias quotannis agebantur, enumeratio, 691.

Ficula infructuosa, eius qui baptismi gratiam negligit imago, 696. An Danius illi pareat, incertum, 697.

Fides, doctrinæ nostræ complementum, 559. In investigationis rerum principiis potius sequenda quam ratio, 519. Non eruditorum tantum, sed etiam simpliciorum est, 596. Fide, non personarum dignitate, christiani-mus insignitur, 807. Fides sub dio degens, copiosa et magnifica pietate præstantior, 753. Ex omnibus rebus una est quæ nulla vi expugnari queat, 174. Idque Machabæorum exemplo declarat, 174. Intra pietatis fideique orthodoxæ fines consistendum, ne in alterutrum ex erroribus contrariis incidamus, 759. Fides conscripta apud Nicæam a recte credentibus episcopis trecentis decem et octo, 894. Ipsius fidei, seu confessionis fidei, tenor, 894. Fidei formula a baptizatis conscripta vel subsignata, 726. Quænam, 727. Fidei dogmata quæ recens baptizato foras exportare, atque ad vulgi aures efferre licet, 728. Cætera intus addiscenda, et quasi sub sigillo tenenda, 728. Fidei depositum a baptizato ante omnia custodiendum, 724. Fides pulchra res est: testis Abraham qui iustitiæ laudem ex fide consecutus est, 238. Omnibus Dei amatoribus admodum probabile est, neminem eorum qui ante Christum numeros omnes virtutis impleverunt, illi cetera Christi fidem esse consequutum, 287. Fidei doctrinam assidue proponere utile est, 757. Fidem de divinitate nostram, Spiritus sancti auxilio læti, in lucem producimus, 525. De fide non sæmpet, nec quibuslibet disputandum, 600. Fidei propugnatores precibus juvare simpliciorum est, 726. Fidei doctrina, ne quid speculationis expertis atque aquosum nobis habeat, 857. Timendum ne in argutus et captationibus fidei solvamus, 419. Fidei in alterutram partem contem-

ptiosæ deflexiones vitandæ, 759. Ne scilicet in disceptando alterutri ex oppositis erroribus faveamus, 759. Fidei obtentu fidei integritatem violare maxime mortiferum est, 895. Contentiosi tanquam pro fide contententes haberi volunt, 417. Rectæ fidei vita congruere debet, 612. Fidem moribus quidam anteverunt, 534. Fides sine operibus mortua est, quemadmodum et opera si fides absit, 728. Ut actio sine fide non est accepta, ita fides sine operibus mortua est, 475. Fides, quo sensu dicatur a theologo merces operum, 534. Fidei scutum in omnibus assumendum, 215. Fidei Christianæ, sub Juliano Apostata, desertere, quales fuerint, 85. Fidei abjuratio Juliano, post mortem suam, ab historionibus et minis exprobrata, 159. *Fides tua salvum te fecit*, quibusnam hoc Christus dicturus est, 281.

Fides imperatoribus servanda, sed prius Deo, propter quem ipsis etiam imperatoribus, 512.

Fiducia et audacia quatenus differunt, 152.

Figura. Figurarum omnium antiquæ legis allegoria, quibus conspicuæ, 855. Iis solis qui virtute Moysen referunt, 855.

Filius Dei, Deus est, non ut nos dii sumus appellati, vel ut Moyses Pharaonis deus dictus est, sed Deus verus, 898. Filium proprie Deum esse Scripturam testimonio demonstratur, 535. Filium Deum negans, Judæus insipientior est, qui Filii nomen æqualitatis vocem esse ceusebant, 675. Filius Dei, protecta Deus non erit, si creatus fuerit, 468. Filium creaturam admittens, deitatis iacturam facit, et in eum contumeliosus existit, 451. Si Filius creatura est, creaturam colimus præter Creatorem, 657. Filius non ex nihilo productus, 580. Non corporatum instar generatus, 580, 581. Neque humano more, 580, 581. Fili non generatio, sed creatio metuenda, cur, 724. Filium genitum passere minime periculosum est, 450. Filii generatio passionis omnis expertis, 554. Filius non est extensio partis alicujus ex Patre, 893. Generatio ejus magna non esset, si comprehendi posset, 528. Ipsa hominis generatio atque natura incomprehensibilis, 528. Filius an voluntate genitus, 527. Cum sit a principio, inepte queritur utrum ante generationem existit, 550. Filius vere Filius, quod et solus sit, et solius, ac singulari modo, et solus, 467. Multo minus a Patre differt, quam filius omnis a parente suo, 554. Secundum excelsiorem quamdam relationem Filius est, 560. Ita dictus, quia essentia idem est cum Patre, et ex illo est, 555. Filius Dei unus substantie cum Patre, quod Græci dicunt *ὁμοούσιον*, 894. Id est, unus essentia, 899. Tantis est, quantus videbitur Pater: totus de toto, integer de integro, perfectus de perfecta consummataque virtute, 901.

Filius non ita ex Patre existit ut prius in Patre fuerit, postea autem in esse prodierit, 582. Ex Patre est, non post ipsum nisi sola principii cogitatione, 582. Principium habet, id est, Patrem, ut causam, 580. Sin de tempore principium intellexeris, principii omnis expertis est, 580. Eandem cum Patre æternitatem habens, 580. Rerum omnium principium est, 580. Per Filium facta sunt omnia, non simpliciter, sed quæcumque facta sunt, 565. Filius, ex principio principium, 851. Patris terminus et ratio, 851. Filius voluntatem propriam atque a Patris voluntate separatam non habet, 548. Sed quorum una deitas, ita una quoque voluntas, 548. Sermonem dicit suum non esse, sed Patris; quo sensu, 518. Fieri nullo modo potest ut Filius aiquid faciat quod Pater non faciat, 547. Quod Patrem facientem videt ipse facit, non serviliter atque indote, sed perite et heriliter; aptius dicitur, atque paternæ, 547. Non similia sunt utriusque opera; sed par utriusque potestas atque auctoritas, 547. Filius, Dei sapientia dictus, ut nunquam Pater sine sapientia, hoc est, sine Filio quo esse creatur, 897. Alia multa ejusdem argumenti, 897. Nomina Filii multa sunt, et multis quæ de eo intelliguntur imposita, 552. Explicatur, 553. Filius variis nominibus appellatur, quæ significationes divinarum ejus operum ostendunt, 900. Nominum illorum descriptio et explicatio, 900. Cur Patris imago dictus, 554. Primogenitus omnis creaturæ, 901. Filius visus est, non ut Deus erat, sed ut homo capere poterat de Deo, 902. Quia ratione Patris visus sit, 902. Missus quidem est; verum ut homo: quod si etiam ut Deus, nihil inde quod hæreticis faveat, 866. E culm descendit, id est, humanitatem assumpsit, 518. *Vide* Incarnatio. Extremum diem ignoravit ut homo, 551. *Vide* Christus. Qua ratione vivit propter Patrem 547. Filius, ut Filius, Spiritui sancto non anteponendus, 725.

Filius hominis. Cur Christus ita vocatus, 556.

Filius Sumamitidis, vitæ redditus, 754. Filius Valentis imperatoris, cur non incolomis acceptus post orationem Basilii, 810.

Fili Heli sacerdotis. Fatimoris quod in sacrificia committentibus, pecus solvit eorum pater, 577. Fili Ezechiel

regis Juda, 872. Filiorum Zebedaei grandiloquentia, 829.

Filiæ Schedasi in Leuctris occisæ, 109.

Fimbria vestis Christi contacta, fluxum peccati justificans homo compressit, 717.

Finis ad quem creati sumus, deificatio, 117. Finem vitæ hujus exoptare bonum est, 26. De morborum sine quibus prætare cognosci non potest, principis non recte consideratis, 580.

Flamma, ipsam, ejus fetus est, materiam absumentis, improbitatis homines improbos absumentis imago, 426.

Flavæ comæ pudicis mulieribus interdictæ, 225.

Flores et fructus, eorumque varietas atque utilitas consideranda, ut si nihil aliud, ex ipsis saltem beneficiis Deum cognoscamus, 516. Flores quibus in Christianorum festis redimi licet, 171.

Fons aquæ vivæ. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 960.

Fontes. Variæ de illis quæstiones proponuntur, 518. Fontis Castalii latices, quo loco a Christianis ponendi, 679.

Forma solis, lumen, 837.

Formicarum penuria, et cætera omnia historiarum monumentis consignata, 516. Curiose de mysteriis interrogantes ad ea consideranda et explicanda provocantur, 516.

Fornicatio et adulterium dicitur omne scelus in divinum Numen commissum, quare, 637.

Fortuna. Rerum omnium procreatio atque productio essui vel fortune minime tribuenda, 508. Sed nec eorum dispositio atque conservatio, 508. Fortunam adversam ferre facilius quam secundam conservare, 415. Fortune templum, a Cæsariensibus Cappadocia, sub Juliano imperatore, igni traditum, 126. Quæ Julianus in Cæsariensium admisit, fortasse ne obijcere quidem æquum fuerit, 126. Justa indignatione commotus, ad hujus facti ultionem progressus esse videbatur, 126. Quandoquidem injustitiæ dominantis nonnihil concedendum est, 126.

Frater. Fratrem, sola perenne suspicione ducti, præcedimus, quem adhibita benignitate fortasse lucræmur, 600. Fratrum nomine appellandi qui vobis infensi sunt, si tamen id æquo animo patiuntur, 424.

Fraternus amor pulchra res est; ejusque testem habemus Jesum, qui frater noster vocari sustinuit, 258. Fratrum infirmitates qua ratione tolerandæ et curandæ, 600.

Fraus pulchra, quænam, 861. Fraus Ariarum post Seleuciense concilium, 400. Paucis exceptis, omnes in eam inciderunt; sed alii citius, alii serius, 401. Qui Ariarum fraudis auctoribus manus dederunt, qua ratione judicandi, 401. Fraus a Juliano imperatore militibus facta, 117. Pauci eam effugerunt, 117.

Frigidi vini potatio, in veterum convivis, 119. Quænam hæc potatio, 119.

Fructuum varietas, uberrima copia, et pulchritudo, 516. Ex ipsis Deus agnoscendus, 516.

Frugalitati ac simplicitati stodeat, quisquis ad prædicandum Evangelium mittitur, 860.

Frumentum abscondens, plebi execrabilis est, 797. Frumenti emptores civibus maxime nocent, cum nec cognitionis jure commoventur, nec Deo frumentorum largitori gratias agunt, 798.

Fucus et pigmenta scæcis et trivialibus feminis Gorgonia relinquebat, 224. Si vir illitum fucus uxorem perspexerit, eam hoc ornato spoliat, 651.

Fuga peccati, magna vitii medicina, 512.

Fugere e civitate in civitatem, et persecutoribus cedere jubemur, quibus de causis, 122. Quandoquidem ex fuga rediendi, et sese persecutorum arbitrio tradendi officium sibi incumbere existimat episcopus, 225.

Fulgura. Variæ atque inextricabiles de fulgure ac tonitruis quæstiones, 519.

Funera Christianorum, psalmodiarum cantu et cereorum ignibus ornata, 157.

Funeribus renumeratio pietatis Constantii Augusti, quænam, 158. Funeribus oratio, quænam esse debeat. Vide Oratio.

Furum ac latronum, quos animarum pastor metuere debet, agendi ratio, 475.

Futurum. Dæmones non certo futura prævident, 90. Idque Juliani Augusti morte, quam prævidere nequiverant, luculenter ostensum est, 475. Futura, suis quibusque temporibus, complenda a Patribus in Filio Dei visa sunt, 902.

G

Gabonite melioris conditionis quam Gregorius, dum

Ecclesiæ Constantinopolitane opem ferret, quare, 639. Quinam Gabonitarum appellatio hic designati, 639.

Gades, quid, 789. Ultra Gades transire nemo concessum, ex proverbio, 789.

Galatarum dementia, 121. Vide Marcelliani.

Galatarum nomen, contumeliæ causa, Christianis a Juliano imperatore datum, 112.

Gallus, Juliani frater, a consanguineorum eade servatus, 87. Qua ratione educatus. Vide Julianus Ang. Gallus Constantii benignitate Cæsar effectus, 91. Res novæ molitus, Constantii jussu necatur, 92. Gregorius, dum utriusque pietatem veneratur, temeritatem laudat, 92.

Gazeorum in Christianos effrenis audacia, sub Juliano imperatore, 121.

Gedeonis vellus, et terra vicissim completa et sicca, 86. Pauci delecti milites multa hominum millia vincunt, 86. Trecenti viri tot hominum millibus non inferiores, 755.

Gelboe montibus dira omnia deprecatur David, 414. Quam ob causam, 414.

Generatio divina, ineffabilis, 581. Non curiosius inquirenda, 582. Aliquid ea dignum concipere, et possibile, 528. Silentii honore decoranda, 529. Generatio divina, initi expert; nec contrarium evincunt hæc verba: *genuit et genitus est*, 526. Curiose de ea pertractare, periculo non caret, 528. Ne passionem metuamus, dum generationem in Deo confitemur, 468. Generatio divina a passione immunis, 525. Hominum generationi quam dissimilis, 525. Vide Trinitas. Generatio Christi, 24. Ad comparandam hominū supernam beatitudinem, 25.

Generationis animalium varii modi, 562. Modos singularis quo idem animal a seipso consumitur et procreatur, 562.

Genitum et ingenitum quo sensu idem sint, quo diversa, 559. Deus quomodo genitus, 529. Ut scit Pater qui genuit, et Filius qui genitus est, 529. Quod supra hæc est, nube oblegitur, 529. An Pater Filium voluntate genuerit, 527. Geniti et ejus qui genuit eadem est natura, cur, 559.

Gentilis populus, a pullo quem Jesus consecravit significatus, 405. Gentiles, malorum demonum fiores, et sacerdotes et cultores, 666. Per nomina quæ colunt, sibi ipsis dedecus inurunt, 680. Damonibus in hæc amentiam impulsus, 680. Qua legibus vindicantur, ea ut divina venerantur, 145. Cur deos vitiorum patronos effugerunt, 681. Tibicinum cantu plausibusque, novæ lunæ festum celebrant, 170. Ut in aliis se gerunt, 665. In festis diebus agitandis vitiosi, 751. Scelerum quæ in Christianos perpetrarunt, brevis enarratio, 166, 167. Gentiles, extincto Juliano, non jam filios suos et filias demonis immolabant, 166. Sævo atque infenso animo, disputantium Christianorum sermones expendunt, 491. Gentilium obscenæ fabulæ; obsceniora sacrificia, 466. Fæda sacrificia, 507. Eorum fœdissimi ritus, 151. Ad cæcæ gentilitatis probum expositi, 154. Gentilium mysteria egregie perstringuntur, 678.

Gentilismus et Judaismus e diametro oppositi; quod Judaismus unam tantum in Deo personam, gentilismus plures deos admittit, 668, 818.

Genus. Generis splendor in eo consistit, ut divinam imaginem conservemus, 447.

Geometria, a quibus inventa, 456.

Georgius Cappadox, infensissimus Athanasii hostis, et sedis illius inceptor, 591. Athanasio pulso, Ægyptum vastat; Syriam populatur; Orientis quantum potest arripit, 598. Diaboli administer, zizaniarum sator, Antichristi præcursor, 599. Episcopo eo tempore disertissimo, lingue vice, utitur, 599. De eo episcopo variæ opiniones, 599. Opes Ecclesiæ quæ bona pauperum sunt, in flagitiosos usus insumit, 599. Eunuchorum ope utitur, 599. Quas impietatis et audaciæ suæ pomas luerit, 405.

Gigas. Gigantum genus quoddam erat et reliquorum hominum, 271. Gigantes, unde, juxta poetas, exorti, 792. Gigantes anguipedes, Cotus, Briareus, Gyges, Enceladus, 111. Insulæ in eos injectæ, 111. Immanes eorum fetus et soboles, 141.

Glacies. E conjugis utero egressa est, 518.

Gladius ebrinus in cælo, quænam facere jubeatur, 504. Gladius Christi, sermo acutus, pius ab impiis dividens, 582. Verbi divini sectio, bonum a malo dividens, fidelem ab infideli secans, filium et filiam et nurum adversus patrem et matrem et sororem excitans, 687.

Gloria futura. Vide Salus. Gloriam illam adeo Gregorius appetebat, ut dicere posset: *Deficit in salutem tuam anima mea*, 214. Inanis gloriæ studium magno ad

virtutum impedimento est, 58. Qui gloriam ex liberalitate collectam alteri concesserit, haud facile reperiemus, 544. Proximi oppressionem gloriam suam ducere, bono publico maxime contrarium, 424. Exigua hujus vitae gloriae ne magnum aliquid existimetur, 565.

Gloriari. De civitate sua gloriari quam insulsum, 610. Ne glorietur sapiens in sapientia sua; nec in illa re, ex his quae apud mortales laudi dicuntur, quisquam gloriatur, 270. Qui gloriatur, hac una in re gloriatur quod Deum cognoscit ac requirit, 270.

Gnossus: urbs Cretae nobilissima, 516. Gnossius Dædali choras, 516.

Goliath, a gigantibus oriundus, 274. A Davide prostratus, 254. *Fide* David.

Gomorrhæ ac Sodomorum celebris improbitas, celebrior interioribus, 389.

Gorgonia, Gregorii Theologi soror; parentum illius equonum, 220. Sublimius disserendo, illi patria fuit celestis Jerusalem, 221. Nobilitas, divinæ imaginis conservatio, 221. Tum in matrimonio, tum in cœlibatu, omnes aetatis suae mulieres pudicitia laude superavit, 222. Carni per matrimonium copulata, non idcirco a spiritu disjuncta est, nec quia caput virum habebat, ideo primum caput ignoravit, 222. Maritum ad se pertraxit; filius et nepotes spiritus fructum effecit, 222. Gorgonia si a dotibus mulierum forti ascriptis laudetur, perinde est ac si quis ab umbra statuam laudet, 225. Virtutum quas colebat, diversitas et luculenta descriptio, 225. Nullum ornatum moribus suis præstantiorem agnovit, 224. Unus illi rubor placebat quem pudor affert, unus candor quem parit continentia, 224. Nulla mulier divites res, tum ex divinis oraculis, tum ex propria intelligentia, magis cognovit, 224. Gorgonia, vehiculo mularum furore abrepto, ossibus ac nervis spiritus fructum effecit, 222. Medicum alium præter Deum habere non sustinet, virorum oculos et manus erubescens, 227. Salutem a Deo consequitur, 227. Insoliti ejusdem et prodigiosi morbi, quo tenebatur, descriptio, 228. Item miraculi quo, pretiosi corporis et sanguinis antitypa lacrymis admisceo, ab eo morbo sanatur, 229. Hoc miraculum, quando Gorgonia vixit, tectum et silentio compressum, cur a Gregorio patefactum, 229.

Gorgonia divina visione optatum obitus diem prænoescit, 250. Baptismum recens acceperat, 250. Baptismum pene ei soli non gratia sed sigillum fuit, 250. Ut maritus eodem sacramento perficeretur, sicque non dimidia tantum ex parte, sed tota perfecta discederet, precibus a Deo impetravit, 250. Dierum secundum Deum plena solvit, aut assumitur, aut avolat, aut transmigra, aut paululum ante corpus abscedit, 251. Psalmidicæ verba ad exitum pertinentia recitando, 252. De anno mortis illius conjectura, 217. Supremæ Trinitatis, totam sese toti menti contemplandum et tenendam præbens, illuminatione perficitur, 253. Gorgonia has duas liberis suis opes reliquit, nempe sui imitationem et ejusdem laudis studium, 225. Exemplo suo conspicuum fecit, masculum et feminam, corporis non animæ discrimen esse, 227. Studio habebat de gratiarum donis minime se jactare atque gloriari, 227. Viri ejus nomen ignotum; patria Iconium, si Eliæ Cretensi fides, 217. De Gorgoniae liberis quid certum habeatur, 217.

Græculus, alienis p. unis detractis, nudus ac turpis est, 156.

Gratus. Graduum et functionum diversitas in Ecclesia, 586. Gratus nullus in Ecclesia parvus, 14. Gratus tres honestorum virorum: primus, eorum qui bono propter bonum conjungi exoptant; secundus, eorum qui mercede bonum faciunt; tertius, eorum qui penæ metu a scelere abstinere, 104. Graduum et dignitatum diversitas utinam nulla esset, 483.

Gratum canica, quænam, 475. Ea canere quinam mystico sensu dicantur, 475.

Græci, in la ethnicæ religionis lege præscriptum est, 155. Etsi præscriptum esset, non tamen ad ethnicos privatim pertineret, 155. Insulsa Juliani imperatoris sententia, qua Græci ethnicorum non Christianorum esse dicebantur, 151. *Fide* Julianus.

Græcismus, vox in ore Juliani Apostatæ ambigua, 153. Variæ illius acceptiones, 154.

Græcorum, qui pallio et promissa barba gravitatis spectem præ se ferunt, fastus et insolentia, 457.

Grammatica plurimas artes complectitur, 788.

Grandi opulentia filiorum Zehedæi, 829.

Grandis plaga natale Gregorii solum afflicta, 299. Gregori ad populum ea de re oratio, 299.

Gratia, baptismi nomen, quare, 695. Gratia baptismi, per quam Christus ad nos immigravit, quot et quanta in nobis operari debeat, 716. Ob eam superbia extolli quam periculosum, 719. Ipsa conservatio ex Deo et

ex homine, 719. Acceptam Dei beneficio et gratia veniam qua diligentia tueri oporteat, 719. Ad gratiam a lege transeundum, 57. Gratiarum diversitas est, 745. Alia gratia opus est ad discernendum quamam sit præstantior, 745. Gratiam prophetiam ad gentes migrare Jonas propheta cognovit, 62. Gratiam prophetiam David penitentia conservat, 680. Gratia jecturam quandam pro fratribus facere cupiebat Gregorius, 455. O mirificas divinæ gratiæ opes! mens et lingua Christum habent; illa credendo, hæc confitendo, 586. Gratia divina indigimus omnes, 257. Si fidem astroentes nihil patimur, Deo sit gratia; si patimur, sit quoque Deo gratia, 742. Gratia Spiritus sancti ad explicanda mysteria ejus necessaria, 755. Quod in morbum incidimus, humane infirmitatis est; quod morbum depulimus, id rationis manus est divinæque gratiæ, 185. Gratia, boni principium. Agnosce unde habes quod sis, quod sapias, quod Deum cognoscas, 275. Alia multa ejusdem argumenti, 275. A Deo omnia, 198. Bonum omne initium a Deo ducit, 187. Recte factum, bonorum omnium suppeditori acceptum referatur, 634. Ipsum etiam recte velle divino auxilio indiget, 634. A Deo est, 654. *Quibus datum est, quomodo intelligendum, 654, 655. Item, Non est volentis, neque currentis, 654. Vulneribus per Maximi philosophi consecrationem Ecclesie impletis mederi, Trinitatis opus est, 485. Christus Eumonianus immutet; pro arguatoribus credentes, ac pro his, quales nunc nominantur, Christianos efficiat, 559. Catholicorum de Antiochæno episcopo dissidentium concordia, Trinitatis opus, 455. Deo acceptum referri debet, si sanctis ejus digna loquamur, 592, 450. Dei, qui omnia facit et mutat, benignitatis donum est quod doctrina in melius transferatur, et stoliditas rationi subjiciatur, 441. Qui dilectionis dedit mandatum, dedit et omnia prestare quæ ad observationem ejus pertinent, 246. Gratia quanta virtus, Paulus ex persecutore, Spiritus sancti dono, pius effectus, 742. Ex malo in bonum mutatus, ne de seipso magnifice sentiat, 840. Dicit potius cum Davide: *Hæc mutatio dextera Excelsi*, a quo promanat quiddam ad hominibus recte et cum laude geritur, 840. Cyprianus libros magicos ejus absunit, a dæmonibus secedit; Deo adjungitur, o mirificam gratiæ potentiam! 444. Idem pastor creatur, ac pastorum optimus et probatissimus; hæc Deus facit, 445. Peccatores ad vitam revocare Christi solius est, qui sua potestate mortuos vivificat, 758. *Lazare, veni foras*; magna vox Verbi qui peccatores ad vitam redeunt, et fenebris vinculis solvuntur, 718. Utinam Christus tibi pravitate mortuos suscitet, quemadmodum corpore mortuos ad vitam lucemque revocavit, 674. Gratia divina in indignos minime influit, 255. Ea scilicet quæ vivorum sacramentis conferunt, 256. Sæpe factum et elationem parit; quod omnium malorum nostrorum miserrimum est, 256. Gratia talentum vocata, 48. Gorgonia Theologi soror, studio habebat de gratiarum donis minime se jactare atque gloriari, 227.*

Gregorius Thaumaturgus, divino Numine afflatus, 574. Ejus de Trinitate confessio, 574.

Gregorius, Theologi pater, in Hypsistariorum errore aliquando versatus, 528, 535. Animalium simulacra aut idola non coluit, 529. Antè baptismum Christianus, 554. Fidem moribus anteverit, 554. In magnis republicæ muneribus versatus, ne tercio quidem facultates suas auxit, 554. Dum catechizatur, contra morem genua flectit, et qui eum catechizat, ad sacerdotium orationem profert, 558. Quod futuri episcopatus ejus presagium habetur, 558. Baptizatus et ex aqua egressus, lumine et gloria circumdatur, 559. Ex oleastro in fructiferam olivam pulchre insitus, 199. Alter Aaron aut Moyses, 199. Dives his rebus que oculis eorum sunt; ditior his que tactæ et absconditæ sunt, 199. Gregorius et Nonna uxor, filiorum simul et Christi amantes, sed Christi quam liberorum amantiores, 200. Virtutum et bonorum operum quibus ambo vacabant luculenta descriptio, 200. Ille novus Abraham, hæc Sara, quare, 220. Ille virorum, hæc feminarum exemplar, 221. Totam vitam illi instituerunt, ut nihil aliud quam mortis meditatio fuerit, 210. Gregorius non repente, sed legitime tempore interjecto, sacerdotium suscipit, 540. Ferus Nazianzenorum moris mitigat, 510, 511. Orthodoxæ doctrinæ pater et magister officatur, 541. Novus Abraham et Cappadociæ patriarcha, 799. Templum Nazianzi extruxit, 5. Catechumenum, in Casariensem episcopum electum et, cogente populo, a provincialibus ordinatum non probat, 551. Artificiose quodam hæreticorum scripto decipitur; fide tamen intacta, 542. Exortat ideo in Ecclesia sua tempestatem, sedat, Theologo pietatis et operæ socio, 542. Quo zelo resistit præferto militum a Juliano imperatore missis, et Nazianzenum templum sibi tradi exposcenti, 553.

Cedit præfectus, alioquin calcibus cadendus, 557.

Gregorius morbo jacens, exiguum quiddam et desperatum spirans, ipsa Paschalis nocte et lecto surgit, et pro populo mysteria peragit, 530. Quod de sola recitatione liturgiæ intelligendum, 550. Miraculo sanatur, et Dominica nova cum omni populo sacrificium offert, 550. Quænam apud Græcos Dominica nova, 550. Basilium Magnum in Casariensis episcoporum ordinari curat, 557, 790. Arianus et Valentini imperatori obstitit, 558. Morbo ultimo laborans, interdum ex sola liturgia robur concipit, 558. Prope centenarius obiit, 558. Anno 574, 528. Quanta ipse in omnium linguis et mentibus veneratio, 559. Gregorii patris eximia dotes, 5, 6. Mansuetus et placidus pastor fuit, 195. Patrum optimas et fierum amantissimus, 195. Abrahæ comparatus, 59. Ira eius apud anulo similis, qui ita pungit, ut mortem non afferat, 546. Tanta ipse benignitas, quanta nec ab homine postulanda videtur; minime eius qua ratione solverentur, 546. Stephano martyri comparatus, ob ignoscendi facilitatem, 546. Gregorius Theologus, ante ortum a pia matre Deo promissus, et statim atque in lucem editus est, consecratus, 557. Ab utero Deo consecratus, 49. Sub piis parentibus Nazarii primum educatus cum Casario fratre, 201. In Palestinam missus, ibique ob amorem artis oratoriae moratus, Casario Alexandriam profecto, 201. Gregorius et Casarius, hic ex Græcia, ille Alexandria eodem tempore Byzantium appulsi, 202. Domum simul redeunt, 205. *Vide* Casarius. Gregorius Athenas advenit paulo ante Basilium, 781. Exorta, domo navigaret, gravi tempestate, vehementer timet, ne non baptizatus e vita discedat, 552. Parentum precibus naufragio liberatus, Rhodum appulsi, 552. Basilium Athenas a Deo missum excipit, 780. Qui inde lucri percepit, 552.

Gregorius et Basilus, ex eodem patriæ fonte in diversas regiones dissecti, rursus Athenas eunt, 781. Mutuo deinceps amore sanctiantur, 783. Gregorius Armenos Basilium arguitur urgentes primum juvat, mox deserit, 784. Dum Athenis agunt, orbis superstitionibus non imbecantur, 786. Qua de causa arctioribus amicitiae vinculis Athenis conjuncti, 785. Quas tantum vias cognoscunt, quarum una ad aedes sacras, altera ad professores ducit, 786. Christianos esse et nominari, omnibus rebus prestantibus habent, 786. Hoc inter æquales erant, quod fluvius per mare dulcis flueus, 787. Præclarissimi sodalium præceptores, 787. Per totam Græciam celebres, 787. Oreste et Pylade celebriores, 788. Triste ac miserum spectaculum cum Athenis profecturi sunt, et domum reversuri, 789. Ut obstitere sodales et magistri, 789. Gregorius solus remanere coactus, diu miser esse non sustinet, 790. Equum Homericum imitatur, et ruptis vinculis, ad sodalem impetu fertur, 790. Uterque domum reversi, cum non nihil scæne dedissent, sui juris efficiuntur, 790. Basilus a Casariensi civitate retinetur; Gregorium pietas erga parentes ab eo abstractum tenet, 790. Gregorius linguam suam in profanis disciplinis eruditam, divinis postea nobilitat, 657. Suae in presbyterum ordinationi consentit, 41. Die solenni presbyter consecratus, 4. In Pontum secedit, quibus de causis, 14, 15, 16. Gregorium presbyteratus non puduit alioris gradus cupiditatem, ut quidam forte suspicabantur, 15. Quid eum deterreat ad præfecturam, 47. A sacerdotio, 48. Gregorii post fugam reditus variæ causæ, 59.

Gregorius patri obedientem se præbet, et ideo benedictionem sibi reddi postulat, 64. Juliani Augusti minus non timet, 55. Postremus licet, ad persecutionem ejus cum Basilio reservatur, 174. Orto inter monachos Nazianzenos et Gregorium patrem schismate, obmutescit, procul ab omni bono remotus, 179. In Pontica solitudine, 178. Dolor ejus die ac nocte renovatur, per ipsa etiam monasticæ vitæ officia quibus schismatici vacabant, 179. Quoniam id pacto, 189. Quo line Julianum Augustum duplici invectiva proscribit, 79, 81, 82. Orationes illæ scripte, non palmam pronuntiate, 75. Juliani fictio: luget ob Christianos vexatos, 100. Gravior autem ob sequentis vitæ cruciatus, qui Julianum ipsum et impietatis illius socios manent, 100. Gregorius, schismate composito, silentium exiit, et fidelibus imo potius Deo sermonem offert, 181. Sermonis illius scopus est, ut, propter pacem, gratiæ Deo agantur, et fideles de bono pacis almonentur, 185. Casarium fratrem oratione funebri celebrat, anno 568 exente vel 569 inente. 198. Gorgoniam sororem anno 570, 218. Basilio ab episcopo suo vexato auctor est, ut in Pontum recedat, 795. Basilium in episcopum electo, domi se continet, ne invidiæ pateat, 801. Postea cum ad eum venisset, insigniorem inter presbyteros honoris locum recusat; ob utrumque factum a Basilio laudatus, 801. Casariæ agebat, quo tempore Valens imperator cum Basilio colloquium in Ecclesia habuit, 803. Basilium Dei voce lo-

quentem audivit, 809. Gregorius, proposito sibi episcopali munere, acerbitate ac morositate impletur, 256. Eodemque modo allicitur quo pueri ad fulgetra, 256. Episcopum Sasimorum ordinari se patitur, non suasionem inlicitus, sed coactus, 257. Eius hac de re tum ad Basilium, tum ad alios, oratio, 256. Sasimorum episcopus esse renuit, 659. A Basilio ordinatus; cum cætera Basili facta, supra quam dici potest, admiraretur, hoc unum laudare nequit, 811. Hinc illi omnis vite perturbatio manavit, 811. Basilium tamen excusat, 815. Solitudinem et silentium expetit, 564. Quibus de causis, 564. Fugam post ordinationem illam cepisset, 255. Quibus rationibus in solitaria vitæ proposito aliquando steterit, 259. Quas cogitationes in Basilium tum animo versaret, 240. Quibus rationibus inductus sit, ut sententiam mutaret, et onus injunctum susciperet, 259, 240. Aliam ejusdem argumenti orationem habet ad Gregorium Nyssenum, 241.

Gregorius de patre ad Basilio queritur, quod ipsum in animum forum intulerit, 558. Quare animum cura loro comparata, 558. Gregorius, etiam post relictum e fuga, curam Ecclesiæ Sasimensis suscipere non vult, Ecclesiæ Nazianzenæ cum suo patre re curam non recusat, 251. Velut magnæ aquilæ et altissime volanti pullus non inutilis, e propinquo advolans, 251. Patre mortuo, penam suam Spiritui, quo volet, et quoquo modo volet, daturus, 251. Gregorius, propter plagam grandinis quo natale solum afflixerat, sermonem ad populum habet, 299. Medio circiter anno 575, 299. Tunc pastorum princeps, 501. Divinæ misericordiæ sponsorem se præbet, 509. In ordinatione Eulahi Doerensis, manus in se a quodam sacerdote immissas queritur, 251. Julianum præfectum in civis Nazianzenos ira commotum flectere modis omnibus tentat, habito ea de re sermone anno 575 circiter exente, 517. Gregorium patrem, medio circiter anno 574, funebri oratione commendat, præsentem Basilio, 350. Patre vita functo, solitudinem ac silentium expetit; quibus de causis, 564. Sermonem habet ad Julianum amicum, tribuit exæquandis Nazianzeni præfectum, quare, 565. In Isauriam secedit anno 575 565. Gregorius dignus habetur qui Trinitatis cultor ac sincerus præce fiat, 455. Eo animo Constantinopolim petit, ut Catholicis armarum socius esset, 469. Non sponte, sed invite, animum regimen suscepit, 612. Quo lenitate ac modestia fuerit cum Arianis Constantinopolitanis, 612. Eius mansuetudo pro amentia habetur, 612. Id Christi passionibus et ignominia minoris docit, 612. Constantinopoli receptus in domo pia consanguineorum et amicorum, apud quos Catholici ab Arianis vexati conveniebant, 484. Exiguam Catholicorum gregem impense laudat, et a detractioe tuetur, 615. Parvulam eorum Ecclesiam latiore se visurum certissime predicat, 615. Catholicos eo modo erga se affectos experitur quo ferrum erga magnetem, 634. Quæ tanti desiderii causa, 656.

Gregorius non novum fontem Constantinopolitanis rupit, sed additum illum, quem Arianii obstruxerant, aperuit, 655. Nec jucundum nec lætetur se præbuit, sed eum in quem morositas potius et rusticitatis quam adulationis et servilis animi nota caderet, 655. Quod philosophice genus ea in urbe coleret, 656. Cogit latebras quereret, 656. Gregem suum sermonibus fugit, non temere jactatis, sed quos lectissimos habuit; non meretriciorum, ut a quodam perhibebatur, sed gravium et pudicorum, 756. Pro mercede, Trinitatis confessionem expetit, 756. Ita docuit, ut adversarios contumaciis aut conviciis non incesceret, 757. Paucis ita studiosis, ut nihil de veritate relaxaret, 757. Hoc temporis spatio habite orationes multæ; in his quinque theologice, ex quibus Theologi cognomen adeptus est, 486. Gregorius, ut Joannes, efficitur vox clamantis in deserto, 648. Deserto prius loco, et siccitate laboranti, nunc autem valde habitabili et frequenti, 648. Lapidibus appetitus in urbe regia, pati non detrimentum ducit, sed potius non pati, 428. Periculis quæ pro Christo toleravit optimum fructum refert, populi Catholici incrementum, 428. Gregorius Maximum cynicum amanter excipit, familiarium numero ascribit, et publico eunomio, sub Herculis nomine, celebrat, 455. Corpore tunc temporis æger, 454. Quid, audita illius in episcopum consecratione, egerit, 470. Gregorius ab adversariis ex omni parte tentatus, 482. Unam hanc sapientiam se scire proficitur, quæ in timore Dei sita est, 482. Ipsa purpureate dives, 482. Nusquam exsul, 482. Thronum episcopalem prompto et hilari animo nunquam se consecuturus declarat, 482. Pecuniis spoliari non poterat, cum nullas haberet, 485. Amicos suos, parendo potius quam accipiendo, gravaverat, 484. Eos tamen experitur, alios contrarios, alios a longe stantes, 484. Solus relictus,

Hercules, extincto Juliano Apostata, rursus furit, vel parere desinit, 168.

Hermaphroditus deus a Valentino et Marcione indutus, 560.

Herod. Heronis nomine inscripta oratio, qua Gregorius Maximum laudat, 431. Auctorum ea de re opiniones, 481. *Vide* Maximus cyren.

Heronis scripta, 212.

Herodes persecutor, 108. Furit, et in odium Redemptoris, eos qui redimendi erant e medio tollit, 371. Infantes occidit, 735. Herodis turor in Joannem, 828. Si ad Herodem adulescens fuerit Christi discipulus, plerumque ne verbum quidem unum respondeat, quare, 675.

Herodiani de censu Christum interrogant, 618

Herodadis saltatio inhonesta non imitanda, 171. Ilapstiae necem attulit, 171.

Herodotus memorabile quiddam de Samiorum tyrannide scripsit, 157. Herodoti linguam exoptat Gregorius, ut improbitatem Juliano futuro tempore tradat, 126.

Heroes paganorum. Quod in ipsis maxime speciosum est, fide caret; quod autem creditur, profrum et contumelia est, 772. Heroes ac demones calamitatibus tantum et fabulis celebratam consecuti, 435. Heroes, a Centauro educati, 779. Heroes in Basilii Magni genere multi, 772.

Hesiodi Theogonia, et alia commentata, 111.

Hexameron Basilii Magni creationis rationes aperit, 821.

Hiems impietatis invida et inamena, 85.

Hieronymus (S.) Epiphaniorum vocem aliter ac Gregorius intelligenit, 662.

Hippocrates et Galeni, et eorum qui ipsis adversantur dogmata non amplius pertractare, nulla Cæsario medico vita functo calamitas est, quare, 212.

Hircus, Ægyptiorum deus. *Vide* Mendesium. Hircus Mendesius, 680.

Histiæ Samit a Persis defectio, et Herodoti ea de re sententia, 157.

Historiæ sacræ non temere, aut ad oblectationem solum, fabularum gentiliū instar, conscripse, 60. Sed ut in eis subpositiones et documenta habeamus, 60.

Holocaustum. Simus holocausta ratione prædita, 725.

Homerus, divinarum comœdiarum et tragediarum scriptor, 142. Hujusmodi fabularum expositio, 142. Refelluntur qui abstrusorem et absconditum in eis sensum esse volunt, 145. Homerus voces quasdam vocibus nostris præstantiores diis attribuit, 135. Cum Arcadum questionem solvere non posset, pro mœre obiit, 111. Homerus corona lauce per Protopem cinctus, atque dimissus, 458.

Homines. Homo, animal ex invisibili et visibili natura, mente ac sensu, a Deo fabricatum, 850. Contrarium mistio, et sapientiæ sublimioris argumentum, 819. Priusquam crearetur, omnes summæ bonitatis divitiæ bonum apparuerant, 849. Homo, velut angelus alter, superbis subditus, rex eorum quæ in terra sunt, 850. Quo Dei consilio mentem et corpus, atque arbitrii libertatem accepit, 850. Homo, animal ex invisibili ac visibili natura, Verbo artifice, fabricatum: ex corpore et ex Dei spiraculo, quod intellectualem animam Deique imaginem Scriptura vocat, 669. Homo mundus alter, in parvo magnus; mistus adorator, 669, 850. Aliæ hominis egregiæ dotes, et excellentiæ ejus insignia, 669, 850. Homo animal caducum et immortale, Deum attingens nec comprehendens, appropinquans et procul recedens, 49. Mistus adorator, visibilis nature spectator, intellectualis mystes, 850. Parvus mundus, qui variis affectibus tanquam legibus gubernatur, 515. Parvus et magnus, humilis et excelsus, mortalis et immortalis, terrenus et celestis, 214. *Id est*, *homo*, dictus, quod ratione præditus sit, 695. Hominis mirabilia, 397. Hæc etsi quis cognovit, adhuc timeat religionis mysteria investigare, 398.

Homo creatur, divina manu et imagine ornatus, ut non superi tantum, sed etiam inferi adoratores essent, 683. *Vide* Creatio. Homo fabricatus, 850. Ut Verbum artifex omnes bonitatis divitias ostenderet, 819. Remum omnium, quæ in terra sunt, dominus et rex a Deo constitutus, 275. Hominem post alia omnia creatum esse mirum videri non debet, 857. Prius tanquam regi construendum palatium erat, 857. Hominis vita ex sapientia provenit, 884. Homines, sublimes et excelsi creati, quare, 567. Primus homo in paradiso collocatus, plantarum immortalium cultor, 670. Hoc est fortasse, divinarum cogitationum 670. Hominem primum quædam creari decebat, 670. Viti et infirmitatis expertem esse conveniebat, 850. Hominum communis infelicitas, unde, 882. Homo, si quod erat permansisset, effectus fuisset quod non erat; immortalis ac Deo adjunctus fuisset, 857. Invidia diaboli a Coudi-

lore suo misere separatus, 685. Lex, quasi materia, ejus libero arbitrio tradita, quid præscriberet, 670. Ut primus homo ejus memoriam abiecit et ab esca victus est, 670. Quas hujus peccati penas dedit, in misericordiam cesserunt, 670.

Homines liberi sunt, ex eadem terræ massa coagmentati, et ejusdem vitæ hæredes, 572. Quod aliis imperio tenentur, dum alii imperant, grave jugum et primum peccati pœna est; cui nihil acerbitatis a rerum administratoribus addendum, 572. Homo in labore et arumna nascitur, vivit et moritur, 575. Homo Nautilus terrestris dictus, quare, 517. Labori natus, 475. Pauci sunt homines Dei, quamvis omnes Dei figmentum, 587. Novarum rerum studio quoddammodo delectantur, 811. Homines quibusdam demonibus necare, apud ethnicos in more positum, 278. Quamam ab omnibus hominibus vehementer expectantur, 596. Homines modum excedit omni vitio carere, 310. Homini magnum est, si minus ut nihil peccet; saltem peccat, emendari atque ad viam reduci, 15. Hominis instauratio. Quemadmodum nos primum creavit Deus, ita creatos instauravit, ac refinxit, 695. Et quidem figmento divini, primumque figmento superanti, 695. Hominis reformationem quo pacto fieri oportuit, 851. Homo Deus esse jubetur, 806. Hominem Deum fieri oportet, qua ratione, 215. Quatenus id assequatur, 847. Quo sensu speculum Dei fiat, 376. Nihil tam divinum habet quam benignitatem ac beneficentiam, 525. Homo apud te jumento vilior non est, o homo, quod cum in foveam incidit aut aberravit, erigere ac reducere tibi lex præscribit, 278. Homo calamitosus fit Deus, Dei misericordiam imitando, 276. Quæ homini salutis ratio, 831. Hominem cum Christo sepeliri oportet; Filium Dei esse, atque adeo Deum ipsum, 215. Cur Filius Dei homo vocatus, 555, 900.

Homoousios quid sit, 899. Admitti debet, etiam si non in Scripturis repertum, 899. In Scripturis invenitur, 899.

Homoousion, id est, aliud ipsum, 901.

Homonymia inter Deum Patrem et Filium, ab Eunomianis per fraudem introducta, 555, 554. Eunomianis ab uno homonymia genere ad aliud, ratiocinando transire convicti, 555.

Honestum. Si honestum alterius causa sectemur, virtus instabilis est, 641.

Honor. Qui latebras quærent ut præstantiori honore digni habeantur, cum iis comparati qui eximias formas paululum ostensas statim ex oculis subducunt, 656.

Horrea divitum, Basilii Magni cohortationibus aperta, 798.

Horrendorum quæ peccatores manent enumeratio, 511.

Hospites apud Scythas occisi, 679.

Hospitalis domus, a Basilio Magno prope Cæsaream constructa luculenta descriptio, 817. Nullum ex septem orbis miraculis ei comparandum, 818.

Hospitalitatis cultor, Lot Sodomita, 258. Hospitalitatis Raab meretrici, alioquin parum laudatæ, justitiæ laudem attulit, 705.

Humanitas a Deo propter nos suscepta, 511, 548.

Humani generis lapsus et redemptionis in summa declarantur, 867. Humanæ res velut orbis quidam voluntur, 519. Mutationis obnoxie sunt, 520. Humanæ affectiones quo sensu Deo tribuantur, 570.

Iuveni, ut et qua de causa purgandi, 722.

Humilis ac Deo submissus facile contemnitur, 69.

Humilitas publicanum extulit, nullo alio nomine commendatum, 705. Humilitatem gloria comitalur, 92. Humilitatem præ se ferre, et in divinis disputationibus tyrannidem sibi vindicare turpissimum est, 592. Humilitatis ac modestiæ laus, cui præcipue tribuenda, 592. Humilitatis exempla multa passim exstant, ac præ aliis omnium Salvator, 259. Humilitatis falsæ descriptio, 345.

Iur, Moysis manus cum Aaron in monte suffulcibus, 218.

Hydrum nemo unquam lenem et mansuetam dixit, quod novem capita pro uno proferret, 127. Hac similitudine refelluntur qui Julianum a persecutionis crimine vindicant, quare, 127.

Hyanni, pro tympanis in Christianorum festis assumendi, 171.

Hypostasis nomine, substantia sive essentia quandoque intellecta, 891. Catholica vocis illius explicatio, 759. Hypostasis, sive persona, 684. Essentia una et tres hypostases pie ab Orientalibus dicebantur, quod primum divinitatis naturam; alterum trium personarum proprietates declararet, 409. Hypostasin ab essentia distinguere Latini non poterant, 409. *Vide* Latini. Hypostases tres.

sive tres personæ in uno Deo confidendæ; et quidem unaquæque cum sua proprietate, 379.

Hypsiarii, unde sic dicti, 328, 333. Variæ de illis opinioniones, 328. Hypsiarii, radix minime Laudabilis, ex gentili errore et legali vanitate conflata, 333. Idola rejicientes, ignem et lucernas colunt, 333. Sabbatum et quendam a nonnullis cibis abstinentiam observantes, circumcissionem aspernantur, 333.

I

Idololatræ magis contemnendi quam ea quæ ipsi adorabant, 507.

Idololatricæ origo, 506. Genus multiplex, 506. Idololatricæ consuetudo temporis longinquitate firmata, pro lege habita est, 506. Subsidium ei et patrocinium ex fabulis, 506.

Idolorum cultus, omnium malorum extremum ac primum, 671.

Ignavia nimie curiositati præponenda, 593.

Igniculus veritatis post primam Valentis persecutionem superstes, Basilii Magni, 805.

Ignis pro Deo habitus et cultus, 506. Utrum angelos velut ignem materiam expertem et incorporeum existimare oporteat, 668. *Ide* Angeli. Ignis purgans, ad quem mittendum Christus venit in terram: quæ vis ac virtus ejus, 720. Scelerum ultor, quotuplex, 720. Ignis Sodomiticus, quem sulphure et procella permistum Deus in peccatores omnes fundit, 720. Ignis diabolo et angelis præparatus, 720. Ignis divinitus immisus Eliæ sacrificium absunit, 754. Ignis sempiternus, 721. Alius eo mitior, 721. Ignis æterni baptismi, 690. Deum tanquam ignem videt, qui cum ut lucem minime cognovit, 587.

Ignorantia ad prelatorum purgationem non sufficit, si in hæreticorum fraudem incidit, 401. Vulgo fortasse ignoscendum, si fraudem hæreticorum per errorem admisit; ad doctores quo tandem modo id concedatur, 401. Romanorum legem nemini, quamlibet rustico et indocto, ignorare licebat, 401. Nulla lex exstat, quæ criminibus ex juris ignorantia commissis optuletur, 401. Qui Ariam fraudis auctoribus scienter manibus dederunt, minus excusabiles quam qui ex ignorantia iisdem assensum præbuerunt, 401.

Illuminatio, baptismi nomen, quare, 693. Varia et multiplex in baptismo, 721.

Imagines imperatorum adorari solite, quo cumulatior ipsis imperatoribus veneratio redderetur, 116. Quid imaginibus illis imperatores, pro suo quique affectu, appingi gauderent, 116.

Imago. Dei Filius imago Patris et hominis, 555. Homo, Dei manu et imagine ornatu, 685. Imago Dei in homine, spiraculum Dei corpori insitum, seu anima rationalis, 669. Imago Dei a nobis accepta nec custodita; quomodo restituta, 852. Imaginis divine conservatio, vera nobilitas, 221. Imago nulla ex rebus creatis assumpta, Deitatis ac Trinitatis veritatem assequi potest, 432.

Imitatio. Probis viris non exiguum laudem affert summorum virorum vel parva imitatio, 828.

Immensitas Dei, ratione principii et finis consideranda, 818.

Imperator subditis suis se Deum præbeat, 612. Alia eius officia, 612. Inter postremos apud Deum censeri satius est et sublimius quam apud terrenum imperatorem primas ferre, 204. Imperatores ab Arianis contumeliose specti, 764. Publicis status apud Romanos ornati, 116. Quanam his imaginibus imperatores appingi gauderent, 116. Imperatore indignum est conatus suos et intentiones arte occultare, 117.

Imperatoria largitionis dies, tum anniversarius, tum ex tempore aliqua de causa institutus, 117.

Imperium sacerdotale regali præstantius ac perfectius, 325. Imperii ecclesiastici quo major dignitas, eo majus periculum est, 17. Imperium Romanorum, ante adventum Christi, in unius principatum non plane devenit, 94. Cum adventu Christi simul ingressum est: cum Christianorum rebus incrementum simul accepit, 94. Ab externa natione vastatur, ob improbitatem Christianorum et vigentem adversus Trinitatem impietatem, 413. Imperium et philosophiam in unum coire oportere, sententia est pravo consilio a Juliano amicis usurpata, 97.

Imperare omnes velle, et neminem imperium suscipere par malum est, 15. Imperandum subditis tanquam conservis, 314.

Impietas, ad excogitanda mala solers et ingeniosa, atque ad aliquid aggrediendum mire audax, 554. Paris impietatis est, vel Sabellii more personas divinas connectere, vel Arii iustas naturas distinguere ac separare, 376. Multa ferenda

priusquam alios impietatis damnemus, 599. Impietatis chirographa ab episcopis exacta post Seleuciense concilium, 400.

Impius. Gravis error eum impius prudens æstimatur, 886. Impii sero damnum suum intelligent, 729. Supplicii barathrum impiis in inferno destinatum, 878. Impiorum, qui nihil præter hanc vitam cogitant, vani sermones, 890. Omnino fugiendi, 884. Eorum, inter morbi cruciatus, confessiones et inutiles penitentiam, 148.

Impossibile dicitur, quod habita virum, temporis ac personæ ratione, fieri non potest, 346. Quod plerumque non fit, 346. Quod justitiæ atque rationi adversatur, 346. A quo nostra voluntas abhorret, 346. Quod cum Dei voluntate fieri possit, natura non potest, 346. Quod nulla omnino ratione fieri potest, 346.

Impostura dæmonis in quo posita, 507. Facile imposturam facit quidquid delectat, 149.

Improbilas, flammæ comparata quæ materiam, cuius fetus est, absorbit, 426. Considerationis expertus, 96. Improbiliter non suspicatur, cuius animus ab improbitate liber ac purus est, 94.

Improbiorum calamitates et nocendi prurigo, 877.

Impudentia eum, in quo domicilium habet, odio dignum esse coarguit, 885.

Impuro rem puram attingere periculosum, 489. Ut ægris oculis solis radios intueri, 489.

Incantationis opus non est ad infantium conservationem, 705. Diabolus cum incantationis illis in leviorum hominum animos irrepit, 705.

Incarnatio Filii Dei, quo summæ bonitatis consilio peracta, 851. Hujus mysterii consilium fuit, ut hominem instauraret, Deique notam in nobis geramus, tantum ab eo informati, ut ex ipso solo agnoscamur, 215. Ut nobis salus pareretur, 541. Incarnationis causa, Dei benignitas in hominem, invidia diaboli a Conditore suo misere separatum, 685. Incarnationis totius æconomia medicinæ loco nobis est, 25. Mysterium hoc exponitur, 685. In eo Deus homo efficitur, 685. Deus nostra causa humanitatem suscipit, 215. Jesus nostri causa homo factus, 258. Verbum Dei, compositum, nostra causa inanitum, imo etiam humanatum, 557. Cur deinde exaltatum, 357. Quod erat permansit, quod non erat assumptum, 557. In principio sine causa, propter quam esset, 557. Qua de causa postea natus, 557. Cur humanitas in unam cum eo personam assumpta, 557, 541.

Incarnatio, nova et inaudita mistura, et admiranda temperatio, 671, 852. Alia hujus dispensationis miracula, 671, 852. Divine bonitatis in eodem mysterio divitiæ, 671. Citra hæresim Arianam accipienda, qua ratione, 905. In ea Dei Filius hominem induit, 905. Id est, carni et animæ, personæ unitate, sociatus est, 905. Humanam naturam suscepit pro hominum salute, 904. Dei Filius, nostri causa, hominis quoque filius factus est, 727. Arcano modo, ac sine ulla spurcillie ex Virgine Maria progressus, 727. Totus homo, idemque Deus, pro toto homine lesus, 728. Impatibilis divinitate, patibilibus assumptæ humanitatis ratione: alia ejusdem argumenti, 728. In incarnatione procreatio virginitalis admitta, 685. Angelicæ virtutes ac potestates incarnationis consciæ fuerunt, 865. Incarnationis reprehensores, circa lucem tenebrosi, circa sapientiam imperiti; ingrati creature, diaboli figmenta, 672. Alia multa ejusdem argumenti, 671.

Incertum et inæqualitas prosperitatis humanæ, 270. Instabilibus ventis lides potius haberi possit, 270. Ideo a Deo permessa sunt, ut iis perspectis ad futuræ vitæ portum contendamus, 271.

Incessus. Modum quendam ac decorum in incessu tendendum esse, 491.

Inenabulum quoddam sapientiæ, timor Domini, 389.

Indigentia, cupiditatis mater, 575.

Infantes sine baptismo defuncti, supplicio non affecti, quare, 708. Quando baptizandi, 713. Quando referendis actionibus obnoxii, 714. *Vide* Baptismus. Infantes ab Herode occisi, ut coætanea Christo victima, et pro eo caesa, venerandi, 675.

Infelicitatis apud homines maxime grassantis principium, 882.

Infirmas fratris qua ratione toleranda et curanda, 600. Infirmittates fraternæ, quatenus toleranda et curanda, 600.

Ingenitum et Deus idem non sunt, 531. Ingenitum et genitum inter se opponuntur, ut habitus et privatio, 531. Ingeniti vox in Scriptura non exstat; sed ex ea colligitur, 570.

Inimicitia. Ob inimicitiam facile decipimur; non secus ac si qui vertigine laborant, 417. Absurdum foret existimare, dum inimicitiarum et similitudinum amore tenemur, Deo qui pro nobis mortuus est, rem gratam fieri, 421.

Inimicus minime suspectus letalium vulnus infert, 762. De inimici casu letari lex vetat, 100.

Iniqua judiciorum regulæ. *Vide* Contentio, Iracundia, Inimicitia, Aspectus, Insanire, Criminatio, Vertigo, Impostura.

Iniquitas ex Babylone a senioribus iudicibus egressa, 43. De quibusnam illud hodieque intelligendum, 43.

Initiationes superstitiosæ a Thracibus inventæ, 157.

Injuria. Referendæ injuriæ potestas, satis gravis poena in eo qui injuriam intulerunt, 761. Injuriarum condonatio, cum eas ulciscendi potestas adest, rari admodum exempli, 172.

Innovare. Quibus virtutum operibus non innovari oportet, 838, 840, 841. Innovatæ apud Isaiam insulæ, gentium Ecclesiæ recens constitutæ, 835. Innovatus, apud Jeremiam, murus æreus, anima firma, recensque ad pietatem compacta, 855. *Vide* Eneanum.

Ino Græcorum, eadem quæ Isis Ægyptiorum, 621.

Inobediens Christus quosensu dicatur, 542.

Inobedientia. Graves poenæ gravesque minæ adversus inobedientiam intenduntur, 62.

Inopia eorum qui altari ministrant quibus de causis sublevanda, 473. Turpe sane est hæc et ministros altarium exposcere, et fideles non elargiri, 476. Inopia pressus quibusnam divitiis splendidissimum quemque superat possit, 754. Inopia externa a Christianis multis, instar omnium opum, colitur, 146.

Insanire. Libenter omnibus omnia concedimus, hæc lege et conditione ut nobiscum insaniant, 418.

Insolentia comitem habet calamitatem, 92.

Insulæ innovatæ, quid apud Isaiam, 855.

Intellectualia. Mens per res sensibiles ad ea evahitur, 503. Intellectualia percipere quantumvis in seipsam collecta mens humana contendat, sensibile quoddam semper irrepit, 505. Intellectualibus, absque rerum corporearum adminiculo, mente conjungi, iis impossibile qui corporibus conjuncti sunt, 505. Hinc allegorica Dei nomina, Spiritus, Ignis, Lux, etc., 505.

Intemperantia et libido corporis, sapientes etiam viros furere afficit, 442. Equulei petulantis et indomiti more, rationem scenæ arripit, 442.

Invidia probum virum sequitur, 879. Fructuum ejus demonstratio ab exemplis, 657.

Invidus spiritus cum virtute decertans in homine justo, 396.

Invocationis sanctorum exemplum, 450. Item beatæ Mariæ, 445.

Iphigenia virgo, cum Dianæ in sacrificium offerretur, qua ratione et periculo extracta, 775. Fit Dianæ sacerdos, et hospites ei immolare discit, 775.

Ipsæ dixit, summum Pythagoricis dogma, aureisque carminibus præstantius, 135. Verborum illorum sensus, 155. Recens arrogantia, 491.

Ira cito compressa, apic aculeo similis, 546. Adversus demonem solum gerenda, 859. Ira et motore impletur Gregorius propter Christum, quare, 647. Eorum qui per iræ impotentiam cæcutiunt agendi ratio, 406. Ira, calix in manu Domini appellatur, 500. Doceat pastor quomodo peccatis proportione respondeat, 500. Ira Dei in confessione præoccupanda, 509. Ira Dei natura repugnat, 509. Quo sensu Deum irasci Scriptura dicat, 570. Iræ divinæ quamdam faciem audimus, hoc est, commotionis adversus eos qui ea digoi sunt residuum, 546.

Iracundia et contentio, iniquæ judiciorum regulæ, 417.

Iris, pacis ac federis a Deo nobiscum initi signum, 870.

Isaac, antequam in lucem ederetur, promissus, 825. A patre oblati, a Deo non acceptus, ariete in locum ejus substituto, et sacrificio permutato, 862. Basilium Magnus ei comparatus, quare, 825.

Isagogicus Economiarum libellus, 525.

Isaias, vocis sublimitate prophetas omnes antecellit, 78. Ad vocationem promptè obedit, quia vocantis ope confusus, 61. Dominum in glorie throno sedentem vidit, 510. Quid sit illa visio incertum, 510. a æterum nec Isaias, nec alius ejusdem ordinis, Dei naturam aut vidit, aut aliis patefecit, 510. Quam orationem adhibuerit, cum Dei gloriam et cingentes eum seraphinos conspexit, 253. Quam ab eo ventriloqui dicantur, 55.

Isis Ægyptiorum, eadem quæ Ino Græcorum : ejus sacra, 621. Infortunia, 680.

Ismael potione refectus, Ecclesiæ per Athanasium relectæ imago, 589.

Israel, primogenitus filius appellatus ; sed non eodem sensu quo Christus Dominus, 836.

Israel populus, quare Filium Dei per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis vidit, 902. Vultus Mosaii gloriam ferre non potuit, 682. Infans, dum lege teneretur, 181.

Israelitæ obdurati, 589. Quot et quantis virtutibus ornat, et Dei beneficiis affecti, dum pacem inter se et cum Deo habuerunt, 190. Quot et quanta perpessi, postquam in seipsos furere et in multas partes dividi cœperunt, 190. *Vide* Captivitas. Israelii a prophetis objiciebatur quod filios suos et filias damonibus immolarent, 166. Israeli, seminis et radicis loco, relicti præsulæ, qui post Seleucienste concilium Arianorum fraudi resisterunt, 401.

Israelitarum sub Romanis quanta depressio, 191.

Isthmice pinus miseris adolescentibus olim ornat, 450.

Ithamar, Aaronis filius, sacerdotii oleo delibutus, 218.

Ithyphalli : turpe nomen quod pudor exponere non sinit, 114.

Axonis cruciatus, 173. Terrores ethnicorum ipsis philosophis etiam placentes, 173.

J

Jacob, patris benedictionem subripiente, rem bonam non bene per insidias captavit, 59. Quod tamen ab Augustino excusatum, 59. Sublimem quamdam scalam et ascendentes angelos in somnis conspicatus est, 509. Columnam non sine mysterio quodam unxit, 509. Fortasse ut lapidem salutis nostræ causa unctum significaret, 509. Cuidam loco nomen insinuit, *Domus Iei*, 509. Aut *Facies Dei*, quare, 509. Pro pietatis præmio, Israelis nomine nuncupatus, 509. Nec ipse, nec quisquam eo sublimior, gloriari potuit se totum Dei naturam vidisse, 509. Jacobi scala et eum Deo colluctatio, quæcumque tandem illa sit, 825. Forte homini moduli cum divina sublimitate comparatio, 825. Jacob pro duabus virginibus, quatuordecim annis Laban Syro serviens, labore non frangebatur, quare, 472. Duodecim patriarcharum parens, 825. Non tantis lacrymis venditum Josephum revocabat, quantis Gregorius pacem absentem, 414. Jacobi circa oves artificium, felicitas, duodecim ex eo nati patriarchæ, benedictionum partitio cum egregia futurorum prædicatione conjuncta, 826. Jacob alter, Basilium Magnus, quare, 825.

Jannis et Jambris arrogantia, non jam adversus Moysen, sed adversus veritatem arma indentionum, atque adversus sanam doctrinam insurgentium, 52.

Jehus, Jerusalem effecta, 766.

Jehova, quid significet, 532. Quanta apud Hebræos hujus nominis reverentia, 532.

Jejunare. Christus paulo ante tentationem jejunavit, nos ante Pascha, 715. Jejunium unum idemque est : at utriusque temporis non parva est differentia, 715. Ille jejunium adversus tentationum impetus objicit ; nobis autem jejunium hoc præstat, ut cum Christo commemoramus, ac festum præcedat purgatio, 715. Ad virum nostratium modulum jejunium attemperavimus, 715. Quidam tamen ultra virium facultatem in jejunando prostrant, 715.

Jeplte : sacrificio illius magnificentius eral quod Machabæorum mater obtulit, quare, 296.

Jeremias, receptissimus prophetarum, 901. Prophetarum omnium ad commiserationem propensissimus, 517. Non sorte quadam ac fatali lege sanctificatus, 655. Prophetie munus prius subire non audeat, quam vim et facultatem a Deo acceperit, 64. Quomodo sacerdotes malos reprehendat, 46. Matri succenset, se in lucem editum dolens, 211. Quousque Jerusalemam dellectat, 166. Rebus inanibus luctum imperat, ac muros ad lacrymas invitat, 166. Jeremias alter ad comploranda quæ orthodoxi Alexandrini sub Valentis perseutione passi sunt adhibendus, 464. Jeremiæ Threnorum lectio lacrymas movet, 191. Jeremiam aliquem exoptat Gregorius, qui lamentationessus Ecclesiæ calamitatibus exequare possit, 595.

Jeroboam, peccati servus : quis eo nomine a Gregorio signetur, 658.

Jerusalem a gentibus conculcata, 445. Templum illius, si quibusdam fides est, rursus exstruendum, et sedes Antichristi futurum, 872. Jerusalem solum, quatenus Judæis sub Romanorum jugo pateat, 191. Per diem duntaxat ipsis conspicuum est, ut solitudinem ejus luceant, 191. Jerusalem superna, una excelsis viris patria, 611. Jerusalem quæ mente percipitur, una est magnorum et excelsorum virorum patria, 447. Civis illius Christus est, et coevis Ecclesiæ primitivorum, 221.

Jesu, filius Nave, successor Moysis ab ipso Moysæ designatus, 248. Septem tubis, totidemque sacerdotibus muros Jericho evertit, 753, 751.

Jesus, nostri causa homo factus, 258. *Vide* Christus, Filius Dei, Incarnatio. Jesus pura perfectio est, 754. Cur baptismi aquainctus, superno testimonio coronatus, tenu-

status, 24. Eum qui vicerat devineit, 24. Jesus baptizatur, simul descendamus, ut simul etiam ascendamus, 686. Omnium ejus baptismi circumstantiarum moralis explicatio, 866. Jesus baptizatur in Spiritu, 688. Jesus qui piscatores elegerat, ipse quoque piscatur, 645. Alia multa de Jesu, 645. Jesus a navigio per Petrum ablegatus, quare, 578. Quid discipulis suis ad prædicationem eos mittens præscribat, 47. Exemplo suo testis est pulchram rem esse fratrum amorem, 258. Benevolentiam erga homines, 258. Longanimitatem, 258. Corporis castigationem, 259. Orationem et vigiliam, 259. Castimoniam et virginitatem, 259. Humilitatem, 259. Inopiam et pecuniarum contemptum, 259. Cum sublimioribus rebus discipulos initiaret, cur mysterium eis in cenaculo impertit, 740. Et qui a Petro percussus fuerat aurem restituit, 258. Jesu præcursor Joannes, 228.

Jezabel, in diebus Eliæ, adversus prophetas Domini eadem anhelans, 650. Cur eam inspirata divinitus historia proscribit, 650. Naboth vineam moerenti Achab tradidit, ut ex vinea hortum faceret, luxus ornamentum, muliebres delicias, 651. Jezabeli similes Arianae mulieres, 650. Quare, 651.

Joanna, diluculo lacrymas profundens, Christianis imitanda proponitur, 864.

Joannes Baptista, vir inter natos mulierum maximus, 619. In lucem editus Zacharia silentium solvit, 182. Vox est lucerna, Verbi lucisque prævia, 485, 569. Præcursor Jesu, ut vox Verbi, et ut lucerna luminis, 828. Coram Jesu in ventre exsiliens, et ad inferos per Herodis furorem transmissus, 828. Quas functiones obierit, 865. Lucerna ante lucem; vox ante Verbum; mediator ante mediatorem; medius inter Vetus et Novum Testamentum, 587. Quid militibus prescribat, 369. Joannis baptismi, nec judæico more, nec tamen in Spiritu collatum, 688. Joanni mors illata per saltationem, 171. Martyrii sui, et illud seculuræ passionis Christi præseius fuit, 687. Novus Elias, et plus quam propheta, quare, 687. Desertum ejus a Gregorio exoptatum, 259. Reliquie, sub Juliano Apostata, igni tradite, 167. Joannis Baptistæ æmulus Basilius Magnus, 828.

Joannes evangelista, cur Verbi præcursor a Gregorio appellatus, 411. Excelsum et sublime de Verbo insonat, 626. Qui hesternæ die Joannes erat, *Vide* Dissidia.

Jub, ad cruenatum postulatus, 442. Tentatus, confectisque certaminibus victor pronuntiatur, 826. Calamitatis ejus descriptio, 596. In eo virtus cum invito spiritu multis de causis decerbat, 596. In fine certaminis, sanctus vir illustri præconio victor pronuntiatur, 597. In calamitatibus philosophatur, 266. Theologus memoriæ lapsu verba ejus Salomoni tribuit, 575.

Joel sacerdotibus luctum indicit, 42. Altaris ministros, præmente fame, in luctu versari jubet, 43.

Jonas, fugitivus propheta, 828. Fugiebat a facie Domini, vel potius fugere putabat, 60. Tribuana sepultura, majoris mysterii figuram gerente, comprehensus, 60. Ideo fugit, et Ninivitis prædicare distulit, quod Israelis prolepsionem perspiceret, et gratiam propheticam ad gentes migrare sentiret, 62. Ob eam causam venia fortasse dignus, 62. Jonas concionantem audimus, ne igne et sulphure velut aquis obruamur, 510.

Jonathas non magis dolletis a Davide, quam pax absens a Gregorio Theologo, 414.

Joppe, Jonas in Joppen, et Joppe rursus in Tharsum, qua causa ductus, 61. Joppe apud Hebræos gaudium significat, 62.

Jordanis cursus intercisus, 86. Aquæ, Christi baptismo purificatæ, 675. Quare, 687.

Joseph ascendit in Bethlehem, ut cum Maria sibi desponsata uxore profiteretur, 371.

Joseph patriarcha: ejus historia synopsis, 86. Odio habitus ac venditus, 752. In eo elucet divine munificentis argumentum, cum ex rebus perditis ac deploratis iter secundis aperire vult, 752. In Ægyptum a Deo ductus; in femina exploratus, etc., 445. Frumenti distributor, sed Ægypti duntaxat, neque id sapiens, nec nisi corporeo modo, 826. Ex servo frumenti distributor, et immensabilem copiarum pater, 610. Benignitate Ægyptum emit, 799. Joseph alter Ægyptiis, Petrus Alexandrinus, Athanasii successor, 620. Josepho similis Basilius Magnus, 798.

Joseph Arimatheus, ut imitandus, 864.

Josephi Judæi liber de imperatrice ratione, a Gregorio laudatus, 287. Qui hesternæ die Joseph erat, *Vide* Dissidia.

Josue, populi antistes, 58. Tubæ illius septem, 755. Militare imperium habuit, et portionum distributionem, 827. *Vide* Jesu filius Nave.

Jovianus, vir ut aliis rebus, ita pietate clarus et insi-

gnis, 456. Juliano imperatore in expeditione Persica mortuo, imperator in ipsis castris, atque in ipsa periculo sum flamma renuntiatur, 156. Cladis hæres effectus, 156. Nec manus cum Persis conserere, nec progredi ullo modo potest, 156. Castra movere copiasque reducere satagit, 156. Totus in eo est ut exercitum servet, nervosque Romanis relinquat, 157. Fœdera cum Persis inire cogitur, conditionibus turpibus sane, Romanorumque potentia indignis, 157. Hoc nisi fecisset, ne ignifer quidem, ut dici solet, exercitui superfuisset, 157. Aia in Joviani excusationem, 157. Jovianus mira pietate animique lenitate præditus, 408. Veritatem in sexcentas opiniones distractam quærit, ut aut universum orbem conciliet, aut optime parti se adjungat; excelsè simul ac magnifice de rebus maximis cogitans, 408.

Jubilæus annus. *Vide* Annus

Judæus, In festis celebrandis literæ soli addictus, 751.

Judæi, Dei hostes, 408. Per totum orbem hospites et peregrini, 415. A Juliano imperatore in Christianos immissi; templi scilicet instaurationem ex libris suis fatalia esse persuasi, 149. In id opus et manu multa, et animi alacritate ac labore incumbunt, 149. Uxores eorum, omni ornatu in operis structuram collato, nec teneris membris parcentes, pietatis officio sese fungi existimant, 149. Repentina terræ agitatione simul una repelluntur, 149. Vicinum templum ingredientibus, ignis et templo occurrens alios absunit, alios præcipuis membrorum partibus truncat, 150. Hoc uno jam ore omnes referunt, 149. Nec fidem quisquam derogare potest, 150. Clarius adhuc miraculum, lux in caelo erucem in orbem describens, 150. Aer eodem signo sanctificatus, 151. Vestes eorum qui hæc narrabant vel audiebant crucis notis consignatæ, 150. Infideles multi, hoc miraculo percusi, ad sacerdotes prostrant, et baptismi purificantur, 150. Astrologi, astronomi et mathematici ad hujus signi contemplationem provocati, 150.

Judæica parietas est, si ingenito solo divinitatem circumscribamus, 379. Judæicæ sapientiæ est, relictis rebus syllabas consecrari, 371.

Judaismus et gentilismus e diametro oppositi. *Vide* Gentilismus. Judaismus, theologiæ morbus, ejus Arius Alexandrinus auctor, 50.

Judas, cur filius perditionis dicitur, 871. Invidia laqueo dignus et proditor effectus, 658. Judæ imitator Julianus, 108. Nisi quod non laqueo, ut Judas, penitentis animi significationem dedit, 108. Judas alter, Maximus cynicus, 485.

Judex. Homo rerum suarum tardus judex, 589. Memque alienarum diligens explorator, 589. Judices non judicandi, 369. Judices, populi Hebræorum antistes, 58. Judices multi magnus et excelsus viris gravissima quoque facilius condonant, quam humilibus quidquam levissimi momenti, 215. Judicium iniquitas, apud Deum expostulandi causa, 42.

Judicium, Dei de nobis judicium magis curandum, quam mortalium omnium in unum coacturum, 640. Judicia Dei tum universam rerum machinam, tum res quoque nostras gubernantis, cur inaccessa et inscrutabilia, 520. Ultium Dei judicii descriptio, 305.

Judicio. Amantes et non amantes de iisdem rebus non eadem judicant, 417, 418.

Jugum Christi suave et onus leve, qua ratione, 839.

Julianus imperator, draco, Apostata, magna mens, Assyrius, communis omnium hostis, 78. Mala quæ fecit, quare lugenda, 100. Gregorii duæ in eum orationes scripte tantummodo, non eorum habitæ, 75. Julianus, exercitu in proceres armato, cum Gallo fratre servatus, nec Deo ob salutem, nec imperatori per quem salutem acceperat, gratias habuit, 86. Inde mali labes, 86.

Julianus et Gallus, veluti generis reliquiæ, a Constantio ad imperium servati, 87. Splendide in imperatoria domo educati, 87. Christianæ philosophiæ operam dederunt, et in eorum ascripti divinos libros plebi lectitarunt, 88. Gallus natura ferocior, vere tamen pietatem colens; Julianus mansuetudinis obtentu morum pravitatem occultans, 88. Ambo æqualibus expensis, non pari voluntate, Adem sacram extruunt, 88. Galli munus, ut Abelis, acceptum, Juliani repudiatum, 89. Idque miraculo declaratum, 89. Miraculum, novum illud quidem, sed tamen verius quam mirabilibus, 89. Complures ejus testes oculos Gregorius offert, 90. Julianus Christi discipulus fuerat; multaque ad salutem spectantia partim dixerat, partim audierat, 100. Ad virilem ætatem progressus, majorem impietatis partem, id exigente imperatoris disciplina, occultat, 91. Quæ tamen interdum sese prodit, 91. Instat ignis in materia latentis, et aque in subterraneis compressæ, 90. Fidis amicis mentis arcamum aperit, 91.

De religione disputando plius quam æquum est, pro ethnicis contendit, 91. His omnibus gaudet quibus morum impietas exprimitur, 91. Gallo fratre Cæsare facta, pro animi libidine perniciosius studiis et præceptoribus operam dat, 91. Siderum scientiam et præstigiariam artem colit, 91. Magistri ejus ex trivis et barathris collecti, 96. Dum Athenis versaretur, Gregorii Theologi eruditionem et pietatem cognovit, 206. Multa mala imperio Romano portendere Gregorio visus est, 101. Quæ morosi et commotioris ingenii signa præberet, 162. Gregorii verba, ut hæc conspexit: *Quantum malum sibi alit Romanum imperium*, 162. Eorum testes appellat Gregorius, quotquot Athenis cum eo erant, 162.

Julianus Gallo fratri, ob illicitas molitiones interempto, in Cæsarea dignitate succedit, 92. Constantii deliberatione, 95. Constantius ob id per apostrophon a Gregorio increpatus, 95. Tum excusatus, ob lenitatem et prohibentem quæ minime suspicax est, 94, 95. Julianus Epaminondas et Scipiones imitatus, iter cum exercitu cepit, vicium tenem amplectitur, eorum belli gerendi rationem laudibus effert, 109. Ne ad intuenda Christianorum philosophorum, id est, monachorum, virtutes compelleret, 110. Quibus ex rebus benevolentiam concipere debuit, ex his ad majus odium incensus est, 96. Hæc enim philosophi docuerunt, 96. Non tam de fratris interitu, quam de secundis Christianorum rebus dolebat, 97. Fratrem ut hostem, propter religionem, habebat, 97. Philosophiam et imperium in unum coire oportere dicitur, quare, 97. Julianus, primus Christianorum ut adversus imperatorem rebellaret in animum induxit, 157. Et quondam Scytharum servi adversus dominos suos rebellasse feruntur, 137. Primum illius arrogantæ facinus fuit, quod sibi ipse diadema imposuit, 98. Tum ab Occidente pedem movet; quo prætextu; quo fine, 98. Ingenti celeritate regionem suam et barbaricæ oræ partem aliquam peragrât, transitque, fallendo potius quam vincendo, rapit, 98. Aula imminere incipit, demonum promissis fretus, an structis Constantii vitæ insidiis, 99. Progredientem exercitus Constantii circumstat, eique fugam omnem præcidit, 99. Interea Constantius obit, de sua in Julianum benignitate se excusans, 99. Quem tamen sibi successorem designat, 99. Julianus, ut Constantii corpus celebri pompa delatum ad urbem regiam accessit, ei obviam procedere cogitur, 159. Detracto diademate, demissoque, ut decet ante imperatorem, aspectu, 159.

Julianus vix imperium adeptus est, cum impietatem palam proficitur, 101. Initiationi Christianæ execrabilem initiationem opponit; impuro sanguine baptismum abstergit, 101. Quidquid sanctitatis per baptismum et Eucharistiæ contrahere poterat, eradere conatur, 101. Per incisiones et sacrificia imperialia aulam constituit, 101. Rumor de coronata cruce, quam ipsi sacrificanti victimarum exla ostenderat, 101. Gregorius hæc de re dubit et auctipis animi, 101. Prodigium, si falsum est, in auras abeat, 102. Julianus in aditum horrendum, in postere comite, descendit, 102. Spectris et nescio quibus magis perterritus, seipsum cruce signat, 102. Cedunt demones; rursus audacia, terrores, signaculum, demonum fuga, 102. Sinistra veritatis interpretatio ab antisite sacrorum, 102. Julianus ad exitum voraginem ductus, ab eo die demonibus oppletus, 105. Enthusiasmis ascriptus, 105. Vide Enthusiasmus. Julianus, primus imperatorem Christianorum adversus Christum ferore peritus, 407. Stagna atque imperator decrarat, erga Constantium improbe, erga Deum improbus se gerit, 407. Persecutionem omnium quæ fuerunt terrimam excogitat, certaminis honores martyribus invidens, 407. Julianus, Eresias persecutor, 105. Vim non bene successuram animadverit, quare, 105. Calide et artificiose bellum gerit, 105. Delatos martyribus honores invidet, 104. Quo plura adversus honores illos commisit, hos eo majores reddidit, 104. Maxime stoliditatis per apostrophon arguitur, quod Christi hæreditatem et mysteria tollere aggressus sit, 107. Nec magis Christi pugiles veritus sit, 108. Neniaram quas, spreta religione, admiratur, descripto et irriso, 109. Julianus, ante omnia gloriam Christianorum nominisque celebritatem insecutur, 105. Impietatem edicto non proficitur, verum turpiter et ignave pietatem vexat, 105. Vim et tyrannidem populari turbæ permittit, velut proposita lege non scripta id se velle promulgans, 105. Suadendi partes sibi assumat, crudeli usus lenitate et violenta persuasione, 105. Æthiopsis instac ignis ardorem non abijcietis, 105. Aliæ comparationes, 105. Christianis, in quibusvis, præter elementam, se verit, 105. Melanio vel Proteo similis, 118. Christianos, contumeliose causa, Galilæos vocat, 112. Ita vocari lege constituit, 114. Quod perquam juvenile ac leve et imperator indignum, 114. Absurde cogitavit nomen *Wad* pudori vel dolori futurum esse Christianis, 115. Multa

nomina, ab ejus vita petita, Christianis adversos enim suppeterent, 105. Victimarius, Pisanus, Adonæus et Tauricrenus a quibusdam appellatus est, 105. Mira est hujus rei facilitas, 105. Id vero ad scenam et theatra remittendum, 116.

Julianus Christianos sceleratum agmen vocat, quo dissoluto Romanum imperium in prisca felicitate cerneretur, 157. Hæc verba improbitatem lenitate teetam respiciunt, 158. Stratagemate omnibus persecutoribus familiari, a domesticis exordium sceleris ducit, 106. Ex magnatibus qui benevolæ erga Constantium animo fuerant, alios internecit, alios expellit, 106. Præcipua pudiciorum illorum causa, Christianismus, 106. Militam partem non minimam ad se pertrahit, 404. A multis, tum proceribus tum plebeis, ut levis quedam machina a firmis-imo muro repellitur, 107. Vide Casarius. In Labarum vexillum audacia ellitur, 107. Leoninæ pelli vulpinam, aut Minos larvam in iustitia prætexens, leniter vim adfert, 106. Imaginibus suis demones adiungit ut cum eo demones honorentur, aut ipse affectus contumelia videatur, 117. Fraus ad notandum infamiam perpetua imperatorem abunde sufficiens, 117. Hunc impietatis laqueum pauci ellugiunt; ob eam remosis ablicti, 117. Pietatis pars videbitur in condenda illius temporis tragœdia vel comœdia laborare, 116. Julianus fraudem militibus donativum accepturis facit, ut idois thus incendat, 118. Exercitus totus parvo igne atque auro, ac per exiguum suffitum corruit, 118. Hoc nefario consilio perfecta sunt quæ: Persarum myriades et omnia tormenta efflicere non potuissent, 118. Milites quidam, agnita fraude, eam detestantur, 119. Eorum ad Christum oratio, 119. Ad Julianum, 119. Exsilio tantum mulctati, ne martyres fiant, 120. Julianus vim ad impietatem accipit ex petulantia Christianorum, 91. Ejus persecutio savissima, 461. Hoc unum proceribus ad gloriam abunde fuit, quod imperatoris voluntatem suâ crudelitate superasset, 461. A demonibus sæpe prostratus, ab eis graham inire studet, 112. Versutus ac sophisticis argutis persecutionem legit, 555. Nunc allicit, nunc cominatur, 555. Præfectus militum ab eo missus, Nazianzenum templum silu tradit exposeit, 565. Gregorio seniori urbis episcopo cedit, alioquo calibus cæcendus, 555. Juliani furor varius et inconsans; Ætneo igni similis, 120. Edicta in aedes sacras proponit, 120. Seditionum pluribus in locis adversus Christianos hæc exortarum lamentabilis enarratio, 121. Vide Alexandrini. Gazæi. Heliopolitæ. Arthesii. Provincie præfectum exilio mulctat, quod, seditione in Christianos exorta, iuvis Christianorum in iudicium raptis, in conuullos etiam gentium animadvertisset, 127. *Nihil grave esse iudicat, si manus una gentilis decem Galileos interfecit*, 127. Nullum persecutionis edictum hoc verbo expressius et horribidabilius, 127. Quam incaute ac imprudenter auctorem illius a persecutionis crimine quidam absolvant, 127. Adhuc inhumana facere instituit, 128. Alia inique peragit, a ia spe et minis velut adumbrat, 128. Draconi et fumini hæc in re similis, 128. Quæ nec Diocletianus, nec quis collegarum ejus in animum induxerunt hæc ille rogabat, 129. Consilia ejus adversus Christianos, 552.

Julianus Christianos libertate spoliare, ab omnibus conventibus, foris, publicis contibus, ipsisque adeo tribunibus acere constituebat, 129. Insulse rationes quibus consilium illud culpa vacare contendit, 129. Scripturæ loca profert, quibus iniurias ulcisci prohibemur, et similia, 150. Ratiocinationis hujus lepidæ et solida refutatio, 150. Quo prætextu Christianos humanioribus litteris tum docendis, tum discendis interdicit, 179. Quo fine id egerit, obscure non est; at inde timiditas ejus et ignavia elarescent, 80. Christianos Attice loqui prohibuit, bæ vera loquerentur non impedivit, 80. Nihil est in quo magis, quam in litterarum doctrina Christianis interdicienda, inquam se præbuerit, 151. Lata lege sermones Christianis eripit, 152. Inde factum est ut quare sibi maxime gloriandum existimabat in ea maxime ineptiret, 152. *Seruo nes et Græcari, gentilium; stoliditatem et rusticitatem, Christianorum esse contendit*, 152. Nec quidquam aliud, quam *crede*, sapientiæ Christianorum esse, 153. Refellitur 1°. *Sermones et Grævisum quorundam præ aliis esse, insulsa est opinio*, 153. 2°. *Crede* Christianorum Pythagoricæ non irriserint, quibus *ipse dixit* dogmatum omnium maximum est, 153. 5°. *Crede* Christianorum divini est auctoritatis, 155. Julianus invidia in Athanasium concipitur, 407. Christianos imperio subjicere parvum ducit; Athanasium superare gloriosum, 407. Palam aperteque eum a civitate exturbat, 407. Rapsaces alter, 158. Ut omnes alliciat, blande loquitur, et Christianorum instituta imitari cogit, 407. Non tamen ultra rogitationis somnum procedit, 159. Ethnici, non nisi simiarum instar, Christianorum sanctiones, divina potestate vim adeptas, imitari possunt 407. Idque Julianus

expertus esset, 407. Conventus ethnicorum, ad imitationem Ecclesie Christiane ordinati, et eorum quae ibi docerentur, longa et ridicula descriptio, 140. Julianus sic animo comparatus erat, ut ad praesentes acerbitates aliquid quotidie gravius excogitaret, 147. Duorum juvenum, sub ejus persecutione, constantia, 175. Furit in dies vehementius adversus Christianos, non secus ac fluctus super fluctus excitans, 148. Alia ejus facinora, quibus describendis Herodoti ac Thucydidis otium et linguam adhiberi oporteret, 126. Orontes fluvius nocturnas caedes, socii imperatoris opera, occultat, 126. Concaevae ac semolissimae aulae partes, lacus, putei, fossae, mysteriis scatent dissectorum puerorum et virginum ad magicas operationes, 126. Haec omnia premere atque occultare satagebat, 126. Quae in Caesaribus ob dirutum Fortunae templum admisit, ei obijcere fortasse non aequum fuerit, quare, 126.

Julianus *Misopagorum* adversus Antiochenes, qui barbam ejus irrident, una cum Libanio componit, 175. Opus, vivente Juliano, ab adulatoribus commendatum; eo extincto, ut mera barba cum suis auctoribus spreum, 175. In eo Julianus magnopere se inflat, quod nunquam ex nimia saturitate cruditate contraxerit, 175. Quod Christianos tam acerbè vexaverit, consulto praeterit, 175. Gregorii ea de re sententia, 176. Julianus Judaeorum quoque nationem in Christianos immittit, 149. Inveterato nostri odio in eorum pectoribus clam flagrante utitur, 149. Eorum in patriam reditum, et templi instaurationem ex ipsorum libris fatalem esse affirmat; idque facile persuadet, 149. Miraculorum, quibus in id opus incumbentes repulsi sunt, enarratio, 149. *Vide* *Judei*.

Julianus ad ipsum calamitatum suarum caput tandem devenit, 151. Prosperi quaedam adversus Occiduum barbaros bellii successus occasionem rapit, 152. Duplicem exercitum inde movens, alterum militum, alterum demonum, adversus Persas expeditionem suscipit, 152. Rebus Romanis adhuc exulceratis, alienam regionem cogitat, 152. Salmoneo similis, 152. Trajanus et Adrianus sibi ob oculos proponit, 152. Carus et Valerianus in Persarum finibus oppressi in mentem ei non veniunt, 152. Totus in eam expeditionem feritur, omni divinationis et sacrificiorum vanitate in nium collecta, 153. Christianos omnes demonibus subicere vovet, si modo propositi compos existat, 155. Eos demonibus, instar ejusdem victimae, promittit, 164. Basilianus et Gregorius conatum et artum illius adversarii, postremo quoque ad persecutionem reservati, 174. Inter haec Christianorum defensio una est, spes in Deum, 164. Quas voces in eum emitterent, 164. Quibus gemitibus eum eo expostularent, 163.

Julianus ob expeditionem Persiarum publicis et senriiibus vocibus exagitatus, 159. Assyriæ partem, quam perluens Euphrates illic cum Tigride miscetur, capit et pervastat, 155. Persis incursionis ejus celeritate deceptus, aut consulto eum allicentibus, quadam castella dirigit, 153. Ad Ctesiphontem castra ponit, 155. Arcem firmissimam, cui ex arce alia fortissima Coeben appellata robur accedit, 153. Eam inexpugnabilem reperit, eum ultra procedere non posset, a tergo relinquit, 155. Euphrate Tigridi juncto, naves e fluvio ad fluvium tuto pervectas conservat, 154. Persiae copiae, via transitibus occupatis, eum ne porro progrediat inhihent, 154. Quo se vertat non habet, 154. Cujusdam Persae translogam se simulantis oratio ad Julianum, ut naves incedat, et frumenta projiciat, 154. Julianus, credula levitate, maxime autem Deo exagitante, dietis fidem habet, 154. Languet exercitus, animis concidit, in imperatorem accenditur; nihil bonae spei reliquum est, 155. Quemdam de eo sermonem commemorant, quasi Romanis ipsis salutem invideret, 155. Sermonis illius tenor, 156.

Julianus letale vulnus accepit, 156. Hoc mirum est eum, ut artis divinatoriae peritum, non praevidisse, 156. De vulneris hujus auctore vari et incerti rumores, 155. Graviter ex vulnere agrotans, in fluminis ripa jacet, 156. Eos imitari contendit qui ex hominum oculis se subduxerunt, canque ob causam pro diis habiti sunt, 156. In profluentem corpus suum projicere conatur, 156. Id minime praeterendum, quia maximum perditae illius amentiae argumentum habet, 156. Eunuchus, haec re cognita, aliisque patefacta, conatum obsistit, 156. Julianus eum sic et impetrium gessisset, et bellum administrasset, sic quoque a vita discedit, 156. Vis Numinis ultricis eum ad Persas ablegavit, illicque causam disceplavit et mortuum rediit, 407. Julianus finem amentia sua dignum tulit, 162. Deo consueta patientia erga eum uti nolente, quare, 162. *Aruspinae* quam colebat, et eorum omnium quae in Christianos et Persas constiterat, quanta vanitas, 165. Angelorum opera extinctus est, 78. Obitus eius, quo tempore, 73. Juliani cum turpis et fraus expeditio, tum vero

turpior atque ignominiosior reditus, 159. Funeris illius eum Constantii funere comparato, 157. Julianum mortuum histriones et nudi ducunt, probris et ludibriis incessunt, 159. Eique fidei abjuramentum, eladem et vitae finem exprobrant, 159. Tarsensis civitas eum excipit, 159. Hic illi fanum ignobile, ac ne piorum quidem oculis spectabile, 159. Julianum mortuum, si ejusdem narrationi fides, terra nequidem ad sepulchrum assumit, sed aestu vehementer projicit, 408. Eo extincto, carbones ejus molestiam adhuc interebant, 658.

Juliani compendiosa imago, 159. Regum omnium impiorum vitia in se collegisse videtur, 148. Defectionem Jeroboam, crudelitatem Achab, duritiam Pharaonis, sacrilegium Nabuchodonosoris, 149. Nulla unquam natura ad malorum inventionem illius natura uberior fuit, 149. Post Herodem persecutor, post Judam proditor, post Pilatum christicida, post Judaeos Dei hostis, 108. Nabuchodonosor alter, 750. Cui Christum invisum habuerit, 750. Per impietatem et pervicax vitii studium, nominis splendorem sibi conciliare obnititur, quare, 95. Himo, judicio suo, mortalium omnium faecundissimus, 79. Orationes illius nefariae; magis nefaria sacrificia, 79. Sapientia insipientis, 79. Altaris ignem accendens vetulis mulieribus sufflationes et refellones ostentat, 161. Bocca illius indecore lumentes risum ingentem ipsis etiam gentiibus excitant, 161. Propinacionibus et poculis meretricis palam publiceque provocat, vicissimque provocatur; mysterii obtentu petulantem libidinem obvelans, 161.

Julianus tale monstrum fuit, quale nunquam antea visum fuerat, 162. Duobus aut tribus aulicis impietatis mercedem ita solvitur, ut omnes Romanorum terras expilaturi viderentur, 159. Latioctis et avaritia Centianus vicebant, 159. De aulicis illis etiam ethnici querebantur, 159. Provinciarum imperia crudelissimis hominibus committit, 159. Ad haec obtinenda unum suffragium erat, a fide defectio, 160. Ob gloriae studium omnia sibi arrogat et jus dicere vult, 160. Hinc causae multae, interjecto unius noctis spatio, commutatae, non secus ac fluctum reciprocaiones, 160. Judicis munere fungens, aulam clamoribus ac membrorum strepitu implet, 160. Quod Elysius campis et Rhadamantii gloria, quam affectabat, prorsus indignum, 160. Sodales multos ex Asiaticis scholis, quasi beneficiis suis ornaturus, accersit, 160. Cum adsunt illud *sodalis* cultum propinat, calculatorum praestigias et oculorum ludificationes ostentat, ac praeterea nihil, 160. Multos rusticorum ad se, ut plebis mas erat, accedentes palam pugno ferit, edubisque impetit, 161. Juliano extincto, sermonum et praestigiarum ejus vanitas demonstratur, 167. Ethnicae religionis mysteria et oracula ludibrio rursus habentur, 168. Item et falsi dii, 168. Deorum illorum nomina et attributa, 168. Qui Christianos persecuti sunt, vulgi et civitatum clamoribus exagitantur, in theatris, in foro, in conventibus, 173. Ab ipsis etiam qui persecutionis socii fuerunt, ipsimet dii, deprehensa fraude, praecipites deturbantur, 168. Juliano interfecto, quid Christianis incumbat, 165. Ut impiorum exitum luceant, et hostes suos benignitate prosequantur, 163. Ut aecritatem eorum deleant, et futurum cruciatum deplorent, 166. Ne quidquam eorum quae perperis sunt faciant, 172. Ne praeteritae castigationis obliviscantur, 170. Sed ad seipsos redeant, atque hoc tempus tranquillitatis prudenter ac moderate constituent, 170. Quoniam pacto id assequantur, 170. Gravissima Gregorii ea de re ad Christianos admonitiones, 169. His tamen non obstantibus, ad triumphalem cantum sese convertere debet oratio, 169. Quibus caeticis Gregorius utatur, 169. Julianus, tribus exaequandis praefectus, Gregorii amicus, iisdem eum eo magistris ac discipulis usus; pia patria et familia ortus, 575. Litteris et doctrina semper ad optima quoque ductus, 574. Julianus alter, totus Cappadociae procurator, 516. Hunc in Nazianzenos iratum Gregorius oratione aggressus, ut eum ad mansuetudinem revocet, 516.

Junonis meretricis mores, 142.

Jupiter. Exemplum ejus honori parentibus debito contrarium, quare, 145. Item pudicitiae et continentiae, 145. Item sobrietati, 146. Jovis partus et subreptio, 678. Quantum mysteria nostra hujusmodi nemas antecellant, 678. Jovis sepulchrum in Creta ostenditur, 169.

Jusjurandum omni ratione fugere convenit, 885. Idque praesertim quod in Dei nomine concipitur, 885. Jusjurandum Christianis solis interdictum, quare, 146. Qualem jurisjurandi formam Spiritus sanctus episcopus condiderit, 471.

Justificatus parabolam spiritus immundi contempnitur, 719.

Justina virgo et martyr, qualis fuerit, 412. Quibus modis a Cypriano tentata, 445. Statim atque insidias intelligit, Deum adversus detestabilem amorem sponsum assu-

mit, 445. Virginem Mariam supplex obsecrat ut periclitanti virgini opem ferat, 445. Quod proprie et absque figura dictum, 437. Aliis operibus Deum sibi propitium reddidit, 443, 444. Vixit e certamine discedit, 445, 444.

Justitia, nomen Filio Dei attributum, quare, 535.

Justus. Mira res, cum injurarum et calumniarum ignibus hic non exploratur, 597.

Justi sicut luminaria sunt in mundo, qua ratione, 691.

Persape impiorum manibus ac potestati deduntur, non ut illis honor habeatur, sed ut horum virtus exploretur, 535.

Juvenis prudens regi stolido anteponitur, 880. Juvenes quibusnam discipiulis vel ad virtutem, vel ad vitium erudiantur, 786. Juvenes duo, sub Juliano Apostata, crudelibus pro fide supplicii vexati, 173. Juvenes viduae a matrimonio per Novatianos arcebantur, 690. Juvenum consilia, senum sententiae male praelata, 640.

Juventuti quid agendum ne malis seipsam tradat, 890.

L

Laban Syrus. Jacob ei quatuordecim annis serviens haudquaquam labore frangebatur, quare, 472.

Labari vexilli descriptio, 107.

Labefactare ac perdere facilius est quam conservare, 475. Constituta labefactare facilius, quam labefactata restituere, 814.

Labor quandoque sanitatem affert; idque novo exemplo declaratur, 800. Quod non sine labore atque industria partum est, arcinus tenetur, 504. Labori homo nascitur, 475.

Laborare. Hoc ipsum, amplius laborare, amplioris mercedis loco habendum, 706. His quidem certe, qui animo sunt non omnino illiberali et sordido, 707.

Labyrinthus Cretensis, poetarum ligamentum, 516. Quinam exitus et ambages illius in comparatione favorum, quos apis, admiranda prorsus industria, ordinare novit, 515.

Lacedaemonii, ad Dianae aram virgines lacerari pium habebant, 154.

Lacuna mulier, ut omnes alias antecessit, ita Christianorum ritus omnibus humanis adventionibus praestant, 159.

Lacrymae afflictorum cur non spernenda, 859. Lacrymae philosophorum Christianorum (monachorum) peccati diluvium, et mundi piammentum, 110. Lacrymae, pro haereticis obstinatim fundenda, 690. In lacrymis seminandum, ut in exultatione metamus, 510. Lacrymis ad Deum fusa misericordia vicissim rependi solet, 444.

Lacte quidam alendi sunt, 54.

Laici ne levissima quidem errata Ecclesiae pastoribus concedunt, 589. Laicorum officia erga sanam doctrinam, 639.

Lamech: cur poena septuagies septies de eo repetita, 755.

Lapis angularis. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900.

Lapsus proximi non ridendus, quare, 840.

Largitionem, non oblatæ rei pretio, sed offerentis affectu et facultate Deus metitur 368. Vide Eleemosyna.

Latini, ob linguae suae angustias et verborum inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non poterant, 409. Ideo, ne tres substantias admittere viderentur, personarum vocabulum induxerunt, 409, 410. Quae jejunia de vocibus altercatio diversae fidei speciem praebuit, 410. Vide Sabellianismus, Arianismus.

Latro cruci cum Christo simul affixus, qua ratione imitandus, 864. Cum Jesu paradisum ingressus, 864.

Lavacrum, baptismi nomen, 695.

Laudatio. Res laudatione crescent, quatenus, 770.

Laus rerum honestarum, prima bene merendi ratio est, 451. Emulationem parit, 454. Quominus bonorum qui extremum diem clausurunt laudes praedicentur, invidie metus impedire non debet, 219.

Lazarus quispiam, si quando ad domus fores provolvatur, qua de causa reficiendus, 716. Lazarus pauper, quam periculose hic contemnat, 645. Lazarus in sinu Abrahae, 741. Dives per magnum et inextricabile chaos a Lazaro sejuuctus, 741. Eum rogat, nec tamen ejus opem impetrat, quare, 476. Lazare, veni foras: magna vox Verbi, qua peccatores ad vitam redeunt, et funebribus vinculis solvuntur, 718. Ut Lazarus quatriiduo mortuum Deus ad vitam revocavit, sic Maximus cynicum quadricenio exsulam in patriam reduxit, 465.

Lebes Delphica, extincto Juliano, non jam vaticinatur, 168.

Lectoris in Ecclesia officium, 792. Lectorum Ecclesiae Constantinopolitanae concinnitas a Gregorio commendata, 776.

Legalem sanguinem aquae baptismi puritate superant, 698. Evangelium legalibus praeceptis laboriosius et arduosius esse nemo dixerit, 839.

Legationes pro pace a Basilio missae, 805.

Leo. Leonum ministeria demones exercent, 445.

Lenocinium. Quam lenocinii mercedem ambiant demones, 445.

Leo Magnus (S.). Praeclara ejus verba ad dignoscendam in Christo utranque naturam, 556.

Leo. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Leo in siderum numerum ascriptus, quid in comparatione crucis in caelo fulgentis, 150. In Ezechielis visione vim irascibilem designat, 870. Leo rapiens et rugiens, quis, 497. Non accusandus quod non siniae vultum praeferat; quid inde? 820. Summum virum a rebus minimis commendare, idem est ac leonem ab unguibus laudare, 225. Leonum furor a Daniele, in lacu, vincitur, 828. Et leonum et caeterorum animalium non iidem sunt motus atque impetus: sic nec praefectorum et subditorum, 401.

Leonine pelli vulpinam praetexere, 116.

Leontius, Caesaree Cappadociae episcopus, 558. Unus ex illis erat a quibus Gregorii pater salutis auxilium poposcit, cum Nicaeam ad concilium generale contenderent, 558.

Lepra, hoc est, deformis pravitas, 718. Qui ea solutus est, purgationem sacerdoti ostendat, quare, 718. Lepra vel morbo sacro laborantes, cur in pretio habendi, 282.

Leprosus septem diebus purgatur, 754. Leprosus, grave et miserandum spectaculum, 263. Leprosorum pauperum lamentabilis status, 265. Gemitus eorum internis templi cantibus ex adverso respondet; atque adversus mysticas voces miserabilis luctus excitatur, 266. Benevolentia erga leprosus vario argumentorum genere suadet, 266. Leprosus decimus, quanquam Samaritanus esset, alios tamen grati animi officio vicit, 718. Hic, praeter caeteris, imitandus, 719. Leprosorum tristis imago, 818. Basilium Magnus eos osculatur, et ut fratres amplectitur, 818.

Levi, in lumbis Abrahae, 529. Qua ratione in lumbis patris esset, antequam in lucem prodiret, 582.

Leviathan. Diabolus hoc nomine vocatus; non ideo Jesu, qui agnus et margarita dicitur, praefendus, 688.

Levite, gradibus et officiorum varietate distincti, eximium ordinis ac disciplinae specimen, 391. Arcam gestabant, 591.

Levitatis opinionem subeunt, qui facili momento in contrarias sententias ferunt, 192.

Lex. Deus Legem, prophetas, ac prius etiam naturalem legem non scriptam, eorum qua geruntur censorem dedit, 276. Legis mandatum, lucerna et lumen est, 694.

Lex, arbitrio Adami praescripta, 867. Quasi materia, libero arbitrio tradita, 850. Lex velus homini data, velut materia quadam inter Deum atque idola interjecta, 854. Cum primum ferretur, terrores multi eos qui ad montem acciterant inferiori loco sistebant, 55. Lumen typicum erat, veritatem adumbrans, 694. Futurorum et spirituum umbra fuit, 855. Difficile est suam cuique figuræ allegoriam excogitare, 855. Lex rudis infantem Israellem multis arietum millibus tenebat, per cruenta sacrificia futurum adumbrans, 181. Lex Moysi data, iisque qui in vulgo sunt, literalis; iis qui supra vulgus ascendunt, spiritualis, 53, 577. Mystera Paschæ Domini Jesu adumbravit, 862. Ad Christum deducebat, 855. Praecepta ejus multa integritatem animæ significantia, 56. Peccatorum fines duntaxat prohibet; nobis vero ipsa etiam peccati causa criminat vertuntur, 839. Legis participatio, alia evangelica, alia literalis; prior affectanda, 865. A lege ad gratiam transeundum, 87. Legis et prophetarum caput est unitas spiritus in vinculo pacis, 438. Summa legis, caritas, 260.

Lex animarum dispensatoribus recteque doctrinae arbitris a Gregorio praescripta, quamnam, 757. Velle imperatoris lex est non scripta, et quidem scriptis legibus firmiter atque valentior, quare, 127. Legis nostræ non est, vi et coacte, sed sponte gubernari, 251. Qui legem legunt, legem non intelligunt; qui se legis interpretes pretulerunt, magistris aliis opus habent, 648. Legisperiti Jesum Christum de perfectione interrogant, 648. Suprema et prima Dei lex imitanda, quamnam, 274.

Libanus. Juliano extincto, rursus Ecclesia canit: Puffactus est Libanus, 166.

Libellus repudii. Vide Repudium.

Liber viventium et percutientium, 375. In eo jam inter-

pti sumus pro vite actæ merito, 575. Libri nonnulli Scripturæ sacre juvenibus apud Hebræos interdicti, 600.

Libera voluntas ad laudem obtinendam necessaria, 636.

Libertas arbitrii, cur homini data, 850. Libertati quasi materia lex est, 850. Libertas et divitiæ primi hominis in sola mandati observatione sitæ erant, 275. Libertas et regnum est, dominationem probe agnoscere, 452.

Libertum arbutrium. Qui hominem primum creavit, liberum cum sui que arbitrii reliquit, sola mandati lege coercitum, 275.

Libido, sapientes etiam viros furore afficit, 442. Equulei petulantis et indomiti more, rationem secum abripens, 442. Saturitatis filia, 459. Sub deorum nomine culta, 507. Mysterium obtentu a Juliano imperatore obviata, 161. Turpe est, cum ætate consensueris ac deluxeris, libidinem tamen minime consensuisse, 705.

Libra. Divinitatem ad libram expendere non licet, 794.

Licentia principæ carens eximenda, 12.

Lignum scientiæ intempesive perceptum, nos a ligno vitæ removerat, 25. Christus ideo crucem conscendit, ut ligno sanctitatem afferret, 459. Adamus per Christum ad vitæ lignum adductus, 25. Per ignominie lignum, ad vitæ lignum, unde excideramus, revocati sumus, 609.

Lingua nisi ratione gubernetur, in lapsum facile impellit, 71. Lingua parcere quam præclarum sit, 880. Ac necessarium, 881. Lingua prurigo, ætate Gregorii vicens, 576. Vide Constantinopolitani. Lingua prurigo Eudomianis objecta, 492. Cur manibus vincitis linguam armavimus, 492. Vetus linguarum divisio, laudabilis; que in Pentecoste evenit, laudabilior, 745. Varietas linguarum quibus apostoli loquebantur, signum infidelibus erat, non fidelibus, 742. Ista locutio: *Audebat unusquisque lingua sua illos loquentes*, ambiguitatem babel, 745. Quomodo intelligenda, 745. In linguis apparet Spiritus sanctus, propter cognationem quam cum Verbo habet, 740. In linguis igneis, an propter purgationem, vel propter essentialitatem divinam, 740. In linguis dispersitis, ob gratiarum diversitatem, 740. Nec diabolo aditum aut ansam, nec improbis linguarum licentiam dare oportet, 427. Cum linguis pugnare sacerdoti non vacat, 641. Sacerdos ne sacrificium altaris offerat, priusquam lingua ejus exultatione impleta sit, divinæque melodiæ plectrum effecta, 57. Lingua Latine inopia efficit, ut Occidentales hypostasim ab essentia distinguere non possent, 409.

Littera. De litterarum inventoribus conjecturæ, 156. De litteris disputare, quam turpe, 757. Hæreticorum erga litteram studium, impietatis est obtentus, 557. Litteræ Judaicæ more serviunt, qui relictiis rebus syllabas consecantur, 571. Litteræ vetustas fugienda, ut spiritus novitati servietur, 57. E littera surgendum ut spiritum sequamur, 646. Litteram duntaxat prospicienti Christus petra offensivus est, 522.

Liturgia Basilii Magni, 797. Liturgia pro remedio a Gregorio seniore adhibita, 558. Lixor res secundas, misericordia calamitatem sistit, 520. Invidiorum tabes, affectum omnium iniquissimum simul et æquissimum, quare, 657. Ea que recta sunt, inficere vult, 427. Muscæ in oleo morienti, et suavitate corrumpenti, similis, 427.

Logos. $\alpha\lambda\gamma\alpha$; apud Græcos et idem quod apud nos *ratio*, 900. Inter Deum Patrem et Filium personas vel vocabula distinguit, quia et ipse Filius ratio dicitur, 900.

Longanimitas pulchra res est, 258. Testes Christus, et Stephanus, 258.

Loquacitas inepta, piis hominibus jucunda non est, 559.

Loqui. Inexplicabilis est hominum loquendi et audiendi situs, 874. Frequenter, non tamen absque modo et mensura, de Deo loquendum, 595.

Lot. Esi uti Sodomitæ universi non antepoenendi, 755. Lot Sodomitæ, moribus tamen haudquaquam Sodomitæ, 258. Hospitalitatis cultor, 258.

Lucas in Achaia prædicator, 611.

Lucerna supra candelabrum collocanda, numeris omnibus absoluta divinitatis confessio, 251. Ideo Basilii Gregorium pontificem unxit, quia passus non est lucernam motio, ut dicitur, obduci, 240. Lucernæ quibus totum Ecclesiæ corpus illustratur, quamnam sint, 171. In Christianorum festis adhibendæ, 171.

Lucianus philosophorum vitia frequenter irridet, 111.

Lucifer et Eusebius episcopi Occidentales, Cæsareæ Cappadocæ adsunt, et orthodoxos omnes ad suas partes pertrahunt, 795.

Lucifer angelus, propter superbiam caligo effectus, 819. Ob splendorem ita diutus; ob superbiam caligo effectus, 668. Ob invidiam et mentis elationem prolapsus, 657.

Lucius Alexandriæ sedis invasor, secunda quædam Egypti plaga, secundus Arius, 362. Quorundam flagitiorum ejus enumeratio, cum omnia referre pigeat, 462. Tabeeel nomine a Gregorio designatus, 465.

Lucius. Vide Mercurius.

Ludere. Adversus seipsum ludere, quam periculosum et stolidum, 704.

Lumbi et renes qua ratione per baptismum lustrandi, 725. Quandonam in veritate succineli, 860.

Lumen primum ac purissimum, deitas, 721. Primum, Deus trino splendore nitens; secunda lumina primique luminis radii, angeli, 856. Lumini magno conveniebat officium suum a lumine auspiciari, 857. Lumen hoc nostrum quod nocte scinditur, ante solem creatum est; postea vero ad orbem illustrandum soli traditum, 857. Forma solis est, 857. Lumen primum Deus, secundum angelus; tertium homo, 695. Alia lumina hominibus a Deo concessa, 694. Lumen de lumine; vox de Filio Dei, etiam ab Ariani dicta, licet in Scripturis non exstet, quid inde, 898. Non tamen recto sensu ab eis intellecta, 898. Lumen illud quod Deus est, æstimari, comprehendere et examinari non potest, 900. Luminum que Scriptura commemorat, enumeratio et explicatio, 720. Lumen omne quod ærnat, perexiguus divini lucis radius est, 389. Lumen pervigilii Paschæ quoniam lumina referat, 816. Veluti profeta quædam animorum voluptas est, 816. Luminum dies, quamnam apud Gregorium, 676. Quæ et quantitas hujus diei gratia, 677. Unum illud lumen fugiendum, quod ex sevo igne (scelerum vindicæ) nascitur, 720. Aliud verum, aliud fallax; de utroque multa, 721.

Luminaria in mundo effici; quidnam hoc, 721.

Luna, mundi gubernatrix habita, 506. Novæ lune festum, ut a gentilibus celebratum, 170. Lunæ affectiones, ut in multorum notitiam venire, 519. Ignotæ de luna questiones, 521.

Lupus Arabicus, alios omnes crudelitate et proceritate vincit, 497. Luporum, quos animarum pastor timere debet, agendi ratio, 475.

Luscus. A lusco non differt qui vel solos mores vel solam doctrinam consecutus est, 779.

Lutum. Gentiles qui obscenis sacrificiis corpora sua mundabant, lutum luto purgabant, 466.

Lux, nomen Filio Dei attributum, quare, 554. Una lux in tribus solibus, unam delatam in tribus personis utcumque representare possit, 565.

Luxus divitum exponitur et perstringitur, 268.

Lydius lapis ad quem catechumenorum anlmus exploratur, 712. Lydorum tyrannis, ut a Gyge occupata, 786.

Lyra Orphæi, 680.

M

Macedoniani (qui Spiritum sanctum creaturam habent) contumeliosus sunt et mali servi, atque adeo malorum pessimi, 756. Dimidia ex parte recte sentiant, 571. Blasphemiam ansam ex eo arripunt, quod Scriptura Spiritum sanctum nec diluere nec sæpe Deum vocet, 569. Refelluntur, 569, 574. Rabulis comparati, 564. Catholicos Trideitas vocant, cum ipsi eadem ratione Bideitæ vocari possint, 564.

Machabæi, apud multos non honorati; digni tamen qui ab omnibus honore afficiantur, 286. Gregorius eorum historiam ex Josephi historici libro de imperatrice ratione desumit, 287. Non ideo contemnendi, quia ante crucis mysterium tales fuerunt, 287. Machabæi, Eleazari filii (spirituales), 288. Fortes et magnanimi filii, nobilis matris nobilis soboles, a laeres veritatis pugiles, 288. Antiochi temporibus superiores, sinceri Mosaicæ legis discipuli, exacti patriorum rituum custodes, 288. Numero septem, 288. Unum spirantes, unum ad vitam iter, hoc est, mortem pro lege Dei appetitam, agnoscentes, 288. Non minus animis quam corporibus fratres, mortis causa inter se æmuli, 288. Hoc unum metuentes, ne fossus tyrannus cruciandi finem faceret, 288. Machabæorum sermones ad tyrannum, quales fierent in summa declaratur, 290. Quibus verbis seipsum mutuo cohortentur, 292. Se, velut aprorum dentes, invicem acunt, 295. Facinus eorum Jephthæ sacrificio cautus atque magnificentus, quare, 296. Daniels certaminibus haudquaquam inferius, 297. Juvenum in Assyria captivorum luctationibus haudquaquam cedit, 297. Machabæi martyribus Christianis laude haud inferiores, quare, 297. Judæorum status in hujus certaminis periculo continebatur, 297. Ipse quoque Antiochus eos demiratus est, 297. Machabæorum mater, sollicita ne non ipsius supplicium inferatur, 288. Sacrificium ejus Abrabæ sacrificio præstantius, quare, 289. Quanta

- ejus oculi fortitudo, 289. Qua ratione cum filiis decertavit, 291. Ejus exhortatio ad filios, 294. Ad Deum gratiarum actio post consummatum eorum martyrium, 294. Orationem ad tyrannum convertit, et filiis adiongi se postulat, 295. Ad regem, ut ad nuptialem thalamum, eurrat, ne sanctum et generosum corpus profani homines contingant, 296. Machabæorum exemplum sacerdotibus, matribus et adolescentibus propositum, 277.
- Machina mundi inscrutabilibus Dei judiciis regitur, 522. Tota hæc rerum machina in fine dissolvenda, aut in præstantiorem statum commutanda, 585.
- Madicitæ universi, uni Moysi non anteponendi, 735.
- Mænades. Quales feminas fabulæ Mænadas vocent, 651. Ariane mulieres simul quiddam eorum procecitati una nocte perpetrarunt, 651. Nefandi Iovis spectaculi descriptio, 652.
- Magna, Persarum inventum, 157.
- Magister. Magistri nostri bonitas amulanda, 570. Non magistri pietatem nobis imitando proponemus? 572.
- Magistratus potestas iniquo animo non ferenda, 522. Magistratus immanes et sanguinarios quale supplicium mereant, 890. Magistratibus quibus periculum est ne baptismi gratia deperant, quid agendum, 704.
- Magnus vir magna, parvus parva aggreditur, 59.
- Magus. Cyprianus magus arte illa in notitiam hominum venerat, 442. Artis hujus libri a Cypriano publice propositi, et in ignem conjecti, 444. Magi artem sacrificandi, et per victimas vaticinandi, sectantes, 680. Magi omnium Regem agnoscunt, et ex sideris aspectu celestem conjectura assequuntur, 571. Magorum dux stella, quæ prius ab ortu in Bethlehem concurrat, 450. Magorum dona Christum Regem, Deum, et nostræ salutis causa moriturum testantur, 674.
- Major, vox ab Ennomianis jactata ut Patris et Filii æqualitatem tollant in Trinitate, 514. Cum Pater maior Filio dicitur, majoris vox ad causam (principium) referenda, 514. Ratione humanitatis, Pater Filius major intelligi potest, 545. Sed non tam honorificè, quam ratione præcipii, 545.
- Malachias, quid malis sacerdotibus exprobrat, 45.
- Maledictio: quis fructus ex ea colligendus, 420.
- Vide* Accusator. Maledictio et avaræ portas omnibus aperit nimia hæreticis in Ecclesia recipiendi facilitas, 51.
- Maledicere. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur, 449.
- Maledictio matris eradicat fundamenta, 649. Maledictio montis Gelboe, 512.
- Maledictum nostri causa, Christus, 512.
- Maligni et improbi, ex eo quod alios calumniis incessunt, vitis suis opem ferre solentur, 822.
- Malum, non a Deo creatum, sed nostrum opus est et diaboli, 727. Ex incuria et socordia ad nos irrepit, non autem a Creatore; eius essentia nulla, 727. Mali causa nullatenus Deo ascribenda, 98. Ex boni incuria nascitur; non secus ac tenebrarum principium est lucis recessio, 572. In malo perseverare funestum et exitiosum, 767. De origine malorum, quibus terra nonnunquam afflicta, variae ac peritiles quæstiones, 502. Mala hæc levia sunt in comparatione iræ, ignis et carbonum qui impios in altera vita manent, 504. Malum malo non permittendum, sed bonum semper tenendum, 759. Malis premitur viri sancti, 548. Quibus de causis, 548. Malo alieno erudiri nos oportet, 514. Quisquis premitur, ingeniosus et solers esse solet ad querendam mali depulsionem, 444. Malum malo extrudi nonnunquam evenit, 444.
- Malus celerrime adducitur ad bonum etiam virum condemnat, 595. Crimen est apud Christianos non modo malum existisse, sed etiam a malo parum abuisse, 146. Malus male perditur: sententiæ hujus applicatio ad Julianum imperatorem, 150.
- Mamas (S) insignis pastor et martyr, prius quidem cervas mulgebat, ad eum novo et inusitato lacte alendum properans, 842. Festum ejus in metropoli (Cæsareæ Cappadociæ) vere novo et magna populi frequentia celebratum, 842.
- Mammona iniquitatis ad comparandos amicos impendatur, 861.
- Manassis confessio, Deo accepta, 568.
- Manes. Manis tenebræ, 460. Una cum tenebris materia, 614.
- Manichæorum tenebræ longius philosophorum commentis projicienda, 551.
- Mansiones apud Deum multæ, 495, 601. Omnes implebuntur, 495. Mansionum illarum diversitas, quomodo intelligenda, 495.
- Manuetudo quandoque pro amentia habetur, 612 Man-
- uetudinis exemplar, David, 359.
- Manna perissem se existimat quod Dei visionem natura sua præstantiorem haberet, 255. Timore mortis correptus, quod Deum viderit, 577. Conspectum Dei, per imaginem sibi observantis, terre non potuit, 510. Timora correptus, cum Dei species ei objecta est, 682.
- Mannus Christi pro impiis, et propter eos, clavibus confixæ, 24, 108. Mannus, qua ratione purificanda, 722. Res mænele omnis expertes impura manu contrectare, nefarium et exerrabile est, 884. Mannus Moysis, ad precationem composita quantum poterunt, 255. Mannus hominis, sub pennis animalium, in Ezechielis visione, 870. Ordinem et dispositionem significat, 870. Mannus Absalonis cum illo, proverbium, 594.
- Mara, aqua amara, et ad potandum non bona, per vitæ lignum dulcis reddita, 657.
- Marcelliani, personarum Trinitatem cum Sabellio negabant: unde Galatæ dieti, 422.
- Marcion, Dei hermaphroditus introductor, 560. Marcionis Deus, ex elementis et numeris collatus, 614.
- Marcionita, quem Æonum numerum colant, 752.
- Marcus evangelista in Italia prædicavit, 641. Marci thronus, Alexandrina Ecclesia, 590.
- Marcus Arethusius, hæreticorum fidei formularum auctor, 122. Vir eximius a Gregorio dictus, 122. Ex ignorantia factorum, 122. Immanissime ab Arethuisii habitus, quod templum Constantii nutu eversum, sub Juliano instaurare noluerit, nec tenuit vitam redimere, 122. A pueris ad pueros pendulus remissus, qui stilis corpus illius excipiunt, 125. Alia suppliciorum genera quibus affectus est, 124. Ex ipsis etiam cruciatibus delicias capit, 124. Unus ex iis fuerat qui Julianum principem, cum totum genus ipsius periclitaretur, servaverant, 125. Salustii præfati et pagani verba ad Julianum de Marci cruciatibus, 125.
- Mare, et magnitudine et lenitate mirabile, 517. Variæ ac multiplices de mirabilibus ejus quæstiones, 517. Paucissimis Scripturæ verbis verius explicantur, quam prolixis physicorum disputationibus, 517. Mare propter Hebræos scinditur, 445. Scissum Hebræos transmisit; et rursus coiens Ægyptios obruit, 86. Mare a Xerxe Persarum rege verberibus cæsura, 804. Mare fluxus qui in ipsum influunt opus non habeo, cujus imago, 773. Turbidum et ventis agitatum, humanæ vitæ et rerum humanarum imago, 477. Mare Parthenicum, per quod Gregorius, Alexandria in Græciam navigans, gravi tempestato jactatur, 551.
- Margarita. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Margarita pretiosa cum omnibus bonis a Gregorio commutata, 181. Margarita undique sibi similis et æque fulgens, qua iscuque imago Trinitatis, 627.
- Maria, soror Moysis, triumphale carmen auspicatur, 85. Lepra inficitur, quod adversus fratrem murmurasset, 658.
- Maria, Virgo Deipara, 525. Animo et carne a Spiritu præpurata, 851. Dei Filius in eam illapsus est, 901. Deum concepit et peperit, 905. Ex ea Dei et hominis Filius processit, 905. Arcano modo ac sine ulla spurcitie, 727. Maria Virgo a Justina virgine invocatur, 445.
- Maria quædam, Maria Salome et Joanna, ut imitanda, 861.
- Maritimæ urbes, cur necessariis rebus affluant, 797.
- Mars vulneratus, aut aëneo carcere conclusus, 142. De eo alia quædam, 142, 168. Mars ad iram incensus, 146.
- Martyr impetus omnes persecutorum frangens, scopulo incursantes fluctus propulsanti comparatus, 446. Primus Martyrum, Christus, 459. Martyres, victimæ pro Christo cæsa, Christi pugiles, 108.
- Martyres quidam, Juliani, qui postea imperator fuit, dona recusant, quare, 90. Martyres, multum utilitatis præstant ad vitam recte instituendum, 459. Disinstituti consequenda mediatores, quo sensu, 245. Eorum memoria celebranda; et cætera omnia eorum certaminibus inferiora censenda, 459. Festivitates eorum ut celebranda, 244. Certamina ut honoranda, 244. Quibus honorum generibus delectentur, 450. Virtutum officii colendi, 440. Martyrum exemplo certandum, ut quotidianis saltem dimicationibus easdem coronas, aut his proximas, consequamur, 566. Martyrum vel sola corpora idem possunt quod animæ sanctæ; et sanguinis guttæ idem quod corpora, 108. Martyres morbos curant, demones pellunt, apparent, futura prædicunt, 108. Pacem Ecclesia Constantinopolitana pepererunt, 629. Martyribus præclari honores et festa constituta, 108. Martyrum encomia a Basilio Magno composita, 822. Gregorius honoribus eorum oblectatur, 459. Martyres quidam vivi, et victoriæ suæ superstitēs, 775. Martyrum baptisma, 688. Martyrum seputeris ignes a Gentilibus admoti, ut per eorum ignomi-

niam alios a certamine deterrerent, 167.

Martyrii vel sanguinis baptismus, cur ceteris augustius, 658. Martyrii lex est, ut nec ultero ad certamen accedatur; nec illud, cum adest, detrectetur, 775.

Mater Machabeorum. *Vide* Machabei.

Mater filiorum Zebelai, 655. Quid a Jesu postulavit, quid ad huc Salvator, 655. Qua ratione hæc mulier excusanda, 685.

Matres quædam carnis duntaxat matres sunt, 295. Qua ratione se gerant erga filios suos, 295.

Materia et forma: ex illis corpora constant, 450. Materia primigenia ex non ente procreata, 529. Eam æternam esse nonnulli confingunt, 529. Materiam deprimentem superare quam difficile, 53.

Materno affectu nihil mollius, 655.

Mathematicæ disciplinæ a quibus inventæ, 156.

Matrimonium inire quibus expediat, 651. Matrimonium, bonum est; sed virginitas illo præstantior, 652. Et si honoratior est virginitas, non ideo turpe et ignominiosum est matrimonium, 705. Quale esse debeat, 794. *Vide* conjugium. Matrimonii Christiani exemplum, 221, 222. Matrimonio junctorum officia mutua, 650. Consilium, non lex eis datur, ut ex communi pacto et consensu, certis temporibus, continentia vacent, 704.

Mattheus publicanus, animarum negotiator per Spiritum sanctum effectus, 742. Cur Publicani cognominati perinde atque aliud quoddam nobilitatis insigne adjuncti, 141.

Mausoli sepulcrum, 818.

Maximianus imperator adeo in Christianos sævit, ut persecutores qui paulo ante existerant humani fuisse viderentur, 775. Impietatis principatum ambebat, 775. A multis diversa ratione superatur, 775. Persecutio ejus omnium atrocissima, 775.

Maximus philosophus et Cynicus, a Gregorio laudatus, 431. Utrum Hieronis quoque nomen habuerit, 451. Ab iis Maximis accurate discernendus, ad quos Athanasius et Basilium scripserunt, 452.

Maximus, qualis Gregorio visus ante revelatam hypocrisis. Philosophorum, atque etiam veritatis martyrum optimus ac præstantissimus, 454. Adulterinæ doctrinæ confutator, 454. Virtute, tam quæ in contemplatione quam quæ in actione versatur, eminent, 454. Canis, non impudentia, sed oris libertate; non ingluvie, sed quia in diem vivit; non latratu, sed boni custodia; et quia virtutis familiares millest, alienis autem oblatrat, 455. Dignus qui in universo Ecclesiæ cæta victor proclametur, ut devictum hæresis mendacium, 455. Veritatis athleta verissimus, et persecutorum suorum, per patientiam a tiracitatem persecutor, 455. Ex optimis optimus, et ex nobilibus nobilissimus, 455. Quod videlicet non tantum martyr existerit, sed etiam ex martyribus, 456. Si corpus spectetur, Alexandria ortus; si sapientiæ ratio habeatur, totius orbis terrarum civis, 456. Luxum, delicias atque opes et potentiam magis aspernatur, quam si alios aspernari solent qui his rebus excellunt, 456. Maximus philosophiam Christianam eligit, mentem suam orationis elegantia distrali nequaquam passus, 457. Vitam communem solitarie præfert; medius inter Græcorum vanitatem et Christianam sapientiam incedit, 458. Illorum habitum et larvam, istorum autem veritatem et sublimitatem proficitur, 458. Peripateticorum, Academicorum et Epicureorum sectas repellit; quod Cynici malum gerunt abhorret; quod bonum fovet amplectitur, 458. Humanæ philosophiæ fructus secundo loco semper habuit, obiterque ac velut per ludum attingit, 459. Primarium et antiquissimum ejus studium, pro jure et æquo cum præsidibus expostulare, aliaque veri cynici munia obire, 459.

Maximus, calamitatum quas Alexandrini Catholicæ sub Palladio duce et Lucio pseudo-episcopo experti sunt, participes, 461. Plagis affectus, fortitudinem in omnium oculis, laudem in columna sculptis, 465. Cum lingua ejus munus suum obire non posset, etiam tacens constantiæ magistrum se præbuit, 465. In Oasim solitudinem exsulatum missus est, 465. Multarum ibi virtutum specimina præbuit, 465. Post quadriennium ab exilio redux, ut Lazarus post quadrimum ad vitam revocatus, 465. Maximus, qualis a Gregorio descriptus post revelatam hypericisim: peritissimus vitii artifex, pastor ideo factus ut lanaret et dispergeret, atque aliorum labores infringeret, 475. Ob pecunias Ecclesiæ, Gregorio bellum inferit, et Jude profitori similem se præbet, 485, 484. Altare adversus aitare a sectatoribus ejus erectum, 485. Legitimum pastorum simplicitate ad gregis dissolutionem et exitium abutuntur, 485. Maximus quibusnam fretus Anastasiam invadit, 470. Conseratores ejus superveniente magistratu expulsi, ritum in tibicensi domo peragunt, 470.

Mederi. Mira medendi ratio, qua Deus contraria per

contraria procurat, 185. Varia curationis illius exempla, 185.

Mediatio Christi, 550. *Vide* Christus.

Mediator ante mediatorem, Joannes Baptistas, 587. Inter Deum et homines, sacerdos, 55. Mediatores divinitatis consequenda martyres, qua ratione, 245.

Medicina, philosophiæ, laboris atque industriæ fructus, 789. Basilio Magno ob corporis morbum et curationem necessaria, 789. Medicinæ acrioris incommoda, et præcipue moralis, 854. Medicinæ spiritua is scopus est animæ pennas addere, mundo eam eripere Deoque dare, 25. Christum per Spiritum sanctum in pectoris domicilium admittere, 25. Medicinæ regula in curandis Ecclesiæ membris, 599. Verbis illis constat: *Argue, increpa, observa*, 599.

Medicus. Medici animarum, ut eas curare debent, 25. Ad corporis medicos provocantur, 25. Medici nomen non statim obtinetur, quid inde? 791. Medicus imperitus, qua ratione se gerit in morbis deploratis, 699. Horas largitur, quarum potestas penes eum non est; de morbo post mortem disputans; aut recessibus suis mercedem augens, 699.

Medius. Media quadam via incedendum inter eos qui crassiore omnino ingenio sunt, et eos qui nimio contemplationis et angogiæ studio tenentur, 854.

Mel. Mellis ipsius satiæ vomitum movet, 490.

Melampus et Proteus, vates in quamvis formam sese immutantes, 118. Julianum imperatorem Melampum quemdam aut Proteum suspicari libebat, 118.

Melampygas, turpe nomen quod explicare pudor non sinit, 114.

Melchisedech Christus eo nomine vocatus, ut matris expers quoad naturam divinam, patre autem carens quantum ad nostram, 556. Ut rex Salem, id est, pacis, et rex justitiæ, 556.

Melietius, Antiochenus antistes, inita paulo ante cum Paulino concordia, Constantinopoli moritur, 745. Tum Gregorius pacis conditiones observari petit; quo negato, de abdicanda sede cogitat, 745.

Melote Elisei, 610.

Membrum. Alii aliorum in Christo membra sumus, 587. Membrorum hominis functiones, et eorum inter se concinnitas, 515. Membra mortificanda, et omnia per spiritum absumenda, qua ratione, 214. Omnibus membris purificetur, 721. Quomodo et qua de causa, 722.

Memoria martyrum celebranda, 459. *Vide* Martyres. Optimi potissimum viri memoria colendi sunt, 458.

Memoria et reminiscentiæ discernim, 597. Utriusque causa difficile cognoscitur, 597. Qui patitur, memoria tenacior est, 607.

Memphis, urbs Ægypti, Apis vituli adoratrix, 621. Memphisensis Apis a Christo ejusque discipulis superatus, 621.

Menander, malum natura sua bono propinquum esse non male cogitavit, 819.

Mendacium. Verum unum est, mendacium multiplex, 554.

Mendesium, urbs Ægypti quæ hircum deum habebat, 621. Mendesius hircus a Christo ejusque discipulis superatus, 621. Mendesii dii, 169.

Menocæi sanguis pro Thebanis effusus, 109.

Mens ad hoc creata ut sursum tendat, 510. Cum in eodem loco hæreat, omnia lustrat ac pervagatur, 597. Sensuum opera cum externis versatur, atque externa excipit, 597. Languet humana mens ac fatiscit, quando cum sua infirmitate ea que vires ejus superant speculatur, 505. Per res sensibiles ad intellectualia evehitur, 505. Mens intermedia per quam Filius Dei cum carne conjunctus est, 537. Mente prædita natura, divinitatis propinqua est, 609.

Mensa in Christianorum solemnitatibus frequentanda, qualis sit, 171. Spiritualis et divina, in qua reficimur, et debellamur, nec propter saturitatem quidquam petulantius agimus, 171. Mulier vidua cui vis inferitur, ad sacram mensam configit, 811. A Basilio Magno defenditur, 811. *Vide* Basilium. Mensæ divitum cum pauperum mensa comparato, 268.

Mensura eadem qua mensi fuerimus, nobis a Deo rependetur, 372.

Mentiri. Nunc ego mentior, proposito nec vera nec falsa, 529.

Mercatores illi non æmulandi, qui amittunt maxima ut exigua tæantur, 424.

Merces. Mala non bonæ rei merces, 495. Merces a Christo iudice ad justam Dei lanceam exigenda, 728. Bonis lux, seu Deus esse spectandum cognoscendumque præbens; malis contra, tenebræ atque aversio a Deo, 728. Æqua mercedis reponsæ iniquitas, ab iis non intellecta qui priores in vinea laborarunt, 502. Mercede aliquid

facere, secundus honestorum virorum gradus est, 101.
 Mercurius Exemplum ejus ad avaritiam, ad quantum indecorum et furtum incentivum est, 115.
 Mereri. Prima bene merendi ratio est, rerum honestarum laus, 151.
 Meretricis merces a templo exterminata, et excussa, 90. Meretrices propinationibus et populis a Juliano Apostata provocatae, et vicissim eum provocantes, 161.
 Metuere. Nihil perinde metuendum ac ne quid magis quam Deum metamus, 192.
 Melus. Panem metu a seclere et malificio deterreri, tertius honestorum virorum gradus est, 101. Secundus mercede facere; primus, bono propter bonum ipsum conjugit excipere, 101.
 Meus et tuus, voces in Ecclesiarum dissidiis frequentes, quosque audiunt, 765.
 Michaeas, Sion in sanguinibus aedificari non ferebat, 41. Quid praefectis et sacerdotibus denuntiet, 42. Qua ratione luxum reprimat, 274.
 Midas, nihil praeter aurum possidens, 787.
 Militares omnes, pro suo quisque gradu ac dignitate, donatim accipiebant, 118.
 Militum stipendii suis contenti sint, 569. Militum pars non minima Juliano Apostata pertracta, 106. Juliani fraude, ad thus diis adolendum illecta, 117. Quidam, agnita Juliani fraude, eam detestantur, 119. *Vide* Julianus.
 Militiae lex, ecclesiasticis in exemplum proposita, 791.
 Minerva, e Jovis capite nata, 679. Minerva virgo, draconem parit, 468. Tabias execrata dicitur, posteaquam aquis, vice speculi usa, eas dedecuri esse perspexit, 161.
 Minima quae sibi offeruntur, Deus accipit, 568.
 Minister baptismi sigillo regis comparatus, quare, 712. Quidquid inter ministros intersit, baptismi vis eadem est, modo eadem fide informantur, 712.
 Minos et Rhadamanthus, nugae, 789. Minois larvam injustitiae praetexens Julianus, leniter vim avertit, 116.
 Minuta, ne in magnis rebus in rationem mittantur, 711.
 Miraculum. Novo atque inusitato secleri et impietati signum aliquod et portentum accedere, a vero non abhorret, 101. Hoc saepe jam in maximis mutationibus accidit, 101. Miracula Dei antiqua recensentur, 235. Miracula noctis Paschae, 836. Miracula Moysis, Eliae et ipsius Christi, eorum temporibus illis congruentia, 798. Miraculum in gratiam Ezechie regis Juda editum, 530. Miracula antiqua cum prodigiis quae Deus in Julianum operatos est, conferuntur, 85. Olim pro Israele facta, ut hodie renovantur, 864. Miracula Christi, invidiae in eum collatae occasio fuerunt, 715. Miraculum Transfigurationis, 591. Miracula quinque panum, et septem panum, 754. Miracula martyrum, 108. Monachorum, 110. Miracula in gratiam avorum Basilii Magni facta, 774. Gregorio ea referenti nemo fidem abrogabit, nisi qui nihil magnum existimavit persecutiones et pericula Christi causa suscepti, 777. Prae- vaeque et admodum periculose julicant, 777. Miraculum, quo pars templi a Juliano exstructa saepe concidit, 89. Complures hujus testes oculati, 89. Miraculum in Gregorii Senioris baptismis, 539. Gregorius Senior miraculo sanatur, 550. Gorgonia, 229. Miracula quae templi Ierosolymitani instantiationem prohibuerunt, 149. Septem mundi miracula, quoniam, 818. Domini alendis pauperibus a Basilio Magno constructae domus comparanda, cur, 818.
 Miser existimandus, qui materiae usque adeo haeret, ut nec in veritatis radius mentis aciem intendere, nec supra inferiora haec assurgere queat, 587. Haec caecitate miser est, etiam si res hujus vitae illi ex animi sententia fluant, 587.
 Miserabiles, ut adjuvandi, 262. Varium et multiplex eorum genus, 262.
 Miseratio ex animo collata, magnum est calamitoso remedium, 277.
 Miseriae est extrema non propriis viribus, sed aliorum imbecillitate nisi atque confidere, 455.
 Misericordia. Nullus omnino cultus Deo perinde gratus est, ut misericordia, 260. Misericordia naturae Dei consentanea, 509. Misericordia et veritas Deum praecedunt, 260. Misericordia Deo ante iudicium offerenda, 260. Deus in pondere et iudicio misericordiam ponit, 260. Misericordiam Deus vult, non sacrificium, 285. Per misericordiam et fidem peccata purgantur, 285. Misericordiae officia animae sordes absterunt, 285. Misericordia in pauperes, ut exercenda, 284. *Vide* Pauper.
 Misericordia per misericordiam concilianda, 514. Misericordiam, qua ipsi egemus, Deo feneremur, 818. Misericordia calamitatem sistit, 520. Non in postremis beatitudinibus est misericordia, 281. Homo, Dei misericordiam imitando, calamitosis deus est, 276. Misericordiam in seipsum quisque facere potest, 14. Misericordiae divinae sponsor Gregorius in calamitate publica, 509.
 Misopogon, Juliani imperatoris opusculum adversus Antiochenos, qui barbam ejus irridebant, 175. Vivente Juliano, ob purpuram comarudatum; eo extincto, ut mera barba irrisum, 175. *Vide* Julianus.
 Missions libellus, id est, apud Gregorium, episcopale minus abdicandi licentia, 766.
 Mistio nova in incarnatione Verbi, 671. Haec mistio quoniam, 685.
 Mithras ignis supplicio probat eos qui sacris ejus intantur, 680. Sacris ejus intantur, per duodecim terminorum genera probati, 125. Mithrae crudelia sacra, mysticae ustiones, 109.
 Moabit et Ammonitis Domini ecclesia ingredi non licebat, 51. Moabit comparantur qui dialecticis et impiis sermionibus adversus divi itatem insurgunt, 760.
 Modestus, Orientis praefectus, 806. Illustre Basilii cum eo certamen, 806. Basilium minus superiorem experitur, et se victum agnoscit, 808.
 Modestus praefectus, morbo correptus Basilii mambus substernitur, et sanitate recipit, 810. Virtutes illius admirari et praedicare non desinit, 810.
 Modus quo Filius Dei gignitur, et Spiritus sanctus procedit, soli Deo cognitus, 467. Modum quendam ac decorum, ut in vestitu, victu, visu atque incessu, ita in sermone ac silentio tenendum esse, 491. Modus omnis optimus; Clebuli sententia, 815.
 Moror, cordis vinculum, qua ratione sedandus, 182. Moror et animi consteratio, mentis tenebrae, 240.
 Molestia. Vir philosophus vitae molestias virtutis segetem existimat, 479.
 Molionidae, idem qui apud Homerum Aetoride, 788.
 Moly, vox, juxta Homerum, dis propria, qua stirpis cujusdam radicem significant, 153.
 Monus praestantissimos quosque viros attingit, 795.
 Monachi, philosophi appellati, 574. Eorum qui Naziani debebant verae opes, 574. Monachorum vitae genus, ac praestantissime virtutes, 110. Ingens eorum numerus, 112. Multi valde quondam sublines et splendidi, tum opibus tum nobilitate, tum potentia, 112. Etsi sermonis elegantia careant, praestantiores tamen sunt prudentia atque doctrina in actione, 112. Eorum lacrymae peccati diluvium, et mundi plamentum, 110. Nonnulli extenta manu flammam extinguunt, et alia mirabilia operantur, 110. Monachi Aegypti pro Athanasio, velut pro Christo, periclitantur, qua ratione, 598. Monachorum Nazianzenorum rortus, ab episcopo suo divisus, ad concordiam invitatur, 822. *Vide* Nazianzenus.
 Monarchia, quo sensu Deo attributa, 525.
 Monasteria Aegypti ab Athanasio exsule peragravit, 597.
 Monastica professio, morum gravitate potius quam corporis secessione insinuat, 598.
 Montani spiritus, 421. *Vide* Phryges. Malus spiritus, 460. Pravus et muliebri, 614.
 Morbus. Qui sacro morbo, id est, lepra corrupti sunt, praecipuo quodam miserationis affecto perimovere debent, 261. Morbus ad pauperem accedens, malum atrocissimum ac votis omnibus aversandum, 262. Ut morbus miraculo depellatur duo accedere necesse est, aegroti fidem et medici vim et facultatem, 516. Morbus animae, corporis morbo longe gravior, quare, 269. Morbi pestiferi, dissidiorum omnes ordines Ecclesiae conturbantium et abripientium imago, 765.
 Mores hominis, non nisi vitae consuetudine percipiuntur, 785. Ordo praeposterus, cum non mores dignitati, sed dignitas moribus fidem astruit, 591. Qui vel solos mores vel solam doctrinam consecuti sunt, nihil a Iuseis differre videntur, 779. Morum doctrinae, quam Christiana religio tradit, expositio, et cum propositis gentilitati deorum exemplis comparatio, 116.
 Mors et vita sibi invicem succedunt, 561. Mors temporalis, an proprie mors appellari queat incertum, 561. Mortem optare bonum est, 26. Mors sanctorum, non vitae finis, sed discessus ad Deum, vel desiderii cumulus, vel vinculum solutio, vel oneris excussio appellanda, 448. Mors pro Christo, iter ad victoriam, 55. Mors animae, peccatum, 660. Mors una, peccatum, 561. Mortem peccati sanctissimus quisque timere debet, 214. Mors, ubi est stimulus tuus? 865. Mortis tempus ars nulla vel astutia submovere potest, 885. Casus inopinati mortem afferentes ennumerantur, 701.
 Mortale et caducum, ut absorbetur a vita post resurrectionem, 215. Mortale per immortale absorbere quid sit, 116.

Mortalium vita, quam fluxa et instabilis, 874.
 Mortui qui secundum Deum vixerunt, Deo vivunt, 386.
 Mortui precibus nostris Deo commendandi, 213. Mortuos lugere ac laudare licet, siquidem id moderate fiat, 198.
 Gentiles, dum per libamina et coronas mortuis parentant, patriæ legi potius et stolido morori quam rationi serviunt, 209. Monumentorum honos mortuis delatus, unum ex idololatriæ principijs, 306.
 Morsus serpentis furivus et clandestinus, 888.
 Motio In sanctissima Trinitate, una eademque divinitatis motio et voluntas, 580.
 Motus solis ac siderum, qua ratione in notitiam venerint, 519. Quis eorum auctor, 519. Prima rerum causa motus expers, 625. Quolibet sanctissimæ Trinitatis personæ, spontaneo motu mobilis, 624.
 Moyses, prius expositus, deinde legislator, 610. Cur Dei Filium in rubo, in flamma ignis vidi, 902. Quare calcamenta solvere iussus, 860. Vocanti Deo repugnabat, ministerii magnitudinem extimescens, 64. Merito quidem prophetiæ omnis dignus, 905. Populi antistes, 78. Israelitarum antistes et legislator, 242. Aque sacerdos ac Aaron, principum princeps, et sacerdotum sacerdos; Aaron pro lingua utens, 242. Pharaonis Deus effectus, 86. Quot et quanta operatus sit, 589. Egyptum vexavit, 826. Moyses et Aaron Egyptum vexantes, et alia multa simul præstantes, 826. Moysis baptismus in nube et in mari, per figuram, 688. Moysis miracula, post egressum ex Egypto, 255. Moyses Dei conspectu dignus habitus, 86. Propius ad Deum solus accedit, 577. Nubem penetrat, et cum Deo congregatur, 577. In montem ascendit, et nubem ingreditur, et leges ac tabulas accipit, 55. Vulgo quidem litteræ, aliis autem spiritus, 55. Moyses et situm eubi, et ordines mundi, et elementarum vices, totius denique orbis ornamenta digessit, indicavit, expressit, 902. Hoc testimonio insignitus : Nemo erit ex prophetis ut servus meus Moyses, cui facie ad faciem, et os ad os locutus sum, 905. Deum tamen pure videre non potuit, 905. Cum rogaret ut faciem Dei pure videret, responsum accepit : « Non videbit homo faciem meam, et vivet, » 902. Dei posteriora ægre vidi, 647. Deum ipsum, aut ejus a corpore vacuitatem, quo tandem modo perspicere potuisset, qui et corpus erat, et corporis oculis cernebat, 647. Non tantum de Deo vidi, quantum exoptabat, 590. Plus fuit quod eum fugit, quam quod conspexit, 590. Cur velamen inter se et obduratis Israelitis interjerit, 589. Israel vultus ejus gloriam ferre non potuit, 682. Moyses sacerdotum manus consecravit, 890. Plura de Moysæ, 590. Moyses mansuetudinis exemplar, 258. Dathan et Abiron adversus eum furore elati, 658. Moyses sola mente clamans, a Deo exauditur, 501. Moysis tabernaculum, totius mundi figura et imago, 521. Ad celestium exemplar constructum, 568. Moyses, per araneam et mysticam manuum figuram, Amaleuitarum copias fregit, 242, 255. Hoc manus ejus ad precationem compositæ potuerit, quod multa millia perficere nequiverunt, 255. Cum adhuc vitæ usum frueretur, suo loco Jesum designat, 248. Moyses annus basilis Magnus, quare, 826. Moysen ferunt, post audita Dei oracula, nunquam cum uxore consuetudinem habuisse, 872.
 Mulhebris pietatis fines, quinam sint, 224. Mulhebris ornatus descriptio et censura, 225.
 Mulier, ut mollior, fraudem in paradiso prior passa est, 831. Mulieris et viri par apud Deum confitio, 650. Mutua utriusque officia, 650. Mulier, si genus corrumpat et adulteret, expellatur, 65. Cætera ejus vitia a viro ferenda vel corrigenda, quomodo, 651. Vide Repudium, Adulterium, Vir, Uxor. Cor mulieris, velut sagena quædam, prætereuntes irretit, 885. A muliere que vel manum tantum manui connexuit, non nisi proptio Deo liberari quis potest, 885. Mulieris fortis eximie dotes, 225. Mulieri nullus ornatus bonis moribus præstantior, 224. Unus illi rubor placeat quem pudor avertit, unus candor quem parit continentia, 224. Mulier vetula, carminum inventrix, qua ratione, 156. Mulierum in contemendis telis sollicitum Scriptura sacra demitrat, 515. De mulierum pudicitia quid dicat Ecclesiastes, 885. Mulieres spectaculorum amantes, ad contemplandum Juliani Augusti finem invitatae, 82. Ad colorem confingentes, ob venustatem invenusta, atque ob fuditatem deformiores, 545. Mulieres pie mysticæ voces in ecclesia pronuntiare solebant, 556. Cypriani martyris corpus, apud mulierem piam diu occultum, 448. Alteri piæ mulieri revelatum, 448. Et mulieres quoque ex eo sanctificentur, 448. Mulieres Cæsarienses, Basilio Magno in iudicium vocato, exitantur, 812. Radios bastarum loco habent; pietatem inter se parturitas censent, si calumniam auctorem discerpant, 812. A Basilio retinentur, 815. Mulierum misericordiarum manus, juvenescente obsidione, non victum filijs porrigentes, sed

potius ad cibum sibi parandum eos lacerantes, 191. Mulieres vetulae, quibus Julianus Apostata, ignem altaris accendens, sufflationes et reflationes ostendit, 161.
 Multitudo, qualem antistitem exoptet, 765. Non sacerdotes, sed rhetores querit : alia ejusdem argumenti, 765. Promissa multitudo a disputationibus arcenda, 601.
 Mundus ex visibilibus et invisibilibus constat, 521. Mundus duplex ; utriusque discrimina, 551, 552. Mundus alter immaterialis et invisibilis, alter materialis et visibilis, 29. Mundus visibilis a sole, invisibilis a Deo collustratus, 586. Mundus intellectibilis, quo ordine et quas ob causas creatus, 668. Mundus materia constans et aspectabilis, a Deo procreatus, 669. Iis qui disputare gestiunt proponitur, ut, relictis quæ ad Trinitatem spectant, de mundo vel de mundis philosophentur, 495. Mundus aspectabilis, ob singularem partium elegantiam mirabilis ; ob universarum concinitatem mirabilior, 849. Quas ob causas creatus, 849. Mundus universus ex nihilo creatus, 727. Creatoris providentia gubernatus, et aliquando in præstantiorem statum immutandus, 727. Ridecula mundi partitio inter Jovem, Neptunum et Plutonium, 507. Mundus alter, homo, 669, 850. Vide Homo. Mundus, impostor, 567. Abripe animam tuam ex hoc mundo : Sodomam fuge, 704. Adhuc paululum, et mundus transibit, 524. Mundi expiatio, Christus, 833.
 Munus Deo satis dignum non est, etiamsi omnia omnium hominum opera et facultates simul offerantur, 754. Pietatem a nobis postulat, 754.
 Munus suum cuique Ecclesiæ membro attributum, 586. Hæc munera diversitas, quam religiose observanda, 587, 588.
 Murus æreus, apud Jeremiam, anima firma et aurea, rearsensque ad pietatem compacta, 857. Muri ad lacrymas a Jeremia invitati, 166. Muri Jericho, septem tubus Josue, totidemque circuitibus, diebus et sacerdotibus, eversi, 755, 754.
 Musca in oleo moriens et suaviter corruptens, livoris imago, 427. Musca, deus Accaron, 166. Vide Accaron.
 Mutationes maximæ non siæ miraculo plerumque acciderunt, 101.
 Myrias. Impius myriades numerat, Deus vero electionis vasa, 754.
 Mysterium. In mysterio absconditam Dei sapientiam loqui, non nisi rite preparatis expedit, 685. Preparationes illæ, quænam, 682. Mysteria religionis non investiganda, 598. Rerum naturalium ordo ad explicandum iis proponitur, qui curiose de mysterijs interrogant, 585. Mysteriorum curiosi scrutatori idem accidit quod voci contentione inmodica fractæ, aut oculo solem adversum intuenti, 582. Mysteriorum magna pars ad externos non offerenda, 888. Mysterium legis et prophetarum, unitas spiritus in vinculo pacis, 458. Omnia Christi mysteria pro homine, 691.
 Mysteria Nativitatis Domini, 664. Pascha, 4. Quæ Christus in inferno designavit, ad examinandum proposita, 864. Mysterium Pentecostes, 755. Mysterij verba prophetas ignominiosos prætermut, 726. Mysterium altaris, sacerdotis ore peractum, sacrosanctum est, atque in eorum nos exehit, 525. Salutis nostræ typos continet, 525. Mysteriorum Christi lins est ut ei similes efficiamur, 5.
 Mysteria ethnicæ religionis, Juliano extincto, rursus ludibrio habita, 168. Mysteria gentilium, error et temulentia, 677. Egregie percelluntur, 678.
 Mystice ac necessarie voces a pijs mulieribus in Ecclesia pronuntari solite, quænam, 556. Mystica mystice proloquamur, 491.
 N
 Naboth, vinea ejus Achab pro Jezabelem tradita. Vide Achab.
 Nabuchodonosor, rex sacrilegus, 149. Nabuchodonosor alter, Julianus Apostata, 750.
 Nabuzardan, eorumque præfectus, 806. Gregorius Theologus nulla vasa ministerio sacro destinata Nabuzarde eorumque præfecto tradidit, 605.
 Nadab et Abiud, cur igne assumpti, 55.
 Nahum Elecesus, Ninivitarum onus prædicans, zelotem Deum perhorrescit, 311.
 Nasci. Eundem hominem bis nasci natura impossibile, Deo volenti possibile, 546. Nemo nostrum sibi soli natus est ; sed omnibus etiam qui ejusdem nature participes sunt, omnes nati sumus, 457.
 Nativitas. Triplex nativitatis genus : ex corporibus, ex baptismo, ex resurrectione, 692. Nativitas Domini, propria Christianorum festivitas, non more gentium celebranda, 665. Nativitatis Christi solemnitas alia quædam

mysteria complectitur, 686. Nativitas et baptismus Domini eodem die quondam apud Orientales celebrata, 662. Nativitas Domini mysteria, 664. Circumstantiæ, 571. Nativitate Christi, nativitatibus nostræ viculis soluti sumus, 674. Nihil in nobis sit quod primam nativitatem oleat, 721. Nativitatum observatio, qualem astrologi adhibent, irridetur, 680.

Natura, utpote qua nihil fortius, inimicitiam superat, 411. Natura divina ob nostri amorem aliquantisper nobiscum versata, 805. Natura duplex in Christo, non duo filii, 646. Utriusque naturæ discrimina, 904.

Navigatio. Secundam navigationem inire, quid, 506. Navigationis commoda, 517.

Navis presbyterum portans, mari commissa, et igne admoto mediis in fluctibus cum onere assumpta, 461. Quid sub Valentis Ariani persecutione factum, 461. Navis vestigia aquis impressa tenere, 755. Navim Ægeam Gregorius intempestivo prorsus tempore conscendi, 551. Navem paululum exonerata, ut levius naviges, 652. Navium extractio ab Atheensibus, ut ipsi dicunt, inventa, 156.

Nautica lex ecclesiasticis in exemplum proposita, 791.

Nautilus, piscis, navigii speciem habens, 517. Cur homo, nautilus terrestris dicitur, 517.

Nazaræi Christiani, pars Ecclesiæ selectior, 795. Ab Eusebio Cæsariensi episcopo deficient, ob similitates quas cum Basilio habet, 795. Nazaræorum chori, 767. Nazaræorum Christianorum principes Basilius, 795.

Nazianzense plebis elogium, 71. Nazianzeni, grex sanctus, ac Christo, principe pastorum, dignus, 64. Nazianzense Ecclesia, eue arca Noë, sub Gregorii senioris regimine, appellata, 185, 541. Grex parvus, sed ob pacis studium maxime commendatus, 185, 541. Præclarum illam hereditatem, hoc est, concordiam bonum ad extremum usque non retinet, 185, 541. In fraudem (Ariane malitiæ) ultima prelabitur, sed prima erigitur, 185, 541.

Nazianzenis monachi a Gregorio, Theologi patre, episcopo suo deficient, quod faventem Ariani formulam admitterent, 177. Schismatis hujus epocha et duratio, 178. Partes dissidentes, ob veritatem mendacis seipsos læcessunt; ob charitatem, odium evercent, 180. Nec tamen charitatis illius, que in ipsis erat, ignis prorsus extinctus est, 186. Omnibus eadem erat de fide sententia, 186. Omnes moderate se gesserunt, 186. Schismatis tempore, quidam monachi pastores effecti, hoc est, in sacerdotum ordinem ab episcopo extraneo evekti, 181. Schisma componitur; monachorum reditus moderationis Gregorii præmium fuit, 195. Monachi suspicionem abieciunt, quam formula illa afferre potuit, 186. A duobus Gregoriis, ut fratres, in presbyterorum ordine suscipiuntur, eorumque zelus comprobatur, 185.

Nazianzi templum a Gregorio patre extractum, 5. Ejus descriptio, 559.

Nectarius, post Gregorii discessum, Ecclesiæ Constantinopolitanæ episcopus ordinatur, 748.

Negotiandi occasio in solemnitatibus, 579.

Negotiatio præstantissima est, qua exigui sanguinis pretio celeste regnum emittit, 447.

Negotiator magnus exiguis rebus atque omnino perituris magna et æterna emit, 181. Negotiatorum, qui mercaturæ causa mare traiciunt, cum philosopho tranquillam vitam agente comparatio, 58. Quidam, capionum et negotiatorum instar, Christo abutuntur, 697.

Negotium. Negotia hujus sæculi imposturam faciunt, 597. Negotia in humanis rebus suscepta, quam vana et inutilia, 874.

Nemum apium. Vide Apium.

Nembroth sublimis, et humana conditione, apud se, major, 274.

Neophyti eos a quibus initiati fuerant ad mensam excipiebant, 711. Qua ratione Gregorius ab iis excipi et ali cepere, 711. Neophytorum candidæ vestes, 816.

Niceni concilii fides, seu fidei confessio, 894. Tractatus contra omnes hæreses inveniuntur veritate oppositus, 904. Nicæni Patres certis finibus ac verbis divinitatis doctrinam circumscribunt, 460.

Nicodemus dimidia tantum ex parte Christum amans, 285. Nocturnus Dei cultor, 864. Qua ratione a nobis imitandus, 861.

Nilus, honoribus ab Ægyptiis dedecoratus, 680. Frugum parens, ut ipsi prædicant, spicisque copiosus et locuples, ubertatem cubitis metiens, 680. Nilus fluvius, vere aurifluus et spicis uber, 405. Ægyptum dilatat; e terra pluit, ac tempestive, maris instar, exundat, 619. Ut Nilî cataractæ arte nulla inhiberi possunt, sic nec Christianorum lingua præpediri ne gentilium errores proscindat, 174.

Ninivitas imitemur, improbitati medicinam adhibentes, 510.

Nix. Qui nivis thesauri, 518.

Nobilis viri officia, 642.

Nobilitas, in pietate sita, atque in eo, ut unde ortum habuimus, et quo tandem perventuri sumus intelligamus, 555. Vera nobilitas in imagine Dei consistit, 611. In divina imaginis conservatione, 221. Non genere, sed moribus designatur, 221. Nobilitas animæ terrenarum rerum studio inficitur, 459. Triplex nobilitatis genus; primum ab imagine Dei, alterum a sanguine, tertium a virtute, 479. Est et aliud, quod in principum diplomatibus et edictis consistit, 456, 479, 611. Istud aliquo in pretio habent qui sitam in coloribus pulchritudinem amplectuntur, simulantque ob id venerantur quod Ieo esse jussa sit, 479. Nobilitatem quæ a parentibus manat, aut a victoriis et litteris oritur, vel quam regum quoque manus largiuntur, admirari nec Christianum nec philosophum est, 456. Eam tantum admirari licet quam pietas et mores indicant, quæque ad illud bonum unde originem traximus evehit, 456.

Noë, arcam fidei suæ commissam accepit, et secundi mundi semina parvo ligno credita, 825. Huic orbis semina commissa, exiguo ligno diluvium fugientia, 509. Noë generum semina conservavit, ut terra sanctoribus incohis oraretur, 85. Temporibus ejus purgatio contingit, 518. Quare Basilius Magnus ei comparatur, 825.

Nomen Christi super omne nomen, 511. Dæmones fugat, 55. Nomina Filii Dei referuntur et explicantur, 900. Nomina Spiritus sancti, que eum Deum esse demonstrant, 575. Nomen ab hominibus ducere, id est, Paulianus a Paulo vocari, non debet, qui a Deo creatus est, 656. Christianus, cum sit a Christo salvatus, erubescat ab aliis nomen ducere, 765. Liveat, perspicuitatis causa, nova nomina fingere, 681.

Nonna, Gregorii Theologi mater, ab ipsis proavis Deo consecrata, pietatem, hereditatis instar, ad liberos deduxit, 200. Gregorii mariti sui perfectionem ipsi adscribendam esse nonnulli credunt, 200. Et rei familiaris angustias laude, et pietatis gloria excellit, 555. Omne philosophiæ genus coluit, 555. Cum marito, bonorum operum participes, 545. Sara comparata, 59. Sara spiritualis appellata, 561. Eximiarum illius virtutum descriptio, 555. Viso nocturno e morbo recreatur, 551.

Nosse seipsum, genus est sapientiæ, 594.

Novatus, persecutionis tempore lapsus non recepit, 690. Crudelitas ejus pro lege non habenda, 690. Cum avaritiam, alterum idololatricæ genis, nulla pœna vindicare, stuprum sine spe reconciliationis condemnavit, 690. Novati audacia, qui impura puritas, nominis honestate multitudinem inescans, 422. Arrogantia, et sita in verbis puritas, 614. Temeritas, 460. De eo locus obscurus, 460. Erroris ejus reliquia, 460.

Novati discipuli penitentiam non admittunt, 689. Perstringunt, 689. Lapsos, ne martyrio quidem perfunctos, non admittunt, 689. Juvenibus viduis inveniendi matrimonii potestatem non faciunt, 690. Refelluntur, 690.

Novitas non captanda, 597.

Novus Adam, Christus, 685. Vide Adam, Christus.

Nox Paschæ, sacra nox, noctisque hujus, qua præsens vita suffunditur, nuntiata, 856. Noctis Paschæ miracula, 856. Noctis futura vitanda, quænam, 721.

Noxa. Non solum septies, sed etiam sæpius noxas remittere jubemur, 424. Noxas suas elucari, quid, 814.

Nubere expedit, annon? Utrunque appositissime dici potest, quare, 651.

Nubes. Quis aquam in nubibus alligat, 518. Nubes olim inter Ægyptios et Hebræos, mediæ inter nos et Deum caliginis obductæ figura, 504.

Nudus, qua de causa vestendus, 716.

Numerus, non rerum naturam, ut Eunomianis placeat, sed subjectorum quantitatem explicat, 567. Septenarius Hebræis venerandus, 752. Quaternarius Pythagoricis, 752. Octonarius et tricenarius Simonianis ac Marcionitis, 752. De septenario multa ex Scripturis, 755.

Nuptiæ. Nuptias secundas dissuadere Scriptura videtur, 650. Non tamen damnat, 690. Tertie præter legem; ultra hunc numerum excedere, porcinum est et rari exempli, 650. Nuptias, quas bonus pater bono sponso celebrat, quinam adesse recusant, quinam ab eis accipiunt, 729.

Nuptiæ cubiculum sibi ipsi male præcludit anima, quæ ingrediendi tempus in lampadum adorationem consumit, 729.

Obedientiæ lex, tam terrena quam celestia tuetur atque conservat, 569. Obedientiam didicit Christus ex his qui passus est, 515.

Obedire. Obediendum, Deo quidem omnibus de causis; a quibus nostris propter charitatis fœdus; principibus propter ordinem, publicæque disciplinæ rationem, 521.

Obiurgare haud magnum; sententiam vero suam confirmare, viri pii est ac mente præditi, 522.

Obiurgatio sapientis unius, choro canentium improborum optabilior, 885. Obiurgatio crebrior desperationem et audaciam parit, 27. Aut contumaciam et audaciam, 27.

Obtemperare. Ut servi heris suis, et uxores viris, et Ecclesia Christo, et discipuli magistris et pastoribus obtemperare jubentur: ita nobis etiam præscribitur ut sublimioribus potestatibus pareamus, 521.

Ocideus, tragediam in Alexandria Ecclesia post Athanasii obitum excitatam deservit, 461.

Occidentales, et quidquid in Oriente vitale est, fidei confessionem Joviano imperatori ab Athanasio oblatam admittunt, 409.

Occidui barbari a Juliano Cæsare victi, 134.

Oceanus, Junonis opera, in gratiam cum Thetide rediens, 142. Oceani, apud ethnicos, quinam, 566.

Oculus, organum omnium promptissimum atque avidissimum, 442. Cum sit tantillus, cur tamen longe pertingat, intellectu difficile, 597. Oculus eorum erat Job, 223. Mirabiles et inellicabiles oculorum proprietates, 515. Oculi Dei in pauperem respiciunt, 285. Inter oculos Dei et palpebras ejus quid discernimus, 285. Oculi septem, quibus Zoroastres lapis ornatur, 755. Oculi agris solis radios intueri periculosum, 489. Oculus lascivus et impudicus virginitatem minime servat, 652. Oculi proceres, ea etiam que attingere nefas est attingunt, 442. Oculorum procerum aspectus, multos de mentis gradu depreciant, 882. Oculorum iudificationes a Juliano Apostata adhibita, 160.

Odor vitæ in vitam; odor mortis in mortem, Christus, 902.

Odor insuavis ex improbitate nascens, 600.

Offensionis petra Christus est: his qui litteram duntaxat prosequuntur, 522.

Og, rex Basan, exiguus princeps, 78.

Oleum minus suave corpori, quam animæ sana, 885.

Oleum sacerdotii, 181. Pontificis caput sacræ unctionis oleo perfusum, 251.

Olfactus, ut, et qua de causa purificandus, 722.

Olympica oliva miseris adolescentibus olim ornabat, 450.

Olympus Thersites, extincto Juliano, rursus claudicans et deformis, 168. In Olympiis victor non magis exsultat, quam Machabæorum mater, filiis suis martyrio perfunctis, 291.

Olympus, nigrorum Jovis superciliorum nutu concusus, 142.

Omnipotens solus aut Altissimus, ab Hyspistariis religione cultus, 555.

Onager legibus suis vivens, philosophicæ libertatis exemplar, 481.

Operari usque modo Pater dicitur et Filius, quo sensu, 547.

Operarii non eadem hora vocati, 705. Refelluntur qui eorum parabola abutuntur, 706.

Operationes sancti Spiritus, 755.

Opes, fluxæ et caducæ sunt, 459. Sexcentorum malorum occasiones, 881. Quodnam in eis bonum agnoscendum, 272. Tunc tantum in tuto posita, cum Deo et pauperibus erogantur, 555. Opes Ecclesiæ, bona pauperum sunt, 599. Opes, vel ob Christum dependente, vel Christo in persona pauperum communicanda, 269. Inopia extrema a Christianis multis, instar omnium opum, colitur, 146.

Ophiuchus, Esculapii nomen, quare, 150.

Opinio. Multitudo, fervidior fide prædita, prius omnia proferat, quam opiniones eas quas domo secum affert, 51. Veritas in sexcentas opiniones distracta, cum Jovianus, extincto Juliano, imperium suscepit, 408. Nihil de rei veritate propter hominum opinionem detrahendum, 641.

Oppressio. Proximi oppressionem gloriam suam ducere, bono publico maxime contrarium, 424.

Opus sermone fortius est, 611.

Opera Dei veritas et iudicium, 541. Fides sine operibus mortua est, quemadmodum et opera sine fide, 728.

Orare et adorare spiritum, quid, 565. Quid oremus quemadmodum oportet nescimus, 565. Orabo spiritu, orabo et mente, id est, in mente et spiritu, 565.

Oratio, pulchra res; hujus rei fidem faciat Jesus, ante passionem precibus incumbens, 259. Ad assequendam et conservandam justificationis gratiam necessaria, 716. Quam Deo grata, et nobis utilis, 716.

Oratio quæ auditores omnes, fervente disputationum æstu, concinet, ac scientiæ lumine colustrat, quam difficultis, 31. Oratio funebris, qualis esse debeat, 331, 352.

Quibusnam debeatur, 770. Oratio funebris in laudem Basilii, ubi et quando habita, 769.

Orator. Prævia ejus sapientia est sapientiam in sermone ac dictionum strophis, atque adulterinis et supervacaneis figuris sitam aspernari, 500. Qui pauca de virtute verba facit, multa vero operibus exhibet, fidem et auctoritatem sermone suo conciliat, 501.

Orbis. Res nostræ velut orbis quidamvolvuntur, 270.

Orci galeam induere, proverbium, 128. Callidus Ecclesie persecutor nulla ratione se occultabit, licet Orci galeam induat, 128.

Ordo optimus est, ut qui rem aliquam auspicatur, a Deo initium ducat et in Deo conquiescat, 11. Quod ipsi etiam ethnicis probatum, 11.

Ordinis elogium, 584. Et mirabiles in toto orbe effectus, 584. Ordine, graduum diversitas in Ecclesia constituta, 586. Ordinis in Ecclesia tenendi exempla, ex veterum accessu ad montem, 590. Ex ordine sacerdotali, 590. Ex ordine Levitico, 591. Ex Christi discipulis, 591. Ordinis perturbatio, celebrerrimæ et ultimæ corruptionis causa futura est, 185.

Orestes et Pylades, 788. Basilii et Gregorius eis celeberrimos, 788. Sancti Orestis proventus colligere magnum Anthimo Tyancensi videtur, 814.

Organum. Sincerus verbi minister organum divinum est, organum a Spiritu sancto concors redditum ac pulsatum, 248.

Orgia Thracum, 680. Gentiles religionem ab eis natam esse dicunt, 680.

Oriens et Occidens animo et voluntate divisi, 765. Gregorius Theologus pro eis et ab eis oppugnatur, 767.

Orientalium agendi et sentiendi ratio multiplex, 409.

Originalis peccati præmia, 372, 575. Vide Peccatum.

Orion. Mæcerim ejus quis novit, 521.

Oriones, infelices venatores, 775.

Orontes fluvius, Juliano imperatori operam, cadaverum acervis compressus, poetica locutio, 126.

Orphani et viduæ non misereri, peccatum est iram Dei provocans, 315.

Orpheus, gentilium theologus, 168. Cum cithara et cantu omnia trahere perhibetur, 141. Theologia ejus irridetur, 141. Orphei sacra et mysteria; lyra ipsi a gentilibus efficta, 680.

Osiris, deus Ægyptiorum, a Typho deo dilaceratus, 621, 680.

Osseum quidquid est, in agno paschali non confringendum, 858. Quantum ad historicum sensum, nec os Jæsi contractum est, 858. Osseum, minimeque ad edendum aptum, dogmata significat quæ difficile intelligi possunt, 858. Nil non confringetur, hoc est male dividetur; alia ejusdem argumenti, 858.

Ossium ac nervorum compactio, de qua Ezechiel dissemit, futuræ corporum resurrectionis argumentum est, 215.

Ostium, nomen Christo attributum, quare, 555.

Otus et Ephialtes, magnæ proceritatis gigantes, 788.

Ovis. Cur Christus eo nomine vocatus, 556. Ovis, ne pastorem pascat; satis ei est si recte pascatur, 569. Ovium erga pastorem officia, 6.

Oza, arcam tangere ausus, incolumem eam servat; ipse vero interit, 577.

P

Pacificator verus, a littera ad mentem traducit, 759.

Pacifici, in electorum ordine, soli filii Dei vocantur, 424.

Pactum cum Deo initum in baptismo, 695.

Palamedes, aciei instruendæ artem grævis præceptoribus didicisse fertur, 515. Mathematicarum disciplinarum inventor, ob idque morte multatus, 156. Palamedes Eubœus anon, 156.

Palæstræ leges imitandæ, quæ athletas humi jacere jubent, ut iis qui supra sunt victoriam extorqueant, 424.

Palladius, Ægypti rector, Catholicos affligit, 604. Quas in Alexandria Ecclesia strages dederit, nec oratio ut par est exprimere, nec auris capere potest; earum brevis et lamentabilis descriptio, 465. Hujusmodi adversus Christianos contumelia, quasi victima quadam, vir ethnicus dæmoniis litabat, 465.

Pallium fuscum vel alrum vita sancta præterdunt, 417.

Pallor, sublimium virorum flos, 417. Palloris quippiam et cantici philosophum decet, 482.

Palpebræ. Inter palpebras et oculos Dei quid discernimus, 285.

Pan, a contumelia nomen, ut par erat, consecutus, 114.

Panis, in deserto pluviae instar usus, 86. Panem e celo fundere, Moyses erat, 798. Quinque panibus multa hominum milia pascere, Christi Domini, a quo ad Moysen quoque huiusmodi potestas manaverat, 798. Quinque panibus in deserto quinque hominum milia nutriuntur; ac rursus septem panibus quatuor milia, 258, 754. Panis spiritualis ab oratore Christiano fractus, 257. Item panis angelorum, 258. Verus panis et vera vita auctor, Jesus, 258. Panis benedictio. *Vide* Benedictio.

Parabola de operariis non eadem hora vocatis, 705. Ea abutuntur, qui baptismum licentioris vite causa differunt, 705. Refelluntur, 706. Parabola immundi spiritus, a iustificatione semper considerata, 719.

Paradisi plantae immortales, quid significant, 850. Paradisi plantae, quas primus homo colebat, fortasse divinae cogitationes, 670. Paradisum cum Jesu latro ingreditur, 864.

Paralogismus Eunomianorum, 554.

Parasymbanata, propositiones quae sensum integrum non efficiunt, 458.

Parcinoniae tum in victu, tum in vestitu, elogium; testes ejus Elias, Joannes et Petrus, 259.

Pardus, notis et maculis variegatus, 197.

Parentes, post primam ortus causam colendi et venerandi; idque ratio docet ac theologia persuadet, 145. Parentibus honorem omnem haberi divina lex jubet, 777. Filiorum virtutes parentibus ascribere aequissimum ac justissimum est, 288.

Parrhasius, pictor insignis, 515.

Parvuli sine baptismo defuncti, nullo supplicio affecti, quare, 708.

Pascha. Nominis illius explicatio secundum historiam et secundum spirituales sensum, 852. Ut ea vox ex Hebraea, *Phuse*, formata est, 855. Pascha usque tertio annuntatur, in honorem Trinitatis, 846. Festivitas tanto ceteris omnibus superior, quanto sol stellae antecedit, 846. Pascha Domini, totius mundi placuum, 868. Pasche dies, omnium maximus, 846. De die paschae oratio Gregori, simul et plenissima et contractissima, 877. Pasche noctis mysteria, 856. Paschae mysteria, 845, 867. Quaha nobis sint, 862. Eorum explicatio, 4. Pascha novum nomen tantum intelligitur; plenus in regno Dei a nobis percipiendum, 865. Typice adhuc filius participes sumus; aperti tamen quam in veteri lege, 865. Pascha legale, novi paschae in celo percipiendi figura obscurior, 865. Paschae victima. *Vide* Agnus.

Passio Christi, 857. *Vide* Christus.

Pastor. Cur Christus hoc nomine vocatus, 575. Pastorum princeps, Christus, 64. Veri pastoris exemplum, Paulus apostolus, 58. Regularum pastorum a beato Paulo traditarum synopsis, 46, 47. Quas Jesus ipse tradiderit, cum discipulos ad praedicandum misit, 47. Boni pastoris imago, 45. Pastori via regia incedendum, 28. Qualis debeat esse pastoris animarum in oves suas affectus, 472, 475. Pastoris armentarii cum animarum pastore comparatio, 16, 17. Hujus officia longe graviora et difficiliora, 17.

Pastoris prima cura, ut nihil inordinatum in seipso gestet, 17. Vitium ejus facile, virtus aegre communicatur, 17. Pastori primo cavendum ne virtutis in ilius pector existat, neve alius mereri tentans, ipse ulceribus seateat, 18. Sic se comparet, ut quod ex virtute gerit, ad legis divinae normam, non ad alios pastores expendat, 19. Ei summa virtute opus est, in qua semper proficiat, 19. Ab illo non solum hoc requiritur ut malus non sit, verum etiam ut virtute praestet, 19. Ut magis virtute antecellat, quam honore ac dignitate superet, 19. Virtutis suae praestantia multitudinem ad mediocritatem tractatus est, 19. Non per vim imperaturus, sed persuasionem allecturus, quare, 19. Pastoris vitium est non esse quam optimum, 49.

Primum pastoris munus, verbi praedicatione, 29. Pastori maxime necessaria scientia theologica, 29. Synopsis eorum quae circa theologiam optime callere debet, 29. Pastoris variae formae ad lucrandas animas, 27, 28. Cum grege gaudente gaudere, et cum morente ingeniosere jubetur, 522. Quae optima sit pastoris delectio, 749. Gloria ejus et defensio, grex verae hidae confessionem retinens, 641. Gregis hominum ab eo ad pastorem, ut in radorum solarium refractione accidere videmus, sese reflectit, 475.

Pastoris boni officia, praesertim in tempore malo, 258. Magnum illi de animarum salute ceclamen, 21. Unde oriatur, 27, 278. Pastores ne vitium gladiumque supervenientem dissimulent, 45. Quam verenda, in assumendo pastoris officio, celeritas, 48. Variis Scripturae locis et figuris hoc declaratur, 48. Ne longa quidem senectus

efformando pastoris praestituta, longum tempus censeri debet, 48.

Pastoris tum improbitas, tum imperitia, sibi et quibus praestitit valde periculosa, 28. Pastoris alieni descriptio, 6, 471. Scelerati pastoris est lac comedere, lana indui, pinguisima quaeque jugulare aut vendere, reliqua autem bestiis aut praecipitiis relinquere, 238. Malo pastori metuenda pericula, ex Osea et Michaea, 41. Ex Joel et Habacuc, 42. Ex Malachia, 45. Ex Zacharia, 44. Ex Ezechiele, 45. Ex Jeremia, 46. Pastori terrorem inculcant etiam Pharisaei probriis onerati, et Scribae redarguti, 47. Proborum illorum summa, 47.

Pater, prima S. Tr. persona. V. T. Deum Patrem aperte, Filium obscuris praedicebat, 572. Pater in bonum et opificem a praeis novatoribus dissectus, 624. Uno tamen omnium consensu, modo Deus agnoscitur, 624. Pater nec aliunde nec a seipso esse habet, 580. Etiam in haec verba Commentarius, 580. Forte per *nec a seipso, sed legendum a seipso*, 580. Pater vere Pater, ac multo quidem verius quam qui apud nos in nomen obtinent, quare, 467. Pater, principii expers, quippe cujus essentiae origo nul a reperiri potest, 525. Proprie pater est; quod de homine dici nequit, 526. Pater, principii expers, id est, causa; fons, lumen sempiternum, 580. Lumen sempiternum, unigenitum, 580. Pater semper Pater fuit, 556. Pater semper ingenuus; Filius semper genitus, 582. Pater, ne masculus Deus dicitur, quia Pater nominatur, 560.

Pater, nec essentiae nec actionis nomen est, 555. Sed relationem eam indicat quam Pater erga Filium habet, vel Filius erga Patrem, 555. Etsi essentiae vel actionis nomen dicitur, Eunomiani causam suam non obtinent, 555. Etsi Filium habere Deus dicitur, non ideoque terrena cognationis nostrae nomina in Deum transferenda, 560. Pater ingenuus, nihil eorum quae corporibus conveniunt, in gignendo patitur, 450, 451. Pater deitatis quae in Filio et Spiritu sancto consideratur causa est, 50, 579. Causa, id est origo, 50, 579, 580. Uoio est Pater, ex quo et ad quem ea quae deinceps sequuntur, referuntur, 758.

Pater et Filius, etsi duae personae creduntur, ratione tamen et substantia unum sunt, 901. Unitas substantia Patris et Filii credenda, licet res ipsa quae est inenarrabilis, definiri non possit, 899. Ipsom esse, commune atque aequale est Filio cum Patre, licet alioqui hoc a Patre Filius habeat, 547. Patris et Filii communis est divinitas, 549. Patri principii dignitas non imminuenda, quam ut Pater et genitor habet, 579. Pater non ita amandus, ut illi paternitas adimatur, 579. Nullus Pater est, si Filius ab eo natura diversus dicitur, et una cum reliquis creaturis abalienetur, 579. Deo Patri, ut primo cause, multo majus est divinitatis, quam rerum creaturarum, principium esse; ac per interpositam deitatem ad res creatas venire, quam ut horum causa deitas condita fuerit; quemadmodum Arianis placet, 429. Quam Arianorum vox hic arguatur, 429. Deum Patrem minus honorat qui ipsum inferiorum principium constituit, quam qui natura et gloria aequalum, 429. Quare, 429, 450. Deo Patri nihil praestabilius quam Filii Patrem esse; quod quidem gloriae accessio est, non decessio, quemadmodum et Spiritus productorem esse, 430. Pater solus Deus dicitur, non ad exclusionem Filii, sed ut tollatur qui laico dii appellantur, 549. Qua ratione *major* dici possit, 725. Vox *major* in haereticorum ore suspecta, quare, 725. Pater *major* Filio quantum ad causam, 551. Paralogismus ab Eunomianis inde confectus, 554. *Vide* Eunomiani Filius Dei. Trinitas.

Patres antiqui quae ratione Filium Dei viderunt, 902. Spiritum sanctum agnoverunt, 559. Patribus ita Dei Filius apparuit, ut fura, suis quibusque temporibus complenda, in illo cernerentur, 902.

Pati. Cum Christo et pro Christo pati, quam cum alijs in deliciis versari, praestat, 864. Quae pro Christo patimur charitatem perficiunt, et ad sequentia certamina velut artha existunt, 621.

Patiens. Nihil persecutorem ita superat, ut patientis alacritas, 455.

Patria una est magnis et excelsis viris; nempe Jerusalem illa quae mente percipitur, 477, 611. Omnis vito conversatio ad veram patriam referenda, 482.

Patriarcha. Nullus patriarcharum gloriari potuit se totam Dei naturam animo percipisse, 509. Patriarchae duodecim ex Jacobo nati, 826. Patriarcha, episcopus senior, 764.

Paulus persecutor, Spiritus sancti dono pius effectus, 742. Cur oculorum sensu orbatus, 682. Breviati Verbi praeco et assertor; piscatorum discipulus ac praepceptor, 488. Qua mente Evangelium quod praedicebat eum alijs apostolis communicaverit, 748. Principio circumcidens ac purificans, more medicorum; deinde circumcissionem

auferens, 572. Paupus gentium Apostolus, 611. Gentium concinator et Judaeorum patronus, 40. Omnes zelo prosequitur, 40. Majus aliquid pro suis secundum carnem fratribus ausus est; quidam illud, 40. Paulum unum proferamus, atque in eo quanta et qualis res sit animarum cura considemus, 58. Paulus, veri pastoris exemplum, 58. Tribulationum quas pertulit elegans enumeratio, 58. Eiusdem in animarum regimine mirifica varietas, 59. Immensa charitas, 40. Optavit ut, si fieri posset, Israel in locum ejus subrogatus ad Christum introduceretur, 600. Charitas ejus erga sequestum Corinthi, 689. Juvenibus viduis inveniendi matrimonii potestatem facit, quare, 690. Omnia hominum generi, aetati et conditioni leges posuit, 59. In Epistola ad Timotheum leges imponit, quibus futuros Ecclesiae autistes informat, 591. Paulus spectaculum angelis et hominibus, medius inter homines ac Deum constitutus, 59. Pro illis videlicet dimicans, Deo autem peculiarem populum concilians, 59. Cur pristinarum suarum persecutionum mentionem faciat, 441. Paulus, divinas tres personas nonnunquam enumerat; eandem inaeque praenumerans, nunc subnumerans, quare, 627. Cur Dei operationem Spiritui sancto ascribat, 627. Quibus verbis utatur, eam personas distinguit, item, eam unam deitatem colligit, 627. Paulus, mortificationis exemplum, 259. Quo sensu non se vivere, sed Christum in ipso vivere deat, 578. Nulli alii quam Christo vixit; paradisi spectator fuit; pertertianis causa, mortis desiderio flagravat, 590. Ad sublimitatis ejus mensuram mortali nemo pervenit, 585. Ea quae ad tertium eolum raptus vidit, in vulgus esse prohibitis, 511. Non Dei naturam, sed solum judicium assequi conatur, eaque nullius ingenio comprehendi posse fatetur, 512. Varias de Paulo antitheses: nunc laet, nunc latitia afficitur; nunc apostolorum minimus est, nunc experimentum pollicetur Christi in se loquens, 59. Ejusdem generis alia multa, 59. Ecclesiae, Gregorii aevi, in multis Paulus divisa, 582. Eius Paulum honoramus, non tamen Pauliani vocamur, 656. Pauli plantatio. *Vide* Apollo.

Pavo, cur medicus appellatus, 514. Pulchritudinis suae non ignarus, 515. Ut elegantiam et gloriam affectat, 514.

Pauper. Nihil apud Deum magnum est quod non pauper quoque donare possit, 711. Pauper et pane carens, quibus de causis referendi, 716. Pauper, cur non repellendus, 859. Divitiae non amandae, nisi pauperibus opem ferant, 859. Ut Deo, ita nobis delectus est pauper, 277. Quis nihil habet, saltem illaerando, pauperi succurrat, 277. Pauper in simplicitate ambulans, et latius praefatus apud Sa omoneu, cujus imago, 597. Pauperis ac divitis comparatio, 881.

Pauperes omnes sumus, divinae gratia indigemus, 257. Pauperes in partem divitarum vocandi, ut opes nostrae sanctitate quadam imbuantur, 269. Pauperes cito et in hilaritate reficiendi, 282. Ad eos, quocunque morbo laborent, cum fiducia et ex charitate accedendum, 277. Charitatis praecipua pars in eo sita est, ut pauperes amore et benevolentia complectamur, 260. Omnibus pauperibus, quocunque de causa incommotis premuntur, viscera ex divina lege aperienda sunt, 2. Misericordiae in pauperes maximum, et constans, et sincerum praecipuum est, et ab omnibus sacris auctoribus non semel, sed iterum ac sapienter commendatur, 282. Christus in pauperibus honorandus et reficiendus, 285. In eis etiam parce nutritis Christus alitur, 515. Pauperes membra nostra sunt, tametsi calamitate curvantur, 277. In manus nostras intuentur, ut nos ipsi in Dei manus cum re aliqua egemus, 261. Benevolentia erga pauperes vario et multiplici argumentorum genere suadet, 262. Pauperes continere ac praeterire alienum a nobis est, qui Christi oves sumus, 267. Alienum item ab humana natura, quae commiserationem veluti lata lege sauxit, 267. Pauperes, nostri secundum Deum fratres, etiamsi nolimus, 266. Eandem nobiscum naturam nati, 266. Mysteriorum Christi participes effecti, 266. Alia ejusdem argumenti, 266. Pauperum et divitum antithesis, ut divitum erga pauperes viscera moveantur, 267. Pauperum lepra laborantem descriptio, 265. *Vide* Leprosus. De pauperibus infirmis locus obscurior, et interpretum de eo sententiae, 268. Sunt qui religionis praetextu pauperes acerbis verbis insectantur, ipsisque insultant 278. Gravis ad eos admonitio, 278. Pauperes oppressi, quia timor Dei rarus est, 881. Pauperum vexatio, praecipua irae Dei provocationis causa, 315.

Paupertas et divitiae, ac caetera hujus generis nomina, simul cum vitio in hominum genus irrepserunt, 275. Morbus ad paupertatem accedens, malum atrocissimum ac votis omnibus aversandum, 262. Paupertatem cum virtute conjunctam laudamus, cum qua Lazarus salutem as-

sequitur, atque in sinu Abrahae locupletatur, 282.

Pax. Dei nomen est, quo admonemur ut virtutem illam, quae proprie Dei est, comparare studeamus, 187. Pax Dei; Deus pacis; pax Deus, 411. Pax, honorum praestantissimum atque utilissimum, 580. Pax, bonum ab omnibus laudatum, a paucis conservatum, 414. Pax populo a sacerdote data et vicissim ab eo recepta, 414. Pax, imperium est in animi passionibus, 424. Non omnis pax amanda ac complectenda, sed eaque boni causa intur, ac Deo copulat, 192. Bello ac paci tempus a Salomone statutum, 425. Pax illa colenda, quam pacificus hinc discedens quasi legatum quoddam nobis reliquit, 424. Nihil perinde grave est atque acerbum, ut pax pulsa et lugata, 415. Ut optima quaedam dissensio, ita pax quaedam pernicioosa, 415. Ea scilicet qua impiis et male affectis assentimur, 415. Pax a latronibus culta, 415. Pacis studiosi ad Deum et divinas mentes accedunt, quare, 187. Pacis et unitatis studium aliis operibus, etiam pro fide susceptis, praestantius, 410. Pacis et concordiae bonum omnia praedant; mundus partium suarum ordine atque concentu, 188. Anni tempestates sibi invicem placide succedentes; dies et nox, 189. Aliaque permulta, 189. Neque non et ipsa rerum naturalium perturbatio, 189. Reipublice etiam Christianae nihil melius quam pacis bonum, 424. Ad pacem et concordiam Israelitarum malis eruiri nos oportet, 190. Ut omnia pace conservantur, ita dissidii funditus evellantur, 189. Pacem absentem quibus lacrymis revocet Gregorius, 414. *Vide* Jacob, David.

Peccare hominis est, quare, 695. Fieri non potest quin aliquid peccemus, ut homines, 427. Nemo est qui non interdum labatur, 884.

Peccator. Varia peccatorum ingenia: alii, serviem in modum, peccatum sullantur, 22. Alii excusationes in peccatis excusant, 22. Alii aures suas obstruunt, ne sapientiae remediis curentur, 22. Postremo, qui majore audacia sunt, nudo capite, ut est in proverbio, in flagitium omne prorumpunt, 22. Gravis ad eos omnes admonitio, 22. Peccatores a Gregorio non recepti, cum patro verimini parem vitae emendationem non afferunt, 690. Vere penitentibus convenientem locum assignat, 690.

Peccatum, est anima: interitus, 561, 660. Peccatum, Christi morte, ligno crucis afflixum est, 459. Eum vitae statum qui omni prorsus peccato vacaret, Deus supra humanae naturae modum constituit, 169. Dei solius est omni peccato vacare, 795. Peccati vel ipsa suspicio cavenda, 12. Peccati fuga, magni vitii medicina, 512. In peccatum relabi quam periculosum, 717. *Vide* Creatrix. Peccata duplicia de manu Domini tribuuntur, 505.

Peccatum originale. Primi hominis peccatum, vitii radix, ex qua multa peccata pollularunt, 671. Adamus sibi et posteris eolum clauserat, 688. Illo invidia diaboli atque acerbo peccati gustu, a Deo misere separatus, 685. Genus nostrum, propter vitii accessum, a bono deturbatum atque dejectum, 457. Homo totus cecidit, atque ob primi hominis inobedientiam et diaboli fraudem condemnatus est, 422. Pulchre erat ad aspectum fructus ille qui mihi mortem attulit, 859. Ira tibi adversus serpentem solum existat, per quem excidisti, 859. In paradiso decepti fuimus, quoniam commodis nostris invisum est, 867. Opus habuimus Deo qui moreretur, ut vivamus, 867. Per scientiae lignum minus tempestive perceptum, a vitia ligno exturbati sumus, 681. Diaboli invidia mors in mundum intravit, hominemque per fraudem illexit ac circumvenit, 857. Si quod eramus permansissemus, ac praecipuo paruissemus, effecti fuissetis quod non eramus, immortales et Deo conjunctiores, 857. Nemo, saltem in natura generatione procreata, omnino a sorde purus est, 279. Peccati origina is praemia, 572, 575. Male cupiditates ex primo illo gustu, qui nobis interitum attulit, originem traxerunt, 459. Quemadmodum mandato parere recusavimus, ita licentiae erroris traditi sumus, 681. Omnis generis vitiorum sedes effecti sumus, 681. *Vide* Adam, Eva, Primus homo.

Pedes, ne ultra vires conetur, 597. Peditem ad Lydium currum currere, proverbium, 787.

Pegasus Argivus, 787. *Vide* Argivus.

Pelagus quoddam essentiae immensum et interminatum, Deus, 667.

Pelopide, unde nobilitati, 109. Nihil essent in comparatione parentum Basilii Magni, 772. Pelops lanatus, 108. A Tantalopatrediis cibum appositus, 679.

Pennarum propter volatus sublimitatem liquefactio, cui timenda, 505.

Pentecostes, magnum et venerandum Christianis mysterium, 755. Pentecostes diem Hebraei colunt, ac nos item colimus; illi quidem typice, nos autem mystice ritum illum peragimus, 751. Dierum hebdomades Pentecosten pariunt, 752.

Penuria efficit ut ad Deum nosmetipsos conferamus, 321.
 Perdere ac labefactare facilius est quam conservare, 475.
 Peregrinus domo carens, qua de causa excipiendus, 716.
 Christus pro peregrinis peregrinatus est, 859.
 Perfectus Viri perfectissimi est, private utilitatis eum publicis commodis conjunctam habere rationem, 457.
 Peripatetici, quid Julianum imperatorem edocuerint, 96.
 Perjurium adeo atrox et nefarium apud Christianos censetur, ut iusjurandum quoque ipsum his solis interdicitur, 146.
 Persa quidam Zopyri erga Cynum facinus imitator, et Juliano persuadet ut naves onerarias cum frumentis incendat, 154. Eius ad Julianum oratio, 154.
 Persæ, magice artis inventores, 157. Magna tolerantia in bello perstantes, 112. Aut a Juliano delusi, aut Julianum consiliis allicientes, cum Julianus ita progressus est ut ad Ctesiphontem castra poneret, 155. Juliano imperatore interfecto, Romanos ad manum habebant, 157. In victoria moderate se gerunt, 156.
 Persecutio Maximini, omnium atrocissima, 775. Prima Arianorum in Catholicos persecutionis causa, melenam, 759. Persecutionem omnium terriberrimam Julianus excogitat, 107. Ea persecutio, multitudinis perantis castigatio laici, 84. Valentis imperatoris persecutio quid singulare habuerit, 750.
 Persecutiones Christianam religionem potius illustrant quam debilitant, 105. Ecclesiam illustriorem splendidioremque per supplicia reddebant, 160.
 Persecutores una vincendi ratio est, in Christo gloriarī, et pro Christo mortem oppetere, 55. Stratagemā omnibus persecutoribus familiare fuit, ut a domesticis et satellitum manu seeleris exordium ducerent, quare, 106.
 Persia causam, quæ inter Christianos et Julianum Apostatam agebat, discepavit, 161.
 Persica Juliani expeditio, 152.
 Persona. Catholica vocis illius explicatio, 739. Persona in Christo nominis una, 904. Persona Trinitatis. Vide Trinitas.
 Perturbationes animi, ut compeccende, 659.
 Pes. Pro pede hospitale munus; quidam hoc, et unde assumptum, 174. Pedes discipulorum a Christo abluti, quo consilio, 866. Pedes, qua ratione purificandi, 722.
 Petavius episcoporum auctoritatem contra Salsasium egerit defendit, 9.
 Petra. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Petra offensiois, Christus, his qui litteram duntaxat prospiciunt, 522. Petra fontis ritu saturiens, 255.
 Petrus, discipulorum omnium charissimus, 572. Ad Christi agnitionem animi ardore alios anteibat, 510. Eo nomine beatus predicatus est, et res maximas in fidem accepit, 510. Ecclesie fundamenta in fidem suam accepit, 591. Petrus, Ecclesie columen, cur Christum a navi amandaverit, 255. Jesum a navigio ablegat, tanquam ejus presentia minime dignus, 578, 682. Quod gladium sustulisset oburgatus, 258. Circa Salvatoris passionem humani aliquid perperussus, 689. Ut abjuracionem sanavit, 689.
 Petrus et Joannes, ad sepulcrum Donati properantes, ut imitandi, 864.
 Petrus et Andreas piscatores, Christo per Spiritum sanctum irretiti, orbem universum sermonis retibus complexi sunt, 742.
 Petrus et Paulus, magni Christi discipuli, 58. Una eum gubernatione gratiam acceperunt; omnibus omnia facti sunt, ut omnes lucrifacerent, 58. Evangelii promulgationem ita inter se partiti sunt, ut pauperes interam communi animorum studio complecterentur, 285.
 Petrus Judeorum apostolus, 611. Lupinus unico asse emptis alebatur, 259. Paremonia exemplar, 259. Sententia ex Constitutionibus apostolicis sub nomine Petri a Gregorio prolata, 274. Etsi Petrum honoramus, non tamen Petriani vocamur, 656. Petri zelum imitatur Basilius Magnus, 829.
 Petrus Alexandrinus, Athanasii successor, e sede sua a Lucio expulsus, 162. Athanasii in throno et in doctrina successor, 620. Petrus non minus virtute quam nomine, Ægyptiis Joseph alter, 620. Eius et Athanasii eximialaus, 620. Petrus Romam fugit, signa immanitatis quam Alexandrini Catholici experti fuerant, Occidentem spectanda proponit, 464. Cruentis oratorum vestes Ecclesie Romane profert, ac per tacitam accusationem omnibus lærymas movet, 464. A Damaso pontifice benigne exceptus, 464. Episcopos ex Ægypto mittit, ut Maximum Cynicum Constantinopolis episcopum consecrent, 617. Er-

rorem suum agnoscit, et cum Gregorio Theologo in gratiam redit, 617.

Petulantia sermonis Gregorio Theologo ab Ariano obiecta, 607.

Phalaris, Agrigentorum tyrannus, crudelitatis nomine celebris, 125.

Phallus Deus, in pulchri Prosymni amore propensus, magnum ethnicorum mysterium, 108. De eodem, 114, 679.

Phanetes apud ethnicos, quinque, 566.

Pharao, Josephum honore afficit, 445. Pharaonis Deus, Moyses, 86, 889, 890. Pharaonis durities, 149. Pharao ad divine adversus impios vindictæ specimen reservatus, 502. Pharao alter, Julius Apostata, 148.

Pharisæus damnatus, et ex arrogantia depressus, 819. Pharisæum non solum genus, sed etiam mortuum vitæque ratio efficit, 631. Pharisæi probis operari, pastoribus Ecclesie timorem inveniunt, 47. Pharisæi, tum iudei tum nostrates, multis et præclaris rebus offenduntur, 651.

Phidias, nobilis statuaris, 515.

Philagrius, alteram Ægypti prefecturam gerens, maximis honoribus Alexandria exceptus, 404. Bubium an imperator, imo magnus quoque Athanasius pari honore introductus esset, 404.

Philosophia maximum est, sed non omnibus datum, 204. Extra tempus philosophari, cum autem opus est, philosophiæ expertem apparere, turpissimum, 478.

Philosophia, excelsa scientia, et procul gradiens, 788. Non in vultu tristitia, sed in animi firmitate ac mentis puritate sincereque ad bonum propensione consistit, 458. Perturbationum animi domina, 456. Philosophiæ operam dare oportet, aut philosophiam honore complecti, 454. Philosophia nihil fortius est, inexpugnabilis nihil, 182. Philosophiæ caput primum, quodnam, 508. Philosophiæ studium dedicationem quandam conciliat, 587.

Philosophia Christiana, humis quidem in specie et abjecta; cæterum in occulto sublimis, atque ad Deum ducens, 457. Fructus illius non idem qui profana; istorum enumeratio, 458. Philosophia profana, habitus obtentu veritatis umbras assinulat, 457.

Philosophicus animus, ex eo quod passus sit, generosior redditur; atque ut cadens terram aqua frigida, ita periculis obdurecit, 166.

Philosophus eo ipso vincit quod se viri patitur, 481.

Philosopho quid agendum, si Samaritanus vocetur, 481.

Philosophi senis officia, 479. Veri philosophi magnifica descriptio, 478. Philosophi eum onagro legibus suis vivente comparatio, 481. Vegetus et corpulentus philosophus, ingratus Gregorio Theologo spectaculum, 482.

Philosophus quidam a gentilibus laudatus, quod toto die stans soli preces adhiberet, 111. Alius quod licet, in speculatione pernox, ne vim quidem frigoris propter mentis abstractionem senserit, 111.

Philosophus imperatoris Alexandrinis auctor est, ut templum Christianorum duplici errore, victimarum et hominum, impleant, 121.

Pythiodorus ei nomen erat, si eisdem manuscripto edidit fides, 121.

Philosophi gentiles, philosophis Christianis, id est, monarchis, longe inferiores, 110. Philosophorum gentium errores et vitia, 111. Artes eorum, velut Ægyptiæ quædam plaga, in Ecclesiam introducta, 596. Philosophorum absque deo, de providentia et de virtute opiniones, 97. Philosophi multi providentiam vel omnino vel ex parte negant, 281. In absurdis sermonibus reherem et expeditam linguam habent, et novitate delectant, 281. Eorum eorumque refelluntur, 281.

Phinees, pulchri zeli exemplar, 259, 295. Madianitidem una cum Israhelita gladio transfixit, 259. Inde nomen habuit, 259. Zelo magnam sibi famam peperit, 516.

Phocylides, improbitatem inconsideratam esse scripsit, 96.

Phobadius Aginensis Tractatus de fide orthodoxa contra Arianos auctor, 895.

Phoebus. Sine arte Phoebum minime vaticinari, gravis ac veneranda ethnicorum sententia, 115.

Phonices, litterarum, ut quibusdam placeat, inventores, 156.

Photini terrenus Christus, 614.

Phryges, avium volatum et motum primi observarunt, 157. Phrygum executiones, 109, 678. Phrygum initium et initiatorum furor, 422.

Phrygia fabula, de Mida nihil præter aurum possidente, 786.

Physies, maris mirabilia expedire non possunt, 517.

Pictor. Ut pictores ex intervallo tabulas melius perspi-

erunt, sic mutuum desiderium disjunctione melius exploratur, 458. Pictoris nomen non statim obtinetur, quod indico, 791.

Pietas maximum vite præsidium, 463. Communes apud Deum divitiæ, quibus pauper splendissimum quonque superare potest, 754. Quare, 754 Pietas non in exiguis rebus, verum in animi firmitate ac mentis puritate sincereque ad bonum propensione consistit, 458. Non in multis de Deo sermonibus posita est, 71. Pietas major ac perfectior pro pietatis præmio accepta, 209. Pietas dimidiata improbat, 657. Pietatem edicto sancire multo melius est, quam eadem comprimere, adulterium coercere, furtum castigare, 659.

Pilatus Christicida: ipsius imitator Julianus, 108. Pilatus, in hoc verbo: *Quod scripsi, scripsi*, ut imitandus, 725.

Pindarus, quid columnas aureas vocet, 785.

Pius Isthmica miseros adolescentes olim ornabat, 459.

Piscus, nomen Juliano Apostate inditum, 115.

Piscatores et pauperes multis divitiibus prælati, 610.

Piscatorio, non Aristotelico more docet Gregorius, 455.

Piscium varii affectus, et contrariæ, tam in formis, quam in nominibus, proprietates, 514.

Pius, hominibus pius altæ sedes assignata, 878. Viri pii laudandi, 588. *Fide* boni. Præ ac Deo caræ animæ est divinis rebus humana omnia submittere, 556.

Plaga cordatis hominibus doctrina efficitur, 810. Plagis affici grave est; sed plaga meliorem non fieri gravissimum, 511.

Planta per vim in diversum inflexæ, et cum laxantur ad sese recurrentes, eorum imaginem præbent qui, sublato schismate, ferventioribus animis ad scissos accurrunt, 185. Plantarum varia genera, utilitas et pulchritudo, 516.

Plato, civitatem quæ reipsa consistere nequit, sermone fingit, 97. Dionysii Syracensii tyrannidem tantum non adorat; et supra deos obolum offert, 97. Materiam æternam esse confixit, 529. Quibus verbis causæ secundæ a prima processionem declarat, 524. Platonis dictum de primo rerum motore ac moderatore, 508. De Dei perceptione, 438. De licentia eximenda, 12. De sole, 520. Platonis idem, reminiscit, animorum in alia corpora transmigrationi, 494. Ligurito, ob quam ipse venditur, 111. Gibbositatem ejus quidam olim imitabantur, 829.

Platonem Quid Julianum imperatorem edocuerint, 96.

Platonice faciendi præstigiæ, 596.

Plausus vulgi ac theatri, a Gregorio relictus, 459. Plausibus quasi pennis in sublime ferri, 765. Illis privari, Gregorio grave non erat, 765.

Pleniadis vinculum quis novit? 521.

Plinius, quid de salamandra tradiderit, 787.

Pluvie cum sermone comparatio, 509. Pluvie parens mensuris suis ac bilancibus omnia regit, 519. Pluvia sua omnes æque alit Deus, 570.

Poderis, indumentum pontificale, 241.

Pona. De ponam aliquam indigente queri non licet, 885. Ponam vitæ abjectis animis amplum videtur; excelsio animo præditi ad mercedem quoque aspirant, 699.

Poenitentia, cur ab Ecclesiæ ministro aliis eroganda, 689. Apostrophe ad Novatianos qui eam non admittunt, 689. Impiorum, inter morbi cruciatum, confessiones et inutiles poenitentia, 148. Poenitentia: baptisma, asperum et laboriosum. 688 Opera poenitentia, 689 *Fide* Cæcatrix. Hoc apud Deum in more positum est, ut supplicii dilatione poenitentia tempus et locum aperiat, 812. Poenitentia gratiam prophetica Davidi conservavit, 689.

Poesij jucunditas ex fabulis et deorum probris conciliata, 145.

Poete profani, in deos contumeliosi a gentilibus tamen laudati, 145.

Pollicitatio pro voto facta, finem per opus accipiat, 881.

Polychæria, Dei loco, a quibusdam introducta, 525.

Polygnotus, noli issimus pictor, 515. Nonagesima Olympiade floruit, 515.

Polypos, petrarum ad quas accesserit colores referens, ejus torge, 644, 782.

Pontifex. Cur Christus eo nomine vocatus, 556. Pontifex, *Fide* Pastor, Praefectus, Sacerdos.

Pontificale indumentum, poderis, 241.

Pontus. Multa majorum S. Basilii præclare facta suppeditat, 772. Basilii Magni patria, Basilium ejus patrem virtutis magistrum habet, 778. In Ponto silvæ multæ sunt et profundæ, ac longe se porrigentes, 774. Majores Basilii Magni, grassante persecutione, ad eas confugiunt,

774.

Porcus est, qui egregias et pellucidas veritatis margaritas conculcat, 497.

Porphyrii mendacia et deliramenta, quibus gentiles tantum divinis vocibus exsultant, 175.

Porus Indorum rex, 96. *Fide* Alexander.

Posse vel non posse: varia et multiplex earum locutionum significatio, 545. *Fide* Impossibile.

Potentia. Cur Filius Dei hoc nomine vocetur, 551.

Potestas. Impiorum manibus ac potestati persæpe justid deduntur, non ut illis honor habeatur, sed ut horum virtus exploretur, 595. Potestates in Ecclesiis a Deo constitutæ, 12. Ut Ecclesiæ membra unum corpus Christo dignum existant, 12. Potestatibus sublimioribus parere jubemur, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, 521. Idque ex doctrinæ nostræ lege comprimis laudanda, et a Spiritu Sancto præclare constituta, 521.

Potidæa, urbs ad Thraciam sita, 111.

Potidæates quidam philosophus, in speculatione pernox, vim frigoris non sentit, 111.

Præceptorum omnium primum maximumque, charitas, 260.

Prædicator Evangelii quibus virtutibus studere debeat, 860.

Præesse. Quantacunque scientia et virtute quis sit instructus, præesse alius reformidet, 20.

Præfectura. Apostoli eorumque posteris, non sine laboribus et sudoribus, præfecturæ munus obierunt, 58. Præfecturam deponere non tutum, 65. Quis horumque verborum sensus, 65. Præfecturæ nec facile acceptandæ, nec obstinatus recusandæ, 62. Præfecturam obstinatius recusanti quid vendendum, 65. Præfecturam sibi delatam ex veteribus sanctis alii prompte, alii mora injecta susceperunt, 64. Istorum non culpanda timiditas, nec illorum alacritas reprehendenda, 64. Præfecturam ex obedientia suscipiens, et spem omnem in Deo repositam habens, in perfectum ac numeris omnibus absolutum antequam a Deo componitur, 65.

Præfectus Imperiales præfecti in Ecclesiâ contumeliosi, 764. Mutatis rebus non mutati, 765. Præfectorum nimia multitudo in dissolutam vivendi licentiam recedit, 569. Præfectos provincialium socios in religione habere, quatenus amplum et honorificum, 807.

Præscientia. Dei consilium ac præscientia magnarum rerum materiam longe ante præstitit, 589. Præscientiæ Dei præclarum argumentum in tempore quod Gallus et Julianus pariter exstruebant, 89. Præscientiam futurorum ex nubibus et ventis quærere vanissimum est, 889.

Præsepe adorandum, per quod, cum rationis expertes essemus, a Verbo nutriti sumus, 674.

Præsepium, in quo Christus nascitur, propter paradisum; res parva et conspicua, propter magnam et ab oculis remotam, 24.

Præsiderere. Qua difficultate premantur qui in Ecclesiâ president, 588.

Præstigiæ artes a Juliano Apostata colebantur, 91.

Præsulis indigni descriptio, 590.

Presbyteri et episcopi appellatio, quoadusque communis, 9. Presbyteri consecratio die solemnè agebatur, 4. Presbyteri, quo sensu pietate miseri, et dignitate infelices a Gregorio dicti, 15. Presbyteri una eum navi, cui ab Ariani inpositi erant, collagranes, 161, 606, 764, 895. Presbyteri Ecclesiæ Constantinopolitanæ a Gregorio laudati, 756. Presbyterorum nimia, ævo Gregorii, multitudo, 15.

Primitiæ. Hoc nomine vocabantur sacrificia quæ veteres pro mortuis agebant, 459. Primitiarum nomen cur orationi de sancto Cypriano attributum, 459. Primitiis frugum Deus non fraudandus, 515.

Princeps imperio sacerdotis, Christi lege, subjectus, 522. Principum officia erga sanam doctrinam, 659. Principum elicta quandoque plus valent adversus hæreticos, quam theologice sermones, 659. Si videli cet male docentibus os obstruant, per rationem oppressam opem ferant, et interfectores animarum reprimant, 659, 660. Principibus obsequendum propter ordinem, publica que disciplina rationem, 521. Propter conscientiam, 521. Idque lege a Spiritu Sancto præclare constituta et comprimis laudanda, 521.

Principatus verus in hoc positus est, ut salutis inimicus vincatur, 447.

Principium. Triâ principia ethnicorum more non constituenda, 579. Quod in principio erat, semper fuisse credendum est; nec aliunde esse quam ex eo qui principium non habet, 896. Principia rerum consideranda, ut de fine quidquam statuamus, 589.

Probitas familiares suos mirum in modum oblectat, 881.

Probus, ne malum quidem facile condemnaverit, 595. Etiam in hac vita felix est, 877. Eum invidia sequitur, 879.

Proceres, potentiores timere, 810.

Processio Spiritus sancti, vox perspicuitatis causa recens introducta, 684. Processio Spiritus sancti a Patre, 561. A Filio, 905. Citra generationem, 555. Non anxie inquirenda, 582.

Procrastinatio in iis qui verbi divini participes fiunt, laudem non habet, 858.

Profanus. Apud profanas animas nihil pulchri fidem invenire potest, 539.

Profundum et Silentium, duo Valentini Æones, 460.

Propheta inter Christum et legem interjecti, 25. Cum Paulus ipse spiritus prophetarum eis subjicit affirmet, non est cur de ea re dubitemus, 587, 748. Verisimile non est Joannem, cum propheta esset, Dei consilia circa Niniuitarum conversionem ignorasse, 61. Visio a propheta requiritur, 43. Prophetæ, ob prophetiæ munus, populi antistites, 58. Prophetæ, boni et mali, 791. Prophetarum finis, claritas, 260. Ad prophetiæ munus vocati, partim alacri animo vocationi parerunt, partim oblata gratiæ moras iniecerunt, quare, 64.

Propinquos ledere minime pius est; scelus in eos perpetratum, omnium maximum esse judicatur, 219.

Propositio nec vera nec falsa: Nunc ego mentior, 529.

Proserpinæ raptus, 679.

Prosopopœia, Scripturæ familiaris, 510.

Prosperitas. Fallacibus noctis insomniis fides potius haberi potest quam hominum prosperitati, 270. Aliæ comparationes, 270.

Proteus, Ægyptius, sophista fabulosus, 105. *Vide* Melampus.

Proverbia Salomonis, pædagogica sapientia, 222.

Providentia. Nihil eorum quæ ad salutem data sunt, citra Dei providentiam existit, 877. Mundus universus, tam visibilis quam invisibilis, Creatoris providentia gubernatur, 727. Deus omnia creavit, et quemadmodum ipse vult ac novit moderatur, 279. Verbum, Dei Filius, omnium artifex rerumque nostrarum arbitre ac moderator, 148. Dei providentia haudquaquam impios omnes confestim persequitur, 886. Attamen Dei scientiam non effugient, 886. Divinæ providentiæ adversus impios argumenta, 148. Providentiæ Dei rationes Verbo quidem clare, nobis autem obscure, 85. Dei rationes omni conjectura sublimiores, ad id quod morbis nostris melius est haud dubie referuntur, 98. Res hujus vitæ non ideo temere atque incaute gubernantur, quia exploratas earum rationes non habemus, 280. Qui providentiam negant, propter insipientiam sapientes sunt, aut propter supervacaneam sapientiam insipientes ac stolidi, 280. Eorum opiniones referuntur et refelluntur, 281. Providentiæ specimen egregium in templo quod Galus et Julianus simul exstruebant, 89. In Juliani Augusti obitu, 82. Absentæ philosophorum de providentiâ sententiæ, 97.

Prudent. Prudentum et cordatorum est, ut in bonis meliora et excellentiora, ita in malis minora et leviora eligere, 705. Prudentis est calamitatibus erudiri, 320. Prudentum hominum quæ secunda classis, 607.

Prudentiæ sermo suscipiendus, ne ab imperitia nostra potius quam a molestia et difficultate absorbeamur, 519.

Psalmodiarius concentus, 767.

Psalmorum cantus apud monachos, 110.

Psalter ex pastore, David, 742.

Ptolomæi scripta, 212.

Publicanus humilitate exaltatus, et nullo alio nomine commendatus, 705. Publicani cognomentum Matthæo adjunctum, quare, 441.

Pudicitie studium tale est apud Christianos, ut oculus quoque frænatur ac reprimatur, 146.

Pudor. Mulieri robur unus placeat quem pudor affert, 224. Pudoris lege nullum majus adjumentum ad virtutem excogitari potest, 582.

Puella regis sacrificium, 109.

Pueri in fornacem Babilonicam conjecti, Ezechiæ regis filii fuisse credebantur, 872. Puerorum ludi, dissidiorum inter Catholicos imago, 765.

Pugiles Christi, quibus periculis se objecerunt, 108.

Pugna pro bono immodica, Ecclesiam ludibriis obnoxiam reddi, 55. In omni pugna, etiam pro Christo suscepta modus tenendus, 55.

Pugnare pro Christo non licet, nisi prout Christo gratum est, 55.

Pulchritudo corporis humani, membrorum inter se proportio, 425. Concordiæ fructus, 425. Pulchritudo corporea, temporis et morbi ludibrium, 655. Pulchritudo vera, in anima et imagine Dei posita, 355.

Pullus Athanasius ab exsilio reducem et Alexandriam ingredientem vehelat, 405. De pulli quo Jesus vehelatur significatione conjectura, 105.

Purgatio peccati per baptismum, 695. Omnibus communis, et labore vacua, 696. Equa talis est legalis atque umbrati is purgatio, 678. Secunda purgatio post baptismum, 696. Difficilior et molestior, 678. Quantum vim lacrymarum impendendum, ut ea cum baptisimo fonte exaquare possit? 678.

Puritas ei necessaria qui cum Deo consuetudinem habere cupit, 682.

Purpura, a Tyriis, cane florem indicante, primum inventa, 156.

Purus. Ad eum qui purus est, per vitæ probitatem ascendimus, 585. Puræ animæ techus diaboli celerius deprehendunt, 445.

Pyramides Ægypti, 818. Cum hospitali domo a Basilio constructa non comparanda, 818.

Pyriphlegethontes, Coryci et Acherontes, quibus male percutuntur, 175. Non solum a poetis, verum etiam a philosophis gentilibus admissi, 175.

Pyrrhonis instantiæ et assensus retentiones, 596. Pyrrhonos, velut gravis quidam ac malignus morbus, in Ecclesiam irreperunt, 595.

Pythagoræ silentium, fabæ; discipulorum ejus verbum: *Ipsè dicit*, 494.

Pythagorica pro fabis contentio, 109. Pythagoricum de annibus albi usquam versatis degna refellitur, 655.

Pythia, extincto Juliano imperatore, rursus impostura convicta, 168.

Q

Quadrupedibus Dei gloria per gentiles attributa, 507.

Quæstio. Superflui quæstionum ad fidem pertinentium stolones ac dellexus excidendi, 421. Hæc solum de Deo movende quæstiones, quæ ingeni nostri modulum, atque auditoris captum non excedunt, 490. Quæstiones quædam a Christo solute, quædam velut obstructo interrogantium ore compressæ, 648. Quæstionum delectus haberi debet, ut aliæ contentiosius hominibus relinquuntur, aliæ tractentur; sed et istæ non omnes eodem modo agitante, 421. Quæstionum absurditatem absurdioribus interrogationibus solvere licet, 649. Quandoque Spiritus auctoritas per quæstiones deletur, 559. Quæstio Arcadica. *Vide* Homerus.

Quando. Si quæras quando Filius Dei genitus, et quando Spiritus procedens, hæc supra *quando* sunt, 524.

Quaternarium numerum in honore Pythagorici habebant, et per eum jurare consueverant, 752.

Quercus Dodonææ deliramenta, 679.

Quibus datum est; quomodo intelligendum, 654.

Quies, sabbatum, 752.

Quomodo Filius Dei genitus est, 528. Et sit Pater qui genuit, et Filius qui genitus est, 529.

R

Raab meretrix, ob solam hospitalitatem laudata, 705. Cui bene de hospitibus merendi studium et laudi fuit et saluti, 258.

Rabula. Eunomiani et Macedoniani rahlulis similes, 564.

Rachel, patris idola surripiens, ut a nobis imitanda, 861.

Radorum vitæ hujus fontem Gregorius Deum intelligit, 576.

Ramatha, parva magni Samuelis patria, 609.

Rapsaces Assyrius, pro Sennacherib rege bellum administrat, Jerusalem obsidet; in iudibus verbis ac vernacula lingua eives allicere aggreditur, 158. Rapsaces aliter, Julianus Apostata, 158.

Ratio, quæ apud Græcos *Λόγος* nuncupatur, 900. Ratio ex Deo est, et prima in pectoribus nostris condita lex, 508. Omnibus præsit, 859. Ex iis rebus quæ oculis cernuntur ad Deum evahit, 508. Si in astruendis mysteriis ratio ipsa imbecillitate laboret, quid facto opus est, 468. Rationes est cognoscere quemam hominum captum excedant, 519. Ratio salutis hominibus, quædam, 891. Rationi tenebras offundit annæ improbitas, 426. Rationem administrationis suæ reddit Gregorius coram universali concilio, 748.

Rebecca, ab Isaac procul quæsitâ et per servorum legationem, 825. Rebecca, id est Ecclesia, 825.

Recordatio Dei, promptissimum et fortissimum in adversis solatium, 519.

Redemptio. Nomen Filio Dei attributum, quæ ratio, 555. Redemptio humani generis in summa declaratur, 867. Redemptionis humanæ pretium diabolo a quo captivi tenebamur, an Deo Patri a quo non tenebamur verso-

lutum, 862. Quæstionis solutio, 862. Redemptio, certa baptizatis effecta per virtutis habitum, 686.

Reformationem hominis quo pacto fieri oportuit. 1° Data lege, et concessio sacrificiorum usu. 2° Animarum immutatione, atque ad Evangelium traductione, 855.

Regere annas ars est artium, 20.

Regiæ puellæ sacrificium, 109.

Regina Austri e finibus terre ad Salomonem se confert, 827.

Regnum cælorum ultra vim patitur, et tyrannidem suffert, 710. In Dei cognitione positum, 584. Præcipue vero in sanctissime Trinitatis contemplatione, 506. Non ideo parvum, quia sinapis grano comparatum, 686.

Regnum Christi duplex; primum ut omnipotentis; secundum ut libenter obediens efficientis, 512. Quoad primam significationem, regni ejus non erit finis; quoad secundam, regnabit usque ad restitutionis tempora, 512.

Regula, cum sit eadem, recto parit, et superfluum rescit, 522. Qui sine regula sunt, alios regulæ admovent, 819.

Relaxatio animi non interdicta; petulantia vero coercenda, 215.

Religionis mysteria non investiganda, 598.

Reliquiæ martyrum, quanta possint, 108. Reliquiæ multæ sanctorum, igni tradite sub Juliano Apostata, 167.

Reus, in justificatione peccatoris, laudabilem immutationem sentiant, vim totam appetitus in Deum transferentes, 725.

Reptibus Dei gloria per gentiles attributa, 507, 680.

Reptidii libellum lex antiqua ob causas omnes concedit; Christus ob solum adulterium, 650.

Requies hic, scilicet in rebus quæ deorsum voluntur, non est, 256.

Res omnium perfectissima, Dei cognitio, 584. Primas in celo tenere, 570. Res familiaris ex aliorum egestate non augenda, 570. Res adversæ secundis perurumque utiliores, 25. Rerum etiam jucundissimarum fastidium tandem oboritur, 416. Res humane velut orbis quidam voluntur, 519. Per earum inconstantiam ad æternam revocantur, 520. De rebus alienis loqui jucundissimum, præsertim si vel benevolentia quadam vel odio trahamur, 11.

Rebus relictis syllabas consecrari, Judaicæ sapientiæ est, 571.

Resipiscencia. Nulla re Deus perinde delectatur, ut hominis resipiscencia, 691.

Respublica; nihil ei portenditur ex eo quod privatus homo recte vel male se gerit, 805. Ut respublica se habet, ita singulos affici necesse est, 805. Respublicæ administrator quid Caesaris, quid Deo reddere debeat, 570. Ut se gerere debet erga pauperes, 570. Respublicæ etiam ecclesiasticæ nihil melius quam pax bonum, 424.

Resurgere. Christus tertio die resurrexit, nos post diturnum tempus, 715.

Resurrectio, nomen Filii Dei attributum, quare, 555.

Resurrectio Christi propter resurrectionem nostram, 25. Resurrectio carnis a quibusdam hæreticis negata, et verbis æquivoce specie tenuis admissa, 898. Resurrectionem Sadducei negaverunt, 558. Resurrectionis futuræ argumentum ex Ezechiele propheta, 215.

Retia. Cir Filium Dei hoc nomine vocatus, 900.

Rex Christus exigentium vegetigal, illud nihilominus pendit, 558. Regi, et præfectis, et proceribus obediendum esse convenit, quare, 889. Regis sermonibus diligenter advertere convenit, 885. Rex imperium cum Christo gerit; gladium ab illo accepit; cum imago Dei sit, Dei quoque imaginem imperat, 525. Reges, una cum subditis in libro viventium et perennium descripti, 575. Regum præcipue virtutes, benignitas, magnificentia, humanitas, 525. Supera solius Dei, infera autem regum etiam sunt, 612. Subditis suis deos se præbeant; hic imperium eorum sit, non autem in auro et in exercitiis, 612. Vide Imperator Regis cor in manu Dei, 612. Reges, boni et mali, 791. Civitati cujus et rex adolescens, et principes ventri dediti, mala imminet, 889. Beata est cujus ingenius vir regnum tenet, 889. Regi stolido juvenis prudens antepositur, 889.

Rhabdamanthus et Minos, nuge, 789. Rhadamanthi gloriam Julianus imperator affectat, 160.

Rhea, Deorum mater; ejusmodi sacra homines furore capti in festo ejus obirunt, 678, 679.

Rhetorica, vim ignis spirans, 788.

Ridicula de re ridicula loqui, 488.

Ridiculi et facti in exercitibus comitatu esse solebant, 157. Hujusmodi virum Juliano Imperatori necem intulisse ferrebatur, 156.

Risus hominum stolidorum cui similis, 885. Risu præferenda est ira prudens, 885. Modum quemdam ac deco-

rum in risu tenendum esse, 491. Risum in lacrymis poetæ agnoscent, 140. Risum irridere, 225.

Ritus quidam Hebræorum a Christianis celebrati, sed diversa ratione, 754.

Roboam et Jeroboam inter reges, 791. Roboam juste reprehensus, quod pro nihilo habita senum sententia juvenum consilii parverit, 640.

Rogus Hercules unde excitatus, 108.

Roma: Constantinopolis post eam prima, cum ea de primatu contendit, 645.

Romanum imperium, quale malum nutrirat, cum Juliano principe, 162. Romane res exulceratæ, cum Julianus expeditionem in Persas suscipit, 152. Romanis ipsis salutem a Juliano imperatore invisum esse ferbatur, 153. Romana Judæorum captivitas, 744. Romanum imperium ab externa natione vastatum, qua de causa, 415. Romanorum vexillorum descriptio, 107.

Ros. Quis roris stillas peperit? 518.

Rosa. Qui corpore deformis anima formosus est, rosa comparandus, quæ in bæca nec florida nec suave olenti florida tamen ipsa est, suavissimamque odorem efflat, 480.

Rubus Moysi ostensus, quem ignis urens non perurebat, eorum, qui ex vulgi contagione detrimentum non contrahunt, imago, 458.

Rudimenta timoris, ad contemplationem assurgere volenti necessaria, 681.

Rupes incursantes undas circa se frangens, ejus qui bonum propter se colit imago, 641.

Rustici, a Juliano Apostata palam pugno contusi, 161.

S

SABAOTH Dominus Sabaoth in gloriæ throno sedens ab Isai visus, 510.

Sabbatismus præsens animarum, in æternitatis die desinet, 755.

Sabbatum, Hebræa lingua quietem significat, 752. Sabbatum Judæorum ab Hypsistariis observatum, 555.

Sabeiani Patrem et Filium intelligi volebant, quasi nomen et cognomen unius personæ, 895. Sabelliana secta, damnata, 895. Sabellianæ impietatis est, Patrem et Filium et Spiritum sanctum in unam circumscribere personam, 625.

Sabellismus Latinis ab Orientalibus affingebatur, quod Latini, tres personas admittendo, tres hypostasas rejecterent, 410. Vide Latini.

Sabellius deitatem impie contrahabat et resolvebat, 541. Quis harum locutionum sensus, 541. Ipsum Patrem, ipsum Filium profiteretur, 901. Per unum tria convellit, 759. Contractionem divinitatis in unam personam primum excogitavit, 595. Divinas tres personas in unum contrahit, 578. Nuda nomina Patris et Filii et Spiritus sancti admittit, 579. Paris impietatis est, vel Sabellii more personam connectere, vel Arii instar naturas distinguere, 576. Sabellii contractio et Arii divisio, mala ex diametro opposita, et impietate paria, 684. Sabellii contractio, quænam, 794. Mala monarchiæ assertio, 460. Resolutio et confusio, 614.

Sacerdos, mediator inter Deum et homines, 55. Animarum promissus, 49. Ecclesiæ suæ sponsus, 70. Sacerdos, in Ecclesiarum dissidio inane nomen, 50. Quod in maledictione olim dicebatur: Factus est sacerdos sicut populus, 52. Gregorius nunc prorsus exleri videtur, 51. Sacerdotis habitum et nomen subire non licet, priusquam sanctis operibus manus purificatæ, 56. Omnia membra, justitiæ arma effecta, 57. Et cor divinis eloquiis incensum fuerit, 57. Alia ad sacerdotis munus obeundum prærequisita, 57, 58. Sacerdos Ithi quas penas perpendit, 56. Sacerdotis manus in monte sublata quantum potuerint, 255. Vide Moyses. Sacerdotes, pastorum, presulum, prelatorum, presidum et antisitum appellationem cum episcopis communem antiquitus habebant, 67. Sacerdotes, medici animarum, 25. Sic animas curare debent, ut curandi modus sibi et agris utilis fiat, 25. Gregorii avo, respectu habiti, 59. Etiam apud probos, 52. In scena ridebantur, 52. Ob intestina bella quibus Oriens conflagrabat, 53. Sacerdotum sacerdos, Moyses, 212. Sacerdotum manus a Moysse consecratæ, 590. Sacerdotum primus Aaron, 590. In sacerdotibus antiquæ legis ne corporum quidem labes a censura immunes, 56. Sacerdotibus antiquæ legis multa imperata ad significandum anime integritatem, 56. Juniorum sacerdotum temeritas et stultitia, 55. Docere volunt veteris et novi Testamenti characteræ nondum perspecto, 56. Sacerdotum Ecclesiæ Nazianzenæ vera opes, 574. Sacerdotum manus vultumque piæ mulieres venerantur, 555. Sacerdotibus in calamitate publica legendum, 42. Sacerdotibus quid timendum, 569. Ex prophetis et ex Evangelio, 41. Vide Pastores.

Sacerdotale imperium regali præstantius, 525. Sacerdo-

talent stolam nulli Hebraeorum attingere licebat, 56.

Sacerdotium, non virtute magis quam scelere a multis paratum, 791. Alia ejusdem argumenti, 792. Ad sacerdotium nulla preparatio justo longior, 48. Ordo sacerdotii in veteri lege, 500. Ordo sacerdotii in nova lege, 391. Sacerdotii forma cum Gregorii semis catechesi miscetur, 538.

Sacrificium iis que nunc offeruntur prastantius. *V. de Altare.* Abraham sacrificium, 525. *Vide* Abraham Aliud sacrificium eo prastantius a matre Machabæorum oblatum 289. Calvea Judeorum sacrificia, 805. Sacrificia veteris legis nec a quibuslibet, nec quovis tempore consumenda, 56. In sacrificiis legalibus nulla macula, 56. Lex vetus per eruenta sacrificia futurum adumbravit, 181. Sacrificia legis antiquæ ad tempus concessa, et postea de medio sublate, quare, 854. Mysteriorum expertia non fuerunt, 855. Sacrificium et pontifex Christus 56. Nemo eo dignus, nisi qui prius seipsum Deo hostiam viventem, sanctam, exhibuerit, 56. Sacrificium nostrum externum, magnorum mysteriorum antitypum, 56. Ad illud offerendum multa et magna in sacerdote requisita, 56. Dispositionum illarum enumeratio, 57, 58. Aræ Christianorum a purissimo et incremento sacrificio nomen habent, 166. Sacrificium purgationis quod Deas a nobis requirit, 500. Illud est quod cor contritum, et laudis sacrificium, et novam creaturam, et novum hominem appellare Scriptura consuevit, 500. Sacrificia gentium a Chaldeis vel Cypris inventa, 157. Fæda et turpissima, 507. Obscena, 466. Quibus si divinitatem indicant, o singularem stultitiam! 466. Sacrificium puella regie, 109.

Sadduceæ Spiritum sanctum non esse censuerunt, nec angelos, nec resurrectionem, 558. Christum de resurrectione tentant, 618.

Sæculi hujus negotia imposturam faciunt, 579. *Usque ad consummationem sæculi*: quo sensu id accipiendum, 512.

Sal. Irretorto oculo gradere, ne in salis lapidem concreas, 704. Salis columna de conversione ad vitium vel triumphum agit, 86.

Salamandra, animal ignem exstinguens, si Plinio fides, 757.

Salustius præfectus, religiose non moribus gentiis, 125. Quid de Arethusiorum in episcopum suum crudelitate sentiat, 125.

Salmasius, a Petavio circa eiseoporum auctoritatem egregie confutatus, 9.

Salomoneus alter, Julianus Apostata, 152.

Salomon cordis latitudinem a Deo postulavit et obtinuit, 827. Omnes ætatis suæ mortales nominis celebritate superavit, 827. Quo sensu stultissimum se hominum dicit, 578. Non sibi propriam prudentiam habet, sed divina sapientia affatur, 578. Forti mulierem leges ponit, 554. Ut aliis rebus, ita bello ac paci tempus statuit, 425. Eam finem sapientie constituit, ut inveniret quantum ea a se fingeret, 512. Salomon sapientissimus, per mulieres percussus, 658. A quibusdam accusatus in verbis suis, 510. Pristina ipsius verba, ob postremum ipsius lapsum a nonnullis abrogata, 510. *Vide* Ecclesiastes.

Salsum obsonium in Cappadocia commune, 798.

Saltare. Si te saltare oportet, salta quidem, sed Davidis, non filie Herodiadis ritu, 171.

Saltatio Davidis ab arca requiem, Deo gratam incesionem mystice significat, 171. Saltatio filie Herodiadis inhonesta, Baptiste necem attulit, 171. Saltationis quedam doctrina est, ejus gratia multa et difficilia peraguntur, 57. An ergo sapientia minoris æstimabitur? 57.

Salvator. *Vide* Christus.

Salus perfecta, in quo posita, 596. Via trita qua multi ad salutem pervenerunt, quamam, 596. Ut vite genus multiplex est, sic non una ad salutem via, 601. Hæc una hominis salutis ratio est, ut eorum animæ Deum agnoscant, et ad eum convolent, 891. Salus, morte emenda, 864. Gemitibus conceditur, 519. In salutis negotio cunctatio periculosa, 879. Saluti necessariæ dona, non potentiorum sunt, sed volentium, 594, 595. Salutis nostræ miraculum, 868. Deus mortem ipsam nostræ salutis causa pertulit, 615. *Vide* Christus. Quod salvauerit, id et a nobis et a Deo esse oportet, 654. Optimo jure totum salutis opus Deo assignatur, quare, 654. *Ecce nunc dies salutis*: hoc in loco, *Nunc* tempus omne designat, 700. Salus a venibus animis eum caduceo questu commutata, 85. Tu majus aliquid salute quaeris, neque alterius vite gloriam et splendorem; mihi vero salutem consequi maximum est et futuras penas vitare, 596. Tu viam minime tritam et inaccessam ingredieris; ego tritam a que caleant, et qua multi ad salutem pervenerunt, 596. Salutem tantum ob oculos sibi proponere, quæ autem ad eam nihil adjumenti afferunt, ut vilia aspergari, Christiani hominis est, 515.

Tres eorum qui salutem consequuntur ordines, servorum, mercenariorum, et filiorum, 609.

Samaria. Quis pro nobis orabit ut non amplius Jerusalem et Samaria sinus, quæ vicissim propter peccata, hostibus traduntur, 54.

Samaritanus: Christus eo nomine contumeliose vocatus, 558. Philosopho quid agendum si Samaritanus vocetur, 481. Samaritanus leprosus, qui decimus erat, alios omnes grati animi vici, 718.

Samiorum tyrannus, 157. Herodoti de ea dictum, 157.

Samsou quod ille ablatiis criminibus, Ecclesia subinoto Athanasio pertulit, 102. Samsonis robur in criminibus situm, 86.

Sammel, priusquam natus esset, Den promissus; et ab ortu suo consecratus, 705. Ex parva civitate ortus, 669. Ante nativitatem Deo donatus, et post nativitatem confestim sacer, 827. Coram suoreges et sacerdotes augens, 827. Ex claris urbibus ortos gubernavit, 827. Ideo celebris, quod ante prævideret, 546. Populi antistes, 58. Non sine multis laboribus præfere ære munus obit, 58. Magnus Sammel, cum Israele propter regem contendens, ut seipsum ab avaritiæ suspitione purgat, 761. Samuel et Saul inter prophetas, 791. Samuel per ventriloquam tractus, aut trahi visus, 102. Quia corporis habitudine pro populo Deum oraret, 809. Quis nunc Samuel pro populo oratis et sacrificans? 54. Basilus Magnus Samuelem comparatus, 809-827.

Sancta Dei a sacerdotibus polluta, 45.

Sancta sanctorum ideo dicta, quod præcipuam dignitatem habent, 692. A Seraphinis oblecta, 808. Tribus sanctificationibus in unam dominationem et deitatem coentibus celebrata, 692. Sancta sanctorum uni duntaxat, ac semel quotannis adire licebat, 56. Contemptio ad Sancta sanctorum contendit, 260. In Sancta sanctorum prospiciamus, 865.

Sancti, post mortem suam venerandi, 771. Verborum honore celebrandi, quare, 287. Eo magis post mortem Deum pro nobis deprecantur quo magis Deo appropinquant, 552. Deus nulla in re perinde ut in sanctis acquiescit, 570. Præterita sanctorum vitia minime celanda, 441. Eorum commemoratio que nulli injuria sanctis inferitur, 441. Prioris vite simul et conversionis sanctorum mentio facienda, ut ex utriusque collatione Dei beneficentia magis celebretur, 441. Et iis qui converti ceperunt ad melius sperandum via existat, 441. Sancti viri quibus de causis malis prestantur, 518. Sancti uno die facti, quoniam, 791. Sanctorum crux ab Ariano sparsus, 764.

Sanctificatio: nomen Filio Dei attributum, quare, 555.

Sanctitas ipsa Dei, Spiritus sanctus, 538.

Sanguis Dei, tum pontificis, tum sacrificii, sanguis pro nobis effusus est, 862. Sanguis Christi per sanguinem honorandus, 865.

Sanguinis profluvium, peccati figura, 717.

Sanzusugam a Salomone descriptam in contrarium amulatur Gregorii Theologi mater, 511.

Santas, membrorum et elementorum corporis inter se concinnitas, 425. Concordiæ fructus, 425. Ad optima quæque sanitæ utendum, 480.

Sapiens et philosophus quoniam modo appellari potest, qui primaria religionis doctrina caret? 612. Ne quis supra modum sapiens, 884. Sapiens oburgatio quam optabilis, 885. Sapientes diei unius momento exortos Gregorius aspernat, 576. Sapientiores quoniam habendi sint, 270.

Sapientia, cur Filius Dei hoc nomine vocetur, 554, 900. Sapientia Dei quo sensu initium habuit, et creata seu genita dicitur, 897. Sapientia divina magna rerum fundamenta multo ante jacere, ac contraria per contraria procurare novit, 445.

Sapientia prima est vita proba et honesta Deoque purgata vel certe se purgans, 500. Hæc sapientia laudanda et complectenda, per quam ignobiles gloriam consecuti sunt, 500. Alia ejusdem argumenti, 500. Sapientia qua per opera demonstratur, prastantior est quam que sermone splendescit, 501. Sapientia sermo vitæ comprimit, et veras divitias secum affert, 182. Possessionem suam in secundis rebus modestum reddit, in paupertate fortem ac magnanimum, 182. Alia ejusdem argumenti, 182. Sapientia divitis tanto clarior, quanto argentum umbra sua splendidum apparet, 884. Cum timorem excesserit atque ad charitatem nos subvertit, ex servis jam amicos acti hos Dei efficit, 589. Plus potest quam potentissimum hominum acies, 884. Ferro etiam ipso fortior est, 888. Cum paupertate conjuncta, licet jacet et contemnitur; et postea audietur, 888. Sapientie genus est seipsum nosse, 594. Vita hominis ex sapientia provenit, 884. Sapientia minus diei, quamam, 591. Sapientie adulterine descriptio, 454.

Sapphirus, apud Ezechielem, arcana designat, 870.

Sara, uxor Abrahæ, 220. A Nonna Theologi matre superata, quatenus, 220. Eadem Nonna, Sara spiritualis, 39, 361.

Sareptitan et viduæ filius, vitæ redditus, 751.
 Sarmenitium, et in divinitatem contumeliosi homines, igne absumendi, 796.
 Saron, Juliano extincto, rursus Ecclesia canit : Palus factus est Saron, 106.
 Satanus, sub pedibus Catholicorum a Deo brevi contemderans, 454.
 Satietas mellis ipsius, vomitum movet, 496.
 Satisfactio pro injuriis, etiam ab iis qui postea baptizantur, non omittenda, 717.
 Saturitas libidinem parit, 459. Saturitas sermonis non minus auribus inimica est, quam immodicus eibus corpori, 691.
 Saturnus, filios devorans, 566. Exemplum ejus honori parentibus debito contrarium, quare, 145.
 Saul, patris asinus quærens regnum invenit, 610, 781. Ad præfecturam vocatus, sub paternis vasis se occultat, 62. Prophetavit, 255. Unde proverbium : Num Saul inter prophetas ? 255. Sauli, cum a pravo demone strangularetur, medicina per spiritualium Davidis concentum facta est, 167, 444. Dei verba ad Saulem de Davide, 549.
 Scandalum aut offendiculum nemini ponendum, 12. Certa et atrox pœna scandalii auctoribus constituta, 12.
 Scelus sanguis aræ Christianorum, sub Juliano Apostata, contaminavit, 166.
 Scelus, latrones inter se jungit, 415. Scelerum etiam principia Christiani plectunt; et eorum profluvia multo ante cohibent, 146.
 Scena Quod ridiculum est potius quam grave et modestum, Gregorius ad scenam et theatra remittit, 116.
 Schedasi filiarum sanguis in Leuctris fusus, et postea vindicatus, 109.
 Schisma, nixæ Christi tunicæ divisio est, 178. Schismata inter Christianos, unde, 581. Primum eorum principium a Diabulo, 188. Eorum descriptio, 582. Effectus, 182.
 Scientia humana, quam exigua, 511. *Qui addit scientiam addit dolorem*; quis hujus verbi sensus, 49. Scientia siderum a Juliano imperatore culta, 91.
 Scindapsus, vox inanis ex Gregorio; plantæ genus in India nascentis, juxta quosdam veteres, 458.
 Scipiones inlectur Juliano Apostata, quare, 109.
 Scipulus incurans fluctus propulsans, martyris impetus omnes persecutorum fragrantis imago, 446.
 Scriba a Christo redarguit, 47.
 Scriptura sacra, verius et clarius quam omnes physici docet, qui fiat ut mare arenam pro termino habeat, 517. Non Scripturæ, sed fabularum gentilitatis est, figmentorum venustate quasi præstigiis animis offundere, 60. Scriptura historia tradit, ut alia exempla fugiamus, alia amplectamur, 60. Nihil in ea temere conscriptum, 60. Imaginibus ad libitum confectis utitur ad res diuicidius explicandas, 478. Per corporum figuram sublimiora significat, 638. Res quandoque dicit quæ non sunt, cur, 570. Deo multas affectiones humanas tribuit, somnum, vigiliam, etc., quo sensu, 570. Quædam non dicit, quæ tamen ex ea colliguntur, 570. *Vide* Ingenitus, Anarchus, Deus. Quidam, ob duo vel tria Scripturæ verba imperite cognita, sapientes sibi videntur, 591. Hebræi juvenes a quibusdam Scripturæ sacræ libris arcebantur, 600. Scripturarum peritus est diabolus, 617.
 Scylla, æquorea pestis, sex in orbem, maximeque horrenda capita habens, 127. Ejus descriptio, 127.
 Scytharum in hospites feritas, 679. Scytharum servit aduersus dominos suos rebellasse feruntur, 157. Eorum imitator Juliano, qui primus Christianorum aduersus imperatorem dominum suum rebellavit, 157.
 Sebasteni, Joannis Baptistæ reliquias, sub Juliano Apostata, igni tradiderunt, 167.
 Securis, in Scriptura, insanabilis animi excisionem significat, 687.
 Sedes altæ piis hominibus assignatæ, 878.
 Seditio. Ad seditioem conjurati, pacem inter se colunt, 415. Seditioes multæ in Christianos sub Juliano Apostata, 121.
 Seditioes iners et supina, et imperitus fervor æque inutilis, 585.
 Segor Ad oppidum Segor e Sodomis confugiamus, 510.
 Seleucia et Constantinopolis, pulcherrimis antea nominibus claræ urbes, turpissimarum rerum notis celebres factæ, 599. Propter ambiguis fidei formulas in eis digestæ, s. 599. Seleucia fanum erat Thecæ virginis, 599.
 Seleuciense concilium, Georgii Ariani potentia coactum; deinde Constantinopolim translatum, 599. Piam et veterem doctrinam, labefactata consubstantialitatis voce, constituit, 599. Ambigua fidei confessione impietati viam

aperuit, 599, 400. Malorum quæ inde secuta sunt descriptio, 400.
 Seleucus, Antiochi pater, honores multos Judæorum nationi tribuerat, 297. Ab ipso Antiocho Judæorum per seculore laudatus, 297.
 Semele fulmine lechitur, 168. Tonitruum ejus adoratum, 679.
 Seminare ad justitiam, quantum præstet, 721.
 Senatorem esse, primariamque in eo ordine sedem obtinere, maximum nobilitatis argumentum est, 410.
 Senatorius ordo extra nobem et longius Aaronæ graduæ fixit, dum Deus Moysi loqueretur, 590.
 Senectus cum virtute conjuncta, imperitiæ juventuti præstat, 48. Salomon senectutem prudentia delinuit, 788. Gloriationis corona, senectus, 501. Quid officii viro philosopho in senectute incumbat, 479. Senectus spiritu delibuta exiit, 800. Nihil senectute fortius, 259.
 Sennacherib. Ezechias aduersus eum Deum contestatur, 165.
 Sensus omnes ad animam referuntur, 587. Ad eundem modum omnia Ecclesiæ membra ad Christum, 587. Sensus cordis mei turbati sunt in me; Jeremie sententia, 517. Quid Jeremias hic per sensus intelligat, 517. Fortasse impulsiones animæ, cogitationesque potissimum illas quæ a sensibus proficiuntur, 517. Hæc ad corporis etiam sensus referri possunt, 517. Quæ sub sensus cadunt, a Deo aliena sunt, 669. Mors ascendit per fenestras nostras, hoc est, ut Gregorio videtur, per sensuum sedes, 244. Sensus omnes purgandi, 721. Quomodo, et qua de causa, 722.
 Sensus verborum. Si quid ambiguum videatur in verbis, ad sensus debent verba conferri, 895.
 Sententia in hominem a Deo pronuntiata, qua ratione in passione Christi rescissa, 685. Sententiam mutare non turpe est; sed in malo perseverare funestum et exitiosum, 767.
 Sentendi vis ab anima proficiuntur, 587.
 Seon, rex Amorrhæorum, exiguis princeps, 78.
 Sepia atramentum ante se vomens, ejus qui argumentorum infirmitatem maledictis obtegit imago, 757.
 Septies. *Vide* Nuxa.
 Septimanarum genus multiplex, 732.
 Sepultura Christi aduersus nostram in terram reversionem, 25.
 Seraphini Deum cingentes, 255. Tres sanctitates in unam divinitatem contrahunt, 626. Tres sanctificationes a seraphinis emissæ, in unam dominationem ac deitatem coeunt, 668.
 Serapis, Ægyptiorum Deus, 621.
 Sermo, idem est animæ quod cibus corpori, 517. Sermonis alimonia, largitio vere celestis, et angelorum panis, 799. Sermo diuinus mirabile augmentum affert, et in virum perficit, 54. Aurea inauris pretiosæ Sardiæ alligata, hoc est, sapientis sermone auri recte audienti, 57. Sermonis et disputationis cura eruditioribus mandetur, 595. Si tibi est sermo prudentiæ, responde, 595. Sermonis ornatum crucem nonnunquam evacuari, 559. Virilem sermonis cibum quidam non ferunt, 54. Sermo actione carens, imperfecta res est, 805. Modum quemdam ac decursum in sermone tenendum esse, 491. Sermonis saturitas quam auribus inimica, 691. Qui de Deo curioso inquiris, prius cognosce quomodo mens sermonis opera percipitur vicissim et communicatur, 512. Quomodo sermo mentis fetus est, atque in alia mente sermonem procreat; quomodo sermoni cogitatio impertitur, 597. Sermones nostros Deum audire, utilis ac necessaria cogitatio, 881. Sermones veri ac solidi, belluinis hominibus lapides sunt, 497. Sermoni malo nullatenus insistendum, 885. Sermones quibus a peccato invitatur, ne auribus quidem excipiendi, 710. Ad impiorum sermones nullo modo accedendum, 884. Sermones a Juliano tyrannide oppressi, 81.
 Serpens æneus, Christi pro nobis passi non typus, sed antitypus, 863. Serpentis morsus, furtivus et clandestinus, 888. Serpens impostor piæ mulieris continentia superatus, 227. Quis dedit ut calcemus supra serpentes, non jam calcemus occulte observantes, sed caput attolentes ? 84. Dominus fortis et potens, 84. Christus crucem ascendit, ut de serpente triumpharet, 459. Quidam milites, sub Juliano imperatore, a serpentibus non vulnerati, quod serpentem illum suspensum, Christique vulneribus oppressum, intuerentur, 106.
 Servitus et dominatio, duæ summæ rerum differentiæ, 625. Servitus et paupertas in legis divinæ transgressione positæ, atque hinc exortæ, 275.
 Servus improbus domino beneficienti confitetur, verum eidem corripienti nequaquam pari studio adjungitur, 321. Servorum malorum character, 756.
 Seth, Adami et Evæ soboles, 562. Quid inde, 562.
 Sextus et Pyrrho philosophi, cæteris omnibus oppositi,

595. Velut gravis quidam morbus in Ecclesias nostras irrepererunt, 595.

Siculi viri. Arethuse aquam hibernentes, 159. Ex edita de ijsis oratio principem inter alios homines laudem obtinent, 159.

Sidera numero comprehensa, et suo quoque nomine appellata, 614. Siderum multitudo, pro decorum multitudine, culta, 806. Siderum motus et conversiones, unde, 519. Ut in notitiam venire, 519. Siderum scientia a Juliano imperatore culchatur, 91.

Sige et Bythus, Valentini Aëones, 614.

Sigillum, baptismi nomen, quare, 695. Sigilla regum, ministris baptismi comparata, quare, 712.

Signa infidelibus, non fidelibus dantur, 798.

Silentium, magnum Dei donum, 589. Modum quemdam ac decorum in silentio tenendum esse, 491. Qui Deum amant, tametsi aliqui peccati ac moderati sint, lenes et faciles esse non sistant, cum per silentium et quietem Dei causa proditur, 402. Silentium Zachariae, filio in lucem edito, solutum, 182. Silentium, ex proverbio, consensus est, 429. Silentium pythagoricum iis qui disputationes amant insectandum proponitur, 494.

Silentium ac profundum, duo ex Aëonibus Valentini haeretici, 400.

Silo. Nova Silo, ubinam et quare, 766.

Simeon, Christum in ulnis accipit, 686.

Simia. Alii hominum motus, aliae simiarum imitationes, 159. De simiarum imitatione locus dillicilis explicatur, 159.

Simile secundum Scripturas : ambigua verba, pravo consilio, fidei formulæ ab Arianis inserta, 400.

Simon, Antiochum inducit ut adversus Judæos expeditionem suscipiat, 297. Antiochus, cum infectis rebus discessisset, ei succenset, 297. Simon Cyrenæus, ut imitandus, 864. Simon alique veteres haeretici cum suis praestigis silentio traditi, 459.

Simplicitas, parum cauta est, 94.

Simulatum nihil constans ac diuturnum, 545.

Sinapis grano regnum colorum comparatur, nec ideo parvum reputatur, 688.

Sitire. Deus sitit sitiri, 715.

Socraticus amor, præ reverentia, non omnino describitur, 110.

Sodalium delectus cur a juvenibus maxime adhibendus, 785.

Sodoma. Mundus ut Sodoma fugiendus, 704. Sodomorum et Gomorrhæ celebris improbitas, celebrior interitus, 589.

Sodomitæ universi, uni Lot minime anteposendi, 757.

Sol, oculus diei, 857. Idem est in sensibilibus quod Deus in intellectualibus, 520. Quod etiam a Platone dictum, 520. Ut sol mundum visibilem, sic Deus invisibilem collustrat, 586. Soli traditum est lumen ad orbem illustrandum, non autem ab eo productum, 857. Solis forma, lumen, 857. Solem oriri facit Deus non minus super malos quam super bonos, 570. Sol et luna pacis et concordiae documentum, 189. Solis cursus propter Hebræos inhibitus, 445. Sol stans potentiam Dei testatus est, 86. Sol Christo in cruce pendente obscuratus, quod creaturas omnes Creatori condolere oporteret, 867. Rursus inflammatus, 867. Solis ac siderum motus ut in notitiam venire, 519. Solis mirabilia, 520. Multae de sole quaestiones, 520. Ut ægris oculis solis radios intueri periculosum, ita impuro rem puram attingere, 489. Sol post nubem, qua prius obducebatur, jucundior illucescens, sanctorum ab inordinata vita conversorum imago, 410. Sol pro Deo et mundi gubernatore a quibusdam habitus, 506. Solis cum Basilio Magno comparatio, 821.

Solatum in adversis promptissimum et fortissimum, Dei recordatio, 519.

Solemnitatis, in qua Valens imperator vertigine correptus est, elegans et magnifica descriptio, 808.

Solitariae vitæ præclarum encomium, 14, 15. Quæ de ea prædicat Gregorius, ab iis tantum intellecta qui ejus amore tenentur, 14, 15. Sed apud plerisque risus et despectu habita, quare, 14, 15. Solitariae atque communis vitæ comparatio, 457.

Solitudo, pulehra res, 259. Idque docet Eliæ Carmelus, Joannis desertum, ac mons ipse in quem Jesus scedere solebat, 259. Elias et Joannes libenter in solitudine philosophantur, 476, 795. Solitudo, arx quædam Theologo fuit, divinæque ascensionis mater, ac Deum ex homine efficiens, 68. Solitudinis Gregorii fructus, 476, 477.

Solon a Cræso turpiter ejectus, quare, 410.

Sonnus, quo sensu Deo attribuitur, 570.

Sophia. Sanctæ Sophiæ templum, cum Jebus esset, Jerusalem a Gregorio Theologo effectum est, 766.

Sophista vitii, diabolus, 697. Quo studio adolescentes Athenis in sophistis tenerentur, 781.

Sors. Ne sorte quadam ac fatali lege Jeremiam sanctificatum, et alios ab ipsa vulva rejectos habeamus, 655.

Spartani adolescentes in Diane festo virgis lacerati, 109, 679.

Spectaculum. Qui spectaculis delectantur, ut ridicule se gerunt, 781.

Spectra, quibus Julianus Apostata perterritus seipsum cruce signat, 102. Spectra caliginosa Heceat, 679.

Specula. Habacuc e specula observans, et cum eo Gregorius, 845.

Speculum Dei, homo efficitur, 576. Quo sensu, 576.

Spes non confundens, commodum in malis remedium, 81. Spes, angustiarum rerum medicina, 518. Spes futurorum pro deliciis habenda, 566.

Spiritus sanctus, vere sanctus; est enim ipsamet sanctitas, 467, 558. Erat a principio, quare, 558. Atributorum, quæ ab æterno habet, expositio, 758. Spiritus sanctus factus non est, 564. Increatus et temporis expertus, 756. Si creatura est, incassum baptizati sumus, 657. De propria Filii Dei, et ex una eademque substantia missus, 905. Non est accidens, non vis, non facultas aliqua in alio existens, 559. Essentia est; non creatura, sed Deus, 560. Spiritus sanctus, non apud quoslibet Deus appellandus, 756. Quoadquæ tempus id erat, 756. Difficilis de Spiritu sancto disputatio, quare, 557. Variæ de eo Christianorum sententiæ, 559. Ex his qui Deum ipsum credunt, alii fidem intus retinent, alii ore confitentur, 559. Spiritum sanctum creaturam non esse quidam sentiebant, et tamen Deum vocari moleste ferebant, 756. U Gregorius cum eis agendum putat, ut eos compellat, 757. Virtutes eorum laudibus offert, et pro eis anathema esse cupit, 757. Basilii Magni de Spiritu sancto sententiæ. Vide Basilium. Spiritus sanctus Deus est, et ei ex quo procedit consubstantialis, 562. Spiritui sancto divinitatem auferre blasphemia est non theologia, 625. Deus comprobatur, quod sanctificet, et nos deos efficiat, 625. Quod templum illius dicamur, 625. Quod ad baptismum numeris omnibus absolutum requiritur, 626. Quod in eum credamus, 560.

Spiritus sancti divinitas, ut probari potest ab iis qui nullo eam Scripturæ testimonio nisi concesserint, 574. Unum eorum fuit quæ Christi discipuli initio portare non poterant, 575. Ideo in Novo Testamento subsistere quodammodo indicata, 572. Sed post ascensionem Domini aperte revelata, 575. Variis Scripturæ testimoniis comprobatur, 574. Divina nomina quibus Spiritus sanctus appellatur, 575. Quæ de eo humiliter dicuntur, ut intelligenda, 576.

Spiritus sanctus, nec novus nec introductus Deus, sed a patris agnitus, 569. Primum a prophetis, deinde a Christo promissus, 741. Omnia cum Christo creavit ac restituit, 741. Davidem et alios quosdam ex parvis magnos effecit, 742. Vide David, Amos, Petrus, Matthæus, Paulus.

Spiritus sanctus vin suam in angelis exercebat, 759. Deinde Patribus et prophetis futura præmonstravit, 759. Christo aderat, non ut operans, sed ut a qualem comitans, 759. Multiplici ratione apostolis ante Pentecosten adfuit, sed in Pentecoste modo perfectiori, 740. Cur modo corporeo carni voluit; cur in linguis, iisque igneis et disperditis; cur sedentibus, atque in cubiculo, 740. Alia ejus mirabilia, 742. Spiritus Sancti operationes septem, 755.

Spiritus sancti processio, vox perspicuitatis causa recens introducta, 684. Spiritus sancti processio non metuenda, quasi processio idem sit ac generatio, 468. Non anxie inquirenda, 582. Quomodo a Patre procedat, non anxio studio perscrutandum, 582. Spiritus sanctus extra generationem procedens, 555. Proccedit a Patre, 561. A Filio, 905. Quatenus a Patre procedit, creatura non est; quatenus genitus non est, Filius non est; quatenus inter ingenitum et genitum medius est, Deus est, 561. Spiritus multi ab hæreticis conficti, quales, 582. Spiritum sanctum Sadducæi negaverunt, 558. Eum elucii quidam theologii, ut Gregorio videtur, per imaginem quamdam conceperunt, 559. Peregrinus Deus ab hæreticis impie dictus, 556. Ab Eunomianis pro nihilo habitus, 525. Hæreticorum in Spiritum sanctum objecta, cum Gregorii responsis. Objectio prima: Spiritus sanctus aut ingenitus aut genitus; si ingenitus, erunt duo principii expertes; si genitus, aut ex Patre aut ex Filio; si ex Patre, erunt duo Filii; si ex Filio, nepos Deus existit, 560. Responsio: Falsa est divisio, qua inter ingenitum et genitum nihil medium esse hæretici arbitrantur, 560. Spiritus sanctus nec ingenitus, nec genitus, sed procedens, 561. Objectio secunda: Quæ ergo est hæc processio? 561. Responsio: Dicitur quæ Patris ingentura sit, et ego Filii generationem et Spiritus processionem explicare aggrediar, 561. Hinc fiet ut ambo deliremus, in Dei mysteria

oculos injicientes, cum ne ea quidem quæ ante pedes sunt scire possimus, 561. Objectio tertia: Da mihi ex eodem aliquid esse Filium, aliud quod Filium non sit, et tamen ejusdem cum illo substantiæ, 562. Responsio: Da tu quoque mihi Deum alium, Deique naturam, et tibi Trinitatem aliam cum isdem nominibus dabo, 562. Cum vero Deus unus sit, unde tandem similitudinem tibi repræsentabo? 562. An rursus postulas ex terrenis et humanis rebus eam duci? Id quidem turpe; et tamen admitte hinc quoque nonnullam orationi meæ opem afferre, 562. Eva et Seth ex eodem Adamo; non tamen ambo geniti, 565. Objectio quarta: Quis Spiritum adoravit? Quis veterum aut recentium cum oravit? 565. Responsio prima: Hujus rei plenior causam postea reddemus, cum de non scriptis dogmatibus disseremus, 565. *Vide* Scriptura. Responsio secunda: Spiritus est in quo adoramus, et per quem oramus, 565. Unius adoratio trium adoratio est, propter æqualem trium Personarum dignitatem ac divinitatem, 565. Spiritus sanctus quibus de causis adorandus, 574. Ille rite, non serviliter adest invocanti, 755. Spiritu adorare et orare quid sit, 565.

Spiritus prophetarum. *Vide* Propheta.

Spiritus vitæ unde acceptus, 554.

Spiritus vitiosi septem, 685. Quæ ratione curandum ne majori quam prius apparat animam occupent, 585. Spiritus immundus, cum ab homine exierit, quibus artibus redire contendat, 719. *Vide* Parabola.

Sponsus Ecclesiæ, Christus, 729. Ut versabitur cum prudentibus animabus, quæ in cubiculo ejus introductæ fuerint, 729. Cum aderit ille, et ut ei procedatur exiget, quam tristis et misera calamitas imprudentium animarum! 750.

Statuæ propinquorum, unum ex primis idololatriæ principibus, 506. Statuæ deorum vel dæmoniorum adeo magnificæ, ut pretium ipsam vulgi animos inescaret, 507. Statuæ Maximini imperatoris, ob Christianorum persecutionem, mutilatæ, 129. Statuas ab umbra laudare proverbium, 225.

Stella, Magorum dux, ab ortu in Bethleem cucurrit, et Christi præsentiam indicavit, 150. Quis stellas ordine collocavit? Imo quid stellæ? 519.

Stephanus martyr, majus aliquid morte Christo obtulit, nempe longanimitatem, 546. Pro iis a quibus lapidatur preces fudit, 258. Stephanus fieri Basilium Magnus reverentia prohibitus est, quæ ratione, 829.

Stereus feulnæ sterili adhibendum, id est, lacrymæ, gemitus, preces, vigiliæ, etc. 696.

Sterilis. Sermo in terram sterilem incidens, ipse quoque sterilis est, 496.

Sterilitas. Terræ sterilitatis plaga percussæ luctuosa descriptio, 505. Quam levis hæc castigatio, in comparatione malorum quæ impios manent, 504.

Stipendium, quid sit, 569.

Stoici. Quid Julianum imperatorem docuerint, 96.

Stoicorum supercilium, 495.

Stratagemata persecutoribus Ecclesiæ familiare, 106.

Studium præceptis ad docendum et regendum, cuisimile, 48. Quod difficilius expugnatur, majori studio appetitur, 685.

Stultitia unius multis periculum accersit, 888.

Stultum in sublime attondi et prudentem deprimi, improbitatis opus est, 888. Stultorum cogitationes, fraudes et imposturæ, 887. Vera eorum effigies, 888.

Subditis tanquam conservis imperandum, 514.

Sublimes et excelsi creati sumus, 567.

Substantiæ unius vocabulum in Scripturis contentum, 898. *Vide* Ariani, Essentia.

Subterranea vaticinia, 679.

Successio episcopalis quænam proprie æstimanda, 590.

Suffragia. Athanasius totius populi suffragiis ad Marci thronum evehitur, 590.

Sunamitidis filius vitæ redditus, 754. Elisæi inflexione suscitatus, 734.

Supercilium Stoicorum, 495.

Superflua, cujus sint, 570.

Surgite, abeamus hinc. Quis eorum verborum sensus, 567.

Sussanna, mortis periculo liberata, et a sævis senioribus servata, 445.

Suspitari. Is improbitatem non suspicatur, cujus animus ab improbitate liber ac purus est, 94, 249.

Suspicio. Cum suspicio sola animum nostrum male habet, lenitate potius quam celeritate utendum, 192.

Sycomorus, quid significet, 682.

Sycophantæ hæretici, 863. Sycophantarum genera inter homines græssantia, 879.

Syllabas consecrari. *Vide* Littera. Judæus.

Symbamata, propositiones quæ sensum integrum efficiunt, 438.

Syria a Gregorio Alexandrinæ sedis invasore vastata, 598.

T

Tabael, Lucius, Alexandrinæ sedis inceptor, hoc nomine a Gregorio designatus, 465.

Tabernaculum Dei, Ecclesia, 568. Tabernaculum sacrosanctum, quod fuit Dominus et non homo, 826. Tabernaculum Moysis, totius mundi figura et imago, 521. Ad cælestium exemplar constructum, 568. Adhuc paululum, et hoc tabernaculum (corporis nostri) dissolvetur, 521.

Tactus, ut et qua de causa purgandus, 722.

Talentum. Non talentum solum, sed talenti quæstus requiritur, 474. Talentorum multorum debitor in Evangelio, debito liberatus, 524. Non, ut ei remissum fuerat, ipse remittit, 524. Eam ob causam Dominus ire commovetur, 524. Gregorio exprobratum est quod talentum in terra defoderet, quare, 580. Talentum in terra defossam latere non patitur Basilium, 240.

Taneos principes, stulti, 41.

Tantalus Pelopem filium diis in cibum apponit, 679.

Tantali cruciatus, 175.

Tauricremus, nomen Juliano Apostatæ inditum, 115.

Taurus petulans inter sidera, quid in comparatione crucis in cælo fulgentis, 150.

Tauri populi, hospites occidebant, 100. Hospites necare pigm habebant, 154.

Taurici reditus Anthimum Tyanorum Episcopum in furorem agunt, quare, 814.

Telchæ diaboli ab animabus puris celerius deprehensæ, 445.

Telchines, id est, præstigiatores, 172. Qui pravi Telchines Juliano Apostatæ in mentem induxerunt, ut sermones Christiani eriperet, 152.

Telmessus, urbs Lyciæ: incolæ ejus, divinationis quæ in somniis sita est, inventores, 137.

Temeritas, imperitiæ comes, 52. Inscitiæ fetus, 581.

Temperatio admiranda in Incarnatione Verbi, 671.

Tempestas in tranquillitate cogitanda, 521. Tempestas exorta cum Gregorius navigaret, 552.

Templum Spiritus sancti dicimur; hinc Deus Spiritus sanctus, 625. Templum vivum Dei vivi esse debet qui ad sacrificium altaris accedit, 57. In templum Dei architectonica Spiritus sancti arte construitur et coagmentatur, 568. Templum ingredi cuiquam liberum non erat, nisi et animo et corpore purus esset, 56. Templi Jerosolymitani parietes contingere promiscuæ multitudini non licebat, 577. Templi Jerosolymitani instauratio a Judæis, sub Juliano imperatore, suscepta, quibus miraculis prohibita, 150. *Vide* Judæi. Templum Jerosolymitanum, si quibusdam fides est, rursus extruendum, et sedes Antichristi futurum, 872. Templum a Gregorio patre Nazianzi constructum, 5. Ejus descriptio, 559. Tempa errore sanctorum ab Ariani contaminata, et in sepulcra immutata, 764.

Temporaliter dicta, inversa temporum ratione Scripturæ usu prolata, 526.

Tempus, solis motu definitum, 848. Suum cuique negotio destinatum est tempus, 490. Tempus omne ad expectandum baptismum idoneum, 700. Salutis negotium agendi semper tempus adest, 700. Reliqua omnia tempore suo facienda, 700. *Ecce nunc tempus acceptabile*: hoc in loco particula *nunc* tempus omne designat, 700. Tempus hoc rebus maxime contrariis plenum est; quod partium enumeratione declaratur, 878. Tempus præsens, laboris; futurum, præmiorum est, 567. Temporis commoditate ad quæstum utamur, fluxus et fragilibus æterna coequentes, 524. Totius temporis, adeoque tenuissimi et brevissimi ejusque horæ momenti ratio a nobis exigenda, 474. Temporum difficultates non observandæ ad comparandas opes, 515. Id enim iniquorum ac sceleratorum est, 515.

Tenebræ meridianæ, quid, 721. Tenebræ palpabiles, nona Ægyptiorum plaga, 749. Tenebræ oculis nostris undique offusæ, Dei latibulum sunt, 520. Animi improbitas rationi tenebras offundit, 426.

Tentatio. Eorum qui tentatione pulsantur genus duplex, 478. Alii ne tantillum quidem rerum adversarum impetum sustinent; alii petræ instar sunt, 478. Justis raro contingit in tentationem tradi, ut tentatore ignominia palam perfundant, 84. Teatationes diaboli, ut repellendæ, 697.

Tentator diabolus, quam pugnandi rationem adhibeat 697. Scripturarum peritus est, et vitii sophista, 697. Ut conversionem differri suadet, et parvis dilationibus incautos decipit, 700. Cum aperto Marte nihil proficit, insidias obscure tendit, 702. Nullum insidiandi finem facit, 702. Quæ ratione propulsandus, 702.

Terra, communis omnium parens, 516. Terræ firmitas

et stabilitas, 874. Terra, cum cibos largitur, parentum erga filios amorem imitari videtur, 188. Terræ sterilitatis plaga percussæ descriptio, 505. Terra sterilis sermonem in se incidentem sterilem reddit, 496. Variæ de terra quæstiones, 517. Nihil in eis ratio deprehendit, si Dei voluntatem exceperis, 517. Terræ motus, post hominum memoriam maximus, Nicææ exortus, 297. Anno 368. Valentiniano et Valente consulibus, 195. Eventus quidam, terræ motus appellati, 571, 572, 714. Aggæi locus, de altera cœli et terræ motione, quomodo intelligendus, 401. Paulo fides habenda, postremum hunc terræ motum nihil aliud fore affirmanti quam secundum Christi adventum, 402.

Testamentum. Veteris et Novi Testamenti caractere nondum perscripto docere, in vitio positum, 56. Duo Testamenta cur terræ motus appellata, 572. Non subito, sed paulatim, ac pædagogici et medici more, ab assuetis abstrahunt, 572. Primum, subtilis idolis, sacrificia permisit, 572. Secundum, submotis sacrificiis, Circumcisionem non subito prohibuit, postea tamen abstulit, 572: Primum Deum Patrem aperte prædicabat, Filium obscure; Novum perspicue Filium ostendit, et Spiritus sancti divinitatem sub obscure quodammodo indicavit, 572. Sed post ascensionem, Spiritus sanctus sese nobis aperte declaravit, 575.

Tethides dii, quinam, 566.

Textores imperatorii, ob libertatem qua fruebantur, ad audiendum parati, 812. Basilio Magno in iudicium contumeliose vocato, præfectum discerpere voluit, 812.

Thebæ Ægyptiæ, centum portis cinctæ, unum ex septem mundi miraculis, 818. Cum hospitali domo a Basilio Magno constructa non comparanda, 818.

Thebanus vates, 104.

Thebanorum in festivitibus suis amentia, 679.

Thecla, inter Christi pugiles cum apostolis et Stephano recensetur, 108. A tyranno ipsius proco, et a matre adhuc crudeliori servata, 445. Ei Seleuciæ fanum erat, 599.

Theodulus presbyter, sub Valentis Ariani persecutione, mediis in fluctibus igne consumptus, 461.

Theogonia Hesiodi, 141.

Theologia, per vitæ puritatem et mandatorum observationem acquirenda, 585. In quibus potissimum versari debeat, 29. Tres circa theologiam morbi, 29. Sermonem de theologia habens, Moysi in montem ascendenti comparatus, 496. Impurus ac profanus ad audiendum de theologia sermonem non accedit, 496. Theologiæ tractandæ superflua et fucata ratio, primis Ecclesiæ temporibus, Ecclesiæ aditu arcebat, 595. Is ordo in ea tenendus, ut nec repente omnia in lucem proferamus, nec in finem usque occurreremus, 575. Oratio de theologia non ea mente audienda, ut verbum inde rapiatur, et sana doctrina obtractionibus et calumniis discerpatur, 496. Qui ita affectus est, male bestię ad montem accedere prohibita comparatus, 496.

Theologica scientia pastori maxime necessaria, 29. Theologicæ Gregorii orationes Constantinopoli anno 580 habitæ, 487. Singulæ primo pro concione habitæ; postea maturius digestæ, et ab ipso Gregorio litteris consignatæ, ut conjicitur, 487.

Theologus, quis apud nos præstantissimus censeatur, 552. Theologum quam maxime purum esse necesse est, 495. Theologos electione ac suffragio electos asperratur Gregorius, 576. Theologi ethnici Spiritum sanctum, ut Gregorio videtur, per imaginem quendam conceperunt, 559.

Theophania. Quid hac voce apud Orientales significatum, 662. Theophania et Natalitia Domini, duo nomina uni eidemque festo imposita, 664. Primum, quod eo die Deus apparuerit; secundum, quod natus sit, 665.

Thesaurus. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900.

Thessaia equa, principem inter ejusdem generis animalia locum obtinens, 159.

Thomas, postquam vidit, ut a nobis imitandus, 861. Item in attractione Verbi, 722. Thomas, Indiæ Apostolus, 611.

Thracæ, superstitionis initiationis inventores, 157.

Thracia a Gothis populata, 604. *Vide* Barbari.

Throni ecclesiastici, non digniorum, sed plerumque potentiorum erant, 791.

Thucydidi linguam et optum aptat Gregorius, ut Juliani facinora describere possit, 126.

Thymiana compositionis imitari non omnibus licitum erat, 56.

Timere. Quæ quisque ut jamjam perperurus timet, hæc passus est, etiamsi non patitur, 172. Hoc nunc timeamus, ne quid magis quam Deum timeamus, 245.

Timiditas, nimis auidacitati præponenda, 595.

Timor Dei commendatur, 891. Salutaris, cæterum

rarus, 881. Hinc pauperes oppressi, et iudices iniqui, 881. Timor, principium sapientiæ, 681. Velut prima quoddam incubulum, 589. Ubi timor, illic quoque mandatorum observatio, 681. Timoris rudimenta, ad contemplationem assurgere volenti necessaria, 681. Qui timore percussus, vel aliis de causis, Arianae fraudis auctoribus scienter manus dederunt, minus excusabiles quam qui ex ignorantia iisdem assensum præbuerunt, 401.

Timotheus. Ad eum scripta Pauli epistola leges continet, quibus futuri Ecclesiæ antistes informantur, 591.

Titanes et gigantes, nominibus simul ac rebus horrendi, 141.

Titus, Silvano et Timotheo tertius accedens, 240.

Tityi cruciatus, 175.

Tonitru firmat Deus, quo sensu, 547. Variæ atque inextricabiles de tonitruis quæstiones, 519. Tonitruum Semelæ, 679.

Traditionis divinæ non scriptæ argumenta. De non scriptis dogmatibus disseremus, 565. Scriptura quedam non dicit, quæ tamen ex ea colliguntur, 570.

Tragelaphus. Vox inanis ex Gregorio; juxta alios, animal ex hircio et cervo conflatum, 458. Tragelaphi, 560.

Tragœdiarum, quas pertulit Athanasius, initium et causa, 594.

Traiani prudentia et animi magnitudo admirationi esse solent, 152.

Transfiguratio Christi, salva ejus divinitate accipienda est, qua ratio, 905. Apostoli peno in ea obæcati, 905. Non omnes ad hoc miraculum admissi, 591.

Tres in nomine Domini congregati, plures apud Deum censeantur quam multi divinitatem abnegantes, 755.

Tribunal internum, quod nemo effugere potest, 641. Id solum ob oculos propositum habentes, rectum vitæ iter teneamus, 641. Ultimo die unum et postremum ac formidabile tribunal erit, 505. Magis etiam justum quam formidabile, 505. Tribunalia futuræ vitæ, quibus hujus vitæ impunitas impios tradit, 504.

Tributa. Nihil eis in divina condemnatione gravius, 575. Tributorum exactores Christum descriptionis tempore natum intueantur, 572.

Trideite. *Vide* Macedoniani.

Trinitas, Pater, Filius ac Spiritus sanctus; Deus unusquisque, si separatim consideretur, propter consubstantialitatem; Deus tria hæc, propter monarchiam, 724. Perfecta ex tribus perfectis Trinitas agnoscenda, quare, 450. Trinitas non inæqualium rerum enumeratio est, sed æqualium et honore parium complexio, 431. Binarium in ea separatum, quare, 450. Deum dicens theologus, Patrem et Filium et Spiritum sanctum dicit, 668, 818. Gregorii de Trinitate disserentis linguam superat id quod cogitat ac dicit, 582. Deus in tribus maxime consistit, in Patre, Filio et Spiritu sancto, 625. Natura divina, ut magis singularis quam ea quæ in divisionem cadunt, ita et copiosior iis quæ prorsus singularia sunt, 625. Sine personarum Trinitate Deitas imperfecta, imo nulla, 558. In Trinitate una eademque divinitatis motio et voluntas, 580. Unitas in Trinitate consistens, Pater et Filius et Spiritus sanctus, 524.

Trinitas personarum in unitate consistit, quod sit unius substantiæ, 895. Erat lux vera Pater, erat lux vera Filius, erat lux vera alius Paracletus, 557. Sed unum erat, lux vera, Deus unus, 558. Compendiaria et simplex Trinitatis confessio, hæc est: Ex luce Patre lucem Filium in luce Spiritu sancto percipimus, 558. Aliæ Trinitatis confessiones, 485, 585, 614, 624. Trinitas Deus unus est, et esse creditur, non minus propter concordiam quam propter identitatem essentiali personarum, 187. Nomen unum, Patri et Filio et Spiritu sancto commune, deitas, 727. Pater et Filius, etsi duo nomina appellantur, ratione tamen et substantia unum sunt, 894. Deus triplex lumen, quantum ad hypostases sive personas; unum autem, quantum ad substantiæ sive divinitatis rationem, 684. Pater, Filius et Spiritus sanctus unum quoad essentialiam, ac divisionis omnium expertem adorationem; tria, quantum ad hypostases sive personas, 759. Ingenitus, et genitus, et procedens dici possunt, 760. Adoramus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, in Filio Patrem, in Spiritu Filium cognoscentes, 195. Nec tria tanquam unum accipientes, et tria unum esse credentes, 194. Unum enim sunt, non personæ sed divinitatis ratione, 194. Patrem, verum Patrem confitemur; Filium Dei, verum Filium Dei; et Spiritum sanctum, vere Spiritum sanctum credimus; tres personas unius substantiæ et unius divinitatis confitemur, 904. Inconfusa trium personarum distinctio in una divinitatis natura conservatur, 561. Filius non est Pater, sed est id quod Pater; Spiritus sanctus non est Filius, sed est id quod Filius, 561. Tria hæc unum, si divinitatem spa-

etes; et unum tria, si proprietatum ratio habeatur; quare unum tria, 362. Naturam deitatis in tribus subsistentem, ipsam secum concordem; vitas et vitam, lumina et lumen, Deum unumquodque, si separatim consideretur, agnoscamus; Deum rursus hæc tria, 452. Tres personæ sanctissimæ Trinitatis absque commistione, aut resolutione, aut confusione intelligendæ, 580. Divinas tres personas in numerum unum contrahere, impius error, 595. Unitas personæ cur a Trinitate remouenda, 450. Patri essentia non ita tribuenda, ut Filium et Spiritum sanctum per se subsistere negemus, 577. Pater, Filius et Spiritus sanctus a Græcis dicuntur *tria*, supple *prosopa*; a Latinis *tres*, supple *personæ*, vel subsistentiæ, 794. In personarum divinarum proprietatibus nulla confusio, 576. Hæc particula, *Ex quo, per quem, et in quo*, non naturas seant, sed unius et inconfusæ naturæ proprietates expriment, 684. Deum unum retinere necesse est, et tres personas confiteri, atque cum sua quamque proprietate, 50. Trinitatis personarum proprietates, 580, 794. Pater genitor et productor, citra tamen ullam passionem ac tempus, atque incorporeo modo, 524. Filius soboles; Spiritus sanctus, processio, 524. Ingenitum et genitum inducimus, et ex Patre procedentem, 524. Hoc Patri et Filio et Spiritui sancto commune est, quod minime creati sunt, atque ipsa divinitas; hæc autem Filio et Spiritu sancto, quod uterque eorum ex Patre est: at vero Patrius proprietates hæc est, quod ingenitus sit; Filii, quod genitus; Spiritus sancti, quod procedat, 467. Sic instituendi Christiani, ut unum ingenitum agnoscat, hoc est, Patrem; unum item genitum Dominum, Filium videlicet, qui Deus quidem appellatur, cum de Deo separatim sermo habetur, Dominus autem quando cum Patre nominatur; unum denique Spiritum sanctum a Patre procedentem, Deum quoque ipsum, 466. Nec Patri principium tribuamus, ne quid primo prius inducamus; nec Filium et Spiritum sanctum principii expertes esse astruamus, ne Patri quod ipsi proprium est adimamus, 466. Illi et principio minime carent, et quodammodo carent, 467. Quantum ad causam, principio non carent; ex Deo enim sunt, licet non post ipsum: quantum ad tempus, principii sunt expertes, 467. Filius ne dicatur ingenitus, 467. Pater unus ingenitus, 467. Ne Spiritum Sanctum Filium dicamus, 467. Ille verum Filium aut verum Patrem confitetur, qui proprietates utriusque personæ servat, 894. Filius et Spiritus sanctus singularitatem habent; ille filiationis, hic processiois, 467. Filius et Spiritus sanctus nec principii expertes dicendi, nec ad alterum a Deo Patre principium referendi, 429. Pater, Pater est, et principii expertis; Filius, Filius est, ac non principii expertis, ex Patre si quidem; Spiritus sanctus, vere Spiritus est, procedens quidem ex Patre, non tamen filiationis modo, ut nec generationis, verum processiois, 684. Trinitatis personarum proprietates non anxius inquirendæ, 595. Spiritus sancti processio tam inexplicabilis, quam Patris ingentura, et Filii generatio, 561. Hæc explicare quisquis aggreditur, delirat, 561. Quam relationem atque ordinem inter se habeant, Trinitati ipsi soli, ac purgata mente hominibus relinquatur, 451. Nos unam et eandem deitatis naturam tenemus, quæ ex principii experte, ex generatione et processione agnoscitur, 451. Personæ divinæ non minus ob relationem quam inter se habent laudandæ, quam si unaquæque per se privatim accepta et intellecta esset, 450. Trinitatis conjunctio et condeditas, 822. Filius et Spiritus sanctus Patri coæterni, 525. Quantum ad tempus, principii expertes, 525. In Trinitate nihil servum est, nec creatum, nec adventitium, 725. Credimus immutabilem et inconvertibilem, sicut Patrem, ita et Spiritum sanctum et Filium Dei, 905. Nomina cuique personæ propria explicantur, 555. Principii experti nomen Pater; principio, Filius; ei autem quod cum principii est, Spiritus sanctus, 738. Principii expertem esse, principium esse, cum principio esse, non natura Dei sunt, sed circa naturam considerantur, 738. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, tres proprietates, una divinitas, nec gloria, nec honore, nec regno divisa, 574. Deitatis principium et ea quæ a principio manant pari honore prosequenda; quia nec tempore, nec natura, nec cultu et veneratione distincta; unum divisim existentia, et conjunctim divisa, 50. Inter Filium et Patrem nihil peculiare, quia communia omnia, 547. Trinitas in unitate, et unitas in Trinitate adoranda, 468. Sanctissimæ Trinitatis personæ adorandæ, 378. Unitas in Trinitate adorata; et Trinitas in unitatem collecta, tota adoranda, 194. In adoranda Trinitate nihil supercolendum aut subcolendum, 421. Quibus verbis Eunomius perstringitur, 421. Una hæc pietatis regula proposita est, ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum, unam in tribus personis deitatem et potentiam adoremus, 421. In Filio Pater, in Spiritu sancto Filius adorandus, 450. Nulla Trinitatis personæ sine aliis vult honorari, 657. In confitenda

Trinitate tritheïæ crimen, a Macedonianis obiectum, minime timendum erat, cum ipsi quoque, eadem ratione, in ditheïæ periculo versarentur, 468. Non tria in deitate principia constituenda more gentilium, qui deorum multitudinem induxerunt; nec rursus unum judaïco more statuendum; quod nempe invidium sit et imbecillum, utpote similem sibi personam habere nolens, aut producere non valens, 467. Unitas majestatis non sinit deos plurali numero numerari, 901. Tria nomina et tres personas unius esse essentia, unius majestatis atque potentia credimus, 895. Illic tres personas et unum Deum confitemur, 895. Nobis Deus unus est, etiamsi tres personas credimus, 565. In deitate nihil eorum reperitur quæ dividi rebus contingunt, 565. Divinitas in tribus dividiis individua, velut in tribus solibus una lux, 565. Divinitatem aspicienti, unum est quod oculis mentis observatur; si ea spectemus in quibus est divinitas, tria sunt quæ adorantur, 565. Apud ethnicos divinitas una, et plures dii; apud nos humanitas una, et plures homines: sed in his unitas, non re, sed sola cogitatione, 565. In Trinitate quælibet persona unitatem deitatis habet, tam alterius personæ, quam sui ipsius respectu, propter essentia identitatem, 566. Nulla de Filio et Spiritu sancto hæresis capita referuntur et confutantur, 624. Trinitas nulli rerum inferarum comparari potest, 576. Variæ imagines quibus eam adumbrare tentatum est, 576. Quis imaginum illarum usus, 577. Trinitas margaritae undique sibi simili et æque fulgenti comparata, 657. Ex eo quod nobis inest, mente, sermone ac spiritu intelligitur, quantum quidem ex parvis maxima conicere possumus; quandoquidem nulla imago veritatem assequi potest, 451, 452. Trinitatis lumen non subito, sed tactis accessionibus, atque e claritate in claritatem progressionibus illuxit, 575. Vetus Testamentum Deum Patrem aperte, Filium obscurius prædicabat; Novum perspicue Filium ostendit, et Spiritus sancti divinitatem subobscurè quodammodo indicavit, 572. Verum Spiritus sanctus, post ascensionem Christi, sese nobis aperte declaravit, 575. Vide Spiritus sanctus. Trinitas, concordia principii, 425. Vide Concordia. Trinitatis opus fuit, quod Catholici de Antiocheno episcopo dissidentes ad concordiam revocarentur, 453. Trinitas, longanimitas est; quod eos, a quibus scinditur, toleret: omnibus aliquando, vel per illuminationem, vel per penam agnoscenda, 453. Trinitatis cultor ac sincerus præco Gregorius, 453. Gregorii Thaumaturgi de Trinitate confessio, 574.

Tripolemus, Celei Eleusinae regis filius, 679.
Tristitia sapientum animas contrahit, 885.
Tritheïæ crimen, Catholice ab hæreticis impactum, diluere cupis sit, 725. A Gregorio dissolutum, 564. Vide Eunomiani.
Troja. Actum in ea puellæ regis sacrificium, 409. Hæc puella quamam, 109.
Trophenii, Thebanus vates, impostor, 104. Trophenii subterranea vaticinia, 679.
Turpe hoc solum est, malos affectus exsectos non habere, 659.
Tympana in Christianorum festis non adhibenda, 171.
Tyrannus, quid sit, 708. Tyrannus Samiorum, 157. Tyrannus Lydiarum a Gyge occupata, 786. Tyrannidem in divinis disputationibus sibi vindicare non licet, 592.
Tyrannus et Pharae invisibilis, 856. Tyrannus occultus, aurum, 620.
Tyranni tragici: quid hoc nomine Diogenes intellexit, 111.
Tyrii, purpuræ inventores, 156.

U

Ultionis aliquid quandoque Deus peccantibus reservat, ne si omnino ignoscat, benignitate deteriores fiant, 546.
Umbras tenere, proverbium, 755.
Unctio, baptismi nomen, quare, 695. Unctio humanitatis Christi in eo posita est, quod fuerit divinitate delibutus, 541.
Unctus Christus funebribus unguentis, qua ratione, 864.
Unguentum sacerdotale, 248. Unguentum in Christianorum festivitatibus adhibendum, sacerdotale et regium est, 171. Magni unguentarii arte confectum, ac pro nobis fusum, 171. Unguentorum infusiones a Christianis et piis viris ad Gynaecia remissa, 208.
Unigenitus. Cur nomen illud Filio Dei attributum, 554.
Unitas, in Trinitate adorata, 194. Vide Trinitas. Unitas spiritus in vinculo pacis, legis et prophetarum mysterium est, seu caput, 158.

Urbes maritimæ necessariis rebus affluunt, quare, 797.

Usura et fœnus terram contaminant, 312.

Utilitas. Privatae utilitatis cum publicis commodis conjunctam habere rationem, perfectissimorum atque sapientissimorum est, 457. Quidam ex precisis viris ad publicam utilitatem divino beneficio concessi, 777.

Uxore bona nihil melius, mala nihil pejus, 354. *Vide* Mulier.

V

Vafer, facile villa sua de aliis suspicatur et prædicat, 482.

Valens imperator, auri amantissimus, et Christi inimicissimus, 791. Post Apostatam, non quidem apostata, sed nihilo melior Christianus, 794, 750. Qualis persecutio eius; quo animo expeditionem in Catholicos susceperit, 794. Hæc expeditio, Barbarica inersio animas subvertens, 795. Juliani Apostatae persecutio acerbior, 461. Prima Valentis certamina in Orthodoxos, 805. Eorum commemoratio lætymas movet, 805. Gregorius Senior ei obstitit, 558. Valens, Basilio episcopatum gerente, Cæsaream iterum venit, 804. Quas cogitationes tunc animo volveret, 804. Ejus cum Nerxe Persarum rege similitudo, 804. Valentis in Casarienses et in Basilium expeditio, 205. Temporis certamina, insultus, pollicitationes, minæ, 806. Valens, audita Modesti relatione qua se victimam a Basilio fatebatur, ipse vincitur, et Basilium vim inferri vetat, 808. Mutationem tamen erubescit ferro similis, quod igni licet enallitum ferri naturam retinet, 805. Solemnitatis, in qua vertigine correptus est, elegans et magnifica descriptio, 805. Rursus in Ecclesiam se confert, et Basilium Dei voce loquentem audit, 809. Hæc prima rerum in meliorem statum compositio, 809. Valens filio ægrotante Basilium accersit, 810. Non tamen incolumem recipit, quod Ariani simul credens salsam aquam dulci admisceat, 810. Valentis aqueductus urbem Constantinopolim mediam intersecans, 607.

Valentinus, Dei hermaphroditum introductor, 560. Aliæ ejus fabulæ, 560. Æones, 614.

Valerianus imperator a Persis oppressus, 152.

Vasa aurea et argentea ab Ægyptiis commodata etiamnum petenda, cur et quomodo, 861.

Vaticinia subterranea, 679.

Vestigia Christo penditur, cum exigentium Rex esset, 558.

Vehiculum Dei, hoc est, cherubim, 510.

Velle bonum divino auxilio indiget, 654. A Deo est, 654.

Venales animæ cum caduco quæstu salutem suam commutantes, 85.

Venatrix Dea, 775.

Venia, Dei beneficio et gratia concessa, quam diligentè conservanda, 719.

Venter, acerbis quidam ac detestabilis dominus, malorum omnium parens, 146. Ad crassum vulgus abjicitur ab iis qui Christianam paupertatem colunt, 146. Qua ratione per baptismum sanctificandus, 725. Venter, juxta allegoriæ leges, anima vocatur, 317.

Ventilabrum, in Scriptura purgationem significat, 687.

Ventriloqui, quinam ab Isaia dicti, 55. Ventriloquorum signa, laudibus ab ethnicis elata, 165. Ventriloqua Samuelem trahit aut trahere videtur, 102.

Ventum creare Deus dicitur, quo sensu, 517. Quæ ventorum promptuaria, 318.

Venus. Veneris meretricia mysteria, 679.

Ver post hiemis tristitiam dulcius, Sanctorum ab inordinata vivendi consuetudine conversorum imago, 440. Aliæ ejusdem generis comparationes, 440. Veris amantitates ad Enceniorum testium concurrentes, 811. Elegans earum descriptio, 811.

Verbum, Filii Dei nomen, quare, 554. Verbum, Filius Dei; non aer spiritus oris offensus, quæ grammaticè verbum tradunt, sed sapientia quæ ex Deo est, 894. Verbum omnium artifex, rerumque nostrarum arbiter ac moderator, 448. Iterum omnium concinnator, 584. Non in principio factum est, ut volunt Ariani, sed in principio erat, 896. Cum Deus angelos primum cogitavit, illa cogitatio opus erat quod Verbo conficiebatur, 848. Verbi divini sola rogatio, vel solus sermo, confectum opus representat, 857. Verbum brevium, quid, 488. Verbum in incarnatione crassescit, 664. Secundum consortium nobiscum iniiit, et quidem priori longe admirabilius, 852. Vox Verbi quam fortis ad suscitandum Lazarum, et peccatores ad vitam revocandos, 718. Qualia nunc Verbum a Sabellianis et Ariani patitur, 866. Indignis formidolosum, piis ac rite præparatis accessibile, 682. Verbi prædicatio, primum

pastoralis munus, 29. Universalem scientiam postulat, 29. In verbis cavenda celeritas, 591. Salutem nostram non in verbis polius quam in rebus consistere, 825. Verba quæ ab hominibus excogitantur, modum nullum habent, 874. De verbis et loquacitate plura, 874. Mens quæ sensu sua verbis exprimere nequit, cui comparata, 780. Ut pleraque insomnia vana sunt, sic etiam pleraque verba, 881. Turpia verba, utpote Deo non mandata, omni ratione fugienda, 881.

Veritas, nomen Filio Dei ascriptum, quare, 554, 900. Inter hæreses media incedit, 379. In radios ejus mentis aciem non intendere miserum, etiamst res hujus vitæ ex animi sententia fluant, 587. Aliud pro veritate, aliud de veritate disputare, 525. Veritas, rerum omnium fortissima, 427. Veritas unum est, mendacium multiplex, 554. Veritas odio vel amore plerumque surripit solet, 11. Veritati nihil anteponiendum, 447. Veritatis igniculus post primam Valentis persecutionem relictus, 805. Veritatis capones, quinam, 51.

Vernaculus. *Vide* Abraham.

Vertigine laboranti terra movetur, dum aliis fixa et stabilis est, 117. Ad eundem nos quoque modum ob imiticiam facile decipimur, 417.

Vestimentum. *Vide* Habitus.

Vestis candida gestatio in pervigilio Paschæ, 816. Vestis splendide sordes manifestiores sunt, 655. Illic diaboli conatus ut puriores animas commaculet, 655.

Vestitus. Modum quemdam ac decorum in vestitu tenendum esse, 491.

Vetus Adam, totus in baptismo sepultus, 687.

Vexillum Labarum, cur apud Latinos ita vocatum, 107. A Juliano Apostata sublatum, 107. Vexillorum Romanorum descriptio, 107.

Via, nomen Christo attributum, quare, 555, 900. Via ad eolum una est, eaque angusta, quare, 495. Argumentum inde petitum ad revincendam Eunomi loquacitatem, 495. Via trita salutis, quinam, 596. Via ad salutem multiplex, 601. Via media et regia, ea est qua virtus incedit, 759.

Vicini pravi septuplum in sinum suum recipientes, 755.

Victima, quantum ad primam naturam immactabilis, et totius mundi nunquam intermorrura expiatio, Christus, 855. Victima prompta et alacris, atque ad cædem properans, Isaac, 825. Juliani imperatoris victimæ tam aperte, quam occultæ, 165. Futurorum presensio ex victimarum incisione a Magis introducta, 680.

Victimarius, nomen Juliano Apostatæ inditum, 115.

Victoria, non pugnantium, 654. Sed Dei est victoriam afferre, et incolumem scapham ad portum ducere, 655. Victoria. *Vide* Athleta.

Vidua ad sacram mensam confugiens a Basilio Magno defenditur, 811. Viduæ minuta duo, a Domino accepta, 255. Viduæ Sarephthæ filius vitæ redditus, 754. Viduæ juvenes a matrimonio non arceant, 690.

Vigilia, quo sensu Deo attributa, 570.

Vincere. Vinei nos suavimus, ut vincamus, 424. Idque ferunt palæstræ leges, 424. Vinei aliquando præstat quam vincere, 60. Vincit philosophus, eo ipso quod vinci se patitur, 481. Vincat semper quod omnibus profuturum est, 251.

Vinculum et electionem tollere, apud Isaïam, quid sit, 545.

Vincula spiritus tenacissima, 279.

Vindicta, satis magna est homini probo ac moderato, cum is qui injuriam intulit metu conculcitur, et conscientia propriæ cruciatu afficitur, 172.

Vinea ex Ægypto, hoc est ex impia et caliginosa ignorantia translata, 165, 802. Fidei pulchritudine magnitudineque aucta, 165. Terram universam operuit, ac supra montes et cedros assurrexit, 802. Sub Juliano imperatore, maceria nudata, et vitioribus agrestique apro objecta, 165. Sub Ariani principibus, a diabolo labefacta et pervasata, 802. Vinea vera atque a bono agricolâ optimo purgata, in amaritudinem versa est, 180. Vinea in quam operarii, ex Christi parabola, mittuntur, Ecclesiam significat, 705. Vinea Naboth per Jezabelem Achabo tradita, 651.

Vinum exotium ad vinum Patrum velut tyrannus accedens, 269. *Vide* Tyrannus.

Viperæ virus, ut differt ab improbitate fraterna, 600.

Vir adulter nulli supplicio obnoxius est, mulier autem adulterii piaculo constringitur, 619. Lege haudquaquam probanda, 649. Viri erant qui eam sanxerunt, ac propterea adversus mulieres lata est, 649. Unus viri et mulieris creator; pulvis unus uterque, lex una, etc., 619. Æque ex viro et muliere præcreati sunnt, 619. Aliâ ejusdem argumenti, 650. Viri et mulieris officia mutua, 650.

Virgæ et baculi discrimina, apud Theologum, 544.
Virginitas, magna res est, 816. Quæ casta est, a mundo penitus abscondit, 567. Virginitas, angelicum vitæ genus, 652, 655. Unde lædatur, 652. Oculus lascivus et impudicus virginitatem minime servat, 652. Procreatio, in Incarnatione Verbi, virginitati admista, 685. Mulieres virginitatem colant, ut Christi matres sint, 664. Et si honoratio est virginitas, non ideo turpe et ignominiosum est matrimonium, 705.
Virgo Maria, Deipara, 525. Vide Maria.
Virgo, Deo conjuncta, aquæ præter naturam sursum elatæ comparata, 655. Quo purior cernitur, eo enixius a maligno impugnata, 655. Virgini cavendum ne cum materia matrimonio jungatur, etiam in coelibatu perstans, 652. Alia virginum officia, 652, 655. Virginitas libertati quæ consuetudo contraria; quod genus familiaritatis Gregorius in virgine detestatur, 840. Virgo crudelis, Diana, 679.
Virgines et conjugatæ unum sicut in Domino, mutuamque aliarum ornamentum, 652. Quia id ratione fieri possit, 652. Virginum et conjugatarum varia in Deum officia, 840. Cœnobita virginibus a Basilio Magno constructa, et præcepta litteris mandata, 817. Virginum pudor ab Arianis probro affectus, 805. Virgines Alexandrinæ, quibus contumeliis ab Arianis affectæ, 605. Cædes hoc probro tolerabilioris, 605. Virgines sacræ inhumanissime ab Aretius habitæ, sub Juliano imperatore, 121. Vide Aretiusii. Virginum imprudentium quæ calamitas, cum, aliis in sponsi cubiculum introductis, ipsæ ab ingressu arebuntur, 729.
Virtus. Quare Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Virtus, unica ad Deum via, licet in partes divisa, 495. A Deo hominibus fluit, 386. Cum invido spiritu in Job decertavit, quibus de causis, 596. Instabilis est, si honestum alterius causa sectemur, 644. Virtutem mercedis expectem esse oportet, ut virtus maneat, nihil sibi præter hominum ipsam proponens, 756. Virtutis cultus ad vitii fugam adjuvandus, quare, 685. Eodem in vitio sunt, promptitudo ad vitium, et segnitias ad virtutem, 710. Virtus Christianis et infidelibus venerationi est, 448. Is quoddam rerum status erat, ut non minus virtute quam gradum dignitate honoris præstantia censeretur, 594. Virtutis incrementum probis et honestis ex dicendi facultate, 90. Virtutis adeptio rara et ardua, quamlibet etiam multa sint que nos ad eam trahant et invitent, 17. Lex virtutis est Christianis, ne levisissimus quidem vitii succumbere, 146. Non in virtute proficere, in vitio positum est apud Christianos, 147. Incrementa virtutis appetenda quoadusque ad finem pervenerimus, ad quem creati sumus, 147. Philosophorum de virtute opiniones, 97.
Virtutes in media et regia via sitæ, 759. Multarum virtutum enumeratio et commendatio, ab exemplis sanctorum, 258. Inter eas illam quæ cæteras vincat invenire, haud admodum promptum et facile est, 258. Harum unaquæque, una quædam salutis via est, 260. Qui eas excollit, hoc agat ut gradiatur atque ulterius progredi studeat, et Christi vestigiis insistat, 260.
Vires. Extremæ miseræ est, non propriis viribus, sed aliorum inbecillitate niti atque confidere, 453. Piorum est functiones suas viribus propriis metiri, et eas repudiare quæ vires superant, 250.
Vis Gregorio illata, ut Ecclesie curam susceperet, 249. Vi et coacte gubernari legis nostræ non est, 251.
Vita. Cur Filius Dei hoc nomine vocatus, 900. Vita humana a corruptione incipit, et in corruptionem desinit, 561. Mare vita nostra lare est, 477. Nam hic quoque multum est amaritudinis et instabilitatis, 477. Vitæ hujus finem exoptare bonum est, 26. Vita mortalium quam fluxa et instabilis, 874. Vita humana quam brevis, si cum divina et sempiterna natura compararetur, 210. Ex longiori vita quid lucri timendum, 210. Ejusmodi vita nostra est, ut cum non sinus nascamur, cum nati fuerimus rursus dissolvamur, 210. Figuræ quibus Scriptura vitæ nostræ brevitatem ostendit, 211.
Vita et mors sibi invicem succedunt, 561. Vitæ hujus commoda nonnunquam refundit Deus ut de futuris fidem faciat, 324. Vita proba et honesta, prima sapientia est, 500. Certum vitæ genus sibi consistere tantum momenti res est, ut totius vitæ vel recte vel male traducende fundamentum in eo positum sit, 456. Curandum semper ut omnis vita nostra, omnisque studiorum et disciplina ratio innovetur, 840. Quibus operibus in novitate vitæ instituantur, 858. Vitæ solitariæ cum vita communi comparatio, 457.
Vitalis spiritus unde acceptus, 534.
Vitium, versio turbida, ac mentis ebrietas et error, 45. Per boni fugam contractum, 668. In proclivi est, etiam nullo trahente, 418. Vitium in promptu est, et facilis ad malum cursus, 425. Eodem in vitio sunt promptitudo ad

vitium, et segnitias ad virtutem, 710. Vitii stimulus improbis et flagitiosis, ex dicendi facultate, 90. Vitii magnus sophista diabolus, 697. Vitii mensura per duplum impleta 505. Vitia ipsa pro diis a gentilibus habita, aut certe sub deorum nomine culta, 507. Vitia virtutibus vicina esse, non male cogitatum, 819. Hinc vitii nomen virtuti ab imperitis inditum, 819.
Vitulus. Cur Filius Dei hoc nomine vocalus, 900. Vitulus Apis. Vide Apis, Memphis.
Viluperatio, nullam auctoritatem habet, si ex animi improbitate fiat, 426.
Viventium Deus est, non mortuorum, 586.
Vivere. Deo vivunt omnes qui secundum Deum vixerunt, etiamsi ex hac vita migrarint, 586.
Vocabulis non dissidendum, quando syllabæ ad eandem sententiam ferunt, 684.
Vocare. Quo vocatus est, in eo gradu quisque maneat, 569. Deo ad ministerium vocante, sancti, alii quidem repugnant, ministerium extimescentes, alii prompte obediunt, vocantis ope confisi, 64.
Vocationi divinæ statim obtemperandum, 710.
Volens. Non est volentis neque currentis, quomodo intelligendum, 654.
Volucrum in elaborandis nidis solertia, 515.
Voluntarium. Quod voluntarium non est, nec diuturnum est, 572. Quod autem voluntarium est, tum diuturnum est, tum certius, 572.
Voluntas et electio eorum quæ recta sunt divinum quoddam beneficium est, atque a Dei benignitate dimanans, 654. Voluntatis munificencia, opum et copiarum oblatione præstantior, 754. Voluntas una eademque in Trinitate agnoscenda, 580. An Deus Pater Filium voluntate genuerit, 527. Voluntas Christi tota deificata; Deo non adversatur, 578. Voluntas Dei, actio est, 581. Perfecta est actio, 508.
Voluptas, summum Epicureis bonum, 111. Ventris voluptates, canis rabidus et lanians, 225.
Vomitus, satietate excitatus, 490. Ad vomitum suum redire, proverbium, 192.
Votiva dona Christianorum, sacrilega ethnicorum manu directa et profanata, sub Juliano imperatore, 166.
Votum. Pollicitatio pro voto facta, finem per opus accipiat, 881. Alia ejusdem argumenti, 881.
Vox, quomodo ad auditum perveniat, 515. Minime committendum ne pro una voce retinenda, omnia perdantur, 825. Ne Judei quidem rejiciendi, si, pro Christo vocem *uncti* ad aliquid tempus sibi concedi postulant, baptizari velint, 825. Voces mysticæ ac necessariæ a mulieribus in Ecclesia pronuntiarî solitæ, 536. Voces quædam vocibus nostris præstantiores, ab Homero diti attributæ, 155.
Vulcanus, deus Loripes, Martem corripit et constringit, 142. Utrouque pede claudicans, at in deprehendis adulteris celer, 168.
Vulgus. Vulgo fortasse ignoscendum, si fraudem hæreticorum per errorem admisit, 401.
Vulpes, de qua in Canticis, versuta quædam anima fidei incipit, et pro temporum varietate alia atque alta, 497.

X

Xanthus, vox qua dii Scamandrum fluvium vocant apud Homerum, 155.
Xenocratis voracitas, 111. Xenocrates tamen ob frugalitatem commendatur, 111.
Xerxis Persarum regis vesania, cum expeditionem in Græciam faceret, 804.

Z

Zacheus, heri publicanus, hodie magnificus, ut imitandus, 716. Zachæi super sycomorum evectio quid significet, 682. Zachæi exemplo, qua ratione super sycomorum evehamur, 578.
Zacharias, quid adversus malos sacerdotes contestetur, 44.
Zacharias. Silentium ejus a Joanne in lucem edito solutus, 182.
Zebedæi filiorum grandiloquentia, 829. Zebedæi filiorum mater, eorum quæ pro ipsis petebat modum ignoravit, 653. Digna tamen cui ob vim amoris erga filios ignoscere, 655.
Zelus, res laudabilis, modo intra fines suos consistat, 416. Moram non patitur, 458. Animi acrimonia, cum ad pietatem accesserit, zelum parit, 456. Zelus autem fidei præsidium est, 456. Zeli, charitatis et spei comparatio, 425.
Zeno, Stoicorum magister, 495. Fortunæ gratias agit, quare, 111.

Zeuxippus nova Jerusalem a Gregorio appellatus, 609.
Interpretum hac de re opiniones, 609.

Zeuxis, pictor sua aetate maximus, 615.

Zizania nobis dormientibus superseminatum, 573. Zizaniarum sator, Georgius Alexandrinæ sedis invasor, 599.

Zona lumbos restringens, carnis mortificatio, 859. Zona militaris in Job et in Davide, quid significet, 859.

Zopyri erga Cyrum in Babylonis obsidione factus, 151.

Zorobabel. Lapis ejus septem oculis ornatus, 733.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. GREGORIUS THEOLOGUS, ARCHIEPISCOPUS CONSTANTINOPOLITANUS.

ORATIONES S. GREGORII.

<i>Monitum in quinque sequentes theologicas orationes.</i>	9
Oratio XXVII. — <i>Theologica prima.</i> — Adversus Eunomianos prævia dissertatio.	11
Oratio XXVIII. — <i>Theologica secunda.</i> — De theologia.	26
Oratio XXIX. — <i>Theologica tertia.</i> — De Filio.	74
Oratio XXX. — <i>Theologica quarta.</i> — De Filio.	103
Oratio XXXI. — <i>Theologica quinta.</i> — De Spiritu sancto.	154
<i>Monitum in Orationem XXXII.</i>	171
Oratio XXXII. — De moderatione in disputationibus servanda, et quod non sit cujusvis hominis, nec cujusvis temporis de Deo disputare.	174
<i>Monitum in Orationem XXXIII.</i>	215
Oratio XXXIII. — Adversus Arianos, et de seipso.	214
<i>Monitum in Orationem XXXIV.</i>	258
Oratio XXXIV. — In Ægyptiorum adventum.	212
<i>Monitum in Orationem XXXV.</i>	255
Oratio XXXV. — De martyribus, et adversus Arianos.	258
<i>Monitum in Orationem XXXVI.</i>	265
Oratio XXXVI. — De seipso, et ad eos qui ipsum cathedram Constantinopolitanam affectare dicebant, et de populi alacritate, quam erga eum ostenderat.	266
<i>Monitum in Orationem XXXVII.</i>	277
Oratio XXXVII. — In dictum Evangelii: <i>Cum consummasset Jesus hos sermones, etc.</i>	282
<i>Monitum in Orationem XXXVIII.</i>	510
Oratio XXXVIII. — In Theophania, sive Natalitia Salvatoris.	511
<i>Monitum in Orationem XXXIX et XL.</i>	554
Oratio XXXIX. — In sancta Lumina.	554
Oratio XL. — In sanctum Baptistam.	559
<i>Monitum in Orationem XLI.</i>	427
Oratio XLI. — In Pentecosten.	427
<i>Monitum in Orationem XLII.</i>	455
Oratio XLII. — Supremum vale, coram centum quinquaginta episcopis.	458
<i>Monitum in Orationem XLIII.</i>	495
Oratio XLIII. — Funeris oratio in laudem Basilii Magni Casareæ in Cappadocia episcopi.	494
<i>Monitum in Orationem XLIV.</i>	605
Oratio XLIV. — In novam Dominicam.	607
<i>Monitum in Orationem XLV.</i>	621
Oratio XLV. — In sanctum Pascha.	625
APPENDIX.	663

<i>Monitum.</i>	663
Significatio in Ezechielem.	666
<i>Monitum in sequentem Metaphrasim.</i>	670
Metaphrasis in Ecclesiasten (memoratur tantum).	670
<i>Monitum in primum De fide orthodoxa tractatum.</i>	670
Tractatus primus <i>De fide orthodoxa</i> , contra Arianos (tantum memoratur).	674
<i>Monitum in alterum De fide orthodoxa tractatum.</i>	674
Tractatus secundus <i>De fide orthodoxa</i> , contra Arianos (memoratur tantum).	675
Fragmentum ex Oratione contra astronomos.	675
Liturgia Coptica.	677
Liturgia Alexandrina.	700
Precatio et exorcismus ad immundos spiritus ejectionis.	754
REVISIT Prologus in libros S. Gregorii Nazianzeni.	756
ELLÆ METROPOLITÆ CRETÆ commentarii in orationes XIX S. Gregorii.	758
Epistola nuncupatoria.	741
Prefatio.	746
Conspectus codicis Basileensis.	755
Commentarii Eliæ.	758
Addamenta ad Eliæ commentarios.	899
Indices.	918
NICETAS SERRONICUS.	
Notitia codicum Mosquensium.	954
Commentarius Nicetæ in orationem I S. Gregorii.	945
In orationem II.	970
NONNUS ABBAS.	
Commentarius in orationem I S. Gregorii contra Julianum.	985
In orationem II ejusdem contra Julianum.	1055
In laudem funebrem S. Basilii.	1058
In orationem in sancta Lumina.	1066
BASILII MINIMS.	
Monitum ad scholia sequentia.	1075
Epistola nuncupatoria ad Constantinum imperatorem.	1074
Scholia in Gregorii orationem I contra Julianum.	1079
In orationem de Herone philosopho.	1159
Ad orationem funebrem in Casarium fratrem.	1181
De λόγοις et ἀναλογία.	1205
ANONYMI Scholia in Orationem I contra Julianum.	1206
Ejusdem in Orationem II contra Julianum.	1215
Index analyticus.	1261

BR
60
P36
t.36

Patrologiae cursus completus ...
Series graeca

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

